

ספר
אבני חן
על כל סדר הש"ס

כל הש"ס גמרא משולב עם פירוש רש"י
הערות נחוצות ותיאור המציאות בימי חז"ל
מדאי מקומות וידעות מחכימות
ישובים נכונים ע"פ ניסחאות דפוסים קדמונים

אשר העלה על הכתב בעת לימודו והכנת השיעורים

הרב הגאון החסיד

הרה"ג מוה"ר נח זאבלאצקי ז"ל

מגיד שיעור במסגרת דף היומי הרבה שנים

קובצי קונטרסים שהוכנו לדפוס בס"ד
ע"י בניו שיחיו

שנת תשפ"ד לפ"ק

להשיג הספר אצל
הר"ר צבי יעקב זאבלאצקי הי"ו
1320 55th
Brooklyn N.Y. 11219
917-862-4700
seferavneichein@gmail.com

ונח מצא 'חל'

את החיבור הזאת אנו מוציאים לאור עולם לעילוי נשמתו של אבינו ז"ל הננו כפרת משכבו בעת הזאת נעלה את זכרנו עלי ספר, דור לדור ישבחו מעשיו וישמיעו תהלתו זיחא לעליונים ולתחתונים, דבק בתורה כל ימיו, את מלאכתו עשה עראי ולקבע עשה את תורתו ימים וילות לא השבית מלעסוק בתורה, לימד תורה ברבים, הקפיד מאד לא להחסיר את שיעורו חילו וכוחו השקיע שעות רבות מדי יום ביום, כדי ללמוד ה'דף' עם כל המפרשים על בוריו נהג לרשום את כל חידושיו מיד, כל יום ויום היה מביא לשיעור את החידושים מדי יום ביזמו רבים נהנו מחידושיו וביאוריו טבלאותיו והקדמותיו המאירות עינים, ובקשו לטעום מאור תורתו בעבור זה התחיל לקבץ כעמיר גורנה את כל הגהותיו וחידושיו לפונדק אחד, למען ירוץ הקורא בו ידע בכשרונו המבורך להוציא הנקודה הטעון ביאור, בבהירות מפליאה שנבע מגודל בקיאותו נפלה עטרת ראשנו, פתאום נגדע הארז בלבנון, והוסר הנזר מעל ראשינו, אי מי יתן תמורתו חודה"מ פסח ביום ראשון התחיל את יומו כרגיל ברשמו את חידושי תורה לפני שהלך לתפלתו זכה ויצא נשמתו מתוך תורה ותפלה, כאשר באמצע תפלתו החזיר נשמתו ליוצרו לא ימוש זכרו לעד, ואת דברי תורתו מוציאים אנו בזה כדי לזכות את הרבים לעילוי נשמתו

הרה"ג ר' נח בן ר' אהרן זאבלאצקי ז"ל

נפטר ביום י"ז ניסן תשע"ג לפ"ק

ויה"ר שבזכות הפצת דברי תורתו יתעלה נשמתו במרומים, בגן עדן תהא מנוחתו, ובעל הרחמים יסתירנו בסתר כנפיו לעולמים, ויצרור בצרור החיים את נשמתו, עדי זוכה לזמן שבו יקוצו וירננו כל שוכני עפר, השתא בעגלא ובזמן קריב.

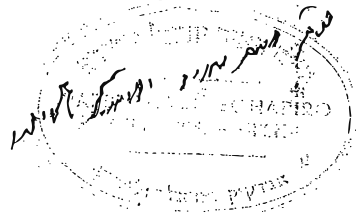
בני המחבר

חיים מאיר יחיאל שפירא
מלפניט אבד"ק נאראל
רחוב רש"י 4
בני ברק, ארץ ישראל

לשם ד' סודי " כי מאתן יתכן פסוק אחר "
 ויש ינחא דמחא שנה משנה דה דה גא

[illegible]

٢٠١٩

ברוך דוב פוברסקי

ישיבת פוניבז' בני ברק

בס"ד י"ח מרחשון תשע"ד לפ"ק

הנה באו לפני האברכים היקרים בני הרה"ח ר' נח זאבלוצקי ז"ל מחבר ספרים ומרביץ תורה בביהמ"ד בעלא בבורו פארק ברוקלין, ונכדי הרב הגאון המפו' מוה"ר אהרן זאבלוצקי זצ"ל, ובקשו ממני לספר להם אודת זקנים שלא זכו להכירו, ואמנם הגאון הנ"ל הי' מטובי פארי תלמידי ישיבת מיר אשר באופן מופלא ניצלה בימי השואה דרך עיר שאנחיי והגיעו לארה"ב, והי' בהם עשרה בחירי הישיבה ובראשם דודי הגאון הגדול מוה"ר ארי' לייב מלין זצ"ל אשר רחש לבם לכונן בארה"ב מרכז תורה שיהי תבנית מושלמת של ישיבת מיר ובהיותם תלמידים מובהקים של אדמוח"ז המשגיח רבי ירוחם זצ"ל בקשו להמשיך דרכו בשלימות על אדמת ארה"ב ודודי הגרא"ל ורעיו זצ"ל קיבצו עשרה מובחרים מפארי הישיבה והקים אתם את הישיבה הק "בית התלמוד" אשר מתנוססת לתפארת עד היום הזה וזקנים הרה"ג ר' אהרן זצ"ל הי' אחד מהם מפורסם בגדלותו בתורה ובמוסר בחכמה בינה ודעת וזכו להרים את קרן התורה בארה"ב, ואברכם בזה כי יזכו להמשיך דרך אבות להגדיל תורה ולהאדירה,

בברכה וביקר
ד"ר צ'י קאריס
ברוך דוב פוברסקי

RABBI SHRAGA HAGER
1248 FIFTY-THIRD STREET
BROOKLYN, NEW YORK 11219
718 851-2266

שרגא פיינוויש האגער
בז הרה"צ מקאסוב
רוב"ץ קהל תורת חיים וויזניץ

בס"ד

יום ב' לסדר זאת חקת התורה, תשפ"ב לפ"ק

הן הובא לפני בניו החשובים של ידידי הנכבד הרב החסיד המפואר מופלג בתורה אהוב על כל יודעיו ומכיריו רבי נח זאבלאצקי ז"ל ובידיהם חידושים וביאורים על מסכתות הש"ס שרשם עלי גליון אביהם ז"ל בעת עסקן בהכנת שיעורו היומי בגפ"ת אשר בשמו יקבנו 'אבני חן', ומדי עברו על הדברים עלה בזכרוני דמותו של האי חסיד נעלה מדור הישן בעל הבית הנהנה מיגיע כפו אבל עכ"ז היה ראשו ורובו וכל ממוש חיוו אך לימוד התורה הק' והבנת התורה על בוריה, והיה ממש לפלא לראות בימינו אלה אחד שהיה עוסק עבור פרנסתו להביא לחם לפי הטף אבל עכ"ז היה כל זה רק בגדר עראי והקביעות והחיות שלו היה התוה"ק עד שממש אפשר לומר שרבי נח והגמ' חד היו והגמ' לא מש ממנו כל עת וכל זמן, ועל בכגון דא אפשר לומר חבל על דאבדין ולא משתכחין, וכמו שפי' רש"י (סנהדרין קיא.) 'הפסד גדול יש על חסידים שאבדו ואיני יכול למצוא אחרים חסידים כמוהם', שכמעט ולא נמצא כמוהו אדם מן השורה העוסק על המחיה ועל הכלכלה ואינו מיושבי אהל שיהיה אדוק כ"כ בהתורה הק' עד שכל חיותו נבע' ממנו.

ובודאי דבר גדול עושים בניו החשובים נ"י שמו"ל חידושיו וביאוריו על גפ"ת שבודאי יהיה לתועלת לאחבנ"י ויהיה לעילו נשמתו הטהורה בשמי מרום, ויזכו בניו לילך בדרכיו הטהורים מתוך ברכה והצלחה בכל מעשי ידיהם, רב נחת דקדושה מכל יוצ"ח שי' מתוך עושר ואושר שלות הנפש הרחבת הדעת וכט"ס

שרגא האגער

1556 50 St. Brooklyn NY 11219
718-972-7329

דומ"ץ בביהמ"ד דחסידי בעלזא 15/50

בס"ד

והנני בזה לחזק ידי בניו החשובים שליט"א ממשיכי דרכו הטהורה, להוציא לאור כתביו וחידושי תורותיו, לתועלת ציבור הלומדים, ובודאי שיהיה לעילוי נשמתו הזכה, ודבריהם הם זכרונם, בברכת הצלחה וס"ד בכל מעשה ידיהם מתוך רו"נ דקדושה, אכ"ר

שלמה שמש

עם השער

יתברך היוצר וישתבח הבורא, מה נכבד היום עבור ראש משפחתנו הבלתי נשכח - עט"ר אאמו"ר מוהרה"ג ר' נח זאבלאצקי ז"ל, בהופעת אור עולם חידושי חיבורו "אבני חן" המיועד לחובבי לימוד ש"ס עפ"י עומק הפשט, שהיוו משוב חייו ומגמת נפשו כל הימים, ותקוותנו שיהיה לתועלת הלומדים להאיר הלימודים באופן קל ופשוט, ולמורשת בני המשפחה.

אבינו ז"ל משחר נעוריו קיבל צמאון לרכוש בקיאות בש"ס כולו ולהתעמק להבין כל דבר על בוריה, הן ביודעו רב חילו בתורה של אביו הרה"ג רבי אהרן ז"ל שהיה מאריות שבחבורת תלמידי ישיבת מיר המעטירה, והן מה שחזה בעיניו אצל זקינו מגדלו הרב הגאון המפו' רבי **צבי יעקב אברהם** ז"ל שהיה ת"ח צנא מלא ספרא, ובקי נפלא בש"ס, והיה מזרז אותו תמיד לשנן את לימודיו בכדי שיהיה בקי במשנתו.

אמרו רז"ל 'אין התורה נקנית אלא במי שממית עצמו עליה', אבינו ז"ל קיים הדברים כפשוטו, בהיותו טרוד על מלאכתו לפרנס את ביתו בנאמנות הי' כל חיותו רק מזמני לימוד התורה שגזל משעות היום והלילה. וכל מכיריו ראו בו לסמל של איש העושה תורתו קבע ומלאכתו עראי, כשכל שיגו ושיחו ושעשועיו בעולם הזה היה באוריינות. וכך זכה לרכוש חלקו בקניני התורה הן בעומק הפשט והן בפרפראות התורה, שהעלם עלי דף להיות למשמרת עולם.

ותורת חסד על לשונו - אבינו ז"ל לא היה מחזיק טיבותיה לנפשיהו וברבות הימים כאשר זכה להרביץ תורה ברבים ולמסור שיעורי גמרא במסגרת לימוד "דף היומי", או אז התאמץ ביותר לערוך חידושי וליהפצם בפני לומדי הש"ס בהכירו התועלת הגדול שיש לכך לעוסקי תורתנו הק', וכאשר ראה שדבריו מתקבלים על לבות הלומדים לא היה קץ לשמחתו, וראה בכך סימן להמשיך ולהוציא חידושי

וליקוטיו לאור עולם. כל קרוביו ידעו שאיפתו בחיים לצאת לפנסיה מוקדם ולהקדיש כל עיתותיו לתורה ולהפצת חידושי, אולם מאת ה' היתה זאת היא נפלאת מעיניו כאשר נסתלק ונלקח מאתנו בחטף ביום א' דחוהמ"פ שנת תשע"ג טרם זכה להשלים המלאכה אשר החל, למגינת כל מוקיריו. והמעט אשר לפנינו הינו רק דוגמא על היקף המלאכה שחישב לעשות ולדאבוננו לא עלתה בידו.

ובכן ראינו חיוב לכבדו במותו, ולזכותו בפרי עמליו בעוה"ב שיהיו שפתותיו דובבות בקבר ולעשות בזה נייח"א לנשמתו בגנזי מרומים ונ"ח לתחתונים שיהגו בדבריו המחכימים ומשמחי לב.

החיבור מכיל בעצם כל מה שראה לנכון להעלות עלי גליון, ושהרגיש שיהי' לתועלת הלומדים להקל להם בעסקם בתורה ובשינון, כל אלו שיהגו בספריו יקלטו תיכף הילוך רוחו של אבינו ודרך לימודו כי על כן הספר והסופר כרוכים יחד, וכשם שהיה אבינו מזיגה של עמקן ופשטן בהליכותיו, כן היה עמקן ופשטן במשנתו.

אם באנו להגדיר יחודיותו של הספר, ולהדגיש על מה הושתתו, נציין זאת על כמה אנפין, ואלו הן:

א. **"גרסאות ונוסחאות"** – הרבה עמל השקיע אבינו ז"ל לחקור אחרי דקדוקי הנוסחאות ותיקון הגרסאות המובא בש"ס ובמפרשיה. ובכדי להעמיד הדברים על דיוקן לא חסך שום מאמץ, נדד למרתפי ארכיונים וספריות שונים לדלות מכתבי יד עתיקים, ולהעלות הגרסא הנכון והכי נקי מכל סיג שיאירו עיני הלומדים. בהקדמה לחיבוריו הוא מציין עשרה מקורות של כת"י שמהם שאב התיקונים הנדרשים, [ואף זכה שברבות הימים באו מהדירי הש"ס והשתמשו עם מקורותיו במהדורות החדשות וזיכה רבים בהם].

ב. **"מחכימת פתי"** - בהיותו מטבעו חותר אל האמת והיותו ידען עצום, ביסס גם דרך לימודו שיהיה על דרך האמת והנכון, ואי לכך הי' תמיד חוקר להבין

כל מיני מושגים שהובאו ברו"ל ושנראה סתום והתעמק לברר מציאות הדברים באופן הפרקטי והמוחש, ולהביאם בפני הלומדים בבחינת "הראה להם באצבע – כזה ראה", ולדוגמא נציין מחקרו להתאים תיאור 'בית הסתרים', או 'הילוך הלבנה', 'מפת בבל', הכל כפי שהובא בחז"ל ולהתאימו עם המציאות של היום. תחילת המלאכה היה על מסכת קינים, שהמושגים שם זרים ומכביד לתלמיד מתחיל, והבחין בחלל שנמצא בעולם הספרים על מסכת זו והחל לערוך חיבורו הראשון להפשיט המושגים בשפה קל, ומשם המשיך הלאה בשאר סוגיית הש"ס כפי שתחזינה עיניכם בפנים הספר.

ג. **"משיבת נפש"** - כאשר זכה אבינו ז"ל ללמוד וגם ללמד, הרגיש שנחוץ מאוד בעת הרבצת התורה לחבב התורה בפני לומדיה, ואי לכך טרח ויגע לשלב ולהשתיל בתוך הלימוד פרפראות שונות וציצים ופרחים עם ידיעות מרתקת לתבל הלימוד ושימושך על ידי זה את לבם לתורה. הרבה טרח על כך לחפש אחרי אמרות ופנינים יקרים מגוון וקל שאנשים יתחברו לכך וירגישו באמת נופת צופם.

ד. **"סימנא מילתא"** - בגמ' מסכת עירובין (נ"ד ע"ב): "אמר רב חסדא אין תורה נקנית אלא בסימנים, שנאמר 'שימה' בפייהם אל תיקרי 'שימה' אלא 'סימנה', שמעה רב תחליפא ממערבא, אזל אמרה קמיה דר' אבהו, אמר, אתם מהתם מתניתו לה, אנן מהכא מתנינן לה: 'הציבי לך 'ציונים' שימי לך וגו' עשה 'ציונים' לתורה". מצא אבינו ז"ל ברעיון זו של "הציבו לך ציונים" - הדרך איך למשש שאיפתו, והוא הציב לעצמו סימנים על כל הש"ס, בצורה ייחודית ובסגנון שלו, במטרה להקל על החזרה ולהועיל לזכרון, ובכדי להרגיש שהלימוד הוא אצלו "כמונח בקופסא".

וכך היה נוהג בעצמו בזמניו הפנויים, לעבור על מסכתות שלימות וחזור עליהם לפי סימניו שהציב להם. משראה סימן ברכה בסימניו, ביקש לזכות גם אחרים עמו, והוציא לאור את סימניו בדפוס. אל כל חלק מפירושו "אבני חן" על הש"ס, סיפח את הסימנים שקבע לעצמו על המסכת בכדי שממנו ילמדו דרכי השינון והחזרה, וכל אחד יעשה לעצמו סימנים לפי טעמו ולפי סגנונו עד שירגיש שתורתו משתמרת אצלו. גם בעת סיום הראשון שנערך

בבית מדרשינו דחסידי בעלזא בשדרת 15/50 עמד אבינו על רגליו והתחיל עובר על דפי המסכת ברבים.

נודה לאלוקינו שזיכנו להביא את חידו"ת לבית הדפוס ולהנציחו לדורות הבאים מלאכתו אשר החל לעשות בהיותו עלי אדמות, ותקוותינו שהלומדים החשובים ישכילו לצעוד בדרכו ויהא זה שכרו, וזכות לנשמתו בגנוי מרומים. ועוד חזון למועד לההדיר בעז"ה כמה מספריו במלאכת אומן ולהפיצו בישראל שיהיו שמעתתא מבדרין בבי מדרשא. קרא שם הספר "**אבני חן**" שמרומז בו שמו ושם אביו מולידו, שימליצו טוב בעדו.

ציון לנפש חיה - מאז החילוני להתעסק בעריכת כתביו לקינו בכפליים עם פטירת אשתו - אשת חבר - האשה החשובה טובת הלב אמנו מרת **יטל בת הרה"ח הנכבד מוה"ר אשר זעליג ע"ה** - שהיתה מצויינת בצדקת מעשיה, ומבית הוריה ירשה יראת שמים ואמונה צרופה והחשק לגמול חסד עם הזולת בטבעיות, והיתה באמת עזר לנגדו, מלבד חלקה בחינוך הבנים והדורות, עשתה בלבה הטובה כל השתדלות ומאמץ שבעלה יוכל ללמוד באין מפריע כאוות נפשו, וחלקה כחלקו יאכלו. **תנצב"ה**.

זכות התורה, וזכות אבות לבנים יזכור, שלא ימוש התורה מפינו ומפי זרעינו וזרע זרעינו ונזכה כולנו להתדבק בדרכי אבות ללמוד וללמד, לשמור ולעשות ולקיים, מתוך נחת ובבריאות השלימה באין מחסור כל, עדי נזכה כולנו יחד לקבל פני משיח צדקינו, במהרה בימנו, **ונאמר אמן**.

החותם ביקרא דאורייתא:

בני המחבר

חודש כסלו – ה'תשפ"ד לפ"ק

אבני חן למסכת שבת

נב': תנא נמוספתא, המוציא יין כדי מזיגת כוס יפה פירוש לכוס דמתניתין,

ומאי כוס יפה, כוס של ברכה זרזת המזון, שהזכיר חכמים ליפוטו, כדאמרינן בברכות (נא). עיטור, ועיטור, הדסה, ושטיפה, חי, ומלא,

פרק שמיני המוציא יין

העתק מברכות נא.,
א"ר זירא א"ר אבהו, ואמרי לה במתניתא תנא, עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה זרזת המזון, טעון ¹. הדרחה [מכפנים. גמ' לקמיה], ². ושטיפה [מבחוץ. חגמ' לקמיה] כולהו מפרש להו ואזיל, ³. חי [שיתן היין לכוס בלי מזיגה], ⁴. ומלא [ולא כוס חסר], ⁵. עיטור [שיעמדו תלמידים סביב, או יעמיד כוסות סביב], ⁶. ועיטור [טלית או כובע], ⁷. נוטלו בשתי ידיו, ⁸. ונותנו בימין, ⁹. ומגביהו מן הקרקע אס על גבי קרקע הסב, ואס על גבי שלטן מגביהו מן השלטן טפח, ¹⁰. ונותן עיניו בו [כי היכי דלא ניסח דעתיה מזיגה],

[הדיוק מהמשנה הוא אם כוונתו על רביעית מדוע לא כלל יין עם שאר משקין, לכן פירש בברייתא שהכוונה לכוס של ברכה, אבל צריך עיון למה לא אמר רובע רביעית יין? ואולי רוצה לאשמועין שרק בין שראוי לכוס של ברכה אמרינן שיעור זה, אבל אם אינו ראוי לכך, שיעורו ברביעית גמור כשאר משקין. אח],

אמר רב נחמן, אמר רבה בר אבבה, כוס של ברכה, צריך שיהא בו רובע רביעית שיעור כוס של ברכה צריך שיהא בו יין חי, רובע של רביעית הלוג, כדי שימזגנו זמנים, שלשה חלקים מים ואחד יין, ויעמוד על רביעית הלוג,

אמר רבא, אף אנן נמי

דף ע"ז ע"א

תנינא ממתניתין נמי שמעין דזהו שיעורו, המוציא יין כדי מזיגת כוס, ותני עלה [בברייתא] כדי מזיגת כוס יפה, וקתני סיפא ושאר כל המשקין ברביעית מדמינן שאל משקין רביעית, שמעין מיניה דאין הולאה במשקה הראוי לשתייה בפחות מרביעית, הלכך, על כרחיך כי שיערו זיין כדי מזיגת כוס של ברכה, שיעור הראוי לשתייה רביעית נקט, והיינו רובע רביעית, דמי יהיב על חד תלת מיא, כדרך המזיגות הראויות לשתייה, יעמוד על רביעית, יש טועים בשמועה זו לומר [רובע] רביעית רובע הלוג, ויעמוד על רביעית [היינו] על לוג, שהוא רביעית הקב [שהסימן הוא גוד"ו: איפה ג' סאה, סאה ו' קב, קב ד' לוג, לוג ו' ביצים],

וטעות הוא בידם, ורבותינו לא אמרו כן, ורואים יש לדבר במסכת מיר (למ). עשר רביעיות הן, חמש סומקתא כלומר שנאמרו זיין ודס [שצבען אדום], וחמש חיוורתא [שצבען לבן] שנאמרו בשאר משקין, וחשיב להא הולאה שבת דשאר משקין גבי חיוורתא, ועל כרחיך הנהו כולהו ברביעית הלוג מינהו, דקא חשיב בהדיהו רביעית

מתני': המוציא יין חי, כדי מזיגת הכוס כשיעור שטמין יין חי למוך כוס, להוסיף עליו מים כהלכתו, ולמזוג אותו בזה, ונגמרה מפרש בלחזה כוס משערו,

חלב, כדי גמיעה [פי' הר"ר פור"ת מלא לזגמא, ולא משמע כן במסכת יומא בפרק בתרא. תוס'],

דבש, כדי ליתן על הכתית [מכה. דס"ה, רי"ף, ר"ן] שצגני הסוסים והגמלים מממת המשאות, רדיו"ש צלעו (והיא פצע שנוצר מחמת שפשוף וחיכוך) והכי אמר בהמפקיד צבא מלעא (לח), דבש והדבש למאי חזי, לכמותא דגמלי, אבל רבותי פירשו, כחית מכה שעל גב היד, ושעל גב הרגל,

שמן, כדי לסוך אבר קטן,

מים, כדי לשוף לשפף ולהמחות בזה בהם את הקילור שטמין על העין, לודי"א צלעו (תחבושת, רמיה לעין),

ושאר כל המשקין, ברביעית ציאה ומחלה, [דהיינו. דס"ה] רביעית הלוג,

[הו' משקין הם י"ד שח"ט ד"ב: יין, דבש, שמן, חלב, טל, דם, ומים, ומנה כולם חוץ מנטל ודם, ואין סברה לומר ש"שאר משקין" כולל רק טל ודם, אלא ודאי הכוונה על שאר משקין דהיינו מי פירות וכדומה. ראיתי, וגם ראיתי מקשים למה מנה רק שיעורי משקה ולא שיעורי אוכלין?]

וכל השופכין [מים דלא חזו לשתייה רק לגבל המים. יבין] ברביעית,

ר"ש אומר, כולן [יין, חלב, דבש, שמן, מים, ושאר כל המשקין, ושופכין] ברביעית, ולא נאמרו כל השיעורין הללו שיעורין שצמנה אלא למצניעיהן לבד, וחזר המנניע והוציאו חייב, אבל שאר כל אדם שהוציאו אינו חייב,

וסבירא ליה לר' שמעון, דמנניע עצמו צני שיעורא זוטא, וצנציר מהא שיעורא לא מיחייב, כדאמרינן בפרקין דלעיל (לעיל עה:) [פי' דשם אמרינן בסיפא דמשנה שאם הצניע כשיעור שאין הדרך להצניע והוציאו אח"כ חייב, ואף אם הוא פחות מכשיעור],

דלית ליה לר' שמעון [פי' באן במשנתו, אבל לעיל לא איירי ר"ש] כל שאין כשר להנניע, ואין מנניעים כמותו, שיתחייב עליו מנניעו.

אבני חן למסכת שבת

ודקאמרת מים מכד ומצטרפין, לענין שבת מידי דחשיב בעינן, והא נמי הא חשיב דחוי לזרופי ציה מילא,

תנא, יבש יין קרוש [שיעור להתחייב על הוצאתו] בכזית דמעיקרא [קודם שנתייבש] הוה ציה רביעית, וקרוש [דנקרוש ?] רביעית שלימה ציעין, דלאו צר מוניה [הוא]. דס"ה, דברי רבי נתן,

אמר רב יוסף, רבי נתן, ורבי יוסי ברבי יהודה, אמרו דבר אחר,

רבי נתן הא דאמרן,

ורבי יוסי ברבי יהודה, דתניא, רבי יהודה אומר, ששה דברים, מקולי בית שמאי ומחומרי ב"ה לאו דאיכא הני ותו לא, דאכתי עובא איכא, אלא כשנכנסו לכרם ציצנה והעידו כל אחד ואחד על אותו שצידו במסכת עדיות, העיד ר' יהודה על אלו,

דבם נבלת, ב"ש ממהריין דאיו ככשר לטמא צנבלה צמית, ולא תורת משקין [ואין דבם של נבלה טומאת משקין] לטומאה קלה [פ' להיות ראשון לטומאה].

ו. דס"ה] לי נראה דהאי דצית שמאי מטהריין, מטומאת צנלות לחודא קאמר, שלא יטמא אדם, אצל טומאה קלה יש צו [לטמא טומאת אוכלין. דס"ה],

וב"ה מטמאין,

א"ר יוסי ברבי יהודה, אף כשטמא ב"ה לא טמאו אלא בדם שיש בו רביעית, הואיל ויכול לקרוש ולעמוד על כזית שהוא שיעור נבלה לטמא אדם, והיינו אמרו דבר אחר, שזית היש כשימנום [פ' כשהיה נימוח קודם שנתייבש] הוה רביעית,

אמר אביי, דילמא לא היא [ר' נתן ורבי יוסי ברבי יהודה לא אמרו דבר אחד], עד כאן לא קאמר רבי נתן הכא, דבעי רביעית דכזית יבש צעי רביעית דלח [פ' צריך שיהא רביעית לח כדי שיעשה ממנה כזית יבש], וצליז מרביעית לח ליכא כזית יבש, כדקאמר דכזית קרוש הוה ציה רביעית, אלא ביין דקליש וכשהוא לח רב נפחו, וכשמתייבש נצמק לשיעור קטן,

אבל בדם דסמך כשהוא לח הוה סמך, עד וקרוצ להיות קרוש, וכשיבש אינו נצמק לשיעור קטן, אלא מעט כזית וכזית יבש לא בעי רביעית לח, ודס ציצנות מטמא פחות מרביעית,

אי נמי, עד כאן לא קאמר רבי יוסי בר' יהודה התם [בדם נבלה], דכזית סגי ליה ברביעי', אלא בדם דסמך, אבל יין דקליש, כזית הוה יותר מרביעית, וכי מפיק פחות מכזית לייחייב:

שמן לנזיר, דהוא חצי שיעור של שמן התורה צמנמות, וחצי לוג שמן לתורה ילפינן צמנמות (פס). [ונמצא לנזיר רביעית הלוג],

ורבא לטעמיה, דאמר רבא, כל חמרא דלא דרי [דרי = נושא, פ' שלא נוסף עליו] על חדר [על חלק אחר יין], תלת [שלושה חלקים] מיא, לאו חמרא [טבא. חדש האביב] הוא [שצריך היין להיות חזק עד כדי כך שיוכל למוחו בצמות גדולה פי שלושה של מים. שט'],

[היום אין הדרך למוג את היין במים, וזה שבימיהם היו עושין כן, אינו ברור אם מפני שלא היה דרכם לשתות יין באלכוהול גבוה כמו היום, ולכן מווג אותה במים, או שיינם היה חזק כל כך [באלכוהול או בחזק טעמו וכדומה] שאי אפשר היה לשתותו כמו שהוא ולכן מווג אותה במים],

אמר אביי, שתי תשובות בדבר דלא מצי למילף מממתין, חדא דחמרא לא דרי מיא אלא על חד תרין [ולא שלושה חלקים], דתנן במסכת נדה (יט). חמשה מראש דמים טמאין הן, וחד מיניהו כמזוג, ומפרש צמנמה והמזוג וכמזוג שחמרתו ק' צ' שני חלקי מים, ואחר יין, מן היין השירוני שגדל בשרון, שם מדינה הוא,

[נראה כי הנפנים שגדלו באזורי החוף בארץ ישראל [בשרון] וכו' לצמות גדולה יותר של מי גשמים, ואולי אף הושקו בהשקאת שלחין, שפע מים משפיע על הענבים, ומשנה את טיב היין הנוצר מענבים אלה. שט],

ועוד מים בכד ומצטרפין ! אי טעמא דמתניתין יין [שחייב ברובע רביעית], משום דלכי מווג ליה ויראה לשתיה יחא צו רביעית,

השתא מיהא כי מפיק ליה [לדרה"ר]. עדיין לא נמוג, ואין כאן שיעור,

ו. דס"ה] מים שעודן צד, היאך מצטרפין לחייבו,

אלא על כרחך טעמא לאו משום דליחוי לשתיה לרביעית כשאר משקין הוא, אלא הכי שיעוריה, ואף על גב דכי מווג ליה [ומזוג על רובע רביעית שני חלקים], לא הוה רביעית,

[גם אביי מודה שהשיעור הוא רובע רביעית, אלא אומר שאין להביא ראיה מהמשנה?]

[אביי חולק על רבא בשני דברים: א' שמוציא הכוס אינה חד על תלת, ב' שהטעם שחייב על הוצאת יין חי, שהוא כדי מציגת רביעית אינה מפני שסופה לעמוד על רביעית, אלא שכן הדין שכדי מציגת הכוס חייב על הוצאתה. ועדיין צ"ע. וראה עוד להלן ברש"י],

א"ל רבא, הא דקאמרת שני חלקי מים ואחר יין, מן היין השירוני [התם לא צריך על חד תלת, ד], יין השירוני לחוד דרפי כך [ודי על חד תרין],

א"נ, התם משום חזותא נקט ליה, אבל לטעמא בעי טפי ונהי נמי דדרי על חד תלת צטעמא,

[מיהו. דס"ה] מראית דס לא הוה אלא צמני חלקים מים ואחר יין, ואי יחיד ציה טפי, דס הדומה לו כדס ירוק הוא, וטהור,

אבני חן למסכת שבת

אמר רב יהודה אמר רב, כל מה שברא הקב"ה בעולמו, לא ברא דבר אחד לבטלה,

ברא שבולל לימנ"א (חלזון) [snail] לבתית [להניח על מכה] מניחה (לכחית) עליו,

ברא זבוב, לצירעה [wasp] למי שעקצו צרעה, כוש זבוב ומניחה עליו,

[ברא] יתוש [mosquito or gnat], לנחש [לתת על נשיכת נחש],

ונחש [ברא], לחפפית מין שחין,

וסממית [spider] אייראנא"ה צלעו (עכביש) [ברא] לעקרב עקצת עקרב, כוש סממית ומניחה עליו,

היכי עביר ליה, מייתי חדא אוכמא [שממית אחת שחורה], וחדא חירורא [ושממית אחת לבנה], ושלקי להו [ומבשל אותם] ושייפי ליה [נתרסקין ודורס אותם ונעשין כמין משיחה] ומושח,

ת"ר, חמשה אימות הן, [ויכולן. חדש האביב] אימת חלש על גבור,

1. אימת מפניע [zorilla, striped polecat, skunk family. st'] [ולפי פירוש זה הארי מתיירא מן המפניע מחמת הריח הרע שמפיץ, וזה נגד פירושה של רש"י שהטעם הוא מפני שקולה גדול] חיה קטנה וקולה גדול, ושומע [סארי. דס"ה] וירא סתהא [שמא. דס"ה] צריה גדולה [סא. דס"ה], וצורם על ארי,

2. אימת יתוש, על הפיל נכנס לפיל בחוטמו,

3. אימת סממית [spider], על העקרב וכן סממית לעקרב נכנס לו באזנו,

סנונית - martin, swallow

4. אימת סנונית ארודייל"א על הנשר נכנסת תחת כנפי הנשר, ומעכבו מפרישת כנפיו,

5. אימת כילבית שרץ קטן, ונכנס לדג גדול באזנו, על לויתן [יש מפרשים שלויתן כאן הכוונה על הקרוקודיל. ראה שט"ל],

[שגינו במשנתנו] חלב כדי גמיעה: איבעיא להו, כדי גמיעה [באל"ף] או כדי גמיעה [בעי"ן]?

א"ר נחמן בר יצחק, בראשית בר ז' הגמיעה נא מעט מים מכרך,

איבעי' להו,

דף ע"ז ע"ב

[בדף זה יש הרבה על לשון ארמית וסימקן לע"ז]

גראינין או גרעינין [אל"ף או עי"ן] מנתינן דפרקין דלעיל [עו:] חוץ מקליפתן וגרעיניהן? אמר רבא בר עולא, ויקרא בו ונגרע מערך והגרעינין זרקין [אזתן. דס"ה], ונגרעין מתוך האוכל [הרי שצריך לומר גרעינין בעי"ן],

איבעיא להו, אוממות או עוממות [אל"ף או עי"ן] גבי גמלים מיימין ליה צריך לזין [פסחים עה:], גמלים, יכול עוממות, תלמוד לומר אש, אי אש יכול שלהבת כו'? אמר רב יצחק בר אבדימי יחזקאל לא ארזים לא עוממותו לא הסכימו מראשו בגן אלהים להיות הם גמלים ממנו [הרי שצריך לומר עוממות בעי"ן],

איבעיא להו, מאמצין תנן, או מעמצין [אל"ף או עי"ן] לקמן, גבי עינים של מה צפרק שאל (קנא:), א"ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, ישעיה לג ועוצם עיניו מראות ברע [הרי שצריך לומר מעמצין בעי"ן],

ת"ר, המוציא חלב של בהמה כדי גמיעה, חלב של אשה, ולובן של ביצה, כדי ליתן במשיפא של קילור שרגילין לשופו [בלובן ביצה או] צלצל של אשה, [קילור], כדי לשוף במים לשי עינים,

בעי רב אשי, כדי שיפה, או כדי אחיזה ושיפה מה שנדבק באצבעותיו, לצד מה שנותן בעיניו, ¹⁰ תיקון:

[שגינו במשנתנו] דבש כדי ליתן על הכתית: תנא, כדי ליתן על "פי" כתית,

בעי רב אשי, על כתית אפומא דכולה כתית וכל [ה. דס"ה] מכה קרויה פה או דילמא אמורשא קמא דכתית [מודה ה? עליון של מכה [projecting point]], לאפוקי הודרנא [פכי המכה] דלא, ¹¹ תיקון [פי] ונשאר בשאלה כמה דבש צריך להוציא בשבת ויתחייב עליה?]

אבני חן למסכת שבת

ולי נראה ממי תכלה דא לפי שאינו כלה עד זמן ארוך, שאינו נאכל אלא מעט מעט,

10. **ביתא** [לכן נקראת מקום מגורים "בית"], **בא ואיתיב בה** שדך לישב צבית,

11. **ביקתא** צית זר וקטן [קרי בקתא. דס"ה], **בי עקתא** צית זר,

12. **בופתא** מכחשת, לשון אחר מדה למטין, ולי נראה כמין גולס עץ עשוי לישיבה, כמו כופת שאור שיחדה לישיבה, דמניא בפסחים (מה:): **בוף ותיב** כפוף אומץ ושז עליו,

13. **לבני** [לכן נקראין אבני בנין לבנים], **לבני בני** מתקיים לדורות הרבה,

14. **הוצא** גדר קוויס או לולצים, **חציצה** אינו דבר קיימא, אלא חליצה בעלמא,

15. **חצבא** [כד ששאובין בה מים], **שהוצב** # [לשון "חצב" אינה מתאים כל כך למים, שהוא בא על הרוב לחציבת אבנים מהר וכדומה, אלא משתמש כאן בלשון הפרוה] **מים מן הנהר**,

16. **כוזה** כלי חרס קטן, **כוזה** כלומר דבר מועט וקל כמו זהו, מהו חשוב למלאותו לי מיינך צמתנה,

17. **שוטיתא** צד של הדס שמרקדין צו לפני כלה, **שטותא** נראה המרקד כשטותה,

18. **משיכלא** ספל גדול, שהכל רוחצים ידיהם ורגליהם ממנו, **מאשי** כוליה רוחץ את הכל,

19. **משכילתא** ספל קטן ונאה, **משיא כלתא** מיוחד לחשובים, כמו כלה ואשה חשובה לרחוץ ממנו,

20. **אסיתא** מורטיי"ר [mortar] (מכחשת), **חסירתא** שחסר החקיקה מצפנים,

21. **בוכנה** עלי שכותשין צו, **בוא ואפנה**,

22. **לבושה** חלוק עליון, שקורין שרו"ק (מעיל עליון, גלימה) **לא בושה** למנוע הצושה, שמכסה כל החלוקים התחתונים [האינטימטרוועש] הקרויים ורעיס [שביניהם לא היו מקפידים כיון שאינם נראים],

23. **גלימא** [בגד עליון], **שנעשה בו כגלם** שאין לו חיתוך אצרים [שכולו מעוטף צו. דס"ה],

24. **גולתא** מקטורין נאה [בגד כבוד של שער, שמכסה גם על הגלימא], **גלי ואיתיב** כשהוא יושב, מגלה עצמו שלא ישב עליו, שלא ילכלכו ולא יפוטו

א"ר יהודה אמר רב, מאי קרא עמוס ה ט **תַּמְכִּלְיָהּ** [ענין חזק. מצ'] **שד על-עזו** [המחזיק שדוד הקב"ה מחזק את אדם השדוד ע"י שורדים, מחזיקו על הגבור]:

רבי זירא אשכח לרב יהודה, דהוה קאי אפיתחא דבי חמוה [חמיו], וחזייה דהוה בריחא דעתיה [וראה ר' זירא את רב יהודה שהיה במצב רוח טוב], ואי בעי מיניה [ואם היה שואל ממנו] **כל חללי עלמא** פירוש דברים הנעשים בכל חלל העולם, הוה אמר ליה,

1. א"ל, מ"ט עיזי מסגן ברישא עדלא, מהלכות צראש העדר והדר אימרי [ואחריהם הולכים הרחלות]? **א"ל כברייתו של עולם** דברישא חשובא סתם עזים שמורות והדר נהורא סתם רחלות לצנות,

2. מ"ט הני מכסיין [ערותן מכוסה] צונז והני מגליין העזים אין להם אליה? הני דמכסיין מינייהו רחלים שאנחנו מתכסין מממן מכסיין גם הן מכוסות, והני דלא מכסיין מינייהו, מגליין,

3. מ"ט גמלא זומר גנובתיה [ונבו קצר], משום דאכל [דאזל ביני. ריטב"א] כיסין קוויס, לפיכך ונצו קצר, כדי שלא ידבקו זה הקוויס,

4. מ"ט תורא אריכא גנובתיה, משום דדייר באגמי [שהשור דר באגם], ובעי [וצריך] לברכושי בקי להצריח הימושין,

5. מ"ט קרנא דקמצא ארצה, ולי נראה קמנא [נמלה] רכיכא, משום דדיירא בחילפי ערצה, ואי קשיא ואם הימה קשה נדיא תווד ותעקר כשמה צענים ומתעוורא יסמנו עיניה, שמראית עיניה תלויה בה, כדשמואל,

דאמר שמואל, האי מאן דבעי דליסמיה לקמצא, לשלופינהו לקרני,

6. מ"ט האי תימרא דתרנגולתא ריס של עין התחמון, כשעונס עיניו מדלי לעילא עולה למעלה מן העליון, וצאחר כל צריה העליון שוכב על התחמון, דדיירי אדפי שעולה צלילות על הקרשים והקורות, [ולכן?] צריך שיעלה התחמון על העליון, מפני העשן שלא יכנס צעיניו, ואי עייל קמרא, מתעוורא,

[ומכאן ואילך שואל ר' זירא מרב יהודה למה נקרא בשמות אלו],

7. דשא [למה נקרא "דלת" דשא], דרך שם [דרך הדלת נכנסין],

8. דרגא [למה נקרא "מדרגות" בלשון דרגא], דרך גג [שמדרגות מוליכות למעלה עד הגג],

9. מתכו **ליתא** דבר שמטבילין צו, כגון כופת או שאר ליפתן מתי תכלה דא לכשיכלה מה נאכל,

אבני חן למסכת שבת

בקרקע, וישיר שערו, ויקרע ויכלה,

וליתא דרבי ינאי [דאמר אבר קטן של קטן בן יומן] ור' שמעון בן אלעזר
[בברייתא] או או קמני, או אבר קטן של גדול, או להפך, וכולה חד שיעורא הוא,

25. פוריא [בן נקרא מטה], שפרין ורבין עליה,

והכא בהא קמיפלגי, ר"ש בן אלעזר סבר אבר קטן דגדול,
ואבר גדול דקטן בן יומן, כי הודי גינהו [סכום השמן],

26. בור זינקא צור שינשו מימיו קורין כן, בור זה נקי מסר מימיו,

ורבי נתן סבר, אבר קטן דגדול איך, אבר גדול דקטן בן יומן
לא [פ' אע"ג דידוע דאבר גדול דקטן היינו ירכו, גדול יותר מאצבע קטנה של
אדם גדול, מכל מקום ס"ל דסיכה היינו שיהא נכנס בבשרו, ובאדם גדול שבשרו
קשה נדרש לסיכה מרובה יותר מסיכת קטן שבשרו רך, ור' נתן ס"ל דלא בעינן
סיכה כזה, אלא סגי בסיכה מעוטה. מרומי שדה],

27. סודרא דרך תלמידי חכמים לעטוף סודר, סוד ה' ליראיו,

28. אפרנא טרקלין של מלכים, אפיתחא דין אל פתח זה יצאו הכל, אם
למשפט אם לשרת המלך,

מאי הוי עליה? תא שמע, דתניא רבי שמעון בן אלעזר
אומר, שמן כדי לסוך אבר קטן, של קטן בן יומן וד' ינאי תנאי
היא:

ת"ר, שלשה, כל זמן שמזקינן מוסיפין גבורה [פ' שהם הולכים
וגדילים כל ימי חייהם, ולא כבני אדם ושאר נבראים שגדילתם נפסקת בסביבות
זמן קבוע], ואלו הן, דג, ונחש, וחזיר:

[שנינו במשנתנו] שמן כדי לסוך אבר קטן: אמרי דבי ר' ינאי,
שמן כדי לסוך אבר קטן אחד מפרקי אצבע קטנה של קטן בן יומן,

[שנינו במשנתנו] מים כדי לשוף בהן את הקילור: אמר אביי,
מכדי כל מילתא דשכיחא ולא שכיחא כל שיעורו חכמים לענין
שבת, והוא ראוי לשני דברים, חדא שכיחא וחדא לא שכיחא אזור רבנן בשיעורן
בתר דשכיחא, לקולא ואפילו היא קולה, ששיעורה גדול, אמרינן סתמיה
להא עבדי, ולא אמרינן הואיל וחזי נמי למילתא אחריתי, ששיעורה קטן, ניזיל בתרה
לחומרא, ואף על פי דלא שכיחא,

מיתבי, שמן כדי לסוך אבר קטן, וקטן בן יומן, מאי לאו
אבר קטן דגדול של אדם גדול, והאי קטן אצבע קאי, אי נמי ואבר גדול
של קטן בן יומן אבר גדול של קטן, והאי קטן אצבע קאי, ולא אצבע,
[הא ודאי אין פרק של אצבע קטנה של גדול, שזה לפרק הזרוע של קטן? אלא
ר"ל שמתוך שבשרו, די לו במעט שמן, כמו לאבר קטן של גדול, ואידי ואידי
חד שיעורא. חדש האביב],

שכיחא ושכיחא והיכא דשכיחא תרוייכו אזור רבנן אזלינן בתר
דשכיחא לחומרא ומשערין בשיעורא זוטא,

אמרי לך דבי ר' ינאי, לא, ה"ק, שמן כדי לסוך אבר קטן,
של קטן בן יומן וקטן אכולא מילתא קאי, אבר קטן של גוף קטן,

יין, שתייתו שכיחא, רפואתו לא שכיחא כגון לשוף צו קילור, ואף
על גב דחזי לה, [ולכן אינו חייב אם הוציא בשיעור רפואה] דליכא דעבדי חלל
אשה, ואיכא דעבדי צמיא, ומסין על היין שדמיו יקרים, הלכך אזור רבנן בתר
שתייתו ושיעורו צדי מציגת כוס דשכיחא לקולא ואף על גב דלקולא,
שיש כאן שיעור גדול,

לימא כתנאי [פ' דאי ר' ינאי בר' נתן לימא הלכה בר' נתן. חדש האביב],
שמן כדי לסוך אבר קטן, וקטן בן יומן, דברי ר' שמעון בן
אלעזר, ר' נתן אומר כדי לסוך אבר קטן,

וכן חלב נמי חזי לאכילה ולשוף קילור, אכילתו שכיחא, רפואתו לא
שכיחא ומיהו לא שכיחא, שהרי אף המים ראויין לכך, ויש עושין ממם, הלכך
אזור רבנן בתר אכילתו ושיעורו צדי גמילה, לקולא ואף על גב
דקולא היא,

מאי לאו בהא קמיפלגי, דר"ש בן אלעזר סבר, אבר קטן של
קטן והכי קאמר כדי לסוך צו אבר קטן, וקטן יהא הגוף בן יומן, ור' נתן
סבר אבר קטן דגדול, או אבר גדול דקטן חד קטן אמרינן, או
האבר או הגוף, אבל תרי קוטני לא, אבל אבר קטן של קטן בן יומן לא
[אינו חייב אם הוציא שמן מעט כזה?]

דבש, אכילתו שכיחא, רפואתו שכיחא שאין משקה אחר ראוי
לכמית, אזור רבנן בתר רפואתו הואיל ומרוייכו שכיחא, לחומרא צעין
לשעוריה,

[ודוחה] לא, דכולי עלמא אבר קטן, דקטן בן יומן לא [ששמן
מועט כל כך, אם הוציאו אינו חייב],

אלא מים, מכדי, שתייתו שכיחא, רפואתו לא שכיחא שהרי
[גם. דס"ה] שאר משקין ראויין לכך, ויש שפין קילור בשאר משקין, ושתייתו שכיחא
שרוב שתייתו [צדי אדם?] מים הם, שאין אדם שותה יין לכל נמאיו, כי אם לסעדו

דף ע"ח ע"א

אבני חן למסכת שבת

מאי טעמא, אזול רבנן בתר רפואתו לחומרא?

אמר אביי, בגלילא שנו שהן עניים, ומקפידין בדבר מועט, וחסין על יין וחלב לשוף קילור, ואין שפין אלא צמים, והלכך רפואתו נמי שכיחא, ובעינן למילי לחומרא,

רבא אמר, אפילו תימא בשאר מקומות, כדשמואל, דאמר שמואל כל שקייני כל משקין צהן קילור מסו החולי ומטללי מסכין על העין, ומונעין [ונוטלין. דס"ה] מרואתו [מריאתו?], עד שיכלה מרואתו [של הקילור] לגמרי, מפני שהן עבין, ונגלדין כמין דצק שקורין גלחיי"ר (דבק), לבר מומיא דעדיפי מכולהו דמסו ולא מטללי שנלשין מיד, או יוגבין מהר, ולא נגלדין על גב העין:

[שנינו במשנתנו] ושאר כל המשקין ברביעית: תנו רבנן, דם וכל מיני משקין ברביעית,

רבי שמעון בן אלעזר אומר, דם כדי לכחול בעין אחת, שכן כוחלין לברקית מיל"א (בתם לבן שבתוך העין, ברק היינו לבן) שזולטת בעין, ומאי ניהו מאיזה דם כוחלין אותו, דמא דתרנגולת ברא [undomesticated chicken],

רשב"ג אומר, דם כדי לכחול בו עין אחת, שכן כוחלין ליארוד תכלול, וצתוספתא ראייתו לחורור, והן טיפות דקות של לובן הנוגדות בעין, כדמקן צבוכות גבי מומין (למ, ב), ומאי ניהו [מאיזה דם כוחלין אותו] דמא דכרושתניא [bat] עטלף, שקורין טלפ"א (חפרפרת), [ראה סנהדרין נט: יארוד נאלא מנין שוטה, עוף ששמו מנין, והוא שוטה וזוכה ומספיד ממיד, וכל מנין דצמקרא מחרגמינן יודיין. ניצוצי אור],

[והגמ' מפסקת לתת סימן] וסימניך [מה שכוחלין לברקית, ומה שכוחלין ליארוד], גוא לאגוא [מה שבפנים לפנים] כרושמינא מנאי צמוך הישוב, שהוא ליארוד שהוא שוקע צמוך העין, ברא לברא [מה שבחוץ לחוץ] דמא דתרנגולת ברא לברקית, שהיא צולטת,

[והברייתא ממשכת] בד"א דבעינן שיעורא במוציא לרשות הרבים, אבל במוציא כל שהוא והויא חייב בכל שהוא, לקמיה פריך אטו מנעי לא מוילא הוא,

רבי שמעון אומר בד"א דמחייב שיעורא וזוטא כי האי במוציא שיעור הזה, וזוטא והויא, אבל במוציא אדם שלא הנניעו, והויא אינו חייב אלא ברביעית,

ומודים חכמים לר"ש, במוציא שופכין לרה"ר אדם שלא הנניען ששיעורן ברביעית אינו חייב אלא ברביעית, דבזיר מהכי לא חזו כדלקמן, לגבל טיט [כדלקמן]:

אמר מר, בד"א במוציא, אבל במוציא [שיעורו] כל שהוא, אטו מנעי לא מוציא הוא הלא אין מתחייב אלא על ידי הוצאה?

אמר אביי, הכא במאי עסקינן בתלמיד כגון שולי דגרי שאמר לו רבו [לכן נקט משל זה שהוא אופן שאדם אחר דהיינו רבו הנניעו, והוא התלמיד, מוציא], לך ופנה לי המקום לסעודה, הלך ופנה לו,

דבר חשוב לכל, חייב עילוייה ואף על גב דלא אצנעי רביה לזרכו, דבר שאינו חשוב לכל, אי אצנעי רביה מיחייב עילוייה, ואי לא מיחייב,

והכי קאמר, כמה דברים אמורים, דבעינן שיעורא דחשיב, צמוילא [במחשבת המוציא], כלומר דדבר שאין לך לילך בו אלא אחר הוצאתו של זה [דהיינו שלא החשיבו ולא הנניעו ואין כאן אלא שהוציא] שהמחשבה תלויה בזה שהוציא [המוציא. דס"ה],

אבל צמנעי, דדבר שיש לך לילך אחר מחשבה של מנעי, כגון המנעי כל שהוא, חייב זה המוציא,

ור' שמעון בן אלעזר אמר, ואזיל לטעמיה, דאמר בפרקין דלעיל, דדבר שאין מנעינן כמוהו, והוכשר לזה והנניעו, נחייב זה צמנעו של זה,

והוא הדין דמאי לאוקמי צמנעי גופיה, ולמימר הכי כמה דברים אמורים צמוילא דדבר שלא הוצנע, ואין לך לילך בו אלא אחר הוצאתו של זה,

אבל אם היה זה מנעי דבר זה מתחילה, וזוטא והויא חייב, אלא משום דשמעינן ליה דאמר נחייב זה צמנעו של זה, אוקמא אביי אפילו באחר שהוציא, וכל שכן אם הוציא הוא עצמו:

[שנינו במשנתנו] אמר מר, מודים חכמים לר"ש, במוציא שופכין לרה"ר, ששיעורן ברביעית: שופכין למאי חזו?

אמר רבי ירמיה, לגבל בהן את הטיט,

והתניא, טיט כדי לעשות בהן פי כור נקב שומעין בו המפות, ושיעורא זוטא הוא, ומרביעית חזי לגבל טובא,

וכיון דהוצאת טיט חשיבא צכדי פי כור, בעינן נמי לשעוריה צהן דעצדי לטיט, צכדי גיבול פי כור,

לא קשיא הא [ברייחא דשיעור טיט כדי לעשות בהן פי כור] דמיגבל כר משו צכדי פי כור, הא [דשופכין שיעורן ברביעית, כשמוציא לגבל בהן את הטיט] דלא מיגבל אכל זה שעדיין לא נגבל אינו נשער צכך, לפי שאין אדם טורה, לגבל טיט לעשות פי כור לפי שאין אדם טורה לגבל שיעור מועט כזה, ואם צא לגבל מנגל יותר, ועושה בו דברים אחרים:

ביתני: המוציא חבל, כדי לעשות אוזן לקופה לאחזה בה,

אבני חן למסכת שבת

עור, כדי לעשות קמיע,

[פ'] שיש שלשה דרגות בעור, עור בהמה כמו שהוא, אינו ראוי לכתובת תפילין ומוזות ולכן שיעורה כדי לכתוב קמיע, אבל כשהולקין העור לשנים ראוי העור לכתובה במקום שנחלק, שלא נראה קודם שחלקה, החצי שהוא מצד השער ששמו קלף כותבין בו תפילין באותן הפנים החדשים שלא היו נראין תחילה, ועל צד השני שהוא צד הבשר שלא נראה קודם שחלקה שנקרא דוכסוסטום ראוי לכתוב עליו מוזות. ע"פ הר"י מלוניל,

(דוכסוסטום כדי לכתוב מוזות),

קלף, כדי לכתוב עליו פרשה קמנה שבתפילין שהיא שמע ישראל [היינו עד ובשערך, וראה תו"ט, ורש"ש] דלידי דדמיו יקרים, לא עזדי מיניה קשרי מוסקין, אלא תפילין ומוזות, ולא מיידי צשיעורא זוטא,

[תמוה וכי לא ידעין שהיא שמע ישראל ? וג"ל לפמ"ש רתוי"ט דאצטרך תנא למנקט תפילין, דקמ"ל דמה"ט משערינן בה מדרגתה לכל אדם, ע"כ, והרי לפמ"ש רב"י יש לעשות פרשת שמע מקלף עב ביותר, א"כ סד"א דלהכי נקט פרשה קמנה שבתפילין, דבעי נמי שיעור בעובי הקלף כעובי פ' שמע שבתפילין, להכי סיים כדי לכתוב וכו', ר"ל דהשיעור רק בהמשך הקלף ולא בעביו. יבין],

דיו, כדי לכתוב ב' אותיות לרשום [לרשום. ררי"ף, ר"ן, נמ"י, רע"ב] על שמי מוליות של כלי, או על קרשים לזווג [רש"י בא לפרש למה יש חשיבות לכדי לכתוב ב' אותיות],

כחול, כדי לכחול עין אחת לקמן פריך עין אחת, הא לא כחלי,

דבק גלי"ד, כדי ליתן בראש השפשף צגמל מפרש לה [שנותנין הדבק על נסר שבראש הקנה, שכשהצפור יושב עליו, נדבק וניצור בו. יבין],

זפת וגפרית, כדי לעשות נקב קטן, כלי שנותנין בו כסף חי, וי. ררי"ף, רע"ב] סותם פיו צופת או צגפרית, ונקב צמור הסמימה נקב דק להוציא בו [הכסף. נמ"י] [להוציא ממנו הכסף חי. רע"ב],

שעורה, כדי ליתן על פי נקב קטן [פ' לסתמו] [על נקב שבמוגפת פה צלוחית של יין, שהיין דק משמן. יבין],

חרסית לזניה כחשה, כדי לעשות פי פור [smelting pot, smelting furnace], של צורפי זהב שהמפות נכנס בו [לשמור החמימות. יבין, פי' שפותמין סביב המפות, שיכנס המפות לכור הדיק],

רבי יהודה אומר, כדי לעשות פיטפוט רגל למקום מושב הכור, שהיו מושבין [אזמו. נמ"י, ררי"ף, ר"ן, רע"ב] על פל [מלשון פן הכיור] העשו לכן, כגון טרפיי"ד [tripod] (ומשמעו חצובה שעליה שמים קדרה) לשפות הקדירה [פי' הכור, ובגמ' מפרש לא שעושין כל הפיטפוט, אלא סותמין הסקדים של הפיטפוט],

סובין [פי' פסולת התבואה], קלייע. יבין], כדי ליתן על פי פור של

גמי [reed grass], כדי לעשות תלוי למלותו זו לנפה [זיפ], [לקמח. יבין] [sieve] ולכברה [זיפ] [לנקות התבואה. יבין], רבי יהודה אומר [שיעור להוצאת גמי] כדי ליטול ממנו, מדת מנעל לקטן להלואו לאומן, כמדה זו אני צריך [שיעורו בציר מתלוי. יבין],

מכס [למלך]:

משלמין המכס לראש הנהר, שהוא הממונה של המלך, והוא נותן קשר, ויש גם שהוא מוחל את המכס ונותן קשר, והמכס עומד על הנהר, אבל אלו שמשלמין על הנהר אין מקבלים קשר. חדש האביב ויש שרצים אחר העוברים לראות אם שילמו [אביי] ולפעמים מצד הראשון יש מוכס גדול ומוכס קטן, [רבא],

ולכן עושה המושל שראש הנהר מחל לו המכס, שע"פ רוב לא ילך לראש הנהר לשלם, שהרי יכול לשלם על הנהר,

גייר מעשצים עושים אותו [ומדעשו מחוטי עשבים נקרא גייר, כי גייראן בלשון יון [?] חוטין דקים. יבין], כדי לכתוב עליו קשר [שטר התקשרות, חוזה. מלון עברי] מוכסין [toll receipt] [מארק"ע, שנותן המוכס להסוחר לראיה שכבר שלם לו המכס. יבין],

[לשון רש"י משמע שרוב בני אדם משלמין המכס להמוכס שעומד על הנהר, אבל יש כאלו שמשלמין המכס שלא על הנהר ל"ראש הנהר" [כמש"כ בחכמת מנהל, שהוא חשר הממונה לנבות המכס למלך] שהוא במקום אחר, ומקבלין קשר לראיה ששילמו כבר, אבל ראה בחדש האביב שאלו שמשלמין על הנהר אינם מקבלים שום כתב],

יש לך אדם שנותן המכס לראש הנהר במקום אחד [אחר. עו"ה], או מוחל לו צממנה, והוא [ראש הנהר] מוסר לו חותם להראות למוכס, שמחל לו המכס [להראות לשאר המוכסים שפטור הוא מן המכס. ררי"ף], ודרכו [של ראש הנהר] לכמוז בו שמי אומיות, והן גדולות משמי אומיות שלנו [וראה ר"ן ור"י מלוניל לגירסאות אחרות],

והמוציא קשר מוכסין חייב [אצטרך לאשמועין אפילו כתב על הקלף, אע"ג דקתני בסמוך דשיעור קלף כדי לכתוב עליו פרשה קמנה שבתפילין. תוס' ע"ב],

דף ע"ח ע"ב

גייר מחוק [מחוק לאו דוקא, אלא הוא הדין גייר כתובה ואינו צריך תו לאותה כתיבה כגון שטר פרוע וכו'. הון עשר] שזז אינו ראוי לכמוז, לפיכך צריך שיעור גדול, כדי לכוך על צלוחית קמנה של פלייטון [באלוא"ם פלעשכע"ן, אב"י היא מלה רומית "פאליאטום" והוא בושם לח הנעשה מעלי וורדים ובשמים, והבלי ששימוהו בו נקרא על שמו. יבין],

אבני חן למסכת שבת

יש בו כדי לכתוב שתי אותיות [ס"ד אותיות קטנות] **חייב** קא סלקא דעתין שמי אומרים לידן, דזוטין, **ואם לאו פטור**,
[הרי שיש סתירות בין הבריות, שבברייתא הראשונה אומר שתי אותיות גדולות, ובברייתא השניה אומר שתי אותיות קטנות?]

אמר רב ששת, מאי שתי אותיות [בברייתא ב', היינו] **שתי אותיות של קשר מוכסין** לא צעי גליון לציט אמציה, שאומזו כולו צכפו פשוט, ורואה [המוכס],

רבא אמר [אינו משנה פירושה של ברייתא ב' דאכן מיירי באותיות דידן, אלא כך פירושה], **שתי אותיות דידן, ובית אחיזה, דהיינו קשר מוכסין** [דבקשר מוכסין אין צריך בית אחיזה],

מיתיבי [מברייתא ג'], **המוציא נייר מחוק ושטר פרוע, אם יש בלובן שלו גליון כדי לכתוב שתי אותיות** [פ' שיש נייר גדול, וכולו מחוק, ונשאר נייר חלק שיש בו כדי לכתוב שתי אותיות], **או בכולו, כדי לכתוב ע"פ צלוחית קטנה של פלייטון, חייב, ואם לאו פטור**,

בשלמא לרב ששת, דאמר מאי שתי אותיות, שתי אותיות של קשר מוכסין, שפיר [פ' כיון שמפרש ב' אותיות היינו ב' אותיות גדולות של קשר מוכסין, גם שם בברייתא ג' יפרש כן],

אלא לרבא, דאמר שתי אותיות דידן, ובית אחיזה, דהיינו קשר מוכסין [אותיות גדולות], **הכא בית אחיזה לא צריך שיכול לאוחזו צמקוס הממק, והשטר** [יכול לאוחזו] צמקוס הכמז,

[פ' נייר המחוק שאינו ראוי לכתובה עוד, וכן שטר, אם נשאר בו מקום לכתובה ב' אותיות שלנו, אינו צריך עוד לכדי מקום אחיזה, שהרי יכול לאוחזו במקום שאינו ראוי לכתובה, וקשיא לרבא דאמר דבעי גם לובן לבית אחיזה],
[ראה לקמיה מש"כ השבת של מי דלעולם אין זה קשיא?]

קשיא [ברייתא זו על רבא, וכתב השבת של מי שיש לתרץ דלעולם בנייר חלק בעינן שתי אותיות ובית אחיזה, ושאינו נייר מחוק דסגי בלובן כדי לכתוב שתי אותיות לחודיה, לפי דסבר דשאר נייר מחוק מסתייה לבית אחיזה וכו'. עיי"ש],

תנו רבנן, המוציא קשר מוכסין [שקובל מראש הנהר כששילם לו המכס], **עד שלא הראהו למוכס** [שעומד על הנהר], **חייב, משהראהו למוכס** [המוכס] שממל לו [או ששילם לו ל] **ר"א** הנהר" את המכס, שז אין צריך לו [לקשר], ולא חזי למידי [ולכן] **פטור**,

רבי יהודה אומר, אף משהראהו למוכס חייב, מפני שצריך לו [ומפרשה מיד לקמיה],

מאי בינייהו כלומר צמאי פליגי, ולמאי קאמר ר' יהודה דצריך לו?

צורפי זהב צמקוס שאין פממין, צורפין זהב צאש של סוצין [פ' אחר, שרגילין לתת סובין על פי הכור כשמתוכין הזהב. רע"ב. וכתב הריטב"א ורבינו ז"ל [היינו רש"י] לא היה בקי במלאכת הצורפים, שהסובין נותנים שם כדי לצחצה מראה הזהב או הכסף],

סיד, כדי לסוד קטנה שבבנות טופלות סיד, להשיר את השיער,

ר' יהודה אומר, כדי לעשות [לסוד. ד"ס] כלכל [פ' להסיר השער שעל הצדעין temple],

רבי נחמיה אומר, כדי לסוד אונרפי [אנרפי. ד"ס] [מצח שקדה אותו להאדימו. אב"י ומורכב מב' מלות בלשון יון אנפי [נגד] אָפּס [optic] [ההבטה] שהמצח של אדם מובט תיכף בהאדם, לכן ייפיהו. יבין]:

נמ': חבל נמי [למה נתן שיעורו לעשות אופן לקופה, שהוא שיעור גדול] **ליחייב ציעורא זוטא, דחזי נמי כדי לעשות תלאי לנפה ולכברה?**

כיון דחריק במנא כעין חרקי [פ' דחריק פירושה שחותך, לכן מפרש שאינו חותך ממש, אלא עושה "כעין" חתיכה דהיינו גומות קטנות], ממך שהוא קשה פוגם את העץ **לא עברי אינשי** [אין בני אדם עושין תלאי לנפה ולכברה מחבל],

תנו רבנן, [שיעור להוצאת] הוציץ של לולצי דקל כדי לעשות אופן לסל כפיפה [לכפיפה. ד"ס] **מצרית** [מצרית מלשון צורים] סל העשוי ממזרי דקל,

[שיעור להוצאת] **סיב** ודיל"מ, שגדל סביב הדקל כעין מלצות, ונכרך סביביו ועולה, **אחרים אומרים, כדי ליתן על פי משפך קמן** [small funnel אונטודיי"ר (והוא משפך של יין) **לסנן** [to filter] את היין שמעכז הפסולת והקמחים, מליכנס לפי הכלי,

רבב שומן או שמן, **כדי לסוך תחת אספגין קטנה** ריקן שנתמך צמקור, וטמין ממחיו אליה, **וכמה שיעורה של אספוגין כסלע** [מטבע],

והתניא כגרוגרת? אידי ואידי חד שיעורא הוא,

מוכין [lint], **כדי לעשות כדור קטנה** [שעושין לבנות קטנות. ריטב"א] פלוט"א (כדור, פקעת) [לשחק בה], **וכמה שיעורו, כאגוז:**

[שנינו במשנתיו] **נייר כדי לכתוב עליו קשר מוכסין: תנא** [ברייתא א'], **כמה קשר מוכסין? שתי אותיות** [גדולות] **(של קשר מוכסין),**

ורמינהו [מברייתא ב'], **המוציא נייר חלק שלא נכתב בו מעולם, אם**

אבני חן למסכת שבת

2. אב"י אמר, דכולי עלמא אסור לשהות שטר פרוע, והכא במודה בשטר שכתבו שצריך לקיימו, קמפלגי,

תנא קמא סבר, מודה בשטר שכתבו הלוי מודה שכתבו צריך לקיימו ולומר לא פרעתי, וכל כמה דלא אמר הכי לאו שטר הוא, אי לאו משכח סהדי להכיר החתימה, דמאן קא משוי ליה שטר לאו, דאמר כחציו, ליה (נמי. ד"ס) הא קאמר פרעתי[ו. ד"ס], הפה שאסר הוא הפה שהסיר, הלכך, משפרעו, כלומר משיאמר פרעתי פטור, דלא צריך ליה [ואסור להשהותו, אבל אם שותק הלוי, עדיין המלוה מחזיק השטר, שבא יודה הלוי שלא פרע, וחייב],

ורבי יהודה סבר, מודה בשטר שכתבו, אין צריך לקיימו דיון דמודה שכתבו, ולוה צו, הרי הוא כאלו קיימיהו חותמיה, וגובה צו כל זמן שמוציאו, ומאי עד שלא פרעו ומשפרעו,

דף ע"ט ע"א

עד שיאמר לוה פרעתי ולא פרעתי כלומר עד שלא אמר פרעתי חייב, משאמר פרעתי פטור, דבטל ליה,

3. רבא אמר, דכולי עלמא מודה בשטר שכתבו, שצריך לקיימו והכא כפרעו ולא פרעו ממנו קאמר [פ' ולא כמו שחידש אב"י "שאמר" פרעתי או לא אמר פרעתי, אלא שפרע או לא פרע ממש]. ובשטר מקויים, ודכילי עלמא אסור לשהות שטר פרוע,

והכא בכותבין שובר קמפלגי, תנא קמא סבר, כותבין שובר, ורבי יהודה סבר, אין כותבין שובר,

יש גורסין תנא קמא סבר "אין" כותבין שובר על שטר פרוע, שאתה מצריכו לשמור שובר מן העכברים, אלא מחזיר לו [שטר הפרוע] ושורפו [פ' או מחזיר השטר ללוה, או שהמלוה בעצמו שורפו מיד שאסור להשהותו. מהרש"א], ואסור להשהותו, ור' יהודה סבר כותבין שובר, ועל ידי שובר, מותר לשהות שטר פרוע לזר על פי כלומיהו,

ולא היא, חדא דכיון דאסור לשהות שטר פרוע, אפילו על ידי שובר נמי אסור להשהותו, שם יאבד השובר וזה חוזר וגובה צו, ועוד [טעם שאין גירסא זו עולה יפה]. לר' יהודה אין כותבין שובר שמעינן ליה בצבא צבא (קע:), דתנן מי שפרע מקצת חובו, ר' יהודה אומר יחליף [יקרע אותו השטר ויכתוב לו שטר אחר. רש"י שם], ר' יוסי אומר יכתוב שובר,

והכי [פ' אלא הכי] גרסינן, תנא קמא סבר כותבין שובר, והכי קאמר משפרעו ליה [לשטר] והוציאו מלוה בשבת, פטור, [לפי. דס"ה] שאינו צריך לו [לשטר פרוע],

ואי אמרת [דודאי המלוה לא משהו ליה, אבל מ"מ הוא שומר על השטר], כיון דרצוי לזר על פי כלומיהו, הוא דבעי אהדורי ללוה, לא משהי ליה [דברי רש"י בן

אמר אב"י, איכא בינייהו ריהימי מוכסא קוראג"ש (שליחים ורצים של מוכס וכו'), שרצין אחר העוברים [פ' לאחר שעברו כבר והלכו לדרכם], להעליל עליהם שלא נתנו המכס, וטורה לעוברים לחזור למוכס [שעומד על הנהר] [שהראה אותו החותם. דס"ה], ומנעייהו החותם להראות לאלו, ולתנא קמא לא מנע ליה להכי, דכי רהטי צתריה הדך לגבי מוכס [שעומד על הנהר],

רבא אמר, מוכס גדול ומוכס קטן, איכא בינייהו [פ' שאם הולך מיד עם הקשר לעבור הנהר ודאי שצריך לו לראיה ששילם, אבל] פעמים שיש מוכס גדול שטורה לו לעמוד על הגשר כל היום, וממנה מוכס קטן, וזה [האדם שנותן את המוכס] מתחלה אינו מראה החותם של מלך [ששילם לראש הנהר] אלא לגדול [והגדול מוסר לו סימן דברים, ולכן לת"ק לא צריך להקשר ואם הוציאו פטור],

ולר' יהודה צריך לו, שהרי הקטן [שעומד על הנהר] ימנענו מלעבור, ולתנא קמא אין צריך לו, שהגדול מוסר לו סימן דברים, ואומר לקטן ועוד [וצ"ע דלכאורה זה מחלוקת במציאות],

רב אשי אמר, חד מוכס איכא בינייהו, מפני שצריך לו להראות למוכס שני [בגשר אחר] של מעבר אחר, ולא לפוטרו מן המכס, אלא דא"ל חזי גברא דמוכס אנא להראות שהוא נאמן ומשוב, ואינו מצריח עיניו מן המכס, כדי שלא יעליל עליו לאחר זמן, [גראה דמשום מוכס זה אינו חושש עליו שבא יעליל עליו לאחר זמן, מאחר שהוא יודעו ומכיר שפרע פעם אחרת, אבל מוכס אחר שאינו מכיר, ואינו מביא לו כתב מהמלך, אלא פורע לו, ואין שם כתב יוכל להעליל. חדש האביב], [הני אמוראי לא פליגי, ובר אמר חדא ובר אמר חדא. שבת של מו:].

ת"ר, המוציא שטר חוב, עד שלא פרעו חייב, משפרעו (לוה) פטור לקמיה מפרש להו,

רבי יהודה אומר, אף משפרעו חייב, מפני שצריך לו,

מאי בינייהו כלומר מאי פלוגמיהו, ומה טעם נותנין לדבריהם?

1. אמר רב יוסף, אסור לשהות שטר פרוע משום שנאמר (איוב יא) אל תשכן צהלים עולה, הלכך מלוה לא משהי ליה לזר על פי כלומיהו משום איסור, ולוה נמי לא משהי ליה, שם יבא לידי מלוה, ויחזור וימנענו, איכא בינייהו,

רבנן סברי, אסור לשהות שטר פרוע, ורבי יהודה סבר מותר לשהות שטר פרוע הלכך כי הוציאו מלוה חייב, דצריך לו לכרוך [לזר. דס"ה] על פי כלומיהו,

אבני חן למסכת שבת

בכמה משום דעבי למיזעי מיניה הך צעיי אחרנייתא, צעא מיניה הא, ואף על גב דמתניתין היא?

א"ל [רב נחמן] כדתנן [במשנתיו], עור כדי לעשות קמיע,

[וחזר ושאל רבא מרב נחמן] [המעבדו] [המעבד עור בשבת, ולא קאי על הוצאתו לרה"ר] בכמה [דדילמא בעי שיעורא מפי, דלא טרח ממש אינשי לעבד עור מעט כזה. ריטב"א]? אמר ליה לא שנא [גם זה שיעורו לעשות קמיע],

לעבדו עור העומד לעבדו, ועדיין לא עבדו בכמה שיעור הוצאתו? א"ל לא שנא [גם זה שיעורו לעשות קמיע],

ומנא תימרא [פ'] ומנין שהעומד לעיבוד שיעורו כמעבור? כדתנן, המלכין זמר, והמנפץ [פורק את הצמר], והצובע, והטווה, שיעורו כמלא רוחב הסיט כדי הפרש אצבע מהאמה כפול [פ'] שני פעמים שיעור של רוחב הסיט],

והאורג שני חוטין, שיעורו כמלא רוחב הסיט (כפול שני סיטין) [בראש משביר מוחק כל שורה זו "והאורג וכו' כפול" שהוא ללא צורך],

אלמא כיון דמנפץ ומלגן דלמטייה קאי, שיעורא כמווי [פ'] שהרי נתן לכולם שיעור אחד], ה"נ כיון דלעבדו קאי, שיעורו כמעבור,

ושלא לעבדו אינו עומד לעבד בכמה [שיעור הוצאתו]? אמר ליה [רב נחמן גם זה] לא שנא [שיעורו כדי לעשות קמיע],

ולא שני בין מעובר, לשאינו מעובר [ומקשה 5 קישיות על רב נחמן],

צריך לסרסם כך: ואי אמרת כיון דעבי אהדורי ללוה, דכאוי לזור ע"פ צלימותו [ע"ז אומר], הוא [הלוח] לא משהי ליה, שמא יצא לידי מלוה ויחזור ויחזענו, [פ'] דהמלוה ודאי אסור להשהותו, רק ס"ד דהמלוה רוצה להחזירו ללוה כדי שהלוה יצור בו פי צליחותו] ואי נמי לא מהדר ליה מלוה, לא איכפת ליה ללוה, דמלוה כתב ליה ללוה שובר עילויק, [ולא יחוש הלוה שמא יאבד שוברו וזה חוזר וגובה בו, שהרי אסור לו למלוה להשהותו וצריך לשורפו. מהרש"א], ור' יהודה סבר, אין כותבין שובר, הלכך צריך הוא [לו ?] המלוה דעבי אהדורי [שהלוה ירא שהרי אין לו שובר ולכן הוא רוצה שיחזיר לו המלוה את השטר והוא ישרפנו], ואי [דאי ?] לא מהדר ליה, מחר [המלוה] ותוצעו לו מה שפרעו [לוה כבר], דלא סגי ליה בשובר, דצריך לשומרו מן העכברים,

4. רב אשי אמר פלוגמיהו כשהוציאו ליה הוא, ומה הוא צריך לו דקאמר, ודאי לא לזור, דמשום סמימת פי צלימות לא משהי ליה, שמא יצא ליד המלוה, אלא, מפני שצריך להראותו לבעל חוב שני משהי ליה להראותו לשאר בעלי חובות, ולהתהלל שהוא פורע חובותיו, דאמר ליה, חזי גברא דפרע אנא [וכעין זה בעמוד הקודם "חזי דגברא דמוכס אנא"]:

ר' יוסף	המוציא שטר חוב עד שלא פרעו חייב משפרעו פטור	ר' יהודה אומר אף משפרעו חייב מפני שצריך לו
ר' יוסף	המלוה אסור לשהות שטר פרוע משום לא ישכון וגו', ולזה לא משהי לי שלא יחזור ויתבענו	מותר לשהות שטר פרוע, ומשהי ליה מלוה לצור ע"פ צליחותו, ואם הוציאו המלוה חייב
אביי אמר דכ"ע אסור להשהות שטר פרוע	מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו [לומר לא פרעתי] וכיון שאומר פרעתי אין השטר שוה כלום, ופטור בין מלוה ובין לזה.	מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו. וחייב מלוה,
רבא אמר דכ"ע מודה בשטר שכתבו שצריך לקיימו	כותבין שובר, ולכן השטר הפרוע אינה שוה כלום	אין כותבין שובר, ולכן צריך לו המלוה להחזירו ללוה, [אבל חלוקה לא משהי לה ושורפה]
רב אשי אמר		צריך לו להראותו לבעל חוב שני, לכן אם הוציאה חלוקה חייב

[שינוי במשנתיו] עור כדי לעשות [קמיע] כו': בעא מיניה רבא מרב נחמן, המוציא עור [פ'] וקא בעי מיניה עור מעובר, ובדמוכה מהאי דבעי בחר הכי, ונקיט ליה סתמא, משום דסתם עור מעובר הוא. ריטב"א,

אירא

1. איתיביה, המוציא סמנין [שעושין מהן צבע] שרוין, כדי לצבוע בהן דוגמא כלומר מעט, כעין שמלכין לדוגמא, לומר רוצה אמה צוה [מה]. דס"ה [לאירא] והוא כשיעור הנריך לאירא של גרדי, לסתום פי קנה, שפקעית הערצ נמונה בו,

אבני חן למסכת שבת

לא חזי לעיבוד, אבל יבש חזי לעיבוד, וכיון דחזי לעיבוד הוי כמעובד,

הדפוס של עור, שמתוך לארבע צמים, כמין צית (יד. דס"ה) של עור, והאיגרות צמון,

[וצ"ע למה לא פירש למה בדיפתרא חייב גם בכדי לכתוב עליו גם ?],

רבי זכאי משמו אומר, טהור, עד שיגע במזוזה עצמה הן
האיגרות, שכן צמון הצמים [הרי שפרשה שבתפילין נקראת מזוזה],

5. והתנן [כלים פכ"ז מ"ב], הבגד [מטמא משום. כ"ה במשניות]
שלשה על שלשה למדרס לטומאת מדרס [ומשום שלש על
שלש לטומא מות. כ"ה במשניות] אבל למגע, שלש על שלש, והן [ג'. דס"ה]
אלצעות,

השק ר' על ד', העור ה' על ה', מפץ ו' על ו', [שוין. וכ"ה
במשניות] [פ' בבגד יש חילוק בין מדרס למגע מות, אבל בשק ועור ומפץ שיעורין]
בין למדרס בין למת,

ותאני עלה, הבגד והשק והעור, כשיעור לטומאה, כך
שיעור להוצאה להוצאת שבת, אלמא שאין מעובד חמשה טפחים צעין,
וממתינן מוקי במעובד?

ההוא [רשיעור עור ה' על ה'] בקורטובלא מצטלו צדומתין ומתקשה ליש
עליו ולכסות דלוצקאות, שקורין פוסדטווי"ל (והוא כסא מתקפל) ומטות, ולעשותו
שולתן [פ' אבל אין עושין קמיע ושאר כלים במנה, ולכן אינו מקבל טומאה עור זה
רק שיעור ה' על ה']:

דף ע"ט ע"ב

[שינוי במשנתנו] קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה [שבתפילין,
שהוא שמע ישראל]: ורמיהו, [עור הבהמה חולקין עוביה לשנים, החלק
החיצוני שהוא לצד השערות קרוי] קלף [לשון קליפה, שהיא דומה לקליפה
שהוא חוץ לפרי], ודוכסוסטום [דוך = מקום, סוסטום = בשר. תוס', היינו
מקום הבשר, שהוא חלק העור הפנימי, שהוא לצד פנימיות הבהמה, שהוא מקום
הבשר] קלף שנטלה קליפתו העליונה, כדי לכתוב עליו מזוזה שמע והיה
אם שמע [הרי ששיעור הוצאת קלף הוא יותר משמע ישראל, שהרי צריך שיהיה
גדול לכתוב עליו גם והיה אם שמע?]

מאי מזוזה [אין הכוונה לשתי פרשיות], מזוזה שבתפילין דהתם ארבע
אגרות לארבע פרשיות, ושיער צמד מנייהו דהיינו שמע, קטנה שבהם,

וקרי להו לתפילין מזוזה?

אין, והתניא [בניחותא], רצועות תפילין עם התפילין, מטמאות
את הידים לענין תרומה, כדאמרינן בשמונה עשר דבר צפרק קמא (שבת יד.),
[אבל הרצועות] בפני עצמן, אין מטמאות את הידים,

רבי שמעון בן יהודה אומר, משום ר"ש, הנוגע ברצועה
[הידים שלא] טהור, עד שיגע בקציצה [מה שאנו קוראין בתים] הוא

ברייתא:

[רישא] קלף ודוכסוסטום כדי לכתוב עליו מזוזה,

[סיפא] קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין, שהיא שמע ישראל,

והא מדקתני סיפא דההיא דלעיל, קלף כדי לכתוב עליו פרשה
קטנה שבתפילין, שהיא שמע ישראל, מכלל דרישא במזוזה
עצמה עסקינן וקשיא רישא אסיפא [דרישא משמע ששיעור קלף לכתוב עליו
מזוזה, וסיפא אומר שהשיעור רק כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין?]

[ומתריץ] הכי קתני [רישא], קלף ודוכסוסטום, שיעורן של כל אחד
בכמה, דוכסוסטום כדי לכתוב עליו מזוזה אדוכסוסטום, דלא חזי
לתפילין, וסיפא פריש קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה
שבתפילין, שהיא שמע ישראל:

אמר רב, דוכסוסטום הרי היא כקלף, מה קלף כותבין עליו
תפילין, אף דוכסוסטום כותבין עליו תפילין,

תנן, קלף כדי לכתוב פרשה קטנה שבתפילין, שהיא שמע
ישראל (קלף אין דוכסוסטום לא הוי צשיעורא זוטא כי האי, אלא צכדי
לכתוב שמי פרשיות דמזוזה, ואי דוכסוסטום חזי לתפילין, הוה ליה לשעוריה כשיעור
זוטא דתפילין)?

למצוה מצוה מן המוצמר קלף צעין, וסתמא דכל איניש מצוה מעלימא עבדי,
הלכך לא מצנע דוכסוסטום לתפילין, והוה ליה אין מצניעין כמוהו,

ת"ש, הלכה למשה מסיני, תפילין על הקלף, ומזוזה על
דוכסוסטום, קלף [אף שהוא חלק החיצון של העור, כותבין עליו על צדו
הפנימי] במקום בשר, דוכסוסטום במקום שיער [אף שהוא חלק
הפנימי של העור, כותבין עליו על צדו החיצון?]

למצו',

והתניא שינה פסול? אמוזה אם כחצה על הקלף,

והתניא שינה בזה ובוה פסול? אידי ואידי אמוזה, והא
דכתבינהו אקלף אפילו במקום שיער וכל שכן במקום בשר, דהילכתא
מזוזה צמקוס שיער, אי נמי אדוכסוסטום במקום בשר והא דכחצה

אבני חן למסכת שבת

אדוקסוסטוס צמקוס צשר,

[שנינו במשנתנו] דיו כרי לכתוב:

כאן הגענו 50% של מסכת שבת

דף פ' ע"א

תנא, שתי אותיות [בין שהוציא] בדיו דיו יצא [שצריך להתיכו במים כדי לכתוב], [ובנמ"י פירש דיו לח שנושא אותה בידיו], [בין אם הוציא] (ו)שתי אותיות בקולמוס כלומר כל היכא דמפיק ליה שיעורו קשמי אומיות, [בין אם הוציא] שתי אותיות בקלמריין קסת הסופר [ink well] [לעולם הוא חייב],

בעי רבא, אות אחת בדיו, אות אחת בקולמוס, אות אחת בקלמריין מהו מי מיטרפי או לא, ואי אמרת מיפוק ליה משום קולמוס ? לא ממייד עליה, משום שהוא טפל לפחות מכשיעור, דתנן לקמן (ג:) המוציא אובלין פחות מכשיעור בכלי, פטור אף על הכלי מפני שהכלי טפילה לו,

¹². תיקון,

אמר רבא, הוציא שתי אותיות וכתבן כשהוא מהלך שלא עמד לפוש דמחיה הנחת גופו הנחה אפילו הכי חייב, כתיבתן זו היא הנחתן דעיקר הנחת דיו על הכתב הוא,

ואמר רבא, הוציא אות אחת וכתבה, וחזר והוציא אות אחת וכתבה, פטור, מאי טעמא בעידנא דאפקא לבתרייתא, חסר ליה לשיעורא דקמייתא כשמתיצט נחסר השיעור, ולכי גמרה הוצאה דבעין לזרופה, אין כאן שיעור שמי אומיות,

ואמר רבא, הוציא חצי גרוגרת אחת והניחה, וחזר והוציא חצי גרוגרת אחת דהעלם אחד והניחה, ראשונה נעשה כמי שקלטה [כלב] דתנן לקמן שבת (קג.) הורק וקלטה כלב פטור, דלא הויא הנחה מכח או שנשרפה והכא נמי כי גמרה הוצאה בטלה להנחה קמייתא, והויא כמאן דליחא ופטור,

ואמאי הא מנחה וכין דהעלם אחד [הוציא], מטרפי לבי גמרה הוצאה?

הכי קאמר, ואם קדם והגביה ראשונה קודם הנחת שנייה, נעשית ראשונה כמי שנקלטה או שנשרפה, ופטור,

ואמר רבא, הוציא חצי גרוגרת והניחה, וחזר והוציא חצי גרוגרת והעבירה דרך עליה [על גבה של חצי גרוגרת ראשונה] חייב, ואמאי הא לא נח?

ואיבעית אימא, שינה בזה ובוזה תנאי היא, דתניא, שינה בזה ובוזה פסול, רבי אחא מכשיר משום רבי אחי בר חנינא, ואמרי לה משום רבי יעקב בר' חנינא ורב מוקי לדר' אחי אמפילין דמתנן על דוכסוסטוס, ואמר כוותיה,

רב פפא אמר, רב דאמר כתנא דבי מנשה, דתנא דבי מנשה, כתבה [לקמיה מפרש כתבה למאי] על הגייר של עשנים, ועל המטלית, פסולה,

על הקלף, ועל הגויל [עור המעובר כמו שהוא שלם, בלי שיחלקו אותה לקלף ולדוכסוסטוס] מעוצד צעפנים, ועל דוכסוסטוס, כשרה,

כתבה מאי, אילימא מוזה, מוזה אקלף מי כתבינן, אלא לאו תפילין,

וליתעמך תפילין אגויל מי כתבינן? [אלא] כי תניא הדיא בס"ת,

לימא מסייע ליה לרב, רישא דצרייתא תפילין של יד עושין אותן של ראש, ואותן של ראש אין עושין אותן של יד, לפי שאין מורדין כו' כיוצא בו תפילין שבלו, וספר תורה שבלה אין מחמכין ממנה יריעה שפרשיות שמע והיה אם שמוע צמורה, לקוצען צמורה אין עושין מהן מוזה, לפי שאין מורדין מקדושה חמורה לקדושה קלה,

טעמא דאין מורדין, הא מורדין עושין, דכתיבא הק' תפילין אמאי לאו דכתיבא אדוכסוסטוס שהוא כשר למוזה, הלכך הא מורדין עושין? לא דכתיבא על הקלף,

ומוזה אקלף מי כתבינן? אין, והתניא [בניחותא], כתבה על הקלף, על הגייר, ועל המטלית, פסולה,

אמר רבי שמעון בן אלעזר, רבי מאיר היה כותבה על הקלף, מפני שמשמרת,

השתא דאתית להכי דמוזה אקלף כשרה, לרב נמי לא תימא צמילתיה דרב דוכסוסטוס הרי הוא כקלף, אלא אימא קלף הרי הוא כדוכסוסטוס, מה דוכסוסטוס כותבין עליו מוזה, אף קלף כותבין עליו מוזה:

אבני חן למסכת שבת

מיתבי, רבי שמעון בן אלעזר אומר, כחול אם לרפואה כדי
לכחול עין אחת, אם לקשט בב' עינים?

תרגמא הילל בריה דר' שמואל בר נחמני, כי תניא ההוא,
בעירניות צנום כפרים, אינן צריכות לניעות כל כך # [פלא דמשמע דצניעות
תלוי בהקולטור!], שאין שחוק וקלות ראש מזוי שם, ועמה מועטין, ואינן מכסין
פניהם, וכחלות שני עיניהם:

[שנינו במשנתנו] שעוה כדי ליתן ע"פ נקב קטן: תנא, כדי ליתן
ע"פ נקב קטן של יין למעוטי שמן ודבש, שהיין זכ דרך נקב קטן יותר משמן
ודבש:

[שנינו במשנתנו] דבק כדי ליתן בראש השפשף: תנא, כדי ליתן
בראש שפשף, שבראש קנה של ציידין מושיצין נסר קטן בראש
קנה, ונומנין עליו דבק, והעוף יושב עליה ונדבק בו, ולריך ליתן שם הרבה, כדי
שיהא העוף נדבק בו:

[שנינו במשנתנו] זפת וגפרית כדי לעשות [נקב] כו': תנא, כדי
לעשות נקב קטן:

[שנינו במשנתנו] חרסית, כדי לעשות פי כור [של צורפי זהב, ר' יהודה
אומר כדי לעשות פטפוט] כו': למימרא דשיעורא דרבי יהודה
נפיש, הא קיי"ל דשיעורא דרבנן נפיש, דתנן [לעיל עת. גמי כדי
לעשות תלמי לנפה ולכברה] רבי יהודה אומר, כדי ליטול הימנו
מדת מנעל לקטן?

אימא כדי לסוד, פיטפוט [שמושיצין עליו] כירה קטנה לטוח בקעים
שבו [פי' ולא לעשות את כל הפטפוט, וזה פחות מלעשות פי כור]:

(סובין כדי ליתן על פי כור של צורפי זהב):

דף פ' ע"ב

ת"ר, המוציא שיער שיער יפה לטיט כדי לגבל בו את הטיט,
[טיט] לעשות פי כור של צורפי זהב:

[שנינו במשנתנו] סיד כדי לסוד [קטנה שבבנות]: תנא, כדי לסוד
אצבע קטנה שבבנות דרכן לסוד את כל הגוף להאדים,

כגון שהעבירה תוך שלשה [והוי לבדו # וצ"ע שלא אמר היכן סוף סוף
הניחה?],

והאמר רבא, תוך שלשה לרבנן דפליגי לקמן בהורק, ולית להו קלוטה
כמו שהנחה צריך הנחה על גבי משהו אפילו עברה סמוך לקרקע לא
מיחייב עד שחננה על גבי משהו, [פי'] מקום כל שהוא, ולא צעין מקום ארבעה
הואיל וצמוך שלשה הוא, מכל מקום הנחה כל דהו צעין?

לא קשיא כאן [דצריך הנחה] בהורק, כאן במעביר לא צריך הנחה,
דהא מנחה צידו, דידו [וידו. עו"ה] סמוכה לקרקע,

תנו רבנן, הוציא חצי גרוגרת, וחזר והוציא חצי גרוגרת
בהעלם אחד, חייב, בשתי העלמות פטור,

רבי יוסי אומר, בהעלם אחד לרשות אחד חייב, לשתי
רשויות ושמיהן רשות הרבים אלא שיש הפסק ביניהם, פטור,

אמר רבה, והוא שיש חיוב חמאת ביניהם שמופסקות ברשות
היחיד,

אבל ברמלית לא אם היה כרמלית מפסיקן, כגון קרפף יותר מצית סאתים,
או בקעה [מפסקת בין שני רשותי הרבים],

ושני צמים פתוחים, אחד לרשות הרבים זה ואחד לזה, והוציא חצי גרוגרת מצית זה
לרשות זה, וחצי גרוגרת מצית זה לרשות זה שהיא פתוחה לזה, חייב, דכיון דלא
מפסיק לה רשות היחיד חדא רשותא הוא [ראה הציור בדפוס],

אביי אומר, אפילו ברמלית [מפסיק בין שני רשותי הרבים, פטור], אבל
פיסלא לא עץ שוכב לרשות של רשות הרבים וממלא כל רחבו, והוציא חצי
גרוגרת מציתו מכאן, וחצי גרוגרת מכאן,

ורבא אומר, אפילו פיסלא,

ואזדא רבא למעמיה, דאמר רבא רשות שבת כרשות גיטין
דמיא ולענין גיטין פיסלא רשות לנפשיה הוא, כדאמרן בהורק (גטין עו:). ההוא
גברא דזרק גיטא לדציתיהו בצחצחי, איגדר גיטא ונפל בפיסלא,
ואזקי התם שהשאל לזה מקום בצחצחי, חד מקום מושלי אינשי, תרי מקומות לא
מושלי אינשי:

[שנינו במשנתנו] כחול כדי לכחול עין אחת: עין אחת הא לא
כחלי אלא שתי עינים?

אמר רב הונא, שכן צנועות שהולכות מעוטפות, ואין מגלות אלא עין
אחד לראות, כוחלות עין אחת וכחלות אחר,

אבני חן למסכת שבת

אמר רב יהודה אמר רב, בנות ישראל שהגיעו לפירקן ולא הגיעו [לשנים] שהציאו שמי שערות, ולא באו לכלל שנים הראויות לך, וממציאות דדבר [ומשתדלות להסיר את השיער], בנות עניים טופלות מושקות אותן בסיד, בנות עשירים טופלות אותן בסולת, בנות מלכים טופלות אותן בשמן המור, שנאמר אחר ב' ששה חדשים בשמן המור,

מאי שמן המור? רב הונא בר חייא אמר, סמכת [בריש אלו עוברין פרש"י לא איתפרש, ול"נ שמן העשוי ומתוקן בבשמים קרוי בלשונם סמכת, והיינו כמו שפ' הערוך מירא דביא היינו שפ' מר לשון בושם. רש"ל],

רב ירמיה בר אבא אמר [מה שמן המור], שמן זית שלא הביאה שלישי [ולא על שם בישומו קרוי המור אלא על שם מרידתו. רש"ל],

תניא, רבי יהודה אומר, אנפיקנון דמן צממות (פה:) אין מציאין אנפיקנון, הוא שמן זית שלא הביאה שלישי, ולמה סבין אותו היינו שמן המור, שמשיר את השיער, ומערין הבשר,

[ואגב שמדבר בענין שטופלין הבנות בסיד, מספר מעשה] רב ביבי הויא ליה ברתא, טפלה צקיד אבר אבר, שקל בה ד' מאות זוזי שנתייפה [שנתייפית. דס"ה], וקפלו עליה [אנשים. דס"ה] המהוגנין לה, ונתנו לה [לו. דס"ה] ממון,

הוה ההוא נכרי בשבבותיה [בשכונה שלו], הויא ליה ברתא, טפלה בחד זימנא, ומתה, אמר [הגוי] קטל רב ביבי לברתי,

אמר רב נחמן, רב ביבי דשתי שיכרא [שהיה שותה שכר], בעיין בנתיה טפלא השכר משחיר ומרצה שיער, אנן דלא שתינן שיכרא, לא בעיין בנתן טפלא:

[שנינו במשנתנו] ר' יהודה אומר, כדי לסוד כלכול [רבי נחמיה אומר כדי לסוד אנדיפי]: מאי כלכול ומאי אנדיפי?

אמר רב צידעא [upper temple] כלכול צידעא טינפל"א (ומשמעו רקח, צדע) וסדין אותה להשכיב השיער ובת צידעא [lower temple] למטה הימנה, להסיר שיער דק, והוא אנדיפי,

למימרא דשיעורא דר' יהודה נפיש צממיה, ו הא קיי"ל גבי גמי [לעיל עה.] דשיעורא דר' יהודה זוטר, ומחמיר בשיעורי שבת, דשיעורא דרבנן נפיש ?

ומשני זוטא מדרבנן [דאמרי סיד כדי לסוד קמנה שבבנות] ונפיש מדרבי נחמיה [כדי לסוד אנדיפי] נפיש מדר' נחמיה חוטר מדרבנן, דאמרי לסוד אצבע קמנה,

מיתיבי, אמר רבי, גראין דברי רבי יהודה בחבוס סיד הנימוח צמים הרבה, דהוא עשוי לסוד כלכול, ודברי רבי נחמיה, בביצת הסיד [הגיר] [סיד. דס"ה] הנגזל צמים, ועשוי ציזים מוטנ"ס בלעו (והוא גוש בצקי רביק) [ו. דס"ה] הוא עשוי לסוד אנדיפי,

ואי ס"ד צידעא ובת צידעא [דר' יהודה מדבר בצידעא, ור' נחמיה בבת צידעא] ואי סלקא דעתך אנדיפי נמי שיעור הוא כגון צמ צידעא, אידי ואידי חבוס כלכול ואנדיפי מרוויחו צקיד חבוס ונמוח סדין אותו?

אלא אמר רבי יצחק, אמרי דבי רבי אמי, אנדיפא [ששיעורו של ר' נחמיה הוא, כמה סיד צריך לסתימת דדי החבית] כלי חרס ולו שני דדין, אחת למעלה ואחת למטה, וכשרוצה למלאותו סוסס את הדד המחמין, ולשון אנדיפי שמי פיות, כדמניא (עירובין קד.) מעלין צדיפי, ובמקפתא גרס באנדיפי,

מתקיף לה רב כהנא, וכי אדם עושה מעותיו אנפרות הפסד, לשום יין בכלי סמוס צקיד, והיין מנמח הסיד ויוצא?

אלא אמר רב כהנא, שנתות סימנים, כלי חרס גדול, ויש בו צליטות צליטות כמין אגוזים קטנים, [עד כאן לאיפה. דס"ה], עד כאן לסאה, עד כאן לסאמים, וסדין אותו צקיד, כדי שיהיו צבטות ונכרות,

כדתנן צממות, שנתות היו בהין, עד כאן לפר חצי ההין, עד כאן לאיל שלשית ההין, עד כאן לכבש רביעית ההין,

דכמיז [במדבר כח יד] חצי ההין יהיה לפר וגו', כן לשון מורי הזקן מפי אביו, ששמע מר' שמעון,

[שנתות היו בהין, זה מרומז בסופי חיבות בפסוק במדבר כח יד ונספיקהם חצי ההין ויהיה לפר ושלשית ההין לאיל ורביעית ההין לכבש יין וא'ת על'ת [שנתות] חדש בחדשו' לחדשי השנה. סודי חומש ושאר לתלמידי ר' יהודה החסיד סימן לו],

[ומביא עוד פירוש על תירוצים אלו]: ודעתי מפרשים,

אנדיפא כל הגוף, ומתוך שאינו עשוי להשכיב [להשיר. דס"ה] השיער אלא להאדים צעי סיד עב,

אנפרות, שאינו סד בו צמו לאחר שקנאו [והוציא את מעותיו. רש"ל] [אולי הכוונה שהוציא מעותיו על הסיד]. דחייס שמא תמות, כי צרתה דההוא נכרי.

שנתות כלומר אצר אצר יטפלנה,

ואי אפשר [אפשר. א'] צלשון זה, ולא נאמר שיטת התלמוד כן, להזכיר אצר אצר צלשון שנתות, ויצטרך להציא פירוש לפירוש, שנתות היו צדין,

אבני חן למסכת שבת

יש הלכה בדיני שבת שנשתנתה אחרי חורבן הבית, בדף פ' ע"ב בשיעור הוצאה של חול הגם [שלפני החורבן לא היה שייך לקלקולו הוא תקינו]. משמר הלוי,

ר"י אומר תבן מותר, חול אסור, מפני שהוא טרכסיד סיד חזק וממקשה יותר משלם לא עירב בו [ומזה שר' יהודה אוסר בחול משום חורבן, הרי שחול מייפה את הסיד ומחזקו],

רבא אמר, אפילו תימא רבנן [דהא דתני במתני' ששיעור הוצאה של חול הגם הוא כדי ליתן על הכף וכו', אתיא גם אליבא דרבנן דאמרי שהחול מתיר את הסיד שלא יהיה בו משום חורבן שהחול מקלקלו], קילקולו זהו תיקונו דלא לאו דמקלקל ליה ומשמירו, לא היה מישמרי, הלכך על כרחך הא דקשיא ליה, מעליזתא היא לגביה, ומשערין ציה,

ורצותי מפרשין קילקולו [צ. א'] לזבן, זה תיקונו לענין חזק, ולא נסירא לי, דקילקולו זהו מקונו משמע דשם הקלקול מתקנו, ולהאי לשנא אין שם הקלקול מתקנו, ולמה הזכיר קילקול כאן, הכי הוה [ליה] למרוי נהי דלשמורי משמיר, אמוקי מחזיק:

[פ'] דמה שהדרך לערב בסיד, לא יתיר לסוד אחר החורבן [פ'] אלא דבר שאין הדרך לערב אם נותן לתוכה יש בזה זכר לחורבן], ואמרי רבנן דבין חול ובין סיד אין הדרך לערב ושניהם מתירין את הסיד, ונמצא מתני' בחול כדי ליתן וכו' לא אתיא כרבנן דהא סברי דאין הדרך לערבם, ואף דעכשיו תקנו רבנן לערב חול, סבר רב חסדא דמ"מ במציאות אין רוב בנ"א נוהרין בזה, ולא יהיה שיעור זה להוצאות שבת, אבל מתני' אתיא כר"י שע"י שנותן חול לתוך הסיד אינו נותר, שדרך בנ"א ליתן חול לתוך הסיד, ולכן יהיה זה שיעורו גם להוצאת שבת, ורבא סבר דאתיא אף לרבנן, דכיון שעכשיו תקנו רבנן ליתן חול לתוך הסיד, אף דאין רוב בנ"א נוהרין בזה מ"מ זה שיעורו. ע"פ לשון הוהב עיי"ש,

[שנינו במשנתנו] קנה כדי לעשות קולמוס: תנא, קולמוס [שחייב על הוצאתו] המוגיע לקשרי אצבעותיו,

בעי רב אשי, קשר העליון של אמצע היד [nuckles], או קשר התחתון של אמצע האצבע [first joint of finger]? ¹³ תיקו:

[שנינו במשנתנו] ואם היה עבה [או מרוסס כדי לבשל בו ביצה קלה שבביצים, טרופה ונתונה באילפס] כו': תנא, טרופה בשמן שמהרת לנשלה, ונתונה באילפס [שהיא מזומנת לבישול],

אמר ליה מר בריה דרבינא לבריה [בנו של רבינא אמר לבנו, היינו נכד רבינא], מי שמיע לך ביצה קלה מאי היא?

אמר ליה [הבן לאביו] ביעתא דצילצלא עוף קטן,

[והור ושאל האב לבנו] מאי טעמא משום דזוטרא, אימא

ואיבעית אימא, מאי אנדיפא? אפותא פדמת, שלא צמקוס שיער, ולהאדריס,

וכי הא [ראתמר. חדש האביב], דההוא בר גליל [דאינקלע לבבל] דאמרו ליה קום דרוש לנו במעשה מרכבה, אמר להו # [וכי] אדרוש לכו כדרוש רבי נחמיה לבריה, ונפקא ערעיתא צירעה מן כותל, ומחתיה באנדיפי פדמתו, (ומית. ד"ס) [הרי דאנדיפי הוא המצה],

ואמרו ליה, מן דיליה מידו דא ליה הימה זאמ לו, שלא היה לו לדרוש צמרכנה [צמעשה מרכבה. דס"ה]:

מתני': אדמה ארזילי"י (סוג של טיט, חימר) [מיט אדום. רע"ב, # פ' ולכן נקראת אדמה מלשון אדום] כחותם המרצופין שקין העשין מקליפת עץ גדול, שנושאין צהן פרקמטיא נספיות וסוממין אותם, דברי רבי עקיבא,

וחכמים אומרים [אין צריך להוציא כל כך אדמה, אלא חייב גם אם הוציא], כחותם האיגרות שסוממין אותם, שלא יקרא איש צהן אלא מי שנשלמו לו, ושיעורל דרבנן זוטרי,

זבל וחול הדק, כדי לזבל קלח של כרוב, דברי רבי עקיבא, וחכ"א [מחמירין] כדי לזבל כרישא [leek] קפלוט, ושיעוריה זוטרי משל כרוב,

חול הגס, כדי ליתן על מלא כף סיד צגמרא מפרש כף של סידיו, טרואי"ל צלעו [trowel],

קנה [מה שיעורו להוצאת שבת] כדי לעשות קולמוס, ואם היה עבה [ואינו ראוי לכתוב בו. שט], או מרוסס סדוק סדקין הרבה, כמו והסה הצית הגדול רסיסים (עמוס 1) כדי לבשל בו ביצה קלה שבביצים צגמרא מפרש לה, טרופה [אויפגעקלאפט] ונתונה באילפס [מבשל הביצה בתוך האילפס, ע"י אש שעושה עם הקנה]:

גמ': [שנינו במשנתנו] על מלא כף סיד, תנא כדי ליתן על פי כף של סידיו,

מאן תנא, דחול מעלי ליה לסיד [פ' מחזק את הסיד]? אמר רב חסדא, רבי יהודה היא,

דתניא, לא יסוד אדם את ביתו בסיד לאחר חורבן, משום אצילות של ירושלים, אא"כ עירב בו תבן או חול שלא יהא לנן כל זכרו [הרי דלת"ק יש חסרון בחול, שהסיד נעשה יותר שחור ואינו יפה, ולכן אף שהוא חזק יותר ע"י החול, אין איסור משום חורבן בית המקדש],

[פעם בא אחד להריב ממשעבין צ"ל וביקש לבוחנו במסכת שבת, ואמר הריב אה,

אבני חן למסכת שבת

תנו רבנן, חפי פותחת [שיני השלום] טהורין דכל זמן שלא חזרן זה
אין ראויין לכלום, קבען בפותחת [בשלום שאינה מחוברת לדלת בנין]
טמאין דכלי עזם ככלי מתכות, ופשוטין טמאין, בהכל שומטין (חולין כה:),
ואי משום דמחזר לפותחת [צו א שלום], וכל המחזר לטהור טהור,
פותחת יש לה בית קיבול, ומקבל [שמקבלת. דס"ה] מפתח [וראה תוס' שחולקין
ע"ז],

ושל גל [דלת של בנין] ואם הפותחת הזאת אינה של כלים, כגון של שדה ומגדל
אלא של גל, כמו טרוקי גלי [ברכות כח. ופירושה סגור הדלת], כגון דלתות שערי
המזר אף על פי שחייבין בדלת אף על פי שחזקין בפותחת, וקבען
במסמרים [לא אמרינן דהשתא הוי כלי ומקבלת טומאה, אלא] טהורין,
שכל המחזר לקרקע, הרי הוא כקרקע הוהיל וחזר[ה] זה דלת
היא, ודלת בנין מחזר לקרקע [הוא. דס"ה] טהורין:

[שנינו במשנתנו] זכוכית כדי לגרור בו: תנא, סכוכית זכוכית, ועל
שם שסוכין [צה] קרי [ליה] סכוכית [בסמ"ד], ועל שם שהיא זכה קרי [ליה. דס"ה]
זכוכית [בו"ז], כדי לפצוץ [לחתוך כמו בסכין] בה שני נימין [חוטין]
כאחת:

[שנינו במשנתנו] צרור או אבן, כדי לזרוק בעוף, רבי אלעזר כו':
אמר רבי יעקב, אמר רבי יוחנן, והוא שמרגשת בה הצהמה
נצור זה בהכחמו [פ' דפעמים בורחת העוף מפני שרואה שזורקין בה איזה דבר,
אף שאינה מרגשת קמ"ל שצריכה להרגיש. חדש האביב],

ובמה שיעורו שיעורן צמח, להחמיץ עליהן, אי נמי לטלטלן בחצר, ולהכניסן
לביט הסא, ואידי ואידי חד שיעורא הוא, דצמדי דחזי להו, ממייד על הולאמו?
תניא רבי אלעזר בן יעקב אומר, משקל עשרה זוז [48 גרם]:

זונין [זונין היה אחד מחכמי הדור בימי ר' יהודה הנשיא, יש סוברים שזונין היה
בנו של בייסות בן זונין, שהיה מחשובי הדור ומקורב לר' אלעזר בן עזריה. שט]
על לבי מדרשא, אמר [זונין] להו [לבני הישיבה], רבותי ! אבנים
של בית הכסא שיעורן בכמה?

אמרו לו כזית, כאגוז, וכביצה שלש מכניסין לקינא, ומקנא זו אחר זו,
אחת כזית, ואחת כאגוז, ואחת כביצה, בתחלה מקנא פי הרעי בקטנה להסיר רעי
הנדבק שם, שהגדולה פוסקת ומלכלך סביבותיו,

אמר להו, וכי טורמני מאזנים יבנים לשם לשקול [את האבנים], [מוכח
לכאורה דאוליין בתר הכובד במשקל. גיצוצי אור],

נמנו וגמרו מלא חיד צין שלשתן, או אפילו הן ארבע וחמש וצין כולן מלא
היד,

תרוד

מתני': עצם [שיעורו לחייב אם הוציאה בשבת], כדי לעשות תרוד
[מלשון תרי יד, שגדול כל כך שנכנס בו שני מלא יד] [לעפעל. יבין] קף, קולי"ר
[spoon pointed on the top and curved at the end], רבי יהודה אומר,
כדי לעשות ממנו חף קא סלקא דעתך דפותחת [שלום] של סף [עזם.
מהר"ס] עזמה, ושיעוריה נפיש מתרוד [אבל בגמ' מפרש דקאי רק על שן אחד
של השלום],
[הרע"ב ודוכין מפרשים חף שהוא מפתח דהיינו שליסעל, אבל רש"י משמע
שמפרש חף על השלום],

זכוכית, כדי לגרור [לגרור] בו ראש הכרכר עץ יש לאורגין וראשו
חד,

צרור או אבן כדי לזרוק בעוף [להבריהו], רבי אלעזר בר יעקב
אומר, כדי לזרוק בבהמה דלא טרם איניש למשקל צרור משום עוף
להצריחו, דבקלא צעלמא דרמי ליה איזל ליה:

גמ': למימרא דשיעורא דר' יהודה [כדי לעשות ממנו חף] נפיש,
הא קיימא לן דשיעורא דרבנן נפיש גבי [גמי לעיל עה.]. לעשות
תלמי?

אמר עולא, חפי פותחת שיני הקצועים זה [בשלום], ולא היא עזמה,
ועושים אותם [שיני השלום] מעזם:

אבני חן למסכת שבת

תניא רבי יוסי אומר [שמכנים ג' אבנים], כו"ת, כאגוז, וכביצה, ר"ש ברבי יוסי אומר משום אביו, מלא היר:

מכית חומר מכילה,

מדוכה קמנה של בשמים מלאכה לאסור, [ו. ררי"ף] אסור לטלטל, אמר רב ששת, אם יש עליה עד קנח [שנשאר עליה קנח של צואה], המעיד שעשויה לכך, מותר לטלטלה [בשבת. דס"ה] לקנח בה שוב,

מיתבי, עשרה דברים מביאין את האדם לידי תחתוניות [hemorrhoids], פיג"ש, ואלו הן,

ח"ר, (בשבת) ג' אבנים מקורזלות בקוד"ש בלעז (והוא אבנים מחודדות בצד אחד) שהיו מדודות וראויות לקנח מותר להכניס לבית הכסא מותר להכניס בתוך ארבע אמות או במזל, דלא ליסר לטלטוליהו,

וכמה שיעורן? ר"מ אומר כאגוז כל אחת ואחת, רבי יהודה אומר כביצה,

אמר רפרם בר פפא, אמר רב חסדא, כמחלוקת כאן [דר"מ אומר כאגוז, ור"י אומר כביצה], כך מחלוקת באתרוג [כמה שיעור אתרוג],

1. האוכל עלי קנים,
2. ועלי גפנים,
3. ולולבי גפנים אותן פילולין [tendrils, a twisting threadlike structure by which a twining plant clings to a support] וקורין וזיל"ש (ומשמעו קנוקנות הגפן),

[ומקשה איך מדמה אתרוג לבית הכסא] התם מתני' פלוגמא דאתרוג ממניין היא במסכת סוכה, והיא סדורה צפי תלמידים, הכא [באבני בית הכסא] ברייתא ויש הרבה תלמידים שלא שנאוה, והוא חולה הידועה בשאינה ידועה?

4. ומוריגי בהמה כל דבר שיש בבהמה העשוי כמורג, שהוא פגום ומרוקע כמורג סרוך חדש [ומרוקע כמו 'ישעיה מא טו] הנה שמיך למו' רג קרוך חדש. דס"ה [ופ' במצודות שמתי אותך להיות מורג העשוי חריצים, והוא [מורג] חדש החדוד ביותר, והוא בעל פיפיות רבות, ובמצודות ציון: למורג הוא בעין לוח עץ ובתחתיתו תחובים אבנים דקים, ובו דשים התבואה, חרוץ, עשוי חריצים ובקיעות בין אבן לאבן], כלומר כל מקום שאין הצער חלק, כגון קליפת הלשון, וכגון החיך שיש בו כמין קוץ וכפגיונות, וכצית הכוסות, בלא מלח,

אלא כמחלוקת באתרוג, כך מחלוקת כאן ולסימנא בעלמא אמרה, דלא תשכח לגירסא דברייתא, ואם תשכחנה הזכר ממשתך דאתרוג,

5. שדרו של דג,
6. ודג מליח, שלא בישל כל צורכו,

אמר רב יהודה, אבל לא את הפא"ים כמו שקל פיסת רגז (סנהדרין סד). שקורין גלישט"א, (ומשמעו רגז אדמה) דהואיל ומיפרכה לא חזי לקנח ואסורה לטלטל [וצ"ל דחזי לקנח ע"י הדחק דאל"כ מה אשמועינן. חדש האביב],

מאי פא"ים? אמר רבי זירא פ"שני [גושי רגבים. שם] בבלייתא הכי מיקרו, משום שצבל ארץ להם היא, והמחרישה מעלה רגבים,

7. והשותה שמרי יין,
8. והמקנח בסיד,
9. ובחרסית,
10. [והמקנח] בצרור שקינה בו חברו אסיד ואחרסית נמי קאי,

אמר רבא, אסור למשמש בצרור בשבת, בדרך שממשמש בחול הנזק לטיפות ואינו יכול ליפנות, אמרין לקמן בפירקין, דמשמש בצרור צנצן והוא נפתח, וקא סלקא דעתך דקאמר וצנצן אסור למשמש כלל [ראה רש"י לקמיה שהטעם שאסור הוא משום השרת נימין, וכתבו התוס' דאע"ג דהוי דבר שאינו מתכוון מ"מ הוי פסיק רישא],

ויש אומרים אף התולדה עצמו בבית הכסא שאינו יושב [שיושב על ארבתיו], ואינו מניח עגבותיו בספסל של בית הכסא. חידושי הר"ן], אלמא קינח צו חזרו לא חזי לקינח, ורצ ששת אמר לעיל [במדוכה], אם יש עליה עד מותר?

מתקיף לה מר זוטרא, ליסתכן דאמר מר (תמיד כו:) עמוד הסחור מציא [את ה. דס"ה] אדם לידי הדרכון? ומשני בלאחר יד האי דרך דקאמר רבא, דרך הממשמש בחול בלא שני משום השרת נימין [פי' שתולש השערות שסביב פי התבעת], אבל כלאחר יד כגון אוחז צרור בשתי אצבעותיו שפיר דמי,

לא קשיא הא בלח לא חזי, הא ביבש יבש חזי, ואיבעית אימא, כאן מצד אחד בלחמו דל שקינח צו חזרו לא חזי לקינח, וכאן מב' צדדין אבל צדד שני חזי,

אמר רבי ינאי, אם יש מקום קבוע לבית הכסא שאם ישמירו לו [אבני קינח] ערבים, יקנח בהם שחרית, מכניס שם מלא היר [שהרי סוף סוף מכניסם לצורך השבת], אם לאו, כהכרע כשיעור המכריע, כאגוז נפיש

אבני חן למסכת שבת

ובשהוא מקנה צו נחלשים, והאמר ריש לקיש, צרור שעלו בו עשבים, מותר לקנה בה דאיתו ממכין לתלוש, ומותר, דהלכה כר' שמעון, והתולש ממנה בשבת צממין חייב הטאת דמקום גידולו הוא, אף על פי שהוא צרור ואינו עפר?

אלא דילמא נקיט מעילאי ממקום גשומים [שעולה במין חל קמן], ושדא לתתאי למקום גומא, ומשום המרישה והוי מולדה דמורש, ומיחייב משום דרבה,

דאמר רבה, היתה לו גומא וטממה [וסתמה, אם], בבית שיך צנין חייב משום בונה וזה שמשך גומות, צנין הרגפה הוא, בשדה ובשדה מתקן המרישה חייב משום חורש,

גופא אמר ר"ל, צרור שעלו בו עשבים, מותר לקנה בה, והתולש ממנה בשבת חייב הטאת,

אמר רב פפי ש"מ מדר"ל דאמר מותר לקנה בו, ולא אמרין צרור זה, העשבים שעלו, מלחלומית הקרקע הן יוצאין, וכשמגזיין הכי הוא כעוקן מגדוליהן,

האי פרפיסא ענין נקוד שורשו צו, ובתשובה [ונתפוצה]. דס"ה] הגאונים מלאכי [ראייתו]. א"י הלכות שבת סימן נו [שעשין חומלום [סלי] מכפוס ממרים, וממלאין אותם עפר וזבל צהמה, ועשרים ושנים או חמישה [ונעשרים או צממשה. א"י שם] עשר יום לפני ראש השנה, עושין [אותו ?] כל אחד ואחד לשם כל קטן וקטנה שצנים, וזורעים למוכן פול המצרי או קטניות, וקורין לו פורפיסא, וזומם, ובערב ראש השנה נופל כל אחד [אם. א"י שם] שלו, ומסורו סביבות ראשו שבעה פעמים, ואומר זה חסד זה, וזה חסד זה, וזה חסד זה, ומשליכו לנהר שרי למלטולי ולא אמרין חולש הוא,

מתקיף לה רב כהנא, אם אמרו לצורך קניות, [שהוא ?] כבוד הצריות יאמרו שלא לצורך,

אמר אביי, פרפיסא הואיל ואתא לידן, לימא ביה מילתא, היה מונח על גבי קרקע והניחו על גבי יתירות, מיחייב משום תולש דאיתו נהנה שוב מריח הקרקע,

ולי נראה דהאי חייב לאו דווקא, אלא אסור משום דדמי לתולש, דאי חייב ממש קאמר, לצורך הכי שרי רבנן אסור כרת וסקילה משום קניות, ודומה לו במסכת סנהדרין (פג). הבא על הכותית חייב משום נשג"ל, דלחו מדאורייתא היא, אלא מדרבנן,

היה מונח על גבי יתירות, והניחו על גבי קרקע, חייב משום

ואיבעית אימא, הא ידידה שהיה קינות שעליה שלו הא דחבריה [אם קינה בה חבירו אינו יכול לקנה בה עור, שמביאו לידי תחתונות],

א"ל אביי לרב יוסף, ירדו עליה גשמים [על המדוכה שהיה עליה צוואה מקינות], וגשמישמשו אותו עד, מהו מי בטיל לייסוד ידידו, או לא?

א"ל, אם היה רישומן ניכר, מותר דכיון דמאס לא חזי לצשמים, ולא מיצטל ליה מבית הכסא,

בעא מיניה רבה בר רב שילא, מרב

דף פ"א ע"ב

חסדא, מהו להעלותם אחריו לגג אם עלה שם לפנות, מי חיישין לטירמא יתירמא או לא [ראה תוס' שהשאלה הוא רק על הגג אבל בשדה שהוא רחוק לא אמרחוה רבנן להכניס שם מע"ש, וגם אם יזמינם שמא יקחם אחר], [הא ודאי פשיטא דלא מספקא ליה אי רוצה לאכול דודאי מותר להעלות כלי סעודה לגג, אלא במידי דשייך ביה מוקצה מספקא ליה אי נימא דכי איכא טרחא יתירא נמי לא התירו. חדש האביב],

א"ל גדול כבוד הבריות, שדוחה את לא תעשה שבתורה [לקמן צד; וברכות יט: עירובין מא; מגילה ג; מנחות לו: דכתיב (דברים כב) והתעלמת מהם, פרט לקון ואינו לפי כבודו, והכא נמי, טלעול דרבנן, אלאו דלא תסור אסמכוה רבנן, ובמקום כבוד הבריות נדחה,

יתיב מרימר וקאמר לה להא שמעתא, איתיביה רבינא למרימר, ר' אליעזר אומר, נוטל אדם קיסם משלפניו קסמין המוטלין על גבי קרקע, ולא אמרין מוקצין נינהו, לחצות בו שיניו לטול הצער שצין השינים ולחצות ציניהן, וחכמים אומרים, לא יטול אלא מן האבוס של בהמה שהוא מוכן, אלמא העמידו דצריהם במקום כבוד הבריות, שפעמים שנראה מנחמן וגנאי הוא לו?

הכי השתא, התם אדם קובע מקום לסעודה והיה לו להכין שם מאתמול, הכא [ובי] אדם קובע מקום לבית הכסא צממיה, פעמים שמונח אדם שם, והולך למקום אחר, בית הכסא לא היה מנזי להם צממיהן, שהיו דרין צממיהן בעלייה, מפני דומק צמים,

אמר רב הונא, אסור לפנות בשדה ניר מרישה ראשונה, ועומד לזרעה בשבת, מאי טעמא, אילימא משום דוושא וצדעה חבירו, מפני שדש את נירו, ומתקשה [את] המרישה [ובמשום גול], אפילו בחול נמי,

ואלא משום עשבים שמתמת לחלומית הניר עשבים עולין על הנצור,

אבני חן למסכת שבת

נומער,

לארבעא ולא זזה ממקומה,

אמרו אינהו מילתא על ידי שם טהרה [[נ"ב ובפ' כל הבשר בחולין,
שריוהא [והתירו את הספינה],
[אמרו אינהו מילתא, הממ"נ מביא בשם ר' ישראל בעל שם טוב שאמרו הפסוק
"מכשפה לא תחיה" שהוא ר"ת מל"ת, ומביא שיש גירסא בדפוס ישן מל"ת,
דהיינו שגרשם מלמעלה האותיות מל"ת כמו ר"ת],

אמרה להו [ההיא מטרוניתא כשראתה שלא הועיל הכישוף שלה], מאי
איביד לכו,

דף פ"ב ע"א

דלא מקנח לכו **בחספא** שאוכל לעשות לכם כשפים,

ולא קטיל לכו כינא אמניכו ואין אתם הורגין כינא צנגדיכס,

ולא שליף לכו ירקא אין אתם מוילאין שום, וכרישא [leek], וצלל, ואכיל
לכו, מכישיא דאסיר גינאה מאגודה שאוגדין הגגנים ואוכלים, אלא אתם
מתירין האגודה תחילה, שמע מינה כל הני קשה לכשפים,
[וראה שעמצי"ב שכתב בשם הים של שלמה שלמיחש מיהו בעי, ומספר לקט
יושר מביא שבעל תרומת הדשן היה אוכל מהאגודה, ובשו"ת חות יאיר סוס"י
רלג כתב דאין לחוש לזה, אבל באליה רבה או"ח סי' ג' סק"י כתב בשם השל"ה
דשומר נפשו ירחק מהם וכן מביא מעור מקורות,
אבל בימינו שאוגדים הירקות ב"ראבער בענד" שאין בה קשר, אולי היו יכולים
לומר שאין כאן חשש שעיקר הכשפים היה ע"י הקשר]:

אמר ליה רב הונא לרבה בריה, מאי טעמא לא שכיחת
קמיה דרב חסדא, דמחרדן שמעתיה [ראה עירובין פו. רב חסדא
ורב ששת כי פנעי בהדי הדדי, רב חסדא מרתען שיפוטתיה ממתנייתא דרב ששת,
ורב ששת מרתע גופיה גופיה מפלפוליה דרב חסדא], אמר ליה מאי [צריך
חיפוש אולי יש גורסין כאן "אמאי"] איזיל לגביה, דכי איזילא לגביה
מותיב לי במילי דעלמא מושיני לפניו צדצרי חנס, שאינו תורה,

אמר לי, מאן דעייל לבית הכסא, לא ליתיב בהדיא צמחה
וצחוק, לפי שנפתח הנקב צחוקה, ויתקין שיני הכרכשא ויוצאת, ולא ליטרח
טפי פדימזר"א צלעו (ומשמעו ללחוצין), דהאי כרכשתא אתלת שיני
יתיב, דילמא משתמטא שיני דכרכשתא, ואתי לידי סכנה,

א"ל [אבין], הוא עסיק בחיי דברייתא [ראה לקמן דף קמ: שיש שם
י"ג מאמרים מרב חסדא וכולן עצות טובות לצורך חיי הבריות, וראה מה
שכתבתי שם. מנחת יהודה] ואת אמרת במילי דעלמא, כ"ש [ד.
ד"ם]זיל לגביה,

א"ר יוחנן, אסור לקנח בחרס בשבת, [ושאלו בני הישיבה] מאי
טעמא, איילימא משום סכנה שלא יתקן צו [בחרס] שיני הכרכשא, שהיא
[הכרכשתא] תלויה צהן [בשינים אלו, כדאמרינן לקמן פב. דהאי כרכשתא אתלת
שיני יתיב], אפילו בחול נמי,

ואלא משום כשפים כלקמן, צשמעתין [בראש פב. דלא מקנח לכו
בחספא], אפי' בחול נמי (לא. ד"ם, # כדי להשוותה עם איילימא משום
סכנה אפילו בחול נמי),

ואלא משום השרת נימין שמשיר את השיער, מפני שהוא מדוד, דבר
שאין מתכוין הוא ושמעינן ליה לר' יוחנן דאמר, דבר שאינו ממכין מותר,
לקמן צשמעתין,

אמר להו רב נתן בר אושעיא, גברא רבה [ר' יוחנן] אמר
מילתא [הלשון "גברא רבה אמר מילתא יש בעוד ג' מקומות, ברכות יטו, גיטין
נה; גדה נ:], נימא בה טעמא,

לא מיבעיא בחול שאין אסור טלטול צנורות דאסור לקנח צחרס משום
כשפים, שהרי יכול לקנח צנור, אבל בשבת, הואיל ואיכא תורת כלי
עליו [על חרס] לתתו צו אור, או לחשוף מיס מגצא [כדאמרינן לקמיה במשנה
פב.], אימא שפיר דמי דמוטצ שיקנא צו [צוה. דס"ה] מלטלטל צנור, קמ"ל
דלא, אי משום סכנה, אי משום כשפים [ראה לשון הוהב],

רבא מתני לה, משום השרת נימין, וקשיא ליה דר' יוחנן
אדר' יוחנן, מי א"ר יוחנן אסור לקנח בחרס בשבת, אלמא
דבר שאין מתכוין אסור,

והאמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה, ותנן, נזיר חופף
[smoothen] מחליק שערו ומפספס [props] קרפ"ר (ומשמעו לסרק,
להפריד בין שערות) אבל לא סורק צמסרק, דודאי משיר שיער, ומודה ר'
שמעון צפסיק רשיה ולא ימות, אכל חופף ומפספס פעמים שאינו משיר, וכשמשיר
דבר שאין מתכוין מותר,

אלא מחוורתא, כדרב נתן בר אושעיא,

מאי כשפים [איך מועיל קינוח חרס לכשפים]? כי הא דרב חסדא
ורבה בר רב הונא, הוו קא אזלי בארבעא [בספינה], אמרה להו
ההיא מטרוניתא נכרית אימא # [צריך ביאור אי פרש"י כן שאם היתה
ישראלית היו מושיבין אותה אצליהם, או שאילו היתה ישראלית לא היתה עושה
כשפים] אותבן בהדיכו [הושיבי אותי אצלכם], ולא אותבוה [ולא
הושיב אותה אצלם, ונתרגמה], אמרה איהי מילתא דכשפים, ו אסרתה

אבני חן למסכת שבת

תחלת "רוח זוהמא",

הוצרך [הנצרך. ד"ס] ליפנות, ואינו יכול ליפנות שאין הנקב נפתח, אמר רב חסדא, יעמוד וישב, יעמוד וישב,

רב חנן מנהרדעא אמר, יסתלק לצדדין כשדק עזמו בזוית זו, יסתלק לזוית אחרת ויזדק,

רב המנונא אמר, ימשמש בצדור באותו מקום, ורבנן אמרי יסיה דעתו,

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי, כל שכן דכי מסח דעתיה לא מפני, אמר ליה יסיה דעתו מדברים אחרים [ויתן כל מחשבתו לעשיית צרכיו],

אמר רב ירמיה מדיפתי, לדידי חזי לי ההוא מייעא ישמעאל, דקם ויתיב, וקם ויתיב, עד דשפך כקדרה,

ת"ר, הנכנס לסעודת קבע וגנאי הוא לו אם יטעך לעמוד מן הסעודה ולפנות, יהלך י' פעמים [ו. דס"ה] ימחין בין פעם לפעם, ויזדק עזמו של ארבע [ארבע] אמות, ואמרי לה ד' פעמים של עשר עשר אמות דהכי עדיף טפי, שהילוך מרובה מוריד הוצל לנקביו. [דס"ה], ונפנת, ונכנס וישב במקומו # [לשון ונכנס וישב במקומו נראה קצת כמוותר]:

מתני': חרם [שעור שיתחייב אם הוציאה בשבת] כדי ליתן בין פצים [board] [ברעט] לחברו כשמסדרין פליגין ועומדין וקויות, ועושין סולח של קורות על הארץ, ויש חלל בין זה לזה, סומכן מתחמיו שלא יתעסק, דברי רבי יהודה,

רבי מאיר אומר, כדי לחתות בו את האור [פ'] להעביר בו גחלים בערות במקום למקום. משניות מבוארות],

רבי יוסי אומר, כדי לקבל בו רביעית,

אמר רבי מאיר, אף על פי שאין ראייה לדבר, זכר לדבר דמרס חשיב צמחית אור, ישעיה ל יד וְשָׁבְרָה בְּשֹׁבֵר יָבֵל [בן יקרא כד הוצר. מצ] וְיָצְרִים [אומן] בְּתוֹת [ענין רציצה ושבירה לחתיכות רבות] ל' א' יִחְבֹּל וְל' א' יִמְצָא בְּמִכְתָּתוֹ [בשבירין] חָרָשׁ לְחָתוֹ ת' אִשׁ מִיָּקוֹד [בן נקרא מקום תבערת אש. מצ] וְלִחְשֵׁף [ענין שאיבה. מצ] מִיּוֹם מִנְבָּא [מקום בניית מעט מים. מצ],

אמר ליה רבי יוסי, [וכי] משום ראייה [והא כתיב בסיפא דקרא] ישעיה ל וְלִחְשֵׁף לְדוֹמָה, ומזכירו חֲשָׁפִי [ענין גלוי] שָׁעַל [מלשון שביל, ויאמר על הרגל ההולך בשביל] [גלישו] וְק' עֲבָרִי נִקְרָא [ת] [ישעיה מז ז] חשפי מים שעל הנתיבה,

[הגמ' מביאה דין חדש] היו לפניו צדור וחרם נשנת, רב הונא אמר מקנה בצדור אף על פי דלאו צר טלטול הוא בעלמא, ואין מקנה בחרם משום סנה, ורב חסדא אמר, מקנה בחרם שיש מורס כלי עליה ואין מקנה בצדור,

מיתיבי, היו לפניו צדור וחרם מקנה בחרם ואין מקנה בצדור, תיובתא דרב הונא?

תרגמא רפרם בר פפא קמיה דרב חסדא אליבא דרב הונא באוגני כלים [שהחרם הוא שבר כלי שבא מאוגן הכלי] שהם חלקים, ואין מקרעין את הנשר [ואפי' משום כשפים לית בהו. ריטב"א]:

היו לפניו צדור ועשבים, רב חסדא ורב המנונא, חד אמר מקנה בצדור ואין מקנה בעשבים שהעשבים לחים, ומחמין את הנשר [ראה ריטב"א שכתב והפ' הנכון דבחול נחלקו דחד אמר מקנה בצדור אע"פ שאינו חלק כ"כ, ואל יקנה בעשבים שחוחבין חבשר ומויקין יותר, שיש כמה עשבים שיש להם טבע או סגולה להזיק ואינן ניכרים, וחד אמר יקנה בעשבים, ואל יקנה בצדור שאין חלק שהזיקו ניכר טפי, ויש שפרשוה בשבת וכו'. עכ"ל, ומרש"י נראה שמפרש בשבת],

ורבותינו מפרשים, משום תליסה, ואינו יודע מהו, דאי צעצים מחזירין מי איכא מאן דשרי [ולכן קשה לי משום דמוקמי לה] וכמדומה אני דמוקמי לה צמחורין, ומקנה צהן צמיצור,

וחד אמר מקנה בעשבים, ואין מקנה בצדור דלאו צר טלטול הוא, הלכך [לפי רבותינו], מקנה צעצים צהן צמחור, ולא יזיס [פ'] יזהר שלא יתלוש מהם. מוחצית השקל סימן ש"ב הביא בן בשם א"ר ות"ש, אבל המ"א כתב משום מוקצה], ומשום שימוש צמחור לא מיתסר, כדאמרין צעירותין צפרק שלישי (לד): דלא אסרו אלא צאלין וצקנים עורדין [hawthorn], לפי שהן קשין [וחמהר"ל מפרא"ג גרס כאן "ופירושם קשה" ר"ל פירוש רבותינו קשה לומר שיקנה בעשבים מחוברים שאין זה דרך בני אדם],

מיתיבי [איך אמרת דמקנה בעשבים, הא שנינו], המקנה ברבר שהאור שולטת בו שיניו התחתונות נושרות שני הפה מכרכשא [דכרכשתא. דס"ה]? לא קשיא הא בלחין אין אור שולט בו, הא ביבשין,

הנצרך לפנות ואינו נפנה, רב חסדא ורבינא, חד אמר, רוח רעה שולטת בו ריח הפה שהוצל מרקב צמחיים [נרקב צמחיו. דס"ה], ויולא [ה. דס"ה] ריח דרך פיו, וחד אמר, רוח זוהמא שולטת בו כל גופו מסריח צויעה מסרחת, שהריח נבלע צצצרו וצאצריו, והוא צו לזיעה מזוהמת,

תניא כמאן דאמר רוח זוהמא שולטת בו, דתניא, הנצרך לנקביו ואוכל, דומה לתנור שהסיקהו על גב אפרו, וזו היא

אבני חן למסכת שבת

חרם, אדבר נמי חני משניות וכו' וברימב"א הוסיף נקט חבי נמי דלא הוה קראי אלא אסמכתא דרבנן בעלמא],

מתני': אמר רבי עקיבא, מניין לעבודה זרה שמטמאה במשא כנדה משום דנעי למימי צהדיהו [להלן פו.] מניין שמרחיץ את המילה כייל להו להנך דדמיין לה [אבל התוס' חולקין על זה],

שנאמר ישעיה ל כב וְטִמְאַתֶּם אֶת־צִוְי פְּסִילִי כִּסְפָּה וְאֶת־אֲפֻדַּת מִסְכַּת זִהְבָּה תְּזַרֶם [ענין פוזר למרחוק. מצ] פָּמוּ ׀ דָּוָה [כן תקרא הנדה. מצ], צֶא [מלשון צואה. רש"ל] תֵּאֱמָר לוֹ ׀ צַעְזוּדָה זֹאת מִשְׁמַעִי [דע"ז גרוע יותר מנדה, נדה מותר להיות עמה בבית. ע"פ חדש האביב],

מה נדה מטמאה במשא אדם הנושא, אף עבודה זרה מטמאה במשא:

גמ': תנן התם [ע"ז מז:], מי שהיה ביתו סמוך לעבודה זרה, ונפל שהיה איתו כותל מחיצה אף לציט עצודה זרה, אסור לבנותו דקמטי לעצודה זרה [לרבותא נקט "מי שהיה" דאע"ג דהוי דיעבר, שבנאו בהיתר דהיינו שקדם הכותל לע"ז, אפ"ה אסור לחזור ולבנותו כשנפל. שפ"א], כיצד יעשה, כונס לתוך שלו ד' אמות [במסכת ע"ז פריך עלה והא שביק רוחא לעבודה זרה? ומשני לה. תוס'], ובונה,

דף פ"ב ע"ב

היה שלו ושל ע"ז שהיה חני מקום הכותל של עצודה זרה נידון מחצה על מחצה המחצה שלו נחשבת בארבע אמות של כניסה, לפי שמייצבו חכמים להרחיקו משלו ארבע אמות, וליכנס כולו בתוך שלו,

אבניו ועציו ועפריו [של אותו כותל, אפילו חלקו, לפי שאין ברירה. רש"י ע"ז, וראה יוסף דעת] מטמאים כשרץ, שנאמר דברים ז שֶׁקֶץ תִּשְׁקָצֶנּוּ לִשׁוֹן שֶׁקֶץ [דס"ה] כשרץ שאינו מטמא במשא וגו',

רבי עקיבא אומר, כנדה, שנאמר ישעיה ל תזרם כמו דוה, מה נדה מטמאה במשא אדם הנושא, דאיתקש לז, והדוה נגדסה והזב את זוזו וגו' (ויקרא טו) וזב מטמא במשא, דכתיב (ויקרא, טו, י) וכל הנוגע בכל אשר יהיה תממיו, יטמא עד הערב, והטשא אדם וגו', אף הזב במשמע אדם, אף ע"ז מטמאה במשא [ראה מהדורא בתרא להמהרש"א],

אמר רבה, תזרם דאמר קרא, נכרינהו מינך כור, צא תאמר לו, הכנס אל תאמר לו [ומה שדרשו צא תאמר הכנס אל תאמר דרשה בעלמא הוא. רש"ל],

[ראה בחידושי הר"ר יהודה בברך. וצריך להבין מה חידש כאן רבה, שגם לפי פשוטו מובן שמרחיקין אותו בריחוק גמור?],

ואמר רבה, במשא דכ"ע לא פליגי דמטמאה, דהא אתקש

שתטרי לעצור הגשמים ושריעת [התפשטות ה] נהרות [בגשמים וטעיפת נהרות. דס"ה], מים מְגַבֵּא גומא, שמים נקבצין צמוכה, [פי' הא סיפא דקרא משמע דחרם נקרא גם כשמשחמש בה לשאוב רביעית מים, וזה שיעור יותר קטן מלחתות אש לפי מסקנת הגמ']:

גמ': (איבעיא להו, שיעורא דרבי מאיר [לחתות בו את האור] נפיש, או שיעורא דרבי יוסי [לקבל בו רביעית] נפיש), מסתברא שיעורא דרבי יוסי נפיש,

ומקרא, שיעורא דרבי מאיר נפיש אמקפמא היא כלומר, לפי דכיהס נראה שרבי מאיר מחמיר, דאמר לחמות זו אור ולא פירש שיעורא, וחסר פורמא חזי לחדא גחלת, ואילו לקבל רביעית מים נפיש שיעורא, וכי מעיינת צקרא לחשוק מים זוטרי,

דאי סלקא דעתך שיעורא דרבי יוסי לחשוק מים נפיש, לייט לה במנא זוטרא שלא יִקָּר זה אפילו כלי קטן, והדר לייט לה במנא רבא והדר אמר כלי גדול, וכי דך המקללים כן !

אמר אביי, [מתני' נמי] דקאמר רבי מאיר לחתות אש מיקידה גדולה [ולכן תני במשנה את "האור" בה"א הידוע] קאמר, שאפילו גחלת קטנה אינו ראוי לחמות זה, אלא צמר גדול, מפני שהוא נכוס:

[שנינו במשנתנו] רבי יוסי אומר משם ראייה: שפיר קאמר ליה רבי יוסי לרבי מאיר דמדלייט לה זה, שמע מינה דחזי,

ורבי מאיר לא מיבעיא קאמר, לא מיבעיא מדי דחשיב לאינשי [כגון לחתות אש] דלא לישתכח ליה, אלא אפילו מדי דלא חשיב לאינשי כגון לחשוק מים לא לישתכח ליה לא לשממא זה,

ולעולם לא חשיב שיעורא, אלא לחמות אור [פי' מיקידה גדולה שהוא שיעור יותר גדול],

[ולכן הגם שיש תשמיש לחרם לשאוב מים, אין זה שיעור להוצאת שבת, כיון שאינה תשמיש חשוב]:

פרק תשיעי אמר ר' עקיבא

[ממשך במשנה זו בפסוקים שבישעיה ל, שהביא בסוף פרק המוציא יין. ראה תוס', וכתב הר"ח אגב דתניא אסמכתא מן קראי בסוף המוציא יין לענין שיעור

אבני חן למסכת שבת

במושא, אף ע"ז מטמא במושא,

ורבנן סברי כשרין מה שרין לא מטמא במושא אף ע"ז לא מטמאה במושא,

ור"ע למאי הלכתא איתקש לשרין? למושביה תירוץא היא
[וצ"ע מדוע לא פירש רש"י כן לעיל? וראה בממו"ג ועוד],

ורבנן למאי הלכתא איתקש לנדה, מה נדה אינה לאברים,
אף ע"ז אינה לאברים,

דף פ"ג ע"א

ורבי עקיבא למאי הלכתא איתקש לנדה למושא נמורה,
לוקשיה לנבלה?

אין הכי נמי,

אלא מה נדה אינה לאברין, אף ע"ז אינה לאברין,

אלא הא דבעי רב חמא בר גוריא, ע"ז ישנה לאברים או
אינה לאברים, תיפשוט ליה מהא בין לרבנן בין לרבי עקיבא
דאינה לאברים?

רב חמא בר גוריא כרבה מתני לה, דאמר לעיל דר' עקיבא לאבן מסמא
נמי אקשה לנדה, ולא מני לאקושה לנבלה, ובעי לה אליבא דרבי עקיבא
מי מקיש נמי לענין נדה דאינה לאברים, או לא,

	ר' עקיבא	רבנן
רבה:		
איתקש לנדה	דע"ז מטמא במושא ובאבן המטמא	דע"ז מטמא במושא
איתקש לשרין	למושבי ע"ז שאינם מטמאין במושא ובאבן מסמא	למושבי ע"ז, וע"ז אינו מטמא באבן מסמא
ולוקשה לנבלה		מה נדה אינה לאברים אף ע"ז וכו'
ר' אלעזר:		
איתקש לנדה	דע"ז מטמא במושא (אבל לא באבן מסמא)	מה נדה אינה לאברים אף ע"ז אינה לאברים.
איתקש לשרין	למושבי ע"ז	דע"ז אינה מטמא במושא
ולוקשה לנבלה	מה נדה אינה לאברים אף ע"ז וכו'.	

לנדה, כי פליגי באבן מסמא אבן ששמוה על גבי יחידות [וכאילו אמר
אבן המושמת. וראה יוסף דעת], וכלים מחמיה, כדכתיב (דניאל ו יח) והימים אבן
חדל ושמת על פוס גובא וְהַיָּמִים אָבֶן מְדָה וְשָׁמַת עַל-פְּסָם גָּבָהּ, ונדה או זכ יושבין
עליה, אף על פי שלא הכזידו על הכלים טמאים הכלים, דכתיב כל אשר יהיה
מחמיו,

רבי עקיבא סבר כנדה, מה נדה מטמאה באבן מסמא אף
ע"ז מטמאה באבן מסמא,

ורבנן סברי כשרין, מה שרין לא מטמא באבן מסמא, אף
ע"ז לא מטמאה באבן מסמא,

ולר' עקיבא למאי הלכתא איתקש לשרין [דבשלמא לרבנן צריך
היקש דשרין דאין ע"ז מטמא באבן מסמא, אבל לר"ע הא איתקש ע"ז לגמרי
לנדה ולמאי הלכתא איתקש לשרין?]

למושבי' שאין הכלים המשמשין, מטמאים לא במשא ולא באבן מסמא,

ולרבנן למאי הלכתא איתקש לנדה? למושא אכל לא לאבן מסמא,
דלהכי אהי היקשא דשרין,

[ומקשה לרבנן] ולוקשה רחמנא לנבלה דאית זה משא, ולית זה אבן
מסמא, והכי עדיף, דתו לא צריך לאקושה לשרין, למעוטי מאבן מסמא?

אין הכי נמי,

אלא [וכן הוקשה לנדה] מה נדה אינה לאברין אס נחמן אבר ממנה,
מטמא במשא ונבלה, משום תורת אבר מן החי, אכל לא משום תורת אבר מן
הנדה, ונפקא מינה דלא מטמא באבן מסמא, אף ע"ז אינה לאברין כגון
עבודה זרה של חוליות, אבר [נפרד. דס"ה] אבר ממנה, אינו מטמא כלל משום
עבודה זרה,

ואלא הא דבעי רב חמא בר גוריא לקמן (שבת פג:), ע"ז ישנה
לאברין או אינה לאברין, תיפשוט ליה מהא, דלרבנן אינה
לאברין?

רב חמא בר גוריא, אליבא דרבי עקיבא בעי לה דאקשה לנדה
(למשא) [לאבן מסמא], מי אמרינן להא נמי איתקש, או דילמא לחומרא מקשינן,
לקולא לא מקשינן,

ור"א אמר [פליג על רבה, ומיקל יותר], באבן מסמא דכ"ע לא
פליגי דלא מטמאה דהא איתקש לשרין, ובשרין כמיז מנגע, ולא כמיז משא,
כי פליגי במושא, רבי עקיבא סבר כנדה, מה נדה מטמאה

אבני חן למסכת שבת

ואבן מסמא שלה,

ורבי אלעזר מתריץ לטעמיה, נכרי ונכרית הן והיסטון ואבן
מסמא שלהן, ע"ז היא ולא היסטון ולא משאה, שאינה מטמאה צמשה
[לרבנן],

ורבי עקיבא אומר, ע"ז היא והיסטון,

יש שני מיני היסטון:
א' הטמא היסט והגביה את הטהור, [היסטון]
ב' הטהור היסט והגביה את הטמא, [הן]

מתקיף לה רב אשי, מאי הן אי רצה ור' אלעזר היסט דנרייתא לשון
משא משמע להו, שהיסטון.ס. רש"ש [אחרים דהיינו משא [היסט ב'], מאי הן
והיסטון, הן ולא היסטון, דקמני צין לר' עקיבא צין לרבנן, אי למימרא דהן עלמנן
טמאים, פשיטא, דאי טהורים הם, היסט מנא להו, הכי איצטרא לאיפלוגי עבודה
זה אין היסטון עמא, ר' עקיבא אומר היסטון עמא [בלי לשון "הן"]?

אלא אומר רב אשי [ואליצא דרצה קמתרץ לה רב אשי. רש"י לקמיה], הכי
קאמר [לשון הן והיסטון קאי על רב' מיני היסטון],

נכרי ונכרית, בין הן שהיסטון את אחרים [היסט א', הטמא היסט
והגביה את הטהור] והיינו היסטון דקמני זה, ככל היסט צמשה, ובין אחרים
שהיסטון אותן [היינו משא, וזהו "הן" דקמני דנרייתא, והכי משמע הן
(והיסטון. א') דלישנא דנרייתא # [לכאורה יש כאן כפל לשון], משא שהזכירו
חכמים [ב. דס"ה] נכרי ונכרית, צין הן שהוסטו על ידי אדם [היסט ב', שהטהור
הגביה את הטמא], צין היסטון כלומר מה שהיסטון הן [היסט א', שהטמא הגביה
את הטהור], טמאים דמורת צין עליהם, דז שהוסטו על ידי אדם, או היסט את
האדם ואת כל דבר טמאזה,

דמנן [שהיסט א', שהטמא שהגביה את הטהור טמא הטהור] [צין פרק ה מ"ג]
כל הנישא על גבי זב טמא, והיינו היסט א', וילפינן לה צמשת נדה (לג). מוכל
הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו, ומוקמין לקראת הסס על כרסן דהכי קאמר, וכל
הנוגע בכל אשר יהיה חוץ תחתיו, דהיינו נישא על גבי חזב # [ורש"י לא פירש מנין
ילפינן היסט ב'],

[צ"ע דמ"מ קשה השתא היסטון הן הוסטו מיבעיא, דהא לא מצינו בכל התורה
שיטמא בהיסט ולא בהוסט וכו'. ויש ליישב פרש"י דתנא הן לגלויי דהיסטון היסטון
הוא. מהר"א הורוויץ].

ע"ז שהיסטון את אחרים [מפרש לה לקמן דמיירי בכך מאזנים] טהורין
לדחתקן לשך להכי, שלא תטמא לא בהיסט ולא בצאנן מסמא, ואליצא דרצה
קמתרץ לה רב אשי,

אחרים שהיסטון אותה [את הע"ז בהיסט ב'], טמאים דהיינו משא,

מיתבי [בא להקשות על אוקימתא של רבה בפלוגתא דרבנן ור"ע], ע"ז
כשרץ ומשמישיה כשרץ, רבי עקיבא אומר, ע"ז כנדה,
ומשמישיה כשרץ, בשלמא לרבי אלעזר ניהא דקמני לרבנן כשרץ,
אלמא לא מטמיה צמשה, אלא לרבה [דע"ז לכ"ע מטמא במשא] קשיא?

אמר לך רבה, מי אלימא ממתני' דמסכת עבודה זרה [מז]. דקתני
עציו ואבניו ועפריו מטמאין כשרץ, ואוקימנא מאי כשרץ,
דלא מטמא באבן מסמא [אבל מטמא במשא], ה"נ דלא מטמא
באבן מסמא,

מיתבי, נכרי ונכרית, ע"ז ומשמישיה ולא גרסינן "מגע" נכרי ונכרית,
שגזרו [פי' שהרי גזרו] חכמים עליהן טומאת זצין [ולא רק טומאת מוגע], הן [אם
נגע אדם בהם] ולא היסטון [אבל לא אם היסט אדם אותן] קא סלקא דעתך
היסטון משמע שהוסטו, דהיינו משא, ולא כשאר היסטות שצמלמוד, דמשמעו
שהטמא היסטון האחרים [ראה רש"י שהקשה ע"ז ורוצה לפרש פירוש אחר], רבי
עקיבא אומר, הן והיסטון,

בשלמא לרבי אלעזר [לרבנן] ע"ז אינה מטמא במשא [ניהא דקמני ולא
היסטון, דמשמע דלא מטמא צמשה],
ולקמן פריך מאי הן, אי הן טמאין קאמר פשיטא, השתא היסטון עמא, הס מצינא,
הכי איצטרי ליה למתני מוגען ולא היסטון,

אלא לרבה [דלכ"ע ע"ז מטמא במשא] קשיא [דהכא אומר ולא היסטון]?

אמר לך רבה, וליטעמין נכרי ונכרית נמי הן ולא היסטון [פי'
דבאותה ברייתא דקתני ע"ז קתני נמי נכרי ונכרית],

והתניא, דכתיב בפרשת ויבה, בויקרא טו דבר אל בני ישראל וגו',
בני ישראל מטמאין בזיבה, ואין נכרים מטמאין בזיבה, אבל
גזרו עליהן שיהיו כזבין לכל דבריהן אלמא מטמא צמשה, דאי לא
מטמא אלא צמגע מאי מצינן, לימא כטמא ממים [פי' וגם אם לא כתב לשון "לכל
דבריהם" מכלול "כזבין" לחודת היינו לומדין את זה. חדש האביב],

אלא הא [ברייתא זו דנכרי ונכרית ע"ז ומשמישיה הן ולא היסטון וכו'] משצמח
היא, וצני למרוזי [וצריך לתקנו] ורצה מתרץ לטעמיה, ור' אלעזר לטעמיה,

רבה מתריץ לטעמיה, נכרי ונכרית הן והיסטון, ואבן מסמא
שלהן ואבן מסמא שלהן גרסינן, גבי נכרי ונכרית, צין צמשתא דרצה, צין דברי
אלעזר, והכי אמרינן צפרק צמחא דמסכת נדה (ס:): נכרי ונכרית מטמאין צאנן
מסמא, ע"ז היא והיסטון, אבל לא אבן מסמא שלה,

רבי עקיבא אומר [שנכרי ונכרית וע"ז דינם שות], ע"ז היא והיסטון

אבני חן למסכת שבת

ומודו רבנן דמטמאה [דע"ז מטמא] צמשא, דאימקש לגדה,

משמשיה [של הע"ז], **בין חן שהסיטו את אחרים** [היסט א'], **ובין אחרים שהסיטו אותן** [היסט ב'], **טהורים**,

רבי עקיבא אומר, [ר"ע פליג על ת"ק רק בע"ז, וסבר שנכרי ונכרית וגם ע"ז כולן מטמאין בשני מיני היסט], **נכרי ונכרית**, וע"ז עבודה זרה נמי כנכרי ונכרית, **בין חן שהסיטו את אחרים** [היסט א'], **ובין אחרים שהסיטו אותן** [היסט ב'], **טמאים** והוא הדין לאבן מסמא דאימקש לגדה,

משמשיה, **בין חן שהסיטו אחרים**, **ובין אחרים שהסיטו אותן טהורים**,

והכי מני רב אשי לצרייתא אליצא דרצה, [ת"ק סבר] נכרי ונכרית הן, המשא שלהן [היסט א'], והיסטן [היסט ב'], [אבל] עבודה זרה היא המשא שלה [היסט א'], ולא היסטא [היסט ב'], משמשיה לא הן ולא היסטן,

ר' עקיבא אומר נכרי ונכרית, עבודה זרה, הן והיסטן, משמשיה לא הן ולא היסטן,

וממילא לר' אלעזר מתוך לה רב אשי הכי, נכרי ונכרית הן והיסטן, עבודה זרה ומשמשיה לא הן ולא היסטן,

ר' עקיבא אומר נכרי ונכרית הן [משאן. דס"ה] והיסטן, עבודה זרה היא [מי שהגביה את הע"ז היסט ב'] ולא היסטא [היסט א'], דצמשא מטמא, ולא באבן מסמא, דהוא דומיא דהיסטן, [אבל] משמשין [משמשי ע"ז] לא הן ולא היסטן,

אליבא דרבה	רבנן	ר' עקיבא
נכרי ונכרית	המשא שלהן והיסטן [ב,א]	המשא שלהן והיסטן [ב,א]
ע"ז	המשא שלהן ולא היסטא [ב]	המשא שלהן והיסטן [ב,א]
משמשי ע"ז	לא הן ולא היסטן	לא הן ולא היסטן
אליבא דר"א לקולא		
נכרי ונכרית	המשא שלהן והיסטן [ב,א]	המשא שלהן והיסטן [ב,א]
ע"ז	לא הן ולא היסטן	המשא שלהן ולא היסטא [ב]
משמשי ע"ז	לא הן ולא היסטן	לא הן ולא היסטן

כן נראה לי סוגיא זו, ולא פירשו רבותינו כן, והם פירשו "מאי הן" **דאמקסמא דרב אשי אדר' עקיבא קאי**, ולא קשיא ליה אלא דמי לה צלשון רבים, והכי קשיא ליה כיון דר' עקיבא אעבודה זרה לתודה קאי [דלפי האוקימתא בהביריתא ר"ע משנה רק לגבי ע"ז בין לרבה בין לר"א. וכן כתב המהרש"א "דר"ע לא נקט במלתיה אלא ע"ז לחוד במאי דפליג את"ק. וראה מהר"ם, רש"ל], אמאי מנא הן והיסטן, היא והיסטא אצטעל ליה למימני [פ' דאי הוי קאי על נכרי ונכרית שייך לשון "הן" אבל ע"ז הוא לשון יחיד].

ולא נהירא לי, דקשיא לי טוצא צגוה, חדא דלא אמקסמא היא,

דכיון דאמרן דממנימין [שהביריתא, וראה רש"ש להלן ברף זה דמצינו הרבה בש"ס שקראו משנה לביריתא] מחסמא היא, ואוסופי מוספין עלה [פ' שבין לרבה ובין לר"א מוספין על לשון הביריתא], שפיר מימני צה [הן] לר' עקיבא,

[ומפרש] צין לרצה [דמוחמור] דקאמר ר' עקיבא אכולהו [נכרי ונכרית וע"ז כולם מטמאות בב' מיני היסטות] קאי, וקאמר הן והיסטן [ואבן מסמא שלהן].

[ו.] לר' אלעזר נמי קאי אכולהו, דהכי קאמר ר' עקיבא, עבודה זרה לענין היסט דהיינו משא [היסט ב'] כנכרי ונכרית, וכולן הן [לומר שכולן שוה] והיסטן [לגבי טומאות משא דהיינו היסט ב'].

והכי קמני, ר' עקיבא אומר נכרי ונכרית [וז] עבודה זרה הן והיסטן [פ' דלשון הביריתא הוא ר"ע אומר הן והיסטן, ואומר שהן היינו נכרי ונכרית וע"ז, אחד הם לגבי היסטן] [וראה מהר"ם # ועדיין צריך ביאור].

ועוד מאי שנא דלא מיפלגי צין היסטו להוסטו, אלא צתרתא דרב אשי [פ' מתירוצו של רב אשי רואין מה היה קשה לו, שרק לאחר קושיתו מפרש שיש שני מיני היסטות, ומשמע שהקושיא היתה כמו שפירש רש"י]. ומאי דומקיה לפלוגי צהו, אי לאו דהן דצרייתא משמע ליה שהוסטו [היסט ב'], והיסטן משמע ליה שהיסטו [היסט א'].

ועוד דסוף סוף, צמיכוצא דרב אשי לא מיתרצה אמקסמיה [קושיתו לפי פירוש רבותי, דלמה נקט לשון "הן" שהוא לשון רבים].

דאי [ר"ע] הן משום "מגע משמשיה" קאמר [לא]. [לכו. דס"ה] [פ' ועל משמשיה שייך לשון רבים], הן "ולא" היסטן הוא [דהא משמשיה לא מטמאו בשום היסט], ואילו ר' עקיבא הן והיסטן קאמר,

ואי אנכרי ונכרית [קאי ?], הכא [הכי. דס"ה] נמי הוי מצי למרזי כלישנא קמא [כמו שפירשה רבה קודם שהקשה רב אשי], ומאי אמקסמיה,

[וחזור להקשות על מה שאמר לעיל] **ע"ז, בשלמא אחרים שהסיטו אותה** [ארם שהסיט את הע"ז שנממא המסיט], **משכחת לה, אלא היא שהסיטה את אחרים** שהספן [הע"ז] יסיט אדם או ספן אחר היכי **משכחת לה?**

ויקרא טו:

[טומאות מגע] ז והנגע בבשר תזב וכבס בגדיו ורחץ במים וטמא ער־העֶרֶב: [הנגוע במה שהסיט חוב] י וכל־הנגע בכל אֶשֶׁר יהיה תחתיו וטמא ער־העֶרֶב והנו שֹׂא או תֵּם וכבס בגדיו ורחץ במים וטמא ער־העֶרֶב: [היסט אדם] יא וכל אֶשֶׁר יגע־בו תזב וידיו ל אֶשְׁמָה במים וכבס בגדיו ורחץ במים וטמא ער־העֶרֶב: [היסט כלים] יב וכל־הַרֶשֶׁשׁ אֲשֶׁר־יגע־בו תזב וְשֹׁמֵר וְכָל־בְּלִיעֵץ וְשֹׁמֵר במים:

אבני חן למסכת שבת

זב, שלא מצינו לו חבר בכל התורה כולה נשאר טומאות שצמורה
אלה נז, לימא דלא כרבי עקיבא, דאי כרבי עקיבא איכא נמי
ע"ז?

אפילו תימא רבי עקיבא, תנא זב וכל דדמי ליה דלמי מריבא
דזב, ועבודה זרה מנדה גמרי, דהיינו זב,

בעי רב חמא בר גוריא, ע"ז ישנה לאברים כגון של חוליות, ישנה
לטומאה אבר אבר או לא או אינה לאברים,

היכא דהדיט יכול להחזירה שאין נריך אומן לך לא תיבעי לך
דכמאן דמחברת דמי, כי תיבעי לך היכא דאין הדיט יכול
להחזירה, מאי, כיון דאין הדיט יכול להחזירה כמאן
דמתברא דמי, או דילמא הא לא מחסרה,

ואיכא דבעי לה להך גיסא, היכא דאין הדיט יכול להחזירה
לא תיבעי לך דכמאן דמתברא דמי, כי תבעי לך היכא
דהדיט יכול להחזירה, מאי, כיון דהדיט יכול להחזירה
כמאן דמחברא דמי, או דילמא השתא מיהא קשלה
ושריא? ¹⁴ תיקון,

בעי רב אחדבוי בר אמי, ע"ז פחותה מכזית והיא שלמה מהו?

מתקיף לה רב יוסף, למאי לא ניהא ליה לרב יוסף לפרש דלענין שבת
קא בעי, אם הוציאה פחות מכזית, דמתניתין היא לקמן [ז.]. ר"א אף משמשי ע"ז
כ"ש, ולא פליגי רבנן עליה. מנחת יהודה,

אילימא לענין איסורא ליאסר צהנאה לא יהא אלא זבוב בעל
עקרון, דתניא שופטים ה לג ויהי פאשר מת גרעו ויחשבו בני ישראל ויזנו
אחרי העגלים וישימו להם פעל ברית לאלהים, זה זבוב בעל
עקרון, מלמד שכל אחד ואחד עשה דמות וראתו [ע"ז שלח],
ומניחה בתוך כיסו, כיון שזוכרה מוציאה מתוך כיסו
ומחבקה ומנשקה וזהו לשון ברית אהבה ומזה, אלמא אדוקים זה, ועבודה
זרה היא,

[האי קרא בשופטים כתיב, וקשה לר"י למה לא הביא קרא דמלכים (ב א) זבוב
בעל עקרון, ולמה ליה לאתויי ברייתא? וי"ל דאי מהתם ה"א זבוב גדול היה,
אלא שהיה לו דמות זבוב, לכך מיייתי מזהב שהיה קטן כשאר זבובים, כדקתני
ומניחה בתוך כיסו, ודריש לה מדכתיב בעל ברית משמע שברתו להן ברית להיות
כל שעה אצלם ומסברא קאמר זה זבוב בעל עקרון. תוס'.

אלא לענין טומאה מאי, כיון דאיתקיש לשרץ מה שרץ
בכעדשה, אף ע"ז נמי בכעדשה, או דילמא הא איתקיש
למת דלקמן אל קצר בני העם מה מות בכזית, אף ע"ז בכזית?

אמר רמי בריה דרב ייבא, כדתנן, הוב בכף מאזנים ואוכלין
ומשקין בכף שנייה, כרע הוב [הכריע הוב את המאזנים] טמאין
שהרי הסיטן זב, והיסטו של זב כי הוי גוונא כתיב, בין בכלים בין באלים בין באלוהין
ומשקין,

1. בכלים כתיב [אם הסיט הוב את הכלי] [פסוק יב] וכלי חרש אשר יגע "צו" הוב,
ותניא בתורת כהנים יכול יטמאנו מאחוריו? נאמר כאן צו, ונאמר להלן [ויקרא ו
כא לגבי קרבן חטאת וכלי חרש] אשר תצוש "צו", מה להלן [הבישול הוא]
מאחוריו אף כאן מאחוריו [ואינו נטמא מאחוריו],
אם כן למה נאמר אשר יגע "צו" פשיטא, מי גרע משאר טומאות שמתמאין כלי
חרש מאחורין, כיון דכתיב גבי שרצים [פ' כיון דכבר כתיב בויקרא יא לג וכל כלי
חרש אשר יפל מזהם אל תוכו כל אשר בתוכו יטמא ואתו תשברו] למה לי
למכתזיה הכא, אלא להציא מגעו שהוא כטלו, ואפילו מאחוריו, ואיזה זה היסטו,

2. וגבי אדם נמי [כתיב. דס"ה] [בפסוק יא] וכל אשר יגע צו הוב, ואי משום מגע
הא כתיב [בפסוק ז] [וה]נוגע צבצר הוב, אלא להציא מגעו שהוא כטלו, ואפילו
מאחוריו, ואיזה זה היסטו,

3. וגבי אוכלין ומשקין [שהסיטן הוב] תנא [סופה של פסוק יב] וכל כלי עץ ישטף
צמים, אמר ר' שמעון ומה צא זה ללמדנו, אם ללמד שטמא הוב כלי שטף צמגע,
והלא כבר נאמר הנוגע צבצר הוב יכנס צגדיו [בגדים שלובש הנוגע], אם [זב]
הנוגע צו [באדם] יכנס צגדיו [צריכים הבגדים שעל האדם כיבוס] שהן
[שהבגדים הם] כלי שטף, צמגע הוא עצמו [כשהוב עצמו נוגע בכלי שטף] לא
יטמא כלי שטף צמגע,
אלא למה נאמר וכל כלי עץ וגו', להציא אוכלין ומשקין וכלים הנשאלין על גבי הוב,
דנסיפיה דקרא [פסוק יב] דאשר יגע צו הוב כתיב, דלוקמין [בראש הדיבור]
דמשמשי צהיטו, והיינו דתנן [זבים פ"ה מ"ב ועוד כלל אחר אמרו] כל הנשא על
גבי הוב טמא ["והיינו דתנן" הם דברי רש"י שדיבור זה אינה העתק מילה במילה
מתורת כהנים],

דף פ"ג ע"ב

כרעו הן [שבכף שבגדר הוב] ונשאו הן את הוב טהורין דתנן כל שהוב נשא
עליו טהור, חוץ מן הראוי למשכב ומושב האדם [בן דין חפץ הנושא את הוב אבל
האדם כשנושא הוב הוא טמא. מלא הרועים], אצל כל שאר כלים ואוכלים אין
מיטמאין מחמת משכב ומושב, דתניא (לעיל נט). דכתיב בויקרא טו ד וכל הכלי
[אשר יש עליו. דס"ה] מי שמוחד לשיצה, יא זה שאומרים עמוד ונעשה
מלכתנו,

ולמהוי אפילו ראשון לטומאה מחמת משא הוב נמי לא, דכי כתיב משא הוב צאדם
כתיב, והנושא אותם וגו' [אבל לא חפץ שנושא את הוב],
והא דאמר לעיל, נכרי ונכרית ועבודה זרה שהסיעו אחרים טמאים, צאדם
[שהסיטן] קאמרין,

כמאן אזלא הא דתניא, כל הטמאות המסיטות אחרים, כגון צכף
מאזנים, או אדם טמא מת שהסיע את חברו טהורות, חוץ מהדיסטו של

אבני חן למסכת שבת

וְהָיָה, דַּאי מִיטְלַטְלַת מִלָּא וְרִיקָן אִין, אִי לֹא לֹא, אַבְל סְפִינָה
שֶׁל חֶרֶם, אַע"ג דַּאינָה מִיטְלַטְלַת מִלָּא וְרִיקָן,

אִי נָמִי סְפִינַת הַיָּרְדֵּן [אִיכָא בִּינְיֵיהּ. רש"י], שְׂהִיא קְטַנָּה וּמִיטְלַטְלַת
מִלָּא וְרִיקָנִית, לְפִי שְׁהֵנֵר קֶטֶן, לְמַ"ד אִינִיה בְּלֹב יָם הִיא, הָא נָמִי
אִינִיה בְּלֹב יָם הִיא דִּים לֹא דוֹקָא, וְכֹל הֵנֵחֹת נָמִי טְהוּרִין הֵן, לְמַ"ד
מִיטְלַטְלַת מִלָּא וְרִיקָן, הָא נָמִי מִיטְלַטְלַת מִלָּא וְרִיקָן,

דַּא"ר חֲנִינָא בֶּן עֲקִיבָא, מִפְּנֵי מַה אָמְרוּ סְפִינַת הַיָּרְדֵּן טַמְאָה,
מִפְּנֵי שְׂטוּעֵנִים אוֹתָהּ בִּיבִשָּׁה, וּמוֹרִידִין אוֹתָהּ לַמַּיִם,

א"ר יְהוּדָה אָמַר רַב, לְעוֹלָם אֵל יִמְנַע אָדָם אֶת עֲצָמוֹ מִבֵּית
הַמִּדְרָשׁ, וְאִפִּי שְׁעָה אַחַת [כְּבֵר אָמְרוּ בַּפ"ק דְּחֲנִינָה שְׂאמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ
דַּאִין בֵּית הַמִּדְרָשׁ בְּלֹא חִידוּשׁ, אַבְל הוֹסִיף רַב חֲכָא לֹאמַר דְּגַם בְּדִבְרֵי שְׁנֵשֶׁנָּה כְּבֵר
יֵשׁ בּוֹ לְחִדּוּשׁ דְּהֵינּוּ מַעֲמֹו שֶׁל דִּבְרֵי, וְנ"מ לְסְפִינַת הַיָּרְדֵּן . מוהרש"א], שְׂהִירִי
כַּמּוֹה שְׁנֵים עָשָׂר מִשְׁנֵה זֶה שֶׁל מַסְמַת כְּלִיס בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ דְּמֵי זֶה
סְפִינַת הַיָּרְדֵּן טַמְאָה, וְלֹא נִתְגַּלָּה מַעֲמָהּ הַטֶּעַם לִמָּה [טַמְאָה. דס"ה], עַד
שֶׁבָּא רַבִּי חֲנִינָא [צ"ל חֲנִינִיא. מִנְחַת יְהוּדָה] בֶּן עֲקִיבָא וּפִירְשָׁהּ,

אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, לְעוֹלָם אֵל יִמְנַע אָדָם אֶת עֲצָמוֹ מִבֵּית
הַמִּדְרָשׁ, וּמִדְּבָרֵי תוֹרָה, וְאִפִּי בְּשַׁעַת מִיתָה, שְׂנֵא' כַּמְדָּבֵר יֵט
זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת בָּאֵהָל, אִפִּי בְּשַׁעַת מִיתָה תֵּהָא
עוֹסֵק בַּתּוֹרָה [נִרְאָה דֵּהֵא אִפִּי' לֹא קָאִי אֵלֶּא אֲדִרְבֵּי תוֹרָה דְּנִקְטָה, וְלֹא קָאִי
נָמִי אֲבִית הַמִּדְרָשׁ דְּלֹא שִׁיךְ בְּשַׁעַת מִיתָה. מוהרש"א],

אָמַר ר"ל, אִין דְּבָרֵי תוֹרָה מִתְקִימִין, אֵלֶּא בְּמִי שְׂמִיטָה
עֲצָמוֹ עֲלֵיהּ [שְׂמִיטָה אֶת ה"עֲצָמוֹ" הַאֲנוּכִית. רִאשִׁיתוֹ בְּשֵׁם הַסֵּפֶר אֵהִי יַעֲקֹב
מִהוֹסִיאִימִין], שְׂנֵאמַר זֹאת הַתּוֹרָה [פ' קִיּוֹם הַתּוֹרָה אִינִיה אֵלֶּא ב] אָדָם
כִּי יָמוּת בָּאֵהָל [יֵצֵא לֵהֵם זֶה הַדֶּרֶשׁ דְּכֹתִיב בְּרִישׁ הַפָּרָשָׁה זֹאת חֲקַת הַתּוֹרָה
וְגו', וְחוּר לְכַתּוֹב בְּטוֹמָאֵת אֵהֵל זֹאת הַתּוֹרָה וְלֹא כָּתַב כֵּן בְּטוֹמָאֵת מִנֵּעַ וּמִשְׂאָה,
לְדִרוֹשׁ מִינִיה הֵנָּה דְּרִשּׁוֹת. מוהרש"א],

[מַה שְׂאֵמַרְתִּי בְּכֵר מִצּוּה שֶׁל נִכְדֵי דוֹד יִצְחָק בּוֹימָגָאֲרִטֵּעַן נ"י אֹר לִיּוֹם י"ג טֵבֵת
תִּשְׁע"ג, לִיל הַיָּאֲרִצִּיט שֶׁל אֲבִי חוּגְרִי ר' מַאִיר יִחִיאֵל בֶּן חַיִּים וּוְאֶלְקֶנְעֶפֶלְד ז"ל,
רִאשִׁיתוֹ בְּכֵסֶפֶר שֶׁל ר' פִּנְחָם הִירֶשְׁפֶּרוֹנֵג ז"ל בְּשֵׁם חֲסִיד אֶחָד שֶׁאֵם אָדָם רֹצֵחַ
לַעֲשׂוֹת דְּבַר טוֹב חֲקִב"ה מוֹמִין לוֹ אִיזָה מְנִיעָה בְּדִבְרֵי וְעִי"ז בֹּא הַחֲשֵׁק,
וְהֵנָּה רִגְלִין לֹאמַר שְׂאֵצֵל חֲבֵר מִצּוּה בֹּא הַיָּצֵר טוֹב, וּלְפָרֶשָׁה כְּפִשּׁוּטוֹ הוּא שִׁילֵד
רֹצֵחַ הַתַּעֲנוּגִים וְאִינוּ מוֹתֵר עֲלֵיהֶם כְּשׁוֹם אֹפֵן, אַבְל כִּיּוֹן שְׁנַעֲשֶׂה מְבוּגֵר קֶצֶת הוּא
מִתְחִיל לְהִבִּין שְׂלַעֲמֵים רְצוּי לוֹתֵר עַל הַתַּעֲנוּג הַמִּידִי בְּשִׁבּוֹל הַתְּכִלִּית שִׁיבָא
לְאַחֵר כֵּן, וְהִילֵד הוֹלֵךְ וּמִתְפַּתַּח מִשְׁנֵה לִשְׁנֵה עַד שְׂבוֹקְנוֹתוֹ מִכֵּין כְּבֵר שְׂהִיעִיקֵר
הוּא הַתְּכִלִּית וְכֹל הַתַּעֲנוּגִים אִינֵם שׁוּיִם כְּלֹם,
זֶה שְׂאוּמֵרִים לַשְּׁעָבֵד בּוֹה תֹאֹת וּמוֹחֲשׁוֹת לְבִינוּ לַעֲבוּדָתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ,
וְעִי"ז הַנְּסִיּוֹנוֹת בֹּא הַחֲשֵׁק כְּרִלְעֵל,

אָמַר רַב אֲוִיָּא, וְאִיִּתִּימָא רַבָּה בְּרַ עוֹלָא, ת"ש, דְּתִנְיָא ע"ז
פְּחוּתָהּ מִכּוּזִית, אִין בַּה טוֹמָאֵה כָּל עִיקֵר, שְׂנֵאמַר מִלְכִּים בְּכֹו
וְיִשְׁלָךְ אֶת־עַפְרָה עַל־קֶבֶר בְּנֵי הָעָם, מַה מוֹת בְּכּוּזִית, אָף ע"ז
בְּכּוּזִית,

וּרְבִנָּן, לְמֵאִי הִלְכְּתָא [פ' חוֹזֵר לְעִיל אֲדִרְבִּנָּן דְּפִלְגִי אֲדִר"ע וּסְבָרִי דַּע"ז
אִינִיה מְטַמָּא בְּמִשְׁא [אֶתְקַפְּתָא הִיא, לְרַבֵּן דְּלִאמְרִי אִינִיה מְטַמָּאֵה צִמְשָׁה, לְמֵאִי
הִלְכְּתָא אָמְרוּ אֲלִיבֵייהּ ד' אִיתְקַשׁ לְשִׁרְיָן, דְּלֹא מְטַמָּא בְּמִשְׁא, לְנִדָּה
דַּאינִיה לְאַבְרִין, לְמַת דְּלֹא מְטַמָּא מְטַמִּין צִמְשָׁה בְּכַעֲדִישָׁה כּוֹלָה
לְקוֹלָה,

אִימָא כּוֹלָה לְחוּמְרָא, לְמֵאִי הִלְכְּתָא אֶקְשָׁה רַחֲמָנָא לְשִׁרְיָן,
לְטַמְוִי בְּכַעֲדִישָׁה [שְׁהוּא פְּחוּת מִכּוּזִית], לְנִדָּה לְטַמְוִי בֹּאבֵן
מִסְמָא, אֶקְשָׁה רַחֲמָנָא לְמַת לְטַמְוִי בֹּאֵהָל?

[וּמִתְרִין] טוֹמָאֵת עֲבוּדָה זֹרָה דְּרַבִּנָּן הִיא כָּל הֵנָּה הִיקְשׁוֹת דְּצִיר קֶצֶלָה
יִנְיָה, וְאֶסְמַכְתָּא צַעֲלָמָה, וְשִׁקָּן מִשְׁקִנָּה לֹא לְשׁוֹן שִׁרְיָן מִמֶּה הוּא, אֵלֶּא עִיקֵר קֶרָה
לְכַנוֹת לֵה שֶׁס לְגַנְיָ אֵתָה וְקוֹלָה וְחוּמְרָא, לְקוֹלָה מְקַשִּׁינָה, לְחוּמְרָא
לֹא מְקַשִּׁינָה:

מִתְנִי: מִנִּין לְסְפִינָה שְׂהִיא טְהוּרָה [וּמִמְשִׁךְ בְּהִלְכּוֹת שְׁלִמִידִין
מִפְּסוּקִים וְאִינֵם אֵלֶּא אֶסְמַכְתָּא בְּעִלְמָא כַּמ"ש בְּתַחֲלַת הַפָּרָק] שְׂאִינִה מִקְּצֵלָה
[שִׁס. דס"ה] טוֹמָאֵה שְׂנֵאמַר מִשְׁלִי ל דֶּרֶךְ אִינִיה בְּלֹב יָם הִי הִיא כִּיס:

גְּמ': פְּשִׁיטָא אִינִיה בְּלֹב יָם הִיא לֹא פִירְכָּה הִיא, אֵלֶּא פִירְכָּה לְמַתְנִימִין,
הִיא קַמ"ל כִּיס, מַה יָם טְהוּר, אָף סְפִינָה טְהוּרָה,

תִּנְיָא, חֲנִינִיה אֹמַר [מִקְשָׁה], גְּלַמְדָּה מִשְׁק שְׂהִיר כְּלִי עֵץ הִיא, וְהוֹקְשָׁה
לְשִׁק לְעִין טוֹמָאֵה מַה שֶׁק מִיטְלַטְלַת מִלָּא וְרִיקָן, אָף כָּל מִיטְלַטְלַת
מִלָּא וְרִיקָן חוּ אִינִיה מִיטְלַטְלַת מִלָּא, דְּגִדּוּלָה הִיא,

[דְּסְפִינָה אִינִיה מִיּוֹחֲרַת לְמִדְרָם, אָף עַל פִּי שְׂכַל שְׁעָה יוֹשְׁבֵין בַּה בְּנֵי אָדָם, מִכָּל
מְקוֹם עִיקֵרֵן עֲשׂוּיּוֹת לְפִרְגָּמִיָּא, וְאֹמַר בַּה עֲמוּד וְנַעֲשֶׂה מִלְּאֲבָתָנוּ, דַּאי סְפִינָה
מִיּוֹחֲרַת לְמִדְרָם לֹא הוּא יִלְפִין מִשְׁק, כְּרִאמְרִינָן בְּרִישׁ אֵלֹו מוֹמִין דְּמִדְרָסוֹת לֹא
אִיתְקַשׁ לְשִׁק. תוֹס']

לְאַפּוּקִי סְפִינָה דַּאינִיה מִיטְלַטְלַת מִלָּא וְרִיקָן [וְמַה שְׂמִיטְלַטְלַת
כִּיס, לֹא חֲשִׁיב לִיה מִלְּטוֹל, כִּיּוֹן דְּעִיקֵר הִילּוּכָה מִחֲמַת הַמַּיִם. תוֹס'],

מֵאִי בִּינְיֵיהּ [אִי לְמִדִּין מֵאִינִיה בְּלֹב יָם, אוֹ מִשְׁק]? אִיכָא בִּינְיֵיהּ
סְפִינָה שֶׁל חֶרֶם דְּלֹא אִיתְקַשׁ לְשִׁק, מֵאִן דַּאמַר אִינִיה בְּלֹב יָם, הִיא
נָמִי בְּלֹב יָם הִיא, לְמַ"ד כְּשֵׁק, הֵנָּה (הִיא) דְּכִתְיָבִי גְבִי שֶׁק
[וִיקְרָא יֹא לֹב וְכָל אֲשֶׁר־יִפְלִעֲלִיו מִיָּהם | בְּמִתָּהם יִקְמָא מִכָּל־בְּלִיַּעֲזִין אוֹ | בְּגֵד
אוֹ יַעֲזֹר אוֹ | שֶׁק בְּלִיַּעֲזִין אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה מִלֵּאכָה בְּהֵם בְּמִים יִכָּא וְיִמָּא עַד־הָעֶרֶב

אבני חן למסכת שבת

אבנים] אינה מיטלטלת אלא על ידי שוורים, קאמר טמאה טמא מת,

[קשה לר"י דאמאי מיייתי לה, דאי משום דהיא סיפא דההיא גר' עגלות הן, אם כן הוה ליה לאתויי ההיא גר' עריבות שהן בינתים. תוס', פי' שמשנה ב' הוא שלש עגלות, ומשנה ג' הוא שלש עריבות, ומשנה ד הוא שלש תיבות],

[כלים פכ"ד מ"ד] שלש תיבות הן, 1. תיבה שפתיחה מצדה, טמאה מדרם לפי שמשמשת שכינה עם מלאכתה [פי' שיכולים לשכב עליה גם באמצע המלאכה], שמשמשת דה דרך פתחה, ואין צריך לומר לשוכב עליה עמוד ועשה מלאכתו,

2. מלמעלה פתחה כאותן שלנו טמאה טמא מת כלומר נעשה אז הטומאה על ידי מת, כשאר כל הכלים הראויין לקבל טומאה, שאם האהיל אהל המת עליהן, נעשין אז הטומאה, ולענין שאר טומאות הויין ראשון לטומאה, ככל הכלים, ולא שמענין ממתינתין אלא דכלי הוא לטומאה, ומדרם לא הוה, דאינה מיוחדת לשכינה, דלר"י לומר לו עמוד,

יש מקשין הכל על משנה זו, הא דאמר ר' יוחנן צפרק צמה אשה (לעיל נט). אף אומר בטומאת מת עמוד ועשה מלאכתו [פי' שהם מפרשים שבמו שיש מיוחד לשיבה בטומאת מדרם, כן יש גם בליים שמויחדים למת] בטומאת מת, שרק הם מקבלין טומאת מת],

והכל הוא צפיהם, דכי איתמר היא, לענין כלי שנשבר ועודנו ראוי למלאכה, ולא מעין מלאכה ראשונה, וקאמר ר' יוחנן דטוהר מטומאתו ראשונה, ואומר צו עמוד ועשה מלאכתו הראשונה, והרי הוא אינו ראוי, אבל לומר שמה מיוחדת למת ולא למלאכה אחרת לא מהא זמא נישאל,

דהא כתיב (צמדבר יט) כל אשר באהל יטמא וכל כלי פתוח וגו', וכל טמא מת שנתלמוד הנזכר אצל מדרם הוא הדין לטמא שרק, או לטומאת נבלה, ולא הוזכר מת אלא משום דעל ידי מת נעשה אז הטומאה, [כמו] על ידי מדרם [שהגם שאינו מטמא טומאת מדרם, דאמרינן עמוד ועשה מלאכתו, מ"ו נעשה אב הטומאה ע"י טומאת מת], שלא צא ללמדנו אלא לומר שהוא כלי מקבל כל טומאה, חוץ מטומאת מדרם אם יש עליו זב, אינו נעשה אז הטומאה,

3. הבאה במדה [העשויה למוד בהבבלי. רח, פי' במדה גדולה] תיבה גדולה שאינה מיטלטלת [שמחזקת ארבעים סאה בלח, שהן כוריים ביבש. רע"ב], ויש לה חלון מלמעלה להשתמש בתוכה, טהורה מכלום למדרם לא חויה, הואיל וחלולה מלמעלה, אינה משמשת שכינה עם מלאכתה, ולשאר טומאות לא חויה, דאינה מיטלטלת מליאה, ולא איתפרש מה לשון צאה צמדה, ולי נראה על שם אנשי מדות, כלומר שצריכה למוד ארכה ורחבה,

ת"ר, מדרם כלי חרם, טהור שאם יש עליו הזב ולא נגע באוירו טהור, ואינו מטמא משום מדרם, ולקמיה יליף לה מקרא, ר' יוסי אומר אף הספינה,

מאי קאמר מה ענין ספינה אצל מדרם, ספינה טהורה אף מטומאת מגע, ולמדרם לא חויה [מפורש לעיל פג: בתוס' ד"ה נלמדה שעיקרן עשויות

בפרשת ויחי בתחלתו מדובר על אהבת הסבא יעקב אל נכדיו, ויגש אותם אליו וישק להם ויתבק להם,

הנכד נהנה שהסבא אוהב אותו אבל כמתחיל להתבגר הוא מבין שמשוהו תלוייה באהבה זו שהסבא מקוה שיקרא בהם שמי ושם אבותי שהילד יתנהג כהוגן, שיבין שתכלית החיים הוא העיקר ולא התענוגים, ובדרך צחות יש לפרש ויקרא בהם שמי ושם אבותי וגו' פי' עם זאל זיך ליינען פון זיי שכשמשכילין עליהם יאמרו שניכר מהיכן הם באים, ומה בירך אותם יעקב המלאך הגואל וגו' פי' עכשיו שאני מסתכל על העבר אף קשה היה לי, אבל אני מקוה שנכדי כבר יהיה להם חיים טובים והוא יברך את הנערים וגו' וידנו לרוב בקרב הארץ, והוסיף מחותני הרב יודל בוימגארטן שליט"א על דברי, דהא אמרינן בסוף פרק ד' דאבות ובעל כרחך אתה חי פירושה שע"י הבעל כרחך דהיינו כשיש בעיות וצריך להתגבר עליהם זה נותן הטעם בחיים],

אמר רבא,

דף פ"ד ע"א

ולחנניא דאמר ספינה המיטלטלת מלאה [פי' כגון ספינה הירדן] טמאה, מילטול על ידי שוורים אפילו אינה מיטלטלת אלא על ידי שוורים מרוב גדולה, שמה מילטול וטמאה,

[אין] דתנן [כלים פכ"ד מ"ב], שלש עגלות הן, עשויה פקתהירא [היא עגלה קצרה שאינה עשויה למשא, ואינה רק רחבה כמושב איש מוקפת דפנות כשאר כסא. יבין] קצרה ומוקפת משלש נדדן, טמאה מדרם שלישינה מיוחדת היא [שהאדם סומך עליה, כדאמרינן ב"ט לענין עגלה של קטן, לפיכך אם דרם טמא עליה ויש ביניה דבר חוצץ, או נפל עליה מכחו, אע"פ שלא נגע בה טמאה. רח],

כמוטה שהיא ארוכה [שארוכה ורחבה ביותר. יבין], ומתמחה מקבלת כלים. דס"ה] כמותה של עור, שאין זה שום נקב, טמאה טמא טומאת מת כלומר מקבלת שאר טומאות כולן, חוץ מטומאת מדרם, דכלי הוא [הוא. דס"ה] לקבל טומאה, ולישינה אינה מיוחדת [ולכן אינה מקבלת טומאת מדרם], שטוענין זה פרגמטיא, ואומר לו עמוד ועשה מלאכתו,

והא דנקט טמא מת, משום דאז הטומאה הוא, והכי קאמר אז הטומאה הוא על ידי מת, ולא על ידי זב,

של אבנים העשויה להוליך זה אצנים [והיאך היא עגלה של אבנים, עצים מסובכין שתי וערב ועשוין כחלונות חלונות מניחין שם אבנים, ומשכין אותן. רח] טהורה מכלום אינה מקבלת שום טומאה, לפי שפרושה מתמחה נקצים גדולים (ו. דס"ה) לא כלי הוא, לכל הכלים שיעורן כרמונים,

ואמר ר' יוחנן, ואם יש בה [בעגלה של אבנים] בית קבול רמונים [כגון שאותן החלונות רחוקות ואין הרמונים נופלים משם. רח], טמאה טמא מת,

אלמא אף על גב דשל עץ איתקש לשק, דענין מיטלטל מלא וריקן, וזו [עגלה של

אבני חן למסכת שבת

לפרגמטיזם?

ורדין הוא, ומה פכין קטנים של חרס שטהורין בוב שאין מטמאין על ידו בשום טומאה,

1. דלמדרס לא חזו דאין עשוין לשיצה [שהם קטנים ביותר], ועוד, שהן של חרס,
 2. ובמגע לא לטמא, דאין מטמאות אלא מאיך, ואין יכול להכניס אצבעו לחוק, מפני שפיהן זר,
 3. וזהו שפיהן זר, [אם זב מוגביה את הפכים קטנים] לא, דאפקיה רחמנא בלשון נגיעה, דכל שאינו מטמא במגע אינו מטמא בהיסט,
- ובהעור והרוטב (חולין קכד:) אמר נמי הכי, לגבי טומאת משא, אם שצא לכלל מגע צא לכלל משא,

אף על פי שאפשר לייגע [לחוך הפכים קטנים] בחוט השערה, ותניא בתורת כהנים דשער הוצ טומא, הני מילי כלי הראוי לנגיעת שער, ולהכי אפקיה רחמנא בלשון נגיעת שער, דכתיב (ויקרא טו) והנוגע בצער הוצ,

טומאים [פכין קטנים אלו] **במת** צאהל המת, דכתיב (במדבר יט) וכל כלי פתוח,

מפץ שטמא בוב דהא חזי למשכב, וכתיב וכל המשכב וגו' אינו דין **שירא טמא במת** ומהכא נפקא לן צעלמא (גדה מט:), דכל המטמא במדרס, מטמא טומאת מת, ואפילו פשוטי כלי עץ,

ואמאי טמא בוב [מפץ] טומאת מדרס, ו **הא** לית ליה טהרה במקוה דכי כתיב טבילה, צפרשת שרצים וצפרשת מדין כתיבא, והנך [ואהנך. דס"ה] כלים דכתיבי התם ילפינן להו טבילה, אצל פשוטי כלי עץ שלא נכתבו שם לענין טומאה, לא ילפינן להו טבילה, ולית להו טהרה במקוה, דהא לא כתיבא צהו, כי היכי דאוכל ומשקה אין להם טהרה במקוה, לפי שלא למדנו להם טבילה בתורה?

א"ל ר' חנינא, שאני התם [מפץ], **הואיל ואיכא במינו ים** ככלי עץ, שיש להם טהרה במקוה, כגון מקבליים [כלי עץ שיש להם בית קיבול, משא"ב בחרם שאין במינו טבילה],

א"ל רחמנא ליצילן [הלשון רחמנא ליצילן יש רק בעוד מקום בתענית ט:]: **מהאי דעתא** דכיון דלדידיה [למפץ] ליכא טהרה במקוה, לא שאני מכלי חרס, אדרבה רחמנא ליצילן מדעתא דירך,

וטעמא מאי היכא כתיבא דמשום דאיכא צמיט, אף על גב דצדידיה ליכא [מיטמא, נימא] הואיל ואקשימיה לז עזמו [אליבא דחוקיה או לגדה אליבא דר' ישמעאל], צמי דמיהו ליה טהרה לדידיה?

תרי קראי כתיבי, כתיב ויקרא טו ה ואיש אשר יגע במושב [בפסוק ד מקיש משכבו לו, ויכבם בגדי ורחץ במים וטמא עד הערב, וכתוב [בפסוק ד שם] (ו) **כלי המושב אשר יושב עליו הוצב** ויטמא וכלי המושב אשר יושב עליו ויטמא, אף על גב דלא דמי לז דהא לא כתיב משכבו, דהא כיצד, יש במינו אע"ג דלית ליה טהרה במקוה, אין במינו, מקיש משכבו לו,

אמר רב זביר הכי קאמר, מדרס כלי חרס טהור, ומגעו טמא אם נגע הוצ צמח, וספינה של חרס טמאה במגע, **כחנניא** דיליף טעמא משק [שצריך להיות מיטלטל מלא וריקן ואם לאו אינו מקבל טומאה], וחרס לא אימקש לשק [ולכן נטמא גם אם אינה מיטלטל מלא וריקן],

ר' יוסי אומר, אף הספינה טהורה, כתנא רידן דיליף מכלל ים, והא נמי כלל ים היא,

מתקיף לה רב פפא, מאי אף ספינה [טהורה], על כרחיך טהורה ממגע קאמר [דכיון דהוא בלב ים, הוא טהורה מכל], ומאי אף הא לא טיהר תנא קמא כלי [חרס. דס"ה] ממגע, דנימא אף זו כיוצא בו?

אלא **אמר רב פפא, הכי קאמר, מדרס כלי חרס טהור, ומגעו טמא, ושל עץ, בין מדרסו ובין מגעו טמא, וספינת הירדן טהורה, כתנא רידן** דיליף מכלל ים, לא שגא גדולה לא שגא קטנה, והוא הדין נמי דמני למרזי, וספינה של חרס טהורה [ולא ספינת הירדן], צמר דמפסינ דתנא קמא לר' יוסי [דת"ק מטהר ור' יוסי מטמא], אלא משום דשכיחא טפי של עץ, משל חרס [נקט ספינת הירדן שהוא של עץ],

ר' יוסי אומר, אף הספינה טמאה [ולא כמו שהיינו סוברים שאף הספינה טהורה] **כחנניא**,

ומדרס כלי חרס מנלן דטהור? **אמר חזקיה, דאמר קרא** ויקרא טו ה **ואיש אשר יגע במושב** ויכבם בגדי ורחץ במים וטמא עד הערב, **מקיש משכבו לו** הוא והמשכב הוכר כאן, **מה הוא** [מקבל טומאה מושב ד] **אית ליה טהרה במקוה, אף משכבו נמי** [מקבל טומאה רק באופן] **אית ליה טהרה במקוה** [אבל כלי חרס כיון שאין לה טהרה במקוה אינה מקבלת טומאה],

דבי ר' ישמעאל תנא, ויקרא טו כו **כלי המושב אשר תושב עליו** **כלי** **זו** **כה** **במושב** **גדתה** **יהיה** **לה** **וכלי המושב אשר תושב עליו** **טמא** **יהיה** **בטמא** **גדתה**, **מקיש משכבה לה, מה היא** **אית לה טהרה במקוה, אף משכבה נמי** **אית לה טהרה במקוה, לאפוקי כלי חרס, דלית ליה טהרה במקוה** דכתיב ישצר אין לו טהרה אלא שצירקו,

מתיב ר' אילעא, מפץ של קנים במת [בטומאת מת] **מנין** **שהוא טמא**, לפי שמנינו שפשוטי כלי עץ, טהורין מטומאת מגע שרץ, מניין שכלי הראוי למשכב ומושב, מקבל טומאת מגע צמח,

דף פ"ד ע"ב

אבני חן למסכת שבת

זורע גם אחת באמצע

ואף על פי שכל אצל הקרנות סמוכין זה לזה, ואין ציניהם הרחקה שלשה טפחים, ויונקים זה מזה ? אין כאן בית מישוש, **דגני כלאים היכרא הוא דענין** דלא להו עירצוב, דהא אכלאים קפיד קרא, אצל ליניקה לא חיישינן, אפילו בכלאי הכרם דאורייתא, כדמנן (לעיל כו.). זה סומך לגדר מכאן, וזה סומך לגדר מכאן, ואף על גב דניקו ממחא, וכל שכן [משנתנו שהמודבר ב] כלאי זרעים דרצנן, דלא חיישינן ליניקה, כדמנן גבי ראש חור לקמן בשמעתין [פה:], וגבי שמי שורות [גם שם], והרי יש כאן היכר גדול, רוח זו זרועה לפון ודרוס, וזו זרועה מזרח ומערב, אצל בין זרע האמנעי, לזרעוני הרוחות, כריך הרחקה כדי יניקה, דאין שם היכר, ואי הוּוּ מקריביו הוּוּ עירצוב,

והמפרש ארבעה "גרענין" בארבע הרוחות [קרנות], טועה, דאי ההרחקה משום יניקה, משעה זרעונין יש לזרוע זו, ארבעה בארבע הקרנות, ואחד בכל רוח ורוח באמנעו, ואחד באמנעו הערוגה, ויש בין כל אחד ואחד שלשה טפחים כשיעור יניקה, טפח ומחצה לכל אחד, הלכך [אין הפירוש בן, אלא] לכל הרוח הוא ממלא עד סמוך לקרן, ואפילו אין בין זרע שזרוע זו לזרע שזרוע זו שלשה טפחים, לא איכפת לן, דלענין כלאים היכר בעלמא הוא דענין כדפרישית, [וראה בפירוש המשניות להרמב"ם],

שנא' ישעיה סא יא פי כארץ תו ציא צמחה, וכנגה זרועיה תצמיח נגמרה מפרש היכי משמע חמשה זרעונים בששה טפחים, זרעה לא נאמר אלא זרועיה [לשון רבים, ולכן משמע מינה שני זרעים, ראה בגמ'], [וקרא מיירי בסתם ערוגה שהיא ו' טפחים מדקים להו לרבנן דבבב"ג לא ינקי מהדרי. יבין]

ו"א דערוגה ו' נקפא לן מדכתיב לחיוו כערוגת הבושם [שיר ה'] ומשמע לחיוו לשון לוחות והם היו ו' על ו', מכלל דערוגה גמי כך היא. תוס', וראה חת"ם]:

גמ': מאי משמע [הפסוק ה' זרעים]? אמר רב יהודה, **פי כארץ תו ציא צמחה, תוציא חר, צמחה חר, הרי תרי, זרועיה תרי, הא ארבע, תצמיח חר, הא חמשה, וששה טפחים דליכא** למילף מקרא [ע"ז ממשיך],

דף פ"ה ע"א

וקים להו לרבנן דחמשה בשיתא, לא ינקי מהדרי, דסתם ערוגה הנזרעת זה חמשה זרעונין, כך היא מחמה, דחמשה זרעונין בשיתא טפחים לא ינקי אמנעי, ושברוחות מהדרי, דשיעור יניקה כל זרע טפח ומחצה, עם מקום הזרע, הרי מן הזרע הנזרע (סמוך לגבולה) [בגבול הערוגה] כנגד האמנעי, ועד האמנעי

רבא אמר, מדרם כלי חרם טהור מהכא, [דכתיב] במדבר יט וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו כלי חרם קאמר, שהטומאה נכנסת לו דרך פתחו, הא יש צמיד פתיל עליו, טהור הוא,

מי לא עסקינן מי לא משמע במקרא, **דיחדינהו** דאפילו ייחדו לאותו כלי לאשתו נדה לישב עליו כל ימיה, וקאמר רחמנא טהור אמר קרא דמנל על מה שזמכו באהל המת, ואי [כלי חרם זו שהיא יושבת עליה] טמא מדרם היכי מנל, והא כל דבר טומאה אין חוץ צפני הטומאה, אלא שמע מינה, דאין מדרם בכלי חרם, הלכך כלי חרם המוקף צמיד פתיל, טהור מכלל טומאה, וצחיט נמי לא מטמיא ליה, כדפרישית לעיל, דכל שלא בא לכלל מגע לא בא לכלל משא, לפיכך מנל על מה שזמכו:

[נקרא בענין זה לערוגה האמצעית בשם "ערוגה", להבדיל בין הערוגות סביבותיה],

[ואיכא יושבי הארץ שבקיאין בשיבתה של ארץ דברירין להון אלן מילוי. ר"ח],

[יש בסוגיא זו של "ערוגה" הרבה טענות בציוורים, שהיה קשה מאד לעשות ציוורים מדויקים במלאכת הדפוס בימי קדם],

[וראה במנחם משיב נפש על כל הסוגיא],

מתני': מנין לערוגה [וממשיך בהלכות שלמידין מפסוקים ואינם אלא אסמכתא בעלמא כמ"ש בתחלת הפרק], **שהיא** [שמדתה] **ששה על ששה טפחים, שזורעין בתוכה** ולא הוּוּ עירצוב, שם זה כדי להפריש ציניהם הפרס הראוי **חמשה זרעונין** [ואף דבכל דוכתא מלת "זרעונים" כולל כל הנזרע, הבא רק בירקות שרי לזרוע ה' מינין בערוגה, מדכך הדרך לזרוע מהן מעט מעט. יבין],

[לחיוו כערוגת הבושם, לחיוו 54 כערוגות 699 = 753 בגימ' ששה 605 טפחים 147 = 752, לפי שהלוחות [דורש לשון לחיוו שפסוק] היו ו' טפחים על ו' טפחים ועל כל לוח ולוח היו ה' דברות, ומכאן רמז דין ערוגה, להיות ו' טפחים וזרעים בהן ה' זרעונים. תוס' השלם על שיר השירים ה יג בשם ר"א כ"ץ],

[ואין זורעין ה' זרעים] **ד' על ד' רוחות הערוגה** ממלא [זורע] את כל הרוח [גבול הערוגה] עד סמוך לקרן [לד' קרנות הערוגה] **ואחת באמצע** גרעין אחד, (כזה) [ראה הציוור בדפוס],

אבני חן למסכת שבת

וחרו, שמריחם את הארץ קרם את המיזה [חרי = ריח] ודורשה,

וחיוי למה נקרא חוי, אמר רב פפא, שהיו טועמין את הארץ
למה דבר לאויה בחו"א כחש, שמאכלו עפר [ראה ב"ב בסוגיא דרבב"ח עג:
ואמר רבה בר בר חנה, זימנא חרא הוה קא אזלינן במדברא
[פ' היינו מתבודדים במדבר לפרוש ולהתרחק מיישוב בני אדם לעסוק בתורה. עין יוסף],
יוסף], ואיתליי בהדן ההוא מיינא סומר ישמעאל [ור"ל שזהו היצא"ר. עין יוסף],
דהוה שקיל עפרא ומורח ליה [פ' שהיה מריח העפר וע"י הריח ידע לאיזה עיר
הולך דרך זה], [דבר טבעי הוא, וענאפ"כ יש בו מושל כי השם אורחותיו זוכה
ומקבל פני שכניה. ריטב"א], ואמר הא אורחא לדוכתא פלן, והא אורחא לדוכתא
פלן],

רב אחא בר יעקב אמר, חרי שנעשו בני חורין מנכסיהן
שנטרדו מנחלתם, ולא הוצרכו לעבוד אדמתן [ונשמע כאילו אומרה לשבח, אבל
באמת הוא לגנאי שנגרשו מנכסיהם], כדכתיב וזני עשו ירשום [דברים ז],

אמר רב אסי, ערוגה שאמרו נחיה להיות תוכה ו', חוץ מגבוליה
[ומפרש מה זה גבולין] שהיו מניחין בערוגה, קרקע חלק סביבות הזריעה, למקום
דישה [פ' להילוך], [ש]כשהוא משקה הזרעים מהלך בגבולין,
ואשמעינן רב אסי [אסי. דס"ה] דלא חימא ששה עם הגבולין, וכשהניח טפח חלק
לכאן וטפח חלק לכאן, לא תהא ערוגה מקום יניקה אלא ארבע [ד' טפחים.
דס"ה], ואין הפרש בין אמנעי לכשנגדו אלל הגבול, אלא טפחים,

תניא נמי הכי, ערוגה תוכה ששה,

גבוליה בכמה כמה רחב להיות ערוגה כהלכתה, ומהא עליה מורס הערוגה
לכל דצריה, כדלקמן [עמוד ב] להמיר ראש חור ירק הנכנס לה והיוצא ממנה, די
לימא כשיעורא לא משיב למיחוי לה קולי שדה [ור"ל אומר דנפקא מינה למקח
וממכר, אם מכר לו ערוגה וגבוליה. תוס'?

כדתנן [כלאים פ"ב מ"ג], רבי יהודה אומר, רוחב, כמלא רוחב
פרסה פרסה כגל [אף על גב דרבי יהודה לא מיירי מירי בגבול אלא בהפסק
שבין עבודת ירק לירק אחר וכו' ? נראה להש"ס דכי היכי דחשיב הפסק לענין
כלאים חשיב נמי להיות גבול לערוגה. תוס'],

א"ר זירא, ואיתימא רבי חנינא בר פפא, מ"ט דר' יהודה,
דכתיב דברים יא י כי הארץ אשר אתה בא-שמה לרשתה ל' א בארץ מצרים
הוא אשר יצאתם משם אשר תורע את-זרעך והשקית בגלגל פגן הירק
להטעין על כספך מים, ולהלך צרגלך סביבומה להשקותה, למה ליה למכח
[צ]רגלך [אלא. דס"ה] לומר שצמקום מהלכו להשקותה כשיעור רגל הוא מה
רגל טפח, אף גבול נמי טפח [לכל ערוגה, ובין שני ערוגות מניח שני
טפחים],

אמר רב, ערוגה צמנמנא, להמיר צה חמשה זרעוין, בחורבה [במקום

שלשה טפחים,

ומאלו השנים [שהמרחק שביניהם הוא שלש טפחים] אלו למדים, דקצר מנא דידן,
שיינקת הורע טפח ומחלה,

מדלא קצב מקום לורע המרע אלל הגבול, [להוסיפו] [להמשיכו] אלל הקרן, אלל
אפילו אס צא לזרעו כנגד אמנעימה זרעו, אלמא בהרמקת שלשה טפחים סגי,
ואף על גב דלענין כלאים היכרא בעלמא צעינן, ולא חיישינן לניקה [אפילו צללא
הכנס דלזריימא. דס"ה], כדמנן לקמן [עמוד ב'] צשמעמין גבי ראש חור, וגבי שמי
שורות [גם שם], מיהו הפרש זרעוני ערוגה [מה שזרע בתוך הערוגה], דלא להו
ערבוב, ליכא היכרא צציר משיעור יניקה [ולכן אינו זרע רק זרע אחד באמצעותו],
דגבי ראש חור ושמי שורות דלקמן איכא היכרא,

[וצ"ע דלעיל במשנה אמר שאף אם אין ביניהם שלשה טפחים אין כאן בית
מיחוס וכו' עיי"ש ? לא קשה מירי שכאן המדובר על המרחק שבין הזרעים שהם
על הגבול ובין מה שבאמצע הערוגה ובהם אין היכר, משא"כ בין גבול מורה
וגבול דרום וכדומה יש היכרא טובא, ואין צריך מרחק של ג' טפחים]
הלכך כי רמז לן קרא חמשה זרעוין, בערוגה צלל ששה טפחים קאמר,

[ואומר ר"ת דמכל מקום איצטריך קרא, דאי לאו קרא ה"א אע"ג דלא ינקי איכא
עירבוב ואסור, קמ"ל קרא דבכה"ג ליכא עירבוב, ובקרא לחודיה נמי לא סגי דלא
הוה ידעינן חמשה בכמה שרי קרא, אבל השתא דקים להו לרבנן דחמשהא בשיתא
לא ינקי אית לן לאוקמו קרא בשיתא. תוס' עיי"ש כמה קושיות למה מוקי לה ב'
על ו' ולא על שיעורים אחרים],

ומנלן דהא דקים להו לרבנן צשיעור יניקה (דחמשהא בשיתא)
מילתא היא למיסמך עלה, ולומר בקיאיין הן הסכמים צעודת אדמה, לידע
כמה יונקים, שלל חממה לומר, מי הודיע לצריות [פ' לענינו לרבנן] שיעור יניקה,
ואין יוכלו לעמוד על כן [שהרי אין הדבר תלוי בצורה אלל בגבול # [צ"ע מה
הלשון "בגבול", הול"ל ביריעת הטבע]. דס"ה] ?

דאמר רבי חייא בר אבא, א"ר יוחנן, מאי דכתיב דברים יט ד
ל' א תפין גבול רעה לטע סמוך למיזה, להכחיש קרקעו כשיעור אשר
גבולו ראשונים ומי הס ראשונים אמריים [והמורים. דס"ה] וחויים, שהיו
צקאים צק, כדאשכחן צצני שער, גבול שגבולו ראשונים לא תסיג,

מאי גבולו ראשונים? אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי
יונתן, (מאי) דכתיב בראשית לו ב אלה בגי'שעיר החרי ישיבי
הארץ, אמו כולי עלמא יושבי רקיע נינהו? אלא שהיו
בקיאיין ביישובה של ארץ,

שהיו אומרים, מלא קנה זה [פ' כמו אורך קנה זה, ואין הבוונה על
הכמות אלא על האכיות] קנה המדה שבו מודדין הקרקע לזית לאו לגדל זיתים,
מלא קנה זה לגפנים, מלא קנה זה לתאנים חס למאנה, והיו יודעין
להפריש את הארץ [פ' להבדיל] בין קנה לקנה, גריסא וטעמא, היכן [הוא. דס"ה]
לזיתים והיכן הוא לתאנים, וממילא דצקאים היו צשיעור יניקה,

אבני חן למסכת שבת

מתמיהין בממלא את הקרנות את כל הרוח של "ערוגה" לנפון, מן המורח למערב, וכן רוח דרומי, אצל המורח והמערבי זרוע מעט, ויניח הפרש מכאן ומכאן [ראה מהרש"א, מהדורא בתרא, ורש"ש], כזה, הלכך, אי אמה יכול לזרוע עוד צערוגה שאכלה לנפון ושאללה לדרום, מפני עירצוב של שמי הערוגות, # ולא הבנתי מה הפירוש "בממלא את הקרנות" הלא החידוש הוא איך יכול לזרוע ה' ורעונים בו' טפחים, ואיך שייך בזה אוקימתא ?

[והגמ' מקשה על רב, למה מוקי המשנה בממלא את הקרנות, ולכן צריך לאוקים המשנה דמיירי בערוגה בחורבה, לוקים אותה בערוגה בין הערוגות, ואינו ממלא כל קרנות "הערוגה" ולזרוע מאבראי [מבחוץ] ויקפנה ערוגות מכל זד [א,ב,ג,ד,ה,ו,ז,ח,ט] ולא לימלי מגואי [הקרנות של ערוגה ה' מבפנים] ואת הקרנות שצמוכה, לא ימלא [כמו שאמרנו בתחלה], ומאי דחוקה דרצ לאוקמיה צערוגה שצמוכה, שאין שם אלא היא [וראה ריטב"א], # [וצ"ע שהרי זה אותה קושיא שהקשה לעיל והאיכא מקום קרנות ?]

[כלומר למה לך לדחוקא ולאוקמה למתני' בערוגה בחורבה, ובממלא את הקרנות, נימא שלא ימלא את הקרנות ויקוף לה שמונה ערוגות וזרוע החיצונות כדאמרין מעיקרא "והא איכא מקום קרנות", ולעולם בערוגה בין הערוגות, ופריק, גזירה שמא ימלא את הקרנות, כלומר לעולם בערוגה בחורבה, ואפי' אינו ממלא שתי הרוחות, ואפי' אסור לזרוע בערוגות הסמוכות לה, דאיכא למיחש שאם אתה מתירו בשאינו ממלא, גזירה שמא יבא להחזיר בממלא. חדושי הר"ן],

דף פ"ה ע"ב

[ומתריץ שרק בערוגה אחת, שדרך בני אדם לזרעה בפעם אחת, או לא גזרינן שלא יזרענה כהלכה, אבל בערוגה בין הערוגות שזרוע פעם זו ופעם זו חיישינן. וראה ש"ש"מ] גזירה שמא ימלא את הקרנות [ב"הערוגה" האמצעית] ואחר כך זרע צמצמה אצל הגבול ממנה [למשל קודם זרוע ערוגה ה, ואח"כ זרוע ערוגה ב' לצד מערב והוא מובדלת רק בב' טפחים מזרעית ערוגה ה], כאשר [כמו ש] זרע האמצעית [ערוגה ה על גבול מורח], ולא יסיס ללבו עירצוב של שמי הערוגות,

[ומקשה למה זה נקרא כלאים, הלא הערוגות חלוקות זו מזו וניכר לכל שאינם שדה אחת] ולא יהא אלא ראש תור [שורה אלכסונית] [בדומה לאות K באנגלית שחודר הימנית נכנסת לקו הישר השמאלית] ירק כלומר אפילו מילא אותו, ואחר כך זרע גרעין אחד צמצמה, ואין הפרש כשיעור [ג' טפחים] צינו לזין זרע שזו מה צדק, לא יהא נדון אלא כראש תור, [כז]רק הנמשך וצא משדה זו לשדה זו, שנראה יפה שאינו מזו שנכנס לה, אלא מזו שיוצא ממנה, ואיכא היכרה, וליניקה לא חיישינן [פי' ואז לא חיישינן ליניקה דהעיקר שיהא היכר], ראש תור קרי ליה, לפי שכן דרך לסוף חסדה [סוף כל שדה. דס"ה] להיות מתקצרת המרשה, ולימשך צאלכסון כראש תור כזה,

שאין שם זריעה אחרת] שנינו אצל לא [כ. דס"ה] שסביבומיה [שאר. דס"ה] ערוגות, שהרי לא פירשו לך [במתני'] אלא הפרש זרעוין שצמוכה, ואם זרוע ערוגות סביבומיה, לא חוול להרחיק בין אותן שצמוכה [פי' באמצע "הערוגה"], ולזרוע אותן שצמוכות "הערוגה" סמוך לגבול, להרחיקה מן האמצעי כשיעור, לפי שאמה מקריבו אצל זרע המורע צמצמה אצל גבולה, שאין ציניהן אלא שני טפחים של גבולי הערוגה [הערוגות. דס"ה], ואין שלשה צעינן,

[ומקשה, לא כמו שאמרנו שזרוע את כל צדי הערוגה וישאיר רק הקרנות, אלא ישאיר חצי כל צד, כמו בהציוור, ואז יכול לזרוע כל הערוגות מסביב, שחצי כל צידי הערוגה הדרומיים, בערוגה שכנגדה חצי זו הוא פנוי, ואותה הערוגה גם יכולה לזרוע נגד מקום הפנוי בערוגה זו] מאי דחוקה דלא לאוקמיה "ערוגה" בין הערוגות, מוקפת מכל זד [פי' לארבע צדדיה] שלשה ערוגות, שהן שמונה [ערוגות. דס"ה] כזה [הציוור שבדפוס הוא נכונה] ולזרוע [אף. דס"ה] צלמנה, וכן כולן חמשה זרעוין,

תוכן הגמ' שלפנינו:
והאיכא מקום קרנות ?
ומתריץ בממלא את הקרנות,
ולזרוע באבראי ולא לימלי מגואי?
גזירה שמא ימלא את הקרנות,
ולא יהא אלא ראש תור ירק?
אין ראש תור בערוגה,

[ומקשה למה לא יזרע כל הח' ערוגות סביב ערוגה האמצעית] והאיכא מקום קרנות והא' [דס"ה]. איכא צלל ערוגה מקום קרנות וזימיה [קורא בן לחצי הגבולין של כל צד], ואמה יכול להמשיך זרע גרעין [גרעיין. דס"ה] שמונה צלל גבולן, של זו [למשל של מורח תורע רק בחצי הצד] לנפון, ושל זו [הגבול של מערב תורע בחצי הצד] לדרום, של זו [הגבול של דרום זרוע] למזרח, ושל זו [הגבול של צפון זרוע] למערב, ולזרוע אותן גרעיין אצל הקרנות [פי' בחצי הגבול].

מורח		
א	ב	ג
ד	ה	ו
ז	ח	ט

ט' ערוגות

ואיך נזיק להמשיך [פי' בגבול ערוגה א לצד ערוגה ב שזרוע את ערוגה א לצד מורח, ואת ערוגה ב לצד מערב, איך צריך להרחיק זריעת שני ערוגות אלו זה מזה] מנגד אותן שצמצמו מצפנים [ממה שזרוע בתוך הערוגה ב שבצדה], אלא הפרש "טפח" [עין לקמן בעבר הרף בתד"ה והאיכא בסופו, שתפסו עליו בזה. רש"ש], [פי' ויש ב' טפחים הפסוק, שכל ערוגה יש לה גבול טפח, ועוד טפח שמרחיק הרי ג'], ואמאי אמר רב, צערוגה שצמוכה שנינו ?

אמרי בי רב, משמיה דרב [שלכן מוקי לה בערוגה בחורבה, ד' רב מוקי

אבני חן למסכת שבת

אמר עולא, בעו במערבא, הפקיע לשון קריעה, שקורע הקרקע, כמו
מנלאי מכנסי הכהנים היו מפקיעין (סוכה נא). תלם אחד מענה, שורה על
פני כולה, שהעניר [שעשה חריץ על פני כולה, וזרע אותה] מורע שצנפון לזרע
שצדוס, דרך האמצעי,
[פי' שבמקום לזרוע גרעין אחד באמצע, זרע שורה שלימה],
זרעו מאחד המינין או ממין ששי [ממישי. רש"ש עיי"ש],
[וראה בחידושי הר"ן מה שפירש],

בזהו מי מצטל מורע שורה [שורה?] הלכות ערוגה צנצל תלם אחד, או לא?

אמר רב ששת, בא ערוב וביטל את השורה [פי' את סדר
הדיתר # מלשון שורת הדין], [ואין החריץ היכר. חידושי הר"ן] ואסור,

רב (אסי) [אשי. ד"ס] אמר, אין עירובי מבטל את השורה,

איתיביה רבינא לרב אשי [שאמר שלא ביטל], [שנינו במשנה כלאים
פ"ג מ"ד] הנוטע שתי שורות של קישואין [cucumbers], ואצלן
שתי שורות של דילועין [a general name for cucumbers, pumpkins],
ואצלן שתי שורות של פול המצרי ולא צערוגה אלא צדעה גדולה,
מותר דשמי שורות משיבי למיהוי שדה לנפשיהו, והוי היכירא, דכל מין ומין
מילתא צנפיה נפשיה, [דמייירי דאיכא תלם מפסיק בין מין למין כמ"ש הרע"ב בפי'
המשניות והיינו חריץ, וכן כתב הר"ן שם בחי'. ממו"ב],

[אבל אם נטע] שורה אחת [פי' ולא שתי שורות] מכל אחד [מכל מין] הוי
עירוב של קישואין, ושורה אחת של דילועין, ושורה אחת
של פול המצרי, אסור [דלא חשיבא כל חד [למיהוי. דס"ה] שדה לנפשה,
אלמא תלם אחד הוי עירוב?]?

שאני הכא דאיכא שראכא [פי' גאון עלין רחבין שאוחזין בארץ ורווחין
ונכנסין אלו באלו. ערך ערך שדך כ"ה על הגליון, # אבל בספר הערך שלפנינו
הוא בערך "שדכן" וגורם בגמ' שאני התם דאיכא "שדכא", ולפי' זה מקור מעונין
על לשון שדוכין של חתן וכלה, וראה לעיל יב.]. ומוכרחין ארוכות ומתערבות
הרבה מלמעלה, ונראה עירובן במקומות הרבה,

[אבל בשאר זרעים שאין זמורותיהם כל כך ארוכות מותר דאין עירובי מבטל את
השורה. חידושי הר"ן].

אמר רב כהנא א"ר יוחנן, הרוצה למלאות כל גינתו ירק של
הרבה מינין, עושה ערוגה ששה על ששה כל ערוגותיה מרובעות
ששה, ועו גל בה ככל ערוגה [מפורש בתוס'] חמשה [מפחים, ולפי
הרמב"ם עושה חמשה עיגולים בכל ערוגה] חורע צעוגל מין אחד, ויש היכר
הרבה לדבר, ואין לריך להרמז [להרחיק] בין ערוגה לחברתה,

וממלא קרנותיה כל מה שירצה חורע חצי טפח [פי' כיון שהעוגל הוא

[כאן משמע שרש"י פי' ראש "שור", אבל בסוכה ז. פי' בענין אחר כי שורת התלם
נקרא תור על דרך תורי וזה, וכן עיקר. רש"ל],

מי לא תנן [כלאים פ"ג מ"ג], היה ראש תור ירק, נכנס לתוך
שורה [ירק. ד"ס] אחר, מותר [משום כלאים] מפני שנראה סוף
שדה?

[ומתירין] אין אין מותר הימר ראש תור בערוגה מערוגה לערוגה,
[והיתר ראש תור אינו] אלא משדה גדולה לתוך ערוגה, או מערוגה לתוך שדה
גדולה, או משדה גדולה, לתוך שדה גדולה,
אכל שמי ערוגות לא הוי היכר, אלא דומה כאילו הן אחת, דלא חשיבא כל חדא
צנפיה נפשה,

ושמואל אמר [חולק על רב דאמר ערוגה בחורבה, ומפרש], ערוגה בין
הערוגות שנינו [במשנתנו],
[דאפי' מלא הקרנות אין בכך כלום, דסבר דיש ראש תור בערוגה. תוס'],

[ומקשה] והא קא מיתערבי בהרדי [תוס'] העלין של ערוגה זו צעלין של
חברתה מלמעלה, שאין צייתין אלא שני טפחים של גבולין?

בנוטה שורה לכאן, ושורה לכאן ממשיך של רוח זו צד קרן מזרחית
צפונית, ושל רוח זו לצד מערבית דרומית, וכן כולן להרחיקן שלא יהיו זה כנגד זה
[אבל בתוס' פירשו שמבדיל העלין של כל ערוגה למעלה זה לכאן וזה לכאן שלא
יהיו מעורבין].

כמו שפירשתי גבי מתקפתא דלעיל, דמקום קרנות, ולא גזר שמואל שמה ימלא את
הקרנות,

נמצא לפירוש רש"י שיש ג' לשונות על דבר אחד,
דהיינו שזוהי רק חצי כל צד כדי להרחיק המינים זה מזה:
1. והאיכא מקום קרנות,
2. ולזרע מאבראי ולא לימלי מגואי,
3. נוטה שורה לכאן ושורה לכאן,

כך נראים שיטה זו צעני, ולא פירשו רבותי כן, שהם פירשו קרנות אלו גבולין, ויש
לי גמגומים צה הרבה, גם ככל התלמוד לא שמעתי קרנות אלא זויות,

מכאן רואין דרך הקבלה שקבל רש"י מרבינו גרשום מאור הגולה

ומלאמי לי סמך ציטודו של רבי שמעון הזקן אחי אמי, מפי רבינו גרשום אבי
[בספרים נקרא "מאור"] הגולה,
ומשנת רבינו יצחק בן יהודה, שהשיצה בשלש פנים, לא ישרו צעני,

אבני חן למסכת שבת

[וממשיך בהלכות שלמידה מפסוקים ואינם אלא אסמכתא בעלמא כמ"ש בתחלת הפרק ע"ש],

מנהיג: 1. מניין לפולטת [לאשה ששומשה מטהה ופלטתה אח"כ] שכבת זרע ביום השלישי (שתהא) [שהיא] טמאה [טומאת ערב בבעל קרין] דיוס השלישי אכתי לא מסרסה שכבת זרע, ורלויה לקלוט ולהיות ולד נוטר הימנה, וקרינן שכבת זרע הרלוז להזריע?
[אע"פ שבאותה שעה עדיין לא ניתנה תורה? מ"מ הקפידה תורה על דבר שעתיד להיות טומאה אחר מתן תורה וכו'. תוס']

שנא' שמות יט טו ויאמר אליהם היו נכנים לשלישת ימים אלתיקשו אל'אשה להקפיד הכתוב על טומאת קרי צמתן מורה, וקא סלקא דעתך [וקסנר] עס יוס הפרישה קאמר, דכרציעי צצנת פירשו מנשומיהן, וקבלו מורה צצנת שהוא רציעי לאותם ששימשו מטותיהם כרציעי לפני הפרישה, וטבלו לילי צצנת, ולא מש הכתוב אס יפלוטו צצנת דמסרת, ואינו צצנת זרע הרלוז להזריע, אכל אס פלטו ערב צצנת [שהוא] צצנטי, טמאות, לכך הפרישן שלשה ימים, # [וצ"ע דלפי זה אינה אסמכתא כל כך אלא לימוד גמור?]

2. מנין, שמרחיצין את המילה ביום השלישי, שחל להיות בשבת דלף ציוס שלישי מסוכן הוא # [לשון רש"י משמע שכ"ש בשני ימים הראשונים שהולד מסוכן, אבל ראה יבין שיש פוסקים שסוברים שלא נתחזק החולי עד יום ג', וראה תו"מ], שנאמר [במעשה דשכם] בראשית לד בת'י'הו ביו'ם השלישי ב'היו' תם פאבים,
[והאידינא נשתנה הטבע, ולהכי אין מרחיצין סתם מילה, רק ביש לחוש לסכנה, אבל קודם המילה מרחיצין אותו בחמין שהוחמו מע"ש, ובנשפכו יביא חמין שהוחמו לצורך עובד כוכבים, אבל לא יאמר לעובד כוכבים להחמין, ולענין שרית הסדן [ווינדלען] למילה, באפשר יעשה ע"י עובד כוכבים [או"ח שלא ס"מ]. יבין],

3. מנין, שקושרין לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח [אע"ג דאיכא קצת איסור כשיוציאו חוץ לתחום, או כשיחמו אחריו. יבין], שנאמר ישעיה א יח לכו'נא, ונב'קח'ה יאמר ה' אס'י'הו' חמאיכם פ'שנים פ'שלק' ילבינו אס'י'דימו כתו' ל'ע פ'צקר י'הו' [שם היו שני לשונות, חצי קשור בסלע, וחצי בין קרניו, וזה שכתוב כשנים לשון רבים. שפת אמת],

4. מנין לסיכה שהיא כשתייה ביוה"כ, אע"פ שאין ראייה לדבר זכר לדבר, שנא' תהלים קט ותבא כמים בקרבך וכשמן בעצמותיו מקיש סיכה לשמה:

נב: רישא דממנינן דלא כר' אלעזר בן עזריה דאילו לדידה שמעינן ליה [לקמן ברף זה] פולטת ציוס השלישי טהורה, לקמן בצרייתא, [ואילו] סיפא דקמני מרחיצין את המילה כו' כר"א בן עזריה ר' אלעזר בן עזריה, דהוא אמר לה לקמן צפרק ר' אלעזר,

דאי [היה רישא של המשנה] כרבי אלעזר בן עזריה, טהורה שמענא ליה,

חמש והערוגה הוא שש נשאר רק חצי טפח סביב] הסוגג את כל ערוגה וערוגה משאר מינין, לפי שכל אחד ואחד נראה מקומו חלוק לעצמו [אבל בתוס' פירשו שזורע בר' קרנות אבל חצי טפח שסביב הריבוע אינו זורע ונמצא שיש מרחק של ג' טפחים בין הערוגות, ואף דלפי זה יכול לעשות כן גם בערוגה של ה' על ה' כמו ו' על ו' עוגל ה' חשיב היכירא אבל ד' לא],

[ומקשה] והא איכא דביני וביני # [פ' דס"ד דמייירי שזורע גם את הגבולין, כיון שאמר "הרוצה למלאות כל גינתו"] הן גבולי הערוגה שאמרנו למעלה, ערוגה ששה חוץ מגבולין, ואותן גבולין כשירעס מחברים את היקף ריצוע הערוגות, והיו עירבוב שהרי הם של שני מינין?

אמרי דבי רבי ינאי, [כוונת ר' יוחנן שאמר "הרוצה למלאות כל גינתו"] במחריב בין הביניים [שאינו זורע את הביני ביני, אלא מניח אותה חרבה] ואינו זורען, ולמלאות דקאמר ר' יוחנן, לאו דוקא למלאות כל הגנה קאמר, אלא שהיו כל ערוגותיה מלאות, ולעולם חוץ מגבוליהן, [פ' בהקושיא היינו מפרשים דזורע הקרנות והצדדין, אבל במסקנא חזר מזה, ומפרש דזורע רק הקרנות. ראה חידושי הר"ן]

רב אשי אמר [פ' לעולם שזורע גם את הגבולין שבין הערוגות], אם היו ריצוע הערוגות זרועין שתי [שורה ארוכה מראשה לסופה], זורעין זורע צין הצנייט ערב [זורע הרבה שורות קצרות לרחבה, ומניח קצת ריוח בין שורה לשורה], ערב, זורען שתי,

איתיביה רבינא לרב אשי [אין הקושיא על תירוצו של רב אשי, אלא על מה שאמר ר' יוחנן שעוגל בה חמשה], [שנינו בברייתא] עבודת # [במסכת כלאים יש הרבה לשון "עבודה" ואין פירושה כל כך כמה צריך להרישה וכדומה אלא הוא שיעור הלכתי כמה צריך להרחיק], ירק בירק אחר כמה שיעור ענדומ, [כמה צריך] להרחיק מצירו ממנו, כדי ענדומ [פ' כמה הוא שיעור עבודתו], ששה טפחים לחמשה זרועין, כמו ששנינו [פ' בעין משנתינו, והיינו דקאמר שרואין אותה כמבטל מרובעת. ריטב"א, פ' עבודת ירק, היינו מה ששנינו במשנה שזורע ה' מינין בערוגה] ורואין אותם

דף פ"ו ע"א

כמבטל מרובעת אלמא עגולה לאו ערוגה היא, כמבטל הוא דשרי [ה' מינין בערוגה של ששה] הא לאו הכי [אבל ע"י עוגל] אסור?

[ומתירין] התם [מה שאומר בברייתא] דצעי מרובעת לאקולי בה קולא אחרינא לאחשבה שדה קאמר, להתיר ראש תור היוצא הימנה [אבל עיגול בתוך ערוגה אית ליה], ולית ליה לר' יוחנן הא דאמרן. דס"ה לעיל אין ראש תור בערוגה, אי נמי, אית ליה מערוגה לערוגה [שאין ראש תור בערוגה], אכל משדה לערוגה יש ראש תור:

אבני חן למסכת שבת

הלכן בשלמא ר' אלעזר בן עזריה [דפולטת ביום השלישי טהורה] כרבנן, דאמרי בה' חמשה שבת עביר פרישה יש שלא פרשו אלא עם חשיכה, ומדעבולו ליל שבת ולא חשו שמה חפלטנה עוד, שמע מינה דפולטת בשלישי טהורה, ומקטת היום של שמיים ככולו, [עבוד פרישה, יש לרמוז בלשון "עבוד פרישה" כאשר משה רבינו עליו השלום אמר מצוה זו לישראל נמאסה עליהם תאוה זו כל כך עד שלא היו צריכים לשום זירוז יותר הרי שבמאמרו עשה את הפרישה. עפ"י ישמח ישראל. יוסף דעת],

ור' ישמעאל דאומר בשלישי טמאה, צרבעי טהורה, קסבר כר' יוסי דאמר בר' עביר פרישה דהוה ליל שבת רביעי, ומייה ית שלא פירשו עד סמוך לחשיכה, וליכא אלא ארבע עונות ליל חמישי, וחמישי, ליל ששי, וששי, ואפילו הכי, משעבולו פליטתן טהורה, דלא הקפידה תורה אלא בימים,

אלא רבי עקיבא דאמר כל חמש עונות טמאה אם חפלוט, כמאן ומהיכא למד דלעונות קפיד קרא, הא ימים חמידי, וקיימא לן מקטת היום ככולו?

לעולם ר' עקיבא כר' יוסי [דבר' עביר פרישה], כדאמר רב אדא בר אבהה ודריז דא, דאמר, משה בהשכמה עלה, ובהשכמה ירד משה כל עליומיו בהשכמה עלה, וכל ירדומוי בהשכמה, הלכך ירידה דחמיס וירד משה מן ההר אל העם ויקדש את העם, דהיינו פרישה בהשכמה רביעי היתה, ומדחחק להפרישן בהשכמה, שמע מינה עד חמש עונות שלמות קפיד קרא,

בהשכמה עלה, דכתיב שמות לך וישכם משה בבקר ויעל אל הר סיני, בהשכמה ירד דכתיב שמות ית' לך רד ועלית [רד ועלית דהיינו ירידה ועלייה, ומקיש ירידה לעליה] אתה ואהרן עמך, מקיש ירידה לעלייה, מה עלייה בהשכמה אף ירידה בהשכמה,

גדה מז:

א"ר יוחנן, אסור לאדם שישימש מלתו ביום (אמר רב המנונא), מאי קרא שנאמר איוב ג' י' יאבד יו' ם אַנְלָד בּו' [ר"ל בכל שנה כשיבוא היום ההוא יהיה בו חשך, עד שיהיה אבוד ממנו שם יום. מד],

וְהָלַלְתָּ [וגם הלילה] אֲמַר הָרָה גָּבֵר [רצה לומר וכמו כן תהיה אבודה הלילה, אשר המשיכיל לדעת מתי היתה זמן העבור, אמר באותה הלילה עיבר אבי את אמי, כי זמן הלידה נראה וידוע לכל, אבל זמן העבור לא יבין כי אם המשיכיל בחכמה. מד], לילה ניתן להריון, ויום לא ניתן להריון,

ר"ל אמר מהבא משלי יש בוזה דרכיו ימות [דרכיו היינו משמש, כמו (משלי ג') דרך גצר בעלמה, והמשמש ביום זה ליד ביון, שמה יראה זה דצר מוגנה ומתגנה עליו [ובזה מפרש לשון בוזה דרכיו, שמשמש ביום ועי"ז בא ליד זה שאשתו בויה עליו, "ימות" דכל דבר רע נכלל בכלל מיתה [כ"ה ע"פ הרמב"ן ועוד], וגם זה ע"י שלא יוכל עוד לחיות עם אשתו, הוא בגדר מיתה. וראה מהרש"א]

מאן דלא מוקי כתנאי דמיק ומוקי ממניתינ צמרי טעמי [בשני אופנים, ובעיקר שלא לאוקים לה בשני תנאים], או [כדי שלא תהיה כתנאי] משבש לה ומפרס לה דלא לאוקמי כתנאי, [וכאן לא מוקי בתרי טעמי, אלא] משבש לה [נמי לה]. דפ"ה] ואמר משבשתא היא, ומני זה טהורה תנא רישא טהורה, ומוקי לה לכולה כר"א בן עזריה [שפולטת ביום השלישי הוא טהורה דילוף לה מדרסבירא ליה כרבנן, שמושה ירד בחמישי בשבת והפרישם, ולא היו רק שני ימים לפרישה],

ומאן דמוקים כתנאי דניחא ליה לאוקומי כתנאי, מלמימר משבשתא היא, ומלאוקמי צמרי טעמי [וגם לא ניחא ליה לאוקומה בשני אופנים], מוקי נמי להאי כתנאי רישא רבנן, וסיפא כר' אלעזר בן עזריה, ופולגתא היא צהמפקיד [צבא מניעא מלא]. גבי צבית, דאמר ר' יוחנן מאן דמתרגס לי צבית אליבא דחד תנא, מוצילנא ליה מאני [אוליך בגדיו אחריו] לצי מקומא [לבית המרחץ]. ומוקי [שם בב"מ] רישא ר' ישמעאל וסיפא ר' עקיבא, ואי הוה צבי, הוה מני לאוקמי צמרי טעמי, וצדד תנא, ואיכא [וכן הוא שם] דמוקי לה התם צדד תנא, ומוקי סיפא צההניחא במקום שאינו מקומה [ואתיא בחד תנא],

ת"ר, פולטת שכבת זרע ביום השלישי כגון ששמה צממישי ופלטת שבת זרע בשבת, לא שגא שמה תחילת ליל חמישי [פי' ביום ד' לערב] דאשתיה ארבע עונות [או יום או לילה נקרא עונה] שלמות, ליל חמישי וחמישי ליל ששי וששי, לא שגא שמה יום חמישי עם חשיכה דלא אשתיה אלא מקטת חמישי וליל ששי וששי, דליכא אלא שמי עונות שלמות, העונה [פי' ומה זה עונה] או יום או לילה טהורה, דברי רבי אלעזר בן עזריה,

רבי ישמעאל אומר צא לחלוק ולומר, דפולטת בשלישי לשימושה טמאה, אבל פולטת צרבעי טהורה, ומודיעא לך דמקטת היום ככולו, דלא הקפידה תורה אלא צמנין של הימים, ולא צמנין העונות, פעמים שהן ד' עונות שלמות, שאם שמה רביעי בשבת עם חשיכה, פליטתה טמאה עד תחלת שבת, פעמים שהן ה' עונות כגון שמה בתחלת היום של רביעי, פעמים שהן ו' עונות כגון שמה בתחלת ליל רביעי צין השמשות,

ר' עקיבא אומר, לעולם ה' [פי' שאם שימשה בתחלת יום ד' או י' חמש עונות], ואם יצאתה מקצת עונה ראשונה [למשל ששמושה יום ד' בחצות היום], נותנין לה מקצת עונה ששית [שהיא טמאה עד חצות הלילה בליל שבת] להשלים חמש, וכל הפולטת בתוך חמש עונות שלמות טמאה,

אמרוה להא חתקפתא דלקמיה רבנן קמיה דרב פפא, ואמרי לה רב פפא לרבא, בשלמא פולגתא דרבנן ור' יוסי צברייתא, ומיימי לה צהאי פירקא לקמן [עמוד ב'], דלרבנן צממישי בשבת פרשו, ולר' יוסי צרבעי, ולכולי עלמא בשבת ניחשו עשרת הדברות, וכיון דבשבת נתנו, על כרחך כליל שבת טבול ולא שחריה, כדמתרין לקמן שלא יחו הללו טובלין, והללו מהלכין לקבל תורה,

אבני חן למסכת שבת

והכי פריך לר' עקיבא, דאמר הקפידה מורה על מנין העונות, ולא הקפידה אלא על חמש, למה לא קבלו צלילה, מדהמתין עד הצקר, איכא למימר שהקפידה על פליטת הלילה, ואיכא שש עונות?

אמר רבי יצחק, ישעיה מוח טו קרבו אלי שמעו-זאת ל' א' מראש **בְּסֵתֶר דְּבִרְתִּי** [ר"ל מפלת סנחריב שהיתה ראשונה, לא דברתיה בסתר אלא בגלוי. מר] במקום ארץ חשך, ולילה חשך הוא, [אבל בישעיה מוח יט יש פסוק ל' א' בְּסֵתֶר דְּבִרְתִּי בְּמָקוֹם אֲרָץ חֹשֶׁךְ [ומלשון רש"י משמע שגורם אותה הפסוק, ויהיה החילוק במלה "מראש"], והך קרא מוקדם לקרא דמיתא בסוגין לא מראש בסתר דברתי, ומצוה ליתן טעם. גליון, וראה מהרש"א ורש"ש],

וליתבולו בצפרא דשבתא, וליקבלו תורה [גם] **בצפרא דשבתא** [פ'] ואלו שהלכו לטבול יקבלו את התורה לאחר חזירתם מטיבילה] [פ'] למה הוצרך משה לירד באשמורת יום ד' להפרישם, אם היו פורשים בליל ד' אור ליום ה' עדיין היה ה' עונות עד אשמורת של שבת] ולמה הוצרך לירד בהשכמה דיום [רביעי], [בניצוצי אור כתב להגיה "דיים" במקום דיום דהיינו דייס אם פרשו ואז אין צריך להגיה "רביעי"] אי פרשו עם משכה דרביעי, ויטבולו בשבת שחרית [פ'] אתי שפיר],
ואם פלטו לאחר טבילה טהורין [טהורות. דס"ה], דהא עברו חמש עונות שלמות, ואם פלטו לילי שבת וגטמא, לא איכפת לן, וטובלין [וטובלות. דס"ה] שחרית, דהא בעל קרי טובל דיומו, ואת אמרת ניתנה מורה לטבול יום,

ויש ספרים דגרסינן ציה מרי לשיני, וגרסינן הכי [ראה מ"ג], לר' אלעזר לישמשו ציממא דחמשא, לר' ישמעאל לישמשו צלילה דחמשא, לר' עקיבא לישמשו ציממא דארבעה, ואומר אני שהוא שיצו, והגורסו טעה ולא ידע לפרש מהו שאמר ר' ישמעאל פעמים שהן חמש עונות כו'?

א"ר יצחק [תירץ הקושיא שלפני זה, ומתיר גם קושיא זו], **שלא יהא הללו הולכין לקבל תורה, והללו הולכין לטבילה,**

[וא"ת אם כן מה צריך רבי יצחק לדרשה דלא מראש בסתר דברתי ? ויש לומר דאיצטרך דאי לאו הכי ליטבולו בתחילת לילי השבת ומחצות הלילה ואילך יקבלו תורה, אבל ביום אם היו מאחרים עד שיטבולו כולם, היו מתבטלין מת"ת! תוס'],

א"ר חייא ברבי אבא, א"ר יוחנן, זו דברי ר' ישמעאל ור' עקיבא [לא מנה ר' יוסי, שמה שממשיך אבל חכמים היינו אליבא דר' יוסי], **אבל חכמים אומרים, שש עונות שלמות בעינין סברי להו כר' יוסי דאמר בארבעה עבדי פרישה, ובהשכמה כר' עקיבא, ולית להו שטבולו צלילי שבת, אלא סבירא להו דלזמן שטבולו לילי שבת ופלטו לאחר טבילה הוצרכו לטבול בשבת שחרית, ולפיכך נתעכבה שכינה מליטן עד הצקר, ולא משום לא בסתר דברתי לחודיה,**

ופרכין למה ליה למימרא להו שחרית, צלאו הכי נמי לא הוו משמשי והא אמר רב הונא, ישראל קדושים הן, ואין משמשיין ממותיהן ביום דכמיז (משלי יט) צוה דרכיו ימות, דבעי לניעומא שלא יסתכלו?

[ומשני כיון שיש אופן שמותר לשמש ביום היה צריך להפרישם] **הא אמר רבא, אם היה בית אפל מותר,**

ואמר רבא ואיתימא רב פפא, תלמיד חכם שהוא נטוע ולא יסתכל, סגי ליה צמאפיל צטלימו מאפיל בטליתו ומותר,

[ראה ב"ב נו: דטלית של ת"ח כיצד, כל שאין חלוקו נראה מתחתיו טפה, וכתב שם בעיון יעקב ולפי שטלית של ת"ח ארוך כל כך להכי אמרינן ת"ח מאפיל בטליתו לפי שהוא ארוך מאד ויכול להאפיל],

דף פ"ו ע"ב

והא טבולי יום גינהו כיון דלכולהו שמעינן דצלילי שבת טבול, הוו להו טבולי יום כשקבלו מורה, שלא היה להם הערב שמש אחר הטבילה, וכיון דהכי הוא איכא למימר דמצדוד יום טבול שם, ואפילו הכי פליטתן טהורה, וצרי להו מדה עונה אליבא דכולהו?

אביי בר רבין, ורב חנינא בר אבין, דאמרי תרווייהו, ניתנה תורה לטבול יום,

יתיב מרימר וקאמר לה להא שמעת', א"ל רבינא למרימר, ניתנה קאמרת, או ראוייה קאמרת [ראה רש"י לקמיה]?

אמר ליה ראוייה קאמינא ראויה ליתן לטבול יום, וקסברי [דקסברי ?] הני תנאי, לא הקפידה מורה על טבול יום, דלא כחיז הערב שמש אלא לענין קדשים,

הלכך, כל שלשה ימים האמורים לענין פרישה, הוצקו להיות קודם טבילה [אבל הערב שמש אינו צריך, ואולי לזה כיון התו"י שהגיה קודם טבילה ולא קודם טהרה],

ומיהו, לא ניתנה לטבול יום, לפי שטבולו מצדוד יום [בשישי כרי שתהיה להם הערב שמש] ולא פלטו, ואם היו פולטות [לאחר טבילה] יחזרו ויטבולו משמחשך, אצל לא הוצרכו לכך # [לכאורה הפירוש שהיה גם ששום אשה לא פלטת, וראה במהר"א הורוויץ שכתב "שהקב"ה הודיע עתידות ידע שלא יפלוט בשלישי"],

[ומקשה לר' עקיבא] **וליתבולו ביני שימשי** לילי שבת קרי צי שמשא ככל דוכתא, מפני שצין השמשות שלו חלוק מכל ימים [פ'] שבין שהוא ספק שבת דאורייתא, והוצרך להזכירו צממה מקומות # [הלשון כאן קשה], **וליקבלו תורה ביני שימשי,**

אבני חן למסכת שבת

מִפְּלֶה־עַמִּים כִּי־לִי כֹל־הָאָרֶץ; וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי מִמְּלֶכֶת כְּהִנֵּם וְגו' קָדוֹשׁ
אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תִּדְבֹּר אֲלֵינוּ יִשְׂרָאֵל; וְיִבָּא מִשָּׁה וּיקָרָא לְזִמְנֵי הָעַם
וְיֹשֶׁם לְפָנֵיהֶם אֶת כֹּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּה ה' ח' וְעָנְנוּ כֹל־הָעַם וַיִּחְדּוּ
וַיֹּאמְרוּ כֹל אֲשֶׁר־דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע מִשָּׁה אֶת־דְּבָרֵי הָעַם אֱלֹהֵי; ט וַיֹּאמֶר
ה' אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי כָּאֵלֶּיךָ בְּעַבְדִּי וְעָנְנוּ בְּעַבְדִּי וְיִשְׁמָע הָעַם בְּדְבָרֵי עַמָּה
וְגַם־כִּי יֹאמְרוּ לָעוּ לָנוּ וְיִגִּד מֹשֶׁה אֶת־דְּבָרֵי הָעַם אֱלֹהֵי; י וַיֹּאמֶר ה'
אֶל־מֹשֶׁה לֵּךְ אֶל־הָעַם וְקִדְשָׁתָם הֵיוּ יָם וּמָחָר וּכְבֹּדְם שְׂמֹל תָּחֵם; יא וְהָיוּ
נִכְנִים לִי יָם הַשְּׁלִישִׁי כִּי יָמִים הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד ה' לְעֵינֵי כֹל־הָעַם עַל־הָהָר
סִינַי; יב וְהִגַּבְלָת אֶת־הָעַם סָבִיב לֵאמֹר הַשְּׁמָרוּ לָכֶם עֲלֹת בְּהָר וְגִעַ
בְּקַצְהוּ כֹל־הַנֶּחֱנֶה בְּהָר מֵוָּת יִקְרָא; יג לֵאמֹנָה בֹּי יָד בִּירְסֻקוֹ; יד וְיִסְקַל
אוֹרֹת יִירָה אִם־בְּהָמָה אִם־בְּאִישׁ לֹא יִהְיֶה בְּמוֹשָׁה הַיֵּבֶל תְּהִיָּה יַעֲלוּ בְּהָר;
יד וַיִּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר אֶל־הָעַם וַיְקַדֵּשׁ אֶת־הָעַם וַיְכַבֹּדְם שְׂמֹל תָּחֵם; טו
וַיֹּאמֶר אֶל־הָעַם הָיוּ נִכְנִים לְשִׁלְשֶׁת יָמִים אֶל־תִּגְשׁוּ אֶל־אִשָּׁה; טז וְהָיוּ כִּי יָם
הַשְּׁלִישִׁי בְּהִית הַבְּהָר וְהָיוּ קֹל וְדְבָרִים וְעָנְנוּ כְּבֹד עַל־הָהָר וְקֹל שֹׁפָר חֲזָק
מְאֹד וַיַּחֲדֵר כֹּל־הָעַם אֲשֶׁר בְּמַחֲנֵה; יז וַיֹּצֵא מֹשֶׁה אֶת־הָעַם לְקִרְיַת
הָאֵל הַיָּם מִן־הַמַּחֲנֶה וַיִּתְּנָבוּ בַתְּחִמִּית הַהָר; יח וְהָרַם סִינַי עֵשֶׂן כֹּלֹּ מִפְּנֵי
אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו ה' בְּאֵשׁ וַיַּעַל עֵשֶׂן וְעָשֶׂן בְּעֵשֶׂן הַכֶּבֶדֶשׁ וַיַּחֲדֵר כֹּל־הָהָר מְאֹד; יט
וְהָיוּ קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחֲזָק מְאֹד מִשָּׁה וַיִּדְבֹּר וְהָאֵל הָיִם וְעָנְנוּ בְּקוֹל; כ
וַיִּרֶד ה' עַל־הָר סִינַי אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיִּקָּרָא ה' לְמֹשֶׁה אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל
מֹשֶׁה; כא וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה רֵד הָרָה בְּעַם פְּנִי־הָרָסוּ אֱלֹהֵי לְרֹאוֹת וְנִפְל
מִמֶּנּוּ רָב; כב וְגַם הַכְּהִנִּים תִּנְשָׁשִׁים אֱלֹהֵי וְתִקְדְּשׁוּ פְּנִי־פָרִיץ בָּהֶם ה'; כג
וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֱלֹהֵי לֹא־יִוָּכַל הָעַם לַעֲלֹת אֶת־הָהָר סִינַי כִּי־אַתָּה תַעֲרֹתָהּ
בְּנוֹ לֵאמֹר הַיֵּבֶל אֶת־הָהָר וְקִדְשָׁתוּ; כד וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי ה' לְהִרְדּוּ וְעֲלִיתָ אִתָּה
וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכְּהִנִּים וְהָעַם אֶל־הָרָסוּ לַעֲלֹת אֶת־הָהָר; כה וַיִּרֶד
מֹשֶׁה אֶל־הָעַם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם:

ת"ר [תענית כח; יומא ד:], בששי בחדש [סיון] ניתנו עשרת הדברות לישראל דהא דכתיב [שמות כד טז וישכן פבו דרה] עליהו [סיון] ויבססוהו הענן ששם ימים ויקרא אל משה ביו ס' השבועי [מתוך ה' הענן] סבירא ליה [לח"ק באן] כר' יוסי הגלילי, דלמר בפיק קמא דיומא (ד.) זה היה מעשה. דס"ה לאחר עשרת הדברות [פ'] שמתן תורה היה ביום השישי, וביום שאחר זה קרא ה' אל משה].

[אבל] **רבי יוסי אומר בשבעה בו** ור' יוסי סבירא ליה [דפסוק זה אכן קאי על עשרת הדברות, שניתנה בשבעה בו, ולכן כתיב שקרא הקב"ה אל משה] דמשה וכל ישראל עומדים לקבל עשרת הדברות [שביום השביעי היה קבלת התורה, ולזה כיון הפסוק שאז קרא הקב"ה אל כל ישראל וגם למשה ליתן להם התורה], ולא צ"ל הכמוצ [במה שאמר "ויקרא אל משה"] אלא לתקן כבוד למשה,

אמר רב חסדא, מחלוקת שפירשה [השכבת זרע] **מן האשה** כגון פולגת שכבת זרע שקבלה מוכר, הוא לאמר ר' אלעזר בן זוריה דתמרי יומי מסרסחא, מפי שמסתממת בגופה, אבל פירשה **מן האיש** על הגג **טמאה** מטמאה לעולם כל זמן שהיא לחה # [משמע שגם אם הוא יותר מג' ימים, ואולי יש אופן שישאר לחה זמן ארוך כזה] ומיהו, משיבשה לא מטמא, דמו לא חזיא להזריע,

מתיב רב עשת, ויקרא טו ז' וְכַל-בְּגֵד וְכָל-עוֹר אֲשֶׁר-יְהִי עָלָיו שְׂכַבְתָּ זָרַע וְכַבֵּם בָּמִים וְנָטְמָם עֲדָהֶקֶב פֶּרֶט לִשְׂכַבְתָּ זָרַע שְׂהוּי סְרוּחָה, מֵאִי לֹא שְׁפִירְשָׁה מִן הָאִישׁ עַל הַבָּגֵד, וּמִסְחָה לֵּה לְמַה מִּסְחָתָה, לָמָּה חָמִי פֶרֶט לְכַשֵּׁיָהּ? לֹא שְׁפִירְשָׁה מִן הָאִשָּׁה,

בעי רב פפא, שכבת זרע של ישראל במעיי כותית [גויה. כ"י ומוקין] [פ' שבא ישראל על גויה, ואח"כ פלטה ש"ז], מזהר מי מסכתא בשלשה ימים כשראליה, ואי פלטה ליה צמר שלשה, טהור הטוגע בטיפה, או לא, ולהכי נקט שכבת זרע של ישראל, דאילו דכותי אמרינן במסכתא נדה קריי טהור, צפרק צנות כומיס (נדה לד.),

ישראל הראיוני במצות לקיים מצוות ומדרש דברי, ומתוך דלגה ממחמיק,
כדמיז (מהלים לט) חס לצי בקריז חביל חס גופייחו, עכו"ם] גויים. ב"י
ושוקן, תיקנת דלפי הדפוס ו' סתירה שמתחיל בכותרת וגוסיים בעכו"ם] **דלא**
ראיוני במצות לא.

או דילמא, כיון דאכלין שקצים ורמשים, חביל גופייהו,

ואם תמצי לומר, כיון דאכלי שקצים ורמשים, חביל גופייהו, במעי בהמה מהו [נראה דר"ל כמו התול וכדומה דאכלי ג"כ שרצים. רש"י # ואולי בהמה גם בלי אכילת שקצים חביל גופייהו], **אשה (חיה) דאית לה פרוודור** [ראה כל הענין במסכת נדה דף יח: משל משלו חכמים באשה ומש"כ שם באריכות] **זשר חתלי בית הרחם** **זולט מן השינים ולחוך, וצית הרחם הוי מן השינים ולפנים, אשה אית לה פרוודור, לפיכך לא שליט זה אויך** **זגופה, ומתחממת מסרחת, אבל בהמה דלית לה פרוודור לא,** **או דילמא ל"ש,** ¹⁵ **תיקו:**

סוגיא דקבלת התורה

דף פו: עד פמ:

שמות יט א בדרש השלישי לצאת בני־ישראל מארץ מצרים ביום הזה
בא מדבר סיני: ב ויסעו מרפידים וּבֵאוּ מִדְבַּר סִינִי וַיָּחֲנוּ בְּמִדְבַּר וַיַּחֲנֶם
יִשְׂרָאֵל בְּגֵד הַחֵר: ג וּמוֹשֶׁה עָלָה אֶל־הָאֵל הִים וַיְקַרְא אֵלָיו ה' מִן־הַהָר
לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית יִשְׂרָאֵל יַעֲקֹב וַתֵּיגֵד לָבְנֵי יִשְׂרָאֵל: ד אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר
עָשִׂיתִי לַמִּצְרִים וְאֲשָׁא אֶתְכֶם עַל־בְּנֵי נְשָׁרִים וְאָבֹא אֶתְכֶם אֵלַי: ה וַעֲתָה
אֲסִי־שְׁמוֹ עַל־שִׁמְעוֹ בְּכָלִי וְשִׁמְרַתֶּם אֶת־בְּרִיתִי וְהִייתֶם לִי סֹגֵלָה

תנא קמא

יום השבוע	יום החודש	
א		
ב	א	לא אמר להו ולא מידי משום חולשא דאורחא

אבני חן למסכת שבת

י"ם זכור את היום הזה, צענמו של יום הזכירה דינאלת מצרים נאמר להו, כדכמיז הזה, אף כאן בעצמו של יום אף כאן צענמו של יום הזכירה דשנת נאמר להו זכור את יום וגו',

כי פליגי בקביעא דירחא נאזיז יום הוקצע המדש, רבי יוסי [דאמר בשבעה נתנה תורה] סבר בחד בשבא איקבע ירחא [ונמצא חל ששה בסיון ביום השבת],

ובחד בשבא לא אמר להו ולא מירי [בהכנה למתן תורה היה צריך ענוה, ואמר להם "ולא מירי" שהאדם הוא אפס, לא מירי. ראה ניצוצי הש"ס], משום חולשא דאורחא [גמסין ראה רש"ש, ומהרש"א דף פו. ד"ה בתרי בשבתא],

[יום שני] ב ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני ויחננו במדבר ויחן ישים ישראל נגד ה' וה' ימשה עולה אל-ההאל הים ויקרא אליו ה' מן-ההר לאמר פה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל: ד אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על-פנפי נשרים ואבא אתכם אלי: ה ועתה אם-שמו' ע תשמעו בקלי ושמרתם את-בריתי וחייתם לי סגלה מקל-העמים בי-לי פלה-הארץ: ו אתם תהיו-לי ממלכת כהנים וגו' י קרו' ש אלה הדברים אשר תדבר אל-בני ישראל:

בתרי בשבא ומשה עלה [אל האלקים. דס"ה] ויקרא אליו [וגו' ו. דס"ה] כל הענין, עד [סוף פסוק ו'] אלה הדברים אשר מדבר וגו', אמר להו [הקב"ה, אמר למשה שיאמר כן לישראל, וכן היה שמושה אמר להם כן בשני בשבת] שמות ים ואתם תהיו לי ממלכת כהנים [לזה שקורין יום "המיוחסם"] הדברים האלה נאמרו לו [למשה] למחרת בלאתם, כדאמרינן כל עליומיו כהשכמה היו [מהרש"א, ממו"נ], ואפילו למאן דלית ליה כהשכמה יחד, דלא אקיש, אית ליה כהשכמה עלה, דהא כהדא כמיז קרא,

דף פ"ז ע"א

[שני לערב] ז ויבא משה ויקרא לזקני העם וישם לפניהם את פליהדברים האלה אשר צוהו ה': ח ויענו כל-העם יחדו ויאמרו כל אשר-דבר ה' נעשה וגו':

שהדברים שנאמרו לו בשני, ירד לערב ואמרן לישראל, כדכמיז ויבא משה ויקרא לזקני העם וגו' [וישראל אמרו נעשה],

[יום שלישי] וישב משה את-דברי העם אליה: ט ויאמר ה' אל-משה הנה אנכי בא אליה בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך, וגם-דבר יאמינו לעו' לם ויגד משה את-דברי העם אליה: י ויאמר ה' אל-משה לך אל-העם וקדשתם חיו'ם ויחזרו ויבסו שכול'תם: יא והיו נכנים ליו'ם השלישי כי יביו'ם השלישי ירד ה' לעיני כל-העם עליהר סיני: יב והנבילת את-העם סביב לאמר השקמו לכם עלו'ת בחר וגנע בקצוהו פליהנגע בחר מו'ת וימת:

ג	ב	אמר להו ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגו'
ד	ג	אמר להו מצות הגבלה
ה	ד	עבוד פרישה
עש"ק	ה	
שבת	מתן תורה	

ר' יוסי

יום השבוע	יום החודש	
א	א	לא אמר להו ולא מירי משום חולשא דאורחא
ב	ב	אמר להו ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגו'
ג	ג	אמר להו מצות הגבלה
ד	ד	עבוד פרישה
ה	ה	
עש"ק	ו	
שבת	מתן תורה	

אמר רבא, דכולי עלמא בר"ח אתו למדבר סיני, כתיב הכא שמות ים ביום "הזה" באו מדבר סיני, וכתיב התם שמות ים החדש "הזה" לכם ראש חדשים הזה הזה לגזירה שיה, מה להלן ר"ח, אף כאן ר"ח [זה גו"ש של אגדה, שאדם דין מעצמו, ואינה גו"ש שדורשין דרש גמור שצריך שיהא בקבלה מרבו],

[בהגדה של פסח ושאינו יודע לשאול את פתח לו, שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, יוכל מראש חדש ת"ל ביום ההוא כו', וכאן הבן שואל מהיכי תיתי לומר מר"ח ? ונראה דאמרינן בפ' ר"ע דף פו: דכ"ע בר"ח אתו למדבר סיני כתיב הכא ביום הזה באו מדבר סיני וכתיב התם החודש הזה לכם ראשי חדשים מה להלן ר"ח אף כאן ר"ח, ולפ"ז נראה כיון דכתיב הכא בעבור זה א"כ יכול מר"ח דגילוף זה מהוה דהחודש הזה לכם ולכך ת"ל ביום ההוא כו' וע"כ הוה אתי ללמד בשעה שמצוה ומרור מונחים לפניך. כתנות אור פרשת בא],

[וממשך רבא] ודכולי עלמא בשבת ניתנה תורה [פתח בעשרה הדברות וסיים ב"תורה" ? משמר הלוי] לישראל [ויש בזה רמז שבשעה שאדם לומד תורה יהיה בעיניו כאילו הוא יום השבת, שאם מצלצל הטלפון לא יענה, ולא יפסיק בשביל שום עסק, אפילו מסחר שיכול להרויח אלף אלפי דינרי זהב, אלא יהיה אצלו כאילו הוא עבשיו יום השבת. ע"פ האדמור רמ"מ מליובאוויטש וצ"ל. ניצוצי הש"ס],

[ודורש גו"ש הזכור זכור] כתיב הכא [בעשרת הדברות] שמות כ "זכור" את יום השבת לקדשו, וכתיב התם שמות יג ג ויאמר משה אל-העם זכו'ר את-היו'ם הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים כי בתוך יד הו' יצא ה' אתכם מזה ול' א יאכל חמץ, מה להלן בעצמו של

אבני חן למסכת שבת

נקראת מחבלנית וזה לשון המשנה במכות ו' ע"א סנהדרין ההורגת אחד בשבוע נקראת חובלנית, מפני מה את הורג ג' אלפים ביום אחד? לפיכך תלה בכבוד של מעלה ואמר "כה אמר ה' אלקי ישראל שימו איש חרבו על ירכו וגו'" וכו' עיי"ש. והם דברים פלאים, וראיתי מפרשים ע"פ הגמ' בעירובין ג"א ע"א דאמרינן שם ולא היא לא תנא ליה כר' יוסי אלא דליקבל לה מיניה, וכע"ז בפסחים ק"ב ע"א אם ביקשת ליחנק היתלה באילן גדול ופרש"י שם לומר דבר ששמע לגזירות וקצלו ממך, וראה במג"א על או"ח ס' קנ"ו שהביא גמרות אלו וכתב ובסוף מסכת כלה איתא [כל] האומר דבר בשם חכם שלא גמרו ממנו גורם לשכינה שתסתלק [מישראל. כ"ה שם], וכ"ה בברכות כו: האומר דבר שלא שמע מרבו ופירש רבינו יונה שלא שמע ממנו ואומר אותו משמו. ונשאר המג"א בצ"ע.

1. [ומפרש] הוסיף יום אחד מדעתו, מאי דריש? הו' וּמָחָר, היום כמחר [אין זו דרשה גמורה, אלא משמע דהיום ממש, דאי לאו הכי אין זה מדעתו. תוס'], מה למחר לילו עמו, אף היום נתיך להיות לילו עמו והא לא אפשר, ולילת דהאידינא נפקא ליה [הרי יצא כבר שכבר עומדים ביום רביעי], ש"מ תרי יומי לבר מהאידינא,

ומנלן דהסכים הקב"ה על ידו? דלא שריא שכינה עד צפרא דשבתא,

2. [וממשיך לפרש למה עשה מדעתו] ופירש מן האשה לגמרי, לאחר מכן מורה, מיד משפירש עם חזיריו [פ' עם כל הכלל ישראל], שז לא חזר למשימ, מאי דריש?

נשא קל וחומר בעצמו [וא"ת מאי קאמר דפירש מדעתו, [הא] דאורייתא הוא דק"ו ניתן לדרש? וי"ל דלא הוי ק"ו גמור דשאני התם משום עשרת הדברות. תוס'], אמר, ומה ישראל שלא דברה שכינה עמהן אלא שעה אחת, וקבע להן זמן אימתי ידבר עמהם, אמרה תורה שמות יט והיו נכונים וגו' אל תגשו פירשו מנחותה,

אני שכל שעה ושעה שכינה מדברת עמי [ראה ניצוצי אור שפירש "מדברת עמי" שהשכינה מדברת מתוך גורנו של משה, ולכן לא קשה כפילת הלשון שודאי כיון שמדבר עמו בכל שעה ושעה אינו קובע לו זמן], ואינו קובע לי זמן לדבור, שאוכל לפרש קודם לכן, על אחת כמה וכמה,

ומנלן דהסכים הקב"ה על ידו, דכתיב דברים ה' לך אמור להם שובו לכם לאהליכם להמיר נשומים למשמים, שאסרתי לכם, וכתיב בתריה, ואתה פה עמוד עמודי [ולכאורה קשה דא"כ הרי הקב"ה צוה לו כן ולא עשה מדעתו? וראה תוס'],

ואית דאמרי במדבר יב פה אל פה אדבר בו [ואינו נכון שיתקרב אל אשה, אבל הרש"ל כתב פ' ליפרוש מן האשה, פ' דכיון דלא כתיב מה דיבר לו האית דאמרי מפרשים שהקב"ה אמר לו שיפרוש מן האשה], [לכן]

בתלאת אמר להו מצות הגבלה ולמחרת [ביום שלישי] השכים ועלה [דכתיב ?] [בפסוק ח'] וישב משה את דברי העם וגו', כדאמרינן] כל עליומיו נהשכמה היו [ממ"ז], וזו ציוס נאמר לו [בפסוק ט'] הנה אנכי צא אליך צעז וגו', ומלות הגבלתם [בפסוק יב] דהשמרו לכם עלות צהר, אף על פי שהיא כתובה אחר וקדשם היום ומחר [שהוא פסוק י'] שהיא מלות פרישה, קודם לכן נאמרה [לו] למשה מצות הגבלה, דהיינו בפסוק יב], דכתיב צהריא עלייה שעלה בשלישי להשיב להקדוש צורך הוא דברי העם דנעשה [ונשמע] [בפסוק ט'] הנה אנכי צא אליך [וצוה למשה על ההגבלה], וסיפא דקרא ויגד משה את דברי העם וגו', וכי מה דברי העם יש כאן, אלא מלות הגבלה נאמר לו צו ציוס [והוא אמרה להם בשלישי בערב, והא דכתיב ויגד משה זה היה כבר ביום רביעי, אף שאין פירוש הפשוט כן], ולקמן תניא לה הכי, ולערב אמרה לישראל,

בארבעה עבוד פרישה [רביעי, חמישי, שישי ג' ימים, ובשבת נתנה תורה, שהיה בו בסיון], ולמחרת דכתיב השכים ועלה, והגיד שקצלו עליהם מלות הגבלה, ונאמרה [ולא נאמרה. דס"ה] לו מלות פרישה [בפסוק י'], וקדשם היום ומחר,

ואף על פי שיש עוד שלשה ימים עד יום שבת [והקב"ה אמר רק היום ומחר], האמרינן לקמיה לר' יוסי, דמשה הוסיף יום אחד מדעתו,

ורבנן סברי, בתרי בשבא איקבע ירחא, בתרי בשבא לא אמר להו ולא מידי משום חולשא דאורחא, בתלאת [בשבא שהוא בשני בסיון] אמר להו ואתם תהיו לי, בארבעה אמר להו מצות הגבלה, בה' עבוד פרישה [בחמישי ושישי, והיו רק ב' ימי פרישה, ובשבת שהוא ב' בסיון נתנה תורה],

מיתבי, כתיב שמות יט י' ויאמר ה' אל-משה לך אל-העם וקדשם היום וימחר [שני ימים] משמע דממשיך נאמר לו [דהא והיו נכונים ליום השלישי לכ"ע בשבת היה. ממ"ז] לפרש חמישי וששי, קשיא לר' יוסי?

אמר לך ר' יוסי לעולם דכתיב נאמר לו לפרש דכתיב וממשיך, יום אחד [יום השלישי] הוסיף משה מדעתו והוא הוסיף יום אחד, והסכים הקדוש צורך הוא לדעתו,

דתניא, ג' דברים עשה משה מדעתו, והסכים הקב"ה עמו, 1. הוסיף יום אחד מדעתו, 2. ופירש מן האשה, 3. ושבר את הלוחות,

[ראה ענין פלא בתנא דבי אליהו פ"ד וז"ל מעיד אני עלי שמות וארץ שלא אמר הקב"ה למשה לעמוד בשער המזבח ולומר מי לה' אלי ולשום איש חרבו על ירכו ולחרוג איש את אחיו ורעהו וקרובו, והוא אמר שמות ל"ב ב"ז ויאמר להם כה אמר ה' אלקי ישראל וגו'"]? אלא שהיה משה דן בעצמו ואמר בלבו אם אני אומר לישראל חרגו איש את אחיו ורעהו וקרובו יהיה ישראל דגין [קל וחומר] ויאמרו לי לא כך למדתנו רבינו סנהדרין שהרגו נפש א' מישראל פעם אחד בשבוע

אבני חן למסכת שבת

יְשַׁמְעוּ הָעָם בְּדִבְרֵי עֲמֹהָ וְגַם־בְּהָ יִאֱמִינוּ לְעוֹלָם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם אֶל־ה': י וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה לֵּךְ אֶל־הָעָם וְקִדְּשֵׁתָם הֵיכָן וְיִמָּחַר וְכִבְּסוּ שְׂמֹלֹתָם: יא וְהָיוּ זָכָיִים לְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי אֲנִי בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד ה' לְעִינֵי כָל־הָעָם עַל־הָרֹם סִינַי: יב וְהִגַּדְתָּ אֶת־הָעָם סָבִיב לְאָמְרוֹ הִשְׁמָרוּ לָכֶם עַל־זֶה פֶּה־רַחֵם וְנִגְעַת פְּלִיטָהּ פֶּה־רַחֵם מוֹת יוֹכֶת:

שמות יט ח וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם אֶל־ה', וכתוב [בפסוק ט] וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם אֶל־ה', מה אמר לו הקב"ה למשה, ומה אמר להם משה לישראל בין וישב משה דנעשה (ונשמע), לויגד משה שאמר [שיאמר. ו'] להן לישראל, ומה אמרו ישראל למשה ומה אמרו [השינו. דס"ה] ישראל למשה על כך, שהוצרך משה להגיד למקום, והלא לא נאמר בינתיים [בפסוק ט] אלא הנה אנכי בא וגו', ומה השיב משה לפני הגבורה?

זו מצות הגבלה שאף על פי שמתנה אחר מצות פרישה [בפסוק יב], צלשתי נאמרה לו, והוצרך להשיב שקצלו עליהן, דברי ר' יוסי בר יהודה,

רבי אומר, בתחילה פירש עונשה של תורה, דכתיב וישב משה, דברים שמושבים דעתו של אדם כמו וילך שובב (ישעיהו מ) שמועין מלקבל, שאם יקצלו יעשו, הדברים הללו משבבין את לבם מן המקום, ואף על פי כן קצלו עליהן, ולבסוף פירש מתן שכרה, דכתיב ויגד משה, דברים שמושבים לבו של אדם כאגדה,

ואיכא דאמרי, בתחילה פירש מתן שכרה, דכתיב וישב משה דברים שמושבים דעתו של אדם, ולבסוף פירש עונשה, דכתיב ויגד משה, דברים שקשין לאדם כגידין ירק מר,

תא שמוע, ששי [היה גם] ששי בחודש, [וגם] ששי בשבת, לקמיה צעי ששי קמא [פ'] שמתחיל חביתא "ששי" ששי בחודש וכו', ששי הראשון [למאי, דהכא ליכא למימר ששי לאותן דברים [פ'] כמו שפירש לעיל בשלישי למאי], דצולמא שלישי דצרייתא לעיל, איכא למימר דאורי דהו, דהא כל שלשה ימים היה משה מדבר באותן הדברים, דעל כרחיק ויגד משה צריעי כתיב, דברים שקצלו צלשתי, קשיא לרבנן דמשמע דצד צדא איקצע ירחא?

הא נמי רבי יוסי היא,

ששי למאי [אליבא דר' יוסי שר"ח היה ביום א' בשבת]? רבא אמר,

דף פ"ז ע"ב

לחגיגתן שהי צראש חודש חנו, והכי קאמר ששי לחגיגתן, הוא הששי צדש, הוא ששי צדש, רב אחא בר יעקב אמר למסעין אף למסעין, שציוס שצאו למדבר סיני נסעו מרפידים [פ'] ולא ביום שלפניו שהיה שבת,

3. שבר את הלוחות, מאי דריש? אמר, ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצות, אמרה תורה שמות יב וכל בן נכר מומה, שנמנכו מעשיו לאצין שצממים לא יאכל בו, התורה כולה [באן] מלויה צלומה הללו וישראל מומרים [מומר נקרא מוחלף convert. ראיתי], על אחת כמה וכמה שאינם כדי לה,

[אין זה ק"ו גמור, דאם מומר אסור בפסח שהוא קרבן, מ"מ לא היה לו למנוע מליתן להם התורה, ולהחזירם בתשובה. תוס'],

ומגלן דהסכים הקב"ה על ידו? שנאמר שמות לד אשר אשר, שאשירו ושיצונו על שצירקן שברת, ואמר ר"ל, יישר כחך ששיברת [וכ"ה יבמות סב, וב"ב יד, ומנחות צט:],

ת"ש # [פלא שמביא ת"ש מפסוק], שמות יט והיו נכונים ליום השלישי הכי גרסינן והיו נכונים ליום השלישי, ולא גרסינן והיו נכונים לשלש ימים, קשיא לר' יוסי [הרי שפרשו רק שני ימים]?

הא אמרינן יום אחד הוסיף משה מדעתו והאי קרא דהויו נכונים ליום השלישי, קודשא בריך הוא אמר ליה [למשה. רש"ל], ומשה אמר להן היו נכונים לשלש ימים, ולא אמר ליום השלישי, אלא פירשו שלשה ימים, וקרא דכתיב והיו ציוס השלישי צדיות הצק, שלשי ימים שלמים שלילן עמם קאמר,

[ומקשה מבריתא שרואין ששלישי בשבוע היה שלישי לחודש וקשיא לרבנן דאמרי שר"ח היה בשני בשבת], ת"ש [ממ"ג] דתינא צצרייתא הכי, [כתיב בשמות יט יא וְהָיוּ זָכָיִים לְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי אֲנִי בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד ה' לְעִינֵי כָל־הָעָם עַל־הָרֹם סִינַי] שלישי [כתיב שתי פעמים] שלישי בחדש היה, ושלישי בשבת היה, ולקמן [מיד] צעי שלישי קמא למאי, על כרחק צמילמא דשלישי קמיי [הלשון ?], וקאמר עלה שלישי זה שלישי צדש,

קשיא לרבנן [ממ"ג] [פ'] למה שפירש רבא לעיל דבקביעא דירחא פליגי. תוס' [דשמעין מינה ד. דס"ה] צד צדש איקצע ירחא, אס כן על כרחק צמיי צצד צדש אמר ואחס תהיו, צמלמא הגבלה, צצד צדש פרישה, וצציעי נמנה תורה, דהא לכולי עלמא צצד נמנה תורה?

אמרי לך רבנן, הא מני רבי יוסי היא,

שלישי למאי? לכדתניא והכי קאמר, יום שלישי לדברים שהתחיל משה להמשיך לבס של ישראל, ולפרש עושן ומתן שכן, ואותו יום היה שלישי צדש שלישי צדש, ור' יוסי קאמר לה,

ח ויענו כל־הָעָם וַיִּחַדּוּ וַיֹּאמְרוּ כָל־אֲשֶׁר־דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם אֶל־ה': ט וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנִכִּי בָּא אֵלֶיךָ בְּעָבֹת הָעָן בְּעִבּוֹר

אבני חן למסכת שבת

ואותו היום חמישי בשבת היה, מדרמיסר בניסן חמשה בשבת, ריש ירחא דאייר שבתא שהרי ניסן מלא הוא לעולם, וריש ירחא דסיון חד בשבת, קשיא לרבנן?

אמרי לך רבנן, אייר דההיא שתא עבורי עברוה,

תא שמע, דלא עברוה, ניסן שבו יצאו ישראל ממצרים בארבעה עשר שחטו פסחיהם, בחמשה עשר יצאו, ולערב לקו בכורות, לערב ס"ד? אלא אימא מבערב לקו בכורות, ואותו היום חמישי בשבת היה,

[וימשיך הברייתא] השלים ניסן נחמלא בשלשים יום, לשון שלם ואירע [ר"ח] אייר להיות בשבת, חסר אייר שהרי אייר חסר כסדרן, ואירע [ר"ח] סיון להיות באחד בשבת ומתרמי סיון אחד בשבתא, קשיא לרבנן?

הא מני ר' יוסי היא,

אמר רב פפא, ת"ש שמות זו א וי'סעו מאילם ויבאו פל'עדת פני'ישראל וגו' אל'מדבר'סין אשר בין'אילם ובין סיון פ'חמשה עשר יו'ם לחדש השני לצאתם מארץ מצרים, ואותו היום שבת היה, דכתיב שמות זו ז ובקר וראיתם את'פכו ד' ה' ב'שקעו' את'תל'תיכם על'ה' שנמרעמו זו כיום [בשבת] על המן, כדכתיב וילוו על משה וגו' להמית את כל הקהל הזה ברעב, והבטיחם להוריד להם מן למחר, ועל כרחן אחד בשבת ירד להם מן מחלה,

וכתיב שמות זו ששת ימים תלקטוהו וזיום השביעי, לירידתו, שבת לא יהיה זו, ומדרמיסר באייר שבתא כשמעלים לאייר עד [עוד. ממ"נ] חמשה עשר, ויום חמשה עשר ראש חדש סיון, ריש ירחא דסיון חד בשבת, קשיא לרבנן?

אמרי לך רבנן, אייר דההיא שתא עבורי עברוה,

א"ל רב חביבי מחזנאה לרב אשי, ת"ש, שמות מ יו'יהי פ'חדש ה'ראשו י' פ'שנה השנית [שמתן תורה היה בשנה שלפניה, והקמת החשבון היתה בשנה שניה] פ'אחד לחדש הוקם המושקן,

תנא [שנינו בברייתא] אותו יום נמל עשר עמדות ראשון לעשרה דברים,

1. ראשון למעשה בראשית ראשון לצריאת עולם, שאחד בשבת היה [וסבר לה כמ"ד בניסן נברא העולם. ריטב"א, # אבל רש"י פירוש דקאי על יום ראשון בשבת שבו התחילה בריאת העולם],

וקמפלגי רב אחא ורבא בשבת דמורה במלות שבת שנאמר להם במרה, אם נצטוו על המחומין זו כיום או לא, דכתיב דברים ה בדברות האחרונות שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוך ה' אלהיך שמע מינה קודם הדברות נצטוו בה, ואמר רב יהודה אמר רב, כאשר צוך במרה דכתיב שם שם לו חק ומשפט (שמות טו),

מר סבר אשבת איפקוד, אתחומין לא איפקוד הלכן, כשנסעו מרפידים נסעו בשבת, שלא הוזהרו לילך [פ' שלא לילך] יותר מאלפים אמה, ובר סבר אתחומין נמי איפקוד,

ניסן

א	ב	ג	ד	ה	ו	שב"ק
				א		
				ח		
				טו		
				כב		
				כט	ל	

אייר

א	ב	ג	ד	ה	ו	שב"ק
						א
						ח
						טו
						כב
						כט
ל						

סיון - לרבנן, אייר דההיא שתא עבורי עברוה

א	ב	ג	ד	ה	ו	שב"ק
	א	ב	ג	ד	ה	ו

סיון - לר' יוסי, אייר היה חסר כרגיל

א	ב	ג	ד	ה	ו	שב"ק
א	ב	ג	ד	ה	ו	ז

ת"ש, ניסן שבו יצאו ישראל ממצרים, בארבעה עשר שחטו פסחיהם, ובחמשה עשר יצאו, ולערב לערב משמע לערב הצא לקו בכורות,

לערב ס"ד? אלא מבערב [לפני שיצאו] לקו בכורות,

אבני חן למסכת שבת

דף פ"ח ע"א

לרבנן ח' חסרים עבוד ולא היו צין פסח דאשמוקד לפסח דהאידנא אלא שני ימים, ונמצא דאשמוקד בערב שבת,

ת"ש, דתניא בסדר עולם, ניסן שבו יצאו ישראל ממצרים בארבעה עשר שחטו פסחיהן, בחמשה עשר יצאו ואותו היום ע"ש היה, ומדריש ירחא דניסן ערב שבת, ריש ירחא דאייר חד בשבא, וסיון בתרי בשבא, קשיא לר' יוסי?

אמר לך ר' יוסי, הא מני רבנן היא,

ת"ש, רבי יוסי אומר, בשני עלה משה ושמע ואחם תהיו לי וירד והגיד, בשלישי עלה ושמע הגבלה וירד והגיד, בר' ירד להפרישם ושוב לא עלה עד קבלת הדברות, שעלו כולם,

ומאחר שלא עלה [ברביעי] מהיכן ירד דאמרינן ברביעי ירד, ולא אמרת עלה וירד?

אלא אימא ברביעי עלה וירד ושבו לא עלה,

בחמישי בנה מזבח כדכתיב ויבן מזבח תחת ההר והקריב עליו קרבן, בששי לא היה לו פנאי, מאי לאו משום תורה לא היה לו פנאי לעלות, שקבלו כולן יחד את הדברות?

לא משום מורה שבת [ע' פסחים יג. שאין אליהו בא לא בערבי שבתות ולא בערבי ימים טובים מפני המורה ופרש"י שיש להן לעסוק בסעודות שבת ויטרונו צו. ניצוצי אור],

דרש ההוא גלילאה [חכם אחד מגליל], עליה דרב חסדא לפני רב חסדא, לפי שרב חסדא יושב, והדרשן עומד, קאמר עליה דדומה כמו שהעומד למעלה מן היושב, בריך רחמנא דיהב אוריין [מלשון אורייתא] תליתאי מורה נביאים וכתובים [ג' צוויין: שצווי הראשון היה הקרבן פסח במצרים, וצווי השני היה במרה שבת ודינין, וצווי השלישי היה בסיון. רבינו פרחיה בסוף נספח ג'], לעם תליתאי מהניס לויס וישראלים, על ידי תליתאי משה תליתאי לנען, מריס אהרן ומשה, ביום תליתאי לפרישה, בירחא תליתאי [בחדש סיון], כמאן [מי סבר שפרשו רק שני ימים ונתן להם התורה ביום השלישי]? כרבנן:

שמות יט וייתצבו בתחתית ההר תחת ההר ממס, א"ר אבדימי בר חמא בר חסא, מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר

2. ראשון לנשיאים להקריב נשיאים לחנוכה הציט,

3. ראשון לכהונה אומה היום שמיני למילואים, ועבודה בזהרן וצניו, ועד עכשיו היה צבורות,

4. ראשון לעבודה לקדר עבודת ציבור תמידין, ושאר קרבות של תרומת הלשכה,

5. ראשון לירידת האש ותנא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח וגו' (ויקרא ט),

6. ראשון לאכילת קדשים צמחיה, ועד עכשיו היו נאכלים בכל מקום,

7. ראשון לשכון [בישראל. רש"י] שכינה שרתה שם, כדכתיב ושכנתי בתוכם, מכלל דעד השתא לא שרתה,

8. ראשון לברך את [לברכת. מוהר"ם] ברכת כהנים, כדכתיב וישא אהרן את ידיו וגו' ישראל,

9. ראשון לאיסור הבמות מעכשיו נאסרו, שהוא ראוי לפתח אהל מועד, כדכתיב ואל פתח אהל מועד לא הציאו,

10. ראשון לחדשים,

ומדריש ירחא דניסן דהאי שתא שנה השנית ליציאתם הוקם המשכן חד בשבת, דאשתקד [בשנה ראשונה] [בר'] בשבת [וכשמוסיפין יום ה, ו, ש"ק נמצא ר"ח של שנה השניה נופל ביום א],

דתניא, אחרים אומרים, אין בין עצרת לעצרת, ואין בין ר"ה לר"ה אלא ד' ימים בלבד כשאתה קוצע כל המדשים כסדרן, אחד מלא ואחד חסר, הוו ארבעה ימים צין מחלת שנה למחלת שנה אחרת, שמנין חדשי [לשנה] [השנה. ד"ס] כסדרן שלש מאות חמישים וארבעה ימים, כולן שצוין חוץ מארבעה ימים,

ואם היתה שנה מעוברת ה' דקסנר שני האדרים עבדינן חסרים, ופסח דחוי יום אחד לקמן [גערקט איין טאג פאראויס],

[וביון שר"ח ניסן היה ביום ד', וניסן הוא לעולם מלא, נמצא ר"ח אייר בערב שבת] הוה ליה ריש ירחא דאייר מעלי שבתא, וריש ירחא דסיון שבתא, קשיא בין לרבי יוסי בין לרבנן?

לר' יוסי שבעה חסרין עבוד ולא היו אלא שלשה צין פסח לפסח, הלכך דאשמוקד צמחיה שצנא [בלשון ארמי אומרים על שבת "שבא" ואין זה ט"ו. כתבתי בן מופני שנשאלתי ע"ז], ולית ליה דאחרים דאמרי אין מעבדינן ואין מחסרין שום חדש לזורך, אלא לעולם אחד מלא ואחד חסר,

אבני חן למסכת שבת

התורה אתם מתקיימין, ואם לאו, אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו:

דרש ר' סימאי, בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, באו ששים ריבוא 600,000 של מלאכי השרת, [כדי שיהיה] לכל אחד ואחד מישראל, קשרו לו [לכל אחד] שני כתרים מזוי שמינה [של הוד היו, לפיכך כשנמל משה קרן עור פניו. תוס'] אחד כנגד נעשה, ואחד כנגד נשמע [חלא ששים ריבוא היו רק הגברים מן כ' עד כן ס', ונעשה ונשמע אמרו גם הצעירים יותר, וגם הקשישים יותר, ולמה לא זכו גם הם לשני הכתרים, אלא רק ששים ריבוא בלבד? ולא ידעתי מה להשית. משמר הלוי],

וכיון שחמאו ישראל, ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה [כל אחד ואחד נטל כמר], ופירקום # [לקשור היה די מלאך לשני כתרים, שהרי שמחת הקושר ושמחת הנקשר הקילו את העבודה, אבל כשבא לפרוק היינו להרע ולהעניש צריך מלאך לכל כתרי], שנאמר שמות לג וַיִּתְּנֵצְלוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֲדָיִם מִהָר חוֹרֵב [וינצלו לא נאמר אלא ויתנצלו. ראה תוס'],

אמר רבי חמא ברבי חנינא, בחורב טענו הכתרים, והכי משמע את עדים [אשר היו להם] מהר מורב, בחורב פרקו דמשמע נמי ויתנצלו את עדים מהר מורב, בחורב טענו כדאמרן, בחורב פרקו דכתיב ויתנצלו בני ישראל וגו' [את עדים מהר מורב],

א"ר יוחנן, וכולן זכה משה ונמלן, דסמיך ליה [כתיב] ומושה יקח את האהל [ומשה יקח] אורו עדי, לשון אחר את האהל, לשון צהלו נרו [איוצ כט] והוא היה קרין עור פניו,

אמר ר"ל, עתיד הקב"ה להחזיר לנו, שנאמר ישעיה לה י וּפְדֵנִי ה' יִשְׁבֹּן וְכָאוּ צִיּוֹן בְּרָגָה וְשִׁמְחַת עוֹלָם עַל־יִרְאָשָׁם שֶׁשׁוֹן יְשׁוּבָה וְשִׁינּוּ וְנָסוּ יְגוֹן וְאַנְהָה, שמחה שמעולם על ראשם,

אמר רבי אלעזר, בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, יצתה בת קול ואמרה להן, מי גילה לבני [לישראל] רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו [צ"ע למה יצתה בת קול בשביל דבר זה, ומה הנחיצות להשתמש בבת קול בשביל זה? ואפשר שבאו להורות שהקב"ה מרצה מזה. ע"פ אילת השחר],

דכתיב תהלים קג ב בָּרְכוּ ה' מְלֹאכָיו גְּבִירֵי כֹחַ עֹשֵׂי דְבָרוֹ לְשִׁמְעָם בָּקוּ ל' דְּבָרוֹ מוֹכֵנִן לַעֲשׂוֹת קוֹדֶם שִׁשְׁמֵעוּ, ולא כדרך שאר עבדים, ששומעים מחילה את הדבר, לידע אם יכולין לקבל עליהם אם לאו, ברישא עשׂי והדר לשמע,

א"ר חמא ברבי חנינא, מ"ד שיר השירים ב ג בְּתַפּוּחַ בְּעֵצֵי הַיַּעַר

כנגיית קוצה [צלע"ו. דס"ה] [קדרה גדולה] שממילין זה שכן [דהול"ל תחת ההר מה בתחתית משמע בתוך התחתית שמוקפת גם מצדדין. מהרש"א], ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם,

[וצ"ע שהרי זה נגד הבחירה לכפות ע"י כפיית ההר? וי"ל דכתיב ויתיצבו שהם התייצבו כדי שיהיו נכפים, שלפעמים אדם מרגיש שאם לא יעשה מצב שיהיה נכפה הוא מעצמו אינו מסוגל להתגבר, כדאמרינן בנדרים ריש ה. מנין שנשבעין לקיים את המצוה דכתיב נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך],

[ואנ"פ שאמרו ישראל נעשה ונשמע, אפ"ה היה הקב"ה צריך לכופ אותם בכפיית ההר, שאיום של עונש קשה עושה הרבה יותר רושם מכל לשונות היפים, ורואים שבמדינות שיש עונש קשה על עבירות, כמות העבריינים הוא פחות מאד],

[ו"ל הפרדס דוד פרשת בראשית בהג"ה, מה הלשון "שם", "פה" יהיה קבורתכם חול"ל? י"ל ע"ד צחות דהנה רואים אנו בזמנינו רבים מאבדים עצמם לדעת ר"ל, זה השליך עצמו מן חומה, וזה נח תחת מסלת הברזל, ואחד קיים ראשית הגו [הגאון], וזה שתה סם המות, ואם נביט על תולדות כל עם, נראה שישראל סבלו יותר מכל האומות, והסבה אשר מלפנים סבלו שהיה להם אמונה, וזה נתן להם כח לסבול פנעי הזמן, וזה פירש "שם" תהיה קבורתכם, שם בהגימנאזיע אם לא ישיג תעודה טובה יאבד את עצמו, אצל הבערזע כי יפסיד או לא ישיג מבוקשו ועוד],

א"ר אחא בר יעקב, מכאן מודעא רבה לאורייתא שאם יזמינס לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם, יש להם תשובה, שקבלו צאונם,

אמר רבא, אעפ"כ, הדור קבלוה בימי אחשורוש מאהצנת הנס שנעשה להם, דכתיב אסתר ט קימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר,

אמר חזקיה, מאי דכתיב תהלים עו ט מְשֻׁמִּים הִשְׁמַעְתָּ דִּין מוֹרֵה אֶרֶץ יִרְאָה וְשִׁקְטָה, אם יראה למה שקטה, ואם שקטה למה יראה?

אלא בתחילה קודם שאמרו ישראל נעשה ונשמע יראה שמה לא יקבלוה, וחזור העולם למה וזהו, כדריש לקיש, ולבסוף שקטה כשקבלוה,

ולמה יראה, כדריש לקיש, דאמר ריש לקיש, מאי דכתיב בראשית א ויהי ערב ויהי בקר יום הששי, ה' יתירה למה לי מאי שנה דכתיב ה', ביום גמר מעשה בראשית?

מלמד, שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית הששי משמע הששי המיוחד במקום אחר, כדאמרינן בעלמא (חולין 56). היך המיומנת, אף כאן ויהי ערב ויהי בקר של גמר בראשית תלוי ביום הששי, והוא ששי בסיון, שנתנה בו תורה, מרצוי דה', דריש ציה נמי הא, ואמר להם, אם ישראל מקבלים

אבני חן למסכת שבת

בן דוד בין הפנים וגו', למה נמשלו ישראל לתפוח, לומר לך
מה תפוח זה פרי קודם לעליו כך דרכו, וחלוק משאר אלנות, חגגת
פירותיו קודם לעליו [פריחת עצי התפוח ברוב הזנים המקומיים של התפוח,
מתחילה פעמים רבות קודם שלכלבו העלים, או לפחות קודם שנתכסה העץ כולו
בעלים. שט], אף ישראל הקדימו, נעשה לנשמע,

ההוא מינא דחוייה לרבא, דקא מעיין בשמעתא, ויתבה
[וישבה דחינו ונתן] אצבעתא ידדיה אלצעות ידיו תותי כרעא [תחת
רגליו], וקא מייץ בהו היה ממעקן ברגליו ואינו מצין [פ'] שלא נתן לבו למה
שעשה, ממוך טירדא, וקא מבקען [נובעין] אצבעתיה דמא,

א"ל [המין לרבא] עמא פוזיא נמהר דקדמיתו פומיכו לאודניכו
קודם ששמעתם אותה היאך היא קשה, ואם תוכלו לעמוד בה, קבלתם עליכם
לקיימה, אכתי בפחותיכו קיימיתו, ברישא איבעי' לכו
למשומע [מקודם היה לכם לשמוע], אי מציתו [אם אתם יכולים לקבלה]
קבליתו, ואי לא, לא קבליתו,

א"ל אנן

דף פ"ח ע"ב

דסגינן בשלימותא # [שמה שקורין "תמים" פירושה בשלימות הלב, בלי
שום מחשבה אחרת, היפך מ"סלף" בגדים] מהלכנו עמו כמסלף, כדרך העושים
מאזהבה וסמכנו עליו, שלא יטענונו [שלא יטענו עלינו טעניה] דכר שלא נוכל לעמוד
בו [שלא נוכל לשאת] כתיב בן [פ'] כתיב בנו [משלי יא ג תַּמִּית יִשְׂרָאֵל
תַּנְחִיחַם וְסָלַף בְּגָדִים יִשְׂרָאֵל] [תמימות של הישרים תנחיהם בדרך הטוב להם. מד],

[ואבל ב] הנך אינשי דסגן בעלילותא [בעלילות], כתיב בהו משלי יא
וְסָלַף [ענין עיקום. מצ] בְּגָדִים יִשְׂרָאֵל [מלשון שרידה וגזילה. מצ] [ראה ב"מ
לה. שדורש פסוק זה למלוא ולוח]:

א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן, מאי דכתיב שיר השירים ד ט
לִפְתָּנִי קִרְצָמִי [משכנת את לבי אליך. רש"י שה"ש] אַחֲתִי כְּלָהּ, לִפְתָּנִי
בְּאַחַת מְעִינֶיךָ. בְּאַחַד עֵנָן מִצְוֹלָתְךָ [יפרש במה משכה לבו, ואמר בהבטת עין
אחת מעיניך, כי הבטת בדרך חיבה בעין אחת ממושיך את הלב עד מאוד. מד #
ודורש את הפסוק כאילו עין אחת הוא רק חלק משני עינים], בתחילה נקבלה
שקבלתם באחת אחת מעיניך הוא אללכס, לכשתעשי ולצסוף כשקיימתם
בשתי עיניך שמים יש,

אמר עולא [בא וראה מה עשו ישראל, אחר שהראה להם הקב"ה כל כך
אהבה], עלובה חסופה, דעולבנה לישנא דחופא היא, והכי אמר במסכת גיטין
כלה, [בש]מונה בתוך חופתה ישראל, כשעמדו [עודם. דס"ה] צסי
ועשו העגל,

אמר רב מרי ברה דבת שמואל [בכמה מקומות קרי ליה בר רחל, ובה
שמואל היתה ונשנית לצין העמים, כדאמר בכמוצות (דף כג.) ובה עליה אחד
ונתעברה הימנו ואחר כך נמגייר, ושמיא חיסור, כדאמרין בצבא דתרסא (דף קמט.).
רב מרי צריה הורמו שלא בקדושה הוה, לכך לא היה נקרא על שם אציו. רש"י
ברכות טז.], מאי קרא שיר השירים א יב עַד־שְׁחַמְלֶךָ בְּמִסְבּוֹ ' כחופתו
גְּרָדִי בְּתֵן בִּיחִי ' וגו', אמר רב, ועדיין חביבותא היא גבן אף על פי
שהמקרא מספר כגונותו, הלאה לנו לשון חבה ולא כתב מדלג כתיב הסריח
[תוס']

ת"ר, [כע"ז יומא כג., גיטין לו:] עלובין הנעלבים ואינן עולבין, אמרים
צאין עליהם כחופה, ולא הן על אמרים, דכתי' [והפסוק מדבר על ישראל
שגרדי] נתן עוז ריחו הטוב לאמרים, שומעין חרפתן, ואינן משיבין,
עושין מאהבה מאהבת המקום ושמוחין ביסורין על עליזה הנאה
עליהם, עליהן הכתוב אומר, שופטים ה ואוהביו כצאת השמש
בגבורתו,

א"ר יוחנן, מאי דכתיב תהלים סח יב אֲדֹנִי יִתְּנָאֲמֹר
הַמְּבֹשָׁרוֹ תַּצְבָּא רָב כל האומות, כל דיבור ודיבור שיצא מפי
הגבורה [וצ"ע למה קורא להקב"ה בשם "גבורה" ולא אמר סתם מפי הקב"ה,
ור' ישמעאל אכן תפס "מפי הקב"ה" ? אילת השחר], נחלק לשבעים
לשונות [שלא תוכל אומה בעולם לומר שלא קבלה את התורה מפני שלא
נאמרה בלשונה שלה. מהרש"א. שט],

תני רבי ר' ישמעאל ירמיהו כג וכפמיש יפוצץ סלע, מה פמיש
זה נחלק מתחלק הסלע על ידו [תוס'] לכמה ניצוצות, אף כל דיבור
ודיבור שיצא מפי הקב"ה, נחלק לשבעים לשונות,

אמר רב חננאל בר פפא, מ"ד משלי ה ו שְׁמַעו בְּרִינְיָדִים
אֲדַבֵּר וּמִפֶּתַח שְׁפָתַי מִיִּשְׂרָאֵל, למה נמשלו דברי תורה כנגיד
[כמלך], לומר לך מה נגיד זה יש בו להמית ולהחיות, אף
ד"ת יש בה להמית ולהחיות [וכ"ה ביומא עב: זכה נעשית לו סם
חיים, לא זכה נעשית לו סם מיתה],

היינו דאמר רבא, למיימינין בה עסוקים בכל חסם, וטורדים לדעת
סודם, כלסם המשתמש ציד ימיו שהיא עיקר סמא דחיי, למשמאילים
בה סמא דמותא [הכוונה שמגדלת לו מדות רעות, וכמו שכתב אחי הגר"א
בספר מעלות התורה בשם הגר"א דהמעם שנמשלה תורה למזמר, לפי שהמזמר
יורד ומשקה עשבים רעים וטובים, וכך הוא בתורה מתגדלים תבונות רעות בלבו
ח"ו. אילת השחר],

ד"א, נגידים, כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה, קושרים
לו שני כתרין לדבור, שהיה צו ממש ונלאה, כדכתיב רואים את הקולות
(שמות כ'):)

אבני חן למסכת שבת

בושם משלו. שמו:

3. ואריב"ל, כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה, יצתה נשמתו של ישראל [נראה דאין זה מיתה ממש, דא"כ אפשר להסתפק בזה אם צריכים הזאה שלישי ושביעי, אלא הכונה כעין התעלפות ויותר מכך. אילת השחר], שנאמר שיר השירים ה' ו' [כנסת ישראל אומרת] נְפִישִׁי יֵצֵאָה בְּדָבָרוֹ, ומאחר שמדיבור ראשון יצתה נשמתו, דיבור שני היאך קיבלו?

הוריד [הקב"ה] מל שעתיד להחיות בו מתים, והחיה אותם, שנאמר תהלים ס"ו י' וְשֵׁם גְּדֹבֹתָ תִּתְּנֶנָּה [ענין הולא. מצ] אֵל הַיָּם, נְחַלְתֶּךָ וְנִלְאָה [ענין עייפות. מצ, כשהיתה נחלתך עייפה וצמאה למטר הלא. מר] אֶתְּהָ כֹה נִתְּנָה [מלשון הכנה. מצ, אתה ה' כוננתה אותה במטר רב. מר] ג'י מתן מורה כמי, בספר מהלים, [דורש הפסוק שהקב"ה הוריד גשם להניח ולהחיות אלו שיצאה נשמתם],

4. ואמר ר' יהושע בן לוי, כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה, חזרו ישראל לאחוריהן י"ב מיל' זו היא מדת ממניהם, והיו מקרובים לדיבור, מורין מפחד הקול, עד קלה הממנה, והיו מלאכי השרת מדרין אותם מסייעין אותם להתקרב מעט מעט, שהיו חלשים, כאלה המדדה את צנה במחלת הילוט, שנאמר תהלים ס"ו י' מְלָכֵי צָבָאוֹ תִּידְוֹן יִדְּוֹן וְנָתַתָּ בֵּית תְּחִלָּה שָׁלָל מִשְׁמַע הַסַּע עֲלֵמֹס יִדְּוֹן, אל תיקרי ידו דון אלא ידדון [ידדון] מדדן אמרים [פי' שהמלכים מדרין אותן]:

5. ואריב"ל, בשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע מה לילד אשה בינינו, אמר להן [הקב"ה] לקבל תורה בא,

חגיגה יג:

תניא, אמר רבי שמעון החסיד אלו תשע מאות ושבעים וארבע דורות שקומטו להיבראות [עלו במחשבה. רע"א] נגזרו להיבראות, לשון וְתִקְמַטְנִי לַעֲד הֵיא (איזו ע"י) [הקמטים שבי המה לעד על גודל הכאב] [יד.] קודם שנברא העולם נגזר עליהם להבראות להיות קודם מתן תורה, לקיים מה שנאמר דבר זה לאלף דור (תהלים קה) ראויה הייתה תורה להיענות לסוף אלף דור, וכשראה שאין העולם מתקיים בלא תורה ולא נבראו עמד וטרדן, ונמנה לסוף עשרים וששה דורות מאדם הראשון עד משה רבינו עמד הקב"ה ושתלן בכל דור ודור והן הן עזי פנים שברור,

אמרו לפניו [מלאכי השרת להקב"ה], [התורה שהוא] חמורה [חמורה] [שהתורה נקראת כלי חמדה באבות פ"ג מ"ד] גנוזה,

1. וא"ר יהושע בן לוי, מ"ד שיר השירים א יג צָרוּ ר' הַמֶּלֶךְ דָּוִד לִי בֵּין שְׁדֵי יִלְיָן, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, רבש"ע אף על פי שמיצר ומימיר [שמצער] לי דודי [הקב"ה] צעגל, שאמר הורד עדיך, בֵּין שְׁדֵי יִלְיָן [ע"ש בכל צרתם לו צר, שהש"י עמנו בכל גלות. מהרש"א] אמר מיד לעשות לו משכן, להיות מנומנמת שכינתו בין שני הצדים, שנראים צמקש ראשון [ראשיהן. דס"ה] כשני שְׁדֵי, דומקין וזולטין צפונות שנגד הפתח,

שיר השירים א יד [פשוטו של מקרא הוא, דודי לי כמו אשכול של בשמים, בפרדס שלי שהוא בעין גדי שהוא שם מקום בא"י] אֶשְׁכַּל הַכֶּפֶר [כמו אשכול של מין בושם] דָּוִד [אוהבי] לִי בְּכַרְמִי [בפרדס שלי, שהוא ב] עֵין גֶּדִי [שם מקום בארץ ישראל],

[ומפרש אשכול] מו שהכל שלו, [הכופר, דודי] מכפר לי, על [עין גדי] עוֹן גְּדִי עוֹן עגל, שהוא מין צמחה [מרבנו בלשון גדי על העגל. וראה מהרש"א], לשון אחר [עין גדי] לשון עבודה זרה, העורכים לגד שלחן [ישעיהו סה] [ומפרש המילה "בכרמי" שכרמתי לי שאספתי, להמאות אלהות הרבה, כדכתיב אלה אלהיך ישראל (שמות לב),

מאי משמע דהאי כרמי לישנא דמכניש הוא? אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן, כדתנן, כסא של כובס, שכורמים עליו את הכלים שמאספין עליו את הצגדים, והוא דף ארוכה ומנוקבת נקבים הרבה, ומניח המוגמר תחתיה, והכלים מתגמרין (מ. דס"ה) דרך הנקבים, לישנא דמיכנס גרסינן:

2. וא"ר יהושע בן לוי, מאי דכתיב שיר השירים ה יג לְחַיִּי [ומפרש לחיים על הדיבור היוצא מבין הלחיים], [לחיי מלשון לוחות, דהיינו כל דיבור ודיבור שבלוחות שיצא וכו', וענין הבשמים להשיב נפשם כי היו חלשים מחדרת הקולות. מהרש"א] פְּעֻרוֹתַ הַפֶּשֶׁם, כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה, נתמלא כל העולם כולו בשמים,

וכיון שמדיבור ראשון נתמלא, דיבור שני להיכן הלך?

הוציא הקב"ה הרוח מאוצרותיו # [לעשות מקום לאצור את ריחות של כל הדברות], והיה מעביר [מן העולם] ראשון ראשון לנן עדן, שנאמר שיר השירים ה יג לְחַיִּי פְּעֻרוֹתַ הַפֶּשֶׁם מְגִדְלוֹת כְּרִקְחִים שִׁפְתוֹ תִּתִּי שְׁוֹ שְׁנִים [גם על דיבור השני] נִטְפוּ ת מוֹר עֲבָר על שהעביר [לריח מדיבור הקודם],

אל תקרי [בש"ס יש 98 פעמים לשון זה, ובעיקר באגרתא, ובמסכת ברכות יש 19 פעמים, ו 13 פעמים במס' שבת, ו 8 פעמים במס' מגילה, ו 7 פעמים במס' סוטה], [וצ"ע איך יכולים לומר "אל תקרי" למה לא ! ודאי אני קורא כמו שכתוב. ע"פ האילת השחר] שושנים, אלא ששני נים [ר"ל דיבור שני יש לו

אבני חן למסכת שבת

צריכין שבות,

שוב מה כתיב בה, לא תשא, משא ומתן יש ביניכם,

שוב מה כתיב בה, כבר את אביך ואת אמך, אב ואם יש לכם,

שוב מה כתיב בה, לא תרצה, לא תנאף, לא תגנוב, קנאה יש ביניכם שאתם צאים על ידה לדי רציחה, יצר הרע יש ביניכם [ראיתא בזהר שבלי יצר הרע לא היה חריותא דשמעתתא, וא"כ שאין למלאכים יצר הרע ואין להם חריותא דשמעתתא למה להם תורה. שמעתי מרש"פ לאנגואם שליט"א],

מיד הודו לו להקב"ה, שנאמר תהלים ח' ה' אֶדְרִינֵנוּ מִהָאֲדִיר שְׁמֶךָ בְּכָל־הָאָרֶץ וגו', ואילו תנה הודך על השמים לא כתיב,

מיד כל אחד ואחד נעשה לו אוהב, ומסר לו למדו דבר, שנאמר תהלים סח יט עָלִיתָ לְמָרוֹם | שְׁבִיתָ שְׁבִי לְקָחַת מִתְּנוּת פְּאָדָם, בשכר שקראוך אדם שמרפון וקראוך אלס נוזר מאלמנה, לשון שפלות לקחת מתנות,

אף מלאך המות, מסר לו דבר סודי להקטיר מחממות קטורת בשעת מגפה, ולעמוד בין הממס וצין המים שנאמר במדבר יז ויתן את הקטורת ויכפר על העם, ואומר ויעמוד בין המתים ובין החיים וגו', אי לאו דאמר ליה מלאך המות מי הוה ידע הלא בתורה לא נכתב:

6. וא"ר יהושע בן לוי, בשעה שירד משה מלפני הקב"ה, בא שטן ואמר לפניו רבונו של עולם, תורה היכן היא [איזה מקום למטה שתוכל להתקבל התורה שהרי ארוכה מאד מאד. מהרש"א], אמר לו נתתיה לארץ [שהוא כלל עולם התחתון. מהרש"א],

הלך [השטן] אצל ארץ [השר הממונה על הארץ. מהרש"א], אמר לה תורה היכן היא [שהרי ארוכה מאד מאד וחמיעוט אינו מחזיק המרובה, ואי אפשר להתקיים בה. מהרש"א], אמרה לו איוב כח כג אֵל הַיָּם הַבֵּין יָרִיכָהּ וְהוּא יָדַע אֶת־מָקוֹם מְנַחֵה: כִּי כִּי־הוּא לָקַח וְתִתְּנָהּ יָבִיט תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם וְיִרְאֶה: כִּי לָעֵשׂוֹת לָרוּחַ מִשְׁקָל וּמִיָּם תִּפְּן בְּמִדָּה וּגְו',

הלך אצל ים [שר של ים. מהרש"א], ואמר לו אין עמודי,

הלך אצל תהום, א"ל אין בי, שנאמר איוב כח יד תָּהוּם אֵם אָמַר ל' א' בִּי־הִיא [כי לא תוכל להחזיק אותם ג"כ התהום. מהרש"א], וַיֵּם אָמַר אֵין עֲמֻדִי,

שגנוזה לך [פ' שהתורה נבראת אלף דורות קודם נתינתה, וגנוה עד אז] תשע מאות ושבעים וארבעה 974 דורות קודם שנברא העולם [פ' שהתורה נתנה לאחר כ"ו דורות, י' דורות מאדם עד נח, ועוד י' עד אברהם, ואח"כ יצחק, יעקב, לוי, קהת, עמרם, משה, וכיון שהתורה אלף דורות קודם שניתנה, וכ"ו דורות היה משנברא העולם, נמצא שהתורה נבראת 974 דורות קודם בריאת העולם],

[ראה גליון הש"ס מה שהביא מדרש], צלפים שנה # [לא הבנתי מה חשבון של אלפים שנה ל 974 דורות ?] היו עמידין דורות הללו להצדקות, שנאמר (מלכים קה) דבר זה לאלף דור, ורואה הקדוש ברוך הוא שאין העולם מתקיים בלא תורה כל כך והעציר, ולא בראי, ומתנה לעשרים ושש דורות [פ' שברא העולם בלי תורה, ונתנה רק אחר כ"ו דורות], הכי שמכרו משע מאות ושבעים וארבעה דורות מאלף,

אתה מבקש ליתנה לבשר ודם,

תהלים ח' ה' מִהָאֲדִיר שְׁמֶךָ בְּכָל־הָאָרֶץ וּבֶן־אָדָם כִּי תִפְקְדֵנוּ [פסוק ב] ה' אֶדְרִינֵנוּ מִהָאֲדִיר שְׁמֶךָ בְּכָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־תִּנֶּה הו' דָּךְ עַל־הַשָּׁמַיִם אֲדִיר הוּא הַרְבֵּה בָּרָךְ, ואין ראוי לך לימן הודך שם, כי אם על השמים,

אמר לו הקב"ה למשה החזיר להן תשובה [וצ"ע ולמה לא ענה להם הקב"ה. אילת השחר], אמר לפניו רבש"ע מתיירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם, אמר לו אחוז בכסא כבודי וחזור להן תשובה, שנאמר איוב כו ט מֵאֲחֻז פְּנִי־כִסֵּה פָרָשׁוֹ עָלָיו עֲנֵנוּ ,

ואמר ר' נחום, [פ' מלבד זה שהיה משה רבינו אחוז בכסא הכבוד] מלמד שפירש שדי מזוי שכינתו פירש שדי מזוי נוטריקון של פרש ועננו עליו [שהקב"ה שמרו שלא יזוק] [ראה סוכה ה.],

אמר לפניו רבונו של עולם, תורה שאתה נותן לי, מה כתיב בה, שמות כ אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, אמר להן למצרים ירדתם, לפרעה השתעבדתם, תורה למה תהא לכם,

שוב מה כתיב בה, לא יהיה לך אלהים אחרים, [וכי] בין עמים אתם שרויין שעובדין

דף פ"ט ע"א

עבודת גלולים,

שוב מה כתיב בה, זכור את יום השבת לקדשו, כלום אתם עושים מלאכה [אף שמלאכים נשלחים לשליחות, וכן מה שאמרו שכל עשב יש לו מלאך שאומר לו גדל, אין זה מלאכה. אילת השחר], שאתם

אבני חן למסכת שבת

מיד צעליה אחר אמר לו במדבר יד ועתה יגדל נא כח ה' כאשר דברת,

8. [ו] אמר ר' יהושע בן לוי, מה דכתיב שמות לב וירא העם כי בושש משה, אל תקרי בושש אלא באו שש,

בשעה שעלה משה למרום להר, אמר להן [משה] לישראל, לסוף ארבעים יום בתחלת שש צמוך שש שעות אני בא הם סגורים שאותו יום שעלה צו מן המנין הוה [ובין שסיון לעולם מלא, נשאר בסיון 24 יום, ועוד 16 מתמוז],

והוא אחר להם [פי' בוונתו היה] ארבעים יום שלימים, יום ולילו עמו, ויום עלייתו אין לילו עמו [ונמצא שנשארו בסיון 23 יום ועוד 17 בתמוז], שהרי בשבעה צסיון עלה, נמצא יום ארבעים בשבעה עשר בתמוז היה,

לסוף מ' יום בשעה עשר בא שטן ועירבב את העולם והראה דמות חשך ואפילה, דמות ענן וערפל וערצוציא, לומר ודלי מת משה, שהרי באו כבר שש ולא בא,

ואי אפשר לומר שלא טעו אלא ציום המעונן, צין קודם חנות לאחר חנות, שהרי לא ירד משה עד יום המחרת, שנאמר וישימו ממחרת וגו', [שמן] הוא יצר הרע המחטיא את האדם, הוא העולה ומסטיין, [והאומרים] דהוא מדת הדין אין הגון בעיני,

אמר להן [שמן לישראל] משה רבכם היכן הוא? אמרו לו עלה למרום, אמר להן באו שש שקבע לכם ולא השגיחו עליו, מת ולא השגיחו עליו, הראה להן דמות מותו, והיינו דקאמרי ליה לאהרן שמות לב כי זה [פי' שראו את מיטתו] משה האיש וגו':

א"ל ההוא מרבנן לרב כהנא, מי שמיע לך מאי הר סיני, א"ל [רב כהנא] הר שנעשו בו נסים לישראל,

[ומקשה] הר ניסאי מיבעי ליה? אלא הר שנעשה סימן טוב לישראל,

[ומקשה] הר סימנאי מיבעי ליה?

א"ל [רב כהנא לההוא מרבנן], מ"ט לא שכיחת קמיה דרב פפא ורב הונא ברבי דרב יהושע, דמעיני באגדתא, דרב חסדא ורבה ברי' דרב הונא דאמרי תרווייהו, מאי הר סיני, הר שירדה שנאה לעכו"ם לאומות העולם עליו שלא קבלו צו תורה [ועי"ז] שנה אותם הקב"ה, # או שעי"ז שנה הגוים את ישראל שקבלו את התורה וקיבלו כל הסגולות שבא להם עם קבלתה],

והיינו דאמר ר' יוסי בר' חנינא, ה' שמות יש לו [לחורב, סיני],

איוב כח כב אֲבִירָו [וְיָמֹת] [הלך אצל אבירן ומות שהוא שר ממונה על הגיהנם כי שם אפשר שתנתן התורה מצד מקומו שהוא גדול הרבה, כמו"ש העולם אחר מששים בנן, וגן אחר מס' בערן וערן א' מס' בגיהנם. שטן],

אָמְרוּ, בְּאֲזִינוּ שְׁמֵנוּ שְׁמֵנוּ [דהיינו שלא קבלנוה, אבל שמענו בנתינתה כמו"ש בפ"ב דובחים וישמע יתרו, מתן תורה שמע, כשנתן הקב"ה תורה לישראל היה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו. מהרש"א],

חזר ואמר לפני הקב"ה, רבש"ע חיפשתי בכל הארץ ולא מצאתיה, אמר לו לך אצל בן עמרם [שהקב"ה חורה להשטן שנתן התורה ליד בן מי שהיה אביו כמלאך ה' שאין מלאך המות שולט בו, כמו"ש דעמרם מת בעצמו של נחש. מהרש"א, ועיין מהרש"א עוד הרבה על כל הסוגיא],

הלך אצל משה, אמר לו תורה שנתן לך הקב"ה היכן היא [שא"ל לך לקיימה מעומק המושג וקוצר המשיג, דילור אשה אתה. מהרש"א], אמר לו וכי מה אני שנתן לי הקב"ה תורה [ס"ד שרצה משה להשתמש במינו],

א"ל הקב"ה למשה, משה בדאי אתה צממיה [הגם שאינו שקרן, מ"מ בוונתו היה להבחישי],

אמר לפניו [פי' אמר משה שכונתי היה לומר שלא הייתי ראוי שיתן לי הקב"ה את תורתו, ולא היה כוונתי להבחישי], רבוננו של עולם חמודה גנוזה יש לך, שאתה משתעשע בה בכל יום, אני אחזיק טובה לעצמי,

אמר לו הקב"ה למשה, הואיל ומיעטת עצמך, תקרא על שמך, שנאמר מלאכי ג' זכרו תורת משה עבדי וגו':

7. וא"ר יהושע בן לוי, בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה שהיה קושר כתרים לאותיות כגון הך דאמריין צפרק הצונה (שצנת קד). תגא דקו"ף לגבי רי"ש,

וכן שטעני"ז ג"ץ שצריכין כל אות שלשה זיונים כדאמריין (צמנחות כט:), ראש הזי"ן נמתח לימין ולשמאל [ו. ממ"נ] צגנו מעט, וכן ראש השי"ן השמאלי, וכן כל ראשי שבע אותיות הללו, צכל מקום שהן,

אמר לו, משה [וכי] אין שלום אין דרך לימן שלום בעירך צמקומך,

אמר [ענה משה] לפניו, כלום יש עבד שנותן שלום לרבו,

א"ל [הקב"ה למשה] היה לך לעזרני לומר תללם מלאכתך [פי' להתפלל שיתן עזר לעמו לישראל למושל ביצרם לקיים התורה, כי עזרתם של ישראל היא עזרתו של הקב"ה, וכדאמריין התם [בויקרא רבה ט ג] שישועתם של ישראל היא ישועתו של מקום. ריטב"א],

אבני חן למסכת שבת

1. מדבר צין, שנצטוו ישראל עליו,

2. מדבר קדש, שנתקדשו ישראל עליו,

3. מדבר קדמות, שנתנת [תורה שהיא] קדומה עליו,

4. מדבר פארן

דף פ"ט ע"ב

שפרו ורבו עליה ישראל דכל אחד נמנענה אשתו זכה, צמזות שוכו לסם לאהליכס, ולא ידענא היכא רמינא [וראה לעיל ל. וטו' ב' לב, שנתעברו בשותיהן של כל אחד ואחד, וילדה זכר. ניצוצי הש"ס],

5. מדבר סיני, שירדה שנאה לעכו"ם עליו, ומה שמו חורב שמו,

ופליגא דר' אבהו, דא"ר אבהו הר סיני שמו, ולמה נקרא הר חורב, שירדה חורבה לעכו"ם עליו [פי' שבא להם חורבן, היינו עונשים על שלא רצו לקבל את התורה]:

[שנינו במשנתנו] מנין שקושרין לשון של זהורית [בראש שעיר המשתלח שנאמר אם יהיו חטאיכם וגו'] וכו': [ומדריק] כשנים, כשני מיבעי ליה דומיא דכשלג [לשון יחיד], דלא כמיז כשלגים?

א"ר יצחק, אמר להם הקב"ה לישראל, אם יהיו חטאיכם כשנים הללו [ווי' די יארן] שסדורות ובאות מששת ימי בראשית, ועד עכשיו, כשלג ילבינו,

[שימי אדם מתחלק לג' חלקים, ילדות, ובחרות, וקנה, ובכל חלק מהם יתאוה לתאוה אחרת, ע"כ אמר אם חטא כפי שני שהבחור מנאף והוקן רודף אחר הכבוד ומשתכר אין חטאם גדול כל כך, כמו זקן מנאף ובחור משתכר בין משתיו. קרבן העדה בירושלמי]:

דרש רבא, מאי דכתיב ישעיה א יח לכו-נא, ונבכה [ענין בירור דבר. מצ] יאמר ה' אסי-יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו אסי-ידימו כחו לע פצקו יקו, לכו נא ! בואו נא מיבעי ליה, [ועוד קשה] יאמר ה' ! אמר ה' מיבעי ליה,

[אלא] לעתיד לבא יאמר להם הקב"ה לישראל, לכו נא אצל אבותיכם ויזכירו [והם יבררו] אתכם [את דינכם],

ויאמרו לפניו רבש"ע, אצל מי נלך, אצל אברהם שאמרת לו בראשית טו"ג ויאמר לאברהם ידע תדע בירג' ! יתה-יזכה בארץ ל' א' להם ויעבדום וענו אתם ארבע מאו' ת שנה, ולא בקש רחמים עלינו,

אצל יצחק שבירך את עשו בראשית כו מ ועל-חרקה תהיה ואת-אחיה מעבד ויהיה פאשר תריד ופרקת עליו מועל צוארה, ולא בקש רחמים עלינו,

אצל יעקב שאמרת לו בראשית מו ד אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלה גס-על ה' [אלד עמך], גלות אחד, "אעלך" גלות שני, "גס" גלות שלישי, "עלה" גלות רביעי. דס"ה] כאן רמז ארבע גלויות, גם ריבויא הוא, ולא בקש רחמים עלינו, אצל מי נלך,

עכשיו ישעיה א יח לכו-נא, ונבכה יאמר ה' אמה אמור המוכחה [הבירור], וכן אנו מוליך,

אמר להן הקב"ה הואיל ותליתם עצמכם בי [שאני אברר את דינכם], אסי-יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו אסי-ידימו כחו לע פצקו יקו:

א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן, מ"ד ישעיה סג טו כפי-אתה אבינו, [כנגד ימק אמרו, והוא אמר להם, הלאו כנגד הקדוש ברוך הוא שהוא אבינו]. רש"י לקמן], פי אברהם ל' א ידענו, וישאל ל' א יפירנו, אתה ה' אבינו גאלנו מעו' לם שמה,

לעתיד לבא, יאמר לו הקב"ה לאברהם, בניך חטאו לי, אמר לפניו, רבש"ע ! ימחו על קדושת שמך הואיל שחטאו, וימקש שמך בעולם, כשמעשה דין בעוברין על דברך,

אמר [הקב"ה] אימר ליה ליעקב, דהוה ליה צער גידול בנים, אפשר דבעי רחמי עליהו, אמר ליה בניך חטאו, אמר לפניו רבש"ע ימחו על קדושת שמך,

אמר [הקב"ה] לא בסבי [באברהם] טעמא ולא בדרדקי [יעקב הצעיר] עצה,

אמר לו ליצחק בניך חטאו לי, אמר לפניו רבש"ע בני ולא בניך ! [דוקא יצחק שהיה מדת הרין המליץ טוב על ישראל. וראה יוסף דעת] בשעה שהקדימו לפניך נעשה לנשמוע קראת להם שמות ד בני בכורי [ישראל] [בא לפרש שהרי פסוק זה נאמר הרבה זמן קודם מתן תורה] שהיה גלוי לפניך שהן עמדין לומר לפניך נעשה ונשמע, לקבל עולך מאהבה כניס, עכשיו בני ולא בניך,

ועוד [נעשה חשבון] כמה חטאו, כמה שנותיו של אדם שבעים שנה, דל עשרין דלא ענשת עליהו [להו] שכן מצינו בדור המדבר, שלא ענש הקדוש ברוך הוא אלא מעשרים שנה ומעלה, דכמיז [במדבר יד] במדבר הזה יפלו פגריכם וגו' מנן עשרים שנה ומעלה אשר הלינותם עלי,

אבני חן למסכת שבת

פשו להו חמשיין, דל כ"ה דלילותא פשו להו כ"ה,

דל תרתי סרי ופלגא דצלוויי, ומיכל, ורבית הכסא, פשו להו תרתי סרי ופלגא,

אם אתה סובל את כולם מוטב, ואם לאו פלגא עלי ופלגא עליך, ואת"ל כולם עלי, הא קריבית נפשי קמך [בעקדת יצחק],

פתחו ואמרו [ישראל לעתיד לבא] כי [מלת "כי" נמוך בטעות. ממו"נ] אתה אבינו כנגד יצחק אמרו, והוא אמר להם הלא כנגד הקצ"ה שהוא אציקס, אמר להם יצחק עד שאתם מקלסין לי, קלסו להקב"ה, ומחוי להו יצחק [את] הקב"ה בעינייהו [הראה להם יצחק את הקב"ה בעיניהם], מיד נשאו עיניהם למרום, ואומרים ישעיה סג מו אֶתְּהּ ה' אֲבִינוּ גָּאֻלְנוּ מֵעוֹלָם שְׁמָהּ,

א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן, ראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל כדרך כל הגולים, שהרי על פי גזרת גלות ירד לשם, אלא שזכותו גרמה לו,

דכתיב הושע יא ד פְּחָבְלִי אָדָם [ולא כבהמה] אֲמִשְׁכֶּם פְּעֻבוּ תוֹת אֶהְיֶה נִשְׁכָּל מִיַּת הָאָדָם, משכמים למצרים צמזלים, ולא נשגללאות, וְאֶהְיֶה לָהֶם פְּמִרְיָמִי עוֹלָל עַל לְחִיָּהֶם כַּאֲשֶׁר הִסְכֵּל וּמִסִּיעַ לְנַהֲמָם לְהִרִים עוֹלָה מֵעַל זֹאֲרָה צְלוּסִין [boards] וּצְמֻקִּיּוֹת, וְאִטְּ אֶלְיוֹ אוֹ כִּילִי הַטִּימִי לִסָּם כַּח לֵהֲכִיל [אויסצוהאלטן] אֶת עֲצוֹת הַפֶּרֶךְ;

[כמו החורשים הרחמנים המרימים העול מעל לחיי הבהמה להקל ממנה כובד משא העול. מצודות דוד, והדר"ק פ' שמרחמים על העגלה שלא תהיה חורשת יותר מדי, ומרימין העול מעל צוארה ותולין אותה על לחיה כדי שלא תמשך, ותניח מניעתה שעה או שעות ביום, והמהר"י קרא פ' כאיכר זה המרחם על בהמתו, מרים העול וסומכו בידו, כדי שלא יכבד על צוארו, ורש"י שם פ' כאיכרים המוכים המרימים עול בידיהם ע"י לווחים להקל מעל הפרה החורשת, ועיי"ש ברש"י עוד, ומיהו לכל הפירושים צ"ל "מעל"],

מתני': המוציא עצים, [שיעור להתחייב] כדי לבשל ביצה קלה כזר מפורש [לעיל פ':] שזה [שזו. דס"ה] צילת מרגנולת, שהיא קלה לצל, ולא בשיעור [כשיעור. דס"ה] כל [ה. דס"ה] צילת שיעור, אלא כגרוגרת מצילה קלה, צעודן למין [כמה עצים צריך לבשלה],

תבלין, כדי לתבל ביצה קלה, ומצטרפין כל מיני מצלין זה עם זה,

קליפי אגוזין הגדילה על גבי הקליפה [שעל גבי הקליפה הקשה גדילה קליפה רכה, שנופלת בגמור פרי], קליפי רמונים, איסטים סטים קרו"ג [צבע כמו תכלת] ופואה וורנ"א [עשב שצובעים בו אדום] כדי לצבוע בהן בגד

קטן, פי סבכה כראש הסככה שעשאה בקליעה, נותן [העשויה קלועה, נותנים. דס"ה] מעט בגד,

מי רגלים [שהיו מכבסין בהן, לאחר שהחמיצו כדאמרין בנדה סב.], נתר מין אדמה שקורין ניטר"א [native carbon of soda], ובורית [kind of soap] [cimolian earth, a clay, use in cleaning clothes also] קמוליא, [in medicine] ואשלג [a kind of alkali or mineral used as a soap], בגמרא מפרש להו כדי לכבס בגד קטן, פי סבכה [net, head covering],

רבי יהודה אומר, כדי להעביר את הכתם של דם נדה, שאנו הסמנין [הסממנים. דס"ה] מעצירין על הכתם של דם נדה צנגד לטהרו [שאם אינה עוברת זה סימן שהוא צבע ולא דם]:

נב': תנינא [הא כבר שנינו לעיל פ':] חדא זימנא, קנה כדי לעשות קולמוס, אם היה עב או מרוסס, כדי לבשל ביצה קלה שבביצים, טרופה ונתונה באילפס?

מהו דתימא התם הוא דקולמוס [דקנה. ממ"נ] מרוסס הוא דלא חזי למידי אלא להסקה, אבל עצים דחזו לכבא דאקלידא שן של מפמח, אפילו כל שהוא, קמ"ל:

[שנינו במשנתנו] תבלין כדי לתבל ביצה קלה [ומצטרפין זה עם זה]: ורמיניהו אמתניתין, דקמי מצלין מצטרפין, שני מינין לכשיעור,

[שנינו במשנה דערלה פ"ב מ"י] תבלין, שנים וג' שמות ממיין אחד [פ' בולם נקראין "פלפל", כגון] פלפל לבן, [ו. דס"ה] שחור, וארוך,

או משלשה מינין [ושם אחד. אבל תימה וכי בשביל שיש להם [למשל תבלין מותק ותבלין חריף יש להם] שם אחד [איסור אחד כגון שניהם של אשירה] יש להן להצטרף יותר, מה מעיל השם לגרום הצירוף, כיון שהם שני מינין ואין טעמם בשוה, ומפרש ר"ת דג' עניני איסור כגון של ערלה או של בלאי חכרם, ושל אשירה, ושל עיר הנדחת קרי ג' שמות וכו'. תוס') אפילו מן שלשה מינין, והם (שם אחד) של איסור [פ' אם נתן פלפל מכמה מיני איסורים לתוך התבשיל], אסורין אם מיצלו צהן את הקדרה,

ומצטרפין זה עם זה למצלה, אם אין צהל אחד כדי למצל, ונצטרפו ומיצלו, ואמר חזקיה הא דקמי מצטרפין,

דף צ' ע"א

במיני מתיקה שגו עסקין [שאם יתן עירוב התבלינין לתוך קדירה יתן בה טעם ערב], הואיל וראויין למתק קדירה שכולן מיני מתיקת קדירה, אצל מין אחד [שמשבח את עריבות הקדירה] אין מצטרף, ומתנימין לא מפליג,

אבני חן למסכת שבת

טעמא דחזו למתק את הקדירה, הא לאו הכי, לא?

[ומתרי] הכא נמי [במשנתנו דקתני דמצטרפין מיירי ב] חזו למתק:

חלבצין

מיתיבי, הוסיפו עליהן לענין שניעית החלבצין לטרו"ן [bulb of ornithogalum] [ובערוך ערך חלבץ פירש, פויגיל מילך, פי' זרע כמין בצים ויוצאין מן פירול"א, איכא דאמרי ביצי נץ החלב הוא פרח לבן], והלעיגון לענה [wormwood], והבורית, והאהל [aloe],

ואי ס"ד [דבורית הוא] כבריתא, כבריתא מי איתא בשביעית,

[והתנן] [והתניא], זה הכלל כל שיש לו עיקר שנשרש גלגל, יש לו שביעית, ושאיין לו עיקר אין לו שביעית, ולפי דעמי, מוריסא דגרסינן במסכת עבודה זרה [יד. מרי גווגא מוריעת' נייעהו], דנר שאין לו שורש [עיקר] הוא, כמו זה [כבורית שהוא מין אדמה], ולא כמו שמפרשין אותו פיוג"א [pine tree] [אורן]?

אלא מאי בורית אהלא [aloe],

והתניא, והבורית ואהלא? (אלא) תרי גווגי אהלא:

[שנינו במשנתנו] קימוליא: אמר רב יהודה, שלוף דויגן [לשון זה גם ביבמות קטן; ונדה סב.] לא אימפרש, אכל כך שמו [ועשב הוא שמייעשין אותו וטוחנין אותו ורוחצין בו את ידיהם [ו]הוא מוציא הוזהמא. ערוך ערך אשלג א]:

[שנינו במשנתנו] אשלג: אמר שמואל, שאילתינהו לכל נחותי ימא [הלשון "נחותי ימא" יש 10 פעמים בש"ס], ואמרו לי שו' נאנה שמויה [kind of alkali], ומשתכח [והוא נמצא] בנוקבא דמרגניתא [בחורין של מרגליות], ומפקי ליה [ומוציאין אותו] ברמצא [מכשיר מחודד] דפרזלא פוריידור"א של צחל:

מהני: פלפלת [שיהא חייב על הוצאתו], כל שהוא ואינו פלפל שלנו, ונגמרא מפרש כל שהוא למאי חזי,

ועטרין כל שהוא [a sort of resin used for lighting in place of oil, resin= sort of substance exuded from various plants and trees],

מיני בשמים לריח טוב, ומיני מתכות, כל שהן ראוי לדרבן קטן,

[שנינו במשנתנו] קליפי אגוזין וקליפי רמונים, סטים, ופואה, כדי לצבוע בגד קטן: ורמינהי [על מה ששנינו במתני' שאינו חייב עד שיהיה בה כדי לצבוע בגד קטן, ובכרייתא שנינו שחייב גם בשיעור קטן יותר דלצבוע דוגמא לאירא],

המוציא סמנים [סממנים] שרויין, כדי לצבוע בהן דוגמא לאירא מעט צמר, שהוא כמין דוגמא שמראה הצבע לזעל הבית, מה תספוק, או מה, והוא כדי ליתן צלילא של קנה של גרדי, ושיעור מועט?

[הא איתמר עלה] אמר רב נחמן, אמר רבה בר אבוחה, לפי שאין אדם טורח לשרות סממנים, לצבוע בהן דוגמא לאירא ומתנישין צלילין שרויין, והנא לשרות, אינו שורה פחות מכדי בגד קטן [אבל אם הם שרויין כבר חייב גם בכדי לצבוע בהן דוגמא לאירא]:

[שנינו במשנתנו] מי רגלים: תנא [לקמן קטן], מי רגלים, עד בן מ' יום [מי רגלים "בן" מ' יום. אין גירסא זו נכונה דמשמע של קטן בן מ' יום, ובגדה פרק האשה (דף סב.) גבי ז' סממנין מעבירין קתני, כל הני דהכא, ומי רגלים, וקא בעי התם בנמרא דילד או מוקן,

ואית דגרסי של מ' יום, ואין נראה דהתם נמי תניא ומי רגלים שהחמיצו וכמה חימוצן שלשה ימים,

ונראה כספרים דגרסי עד מ' יום, דמנ' ימים עד מ' מעבירין אותם על הכתם, אבל תוך ג' ולאחר מ' אין מעבירין].

[שנינו במשנתנו] נתר: תנא [השיעור לכבס בגד קטן הוא רק ב] נתר אלכסנדרית [שהוא חזק ושיעורו מועט. מאירי], ולא נתר אנפנטרין מקום [ששיעורו יותר, # אבל צ"ע שאם אינו חזק כמו האלכסנדרית אז מובן שצריך יותר ממנו לכבס בגד קטן, אבל מ"מ גם של אנפנטרין למה לא יהיה שיעורו כדי לכבס בגד קטן?],

[נראה כי ההבדל בין שני מיני נתר אלה הוא לא רק במקום הפקתם, אלא בדרך הפקתם ובטיבם, נתר אלכסניה שנמצא כמינרל במצרים, ואילו הנתר שנעשה באנטיפטרים בארץ ישראל הופק כפי הנראה מאפרם של צמחים. שטן]:

[שנינו במשנתנו] בורית: אמר רב יהודה, זה חול, והתניא הבורית והחול? אלא מאי בורית, כבריתא @ גפרית [sulfur],

אבני חן למסכת שבת

[בערוך בערך "כל" פ' דבמקדש ראשון מפני רוב קדושה שהיתה בו, לא הוה צריך כליא עורב, וליתא דבפ"ק דמועד קטן [טז.] מוכח בהדיא שהיה במקדש ראשון כליא עורב. תוס', וראה על הגליון]

ואיכא דאמרי, אחרים אומרים לא יפחות מכליאי עורב, וכמה? אמר רב יוסף, אמה על אמה,

נחשת לא יפחות ממועה כסף נחשת שזה מעה כסף,

תניא, רבי אליעזר אומר, לא יפחות מצינורא קטנה של נחשת מולג קטן, [כעין] שטוין זו זהב, ולדק הציט למאי חזי,

למאי חזיא? אמר אביי, שמחטטין בה את הפתילות ומנקדין [ומנקדין] ראשיה, לעדוי מושכן [להסיר החושך מהם, כדי שיאירו היטב], מוקיי"ר בלעז (לקנה, לנגב) ומקנחין הנרות:

[שנינו במשנתנו] מקק ספרים ומקק מטפחת: א"ר יהודה, מקק דסיפרי, תכך [שם תולעת] דשיראי [של בגדים], ואילא דעינבי [ותולעת של ענבים], ופה דתאני [ותולעת של תאנים], וזה דרימוני כל אלו תולעין הן שכל מין ומין, ומלקין בשמותיהם, תכך, איילא, פה, הוה, כולחור סכנתא לאוכלן,

ההוא תלמידא, דהוה יתיב קמיה דר' יוחנן, הוה קאכיל תאיני, אמר ליה, רבי ! קוצין יש בתאנים היה מולעת יושב ונוקב בגרונ, ודומה שהא קוז, א"ל [ר' יוחנן לההוא תלמידא] קמליה פה [תולעת ששמו "פה" הרגו] לדין [לאיש זה] הרגו פה לדין:

מתני': המוציא קופת הרוכלין מוכרי בשמים לקישוטי נשים, ויש להן קופות קטנות לנרות בשמים, אף על פי שיש בה מינין הרבה, אינו חייב אלא חמאת אחת דכולה מדא הוצאה היא,

זרעוני גינה, פחות מכגרוגרת דאף על גב דכל האוכלין שיעורן כגרוגרת, הני כיון דלזרעה קיימי, בפחות מכגרוגרת נמי מיחייב,

ר' יהודה בן בתירה אומר, חמשה [שכן דרכן לזרע בערונה. הוין עשיר],

דף צ' ע"ב

[המוציא] זרע קישואין [cucumbers], שנים משוג הוא, ומייב בשני גרגרין מרלא ערביהו נראה דאין מצטרפין. הוין עשיר],

זרע דילועין [a general name for cucumbers, pumpkins], שנים,

מאבני המזבח, ומעפר המזבח, מקק ספרים אכילת תולעת, אוכלת הספרים ומרקבן, ושמו מקק, ומקק מטפחותיהם, כל שהוא, שמצניעין אותן לגנוזן שכל דבר קדש טעון גניזה,

רבי יהודה אומר, אף המוציא משמשי ע"ז כל שהוא, שנאמר דברים יג. ולא ידבק בידך מאומה מן החרם אלמא אחשביה קרא לאיסורא, והא דתנן (לעיל עה:) כל שאינו כשר להנניע כו' ואוקימנא למעוטי עצי אשירה, ללא כר' יהודה:

נב': [שנינו במשנתנו] פלפלת כל שהוא למאי חזיא? לריח הפה:

[שנינו במשנתנו] עיטרן כל שהוא: למאי חזיא? לצילחתא כאז חצי הראש:

[שנינו במשנתנו] מיני בשמים כל שהן: ת"ר, המוציא ריח רע, כל שהוא כגון שמעטין צהן חולין וסניוקות, כגון חלטים [מלחית. יעז"ץ] [a plant used for spice or medicine] [ידך זה נזכר לקמן במשנה דף ק"ב ע"א. ראה ילקוט המאירי] להצריח מעליו מוסיקין,

שמן טוב, כל שהוא,

ארגמן, כל שהוא צבע שזעפין בו ארגמן, וטעמא לא איתפרש, ולי נראה שגם הוא ראוי להריח,

ובתולת הוורד עלה של וורד [rose] צמור [צייחור. דס"ה] אחת [a young shoot] [a closed rose from a rose tree]

[שנינו במשנתנו] מיני מתכות כל שהן מתמימן היא: למאי חזו?

תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר, שכן ראוי לעשות ממנה דרבן קטן,

ת"ר, האומר הרי עלי ברזל לדק הציט, אחרים אומרים, לא יפחות מאמה על אמה,

למאי חזיא? אמר רב יוסף, לכליאי [צערפין ו. פרש"י כליא לשון שמגרש את העורצין] עורב [לשון זה במו"ק ט., ערכין ו.] טבולות של אמה [על אמה] היו עושין, והן חדין כסכין סביבותיהם, ומסמדין חדין כסולן [בולטין בכל הטבלא], ומחפין צהן גגו של היכל למנוע את העורצים מלישז [שס. דס"ה],

אבני חן למסכת שבת

זרע פול המצרי, שנים,

צורי דקל נזרים קלופים לעשות קלים, שנים לשמי צמי נירין,

תורי דקל דקין מנורי, והן מן הסיב הגדל סביבותיו אחת ולא ידעמי למאי חזי:

[שנינו במשנתנו] ציפורת כרמים בין חיה בין מתה, כל שהוא: מאי ציפורת כרמים? אמר רב, פליא ביארי קך שמו,

אמר אביי, ומשתכח בדיקלא דחד נבארא דקל צמור, של נכר עדיין אלא ציב אחד, שגדל סביבותיו וזכורו,

ועברי לה לחוכמא לפתוח הלך, אכיל ליה לפלגא דימיני' [דימינא. ד"ס] [אוכל את חלק הימיני של החגב], ופלגא דשמאליה [וחציה השמאלי] רמי לה [משליך אותה] בגובתא קנה דנחשא, וחתים לה [וחותם את הקנה] בשיתין לאו דוקא [שששים הוא מספר של גזמא], אלא מכסהו כסוין הרבה, כגון זפת, ושעור על גבה, ואדמה, גושפנקי חותמות,

ותלי לה [ותולה קנה זו החתומה] באיברא דשמאלא צמור השמאלי, וסימנך [לשון זה יש 72 פעמים בש"ס, ועוד 14 פעמים וסימנך בלא יו"ד] קהלת ל כ חכם לימינו ולב כסיל כגון זה, שערך לפקם לב לשמאלו גמלה. דס"ה],

וחכים כמה דבעי [ונחכם כמה שרצה # מושמע שיכול האדם לעשות פעולה שיחכם וזה תלוי ברצון !], וגמר כמה דבעי [ולומר כמה שרצה], ואכיל ליה לאידך פלגא [ואכיל ליה לחציה האחרת שהיה חתום בקנה] נתר דאחסיס, דאי לא אכיל ליה, אלא שדי ליה, מיעקר [מייקר. ד"ס] תלמודו ותכמתו שלמד על ידו נעקר ממנו:

[שנינו במשנתנו] ר' יהודה אומר, אף המוציא חגב חי טמא כל שהוא כו': ותנא קמא סבר חגב טמא לא מנעין ליה לקטן לשחק,

מאי טעמא? [חיישין] דילמא אכיל ליה [קטן לחגב זה, והוא חגב טמא ואסור לאכלה] ואפילו למאן דאמר קטן אוכל נבלות אין בית דין מניין עליו להפריש, מודה הוא דלא יחזיק ליה בידים, דמיא (יבמות קיד.) לא תאכלום [ויקרא, יא] לא תאכלום, להזהיר גדולים על הקטנים,

אי הכי טהור חי נמי דילמא אכיל ליה [פי' דזה שמותר לאוכלה היינו לאחר שמת, כמו שאנו אוכלים דגים, ומי שאוכל דג חי יהיה עובר משום כל תשקצו], ואי משום דאין צו איסור אכר מן החי, דחגב אין טעון שחיטה, אית ציה מיהא משום כל תשקצו [דמאס הוא, וכל דבר מלאס אית ציה משום כל תשקצו כדאיתא] במסכת מכות (טז:) כדכר כהנא כו', דהא רב כהנא הוה קאים קמיה דרב, והוה קמעבר שושיבא מין חגב טהור [a species of locusts with long heads, אפומיה],

חגב חי טהור, כל שהוא שמנעין אותו לקטן לשחק צו, כדמפרש רבי יהודה צסיפא דממנין, מת הרי הוא כשאר אוכלין, ומייצ צ בגרוגרת,

צפורת כרמים [מין חגב. יבין], [עוף שמצוי בין הרקלין הבחורים. רע"ב] לקמיה מפרש מאי היא, ומאי רפואתו בין חיה בין מתה, [שיעור לחייב בהוצאתה ב] כל שהוא, שמנעין אותה לרפואה,

ר' יהודה אומר, אף המוציא חגב חי טמא, [שיעורה] כל שהוא, שמנעין אותו לקטן לשחק בו ותנא קמא מהאי טעמא נמי מחייב ליה בחגב טהור, ומיהו אטמא פליג, דלא מנעני ליה לשחק, דילמא אכיל ליה כדלקמן:

נמי: ורמינא [על מה ששנינו במתני' ששיעור זרעוני גינה הוא שני גרגרים, כמה ששנינו בברייתא שחייב גם על קלח אחד], זבל, וחול הרק, כדי לזבל קלח של כרוב אלמא זרע הבא מגרעין אחד משיב דברי ר"ע, וחכמים אומרים כדי לזבל כרישא [leek]?

אמר רב פפא, הא זוריע מאחר שהן זרעין משיב כל אחד ואחד, ואדם טורח לזבל אחד מהם, הא דלא זריע אכל דלא זריע, אין אדם טורח לזרוע גרגיר אחד, לפי שאין אדם טורח להוציא נימא אחת לזריעה:

[שנינו במשנתנו] זרע קישואין: ת"ר, המוציא גרעינין גרעיני תמרה אם לנמיעה שנים [צריך להוציא שני גרעינין],

אם לאכילה, כמלא פי חזיר [פי' שראוי ליתן לעובד כוכבים או למכור לו [פי' שיאכיל אותה לחזיר], אבל ישראל אסור לגדל חזיר. תוס'], וכמה מלא פי חזיר, אחת [גרעין אחת],

אם [ואם מוציא הגרעינין] להסיק, כדי לבשל ביצה קלה כגרגרת מציה, שהיא קלה לבשל, וזו של תרנגולת,

אם לחשבון כמו שנותנים לקימן, (עדות) לכל דינר, פשוט [מטבע קטנה], שנים,

אחרים אומרים חמש דעד ארבע כללות, משיב איניש ולא מיניש [ואינו שוכח], ואין צריך לתת קימן, אכל חמש מיניש, ומוציב קימנא לכולהו,

ת"ר, המוציא שני נימין מזונב הסוס, ומזונב הפרה, חייב, שמנעין אותן לנישבין לגוד עופות, ובלעז ליי"ש (מלבורת לעוף),

מקשה נימין קשין שנשדדה של חזיר, אחת דחזיר לאושכפי [סנדלר, רצון] [שמשחמשין בה בתפירת געליים] לתת צראש המשיחה של תפירה,

אבני חן למסכת שבת

דהא דבעין שיעורא, היינו טעמא כדאמרן, שאין אדם טורח להוציא נימא אחת לזריעה, הלכך מוציא סתם פטור, עד שיהא בו שיעור, אבל זה שהוציא נימא אחת לזריעה, כהדיא גלי דעתיה דטורח ואחשביה?

אמר אביי ודאי מוציא לזריעה חייב, ואף על גב דלא אלגנטיה מעיקרא, ומתניתין דבעי מזניע, במוציא סתם קאמר, כגון לטלטלו מצית לבית, דאינו חייב אלא משום [דאלגנטיה. דס"ה] דאחשביה כהנעמו, ואם תאמר [פ' בן מפרש רש"י דברי אביי, שבא להרין קושיא זו], כבר שנו בכלל גדול (לעיל עה:) כל שאינו כשר להזניע, אינו חייב אלא מזניע, הא מזניענו. [דס"ה] חייב,

הכא במאי עסקינן דאיעטרין למתנייה כגון שהצניעו (האי מזניע. דס"ה) לזרע, או לדוגמא, ושכח למה הצניעו, והשתא קא מפיק ליה סתמא לטלטלו מצית לבית,

דף צ"א ע"א

מהו דתימא כיון דשכח בשעת הוצאה, שלא היה זכור כהנעמו בטולי בטלה מחשבתו ואין כאן לא חשיבות מחשבת הנענה [שהרי שכח למה הצניעו], ולא מחשבת הוצאה [אולי הפ' שאין כאן שיעור הוצאה], קמ"ל, ד כל העושה סתם על דעת ראשונה הוא עושה וצחשיבותיה קמא קאי,

אמר רב יהודה אמר שמואל, מחייב היה רבי מאיר, אף במוציא חטה אחת לזריעה,

[ומקשה] פשיטא כל שהוא תנן וסתם משנה ר' מאיר?

מהו דתימא [שאינו חייב על חטה אחת, ומה שאמר ר"מ במתני], כל שהוא, לאפוקי מגרוגרת [dry fig] דשאר אוכלין, ולעולם עד דאיכא כוית, קמ"ל [ראה מהר"ן חיות],

[וחזור לשאול על מה שאמר לעיל דמתני' קמ"ל דכל העושה על דעת ראשונה הוא עושה] מתקיף לה רב יצחק בריה דרב יהודה, אלא מעתה דמתניתין דדעתיה תלינן, כדקאמר [ד. דס"ה] משום דעל דעת ראשונה [עושה. דס"ה] מחשבת ליה שיעורא,

[איך יהיה הדין אם] חישב להוציא כל ביתו כהנעמה אחת [כגון אדם עשיר דבציר מהכי לא חשיב ליה ולא מצנע ליה כלל. חדש האביב], דלא אחשבה אלא אם כן הוציא כולה כאחד, הכי גמי דלא מוחייב עד דמפיק לכוליה דכי אפקא פורתא פורתא לא מוחייב?

[ומתירן דחישב להוציא כל ביתו אינו דומה למשנתינו] התם, בטלה דעתו

אמר ליה [רב כהנא] שקליה [תסיר את החגב מעל פך], דלא לימרו מיכל קאכיל ליה, וקעבר משום ויקרא יא בל תשקצו את נפשותיכם?

אלא לאו משום דחייש דילמא אכיל ל' חי [דלא עבד קטן דאכיל ליה חי. דס"ה] [פ' ששקץ הוא לו לאוכלה], אלא דילמא מיית, ואכיל ליה וקאכיל טמא, אבל טהור שפיר דמי,

ורבי יהודה, אי מיית, קטן מוספד ספיד ליה מיטוק, ולאו אורחיה למיכליה [פ' ולכן לר' יהודה נותנין לקטן חגב טמא, ולכן אם גדול מוציא חייב עליה, ולחכמים אין נותנין חגב טמא לקטן ולכן סברי שאם הוציאו גדול אינו חייב עליה,

ובענין שקטנים עושים הספד לחגבים, ראה יבמות קבא: ודלמא קמצא בעלמא חגב או נמלה שכיב ליה המיתו המינוקות, ואסיקו ליה על שמויה והעלו לה שם אש פלוגי, כדרך שהמינוקות משחקין]:

פרק עשירי המצניע

מתני': המצניע [ר"ל שיחדן במקום משומר שיהיה. יבין] לזרע, ולדוגמא [דוגמא פ' להראות לבני האדם הרוצים לקנות ממנו שיש לו מאותן מינין. ר"ן], ולרפואה, והוציאו בשבת [מכלל דההצנעה לא היתה בשבת. הון עשיר], חייב בכל שהוא דהא אחשביה,

וכל אדם [שלא הצניעו, והוציאו סתם] אין חייב עליו, אלא כשיעורו ככל אחד שיעור המפורש לו, צורענין חמשה, זרע קישואין או דילועין או פול המצרי שנים, ובשאר דברים כגון יין, או אוכלין, או גמי, כשיעור המפורש בכלל גדול וכהמוציא,

חזר והכניסו זה שהצניע פחות מכשיעור [לאחר שהצניעו] והוציאו, אם חזר ונמלק שלא לזרעו, והכניסו אינו חייב כהנעמה זו אלא כשיעורו אלא אם כן יש בו שיעור שלם, דכיון דנמלק עליו שלא לזרעו ציטל מחשבתו, והרי הוא ככל הדם:

גמ': למה ליה למיתני המצניע, ליתני המוציא לזרע ולדוגמא ולרפואה, חייב בכל שהוא ככל שהוא חייב, ואף על גב דלא אלגנטיה מעיקרא להכי,

אבני חן למסכת שבת

אצל כל אדם ושיעורא דחשיב לאינשי חשיב:

וראה שם עור).

[אחור ואשאל] הוציא כגרוגרת לאכילה וצמקה, ונמלך עליה לזריעה מהו, הכא ודאי כי אישתקא אמהשבה קמייתא לא מיחייב דהא צעמא הנחה ליכא שיעור למחשבה קמייתא,

או דילמא בתר מחשבה ד השתא אזלינן לענין הנחה ומיחייב,

3. ואת"ל בתר השתא אזלינן, ומיחייב, הוציא כגרוגרת לאכילה וצמקה, וחזרה ותפחה, מהו,

יש דיחוי לענין שבת מה שמסרה ציננים, אילו אנהא צהדיא שעתא לא מיחייב, מי אמרינן מורת דיחוי, דנדהא לו מחיוב טעמא וצטלה לה עקירה, וכי הדך תפסה והנחה הוה הנחה צלא עקירה, או אין דיחוי לענין שבת, 16. תיקון [איבעיא השלישית]:

דרגות השיעורים:

כזית,
כגרוגרת,
כביצה,

בעא מיניה רבא מרב נחמן, זרק כזית תרומה לבית טמא, מהו,

למאי, אי לענין שבת, כגרוגרת בעינן [הוה מצי למיפרך אמאי נקט זרק, ואמאי נקט תרומה ולבית טמא. תוס'] [עין בבאור הגר"א על או"ח סימן תפ"ו שרצה לומר דכגרוגרת הוא שני שלישי ביצה ורק לפ"ו יש להבין גמרא שלנו כאן. וראה מלא הרועים], אי לענין טומאה דמיציעא לך אס נטמא לטמא טומאת אוכלין או לאו, כביצה אוכלין בעינן?

לעולם לענין שבת, וכגון דאיכא [שיש בבית. ד"ס] פחות מכביצה אוכלין [ה"ה דה"מ למימר דאיכא כביצה אוכלין שאין הם צריכין לצירוף, וכזית לבד צריך לצירופן וכו'. תוס' ע"ב עיי"ש], והאי משלימו לביצה שמה אכלו והשלימו, ועל ידי הנחה זו נטמאו, מאי,

מדמצטרף מדחשיב הך זריקה לענין טומאה לענין טומאה, מיחייב חשיב נמי לענין שבת כאלו הוא כגרוגרת ומיחייב, או לא, או דילמא, כל לענין שבת כגרוגרת בעינן?

א"ל תניתוה, אבא שאול אומר, שתי הלחם ולחם הפנים שיעורן כגרוגרת @ אס הויאן לרשות הרצים צעמא, ואמאי לימא צכות מיחייב מדלענין

[שנינו במשנתנו] וכל אדם, אין חייבין עליו אלא כשיעורו ואף על פי שהוכשר לזה והנניעו: מתניתין דלא כרבי שמעון בן אלעזר [הגמ' אינה מתרצת כלום על זה שאין זה קושיא אלא כן הוא המציאות],

דתניא, כלל א"ר שמעון בן אלעזר, כל שאינו כשר להצניע, ואין מצניעין כמותו, והוכשר לזה והצניעו, ובא אחר והוציא, נתחייב זה במחשבתו של זה,

אמר רבא, אמר רב נחמן, הוציא כגרוגרת לאכילה איכא שיעורא לאכילה ולהנחה, וכל שכן לזריעה, דשיעורא צכל שהוא, ונמלך עליה לזריעה, אי נמי לזריעה, ונמלך עליה לאכילה, חייב, פשיטא, זיל הכא איכא שיעורא, זיל הכא איכא שיעורא?

מהו דתימא, בעינן עקירה והנחה בחדא מחשבה, והא ליכא, קמ"ל,

1. בעי רבא, הוציא חצי גרוגרת [ראין בה שיעור לאכילה, והוציאה] לזריעה, ותפחה ועמדה על גרוגרת קודם הנחה, ונמלך עליה לאכילה והנחה מהו,

את"ל צהדיא [דלעיל. דס"ה] [בהוציא כגרוגרת לאכילה, ונמלך עליה לזריעה], אף על גב דעקירה והנחה לאו צחדא מחשבה הווי התם הוא דמיחייב, זיל הכא איכא שיעורא וזיל הכא איכא שיעורא צעמא מחשבה ראשונה, הוה צו כשיעור למחשבתו, ושיעור למחשבה שניה, הלכך מיצטרפי עקירה והנחה, הכא כיון דבעידנא דאפקה, לא הוה ביה שיעור אכילה למחשבה שניה של הנחה לא מיחייב ולא מצטרפי הנחה לעקירה,

או דילמא, כיון דאילו אישתק צהך שניה [וקיימא ראשונה. דס"ה] [ראה רש"י פסחים י: ד"ה את"ל], ולא חשיב עליה, מיחייב אמהשבה דזריעה אית צה שיעור לזריעה ומיחייב, השתא נמי מיחייב הויל ויש שיעור למחשבה אחרונה, וצשיעור זה איכא שיעורא למחשבה ראשונה ויותר [וממשיך בואם תמצא לומר],

2. ואת"ל, כיון דאילו אישתק, ולא חשיב עליה, מיחייב אמהשבה דזריעה, השתא נמי מיחייב,

[אמרו הגאונים דכל אם תמצא לומר פשיטות לבעיא קמייתא. רא"ש ב"מ פ"ח סימן יא, וכן פירש הרא"ש בפ"א דקידושין סימן ז' ברעת הרמב"ם, # ולבאורה פשוט לומר כן, שהגמ' לא היתה אומרת את"ל בדרך משל אם אין ההלכה כן, וכתב החות יאיר סימן צד סעיף כח אם תמצא לומר דבלשון הש"ס הלכה הוא, כך ס"ל לרמב"ם, וכן כתב במ"ע פ"ב דניירות ה"ה שכך קבלנו מבעלי התוספות.

אבני חן למסכת שבת

דף צ"א ע"ב

נב: האי אסקופה מאי, אילימא אסקופ' רה"ר כגון גבוה תשעה ורחב ארבעה, ורבים מכחפין עליו, דחויא לרבים לכתופי, כדאמר בפרק קמא (לעיל ת.) פטור, הא קא מפיק מרה"י לרה"ר,

אלא אסקופה רה"י גבוהה עשרה ורחבה ארבעה, כי חזר והוציאה ליחידה, דליכא עקירה מרשות היחיד והנחה ברשות הרבים בין שחזר והוציאן, בין שהוציאן אחר פטור, הא קא מפיק מרה"י לרה"ר,

אלא אסקופה כרמלית משלשה ועד תשעה, [ולא תשעה בכלל], ואינה מקורה, ורחבה ארבעה, והא קמ"ל טעמא דנח בכרמלית הא לא נח בכרמלית מיחייב ואף על גב דהענין דרך כרמלית, ולא אמר[ין?] מהלך כעומד דמי, ואיכא הנחת גופו דהוי כהנחת חפץ, [וצ"ע איך השמיענו זאת, הרי לא פירש לנו באיזה אסקופה מיירי, ובקושי ידענו דמייר באסקופה כרמלית. אילת השחר]

[ואומרת הגמ' מתני' דלא כבן עזאי [בניהוחא], דתניא, המוציא מוחנות רשות היחיד לפלטיא רשות הרבים דרך סטיו סטיו מקום מוקף אינטצואות [כדי] לשבץ [שם] והוא [הוא] כרמלית, דלא צקיעה ביה [צקעי צה] רבים להדיא [צהדיא]. כל השינויים צדדיו זה מדס"ה] חייב, ובן עזאי פוטר:

[שנינו במשנתנו] קופה שהיא מליאה [פירות, ונתנה על אסקופה החיצונה] אע"פ שרוב פירות מבחוץ, פטור, עד שיוציא את כל הקופה [כו': אמר חזקיה, לא שנו אלא בקופה מליאה קישואין ודלועין שהן ארוכין, ועדיין יש מהם צפנים, וכל מה דאגיד לגואי כל דהו לאו הוצאה היא,

אבל מליאה חרדל חייב שהרי יש [צה הרבה. דס"ה] ממנו כולן צחוק, אף על פי שעל ידי הכלי הוא נאגד לגד פנים חייב, אלמא קסבר אגד כלי לא שמייה אגד לומר לא ילא כולו, ועדיין אגדו צידו צפנים, זהו. דס"ה] לשון התלמוד לענין שבת, כל כמה דלא נפיק ליה כוליה, קרי ליה אגד, דאגדו שייך [משום דאגד, ושייך. דס"ה] לגבי רשות קמא,

ור' יוחנן אמר, אפי' מליאה חרדל פטור, אלמא קסבר אגד כלי שמייה אגד,

א"ר זירא, מתני' דלא כחזקיה דיקא, ודלא כר' יוחנן דיקא,

כחזקיה [דאמר לא שמייה אגד] לא דיקא, דקתני עד שיוציא את כל הקופה, טעמא דכל הקופה הא כל הפירות פטור, אלמא קסבר אגד כלי שמייה אגד,

כרבי יוחנן [דאמר שמייה אגד] לא דיקא, דקתני אע"פ שרוב פירות בחוץ, טעמא דרוב פירות, הא כל פירות, אע"ג דאגידא קופה מגואי חייב, אלמא קסבר אגד כלי לא שמייה אגד,

יוצא בכזית דהא חשיבה הוצאה לענין איסקולי ציוטא, דלי אכליה הוא עובר בלאו, דכל שצקודש פסול צא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו, ואכילה צמית, לענין שבת נמי בכזית [וצ"ע דהא לגבי יוצא מן החומה אינו צריך הנחה, ולענין שבת לא חייב לפני הנחה? ואולי י"ל דהושיט למטה מוג' בארץ, ולכך מיד כשהוציא יש הנחה. אילת השחר?]

הכי השתא [אינו דומה כזית תרומה לכזית שתי הלחם ולחם הפנים], התם מדאפקיה חוץ לחומת העזרה להיקף החיל שלפני עזרת נשים [ישראל], או לעזרת נשים שהיא צחיל [צחולן] [וזה לשון ההתם סופר בחידושו כאן וכו' מ"ש להיקף חיל וכו' תמוה דהא אפי' עזרת נשים גופא חול הוא מוכ"ש החיל שלפניו, ונ"ל להגיה שלפני עזרת "ישראל" פ' כי החיל מקיף כל העזרה, ועזרת נשים אינה אלא במזרח אבל בשאר צדדים יוצאים מעזרת ישראל לחיל ובאותו חיל שלפני עזרת ישראל מיירי] איפסיל ליה ביוצא, אשבת לא מיחייב עד דמפיק ליה לרה"ר,

הכא [בזורק תרומה לבית טמא], שבת וטומאה בהדי הדדי קאתיין דעד דאסתמ ונטטרף עם השאר, [לא קבל טומאתו מן האויר דהא] לא הוי ציה שיעור:

[שנינו במשנתנו] חזר והכניסו אינו חייב אלא כשיעורו: פשימא כיון דלא זרעיה, צטליה ממחשבה קמייתא, והוא ליה ככל אדם?

אמר אבבי, הכא במאי עסקינן מתניתין צטל נמלך עליו צפירוש, אלא, כגון שזרקו לאוצר עם פירותיו, וחו ציטול מחשבה, מדלא אצטעיה לחודיה, ולמיתניה איצטריך, כגון ומקומו ניכר שמקומו ניכר, שלא נמערב יפה עם השאר, והרי [אלא הרי. דס"ה] הוא ניכר ציניהם,

מהו דתימא, כיון דמקומו ניכר, במילתיה קמייתא קאי דהוא ליה כמאן דאצטעיה לחודיה, קמ"ל, מדזרקיה לאוצר, בטולי בטליה:

מתני': המוציא אוכלין, ונתנן על האסקופה [שזוע"ל] בגמרא מוקי לה באסקופה כרמלית, בין שחזר והוציאן, בין שהוציאן אחר, פטור, מפני שלא עשה מלאכתו בבת אחת עקירה ממקום חיוז והנחה במקום חיוז, [והכא] הוה ליה עקירה ממקום חיוז, והנחה במקום פטור, והדר עקירה ממקום פטור ואנחיה במקום חיוז,

קופה שהיא מליאה פירות, ונתנה על אסקופה החיצונה [ראה רש"י שמביא דברי התו"ט דמיירי באסקופה שהיא רה"ר, אבל הרש"י מפרש דמיירי באסקופה כרמלית כמו אסקופה דרישא] אע"פ שרוב פירות מבחוץ, פטור, עד שיוציא את כל הקופה כלומר אלא אם כן הוציא צראשונה כל הקופה, ובגמרא מפרש לה:

אבני חן למסכת שבת

וקבלה,

ואלא קשיא [בין לחזקיה ובין לר' יוחנן]?

[כדי להתחייב על גניבה, צריך שיהיה החפץ בחוץ, וגם צריך שיכול ליקחו מן הכיס דרך רשות הרבים, ולא להושיט ידו לרשות היחיד וליקחו מן הכיס],

חזקיה מתרץ לטעמי, ור' יוחנן מתרץ לטעמיה,

ואי סלקא דעתך, אגד כלי שמייה אגד, קדים ליה איסור גניבה דכיון שהוציאו מקצתו, קנה כל המעות שמצמוץ, שיכול להוציאו דרך פיו # [ועי'זו חזקיה] לאיסור שבת ולענין שבת מפטר, דאגדי גבי רשות היחיד, על ידי הכלי?

חזקיה [דאמר לא שמייה אגד] מתרץ לטעמיה, עד שיוציא את כל הקופה, בר"א דעד שיוציא את כל הקופה בקופה מליאה קישואין ודלועין שהן ממלאין בארסן את כל רומח הקופה, וכל כמה דלא נפק כולה קופה לא נפיק איהו, אבל מליאה חרדל, נעשה כמי שהוציא את כל הקופה, וחייב,

אי דאפקיה דרך פיו הכי נמי, הכא במאי עסקינן דאפקיה דרך שוליו וכיון דלא מצי למשקל לא קני כההההו [שהמסכתא. רש"ש],

ר' יוחנן [דאמר שמייה אגד] מתרץ לטעמיה [ד?]תרימי קמי מתימין, [ובדרך] לא זו אף זו [פ' לא זו בלבד שאינו חייב כשהוציא רוב הפירות, אלא אף זו שאינו חייב גם כשהוציא את כל הפירות, ור' יוחנן מפרש כן] דקיפא [מוכחא] דקמי כל הקופה ולא קמי כל הפירות, והכי קאמר אע"פ שרוב הפירות מ בחוץ, ולא רוב פירות בלבד, אלא אפילו כל פירות או אפילו כל הפירות מצמוץ נמי פטור, עד שיוציא את כל הקופה,

והאיכא מקום חלמה מקום המפירה, שיכול לקרוע ולהוציא, חלמה שולדור"א [תפר, חיבור] כמו כהעור והרומח [חולין קכג]. שאני עור דחלים?

דף צ"ב ע"א

דאי בעי מפקע קורע ליה, ושקיל [נראה לר' דכיון שלחם לא היו תפירות בחוץ כמו שלנו ולהכי פריך ממקום התפירה ולא ממקום אחר. תוס'].

מיתבי [לחזקיה דאמר לא שמייה אגד, ששנינו בברייתא], המוציא קופת הרוכלין מוכרי נשמים, ונתנה על אסקופה החיצונה, אע"פ שרוב מינין בחוץ, פטור, עד שיוציא את כל הקופה,

[ומתירין] בנסבא [החיות של מתכת] שהן חמיות ארוכות, וכל זמן שמקלמן צפנים לא קנה [דאפי' תימא שהוציאם דרך פיו, לא נתחייב בגניבה עד דנפק כוליה, דמיידי דנסבא שהיא כולה חתיכה אחת, ועד שמשכה כולהו הגביהה כולה לא נתחייב בה. ריטב"א],

קס"ד [שהברייתא מיידי] בצררי שהיה זה צרור [שהיו זה צרורות. דס"ה] של נשמים שמוקין, דכי אפקה למקלם קופה, נפיק כהההו פורמא כמה צרורות, כולן [פ' יצאו כמה צרורות לגמרי ולא נשאר מהן כלום בפנים], וקמי פטור, אלמא אגד כלי שמייה אגד, קשיא לחזקיה?

ופרכין [וחזר ופריך על ר' יוחנן דאמר אגד כלי שמייה אגד] וכיון דאיכא שניצין רצועות שקורין אשטולד"ץ [משיחות, שרוכים] drawstings וברשעסטר פ' straps, laces וראה לקמן קלח.

אמר לך חזקיה, הכא במאי עסקינן באורנסי אגודות שרשין ארוכין, או קנה או קילופה של קנמון שהן ארוכין,

[פ' ומקשה הגמ' דכשהוציאן דרך שוליו, אף אם הוציא כל הכיס, עדיין השניצין נשארין ברה"י, וחייב על גניבה קודם שחייב על איסור שבת, ובברייתא קתני דאיסור גניבה, ואיסור שבת באין כאחד, הרי דאגד כלי לא שמייה אגד, וקשיא על ר' יוחנן],

מתיר רב ביבי בר אבבי [על ר' יוחנן דאמר אגד כלי שמייה אגד], הגונב כיס בשבת, חייב בתשלומין, ו. [דס"ה] אף על פי שגדון צנפשו, [לפי דס"ה] שכבר נתחייב בגניבה, נשעה שהגניבה הכיס צבית העולם, שכבר נתחייב בגניבה, קודם שיבא לידי איסור שבת,

[ואף שמוציאו דרך שוליו, אם] מפיץ ליה עד פומיה [מוציא את הכיס עד שפי הכיס הוא ברה"ר], ושרי [ויכול להתיר פ' לפתוח את הכיס] ושקיל [פ' ויכול ליקח את הגניבה] וכיון דמצי למשקליהו קני, ושניצין אגדי מגואי ולענין שבת לא מחייב עד דמפיק להו לשניצין, דעל ידו הוה אגוד לרשות היחיד, שהרי לא יצאו [ולכן] עדיין לא חייב על ההוצאה, ובברייתא קתני שאיסור גניבה ואיסור שבת באין כאחד]?

היה מוגרר ויוצא שלא קנאה כההההה, אלא כההההה מצית העולם פטור מתשלומין, שהרי איסור גניבה ואיסור שבת באין כאחד, וכחצונות פריך, אי דאפקיה לרשות הרבים איסור גניבה ליכא, דרשות הרבים לאו מקום קנייה היא, ומוקי לה בצדי רשות הרבים, אי נמי שצירוף ידו למטה משלשה

[ומתירין] דליכא שניצין [ולכן גניבה ואיסור שבת באין כאחד],

אבני חן למסכת שבת

הסמים, ומנחת הממדי, ושמן המשחה [הרי כאן שני שמנים שמן המאור ושמן המשחה]. [שמן] אחד צימין, [ושמן] אחד נשמאל, והקטורת צחיק, והמציתין נכמף, [פי' ש"מנחת" התמיד היינו חביתין שכן כתוב בפרשת צו ויקרא ו' ג' בפרשת חביתין זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו לה' ביום המשח אותו עשירית האיפה סלת "מנחת תמיד". וראה רש"ש],

[אבל אם הוציא] בלאחר ידו [ששם החפץ בצד החוץ של כף היד], ברגלו, בפיו [פטור, ודוקא בדבר שאינו אוכל, או באוכל שלא בדרך אכילה, דאל"כ במתכוון להוציאו דך, חייב כשבת קב. וכו'. יבין], ובמרפקו אישיל"א [בית השחי], באזנו, ובשערו, ובפונדתו אזור חלול ופיה למטה אין דרך הולאה נכך, אצל פיה למעלה דרך הולאה, בין פונדתו לחלוקו [פי' שתלה החפץ על האזור [פי' החגורה] וחציו מכאן וחציו מכאן, אינו משתמר, שפעמים מכבד מצד האחד ונופל לארץ. חרושי הר"ן], ובשפת חלוקו שפה המתמונה, במגעלו, בסנדלו, פטור, שלא הוציא בדרך המוציאין;

נב': אמר ר"א, המוציא משאוי למעלה מעשרה טפחים מעצירו צלזר צדו, ואינו על כתפו, וגזוז מן הארץ [עשרה] קאמר, דלי צמוג על כתפו, ממתינן היל [דחייב], חייב [ראה רש"ש], שכן משא בני קהת [היה נושאים גבוה מעשרה טפחים, וראה בתיו"ט שמביא דברי הרמב"ם וקראה חשי"ת עבודה שנאמר בכמדבר ז' כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו ע"ב, וכתב ע"י התיו"ט ולא ידעתי למה הוצרך לראיה שקראה עבודה שכוין שכל המלאכות ממשכן או למדין ומצאנו משא בני קהת שהיתה על הכתף ידענו שהיא מלאכה וכו']],

והא דתנן [לקמן ק.] הזרק ארבע אמות כסות למעלה מעשרה, מזרק צלזר, אלמא אין למעלה מעשרה רשות הרצים ? דזוקא זורק, אצל מעציר חייב, דליף מזני קהת במשכן,

ומשא בני קהת מוגלן [שהיה למעלה מעשרה]?

דכתיב במדבר ג' כו וקלעי תחצר ואת־מטה פתח תחצר אשר על־המשכן ועל־המזבֶּח סביב ואת מיתריו לכל עבדתו צקלעי הסגר משמעי, מקיש מזבח למשכן, מה משכן [שכן הקרשים היו גבוהים] 'א אמות, אף מזבח גובהו 'א אמות [ומזה אין עדיין ראיה שנשאו למעלה מעשרה, אלא מהמשך הגמ']],

[ומכאן מביא ראיה שהמשכן והמזבח היו עשר אמות, אבל הקלעים סביב היו מ"ו אמות כדמפרש] והוצרך לסווצו צקלעים של עשר אמות רחבן. [דק"ה] [פי' קומתו, ולא שיהיה די בקלעים של 'א אמות כדאמרין בזבחים נט: אפשר בהן עומד על גבי מזבח ועבודה בידו וכל העם רואין אותו מבחוץ, אלא צריך מ"ו אמות כמ"ש רש"י להלן],

ומה אני מקיים [הא דכתיב שמות כו א במדת המזבח] ושלש אמות קומתו ? משפת סוצב ולמעלה [שעד שם היה ו' אמות, אמה יסוד וד' אמות קיר המזבח, ועוד אמה סובב, ומשם היה ג' אמות עד גג המזבח, והקרנות היו אמה והם משלימים ל' אמות],

ומה אני מקיים וקומה חמש דקלעים, משפת מזבח ולמעלה,

ואיבעית אימא, דאית ליה [שנצין], ומכרכי עילויה שאין יכול להוציאו בלא שנצין,

[וחזור לפירוש המשנה דפליגי בה חזקיה ור' יוחנן, ואמר] וכן אמר רבא, לא שנו [מתני' דכשנתנו על האסקופה פטור] אלא בקופה מלאה קישואין ודלועין, אבל מלאה חרדל חייב, אלמא קסבר [רבא], אגד כלי לא שמויה אגד,

אביי אמר, אפילו מלאה חרדל פטור, אלמא קסבר אגד כלי שמויה אגד,

[ולאחר שהביאה הגמ' שיטת אביי ורבא, מספרת הגמ' שאכן לאחר כן החליפו שיטותיהם] קם אביי בשיטתיה דרבא [דלא שמויה אגד], קם רבא בשיטתיה דאביי [דשמויה אגד] שניהם חזרו נדנניהם והחליפוס,

ורמי דאביי אדאביי [קים ליה להש"ס דרך מילתא דמיייתי איתמר בחר דהרור בהו. תוס'] [דעכשיו סבירא לן דאביי סבר דאגד כלי לא שמויה אגד], ורמי דרבא אדרבא [דעכשיו סבירא לן דסבר רבא שמויה אגד],

דאיתמר, המוציא פירות לרה"ר, אביי אמר, ביד חייב [דאגד הגוף אינו כאגד הכלי] משילאו הפירות, ואף על פי שגופו נרשות היסוד, ולא אמרינן אגד גופו שמויה אגד, בכלי פטור כל זמן שיש מקלט הכלי בצינו [דאגד כלי שמויה אגד, וזה היפך ממה שאמרנו דסבר אביי דלא שמויה אגד],

ורבא אמר, ביד פטור דאגד גופו שמויה אגד, ידיד צמר גופו גרידא בכלי חייב וקשיא אמרייהו למה שהחליפו שיעטן [דאגד כלי לא שמויה אגד]?

איפוך [תחפוך המימרא דהמוציא פירות, וז"ל הריטב"א דרבא אמר פטור בכלי כמו ביד, ואביי אומר בכלי חייב כמו ביד. עיי"ש],

[שנינו לעיל בדברי אביי ורבא] ביד חייב, והתנן [בתחלת המסכת], פשט בעל הבית את ידו לחוץ, ונטל העני מתוכה, או שנתן לתוכה, והכניס, שניהן פטורין?

התם למעלה מוג' וטעמא משום דלא נח, ולא משום אגד גופה, הכא למטה מוג' דליכא למיפטריה משום הנחה, דכמונת דמי;

מתני': המוציא, בין בימינו בין בשמאלו, בתוך חיקו, או על כתיפיו, חייב שכן משא בני קהת ולבני קהת ל' א נחן פ"עבדת הקדש עליהם פנפנך ופלא [במדבר ז ט], וימין ושמאל וימין אורח ארעא, ונשם רצונו יתכן צר יהודה מלאמי, שאמר בשם רב האי, שפורש בהתלמוד ירושלמי [דכתיב במדבר ד טז] ופקודת אלעזר בן אהרן הכהן שמן המאור, וקטורת

אבני חן למסכת שבת

כך מפורש בזכמים (נט:), שהיו הקלעים חמש עשרה אמות,

ומשכן גופיה מנלן [שהם גבוהים עשר אמות]? דכתיב שמות בו עשר אמות אורך הקרש, וכתיב שמות מ ויפרוש את האהל על המשכן,

ואמר רב, משה רבינו פרשו', מכאן אתה למד, גובהן של לויים עשר אמות דקא סלקא דעתך, [ד?] שאר הלויים נמי גביהי כמשה,

[וז"ל החדושי הר"ן, אלא דקשיא לי אשמעתין דהיכי מוכח ממש דמדפירש האהל על המשכן דקומתו עשר אמות, דילמא לא ה' פורש אלא מפני שידיו פרושות לשמים ועולין למעלה מראשו?

וי"ל דמכל מקום כשהי' מתקן הקלעים על הגג ופושטן מכאן ומכאן ידיו נמוכות אצל ראשו עכ"ל,

משמע מלשוננו שהכוונה שהיה גבוה של משה עשר אמות עד כתפיו, דאל"כ לא היו ידיו נמוכות לתקן הקלעים.

אבל צ"ע שם בתחלת דבריו שלא משמע כן],

וגמירי, דכל טונא [משא] דמידלי [שמגביהין פי' שנושאין] במוטות, תילתא מלעיל, ותרי תילתי מלתחת וכוין דמוצא עשר אמות, והוא

נשא [משא. דס"ה] כדמצי (במדבר ז ט) ולגבי קהת לא נתן (עגלות) כי ענדת הקדש עליהם כדמצי [סוף] וגו' והלויים עשר אמות, כי מדלו ליה תילתא למעלה מראשיתן [זה לפי מה דאמרין שהיו ' אמות עד ראשן וראה בחדושי הר"ן, ונמצא שהיה המוצב 3.33 למעלה מראשיתן, וכיון שגם הלוי וגם המוצב היו עשר אמות, היה הארון מודלה מן הארץ 3.33 אמות].

או מכמיסין [פי' זה לפי החשבון שהכתף היה פחות מ' אמות מן הארץ],

אישתכח דהוה מידלי טובא נמצא גזיה מן הארץ קרוב לשלש של עשר אמות [לא פירש כמה שיעור גובה מן הראש עד הכתף [ויותר היה נראה לגרום קרוב לשלושה אמות?] אבל מ"מ נמצא] דהוה טונא טפי יותר מעשרה טפחים [פי' שעשרה טפחים הם אמה ושני שלישי אמה, והמוצב ודאי היה גבוה מן הארץ יותר משתי אמות, הרי שגם למעלה מעשרה טפחים חייב אם הוציאן],

ואיבעית אימא לא גביהי לויס, ולא ממוצא גמירין, דשמא לויס לא גביהי אלא שבע אמות, ואין משאין דמוצא גזיה מן הארץ אלא שנים או שלשה טפחים, מארון ומארון גמר לה ר' אלעזר,

[פי' כיון שיש חילוק של ג' אמות בין גובה הלויים לגובה המוצב, והמוצב היה מודלה 3.33 למעלה, נמצא 3.3 של אמה היא שני טפחים, ולא הבנתי מדוע אומר רש"י ב' או ג' ?],

דאמר מר, ארון תשעה, וכפורת טפח, הרי כאן י', וגמירי, דכל טונא דמידלי במוטות, תילתא מלעיל [3.3 טפחים], ותרי תילתי [6.6 טפחים] מלרע [ראה בהגהות הר"ר זאב בן אריה זצ"ל, ורש"ש],

אישתכח דמלמעלה מ' [טפחים] הוה קאי טונא, אפילו אין גזיהן של לויס אלא שלש אמות כמונו [פי' מן הכתף ולמטה. חדושי הר"ן] הרי שמונה עשרה טפחים, וארון אינו תלוי למטה ממספותיהן אלא ששה טפחים ושני שלישי טפח, אישתכח דגזיה עשרה ויותר,

ולגומר ממושה שפרש המשכן, ונמצא דגזיהן של לויס עשר אמות, וילף מלויס נשאלי המוצב [ולמה צריך להקיש מוצב למשכן]?

דילמא משה שאני, דאמר מר נמצאת נדרים [לת.], אין השכינה שורה אלא על חכם גבור ועשיר, ובעל קומה,

[אין השכינה שורה אלא על חכם גבור ועשיר ובעל קומה, ובמסכת נדרים לח: הגירסא אמר ר' יוחנן אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על גבור ועשיר וחכם ועניו, הנה שביק "בעל קומה" ומונה במקומו את ה"עניו"]],

[דעיקר הכל בענוות תליא, אלא שאין ניכר באדם חסר' אלא באדם שלם בגבורה חכמה ועושר ואפ"ה הוא ענותן, והיינו דכתיב אל יתהלל חכם בחכמתו גבור בגבורתו עשיר בעשרו, פי' אם יתהלל בשלש אלה הרי איננו עניו ולא יועיל לו מעלות אלו. חתם סופר נדרים לח.].

אמר רב משום רבי חייא, המוציא משאוי בשבת על ראשו, חייב חטאת, שכן אנשי הוצל עושין כן היו נושאין כדי מים ויין על ראשיהן, ואין אומזין אותם צידים [היו נושאין כדי [שמן ויין] על ראשיהן [ולא היו אומזין אותם צידים. ררי"ף],

[ומקשה] ואנשי הוצל רובא דעלמא,

אלא אי איתמר הכי איתמר, אמר רב משום רבי חייא, אחד [פי' אדם אחד] מבני הוצל שהוציא משוי על ראשו בשבת, חייב, שכן בני עירו עושין כן,

ותיבטל דעתו אצל כל אדם,

[צ"ע שהרי בני העיר עושין כן ואיך תיבטל דעתם? ובריטב"א כתב דכל שהוא מנהג מושגה לכל העולם אף לדירדו לא מהני מנהגא, ובטלה דעתם אצל כל אדם. ובחדושי הר"ן כתב דדוקא הוצל דהוה עיר קטנה ואנשים בה מעט ואפי' במקומם בטלה דעתם?]

אלא אי איתמר הכי איתמר, המוציא משוי על ראשו פטור, [פי' שאין דרך העולם אלא הדיוט שבהדיוטים ואין בני דעת מוציאין משאוי אלא על כתפן. חדושי הר"ן],

דף צ"ב ע"ב

ואת"ל [פי' ואם תשאל למה פטור הא] אנשי הוצל עושין כן, [אענה לך] בטלה דעתן אצל כל אדם:

אבני חן למסכת שבת

נב: מאי שנא לפניו, ובא לו לאחריו, דפטור, דלא אתעביד מחשבתו, לאחריו ובא לו לפניו נמי, הא לא אתעביד מחשבתו?

א"ר אלעזר, תברא [קשיין אהדדי. רש"י יבמות יג.], מי ששנה זו לא שנה זו [לשון זה יש 13 פעמים בש"ס] תגא קמא פטר בתרתייהו, ותגא בתרא מחייב בתרתייהו,

אמר רבא ומאי קושיא, דילמא לפניו ובא לו לאחריו, היינו טעמא דפטור, דנתכוון לשמירה מעולה, ועלתה בידו שמירה פחותה ואין ספקי דלא נימא ליה,

אבל ספקא לאחריו ובא לו לפניו, היינו טעמא דחייב, דנתכוון לשמירה פחותה, ועלתה בידו שמירה מעולה כל שכן דנימא ליה,

אלא מאי קושיא, דיוקא דמתני' קשיא דיוקא דמליץ למידק ממתימין, המתכוין להוציא לפניו ובא לו לאחריו פטור, הא לאחריו ובא לו לאחריו [ראה בהגהות למהר"א הורוויץ] חייב,

אימא סיפא, לאחריו ובא לו לפניו, הוא דחייב דעלמה צידו שמירה מעולה, הא לאחריו ובא לו לאחריו, פטור,

א"ר אלעזר, תברא מי ששנה זו לא שנה זו,

אמר רב אשי, מאי קושיא, דילמא לא מיבעיא קאמר, לא מיבעיא לאחריו ובא לו לאחריו דחייב, דאיתעבידא מחשבתו,

אלא אפילו לאחריו ובא לו לפניו איצטריכא ליה, סלקא דעתך אמינא, הואיל ולא איתעביד מחשבתו לא ליחייב, קמ"ל דנתכוון לשמירה פחותה, ועלתה בידו שמירה מעולה, דחייב,

ולאחריו ובא לו לאחריו, תנאי היא,

דתנאי, המוציא מעות בפונדתו, ופיה למעלה, חייב,

פיה למטה, רבי יהודה מחייב, וחכמים פוטרין שאין דרך הולאה צדק [שהמעות נופלות. דס"ה],

אמר להן ר' יהודה, אי אתם מודים, בלאחריו ובא לו לאחריו שהוא חייב [פ' שאתם פוטרין בפונדתו שפיה למטה מפני שהמעות יכולים ליפול, הא גם במוציא לאחריו אין החפץ משתמר, ואפ"ה חייב],

מתני': המתכוין להוציא לפניו כגון שזרר מעות צסדינו כדי שיהיו חלזין לפניו, ובא לו לאחריו, פטור דלא נתקיימה מחשבתו, והוא ליה כמתעסק ולא מתכוין,

[התכוון להוציא] לאחריו, ובא לו לפניו, חייב בגמרא מפרש טעמא,

באמת אמרו [לשון זה גם בברכות כ.], לעיל יא., יומא יא., סוכה לח., ביצה י., מו"ק כ., כתובות ד., נזיר נד., קידושין מח.; ב"ק צט.; ב"מ ס., ב"ב קמה., ובגמ' לקמן בסוגריים כל באמת הלכה היא, וראה ב"מ ס., אמר רבי אלעזר, עדיא אמרה כל באמת אמרו הלכה היא, וראה הליכות עולם שער חמישי סימן ה וכן כל באמת אמרו הלכה היא, וראה מש"כ ביבין שמועה שם, ובשו"ת חות יאיר סעיף י' כל באמת הלכה היא, ב"מ ס., וי"מ הלכה למשה מסיני [כך כותב הרמב"ם בהקדמה לפירוש המשנה]]

האשה החוגרת בסינר [כגון אזור חלול ועשוי מכנסים קטנים. ררי"ק] כעין מכנסיים קטנים, וחוגרת אותה לנזיעות,

[אין הכוונה למה שאנו קורין מכנסיים שיש להם שני בתי רגל, שבוה לא שייד לומר שמתהפך, אלא הכוונה על מה שקורין "שירצל" apron, והדמיון למכנסים הוא רק שמכסה חלק הגוף שמכוסים גם ע"י המכנסים. וזה לשון הריטב"א שאינה [מתיישבת ?] לאחריו ומיד היא חוזרת לפניו. וצ"ע], ואם מלמה זו [בסינר] שזו דבר להוליא, וצא לו לצד אחר חייבת,

בין מלפניה ובין מלאחריה, חייבת, שכן ראוי להיות חוזר דרכו להיות חוזר סביבותיה, ומתחללה [ומתחלה. דס"ה] ידעה שסופו להסתפק,

[האשה"ה בה"א הידועה שהכוונה על הגמ' בב"ק פ"ב ע"א שמתקנת עזרא שתהא אשה חוגרת בסינר והטעם הוא על פי הירושלמי מגילה פרק ד' סוף הל' א' וזה הלשון שם הוא התקין שתהא אשה חוגרת בסינר בין מלפניה ובין מלאחריה א"ר תנחום בר חייה מפני מעשה שאירע, מעשה באשה שבעלה קוף מכדרכה ושלא כדרכה. וראה מהר"ץ חיות],

רבי יהודה אומר, אף מקבלי פתקין של מלך, למוסרם לרזים [להוליקן. דס"ה], אף הם חייבים צהולאתן, אפילו לא נתקיימה מחשבתן, כגון [ש. דס"ה] הוליאן על מנת לתת לך זה ונתנו לזה, כך לשון [פירשו. ררי"ק] רצומי [כולם. ררי"ק], ולפי מגמגם,

[ובא להשמיענו ר' יהודה שאפילו בדבר מלכות שצריכין שמירה מעולה יתחייבו [בסינר ?] שעל מנת כן נתכוון. הר"י מלוגיל];

[לפי רש"י יש כאן שני אנשים, אחד מקבל הפתקין מבני אדם והוא מחלקם לרצים, וכל רץ הולך למקום אחר ולכן נחזק למסור הפתק להרץ הנכון, ואם טעה לא נתקיימה מחשבתו כלל. אבל לפי תוס' ושאר ראשונים הוא המקבל הוא הרץ והמדובר על האופן שנושא הפתקין לפניו או לאחריו],

אבני חן למסכת שבת

לשאת, אין דרך שישאו אותה שנים, ואף שאין לר' יהודה פסוק לזה למד כן מן הסברה, וקסם ממנימין [משנתינו דתנן הוציאוהו שנים פטורין] ר' יהודה [ור' שמעון ?] היא,

זה אינו יכול וזה אינו יכול לאורחיהו להוציא בשנים, זהא סבירא ליה לר' יהודה כר' מאיר, דמייב, ור' שמעון פוטר, דיליף מקראי כדלקמן, רבי יהודה ור' מאיר מחייבים, ורבי שמעון פוטר,

זה יכול וזה אינו יכול והוציא שניה, דברי הכל חייב ולקמן מפרש הי מנייהו מייב [רב חסדא אמר זה שיכול, דאילו זה שאינו יכול הוי רק מסייע],

תניא נמי הכי, המוציא כבר לרה"ר חייב, הוציאו הוציאוהו שנים [בוה יכול וזה יכול], רבי מאיר מחייב,

ורבי יהודה אומר, אם לא יכול אחד להוציאו כלומר כל אחד ואחד והוציאו שנים, חייבין, ואם לאו אלא זה יכול וזה יכול פטורים וממילא דכפי האי גוונא ר' מאיר מחייב, ורבי שמעון פוטר [בכל אופן שהוציאוהו שנים],

מנא הני מילי [ששנים שעשוהו פטורין]?

דתנו רבנן, ויקרא ד כו ואם יפגש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשתה אחת מפצו' ת' ה' אשר ל' א' תעשנה ואשם, העושה את כולה, ולא העושה את מקצתה,

כיצד, שנים שהיו אוחזין במלגו פורק"א [קלשון] [pitchfork] צמ שלט שניים, ומספקין צמ מצוה # [פ' הבונה על השכילים] צגורין, והוא מעמר דהוא אצ מלאכה, ולוגזין מאספין השכלין,

[או במלאת האריגה היו שנים אוחזין] בכרכר [spindle] [עץ יש לאורגים ולשזן חד. רש"י לעיל ראש פא.] ושובטין [ומפרידין חוטי השתי זה מזה] דהוא מייסך [מייסך היינו שמוותח את חוטי השתי על האריגה], כדאמר צפרק כלל גדול (ע"ה:) שזכר הרי הוא בכלל מייסך,

[וכן שנים שהיו אוחזין] בקולמוס וכותבין,

בקנה [שהוא דבר קל, היו שנים אוחזין] והוציאו והוציאוהו לרשות הרבים וכל העך זה יכול וזה יכול מנהו,

יכול יהו חייבין, תלמוד לומר בעשתה, העושה את כולה ולא העושה מקצתה,

דף צ"ג ע"א

ואמרו לו [ועני חכמים לר' יהודה] ואי אתה מודה בלאחר [בלאחר. רש"ש] ידו ורגלו שהוא פטור,

אמר ר' יהודה, אני אמרתי דבר אחד אי אסם מודים [צלאמרי וצא לו לאמרי שהוא מייב, ואע"פ שאין נשמרין. דס"ה] כו', והן אמרו דבר אחד אי אסם מודה [צלאמרי ידו שהוא פטור, לפי שאין דרך הוצאה צכך. דס"ה] כו', אני לא מצאתי תשובה לדבריהם, והן לא מצאו תשובה לדברי [עד כאן הברייתא],

מדקאמר להו [ר' יהודה לחכמים], אי אתם מודין, לאו מכלל דפטרי רבנן [פ' וזה יהיה "תנאי" דר' יהודה סבר דבא לו לאחוריו חייב, ורבנן סברי דפטור],

וליעמדי, דקאמרי ליה [חכמים לר' יהודה], אי אתה מודה [בלאחר ידו ורגלו שהוא פטור], מכלל דמחייב רבי יהודה צתמיה והתניא, לאחר ידו ורגלו, הא ודאי ד"ה פטור דלא מפקי אינשי הכי,

אלא לאחריו ובא לו לאחוריו, ד"ה חייב דיש מוציאין כן צשמירה פחותה, לאחר ידו ורגלו דברי הכל פטור דאין מוציאין כן,

כי פליגי בפונדתו, ופיה למטה, מר מדמי ליה לאחריו ובא לו לאחוריו דשמירה פחותה היא, ומר מדמי ליה לאחר ידו ורגלו דלא דמי למוציא לאחוריו, דהסם משתמרים הן מן הגגצים, אצל אלו טפלין מאליהן, ואין מוציאין כן;

[שנינו במשנתינו] באמת אמרו האשה כו': [תנא, כל באמת הלכה היא [ראה מש"כ במשנה]:]

[שנינו במשנתינו] [רבי יהודה אומר אף מקבלי פתקין]: תנא, שכן לבלרי [סופרי] מלכות עושין כן צדעמו למוסקן לזה, ואין מוצאו, ודבר המלך נמוך, ומלא אחר ומוסקו לו;

מתני': המוציא כבר [לחם וכדומה] לרה"ר, חייב, הוציאוהו שנים פטורין כדילפינן צעשומה יחיד ולא שנים, [אבל אם] לא יכול אחד להוציאו, והוציאוהו שנים, חייבין וטעמא מפרש צגמרה, ור"ש פוטר [דיליף לה מ"בעשותה"]:

נב': אמר רב יהודה אמר רב, ואמרי לה אמר אביי, ואמרי לה במתניתא תנא, זה יכול להוציא [הוא. דס"ה] לצדו וזה יכול להוציא לצדו, והוציאוהו שנים, חייבין. דס"ה] שניהם, רבי מאיר מחייב דלא דריש צעשומה להכי, אלא לפטור יחיד שצשה צהוראת צית דין, כדלקמן,

ור' יהודה ור' שמעון פוטרים דלאו אורחיה צהכי [שרבר שיחיד יכול

אבני חן למסכת שבת

ור"מ [דמחייב אפילו בזה יכול וזה יכול], מי כתיב נפש תחטא, אחת תחטא, בעשתה תחטא, תרי מעוטי כתיבי נפש אחת מד מיעוטא הוא, לאורחיה דקרא לאשמעי הכי [ובעשותה הוא מיעוט השני] חד למעוטי זה עוקר וזה מניח, וחד למעוטי, יחיד שעשאה בהוראת ב"ד [אבל שנים שעשוה פטורין בכל אופן לר"מ]:

[ו]ל המשך חכמה בפרשת ויקרא על הפסוק ואם נפש אחת תחטא וכו' והגמרא בשבת פרק המצניע דריש הכי נפש אחת, תחטא אחת, בעשותה אחת, וגרסת הגמרא משובשת ושנשתבשה מהך דת"כ [דרשה אחרת מתו"כ שמביא שם לגבי הוריות העושה ע"פ עצמו חייב ולא העושה ע"פ הוראת ב"ד וכו' והוא גם בהוריות ב:], וזה דקאמר הגמרא [לקמיה] וחד לעשה בהוראת ב"ד, היינו נפש אחת, ואם שגיתי ה' יכפר. עכ"ל.

פ' שלפי המשך חכמה יש כאן שני אופנים לדרוש הג' מיעוטי, אחת התו"כ שדורשה לענין הוריות, והדרשה כאן בשבת הוא דרשה אחרת, אבל מרש"י בהוריות ב: משמע שאין כאן אלא ברייתא אחת, ושם מביא רק הברייתא אליבא דר"י ששני מיעוטי הם לענין שבת, והדרוש השלישי הוא בענין הוריות. וראה מש"כ במסכת הוריות שם],

אמר מר, זה יכול וזה אינו יכול, דברי הכל חייב, הי מנייהו מיחייב [דקאמר לשון יחיד "חייב" משמע שרק אחד מהם חייב, וראה תוס' שאין סברה שיתחייב רק זה שאינו יכול, אלא שיתחייבו שניהם]:

אמר רב חסדא, זה שיכול לאיהו עגדה לכולה, דאי זה שאינו יכול מאי קא עביד,

אמר ליה רב המנונא [יש להקשות על סברה שלך, ולומר שגם השאינו יכול יתחייב, ואין להביא ראיה מ"חייב" שהוא לשון יחיד, שהרי האיני יכול] דקא מסייע בהדיה,

[מסייע אין בו ממש: רב חסדא, רב זביד משמיה דרבא, רב פפי משמיה דרבא, רב אשי, רבינא],

1. אמר ליה [רב חסדא] מסייע אין בו ממש מי שאינו אלא מקייע בדבר, ואם נא לעשותו לצדו אינו יכול, אין בו ממש, ולא משיב מיד, ולא מיפטר אידך,

2. אמר רב זביד משמיה דרבא, אף אנן נמי תנינא [בזבים פ"ד מ"ו] דמסייע אין בו ממש, היה זב יושב על גבי המטה, וארבע מליות עלימות תחת רגלי המטה, טמאות [כל הד' מליות], מפני שאינה יכולה [המטה] לעמוד על שלש ומיון דזה אינו יכול זה אינו יכול, כל אחד ואחד כולי מעשה עבד, וגבי מדרכס הוז ענין שיגשא רובו עליו, מתורת כהנים,

[אבל אם צריך שני בני אדם לעשות המלאכה, כגון] בעיגול של דבילה והוציאו לרשות הרבים, בקורה והוציאו לרה"ר עיגול וקורה גדולים הן, ואין אחד יכול להוציאו,

רבי יהודה אומר, אם לא יכול אחד להוציאו, והוציאוהו שנים, חייבין, ואם לאו שיכול אחד להוציאו פטורין,

ר"ש אומר, אע"פ שלא יכול אחד להוציאו, והוציאוהו שנים, פטורים, לכך נאמר "בעשתה", יחיד שעשאה חייב שנים שעשאוה פטורין,

במאי קמיפלגי [ר' יהודה ור"ש]? בהאי קרא ויקרא ד בו ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשתה אחת מפניו ת' ה' אשר ל' א'תעשנה ואשם,

ר"ש סבר, תלתא מיעוטי כתיבי [והא דנקט בעשותה בברייתא טפי מהנך? משום שהוא מיעוט אחרון שבפסוק וכו'. תוס'], נפש תחטא משמע נפש ולא נפשות, אחת תחטא, בעשתה תחטא,

חד, למעוטי זה עוקר מרשות הרבים וזה מניח נפשות היחיד, דכל כמה דלא כמיז אלא חד מיעוט, מסתברא דהאי הוא דממעט, דהאי קעביד פלגא והאי [קעביד. דס"ה] פלגא, וליכא חד דמסייע כולהו. דס"ה), [וזה כתב אות אחת ובא חבירו וכתב אות שניה, לא איצטרך קרא אלא אהוצאה ? דה"א אהכנסה ואהוצאה הוא דקפיד רחמנא וליחייב אפ' בלא הנחה. תוס'],

וחד יתורא [מ. דס"ה] למעוטי זה יכול וזה יכול אף על פי דעבדי כי הדדי, דהאי עביד כולה והאי עביד כולה, ומיהו, [ביתור זה רק] זה יכול זה יכול הוא דממעט, דלא לאורחיה למעבדה צמרי,

וחד יתורא למעוטי מו זה אינו יכול, וזה אינו יכול [פ' שנושא אותה באופן שאינו יכול לבדו, אף שבאופן אחר הוא יכול לבדו. ראה תוס'] דאף על גב דלאורחיהו למיעבד צמרי, מעטיניהו [פ' כיון שיש עוד מיעוט על כרחך ממעטינן גם את זה],

ורבי יהודה, חד למעוטי זה עוקר וזה מניח, וחד למעוטי זה יכול וזה יכול, וחד למעוטי יחיד שעשאה בהוראת ב"ד הוה צית דין שחלז מותר, והלך היחיד ועשה על פיהם, דאנוס הוא [אבל זה אינו יכול וזה אינו יכול חייב לר' יהודה],

ור"ש [שאינו ממעט ליחיד שעשה בהוראת ב"ד] לטעמיה, דאמר דהוריות, יחיד שעשאה בהוראת ב"ד חייב,

אבני חן למסכת שבת

רחבן, אבל לפי גוסס הדפוס שלנו גם גירסת המהר"ם אין צריך לתקן,

טמאים טמאים גרסינן במשנה דטהרות [ובים פ"ד מ"ד], דיש לומר ככל אחת מהן שנישא רובו עליו, פעמים על זו ופעמים על זו,

לרחבן טהורין לפי שארכו מוטל על רחבן, ואין רובו נישא על אחת מהן,

ישן לו עליהן [ארכו של זב] לרחבן, **ספק מותר** עליהן על ארכו [פי' מסתובב כיוונו מלשכב לרחבן, לשכוב לארכן], ונמצא כולו נשען על אחת מהן **טמאין** טמאות, דכל חדא איכא למימר, על זו נטהפך, אלמא מטמינן מספק, והתם נמי [גבי בהמה], אי משום עקירה הוא ניטמינהו מספיקא, אלא לאו טעמא משום דכולהו הוו כל חדא וחדא מסייע, ואין צו ממש, כן נראה צעירי [טעם. דס"ה] משנה זו,

ורצותי גורסין לאורכן טהורין, ופירשו טעמא דלאורכן טהורין משום דאמרי שמה ציניהן שכן ולא עליהם, וקשיא לי אם כן לקולא תלינן, ואמאי חני סיפא ספק נטהפך טמאים,

אלא לאו משום דאמרינן, מסייע אין בו ממש,

3. **אמר רב פפי משמיה דרבא, אף אנן נמי תנינא** [דמסייע אין בו ממש],

דף צ"ג ע"ב

[דתנן בובים פ"ד מ"ז ע"י"ש הגירסא] **רבי יוסי אומר, הסוס מטמא על ידיו** [היינו שני רגליו שאצל ראשו] אם הוצ רוכב עליו, וטלית תחת אחת מידיו של סוס טמאה, אבל תחת רגליו טהורה, שאין משענתו על רגליו, והא דתנן לעיל ארבע טליות תחת רגלי הבהמה טהורות, לא כר' יוסי, החמור על רגליו, שמשענת הסוס על ידיו, וחמור על רגליו,

ואמאי הא קא מסייע בהדי הדדי? לאו משום דאמרינן מסייע אין בו ממש,

4. **אמר רב אשי, אף אנן נמי תנינא** [דמסייע אין בו ממש], **ר' אליעזר אומר** כהן העומד על גבי כלי, או אבן, או שוס דבר החוצץ בינו לבין הרצפה, ועבד, עבדו פסולה, דכתיב ושרת ככל אחיו הלוים העומדים, שמה עמידתו כשאר אחיו,

ותנא דבי ר' ישמעאל הואיל ורצפה מקודשת, וכלי שרת מקודשין כו' בוצאים [פרק שני. דס"ה] [כד.],

שמאל פסולה לעבודה, כדאמר צפרק קמא דחולין (כב.) כל מקום שנאמר אצבע וכהונה אינו אלא ימין,

ור' שמעון מטהר [את כל הד' טליות] ר' שמעון לטעמיה, דאמר זה אינו יכול וזה אינו יכול, נמי אינו אלא כמסייע, ופטור,

[לישנא אחרת], [משום. דס"ה] דצעי שיעור זיבה לזה, ושיעור זיבה לזה, כלומר, [צעין שיהא. דס"ה] רובו של זה מכביד על כל אחד ואחד, ואפילו מסייע לא הוי, [הרש"ל מוחך מה שמוקף בחצי עיגול, אבל בחידושי הר"ר זאב בן אריה זצ"ל כתב שבחידושי הרשב"א מביא פירוש זה מפירוש רש"י בפירוש שני],

[וממשיך הברייטא] **היה רוכב על גבי בהמה** [בעומדת איירי דאי במהלכת כל שעה עוקרת רגל הא' ועומדת על ג' וטמא מה שתחתיהן שאינה יכולה לעמוד על שתיים. תוס'], **וד' טליות תחת רגלי הבהמה, טהורות** [כל הד' טליות], **מפני שיכולה לעמוד על ג' הלכך כל אחד ואחד הוה ליה רביעי**, ואינו אלא מסייע, וסממא כר' יהודה, דזה יכול וזה יכול קרי מסייע [ראה מהרש"א],

ואמאי, הא קמסייע בהדי הדדי, לאו משום דאמרינן מסייע אין בו ממש [ויש מכאן ראיה לדברי רב חסדא],

[ובא לדחות ראיתו] **אמר רב יהודה מדיסקרתא, לעולם אימא לך מסייע יש בו ממש, ושאיני הכא דעקרה לה לגמרי** עוקרת הרגל מן הארץ, ואפילו מסייע לא הוי,

ופרכינן [פי' ומקשינן על הדיחוי, ונמצא שיש ראיה דמסייע אין בו ממש] ואי טעמא משום דעקרה ליה **ובין דוימנין עקרה הא, וזימנין עקרה הא** ככל שלש [פי' בכל ג' וג' רגלים] איכא לספוקי שמה [הם מהרגלים ש]הסכסכה עליהן ולא עקרתן [והוי רובו. דס"ה] [פי' דאה"נ כל רגל יש לספוקי שהוא הרביעי שעוקרה לגמרי, פי' שכן דרך הבהמה כשהיא חולף עוקרת רגל אחת לגמרי, אבל גם יש לספוקי על כל רגל שמה הוא מנ' רגלים האחרים שמכביד עליהם ואינה עוקרת בשעה שעוקר הרגל הרביעי], **ליהוי כוב המתהפך** לטמינהו [לכל הד' טליות] מספק, כז המהפך על חמש פונדלות, דמטמינן ליה מספק [ואפילו ברה"ר טמא. תוס'],

מי לא תנן [ובין פ"ד מ"ד], **זב שהיה מוטל על ה' ספסלין, או על ה' פונדאות** [money bags] כמין חריטין [הלשון "חריטין" הוא במלכים ב' ה' כ"ג ויאמר נעמן הואל קח כפרים ויפרץ בו ויצר כפרים כסף בשני חריטים וגו'. ובמצודות שם פי' חריטים מין כיסים, וברש"י שם והפותרין אומרינן צני חריטין צני כיסין ארוכים פירדיי"ש צלע"ז. והרלב"ג שם פירש חריטים אמתחות],

כיסים ארוכים, ונאמין צנן מעות, וצלעו צריד"ש [ארנק, כים כסף] ורואין לשמש [צ. דס"ה] שכיבה עם מלאכתן, שיוצג עליהם והם מלאות מעות, ופומח פיהם ונוטל, ואין צריך לומר לו עמוד ועשה מלאכתו [ומטמא משום מדרס],

לאורכן כגון שהיה שוכב על מיעיו או פרקדן [נראה דכשהן מלאין מעות הן עגולין ואי אפשר לשכב על צידו. חדש האביב], ואורכו מוטל על אורכן, [ורוצחו מוטל על אורכן. ו' ועל גירסא זו של ר' בא הגהת הב"ח ותיקן מוטל על

אבני חן למסכת שבת

שזין?

אלא א"ר אשי, כגון ששגג בזה ובוזה, ונודע לו וחזר ונודע לו,

ובפלוגתא דרבי יוחנן ור"ש בן לקיש דאפלוגי צדיעות מחלקות
צפרק כלל גדול (לעיל עא:), אפלוגי נמי רב ששת ורב אשי הכא, רב ששת דלא
מוקי לה הכי, קסבר דאין ידיעות מחלקות, ורב אשי סבר ידיעות מחלקות:

[שנינו במשנתנו] את החי במטה פטור אף על המטה: לימא
מתני' רבי נתן היא, ולא רבנן, דתניא, המוציא בהמה חיה
ועוף לרה"ר, בין חיין ובין שחוטין, חייב, רבי נתן אומר, על
שחוטין חייב, ועל חיין פטור, שהחי נושא את עצמו [ראה
גיטין נז. במעשה דר' יוחנן בן זכאי שהוציאו מירושלים במטה כאילו היה מת וז"ל
הגמ' שם ולעילו בד תלמידך יכנסו תחת רגלי מטתך לשאת ולא לעולל כך איניש
אחרניא, ולא יניחו אמרים לשאת, דלא לרגשן כך דקליל את, דאנחו ידעי [פי' כיון
שידוע לכל, וגם לבריונים] דחייא קליל ממיאת [פי' ועי"ז ידעו שאתה חי], [במצור
דבש מביא שהבניסו עמו אחד מתלמידיו בארון כדי שיהיה משא כבוד]?

אמר רבא, אפילו תימא רבנן, ע"כ לא פליגי רבנן עליה דרבי
נתן, אלא בבמה חיה ועוף, דמשרבמי נפשיהו
[משמטיס. דס"ה] כלפי מטה, ומכנידין ענמן, להשמיט [להשמיט. דס"ה] מיד
הנושאן [דר' נתן פוטר גם על בהמה חיה ועוף חיין], אבל אדם חי, דנושא
את עצמו, אפילו רבנן מודו [דפטור],

א"ל רב אדא בר אבהה לרבא, והא דתנן, בן בתירא מתיר
בסוס למוכרו לנכרי,

[במשנה שם בע"ז יד: תנן מקום שנהגו למכור במהמה דקה לעכו"ם ולא חששו
להרבעה] מוכרין וכו' ובכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה [דגורין מכירה אטו
שאלה ושכירות, ויעבוד בה עכו"ם בשבת] וכו' [ובן בתירא מתיר בסוס], מפני
שמלאכת הסוס אם היה אדם עושה אותה [הנכרי בשבת] אין חייב עליה מעטא,
לדריצה עומד, והמי [שרוכב על הבהמה] נושא את עצמו,
והא דאסרו למכור צהמה גסה לנכרי, משום שאלה ומשום שכירות אסור [שגורו
שלא יבוא להשאיל ולשכור ויעבוד בה הנכרי בשבת ואדם מצווה על שביתת
בהמתו], וסוס, אי נמי דמוסיל ומוגר, לאו אסורא דאורייתא איכא, שאין זו מלאכה
אלל הסוס, וגבי [דגבי ?] אזהרת שביעת צהמה מלאכה כמיא [בשמות כ' ו' ויום
השביעי שבת לה' אלקיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך
יובהמתך"],

[בפסטיסיל המיוחס להגרי"ז בריש מסכת בכורות כתוב: והקשה הגר"ח ז"ל דהא
ניחא על האדם הרוכב שהחי נושא את עצמו, אבל ביש לו איזה חפצים בכיסו על
זה הוא כבר משא גמורה, וא"כ אטו נאמר שהוא יבדוק את כיסו הגוי שלא יהיה
שם כלום? וא"כ גם ברכיבה הוי משא, וצ"ע. משמר הלוי הרב מוכרן מאיר,

[כלפי לייא. ראה לקמן דף קכו. ברש"י ד"ה כלפי לייא כנגד היכן פונה הדבר הזה
האמור להיפך, וראה פסחים ה' ע"ב רש"י ד"ה כלפי לייא. שמי מלות כלפי היכן
נוטה דבר זה הא איפכא מסתברא, ושם ד"ה לייא. היכן, וחזירו צרכות צפרק
הרואה (נח). תנאי לנהרס כגני לייא, תרסס שצורס להיכן הולכין. ובכתובות ט"ו
ע"א רש"י ד"ה וקשיא לן כלפי לייא. כנגד איפה הדבר הזה סוצצ. ובסוטה מ"ד
ע"א רש"י ד"ה כלפי לייא. כנגד איפה הפכת דצריך, לייא איפה כדאמר צרכות
כגני לייא כדים שצורס להיכן הולכס, וכן צצ"ב קד: רצצ"ס ד"ה ופרקינן כלפי
לייא. כנגד מה שונה צמשנתו כאן ולכן הדבר נוטה, כדאמרין צרכות תנאי לנהרס
כגני לייא הקידרות שלימות הולכין לנהר לשאוב צהן מיס אצל השצורין להיכן
הולכין, וכן בשבועות דף כ: רש"י ד"ה כלפי לייא. כלפי היכן אתה פונה, זו היפוך
היא],

מתני': המוציא אוכלין פחות מכשיעור בכלי, פטור אף על
הכלי, שהכלי טפלה לו,

[המוציא] את החי במטה וחי לא מייחייב על הולאתו, דהוא מקיל עצמו וטשא
עצמו פטור אף על המטה, שהמטה טפלה לו,

את המת במטה חייב, וכן כוית מן המת, וכוית מן הנבלה,
וכערדשה מן השרץ, חייב חייב אם הוציא, דהואיל ומטמא, הולאה חסובה
היא להליל עצמו מן הטומאה [מת מטמא באהל, נבלה במגע ובמשא, ושרץ רק
במגע ולא במשא],

ורבי שמעון פוטר אפילו צמת שלם [דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה,
שאינה אלא מניעת הזיק דהיינו הטומאה, הלכך לאו מלאכת מחשבת היא לר"ש.
ר"ן], דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, וכל מלאכה שאינה צריכה [לגופה] אלא
לסקלה מעליו, הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, דצרכו לא צאה לו, ולא היה צריך
לה, הלכך לאו מלאכת מחשבת היא לר' שמעון:

גמ': ת"ר, המוציא אוכלין כשיעור, אם בכלי חייב על
האוכלין, ופטור על הכלי שהיה טפילה לאוכל, ואם היה כלי צריך
לו [ואם היה צריך לכלי. רש"י] להשמיט צו תשמיש אחר, במקום
שמוציאו שם, חייב אף על הכלי,

[ומקשה] שמע מינה, אוכל שני זיתי חלב, בהעלם אחד, חייב
שתיים על כל אחד ואחד [על כל כוית שאכל], כי היכי [כמו שרואין בברייתא
שחייב אף על הכלי] דמייחייב ליה תרתי, אתרתי הולאות צהעלם אחד?

אמר רב ששת, הכא במאי עסקינן, כגון

דף צ"ד ע"א

שישגג על האוכלין, והויד על הכלי ומאי חייב דקמני מיתה,

מתקיף לה רב אשי, והא אף על הכלי קתני משמע שני חיוצין

אבני חן למסכת שבת

והשיב לו הרב מאנגליה זה רבות בשנים שאמרתי דאולי כלפי החפצים היו
בהמה כמתעסק, האם תירין זה נכון? ע"כ,

**ותניא, בן בתירא מתיר בסוס, מפני שהוא עושה בו
מלאכה, שאין חייבין עליו חמאת,**

**ואמר רבי יוחנן, בן בתירא [שמתיך בסוס] ורבי נתן [שפוטרי במוציא
בהמה חיה ועוף שחי נושא את עצמו] אמרו דבר אחד,**

**ואי אמרת, דלא פליגי רבנן עליה דר' נתן, אלא בבהמה
חיה ועוף, משום דמשרבמי נפשיהו [אבל באדם חי מודו רבנן דחי
נושא את עצמו], מאי איריא בן בתירא ורבי נתן, והאמרת
אפילו רבנן מודו [והל"ל רבנן ור' נתן וכן בתירא אמרו דבר אחד]?**

**כי א"ר יוחנן, בסוס המיוחד לעופות [פ' דר"י לא מיירי באדם,
דבאדם כולי' עלמא מודי דחי נושא את עצמו, אלא מדבר על בהמה חיה ועופות,
ומוקי ר' יוחנן הא דבן בתירא גם בסוס הנושא עופות, ולכן רק ר' נתן וכן בתירא
אומרים שגם בבעלי חיים אמרין חי נושא את עצמו, דאילו רבנן אמרו בן רק
באדם. וראה תוס'],**

**ומי איכא סוס המיוחד לעופות? אין איכא דבי וייאדן של יידי
עופות, שנומין על הסוס עופות כשהן חין, כגון נץ ומינו לגוד שאר עופות, ולא
משרבמי נפשיהו דלא קשירי [ראה מהרש"א ומהרש"ל], והשתא נמי הוי נושא את
עצמו, ומשום הכי אמר ר' יוחנן בן זמירא ור' נתן אמרו דבר אחד,
[וה"ל הערוך ערך זיידן [יעגער] מי איכא סוס המיוחד לעופות, איכא סוסיא דבי
זיידן, ורב האי גאון ו"ל היה שונה סוסא דבאזיידן, וכך פ', הנץ וכיוצא בו
שהמלכים צדין בהן עופות קורין אותו "באז" והאדם העוסק בהן קורין אותו
בלשון פרסי באזיין, ובזמן שהן יותר מאחד קורין אותן באזיירן ויש להן סוסים
מיוחדין לשאת העופות הדורסין הנקראין באז, וכו' עיי"ש],
[ובן בתירא מתיר בסוס בכל הסוסים קאמר ורבנן אוסרין בכל הסוסים משום
סוס המיוחד לעופות דלא חילקו חכמים בסוסים. תוס']**

**א"ר יוחנן, ומודה ר' נתן בכפות צין עוף צין אלס [דלא אמרין חי
נושא את עצמו],**

**א"ל רב אדא בר מתנה לאבבי [איך אמרת דמודה ר' נתן בכפות, והא
דאמר חי נושא הוא רק בשאינו כפות], והא הני פרסאי דכמאן
דכפית' דמו שוכנים מעוטפין צנגדים רחצים, וגם הם עלמין מעוגנין מהלג
על הארץ [פ'] שאין מתגדנדין כלל כשהן רכובין בבהמה, ואילו בן בתירא סתם
מתיר למכור סוס ואפילו לפרסאי. ריטב"א],**

**[מרש"י משמע שהמדובר בפרסאים הרוכבים על סוסים להתענג, אבל בשט' פ'
דמיירי בחילי פרס, והם כמו כפותים מפני השריון שלובשים],**

**וא"ר יוחנן, בן בתירא [דמתיר בסוס אף שיכול להשכירה להני פרסאי
שרכבין עליו כשהן כפותין] ור' נתן [דאוסר בכפות, שאינו נושא את עצמו]**

אמרו דבר אחד, והא אמרת מודה ר' נתן בכפות,

**ואי משום דאוקמינן צקוס המיוחד לעופות [פ'] וכוה יתיישב גם הקושיא
מהפרסאים דנאמר דהא דמתיר בן בתירא הוא רק לגבי סוס המיוחד לעופות,
אין לויר כן, שאין סברה שעל זה לבד יאמר ר' יוחנן אמרו דבר אחד, דרק] משום
רצון אוקמינן, דפליגי עליה [דר' נתן], ולמימר [דמשום שיש סוס הנושא בעלי חי,
פליגי רבנן ואסרן] דאילו נאדם שניהם שוין לפטור,
ואי בכפות מודה ר' נתן, היכי מתוקמא דבן זמירא כר' נתן משום דחי נושא את
עצמו, הא בן זמירא מחיר אפילו למכור לפרסאים, דכמאן דכפית' דמו,
וכל [דכל. ו'] האומות קרי להו נכרים, [ובן בתירא מתיר בכולן] דסגר דכפות [פ'
דגם כפות] נושא את עצמו?**

**התם, רמות רוחא גסות, [פ' ?] הא דלא מסגו צכרעיייהו גסות [הרות.
דס"ה] הוא הוא דנקיט להו [בעין לשון זה יש לקמן ק"י, וק"י, ובע"ז ע"א].
[פ'] זה לא נקרא כפות, ולאסור סוסים מפני שיכול להרכיב עליהם אדם כפות
ממוש, זה לא גורנין],**

**דההוא פרידשקא סרדיזע דרתח [שקצף] מלכא עילויה, ורחימ
[ורין] תלתא פרסי [גוזמא. מהר"ץ חיות, וראה מש"כ בפסחים ק"ט].
בכרעיה [ברגליו, ומביא ראיה ממעשה זו שהפרסאים אכן יכולין לרוץ גם
בבגדיהם הרחבים, או בשריון], [וצ"ע אם רץ מלפני המלך מפני שהיה ירא ממנו,
או שהמלך הענישו שירון כך ?]:**

**[שנינו במשנתנו] את המת במטה, חייב, וכן כזית מן המת וכו':
אמר רבה בב"ח א"ר יוחנן, וא"ר יוסף אמר רשב"ל, פוטר
היה ר"ש**

דף צ"ד ע"ב

**ולא תימא לא פטר [ר"ש] אלא צמנינו למוך, דאין לוכך [צריך. דס"ה] לא לגופו של
מוציא [לתועלת הדבר שמוציא], ולא לגופה של הוצאה [כדי להשתמש בדבר
שמוציא] [והוא על פי דברי הגמרא "לגופו ולגופה"], דאפילו הוא [אלא. דס"ה]
אף במוציא את המת לקבורו [שהוא. דס"ה] לוכך המת, פטור,**

**[כיון שאין לו לזה הנאה בהוצאה וקבורה זו, והנאתו אינה אלא מניעת הטומאה
שהוא מונע מביתו. ריטב"א, ובשפת אמת כתב, דהכא גם הצורך של מת אינו גוף
הקבורה, אלא שלא יהא מונח מגולה בביתו],**

**אמר רבא, ומודה ר' שמעון במר [shovel] לחפור בו שהו לוכך
המוציא, וספר תורה לקרות בו, דחייב,**

**פשיטא, דאי הא נמי מלאכה שאינה צריכה לגופה היא,
אלא מלאכה שצריכה לגופה, לרבי שמעון היכי משכחת
לה?**

מהו דתימא עד דאיכא לגופו [לתועלת הדבר שמוציא] ולגופה [של

אבני חן למסכת שבת

והתניא, חצי זית חייב, מאי לאו הא דתניא חייב דאפיק חצי זית מכזית דשקליה וצדדיה [לעומאה, דצדדיה. דס"ס] לשיעורא, והא דתנן פטור, דאפיק חצי זית מכזית ומחצה דלף על גב דמנמנא לשיעור לאו מילתא היא ולא אמרינן אהני, דאי שקיל מיניה פורתא מו לימא לשיעורא,

ורב נחמן, אידי ואידי חייב [בין אם הוציא חצי זית מכזית דשקליה לטומאה, בין הוציא חצי זית מכזית ומחצה, שעכשיו אם יוציא עוד משהוא שקליה לטומאה חייב, ואימתי פטור אם מוציא חצי זית ממת גדול שאף אם יוציא ממנו עוד עדיין ישאר שם טומאה], והא דתנן, פטור, דאפיק חצי זית ממת גדול דלא אהני מידי:

מתני': הנוטל צפרניו [לכן שנה התנא דיני נטילת צפרנים כאן בין דיני הוצאה וזריקה? מפני שגם גזירה וגם הוצאה הם מלאכות שאינם צריכין לגופם. ע"פ הרש"ש] זו בזו, או בשיניו, וכן שעריו מולג שער ראשו צדידו, וכן שפמו, וכן זקנו,

וכן הגודלת שער [braids her hair], וכן הכוחלת עיניה, וכן הפוקסת ים מרצומי אומרים, מתקנת שיערה במסרק או צדיה, ויש שמפרשין טסה כמין צֶנֶק על פניה, וכשנטלו [וכשנטלתו. דס"ה] מאדים הנשר [פ' הרא"ה ז"ל ד"פוקסת" היא שלוקחת חלק משערה ושזורת אותו וכן עד ג' פעמים ואח"כ עושה משלשתן כמין חבל וזו היא "הגודלת". חרושי הר"ן, ובפירוש רבינו פרחיה מפרש "פוסקת" העושה שיערה כמו שרביט ומחורתה לאחר אוניה],

רבי אליעזר מחייב ככולס חטאת, וחכמים אוסרין, משום שבות וטעמא דר' אליעזר מפרש בגמרא, משום מאי מיחייב:

גמ': אמר ר"א מחלוקת ביד צהא שנוטלן צידו, ולא ככלי, הוא דפטרי רבנן, שאין דרך גזירה כן צמול, אבל בכלי חייב [וכ"ה בעירובין קנ: רש"ש],

פשיטא זו בזו תנן? מהו דתימא, רבנן בכלי נמי פטרי דאין כאן משום גזוז, דלא שייך אלא צמור צממה, והא דקתני זו בזו, להודיעך כחו דר' אליעזר [דמחייב], קא משמע לך,

ואמר רבי אלעזר, מחלוקת [אם חייב בנוטל צפרניו] לעצמו צהא הוא דמחייב ר' אליעזר, שיכול לאמן ידו לעצמו לתקנו צלא כלי, אבל לחבירו אין יכול לאמן את ידו ליעול [ליטול. דס"ה, ליטול. נמ"ן] יפה צלי כלי דברי הכל פטור,

פשיטא, צפרניו תנן של עצמו?

מהו דתימא רבי אליעזר לחבירו נמי מחייב, והא דקתני צפרניו, להודיעך כחן דרבנן [דגם לעצמו פטור], קמ"ל:

הוצאה להשתמש בדבר שמוציא, כגון מר לעשות לו טם [דהיינו לגופו, שמוציאה כדי לתקנה] מרה שגרף [squeezed, crushed] פיו, ולריך להשיב [להוסיף. דס"ה] עליו כמין טם דק, שיהא ראוי למפור, ולחפור [ומוציאה גם לחפור בה, והיינו לגופה שמוציאה כדי לחפור בה], ספר תורה להגיה, ולקרות בו, קא משמע לך [שרי אם מוציאה לגופה, לעשות בה מלאכה],

ההוא שכבא [מת] דהוה בדרוקרא [שם מקום] שהיה מוטל בציון, או גדליקה או צממה [והיה מסריח ולא היה מקום לבעל הבית לפנותו ע"י ככר או תינוק מית לבית ומוזית לוזית. ר"י מלוגיל], שרא רב נחמן בר יצחק, לאפוקיה לכרמלית ואי משום עלטול, מניח עליו ככר או תינוק,

א"ל רבי יוחנן, אחוה דמר בריה דרבנא, לרב נחמן בר יצחק, כמאן כר"ש, אימר דפטור ר"ש מחיוב חטאת, איסורא דרבנן מיהא איכא,

א"ל האלהים [בלשון שבועה] דעיילת ביה את [דחבנס אתה תחתיו לסייע להוציאו. ריטב"א] [ודרית ל' פתח']. חידושי הר"ן [דרי=לשאת. בהריא= בגלוי [וכן לשון בהריא לקמן קל"ג ע"ב] פ' ותשא את המת משם בגלוי לעין כל]. כלומר אני אכריחך בראיות שאתה בעצמך תוציאנו משם. חידושי הר"ן, ובר"ח רק "ודרית ל' בלי המילה "בהריא"],

ואפילו לר' יהודה (שרי), דמי קאמינא לרה"ר, לכרמלית קאמינא, גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה לאו דלא חסור, כי הכא,

תנן התם, התולש סימני טומאה שמי שערות לבנות, שהצטרם מטמאה צהא, [התולש [באש את] המחיה ממית בשר חי, והוא [שהוא ?] סימן טומאה בשאת, והכזה [וכוואה. דס"ה] זה לצטלה משום מחיה, ולטהרה, עובר בלא תעשה דהשמר בנגע הצרעת (דצריס כד),

איתמר, אחת משתים שלא היו צה אלא שמי שערות, ותלג האחד חייב דשקלא לטומאה, שאין מטמאה בפחות משנים, דהכי ילפינן לה צמורת כהנים שיער שנים, וחייב מלקות,

אחת משלש, רב נחמן אמר חייב, רב ששת אמר פטור,

רב נחמן אמר חייב, אהני מעשיו, דאי משתקלא חדא אחריתי, אזלה לה טומאה,

רב ששת אמר פטור, השתא מיהת הא איתא לטומאה,

אמר רב ששת, מנא אמינא לה [דפטור], דתנן, וכן כזית מן המת, וכזית מן הנבילה, חייב, הא חצי זית פטור,

אבני חן למסכת שבת

ו"ל הפרישה בפירוש דברי רש"י "הציצין חן מופרשין מצד מעלה אצל הציפורן סביבו באיזה מקום שיהיה, ומחוברים לצד מטה באצבע תחת הציפורן, ולהתחם' הוא בהיפך שמנותקין ומופרשין מטה למעלה, ומחוברין למעלה בצד האצבע. ובאמת לא הבנתי האופנים החלוקים וגם הלא כל רצועת בשר מפריעה?":

[שנינו במשנתנו] וכן הגדלת כו': גודלת כוחלת ופוקסת, משום מאי מחייבא?

אמר רבי אבין א"ר יוסי בר' חנינא, גודלת משום אורגת, כוחלת משום כותבת שמוליכה מנחול סביב העין, כהדס המוליך קולמוס סביב האות, פוקסת משום טווה שמתקנת שער צין אצבעותיה ופושטמו כשהוא נכרך [when the hair is tangled], ולשון השני [לעיל במשנה], עושה מאותו צלק, כמין חוט,

אמרו רבנן קמיה דרבי אבהו, וכי דרך אריגה בכך, וכי דרך כתיבה בכך, וכי דרך טויה בכך?

אלא א"ר אבהו, לדידי מפרשא לי מיניה דר' יוסי בר' חנינא,

דף צ"ה ע"א

כוחלת משום צובעת, גודלת ופוקסת משום בונה [פי' שמשבת השערות אלו על אלו כלבנים של בנין. חדש האביב],

וכי דרך בנין בכך?

אין, כדדרש רבי שמעון בן מנסיא, בראשית ב כב וַיִּבֶן ה' אֶל־הַיִּם | אֶת־הַצֹּלַע אֲשֶׁר־לָקַח מִן־הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיִּבְרָא אֱלֹהִים, מלמד שקילעה הקב"ה לחוה, וַיִּבְרָא אֱלֹהִים וַיְבָרֶכְהָ וַיֹּאמֶר חַיִּי וְשָׁלוֹם וַיִּבְרָא אֱלֹהִים, שכן בברכי הים קורין לקלעיתא [לקלעת שער] בניתא [וצריך לומר כוונת הגמ' שלשון ברכי הים, בא מלשון "בנין" בלשון הקודש],

תניא ר"ש בן אלעזר אומר, גודלת [שערה], כוחלת [עיניה], ופוקסת [יש מרומי אומרים, מתקנת שער צמחית או צדיה, ויש שמפרשין טסה כמין צלק על פניה, וכשנטלו [וכשנטלמו. דס"ה] מאדים הצער. רש"י במשנה], לעצמה פטורה שאינה יכולה לננות יפה, ואין דרך בנין [צנינה. דס"ה] אלא אשה למצתה שרואה ועושה, לחברתה חייבת,

וכן היה רבי שמעון בן אלעזר אומר, משום רבי אליעזר מילתא אחרימי דשנת לאיסורא, אשה לא תעביר סרק צנע אדום הוא, הנה [הגדילה] צקנים שקורין טיפוויין על פניה (צבע אדום ששמים על הפנים),

[שנינו במשנתנו] וכן שעריו כו': תנא, הנוטל מלא פי הזוג מלא ראש המספרים [בשבת. ממ"נ] חייב בשבת, לרצון ככלי, [ו. דס"ה] לר' אליעזר אף ציד, וזהו שיעורו [שיעורן. דס"ה],

וכמה מלא פי הזוג? אמר רב יהודה שנים # [וכי שתי שערות הוא "מלא פי הזוג" ?],

והתניא צהיב צרימא צסיפא ולקרחא שהזכירה תורה לא משמו קרחה (דכריס יד) שנים הוי קרחה, מכלל דפי הזוג לאו שמי שערות נינהו?

אימא וכן לקרחה שנים,

תניא נמי הכי כרז יהודה דלמר שמיס, הנוטל מלא פי הזוג בשבת חייב, וכמה מלא פי הזוג שנים,

רבי אליעזר אומר צ אחת הוא חייב, ולא צעין מלא פי הזוג,

ומודים חכמים לר"א, במלקט לבנות מתוך שחורות שאפילו אחת חייב שצמח הוא מקפיד, שלא יהא נראה סקן [ולכן חייב עליה גם בשבת] [ואבל אינו חייב בשבת משום בורר, דבמחובר לא שייך בורר. ראה בספר שמוצ"ב],

ודבר זה אף בחול אסור, משום שנאמר דברים כב לא ילבש גבר שמלת אשה ודרך הנשים להקפיד על כך [ו. דס"ה] להמנאות [שלא יתגנו בעיני בעליהן, אבל לזכר אסור. ר"י מלוגיל],

תניא ר"ש בן אלעזר אומר, צפורן שפירש רובה, וציצין כמין רצועות דקות שפרשו הפורשות מעור האצבע סביב הפפורן רובן קרובין ליתמק, [ליטלה] ביד מותר, בכלי חייב חמאת,

מי איכא מידי דבכלי חייב חמאת, וביד מותר לכתחלה, כיון דכלי חייב חמאת, ציד [מיהא. דס"ה] איכא שנות גזירה אטו כלי?

[ומתריץ] הכי קאמר, פירשו רובן, ביד מותר בכלי פטור אבל אסור, לא פירשו רובן, ביד פטור אבל אסור, בכלי חייב חמאת,

אמר רב יהודה, הלכה כרבי שמעון בן אלעזר,

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, והוא שפרשו כלפי מעלה לנד* הפפורן התחילו לפרוש ומצערות אותו דקא מנערו ליה טפי [שצעריו גדול כפול ומכופל. ר"י מלוגיל], # [יש ללמוד מכאן שיש להתיר במקום צער, הגם שזה רק צער של עצבים. וצ"ע],

*[לנד הפפורן כן הגירסא בריר"ף, ר"ן, גמ"י. אבל בדר"ה גורם "מצד" וכן משמע בתוס'.

אבני חן למסכת שבת

מפני שצובעת,

רב נחמן בר גוריא, איקלע לנהרדעא, בעו מיניה, חולב משום מאי מיחייב? אמר להו משום חולב [פ' לא ענה לו כלום, אלא חזר על דבריו, וכן ענה לו במחבץ ומגבן], מחבץ משום מאי מיחייב? אמר להו משום מחבץ, מגבן משום מאי חייב? אמר להו משום מגבן,

[ואמרנו במשנה שהגודלת והכוחלת והפוקסת לר' אליעזר חייב חטאת, ולחכמים אסור רק מדרבנן].

תנו רבנן, החולב [את הבהמה],

אמרו ליה, רבך # [למה לא אמר כן על רב נחמן בר גוריא עצמו?], [בניחותא, או שמא בלשון תימה] קטיל מותך קני באגמא קניס מן האגס הוה, [ו. דס"ה] לא ידע לפרש משנה [בטעמיה. דס"ה],

[דברי להבין ולפרש המשנה צריך יגיעת התורה, והמשילו לקנים הגדילים באגם מאליהם, ואדם לא עמל בנטיעתם, לכן לא ידע לפרש המשנה שלא יגע עליה. שעמז"ב],

אתא שאיל בי מדרשא, אמרו ליה, חולב חייב משום מפרק כמו מפרק משאוי # [קודם מפרש לשון מפרק, אבל אין שום מלאכה בפריקת משאוי], שפורק אוכל ממקום שנתכסה בו, והוי מולדת דש, ואיט' דלמרי מולדת דקוור ולא היא, דלאו מחוצר הוא, אלא פקיד [gathered] ועקיר [detached] וקאי צעטיי דד [and sits in the ducts of the utter] כמזוזה בקשיה, ולשון מפרק נמי לא שייך למימר [העומדת בקשיה לאמר שנקלטה, דקודם שנקלטה לא שייך ציה לשון מפרק. דס"ה], אלא לשון מולש,

מחבץ, חייב משום בורר אוכל ממוך פסולת [דבורר הגבינה מתוך הנפיוצי דחלבא], מגבן, חייב משום בונה [שעושה לגבינה תואר ועיצוב, עגולה או מרובעת],

המכבד [את הבית], המרבץ, והרודה חלות דבש, שגג [בכל אלו המלאכות] בשבת חייב חטאת, הויד ביו"ט, לוקה ארבעים, דברי רבי אליעזר,

א"ר אליעזר [רבי אלעזר בן פדת לאו מנא היה, ואמורא היה תלמידו של רבי יוחנן, והוא רבי אלעזר סמס דמירי בכל הש"ס צמ', ורבי אלעזר סממא דמשנה וצרימא הוא רבי אלעזר בן שמוע. רש"י יצמות עכ.]: מ"מ דר' אליעזר,

דכתיב שמואל א יד כו וי' נתן ל' אִשְׁמֹעַ בְּהַשְׁבִּיעַ אֲבִיו אֶת־הָעָם וַיִּשְׁלַח אֶת־קָדָה הַמִּפְחָה אֲשֶׁר בְּיָדוֹ וַיִּמְבֹּל או' תָּהָּ בִּיעָרְתָּ הַדְּבֶשׁ וַיִּשֶׁב דָּוִד אֶל־פִּי וַתֵּאָרְגָה עֵינָיו וְכִי מָה עָנִין יַעֲר אֶצֶל דְּבֶשׁ [פ' הגם שדרך הרבש להיות ביער, אבל הקושיא הוא שהלשון משמע שהיער היה בתוך הרבש. ע"פ חדש האביב], אלא לומר לך, מה יער התולש ממנו בשבת חייב חטאת, אף חלות דבש, הרודה ממנו בשבת, חייב חטאת,

והמחבץ המעמיד הסלז נקיפה [rennet. Natural calf rennet is extracted from the inner mucosa of the fourth stomach chamber (the abomasum) of slaughtered young, unweaned calves] [קבה=איצממכא מאגע"ן ונותנין ממונה לתוך החלב כדי שתעשה גבינה וז"ל המשנ"ב סימן ש"ט ס"ק סב חלוקה חלב ונותן בו קיפה, או שאר מיני חימוץ כדי לחבצו],

ולי נראה ממנצן עושה כמין כלי גמי [גו' קלא. דס"ה] [reeds] ונותן [החלב-הגבינה] הקפוי צמוק, ומי הסלז שהן נסופין, נוטפין, ולועזין אותן אנקיד"ש (ז"ל אנקיד"ש),

[דרך עשיית גבינה הוא, שנותנין מן הקיפה לתוך החלב, ולכאורה קשה הא הוי בשר בחלב, אלא הטעם שמותר, מפני שיש ששים בחלב נגד הקיפה שמישימין לתוכה,

וכתב הש"ך ביו"ד סימן פ"ז ס"ק ל' וז"ל ולכאורה קשה אמאי סגי בס' וכו' כיון שהוא דבר המעמיד אפי' באלף לא בטיל וכו' עכ"ל עיי"ש, אבל צריך גם להבין הא אין מבטלין איסור לכתחלה? וצריך בירור],

והמגבן [גיבון, עשיית גבינה] [מקבץ פתיתי החלב לעשותם חריץ של גבינה. ערך. גליון] [forms cheese], כגרוגרת [וחייב עליהם חטאת לכולי עלמא, והפולגתא דלהלן לא קאי על חולב מחבץ ומגבן],

המכבד את הבית, והמרבץ צמים, להרצין את האצק שלא יעלה, והרודה חלות דבש [honey combs], שגג בשבת, חייב חטאת [תימה דע"כ מיירי דלא הוי פסיק רישיה שישוה הגומות, דאי פסיק רישיה היכי שרי לקבן ר"ש לכתחילה, הא מודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות, וכיון דלא הוי פסיק רישיה אמאי מחייב ר' אליעזר חטאת וכו'. תוס'],

לקמיה מפרש טעמא, דהרודה חלות דבש חייב משום מולש, (ממנצן חייב משום צורר), ומכנד ומרנצן [חייב. דס"ה] משום צונה,

[והרודה חלות דבש. תימה לר"י אמאי לוקה ב"ט (ו. ו') לרבי אליעזר, ורבנן נמי לא פליגי אלא משום דלא חשבי לה מלאכה וכו'. תוס'],

הויד ביום טוב, לוקה ארבעים, דברי ר' אליעזר,

וחכ"א, אחד זה ואחד זה אחד שבת ואחד יום טוב אינו אלא משום שבות דילמא כי כניס ליה, מתמלאין הגומות שצצות מאליהן, והוי צנין,

אמימר שרא זילחא לרנצן הבית במחוזא, אמר [נתן סברא לדבריו] טעמא מאי אמור רבנן [שאסור לרבץ], דילמא אתי לאשווי גומות, הכא ליכא גומות ורנצת צניס היסה בכל [צמי. דבש תמר] העיר,

אבני חן למסכת שבת

והכי גרסינן, ר' שמעון אומר אין צין נקוב כו', דלילו לרבנן איכא טובה, דהא מיחייבי אנקוב משום שבת, ופטרי אשאינו נקוב?

א"ל לכל מילי לשנת [לחייב משום חולש], ולקנות צמשיה [במטלטלין] ולא כנסף [בקרקע], ולפרחצול שאינו נכתב אלא על הקרקע, רבי שמעון בתלש מושי ליה,

ושאני לענין טומאה, דהתורה ריבתה טהרה אצל זרעים, שנאמר ויקרא יא לו וכי יפל מנגלתם על פלזרע זרע אשר זרע טהור הוא, כדכר שאלם מושיא לזריעה, למעוטי מחוצר כל דהו, להכי אהני זריעות ימידי דקרא, ומיהו, שאינו נקוב תלוש גמור הוא,

בעא מיניה ההוא סבא, מרבי זירא, שורש כנגד נקב, מה לי א"ר שמעון [הלשון "מה לי אמר" יש בחמשה מקומות בש"ס, וביבמות פנ: שהוא אחד מן המקומות יש 4 פעמים] מי מודה דהא צמחוצר [כמחוצר. רש"ש] הוא הדי שורש, ואי תלשו ליה בשבת מיחייב?

אישתיק, ולא אמר ליה ולא מידי [לשון זה יש 8 פעמים בש"ס],

זימנא חדא פעם אחרת אשכחיה [ההוא סבא לר' זירא] דיתיב וקאמר, ומודה ר"ש שאם ניקב הענין בכדי טהרתו [כמוציא זית, ומפרש למה נקרא זה כדי טהרתו] (ו. דס"ה) שאם נעמא, נטהר בשצירה זו, והיינו כמוציא זית, דתנן במסכת כלים (פרק ג משנה ה) כלי חרס העשוי לאוכלין, שיעורו כיומם, ומודה ר' שמעון דהא, דחשיב מחוצר כל הזרעים שצמחו, דמו לא הוי כלי,

א"ל [ההוא סבא לר' זירא], השתא שורש כנגד נקב [שיש לומור שהנטיעה שבתוך העציץ, "במציאות" יונק דרך אותו נקב בלי שום לומדות של ביטול כל], בעאי מינד, ולא אמרת לי ולא מידי, ניקב בכדי טהרתו [שהדין הוא רק משום הלומדות של ביטול כל] מיבעיא [פ' והא נקב זה יכול להיות גם אצל שפתו למעלה שאין שם שום שורש, ואיך פשיטא לך בזה דהוי מחובר] דהוה לן לספוקי ציה, דהנך דלאו כנגד הנקב, ואת פשטת לכו דכולהו מחוצר נינהו,

אמר אביי, ואי איתמר להא דרבי זירא דמודה ר' שמעון צטוס נקב, הכי הוא דאיתמר, ומודה רבי שמעון, שאם ניקב למטה מרביעית שאינו מחזיק רציעות מן הנקב ולמטה, דצליז מהכי לאו כלי הוא, [פ' הכי קאמר אביי, שפיר עבד ר' זירא דלא אהדר ליה לההוא סבא, דאי אחמר הכי אחמר, מודה ר' שמעון שאם ניקב העציץ בארעיתו, או קרוב לארעיתו במקום שלא נשאר בו כדי לקבל רביעית, דכיון דלית ביה כדי לקבל רביעית במל מתורת כלי, דכי מנקיב עציץ בההוא דוכתא, ודאי שרשי הזרעים שיש בו, מניעין לארץ והרי הן כזרעים בארץ, והתולש מהן חייב, אבל ניקב העציץ מצדו ונשאר בו כדי לקבל רביעית, עדיין כלי הוא, אע"פ שהושרש [שהשורש ?] כנגד אותו הנקב, איכא למימר שאינו מניע לארץ, ואע"פ שאין דבר חוצץ בינו לבניה עדיין מיבעיא ליה לר' שמעון. ר"ח נדפס ברף צו. ברפוס ווילנא],

רבא תוספאה, אשכחיה לרבינא, דקא מצטער מהבלא, ואמרי לה, מר קשישא* בר' דרבא, אשכחיה לרב אשי דקא מצטער מהבלא שהיה אצק עולה, ומרצה הכל, [פיר' מחום השמש שבביתו, שקרקעיתו טיט. פירוש רבינו פרחיה, ואולי הפירוש שבבית שהקרקע של אבנים האבנים מצננים את הבית],

* [נראה כי גם לרבא וגם לרב חסדא היו שני בנים שנקראו או שכנו "מר" וכדי להבחין ביניהם קראו לאחד מר קשישא ולאד מר ינוקא, לדעת רש"י מר קשישא הוא הבכור, ומר ינוקא הצעיר, ולדעת התוספות מר ינוקא היה הגדול ונקרא כך משום שנולד בצעירותו [ינוקתו של רבא ומר קשישא נולד בימי זקנתו. שם],

א"ל, לא סבר לה מר להא דתניא, הרוצה לרבץ את ביתו בשבת, מביא עריבה מלאה מים, ורוחץ פניו בזוית זו, וידיו בזוית זו, רגליו בזוית זו, ונמצא הבית מתרבץ מאליו,

א"ל, לאו אדעתאי לא הייתי זכור, ורצוני פירשו לא סבירא לי,

תנא, אשה חכמה אשת תלמיד חכם, או צת תלמיד חכם ששמעה מאציה, מרבצת ביתה בשבת רוחצת קימוניות צוית זו, וכוסות צוית זו,

והאידינא דסבירא לן בר' שמעון דדגר שאין ממכין מותר, והמכרץ אינו ממכין להדציק עפר צגומא ולהשוות הצית, אלא שלא יעלה אצק [אינו לשון בעל התלמוד, אלא בדורות האחרונים הוגה ע"ש. הגהות מיימוניות רמב"ם הלכות שבת פ' כ"א אות ב'. וראה ר"ף ור"ן] שרי אפי' לכתחלה:

מהני: התולש מעציץ נקוב, חייב דהוי כמחוצר, דיונק מן הקרקע על ידי הנקב, שמרית לחלוטית הקרקע, ואפילו הנקב צדופט, ושאינו נקוב פטור, ור"ש פוטר בזה ובזה:

נב: רמי ליה אביי לרבא, ואמרי לה רבי חייא בר רב, לרב, תנן, רבי שמעון פוטר בזה ובזה, אלמא נקוב לר"ש, כשאינו נקוב מושי ליה [ואין ביניהם שום חילוק, ומקשה שאנו רואין בברייתא שאכן גם לר"ש יש חילוק בין נקוב לשאינו נקוב],

ורמיניהו [תימה מאי קפריך, והא בהך ברייתא נמי קתני כמו במתני' דלכל מילי נקוב כשאינו נקוב, בר מלענין הכשר זרעים בלבד וכו'. תוס', ר"ש אומר, אין בין נקוב לשאינו נקוב,

דף צ"ה ע"ב

אלא להכשיר זרעים בלבד הזרעים צמחו, ענין נקוב אינו מקבל הכשר לעומתה, ושאינו נקוב מקבל הכשר, דתלוש הוא, והא ר' שמעון קאמר ליה,

אבני חן למסכת שבת

אמר רבא, חמש מדות בכלי חרס,

1. ניקב כמוציא משקה נקב דק מאל שמשקה יוצא בו, טהור מלמלא גיסטרא כלומר אם כלי שלם הוא, אינו נטהר בכך, אבל אם היה שבר כלי והיה ראוי להשתמש בו, דמקבל טומאה משגשג, כדמנן הן וקרקרומיהן ודופטמיהן יושצין שלא מסומכין בו באלו טרפות (חולין נד:), וניקב שוב כמוציא משקה, אינו טמא עוד משום תורת גיסטרא.

גיסטרא, שבר כלי,

ולקמיה מפרש טעמא [למה נטהר אם ניקב כמוציא משקה], דאין שבר כלי חשוב להכניעו משניקב, ולומר הצא גיסטרא אחר וניח תחמיו, לקבל טיף טיף הנוטף מזה,

אבל אם היה כלי שלם וניקב מעט, אין מאבדין אותו, אלא אומר הצא גיסטרא (אחר) וניח תחמיו,

ועדיין כלי הוא לקדש בו מי חטאת כלומר אם כלי שלם היה, וניקב כמוציא משקה, עדיין כל תורת כלי עליו, ואפילו לקדש בו מי חטאת באפר פרה, דבעינן כלי ראוי, דכתיב (במדבר יט) מים חיים אל כלי, וכל שכן שמקבל טומאה,

2. ניקב כבונם משקה שאם מושיבו על המים, [המים ?] נכנס בתוכו, דהיינו נקב רחב קמא, טהור מלקדש בו מי חטאת [והא. דס"ה] טהור לאו דוקא, אלא כמו טהר יומא (ברכות 3). כלומר בטל לו ממורת כלי לענין מי חטאת [וב"ש דטהור מלקבל טומאה אם היה מיוחד למשקין. תוס'],

ועדיין כלי הוא להכשיר בו לענין הכשר זרעים הזרעים בתוכו, דכתלושין נינהו, ואפילו לרצנן, שאין נקב זה ראוי להריח לחלומית הקרקע, [משמע דכלי חרס בעי נקיבה, ודלא כפי' הקונט' בפ"ק דגיטין [ו.]. שפירש דספינה של חרס דביון שהיא של עפר, חשובה בנקובה, ועת לקצר. תוס'],

3. ניקב כשורש קטן הו טפי מצבונם משקה, טהור מלהכשיר בו זרעים לרצנן, דהוי ענין נקוב,

ועדיין כלי הוא לקבל בו זיתים שהוא שיעור לטומאה, בכל כלי חרס העשוי לאוכלין סתם, כל זמן שלא יחדו לרימונים, ומקבל עדיין טומאה,

4. ניקב כמוציא זיתים, טהור מלקבל בו זיתים כלומר מלקבל עוד טומאה, משום תורת סתם כלי חרס, שהרי שיעורן כזיתים, ואם היתה עליו טומאה נטהר ממנה,

ועדיין כלי הוא לקבל בו רימונים שאם יחדו שוב לרימונים, מקבל טומאה מכאן ולהבא, או אם היה מיוחד לרימונים מתחילה לא נטהר,

5. ניקב כמוציא רימונים, טהור מכלום משום כלי, אלא אם כן מנניעו לגיסטרא, יטמא צמורת גיסטרא,

ואם הוקף צמיד פתיל והוא צאהל המת, אין טומאה נכנסת בו דרך [ה]. דס"ה[נקב, ומניל על כל מה שצמחי עד שיפחת רובו דכל כלי פתוח כחיב (במדבר, יט, טו) דרך פתחיו. דס"ה] נכנסת לו טומאה, ולא דרך נקביו,

אמר רב אסי, שמעתי כלי חרס, שיעורו כמוציא רימון,

אמר ליה רבא, שמא לא שמעת אלא במוקף צמיד פתיל שאם ניקב כמוציא [כמוציא. דס"ה] רימון אינו מניל,

והא רבא הוא דאמר, מוקף צמיד פתיל, עד שיפחת רובו?

לא קשיא

דף צ"ו ע"א

הא ברברבי צרוצו והא בזוטרי כמוציא רמון, בטל ליה מכלי [וקשה לר"י דאין זה שיעור, ומה קרי ברברבי ומה קרי זוטרי, לידע איזה הוא כמוציא רמון ? ונראה לר"י דברברבי כמוציא רמון, ובזוטרי שמוציא רמון הוא יותר מרוב סגי ברוב, והא דקאמר "עד" שיפחת רובו, לא קאי אשיעור דמוציא רמון, אלא אשיעור דמוציא זית. תוס']:

אמר רב אסי, שונין המנאים שונין צרימא, כלי חרס דשיעור הראשון האמור בו, לצטלו במקנה משום כלי שיעורו כבונם משקה הוא דמנטל ליה מיהא מתורת מי חטאת, ולא אמרו נקב מוציא משקה חשוב נקב לכלים, אלא לענין גיסטרא בלבד דהתם ודאי אי נקבה הכי, כמוציא משקה, משדל שדי ליה,

מאי טעמא? אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן, לפי שאין אומרים, הבא גיסטרא לגיסטרא הצא גיסטרא אחרת לגיסטרא זו, להניח תחתיה לקבל הטיפין, אבל כלי שלם חסין עליו, ומשום נקב פורתא, לא שדו ליה, ומניחין גיסטרא תחתיו,

אמר עולא, פליגי בה דהכשר זרעים [אבל בתוס' פירשו דפליגי לענין מוקף צמיד פתיל] תרי אמוראי במערבא, רבי יוסי בר' אבין ור' יוסי בר זבדא, חד אמר כמוציא רמון, וחד אמר כשורש קטן,

וסימניך [וסימניך יש 72 פעמים בש"ס וסימניך יש 14 פעמים] דלא חטעי למימר חד אמר כמוציא זית אחד המרובה ואחד הממעיט וכללד שיכון

אבני חן למסכת שבת

כו' צרימא היא (מנחות קי.), והיא לך לסימן [לסימן כאן. דס"ה] שאחד מן האמוראים ריבה לשער בגדול שצשלשתן [שלשה הם: כמוציא רמון כמוציא זית כמוציא שורש קטן], ואחד ממעט לשער צקטן שצשלשתן, ולא צבינוי, וזו. דס"ה] כונס משקה ומוציא משקה ליכא למיטעי בהן, לענין זרעים [לומר שבנקב זה של כונס משקה או מוציא משקה יהיה העציץ נחשב כמחובר לקרקע, ולא יחבשר לקבל טומאה אם ירדו עליו מים],

אמר רב חנינא בר כהנא, משמיה דרבי אליעזר, כלי הרם שיעורו כמוציא זיתים ליער מטומאה, וזר קשישא בריה דרבה מסיים בה, משמיה דרבי אליעזר, והרי הן ככלי גללים, וכלי אבנים, וכלי אדמה [משוין ליה. דס"ה] משניקב כמוציא זית, ואפילו יחדם לרמונים, והא דתנן כלי צעלי צמים שיעורן כרמונים, גזי כלי עץ תנינן לה צמסת כלים (פרק י' משנה א'), שאין מקבלין טומאה, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים,

ולענין צמיד פתיל, עד שיפחת רובו:

עד כאן למדנו 60% ממסכת שבת

פרק אחד עשר הזורק

מהני: הזורק מרשות היחיד* לרשות הרבים, [או] מרשות הרבים לרשות היחיד, חייב [דהו"ל תולדת מוציא. יבין],

* [רשות היחיד הוא מקום שהוקף ד' מחיצות גבוהות עשרה טפחים וביניהן ד' טפחים על ד' טפחים או יותר על כן, אפי' יש בו כמה מילין, אם הוקף ל דירה כגון מדינה שמוקף חומה, ודלתותיה נעולות כלילה, ומבואות שיש להן ג' בתלין ולחי ברוח רביעית, וכן תל גבוה עשרה ורחב ד', או חריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ד', ואפי' כלים כגון ספינה ומגדל של עץ וכיוצא בהם אם יש בהם ד' על ד' בגובה עשרה, כל אלו רה"י הן. רע"ב],

מרשות היחיד לרשות היחיד, ורשות הרבים באמצע, רבי עקיבא מוחייב טעמא מפרש בגמרא [דס"ל קלוטה כמי שהונחה דמי, # ולכאורה יש כאן שני מלאכות], ורובם פוטריין,

ביצד רבנן קאמרי לה(ו. דס"ה) [שהרי מסיים "פטור", פ' באיזה אופן פטור הזורק מרה"י לרה"י דרך רה"ר], שתי גוזמאות [balconies] זמין היוצאין מן הכותל, ומניחין עליהן נסרים להלך [צחק. דס"ה], זו כנגד זו, ברשות הרבים צניי צדי רשות הרבים, והן רשות היחיד, שגבוהות עשרה ורחבות ארבעה,

המושיט והזורק מזו לזו פטור שלא מזניו זריקה והושטה צמלכת המשכן מרשות היחיד לרשות היחיד, ורחב רשות הרבים מפסיק ציניהן, שלא היתה עבודה הלויים כך להשיט [ה]קדשים מעגלה לעגלה שצנדה, אלא לעגלה שלפניה (ושלחמריה) [פ' ולא היה רשות היחיד בין העגלה לעגלה שלפניה, שהיו עומדין צפופין זה אחר זה],

שארבע עגלות היו לצני מררי, שהיו נושאין קרשי המשכן, והן הולכין שמים כאחד, זו צנדה זו, כדאמרין בגמרא,

וכשהיו פורקין את המשכן לטעון על העגלות, היו מעמידין [אלה ד'. דס"ה] העגלות כדרך הליכתן, שמים זו אל זו [ואחוריהן. דס"ה] סמוך למשכן, ושמים זו אל זו לפניהם, דרך הליכתן לאורך רשות הרבים, שהיו רוצים להלך # [למה אומר לשון "שהיו רוצין" והרי כן הלכו ע"פ ה'] אחר עמוד הענן ההולך לפניהם,

צ"ע למה היו צריכין להעמיד ד' העגלות ביחד, היו יכולים להעמיד שני עגלות ולטעון אותם, ואח"כ להביא עוד ב' עגלות ולטעון אותם ?

ופורקי המשכן, היו מושיטין הקדשים, לאותן שעל שמי העגלות הסמוכות למשכן, והן מושיטין לאותן שלפניהם, אבל מעגלה לעגלה שצנדה [שצנדה. דס"ה] לא היו צריכין להשיט, שהרי שמהן סמוכות לפורקי המשכן,

היו שתיהן [שתי הגוזמאות] בדיוטא אחת [בשורה אחת דהיינו באותה צד של רה"ר] כלומר # [פ' שהיה קשה לרש"י שגם אם הם זה כנגד זה ברה"ר הם בדיוטא אחת] צעליה אחת צאורך רשות הרבים על פני הצית, ויש הפסק [אורך. נמ"י] רשות הרבים ציניהם,

המושיט חייב שמזניו הושטה כיוצא בה למעלה מעשרה צמשת, מרשות היחיד לרשות היחיד, וקצת אורך רשות הרבים מפסיק ציניהם, והזורק פטור הואיל ולמעלה מעשרה [הוא. נמ"י], ולא מזניו זריקה מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים צמשת, לא צאורך ולא צרוחב,

שכך היתה עבודת הלויים ומפרש ואזיל כיצד מזניו מזו צעדות, [ומשה הוצרך להביא שהיתה במשכן ? משום דלמעלה מ' לא היו רה"ר לכל דבר רק לענין הושטה. תוספות חדשים משניות],

שתי צמתי עגלות, זו אחר זו ברשות הרבים [ו]פורקי [ה]. דס"ה] משכן מושיטין הקדשים מזו לזו לאותן שעל העגלות שאלן, והן מושיטין לאלו שלפניהם, [שהן סמוכות וקרוצות. דס"ה], אבל לא זורקין שאין אותן קדשים מוקדות, מפני כוונתן,

[ראה חידושי הר"ר זאב בן אריה וצ"ל שבירושלמי איתא תני בר קפרא שלא לנהוג בקדשים בוין, וכע"ז בחידושי הרשב"א בשם רב הא, ולכן רצה לתקן לשון רש"י ולגרוס מפני "כבודן" במקום "כבודן", וראה רש"י לעיל ד: ד"ה זורק ממושיט ולא היו זורקין אותן שלא יתקלקלו. עיי"ש],

אבל ראה בגמ' שלפי דבריו אין לשנות לשון רש"י ו"ל אין אותן הקדשים מוקדות מפני כוונתן, שעוציין אמה, ורוחצין אמה וצ"ל אמה, ואורכין עשר אמות וכע"ז בפי'

אבני חן למסכת שבת

הר"י מלוגיל. וכן ברר"ף ולא זורקין שהיו כנדין:

דף צ"ו ע"ב

מב': מכדי זריקה תולדה דהוצאה היא על כרמך מולדה היא, דלא [דהא לא. דס"ה] נמנית בצלות מלאכות, ומולדה דהוצאה היא, שאין לך לתמה מולדת אצ אחר, דמעין [דהא מעין. דס"ה] הוצאה היא, האמורה בצלות מלאכות, הוצאה גופה היכא כתיבא, [ואף על גב שהיתה במשכן כדאמר הם הורידו קרשים מעגלה וכו', מכל מקום אי לאו דכתיב לא הוה מחייבי עלה, לפי שמלאכה גרועה היא בדפירשתי לעיל [ב.]. תוס'?

א"ר יוחנן, דאמר קרא שמות לו ו ויצו משה ויעבירו קו ל פמחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עו' ד מלאכה לתרומת הקדש ויפלא הקם מהבאי, משה היכן הוה יתיב, במחנה לויה, ומחנה לויה רה"ר הואי שהיו הכל מזוין אל [לפני. דס"ה] משה רבינו, וקאמר להו לישראל, לא תפיקו ותיתו מרה"י דידכו מאהליכם לרה"ר,

וממאי דבשבת קאי, דילמא בחול קאי, ומשום דשלימא לה מלאכה שהיה הנדבא כדי להשלים כדכתיב שמות לו ו ויהמלאכה היתה ימים לכל יהמלאכה לעשו' ו' אתה וזה' ו'?

[ומתירין] גמר העברה העברה מוזה"כ, כתיב הכא שמות לו ו ויצו משה ויעבירו קו ל פמחנה, וכתיב התם ויקרא כה והעברת שופר תרועה, מה להלן ביום [שהוא] אסור [במלאכה], אף כאן ביום אסור,

אשכחן הוצאה, הכנסה מנלן? סברא היא להיות הכנסה מולדת הוצאה, שהיא מעין * לה [פי' דומה לה], כשאר מולדות שהיא [שכן ?] מעין [ה]. דס"ה] מלאכות, מכדי [פי' גם הכנסה הוא הוצאה] מרשות לרשות הוא, מה לי אפוקי ומה לי עיולי, מיהו הוצאה אב, הכנסה תולדה [אע"ג דתנן באבות מלאכות המוציא מרשות לרשות, דכולל הוצאה והכנסה, מ"מ מסתבר ליה דהכנסה תולדה, ולא דמי לוועד ונוטע דשניהם ענין א', משא"כ הכנסה הוא הפך הוצאה. חדש האביב],

* [לשון מעין פירושה מלשון עין, ראיה, פי' שהדבר נראה דהיינו דומה לדבר אחר, וכשאומרים מעין הוצאה הפ' שדומה להוצאה, וכשאינו מזכיר לשון הוצאה ורק מרמז עליה, יותר היה נכון הלשון מעין "שלה"], [סברא היא: וכן בפסחים כא: ונכרי אי אתה מצווה להחיותו לא צריך קרא סברא הוא, וכן בכתובות כב. למה לי קרא סברא היא, וכן בב"ק מו: למה לי קרא סברא הוא, וכן בחולין קיד: למכירה דעובר כוכבים לא צריך קרא סברא הוא, וכן בגדה כה. למה לי קרא סברא בעלמא הוא. ועכ"פ אנו רואין מזה שסברא חזקה יותר ממה שכתוב בתורה],

[ומקשה] ומכדי [לכאורה צ"ל מכדי בלי וי"ן] אהא מייחייב ואהא

מייחייב כדמנן [לעיל ג.]. פשט העני ידו לפנים [וכו'], אמאי קרי לה האי אב, ואמאי קרי לה האי תולדה,

[הנה אם הקושיא היה על השם למה זה נקרא אב וזה תולדה, לא תירץ כלום, אלא ע"כ הקושיא היתה על הרין מאי נפק"מ בין אב לתולדה, דבלי שיש איזה מפק"מ לדינא לא איכפת לנו השם. אילת השחר?]

נפקא מינה דכל [ככל. דס"ה] אבות מלאכות דאי עביד שתי אבות דלא דמיון בהרי הודרי, אי נמי שתי תולדות דשמי אבות בהרי הודרי, מייחייב תרתי, ואי עביד אב ותולדה ידידיה, לא מייחייב אלא חדא,

ולר"א נמסכת כרימות צרף אמרו לו [מז:]: דמייחייב אתולדה במקום אב, אמאי קרו לה אב, ואמאי קרו לה תולדה?

הך דהואי במשכן חשיבא, קרי לה אב, הך דלא הואי במשכן חשיבא לא קרי לה אב [ראה ב"ק ב.], [לא קאמר קרי לה תולדה כדבסמוך, משום דבעי למינקט מלתא פסיקתא דאיכא מלאכות גרועות דלא קרי להו אפילו תולדה, אבל בסמוך דלא קאי אלא אהכנסה קאמר קרי לה תולדה. חדש האביב],

אי נמי הך דכתיבא [הך לישנא לא איצריך אלא משום הוצאה. תוס', פי' דהכנסה לא כתיב] קרי אב, והאי דלא כתיבא קרי תולדה,

והא דתנן צפירקין [לקמן ק.]. חזק ד' אמות בכותל, למעלה מי' טפחים כדמוקי לה [לקמן. דס"ה] דדצילה שמינה ועדצקת, כזורק באויר ופטור, דלא [דהא לא. דס"ה] נח דרשות הרבים, דאין רשות הרבים למעלה מעשרה, ודרשות היחיד נמי לא נח, שאינו מקום מקוים שיהא רחבו ארבעה, שהרי לא נח דרש הכותל, אלא צפניו,

למטה מי' טפחים, כזורק בארץ דלוי רשות הרבים הוא, ומייב, וכיון [דכיון. דס"ה] דלוי רשות הרבים הוא, ונח, ככל דהו מייחייב, ורשותא לנפשיה לא הוי, לא כרמליה ולא מקום פטור, הואיל וצפניו נח, ולא נח דרש, שיהא מקום מסוים,

והזורק בארץ ד' אמות, חייב,

זרק ד' אמות ברה"ר, מנלן דמייחייב?

אמר ר' יאשיה, שכן אורגי יריעות, זורקין מחמיהן זה לזה [וזה היה ברשות הרבים, וס"ד ברחוק ד' אמות],

אורגין, מחמין למה להו? אלא שכן תופרי יריעות מעשה חוקס [נראה דלא משמע ליה לפרש בתופרי יריעות בהרי הודרי? דההוא דההוא

אבני חן למסכת שבת

מסתמא עביר להו בשעה קמנה. חדש האביב] זורקין מחטיהן זה לזה,

ודילמא גבי הדדי בתוך אמה אחת, ואין צריך לזרוק אלא להשיט הווי' יתבי? [ומתירין שלא היו יכולין לשבת בן, דא"כ הוי] מוטו הדדי במחטין כשמומחין את המוט, מכין זה את זה במחט,

[והחור ומקשה] דילמא בתוך ארבע הווי יתבי?

ותו, מעביר ד' אמות ברה"ר, מגלן דמחייב?

אלא כל ארבע אמות ברה"ר, גמרא גמירי לה [לשון זה ב 12 מקומות בש"ס 20 פעמים, והלשון הלכתא גמירי לה יש ב 12 מקומות, ו'הלכתא ביו"ד יש בעוד 4 מקומות, דהלכתא ברל"ת בעוד 4 מקומות, והלכתא בעוד מקום]:

אמר רב יהודה אמר שמואל, מקושש [דכתיב בבמדבר טו לב ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש מקושש עצים ביום השבת], מעביר ארבע אמות ברה"ר הוה לא מלשן ולא עימך, אלא העבירן ארבע אמות, לכן נהרג,

במתניתא תנא, תולש הוה [תלש את העצים],

רב אחא ברבי יעקב אמר, מעמר הוה מלושין ומפחירין היו ועמך, כדאמרי (לעיל עג): האי מאן דכניף מלחא [ממלחמא. דס"ה] חייב משום מעמר,

למאי נפקא מינה? לכדרב,

דאמר רב, מצאתי מגלל סתרים שהסמירה, לפי שאין כותבין הלכות [מגלל סתרים מגילה טמונה, לפי שאסור לכתוב הלכות, וכשהיה שומע דבר חדש וירא לשוכחו היה כותבו, ומסמיר מן העין. רש"י ז"מ 35]. בי ר' חייא, וכתוב ביה, איסי בן יהודה אומר, אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, (ואם עשאו כולם בהעלם אחת) ואינו חייב אלא אחת על כרחיך לענין שוגג קאמר, ולחטאת, דכמודי מרי קטלי לא מקטלי, ולהכי פריך, והא אן מן כו',

אחת ותו לא, והתנן, אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, והוינן בה מניינא למה לי? וא"ר יוחנן, שאם עשאו כולם בהעלם א', חייב על כל אחת ואחת?

אימא אינו חייב על אחת מהם מיתה, [ש. דס"ה] יש בהן אחת שאינו נהרג עליה, ולא פירש איזו היא, והשתא לרבי יהודה אין זו העברה [מעביר ד' אמות ברה"ר], שהרי נהרג מקושש עליה, ולמתניתא אין תולש בלחטא ספק [ולרבי אחר ברבי יעקב אינה מעמר],

רב יהודה פשיטא ליה, דהמעביר [ד' אמות ברה"ר] חייב, ומתני' פשיטא ליה, דתולש חייב, ורב אחא בר יעקב פשיטא ליה, דמעמר חייב,

מר סבר הא [מלאכה זו] מיהת לא מספקא [דודאי חייב עליה מיתה], ומ"ם הא מיהת לא מספקא:

אלא אמר רב חסדא, שכן אורגי יריעות זורקין בוכיאר כלי שקנה [spindle] של ערב נתון בו, שזורקין ביריעה בין שני דופני היריעה [ובין שהיריעות היו כולן רוחבן ארבע אמות דכתיב בשמות כו ב ארך! ויריעה האחת שבתה ונעשרים באמה ורחב ארבע באמה, ילפינן שזורק ד' אמות חייב],

והלא אוגדו בידו מוט של ערב הוא אוחז, והקנה נכרך במוט, ואינו נשמט ממנו # [לכאורה אינו צריך לאוחזה, אלא הוא מחוברת בתוך האריגה], # [פי] ואם נלמד מאריגת היריעות נמצא שיש ללמוד שחייב בזורק גם כשאוגדו בידו?

בניסבא בתרא במוט האחרון של קנה, שהקנה [ואז הקנה. דס"ה] נשמט מהמוט, והכויאלר טפל,

ניסבא, זריקה אחרונה של מוט, לשון המיסך,

[וצ"ע למה נלמד רק מאופן של ניסבא בתרא, הלא היה אורג כל שעה ורק פעם אחת אירע ניסבא בתרא?],

והא במקום פטור קאזלא בין דופני היריעה, ואין זה רשות הרבים, אלא מקום פטור, דאין רמז ארבעה # [על כרחיך צריך לפרש דקאי על השטח שבין שני דופני השתי, ומתפרש באריגה של גשים עומדת ראה לקמן קיג].?

אלא שכן אורגי יריעות, זורקין בוכיאר לשואליהן אורגי יריעה אחרת, ויש לו לזה שנים,

ה"ג ודילמא שואליהן גבי הדדי הווי יתבי [ה"ג] גביהן הווי יתבין?

מוטו הדדי בחפפת מגיעין ידו של זה של זה בשפת היריעה, כשמומחין מוט הערב, כחפת כמו חפת חלוקן (יומא עו:),

ודילמא שלחופי הווי משלחפי [פי] שלא ישבו בשורה זה אצל זה, אלא אחד שמוט לאחר ואחד שמוט לפניו] לעולם גבי הדדי הווי יתבי, אלא שאין מכוונים, אלא זה נמשך לפניו וזה לאחור,

ותו, מי שאילי מהדדי, והתניא לודא [שם חכם, ונזכר עוד פעם אחת בש"ס לקמן קלו], שמות לו ד ויבאו בלתי חכמים העשים את בלתי חכמה הקדש איש איש ממלאכתו אשר חכמה עשים, ממלאכתו הוא עושה ואינו עושה ממלאכת חבירו שכולם מוכנים ככלי אומנותם, ולא הוצרכו לישאל,

אבני חן למסכת שבת

ועיי"ש שמקשה כיון דכתיב ויחר אף ה' בם, שחרה אף ה' גם על אחרן, מה זה ראה שלא חטא כמרים כיון שלא נענש, הרי הרבה פעמים יש בני אדם שחוטאים ואינם נענשים],

תניא כמאן דאמר אף אהרן נצטרע, דכתיב במדבר יב' וַתִּעַן סֵרָמֶל הָאֱהָלָה וַהֲנִיחָהּ מִרְיָם מִצְרַעַת פֶּשֶׁלָג וַיִּפֶּן אֶהָרֹן אֱלִימָרִים וַהֲנִיחָהּ מִצְרַעַת, תנא, שפנה מצרעתו [כלומר שנתרפא, והוא מלשון פנו דרך] קדם [אהרן] ומרפא,

אמר ריש לקיש, החושד בכשרים לוקה בגופו [זה עונש יותר חמור מאם היה לוקה בממונו. ראה אילת השחר], דכתיב [שאמר משה רבינו] שמות ד א וַיִּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וַהֲנִי לֹא־אֶיֱמָאִינוּ לִי וְלֹא־אֶשְׁמָעוּ בְּקֹלִי כִּי־אָמְרוּ לֹא־תִרְאֶה אֵלֶיךָ ה' וגו', וגליא קמי קוב"ה דמהימני ישראל,

אמר לו [הקב"ה למשה] הן מאמינים בני מאמינים, ואתה אין סופך להאמין, הן מאמינים דכתיב שמות ד לא וַיִּאֱמָן הָעָם וַיִּשְׁמָעוּ פֶּרֶךְ ה' אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי־רָאָה אֶת־עֲנָנִים וַיִּקְרְאוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּ, בני מאמינים [דכתיב באברהם אבינו] בראשית טו ו וַהֲאֱמִין בְּה' וַיַּחֲשֶׁבֶה לֹא־יָצִיקוּ,

אתה אין סופך להאמין, שנאמר במדבר כ' יב וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן יֵעָן לֹא־אֶהְיֶה בְּיָדְכֶם כִּי־לֹקְדֵיכֶם יִהְיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת־הַקֶּהֱלֵל הַזֶּה אֶל־הָרָצָן אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם וגו',

ממאי דלוקה? דכתיב שמות ד ו וַיֹּאמֶר ה' לֹא־עוֹד הִבָּא־נָא יָדְךָ בְּחִיקְךָ וַיָּבֹא יְדוֹ בְּחִיקוֹ וַיִּיָּצָא וַהֲנִיחָהּ יְדוֹ מִצְרַעַת פֶּשֶׁלָג, היינו לוקה בגופו וגו':

אמר רבא, ואיתימא רבי יוסי בר' חנינא, מדה טובה ממחרת לבא, ממדת פורענות, דאילו במדת פורענות כתיב שמות ד ו וַיִּיָּצָא וַהֲנִיחָהּ יְדוֹ מִצְרַעַת פֶּשֶׁלָג אחר הינא מנורעת כשגל,

ואילו במדה טובה כתיב, שמות ד ו וַיֹּאמֶר ה' אֶל־חִיקְךָ וַיָּשֶׁב יְדוֹ אֶל־חִיקוֹ וַיִּיָּצָא מִחִיקוֹ וַהֲנִיחָהּ שְׂבָה בְּבִשְׂרוֹ ממיקו והנה שבה, מחיקו הוא דשבה בבשרו,

שמות ז יב וַיִּשְׁלַח אִישׁ מִפָּחוֹת וַיִּהְיוּ לְתַנִּינִים וַיִּכְלַע מִפָּחֵי־אַהֲרֹן אֶת־מִפְתָּחָם, א"ר אלעזר גם בתוך גם לאחר שחזר ועשה מטה בלעג, ולא כשהוא תנין, דלא כמיז ויכלע תנין אהרן:

[שנינו במשנתנו] מרה"י לרה"י [ורשות הרבים באמצע ר"ע מחיוב וחכמים

ת"ר, מקושש זה צלפחד, וכן הוא אומר במדבר טו לב וַיִּהְיוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר וַיִּמָּצְאוּ אִישׁ מִקֹּשֶׁשׁ עֲצִים כִּי־ם הַשֶּׁבֶת וגו', ולהלן הוא אומר במדבר כו אבינו מת במדבר, [ודורש חנו"ש של "במדבר"] מה להלן צלפחד, אף כאן צלפחד, דברי ר' עקיבא,

אמר לו ר' יהודה בן בתירא, עקיבא ! בין כך ובין כך אתה עתיד ליתן את הדין [על דרשה זו], אם כדברך [שאכן המקושש היה צלפחד], התורה כיסתו [דכתיב רק "וימצאו איש"] ואתה מגלה אותו, ואם לאו אתה מוציא לעז על אותו צדיק [אף דלא מצינו בשום מקום על צדקתו של צלפחד? מ"מ נקרא צדיק על שום בנותיו שהיו צדקניות כדמבואר במסכת ב"ב ק"ט ע"ב. ילקוט המאירי עיי"ש עוד],

דף צ"ז ע"א

ואלא הא גמר גזירה שוה ואם כן לא כסמו המורה, דהוה ליה כמפורש?

ומשני ג"ש לא גמר ר' יהודה בן צמירא לא גמרה, ואין אדם דן גזירה שוה מעצמו,

[ואם תאמר וליגמר מר' עקיבא שהוא קבלה מרבו, ואור"ת שהיה להם בקבלה מנין ג"ש שבכל התורה זו היתה יתירה על החשבון לפיכך לא קיבלה. תוס'],

ו אלא לר' יהודה [בן בתירא] מדיכא הוה נאחו חטא מת, דכמיז כי נחטאו מת?

במדבר יד מר וַיַּעֲפִלּוּ לָעֵלּוֹת אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַאֲרוֹן בְּרִית־ה' וּמֹשֶׁה לֹא־מָשָׁה מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה מוֹיֵעֶפִּילוֹ הוּהוּ # [אולי היה מקובל להם כך] ויעפילו לעלות וגו', שלם הרשיע כל כך כמילול שנת # [פי' דלכאורה קשה הרי גם ר' יהודה בן בתירה מגלה או מוציא לעז על צלפחד? על זה אומר רש"י שאם הוא היה מתחיל לגלות אז גם הוא היה חוטא, אבל עכשיו שר"ע התחיל והוא רק מקטין חטאו זה מעלה ואינה עין כלל],

[ויעפילו בנימטריא "צלפחד" 212. בעל הטורים, # ואע"ג דכתיב בלי יו"ד השניה ויעפלו],

כיוצא בדבר אתה אומר, במדבר יב ט וַיִּחַר־אַף ה' בָּם [לשון רבים דקאי גם על אהרן] וַיִּלָּךְ, מלמד שאף אהרן נצטרע [פי' שהרי גם אהרן דיבר על משה דכתיב בבמדבר יב א ותדבר מרים ואהרן במשה וגו'], דברי רבי עקיבא,

אמר לו רבי יהודה בן בתירא, עקיבא ! בין כך ובין כך אתה עתיד ליתן את הדין, אם כדברך התורה כסתו ואתה מגלה אותו, ואם לאו, אתה מוציא לעז על אותו צדיק,

ואלא הכתיב בם? ההוא בנויפה בעלמא,

[משמע שרצה לומר דכיון שלא נצטרע אהרן אלא בנויפה בעלמא, אלמא שלא עשה עבירה גדולה כל כך, ולכן קוראנו מוציא לעז על אותו צדיק. אילת השחר,

אבני חן למסכת שבת

פוטריין] כו': בעי רבה, למטה מעשרה פליגי [ר"ע וחכמים], ובהא פליגי, דמ"ם [ר"ע דמחייב] אמרינן קלוטה כמה שהונחה, ומר [וחכמים שפוטריין] סבר לא אמרינן קלוטה כמה שהונחה,

אבל למעלה מעשרה דברי הכל פטור [שאניה רשות הרבים], ולא ילפינן זורק ממושיט [פ' ואף שמושיט חייב בזרק יהיה פטור] שהיה נעצרת הלוי למעלה מעשרה, מרשות היחיד לרשות הרבים נאמנא, וסיפא [דמיירי בגזירותא שהן למעלה מ'] דקמי זורק פטור והמושיט חייב, דברי הכל היא,

או דילמא, למעלה מעשרה פליגי, ובהא פליגי ומשום הכי פליגי [רבנן אדר"ע ופטרי רבנן, דמר [ר"ע דמחייב] סבר ילפינן זורק ממושיט, ומר סבר [ורבנן דפטרי סברי] לא ילפינן זורק ממושיט דאין כאן אור רשות הרבים, וזרק [למעלה מ'] ממושיט [שחייב למעלה מ'] לא ילפינן,

ור' עקיבא יליף [זורק ממושיט], וסיפא [דמתני' דמיירי בגזירותא שהמושיט חייב והזורק פטור] רבנן קאמרי לה [דלא ילפי זורק ממושיט],

אבל למטה מ' דברי הכל חייב, מאי טעמא קלוטה כמה שהונחה דמיא?

אמר רב יוסף, הא מילתא איבעיא ליה לרב חסדא, ופשטה ניהליה רב המנונא מהא [מכרייתא זו],

[דתניא] מרה"י לרה"י, ועובר ברה"ר "עצמה", ר' עקיבא מחייב וחכמים פוטרים, מדקאמר ברה"ר עצמה, פשיטא, למטה מעשרה פליגי,

ובמאי, אילימא במעביר [פ' ולא זורק או מושיט] למטה מעשרה הוא דמחייב, למעלה מ' לא מחייב [פ' ולכן לא פליגי גם למעלה מ', דלמעלה מ' לכו"ע פטור],

והאמר ר' אלעזר [בן פדת האמורא] נהמנניע [לעיל צב]. המוציא משוי למעלה מעשרה, חייב, שכן משא בני קהת וילף ממסא בני קהת דארו [שכל הארון היה י' טפחים גבהו, וכיון שהגביהו אותו הלויים על כתפיהן, היה שולי הארון גבוה מן הקרקע הרבה יותר מ' טפחים],

אלא לאו בזורק מיירי מתניתא, כי מתניתין, ולמטה מעשרה הוא דמחייב וקמי [דקמי ?] צברייתא "עצמה", ובהא הוא דמחייב ר' עקיבא, משום דנקלטה צאירו של רשות הרבים, למעלה מעשרה לא מחייב,

ש"מ בקלוטה כמה שהונחה פליגי, ש"מ [פ' וזה מה שפשטה רב המנונא לרב חסדא],

ופליגא [רב המנונא א] דר' אלעזר [ואף שרב המנונא סוכך על ר' אלעזר בן פדת, לגבי מוציא משא למעלה מעשרה שחייב, מ"מ פליג עליה מה סבר ר"ע בזרק למעלה מ' מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע], דאמר ר"א, מחייב היה ר' עקיבא אפילו למעלה מ' דיליף זורק ממושיט,

והאי דקתני רה"ר עצמה [דמשמע למטה מעשרה], להודיעך כחן דרבנן [שפוטריין אף בלמטה מעשרה],

ופליגא דרב חלקיה בר טובי הא דר' אלעזר [דאמר דר"ע מחייב למעלה מ', אבל רב חלקיה סבר דלמעלה מ' לר"ה פטור], דאמר רב חלקיה בר טובי, תוך שלשה, דברי הכל חייב ואף על גב דלא נה מודו דמנונא דמי, למעלה מעשרה, דברי הכל פטור דלא ילפינן זורק ממושיט, מוג' ועד י', באנו למחלוקת ר' עקיבא ורבנן ונקלוטה כמה שהונחה,

תניא נמי הכי, בתוך ג' דברי הכל חייב,

למעלה מ', אינו אלא משום שבות שזרק מרשותו לרשות חצירו, ולאו משום הפסק רשות הרבים, דהא הדין נמי אס היטה אללו [ואין ביניהן הפסק רה"ר, אלא היו שתי רשות היחיד זה אצל זה] עד שיערכו [ערובי חצירות], ואם היו שתיהן ר' רשויות שלו מותר לנמחלה,

מוג' ועד עשרה, ר"ע מחייב, וחכמים פוטריין,

אמר מר, אם היו רשויות שלו, מותר,

לימא תהוי תיובתיה דרב [דאוסר], דאיתמר, שני בתים בשני צדי רה"ר, רבה בר רב הונא אמר רב, אסור לזרוק מזה לזה ואפילו הן שלו, דאי משלו לשל חצירו לא הוה שרי שמואל, ושמואל אמר, מותר לזרוק מזה לזה?

ולאו מי אוקימנא [לשון זה ביומא לג, גרה סט, ובלשון "לא" מי אוקימנא יש עירובין פה; ב"מ קי, ב"ב קמג]. להחיא צעירוצין [פה; וזה צ"ע דהא גם שם אמר לא מי אוקימנא ? והריטב"א תירץ ואפשר דהבא והתם אוקמה בבי מדרשא, ומשום הכי רב אשי דמסדר תלמודא אמר בכל חד מינייהו ולאן מי אוקימנא הבא משום דאיתמר התם, והתם משום דאיתמר הכא],

כגון דמידלי חד ומתתי חד דמתוך כך [ש. נמי] צריך לאמן ידו מגבוה למתוך, או ממתוך לגבוה טריד זה, דיומנין נפל ודילמא לא זריק על [עד. דס"ה] הגג, ונפל לרשות הרבים ואתי לאתויי [אבל על זה שנפל מרה"י לרה"ר לא מחייב דהא לא איתעבידא מחשבתו וכו'. ראה ריטב"א], ולהכי נקט ואמי לאחיי, דאילו משום נפילת רשות הרבים, ליכא חיוב חטאת, דמתעסק הוא אלל הולאה, דלא נמכוין לזרוק לרשות הרבים,

אבני חן למסכת שבת

אלא, כל פחות משלשה כלבוד דמו, הלכתא גמירי לה
[גמרא גמירי לה יש ב 12 מקומות בש"ס 20 פעמים, והלשון הלכתא גמירי לה
יש ב 12 מקומות, ו"הילכתא" ביו"ד יש בעוד 4 מקומות, דהלכתא ברל"ת בעוד
4 מקומות, ו"הילכתא" בעוד מקום],

ת"ר, [זרק. כ"ה לעיל] מרה"ר לרה"ר ורה"י באמצע, רבי
מחייב, וחכמים פוטריין,

רב ושמואל דאמרי תרווייהו, לא חייב רבי אלא ברה"י
מקורה, דאמרינן ביתא כמאן דמליא דמי ממון שהוא מושך ומלא
הכלל [ראה לעיל ריש ה. שפירש רש"י באופן אחר, וראה בפני יהושע מדוע
שינה רש"י פירושו], אבל שאינו מקורה לא כגון חצר,

אמר רב חנא, אמר רב יהודה, אמר שמואל, מחייב היה רבי
שתיים, אחת משום הוצאה, ואחת משום הכנסה [לא דק
בלשונה. חידושי הר"ן, פ' שצ"ל אחת משום הכנסה ואחת משום הוצאה כמו
שהוא בר"ם, שהרי המדובר מרה"ר לרה"ר ורה"י באמצע],

יטיב רב חנא, וקא קשיא ליה דהא דאגמריה רביה,

דף צ"ז ע"ב

למימרא דמחייב רבי אתולדה במקום אב,

והתניא, רבי אומר, דברים, הדברים, אלה הדברים גבי שבת
(ד' ו') כתיב דוקא, אלה הדברים אשר זיו וגו', דברים משמע תרין, ה"א מרבי
חד, הא חלם, אלה בנימטריא חלמין ושש, אלו ל"ט מלאכות שנאמרו
למשה בסיני ומניינא למה לי, על כרחיך לדעת כמה חטאות אדם מתחייב
בהעלם אחד על השבת, ואי מחייב אתולדה במקום אב דהעלם אחד, הווי להו
טובא?

אמר ליה רב יוסף לרב חנא, מר אהא מתני לה להא דרב יהודה אמר
שמואל, מחייב היה רבי שמים, אהא דרבי, וקשיא ליה דרבי אדרבי, אגן
אדרבי יהודה מתנינן רב יהודה לאו אהא אמרה, אלא אדר' יהודה מתני
לה, ולא קשיא לן דלא אשכחן בעלמא דפטר ר' יהודה אתולדה במקום אב
[יכול להיות יותר מל"ט מלאכות],

דתניא, [זרק] מרה"י לרשות הרבים, ועבר ארבע אמות
ברה"ר קודם שמת, דאיכא פרמי, הולאה, וריקה ארבע אמות, רבי יהודה
מחייב, וחכמים פוטריין,

[ועל ברייתא זו] אמר רב יהודה אמר שמואל, מחייב היה רבי
יהודה שתיים, אחת משום הוצאה, ואחת משום העברה

אמר ליה רב חסדא לרב המנונא, ואמרי לה רב המנונא
לרב חסדא, מנא הא מילתא דאמור רבנן, כל פחות מג'
כלבוד דמי דרשות שאינו גבוה שלש, בטל אצל רשות הרבים?

אמר ליה סגרא היא, לפי שאי אפשר לה לרה"ר, שתילקט
במלקט וברהיטני להחליק רשות הרבים מגבשושית, [ויהיה נקי וחלק] כאילו
נלקטו במלקט ורהיטני, פליגי"ה (מקצוע) בלעז, והן [מלקט ורהיטני] (ב.
באה"מ) שני גווי כלים של עץ, וצרחל חד נעון צפוח, וצחן משה פני רוחב הקרס
ומחליקה, הלכך, גבשושיות גמי רשות הרבים,

[לשון זה גם בנייר מ' ע"ב ופאת זקנם לא יגלחו וכו' יכול לקטו במלקט
pinchers for picking hair, wool razor יהא חייב? ת"ל ופאת זקנם
לא יגלחו, אבל באן לא רצה רש"י לפרש על מלקט ורהיטני שהם שני כלים קטנים
שאדם מגלח בהם את זקנו, שזה יהיה גזומא גדולה מדי, לכן מפרש שהם שני
מיני כלים יותר גדולים שבהם מחליקין את הקרשים],

אמר ליה אי הכי אי מסגרא אפילו ג' גמ' [פ' אם הוא מצד הסברה מה זה
הגדר של ג' טפחים],

ותו, הא דתנן, המשלשל משלשל מוריד דפנות מלמעלה למטה
מתחיל לארוג דופני הסוכה דערב [פ' הפך משתי] כלפי מעלה, ומשלשל וצא כלפי
מטה, אם הן גבוהין מן הארץ שלשה טפחים, פסולה, הא
פחות מג' כשרה דאמרינן לצוד, כמי שנקפץ עליהן [שאף שהם גבוהים
קרוב לג' טפחים, אנו כופפין ומורדין אותם כאילו הם על הקרקע], ומשלמו עד
למטה, [ו?]הכא לאו טעמא דתילקט הוא [פ' שאם דבר מונח על הקרקע או עד ג'
טפחים אמרינן שזה הקרקע, אבל אם הוא מבעל לקרקע לא שייך בוה הסברא
"שאי אפשר לרה"ר שתילקט וכו'"]?

התם, היינו טעמא, משום דהויא לה מחיצה שהגדיים
בוקעין בה וצפחות משלשה ליכא בקיעת גדיים,

תינח למטה, למעלה מאי איכא למימר למעלה היכא דאמרינן לצוד
למעלה, בכמה דוכתין, כגון מקיפין שלשה חבלים דעירובין (ט:), וכגון שהרמיק
את הסיכות מן הדפנות שלשה טפחים פסולה (סוכה ז').?

אבני חן למסכת שבת

לכולהו שובט ומדקדק בהדי הדדי צהדי שאר מלאכות, דהא מוסיף קמני [פ'] שחורין במזה שחייב על ל"ט מלאכות יש להוסיף שחייב גם על אלו], ומיסקן ואורג נמנו עם אבות מלאכות, ואלה תולדותיהם, דקתני שובט בכלל מיסקן,

וש"מ, מחייב היה רבי יהודה, אתולדה במקום אב?

ממאי, דילמא לעולם דעבדה להא לחודה והא לחודה, ורבי יהודה אתולדה במקום אב לא מחייב,

ובהא קמיפלג, דר' יהודה סבר הני אבות נינהו [פ'] ואלבא דר' יהודה יש מ"א מלאכות] ורבנן סברי הני תולדות נינהו,

תדע דקתני רבי יהודה מוסיף, אי אמרת בשלמא אבות מאי מוסיף מוסיף אבות, אלא אי אמרת תולדות מאי מוסיף הרי לא נמנו אלא אבות,

[אלא אי אמרת תולדות מאי מוסיף. ונמצא שהגמרא לא תירץ כלום על תמיהת ר' הנה, דהא רבי סבר דלא מחייב על תולדה במקום אב, וגם ר' יהודה אין לנו הוכחה שמחייב אתולדה במקום אב שנוקים דברי רב יהודה אמר שמואל על דבריו],

איתמר נמי, רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו, לא חייב רבי יהודה אלא אחת,

א"ל רבינא לרב אשי, ולמאי דסליק אדעתין מעיקרא, דמחייב היה ר' יהודה שנים נהי נמי דמיחייב אמולדה במקום אב, הכא לאו תרמי איכא,

אי להבא קבעי לה דאי להבא, לסוף ארבע צעי לה דמנו, להבא [על פתח רשות הרבים] לא קבעי לה הכא לא מיחייב אהעצרת ארבע, דלא עבר מתחלת ארבע (מרשות הרבים והעציר) לסוף ארבע צרשות הרבים, אלא אהוצאה למזוזה הוא דמיחייב, והוצאה אריכא הוא דעבד,

אי להבא קבעי לה אלא היצאה קבעי לה דמנו, להבא הכא לסוף ארבע לא קבעי לה דמנו, וליתא לזריקה ארבע, ולא מיחייב לה [עלה. עו"ה], דצעינן עקירה מתחילת ארבע צרשות הרבים, והנחה לסוף ארבע צרשות הרבים, והכא עס יצאת הפתח, הא לא נח והעציר לסוף ארבע, דמיחייב אחרווייהו [ר"ל לא נח על דעת להעביר עד סוף ד' דנחייב גם אהעברה. מהרש"א]. ומיהו, אהוצאה הוא דמתחייב דנתקיימה מתשבתו, דהא נח צרשות הרבים?

אמר ליה, באומר כל מקום שתרצה תנוח וכיון דלא איכפת ליה, הויא ליה קיום מתשבה צתרווייהו:

ורבנן פטרי אהעצרה, משום דלא סבירא להו קלוטה כמה שהנחה, ותהוי כמי שהנחה משינחה צפתה, וחזרה ונעקרה ונחה לסוף ארבע, אבל חייב הוא משום הוצאה,

דאי ס"ד חדא הוא דמחייב [ר' יהודה], מכלל דרבנן פטרי לגמרי, הא אפיק לה מרה"י לרה"ר,

[ודוחה] ממאי, דילמא לעולם אימא לך, ר' יהודה חדא הוא דמחייב, ורבנן פטרי לגמרי,

והיכי משכחת לה [שיהיה פטור אף שהוציא מרה"י לרה"ר], כגון דאמר, עד דנפקא ליה [רצוני שמיד כשיצאת] לרה"ר תנוח,

ובהא קמיפלג, דר' יהודה סבר אמרינן קלוטה כמה שהנחה, ואיתעבידא ליה מחשבתו שנתה צינאמה מיד, הלכך חייב משום הוצאה, אבל משום העצרה לא מחייב, ואף על גב דמשיב ליה כמה שהנחה ונעקרה והנחה, משום דהויא תולדה במקום אב, ורבנן סברי לא אמרינן קלוטה כמה שהנחה, ולא איתעבידא ליה מחשבתו [ולכן לרבנן פטור לגמרי],

אבל אתולדה במקום אב, לא מחייב רבי יהודה,

[פ'] לעולם אימא לך דרבנן פטרי לגמרי משום דלא איתעבידא מחשבתו, ור' יהודה מחייב רק אחת, דלית ליה לר' יהודה דמיחייב על תולדה במקום אב, ונמצא שדברי רב יהודה אמר שמואל אינם על ר' יהודה אלא על רבי, והדרא קושיא לדוכתא, הא רבי לא מחייב על תולדה במקום אב?

לא ס"ד [פ'] דודאי חייב ר' יהודה אתולדה במקום אב, ורב יהודה אמר שמואל קאי אליבייהו], דתניא רבי יהודה מוסיף, אף השובט מכרכר כדכרך [מלאכת שובט הוא בשתי, שמושזה את החוטין בעין מיוחד], והמדקדק ומדקדק, לאחר שמתחם המוט של ערב, מכה כדכרך [פ'] אותה העץ שתיקן בה את השתי, משתמש בה להכות על הערב] צננים ושלשה מקומות [וכמה פעמים שהוא עושה כן תלוי ברוחב האריגה], [והערך בערך כרכר פירש מדקדק הוא המדקדק על חוט הערב כדי להדיבק ולהלחץ עם חבירו],

יש מפרשים מדקדק משהו האריגה, כשיש שני חוטין [של השתי] כדוכין זה עם זה, ומוצלים מן השאר, משהו אופן כדכרך או צממט,

[ר' יהודה מוסיף] אף השובט עם שאר אבות מלאכות, להא דאמרן [שחייב על כל אחת ואחת], [כמו שאמרנו] ללכך נמנו [הל"ט מלאכות במספר]. שאם עשאן צהעלם אחד חייב על כל אחד ואחד [והוא מוסיף על הל"ט מלאכות שובט ומדקדק דהיינו מ"א ביחד],

אמרו לו [חכמים לר' יהודה] שובט, הרי הוא בכלל מיסקן, מדקדק, הרי הוא בכלל אורג,

מאי לאו [זה שר' יהודה מוסיף שובט ומדקדק] דעבדינהו לתרווייהו

אבני חן למסכת שבת

בודאי יש סיבה בדרכי החכמה למה סדרו את הקרשים, אורך הקרשים לרוחב העגלות, שבין שהעגלה היתה נוסעת לאורכה, בדרך זה היה העגלה מחזקת את הקרש יותר טוב, והיה פחות סיכוי שיפול הקרש, וצריך ביורר

פשיטא, נתכוון לזרוק שמנה, וזרק ארבע, הרי כתב שם משמעון דמנן לקמן בפרק הכונה (לקמן קג.) דחייב בשמי אומיות, ואף על פי שנמכין למלאכה גדולה,

נתכוון לזרוק ארבע, וזרק שמנה מהו, מי אמרינן הא אפיק ליה, או דילמא היכא דבעי הא לא נח?

[ושואל] ולא חיינו דאמר ליה [ששאל] רבינא לרב אשי, וא"ל [והשיב לו רב אשי] באומר כל מקום שתמצא תנוח [פ' שרק באופן זה חייב] הא לא אמר הכי לא מימינא, אלא אם כן נחה במקום מחשבתו, הכי נמי, בתרמייהו מיפטר, לא שגא נתכוון לזרוק שמנה וזרק ארבע, לא שגא לזרוק ארבע וזרק שמנה, פטור,

ודקאמרת הרי כתב שם משמעון ואנמכין לזרוק שמנה וזרק ארבע, דפשיטא ליה לחיובא קא מוסיב, מי דמי התם כמה דלא כתיב שם לא מכתוב ליה שמעון הלכך כי כתב שם בכונה כתיבה, והא עבד ליה מלמדה, דיש שם אדם בשמי אומיות הללו, הכא כמה דלא זריק ארבע שמנו לסוף ארבע לא מזידרקי ליה תמוני בממיה, הלכך כי נח לסוף ארבע לא נתקיימה מחשבתו, ולא דמי לשם משמעון, לשון אחר, הכי גרסינן, אמר מר הרי כתב שם משמעון, מי דמי כו' והיא היא:

תנו רבנן, הזורק מרשות הרבים לרה"ר, ורשות היחיד באמצע, ד' אמות חייב אם עבר ברשות הרבים ארבע אמות, ואפילו על ידי זירוף [של שני רשות הרבים] חייב,

דף צ"ח ע"א

פחות מארבע אמות, פטור דמשום הולאה [מרה"ר לרה"י] לא מיחייב, דלא אמרינן קלוטה כמה שהולאה,

מאי קמ"ל?

הא קא משמע לן, רשויות השוות מצטרפות רשות הרבים זו עם רשות הרבים זו, ודלא כר' יוסי, דאמר בפרק המוציא יין (פ.), אף בהעלם אחד, לרשות אחת חייב, לשמי רשויות [פ' לשתי רשות הרבים במקומות חלוקים] פטור,

ועוד קא משמע לן ודלא אמרינן, קלוטה כמה שהולאה:

אמר רב שמואל בר יהודה, אמר רב אבא, אמר רב הונא, אמר רב, המעביר ד' אמות בר"ה מקורה מנסה, פטור, לפי שאינו דומה לדגלי מדבר [כמו שהיו ישראל חונים במדבר, משם לומדים את הדינים של רשות היחיד ורשות הרבים, ולבאורה היה יותר ראוי לומר שאינו דומה למלאכת המשכן, אבל ראה גם לעיל צו: שהדין של ד' אמות ברשות הרבים גמרא גמירי לה],

איני [אך אמרת דבדגלי מדבר לא היה רה"ר מקורה], והא עגלות דמשכן דמקורות הויין קרשים הסדוין עליהן, רמזן לאורך העגלה, ואורכן [ואורך הקרשים] לרחבן [לרוחב העגלה] על ראש דפנותיה, וקא קלקא דעתך על פני כל אורך העגלות היו מסודרות [פ' שלא היה ריוח בין הקרשים, ונמצא שכל העגלה היתה מקורה],

ואמר רב, משום רבי חייא, עגלות, תחתיהן [תחת העגלה, ולקמן מפרש שלא היה לה תחתית אלא היתה פתוחה], וביניהן צין עגלה לעגלה שצנדה, ואף על פי שראשי הקרשים יוצאים לכאן ולכאן, שמי אמות ומחצה לכל רוח, וראשי קרשים של עגלה זו מגיעין לראשי קרשים של זו שצנדה, [ועושה החשבון] שהרי חמש אמות היו צין עגלה לעגלה כדלקמן, ורחב עגלה חמש אמות, [וזה חשבונו] החלל שמי אמות ומחצה, וצין הדפנות והאופנים ועוצי האופנים [שני הצדדין יחד] שמי אמות ומחצה, ועשר אמות אורך הקרש, וכשאורכה נמון על דופי עגלה לרחבה, נמצאו שמי אמות ומחצה בולטין [בחוץ לעגלה והאופנים] מכל צד, ונמצא ריוח שצין שמי העגלות מקורה בראשי קרשים,

וצדיהן ריוח שצין דופן עגלה לאופן ועוצי האופן רה"ר?

כי קאמר רב תמיהן רשות הרבים בדראתא צריות שצין שוכות הסדר, שהיה סודר קרש על קרש סדר אחד, ומניחו ריוח, וסודר סדר אחר ומניחו ריוח,

מכרי, [שהרי הרחב כבר אמרנו שהוא שתי אמות ומחצה, ועכשיו אומר שארכה] אורכא דעגלה כמה הוא, חמש אמות דלקמן, פותיא דקרש כמה הוא, אמתא ופלגא [שהיא רחבה] [ונקרא גם חורן] אמה מצד אחד, ואמה ומחצה רוחב מצדה השניה],

כמה מויתב כמה סדרים יכול להשיג על אורך דפנותיה [של חמש אמות] תלתא ותו לא, ומחזיקות ארבע אמות וחצי,

פשא ליה ריוח פלגא דאמתא, כי שדי ליה מר ביני וביני כשאתה מחלק לריוח שצין הסדרים, אין בכל ריוח אלא רביע אמה, דהוא טפח ומחצה

אבני חן למסכת שבת

כלבוד דמי דהוה ליה לצוד והיינו מקורה?

מי סברת קרשים אפותייהו הוה מנח להו [ארחבן שהיה אמה ומוצה], אחודן [שהיה רק אמה] מנח להו דאיכא רווחא טפי,

סוף סוף, סומכא עובי דקרב כמה הוי, אמתא כדמשי לקמן עוביין אמה, כמה הוה מותיב כמה סדרים הוא מסדר, ארבעה דעל כרחיק, כל מה שיכול לסדר על פני אורך העגלה הוא מסדר, ואינו מגביה להוסיף זו על זו,

שהרי שמים עשרה קרשים היו לעגלה אחת, שארבעים ושמונה קרשים היו, עשרים קרשים לנפון, ועשרים לדרום, ושש למערב, ושנים למקצועות, וכיון דרחבן אמה ומצי, ומושב מודן קצר [פי' לצד חודן שהיה רק אמה קורא קצר דהיינו שמאל], אם אמה מסדר זו על זו הרבה, הן נופלות, הלכך, כמה הוא מותיב ארבע, דחמשה בחמשה לא יתב, דאי אפשר לדוחקן וללמסם להוסיף חמשה בתוך חמשה אמות, ועוד, מפני בליטת הטבעות,

פשא לה אמתא, כי שדי לה מר ביני וביני למלקה לאמה זו שלשה רווחים שצין ארבע סדרים, כלבוד דמי שאין כאן ריוח אלא שני טפחים,

הניחא הא דאמרת שהריוח הוא רשות הרבים הוא לב"ד קרשים שעובי הקרשים מלמטון עוביין אמה [פי' מה שאומר הכתוב שרחבן אמה היינו למטה אצל האדנים, אבל], מלמעלן כלין והולכין עד כאצבע, שפיר איכא למימר דאיכא רווחא טפי צין ארבע סדרים,

אלא לב"ד פלוגמא לקמן בשמעין בשם שמלמטון עוביין אמה, כך מלמעלה עוביין אמה, מאי איכא למימר?

א"ר כהנא, באמבעי בריוח שצין לדי הקרשים, שהטבעות קצוות זהם, קאמר רב דהו רשות הרבים,

כלומר אי אפשר לסדר זה ארבע סדרים כדקאמרת, לפי שטבעות קצוותין נקשרים, כדכתיב (שמות כו) ואת טבעותיהם תעשה זהב, שהיה תומך הצריחים לתוכן [לתוך הטבעות],

לפי שהן [הקרשים] גבוהות [ולכן צריך לחברם בבריהים], וכשישזזות על האדנים שאינם אלא אמה, מנגנעות לפנים או לאחור, אלא שהצריחים מחברים את כולם [כל הקרשים, פי' כל רוח היה מחובר ע"י בריחים], והצריח המיוכן מחבר כל שלש הרמות ומחזיקן זה את זה,

ואותן טבעות זקופין היו, ולא שוכצין [פי' בולטין חוץ לקרשים. # ובאמת לא הבנתי איך היו יכולים הטבעות להיות שוכצין?], והיו רחבין, ואי אפשר להן לעמוד זה כנגד זה צאותו ריוח [פי' אם היו מניחין הקרשים עם צד הטבעות זה כנגד זה, לא ה' די מקום על העגלות],

לפיכך [עדיין אנו אומרים שהושיב ג' שורות של ד' קרשים, אלא כך היה אופן ישיבתן] מושיב שמים זו אל זו צראש העגלה האחת [פי' בראשה האחת של העגלה], ופונה ד הטבעות של חיצונה לתוך ושל פנימית לפנים, ואין צריך להניח

ריוח ציניהן, וכן צראש העגלה השני [פי' בראשה השניה של העגלה], וכל אחת הריוח באמצע, צין לדי הטבעות, כך פירשו רבנן,

וכך היו גורסין, אמר רב כהנא באמצעי, אמצעי היכא מנח להו אגבא דעגלה, ועגלה גופה מקורה הוא, אמר שמואל צידמות [עד כאן הגירסא, ועכשיו מתחיל לפרש דברי הגמרא],

ומפרש אמצעי כמו טבעי, ופרכיין הך רווחא דאמצעי היכא מנח להו אגבא דעגלה כדפרישית, והמינח לדיין וציניהן רשות הרבים, אלא תמתיקן היכי הו רשות הרבים הא עגלה גופה מקורה הוא,

דקא סלקא דעתך, שהיו עשויות כעלייה מלמטה, כאותן שלנו, שטוענין בהן חול ועפר לצנין,

אמבעי היכא מנח להו, אגבא דעגלה, עגלה גופא מקורה הוא [וכיון שרב קורא לזה רה"ד משמע שגם במקום מקורה הוי רה"ד # ולכאורה היה יכול להקשות קושיא זו מיד בתחלת העניין?]

דף צ"ח ע"ב

אמר שמואל [לא כרס"ד שהיה לעגלה תחתית כעגלות שלנו, אלא היה מחוברות הדפנות באמצע], ב"תדות [התחתית עץ פחותים מוג' טפחים] לא היו מקורות מלמטה, אלא יתדות היו, וריוח ציניהן, כעין אותן שלנו העשויות להציא עינים,

אמבי דספרי, לא היה מומש בזה

ולי נראה [אין חילוק בין שני הפירושים אלא בפירוש המילה "באמבעי"] פירוש דאמבי [שאין הבדלה על הטבעות], כמו אטבא דספרי, האמור במנחות (לז.), והוא גלואו"ן [התחתית עץ סדוק] בלעז, שמצקע מקל אחד צראשו ומושך בו דפי הקונטרס,

והכי קאמר רב כהנא באמצעי, לא היה נותן ריוח צין כל סדר (א. ד"ס) וסדר (א. ד"ס) כדקאמרת [דהיינו שהיו ג' רווחים בין ד' סדרים],

דמחזק שהסדר גבוה שלשה קרשים, כל אחד רחבו [פי' גברו כשהוא מונח] אמה ומצי, ומושב קצר שהוא אמה (של. דס"ה) עובי, ומו לא, הרי הן נופלות זו על זו, אלא מושיב שמי שורות של שלש, שנים [שלש. דס"ה, וראה רש"י] זו אל זו, כמין אמצעי, ששמי בלעות האטבא סמוכות זו לזו,

כן מושיב לראש העגלה האחת, ומחזיקות זו את זו, ונמלא מקום מושב הסדר שמי אמות,

וכן עושה לראש השני, ואמת הריוח באמצע,

ופרכיין היכא מנח להו לקרשים אגבא דעגלה, והא עגלה גופה מקורה הוא, ומינח

אבני חן למסכת שבת

לדידהו וצניניהו כו' כדפרשיה,

וללשון רבותי [שהם מפרשים לעיל ע"א ד"ה אמר רב כהנא באמבעי צריות שצין לדי הקרשים שהטבעות קצוות צהם קאמר רב דהוי רשות הרבים. עכ"ל שם] אין לשון הגירסא נראה כפירוש, ולמה [דלמא? פ' מתחיל לתת טעם למה אין נראה כפירוש, אבל "ולמה" בוי"ו משמע שכבר אמר טעם ומוסיף עליה] הוזכרו אותן טבעות כאן [פ' אי משום הטבעות לא היה צריך להרחיק הקרשים זו מזו כל כך]. לשלחופניהו לקרשים שבשני קדרים הפנימיים [הפנימיים. רש"י] שלא יהו טבעותיהן מכוונין זו כנגד זו,

[והא דרדיש לקמיה דלא לישלחופניהו היינו כשמקים המשכן אז יהיו כל הקרשים עומדים בשורה זה אצל זה, אבל על העגלות אין שום פסוק דאסור לעשות כן]. [ראה בספר ממו"נ ועדיין צ"ע],

ת"ר, קרשים מלמטן עוביין אמה, ומלמעלן כלין והולכין עד כאצבע, שנאמר שמות כו כד ויהיו תאמם מלמטה ויחדו יהיו תמים על-ראשו' אלהימבעת האחת פן יהיה לשניהם לשני המקצעת יהיו,

ולחלן הוא אומר יהושע ג מזו ויעמדו תמים היקדים מלמעלה קמו גר-אחד תרחק מאד מאד העיר אשר מצד צרמן ויתקדים על ים הערבה ים-המלח תבנו ונקברתו והעם עקרו נגד וירחו', מה ממו הנאמר להלן לשון כלייה, אף ממים האמור כאן לשון כלייה, דברי רבי יהודה,

רבי נחמיה אומר, כשם שמלמטן עוביין אמה, כך מלמעלן עוביין אמה, שנאמר שמות כו כד ויהיו תאמם מלמטה ויחדו יהיו תמים על-ראשו' כולן שוות,

[ומקשה על ר' נחמיה] והכתיב ויחדו יהיו תמים [דרדיש לה ר' יהודה שכלין והולכין עד כאצבע] על-ראשו' ? ההוא דליתו שלמין, ולא ליתו דניסרא קרש אחד משמי תמיכות [פ' שיפרש תמים מלשון שלימות, ולא מלשון חמו נכרתו],

ואידך [לר' יהודה] נמי הכתיב יחדו [שיחיה עביין שוה למעלה כמו למטה]?

ההוא דלא לישלחופניהו מהדדי אחד לפנים ואחד לחוץ, אלא מושיב הקרשים מכוונין זה אלל זה, שיעמדו הקרשים מכוונים, עוביה של זו כנגד עוביה של זו,

בשלמא למ"ד, כשם שמלמטן עוביין אמה, כך מלמעלן עוביין אמה, היינו דכתיב שמות כו כב ולירפתי המושבין ימה תעשה ששה קרשים, כג וישני קרשים תעשה למקצעת המושבין בירכתם, דאתי פותיא דהני, ממלי ליה לסומכא דהני שסשהושי ששה קרשים למערב ממלא רחבן תשע אמות, והמשכן רחבו עשר [פ' עשר אמות בין בחליו בפנים]. נמצא חסר הכותל חצי אמה לנפון וחצי אמה לרוחב, ומציא שני קרשים אחד למקצוע זה ואחד למקצוע זה, ומושיבין אלל השש, ורוחב הקרש אמה

וחצי נמצא חצי האמה ממלא וסותם חסרון הקיר מערבי, והאמה מכסה עביו של קרש הדרומי החיצון, נמצאו הויות שוין מצחוץ, שני חודי הקרשים סמוכין יחד [פ' הקרש שנותן בהויות אינו בלה מלמעלה, ולכן חוד קרש זה סמוך ומכסה חוד הקרש הדרומי], וכן לנפון,

אלא למ"ד, מלמטן עוביין אמה, מלמעלן כלין והולכין עד כאצבע, האי עייל והאי נפיק דמין דקרש אחד שצדדיו ושצדדיו למעלה כלה בעביו, וקרש הסוף [שהוא. דס"ה] נותן צמקצוע, רחב אמה וחצי, נמצא רחב [רוחב?] הקרש של מקצוע, בולט ויואל לדרום מלמעלה, חוץ מעביו של דרומי, וכן לנפון?

דשפי לחו [בריהוין] לרוחב שני קרשים שצמקצוע, ומקצרן למעלה מרחבן, שלא יהיו בולטין, כי טורין ההרים הללו, שהן משופעין [משני צדדים]:

שמות כו והבריה התיכון בתוך הקרשים, תנא, בנס היה עומד שאמר שהקרשים כולן נמויין צאדנים לנפון למערב ולדרום היה נטונו, ומצרים לשלשם הרוחות, ואין לך אומן יכול לעשות כן, וצנס היה נכפף מחליו, [בחדושי גור אריה ממנהר"ל מפראג כתב וז"ל ומה שכתב רש"י כי ה' נוקב הקרש והבריה התיכון היה עובר בתוך הקרשים לא היה נראה כלל, אין ר"ל מפרשים כך שהיה הבריה התיכון בתוך עובי הקרשים רק היה מבחוץ וכו'] אלא היה עומד בנס שכל הבריה אינו מחוץ כלל מן הקרשים, א"כ הבריה היה עומד בנס שאם תמדוד מן הקרש ולמטה עד הבריה התיכון היה ה' אמות ומעליהנה של הקרש עד הבריה ג"כ ה' אמות עד שלא היה מחוץ כלום, והשתא תך בנס היה עומד הוא דומה למה שאמרו בפ"ק דמגילה שאמרו כרובים וארון בנס היו עומדים וכו'],

שמות כו א ואת-המושבין תעשה עשר יריעת שש מן-עור ותכלת וארבעון ותלעת שני כרבים מעשה חשב תעשה אתם: ב ארך היריעה האחת שמונה ועשרים פאמה ורחב ארבע פאמה היריעה האחת פאמה אחת לכל-היריעה, שדי אורכייהו [תשים אורך היריעה] לפותיא [לרחבן] דמושבין,

כמה הויא [אורך היריעה] עשרין ותמוני, דל עשר לאיגרא לרחב חלל המשכן, שהוא עשר אמות, פשא [נשאר] לחו [תולה על צידי המושבין] מ' להאי גיסא, ומ' להאי גיסא,

לר' יהודה דאמר למעלה כלין עוביין של קרשים לכאצבע, אינן ממעטין ציריות, וכשפורשן לרחב המשכן, נופלות תשע אמות לנפון, ומכסין תשע אמות לקרשים מצחוץ מיגליא אמה דאדנים ואמה של אדנים מגולה, שהאדנים גבהן אמה וחלולין הס, והקרשים חרויין למטה צאמנע [פ' באמצע רחבן] חצי אמה רחב צגובה אמה, ומשאר חצי אמה לכאן וחצי אמה לכאן, והן שמי ידות לקרש האחד,

ומחסר מן הידות מצחוץ, ומשני צדיהן, לרכוב על עובי דופני האדן, כשנועץ שמי הידות בשני [חורי] הן אדנים [לא היו האדנים בולטין חוץ לרוחב הקרש], כדי שיהיו הקרשים תכופות ומשולצות אשה אל אמותה [פ' ולכן מחסר מן הידות], ולא

אבני חן למסכת שבת

יהא עוזי האדן מפסיק ציניקה,

לר' נחמיה [בניחותא] דאמר אף מלמעלה עוזיין אמה, ממעט עוזי הקרשים הדומות והנפונות אמה לכאן ואמה לכאן באורך היריעות, ואין נופלות אלא שמונה אמות לכל ז' מוגליא אמה דקרשים חוץ לאדנים, ואמה לאדנים,

[ובמשך לפרש חשבון יריעות העוזים] שדי פותייהו לאורכא דמשכן לאחר שחברו חמש יריעות לבד, וכל אחת ארבע אמות רחב, הרי עשרים אמות, וכנגדן במחצית השנייה שהיא של חמש יריעות הרי ארבעים, שלשים מהן הוין גג למשכן לאורכו, ועשר העודפות, כמה הויה ארבעין, דל תלתין לאיגרא, פשא להו י',

לר' יהודה דאמר אין עוזי קרשים שצמערב ממעט זהו, נמצא העשר אמות כולן תלויות, ומכוסות [ומכוסות ?] כל עשר אמות של אורך הקרש מכסיא אמה דאדנים הרי אף האדנים של ז' מערבי מכוסין,

לר' נחמיה [שהקרשים היו רחבים מלמעלה אמה], מוגליא אמה דאדנים,

שמות כו ז' ועשית יריעת עוזים לאהל על המשכן עשתי עשרה יריעות תעשה אותם וגו' אלו יריעות עליונות, הפרוסות על יריעות התחתונות, העליונות קרויות אהל, כלומר לגג ומכסה, והתחתונות קרויות משכן עזמו שהן לגו, תכלת וארגמן ומולעת שני [פ' ולכן קרוי של עוזים מכסה האהל בדכתיב בשמות כו יט "ויפרש את האהל על המשכן וישם את מכסה האהל עליו מלמעלה" שבא להגן על התחתונות שהיו לגוי. וראה משמר הלוי דף נט ודף סג]. ה אהל היריעה האחת של שנים באמה ורחב ארבע באמה היריעה האחת מדה אחת לעשתי עשרה יריעת וגו',

שדי אורכייהו לפותיא דמשכן, כמה הויה תלתין, דל עשר לאיגרא [לרוחב גג המשכן], פשא להו עשר להאי גיסא, ועשר להאי גיסא,

לר' יהודה [שהקרשים כלים לרוחב אצבע], מיכסיא אמה דאדנים שנאמר מגולה מן התחתונות, יכסוה [ויכסוה. ד"ס] העליונות,

לר' נחמיה, מוגליא אמה דאדנים ועודפה של יריעה זו, הוצרך לכסות אמה דקרשים, שלא כסוה התחתונות,

תניא גמי הכי, שמות כו יג. והאמה מזה והאמה מזה בעדף באהל יריעת האהל ותיה סרוח על צדי המשכן מזה ומזה לכסות לכסות אמה של אדנים שיריעות האהל [יריעות האהל] עודפות על יריעות המשכן שמי אמות, יהיה סרוח על כיסוי התחתונות, לכסות מה שלא כיסוהו, דברי ר' יהודה, ר' נחמיה אומר, לכסות אמה של קרשים,

שדי פותייהו לאורכיה דמשכן, כמה הויה מ' וארבע דאמת עשרה יריעות היו, דל תלתין לאיגרא, פשא להו ארבע סרי [נשאר עודף של 14], דל תרתי לכפלא שהיתה נוסה [פ' שהיתה פרושה] רוחב חצי יריעה על רוח מורחית, שלא היו שם קרשים, שהוא פתח למשכן ואין שם אלא מסך פרוש כמו וילון כדכתיב ועשית מסך לפתח האהל וגו' דכתיב שמות כו ט והפרת את המש יריעת לבד ואת שש יריעת לבד וכפלת את היריעה הששית אל מול פני האהל, פשא להו תרתי סרי,

בשלמא לר' יהודה דאמר עוזי הקרשים לא ממעט צריעות היינו דכתיב, יב ופרח העדף ביריעת האהל חצי היריעה העדפת העליונות יותר מן התחתונות התפרח על אחרי המשכן סרוח על כל אורך הקרשים והאדנים של מערב וגגרות בארץ, אלא לר' נחמיה, מאי תסרח אמה אחת נגדרת וכו' לא, שהרי עוזי הקרשים מיעט זה אמה?

תסרח מחברותיה חצי היריעה סרוחה מחברותיה, אמה ממנה לכסות האדנים, ואמה נגדרת,

תנא דבי ר' ישמעאל, למה משכן דומה, לאשה שמהלכת בשוק, ושפוליה שולי נגדיה מהלכין אחריה כך היטה יריעה של אחרי נגדרת בארץ,

ת"ר, חרוצים היו קרשים [בתחתיתן], במקום שעשו להם ידות להבנים [באדנים] כמו שפירשתי, חצי אמה צלמנע רחבן מלמטה, צגובה אמה, ונשארין הידות לכאן ולכאן, וגם הם חרוצים ממוחזק כשיעור עוזי דופן האדן ברחב, וצגובה אמה עד הארץ, לרכיב על האדן [לכל אחד מהידות היה אדן אחד], שהיו משולבות קרש על קרש, ולא יפסיק עוזי שני האדנים ציניקה,

וחלולים היו האדנים שנאמרו חלל היו חוקעין ידות הקרשים [הלשון משמע שהיו חלולים לגמרי ופתוחים עד הקרקע, וראה בדף על הדף],

דף צ"ט ע"א

מילתא אחרימי היא ונראין קרסין בלולאות [פ' כשהיה אדם העומד במשכן מנבית את עינו ומסתכל על מכסה המשכן, היה השורה באמצע שהיה מחבר את שני חלקי היריעות בקרסים ולולאות נראין], ככוכבים ברקיע שמי מחברות היו היריעות, כל אחת ואחת חמש יריעות, [וחמש אלו היו] תפורות זו עם זו במחט, על פני כל ארץ, וצלמנע היה מחבר בקרשים מחברת עם מחברת, שהיו לולאות בשפת חיצונה של כל מחברת צלמנע המשכן, אלו כנגד אלו, כדכתיב מקבילות הלולאות וגו' (שמות כו),

ת"ר, יריעות התחתונות, של תכלת, ושל ארגמן, ושל תולעת שני, ושל שש, ועליונות של מעשה עוזים,

אבני חן למסכת שבת

אם מפני שאם יטעך להשיג מן הקרשים למטה ימנע # [אין הכוונה שיכניס את כל הקרש לתוך העגלה שזה אי אפשר, אלא ר"ל שאם ירצה לשאת עליה קרש לארכה, והקרש רחבו אמה וחצי, ולכן עשה אותה שתי אמות וחצי], **באמתא** ו**פלגא סגיא** ושכנס זה על מודן [פ' שאם תאמר שקרש של אמה וחצי בעגלה של אמה וחצי, יפול הקרש במנה, ישכב הקרש על צדו ואז אינו מחזיק אלא אמה?]

[ומתירין] כי היכי דלא לידרו קרשים שלא יהיו הקרשים המוטלים לאורכן [של הקרשים], על דופןותיה [של עגלה] לרסן [לרסנה. ד"ס], מדדין וטטין לכאן ולכאן, שאם מושכות הקרשים קצר, מתוך שהן ארוכות ויוצאות לחץ הרבה, יכבד אחד מן הראשין, כשהן מדדין זהליכתן, ויפלו,

אלא [הא] דקיי"ל, דרך רה"ר שש עשרה אמה, [אנן. ד"ס] **דגמרינן לה ממשכן, דמשכן חמיסרי הוא** שמי העגלות ההולכות זו בצד זו רחב כל אחת חמש אמות הרי עשר, וחמש אמות ריוח שצדן עגלה לעגלה הרי חמשה עשרה,

ואם תאמר, יותר מעשרים הן, שהרי הקרשים אורכן עשר אמות, והן מוטלות על גבי דופני עגלה לרסנה, נמצא אורך הקרשים הרי [לכל הפחות] עשרים אמה, לצד מה שצריך למשך קרשי כל עגלה ועגלה לצד החיצון של עגלה, שלא יגיעו [יגעו. צרכת שמים] ראשי הקרשים זו בזו, ומעכבין [פ' ואם לא היה מרחיקן קצת היו מעכבין] את הילוך העגלות?

אין זה משום [קשיא], שהקרשים למעלה מעשרה הן, שהעגלה גבוהה עשרה, ולגבי רשות הרבים לית לן למיחשזא אלא מקום העגלות, וריוח שצנייהן שהוא למטה מעשרה # [וצ"ע שאם מונה הריוח שבין העגלות למה לא מונה גם מה שהקרשים בולטין חוץ לעגלות?], דכל למעלה מעשרה לאו רשות הרבים היא, הלכך לא חשיב ליה,

[פ' בודאי היה העגלות והקרשים מחזיקים יותר מרובח מ"ז אמה, שהרי היה יותר מכ' אמה כדמפרש, אבל מה שאנו אומרים שרשות הרבים היינו מ"ז אמה הוא מה שהחזיק מן העגלות למטה מ' טפחים?]

[ומתירין] **אמתא יתירא הואי** עוד צריך להיות צרכן הדרך עודף אמה, שתמן חצי אמה לכאן וחצי אמה לכאן לשני צדדין החיצונות של שתי עגלות,

דהוה קאי בן לוי, דבי [דאי. רש"י] משתלפי קרשים זו מזה ליפול לתוך אור שצנייהם [בין סדרי הקרשים] **הוה נקיט להו** נמנע לצדן האויר אמה שצנייהם, ועומד בחצי אמה שיש צדן העגלה לצדדין [ואולי יכולין לפרש שאין בצדדין מחיצה "ממשי", שדוחק לומר שהיה בכל אורך הדרך מחיצות ממש לשני צדי העגלות, אלא ודאי הפירוש מחיצה "דמיוני" דהיינו כיון שיכול הבן לוי לעמוד בחצי אמה כל השאר אינה רה"ר. ואולי שגית. וראה תוס' ד"ה אמתא],

ומתקן את הסדר זו על זו, שלא תפול העליונה,

וכל הדרך הוא מהלך אחורי העגלה, וכשרואה אותן משתלפות אל מוך האויר, רץ לתוך צליעת הקרשים שצדדין, עד שמגיע לאחורי האויר שצנייהם, ודוחק עצמו לעמוד בחצי אמה עד שיחזיר הנשלפת למקומה, ועל סדרה:

וגדולה חכמה שנאמרה בעליונות, יותר ממה שנאמרה בתחתונות, דאילו בתחתונות כתיב, שמות לה כה וְכָל־אִשָּׁה חֲכַמְת־לֵב פִּי־הָאִשָּׁה וְיָבִיאוּ מִמֶּנָּה אֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־הָאַרְגָּמָן אֶת־תוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ,

ואילו בעליונות [ביריעות עוים] כתיב, שמות לה כה וְכָל־הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נָשָׂא לָבֶן אֶתְנָה בְּחֻמָּה ימירות חכמה משמע מָוּן אֶת־הָעוֹיִם,

ותניא משום ר' נחמיה, שטוף בעוים [שהיה רוחץ העוים בנהר ומבלין את שערן בעודן מחוברים, ואח"כ], וטווי מן העוים:

[שנינו במשנתנו] **שתי גזוזטראות** [זו כנגד זו, ברשות הרבים, המושיט והזורק מזה לזה פטור, היו שתיהן בדיוטא אחת, המושיט חייב, והזורק פטור, שכך היתה עבודת הלויים, שתי עגלות, זו אחרי זו ברשות הרבים, מושיטין הקרשים מזה לזה, אבל לא זורקין] **כו': אמר רב, משום רבי חייא** [וכ"ה לעיל צה. עיי"ש], **עגלות, תחתיהן, וביניהן, וצדיהן, רה"ר,**

אמר אבבי, בין עגלה לעגלה שצדסה [פ' חוץ ממה שיש לכל עגלה אופנים, יש עוד ריוח בין אופנים של עגלה זו לאופנים של העגלה שבצדה], חמש אמות, כמלא אורך העגלה **כמלא ארך עגלה** [נראה דטעמא משום דלפעמים העגלה סרה מן הדרך ואינה הולכת בשוה ולכך צריך להניח בין עגלה כמלא אורך עגלה ולא בכדי נקט, כך יראה לי. מוהר"ל מפראג],

וכמה ארך עגלה ה' אמות, [ומקשה] ל"ל אורך העגלה חמש אמות **בד' ופלגא סגי**, שאם מסדקן על רחבן [של קרשים שהיה אמה וחצי], אינו מסדק על חמש אמות [של רוחב העגלה] יותר משלש [דהיינו ד' וחצי אמות], והכי צלצצע ומתנה יכול לסדקן, ואי מסדקן צדוק [שהיה אמה] יותר מארבע לא יסדק, מפני הפסקת מקום הצניחים [ואולי צ"ל הטבעות] שצאמלע [צ'. ד"ס] הסדקים, וצפלא אמה נמי סגי ליה?

[ומתירין] **כי היכי דלא לידחקו קרשים** אם צא לסדקן על רחבן [פ' הגם שאמרנו שמסדקן על חודן, מ"מ אין הלכה באיזה אופן לסדר הקרשים, ואם באיזה סבה ירצו לסדר הקרשים לרחבן ויהיו הקרשים מחזיקים ד' וחצי אמות, כדי שלא יהיה צורך לדחוק אותם בצמצום עשו העגלה של חמש אמות. וראה מו"ג],

אמר רבא, צידי עגלה חלל שצדן דפנות לאופנים, ועוצי הדופן, ועוצי האופן **כמלא רחב עגלה** [פ' העגלה היתה רחבה שתי אמות ומחצה, וצידי העגלה היתה אמה ורביע לכל צד, וביחד היה שתי אמות ומחצה כרוחב העגלה] שני הצדדים כמלא רחב חללה, דהיינו אמה ורביע לכל צד,

וכמה רחב עגלה שתי אמות ומחצה, [ומקשה] למה לי רחבה רחמי ופלגא,

אבני חן למסכת שבת

מתני': חולית הבור קרקע חפירת הצור, ונתנין סביביו, להקיף כמין חומה, כמו שאנו נתנין היקף עץ או אבן [אולי צ"ל אבנים] סביב פי הצור, והסלע [ר"ל או סלע שנבנה בעצמו] טפחים. יבין, שהן גבוהין עשרה ורחבן ארבעה, הנוטל מהן והנותן על גבן, חייב,

פחות מכן פטור:

גמ': למה לי למיתני חולית הבור והסלע פשיטא לן דסלע נקט לענין גובהה, וצור לענין עומק שנוטל מתוכו, ומוציא לרשות הרבים, דאי לענין גובהה, כגון למוריד מחוליא למטה [פי' לרשות הרבים], וכגון דרחצה ארבע למה לי למיתניא כלל, הא תנא ליה סלע, אלא ודאי למוציא מתוך אוגני צור נקט לה, וכיון דהכי הוא, חוליא למה לי, ליתני הבור לעומק והסלע לגובה?

מסייע ליה לרבי יוחנן, דאמר ר' יוחנן בור וחוליתה מצטרפין לעשרה לשויה הצור רשות היחיד, ואם הוציא מתוך אוגן חוליא חייב,

תניא נמי הכי, בור ברה"ר עמוקה י', ורחבה ארבעה, אין ממלאין הימנה בשבת,

דף צ"ט ע"ב

אלא אם כן עשו לה מחיצה גבוה י' טפחים שיהא הממלא עומד לפנים מן המחיצה וממלא,

[אבל פסין לא מהני אלא בבאר מים חיים או בור הרבים כדחנן בפרק עושין פסין, אבל בור היחיד עושין לו מחיצה כ' ודוקא עמוק י' ורחב ארבע דהוי רה"ר אבל פחות מיכן דהוי כרמלית לא החמירו כל כך ומשחרי שפיר בפסין, תוס'],

ואין שותין הימנה בשבת לעמוד על שפתה ולשאוב בכלי, ולהכניס ראשו לחללה ולשמות, כדמנן לא יעמוד אדם ברשות הרבים ושמה ברשות היחיד, שמה ימשוך הכלי אלנו, אא"כ הכניס לה ראשו ורובו למקום שהוא שומה, ובור וחוליתה מצטרפין לעשר',

בעא מיניה רב מרדכי, מרבא, עמוד ברה"ר גבוה י' ורחב ד', וזרק ונח על גביו מהו, מי אמרינן הרי עקירה באיסור מרשות הרבים הרי הנחה באיסור ברשות היחיד,

או דילמא, כיון דממקום פטור קאתיא, לא שאי אפשר שלא הגביה תחילה למעלה מן העמוד, שהוא מקום פטור, שאינו אורר רשות הרבים, ואורר רשות היחיד נמי לא הוי, דכי אמרינן רשות היחיד עולה עד לרקיע, הני מילי כנגד רשות היחיד, אבל האי מקמי דלימטי לאורר עמוד אגביה למעלה מעשרה?

א"ל מתניתין היא הנוטל מהן והנותן על גבן חייב, אתא שייליה לרב יוסף, א"ל מתניתין היא, אתא שייליה לאבבי, א"ל מתני' היא,

אמר להו [רב מרדכי], כולכו ברוקא דהרדי תפיתו כולכם רוק אחד אחס רוקקיס [על הגליון ציין לרש"י ברה"ר מ"ב ע"א וז"ל שם כולכם שמעמם שמועה אחת],

א"ל, ואת לא תסברא דמשימין היא, והתנן, הנוטל מהן ונותן על גבן חייב?

א"ל דילמא מתני' במחט דלינה גבוהה, מחט נמי א"א דלא מדליא פורתא?

דאית ליה לסלע מורשא נמוך מעשרה, וכיון דכולה גבוהה עשרה צר מההיא מורשא, ואיהו לא הוי מקום חשוב, הוי ליה חורי רשות היחיד,

א"נ דרביא מחט בחריצה צמחין שצקלע שצראשו, ולא נפל מלמעלה מעשרה, אלא לחוך עשרה [בענין שאינו מגבירו למעלה מ'. חרשין הר"ן], [באמת אין שום נפק"מ בין תירודן הראשון דאית ליה מורשא לתירודן זה?] [ובל אמוראי דלעיל [דאמרי מתניתין הוא] סבירי דשוגי דחוקי גינהו. ריטב"א],

אמר רב מישא, בעי רבי יוחנן, כותל ברה"ר גבוה י' ואינו רחב ארבע, ומוקף לכרמלית צומל זה הקיפו צקעה שהיתה כרמלית ועשאו רה"י ועל ידו נעשית רשות היחיד, כגון שהוקף לדירה או לא הקיפו צו אלא ציט סאמס, וזרק מרשות הרבים ונח על גביו על ראשו מהו, מי אמרינן כיון דאינו רחב ד' מקום פטור הוא,

או דילמא, כיון דכותל זה דעשאו רה"י עשאה לכרמלית וז רשות היחיד, כמאן דמלי דמיא והוי אצל ראשו כארעא סמיכתא כל החלל?

אמר עולא, קל וחומר, [דק"ו הוא] לאחרים עושה מחיצה כל החלל עשאו רשות היחיד, לעצמו לא כ"ש ראש הכותל,

איתמר נמי, א"ר חייא בר אשי, אמר רב, וכן א"ר יצחק א"ר יוחנן, כותל ברה"ר גבוה י' ואינו רחב ארבעה, ומוקף לכרמלית, ועשאו רה"י, הזורק ונח על גביו, חייב, לאחרים עושה מחיצה לעצמו לא כ"ש,

בעי רבי יוחנן, בור תשעה ועקר ממנו חוליא והניחו ברשות הרבים והשלימה לעשרה מי מיחייב, אף על גב דמקמי עקירה לאו רשות היחיד הוה, בשעת עקירה מיהא רשות היחיד הוה, מהו, עקירת חפץ ועשיית מחיצה בהדי הדדי קאתו, ומיחייב, או לא מיחייב,

ואם תימצי לומר, כיון דלא הוי מחיצה עשרה מעיקרא, לא מיחייב [ראה מהר"א הורוויץ],

אבני חן למסכת שבת

לאו היינו הנחתן ואם נטלו משם לאו עקירה היא [ראה ההסבר שכתבתי כאן אחר כמה שורות],

בעי רבא, אגוז בכלי, וכלי צף על גבי מים מהו, מי אמרינן בתר אגוז אזלינן והא נייה, או דילמא, בתר כלי אזלינן, והא לא נייה, ¹⁸ תיקו,

[צ"ע בגמ' כאן מה הדמיון של שבת לטומאה ?

ולכאורה הכי פירושה, בשבת כרי להתחייב צריך עקירה ממקום שהם מונחים, והנחה למקום שהיו מונחים, ומים על גבי מים היינו הנחתן פ' כיון שהם דבר אחד, וזה מקומם, וכן הדרך להניח, עם עוקרן עשה עקירה גמורה, וכן אם מניח,

משא"כ באגוז ע"ג מים אף שצף על גבי המים, אין זה הנחתן כיון שאין הדרך להניחם כך, ואין זה מקומם,

וכן לגבי טומאה דבר שדרך להניחו כך, והוא מקומם הוי חיבור, אבל אם אין הדרך להניחם כך ואין זה מקומם אינו חיבור],

שמן על גבי יין לענין שבת, מחלוקת ר' יוחנן בן נורי ורבנן,

[יש שכתב להוכיח מכמה מקומות שבזמן המושנה היה זה נוהג רגיל להציף שמן על גבי יין. על הטעם למנהג זה איני יכול אלא לשער השערה, כנראה לא רצו לפקק את חכר, ומנעו ע"י השמן חרירת אויר לתוך היין שיכול לגרום לחימומה, ומצאתי בספר מסעות שכך נוהגים היום בשוקי היינות שבאיטליה וכו'. יוסף דעת]

דתנן, שמן של מרומה שצף על גבי יין של מרומה,

ונגע טבול יום בשמן, לא פסל אלא שמן משום הכי נקט טבול יום, משום דפסול ואינו מטמא, הלכך לא פסל אלא שמן בלבד, דלאו חיבור הוא למיחוי כחד, ואילו הוה טמא, הוה מטמא ליה לשמן, ושמן פסל ליה ליין,

ר' יוחנן בן נורי אומר, שניהם חיבור זה לזה דהוי כחד, ונפסל אף היין,

ולענין שבת נמי, לרבנן הוה ליה כאגוז על גבי מים [שמן על גבי מים לא יהיה הנחתן ואינו חייב]. ולר' יוחנן [ראמור דשמן ויין הוי חיבור לטומאה, גם לענין שבת יהיה חייב אם עקר השמן והוציאו לרשות הרבים ד] הוה ליה כמים על גבי מים,

אמר אביי, בור ברה"ר, עמוקה עשרה, ורחבה שמנה, וזרק לתוכה מוחצלת, חייב משום סיפא נקט ליה [דהא אין שום חידוש ברישא], דבעי למימר, חלקה במחצלת פטור, לאשמעינן, דהנחת חפץ וסילוק מחילה בהדדי, פטור, והכא סילוק מחילה, דזיל הכא ליכא ארבעה, זיל הכא ליכא ארבעה, דבצר ליה עובי מקום מחצלת, חילקה במחצלת פטור,

לאבבי דפשיטא ליה, דמחצלת מבטלא מוחיצה, כל שכן

בור י', ונתן לתוכה חוליא ומיעטה, מהו, הנחת חפץ וסילוק מוחיצה בהדי הדדי קאתו [ו.ד"ס] מיחייב, או לא מיחייב בהנחה זו נסתלקה מחילת הצור, שנממעה מעשרה מי מהני האי מיעוטא למיפטריה או לא,

תיפשוט ליה מדידיה, דתנן, הזורק ארבע אמות בכותל, למעלה מעשרה טפחים כזורק באויר, למטה מעשרה כזורק בארץ, והזורק בארץ ארבע אמות חייב,

והוינן בה והא לא נח? ואמר רבי יוחנן ברבילה שמינה שנינו שדנן[ה. ד"ס] צפני הכותל,

ואמאי מיחייב הא [הרבילה עצמה] קא ממעט מארבע אמות הא מתנינן ארבע אמות קמני, ואפילו מנומלמות, וכי נח צפני הכותל, נממעט הזריקה מארבע אמות כדי מקום הדצילה, וקמי חייב, כיון דמעיקרא ארבע אמות הוה?

התם לא מבטל ליה דצילה, הלכך לאו מיעוט הוא הכא [עפר] מבטל ליה,

בעי רבא, זרק דף, ונח על גבי יתירות דקות, שהיו גבוהות עשרה ואין רחבות ארבעה, ודף זה רחב ארבעה, [ו?]עשאו רשות היחיד מזהו להמחייב זריקה זו [ובתוס' הרא"ש פ' כגון שהיו היתדות רחבים ארבעה ולא היו גבוהים עשרה, והדף משלימים לעשרה],

מאי קמיבעיא ליה, הנחת חפץ ועשיית מוחיצה בהדי הדדי קאתו, היינו דרבי יוחנן [לעיל ברך זה]?

כי קמיבעיא ליה לרבא, כגון דזרק דף, וחפץ על גבי מאי, כיון דבהדי הדדי קאתו, כהנחת חפץ ועשיית מוחיצה דמי ואם מימני לומר הוא [פ' והקושיא הוא בדרך את"ל], אם מימני לומר כר' [צר]. מנור דבש [יומין, דהנחת חפץ ועשיית מחילה בהדי הדדי לא מיחייב, הכא ודאי אדף לא מיחייב, מיהו אספך מהו למיחוי,

או דילמא, כיון דלא אפשר, דלא מידלא הספך פורתא מעל הדף בשעת הנחת הדף והדר נייה, כעשיית מוחיצה צרישא, והדר והנחת חפץ דמי [ו.י] חייב, דבשעת הנחתו, כבר נעשה דף רשות היחיד, ¹⁷ תיקו,

אמר רבא [ראה לעיל ה:], פשיטא לי, מים על גבי מים, היינו הנחתן ואם נטל מקמין והוציא הוה עקירה, אגוז על גבי מים,

דף ק' ע"א

אבני חן למסכת שבת

נב: והא לא נח? א"ר יוחנן, בדבילה שמינה שנינו,

א"ר יהודה אמר רב, א"ר חייא, זרק למעלה מעשרה, והלכה [תיבת והלכה י"ל דאתא לומר דאפילו שלא מבחו, או אפשר דאתא לומר דוקא מבחו. חדש האביב] ונחה בחור [מפולש. תוס'] כל שהוא, באנו למחלוקת ר' מאיר ורבנן דאיפליגו בחוקים להשלים צדק קמא דיומא (יא:), ובעירובין (יא:),

לר"מ דאמר חוקקין להשלים במקום שיש כדי לחוק הכא מחייב דרואין הסוד כאלו הוא ארבע. ה. הו"ו] [טפחים], לרבנן דאמרי אין חוקקין להשלים לא מחייב,

תניא נמי הכי, זרק למעלה מעשרה, והלכה ונחה בחור כל שהוא, ר"מ מחייב, וחכמים פוטרין,

א"ר יהודה אמר רב, תל המתלקט שהוא מדרון, וסולן ומתלקט מעט מעט, עד שמגיע עשרה מתוך ארבע אמות, הרי הוא כאלו זקוף כולו, והו' רשות היסוד במקום גובהו, ואם, וזרק מרשות הרצים ונח על גביו חייב, ודוקא נקט מתוך ארבע אמות, דלי מתוך חמש הרי הוא כשאר רשות הרצים דנחא משמשתיה להילוך,

תנ"ה, מבוי שווה לתוכו [פי' מפתח המבוי לתוך אורך המבוי הוא שוה, פי' שאינה הקרקע עולה או יורד], ונעשה [אבל כשיצאים מן המבוי לרה"ר, נעשה הקרקע] מדרון [הפך מושה וישר, שעולה או שיוורד # ולשון נעשה אין הפירוש שנשתנה ע"י איזה דבר אלא מתאר את המציאות] לרה"ר שהיה קרקע המבוי גובה מקרקע רשות הרצים, והולך לשפע אלל פתחו ללד רשות הרצים,

או שהיה שווה לרה"ר [מפתח המבוי לרה"ר היה הקרקע שוה, ולא רק פתח המבוי אלא גם קצת מן המבוי עצמה היה שוה, ורק אח"כ הוא יורד במדרון כדמפרש], ונעשה מדרון לתוכו למוכה, שהיה רשות הרצים גובה מקרקע המבוי, וכניסת המבוי נמי מן הפתח ולפנים גובה קרקע רשות הרצים צדקת אמה או חצי אמה, ואמר כך הוא נעשה מדרון ללד דופן האמצעי,

[הנה רש"י צריך לפרש כן [אמה או חצי אמה] לפום לישנא דרש"ם דמשמע שהמבוי שוה לרה"ר במקצת, אך י"ל אמאי לא בני אפילו כשיתחיל המדרון מתחילת המבוי? חדש האביב],

[בדוגמא הראשונה לא כתב רש"י שהאמה או חצי אמה שוה לגובה ואח"כ מתחיל לשפע, דכן משמע מלשון הברייתא, וצריך בדיקה מה החילוק. ברכת יהודה],

אותו מבוי, אינו צריך לא לחי ולא קורה דאומה גובה שצד הפתח הוה ליה מחינה, אף על פי שהוא משפע וסולן,

רבי חנינא בן גמליאל אומר, תל המתלקט עשרה מתוך

חוליא [אם נתן חוליא לתוך בור עמוק עשרה ובטלה מרשות היחיד] דמבטלא מחיצה דסילוק מחינה ודלי הוה, דמנעיל לה [פי' שאינה דומה למחצלת, דחוליא לתוך הבור אינו עתיד להסיר],

לרבי יוחנן דמביעיא ליה [לעיל צט:] חוליא [אי מבטלת מחיצה או לא], מחצלת פשיטא דלא מבטלא מחיצת' דלי נמי אמרינן סילוק מחינה והנחת ספך, כי הדדי, פטור, הכא [במחצלת] חייב, דלא מצטל ליה, הלכך לאו סילוק מחינה היא,

ואמר אביי, בור ברה"ר, עמוקה עשרה, ורחבה ארבעה מלאה מים, וזרק לתוכה מרשות הרצים מידי דניחא, כגון אבן או מים חייב, ולא אמרינן כיון דמלא הוה, לא הו' רשות היסוד, דמנעיל להו מחינות,

מלאה פירות, וזרק לתוכה, פטור דנעיל מחינות, כאלו מלאה עפר,

מ"ט [למה מחלק בין מים לפירות]? מים לא מבטלי מחיצתא, פירות מבטלי מחיצתא [וא"ת ומו"ש מדבילה שמינה דאמרינן לעיל דלא מבטלי וכו' ? וי"ל דבבילה אינה עומדת כל כך להתבטל שם בכותל כמו שרגילין לבטל פירות בבור, כעין תבואה, א"נ דבילה דבר מועט הוא ולא מבטלא, אבל בור מלא פירות או חציו מבטל רה"ר. תוס'],

[פי' לא שאם זרק פירות לבור שיהא פטור, שיהיו הן עצמן מבטלין המחיצות, דהא אמרן לעיל (צט:) דפירות דלא מבטל להו לא מבטלי מחיצתא, ולא אמרינן בהו הנחת ספך וסילוק מחיצה בהדי הדדי אתו, דהא איכא מחיצות ניכרות בשעת זריקה, אלא דכיון דמעיקרא ממלא פירות, הוורק שם פטור, שהרי נתבטלו קודם זריקה זו מתורת מחיצות, שאין עומקו ורחבו ניכר ואינו משתמש לו. הדרושי הרמב"ן עיי"ש עוד],

תניא נמי הכי דמים לא מצטלי מחינה, הוורק מן הים מכרמליט לאיסרטיא לרשות הרצים פטור. איסרטיא הוא סרטיא [ופלטיא. לעיל ו.], ומן האיסרטיא לים, פטור,

ר"ש אומר, אם יש ציס במקום שזרק גומא מיוחדת לצדה עמוק עשרה ורחב ארבעה [פי' למשל אם הים עמוק עשרים אמה, ויש בקרקעית הים גומא דהיינו כמו בור, ושם עומק המים הוא עשרים אמה ועוד עשרה טפחים] רשות היסוד לעומה היא, ולא הו' כשאר ים חייב אף על גב דים נמי עמוק הוא,

וממילא שמעינן מדרי' שמעון, דמים לא מצטלי מחינה,

[מדר' שמעון מייחי ראיה, וסובר [זה שאמר תנ"ה] דרבנן לא פליגי עליה, אלא אינהו מפרש מילתייהו. תוס' הרא"ש]:

מהני: הוורק ארבע אמות בכותל, למעלה מעשרה טפחים, כוורק באויר, למטה מעשרה טפחים כוורק בארץ, [ר"ל שהוורק, דאל"כ קשה דהו"ל למתנייה ברישא. חדש האביב] הוורק בארץ ארבע אמות, חייב:

אבני חן למסכת שבת

עד שלא נח] כיון דסופו לנוח וזכר עד שלא נח אע"ג דלא נח נימא כמנח דמי, דהא סופו לנוח וזכר נח למחך שלשה, כמאן דנח דמי, קמ"ל:

* # [לפי פרש"י לעיל ברברי רבא משמע שרבא קאי על זורק מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע, ומוסיף רק שיהיה נפק"מ גם לזורק ד' אמות וזכר קודם שנה וכו', וכאן עוזב לגמרי את הענין העיקרי ומפרש רק על אופן השני, ואם היה חוזר על ענין הראשון לא שייך לומר כיון דסופו לנוח שהרי לעולם לא ינח ברה"ר ? וצ"ע"ג ופלא שלא עמדו בזה המפרשים ורק במתיבתא על רש"י הרגיש בזה, וראה גם בברכת יהודה אבל עדיין צ"ע],

מתני': הזורק בים [דים כרמלית הוא, ורה"ה נהרות, רק נקט ים דסתמו עמוק י' ורחב ד'. יבין] ארבע אמות פטור,

אם היה [לפום ריהטא תיבות "אם הי" נראה שפת יתר. חדש האביב עיי"ש] רקק מים גרציל"א [a puddle of water] [זומפא. יבין], ורשות הרבים מהלכת בו, הזורק לתוכו ד' אמות, חייב,

ובמה הוא רקק מים כמה עומקו, דנימא אכמי רשות הרבים הוא, ולא נעשה כרמלית, פחות מעשרה טפחים,

רקק מים ורה"ר מהלכת בו, הזורק בתוכו ד' אמות, חייב:

נב': א"ל ההוא מרבנן לרבא, בשלמא הילוך הילוך תרי זימני דנקט מרי זימני רשות הרבים מהלכת בו, הא קמ"ל חד למימרא הילוך על ידי הדחק שמיא הילוך דאי אין רגילין להלך בו פטור, וכי רגילין להלך בו חייב, ואף על גב דהילוך על ידי הדחק הוא,

ומד לאשמעינן דדוקא הילוך על ידי הדחק שמיא הילוך, אצל תשמיש לרבים על ידי הדחק כגון גומא משעה ברשות הרבים, אף על גב דחזיא לאננועי ביה כוממא וסודרא, לא שמיא תשמיש לא היו משמיש למיהוי ההוא גומא רשות הרבים, כעמוד משעה שהרבים מכתפין עליו, דאמרינן צפרק קמא דהוי רשות הרבים,

אלא רקק רקק תרי זימני למה לי לאשמעינן הילוך על ידי הדחק אחרינא # [וצ"ע הא אם לא אמר רקק שני פעמים איך היה אומר הילוך שני פעמים ?]

[ומתריץ] חזר [לחייב על הזורק לרקק] בימות החמה, וחד בימות הגשמים,

וצריכי, דאי תנא חדא, ה"א ה"מ [דהזורק חייב] בימות החמה דעבידי אינשי דמסגי [שהולכין במים] לאקורי נפשיהו, אבל בימות הגשמים לא,

ואי אשמעינן בימות הגשמים # [ואם היה אומר בפירוש רקק בימות

ארבע, וזרק ונח על גביו חייב] לא פליגי רבנן עליו, אבל הוא אפשר דפליג אדרבנן [לענין לחי וקורה]. ראה ריטב"א]:

מתני': זרק לתוך ד' אמות, ונתגלגל חוץ לד' אמות, פטור [מדלא התכוון לזריקת חיוב. יבין], חוץ לד' אמות, ונתגלגל לתוך ד' אמות חייב לא שנפל לארץ [חוץ לד"א קודם שנתגלגל], דאם כן לא נריכא למימר, אלא שהרס גלגלתו מן הארץ למחך ארבע אמות:

נב': והא לא נח מחך לארבע, ואמאי אזלינן בתרה [ראה חידושי הר"ן]? אמר ר' יוחנן והוא שנח על גבי משהו שעמד קצת, ואמר כך נתגלגל, והוא הדין אם אסתמן הרום נאזיר ועכצמו מעט, ואמר כך הכניסמו, דמשינ נמי הנסה, אם צמוך שלשה [סמוך לקרקע] הוא,

תניא נמי הכי, זרק חוץ לד' אמות, ודחפתו הרוח נעזרו נאזיר והכניסתו, ואע"פ שחזרה והוציאתו פטור, אחזתו הרוח משהו הרום עכצמו צמקומו [חוץ לד' אמות] מעט אף על פי שחזרה והכניסתו חייב,

אמר רבא, תוך ג' לרבנן דפליגי עליה דר' עקיבא, צורק מרשות היחיד לרשות היחיד, ורשות הרבים צאמנא, דלית להו [לרבנן] קלוטא כמי שהנחה, לא מימא צמוך שלשה מודו, אלא אפילו מחך שלשה נמי צריך הנחה על גבי משהו נריך שינוא, ואם עבר רשות הרבים כולה [פ' אם זרק מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע ועבר כל הרה"ר בלי הנחה] פטור, ופסקא מינה נמי לזורק ארבע אמות, וכשנח לנוח והגיע למחך שלשה זכר שגגתו, עד שלא נח פטור, דאמרינן צממיתין [לקמן קב]. עד שמהא מחלתו וסופו שגגה, ולא אמרינן עד שלא זכר הוה ליה מונח,

יתיב מרימור [יש לשון זה בש"ס 5 פעמים ובכל המקומות מוגיב רבינא על דבריו], וקאמר לה להא שמעתא [דרבא], אמר ליה רבינא למרימור,

דף ק' ע"ב

לאו היינו מתני' דקמי מחך לארבע אמות ונתגלגל כו' חייב וא"ר יוחנן, והוא שנח ע"ג משהו הא לא נח לא, מדלא אוקמא ר' יוחנן כגון שצא למחך שלשה [וא"כ לא חידש רבא כלום באמרו שצריך הנחה על גבי משהו]?

א"ל [מדבריו המשנה אין להביא ראיה להפך שעובר מרה"י לרה"י דרך רה"ר, דמתני' מיירי במתגלגל] מתגלגל קאמרת דנח שהרסו מגלגלו נאזיר קאמרת, מתגלגל אין סופו לנוח [והיינו אומרים שלכן צריך שינוח על משהו],

אבל האי * [זורק ארבע אמות, וכשבא לנוח והגיע לתוך שלשה זכר שגגתו,

אבני חן למסכת שבת

ומפסקת עד עשרה, מארעא משחינן מקרקעית היס משחינן להו, ואוירא שהוא למעלה מעשרה, ואפילו חן מים הו' מקום פטור הוא הלכך צהמירא קא שקיל למחלה,

וברין הוא דזיו נמי לא ליבעי, אלא כי היכי דליהוי ליה היכרא לכרמלית גמורה,

רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי, עושה מקום ארבעה וממלא, קסברי כרמלית משפת מיא משחינן [ולכן כל המים דינו ככרמלית, גם אם היא יותר מעשרה טפחים ד], מיא ארעא סמיכתא היא וכל המים כרמלית הן. סמיכתא ענה [צ"ע לפ"ז מדוע בבור מלא ברה"ר הוי רה"י ולא נאמר דכארעא סמיכתא הוא והוי רה"ר? וראה חדש האביב], אי לא עביד מקום ארבעה, [וזרק מים לספינה] קא מטלטל מכרמלית לרה"י,

אמר ליה רב נחמן, לרבה בר אבוח, ולרב הונא דאמר מוציא הימנה זי כל שהוא וממלא, זימנין דליכא עשרה זימנין דליכא צמים עמוקה עשרה, ואי נמי מארעא משחינן כולה כרמלית היא, וקא מטלטל מכרמלית לרה"י?

אמר ליה גמרינן דאין ספינה מהלכת בפחות מעשרה דכל היכא דמניא ספינה, ולא תני עריבה, גדולה היא,

והא מורשא [bow] אית לה ראש הספינה הולך ומגזיז מן המים, ואפילו היו המים פחותין מעשרה אין גוששת שם, ואם ממלא כנגד אותו מקום מטלטל מכרמלית לרשות היחיד [פ"ה והו"ל לפרש שאינו מעלה דרך מקום המורשא. חדש האביב]?

אמר רב ספרא, גשושי אזלי קמה [פ"ה כשהספינה מגיע סמוך ליבשה הולכים אנשים לתוך המים עם מקלות ארוכים ומודדים עומק המים] צני אדם ממשמשים ככלונסות את עומק המים, ואין מניחין לילך הספינה אלא במקום עמוק, שמא תמהר לילך, ותשכון לארץ במקום מושבה [פ"ה וא"כ גם המורשא הוא למעלה מיו"ד. מנחת יהודה],

א"ל רב נחמן בר יצחק, לרב חייה בר אבין, לרב חסדא ולרבה בר רב הונא דאמרי, עושה לה מקום ארבעה וממלא אלמא כל המים כרמלית הן, שופכין ידידיה היכי שדי להו,

וב"ת דשדי להו באותו מקום, מאיסי ליה המים שימלא שז דרך אותו מקום,

[אבל לרב הונא לא קשה, כי יש לומר שמשליך השופכים על ידי היבר זי, ואין נמאם בכך המקום שממלא בו, אבל לרב חסדא ורבה בר רב הונא שצריך לעשות מקום ארבעה, הלא נמאם המקום. יוסף דעת ע"פ המהרש"א, פ"ה מאיסת המקום הוא ע"י המחיצות ולא על ידי המקום בים]?

הגשמים וס"ד דהיינו אומרים דק"ו בימות החמה דמסוגי לאקורי נפשייהו, וע"ז אומר דזה אינו דהיינו אומרים], דכיון דמיטנפי לא איכפת להו, אבל בימות החמה לא,

אביי אמר [תירוצו אחר למה הוצרך שני פעמים "רקק"], איצטריך, סד"א, ה"מ היכא דלא הוי ד' אמות רחב [רחב קורא ההמשך מצד לצד שצריך לילך לעבור], דלא טריחא להו מילתא לעבור צמוק, וזו לעבור מלהקיף וליך ללאשו שהוא כלה שם [או חיוב], אבל היכא דהוי ד' אמות [דמריחא מילתא לעבור מרחק בתוך מים], אקופי מקפי ליה [וס"ד דאינה רה"ר, ולכן] הדר תניא זימנא אחרימי, לאימיה הא,

רב אשי אמר [עוד תירוצו למה שנה שני פעמים "רקק"], איצטריך, ס"ד אמינא ה"מ דהוי רשות הרבים היכא דהוה ד' [ארבעה טפחים] דלאו אורחיה למפסקי, אלא עברי צגויה, אבל היכא דלא הוה ארבעה, מיפסקי פסקי ליה [בג"א קופצין עליו ואין נכנסין לתוכו, וזה בא שני פעמים רקק לאשמועינן דחייב כיון שיש גם כאלו שנכנסין לתוכה],

ואזדא רב אשי לטעמיה, דאמר רב אשי, האי מאן דזריק [מורשות היחיד] ונח [ברה"ר] אגודא דגמלא [on a plank of a bridge] על דף שגגה, המוטל לרומח הגשר כשאר הדפים, ומוצדל מחצירו # [פ"ה שהרי בן הוא בניה הגשרים שיש קצת ריוח בין הדפים], מיחייב וף על גב דליכא דמיפסקו פסקי ולא מנחי כרעייהו עלה [שהרי רבים בוקעין בו איכא טוזה דעברי עליה:]

מהני: הוזרק מן הים ליבשה מכרמלית לרשות הרבים, ומן היבשה לים, ומן הים לספינה מכרמלית לרשות היחיד ומן הספינה לים, ומן הספינה לחבריתה, פטור,

ספינות קשורות זו בזו, מטלטלין מזו לזו וצגמרא פריך פשיטא, אם אינן קשורות אף על פי שמוקפות סמוכות זו לזו, כמו אין מקיפין שמי צביות (צ"ה ל:). אין מטלטלין מזו לזו דמהפסק [דהפסק. הע"ל] כרמלית מיפרשי מהדדי,

ואין מוקמינן לה צגמרא, שהספינות של שני צני אדם, ועל ידי עירוב מטלטל מזו לזו, הלכך כי מיפרשי ומפסקה כרמלית, בטל עירוב:

נמ: איתמר, ספינה המפרש צספינה ציס, רב הונא אמר, מוציאין הימנה זי כל שהוא מוציא זי כל שהוא מדופני הספינה על המים, להיכר צעלמא, כדמפרש ואילי וממלא מן הים ומכניס לספינה, רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי, עושה מקום ארבעה חלל ארבעה מוקף מחיצות קטנות וממלא ומחילה חלויה מתרת צמים,

רב הונא אמר, מוציא הימנה זי כל שהוא וממלא, קסבר עשרה של אור שנתנו צמים לאיסור כרמלית כדאמרין צפרק קמא (לעיל ז).

אבני חן למסכת שבת

[פ' שאם באנו למדוד רוחב הספינה, אם מודדים בקצהו למטה, הרי אמרנו שהוא חד כסבין ואין בה שום רוחב, רק כל שעולין ממטה למעלה מתחיל הספינה להרחיב, ועל זה אומר שאם קודם שהגענו מתחתית הספינה למעלה ג' טפחים יש בה רוחב ארבעה טפחים, או יש לספינה זו דפנות והרי הוא רשות היחיד],

שאין רחב ארבעה למטה, צעוד שלא הגזיה שלשה מקרקעיתו, ואפילו יש צרצרו [פ' במקום שהוא רחב ד' עשרה גובה, לא משמרי, דכיון דתחתונות לאו מחילה ניהו, הוה ליה [מחילה. ו'] תלויה,

אבל יש בפחות מוג' גובה ארבעה רוחב ארבעה, שעד שלא הגזיהו שלשה הרצובו ארבעה, הרי הן כמי שקרקעיתן עולה עד כאן, ומחילותיהן מחילות לית לן בה [ומותר לטלטל בה],

ואי מליניהו עד מקום רחבן [לא דוקא דלא בעיא אלא עד פחות מוג' ממקום רחבן דה"ל עתה יש בפחות מוג' ד'. רש"ש] קני [קנים] ואורבני ערבה דקה לית לן בה הרי הן כשרות לטלטל, אם יש משפת רוחבן ולמעלה עשרה,

מתקיף לה רב נחמן [ראה בתוס' להבנת הקושיא], ולימא גוד אחית מחיצתא מכנגד מדת רחבן העליון ולמטה, כאילו הן יורדות עד הקרקע מחצו [פ' ואף שהדופן המוציאורתי מתעגל ומתקצר, נעשה דופן דמיוני שהולך ישר],

מי לא תניא, ר' יוסי בר' יהודה אומר, נעץ קנה ברה"ר, ובראשו טרסקל אין [הטרסקל] עמוק עשרה, ואנו מודדים לו גובה עשרה, שמדת הקנה עולה לו בגובהו, והקנה אין רחב ארבעה, אלא שאנו אומרים במחילות הטרסקל גוד אחית, ומנאלו מקיפות את הקנה, והוה להו היקף המחילות מן הקרקע ולמעלה לשויה ראשו רשות היחיד וזרק ואם זרק מרשות הרבים וגנח על גביו חייב,

אלמא [בטרסקל] אמרינן גוד אחית מחיצתא, ה"נ [בביצאתא דמישן] גימא גוד אחית מחיצתא,

מתקיף לה רב יוסף [על קושיית רב נחמן], ולא שמיעא להו להא דאמר רב יהודה אמר רב [דלא אמרינן גוד אחית מחיצתא], ומטו בה יש שמתין צדצר להכריע [וכן פרש"י ר"ה י, וקדושין סז:], ולומר מושום רבי חייא שר' חייא אמר, ותני עלה, וחכמים פוטרין אלמא לא אמרינן גוד אחית, להסיר מחילה תלויה,

אמר ליה אבבי [לרב יוסף], ואת לא תסברא דאמרינן כהאי גוונא, והתניא, עמוד ברה"ר, גבוה עשרה ורחב ד', ואין בעיקרו רחב ד', ויש בקצר שלו [גובה] ג' אותו קצר של עיקרו, שאינו רחב ארבעה יש בו גובה שלשה, והיינו רבנא, דליכא למימר לצוד ממקום שכלה רחבו לקרקע [ממקום שנגמר רחבו ד' ומשם נתקצר], אפילו הכי וזרק וגנח על גביו חייב הוי רשות היחיד,

[וצ"ע הרי יש שני צדדין לספינה, ויכול מצד אחד לשאוב, ומצד השני לשפוך את השופכין?],

דשדי להו ככל מקום שירצה ארפנא [ledge] דספינה על דופני הספינה, והן יורדין לים,

והא איכא כחו נהי דלא זריק להדיא לים, מיהו מכחו הן צאין לים? כחו בכרמלית לא גזור,

ומנא תימרא, דתניא ספינה אין מטלטלין, לא מתוכה לים, ולא מן הים לתוכה,

דף ק"א ע"א

רבי יהודה אומר, עמוקה הספינה עשרה למוכה, דהוה רשות היחיד ואין גבוהה שפחה עשרה מן המים, כגון שמשוקעת צמים מכוזד משאה מטלטלין מתוכה לים דרך דופנותיה, כגון שופכין, כדמפרש ואזיל, דכחו בכרמלית לא גזור, אבל לא מן הים לתוכה דאין תשמיש מן הים למוכה דרך דפנות, שאם ימלא וישליך על הדפנות ירדו לקרקעית הספינה,

ולהכי נקט עמוקה עשרה, דאי אינה עמוקה עשרה, היא גופה כרמלית, ומטלטל להדיא אף מן הים למוכה,

ואין גבוהה נמי עשרה דוקא נקט, דאי גבוהה עשרה מותר לטלטל מן הים למוכה, דמכרמלית לרשות היחיד דרך מקום פטור קא מטלטל, דזריך להגזיה את ידו למעלה מעשרה,

ואף על גב דצדצרות דאורייתא מרשות הרבים לרשות היחיד מיחייב צכהאי גוונא [לעיל ט.], כרמלית מיהא דרבנן היא, ולא גזור,

מ"ש מן הים לתוכה דלא, דקא מטלטלין מכרמלית לרה"י, מתוכה לים נמי, קמטלטל מרשות היחיד לכרמלית?

אלא לאו אחודה שופך שופכים על חודה, והן יורדין דרך דפנותיה לים, וש"מ כחו בכרמלית לא גזור, ש"מ,

אמר רב הונא, הני ביצאתא [canoes] ספינות קטנות, וקצרות מלמטה עד כחודו של סבין, שקורין קוייטי (סירה קטנה הרחבה מלמעלה וצרה מלמטה) דמישן [Meshan, Mesene the island formed by the Euphrates the Tigris and the Royal canal. Jastrow] אין מטלטלין בהן צמוק, דלאו רשות היחיד ניהו, שאין צרצרון ארבע מלמטה, לפיכך אין מחילותיהן מחילות אלא בארבעה [בארבע אמות. ד"ם] [פ' ולא חוצה להן],

ולא אמרן, אלא שאין בפחות מושלשה צסקה [צסקר. ו'] שלהן גובה שלשה. מזור דנשן ארבעה,

אבני חן למסכת שבת

ועל מה שפירשו רבותי ממהמי, [שהם פירשו] דהאי מידי איריא, הסם משום דהוה ליה מחינה שהגדיים צוקעים בה, רב יוסף קא מהדר ליה לאזי הכי, מידי איריא, הך דעמוד לדהכא [דבעמוד יש סברא לומר גוד אחית משא"כ הכא בספינה], [ומפרשים רבותיו שרק במקום שיש בו שמבטל את המחיצה אמרינן גוד אחית, ודוחה הסברא שודאי הוא סברה הפוכה] הסם משום דהוי מחינה שהגדיים צוקעין בה, וזריכה לגוד אחית, הלכך אמרינן זה גוד אחית, אצל גבי ספינה, דליכא צקיעת גדיים לא אמרינן גוד אחית [ולכאורה מוקי רב יוסף לשני הבריות שיש בקיעת גדיים ולכן אמרינן גוד אחית, משא"כ בספינה],
וממהמי אס אמרו רבותי כן, דאי אפשר לאומרנו, דהא צפרק קמא דעירוצין צמרי דוכמי [יד: טו.] אמרינן צקיעת גדיים לעכוזי גוד אחית, דלא לימריה צמחינה תלויה, והכא היכי אמרינן דמהני גבי גוד אחית,

ועוד מאי דמוקיה דרב יוסף לשנויי הכי, נימא ליה הא מני רבי יוסי צרבי יהודה היא,

[ר"ל לפרש"י ניהא דאביי מוקי הך דעמוד [בריותא שמקשה ממנה אביי לרב יוסף] כו' אפי' כרבנן דסתמא קתני, וגראה לו דוחק לאוקמי כר"י כר"י [דאמר נעץ קנה ברה"ר, ובראשו טרסקל דאמרינן גוד אחית], אלא דרבנן נמי דפליגי עלה דר"י ב"י בטרסקל, מודו בעמוד, וכדמסיק מאי אריא כו', הכא ה"ל מחיצה שאין הגדיים כו', וא"כ ה"ה ספינה ה"ל מחיצה שאין הגדיים כו' [ושפיר הקשה רב נחמן דנימא גוד אחית],

אבל לשיטת רבותיו [דמידי אריא הוא תירוצו של רב יוסף], דע"כ תהיא דעמוד כו' כר"י ב"י אחיא, דלדידה מהני מחיצות שהגדיים כו' גבי טרסקל [פ' דכיון שהגדיים בוקעים זה עושה], למימר גוד אחית, אבל רבנן הא פליגי גבי טרסקל, ומינה [דסברי גם] בעמוד ברה"ר כו' דלא מהני מחיצות שהגדיים בוקעין בה למימר גוד אחית,

ואם כן, כיון דאין נראה לרב יוסף דוחק [פ' דלרב יוסף לא הוי דוחק] לאוקמא הך דעמוד כר"י ב"י,

אם כן מאי דוחקיה לשנויי הכי מאי אריא כו' ולפלוגי בין עמוד לספינה, ה"ל לשנויי בפשיטות דהך דעמוד אתיא כר"י בר יהודה, ורבנן פליגי עליה [דלא אמרינן גוד אחית] כדמתקף לה רב יוסף גופיה. מהרש"א,

ואזי גופיה, מאי מוסיב ליה ואת לא מסבירא, הא ודאי ר' יוסי צר' יהודה היא, דהא חזין דחכמים פוטרם גבי טרסקל,
[ועוד דאביי גופיה דמותיב לה מוקד דעמוד כו' כיון דלא ידע לאוקמא אלא כר"י בר יהודה כמו בטרסקל מאי מותיב ליה ואת לא תסברא כו' דלא חזין וחכמים פוטרין וכו'. מהרש"א],

אלא על כרחך, האי מידי איריא מסקנא דמילתיה דאזי היא, ולמימר דרבנן קאמרי לה, דלא דמיא לטרסקל אלא לספינה,

[ועדיין צריך לימוד כאן]

[שנינו במשנתנו] **ספינות קשורות** [זו בזה, מטלטלין מזו לזו] כו':
פשיטא דמטלטלין?

אלמא אמרינן גוד אחית מחיצתא סביב מחיצותיה מכנגד רחבה ולמטה, כאילו הוא כולו שזה **הכא נמי** צביעמא דמישן, נמי נימא **גוד אחית מחיצתא**?

כולה אזי אמר לה לרב יוסף [אלא מה יש לך לתרץ], [אבל ראה רש"י לקמן בשם רבותיו שזה תירוצו של רב יוסף] **מידי איריא** דהא דמייתי ראיא [מדתני] וחכמים פוטרם [גבי טרסקל], כלום ראיא היא לכאן [לביצאתא דמישן], **התם** הא דטרסקל דקפטרי רבנן **הויא ליה מחיצה שהגדיים בוקעין בה** מלמטה צאצך תחת מחיצות הטרסקל, שהם פשוטות להלן מן הקנה לכל דה, וצקיעת גדיים מעכבת מלמימר גוד אחית, שהרי עוצרין תחתיה,

הכא אצל צספינה ליכא צקיעת גדיים, שאין לך עוצר תחתיה, וכן בעמוד אין דרך להחמיק בו ולעבור תחת שיפועו, שאינו אלא מעט **הויא לה מחיצה "שאין" הגדיים בוקעין בה**,

[וראה מה שכתב רש"י לקמן ע"ב בסוף ד"ה הא איכא בקיעת דגים וז"ל אלא על כרחך האי מידי איריא מסקנא דמילתא דאזי הוא, ולמימר דרבנן קאמרי לה, דלא דמיא לטרסקל אלא לספינה].

א"ל רב אחא בריה דרב אחא לרב אשי, גבי ספינה נמי, הא איכא בקיעת דגים? א"ל בקיעת דגים לא שמייה בקיעה לפי שאין נראין,

ומנא תימרא [דבקיעת דגים לא שמה בקיעה], **דבעא מיניה רבי טבלא מרב(ינ)**, **מחיצה תלויה מהו שתתיר** לטלטל **בחורבה** שלא תהא כפרוצה לרשות הרבים, שדרך להיות זה מחיצות שנפלו תחתיהן, וקיימות מלמעלה ותלויות,

וא"ל, אין מחיצה תלויה מתרת,

דף ק"א ע"ב

אלא במים כגון גזוזטרא שהיא למעלה מן הים, דתנן בעירוצין (פז): **דעושה מחיצה תלויה סביב וממלא, וכן צור שצין שמי חצרות ותלקן צמחינה תלויה מלמעלה, ממלא זה מכאן וזה מכאן, ואף על פי שלא עירצו (עירוצין פו.) קל הוא שהקילו חכמים במים,**

ואמאי, הא איכא בקיעת דגים גבי גזוזטרא, כך נראה שיטה זו צעני **אלא ש"מ, בקיעת דגים לא שמה בקיעה:**

[החילוק בין פרש"י לפירוש רבותיו הוא, דלפרש"י בטרסקל פליגי רבנן כיון דגדיים בוקעין בו, אבל בעמוד אמרינן גוד אסיק, וקשה קושית רב נחמן שנאמר כן גם בספינה,

אבל לפירוש רבותיו בשני הבריות מיידי שגדיים בוקעים בה ולכן אמרינן גוד אחית משא"כ בספינה, ולא קשה קושית רב נחמן],

אבני חן למסכת שבת

דתנן, קשרה לספינה בדברר המעמידה, מביא לה טומאה אם היה ראשו אחד קשור בזהל המה, מביא טומאה לכלים שצספינה, ולספינה עצמה, כגון ספינת הירדן שמקבלת טומאה, כדאמרין (לעיל פג:),

[אבל אם קשרה] בדברר שאין מעמידה כלומר שאינו רגיל להעמידה. דס"ה] זה, כגון [ג. דס"ה] מידי דלאו מחכות אין מביא לה טומאה דאילו ספינה לא מיעמאה מחמת אומה כלי, להיות אב הטומאה, אלא ראשון לטומאה, ואינה מטמאה כלים שצחוכה, ואשמעינן שמואל הכה, דהאי קשורות דמתניין, אף על גב דדברר המעמידה צעין, כל שהוא מעמידה לענין שבת כשר, ולא דמי למעמידה דהסם,

ואמר שמואל, והוא שקשורה בשלשלת של ברזל האי קשרה דדברר המעמידה, שלשלת של ברזל הוא, כדמפרש טעמא ואילו, כלומר קשרה דדברר שרגילין להעמידה בו, דהיינו שלשלת,

[מה שאמר שמואל שלשלת של ברזל הוא רק] לענין טומאה הוא מביא [לה. דס"ה] טומאה, שמטמאה את הספינה להיות אב הטומאה [שאלה הספינה מכוסה, וראש השלשלת בזהל הספינה, הרי כל הכלים טמאים, כאילו נכנסו בזהל המה, דמכר הרי הוא כחלל ומטמא בזהל. דס"ה], דכתיב במדבר יט בחלל חרב, חרב הרי הוא כחלל אין,

אבל לענין שבת, כיון דיכול להעמידה (היכר בעלמא הוא) אפילו בחוט הסרבל [לא צריך שלשלת של ברזל, והוי חיבור אם החוט יכול להעמידה]:

[ראה ב"ק ב: תוס' ד"ה דאילו, דמתכת הנוגעת במת נעשית אבי אבות הטומאה, אבל אותה מתכת אינה עושה מתכת אחרת כיוצא בו, אלא הוי אב הטומאה]

דף ק"ב ע"א

מהני: [המשנה מונה ג' אופנים שיש עקירה בשוגג ואין הנחה שיתחייב עליה] דוורק צנוג [בשבת ד' אמות ברשות הרבים, והוא הלל"מ] ונזכר שהוא שבת מאחר שצתה האנן מידו וקודם שטמא [וההנחה היה באחד מהאופנים שהולך ומונה] [ובגמ' יש מחלוקת אמוראים אם נח לאחר שזכר אי חייב או לא],

קלטה אחר קא סלקא דעתך לאחר שזכר זה, קלטה אחר, [ד. דס"ה] הווי להו שנים שעשאה, וכגון שנעקר [המקבל] ממקומו וקבל,

או ש קלטה בלב צפוי, דלא הויה הנחה, דצעין מקום ארבעה פטור, או שגשרפה [קודם שתנוח], פטור,

זרק [בשגגת שבת, וכאן לא מייר שזרק להעביר ד' אמות או להוציא מרשות

אמר רבא, לא נצרכה מטלטלין דמתניין, אלא להתיר ביצית היינו צינחא דלעיל שביניהן אלא לטלטל מזו לזו דרך צינח קטנה, שצין שמי הגדולות, ואף על פי שאינה קשורה, ניתרת על ידי קשירת שמים החיצונות, ולא חיישין דילמא מישתקלא מציניהו, וקא מטלטל דרך אויר כרמלית,

אמר ליה רב ספרא, משה כלומר רצונו דדורו כמשה דדורו שפיר קאמרת צממיה, מטלטלין מזו לזו תנן [ד. דס"ה] משמע שאין אחרת מפסקת, ליכנס זה המטלטל הזה,

אלא אמר רב ספרא, לא נצרכה אלא לערב ולטלטל מזו לזו הא אשמעינן [ג. דס"ה] מתניין, דאפילו שמי הספינות לשני [של שני. דס"ה] צני אדם שצריכין לערב, מערבין ומטלטלין,

וכדנתיא, ספינות קשורות זו בזו, מערבין ומטלטלין מזו לזו, נפסקו נאסרו צטל העירוב מפני שפדדות, חזרו ונקשרו, בין שוגגין שגגת שבת או שגגת מלאכות, ובין מזידין [במסקנת הגמ' אליבא דרב נחמן אמרינן דקנסו אם קשרם במזיד, וזה שאומר דהוי מחיצה, היינו רק שיהא אסור לטלטל מדבריהם], בין אנוסין, בין מוטעין ממעסקין דדברר אחר לקושרו, ונקשר זה, חזרו להיותרן הראשון,

וכן מחצלות הפרוסות ועשו מחצלות הרבה, ושצמו יחידים בהן, זה צו זה צו [לר"ה] מערבין ומטלטלין מזו לזו, נגללו [פ' שאינן פרושות עוד] נאסרו, חזרו ונפרשו בין שוגגין, בין מזידין, בין אנוסין ובין מוטעין, חזרו להיותרן הראשון, שכל מחיצה שנעשה בשבת, בין בשוגג בין במזיד, שמה מחיצה,

איני, והאמר רב נחמן לא שנו דשמה מחיצה אלא לזרוק לחייב הזורק ממוכה לרשות הרבים, או להפך, אבל לטלטל להיות מותר לטלטל צמוכה אסור מדצריה?

כי איתמר דרב נחמן, אמוזיד איתמר ומשום קנסא, ודקמי [פ' אבל הא דקתני] מתניין חזרו להיתרן הראשון, אשוגגין ולטוסין ואמוטעין קאי, וכי קמי מזידין, אשמה מחיצה קאי, ולזרוק, כרצ נחמן,

אמר שמואל, ואפילו קשורות [הספינות] בחוט הסרבל שקושרין בו את צית הזואה, שקורין מונטי"ל [הוא המקטורין. דס"ה] [מעיל],

[ומקשה] היכי דמי אי [פ' שהחוט חזקה דין] דיכול להעמידן שלא יתפרדו, פשיטא [דשמן קשורה], אי דאין יכול להעמידן אמאי?

לעולם דיכול להעמידן, ושמואל לאפוקי מדרנפשי קאתי ממילתא דאמר בעלמא, דצעין שלשלאות של ברזל, ואשמעינן הכה דלא צעין כי הסם,

אבני חן למסכת שבת

מצורה,

הא נמי # [אמר לשון "נמי" שכבר הזכיר לעיל ותנן כל חייבי חטאות, אבל ניהא יותר אם היה אומר "הא תני רישא"] תנינא הא צהדיא קמי לה צממיתין, הזורק לעשות חבורה, בין באדם בין בבחמה, ונוזר עד שלא נעשית חבורה, פטור וזה הכלל על כרחך למילתא אחרימי אמא?

אלא אמר רבא, במעביר זה הכלל למעביר ארבע אמות נרשות הרצים, וזכר קודם שהעבירו ארבע אמות אמא, שהיה צידו לעמוד במקום שזכר, אבל זורק לא מופטר בזכירה,

והא זה הכלל דקתני והא כי קמי זה הכלל אזריקה קתני לה, דאיידי לעיל מיניה צורק לעשות מצורה, ואי קמס זורק לא מופטר בזכירה, היכי ממני גבין.ה. בזה"מ] זה הכלל?

אלא אמר רבא רישא מילי מילי קמי לה, ו תרתי קתני, הזורק ונוזר מאחר שיצתה מידו [פ' דלפי הקושיא היינו סוברים דכיון שיצא מידו בשוגג, ואפי' נזכר אחר כך קודם שתנוח עדיין דינו כשוגג וחייב חטאת, אבל לפי רבא ורב אשי אם נזכר קודם שנת לא יהיה חייב חטאת], אי נמי [אפי' לא נזכר, וקלטה אחר, או קלטה כלב, או שנשרפה, פטור, והדר מני כלל, לאמריי מעביר ד' אמות ברה"ר כמו שאמר רבא לעיל],

רב אשי אמר, חסורי מחסרא [אין זה ממש חסורי מחסרא, דמשנה כמו שהיא שנויה יש לפרש כן, אלא כדי לפרשה קאמר בלשון חסורי מחסרא. תוס'], והכי קתני ולעולם מלא קמי, הזורק ונוזר מאחר שיצתה מידו, קלטה אחר, או קלטה כלב, או שנשרפה, פטור, הא נחה חייב [כיון שאין בידו להחזירה],

בר"א שחזר ושכח [פ' אע"פ שהיה שעה אחת שהיה רחוי מקרבן אפילו הכי חייב. חדושי הר"ן] קודם שנת, דהוה ליה תמילתו וסופו שגגה, ואשמעינן מוכר דמנא צה לרבותא, דאף על גב דהואי ידיעה צינמיס [אפ"ה] מיחייב, דאין ידיעה לחי שיעור, דהיינו [כסאי גוונא. ד"ס] שאין צידו להחזיר,

אבל לא חזר ושכח פטור, שכל חייבי חטאות אינן חייבין, עד שתהא תחלתן וסופן שגגה:

[שנינו במשנתנו] זה הכלל כל חייבי חטאות [אינן חייבין, עד שתהא תחלתן וסופן שגגה, [אבל] תחלתן שגגה וסופן זדון, תחילתן זדון וסופן שגגה פטורין, עד שתהא תחילתן וסופן שגגה] כו'.

איתמר, [זרק ברה"ר] שתי אמות בשוגג, [ועוד] שתי אמות במזיד שזכר לאחר שמי אמות ראשונות, [ועוד] שתי אמות בשוגג ומזר ושכח שמי האחרונות [שעשה ביחד שש אמות שתי אמות הראשונות בשוגג, ואח"כ נזכר

לרשות אלא זרק] לעשות חבורה, בין באדם ובין בבחמה, ונוזר עד שלא נעשית חבורה, פטור,

[והחובל חייב חטאת כדאמרין לקמן קו. ריש פרק שמנה שרצים לגבי בהמה וכתב שם ביבין אות ג' וחייב עי"ז משום מפרק שהוא תולדת דש, ואע"ג דאין דישה אלא בנדולי קרקע, בהמה מקרי גדולי קרקע, וי"א משום צובע, ויש אומרים משום נטילת נשמה שבאותו מקום, ולזה הסכימו רוב הפוסקים. וראה שם בביעו],

זה הכלל [כלל זה יש ברמב"ם הלכות שגגות פ"ב הל' א', כלל זה משמע לכו ממשמעות הפסוק, כדכתיב ויקרא ד א נפש בייחטא בשגגה דמשמע דכל החטא הוא בשוגג. קרית ספר על הרמב"ם,

ובא"ם מביא עוד ממהר"י קורקוס שלומד כן מהפסוק ויקרא ד בו ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשה אחת ממצוות ה' אשר לא יתעשה ואישם], כל חייבי חטאות אינן חייבין, עד שתהא תחלתן וסופן שגגה, [אבל] תחלתן שגגה וסופן זדון, תחילתן זדון וסופן שגגה פטורין, עד שתהא תחילתן וסופן שגגה [תמוה דכבר תנא ליה? וראה יבין].

נב"י: ופרקינן הא נחה לסוף ארבע נרשות הרצים חייב ואף על גב דזכר צין עקירה להנחה, והלא נזכר, ותנן והא קמי סיפא זה הכלל כ' כל חייבי חטאות אינן חייבין, עד שתהא תחלתן וסופן שגגה?

אמר רב כהנא [ברישא אם נח חייב חטאת], סיפא דקמי עד שמהא תחלתן וסופן שגגה אתאן, ללכתא [ראה ציור של לכתא ומתנא בגמ' מתיבתא] [לשון זה גם לקמן קנר:] עך קטן שפול [שכפוף. ד"ס] ראש, ואריך למחזירים נושאים דרדורים [פירש"י בע"ז בפרק אין מעמידין לגינין קטנים, והעריך פירש שהיא חבית עגולה של עץ. רש"ל] של יין, שמוצין אותו שני עקלים [claps], שהדרדורים תלוין בזה, משני ידיו החמור, וממצרים צו הדרדורים, שימוצו זה את זה,

ומתנא חבל, כלומר לא מיתוקמא סיפא אלא צורק לכתא הקשור בחבל קטן כדרכו, ואותו החבל צידו, וכשזכר, היה צידו לאחז החבל ולעכב זריקת הלכתא, שלא תנוח, הלכך תמילתו שוגג וסופו מזיד, ופטור,

אבל זרק לרור ופסן, ששזכר אין צידו לעכבו, כוליה שוגג הוא, וזכר דקמי צרישא, אשמעינן רבותא, דאף על גב דזכר, לא מופטר מחטאת, אלא אם כן קלטה אחר או כלב,

ופרכין לכתא ומתנא אוגרדו בידו הוא ואפילו כוליה מילתא שוגג, לא מיחייב, דאין כאן זריקה?

[ומתריין שאין המדובר כאן על זריקת ד' אמות אלא] כגון שנתכוין לעשות חבורה [ומיירי כשאוגרדו בידו, שהגם דלגבי זריקה בשבת אין כאן זריקה אם אוגרדו בידו, אבל לגבי חבורה אין מעכב מה שאוגרדו בידו] צממיתו צשגגת שבת, וזכר עד שלא נעשית החבורה, ולעולם בלכתא ומיתנא, וכגון שנתכוין לעשות מצורה כו', דהאי משום זכירה הוא דמיפטר, שהיה צידו להחזיר, נמנא סופו זדון, הא לא נזכר חייב, ואף על גב דאגדו צידו, דחויציה לאו משום זריקה הוא, אלא משום

אבני חן למסכת שבת

אמרו לו [חכמים לר' מאיר], אינו מן השם אין מטאת זו משום אכילה, אלא משום הולאה,

ואמאי מייחב משום הולאה לדברי הכל, הא אין דרך הוצאה בכך הא אין דרך להולאה צפה,

אלא כיון דקא מיכוין מחשבתו שצריך לאוכלה צהליכמו, ואחשבה להולאה זו צפוי, משייא ליה מקום, הכא נמי, כיון דקא מיכוין מחשבתו, משייא ליה מקום:

ועשה עוד שתי אמות במזיד ועוד שתי אמות בשוגג, רבה אמר פטור, רבא אמר חייב,

רבה אמר פטור, אפילו לרבן גמליאל דאמר אין ידיעה לחצי שיעור לקמן בפרק הצונה [דף קה]. [בבית שתי אמות בשתי העלמות, פי' אין ידיעה זו מעכב מלהיות תחלתו וסופו בשוגג], התם הוא דכי קא גמר שיעורא, בשוגג קא גמר הכותב שמי אומות צמחי העלמות, דמייב זה רבן גמליאל, באות השניה נגמר השיעור, ואף הוא בשוגג,

אבל הכא צמחי אמנעיות דבמזיד שהן צמוד נגמר השיעור כדמפרש [הגמ'] ואזיל לה [דמיידי] צמנעיר [פי' ולא זורק, ונמצא שנגמר הד' אמות אחר שתי האמצעיות], וסמי אמנעיות מזיד לא [נקרא תחלתו וסופו בשוגג],

ובמאי [מיידי הא דאתמר שתי אמות שוגג וכו'], אי בזורק, שוגג הוא שהרי אין צידו לעכבה, וכיון שחזר ושכת, חייב, דלא נגמרה מלאכה עד שעת הנחה, שהיא לסוף [לנסוף. דס"ה] ובשוגג [ולכן חייב חטאת], אלא במעביר [פטור דלא נגמר בשוגג],

רבה [רבא] אמר חייב, ואפילו לרבנן דאמרי יש ידיעה לחצי שיעור, התם [בבית] הוא דבידו, אבל הכא דאין בידו להחזיק, כשזכר, כדמפרש ואזיל בזורק לא הלך כולה חדא שגגה היא, ומר אמר חדא ומר אמר חדא, ולא פליגי,

ובמאי, אי במעביר הרי בידו, (ו. מ"ז) אלא בזורק,

אמר רבה, זרק ונחה בפי הכלב, או בפי הכבשן ושפרפה צלהצת, חייב,

והאנן תנן, קלטה אחר, או קלטה הכלב, או שנשרפה, פטור?

התם דלא מכוין [פטור] [דבעינן הנחה על מקום ד' וליכא. חרושי הר"ן] הכא [בברייתא] דקא מכוין מחשבתו משייא ליה מקום, דהא אחשביה,

אמר רב ביבי בר אבוי, אף אנן נמי תנינא [דמחשבתו משייא ליה מקום], יש אוכל אכילה אחת זית אחד [לאו דוקא דביוה"כ בעינן ככותבה. רש"י] וחייב עליה ד' חטאות משום חלץ, משום נותר, משום אכילת יום הכיפורים, משום טומאת הגוף ואכל קדש, ואשם מעילות אחד דאפילו הוא כהן, גבי אימורים זה הוא, הטמא שאכל חלב, והוא נותר, מן המוקדשין, ביוה"כ,

רבי מאיר אומר, אף אם היתה שבת, והוציאו [בפיו] חייב ומשום יום הכיפורים לא מייחב צהליכה, דקסבר אין עירוב והולאה ליום הכיפורים,

פרק שנים עשר הבונה

דף ק"ב ע"ב

[צריך ליתן טעם אמאי תני בונה אחר זריקה והוצאה. תוס', וראה תי"ט ו"ל ולי נראה לתת טעם דאחר שפירש דיני הוצאה דאיהי סיומא דאבות מלאכות רצה לשנות ולפרש מאי דסמך לה והוא מכה בפטיש, ולפי שמכה בפטיש מעין מלאכת בנין הוא ומלאכת בנין שכיח טפי טובא, הלכך נקט הבונה קודם מכה בפטיש],

מתני': הבונה שאמרו צאצות מלאכות כמה יבנה ויהא חייב, הבונה כל שהוא,

[המשנה אומרת לנו שיש כאן ספק על שיעור של בונה, שהרי יש צד לומר שלא יתחייב עד שיגמור את כל הבנין כמו בכל מלאכה שאינו חייב עד שעושה את כולה, אבל זה נגד הפברה שהרי הרבה פעמים יבנה כל היום ולא יגמור אפילו אותו דבר שבונה ולכן על כרחך צריך לומר שחייב על כל שהוא. ע"פ חרש האביב],

והמסכת מרעצת את האבן ומתקנה, הכל לפי המקום, שיש מקומות שרגילין להחליקן. נמי, ררי"ף, ויש מקומות שרגילין לתרוץ זה חריצים חריצים [כ. ר"י מליניל] צאצאן אשכנו,

והמכה בפטיש גם הוא צאצות [מאצות. דס"ה] מלאכות, והוא צלעו פי"ק (פטיש גדול), שמופץ צו את האבן מן הסלע [פי' מן החרד], לאחר שחצב את האבן סביב, ומגדילנה. דס"ה, ררי"ף מן החר קצת, הוא מכה בפטיש מכה גדולה, והיא מתפרקת ונופלת, וזהו גמר מלאכה של חוצצי אבן, וכל הגומר צצת מלאכה, מולדת מכה בפטיש היא [וראה תוס' שהקשו על פירוש זה, ופירשו דהיינו מכוש האחרון שמכה על הכלי בשעת גמר מלאכה, ולפי רש"י יהיה זה תולדה],

אבני חן למסכת שבת

רב אחא בר יעקב אמר, אין עניות במקום עשירות לא עשו דבר בצמזום, אלא הכל מתחלתן דייס והותר,

אלא שכן בעה"ב, שיש לו נקב בבירתו צירה נאה, שהוא אוכל ושוכב [שם ו. דס"ה] מקפיד על חור קטן שבה, אם מגונה הוא, וסותמו צטיט וסותמו, דכוותה גבי משכן שכן קרש שנפלה בו דרנא מולעת מטיף לתוכה אבר וסותמו [ראה בשפת אמת שתמה מדוע לא יפסל קרש שניקב],

אמר שמואל, המצדד את האבן מושיצה ומגדדה, עד שמתיישבת בקרקעית יסוד הבנין יפה, ו. דס"ה] ממון שהוא מגדדה הוא מכינה [מכוונה. דס"ה] תחמיה ומושיצה בארץ חייב ואפילו לא נתן טיט, הוי צונה כל שהוא, דיש מקיימין כן בלא טיט,

מיתיבי, אחד נותן את האבן, ואחד נותן את הטיט, הנותן את הטיט חייב אצל הנותן האבן פטור,

ולטיעמך אימא סיפא, רבי יוסי אומר, ואפילו העלה והניח על גבי דימום של אבנים שורת אבני חייב אלא אם כהנה צעלמא חייב, ואפילו לא נדד, ועדיפא הא [הוא. דס"ה] מדשמואל [פי' דשמואל אמר רק שהמצדד חייב, וכאן אנו רואין שאפילו סתם לתת האבן על הדימום הוא חייב],

אלא לאו קושיא תלתא בנייני הוו, תתא, מציעא, ועילא,

תתא יסוד החומה תחתית, שמושיצין אבנים על הארץ בלא טיט בעי צדודי ועפרא כל עצמו אינו אלא לצדד את האבן, שמשב צבוע, ולא חטה לכאן ולכאן, ויהא עפר סביב לה לסומכה, ובהוא אמר שמואל מילתיה,

מציעא וצרייתא צמינעא, כל הבנין כולו שמן היסוד עד שורה העליונה בעי נמי טינא עם הצידוד,

עילאי דימום העליון, שאין על גביו עוד דימום, [ואינו חושש אם נוטה האבן לצד אחד [האחר. דס"ה], הלכך בהנחה בעלמא סגי, והוא מילתא [מילתיה. דס"ה] דר' יוסי:

[שנינו במשנתנו] והמסתת:

1. מסתת משום מאי מחייב איזו חולדה מן האבות הוא עוד?

רב אמר משום בונה, ושמואל אמר משום מכה בפטיש גמר מלאכה הוא, שהמקום שמרץ מרץ זה לא ימרוץ,

2. העושה נקב בלול של תרנגולים של עץ [שהוא ו. ר"י

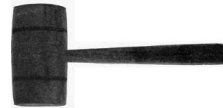

מַעַדֵּר - adze

ובמעצד אף הוא כמו קורנס גדול של צרזל, לבנין של צרזל [אבל הרע"ב פירש "קופיץ קמץ"] [adze],

[ו]הקודר נקב עץ או אבן צותל כל שהוא אכולהו קאי, אמסתת ומכה בפטיש וצמעצד והקודר חייב,

זה הכלל, כל העושה מלאכה, ומלאכתו מתקיימת שיש מתקיימת [מתקיימת. דס"ה] כיוצא בו, [ואין מוסיף [מוסיפין. דס"ה] עליה] בשבת אעושה מלאכה קאי [פי' ולא אמלאכתו מתקיימת] חייב,

[וכן] רשב"ג אומר, אף המכה בקורנס מרטי"ל (פטיש, מקבת) [mallet] על הסדן בלעז אינקלימ"א [on the block], בשעת מלאכה חייב, מפני שהוא כמתקן מלאכה ואף על פי שאינו מכה על הפעולה, אלא על הסדן, וצממא מפרש מאי מתקן:

גמ': כל שהוא למאי חזיא? א"ר ירמיה, שכן עני חופרי גומא, להצניע בה פרוטותיו, דכוותה גבי משכן שכן תופרי יריעות [ראה לעיל צו: שפירש"י תופרי יריעות מעשה חקס. עיי"ש], חופרין גומא להצניע בה מחטיהן,

[פי' אע"ג דאנן אבות מלאכות גופיהו ילפי' ממשכן, ולא שיעוריהם, כי השיעורים מסורים לחכמים, הבא אידי דבנין כל שהוא לא משמע דלהוי חשיב מלאכה חשיב בנין, איצטריכנן למסמכוהו אמשכן. ריטב"א]

אביי אמר [שאין לפרש כדר' ירמיה], כיון דמשתכי מעלין חלודה הממטיין, רואי"ל [מעלה חלודה] לא עברי הכי,

אלא שכן עני, עושה פיטפומי כירה קמנה בגלי כירה, כמין כלי צרזל שקורין טרפיי"ד [הצובה להעמיד עליה כלי] לשפות עליה קדירה קמנה מעמידין הכירה של חרס # [וצ"ע שהרי זה יותר מכל שהוא],

דכוותה גבי משכן, מבשלי סמנין, לצבוע יריעות, שהסרה מלאכתן שצממנו אמר צביעתן [הלשון מסורס קצת ופירושה שהצבע לצביעת הצמר היה מצומצם], ומסרה למלאכתן, והוצרכו לחזור ולבשל סמנין ולצבוע מעט, עושין פיטפומי כירה קמנה, לשפות עליה יורה קמנה,

אבני חן למסכת שבת

מלוניל)סמס, ומנקבו שיא הריח של נואה, ולא חיק להו,

משו"ת חות יאיר חלק ראשון סימן קה, והוא ענין נפלא,

שאלה, בעל בית שהקהילה הקדושה היה עני מדוכא מאד, רק שהיה לו יניקה (ו)מערופי [מלשון עגלה ערופה ?] [של] תליון הדך קרוב לציטו, במכרו לו צול עורות נבילות, גם לפעמים מהנה אותו צמיני פירות וזרעונים וקצר וצכה"ג, והיתה לו צ"ג צמולה יפה מאד והיא רגילה בבית התליון צעסקי אצוה עמו, ומ"מ ממיד אמה הזקנה הולכות עמה לצל תחיד עמו, וגם הצמולה נועה ידועה לכל, רק שהתליון לפעמים משחק עמה בחיזוק ונישוק ומשמוש הרגיל צפתה פתאום, על אפה ועל תממה, והיא דחלתו ממיד ממנה צמיני ידים, ופעם אחת כאשר נודע לאציה זה, לא רצה לשלח ושלח לציטו עוד, וכאשר ראה הערל שנמנעה מלצא אליו, כעס ונשבע שלא יתנהו ולא יעסוק עמו עוד, ואמרו [לו] רבים שאף אם ימות העני צרעב אינו רשאי לשלוח צמו אל התליון, כי עובר על אל תחלל את צחק להזנותה, וצודאי לא צדוקי אמרו כי [שצריך ש] ימות צרעב, שהרי לא עבד מעשה, ואינו בכלל ירעג ואל יעצור, ואפילו אשת איש וציאה ממש מעצור ואל תהרוג, רק ר"ל יבקש על הפתמים עם אשתו וצניו,

[מהנהות רב"פ: נ"ב תמורה ובי בכה"ג הותר הלא ליכא הבא אונס הריגה רק מניעת סיב' מוונות בעת הרעבון והיא ממצאת את נפשה לילך לבית הנכרי לטובת עצמה.

גם יש כאן עיון אף דליכא איסור דלפני עור ל"ת מכשול [יעוין סנהדרין דף ג"ז ע"ב וברמב"ם פ"ב ופכ"א מהא"ב] כשליכא רק חיובק ונישוק שאין הנכרי מזהיר ע"ז מ"מ א"י יעלה על הדעת שיה' מותר לאדם לגרות היצר על עצמו. ולמה לא ניהוש דלמא היא תתפתה לו לרוב הקידוש שמתקרב לה בחיבוק ונישוק ומשמוש סחור סחור לכרמא וכו'.

ומ"ש שכל טובתן וכו' ז"א אלא גבי צנועות מפורסמות כמו אסתר ויעל [וגם חמה לא היו ממצאות א"ע לולא צורך הצלות נפשות] יעוין תוס' כתובות דף כ"ז ע"ב סוף ד"ה וע"י נפשות שב' בוח"ל ואפ"י נראית צנועה שמה אינה],

ולענ"ד דגם הא לימא, דהא דאל תחלל צחק להזנותה הוא זנות ממש, וצנוונה שמסרה האב ליחיד או מפקירה לכל צחק שמטול או שטול [האב], משא"כ פריצות צעלמא הנעשה של צרצונו [של האב] ושלל צרצון הצמולה,

גם במסתמא לא מתהני מעצירה, שהרי אפילו צביאה לגדול אמרו דלא מקרי הנאה, שכל טובתן של רשעים וכו' גבי יעל,

ואפילו לרמב"ם וסייעתי דס"ל, דקריצה של ג"ע אסור מן המורה, ולוקין עליו, וגם ה"ל בכלל ירעג ואל יעצור, ע' צהגה צש"ע סי' קכ וצש"כ שם ס"ק יוד, היינו צאש וצנוונה להנאות דרך תאוה, ונלמד מלשון לא מקרצו, מה שלשון זה לא נכתב אלא אל תחלל,

לכן אפשר עוד להקל צו, רק סגי לן דאין העני מחויב לקפח פרנסת עצמו, רק להזהר מן היחוד צלי אמה, ומן הריצוי, גם תמהר לשו צביאה צמוקדס האפשר,

ואם מ"מ הערל יתנה, ומשציע יצרו ותאוותו צכר, אין צכר כלום,

ואם צני העיר משימים על לב, להנות העני, וליתן לו כדי פרנסתו צצמאום, כדי שימנע מזה, כ"ש צשיש ציד העני להחיות עצמו אף צעמל רצ ויגיעה גדולה, למטוב ע"ש ולשאוב מים, תצא עליו צרכה, כ"ש אם אפשר להשכירה למשרתת לצ"ב אחר שמחויב לעשות, כי קרוב הדבר שלא יתרעם צוה הערל עליו, ולא יקפח מחייתו. כנלפענ"ד יאיר חיים צכר],

רב אמר, משום בונה, ושמואל אמר, משום מכה בפטיש
שהוא גמר מלאכת הלול, וכל מידי דהוא גמר מלאכה חייב משום מכה בפטיש, כדלמרינן צפרק כלל גדול (לעיל עה:) [והא דלא חשיב ליה שמואל בונה ? אומר ר"י משום דלא חשיב להאי פתח עשוי להכניס ולהוציא. תוס'],

3. עייל שופתא, בקופינא הוא חור שצראש המר **דמרא** צלעו פוסי"ר (מעדר), שופתא ימד קטן שמוצצין צמוך צית יד של מרא, צהיטו צנקב צברול [פי' שהבית יד של עין, והכף של המרא של ברול, ויש להכף בעין צואר של ברול שמוכניסין בו הבית יד של עין, ובתוך צואר זה יש נקב קטן שלאחר שהכניס הבית יד לתוך הצואר מכניס יתד לתוך נקב זה כדי שלא ישמט הכף מן הבית יד. ולשון רש"י הוא דחוק קצת, ואולי יש לפרש "בהיותו" פי' בשעה שעומד כבר הבית יד נגד הנקב שבברול תוחב בו יתד קטן], להדקו שלא ילא, שקורין קאיי"ל (חתיכת עץ קטנה שמהדקים בה),

רב אמר, משום בונה [ואע"ג דקי"ל אין בנין בכלים אור"י וכו' אבל בנין גמור מוחייב בכלים. תוס' עיי"ש], **ושמואל אמר, משום מכה בפטיש,**

וצריכא [כל ג' הדינים], **דאי אשמעינן קמיייתא** [מסתת] **בהדיא קאמר רב** [דחייב משום בונה], **משום דדרך בנין בכך** מסתת דרך בנין צק, **אבל עושה נקב כלול של תרנגולים, דאין דרך בנין בכך אימא מודה ליה לשמואל** [דחייב משום מכה בפטיש],

ואי אשמעינן בהא צעשה נקב צלול, **בהא קאמר רב** [דחייב משום בונה], **משום דדמי לבנין** שאף צצנין הצמים עושין נקבים לאויר, כדקאמר **דעבדיה לאוירא** חורים וחלונות [וכן כלול עושה נקב בשביל אויר], **אבל שופתא בקופינא דמרא, דאין דרך בנין בכך, אימא מודה ליה לשמואל** [דחייב משום מכה בפטיש],

ואי אשמעינן בהא צשופתא, **בהא קאמר שמואל** דאי אמרו ציה משום צונה, לא מחייב, דלאו צנין הוא **אבל בהנך תרתוי** [במסתת ובלול], **אימא מודה ליה לרב** [דחייב משום בונה], **צריכא** [ומקמיייתא ובתרייתא נמי לא ידעינן מציעתא. תוס'],

בעא מיניה רב נתן בר אושעיא, מרבי יוחנן, מסתת משום מאי מחייב?

אחוי ליה בידיה משום מכה בפטיש מכה צאגרופו על כפו, כמכה צפטיש, **והאנן תנן המסתת והמכה בפטיש? אימא המסתת המכה בפטיש** והכי קאמר המסתת, שהוא חייב משום מכה בפטיש, חייב בכל שהוא,

אבני חן למסכת שבת

אלא אביי ורבא דאמרי תרוייהו, שכן מרדכי טסי משכן
לציפו קרשים עושין בן [ש. מהר"ם]מין שלשה על הטעם ואחת על הסדן,
להחליק הקורנס, שלא יצקע הטעם שהוא דק, וצעלי מטעם נמקומנו
ראיתי עושין כן,

תניא נמי הכי, רבן שמעון בן גמליאל אומר, אף המכה
בקורנס על הסדן בשעת מלאכה, חייב, שכן מרדכי טסי
משכן עושין כן:

מהנני: החורש כל שהוא, המנכש [שתולש עשבים רעים מבין
הצמחים. יבין], והמקרסם קוץ ענפים יבשים מן האילן לתקנו, והמזורד כל
שהוא זרדין למין חדשים של שנה זו, ופעמים שהן מרובין ומכחישים [כח. נמ"י]
האילן וממייכשין, וקולצין אותם ממנו, חייב,

המלקט עצים, אם לתקן את האילן או את הקרקע, וקצצו מן המחובר,
כל שהן, אם להיסק, כדי לבשל ביצה קלה כגורגרת מצינא
תרנגולת, שקלה היא לבשל מכל הצינאים,

המלקט עשבים, אם לתקן כל שהוא, אם לבהמה, כמלא פי
הגדי:

נב: למאי חזי [פי' למאי ראוי חורש כל שהוא]? חזי לביזרא [לזרוע
גרעין] דקרא לזרוע כמוכה נימא של דלעת, ואף על גב דשנינו (לעיל 5:) לענין
הולאה [הולאה. נמ"י], זרע דלועין שנים, שאין אדם טורח צנימא אחת, הני מילי
הולאה, דכי מפיק תרמי מפיק כי הדדי, שאינו זרע אחת לבדה, אבל לענין חרישה,
כל גומא וגומא באפי נפשה עניד לה,

דכוותה גבי משכן, שכן ראוי, לקלח אחד של סמנין:

[שנינו במשנתנו] המנכש והמקרסם והמזורד: ת"ר, התולש
עולשין עשז שקורין קריספ"ל [endives], והמזורד זרדים מין קניס הם,
ועודן רבים זורדין אותם למאכל אדם, נתקשו מעט ראויין למאכל בהמה, יבשו
עומדין להסקה, אם לאכילה כגורגרת, אם לבהמה, כמלא פי
הגדי, אם להיסק, כדי לבשל ביצה קלה, אם לייפות את
הקרקע, כל שהן,

אטו כולוהו לא ליפות את הקרקע נינהו הרי הקרקע מתייפה מאליה
[נחייב כולם בכל שהן]?

רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו, באגם שגו שאין צריך ליפות [ומתני'
במקלט עצים] דלא שייך לאוקמי באגם [דמיירי דמתקן את האילן, וזה שייך גם
באגם] אומר ר"ת דאיירי באילן יבש שאינו מתקן כלום. תוס' [א],

אביי אמר, אפילו תימא בשדה דלאו אגם, וכגון דלא

ת"ש [בא להקשות על שמואל דאמר, נוקב לאו בונה הוא],

דף ק"ג ע"א

[שנינו בברייתא] הקודח [drill] כל שהוא וכל הקודח על מנת למלאות הוא,
למקוץ בו יתד, ושלא למלאות קרי נוקב, חייב,

בשלמא לרב דאמר נקב הוי צנין, האי נמי צנין הוה כל שהוא, ואף על פי
שימלאנו, הרי הועיל לצנין שקודח המור, מיהוי כמאן דחר חורתא קדח
מור לבניינא [וצ"ע וכי משום "דמיהוי" יהיה חייב חמאת? וראה בספר גליוני
הש"ס למהר"י ענגיל וצ"ל שיש כעין זה בש"ס הרבה שמשתמש לשון מיהוי
במקום שודאי הוא כן, וכן באן ודאי הוא חר חורתא, והוא חייב משום בונה
דאורייתא],

אלא לשמואל דאמר נוקב לאו בונה הוה, בשלמא נקב דלול איכא למימר מכה
בפטיש, אבל זה [הקודח] שעומד לסתום לאו גמר מלאכה הוא?

הכא [הא דתני "הקודח"] במאי עסקינן, דבזעיה [שעשה חור]
ברמצא דפרזלא צמסמר ארוך של צחל # [למה צריך לפרש שהיה של ברזל
וכי אפשר באופן אחר], ושבקיה בגוויה למלוש [למלות] זה, דהיינו גמר
מלאכה [ושפיר חייב לשמואל משום מכה בפטיש]:

ג' איפה = 3 סאין
ו' סאה = 6 קב
ד' קב = 4 לוג
ו' לוג = 6 ביצים

[שנינו במשנתנו] זה הכלל [כל העושה מלאכה, ומלאכתו מתקיימת בשבת
חייב]: זה הכלל לאתויי מאי? לאתויי דחק [שחקק] קפיזא [שלש
לוגין] בקבא בגולס גדול הראוי לחוק בו קב [4 לוג], חקק שלש לוגין, ואף על פי
שעמיד להסיק, יש שמקיימין כן:

[שנינו במשנתנו] רשב"ג אומר, [אף] המכה בקורנס על הסדן
[בשעת מלאכה חייב, מפני שהוא כמתקן מלאכה] כו': מאי קעביד? רבה
ורב יוסף דאמרי תרוייהו, מפני שמאמן את ידו מרגילס ומכוונס
להכהה הראוייה למלאכה, מכה גדולה או מכה קטנה,

קשו בה בני רחבה, אלא מעתה, חזא אומנתא [ראה אופן עשיית
מלאכה] בשבתא וגמר, הכי נמי דמיהוי?

אבני חן למסכת שבת

קמיוון [ליפות את הקרקע],

א"ר ירמיה, באטר יד שנו [וס"ד שהאיטר יתחייב בין בימינו ובין בשמאלו],

והא אביי ורבא דאמרי תרוייהו, מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות?

[ולכן שואל] ותהוי שמאל ידיה, כימין דכ"ע, ואשמאל ליחייב, אימין לא ליחייב?

לא צריכא דקעביד בארעא דחבריה לא איכפת ליה ליפות [פ' דהויא מלאכה שאינה צריכה לגופה. תוס'];

אלא אמר אביי, בשולט בשתי ידיו,

רב יעקב בריה [ברה] דבת יעקב אמר, הא מני ר' יוסי היא, דאמר לא חייבו שתי אותיות, אלא משום רושם דלא צני כמיצה, אלא רושם בעלמא, ובשמאלו רושם מיהא הוה,

מהני: הכותב שתי אותיות, בין בימינו בין בשמאלו, בין משם אחד שמיאן אלפין [ראה רש"י] בין משתי שמות אלף בית,

והא מדסיפא ר' יוסי היא, רישא [בין בימינו בין בשמאלו] לאו רבי יוסי?

בין משתי סמנויות אחת דציו ואחת נסיקרא [שרש"י מפרשה מלשון סם וסיקרא, אבל לקמן קמו: שתי סימנויות מתפרש מלשון סימן], בכל לשון של כל כתבים [כל כתב. נמי, רר"ף] [כתב היינו כללי הכתב], וגופן [צורת האותיות] של כל אומה ואומה, חייב,

[ומתריץ] כולה רבי יוסי היא [והמנהג שכת ולא הזכיר שמו במילה וחזר והזכיר שמו. רש"י חולין קד:];

[וכגון הסימנים שנוהגין לעשות בהן המספר [פ' המספרים שאנו מונין בהם 2 3] ומאנשי תורו העתיקים. תו"ט. זה לא כפירוש רש"י.

[שנינו במשנתנו] אמר רבי יהודה מצינו [שם קמן משם גדול]: אלא ר' יהודה שתי אותיות והן שני שמות [כגון אב, אבל לא אא] כגון הך דנקט במתנין, שאין שוות הוא דמחייב, שתי אותיות והן שם אחד כגון שם משקל, או שם מתמקן [מתמנו. ממ"נ], או שם מתמס [יחזקאל לח ד] לא מחייב מדלא נקט ר' יהודה חד מהני,

The term "Arabic numerals" is actually a misnomer, they were actually developed in India by the Hindus around 400BC. The Arabs transmitted this system to the West through Persia.]

והתניא [שר' יהודה מחייב גם על שתי אותיות משם אחד, ששנינו בברייתא], ויקרא ד ועשה אחת כולה במשמע, יכול עד שיכתוב כל השם המיצה קרוי שם, ועד שיארוג כל הבגד, ועד שיעשה כל הנפה,

אמר רבי יוסי, לא חייבו שתי אותיות, אלא משום רושם סימן שכך כותבין על קרשי המשכן שהיו עושים בקרשי המשכן, לידע איזו בן וזוג מפני שמפרקין אותו, ולכשיקמוהו לא יחלפו דקר הקרשים, ואחא ר' יוסי למימר, דאפילו לא כתב, אלא רשם שני רשימות בעלמא לסימן, חייב, [שלא יתחלפו, שקרשים שבצפון, אינן קרושים באותן שבדרום, שהיה שם המנורה, וכ"כ הקרוב קרוב לכותל מערבי נמי קרוי מפי. יבין]

ת"ל מאחת,

אי מאחת, יכול אפילו לא כתב אלא אות אחת, ולא ארג אלא חוט אחד, ולא עשה אלא בית אחד בנפה לאחר שהסיך נחלים של שמי, עושה צאריגת ערב נגר אחד מלמטה ואחד ממעלה, והן קרוין צמים, והם עונדין את השמי כדרך רכיבתו, ועומד האריג, וצית אחד אין מתקיים ומשום דלאו חוטין נינהו קרי להו צית [שאם היו חוטין היה קורא לה "חוט אחד" כדתנן בהאורג קה. האורג שלשה חוטין, אבל בנפה יותר מתאים לשון "בית"]], כמו צמי נירין, שאין לה צמי נירין אמרים [פ' שכמו שבאריגה רגילה הבתי גורין מעמידין חוטי השתי, כן עושין שתי בתים אלו בנפה],

א"ר יהודה, מצינו [הלשון "מצינו" צריך ביאור, וראה בקובץ בד"ד # 18] שם קמן משם גדול הא אחא לאשמועינן ר' יהודה, דאף על גב שלא נגמר מלאכתו [נגמר מתשבתו. נמי], שנתכוין לכתוב מיצה גדולה וכתב [ממנה. דס"ה] מקלם, ואותו מקלם היא מיצה המתקיימת במקום אחד, חייב, שם משמעות ומשמואל, נח מנחור, דן מדינאל, גד מגדיאל:

[יש כאן ג' שיטות:

א) הת"ק סבר שכל מין כתיבה של שתי אותיות חייב, אבל רושם סימנים שאינם אותיות כלל אינו חייב.

ב) ר' יוסי סבר שחייב גם אם רושם.

ג) ר' יהודה סבר שלא רק שצריכין להיות ב' אותיות אלא צריך שיהיה להם איזה משמעות],

דף ק"ג ע"ב

ת"ל אחת שמהא מלאכה שלימה במקום אחד [אמר. הע"ל], הא כיצד, אינו חייב עד שיכתוב שם קמן משם גדול, שם משמעות ומשמואל, נח מנחור, דן מדינאל, גד מגדיאל ולגבי בגד נמי, שני חוטין, ונפשה שני צמין שמקיימין קך, לפי שאין אדם אורג בגד ציום אחד, ועושה

נב: בשלמא אימין ליחייב, משום דדרך כתיבה בכך, אלא אשמאל אמאי, הא אין דרך כתיבה בכך?

אבני חן למסכת שבת

קטנה בכל המקרא,

נפה צבת אחת, וממחיל ועושה כדי קיום, שלא יהא נסמך מאליו [עד כאן דברי הת"ק],

דת"ק סבר [אם כותב] אלף אלף דאאזרך לא מייחייב [פי' שהרי הת"ק עושה משל משתי אותיות שיש להם משמעות בפני עצמן במקום אחר, כגון "שם" או "נח" וכו' אבל "אא" אין לה שום משמעות],

ור"ש סבר, כיון דאיתיה בגלטורי בעלמא קמיעות ומכזבים של מכשפות, ושל שמות קורין [קרי"ו. ו'] # [שמות קריה יש לפרש כמו call words] כלשון לטיין [Latin] של מינין # [על פי רוב יתפרש "מינין" תלמודי ישרו הנוצרי] קלוטור"ס [קלוטור"ש. ו'] # [Old French= calateres, letters used for sorcery, fabricated words that are use in charms. see kornfeld] ורגילין סופרין לכתוב כהן מיצות של שמי אומיות, ואינם מיצות במקום אחר חייב,

[וממשיך שאם נאמר דפליגי באלף אלף באאזרך] למומרא דר"ש לחומרא, והתניא הקורח כל שהוא קצת הנקב, ואף על פי שלא עבר עובי העץ לראות בעבר השני חייב, המגורר כלונסות או קלפים, דהוא מולדה דממק כל שהוא, המעבד כל שהוא, הצר בכלי צורה כל שהוא מן הצורה [פי' שלא תפרש כל שהוא על הכלי],

רש"א, עד שיקדח את כולו כל מה שנתכוין לגרר או לעצד ממחלה צבת אחת, עד שיגרור את כולו, עד שיעבד את כולו, עד שיצור כולו [הרי שר' שמעון מיקל בדינים אלו]?

אלא ר"ש הא אתא לאשמעינן, עד שיכתוב את השם כולו כל המציה [פי' ור"ש מקיל יותר מהת"ק, שלת"ק אף אם מתחלתה רצה לכתוב שמעון אם כתב רק "שמ" חייב, אבל לר"ש באופן כזה לא יהיה חייב אלא אם כותב כל השם "שמעון"],

ומי מצית אמרת הכי, והתניא רש"א ועשה אחת, יכול עד שיכתוב את השם כולו, ת"ל מאחת?

תריץ ואימא הכי, יכול עד שיכתוב את הפסוק כולו, תלמוד לומר מאחת,

[כמו אמר מר] רבי יוסי אומר, ועשה אחת ועשה הנה, פעמים שחייב אחת על כולו, ופעמים שחייב על כל אחת ואחת,

אמר רבי יוסי ברבי חנינא [אמורא ארצישראלית תלמודו של ר' יוחנן], מ"מ דרבי יוסי היכי דריש ליה,

1. אחת מאחת אחת הוה ליה למכתב ולשמוק, וכתיב מ"ס ימירה, [ומהנה ימירה],

2. הנה מהנהה חי נמי הנה הוה ליה למכתב, וכתיב מהנה מ"ס ימירה, ומאחת

רבי יהודה אומר, אפילו לא כתב ממציה גדולה אלא שתי אותיות, והן שם אחד וכן ממציות גדולות, חייב, כגון שש מאחד מג' מלים אלו] מששננה, מששך, [מ?]ששמש [איכה ה יח], תת מתמלאו, [מ. מהר"ס] מתנו, וכל שכן אם נתכוין לקטנה תחילה [כגון] רר, גג, חח [וזה סותר למה שאמר ר' יהודה במשנה שאינו חייב אלא שם קטן משם גדול, והיה יכול לסיים הקושיא כאן, אלא כמשיך לפרש כל הבריייתא] [שש, תת וכו', יש לדקדק קצת אמאי נקט כל הנך ושלא בסדר א"ב. חדש האביב],

א"ר יוסי, וכי משום כותב הוא חייב, והלא אינו חייב אלא משום רושם, שכן רושמיין על קרשי המשכן, לידע איזו היא בן זוגו, לפיכך שרט שריטה אחת על שני נסרין, או שתי שריטות על נסר אחד, חייב,

רבי שמעון אומר, ויקרא ר' ועשה אחת, יכול עד שיכתוב את כל השם, עד שיארוג כל הבגד, עד שיעשה את כל הנפה, ת"ל מאחת,

אי מאחת, יכול אפילו לא כתב אלא אות אחת, ואפילו לא ארג אלא חוט אחד, ואפילו לא עשה אלא בית אחד בנפה, ת"ל אחת,

הא כיצד, אינו חייב עד שיעשה מלאכה שכיוצא בה מתקיימת ולקמיה פריך היינו מנא קמא,

ר' יוסי אומר מפרש למילתיה, לקמן, ועשה אחת ועשה הנה, פעמים שחייב אחת על כולו, ופעמים שחייב על כל אחת ואחת,

קתני מיהא, רבי יהודה אומר, אפילו לא כתב אלא שתי אותיות, והן שם אחד, חייב?

לא קשיא הא ידידה הא דרביה, דתניא רבי יהודה אומר, משום רבן גמליאל [רביה], אפילו לא כתב אלא ב' אותיות והן שם אחד, חייב, כגון שש, תת, רר, גג, חח [אבל ר"י עצמו סבר דצריך שיהיה שם קטן משם גדול],

(ו?) ר"ש היינו ת"ק שש תת,

וכי תימא אלף, אלף ישעיה מזה ה' אפי' עו' ד' וזלתי אין אל' הים ד'אאזרך [ענין חזק כי האזור במתניו הוא חזק ואזור. מצו] ו' א' ידעתי איכא בינייהו שהם שמי אומיות ממציה גדולה, אבל לא מצינו שהיא מיצה

אבני חן למסכת שבת

גמין צדין [ג], ג' יש דמיון בשני אותיות אלו כשמהפכין אותן], צדין גמין דומין כחציבתן, אלא שזה למעלה וזה למטה,

דלתין רישין, רישין דלתין,

היהין חיתין, חיתין היהין,

וויין יודין, יודין וויין,

זיינן גונין פשוטין, גונין זיינן,

טיטין פיפין, פיפין טיטין,

כפופין קף, פה, נון פשוטין הכפולות שלהן פשוטות [פ'] לא יכתוב אותם פשוטין], פשוטין כפופין,

מימין סמכין מ"ס סמומה שדומה לסמך, סמכין מימין,

סתומין [סמומה. ד"ס] מ"ס סמומה פתוחין [פתומה. ד"ס] מ"ס פמומה, פתוחין סתומין,

פרשה פתוחה לא יעשנה סתומה, סתומה לא יעשנה פתוחה,

כתבה לספר מורה פְּשִׁירָה [כמו שירת או ישיר וכדומה] גדילוגין אריח ולצניה, או שכתב את השירה כיוצא בה, או שכתב שלא בדיו, או שכתב את האזכרות בזהב [ראה מלא הרועים], הרי אלו יגנוזו?

הוא דאמר כי האי תנא, דתניא רבי יהודה בן בתירה אומר, נאמר [בנסכי פרי החג] בשני ונסכיהם, בששי ונסכיה, בשביעי כמשפטם, הרי מ"ם יו"ד מ"ם, [הרי הוא אותיות] מים, מכאן רמז כלומר מ"ס דונסכיהם דריש ליה צפתות.ה. ד"ס) לְנִיסוֹךְ מִים מִן הַתּוֹרָה,

ומדפתוח ועשאו סתום כשר [שמע מינה] צפתות ועשאו סתום דכשר, ומדפתוח ועשאו סתום כשר, סתום נמי, סתום ועשאו פתוח כשר הוא הדין נמי סתום ועשאו פתוח, כגון שם משמעון, וכשר להקיים צפתות?

מי דמי, פתוח ועשאו סתום,

דף ק"ד ע"א

עלויי קא מעלי ליה שהיתה מ"ס סמומה צלוחות, אצל מ"ס פתומה לא היתה צלוחות, כדמפרש מנפ"ך לופים אמרוס, וכיון [דכיון ?] דאמר רב חסדא מ"ס וסמ"ך שצלוחות צנס היו עומדים, לא אפשר לאוקומיה אלא בסמומה, דהואיל

יתירה, הלכך למדרשניהו לכולהו כמצניהו, ודרוש אחת הנה [שניהם] צלא מ"ס הכי,

[פי' בדרשה הראשונה דורשין "אחת" שעשה עבירה אחת, ובררשה השני' דורשין "אחת" שעשיית הרבה עבירות "חשובה" לו כאחת],

3. [ד?] לתרי גוויי איכא למידרש משמעותיהו אחת ועשה עבירה אחת, שהיא הנה והיא לו הנה חייב חטאות הרבה,

4. והנה שהיא אחת אי נמי, ועשה אחת עשייתו חסודה לו כאחת, ואף על פי שהנה היו משמע שהרבה עבירות עשה, והיינו הנה שהיא אחת, הלכך מרזייהו דריש ציה, פעמים שהיא כן ופעמים שהיא כן, כדמפרש לקמיה,

[ובפרש]

1. אחת שמעון כלומר דריש מ"ס יתירה [הכי ?], אחת היו משמע דאילו חייב עד שיכתוב כל המציה שנכתובין לכתוב,

כתב [הפסוק] מאחת למימר דאפילו לא כתב אלא מקצתה [בגון] שם מושמעון וצנצד שהא מקוימת צמקוס אחר, דומיא דאחת דרישה דקרא [המילים] "דומיא דאחת דרישא דקרא" אינם מובנים והרש"ש תיקן לקרות "דרשה דקרא" דהיינו דכתיב "מאחת" ודרש "אחת" וכמו דאחת שהוא הדרשה היינו שכתב שם שלם, כן מאחת דינה כן],

2. הנה היו משמע אבות, כתב מהנה לרצוי תולדות,

3. אחת [הויד על השבת] שהיא הנה [בין דשגג במלאכות] דאמרן לעיל היכי דמי, כגון שעשאן צ ודון שבת ושגגת מלאכות ואף על גב דכולן אינן אלא חילול שבת אחת, מיחייב לכל מלאכה ומלאכה, דגופי מלאכות מחלקין, הואיל ואיכא שגגה [שגגה. א'] עוצא,

4. הנה [שהויד על הרבה מלאכות] שהיא אחת [ששגג על השבת שהיא שוגג אחד], שגגת שבת ודון מלאכות שאף על פי שהן גופי מלאכות הרבה, אינו חייב אלא אחת, דמדא שגגה היא:

[שנינו במשנתנו] א"ר יהודה, מצינו שם קמן משם גדול: מי דמי מ"ם דשם סתום, מ"ם דשמעון פתוח זה שכתובין לכתוב שם משמעון מ"ס פתומה כתב, והיכי קרי ליה מתקיימת צמקוס אחר והא לא הוא?

אמר רב חסדא, זאת אומרת, סתום ועשאו פתוח כשר,

מיתבי [שנינו בברייתא שסתום שעשאו פתוח אינו כשר], דברים ו וכתבתם דתפילין ומוחה, שתהא כתיבה תמה שלם כהלכתה, שלא יכתוב אלפין עיינין, עיינין אלפין ים שכתבין כן, מפני שדומין בקריאתן,

ביתין כפין, כפין ביתין דומין כחציבתן,

אבני חן למסכת שבת

והכתב היה נראה משני עצריהם, היה לה ליפול, אם לא שגשג היה עומד, אבל פתחה אין זה נס, על כרחק מנפ"ך דר' ירמיה דאמר לופין אמרום צפומים קאמר,

דאמר רב חסדא, מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנם היו עומדין,

אלא סתום ועשאו פתוח, גרועי קא מגרע ליה,

דאמר ר' ירמיה, ואיתימא רבי חייא בר אבא, מנצפך צופים אמרום,

יש שמקשין סוגיא זו על סוגיא דאמר צמגילה [3:1], דרמינן הא דר' ירמיה אהא דרז חסדא [שהגמרא מביא שם מימרא דר' ירמיה דמנצפ"ך צופים אמרום ומקשה עליו מהא דאמר רב חסדא מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנם היו עומדין], אלמא תרמייהו צפומין,

ואין זו קושיא, שכן דרך המלמוד, [ש?]המקשן מהפך הסגולה כאלו כדי שיקשה, וצמקום אחר מהפכו לפי הקושיא, ואי הוה צעי הסם למרזי, כי איפתמ דרז חסדא צפומין ודר' ירמיה צפומין הוה מתרין ליה, אלמא מירוצא מעליא שני ליה הסם, והכל (נמי) [אבל באמת בודאי קאי רב חסדא על אותיות סתומים, ומנצפ"ך קאי על אותיות פתוחים],

והיכסברא [אך אמרת שהפתוחין נתקנו ע"י הצופים], והכתיב ויקרא בו אלה המצות, שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה,

אלא מיהוה הואי מריסו, מידע לא הוה ידעין ולא ידעי, הי באמצע תיבה הי בסוף תיבה, ואתו צופים תקניניהו [ונמצא שאין יתרון בין פתוחין לסתומין],

ואכתי אלה המצות, שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה [ואך חידשו שהפתוחין הם באמצע, וסתומין בסוף]? אלא שכחום וחזרו ויסדום,

[שכחום וחזרו ויסדום, צריך לדעת מתי שכחום הלא ודאי בשעת מתן תורה שניתן בסני ידע משה רבינו שהסתומות הם בסוף המילה, לכן צריך להבין אך אירע ששכחום קודם זמן הנביאים ?

שכחום וחזרו ויסדום, נ"ב כזה סוכה מר. וע' סדר רב עמרם גאון בתהלתו כ' דמאה ברכות בכל יום דוד המלך ע"ה תיקן ונראה הדבר שנשתכחו ועמדו תנאים ואמוראים ויסדום עכ"ל. לגיוני הש"ס. וראה שו"ע טור או"ח סימן מ"ו דתניא [מנחות מג:] היה ר' מאיר אומר מאה ברכות חייב אדם לברך בכל יום וסמכוה על דרש הפסוקים והשיב רב נטרנאי ריש מתיבתא דמתא מחסיא דוד המלך תיקן מאה ברכות דכתיב [שמואל ב' כ"ג] הוקם על ע"ל בגימ' ק' הוי כי בכל יום היו מתים ק' נפשות מישראל ולא היו יודעין על מה היו מתים עד שחקר והבין ברוח הקדש ותקן להם לישראל ק' ברכות וע"כ תקנו חכמים ז"ל אלו הברכות על סדר העולם והנהגתו להשלים ק' ברכות בכל יום.

שכחום, וצ"ע מדוע לא הסתכלו בארון הקודש שהיו הלוחות נתונות בהם, שהרי לצורך תיקון מותר ליכנס לק"ק? והמשמר הלוי ציין לטורי אבן מגילה ריש ג', וברש"ש שם, ובפתח עינים להחיד"א מגילה ב:],

גופא, א"ר חסדא, מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנם היו עומדין,

ואמר רב חסדא, כתב שבלוחות, נקרא מבפנים ונקרא מבחוץ [פ' לא שהיה נקרא כרגיל משני הצדדין, אלא] האמויות הפוכות והסניע הפוכה, ולא אשמועינן אלא שהיה החקק נוקב את כל הלוח, ולפיכך היו מ"ס וסמ"ך ננס, כגון נבוב בובן, (רהב בהר) [בהר רהב], סרו ורם נצוצ צהר סרו [מילים אלו] לא היו כלומות, אלא מיצה [מיצות. רע"י] צעלמא נקט [תימא דאמאי נקט להו כיון דלא הוה בלוחות. תוס']:

יש כאן כמה דרכי צירופי אותיות:

1. א, ב, ג וכו',
2. א"ת ב"ש ג"ר ד"ק ה"צ ו"פ ח"ס ט"ז י"מ כ"ל,
3. אח"ס בט"ע גי"ף דכ"צ הל"ק ומ"ר זש"נ ת',
4. א"ל ב"ם ג"ן ר"ם ה"ע ו"פ ז"צ ח"ק מ"ר י"ש ב"ת,

אמרי ליה רבנן לריב"ל, אתו דרדקי האידנא לבי מדרשא, ואמרו מילי, דאפילו בימי יהושע בן נון לא איתמר כוותיהו [דאע"ג דגבי יהושע כתיב חזק ואמץ בתורה, לא ימוש התורה הזאת מפך, וכדכתיב ביהושע לא מש מתוך האהל, אפ"ה לא איתמר כוותיה, והא דלא קאמר אפילו בימי משה, משום דמשה ידע הכל אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש. עיין יעקב]

[פ' הני דרדקי שמצאו לדרוש בכל הכפולים, הרי בימי יהושע לא היה אפשר דאתמר כוותיהו, שהרי נשתכחו מהם הכפולים מנצפ"ך. מהרש"א, אבל לפ"ז קשה הלשון "אפילו" בימי יהושע, הלא רק בימי יהושע שכחו? אילת השחר], [בירושלמי ובבראשית רבה קאמר דר' אליעזר ור' יהושע הוו מאותן דרדקי, וחולק על הש"ס שלנו, והא דאמר בפרקי דר' אליעזר שלא למד ר' אליעזר תורה אלא עד שהיה גדול, היינו שלא עסק עד שנעשה גדול. תוס']

אל"ף בי"ת, אלף בינה למוד מורה [וקרי לה בינה, רמז שלא ילמוד אותה דרך העברה בעלמא, דעיקר מצוה היא שיהא עמל בתורה ולהעמיק בה להבין בה דבר מתוך דבר, ושמא להכי נקראת בית, מבית לפרכת פירוש שילמוד פנימיות התורה והיינו בינה שיבין דבר מתוך דבר. תורת חיים. עין יוסף],

גימ' ל' דל"ת, גמז' ל' דלים,

מ"ט פשוטה כרעיה דגימ' ל' לגבי דל"ת ולא לגבי צי"מ [פ' דהו"ל למפשט לגבי ב' לרמז דמי שיש לו בינה הרי הוא גומל דלים, א"נ דצריך בינה

אבני חן למסכת שבת

להיות משכיל אל דל. חדש האביב? שכן דרכו של גומל חסדים לרוץ אחר דלים # [וצ"ע וכי דרכם של כל גומלי דלים כן, הלא רק חלק קטן מהם עושין כן, ויותר נכון היה לומר שדבר חשוב הוא שרוץ אחר דלים ?],

ומ"ט פשוטה כרעיה דרל"ת לגבי גימ"ל ולא לגבי ה"א, שמושכה [שמושכת. רע"י] קצת ללד גימ"ל [דכרעיה דרל"ת הו"ל למהוי לגבי ה"א לרמוז ע"ד אני את דכא עם הדל ואביון, ובחכי ניהא דלא פירש"י דלהוי כרעיה באמצע. חדש האביב?]

דלימצייה ליה עני [ג. רע"י] נפשיה ולא יטרימנו לבעל הצית לרוץ אחריו,

ומ"ט מהדר אפיה דרל"ת מגימ"ל? [שהדל"ת מרמו לגימ"ל אך יתנהג] דליתן ליה בצינעה, כי היכי דלא ליכסיף מיניה,

ה"ו כמו אני והו (סוכה מה.), שמות הס, זה שמו של הקב"ה [וממשך שהקב"ה זון ויוחן ויטיב לך וכו'],

ז"ח ט"י כ"ל, ואם אתה עושה כן הקב"ה ז'ן אותך, וח'ן אותך, וממ"ב לך היינו ט"מ, ונותן לך י'רושה היינו יו"ד [צ"ל "יד ושם" במקום ירושה, על שם הפסוק בישעיה נז ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם. מקור ברוך ח"ג פרק כז סעיף א אות ח עיי"ש],

וקושר לך כ'תר היינו כ"ף ל'עוה"ב היינו למ"ד [דהיינו כתר תורה ומצות כמו שאחז"ל צדיקים יושבים ועטרתיהם בראשיהם, ופרשו המפרשים היינו עטרתיהם של עצמם שנעשו מתורה וממצות שלהם. עין יוסף],

מ"ם פתוחה מ"ם סתומה, מאמר פתוח מאמר סתום יש דברים שנתן [שניתן. רע"י] רשות לדורשן, ויש שאמה מנזוה לסותמן, כגון מעשה מרכבה,

גו"ן כפופה גו"ן פשוטה, ג'אמן כפוף אדם כשר נריך להיות כפוף ועניו ג'אמן פשוט וסופו להיות פשוט וזקוף לעולם הזה,

ס"ע, ס'מוך ע'ניים,

ל"א [כדי שלא תקשה הרי כבר אמר גמול דלים שזה דומה לסמוך עניים] ס'ימנין ע'שה בתורה של סדר שמועות, דמנא או אמורא בגירסאם וקנה אותה דלא משכח אחת מהן, כגון אלו [סימנים] שצמלמוד,

פ' כפופה פ' פשוטה, פה פתוח צשעת המכנסים [צשעה שמכנסים. ד"ס] פור, פה סתום צשעת המפורים [צשעה שמפורים. ד"ס] כנס, אס יש גדול ממך,

צד"י כפופה וצד"י פשוטה, צדיק כפוף [אדם כשר נריך להיות כפוף ועניו. רש"י לעיל] צדיק פשוט [וסופו להיות פשוט וזקוף לעולם הזה. רש"י לעיל],

[ומקשה] היינו נאמן כפוף נאמן פשוט? הוסיף לך הכתוב # [צ"ע מה זה לשון "הכתוב" הרי המדובר כאן על סדר אותיות] כפיפה על כפיפתו, מכאן שנתנה התורה במנוד ראש צמת ועטה ימירה,

קו"ף קדוש [הקב"ה], רי"ש רשע, מאי טעמא מהדר אפיה דקו"ף מרי"ש לישנא דמעליא הוא, שאמרוי של רי"ש [הרי הוא] לגבי הקו"ף? אמר הקדוש ברוך הוא אין אני יכול להסתכל ברשע שאין הקדוש ברוך הוא רוצה להסתכל בפני רשע,

ומאי טעמא מהדרה תגיה דקו"ף כמין זי"ן שעושין צסופו של גג קו"ף לגבי רי"ש? אמר הקדוש ברוך הוא אם חוזר בו [ראה יעב"ץ] אני קושר לו כתר כמותי,

ומאי טעמא כרעיה דקו"ף תלויה שאינה נדנקת עם גגה [שאלת שאמרו לכם משמי שאני מצריך בספר תורה להפסיק רגל הקוף מגני הקוף, באמת כך הם הדברים מההיא דפרק הבונה (שבת קד). שאמרו מפני מה כרעיה דקוף תליא, וכן כתובה אצלי בשבת, ואף הרמב"ן ז"ל כתב כן. שו"ת הרשב"א חלק א' אות א'], [אבל כרעיה דה"א אם אינה תלויה כשרה בדיעבד. ראה ניצוצי אור],

דאי הדר ביה ליעייל [שאם חוזר בתשובה יכנס בפתח זו, דהיינו למעלה בין הגג והרגל],

וליעול בהך יקף תחת רגלי הקו"ף, ויכנס צפתם של ימין [בפתח שלמטה בין שני רגלי הקו"ף?]

מסייע ליה לריש לקיש, דאמר ר"ל, מ"ד משלי ג לד אִם-לִלְצִים הוּא יִלְיָץ מעצמו ילך, לא יסייעוהו ולא ימנעוהו וְלִעֲנָוִים ואם לענוים ולמדה טובה הוא נמשך [או] [יְתֵן-לָּהֶם] יסייעוהו מן השמים,

בא ליטמא פותחין לו, בא ליטמא מסייעים אותו ומכנין לו פתח [ופתח זה שבין הגג והרגל הוא יותר נוח ליכנס בה, מלהקיף מתחת הרגל], [כי בראותו יתברך את האדם בוחר בטוב לפניו ומואם ברע, ומגביר שכלו על יצרו להיטיב דרכו, אז אם היצה"ד מגביר עליו עד כמעט תם כחו של אדם כנגדו, אז הקב" המסייעו לאדם ויוסיף ויתן לו עוז ועצמה כדי שיוכל לעמוד נגד היצה"ר. עין יוסף],

[בא ליטמא פותחין לו, ע"ד החסידות, שמיד פותחין לו פתח לשוב בתשובה. האדמו"ר מסריגורא זצ"ל תשנ"ה. ניצוצי הש"ס],

[בא ליטמא מסייעים אותו פ' דאפילו מי שכבר בא לטמא עצמו, צריך גם כן סיעתא דשמיא. האדמו"ר מביאלא זצ"ל. ניצוצי הש"ס],

[בא ליטמא מסייעין אותו וצריך להבין מה הוא הסיוע? וראה בספר ערוגת הבושם לר' אברהם ב"ר עזריאל חלק ג' דף 485 על התפלה היום תברכיני וו"ל בעלי תשובה צריכין ברכה כשיעשו תשובה, כי הבא ליטמא מסייעין לו, כי מצינו שהקב"ה מחזיק לב רשעים רע, שנאמר ואי אחזק את לבו ולא ישלח וגו' וכן

אבני חן למסכת שבת

הוא אומר השמן לב העם הזה, שהקב"ה משים שומן עב על כסלי רשעים שלא יוכלו להרהר תשובה בלבם לכן צריכין ברכה כדי שיברכם שיעשו תשובה,

שי"ן שקר, תי"ו אמת, מאי טעמא שקר מקרבן מיליה אומיות קרובות, שלשמן קרובות כסדרן של אלפא ביתא, אמת מרחקא מיליה זו תחילת אל"ף צי"ת, וזו תאמנע, וזו בסוף? שיקרא שכיח קושטא לא שכיח,

ומאי טעמא שיקרא אחדא כרעיה קאי כל אות ואות שבו עומדת על רגל אחד [מדוד. ד"ס], ואמת מלבן לבוניה מושכנין תחמיה אומיותה כמין לצינה, דאל"ף הרי יש לה שתי רגלים ומושגה טוב, ורגל השני רחב? קושטא קאי שיקרא לא קאי,

[בניצוצי הש"ס מביא מספר יערות דבש בח"ב דרוש י שכתב, ולכן בניי הזהירו בשפת "אמת" שמספר קטן שלו הוא ט' והוא מספר שתמיד בכפליים נשאר מספק קטן ט' והוא חותמו של הקב"ה, פי' שלמשל אם תכפול 5*9 הוא 45 שהוא במספר קטן ט', והוסף על זה ר' מיכאל בער ווייסמאנדל זצ"ל שבאמת שורש כל מספר הוא ט', שאם תקח למשל מספר 1234 ותנכה ממנה המספר קטן שלה דהיינו 10 וישאר 1224 הוא מתחלק ב 9, 136 פעמים !!!],

א"ת ב"ש, אותי תעב [כך אומר הקב"ה, אדם זה מתעב אותי, וכי] אתאווה לו תמיה, וכן כולן,

ב"ש, ב' לא חשק, ש'מי יחול עליו,

ג"ר, ג'ופו טימא, אר'חם עליו,

ד"ק, ד'לתותי נעל, ק'רניו לא אנדע,

עד כאן מודת רשעים כן הוא נדרש אלל רשעים, אבל מודת צדיקים,

א"ת ב"ש, א'ם את'ה ב'וש' מלמטוא,

ג"ר ד"ק, אם אתה עושה כן ג'ור' בד'וק' נפשך תהא נדורה תחת כסאי ודוק שמים,

ה"ץ ו"ף, ח'צ'צ'ת [ה"א מתחלק בחי"ת באותיות אחה"ע. ממו"ג] חו"י בינד לאף,

ז"ע ח"ם ט"ן, ואין אתה מו'דע'זע מן ה'ש'ט'ן [חסמ"ן, חי"ת מתחלק בה"א],

י"ם כ"ל, אמר [שר של] גיהנם לפני הקדוש ברוך הוא ליס שלי תן את כל העולם, ואפילו ישראל רבוננו של עולם ל'ים' כ'ל' גיהנם קרוי יס כל, לפי שהרוב הולכים שם,

[ומתחיל אופן 3 של צירופי האותיות],

אמר הקב"ה, אח"ם בט"ע גי"ף אלפא ביתא היא אלל [כמו. מנחת יהודה] א"ת צ"ש, וכולן סדורות בספר יצירה, א'ני ח'ם' עליהם מפני שב'ע'ט'ו בג'י'ף' צניאוף [במו"ש התרגום] שמות כ יג] על לא תנאף לא תגוף כי הניאוף נקרא גיף בלשון תרגום. מלא הרועים],

דכ"ץ נטריקון דכ"ס כניס נדיקיס, ד'כים הם, כ'נים הם, צ'דיקים הם,

הל"ק, אין לך גיהנס ח'ל'ק' [ה"א מתחלק בחי"ת] בהן ציטראל,

ומרו"ן ש"ת [מה שנשאר מהסדר כאן הוא ומו"ר, זג"ש, ות], אמר גיהנם לפניו, רבוננו של עולם, מ'ר'י [פי' כן אמר גיהנם להקב"ה, אדוני] ז'ניני [תתן לי מזון] מו'רעו של ש'ת' כל העוזדי כוכבים וישראל [כל בני האדם וישראל בכללם],

[ומתחיל אופן 4 של צירופי האותיות],

א"ל אמר לו הקדוש ברוך הוא [לגיהנם] א"ל ב"ם לא יהא לך חלק בהם,

ג"ן ד"ם [וישאל גיהנם], להיכן אוליכין [לישראל]? אמר הקדוש ברוך הוא אוליכס # [בעצמי, ואין אני צריך לטובות שלך בזה] ל'גן הדס ל'גן עדן,

ה"ע ו"ף, אמר גיהנם לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם עיף אנכי [ה'נני ע'י'ף. רש"י] הנני עף [עיף. רע"י] צרעז [וכאן מתחלק וי"ו ביו"ד],

[והשיב הקב"ה לגיהנם] ז"ץ ח"ק הללו ז'רעו של יצ'ח'ק' הם, ולא חתם לך,

[לכן נקט צחק? שהוא לימד זכות על ישראל לעיל פט; פלגא עלי ופלגא עקד. כתנות אור סוף פרשת נח],

ט"ר י"ש כ"ת, טר [מלשון נטר, המתין] שומר לי והמתן, יש לי כמות אחרות, י'ש' לי כ'ית'ות כיתות של עובדי כוכבים, שאני נותן לך [ותהיה לך די לשובע]:

דף ק"ד ע"ב

מהנני: הכותב שתי אותיות בהעלם אחד [שלא נזכר ביניהם שחטא. יבין], חייב,

כתב בדיו [link], בסם [paint], בסיקרא [red paint], בקומום [alexandrian gum], ובקנקנתום [shoe makers blacking], ובכל דבר

אבני חן למסכת שבת

שהוא רושם,

על שני כותלי זווית אחת במזרח ואחת בצפון, סמוכות זו לזו במקצוע,

ועל שני לווחי פינקס פנקס של חנונים, כעין אותן של סוחרים [גלחים. דס"ה], שיש להם לוחים הרבה מקוקין [דבוקים. ר"ן] וטומין בשעוה והן נהגין [מלשון ובהם נהגה יומם ולילה, פ' שיש לה משמעות וניתן לקראותם] זה עם זה, חייב,

על שני לוחי פנקס רבותא אשמועינן, דאף על גב דלאו אלות אחד הם, אם נהגין ונקרין זה עם זה, [כגון. דס"ה] שטומין על שני שפתי הלוחין סמוכים זה לזה חייב,

הכותב על בשרו גדיו [פ' והוא צריך לאותו כתיבה לזכור חשבון שעשה עם חבריו. חידושי הר"ן], חייב,

המסרס במכתב [בעט ברזל] או נסיד על בשרו [שחתך בבשרו צורת אותיות. יבין], ר' אליעזר מחייב חמאת, וחכמים פוטריין,

כתב במשקין כמו מי מומים, שמשחירין, במי פירות כל פירות, באבק דרכים נטיט, לשון אחר באבק דרכים באבצטו שרט כמו אומיות נעפר נגז, באבק הסופרים עפרורית של קסט [inkwell] הסופר, ובכל דבר שאינו מתקיים, פטור [אבל אסור],

[באבק סופרים, ראה פרש"י, אבל ראיתי שיש כלי שנקרא abacus שיש לה שורות של כדורים שעל ידיהם עושין חשבונות, וקודם שידעו מכלי זה היו עושין כן ע"י קערה של אבק [ולכן קראו לה abacus מלשון אבק] שהיו עושין בה סימנים באצבע, ורשומים אלו לא היו אלא עד שגמר החשבון, ולאחר גמרו היה מונענה הקערה שהאבק יהיה חלק ויכתבו בו עוד פעם, ולפי זה מובן שפיר הלשון "ובכל דבר שאינו מתקיים".]

לאחר ידו בגג ידו, שאם הקולמוס באצבעותיו, והפך ידו וכתב, ברגלו, בפיו, ובמרפקו אילי ידיו,

כתב אות אחת סמוך לכתב אצל אות הכמוצה, זיוה אות להשלימה לשמים, וכתב על גבי כתב העציר הקולמוס על אותיות הכמוצים כזה, ומדשם,

נתכוון לכתוב חי"ת ודילג הקולמוס וכתב ב' זיינין ולא נראה הגג של חי"ת, אלא שני הרגלים, ונראה כשני זיינין,

[או כתב] אחת בארץ ואחת בקורה,

כתב על ב' כותלי הבית שאינו במקצוע,

על שני דפי פנקס שעשו עמודים כמגילה ואין נהגין זה עם זה וכזה

אות נעמוד זה ואות כזה, ואינו יכול לקרצן אלא אם כן יתמוך הפסק שצניעהם פטור והוא הדין לכותלי הצית [ה. ר"ן] ומוקין זה מזה,

[פ' כיון שלא פירש במשנה האופן שפטור על כותלי הבית מפרש רש"י דמייירי כמו בשני דפי לוח שרחוקין זה מזה],

ומנא צרישא שני כותלי הצית, דקתמא אין נהגין זה עם זה, והדר תנא שני דפי פנקס,

והוא הדין לכותלי הצית # לא הבנתי פירושה של המילים "והוא הדין לכותלי הבית" ולא זו אף זו קמני [פ' שאפילו בפנקס שיש אופן לקרב הכתב ע"י חתיכה אפ"ה פטור],

[וברע"ב הגירסא אלא"כ יתמוך מה שמפסיק צניעה, ומנא צרישא כותלי הצית המרוחקים זה מזה, והדר תני דפי פנקס ולא זו אף זו קמני],

כתב אות אחת על שם גוטריקין שעשה סימן נקודה עליה, לומר שלהגין זה תיזה שלימה כמזה, ר' יהושע בן בתירא מחייב, וחכמים פוטריין:

[גוטריקין הוא לשון יון, וסופרי המלכים והשרים שלהם יש להן כתב שקוראין אותו גוטריק' ואומר המלך לסופר כתוב טופס והמלך מסדר לפניו בפיו והסופר כותב בפיו מילי שמשמשת כמה, ובשיטה אחת כותב מנגלה, וזהו גוטריקין. ר"ח, ובאנגליש shorthand],

נמ': דיו, דיוותא,

סם, סמא [paint] אורפימינ"ט (זרניק (ארסן) צהוב),

סקרא, אמר רבה בר בר חנה, סקרתא שמה [red paint] אימני"א (המיניום (צבע אדום על בסיס עופרת)) צבע אדום שזוענין זה מריסין,

קומום, קומא [alexandrian gum] גומ"א (שרף הנוטף מן העצים). שרף אילן ,

קנקנתום, אמר רבה בר בר חנה אמר שמואל, חרתא דאושכפי [shoe makers blacking] ארמינ"ט (בסרת הנחישות):

עפצי - oak galls

gal nuts also called gall apple, grows on the leaves and shoots of certain species of the oak tree. it is used in the tanning process of hides, and is also added in the process of ink.

אבני חן למסכת שבת

[שנינו במשנתנו] כתב אות אחת סמוך לכתב: מאן תנא? אמר רבא בר רב הונא, דלא כר' אליעזר, דאי רבי אליעזר, האמר אחת על האריג חוט אחד ארג על קצת אריג, חייב:

[שנינו במשנתנו] כתב על גבי כתב [וכו' פטור]: מאן תנא?

א"ר חסדא, דלא כרבי יהודה, דתניא, הרי שהיה צריך לכתוב את השם, ונתכוין לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דלת ונמצא שם נכתב במקומו, אבל לא בכוונה, מעביר עליו קולמוס לכוונת שם, על כל אותיות כאלו הוא כותבו ומקדשו, דברי ר' יהודה, וחכמים אומרים, אין השם [נכתב] מן המובחר,

תנא, כתב אות אחת, והשלימה לספר אות אחרונה של אחת מעשרים וארבעה ספרים, ארג חוט אחד, והשלימה לבגד, חייב,

מאן תנא? אמר רבא בר רב הונא, ר' אליעזר היא, דאמר אחת על האריג חייב,

רב אשי אמר, אפילו תימא רבנן, להשלים שאני,

א"ר אמי, כתב אות אחת במבריא, ואחת בציפורי, חייב, כתיבה היא, אלא שמחוסר קריבה,

והתנן, כתב על שני כותלי הבית, ועל שני דפי פנקס, ואין נהגין זה עם זה, פטור?

התם מחוסר מעשה דקריבה אינו מקרבן, אלא על ידי קצירה המפסיק ביניהן, וכי קאמר רב אמי, כגון כתב אחת על שפת לוח וזו בטבירה, ואחת על שפת לוח וזו בצפורי, ואחת יכול לקרבן שלא במעשה, אלא קריבה בעלמא הכא לא מחוסר מעשה דקריבה,

תנא, הגיה אות אחת חייב, השתא כתב אות אחת פטור, הגיה אות אחת חייב?

אמר רב ששת, הכא במאי עסקינן, כגון שנמלכו לגגו של חי"ת, ועשאו שני זינין והספד לכך נריך,

רבא אמר, כגון שנמלכו לתגו של דל"ת, ועשאו רי"ש דלא הוי אלא הגהת אות אחת, ובדבר מועט חייב, הואיל וזהו תיקון הספר, דאסור לאדם לשהות ספר שאינו מוגה משום אל משכן צהליך עולה (איוב יא), והוא ליה ככתב אות אחת והשלימה לספר, דאמנן לעיל דחייב, ואפילו לרבנן,

תנא, נתכוין לכתוב אות אחת

[שנינו במשנתנו] ובכל דבר שהוא רושם: לאתווי מאי? לאתווי הא דתני רבי חנניא, כתבו לגט במי טריא יש אומרים מין פרי, ויש אומרים מי גשמים # [צריך לפרש שהיו המים עכורים ומשאירים רושם], ואפצא מי עפלים, גל"ש (בלוטי אלון המשמשים לתעשיית הדיו), כשר,

[ו. ד"ם] תני ר' חייא, כתבו באבק [באבר. רש"י, צעופרת, ומשחיר כשהוא משפסף עופרת על הקלף], בשחור פיסס [carbon], ובשיחור אדרמינ"ט, כשר:

[שנינו במשנתנו] המסרט על כשרו: תניא, אמר להן רבי אליעזר לחכמים, והלא בן סטרא [ראה כאן בד"ם שיש הרבה על ענין יש"ו הנוצרי] י"א שהכוונה על יש"ו הנוצרי. אבל ראה תוס' שהקשה ע"ז, ובשם כתב שמן הנמנע לומר שזה יש"ו הנוצרי, ויש לשער כי בן סטרא היה אחד מן "הנביאים" ומנהיגי הכתות הסודיות שרבו בארץ באותם הדורות [הוציא כשפים ממצרים שלא היה יכול להוציאן כמוצאם, שהיו הסודות מין דוקין כל היוצאים שלא יוצאו כשפים, ללמד לנו מדינה אחרת [והוציאם הוא] בסריטה שעל כשרו] [הרי שכתובה על הכשר הוי כתיבה שמתקיימת]?

אמרו לו, שומה היה שטות היה זו, לעשות מה שאין דרך בני אדם עושים # [וזה הכח הדוחה של כל מיני דברי הבאי שעושים בני אדם "לעשות מה שאין דרך בני אדם עושים" לקבל תשובת לב], ומסר נפשו על הדבר, ואין מביאין ראיה מן השוטים # [מכאן יש להביא ראיה, שמי שעושה מעשי שטות, אף שבעצם אינו שומה, מ"מ הוא נקרא שומה],

[ומקשה] בן סטרא ! בן פנדירא הוא [וכן הוא לפי המסקנה שאביו של יש"ו היה פנדירא, ולכן מקשה למה קורא לו בן סטרא]?

אמר רב חסדא, בעל[ה?] [האמיתי היה] סטרא, בועל[ה?]
[הבועל של מרים שנולד יש"ו מבועלתו בזנות, היה] פנדירא ונקרא על שם בעל אמו [בן סטרא], אף על פי שהוא היה ממזר [ולא היה בנו של סטרא, פי' שאמו של יש"ו היה מרים והיה שם בעלה סטרא, והיא זנתה עם פנדירא ונולד יש"ו, וקראו לו בן סטרא שהיה בעל אמו],

[ומקשה] בעל [והרי בעלה של מרים לא היה סטרא אלא] פפוס בן יהודה הוא? אלא אמו סטרא, אביו [של יש"ו שזינתה עם מרים היה] פנדירא [ושפיר קורא לו בן סטרא על שם אמו],

[ומקשה עוד] אמו מרים מוגדלא שיער נשיא [פי' גודלת שער נשים] היא [היה שמה ולא סטרא]?

כדאמרי בפומבדיתא, סתת דא מבעלה [פי' ואף ששמה האמיתי היה מרים אפ"ה קראו לה סטרא]. ד"ם:

אבני חן למסכת שבת

דף ק"ה ע"א

ועלו בידו שתיים היינו נמי ממכין לכמוז ח"מ וכמוז שני זיינין חייב, והתנן פטור?

לא קשיא, הא דתנן פטור דבעי זיוני שעדיין נריכות ראשי הזיינין לזיין צמנין שלהן, שהזיינין נריכות שלשה זיוני, ימין ושמאל ולמעלה, כדאמרינן צמננות (כט:), הא דלא בעי זיוני:

[שנינו במשנתנו] כתב אות אחת נוטריקון [ראה במשנה מה שהעתיקתי מר"ח שנוטריקון היינו מה שנקרא באנגליש shorthand], רבי יהושע בן בתירה מחייב, וחכמים פוטריין:

1. א"ר יוחנן, משום ר' יוסי בן זימרא, מניין ללשון נוטריקון מן התורה # [לשון "מן התורה" הוא לשון אגדה, שאין מכאן שום ראיה מוכרחת], שנא', בראשית זו ה כי א"ב המו"ן גוים נתתיך [וראה מהרש"א דדרש קרא יתירה],

א"ב נתתיך לאומות [דכתיב בראשית זו ד וְהָיִיתָ לְאֶבֶר הָמוֹן גוֹיִם וגו']. מהרש"א,

ב'חור [מובחר] נתתיך באומות [דכתיב בנחמיה ט ז אֶת־הַיְּהוּדִים ה' הָאֵל הַיֵּם אֲשֶׁר בְּחֶרֶתְךָ בְּאֶבְרָם],

ה'מון חביב נתתיך באומות [ה"א מתחלף בחי"ת, ואברהם היה אהוב וחביב דכתיב בישעיה מא ח זָרַע אֲבְרָהָם אֶבְרָם. מהרש"א],

מ'לך נתתיך לאומות נשיא אליהם אתה (צדאשית כג),

ו'תיק [פרש"י פרק קמא דברכות ט: ומיקין אנשים ענוים ומחזנין מלוא, עניו דכתיב ואנכי עפר ואפר, ומחבב מצות דכתיב כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו']. מהרש"א נתתיך באומות,

נ'אמן נתתיך לאומות [דכתיב נחמיה ט ח וּמִצָּאָתָּה אֶת־לִבְּךָ לְאֵמֵן לְפָנָיךָ. מהרש"א],

2. ר' יוחנן דידיה [דלעיל אמר משום ר' יוסי בן זימרא, וכאן אומר מעצמו] אמר, שמות כ אנכי [ה' אלקיך דכתיב בעשרת הדיברות] מדלג אמר אני נוטריקון א'נא נ'פשי אני צעמני כ'תיבת י'הבית [כתבתי ונתתי את התורה],

רבנן אמרי, א'מירה שהיא נ'עימה, כ'תיבה י'היבה,

איכא דאמרי, אנכי למפרע, י'היבה כ'תיבה נ'אמנין א'מריה, [צריך להבין מה חידש האיכא דאמרי, אם לומר נאמנים במקום נעימה היה יכול להחליפה גם בנוטריקון ישר א'מירה נ'אמנה כ'תיבה י'היבה? וראה מהרש"א שכתב וז"ל להורות שהתורה נתונה כתובה ולא בעל פה, דרבירים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה [תמורה יד:] והוא כרי שיהיו נאמנין כי הדיבור שבעל פה יפול בו מהשינוי ענין וק"ל. ע"כ.

ואולי לכן נותן האיכא דאמרי "היבה כתיבה" בתחלה לומר שזה עיקר כוונת הדרוש],

3. דבי רבי נתן אמרי, [דכתיב באתנו של בלעם] במדבר כב כי יר"מ הדרך לנגדי, י'ראה ר'אתה נמ'תה,

4. דבי רבי ישמעאל תנא, ויקרא כג כרמ"ל כר מלא גבי מנחת העומר כתיב גרש כרמל, שמצאה כשהיא למה, צעוד שהזרע נפוח, והכר של קש מלא הימנו,

5. רב אחא בר יעקב אמר, מלכים א ב א וַיִּקְרְבוּ וַיְמַדְּדוּ לְמוֹת וַיִּצְּוּ אֶת־שָׁלֹחַ מֶלֶךְ בְּנוֹ לֵאמֹר: ח וְהָיָה עִמָּךְ שְׁמִיעִי בְּיָדְךָ וְיִמְיָי [במשפחת שאול] מִבְּחָרִים וְהוּא קָלְלָנִי קָלְלָה נְמָרְצָת בְּיוֹם לְבִתִּי מִתְּנִים וְהוּא יִרְדֵּ לְקִרְאָתִי וְיִרְדֵּן וְאֲשַׁבֵּעַ לוֹ בְּה' לֵאמֹר אִם־אֶמְיָתָךְ בְּחֶרֶב נוֹטְרִיקוֹן, נ'ואף הוא, מ'ואבי הוא, ר'וצח הוא, צ'ורר הוא, ת'ועבה הוא,

6. ר"נ בר יצחק אמר, בראשית מד טז וַיֹּאמֶר יְהוָה מַה־נֹּאמֶר לְאָדָם מַה־נִּדְבָּר וּמַה־נֶּצְטָדֶּק, נ'כוונים אנחנו, צ'דיקים אנחנו, מ'הורים אנחנו, ד'כים [לשון ואת דכא ושפל רוח] אנחנו, ק'דושים אנחנו:

מהני: הכותב ב' אותיות בשתי העלמות, אחת שחרית ואחת בין הערבים מיון דהוה ליה שהות ציננים כדי לידע, הוה ליה כשמי העלמות, ר"ג מחייב, וחכמים פוטריין:

נמ: במאי קמיפלגי, ר"ג סבר אין ידיעה לחצי שיעור, ורבנן סברי יש ידיעה לחצי שיעור לחלק, כדי שלא יטעף עמו חצי האסר:

פרק שלשה עשר האורג

[בא"ס יש בסופו ציורים והסבר על מלאכת האריגה, וגם במתיבתא יש ציורים יפים],

אבני חן למסכת שבת

ואמרי לה להאי גיסא, קמיני תלתא ידיעי דבר הנראה הוא תרי לא ידיעי אזל קמיני בשנים פטור, אלימי תרי נמי ידיעי,

תניא, האורג ג' חוטין בתחילה, ואחד על האריג, חייב, וחכמים אומרים, בין בתחילה בין בסוף, שיעורן ב' חוטין,

ובשפה ב' חוטין, ברוחב ג' בתי נירין יש שאורגין סביב [הבגד] (ה?) שפה באורך הבגד כולו, מין אחד של שמי [ערב. ד"ס] [שאורגין את השפה לחוד בחוטי ערב יותר חזקים, ולא נתבאר איך השפה מתחברת לשאר האריג], ורובץ [ורכב. נמ"ן] צרובץ הבגד, כשיעור שלשה בתי נירין, והאורג צו שני חוטין חייב,

הא למה זה דומה כלומר להכי מחייבי צאריג קצר כי האי, ולא אמרין. כן. א' כמלא רוחב הסיט, כדמסערינן צמתימין, צאריג צאמנע הבגד, דומה לאורג צלצול קטן חגורה קצרה, שאינה רחבה יותר משלשה בתי נירין, ב' חוטין ברוחב ג' בתי נירין,

[כמו אמר מר. מנ"נ] (ו)האורג ג' חוטין בתחילה, ואחד על האריג, חייב, סתמא כר"א,

תניא אידך, האורג ב' חוטין על הגם אריג הרבה, ועל האימרא מחלת הבגד, שאורגין צו ערב ממין אחד לאימרא חייב, ר"א אומר אפילו אחד, ובשפה [אם אורג בשפה] לאורך השמי כולו עושין אותו שני חוטין ברוחב שלשה בתי נירין, חייב,

הא למה זה דומה, לאורג צלצול קטן, שני חוטין, על רוחב ג' בתי נירין,

[כמו אמר מר. מנ"נ] (ו)האורג ב' חוטין על הגם, ועל האימרא חייב, סתמא כרבנן:

[שנינו במשנתנו] העושה שני בתי נירין כו': מאי [בנירין]? אמר אביי, תרתי בבתי (י) נירא שני פעמים מרכיב לחוט של שמי צבת נירא, דהיינו שקורין לי"א (בית נירא הוא חוט כפול הקשור לגול כזה 0, המשמש להכנים בו את חוטי השתי), וחדא בנירא ופעם שלשית מרכיבו על חוט [חור. הגו"צ] הנירא, שקורין לי"א, המורכב על הקנה # [שני פעמים פעם שלישית לא הבנתי]:

[שנינו במשנתנו] בקירוס: מאי בקירוס? אמר רב, מצו 'ביתא' [the thumbs or slips to which the threads of the warp are attached] ציריעת גרדן האורגין צרגל הוא, וקורין לימיי"ש, והיא צמקוס הקנה העולה ויורד ציריעת

מהני: רבי אליעזר אומר אחא לפרושי שיעור אורג שמנו צאצות מללכות (לעיל עג.), דמנן המס שני חוטין, האורג שלשה חוטין בתחילה אם זו מחלת אריגתו של בגד ואחת על האריג אם מוסיף הוא על האריג שיעורו צאצות, דמנערף עס השאר חייב,

וחכ"א, בין בתחילה בין בסוף, שיעורו ב' חוטין [ונמצא דחכמים חולקים על ר"א בין בתחלה ובין על האריג, אבל ראה מיד בתחלת הגמ']

העושה שתי בתי נירין שנתן שני חוטין של שמי צמרה, שקורין לי"ש (צ"ל כנראה פי"א) קשיטת חוט השמי צולג [פ' מבנים חוטי השתי בנירין שיעלה זה וירד זה, ויבא הערב ויחזור השתי, יעלה התחתון וירד העליון ויבא הערב. ר"ח] בנירין,

[בתי נירין, ולכן נקרא נירין על שם החוטין, שבלשון יון נקרא חוט "נייראן". כלכלת שבת במשניות תפארת ישראל פ' י"ז. ועיי"ש ביאור נאה על עניני אריגה]

בקירוס מפרש בגמרא,

[והוא כלי עם נקבים הרבה כמעין חוטי השתי, ומשכיבין כל חוט שתי בנקב אחד, דאחר שמשליך חוט הערב מהצר להצר בין חוטי השתי, מקיש האורג עם הקירוס על חוט הערב שהשליך, כדי להסמיכו ולהכפו אל שאר החוטין הארוגים כבר. יכן, אבל ראה רש"י בגמ']

בנפה, בכברה, ובסל הקן לאו נירין ממש, אלא משרשר ומרכיב חוט אחד [של ערב] צמתי, [אחד ?] מלמטה, ואחד מלמעלה, ומעמיד השמי צהן [פ' הערב מעמיד את השתי] כמקנו # [פ' שבאריגה מתיישב הערב לתוך השתי עד שנעשה בגד וכמעט שאין האריגה ניכרת, אבל בנפה ובכברה ובסל לעולם ניכר השתי והערב והוא יותר קרוב למעשה שרשרת. כן ג"ל],

חייב,

והתופר ב' תפירות,

והקורע ע"מ לתפור ב' תפירות:

נב: כי אתא רבי יצחק, תני מתנימין הכי, ר' אליעזר אומר האורג שתיים שני חוטין צמחלה, ולא פליג ר' אליעזר ארבע, אלא צאצא על האריג,

והאנן תנן [במשנתנו] ג' לא קשיא, הא ב'אלימי [חוטין עבים] הא בקמיני,

אמרי לה להאי גיסא אלימי שלשה, ולא שנים, משום דשנים סתרי, דמתוך עובדין אינן נדבקים יפה זה בזה, וקמיני בשנים מחייב, ואמרי לה להאי גיסא אלימי שנים חייב,

[ומפרש] אמרי לה להאי גיסא, אלימי תלתא לא סתרי, תרי סתרי, קמיני תרי נמי לא סתרי,

אבני חן למסכת שבת

1. לא קשיא, הא במת דידיה דרימא דקמני חייב צמת ידיה, שמייב לקרוע עליו, הלכך קריעה ידיה לאו קלקול הוא אלא מקון, הא במת דעלמא,

והא מתו קתני נמי קמני צמתנימין?

2. לעולם במת דידיה שמוטל עליו לקרוע, ומייהו, בהך דלאו בני אכלות נינהו, שאין מאותן האמורים צפרשת כהנים (ויקרא כא) אציו ואמו בנו ובתו ואחיו ואחותו, ובהנך דלאו בני אכילות נינהו,

ואי חכם הוא ופרכין ואי חכם הוא זה שמת חיוכי מייחב נמי לקרוע, וכיון דמייחב מתקן הוא, ואמאי פטור חיובי מייחב,

דתניא, חכם שמת הכל קרוביו, הכל קרוביו ס"ד ! אלא אימא הכל כקרוביו, הכל קורעין עליו, הכל חולצין עליו יוצאים לפניו חלוצי כסף, חלוקו קרוע עד שכתפו חלוצה ערומה הכל מברין עליו ברחבה שהיו מצרין האצלין צרמנה, (והולך ומפרש ענין הברה) סעודה ראשונה שאכל אוכל, אינו אוכל משלו, ואסור [לאכול משלו] דקאמר ליה רחמנא לימחא (כד) לחם אנשים לא מאכל,

[ראה יו"ד סימן שע"ח הלכות הברה. וז"ל המאירי במס' מו"ק דף כד: וענין הבראה זו הוא שהיו נוהגין שאחר שעשו שורותיהם אצל האבל ונחמוהו היו מתקבצין ברחבה של עיר והיו מברכין שם ברכה אחת וענינה ענין תנחומין, וחותרין בה ברוך מנחם אבלים וקורין לה ברכת רחבה והיו מברכין אותה בעשרה, ואחר ברכה זו היו מברכין את האבל לשם, ואחר שבא האבל לתוך ביתו והלכו להם לא ה' סועד סעודה ראשונה אלא משל אחרים, וקודם שאכל בביתו גם כן היו מצטרפין מקרוביו עשרה והיו מברכין אותה ברכה בעצמה הנקראת ברכת רחבה ומברכין אותו בביתו, ויש מפרשים שלא היו אוכלים ברחבה אלא כשנפטרו מן השורה וברכו אות ברכה הולך לביתו ומברכין אותו בביתו והיה מנהגם שכל המברכין אותו היו אוכלין עמו וכן קרובים אחרים שאינם אבלים ואמר על הבראה זו שאינה נעשית במועד אלא לאבלים עצמן. וראה בכתובות ח' ע"ב כל הענין של ברכת אבלים, וגם כמה נוסחאות של הברכה].

3. לא צריכא, דלאו חכם הוא,

ואי אדם כשר הוא, חיובי מייחב, דתניא מפני מה מתים בניו ובנותיו של אדם כשהן קטנים, כדי שיבכה ויתאבל על אדם כשר,

כדי שיבכה ! [וכן] ערבונא שקלי מיניה קודם שיטא נטלו משכונ,

אלא מפני שלא בכה והתאבל על אדם כשר, שכל הבוכה על אדם כשר, מוחלין לו על כל עונותיו, בשביל כבוד שעשה [לאדם כשר זה],

4. לא צריכא, דלאו אדם כשר הוא,

אריגת נשים, שקורין פריש"א (המוט העולה ויורד בגולי נשים) [אבל ראה במשנה מזה שהבאתי מוכין]:

[שנינו במשנתנו] והתופר שתי תפירות: הא תנינא באבות מלאכות, והתופר ב' תפירות ולמה לי למיהדר ולמתנייה הכא, הואיל ולא לפרושי צה מידי אמת, בשלמא אוריג משום פלוגמא [דר"א וחכמים], ושתי צמי נירין, לאשמועינן צניצין וצניצוס וצנפיה וצנצרה וסל, דלא תנא לה[ן] הסס?

משום דקבעי למיתנא סיפא, והקורע על מנת לתפור שתי תפירות, קתני נמי התופר והקורע,

הא נמי תנינא באבות מלאכות? אלא משום דקבעי למיתנא סיפא, הקורע בחמתו ועל מתו, משום הכי קתני [התופר שתי תפירות]:

[שנינו במשנתנו] והקורע ע"מ לתפור שתי תפירות: היכי משכחת לה?

דף ק"ה ע"ב

דעבדה הצגד כי כיסתא הולכת ומתקפלת, שאין הצגד שיה, וצולט צגד כמין כיס, וזריך לקרוע הצגד למטה, ומולל לפניו [לפנים], והתפירה מתישבת:

מתני': הקורע בחמתו, ועל מתו, וכל המקלקלין פטורין,

והמקלקל ע"מ לתקן, שיעורו כמתקן,

שיעור המלכין, והמנפץ, והצובע, והטווה, כמלא רחב הסיט כפול מפרש צגמרא, סיט הוא הפסק שבין אצבע לאמה, כמו שאדם יכול להרחיבו, ואם טוה וליצן ויפץ ואצבע, שהן כולן אצות מלאכות, מוט אחד ארוך כשיעור הזה, מייב,

והאוריג שני חוטין, שיעורו צרוח הצגד כמלא הסיט שאף על פי שלא ארגו על פני כל רוח הצגד מייב:

גמ': ורמינהו [דבמשנה שנינו דהקורע בחמתו וכו' פטור, ומביא בברייתא שחייב] נראה צעני דהכי גרסין ורמינהו הקורע בחמתו וצאצלו ועל מתו מייב ואף על פי כו', ולמאי דגרס הקורע בחמתו וצאצלו ועל מתו אף על פי כו', לא ידענא מאי יא ידי הקריעה שייך למימר אצחמתו, ואמאי נקט בחמתו,

הקורע בחמתו, ובאבלו (ו. ד"ט) על מתו חייב, ואע"פ שמחלל את השבת, יצא ידי קריעה שאדם מייב לקרוע על מתו?

אבני חן למסכת שבת

הא דרב יהודה שלף מַצְבֵּייתָא [ראה לעיל ע"א מצוביתא, שהוא המקל שקושר בה את חוטי השתי, וכדי למירמא אימתא שלף אותה] מן סגג [שהיה כרוך עליה בגד הארוג] נחממו, להראותם שהוא כועס ויגורו מלפניו [והר"י מלוגיל פירש דשלף השפה מן הבגד],

רב אחא בר יעקב, תבר מאני תבירי,

רב ששת, רמי לה לאמתיה מוניני צר של דגיס קטניס ארישא,

רבי אבא, תבר נכתמא כסוי הכד,

אמר ר"ש בן פזי, א"ר יהושע בן לוי, משום בר קפרא, כל המוריד דמעות על אדם כשר, הקב"ה סופרן ומניחן בבית גנזיו [ראיתי בשם ר' שלמה ולמן אורבאך זצ"ל שהקשה איך שייך לספור דמעות? ותיירץ שהספירה הוא על המעשים טובים שעושים מההתעוררות של הבכיה ועל המעשים שפיר שייך ספירה],

שנאמר תחלים נו ט נְדִי סִפְרָתָהּ [הלא ידועות וספורות לפניך מרבית הנדודים שאני נדוד מפניהם] אֶתָּה [ה'] שִׁימָה דְּמַעְתִּי בְּנִאדָךְ [שם כלי משקה כמו נאד החלב] הִלֵּ אֶבְסִפְרָתְךָ לְשׁוֹן לְנֹד לוֹ [איזו צ] [והלא המה ידועות וספורות לפניך ושמורים לשלם גמול על כלם], [אבל דורש הפסוק כאן לענין המוריד דמעות על אדם כשר],

א"ר יהודה אמר רב, כל המתעצל בהספדו של חכם, ראוי לקבורו בחייו, שנאמר יהושע כד ציהשע כמיצ' [יִקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּגִבּוֹל נַחֲלָתוֹ בְּתִמְנַת־סֶרַח אֲשֶׁר בְּהַר־אֶפְרַיִם מִצְפּוֹ] לְהַרְגָּעֵשׁ, מלמד שרגש עליהן הר להורגן # [פי' שההר יפול עליהם ויקברם חיים] שלא הספידו כראוי,

1. אמר רב חייא בר אבא, אמר רבי יוחנן, כל המתעצל בהספדו של חכם, אינו מאריך ימים,

מדה כנגד מדה הוא לא נתאצל על שנתקלרו ימי החכם, אף למיז לא ימוש מן השמים, שנאמר ישעיה כו ח בְּסִמְפֹּאֶתָהּ [לשון סאה והוא מלה כפולה כמו ירקרק, ארמרם פי' במדה שחטאו במדה ההוא נפרע מהם] בְּשִׁלְחָהּ [הוא שם כללי לשדות ולגנות] תִּרְיֶבְנָהּ [מלשון מריבה פי' שעושה מריבה אם שדותיהם דהיינו עם נכסיהם אבל לא בנפשותיהם, ע"פ פי' המצודות] תָּקַה בְּרוּחוֹ תִּקְשָׁה בְּיוֹם קָדִים,

איתיביה רבי חייא בר אבא לרבי יוחנן, שופטים ב ויעבדו העם את ה' כל ימי יהושע, וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע [והאמרת דיהושע לא נספר כראוי, ואיך האריכו ימים הא אמרת כל המתעצל וכו' אינו מאריך ימים?]

[ראה זה פלא דאוקים סתם משנה דהקורע על מתו בשבת שפמור, שקורע על איש זר שאינו קרובו, וגם "אינו אדם כשר", ובודאי לא היה מלתא דלא שכיחא שלא היה מוקים המשנה באופן זה, וזה כותב רבינו הקדוש !!!]

ואי דקאי בשעת יציאת נשמה, חיובי מיחייב, דתניא ר"ש בן אלעזר אומר, העומד על המת בשעת יציאת נשמה, חייב לקרוע, הא למה זה דומה לם"ת שגשרפה הוואה ספר מורה שנשרף חייב לקרוע, כדאמרין צמועד קטן (כו.) צמגילה ששרף יהויקים, דכתיב לא פחדו ולא קרעו בגדים, אף נשמת ישראל היטלת דומה לו, שאין לך ריק צשראל שאין צו מורה ומזות?

5. לא צריכא, דלא קאי בשעת יציאת נשמה,

תינח מתו, אלא חמתו אחמתו קשיא?

חמתו אחמתו נמי לא קשיא, הא ר"י הא ר"ש, וממו אממו הכי נמי הוה מצי למרוצי, אלא מעיקרא אהדר לאוקמיננו כמד מנא, ולא מתוקמא אלא כר' יהודה, דהא מלכסה שאינה צריכה לגופה היא, כמוציא את המט לקבורו,

הא [דחייב] ר' יהודה, דאמר מלאכה שאין צריכה לגופה חייב עליה, הא [דפמור] ר"ש דאמר מלאכה שאין צריכה לגופה פמור עליה,

אימר דשמעת ליה לר' יהודה [דמחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה] במתקן, במקלקל מי שמעת ליה?

א"ר אבין האי נמי מתקן הוא, דקעביד נחת רוח ליצרו שמשכך את חממו,

וכהאי גוונא [לקרוע לשכך חמתו] מי שרי, והתניא ר"ש בן אלעזר אומר, משום חילפא בר אגרא, שאמר משום ר' יוחנן בן נורי, המקרע בגדיו בחמתו, והמשבר כליו בחמתו, והמפור מעותיו בחמתו, יהא בעיניך כעובד ע"ז, שכך אומנתו של יצה"ר, היום אומר לו עשה כך, ולמחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו עבוד ע"ז, והולך ועובד אלמלא לאו מתקן הוא, שמלמד ומרגיל את יצרו לצא עליו,

א"ר אבין מאי קראה, תהלים פא לא יהיה בך משמע צקצק אל זר שאם היה צך, משמחה לאל נכר לצסוף, ולא תשתחוה לאל נכר, איזהו אל זר שיש בגופו של אדם, הוי אומר זה יצר הרע?

לא צריכא, דקא עביד למירמא אימתא אינשי ביתיה, כי

אבני חן למסכת שבת

דמ אינה תשמישה ידוע כל כך,

[ונמצא שר' יוחנן סבר דלכולי עלמא חובל ומעביר סתם פטור, ואינו חייב אלא בצריך לכלבו ולאפרו, אבל ר' אבהו סבר דחובל ומעביר סתם יהיה חייב, ולכן הולך ומקשה עליו ממשנתיו],

והאנן תנן [במשנתנו], כל המקלקלין פטורין ואפילו חובל ומעביר, וקשיין אהדדי, ולר' אבהו פריך [דמשנתנו משמע אפילו חובל ומעביר פטור]?

לר' אבהו		
מתינו' דקתני פטורין ר' יהודה הוא	ברייתא דקתני חייבין ר' שמעון הוא	
חייב	פטור	מלאכה שאינה צריכה לגופה
פטור	חייב	חובל ומעביר בעלמא
חייב	חייב	חובל וצריך לכלבו ומעביר וצריך לעפרו

מתניתין [דקתני פטורין] רבי יהודה דאית ליה מקלקל צמורה פטור, ולא אימפרש היכא,

ולי נראה מתניתין ר' יהודה היא [פ' דלר' יהודה הגם דמחייב במלאכה שאין צריכה לגופה, מ"מ צריך שיחיה איזה צורך והנאה ממלאכה שעושה, אבל סתם מקלקל בלי שום צורך סבר ר' יהודה דפטור, ומתינו' מייירי באופן כזה], דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, הלכך [משכחת לה ?] חייבא דחובל צריך לכלבו, ומעביר צריך לאפרו משכחת לה, דאף על פי דמקלקל הוא אצל מלאכה עומה [שחובל באדם, או מעביר], מתקן הוא אצל אחרים [לכלבו ולאפרו, ולכן חייב ר' יהודה במקלקל כזה], ולר' יהודה כי האי גוונא מלאכה הוא, משום תקון אחרים [פ' ורק אז יהיה המקלקל חייב], אצל מקלקל ואינו מתקן פטור [פ' כיון שאין לו בה שום צורך והנאה לא מחייב ר' יהודה], ואף על גב דרישא דמתניתין אוקימנא כר' שמעון, דקמני קורע על מתו פטור, סיפא ר' יהודה,

ברייתא [דקתני חוץ מחובל ומעביר, דחו"מ חייב] רבי שמעון דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה, הלכך אין לך חובל ומעביר שאין מקלקל, ואפילו מעביר עזים לקדרתו, מקלקל הוא אצל עזים, ומה שהוא מתקן אצל אחרים לר' שמעון לא חשיב, דהא מלאכה שאינה צריכה לגופה היא, אלא משום דמקלקל צמורה וצמורה חייב [אף באופן שאינו צריך לכלבו ולאפרו], כדיליף לקמיה,

[פ' דר"ש מפני שהוא מיקל במלאכה שאינה צריכה לגופה יוצא לו לימוד שמקלקל בחבלה ובהעברה חייב],

מאי טעמא דרבי שמעון [דחייב] מדאיצטריך קרא למישרא מילה [בשבת] וציוס השמיני ציוס ימיא ואפילו צמורה, ומילה חובל הוא, מכלל דשאר מקלקלין צמורה חייב, הא חובל בעלמא חייב,

א"ל [ר' יוחנן לר' חייא בר אבא] בבלאי דמצנל סליק ימים האריכו עכלו ימיהם צנוצ, דחשיב אריכות ימים, כדאמרינן צסדר יומא (עא). כי אורכ ימים ושנות חיים יוספו, וכי יש לך שנים של חיים ושנים שאינם של חיים, אמר ר' אלעזר אלו שנותיו של אדם שמתהפכות עליו מרעה לעוזה, שנים לא האריכו,

[וצ"ע שהרי ר' יוחנן אומר לעיל אינו מאריך "ימים" ולפ"ז הול"ל אינו מאריך שנים?],

אלא מעתה דברים יא למען ירבו ימיכם וימי בניכם, ימים ולא שנים? ברכה שאני,

2. ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, אחד מן האחין שמת,

דף ק"ו ע"א

ידאנו ייראו מן המיתה כל האחין כולן,

אחד מבני חבורה שמת, תדאג כל החבורה כולה,

אמרי לה דמת גדול יט לדאוג, הואיל ושלטה מדת הדין צראש הציט [או בראש החברה], ואמרי לה דמת קטן שצקלקלה מתמילין מן הקטן:

[שנינו במשנתנו] וכל המקלקלין פטורין: תני רבי אבהו קמיה דרבי יוחנן, כל המקלקלין פטורין, חוץ מחובל צאס [ובמשמור הלוי תמה למה אמר דוקא "אדם" הא גם בבהמה שייך חובל?]. דמקלקל הוא ומייב, דתנן (צצא קמא פו). החובל צמצרו צצצת, פטור מלשלם, מפני שדנדן צנפשו [וקם ליה בדרכה מיניה], ומבעיר את הגדיש, מקלקל הוא ומייב, דתנן (צצא קמא לד:) והוא שהדליק את הגדיש פטור מן תשלומין, מפני שדנדן צנפשו, [פ' שחובל ומעביר חייב עליהם חמאת בשונג, וסקילה במזיד ובהתראה],

אמר ליה [ר' יוחנן לר' אבהו] פוק תני לברא # [פ' ומה שאומרים חוץ לבית המדרש לא מעלה ולא מוריד], חובל ומעביר [ברייתא שהבאת שחובל ומעביר חייב] אינה משנה דאס מקלקל הוא [ואין לו בו שום צורך] פטור,

ואם תמצא לומר משנה [שיש אופן דחייב בחובל ומעביר], חובל בצריך לנס היוצא מן הצולה לכלבו ואס מקלקל הוא אצל נחצל, מתקן הוא אצל הכלב, מעביר בצריך לאפרו,

[וצ"ע למה לא תנא בחובל וצריך "לדמו" כמו גבי מעביר שאמר החפץ שהוא צריך דהיינו האפר? כתבי התלמידים ישיבה קטנה בעלזא בארא פארק # ויש לתרץ שאפר אינו צריך לפרש למה צריך לה, שהרי יש לה כמה תשמישין, אבל

אבני חן למסכת שבת

דף ק"ו ע"ב

[אבל] וצבי לגינה ולחצר ולביכרין @ קרפיות מוקפין [ובביצה על המשנה כג: פרש"י ציצרין של דגים הן צריכות של מים, ציצרין של מים, קרפיות מוקפין גדר סביב, וכונסין למוכן מים הכר, ויולדות ומגדלות שם] [חייב],

רשב"ג אומר לא כל הביכרין שוין, זה הכלל מחוסר צידה שקשה לתופסו שם, כדמפרש בגמרא פמור, שאינו מחוסר צידה, חייב:

נב"י: תנן התם [ביצה כג: עיי"ש], אין צדין דגים מן הביכרין ביו"ט, ואין נותנין לפנייהם מזונות, אבל צדין חיה ועוף, ונותנין לפנייהם מזונות,

ורמינהו, ביכרין של חיות ושל עופות ושל דגים אין צדין מהם ביום טוב אלמא לאו ניזוד ועומד קא חשיב ליה, שמע מינה המכניסו לצינר אין זו צידה, ואין נותנין לפנייהם מזונות כיון דהן מוקפין, לא מצי למטעם עלייהו,

קשיא חיה אחיה, קשיא עופות אעופות,

בשלמא חיה אחיה לא קשיא, הא הסיא דאין צדין [דמותר לצוד חיה ועוף] רבי יהודה דצמתמין, לא חשיב לה צידה, עד שיכניסו לצינר, הא ברייתא דאסור לצוד חיה ועוף [רבנן],

אלא עופות אעופות קשיא דהא צין לר' יהודה צין לרבנן, נפור למגדל קאמרי,

וכי תימא עופות אעופות נמי לא קשיא, הא ביכר מקורה הו ניזוד [ומשנה דקתני דמותר מיירי בביכר מקורה], הא [דקתני אסור מיירי ב] ביכר שאינו מקורה,

והא בית דמקורה הוא, ובין לרבי יהודה ובין לרבנן צפור למגדל אין לבית לא?

אמר רבה בר רב הונא, הכא ממתינן דקמיני נפור לצינר לא בצפור דרור שדרכה לדור צינר כצדעה, ושמטת מזוית לזוית עסקינן, לפי שאינה מקבלת מרות,

דתנא דבי רבי ישמעאל, למה נקרא שמה צפור דרור, מפני שדרה בבית כבשדה,

השתא דאתית להבי לאוקמינהו למחוייהו כרבנן, חיה אחיה נמי מוקמי כרבנן לא קשיא, הא ממתינן [ממתינא. רש"י, והר"ר בצלאל רנשבורג וצ"ל] אבל ראה רש"י לעיל פג: שהרבה פעמים מצינו שרש"י קורא משנה לברייתא [דצינר בביכר גדול, הא ממתינן דהכא [ודצינר. רש"י]

ומדאסר רחמנא הבערה גבי בת כהן ומדאסר רחמנא הצערה דבת כהן צצמא [לקמן צפרק ר' אליעזר] [צצמות ו, סנהדרין לה] [ראה בפירוש רב נסים גאון כאן על הגליון אך היו עושין העברה זו], שמע מינה מבעיר בעלמא חייב,

[קשיא לי ומאי האי דיוקא אדרבה מדאסר רחמנא הבערה דבת כהן בשבת הא מבעיר בעלמא שרי כדדייק? גבי מילה? ו"ל דה"ק בתרווייהו אולי לחומרא דודאי לא היתה התורה צריכה להתיר המילה דהאי מקלקל הוא בגוף המלאכה שהיא המילה וכל המקלקלין פטורין אלא לאשמועינן דאף על גב דמקלקלין בעלמא פטור מקלקל בחבורה כגון הא דמילה חייב, וכן בהעברה דבת כהן מסתמא מותרת היתה דמקלקל הוא אצלה, וכל מבעיר מקלקל הוא, והילכך כשאסרה הכתוב הבערה דבת כהן לחידושו בא ולאשמועינן דמקלקל בהעברה חייב, וזו בנה אב לכל מבעיר שיהא חייב אף על פי שהוא מקלקל. חדושי הר"ן ועיי"ש עוד],

ורבי יהודה [דפוסר בחובל ומבעיר], התם [במילה שצריך פסוק להתירה, והאיסור של העברה גבי בת כהן] מתקן הוא, כדרב אשי, דאמר רב אשי [לגבי היתר מילה] מה לי לתקן מילה, מה לי לתקן כלי הא נמי מתקן גברא הוא, ויש מלאכה צמיקון זה,

[וזה שהעברה דבת כהן אסור] מה לי לבשל פתילה שהוא מדליק פתילה של אבר, ומוטתה לתוך פיה, ודרך צישול הוא זה, ומייב על הצישול, שאינו מקלקל האבר צניסולו, אלא מתקן וזורק, מה לי לבשל סמנין של מלאכה המשקן, [והוצרך רחמנא לאוסרה כי היכא דלא תימא הבערה גופא קלקול גמור הוא. חדושי הר"ן]:

[שנינו במשנתנו] שיעור המלכין [והמנפץ, והצובע, והטווה, כמלא רחב הסיט כפול] כו': רב יוסף מחוי כפול האי הסיט כפול דממתינן, כפול ממע, צריות קצר צצין אצבע לאמה, משער שני פעמים, רב חייא בר אמי מחוי פשוט צריות צצין "גודל לאצבע" פעם אחד, הוא כפול דממתינא, שיש צו כפלים כאותו צצין "אמה לאצבע",

[לולי דברי רש"י יש לפרש דרב יוסף קאי אסיפא דמתני' דאורג ב' חומין שיעורו כמלא הסיט סתמא, ותני רב יוסף גם בהא הסיט כפול, וארישא קסמך התנא, ולר' חייא בר אמי מתני פשיט כיון דבהא דאורג לא קתני כפול כמו ברישא. שפת אמת]:

מתני': רבי יהודה אומר, הצד צפור עד שהכניסו למגדל משטי"ר צלעו [ארון] חייב, דזו היא צידה, אכל אם הכניסו לצינר אינו ניזוד צפר, שיוצא לו דרך חלונות [צ"ע דמוכח בגמ' דהטעם משום דמשתמט. רש"י, וברע"ב ליתא למילין אלו], וצבי לבית @ ניזוד משהכניסו לצינר ונעל צפניו, אכל אם הכניסו לגינה לא לתצר אין זו צידה, חייב,

וחכמים אומרים, צפור למגדל,

אבני חן למסכת שבת

[דמותר לצוד] בביבר קטן,

[רש"י מהפך הסדר וגורם הא בביבר קטן הא בביבר גדול. וכתב בר"ם שכן הוא נכון עיי"ש אות ג'],

היכי דמי ביבר גדול, היכי דמי ביבר קטן?

אמר רב אשי כל היכא דהייט בתריה, וממי לה בהד שייחייא מרובה, שהוא שמה לאחז זה ביבר קטן, ואידך ביבר גדול,

אי נמי, כל היכא דנפיל טולא דכתלים אהרדי ביבר קטן, ואידך ביבר גדול,

ואי נמי, כל היכא דליכא עוקצי עוקצי פילוט להשמט דכן ביבר קטן, ואידך כל מי שאינו כן ביבר גדול:

[שנינו במשנתנו] רשב"ג אומר [לא כל הביבין שוין, זה הכלל מחוסר צידה פטור, שאינו מחוסר צידה חייב] וכו': אמר רב יוסף, אמר רב יהודה, אמר שמואל, הלכה כרבן שמעון בן גמליאל,

אמר ליה אביי הלכה, מכלל דפליגי והא אוקימנא דרנן נמי דביבר קטן אמרי?

א"ל מאי נפקא לך מינה כל שכן כיון דלא פליגי עליה הלכתא כוותיה? *א"ל גמרא גמור זמורתא תהא אומר השמועה דזמירה בעלמא, בלא לור,

*[בד"ס מביא למחוק המלים "א"ל", וכתב דכן לא היה לפני הערוך בערך גמר, כמ"ש שם בהפלאה שבערכין, אבל הוסיף שאכן בביצה, ולקמן קיג, ובערובין ס. יש למלים אלו גם בהכ"י שם. ע"כ, וצריך לפרש הנגמ' כאן, שהמקשן מקשה הלכה מכלל דפליגי, פי' והא לא פליגי, ומתוך מאי נפקא לך מינה גמרא גמור זמורתא תהא, פי' אם באמת לא חידש רב יוסף כלום שהרי ודאי ההלכה כן כיון דלא פליגי בדבר, או תנוה לו שהוא רק סתם זמר ניגון],

תנו רבנן, הצד צבי סומא וישן, חייב, היגר וזקן וחולה פטור,

א"ל אביי לרב יוסף, מ"ש הני ומ"ש הני? הני סומא וישן עבידי לרבוויי לשמט, כשמרגישין יד אדם, הני [היגר זקן וחולה] לא עבידי לרבוויי,

והתניא חולה חייב? אמר רב ששת לא קשיא, הא בחולה מחמת אישתא [הימיוות], הא בחולה מחמת אובצנא עייפות, שאינו יכול לזוז ממקומו, נלוד ועומד הוא,

ת"ר, הצד חגבין, גזין מין מגז טהור הוא [ראה הגהות הב"ח], ונאכלין, צרעין, ויתושין, בשבת חייב, דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים כל שבמינו ניצוד כגון חגבים והגזין חייב, וכל שאין במינו ניצוד צרעין ויתושין שאין ניצוד פטור,

תניא אידך, הצד חגבים בשעת הטל עיניהם מתעוררות, והרי הן ניצודין ועומדין פטור, בשעת השרב [בשעת היובש, כשהשמש חם] חייב,

אלעזר בן מהבאי אומר, אם היו מקלחות ובאות הרבה צמח, שהן מזומנות ליקח פטור,

איבעיא להו, אלעזר בן מהבאי ארישא קאי דאף בשעת הטל אם מקלחות ובאות שרי, ואי לא אסור, או אסיפא קאי [אפילו בשעת השרב אם מקלחות ובאות פטור]?

ת"ש, הצד חגבין בשעת הטל, פטור, בשעת השרב חייב, אלעזר בן מהבאי אומר, אפילו בשעת השרב אם היו מקלחות ובאות, פטור:

מהני: צבי שנכנס מאליו לבית, ונעל אחד בפניו זו היא צידתו חייב, נעלו שנים פטורין דהוי להו שנים שעשואה, לא יכול אחד לנעול אורחיה הוא לנעול בשנים, והרי לכל אחד מלאכה דכלא איהו לא מתעבדא, ונעלו שנים חייבין, ורבי שמעון פוטר לטעמיה דדריש קראי למיפטר זה אינו יכול זה אינו יכול, בפרק המצניע (שבת 35):

[אינו מוכן דהא כבר תני לה לעיל צב: ומאי קמ"ל תו הכא בצידה יותר מבשאר כל מלאכות? ונ"ל דקמ"ל דאפי' היכא דעיקר הצידה לצוד הצבי בידיו יכול גם כל אחד לצודו, אלא דעבשיו כשצדין אותו להבית ע"י נעילת הדלתות שהן כבידין אין אחד מהם יכול לנעול, מ"מ נקרא זה אינו יכול זה אינו יכול. שפת אמת]

נמי: א"ר ירמיה בר אבא, אמר שמואל, הצד ארי בשבת אפילו תופסו אין זו צידתו, שכסועם משמית והולך אינו חייב, עד שיכניסנו לגורזקי [trap or cage] שלו צית משמר העשוי לו, כמין תיבה:

מהני: יושב האחד על הפתח, ולא מילאהו, יושב השני ומילאהו, השני חייב שהוא גדו,

יושב הראשון על הפתח ומילאהו, ובא השני וישב בצידו [ר"ל לפניו מהראשון, תוך חלל הפתח, וממלא גם הוא הפתח, והוי כמו ב' דלתות, וכשנפתח הראשון עדיין הב' נעול. יבין] אף על פי שעמד הראשון והלך לו הראשון חייב, והשני פטור [פי' ולא אמרינן לשני שיזוז משם כדי שיכרך הצבי. חרושי הר"ן],

אבני חן למסכת שבת

וממאי דפטור ומותר, דקתני סיפא למה זה דומה לנועל את ביתו לשומרו, ונמצא צבי שמור בתוכו,

ואידך [דין השניה מהני תלת], המפיק מורסא בשבת מנקה מורסא, קוטר"א (מוגלה, פצע מלא מוגלה) אם לעשות לה פה בתוספתא חני הכי, אם לקולפה ולעשות לה פה, כדרך שרופאים (של עכשיו. רד"ק) עושין, דמתקן לה פתח חייב משום בונה פתח, או משום מתקן כלי, מה לי לתקן מכה, מה לי לתקן כלי, אם להוציא ממנה לחה של עכשיו, ואינו חושש אם תחזור ותסמס מיד, פטור ומותר, דאין כאן חילוק, ורצון נמי לא גזר זה שבות, משום נערה,

וממאי דפטור ומותר, דתנן מחט של יד ניטלת בשבת ליטול בה את הקוץ והיינו דומיא דלמה, דמנענר ליה, ואינו חושש אם יסתם מיד, וקאמר ניטלת לכתחילה,

מחט של יד היא מחט שמופרין זה בגדים, ומשום דקתני בזההי ושל שק [מחט של שק] לפתוח זה את הדלת, קרי לה להאי מחט של יד,

ואידך [דין השלישית מהני תלת] הצר נחש בשבת, אם מתעסק בו שלא ישכנו פטור, אם לרפואה [לעשות רפואה מארס הנחש snake venom] חייב,

וממאי דפטור ומותר? דתנן [לענין מוקצה, ועיקר הראיה מעקרב] כופין "לפתחילה", ולא שיכבה את הנר, ואשמעינן דכלי ניטל להצלת דבר שאינו ניטל בשבת קערה של חרס על הנר בשביל שלא תאחז בקורה, ועל צואה של קטן, ועל עקרב שלא תישך ואף על גב דממילא מתמיד:

פרק ארבע עשר שמונה שרצים

הא למה שני זה דומה מאחר שנזכר על ידי הראשון לנועל את ביתו לשומרו [לשמור את הבית] ולא לזד, ונמצא צבי שהוא ניזוד כנר [פי' שהיה קשור, ועכשיו הוא] שמור בתוכו, וכן אף על פי שעמד הראשון, אין זה [השני שנשאר] אלא כשומרו לזכר, שהיה לו [שהיה נצוד] מאתמו:

דף ק"ז ע"א

נבמ: אמר רבי אבא, אמר רב חייא בר אשי, אמר רב, נכנסה לו צפור תחת כנפיו תחת כנפי כסותו, ואין יכול לזאת, שנענל צפניו מאליו, וישב ומשמרו קן עד שתחשך ואינו צריך לפתוח לו חלון, דאינו אלא שומר [פי' ולא אסור] ליה מדרבנן מפני שראה כצד, או משום גזירה שמה ציוד לכתחלה, ומיהו אסור ליטול, דבעלי חיים אינם בני מלטול. ריטב"א,

מתניב רב נחמן בר יצחק, [שנינו במשנתנו] ישב הראשון על הפתח ומלאהו, ובא השני וישב בצדו, אף על פי שעמד הראשון והלך לו, הראשון חייב והשני פטור, מאי לאו פטור אבל אסור [הרי שגם שומר אסור לכתחלה, וא"כ גם בנכנסה לו צפור נאמר שיפתח את החלון], [פי' משום גזירה דאמרן. ריטב"א]?

[והגמ' דוחה] לא פטור ומותר [לא פטור ומותר ולא גורין. ריטב"א],

הכי נמי מסתברא [דפטור דמתני' היינו פטור ומותר], מדקתני סיפא למה זה דומה, לנועל את ביתו לשומרו, ונמצא צבי שמור בתוכו דכל אדם עושין קן # ויש מבאן ראייה שמה שבני אדם עושין, זה קובע ההלכה, מכלל דפטור ומותר [פי' משום גזירה דאמרן לא פטור ומותר ולא גורין. ריטב"א], ש"מ,

איכא דאמרי, אמר רב נחמן בר יצחק [פי' בלשון ראשון הקשה, וכאן אמר], אף אנן נמי תנינא [במשנתנו], אף על פי שעמד הראשון והלך לו, הראשון חייב והשני פטור, מאי לאו פטור ומותר,

[והגמ' דוחה את דברי רב נחמן בר יצחק] לא פטור אבל אסור [משום גזירה כמש"כ הריטב"א לעיל],

[אבל הגמ' חוזר לחזק את דברי רנב", דודאי הפי' פטור ומותר] הא מדקתני סיפא הא למה זה דומה, לנועל את ביתו לשומרו, ונמצא צבי שמור בתוכו, מכלל דפטור ומותר, ש"מ,

אמר שמואל [וכן הוא לעיל ג.], כל פטורי דשבת פטור אבל אסור, לבר מהני תלת דפטור ומותר, חדא הא [צידת צבי],

אבני חן למסכת שבת

בראשה אחריו ר' יעקב בר יקר, שהיה רבו המובהק של רש"י. קראו מורי הזקן [סוכה ל"ה:], ובכל מקום שהזכיר רבו סתם כוונתו לר"י בר יקר. לאחר פטירת ר' יעקב בר יקר בשנת 1064, למד אצל רבי יצחק בר יהודה, ואחר כך למד אצל ר' יצחק הלוי בוורמייזא [ביצה כ"ד:]: ואצל חכמי לותר האחרים],

lizard

שמונה שרצים

ויקרא יא כט וזה לכם הממא בשרץ השרץ על־הארץ החלד [mouse or rat] וְהַעֲכָבֵר [weasel, mole, rat] וְהַיָּנָקָה [gecko kind of lizard, porcupine, beaver] וְהַחֲפָח [land crocodile or monitor lizard, chameleon] וְהַלְטָאָה [lizard or wall lizard] וְהַחֲמָט [chameleon, mole, type of lizard].

לפעמים יש כמה דיעות על שרץ מהו, והעתקתי רוב הדעות,

ר' יוחנן בן גורי סבר דשמונה שרצים יש להם עורות, ויהיה נפק"מ לגבי טומאה שלא יטמא בבשר השרץ, ולענין שבת שיהיה חייב על חבלתו, אבל חכמים סוברים שרק ד' מהשמונה יש להם עור, ושאר הד' עורותיהן בבשרן, ושקל וטרי בגמ' אי פליגי רבנן על ריב"ז גם בשבת,

מתני': שמונה שרצים האמורים בתורה המולד והעכנר וגו'

(ויקרא יא), הצדן חייב שצמינו [שצמינן. דס"ה] ניזול, והחובל בהן חייב דיש להן עור, כדמפרש בגמרא, והוא ליה תצורה שאינה חזרת, והוא ליה מולדה דשומט, לוי"ה, לשון אחר, כיון דיש להן עור, נצבע העור צדס הנזכר זו, דחייב משום צינע [לשון שפי' חקונטרס משום נטילת גשמה עיקר, כדפי' בפרק כלל גדול לעיל עה. תוס'],

[ולכן עירב צידה עם חבלה דשניהם חייב משום עורן, שכמו שהחובל חייב משום עורן, כן בצידה חייב משום עורן דלכן מינן ניצד משום שיש להם עור. ראה תוס' ד"ה הצדן],

[לוי"ה. ראה לעיל דף מ. על הגליון דלוי"ה הוא רמז לרבינו יהודה הלוי מחבר ספר הכוזרי. וזה תמוה שלפי חשבון השנים היה ריה"ל צעיר בשנים מרש"י, שרש"י חי בטרואה troyes שבצרפת-אשכנז בשנות 1105-1040 למספרם ורבינו יהודה הלוי נולד בספרד וחי בשנות 1141-1075. ר"י הלוי חיבר ספר הכוזרי.

ובספר שם הגדולים להחיד"א מערכת ל' בסופו כתב לפרש לשון לוי"ה וז"ל לפעמים רש"י בתוך דבריו כותב לוי"ה ובשם הגדולים חלק א' מערכת יו"ד אות ח' כתבתי בשם הרב המופלא ח"ק במהר"ח ו' עמר ז"ל שקיבל דכוונת רש"י ז"ל דפירושו זה הוא מרבו רבינו הלוי [פי' לוי"ה מלשון לוי] ויש מי שאומר כי לוי"ה ר"ת למורנו ורבינו יצחק הלוי.

רש"י למד בישיבה של "חכמי לותר" שיסד ר' גרשום מאור הגולה, ועמד

ושאר שקצים ורמשים כגון מולעת ונחשים [מולעים ומלונות. דס"ה] ועקדנים. ולגמרת הדפוס קשה דהא נחש יש לה עור], החובל בהן פטור דאין להם עור, הצדן לצורך [ושמונה שרצים כיון שיש להם עור, סתם צידתו לצורך עורן, משא"כ בשאר שקצים ורמשים. ראה תוס'] חייב, שלא לצורך פטור דאין צמינו ניזול, והוא מלאכה שאינה נריכה לגופה, ור' שמעון היא כדמוקי לה בגמרא,

חיה ועוף שברשותו, הצדן פטור אם נזן שהי ניזודין ועומדין, והחובל בהן חייב דיש להן עור:

אלו יש להם עור:

ר' יהודה	רבנן	ר' יוחנן ב"ג	
*	*	*	חלד weasel, mole, rat
*	*	*	עכבר rat, mouse
*	*	*	צב toad, ferret, species of lizard
		*	אנקה porcupine, beaver
		*	כח species of lizard, chameleon
*		*	לטאה lizard
		*	חמט snail, chameleon
*	*	*	תנשמת mole, type of lizard

english translation taken from english art scroll gemara

גמ': מודקתני, החובל בהן [בכל השמונה שרצים] חייב, מכלל דאית להו [לכולהו] עור [פי' דעל כרחין הכא מתניתין בדנצד דהם ולא יצא לחוץ, דאי כשיצא לחוץ אפי' בשאר שקצים חייב. ריטב"א], מאן תנא?

ויקרא יא כט וזה לכם הממא בשרץ השרץ על־הארץ החלד וְהַעֲכָבֵר וְהַיָּנָקָה וְהַחֲפָח וְהַלְטָאָה וְהַחֲמָט וְהַתְנַשְּׁמַת: לא אלה הממאים לכם כְּכֹל־הַשָּׂרֵץ כָּל־הַנִּנְעָה בָּהֶם בְּמָקוֹם יִמָּא עַד־הָעֶרֶב:

אמר שמואל, רבי יוחנן בן גורי היא, דתנן, רבי יוחנן בן גורי אומר, [כל ה] שמונה שרצים יש להן עורות [ואין מטמאין כשנן [משום נבילה]. רש"י חולין קכב.]. ופליג אלדדנן, דלמרי צהעור והרוטט, [שארבע השרצים הכתובים בפסוק ל', והא דלא מנה תנשמת עיי"ש חולין קכב: בגמ'] האנקה הכה והלטאה והשומט, עורותיהן מטמאין כעצדה [שכן הוא טומאת שרץ שמתמא רק בנגיעה] כשנן [למיניהו הפסיק הענין. חולין קכב:], אלמא [לרבנן] הני ארבעה לית להו עור,

[יש להן עורות, פי' ודאי לא פליגי במציאות, אלא בהלכה ויש להם עורות חיינו שעורותיהן אינו בבשרן, ואף שהבשר מטמא כמותן עורן אינו מטמא. ועכשיו ס"ד

אבני חן למסכת שבת

דפליגי גם לענין חבלה שרק אלו שיש להם עור יהיה חייב על חבלתם],

רבה בר רב הונא אמר רב, אפילו תימא רבנן, עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי יוחנן בן נורי, אלא לענין טומאה [דלד] יוחנן בן נורי כל עורות של שמנה שרצים אין מטמאין משום נבילה, ולרבנן ארבעה מהשמנה עורותיהן כבשרן],

דכתיב [פ' וכן דורשים רבנן] ויקרא יא לא אלה הפמאים לקם צמר והאנקא והסמ כמי, ודכתיב ה' ימיה דהטמאים לרבות שעורותיהן כבשרן [לאילו הכתובים בפסוק ל'] וכתיב אלה, למעוטי הך דקרא קמא [בפסוק כט]. המולד והעכבר והצב, אבל לענין שבת, אפילו רבנן מודו שיש להם עור,

ולענין שבת לא פליגי [ר' יוחנן בן נורי ורבנן, דאמרת דמשנתנו לדברי הכל הוא], והתניא [בבביתא דשבת], הצד אחד משמנה שרצים האמורים בתורה [בשבת חייב], החובל בהן [בשבת] חייב, דברי רבי יוחנן בן נורי, וחכמים אומרים [לפי הקושיא כאן מדברים חכמים על שבת, אבל לפי התירוץ לא פליגי רבנן על שבת, אלא על טומאה], אין עור אלא

דף ק"ז ע"ב

למה שמנו חכמים נשחטת חולין, אלו שעורותיהן כבשרן, והא דלפי משנתא היא [בדממשך לפרש],

אדרבה למה שמנו חכמים אין להם עור דהא עורותיהן כבשרן קאמרי?

ואמר אביי, הכי קאמר [מוסיף מלת "שלא"], אין עור חלוק מבשר אלא למה "שלא" מנו חכמים אלא לאותן ארבעה שלא מנו חכמים, מולד ועכבר וצב ומגשמת,

אזל האנקא הסמ והלטאה והחומט, אין עורן חלוק מבשרן, ולא היו מצורה, ומכל מקום קשיא לרב [דאמר דבשבת לא פליגי],

[המלים "חלוק מבשר" אינו חידושו של אביי, שכך גם פירשנו בהקושיא, אלא אביי מפרשה ליתר שאת, ועיקר חידושו של אביי הוא מה שמסיים אלא למה שלא מנו חכמים,

ומזה קשיא לרב שאמר אבל לענין שבת אפילו רבנן מודו?]

אמר ליה רבא [מקשה על אוקימתת הברייתא, ומפרש הברייתא באופן אחר שלא תקשה על רב], הא למה שמנו חכמים קאמר ולא עמי מנא זין מנו ללא מנו?

[ודוחה שמה שאומרים חכמים בבביתא דשבת "וחכמים אומרים", לא קאי על שבת דבשבת לא פליגי רבנן על ריב"ג, ולא פליגי אלא לענין טומאה],

אלא אמר רבא [סותר את אוקימתיה דאביי, וכן תפרש את דברי הברייתא], הכי קאמר [ומוסיף בתוך דברי חכמים "מטמא כבשר" ובוה יכולים למעות], אין עור "מטמא כבשר" [בגבלת שרץ] אלא למה שמנו חכמים והכי קאמרי ליה, דקאמרת לענין שבת [גם לרבנן] יש להן [לכל השמונה שרצים] עור, אכל לענין טומאה עורותיהן כבשרן, דאיתרבו מהטמאים, [ש?] אין עור מטמא כבשר, אלא לאותן ארבעה שמנו,

[ומדייק מאוקימתת רבא] מכלל דרבי יוחנן בן נורי, הנך נמי דלא מנו חכמים מטמאין [עור מטמא כבשר] צממיה, והא קתני הסמ גמי טומאה, ר' יוחנן בן נורי אומר, ח' שרצים יש להן עורות דכל שמונה שרצים לר' יוחנן בן נורי יש להן עורות, ולא מטמאין [ואינם מטמאין כבשר]?]

[אמר רב] אדא בר מתנה, תריץ הכי סמי מצרימא "אלא", ומני, וחכמים אומרים, לענין טומאה אין עור למה שמנו חכמים,

ומינה, לרז לא תקשי [דרב אמר דרבנן מודו לענין שבת שיש עור לכל הח' שרצים, ורבנן בבביתא דמיידי בשבת אומרים "אין עור"], דהכי קאמרי ליה [חכמים לר' יוחנן בן נורי], לענין שבת מודינא לך דהחובל בהן חייב, אכל לענין טומאה פליגא [פליגנא עלך. דס"ה], דאין עור לאותן ארבעה שמנו,

[וצ"ע למה פירש זה כאן, הלא זה כבר חיינו מבינין מיד בשמוקי דברי רבנן לענין טומאה?]

ואכתי לענין שבת [מז] לא פליגי, והתניא, הצד אחד מח' שרצים האמורים בתורה, החובל בהן חייב, בשרצים שיש להן עורות לאותן ארבעה שלא מנו, ואיזו היא חבורה שאינה חוזרת, נצטר הדם נאסף ונקשר צמקום אחד אף על פי שלא יצא שז אינו חסר ונצל,

רבי יוחנן בן נורי אומר, ח' שרצים יש להן עורות [הרי דפליגי גם לענין שבת?]

אמר רב אשי [שהת"ק של ברייתא זו אינה חכמים דפליגי על ריב"ג בהעור והרוטב בחולין], מאן ת"ק דהך ממיתא, דאמר צערס שיש להן עורות, דמשמע דיש מהן דפטור רבי יהודה, דאזיל בתר גישתא [ור"י אינו מחלק בין שבת לטומאה], דלענין טומאה לא יליף מאלה הטמאים, אלא מהוא דאית ליה גישתא, שעורו עז ויש לו עור ממם אינו כבשר, ושאינו עז הוי כבשר [ויש חמש מהח' שרצים שיש להם עור עז: החלד, העכבר, הצב, הלמאה, והתנשמת],

והלמאה, משום דעורה עז משוי ליה כמולדה [פ' שר' יהודה סבר שאלו הג' שבפסוק ראשון החלד והעכבר והצב לכן זה נקרא יש להן עור, משום המציאות שעורן עז ולא משום איזה דרשה כרבנן, ולכן גם הלמאה שבפסוק שני הם מוסיפין שיש לה עור משום דעורה עז], צהעור והרוטב, הלכך, לענין שבת נמו, לאו עור הוא, צשלס מהן אנקא וסמ ומומט [ולזה כיוון הת"ק של הברייתא באומרו

אבני חן למסכת שבת

"בשרצים שיש להם עורות",

ורמשים דפרין ורבין, לא פליגי [ואומר רב יוסף דמשנתנו שפיר אתיא כרבנן],

דתנן רבי יהודה אומר, הלטאה כחולדה,

אבל רבנן דהעור והרוטט שמנו הלטאה בהך שעורמיהן כשערן, אלמא דטעמייהו לאו משום עור ולא עור, אלא משום דרשה דקרא, [ולבן] לענין טומאה הוא דפליגי עליה דרבי יוחנן משום קרא לענין טומאה, אכל לענין שבת מודו ליה דודאי עור הן,

אי הכי האי דברי רבי יוחנן בן גורי דקמי דההיא צרימא [דרשבת] דלעיל, לענין שבת, כיון דלא איפלגו רבנן עליה אלא לענין טומאה דברי רבי יוחנן ומחלוקתו מיבעי ליה [פי' דחכמים מודי לריב"ז לענין טומאה, ומה שממשך וחכמים אומרים היינו לענין טומאה]?

[ומתריץ] תני דברי רבי יוחנן בן גורי ומחלוקתו,

leopard

בעא מיניה לוי מרבי, מניין לחבורה שאינה חוזרת ולמילף דההיא דחזרת לאו חבורה היא, כגון הכן דלין לון עור, שנלכד צו הדם, חבורתו חזרת לקדמותה, או מכה קטנה שלא נלכד הדם, דכתיב ירמיה יג כג הַיְחַפֵּץ בְּיָדָיו עוֹר וְנִמְרֹד [leopard] חֲבֵרְבֵרְתָיו, מאי חבבררתיו, אילימא דקאי ריקמי ריקמי [checker, spots] ונמר ממש אמר קרא, שהוא מנומר צגוניס האי ונמר חבבררתיו, נמר גווניו מבעי ליה,

אלא כבושי והאי "נמר" [פי' אין פירושה נמר דהיינו חיה ששמה כן, אלא] לשון תמורה, היהפוך כושי עורו ונמר חבבררתיו, כלומר וימיר חבורת עורו לחזור לקדמותו, שלא יתקשה העור במקום המכה, מה עורו כבושי אינה חוזרת, אף חבורה אינה חוזרת:

[שנינו במשנתנו] ושאר שקצים [ושאר שקצים ורמשים, החובל בהן פטור, הצדן לצורך חייב, שלא לצורך פטור] כו': הא הורגן חייב, מאן תנא? א"ר ירמיה, ר"א היא, דתניא ר"א אומר, ההורג כינה בשבת, כהורג גמול בשבת משום דגדול הוא נקט ליה,

מתקיף לה רב יוסף, עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר, אלא בכינה, דאינה פרה ורבה, אבל שאר שקצים

[וישואל במה פליגי ר"א ורבנן] ושניהם לא למדוה [שימתם לגבי כינה] אלא מאילים אילים מאלמים שנשחטו למלאכת המשכן בשביל עורמיהן, רבי אליעזר [דחייב על הריגת כנים] סבר, כאילים, מה אילים [חייב אם הורגן] שיש בהן נטילת נשמה, אף כל שיש בו נטילת נשמה [וגם כנים יש להם נשמה],

ורבנן סברי, כאילים, מה אילים דפרין ורבין, אף כל דפרה ורבה [ובכללם גם כנים],

א"ל אביי, וכינה אין פרה ורבה, והאמר מר דשמתא קמיימא דמסכת עבודה זרה יושב הקב"ה וזן מקרני ראמים ועד ביצי כינים קא סלקא דעתך כינים קטנים כשיואלים מציהן?

[ומתריץ] מינא הוא דמיקרי ביצי כינים [ואת ביצי כנים אלו זן הקב"ה, אבל ר' אליעזר מיייר בכנים הגילים והם אינם פרין ורבין],

והתניא טפויי [kind of insect] שיוץ הטפויין וצילי כינים, מתניתא היא, ולא ידענא היכא תניא וביצי כינים?

מינא הוא דמיקרי ביצי כינים,

[ומקשה על מה שיש לדייק מהמשנה שההורג שאר שרצים חייב לכולי עלמא] והרי פרעוש [flea] דפרה ורבה, ותניא, הצד פרעוש בשבת ממקום שאינו נילוד ועומד, כגון מעל גצי קרקע, או מצגדיו מצחון רבי אליעזר מחייב, ורבי יהושע פוטר [הרי דפליגי תנאי בשאר שרצים], [וקס"ד דפלוגתיה דר' אליעזר ור' יהושע תליא בדין הריגתו, דר' יהושע סבר דכיון דבחרגיתו פטור לא איפשר ליחייב בצידתו, ור' אליעזר סבר דהריגתו חייב וה"ה לצידתו. ריטב"א]?

אמר רב אשי, צידה אהריגה קרמית, עד כאן לא פליגי רבי אליעזר ור' יהושע, אלא דמר סבר דבר שאין במינו ניצוד חייב, ומר סבר פטור,

אבל לענין הריגה, אפילו רבי יהושע מודה [דהו נטילת נשמה]:

[שנינו במשנתנו] הצדן לצורך חייב [שלא לצורך פטור] וכו':

1. מאן תנא? אמר רב יהודה אמר רב, רבי שמעון היא, דאמר מלאכה שאין צריכה לגופה פטור עליה,

אבני חן למסכת שבת

של חסד ששואבין בו מים: ושחיל. דלי של עץ. הר"ר שמחה זצ"ל דעסויא, ממס, מיחייב משום עוקר דבר מגידולו,

מתיב רב אושעיא, התולש מעציץ נקוב, חייב, ושאינו [משאינו. ד"ס] נקוב פטור משום דלא מחובר בקרקע עולם הוא?

[ומתריץ] התם לאו היינו רביתיה דאין דרך זריעה שם, הכא אכל אלו שאמרנו היינו רביתיה הוא עיקר גידולן:

[שנינו במשנתנו] חיה ועוף [שברשותו, הצדן פטור, והחובל בהן חייב] כו':
אמר רב הונא, כותבין תפילין, על גבי עור של עוף טהור,

אמר רב יוסף, מאי קמ"ל, דאית ליה עור [שעור של עוף דינו כעור], תנינא [שנינו כבר במשנתנו] החובל בהן [בחיה ועוף] חייב?

אמר ליה אב"י [לרב יוסף], טובא קמ"ל, דאי ממתניתין הוה אמינא, כיון דאית ביה ניקבי ניקבי מקום מושב טהה, לא [נכתוב. רש"י] דרמנא אמר וכמנחם כתיבה תמה, שלימה ולא מופסקת,

קמ"ל, כדאמרי במערבא, כל נקב שהדיו עוברת עליו, אינו נקב,

מיתבי [מתיב. ד"ס] רבי זירא, ויקרא א בכנפיו צעולת העוף משמע, שישענו צעוד כנפיו צו, ומקטיר. [ומתחיל דיבור חדש] כנפיו, כל כנפי הגוף צל"ש (צ"ל פל"ש) צל"ש, [כנפים] הם הגדולים, אבל "טוטה" הוא הדקה שהיא צנצר, כמין זמר, שאין לה שרשים קשים, [ודורש חב"ת של בכנפיו] להכשיר את העור לימדך הכתוב, שאינו צריך הפשט, כעולת צהמה שפסל זה את העור, ואי ס"ד עור הוא, היכי מרבי ליה קרא [פי' כיון שבבחימה אינו מקריב את העור, איך נאמר בעוף שהפסוק בא לרבות את העור?]

א"ל אב"י, עור הוא, ורחמנא רבייה,

[צריך להבין מה הה"א ומה המסקנא הלא בקרא כתיב רק "בכנפיו" וכיון שיש לנו לימוד מבחימה שאינו רשאי להקריב את העור מי הכריח אותנו לפרש הרבוי של בכנפיו לרבות את העור?],

איכא דאמרי, א"ר זירא, אף אנן נמי תנינא [שעור העוף נקרא עור, ששנינו בברייתא], בכנפיו לרבות את העור, אי אמרת בשלמא עור הוא, היינו דאיצטריך קרא לרבויה [שהרי בכל מקום אין העור נקרב, ולכן צריך פסוק לרבותה], אלא אי אמרת לאו עור הוא, אמאי איצטריך קרא לרבויה [הרי הוא כבשר העוף שמקריבה],

2. איכא דמתני לה אהא, [ששנינו בברייתא] המפיים מורסא בשבת, אם לעשות לה פה חייב, אם להוציא ממנה לחה מלככה שאינה צריכה לגופה היא, שהפחת היא המלככה, וזה אין צריך להיות כאן פתח מעשיו פטור,

מאן תנא? אמר רב יהודה אמר רב, ר' שמעון היא, דאמר מלאכה שאין צריכה לגופה פטור עליה,

3. ואיכא דמתני לה אהא, הצד נחש בשבת נמי הלידה היא המלככה, וזה אינו צריך ללידה אלא שלא תשכנו, ואם יודע שתעמוד ולא מויקנו לא היה נד, אם מתעסק בו שלא ישכנו פטור, אם לרפואה [לעשות רפואה מארס הנחש snake venom] חייב,

מאן תנא? אמר רב יהודה אמר רב, רבי שמעון היא, דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה, פטור עליה,

אמר שמואל, השולח דג מן הים שהיה ניזול ועומד מצדוד יום, כיון שיבש בו כסלע כחוצץ סלע חייב משום נטילת נשמה, דמו לא חיי,

א"ר יוסי בר אבין ובין סנפיריו [fins]?

אמר רב אשי, לא תימא יבש ממש, אלא אפילו דעבר רירי שנוגעין בו, וחוט הרירין נמשך מן האצבע,

אמר מר בר המדורי אמר שמואל, הושיט ידו למעי בהמה, ודלדל עקק, שהפילמו על ידי דלדול זה עובר שבמיעיה, חייב,

מאי טעמא?

אמר רבא, בר המדורי אסברא לי טעמא דהא מילמא, לאו אמר רב ששת, האי מאן דתלש כשותא [hops] הומל"ן [parasite] מהיזמי והיגי וגדל ממון [צמון. דס"ה] ההזמי, מריס הקרקע שההזמי יונק ממנו מיחייב ואף על פי שאינו מחובר לקרקע, כדאמרין בעלמא (עירוצין כח, ג) מאיירא רבי, משום עוקר דבר מגידולו, הכא נמי [בעקרת העיבור] מיחייב משום עוקר דבר מגידולו,

אמר אב"י, האי מאן דתלש

דף ק"ח ע"א

פיטרא [כמהין ו. דס"ה] פטריות, צול"ן [mushrooms] מאונא # [מאוזן, אבל מרש"י משמע שגורם "מאונגא"] דחצבא פעמים שהוא גדל בשפת הדלי [ובר"ן גרס "בשפת הכל" וכן עיקר דהא בסוכה כח. פירש רש"י ז"ל חצבא. כד

אבני חן למסכת שבת

לקבל פניו],

זיל תהי ליה אקנקניה הריס צו צקנקנו אס יין הוא או החמין, כמו צת מיהא, דאמנר גבי יין נסך (עצודה זרה סו:): [ופרש"י שם בע"ז סו: נקצ נוקצים צמגופת חצית להריס אס היין לצודקו אס יכול להמקיים], כלומר צדקהו אס חס הוא אס לאו,

אזל אשכחיה לרב, א"ל,

1. מניין, שאין כותבין תפילין, אלא על גבי עור בהמה מהורה?

א"ל [רב לקרנא], דכתיב שמות יג למען תהיה תורת ה' בפיך, מן המותר בפיך,

2. מנין לרם שהוא אדום דגבי נדה דס כמי, ומן (נדה יט.) חמשה דמים טמאים צאש, וכולן משום דמראיתן אדומה, אף על גב דשחור מנא צהו, אמרינן [הסם האז. דס"ה] שחור אדום הוא, אלא שלקה?

שנאמר מלכים ב ג כב וַיִּשְׁכְּמוּ בַּבֹּקֶר וַהֲשִׁמּוּ וַרְחָה עַל־הַמַּיִם וַיֵּרְאוּ מוֹ אֵב מְנֻגָּד אֶת־הַמַּיִם אֲדָמִים כְּדָם,

3. מנין למילה שבאותו מקום? נאמר כאן ערלתו, ונאמר להלן ערלתו גבי נטיעה (ויקרא יט), מה להלן דבר שעושה פרי, אף כאן דבר שעושה פרי,

אימא לבו, דכתיב דברים י ומלתם את ערלת לבבכם, אימא אזנו דכתיב ירמיהו ה הנה ערלה אזנכם?

דנין ערלתו תמה צאומיתיה, ערלתו [ערלתו. דס"ה] מערלתו תמה [דכתיב בנטיעה], ואין דנין ערלתו תמה, מערלת שאינה תמה דאין זו אמירה תמה, שאינו מפורש צמוך המירה ערלת מה,

א"ל מאי שמך? קרנא, אמר ליה [ולבן הקפיד עליו ש] הדין צו שלנסותו צא, יהא רעוא [פ' לייטיה, משום דהוה חייש במעיה וזה צערו שעבכו במשאלותיו, ובלא"ה משום חולשא דאורחא נמי לאו אורחא, דאין אדם נתפס על צערו. יעב"ץ] דתיפוק ליה קרנא בעיניה [פ' קרום על העין, ואמר בן מפני ששמו קרנא. חרושי הר"ן, ונפק ליה קרן של בשר בעינו. ר"ה. וכע"ז בב"ב פט.],

לסוף עייליה שמואל [לרב] לביתיה, אוכליה נהמא דשערי כדי לשלש, דרופא היה שמואל, וכסא דהרסנא, ואשקיייה שיכרא, ולא אחוי ליה בית הכסא, כי היכי דלישתלשל שמתוך כך מתפסק

[והגם שהביריתא אומרת "לרבות את העור" אין הפירוש שהוא עור לגבי שום הלכה, אלא רצה לומר שאינו צריך להפשיט את זה שבני אדם קורין אותה עור?]

אמר ליה אביי, לעולם אימא לך לאו עור הוא, ואיצטריך, סד"א [שלא יקריבנה], כיון דאית ביה פירצי פירצי פי היינו נקדינן. דס"ה] מאיס, קמ"ל,

בעא מיניה, מר בריה דרבינא, מרב נחמן בר יצחק, מהו לכתוב תפילין על גבי עור של דג מהור? א"ל אם יבא אליהו ויאמר,

מאי אם יבא אליהו ויאמר הימר ואיסור אין תלוי צו דלא צשמים היא, אימימא [שיאמר] אי דאית ליה [לדג] עור, אי דלית ליה עור, הא חזינן דאית ליה עור,

ועוד התנן, עצמות הדג ו"עורו" [הרי שיש לה עור], מציילין באהל המת לפי שאין מקבלין טומאה, כדמינא צמורת כהנים [פרשת שמיני פרשת ו' הלכה ז']. עור יכול עורות צצים כו' [ויליף התם דעורות שבים לא מקבלי טומאה, ובא רש"י להוסיף שגם עצמות הדג אינם מקבלין טומאה]. ועצמות הדג נמי [אינם מקבלין טומאה], דכלי עץ דמקבלין טומאה מכל מעשה עץ ילפין לה, להציא דבר הצא מן העץ מן הקרנים ומן הטלפים, אצל דגים לא [פ' שיש לימוד מיוחד שעצמות מקבלין טומאה מ"כל מעשה עץ] אבל דגים אינם נכללים בלימוד זה, וכל שאינו מקבל טומאה מוצץ צפני הטומאה, ומשנה זו צמסכת כלים,

אלא אם יבא אליהו ויאמר [אין הכוונה שיאמר מה הדין, אלא יאמר מה המציאות. וראה מהר"ן חיות], אי פסקא זוהמא מיניה [של קודם העיבוד. ריטב"א, ובחדושי הר"ן פירש זוהמת נחש הקדמוני], אי לא פסקא זוהמא מיניה:

שמואל וקרנא, הוו יתבי אגודא [על שפתה] ד"נהר מלכא", חזניהו למיא דקא דלו גליהן מגניהן ועכירי ענין צער, משום צערו, שאף הוא עכור, ומפני שלא היה רוח מנצח, וראה המים נעשין גלין, הדין שלכבוד אדם גדול הוא, והנהר היה משוך מארץ ישראל לצבל,

[ואפילו הכי היו גלים עוכרין עולים מן המים לעשות לו מחיצה שלא ירחוהו כשהוא נפנה, או כשהוא מקנה ומתוך כך וכו'. חרושי הר"ן] וראה שם שלא נראה לו פירוש רש"י ומביא פירוש הר"ח נדפס בנמרות שלנו בעמוד ב' ו"ל וכיון דחוי למיא דעכירי אמר ברעתו אי אפשר דלא שתו מינייהו והוה ברור להו דכל מאן דשתי מהנהו מיא בעידן דעכירי חייש במעיה],

א"ל שמואל לקרנא, גברא רבה קאתי ממערבא, וחייש במעיה, וקא דלו מיא לאקבולי אפיה קמיה לעשות מחיצה סביביו כשהוא נפנה על דופני הספינה שלא יראה גילויו, ענין אחר לקנה, [לא הבנתי אידך יפרש רש"י בן בלשון הגמ', אבל פ' הפשוט שראה שהמים מנבדיהן עצמן לכבודו

אבני חן למסכת שבת

ומתפלל הזבל צמיעו, ומתמוגג כולו,

המותר בפך דאינה ראוייה לאכול, אלא ממיין המותר בפך קאמר, ומה"ט נחורות ועקורות מותרין],

אלא מעתה [כיון דאמרת שיש להם חשיבות שהקב"ה הורגן] יאכלו,

אמר ליה התורה אמרה דברים יד לא תאכלו כל נבלה, ואת אמרת יאכלו?

א"ל קאלום משוזה טעם זה [קאלום בלשון יון טוב, כלומר הודה לדבריו, וא"ל טוב מה שאמרת. ר"ח. וכאן כמלה של שבח והתפעלות. שמי']:

מהני: אין עושין הילמי שלמוייר"א (מי מלח, ציר) [brine ר"ל מי מלח מרובין, שכובשין בהן ירקות לקיום, דאע"ג דמדאורייתא אין עיבוד באוכלין, עכ"פ מדרבנן אסור. יבין] בשבת,

דף ק"ח ע"ב

אבל עושה הוא את מי המלח, וטובל בהן פתו, ונותן לתוך התבשיל מפרש בגמ',

א"ר יוסי, והלא הוא הילמי, בין מרובה ובין מועט ואם המרוצים אסורים אף המועטים אסורים, ואם אלו מותרים אף אלו מותרין, ונגמרא מפרש דלחומרא אמר ר' יוסי דכולן לאיסור, מפני שהוא כמעבד, [ש?]מתקן את האוכל הנמון למוכו כדי שימקיים,

[וא"ת דשפיר קאמר ר' יוסי ומאי מוהר רבנן? וי"ל דסבירא להו שאין לאסור משום מעבד אלא כשעושה כן בדבר העומד להתקיים כמו הכבשים, דהשתא דמי לעיבוד, אבל לצורך אכילה לשעתו לא דמי לעיבוד. תי"ט]

ואלו הן מי מלח המותרין, נותן שמן לכתחלה לתוך המים קודם שיתן המלח, או נותן שמן לתוך המלח במלה קודם שיתן המים, דהשמן מעבד, שאין המלח מתערב יפה עם המים, ומחיש את כחו מהיות מי מלח עזין, אכל לא יתן מים ומלח מחילה, אפילו נותן שמן לזסוף, דכשעה [דמשעה. ר"ן, בכל אופן אין הכוונה על השעה אלא הוא כמו לשון "שעל ידי" שנותן מים ומלח יחד [וכיון שבני אדם יודעין שהם מתערבין יפה] הוא נראה כמעבד:

גמ': מאי קאמר מאי הילמי ומאי מי מלח? א"ר יהודה אמר שמואל, ה"ק אין עושין מי מלח מרובין, אבל עושה הוא מי מלח מועטין:

[שנינו במשנתנו] אמר רבי יוסי והלא הוא הילמי בין מרובין בין מועטין: איבעיא להו, רבי יוסי לאסור או להתיר, הלא דקאמר שניסן שוין, לאסור או להיתר?

אמר רב יהודה, להתיר, מדלא קתני רבי יוסי אסור,

לייט רב ואמר, מאן דמצערין, לא לוקמוה ליה בני, וכן הוה [שלא היו לו בנים אלא שתי בנות. חדושי הר"ן, וראה גזיר ג"ז ע"ב תקבריון חובה לבני, וראה קידושין ל"ט ע"א לא יהיה לו בן וגבר]:

כתנאי, מניין למילה שבאותו מקום, נאמר כאן ערלתו, ונאמר להלן ערלתו, מה להלן דבר שעושה פרי, אף כאן דבר שעושה פרי, דברי ר' יאשיה,

ר' נתן אומר, אינו צריך, הרי הוא אומר בראשית יז וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו, מקום שניכר בין זכרות לנקבות # [וקשה למה לא אמר ר' יאשיה כן, הרי זה ראה מוכרחת?],

ת"ר, כותבין תפילין, על גבי עור בהמה טהורה, ועל גבי עור חיה טהורה, ועל גבי עור נבלות וטרפות שלהן, ונכרכות האגרות בשערן של אלו, ואמר כך מכניסין צדפוסי הקציעה שלהן ונתפרות בגידן,

והלכה למשה מסיני, שהתפילין נכרכות בשערן, ונתפרות בגידן,

אבל אין כותבין, לא על גבי עור בהמה טמאה, ולא על גבי עור חיה טמאה, ואינו צריך לומר על גבי עור נבלה וטרפה שלהן, ואין נכרכין בשערן, ואין נתפרות בגידן,

וזו שאילה שאל ביתוסי אחד את ר' יהושע הגרסי [ראה רש"י עירובין כא: ז"ל הגרסי. שם מקום, ל"א שהיה טומן גריסים] מניין שאין כותבין תפילין על עור בהמה טמאה?

דכתיב שמות יג למען תהיה תורת ה' בפך, מדבר המותר בפך,

אלא מעתה, על גבי עור נבלות וטרפות אל יכתבו [שהרי אינו מותר בפך]?

א"ל [אין בהמה טמאה דומה לנבילות וטרפות, שיש להם מעלה שהקב"ה המיתן], אמשול לך משל, למה"ד דומה, לשני בני אדם שנתחייבו הריגה למלכות, אחד הרגו מלך, ואחד הרגו איספקליטור שר הטעמים שלשון יווי, איזה מהן משובח? הוי אומר זה שהרגו מלך ואלו לקו על ידי צוראן [פ' הטריפה,

אבל ראה מהרש"א דבמלתא דעלמא הוא דאוקמיה להאי בייסותי, ועיקר טעמא דע"כ תורת ה' גו' מן המותר בפך היינו מן מין המותר בפך, דבעור לא שייך

אבני חן למסכת שבת

א"ל רבה, הא מדרקתני סיפא ואלו הן מי מלח המותרין, מכלל דרבי יוסי לאסור?

אלא אמר רבה לאסור, וכן אמר רבי יוחנן לאסור,

תניא נמי הכי, אין עושין מי מלח מרובין, לתת לתוך הכבשין ירק שבושג להתקיים שבתוך ג'סטרסא כלי שבור של חרס, ואינו ראוי לכל משמית כשלם [נעולם. דס"ה], ומקלין אותו לך, אבל עושה הוא מי מלח מועמין, ואוכל בהן פתו ונותן לתוך התבשיל,

א"ר יוסי וכי מפני שהללו מרובין והללו מועמין הללו אסורין והללו מותרין, יאמרו מלאכה מרובה אסורה מלאכה מועמט מותרת? אלא אלו ואלו אסורין הן,

ואלו הן מי מלח המותרין, נותן שמן ומלח, או שמן ומים, ובלבד שלא יתן מים ומלח לכתחלה:

(עזין צנון ואתרוג סימן):

1. תני רבי יהודה בר חביבא, אין עושין מי מלח עזין, מאי מי מלח עזין? רבה ורב יוסף בר אבא דאמרי תרווייהו, כל שהביצה צפה בהן כח המלח מעכבת מלשקוע,

וכמה [כמה אחוז מלח נותן נגד המים]? אמר אביי, תרי תילתי מילחא, ותילתא מיא,

למאי עבדי לה? אמר רבי אבהו, למורייסא של דגים,

2. תני רבי יהודה בר חביבא, אין מולחין צנון וביצה בשבת שלש וארבע חתיכות יחד, שהמלח מעבדן ונעשין קשין, והוי תיקון, רב חזקיה משמיה דאביי [ראב"ו. מנחת יהודה] אמר, צנון אסור, וביצה מותרת,

אמר רב נחמן, מריש הוה מלחנא פוגלא בשבתא. פולגא זנון, אמינא, אפסודי קא מפסדינא ליה, דאמר שמואל פוגלא חורפי מעלי [צנון חזק טוב, והמלח נוטל חריפותו],

כיון דשמענא להא, דכי אתא עולא ואמר, במערבא מלחי כישרי כישרי תלין גבוהים [כלומר. דס"ה] עיגול על עיגול [פ"ב] עשו בחול, שצנון מליח יפה לאבילה, ממלח לא מלחנא שמיס יחד [בשבת], טבולי בשעת אכילה ודאי מטבילנא ואכילנא,

3. תני רבי יהודה בר חביבא, אתרוג צנון וביצה, אילמלא קליפתן החיצונה דביצה היא הסלסון, אלא אידי דתני צהדי אתרוג ולטון קליפה, נקט צה נמי לשון קליפה, אינן יוצאין מבני מעיים לעולם שמתקשרין ומתקשין ונעלין [ראה בחידושי הר"ן שאתרוג וצנון לגרועותא שהן נעצדין ואינן יוצאין, וחלבון ביצה למעלותא שהוא נבלע באיברים ואין נשאר כלום לצאת],

כי אתא רב דימי אמר, מעולם לא טבע גברא בימא דסדום מפני שהמים מלוחין, וכן מליחתן מעכבו מלטצוע, אמר רב יוסף, הפוכה סדום והפוכה מילה דברים האמורים צה הפוכין, גברא הוא דלא טבע, כשורא טבע צממיה!

אמר ליה אביי, לא מיבעיא קאמר, לא מבעיא כשורא דאפילו בכל מימות שבעולם לא טבע, אלא אפילו גברא דטבע בכל מימות שבעולם, בימא דסדום לא טבע,

למאי נפקא מינה, כי הא דרבין הוה שקיל [נפשיה. חידושי הר"ן] ואזיל אחוריה דרבי ירמיה אגודא דימא דסדום, אמר ליה מהו למימשי [לדחון את העין] מהני מיא בשבת מי אסור משום רפואה, דגזיר רבנן בכל רפואות בשבת משום שחיקת סממנין, ואלו מרפאות את העין,

א"ל שפיר דמי דלאו מוכחא מילתא דלרפואה עבדי, [וז] אף על פי שמרפאין שרי, דטעמא דרפואה דאסירא ליתא, אלא גזירה שמה ישחוק סממנין, דדמי לטמיה שהיא אב מלאכה,

מהו למימזין ולמיפתח לשון אין מעמדין את המט (לקמן קנ"ז), עוש עיניו כשהוא רוחץ מהן בשבת, מהו שסגיר ופתח עיניו כדי שיכנס מהן לעין? אמר ליה זו לא שמעתי, כיוצא בה שמעתי דהיכא דמוכחא מילתא דלרפואה עבדי אסור, ומימזין ומפתח נמי מוכחא מילתא,

והא אסודותא דרז דימי, דאמר לא טבע גברא צימא דסדום, נפקא לן מינה הא [ד?] כיון דמלימי טובא מסו, ואסר למימזין ולמפתח,

דאמר ר' זירא, זימנין א"ל משמיה דרב מתנה, זימנין אמר לה משמיה דמר עוקבא שקבל משיהם, ותרזייהו רב מתנה ומר עוקבא משמיה דאבהו דשמואל ולוי אמרין תרמי מילי אמור, חדא משמיה דאבהו דשמואל וחדא משמיה דלוי,

חד אמר או אבהו דשמואל או לוי בן בתוך העין דעמין ופתח אסור דמוכחא מילתא, על גב העין מותר דאמרי לרשיה צעלמא עבדי,

וחד אמר רוק תפל שלא טעם כלום משיעור משנתו [ועבר עליו חלות לילה צמינה. דס"ה] [אפילו] על גב העין אסור דמוכחא מילתא דלרפואה, דאילו לרשיה מאיס, להכי נקט רוק תפל, לפי שהוא חזק ומרפא,

אבני חן למסכת שבת

לו שמקצץ, שרז רעה שורה על היד ומסממו, וכן כולן, יד לחוטם [ראה להלן ברש"י יד לפה או לחוטם מעלה פוליוס דהיינו ריח החוטם והפה] תיקצץ, יד לפה תיקצץ, יד לאוזן תיקצץ, יד לחסודה ריבדל דכסילמל, פלימל"ה (אומל הרופאים) צלעו [vein opened for blood letting] תיקצץ, יד לאמה תיקצץ [ראה ברי"ף ובמהר"י מלוגיל שהאריכו כאן], יד לפי טבעת נקב הרעי, שעגול כטבעת תיקצץ ולא חגע שוב [מהרש"א] צעין אז נאחון קודם נטילה, יד

יד לעין תיקצץ. כלומר המרבה לעסוק בידיו על עניני מרפה אותן ויחלוש אורם שהרי נהיו כאבר מעוק. חסודה. מקום שהקין חרם בורעו שמתעסק בגיד שיצא ממנו הדם וממרס בו. לאמה. מקום המילה, ואע"פ שאסור משום מקשה עצמו הוה נמי מבחיש גופו. טבעת. מוזק התחתוניות והן השנים שבטבעת. יגנית מיבור. פירוש רבינו פרחיה,

דף ק"ט ע"א

לגיגית שמטילין זה שער תיקצץ דלל חגע קודם נטילה שמרית,

יד לעין מסמא קודם נטילה, יד לאוזן מחרשת, יד לפה אז לחוטם מעלה פוליוס ריח החוטם והפה, ולי נראה דיד לאמה, לא לעין שמרית נקט לה, אלא משום דמציא לידי קרי, ונמסכת נדה (יג:) אמרינן זה מקצץ משום האי טעמא, ומשום דמציא זה נמי לטותא דמיקצץ, תנייה נמי גבי הנך, וכן יד לפי טבעת, למשמע זה מדיה, מציאמו לידי מחטוניות,

תניא רבי נתן אומר, בת חורין היא זו הרוח השורה על הידים לפי נטילה [צמ חורין פי' רוח רעה ששורה על גבי העין יש לה כבוד צרוחות, כן חורין צניי אדם, ואינה עוזרת עד ג"פ גס היא נקראת צמ מלך ופוך מעצרה. דס"ה], ומקפדת נטילתה, לנטולה יפה עד שירחוק ידיו שלש פעמים עד שיספוק מים יפה שלש פעמים על ידיו [ובש"ע סימן ד' ס"ק ה' הביא שצריך לשפוך ג' פעמים "בסידורין", וכתב שבספר מעשה רב כתב ד' פעמים, ג"פ להעביר רוח רעה וזהו להעביר המים שנמאן],

[ויאמר עז: רבן שמעון בן גמליאל אומר, מדיחה אשה ידה אחת במים לפי שרז רעה שורה על הלחם הנלקח בידים שלא נטלן שמרית, ונחתנת פת לתנוק, ואינה חוששת. אמרו עליו על שמאי הוקן שלא רצה להאכיל בידו אחת, וגזרו עליו להאכיל בשתי ידים. מאי טעמא? אמר אביי, משום שיבתא ושס השד שצמא],

א"ר יוחנן פוך [eye paint] אס נחמו צעיניו מעביר בת מלך אס היקא לעיניו, ופוסק את הדמעה [אין המדובר על דמעות של בבי, אלא דמעות שנמצאות בעינים, שיוורדים דרך צנור ואם הצנור סתום עיניו של אדם מרדעות, ופוך זה פותח את הצנור], ומרבה שיער בעפעפים [on the eyelids, that are on the edge of the eyelids] וזה מוסף יופי לעיני האדם],

תניא נמי הכי, רבי יוסי אומר פוך מעביר בת מלך, ופוסק את הדמעה, ומרבה שיער בעפעפים,

תסתיים דאבוה דשמואל הוא דאמר, יין בתוך העין אסור, על גב העין מותר, מדאמר שמואל, שורה אדם פיתו בין ונותנו על גב העין בשבת, דשמיעא ליה ממאן, לאו דשמיעא ליה מאבוה,

ולטעמך, הא דאמר שמואל רוק תפל אפילו ע"ג העין אסור, דשמיעא ליה ממאן, אילימא דשמיעא ליה מאבוה, אלא לוי ולא חדא אביר צממיה, והא חדא משמיה חממה, כדאמר, אלא חדא שמיעא ליה מאבוה, וחדא שמיעא ליה מלוי, ולא ידעינן הי מאבוה הי מלוי,

אמר מר עוקבא אמר שמואל, שורה אדם קילורין צממיה. קילורין לחי"א (תחבושת לעינים) צלעו מע"ש, ונותן על גב עיניו בשבת דלדידיה, כיון דלצרכיה לשכוחה מערב שבת איכא היכרה, ואיכא למיגזר, ומאן דחזיניה סבר דחזיה צעלמא היא, דכסבר שהוא יין, ואינו חושש,

בר ליואי הוי קאי קמיה דמר עוקבא, חזייה דהוה מייץ ופתח [סוגר ופותח את עיניו], אמר ליה כולי האי ודאי לא שרא מר שמואל דמוכחא מילמא,

שלח ליה רבי ינאי, למר עוקבא הוה שכיט גבי מר שמואל, ואז צית דין היה צימיו, כדאמרין לעיל (לעיל נה, וצמוד קטן טז.), לישדר לן מר מהנך קילורין דמר שמואל [פי' ששמואל היה רופא, והיה עושה קילורין המועילין ומרפאין],

שלח ליה, שדורי משדרנא לך, דלא תימא צר עין אנא, אלא הכי אמר שמואל, טובה טיפת צונן שחרית [לרחיצת עיניו בבקר בקצת מים צוננים], ורחיצת ידים ורגלים בחמין ערבית, מכל קילורין שבעולם [פירוש שני דברים אלו מועיל מאוד למאירת עינים יותר מכל מיני רפואות שנותנים בעינים],

[שלח ליה שדורי משדרנא לך וכו'] לכאורה משמע כאן שמר עוקבא סובר נגד השתמשות בקילורין, אבל זה קשה שהרי לפני כמה שורות מספרת הגמרא שהוא עצמו היה מייץ ופתח? אלא צ"ל שהוא סבר שאדם ברי טוב לו להתנהג בתרופות טבעיים, אבל מי שכבר חולה ודאי צריך לרפואות ואגב רואין מכאן ששמואל נתן גם העצות הטבעיים, וגם התרופות. וראה בחדש האביב],

תניא נמי הכי, אמר רבי מונא משום רבי יהודה, טובה טיפת צונן למת צעיניו שחרית, ורחיצת ידים ורגלים ערבית נמי מאירה העינים, מכל קילורין שבעולם,

הוא היה אומר ר' מונא, יד לעין שמרית, קודם שיטול ידיו תיקצץ נח

אבני חן למסכת שבת

ואמר מר עוקבא, מי שנגנפה שנשלה ולקמה, לשון פן מגוף (תהלים 68), [ובן הלשון] דס מגפתה (מכשירין פ"ו מ"ח) ידו או רגלו, צומתה ב"ין לשך הדס ואינו חושש,

איבעיא להו חלא [חומין] מאי? אמר רב הלל לרב אשי, כי הוינא בי רב כהנא, אמרי חלא לא,

אמר רבא, והני בני מחווא [ראה לעיל יב. וש"ג], כיון דמפנקי מעונגין הן, וכל דבר שהוא חזק קטם, קשה לנשך וזומתה אפילו חמרא [יין] נמי מסי להו [ואסור בשבת],

רבינא איקלע לבי רב אשי, חזייה דדריכא ליה חמרא ממור דרך לו אנבא דכרעיה על רגלו, וייתיב קא צמית ליה [reduce swelling] בחלא, אמר ליה [רבינא לרב אשי], לא סבר לה מר להא דאמר רב הילל, חלא לא? א"ל גב היד וגב הרגל שאני שמכחו קשה, ומסוכן, ומחללין עליו את השבת,

איכא דאמרי, חזייה דקא צמית ליה בחמרא, אמר ליה לא סבר לה מר להא דאמר רבא, הני בני מחווא כיון דמפנקי אפי' חמרא נמי מסי להו, ומר נמי הא מפנק?

אמר ליה [רב אשי לרבינא], גב היד וגב הרגל שאני, דאמר רב אדא בר מתנה אמר רב, גב היד וגב הרגל הרי הן כמכה של חלל, ומחללין עליהן את השבת,

[ברייטא ראשונה] ת"ר, רוחצים במי גרר ואף על פי שהן מלומין קטם, דרך לרחוץ בהן צחול, ולא מוכחא מילתא דלרפואה היא, במי חמתן [ראה מגילה ב: דשעורא דמיל כמה היו כמחמתן לטבריה], במי עסיא*, ובמי מבריא,

*[במי עסיא. ראה מגילה יח: מעשה בר"מ שהלך לעבר שנה בעסיא, וביבמות קבא. ושוב מעשה בעסיא באחד ששלשלוהו לים ולא עלה בידם אלא רגלו. וב"ק פג. ולא נשתייר מהם אלא אני כאן וכן אחי אבא בעסיא, וחולין מה. התלע כבד שלא זה היה מעשה ועלו עליה בני עסיא ג' רגלים ליבנה לרגל שלישי היתורה להם. ויש גם אסיא באל"ף בב"ב נו. וראה שם בתוס'].

אבל לא בים הגדול לקמן מפרש טעמא, ולא במי משרה ששורין בו פשקן, ואין דרך רחיצה בהן, אלא לרפואה, דמסו, וכן ולא בימה של סדום דמליט טובא, ואין רוחצין בה אלא לרפואה, ומוכחא מילתא, ורמינהו,

[ברייטא שניה] רוחצים במי מבריא, ובים הגדול, אבל לא במי משרה, ולא בימה של סדום, קשיא ים הגדול אים הגדול?

ואמר מר עוקבא אמר שמואל, עלין כך שס העשז אין בהם משום רפואה צאכילתו, להאיר העינים, דלא מסו [ומשמע שהיו בני אדם מאמינים שעשב זה מועיל לרפואה, לכן איצטרך לאשמועין שמותר לאוכלם בשבת],

אמר רב יוסף, כוסברתא אליאנדר"א [coriander] אין בה משום רפואה,

אמר רב ששת, כשות [parasites on shrubs] אין בהן משום רפואה,

אמר רב יוסף, כוסברתא אפילו לדידי דמאור עינים אנא [ראה רש"י פסחים קטז: רב יוסף ורב ששת מאורי עינים היו] קשה לי לכאז העין, אס אוכלנו,

אמר רב ששת, גרגירא [rocket] אורוג"א [גרגר בן החרדל] אפילו לדידי דמאור עינים אנא [ראה גם ברכות נח. דרב ששת סגי נהור הוה] מועלי מעליא לי,

ואמר מר עוקבא אמר שמואל, כל מיני כשות שרו למיכל בשבת, כדתנן צמתנין כל האוכלים אוכל אדם לרפואה, דלא מוכחא מילתא, לבר מטרואא [a kind of cucumber or melon eaten for medicinal purposes] שאין אדם אוכל אלא לרפואה, ומוכחא מילתא,

אמר רב חסדא, שריקא [to paint, paste] טויא [צלי] לשרוק ולטוח שמן וציצים מגולגלין על הצל, כשהוא חם, משתכסה [לכאורה מתפרש היטב אם הביצים הם רכים ולא מבושלים שאז שייך בהם שריקה וטיחה, אבל בכל מקום פירוש של מגולגלים היינו ביצים קשים מבושלים או צלויין, וכאן לא משמע כן, וצריך עיון], שרי וצלנד שלא יהא רותח כדי לנשל, ולא אמרינן דמי למתקן,

פיעפועי ביעי לטרוף ציצים מגולגלין צקערה, אסור דמתחזי כמאן דנעי למשדיניה צקדריה [פ' בקדריה רותחת לבשל. מבי"ג],

דביתהו דזעירי, עבדא ליה לחייא בר אשי [וכ"ה לקמן קמ]. שריקא טויא, ולא אכל, אמרה ליה, לרבך זעירי עברי ליה ואכל, ואת לא אכלת,

זעירי לטעמיה, דאמר זעירי, נותן אדם יין צלול, ומים צלולין לתוך המושמרת שמסניין בה שמרים בשבת, ואינו חושש, אלמא כיון דמשתתי הכי שראוי לשמוחו כמו שהוא צלל סניון, לאו מירי קעביד, הכא נמי כיון דמיתכיל הכי צלל שריקא לאו מירי קעביד,

אבני חן למסכת שבת

להיות נחלים זוחלין עליהן, וכן ליתא צמחיות פרה, אכל פסולין הן לתורת מים חיים, דהכחז קראן מקוה ופסולים, לזבים, ולמצורעים, ולקדש בהן מי חטאת,

מתקיף לה רב נחמן בר יצחק,

דף ק"ט ע"ב

אימור דפליגי [ר' יהודה ור' יוסי] לענין טומאה וטהרה ומשום קרא, לענין שבת דטעמא משום פסול הוא [אי מותר לרחוץ בהם בשבת] מי שמעת להו [וא"כ הדרה קושיא לדוכתא דבבביתא ראשונה אמר שאין רוחצין בים הגדול, ובבביתא השניה אמר שמותר לרחוץ בים הגדול?]

אלא אמר רב נחמן בר יצחק, לא קשיא הא דאישתהי בגויהו [ששורה במים] אסור, דמוכחא מלמא דלפסולא קא מכין, הא דלא אישתהי אלא רחץ וינא מותר,

במאי אוקימתא לבבביתא [בבביתא שניה] דקמי רוחצין, ד דלא אישתהי, אי דלא אישתהי אפילו במי משרה נמי [והא בבביתא שניה אוסר מי משרה],

דהתניא,

[בבביתא ג'] רוחצין במי טבריא, ובמי משרה, ובימה של סדום, ואף על פי שיש לו חממים מאלג"ץ [פצעים, אבעבועות] בראשו, במה דברים אמורים שלא נשתהא צורך המים, דנראה כמיקר בעלמא, אבל נשתהא אסור, [והא דתני לעיל בשני בבביתא שמו טבריה מותר ומיירי גם בנשתהא? במהרש"א תירץ ע"ז שני תירוצים?]

אלא ים הגדול אים הגדול לא קשיא, הא ביפין שבו שכן רוחצין בהן בחול לרחיצה שאינה לרפואה, הא ברעים שבו אין רוחצין, דמוכחא מלמא דלרפואה, ומיירי דלאשתהי,

מי משרה [דבבביתא א' וב' אוסר מי משרה] אמי משרה [דבבביתא ג' מותר] [וה"ה ימה של סדום אימה של סדום אלא דחרא מונייהו נקט. חדושי הר"ן] נמי לא קשיא הך דקמי רוחצין צמי המשרה, אהנך דתני דלעיל, דקמי אכל לא צמי המשרה, הא [בבביתא א' וב'] דאישתהי, הא [בבביתא ג'] דלא אישתהי:

מתני: אין אוכלין איזב-יון בשבת, לפי שאינו מאכל בריאים מפרש בגמרא, שאינו מאכל צריאים, ומוכחא מלמא דלרפואה אכל ליה,

אבל אוכל הוא את יעזר [פאליא קרויט, שממית תולעים שבכבד. יבין] שהרבה אוכלין אותו כשהן צריאין, ושורתא אבוב-רואה [ובמשניות]

א"ר יוחנן, לא קשיא, הא [בבביתא שניה] דקמי רוחצין צמי הגדול ר"מ היא, דמשוי כל הימים כי הדדי, ולא מפליג צין ים הגדול לשאר הימים, ו הא [בבביתא ראשונה] דמי אין רוחצין רבי יהודה היא, דמפליג צין ים הגדול לשאר ימים,

[תימה היכי מרמי הא פלוגתא לפלוגתא דלעיל דמיירי ברפואה. תוס', ודיבור זה שייך לפני הדיבור רבי יוסי],

דתנן, כל הימים [גם אלו שאינם מחוברים לים אוקינוס] במקוה לכל מותר מקוה, ואין להם תורת מעיין, ומה צין מקוה למעיין, המעיין כשר לטבילת זב, והואל פסור מזורע, [דמים חיים הן? לכאורה זה כפל לשון], ולקדש מי חטאת, דכחלוהי מים חיים כמי, צוז כמי (ויקרא טו) ורחץ בשרו במים חיים, צמזרע כמי (ויקרא יד) אל כלי חרס על מים חיים, צמי חטאת כמי (צמדצר יט) מים חיים אל כלי,

ומטהר טמאים הטובלים צמימיו כשהן זוחלין ומקלחים, שהרי זה דרכו של מעיין [ש?] כל עמלן זוחלין הן, ומקוה [אכל מקוה?] שכן מים מכוסין, אם הטביל צמימיו דרך זחילתן, צמקוס קטפרס, אינה טבילה, עד שיהא צמקוס אשצורן שלו קוין [שנקוין. רש"י] ועומדין,

והכי תניא צמורת כהנים, אי מה מעיין מטהר צוחלין, אף מקוה מטהר צוחלין, תלמוד לומר אף מעיין מטהר צוחלין, והמקוה באשצורן,

[?] וזהו פירוש מטהר צוחלין בכל מקום, ואני לא שמעתי כן [פ' אע"פ שלא שמעתי כן מרבתי, אפילו הכי זה פירוש האמיתי. מו"נ],

ואין המקוה כשר לטבילת זב, ולהיית מזורע, ולקדש מי חטאת, וכל הימים כמקוה, שהכחז קראן מקוה,

שנאמר בראשית א ולמקוה המים קרא ימים, דברי ר"מ,

רבי יהודה אומר, ים הגדול כמקוה לא קרא הכחז מקוה אלא לים הגדול, דניה משתעי קרא צמעשה צראשית, שש נקוו כל מי צראשית [ולא אחי לאפוקי כלל אלא שאר ימים קטנים שאינם מחוברים כלל לים אוקינוס, כים כנרת וים המלח וים כספי וכדומה, אבל ים הגדול שבמערב ארץ ישראל, וים פרס, וים המזרחי, וים הצפוני וכדומה וכו'] כולם דינם כים אוקינוס. פרה ח' ח' בבועז עיי"ש],

[לכאורה צריך להבין מאיזה סברה יהיה ים הגדול כמקוה ושאר ימים דינם כמעין? אבל ראה במשנה אחרונה על מסכת פרה פ"ח משנה ח' וז"ל נראה טעמיה דר"מ שהכתוב קראן מקוה, אפילו הם נובעין פסולין מגזרת הכתוב, ור"י נמי אית ליה הך סברא, אלא שמוקי קרא שקראו מקוה בים הגדול לבר ולא בשאר ימים],

ולא נאמר ימים צלשון צדים, אלא שיש בו מיני ימים הרבה מפני שמעורבין צו מיני ימים הרבה, שכל הנחלים הולכים אל הים,

רבי יוסי אומר, כל הימים מטהרין בזוחלין וים הגדול מותר מעיין (מים זוחלין. ר' רע"ב במשנ' פרה) עליהן, לענין שהם מטהרין צוחלין, מפני שדך

אבני חן למסכת שבת

אבוב-רועה, shepards flute בן קוראין למשקה],

ממאי הויא החולי? מאומצא [מאבילת] נשר נגמלים, ומיא אליבא ריקנא קודם אכילה,

כל האוכלין אוכל אדם לרפואה, וכל המשקין שותה,

ומבישרא שמנא, אליבא ריקנא,

ומבישרא דתורא, אליבא ריקנא,

מאמגוזא [מאבילת אגוזים. וראה רש"ל], אליבא ריקנא,

ומגירי דרוביא לולצי מילתן [stems of fenugreek], כעין לולצי גפנים. רוציא מילתן פינגר"י (מילצה), אליבא ריקנא,

ומשתי מיא אבתריה האוכל אחד מאלו קודם אכילה, ושומא אחריו מים,

ואי לא אי לית ליה פומנק, אי נמי אכליה ולא איתמי ליבלע תחלי [cress] שחלי, כריש"ן (שחליס) חיוורתא [לבנים] שלא בישלו כל צרכן. ערוך],

ואי לא [ואם גם שחלים אין לו, ולא נתרפא], ליתבי בתעניתא, וליתי בישרא שמנא, ולישרי אגומרי, ולימין גרמא יחא מוצץ אצר יפה מאותו נשר, וימץ שמנו בפיו, וליגמץ חלא [חומץ],

ואיכא דאמרי חלא לא, משום דקשי לכבדא,

ואי לא לייתי גורדא קליפה גרודה דאסינתא מן הסנה, דגרידא [שנגרד] מעילאי לתתאי שמה גרודה מלמעלה למטה, ולא מתתאי לעילאי, דילמא נפקא המולעיס [שבכבד] אידי פומיה דך פיו,

ולישלקה [ויבשל את גרדת הסנה] בשיכרא, בי שיכבי צין השמשות, נמשכטא דשמש, לשון אחר בי שצבי צבית אחד משכניו, שלא ירית הוא הריס, שהוא קשה לו, ולמחר נסכרינון לנקבין ידיה יסמוס נחיריו שלא ירית, לשון אחר יסמוס נחיריו ונקבי אזניו, שלא ילא כח המשקה מגופו ולישתי,

וכי מפני [בשנפנה לעשות צרכיו], מפני אפשיחא [stripped, torn, split] דדקלא מקום שנפשמ הדקל, אישכנעקי"ר (לשבור, לחרוך ענפים):

[שנינו במשנתנו] ושותין אבוברואה: מאי אבוברואה? חומטריא, מאי חומטריא? חומרא יחידאה עץ הגדל יחיד בלא ענף [וכיון שהמושנה אומר שמוותר לשתותו, צריך לפרש שהיו שורין או מבשלים החומטריא ושותין מימיו. וראה במ"ג],

למאי עבדי לה? לגילויא מי ששמה מים מגולין,

חזין ממי דקלים מפרש נגמר] הוא מעין ידוע שמים שלה משלשלין [לשותן. יבין], ובוש עיקרין משקה שמתשין למוכו עיקרי ירקות וצממים, ונגמר מפרש ליה [וראה להלן ברש"י על הגמ' דף קי סוף ע"ב שבוש עיקרין היינו שנעשה על ידה עקר], מפני שהן לירוקה חולי של ירקון [jaundice], ואינו מאכל כריאים,

אבל שותה הוא מי דקלים לצמאו אם אינו חולה, וסך שמן עיקרין שלא לרפואה:

נב: אמר רב יוסף, אוזב דאורייתא, שהוכשר להזה, הוא שקורין אברתה בר המג, אויב-יון דמתימין, הוא שקורין אברתה בר הינג ויש מרבותי מפרשים בר המג שגדל במקום גמי, בר הינג שגדל צין ההגיס [פי' קוצים], רונ"ץ (שיח קוצני בעל ענפים ארוכים),

עולא אמר, אוזב דאורייתא הוא מרוא חיורא נלע"ז שלוי"א (אחד במיני המנטה) [נענע] [mint],

עולא איקלע לבי רב שמואל בר יהודה, אייתו לקמיה מרוא חיורא, אמר היינו אוזב דכתיב באורייתא,

רב פפי אמר שומ'שוק הוא אוזב דאורייתא,

אמר רב ירמיה מדיפתי, כוותיה דרב פפי מסתברא, דתנן מצות אוזב שלשה קלחין דאגודה כתיב, ואין אגודה פחות משלשה, ובהן שלשה גבעולין ככל קלח שלשה גבעולין, קנים דקים כעין של קנזוס [ראה בסוכה ג'. פרש"י גבעול לכל קלח, גבעול הוא קנה האמצעי שהורע בראשו כקנזוס ופשתן. וראה ד"ס, ורש"ש], ושומ'שוק הוא דמשתכחא הכי,

למאי אכלי ליה? לקוקאיני מולעים שצנני מעים,

במאי אכלי ליה, בשבע תמרי אוכמתא [תמרים שחורים],

ממאי הויא [מה מבאי את תולעים אלו]? מקימחא דשערי [מאבילת קמח שעורים] (במנא) דחליף עליה ארבעין יומין משנטמן:

[שנינו במשנתנו] אבל אוכל הוא את יועור: מאי יועור? פו' תַּנְק נלע"ז פולא"ל (ממיני המרורה) [פאליא קרויט, שממית תולעים שבכבד. יבין], למאי אכלי לה לארקתא מולעים שצננד,

במאי אכלי לה, בשבע תמרי חיוורתא [תמרים לבנים],

אבני חן למסכת שבת

אם נכנס נחש לתוך אשה

1. **האי מאן דבלע חייויא** [נחש], **לוכליה כשותא** [ראה לעיל קו: רש"י ד"ה כשותא] **במילחא**, **ולירהטיה** [ויריין] **תלתא מילי**,

רבי שימי בר אשי, חזייה לההוא גברא, דבלע חייויא, אידמי ליה [רבי שימי עשה את עצמו לאדם זה] **כפרשא** [like a horseman] [פי' כגבר אלם והשתלט עליו והכריחו שיאכל הכשותא ושיריין] מופסו ומייסרו, שהפחד והמרוצה והכשות ממשין כמו ומחמס, ומת הנחש כמוכו, **אוכליה כשותא במילחא**, **וארהטיה קמיה תלתא מילי**, **ונפק מיניה גובי גובי** [מחיות מחיות ילא הנחש ממנו. גובי טרונגוץ (חתיכות, קטעים) בלעו],

איכא דאמרי, רבי שימי בר אשי [עצמו] בלע חייויא, אתא אליהו אידמי ליה **כפרשא**, **אוכליה כשותא במילחא**, **וארהטיה קמיה תלתא מילי**, **ונפק מיניה גובי גובי**,

2. **האי מאן דטרקיה נשכו חייויא**, **ליתי עוברא דחמורא חירותא** עובר הנמלא צמעי ממורה לצנה [צריך לפרש שיקרע את החמור ויוציא ולדה, ותמות אמה] **וליקרעיה** # [ויקרע את אמה], **ולותביה עילויה** [פי' וישם העובר על האיש הנשך] **והני מילי דלא אישתכח האס טרפה** [ולכן צריך לקרוע את אמה לראות אם היא טריפה, דאל"ה יוציא חולד ויניח את אמה לחיות],

3. **ההוא**

דף ק"י ע"א

בר קשא ממונה למלך, וישראל היה דפומבדיתא, דטרקיה חייויא, **הוה תליסר** [מספר שלשה עשר על פי רוב הוא גזומא. ראה מש"כ בפסחים קיט, וכן ראה מש"כ רש"י לקמן קיט]. **חמורי חירותא בפומבדיתא**, קרעינהו לכולהו ואישתכחו טריפה,

הואי חדא [היה עוד חמור לבן] **בההוא גיסא דפומבדיתא**, **עד דאזלי מייתי לה** [עד שהלכו להביאה], **אכלה אריה**,

אמר להו אביי [שאביי היה הראש ישיבה בפומבדיתא ובאו וסיפרו לו המעשה והוא אמר להם] **דילמא חייויא דרבנן טרקיה** שעצר על נידוי חכמים דלית ליה **אסותא** ונחש טעשו על כך אין לו רפואה, לפיכך לא נמלא לו רפואה, **דכתיב קהלת י ופורץ גדר ישכנו נחש**,

אמרו ליה, אין רבי [אין רבינו, כך היה] **אזלינן** [תלמידיו אמרו לו שאכן בר קשה זה הוא עבר על תקנה שתיקן רבי יצחק בר ביסנא], **דכי נח נפשיה דרב[ה]**. **יעב[ין]**, **גור רב יצחק בר ביסנא** שהיו ממעטים משמחה [נשמחה. ד"ס]

ואי לא, **ליתי חמשא כלילי וורדין**, **וחמשא כוסתא כוסת** **דשיכרא**, **ונישלוקינהו בהרי הדדי**, **עד דקיימא אאנפקא** שיעמדו על מדה מחזקת אנפק, והיא רביעית הלוג, כדאמרינן בחזקת הבתים (בבא בתרא נח:): **ונישתי**,

אימיה דרב אחדבוי בר אמי, **עבדה ליה לההוא גברא** [ששתה מים מגולין] **חד כלילא**, **וחד כוסתא דשיכרא**, **שלקה ואישקיתיה**, **ושגרא תנורא** הסיקה תנור וגרפתיה מגחלים, שיטטן קסת ואותביתיה לבינתא בגוויה [פי' והושיכו לביתה לתוך התנור כדי] **שישז עליה ולא יסוב אנפק מיניה**, **הקיא הארס שבלע כהוצא ירקא הוצא עליה של לולב**,

רב אויא אמר, רביעתא [רביעית הלוג] **דחלבא**, **מעיוא חירותא** [פי' למי שאין לו אבובוראה או שלא הועיל לו, והוא שתה מים מגולין, ישתה רביעית חלב מעו לבן],

רב הונא בר יהודה אמר, לייתי אתרוגא חליתא ממוק, **ולחייקיה לגייה**, **ימקוק כמוכו מקק**, **ולימלייה דובשא**, **ולותבה בי מיללי דנורא** מניחו על גבי גחלים לנחשת, שימבשל האתרוג בדבש, **וליכליה**,

רבי חנינא אמר, [הרפואה לשותת] **מי רגלים בני ארבעים יום** [ראה לעיל ז:]. **שעברו עליהם ארבעים יום**, **לשון אחר של מניין בן ארבעים יום**, [לוקחים כמנהג] **ברזינא לזיבורא** כוס קטן מאד, ושמו ברינא, מאותן מי רגלים שומין למי שנשכמו זרעה, וממרפא, **רביעאה לעקרבה** רביעית לוג למי שעקלו עקרב, **פלגא ריבעא** חצי לוג לגילויא, **ריבעא לוג אפילו לכשפים מעלו**,

אמר רבי יוחנן, אניגרין [סמס אניגרין מי שלק מדין water of cooked spinach beets, כדאמרינן (ברכות לה:)] **אניגרין מיא דסילקא**, **ואבנגר מיס שנשלך בהם צנגרי**, **מין עשז ששמו צנגרי** [צנגרי. ד"ס], **ותירייקה ומירייקי כרי** [balsam], **מעלו בין לגילויא בין לכשפים**, **ראה רא"ש פסחים פ"ג הל' ד' בשם רב** **האי גאון על מריא"ק שמערבין בו חמין** **יבש שחוק עם בשר אפעה** viper, snake. **ע"פ אנגלי"ש א"ס**,

בעניני נחש:

אם בלע נחש

אם נשכו נחש יקה עובר של חמור לבן

אם עבר על נידוי דרבנן אין לו רפואה אם נשכו נחש

אם כרך עליו נחש

אם נחש כועס עליו ורודף אחריו

אם נחש רץ אחריו

נחש שרץ אחר אשה איך יודעים אם דעת הנחש עליה

אבני חן למסכת שבת

ואי לא, ליעבר נהרא,

ובליליא לותביה לפוריא אארבעה חביתא שלא יעלה אליו מהר, ולא יריח ריחו, וניגני כי כוכבי צמקוס גלוי, שלא יעלה דרך הגג, ופיל עזמו עליו,

ולייטי ד' שונרי [ויביא ארבעה חתולים] וליסרינהו [ויקשרם] בארבעה כרעי דפורייה [בארבעה רגלי מטה], וליתי שחפי ענפים וקסמים וכל דבר המקשקש זה בזה, ומשמיע קול [ש. דס"ה] כשיעצור עליהן, (ו. דס"ה) ירגשו החמולים ואלכלוהו ולישדי התם, דכי שמע קלי, אכלי ליה,

6. האי מאן דרהיט אבתריה [מי שנחש רץ אחריו], לירחיט בי חליתא בין החולות, שאין נחש יכול לרוץ שם, ויחזור לאחוריו,

7. האי איתתא, דחזיא חיויא, ולא ידעה אי יהיב דעתיה עילוה למאות משמש, אי לא יהיב דעתיה עילוה, תשלח מאנה מפשט בגדיה ונשדייה קמיה ומשליכס לפניה, אי מכרך בהו, דעתיה עילוה, ואי לא לא יהיב דעתיה עילוה,

מאי תקנתה אי יהיב דעתיה עלה, תשמש קמיה עם צעלה, ומתגנה בפניו,

איכא דאמרי כ"ש דתקוף ליה יצריה, אלא תשקול ממוזיה ומטופרה [משערה ומצפרניה] ותשדי ביה ומרק ציה [צו. דס"ה], ותימא דישתנא אנא דך נשים לי, ולחש בעלמא הוא,

8. האי איתתא, דעייל בה חיויא כשהוא מאכ לה ננכס כולו צאמו מקום, ליפסעה יפסקו [יפסקו. דס"ה] את רגליה זה מזה [זו מזו. דס"ה], ולתבוה [וליתבוה. דס"ה] [יושיבו אותה] אתרתי חביתא מקלמה על זו ומקלמה על זו, כדי שיפחם רחמה,

וליתי [ויביאו] בישרא שמנה, ולישדי אגומרי כי היכי דניסלק ריחא, וליתי אגנא דתחלי [cress] כל מלא שחליים, וחמרא ריחתנא שיש לו ריח טוב, ולותבו התם על גבי קרקע, תחת מושבה, וליטרוקינהו [ויערב] היין והשחליים בהדי הדדי כדי שיעלה הריח,

ולניקוט [ותקח האשה] צבתא איטנלייז [מלקחיים] בידה, דכי מירח [הנחש] ריחא, נפיק ואתי [יוצא ובא],

ולישקליה, וליקלייה בנורא [פי' כשיצא הנחש מפני הריח יתפוס אותו עם הצבת וישרפנו] דאי לא קלי ליה הדר עילוה [יחזור עליה]:

אומה שנה דליכא דלימטייה ולא יהא אדם מציא [הדם] וגידמי [וענפי דקל] לבי הילולא [במבלא] שהיו רגילים להציא הדם וענפי דקלים לשמוח [ולרקד. דס"ה] לפני החתן והכלה, וכשמציאים אותן לפניהם, מקשקשים לפניהם בשוק בצואס, בצופים וזוגין, טבלא אשקליט"א (פעמון קטן), וגזר שלא יקשקשו לפניהם עוד,

[ובערוך פי' בטבלא [איין שפיעל אונסטרימענט] קשקש לו בוזג. וברשעסטרו פי' , [with bells]

ואזל איהו, אממי [והלך הוא בר קשא והביא] אסא וגידמי לבי הילולא במבלא, טרקיה חיויא ומית,

רש"י	ערוך	כ"י מינכן	וילסחוף
יהפוך הסל על ראש הנחש	יהפוך הסל על ראשו [קאי על הסל]	ליחסוף	וילסחוף
ילדד הסל מעט מעט לצד הנחש, ויבדיל צו הנחש מצדו, שיעלה על הסל		וליהדקיה דהיינו חלוקה ופירוד שיפירד ויסיר הנחש מעליו	ויהדקיה

4. האי מאן דכרכיה חיויא [שכרך נחש עליו], לינחות למיא [יורד לתוך המים], וליסחוף [יהפוך. בערוך ערך סחף פי' [איבער שטירענן], אבל בכ"י מינכן הגירסא וליחסוף] דיקולא קל ארישא ארישיה דמיוה, למעלה מראשו,

[אבל הערוך מפרש שקאי על הסל, שיהפוך הסל על ראשו, שראש הסל יהיה למטה ומפרש הגמ' כאן, פי' ישלשל דיקולא בראשו למטה [פי' יהפוך הדקל] בגופו [עד מקום שהנחש שם] עד שיעלה הנחש על הדיקולא].

וליהדקיה [בכ"י מינכן הגירסא וליהדקיה, פי' מלשון חדק [שפאל"ט split], דהיינו חלוקה ופירוד שיפירד ויסיר הנחש מעליו] מיניה יוריד [ילדד. דס"ה] הסל מעט מעט לצד הנחש, ויבדיל צו הנחש מצדו, שיעלה על הסל, שאם אוחזו צידו או מנתקו צמזקה יכעס וישכנו, [וליהדקיה מיניה, לשון חדק פירושה חידוק, לחבר בכח, אבל כאן שאמר וליהדקיה מיניה צריך לפרש שפירושה להפך, שיסירו ויפרדנו בכח],

וכי סליק עילויה הנחש על הסל, ימהר לישדיה למיא [ישליך את הנחש לתוך המים], וליסלוק וליתי [ויעלה מן המים ויבוא] ויצמח לו,

5. האי מאן דמוקיני ביה חיויא כועס ורודף אחריו, ומריח ריח פעמיו ורודפו, אי איכא חבריה בהדיה, לירכביה [חבירו ירכיב אותו] ארבע גרמידי שיפסקו עקבי פעמיו, ולא יוכל להריחם,

ואי לא, לישואר נגרא מריץ של מים ידלוג,

אבני חן למסכת שבת

החולי, תילתא שערי [שליש הוא מקמח שעורים], ותילתא קורטמי כרכוס [safflower, bastard saffron], ותילתא מילחא,

רב פפא אמר, תילתא חיטי [והולק על רב יוסף שאמר שערי], ותילתא קורטמי, ותילתא מילחא (וכמונא), וסימניך [וסימנו של ר' יוסף] סיסאני כלי שנותנין צו תמרים, כדאמרין צעלמא (צבא מניעא סז:). ואי אגבהינהו צסימי קננהו, וסימניך דלא תחליף שמעתתא, שם כלי זה יהא לך סימן, שיש צו שני סמנין, רב יוסף אמר שערי,

ושתי להו בין דבחא לעצרתא צין פסח לעגרת [ראה לקמן קמז: בולחו שקייני מדיבחה ועד עצרתא מעלי], דקמיט עזור מרפי ליה, ודרפי קמיט ליה [בעי"ז בפסחים בריש פרק אלו עוברין]:

[שנינו במשנתנו] וכו' עקרי: מאי כוס עקרי?

אמר ר' יוחנן, לייתי מתקל זוזא [משקל זוז], קומא אלכסנדריא שרף אילנות של אלכסנדריא, ומתקל זוזא גביא גילא אלז"ס (אלוס) צלנו [הוא עפר לכן שצוועין צו. דס"ה],

בורכמא רישקא - crocus

ומתקל זוזא, בורכמא רישקא כרכוס של גן, קרו"ג אורינגט"ל (כרכוס), הגדל צננים [garden crocus. crocus = a garden plant with showy variously colored flowers],

ולישחקינהו [כל שלשה מינים אלו] בהדי הדדי [אבל אינו מערב אותם, שהרי לירקונא אומר לקמיה ששותה רק משני מינין],

לזבה [שאין דמה פוסקת], [תשתה] תלתא [כל הג' מינין] בחמרא, ולא מיעקרא אינה נעקרת מליד, לפי שהיין מפיג חזקן של סמנים [של יין] לה, אבל מ"מ עדיין מועיל לה [ומתרפאה מן החולי],

לירקונא [געלבוזכט jaundice], תרין מינייהו [וכיון שלא פירש איזו השנים, מסתבר שאיזה מן השנים שירצה] לישמי בשיכרא חסו רפואתו ומיעקר מלהוליד,

1. לזבה הנך תלמא מיני לישקיה צממא [לאשה שזב דמה יותר מדאי] תלתא בחמרא [ישקה אותה כל השלשה מינין מעורבין עם יין] ולא מיעקרא, [האי 7. דס"ה] הדך נקט ליה, משום הנך רפואות דנקט ואזיל,

2. כולהו לא מעלי אלא לזבה [פי' ולא קאי על חולי ירקון] ואי לא, לייתי תלתא

[שנינו במשנתנו] כל האוכלין [אוכל אדם לרפואה, וכל המשקין שותה] כו': כל האוכלין לאיתויי מאי?

לאיתויי טחול [spleen] [של בהמה] לשיניים ואף על פי שקשה לזני מעיים, וברשינין [the beans of a species of vine, probably the horse-bean (which is rarely used as human food)] לבני מעיים ואף על פי שקשה לשינים, כדאמרין צנרכוס (מד:), סלקא דעתך אמינא, כיון שקשים לאדם לאו אורחיה למיכלניהו, אי לאו לרפואה שיש צהס, ומוכתא מילתא ונימסר קא משמע לן,

כל המשקין לאיתויי מאי?

לאיתויי מי צלפין [caper bush juice] [ראה ברכות לו:]. בחומצין פרי של לנף, קפריי"ר,

א"ל רבינא לרבא מהו לשותות מי רגלים בשבת? א"ל תנינא, כל המשקין שותה, ומי רגלים לא שתו אינשי:

[משמע הא בחול מותר לחולה שאין בו סכנה, ואם נפל לתוך התבשיל התבשיל מותר, מרדכי, וכן פסק בשו"ע או"ח סימן תס"ו סעיף ה' [לזני המין דמחמיץ, אבל אינו נאסר באכילה בשביל המי רגלים], ויש לפרש דקאי על הגהר שנקרא מי רגלים עיין בכריתות בבאר שבע דף ו'. קרבן נתנאל אות ל', וזה לשון הבאר שבע שם כתב הכלבו יש מפרשים מי רגלים מעין אחד הוא ששמו מי רגלים ואי אפשר לומר מי רגלים ממש חלילה, שלא עלה על לב אדם לשרות בהן סמני הקטורת. ע"כ [לשון הכלבו]. ואני אומר אלו המפרשים ירדו אל מעין וכו' וממילא הנך מי רגלים דהכא בפסוק הקטורת איירי נמי במי רגלים ממש],

[שנינו במשנתנו] חוץ ממי דקלים: תנא, חוץ ממי דקרים, מאן דתנא מי דקרים, שהם דוקרים את המרה, ומאן דאמר מי דקלים, שיוצאין מן שני דקלי,

מאי מי דקלים? אמר רבה בר ברונא, תרתי דקלים נטיעות, [1]מין תמרים [הוא. דס"ה] שנקרא צלשון ארמי תלז"י איכא במערבא, ונפקא עינא דמאי מבינייהו, כסא קמא דשמו מהנהו מיל מרפי זבל צצמעים [צצמעיז ממעך ומרפא. דס"ה] צמקת, איך קוס שני משלשל מאד, ואיך כי היכי דעיילי צלוליס הכי נפקי שצמקין [שצמקין. רש"ש] המעיים מן הרע, מראשונים,

אמר עולא, לדידי שתי שיכרא דבבלאי, ומעלי מינייהו [שעולא היה בא לבבל הרבה, ויש אומרים שבא בשליחות הישיבות שבארץ ישראל לקבץ כסף, והמו דקלים שבארץ ישראל שגר שם לא הועילו לו, אלא השכר של בבל], והוא דלא רגיל ביה למשמי שיכרא, כד עברו ארבעין יומין [שלא שמה ממנו. חידושי הר"ן],

רב יוסף אמר, זיתום המצרי הוא מי דקרים, ועל שם שדוקרים את

אבני חן למסכת שבת

גומא זו ולותבה אהא יושיצוה על זו, ולוקמה מהא, ולותבה אהא, ואכל חדא וחדא ועל כל עמידה לימא לה, קום מזוביך,

דף ק"י ע"ב

9. ואי לא, ליתי סמידא קממא דסמידא קממא סולת וליסבה יסוכי אומה ממנו מפלגא לתתאי [מחציה ולמטה, אולי הכוונה על מקום הויבה], ולימא לה קום מזוביך,

10. ואי לא, ליתי ביעתא דנעמיתא צת היענה וליקלי, וליסבה בשחקי דכיתנא בקייטא, ובשחקי דעמר גופנא בסיתוא,

11. ואי לא, ליפתח לה חביתא דחמרא לשמה כלומר יין הרצה תשפה תמיד,

12. ואי לא, לנקיט שערתא שעורה, דמשתכחת בכפותא הנמנחת בגללי, דכודנא חירורא פרדה לצנה,

אי נקטה לה צידה חד יומא פסקה מוזהה תרי יומא, אית דגרס נקטה חדא יומא, גרעין אחד חד יומא, פסקה תרי יומי, ואי נקטה תרי יומי פסקה תלתא יומי, ואי נקטה תלתא יומי, פסקה לעולם:

1. לירקנא דאמנן לעיל קומא, וגציא גילא, וכורכמא תרין בשיכרא, ומעיקר,

2. ואי לא דלית ליה, אי נמי עציז ולא אהני, ליתתי רישא דשיכומא ראש דג ששמו שיכומא, דמילחא שהוא מלוח, ולישלוך בשיכרא [ויבשל אותה בשכר] ולישתי,

3. ואי לא, ליתתי מוניני [brine] דקמצי ציר חגבים,

4. ואי ליכא מוניני דקמצי, ליתתי מוניני דנקירי [שאין בציר שום ארבה כלומר מנקורי ערוך מעוני. גליון, אבל רש"י לא פירש כן] מין עופות קטנים, וליעיליה לבי בני [לאדם זה שיש לו חולי ירקון יבניסו אותו לבית המרחץ], ולישפייה יספספואו צו,

ואי ליכא בי בני, לוקמיה בין תנורא לגודא צין תנור וכותל, צמקוס חס, שזיע וילא החולי,

אמר רבי יוחנן, הרוצה שיחממנו ליה [לחולה כדי שיזיע], יקנחנו [יקחנו. ד"ס] בסדינו יעטפנו בסדינו יפה, או צסדין של חולה אחר של חולי זה,

רב אחא בר יוסף חש ביה, עבר ליה רב כהנא רפואה זו של סדין, ואיתסי [ונתרפא],

5. ואי לא, ליתי תלתא קפיזי [כלי מחזיק שלשה לוגין. רש"י בראש

קפיזי כלי מחזיק שלשה לוגין [פי' דקפו הוא לשון לוג, ותלתא קפיזי הוא כלי מחזיק ג' לוג, אבל בערוך פירש קפו לשון "מדה"], שמכי צללים פרסאי גדולים הם, ונישלוך בחמרא, ונשקיה [וישקה בה את האשה], ונימא לה, קום מזוביך חדלי מוציך, כמו ויעמוד השמן (מלכים ד ז),

3. ואי לא, לותבה [ישיב את האשה] אפרשת דרכים, ולינקמה [ותחזיק האשה] כסא דחמרא בידה, וליתי איניש מאחורה, וליבעתה יבעתה צלי ידיעתה פתאום, ולימא לה קום מזוביך,

כמון - cumin seeds

4. ואי לא, ליתי [יביא] בונא מלל אגרוף דכמונא, ובונא דמוריקא כרכס [saffron], ובונא דשביליתא תלתן פנגרי"ג (חילצה) [fenugreek], ונישלוך [ויבשל אותם] בחמרא, ונשקיה, ונימא לה קום מזוביך,

5. ואי לא, ליתי שיתין שיעי דדנא מגופת מצית [של חרס], ולשפיה לנשטורו צמים [ר"ל ישפספואה [פי' לגופה של הובת] בהני שיעי דדנא אחר שישטורו אותם במים והטיט שלהם יתרכך. ממ"ג, וראה להלן ד"ה ולשייפה שפרש"י יספספואו צו], ולימא לה קום מזוביך,

[וזה אינו דומה לעצות דלעיל, שהם מעין רפואה, אבל זו היא ענין סגולה, שבא לרמוז, שכמו המנופה סותם את החבית, כן אשה זו תפסיק ויבתה],

6. ואי לא, ליתי פשמינא עשז שאינו גדל צקומה, אלל הולך ופשט [ונפשט. דס"ה] על גבי קרקע, ולישלוך בחמרא, ולשפיה, ונימא לה קום מזוביך,

7. ואי לא, ליתי חרנוגא מין עשז הוא שגדל אלל הסיגים [קציים] דהיגתא רומיתא מין הגא הוא, שנקראת רומית, וליקלי [וישרפו את העשב], וליסבה [ולותבה. כ"י מינכן, דהיינו שתשים שריפת העשבין לתוך בלאות אלו והיא תשב עליהן, וע"י יכנס האפר למקום זיבתה. וכן משמע לקמן שתשב לתוך האפר בגומות] יקמו אותו האפר בשחקי צללי דכיתנא צגדי פשתן בקייטא נקיך, ובשחקי דעמר גופנא קוטוין [צמר גפן, בותנה] בסיתוא [בחורף],

8. ואי לא, ליכרי [יחפור] שבע בירי שצעה גומות, וליקלי בהו שבישתא זמורות ילדה דערלה של כרס ילדה, ולינקמה כסא דחמרא יאמח כוס של יין בידה ומשז על הגומא, ולוקמה מהא מעל

אבני חן למסכת שבת

ד"ר(משיטל הדור הוא מתאבל, ואינו משמש, אבל (3. ד"ר)סירוס, אפילו ממילא אסור,

אלא בסרים הך דשרי למישי כוס של עיקרין, צמי שהוא סרים כבר עסקין,

והאמר רבי חייא בר אבא, אמר ר' יוחנן,

דף קי"א ע"א

הכל מודים אף על פי שנחלקו בצבור, שאמרו דם, אי מקיזין או אין מקיזין, דהוי מטיל מוס בצעל מוס, ואיכא למאן דשרי להקיו ולעשות צו מוס, מודין הם במחמץ אחר מחמץ, שהוא חייב שכל עשיותיה של מנחה נאסרו בחימוץ,

שנאמר ויקרא ו לא תאפה חמץ ויקרא ב לא תעשה חמץ אפייה בכלל [עשייה] הימה, ולמה יצאת להקיש אליה, מה אפייה מיוחדת שהיא מעשה, ומייצין עליה צפני עזמה, כו', והכל מודים שאם לשה הראשון בחימוץ, וצא השני וערכה בחימוץ, והשלישי אפאה כולם מייצין,

במסרם אחר מסרם, שהוא חייב, שנאמר ויקרא כב ומעוך וכתות ונתוק וברות, אם על כרות שאינו נטקן לגמרי, אלא חומק, ומליין ככס חייב, על נתוק לא כל שכן, אלא להביא נותק אחר כורת, שהוא חייב?

(ו.ד"ם)אלא בוקן שפסק מלידה [מלהוליד. דס"ה],

והאמר ר' יוחנן בפרק מי שאלמו במסכת גיטין הן הן החזירוני לנערותי הרפואות האמורות שם, למי שאינו צריך בחשמיש, ואמר ר' יוחנן לאחר שזקנתי החזירוני אותן רפואות לנערותי, לתשמיש, אלמא זקן מוליד [הדר להוליד. דס"ה]?

אלא באשה שאינו מנזוה בפריה ורביה, כדאמרין ביצמות, פרו ורבו ומלאו את הארץ וכצוה, איש דרכו לכבש, ואין דרכה של אשה לכבש,

ולר' יוחנן בן ברוקא דאמר, על שניהם הוא אומר בראשית א ויברך "אותם" אלהים, ויאמר להם פרו ורבו, מאי איכא למימר?

בזקינה, אי נמי בעקרה:

מהני: החושש [הבואב] בשינוי, לא יגמע [מלשון הגמיאני נא מעט מים מבדד, ויש גורסין יגמא באל"ף,

וצריך לפרש שגמיע כאן אין פירושה לשתות [שלינג"ן swallow] בלי להשהות

הדר[תמרי פרסייתא [תמרים גדולים מאד], ותלתא קפיזי דקירא דנישתרופי שעה הצפה וטופפת מכוורת שנתמלאת ועודפת, ותלתא קפיזי אהל[alo] אלויין (האלוי האבותי) תולענא אדום, ולישלוקינהו בשיכרא, ולישת,

6. ואי לא, ליתי עילא בר חמרא עייר בן אמונות וליגלח החולה מציעתא דרישא אמנעית ראשו, ולישביק ליה דמא מאפותיה יקי לעייר ממנחו, ולותביה ארישיה יספך הדם על התגלחת, וליוהר מעייניה שלא יכנס מדם זה בעיניו, דלא ליסמי להו,

7. ואי לא, ליתי רישא דברחא של חיל דמנח בכיבשא כצו בחומץ או ציר ולישלוך בשיכרא, ולישת,

8. ואי לא, ליתי דבר אחר חומרא חזיר טולח בחצוצרות מנומר וליקרעיה, ולותביה אליביה,

9. ואי לא, ליתי כרתי [leek], מכבתותא מאמנע דמישרי הערוגה, שהם חריפים,

ההוא מיינא, דחש ביה [בחולי ירקון], אמר ליה לגינאי, שקול גלימאי, והב לי מישרא דכרתי, יהיב ליה, ואכלה,

א"ל [לאחר שאכל כל הערוגה, חזר המיינא ובקש מבעל הגינה], אושלין גלימך השאילני הטלית [שנתתי לך בשבר הערוגה, שעכשיו הוא טליתך] ואיגני ביה ואשן זה קלי מעט, איכרך נכרך זה גנא ביה וישן זה,

כד איחמם [כאשר יישן המיינא והתחמם] וקם [משנתו], נפל פורתא פורתא מנייה [מן הטלית] קדמה הטלית ממנו שריפת החול, שיה עס הזיעה, ונפלה [ממנו ?] חמיכות דקות: # [וצ"ע למה לא טבע בעל הגינה את דמי הטלית מן הערבי ?],

[כמו אמר מר] לירקונא, תרין בשיכרא ומיעקר,

ומי שרי לשמות כוס עיקרין [פ' שיעשה על ידה עקר], והתניא, מניין לסירוס באדם שהוא אסור, תלמוד לומר ויקרא כב ובארצכם לא תעשו קרי ציה לא תעשו, בכס לא תעשו, דברי ר' חנינא?

הני מילי היכא דקא מיכוין, הכא [שותה משום רפואה] מעצמו הוא,

דאמר ר' יוחנן, הרוצה שיסרם תרנגול, יטול כרבלתו ומסתרם מאליו ואף על גב דסירוס אסור צדיק,

והאמר רב אשי דהסו לאו סירוס הוא, אלא רמות רוחא הוא דנקיטא ליה [ראה הלשון לעיל צד, ולקמן קיג, ובע"ז עא]. למתנגול (ו).

אבני חן למסכת שבת

למקצת השבת ומותר למקצתו,

דשמעינן ליה לרבא צפרק יוס טוּב צמסכת צינה [יח.]. **דאית ליה** [במבילת אדם דגם ביה"כ מותר] **הואיל** [ובשבת מותר דמיהוי במיקר] דאמר גבי טצילה "הואיל" צי האז גוואל, דקמני התם דלין מטצילין כלים צצנת, ואדם טוּב, ואמרינן כלים מאי טעמא לא ? אמר רבא מפני שגראה כמתקן כלי, אצל אדם גראה כמיקר,

ואמרינן מינה צצנת דשריא רמינה, ציוס הכיפורים דאסור רמינה, והכל יודעין דטוּב לא ומתקן עזמו, מאי איכא למימר, הא איכא למיגזר אטו מתקן (עור צצי. ד"ס) [ומבמשך בתירוצן הגמ' שם, ואמר רבא],

דאמר רבא ואמר רבא **ליכא מירי** דאסור צצנת דבשבת שרי וביום הכפורים אסור, **הואיל** דבשבת שרי, **ביום** הכפורים נמי שרי והואיל וצצנת לא הוה למיסקריה, ציוס הכיפורים נמי לא גזר עליה [ולכן גם כאן כיון דלפני טיבול מותר לא היה אסור לאחר טיבול]?

הדר ביה רבא, מהך דקודם טצול [דאוקי רבא הברייא דמותר בגומע ובולע, דמירי בקודם טיבול], ומוקי מתניין [ורבא מוקי מתני' דאסור] צמגמע ופולט כצצי, וזו [אוקימתת הברייא בקודם טיבול] נאמרה מחלה, והדר ציה,

ממאי דמהך **הדר ביה** [דאמרינן הואיל, ולכן אין לחלק בין קודם טיבול לאחר טיבול], **דילמא** מההיא **הדר ביה** וצצר דציוס הכפורים אסור לטצול, ולא אמרינן הואיל, וההיא אימער צרישא [והדר ביה מההוא]?

לא ס"ד [רבא אינו יכול לחלק בין שבת ליוה"כ, שהרי הוא ברייתא מפורשת שאין לחלק], **דתניא, כל חייבי טבילות טובלין כדרכן, בין בתשעה באב בין ביוה"כ:**

[שנינו במשנתנו] **החושש במתניו** [לא יסוך יין וחומץ, אבל סך הוא את השמן, ולא שמן וורד, בני מלכים, סכין שמן וורד על מכותיהן, שכן דרכן לסוך בחול, ר"ש אומר, כל ישראל בני מלכים הם] **כו'.** **אמר ר' אבא בר זבדא** אמר רב, הלכה כר' שמעון,

למימרא דרב, כר' שמעון סבירא ליה צקולי (נ"א צקולי) צצנת סבירא ליה כר' שמעון,

והאמר, **רב שימי בר חייא משמיה דרב, האי מסוכרייא** [the stopper דנוייתא [of the brewing boiler] [the cloth wrapped around the spigot of a barrel that aids in tightening the spigot into the hole of the barrel]]
צגד [ש. ר"ן] כורצין צצנא [של. ר"ן] חצית של חרס, מפני שאין הקצב שזה,

דף קי"א ע"ב

המשקה בפיו, שהרי לקמן מיייתי ברייתא יגמע ופולט, ואם שתה חמים כבר איך יפלוט אותם, וכן איך יועיל החומץ לרפאות את השיניים בדרך העברה בעלמא, וגם הלשון לא יגמע "בהן" בשיניו, איך גומע בשיניים? אלא פירושה להכניס לתוך הפה ולהשהותם קצת קודם שמורידם לגרונו] **בהן** [בשיניו] **את החומץ, אבל מטביל הוא כדרכו** מאכלו ופתו צחומץ, **ואם נתרפא נתרפא** [פי' ואין בזה איסור],

החושש במתניו [hips, loins], **לא יסוך יין וחומץ** דלין אדם סך אטו אלא לרפואה, **אבל סך הוא את השמן** [אפי' על גבי מכה, דסיכה נמי חזי לבריאיים. יבין], **ולא שמן וורד** לפי שדמיו יקרין, ואינו מנוי, ומוכחא מילמא לרפואה עמיד,

בני מלכים, סכין שמן וורד על מכותיהן, שכן דרכן לסוך בחול צלא מכה,

ר"ש אומר, כל ישראל בני מלכים הם [דכל מילי רחוי למאן דהו, שרי להכל. יבין]:

נב"י: **רמי ליה רב אחא אריכא, דהוא רב אחא בר פפא** **לרבי אבהו, תנן, החושש בשיניו, לא יגמע בהן את החומץ,**

למימרא דחומץ מעלי לשיניים, והכתיב משלי י כו **פחמץ** | **לשיניים ובעשן לעינים** פן העצל לשלחו?

לא קשיא, הא בקיוהא דפרי יין שלא נמצאל כל צרכו צענציו, קשה לשיניים, הא בחלא,

ואיבעית אימא, הא והא בחלא, הא דאיכא מכה הא דליכא מכה, איכא מכה מסי, ליכא מכה מרפי צומת הצצר והשיניים גרפים, [ו. דס"ה] צחוקין זה מזה, דשילצ"ר [להתפרק, להחליץ] מתחללות [מבווץ את התניניים [shrinks the gums]]:

[שנינו במשנתנו] **לא יגמע בהן את החומץ: והתניא, לא יגמע ופולט** דמוכחא מילמא. דס"ה] דלרפואה היא, אבל מגמע ובולע?

אמר אביי, כי תנן נמי מתני', מגמע ופולט תנן [אבל אם פולט מותר],

רבא אמר, אפילו תימא [במתני' דאסור גם אם] **מגמע ובולע, כאן** [הברייא מירי] **לפני טיבול** [ואז מותר אם בולע] לפני אכילה מותר, שדרכן היה לטצול [לטצול. דס"ה] צחומץ צכל יוס, והרואה אומר זהו טצולו, **כאן** [מתני' אסור אף מגמע ובולע, דמירי] **לאחר טיבול** ולאחר [אצל לאחר ?] טצול אסור, [ש ?] הכל יודעין שצצר סעד וטצל כל צרכו,

ונימא מדלפני טיבול שרי, לאחר טיבול נמי שרי דלין לך שאסור

אבני חן למסכת שבת

אסור להדוקיה ביומא טבא נקב, משום סמיטה, ואף על גב דלא קא מתכין לסחוט, אלמא לא סצירא ליה [לרב] כר' שמעון דדבר שאין מתכוין?

בההיא אפילו ר"ש מודה, דאבוי ורבא דאמרי תרווייהו, מודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות [מודה ... בפסיק רישיה ולא ימות יש 13 פעמים בש"ס],

מהנני: ואלו קשרים שחייבין עליהן המניין באבות מלאכות, דקמני הקושר והממיר, [ונענין. ר"ן] קשר של קיימא שאינו מתירו לעולם, דומיא דקושרי חוטי יריעות הנפסקות,

קשר הגמלין, וקשר הספנין נגמרא מפרש להו,

וכשם שהוא חייב על קישורו, כך הוא חייב על היתרן כדלפינן בכלל גדול (לעיל עד:) מצידי החלון, שנזכרין לפרקים להמיר קשרי רשפות הקיימות, כדי לקצרן או להרחיבן,

ר"מ אומר, כל קשר שהוא יכול להתירו באחת מידי דלא הדקיה, אין חייבין עליו ואפילו עשאו לקיימא:

נב: מאי קשר הגמלין וקשר הספנין, אילימא קטרא דקטרי בזממא מנקצין לנאקה [מין גמל] בחוטמה, ונותנין זה טבעת של רצועה [פר' שכמו שיש טבעת של מכתב עושים טבעת מרצועה של עור], וקושרין אותה [הרצועה כדי שתהיה כמו טבעת] ועומדת שם לעולם [שקשר זה הוא קשר של קיימא שאין מתירין אותה לעולם], וכשרוצה לקושרה לזהמה [לקשור הזהמה. רי"ף, ר"ן] קושר רצועה ארוכה באותה טבעת, וקושרין [וקושרין ?] זה, ופעמים שממירה [שהרצועה הארוכה שקושר לתוך הרצועה הקבועה בחוטמה, פעמים שמתיר הרצועה הארוכה מהרצועה הקבועה, וראה רש"ש]. קטרא דקטרי בזממא, זהו קשר הרצועות שקושרין בטבעת,

וקטרא דקטרי באיסטרידא [שבספינה] גם הוא כמין טבעת שעושין מן עקל [של נצרים שטרי"ק], או מן רצועה [של עור], נקב שצדאש הספינה, ואותו קשר מתקיים, וכשרוצה להעמידו [להעמידה. רי"ף] קושר רצועה באותה טבעת ומעמידה זה, וכשרוצה להמירנה. רי"ף] ממיר הרצועה ונוטלה. קטרא דקטרי באסטרידא, קשר רצועה הארוכה, [בין שיש סדר גדול של חבלים ויילונין בהנהגת הספינה קורא לה "איסטרדא" מלשון "סדר" network. ע"פ דשעסטרן],

האי [שני קשרים אלו של הגמל ושל הספינה] קשר שאינו של קיימא הוא?

אלא קטרא דזממא גופיה, ודאיסטרידא גופה:

והאמר רב חייא בר אשי אמר רב, הלכה כר' יהודה דדבר שאין מתכוין דאסור, ורב חנן בר אמי אמר שמואל, הלכה כר"ש, ורב חייא בר אבין מתני לה בלא גברי מתני לה לפלוגתא דרב ושמואל בלא אמוראים האומרים משמם, אלמא הם עזמם נחלקו זה, רב אמר הלכה כר' יהודה, ושמואל אמר הלכה כר"ש [הרי לבו"ע לא סבירא ליה לרב כר"ש?]

אלא אמר רבא, אני וארי שבחבורה תרגימנא דלא מיקשי דרב אדרי, ומנו [מי הוא הארי שבחבורה] רבי חייא בר אבין, הלכה כר"ש דשרי שזמן וורד ולא מטעמיה דאין הטעם כדנרין,

מאי הלכה כר' שמעון ולא מטעמיה, אילימא הלכה כר"ש דשרי, ולא מטעמיה, דאילו ר"ש סבר מסי [שמן וורד מרפא] ואפילו הכי שרי, דאין לך [לומר. מדש האצב] דמוחר לזה ואסור לזה, ורב סבר [לרבן מותר ד] לא מסי,

וסבר רב לא מסי, והא מדקתני בני מלכים סכין על גבי מכותיהן שמן וורד, מכלל דמסי אפילו לתנא קמא, דאי לא דמסי למאי אצטרין ליה,

אלא הלכה כר"ש דשרי, ולא מטעמיה, דאילו ר"ש סבר אף ע"ג דלא שכיח שמן וורד במקומו של זה, הסך ממנו, ודמיו יקרים, והכל יודעין שאינו סכו אלא לרפואה שרי דכל ישראל בני מלכים הם,

ורב סבר, אי שכיח אין, ואי לא שכיח לא, ובאתרא דרב שכיח משחא דוורדא,

ור' יהודה אסר דמוכחא מילתא, ורב נמי כר' יהודה סצירא ליה [בשיטה], אלמא במקומו הוא דשרי, דשכיח דסכין שמן וורד, ולא מוכחא מילתא:

פרק חמשה עשר אלו קשרים

[שנינו במשנתנו] ר"מ אומר כל קשר [כל קשר שהוא יכול להתירו באחת מידי, אין חייבין עליו] כו': בעי רב אחדכו, אחוי דמר אחא, עניבה ומהדקה שפיר לר"מ מהו, טעמיה דר"מ משום דיכול להתירו באחת מידי הוא, והא נמי יכול להתירו, או דילמא טעמא דר"מ משום דלא מיהדק, והא מיהדק, ¹⁹. תיקו:

אבני חן למסכת שבת

[שנינו במשנתנו] מפתח חלוקה [יותר לקשור ולהתיר לכתחלה]: פשיטא? לא צריכא [הלשון "לא צריכא" יש 478 פעמים בש"ס, ובספר הליכות עולם פירוש דהוי כאלו אמר לא צריכא "אלא" והגמ' קצר בלשונו, והכונה לא צריכא לומר אלא באופן וכו' ואז כבר יש חידוש], דאית ליה תרי דשי שמי פתחים [וכן הלשון צינורא דרשא, שהוא בפתח], היינו אומן לשונות, והויין זו למעלה חו למטה, זו לימין חו לשמאל, ואם אינה מתרת אלא האחד, יכולה לפושטה וללושעה בדומק, מהו דתימא חדא מינייהו [אחד מן הקשרים] במולי מבטיל ותיאוי קשר של קיימא, וכיון דלא ידעי הי מינייהו תרווייהו יתסרו, קא משמע לן:

[שנינו במשנתנו] וחומי סבכה [יותר לקשור ולהתיר לכתחלה]: פשיטא דהא כל יומי שריא לה? לא צריכא דרווחא לה לא דמקמו דראשה, אלא קושרתו דריות, שיכולה לחוללה מראשה כשהיא קשורה, מהו דתימא מישלף שלפא לה מראשה הכי, והוא לה קשר של קיימא,

קא משמע לן, דאשה חסה על שעררה שמה מוליך בדומק, ומינתק שעררה ומישרא שריא לה [והיא מתרת את הקשר, ולכן אינה קשר של קיימא],

ודפסקיא [אזור] נמי איכא לשנוי כהאי גוונא [פי' דחני במשנה שקשר של פסקיא יותר לכתחלה והגמ' לא הקשה פשיטא, ע"ז אומר רש"י שיש ללמוד ממה שאומרת הגמ' כאן על חומי סבכה, לתרין גם כן בפסקיא], מהו דתימא ממחא ליה דרך רגלה ויואלה, קא משמע לן דלא עזרה הכי משום ניעומא [פי' לפי מנהגם וארחות חייהם לא היה מן הצניעות להסיר פסקיא באופן זה]:

סנדל

[שנינו במשנתנו] ורצועות מנעל [מנעליים בעין שלנו] וסנדל [יותר לקשור ולהתיר לכתחלה]: איתמר, התיר רצועות מנעל וסנדל, תני חדא חייב חטאת, ותניא אידך [בברייתא אחרת], פטור אבל אסור, ותניא אידך מותר לכתחילה,

קשיא מנעל אמנעל, קשיא סנדל אסנדל?

מנעל אמנעל לא קשיא,

הא דקתני חייב חטאת, בדאושכפי [רצעין. רבינו פרחיה] נקשר שהאשכף עושה, כשמוחז הרצועה צמנעל, ו. פ' קושר קשר מתוכו שלא תוכל לנאת, והוא קיים לעולם,

מתני': יש לך קשרין שאין חייבין עליהן מטאמ, כקשר הגמלין כמו שחייבין על קשר הגמלין ובקשר הספנין אלא פטור אצל אסור, ובגמרא מפרש הי ניהו,

קושרת אשה, מפתח חלוקה כמו שיש לגלחים כעין לשונות לבאן ולכאן, וקושרים של ימין בכתף שמאל, ושל שמאל בכתף ימין, דכיון דכל יומא שרו ליה לא דמי מידי לקשר של קיימא, ומותר לכתחילה,

וחומי סבכה קויפ"א (שבכה להחזקת השער),

ושל פסקיא אזור רחב, ומוטין מליין דראשו לקושרו דהן, וקורין פינדור"ס (שורכים שקושרים בהם חגורה) [ראה מש"ב לקמן קי"ג ע"א],

ורצועות מנעל וסנדל, וגודות יין של עור, שמופפין פיהם וקושרין ושמן,

וקדירה של בשר פעמים שקושרין בגד לפיה,

ראב"י אומר, קושרין לפני הבהמה חזל דמוחז הפתח, בשביל שלא תצא:

גמ': הא גופא קשיא, אמרת יש קשרין שאין חייבין עליהן כקשר הגמלין ובקשר הספנין, חיובא הוא דליכא הא איסורא איכא,

והדר תני קושרת אשה מפתח חלוקה אפילו לכתחילה?

הכי קאמר, יש קשרין שאין חייבין עליהן כקשר הגמלין ובקשר הספנין, ומאי ניהו [ע"כ למדנו 70% ממסכת שבת]

דף קי"ב ע"א

קיטרא דקטרי בזממא [של גמל], וקיטרא דקטרי באיסטרידא [של ספינה] רצועה ארוכה שמכניסין בטבעת [שצחוטס הגמל. רי"ף] אסור לכתחילה לקושרה שם, מפני שפעמים שמניח שם שצוע או שצועים, וקושר ומתיר ראש האחד [האחר ?] שנתון צידת או צעמוד, שאסור צו האגקה והגמל, חיובא הוא דליכא, הא איסורא איכא,

ויש שמותרין לכתחילה, ומאי ניהו, קושרת מפתחי חלוקה:

אבני חן למסכת שבת

לח [שהוא תלוש], דחזי למאכל בהמה דראוי לטלטול, וברוך
עילויה במקום הרעועה, וועלו עד שמנסה,

[ומספר עוד עובדא] אביי, הוה קאי קמיה דרב יוסף במגד, איפסיק
ליה רצועה, אמר ליה מאי איעבד ליה? א"ל שבקיה במקום
שנפל מרגלך, ולא תטלנו צידך להאניעו ,

ו מאי שנא מדרבי ירמיה דשרא ליה ר' אבהו, לנועלו על ידי גמי?

התם בכרמלית, כגון בקעה לא הוה מינטר [לא היה נשמר המנועל, ולכן
התיר משום פסידא שיאבד או יגנב], הכא [בחדר] מינטר,

[וישאל אביי לרב יוסף] ואמאי אסור לטלטלי והא מנא הוא והא עדיין מורת
מנועל עליו, דאי בעינא הפיכנא ליה מימין לשמאל' שהסנדל יט לו
שתי תרסות [two leather loops attached to the side of the sandal, toward
the front of the sandal, והן של עור, והן] מקום קציעות הרצועות, [תרם] אחת
מבחוץ, ואחת מבפנים (ל. דס"ה) צין שני רגלים [פי' התרם שהוא בפנים, הוא בין
שני הרגלים], כעין שיש למנועלים שלנו, וכשנפסק הפנימי ראוי הוא לתקנו, ואף על
גב שמיקומו ניכר וגנאי הוא, מיהו לצד פנים לא מיתחזי,
וכשנפסקה [אצל כשנפסקה?] חילונה אינו הגון שזו לתקנו,
והך דאביי חילונה איפסיק, משום הכי אסריה רב יוסף אפילו לטלטלי,
ואמר ליה אביי, והא אכתי מנא הוא, דהפיכנא ליה לרגל האחרת, ונמצאת החילונה
פנימית,

א"ל [רב יוסף, זה שיכול להפוך אינה היתר], מדקמתרין רבי יוחנן
אליבא דרבי יהודה למילתיה דר' יהודה לקמן, ומפרש לה ש"מ הלכה
כרבי יהודה דאמר משנפסקה החילונה לאו מנא הוא,

מאי היא, דתניא, סנדל שנפסקו שתי אוניו [laps] שכלפי גב
הרגל, שאוחזו בהן כשנועלו, או שתי תרסיותיו מקום קציעות הרצועות, או
שניטל כל הכף שלו שול"א בלעז (פולית הנעל) [מקום שדורס עליה
העקב], שמחת פרסות הרגל, טהור דמו לא מתקני ליה, ואי נמי מתקני ליה
חדוש [חדש. דס"ה] הוא, והשם [פי' הסנדל של עכשיו] מיהא בטיל ליה,

[אבל אם נפסק רק] אחת מאוניו, או אחת מתרסיותיו, או שניטל
רוב הכף שלו, טמא לא פריחה טומאה מעליו, דאכתי מנא הוא, ואפילו
נפסקה החילונה, דאי בעי מפיק ליה מימין לשמאל, ונמצאת חילונה נעשית פנימית,

ר' יהודה אומר, נפסקה פנימית טמא, החיצונה טהור [נמצא
שאם נפסקה תרם החיצונה לת"ק טמא ולר' יהודה טהור],

ואמר עולא, ואיתימא רבה בר בר חנה, אמר ר' יוחנן,
במחלוקת לענין טומאה, כך מחלוקת לענין שבת [אם עדיין

[והא דקתני] פטור אבל אסור, בדרבנן [פי' במגעלים של "רבנן" תלמודי
חכמים] כשקושרים סביב רגלים [רגליהם. פ'], אין קושרין בדומה, שפעמים (ש.
פ') חוללו כשהוא קשור, ונועלו כשהוא קשור, ומיהו, קשר של קיימא לא הוה, שצנעת
הטיט מחירין אותו וקושרין אותו בדומה, שלא ידבק [המנועל] בטיט וישמט מרגליו,

[והא דקתני] מותר לכתחלה, בדבני מחווא [ראה לעיל יב., ולב: בסוף
הדרף] שהם רחבי לבב, ומקפידים על לבושהו ונעליהו להיות מכוונים, וקושרין אותו
בדומה, וצריך להחזירו ערצית,

סנדל אסור לא קשיא,

הא דקתני חייב חטאת, ברטייעי בסנדלים של ישמעאלים סוחרים,
דקטרי אושכפי שהאושכפים קושרים בהן הרצועות בקשר קצוע,

פטור אבל אסור, בדחומרתא דקטרי אינהו אלו סנדלים של שאר
אנשים, שאין רצועות קצועות בהן על ידי אומן, אלא הם עצמן קושרין אותם
בדחומרתא [בקשר] בעלמא, וקושרין ומחירין, ופעמים שמתקיים שבת או חדש,

מותר לכתחילה, בסנדל דנפקי ביה בי תרי וצריך כל אחד ואחד
לקשור לפי רגלו, הלכך (ב. פ') כל יום קושרו ומחירו, כדרך יהודה,

דרב יהודה, אחוה דרב סלא חסידא, הוה ליה ההוא זוגא
דסנדלי, זמנין דנפיק ביה איהו, זימנין נפיק ביה ינוקיה, אתא
לקמיה דאביי, א"ל כה"ג שאני מחירו עכשיו ונועל בני, ושבת הימה
מאי?

א"ל חייב חטאת, א"ל השתא פטור אבל אסור קא קשיא לי
אמאי אסור, חייב חטאת קאמרת לי !

מאי טעמא קשיא לך [למה פטור אבל אסור, פי' אביי שאל אותו מאי טעמא,
מה הסברה להתיר לכתחלה]? א"ל משום דבחול נמי זימנין נפיקנא
ביה אנא, זימנין נפיק ביה ינוקא אני מחירו בכל יום, וקושרו מחינוק לפי
רגלו,

א"ל [אביי], אי הכי מותר לכתחילה ומעיקרא סבר דלא רגיל למעבד
הכי, וקטרא דאושכפי הוה, שרגיל להיות קצוע,

רבי ירמיה, הוה קאזיל בתריה דר' אבהו, בכרמלית, איפסיק
[ליה לר' ירמיה] רצועה דסנדליה ונפל הסנדל מרגלו, שעל ידי הרצועה הוא
עומד, שהסנדל פתוח מעל גביו, וצדדיו של עץ או של עור שלוק וקשה, והרצועות
נקשרות על גב הרגל, ומעמידות אותו,

אמר ליה [ר' ירמיה לר' אבהו] מאי ניעבד לה? א"ל שקול גמי

אבני חן למסכת שבת

נחשב כלי, או שהוא מוקצה, אבל לא לענין חליצה [לא פליגי ת"ק ור' יהודה, ולקמיה מפרש מי מודה למי],

והוינן בה [ר' יוחנן], אליבא דמאן מהני מנאי [ת"ק ור' יהודה] אמר ר' יוחנן, [איזה מן שני תנאים אלו אובר] דמאי דקצירא ליה לענין טומאה קצירא ליה לענין טלטול שבת, אבל לענין חליצה מודה לבר פלוגתיה,

אילימא אליבא דרבנן אשמעינן ר' יוחנן מדרענין טומאה מנא הוי דכי היכי דלענין טומאה משוי ליה מנא לענין שבת נמי מנא הוי אבל לא לחליצה, דלאו מנא הוא ואינו כשר לחליצה,

והתנן והא אן תנן חליצה נקדל של שמאל בימין שהחליצה [דינא] צרגל ימיני, ואם נעל צו נקדל שמאל חליצתה כשרה ואי נפקסה חיצונה דנקדל של שמאל, אמאי לא הוה כשר לחלוץ, הוילי ובעלמא נקדל הוא, משום דחוי להפוכי, הכא נמי חוי להפוכי,

ואלא אליבא דרבי יהודה אמרי ר' יוחנן למילתיה, ולאשמעינן דחליצה מודה ר' יהודה דמנא הוא, מדרענין טומאה לאו מנא הוא, לענין שבת נמי לאו מנא הוא, אבל לא לחליצה דמנא הוא כגון [כיון. דס"ה] שנפקסה חיצונה של שמאל הופכו לימין וחולץ, וכדמנן של שמאל צימין חליצתה כשרה,

[גם על זה קשה, ד] אימר דאמרי' חליצה [נעל] של שמאל בימין חליצת' כשרה היכא דלא נפקסו תרסוימין, היכא דלמילתיה' צרגל העשוי לו מנא הוא, הכא למילתיה לאו מנא הוא דהא ר' יהודה לענין טומאה ושבת לאו מנא משוי ליה, דהא אמר ר' יהודה נפקסה החיצונה טהור, אלמא לאו מנא הוא?

לעולם אליבא דר' יהודה [אמר ר' יוחנן, אלא תקן את דבריו], אימא "וכן לחליצה" כדמפרש ואזיל, ואשמעינן דכי אמרינן חללה [של שמאל. חכמת מנות] כו',

והא קמשמע לן, דכי אמרינן חליצה של שמאל בשל ימין חליצתה כשרה, היכא

דף קי"ב ע"ב

דלמילתיה מנא הוא, אבל הכא, למילתיה לאו מנא הוא, @ וחליצה דרבנן לא מצינן @ לאוקמיה לדר' יוחנן, ולמימר וכן לחליצה [אם ניטל רק אחת מאוניו וכו' כשר לחלוץ בה], ולאשמעינן דמנא הוא, דאם כן, מאי אכא לאשמעינן ר' יוחנן, כיון דלמילתיה [לענין טומאה ולענין שבת] מנא הוא, כהדיא תנן לה מתניתין, ומשום דאפסי [שצריך להפוך של רגל ימין בשל שמאל] לא מיפסק, דתנן חללה בשל שמאל צימין חליצתה כשרה,

והיינו דאמר לעיל, דממנן ר' יוחנן חליצה דר' יהודה, [פ' דאי אוקמינן ר' יוחנן על דברי רבנן אין כאן חידוש שכיון שהמושג כבר אמרה דהוי מנא, הרי הוא מנא לכל דבר, אבל אי אוקמינן ר' יוחנן על דברי ר' יהודה מתיישב שפיר],

ומי א"ר יוחנן הכי דהלכה כר' יהודה [דאם נפקסה החיצונה טהור, דלא אמרינן שיכול להפכה], והאמר רבי יוחנן, הלכה כסתם משנה,

ותנן [כלים כו ד], סנדל שנפקסה אחת מאוניו, "ותיקנה", טמא מדרס אם היה של זכר, והיה טמא מדרס, לא טהר מטומאתו כשנפקסה, ועודנו אכ הטומאה [נפקסה שניה ותיקנה טהור מלמא מדרס אבל טמא מוגע מדרס] מאי לאו, לא שנה פנימית ולא שנה חיצונה אפילו חיצונה, ומשום דחוי להפוכי ולתקנה,

והוא הדין אף על גב דלא תיקנה, דעל כרחך, אי כשנפקסה פרסה לה טומאה, מו לא דרה,

אלא להכי נקט תקנה משום סיפא, לאשמעינן רבותא, דאף על גב דתיקנה לראשונה, כי הדר נפקסה שניה, טהור מן המדרס?

לא פנימית דוקא [דבפנימית מודה ר' יהודה דעדיין כלי הוא, דהא לא חוי לה אינש],

אבל חיצונה מאי טהור, אי הכי, ארתני נפקסה שניה ותיקנה, טהור מן המדרס אף על פי שתקנה טהור מן המדרס, דכיון שנפקסו שתייה צטיל ליה, אבל טמא מוגע מדרס,

[הגה"ה מתחילה היה הגיר' כך צרש"י: והוא ראשון לטומאה דעדיין כלי הוא לאשמתושי ציה משמיס אחרניא # [צ"ע למה קורא לה "תשמיש אחרניא", הרי עדיין הוא מנועול?], ומאז הטומאה טהור, דלא הוי מיוחד עוד למנעל # [צ"ע למה אינו מיוחד עוד למנעל], והוי ראשון, שהרי נגע בעצמו כשהיה אכ הטומאה, ואח"כ הגיה רש"י צדצריז]

[מכאן מביאין ראיה שרש"י שלנו הוא לכל הפחות מהדורא שניה של רש"י. וכן ציין הרב משה יהודה הכהן בלוי ז"ל ברם"ה שלו],

והוי ראשון לטומאה, דעדיין כלי הוא, דחוי למילתיה [שהרי עכשיו נתקנו שתי הצדדים, אלא שכיון שפנים חדשות באו לבאן בטלה לה טומאת מדרס שהיה עליה מתחלה] דהא מיתקנה ראשונה, ואף למדרס הוא ראוי, אי הוה נעיל ליה זכר מכאן ולהבא, מיהו, מטומאת מדרס קמיימא דהויא עליה טהור, כדאמרינן לקמן פנים חדשות באו לבאן, וכל תורת מנעל שהיתה עליה בשעת קבלת טומאה ראשונה הלכה לה, וכיון דכלי הוא הוי ראשון, שהרי נגע בעצמו כשהיה אכ הטומאה, וכל זמן שהוא כלי וראוי לקבל טומאה לא טהר מטומאת המגע,

ניפלוג ברידה, בר"א שנפקסה פנימית, אבל חיצונה טהור למה לי למינקט נפקסה שניה, דנפקסו שתייה, הא על כרחך הא שניה החיצונה היא, ומשום היא [הא. דס"ה] לחודה הוה ליה למימני טהור מן המדרס,

אבני חן למסכת שבת

[פ' כיון דר"י סבר שאם נפסקה החיצונה שהסנדל טהורה, ואנו רוצין לאוקים משנה זו כר"י, והא דקתני במשנה שאם נפסקה אחת מאזניו אינה טהורה מוקמינן לה שנפסקה פנימית, אבל אם נפסקה חיצונה היתה טהורה, על זה מקשה הא קתני במשנה דכשנפסקה שניה הוא טהורה, הא לפי מה שאמרנו היה יכול לאוקים לה בשנפסקה רק אחת דהיינו החיצונה שהיא טהורה?]

אמר רב יצחק בן יוסף, תהא משנתנו הך דמדרס בסנדל שיש לו ארבע אזנים וארבע תרסיות והך דנפסקה שניה דקמי תרסיות נחלוט קאמר, וסתמא כר' יהודה, דכיון דנפסקו חלוטות טהור, שלא לשבור דבריו של ר' יוחנן דאמר הלכה כר' יהודה,

כי אתא רבין, אמר רב חנן בר אבא, אמר רב, הלכה כרבי יהודה, ורבי יוחנן אמר אין הלכה כר' יהודה,

ומי א"ר יוחנן הכי, והא מדמתרין ר' יוחנן אליבא דר' יהודה, ש"מ כר' יהודה סבירא ליה?

אמוראי ניהו ואליבא דרבי יוחנן רבה דר חנה אמרה להיא דלעיל, והא רבין אמרה,

תנן התם, כל כלי בעלי בתים לגבי כלי עץ חגא [מנן. דס"ה] לה דמסכת כלים, שיעורן כרמונים לטהר מטומאתן, אכל פחות מכלל חייס עליה ולא מבטיל ליה,

בעי (רבי) חזקיה, ניקב כמוציא זית וסתמו, וחזר וניקב כמוציא זית אכל נקב הראשון וסתמו, עד שהשלימו הסמימה למוציא רימון מהו?

אמר ליה ר' יוחנן, רבי [חזקיה], שנית לנו סנדל שנפסקה אחת מאזניו ותיקנה, טמא מדרס, נפסקה שניה ותיקנה, טהור מן המדרס, אבל טמא מגע מדרס, ואמרינן לך מאי שנא ראשונה, דהא קיימא שניה, שניה נמי מתקנה ראשונה ולא בטל מתורת מנעל,

ואמרת לך עליה, פנים חדשות באו לכאן משירדה לו טומאת מדרס, נתחדשו פנים הללו, ואין זו הראשון שכבר נתקלקל בו כדי ציטולו, הכא נמי [בניקב כמוציא זית] פנים חדשות באו לכאן,

קרי עליה [חזקיה על ר' יוחנן], לית דין בר אינש אלא מלאך [הוא. ר"ס], # [הלשון בר אינש אין פירושה בנו של אדם אלא הוא שם כולל על כל אנשי העולם] human beings,

איכא דאמרי, כגון דין בר אינש גברא ככולא # [הלשון קשה ואולי הפירוש אדם השלם], [ומאן דליתיה הכי כבהמה הוא כנגד זה. ר"ח],

אמר ר' זירא, אמר רבא בר זימונא, אם ראשונים בני מלאכים [בעין זה בשקלים דף יג: בדפוס וילנא] אנו בני אנשים, ואם ראשונים בני אנשים, אנו כחמורים, ולא כחמורו של ר' חנינא בן דוסא, ושל רבי פנחס בן יאיר מפורש נהכל שומטין [מולין ז.], ודר' חנינא דמסכת מעניס (כד). [ראה בפירושו של רב נסים גאון על הגליון שמביא שני הסיפורים], אלא כשאר חמורים:

[המשכילים מקשים מה גדלן של הראשונים הלא בימינו יש הרבה יותר מדע וכו', אבל באמת הראשונים היה השגתם הרבה יותר משלנו, והנה מצאתי בספר תורת חיים על מסכת סנהדרין על הגמ' דף ס"ד יתבו תלתא יומא בתעניתא פי' עם הלילות וכו' וראיתי נוהגין אותן שמתעניין ג' ימים וג' לילות ב' ימי תשובה [וקוראין אותה א דרייער'ל] להוסיף להתענות עד שתי שעות כליל ד' דהיינו סך ע"ד שעות רמז לדבר שובה ישראל "ע"ד ה' אלקיך "ונראה דמנהג ותיקין הוא וכן ראו לנהוג". געוואלדיג ! זה היה גדול רק כלפני מאתיים וחמשים שנה],

[אם ראשונים בני מלאכים וכו'] שני לשונות אלו הם לפי השני לשונות שאמר על ר' יוחנן שהוא במלאך או בן אדם, ואומר שר' יוחנן הוא כאחד הראשונים ולכן אם הם כמלאכים הוא מלאך, ואם הם כבני אדם הוא בן אדם. ע"פ מהר"א הורוויץ זצ"ל]

[שנינו במשנתנו] ונודות יין ושמן: פשיטא [שמותר לקשור ולהתיר?] לא צריכא דאית ליה תרתני אוני אזניס, שזופלים למוכי [בדפרש"י במתני' שכופפין פיהן וקושרין], וצאמת מהן יכול להוציא היין מהו דתימא חדא מינייהו בטולי מבטל לה, קמ"ל:

[שנינו במשנתנו] קדירה של בשר: פשיטא? לא צריכא דאית לה שלאכא [שלבא] [spigot, valve] צרז"ץ מהו דתימא בטולי מבטל לה לקשר שעל פיה, ומוציא מה שצטוכו דרך שלאכא, קמ"ל [המילה קמ"ל בר"ת יש בש"ס 827 פעמים, ו'קמשמע לך יש 190 פעמים]:

[שנינו במשנתנו] רבי אליעזר בן יעקב אומר קושרה [קושרין לפני הבהמה, בשביל שלא תצא] כו': פשיטא? לא צריכא דאית לה תרתני איסרי שני חזלים קושר צרזץ הפתח, זה למעלה מזה, לישנא אחרינא, מרי איסורי שקושרין [שקשקן ?] היום בשני יידי הפתח, ולא היטה מלויה זה מאתמול [פ' שלא היה כאן חבל כלל ותלה החבל ועשה שני קשרין משני הצדדים וס"ד שקשר אחד יהיה קשר של קיימא שלא יתיר רק קשר אחד],

מהו דתימא

דף קי"ג ע"א

אבני חן למסכת שבת

דרבנן [שאושרין במשנה דגורין חבל גרדי אטו חבל דעלמא] **אדרבנן** [שבחבל דלי שנפסק הם מתירין לענוב]?

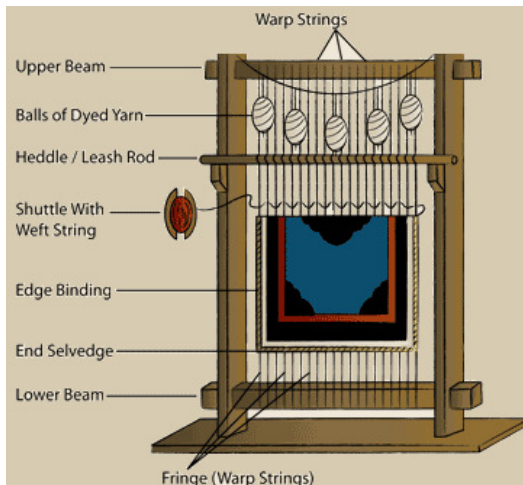
דרבנן אדרבנן לא קשיא [זה שגורין במתני' חבל גרדי אטו חבל דעלמא], **חבל בחבל מיחלף** אינו ניכר צין זה לזה, ואי שריין דגורדי אטו למישרי דעלמא, **עניבה בקשירה לא מיחלפא**,

דר' יהודה אדרבי יהודה לא קשיא, **התם** [זה שאומר בחבל דלי שנפסק ובלבד שלא יענובנו] **לא משום דמיחלפא עניבה בקשירה**, **אלא עניבה גופה קשירה היא**,

א"ר אבא, **אמר רב חייא בר אשי** [אבא. רי"ף], **אמר רב**, **מביא אדם חבל מתוך ביתו**, וקושרו בפרה ראשו אחד ובאיבוס והשני בצבוס, ולא חיישין שמא כשיתיר הפרה לא ימיר אלא הקשר שצבאש, וינטל הסבל בצבוס שיהא מוכן לקר, או ימיר שצבוס וינטל אותו שצפרה, וימלא האחד של קיימא,

איתיביה, **רבי אחא אריכא**, **דהוא רבי אחא בר פפא לרבי אבא**, [הא שנינו בברייתא] **חבל שבאיבוס קושרו בפרה**, ושבפרה קושרו באיבוס, ובלבד שלא יביא חבל מתוך ביתו ויקשור בפרה ובאיבוס?

התם חבל דעלמא, **הכא חבל דגרדי** [ולעיל במשנה אסרו רבנן לקשור דלי בחבל גרדי? משום דגבי דלי שייך טפי למוגור. חדושי הר"ן],

[הגם שכבר נזכרו כלי אריגה לענין מלאכת האריגה, כאן מדובר לענין מוקצה, ומונה כלים שלא נזכרו לעיל, וקורא להם כלי קיואי, דהיינו שני הקנים [rods] [בהציוור נראה רק קנה אחת], כובד העליון וכובד התחתון, עמודים שהם תחובים בארץ וכל האריג תולה עליהם, וכתב רש"י שהם "מנוקבות", וכדי להבין

חדא מינייהו אחד מן הראשונים [זה לפי הל"א] **בטולי מבטיל** [ולשון אחר] [לפי לשון הראשון] **מד מיניהו מבטל ליה**, [ש?] **כשיוצא הבהמה לא ימיר אלא ממחון ויוצאנה בדומק** [וראה גירסא אחרת בגמ"ל], **קמ"ל**,

אמר רב יוסף, **אמר רב יהודה אמר שמואל**, **הלכה כרבי אליעזר בן יעקב**, **א"ל אביי הלכה מכלל דפליגי** נחמיה, ואמאי איפלגו הא דמי להך דלעיל?

אמר ליה, **מאי נפקא לך מינה?**

אמר ליה, **גמרא גמור זמורתא תהא:**

מתני': קושרין דלי [איימער. יבין] **בפסקיא** [בחגורה. ריטב"א, וראה רש"י פסחים יא. ד"ה פסקיא פייש"ל שזכרין סציות שוקיים, ולעיל קיא: פרש"י בד"ה פסקיא. אזור רחנ] **על פי הצור**, **דפסקיא לא מבטל** [ליה] **התם**, **אבל לא בחבל** **דמבטל ליה התם**, והוי קשר של קיימא, שהרי קשור ותלוי שם ממיד, **רבי יהודה מתיר** נגמרא מפרש,

כלל **אמר רבי יהודה**, **כל קשר שאינו של קיימא**, **אין חייבין עליו:**

[כלל זה מילתא באנפי נפשה היא לקשר העשוי לכתחלה להחזיק ימים אחרים, ונקטיה הכא כעין סעד לדבריו, דדינא הוא דנשרי לכתחלה בחבל דגרדי שהוא עשוי לשעתו, שהרי אפי' בחבל דעלמא אם לא היה דעתו לבטולי שם לעולם אלא למקצת ימים אין בו איסור תורה לדברי הכל וכדקתני ברישא דמתני'. ריטב"א ובעין זה בחידושי הר"ן],

גמ': חבל דמאי, **אי לימא חבל דעלמא**, [וכי את זה] **רבי יהודה מתיר**, **קשר של קיימא הוא**,

אלא חבל דגרדי פליגי, דגרדי צריך. דס"ה] **לה**, **ולא מבטל לה**,

למימרא דרבנן סברי, **גורין חבל דגרדי**, **אטו חבל דעלמא**, **ורבי יהודה סבר**, **לא גורין**,

ורמינהו, **חבל דלי שנפסק** נאמנעיתו, **לא יהא קושרו דקשר של קיימא** הוה לעולם **אלא ענובו**, **ורבי יהודה אומר**, **כורך עליו ממזר שני ראשי הפיסוק זה על זה**, וכוך עליהם **פונדא** אזור חלול או **פסקיא** פיישול"א (חגור) [בפסחים דף יא. בתום ד"ה כורך עליה פונדא כתבו דלאו דוקא כורך דאפילו לקשור יכול דלא מבטל ליה], **ובלבד שלא יענובנו** **לחבל** [ולאפוקי דלא נפרש ובלבד שלא יענובנו לפונדא ולפסקיא. וק"ל. מהרש"א], **דרי יהודה סבר גורין ענינה אטו קשירה**, ורצנן לא גזרו,

קשיא דר' יהודה [שמתיר במשנה ולא גזר חבל גרדי אטו חבל דעלמא] **אדרבי יהודה** [שבחבל דלי שנפסק אומר ובלבד שלא יענובנו], **קשיא**

אבני חן למסכת שבת

מלאכת האריגה צריך לראותה בחוש,

אמר רב יהודה אמר שמואל, כלי קיואי כלי אורגים, ואידי דאירי נחנל דגרדי, נקט לה הכא מותר לטלטל בשבת לשני הקנים [דמזו הקנים. דס"ה] לתשמיש אחר, ואשמעינן דאין גרדי מקפיד עליהם, ולא היו מלאכתן לאיסור [פי' לאיסור בלבד, אלא עומד גם לשאר תשמיש],

בעו מיניה מרב יהודה, כובד העליון, וכובד התחתון אשכול"ש (הגליל שעליו נברך האריג) מהו מי אמרינן אידי דיקרי [בין שהם כבדים], לא חזו סתמייהו לתשמיש אחריהו, והוה ליה דבר שמלאכתו לאיסור?

[ולא השיב רב יהודה תשובה ברורה על שאלה זו] אין ולא ורפיא בידיה רפוייה הימה המשונה צפיו, אס לאסור אס להמיר, [לשון "אין ולא ורפיא בידיה" יש 4 פעמים בש"ס, אחת כאן וכן לקמן קטזו, קדושין סה, ב"מ יד:],

איתמר, אמר רב נחמן אמר שמואל, כלי קיואי מותר לטלטל בשבת, אפילו כובד העליון וכובד התחתון, אבל לא את העמודים טריו"ש (נריך להיות טליו"ש) (גול אריגה של נשים) בלעז, אותם המנוקצות [?] שאורגין בהן הנשים,

א"ל רבא לרב נחמן, מאי שנא עמודים דלא, אילימא דקעביד גומות כשחולץ מן הארץ, שהן מחוצות בגומא, מזו העפר ועבד גומא מקום העמוד, גומות ממילא קא הויין,

דתנן [כלאים פ"א מ"ט], הטומן לפת [turnips] וצנונות [radishes] תחת הגפן [במנמנם אגודות של פת או צנונות מיירי, דגלי דעת' דלא רצה בהשרשה, דאל"כ חייב בכולן חוץ משבת דאפי' נחבון לורען בלא השריש שרי ליטל. יבין כלאים], אם מקצת עליו מגולין משום ניטלין בשבת נקט לה, דאי לא היו מגולין אין לו צמח לאחזה אינו חושש לפי שאינה מושרשת, לא משום כלאים, ולא משום שביעית, ולא משום מעשר להיות צטילה צנטיעה זו, וכשנטלה יטכרך לחזור ולעשר [וע"ז אומר שאינו חושש משום מעשר], וניטלין בשבת [הרי שמותר לשלוף הלפת מתוך הקרקע אף שנשאר גומא, וקשה על שמואל שאוסר לטלטל את העמודים משום דקעביד גומות?]

[ומתירין] בשדה לא אתי לאשוויי גומות [ולכן מותר לשלוף], הכא [בעמודים של האריגה] בבית, אתי לאשוויי גומות,

בעא מיניה ר' יוחנן, מרבי יהודה בר ליואי, כלי קיואי כגון כובד העליון וכובד התחתון מהו לטלטל בשבת? אמר ליה אין מטלטלין, מה טעם לפי שאין ניטלין אף בחול מפני כובדן, הלכך כל מלאכתן לכך:

מהני: מקפלין את הכלים נגדים (כ. רע"ז) שפושטין מקפלין [מקפלין. ר"י מלוגיל, ר"ן, נמ"י, ררי"ף, רע"ב], מפני שממרכיזן מכיווסס, וממקמטין כשאין מקופלים, אפילו ארבעה וחמשה פעמים כדי לחזור וללוצשן זו ציוס [אפשר דר"ל אף שמקפל ד' וה' קפולין לא מחזיו כמתקן. יבין, דלא כרש"י],

ומציעין את המטות [דיא בעטמטען מאכען. יבין] [פורשים סדינים על המטות ומסדרים אותן למשכב] [הצעות נגדים על המטות לישן עליהם, והרבה יש כמו מטה מוצעת והיא מלה עברית [בראשית מט ד] יצועי עלה. הרמב"ם. תיו"ט],

מלילי שבת [על לשון רבים ד"לילי" ראה תיו"ט בתרומות פ"ח מ"ג שמבאר לשון "לילי" ו"ל ול"ג שהכונה בלילי כלומר כל לילות אבל הוא דבוק ובכל מקום שתמצא במשנה יתבאר כן. עיי"ש], לשבת [לצורך השבת עצמה. המבוארות, ואולי נקט לה שעל פי רוב הוא כן], אבל לא משבת למוצאי שבת,

רבי ישמעאל אומר, מקפלין את הכלים, ומציעין את המטות מיום הכיפורים לשבת [עונה לקיפול ולהצעה. רבינו פרחיה] כגון אס חל יום הכפורים להיות צערב שבת,

וחלבי שבת [חלבי קרבנות של שבת], קריבין ביום הכיפורים שחל להיות במוצאי שבת, אבל לא של יוה"כ בשבת,

ר"ע אומר, לא של שבת קריבין ביום הכיפורים, ולא של יום הכיפורים קריבין בשבת:

נמי: אמרי רבי ינאי, לא שנו [דמותר לקפל] אלא באדם אחר, אבל בשני בני אדם כשמקפלין אותן מפשטין קמטיהן, ונלאין כמתקנין לא,

ובאדם אחד נמי, לא אמרן, אלא בחדשים, אבל בישנים קיפולן מתקנין יותר מן החדשים, שהחדשים קשין מאליהן, ואין ממהרין לקמט לא,

וחדשים נמי לא אמרן אלא בלבנים, אבל בצבועים קיפולן מתקנין לא,

ולא אמרן אלא שאין לו להחליף, אבל יש לו אמריס להחליף היום לא,

תנא של בית רבן גמליאל לא היו מקפלים כלי לבן שלהן כצותא נקט, וכל שכן צבועים מפני שהיה להן להחליף,

אמר רב הונא, אם יש לו להחליף מי שיש לו נגדים, לצד מאותן שלבש בחול יחליף יחליפם בשבת, ואם אין לו להחליף, ישלשל בבגדיו כלפי מטה, שיראו ארוכים, והוא מדת עשירים היושבים צדיהם, ואינם צריכים לסלק

אבני חן למסכת שבת

נגדיהם מן הארץ בשביל מלאכה, וכבוד שבת הוא,

[כלפי מטה כלומר, שלא יגביה בנפי כסותו תחת אזורו כמנהגו בחול כדי שלא ילך בכבוד אלא בשבת שאין לו לצאת מפתח ביתו ישלשלם למטה וזה הוא כבוד שבת. מהר"י מלוגיל],

מתקיף לה רב ספרא והא מיתחזי כרמות רוחא [ראה לעיל דף צד, וש"נ] ?

[ומתריץ] כיון דכל יומא לא קעביד, והאידינא הוא דקא עביד, לא מיתחזי כרמות רוחא,

יכול להניח את רגלו ראשונה שעקר ממד זה, להניח גלגל זה קודם שתעקף שניה שאין רחצה יותר מכדי פסיעה, ורגלו אחת גלגל זה, ושניה גלגל זה מותרת אף לגלגל ולעקור את זו קודם שגמה ראשונה, ואם לאו אסור לקפוץ,

מתקיף לה רבא, היכי ליעביד ליקף למקום שהאמה כלה שם קמפיש בהילוכא, ליעבר ששים רגלו במים זימנין דמיתווסן מאני מיא ישורו במים, ואתי לידי סחיטה?

אלא בהא כיון דלא אפשר, שפיר דמי לגלג,

[וממשיך בענין שכתב לפני זה, שאין זה רמות רוחא, דהא כתיב וכברתו ודרשינן שלא יהא מלבושך של שבת וכו'] ישעיה נח יג אִם-תִּשָּׁבֶת מִשָּׁבֶת רִגְלְךָ עָשׂוֹת תִּפְצֹדֶה בְּיוֹם קָדְשִׁי וְקִרְאתָ לִשְׁבֶּת עֲנֵג לָקְדוֹ שׁ ה' מְבָרֵךְ וְכִבְדָּתוֹ מַעֲשׂוֹת דְּרָכָיךָ מִמָּצוֹ אֶת-הַפֶּצֶד וְדַבֵּר דְּבָר,

וכבדתו, שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול, וכי הא דרבי יוחנן קרי למאניה מכבודתי שמכבדין צעליהן,

מעשו'ת דרכיך, שלא יהא הילוכך לקמן מפרש להו של שבת בהילוכך של חול,

ממצו'א תפצך, תפצץ אסורין כי ההוא דאמרין צעירין צעירין (לח): לא יטייל אדם לסוף שדהו שצט, לידע מה היא נריכה [אמר השבת], תפצץ שמים כגון פוסקים גדקים, ומשדין על המיעוקות ליארס (לקמן קג) מותרין,

ודבר דבר,

דף קי"ג ע"ב

שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול כגון מקם וממכר ומשצנות [תוס', שפת אמת],

[דבר] דבור אסור הרהור מותר [אפילו דמלאכה. חידושי הר"ן] להרס כלל כן וכך יציאות אני צריך להוציא על שדה זו, [ראה שאגת אריה סימן ג' שהקשה לשיטת הרמב"ם דבק"ש ובתפלה פסק דאפילו לא הוציא בשפתיו יצא, משום דהרהור כדיבור דמי, ואך פסק פרק כ"ד דהלכות שבת כסוגיא דכאן דהרהור מותר. מהר"ן חיות]

בשלמא כולחו לחיי [טוב], אלא שלא יהא הילוכך של שבת בהילוכך של חול, מאי היא?

כי הא דאמר רב הונא אמר רב, ואמרי ליה אמר ר' אבא אמר רב הונא, היה מהלך בשבת, ופגע באמת המים, אם

אלא כדבעא מיניה ר', מר' ישמעאל בר' יוסי, מהו לפסוע פסיעה גסה בשבת מי עזר משום מעשות דרכיך, פסיעה גסה יותר מאמה, פסיעה צנונית אמה?

א"ל, וכי בחול מי הותרה, שאני אומר פסיעה גסה נוסלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם [פ' חלק אחד מכל הנשאר במאור עיניו אחר כל פסיעה ופסיעה, דאי לא בחמש מאות פסיעות עיניו כהות. ריטב"א, וכן הוא בחידושי הר"ן], ומתהדר ליה בקידושא דבי שמישי השומה מיין של קידוש צלילי שצמות, [ולכן פסיעה גסה של חול נתרפית ע"י קידושא דבי שמישי, אבל פסיעה גסה של שבת אין לה רפואה],

[ומתהדר ליה בקידושא דבי שמישי יש שפירשו שנותן ממנו ע"ג העין, דאלו בתוך העין אסור, ואחרים פירשו דכיון דאין רפואתו בטבע העין אלא בחביכות המצוה וקדושתה, אפי' בתוך העין מותר, דליכא למיגור בה משום שחיקת סממנין, ואחרים פירשו דהכא בשתיית כוס של קדוש [ואינו נותנה על העין ככל] הוא דמתהדר ליה בזכות המצוה, וכן פרש"י ז"ל, ורב"ע פסיעה גסה דשבת אסורה ולית ליה תקנתא בקידושא דבי שמישי, ומיהו בדבר מצוה שרי למרהט בשבת כדא"י בפ"ק דברכות. ריטב"א]

בעא מיניה ר', מר' ישמעאל בר' יוסי, מהו לאכול אדמה [אדמה היינו מין אדמה kind of clay לרפואה] בשבת ארז"ל (סוג אדמה) גלע"ז, מי גזרו זה משום שמיקת סמנים כשאר רפואה, או לא?

א"ל, וכי בחול מי הותרה, שאני אומר אף בחול אסור, מפני שהוא מלקה מציא לדי חולי,

אמר ר' אמי, כל האוכל מעפרה של בבל, כאילו אוכל מבשר אבותיו שמו שם צגולה [ראה מהרש"א למה דוקא בגולה],

וי"א כאילו אוכל שקצים ורמשים, דכתיב בראשית ז יומא את כל הדיקום [ונמצא שכל השקצים ורמשים נמחו לתוך הקרקע] וגו', [צ"ע דא"כ משמע דעפר א"י אינו מלקה אלא של בבל, והרי רבי ור' יוסי בר'

אבני חן למסכת שבת

ישמעאל בארץ ישראל חיו קיימי ואפילו הכי השיב לו ר"י דאסור משום דמלקה?
שפת אמת],

[ו. רש"ש] אמר ריש לקיש למה נקרא שמה שנער, שכל מתי
מבול נענעו לשם,

[ו. רש"ש] א"ר יוחנן למה נקרא שמה מצולה, שכל מתי מבול
נצטללו לשם,

[כמו אמר מר] [וי"א כאילו אוכל] שקצים ורמשים, [ומקשה] והא
ודאי איתמחויי איתמחו [נמחו לגמרי, כדכתיב וימח את כל היקום] ולא
[ו. דס"ה] נעשו עפר [ולמה יהיה כאוכל שקצים ורמשים]?

אמרי, כיון דמלקי [מביא לידי חולי], גזרו ביה רבנן גזר זה משום
אוכל שקצים ורמשים,

דהא ההוא גברא, דאכל גרגישתא [ארמה], ואכל תחלי
[cress], וקדחו ליה תחליה נקלטו השחלים בלדמה, וגדלו צמיו, ונגע
בלביה ומית,

אומר שרות לבשה בגדי שבת, ואגב מביא דרשות על רות

רות ג. ורחצת | וסבת ושמת שמל | תה עליך ויבדת הגרן, וכי ערומה
היתה אלא שמלת מיוחדת, והיינו דשבת, 1. א"ר אלעזר, אלו בגדים
של שבת,

משלי ט ט תן לחכם ויחכם-עו | ד' הו' דע לצדיק ויו' סף לקח, 2. אמר
רבי אלעזר זו רות המואביה, ושמואל הרמתי,

[ומפרש] רות, דאילו נעמי [חמותה כשצותה לה מה לעשות] קאמרה
לה ורחצת | וסבת ושמת שמל | תה עליך ויבדת הגרן,
ואילו בדירה כתיב רות ג. ויתרד הגרן ותעש פכל אשר צותה
חמו | תה | שם סכה ולנשה שמלת נאות, שלא יפגשו [יפגעו. דס"ה] זה כשהיא
מקושטת, ויאמרו זונה היא,

שמואל א ג ח ויסף ה' קרא-שמואל בשלשית ויקם וילך אל-עלי ויאמר תניני כי
קראתי לי ויבן עלי פי ה' קרא לגערי: ט ויאמר עלי לשמואל לה שָׁכַב וְהָיָה אִם-יִקְרָא
אֵלָה וְאִמְרָת דָּבָר ה' כי שמע עבדה וילך שמואל וישב במקו' מו' :

שמואל, שהיתה שכינה קוראה לו מתוך הסיכל, ולא היה יודע מי קורא לו,
וכמיזת החס דאילו עלי קאמר ליה, ויבן עלי פי ה' קרא לגערי: ט ויאמר
עלי לשמואל לה שָׁכַב וְהָיָה אִם-יִקְרָא אֵלָה וְאִמְרָת דָּבָר ה' כי

שמע עבדה, והוא לא רצה להזכיר השם, שמה חן זו שכינה,

ואילו בדידי' כתיב ביה, שמואל א ג י ויבא ה' ויתיצב, ויקרא
כפעם-בפעם שמואל | שמואל, ויאמר שמואל דבר פי שמע
עבדה, ולא אמר דבר ה',

רות ב ג ותלך ותבו | א ותלקט בשדה אחרי הקצרים ויקר מקרה חלקת
השדה לבנו אשר ממשפחת אלימלך, 3. אמר רבי אלעזר, שהלכה
ובאת, הלכה ובאת, עד שמצאה בני אדם המהוגנין שנקוצים,

רות ב ד ויאמר בעזו לגערו | הנצב עליהם | צרים למי הנערה
הזאת, וכי דרכו של בועז לשאול בנערה כל נערות שרואה היה
לרכו לישאל מי הן, אס' כן מסתכל בהן # [צ"ע] הרי זה היה שדרה ובאו נערות
ללקט והוא הכיר את הרגילות לבא, וכיון שראה נערה חדשה שאל מי היא זו,
ומה זה ענין להסתכלות ? ועוד צ"ע שהרי עיקר האיסור של הסתכלות הוא
בנשים נשואות וכאן אמר נערות ולא נשים],

4. אמר ר' אלעזר, דבר חכמה ראה בה, שני שבלין לקמה
כשהיא רואה שני שבלין שנפלו מן הקוצרים לוקטמן שלשה שבלין אינה
לקמה אבל שלש שוכצות יחד חן לוקטמן, דהכי היא ממנימן (פאה פ"ו מ"ה)
שני שבלים לקט, שלשה אינו לקט,

במתניתא תנא, דבר צניעות ראה בה, עומדות שבלים עומדות
ששכח בועז לוקטת מעומד דשכחת קמה נמי הוי שסכה, גופלות אומן [של
לקט. דס"ה] שגזרו מן הקוצרים [הקצירה. דס"ה] [הקוצרים לארץ ?] לוקטת
מיושב ואינה שסכה ליעלן, משום צניעות,

רות ב ח ויאמר בעזו אל-רות הלוי | שמעת בתי אל-תלכי ללקט בשדה אחר וגם
ל' א תעבירי מזה וכה תדבקין עם-גערתי, וכי דרכו של בועז
לדבק עם הנשים [נראה הפי' כמו לדבק בין הנשים פי' שיוסדר התדבקות
נערה זו עם זו, וע"ז השיב דרות שאני. שפת אמת, וראה מהרש"א]?

5. א"ר אלעזר, כיון דחזא רות א יד ותשנה קו' | לן ותבכינה עו' ד ותשק
ערפה לחמו | תה ורות דבקה בה, אמר שרי לאידבוקי בה,

רות ב יד ויאמר לה בעזו לעת האכל גשי | הל' | ויבדת מן-הלקט
ויבדת פתה בחמין ותשב מצד הקו | צרים ויצבט-לה קלי ותאכל ותשבע ותתה,
6. א"ר אלעזר, רמז רמז לה רוס הקדש מוקד צו עתידה מלכות
בית דוד לצאת ממך, דכתיב ביה הלום, שנאמר שמואל ב ז יח
ויבא המלך דוד, וישב לפני ה' ויאמר מי אגבי אדני ה' ומי
ביתי כי הביאתני עד-הל' | | ,

אבני חן למסכת שבת

תחת כבודו, כמו תחת רגליו לשון תחמית, וכבודו היינו נגדיו, והכי קאמר תחת
נגדיהם של חילוליו של סנחריב, יקד יקוד, ולא נגדיהם נשרפו,

ר"א אומר, ותחת כבודו, תחת כבודו ממש [אנשטאט זיין
קערפער איז געווארען אש] ור' אלעזר משמע ליה תחת לשון חליפין, כמו ישלם
תחת השור (שמות כא), משום דר' אלעזר לא קרי למאניה מכבדותיה, לך, על
כרחי כבודו היינו גופו, והכי קאמר כבודו ממש ישרף, ותחתיו יהא אפר ושריפה
כיקוד אש,

ר' שמואל בר נחמני אומר, תחת כבודו [די נשמה וואס איז אונטער
די קערפער איז געווארען פארברענט] כשריפת בני אהרן, מה להלן
שריפת נשמה וגוף קיים, אף כאן שריפת נשמה וגוף קיים ר'
שמואל משמע ליה תחת כר' יוחנן [שתחת היינו כמו למטה], וכבודו כר' אלעזר
[דכבודו היינו גופו], הלכך קרא כר' יוחנן מידעש, ותחת כבודו נשרף ולא כבודו
ממש, והאי כבודו גופו הוא, והלכך שריפת בני אהרן, שריפת נשמה וגוף קיים,
כלאמרין כסנהדרין בארבע מיתות (נב).

1. א"ר אחא [חייא] בר אבא אומר רבי יוחנן,

דף קי"ד ע"א

מניין לשנוי בגדים שהוא דרך כבוד לפני המקום מן התורה? שנא'
ויקרא ו ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים והוא לא הדשן,
הזקיקו הכמוז ללבוש בגדים פחמים צענת הולאת הדשן, שאינה עבודה משונה, כדי
שלא ימאסו נגדיו החשובים, שעובד בהן עבודת אכילה ושינה, כגון קיטור וניסוך,

ותנא דבי רבי ישמעאל דגרשא דהאי קרא, לימודך תורה דרך
אריץ, בגדים שבישל בהן קדירה לרבו דומיא דהולאת הדשן [שאינה
עבודה משונה. דס"ה], אל ימוזוג בהן כוס לרבו לפיכך הזקק ללבוש
בגדים פחמים,

2. [ו]אמר רבי חייא בר אבא, אומר רבי יוחנן, גנאי הוא
לח"ח שיצא במנעלים המטולאים לשוק,

והא רבי אחא בר חנינא נפיק? אומר רבי אחא בריה דרב
נחמן, [הא דאמר ר' יוחנן שהוא גנאי, מיירי] בטלאי על גב טלאי
[וה"מ בפנתא [שעל גבי הרגל. רש"י צרכות], אבל בגילדא [עקב. רש"י
צרכות] לית לן בה. הב"ח תיקן ע"פ הגמ' בברכות מג:],

3. ואמר רבי חייא בר אבא, אומר ר' יוחנן, כל תלמיד חכם
שנמצא רבב שומן וחלץ על בגדו, חייב מיתה שזריך להיות משוב וסגון
לכבוד תורמו, שנאמר משלי ח לו פל־משנאי אֶהבו מִוֹת # [פ' בין

רות ב יד וְטִבְלֶתָ פֶּתַח בַּחֲמִין, 7. א"ר אלעזר, מכאן שהחומין
יפה לשרב [לחום, מלשון לא ירעבו ולא יצמאו ולא יכס שרב ושמוש. ישעיה
מ"ט י'],

ר' שמואל בר נחמני אומר, רמז רמז לה עתיד בן לצאת
ממך, שמעשיו קשין בחמין, ומנו מנשה,

רות ב יד וְתֵשֶׁב מִצַּד הַקּוֹץ צִירִים, 8. א"ר אלעזר, מצד הקוצרים
ולא בתוך הקוצרים, רמז רמז לה, שעתידה מלכות בית דוד
שתתחלק כל הקוצרים הפסיקו צינו לצינה, ולא הוסיפה צמוס או אללו, רוח
הקדש מרקה צו, ולרמז שמלכות בית דוד היואלת משניהם עמידה ליחלק, דלילו
ישנה צמוס לא היה זה רמז הפסקה צין שניהם,

רות ב יד וְיִצְבֹּטְלָהּ קָלִי וְתֵאכֵל וְתִשְׁבַּע וְתִתֵּר, 9. אומר רבי אלעזר,
ותאכל בימי דוד, ותישבע בימי שלמה ותאכל ותשבע לשון עושר
הוא, ויתתר בימי חזקיה דוד שלמה וחזקיה כמיצ צהן עושר, שהיו מציאים
להן כל מלכי ארץ מנחה,

ואיכא דאמרי, ותאכל בימי דוד ובימי שלמה, ותישבע בימי
חזקיה, ויתתר בימי רבי,

[נראה דכל נותר היינו יותר מהראוי, וכן בימי חזקיה לא היו צריכין לכל הביזה
והעושר שהיה להם מסנחריב, שהסתפקו במועט וכו' וכן בימי רבי תחת יד
הרומיים ופרסיים, ולכן העושר הרב יותר מהמלכים האלה לא היה כראוי להם
שהיה אך למותר, וכן בעולם הבא הכבוד שיהיה למלכות בית דוד יותר מהערך
וכו'. מרומי שדה עיי"ש]

דאמר מר, אהוריריה דרבי ממונה על הסוסים ופרדות שלו הוה
עתיר משובר מלכא,

במתניתא תנא, ותאכל בעולם הזה, ותישבע לימות המשיח,
ותתר לעתיד לבא:

אידי דאיירי בקרא דפלוגמא דרבי יוחנן ורבי אלעזר ורבי שמואל בר נחמני, נקטיה
להאי הכא,

[הפסוק מדבר על שריפת חילוליו של סנחריב] ישעיה י מז לָבֵן יִשְׁלַח הָאֱדוֹר י' ה'
צָבָאוּ י' תְּמַשְׁמִינֵי רוֹז' וְתִתֵּן פָּבְדוֹ י' יְקָד יְקָד פִּיקוֹ ד' אֵשׁ,

א"ר יוחנן, ותחת כבודו, ולא כבודו ממש, ר' יוחנן לטעמיה,
דר' יוחנן קרי למאניה מכבדותי [דער קערפער אונטער די קליידער איז
פארברענט געווארען],

והכי פירושא, צין לר' יוחנן צין לר' אלעזר גופן נשרף, אלא ר' יוחנן משמע ליה

אבני חן למסכת שבת

לא?]

אמר ליה [ר' חנינא לר"ל] זו לא שמעתי, כיוצא בה שמעתי, דתנן [המשך המשנה שם במקוואות], רבי יוסי אומר פליג אדרי יהודה [פ' ר' יוסי אינו חולק על ר' ישמעאל, אלא חולק על ר' יהודה מה אמר ר' ישמעאל], ואמר [ד?] לר' ישמעאל, כגד של בנאין דהיינו תלמידי חכמים, שמקפידין על לנשיהן מצד אחד [הוי חציצה], ושל בור [אין רבב חוצץ עד שיהיה] משני צדדין,

[ומה יש לפתור את האיבעיא דמרדעת צריך שיהא הרבב משני צדדין ואי לא אינו חוצץ] ולא תהא מרדעת חשובה, מבגדו של עם הארץ [ובוראי צריך שיהא הרבב משני צדדין],

מאי בנאין?

1. אמר רבי יוחנן אלו תלמידי חכמים, שעוסקין בבנינו של עולם כל ימיהן,

2. ואמר רבי יוחנן, איזהו תלמיד חכם שמחזירין לו אבירה במביעות העין כיון שאמר אני מכירה, אף על פי שאינו טומן זה סימן, כדאמר באלו מציאות (בבא מציעא כג:), זה המקפיד על חלוקו להופכו [אם]. רע"י לוצו כשהוא הפוך, מקפיד עליו והופכו, שמקפיד עליו, שלא יראה הספירות המגוונות, ואימרי החלוק,

3. ואמר רבי יוחנן, איזהו ת"ח שממנין אותו פרנס על הציבור, זה ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ככל התלמוד ואומר, ואפי' במסכת כלה דלא רגילי זה אינשי, חה נתן לנו [בה]. דס"ה] וגרסה, מסכת כלה דרייתא היא, [והכי קא מתחלה. דס"ה] כלה בלא דרכה אסורה לצעלה כנדה,

[אולי הפי' שכמו שהוא מתנהג בלימודו שמישים לב למסכת שבני אדם אינם לומדים, כן יתנהג עם הבריות שישם לבו על בריות שאין בני אדם שמים לב עליהם],

4. ואמר רבי יוחנן, איזהו ת"ח שבני עירו מצווין לעשות לו מלאכתו כדאמר בפרק שביעי דיומא (עב, ב) כמזב אחד אומר ועשית לך ארון עץ, וכמזב אחד אומר ועשו ארון עץ שטים וגו', זה שמניח חפצו, ועוסק בחפצי שמים,

וה"מ למיטרה בריפתיה דבר שאינו יכול לטרוח בו, ומייו תלויין בו # [ומה אינם מצווין לעשות ?],

5. ואמר רבי יוחנן, איזהו תלמיד חכם, כל ששואלין אותו הלכה בכל מקום ואומרה,

שחייבים מיתה ואפ"ה עושים בן, זה סימן כאילו אוהבים הם את המיתה], אל תקרי משנאי אלא משנאי שממאסין עלמן צעיני הצריות, והצריות אומרים אזי להם ללומדי התורה שהם מאוסים ומגוונים, נמצא זה משנאי את התורה,

רבינא אמר, רבד איתמר שכנת זרע, לשון מְרַבֵּדִים בְּצִדְתִּי עָרְשִׁי (משלי ז טו) ריפדתיו וקישטתיו צבשמים [וקנים]. דס"ה] [וחיס. נמ"י], מינים המכניסים תאווה [וצמזמות ומכשפים נאס]. דס"ה], ומזקק לי # [פי' ולפי זה פירוש של "שנמצא רבד" אינו מלשון שומן וחלב, אלא שנמצא "מרבדים" היינו ש"ז שמורה שהיה כאן עניני תאוה],

ולא פליגי, הא בגלימא שהוא עליון אפילו רבב, הא בלבושא שהוא מתמון, רבד אין, רבב לא,

4. ואמר רבי חייא בר אבא, אמר ר' יוחנן, מאי דכתיב ישעיה כ ג וַיֹּאמֶר ה' פֶּאֶשֶׁר הָלַךְ עִבְדִּי יִשְׁעִיחוּ עָרוֹ ׀ וַיִּחַף, עָרוֹ ׀ ׀ בְּגָדִים בְּלוּאִים, וַיִּחַף בְּמַנְעָלִים הַמְטוּלָאִים,

ו"ל המשנה במסכת מקוואות פ"ט משנה (ה) אלו חוצצין בכלים. הזפת. והמור. בכלי זכוכית בין מבפנים בין מבחוץ. על השולחן ועל המבטלה ועל הדרגש. על הנקיים. חוצצין. על הבלוסין. אינן חוצצין. על ממות בעל הבית. חוצץ. ועל של עני. אינו חוצץ. על אכופ של בעל הבית. חוצץ. ועל של זקקין. אינו חוצץ. (ועל המרדעת. חוצץ). רבן שמעון בן גמליאל אומר עד כאסר האיטלקי: (ו) על הבגדים. מצד אחד. אינו חוצץ. משני צדדין. חוצץ. רבי יהודה אומר משום רבי ישמעאל. אף מצד אחד. רבי יוסי אומר של בנאים. מצד אחד. ושל בור. משני צדדין:

תנן התם במסכת מקוואות [פ"ט מ"ה], ונקט לה [הכא] משום דצעי למימר של בנאים כו', לומר שדרך תלמיד חכם מקפיד [להקפיד. דס"ה] על לנשיה, רבב על המרדע על המרדעת של חומר חוצץ [שחכמים לא נהנו בה שיעור, ואפילו פחות מבאיסר חוצץ] כל דבר [שהוא. רש"י] מוץ לענין טעילה [היכא] דקפיד עליה, וכל [דכל ?] טעילה שמקפיד עליו [עליה. דס"ה] מוץ,

רשב"ג אומר, עד כאיסר האיטלקי [אבל פחות מכן אינו חוצץ],

(ו) על הבגדים מצד אחד אינו חוצץ, משני צדדין שהיה זו הרבה עד שנצטע צנגד, ונראה לזד שני חוצץ,

רבי יהודה אומר משום רבי ישמעאל, אף מצד אחד חוצץ,

בעא מיניה רבי שמעון בן לקיש מר' חנינא, מרדעת מצד אחד או משני צדדין לר' ישמעאל דאמר צנגד מצד אחד, מרדעת מאי אמר זה [בלומר דאלו לת"ק פשיטא דדוקא משני צדדין חוצץ, ולא תהא המרדעת חשובה משאר בגדים, אבל לר' ישמעאל איכא למיבעי דמי נימא שתהא כבגד או

אבני חן למסכת שבת

ליכא למימר דהא הוה ליה נותר, אלא ודאי בשבת הסמוכה קאמר כגון יום הכפורים שנקרא שבת. ריטב"א,

יכול אף [חלבין] של יוה"כ בשבת, ת"ל בשבתו וי"ו מיעוטו הוא, ששבתו, ולא שבת אחרת [פ' הו"ו] בא למעט שלא יקריב חלבי יוה"כ בשבת, ודורשה ממויעוט ולא ממשמעות], דברי רבי ישמעאל,

ר' עקיבא אומר [מחמיר יותר מר' ישמעאל, שאינו מתיר חלבי שבת רק ביו"ט ולא ביוה"כ], עולת שבת בשבתו, לימור על חלבי שבת שקרבים ביו"ט שחל להיות צמולא שבת, יכול אף ביוה"כ, ת"ל בשבתו [פ' דורשה מן מיעוט בשבתו, ולא ממשמעות המילה],

[ונמצא שיש כאן מחלוקת ר' ישמעאל ור"ע, ומפרשה] כשתמצא לומר [לשון זה יש 9 פעמים בש"ס, 2 פעמים על ר' יהודה, 3 פעמים על ר' ישמעאל, ו 4 פעמים על ר"מ] לדברי רבי ישמעאל, נדרים ונדבות קריבין ביו"ט פלוגתא היא במסכת בילה (יט.), ור' ישמעאל סבירא ליה כמאן דאמר קריבין, וכי איצטריך קרא ליוה"כ הלכך, כיון דנדרים ונדבות שיכול להממין ולשטמן צמול, ולהקריבין, נשטמים ונקריבין ציום טוב, קל וחומר צמול שבת שנשטמו כדרכן צומן [ואינו יכול להממין ולהקריבין], ונימא, הלכך לא איצטריך קרא עולת שבת בשבתו, אלא ליום הכפורים,

לדברי ר"ע, נדרים ונדבות אין קריבין ביו"ט, וכי איצטריך קרא למישרא ביו"ט [להקריב חלבי שבת],

אמר ר' זירא,

דף קי"ד ע"ב

כי הוינא בבבל כשלמדמי תורה צבנל, קודם שעלימי לארץ ישראל, הוה אמרי, הא דתניא, יוה"כ שחל להיות ע"ש, לא היו תוקעין [בערב שבת שהיה יוה"כ] שש תקיעות שתוקעין בערב שבת, להצטיל ולהצדיל, משום דיום הכפורים קדוש כשבת, ואסור צכל מלאכה, ובמוצאי שבת אס חל צו יום הכפורים לא היו מבדילין בתפלה המצדיל צין קדש לקדש כמו שמצדילין ציום טוב שחל להיות צמולא שבת, דברי הכל היא לא הוה מסיקנא אדעתא, דמיהוי צפלוגמא דר' ישמעאל ור' עקיבא דמתנימין,

כי סליקנא להתם [אבל כשעליתי לארץ ישראל], אשכחיתיה ליהודה בריה דרבי שמעון בן פזי, דיתיב וקאמר, ר' עקיבא היא דחשיב ליה יום הכפורים כשבת, הלכך לא צעי למתקע להצדיל צין זה לזה להיכרע, דלא תקעין אלא צין יום קל ליום חמור, וכי היכי דשבת לא תקעי להצדיל כהנים מלהקריב חלבי שבת ציום הכפורים, ציום הכפורים נמי לא תקעין להצדיל מלהקריב חלבי יום הכפורים שבת,

דאי רבי ישמעאל, כיון דאמר חלבי שבת קריבין ציום הכיפורים כיון דקיל ליה יום הכפורים משבת, ליתקע להצטיל מהקריב חלבי

למאי נפקא מינה? למנוייה פרנס על הציבור, אי בחדא מסכתא אס יודע להשיב צמסכת שהוא עוסק צה, ממניס אותו פרנס באתריה, אי בכוליה תנויה דקאי צהא מסכת, ומאדר צמסכת אחרימי בריש מתיבתא,

[וראה שבת ג: אמר ליה רבי חייא לרב, בר פחתי לא אמינא לך, כי קאי רבי בהא מסכתא לא תשייליה במסכתא אחרימי, דילמא לאו אדעתיה].

ר' שמעון ב"ל אמר [פ' הוא חולק על ר' יוחנן שאמר לענין חציצה דבנאין אלו ת"ח] אלו כלים האולייירין, הבאין ממדינת הים הא דמנן צנאין מנד אחד, היינו כלים של אולייירין, צלנים שיש להם אלונטיאות חשונות, להחשטף צהם צני אדם חשונים, צלחמס מן המרחץ, ומקפידים על טיטוף מעט, וצנאים לשון צי צני [לעיל לג:]: [פ' בית המרחץ], [וקשה דאיך יפרש רשב"ל הא דשל בור משני צדדין. וצע"ג. ילקוט המאירי]

למימרא דחיוורי נינהו מדמקפידין על רצב שעליהם, דאילו סומקי לא מייגו צטיטוף פורתא,

והאמר להו רבי ינאי לבניו # [כל צוואה זו הוא לחוק האמונה בשכר ועונש, שהרי אינה מתפרש כפשוטו שהרי גם בגדים לבנים מתלכלכים ע"י העפר והרימה], צני ! אל תקברוני לא בכלים לבנים, ולא בכלים שחורים,

[ומפרש] לבנים שמא לא אזכר, ואהיה כחתן בין אבלים ואש צין אותן שדונין צניהם, שדומין לשולי קדישה, שחורים [אל תקברנו בהם] שמא אזכר, ואהיה כאבל בין חתנים,

אלא בכלים האולייירין הבאין ממדינת הים, אלמא סומקי נינהו?

לא קשיא, הא [התכריבין שצוה רב ינאי שילבישו אותו הם] בגלימי סומקי, הא [ר"ל שמפרש דברי ר' יוסי במשנה "של בנאין" לגבי חציצה שהם כלי אולייירין] בלבושי [מיידי בלבנים]:

[שנינו במשנתנו] ר' ישמעאל אומר מקפלין [וחלבי שבת, קריבין ציום הכיפורים, אבל לא של יוה"כ בשבת] כו': ת"ר, במדבר כח עולת שבת בשבתו [דורשה כאילו כתיב בשבת בלא וי"ו] @ משמע למידע צלא וי"ו [דהיינו "בשבת", כאילו כתיב עולת שבת, שקריבין גם בשבת אחרת], ומשמע דעולת שבת [זו. דס"ה] קרינא שבת אחרת, לימור על חלבי שבת כגון אצרי תמיד של צין הערצים שקריבין ציום הכיפורים קריצים צמולא שבת, והוא ציום הכפורים,

[פ' דהאי קרא יתירה הוא, דמסתייה דליכתוב רחמנא וציום השבת שני כבשים וכו'] בלולה בשמן ונסכו על עולת התמיד ונסכה, ולמה לי דכתב רחמנא עולת שבת בשבתו? אלא ודאי הא קמ"ל דעולת שבת קריבה, ו[?בשבת אחרת ממש]

אבני חן למסכת שבת

יום הכפורים נשבת כי היכי דליהוי ידעי ובתקיעה זו יצינו שהוא יום הקל, דחלבי שבת קריבין ביום הכיפורים ולכשיחול יום הכפורים במוצאי שבת, ולא יתקעו, ידעו שמוחר להקריב בו חלבי שבת,

ואמינא ליה אנא, כהנים זריזין הן [כהנים זריזין] יש ב 7 במקומות בש"ם] בקיאים הן בכל, ואין לריכין סימן, דכתיב בהן יורו משפטין ליעקב (דברים לג),

אמר ליה מר קשישא בריה דרב חסדא, לרב אשי, מי אמרינן כהנים זריזין הן, והתנן במסכת סוכה שלש להבטיל את העם ממלאכה, שלש להבדיל בין קודש לחול ומני להו בתקיעות שבמקדש, אין פוחמין מעשרים ואחד תקיעות במקדש, וקא סלקא דעתך מדתקיעה להו במקדש להיכרא דכהנים תקעי להו?

בראמר אביי בקדר יומא כפרק שלישי, גבי נכרשת שעשתה הילני המלכה על פתחו של היכל, בשעה שהחמה זורחת נילוות יולאות הימנה, והכל יודעים שזמן קריאת שמע הגיע, ומוציאין, ורמינהו הקורא קריאת שמע עם אנשי משמר לא יאל, אלמא לאו בזימנא קריין, ואמר אביי הא סימן דנכרשת לשאר עמא דבירושלים שיקראו קריאת שמע בעומתה, הכא נמי לשאר עמא דבירושלים,

וליתקע [ביוה"ב] בין לר' עקיבא בין לר' ישמעאל, כי היכי דלידעי לאודעי דקל הוא משנת דשרי בקניבת ירק [קנב strip, trim, make even, clean] [ומפרש מהו קניבת ירק] כי הוה דכלל גדול (לעיל עג:) האי מאן דקניב סילקא, אלא דהתם במחוצה, והכא בתלוש, מן המנחה ולמעלה דיום הכפורים שרי בקניבת ירק תלוש, לנתק העלין מן הקלחין כדי להשוותם, שיהו מוכנים לנתק ולפרמן, דלמרינן לקמן דשרי, משום דהוי עיניו שרואה ומזמן ואינו אוכל [פ'] ולכן ראוי לעשותה ביוה"ב להרבות העינוי?

[פ'] דבעלמא קל יוה"ב משבת דמותר קניבת ירק, הגם שבאן באופן שחל יוה"ב בערב שבת אסור קניבת ירק שהרי הוא מכינה לאחר התענית ואז אסור לבשל שהרי הוא שבת],

אמר רב יוסף, לפי שאין דוחין שבות, להתיר תקיעת שופר שבות הוא, וקאמרנא ללדימיה להודיע היתר בקניבת ירק, אין דוחין שבות להחיר, אלא לאסור, כגון יום טוב שחל להיות בערב שבת, תוקעין להבטיל ולהצדיל,

ורב שישיא בריה דרבי אידי אמר לעולם דוחין שבות להחיר, אי הוה מיבעי(א) לן היתרא האידנא, אבל השתא דלא מיבעי לן קניבת ירק ביום הכפורים שחל להיות בערב שבת, שהרי נשבת לא יבטל, ולא תהא תקיעה זו אלא להודיענו היתר בשנה אחרת, שיחול יום הכפורים באמצע שבת [שבות כוה] לא החירו, שבות קרובה התירו, שבות רחוקה לא התירו כלומר דחיוז [דחייט. ו'] שבות החירו ללורך דבר קרוב, ולא ללורך דבר רחוק,

ושבות קרובה התירו, והתנן [חולין כו:], יום טוב שחל להיות ערב שבת, תוקעין להבטיל את העם ממלאכה המותרת ביום טוב, כגון אוכל נפש, ולהצדיל [התקיעות מברילין] בין הקודש [שבת] ובין החול [יו"ט], ולא מברילין בתפלה ועל הכוס, דלא חקנו לומר הצדלה אלא ביציאת קודש ובכניסת חול, ולא בכניסת קודש [שבת] וביציאת חול [יו"ט], דהתם שייך לקדושי יומא, וקדוש יום שמקדשין על היין, הוי היכירא דיליה [שיצא יו"ט ונכנס שבת],

מוצאי שבת ואם חל יום טוב במוצאי שבת מברילין בתפלה ועל הכוס המצדיל בין קודש לקודש, מפני שהקודש חמור יולא, ונכנס קל ולא תוקעין מצדוד יום להבטיל ולהצדיל, דהא היוצא חמור, והיום לא עשו שום מלאכה,

ואמאי אי סלקא דעתך דוחין שבות [כגון תקיעת שופר] להחיר ללורך דבר קרוב ליתקע יתקע משמשיכה כי היכי דלידעי דשרי בשחיטה [פ'] וכן שאר אוכל נפש] לאלתר,

אלא מחוורתא כדרב יוסף [דאין דוחין שבות להתיר],

אמר רבי זירא אמר רב הונא, ואמרי לה אמר רבי אבא אמר רב הונא, יוה"ב שחל להיות בשבת, אסור בקניבת ירק ולא מצדיל(א) [ממ"נ] בשבת דעלמא דאסור משום שבות, דקטרח משבת לחול, אלא אפילו האידנא דיש כאן עינוי, דהא נשאר יום הכפורים ששאר שבות אסור, זה מותר, השתא דחל בשבת לא שרו רבנן,

אמר רב מנא, תנא, מנין ליוה"ב שחל להיות בשבת שאסור בקניבת ירק, תלמוד לומר לומר בשבת נראה שית [פ'] בשבת רגילה ולא ביוה"ב, שמות זו שבתון שבתון שבת קדש, ושבתון משמע שבו ת [שהתורה צוה עריך שתשבות],

למאי נראה קניבה אסר לן קרא אילימא למלאכה כגון מחוצה והבתיב שמות כ לא תעשה כל מלאכה והא תו למה לי?

אלא לאו אקניבת ירק בעלמא, בתלוש, דמידי דלאו מלאכה, קאי עליה בעשה דשבתון שבות,

וכיון דמדאורייתא אסור בכל שבתות השנה, הכא לא שרינן ליה משום עגמת נפש [שיענה את עצמו ע"י שקונב הירקות ואינו יכול לאכלם] למידי אסור דאורייתא, ובשאר יום הכפורים שרי לעגמת נפש, ואף על גב דכתיב ביה נמי שבתון שבות לאו ממלאכה הוא, אלא מכל דבר המעבד מלהמענות, מדסמיכין לעניתם, הכי דרשין לה כפרק בתרא דיומא (עד.) לרמיזה וסיכה דומין לה, ש"ב,

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, יוה"ב שחל להיות בשבת מותר בקניבת ירק [ור' יוחנן פליג על רב הונא],

מיתבי, מנין ליוה"ב שחל להיות בשבת, שאסור בקניבת ירק, ת"ל שבתון שבות, למאי, אילימא למלאכה והבתיב

אבני חן למסכת שבת

לא תעשה כל מלאכה, אלא לאו בקניבת ירק?

לא לעולם למלאכה, ולעבור עליה בעשה ול"ת [ותמוה דלמה נקט קניבת ירק, ה"ה בכל מלאכה וצ"ב. משמר הלוי אות א],

תניא כוותיה דרבי יוחנן, יוה"כ שחל להיות בשבת,

דף קט"ו ע"א

מותר בקניבת ירק דשצות לאו איסורא דאורייתא הוא, אלא דרננן, והכא משום עגמת נפש, שמתקן ואינו אוכל, והרי קרוב לעינוי שרי, דווקא מן המנחה ולמעלה, שהוא שואף ומנפה לעת אכילה, ואיכא עגמת נפש טפי (ואמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן יום כיפורים שחל להיות בחול) [וכן. ממ"נ] מפציעין באגוזים, ומפרכסין [ומפרכין. יוסף דעת] ברימונים [מוציאין גרעיני הרמונים לאכילה], מן המנחה ולמעלה, מפני עגמת נפש [מתעסק באכילה ואינו יכול לאכול], # [ויש מכאן ראייה לר' יוחנן, אבל קשיא לרב הונא ?],

דבי רב יהודה, מקנבי כרבא [חותכין כרוב ביוה"כ מן המנחה ולמעלה], דבי רבה גרדי קארי [מקלפין דלעת], כיון דחזא [שראה ר' יהודה] דהוה קא מחרפי מקדימין לפני המנחה, דהשתא לאו עגמת נפש הוא [שהרי יש עוד זמן לגמר התענית], אמר להו לאינשי צימיה אתא איגרתא, ממערבא מושמיה דרבי יוחנן [אמר כן] כי היכי דלקצלו מיניה, דאסיר,

[למידין מכאן ג' דברים: א' שעיקר התענית הוא לענות את עצמו מתאוותיו, ב' שעיקר התענית הוא ממנחה ולמעלה, וזוהו נראה שתפלת מנחה ונעילה חשובה מאד ביוה"כ, ג' שיש למצוא המצאה בשם איזה גדול כדי שישמעו לו בני ביתו. הבונה בעין יעקב]:

פרק ששה עשר כל כתבי הקודש

מהנ"י: כל כתבי הקדש כגון תורה נביאים וכמוזים, ולא תימא, תורה לחוד הוא דשרי למיטרם ולאגלי [לאגולה. ררי"ף], ולא שאר ספרים מוצילין אותן מפני הדליקה דקדמי לקמן למצוי שאינו מפולש, וטירחא דעלמא הוא

דשרי צה [ליה. נמ"י], וחסרון עירוב, דמפרש בגמרא,

[נקט "כתבי" ולא ספרי, דאפילו פסוק אחד אם יש בה הזכרה מציילין. חדש האביב],

בין שקורין בהן כגון נביאים שמפטיין בהן בשבת צניח הכנסת, ובין שאין קורין בהן כגון כמוזים [שאין קורין בהם בבית הכנסת],

ורצונו הוה אמר *, דאפילו יחידים אין קורין בהן, דקדמי טעמא משום ציטול צית המדרש, דמשכי לצא [ליצא. ררי"ף], ובשבת היו דורשין דרשה, לצעלי צתים שעוסקין צמלכא כל ימות המולד, וצמח הדרשה היו מורין להן הלכות איסור והיתר, וטוב להן לשמוע מלקרות צמזמים [ולכן גזרו שלא לקרות בכתובים],

* [פי' דלפי פירוש הראשון הפ' שאין צורך בהן לשבת, אבל רבינו הלוי מפרש שיש קצת איסור, וז"ל הרמב"ם הלכות שבת פרק כ"ג הל' י"ט אף לקרות בכתובים בשבת בשעת בית המדרש אסור, גזירה משום ביטול בית המדרש, שלא יהא כל אחד יושב בביתו וקורא וימנע מבית המדרש],

[ודוקא בכתובים בלשון הקודש מותר להציל, ולא בכתובים בלשון אחר, אבל ספרי תפלות ותלמוד ומדרשים אפילו כתובים בלש"ק אסור להציל מדליקה בשבת מדאסור לכתבן לגמרי מדין המשנה. יכו],

ושם באות ו' ממשך והאידנא וכו' וכ"ש עכשיו שנתרופפו הלכות ונתגברה השכחה דלהכי התירו לכתוב גם סדרי תפלות ותלמוד ומדרשים וחתירו מה"ט נמי לכתוב הכל בכל הלשונות, דאע"ג דאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו [כע"ז לו]. הכא שאני, דעת לעשות לה' הפרו תורתך, ולהכי מותר להציל כל כתבי קודש שבעולם, אפי' כתובים בלשון אחר [בעל המאור], ואפילו ספרים שלנו שנקבעו בדפוס מותר להצילם, דדפוס כתב מעליא הוא [כמנ"א של"ד ט"ז וי"ז].

וז"ל הבעל המאור ועוד נ"ל כיון שהתירו בדורות האחרונים לכתוב תרגום והלכות אידי דבציר ליבא ושכיח שר השכחה, וסמכו על הא דר' יוחנן ור"ל דמעיני בספרי דאגדתא בשבתא משום דכתיב עת לעשות לה' הפרו תורתך, אמרו מוטב תיעקר אות אחת מן התורה ולא תשתכח תורה מישאל, כדאיתא במסכת תמורה בפרק יש בקרבנות היחיד [יד:], וכן נהגו לכתוב ברכות, הרי נתנו כולם לקרות בהן, ומציילין את כולן],

[צ"ע מי שזכה שיש לו חבורים כתבי יד שלא נדפסו בודאי דין תושבע"פ להם, אם הם קודמים בהצלה לתושב"כ כיון שאין עוד וולתם במקום אחר? וקצת י"ל דהו"ל ספק סכנת נפשות למי שעמל ויגע בהם כל ימיו יוכל לבוא לידי חולי מעגמות נפש ר"ל, וכמו ששמעתי על הגר"א חרל"פ ז"ל שהיה אבד"ק ביאליסטוק שקרה אסון לכתבי יד שלו, ול א האריך מימים מעגמת נפש. ניצוצי אור בשם ספר עובר אור"ח],

ו אף על פי שכתובים בכל לשון ואיכא למאן דאמר לקמן לא ניתנו לקרות בהן [פי' וסתם משנה כאן כרשב"ג שאין כותבין ספרים אלא בלש"ק], מציילין אותן,

[לפי רש"י שפירש אף על פי וכו' דקאי על מציילין, צ"ל כאן "ומענינים" פי' ומוסיף

אבני חן למסכת שבת

עוד דין] **טעונים גניזה** אסור להניחן במקום הפקר, וצגמרא מתרין לה,

דקאי על טעון גניזה ולא על מציילין].

[ראה בגמ' שיש לפרש המשנה בשני אופנים:

1. אע"פ שכתובים בכל לשון טעונים גניזה, והוא דבר אחר.
2. מציילין אותן מפני הדליקה, בין שקורין בהן, ובין שאין קורין בהן, אף על פי שכתובים בכל לשון, וזה ענין אחר, ואומר עוד וטעונים גניזה, וראה בגמ' ששני הפירושים תלוי במחלוקת רב הונא ורב חסדא],

אליבא דמאן דאמר [דפליגי בה תנאי], ניתנו לקרות בהן מותר לקרות ככתבי הקדש הכתובין בכל לשון, כמסקנת מגילה (ט:), (ו. נמ"י, רש"י) אין בין ספרים ותפילין ומוזות אלא שהספרים נכתבין בכל לשון [אלמלא ניתנו לכתוב ולקרות בהן, דס"ה], דכולי עלמא [בין רב הונא ובין רב חסדא] לא פליגי דמציילין,

כי פליגי אליבא דמאן דאמר לא ניתנו לקרות בהן (רבן גמליאל) [רש"יג] פליגי עליה, ואמר אף ספרים לא המירו שימטו אלא יוניית,

רב הונא אמר אין מציילין, דהא לא ניתנו לקרות בהן, רב חסדא אמר מציילין, משום בזיון כתיב הקדש,

תנן [במשנתנו], כל כתבי הקדש מציילין אותן מפני הדליקה, בין שקורין בהן, בין שאין קורין בהן, אע"פ שכתובין בכל לשון,

מאי לאו [שכן יש לפרש] שקורין בהן נביאים [כדפירש רש"י במשנה, שמופטרין בהם בשבת בבית הכנסת], ושאין קורין בהן כתובים # [אולי הביא לפרש גם את תחלת דברי המשנה כדי להבדיל בין "אין קורין בהן" ל"לא ניתנו לקרות בהן", ו אע"פ שכתובין בכל לשון, דלא ניתנו לקרות בהן דמדקאמר "אף על פי" מכלל דלא ניתנו לקרות בהן, דאי ניתנו מאי גריעותיהו, וקתני מציילין [פי' שמפרש אע"פ שכתובין וכו' דקאי דלעיל שמציילין], ותיובתא דרב הונא?

אמר לך רב הונא, ותסברא לידך דאמרת אף על פי שכתובין בכל לשון אמציילין קאי, אימא סיפא על כרחיך מילתא בלגופיה נפשיה הוא, ו טעונין גניזה צחול, פשיטא השתא נשנת אצולי מציילין להו גניזה צחול מיבעי מיבעיא,

אלא רב הונא מתרין [מתני'] לטעמיה, ורב חסדא מתרין לטעמיה,

רב הונא מתרין לטעמיה, בין שקורין בהם נביאים ובין שאין קורין בהם כתובים, במה דברים אמורים שכתובין בלשון הקדש, אבל בכל לשון אין מציילין,

ואפילו הכי גניזה בעו ודקמני ואף על פי שכתובין בכל לשון לאו אהנלה קאי, אלא אטעונין גניזה, והכי קאמר אף על פי שכתובים בכל לשון, ונשנת אין מציילין אותן, צחול מיהא טעונין גניזה,

רב חסדא מתרין לטעמיה, בין שקורין בהן נביאים ובין שאין קורין בהן כתובים, אע"פ שכתובין בכל לשון נמי מציילין,

ורכומי פירשו דהאי ככל לשון דקאמר, אכתובים קאי ולא אנציילין [דנביאים מותר לכתוב בכל לשון, והחידוש הוא רק על כתובים], ומדומה אני מפני שמצינו ציונות בן עזיאל שאמרו [לנביאים] תרגום הן מפרשין כך [דנביאים מותר לכתוב בכל לשון], ואני אומר אף נציילין [אסרו לכתוב בכל לשון], [ואם אמרנו. נמ"י] יונתן [בעל פה] לא כתבו, ולא ניתנו ליכתב, והכי מפרש כמסקנת מגילה (ט:)*, ומאן [דמאן. נמ"י, ו] דאסר כזולתו אסר, דר מספר מורה יוניית, משום מעשה דתלמי המלך, ולא מפליג הסם בין נציילין לכתובים,

* [והכי מפרש כמסקנת מגילה (ט:)] ו"ל המשנה שם ח: ע"ב אין בין ספרים לתפילין ומוזות אלא שהספרים נכתבין בכל לשון, ותפילין ומוזות אינן נכתבות אלא אשורית, רשב"ג אומר אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יוניית, ושם דף ט. בגמרא תניא א"ר יהודה אף כשהתירו רבותינו יוניית לא התירו אלא בספר תורה ומשום מעשה דתלמי המלך מלך מזרים היה [שכיוון שהיה סיוע ניסי בדבר אנו רואין בכך הסכמה משמים. שט' שם, דהיינו שכולם כיוונו להתרגם בלשון אחד] דתניא מעשה בתלמי המלך שכינס שבעים ושנים זקנים והכניסן בשבעים וששים בתים וכו' ע"י"ש],

[וקשה למה הפסיק הענין כאן דהול"ל בין שקורין בהן ובין שאין קורין בהן ומפני מה אין קורין בהם וכו'? וראה בגמ' שאלבא דרב הונא מפרשין המשנה בין שקורין בהן ובין שאין קורין בהן מציילין, ודוקא אם כתובין בלח"ק אבל בשאר לשונות אין מציילין, ומוסיף דאפ"ה "ואע"פ שכתובין בכל לשון טעונים גניזה", ואליבא דרב חסדא מפרשין בין שקורין בהן ובין שאין קורין בהן מציילין וגם מציילין אף על פי שכתובים בכל לשון, ומוסיף הלכה אחרת שהמקם שלהן "טעונים גניזה"],

ומפני מה אין קורין בהם [בכתובים. יבין], מפני ביטול בית המדרש שהיה קצוץ נשנת, כדפרישית לעיל [וראה ביבין שבימינו מותר לקרות ולכן מותר גם להציל]:

נב"י: איתמר, היו כתובים תרגום אכתובים קאמר, ולי נראה אכל כתבי הקדש קאי [גם על נביאים], או בכל לשון,

רב הונא אמר, אין מציילין אותן מפני הדליקה, ורב חסדא אמר מציילין אותן מפני הדליקה,

[הגם ששנינו במשנה "ואף על פי שכתובים בכל לשון" לרב הונא צריך לפרש

אבני חן למסכת שבת

והבי קאמר ומקק שלהן 68 עלו ונעשו רקצון, אף המקק רקצונית של אכילת המולעיס, מעוניין גניזה,

ר"ח],

* [הגמ' מקשה, מאן תנא "סדר עולם" ר' יוסי? ר' יוסי תנא לה ולא סבר לה. גדה מו:, וראה בהנהרות הב"ח שם ח"ל צ"ע מן עירובין דף צ"ה, ושבת קל"ה, וסנהדרין דף פ"ו, ושבויעות פ"ק ובכמה מקומות. וראה גם בשבת פח., מגילה יא:, יבמות פב:, גזיר ה', ע"ז ח':. וצריך חיפוש בכל מקומות אלו. אח ?],

נולד 112-	הלל הזקן [ווגות]
50-10	רבן גמליאל הזקן
דור ראשון 40-80	ר' שמעון בן גמליאל
דור שני 80-110	רבן גמליאל
דור שלישי 110-135	חלפתא זקן מופלג
דור רביעי 135-170	רבי יוסי בר חלפתא
דור חמישי 170-200	ר' יהודה הנשיא

ר' יוסי ברבי יהודה אומר, עריבה של מיט כפו עליו,

אמר רבי, שתי תשובות בדבר, חדא וכי מיט בהר הבית מניין וכי נטיט היו צונין והלא צטרקסדי היו צוניס, חול וסיד מעורצין, וטיט לא היו אלא עפר ומיס,

ועוד, וכי מותר לאבדן ביד,

אלא מניחן במקום התורפה גלוי והפקר והן מרקיבין [מתאבדין] מאליהן,

מאן תנא דקאמר רב הונא לעיל תנאי היא, מאן מנהי תנאי קאי כרב חסדא, ומאן כרב הונא,

דף קט"ו ע"ב

אילימא תנא קמא כרב חסדא דרבי [ורבי] יוסי כרב הונא,

ודילמא בהא קמיפלגי, מר סבר דילמא טעמא דתנא קמא משום דקסגר ניתנו לקרות בהן ונהי דר' יוסי קאי כרב הונא, מיהו כרב חסדא לא קאי ולא חד, דהא רב חסדא אפילו למאן דאמר לא ניתנו, קאמר מזילין, ומר סבר לא ניתנו לקרות בהן,

אלא רבי יוסי, ותנא דגיפטיט [דקתני לעיל, דתנא בהדיא דמצילין גם

מיתיבי [שנינו בברייתא], היו כתובים תרגום וכל לשון, מצילין אותן מפני הדליקה, תיובתא דרב הונא [דאמר דספרים שאין קורין בהן אין מצילין]?

אמר לך רב הונא, האי תנא סבר, ניתנו לקרות בהן [פי' לא בדברי רב חסדא שיש אופן שאסור לקרות ואפ"ה מצילין, אלא אם אסור לקרות אין מצילין, והאי תנא ס"ל דמותר לקרות ולכן מצילין],

ת"ש, היו כתובין גיפטיט [ancient egyptian], מדית [כתב מדינת מדינת], עיברית כמז של עבר הנסר [צ"ל ערבית. ניצוצי אור], עילמית [כתב מדינת עילם], יוונית, אע"פ שלא ניתנו לקרות בהן, מצילין אותן מפני הדליקה, תיובתא דרב הונא [דאמר אם אין קורין בה אין מצילין אותה]?

אמר לך רב הונא, תנאי היא [אי מצילין ספר שאין קורין בה], דתניא, היו כתובין תרגום ובכל לשון, מצילין אותן מפני הדליקה, ר' יוסי אומר אין מצילין אותן מפני הדליקה [הרי שיש פלוגתא אי מצילין ספר שאין קוראין בה],

אמר ר' יוסי *, מעשה באבא חלפתא אבא [אביו. דס"ה] של ר' יוסי, חלפתא שמו [מבאן ראה שמותר לקרוא לאביו בשמו שלא בפניו אם מוסף תואר של כבוד כגון "אבא" או "רבי", וראה ביוסף דעת, וממ"נ] שהלך אצל רבן גמליאל בריבי לא שהיה צנו של רבי, אלא אדם גדול קרי צריני למבריא,

ומצאו שהי' יושב על שלחנו של [יוחנן הנזוף] [ר' יוחנן בן ניוזף] # [למה מספר פרט זה ?] ובידו ספר איוב תרגום, והוא קורא בו,

אמר לו [אבא חלפתא לרבן גמליאל] זכור אני ברבן גמליאל אבי אביך הוא רבן גמליאל הזקן [ראה טבלא], ורבן גמליאל [זה. מהרש"א, ד"ס] שהיה גדורו של חלפתא הוא אבי אביו של רבינו הקדוש, שהיה עומד ע"ג מעלה בהר הבית שזהר הצית היו מעלות כשהוא הולך וגבוה, כדמנן צמסכת מדות (פ"צ מ"ג), והביאו לפניו ספר איוב תרגום, ואמר לבנאי [שהיה בונה שם בבית המקדש], שקעהו תחת הנדבך שורת אבני הצנין,

אף הוא [רבן גמליאל בריבי] צוה עליו וגנזו [זה סיום דברי ר' יוסי שאין מצילין אלו הספרים שאין קורין בהם],

[פי' ורב הונא סבר כר' יוסי דאמר דשאנים ניתנין לקרות אין מצילין אותן, אבל מהת"ק אין ראהו לרב חסדא דמצילין ספרים שלא ניתנו לקרות בהם דשמא מעמא דת"ק דמצילין משום דניתנין לקרות, כמש"כ הגמ' לקמן ריש ע"ב. וראה

אבני חן למסכת שבת

את הספרים שלא ניתנו לקרות,

שצין ספרים למגילה, שמע מינה שאר ספרים נכתבים בסם ובסיקרא,

תוס' ד"ה היו כותבין, ראה מהר"ם שי"ף ז"ל וקשה לרשב"א כו', אין רצונו לעשות "רענענשבורג" כיש משבשים וק"ל. ועיי"ש בביאור. וראה בקובץ ירושתינו חלק ה' דף שי"ט מאמר ארוך על זה.

ת"ר, הברכות מטעם צרכות שטענו חכמים, כגון שמונה עשרה ושאר צרכות, והקמיעין, אע"פ שיש בהן אותיות של שם, ומעניינות הרבה שבתורה מפרשיות, שהיו כותבין בקמיעין פסוקים ללחש, כגון כל המלה, וכגון לא מירא מפחד לילה, אין מצילין אותן מפני הדליקה, אלא נשרפים במקומן אם נפלה דליקה בשבת [הן ואזכרותיהן],

מכאן אמרו, כותבי ברכות כשורפי תורה שהרי לא ילילם בשבת,

מעשה באחד שהיה כותב בצידן [Sidon] [ברכות, קמיעין וכו'], באו והודיעו את רבי ישמעאל, והלך רבי ישמעאל לבדוקו אם אמר היה הדבר, כשהיה [ר' ישמעאל] עולה בסולם, הרגיש בו [האדם הכותב והלך ו] נטל טומום קצוות קונטרסים של ברכות, ושקען בספל של מים, ובלשון הזה, אמר לו רבי ישמעאל, גדול עונש האחרון [שאיבד כתבי קודש בידים] מן הראשון [שכתבן],

בעא מיניה ריש גלותא, מרבה בר רב הונא, היו כותבין מורה ניצאים וכמוצים בסם [paint], ובסיקרא [red paint], בקומום [alexandrian gum], ובקנקנתום [shoe makers blacking], בלשון הקדש, מצילין אותן מפני הדליקה או אין מצילין,

תיבעי למ"ד [לרב חסדא דאמר] מצילין נכתבים בכל לשון מצילין, תיבעי למ"ד [לרב הונא דאמר] אין מצילין,

תיבעי למ"ד אין מצילין, הני מילי היכא דכתיבי תרגום ובכל לשון, אבל הכא דכתיבי בלשון הקדש מצילין,

או דילמא אפילו למ"ד מצילין, ה"מ היכא דכתיבי בדיו דמיקיים, אבל הכא כיון דלא מיקיים אין מתקיים כדיו לא,

א"ל אין מצילין,

והא רב המנונא תנא מצילין? אמר ליה אי תניא תניא,

מאי תניא היכא תניא?

אמר רב אשי כדתניא, אין בין ספרים למגילה, אלא שהספרים נכתבים בכל לשון, ומגילה עד שתהא כתובה אשורית על הספר ובדיו מדקאמר מגילה כדיו, וקמני דהא מן הדברים

בעא מיניה רב הונא בר חלוב שם אדם, מרב נחמן, ס"ת שאין בו ללקט [שנשאר] ד"ס] כגון מיצה וצמקוס אחר מיצה שמונים וחמש אותיות זהו שיעור לספר מורה שנמחק או בלה, להיות עומד בקדושתו, כגון פרשת במדבר ויהי בנסוע הארון שהוא ספר לעצמו, כדלקמן, ויש זה שמונים וחמש אותיות, מהו להצילן מצילין אותה מפני הדליקה, או אין מצילין,

א"ל, ותיבעי לך פרשת ויהי בנסוע הארון גופה שנכתבה לבדה, ומסרה אות, מהו להצילה?

היכא דחסר פרשת ויהי בנסוע לא קמיבעיא לי, דכיון דאית ביה הזכרות, אע"ג דלית ביה שמונים וחמש אותיות מצילין, כי קא מיבעיא לי ס"ת שאין בו ללקט וצמקוס ליקוט עצמו ליכא אזכרות, מאי?

א"ל אין מצילין,

איתיביה, תרגום תרגום שכתוב יגר שהדומה, ושנציאים כגון כדגא תימרון להם (ירמיהו י') שכתבו מקרא (נלי נמי), התרגום שבעורא כתבו מקרא. ד"ס, [וכן הגון שהרי הגמ' מונה עורא לחוד],

ומקרא שכתבו תרגום, וכתב עברית אותיות גדולות הן, ואין דומות לכחז אשורית, אף על פי שכותבין בלשון הקדש, אלא שכתב האותיות משונות מצילין מפני הדליקה, ואצ"ל תרגום שבעורא ושבעורא ושבטורה שכתבו תרגום מהלכתו,

תרגום שבתורה מאי ניהו? בראשית לא יגר שהדומה,

ואף על גב דלית בה שמונים וחמש אותיות?

כי תניא ההיא, להשלים אם [לא ?] היה צו כדי ללקט, ומרגום וז משלימו [כדי ללקט], מנערק ומצילין בשבילו,

איבעיא להו, הני שמונים וחמש אותיות, מכונסות או מפוזרות? רב הונא אמר מכונסות, רב חסדא אמר אפילו מפוזרות,

מיתיבי, ס"ת שבלה, אם יש בו "ללקט" שמונים וחמש אותיות כגון פרשת ויהי בנסוע הארון מצילין, ואם לאו אין מצילין, תיובתא דרב הונא דמדקמני ללקט מכלל דמפוזרות ניהו?

תרגמה רב חסדא אליבא דרב הונא, בתיבות הא דקמני ללקט,

אבני חן למסכת שבת

ותכתב במקומה [והנה בומנינו ודאי הם] ת כשר כמות שהוא, אע"פ שעתיד ליעקר ממקומה ואז יהיו פסולים הם"ת שלנו. אילת השחר], ולמה כתבה כאן, כדי להפסיק בין פורענות ראשונה, לפורענות שנייה,

פורענות שנייה [צ"ב למה מפרש פורענות שניה קודם פורענות ראשונה. אילת השחר] [שהוא בפרק יא, אבל ויהי בנסוע הוא בפרק י], מאי היא במדבר יא א וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאַנְּנִים רַע בְּאֲזְנוֹ ה' וַיִּשְׁמַע ה' וַיַּחֲרֹ אֶפְרוֹ וַתִּבְרָךְ אֶשׁ ה' וַתֹּאכַל בְּקֶצֶה הַמִּחְנֶה,

פורענות ראשונה [לפני ויהי בנסוע שהוא בבמדבר י לה] במדבר י לג וַיִּסְעוּ מִהָר ה' דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְאָרוֹן בְּרִית־ה' נָסַע לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְתוֹר לָהֶם מְנוּחָה, וא"ר חמא בר' חנינא, שסרו מאחרי ה' נחם שלשה ימים למסעם, המאוו האספסוף מאוה, להמרעם על הנשר, כדי למרוד בהקדוש צרוך הוא,

[ואני שמעתי שסרו מאחרי ה' שלא להרבות להם תורה ומצוות ועל מה שקבלו נצטערו והיינו דכתיב ויסעו מחר ה'. חרושי הר"ן],

והיכן מקומה? אמר רב אשי, בדגלים,

דמשמע מפחיתות לא ללקט אות ואות נכד, אלא ללקט מיצה שלימה, מיצה כאן ומיזה כאן עד שמונים וממש אותיות, וכי פלגינן בלתימות המפחיתות [ובזה מורה רב הונא דבני מכוונסות היינו תיבות שלימות ולא אותיות מפחיתות],

ת"ר, במדבר י לה [גו"ן הפוכה] וַיְהִי בְּנִסְעֵי הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה ה' וַיִּפְצוּ אֹיְבָיִךְ, וַיִּנְסוּ מִשְׁנֵאֲדָה מִפְּנֵיךְ: לו' ובגדה יאמר שוכה ה' רבבו'ת אלפי ישרא'ל: [גו"ן הפוכה], פרשה זו עשה לה הקב"ה סימניות להצליה מן הסמוכות לה,

[עשה לה הקב"ה סימניות, ראה מהר"ם שי"ף וז"ל עיין בח"ש שחננין הן טעות ע"ש ועיין בשו"ת רש"ל, ואפשר שכן דרך לעשותו כחצי עיגול כזה () והוא שאין זה מקובל],

[סימניות ראה לעיל קג. לשון "סימניות" ולפי רש"י מתפרש מלשון "סם וסיקרא" אבל כאן הוא מלשון סימן],

מלמעלה ולמטה בתחלה ובסוף ויהי נסוע הארון, לומר

דף קט"ז ע"א

שאיין זה מקומה שאינה ראויה לכאן, דלאו זהליכות מסעות משתעי לעיל מינה, אלא דגגלים הינה ראויה ליכתב, בפרשת במדבר סיני,

רבי אומר, לא מן השם הוא זה לא זה השם, של טעמי הסימניות, דמקומה הוא, דפרשה זו, בתחלת מסע שנסעו מהר סיני [ד. ד"ס] איירי, כדכתיב לעיל מינה ויהי בנסוע השני בשנה השנית בעשרים לחדש ועלה הענן [במדבר י יא] וַיְהִי בְּשָׁנָה הַשְּׁנִיָּה בַּחֹדֶשׁ הָעֲשֵׂרִים בַּחֹדֶשׁ הָעֲשֵׂרִי הָעֲשֵׂרִי מִשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה וְגו' אלא [לכן עשו לה סימניות] מפני שספר חשוב הוא בפני עצמו,

כמאן אזלא, הא דא"ר שמואל בר נחמן, א"ר יונתן משי"ט א חקמו'ת בנתה ביתה חצובה עמודיה שבעה, אלו שבעה ספרי תורה דפרשה זו ספר לעצמו, נמצא שלמעלה ספר לעצמו [ושלמטה ספר לעצמו], הוילן זה מקומה [ו. ד"ס] נמצא ספר וידבר [היינו ספר במדבר] נחלק לשלשה ספרים,

כמאן כרבי [שויה בנסוע ספר חשוב בפני עצמו], [קשה דמנ"ל הא דאחי כרבי ד"ל דגם לת"ק איכא שבעה עמודים חמישה חומשים ושני לוחות והוי ז' שפת אמת],

מאן תנא דפליג עליה דר'?

רשב"ג הוא, דתניא רשב"ג אומר, עתידה פרשה זו שתיעקר מכאן לעמיד, שיהו כל הפורעניות בטלן, ולא ידלגו לפורענות, ויכר הרע בטל [מבואר שבשארין יצה"ר אין פורענות ותלויים הם זה בזה. אילת השחר],

[יש כאן ד' בבות באיבעיא זו, ולבסוף לא איפשיט לה. וזה תוכן הענין:

ס"ד דהאבעיא הוא על כל גליוני בין הגליון דסביב סביב, ובין אם נמחק הכתב ונעשה חלק,

1. ובבא הראשונה מחדש שאם בלה הם"ת אויל קדושתה ואין מצילין אותה מרליקה,

2. בבא השניה מחדש שאם "נמחק" מקום הכתב אויל קדושת מקום הכתב, ואפילו הכי אם הגליוני עדיין מחוברין עמה נוכל לומר שמצילין הספר מרליקה בשביל הגליוני,

3. ובבא השלישית מחדש שנוכל לומר שהגליוני מטמאין את הידים רק אם הם מחוברין לכתב,

4. ובבא הרביעית אומר שגליונים חלקים אין להם קדושה כלל],

איבעיא להו, הגליוני של ס"ת קלפס חלקים [blank parchment], וקא סלקא דעתך השתא, דכלל דדין שיהו חלקים קמיצעים ליה, כגון חלק שלמעלה ושלמטה, ושנמחק כחצו ונעשה חלק, מצילין אותן מפני הרליקה, או אין מצילין אותן מפני הרליקה?

1. ת"ש, ס"ת "שבלה", אם יש בו ללקט שמונים וחמש אותיות, כגון פרשת ויהי בנסוע הארון, מצילין, ואם לאו אין מצילין,

ואמאי, תיפוק ליה משום גליון ידידה [הרי שאין מצילין את הגליונות]?

בלה שאני דכיון שבלה, אף הגליון בטל, וכי מיציעא ליה שהגליוני קיימים, אלא

אבני חן למסכת שבת

שהמזכר הלך,

2. ת"ש, ס"ת "שנמחק", אם יש בו ללקט שמונים וחמש אותיות, כגון פרשת ויהי בנסוע הארון מצילין, ואם לאו אין מצילין, ואמאי תיפוק ליה משום גיליון דידיה דהיינו כל הספר מורה?

מקום הכתב שנמחק לא קמיבעיא לי דודאי מיגרע גרע דכי קדוש מעיקרא לאו לשם גליון חלק קדיש, אלא אנב כתב הוא דקדוש אדעתא דכתיב, וכין ד אול לה כתב, אולא לה פקע קדושתיה מקדושתיה [וכן חלקף שבין אות לאות ובין שורה לשורה שהוא צורך הכתב. ראה שפת אמת],

כי קמיבעיא לי, של מעלה ושל מטה, שבין פרשה לפרשה, שבין דף לדף, שבתחלת הספר שבסוף הספר דמתחלה לשם חלק קדיש, והשם כשנמחק כתב הספר, נמי חלק הוא,

ותיפוק ליה משום ההוא דאף על גב דאין צו כדי ללקט שמונים וחמש אותיות, הוה ליה למימני דבריהם מצילין, משום ההוא ריוח של מעלה ומטה, אלא לאו פשוט מיניה דאין מצילין?

ומשני דגייז ושרדי שנמחקו הגליונים, ולא נשמיר צו אלא מקום הכתב,

3. ת"ש, הגליונים של מעלה ושל מטה שנמחלה הספר ושנסוף הספר, שכולן [פ' שכל ספריהם] היו כתובין כמגילה, כספר מורה, ואמרין צבא צבא צפרק קמא (יג:) ראשו כדי לגול עמוד [פ' מניח קלף חלק כדי לגול על גבי עמוד של עץ שהספר נגלל עליו. רש"י בב"ב. דאמרין שם הרוצה לדבק תורה נביאים וכתובים כאחד, מדבק ועושה בראשו כדי לגול עמוד ובסופו כדי לגול היקף],

סופו כדי לגול היקף, להקיף כל הכרך [פ' בסופו מניח חלק גדול כדי לגול צו כל היקף, שאין עושה שני עמודים לגולל לאמצעו כמו שאנו עושין לספר מורה, אלא גולל ומחלמו לסופו, וכורך החלק על כל היקף. רש"י בב"ב],

[וכן הגוילין] שבין פרשה לפרשה, שבין דף לדף, שבתחלת הספר שבסוף הספר מטמאין את הידים אס נגע צו, ונגע צמורה פוסלה, דמגזירת שמונה עשר דצר היא (לעיל יד.) [ומסתברא שאם מטמאין את הידים, יש להם קדושה, וזה ידוע גם סיבה להציל אותם מדליקה?]

דילמא אנב ספר תורה שאני שלא נמחק כתב הספר, אלא כולו קיים וזה נגע בגליונים, וכי מציעא לן צנמחק הספר, ואין כאן קדושה אלא משום גליון ששמו צעודו קיים,

דילמא אנב ספר תורה שאני. תירוצו זה הוא הפוך לגמרי ממה שאמר בבבא לפני זה, דלעיל אמר שיש סברה שאף אם נמחק כל הכתב עדיין מצילין מפני הגליונים, וכאן אומר אולי הוא לחיפך שקדושת הגליונים הוא רק מפני הכתב],

4. תא שמע, הגליונים, וספרי מינין משרתים [משומדים. דס"ה] לעבודה זרה, וכמזכר לכן מורה נביאים כמזכר אשורית ולשון הקודש [ספרי מינין, ר"ל אותן מינין משרתים שנתחדשו קרוב לחורבן הבית הידועים, שבנו במוותם על כתבי קודש ולמדו לשונם העוה שקר להפוך דברי אלקים חיים. יעב"ץ],

אין מצילין אותן מפני הדליקה, אלא נשרפין במקומן, הן ואזכרותיהן,

מאי לאו גליונים דספר תורה [והבא ליכא לאוקמי בגליון במקום הכתב שנמחק? דלא מקרי סתם גליון, ועוד דגליונים לשון רבים לא משמע כן, אלא דבין דף לדף ושל מעלה ושל מטה ושבין פרשה כו' וק"ל. מהרש"א?]

לא גליונים דספרי מינין,

השתא ספרי מינין גופיהו אין מצילין וספרי המינין גופיהו מצילין צממיה, גליונים מבעיא?

הכי קאמר, וספרי מינין, הרי הן כגליונים כקלפים חלקים, שלא נכתב בהם מעולם [פ' וחזור ממה שרצה לפרש שקאי על הגליונים של הספרי מינין, אלא מפרש שמדמה הספרי מינין לגליונים חלקים],

גופא [פ' חזור לשנות כל הברייתא בשלימותה], הגליונים וספרי מינין, אין מצילין אותם מפני הדליקה,

רבי יוסי אומר, בחול [לא בשעת הדליקה] קודר מומן ממיכות הקלף את האזכרות שבהן מקום השם וגוונן, והשאר שורפן,

א"ר טרפון אקפה את בני, שאם יבאו לידי, שאני אשרוף אותם, ואת האזכרות שבהן,

[אקפה את בני, ונשאלת השאלה אם באמת היה לו בן לר' טרפון, ראה בבא מציעא דף פה. שכשנפטר ר' טרפון שאלו עליו אם הניח בן, אמרו לשואל בן אין לו, בן בת יש לו, וכל זונה שנשכרת במנה [שמשלמים לה באחנה מנה] שוכרתו במאתים [היא זונה זו משלמת לאיש זה כדי שהוא יהיה עמה מאתיים], פ' מפני יפיו היא נותנת האתנן כפלים כדרך שהיא לוקחת, אמרו לא זו משם עד שהביאורו לפניהם ואמרו לו חזור בך, וחזר בתשובה והורה בישראל. ראה רבינו פרחיה]

שאפי' אדם רודף אחריו להורגו על עמנו קאמר [פ' דלפי גירסת רש"י אינו מבואר מי רודף את מי, לכן בא לפרש שהפ' הוא שאדם רודף אותו את ר' טרפון, והוא ר' טרפון רוצה להציל את עצמו. וראה מו"נ], ונחש רץ להכישו, נכנס לבית ע"ז, ואין נכנס לבתיהן של אלו [המינין], שהללו מכירין וכופרין, והללו נכנסים העובדים עבודה זרה אין

אבני חן למסכת שבת

מכירין וכופרין שהרי צנן גדלו, וכך למדוס אצותם,

ועליהן [על המינים] הכתוב אומר ישעיה נח וְאַחַר הַדִּלְתָּ וְהַמְּזוּזָה שָׁמַתְּ וְכָרוּ יָגֶה זכרון הוא צידך ואינה שמה לך, אלא שהשלט אומי אחרי הדלת,

א"ר ישמעאל, ק"ו [שצריך לשרוף ספרי המינים], ומה לעשות שלום בין איש לאשתו, אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים, הללו [המינים] שמטילין קנאה, ואיבה, ותחרות, בין ישראל לאביהן שבשמים, על אחת כמה וכמה,

ועליהם אמר רוד, תהלים קלט כא הָלֹךְ אֶמְשַׁנְּאֶךָ ה' אֶשְׁנֶא וּבִתְקוּ מְמִיךְ אֶתְקוּ מִמֶּנִּי כִּי תִכְלִית שְׁנֵאָה שְׁנֵאָתִים לֹא יָבִים הָיוּ לִי,

וכשם שאין מצילין אותן מפני הדליקה, כך אין מצילין אותן אפילו צמול לא מן המפולת, ולא מן המים, ולא מדבר המאברן,

בעי מיניה יוסף בר חנין מר' אבהו, הני ספרי דבי אבדין [לשון זה גם לקמן קנב, וראה שם ברש"י ובפירוש ר"ח, וראה מש"כ לקמיה] ספרים שכתבו להם הגלמים להמוכח עם ישראל, ומקום שממוכחים שם קרי ליה די אצידן, מצילין אותן מפני הדליקה, או אין מצילין? אין ולא ורפיא בידיה זימנין אמר ליה און, [ו. דס"ה] זימנין אמר ליה לא,

רב לא אויל לבי אבדין [להתווכח עמם, ולא היה מקום מינות ממש, אלא מקום ויכוח, ומתקבצים שם חכמי עובדי כוכבים ונושאים ונותנים בדברים. תוס' ע"ז י"ז ד"ה הרחק. וראה בפירוש ר"ח כאן], וכ"ש לבי נצרפי ענדה זזה, וכך שמה [מקום מקדש-האש הפרסי. שט"ל], שמואל לבי נצרפי לא אויל, לבי אבדין אויל,

אמרו ליה [חכמי הגויים. שט"ל] לרבא, מ"ט לא אתית לבי אבדין, אמר להו דיקלא פלניא איכא באורחא וקשי לי ששורשן נעשו [ששורשיו נעשין. דס"ה] גנשזיט, ולחזותם נקש צא # [ובאמת הסברה כן שאם אדם שואל שאלה ועונין לו בדברי שכל, יכול השואל לשאול על התשובה בדברי שכל, אבל אם משיבין לו בדברי הבאי אין לו מה לשאול עוד],

אמרי ליה גיעקריה, דוכתיה קשי לי קשה לי דוכתיה שמהא שם גומא,

אי נמי נסימיו, וקשה לי רישו,

וכל זה שהיו ממסירין רב ורבא מלכת לבי אצידן, שמה ממון שיתווכחו, יעמדו עליהם ויהרגום,

מר בר יוסף אמר אנא מינייהו אנא ממירי הס, ולא מסתפינא מינייהו, [ואפ"ה] זימנא חדא, אויל [הלך מר בר יוסף לבי אבדין], בעו לסכונה [ורצו לסכן אותו וכמעט שלא ניצל],

[רבי מאיר קרי ליה לספרי המינים און] [באל"ף] גליון לפי שהן קורין אותו אונגלי"א [evangelic pertaining to the gospels of the christian new testament (ספר האונגליון)],

רבי יוחנן קרי ליה עוון [בעי"ן] גליון [שם זה נקראו בו ספרי הדת הנוצרית ומשמעו "בשורה טובה" וחז"ל עקמו את משמעו של שם זה לענינם. שט"ל],

אימא שלום [שם זה יש גם בנדרים כ. ובב"מ נמ:], דביתהו [אשתו] דרבי אליעזר, אחתיה [ואחותו של] דרבנן גמליאל הואי, הוה ההוא פילוסופא מין [ורבינו שמע מיהודי אחד שבא מארץ יון, ואמר דבלשון יון פלוסופוס הוא דו' ד' [אוהב. ע"י] החכמה, ואית דגרסי פילא סבא, והוא לשון לצון שחוק, כדאמר באיכה רבתי דפלי ביהודאי פירוש ששחק ונתלוצץ. תוס' [בשבכותיה] [בשכינותו],

דף קט"ז ע"ב

דהוה שקיל שמא היה מוציא עליו שם, דלא מקבל שוחדא שאני מקבל שומד מצעלי דינין הצלחן לפניו, והיה מקבלו צסמר [פ' אבל באמת כן קיבל שוחד], בעו לאחוכי ביה [רצו ר"ג ואחותו לצחק בו], אעיילא ליה שרגא דדהבא [הכניסה אשת ר' אליעזר מנורה של זהב לביתו של הפילוסוף בלי ידיעתו] ואוול לקמיה [והלכו ר"ג ואחותו יחד להתייצב לפניו לדין],

אמרה ליה [אימא שלום למין] בעינא דניפלגי לי בנכסי דבי נשי [פ' רוצים אני ואחי לחלוק בירושת אבינו], אמר להו פלוגו,

א"ל כתיב לך, במקום ברא ברתא לא תירות,

א"ל פילוסופא לרצן גמליאל מן יומא דגליתון מארעכון איתנמלית אורייתא דמשה, ואיתיהיבת [ספרא אחריתי] [עוון גליון] [וכוונת "עון גליון" או "און גליון" מלה אחת הוא על ספרי הנצרים דהיינו [evengeli = new testament], וכתיב ביה ברא וברתא כחדא ירתון,

למחר הדר עייל ליה איהו [ר"ג הכנים לבית המין] חמרא [חמור] לובא [ראה לעיל במשנה ראשונה של במה בהמה (נא). "ולובדקים" שפירושה חמרא ליבא [Iybian ass],

[לאחר שראה ר"ג שהועיל המנורה שהכניסה אחותו שיטה הדין אליה, הלך הוא למחרת והכנים גם הוא חמור מלוב שדמיה יקרים כדי שיטה הפילוסוף הדין אליו],

אבני חן למסכת שבת

שלטו החברים שהיו פרסיים על בבל שהם היו עובדי אש ולא הרשו להדליק נרות בלילה, ומציין לרש"י לעיל כא: ד"ה סכנה, ולכן לא קראו את ההפמרה פשוט מטעם שלא היו יכולים להדליק מנורה לקראו את ההפמרה],

אלא אי איתמר הכי איתמר, אמר רב, לא שנו אלא במקום בהמ"ד שהחכם דורש דהיינו צצית המדרש, אצל צעלמא קורין, אבל שלא במקום בהמ"ד קורין,

ושמואל אמר, בין במקום בהמ"ד בין שלא במקום בהמ"ד, בזמן בהמ"ד אין קורין לפי שמצטלו מלין אצל הדורש, אצל שלא בזמן בית המדרש כגון לאחר אכילה קורין,

ואזא שמואל לטעמיה, דבנהרדעא פסקי סידרא דכתובים, במנחתא דשבתא,

רב אשי אמר, לעולם כדאמרן מעיקרא [דשמואל סבר שאפילו שלא בזמן בית המדרש אין קורין, ושמאל דלמר לעיל, אפילו לאחר אכילה אין קורין כרבי נחמיה אמרה למילמיה, דלית ליה טעמא דאין קורין משום צטול, אלא כדי שיאמרו קל וחומר לטערי הדיוטות, ומיהו, שמואל הנהיג במקומו כדצרי חכמים דמתניתין, דאמרי טעמא (דמתניתין) משום צטול מורה, הלכך לאחר אכילה דליכא דרשה קורין, [ולא פליג אדרב, דשפיר מודה דלמחנ' דמפרש טעמא מפני ביטול בית המדרש קורין שלא בזמן בית המדרש, אלא בא לומר דר' נחמיה פליג עלה דמתני'. תוס'],

דתניא, אע"פ שאמרו כתבי הקדש [דהיינו כתובים], אין קורין בהן [יל"ע אם גם אסור לומר תהלים. אילת השחר], אבל שונין בהן כגון מדרש שיר השירים וקהלת [משמע שאך על שתי מגילות אלו היה לפניו מדרש. ניצוצי אור] [ראה במדומי שדה שכתב ויש לדעת דמה שפירש"י שונין בהם כגון מדרש וכו' הוא טעות הדפוס וצ"ל דורשין בהן. כגון מדרש כו'. וראה שם שמפרש "שונין" ללמוד בעיון, עיי"ש, ונמצא שרק לקרות דרך קריאה אסור אבל ללמוד בעיון מותר, וצריך עיון? וראה בממ"נ] ודורשין בהן, נצרך לפסוק, מביא ורואה בו,

א"ר נחמיה, מפני מה אמרו, כתבי הקדש אין קורין בהן, כדי שיאמרו בכתבי הקדש אין קורין, וכ"ש בשמרי הדיוטות כגון של משניות, או ליגרות השלמות למלא חפץ [הלשון למצוא חפץ הוא ע"פ הפסוק בישעי' נ"ח ו"ג "ממצוא חפצך" ותרומנו מלספקא צורכך, והכוונה על עסקי חול האסורין. וראה תוס' כאן], [לכאורה הוא גזירה לגזירה. אילת השחר], [וראה תוס' שמתיר לקרות באיגרות השלוחים ממקום למקום ולשלטון דהא ראוין לצור ע"פ צליחות ופעמים שיש בהם פיקוח נפש עיי"ש].

מהני: מצילין תיק הספר עם הספר, ותיק התפילין עם התפילין, ואע"פ שיש בתוכן מעות,

אמר להו שפילית כל סוף הדצר הוא מחמת שלו, ושיך למימר שפילית לסיפיה (רספרא) [דעון גליון] וכתב ביה, אנא לא למיפחת מן אורייתא דמשה אתיתי [ולא]* [אלא] לאוספי על אורייתא דמשה אתיתי,

[וכן הוא ממש מלה במלה בבבית החדשה [matthew 5:17]

* [הגירסא "ולא לאוספי" מתיישב יותר שמפני שאינו יכול לא להוסיף ולא לגרוע אינו יכול לשנות כלום מתורת משה, והגם שע"י מה שאומר היום הכחיש מה שאמר אתמול, וגם קשה אם אינו מוסיף ואינו גורע א"כ מה הוא מחדש? אפ"ה השוחר יעור ולא הרגיש שממילא יתגלה קלונו],

וכתיב ביה במקום ברא בריתא לא תירות,

אמרה ליה [אימא שלום], נהור נהוריק כשרגא הנהר או י"ך כשרגא, רמז שנתנה לו מנורה נשומד [פ' רצתה רק לדמו להפילוסוף שיחזור להטות הרין אליה],

אמר ליה רבן גמליאל [למין], אתא חמרא [בא החמור שנתתי לך] ובטש לשרגא [ורחף את המנורה] דחפמו לארץ [ונכזב ונשבר. דס"ה] [ר"ג דיבר אל הפילוסוף בפני כל השומעין ורמז לו שהוא הביא לו דורן ששוה הרבה יותר מהמנורה], כלומר [ובאילו אמר לו] אני נלחמי נשומד, [והכל כדי שישמעו המתאספים שם ונלחמו, ומי הוא?]

[וראה רא"ש בפ"ק דגיטין סימן י' שכתב דסתם עובדי כוכבים מקבלי שוחרא כדאמר בפ' כל כתבי עב"ל, אבל צ"ע דמכאן אין ללמוד כלל על כל הגוים, שרואים רק שפילוסוף זה היה מקבל שוחר? ו"ל שכיון שרואין שפילוסוף זה היה מתפאר שאינו מקבל שוחר וגם הוא נתפס שהיה מקבל זה די ללמוד על כל הגוים. ע"פ דעה"ד],

[שנינו במשנתנו] ומפני מה אין קורין [בהם, מפני ביטול בית המדרש] כו': אמר רב, לא שנו אלא בזמן בית המדרש קודם אכילה היו דורשים, אבל שלא בזמן בהמ"ד לאחר אכילה לא דרשו, משום שכרות, [ולכן] קורין, ושמאל אמר, אפילו שלא בזמן בית המדרש, אין קורין,

איני, והא נהרדעא אתריה דשמואל הוה, ובנהרדעא פסקי סידרא בכתובים במנחתא דשבתא [היו רגילים לקרא צצית המדרש פרשה צמזמים],

[פסקי סידרא פ' פסיק הוא מלשון פסוק לי פסוקך, וסידרא ר"ל פרשה, והיינו שלמד פרשה מנביאים או מכתובים, ובשיטה על מס' מו"ק מז: לאחר מרביתיו הראשונים כתב, הם היו רגילים לקבוע בנביאים סדרים סדרים כמו שיש בחמשה חומשי תורה והיו מתכוונים לגומרן פעם אחת בשנה, וכן היו עושין מן הכתובים. מגדים חדשים],

[ראיתי ביאורים על ענין הפמרה בשבת במנחה, ושהיו מחלקים ספר רות ועוד כדי לגומרה לזמן מסוים, וכעת איני זוכר מקומה? וראה בקובץ המעין טבת תשנ"ח דף 19 שכותב מהשערה שהטעם שביטלו ההפמרה במנחה היה כאשר

אבני חן למסכת שבת

ולחיבן מצילין אותן, למבוי שאינו מפולש, בן בתירא אומר אף למפולש:

[ותיק התפילין עם התפילין, ר"ל שבתוך התיק מונח גם בן מעות, ודוקא בהונחו התפילין והמעות יחד מע"ש (מג"א של"ד סק"ב). יבין, ולענין טלטול תפילין בשבת ראה באו"ח סימן ל"א במ"ב ס"ק ב' ו"ל ואפילו בטלטול י"א ג"כ דאסור אם לא לצורך גופם או מקומם כשאר כלי שמלאכתו לאיסור, וי"א דכדי שלא יפלו או שלא יגנבום נמי מותר לטלטלם במקום למקום, ובמקום הדחק יש להקל ועיין בביאור הלכה].

נב"מ: ת"ר, ארבעה עשר שחל להיות בשבת, מפשיטין את הפסח עד החזה ממחיל [לפשיט. דס"ה] מרגליו האחרונים עד המזה, שיוכל להוציא אימורים, שהקטר חלציו דמין שבת, ומו לא מפשיט מידי עד אורתא, לזוך הדיוט הוא דברי רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה, וחכ"א מפשיטין את כולו [לפי מסקנת הגמ', הותר של החכמים כשאנו צריך לעור, ומפשיט לה ע"י שחותך אותה לחתיכות],

בשלמא לרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה, דהא איתעביד ליה צורך גבוה, אלא לרבנן מ"מ [מפשיטין את כולו]?

אמר רבה בר בר חנה, א"ר יוחנן, דאמר קרא משלי טו כל פעל ה' למענהו לכבודו [ולשנמו. דס"ה],

[וביון שרבי"ח אמר ר' יוחנן לא פירש דבריו לכן מקשה] והכא מאי למענהו איכא?

רב יוסף אמר, שלא יסריח שהעור מחממו ומסריחו, ואין זה כבודו להיות פרס אורכלי שולחנו מגואל, רבא אמר, שלא יהו קדשי שמים מוטלין כנבלה,

מאי בינייהו?

איכא בינייהו דמנח אפתורא דדהבא שאינו מוטל בציון, אצל לשמא יסריח חייש רב יוסף, ורבא לא חייש עד אורתא,

אי נמי יומא דאסתנא רוח פנויות, שהיא צינויות, לא חמה ולא זנה [זוננת. דס"ה], כדאמרין ציננות צפרק הערל (ע"ב), ואילו רוח המסרחת רוח מורחת בשעת החום, כדאמרין ציננות (ל"א:) אפילו שבת זרע צמעי אשה [חמה. דס"ה] מסרחת זו, דכתיב (הושע יג טו) יבא קדים רוח ה' ממדבר עולה [ויבש מקורו ויחרב מעיניו] וגו' [ובגמ' שם דורש הפסוק ויבש מקורו זה מקורה של אשה, ויחרב מעיניו זה שבת זרע שבבעי אשה],

יש מפרשין יומא דאסתנא רוח דרומית, שהיא זוננת, אמת שרוח דרומית זוננת, אצל אסתנא על כרחיך פנויות היא, ונוחה, כדאמר צעלמא (עירובין סה.) זריכא שמעתא צילתא כיזמא דאסתנא, ורוח דרומית היא צלשון ארמי יומא דשומא,

ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה [שאינו פושטה אלא עד החזה], האי [כל] פעל ה' למענהו, מאי עביד ליה?

שלא יוציא את האימורין, קודם הפשטת העור עד המזה, מ"מ עור לאימורין מאי קא עביד?

אמר רב הונא בריה דרב נתן, משום נימין של זמר, הנדקין לאימורין [שלא יסתבכו השערות בחלב ויפסידו את צורתם. שט],

[שנינו בברייתא שלר' ישמעאל בשריב"ב אם חל ערב פסח בשבת מפשיטין את הפסח עד החזה, ולרבנן מפשיטין את כולו, ומפרש שטמם של רבנן הוא משום כל פעל ה' למענהו דהיינו אי משום שלא יסריח, או שלא יהיה מוטל כנבלה, ור' ישמעאל בשריב"ב דורש הפסוק של כל פעל ה' שלא יוציא את האימורין קודם הפשטת העור, ועכשיו מקשה ומה ישיבו חכמים לר' ישמעאל בשריב"ב למה הם מתירין להפשיט את כל הקרבן].

אמר רב חסדא, אמר מר עוקבא, מאי אהדרו ליה חברייא בני מחלוקתו לרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה, [לא היה להם בקבלה מה השיבו החכמים, אלא הם רוצים לדון מעצמם, וע"ז מקשים שאין לומר שזה היה תשובת החכמים]?

1. הכי קאמרי ליה [כן השיבו לו חכמים], אם מצילין בשבת תיק הספר עם הספר ואף על פי שיש צרכו מעות, ומשום [דמשום ?] כבוד הספר שהוא צורך גבוה, ענדין צהדיה הלל מעות, שהן צורך הדיוט, לא נפשיט את [כל] הפסח מעורו צממיה, משום צורך גבוה, לא שרינא ל. דס"ה] צורך הדיוט צהדיה?

[והגמ' דוחה שאין לפרש שכן השיבו חכמים לר' ישמעאל בשריב"ב] מי דמו, היתם תיק ומעות דקמייתי רחיה מנייה טלטול צעלמא הוא, הכא גבי פלוגתיהו דפסת, דאירי צה השמא מלאכה גמורה, דהפשטה מאצות מלאכות היא,

2. אמר רב אשי, בתרתי פליגי [ר' ישמעאל בשריב"ב ורבנן, פליגי בהפשטת העור וטלטול העור, וחכמים אינם משיבין כאן אלא למה הם מתירין לטלטל את העור # ולפ"ז נשאר עדיין לשאול למה מתירין חכמים לפשוט את כל העור, אבל לפי מסקנת הגמ' נראה], פליגי בטלטול, ופליגי במלאכה [פ' ובושנה כמה שאמר בתחלה "לא נפשיט את הפסח מעורו", ועכשיו אומר "לא נטלטל עור אנב בשר"] גבי פסת פליגי צטלטול, דאסר ר' ישמעאל לטלטל [הפסת] אחר שהוציא אימוריו אפילו מחמה לזל, משום עור, דלא צר טלטול הוא, ולא דמי לשלחין, דאמרין צממה טומינן (לעיל מט.) שטלטלין אוקן, דהתם עור צממה גסה, דחזי למישטתיה ולמחוגא עליה, [פליגי בטלטול בו. פ' אחר שנפשוט כל העור פליגי, דרבנן שרו לטלטל שעדיין צריך לבשר שלא יתלכלך, ור' ישמעאל אסר, אבל כשאנו מופשט אלא עד החזה שרי לכ"ע לטלטל, כדמוכח בסמוך, ואע"ג דר' ישמעאל לא שרי להפשיט אלא עד החזה, מ"מ פליגי במופשט כולו כגון שעבר והפשיט, אי נמי בתמידים

אבני חן למסכת שבת

ומוספים דמותר להפשיטן. תוס'.

דין למשדינהו, דקדמני ואף על פי שיש בתוכו מעות, איתויי נמי מייתינן מעלמא, מאחת זוית הצית חיק ובתוכו מעות, להניח בתוכו ספר ולהניל,

מי דמי היכא דהספר מונח עם המעות, להיכא דהוא בא עכשיו להציאו עם המעות ולתת זו ספר, התם דספר ומעות בתוכו להכי לא מנכרין ליה למשדינהו אדהכי והכי נפלה דליקה על הספר, הכא אדהכא והכי אדמייתי ליה ליישדינן נישדינהו דרך ציאתו [ראה מו"ג],

5. אלא אמר מר בר רב אשי, לעולם כדאמרינן מעיקרא דלא פליגי אלא בהפשטה, ומייתי רבנן ראייה מתיק הספר דמנתינן דמנילינן מעות אגב ספר, כרבי הדיוט אגב כרבי גבזה, הואיל וליכא שהות למשדינהו, והכא נמי אגב כרבי גבזה דכל פעל ה' למענהו יפשיט,

ודקא קשיא לך הכא טלטול והכא מלאכה,

כגון דלא קבעי ליה לעור אינו צריך לו לעור, ואינו מתכוין להפשיט משום עור [רע"א בחידושו על הש"ס מקשה על רש"י שכאן לא שייך אינו מתכוין אלא מלאכה שאינה צריכה לגופה. עיי"ש]. ולא דמי להפשט אילים ומחשים דמשכן,

והא אביי ורבא דאמרי תרוייהו, מודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות והכא, אף על גב דלא מיכוין מפישיט הוא?

דשקיל ליה בברזי צמיכות דקות, מפשיט וסומך, דאין דרך הפשטה צק, ולאו מלאכה הוא אלא שבות:

[שנינו במשנתנו] ולהיכן מצילין אותן [למכור שאינו מפולש, בן בתירא אומר אף למפולש] וכו': היכי דמי מפולש, היכי דמי שאינו מפולש?

אמר רב חסדא, שלש מחיצות ושני לחיין לפתח שאין לו מחיצה זהו מבוי שאינו מפולש כלומר [פי' מבוי זה לא רק שאינו מפולש, אלא גם הוא] מבוי הניתר צ"ל הלסומי, בין בעירוב [אולי קאי על השני לחיין] בין בשאר דברים, וכל [שכל ?] הימר שאר מצולות יש לו, כגון שיטופי מצולות [ראה מו"ג, ולבאורה יש כאן אריכות הלשון],

[אבל] ג' מחיצות ולחי אחד, זהו מבוי המפולש, ותרוייהו רבנן וכן תמירא אליבא דרבי אליעזר סבירא להו כר' אליעזר דאמר אין מבוי, ואפילו תמירא, נימיר בלמי אחד, ואשמעינן בן תמירא דבהלל כחצי הקדש לא בעינן לחיים כר' [לר'. חדש האביב] אליעזר,

דתנן, הכשר מבוי, ב"ש אומרים לחי וקורה, וב"ה אומרים או לחי או קורה, ר' אליעזר אומר שני לחיים,

והכי קאמרי ליה תשובה לענין טלטול, אם מצילין תיק הספר עם הספר, לא נטלטל עור אגב בשר דהוי נמי כבוד שמים, דכשר דומיא דספר, ומותר לנטלו ממנה לל, ואגב בשר ינטלו עור המחובר בו,

דף קי"ז ע"א

[וגם את התירוץ הזה דוחה] מי דמי, התם חיק הספר נעשה בסיס לדבר המותר [דספר מותר] לנטלו בלא שום דליקה, דספר צר טלטול הוא, [ולדבר האסור, כגון מעות, מלים אלו אין מקומם כאן, שכאן עדיין לא אמרנו שיש מעות בתוך הכיס, ומקומו לקמן ב # 3. וראה לשון הוהב],

הכא האי עור נעשה בסיס לדבר האסור שכולו אסור צטילטול, שהצטרף אסור לנטלו, דלא חזי לאכילה עד אורמא, דפסק אינו נאכל אלא צלילה וזלי, [פי' ולכן אין לומר שהחכמים מרמזין את עור הפסח לתיק הספר, שע"ז ישיב להם ר' ישמעאל שעור הפסח הוא בסיס לדבר האסור ואין לטלטלו]. ור' ישמעאל לית ליה כבוד שמים שנאכל להדיט [אפשר דאע"ג דמותר לטלטל הבשר משום כבוד שמים, מ"מ כיון דמדינא אסור אלא שנדרחה אסור מפני הכבוד, מיקרי דבר האסור לענין בסיס. מהר"א הורוויץ]. [שנטלטל את הקרבן פסח שהוא נאכל להדיט משום כבוד שמים, כדאמרינן לעיל, דטעמיהו דרבנן משום כל פעל ה' למענהו, ור' ישמעאל לא סבירא ליה בוותיהו],

ואפילו הוי עור תורת כלי עליו [בדחוי למיזוג עלייהו] מיתסר משום דהוי צסיס לאסור [להבשר].

וכל שכן דהוא גופיה לאו צר טלטול הוא [שהרי קרבן פסח הוא מבהמה דקה ולא חזי למיזוג עלייהו]?

3. אלא הכי קאמרי ליה, אם מצילין תיק של ספר עם הספר, ואע"פ שיש בתוכו מעות, לא נטלטל עור אגב בשר,

מי דמי, התם נעשה בסיס לדבר האסור @ [כגון מעות] [ראה לעיל בדבור הראשון של רש"י על דף זה] ולדבר המותר, הכא כולו נעשה בסיס לדבר האסור,

4. אלא הכי קאמרי ליה [וכאן מתרץ מתוך השערה, ובסוף נדחה השערה], אם מביאין תיק שיש בתוכו מעות מעלמא דהוי צסיס לדבר שכולו אסור, ומניח זו ספר להציל בו ספר תורה ואינו צריך להשליך המעות, כדמפרש ואילו לא נטלטל עור אגב בשר [וצ"ע שאם העור כולו אסור איך זה יגרום להתיר לטלטל העור. וראה תוס' ד"ה הכא שהבשר מותר לטלטל משום בויון קדשי שמים],

והיא גופה [שמביאין כים שבתוכו מעות וכו'] מנלן, אילימא דמדהכא דאית ביה מעות עם הספר לא שדי להו לא מנריך ליה תנא

אבני חן למסכת שבת

גם לבהמה צריך ליתן ד' סעודות ! גם בשבת דיש מצוה באכילתו אולי לא שייך דין זה כלל, ועי' תשובת כתב סופר סי' ל"ב מזה, ונראה אם יש לו אורח על שולחנו פשיטא דצריך ליתן לו תחילה דגדול הכנסת אורחים. ע"כ. וז"ל הריטב"א הראוי לבהמה לבהמה פי' לאו אג' סעודות קאי, אלא מילתא באנפי נפשה היא שמצילים לבהמה מן הראוי לה כדי מוונותיה ליום אחד. ע"כ. והכל אתי שפיר,

ביצה, נפלה דליקה בלילי שבת קודם אכילה, מצילין מזון ג' סעודות, בשחרית קודם סעודה מצילין מזון ב' סעודות, במנחה מזון סעודה אחת,

ר' יוסי אומר, לעולם מצילין מזון שלש סעודות הואיל ויומא צר הכי הוא, וזהו שכתבנו, דהא בני טלטול ינהו, ולחצר המעורבת ואפילו טוּבא הוא שרי ליה, אי לאו משום גזירה, וכדמפרש בגמרא, [אבל אי עביד נמי סעודה שלישית כבר, אפילו ר' יוסי מודה שאין מצילין, דהוה מוכחא מילתא דלצורך חול הוה מציל. נמוקי יוסף]:

נב: מכדי בהיתרא קמרח [ד. נמי] וסו לטלטול, ולחצר המעורבת נציל מפי?

אמר רבא, מתוך שאדם בהול על ממונו, אי שרית ליה לאתחולי בהנלה כולי האי, מתוך שהוא צהול מינשי ליה שבת, ו אתי נמי לכבווי,

א"ל אביי, אלא הא דתניא, נשברה לו חבית בראש גגו, מביא כלי ומניח תחתיה, ובלבד שלא יביא כלי אחר ויקלוט קילוט הנפל מן האויר, [ולא יביא] כלי אחר ויצרף סמוך לגג כעין שאיבה, אלא שאינו ראוי לשאוב, שהגג חלק והיין אינו צגומא, [ו. דס"ה, נמי] מנרף כלי לגג, שחוב מן הגג לכלי, והוא אומז הכלי בידו,

התם מאי גזירה איכא כיון דמידי דהמירא הוא, אמאי לא יקלוט ויצרף?

ה"ג, גזירה שמא יביא כלי דרך רה"ר מתוך שהוא מחזיר על כלים הרבה, ישכח ויביא [דרך ר"ה. דס"ה],

גופא, נשברה לו חבית בראש גגו, מביא כלי ומניח תחתיה, ובלבד שלא יביא כלי אחר ויקלוט, כלי אחר ויצרף,

נודמן לו אורחין, מביא כלי אחר וקולט, כלי אחר ומצרף, ולא יקלוט ואחר כך יזמין אורחים, דכשעת קליטה לא מיציעא ליה, אלא יזמין ואח"כ יקלוט, ואין מערימין בכך לזמן אורחים שאין צריכין ללכול [לשמות. מדושי הר"ן] וימירו,

משום רבי יוסי בר יהודה אמרו, מערימין,

לימא [ת"ק ור' יוסי בר יהודה] בפלוגתא דרבי אליעזר ור' יהושע

א"ל רבה [לרב חסדא] ג' מחיצות ולחי אחד, מפולש קרית ליה נהי נמי דצעי ר' אליעזר לחיים, מיהו מפולש לא מיקרי,

ועוד לרבנן דאמרי לשאינו מפולש, וקאמרת דהיינו מצוי הניחך בכל הלכותיו נציל לתוכו אוכלין ומשקין כמו לחצר המעורבת, ואמאי פלגינהו מהדדי דגבי ספר קמני למצוי שאינו מפולש, וגבי אוכלין קמני, להיכן מנילין אותן לחצר המעורבת, דמשמע אכל למצוי לא?

אלא אמר רבה, שתי מחיצות מכאן ומכאן ושני לחיין לחי לכל פתח ופתח זהו מבוי שאינו מפולש, שתי מחיצות ולחי אחד זהו מבוי המפולש, ותרוייהו אליבא דרבי יהודה דאמר בשתי מחיצות סגי ושני לחיים, ואמאי בן צמירא למימר דלגבי ספר, מודה ר' יהודה דסגי בחד, שלש מחיצות הוו,

דתניא [וכ"ה לעיל ו.], יתר על כן אמר ר' יהודה, מי שיש לו שני בתים בשני צדי ר"ה, עושה לחי מיכן ולחי מיכן, או קורה מיכן וקורה מיכן, ונושא ונותן # [וצ"ע אך שייך לשון "נושא ונותן" להכנסה והוצאה והעברה?] באמצע, אמרו לו אין מערבין רה"ר בכך,

א"ל אביי, לדידך נמי איכא למיפרך, כאתקפתא דלעיל לרבנן כיון דאמרת דתרוייהו כר' יהודה, לרבנן דאמרי לשאינו מפולש, ומפרשי ליה לשאינו סגר כלום כר' יהודה, דלא צעי אלא שתי מחיצות ושני לחיים, אי הכי לרבנן נציל לתוכו אוכלין ומשקין יציל לתוכו אוכלין ומשקין, כמו לחצר המעורבת?

דף קי"ז ע"ב

אלא אמר רב אשי צין רבנן וצין בן צמירא כר' אליעזר סבירא להו, דצעי שלש מחיצות ושני לחיים צעלמא, והכא לגבי ספר אמרי רבנן מודה ר' אליעזר בלחי אחד, וצין צמירא אמר דמודה ר' אליעזר אף בלא לחי, שלש מחיצות ולחי אחד, זה מבוי שאינו מפולש, ג' מחיצות בלא לחי זהו מבוי המפולש,

ואפילו לרבי אליעזר דאמר בעינן לחיים, הגי מילי לאוכלין ומשקין, אבל לספר תורה בחד לחי סגי מילמא דרבנן קא מפרשי:

מתני': מצילין מזון ג' סעודות, הראוי לאדם לאדם, הראוי לבהמה לבהמה,

[תמוה דג' סעודות לבהמה למה? ונראה לי ע"פ מה דאמרין [ברכות מ' ריש ע"א] דאסור לאדם שיאכל עד שיתן לבהמה. יבין, ובתפארת יעקב על המשניות כתב, מעם זה אינו נוה לי, דלענ"ד דהא דאסור לאדם לאכול עד שיתן לבהמה היינו בהגזע או עת האוכל לבהמה צריך ליתן תחלה לה, אבל אם אין בדעתו לית או לבהמה אין איסור בדבר, ולדבריו לר' חידקא דס"ל דצריך ד' סעודות בשבת

אבני חן למסכת שבת

קמיופלגי, דתניא, אותו ואת בנו שנפלו לבור ביום טוב, ואין שיהם
ראים לשמיטה ביום אחד, רבי אליעזר אומר מעלה את הראשון
על מנת לשוחטו, והשני עושה לו פרנסה [פי' נותן לפניו אוכל]
במקומו, בשביל שלא ימות,

רבי יהושע אומר, מעלין את הראשון על מנת לשוחטו,
ואינו שוחטו שמואל [שממלא. דס"ה] לו עלילה, [לומר. דס"ה] שמה חזרו
שמן ממנו, ומערים ומעלה את השני, רצה זה שוחט רצה זה
שוחט,

ממאי, דילמא עד כאן לא קאמר רבי אליעזר התם דאין
מערימין, דאפשר בפרנסה, אבל הכא דלא אפשר לא,

ועד כאן לא קאמר רבי יהושע התם [באותו ואת בנו], משום
דאיכא צער בעלי חיים, אבל הכא [בחבית שנשברה] דליכא
צער בעלי חיים לא,

ת"ר, הציל פת נקיה לשל סעודות אין מציל פת הדראה לא ייל
פת הדראה פת קינר, שניטל הדרה [פי' לחם סובין שניטל ממנה הקמח שהוא יופי
של הפת,

ולשון הדרה יהיה הפך כוונה הרגילה של המלה, ומצינו מלים אחרים
שמושתמשים באופן זה בלח"ק: קדוש - קדש וקדשה, דבש - הדבש, להשריש -
לשרוש. וברש"ש פי' שהוא מלשון דראון [סוף ישעיה ודניאל יב] שענינו מתועב,
לפי שאין [זו. דס"ה] ערמה כשרה, לומר פת הדראה נוסה לי,

פת הדראה, מציל פת נקיה,

ומצילין מיום הכפורים לשבת, אבל לא משבת ליום
הכפורים כגון אם חל יום הכפורים בליל שבת, דהא לא אכיל עד לאורחא,
ולאורחא ליטרח ולייתי, ואין צריך לומר [שאין מצילין] משבת ליום
טוב דיכול להכין בו ביום, ולא משבת לשבת הבאה,

ת"ר, שכח פת בתנור, וקידש עליו היום, מצילין מזון שלש
סעודות, ואומר לאחרים בואו והצילו לכם,

וכשהוא רודה לא ירדה במרדה כלי שרדין זו הפת, ומפרידין אותו
מכותל התנור שנדבק זה, לא ירדה אותו במרדה, שהוא דרך חול, אלא בסכין,

איני, והא תנא דבי רבי ישמעאל, שמות כ לא תעשה כל
מלאכה, יצא תקיעת שופר ורדיית הפת, שהיא חכמה
ואינה מלאכה?

[אפ"ה] כמה דאפשר לשנויי משנינן,

א"ר חסדא, לעולם ישכים אדם צעיר שבת להוצאת שבת
לערס ולזמן הוצאת שבת, שנאמר שמות מז והיה ביום הששי והכינו
את אשר יביאו, לאלתר בשבת הבאה, הכנה והצאה בהשכמה היא, דכתיב
וילקטו אותו צחק צחק (שמות טז),

[פי' בשלקטו הזמן לחם משנה ערב שבת בבוקר, יכינו היינו שיאפו ויבשלו מיד את
הזמן של שבת],

אמר ר' אבא, בשבת חייב אדם לבצוע צרכת המוציא על שתי
ככרות [שלימות בשבת. כ"ה בריטב"א], דכתיב לחם משנה,

[כלומר זכר למן שהיה כפול, וכיון דכן ה"ה ליום טוב, חוץ מלילי פסח דאתאי לח
ם עוני וגרעתא לחדא וכו'. ריטב"א]

[בספר דף על הדף מביא מהקצור ש"ע שגם אם עושים קידוש ואוכלין פת הבא
בכיסנין צריך לברך על שני שלימין, והוא דבר פלא, ומסיק שם שלמעשה ודאי אין
לעשות כן בפרהסיא שלא יבא לידי מחלוקת],

אמר רב אשי, חזינא ליה לרב כהנא, דנקט תרתי לזמן צידו
ובצע חדא, אמר לקטו כתיב דמשמע אחיה, אכל צליעה לא כתיב
משנה,

[חייב אדם לבצוע על ב' ככרות דכתיב לחם משנה כלומר דהול"ל לקטו משנה
מאי "לחם" משנה, וכן הא דקאמר נקט תרתי ובצע חדא, אמר לקטו כתיב היינו
דחיה צ"ל תביאו לחם משנה משום דבשעת הלכותה לא היה משנה אלא לאחר
שהביאו לאהליהם וימורו בעמר מצאו משנה. ראש משביר],

רבי זירא, הוה בצע אכולה שירותיה פרוסה גדולה, ודי לו זה לאותה
סעודה, ולכבוד שבת [היה עושה. ר"ן], ונראה [דנראה. ר"ן דס"ה] כמחצב סעודת
שבת, להמחזק ולאכול הרבה,

אמר ליה רבינא לרב אשי, והא מיחזי כרעבתנותא,

אמר ליה, כיון דכל יומא לא עביד, והאידינא הוא דקעביד,
לא מיחזי כרעבתנותא [ובעין לשון זה לעיל קיג. לענין שלשול בנדרים],

רבי אמי ורבי אסי, כי מיקלע להו ריפתא דעירובא פעמים
שהעירוב צריכין, ופעמים צריכין אחד משאר בני אדם, שרו עילוויה היינו צרכת
המוציא שהיא התחלת אכילה, שרו מתחילין,

[פי' דמיירי בפת של עירובי חצירות, וכיון שהיה הפת קיים כשקדש היום יכול
שוב לאכלה, כמוש"כ באו"ח סימן שס"ח סעיף ד' במשנה ברורה עיי"ש],

אמרי, הואיל ואיתעביד בה חדא מצוה, ליתעביד בה מצוה
אחרת,

[והוא הדין לכבר שכבר ברכו עליו בסעודה אחת שמצוה לבצוע עליו בסעודה
שניה, אם הוא עדין שלם. ריטב"א, וזה חידוש דין]:

[שנינו במשנתנו] כיצד נפלה דליקה [בלילי שבת, מצילין מזון ג' סעודות,

אבני חן למסכת שבת

מני, לא רבנן ולא רבי חידקא, אי רבנן חמסרי הויין, אי רבי חידקא שית סרי הויין?

לעולם רבנן, דאמרינן ליה מאי דבעית למיכל באפוקי שבתא [פי' אל תאכל מלוח מלכא, אלא אכול שלש סעודות במקומה], אכליה בשבתא שהרי תאכלנה סמוך לערב, ולא תטעך לאכול צלילה, ואף על גב דאמרינן לקמן, לעולם יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת, הני מילי למאן דאפשר ליה,

לימא רבנן היא, ולא ר' חידקא [שהרי אף שאוכל סעודת הלילה במנחה, עדיין חסר לו סעודת שבת?]

אפי' תימא ר' חידקא, דאמרינן ליה, מאי דבעית למיכל במעלי שבתא [ביום ערב שבת], אכליה לאורתא [ויאכל בערב שתי סעודות],

וכולי יומא דמעלי שבתא בתעניתא מותבינן ליה נמיה?

אלא [מה שאומרים רבנן ג' סעודות ור' חידקא ד' סעודות זה רק לכתחלה למו שיש לו, אבל בענין] הא מני, רבי עקיבא היא ולענין סעודת שבת, נמאן דאפשר ליה [פי' מי שאינו עני] איכא למימר כרבנן, ואיכא למימר כר' חידקא, דאמר ומיהו, האי דנריך לצריות עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות יעשה שבתו חול ולא יטיל על אחריס כבוד שבתו,

סימן ג'ו'ב'ב'ח'		סימן ג'ו'ד'ו'	
סלע	4 דינרים 24 מעין 48 פנדינין	איפה	3 סאה
דינר	6 מעין	סאה	6 קב
מעה	2 פנדינין	קב	4 לוג
פנדיון	2 איסרין	לוג	6 ביצים
איסר	8 פרוטות		

כשארבעה סאין נמכרין בסלע, היינו 24 קבין נמכרין ב48 מענה. ונמצא השיעור שנותנים לעני העובר הוא ככר של חצי קב.

פונדיון - dupondium

והא דתנן [ראה תוס' והמהר"ם שו"ף האריך כאן], אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום שאינו לן צלילה אצלם, מכבר הלכות בפונדיין

בשחרית מצילין מזון ב' סעודות, במנחה מזון סעודה אחת] כו': ת"ר, כמה סעודות חייב אדם לאכול בשבת, שלש, רבי חידקא אומר ארבע,

א"ר יוחנן, ושניהם מקרא אחד דרשו, שמות מזו כה ויאמר משה אכלהו "היו ם" פִּי־שֶׁבֶת "היו ם" לֶה" "היו ם" לֶ"א תִּמְצָאֵהוּ בַשָּׂדֶה,

רבי חידקא סבר הני תלתא היום למנין שלש סעודות נא[ו. דס"ה] לבר מאורתא, ורבנן סברי בהדי דאורתא,

תנן [האי "הנן" אינה קושיא על ר' חידקא, שהרי תנא הוא, אלא כלומר לימא מתניתין דלא כר' חידקא. מצור דבש], נפלה דליקה בלילי שבת,

דף קי"ח ע"א

מצילין מזון ג' סעודות, מאי לאו דלא אכל [הרי שיש בשבת רק ג' סעודות]? לא דאכל [שאכל כבר סעודה אחת, ויש לו לאכול עוד ג' סעודות כר' חידקא],

שחרית מצילין מזון שתי סעודות, מאי לאו דלא אכל? לא דאכל,

במנחה מצילין מזון סעודה אחת, מאי לאו דלא אכל [סעודה שלישית, ולרב חידקא עדיין צריך לאכול סעודה שלישית וגם רביעית]? לא דאכל,

והא מודקתני סיפא, רבי יוסי אומר לעולם מצילין מזון ג' סעודות מדלא אמר ארבע, לית ליה דר' חידקא, מכלל דתנא קמא ג' סבירא ליה דהא לא אפליגו, אלא דתנא קמא סבר מה שעבר כבר לא יטיל, ולר' יוסי יטיל? אלא מחוורתא מתני' דלא כרבי חידקא,

והא דתנן, מי שיש לו מזון שתי סעודות, לא יטול כיון דיש לו נמאן גזל לעניים מן התבואה קערה גדולה היא, וגזין בה גבאים מאכל מצעלי צמים, ומחלקין לעניים שתי סעודות ליום, מיום ליום,

[ומי שיש לו] מזון ארבע עשרה, לא יטול מן הקופה מעות הן לפרנס עניים בני עובדים, דזיל להו מילתא [שמתביישין] דתמחו, ומחלקין מערב שבת לערב שבת,

ארבע עשרה סעודות לא יטול מן הקופה, שהרי יכול להממין לערב שבת הבאה, אצל כשיש לו מזון שמים עשרה [יג?] יטול, שהרי לא מחלק עוד עד שיגיע ערב שבת, והרי לשבעה ימי שבת, כריכין ארבע עשרה סעודות,

אבני חן למסכת שבת

קיתון - ewer

אבל כוסות, וקיתוניות * [ewer], וצלוחיות [bottles with a wide belly and a narrow neck. kornfeld]
מדיח והולך כל היום כולו,
לפי שאין קבע לשתייה,
* [אבל הרכ קרנפלד שליט"א פירוש flask ודשעסמרו פירוש ladel דהיינו שעפ לעפעל],

א"ר שמעון בן פזי, א"ר יהושע בן לוי, משום בר קפרא, כל המקיים שלש סעודות בשבת, ניצול משלש פורעניות, מחבלו של משיח כדאמרין כמנצות (קצ:): דור שכן דוד כל צו קטיגוריא נחלמידי חכמים, שנאמר [בשעה ו יג] וְעוֹדֵי קֶסֶף עֲשִׂיָּהּ [ועוד ימלכו בה עשרה מלכים] [וְשָׁמַר וְהָקָם לְעָמָר קֶסֶף וְקָלָו] [ובימיו תשוב להיות לבער וכליון] וְשָׁמַר קֶסֶף לְמַעַן מְצָאָהּ [בימי הסתיו עת שמשליכין העלין דרכם להשליך מעט מעט עד שלא יישאר כי אם הנמיעה אשר בה כמות שהיא, ואמר שכן יהיה ישראל לבעור אחר בעור] קָסֶם וְזַע קָדָשׁ [הנשאר בה יהיה וזע קודש] מְצָאָהּ [ולפי שהמשיל לאילנות אמר מצבתה לשון הנופל באילן ורצה לומר שארית] וגו', מצלי לשון מצלי יולדה (הוסע יג), ומדינה של גיהנם, וממלחמת גוג ומגוג,

מחבלו של משיח, כתיב הכא "יום" # [שהרי החיוב של שלש סעודות למדין מנ' פעמים יום דכתיב לעיל קצ:]: וכתוב התם מלאכי ג כג הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא לפני פו' א "יו' ס' ה' הנדו' ל' ו'הנ' דא וגו',

מדינה של גיהנם, כתיב הכא יום, וכתוב התם צפניה א יום עברה היום ההוא,

ממלחמת גוג ומגוג, כתיב הכא יום, וכתוב התם יחזקאל לח ביום בא גוג,

א"ר יוחנן משום רבי יוסי, כל המענג את השבת, נותנין לו נחלה בלי מצרים כלומר אין לה קץ [ובת חלב ודבש סופי תיבות "שבת". רבינו אפרים פ' תבא], שנאמר נמר וקרנף לשבת עונג כמיז ישעיה נחוג אס'תשיב משבת רגלך עשו'ת חפציה ביו'ם קדשי וקראת לשבת ענג לקרו' ש'ה' מְבַדֵּד וּבְבִדְתוֹ מַעֲשֵׂיוֹת דְּרַבְּדִי מִמֶּצְוֵי א' חפצה ודבר דבר: יד אַז תִּתְעַנֵּג עַל־ה' וְהִתְפַּכְּתִּיהָ עַל פְּמָתִי אֶרְצָן [והאכלתיה נחלת עקב אביה פי פי ה' דבר,

דף קי"ח ע"ב

נחלת יעקב אביך ולא נחלת אברהם ויזחק וגו', לא כאברהם

[ראה ברברי הרע"ב שהבאתי לקמיה שהגם שבמשקל התבואה קונים חצי קב תבואה בפונדיון, מ"מ כבר אפוי קונים רק רובע הקב בפונדיון], מר' סאין [כשנמכר ד' סאין תבואה] בסלע כשהשער [התבואה] ארבע סאין נסלע, והפונדיון אחד משנים עשר צדינר, דהוא אחד מארבעים ושמונה נסלע, ושערו לו חכמים כבר זו, לשתי סעודות היום והלילה,

[הרי הכבר הנמכר בפונדיון הוא חצי קב, אבל מפני שהחנוני רוצה להשתכר לציאת האפייה והמחינה אי אפשר שימכר הכבר שהוא חצי קב בפונדיון כפי הערך שמוכרים התבואה בשוק ארבע סאים בסלע, לפיכך לא יהיה הכבר הנמכר בפונדיון אלא רובע הקב בלבד, וכשמחלקים תבואה לעני בגורן ועליו למחון ולאפות אין פוחתין מחצי קב, אבל בשנותנים לו כבר אפוי לא יהיה אלא רובע הקב שהם ששה ביצים. הרע"ב פאה פ"ח משנה ז', וראה בחדושי הר"ן כאן],

[ואם] לן, נותנין לו פרנסת לינה לקמן מפרש מאי היא, שהרי סעודה של לילה ככלל כיכר היא, וכבר זו משערינן צעירוצין (פצ:): למזון שתי סעודות, לעירוצי מחומין,

ואם שבת אכלס נשמת, נותנין לו מזון ג' סעודות, לימא רבנן היא, ולא ר' חידקא?

לעולם ר' חידקא, כגון דאיכא סעודה בהדיה [סעודה אחת יש לו משלו], דאמרין ליה הא דאיכא בהדך אכליה # [הגם שהתירין דוחק, מ"מ רצה לומר שאין מזה הכרח דלא בר' חידקא, שיש ליישב],

וכי אויל בריקן אויל? דמלווינן ליה סעודה בהדיה [וא"ת א"כ אמאי נותנים לו ב' סעודות כיון שמביא אחת עמו ויתנו לו אחת ויאכל אחת והאחת יולך עמו? וי"ל דאין מחלקין תמחוי בלילה אלא ביום בזמן הסעודה, ולכך נותנין לו שנים שיאכל אחת מיד ואחת בלילה במקום שיהיה ואחת להולך עמו למחר. תוס'],

מאי פרנסת לינה הא קבל ליה סעודה הלילה? אמר רב פפא פוריא [מטה] ובי סדיא לצדין, פולטר"א (לברים, מצעות של לבר) להניח תחת מראשומיו [בב"מ פה: פרש"י תותי בי סדיא תחת מראשומיו וב"ב ט. ב] בי סדיא כר לתת מראשומיו, וראה לקמן קמו: לצדין שקורין פלטר"ש (לבר, מלבושי לבר), ועשוין לקפלן תחתיו ממקום הכר או הכסת, וראה לקמן קיט. בראש הדף שפירש בי סדיא "כר":

ת"ר, קערות שאכל בהן ערבית, מדיחן לאכול בהן שחרית, שחרית מדיחן לאכול בהן בצהרים, בצהרים מדיחן לאכול בהן במנחה, מן המנחה ואילך שוב אינו מדיחן [ל] דאין הדמה זו אלא לחול,

אבני חן למסכת שבת

שנא' ישעיה נז ד כ"ה אָמַר ה' לְפָרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ
אֶת־שִׁבְתוֹ תִּי וּבְחַרְיוּ בְּאִשְׁרֵי חֲפָצָתִי וּמִחֲזִיקִים בְּבְרִיתִי, וּכְתִיב בְּתַרְיָה
נִמְרָה הֵיכָל פֶּרֶשְׁתָּא יִשְׁעִיה נז ז וּבְחַרְיוּ אֶת־הָרַקְדִּי וְשִׁמְחִתִּים
בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלָתֵיהֶם וּבְחִיתֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקְרָא
לְכָל־הָעַמִּים וּגְו',

1. א"ר יוסי, יהא חלקי מאוכלי שלש סעודות בשבת [בלשון
"אוכלי" בא למעט אלו שיוצאין סעודה שלישית בדברי תורה. ראה בניצוי
הש"ס],

[צריך לומר שהיה עני ולא היה לו משלו ג' סעודות וקיים עשה שבתך חול, וע"ז
התפלל שיהי' חלקו עם אוכלי ג' סעודות, דאל"כ מה רבותא דהרי היה יכול
לאכול ג' סעודות וממילא יהי' חלקו עמהם. שפת אמת]

2. א"ר יוסי, יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום, איני והאמר
מר, הקורא הלל בכל יום, הרי זה מחרף ומגדף שניצאים
הרשעים מיקונו לומר צפרקים לשנת ויודיה, כדאמרין צערי פסמים, (ק"ו, א),
זה הקורא תמיד, בלא עמה, אינו אלא כמומר שיר וממלוך, כי קאמרינן
בפסוקי דומרא שני מזמורים של הילולים, הללו את ה' מן השמים, הללו אל
נקדשו [פ' מזמורים שבסוף תל"ם שפותחים ומסיימין בהלליה, ותקו' רבנן
ברכה לפנייהם ברוך שאמר, וברכה לאחריהם ישתבח, הילכך אסור לשוח
מדפתח ברוך שאמר עד דמסיים ישתבח, ואם שה, י"א שאינו אומר ישתבח,
שכבר בטלה מילתא בשיחה, ואינו מחור. ריטב"א],

3. א"ר יוסי, יהא חלקי ממתפללים עם דמדומי חמה כשהיא
אדומה [בלשון וידים השמש, ולא כן פ' רש"י ז"ל אלא לשון אדמימות ואין זה
בדקדקו לשון. ריטב"א], שחרית אחרי הנחה מיד היא אדומה, וערביית סמוך
לשקיעתה,

א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן, מצוה להתפלל עם דמדומי
חמה,

א"ר זירא, מאי קרא? תהלים עב יראוך עם שמש עם זריחתה,
ולפני ירח קודם אור הירח, צעוד השמש לא שקעה [יתפלל מנחה] דור
דורים [כן יעשו לעולם],

4. וא"ר יוסי, יהא חלקי ממתי בחולי מעיים, דאמר מר,
רובן של צדיקים מתים בחולי מעיים שממייסרין ציטורין ומתמרקין
עונותיהן,

5. וא"ר יוסי, יהא חלקי ממתני [פ' שבקש שימות בעסקן] בדרך
מצוה [לא שייך בזה דשלוחי מצוה אינן נוזקין? דהיינו ע"י עסק המצוה לא היו
נוזקין, והכא מיירי בדרך מצוה במת בעת שעסק במצוה ולא ע"י עסק מצוה.
מהרש"א],

6. וא"ר יוסי, יהא חלקי ממכניסי שבת בטבריא מפני שהיא

שבתוב בו בראשית יג קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה אך זו
ולא יומר וגו', ולא כיצחק שכתוב בו בראשית כו כי לך ולזרעך
אתן את כל הארצות האל ומו לא, אלא כיעקב שכתוב בו,
בראשית כח ופרצת ימה וקדמה וצפונה וגנבה,

ר"נ בר יצחק אמר [שכל המענג את השבת], ניצול משעבוד
(גלויות) [מלכיות], כתיב הכא והרכבתיך על במתי ארץ,
וכתיב התם דברים לג ואתה על במותימו תדרוך,

אמר רב יהודה אמר רב, כל המענג את השבת, נותנין לו
משאלות לבו, שנאמר תהלים לו והתענג על ה' ויתן לך
משאלות לבך, עונג זה אינו יודע מהו, כשהוא אומר וקראת
לשבת עונג, הוי אומר זה עונג שבת,

במה מענגו [ר"ל דלא מצינו שיהא מותר להתענג לילך אחר המותרות אלא
בשבת וכו'. מהרש"א]? רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת,
משמ' דרב אמר, בתבשיל של תרדין [beets] משוג הוא, ודגים
גדולים, וראשי שומין [heads of garlic] משוגים היו להן,

רב חייא בר אשי, אמר רב, אפי' דבר מועט, ולכבוד שבת
עשאו, הרי זה עונג,

מאי היא? א"ר פפא כסא דהרסנא [הלשון "כסא דהסנא" יש בש"ס
10 פעמים, ועוד פעם עם ו"י וכסא] דגים קטנים מטוגנים בשמן קרדיהן וצקמח,

אמר ר' חייא בר אבא, א"ר יוחנן, כל המשמר שבת
כהלכתו, אפי' עובר ע"ז [כדור] אנוש התמילו לעצוד עבודה זרה,
דכמיז (צלאשית ד) אז הוהל לקרא וגו', מוחלין לו, שנאמר ישעיה נז ב
אֲשֶׁרִי אֲנִי שֶׁ־יַעֲשֶׂה־זֹאת וְכִן־אֶדְם יִחִיזֶק בָּהּ שֹׁמֵר שֶׁבֶת מִחֲלָלוֹ
וְשֹׁמֵר יְדֹ־מַעֲשֵׂוֹ תִּפְלֶדֶעַ, אל תקרי מחללו אלא מחול לו,

[היה מנהג שאחר שקרא הבעל קורא את הפסוק בסוף פרשת ויקרא ה' כו
"לאשמה בה" אמרו הקהל לאל א'שר ש'בת מ'כל ה'מעשים ב'יום ה'שבעי, כי
לאשמה בה הוא נוטריקון כן, כמאמר הגמ' כאן שמוחלין לו עונותיו, ולכן גרמו
בסוף פרשת הקרבנות שעכשיו שאין לנו קרבן השבת יכפר עלינו. ניצוצי הש"ס
בשם ר' מענדל מרימנוב זי"ע],

אמר רב יהודה אמר רב, אלמלי שמרו ישראל שבת
ראשונה, לא שלמה בהן אומה ולשון, שנאמר שמות מז ויהי
ביום השביעי יצאו מן העם ללקוח, וכתיב בתריה ויבא
עמלק,

אמר רבי יוחנן, משום רבי שמעון בן יוחי, אלמלי משמרין
ישראל שתי שבתות כהלכתן, מיד נגאלים,

אבני חן למסכת שבת

למימרא דרבי יוסי מצות עונה לא קיים?

אלא אימא, חמש בעילות בעלתי ושניתי כדי שיהיו זכרים, דלמר
מר, הרוח שיהיו בניו זכרים, יבעול ושנה (עירובין ק:),
[פ' שודאי היה מקיים מצות עונה כל ימי חייו עם אשתו, אלא חמש פעמים אלו
בעל ושנה],

1. אמר רבי יוסי, מימי לא קריתי לאשתי אשתי שאף שיחמולין
שלי יש ללמוד הימנה חכמה, ולשורי שורי, אלא לאשתי ביתי שהיא
עיקר של בית [בין שהיא מצילתו מן חטא הזנות, וזנותא בביתא כי קריא
לשומשמא מולעת של שומשמין האוכלת, כך הזנות ממרצת את הבית [סוטה ג:],
לכך קרי לה ביתי שעליה הבית עומד. עיון יעקב], ולשורי שדי שהוא עיקר
של שדה, דכתיב ורצ תבואות צמח שור (משלי יד),

2. אמר ר' יוסי, מימי לא נסתכלתי במילה שלי מרוב צניעות
איני והאמרו ליה לרבי, מאי טעמא קראו לך רבינו הקדוש
[ל"ע למה שאלו אותו חורי לא הוא קרא לעצמו שם "קדוש" והיו צריכים לשאול
את האנשים האחרים למה הם קוראים אותו כך. אילת השחר],

אמר להו מימי לא נסתכלתי במילה שלי ואם כן לר' יוסי נמי הוה
ליה למיקריי רציו הקדוש?

ברבי מילתא אחריתי הוה ביה [ולכן קראו לו קדוש], שלא הכנים
ידו תחת אבנטו מן האבנט ולמטה,

3. וא"ר יוסי, מימי לא ראו קורות ביתי אימרי חלוקי כשפושט
חלוקין [פשוטין] כמו שהוא לובשו דרך ראשו, ומכסה את עצמו מחלום משום צניעות
בסדינו (מתמח. רע"י), וישב צמטמו,

4. וא"ר יוסי מימי לא עברתי על דברי חברי, יודע אני
בעצמי שאיני [כהן] [כדאי. מקור ברוך ח"ג פכ"ז סעיף א'], אם
אומרים לי חברי עלה לדוכן [לדרוש בתורה] אני עולה,
[בברכת כהנים אומרים "באהבה" וצ"ע היכן נצטוו לברך באהבה, ומצינו לשון זה
גם בעוד דברים כגון בתפלת ג' רגלים שאומרים ותתן לנו באהבה מועדים
לשמחה חגים ומונים לששון וגו', באהבה מקרא קודש, וכן בכמה מקומות ודוכן
נוכר שנתן לנו את זה באהבה? אילת השחר],

5. וא"ר יוסי, מימי לא אמרתי דבר, וחזרתי לאחורי שאם נא
מי שאמרתי עליו דבר ושאל אם אמרתי כן עליו לא חזרתי כי לאמר אינו כדברי,
לפי שמתחלה אמרתי אמרתי, וקסבר כל מילתא דמתאמרנא בלפי מרה לית זה משום
לישנא בישא, וכן מפרש צמסטא ערכין (טו:),

1. אמר רב נחמן, תיתי לי, דקיימית ג' סעודות בשבת,

עמוקה, ומתעבת מצעוד יוס, וסבורין שחשכה וממוציאי שבת בצפורי
שיושבת בראש ההר, וצעוד כשהחמה שוקעת נראית שם אור גדול, ומאחרין ללכת
[ומיירי באדם אחר, שאין תחום שבת בין טבריה לציפורי. שבת של מי],

7. וא"ר יוסי, יהא חלקי ממושיבי בהמ"ד חזנים [פ' שמישים,
וראה מכות כב: לשון חזן, וכן לעיל יא. במשנה] מאספי תלמידים בכל יום לצא
[לצ"ה. רע"י] ולא ממושידי בהמ"ד ממונים לעת האוכל, לומר הגיע עת
לעמוד וללכת,

8. וא"ר יוסי, יהא חלקי מונבאי צדקה, ולא ממחלקי צדקה
לעניים צדקה, דלמרינן צבא צמא פרק קמא (ח:): צדקה נגזית בשנים ומתחלקת
בשלה, והמחלקים אותה עליהם לצדוק לפי הצורך לכל אחד ואחד, ופעמים
שקרוצין דעתם לרחם על זה ולחלוק [לוי?] יוסר מן הצורך, שאומדין אותו [לו.
רע"י] בהרוסה ואומדין את חצרו צממאס,

9. וא"ר יוסי, יהא חלקי ממי שחושדין אותו ואין בו,
[הנה אדם שחושב בחבירו עובר עבירה, ואך התפלל שיחשדו בו? וי"ל דתמיד
יש אנשים שחושדים, והתפלל שיזכה הוא שיחשדו בו. אילת השחר],

אמר רב פפא, לדידי חשדן ולא הוה בי,

[ראה לקמן קמ: דאמר רב פפא האי מאן דאפשר למושתי שכרא ושתי חמרא
עובר משום בל תשחית, וכתב המהרש"א שם שרב פפא לעצמו דרוש שהוא היה
מתפרנס מעשיית שבר, וכתב הרש"ש שם שלוח התכוון רב פפא כאן לדידי חשדן,
שהיו חושדין בו שאומר כן משום נגיעותיו],

א"ר יוסי, חמש בעילות בעלתי, ונטעתי חמשה ארזים
בישראל, ומאן אינון, ר' ישמעאל ברבי יוסי, ור' אלעזר
בר"י, ור' חלפתא בר"י, ור' אבמילס בר"י, ורבי מנחם בר'
יוסי,

[זה לשון הירושלמי ריש מסכת יבמות א' ע"ב מה דאמר אבא שאול ביבמותו
[הכונס את יבמתו לשום נוי או לשום דברים אחרים הרי זו בעילת זנות וקרוי
להיות הוולד ממזר] אתיא בר' יוסי בר חלפתא דרבי יוסי בן חלפתא יבם את
אשת אחיו, חמש חרישות חרש, וחמש נטיעות נטע, ודרך סדין בעל אף ציאה
הראשונה שצעל היה דרך סדין שלא ליהנות מגופה רק לקיים המצוה, שחשש להא
לאבא שאול, ולכן לאחר שקיים המצוה לא רצה להנאתו, ל"א על ציאות הראשונות
קאי, אבל אחר שקנהא לשם יצוס כחקנה מו לא חשש לשום דבר, שהרי היא כחשמו
וה נכון. קרבן העדה],

והאיכא ורדימם [שהיה בנו של ר' יוסי, אבל לא מצאתי שמו חוץ מכאן
בשום מקום]? היינו ורדימם היינו מנחם, ואמאי קרי ליה
ורדימם, שפניו דומין לורד [like a rose],

[ואין זה נקרא מכנה שם לחבירו, שהרי זה היה לשבח, שהוא נאה כורד. ובוה
מיושב מה שדקדק באילת השחר],

אבני חן למסכת שבת

2. אמר רב יהודה, תיתי לי, דקיימית עיון תפלה,

3. אמר רב הונא בריה דרב יהושע, תיתי לי, דלא סגינא ד' אמות בגילוי הראש,

4. אמר רב ששת, תיתי לי דקיימית מצות תפילין שלא הלך ארבע אמות בלא תפילין, וכן לענין זיזית,

[פי' אע"פ שהיה שומר [גם מצות] האחרות, היה זהיר בזה לעשותה ככל דקדוקיה וחוקותיה לגמרי, שכן כל תלמיד חכם ראוי לו לקבוע לעצמו מצוה אחת לקיומה כהילכתא. רימב"א],

5. ואמר ר"ג, תיתי לי, דקיימית מצות ציצית,

אמר ליה רב יוסף, לרב יוסף בריה דרבה, אבוך במאי זהיר טפי? אמר ליה בציצית,

יומא חד הוה קא סליק בדרגא, איפסיק ליה חוטא, ולא נחית ואתא, כמה דלא דרמיה שמקנה, זה לשון תלמידי זיזית, כדלמרינן בעלמא (תענית כג.) לא רמי חוטי,

[וצ"ע וכי יש יותר איסור "ללכת" בלי ציצית מכשעומד במקומו? אילת השחר, והנה משמע שלא פשט בגדו להטיל ציצית בבגד שלבש בו, וכן מוטין משמיה דהחזו"א שבציצית שנפסלה אי"צ לפשוט הבגד אלא לתקנה עליו. שם],

6. ואמר אביי, תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה שגרסה,

[ואולי לכן אומר "דכי חזינא" שרק אם הצורבא מרבנן לא התפאר שסיים את המסכת אלא אביי ראה שסיים, אבל אם היה מתפאר שסיים מסכת לא עשה סעודה בשבילו],

דף קי"ט ע"א

עבידנא יומא טובא לרבנן לתלמידים [לתלמידיו ד. דס"ה] ראש ישיבה היה [ראיתי במהרש"ל בב"ק שפירש דאחי לאשמועינן דאע"ג דאביי היה מכפין נפשיה והיה מקמין, מכל מקום בדבר זה היה וותרן. עיון יעקב],

[כדי שלא תשאל שהרי אביי היה עני כדמשמע בכמה מקומות בש"ס? לכן אומר שהיה ראש ישיבה [בפומבדיתא] ולאחר שנתמנה כבר היה עשיר כדאמרן בסוטה מ' ע"א רש"י ד"ה אמר ר' אבהו נותנין לו מנות ומעשירין אותו כדי שיהא חשוב וישמעו דבריו. ע"פ מנחת שלום חלק י"א סי' כ"ג עיי"ש],

7. אמר רבא, תיתי לי יסולס שכרי [צ"ע מדוע לא פירש רש"י בן מיד בפעם ראשונה שמביא לשון זה? דכי אתא צורבא מרבנן לקמאי לדינא שמינת תלמידי חכמים עלי, לא מזיגנא רישא אבי סדיא איני מניח ראשי על הכר, כמה דלא מהפיכנא בזכותי' עד שאראה אם יש צדדיו לזכותו [צדדיו. דס"ה],

[פי' שהניח כל עסקיו ומיד עסק בדניו של הת"ח, שאם תפרש שהיה מוהף בזכותו של הת"ח היו בנישיאת פנים בדיון. ראה שפת אמת],

אמר מר בר רב אשי, פסילנא ליה [אני פסול לו] לצורבא מרבנן לדינא [להיות דיין לצורבא מרבנן], מ"ט, דחביב עלי כנופאי, ואין אדם רואה חובה לעצמו,

רבי חנינא, מיעטף צנגדים נאים וקאי אפניא דמעלי שבתא, אמר בואו ונצא לקראת שבת המלכה # [אולי גם הלשון שבת המלכה הוא משום חביבות, שחביבה שבת על ישראל ככלה לחתן],

רבי ינאי, לביש מאניה מעלי שבת, ואמר בואי כלה בואי כלה [כפל לשון, לשון חביבות. אילת השחר] הכי קרי ליה לשנימת שבת, ממון חנינות,

רבה בר רב הונא, איקלע לבי רבה בר רב נחמן, קריבו ליה [אנשי רב"נ] תלת סאני [שלושה סאין, שהוא הרבה אוכל] טח"י רקיקין, טמין פניהן בשומן אליה או בשמן, א"ל [רבה בר רב הונא] מי הוה ידעיתון דאתינא, אמרו ליה [אנשי רב"נ], מי עדיפת לן מינה [וכי אתה רבה בר רב הונא חשוב לנו יותר מקדרושת השבת] כלום אתה חשוב לנו מן השבת, לנכוד שבת הכנוס, ולא היינו יודעים שמצא,

רבי אבא, זבן בתליסר אסתירי סלעים פשיטי אסתירי פשיטי סלעי(ס?) מדינה, והן אחת משמונה בסלע זורי, והיינו חצי דינר,

סלע	4 דינר
סלע צורי	8 סלע מדינה
סלע מדינה	חצי דינר צורי

[קנה] בישראל, מתליסר טבחי לטעום בשבת מן המוצר # [המספר שלושה עשר על פי רוב הוא גוזמא, וכן כתב רש"י לקמן ברך זה], ומשלים להו אצינורא דדשא לפני צואס להציא לו הנשר היה מזמן להן מעותיהן על פתמן [פתמו. רע"י], ואמר להו ואומר להן אשור הייא אשור הייא המאשרו והתחזקו מהר צאומנותיכם, למחר ולחזור ולמכור ולהתעסק בצרכי שבת,

ולי נראה ומשלים להו אצינורא דדשא כשהיה מציא ראשונה, היה נותנה לשמשין המכנים סעודתו על פתח ביתו, ולא היה נכנס, אלא ממחר לחזור ולהציא אחרת, ואמר להן לשמשין, אשור הייא המאשרו מהר להכין את זו, בעוד שאנך להציא את זו,

ר' אבהו, הוה יתיב אַתְּתִּיקָא פשטדו"ל [כסא, כסא מתקפל] דשינא של שן [ivory] שחשוב היה ועשיר, @ ורבינו לוי גרס אתכתקא דשאגא "מדהר" [אתן במוקדך אתך ששה נהרם ועץ שמן אשים בעקבה ברו' ש תדקדך ותאשור

אבני חן למסכת שבת

ואיכא דאמרי, ר' אמי ורבי אסי מכתפי ועיילי, מכתפי ונפקי, אמרי אילו איקלע לן רבי יוחנן, מי לא מכתפינן קמיה,

יוסף מוקיר שבי מכד שמת, הוה ההוא נכרי בשבבותיה [היה גוי זה בשבבותו], דהוה נפיש נכסיה טובא [שהיו לו נכסים הרבה], אמרי ליה כלדאי להאי נכרי. כלדאי חזיס כוככיס, כולוהו נכסי, יוסף מוקיר שבי אכיל להו סופך [סופן. דס"ה] ליפול גידו,

אזל זבנינהו לכולהו ניכסי [מכר כל נכסיו לעשות מהם מזומנים], זבן בהו מרגניתא [וקנה בכל הכסף מרגלית אחת] # [הוא בחכמתו עזר לאבד נכסיו],

אותבה [הושיב, קבע את המרגלית] בסייגיה עשה לו כוצע של לצד, ושצנו צמצנות של זה, וקבע צו מרגליות, וקבע את זו עמסה. סייגיה כוצע, ורצינו הלוי גרם צסדיניה צסודרו, ורלשון הגון לי, והוא לשון ר' יצחק צ"ח יהודה,

בהרי דקא עבר מברא [פעם כאשר עבר גשר], אפרחיה זיקא [הפריה הרוח את הכובע], שדייה במיא [והשליכו במים], בלעיה כוורא [ודג אחד בלע את המרגלית מעל הכובע],

אסקוה [הדייגים העלו את הדג], אייתוה אפניא דמעלי שבתא [והביאו את הדג למכירה בשוק בערב שבת] [סמוך לכניסת השבת, שכבר קנו כל ישראל בשביל שבת], אמרי [הסוחרים, פ' הבריון] מאן זבין כי השתא [מי רוצה לקנות את הדג עכשיו], אמרי להו [בני אדם להסוחרים] זילו אמטוהו [הביאו את הדג] [offer it to] לגבי יוסף מוקיר שבי [והוא יקנה], דרגיל דובין # [שהוא היה לעולם קונה אף שעי"ז הפסיד לפעמים, ועשה כן כדי להרגיל את הדייגים שיביאו דגים ולא ידאגו שלא ימכר], אמטוה ניהליה, זבניה [ואכן קנה את הדג],

קרעיה, אשכח ביה מרגניתא [ומצא בתוכה את המרגלית], זבניה [ומכר את המרגלית] בתליסר עיליתא עליוס [פ' אוצרות] מלאות [עיליתא שם כלי. תוס'] דדיגרי דרהבא דיגרי זהב, וגחמא צעלמא הוא, כלומר הון עתק מאד, כך פירש רצינו הלוי, וכן בכל מקום, כגון תליסר גמלי ספיקי טריפמא [חולין נ"ה], וכן תליסר טצמי דלעיל,

פגע ביה ההוא סבא [דכל מקום שהוא מזכיר שהוא סבא הוא אליהו. תוס' חולין ו.], אמר, מאן דיזיף שבתא [מי שלוח לשבת # פ' הגם שמה שמבובו הוא בשביל הנאת עצמו, מ"מ כיון שעושה כן לכבוד שבת הרי הוא כמלוה לשבת, וכ"ש זה היוסף שהיה מפסיד מעות לפעמים, ו], פרעיה שבתא [השבת פורעת לו],

יחדו, ישעיה מ"א י"ט ופירש במצודות שמות אילני סרק, ושאנא בארמית הוא תהדר בלשון הקודש, ובאנגליש teak וראה לקמן קבט. תכתקא דשאנא, ומושיף נורא נופח משם נורא לכבוד השבת,

רב ענן, לביש גונדא כלי שחור, להדיע שהיום אינו כדי [כלאי. רע", נמ"י] להמנהג צמציבות [ולמנוע. נמ"י] מלהתעסק צמציולי שבת, ולא יטוף בגדיו צצישול קדירות, דתנא דבי רבי ישמעאל דצישול קדירה מטוף צגדים, בגדים שבישיל בהן קדירה לרבו, אל ימוזג בהן כוס לרבו [וכן כאן לא יתעסק במאכלי שבת בבגדים שלומד בהם כל השבוע],

קדושין מא. תחלת פרק האיש מקדש:

אמר רב יוסף, מצוה בו יותר מבשלוהו דכי עסיק גופו צמציבות, מקבל שכר טפי,

כי הא דרב ספרא מחרירי רישא [הוא בעצמו לכבוד שבת היה מוחבהב ראש הבהמה] [שהיה מוכן לסעודת שבת] באור. תוס' ר"י הזקן] לכבוד שבת,

רבא מלח שיבוטא דג,

רב ספרא, מחרירי [שורף באש] רישא אם היה שם ראש צמציבה למרוך, מתרכו הוא צצמנו,

רבא, מלח שיבוטא,

רב הונא, מדליק שרגי [הנרות לכבוד שבת],

רב פפא, גריל פתילתא [געפלאכטען די קנטיטען לנרות שבת],

רב חסדא, פרים לשון פרומים [דכתיב גבי מצורע בגדיו יהיו פרומים. ויקרא י"ג מ"ה], מתק [chop, mince] סילקא [beets] # [דהא אמרינן לעיל קיח: במה מענגו וכו' בחבשיל של תרדיו, ואמרינן לעיל עג: דקניב סילקא ופרש"י חומך מרדיו],

רבה ורב יוסף, מצלחי ציבי [היו בוקעים עצים],

ר' זירא, מצתת צתותי מניח האור צעזיס דקיס,

רב נחמן בר יצחק, מכתף ועייל מכתף ונפיק צערצ שבת יולא ונכנס, להציץ תמיד משואות כלי תשמיש, וצגדי חופש [הוא לשון הפסוק ביהזקא' כז ב, ופירש שם במצודות בגדים יקרים הראוים לבני אדם חפשים] ומגדים [דברים חשובים מוחקים ושמינים], כלס שצמקל [שצא לקבל. דס"ה] את רבו צציות, ומרסא לו [לכל. דס"ה] שהוא שחז עליו, ומרד לכדו, לטרוח ולהרצות צצילי, אמר, אילו מקלעין לי ר' אמי ור' אסי, מי לא מכתיפנא קמיהו,

אבני חן למסכת שבת

כלומר אף שמדת שמאי נראה בה חסידות ביותר מכל מקום מדת הלל שאם מצא היום בהמה נאה היה אוכלה לאלתר לא משום מדה מנוגה שהיתה בו חלילה, אלא שכל מעשיו היו לשם שמים והיה מראה במדה זו שכל עצמו של אדם צריך שלא להסיר במחשבו אפילו שעה אחת מהשם יתברך כדכתיב ברוך ה' יום יום. מאירי

וא"ת שמאי לא היה עושה לשם שמים והלא אינו חס על ממונו לכבוד שבת? וי"ל דלשמאי פשיטא דעושה לשם שמים, ולהלל הוא שהוצרך לתת טעם מפני שנראה שאינו חושש לכבוד שבת לפי שאינו מורח להזמין יום או יומים. שטמ"ק, # ונמצא ששמאי היה כוונתו לכבוד שבת, והלל היה עבודתו במדת הבטחון. ולכן משבח את הלל יותר.

בעא מיניה רבי, מר' ישמעאל ברבי יוסי, עשירים שבא"י במה הן זוכין לעושר גדול מה? א"ל בשביל שמעשרין, שנאמר דברים יד עושר תעשר, עושר בשביל שתתעשר,

שבבבל [שאינן בה חובת מעשר מן התבואה. שט] במה הן זוכין # [למה לא אמר שהם מעשרין כספים? אולי יהיה מכאן ראיה שלא היו מעשרין כספים? א"ל ר' ישמעאל בר' יוסי לרבי] בשביל שמכבדין את התורה,

ושבשאר ארצות [שאינן חכמי תורה מצויין בהם. שט] במה הן זוכין? א"ל, בשביל שמכבדין את השבת,

דאמר רבי חייא בר אבא, פעם אחת נתארחתי אצל בעל הבית בלודקיא [עיר שהיה בשאר ארצות], היום "לטקיה" והוא עיר נמל של סוריא על הים התיכון, והביאו לפניו שלחן של זחב, מושי ששה עשר בני אדם, ושש עשרה שלשלאות של כסף קבועות בו [אולי הפ' שכל אדם הנושא היה אוהו בשלשלת אחת],

וקערות, וכוסות, וקיתוניות [ראה ציור לעיל ק"ח]. וצלו חיות [bottle with a wide belly and a narrow neck] קבועות בו [פ' היו עשיות באופן שלא נפלו בשעה שהיו נושאים את השלחן], ועליו כל מיני מאכל, וכל מיני מגדים, ובשמים,

וכשמניחים אותו אומרים תהלים כד לה' הארץ ומלואה וגו' דאין אלו ראשין ליהנות עד שנצרך שמו צדקת הלל, וכשמסלקין אותו אומרים תהלים קטו השמים שמים לה', והארץ נתן לבני אדם על ידי ממנתו נהנינו הטובה [בטובה. רע"י] הזאת,

אמרתי לו, בני במה זכית לכך, אמר לי, קצב הייתי, ומכל בהמה שהייתה נאה, אמרתי זו תהא לשבת, אמרתי לו [אשריך שזכית], וברוך המקום שזיכך לכך,

[וצ"ע למה לא מנה את שבת בתוך הדברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה וכו'? אילת השחר].

ביצה מז.

תניא, אמרו עליו על שמאי הזקן, כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת, מצא בהמה נאה, אומר זו לשבת, מצא אחרת נאה הימנה, מניח את השניה, ואוכל את הראשונה נמנע אוכלה לו, כדי שמהא היפה נאכלת בשבת, דהוא לה אכילתה של הראשונה לכבוד שבת,

אבל הלל הזקן, מדה אחרת היתה לו, שכל מעשיו לשם שמים [הלשון שכל מעשיו לשם שמים אין לו קשר בבאן. מנחת יהודה] צוטט שמדמין לו נאה לשבת שנאמר תהלים סח ברוך ה' יום יום יעמס לנו את כרעינו ועזרתנו,

א"ל קיסר לרבי יהושע בן חנניא, מפני מה תבשיל של שבת ריחו נודף? אמר לו תבלין אחד יש לנו ושבת שמו, שאנו מביילין לתוכו וריחו נודף, אמר לו תן לנו הימנו [את תבלין זה], אמר לו, כל המשמר את השבת, מועיל לו, ושאינו משמר את השבת, אינו מועיל לו,

א"ל ריש גלותא לרב המנונא, מאי דכתיב ישעיה נח יג אבי־ישיב משפת נגלה עשו־ת חפציה ביו־ם קדשי וקראת לשפת ענג לקדו־ש ה' מִכְבֵּד וְכִבְדוּהוּ מַעֲשׂוֹת דְּרָבִיךָ מִמָּצוֹ אֶת חֲפָצְךָ וְדָבַר דְּבָר, מדכמיז וקראת לשבת עונג, מכלל דלקדוש ה' לאו אשבת קאי [פ' דלשבת תקרא עונג ולקדוש ה' תקרא מכובד?]

א"ל, זה יוה"כ, שאין בו לא אכילה, ולא שתיה, אמרה תורה כבדהו בכסות נקיה [ולא אמר בכסות יפה, שענין נקיות הבגדים מורה על שלימות. אילת השחר],

וכבדו־תו־ אשבת מהדר, דאי ציוס הכיפורים הא כמיז ציה מכוד, רב אמר להקדים זמן סעודת שבת לזמן סעודת חול, וזהו כבודו, ושמואל אמר לאחר וזהו כבודו, שהוא [שיהא. נמי"ן] מתאזר לאכול,

אמרו ליה בני רב פפא בר אבא, לרב פפא, כגון אנן דשכיח לן בישרא וחמרא כל יומא, במאי גישנייה צמאי נשניוהו משאר ימים?

אמר להו אי רגיליתו לאקדומי [זמן. דס"ה] סעודתכס צצק אחרוה, אי רגיליתו לאחרוה אקדמוה,

רב ששת קגי נהור היה, ואינו רואה עת האכילה, וכשהיה דורש בשבת בקיטא [בקין] מוטיב להו לרבנן מוטיב התלמידים היבא דמטיא

אבני חן למסכת שבת

העונש שלך יהיה שגם לשבוע הבא שתרחצו כבר להכין כדבעי, יבואו עליך עיכובים ולא תוכל להכין], ומלאך טוב עונה **אמן בעל כרחו** # [ואם בכל זאת ירצה להכין את השבת יהיה צריך התגברות יתירה],

אמר ר' אלעזר, לעולם יסדר אדם שלחנו בע"ש לילי שבת, אע"פ שאינו צריך אלא לכזית [שאינו רעב],

ואמר ר' חנינא, לעולם יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת נמי כבוד שבת ללוחם. דס"ה] ציילאמו דרך כבוד, כאלס המלוה [כניי אלס המלווין. דס"ה] את המלך כאלמו מן העיר, אע"פ שאינו צריך אלא לכזית,

חמין לשמות ולחמין במוצאי שבת מלוגמא רפואה [הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם. "מחבש" הוא ר"ת ח'מים ב'מוצאי ש'בת מ'לוגמא, ולמה הוא רפואה "לעצבותם" לעצבות, שהרי הנשמה יתירה הלכה לה ולכן ע"י סעודת מלוח מלכה מפיג קצת את העצבות. שמעתי בימי חורפין, פת חמה במוצאי שבת, מלוגמא,

[מעם הדבר דיש לכבד השבת בסעודת לוויה בדבר חדש שנתחמם אחר השבת ליהנות ממנו, שהיה אסור בו ביום חמין ופת חמה, וקריב לזה הטעם ברכת מאורי האש במ"ש וכו"ה] כ על הנר שהוא דבר שנתחדש ליהנות בו עתה שהיה אסור בו ביום שבת העבר, ומשום דרוב איכולות ומשקין בשבת קרים רע לחולים, קאמר דהחמין בסעודת לוויה במוצאי שבת הם רפואה כמו מלוגמא. מהרש"א],

ר' אבהו [אמרין לעיל ע"א שהיה עשיר] הוה עבדין ליה באפוקי שבתא עיגלא תילתא [רש"י לעיל יא. עיגלא תילתא, שלשי לנטן שהוא משוכה, מפני שהבהמה צקטנותה אינה עדיין ככחה, והולד ראשון ושני אינו צריא, אבל בסנהדרין סה: פרש"י עיגלא תילתא - גדול כאלו הגיע שליש שני וגמרה גדילתו, דהכי צינאי ומעלי למיכל כמו (צבא מליעא סה.) ומגדלין אותן עד שיהו משולשין, לישנא אחרינא שהיה טוב וצעל טעם כאליו הוא שליש שליש לנטן], הוה אכיל מינייה [רק דבר מועט, דהיינו] כוליייתא [כליה] [kidney],

כי גדל אבימי בריה, א"ל [לאביו] למה לך לאפסודי כולי האי [לפעמים נותנים ילדים צעירים עצות להוריהם, וההורים שומעין להם, אבל הוא בבחינת בנין נערים סתירה] נשבוק כוליייתא ממעלי שבתא [פ"י נניח כוליא מהבהמה שאנו שוחטין לכבוד שבת, ולמה נפסיד בהמה שלימה במוצ"ש רק בשביל כוליא אחת] שבקוהו, ואתא אריא אכליה לעגל הלאו לשחוט,

[וראה מהרש"א שסעודת מלוח מלכה בעי סעודה באנפי נפשיה, ולא ממה שניתותר משבת עיי"ש],

אריב"ל, כל העונה אמן יהא שמיה רבא מברך, בכל כחו ככל כוונתו, קורעין לו גזר דינו, שנאמר שופטים ה ב בפ"ע פ"רעו ת ציטול פורעניות, כגון פדוע דממרגמין בטל ב"ש"אל, פ"התנדיב עם פ"רכו ה', כשמתמדין ישראל לנכך את זוראן, מ"ט בפרוע פרעות משום דברכו ה',

שימ'שא במקום שחגיע שם החמה לעת האוכל, כדי שיטערו וימהירו לקום,

בסיתוא [בחורף] מוטיב להו לרבנן, היכא דמטיא מולא שיטענו כי היכי דליקומו הייא מהר,

[פירוש אחר דלא כרש"י דמיידי בשבת אלא דמיידי בערב שבת: תרגום וקין וקיטא, פיר' כשיבואו תלמידיו ביום ששי לפניו היה מניח במקומות שמצטערין בהן כדי שלא ימושכו בתלמוד וימנעו מלקנות כלום לכבוד שבת. רבינו פרחיה],

ר' זירא

דף קי"ט ע"ב

מהדר אוזוי זווי דרבנן כשהיה רואה אותן זוגות זוגות ומדצדין צמורה, א"ל מחזר אחריהם ואומר להם במטותא מינייכו [אני מבקש מכם] לנו והפעסקו צעוג שבת, ו לא תחללוניה לא תחללוניה, לנטל מענוגים [מענוגים. דס"ה, נמ"י],

אמר רבא, ואיתימא ר' יהושע בן לוי, אפי' יחיד המתפלל בע"ש, צריך לומר ויכולו,

דאמר רב המנונא, כל המתפלל בע"ש ואומר ויכולו, מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, שנאמר ויכולו, אל תקרי [יש 98 פעמים בש"ס, ופעם אחת אל תקרא] ויכולו אלא ויכלו [לשון רבים] הקדוש צריך הוא זה [שנעשה שותף], שמספר צענחו של מקום וצענח של שבת [ששבת צענח. רע"י],

אמר רבי אלעזר, מניין שהדיבור כמעשה שנאמר תחלים לג בדבר ה' שמים נעשו [לא נחפרש כאן למאי ג"מ שהדיבור כמעשה, ובירושלמי פט"ו ה"ג מפרש לה לענין שבות של אמירה דהוי נמי כמלאכה וכו']. אילת השחר],

אמר רב חסדא, אמר מר עוקבא, כל המתפלל בע"ש ואומר ויכולו, שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם, מניחין ידיהן על ראשו ואומרים לו, ישעיה וז' וס"ר ע"ו ק"ה וְחַמְאִתָּה תִּכְפָּר,

תניא ר' יוסי בר יהודה אומר, שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בע"ש, מבית הכנסת לביתו, אחד טוב ואחד רע, וכשבא לביתו, ומצא נר דלוק, ושלחן ערוך, ומטתו מוצעת, מלאך טוב אומר יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך, ומלאך רע עונה אמן בעל כרחו,

ואם לאו, מלאך רע אומר, יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך # [הרי ודאי שלא ככוונה וברצון לא הכין את השבת, אלא ודאי היה טרוד, והניח את השבת, וזה שמקללו כיון שלא התגברת על המצב גם בהיותך טרוד,

אבני חן למסכת שבת

ובתיב [בפסוק שלאחריו] ישעיה ה יב וְהָיָה כְּגוֹר וְנִבְלָה תַּף וְחִלְלִיל
וַיֵּין מִשְׁתֵּיהֶם וְאֵת פֶּעַל ה' ל' א' יָבִיטוּ וּמַעֲשֵׂה יָדָיו ל' א' רְאוּ [פסוק
זה נדרש גם לעיל עה]. כסיפיה [סופיה. דס"ה] דקרא ואת פועל ה' לא יציטו, לא
שמו לז לימד שמו על צרימיו,

ובתיב [בפסוק שלאחריו] ישעיה ה יג לָבֵן גָּלָה עַמִּי מִבְּלִיַּדְעַת
וּכְבוֹ דְּרֹ' מְתִי רָעָב וְהָמוּ גו' צָחָה צָמָא,

3. אמר רב המנונא, לא חרבה ירושלים אלא בשביל
שביטלו בה תינוקות של בית רבן, שנאמר ירמיה ו יא וְאֵת חֲמַת
ה' מְלֹאֲתִי גִלְּאִיתִי הִכִּיל שְׂפָהּ עַל-עוֹ לָל בַּחוּץ וְעַל סוֹ ד' בַּחוּרִים וְיָדוּ
כִּי-גַם-אִישׁ עִם-אִשָּׁה וְלִבְדּוֹ וְקָן עִם-מְלֵא יָמִים וְגו',

רישא דקרא ואת חממת ה' מלאמתי גללתי כחיל [נעשיתי עיף ויגע לסבול הצער]
שפך וגו' מזה טעם שפוך שפוך חממה בנקמה [ופירוש המילה "על"] כשציל
משום דעולל בחוץ וצטלן מניח רבן,

4. אמר עולא, לא חרבה ירושלים, אלא מפני שלא היה
להם בושת פנים זה מזה, שנאמר ירמיה ו טו הִבִּישׁוּ [היה להם
להתבייש, שהרי] כִּי תוֹ עָבָה עָשׂוּ גַם-בּוֹ ש' ל' אֲיִבוֹ שׁוֹ
גַם-הַבָּלִים ל' א' יָדְעוּ סִפִּיה דקרא גס צוש לא יצושו [ו. דס"ה] גס הכלס לא כו'
וגו',

5. אמר ר' יצחק [אין זה דרש אלא פשוטו של מקרא], לא חרבה
ירושלים, אלא בשביל שהושוו קמן וגדול, שנאמר ישעיה כד ב
וְהָיָה כְּעֵם כְּפֹהֶן כְּעֶבֶד כְּאֲדָמִי כְּשִׁפְחָה כְּנִבְרָתָה כְּסוֹ נָה כְּמֹ כְּר כְּמִלְחָה
כְּלֹ' ה' כְּנִשָּׂה כְּאִשָּׁר נָשָׂא כו', ובתיב בתריה ג' הָבוּ ק' תָּבוּ ק' [וקנות
תתרוקן. מצ] הָאָרֶץ וְהָבוּ י' תָּבוּ י' כִּי ה' דָּבָר אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה,

6. אמר רב עמרם, בריה דר"ש בר אבא, א"ר שמעון בר
אבא, א"ר חנינא, לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא
הוכיחו זה את זה, שנאמר איכה א וַיֵּצֵא מִן בַּת [מפת] צִיֹּן כְּלִי-הַדָּרָה
הָיוּ שָׂרֵיהָ כְּאֵלִים ל' אֲ-מִצָּאוּ מִרְעָה וַיִּלְכוּ כָל אֲבָתָה לִפְנֵי רוֹדֶה,
מה איל זה ראשו של זה, בצד זנבו של זה, אף ישראל
שבאותו הדור, כבשו פניהם בקרקע, ולא הוכיחו זה את זה
[ואולי הדמיון שכשעומד פניו לצד זנבו אינו מסתכל למקום המינפות אלא
כובש פניו בקרקע],

7. א"ר יהודה, לא חרבה ירושלים, אלא בשביל שבזוהו בה
ת"ח, שנאמר דברי הימים ב לו טו וַיְהִי מִלְעִיכִים כְּמִלְאָכִי

רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן, אפילו יש בו שמץ של עבודה
זרה מוחלין לו, כתיב הכאפּרע פּרעוּ ת' ובתיב התם שמות
לב כה כה וַיָּרָא מִשָּׁה אֶת-הָעָם כִּי פָרַע הוּא כִּי פָרַעוּ פָּרַעַה אֶפְרַיִם לְשִׁמְצָה
בְּקִמְיָהם, [וחזור לפרש הפסוק בפרע פרעות] וסכי קאמר כהנצל פריעות [פריעת.
ו'] ענודה זרה [מפרש פרע מלשון ע"ז, פי' כשהראה] שמשקע ומשחכת, שלא
יזכר עונם [עונה. נמ"ן] [דע ד] משום המנדב עם [צרכו ה' ?] הוא,

אמר ריש לקיש, כל העונה אמן בכל כחו, פותחין לו שערי
ג"ע, שנאמר ישעיה כו ב פִּתְחוּ שַׁעְרֵיכֶם וַיָּבֹא גו' יִצְדִּיק שִׁמְר
אֱמָנִים, אל תיקרי שומר אמונים, אלא שאומרים אמן,

מאי אמן? א"ר חנינא, אל מלך נאמן כך מעידים. דס"ה, נמ"ן על
צורלו [צורלס. דס"ה, נמ"ן], שהוא אל מלך נאמן [צריך להרהר בו בשעה שאומר
אמן. תוס'],

[ברי"ף למסכת ברכות יג: לפני הרי"ף כתב גרסינן בפרק כל כתבי הקודש אמר ר'
יהושע בן לוי כל העונה אמן יהא שמיה רבא בכל כחו קורעין לו גזר דינו של ע'
שנה שנאמר וכו', ובתב הרבינו יונה שם בכל כחו כוונתו ומפני שיש בני אדם
שאין הכונה שלהם מתעוררת אלא על ידי הכח אמר בכל כחו, אבל א"צ לתת
קולות גדולות שיתלוצצו ממנו בני אדם],

א"ר יהודה בריה דרב שמואל, משמיה דרב, אין הדליקה
מצויה אלא במקום שיש חילול שבת, שנאמר ירמיה יז כו
וְאִם-ל' א' תִּשְׁמְעוּ אֵלַי לְקַדֵּשׁ אֶת-יְיָ מִהַשְׁבֵּת וּלְבַלְלִיתִי
שְׁאֵת מִשָּׂא וְכֹא כְּשַׁעְרֵי יְרוּשָׁלַם כִּי מִהַשְׁבֵּת וְגו' וְהִצַּתִּי אֶשׁ
כְּשַׁעְרֶיהָ וְאִכְלָה אֶרְמֹנָהּ ת' יְרוּשָׁלַם וְל' א' תִּכְבֶּה, מאי ולא
תכבה?

אמר רב נחמן בר יצחק, בשעה שאין בני אדם מצויין
לכבותה נשגת,

1. אמר אביי, לא חרבה ירושלים, אלא בשביל שחללו בה
את השבת, שנאמר יחזקאל כב כו כְּהִנֵּה תָּמַסוּ תוֹ רָחִי וְחִלְלוּ קִדְּשִׁי
כִּי-קִדַּשׁ לָחַל ל' א' הִכְדִּילוּ וּכְיִן-הָטָמָא לְטָהוּ ר' ל' א' הו' יָדְעוּ וּמִשְׁבֵּתוֹ תִּי
הַעֲלִימוּ עֵינֵיהֶם וְאִחַל בָּתוֹ כָּם [לשון חילול, נעשיתי ביניהם מחולל
ולא מקודש],

2. אמר ר' אבהו, לא חרבה ירושלים, אלא בשביל שביטלו
ק"ש שחרית וערבית, שנאמר ישעיה ה יא הו' י' מִשְׁבִּימִי בַּכָּר
זמן קריאת שמע, וכן מאמרי צנשך יְרִדְפוּ מֵאֲחֵרֵי בְּנֵשֶׁף יִין וְדִלְקִים וְגו'
[משכימים בבוקר ורודפין לבקש יין המשכר, ומאחרים לשבת בערב לשחות
חרבה עד שהיין דולק ובוער בהם. מצודות]

אבני חן למסכת שבת

השימי קצין גם,

[נבואת ישעיה מתנבא, שהקב"ה יסיר מתוכם בעלי צדקה וכל האנשים הטובים והמכובדים, וממילא יבוטל כל ההנהגה עד שיהיה המצב שיתפוש וגו', ופי' המצודות שיתפש קרובו ויאמר לו הלא אתה מלוכש בבגדי פאר, ודברך יהיו מקבולים, לזאת תהיה לנו קצין וראש, ואתה חסור המכשול והמחלוקת שבקרבינו ע"י כח ידיך. ע"כ.]

ובאמת היה יכול להקשות מפסוקים אלו גם לפי פשוטם הפשוט בלי הדרשה דברים שבני אדם מתכסין וכו' דברים שאין בני אדם וכו']

דברים שבני אדם מתכסין בהן כשמלה כשואלין אותן טעמי מורה, הללו עושין ענין כמעלימין את דבריהם, מפני שאין יודעים להשיב, ישנן בידך אתה נקי [זהו. דס"ה] לפיכך קצין מהיה לנו, ותלמדנו חכמה [מורה. דס"ה],

והמכשלה הזאת תחת ידך,

דף ק"כ ע"א

דברים שאין בני אדם עומדין עליהם על צורין, לאומן כהלכמן אלא אם כן נכשלים בהן עד שאומן שנים ושלשה פעמים נשיב, דהיינו טעמי מורה המסומן ישנן תחת ידיך, [ולכן אנו מבקשים ממך] קצין תהיה לנו,

[פי' וממשיך שם בפסוק ז' שזה שבקשו אותו שיהיה קצין משיבם זה שאתם חושבים שאני ת"ח זה אינו, וזוהי מביא ראיה שהיו בעלי אמנה] ישעיה ג' וישא ביו"ם ההוא לאמר לא אֶהְיֶה חֵבֶשׁ וְגִבִּיתִי אֵין לָהֶם וְאֵין שְׁמָלָה לֹא תִשְׁמְנִי קָצִין גַּם וְגו',

אין ישא אלא לשון שבועה, וכן הוא אומר לא תשא את שם ה',

לֹא אֶהְיֶה חֵבֶשׁ, לא אהיה חֵבֶשׁ רגיל להיות חובש # [בא לומר שאין "אהיה" על שם העתיד, שהרי נותן טעם למה אינו ת"ח, שבעבר לא היה רגיל להיות חובש] מחובשי עצמן בבית המדרש "אהיה" הורגלם, כמו שחוק לרעהו אהיה (איזו יצ) אני הוזה [עכשיו אני לשחוק],

[פשוטו של מקרא מתפרש "לא אהיה חבש" לא אהיה מושל החובש את המחוב במאסר, כי אינני ראוי למשול. מ"ד, ולפי' הלשון "חובשי עצמן בביהמ"ד" פירושו שהם אוסרים את עצמן בביהמ"ד כאילו הם אוסרים ואינם יכולים לצאת משם, וגשתרוב שבטעות מתשמשין בלשון זה כאילו פירושה מלשון "יושב".]

וגביתתי אין להם ואין שמלה, שאין בידי לא מקרא, ולא משנה, ולא גמרא [הרי שהיו אנשי אמת],

וממאי דמשום דיש צדק אמנה הוא, דילמא, שאני התם דילמא על כרחיך נריכס ששינו האמת דאי אמר להו גמירנא אותן טעמי מורה אמרו

האל' הים וכו' ויום דבריו ומתעתעים בנבאיו עד עלו ת' המכתה' פעמו' עד-לאין מרפא,

מאי עד לאין מרפא? אמר רב יהודה אמר רב, כל המבזה ת"ח אין לו רפואה למכתו,

[יש לפרש דקאי על מי שאינו רוצה לקבל תוכחה מחכם הדורש, שאומר שכבר שמע ממנו זה הענין כמה פעמים, ונמצא שאינו דורש מנין שיהזור ויכיתנו ת"ל תוכיח [ערכין טו:] אלא דברה תורה כלשון בני אדם, ולכן גם הדרשה של ורפא ירפא שמכאן שניתן רשות לרופא לרפאות [ב"ק פה.] גם לא סבר, ולכן אין רפואה למכתו. ע"פ ילקוט המאירי בשם הרה"ג ר' שאול בראך מקאשוי זצ"ל],

אמר רב יהודה אמר רב, מאי דכתיב דברי הימים א טו אל תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו, אל תגעו במשיחי אלו תינוקות של בית רבן שדך תינוקות למוסמן צמון [שלא לבטלם מלימודם. מ"ג], ובנביאי אל תרעו אלו ת"ח שנאמר ונציל לצד חכמה [מסלים 5],

[בכורנו שצ"ל להיפך, אל תגעו במשיחי אלו ת"ח כמש"א בכתובות זו: דרדוגי דמשחא ארישא דרבנן, ובנביאי אל תרעו אלו תינוקות של בית רבן דמיום שנחבר ביהמ"ק ניתנה הנבואה לקטנים ב"ב יב. ניצוצי אור],

אמר ריש לקיש, משום רבי יהודה נשיאה, אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל תינוקות של בית רבן,

א"ל רב פפא לאבבי, ידי ודידך מאי? א"ל אינו דומה הבל שיש בו חטא, להבל שאין בו חטא,

ואמר ריש לקיש, משום ר"י נשיאה, אין מבטלין תינוקות של בית רבן, אפי' לבנין בית המקדש,

ואמר ר"ל לר"י נשיאה, כך מקובלני מאבותי, ואמרי לה מאבותיך, כל עיר שאין בה תינוקות של בית רבן מחריבין אותה איכא שזר [זה החילוק בין מחריבין למחרימין] [אולי מכאן מקור להגר"א בחידושו לברכות ג' ע"א על ההרבתי את ביתי שנשאר כותל המערבי, דמחריבין איכא שזר. משמר הלוי], רבינא אמר מחרימין אותה איכא שזר,

8. ואמר רבא, לא חרבה ירושלים, אלא בשביל שפסקו ממנה אנשי אמנה, שנאמר ירמיה ה א' שו' וטמו פחוצו ת' ירושלים וראו-נא ודעו ובקשו ברחו' בו תיה' אסתמץאו איש, אסת' עשה משפט, מבקש אמונה, ואסלח לה,

איני, והאמר רב קמינא, אפי' בשעת כשלונה של ירושלים לא פסקו ממנה אנשי אמנה, שנאמר ישעיה ג' ופ' יתפש איש באחיו בית אביו [לאמר. הגמ' מוסיפה המילה אבל אינה בפסוק] שמלה לבנה [כמו לך] קצין תתיה' לנו ותמכשלה תואת תחת ידך: ז' ישא ביו"ם ההוא לאמר לא אֶהְיֶה חֵבֶשׁ וְגִבִּיתִי אֵין לָהֶם וְאֵין שְׁמָלָה לֹא

אבני חן למסכת שבת

ליה שוליס אימא לין?

טובא,

כאן בבא לקפל [לשון כפל] סליס הרצה זה עס זה [שמצורף כמה סליס יחד],
לטרום [ולאוספס], ולחזור ולהוציא [כל אחד. דס"ה] [שטורה לאוספס מכל פינות
הבית למקום אחד, ומשם להוציא כל סל לחוץ],

בא להציל מציל את כולן, [אבל] בא לקפל, אינו מקפל אלא
מזון ג' סעודות מזון שלש סעודות הוא דיכול להציל צליס הרצה, ומו לא,
שכל אחד טורח צעמנו [טירחא לעממה ?] הוא,

ר' אבא בר זבדא אמר רב, אידי ואידי בבא לקפל, ולא
קשיא כאן לאותה חצר [מוציא הרבה], כאן לחצר אחרת [מזון ג'
סעודות ותו לא],

בעי רב הונא בריה דרב יהושע, פירש טליתו וקיפל הציא
אוכלין והניה, וקיפל וחזר והציא והניה [פי' קצבם מתוך הבית והניהם
לתוך הטלית וחזר וקיבץ עוד והניהם לתוך הטלית] מאי מהו,

כבא להציל דמי האיל ואין כאן אלא כלי אחד, וצפעס אחת הוא מוציאס,
או כבא לקפל דמי האיל וטורח לאסוף ולכנס?

[ויש לפשוט את האיבעיא] מרדאמר רבא, אמעיה [פי' אף שהורה לו רב
חסדא אין ההלכה כן דרב שיובי אמעיה] רב שיובי לרב חסדא, ודרש
[פי' שהיה רב שיובי דורש לפניו ולא קבל] [עד] שדרש לפניו, והודה לו רב חסדא,
ואהא [צחא. דס"ה] ממנימין דאמרן לעיל (קז:) נשצרה לו מצית צראש גגו, מציא
כלי ומניח מחמיה, ודרש רב שיובי לרב חסדא ובלבד שלא יביא שלא יתן
כלי שהוא מחזיק יותר מג' סעודות והודה לו רב חסדא,

ומדאמר רבא אטעיה ש"מ כבא להציל דמי, ושפיר דמי שמע מינה
טעומא הוא, דאפילו מחזיק סעודות הרבה מותר, כיון דחד מנא הוא, והאי כמקפל
ומתן בכלי אחד דמי, דהא מעט מעט הוא נופל ומטפטף צו, שמע מינה צדד מנא
צצא להציל דמי,

[צ"ע מאי קא מדמי, דודאי בקיפול דהכא שקיפל לתוך טלית, אפי' במנא חד
איכא טרחא טפי מבא להציל סל מלאה, משא"כ התם בנשברה חבית בראש גגו
דליכא טרחא טפי בגופל ומטפטף בחד מנא מאם הציל בפעם אחת],

א"ל רב נחמן בר יצחק לרבא, מאי טעומא מנא לך דטעומא הוא
צדיה?

אמר ליה מ דקתני צה צציימא, ובלבד שלא יביא כלי אחר
ויקלוט, כלי אחר ויצרף שמע מינה כלים טובא הוא דאסיק, אצל צדד
שפיר דמי, כלי אחר הוא דלא, אבל בההוא מנא, כמה דבעי
מציל [אפילו בכלי גדול מאד]:

ומשני הוה ליה למימר גמר ושבת, מאי לא אהיה חובש כלל
מודה הוא על האמת, שלא יגע צמורה [הרי שהיו אנשי אמת]?

לא קשיא, כאן בדברי תורה היו נאמנין, ואין מהללים על שקר כאן
במשא ומתן [כל הענין כאן הוא גם בחגיגה יד.]:

מתני': מצילין [בשעת שריפה רח"ל] [להוציאן לחצר כדמפרש להלן],
[וראה שו"ע סימן שלד סעיף ו] סל מלא ככרות, אע"פ שיש בו
מאה סעודות [בין שמוציאן בבית אחת], ועיגול של דבילה שהוא
גדול, יש צו סעודות הרצה, וחבית של יין, ואומר לאחרים בואו
והצילו לכם,

ואם היו [אלו המצילין] פיקחין לשאל שכן כפועלים, עושין עמו
חשבון אחר השבת,

להיכן מצילין אותן, לחצר המעורבת [לחצר המעורב, ואפילו הכי
טובא לא ליטול, כדאמר לעיל (קז:) מתוך שצחול [על ממונו. נמי], אי שרי
לאיעסוקי צהלה כולי הא, אחי לכצוי. דיבור זה נרפס על הגמ'], בן בתירה
אומר, אף לשאינה מעורבת,

ולשם מוציא כל כלי תשמישו שצריכין לו לאותו היום, כגון כוסות
וקימיות, ולובש כל מה שיכול ללבוש, ועומף כל מה שיכול
לעמוף,

[ובזה הקילו בין בתנא קמא בין לר' יוסי במלבושים טפי מאוכלים, דאלו באוכלין
אין עושין כן, וכן הקילו בהם בהא דקתני סופא שאומר לאחרים באו והצילו עמי
מש"כ באוכלין שאינו אומר אלא בואו והצילו לכם, ולא שצילו לעצמו, וטעמא
משום דבאוכלים כיון שהוא מוציא בידו בדרך הוצאה אידי דמריד משתלי ואתי
לכצוי, אבל במלבושים מתוך שאינו מוציא אלא דרך מלבוש זכור הוא ולא אחי
לכצוי. ריטב"א]

ר' יוסי אומר, י"ח כלים מפרש להו צגמרא, שכן דרך ללונשן צחול יחד,
אצל טפי מהכי לא, ואינו פושטן לחזור וללבוש ולהציל אחרים [פי' שרש"י מפרש
שמה שממשך המשנה וחזור ולובש אינו מדברי ר' יוסי],

וחזור ולבוש [לפי הת"ק. מפרש"א] ומוציא, ואומר לאחרים בואו
והצילו עמי:

גמ': והא תנא ליה רישא [לעיל קז:], ג' סעודות ותו לא?

אמר רב הונא, לא קשיא, כאן בבא להציל [שהציל] [שהכל. דס"ה]
[כבר מונח] צסל [אחד], כדקתני סל מלא ככרות, ואינו טורח אלא להציל מתוך
הדליקה צבת אחת, מצייל כל מה שצסל, דהא חדא זימנא הוא, מה לי פורתא מה לי

אבני חן למסכת שבת

רבי יוסי אומר, שמנה עשר כלים, ואלו הם שמנה עשר כלים,

1. מקטורן מנטי"ל (מעיל) [coat] [בגד קל שאינו מהודק לגוף. שט']

2. אונקלי' לצוש רחב כעין שרייטש"א (בגד עליון רחב) וצלשון ערצי מחשיא"ה [quilted coat] [חלוק קצר. שט']

3. ופונדא אזור חלול מעל למדיו [ויש גם חגור שלובש בפנים, ואזור זה לובש למעלה על בגדיו] [belt]

4. קלבוס נביי"ש (צ"ל נביי"ש) (בגד הממולא במוכין) של פשתן [tunic of flax]

5. וחלוק קמי"ש (כתונת) על נשיו [undershirt]

6. ואפיליות קדין להמעטף זו כולו [shawl]

7. ומעפורת לעטף ראשו [turban]

8-9. ושני ספרקין פיישול"ש (חגורות, אבנטים) [belts for the legs]

10-11. ושני מנעלים [shoes]

12-13. ושני אנפילאות קלננו"ש (גרביים) של אמר [stockings]

14-15. וב' פרגד גנילי"ש (כעין מכנסים המגיעים עד לכרך) וצלשון אשכנז קני"ה (מכנסים המגיעים עד לכרך) [leggings] # [וצ"ע שהרי הוא לובשה כמו שאנו לובשים תחתונים ולמה זה נקרא שני בגדים? וצ"ל שלא לבשו אותה אלא לחמם את הירכיים] [בגד בעל שוליים מקושמים. שט']

16. וחגור על חלוקו מצפניס שבמתניו [belt]

17. וכובע שבראשו,

18. וסודר שבצוארו ומלויין ראשו לפניו, לקנח בו פיו ועיניו [scarf]:

מהני: ר' שמעון בן גנס אומר, פורסין עור לא של גדי, על גבי שידה [carriage], תיבה [trunk], ומגדל [closet], שאחזו בהן את האור [במקצתו, ופורס עליה עור שלא ימשיך האור לשרוף את כל השידה ותיבה ומגדל, ויש גירסא בד"ם על שידה תיבה ומגדל שלא תאחז בהן את האור], מפני שהוא מחרך מן האור, וצלעו רעריי"ע (להתכווץ), ואינו נשקף, וממך כך הוא מגין על המידה,

[מפני שהוא מחרך, להשמיך תועלת פריסת עור של גדי מפני שהוא מתחרך

[שנינו במשנתנו] עיגול של דבילה [ואם היו פיקחין, עושין עמו חשבון אחר השבת] כו': חשבון מאי עבדתיה, מהפקירא קזכו דהא הנילו לס קאמר להו [ואין צורך לכך דאפילו לא אמר להו הכי כיון שהוא אינו רשאי להציל הרי הוא מופקר לכל, מיד דהוה אמציל מווסטו של ים ומשילתו של נהר ב"מ כא: וכו'. ר"ן], לנרמיהם, ואם פקחים הם יעכצו הכל הוה ליה למיתני?

אמר רב חסדא, מדת חסידות שנו כאן שמחזירין לו [אלו שהצילו עושין חשבון על טרחתם ומחזירין לו השאר],

אמר רבא, חסידי אגרא דשבתא שקלי צממיה אס חסידים הם, יס להם לומר משלהם, בכל דבר שיש בו נדנד עזירה, ואף על גב דלאו שטר שבת גמור הוא, שהרי לא המנה, ומהפקירא קא זכו, מיהו חסיד לא מיקרי, אלא אס כן מווסט משלו?

אלא אמר רבא, הכא בירא שמים עסקינן המציל הזה ירא שמים הוא, ולא חסיד לומר משלו, ולא [פ' והגם דלא] ניהא ליה דליתנהי מאחרים נזכיה דהפקירא, דידע דלא מרצונו הפקירו # [פ' אומר שני דברים א' דלא ניהא ליה דליתנהי מאחרים בדכתיב אשרי ירא ה' וגו' יגיע בכרך] [רא"מ] הורוין ז"ל, ב' שידע שלא מרצונו הפקירו], [מ"מ] ובחנם נמי לא ניהא ליה דליטרח דלאו חסיד הוא ולמחול על שלו [ולכן עושה עמו חשבון],

כלומר דהאי אס היו פקחין דמיתנין לאו פקחין צדין קאמר, ליעול את הראוי להם, דאם כן יעכצו הכל הוה ליה למתני, אלא לאו והכי קאמר הכי קאמר הני יראי שמים ואם היו פיקחין אס פקחין הן נהלכות שבת, דידעי דבה"ג לאו שטר שבת הוא דמיעקרא לאו אדעתא דשטר פעולה נחית עושין עמו חשבון לאחר השבת,

והכי קאמר" דדרש חסדא נמי קא, אלא לא שצקיינה לרז חסדא לסימיה למילתיה:

[שנינו במשנתנו] ולהיבן מצילין [אותן לאחר המעורבת] לתר המעורב ואפילו הכי עוצא לא ליגול, כדאמר לעיל שבת (ק"ז:) ממך שנהול [על ממונו. נמי], אי שרי לאיעסקי בהללה כולי האי אחי לכצוי כו' :

[תמוה שמביא את דברי המשנה, והגמ' בהמשך קאי על מה שכתב במשנה ב"א שלפניה] מ"ש הכא דקתני [ואומר לאחרים בואו והצילין] לכם, ומ"ש הכא דקתני עמי?

אמרי, גבי מזונות קתני "לכם" משום דלא קא חזו אלא מזון ג' סעודות, אבל גבי לבושים קתני עמי, משום דקחזי ליה לכולי יומא:

ת"ר, לובש מוציא ופושט, וחוזר ולובש ומוציא ופושט, ואפילו כל היום כולו, דברי רבי מאיר,

אבני חן למסכת שבת

תנא, נר שאחורי הדלת [פ] הגר מונח על דף שמחובר לאחורי הדלת, בן משמע מתוס', וראה ריטב"א שלפי רש"י הפירוש שהגר עומד אחורי הדלת] פותח ונועל כדרכו, ואם כבתה כבתה,

לייט עלה רב על כל המורין כן,

אמר ליה רבינא, לרב אחא בריה דרבא, ואמרי לה רב אחא בריה דרבא לרב אשי, מאי טעמא לייט עלה רב,

אילימא משום דרב סבר לה כרבי יהודה דאמר דבר שאין ממכין אסור, ותנא קתני לה כר' שמעון, משום דרב סבר לה כר' יהודה, כל דתני כר' שמעון מילט לייט ליה?

אמר ליה בהא אפילו ר' שמעון מודה, דהא אביי ורבא דאמרי תרוייהו, מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות והכא נמי [ודלי. דס"ה] הרוס מכבהו,

אמר רב יהודה, פותח אדם דלת כנגד מדורה בשבת ואף על פי שרוס מנשבת ומנעיר האור,

לייט עלה אביי,

במאי עסקין, אילימא ברוח מצויה מאי טעמיה דמאן דאסר אין דרך להנעיר ברוח מצויה, ולא פסיק רישיה ולא ימות הוא, אי ברוח שאינה מצויה, מאי טעמא דמאן דשרי?

לעולם ברוח מצויה, מר [אביי] סבר גזרינן [אסרינן ברוח מצויה אטו רוח שאינה מצויה], ומר סבר לא גזרינן;

[שנינו במשנתנו] עושין מחיצה [בכל הכלים, בין מלאין מים בין ריקנים, בשביל שלא תעבור הדליקה בכל הכלים, בין מלאין מים בין ריקנים, בשביל שלא תעבור הדליקה] כו': למימרא דרבנן סברי גרם כבוי מותר, ורבי יוסי סבר גרם כבוי אסור,

והא איפכא שמעינן להו, דתניא, עושין מחיצה בכלים ריקנים, ובמלאין שאין דרכן להשתבר,

ואלו מלאין שאין דרכן להשתבר, כלי מתכות,

רבי יוסי אומר, אף כלי כפר שייחין, וכלי כפר חנניה חרס העשו מאותו עפר חזק הוא ו אין דרכן להשתבר, אלמא לר' יוסי בגרם כבוי טפי מיקל מדרבנן,

וכי תימא איפוך מתני' ומי צרישא דברי ר' יוסי, ותכמים אסרינן בכלי

ואין שלהבת שולטת בו, ובכך נמנעת האש ולא תגיע לעץ. פירוש המשניות להרמב"ם קאפאח,

פי' שהמשנה לא גילה לנו הטעם שמותר לעשות כן, והטעם הוא מפני שאין זה כיבוי אלא גרם כיבוי, והלשון "מפני שהוא מחרך" בא לומר לנו הטעם למה האדם פורס העור, והיינו מפני שהוא מחרך. אבל צ"ע לפי הגמ' ראש ע"ב עיי"ש?

ועושין מחיצה בכל הכלים, בין מלאין מים בין ריקנים, בשביל שלא תעבור הדליקה,

רבי יוסי אוסר בכלי חרס חדשים מלאין מים, לפי שאין יכולין לקבל את האור מפני שחדשים הם, והן מתבקעין, ומכבין את הדליקה:

נמ' אמר רב יהודה אמר רב, טלית שאחז בה האור מצד אחד, נותנין עליה מים מצד אחר, ואם כבתה כבתה,

מיתבי, טלית שאחז בה האור מצד אחד, פושטה ומתכסה בה, ואם כבתה כבתה, וכן ספר תורה שאחז בו האור פושטו וקורא בו, ואם כבה כבה [אבל מים לא]?

דף ק"כ ע"ב

הוא דאמר, כר' שמעון בן ננס [במשנתנו] [רב יהודה אמר רב סבר כר"ש בן ננס שמתיר לפרוס עור גדי לכבות, וכן יתיר גם ליתן מים על צד השני של בגד] דשרי לעכוזי דליקה צעור גדי,

[ומקשה] אימר דאמר רבי שמעון בן ננס, מפני שהוא מחרך, גרם כיבוי כי האי גוונא, כשמגיע למים הוא כבה כ"י אמר דילמא הא דקמי צממיתין ועושין מחיצה בכל הכלים, לאו בחדשים המתבקעים קאמר? [לפי מה שפירש הרמב"ם במשנה ש"מפני שהוא מחרך" אינה הטעם להיתר צ"ע כאן]

[ומתירין] אין, מדקתני סיפא, רבי יוסי אוסר בכלי חרס חדשים מלאים מים, שאינן יכולים לקבל את האור, והן מתבקעין ומכבין את הדליקה, מכלל דתנא קמא שרי,

ת"ר, נר דולק, קרושי"ל (מנורה, פמוט) שעל גבי טבלא, מנער את הטבלא והיא נופלת, ואם כבתה כבתה,

אמרי רבי רבי ינאי, לא שנו, אלא בשוכח דשכחו מצעד יוס על הטבלא שלא מדעת, אבל במניח נעשה טבלא בסיס לדבר האסור ואסור לטלטלה כדי לנערה,

אבני חן למסכת שבת

חרס חדשים כו',

השם] אי הכי קשיא דרבנן אדרבנן, ומה התם דאדם בהול
על ממונו שרי [התירו רבנן במשנה], הכא [לרחוץ כשכתוב השם על
בשרו] לא כל שכן,

ותסברא האי גמי היכי דמי להגין עליו אי דמיהדק שלא יכנסו צו
מיס וימחק קא הוי חציצה, אי לא מיהדק לצטרו עיילי ביה מוא
ואינו מגין מלמחוק [מלימחק. דס"ה],

[ומקשה על הותסברא] חציצה [אתה דואג שהגמי מהודק וחוצץ] ! תיפוק
ליה מושום דיו בלא גמי נמי, מיין דיו?

ומשני [מן דיו אין חשש חציצה דמירין] בלחה [לא לחה ממש, אלא לומר
שאינה יבשה. רימב"א],

דתניא, הדם, והדיו, הדבש, והחלב, יבשין חוצצין, לחים אין
חוצצין,

מכל מקום קשיא גמי לרצנן למה להו,

אלא אמר רבא בר רב שילא, היינו טעמייהו דרבנן, דקסברי
אסור לעמוד בפני השם ערום [ומתירין דרבנן ור' יוסי בברייתא זו לא
פליגי בגרס כיבוי כלל],

[ומקשה] מכלל דר"י סבר, מותר לעמוד בפני השם ערום
בממיה, והא כמיז לא יראה כך ערות דבר (דברים כג)?

[ומתירין] דמנח ידיה עילויה,

[ומקשה] לרבנן נמי, דמנח ידיה עילויה [ולמה לי גמי]?

[ומתירין] זימנין דמשתלי ושקיל ליה [חיישין שפעמים ישכח ויסיר את
הגמי],

[ומקשה] לר' יוסי נמי, זימנין דמשתלי ושקיל ליה,

[ומתירין] אלא אי דאיכא גמי ה"נ דמודה ר' יוסי דכריך לכרוך עליו גמי,
ולא סגי ליה לאטומי ידיו עליו, דילמא משתלי ושקיל ליה לידיה,

הב"ע לאהדורי אגמי, רבנן סברי

דף קכ"א ע"א

מבילה בזמנה לאו מצוה ואי לא משכח גמי האידנא, ליסתהי [ליערמ.
דס"ה] עד למחר ומהדרינן,

ולמאן [לרבנן] דאמר לאו מצוה, קרא [דכתיב והיה לפרט ערב ירחץ במים] ענה

ורבי יוסי דברייתא דמשמע דנהגו דפקעי מודה, דהא כפר שיחין וכפר
חנניה הוה דקשרי, לדבריהם קאמר לדידי כל הכלים שרו, דגרס כצוי מותר,
אלא לדידכו, נהי דאסריתו גרס כצוי, אודו לי מיהת דנהי אפילו גרס ליכא,

ומי מצית אפכת לה, והאמר רבה בר תחליפא משמיה דרב,
מאן תנא גרס כצוי אסור, ר' יוסי?

אלא לעולם לא תיפוך, וברייתא כולה ר' יוסי היא, וחסורי
מחסרא והכי קתני, עושין מחיצה בכלים ריקנין, ובמלאים
שאין דרכן להשתבר,

ואלו הן כלים שאין דרכן להשתבר, כלי מתכות וכלי כפר
שיחין, וכלי כפר חנניה נמי אין דרכן להשתבר, שר' יוסי
אומר אף כלי כפר שיחין וכלי כפר חנניה אין דרכן
להשתבר,

ורמי דרבנן אדרבנן, ורמי דרבי יוסי אדרבי יוסי [שבמשנה
אמרינן דרבנן מקילין ור' יוסי מחמיר, וכאן רואין דר' יוסי מוקל וחכמים מחמירין],
דתניא, הרי שהיה שם [מן השמות הקדושים] כתוב לו על בשרו,
הרי זה לא ירחוץ, ולא יסוך, ולא יעמוד במקום הטינופת,

נזדמנה לו מבילה של מצוה, כורך עליה גמי, ויורד וטובל
קא סלקא דעתך השתא, כדי שלא ימחק את השם צמים, אלמא לרצנן גרס מחק
אסור, ולר' יוסי שרי, רבי יוסי אומר, לעולם יורד וטובל כדרבנן,
ובלבד שלא ישפוש [ואע"פ שמכנים השם במים ? אפשר הוא שלא יבבה
פי' ימחק] כל זמן שלא שפשא. רימב"א עיי"ש] דהוי מוחק צידים?

שאני התם [לכן מיקל ר' יוסי], דאמר קרא דברים יב ג ונתצתם
את־מִזְבְּחֵיהֶם וְשִׁפְרָתָם אֶת־מִצְבֹּתָם וְאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בָּאֵשׁ וְכִסְיֵי אֱלֹהֵיהֶם
תִּגְדְּעוּן וְאֶפְרָתָם אֶת־שָׁמֶם מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא: ד' ל' אֶת־עֲשׂוֹן
בֶּן־לֵהָ אֵל הָיִיכָם, עשייה הוא דאסור, גרמא שרי,

אי הכי, הכא [בשבת] גמי כתיב שמות כ לא תעשה [כל]
מלאכה, עשייה הוא דאסור גרמא שרי [ולמה מחמיר ר' יוסי
לעשות מחיצה]?

[ומתירין שלכן מחמיר בשבת] מתוך שאדם בהול על ממונו, אי
שרית ליה אתי לכבויו,

[באמת עדיין לא תירץ הסתירה שהקשה על רבנן שמתירין בשבת, ואוסרין
במחיקת השם, אלא עכשיו שנתן מעם למה שאוסר ר' יוסי בשבת מושום שבהול
על ממונו, הקשיא קשה עוד יותר, למה הם מתירין בשבת ואוסרין במחיקת

אבני חן למסכת שבת

טובה קא משמע לן, כדי שיעריב שמשו ציוס [היום. דס"ה] לאחר טבילה, שאס
ימחין [מ. נמ"ז] לטבול עד הלילה, לא יהא לו הערב שמש עד ליל המחרת,

וְר' יוֹסִי סָבַר, טְבִילָה בְּזִמְנָה מִצְוָה, [רָאָה רִש"ש] דְּכִמְיָה וְהִיא לַפְנוֹת
עֲרֵב יִרְמָץ צְמִים (דְּצִרִּים כג) וְלֹא מִהֶדְרִינָּה [אַחֵר גְּמִי']

וסבר [וכי סבר] ר' יוסי טבילה בזמנה מצוה,

והתחיתא צרייתא זו אלל יום הכיפורים שנייה, צמוספמא דלומא (פרק רצעי),
הזב, והזבה, המצורע, והמצורעת, בועל נדה, וטמא מת,
מבילתן ביום משהאיר המורח ציום השניעי שלהם, וטעמא [מפרש] צפרק שני
דמגילה (כ). מקרא, דציום השניעי, "מקמת שניעי ספירה" # [הלשון קשה ?]
ואם חל שניעי שלהם ציום הכיפורים, טוצנין כדרך לאכול מזומא לערב,
ויולפינן לה מקרא ד כתיב בהואת מי חמאת במדבר יט יט והנה הַפֶּהֶר
על-הַמָּוֶה בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהַמָּוֶה יִכָּסֶּה בַּגָּדִי
וְרָחַץ בַּמַּיִם וְהָרָה בַּעֲרָב: ובוה איתקש מבילה לחויה שצריכה לחיות ביום ציום
השניעי פ' שאינה יכולה למבול בליל אור ליום השביעי שהרי צריכה לספור
שבועה "מים" אבל מיד בבוקר יכולה למבול, דהיינו מקמת שניעי ספירה,

[מקמַת שְׁצִיפָה סְפִירָה לְכַאוּרָה מִשְׁמַע מְדַבֵּר רֶשִׁי שְׁדוּרָה הַמּוֹלִים "בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי" שֶׁשֶׁכִּיּוֹן שֶׁנִּכְנַס יוֹם הַשְּׁבִיעִי טוֹבֵל, וּמִמּוֹלָא שְׁמַעִינָן דְּמַקְצַת הַיּוֹם כְּכוֹלֵו, אִף שֶׁשֶׁם בְּמִכְנוּלָה אֵין דְּרִשָּׁה זֶו מְפֹרֶשׁ, וְגַם לִשׁוֹן רֶשִׁי" כֵּאֵן נִרְאָה כְּחֹסֶר כְּמָה מִלִּים, וְהִדְחִין שֶׁל מַקְצַת הַיּוֹם כְּכוֹלֵו הוּא בְּפֹסֶסֶם ד. וּש"ג, וּמִצְאָתִי בְּרֶשִׁי" נִדָּה כְּמוֹ: ד"ה בְּעֶשְׂרִים וְחָד וּח"ל וְקִי"ל לְעִצְלָת וְזוּ חֲצָה יוֹם צִפְ"ק דְּיוֹמָא (ו.) לְמַקְמַת הַיּוֹם כְּכוֹלֵו, וְגַם שֶׁם בְּיוֹמָא אֵין דִּין זֶה, וְנִרְאָה שֶׁהוּא בִּיאֻרוֹ שֶׁל רֶשִׁי"א.]

[אבל] נדה, ויולדת, מבילתן בלילה מוצלות מדרך צלילי יום המפורים, ואם חל שציעי שלהם בערב יום המפורים, שאינה יכולה לטבול ביום שציעי, דחמי צה "מהיה צנחמה" צהוימה מהא כל שציעי (פסחים 5:),

בעל קרי שגיר טבילה לדברי מורה, מדברי סופרים, ואפילו אין אוכל טהרות לצו ביום טוב ולחול כל היום כולו ואף על פי שראה קרי מן המנחה ולמעלה ואינו צריך להתחיל עוד קודם הלילה בדמפרש. לאחר שהתפלל תפלת המנחה, שהי הוא יכול להמתין עד שתחשך ויטבול למתע, ערבית, אפילו הכי טובל ביום כיפור מצדד יום, אף על פי שאסור בחיובת הרשות, לטבילה בזמנה מזה,

ר' יוסי אומר, מן המנחה ולמעלה אם ראה קרי לאחר שהתפלל חפלת ממנחה, שהרי [מבעשיו] הוא יכול להמתין עד שתשקץ ויטבול, ויחפלת חפלת ערבית, ויחפלת נעילה נמי סבירא ליה שיכול להחפלת צליה כרב, דאמר (יומא פז:) חפלת נעילה פטורה של ערבית, אינו צריך לטבול ציום משום זמן טבילה, דלאו מצוה לטבילה בזמנה [דטבילה בזמנה לאו מצוה. מידושי הר"ן] (הרי שלא סבר ר' יוסי שטבילה בזמנה מצוה, וקשיא על האוקימתא לעיל דר' יוסי סבר דטבילה בזמנה מצוה)?

[ומתרחץ] **ההיא** [ר' יוסי דטבילה קרי כיוה"ב] ר' יוסי בר' יהודה היא [ומיהו דרבנן] [דאמרי התם דטבילה בזמנה מצוה] אדרבנן [שאמרנו לעיל לגבי שבת דטבילה בזמנה לאו מצוה] לא קשיא דהני רבנן לאו הני רבנן. [חדושי הר"ן],

דאמיר דייה מביילה באחרונה, צמקסט נדה [כט:] צפרק המפלת, גני
אסא שינאה מלאה וצאה ריקנית, ואינה יודעת ממי ילדה, דמאכנין לה שלשים
ווחמש טצילות, לספק ארבע טצילות שעליה [ספק יולדת זכר או נקבה, ובסך יולדת
בויבה לזכר או לנקבה], 1. טצילת זכר לשבעה, 2. או טצילת נקבה לשבעיים
ובילילה, 3. או שמא יולדת זכר בזוה, ואריכה אף טצילת זכר ביום שבעה לספורים
שלה, 4. או יולדת נקבה בזוה הימה,

ומושם דלל ידעינן מחי ילדה ואימתי מתי [חגיגה] זמן טבילה ידיה, מארבינן לה טבילה כל לילה וכל יום שיש לספוקי בזמן טבילהה, ופליג ר' יוסי בר' יהודה עלה, ואמר דייה לטבילה שמהא צאחרונה, לסוף ספורים של נקבה, דהיינו לסוף שלש שבועים שאם ילדה נקבה צוזב טמאה שבועיים ללידתה, ושבעה נקיים בשביל הידיה, ולא אמרינן טבילה בזמנה מזה:

לב"ה ל"ה טבילות, העתקתי מנדה ל.

א	ב	ג	ד	ה	ו	זש"ק
1	בערב לזכר	בערב לזכר	בערב לזכר	בערב לזכר	בערב לזכר	בערב לזכר
2	בערב לנקה ביום לזיבה	בערב לנקה ביום לזיבה	בערב לנקה ביום לזיבה	בערב לנקה ביום לזיבה	בערב לנקה ביום לזיבה	בערב לנקה ביום לזיבה
3	ביום לזיבה	ביום לזיבה	ביום לזיבה	ביום לזיבה	ביום לזיבה	ביום לזיבה
4						
5	בערב לסוף נדח	בערב לסוף נדח	בערב לסוף נדח	בערב לסוף נדח	בערב לסוף נדח	בערב לסוף נדח

1. בכל לילה מובלת שמא הוא ליל שביעי ללידת זכר,
2. בכל לילה מובלת שמא הוא ליל י"ד ללידת נקבה,
3. שמא ילדה נקבה והיום נגמר ספירת שבעה נקיים לויבתה,
4. אשה זו רואה דם כל שבוע זו ואין אנו יודעין אם היא סוף דם מורר של לידתה או תחלת נדה ולכן צריכה לספור ז' ימים לנדה ולכן
5. בכל יום צריכה למבול שמא חיום נגמר ז' ימי נדה,

מתני': נכרי שבא לכבדת, אין אומרים [אסור לומר] לו כבה רבנן גזר על אמירה לנכרי משום שצות, ואל תכבה [אבל גם אין צריך לומר אל תכבה] אין צריך למחות צידו, אלף ייעושו ויכבה מפני שאין שביתתו של נכרי עליהם, דשראז אינו מוזהר על שביטתו של נכרי, שאינו עבדו,

אבל קמן שבא לכבות, אין שומעין לו [אם אומר שרצה לכבות אין שומעין לו וגו' רש"י ב"מ דף פ"ה], **מפני ששבותו עליהן** [חוב לחובו במצות]:

אבני חן למסכת שבת

העושה לדעת אביו נקטן שידע [היודע. נמ"י] להצמין שהכזי [שכזי]. נמ"י זה נוח לאזני, ועושה בשכילו,

דכוותה גבי נכרי [דאמרת במתני' שאם עושה מעצמו מותר, וכי מותר גם באופן], דקא עביד לדעתיה דישראל, מי שרי?

[ומתריץ] נכרי לדעתיה דנפשיה עביד ואפילו יודע שנוח לו לשראלי, הוא להנאת עצמו מתכוין, (שיודע. דס"ה) שלא יפסיד, [וז"ל דס"ה, ותיבת "שיודע" ליתא בכ"י, וה"פ שכוונת הגוי היא שלא יפסיד, והא קמ"ל שכשם שכוונה להרויח נקראת ארעתא דנפשיה קעבר, ה"נ כוונה שלא יפסיד נקראת להנאת עצמו, ובגון שביט הגוי סמוך לביתו של ישראל, שכוונתו שלא ישרף בית הגוי או בית אחיו וקרובו]:

במתני': כופין קערה של חרס על גבי הנר [אף דליכא סכנה [רע"ז רט"ז סק"ח] וצריך שיניח אויר מעט לנר שלא יכבה [מנ"א שם סק"ט]. יבין], בשביל שלא תאחוז בקורה ונלכד שלא יכבה, ואף על פי שנוטל כלי להלל קורה שאינה ניטלת בשבת, הא אומצין מינה [לעיל מג.]. לרי יחזק דאמר אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל, ושנייה בצריך למקומו,

ועל צואה של קטן, ועל עקרב, שלא תישך,

א"ר יהודה, מעשה בא כפיית כלי על עקרב, לפני רבן יוחנן בן זכאי **בְּעֶרְב** מקום [בן דרכו של ר' יהודה להביא מעשה ללימוד הלכה. יוסף דעת], ואמר חוששני לו מחטאת כיון דלא היה עקרב רץ אמריו, איני יודע אם חייב משום צידה אם לאו, ומוסשני לומר חייב חטאת הוא:

הגמ': [הגמ' מספרת על אלו השלשה אמוראים] רב יהודה, ורב ירמיה בר אבא, ורב חנן בר רבא, איקלעו לבי אבין דמן גשיקא, לרב יהודה, ורב ירמיה בר אבא

דף קכ"א ע"ב

אייתו להו פורייתא מטות ליטע עליהן, לרב חנן בר רבא לא אייתו ליה והוסיפו לארץ [פי' שרב אבין שהיה הבעל הבית לא החזיק את רב חנן בר רבא לת"ח כמו שני חבריו],

אשכחיה [מצא רב חנן בר רבא] [לר' אבין ד. ד. ס. ד. מתני' ליה לבריה] [שהיה שונה במשנתו שכופין קערה], ועל צואה של קטן, [ומוסף בה] מפני קטן שלא יטפח צו ויתלכלך,

א"ל רב חנן, שהיה כעוס [כועס. דס"ה] ומתכוין להקטין לר' אבין, **אבין שטיא מתני שטותא לבניה,** והלא היא עצמה מוכנת לבלבים ולמה לי לכפות כלי יפגוע משם, שהרי ראוייה לטלטל,

וב"ת דלא חזיא ליה מאתמול שהיום נולדה, והתניא, נהרות

נמ"י: א"ר אמי, בדליקה התירו לומר, כל המכבה אינו מפסיד [כתב הרא"ש ז"ל [פסקי הרא"ש סי' י'] בשם הלכות גדולות הוא הדין לבדקא דמיא וכן נראה בכל כיוצא בו החזק הבא לאדם פתאום, כגון אם נתקלקל חבית של יין ונשפך היין לארץ. ע"כ. נמ"י],

נימא מסייע ליה, נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה, מפני שאין שבייתו עליהן, כבה הוא דלא אמרינן ליה שעושהו שלוחו ממנו, הא כל המכבה אינו מפסיד ונכרי מדעתיה ידידה עבד שריא אמרינן ליה,

אימא סיפא, אל תכבה לא אמרינן ליה שאינו צריך למחות צידו, ומיהו וכל המכבה אינו מפסיד נמי לא אמרינן ליה [אסור לומר לו], גילוי דעתא דלא יפסיד בדבר נמי לא משתרי, דאי גילוי דעתא שרי, למה ליה למימני סיפא אין צריך למחות?

אלא מהא ליכא למושמע מינה דודאי מתנימין לאו כולה דוקא, אלא חדא מינייהו דוקא, או רישא או סיפא, ותנא אידך אטו ההיא, ולא ידעינן הי מינייהו דוקא דנגמר מיניה,

[פי' דאי למשל רישא דוקא שיש רק איסור לומר לנכרי לעשות וסיפא דתנא שאין צריך לומר אל תכבה הוא לאו דוקא דה"ה דמותר לומר כל המכבה לא הפסיד, א"כ הא דתנא סיפא אל תכבה תנא לא רק אנכי רישא, דהא לאו דוקא היא, וכן אי תנא סיפא דוקא, להיפך],

ת"ר, מעשה ונפלה דליקה, בחצירו # [בא למעט בית ?] של יוסף בן סימאי בשיחין, ובאו אנשי גיסמרא שלטון של ציפורי לכבות, מפני שאפטרופוס ממונה על ממונו של מלך היה [בן סימאי], ולא הניחין [יוסף בן סימאי לגוים לכבות הדליקה], מפני כבוד השבת, ונעשה לו גם, ויורדו גשמים וכיבו,

לערב שיוגר לכל אחד מהן [לכל אחד מן הנכרים שבא לכבות] שתי סלעין, ולאפרכוס [lieutenant] שבהן, חמשים [סלעים],

וכששמעו חכמים בדבר, אמרו לא היה צריך לכך, שהרי שנינו נכרי שבא לכבות, אין אומרים לו כבה ואל תכבה:

[שנינו במשנתנו] אבל קטן שבא לכבות, אין שומעין לו מפני ששבייתו עליהן: שמעת מינה, קטן אוכל נבלות, ב"ד מצווין עליו להפרישו ומקשי לר' יוחנן, דאמר ציצמות [קיד.], לרבה דר דר חנה דאירכסו ליה [שנאבדו לו] מפתחות של בית המדרש בדרשות הרצים בשבת, דבר [הנהיג, מלשון דבר אחד לדור] טליא וטלימא [קטן וקטנה] ליטיילי התם [שיטיילו במקום שנאבדו המפתחות, שמה ימצאו אותם], דאי משכמי לכו [שם ימצאו הילדים את המפתחות] מייתי לכו?

אמר רבי יוחנן [זה שמושמע במשנה שאסור לקטן לכבות], בקטן

אבני חן למסכת שבת

מני [מי שנה ברייתא זו], אילימא ר' יהודה, הא אמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה והיכי שרי במלאכה גמורה, כשאין רצון אחריו, דליכא פקוק נפש,

אלא לאו ר"ש, והני הוא דשרי אחריו לא [ואך אמר ריב"ל שכל המזיקין נהרגין בשבת],

אמר ר' ירמיה, ומאן נימא לן דהא מתרצתא היא דרב יוסף הוא [הוה דס"ה] ממני ליה כדלקמן [פ' שכן הוא בתירוץ, אבל כאן לא ידענו עדיין מזה, ושמא אין ברייתא זו מתרצתא], ולא דדבי ר' חייא ור' אבשיא מיתניא, וכל מתניתא דלא מתניא בתוספתא דר' חייא ור' אבשיא איכא לספוקי במשנתא, ולא מוחזקין מינה, דילמא משבשתא היא?

אמר רב יוסף, אנא מתנינא לה במתניתא ידי ואותיבנא לה צני מדשא אדרי יהושע בן לוי [והקשהו מבריתא זו על הלכה של ריב"ל דכל המזיקין נהרגין בשבת], ואנא מתרצנא לה דלא מיקשי, [ד?] כי אמר ר' יהושע בן לוי כל המזיקין נהרגין, ברצו אחריו ברצון אחריו קאמר, דפקוק נפש הוא, ודברי הכל ואפילו לר' יהודה [דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, חבא מותר]. והא דמשה נהרגין, כשאין רצון אחריו, ור' שמעון,

תני תנא, קמיה דרבא בר רב הונא, ההורג נחשים ועקרבים בשבת, אין רוח חסידים נוחה עריבה, אין מתרצין במעשיו הימנו דעתן של חסידים אינה מעורבת עמו, שאינו הגון בעיניהם על מה שעשה,

א"ל רבא לתנא ואותן חסידים השואלין אותו על כך אין רוח חכמים נוחה מהם עריבה עמהם, להיות נוחה ומיושבת כמה שרואין במדת חסידים הללו, דשפיר עבד [אלו ההורגים הנחשים ועקרבים], דאי לא מזיקין השמא, סופן להזיק בשעת כעסן,

ופליגא דרב הונא [פ'] זה שאומר שמותר להרוג נחשים ועקרבים מפני שבעתיד הם מזיקין, דרב הונא חזייה לההוא גברא, דקא קטיל זיבורא [צרעה], א"ל שלימתינהו לכולהו הרגת את כולן, כלומר מה אהני בהא, אחתי טובא איכא, אלמא לאו שפיר עבד, והא דרבא פליג אדאבוי,

ת"ר, נודמנו לו נחשים ועקרבים [פ' בחול] הָרָגָן [פ' אם הרגן], בידוע שנודמנו לו להו' רָגַן [שהקב"ה הומין אותם לו שהוא יהרגן] לכן צאו לידו, שזימן לו המקום לאצדן, לפי שהיו עמידות להזיק, וגלגלו זכות על ידי זכאי, לא הָרָגָן בידוע שנודמנו להו' רָגַן ש' שנודמנו לו להרוג אותו, והראה לו הקדוש ברוך הוא שחטא, אלא ונעשה לו גם מן השמים,

אמר עולא, ואיתימא רבה בר בר חנה א"ר יוחנן, כהאי גוונא קמי צידע שנודמנו להורגו בנישופין בו כך דרך הנמש, עושה כעין שריקה כשהוא רואה שוגאו וכועס,

המושכין ומעיינות הנובעין הרי הן כרגלי כל אדם משום דמידי דנייד הוא, ולא קני שכימה, ואף על פי שצא מחוץ למחוס, כל אדם מוליך למקום שעירב לו לילך,

מיהו, שמעין מינה דמוחרין בטלטול, ואף על גב דמאחמול לא הוי הני קמן, כיון דאורחיהו דהכי דעמיה עלייהו, הכי נמי כיון דאורחיה דקטן דהכי, דעמיה עליה, דלכי מימי יאכילנה לכלבים,

אמר לו ר' אבין ואלא היכי אתנייה? אימא על צואה של "תרנגולים" דלא חזי לכלבים, ושל קטן דקמתי מתניין בפני קטן שמטפח בה קטן קאמר, ובשדיל הקטן אמר כופין,

ותיפוק ליה [בצואה של תרנגולים] דהוי גרף של רעי דמאס, ולפנייה, דהא קיימא לן במסכת ביצה, גרף של רעי מותר להוציאו לאשפה [בשבת],

וב"ת גרף של רעי דמותר אנב מנא אין הא דקיימא לן מותר להוציאו משום דרמי במנא, דגרף היינו כלי חרס העשוי לך, ואנב מנא הוא דשרי לטלטולי, אצל איהו גופיה דפני ענמו לא והכא לאו במנא רמי,

והא ההוא עכבר דאישתכח באיספרמקי בשמים דרב אשי, ואמר להו נקוטו בצוציתיה דזנבו ואפקוה אלמא בלאו מנא נמי מטלטלי ליה?

ומשני באשפה [ושם אסור לטלטלה וכסדרו בכלי משום קטן] דלא רמי קמיהו, ולא גרף של רעי הוא,

וקטן באשפה מאי בעי ליה סמס אשפה דרשות הרבים הוא, ומאי צני קטן הסמ, דקא מייכסי ליה בשדיל קטן?

ומשני בחצר דשכיח קטן הסמ, קא סלקא דעתך דחצר בלאו אשפה,

וקפריך, סוף סוף חצר נמי גרף של רעי הוא?

ומשני באשפה שבחצר:

[שנינו במשנתנו שבזמן קערה וכו'] ועל עקרב שלא תישך: א"ר יהושע בן לוי, כל המזיקין הורגין נהרגין בשבת וקא סלקא דעתך, אפילו אין רצון אחריו, ומשום דסבירא ליה כר' שמעון, דמלאכה שאינה צריכה לגופה [פ' הריגת העקרב], מדרבנן היא דאסירא, והכא לא גזור, (נהרגין בשבת אפילו אין רצון אחריו) משום דסבירא ליה דסתמן הורגין הן,

מתיב רב יוסף [הקשה על ריב"ל מבריתא], חמשה נהרגין בשבת, ואלו הן, זכוב שבארץ מצרים, וצירעה שבבנינוה, ועקרב שבחדייב, ונחש שבא"י, וכלב שומה בכל מקום,

אבני חן למסכת שבת

של חוליות היו של בית רבי, מותר לטלטל בשבת [פ' לא הדליקו עליהן באותה שבת ואינן מוטנפים ואינם של חוליות וגם לא מחמת חסרון כים ולפיכך מותר לטלטל. רבינו פרחיה],

א"ל ר' זירא, בניטלין בידו אחת, או בשתי ידיים?

דף קכ"ב ע"א

א"ל כאותן של בית אביך דקטנות היו, אכל גדולות אדם קובע להם מקום,

3. ואמר ר' "אבא בר כהנא" אמר רבי חנינא, קרונות של בית רבי עשויות לגבי אדם מותר לטלטל בשבת, א"ל ר' זירא בניטלין באדם אחד, או בשני בני אדם?

א"ל כאותן של בית אביך,

4. ואמר ר' "אבא בר כהנא", התיר להם ר' חנינא לבית רבי לשתות יין בקרונות של נכרי בחותם אחד [פ' קאי על הא דתנן במשנה ע"ז סז. המניח יין בקרון או בספינה וכו' דהיינו שישראל לא שמר עליה והיה עם העכו"ם],

ולא ידענא, אי משום דסבר לה בר' אליעזר דאמר במסכת עבודה זרה (לז). יין מותר בחותם אחד, אי משום אימתא דבי נשיאה שהיה הנכרי המביא, ירא מן הנשיא, שהיה שליט על פי המלכות, ומשום דאיידי ר' אבא בר כהנא לעיל גבי נש, נקט כל הני בשמיה:

מתני': נכרי שהדליק את הנר, משתמש לאורו ישראל, ואם בשביל ישראל [הדליק הנר] אסור מדרבנן,

מילא מים מזור כרשות הרבים להשקות בהמתו, משקה אחריו ישראל [את בהמתו ממים אלו. מבוארות], ואם בשביל ישראל אסור,

עשה נכרי כבש עושין בספינה גדולה לירד בו מספינה ליבשה, יורד אחריו ישראל, ואם בשביל ישראל אסור,

מעשה ברכן גמליאל וקנים, שהיו באין בספינה, ועשה נכרי כבש לירד בו, וירדו בו ר"ג וקנים:

גמ': וצריכא [ההלכה של הדלקת נר, ומילוי מים, ועשיית כבש], דאי אשמעינן נר [דמותר], משום דנר לאחד נר למאה כיון דנכרי לזרכו הדליקו, ליכא למימר דבשכיל ישראל אפיס, אבל מים ליגור דילמא אתי לאפושי בשביל ישראל [ולא זו אף זו קטני], וכבש ל"ל הא דומיא

1. א"ר "אבא בר כהנא", פעם אחת נפל [נחש] אחד בבחמ"ד [בשבת], ועמד נִיְרְתִי אחד על שם מקומו [שהיה ניות], וישראל היה, והרגו, אמר רבי, פגע בו כיוצא בו [והולך ומפרש],

איבעיא להו, פגע בו כיוצא בו דשפיר עביד וכיוצא בו דקאמר לאו לגנאי הוא, אלא הנשח רודף, ונעשה זה כיוצא בו [והוא רדף את הנחש והשיגו], או לא וכיוצא בו דקאמר לגנאי הוא?

ת"ש, דר' אבא בריה דר' חייא בר אבא, ור' זירא, הוו יתבי אקילעא [anteroom] (ד.בי. ר"ם) ינאי, נפק מילתא מבינייהו [פלפלו בהלכה זו וכנסו לתוך ביתו של ינאי לשאול ממנו מה דעתו בהלכה זו],

בעו מיניה מר' ינאי, מהו להרוג [פ' אם מותר להרוג בכוונה] נחשים ועקרבים בשבת, אמר להו צירעה אני הורג בשבת, לכולת מוזיקן, ואף על פי שאינה מועדת כאלו נחש ועקרב לא כ"ש אלמא שפיר עביד [ויש לפשוט את האיבעיא מבאן],

דילמא [הא דמתיר נחש ועקרב מכ"ש היינו] לפי תומו לא שיעמוד עליו ויהרגו להדיא, אלא כשהוא הולך לתומו, ונשח או עקרב בפניו, אין צריך לישמט ממנו, אלא דורכו והולך, ואם מת דצריכמו ימות, הואיל ולא נמכוין, דדבר שאין מתכוין לר' יהודה מדרבנן הוא, ולענין מוזיקן לא גזור,

דאמר רב יהודה, רוק דורסו לפי תומו שאין מתכוין למרס ולאשוויי גומות, דאף על גב דממילא ממרס הוא, כי לא מייכוין שרי, משום מאיסותא,

ואמר רב ששת, נחש דורסו לפי תומו,

ואמר רב קמינא, עקרב דורסו לפי תומו [ועדיין האיבעיא לא איפשיטא],

אבא בר מרתא, דהוא אבא בר מניומי, הוה מסקי ביה דבי ריש גלותא זווי [היו נושין בו דהיינו שהוא היה חייב להריש גלותא זווי], אייתיהו קא מצערא ליה [הביאו אותו לבית הריש גלותא והיו מצערים אותו שישלם החוב. וצ"ע מה רצו ממנו בשבת וכי ישלם להם היום?], הוה שדי רוקא היה רוק מוטל לפניו, ושבת היתה,

אמר להו ריש גלותא, אייתו מאנא סחיפו עלויה, אמר להו [אבא בר מרתא] לא צריכתו, הכי א"ר יהודה, רוק דורסו לפי תומו,

אמר להו [ריש גלותא לאנשין] צורבא מרבנן הוא, שבקוהו,

2. אמר ר' אבא בר כהנא "א"ר חנינא, פמוטות מנורות, ולא

אבני חן למסכת שבת

שלא בפניו הוא, אלא הכי הוה מעשה,

דנר הוא, כגש לאחד כגש למאה, מעשה דרבן גמליאל וזקנים קמ"ל,

תא שמע [ובא להקשות בין לאבי דמתיר מלאכת גוי אם עשאו שלא בפניו, ובין לרבא דמתיר מטעם נר לאחר נר למאה], עיר שישראל ונכרים דרין בתוכה, והיתה בה מרחץ המרחצת בשבת [שגוי מחמם אותה ועושה בה כל מלאכות האסורות],

אם רוב נכרים, מותר לרחוץ בה מיד למוצאי שבת [שהגוי עשה מלאכות אלו בעיקר לצורך גוים], אם רוב ישראל [והמלאכות בשבת נעשו רובם לישראל], ימתין בכדי שיחמו חמין [ומזה שצריך להמתין עד שיעשו, רואין שמלאכת הגוי אסור] שלא יהנה צמח שהקדימו להחם בשבת, וכן ככל מעשה שבת, נתנו חכמים שיעור להמתין לערב ככדי שיעשו, והא הכא דחימוס לאחד חימוס למאה, דבצנת אחת מחממין, וקמני אס רוב ישראל דהוי דומיא דמכירו, דמסיק אדעתיה לעשות אף בשבילו אסור, ואף על גב דשלא בפניו, וקשיא צין לאצוי [שהיה לו להתיר כאן דהא שלא בפניו מיהא הגוי את המרחץ] צין לרצא [שהיה לו להתיר דחימוס לאחד חימוס למאה, ולמה צריך להמתין בכדי שיעשו]?

[ומתירן שכאן אין ההיתר של שלא בפניו, וגם לא ההיתר של חימוס לאחד חימוס למאה ד] התם כי מחממין, אדעתא דרובא מחממין ועיקר חילול השבת בשבילם, אצל נכרי וישראל, דנכרי אדעתא דנפשיה הוא דעבדי שרי, לאצוי שלא בפניו, ולרצא אפילו בפניו,

ת"ש [ובא להקשה על רבא], נר הדלוק במסיבה של צני אדם [דהדליקו בפניו], אם רוב נכרים מותר להשתמש לאורה, אם רוב ישראל אסור, מוחצה על מוחצה אסור, והא הכא, דהוי דומיא דמכירו, ד. דס"ה הוואיל ורובא נינהו, אסיק דעתיה להדליק אף בשבילם, וקמני אסור [ובשלמא לאבוי אסור משום דעביד בפניו, אבל לרבא אמאי אסור הא נר לאחר נר למאה]?

התם נמי כי מדלקי,

דף קכ"ב ע"ב

אדעתא דרובא מדלקי הלכך ישראל עיקר, ומחצה על מחצה נמי ליכא למיקם עלה דמלתא [למה לא נימא סיפקא דרבנן לקולא? משמרי הלוי], דליכא למימר עיקר דעתיה דמדלקי בשביל ישראל, ואיכא למימר עיקר דעתיה דמדלקי בשביל נכרי, אצל נכרי וישראל, והמדליק עצמו משתמש לאורה, ודאי עיקר אדעתא ידידיה עבדי, וכיון דנר לאחד נר למאה שרי, [נמצא למסקנא דלרבא אף בגוי שהדליק לפניו, כיון שגר לאחר נר למאה מותר לישראל ליהנות מן אור זה, ואבוי סבר שרק אם הדליק שלא לפניו מותר],

ת"ר, נכרי שליטת עשבים [להאכיל לבהמתו בשבת], מאכיל אחריו ישראל את צהממו, "ואחריו" דוקא נקט צהממו, [דמוכית. דס"ה] דנכרי לזרך עצמו עבדי, ואם בשביל ישראל אסור,

מילא מים להשקות בהמתו, משקה אחריו ישראל, ואם בשביל ישראל אסור,

בר"א [שאם הגוי עושה לעצמו מותר לישראל ליהנות מהמלאכה] שאין מכירו [שאין הגוי מכיר את הישראל], אבל מכירו, אסור קא סלקא דעמך, דעבדי נמי אדעתא ידידיה,

איני [אך מותר לו להאכיל לבהמתו מה שלקט ומילא הגוי בשביל עצמו, הרי עשבים או מים אלו מוקצה הם והיישגין שמה ויטלטלם הישראל בעל הבהמה], והאמר רב הונא אמר רבי חנינא, מעמיד אדם בהמתו על גבי עשבים מחוברים בשבת לרעות, וליכא [דליכא. דס"ה] למיגור שמה יתלוש ויאכיל [שישראל ודאי בדיל מעשבים מחוברים],

אבל לא ואינו מעמידה על גבי מוקצה בשבת שמה יטול צידו ויאכיל, והא נמי [פ'] עשבים אלו שלקט הנכרי בשביל בהמתו וגשאריו לישראל] מוקצין נינהו לגבי טלטול, דלמנוול הוו מחוברים?

[ומתירן שלא עומד הישראל על גבי בהמתו בשעת אכילתה, אלא] דקאים לה באפה שלא תפנה למקום אחר ואזלא היא ואכלה אצל הוא אינו עומד על העצבים קרוב להם, דניחוש לשמא יטול ויאכיל,

אמר מר, בר"א שאין מכירו, אבל מכירו אסור, הא רבן גמליאל [שהגוי עושה גשר וירד בה ר"ג] מכירו הוה שהי צספינה היה צא עמו [וספינות שלהם לא היה גדולים בשלנו]?

אמר אבוי, שלא בפניו הוה כשעשאו לא היה רבן גמליאל שם, דניכיון ליה,

רבא אמר, אפילו תימא בפניו, נר לאחד נר למאה כגש לאחד כגש למאה, אצל גבי עשבים [לבהמה], כשהוא מכירו מרצה בשבילו,

מיתיבי [הא שנינו בברייתא], אמר להן רבן גמליאל, הואיל ושלא בפנינו עשאו, נרד בו [ו. דס"ה] קשיא לרצא, דשמעינן מינה [מברייתא זו] דבפניו אסור, ואף על פי שאין כאן מרצה בשבילו [הרי שמעם ההיתר הוא כאבוי, וקשיא בריבא]?

אימא [תקן את לשון הברייתא] הואיל ועשאו נרד בו וטעמא לאו משום

אבני חן למסכת שבת

מגריפה [large spoon] וודי"ל (כלי גריפה לגחלים) לגרוף בה את הגרוגרות מן הסציות,

את הרחת [shovel] פאל"א (רחת, כעין את רחב), **ואת המלגו** [fork] כמין עמר, שקרין פורק"א (קלשון, מלגו) של כחל ולו שלש שנייס, ומהפכין זו קש בגוין לתת עליו לקטן מזוגות [ורש"י מפרש לעיל צב: על השתמושות במלגו והוא מעמר דהוא אב מלאכה],

את הכוש [reed used as spindel] פלך, פוש"ל (פלך) **ואת הכרכר** [Whorl (curl, swirl) of the spindel] ראי"ל (העץ המסייע להעברת חוט הערב באריגה) לתחוב בו לאכול זו תומים וכל פרי רך,

מחט של יד מחט קטן שמופר זו כגדים ליטול בו את הקוץ,

ושל סקאים מחט גדולה שמופרים בה שקים לפתוח בו את הדלת מי שאבד מפתחו:

נב"ל: כל הכלים ניטלין, ואע"פ שנתפרקו בשבת קא סלקא דעתך, ואף על פי שנתפרקו, אבשבת דקתני רישא קאי, ומשמע אף על פי שנתפרקו היום, מותרים, ולא מיבעיא בחול אם נתפרקו מאמש,

אדרבה מאי אף על פי שייך למחני, הא ודאי [כש ?]נתפרקו בשבת איכא למישרי, משום דכי קדיש יומא הוו מוכנין לטלטל על גבי אביהן אגב אביהן, [אבל] בחול, אין מוכנין על גבי אביהן,

אמר אביי, הכי קאמר ואף על פי לא ארצותא דנתפרקו בשבת קאי, אלא ארצותא דנתפרקו, או בחול או בשבת קאי, ולא מיבעיא כשהן מחזירין, כל הכלים ניטלין בשבת ודלתותיהן עמהן, ואע"פ שנתפרקו בחול ניטלין בשבת,

ת"ר, דלת של שידה ושל תיבה ושל מגדל נוטלין משמע מסלקין אותן בשבת [מהיתר] ל"ר [מזיר. חכמת מנות] שלהן [ונוסח הדפוס והנוסח שעל הגליון צ"ע], אבל לא מחזירין,

ושל לול של תרנגולים בנין העשוי לתרנגולין, לא נוטלין ולא מחזירין כדמפרש ואזיל, חזרתו בנין ממש הוא, וסילוקו סתירה גמורה היא,

בשלמא של לול של תרנגולים [לכן אסור], קסבר כיון דמחברי בארעא, יש בנין בקרקע, יש סתירה בקרקע,

אלא של שידה ושל תיבה ושל מגדל, מאי קסבר שמחיר סילוקו, ואסר חזרתו, אי קסבר יש בנין בכלים וחזרתו בנין, יש סתירה בכלים על כרחיך אם יש בנין יש סתירה, ואמאי נוטלין [ניטלין. דס"ה], ואי אין סתירה בכלים, אין בנין בכלים?

שמואל איקלע לבי אבי(ן. ד"ס) תורן מקוס, אתא ההוא נכרי, אדליק שרגא [והדליק נר], אהדרינהו שמואל לאפיה [החזיר שמואל את פניו מכנו, ששמואל חשב שהדליק הנר בשבילו],

כיון דחזא [שראה שמואל] דאייתי [שהביא] ההוא [גוי] דאלקסא שטר, וקא קרי [בה לאור הנר], אמר [שמואל, הרי רואין מזה ד] אדעתא דנפשיה הוא דאדליק [וממילא מותר גם לישראל], אהדרינהו איהו לאפיה גבי שרגא [והחזיר שמואל את פניו לצד הנר, ליהנות ממנה]:

פרק שבעה עשר כל הכלים

מהני: כל הכלים שיש להם דלתות, כגון שידה תיבה ומגדל, ניטלין בשבת, ודלתותיהן שיש להם כדון, ניטלין עמהן,

ואע"פ שנתפרקו הדלתות מן הכלים ניטלין, (בשבת) שאינן דומין לדלתות הבית ואין דומין לדלתות הבית שאין ניטלין לפי שדלתות הבית אינן מן המוכן שאינן מן המוכן לטלטל [לטיטול. דס"ה], שאין כלי, אצל אלו הן כלי אגב אביהן,

נוטל אדם קורנם מרטי"ל (פמי"ש, מקבת) לפצע בו את האגוזין,

קרדום

קרדום [hatchet], לחתוך בו את הדבילה מאחר שעשה עיגול, עזה היא מאל, וקשה כגזינה, וזריך קרדום לחומכה,

מגירה [saw] כעין סכין, ויש זו פגימות הרבה, לגור בה את הגבינה לחמכו ולחלקו, לפי שממהרת לחתוך דבר עב,

אבני חן למסכת שבת

אין לטלטל אותו למלאכת היתר?

א"ל [רבה] הא מני ר' נחמיה היא [שמחמיר משאר תנאים], דאמר אין כלי ניטל, אלא לצורך תשמישו משמש המיוחד לו,

איתיביה [ובא להקשות מעלי שמלאכתו לאיסור, שרואין שאסור אף למלאכת היתר אחר שעשה בה צרכי יו"ט? ומתוך דעלי שאני כיון שהואמן קפיד עליה,

ב"ש אומרים אין נוטלין [ביו"ט] את העלי [מדוכה שמלאכתו לשחיקת חטין וכדומה, שאסור משום טחינה] לקצב עליו בשר, וב"ה מתירין [משום שמחת יו"ט], ושוין ציט שמאי וצית הלל, שנלקו בטולין את העלי לקצב עליו צער ציוס טוב, שאם קצב עליו בשר [פ' ואין בה עוד צורך לשמחת יו"ט] שעשה [בה כבר] לצורך שמחת יוס טוב, [שמכאן ואילך אסור להשתמש בו אף לצורך היתר] שאסור לטלטלו דהאי דקשרו ציט הלל משום שמחת יוס טוב קשרו [הוא דשרי. דס"ה], אלמא משום דעלי מלאכתו לאיסור לכמישת טרגיס, וטיסני, וקליפת עזיס, לעבד צון עורות, אסור [אף לצורך היתר]?

[ורבה] סבר לשנויי ליה כרבי נחמיה [שכן יפרש ר' נחמיה בדברי ב"ש וב"ה, שמחמירים גם בכלי שמלאכתו להיתר],

	כלי צבעני dyers	כלי אורגין
סיכי	יתדות המוכנים לנפץ בהם משי. תוס'	עמודין ראה לעיל קיג.
זיירי	קרשים שכובשין בהן בגדים. תוס'	קנים שבשתי
מוזרי	כלי עץ שהכובס מכה בו הבגדים על האבן שמלבנן. תוס'	כובד והתחתון העליון

כיון דשמעה, להא דאמר רב חיננא בר שלמיא, משמיה דרב, הכל מודים רצון דאיפלגו אדרי נחמיה בסיכי זיירי ומזורי כלי צבעני* הן,

ורציתו הלי פירש כלי אורגין [הס. דס"ה], סיכי הן עמודין [ראה לעיל קיג.], זיירי הן קנים שצמחי, ומזורי כווד עליון ותחתון, ורשון [דמיירי בכלי צבעני] נראה לי, דזיירי לשון עוזרים הן, כמו מעצמתא זיירא (עבודה זרה ס.). [ופרש"י שם גת דאין דורכין פ' ברגל אללא כושצין צקורה, זיירא מכבש כמו (שופטים ו') וזר את הגזיה וימץ טל מן הגזיה מלא הספל מים. # רצ"ע איך יהיה מזה ראה דמיירי בכלי צבעני ?],

*[נ"ע למה לא פרש"י שהם כלי "כובסין" וזה כעין פירוש הערוך שמביא תוס', וגם קשה דלפי פירוש צובעין מובן לשון זיירי, וסיכי היינו יתדות, ואולי הם באים למתוח הבגדים שלא יכווצו, ראה לעיל יט., אבל לא פירוש כלום במזורי].

דכיון דקפיד עלייהו האומן, שלא יתלכלכו ושלל יתעקמו מיוחד להו להם מקום מקצה להן צידים [והוא מוקצה חמורה שאינה ניתרת למלאכת היתר], הני נמי עלי ומדוכה מיוחד להו מקום,

אמר אביי, לעולם קסבר יש בנין בכלים, ויש סתירה בכלים, ושניטלו קאמר והכי קאמר דלת של מיצה שידה ומגדל שניטלו [אף שאסור לבתחלה, אבל אם ניטלו בדיעבר], אין ממזירין,

א"ל רבא [שתי תשובות בדבר], חדא דנוטלין קתני [דמשמע לבתחלה], ועוד מאי אבל לא מחזירין כיון דלא תנא נוטלין, לא שייך למימני אצל?

אלא אמר רבא, לעולם קסבר אין בנין בכלים ואין סתירה בכלים הלכך נוטלין, ומיחו אין ממזירין מדרבנן, וגזירה שמא יתקע צחקה צסכין [צסכין. דס"ה] וימדות, והוה ליה גמר מלאכה, ומייצ משום מכה צפטוש:

[שנינו במשנתנו] נוטל אדם קורנס [לפצע בו את האגוזים] כו': אמר רב יהודה [כיון שלא פירש במשנה על איזה קורנס מדובר, מפרש רב יהודה דהיינו], קורנס של אגוזין המיוחד לפגיעת אגוזים, הוא דקתני מתניתין דנוטלין אותו למלאכתו, משום ד"עיקרו" למלאכת היתר לפצע בו את האגוזין [פ' אף דלפעמים משתמש בה למלאכת איסור], אבל של נפחין דעיקרו למלאכת איסור לא [שיהא אסור גם למלאכת היתר],

קסבר [רב יהודה] דבר שמלאכתו לאיסור, אפילו לצורך גופו שגופו צריך עוד למלאכה אחרת של היתר, אסור אין מטלטלין אותו לאומה מלאכה, וכל שכן אס צריך לגופו, אללא לפנות מקומו, דאין מטלטלין,

א"ל רבה [לרב יהודה תינח קורנס יש לפרשה שמלאכתו להיתר, ולכן מותר לפצוע בו אגוזים, אלא איך תפרש רחת ומלוג], אלא מעתה, סיפא [דמשנתנו] דקתני ואת הרחת ואת המלוג לתת עליו לקטן, רחת ומלוג מי מייחדי ליה לקטן צשלמא כולהו הני דמתניתין, איכא לאוקמא צעשויין ומיוחדין לכך, צר מהני דליכא דעביד להו להכי?

אלא אמר רבה [והולך על רב יהודה לקולא], קורנס של נפחין לפצע בו האגוזין, קסבר

דף קכ"ג ע"א

דבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו [אפילו דבר שמלאכתו לאיסור. דס"ה] אס צריך צצנת לגופו של מלאכה אחרת של היתר, מותר,

איתיביה אביי לרבה [שמתיך דבר שמלאכתו לאיסור לצורך מלאכת היתר], מדוכה שדוכין צה שוס, אם יש בה שום, מטלטלין אותה אגב השוס, ואם לאו, אין מטלטלין אותה כגון לשב עליה, כיון דעיקר מלאכתו לשחיקה, דהיא מלאכת איסור, משום טומן [הרי שכלי למלאכתו לאיסור

אבני חן למסכת שבת

למעלה מותר, ומה שאמר רב נחמן הלכה כר"א בן תרדי הוא עיקר):

[שנינו במשנתנו] מחט של יד ליטול בה כו': שלח ליה רבא בריה דרבה, לרב יוסף, ילמדנו רבינו, מחט שניטל חררה [חורה. ד"ם, וכ"ה בערוך גרס] חור שלה, או עוקצה פוינט"א (חור) (המחט) מזהו לטלטלה, מי בטל תורת כלי מינה, או לא,

אמר ליה [השיב לו רב יוסף], תניתיה [הא למדנו כעין זה במשנתנו], מחט של יד, ליטול בה את הקוץ, וכי מה איכפת ליה לקוץ [פ' וכי מועיל הנקב לנטילה הקוץ], בין נקובה לבין שאינה נקובה [פ' וש"מ שיותר לטלטל כל מין מחט],

איתיביה, מחט שניטל חררה [חורה] או עוקצה, מהורה [הרי שמחט בלי עוקץ או חור אינה כלי]?

אמר אביי, טומאה אשבת קרמית, טומאה כלי מעשה שמעשה שו קייס בעינן [כדי שיהא נקרא כלי לקבל טומאה], לענין שבת מידי דחוי בעינן, והא נמי חזיא למשקלא בה קוץ,

אמר רבא, מאן דקמותיב [איתיביה מחט שניטל חררה או עוקצה מהורה] שפיר קמותיב, מדלענין טומאה לאו מנא הוא, לענין שבת נמי לאו מנא הוא [דדין טומאה ושבת שוין],

מיתיבי [לרבא, שדין שבת אינו דומה לדין טומאה], מחט בין נקובה בין שאינה נקובה, מותר לטלטלה בשבת, ולא אמרו נקובה להיות תורת כלי עליה יותר משאין נקובה, אלא לענין טומאה בלבד וקא סלקא דעתך [דאילו למסקנה מידי בגלמי מחטין עסקינן] דנגטל חור שלה קאמר, דלענין טומאה בטל שם כלי מינה, ולטלטול [בשבת] שרי?

תרגמא אביי אליבא דרבא, בגלמי גולמי מחטין העומדות לניקב עסקינן דנקובה נגמרה מלכתה, ושאינה נקובה אינה [לא. דס"ה] נגמרה מלכתה, הלכך, לענין טומאה הוא דלא הוא כלי, אכל בטלטול שריא, דחוי לקוץ,

זימנין דמימלך עלייהו ולא נקיז לה, ומשויי להו מנא כמות שהיא, ולנטייל קוץ,

אבל היכא דניטל חררה או עוקצה [פ' שהיה כבר כלי, ונחבטל ע"י שבירה], אדם זורקה לבין גרוטאות שני ממכות אדם זורקה לבין גרוטאות, וטל שם כלי מינה [ואסור לטלטלה בשבת לרבא, ואולי לא סבר אביי סברה זו דזורקה בין גרוטאות],

[נמצא שאביי סבר דמחט שניטל עוקצה וכו' מותר לטלטלה דראוי ליטול בה קוץ, אבל רבא סבר דחוי מוקצה דמידי דאינה מוקבלת טומאה אינה כלי לגבי שבת, והא דקתני דמחט שאינה נקובה מותר לטלטלה בשבת היינו בגלמי שפעמים

איתמר, ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן, קורנם של זהבים שנינו [שיותר לצורך היתר] אף על פי דקפיד עליה קצת, שזריך שיהא חלק לרדל טסין, אפילו הכי, כיון שממקן [שממקן ?] [פ' הקורנם ניתקן] על ידי הכאה, שמכה על הסדן, לא מקזי ליה, וכל שכן של שאר נפחים כרזה [שכלי שמולבתו לאיסור מותר למלאכת היתר],

רב שמן בר אבא אמר, קורנם של בשמים לשחוק צו שנינו,

מאן דאמר דבשמים [מותר למלאכת היתר], כ"ש דזהבים, מאן דאמר של זהבים, אבל דבשמים קפיד עלייהו שלא ימאס:

מן הצד = לא באופן ישר, דרך אגב, כמפל לדבר, בלאחר יד. מלון עברי, וכן תפרש לשון טלטול מן הצד, וראה או"ח סימן ש"א דיני מת בשבת ושאר טלטול מן הצד,

[שנינו במשנתנו] ואת הכוש ואת הכרכר [לתחוב בו] כו': ת"ר, פגה מאנה שלא נשלה כל כרכה שטמנה וטומנין [אזתה. דס"ה] נתנן להחבטל בתבן ותנן מוקצה הוי לעיט, וחררה שטמנה בגחלים [להתחמם. שט], אם מגולה מקצתה שיכול לאחזה במקום המגולה, דאפילו טלטול מן הצד לכת, שאין צריך להגביה התבן אלא מגביה מקום המגולה, והתבן נשטמט ונפול, מותר לטלטלה [את הפגה והחררה], ואם לאו אסור לטלטלה,

ר"א בן תרדי אומר, תוחבין [את הפגה והחררה] בכוש או בכרכר, והן מנערות מאליהם [שוה אינה אלא טלטול מן הצד ומותר],

אמר רב נחמן, הלכה כר"א בן תרדי,

למימרא דסבר רב נחמן, טלטול מן הצד [מותר ד] לא שמייה לטלטול, והאמר רב נחמן [דשמייה לטלטול, ד], האי פוגלא נון [raddish] תלוש, שהטמינו בארץ ומתגלה ראשו, מלמעלה למטה שרי אס היה העליין [הרחב. דס"ה] שלה למעלה והקצר למטה, וכשהוא שולפה, חוללה מעליין שלה לתחתון שלה, ורוחב הצנן למעלה, מותר [דאין מוץ עפר כלל. דס"ה], דליכא טלטול לעפר כלל, שהרי נתגלה ראשו,

ממטה למעלה [אם הטמין את הצנן הפוך, ראשו בקרקע ותחתונו של הצנן למעלה] אסיר שמוץ עפר, לפי שהגומא קצרה מלמעלה, ורוחב הצנן מלמטה [לפיכך אסור להגביהה, שלא ירמז הנקב דרך הולאה. דס"ה], ואף על גב דטלטול עפר מן הצד הוא, שאינו אוחזו ממש צידו,

הדר ביה רב נחמן, מההיא [מההלכה דפוגלא, וס"ל שגם ממטה

אבני חן למסכת שבת

בין כך ובין כך ניטל בשבת [לצורך גופו או מקומו, וראה אות כ"ז ביבין]:

* [נענין פקק של קנה קולמוס הדמיון לקולמוס הוא ששניהם נעשין מקנים, וראה תענית כ: לפיכך זכה קנה ליטול ממנה קולמוס, וז"ל הר"ן כאן אם יש קשר בראשו "היינו אותו פקק של קנים". ואולי הכוונה שחתכו הקנה אצל פקק דהיינו קשר, ואם היו חותכין הקנה בריחוק מפקק או יש חלל גדול עד הפקק ואינה משתמשין בה לצורך קיבול אבל אם יש רק מרחק קטן הוא ראוי לעשות ממנה קולמוס ובאותה חלל קטן נכנס הדיו, וכן לענין בדיקת הויתים יש שם כעין בית קיבול ולכן הוא מקבל טומאה, ואולי זה כוונת רש"י כאן וגם לקמן שכתב דכלי הוא לפי שעצ צראשו קטן. וראה במשניות המבוארות, ובחורשי הר"ן, ור"ח]

נב"י: [שנינו במשנה שקנה של זיתים מקבל טומאה] **אמאי** ואמאי, כי יש צו קשר צראשו, נהי נמי דקשר משוי ליה מנא, מיהו פשוטי כלי עץ הוא שאפילו חלול הוא אין חללו עשוי לקבל כלום ופשוטי כלי עץ אינן מקבלין טומאה, מ"ט [אין פשוטי כלי עץ מקבל טומאה] דומיא דשק בעינן?

תנא משמיה דרבי נחמיה, בשעה שמהפך בזיתים [בו זיתים. ד"ם], הופכו ורואה בו צמלל ראשו [פי' שע"י שהוא פקוק בקשר משתייר שם מן השמן], שמשתייר שם על ידי שהוא פקוק בקשר, מן השמן הזו מן הזיתים [פי' שיש בו בית קיבול כמו כוס קטן], וצודק צו אס הגיעו לעצור, וזו היא לו קבלה [בית קיבול] צמלל שלו, ואם לאו שאין קשר צראשו, אין השמן נראים שם, מפני שאינו פקוק, וכולו [הוי. דס"ה] חלל, הלכך לאו לקבל הוא עשוי, והוי פשוטי כלי עץ, וצין כך וצין כך ניטל בשבת, דהא כלי הוא להפוך צו זיתים:

מהני: רבי יוסי אומר, כל הכלים ניטלין [בשבת] חוץ מן המסר הגדול מגירה גדולה שעשויה לקצוץ קורות, ויתר של מחרישה הוא כלי גדול העשוי כספין שצו עושין חריץ של חלס המענה, קולטרא"ר (יתר של מחרישה) צלעו, דהנך קפיד עלייהו, ומייחד להם מקום, דלא חזו למלאכה אחרת:

נב"י: אמר רב נחמן, האי אוכלא דקצרי כלי נחושת העשוי כנפה נקבים נקבים, והוא של כובסים, ונחתו על הצגדים, ומולף צו המים עליהן, ויש מפרשים שמגמרין מוגמר מתחתיו, והצגדים מונחין עליו ומתגמרין דרך הנקבים, כיתר של מחרישה דמאי [והיא מוקצה לדבר אחר],

אמר אב"י, הרבא ספין דאושכפי של רצענין, וסכינא דאשכבתא ספין של צים המקולין, שהקצנין מקצנין צו צשר, וחצינא דוליר"א (מין גרזן רחב) דנגרי [carpenters spade] כל הני קפדי עלייהו משום דמפגמי, ומקצי להו גידים, כיתר של מחרישה דמאי,

ת"ר, בראשונה היו אומרים [שכל הכלים אין ניטלין בשבת חוץ מ], שלשה כלים ניטלין בשבת ומו לא, ולקמן אמרינן דבימי נחמיה צן חכליה צצית שני גזרו, על טלטול כל הכלים [האסורים. דס"ה], כדי לגדור גדר

נמלך עליה לנפילת הקיץ, אבל במחט שנשברה במל מתורת כלי ואסור לטלטלה, ולכאורה אב"י יתיר אף בניטל חורה או עוקצה, וראה באו"ח סימן שח סעיף יא שפקס כרבא וז"ל: מחט שלמה מותר לטלטלה ליתול בה את הקיץ, ניטל חורה או חור שלה אסור, וחדשה שלא ניקבה עדיין מותר],

אסובי ינוקא להחליקו על. דס"ה] סדר אצרי, [ש. דס"ה] כשהוא נוטל אצרי מתפרקין, וצריך לישנן, [לסדר אצרי ולא בשעת הלידה דהיא אליבא דרבנן הכל מותר וכו' אלא היא סידור אצרי לאחר חודש או שני חדשים אחר הלידה מיידי. מהר"י מלוגיל],

רב נחמן, אסור דמי לממקן, ורב ששת שרי,

אמר רב נחמן, מנא אמינא לה [דאסור לאסובי לינוקא, מפני שמתקן אדם], דתנן אין עושין

דף קכ"ג ע"ב

אפיקטויזין בשבת להקיא, שומה משקים ומקיא, ולא לרפואה, אלא להריק את מעיו שיוכל לאכול ולשתות [היום] הרבה, כדאמרין בפרק ציצית, ואף על גב דלא גזר צו משום שחיקת סממנין, דהא לאו לרפואה היא אסור, משום דמתקן גצרא,

ורב ששת [שמותר לאסובי לינוקא], התם [לכן אסור לעשות אפיקטויזין] לאו אורחיה, הכא [להחליק סדר אצרי] אורחיה והרי הוא כמי שמאכילו ומשקהו [פי' להוליד],

אמר רב ששת, מנא אמינא לה [שמותר לאסובי לינוקא], דתנן, מחט של יד ליתול בה את הקיץ אלמא תקוני גצרא צמידי דלאו לרפואה, דליכא משום שחיקת סממנין שרי,

ורב נחמן, התם פקיד הקיץ הזה אינו מחובר צו, אלא מופקד ונמון שם, והואלה זו אינו תיקון, הכא [אסובי ינוקא] לא פקיד ודמי למלאכה, שמסדרין ומכניסין [לאיברי התינוק] למקום חצור [חיצורן. דס"ה]:

מהני: קנה של זיתים לאחר מסיקתן [לקיטתן] נוצר צמעטן [vat or pit where olives are packed until they form a viscid mass], ושמן מתאסף צתוק ונוח לנאח, ויש לו קנה להפך צו ולצדוק אס כמרו [פי' בתחבולו] כל צרכן, ומגיעין [והגיעו. דס"ה] לצית הצד [פי' מקום שעוצרין וסוחטין הויתים] אם יש קשר בראשו ענין פקק של קנה קולמוס*, מקבל טומאה דכלי הוא, לפי שעצ צראשו קטן, ואם לאו לא דמי לכלי אין מקבל טומאה וצגמרה מפרש לה,

אבני חן למסכת שבת

להחמיר באיסורי שבת, מפני שהיו מקילין בה,

3. וחזרו והתירו דבר שמלאכתו לאיסור, לצורך גופו ולצורך מקומו אין, [אבל] מחמה לצל לא,

ועדיין באדם אחד אין, בשני בני אדם לא,

4. עד שאמרו היינו עוד היטר אחרינא, כל הכלים ניטלין בשבת אפילו גדולים ואפילו בשני בני אדם,

ומיהו, לכדאוקימנא, של היטר אפילו ממנה ללל, ושל איסור לצורך גופו או מקומו [אבל מחמה לצל לא],

רבא	אבוי	
דשמלאה"ת לצורך גופו ולצורך מקומו	דשמלאה"ת לצורך גופו	התירו
מחמה לצל	דשמלאה"ת לצורך מקומו	וחזרו והתירו
דשמלאה"ס לצורך גופו ומקומו, ולא מחמה לצל	דשמלאה"ס לצורך גופו ולא לצורך מקומו	וחזרו והתירו
ואפילו בשני בני אדם	ואפילו בשתי ידים	עד שאמרו

איתיביה אבוי [לרבא], מדוכה אם יש בה שום, מטלטלין אותה, ואם לאו אין מטלטלין אותה בשלמא לדידי אין מטלטלין אותה, דלנזכר מקומה קאמר [פי' דמיירי שרוצה למטלל לצורך מקומה, ובין שמלאכתו לאיסור סבירא לי דאסור למטלל לצורך מקומו], אלא לדידך אמאי?

הכא במאי עסקינן, מחמה לצל [פי' דאליבא דרבא במלאכתו לאיסור אף שמותר לצורך מקומו מ"מ מחמה לצל אסור],

איתיביה [ומקשה אבוי עוד על רבא], ושיון שאם קצב עליו בשר, שאסור למטללו [פי' ובשלמא לאבוי מיירי שרוצה למטלל לצורך מקומו]? הכא נמי מחמה לצל,

אמר ר' חנינא, בימי נחמיה בן חכליה נשנית משנה זו דלעיל, דראשונה היו אומרים שלשה כלים ומו לא, משום דהו מולוליס בשצמות, דכתיב נחמיה יג טו בַּיָּמִים הַהֵמָּה רָאִיתִי בִּיהוּדָה אֲדָרְכִים גָּתוֹת אֲשֶׁר בַּשָּׁבַת וּמִבָּיָאִים הָעָרָמוֹת וְעַמָּסִים עַל־הַחֲמָרִים וְאַף־זֵין עֲנָבִים וְתָאֲנִים וְכִלְמִישָׁא וּמִבָּיָאִים יְרוּשָׁלַם בְּיוֹם הַשָּׁבַת וְאַעֲיֵד בְּיוֹם מִכְרָם צִיד,

אמר ר' אלעזר [פי' כל אלו ההלכות שנשנו לאיסור] משניות הן, כדמפרש ואיל, קנין [של לחם הפנים], ומקלות [להפשט קרבן פסח], גלוסטרס [לנעול בו את הדלת] ומדוכה [שיש בה שום], כולן קודם התרת כלים נשנו מנין האחרון [מנין האחרון הוא "עד שאמרו"], שהמרו כולן לצורך

מקצוע אחמל של דבילה שמחמין בו דבילה, יעשהו במקצועות מתרגמין באחמליהון (ישעיהו מד), וזוהמא ליסטרן של קדרה קפ גדולה שמסלקין בו וזהמא של קדרה, וסכין קמנה שעל גבי שלחן שחממין בו לחם וכשר ואוכלין, דהני תדירין במשמיש,

התירו עוד, כשראו שחזרו להוטר קמא באיסור שבת, וחזרו והתירו כשזכרו יותר וחזרו והתירו ולקמיה מפרש מאי כולהו הנך המירו, עוד חזרו והמירו את הכל עד שאמרו כל הכלים ניטלין בשבת, חוץ מן מסר הגדול, ויתר של מחרשישה,

מאי התירו, וחזרו והתירו, וחזרו והתירו?

1. אמר אבוי, התירו לטלטל דבר שמלאכתו שעיקר מלאכתו בחול להיות [פי'] לדבר המותר בשבת, המירו לטלטל לצורך גופו אם הוצרך להשתמש בגוף הכלי, אבל לא משום שהוצרך למקומו,

2. וחזרו והתירו, דבר שמלאכתו להיות אם אלו לצורך מקומו,

3. וחזרו והתירו דבר שמלאכתו לאיסור והוצרך לו בשבת, לצורך גופו וגופו למלאכת היטר אין, לצורך מקומו לא ומיהו לא הותרו אלו לצורך מקומו,

ועדיין [היינו אומרים], בידו אחת אין, בשתי ידיו [כלי שצריך שתי ידים להגביהו ולטלטלו] לא,

4. עד שאמרו כל הכלים הללו שאמרנו ניטלין בשבת, ואפי' בשתי ידים חוץ מן המסר הגדול, דלא שרי לא לצורך גופו ולא לצורך מקומו, ואצי' דמתרין הכי, דער ציה לגבי רבה [פי' דלעיל הקשה עליו וכאן משמע דס"ל בוותיה], דאמר לעיל קורנא של נפחים שנינו, דדבר שמלאכתו לאיסור שרי לצורך גופו,

א"ל רבא [לאבוי], מכדי התירו קתני לצורך המירו בפעם ראשונה מה לי לצורך גופו, מה לי לצורך מקומו מרזייהו צורך נינהו?

אלא אמר רבא,

1. התירו דבר שמלאכתו להיות, בין לצורך גופו ובין לצורך מקומו,

2. וחזרו והתירו מחמה לצל שאינו צריך לו עכשיו לא לגופו ולא למקומו, אלא אם עליו שמה יתבקע בחמה,

אבני חן למסכת שבת

גופן לאצבי, ולרצא אף לזורך מקומו,

אמר רבה ממאי, דילמא לעולם אימא לך לאחר התרת כלים נשנו [ובכל אחד מהד' דברים יש סיבה להחמיר],

1. קנים טעמא מאי מסדרין אותם במערכה משום איעפוש דלא סמכין אטיקא, בהאי פורתא, ומשום ההוא פורתא שהישנה ממעכבת בלא קנים מילי שבת לשבת, והחדשה משבת למוצאי שבת לא מיעפש [צ"ע כיון דמיירי לאחר שהתרו את הכלים מדוע ביטלו המצוה? משמר הלוי],

2. מקלות, אפשר בר' אלעזר מניח ידו על כסף חזירו,

3. גלוסמרא, כדרכי ינאי, דאמר רבי ינאי, בחצר שאינה מעורבת עסקינן שהרבה נמים פתוחים לה ולא עירבו, דכלים ששבתו נצמים אסור להוציאן לחצר, וששבתו בחצר מותר לטלטלן בחצר, שהחצר כולו רשות [כולן]. דס"ה [לעזמו הוא, והנמים מיוחדים לכל איש ביתו],

רבי יהושע סבר, תוך הפתח שנטל הנגר משם כלפנים [בתוך הבית] דמי, וקמטלטל מנא דבתים בחצר הלכך שומטה אין, דטלטול מן הדל היא, אבל טלטול גמור לא,

ור' טרפון סבר, תוך הפתח כלחוצין דמי, ומנא דחצר בחצר קא מטלטל [דמותר כיון דמיירי בחצר שאינה מעורבת],

4. מדוכה, ר' נחמיה היא דאמר בעירובין (לה). אפילו טלית ואפילו תרוד אין ניטלין, אלא לזורך משמיש המיוחד:

מהני: כל הכלים ניטלין, לצורך ושלא לצורך, ר' נחמיה אומר, אין ניטלין אלא לצורך:

נב: מאי לצורך ומאי שלא לצורך?

אמר רבה, לצורך לזורך דשרי תנא קמא היינו דבר שמלאכתו להיתר, לצורך גופו,

[ומה דתנא במתני'] שלא לצורך, דבר שמלאכתו להיתר, לצורך מקומו ומטלטלו שלא לזורך גופו, אבל צריך למקומו [ובשני אופנים אלו מותר ליטלין],

ודבר שמלאכתו לאיסור, לצורך גופו אין הוא דאשתמיא אס צריך לו למלאכת היתר לצורך מקומו לא אבל שלא לזורך גופו, ואף על גב דצריך למקומו לא,

ורבה לטעמיה, דאמר לעיל (קכב:) גבי קורנס של נפחים, גמי [ד. דס"ה] מותר לזורך גופו,

ואתא רבי נחמיה למימר, ואפילו דבר שמלאכתו להיתר,

1. קנין, דתנן, לא סידור הקנין שהיו נותנין במערכת לחם הפנים צין חלה לחלה, להפרידן ליכנס הרוח ציניהן שלא יתעפשו, ולא נטילתן מן המערכה ישנה, דוחה את השבת אלא נכנס בערב שבת ונטל הקנים, ולמחר מסלק המערכה הישנה ומסדר החדשה בלא קנים, ולמוצאי שבת נכנס ונותן הקנים ציניהן,

וז נשנית קודם הימר מנין הראשון [דאם לאחר מנין הראשון מותר לטלטל קנים אלו], דהא מלאכתו להימר, וקאסר להו לזורך גופן,

2. מקלות, דתנן, מקלות דקין חלקין מקלין דקין וחלקין # [למה היה צריך להיות דק וחלק?] היו שם צעורה, נפסקת שחל להיות ארבעה עשר צמול, ומניחו על כתפו, ועל כתף חבירו, ותולה ומפשיט,

(אמר) רבי אלעזר [אומר], ארבעה עשר שחל להיות בשבת, מניח

דף קכ"ד ע"א

ידו על כתף חבירו דלא מטלטלי מקלות, ויד חבירו על כתיפו ותולה ומפשיט [וגם איסור זה היה קודם היתר ראשון],

3. גלוסמרא, דתנן רבי יהושע אמר [אומר. דס"ה], נגר [door bolt] [יתר שמכניסים בדרת כדי לנעלה. שט] שיש בראשו גלוסמרא [bar] שראשה עב, ורואי לזוך צו שום, וטועלין צו דלת # [בנראה הוא כמו בריח של מכתב בצורת "ד"],

רבי יהושע אומר, שומטה מן פתח זה, ותולה בחבירו בשבת ואף על גב דצריך לגופו, למלחו צמצרו ולנועלה צו [פי'] ולסגור בה דלת, ולנעול אותה וכמו שאומר לאוכלה במקום לאכול אותה, שהיו"ו בא לפני הכ"ף, כן כאן כשרוצה אומר לנעול אותה במלה אחת הוא לנעולה, שומטו על ידי גרירה, אבל טלטול גמור לא, ואף על פי שמלאכתו להימר, לא שרי ליה לזורך גופו,

[ואני בעניי לא זכיתי להבין, דבשלמא שומטה בגרירה שייך שפיר, אבל לחלוחה בגרירה היכא משכחת לה? ולולי דמיסתפינא היה נ"ל דהוכחת הש"ס הוא דמדלא שרי לטלטלה רק בשכבר תלויה בפתח מע"ש, ש"מ דקודם התרת כלים שנו. יכין על משניות כלים אות מ"ג]

ר' טרפון אומר, הרי הוא ככל הכלים, ומיטלטל בחצר,

4. מדוכה הא דאמרן לעיל, אף על גב דשנייה רצא לעיל, מממה לאל, ואצבי שנייה, לזורך מקומו, שיעוי דמיקי נינהו, אלא קודם התרת כלים נשנו,

אבני חן למסכת שבת

לצורך גופו אין, לצורך מקומו לא,

בר חנינא, ויתבי וקאמרי לרבה, אליבא דרבי נחמיה, הני קערות [פ' לאחר הסעודה, הקערות שאכלו בהן] היכי מטלטלינן?

[לרבה:]

אמר להו רב ספרא, מידי דהוה אנגרף של רעי,

אמר ליה אביי לרבה, למר אליבא דרבי נחמיה דאמר דצר שמלאכתו להיתר, לצורך מקומו לא, הני קערות לאחר אכילה היכי מטלטלינן להו לסלקן מלפניו?

אמר ליה, רב ספרא חברין תרגמה, מידי דהוה אנגרף של רעי,

מלאכתו להיתר לצורך גופו,	ת"ק	ר' נחמיה
מלאכתו להיתר, לצורך מקומו	מותר	מותר
מלאכתו לאיסור לצורך גופו	מותר	אסור
מלאכתו לאיסור לצורך מקומו	אסור	אסור

אמר ליה רבא, לצורך מקומו, שלא לצורך קרית ליה?

אלא אמר רבא, לצורך, דבר שמלאכתו להיתר, בין לצורך גופו בין לצורך מקומו, שלא לצורך, ואפי' מחמה לצל,

ודבר שמלאכתו לאיסור, לצורך גופו ולצורך מקומו אין, מחמה לצל לא,

ואתא רבי נחמיה לזימור, ואפילו דבר שמלאכתו להיתר לצורך גופו ולצורך מקומו אין, מחמה לצל לא ולרבה דמוקי אליבא דרבי נחמיה, דלצורך גופו ולצורך מקומו מותר, על כרחך האי לצורך גופו, כגון שזה (ה)תשמיש [ה. דס"ה] מיוחד לו,

דמאי לקמן בפרק חצית (לקמן קמ"ו). ר' נחמיה אומר, אפילו מרוד ואפילו טלית, אין ניטלין אלא לצורך תשמיש,

ולצורך מקומו נמי לרבה, כצורך גופו ותשמישו דמי [פ' משא"ב לרבה], ולרבה צורך גופו הוא דשרי רבי נחמיה, ודוקא לתשמיש המיוחד לו, וצין לרבה וצין לרבה דוקא דבר שמלאכתו להיתר, אבל דבר שמלאכתו לאיסור אפילו לצורך גופו לא שרי רבי נחמיה, דהאי צורך גופו, לאו תשמיש המיוחד לו הוא, דהא מיוחד למלאכת איסור,

[לרבה:]

מלאכתו להיתר לצורך גופו ומקומו	ת"ק	ר' נחמיה
מלאכתו להיתר, מחמה לצל	מותר	מותר
מלאכתו לאיסור לצורך גופו ומקומו	מותר	אסור
מלאכתו לאיסור מחמה לצל	אסור	אסור

יתבי [ישבו ג' אמוראים] רב ספרא, ורב אחא בר הונא, ורב הונא

איתיביה אביי לרבה, מדוכת, אם יש בה שום [garlic], מטלטלין אותה, ואם לאו אין מטלטלין אותה [ומדוכת הוי כלי שמלאכתו לאיסור] בשלמא לרבה, כגון דאין צריך לגופו [אלא למקומה] [ולכן אין מטלטלין אותה], אלא לדידך [רבא] אמאי [אין מטלטלין את המדוכה בלא שום, הא גם במלאכתו לאיסור מותר לטלטל לצורך גופו ומקומו]?

הכא במאי עסקינן, מחמה לצל,

איתיביה, ושזין שאם קיצב עליו בשר, שאסור לטלטלו?

הכא נמי מחמה לצל,

והא דתנן [ומקשה על מה ששנינו במשנה שכל הכלים ניטלין לצורך ושלא לצורך, ממה ששנינו במשנה בביצה לב:], אין סומכין את הקדירה בבקעת, וכן בדלת אוקימנא במסכת ציצה וכן דלת אין סומכין בבקעת, וציוס טוב קיימיין. דס"ה],

והא בקעת, דביום טוב דבר שמלאכתו להיתר הוא דלהסקה חזי וקיימא, וקאסר לטלטלה לצורך גופו, למלאכה אחרת, וכל שכן לצורך מקומה, אלמא דבר שמלאכתו להיתר, בין לצורך גופו בין לצורך מקומו, אסור [וקשיא לת"ק בין לרבה ובין לרבה, ולר' נחמיה אליבא לרבה]?

ומשני התם [בבקעת דאין מטלטלין] מאי טעמא, כיון דבשבת אסור, דהא בקעת בשבת דבר שמלאכתו לאיסור הוא, ציוס טוב נמי אסור גזירה יו"ט אטו שבת,

וכי תימא שבת גופיה תישתרי [בקעת לרבה אליבא דרבנן] דהא דבר שמלאכתו לאיסור, לצורך גופו ולצורך מקומו שרי,

הני מילי היכא דאיכא תורת כלי עליו, היכא דליכא תורת כלי עליו [כגון בקעת], לא,

אבני חן למסכת שבת

ובית הלל מתירין ודך דמשילין צית הלל,

[ומקשה] אימר דשמעת להו לבית שמאי, הוצאה, מלטול מי שמעת להו?

ומלטול גופיה לאו משום הוצאה היא צממיה [פי' דכל מלטולים שאסרו חכמים היינו כדי לעשות גדר להוצאות דשבת. ריטב"א], הלכך אי מזולת בטלטול, מזולת צהלאה,

[ו"ל הרמב"ם הל' שבת פכ"ד, הל' יג ועוד כשיבקר ויטלטל כלים שמלאכתו לאיסור אפשר שיתעסק בהן מעט ויבא לידי מלאכה, ועוד מפני שמקצת העם אינם בעלי אומניות אלא במלין כל ימיהן, כגון הטיילין ויושבי קרנות שכל ימיהן הן שובתים ממלאכה, ואם יהיה מותר להלך ולדבר ולטלטל כשאר הימים נמצא שלא שבת שבתה הניכרת, לפיכך שבתה מרבירים אלו היא שבתה השוה בכל אדם, ומפני דברים אלו נגעו באיסור המלטול, ואסרו שלא יטלטל אדם בשבת אלא כלים הצריך להם כמו שיתבאר.

השגת הראב"ד א"א עוד אמרו (שבת קכד) אטו מלטול לאו צורך הוצאה הוא, ועוד אמרו (שבת קכג) כימי נחמיה בן חכליה נשנית משנה זו שאמרו שלשה כלים קטנים נטלים על השלחן, נמצא כי מפני חיוב הוצאה אסרו בטלטול מה שאסרו שהוא גדר להוצאה]:

ואף רב, סבר לה להא דרבא דאמר לוך מקומי, לוך גופו [דמי. דס"ה], דאמר רב, מר פוש"ר (מעדר) [hoe, rake, jastrow], [pick-ax. (kornfeld) שלא יגנב, זהו מלטול שלא לצורך דומיא דממסה לל [שלא יגנב הוא לטובת המר, כמו מחמה לצל], ואסור דכר שמלאכתו לאיסור, ואסור, מעמא שלא יגנב, אבל לצורך גופו [צ"ע אך שייך להשתמש במרא לצורך גופו המותר בשבת? ואפשר דמפצע בו אגוים. אילת השחר] ולצורך מקומו מותר,

איני [ומי סבר רב כרבא, דכלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטל גם לצורך מקומו], והא רב כהנא איקלע לבי רב [לבי מדרשו של רב], ואמר, אייתו ליה שותא [שהוא כלי שמלאכתו לאיסור, וביקש לישב עליה] מלדה* לכהנא [פי' כן אמר על עצמו] ליתבי עליה [כדי שאשב עליה], * [שותא יש לה כמה פירושים רש"י פירש שהוא מצודה, וכן כתב בב"ח משם בעל המאור במסכת ב"ק, אבל כאן פירש הבעל המאור שהוא "קורה", ובר"ח מפרש גם שהוא "קורה" ומביא עוד פירושים שהוא "חבילה", ו"א רשת עיי"ש],

למה לי לפרושי צהלא דלימיז עלה לאו למימרא משום למימרא דהאי דשרי לטלטלי דדבר שמלאכתו לאיסור, לצורך גופו אין משום לוך גופו הוא, לצורך מקומו לא [הרי דרב לא סבר כרבא אלא כרבא?]

[ודוחה שהמעשה ברב כהנא היה באופן אחר] הכי אמר להו, שקולו שותא מקמי כהנא דנימוז על מקומה קאמר, ולוך מקומה הוא דהוי,

ואי בעית אימא, התם מחמה לצל הוה צמקוס הרע לה [שהיה רע לשותא להיות שם] הימא, ואי לא דפריש צהלא ליתבי עליה, מאן דמזי סבר,

ומי גזרינן [יום טוב אטו שבת], והתנן צהלא חנן, משילין פירות פירות השעושים על הגג ליישן, וראה גשמים ממשמים וצאין, משילין לארץ דרך ארובה דרך ארובה הגג ביום טוב דלא טריחא מילתא, דנופלין מאלוהין [וצ"ע למה לא חשיב ליה טריחא להביא כל הפירות עד הארובה, אע"ג שאינו צריך להגביהן. אילת השחר] אבל לא בשבת אלא דלא גזרינן,

ופרכין ומי לא גזרינן, והתנן אין בין יו"ט לשבת, אלא אוכל נפש בלבד?

אמר רב יוסף, לא קשיא הא דמנן אין בין יו"ט ר' אליעזר, הא דמנן משילין, דשרי טריחא ציוס טוב משום איבוד ממון רבי יהושע היא, שהמיר להעלות צהמה צהרמה מן הצור,

דתניא, אותו ואת בנו שנפלו לבור, ר' אליעזר אומר מעלה את הראשון על מנת לשוחטו, ושוחטו, והשני עושה לו פרנסה במקומו בשביל שלא ימות,

ר' יהושע אומר, מעלה את הראשון על מנת לשוחטו, ואינו שוחטו, ומערים ומעלה את השני, רצה זה שוחט רצה זה שוחט,

ממאי [דפליגי שני המשוניות בפלוגתא דר"א ור"י], דילמא עד כאן לא קאמר ר' אליעזר התם [שאין לעלות את השני], אלא דאפשר לפרנסה [בפרנסה. ד"ס], אבל היכא דלא אפשר לפרנסה [בפרנסה. ד"ס] לא [אלא יעלה גם את השני],

אי נמי, עד כאן לא קאמר רבי יהושע התם [שיעלה את שניהם], דאפשר בהערמה דמימיז כמאן דעביד ללוך יום טוב*, אבל גזי משילין היכא דלא אפשר בהערמה דליכא הערמה, לדמוי להמירה, לא? * [צ"ב מה ההיתר ע"י דמחזי שזה לצורך יו"ט, וכי האיסור הוא משום חשד דאחרים, הרי האיסור הוא משום טריחא, וכיון דבאמת אינו צורך יו"ט מ"ט שרי? אילת השחר],

אלא אמר רב פפא, לא קשיא, הא [דאין בין שבת ליו"ט] בית שמאי, הא [דמשילין פירות] בית הלל,

דתנן בית שמאי אומרים,

דף קכ"ד ע"ב

אין מוציאין הוצאה שלא ללוך, דלא איסורי לכתילה ציוס טוב טפי מנשנת אלא אוכל נפש את הקטן, ואת הלולב, ואת ספר תורה לרה"ר,

אבני חן למסכת שבת

לעולם מחמה לצל, אימא וכן אמר רבי אלעזר של מילתא מותר, של תמרה אסור, מחמה ללל [פ' שצריך לתקן את דברי הברייתא "וכן אמר רבי אלעזר" ותו לא]:

דמחמה ללל שרי [ואז יהיה כאן דין חדש שכלי שמלאכתו לאיסור מותר גם מחמה לצל], ולמקומה לא היה צריך, דלימא שישב במקומה,

מתני': כל הכלים הניטלין בשבת, שבריהן ניטלין עמהן, ובלבד שיהיו עושין מעין מלאכה שום מלאכה, ואפילו אינה מעין הראשונה,

רב מרי בר רחל, הוה ליה ההיא בי סדיותא כריס של ללד, שקורין פילטרי"א (לבד) [פ' כסתות והוא כגון כרים וכסתות. ר"ח] בשמשא צממה, אתא לקמיה דרבא, אמר ליה מהו למלטולינהו,

שברי עריבה [גריוסע שיסעל tub], לכסות בהן את פי החבית, שברי זכוכית לכסות בהן את פי הפך [ואף שעבשו הוא מכסה ומתחלתה היה מקבל. ריטב"א],

אמר ליה [רבא למרי בר רחל] שרי רבא לטעמיה, דאמר דבר שמלאכתו להיתר, אף מחמה ללל מותר,

[והשיב לו רב מרי בר רחל] אית לי אחרינא איני צריך לגופו,

רבי יהודה אומר, בלבד שיהיו עושין מעין מלאכתן [הראשונה], שברי עריבה לצוק לתוכן מקפה עצה, דומיא דעיסה מעורבת צמים, ושל [ושברין] זכוכית, לצוק לתוכן שמן:

[השיב לו רבא] חזו לאורחין [פ' לרווחא דמילתא הוה א"ל הכי, דאלו לדידי בלאו הכי גמי שרי. ריטב"א],

[השיב לו רב מרי בר רחל] אית לי נמי לאורחים,

גמ': אמר רב יהודה אמר שמואל, מחלוקת [ת"ק ור' יהודה] שנשברו מערב שבת, דמר [ר' יהודה] סבר מעין מלאכתן אין [מותר למלטלן], מעין מלאכה אחרת [ואם אינם ראויים אלא למלאכה אחרת] לא,

אמר ליה [רבא למרי בר רחל], גלית אדעתך, דכרבה סבירא לך דאמר [כלי שמלאכתו להיתר] מחמה ללל אסור,

[פ' ואע"פ שהיא מלאכה חשובה [אסור למלטלן], דהא מעין מלאכתם דוקא קתני, וטעמא דמילתא הוה ס"ד השתא, משום דסבר דשבר כלי שנשתנה ממלאכה הראשונה למלאכה אחרת אין חולק דין לעצמו [והוא מוקצה], ואין שם כלי עליו עד שישתמש בו, או שיחדר אותו למלאכה אחרת, וכיון דכך ולא חזי למלאכה הראשונה אין עליו תורת כלי והוה ליה כאבנים וצורות. ריטב"א],

והלכה כדבא דאמר דבר שמלאכתו להיתר שרי לגמרי, ודבר שמלאכתו לאיסור ללדן גופו ומקומו מותר, מחמה ללל וסלא יגב אסור, [וראה בריטב"א שמביא מחלוקת אי כלי שנעשה בסיס לדבר האסור בבין השמשות כגון גר הדלוק, אי מותר למלטלן לצורך מקומו, שיש מתירין ואינם אוסרים אלא במקצה מחמת חסרון כים],

ומר [ית"ק] סבר, אפילו מעין מלאכה אחרת,

[והמשך רבא] לכולי עלמא שרי, לדידך אסיר,

אבל נשברו בשבת דברי הכל מותרין, הואיל ומוכנין על גבי אביהן מותר נשקדש היום,

[פ' והשתא לא הוה סילק אדעתין טעמא דנולד, אי נמי הוה סבירא לן דכיון דהשתא נמי חזי למלאכה לא חשיב נולד, דמעיקרא כלי והשתא כלי. ריטב"א],

אמר רבי אבא, אמר רבי חייא בר אשי, אמר רב, מכבדות אשקוב"א (מטאטאים), שמכבדים בהן את השולחן [פ' להסיר פירורין וכדומה מעל השולחן], של מילתא צגדים [פ' שהמטאטא עשוי מבגד], לכבד [פ' לנקות את ה] שולחן, שמלאכתו להיתר מותר למלטלן בשבת, אבל של תמרה ענין שלט, לכבד את [רצפת] הבית לא דאסור משום אשווי גומות, דמודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות,

רבי אלעזר אומר, אף של תמרה [מותר למלטלה],

מותיב רב זוטרא, מסיקין בכלים ציט טוב, שהרי ראין לטלטל, ויטלטלן. דס"ה [יתנס למוד האור, ואין מסיקין בשברי כלים דהוה להו מוקצין, ולא חזו לטלטול],

[וישאל] במאי עסקינן, אילימא לצורך גופו למלאכה היתר ולצורך מקומו, בהא לימא רב של תמרה לא, והא רב כרבא סבירא ליה [דאפילו כלי שמלאכתו לאיסור מותר למלטלן לצורך גופו ומקומו],

דנשברו אימת, אילימא דנשברו מערב יום טוב, עצים בעלמא נינהו דהא מאתמול להסקה קיימי [ולמה אמר שאין מסיקין בהם], אלא לאו ביום טוב, וקתני מסיקין בכלים ואין מסיקים בשברי כלים ולא אמרינן מוכנין היו אגב אציהן, אלא אמרינן טולד נינהו, ואסקרי?

אלא מחמה לצל, בהא לימא רבי אלעזר, אף של תמרה דבר שמלאכתו לאיסור, ליכא מאן דשרי מחמה ללל?

אלא אי איתמר הכי איתמר, אמר רב יהודה אמר שמואל,

אבני חן למסכת שבת

מחלוקת שנשברו בשבת, דמר סבר מוכן הוא כיון דלאו לשום מלאכה, ומר סבר גולד הוא דמאמול לאו להאי מלאכה הוה קאי, הלכך [אסור ד ?] מעין מלאכתו צעין,

אבל [אם נשברו] מערב שבת דברי הכל מותרין, הואיל והוכחו למלאכה מבעוד יום # [וצ"ע מה החידוש בזה],

1. תני חדא, מסיקין בכלים, ואין מסיקין בשברי כלים,

2. ותניא אידך, כשם שמסיקין בכלים, כך מסיקין בשברי כלים,

3. ותניא אידך, אין מסיקין, לא בכלים ולא בשברי כלים,

1. הא [ברייתא דתנא] מסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים, רבי יהודה [הוא] דאית ליה מוקפה ונולד, כלים לאו מוקפה נינהו, שברים נולד נינהו,

2. ו הא דמני מסיקין בשניהם רבי שמעון דלית ליה מוקפה ולית ליה נולד,

3. ו הא דמניא אף בכלים אין מסיקין רבי נחמיה היא דאמר אין כלי ניטל אלא לצורך תשמישו המיוחד לו, והאי לאו מיוחד הוא לו [הוא. דס"ה], דלאו להסקה קאי,

אמר רב נחמן, הני ליבני [לבינים אלו] דאישתויר מבניינא שהשלים בניינו ונימוחו, ומהשתא לא קיימי לבנין אלא לישב עליהם, ומורת כלי עליהם, שרי למלטולינהו, דחזו למיזגא [שראויים לישב] עלייהו, שרגינהו אי סדקין וז על ז ודאי אקצינהו לצורך בנין אחר,

אמר רב נחמן אמר שמואל, [חתיכת. שט] חרס קטנה, מותר למלטל בחצר דשמיני צה כלים, שהחרס הזה ראוי להם לסיק, ומורת כלי עליו, אבל בכרמלית לא אפילו בתוך ארבע אמות [שהן מוקצה], דלא שמיני ציה מאני, ולא חזי לכסיי,

ורב נחמן דיריה אמר, אפילו בכרמלית [מותר למלטלה] הואיל ולאו רשות הרבים הוא, [דס"ה] שמיני דאולי ויחזי חרס, וחזי לכסות צו רוק, אבל ברה"ר לא [פ"ה אפילו בתוך ד' אמות, שבין שאין להם תשמיש הוי מוקצה],

ורבא אמר, אפילו ברה"ר [ובהני דנשברו בע"ש קאמר, דאי בנשברו בשבת האמר בפרק גוטל דרבא אית ליה מוקצה וכל שכן גולד. תוס' אף ברשות הרבים, כיון דנחצר כלי הוא בעלמא נמי לא פקע שם כלי מיניה,

ואזדא רבא למעמיה [שבין שבחצר הוא כלי, גם ברה"ר הוא כלי], דרבא הוה קאזיל בריתקא דמחוזא שם רשות הרבים [שם מקום זה נזכר גם בברכות נד, וב"ב יב:], אתווסא' נתלכך מסאניה מנעלו טינא צטיט [וכע"ז לעיל מו.], אתא שמעיה, שקל חספא [בא משמשו ולקח חתיכת חרס ברה"ר], וקא מכפר ליה מקנמו [היה מקנה את השיט ממנעליו],

רמו ביה רבנן קלא [צעקו על המשמש שאסור לעשות כן, שחרס ברה"ר הוא מוקצה],

[כן הוא הדרך, שאלו שצעוקים על אחרים על פי רוב הם אנשים טובים, שאנשים חכמים יודעים שאינם מבינים הכל ושותקים],

אמר רבא [על אלו הצועקים], לא מיסתייא דלא גמירי [לא די שלא למדו] מה אסור מה מותר, אלא מיגמר נמי מגמרי מלמדן שיצו שצדס לאחרים,

אילו בחצר הואי [חרס זה], מי לא הוה חזיא לכסויי ביה מנא, הכא נמי חזיא לדידי לקינות, ואף על גב דלא שכי, הרי שם כלי עליו נחצר,

אמר רב יהודה אמר שמואל, מגופת [כיסוי שסותם פי החבית, מלשון יציפו הדלתות. ר"ח] חבית שנכתתה [שנתכתתה. רש"י] הציט [אבל אם נתכתתה המגופה אינה נשארת ממנה כדי לכסות כלי], מותר למלטל [את המגופה] בשבת,

תניא נמי הכי, מגופה של חבית שנתכתתה הציט היא המגופה ושבריה של חבית מותר למלטלה בשבת ניטלין בשבת, דחזו לכסוי מנא,

ולא יספות [לא יחתך. ר"ח] ממנה שבר [לא] יתקן, להסיר. ד"ס [צליטותיו ועוקציו בשבת, דעציד כלי והוי מכה בפטיש, לכסות בה את הכלי, ולסמוך בה כרעי המטה, ואם זרקתה מגופה זו באשפה בטלה מתורת כלי, ו]אסור,

מתקיף לה רב פפא, אלא מעתה, זריק ליה לגלימיה בשבת לאשפה ה"נ דאסור לטלטולי?

אלא אמר רב פפא,

דף קכ"ה ע"א

אם זרקתה מבעוד יום לאשפה, גלי דעמיה מאמול דלאו מנא הוא, אסורה,

אבני חן למסכת שבת

אמר אביי, בעושיין מעין מלאכה [איזה מלאכה שהוא] כגון לכסות
בהן פי מצית, ואין עושיין מעין מלאכתן [לפנות [מעשה אופס. דס"ה]
קמפלגי,

ואזרזא ר' יהודה לטעמיה [ר' יהודה דאמר כאן אין ניטלין, לטעמיה
במשנתנו [לעיל כד:], שכדי שלא יהא מוקצה צריך לעשות מעין מלאכתן
הראשונה], ור"מ לטעמיה דאמר צממני, לא צעינן מעין מלאכתן [אלא מעין
מלאכה כל שהוא צממני. דס"ה],

מתקיף לה רבא, אי הכי, אדמיפלגי בשברי תנור, ליפלגו
בשברי כלים, בעלמא?

אלא אמר רבא, בשברי דהאי תנור העשו כעין זה, ששני צממנה זו
שני מצית. [ד"ס] כך, שלא נתקן [התנור] כל צרכו מתחילתו, וגשבר קמפלגי
[ר"מ ור"י בברייתא],

[רבא מוקי מחלוקת של ר' מאיר דאמר דשברי תנור ישן מותר לטלטל, ור' יהודה
דאמר דאסור לטלטל, דאירי בתנור שאינו מחובר לקרקע, דר' יהודה סבר שהוא
טהור וגם אינה כלי, וחכ"א [היינו ר"מ] אם הוסק מכל מקום הוא טמא ונחשב
כלי.

וראה קושיית התוס' דאיך רוצה לאוקים הברייתא דשברי תנור ישן דפליגי בהוסק
ראשון, הא מירי בתנור ישן?

דתנן נתנו על פי הבור תנורים שלהם עשין כקדירות גדולות,
ואין להם שוליס, ומושיצו לארץ, ומדביק טיט כצינוריו, לעשותו עב שיחזיק חומו,
והיא קרויה טפילה, והיא מגעת לארץ, ומתוך כך הכל שלו קיים, ואם נתנו על פי
הצור, או על פי הדות שהיא כעין צור, אלא שהצור צממניה, והדות צממני,

ונתן שם אבן צינו דופן הצור, לדחוקו שלא יפול [עד למטה, אלא.
דס"ה], (ו)יהא עומד צאייר,

רבי יהודה אומר, אם מסיק מלמטה, והוא נסוק מלמעלה
[ראה ציורים בא"ס] [או נחשב התנור כמחומר ושייך בו נתיצה כדמפרש] אם
דופנטינו למעלה קרוצים לדופני הצור, שלא הוצרך לתת צינור לא לא
[לחומו שלא יפול מפני הכובד. דס"ה], ואין אור ניכר בין דופני התנור לדופני
הצור, שיעבד את היסק התנור [דאי איכא אור. דס"ה] (א)לא יועילו לו דופני הצור
להחזיק את חומו, ושוליו קרוצים לשולי הצור [כל כך, שאף. דס"ה], שאם מסיקין
אותו מלמטה שעושין האור צבור, (ו) ר"ש (כלים)התנור ניסוק [צממני] מלמעלה
צממו מאור [לאור. רש"ל], דרך שוליו [פ'] דרך נקב שוליו כי אין לו שוליס.
רש"ל,

[וברפ"ט ה' הנוסח מלמעלה צממו לאור דרך השוליס, ובר"ש בכלים הגירסא התנור
ניסוק מלמעלה [צממו. יעב"ץ שם] דרך השוליס. וז"ל הובל הרועים ר"ל
דרך השוליס שהן אצל האש נתחממו ג"כ הרפנות שהן חוץ לאש, ומיירי שרפנות
התנור הן למעלה מהבור והדות ואין האש מגיע עליהן, וז"ש רש"י והתנור ניסוק

אמר בר המדורי [השם "בר המדורי" יש ב 5 מקומות בש"ס] אמר
שמואל, קרומיות [skin like, scaly envelope of reed] של מחצלת
שנפרדו מן מחצלת ישנה, מותר לטלטלם בשבת,

מאי טעמא? אמר רבא, בר המדורי אסברא לי נר המדורי פירש
לי טעמו של דבר מחצלת גופא למאי חזיא, לכסויי ביה עפרא
עומד לכסות בו גופא, אי נמי שלא יעלה האצק, הני גמי [קרומיות], חזיין
לכסויי בהו טינופת,

א"ר זירא אמר רב, שירי פרוזמויות [צללים. דס"ה] טלימות, כדאמר
נפוקה (יא). רמא תחלתא צפירומא דאיש צימיה, אסור לטלטלן בשבת,

אמר אביי, במטלניות שאין בהן ג' [אצבעות] על ג', דלא חזיין
לא לעניים ולא לעשירים:

[סיכום הסוגיא דלהלן:]

במשנה שנינו מחלוקת שת"ק [ר"מ] סבר, ששברי כלי שעושין מעין איזה מלאכה
שהוא, אינה מוקצה,

ור' יהודה סבר שאם אינם עושין מעין מלאכתן הם מוקצה,
ומביא ברייתא שיש בה מחלוקת לגבי שברי תנור דר"מ סבר שאינם מוקצה, ור"י
סבר שהרי הם מוקצה, והנמי רוצה לומר דפליגי בברייתא זו באותה מחלוקת
דפליגי בה במשנה, אבל ע"ז קשה למה עשה המחלוקת בשברי תנור הו"ל לפלוג
בשברי כלים?

אלא אמר רבא דפליגי ברייתא זו דשברי תנור, בתנור שתחבו אותה לבור, ופליגי
בדרשת הפסוק דתנור וכיריים יותן שצריך להיות מחובר באופן שכשבא ליטלה
צריכה נתיצה, וחכמים ס"ל שבכל אופן היא מקבלת טומאה,
ומקשה רב איש על זה, דלמה פליגי בשברי תנור, ולא בתנור עצמה,
ומתקן רב איש דהא דפליגי בשברי תנור היינו ברעפים, שאופים עליהם, ואומר ר'
מאיר דלדידה הוי רעפים מעין מלאכה וזה די בשביל, אבל אומר ר' יהודה
שיודה לו דרעפים הוי גם מעין מלאכתן שהוא דומה לאפית תנור, וע"ז משיב לו
ר' יהודה שאין הרעפים דומין לתנור],

ת"ר [עיקר מה שמביא ברייתא זו, הוא בשביל המחלוקת של ר"מ ור"י, ועדותו
של ר' יוסי מביא רק דרך אגב], שברי תנור ישן שכבר הוסק, ומרסין קשים
ומחו למלאכה, הרי הן ככלי הניטלין בחצר, דברי ר"מ, ר'
יהודה אומר אין ניטלין לקמיה מפרש פלוגתייהו וטעמייהו,

העיד ר' יוסי, משום ר"א בן יעקב, על שברי תנור ישן,
שניטלין בשבת, ועל כיוסיו של מנר שאינו צריך בית יד דכלא
בית אחיה מטלטלין ליה [שגם בלי בית יד יש לה תורת כלי], ופלוגתא היא
צממניסין [לקמן קט:], דאיכא למאן דאמר צעינן בית אחיה,

במאי קמפלגי [ר"מ ור' יהודה]?

אבני חן למסכת שבת

מלמעלה צמחו ר"ל הדפנות ממשכין האור לתוכו וז"ש צמחו לאור שנמשך האור לתוכו, ויותר נ"ל לגרום לאור שנמשך חום ההפקה בתוכו לאור התנור מבפנים, ואח"כ כתב או שהתנור צמח חלל וכו' ר"ל שגם דופני התנור הם בתוך הבור, והאש מחמם גם הדפנות],

או שהתנור צמח חלל הבור באור [ויש הפרש בין דופני התנור לדופני הבור], וההיסק עולה סביב דופנותיו [מבחוץ] וניסוק, כגון שקצר [התנור] מלמעלה ורחב מלמעלה, או הבור רחב מלמעלה ופיז קצר, **טמא**,

ואם לאו אלא נסוק כשאר תורים מתוכן [פי' אם התנור עומד בבור או דות ואינו ניסוק מהבור או הדות אלא מסיקן אותו בתוכו כיון שאינה מחובר לקרקע] **טהור** כדמפרש טעמא, דנענין מחוסר נתיצה, שיהא קרוב להיות מחובר, וכי אינו קרוב לארץ אין לך תנור נמוך מזה, ואין לך לקיים צו תנור וכיריים יותץ, דנתיצה לא שייכא אלא בצנין מחובר, וכשאינו מחובר, שצירה שייכא ביה, [אבל אם התנור ניסך דרך שוליו מהיסק הבור חשיב כמחובר וקרינן ביה יותץ. מלא הרועים]

וחכמים אומרים, הואיל והוסק מ"מ, **טמא**,

ובמאי קמיפלגי, בהאי קרא ויקרא יא לה וכל אשר יפל מנגלתם | ע"ז וטמא תנור וכיריים יותץ, טמאים הם, וטמאים יהיו לכם דכפל ביה קרא בריא הוא, שאף על פי שאינו מתוקן כל צרכו,

רבי יהודה סבר מחוסר נתיצה **טמא** [וכיון שאינו מחובר ו] **שאינו מחוסר נתיצה טהור**, ורבנן סברי ו טמאים יהיו לכם, מ"מ [אף שאינו מחובר הוא טמא],

ורבנן נמי הכתיב יותץ? ההוא לאידך גיסא האי יותץ לאו לאגמורי קולא אחא, ולמימר דאי ליכא לקיומי ביה נתיצה, כגון זה שאינו צנוי ומחובר, וממילא [ומאלוי. דס"ה] הוא נמוך, דליהוי טהור, דהר תנא ביה קרא וטמאים יהיו לכם לרבות,

אלא לאגמורי חומרא אחא, דסלקא דעתך אמינא דלא חימא, כיון דחבריה בארעא כל התנורים העשויים כהלכתן ומחברים לארץ הרי הן כשאר צמים, כגופא דארעא דמי וקרקע דמי, הואיל וחברן, ולא לקבל טומאה, קמ"ל יותץ דאף על גב דשייכא ביה לשון נתיצה, כלומר דמחבר הוא טמא, וכל שכן [תנור] דמחוסר [שאינו מחוסר] נתיצה,

ואידך [ר' יהודה] נמי, הכתיב טמאים יהיו לכם?

ההיא כדרב יהודה אמר שמואל, דאמר רב יהודה אמר שמואל, מחלוקת בהיסק ראשון שלא הוסק מעולם, והיסק ראשון [והו. דס"ה] שנלקחו בו, דהוא משוי ליה כלי, כדמתן צמסכת כלים [פרק חמישי] איחור גמר מלאכתו, משיקטו לאפות בו סופגנין, כההיא [דאשהיא. דס"ה] פליג ר' יהודה, ואמר דאין ראוי ליעשות כלי,

אבל בהיסק שני שמתחלה נעשה כשאר תורים מחובר לארץ, או לארץ עב, והוסק שם ונעשה כלי, וסוף נטלו משם ונתנו על פי הבור, וכאן נטמא, מודה ר' יהודה דאיתרבאי מוטמאים יהיו לכם,

אפילו תלוי בצואר גמול [פי' ניטל לגמרי מחיבורו לקרקע, ילפינן מטמאים יהיו לכם שאינו טהור], אלא אם כן חלקו כדין טהרת תנור, שצריך לשבור אף את חרסו, ואינו נטהר בנטילתו שלם ממקומו,

אמר עולא, והיסק ראשון לרבנן [שחמירים בתנור], **אפילו תלוי בצואר גמול** דאמרי מריבוי דקרא, ואף [דאף?] על גב דאין הכל שלו מתקיים יפה, מקבל טומאה, לא חימא נתנו על פי הבור דוקא, אלא אפילו תלאו צואר גמול, והוסק שם היסק ראשון, טמא,

מתקיף לה רב אשי אֶדְקָא, דאוקי פלוגמא דטלטול שצרי תנור ישן [בברייתא] דלעיל, בשצרים, דכי האי תנור [בתנור שנתנו על פי הבור וכו'], אי הכי אדמיפלגי בשברי תנור, ליפלגו בתנור גופה, דהוא גופיה לר' יהודה לאו מנא הוא, השתא תנור גופה לרבי יהודה לא הוי מנא, שבריו מיבעיא?

אלא אמר רב אשי, לעולם כדאמרן מעיקרא צעשין מעין מלאכה ולא מעין מלאכתו, ושצרי תנור מעליא קאמר, ודקשיא לך אמאי נקט תנור, ליפלוג בשצרי כלי, כהאי אינטריכא ליה,

רעפים - roof tiles

ובעושה [שברי התנור] **מועשה טפקא** וצעשין קלת מעין מלאכת אפייה, כגון מעשה טפקא, רעפים שקורין טובל"ש (רעפים) [roof tiles], שמסיקין אותם ואופין בהן, כך שצרים אלו רחבים, ומיהו, אין להן מוך להסיקם מצפנים, אלא מצחון כרעפים,

[שברי תנור ישן , הרי הן ככל הכלים הניטלין בחצר, דברי ר"מ, ר' יהודה אומר אין ניטלין],

ולאו משום דצרי ר' מאיר מעין מלאכתו, אלא משום דר' יהודה נקט לה, ורבי מאיר נקט תנור לדבריו דרבי יהודה קאמר, וקאמר לדידי אפילו בעושין מעין מלאכה כדאמר צמסמין [קבר:] [דר"מ אמר מעין מלאכה], **אלא לדידך** [ר' יהודה דאמר לעיל קבר: דבעינן בעין מלאכתו], **אודי לי מיהא, דכהאי גוונא מלאכתו הוא** [דרעפים דמי לתנור],

אבני חן למסכת שבת

ואם לאו אין ממלאין בה	כיון דלא הדרקא לא שייכא להבלי	התם כיון דהדרקא בטולי בטלה
במאי קמיפלגי	בעינן מעשה חשוב	לא בעינן מעשה חשוב ודי במעשה כל דהו
ואזדו למעמייהו	צאו ולמדום	צאו ושפשפום

ורבי יהודה [יאמר לך ד] לא דמי, התם [תנור] הסקו מבפנים, הכא [רעפים] הסקו מבחוץ,

התם צמנור אופין מעומד שהפת דצוקה צדופני התנור ועומדת ואינה מוטלת כשצדקה על גבי שוליו, הכא לאו מעומד כרעפים שהן שוככות על רחפן:

מב: תנן התם לקמן צהאי מסכתא, אבן שעל פי החבית והוצרך ליעול מן היין שצמכה, במטה הצדית על צידה והיא נופלת,

אמר רבה, א"ר אמי, א"ר יוחנן, לא שנו דמוטר לטלטל הצדית והאבן עליה, דקמני ואם היטה בין חציות, שירא להטותה שם שלא תפול האבן על הצדית שצדקה, מגביה ומטה על כדה והיא נופלת, אלא בשוכח האבן עליה שלא צמתיק, אבל במניח, נעשה הצדית בסיס לדבר האסור צסיס לאבן, שהיא דבר האסור, ואין מטלטל את הצדית,

ורב יוסף, א"ר אסי, א"ר יוחנן לקולא אמר ר' יוחנן, לא שנו דהוצרך להטות את הצדית, ולא ניתן לטלטל האבן להדיא אלא בשוכח דלא תצוין לעשותה כלי, אבל במניח, נעשה האבן כיסוי להחבית ומגלה אותה כדרכה,

אמר רבה, מותבינן אשמעתין על שמועה שלי, שאמרתי צמניח אין האבן נעשה כלי [אלא החבית נעשית בסיס, במה ששינו במשנתינו], האבן שבקירייה, אם ממלאין בה ואינה נופלת ממלאין בה אלמא אבן נעשה כלי [צמניח. דס"ה],

ולא היא, התם כיון דהדרקא שקרה יפה שוויא דופן [אבל אם מניח אבן על חבית אינה נעשית כלי],

אמר רב יוסף, ומותבינן אשמעתין [על מה שאמרתי שאם נותן אבן על חבית נעשית האבן כלי], [במה ששינו במשנתינו] אם לאו [אלא האבן נופלת] אין ממלאין בה ולא אמרינן נעשה כלי צהנחה צעלמא, וקשיא לדידי, דאמרי לעיל צמניח נעשה כיסוי לחבית?

ולא היא לא קשיא לי, התם כיון דלא הדרקא דהתם הואיל וכלא קשייה לא חויא למלחמה, דהא נפלה, והאי לאו [דלג. דס"ה] הדקה בטולי בטלה מתורת כלי, [ד. דס"ה] גלי דעמיה דלא חשי ליה, אכל כיסוי חצית, הנחה משויה ליה כלי,

במאי קמיפלגי [רב אמי ורב אסי בדברי ר' יוחנן]? מר [רב אמי] סבר בעינן מעשה [וחנחת אבן על חבית אינו עושה אותה כיסוי, ונשארת מוקצת], ומר [ורב אסי] סבר לא בעינן מעשה [וביון שהניח האבן על החבית נעשית כיסוי],

[שנינו בברייתא לעיל] העיד רבי יוסי, משום רבי אליעזר בן יעקב, על שביר תנור ישן, שניטלין בשבת, ועל כיסוייו שאינו צריך בית יד:

אמר רבינא, כמאן מטלטלין האידנא, כיסוי דתנורי, דמתא מחסיא, דאין להם בית אחיזה כיסוי תנור של אותו מקום, לא היה להן בית אחיזה, תנור, מפני שפיו למעלה יש לו כסוי, שלא יצא הכל שלו, [ו]לאחר שהדביק צו הפת מכסהו, כמאן? כר"א בן יעקב:

מתני: האבן שבקירייה דלעת יצשה חלולה, וממלאין בה מים, ומתוך שהיא קלה אינה שואבת [שוקעת לשאוב. דס"ה] אלא כפה, ונותנין בה אבן להכנידה, אם ממלאין בה, ואינה [ואין האבן] נופלת שקורה יפה לפי הקירייה [פ' שקושרין את האבן לפיה כדי שתורד פיה במים ויכנס המים לתוך הכלי] ממלאין בה שויה כלי, ואם לאו הרי היא כשאר אבנים, אין ממלאין בה ואין מטלטל את הקירייה, דשויה צסיס לאבן שנושאמה,

דף קכ"ה ע"ב

זמורה של גפן שהיא קשורה במפיח פך ששואבין צו מן הצור או מן המעיין ממלאין בה בשבת דשויה כלי להך זמורה,

פקק החלון, ר"א אומר בזמן שהוא קשור [צמלון. ד"ס] ותלוי שאינו נגרר צאדך [משמע שאינו נגרר כלל אף ראשו אחד, שאז יהא נקרא נגרר], שהצבל שהוא קשור צו אינו מניע [פ' ע"י שהחבל קצר אין הפקק נגרר כלל] לאדך, פוקקין בו, ואם לאו אין פוקקין בו דמיחזי כמסויף על הצנן,

וחכ"א, בין כך ובין כך צגמרה מפרש לה [לר' אבא אמר רב כהנא שאינו קשור כלל, ולר' ירמיה אף שנגרר] פוקקין בו:

	רב אמי לא שנו "דמותר" לטלטל אלא בשוכח	רב אסי לא שנו "שאסור" לטלטל אלא בשוכח
אבל במניח	נעשה בסיס לדבר האסור, מניח=סתם	נעשה כיסוי להחבית מניח= כיסוי לחבית
אם ממלאין בה ואינה נופלת ממלאין בה	כיון דהדרקא שויה דופן	דומיא דמניח

אבני חן למסכת שבת

חריות של דקל - palm branches

לימא מתניתין דלא כרשב"ג, דתניא חריות של דקל, שגדרן לעצים שמחן להסק, ונמלך עליהן לשיבה, צריך לקשור מערב שבת, רבן שמעון בן גמליאל אומר, אין צריך לקשור?

אמר רב ששת, אפי' תימא רשב"ג, הכא [במשנתנו שהומרה צריכה להיות קשורה] במאי עסקינן? [הא דאמר במשנה ומורה שהוא קשורה בטפח] במחוברת בְּאַבְיָה נגפן [נשכר הגפן. דס"ה],

אי הכי, קא משתמש במחובר לקרקע ואפילו קשורה מצד יוס יתסר?

למטה מוג' סמוך לקרקע, וכגון לשאוב מן המעין שאינו עמוק [שאיין שם עומק כצבור. דס"ה], ומותר להשתמש צלין למטה משלשה, כדאמרינן צפרק צמרא דעירוצין (כט:). היו שרשו גבוהין מן הארץ שלשה, לא יסב עליהם,

רב אשי אומר, אפי' תימא בתלושה [ואף אליבא דרשב"ג דמיקל באן אסור אם אינה קשורה], גזירה שמא יקטום שמה למחר [כשבא לקשור בה את הטפח] תהיה לו ארוכה ויקטמנה, מתוך שהיא רכה ונוחה לקטום, ונמלא עושה כלי, וחייב משום מכה בפטיש, אצל צמרות לשיבה, ליכא למיגזר הכי, הלכך צמחצנה סגי:

[שנינו במשנתנו] פקק החלון [ר"א אומר בזמן שהוא קשור ותלוי, פוקקין בו, ואם לאו אין פוקקין בו, וחכ"א, בין כך ובין כך פוקקין בו] כו': אמר רבה בר בר חנה, א"ר יוחנן, הכל מודים, שאין עושין אהל עראי בתחלה ביו"ט לפרוס מחצלת על ארבע מחציות, או על ארבע קונדסים להיות זל לאהל מן החמה, וא"צ לומר בשבת, ודוקא גג, אצל מחיצה לאו אהל הוא, ושני לפורסה לנעוטה, כדאמרינן עירוצין (כד). צעוצא דשמואל, ופקק החלון, דמתניתין [פ"י מוקמינן לה שהיה הפקק במחיצה דהיינו בכותל בית ולא למעלה בתוך הגג ואפ"ה אסור. וראה מהרש"א מהר"ם ומהרש"ל], משום דצנין קצוב הוא, ומיחוי כמוסיף על הצנין,

לא נחלקו אלא להוסיף כגון שהיה מחצלת פרוסה עליהן, וכרוכה ושאר זה אייר, ולמחר פושטה, דומיא דפקק, דמוסיף צעלמא הוא,

שר"א אומר, אין מוסיפין ביו"ט, וא"צ לומר בשבת, וחכ"א מוסיפין בשבת, וא"צ לומר ביו"ט:

ואזורו למעמייהו ר' אמי ור' אסי, דכי אתא רב דימי, א"ר חנינא, ואמרי לה א"ר זירא א"ר חנינא, פעם אחת הלך רבי למקום אחד [ראה כעין זה לעיל ג.], ומצא נדבך של אבנים אצנים סדורות ומוקטות לצנין, ואמר לתלמידיו צאו וחשבו [דר' חנינא סבר דדי להזמין במחשבה], [והא דקאמר צאו וחשבו משום דמחשבה לא מהניא אלא כשרואה אותה יפה שהן ראויות לשיבה. ריטב"א], כדי שנשב עליהן למחר, ולא הצריכן רבי למעשה,

ור' יוחנן אומר, הצריכן רבי למעשה,

מאי אומר להו מאי מעשה הצריכן [רבי אליצא] לר' [דר'. דס"ה] יוחנן?

רבי אמי אומר, צאו ולמדו סדרו אותם והשיצו [והשיצו. דס"ה] אומר להו כדי שלא ננטרך ליגע בהם למחר, לפי שאין הזמנה [אלא. דס"ה] צמנשה, [כל דהו] [וצמנשה חשוב. דס"ה] מועלת לאבן לעשותה כלי, ור' אמי לטעמיה, דאמר לעיל אין אבן נעשית כלי בהנחה [צעלמא. דס"ה], למדוס כדאמרינן צמועד קטן (יב). עושה להם למודים, לקדר נקרים על פי הצור, [פ"י למודים לסדרם בסדר שוה, ושם מיידי שנותן נקרים על פי הצור, וכאן מיידי שמוסדר אבנים לשיבה],

רבי אסי אומר, צאו ושפשפוש אומר להו ושפשפוש מן הטיט, שיהו נאות לישב, ולמחר תלמדוס, דצמנשה כל דהו נעשה כלי,

איתמר [על מעשה זו של רבי, איך היה], ר' יוסי בן שאול אומר, סואר סדר של קורות חדשות הורה שמסדרין אותן לצנין, כדי שלא יתעקמו ולא [היה נדבך של] אבנים [אלא של עצים. דס"ה],

ור' יוחנן בן שאול אומר, גשוש של ספינה הורה עץ ארוך שמגששים בו המים לפני הספינה, לידע שהוא צעומקו [כמה עומקו. דס"ה] שמוכל [ה?]ספינה להלך בהן,

מ"ד גשוש [מועיל לה הכנה], כ"ש סואר [שמועיל בה הכנה], ומ"ד סואר, אבל גשוש קפיד עליה שלא יתעקס, ומיחד ליה מקום, ומקנה ליה צידים, ואפילו לר' שמעון אסור לטלטלו, דמוקנה מחמת חסרון כים, אפילו ר' שמעון מודה:

[שנינו במשנתנו] זמורה שהיא קשורה [בטפח ממלאין בה בשבת] כו': קשורה אין, לא קשורה לא ואפילו יש עקמומיות צמחצנה כעין מזלג, שראוי לתלות זה טפח, ולמלאותו וחיטש עליה,

אבני חן למסכת שבת

ר' אליעזר כשומטו מן הקרקע, וזונה זו למתחלה,

ורצנן אמרי ליה בין תלוי ובין שאינו תלוי צין נגרר פוקקין זו והוא שקשור וצלנד שיהא קשור,

במשנה:	ר' אליעזר	חכמים
פקק החלון	קשור ותלוי ומוגבה לגמרי מן הארץ	שאם קשור אף שמוגבה רק מצד אחד פוקקין בו

דאמר רבה בר בר חנה, א"ר יוחנן צמלייה הוא דפליגי ולא נקשירה, דמדמי לה [פקק החלון] לפלוגמא דנגר הנגרר, והתם לדברי הכל קשור צעין, כמחלוקת כאן, כך מחלוקת בנגר יחד שמוקעין צמור שצמפתן [הצית. דס"ה], ונעלין זו את הדלת, הנגרר כדמפרש שקשור צדלת, אלא שראשו נגרר לארץ,

דתנן [עירובין קב.], נגר הנגרר #3, נועלין בו במקדש דכיון דקשור זו מיוחד ועומד לכך, וכבר נכנה צנין זה מצדד יוס, ואין זו אלא גזירת שבות מדבריהם, ואין שבות במקדש, אבל לא במדינה [שבמדינה צריך שיהיה קשור ותלוי, פי' ויהיה מוגבה מן הארץ לגמרי],

והמונח #2 שאינו קשור כלל, אלא כשהוא שומטו מן הסור מניחו על גבי קרקע, הלכך, כשמוקעו צצנת צונה הוא, כאן וכאן אסור ואיסורא דאורייתא הוא, [ו]אף צמקדש [אסור. דס"ה],

ר' יהודה אומר, המונח #2 [מותר] במקדש דכיון דממוקן מאתמול להכי, לאו צונה הוא, והנגרר [אף שאינו תלוי לגמרי] #3 במדינה,

ותניא [ושנינו עוד בברייתא, # ולבאורה אינו מוסיף בזה על מה שאמר כבר במשנה], איזהו נגר הנגרר שנועלין בו במקדש, אבל לא במדינה, כל שקשור ותלוי ראשו העלין, וראשו אצל ראשו הממוקן מוגיע לארץ #3 [אבל במדינה צריך שיהיה קשור ותלוי],

ר' יהודה אומר, זה אף במדינה מותר,

אלא איזהו שבמדינה אסור, כל שאינו לא קשור ולא תלוי ושומטו ומניחו בקרן זוית #2,

ואמר רבי יהושע בר אבא, משמיה דעולא, מאן תנא נגר הנגרר #3 אסור דעמי מרמי, ר"א היא דאמר גבי פקק הסלון תרמי צעין, מכלל דר' יהודה כרצנן, אלמא רצנן קשירה צעו?

	ת"ק [ר' אליעזר]	ר' יהודה
נגר הנגרר, במקדש	נועלין בו במקדש	מותר
נגר הנגרר, במדינה	אין נועלין אלא אם הוא קשור ותלוי	מותר

חשש בונה:
פקק החלון
נגר הנגרר

[צריך להקדים שבימינו אנו מורגלין שחלון היינו פתיחה בכותל בית, והפקק [window] דהיינו כמין זכוכית קבוע במסגרת [in a frame] עולה ויורד בתוך פתיחת הכותל, או שהוא כמין דלת שסובב על צירה, וכשפותחין החלון עדיין נשאר הפקק מחובר לפתיחת הכותל, אבל בנגמ' כאן המדובר בחלון דהיינו פתיחה בכותל וכדומה, שבפתיחת החלון מסירין את כל הפקק ממקומה, ויש אופן א' שמשארת מחוברת ע"י חבל [string or chain] והפקק מוגיע לגמרי עד לארץ, ויש שקשורה ותלויה חלק אחד למעלה מן הארץ, ויש גם שאינה קשורה כלל אלא כשמשירין אותה מתוך החלון הוא מונחת על הארץ, אבל מ"מ פקק זה הוא מתוקן לשום אותו בחלון זה],

ר' דרגות:

1. שאינו מתוקן לפקק חלון זה
2. מתוקן ומונח
3. קשור וראשו נגרר לארץ, וכ"ש שמונח לארץ לגמרי
4. קשור ותלוי

[ר' אבא אמר רב כהנא מוקי משנתינו, דר"א סבר דבעי #4 קשור ותלוי, וחכמים סברי שדי #2 שיהא מתוקן],

ושואל ר' ירמיה ולימא דחכמים סוכרים שדי רק ב #3, אבל צריך להיות קשור, שהרי רבב"ח אמר ר' יוחנן מוקי מחלוקת שבמשנתינו כמו המחלוקת בנגר הנגרר, ובנגר הנגרר תנן, שהת"ק סבר שאם הוא בדרגא #3 מותר לנעול בו רק במקדש, ו #2 אסור בכל מקום מדאורייתא, ור"י חולק שבמקדש מותר #2 ובמדינה #3, וכן שנינו בברייתא, וא"כ צריך לפרש שגם בפקק החלון פליגי ר"א וחכמים בזה?],

[שנינו במשנתינו פקק החלון, ר"א אומר בזמן שהוא קשור ותלוי, פוקקין בו, ואם לאו אין פוקקין בו] וחכ"א, בין כך ובין כך פוקקין בו: מאי בין כך ובין כך? אמר ר' אבא אמר רב כהנא,

דף קכ"ו ע"א

בין קשור, בין שאינו קשור כלומר אפילו קשירה לא צריך, והוא שמתוקן מוכן מאתמול לכך,

במשנה:	ר' אליעזר	חכמים
פקק החלון	קשור ותלוי	בין קשור ובין שאינו קשור

א"ל ר' ירמיה אמאי פשיט ליה מר לקולא, ולימא מר דלא פליגי רצנן אלא אתליה, דר' אליעזר צע קשור ותלוי, ואפילו קשור, אם ראשו נגרר לארץ, משיב ליה

אבני חן למסכת שבת

אין, אי לא לא,

כסוי הכלים, אע"ג דאין להם בית אחיזה,

כי פליגי בכלים דחבריניהו בארעא, מ"ם גזרינן ומ"ם לא גזרינן,

משום דלוקמא ר' יוחנן בשיש תורת כלי עליהן, איצטריכא ליה למימר, דכי פליגי רבנן בכלים דחבריניהו בארעא פליגי, דאילו כלים דעלמא אף על גב דליה להו לכיסויהן בית אחיזה מיטלטלי, דכיון דצאיכא תורת כלי עליהן קיימי, מה לי איכא בית אחיזה מה לי ליכא בית אחיזה, אלא דכיסוי כלים הממוזרים לקרקע, כגון תנור וכירים הוא דפליגי, משום דדמו דמקנת לכיסוי צור ודוח, וגזרינן הני אטו הני,

לישנא אחרינא, כי פליגי בכיסוי תנור, מר מדמי ליה לכיסוי קרקע, ומר מדמי ליה לכיסוי כלים:

פרק שמונה עשר מפנין

מפנין כלומר ומהו מפנין, דבר הראוי, כגון אלו, תרומה טהורה דחוי לבהמה כהן [פי' דהא מיידי בתבן],

אלא תרומה טמאה לא, דאפילו לבהמה כהן לא חזיא בשבת, דאף [ואף. דס"ה] על גב דבחול חזיא, כדמציא בכל שעה בפסחים (לג). שאם רצה כהן מריצה לפני הכלב [כלכו. דס"ה], בשבת וציוס טוב לא חזיא, דזו היא ציעורה מן העולם, או להיסק או לבהמה, ואין מצערין תרומה טמאה וקדשים טמאין ציוס טוב, כדחנן (לעיל כג): ואין מדליקין בשמן שריפה ציוס טוב, ואוקימנא טעמא, משום דאין שורפין קדשים ציוס טוב,

ודמאי [דא מאי, דהיינו ספק], ומעשר ראשון שניטלה תרומתו, ומעשר שני והקדש שנפדו, והתרומום היבש, מפני שהוא מאכל לעוים [לעניים],

אבל [אין מפנין] לא את המבול, ולא את מעשר [ראשון] שלא נטלה תרומתו, ולא את מעשר שני והקדש שלא נפדו, ולא את הלוי [מין בצל בלי ספק, פירוש המשניות קאפח] מין קטניות, שאינו ראוי מי אפילו לבהמה, ולא את החרדל,

[ואלו דברים הם מוקצה מחמת איסור שגופו, שהפרשת תו"מ בשבת אסור משום מתקן דהיינו מכה בפמיש,

ולא שייך לומר שיטלטלם לצורך גופו ומקומו, שרק בכלי שמלאכתו לאיסור אומרים כן, ולא במוקצה מחמת איסור],

[רמב"ם הל' שבת פרק כה הל' יט פירות שאסור לאכלן כגון פירות שאינם מעושרין אפילו הן חייבין במעשר מדבריהם או מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו או תרומה טמאה או מעשר שני והקדש שלא נפדו כהלכתן אסור לטלטלן],

ר' שמעון בן גמליאל מתיר בלוי, מפני שהוא מאכל עורבין כגון עשירים שמגדלין עורבין לגדולה [דכך גדולה. דס"ה],

חבילי קש, וחבילי עצים, וחבילי זרדים מין קנים הם [ונעוין רכים זורדין אותם למאכל אדם, נתקשו מעט ראויין למאכל בהמה, יבשו עומדין להסקה. רש"י לעיל כג.]. שמודים כשהן רכים, ואוכלים אותם, אם התקינן למאכל בהמה, ממלטלין אותן, ואם לאו אין ממלטלין אותן:

נב': השתא חמש מפנין, ארבע מיבעיא?

אמר רב חסדא, ארבע מחמש אם לא היה שם חלא כשיעור חמש קופות לא יפנה חלא ארבע מהם, שאסור לגמור את האוצר, דילמא חזי גומות דקרקעיתו ומשוי להו (איכא דאמרי ארבע מאוצר קמן), וחמש מאוצר גדול ואם יש הרבה, אין מפנין חלא חמש, דחיישין לטירחא,

ומאי אבל לא את האוצר שלא יגמור את האוצר לא מצינן אמרת, דהא מרישא שמעינן ארבע וחמש [מתמש. דס"ה]? שלא יתחיל באוצר תחלה אם לא התחיל בו, להסמך ממנו כבר, למאכלו או למאכל בהממו, דאם כן הוה ליה מוקצה, ומג' ומתניתין רבי יהודה היא, דאית ליה מוקצה,

מהני': מפנין [מלשון פניתי הבית. יבין] אם נריך למקומן אפילו ארבע וחמש קופות [בירושלמי מפרש כמה שיעור קופות, כההוא דתנינן שלשה קופות של שלשה שלשה סאין. תוס'], של חבן ושל תבואה, מפני האורחים, להושיע שם אורחים להסד נסעודה ומפני בטול בהמ"ד [פי' רק אם יתבטל הבהמ"ד אם לא יפנה, אבל אם יכול לילך ללמוד במקום אחר לא יפנה, מושא"כ באורחין. ראה הוין עשיר] או תלמידים לדרשה, ולא חיישין לטירחא דשבת,

[נאמר וקראת לשבת עונג, מיכן שאדם מוזהר שלא ליגע ולהתעמל בשבת, ומשנה זו שהתירה התחלת פניו ד' וה' יש לו ד' תנאים א, אם נודמן לו דבר מצוה כגון תלמוד תורה עם חביריו או רבותיו או אורחין, ואין לו מקום אלא אותו האוצר, ב' דבר הראוי לטיטול למאכל אדם, או למאכל בהמה, ג' שלא יפנה כל מה שבאוצר עד שייגע לקרקעו, ד' שלא יפנה אחד לכולן אלא כל אחד ואחד מפנה לעצמו ד' וה' קופות, וכל קופה מוחזקת ג' סאין, דהוי לתך דהוא חצי כור. רבינו פרחיה],

אבל לא את האוצר מפרש בגמרא,

אבני חן למסכת שבת

ושמואל אומר, ארבע וחמש

דף קכ"ז ע"א

כדאמרי אינשי משבון קטן תחילה, ואם ינטוך ליותר יפנה יותר, משום הכי נקט ארבעה ברישא והדר חמשה, ואי בעי אפילו טובא נמי מפינין והוא הדין אפילו טובא,

ומאי אבל לא את האוצר, שלא יגמור כולו משום אשוויי גומות דילמא אתי אשוויי גומות, אבל אתחולי מתחיל, ומני ר"ש היא דלית ליה מוקצה,

ת"ר, אין מתחילין באוצר תחילה, אבל עושה בו שביל, כדי שיכנס ויצא,

עושה בו שביל ! והא אמרת אין מתחילין?

הכי קאמר עושה בו שביל ברגליו מפנה ברגלו לכאן ולכאן בכניסתו וביציאתו דרך הליכתו, דלא הו' עלטול,

תנו רבנן, תבואה צבורה מוכחא מילתא דהוקנה לאוצר, בזמן שהתחיל בה מע"ש, מותר להסתפק ממנה בשבת להאכיל לבהמה, ואם לאו אסור להסתפק ממנה בשבת, דברי ר"ש, [ו]ר' אחא מתיר,

כלפי לייא [ראה לעיל צג: מש"כ שם] כנגד היכן פונה הדבר הזה האמור להיפך, ר' שמעון ממיר מוקנה כל מקום, וכאן הוא מחמיר. לייא היכן, כגון חצבי לנהל, כגני לייא דזרכות (נח). [רש"י מביא גמ' זו עוד בפסחים ה', סוטה מר, ב"מ נח.].

אלא אימא [פ' תקן הגירסא], דברי רבי אחא, ורבי שמעון מתיר,

תנא [שנינו בברייתא], כמה שיעור תבואה צבורה, לתך אצל צניר מהכי לאו אוצר הוא. לתך חצי כור, הוא חמש עשרה סאין,

בעא מיניה רב נחומי בר זכריה, מאביי, שיעור תבואה צבורה בכמה? אמר ליה הרי אמרו, שיעור תבואה צבורה לתך,

איבעיא להו, הני ארבע וחמש קופות דקאמר, בארבע וחמש קופות אין, טפי לא בקופות עמנן הוא יפיק וימלאס אם ירצה

[דהיינו קופה הוא שם כלי וגם שם השיעור, ולכן מפרש בד' או ה' שיעור קופות בכלי שנקרא קופה], או שק נכחפו שיעור קופה בפעם אחת, אצל טפי, להך יותר מחמש פעמים, כגון לפנות כלים קטנים וירצה זהילוך לא, אלמא למעוטי בהילוכא עדיף ואף על גב דאפשי משוי הוא,

או דילמא למעוטי משוי עדיף ואם צא לפנות כלים קטנים כשיעור חמש קופות מותר, ולרב חסדא קצעי לה, דאמר חמש דוקא [פ' דלשמואל דאמר אפילו טובא נמי, למאי תני ד' וד' קופות, ליתני כמה שצריך, אלא קופות קופות שרי דוקא, אבל לרב חסדא יש לומר דאצטרך ד' מה'. מרומי שדה].

ת"ש, דתני חדא, מפנין אפילו ארבע וחמש קופות, של כדי שמן ושל כדי יין, ותניא אידך, בעשר ובחמש עשרה קא סלקא דעמך אקופות קאי, לומר שמפנה בקופות קטנות, וירצה זהילוך,

מאי לא בהא קמיפלגי, דמר סבר מעוטי בהילוכא עדיף, ומר סבר מעוטי במשוי עדיף?

לא, דכ"ע מעוטי בהילוכא עדיף, ומי סברת בעשר ובחמש עשרה אקופות קאי, אכדין קאי ולא פליגי, והכי קאמר בעשר ובחמש עשרה יפנה באותן חמש קופות,

ולא קשיא, הא דמשתקלי חד חד בקופה הך דמלא ארבע וחמש, ולא נחת למניינא דכדין, איירי בכדין גדולים דמשתקלי חדא בקופה,

והך דמלא בעשר ובחמש עשרה איירי בכדים צינונים וצדין קטנים והא עשר דמישתקלי דמשתקלי תרי תרי בקופה, והא חמש עשרה דמישתקלי דמשתקלי תלתא תלתא בקופה דקטנים,

וברקורי [כי דקורי. רש"י] דהרפניא בכדין [כדין. ד"ס] של הרפניא, [ראה יבמות יז. פסולי הרפניא שלא היו מיוחסים, וראה סנהדרין מח: לפי פי' הרמ"ה שם שאנשי הרפניא היו משהו מיתיהן עד שארגו להם בנדים],

איבעיא להו אליבא דרב חסדא, הני ארבע וחמש דקאמר אע"ג דאית ליה אורחין טובא, או דילמא הכל לפי האורחין, ואת"ל הכל לפי האורחין, חד גברא מפני לכולהו, או דילמא גברא גברא מפני לנפשיה?

ת"ש, דאמר רבה אמר רבי חייא, פעם אחת הלך רבי למקום אחד, וראה מקום דחוק לתלמידים שאין מקום לתלמידים להוסיף # [הלשון צריך תיקון או לתלמידים לשכ, או להוסיף התלמידים] ויצא לשדה, ומצא שדה מלאה עומרים, ועימר רבי כל השדה כולה פנה את העומרים, וכרמלית הוא, וצפחות פחות מארבע אמות (שמוע מינה הכל לפי האורחין),

ורב יוסף א"ר הושעיא, פעם אחת הלך ר' חייא למקום

אבני חן למסכת שבת

הבא, ואלו הן, כיבוד אב ואם וגמילות חסדים, והבאת שלום שבין אדם לחברו, ות"ת כנגד כולם, [הני אין מידי אחריו לא?]

דף קכ"ז ע"ב

הני נמי (בגמילות חסדים שייכי לישנא אחריוא הני) בהני שייכי הכנסת אורחים וציקור חולים היינו גמילות חסדים, ועיון תפלה היינו ככלל גמילות חסדים, דכתיב (משלי יא) גומל נפשו איש חסד * , השכמת בית המדרש, וגידול צנים למלמוד תורה, היינו תלמוד תורה, דן את חזירו לכף זכות ככלל הצלח שלום, דמחזיק שהוא מכריעו לזכות, ואמר לא חטא לי בזה, [וא. דס"ה] אנוס היה, או לטובה נמכרנו יש שלום דיניה, ור' יוחנן לפרש לך אתה, דככלל שלשה דממניין אימננהו להקן ששה, ואיכא נמי לכבוד אב ואם, ור' יוחנן לא פליג עליה,

* [ראה מכתב מאליהו חלק א' דף 143 וז"ל לכאורה הדברים תמוהים איך שייך חסד לגבי עצמנו?]

אמנם ענין עמוק יש בזה, המתבונן בנפשו ימצא שלא כל המחשבות באות בסגנון אחד, מה שבא מן רצונותינו או מרגישים בלשון "אני", "אני" רוצה, דבר זה אהוב "לי" וכל דבר רוחני בנדר תביעת היצר הטוב, נשמע לנו כעין "אתה", "עליך" לעשות זאת, או לימנע מלעשות זאת, וכבר ביארנו במאמר "חטאו של אדה"ר" שזה ענין מה שמצאנו בסה"ק שעל ידי חטא אדה"ר נכנס יצה"ר בפנים הלב, ונעשה יצה"ר כמו דבר מבחוץ, תחת אשר מקודם היה היצה"ר מבחוץ, שזה רמזו בענין הנחש [עיי"ש עוד],

ונמצא שאם האדם שקוע בדרך הנטייה [ענין הנטייה יש הרבה בכתביו של הרב דסלר], ואינו חש אלא לעצמו, ועל זכויות אחרים יעבור בשאט נפש, גם רוחו ונשמתו בורים נחשבו לו, כי בעיניו נראה כאילו הן דורשות ממנו ולא לצרכו, וכבר הוא מורגל לאמץ את לבו נגד כל מענות הבאות בלשון כזה, וזהו שכתב רבינו יונה שערי תשובה פ"א ח' "כי הייתי על הנפש היקרה אכירי",

אם כן נמצא שאין שייך שיתעורר האדם לתשובה ועלייה אלא אם הוא חס ומרחם על נפשו היקרה, ורק אחרי ששב והשיב אל לבו תביעות נשמתו או יתוודע לו שעניני הרוחניות הם צרכיו שלו באמת, ובוה תבין דברי רש"י ז"ל שהתעוררות וכוונה בתפלה תבאנה מוכח החסד,

גמילות חסדים	הכנסת אורחים, וציקור חולים, ועיון תפלה
והבאת שלום	הדן את חבירו לכף זכות
ותלמוד תורה	השכמת בית המדרש, והמגדל בניו לתלמוד תורה

ת"ר, הדן חבירו לכף זכות, דנין אותו לזכות, ומעשה באדם אחד שירד מגליל העליון, ונשכר אצל בעה"ב אחד בדרום, שלש שנים,

ערב יוח"כ [של שנה שלישית] אמר לו, תן לי שכרי ואלך ואזון את אשתי ובני, אמר לו אין לי מעות, אמר לו תן לי פירות,

אחד, וראה מקום דחוק לתלמידים, ויצא לשדה ומצא שדה מלאה עומרים, ועימר ר' חייא כל השדה כולה,

שמע מינה הכל לפי האורחין,

ועדיין תבעי לך, חד גברא מפני ליה לכולא, או דילמא כל גברא וגברא מפני לנפשיה,

ת"ש, ועימר רבי אלמא חד גברא פנינהו,

[ומקשה] ולמעמיק רבי בדנפשיה עימר צממיה וכי אורחיה נשיא דכסי אלא צוה ועימר, ולעולם כל חד וחד מפני לנפשיה:

[שנינו במשנתנו] מפני האורחין וכו': א"ר יוחנן, גדולה הכנסת אורחין, כהשכמת בית המדרש מדשי להו צממניין כי הדדי, דקתני מפני האורחין ומפני בטול בית המדרש,

[השכמת בית המדרש, השכמה פירושה שקידה והתמדה בקביעות בית המדרש, שהרי כאן לא דיבר אלא "בשביל ביטול בית המדרש" וקורא לה השכמה. יוסף דעת, וכן אנו רואין במשנת אלו דברים, "והשכמת בית המדרש שחרית וערבית", דבערבית לא שייך לשון השכמה, אלא ודאי פירושה של השכמה הוא כדלעיל],

ורב דימי מנהרדעא אמר, יותר מהשכמת בית המדרש דמגא לידן אקדמה צרישא דקתני מפני האורחין, והדר ומפני בטול בית המדרש,

אמר רב יהודה אמר רב, גדולה הכנסת אורחין מהקבלת [ראה מש"כ בר"ה מז: דמה שאומרים העולם "קבלת פנים" הוא טעות וצ"ל "הקבלת פנים" וכ"ה בשבועות לה:] פני שכינה, דכתיב בראשית יח ג [ואמר אדני אסנא מצאתי חן בפניך אלנא תעבר משל עברה והימנו והלך לקבל האורחים וגו'],

א"ר אלעזר, בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, מדת בשר ודם, אין קטן יכול לומר לגדול המתן עד שאבא אצלך, ואילו בתקדוש ברוך הוא כתיב בראשית יח ג [ואמר אדני אסנא מצאתי חן בפניך אלנא תעבר משל עברה והימנו והלך לקבל האורחים וגו'],

אמר רב יהודה בר שילא, א"ר אסי, א"ר יוחנן, ששה דברים אדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקדן קיימת לו לעולם הבא, ואלו הן, 1. הכנסת אורחין, 2. וציקור חולים, 3. ועיון תפלה, לכיון נפלתו, 4. והשכמת בית המדרש, 5. והמגדל בניו לתלמוד תורה, 6. והדן את חברו לכף זכות,

איני, והא אנן תנן [פאה פ"א מ"א], אלו דברים שאדם עושה אותם, ואוכל פירותיהן בעולם הזה, והקדן קיימת לו לעולם

אבני חן למסכת שבת

אמר לו אין לי, תן לי קרקע אין לי, תן לי בהמה אין לי, תן לי כרים וכסתות אין לי, הפשיל כליו לאחוריו, והלך לביתו בפחי נפש גדלגדון נפש,

לאחר הרגל נמל בעה"ב שכרו בידו, ועמו משוי ג' חמורים [פי' דורן לשכיר שהשהה לו שכרו, וש"מ דכהאי גוונא לית ביה משום אגר נטר. יעב"ץ] אחד של מאכל, ואחד של משתה, ואחד של מיני מגדים, והלך לו לביתו,

אחר שאכלו ושתו נתן לו שכרו, אמר לו, בשעה שאמרת לי, תן לי שכרי, ואמרתי אין לי מעות, במה חשדתני? אמרתי, שמא פרקמטיא [סחורה] בזול נודמנה לך ולקחת בהן,

ובשעה שאמרת לי, תן לי בהמה, ואמרתי אין לי בהמה, במה חשדתני? אמרתי שמא מושכרת ביד אחרים,

בשעה שאמרת לי, תן לי קרקע, ואמרתי לך אין לי קרקע, במה חשדתני? אמרתי שמא מוחכרת ביד אחרים היא שנתנה למצורו כך וכך כורין לשנה,

ובשעה שאמרתי לך, אין לי פירות, במה חשדתני? אמרתי שמא אינן מעושרות,

ובשעה שאמרתי לך, אין לי כרים וכסתות, במה חשדתני? אמרתי שמא הקדיש כל נכסיו לשמים,

א"ל העבודה [כלומר נשבע בעבודת בית המקדש. שם, ראה רש"י תענית כד. העבודה שבועה, אבל ראה מהרש"א שכתב וז"ל לאו בעבודת המקדש קאמר דהא מעשה דחם"א הוא ר"י בר אלעאי או ר"י בן בבא אחר החורבן היה, אלא דכך היה שבועתם העבודה לשמים, וברמז נקודות עבודה הם נקודות שם של ד'. עכ"ל פ' עכו"ד הוא כמו אֶדְי *] כך היה, הדרתי כל נכסי בשביל הורקנום בני שלא עסק בתורה, וכשבאתי אצל חבירי בדרום, התירו לי כל נדרי, ואתה כשם שדנתני לזכות, המקום ידן אותך לזכות,

* [המעון פ' הר"ב שבועה ור"ל המקדש וכך כתב בערוך, ובספר יוחסין אות ו' כתב רב צמח נאון פירש בעבור שראה החורבן נשבע המעון הוה מלשון מעון אתה כו', ואין זה אמת כי בבא בן בוטא בסוף כריתות נשבע כן, וכן רבן גמליאל בתחלת כריתות וזה מנהג בישראל ע"כ,

וכן מצינו לר' יוחנן שנשבע היכלא בפרק עשרה יוחסין דף עא,

ונ"ל שאין זה שבועה לפי האמת כלל, וכמו שכתב הב"י בי"ד סימן רל"ז בשם הגהות מרדכי דסוף מ"ס' שבועות לענין נשבע בשלחן הקדש או בשאר כלי הקדש שאינה שבועה, וה"ל כדוותה, ואף ר' זכריה שנשבע לא היו צריכים לשבועתו כלל, אפילו היו מאמינים לעדותו, שאין עד צריך שום שבועה כלל להעיד, ומה שפי' הרב שבועה ר"ל בדרך שבועה אבל לא שהוא שבועה. תו"ט כתובות פ"ב מ"ט],

ת"ר, מעשה בחסיד אחד כל היכא דלמרינן מעשה נספיד אחד לו ר' יהודה בן צבא, או ר' יהודה צ"י אלעאי שפרה ריבה נערה אחת בת ישראל, ולמלון [וכשהגיעו למלון, שם] השכיבה תחת מרגלותיו, למחר ירד וטבל ושנה לתלמידיו,

ואמר [להן] [להם], בשעה שהשכבתיה תחת מרגלותי במה חשדתני, אמרנו שמא יש בנו תלמיד שאינו בדוק לרבי שאינו מכיר צמדותו, לסמוך עליו ולהניחם אללנו [בכ"י יש כאן גירסא "אצל" אבל באמת למה יניח את הריבה אצל תלמיד אחד, אלא ודאי היה מניחה לעצמה, רק היה חושד שמא יש אחד מן התלמידים שאינו מכיר במדותיו, לכן לקחה אצלו, ולכן נראה שגירסת הדפוס הוא נוחה יותר],

בשעה שירדתי וטבלתי במה חשדתני? אמרנו שמא מפני טורח הדרך אירע קרי לרבי,

אמר להם העבודה כך היה, ואתם כשם שדנתוני לכף זכות, המקום ידן אתכם לכף זכות,

תנו רבנן, פעם אחת הוצרך דבר אחד [מלכות. רש"י] ונזיך להעלימו לתלמידי חכמים [ראיתי שזה היה מעשה בשעת מרד בר כוכבא שהיו התלמידי חכמים לוחמים נגד הרומים, לגרשם מא"י ולהחזיר ממלכת ישראל], אצל מטרוניתא אחת, שכל גדולי רומי מצויין אצלה,

אמרו מי ילך, אמר להם ר' יהושע אני אלך # [ואולי גם לזה היה צריך לדון לכף זכות, למה דוקא הוא התנדב לילך להפגש עם המטרוניתא], הלך רבי יהושע ותלמידיו, כיון שהגיע לפתח ביתה, חלץ תפיליו ברחוק ארבע אמות [ג"כ הניחם שם במקום צנוע. יעב"ץ], ונכנס ונעל הדלת בפניהן [משמע שבאופן שהדבר תלוי בהצלת נפשות אין להקפיד על יחוד כזה, שהרי סוף סוף היתה גויה ולא אשת איש. וראה יעב"ץ],

אחר שיצא ירד וטבל ושנה לתלמידיו, ואמר [להן] [להם] בשעה שחלצתי תפילין במה חשדתני? אמרנו, כסבור רבי לא יכנסו דברי קדושה במקום טומאה,

בשעה שנעלתי במה חשדתני? אמרנו שמא דבר מלכות יש בינו לבינה,

בשעה שירדתי וטבלתי במה חשדתני? אמרנו שמא ניתזה ציגורא דוק, וגזרו על הנכרים שיהיו מזיזים לכל דבריהם מפיה על בגדיו של רבי,

אבני חן למסכת שבת

אמר להם העבודה, כך היה, ואתם כשם שדנתוני לזכות, המקום ידין אתכם לזכות:

[שנינו במשנתנו] מפנין תרומה מהורה וכו': פשיטא? לא צריכא דמנחה ביד ישראל, מהו דתימא כיון דלא חזיא ליה אסור, קמ"ל כיון דחזיא לכהן שפיר דמי:

[שנינו במשנתנו] ודמאי (וכו'): דמאי הא לא חזי ליה? כיון דאי בעי מפקר ליה לנכסיה והוה עני וחזיא ליה, השתא נמי חזי ליה [לכאורה צ"ע א"כ בגדי עניים לעשרים למה אסור? מרומי שדה עיי"ש], [ושמא תאמר ומה הוצרך למפקר לנכסיה, ו] [הא] דיו בשיפיקר אותה תבואה ותהא ראויה לו אף בעשיר, שהרי הפקר פטור מן המעשר, אפי' מכל גמ' ואעפ"י שזכה בו וכמו ששנינו המפקר את כרמו והשכים בבקר ובצרו פטור מן המעשר וכו'? פירשו גדולי הדורות שלפנינו שאין הפקר פטור ממעשר אלא שהפקירו קודם שיוגיע לחיוב מעשר, ר"ל שהפקירו בשבולים, אבל משנתחייב במעשר ר"ל שנעשה דגן אין הפקר מפקיעו. מאירי], [הפקר פטור מן המעשר איתא בירושלמי מעשרות פ"א מדרכות ובא חלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך, יצא זה שיש לו חלק ונחלה עמך, או מדרכות ראשית דגן ולא של הפקר, וכן כתב רש"י בסוכה לטו. ובפסחים נו. מספר סימנא מלחא],

דתנן, מאכילין את העניים דמאי לא אסרוהו עליהם, מפני שזריכים לחור על פתחן. דס"ה] עם הארץ, וסמכו על שרוב עמי הארץ מעשרין, ואת האכסניא חיל של מלך ישראל, ומטילו על בני העיר לפרנסן דמאי,

ואמר רב הונא, תנא, ב"ש אומרים אין מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי, וב"ה אומרים מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי:

[שנינו במשנתנו] ומעשר ראשון שניטלה תרומתו [מפנין אותה] קא סלקא דעתך תרומת מעשר שהלוי נותן לכהן, וכל שכן תרומה גדולה שיש על ישראל להפריש, והפרישו קודם שנתן המעשר ללוי וכו': פשיטא? לא צריכא שהקדימו בשבולים [שהקדימו למעשר ראשון] לתרומה, [ומפרש] ישראל היה לו להפריש תרומה גדולה מחילה, דכתיב (שמות כב) מלאתך ודמעתך לא תאחר, מלאתך ללוי בזכרים, מכאן שהמקדים תרומה לזכרים לוקה, ודמעתך זו תרומה, שאם הקדים מעשר לתרומה לוקה, והני מילי, משנתמנה זכרי, לוקה אם הקדים מעשר לתרומה, אבל הקדים למעשר קודם לתרומה בשבולים אינו לוקה,

ונטלה הימנו תרומת מעשר, ולא נטלה הימנו תרומה גדולה,

וכי הא דא"ר אבהו אר"ל, מעשר ראשון שהקדימו בשבולים, פטור מתרומה גדולה, שנא' במדבר יח והרמותם

ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר כלום כתיב, גבי תרומת מעשר, מעשר מן המעשר אמרתי לך, ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר [הדרש הוא מהא דכתיב] [במדבר יח כו] והרמותם ממנו "תרומת ה' " דקאי על "תרומת מעשר" שרק את התרומת מעשר מפרש, ולא תרומה גדולה, וזה לשון רש"י בביצה יג: וסרממס ממנו תרומת ה' ופירש מהו התרומה מעשר מן המעשר],

א"ל רב פפא לאביי, א"ה אפי' הקדימו בכרי נמי ליפטור? א"ל עליך אמר קרא, במדבר יח מכל מתנותיכם תרימו נמי כלום כתיב, גבי תרומת מעשר, וקאמר את כל תרומת ה', כל משמע כל דא תרומה שבו וגו',

ומה ראתי?

האי דנתמנה אידגן, והאי לא אידגן וטלה עליו חוצת תרומה, כדכתיב (דברים יח) ראשית דגן, הלכך, כי שקלה לוי צעי אהדורי לכהן מרי ממאה שבו צרישא [דהיינו תרומה גדולה אחר מחמישים בבינוני], וסדר אחד מעשרה, [הלשון האי אידגן יש גם בברכות מזו, עירובין לא, פסחים לה: [הא אידגן יש בביצה יג:] ונמצא ענין זה יש בד' מסכתות הראשונות בש"ס]:

[שנינו במשנתנו] ומעשר שני וכו': פשיטא? לא צריכא שנתן את הקרן ולא נתן את החומש, הא קמ"ל, דאין חומש מעכב:

[שנינו במשנתנו] והתרומם היבש כו': דווקא יבש, אבל לח לא, מ"ט כיון דמריר שהוא מר לא אכלה:

דף קכ"ח ע"א

[שנינו במשנתנו] אבל [אין מפנין] לא את הטבל וכו': פשיטא? לא צריכא בטבל מכול מדרבנן, שזרעו בעצין שאינו נקוב:

[שנינו במשנתנו] ולא מעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו, קא סלקא דעתך שלא ניטלה תרומת מעשר שלו וכו': פשיטא? לא צריכא שהקדימו בכרי, שנמל ממנו מעשר, ולא נמלה ממנו תרומה גדולה, מהו דתימא כדאמר ליה רב פפא לאביי [לעיל קכו:], קמ"ל כדשני ליה אביי [שם]:

[שנינו במשנתנו] ולא את מעשר שני וכו': פשיטא? לא צריכא דנפרד, ולא נפרדו כהלכתן, מעשר שפדאו על גבי אסימון

אבני חן למסכת שבת

הלכה, ואין הלכה כשיטה, והטעם יש מי שאומר מפני שדרך חכמים לאחוז בדרך קצרה [פ'] ובמקום לומר על כל תנא שאין הלכה כמותו, אומר כן ברמז, ולפום דקא חזינא דקא מפרשי מאן דס"ל האי סברא, ואמרי פלוני ופלוני אמרי כך, ידעינן דמיענוש הם האומרים כך, ורובא איפכא סבירא להו. הליכות עולם שער חמישי כלל ז], כל ישראל בני מלכים הם,

רשב"ג, הא דאמרן [שמותר לטלטל שבדי זכוכית מפני שראוי לנעמיות, ואף שאין לו נעמיות ראוי להיות לו],

ר' שמעון, דתנן, בני מלכים סכין על גבי מכותיהן שמן וורד נשנת, ולא גזר משום שמיקמ סממנין, שכן דרכן של בני מלכים לסוך בחול בלא מכה, הלכך לאו מוכחא מילתא דלרפואה,

ר"ש אומר, כל ישראל בני מלכים הם,

ר' ישמעאל ורבי עקיבא, דתניא הרי שהיו נושין בו אלף מנה, ולבוש איצטלא בת ק' מנה [ראה בשט' שמסביר שווי של מאה מנה, שסכום זה היה שכרו של פועל לשבע שנים בקרוב], מפשיטין אותו ומלבישין אותו איצטלא הראויה לו,

תנא משום רבי ישמעאל, ותנא משום רבי עקיבא, כל ישראל ראויין לאותה איצטלא:

[שנינו במשנתנו] חבילי קש וחבילי בו': תנו רבנן, חבילי קש, וחבילי עצים, וחבילי זרדים, אם התקינן הוסינן למאכל בהמה מטלטלין אותן, ואם לאו אין מטלטלין אותן,

רשב"ג אומר, חבילין הניטלין ביד אחד מותר לטלטלן, בשתי ידים אסור לטלטלן ואפילו הוסינן למאכל בהמה, דטירחא היא,

חבילי סיאה [savory] אוזב [hyssop] וקורנית [tyme] לקמיה מפרש לה, הכניסן לעצים ליישן אין מסתפק מהן בשבת, למאכל בהמה מסתפק מהן בשבת, וקוטם ביד ואוכל, ובלבד שלא יקטום בכלי כדך חול, כדאמרן (לעיל עד:): האי מאן דפריס סילקא ד. דס"ה] דמי לטוסן, ומולל [בין שתי ידין] ואוכל, ובלבד שלא ימלול בכלי הרבה, דברי רבי יהודה [ומשמע דס"ל דביד מותר אף הרבה],

וחכמים אומרים, מולל בראשי אצבעותיו, ואוכל, ובלבד שלא ימלול בידו הרבה, כדרך שהוא עושה בחול כך מנאמי בתוספתא דרבנן מחמרי, דכסוי דא אסור, אלא בראשי אצבעותיו, ומהו מולל, כגון אם צא לאכול חורע, מולל השרביטין שהורע צמוס,

וכן באמיתא מפרש מאי אמיתא, וכן בפיגם רוד"א (הפיגם הריחני) [rue], וכן בשאר מיני תבלין,

[מטעם. דס"ה] שאין עליו זורה, דרחמנא אמר דברים יד וצרת הכסף בידך, דבר שיש בו צורה,

הקדש שחיללו על גבי קרקע, דרחמנא אמר ונתן הכסף וקם לו [אין הפסוק כן אלא ויפך חמישית כסף ערכך עליו וקם לו, ודרך הש"ס לקצר ולומר בלשון אחר קצר וכו'. תוס']:

[שנינו במשנתנו] ולא את הלוף: ת"ר, מטלטלין את החצב עשנ משתמש צעומק כנגדו ואין שרשיו מתפשטין, וכו' מיסס יהושע את הארץ לישראל מפני שהוא מאכל לצביים [לשון רבים של צבי, deer], ואת החרדל מפני שהוא מאכל ליונים,

רשב"ג אומר, אף מטלטלין שבדי זכוכית, מפני שהוא מאכל לנעמיות נזות היענה [ostriches],

They lack teeth so they swallow pebbles that act as gastroliths for grinding food. It is reported that an adult ostrich carries about 1 kilogram of stones and pebbles in its stomach. They fill their gullet with stones while eating that in turn passes through their esophagus in form of balls that are known as bolus.

אמר ליה רבי נתן [לרשב"ג], אלא מעתה חבילי זמורות יטלטלן, מפני שהוא מאכל לפילין ראוי הוא להיות לו פילין ולהאכילן [דראין הס לפילין להאכילן. דס"ה]?

ורשב"ג [השיב לר' נתן] נעמיות שכיחי, פילין לא שכיחי,

אמר אמימר, והוא דאית ליה נעמיות,

אמר רב אשי לאמימר [אין צריך שיהיו לו נעמיות, דאם כדברך], אלא דקאמר ליה ר' נתן לרשב"ג, חבילי זמורות יטלטל מפני שהוא מאכל לפילין, אי אית ליה פילין אמאי לא?

אלא ראוי [ר' נתן] מקשה רק שראוי להיות לו פילין [ה"ג ראוי] לרשב"ג שאומר מפני שהוא מאכל לנעמיות אין הכוונה שיש לו נעמיות אלא ראוי הוא שיהיו לו נעמיות,

וה"ל החידושי הר"ן לרשב"ג אף על גב דלית ליה נעמיות בביתו קאמר, ומשום דראוי הוא להיות לו נעמיות להאכילן קאמר, ואע"ג דאין דרכן של בני אדם להיות להם נעמיות אלא בני מלכים, ס"ל לרשב"ג דכל ישראל בני מלכים הם וראויין הם לכך, ומיהו פילין אפי' לבני מלכים לא שכיחי להיות להם, והילכך לא מטלטלין חבילי זמורות],

אמר אביי, רשב"ג ורבי שמעון, ורבי ישמעאל, ורבי עקיבא, כוליהו סבירא להו [בכל מקום שאומר הגמ' זה הלשון הוא שיטה ולא

אבני חן למסכת שבת

איתמר, בשר מליח, מותר לטלטלו בשבת, בשר תפל שאינו מלוח, ומאן דגריס תפוח היא היא, רב הונא אמר, מותר לטלטלו דליה ליה מוקצה בטלטול, רב חסדא אמר, אסור לטלטלו,

[ומפרש] רב הונא אמר, מותר לטלטלו, והא רב הונא תלמיד דרב הוה, ורב כר' יהודה סבירא ליה, דאית ליה מוקצה?

במוקצה לאכילה סבר לה כרבי יהודה כלומר צאיסור מוקצה לענין אכילה סבר לה כר' יהודה דאסר לאוכלו,

[פ'] שהגם שמוותר בטלטול, אסור באכילה, וזה לשון המהרש"א בביצה לג. "למאי שכתבו התוס' דלכ"ע שרינן טלטול מוקצה משום אוכל נפש, היינו לסלק המוקצה, אבל להשתמש בדבר מוקצה כסמיכת קדרה בבקעת, ודאי אסור לטלטל, דתשמישו וטלטולו זהו כעין אכילתו ואסור". עיי"ש,

במוקצה לטלטל סבר לה כרבי שמעון וצאיסור מוקצה לטלטול סבר לה כר' שמעון,

רב חסדא אמר, אסור לטלטלו, והא רב יצחק בר אמי איקלע לבי רב חסדא, וחזא תהוא בר אווזא שמוט דהוה קא מטלטלו ליה משמשא לטולא שלא יסריח, ואמר רב חסדא חסרון כים קא חזינן הכא שאמס מניחיס אותה בשמש ומתחמם, וסלקיהו על פיו מחמה ללל?

שאני בר אווזא, דחזי לאומצא כשהוא חי [פ'] בלא בישול, אוכלין אותו בלא מלח,

ת"ר, דג מליח מותר לטלטלו, דג תפל אסור לטלטלו דאמי ראוי לבלוס [לכוס. דס"ה] ולכלזים לאו דעמיה למישידיה, אכל מליח נאכל חי על ידי מלחו, בשר בין תפל ובין מליח מותר לטלטלו, (וסתמא כרבי שמעון),

[תימה מדרש בשר תפל אלמא כר"ש אתיא אם בן דג תפל נמי לישרי כמו בשר תפל? ו"ל דדג תפל אינו ראוי לכלבים, אי נמי כר' יהודה אתיא, ודג תפל אע"פ שראוי לכלבים אסור לטלטלו דכל מירי דחזי לאינש לא מוקצה לכלבים, ובשר תפל מותר לטלטלו לר' יהודה מפני שהוא מאכל לחיה. תוס', ואולי לכן מחק הרש"ל המילים וסתמא כרבי שמעון],

תנו רבנן, מטלטלין את העצמות, מפני שהוא מאכל לכלבים,

דף קכ"ח ע"ב

בשר תפוח מסריח מפני שהוא מאכל לחיה, מים מגולין מפני

מאי אמיתא, ניניא מינטא"י (צמח הנענע) (מנחה) [mint],

savory

סיאה, אמר רב יהודה (סיאה) צתרי [savory] שדריא"ה (צמח התבלין צתרה), לוי"ה, לשון אחר פוליאול (הבבונג),

hyssop

אזוב, אברתא [hyssop] אישני"א (צריך להיות לשכ"א) (והוא הצמח היסופוס אופיסנילים),

tyme

קורנית קורניתא שמה, והא תהוא דאמר להו, מאן בעי קורנית(א. רש"ש), ואישתכח חשי שדריא"ה [tyme] [פ'] חרי שקורנית היא חשי, ולא קורניתא, וללשון הראשון (פירושה של קורניתא) לא פורש? אלא סיאה צתרי, אזוב אברתא, קורניתא חשי:

אבני חן למסכת שבת

שהן ראויין לחתול לא מוסיף ליה ארס דנחש, שאף הנחשים היא אובלת,

רשב"ג אומר, כל עצמן [ראה עירובין ל': "כל עצמן" של בית שמאי] של מים מוגלין] אסור לשהותן מפני הסכנה שמה ישמה אדם מהם:

מהני: כופין את הסל לפני האפרוחים אשמעין דכלי יטול לדבר שאינו יטול בשבת, ורבי יצחק משי לה צפרק שלישי צריך למקומו כדי שיעלו וירדו,

תרנגולת שברחה מן הצית דוחין כדים אותה עד שתכנס,

מדדין עגלין [calf] וסייחין [colt, a young male horse] אוחז צלאלו וצנדין וגוררו, ומסייעו, ומנענע לו צרגליו,

אשה מדדה את בנה אוחזתו צורעותיו מאחוריו ומסייעתו, והוא מניע רגליו והולך,

אמר רבי יהודה, אימתי, בזמן שהוא נוטל אחת ומניח אחת [כ. דס"ה] שהסיעוק מניע את רגליו, כשמניח אחת מגביה אחת [מגביה אחת ומניח אחת. דס"ה], אבל אם היה גורר אסור מפני שנוטלם:

נב: אמר רב יהודה אמר רב, בהמה שנפלה לאמת המים, מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה, ואם עלתה עלתה,

מיתבי, בהמה שנפלה לאמת המים, עושה לה פרנסה במקומה בשביל שלא תמות, פרנסה אין, כרים וכסתות לא?

לא קשיא, הא דאפשר בפרנסה, הא דאי אפשר בפרנסה,

אפשר בפרנסה אין, ואי לא כגון שהמים עמוקין, מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה,

והא קא מבטל כלי מוהיכנו דמשהינחם תחתיה אין יכול לטלטלן, דדומה [ודומה. דס"ה, נמ"י] לסותר בנין מדרבנן?

סבר מבטל כלי מוהיכנו דרבנן, צער בעלי חיים דאורייתא שנאמר עוזב עוזב מעוז עמו ואיכא מאן דדריש [למידרש. דס"ה] טעמא דקרא משום צער בעלי חיים צאלו מציאות (צבא מציעא לב:), ואתי דאורייתא ודחי דרבנן:

[שנינו במשנתנו] תרנגולת שברחה [דוחין אותה עד שתכנס] וכו': דוחין אין, מדדין לא שלא יהא אוחזה בגפיה ורגליה נוגעין לארץ ומוליכה,

תנינא להא דת"ר, מדדין בהמה חיה ועוף [עוף כגון אווז. רימב"א] בחצר, אבל לא את התרנגולת, תרנגולת מאי טעמא לא, אומר אביי, משום דמקפאי נפשה כגון [כמו. נמ"י] אקפו ידיהו [הקילו ידיהם. רש"י שם] דמגיגה (טז:).

דמקפאי נפשה, מגבהת ענמה מן הארץ, ונמצא זה מטלטל[ה]. דס"ה, נמ"י, אכל אוחזים כשאווחזים בגפיהן, הן מהלכין צרגליהן,

ומיהו, צרשות הרבים לא, משום שמה יגביה[ם]. ו' מן הארץ ונמצא נושאן, דסתמא כרבנן דפליגי עליה דר' נתן דהמנעי (לעיל ד: ג:) גבי המוציא חיה ועוף צין חיון צין שחוטין חייב, והאשה מדדה את בנה אפילו צרשות הרבים, דאי נמי מגביה ליה חי נושא את עצמו, דהכי מוקמינן הסם דצאלס מווד רבנן לר' נתן,

תני חרא מדדין בהמה וחיה ועוף בחצר, אבל לא ברה"ר, והאשה מדדה את בנה ברה"ר ואצ"ל בחצר, ותניא אידך אין עוקרין רגליה לגמרי מן הארץ, דמוקפה היא לטלטלה בהמה וחיה ועוף בחצר, אבל דוחין בהן שיכנסו,

הא גופא קשיא, אמרת אין עוקרין, [ומדיק] אבל דדויי מדדין אוחזה בשני כדדיה בידו ומדדה, והוא טלטול טפי מדחיה שדחפה מאחריה, הדר אמרת דוחין אין מדדין לא?

אמר אביי, סיפא דקמיני דוחין אכל לא מדדין אתאן לתרנגולת ורישא צשאר עופות,

אין עוקרין בהמה וחיה ועוף בחצר	שאר עופות
אבל דוחין בהן שיכנסו	תרנגולת

אמר אביי, האי מאן דשחיט תרנגולת, לכבשינהו לכרעיה בארעא כדי שיתכפלו, ולא יוכל להתחמק עליהן, אי נמי נידל לחו מידל לידלניהו יגביהו, שלא יהו רגליו נוגעות לארץ, דדילמא מנח לחו לטופריה בארעא [שהתרנגול יניח את צפרניו בקרקע] ועקר לחו לסימנים [המפרשים לא פירשו אך יעשה פעולה זו]:

מהני: אין מילדין את הבחמה ביום טוב דאיכא טרמא יתירה, אבל מסעדין אותה ביום טוב, מפרש בגמרא,

ומילדין את האשה בשבת ואין צריך לומר שמסעדין, וכל שכן ביום טוב, וקורין לה חכמה מילת ממקום למקום, ומחללין עליה את השבת, וקושרין את הטיבור של ודל שהוא ארוך, שאם לא יתקשר ויכרך צשום דכר יאלו מעיו אם יגביהו הסיטוק,

רבי יוסי אומר, אף חותכין,

אבני חן למסכת שבת

סומא], מהו דתימא כיון דלא חזיא [כיון שהגר אינו מועיל להיוולדת], אסור, קא משמע לן איתובי מיתבא דעתה [הדלקת הנר מישבת את דעתה], סברא, אי איכא מיד' [אם יהיה דבר שהיא צריכה לה, כיון שיש גר דולק], חזיא חבירתא ועבדה ל':

[שנינו במשנתנו] אם היתה צריכה לשמן וכו': תיפוק ליה משום סחיטה למה לא הציאה לה בכלי, שלא תחלל שבת בהוצאה, הכא נמי הא קמחללה בסחיטה,

רבה ורב יוסף דאמרי תרומיהו, אין סחיטה בשיער שהיא קשה, ואין בולע,

רב אשי אמר, אפי' תימא יש סחיטה בשיער, מביאה לה בכלי דרך שיערה כורכת הכלי בראשה, שיערה דכמה דאפשר לשנויי משנינו,

אמר רב יהודה אמר שמואל, חיה יולדת כל זמן שהקבר ציט הרחם פתוח, בין אמרה צריכה אני לחלול, בין לא אמרה צריכה אני @ וחבריה אומרות שהיא צריכה, מחללין עליה את השבת,

נסתם הקבר, בין אמרה

דף קכ"ט ע"א

צריכה אני, בין לא אמרה צריכה אני, אין מחללין עליה את השבת, רב אשי מתני הכי,

מר זוטרא מתני הכי, אמר רב יהודה אמר שמואל, חיה כל זמן שהקבר פתוח, בין אמרה צריכה אני, ובין אמרה אין צריכה אני, מחללין עליה את השבת,

נסתם הקבר, אמרה צריכה אני מחללין עליה את השבת, לא אמרה צריכה אני, אין מחללין עליה את השבת,

א"ל רבינא למרימר, מר זוטרא מתני לקולא, ורב אשי מתני לחומרא, הלכתא כמאן? א"ל הלכה כמר זוטרא, ספק נפשות להקל,

מאימתי פתיחת הקבר? אמר אביי, משעה שתשב על המשבר, רב הונא בריה דרב יהושע אמר, משעה שהרם שותת ויורד, ואמרי לה, משעה שחברותיה נושאות אותה באגפיה בזרועותיה, שאינה יכולה להלך,

וכל צרכי מילה, עושין בשבת:

נב: כיצד מסעדין? רב יהודה אמר, אוחו את הולד שלא יפול לארץ,

רב נחמן אמר, דוחק בבשר של צהמה לפניו כדי שיצא הולד שיהא הולד בולט לחוץ,

תניא כוותיה דרב יהודה, כיצד מסעדין [את לידת הבחמה], אוחוין את הולד שלא יפול לארץ, ונופח לו בחוטמו שמימי סמומין לו צריין, ונותן לו דד לתוך פיו של אמו צמוך פיו, כדי שינק,

אמר רשב"ג מרחמין מאהצין את ולדה עליה היינו על בהמה טהורה ביו"ט,

היכי עביד? אמר אביי, מביא בול של מלח מלג אגרוף, דכיי ליה חוכרת צער לידה, ומרחמה את הולד אס רחמין ומניח לה בתוך הרחם, כדי שתזכור צערה ותרחה עליו,

ומזלפין מי שליא שורין את השליא צמים על גבי ולד כדי שתריח ריחו ותרחה עליו,

ודוקא טהורה, אבל טמאה לא, מ"ט? טמאה לא מרחקא אין דרכה לרחק ולדא, ואי מרחקא ולדא לא מקרבא:

[שנינו במשנתנו] מילדין את האשה וכו': מכדי תנא ליה מילדין את האשה, וקורין לה חכמה ממקום למקום, [זה שממשיך לו] ומחללין עליה את השבת, לאתויי מאי?

לאתויי הא דתנו רבנן, אם היתה צריכה לגר חבירתה מדלקת לה את הנר, ואם היתה צריכה לשמן חבירתה מביאה לה שמן דרך רשות הרבים, ביד צנפה ולא בכלי, דכמה דאפשר משנינו,

ואם אינו ספק ביד, מביאה בשערה סכה שערה שמן, וכשצאה אצלה מקנחתו, ואין כאן חילול שבת, כיון שאין דרך הוצאה צד,

[לפי הפירוש שסבה שערה שמן צריך עיון שזה פחות חילול שבת מלהביא שמן ביד, והיה צריך למנות עצמה זו ראשון? ואולי י"ל שלכן לא מנה עצמה זו מיד מפני שהוא מירחא יתירה],

ואם אינו ספק בשערה מביאה לה בכלי,

אמר מר, אם היתה צריכה לגר חבירתה מדלקת לה את הנר, פשיטא דהא פקום נפש דומה שבת? לא צריכא בסומא [ביוולדת]

אבני חן למסכת שבת

וכל שכן מולה ונצטנן, עושין לו מדורה, אפי' בתקופת תמוז,

שמואל צלחו ליה [בקעו, שברו בשבילו] תכתקא דשאנא [ראה לעיל דף קטו. רש"י ד"ה ומושיף גורא] לא מאלו עלים מוכנים להסקן ציום הקזה, ולא וצקעו כסא של מדהר, שהוא מעולה צדמים,

רב יהודה, צלחו ליה, פתורא [שלחן], ד'ינה מין אלו הוא, ורצינו הלוי אמר צו"ש [עין הבוק],

[מין אלו הוא ראה מסכת ר"ה כג. שחושב שם כל מיני ארו ולא חשיב ארו זה ? ורצינו הלוי אמר צו"ש ראה הגהות הב"ח שמפרש שהוא עצי ברותים, וראה שם בר"ה שאחר ממני ארו הם ברוש והגמרא מפרש שם שהוא ברתא, ולפ"ו אולי היה נכון לגרוס ברש"י כאן "ברוש" במקום "צו"ש"]

לרבה, צלחו ליה שרשיפא ספסל,

[רב יהודה צלחו ליה פתורא דיונה, לרבה צלחו ליה שרשיפא כו', שמואל עשיר היה, רב יהודה ג"כ עשיר היה וחגוני היה עיין ב"מ [מ.] פרים רב יהודה ופירש"י נעשה חגוני, ולכך צלחו להם דברים יקרים, ורבה עני היה כדאיא במועד קמן כ"ח ע"א כי רבה נהמא דשערי לאינשי ולא משתבח, והיה לו ספסל וגם זה בקעו. מנחת יהודה],

וא"ל אביי לרבה, והא קעבר מר משום דברים כ בל תשחית? א"ל, בל תשחית דגופאי עדיף לי,

אמר רב יהודה אמר רב, לעולם ימכור אדם קורות ביתו, ויקח מנעלים לרגליו שאין לך ציווי מן המהלך יסוף בשוק,

[רמז בזה על האדם אשר הורגל חלילה בדברי שפלות או צריך לעשות לעצמו גדרים וסייגים למען יתגבר ויפרש ממעשיו השפלים, וזהו לעולם ימכור לשון יתגבר ר"ל שכל ההרגל השפל אשר לו יתגבר ממנו ויחיה זר בעיניו ויקח מנעלים לשון הסגר ומנעול דהיינו גדרים וסייגים לרגליו פ"י להרגל שלו. נועם אלימלך נשא],

הקיו דם ואין לו מה יאכל, ימכור מנעלים שברגליו, ויספיק מהן צרכי סעודה [צרכי] סעודת הקזה,

מאי צרכי סעודה? רב אמר בשר, ושמואל אמר יין,

רב אמר בשר נפשא חלף נפשא [נפש תחת נפש שהקיו], ושמואל אמר יין סומקא חלף סומקא [יין ארום תחת דם הארום שהקיו]:

(סימן שנמסר)

שמואל, ביומא דעבד מילתא דהקזה, עבדי ליה תבשילא דמחלי טחול [מילץ] [spleen], סומקא חלף סומקא,

עד מתי פתיחת הקבר, אמר אביי, שלשה ימים, רבא אמר משמיה דרב יהודה, שבעה, ואמרי לה שלשים,

אמרי נהרדעי, חיה ג' ז' ול' חיה, שלשה ימים, ושבעה ימים, ושלשים יום, הוכחו זה לחילוק הלכות חילול שבת, שלשים משבע עד השלמת שלשים, וכן שבע משלש עד השלמת שבע, ג' בין אמרה צריכה אני, ובין אמרה לא צריכה אני, מחללין עליה את השבת,

ז', אמרה צריכה אני מחללין עליה את השבת, אמרה לא צריכה אני, אין מחללין עליה את השבת,

ל' אפי' אמרה צריכה אני, אין מחללין עליה את השבת, אבל עושין ע"י ארמאי,

כדרב עולא בריה דרב עילאי, דאמר, כל צרכי חולא והא חיה עד שלשים יום סתמא מולה היא, נעשין על ידי ארמאי בשבת,

וכדרב המנונא, דאמר רב המנונא, דבר שאין בו סכנה מולה שאם לא יעשו לו רפואה זו אין [אינו. דס"ה] מסוכן למות, ומכל מקום נריך הוא לה, אומר לנכרי לארמאי ועושה אצל דבר שיש בו סכנה, ישראל עזמו עושה לו,

אמר רב יהודה אמר שמואל, לחיה ל' יום, למאי הלכתא? אמרי נהרדעי למבילה עד שלשים יום לא תטבול מפני הצניעה,

אמר רבא, לא אמרן אלא שאין בעלה עמה והיא טובלת לטהרות, אבל בעלה עמה, בעלה מחממה לאחר טבילה בתשמיש, והגוף מתחמם מן הגוף,

כי הא דברתיה דרב חסדא, טבלה בגו תלתין יומין [תוך שלשים יום ללדתה], שלא בפני בעלה, ואצטניא [ונצטננה], ואמטוי לערסה בתריה [והביאו מוטתה אחריו] דרבא [בעלה] לפומבדיתא [לחממה בתשמיש. חידושי הר"ן],

[דרך אגב רבא היה ראש ישיבה במחוזא שהיה על החרקל ראה ב"ק דף ל' ע"א, ופומבדיתא היה מקומו של אביי]

אמר רב יהודה אמר שמואל, עושין מדורה היסק גדול לחיה בשבת (בימות הגשמים), סבור מינה לחיה אין לחולה לא, בימות הגשמים אין בימות החמה לא, (ולא היא ל"ש חיה ול"ש חולה, ל"ש בימות הגשמים ול"ש בימות החמה מודאתמר),

[לא איתמר], אמר רב חייא בר אבין אמר שמואל, הקיו דם

אבני חן למסכת שבת

ד, מקילין לו מזונותיו מן השמים, ואומרים, הוא על חייו לא חס, אני אחוס עליו,

2. רב ושמואל דאמרי תרויהו, האי מאן דעביד מילתא [אדם שהקז דם], לא ליתב היכא דכריך זיקא אינדרין [room, chamber] שיש בו חלונות, והרוח ננסת בהם, [1. דס"ה] נכרכת ומתגלגלת באינדרין, דילמא שפי ליה אומנא מריקו מדמו, כמו השופה יין לחצירו (בבא מציעא ט.), ומוקים ליה ארביעתא לא הניח [יית ?] בו דס אלף כדי חייו, דהיינו רביעית ואתי זיקא והדר אתי ליה זיקא ושאיף מיניה ושייף ליה מדס הנותר בגופו, ומסכרו משיעורו, ואתי לידי סכנה ומסמכן,

שמואל הוה רגיל, ועבד מילתא בביתא דשב לבינא ואריחא עובי החומה שצעה לצינים מוטלין לרחקן זה אלל זה, דכל לבינה שלשה טפחים, ואריחא אריח, חצי לבינה טפח ומחצה, יומא חדא עבד, וארגיש בנפשיה הרגיש צעמו שהוא נחלש בדרך וחסר חד אריחא החומה היטה חסירה מעובייה אריח,

3. רב ושמואל דאמרי תרויהו, האי מאן דעביד מילתא, ליטעום מידי, והדר ליפוק, דאי לא טעים מידי, אי פגע בשכבא [אם פוגע בדרך, במת], ירקא אפיה [פניו נעשים ירוקים],

אי פגע במאן דקטל נפשא, מית, אי פגע

דף קכ"ט ע"ב

בדבר אחר חזיר קשה לדבר אחר זרעת, שהחזירים מנוגעים הם כדאמרינן בקידושין (מט:): עשרה קצים נגעים ירדו לעולם תשעה נטלו חזירים,

4. רב ושמואל דאמרי תרויהו, האי מאן דעביד מילתא, לישיה פורתא, והדר ליקום, דאמר מר, ה' דברים קרובין למיתה יותר מן החיים, ואלו הן אכל ועמד מהר [מיהר. דס"ה] לעמוד פתאום אחר שאלל [3. דס"ה] שזנעו, שתה ועמד, ישן ועמד, הקיז דם ועמד, שימש מטתו ועמד,

אמר שמואל, פורסא דדמא זמן הקזה, כמו צפרוס הפסח (שקלים פרק שלישי משנה א') כל תלתין יומין, ובין הפרקים פירקי שטמין, כגון לאחר ארבעים שנה ימעט בהקזה, שלא יקח בכל חדש, אלף [מז' חדשים. דס"ה, ד"ס] לשני חדשים, ובין הפרקים יחזור וימעט לאחר ששים יקח לשלשה חדשים, לפי שאין כמו עליו, ואין דמו חס, וגופו מנטון כשמתסר דמו,

ואמר שמואל, פורסא דדמא [זמן הקזה], חד בשבתא, ארבעה, ומעלי שבתא, אבל שני וחמישי לא, דאמר מר מי שיש לו זכות אבות יקז דם בשני ובחמישי, שב"ד של מועלה ושל מטה שוין כאחד אדם מדון בכל יום, וזית דין יושבין בעיירות שני וחמישי מתקנת עזרא ואילן, (בבא קמא פג.) וכיון דיוס הדין ופקידה היא,

ר' יוחנן שתי עד דנפיק תיהיא הריס מאוניה מאוזני מרימין היין,

ורב נחמן שתי [יין], עד דקפי טחליה טחול שלו קף ציין, [שנשרף טחול שלו, # והוא בודאי בדרך גזמא ומליצה],

רב יוסף שתי, עד דנפיק מריבדא דכוסילתא נקצי כלי האומן שצנשרו, פלימ"א (סבין ניתוח, אומל להקזה), [פ' הנקבים שנעשו בבשרו במקום שהקז דם, וראה לעיל קח: ברש"י בסוף הדף],

רבא, מהדר אחמרא, בר תלתא טרפי בן שלש שנים, שטענה אמו, משנקלט, שלשה עלין חדשין,

אמר להו רב נחמן בר יצחק לרבנן לתלמידיו, במטותא מייניכו [אני מבקש מכם], ביומא דהקזה, אמרו לביתיכו [לנשיכם] נחמן אקלע לגבן הרצו צסעודה כאילו אני סועד אללכם,

[ועוד אמר להו ר' נחמן בר יצחק לתלמידיו] וכולהו אערומי אסירי, בר מהאי ערמה דמפרש ואזיל דשרי,

[ומפרש מה הערמה] מאן דעביד מילתא, ולא אפשר ליה לקנות יין, לישקול זוזא מכא זוז רע ופחית, שאינו יוצא צהצאה, וליזיל לשב חגותא ודרך הלוקחים לטועמו תמלה שיהא טוב, ויטעום, וכשימן לו הזוז (ו?) הסמוני ימלאנו רע, ולא יקבלנו, והוא ילך לחנות אחרת ויעשה כן, עד דטעים שיעור רביעתא,

ואי לא דאין לו זוז רע, ליכול שב תמרי אוכמתא, ולישוף מישהא בצידעיה צרקתו, והתמרים והשומן מתממין אותו, וניגני בשמשא,

אבלט [שם אדם מוכחי הגויים, וראה ע"ז ל. שמואל ואבלט הוו יתבי ופרש"י שם אבלט ענד סוכנים היה] אישכחיה לשמואל דגני [שישן ששכב] בשמשא, א"ל חכימא דיהודאי [שמואל שהיה רופא] ! בישא מי הוי טבא חוס השמש שהוא קשה לאדם, כלום מטיב לו,

א"ל יומא דהקזה הוא,

ולא היא [לא יומא דהקזה הוה], אלא איכא יומא דמעלי בה שמשא בכוליה שתא [פ' שיש יום אחד בשנה שהשמש מועיל בה יותר מכל ימי השנה, והוא], יומא דנפלה ביה תקופת תמוז, וסבר לא איגלי ליה [ולא רצה שיודע מזה הגוי]:

(חיקיל ברוח טעמא שהה סימן),

1. רב ושמואל דאמרי תרויהו, כל המקיל בסעודת הקזת

אבני חן למסכת שבת

עונותיו נזכרים,

[ומקשה תינה שני וחמישי, אלא שלשה למה לא] בתלתא בשבתא מאי טעמא לא?

משום דקיימא ליה מאדים בזווי [בשעות הגזרות, ראה רש"י לעיל יט: ד"ה כרכי דזווי זוג של מחללות] שמואל מאדים משמש צו בשעות זוגות, ומזל מאדים ממונה על המרצ ועל הדבר ועל הפורעניות, והזוגות קשין שהן רשות לשדים, כדאמר בפסחים, (ק'): והפורעניות מוכנין [המילים] והפורעניות מוכנין אינם שם בגמ' והם מדבריו רש"י.

[לביל רביעי משמש] ש"מ חנכ"ל סדר השעות, כשנחלו המאורות והמזלות, שעה ראשונה של רביעי בשבת שמש שבתאי, ובשניה נדק, ואחריו מאדים, ואחריו חמה, ואחריו נוגה, ואחריו כוכב, ואחריו לבנה, נמצאו שבע המזלות לשבע השעות, וחזרים חלילה לעולם,

נמצא בסדר זה לעולם סימני מזלות המשמשין בתחלת לילי השבוע, כנ"ש חל"ם, מוצאי שבת שעה ראשונה שלו כוכב, תחלת ליל שני נדק, וכן בסדר הזה, וסדר תחלת סימני הימים חל"ם כנ"ש שעה ראשונה של אחד בשבת חמה, ושל שני בשבת לבנה, ושל שלישי בשבת מאדים, נמצא מאדים חזר צו חלילה בשעה שמינית ציוס, והיא זוגות [דמספר שמונה הוא זוגות],

אצל שאר ימים אין מאדים צווגות שלהם אם לא חלילה, וכלילה אין דרך להקין,

[אין מאדים צווגות שלהם לכאורה מלים אלו אין להם שחר שהרי גם ביום ב' בשעה 16, וביום ד' בשעה 24, וביום ה' בשעה 14, וביום ו' בשעה 18, וביום שבת בשעה 22 נמצא מאדים בשעות זוגות? רק בב' ובה' בלאו הכי אין מקוין כדאמרינן לעיל, ובד' שהוא בשעה 24 כבר כתבו החתום' שאין הדרך להקין כל כך סמוך לחלילה, וביום ו' תירץ בגמרא כבר דרשו בה רבים, וביום ש"ק ודאי אין מקוין, ונשאר רק יום ג' שאין מקוין משום מול מאדים, וראה בר"ח ובמהרש"א]

Saturn **שבתאי**

Jupiter **צדק**

Mars **מאדים**

Sun **חמה**

Venus **נוגה**

Mercury **כוכב**

Moon **לבנה**

	א	ב	ג	ד	ה	ו	ש"ק
1	ב	צ	נ	*ש*	ח	ל	מ 1
2	ל	מ	ב	צ	נ	ש	ח
3	ש	ח	ל	מ	ב	צ	נ
4	צ	נ	ש	ח	ל	מ	ב
5	מ	ב	צ	נ	ש	ח	ל
6	ח	ל	מ	ב	צ	נ	ש

7	ג	ש	ח	ל	מ	ב	צ
8	ב	צ	נ	ש	ח	ל	מ
9	ל	מ	ב	צ	נ	ש	ח
10	ש	ח	ל	מ	ב	צ	נ
11	צ	נ	ש	ח	ל	מ	ב
12	מ	ב	צ	נ	ש	ח	ל
13	ח	ל	מ	ב	צ	נ	ש
14	ג	ש	ח	ל	מ	ב	צ
15	ב	צ	נ	ש	ח	ל	מ
16	ל	מ	ב	צ	נ	ש	ח
17	ש	ח	ל	מ	ב	צ	נ
18	צ	נ	ש	ח	ל	מ	ב
19	מ	ב	צ	נ	ש	ח	ל
20	ח	ל	*מ*	ב	צ	נ	ש
21	ג	ש	ח	ל	מ	ב	צ
22	ב	צ	נ	ש	ח	ל	מ
23	ל	מ	ב	צ	נ	ש	ח
24	ש	ח	ל	מ	ב	צ	נ

1. זה שעה ראשונה של ליל שבת, שנוהגין שלא לעשות קידוש בשעה זו.

מתי חל מאדים בכל ימי שבוע:

	א	ב	ג	ד	ה	ו	ש"ק
לילה	5	2	6	3	7	4	1
	12	9		10		11	8
יום	19	16	13	17	14	18	15
		23	20	24	21		22

[ומקשה] **מעלי שבתא נמי קיימא מאדים בזווי** שהרי שעה ראשונה של יום נוגה, לפי הסדר של חל"ם כנ"ש תחלת הימים, וכיון שתחלתו נוגה וסדר הליכתו ש"ס חנכ"ל, נמצאו מתחילין לחזור חלילה בשעה רביעית [שבתאי. דס"ה] [פ' בשעה 16 מתחיל סדר המזלות שצ"מ חנכ"ל נמצא מאדים בשעה ששית בשעה 18], נמצא מאדים בשעה ששית?

כיון דדרשו ביה רבים תהלים קמז **שומר פתאים ה'** הורגלו צו מפני דומקן, שיהיו קרובים לסעודת שבת, ואמרינן בפירקין דלעיל (קט'): כבוד שבת גדלים גדולים, ונמסכת עבודה זרה (כט). אמרינן שני לנס דג [אם הקיז דס היום אוכל דג למחר. רש"י שם] [פ' כיון שצריך לאכול אחרי הקוה ודאי להם פרנסה

אבני חן למסכת שבת

ברוך הקיזו מיד לפני שבת כדי ששעורת שבת יועיל להם גם להחזקה,

[גיז. ד"ס] שפמים של צהמה ולא כלום,

[ואית דאמרי מאה רישי ומאה שפמי לענין תגלחת, שצמאה רישי יקח זוזא לכל הפחות לשכירותו, לפי שטורת, אבל מאה שפמי לגלח השיער שעל השפה אינו לוקח שכן ולא כלום, לפי שאין טורח בתגלחתם, ומאכזה עושה זה לכל אדם הפוגעו ומפייסו. ד"ס], [וראה תוס']

אמר רב יוסף, כי הוינן בי רב הונא, יומא דמפגרי ביה רבנן שהיו התלמידים מתעללין מלצא צבית המדרש [תשש כחם והיו מתחלשין ולא יכלו למיגרם וכו'. תוס'], אמרי, האידנא יומא דשפמי הוא קרי ליה יומא דשפמי, כלומר היום הזה אצלנו, ואין צו מועלת, ולא ידענא מאי קאמרי:

[שנינו במשנתנו] וקושרין הטבור: ת"ר, קושרין הטבור, ר' יוסי אומר אף חותכין, וטומנין השליא [והיה זה מדרך סגולה אצלם. משנה ברורה סי' ש"ל ס"ק כ"ו] כדמפרש רבן שמעון בן גמליאל, שהיא רפואה [פי' בעין סגולה] כדי שיחם להחמם הולד,

אמר רשב"ג, בנות מלכים טומנות בספלים של שמן, בנות עשירים בספוגים של צמר זמר מנופך, בנות עניים במוכין [תני השליא הזאת בשבת עשירין טומנין אותה בשמן והעניים בחבן, ובחול אלו ואלו טומנין אותה בארץ, כדי ליתן ערבון בארץ [לארץ]. ר"ח],

אמר רב נחמן, אמר רבה בר אבוח, אמר רב, הלכה כר' יוסי [דאמר אף חותכין],

ואמר רב נחמן, אמר רבה בר אבוח, אמר רב, מודים חכמים לרבי יוסי, בטבור של שני תינוקות מאומים, וקשרין טבון זה צוה [בשליא. דס"ה] שחותכין, מ"ט דמנתחי אהרדי [מהרד"י. ד"ס] זה אילך זה אילך, ונמצאו מסוכנין,

ואמר רב נחמן, אמר רבה בר אבוח, אמר רב, כל האמור בפרשת תוכחה שהוכיח יחזקאל לישראל את חסדי הקדוש ברוך הוא שעמנו. מוכחה לשון לכו ונכחה (ישעיהו א) להחזיח ולהודיע מי הוא שסרת על שכנגדו עושין לחיה בשבת,

שנאמר יחזקאל מן ד' ומן' לדרו' תיך' פיו'ם הולדת אתך' ל' אֶכְרַת שְׂרָךְ. [הטבור], ובמים ל' אֶרְחֶצֶת לְמַשְׁעֵי לטוח [למשות. דס"ה] ולהחליק בשמן, וְהַמְלִיחַ ל' אֶרְחֶצֶת, וְהַחֲתִיל [ענין בריכה בבגדים] ל' אֶרְחֶצֶת,

ומן' לדרו' תיך' פיו'ם הולדת, מכאן שמיילדים את הולד בשבת,

ל' אֶכְרַת שְׂרָךְ, מכאן שחותכין הטבור בשבת,

ובמים ל' אֶרְחֶצֶת לְמַשְׁעֵי, מכאן שרוחצין הולד בשבת,

אמר שמואל, ד' דהוא ד' רביעי צצת שהוא רביעי למדש, ד' דהוא ארביסר או ארביסר למדש ד' דהוא עשרים וארבעה או עשרים וארבע למדש כולהון קשה להקזה, ד' [יום רביעי בשבת] דליכא ארבע בתריה שאין ארבעה ימים עד סוף המדש, ואיכא דאמרי דליכא רביעי צצת צמיה צאמו מדש, ואינו כן [תוס'] סכנתא,

ר"ח ושני לו [ויום שני לחודש, המקיז בה בא לידו] חולשא, שלישי לו [המקיז בנ' לחודש] סכנה,

מעלי יומא טבא, חולשא, מעלי יומא דעצרתא סכנתא, וגזרו רבנן אכולהו מעלי יומא טבא, משום יומא טבא דעצרת, דנפיק ביה זיקא [שיוצא בו רוח], ושמייה טבוח [ערב שבעות נקרא "טבוח"], דאי לא קבלו ישראל תורה, הוה טבח להו לבשריהו ולדמיהו # [אך טובחים בשר ודם? הול"ל שהיה טובח אותם?],

אמר שמואל, אבל חמה והקיז דם, לא הקיז אלא לאותה חמה שהאכל מכדי את האדם, והקזה שאחר אכילה אינו מועיל אלא לאותו כווד,

וה"מ צמקין לרפואה, אבל לאוקולי מיקיל מי שיש לו דם המכביד עליו, אפילו לאחר אכילה, מקיז ומיקל,

המקיז דם, שתייה לאלתר [לאחר הקזה, אבל] אכילה [ימתין לאכול] עד חצי מיל [ובשיגעון זמן חצי מיל יאכל מיד, וע"ז איבעיא ליה בתר הכי ומקיז הכי מאי],

איבעיא להו, שתייה לאלתר [לאחר הקזה] מעלי, אבל בתר הכי קשי, או דילמא לא קשי ולא מעלי, ²⁰ תיקו,

איבעיא להו, אכילה עד חצי מיל הוא דקמעלי, הא בתר הכי ומקיז הכי קשי, או דילמא לא קשי ולא מעלי? ²¹ תיקו,

מכריו רב, מאה קרי דלועין בוזא [פי' אם יהיו הדלועין כל כך בוזל שימכרו מאה בוז, או תקנה אותם, לפי שאינם בריאים לאכול],

מאה רישי בוזא כלומר אם יהיו בזול מאד קנה ראשי צהמה, ואם לאו אל תקח, שאין צריך לאכול,

מאה שפמי כמו על שפס [ויקרא יג] גרוינין [שפתים], [של בהמה] צלע"ז

אבני חן למסכת שבת

נב"א: איבעיא להו, טעמא דר"א [צ"ע למה שקיל וטרי אליבא דר"א, הא אין הלכה במותו ? אילת השחר] דלמר מגולה אין, מכוסה לא **משום חבובי מצוה** להודיע שחציצה מנזה עליו, שמחלל שבת עליה [שחציצה המנזה הזו שמחללין עליה שבת. ד"ס],

[צ"ע למה במצות מילה רצו להראות חבובי מצוה, מה שלא עשו כן בשאר מצות, וגם במילה עשו כן רק בשבת ולא בימות החול ? אילת השחר עיי"ש],

או דילמא **משום חשדא** שלא יחשדוהו שהוא נושא שאר חפציו [וממשיך לפרש למה לא איבעיא גם על הסיפא],

וקיפא דמתניתין דקמני ובסכנה מכסהו על פי עדים, ודאי משום חשדא הוא [ולכן לא איבעיא ליה בסיפא], אלא רישא מיבעיא לן, דוקא מגולה קאמר, אבל מכוסה על פי עדים שלא בשעת הסכנה לא, ומשום חיצוב מנזה, או לאו דוקא מגולה, דטעמיה משום חשדא [הוא. דס"ה], והוא הדין למכוסה על פי עדים,

למאי נפקא מינה, לאתויי מכוסה ע"פ עדים,

אי אמרת משום חבובי מצוה, מגולה אין מכוסה לא, אלא
אי אמרת משום חשדא, אפי' מכוסה שפיר דמי, מאי?

[ומתירן] איתמר, א"ר לוי, לא אמרה ר"א [שיביא הכסין מגולה]
אלא לחבובי מצוה,

תניא נמי הכי, מביאו מגולה, ואין מביאו מכוסה, דברי ר"א,

אמר רב אשי, מתני' נמי דיקא, דקתני ובשעת הסכנה
מכסהו ע"פ עדים, בסכנה אין שלא בסכנה לא, שמע מינה
משום חבובי מצוה, שמע מינה,

תניא אידך [וגם משם יש ראיה, שטעמיה דר"א משום חיוב מצוה],
מביאו מגולה ואין מביאו מכוסה, דברי ר"א, ר' יהודה
אומר משום ר"א, נוהגין היו בשעת הסכנה, שהיו מביאין
מכוסה ע"פ עדים,

איבעיא להו, עדים דקאמר איהו וחד, או דילמא הוא ותרי?

ת"ש, ובסכנה מכסהו ע"פ עדים [לשון רבים], אי אמרת
בשלמא הוא ותרי שפיר היינו דמיקרו עדים, אלא אי אמרת הוא
וחד, מאי עדים מי מיקרי [מיקרו. דס"ה] עדים, איהו לגביה. [דס"ה] נפשיה
מי מיקרי עד?

ומשני [לעולם הוא ועד] שראוים להעיד במקום אחר [לאפוקי פסול
וקרוב. יעב"ץ] לעולם הכא עדות לא שייכא, דלאפוקי ממחשד בעלמא הוא, ואין כאן
לא דיני ממונות ולא דיני נפשות שיהו [פ' שיהיה צריך] שנים,

ומאי [ואמאי] קרו להו עדים [שמשמע שיש כאן ענין של עדות] ? [שהיו שנים.
ד"ס, דס"ה] דלכא גילוי מילתא על ידי השני [וביון שצריך עוד אחד לגילויא

והמילה ל'א המילה, מכאן שמולחין הולד ובשרו מתקשה
בשבת,

והחיתול ל'א החיתול, מכאן שמלפפין הולד בשבת [מאזרו
ומחזרו שהיו אכזרי פשוטין וזקופין ולא כפופין ועקומין, ויחזר תרגומו ולפף.
דס"ה] אגמליו"ן [לעטוף, לחתול] בלע"ז,

ולאו היינו אכזרי יוקא דאמרן לעיל בפרק כל הכלים (קכג.), דהא שמעינן ליה לרב
נחמן דאמר, אלא לפופי בעלמא, כמו שטועין בחגורות ופסיקאות. הדרן עלך
מפנין:

פרק תשעה עשר ר' אליעזר דמילה

דף ק"ל ע"א

[לפי שלא מצא מלה המתאימה לשם הפרק, קורא אותה לפי המילים שמתחיל
בה הפרק, וכדי שתדע על מה המדובר הוסיף המילה "דמילה"],

מתני': רבי אליעזר אומר, אם לא הביא כלי אימל מע"ש
למול את המיטוק, וקאי אמתניתין דפרקין דלעיל דסליק מיניה [דקתני] וכל זכרי
מילה עושין בשבת, מביאו [ברה"ר] בשבת מגולה בפני הכל, ובגמרא
מפרש אמאי מנריך ליה לגלויה [פ' משום חיוב מצוה],

ובסכנה שגזרו ארמאים על המילה, מכסהו ע"פ עדים שיעידו שאימל של
מנזה הוא מציא, ולא יחשדוהו [וצ"ע מה תועלת בעדים, וכי ילכו ויעידו כל הזמן
שנושא סבין של מילה. אילת השחר],

ועוד אמר ר"א [שאפי' דבר רחוק כזה], כורתים עצים [ממחבר. יבין],
לעשות פחמין [קידלן], לעשות (כלי) ברזל [כדי לעשות אימל
למילה. רע"ב],

כלל אמר ר"ע נחלק על ר' אליעזר במכשירי מנזה [מילה. ד"ס] [ואומר ר"ע]
שאין דוחין, הואיל ואפשר לעשותן מערב שבת, כל מלאכה שאפשר
לעשותה מע"ש, אינה דוחה את השבת, (ומילה) [ו]שאי
אפשר לעשותה מע"ש [כגון] מילה עצמה, שאי אפשר לה לעשות, דזמנה
[אלא בזמנה. דס"ה] ביום השמיני דוחה את השבת:

אבני חן למסכת שבת

עיון יעקב:

מילתא לכן קורא להם עדות,

ושנים קרו [ושנים מיקרו. דס"ה] עדים צעדות אחריתי [אחרת. דס"ה] שאני נוגע בה:

תניא רשב"ג אומר, כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה, כגון מילה, דכתיב תהלים קיט שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב # [צ"ע מה הראיה שישראל קיבלו אותה בשמחה ממה שאמר דוד המלך שהיה הרבה זמן לאחר קבלת התורה?], [ואומר שהמלה "אמרתך" קאי על מילה], [מדלא כתיב אמרתך ביו"ד. מהר"ם ש"ף] אמירה יחידה שקדמה לשאר אמירות, והיא מילה, ששאל עושין וששים [ששין ושמתין. דס"ה] עליה,

דכל שאר מצות אינן מוכחות [מעידות. דס"ה] כל שעה [אלא צעעת מעשה. דס"ה], כגון תפילין ומוצה וליצית, דאינן כשהוא צדקה, וערוס צדית המרחץ, אצל זו מעיד[ה]. דס"ה] עליהם לעולם [אף כשהוא ערוס. דס"ה], כדלמדין צממות (מג:). צדוק, שרצה עזמו צדית המרחץ [ערוס. דס"ה] ונעטר, אמר אי לי שאני ערוס מכל מצוה, כיון שנסתכל [שנוכח] צמיתה נמישנה דעמו [ואמר עליה לאחר שיצא מן המרחץ, שיר למנוח על השמית על המילה שניתנה צמית. דס"ה] [ראה תוס']

[ורב האי גאון פירש, דלמדין בג"ש מבי שמרו אמרתך ובריתך יצרו [דברים ל"ג מ'] שמה שכתוב כאן שש אנכי על "אמרתך" היינו על ברית מילה],

עדיין עושין אותה בשמחה שעושין משתה,

וכל מצוה שקבלו עליהם בקטטה, כגון עריות, דכתיב במדבר יא וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו, על עסקי משפחותיו שנאסר[ו]. דס"ה] להם קיוצות, עדיין עושין אותה בקטטה, דליכא כתובה דלא רמו בה תיגרא [פ' שבזמן חתונה נפתחין שערי פרנסה, וזה הפירוש דלא רמו בה תיגרא, מלשון תגר מסחר, שבזמן החתונה "רמי" נתרומם הפרנסה. בשם מהר"ד מבכעולא וצ"ל],

תניא ר"ש בן אלעזר אומר, כל מצוה שמסרו ישראל עצמן עליהם למיתה, בשעת גזרת המלכות, כגון עבודת כוכבים ומילה [אף שאם יש חשש סכנה לרך הנימול אין מלין אותו, דאם ימות מה יועיל המילה, אבל בחשש שהאב ימות שפיר דמי למסור נפש. אילת השחר], עדיין היא מוחזקת בידם, וכל מצוה שלא מסרו ישראל עצמן עליה למיתה בשעת גזרת המלכות, כגון תפילין, עדיין היא מרופה רפיא [שאני מוחזקת. דס"ה] בידם,

דא"ר ינאי, תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים [כע"ז לעיל מנא]. מאי היא?

אמר אביי, [כאלישע. דס"ה] [שהיה זורח] שלא יפיה בהם אלמא לא זורח צדק, ושמעין מינה דלא מסרו [עצמן. דס"ה] עליה אלא אלישע לצדו, רבא אמר, שלא יישן בהם,

ואמאי קרו ליה "אלישע בעל כנפים", שפעם אחת גזרה

[שגינו במשנתנו] ועוד אמר ר"א [בורתים עצים, לעשות פחמין, לעשות ברזל]: ת"ר, במקומו של ר"א, היו בורתין עצים, לעשות פחמין, לעשות ברזל בשבת לאחמל של מילה,

במקומו של ר' יוסי הגלילי, היו אוכלין בשר עוף בחלב, דלקמן,

לוי [חי בשנות 3979 דהיינו 219 למספרם] איקלע לבי יוסף רישבא ניד עופות קריבו ליה [הגישו לפניו לאכול] רישא דמוותא [ראש של טווס] [peacock] בחלבא, לא אכל,

כי אתא לקמיה דרבי [נפטר לערך 3990 דהיינו 230 למספרם], א"ל [רבי לוי] אמאי לא תשמתניהו [לבי יוסף רישבא על אכילת בשר עוף בחלב], א"ל [לוי לרבי לכן לא שמתניהו] אתריה [מקומו] דר' יהודה בן בתירה הוה, ואמינא דילמא דרש להו [ר' יהודה בן בתירה] כר' יוסי הגלילי [ולא היה מניח להם אם לא סבירא ליה הכי. חדש האביב],

דתנן ר' יוסי הגלילי אומר, נאמר דברים יד לא תאכלו כל נבלה, ונאמר צאמו פסוק עזמו דברים יד לא תבשל גדי בחלב אמו, [ו]. דס"ה] משמע את שאסור משום נבלה נוהג צו אסור צדק צמלג אסור לבשל בחלב,

[ולכן] עוף שאסור משום נבלה, יכול יהא אסור לבשל בחלב?

ת"ל בחלב אמו, יצא עוף שאין לו חלב אם,

א"ר יצחק, עיר אחת היתה בא"י, שהיו עושין כר"א, והיו מתים בזמנן [אף דאין הלכה כר"א בהא, מ"מ לא נענשו במיתה דכרת כמחללי שבתות, כיון שטעו בדין וכוננתם לשם שמות וכו'. עיון יעקב, ואע"פ שאין הלכה כר"א היינו משום דרבים פליגי עליה [מ"מ ?] אלו ואלו דברי אלהים חיים. רש"ל],

ולא עוד [פ' דלא רק שמן השמים השגוהו עליהם לטובה, אלא אפי' דבר התלי בבחירה של אדם כגון גזירת המלכות, אף זה לא גזרו עליהם. אילת השחר], אלא שפעם אחת גזרה מלכות הרשעה גזרה על ישראל על המילה, ועל אותה העיר לא גזרה,

[לא שנעשה להם נס זה בשכר שעשו כן, דהא עשו שלא כהלכתא? אלא ע"פ הטבע נעשה להם זה, כיון שהעכו"ם ראו שהם מחללי שבת ע"י המילה יותר משאר עיריות, היה נוח להם לחלל השבת מרצון, מלבטל אותם ממילה באונם.

אבני חן למסכת שבת

מלכות הרשעה גזרה על ישראל, שכל המניח תפילין על ראשו יקרו פוריי"ר (לנקוב, לנקר) בלעז, לשון [משלי ל יז שני] תלעג לאבן וקצו לַקְסַת־לֵס [יְקָרִיף עֲרֵי־נֶסֶל [וְאֶקְלֵף צִי־גֶשֶׁר] [העורבים המצויים אצל הנחל הבה ינקרו העין] ולשון פִּנְקָק לא נעלה (במדבר טז) את מוֹחֹו שִׁכְנַגְד [ה] דס"ה] מפילין,

והיה אלישע מניח תפילין, ויצא לשוק, וראהו קסדור [שהיה] ממונה [של מלך. דס"ה] אחד, רץ [ברח אלישע] מלפניו, ורץ [הקסדור] אחריו, כיון שהגיע אצלו, נטלן מראשו ואחזן בידו [שע"י] הפחד היה יכול לבא לידי הפחד, ולכן חלצם. ראיתי], [י"ל לפיכך נטלן מראשו משום נקיות, שלא רצה שיקרב אצל קסדר בתפילין, כדאיתא לעיל קכו: בר' יהושע שחלץ תפילו קודם שנכנס אצל המטרוניתא, כדי שלא יכנסו דברי קדושה וכו', שפת אמת, וראה בדעה"ד שהקשה ע"ז],

א"ל מה בידך, אמר לו כנפי יונה [הרי שלא מסר עצמו לומר תפילין הן. רבינו שמואל [הרשב"ם]. תוס'], פשט את ידו ונמצאו בה כנפי יונה, לפיכך היו קוראין אותו "בעל כנפים",

[ומקשה] מאי שנא כנפי יונה דא"ל, ולא א"ל שאר עופות?

משום דדמיא כנסת ישראל ליונה, שנאמר תהלים סח יד אִם־תִּשְׁכַּח בֵּין שְׁפָתַי כְּנָפֵי יוֹנָה נִחַפָה בְּכַסְף, וְאֶבְרִי תִּיהֶ בִּירְקָק חֲרוֹץ, מה יונה זו כנפיה מוגינות עליה אינה נלחמת במרטומיה [במרטומיה. דס"ה], אלא כנפיה, אף ישראל מצות מוגינות עליה:

א"ר אבא בר רב אדא, א"ר יצחק, פעם אחת שכחו ולא הביאו איזמל מערב שבת, והביאוהו בשבת [דרך גגות ודרך חצירות] שלא עירצו וז עס וז, ואיכא איסורא דרצון,

דף ק"ל ע"ב

שלא ברצון ר"א,

מתקיף לה רב יוסף, שלא ברצון ר"א ! אדרבה ר"א הוא דשרי,

וכי תימא שלא ברצון ר"א דשרי אפילו ברה"ר, אלא ברצון רבנן דאסרו דרך רה"ר, ושרו דרך גגות דרך חצירות וקרפיות,

ומי שרי [וכי מתירין רבנן דרך גגות וכו'], והתניא, כשם שאין מביאין אותו דרך רה"ר, כך אין מביאין אותו לא דרך גגות, ולא דרך קרפיות, ולא דרך חצירות?

אלא אמר רב אשי, שלא ברצון ר"א ומחלוקתו קאמר [שעשו שלא ברצון ר' אליעזר, וגם שלא ברצון חכמים], דר' אליעזר אפילו ברשות הרבים שרי, ואינו זאימו דרך חצרות גלי אדעמייהו דלן מכשירי מילה דומין שבת, ושלל ברצון [חכמים] החלוקין עליו, דאסרי דרך חצרות, דהעמידו חכמים דצריהם דאיסור שבת, אף במקום כרת [דמילה],

אלא ברצון ר"ש שממיר אף לדבר הרשות,

דתנן, ר"ש אומר, אחד גגות [כל גגות הבתים], ואחד קרפיות [ומפרש דקאי על שתי מיני קרפיות, בין של בית סאתים, דלרבנן דינו ברשות היחיד, ובין יותר מבית סאתים שלא הוקף שדינו ככרמלית], אס של צית סאתים הוא מטלטל בטלו [א"נ [גרסין] "בטולן", ור"ל מקרפף לקרפף בבולן. רש"ל],

ואס [הוא ?] יותר [מבית סאתים] ולא הוקף לדירה, קרי ליה רשות אחת לגבי חצירו [פ' כל הקרפיות הם רשות אחת],

ואחד חצירות או לגבי חצר [שגם קרפף וחצר הם רשות אחת], לטלטל שמי אמות צוה ושמי אמות צוה, להוציא ולהכניס מזה לזה, [דהיינו בשתי קרפיות מותר להכניס ולהוציא מזה לזה, הגם שאסור להעביר יותר מר' אמות בין שני הקרפיות, כדן ברמלית, וגם מותר להוציא ולהכניס מחצר לקרפף ומקרפף לחצר, אבל לכאורה בחצר לא יהיה האיסור להעביר ד' אמות אף אם בא החפץ מקרפף [?]],

בולן רשות אחד הן ואפילו הן של בעלים הרבה, מטלטלי מזה לזה, דלא אסרו מרשות לרשות אלא בתים,

לכלים ששבתו בתוכן ששקדש היום היו צמוכו, ולא לכלים ששבתו בתוך הבית דאילו שבתו כלים צמים, לא מיבעיא היכא דלא עירצו בני צמי החצר, דאפילו מצית לחצר לא יוצאו כלי הצית, אלא אפילו עירצו, ומטלטל מצית לחצר, לא יוצאו כלי הצית מחצר וז לחצתה שלא עירצו עמה,

בעא מיניה רבי זירא מר' אסי, מבוי שלא נשתתפו בו עירצו דחצירות צמזוי קרי שיחוף, מהו לטלטל צמוכו בכלול כלים ששבתו צמוכו, ולהוציא [דלהוציא ?] מן החצר למוכו פשיטא לן דאסור, וכן ממנו לחצר,

מי אמרינן כחצר דמי, מה חצר אע"ג דלא ערבו הרבה צמים שבתה צידה, ואסור להכניס ולהוציא מצמים לחצר ומחצר לצמים [אפ"ה] מותר לטלטל בכלול מה שנמצא צמוכו, או בגדיו שהוציא מן הצית למוכו דרך מלבוש פושטן ומטלטלן בטלו לדברי הכל [ראה בהגהות ר' יהודה בברך וצ"ל],

דשלש מחלוקות הן צעירוצין, בפרק כל גגות, 1. לדברי ר' מאיר גגין [כל גגות הבתים] רשות לעצמן ומטלטלין מזה לזה, ואפילו

אבני חן למסכת שבת

עם מרוצת גרסאות אמיא לך הך דר' אושעיא צהדא, דליתמר עלה?

א"ל אין, אנב שיטפא רהיטא לי גמרי,

איתמר, אמר רבי זירא אמר רב, מבוי שלא נשתתפו בו, אין מטלטלין בו, אלא בד' אמות,

אמר אביי, הא מילתא אמרה רבי זירא ולא פירשה אימתי מותר ואימתי אסור, עד דאתא רבה בר אבוח ופירשה,

דאמר רב נחמן, אמר רבה בר אבוח, אמר רב, מבוי שלא נשתתפו בו, [אם] עירבו חצירות שצמזוי עם בתים צמיהס, שצני הצמים מויליין לחצרותיהן שעירבו צמים הפתוחים לחצר יחד, וכן צני חצר האחרת, אכל (צני. דס"ה) החצרות לא נשתתפו צמזוי, אין מטלטלין בו צמזוי, אפילו כלים שצמזו צמזו אלא בד' אמות, לא עירבו חצירות עם בתים, מותר למטלטל בכולו,

סדר הדורות:

רב

רבה בר אבוח

רב נחמן בן יעקב

ר' זירא

רב

רב יהודה

רב זירא

[דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח, האי לישנא לאו דוקא דרבה בר אבוח רביה דרב נחמן בן יעקב היה קודם ר' זירא, דהיה רבה בר אבוח תלמידו של רב, ור' זירא היה תלמידו של רב יהודה, ורב יהודה היה תלמידו של רב, אלא דר"ל דר' זירא לא פירשה כל הצורך כמו שפירשה רב נחמן בשם רב רבה בר אבוח. ע"פ מנחת יהודה]

אמר ליה רב חנינא חוואה לרבה, מאי שנא כי עירבו חצירות עם בתים, דניתקו חצירות ונעשו בתים,

ורב למעמיה, דאמר רב, אין המבוי נותר בלחי וקורה, עד שיהו

דף קל"א ע"א

בתים וחצרות פתוחין לתוכו שני צמים פתוחים לשתי חצרות, שמים לכל

של צעלים הרבה, וחצרות רשות לעצמן לטלטל מזו לזו בלא עירוב, כלים שצמזו צמזו, אכל לא מגנין לחצרות,

וקרפיות רשות לעצמן,

2. ולדברי חכמים גנין וחצרות רשות אחת, וקרפיות רשות אחת [בן הוא שם בעירובין ריש צא.],

3. ולדברי ר' שמעון כולן רשות אחת, חוץ מן הצמים,

האי נמי אע"ג דלא נשתתפו בו, מותר למטלטל בכולו,

או דילמא לא דמי לחצר, דחצר אית ליה ד' מחיצות, האי לית ליה ד' מחיצות [שמבוי על פי רוב אין בה אלא ג' מחיצות],

א"נ, חצר אית ליה דיוורין כלומר עשויה להשתמש צה מדיר, האי לית ביה דיוורין שהדיוורין צמים הן, והצמים פתוחין לחצרות, וחצרות למבוי?

שתיק [רב אסי], ולא א"ל ולא מירי,

[ומביא שרב אסי עצמו הביא דברי ר' אושעיא דמותר למטלטל בכל המבוי גם עם לא עשו שיתופי מבואות],

זימנין פעם אחרת אשכחיה ר' זירא לר' אסי דיתיב וקאמר, א"ר שמעון בן לקיש, משום ר' יהודה הנשיא, פעם אחת שכחו ולא הביאו איזמל מע"ש, והביאוהו בשבת, והיה הדבר קשה לחכמים, היאך מניחין דברי חכמים, ועושין כר"א,

חדא דר"א שמותי הוא צרכוהו, כדאמרין צהדא (צבא מליעא נט:), וצמלמוד ירושלמי מפרש, שמותי הוא, מתלמידי שמאי היה, ועוד יחיד ורבים הלכה כרבים,

[וממשיך רב אסי] וא"ר אושעיא לאותן שהיה קשה עליהן מה ששמעו, שאילית את רבי יהודה הגוזר המל את המיטוקות, ואמר לי, מבוי שלא נשתתפו בו הוה, ואיתתוהו מהאי רישא להאי רישא שהיה המיטוק צבית צבאש המבוי, ואיזמל צבית צבאש האחר שצנגדו, עד כאן דברי ר' אסי,

[ראה במהרש"א שתמה מאד על דברי רש"י אלו שאך מטלטלו מבית למבוי בלא שיתוף? אבל בהנחות בן אריה מביא מהירושלמי וז"ל אמר ר' אבוח קיימתיה חתינוק והאיזמל ששבתו במבוי. עיי"ש]

א"ל ר' זירא, אלמא ס"ל לומר מדאמרין. ו' ליה להא, ולא קשיא לך ציה מירי, סבירא לך מבוי שלא נשתתפו, מותר למטלטל בכולו? ו. ד"ס א"ל אין,

א"ל והא זימנין בעאי מינד, ולא אמרת לי הכי [כדאמר לעיל דאישתיק רב אסי], דילמא אנב שיטפך רהיט לך גמריך אחיך, כשהיית שטוף [שטוף ועודו וש. דס"ה] צגרסמך, למזר על שמועה זו דריש לקיש,

אבני חן למסכת שבת

חזר, ושמי [והשמי. דס"ה] חזרות פתוחות למצוי, והבא בתים איכא חצרות ליכא,

[החז"א של הגמרא היתה שרב אמר דינו לא רק שצריך שיהיה "במצאות" שני חצירות ושני בתים אלא שגם "בהלכה" צריך שיהיה כן, שיהיה דין שני חצירות ושני בתים, אבל זה דבר שאי אפשר, שאם עושה ערובי חצירות אין כאן חצר, ואם אינו עושה אין כאן בתים, ולפ"ז היה הגמרא יכול להקשות גם שדינו דרב היכי משכחת לה? אבל לפי מסקנת הגמ' לא קשה מידי דרב באמת אמר רק שצריך שיהיה במציאות כן, ובזה די, אף שבדין אין כאן שני חצירות ושני בתים].

כי לא עירבו [הבתים שבחצר] גמזי, ליחזינהו להני בתים כמאן דסתימי דמו דהא לגבי מצוי כמאן דסתימי הו, דהא חזרות מפסיקות צינתיס, שאין הצמים מויליין להם, וחצרות איכא ובתים ליכא?

[ומתריץ] אפשר דמבטלי ליה צמי הצמים שחצר רשותא דכולהו רשות שיש להם [כל הבתים] חצר לגבי חדר מינייהו [לגבי אחד מן הבתים], והיו כל החצר שלו, ומותר להוציא מצימו למזר,

סוף סוף, בית איכא בכל חצר בתים ליכא ורב צמי שני צמים לכל חצר?

[ומתריץ] אפשר דמצפרא ועד פלגא דיומא, [ליבטלי] לגבי חדר, מפלגיה דיומא ולפניא [מחצי היום ולערב] לגבי חדר [פי' ולכן מותר לשלשל במבוי כיון שפתוחין לו שתי חצירות, ויש בתים פתוחין לחצר], [רב לטעמיה דאמר במסכת עירובין סח: מבטלין וחוזרין ומבטלין. תוס'],

[ועדיין קשה] סוף סוף, בעידנא דאיתיה להאי, ליתיה להאי [וזה לא מקרי בתים פתוחין לחצר]?

אלא אמר רב אשי טעמא לאו משום צמים וחזרות פתוחות למוכו הוא, דרב [דלרב. ד"ס] צין עירבו צין לא עירבו, מכיון דפתימי שמי חזרות למצוי, ושני צמים לכל חצר, תורת מצוי עליו, ומירת בלמי וקורה, והיינו טעמא דכי עירבו חצרות, ולא נשתתפו במצוי, אסור לטלטל בו, וכי לא עירבו [בחצר] שרי,

מי גרם לחצרות שיאסרו על המצוי [פי' את המבוי], להצריכו שיחוק להוציא מן החצירות למוכו, בתים הוא דגרמי לו וליכא,

דאי לאו משום צמים הוו להו חזרות ומצוי רשות [שיחוק. דס"ה] אחת, דרב [דהא רב. דס"ה] דאמרה להא מלתא, כר' שמעון סבירא ליה, דאמר בעירובין (עד.) גג וחצר וקרקע ומצוי כולן רשות אחת הן, ומטלטלין מזה לזה, ואמר רב עלה הלכה כר' שמעון.

והוא שלא עירבו צמים עם החצרות, דלא שכיחי מאני דצמים בחצר, הלכך [לא רק לשלשל מרשות לרשות אלא], לענין טלטול צמוכו גמזי, כי לא עירבו חזרות עם הצמים שרי, דהוא להו כמו שנשתתפו בו, דקמי גרס לו למצוי ליאסר ולהצטרך לשיחוק, צמים גרמו לו, ואינם שהרי נשתלקו ממנו, ומותר להוציא מן החצרות למצוי כאילו נשתתפו, ונשתתפו לא מספקא לן דמותר לטלטל ככולן,

אמר ר' חייא בר אבא, א"ר יוחנן, לא לכל אמר ר' אליעזר מכשירי מצוה לא בכל מכשירי מצוה אמר כן דוחין את השבת ולקמן מפרש הי מכשירי מצוה אחת למעוטי,

שהרי שתי הלחם דעצרת חובת היום הן ואין לאמון עד למחר, ולא למוך ר"א דאפייתס מדמה שנת אלא מגזירה שוה, ואי בכל מכשירי מצוה, שפיקר המצוה נהגת בשבת, אמר מכשיריה כמותה, למה לי גזירה שוה,

דתניא, ר' אליעזר אומר, מניין למכשירי שתי הלחם שדוחין את השבת?

נאמרה "הבאה" בעומר, ונאמרה "הבאה" בשתי הלחם, מה הבאה האמורה בעומר, מכשירין דהיינו קצירה טמינה והרקדה שלה דוחין את השבת כדאמרין במנחות (עג.) צמריש ובקציר משבות, מה צמריש רשות [שהרי אין חרישה של מצוה] אף קציר רשות, ילא קצירת העומר שהיא מצוה, אף הבאה האמורה בשתי הלחם, מכשירין דוחין את השבת [הרי שצריך לימוד מיוחד שמכשירי מצוה דוחין את השבת],

[וממשיך שההיקש של עומר ושתי הלחם הוא] מופני, דאי לא מופני, איכא למיפרך [שאין מכשיריה דוחין את השבת], מה לעומר שכן אם מצא קצור שלא לשם עומר קוצר מצוה לקצור לשמה, דכתיב וקצרתם והבאתם, הלכך, קצירה גופיה מצוה היא [ולכן דוחה את השבת], תאמר בשתי הלחם שלא נאמר בהן קצירה שאם מצא קצור, אינו קוצר [ולכן נאמר שבשתי הלחם אינו דוחה את השבת],

לאי גאמח, אפנויי מופני, מכרי כתיב [בעומר] ויקרא כג והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן, ביום הביאכם למה לי, ש"מ לאפנויי,

ואכתי מופנה מצד אחד הוא הצאה דעומר מופנה, הצאה דשמי הלחם אינה מופנה, דלכיה לגופה,

ושמעין ליה לר' אליעזר דאמר גזירה שוה שאינה מופנה משני גזירות, אלא מופנה מצד אחד, למידין ממנה אם אין להשיב, ומשיבין אכל אם יש להשיב משיבין,

ובמסכת יבמות בפרק מנחות חליצה, שמעין ליה דאמר הכי, דקמי חליצה בשמאל פסולה, ור' אליעזר מכשיר, דלא יליף רגל רגל ממזורה, ופרכין [התם. דס"ה] ור' אליעזר לא יליף ממזורה,

והא תניא, ר' אליעזר אומר, מנין לרציעה שהיא צאחן ימנית, נאמר כאן צאחן, ונאמר להלן צאחן וכו' ?

ומשיבין, און און מופנה, רגל רגל לא מופנה, והאי "לאו מופנה" דקאמרין משני גזדות קאמר, דרגל דכתיב בחליצה איצטריכא לגופה, אכל מצד אחד מופנה הוא, דפרשת [דפרשת ?] מזורה מופנה הוא ההיא

אבני חן למסכת שבת

[הא אין ללמוד מהם] שכן צורך גבוה,

אלא אמר קרא, ויקרא כג מ ולקחתם לכם ביום הראשון, ביום אפילו בשבת מדלא כתיב צראשון לדרשא אתא, כלל יום שהוא ראשון לחג,

ולמאי הלכתא ולמאי איצטריך לרבוזי להאי ואפילו בשבת אילימא למלטול כדמשמע קרא לקיחה, טלטול בעלמא הוא איצטריך קרא למישרי מלטול ! ועדיין צמתן מורה לא נאסר טלטול, דאיצטריך קרא למישרי להאי,

אלא למכשיריו דאיסורא דאורייתא הוא,

ורבנן [דאסרו מכשיריו], ההוא [ביום] מוביעי ליה, ביום ולא בלילה,

ור"א, ביום ולא בלילה מנא ליה, נפקא ליה ויקרא כג מושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים, ימים ולא לילות,

ורבנן, איצטריך, ס"ד אמינא נילף שבעת ימים מסוכה, מה להלן ימים ואפילו לילות כדלפינן צמסכת סוכה (מג.) [אף דכתיב בסוכות חשבו שבעת ימים] אף כאן ימים ואפילו לילות, קמ"ל,

ולכתוב רחמנא בלולב דמכשירין דמו וניתו הנך עומר ושמי הלחם ונילפו מיניה ולמה ליה דכתיב צמלהו [דילף מבחריש ובקציר שרק חריש של רשות וכו'] אסור אבל של מצוה מותר, וילף שתי הלחם בג"ש דהבאה הבאה, משום דאיכא למיפרך, מה ללולב שכן טעון ארבעה מינים [ואמינא שלכן מכשירי לולב דוחין]:

סוכה וכל מכשיריה דוחין את השבת, דברי רבי אליעזר, מנא ליה לר"א הא, אי מעומר ושתי הלחם, שכן צורך גבוה הוא, אי מלולב שכן טעון ארבעה מינים?

אלא גמר שבעת ימים [בסוכה] וצגזירה שוה אחי ליה, ואף על גב דאיהי מופנה משני צדדים, דהא גבי לולב חד שבעת ימים הוא דכתיב, ודרשינן לר' [ודרש' ר'. דס"ה] אליעזר למעוטי לילות ? כיון דגלי רחמנא צעומר ושמי הלחם ולולב, גילוי מילתא בעלמא הוא, ולא פרכינן עלה, [ו. דס"ה] גימגום [וראה מהרש"א שכתב דהגמגום הוא שצ"ל שהג"ש מופנה הוא עיי"ש] מלולב, מה להלן מכשיריו דוחין את השבת, אף כאן גמי מכשיריו דוחין את השבת,

ולכתוב רחמנא בסוכה, וניתו הנך עומר ושמי הלחם וניגמור מיניה? משום דאיכא למיפרך, מה לסוכה שכן נוהגת בלילות כבימים:

דעני, דכולהו כמיצין צמלודע עשיר [דכל הלשונות צמלודע עני הם מיותרים, דהא כבר כתיב צמלודע עשיר]?

ויקרא כג טו עד מנחת השבת השביעת תספרו חמשים יו"ם והקרבתם מנחה חדשה לה' יו ממן שבתים תביאו | לחם תגופה שתיים שני עשרים סלת וגו' רבויא הוא דהא אזהרתם מנחה חדשה סמך, ומאי למיכתב ממושצומיכם לחם מנופה, ומצינו יתירה הוא [ונמצא שהוא מופנה],

למעוטי מאי הא דאמר ר' יוחנן לעיל, לא לכל אמר ר' אליעזר, למעוטי הי מכשירים אחי, דלא דמי שבת, אילימא למעוטי לולב [שאין מכשיריו דוחה שבת], והתניא לולב וכל מכשיריו כגון לקולא מן המחובר דוחין את השבת, דברי ר"א,

ואלא למעוטי סוכה, והתניא סוכה [פי' בנין הסוכה] וכל מכשיריה דוחין את השבת, דברי ר"א,

ואלא למעוטי מצה, והתניא מצה וכל מכשיריה, דוחין את השבת, דברי ר"א,

ואלא למעוטי שופר, והתניא, שופר וכל מכשיריו דוחין את השבת, דברי רבי אליעזר?

[ומתריץ] אמר רב אדא בר אבהו, למעוטי ציצית למליתו שלא יתלנה צטליתו בשבת, כדמפרש טעמא ואזיל, ומזוזה לפתחו,

תניא גמי הכי, ושיוין שאם צייץ מליתו, ועשה מזוזה לפתחו [בשבת], שהוא חיוב,

מאי טעמא? אמר רב יוסף, לפי שאין קבוע להם זמן,

אמר ליה אביי, אדרבה, מדאין קבוע להם זמן

דף קל"א ע"ב

כל שעתא ושעתא זמניה הוא וכיון שיש לו טלית, כלל יום [ראיתי מקשים מדוע לא אמר כל "שעתא" ?] שמהם צלא צלית עובר צעשה, ואפילו מונחת צקופסא, הלכך, כל יומא רמיא מצותיה עליה,

אלא אמר רב נחמן א"ר יצחק, ואיתמא רב הונא בריה דרב יהושע, הואיל ובידו להפקירן ונפקי מרשותיה, ולאו עליה רמיא מצותיה [מוצתיהו. דס"ה]:

אמר מר, לולב וכל מכשיריו דוחין את השבת, דברי ר"א, מנא ליה לר"א הא, אי מעומר ושתי הלחם וגמר צמה מצני,

אבני חן למסכת שבת

נפקא ליה [היתר מכשירי שופר] ויקרא כה מביום הכפורים תעבירו שופר בכל ארצכם, וגמרי מהרדי ממסכת ראש השנה (ג:). שאין תלמוד לומר בחדש השביעי, דהא בחדש קראי כחז לן דיום הכיפורים בחדש השביעי, מה תלמוד לומר בחדש השביעי שיהו כל תרועות (מ. דס"ה) של חדש השביעי שוות,

ולכתוב רחמנא בשופר, וליתו הנך וליגמור מיניה?

מתקיעת שופר דראש השנה, ליכא למיגמור שכן מכנסת זכרונות של ישראל לאביהן שבשמים,

מתקיעות [שופר] דיוה"כ ליכא למיגמרי, דאמר מר תקעו ב"ד שופר נפטרו עבדים לבתיהם קריאת דרור דיוצל תליה צה, הלכך משיבא ושרות חוזרות לבעליהן:

(אמר מר) מילה וכל מכשיריה דוחין את השבת, דברי רבי אליעזר, מנא ליה לר"א הא, אי מכולהו מאתמ מכולן גמר, כדאמרינן איכא למיפך בכל הנך, חדא נד חמור האמור צה לעיל,

ועוד מה להנך

דף קל"ב ע"א

שכן אם עבר זמנה בטלה זמנן בטלין, הילכך דמו [את השבת] [וצ"ע שהרי סוכה מצותה ז' ימים ? וראה רשב"א, ולעיל קלא. תוס' ד"ה ושון],

אלא היינו טעמא דרבי אליעזר, דאמר קרא ויקרא יב וביום השמיני ימול בשר ערלתו, ואפילו בשבת ומילה גופה דחילא שנת אמרינן לקמן הלכה למשה מסיני [ראה לקמן ברש"י ד"ה ביום ואפילו בשבת דלר"א מילה דוחה את השבת הוא מטעם חל"מ], אימר ליה ציוס למכשיריה,

ולכתוב רחמנא במילה, וליתו הנך וליגמור מיניה, משום דאיכא למיפך, מה למילה שכן נכרתו עליה שלש עשרה בריתות נאמרו לאברהם בפרשת מילה (בראשית יז):

מילה דוחה שבת,
הלכת למשה מסיני
דנין אות ברית ודורות מאות ברית
ודורות
ביום אפילו בשבת
שמיני אפילו בשבת

מצה וכל מכשיריה דוחין את השבת, דברי ר"א, מנא ליה לר"א הא,

אי [למדין מצה] מעומר ושתי הלחם, שכן צורך גבוה,

אי [למדין מצה] מלולב צמה מנינו מלולב, שהוא מנא ומכשיריו דוחין, אף סוכה שהיא מנא מכשיריה דוחין, שכן טעון ארבעה מינים,

אי מסוכה שכן נוהגת בלילות כבימים ואילו מנא, לילה הראשון חובה, ומו לא, כדאמרינן בפסחים (קכ.).

אלא גמר [מכשירי מצה] חמשה עשר חמשה עשר מחוג הסוכות, מה להלן מכשיריה דוחין את השבת, אף כאן מכשיריה דוחין את השבת,

ולכתוב רחמנא בזהדיא במצה וניתו הנך וליגמור מיניה ונגמרו הנך כולה מיניה?

משום דאיכא למיפך, מה למצה שכן נוהגת, בנשים כבאנשים כדילפינן בפסחים (מג:). לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים וגו', כל שיטתו צל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מנא, ושם אימנהו צל תאכל חמץ, דכל מנא לא תעשה, בין שהזמן גרמא בין שאין הזמן גרמא, חייבות, לאפוקי סוכה ולולב דלימנהו בנשים, דמנא עשה שהזמן גרמא היא:

שופר וכל מכשיריו, דוחין את השבת, דברי ר"א, מנא ליה לר"א הא,

אי מעומר ושתי הלחם, שכן צורך גבוה, אי מלולב שכן טעון ארבעה מינים, אי מסוכה שכן נוהגת בלילות כבימים, אי ממצה שכן נוהגת בנשים כבאנשים?

אלא אמר קרא, במדבר כט יום תרועה יהיה לכם (ב ?) ויום אפילו בשבת,

ולמאי [אתא] האי קרא, הי מילתא [איזה ענין] דתרועה אתא למישרי בשבת, אי לתקיעה לא אינטריק, דאפילו תקיעת הרשות לית צה איסורא דאורייתא,

אילימא לתקיעה, הא תנא דבי שמואל, כל מלאכת עבודה של טורח לא תעשו, יצתה תקיעת שופר ורדיית הפת, שהיא חכמה ואינה מלאכה, אלא למכשירין,

ורבנן, ההוא מביעי ליה ביום, ולא בלילה,

ור"א, ביום ולא בלילה מנא ליה?

אבני חן למסכת שבת

שבת אף כאן שבת,

אלא מעתה אי הכי גזירה שוה דלוח האמורה בשבת, נאמרה בסיני לידרש, שפיעה זו לדרשה נאמרה, ליגמר מינה נמי ל תפילין [כתיבת תפילין או קשירתה] דכתיב בהן אות לידחי שבת?

אלא הוה דלוח אות לא נאמרה בסיני, ואין אדם דין גזירה שוה מעצמו, אלא אתיא הך ד ברית [דכתיב במילה] ברית [דכתיב בשבת] נאמרה בסיני, ובשבת כמיז בריה (שמות לא) לדורות בריה עולם,

[אם כן גם] גדול כן שלש עשרה, דהוי מילה שלא בזמנה דכתיב ביה ברית ועל זכר אשר לא ימול וגו' את בריתי הפך (בראשית יז) והאי קרא בגדול כמיז, מדמייז ליה כרת, שאם לא מלו אציו חייב למול את עצמו, ו לידחי שבת ואין אדמייז לקמן דאפילו יום טוב אינה דוחה אלא בזמנה?

אלא אתיא דורות דורות בשבת כמיז לדורות בריה עולם, ובמילת קטן כמיז (בראשית, יז) וכן שמנת ימים ימול לכם כל זכר לדורותיכם,

[אי הכי] ציצית דכתיב ביה דורות, לידחי שבת?

אלא אמר רב נחמן בר יצחק, דנין אות ברית ודורות, מאות ברית ודורות, לאפוקי הנך, דחד חד הוא דכתיב בהן [פי' וכן] דבתפילין לא כתיב ברית ודורות, ובגדול לא כתיב אות ודורות, ובציצית לא כתיב אות וברית, אין מחללין שבת עליהם,

[זה תמוה לעשות ג"ש של ג' חיבות, וכי מצונו ג"ש כו בשום מקום] (וצריך חיפוש)? וגם הלשון דנין אות ברית ודורות וכו' קשה דהול"ל אלא "אתיא" או לשון אחר, אבל לשון דנין משמע שהלימוד בא ע"י איזה סברה ?]

ור' יוחנן אמר, אמר קרא ביום, ביום אפילו בשבת מדלא כמיז בשמיני ימול,

ולר' אליעזר דאפקיה [לביום] למכשירין, מילה עצמה [שדוחה שבת] הלכה היא, ופיקום נפש [פי' ור"א חולק על הברייתא לעיל דיליף פיקום נפש בק"ו במילה] לא אחיז ליה צקל וחומר ממילה, אלא מקראי נפקא ליה, כדאמרינן צפרק צפרק דיומא,

אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן, אלא מעתה, מחוסרי כפרה כל טמאין שהזכרו לקרנן זכ וצד, יולדת ומזרע דכתיב בהו ביום נאמר בהן וציוס השמיני, הכי נמי דדחו שבת?

ההוא מיבעי ליה [דמחוסרי כפרה קריבין] ביום ולא בלילה,

ע"כ לא פליגי רבנן עליה [דר"א] אלא במכשירי מילה, אבל מילה גופה, דברי הכל דוחה שבת [ואינו חייב משום עושה חבורה], מנלן?

אמר עולא, הלכה [למשה מסיני], וכן אמר רבי יצחק, הלכה,

מיתיבי [שנינו בברייתא], מניין לפיקוח נפש שדוחה את השבת, רבי אלעזר בן עזריה אומר [יליף לה מק"ו], מה מילה שהיא אחת מאיבריו של אדם, דוחה את השבת, קל וחומר לפיקוח נפש שדוחה את השבת,

[וצריך להבין איזה דמיון הוא שמקיים מצות מילה בשבת לפיקוח נפש בשבת, הא פיקוח נפש אינו יכול להמתין על למחר, והכי הול"ל ומה מילה שאין כאן שום ענין של סכנה ויכול להמתין על למחר, מ"מ דוחה את השבת, כ"ש פיקוח נפש שאין זמן להמתין ודאי שדוחה את השבת ?

וה"ל הרשב"א איכא למידק מהאי קל וחומר, דילמא שאני מילה דנכרתו עליה י"ג ברייתות, אי נמי משום דאית בה כרת בגדול, וכדפריך בריש פרק קמא דיבמות ד' ע"ב? תירצו בתוס' דהכא הכי פירושו ומה מילה שאינה אלא לקיום מצוה יחידית באבר אחד מאבריו של אדם, דוחה את השבת, ק"ו לפיקוח נפש שהוא לקיום כל המצוות שישמור ויעשה כל המצוות],

ואי סלקא דעתך [שמה שמילה דוחה את השבת הוא] הלכה, קל וחומר מהלכה מי אתי,

והתניא במסכת נזיר, אמר לו רבי (אלעזר בן עזריה) [אליעזר. רש"ש]* שהיה ר' עקיבא דן קל וחומר, מניין לרביעית דס המט שהמזיר מגלה על אהל, קל וחומר, מה עטס כשעורה, שאינו מטמא צאהל, נזיר מגלה על מגעו ומשא, רביעית דס שמתמאה צאהל, דכמיז [ויקרא כא יא] ועל כל נפש[ות] [ראה רש"ש] מת לא יצא, אינו דין שהמזיר מגלה עליה, ואמר ליה ר' אלעזר עקיבא ! עצם כשעורה מטמא, הלכה למשה מסיני שהיא נזיר מגלה עליה, ורביעית דס קל וחומר אמה צא ללמוד ממנה צקל וחומר, ואין דנין קל וחומר מהלכה דלא נימנה מורה שצעל פה, לידרש בשלש עשרה מדות [הרי לך שאין מילה דוחה שבת מהלכה למשה מסיני]?

* [ואולי שיש ללמוד מהסוגיא בברכות כז: - כח. שרצו למנות ר' עקיבא לנשיא ואז היה ר' אלעזר בן עזריה בן שמונה עשר שנה, ור' עקיבא התחיל ללמוד כשהיה בן ארבעים שנה על פי האבות דר' נתן פרק ו', וגם יש שם שהלך ר' עקיבא וישב ללמוד לפני ר' אליעזר ור' יהושע, ולכן יותר מסתבר לומר שר' אליעזר קרא לו "עקיבא" ולא ר' אלעזר בן עזריה. אבל ראה יבמות מז. שחושב ר' אלעזר בן עזריה קודם ר"ע, אבל בתוס' כתובות קה. ד"ה דחשיב מיישב שחושב ראב"ע קודם ר"ע מפני שהיה עשירי לעזרא וגם שהיה נשיא ע"י[ש].

אלא אמר רבי אלעזר [בן פדת האמורא, תלמידו של ר' יוחנן, וראה רש"י יבמות עב: ועוד], אתיא [דמילה דוחה את השבת] אות אות בשבת כמיז (שמות לא) כי אות היא, ובמילה כמיז (בראשית יז) והיה דלוח בריה, מה להלן

אבני חן למסכת שבת

האי נמי [במילה, דילפינן מוביום השמיני ימול] מיבעי ליה ביום ולא בלילה?

ההוא [דמילה צריך להיות ביום] מבן שמנת ימים נפקא,

האי נמי [קרבנות מחוסרי כיפורים שצריך להיות ביום נמי] ויקרא ז לח אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת־מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי מִ'בְּיּוֹם צִוְּתוֹ אֶת־עַמִּי יִשְׂרָאֵל לַעֲקִידַת אֶת־קַרְנֵיהֶם [לח' בְּמִדְבַּר סִינַי, ביום ולא בלילה נפקא] הוא פסוק בפרשת צו בסוף כל הקרבנות, ולמדוין מפסוק זה שכל הקרבנות באים דוקא ביום?

אע"ג דנפקא מביום צוותו, אצטריכא, סד"א הואיל וחס רחמנא עליה לאתויי בדלות, בלילה נמי לית, קמ"ל,

מתקיף לה רבינא, אלא מעתה משום דהוכשר [קרבנות מחוסרי כיפורים] להציא גדלות, מכשירין זה שאר פסולין [שבלי פסוק מיוחד היינו אומרים שכשר להביאם בלילה], יהא זר כשר בהן, ויהא אונן כשר בהן אונן עד שלא נקבר ממו פסול לעבודה, דכתיב (ויקרא כא) "ככהן גדול" לאציו ולאמו לא יטמא ומן המקדש לא יא ולא יחלל, והכי משמע אף ביום שממו אציו ואמו אינו צריך לנאת מן המקדש, אלא מקריב אונן ולא יחלל, ועבודתו לא תהא מוחללת בך, הא אחר [בהן הדיוט] שלא יא חילל?

הא אהרריה קרא לפסול בן לילה, דכתיב זהו ביום כדאמרין, וכיון דלענין לילה מותר כל הקרבנות עליהן, לענין זר ואונן נמי מותר קרבן עליהן,

רב אחא בר יעקב אמר, אמר קרא [במילה] שמיני כל שהוא שמיני, שמיני אפילו בשבת ביום למעוטי לילה,

האי שמיני מיבעי ליה למעוטי שביעי? שביעי מבן שמנת ימים נפקא,

ואכתי מיבעי ליה, חד למעוטי שביעי וחד למעוטי תשיעי, דאי מחד הוה אמינא, שביעי הוא דלא מטא זמניה, אבל משמיני ואילך זמניה הוא,

אלא מחוורתא דרבי יוחנן [דילף מוביום],

תניא כוותיה דרבי יוחנן דילף מוביום, ודלא כרב אחא בר יעקב [דילף משמיני], [זה רישא דבריייתא וקרא לה "מעיקרא"] שמיני ימול אפילו בשבת, ומה אני מקיים שמות לא מחלליה מות יומת, בשאר מלאכות חוץ ממילה, [זה סיפא דבריייתא, וקרא לה "לבסוף"] או אינו אלא אפי' מילה, ומה אני מקיים שמיני ימול חוץ משבת, ת"ל ביום אפילו בשבת,

אמר רבא, האי תנא [דבריייתא] מעיקרא מאי קא ניחא ליה לאוקמי שמיני דווקא ואפילו בשבת, ודמי מחלליה מות יומת אלא שאר מלאכות, מאיזה טעם נראה לו כן, ולבסוף כשהיפך דבריו, ואמר או אינו אלא אפילו מילה בכלל מחלליה מות יומת, דהוא דוקא, ודמי שמיני ימול אלא שאר ימים מאי קא קשיא ליה בטעמא [בטעמו. דס"ה] הראשון [פ' מה קשה על ה"מעיקרא" שאומר עליה "או אינו"]?

הכי קאמר, שמיני ימול אפילו בשבת, ומה אני מקיים מחלליה מות יומת, בשאר מלאכות חוץ ממילה, אבל מילה דחיא שבת, מ"ט ק"ו הוא ומיגמר מיניה למידמי מחלליה מות יומת אלא שאר מלאכות, ולמימר שמיני דווקא קאמר, ואפילו ביום שבת,

[וכדי להבין חגמ' לפנינו יש לעשות דרך של דרגות, ודרגא א' הוא היותר חלש שנרחה בנקל עד דרגא ד' שאי אפשר לדרוחה, ונמצא הדרגות הם כך:

- א. שבת
- ב. עבודה דוחה שבת
- ג. צרעת דוחה עבודה
- ד. מילה דוחה צרעת שבת ועבודה],

ומה צרעת [דרגא ג] שדוחה את העבודה [דרגא ב] אזהרה שהזכירה תורה על הצרעת שלא לקון צהרמו, דתניא (מכות כג.) השמר בנגע הצרעת אזהרה בקוץ צהרמו הכתוב מדבר, והחמירה תורה באזהרה זו לדמות העבודה, דכתיבא לן בפסחים (סז.) דטומאת מת נחית בקרבן כזור, ולא זצין ומנורעין, ובטלים [מ. דס"ה] לעשות פסח, ולא אמרינן יקוץ צהרמן ויאכלו פסחים, או הכהן יקון צהרמו ועבודה, אס הכהנים טמאין בצרעת והקהל טהורין, [ומשמע שגם אם כל ישראל יהיו מצורעים ח"ו, לא יותר להם אכילת או עבודת הקרבנות].

דף קל"ב ע"ב

ועבודה חמורה היא דוחה את השבת [דרגא א] שדומה שבת במידות ומוספין וקרבנות כזור שזמנס קצוע, מילה [דרגא ד] דוחה אותה את הצרעת, דתניא לקמן ימול בשר ערלמו, אפילו במקום צהרם יקון, שבת שנרחית מפני העבודה [דרגא ג] אינו דין שתהא מילה [דרגא ג] דוחה אותה,

ומאי או אינו דקאמר דמשמע או אינו כן, כמו שאמרנו, אלא אפילו מילה נמי בכלל מחלליה, מאי קשיא ליה דקא הדך ביה,

[ומפרש מה או אינו] הדר אמר תנא לנפשיה וממאי דצרעת חמורה משבת, דמימא קל וסומר דילמא שבת חמורה, שכן יש בה עונשין ואזהרות הרבה,

[ולאחר שאמר שיש סברא ששבת חמורה, מוסיף שגם ממה שאין מתירין לו לקון בהרת לעבוד עבודה אינה חומר של צרעת] (אי נמי) וממאי משום דחמירא צרעת היא דהאי דלרעת דומה עבודה, ממאי דמשום חומרה

אבני חן למסכת שבת

לזרעם היא, דילמא הא דלא אמרינן ליה יקין [עמוד וקין. ד"ס] משום גברא הוא דלא חזי כדלקמן, דאי נמי קיין [יקין אכתי הוי. ד"ס] מחוסר טבילה והערב שמש, והיום לא יעבוד, וטבול [דטבול. ד"ס] יוס דמזרע כמזרע,

הילך מחללי מות יומת [דשבת] אפילו במילה, ומה אני מקיים שמיני ימול, חוץ משבת ועל כרחך שמיני ימול, מדמה אלל שאר ימים?

תלמוד לומר ביום אפילו בשבת:

תנו רבנן, מילה דוחה את הצרעת, בין בזמנה בין שלא בזמנה כגון קטן חולה והממיתו לו עד שיצירא, יום טוב אינה דוחה אלא בזמנה בלבד,

מנהני מילי? דתנו רבנן, ויקרא יב ימול בשר ערלתו בשר ריבויא הוא, ולדעה ואע"פ שיש שם בהרת יקין, ומה אני מקיים דברים בר השמר בנגע הצרעת, בשאר מקומות חוץ ממילה,

או אינו אלא אפילו מילה [לא יקין בהרתו], ומה אני מקיים ימול בשר ערלתו, בזמן שאין בה בהרת,

ת"ל בשר, ואע"פ שיש שם בהרת,

אמר רבא, האי תנא מעיקרא מאי ניהא ליה, ולבסוף מאי קשיא ליה?

הכי קאמר ימול בשר ערלתו, ואע"פ שיש בהרת, ומה אני מקיים השמר בנגע הצרעת בשאר מקומות חוץ ממילה, אבל מילה דוחה את הצרעת, מ"ט דאתיא מק"ו, ומה שבת חמורה [אולי חומרתה הוא שכן יש בה עונשין ואזהרות הרבה] מילה דוחה אותה, צרעת לא כ"ש,

ומאי או אינו דקאמר? הדר קאמר, ממיאי דשבת חמורה, דילמא צרעת חמורה שכן דוחה את העבודה, ועבודה דוחה את השבת, ת"ל בשר, ואע"פ שיש שם בהרת,

לישנא אחרינא, מילה דוחה את הצרעת, מ"ט? דאתי עשה דימול ודחי לא תעשה דהשמר לך, דהכי קיימא לן בפרק קמא דיצמות (ג): דלמי עשה ודחי לא תעשה, ומאי או אינו דקאמר,

הדר קאמר, אימר דאמרינן דאתי עשה ודחי את לא תעשה, לא תעשה גרידא, האי עשה ולא תעשה הוא השמר לא תעשה הוא, [דברים כד ח הָשִׁמְרָה בְּנִגְעֵי-הַצֶּרֶת לְשֹׁמֵר מֵאֵד] וְלֹא-עָשָׂה יָת כָּל הַשְּׁמִירָיו יְיָ [וְאֵתְכֶם הַכֹּהֲנִים הָלִיִּים פֶּאֶשְׁרָא לְיִתָּם פֶּאֶשְׁרָא לְעָשׂוֹת] היינו עשה,

ומה אני מקיים ימול בשר ערלתו, בזמן שאין בה בהרת,

ת"ל בשר, ואע"פ שיש שם בהרת,

תינח גדול [דהוא. דס"ה] בר עונשין דכתיב בהו בשר ועל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו (בראשית יז) והאי בשר עונשין משמע, מדמחייב ליה כרת, קטן נמי, כתיב ביה בשר וקטן נמי בזמנה [שזמנה. דס"ה] ביום השמיני כתיב ביה בשר, וציוס השמיני ימול בשר ערלתו, בינוני כגון שלא בזמנה ולאו בר עונשין, ואציו מנזוה עליו, נפקא לן מהמול לכס כל זכר (קדושין כט.) מוגלן [דיקין בהרתו]?

אמר אביי, אתיא מביניא הצד השווה שבהן שנימולו [שנימולין. דס"ה] ודוחין את הצרעת, אף אני אציו בינוני שנימול וידחה [ודוחה. דס"ה] הצרעת,

מגדול לא אתיא, שכן ענוש כרת, מקטן לא אתיא, שכן מילה בזמנה, הצד השווה שבהן שכן נימולין ודוחין את הצרעת, אף כל שנימולין דוחין את הצרעת,

רבא אמר, מילה בזמנה דוחה [שדוחה את הצרעת] לא צריכא קרא וכי אחי קרא לשלל בזמנה של ציוני, מק"ו אתיא, ומה שבת דחמירא דוחה, צרעת לא כל שכן,

אמר ליה רב ספרא לרבא, ממיאי דשבת חמירא דילמא צרעת חמירא, שכן דוחה את העבודה, ועבודה דוחה את השבת?

התם לאו משום דחמירא צרעת, אלא משום דגברא הוא דלא חזי קא סלקא דעתך מפני שהוא טמא, והיינו דפריך,

אמאי [לא חזי] ויקין בהרתו ויטבר ויעבוד?

מחוסר טבילה הוא ולא חזי לעבודה כהאי יומא, ומשום למחר, דלימא לעבודה קמן לא מדחי, תינח נגעים טמאים, נגעים טהורים כגון בהק, ופרסה כוליה, וככולהו [וכולהו ?] אימרנו לאיסור קציה כספרי, אין לי אלא משנזקק לעומאה, עד שלא נזקק לעומאה מניין תלמוד לומר ככל אשר יורו, ממי איכא למימר?

אלא א"ר אשי הא דאמרינן שבת חמירא מזרעת, אף על גב דדחייה זרעת לעבודה, לאו חומרא דידה הוא [ועדיין שבת חמורה מצרעת, פ"י דרב אשי אתא לסיועי לרבא, דלעולם שבת חמורה מצרעת ולא צריך קרא דמילה בזמנה דוחה את הצרעת, דילפינן בק"ו מדדוחה את השבת, דבאבות אין צרעת חמור כלל], אלא היינו טעמא [ראין עבודה דוחה את הצרעת. וראה מו"ב],

אבני חן למסכת שבת

לעשות אי אתה עושה, אבל עושה אתה, בסיב שעל גבי רגלו [בשקושר מנעליו בסיב], ובמוטו שעל גבי כתיפו [בשנושא מוט על כתיפו] ואינו צריך להזהר מלדחות [מלדחוק] סיב שקושר מנעלו ברגלו, ומלישא משאוי על כתיפו [פי' אם יש לו צרעת על רגלו במקום הסיב, או צרעת על כתיפו במקום משאוי], ואם עברה הצהרת כן עברה ואינו חושש לה, [ד?] להכי כתיב לעשות, שמוחר לעשות מלאכתו,

[וקשה על ברייתא זו] והא למה לי קרא, דבר שאין מתכוין הוא, ודבר שאין מתכוין מותר?

אמר אביי, לא נצרכא אלא לרבי יהודה, דאמר דבר שאין מתכוין אסור,

ורבא אמר, אפילו תימא רבי שמעון, ומודה רבי שמעון, בפסיק רישיה ולא ימות,

ואביי לית ליה האי סברא, והא אביי ורבא דאמרי תרווייהו, מודה ר' שמעון, בפסיק רישיה ולא ימות?

לבתר דשמעיה מרבא סברה,

היכא אמרינן דאתי עשה ודחי ל"ת, כגון מילה בצרעת דנשעת קנינה דמיעקר לאו, מקיים עשה, א"נ ציצית וכלאים וכן נ"ת דכלאים, דבעידנא דמתעקר לאו, קא מוקי' עשה נשעת לצושה מיעקר לאו ומקיים עשה, הכא אכל צרעת הנקצצת משום עבודה בעידנא דמתעקר ללאו לאו דקנינה, אחתי לא קא מוקים עשה דעבודה, הילכך מידחיא עבודה ממילא, ולא חומרא דצרעת הוא,

והא דרבא, ורב ספרא,

דף קל"ג ע"א

תנאי היא דליכא דנפקא ליה מילה בזמנה מקל וחומר כרצא, וכי אמא [עיקר. דס"ה] קרא לשלא בזמנה, ואיכא דלא נפקא ליה צקל וחומר, ואינטיך [קרא. דס"ה] למילה בזמנה כרצ ספרא, ושלא בזמנה אחיא מצינא,

דתניא, בשר ואף על פי שיש שם בהרת ימול, דברי רבי יאשיה [דהיינו כרב ספרא], רבי יונתן אומר [דהיינו כרבא], אינו צריך, שבת חמורה דוחה, צרעת לא כ"ש:

דף קל"ג ע"א

אמר מר, בשר, אע"פ שיש שם בהרת, ימול, דברי רבי יאשיה, הא למה לי קרא, דבר שאין מתכוין הוא, ודבר שאין מתכוין מותר?

אמר אביי, לא נצרכא אלא לרבי יהודה ר' יאשיה דמציך קרא להכי, כר' יהודה סנידא ליה, דאמר דבר שאין מתכוין אסור,

רבא אמר אפילו תימא ר"ש, מודה ר"ש, בפסיק רישיה ולא ימות הילכך, אי לא רבי קרא, לא עבדי,

[קשה דילמא באמת ס"ל לאביי דפסיק רישיה אסור, רק דאינו אסור מדאורייתא רק מדרבנן, ולא איצטריך קרא להכא וכו'. מלא הרועים,

[ומקשה] ואביי לית ליה האי סברא [דמודה ר"ש], והא אביי ורבא דאמרי תרווייהו, מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות? בתר דשמעה מרבא סברה נמן זה דעתיה, וקבלנה. דס"ה] ממנו,

איכא דמתני להא דאביי ורבא אהא, דברים כר ח השקור פנגע-הצרעת לשומר מאד ולעשו ת ככל אשר-יו ר' אהרן הכהנים תלויים פאשר צויתם השקרו לעשו ת,

ואביי אליבא דרבי שמעון מעיקרא, מקמי דסברה האי "בשר" מאי עביד ליה?

אמר רב עמרם, באומר גדול שהוא צר עושין ואומר למוהל [פי' גדול שלא מל עדיין, ואומר למוהל שלכן הוא מל עכשיו כדן] לקוץ בהרתו הוא מתכוין כזונה ליתער [אפ"ה מותר],

תינח גדול [צריך קרא לרבות], קמן דלא ידע לכוני מאי איכא למימר ועל כרחיק, דמרוייהו כתיב צר, כדאמרינן לעיל, וצער דכתיב גבי קטן ביום השמיני למה לי?

אמר רב משרשיא [בשר דכתיב בקטן בא לרבות], באומר אבי הבן, לקוץ בהרת דבנו הוא קא מתכוין [נעשה כאומר דאנן סהדי דניחא ליה. ריטב"א] דמתכוין לטהרו, והוא מוזהר דלא ליעצד צידים וצמתיון,

[ומקשה וכי מותר האב למול באופן זה] ואי איכא אחר שאינו חושש לטהרו ליעביד אחר ולא ליקו אכ להסם, ואף על גב דרבייה קרא, שהרי אמר יכול לקיים עשה בלא עקירת לאו לר' שמעון, דהא אחר לא מייכוין ולא עבר,

דאמר ר"ש בן לקיש, כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה, אם אתה יכול לקיים שניהם מוטב, ואם לאו יבא עשה וידחה לא תעשה ורבי למאי אתא?

[ומשני] דליכא אחר:

אבני חן למסכת שבת

הבאנו ממוך למחוס, ומחמת יכלתו, משום דלא נכרתו עליה י"ג ברייתות, אבל מילה נכרתו עליה י"ג ברייתות, אימא לידחו שבת, צריכא למימר בתרבייהו הלכה כר' עקיבא, דמכשירין לא דמו:

מתני': עושין כל צרכי מילה [בשבת], מוהלין חותך את הערלה, ופורעין את [קריעת. ד"ס] העור המכסה ראש הגיד, ומוציין את הדם, ואף על גב דהיא עשיית מצוה, שאין הדם ניתק מחיצורו, אלא על ידי המזליה,

[ולפי מה שאומרים הרופאים עכשיו אדרבה ע"י המציצה אפשר שיסתכן שע"י המציצה יתפרצו וכו' ולכאורה היה נראה לשמוע בקולם [של הרופאים] בכל כה"ג דהרי אפי' בברייתות ומיתות ב"ד שומעין לרופאין וכו' ואעפ"כ נ"ל לבלי לזוז מדברי ר"ל וכו'. בועז עיי"ש],
[ראיתי שגם במילת גר גדול עושים מציצה בפה, וצריך בירור],

ונותנין עליה איספלגית תחזושת, וכמון [מין תבלין שמשחמשין בו גם לרפואה cumin],

אם לא שחק [את הכמון] מע"ש, לועם בשיניו [מדאפשר בהכי] ונותן כמה דאפשר לשניי משנין,

אם לא טרף יין ושמן מע"ש כך היו רגילין, והיא רפואה שמעדין וטורפין בקערה יין ושמן יחד, כדרך שטורפין ציזים בקערה, ינתן זה בעצמו וזה בעצמו,

ואין עושין לה חלוק כעין כס דמוק היו עושין, ומלבישים את ראש הגיד עד העטרה, וקושרים [וקושרין. דס"ה] שם, כדי שלא יחזור העור לכסות את הגיד לכתחילה, אבל כורך עליה סמרטוט,

אם לא התקין לא הזמין מע"ש [וצריך להביאו], כורך על אצבעו דרך מלבוש, לשנותו. (דס"ה) מדרך הולאה בחול ומביא [ודוקא לצורך מילה שרי כה"ג אבל בל"ז אסור, ודלא כאותן שכורכים טוך סביב הוד וכו'. יבין], ואפי' מחצר אחרת [לא מביעיא מיבת לבית באותו חצר אע"פ שלא ערבו, אלא אפילו לחצר אחרת שאינה מעורבת עמהם. רע"ב]:

דף קל"ג ע"ב

גמ': מכדי קתני צממיתין בוליהו כל דברים העושים למילה מוהלין ופורעין ומוציין כ' למה לי דתנן כלל דרישא עושין כל צרכי מילה, כל צורכי מילה לאתויי מאי?

לאתויי הא דת"ר, המל בשבת, כל זמן שהוא עוסק במילה [סירסתי את דברי רש"י] שלא סילק דיו, אם ראה שנשמרו זה יציין חזור, בין על הציצין שזיר ערלה, וצממיתין מפרש אלו הן יציין המעכבין, ויש שאין מעכבין, כגון שער שאינה חופה רוב העטרה אלא מיעוטה, ומה היא עטרה שורה גבוה המקפת בגיד סביב, שממנה הגיד משפע ויורד לגד הקרקע, ומשפע ויורד

אמר מר, יום טוב אינה דוחה אלא בזמנה בלבד, מנא הני מילי?

1. אמר חזקיה, וכן תנא דבי חזקיה, אמר קרא שמות יב לא תותירו ממנו עד בקר, שאין ת"ל עד בקר מיינא, והנותר ממנו עד בקר, מה ת"ל עד בקר דמצי למכתב והנותר באש משרפו, אלא אשריפה קאי בא הכתוב ליתן לו בקר שני לשריפתו והכי קאמר והנותר ממנו צומן שאסרתי לך, דהיינו בקר ראשון, כשיבא בקר שני שהוא חולו של מועד משרפו, אכל ציום טוב לא, אלא מלמא מידי דחול לא עבדינן ציום טוב, ופסק קרבן ארבעה עשר צינסין הוא, שהוא חול, ומילה שלא בזמנה נמי מידי דחול הוא, דנשבת זו לא היה זמנה,

2. אביי אמר, אמר קרא במדבר כה עולת שבת בשבתו, ולא עולת חול בשבת, ולא עולת חול ביו"ט אצרי תמיד של ערב יום טוב, אין קרבן ציום טוב, ומילה שלא בזמנה, נמי כעולת חול ציום טוב דמי,

3. רבא אמר, אמר קרא שמות יב הוא לבדו יעשה לכם, הוא ולא מכשיריו, לבדו ולא מילה שלא בזמנה, דאתיא מק"ו שמדחה, ומה נרעת שדוחה עבודה, מילה שלא בזמנה דוחה אותה, כדאמרין לעיל, שבת שדחית מפני עבודה, אינו דין שמילה שלא בזמנה דוחה אותה, להכי איצטריך לבדו,

4. רב אשי אמר, ויקרא כג שבתון [דכתיב ביו"ט], עשה הוא, והוה ליה י"ט עשה ול"ת, ואין עשה דמילה דוחה את לא תעשה ועשה אכל בזמנה, איצטריך מציזי אפילו בשבת:

[שנינו במושגתינו] כלל אמר ר"ע [כל מלאכה שאפשר לעשותה מע"ש, אינה דוחה את השבת, ושאי אפשר לעשותה מע"ש דוחה את השבת] וכו': אמר רב יהודה אמר רב, הלכה כר"ע,

ותנן נמי גבי פסח כי האי גוונא, כלל אמר ר"ע, כל מלאכה שאפשר לה לעשותה מע"ש, אינה דוחה את השבת, שחיטה שאי אפשר לעשותה מע"ש, דוחה את השבת,

ואמר רב יהודה אמר רב, הלכה כר"ע,

וצריכא [וצריך לאשמועינן דהלכה כר"ע במילה ובפסח], דאי אשמועינן גבי מילה, התם הוא דמכשירין [ד]אפשר לעשות מאתמול לא דחו שבת, דליכא ברת מילה בזמנה ליכא כרת, דקטן לאו צר עונשין הוא, ואזיה לא מייחייב עליה כרת, אבל פסח, דאיכא ברת, אימא לידחו שבת,

ואי אשמועינן גבי פסח כל מלאכה שאפשר לה לעשות מערב שבת, כגון

אבני חן למסכת שבת

משמע], זה אלי ואנוהו, התנאה לפניו במצות, עשה לפניו סוכה נאה, ולולב נאה, ושופר נאה, ציצית נאה, ספר תורה נאה, וכתוב בו לשמו, בדיו נאה, בקולמוס נאה, בלבלר אומן, וכורכו בשיראין נאין,

[לא פליג את"ק אלא דמר דריש הכי ומר דריש הכי. ריטב"א] **אבא שאול אומר**, ואנוהו הוי דומה לו ולשון אנוהו, אני והוא, אעשה עמי [כלומר אעשה. דס"ה] כמותו לדבק בדרכיו, מה הוא חנון ורחום, אף אתה היה חנון ורחום?

אלא אמר רב אשי, הא מני [שאם פירש אינו חוזר] **רבי יוסי היא**, דתנן בין שנראה החדש בעליל בגילוי לכל, ויש לדעת שראויה בית דין והקדושים להס, ואין צריך לרואין [לרואין. דס"ה] חוץ למסוס לחלל שבת ולגזל ולהעיד לפני בית דין [אפ"ה] מחללין, ובין שלא נראה בעליל [פ"ו ואין צריך לומר דכשלא נראה ד], מחללין עליו את השבת,

רבי יוסי אומר נראה בעליל, אין מחללין עליו את השבת אלמא, אף על גב דאיכא מצוה, כיון דלאו לצורך גצוה הוא לא מחללין, והכא נמי פירש, דהוי אמתלתא דחילול כי הכא, בלא צורך גצוה לא מחללין,

ממאי, דילמא עד כאן לא קאמר ר' יוסי התם [בחדושי הלכה], דלא ניתנה שבת לידחות אפילו בהתחלתה, דהא נראה בעליל, אבל הכא [במילה] כיון דניתנה שבת לידחות להתחיל בה המילה, הכי נמי דכי פירש והדר לאו אמתלתא לנפשה היא, והוי כמו שלא פירש, וגומר כל מצוה,

אלא אמרי נהרדעי, רבנן דפליגי עליה דרבי יוסי גבי לחם הפנים היא, דתנן ארבעה כהנים נכנסין להיכל בשבת, לקדר לחם הפנים שנים בידם שני סדרים שמי"ס. דס"ה) מערכות של לחם [ונמנערה ששה לחמים זה על גבי זה. דס"ה] ושנים בידם שני בויכין שמי כפות מלאות לבונה, כדכתיב [ויקרא כד] ונתת על המערכת לבונה וזה,

וארבעה מקדימין לפניהם, שנים ליטול מן השלחן שני סדרים הישנים, ושנים ליטול שני בויכין והשלחן היה נתון ארבע ממזרח למערב,

המכניסין עומדים בצפון [מפני שהוא כבוד יותר בצפון. ריטב"א] ואלו עומדין מזה לרוחב השלחן צפון ופניהם לדרום, והמוציאין עומדים בדרום ואלו עומדין לנגד לדרום ופניהם לצפון, ודווקא מכניסין לצפון [צפון. דס"ה], דכל צפון ענין משיבות היא, כדאמרין [דהכי אמרינן נמי. דס"ה] צמכת סוכה (ו:). [סמוך לטוב המסכת] גבי חילוק לחם הפנים למשמרה הנכנסת והיוצאת, הנכנסין חולקין צפון כדי שיראו נכנסין [לעזרה. רש"י שם] [שיראו הכל שהן נכנסין, שצפון הוא מקום עבודה], [לפי שרוב עבודות בצפון הן דכתיב על ירך המזבח צפונה. חכמת מנחה]

אלו [העומדים בדרום] **מושכים** [את הלחמים הישנים מעל השלחן] ואלו

לד הגוף **המעבדין את המילה** בין מעבדין את המילה שאינה כשרה עד שיחתם בין על הציצין שאין מעבדין את המילה בין שאין מעבדין חוזר וחותך, דכולא חדא מילתא היא, והרי ניתנה שבת לדחות אללה,

פירש שסילק ידיו, על ציצין המעבדין את המילה חוזר שהרי הן כמילה עצמה, על ציצין שאין מעבדין את המילה אינו חוזר דהוי כהתחלה בפני עצמה, ועל אלו לא ניתן לחלל את השבת, והיינו דקמני [ואהני הוא דקאמר. דס"ה] כל צרכי מילה ואפילו ציצין שאין מעבדין חוזר עליהם כל זמן שלא פירש,

מאן תנא פירש אינו חוזר ומשום דפירש חשיב ליה חזרה מילתא לנפשה, והואיל ולא עיכוב מצוה נינהו לא הדר?

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה היא,

דתניא, ארבעה עשר שחל להיות בשבת, מפשיט (אדם) [את] הפסח עד החזה, דברי רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה,

והיינו פירש [שפירש מזה הפשט, ובא לדמות קרבן פסח לקרבן תמיד], דתנן צמכת תמיד (פ"ד מ"צ) [גבי קרבן תמיד שהוא עולה] גבי הפשיט, שהיה מתחיל מן הרגלים והיה מפשיט ויורד עד שמגיע לחזה, הגיע לחזה חתך את הראש, ונתנו למי שזכה בו, ואחר כך הכרעיים, ומירק [וגמר] והפשיט כו' [כולו. ד"ס] [ובמשניות תמיד הגירסא ומירק את ההפשט], שמעינן מיניה משהגיע לחזה סילק ידיו מן ההפשט, והתחיל להתעסק צניחות קצת,

[ובא לפרש החילוק בין קרבן תמיד וקרבן פסח] וגבי עולה [קרבן תמיד שהוא עולה] דכולה כליל מירק והפשיט, ומנחת הידים תחילה אחר הראש, וגבי פסח נמי [אף שאינו חותך שום אבר דהא צלחו על ראשו ועל כרעיו וגו', מ"מ הוא פורש להוציא את האימורין], משהפשיט עד החזה דיכול להוציא אימוריו בלא מימין [ראה לעיל דף קצו: ברש"י ד"ה משום גימין וז"ל של זמר הנדבקין באימורין] קורעו ומוציאין מיד, והוא היה פירש מן ההפשט, וקאמר רבי ישמעאל שזו אינו גומר ומפשיט, משום דכיון דפירש, הויא חזרה מילתא דאמתלתא לנפשה, ושלא לצורך גצוה, דומיא דציצין דלא מעבדין,

וחכ"א, מפשיטין את כולו [כלומר יתן] [יקח] האמורין בשינוע לחזה, ואח"כ יגזור ויפשיט הגמר מעשה ראשון הוא. ריטב"א],

ממאי, עד כאן לא קאמר ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה התם [בהפשט הקרבן פסח], משום דלא בעינן שמות מו זה אלי ואנוהו דאחר נטילת האימורין אף הידור מצוה ציפוי [ה. דס"ה] צשר, אבל הכא [במילה] דבעינן זה אלי ואנוהו אצל יפוי מילה מצוה היא, הכי נמי,

דתניא # [וצ"ע שהגם שמדבר בברייתא זו על כל אופני גוי מצוה, הרי לא חוזר כלל ענין "מילה נאה" ? ובאמת אינה מן הכבוד לומר כן בפירוש, ומימלא

אבני חן למסכת שבת

וענוס כרת, ומיאו מימיה [משום עושה חבורה בשבת] ליכא דלא אחרו ציה למיתה, ולא קבל עליו המרמא [פי' שכדי להתחייב מיתה צריכין העדים להתרות בו, והוא צ"ל דאפ"ה הוא עושה # אבל כאן אולי לא שייך התראה כיון שאינו ברור שעובר על איסור], וכרת [מיתה]. דס"ה] איכא, דלמחלה דרשות לא תמחיל [דרשות. מראה כהן], ולא ימנה שבת לדמות אללו דשעה זו,

ואמר להו מספקינא, ועבד ולא איסתפק, ואישתבח דחבורה הוא דעבד, וענוש כרת:

[רמב"ם הל' שנגות פ"ב הל"ט אומן שבא למול לפנות היום ביום השבת ואמר לו לא נשאר פנאי ביום כדי שתמול, ואם תתחיל למול לא תשלים עד יציאת השבת, ונמצאת חובל בשבת ולא עושה מצוה, ואמר רגיל אני וזריו ובמהרה אמול, אם לא תשלים אלא עד יציאת השבת הרי זה חייב חטאת שהרי התרו בו],

[שנינו במשנתנו] מוצצין וכו': אמר רב פפא, האי אומנא דלא מייץ [אף בחול], סכנה הוא, ועברין ליה [אבל מילתו כשירה, דאל"כ היה חייב כרת על שלא מל],

פשיטא, מרמא מחללי עליה שבתא, סכנה הוא [ומשמע שאין המציצה חלק מן המילה, שאם הוא חלק מהמצוה למה צריך סיבה להתיר בשבת, הרי מילה מותרת בשבת, אלא הטעם משום סכנה]?

מהו דתימא ממניין לא אשמעינן דמחלל שבתא עליה האי דם מיפקד פקיד מופקד ועומד [הוא. דס"ה] שם כנחמן ככלי, וצמיתה אין מצוה ואין כאן איסור תורה ומשום הכי שרי, ולאו משום סכנה, ואומנא דלא מייץ בחול לאו סכנתא היא, ולא יעצריה, קמ"ל דס' חבורי מיחבר כשוינא על ידי מציצה, ואפילו הכי שרי, משום סכנה,

[צ"ע מגילה דחבורי מיחבר, ואולי ה"פ מהו דתימא דלא שרי למצוץ אלא האי דם] דפקיד דליכא איסור תורה, קמ"ל דאיכא סכנה ולהכי צריך למצוץ עד שיצא [הדם] מרחוק. רא"מ הורוויץ],

מדקמי [לה?] דממניין גבי איספליית וכמון ודומיא דאיספליית וכמון, מה איספליית וכמון כי לא עביד סכנה הוא, אף הא נמי כי לא עביד סכנה הוא:

[שנינו במשנתנו] ונותנין עליה איספליית: אמר אביי, אמרה לי אם איספלייתא דכולהון כיכי [התחבושת של כל הבאים הוא] שב מינאי שצט מנות תרבא של חלז וחדא [וימנה אחת] ד קירא שעה, [וק"ל דהו"ל למיכר מנתא, אבל מינאי נראה שהוא לשון מינים, לכן כמדומני שר"ל שבע מיני חלב, כגון של שור ושל איל ושל עז וכבש וצבי ואיל ויחמור. יעב"ץ]

רבא אמר, קירא [שעוה] וקלכא [זפת] רישני"א [של עץ] [שרף] היוצא מן העץ] הוא זפת של עץ שמוציאים ממנו [שלא. דס"ה] על ידי האור, והיא

[העומדים בצפון] מניחין, טפחו של זה [הטפח שלו דהיינו ידו] בצד טפחו של זה, משום שנאמר שמות כה לפני (ה') תמיד,

[וצ"ע דלפי הגמ' כאן משמע שהלוחות [שני הדפים שהיו הקנים נסמכין עליהם] היו בזוזה ומערב, והלחמן היו מונחין מצפון לדרום, אבל הציורים הם שהלחמן היו מונחים מזוזה למערב, בין שני הלוחות שהיו בצפון וברום?] [

ר' יוסי אומר, אפילו אלו נוטלין תמילה, ומסלקין כולה [כולן. דס"ה] מן השלמן ואלו מניחין ולאחר שעה מניחין אלו, אף זה היה תמיד ומה אני מקיים תמיד, שלא ילין שלמן בלא לחם,

ולרצון, אי שקלי ושצקי ליה והדר מסדרי, לא מיקרי להו תמיד, אלא התחלה אחרית, ונמצא שמתעכב שלמן בלא לחם,

וגבי פירש [במילה] נמי, כי הדר אחי, מילתא אחריתי היא, ולרבי יוסי, דאמר כי שצקי והדר מתחיל נמי תמיד הוא, דחדא מילתא הוא, הכא נמי פירש חזר, אף על פי שאין מעכבין [אפ"ה מותר] דכולה גמר מילתא [מילה. דס"ה] היא,

ת"ר, מהלקטין צניצין המעכבין את המילה, ואם לא הילקט ענוש כרת,

מני כרת זו של מי הוא? א"ר כהנא אומן ענוש כרת, וצצת קאי, שחילל שבת ולא עשה מצוה,

מתקיף לה רב פפא, אומן לימא להו, אנא עבדי פלגא דמצוה כלומר הואיל וכשהמחיל דרשות המחיל, ומצוה שעשה דרשות עשה, אמאי חייב, ימנא להו [פי' [עבדי פלגא דמצוה] ברשות ב"ד, וכיון דברשות ב"ד עבד אמאי מוחיב. ריטב"א], אתון עבדיתו פלגא דמצוה לכו אחס וסימנו המלכא?

[מכאן ראייה קצת דיכולין לחלק את המילה בשבת לשני מוחלים לאחר ההיתוך, ולשני הפריעה, אע"ג דקיי"ל חול ולא פרע כאלו לא מל. חכמת מנוח, # אבל ראה ביו"ד סימן רסו סעיף יד דפליגי המחבר והרמ"א בזה עיי"ש]

אלא אמר רב פפא, גדול גדול שכל קמיירי וצחול, וענוש כרת דקאמר משום מילה קאמר, דעדיין ערל הוא,

מתקיף לה רב אשי, גדול בהדיא כתיב ביה, בראשית יז וערל זכר אשר לא ימול [וכי זה בא לאשמועין], [אע"ג דבכמה דוכתין תניא מה שבהדיא בפסוק, איבעי [ליה] למחני גדול שלא מל ענוש כרת [פי' למה לא אמר בפירוש "שלא מל" ואמר "שלא לקט"]. תוס'], # [אבל צ"ע דשמא זה בא לאשמועין שיש ציצין שמעכבין את המילה, וזה לא כתיב בפסוק]?

אלא אמר רב אשי, לעולם אומן [וענוש כרת משום חילול שבת], וכגון דאתא בין השמשות דשבת דכל היום כשר למילה [אבל מילה בלילה פסולה], ואמרו ליה, לא מספקת לגמור ציוס כהילכתה, ותעשה מצוה בשבת בלא מצוה [דרסוף סוף לא יקיים המצוה במילה זו שתומבר בלילה].

אבני חן למסכת שבת

לכונה [כעין לכוונה. דס"ה],

אבל לכולי עלמא שרי ר' מאיר [היה ר"מ מתיר], וסמס ממנימין ר' מאיר, ואמאי תנן נותן זה בעצמו וזה בעצמו?

התם גבי שאר חולים [שהיה ר"מ מתיר] לא בעי ל'פא [אויפקלאפען] לערפו ולערצו יפה יפה, הכא בעי ל'פא,

הכא נמי [במילה] ניעביד ולא לילך לא יערצו כל כך?

ומתוך היינו דקתני, נותן זה בפני עצמו וזה בפני עצמו שמעריז ואינו לוקח:

ת"ר, אין מסננין את החרדל ביום טוב במסננת שלו טעמא מפרש לקמיה, דמיחזי כבורר, שמשליך הסודין שלו, ואין ממתקין אותו בגחלת כדרך שרגילין לכנות למוכו את הגחלת, או אכן ניסוקת,

א"ל אביי לרב יוסף, מאי שנא מהא דתנן, נותנים ביצה במסננת של חרדל ומסננה בתוכו, לייפות מלאיתו?

א"ל, התם לא מיחזי כבורר שכולה יונאה דרך המסננת, ואין משמייר שם פסולת, הכא מיחזי כבורר,

ואין ממתקין אותו [החרדל] בגחלת [ביו"ט], והתניא, ממתקין אותו בגחלת? לא קשיא, כאן בגחלת של מתכת, כאן בגחלת של עץ בגחלת של עץ אסור, דשייך זה כיצוי לפי שעושה פסם, גחלת של מתכת לא שייך זה כיצוי דלינו נעשה פסם,

א"ל אביי לרב יוסף, מ"ש מבישרא אגומרי שזולין ביום טוב ואף על גב דמכבה?

א"ל, התם [בבישרא אגומרי] לא אפשר לללות מאתמול, דכיומא שביחא טפי הכא אכל חרדל אפשר מאתמול,

א"ל אביי לרב יוסף, מהו לגבן גבינה [ביו"ט], [באמת קשה אך ס"ד שיהא מותר לעשות גבינה ביו"ט הא אמרינן לעיל צה. מגבן חייב משום בונה ומלאכת בונה אינו מותר ביו"ט אף לצורך אוכל נפש? אבל ראה באו"ח סימן ש"מ בדברי המגן אברהם ס"ק י"ז לגבי מגבן דלא מוקרי בונה אלא בשמתכין ליפותו ולהשוותו. ע"פ קול התורה חוברת ג"ט)?

א"ל אסור, מ"ש מלישה שלשין פת ביום טוב, והאי נמי ללישה דמאי? א"ל התם [לישה] לא אפשר [מאתמול] דפת חמה מעליא טפי, הכא [לגבן] אפשר מאתמול,

והא אמרי נהרדעי, גבינה בת יומא מעליא?

דרשה רבא במחוזא [מחוזא היה מקום מגורו של רבא, ראה מש"כ בב"ק ל.], קרעינהו בני מניומי אסיא [בניו של מניומי הרופא קרעו] למנייהו [בגדיו של רבא] שהפסיד להם לגלות [על שגילה. דס"ה] רפואה זו,

אמר להו [רבא] שבקי לכו [הנחתי לכם] חדא [רפואה אחת] שלא גיליתי,

דאמר שמואל [דשמואל היה רופא דבאמרינן לעיל קח.], האי מאן דמשי אפיה [מי שרוחץ פניו במים], ולא נגיב טובא [ואינו מנגב פניו הרבה היטב], נקטרו ליה # [פי' נדבק בו, קטר מלשון קשר],

דף קל"ד ע"א

חספניתא פניו מתבקעות,

ואני אומר שהוא מין שחין שקורין אינייר"א, והוא [בגרב] וצחרס [כעין חרב וגרב. ד"ס] שכתוב צחורה [דצריס כח], וחספניתא מרגום של חרס,

מאי תקנתיה? לימשי טובא [ירחיץ הרבה] במיא דסילקא מרק מרדן [water of beets]:

[שגינו במשנתנו] לא שחק מערב שבת [לועם בשנינו ונותן]: תנו רבנן, דברים שאין עושין למילה בשבת, עושין לה ביו"ט, שוחקין לה כמון, וטורפין לה יין ושמן,

א"ל אביי לרב יוסף, מאי שנא כמון ביו"ט דחזי לקדרה, יין ושמן חזי נמי בשבת [חזי. ד"ס] לחולה שאין בו סכנה [ראה דפוס ו', ובר"ם, ומהר"ם],

דתניא, אין טורפין יין ושמן לחולה בשבת, אמר ר"ש בן אלעזר משום ר"מ, אף טורפין יין ושמן,

א"ר שמעון בן אלעזר, פעם אחת חש רבי מאיר במעיו [בשבת], ובקשנו [וחיינו רוצים] לטרוף לו יין ושמן, ולא הנחנו [ר"מ], אמרנו לו דבריך יבטלו בחיך [בתמיה ! והרי אתה מתיר לטרוף יין ושמן בשבת] דהאי [והאי] נמי חולה הוא [פי' חש במעיו חולה הוא. מהר"ם],

אמר לנו [ר"מ] אע"פ שאני אומר כך [שאני מתיר], וחבירי אומרים כך [שהוא אסור], מימי לא מלאני לבי לעבור על דברי חבירי,

הוא ניהו דמחמיר אנפשיה [רק ר"מ לעצמו היה מחמיר בדברי חביריו]

אבני חן למסכת שבת

מנחיל הכשר, ולוקמיה להדי יומא נגד השמש, והיכא דזיג שגלול
מזכרית, כדוע שהחלל כנגדו ליקרעיה בשערותא גרש השעורה שהוא מדור
שתי וערב, אבל בכלי מתכות לא, משום דזריף מנפחו,
אינפליי"ר (להתנפה, לקבל דלקת) בלעז,

3. ואמר אביי, אמרה לי אם, האי ינוקא דלא מייץ שלא יכול
לינק, מיקר דקר פומיה נטננו שפתיו, ואין בו כח למוץ בן, מאי
תקנתיה, ליתו כסא גומרי משטח גמלים על דף או על כלי ולינקמיה
ליה להדי פומיה ויעמיד אלל פיו דחיים פומיה שיחמם פיו ומייץ
וינק,

4. ואמר אביי, אמרה לי אם, האי ינוקא דלא מנשתיה שאין
נשימה ניכרת בו, שאין דופק כנגד לבו כדרך כל אדם לינפפיה בנפוחותא יניפו
עליו בנפח שקורין וא"ן (נפה, כברה) ומנשתיה,

5. ואמר אביי, אמרה לי אם, האי ינוקא דלא מעוי אין רוחו
נכנס ויוצא יפה, אליי"א (לנשום) בלעז ליתו סליתא דאימיה שילא שולדה
עמו ולישרקיה עילויה יתליקנה על בשרו, כמו אישחזקי אישחזיקו (עבודה
זה מ: אשחזקי"ר (להחליף) ומעוי,

6. ואמר אביי, אמרה לי אם, האי ינוקא דקטין שהוא דק, לייתו
לסילתא דאימיה, ולישרקיה עילויה מקוטנא לאולמא השלם
ראשה אחד קצר וראשה אחד רחב [ראה גרה בו. שליא תחילתה דומה לחוט של
ערב וסופה דומה בתורמוס], יתליקוה עליו מראש הקצר יתחילו, וימשכו ללד
הרחב, כלומר כן ירחיב זה וימעצה,

ואי אלים ולא מחמת בריאות, אלל נפוח לישרקיה עליה מאולמא
לקוטנא,

7. ואמר אביי, אמרה לי אם, האי ינוקא דסומק כל בשרו אדום,
דאכתי לא איבלע ביה דמא [דמיה. רש"י] בבשרו, דעכשו כל דמו
מזוי בין עור לבשר, וכשמוסלן אותו יוצא כל דמו, ליתרחו [בעין לשון זה לקמן
קלא]. ליה ימתינו מלמולו עד דאיבלע ביה דמא ולימהלוה,

דירוק [אם התינוק הוא מראה "געהל"] ואכתי לא נפל ביה דמיה לא
בא בו דם, וממון כך חלש הוא ואין בו כח, וממסה לחלוש ולמות ליתרחו
[ימתינו] עד דנפל ביה דמיה, ולימהלוה,

דתניא, א"ר נתן, פעם אחת הלכתי לכרכי הים ובאת אשה
לפני, שמלה בנה ראשון ומת, שני ומת, שלישי הביאתו
לפני, ראיתיו שהוא אדום, אמרתי לה המתני לו עד שיבלע
בו דמו, המתניה לו עד שנבלע בו דמו, ומלה אותו וחיה,
והיו קורין אותו נתן הבבלי [ראה ב"ב דף עד. ברשב"ם] על שמי,

[וממשך ר' נתן לספר] שוב פעם אחת, הלכתי למדינת קפוטקיא
[קפודקיא היא מחוז באסיה הקטנה, במדינת תורכיה של היום החדש. בזמן

הכי קאמרי, פ' שלעולם גבינה ישנה טעים יותר, ולכן אומר] דאפילו
גבינה בת יומא מעליא אימא אף גבינתא בת יומא מעליא, וכל שכן
לדאמול:

דף קל"ד ע"א

[שנינו במשנתנו] אין עושין לה חלוק בו:

1. אמר אביי, אמרה לי אם [ראה לקמיה אימיה דאביי], האי חלוק
דינוקא, לפניה לסיטרא לאימרא שנשפת פיה [לפניה] לעילאי יהפוך
ויקפל למעלה, שלא תהא סמוכה לבשרו, מפני שראש מקום חמך כנגד שם הוא פ'
שחלוק קטן זה חותכין מבגד גדול, ומקום החתך הוא בשפת החלוק, ויוצאין
ממנו גרדין [חוטאי האריגה] שקורין פינד"ץ [חוטאי ארג היוצאים מן הבגד,
גרדילים],

ו דילמא מידביק גרדא [שמה ידבק חוט] מיניה זמכה [פ' שמיניחין
חלוק זה על מקום המילה מיד לאחר החיתוך והפריעה, והבשר שם חי,
וכשהמכה הולך ונתרפא נדבק הבגד שעליו לגלדת המכה scab, crust of the
wound], וכשנא להפשיט החלוק מעל המילה ישמוט [ישמט. נמ"ן] ויקרע את
ראש הגיד, ואתי לידי ומשי ליה ברות שפכה,

אימיה דאביי אומנתו [לשון כאשר ישא האומן את היונק, והיו מלכיס אומנין.
ד"ם] עבדא למיעוקות הנאים לידה לתמן מילתן כיסתתא # [אולי זה הכיס
היה מבגד רך יותר מבגד החלוק, כמו החילוק בין כתונת לגופיה lining. a.s.
לפלגא דמילה [ולא כנגד העטרה. ד"ס], [קורא "מילה" לכל הגיד עם
העטרה], כיס היטה עושה של בגד, לפנים בתוך החלוק, ומופרמו ממכו, בתוך
החלוק ומגיע למטה עד מצי החלוק, כדי לשון בין האימרא וצין המילה,
[ונראה לפרש שהחלוק היה מכסה את כל הגיד, וכדי שלא ידבק החלוק עשו
בגד אחר שהיה מכסה רק חלק הגיד שלצד הגוף, אבל זה היה גורם שגם לצד
העטרה לא היה הבגד על הבשר בחזק, וכיון שהכיס היה רחוק מהעטרה אין
לחוש שהיא תדבק להמכה],

אמר אביי, האי ינוקא דלית ליה חלוק, לייתי בליתא [בגד בלוי.
ד"ס] מעט שחק של בגד דאית ליה שיפתא שיהא בו אימרא [שפה], לפי
שהאימרא מהדקה יפה בבשר, שלא ישמט החלוק מן הגיד, וליכרכיה
לשיפתא לתתאי לתחתית ראש הגיד [פ' תחתית היינו לצד הגוף] יתן
השפה [שיש לה אימרא], וראש השני החלק [שאין לה אימרא] יהא למעלה [לצד
ראש הגיד], ועייף ליה לעילאי אותו ראש העליון החלוק [החלק. ד"ס] יקפל
[פ' כיון שהוא סוף הבגד ויש שם חוטין תלויין ולכן צריך שיקפלנה], ויקפול כלפי
מון [פ' בחורה לצד הגוף] מפני הגרדין, שלא ידבקו זמכה,

2. ואמר אביי, אמרה לי אם, האי ינוקא דלא ידיע מפקתיה
שאין ניכר בו נקב בית הרעי, ששם הוצאת זבלו, לשייפיה מישחא שהשמן

אבני חן למסכת שבת

שלטון הפרסים היה להם שלטון עצמי ומדינתם השתרעה על פני כל החלק המזרחי-צפוני של אסיה הקטנה. לעיל כו.],

ובאת אשה אחת לפני, שמלה בנה ראשון ומת, שני ומת, שלישי הביאתו לפני, ראיתו שהוא ירוק, הצצתי בו ולא ראיתי בו דם ברית תרמי לגרעומא, חדא דלי מהיל ליה לא נפק מיניה דמא, והטפת דם ברית מנזיה, כדכתיב (זכריה ט יא) גם אֶת־בְּרִיתְךָ בְּדָם בְּרִיתְךָ [בזכות מצות מילה, שלחתי אסירך מבור אין מים בו], ועוד דמסקין הוא, ומשום [דמסתפינן מתמת. דס"ה] חולשא, שלא נוזר צו עדיין דס, אמרתי לה המתני לו עד שיפול בו דמו, והמתנה לו, ומלה אותו וחייה, והיו קורין שמו נתן הבבלי על שמי:

דף קל"ד ע"ב

מהני: מרחיצין את הקטן [בשבת], בין לפני המילה ובין לאחר המילה, ומזלפין עליו את הממין ביד, אבל לא בכלי ובגמרא פריך הא אמרת רישא מרחיצין, דמשמע כדרכו, והדר תני אפילו לזוף עליו ככלי אסור,

ר"א בן עזריה אומר, מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת, שנאמר בראשית לד ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים,

ספק כגון ספק בן שמונה חדשים [וספק בן תשעה], דהוא כאן צעלמא, ואין מילמו דומה שבת [וספק בן תשעה] ואנדרוגיטום [שיש לו זכרות ונקבות] [והוא מלה יונית אנדרו איש גיטום אשה. ספר התשבי וגם מובא בתו"פ סוף פ"ח דיבמות, hermaphrodite], אין מחללין עליו את השבת, ורבי יהודה מתיר באנדרוגיטום דאיתרבי מקראי, כדמפרש בגמרא לקמן:

נב: והא אמרת רישא מרחיצין ואפילו כדרכו?

רב יהודה, ורבה בר אבוחה דאמרי תרווייהו, כיצד תני, מרחיצין את הקטן, בין לפני מילה בין לאחר מילה, כיצד מרחיצין דרישא לאו כדרכו הוא, דמנא סיפא לפרושי, כיצד מרחיצין, כגון לזוף ביד, ואפילו ביום ראשון, מזלפין עליו ביד, אבל לא בכלי,

אמר רבא, והא מרחיצין קתני?

אלא אמר רבא, הכי קתני, מרחיצין את הקטן, בין מלפני מילה בין לאחר המילה, ביום הראשון כדרכו, וביום השלישי שחל להיות בשבת, מזלפין עליו ביד, אבל לא בכלי,

ר"א בן עזריה אומר, מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת, שנאמר ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים,

תניא כוותיה דרבא, מרחיצין הקטן, בין לפני מילה, בין לאחר מילה, ביום ראשון כדרכו, וביום השלישי שחל להיות בשבת מזלפין עליו ביד,

ר"א בן עזריה אומר, מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת,

ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר, שנאמר, ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים [מ"מ זכר יש לפי ערך שהקטן מסתכן בכאב מעט שאינו יכול לסבול כמו הגדול. חדש האביב],

וכשחן מזלפין, אין מזלפין לא בכוס, ולא בקערה, ולא בכלי אלא ביד, אתאן לתנא קמא הך סיפא מנא קמא אמרה, דאילו ר' אלעזר אפילו הרחצה כדרכו שרי,

מאי אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר היינו טעמא דמעשה שם לאו ראיה גמורה היא, משום דגדול לא סליק בישראל הייא, משום דגדול אין מכה שצנערו מעלה ארוכה מהר קטן סליק ביה בישראל הייא, אצל קטן נתרפא מידי סכנתו מהר,

ההוא דאתא לקמיה דרבא, אורי ליה כשמעתיה המיר לו הרמיה כדרכו ביום ראשון שחל להיות בשבת, איחלש רבא נעשה חולה, והיה דואג שמא על כך נענש, אמר אנא בהדי תרגימנא דסבי למה לי מה היה לי למלוק כנגד זקנים הללו, רב יהודה ורבה בר אבוחה שפירשו שאסור להרחיץ,

אמרו ליה רבנן לרבא, והתניא כוותיה דמר?

אמר להו מתניתין כוותיהו דיקא,

[יש ללמוד מכאן גודל המדות טובות של האמוראים, שרבא שהיה חולק על רב יהודה ורבה בר אבוחה וגם הביא ראיה לדבריו מברייתא, ואפ"ה כשראה שיש לדייק מהברייתא כדבריהם, חזר בו, והודה על האמת, הגם שבודאי היה יכול לעשות איזה אוקימתא בהמשנה שלא יהיה קשה לפי שיטתו],

ממאי מדקאמר רבי אלעזר בן עזריה אומר מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת, אי אמרת בשלמא תנא קמא מזלפין ביום ראשון קאמר ולא איירי בהרחצה כלל אלא בזילוף היינו דקאמר ליה ר"א בן עזריה היינו דלמא ר' אלעזר בן עזריה ופליג, ואמר מרחיצין,

אלא אי אמרת, תנא קמא נמי מרחיצין ביום הראשון נמי הימים קאמר, ומזלפין ביום השלישי ולא פליג ר' אלעזר אלא איום שלישי, דקאמר מנא קמא מזלפין, האי רבי אלעזר בן עזריה אומר מרחיצין, אף מרחיצין ביום השלישי מיבעי ליה,

אבני חן למסכת שבת

תניא כוותיה דשמואל, אין נותנין חמין ושמן על גבי מכה בשבת, אבל נותנין חוץ למכה, ושורת ויורד למכה,

כי אתא רב דימי, אמר רבי אלעזר, הלכה כר"א בן עזריה,

הוּוּ בַּה דִּיכִי זַה בַּמַּעַרְבָא, הַרְחַצַת כָּל גּוֹפוֹ, או הַרְחַצַת מִילָה?

אמר להו ההוא מרבנן, ורבי יעקב שמייה, מסתברא הַרְחַצַת כָּל גּוֹפוֹ, דאי ס"ד הַרְחַצַת מִילָה, מי גרע מחמין על גבי מכה דשרי, והכא אסרי רבנן בשלישי (לגמרי), דאמר רב, אין מונעין חמין ושמן מעל גבי מכה בשבת,

מתקיף לה רב יוסף, ולא שני לך בין חמין שהוחמו בשבת לחמין שהוחמו מע"ש והכא גבי מילה שהוחמו בשבת עסקין, הלכך, בשלישי דליכא סכנתא לא,

מתקיף לה רב דימי, וממאי דהכא בחמין שהוחמו בשבת פליגי, דילמא בחמין שהוחמו בע"ש פליגי?

אמר אביי, אנא בעאי דאישני ליה אני הייתי רוצה למרן אמקפחא זו, כדשני ליה רב יוסף, מפני שסכנה היא לו, וקדם ושני ליה רב יוסף דודאי מתניין חמין שהוחמו בשבת נמי שרי בימים הראשונים, ולר' אלעזר אף בשלישי, מפני שמניעת חמין שסכנה הוא לו,

[פ' התירוף הוא דודאי מירי כאן גם בחמין שהוחמו בשבת דהא כאן מירי במקום סכנה, ולכן אין לומר מי גרע מחמין על גבי מכה דהא שם מירי בחמין שהוחמו מערב שבת, במילה מירי גם בחמין שהוחמו בשבת ואולי אין לרחוץ כל גופו ושפיר איבעיא ליה],

איתמר נמי, כי אתא רבין, א"ר אבהו, א"ר אלעזר, ואמרי לה א"ר אבהו א"ר יוחנן, הלכה כר"א בן עזריה, בין בחמין שהוחמו בשבת בין בחמין שהוחמו מע"ש, בין הַרְחַצַת כָּל גּוֹפוֹ, בין הַרְחַצַת מִילָה, מפני שסכנה היא לו:

גופא, אמר רב, אין מונעין חמין ושמן מעל גבי מכה בשבת, ושמואל אמר, נותן חוץ למכה ושורת ויורד למכה קא סלקא דעתך גזירה משום שחיקת סמנין כשמואל, דטעמיה משום הכי הוה, והיינו דקאמר אכל נותן חוץ למכה, דלא מוכחא מילתא דלרפואה,

מיתיבי, אין נותנין שמן וחמין על גבי מוך, ליתן על גבי מכה בשבת? התם משום סחיטה,

תא שמע, אין נותנין חמין ושמן על גבי מוך שעל גבי מכה בשבת? התם נמי משום סחיטה,

תנו רבנן, נותנין על גבי המכה, מוך יבש, וספוג יבש דלאו לרפואה היא, אלא שלא ישרטו בגדיו הקשים מכמו, אבל לא גמי יבש, ולא כתיבין יבשין כתיבות בגדים דקות, משום דמסו, וגזרו משום שחיקת סמנין,

קשיא כתיבין אכתיבין רישא שרי מוך יבש, דהיינו כתיבין, וסיפא אסר כתיבין?

לא קשיא הא בחדתי חדשים שלא היו על גבי מכה מעולם מסו הא בעתיקי עתיקי לא מסו,

אמר אביי, שמע מינה, הני כתיבין מסו [מרפאין]:

[שנינו במשנתנו] ספק ואנדרוגינום [אין מחללין עליו את השבת, ורבי יהודה מתיר באנדרוגינום] כו': תנו רבנן, ויקרא יב ג וַיִּזְכֹּר ה' הַשְּׁמִינִי וַיְמַחֵר בְּשַׁר עֲרֻלְתּוֹ # [אולי הול"ל "ערלה"], ערלתו ודאי דוחה את השבת דכתיב קרא [ד. נמ"י] וזיוס השמיני דילפינן מנייה אפילו בשבת, כתיב כסיפיה ערלתו, דמשמע מיעוטא ערלתו של זה, ולא אחר, ולמעטוי ספק אחא,

דף קל"ה ע"א

ולא ספק דוחה את השבת,

1. ערלתו ודאי דוחה את השבת, ולא אנדרוגינום דוחה את השבת ספק הוה,

וולד דין השמשות נמי ספק זמנו הוה ספק אינו זמנו, וכן נולד מהול ספק שמא ערלה כזושה היא העור דבוק בצער, ולקמיה פריך ספק קמא לאחוי מאי, הוהיל ומני כל הני ספיקי [בהמשך הברייתא כאן],

רבי יהודה אומר לקמיה [לקמן ?] [קלז]. יליף מילתיה, אנדרוגינום [מילתו] דוחה את השבת, וענוש כרת [אם לא מל],

2. [וממשך הברייתא למנות הספיקות שממעטין מערלתו] ערלתו ודאי [מילתו] דוחה את השבת, ולא נולד בין השמשות דוחה את השבת,

3. ערלתו ודאי [מילתו] דוחה את השבת, ולא נולד כשהוא מהול דוחה את השבת,

שב"ש אומרים, צריך להטין ממנו דם ברית חיישין שמא ערלה כזושה היא, ואפילו הכי מודו דשבת לא דמי, וב"ה אומרים אינו צריך,

אבני חן למסכת שבת

צריך להטיף ממנו דס צרימ, ושמואל אמר, הלכה כר"ש בן אלעזר
[דגולד כשהוא מהול לכו"ע צריך להטיף, ופליגי בגר],

רב אדא בר אבהו, אתיליד ליה ההוא ינוקא, כשהוא
מהול, אהדריה אתליסר מהולאי שטיפו ממנו דס צרימ, ולא רלו
משום דשנת הולא, ואפילו לציט שמאי ספק הוא ואין מחללין, עד דשווייה
כרות שפכה והוא [שהוא ?] עזמו מלו, ועשאו כרות שפכה, שחקן מן הגיד,
אמר תיתי לי דעברי אדרב דלמך [גולד כשהוא מהול] אין צריך להטיף,

אמר ליה רב נחמן, ואדשמואל לא עבר, אימר דאמר
שמואל בחול, בשבת מי אמר הא ספיקא הוא, [ו]הוא סבר רב
אלא סבר ד ודאי ערלה כבושה היא ומחללין,
[פי' רב אדא בר אבהו סבר דמעמא דרשב"ג דאמר דלכ"ע גולד מהול צריך
להטיף דם ברית משום דודאי ערלה כבושה הוא, ולכן לא עבר אדשמואל
דשמואל סבר דהלכה כרשב"ג],

דאיתמר, רבה אמר חיישינן הא דלמך ר' שמעון בן אלעזר לדברי הכל
צריך להטיף אספיקא קאמך, וזחול שמא ערלה כבושה היא ולענין שבת
נמי ודאי לא מחללין, רב יוסף אמר, ודאי ערלה כבושה היא
ומחללין,

אמר רב יוסף, מנא אמינא לה, דתניא, רבי אליעזר הקפר
אומר, לא נחלקו ב"ש וב"ה על גולד כשהוא מהול שצריך
להטיף ממנו דם ברית, על מה נחלקו לחלל עליו את
השבת, ב"ש אומרים מחללין עליו את השבת, וב"ה
אומרים אין מחללין עליו את השבת,

לאו מכלל דת"ק דר' אלעזר הקפר סבר דברי הכל מחללין עליו את
השבת ואנא דלמך כוותיה,
לאו:

	ר' אליעזר הקפר	רבנן
ב"ש	בחול צריך להטיף, מחללין את השבת	בחול צריך להטיף, מחללין את השבת
ב"ה	בחול צריך להטיף אין מחללין את השבת	גם בחול אין צריך להטיף, מחללין את השבת

הכי גרסינן, וממאי ודילמא מכלל ד ת"ק דברי הכל אין מחללין
קאמר,

אם כן דמנא לעיל מיניה אמר, דברי הכל אין מחללין רבי אליעזר הקפר
דאחא לאפלוגי ולמימר דלאו דברי הכל הוא, דהא לציט שמאי מחללין מאי רבותא
אשמעינן דבית שמאי פליגי דה טעמא דב"ש אתא לאשמעינן הא ציט
שמאי דמקום ציט הלל אינה משנה,

[על מקום "הטפת דם ברית" יש דיעות באחרונים אם יוצא גם בעור הגיד שהוא
למעלה מן העמרה, ומביאים ראיה לזה מתוס' ביבמות מו: שכתבו לגבי גר
שנתגייר שאם נכרת לו "כל הגיד" ובא להתגייר אין דומה שמילתו מעכבתו
מלהתגייר, משמע שאם היה נשאר חלק מהגיד היה יכול להטיף משם דם ברית,
[אבל ביו"ד סימן רסח סעיף א' כתב ואם נכרת הגיד אין מילתו מעכבת
מלהתגייר וסגי להי בטבילה],

אבל מביאים משו"ת הגאונים [שערי צדק ח"ג שער ה ס' יב] בשם רב יהודאי
גאון שאמר בזה הלשון, וסרים גר שמתגייר א"צ להטיף ממנו דם ברית משום
דדם ברית היכא הוי בערלה בגובהה של עמרה, כיון דעמרה גופא פסיקא, מהיכא
מטיף דם ברית מאזנו או מחטמו, הלכך א"צ. עכ"ל, הרי שאינו יוצא אם מטיף
מעור הגיד, אלא בעמרה עצמה ע"י דקירת מחט pin וכדומה,
וכן מתבאר גם מדברי האו"י [ח"ב הל' מל סימן צט] שכתב אודות מעשה שבא
לידו בתינוק שנולד מהול בזה"ל, ואמרתי להטיף דם בעלמא כעין שריטה מראש
הגויה כחתיכת מילה שחוטכים בראש הגויה. עכ"ל,
וראה באבני נזר יו"ד שלד אות כו, וגם ראיתי מביאים בענין זה מהחזו"א ושבת
הלוי ומרש"א ומהרב אלישיב זכרונם לברכה],

א"ר שמעון בן אלעזר, לא נחלקו ב"ש וב"ה על גולד
כשהוא מהול, שצריך להטיף ממנו דם ברית, מפני שערלה
כבושה היא,

על מה נחלקו, על גר שנתגייר כשהוא מהול דליכא שום ספק
ערלה, כגון ערבי מהול, שבית שמאי אומרים, צריך להטיף ממנו
דם ברית, ובה"א, א"צ להטיף ממנו דם ברית,

[ולהלכה פסק ביו"ד סימן רסח סעיף א גר שנכנס לקהל ישראל חייב מילה
תחילה, ואם מל כשהיה עובד כוכבים צריך להטיף ממנו דם ברית, ואין מברכין
עליו,

וכתב הש"ך לפי דמספקא לן אי מטיפין אי לא, הלכך מספק יש להחמיר ולהטיף
אבל אין מברכין מספק דק"ל ספק ברכות להקל]:

אמר מר, ולא ספק דוחה את השבת, לאתויי מאי? לאתויי
הא דתנו רבנן, בן שבעה [שנולד בחודש השביעי משנתעברה אמו]
מחללין עליו את השבת, ובן ח' אין מחללין עליו את השבת
שהרי כמת הוא, ואין מילתו מנא,
ואי קשיא אם כן לאו חילול הוא, שהרי הוא כמתוך צדש מת, לקמן נמי מוקי האי
חילול כמשכירי מילה, ואליצא דר' אליעזר,

ספק בן ז' ספק בן ח', אין מחללין עליו את השבת [למולו], בן
שמונה הרי הוא כאבן ואסור לטלטלו, אבל אמו שוחה
ומניקתו מפני הסכנה [של האם] מפני שחלב הרצה דדיה, ומציאה לידי
חולי,

איתמר, רב אמר, הלכה כת"ק [דפליגי בגולד כשהוא מהול דב"ש
אומרים צריך להטיף וב"ה אומרים אין צריך להטיף] אליצא דבית הלל, דלמך אין

אבני חן למסכת שבת

שבת, ומי שאינו נימול לשמונה אינו דוחה השבת, כדי כתיב וציוס השמיני דילפינן מיניה ואפילו בשבת, צנימול לשמונה כתיב,

כתנאי הא דרז אסי,

הכי גרסינן הא מילתא בשאלמות דרז אחאי, כיצד, לקח שפחה ואחר כך ילדה, זהו מקנת כסף שנימול לשמונה, לקח שפחה וילדה עמה, זהו מקנת כסף שנימול לאחד, לקח שפחה ומעבדה אללו וילדה, זהו יליד בית שנימול לשמונה, ר' חמא אומר הטבילה ואחר כך ילדה זהו יליד בית שנימול לשמונה, ילדה ואחר כך הטבילה זהו יליד בית שנימול לאחד, בשלמא לר' חמא משכחת לה יליד בית, כדקחני, מקנת כסף שנימול לשמונה כגון שלקח שפחה ואחר כך ילדה, נימול לאחד נמי כגון שלקח שפחה וילדה עמה, אלא לתנא קמא כו',

ובספרים שלנו כתיב נימול לאחד נמי כגון שלקח זה שפחה וזה עובדה, ונראה צעירי דהא דלא גרים בשאלמות כגון שלקח זה שפחה וזה עובדה, משום דקשיא ליה מאי דחקיה לאוקמיה בשני לקוחות, ולשוני גירסא דסיפא [דר' חמא] מרישא [מדרת"ק], דקחני [רישא. דס"ה], לקח שפחה וילדה זהו מקנת כסף שנימול לאחד [ולכן גם ברבי חמא י"ל כן, אבל לקמן בד"ה משכחת לה כתב רש"י טעם למה אין אנו מפרשים כן אליבא דרבי חמא],

יש יליד בית שנימול לאחד דמאי קראי כתיבי ציליד בית ומקנת כסף, חד כתיב ביה שמונה, וחד לא כתיב ביה שמונה, [והוא בפסוק] [צראשית יז יג] דמו' ל' ימו' ל' יליד ציתך ומקנת פסוקך, ולא מפרש ביה לשמונה ימים,

ויש יליד בית שנימול לשמונה וכתיב [צראשית יז יב] וצן-שנת ימים ימו' ל' לך צל-צך ללתיס יליד צית ומקנת פסוק [מפל צן-צך אשר ל' א' מוצעך הוצא],

יש מקנת כסף שנימול לאחד, ויש מקנת כסף שנימול לשמונה,

ומסתברא דהאי דמפרש צה לשמונה, היינו היכא דדמי לישראל מעליא, שגולד צציתו של ישראל משקנא, דדומיא דלכס צעין, דכתיב צההוא קרא ימו' ל' לך צל-צך, והדר יליד צית ומקנת פסוק, הלכך,

יש מקנת כסף שנימול לא', ויש מקנת כסף שנימול לשמונה, כיצד [הא דסליק מיניה מפרש ברישא. ראה נדרים ב:], לקח שפחה מעוברת ואח"כ ילדה הכי זהו זהו מקנת כסף דגוף שלם הוא צמעי אמו, וקנאו הנימול לשמונה דדומיא דלכס הוא, שגולד צציתו של ישראל,

לקח שפחה וילדה עמה שכבר ילדמו, זו היא מקנת כסף שנימול לאחד ואף על פי שלא עברו עליו שמונה ללדמו, מלו מיד, כדכתיב המול נימול וגו' [צלא המתנת ח' ימים. דס"ה] צלאו דומיא דלכס הוא,

טעמא דב"ש דמחללין את השבת אתא לאשמעינן ?

ר' אליעזר הקפר	רבנן
בחול צריך להטיף, **מחללין את השבת**	בחול צריך להטיף, אין מחללין את השבת
בחול צריך להטיף אין מחללין את השבת	גם בחול אין צריך להטיף, אין מחללין את השבת

ומשנינן דיילמא הכי קאמר ר' אליעזר לתנא קמא, דאמר בשבת לדברי הכל אין מחללין, ופולגמיהו צחול דלצית הלל אין צריך להטיף ממנו דס ברית הא לימא, ד לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה אלא ודאי צריך, ובשבת הוא דפליגי וטעמא דצית הלל אמא לאשמעינן, דצחול צריך, ולאפוקי מתנא קמא דאמר לצית הלל לא צריך:

דיילמא טעמא דב"ה אתא לאשמעינן:

ר' אליעזר הקפר	רבנן
בחול צריך להטיף, מחללין את השבת	בחול צריך להטיף, אין מחללין את השבת
בחול צריך להטיף אין מחללין את השבת	גם בחול אין צריך להטיף, אין מחללין את השבת

אמר ר' אסי, כל שאמו טמאה לידה נימול לשמונה, וכל שאין אמו טמאה לידה כגון יולא דופן, ונכרית שילדה, ולמחר נגמיהרה אין נימול לשמונה אין צנה ממחין עד שמה, אלא נימול מיד, שנאמר ויקרא יב אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה וגו' וביום השמיני נימול בשר ערלתו,

א"ל אביי, דורות הראשונים יוכיחו מאצרהס עד מתן תורה, שנתנה מילה [לשמונה. נמ"ן] ולא נהגו טומאה שאין אמו טמאה לידה ונימול לשמונה,

א"ל, נתנה תורה

דף קל"ה ע"ב

ונתחדשה הלכה דמי שאמו טמאה לידה נימול בשמונה, ולא אחר,

איני, והא איתמר, יוצא דופן שנקרעת אמו, ומי שיש לו שתי ערלות שני עורות זה על זה, ואמרי לה שני גדין, רב הונא ורב חייא בר רב, חד אמר מחללין עליו את השבת, וחד אמר אין מחללין,

עד כאן לא פליגי אלא לחלל עליו את השבת, אבל לשמונה ודאי מחללינן ליה ואף על גב דיוצא דופן אין אמו טמאה לידה?

הא בהא תליא וחילול שבת תלי צמילה לשמונה, דמי שנימול לשמונה דוחה

אבני חן למסכת שבת

לאחר, כגון שלקח זה שפחה וזה עוברת דכין דאין לעצל העובר
חלק באמו לאו דומיא דלכס הוא,

שנימול	זהו	
לשמונה	מקנת כסף	לקח שפחה מעוברת והטבילה ואח"כ ילדה
לאחר	מקנת כסף	לקח שפחה מעוברת וילדה ואח"כ הטבילה

ו. דס"ה) הוא הדין נמי דמאי לפלוגי במקנת כסף, בין ילדה ואחר כך הטבילה בין
הטבילה ואחר כך ילדה, ולמימר מקנת כסף נימול לאחר כגון שלקח שפחה
מעוברת, ועוברת, וילדה ואחר כך הטבילה ?

שנימול	זהו	
לשמונה	מקנת כסף	לקח שפחה מעוברת והטבילה ואח"כ ילדה
לאחר	מקנת כסף	לקח שפחה מעוברת והטבילה ואח"כ ילדה, כגון שלקח זה שפחה וזה עוברת

אלא רבותא אשמעינן, דאפילו בהטבילה ואחר כך ילדה משכחת לה,

והא דשני מקנת כסף נימול לאחר לר' חמא [כגון שלקח זה שפחה וזה עוברת]
מלמנא קמא [דלח"ק אוקים לה כגון שלקח שפחה וולדה עמה], ולא אמר כגון
שלקח שפחה וולדה עמה ?
משום דאם כן ילדה קודם טבילה היא, ומאי איריא נולד קודם שלקחה, אפילו נולד
משלקחה, נמי לר' חמא נימול לאחר,

אלא לת"ק בשלמא כולוהי משכחת להו, אלא יליד בית
נימול לאחר, היכי משכחת לה הא ודאי דומיא דלכס הוא, הואיל ולא
טעומא לידה תליא לדידיה ?

א"ר ירמיה, בלוקח שפחה לעוברת ואפילו משרא, דהוא טמאה
לידה, שכבר טבלה, [ו?] לאו דומיא דלכס הוא, הואיל ואין לו חלק באמו,

הניחא למ"ד פלוגמא דריש לקיש ור' יוחנן צצא צמרא (קלו). קנין פירות
לאו כקנין הגוף דמי, אלא למ"ד קנין פירות כקנין הגוף דמי,
מאי איכא למימר ?

אמר רב משרשיא, בלוקח שפחה ע"מ שלא להטבילה דלא
שייכא בה מורת חיובא דמזנות כלל, דלאו דומיא דלכס הוא, אבל לעומא לידה לא
חיישינן, צילדה ואחר כך הטבילה,

ויש יליד בית שנימול לשמנה, כיצד לקח שפחה ונתעברה
אצלו וילדה לא הוי עובר מקנת כסף אלא, זהו יליד בית הנימול
לשמנה דדומיא דלכס הוא,

ולקמיה מפרש יליד בית שנימול לאחר, אליבא דתנא קמא,

רבי חמא [שם תנא] אומר, ילדה ואח"כ הטבילה, זהו יליד
בית שנימול לאחר דכל שאין אמו טמאה לידה אין ממתינין לו לשמונה, כרז
אסי,

הטבילה לשם עבדות וחלה עליה שם מורת שפחה ישראל דנחמיצה בכל מזות
שהאשה חייבת בהן, ואחר כך ילדה והוא טמאה לידה, זהו יליד בית
הנימול לשמנה,

[ומסיק דנמצא דפלוני תנאי בדרכ אסי אי מילה בשמיני תלוי אם אמו טמאה
לידה] ותנא קמא לא שני ליה בין הטבילה ואח"כ ילדה, בין
ילדה ואח"כ הטבילה, דאע"ג דאין אמו טמאה לידה, נימול
לשמנה,

שנימול	זהו	
לשמונה	מקנת כסף	לקח שפחה מעוברת ואח"כ ילדה
לאחר	מקנת כסף	לקח שפחה וולדה עמה
לשמונה	יליד בית	לקח שפחה ונתעברה אצלו וילדה
לאחר	יליד בית	לוקח שפחה לעוברת
		רבי חמא אמר:
לשמונה	יליד בית	נתעברה אצלו והטבילה ואח"כ ילדה
לאחר	יליד בית	נתעברה אצלו וילדה ואח"כ הטבילה
לשמונה	מקנת כסף	לקח שפחה מעוברת והטבילה ואח"כ ילדה
לאחר	מקנת כסף	לקח זה שפחה וזה עוברת

(אמר רבא) בשלמא לר' חמא דשני בין הטבילה ואחר כך ילדה, לילדה
ואחר כך הטבילה משכחת לה כולה, יליד בית נימול לא, יליד
בית נימול לח, מקנת כסף נימול לא, ומקנת כסף נימול
לח,

[ומפרש] ילדה ואח"כ הטבילה, זהו יליד בית שנימול לאחר,
הטבילה ואח"כ ילדה, זהו יליד בית שנימול לח' ושניהם
נשתעברה אצלו, דלא הוי מקנת כסף,

מקנת כסף נימול לשמנה, כגון שלקח שפחה מעוברת
והטבילה ואח"כ ילדה וילדה לאחר שהטבילה, מקנת כסף נימול

אבני חן למסכת שבת

אמה, דבהמה גסה טהורה יולדת להשעה חריש. בכורות ח., שאין שחיטתו מטהרתו,

דכוליה קרא דריש ליה צמורת כהנים [פרשתא 'ה הלכה א' חה"ל שם וזה הלשון בתו"כ שם יש מן הבהמה מטמא ויש מן הבהמה שאינו מטמא פרט לטרפה ששחטה], [וכי ימות] מן-הַצֶּהֱמָה מקלט צממה [פי' חלק מן הבהמות] מטמאה, ומקלט [וחלק מן הבהמות] אינה מטמאה, [ומומעט] פרט לטרפה ששחטה [פי' שאם היתה מתה מטרפתה היתה נבלה, אבל אם שחטה הגם שאסור לאכלה אינה טמאה], ומדמעט טרפה ששחטה מכלל דצטורה קאי [דבהמה טמאה לא שייך ולא יועיל שחיטה, ולכן הולך ומלמד גם בהמה טמאה מ], חֲשֵׁר־הָיָא לָקַם להביא צממה טמאה,

לפי שפרשה ראשונה דכמיז צה [ויקרא יא כו] לְקַל-הַצֶּהֱמָה אֲשֶׁר הָיָא מִפְּרָט פְּרָקָה [וְשֵׁסֶּה אֶלְעִנָּה שְׁעָתָה] וְגִדָּה אֲלֵנָּה מְעַלָּה [קְטָמִּים הֵם לָקַם לְקַל-הַצֶּהֱמָה צָהָם יְקָמָה] וגו', מוקי לה חסם [בתו"כ פרשת שמיני פרשתא ד' הלכה ב' וז"ל במה הוא מדבר אם במיתתן הרי מיתתן אמורה [היינו פסוק ל"ט] אם באבר מן המת הרי אבר מן המת אמור למטה [בתו"כ פ"ו ה"ו דאיתא התם ת"ל הנוגע והנושא לרבות אבר מן המת] הא במה זה מדבר [צאצא מן המי הכתוב מדבר, ופרשה זו צממה ודאי [פי' דלגבי אבר מן החי קורא נבילה "מתה ודאי"]],

[ושם בתו"כ פרשתא 'ה הלכה ה' ממשך לדרוש פסוק ל"ט], לאללה להביא צן שמונה חדשים, אף שמיטתו [דינה ב] מימה ומטמאה [נמצא ששחיטת טרפה מטהרת הבהמה, אבל שחיטת בן שמונה חדשים אינה מטהרתה],

רבי יוסי ברבי יהודה, ור' אלעזר בר"ש אומרים שחיטתו מטהרתו,

מאי לאו בהא קא מיפלגי, דמור סבר [דגם בהמה שלא עברו עליה ח' ימים עדיין] חי הוא לפיכך שמיטתו מטמאה, ומ"ם מת הוא,

אמר רבא, אי הכי, אדמיפלגי לענין טומאה וטהרה, ליפלגי לענין אכילה [פי' אכילת בן שמונה חדשים כששחטה] אי מותר צאצלה כשמיטתו, אם לאו,

אלא דכולי עלמא [לענין אכילה] מת הוא, ורבי יוסי ברבי יהודה ורבי אלעזר ברבי שמעון סברי כטרפה, טרפה לאו אף על גב דמתה היא, שחיטתה מטהרתה מלשון כדפרישית, הכא נמי לא שנא,

ורבנן, לא דמי לטרפה, טרפה היתה לה שעת הכושר לשחט ולטעם קודם שנטרפה, האי לא היתה לה שעת הכושר,

וכ"ת טרפה מבטן מאי איכא למימר? התם יש במינה שחיטה, הכא אין במינה שחיטה,

תניא [ראה מש"כ באבני חן ר"ה יט.], ר"ש בן גמליאל אומר, כל ששחה ל' יום [משגולד] באדם, אינו נפל, שנאמר במדבר יח ופדיו צמור אדם כמיז מבן חדש תפדה מדמלי צהכי, שמע מינה עכשיו נמצר שהוא צן קיימא, ולא קודם לכן # [אולי הטעם דדריש טעמיה דקרא],

[וכל ששחה] שמנת ימים בבהמה אינו נפל, שנאמר ויקרא כב ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן וגו',

הא לא שחה שלושים יום צאצא, וצממה שמונה ימים, ספיקא הוי מלמודא פריך עלה,

דף קל"ו ע"א

מימהל היכי מהליגין ליה שום קטן ציום השמיני בשבת, דילמא נפל הוא ולא חזי למול, ועושה מצורה שלא לשם מצוה [ורק חינוק דקים לן בהו דכלו לו חרשיו מהליגין בשבת]?

[החיי אריה תמה דאימא דרוב ולדות הן בני קיימא וע"כ שפיר מהליגין ליה דהא אולגין בתר רובא ומ"מ אינו חייב לפדותו דאין הולכין בממון אחר הרוב, ותיירן עפ"י מש"כ ההפלאה בספ"ק דכתובות דבמקום שהוכרע עפ"י רוב לענין איסורין אולגין גם בממון אחר הרוב, וממילא ה"נ מכיון דהוכרע עפ"י רוב דהוא בן קיימא וממהליגין ליה בשבת, ע"כ היינו חייבין גם לפדותו. קול התורה חוברת נ"ט],

אמר רב אדא בר אבהה, מלין אותו ממה נפשך, אם חי הוא כלומר אם כלו לו חדשיו שפיר קא מהיל, ואם לאו, מחתך בבשר שמוטה הוא ולא מצורה היא # [ואע"ג שהתינוק הוא מוקצה, מ"מ אין כאן איסור דאורייתא],

ואלא הא דתניא, [חינוק שגולד] ספק בן ז' ספק בן ח', אין מחללין עליו את השבת, אמאי נימהליה ממה נפשך, אם חי הוא שפיר קא מהיל, ואם לאו מחתך בבשר הוא?

אמר מר בריה דרבינא, אנא ורב נחומי בר זכריה, תרגימנא, מימהיל הכי נמי מהליגין ליה, לא נצרכה הא דקמי אין מחללין אלא למכשירי מילה, ואליבא דרבי אלעזר דאמר דמו שבת, הני מילי דקים ליה בגויה שכלו לו חדשיו, שעברו תשעה חדשים משמשה עד שילדתו, ולא שמה כל ימי עיבורה, אבל ספק אין מכשיריו דוחין, דילמא לאו צר מימהל הוא, ומחלל שבת בעשותו פסמים וצרכו,

דף קל"ו ע"ב

אמר אב"י, כתנאי יגל גמור אם חסוד כמת, כדקאמר רב אדא צר להצב, דאינו אלא מתוך צדקה, או לא, והוא מצורה, [בסוף פרשת שמיני] ויקרא יא לט וכי ימות מן-הבהמה אשר-היא לכם לאכלה הנגע בנבלתה וטמא עד-הערב, להביא בן שמונה [שגולדה שמונה חדשים לאחר שנתעברה

אבני חן למסכת שבת

כמותו [כרשב"ג], או אין הלכה כמותו?

ת"ש, עגל שנוולד ביום טוב, שוחטין אותו ביו"ט ואינו מוקצה, שהרי בין השמשות נמי היה מוכן אגב אמו, מיהו, שמעינן מינה דמוחר לבו ביום?

הכא במאי עסקינן, דקים ליה בגויה שכלו לו חדשיו,

ת"ש ושוין ר' יהודה ור' שמעון, שנחלקו בדאין מומין ביום טוב במסכת ביצה שאם נולד היום הוא ומומו עמו שזה שהוא מן המוכן ומוחר לבקר מומו ביום טוב, דלא דמי כמתקן ביום טוב, דלא איתחזק באיסורא [פ' שעד שנוולד היה מוכן אגב אמו, ואף שהיתה בה מום והיתה בספק איסור עד שנראה להכם זה לא יבטל חזקתה, דמפרשינן] ומוקמינן לה חס, כגון דימצי דיני חס, וראויה בשעת לידה מיד [ולכן לא היה רגע שהיתה בחזקת איסור]?

ה"ג שכלו לו חדשיו,

ת"ש, דאמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, הלכה מכלל דפליגי, ש"מ [דפליגי רבנן עליה דרשב"ג, והלכה כרשב"ג],

אמר אביי, [תינוק שלא הגיע לשלשים יום משנוולד, ש] נפל מן הגג, או אכלו ארי שמת מחמת מיתה, הצאה לו בתוך שלשים, ממקום אחר, דברי הכל בחזקת כלו לו חדשיו קאי, דאי לאו הכי מיתה לא הוה מת,

הילכך חי הוא וצדקס היו ולד, ופטר את אמו מן החליצה, וגבי בהמה נמי, סתם ולד בהמה ששטח בתוך שמונה מותר באכילה, דלא חזינא ביה ריעותא, ורוב היולדות אינן מפילות,

כי פליגי שפיהק צילי"ר (צ"ל צדלי"ר) [לפסק] בלעז ומת כלומר לאחר לידתו לא ראו בו אלא חיות מעט, שפיהק ומת, וגבי אדם קאי [פ' ויש לה ריעותא],

מר סבר חי הוא, ומר סבר מת הוא, למאי נפקא מיניה לפטור מן הייבום,

[כמו אמר מר] נפל מן הגג או אכלו ארי, דברי הכל חי הוא,

והא רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע, איקלעו לבי בריה דרב אידי בר אבין, ועביד להו עיגלא תילתא ביממא דשבועה, ואמרי ליה אי איתרחיתו ליה מלשחטו עד לאורתא [פ' אילו המתנתם עד הערב. ולשון ליתרחו יש לעיל קלד]. שהוא ליל שמיני הורה אכלינן מיניה דמקטא היום ככולו, כדמצי (ויקרא כב) והיה צדעת ימים מתת

אמו הא לילה חזי, ומיהו, מיום השמיני הוא דירצה, דאורתא לאו צמ הקדשה היא, כדמצי (ויקרא ז לח) ביום זוחו להקריב, אבל מכלל נפל נפקי ליה, וחזי לאקדושי, כדאמרינן בוצחים (יב). לילה לקדושה, יום להרצאה, והלכך, לענין חולין חזי מאורתא למישחטיה ומיכל, השתא לא אכלינן מיניה,

אלמא מאן דסבירא ליה כרבן שמעון בן גמליאל פליג צמיחה הצאה לו ממקום אחר, ואמר ספיקא הוא?

אלא כשפיהק ומת, דברי הכל מת הוא, כי פליגי [רשב"ג ורבנן] בנפל מן הגג ואכלו ארי, מר סבר [חיישינן ש] מת הוא, ומר סבר חי הוא,

בריה דרב דימי בר יוסף, אתיליד ליה ההוא ינוקא, בנו תלתין יומין שכיב שמי צנו תלמין ללידתו, יתיב קמתאביל עילויה, אמר ליה אבוח, צוורוניתא [סבלוגות. רבינו פרחיה] מטעמים שמאלינן את האכל קבעית למיכל לך אמה מתאכל חס? אמר ליה קים לי ביה שכלו לו חדשיו,

רב אשי, איקלע בי רב כהנא, איתרע ביה [ברב כהנא] מילתא אצילות בגו תלתין יומין ללידת הולד, חזייה [רב אשי לרב כהנא] דיתבי וקא מתאביל עילויה, אמר ליה, לא סבר ליה מר להא דאמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כרבן שמעון בן גמליאל [שאם לא חי ל' יום הוא ספק נפל]? אמר ליה קים לי בגויה שכלו לו חדשיו,

איתמר, מת הולד בתוך שלשים ללידתו, ולא היה לאצו בן אלא הוא, ונולד לאחר מיתת אביו, ועל ידו היו פוטרינן אמו מן החליצה אם היה בר קיימא, ועמדה [האלמנה] ונתקדשה לאחר זמן, לפי שצורה שאינה זקוקה ליבס, אמר רבינא משמיה דרבא,

דף קל"ו ע"ב

אם אשת ישראל היא אם [מי שנתקדשה לו. ד"ס] אינו כהן, זה שנתקדשה לו, ומוחר בחלוזה חולצת מן הספק, ואחר כך מגשא [לו. ד"ס] אם אשת כהן היא ואם כהן הוא, שאם תחלוץ תהא אסורה לו, סמכין אדרבנן, ואמרינן לאו נפל הוא, ו אינה חולצת, ורב שרביא משמיה דרבא אמר, אחת זו ואחת זו חולצת,

אמר ליה רבינא לרב שרביא, באורתא אמר רבא הכי כדקאמרת, דאשת זו ואשת זו חולצת, לצפרא הדר ביה ואמר אשת כהן אינה חולצת, אמר ליה רב שרביא לרבינא שריתורה בלא חליצה, ועבריתו אדרבן שמעון יהא רעוא דתשרו תרבא דתשרון חלב באכילה [לשון זה גם ביבמות לו. יהא רעוא דתשרו אף תרבא];

אבני חן למסכת שבת

פטור:

נב: רב הונא מתני' צמימין, צרישא חייב לדברי הכל, כדמיין לה אן, [אבל] רב יהודה מתני' צרישא פטור דמוקין לה נשכח ומל את של ערב שבת צצבת, ופולגתא היא נשל אחר השבת [שבלו] צצבת,

לא נחלקו, שאם מל שלאחר השבת בשבת שחייב,
ועל מה נחלקו, שכל של ע"ש בשבת
שר"א: מחייב חטאת
ור"י: פטור

[ומפרש] רב הונא מתני' חייב, דתניא, אמר ר"ש בן אלעזר, לא נחלקו רבי אלעזר ור' יהושע, על מי שהיו לו ב' תינוקות אחד למול בשבת, ואחד למול אחר השבת, ושכח ומל את של אחר השבת בשבת, שהוא חייב דאף על גב דטריד צמזא וטעה צה, כיון דלאו מזא [עצד. דס"ה, ד"ס], שעדיין לא הגיע זמנו למול חייב,

על מה נחלקו, על מי שהיו לו ב' תינוקות, א' למול בע"ש, וא' למול בשבת, ושכח ומל את של ע"ש בשבת, שר' אליעזר מחייב חטאת, ורבי יהושע פוטר,

ושניהם [ר' אליעזר ור' יהושע] לא למדוה אלא מעבודת כוכבים שהקשו כל חטאות שצמורה, לחטאת עבודה זרה, דכתיב מורה חטא יהיה לכם וגו' צפרשת שלם לך אנשים, גבי קרבן עבודה זרה, ר' אליעזר [דמחייב בשבול של ע"ש בשבת] סבר כעבודת כוכבים, מה עבודת כוכבים אמר רחמנא לא תעביד, וכי עביד מיחייב, ה"נ לא שגא [אף שזה של ערב שבת כבר מחייב במילה],

[פ' מה שאתה רוצה לפטור אותו במילה שלא בזמנה מטעם שמכל מקום עשה מצוה, היתר זה אינה בעבודת כוכבים, ולכן יש ללמוד שכמו בע"ז חייב בכל אופן, הוא הדין לגבי שבת.

ובריב"א חסר הפירוש כאן.

ובאמת צ"ע אם אין בע"ז אופנים שיהא פטור כשעובד במענות ?]

ורבי יהושע [דפטור אם מל של ערב שבת בשבת], התם עובד עבודה כוכבים דלאו מצוה לא עשה מצוה, הכא מצוה,

לא נחלקו, שאם מל של ערב שבת בשבת שפטור,
ועל מה נחלקו, שכל של אחר השבת בשבת,
שר"א: מחייב חטאת
ור"י: פטור

רב יהודה מתני' פטור, דתניא, א"ר מאיר, לא נחלקו ר"א ורבי יהושע על מי שהיו לו ב' תינוקות אחד למול בע"ש ואחד למול בשבת, ושכח ומל את של ע"ש בשבת, שהוא

[פ' התרתם אשה זו לחלוץ שהיא קולא יתירה, עלו והצליחו ויהי רצון שתקילו יותר ויותר עד שתתירו גם אכילת חלב, והוא התרעמות בדרך גזמא. ובחדש האביב כתב פ' כרי שלא יסמכו על דעתם בהשקפה ראשונה בראותם שהם מעותדים למענות בפשוטות],

[שגינו במשנתנו] ר' יהודה מתיר וכו': אמר רב שיזבי, אמר רב חסדא, לא לכל דבר אמר רבי יהודה ד אנדרוגינום זכר הוא אלא לענין מילה בלבד, דיליף ליה מריצוא דקרא דלקמן, שאם אתה אומר בן זכר הוא לכל דבר, בערכין יערך האומר ערכו עלי יעריכהו,

ומנלן דלא מיערך, דתניא ויקרא כז הזכר ה' ימירא קדריש, וגבי נקבה דריש ואס ימירא ולא טומטום ואנדרוגינום, יכול לא יהא בערך איש אבל יהא בערך אשה, תלמוד לומר הזכר "ואם" נקבה היא, זכר ודאי נקבה ודאית, ולא טומטום ואנדרוגינום,

דף קל"ז ע"א

והא קמס ספרא הוא, דצמורת כהניס מניא לה, וסתם ספרא, רבי יהודה,

אמר רב נחמן בר יצחק, אף אנן נמי תנינא הכל כשרים לקדש מי חטאת, למת אפר על המים, חוץ מחש"ו,

רבי יהודה מכשיר בקמן, ופוסל באשה טעמיה מפרש צסדר יומא צפרק שלישי [ד'] [והוא ביומא מו. בפרק ד' טרף בקלפ'] ואנדרוגינום, ש"מ דר' יהודה כאשה משוי ליה,

ומאי שגא מילה? משום דכתיב בראשית יז המול לכם כל זכר ריצוא הוא:

מתני': מי שהיו לו שני תינוקות, אחד למול אחר השבת, ואחד למול בשבת [אחד נשוי לשתי נשים, אחת ילדה לו בן ביום ששי ושניה ביום שבת, ושכח ומל בערב שבת את הראוי בשבת, ושני דראוי בערב שבת מל בשבת. רבינו פרחיה], ושכח ומל את של אחר השבת בשבת, חייב דטעה צצבר מצוה, ולא עשה מצוה הוא, ועבד ליה מצוה שלא לצורך, וצאה אפילו ר' יהושע [דסיפא כאן] מודה,

אחד למול בע"ש [ואידע שלא מלו], ואחד למול בשבת, ושכח ומל את של ע"ש בשבת, רבי אליעזר מחייב חטאת דמילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת, ואף על גב דטעה צצבר מצוה שהיה טרוד צאמות של שבת, ומתוך כך טעה צוה, ואף צוה עשה מצוה, שהרי ראוי הוא למול, אלא שאינו דוחה שבת, צצברא ליה לר' אליעזר טעה צצבר מצוה, ועשה מצוה שיש צה חיוצ חטאת חייב, ורבי יהושע פוטר דצצברא ליה טעה צצבר מצוה ועשה מצוה

אבני חן למסכת שבת

פטור,

לגבי תינוקות דעלמא?

[ומתירין] להאי גברא מיהא לא איתיהיב:

מתני: קטן נימול לשמנה, לתשעה, ולעשרה, ולאחד עשר, ולי"ב, לא פחות ולא יותר,

הא כיצד, כדרכו לשמנה [פ' ואפי' בשבת. ריטב"א],

נולד לבין השמשות, נימול לו [לספק מ'] שהרי ליום שמיני של מחר הוא נימול, ושם צין השמשות יום הוא ונימול למשנה,

ביה"ש של ע"ש היה היום ערב שבת, אי אפשר למולו בשבת הצאה דשםא תשעה הוא, והוא ליה מילה שלא בזמנה, ואינה דוחה שבת נימול לעשרה וצריך להסמיך עד לאחר השבת, שהוא [ספק. דס"ה] עשירי,

יו"ט לאחר השבת חל יום טוב להיות אחר השבת, אין מילה שלא בזמנה דוחה אותו, ונימול לאחר עשר,

ב' ימים של ר"ה, נימול לשנים עשר,

קטן החולה [ובמסכת יבמות אמר] דאפי' דכאיב עיניה הוי חולה. ריטב"א], אין מוהלין אותו עד שיבריא:

גמ: אמר שמואל, חלצתו חמה נשלף ממנו הסולי וילא מגופו נותנין לו כל ז' להברותו,

איבעיא להו, מי בעינן [ז' ימים להברותו] מעת לעת?

ת"ש, דתני לודא[ה. יעב"ן] שם חסד יום הבראתו [יום שנחרפה בה] כיום הולדו ממתינן לו [ז'. ד"ס] כיום הולדו, מאי לאו [כ. ד"ס] יום הולדו דווקא קאמר, דלא צעין מעת לעת מה יום הולדו לא בעינן מעת לעת, אף יום הבראתו לא בעינן מעת לעת?

לא [ראה ד"ס] כיום הולדו דקמני, למיתב ליה שצעה, מיהו עדיף יום הבראתו מהא מיום הולדו, דאילו יום הולדו לא בעינן מעת לעת, ואילו יום הבראתו, בעינן מעת לעת ומהא ליכא למשמע מידי:

מתני: אלו הן ציצין לטעות של צצר שנשאר מן הערלה המעכבין את המילה, בשר החופה את רוב העטרה היא שפה גבוהה המקפת את הגיד קציה, וממנה משפע ויורד לראשו,

[בב"י מבוא בשם חכמי ספרד מחלוקת איזה מיקרי "עטרה" אם הבשר אשר בראש הגיד כולו, או אם הוא לבד החוט הסובב אשר בין אותו הבשר והגיד,

על מה נחלקו, על מי שהיו לו ב' תינוקות, אחד למול ואחר השבת, וא' למול בשבת, ושכח ומל את אחר השבת בשבת, שר"א מחייב חטאת, ורבי יהושע פומר,

ושניהם לא למדוה אלא מעבודת כוכבים, ר"א סבר כעבודת כוכבים, מה עבודת כוכבים אמר רחמנא לא תעביר, וכי עביר מחייב, ה"נ לא שנא,

ור' יהושע התם [בע"ז] לא מריד [ב]מצוה, הכא מריד [ב]מצוה טרוד להפעק צמזא גמורה, שהרי אחד מהם זמנו היום, וטרוד לבו למחר ולעשות, וממוך טרדו טעה, ומל את זה שאין צו מלוא כלל,

לא נחלקו, שאם מל של ערב שבת בשבת ש"חייב", ועל מה נחלקו, שמל של אחר השבת בשבת, שר"א: מחייב חטאת ור"י: פומר [שנתנה שבת לדחות]

תני ר' חייא, אומר היה ר"מ, לא נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע, על מי שהיו לו ב' תינוקות, א' למול בע"ש, וא' למול בשבת, ושכח ומל את של ע"ש בשבת, שהוא חייב לקמיה ממך לה,

על מה נחלקו, על מי שהיו לו ב' תינוקות, א' למול אחר השבת, וא' למול בשבת, ושכח ומל של אחר השבת בשבת, שר"א מחייב חטאת, ור' יהושע פומר,

השתא רבי יהושע סיפא דלא קא עביר מצוה פומר, רישא דקא עביר מצוה מחייב?

אמרי דבי ר' ינאי, רישא כגון שקדם ומל של שבת בע"ש, דלא ניתנה שבת לידחות שאין לו תיעוק שיהא זמנו היום, הלכך לא היה טרוד היום צמזא, שלא היה מוטל עליו כלום לעשות, ולא היה לו לטעות, [מכאן מדרק רבי' ז"ל דהויא שקדם המילה דלא בעי' להסיף דם ברית, מוקאמר הכא דלא ניתנה בשבת לידחות, ואי בעי להסיף הא ניתנה שבת לידחות גבי הטפת, וזה נ"ל דאינה ראייה דהכא מיירי כשלא ידעו בטעות עד לאחר שתי מילות, דאי לאחר מילה ראשונה ידעו ג"כ היאך מלו השני, ועוד משום הטפת דם ברית לא דחינן שבת כדפסיקנא לעיל, אלא ודאי מכאן אינה ראייה. ריטב"א, # ואולי לא מקרי הטפת דם ברית חבורה שחייב עליה בשבת],

סיפא ניתנה שבת לידחות [על תינוק זה שזמנו היום],

א"ל רב אשי לרב כהנא, רישא נמי ניתנה שבת לידחות

אבני חן למסכת שבת

המסורבל בבשר פלטר"י (מכוסה, עטוף) בלעז, ששמן ועצ, ולאחר שנימול נראה כמכסהו [כמכוסה. רי"ף] **רואין אותו כ"ז שמתקשה** וממך הקשוי מתפשט בשרו, בדשמואל גרסינן ונראה מהול, במתניתא גרסינן ואינו נראה מהול ונראה מהול, אינו צריך למול, ואם לאו צריך למול,

במתניתא תנא, רשב"ג אומר, קמן המסורבל בבשר, רואין אותו כל זמן שמתקשה ואינו נראה מהול, צריך למולו, ואם לאו אינו צריך למולו,

מאי בינייהו? איכא בינייהו נראה ואינו נראה לשמואל, נראה מהול הוא דאין צריך למולו, הא נראה ואינו נראה צריך, למתניתא, אינו נראה הוא לצריך, הא נראה ואינו נראה אינו צריך, [ושמואל הלכה למעשה אתא לאשמועינן, וכן הלכה. ריב"א]:

[שנינו במשנתנו] **מל ולא פרע** [את המילה כאילו לא מל]: **ת"ר, המל אומר, אקב"ו על המילה,**

אבי הבן אומר [בין חתיכת הערלה לפריעה. יו"ד רסא א, ופירש הש"ך כדי שיהיה עובר לעשייתו, אבל קודם המילה שמא ימלך המוהל ולא ימול אבל לאחר המילה לא חיישינן שלא יפרע], **אשר קדשנו במצותיו וצונו להכניסו** [וכשהאנוסים מוחלין עצמן מברך "להכנס". ש"ך] **בבריתו של אברהם אבינו,**

[לפי שהמילה היא המצוה הראשונה המוטלת על האדם [התינוק] ליכנס בעשיית המצוות, לפיכך מברך עליה [האב בשליחות הבן], לפי שהבן אין יכול לברך אותה ולא מבח דין מילה. קובץ מוריה [שנה כב קונטרס ח-ט עמוד כ] בשם רבי יהודה בן הרא"ש],

העומדים [ברעה"ד מביא שמהר"ם מרוטנברג היה עומד בשעה שמלין את התינוק] **אומרים** [ואם אחרים עומדים שם אומרים. יו"ד שסא א] **כשם שנכנס לברית, כך יכנס לתורה לחופה ולמע"ט** [אבל אם רואה את האב יאמר כשם "שהכנסתו". יו"ד רסא א ובט"ז שם],

[שמעתי פעם מהארמ"ר ויחי יוסף בסעודת ברית שאמר בדרך צחות, שמכאן ראינו שאין לעסוק בפרנסה לפני החתונה, שהרי אומר לתורה ולחופה ורק אח"כ למעשים טובים],

והמברך אומר [ואבי הבן, או המוהל, או א' מהעם מברך. יו"ד רסא א, וכתב הש"ך משמע אפי' אינו מוהל או אביו, וכתב הב"ח ומנהגו שהמוהל מברך לעולם, ואינו ישר בעיני דלפעמים הוא ע"ה ולא די שאינו מבין אלא מודלג ומסרס תיבות, ע"כ הירא דבר ה' לא יניח לברך ברכה זו אלא א' משאר העם המיוחד שבעם. ע"כ],

[הקב"ה] **אשר קידש ידיד יצחק קרי ידיד, על שם [יחידך. רי"ף] אשר אהבת (בראשית כג) מלבטן** דקודם שנולד נתקדש למזוה זו, דכתיב (בראשית יז) **אצל שר אשכנז וגו' והקיימתי את בריתי איתו היינו מילה,**

[ויצחק נקרא ידיד ע"ש אהבתו, והיה מקודש מבטן, שקודם שנתעברה שרה

ומסיק לענין מצות מילה צריך לגלות שניהם רוב הבשר ורוב חוט הסובב. ט"ז יו"ד רסד ס"ק ח]

ואינו אוכל בתרומה אם כן הוא דילפינן ביצמות (ע). שערל אסור בתרומה,

ואם היה בעל בשר [והגם שנמל את כל הערלה עדיין נראה כאילו חופה העור רוב העטרה] שהיה שמן, ונראה בשר שלמעלה מערלתו לאחר שניעלה ה. רי"ף] **ערלה כולה, כאילו אותו בשר חזר וחופה את הגיד, מתקנו ומשפס** **באזמל מאותו עובי** [משפס אותו באזמל. רי"ף] **מפני מראית העין** שלא יהא נראה כערל,

דף קל"ז ע"ב

מל ולא פרע גילה את המילה [לא קרע את העור וגילה את העטרה. רח], **כאילו לא מל:**

[**מל ולא פרע** ראה יבמות ע"א ע"ב אמר רבה בר יצחק אמר רב לא נתנה פריעת מילה לאברהם אבינו שנאמר [ביהושע] בעת ההוא אמר ה' אל יהושע עשה לך חרות צורים [ושוב מול את בני ישראל שנית] וכו', וראה תוס' ד"ה לא וא"ת אם לא נתנה פריעה עד יהושע היכי גמרינן מיניה הא כתיב אלא המצות שאין נביא עתיד לחדש דבר מעתה, ויש לומר דהלכה למשה מסיני הוא ויהושע אסמכיה אקרא.

והנה בסנהדרין מ"ד ע"א אמרינן עכן מושך בערלתו היה ופרש"י משך את עור אמתו תמיד עד שנשרצצה ויסקמה את ראש הגיד כדי שלא יראה מהול. וראיתי לרופאים-חוקרים שאומרים שדבר זה אינה במציאות לפי סדר המילה שעושין בימינו, שאנו חותכין כל כך מהעור, ורוצים לומר שעד ימי היונים לא היה חותכין אלא מעט מהעור [הגם שוראי היו פורעין] אבל בימי היונים היו משחקים ערום ורוחצין ערום ומי שהיה נימול היה ללעג ולקלם והתחילו היהודים למשך את העור ע"י תחבולות שונות, ואז התחילו לחתך הרבה יותר. וצריך לדעת אם זה אמת.

A simple surgical procedure called infibulation, was another option for a defectively short foreskin. A surgeon would pierce the foreskin to receive a light wooden pin called a fibula. With the fibula inserted the foreskin was held neatly closed.

The Cadillac of correctives, however, was clearly **epispasm** [reverse circumcision]: Epispasm on a "circumcised penis" required a somewhat more difficult operation: The surgeon would cut around the glans freeing the sheath of skin surrounding the shaft of the penis, pull the skin forward and dress the wound carefully so that the skin would reattach to the glans leaving a foreskin.]

נמ': **אמר רבי אבינא, א"ר ירמיה בר אבא, אמר רב, בשר החופה את רוב גובהה של עטרה לא תימא רוב העטרה דקמי מתמינן רוב היקפה, אלא אפילו רוב גובהה במקום אחד:**

[שנינו במשנתנו] **ואם היה בעל בשר וכו':** **אמר שמואל, קמן**

אבני חן למסכת שבת

חוקות שמים וארץ לא שמת, בא"י כורת הברית,

המל את העבדים אומר [ומאן דמהל גר ועבד ניכסי ערוה וניכריך על המילה. ר"ף נה: ברפי הרי"ף], אקב"ו על המילה, והמברך אומר אקב"ו למול את העבדים, ולהטוף מהם דם ברית, שאילמלא דם ברית חוקות שמים וארץ לא נתקיימו שנאמ' אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת, בא"י כורת הברית:

[ונכרי אסור למימהל דגרסינן במס' ע"ז כו: איתמר מנין למילה בנכרי שהיא פסולה דאדור בר פפא משמיה דרב אמר כדכתיב ואתה את בריתי תשמור וכו'. ר"ף בסוף הפרק, וכתב הר"ן דמסקינן התם בע"ז דאפי' ערבי מהול אינו כשר למול, אבל אתתא מהלא וכדרכי יוחנן].

פרק עשרים תולין

מהני: רבי אליעזר אומר, תולין את המשמרת שמסנין זה שמרי יין, ומותם פיה לכל עד צעגול, ונעשה כההל על חלל הכלי שקורין אשטנד"א (מסננת לסנין היין), ואף על גב דעביד לה, שרי ב"מ כדמפרש בגמרא, אכל בשבת מיתלג למתחילה לא ונותנין לתלויה בשבת אכל אס תלויה היא נותנין למוכה שמרים ומסנין, דאין דרך צורר צק,

וחכ"א, אין תולין את המשמרת ב"מ, ואין נותנין לתלויה בשבת, אבל נותנין לתלויה ביום טוב:

[הרשב"א הקשה לקמן קלא. בד"ה איבעיא להו שימור מאי, דכיון דלרבנן חייב חטאת, הוי בורר גמור כדרכו, אם כן היאך הוו נותנין לתלויה ביום טוב, והרי לכולי עלמא אין בוררין את הקטניות ביו"ט בנפה ובכברה והניח בצ"ע]

גמ': השתא [בפסק החלוק רואין ד] ר"א אוסופי אהל עראי לא מוספינן, [למה כאן במסננת אפילו] למיעבד לכתחלה שרי, מאי היא,

דתנן, פקק החלון כגון ארצות הגג [רש"י לשיטתו לעיל קבה: ד"ה שאין עושין אהל ארעי שרק בגג שייך אהל ולא במחיצה], ר"א אומר בזמן שקשור ותלוי פוקקין בו, ואם לאו אין פוקקין בו, וחכ"א, בין כך ובין כך פוקקין בו,

ואמר רבה בר בר חנה, א"ר יוחנן, הכל מודים שאין עושין

נתקדש אברהם במילה, ועוד שנקרא שמו קודם שגולד שנא' ואת בריתי אקים את יצחק אשר תלד לך שרה, "אקים" נוטריקון א"שר ק"דש י"דיד מ'בטן. עין יוסף אוצר התפילות],

[ידיד מבטן. אומר ר"ת שהוא אברהם אביו שנקרא ידיד שנאמר (ירמיה יא) מה לידידי בביתי כדדרשינן במנחות בפרק כל המנחות (דף נג: ושם) ושלשת האבות נזכרים חוק בשארו שם הוא יצחק, וצאצאיו חתם באות ברית קדש הוא יעקב וצאצאיו הוא ובניו כמו שתרנגם יונתן הצאצאים והצפיעות בניא ובני בניא (ישעיה כב) כלומר יוצאי צאצאיו. תוס'],

[ולפירוש התוס' ידיד הוא אברהם, קשה מנלן שנתקדש מבטן ? ותירץ הר"ן דילמא קים להו דילפינן ליה בגו"ש דידעיה דיעה, באברהם כתיב כי ידעתיו ולהלן הוא אומר בטרם אצרך בבטן ידעתך]

חוק בשארו נזכרו שם חק של מילה וצאצאיו אחריו חתם באות זו של ברית קדש [ע"ש ובשר קדש יעברו מעליך והוא נדרש במנחות נג: על המילה. עין יוסף אוצר התפילות],

על כן בשכר זאת [בשכר מצות מילה], אל חי חלקנו [אנו מבקשים ממך],

צוה [לשון בקשה, וז"ל הש"ך ונ"ל שהוא תפלה ובקשה על העתיד] [נ"א צוה, ולפ"ז אינו בקשה אלא סיפור דברים על העבר, אבל ראה בפתחי תשובה ביו"ד סימן רסה ס"ק ד' וז"ל ועיין בשאלות יעב"ץ ח"א סימן קמ"ו שמאשר ומקיים מנהג האומרים צוה בנקוד חירק הצד"י לשון עבר דלא כש"ך, והעלה דמ"ד הכי או הכי לא משתבש, וראה גם בהגהות יעב"ץ שכתב שצ"ל צוה בחירק],

להציל ידידות שארינו [הנפש שהיא חביבה מן הכל] משחת מניהנס, דכתיב גם כן דם נרימך שלחמי אסיריך מזור אין מים זו (זכריה ט) [ראה גם לעיל ברש"י בסוף קלא. שמביא פסוק זה] למען בריתי אשר שם בבשרנו [במש"כ בעירובין יט. ההוא דמחייבי ההיא שעתא בניהנב, ואתי אברהם אביו ומסקי להו ומקבל להו, בר מישראל שבא על הגויה דמשכה ערלהו ולא מבשקף ליה אינו מכירו שהו' יהודי, דמשכה ערלהו ודומה לו כמי שאינו ניוולן], בא"י כורת הברית [על שם הפסוק וברות עמו הברית. עין יוסף],

[וקשה למה בכל בכל הפרק לא מפרש תלמודן נוסח הברכה רק כאן אצל המשנה זאת? וראיתי בשו"ת בנימין זאב שמוחדש ואמר דמצוה שגם אומות העולם מקיימין, הגם שאינם מקיימים אותה בעבור מצות ה' רק בעבור שהוא מצוה שכלית אפ"ה לא תקנו אנשי כנה"ג לברך על קיום מצוה כזו, מעתה בכל הפרק לא היה יכול לומר מאי הוא נוסח של ברכת המילה [אבל לאחר שאמר שצריך לעשות פריעה על זה יכול לברך שגם האומות שמוהלין אינם פורעים]. ילקוט הגרשוני פרשת תזריע],

המל את הגרים אומר [ומאן דמהל גר ועבד ניכסי ערוה וניכריך על המילה. ר"ף נה: ברפי הרי"ף], ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אקב"ו על המילה, והמברך אומר, אקב"ו למול את הגרים, ולהטוף מהם דם ברית, שאילמלא דם ברית לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר ירמיה לג אם לא בריתי יומם ולילה

אבני חן למסכת שבת

אחד,

הגו' ד' [נאדר גדול. שט] הוא עור של צהמה תפור, ופיו רחב מאד, ויש לו שניים [ראה המתרגם לעיל צ"ב ע"א שהאר"ך בזה. וברשעסמרו פ' strap, lace], ועוזרי דרכים ממלאין אותו יין או חלב [ו. דס"ה] צמקוס שתוקעין שם אהליהם ללון, (ו. דס"ה) שוטחין אותו ופיו מתוח על גבי [ארבע. ררי"ף] יתדות, והרוח עוזרת מתחמיו ומצטנן שלא יתקלקל היין, והו' [והוא. דס"ה] דומה לאהל לאחר שנמתח,

והמשמרת,

כילה שיש בגגה טפח,

ובכסא גלין כמו מטה גלגליתא דכירה (לעיל מו:), והוא שם מקום, ומפרקין מטותיהן ובסאותן וטוענין אותן עמהן, וחורין ומחזירין אותן,

לא יעשה דאהל עראי יניחו, וכסא גלין נמי, גזרה שמה יתקע בחזקו [וממחייב משום מכה בפטיש. מהר"י מלוליל], ואם עשה פטור אבל אסור,

אהלי קבע לא יעשה, ואם עשה חייב חטאת,

אבל ממה שלנו, המחוברת ועומדת, אם הייתה זקופה או מוטת על כדיה, מותר לנטותה לישיבה על רגליה, ואף על גב דהשתא עבד אהל שרי, דלא מידי עבד אלא ליחזקא בעלמא,

ובכסא טרסקל כך שמו, ובעל פלודשטוייל"י (כסא מתקפל), ועליונו של עור, ומקפלין אותו, וכשמסלקין אותו סומכין אותו לכותל, וכשרוצה לישב עליו נוטתו ויושב על ארבע רגלים,

ואסלא עשוי כעין כסא טרסקל, אבל עור הפרוש עליו נקוב לצית הכסא,

מותר לנטותו לכתחילה דהא עבד וקאי:

[שנינו במשנתנו] ואין נותנין לתלויה בשבת: איבעיא להו, שימור נתן שמרים לתלויה, וסין מאי? אמר רב כהנא, שימור חייב חטאת,

מתקיף לה רב ששת, מי איכא מידי דרבנן מחייבי חטאת ורבי אליעזר שרי לכתחילה,

[ואע"ג דאשכחן ברודה חלות דבש דר' אליעזר מחייב חטאת ורבנן שרו לכתחלה ואחרוני טובא? מ"מ כי האי גונא דכולהו מודו בעיקרה של מלאכה דכולהו סברי דבורר חייב, לא אשכחן דפליגי בכולי האי דלמר חשיב בורר גמור ולמר לא חשיב בורר, והיינו דמית' רא" מהא דעיר של זהב דכולהו מודו בחיוב הוצאה. הרושי הר"ן],

מתקיף לה רב יוסף, אלמא לא, הרי עיר של זהב, דר"מ מחייב חטאת, ורבי אליעזר שרי לכתחילה,

אהל עראי בתחלה ב"מ, ואין צ"ל בשבת, לא נחלקו אלא להוסיף כגון פקק זה שאינו אלא תוספת עראי על האהל, שר"א אומר אין מוסיפין ב"מ, ואין צ"ל בשבת, ורב"א מוסיפין בשבת, ואין צ"ל ביום טוב?

ר"א סבר לה כרבי יהודה הלך הכא שרי, דמכשירי אוכל נפש הוא, דתניא, אין בין יום טוב לשבת, אלא אוכל נפש בלבד, רבי יהודה מתיר, אף מכשירי אוכל נפש,

אימר דשמעינן ליה לר' יהודה, במכשירין שאי אפשר לעשותם מערב יום טוב כגון שפוד שגרס [שנתקם] דיום טוב, במכשירין שאפשר לעשותם מעיו"מ, מי שמעת ליה [והא משמרת יכול לעשותה מערב שבת]?

דר"א עדיפא חזקה מדרבי יהודה דהוא שרי אפילו מכשירין שאפשר [לעשותן. דס"ה] מערב יום טוב [שר' אליעזר אומר לעיל קל. במשנה, שכורתין עצים]:

[שנינו במשנתנו] ורב"א [אין תולין את המשמרת ב"מ, ואין נותנין לתלויה בשבת, אבל נותנין לתלויה ביום טוב]: איבעיא להו, תלה מאי?

אמר רב יוסף, תלה חייב חטאת,

א"ל אביי, אלא מעתה, תלה מלה כוזא כלי קטן בסיכתא צמגוד [ציתל. ר"י מלוליל] [בעין מסמר קטן] הכי נמי דמחייב והכא מאי חיובא איכא צאהל עראי [פ' כוזא זו שהוא אהל עראי, וכ"ש משמרת שאינה בבנין אלא בבלי], צין גמור לא הו', ומדרבנן הוא דמיתסר [ואיך אמרת שחייב עליה חטאת],

[כלומר אם איתא דבמשמרת חייב חטאת ומשום אהל, תלה כוזא בסיכתא הוה להו לרבנן למיסר לכתחלה מיהת, אבל חיוב חטאת אפי' לר' יוסף לא אפשר, דלא שייך אהל למה שאינו עשוי אלא לגבה בלבד, ולתחתיו אינו ראוי כלל, דאין עשוי להגין למה שתחתיו. הרושי הר"ן],

דף קל"ח ע"א

אלא אמר אביי, מדרבנן היא קאסרי לה חכמים דמתניתין, דלא שצקינ ליה למתליה שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול למיעבד עובדא דחול [דלא שייך במסגרת איסור אהל כלל. הרושי הר"ן],

[וממשך לבאר שמשמרת אינה אלא פטור אבל אסור] מנקיט מלקיט אביי, חומרי קשר מתניתא כללות של צרימות ותני כלומר כללות שמאל צרימות, צגוד לצדה, ובמשמרת לצדה, וצכילה לצדה, ובכסא גלין לצדה, ושנאן כולן [והוא כוללן יחד. ררי"ף] הפטורין אבל אסורין צמור אחד, והמותרים לכתחילה צמור

אבני חן למסכת שבת

בעא מיניה רב כהנא מרב, כילה מהו? א"ל אף מטה
אסורה,

מטה מהו? א"ל אף כילה מותרת,

כילה ומטה מהו? א"ל כילה אסורה, ומטה מותרת,

[והרי יש כאן ג' פסקים:

א. כילה ומטה אסורין,

ב. כילה ומטה מותרים,

ג. כילה אסור ומטה מותרת],

ולא קשיא הא דקאמר אף מטה אסורה, כדקמנאי היינו
גלגלמא [לעיל ברף זה ולעיל מו:], שפורקה ומחזירה, והוא [קרמנאי הוא] שם
מקום,

לשון אחר, קרמנאי, מוכרי בגדי פשתן מוכרין עליה,

[שם מקום, עין ב"ק כא. ההוא, מעיקרא קרמנאי הוו דיירי ביה ופרש"י קרמנאי.

שם אומה, ל"א קדמונאי קדמונים היו יושבין צו.]

[Carmanians, inhabitants of Carmania a province of the ancient Pesian
empire, with the capital Carman, sellers of linen garments. [here in
shabbos] it refers to a folding bed or frame (like that) used by the
Carmanians (to exhibit their wares). Jastrow],

הא דקאמר ליה אף כילה מותרת, כדרמי בר יחזקאל [ש?] כן
עליה חוט,

כילה אסורה, ומטה מותרת, כדדידן מטה שהיה זקופה, והוא
מושבה על רגליה [אבל כילה מיירי שפורסה בשבת],

אמר רב יוסף, חזינא להו לכילי דבי רב הונא, דמאורתא
נגידו גלילי שבת ראיתם פרוסות ומצפרא חביטא רמא ולנקר ראיתם
מושכים לארץ, אלמא מותר לפורקה, והכי נמי מותר לנטותה,

אמר רב משום רבי חייא, וילון מסך שכנגד הפתח מותר לנטותו
שאין אהל אלא מי [אומה דס"ה] שעשוי כעין [כמין דס"ה] גג, ומותר
לפורקו,

ואמר שמואל, משום רבי חייא,

דף קל"ח ע"ב

כילת חתנים [וראה רש"י לקמיה ויכלת חתנים אינה עשויה לישן תחתיה] לא
דמיא לשאר כילות, שאר כילות פרוסות על גבי קינוף, שהיא לארבע רגלים וש לא

מאי היא [היכן היא דין של עיר של זהב], דתניא, לא תצא אשה
בעיר של זהב [עטרה של זהב ועיר של זהב מנזירות עליה. סוטה מ"ג, וראה
רש"י לעיל נז. כמין נשק"א (ומשמעו פריפה) ומזיירין זה כמין עיר], ואם
יצאה חייבת חטאת דלאו תכשיט הוא, אלא משוי דברי ר"מ,

וחכמים אומרים, לא תצא, ואם יצאה, פטורה דתכשיט הוא,
ולכתחילה אסור דילמא שלפא ומחויא,

ר"א אומר, יוצאה אשה בעיר של זהב לכתחילה דמאן דרכה
למיפק צעיר של זהב אשה חשובה, ואשה חשובה לא שלפא ומחויא [הרי שר"מ
מחייב חטאת ור"א מתיר לכתחילה],

[ודוחה] א"ל אביי מי סברת ר"א אדר"מ קאי דאמר חייבת
חטאת, אדרבנן קאי דאמרי פטור אבל אסור, ואמר להו
איהו, מותר לכתחילה,

[דיוחיא בעלמא היא. רשב"א עיי"ש, פ' דר"א דמתנ' מתיר לכתחילה ורבנן
מחייבי חטאת, וכן מושמע ממואי דאיבעיא ליה משום מאי מתרין ביה],

משום מאי [מאיזה אב מלאכה] מתרינן ביה למשמר? רבה אמר,
משום בורר דהאי נמי צורר הוא, רבי זירא אמר, משום מרקד,

אמר רבה, כוותי ידי מסתברא דאי אחרו ציה משום צורר, התראה
היא מה דרכו של בורר נוטל אוכל ומניח הפסולת, אף הכא
נמי נוטל את האוכל ומניח את הפסולת [ואליבא דרבה אינו מוחלק
בין מלמעלה ולמטה],

ולרבה, הוא הדין נמי דאי אחרו ציה משום מרקד היא התראה, אכל לר' זירא אי
אחרו ציה משום צורר לאו התראה היא, דלא דמי לצורר, שהאוכל למטה ופסולת
למעלה, מה שאין כן בצורר קטנית, שהפסולת למטה,

אמר ר' זירא, כוותי ידי מסתברא, מה דרכו של מרקד,
פסולת מלמעלה ואוכל מלמטה, אף הכא [במסנת] נמי,
פסולת מלמעלה ואוכל מלמטה,

תני רמי בר יחזקאל, טלית כפולה [פ' שנכפלה למטה] לשטות טליתו
על גבי ארבע יתדות לישן תחתיה, וראשו מתכפלין לכאן ולכאן לצד הארץ, והוא
ליה לכתלים להגן מן החמה לא יעשה דהוי אהלל, ואם עשה פטור
אבל אסור,

היה כרוך עליה מצעד יוס חוט או משיחה ונתנה [פ' שנתן הטלית]
על הסך [מוט] [pole] שעל הקנוף [כמו חופה] [canopy] כשהיא מכופלת, וכך
עליה [על הטלית] חוט למשכה צו לפורסה לכאן ולכאן, מותר לנטותה
למושכה צו לכתחילה בשבת, דמוסיף על אהל עראי הוא, ואינו כעושה
לכתחילה,

אבני חן למסכת שבת

כאהל, ואסור. ראה תוס'],
[כובע שהוא מתפשט להלן מראשו טפח אסור להניחו בראשו אפילו בבית משום
אהל. או"ח שא סעיף מ'],
[וגם בשבת כשהולך ברשות הרבים אם לא ידבק אזורו במתניו הרי הוא שלא
לצורך עליו. ספר חסידים סימן תשעג],

שלח ליה רמי בר יחזקאל, לרב הונא, אימא לן איזי [ראה
רשב"ם על התורה בראשית כ"ז ל"ג שפירש איזי מלשון איפה, והמהר"ל ב"מ ע.
פירש לשון אוהב, ולשון זה גם יומא ל', כתובות סט., ע"ב, קד', גיטין לט.; ב"מ
ע., ב"ב ע"ב; נדה מב:] הנך מילי מעלייתא, דאמרת לן משמיה
דרב, תרתי בשבת, וחדא בתורה שהיית רגיל לומר [לנו. דס"ה] שני
דברים משמו דהלכות שבת, ואחת דמורה כדלקמן,

שלח ליה, הא דתניא גוד [בראש הרף יש לשון "גוד" שפירושה נאד
גדול עיי"ש] בכיסנא גוד דרצועותיו, ומונח על מקום קצוה שלו מותר
לנמוחה בשבת והא דאמרן לעיל פטור אצל אסור, היכא דלא הוי ממוקן
דכיסנא,

אמר רב, לא שנו, אלא בב' בני אדם לא מימנח ליה שפיר
[הריטב"א מבאי בשם הרא"ה, הטעם, ששנים שעשוהו פטורין, ולכן בכילה חייבין
שאי אפשר שלא יעשה כל אחד מעשה לעצמו בלי סיוע], אבל באדם אחד
אסור ממנח ליה שפיר, שמומחו על ידו וזקשוו זה, ומוחו ומומחו על ז'
וקשוו זה, כך פירשו רבותי, וכן מלאכי דמשוזה הגאונים, ואיני יודע מהו,

אמר אביי, וכילה אפילו ב' בני אדם אסור, אי אפשר דלא
מימתחא פורתא [שכל אחד עושה מעשה בעצמו],

אידך דשנת מאי היא מאי היא? דתניא, כירה שנשמטה אחת
מירכותיה פטופטים שלה, ענין רגלים מותר לטלטלה, שתיים
אסור, רב אמר, אפילו חד גמי אסור, גזירה שמא יתקע
[בפירש"י משמע דאמילחיה דת"ק קאי. מהר"ם] כשממנח לה (ה. מהר"ס) רגל
יתקענה בחזק והוי צונה, אצל (מנח קמח) היכא דלא נשמטה אלא אחת לא חייש
למתקע כולי האי,

תורה, דאמר רב, עתידה תורה שתשתכח מישראל,
שנאמר דברים כח והפלא ה' את מכותך, הפלאה זו איני יודע
מהו, כשהוא אומר ישעיה כט יד לכן הגני יו' סף להפליא
את העם הזה הפלא ופלא ואברהם חקמיו ובינת גבניו תסתתרו
סיפא דקרא ופליגה סקממ סקמיו, הוי אומר הפלאה זו תורה,

ת"ר, כשנכנסו רבותינו לחרם על שם שהיו יושבין שורות שורות ככרם
ביבנה, אמרו, עתידה תורה שתשתכח מישראל, שנאמר

גג דהוי אהל, ושל חמנים על גבי נקליטין, שאינם אלא שנים באמצעים המטה, וקנה
נמוך עליהם והצגד נמוך עליו, ונפל לכהן ולכהן, ואין לה גג טפח הלכך לאו אהל
הוא [ו] מותר לנמוחה ומותר לפורקה,

[מותר רק כשאין בנגה טפח, ואין בפחות משלשה סמוך לנגה טפח, ואין
בשיפועה טפח, ולא נחית מפוריא טפח],
1. אמר רב ששת, בריה דרב אידי, לא אמרן אלא שאין
בנגה טפח, אבל יש בנגה טפח אסורה,

2. וכי אין בנגה טפח, גמי לא אמרן, אלא שאין בפחות
משלשה [כד] שהיא הולכת ומתפשטת למטה סמוך לנגה, טפח, אבל
יש בפחות משלשה סמוך לנגה טפח, אסור,

3. ולא אמרן, אלא שאין בשיפועה טפח שאין כל ד' וד' נפשת
למטה להתרחק טפח מנגד אמצעיתו, דהיינו שאין צמצו למטה טפחים, וכילת
חמנים אינה עשויה לשון חמנים [ראה רש"י עירובין קב:], אבל יש
בשיפועה טפח, שפועי אהלים כאהלים דמו,

4. ולא אמרן, אלא דלא נחית מפוריא טפח [שאין הכילה יורד
טפח תחת המטה], אבל נחית מפוריא טפח ההוא טפח הוה קיר לזהל
[שתחת המטה נקרא אהל], והמטה נעשים לו גג, אסור:

[וצע"ג מה הפירוש של כילת חמנים שאין עשויה לישן תחתיה, ושני הצדדין
יורדין ישר עד שאין ביניהם שני טפחים, ואח"כ היא יורדת לשני צידי המטה ???
וראה בר"ן שהשמיט את 3 וזה נקודה נכונה מאד שמישבת את כל הדיוקים,
וראה גם תוס' ד"ה שאין, וראה הציור בשמ"י],

ואמר רב ששת בריה דרב אידי, האי סינא [חברו בכל כתבי
לעיל קיט.] לחד גירסא גבי יוסף מוקר שבי. יעב"ץ] [פ' כובע שמושימין על
הראש ומאחיל על הפנים מפני השמש. רא"ש] כובע של לנד פלטרין (ל'
פלטרין) שרי, והאיתמר סינא אסור ללכת בו בשבת, ולקמיה מפרש
ואולי?

לא קשיא, הא דאית ביה טפח שהוא מתפשט להלן מראשו טפח, אסור
משום אהל, הא דלית ביה טפח,

אלא מעתה שרביב בגלימא טפח הניח טליטו על ראשו כדרך שהוא
מתעטף [זה על ראשו], והחמיקה להלן מראשו טפח, ה"נ דמיחייב?

אלא טעמא לאו משום אהל הוא, אלא משום שלא [שמא. דס"ה] יגביהו הרוח
מראשו, ואחי לאחיו ארבע אמות, הלכך לא קשיא, הא דמיהדק מיהדק
נראשו שפיר שרי הא דלא מיהדק [ואי. דס"ה] לא מיהדק אסור,

[וז"ל הר"ח כובע שמושימין בני אדם בראשיהן [ו] ויצא כמין פסל מן הראש
כשיעור טפח הן יתר, ואנן ראינוהו פעמים רבות, ועושין אותו להאחיל על הפנים
שלא יכח השמש, וכשהוא מוהדק ביותר [if it is stiff] ואינו נכפך כבגר חשוב

אבני חן למסכת שבת

זו צאה אלא מחמת הכלי, אשמעינן האי קרא, שאין כלי שאינו אב הטומאה, מטמא כלי,

עמוס ח יא הנה | ימים פאים נאם אדני ה' והשלחתי רעב בארץ ל' ארעב ללחם ול' אצמא למים פי אם-לשמע את דברי ה',

תניא, רבי שמעון בן יוחי אומר, חם ושלום שתשתכח תורה מישראל, שנאמר דברים לא כי לא תשכח מפי זרעו [כי לא תשכח מפי זרעו ס"ת "יוחאי". ניצוצי אור], אלא מה אני מקיים ישוטמו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו, שלא ימצאו

דף קל"ט ע"א

הלכה ברורה, ומשנה ברורה במקום אחד [פי' בשום מקום. יעב"ץ. וראה מהרש"א] בטעמים [בטעמיה. דס"ה, ד"ס] שלא יהא צה מחלוקת: [עתידיה תורה שתשתכח מישראל וכו'] לא ידעתי למה הביאו דברי אנדה זו? ונראה דמוקי בש"ס דלא ידעי אי פת שניה הוי או תחלה, וקשה לכאורה אמאי לא מספקי להו אי הכבר ממא או טהור הוא? דבהדיא כתב ביה, ופרש"י תורה שבכתב כתובה ומונחת יקראו ויאמרו, וצ"ל דה"ק אי לא ניתן רשות לכתוב תורה שבע"פ היתה נשתכחת, ולדבר זה הביאו מילתא דתורה, שנפקא מינה לדליקה בשבת שיש להציל כל הספרים שנכתב בתורה שבע"פ, שלולי המה בכתובים נשתכחה תורה מישראל. קרבן נתנאל].

תניא, רבי יוסי בן אלישע אומר, אם ראית דור, שצרות רבות באות עליו, צא ובדוק בדיני ישראל [וזה מוכחו בתפלת י"ח השיבה שופטנו כראשונה ויועצנו כבתחלה וחסר ממנו יגון ואנחה. ניצוצי אור], שכל פורענות שבאה לעולם, לא באה אלא בשביל דיני ישראל,

שנאמר מיכה ג ט שְׁמֹעוּנָא זֹאת רְאִישֵׁי בֵּית יַעֲקֹב וְקִצְיֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל הַמִּתְעַבִּים מִשְׁפָּט וְזֹאת פְּלִי־הַיִּשְׁרָה יַעֲקֹבִשׁוּ: בְּנֵה צִיּוֹן בְּדָמִים וִירוּשָׁלַם בְּעוֹלָה: יא רְאִישֵׁי א' בְּשֹׁחַד יִשְׁפְּטוּ וּבְהִנֵּיהּ² בְּמִחִיר יוֹרוּ, וּבְנִי־אֵיָה³ בְּכֶסֶף יִקְסְמוּ, וְעַל־ה' יִשְׁעֲנוּ לֵאמֹר הֲלוֹ א' ה' בְּקִרְבָּנוּ ל' אֲתָבוּ א' עָלֵינוּ רָעָה: יב לָכֵן בְּגָלְלָכֶם צִיּוֹן שָׂדֶה תִּהְיֶה וִירוּשָׁלַם עֵינֵי תִהְיֶה וְהָר הַבֵּית לְבָמֹת יָעַר וְגו',

רשעים הן, אלא שתלו בטחונם במי שאמר והיה העולם, [בן מפרש "ועל ה' ישענו". ובספר יוסף דעת מביא מספר חוכרונות לר"צ הכהן דף כ"ה שמפרש "לפיכך" פי' בגלל שתלו בטחונם בהקב"ה לומר אעפ"י שהוטאים אנו, ה' עמנו ולא תבוא אלינו רעה, הרי שאותו בטחון גורם להם קלות ראש לחבוא, לפיכך נענשו, שאין זה ממדת הבטחון לבטוח שאעפ"י שחוטא ה' עמו].

לפיכך, מביא הקב"ה עליהן ג' פורעניות שדה חרש, עיין מהיה, ולנמות יער, כנגד ג' עבירות שבירם בשמד יפוטו, צמחי יורו, ונציאה

וכתיב [בפסוק שאחריה] עמוס ח יב וְנָעוּ מַיִם עַד־יָם וּמִצְפּוֹן וְעַד־מִזְרַח יָשׁוּ מַטְּו, לְבַקֵּשׁ אֶת־דְּבַר־ה' וְל' א יִמְצְאוּ,

דבר ה' זו הלכה דכמצי [דברים ה] [להגיד לכס] את דבר ה' דיינו מורה, דבר ה' זה הקין לא ידענא מהיכא [אבל ראה בד"ה ב לו כב ובשנת אחת לכו רש מלך פרס לבלו י' דברי'. ניצוצי אור], דבר ה' זו נבואה דכמצי [הושע ה] דבר ה' אשר היה אל הושע וגו',

ומאי ישוטמו לבקש את דבר ה',

אמרו [חכמים], עתידה אשה שתטול ככר של תרומה. ותחזור בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, לידע אם טמאה היא ואם טהורה היא, ואין מבין,

אם טהורה היא ואם טמאה היא ! [הא] בהדיא כתיב ביה ומורה שכתב הרי כמזה ומונחת, יקראו ויראו ויקרא יא מכל האוכל אשר יאכל?

אלא לידע אם ראשונה היא, ואם שניה היא, ואין מבין,

הא נמי מתניתין היא, כדתנן, השרץ שנמצא בתנור, הפת שבתוכו שניה, שהתנור תחילה?

[אלא] מסתפקא להו, הא דאמר ליה רב אדא בר אבהה לרבא, ליחזייה האי תנורא שנטמא מן האויר, כדמצי [ויקרא יא] אל תוכו, והוא חוזר ומטמא אוכלין שבתוכו מן האויר, כמאן דמלי טומאה כשנפל השרץ באוירו, דהא בלא נגיעה מטמא, והלכך, כמאן דמלי טומאה הוא ותיהוי פת ראשונה [באילו נגע השרץ בפת]?

א"ל [רבא] לא אמרינן ליחזייה האי תנורא כמאן דמלי טומאה לא סלקא דעתך למיהוי כמאן דמלי טומאה, דתניא, יכול יהו כל הכלים מיטמאין באויר כלי חרס שאם היה כלי אחר בתוכו, שיטמא מחמת השרץ שבאויר החיצון, או מחמת שיטמאנו אויר כלי החיצון שהוא טמא,

ת"ל כל אשר בתוכו יטמא, וסמך ליה מכל האוכל אשר יאכל, אוכלין ומשקין שבתוכו מְטַמְּאִין באויר כלי חרס, ואין כלים מממאין באויר כלי חרס,

שמע מינה תרתי, חדא, דלא אמרינן חזייה כמאן דמלי טומאה, דאס כן, אס כלי שטף הוא הפנימי, שמיטמא. ממ"נ [מגזי יהא טמא, דהא נגע בטומאה, אלא לא אמרינן חזייה כמאן דמלי טומאה,

ואוכלין ומשקין שחיצון [פי' שבכלי חרס, ולא בכלי שבתוך הכלי חרס] הוא דמטמא מחמת הכלי, שהכלי ראשון והם שניים, אבל כלים לא, דהואיל דאין טומאה

אבני חן למסכת שבת

בסוף יקסמו, שנאמר מיכה ג יבִלְכֶן בְּגִלְלָכֶם צִיּוֹן¹. שְׂדֵה תַחֲרֹשׁ וִירוּשָׁלַם². עֵינַי [מלשון אבנים, שתהיה מלאה מגלי אבנים מהפלת הבנינים. מצודות] תִּהְיֶה, וְהָרַתְּ תַבִּית³. לָכֵמוֹ תִּיעַר [tree stumps],

ואין הקב"ה משרה שכינתו על ישראל, עד שיכלו שופטים ושוטרים רעים מישראל [משום דכשיש שופטים ושוטרים רעים בישראל אין הדור ראוי להשראות השכינה כי פרנס לפי הדור והדור לפי פרנס, אבל אם יהיו השופטים טובים ממילא גם הדור יהיו טובים וראויים להשראות השכינה. עין יוסף מספר סמא דחיי],

שנאמר ישעיהו א כה וְאֲשִׁיבָה יְדֵי עֲלִיָּה, וְאֶצְרֹף כֶּבֶד סִינָיָה וְאֶסִּירָה כָּל־בְּרִיָּלָיָה: כו וְאֲשִׁיבָה שְׁפֹטֶיהָ כְּבָרָאשָׁנָה וְיַעֲצִיָּה כְּבַתְחֻלָּה ואחר כך יקרא לך עיר הצדק לשמות צה [צדק. דס"ה] שכינה, אַחֲרֵיכֶן יָבֹרָא לָךְ עִיר הַצֶּדֶק תִּרְיָה נֶאֱמָנָה: כז צִיּוֹן בְּמִשְׁפַּט תִּפְדָּה וְשִׁבְיָה בְּצִדְקָה: וגו',

אמר עולא, אין ירושלים נפדה אלא בצדקה, שנאמר ישעיה א כז צִיּוֹן בְּמִשְׁפַּט תִּפְדָּה וְשִׁבְיָה בְּצִדְקָה,

[ציון 156 במשפט 431 תפדה 489 = 1076,

בגמ' תלמוד 480 ירושלמי 596 = 1076,

ושביה 323 בצדקה 201 = 524,

בגמ' תלמוד 480 בבלי 44 = 524 .

ר' יוסף חיים זוננפלד זצ"ל]

אמר רב פפא, אי בטלי יהירי [ראה סנהדרין צח. ובמהרש"א שם] ישראל ממיהרים בצלוצות, וצמלוצי יהירות, כפרשים [כפרשים. רש"י] הללו בטלי אמוגשי יטעלו המינים גלמים [הצדוקים. רש"י] המשניאים אותנו, אי בטלי דייני, בטלי גזירפטי [name of a class of oppressive Persian officers] [מפורש לקמיה],

[ומפרש] אי בטלי יהירי, בטלי אמוגשי, דכתיב ישעיהו א כה וְאֲשִׁיבָה יְדֵי עֲלִיָּה וְאֶצְרֹף כֶּבֶד סִינָיָה הִם גמי היום שמגדלין עמקן, לשון יִשְׁקָה מַלְאךְ (איז ט ז), ואחר כך ואסירה כל גדילך אלו אותם [הצדוקים. רש"י, המינים. ד"ס] המצדילים שגלי ישראל [בלשון סגי נהור, והכוונה על ישראל] מן הקדוש צדוק הוא, שנקריהם וצפחומם, וְאֶסִּירָה כָּל־בְּרִיָּלָיָה,

אי בטלי דייני רשעים מישראל שמטין דין, בטלי מעל ישראל גזירפטי נוגשי שוטרי [עריצים. רש"י] עוצדי כוכבים, דכתיב צפניה ג טו הֲסִיר ה' מִשְׁפָּטָיָהּ [דיינים רשעים] הִנֵּה אֵיבָהּ מִלֶּךְ יִשְׂרָאֵל ה' בְּקִרְבָּהּ לֹא־תִירָא רַע עוֹד,

אמר רבי¹. מִלְּאִי, משום ר"א בר' שמעון, מ"ד ישעיה יד ה שְׁבֵר ה' מִפְּנֵי רָשָׁעִים שֶׁבֶט מִשְׁלָיִם,

שְׁבֵר ה' מִפְּנֵי רָשָׁעִים, אלו הדיינים, שנעשו מקל לחזניהם לשמשיהן נותנין יד, והיוין להן לחוק, לומר [פ' שהחזן אומר להתובע שהוא לא יזמין את התובע אם לא ישלם לו, והדיין הוא מקל לחזן ותומכו] לא אהיה שליט, ואזמין את פלוני לזית דין, אם לא תרצה שכן, ואמר פסק דין, לא ארדנו ליכנס למשכנו [אלא אם תשלם לי],

שֶׁבֶט מִשְׁלָיִם, אלו ת"ח שבמשפחות הדיינים מקל אגרופין של מושלים, היינו דיינים רשעים, שתלמידי [ותלמידי. דס"ה] חכמים שצמפחומם להם למקל ולאגרופ, שעל ידיהם היו מעמידין אותן, ומספין עליהם, ועושין סניגורן לדבריהם,

מר זוטרא אמר, אלו תלמידי חכמים, שמלמדים הלכות ציבור לדייני בור שצבצמח אותן תלמידי חכמים, מעמידין דייני צור לדון את כל הבא, והרבה דינין שאין נמלכים בהן ומטין אותן,

אמר ר"א בן². מִלְּאִי, משום ר"ל, מאי דכתיב ישעיה נט ג פִּי כַפִּיכֶם נִגְאָלוּ בְּדָם, וְאֶצְבְּעוּ תִיכֶם בָּעוֹץ, שְׁפָתוֹ תִיכֶם דִּבְרוֹ־שֶׁקֶר, לִשׁוֹ נִכְם עוֹלָה תִהְיֶה,

[ומפרש] פִּי כַפִּיכֶם נִגְאָלוּ בְּדָם, אלו הדיינים שכפייהן פשוטין לקבל שוחד, ומטין את הדין, וטעלין ממון מן הצעלים שלא כדין וטענו [וטענין. רש"י] לשכנגדו, והרי הוא כנוטל נשמתו,

וְאֶצְבְּעוּ תִיכֶם בָּעוֹץ, אלו סופרי הדיינים שמתנין שטרות של רמיה,

שְׁפָתוֹ תִיכֶם דִּבְרוֹ־שֶׁקֶר, אלו עורכי הדיינים מלמדין את בעלי דינין לטעון,

לִשׁוֹ נִכְם עוֹלָה תִהְיֶה, אלו בעלי דינין,

ואמר רבי³. מִלְּאִי משום ר' יצחק מגדלאה, מיום שפירש יוסף מאחיו לא טעם טעם יין, דכתיב בראשית מט ולקדקד נזיר אחיו [שמפירש מאחיו נעשה כמו נזיר], [לאו נזיר ממש קאמר, דהא כתיב ויגלה ויחלף שמלותיו, אלא נזיר יין היה, ונראה הטעם שפירשו מיין לפי שקלקול המכירה בא להן מתוך אכילה ושתייה וכו'. מהרש"א עיי"ש],

ר' יוסי בר' חנינא אמר, אף הן לא טעמו טעם יין, דכתיב בראשית מט וישתו וישכרו עמו מכלל דעד השתא לא, מכלל דעד האידנא לא (הוה שיכרות. רש"ל),

ואידך [ור' מלאי מתריץ מה שמשמע שגם אחיו לא טעמו יין] שיכרות הוא דלא הוה, שתיה מיהא הוה,

אבני חן למסכת שבת

ואמר רבי ⁴. מלאי, בשכר שמות ד וראך ושמה בלבו, זכה לחשן המשפט על לבו שנגד הלל,

שהיה [אחרון] גדול ממנו, וקודם [שנגלים שכינה. דס"ה] למשה נגלים שכינה על אהרן, כדכתיב (שמואל א, 3) הנגלה נגלית אל בית אהרן, ונאמרה לו נצוה של מזכיר הכתובה ציחוקאל [המילה "ביחוקאל" הם מדברי רש"י ולא בסוגריים, ראה אור ישועה] (כ) עד וימרו צי, ואף על פי כן לא נתקנה צו צוה:

[הראיה מציחוקאל שם אינו ברור, אבל ראה בשמות רבה פ"ג אות כא וז"ל עד שלא עמדתי היה אהרן אחי מתנבא להם במצרים פ' שנה הוא שכתוב [ביחוקאל] כ ה ואמר אליהם כה אמר אדני ה' ביו"ם כהרי בישקאל ואשא ידי לזרע בית יעקב ואודע להם פארץ מצרים [ואשא ידי להם לאמר אני ה' אל ה'ים] ומנין שאהרן היה מתנבא שכן הוא אומר [ש"א ב' כו] ויבא אישאל הים אל-עלי ואמר אליו כה אמר ה' הנני ה' נגליתי אליהם אביהם כהיו תם במצרים לבית פקעה: כח ובהר אותו מכל-שכמי ישקאל לי לכהן].

[בזכות ששמה בגדולתו של משה, זכה לחלקו של משה, כשם ששמה רבינו היה לו הכח להזמין נבואה [ככתוב עמדו ואשמעה...]] כן אהרן זכה לשאול באורים ותומים ולהענות. ע"פ דרשת הר"ן. יש לרמוז על בעל המאמר רבי "מלאי" שלא נמצא במקום אחר, שכונה כן על שם תוכן מאמרו, שזכה אדם למילוי והשלמה בזכות השלמתו במעלה אחרים. יוסף דעת, אבל ראה בר"ם שיש גירסא ואמר ר' "שמלאי", וראה ענין זה של שמות במהר"ן חיות ב"מ כה, אבל ראיתי שיש חולקים עליו [בה]

שלחו ליה בני בשכר שם מקום ללוי [לשאול מלוי],

1. כילה מהו לנטותה בשנת,

2. כשותא הימלו"ן (כשות) שגדל על ההגה [ראה לעיל קו:]: בכרמא מהו מהו בכרמא, ידק הוא וכלאים בכרם, או אילן הוא ואינו כלאים בכרם,

3. מת ב"ט מהו,

אדאזיל [עד שהלך השליח ולא הגיע עדיין ללוי] נח נפשיה דלוי,

אמר שמואל [היה בדור הראשון של אמוראים בבבל, ולוי היה מחכמי א"י בדור שלפני שמואל, ויירד לבבל וישב בנהדרעא מקומו של שמואל] לרב מנשיא [תלמידו], אי חכימת, שלח להו [פ'] והשליח יאמר להם שהתשובה אינה מלוי אלא מר' מנשיא], שלח להו, כילה חורנו על כל צידי כילה, ולא מצינו לה צד היתר,

[ומקשה] ולישלח להו נד היתר זה כדרמי בר יחזקאל כך עליה חוט או משיחה?

ומשני לפי שאינן בני תורה ומקילי טפי,

[ועל שאלה השניה השיב להם] כשותא בכרמא, עירבובא כלאים,

ולישלח להו כדר"ט, דתניא, כישות, ר' טרפון אומר אין כלאים בכרם, וחכמים אומרים כלאים בכרם, וקי"ל צרכות, צפרק כיז גבי ערלה, והוא הדין לכלאים, שאף היא מזה המלוא צאך, ואינה נוהגת מן המורה אלא צאך כל המיקל בארץ, הלכה כמותו בחו"ל?

לפי שאינן בני תורה,

מכריו רב, האי מאן דבעי למיזרע כשותא בכרמא, ליזרע,

רב עמרם חסידא, מנגיד עילוייה,

רב משרשיא, יהיב ליה פרוטה לתינוק נכרי, וזרע ליה קסנר צחון לארץ שרי, ומיהו, כל כמה דאפשר משני, שלא ילמדו להקל,

וליתן ליה לתינוק ישראל? אתי למיסרך [שיעשה כן כשיגדל],

וליתן ליה לגדול נכרי, אתי לאיחלופי בישראל,

[ומה ששאלתם על] מת [ביו"ט], שלח להו, מת לא יתעסקו ביה לא יהודאין ולא ארמאין, לא ביום טוב ראשון, ולא ביום טוב שני,

איני והאמר רבי יהודה בר שילת, אמר רבי אסי, עובדא הוה בבי כנישתא דמעון, ביום טוב הסמוך לשבת,

דף קל"ט ע"ב

ולא ידענא אי [יו"ט היה] מלפניה אס חל יוס טוב צערב שנת ומת צו ציוס, ומפני שלא יוכלו להעסק צו למחר, המירו לקצרו על ידי עממים, אי מלאחריה [או יו"ט היה אחר השבת] והוא מת בשבת, ומפני שנשמהא ככר והיה מסריה, המירו, ואתו לקמיה דרבי יוחנן, ואמר להו יתעסקו ביה עממין,

ואמר רבא [ביצה ו.], מת ב"ט ראשון מת שנשמהא, כגון שמת בשבת ולמחר היה יוס טוב יתעסקו בו עממין, ביום טוב שני יתעסקו בו ישראל, ואפילו ביו"ט שני של ראש השנה, מה שאין כן בביצה דאין ראש השנה שזה [צו. דס"ה] לימים טובים של גלויות, דאילו ראש השנה ממיר יוס טוב שני דיליה, ונולדה צוה אסורה צוה [ולמה אסר להם הכל]?

אבני חן למסכת שבת

[ומתירין] לפי שאינן בני תורה:

דדנא מקום שיש בו נקב בחצית והיין יוצא, נותנו שם בשבת לסתום, והיו כמתקן, ומערים למחילה ואמר לאצנועיה להאי ברא דתומא קמיוכונא,

ועוד עבד אחרימי ואזיל ונאים [והולך וישן] במברא בספינה רחבה העשויה לעבור המים, והיא של נכרי, ויודע הוא שיעצירה הנכרי ללד האחר, ועבר להך גיסא, וסייר פירי ומשמר שם פירות כרמו, ונמצא שהנכרי מעצירו במים בשבת, ואמר אנא למינם קמיוכונא,

אמר להו, הערמה קאמרת, הערמה בדרבנן היא הכי גרסינן, [כלומר. דס"ה] הך הערמה לאו באיסורא דאורייתא הוא, אלא באיסורא דרבנן, דאי נמי עבד ממש בלא הערמה אדרבנן הוא דעבר, הלכך וצורבא מרבנן דלורבא מרבנן הוא לא אשתמינו עליה, דהוא לא אתי למיעבד לכתחילה להדיא בלא הערמה, לעבור שם לפני הכל: [ראה ברא"ש כאן שיש אופנים שהערמה מותר ויש אופנים שאסור, וראה עוד בתום' ביצה יז: ד"ה ובלבד]

מתני': נותנין מים בשבת ע"ג השמרים הנמזים במשמרת מצדוד יום, בשביל שיצולו שיהו כלולים לזב,

[יגלו. מדכחו, והדבר הך נקרא כלול. רמב"ם קאפח. שיהיו השמרים כלולים ויוזב כל יום. רע"ב. כדי שימזו השמרים כלולים ודקים ויגלו יום למזן המים. יבין. שיהיו השמרים כלולים והמים יוזבו מהם עם מקלית מן היין שנשאר בלוע צו. משנה ברורה ס' ש"ט ס"ק ל"ג],

ומסננין את היין בסודרין, ובכפיפה סל מצרית העשויה מזרי דקל,

ונותנין ביצה במסננת של חרדל [בעת. דס"ה] שהמדל נמון זה להסמק, וקולטת את הפסולת [של החרדל], ואף הביצה החלמון [נעלה] שלה [של הביצה ?] נוטף ומסמק עמו, והוא ליה למדל למראה, והחלמון [הלבן] שהוא קשור נשאר למעלה, ורבינו הלוי פירש, קנינה של ביצה למזן תשיל היא, ולא למזן [ה. דס"ה] חרדל, ובמסננת של חרדל הוא דשרי משום שינוי, ויורד למזן הקערה שהוא כלי שני, ומתלבן התשיל,

[וזה לשון פי' הרמב"ם קאפח ודרך הביצים אם נטרפו ברברים העכורים מוככים אותם ומברילין העבה מן הצלול],

ועושיין אנומליין פשוין (משקה, תערובת משקים) [יין דבש ופולפלין. גמ'] בשבת,

ר' יהודה אומר, בשבת בכוס, ביו"ט בלגין גדול מכוס וקטן מחצית, ובמועד בחבית,

רבי צדוק אומר הכל לפי האורחין [מי שיש לו אורחים הרבה מותר לו לעשות אנומליין הרבה ואפילו בשבת. מבוארות]:

א"ר אבין בר רב הונא, אמר רב חמא בר גוריא, מתעטף אדם בבילה שהוא כסדין, ומתעטף זה דרך מלבוש, ובכסכסיה רעועות התלויות זה, ולא אמרינן הך [הני. נמ"י] רעועות לאו לזוך עיטוף נינהו, והוא משאוי ההוא שעמא, שאין כסכסין עשויין אלא לנטותה בזה, ויוצא לרה"ר בשבת, ואינו חושש,

מ"ש מדרב הונא, דאמר רב הונא אמר רב, היוצא בטלית שאינה מצויצת כהילכתה [פ' שציציות תלויות בהבגד אבל אינם כשרים] בשבת, חייב חטאת ואילו לא היתה מצויצת כלל לא משיב, דהא לצושה הוא, אלמא [אלא] הציציות היין לו משאוי, הואיל ואין כמותו אינו [ואין ?] לריבין לה, ומן הכגד ממש אינו, ליתשצין כוותיה?

ציצית לגבי טלית חשיבי משום דשל תכלת הן ולא בטלי והוה זה [ליה. דס"ה] משוי, הני [רעועות של בילה] לא חשיבי ובטלי, [ורעועות התלויות באבנט נראה דלא חשיבי ובטלי. רא"ש],

אמר רבה בר רב הונא, מערים אדם על המשמרת ביו"ט לרבנן דאמרי אין תולין את המשמרת ציום טוב, ואוקימנא דטעמא לאו משום אהל, אלא משום עובדא דחול, מערים ותולה אותה לתלות בה רמונים [לתלות המשמרת כדי להצניע בה רמונים] לזוך רמונים, דלאו עובדין דחול נינהו, ותולה בה שמרים ומסכן זה שמרים, הואיל ונמליה, דהא אמרינן נותנין לתלויה ציום טוב,

אמר רב אשי, והוא דתלה בה רמונים ברישא, דמוכח מילתא דמעיקרא לאו לשמרים תלייה,

מאי שנא מהא דתניא, מטיילין בריש"ר (לבשל, להבין, שיכר) בלענו שכר במועד בחולו של מועד לצורך המועד, שלא לצורך המועד אסור, אחד שכר תמרים, ואחד שכר שעורים, [ו. כ"ה במו"ק יב:][אע"פ שיש להן ישן, מערים ושותה מן החדש אלמא בלא שום הוכחה מותר להערים?]

התם [בהטלת שכר] לא מוכחא מילתא דמילתא דאיסורא הוא, דהרואה אומר לזוך המועד הוא, שאין הכל יודעין, שיש לו מן היין, הכא [בתלית משמרת] מוכחא מילתא לאסור, דסתם חולה משמרת לשמרים הוא חולה, ואי לא יהיב זה רימונים ברישא להצניע בעלמא, כי יהיב זה שמרים, מוכח דלהכי תלייה,

אמרו ליה רבנן לרב אשי, חזי מר האי צורבא מרבנן, ורב הונא ב"ר חיון [שם אדם. דס"ה] שמייה, ואמרי לה רב הונא בר' חלון שמייה, דשקל ברא דתומא בלא של שום ומנח בברוא

אבני חן למסכת שבת

ופסולתן לחור, ומחילת שפייתן [כשאין] מן הפסולת ניכר, (ד. רש"ש) לאו צורר הוא:

נב': אמר זעירי, נותן אדם יין צלול, ומים צלולין, לתוך המשמרת בשבת, ואינו חושש,

[ומדייק] אבל עכורין לא [דהוי בורר. משנ"ב שיט ס"ק מ],

[שנינו במשנתנו] ונותנין ביצה במסנת: תני יעקב קרחא,

דף ק"מ ע"א

לפי שאין עושין אותה אלא לגוון למראה, שהלמון יפה לגוון, ולא החלבון, הלכך אידי ואידי אוכל הוא, ואין כאן צירית פסולת מאוכל,

איתמר, חרדל שלשו מע"ש, למחר אמר רב, ממחו דישטיפדי"ר (להמס) צלעו, במים או ביין בכלי משמע [ליה ד. חדש האציר] זה שינוי שלו, אבל לא ביד דממחו ליה שפיר טפי [ואין מייחוי זה משונה ממיחוי דחול. דס"ה],

א"ל שמואל [לרב], ביד [אתה אוסר] ! אמו כל יומא ממחו ליה ביד, מאכל חמורים הוא [פ' בן דיו עושין מאכל חמורים מחרדל]?

אלא אמר שמואל, ממחו ביד, ואינו ממחו בכלי שאין זה דרכו, בחול,

אתמר, ר"א אמר אחד זה ואחד זה [בין ביד ובין בכלי] אסור, ורבי יוחנן אמר אחד זה ואחד זה מותר, אביי ורבא דאמרי תרוויהו, אין הלכה כרבי יוחנן,

קם רבי יוחנן בשיטתיה דר"א מור צו ואסר, קם רבי אלעזר בשיטתיה דשמואל [ממחו ביד ואינו ממחו בכלי],

אביי ורבא דאמרי תרוויהו, הלכה כרבי יוחנן דאסר [שכן הוא אומר לאחר שחור בו ואסר], [פ' ומה שאמרו אין הלכה כר' יוחנן ר"ל מה שאמר קודם שחור. רש"ל],

אימיה דאביי, עבדא ליה ולא אכל [ואפשר שהחמירו כדי שלא יעשו להם בן פעם אחרת. שפת אמת], דביתהו [אשתו] דועירא עבדא ליה לרב חייא בר אשי, ולא אכיל, אמרה ליה לרבך לעזרי עבידי ליה ואכל, ואת לא אכלת [בעי"ז לעיל קמ.],

אמר רבא בר שבא, הוה קאימנא קמיה דרבינא, ובחשי ליה [ועירבו לו חרדל] בשופתא דתומא [פ' קלח ה] אמנעי של שום ואכל,

אמר מר זוטרא, לית הלכתא ככל הני שמעתתא, אלא כי הא דאתמר,

מיתיבי, רבן שמעון בן גמליאל אומר, טורד מערבב אדם חבית של יין, יינה ושמריה, ונותן לתוך המשמרת בשבת, ואינו חושש?

תרגמה זעירי, בין הגיתות שנו [פ' במקום הגת שעוצרין שם היין והדרך לשותות שם היין כך מעורב עם השמרים] שכל היינות עכורין, ושומין אותן בשמריהם, הלכך אין כאן מיקון, דנלאו הכי משתמי?

[שנינו במשנתנו] מסננין את היין בסודרין: אמר רב שימי בר חייא, ובלבד שלא יעשה גומא מן הסודר צפי הכלי כי עובדא דחול, אי נמי אחי לדי סמיטה:

[שנינו במשנתנו] ובכפיפה מצרית: אמר רב חייא בר אשי, אמר רב, ובלבד שלא יגביה הכפיפה מקרקעיתו של כלי המחמון טפח כמדת אהל,

אמר רב, האי פרונקא צגד ששומין על גיגית יין לכסופה, אפלגיה דכובא שרי דלאו אהלא הוי, אכוליה כובא אסור,

אמר רב פפא, לא ניהדק איניש צינייתא לא יתן בפיו קשין וקסמים צחוקה, לפי שאין לך מסנת גדולה מזו בפומיה דכווני דחביתא כלי חרס קטן שמערין בו יין מחצית, משום דמיהזי כמשמרת [דאע"ג דלאו משמרת ממש הוא שהרי עוברין בה השמרים כיון דאיכא קסמין ומנופת דמעבב בהו ולא עברי דמי למשמרת. ר"ן],

דבי רב פפא, שאפו שיכרא ממונא למנא כל היכא דתני לשון שפוי צמח הוא, והפסולת נשאר בשולי הכלי,

אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא, האיכא ניצוצות קטנות הנישפות [הנוטפות. דס"ה] צאחרונה מתוך הפסולת [פסולת השכר. דס"ה], שקורין צריי"ש [צ"ל בריי"ש אגולדרו"ש] [טיפות נופלות] והנהו מוכחן דצורר הוא?

ניצוצות לבי רב פפא, לא חשיבי שמוני [שעשיר היה ו. דס"ה] מטיל שכר היה [שסודני היה. נמ"י], כדאמרין צצא מניעה [סה:] וצפסמין [קייג.],

הלכך אינו מקפיד לניצוצות [למנחתו. נמ"י] כל כך, וכשמגיע לניצוצות, משליך הן

אבני חן למסכת שבת

להצריח מעליו מוסיקין],
העתקתי מע"ז לה:.

מין פירי הוא # [אין הכוונה על פרי ממש, אלא כמין צמח שיש לו עלין
וקלחין]. שקורין לור"א בלע"ז [laserwort], וממכין את קרטיו [קלחיו] בסכין,
ואסור משום שמנומא דסכינא,

ויש מפרשים חלית =

Asafoetida, alternative spelling asafetida, also known as devil's dung,
stinking gum. has a very strong odor, is used in cooking, also as a
medicine in fighting the flu, to aid digestion, in treating asthma and
bronchitis etc.],

אבל נותן החלמית לתוך החומץ ומטבל צו מאכלו, ולקמיה מפרש אמאי
אין שורין,

ואין שולין את הכרשינין [the beans of a species of vine, probably
the horse-bean (which is rarely used as human food)][vetch.a.s]
עליהם מים ככלי לזרור פסולת, כדמין במסכת ביצה (יד): אף מדיח ושוה, ולא
שפין אותן ביד, להסיר פסולת, דהוה ליה צורר,

אבל נותן לתוך הכברה ואף על פי דפעמים שהפסולת נופל דרך נקבי
הכברה, וגמלא נמצא מאליו, או לתוך הכלכלה,

אין כוברין [you may not sieve] את התבן הוא שעושין מן הקש, ממכין
אותו במורגין [ראה לעיל פא. שהבאתי מה שפירש המצודות ציון בישעיה מא
טו: מורג הוא כעין לוח עץ ובתחתיתו תחובים אבנים דקים, ובו דשים התבואה,
חרין, עשוי חרוצים ובקיעות בין אבן לאבן]. ועושה כל זבז השבולת מכן [ואומר
על תבן זה שאין כוברין אותו] בכברה,

ולא יתנונו על גבי מקום גבוה [ששולט בה הרוח], בשביל שירד
[פי' שיפירד ממנה] המוץ [מוץ] הוא מזקן השבולת העליון, ואינו ראוי למאכל,
וכוצרין אותו בכצרין [פי' בחול] שיפול המוץ, אבל נוטל הוא בכברה ליתן
בתוך האכוס ונותן לתוך האיבוס ואף על פי שהמוץ נופל מאליו, [אפ"ה
מותר] כר' שמעון, דאמר דבר שאין ממכין מותר:

נב: איבעיא להו, שָׁרָה חילמית נפושין מאי? תרגמא רב אדא
נרשאה קמיה דרב יוסף, שרה חייב חמאת [אולי משום דס"ל
דהוה ביטול, וגם י"ל דזה אליבא דמ"ד שיש מכה בפטיש באוכלין],

א"ל אביי, אלא מעתה, שרה אומצא נשר חי במיא, הכי נמי
דמיחייב [דרך גזמא. ריטב"א]?

אלא אמר אביי, מדרבנן, שלא יעשה כדרך שהוא עושה
בחול לא שצקיה רבנן, למעבד עובדין. דס"ה דחול,

1. חרדל שלשו מע"ש, למחר ממחו בין ביד בין בכלי, ונותן
לתוכו דבש, ולא יטורף [פי' הרבש. רש"ל] כדרך שטורפין צינים בקערה
צק, דרך טריפה שמכה צמח, אלא מְעַרְב [יערבם],

2. שחליים [cress] כריש"ן (צ"ל קריש"ן) (השחליים) והיו שותקין אותם
צמים ששחקן מע"ש, למחר נותן לתוכו שמן וחומץ, וממשיך
נותן לתוכו אמיתא מינט"א [mint] (צמח המנטה) (נענע) בלעז, ולא
יטורף אלא מערב,

3. שום שריסקו מע"ש, למחר נותן לתוכו פול וגריסים, ולא
ישחוק אלא מְעַרְב, וממשיך את אמיתא לתוכו,

מאי אמיתא? ניניא [mint],

אמר אביי, ש"מ האי ניניא מעליא לתחלי לערב עם שחליים
[cress]:

[שגינו במשנתנו] ועושין אנומלין בשבת: ת"ר, עושין אנומלין
בשבת, ואין עושין אלונמית שאינה למשקה צמח, אלא לצנן לאחר
המרחץ, ודוגמת רפואה [היא ולננן. דס"ה],

ואיזו היא אנומלין, ואיזו היא אלונמית? אנומלין יין ורביש
ופלפלין, אלונמית יין ישן, ומים צלולין, ואפרסמון
[balsamum], דעבדי לבי מסותא [לאחר רחיצה בבית המרחץ. שט]
למיקר [להקיר מחמימות הרחיצה],

אמר רב יוסף, זימנא חדא, עלית [פי' עליתי] בתר מר עוקבא
לבי באני [לבית המרחץ], כי נפקי [כשיצאתי] אתאי אשקין [באו
והשקו אותי] (חמרא. רש"ל) חד כסא, וחשי הרגשתי צנינא מבינתא
דראשי משערת ראשי ועד טופרא דכרעי עד צפרני רגלי,

ואי אשקין כסא אחרינא [ואם היו מקשין אותי עוד כוס], הואי
מסתפינא [הייתי מתיירא] דלמא מנכו לי מזכותא דעלמא דאתי
אס הייתי ניגול ממנו שלא אמות [וראה רש"ל שלא ניהא ליה פרש"י ופירש "מרוכ
עונג" וכתב ושוב בדקתי בתוס' שנ"ץ ומצאתי ממש כדברי],

והא מר עוקבא דשתי כל יומא ולא היה מוסיקין?

שאני מר עוקבא דדש ביה רגיל צו:

מתני': אין שורין את החילתית חלטי"ש בלשון ישמעאל, ובלעז לזרי"א
(במשפחת הסוככים), [מין פרי. דס"ה] ושורין אותו בפושרין ושומין אותו
המים לרפואה,

[ראה לעיל צ. רש"י ד"ה ריה רע. שמעשנין צהן מולין ומיעוקות כגון [חלמית]

אבני חן למסכת שבת

בעא מיניה רבי יוחנן מר' ינאי, מהו לשרות את החלתית בצונן? א"ל ר' ינאי אסור,

[והקשה ר' יוחנן לר' ינאי] והא אנן תנן, אין שורין את החלתית בפושרין, הא בצונן מותר?

א"ל ר' ינאי יפה הקשית א"כ דלג ידענא לפרושי [למרוזי. דס"ה] ממנימין טפי מינק מה בין לי ולך [אתה שואל ממני ואני איני יודע יותר ממך], [וממשיך ר' ינאי, ועל כרחך] מתניתין יחידאה היא ור' יוסי אמרה, אכל לרבנן אף צונן אסור,

[ו"ל משום דר' יוחנן סבר כפתם משנה אפילו יחידאה היא, דאי לא פשיטא, ומאן פליג עליה דר"י, ור' ינאי לית ליה האי כללא. מרומי שדה],

דתניא, אין שורין את החלתית לא בחמין ולא בצונן, רבי יוסי אומר, בחמין אסור, בצונן מותר,

למאי עבדי ליה? ליוקרא דליבא [כאב הלב. מאירי, # ובימיהם לא חשבו שיש איזה סכנה בכאב כזה] שלצו כצד עליו,

רב אחא בר יוסף, חש ביוקרא דליבא, אתא לקמיה דמר עוקבא, א"ל זיל שתי תלתא תיקלי משקל שלשה זהובים חילתתא, בתלתא יומי, אזל אישתי [הלך ושתה] חמשא בשבת [ביום חמישי], ומועלי שבת,

לצפרא [שבת בבוקר] אזל שאל בי מדרשא מה יעשה בשבת, אמרו ליה, תנא דבי רב אדא, ואמרי לה תנא דבי מר בר רב אדא, שותה אדם קב או קביים, ואינו חושש,

אמר להו, לשותות לא קמיבעיא לי דצללו רפואה משקה הוא, ומנן כל המשקין שותה (שבת קט:), כי קא מיבעיא לי לשרות דמן ממנימין אין שורין מאי?

אמר להו רב חייא בר אבין, בדידי הוה עובדא, ואתאי שאילתיה לרב אדא בר אהבה, ולא הוה בידיה,

אתאי שאילתיה לרב הונא, ואמר, הכי קאמר רב, שורה בצונן ומניח בחמה,

[ושאלו את רב הונא וכי החיתר הוא רק] כמאן דשרי צעיא הוא, הך דרז לימא כר' יוסי [היא. דס"ה] דשרי צונן, אכל לרבנן אסור?

[והשיב רב הונא] אפילו למאן דאמר, ה"מ היכא דלא אישתי כלל, אבל הכא, כיון דאישתי חמשא ומועלי שבתא, אי לא שתי בשבת מיסתכן,

מיסתמך ואזיל רב אחא בר יוסף, אכתפיה דרב נחמן בר יצחק, בר אחתיה [שרב נחמן בר יצחק היה בן אחותו], א"ל כי מטינן [בשנגיע] לבי רב ספרא, עיילינא הכניסני, ואש זקן היה, כי ממו [כשהגיעו] עייליה [הכניסו],

בעא מיניה [רב אחא בר יוסף שאל מרב ספרא], מהו לכסכוסי כיתניתא בשבתא חלוק כמות של פשמן שנתכסה, והרי היא קשה, ומשפספה צין שמי ידיו, והיא מתרככה, ואף הליצון שלה מנהיל על ידי השפשוף, [מי אמרין] לרכוכי כיתניתא קא מיכוין, ושפיר דמי, או דילמא לאולודי חיוורא הליצון מנהיל קמיכוין ואסיר,

א"ל לרכוכי קא מיכוין, ושפיר דמי,

כי נפק אתא [בשיצא רב אחא בר יוסף], א"ל [שאל ממנו רב נחמן בר יצחק] מאי בעא מר מיניה [מה שאל מר מרב ספרא], א"ל בעי מיניה מהו לכסכוסי כיתניתא בשבתא, ואמר לי שפיר דמי,

ותבעי ליה למר סודרא [outer garment] [למה שאלת על כתונת של פשתן, ולא על סודרא]? סודרא לא קא מיבעיא לי, דבעי מרב הונא ופשיט לי [לאיסורא],

ותיפשיט ליה למר מסודרא,

א"ל התם [בסודרא] מיחזי כי אולודי חיוורא שמקפיד על ליצו וזוהו של סודר, יותר מכיתמתא, הכא לא מיחזי כאולודי חיוורא,

1. אמר רב חסדא, האי כיתניתא

דף ק"מ ע"ב

משלכו לדידה מקניא, שרי כשטמין אותה לנגבה, תוחזים קנה מצית יד לצית יד, וכשנוטלה בשבת ישלפנה מן הקנה, קניא ממנה אסור ולא הקנה ממנה, דלג חזי לעלמולי, דלהסקה קאי,

אמר רבא, ואם כלי קיואי הוא קנה של אורגיס, דמורת כלי עליו, שרי מותר [דהוי כלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלה לצורך מקומו],

[עד סוף הענין יש כאן י"ג?] מימרות דרב חסדא, וכולם עצות טובות לצורך חיי חבריות ודרך ארץ, וכן אמר רב הונא רביה דר"ח לבריה רבה [לעיל פ"ב ע"א] על רב חסדא "הוא עסיק בחיי דברייחא, והיה הוא ורב הונא מחסירי דבבל כמ"ש בתענית כ"ג ע"ב. מנחת יהודה],

2. אמר רב חסדא, האי כישתא דירקא [חבל שנעשה ממין עשב או קש שקושרין בה ירקות] [על פי דשעטרו], ולפי הערוך שגורם "הוצא דירקא"

אבני חן למסכת שבת

פירושה עלִין של ירקא, אי חזיא למאכל בהמה [וכ"ש למאכל אדם]
שרי למלטולי, ואי לא אסיר,

אמר רב חייא בר אשי אמר רב, האי תליא דבשרא נשר מליח
התלי לייבשו, ומלא המזל קרי תליא, שרי למלטולי דנאכל מי נאומנא [ולכן
אין החבל מוקצה כיון שהבשר ראוי לאכילה], דכוורי [אבל תליא דרגים ש]
אין נאכלין מיין אסיר,

[ואמר רב חסדא. רש"ש, ולכן שייך כאן דברים אלו] אמר רב קטינא
העומד באמצע המטה שלש ואשמו רגילין נה לישן כאילו עומד
בכריסה של אשה דמהרהר, ולאו מילתא היא,

[ראה פירוש רש"י, אבל בש"ס לובלין מביא מתשובת רב נטרונאי גאון סימן
תקכ"ט וזה תוכן דבריו שמי שעומד באמצע המטה דהיינו שלא על דפנותיו ולא
על צדיו, בודאי שובר את המטה, וכאילו עומד על כריסה של אשה הרה שודאי
מוזיקה, והכוונה לענין שבת. ע"כ. אבל צ"ע מה האיסור לשבור מטה ע"י שעומד
עליה, הלא הוא מקלקל?]

[ולאו מילתא היא בספר מצור דבש רוצה להוכיח שהמלים "ולאו מילתא
היא" יש שאין גורסין אותה, ממה שאינם בחומש "חק לישראל" יום ב' פרשת
תצוה ומסביר שיש לשער שראה גירסא כזו באיזה גמרא, אבל ברור לי שאין
משם שום ראיה, שהסדר של חק לישראל הוא ללמוד עניני יראת שמים שנתייחד
מהאר"י [ר"ת האלוקי רבי' יצחק] הקדוש [1534-1572] עד החיד"א, ומחלק
הראשון של המאמר יש בה דבר מוסר, אבל המלים "ולאו מילתא היא" אין בהם
דבר מוסר, אלא להיפך. אבל באמת תימה שהגמרא לא אמר הטעם מדוע לאו
מילתא היא?]

[מכאן עד סוף הענין יש כאן י"ג מימרות דרב חסדא, וכולם עצות טובות לצורך
חיי הבריות ודרך ארץ, וכן אמר רב הונא רביה דר"ח לבריה רבה [לעיל פ"ב ע"א]
על רב חסדא "הוא עסיק בחיי דברייתא, והיה הוא ורב הונא מחסדי דבבל
כמ"ש בתענית כ"ג ע"ב. מנחת יהודה]

3. ואמר רב חסדא, בר בי רב דובין ירקא [פ' היה מלמד את
התלמידים שיהיו סוחרים, ויריחו בעסקיהם], לזובין אריכא אגודה ארוכה,
של כרוב ארוך, ושל כרישין ארוכים, כישא כי כישא שכל אגודות הגנין שוות
נעוצין [פ' שאלו שאוגדין מקפדין רק על עובי האגודה, שכיון שמגיע לעובי
הקבוע להם הם אוגדים אותה], שלטין מדה אמת למצל שהוא אגוד צו [פ'
והמדה הקבוע הוא לפי אורך החבל שאוגד בה] ואורכא ממילא כלומר
ארכו של זה שהוא ארוך ממצינו, הוא משמכר צו,

4. ואמר רב חסדא, בר בי רב דובין קניא מזילי קניס לעזיס לזובין
אריכא, מונא כי מונא [פ' כי כל אגודות העצים שוים בעבים],
ואורכא ממילא [כמו שאמר לעיל באגודת ירקא],

5. ואמר רב חסדא, בר בי רב [דלא נפישא ליה ריפתא] לא
ליכול ירקא ירקא מי, כרישין צירפון ושחליים משום דגרייר ליצא, ומאכילו
לחם הרצה ואין לו,

6. ואמר רב חסדא, אנא לא בעניותי אכלי ירקא, ולא
בעתירותי אכלי ירקא, בעניותי משום דגרייר, בעתירותי
דאמינא, היכא דעייל ירקא [היכן שנכנס ירקא] ליעול בשרא
וכוורי [יכול ליכנס בה בשר ודגים],

7. ואמר רב חסדא, בר בי רב דלא נפישא ליה ריפתא, לא
ליבצע בצועי מורשיליונ"ט [לחתוך לפרוסות קטנות, לפורר] נלעז, לא יאכל
עכשיו מעט פת שימנא לו, ולאחר שעה מעט, מפני שאין לו [זו. דס"ה] דרך
שציעה, אלא יצרך ויאכל יחד,

8. ואמר רב חסדא, בר בי רב דלא נפישא ליה ריפתא [אם
ת"ח כזה בא להסב אם חביריו במקום שיש די לחם], לא ליבצע [לא ליכבדו
אותו שהוא יבצע את הלחם], מ"ט דלא עביר בעין יפה [וראה בברכות
מו. דצריך לבצוע בעין יפה],

[דרבן] היה שכעה"ב היה מברך ברכת המוציא ומוציא כל המסובין והיה נותן
פרוסות המוציא לכל אחד ואחד כמו שאמרו בעה"ב בוצע כדי שיבצע בעין יפה,
ומשום הכי קאמר בר בי רב דלא נפישא ליה ריפתא לא לבצע. מ"ב],

9. ואמר רב חסדא, אנא מעיקרא קודם שנעשיתי לא הואי
בצענא, עד דשראי ידי בכולי מנא כשהייתי ממשש נסל ואשכחי
[ביה כל צרכי] ומונא צו פת הרצה, הייתי מצרך המוציא,

10. ואמר רב חסדא, האי מאן דאפשר ליה למיכל נהמא
דשערי, ואכל דחיטי, קעבר משום בל תשחית [ראה פסחים ג:
יוחנן חקוקאה נפק לקרייתא כי אתא אמרו ליה חישין נעשו יפות, אמר להם
שעורים נעשו יפות אמרו ליה צא ובשר לסוסים ולחמורים, ולכאורה משמע משם
שאין לבני אדם לאכול שעורים],

ואמר רב פפא, האי מאן דאפשר למינשתי שיכרא, ושתי
חמרא עובר משום בל תשחית [שרב פפא היה עושה ומוכר שכר
כמש"כ רש"י לעיל דף קל"ט: בסוף העמוד, וברש"י ברכות מד:], ולאו מילתא
היא, בל תשחית דגופא עדיף [שאכילת שעורים ושתיית שכר, אינם
טוב לבריאות כמו אכילת חישין ושתיית יין],

11. ואמר רב חסדא, בר בי רב דלית ליה משחא שהיו סמין

אבני חן למסכת שבת

צ"ח להמאווט ל"ח למשמיש, ואומו הדדים צידו אחת והאחרת עד אומו מקום, **מרגניתא** הדדין אחוי להו המזילו לו, שמתרצה מאומו, וכוורא לשון כור זורפין (שבת ע"ח), לשון אחר צור, לשון צור שומה לא אחוי להו ומקום משמיש אל ממזילי לו מהר, עד דמיצטערן כדי שמתרצה מאומו ומיזמו ויזטער, והדר אחוי להו:

[נקט מרגניתא בחדא ידא וכוורא בחדא ידא וכו']. כלומר פעם אחת כשבא רב חסדא לביתו תפש בידו א' מרגלית ובידו אחרת פחם, והראה לבנותיו המרגלית לאלתר והפחם לא הראה להן והיו סבורות שהוא דבר חשוב הרבה ומצטערות לראותו וכשנצטערו הרבה הראה להן להודיען שדבר הצנוע אדם מחבבו יותר והוא רמז להן המרגלית לשדים והפחם לאותו מקום ושדיו צנועות שלא להראותן לשום אדם ושלא יודקקו מיד לבעליהן עד שיתרבה תאותן ויצטערו עליהן וכמו שפירש"י ז"ל. חרושי הר"ן, וכעין זה פירש הריטב"א, אבל בסוף דבריו שם כתב והיינו דאמ' להו קא חזיתון כמה חביב מאן דצנוע, וכן גורס" הנאונים ז"ל וכן פ' מקצתם, ורש"י ז"ל אינו גורס כן ואין פירושו מחזור כלל,

והוא משל שאף הבעורה שבעורות אם עומדת בצניעות ומייקרה עצמה אצל בעלה אף היא חשובה בעיניו ולא תתנגה לו. מאירי],

[שנינו במשנתנו] אין שולין את הכרשינין [ולא שפין אותן, אבל גותן לתוך הכברה, או לתוך הכלכלה]: **מתני'** דקמי' אכל נומנין לתוך הכברה דלא כי האי תנא, דתניא ר"א בן יעקב אומר, אין משגיחין בכברה כל עיקר:

מתני': גורפין מלפני הפטם שור שמפטמן אותו, גורפין אבוס שלפניו בשבת, למת למוכו המזן והשעורין [פ' ומעקים האבוס קודם שנותן המאכל בהמה לתוכו], ולא יתערב בהן עפרורית ויקון במאכלו, ומסלקין מן שלפניו לצדדין כשהוא רב מפני הרעי' כדי שלא ידרסנו דעבי' [ואס"כ יקון צו לאוכלו. ד"ס], דברי רבי דוסא, וחכמים אוסרין מפרש בגמרא אהייא [קא]. ד"ס],

נוטלין מלפני בהמה זו, ונותנין לפני בהמה זו, בשבת שעורין ומזין, ונותנין לפני זו, ולא אמרינן טלטול דלא חזי הוא, אלא ודאי חזי הוא, דאין בהמה קנה במאכל הניטל מלפני מזירתה:

גמ': איבעיא להו, רבנן ארישא פליגי לגורפין ואסרי לגרף משום דפעמים שהאבוס של קרקע וקא מסין לאשווי גומות שלא יפלו השעורים לתוכו או אסיפא פליגי ומשום דלא חזי שיש צו שנמאס במדרס [לה עוד שנדרס צין. ד"ס] רגליו או אתרוייהו פליגי?

ת"ש דאתרוייהו פליגי, דתניא, וחכמים אומרים, אחד זה אחד גריפת האבוס [פ' לא יגרף] ואחד זה ואחד מן שלפניו לא יסלקנו לצדדין,

ידיהן שמן קודם מים אחרונים, להעביר את הזוהמא, נימשי במיא דחריצי הנקיים יחד, וגדל עליהם יקרוקית עצה [algae] וזוהמא [והם ערבים וזוחים. דס"ה] כשמן,

12. ואמר רב חסדא, בר בי רב דובין אומצא, ליובין אונקא זאזר דאית ביה תלתא מיני בישרא יטעוס צו שלשה מיני מטעמים, שמן, וכחוש, וגיד הנזיר,

13. וא"ר חסדא, בר בי רב דובין כיתוניתא, ליובין מדרגה אבא מאומו מקום שפשתנו יפה, וניחוורה [וילבין אותה, פ' יכבס אותה] כל תלתין יומין, דמפטיא ליה תריסר ירחי שתא [פ' דפטור ליה מלקנות בגדים חדשים שנים עשר חודש], ואנא ערבא אני ערצ דדבר שמתקיים לו שנה שלימה, ומפטיהו [ומפטרניהו ?], שלא יטען לקנות חלוק,

מאי כיתוניתא, כיתא נאה כמ נאה, ראוי להשיב צעליה צבת נאה [בראמרין לעיל צא: כי הא דרבי יוחנן קרי למאני מכבדותא],

14. וא"ר חסדא, בר בי רב לא ליתבי אציפתא חדתא מחללת מדשה של גמי למ דמכליא מאניה ולחלומות הגמי מבלה הנגדים,

15. וא"ר חסדא, בר בי רב לא לישדר מאניה לאושפיזיה לפוגדקית שלו לא יטלח חלוק לנן לחווריה ליה, דלאו אורה ארעא, דילמא חזי ביה מיד קרי ומניגא עליה ואתי למוגיא,

אמר להו רב חסדא לבנתיה, תיהוי צניעתן באפי גברייכו, לא תיכלון נהמא באפי גברייכו פעמים מאכל הרבה ומתנגה עליו [כלומר שמא מתוך אכילתכם בשעה שהוא שבע תהא אכילתכם כבלענות אצלו. מאירי],

לא תיכלון ירקא בליליא מפני ריח הפה,

לא תיכלון תמרי בליליא, ולא תשתון שיכרא בליליא שיכרא ותמרי משלשין ומצידין לדי הפסה,

ולא תיפנון, היכא דמפני גברייכו צניגיהם צדקות, ואפילו שלא צפניהם, שמכיר מקומו ומקומם, וממאסם לו צווכרו,

וכי קא קארי אבבא איניש, לא תימרון מזו מי הוא, לשון זכר, לא מרגילו לשוכס לדבר עם זכרים אלא מזי היא,

נקיט מרגניתא בחדא ידיה, וכוורא בחדא ידיה כשנעלין ממשמש

אבני חן למסכת שבת

[דטלטול. ד"ס] מן הזד הוא, דלא שמיא טלטול [ומשום עונג שבת מותר. ריב"א],

ואם היה [הקש] מאכל בהמה [שאינו מוקצה], או שהיה עליו כר או סדין דגלי דעמיה דאקצייה לשכינה, מעתה מותר כלי עליו מנענעו בידו,

מכבש פריש"א (מכבש שכובסים בו), שני לוחים ארוכים וכבדים, וסודרין כבדים על התחתון, ומורדין העליון עליו, וכובשים את הכבדים על ידי יתדות [פי' שהיתדות כובשים את הלוח העליונה על התחתונה, ע"י שאינה מניחה לעלות], שיש עמודים קצועין [permanently] מנוקצין בארבע הפיאות של התחתונה [התחתונה. נמ"י, ר"י מלוויל], והעליונה [גם] מנוקצת בארבע זוויותיה, ועולה ויורדת בעמודים, וכפי מה שהוא רוצה לכבש מורידה, ותוסב יחד בנקב העמוד, ואינה יכולה לעלות,

[להיות מושכנת בחזק על הכבדים, שנסח הכבדים דוחין אותה למעלה, וכשרוצה להעלותה מעלה אותה ונועץ יחד בנקב העמוד ועומדת. ד"ה, ד"ס],

של בעלי בתים, מתירין את המכבש, שנוטל את היחד והוא יתור, דהיינו [ל. דס"ה] לורך שבת, שנוטל את הכלים, [ובר"י מלוויל לורך שבת קא עביד ללבוש מלבושי שבת. ובר"ה יתד] [המשכינה בחזק] והיא יתרת [ונרפת, מתירין] היינו לורך שבת,

אבל לא כובשין דהיינו לורך חול # [ואולי מפני שצריך זמן כדי שיצאו הכבדים מנוחצים, ומה שעושה בשבת לא יגמר אלא לאחר השבת, וראה רש"י שפירש שהטעם שאסור הוא משום שמוא יתקע],

ושל כובסין לא יגע בו [דמוקצה מחמת חסרון כים הוא. יבין] מפני שהוא עשוי לתקן [ליסחט. ד"ה, דה"ה כתב דאולי צ"ל לידחק] הכבדים, ותוסבו בחזק ומיידק, והמטה שלו דומה לסמיה [קשה הא קי"ל אין בנין וסמיה בכלים. הר' שמחה דעסויא צ"ל],

ר' יהודה אומר [גם בשל כובסין], אם היה מותר [במוקצה] מע"ש, מתיר את כולו [ר"ל אף שהמודקין עדיין קצת. יבין] ושומטו [ולחכמים גם זה אסור בשל אומן. יבין], [ובר"י] יש גוסח "מכיר את כליו ושומטין":

נב': אמר רב נחמן, האי פוגלא זנון שטומנין בקרקע להמקיים, כשאז לחלו מלמעלה למטה שרי אס היה ראשה מלמעלה ועוקפה מלמטה, וחוללה מראשה העצה תחילה, ועוקפה נמשך אחריה מותר לפי שהגומא רחבה מלמעלה ואין מוין [ואינו מוין. נמ"י] הקרקע כשהוא שומטה,

אזל אס חוללה מלמעלה למטה [שעוקפה. נמ"י] נתון למעלה, וראש עלינה [וראשה. ד"ס] שהוא עב נתון למטה, והוא שומטה מסופה לראשה אסיר לפי שהגומא קצרה מלמעלה, וכשהוא חוללה מוין העפר [עפר ממקומו. ד"ס] ומטלטלו, ואף על גב דטלטול מן הזד הוא, שמיא טלטול, ואסור,

אמר רב אדא בר אבא, אמרי בי רב, תנינא דלא כרב נחמן דאילו ממתימין שמעינן דלא שמיא טלטול, דקמי מנענעו בגופו, הקש שע"ג

אמר רב חסדא, מחלוקת באיבום של קרקע כעין שעשין גדר קטן לפני בהמה ונותנין מאכל לפניו ממנו, דאיכא למישש לאשוויי גומות, אבל באיבום של כלי דברי הכל מותר,

ואיבום של קרקע, מי איכא למאן דשרי, הא קא משויי גומות?

אלא אי איתמר הכי איתמר, א"ר חסדא, מחלוקת באיבום של כלי וגורו רצון גורא [של כלי ?] אטו של קרקע אבל באיבום של קרקע, דברי הכל אסור:

[שנינו במשנתנו] ונוטלין מלפני בהמה [זו, ונותנין לפני בהמה זו, בשבת]: תנא חדא, נוטלין מלפני בהמה שפיה יפה לקמיה מפרש, ונותנין לפני בהמה שפיה רע,

ותניא אידך, נוטלין מלפני בהמה שפיה רע, ונותנין לפני בהמה שפיה יפה?

אמר אביי, אידי ואידי שמי' (הן. ררי"ף, ר"ן) המשניות סבירא להו במקמי חמורא [אובל שאכל ממנה חמור] לקמי תורא שקלינן שאינו מטיל [שאין החמור מוילא. ד"ס] ריין, ואין מה שלפניו נמאס, ורואי לתמו לפני שור, [אבל] מקמי תורא לקמי חמורא לא שקלינן,

והא דקתני נוטל מלפני בהמה שפיה יפה, בחמור דלית ליה ריין, ונותנין לפני בהמה שפיה רע, בפרה

דף קמ"א ע"א

דאית לה ריין ואימאס [ומימאס. ד"ס],

והא דקרי לה [לחמור] הכא פיה יפה והכא פיה רע, כדמפרש ואזיל פיה יפה דלית ליה ריין, פיה רע דלא דייק ואכיל [שאינו מדרדק מה שאוכל], שאוכל קוים וצקנים,

והא דקתני נוטלין מלפני בהמה שפיה רע, בחמור דלא דייק ואכיל [פי' דפיה רע, אינו גורם שהתבואה של החמור יהיה נמאס לשור], ונותנין לפני בהמה שפיה יפה, בפרה דדייקא ואכלה:

[וצריך לומר שכאן לא מוירי שהיו לפני החמור קוים וצקנים דא"כ אינם ראויים לפרה והמשנה אומרת שנוטלה מלפני החמור ונותנה לפני הפרה, אלא מוירי במאכל הראוי גם לפרה. רצ"ע],

מהני': הקש שעל גבי המטה וסממא להסקה, ומוקפה הוא, וצא לשכב עליו, ומנענעו כדי שיהא קף [fluffy] [מזודד. דס"ה, ד"ס ?] וכן לשכב, לא ינענעו בידו דמוקפה הוא, אלא מנענעו בגופו כמפיו, וטלטול

אבני חן למסכת שבת

המטה לא יענעו בידו, אבל מנענעו בגופו, ואם היה מאכל בהמה, או שהיה עליו כר או סדין, מנענעו בידו # [וקשה למה הביא גם סיפא של המשנה, הלא רק מהרישא יהיה ראיה שמלטול מן הצד לא שמיה מלטול?]

ש"מ מלטול מן הצד, לא שמיה מלטול, ש"מ [דלא כרב נחמן],

אמר רב יהודה, הני פלפלי, מידק דייק חדא חדא בקתא דסכינא לאו מועין הוא, אלא כלומר יד שרי, תרתי אסיר,

רבא אמר, כיון דמושגי שלא נדמים ושלל צמדוסה, אפילו טובא נמי,

אמר רב יהודה, מאן דסחי במיא [מי שרוחץ [או שוחה פ' swim] במים], לינגיב נפשיה ברישא [פ' מיד ביציאתו מן המים] והדר ליסליק [יעלה מן החוף], דילמא אתי לאתווי מים שעלי ד' אמות בכרמלית,

אי הכי כי קא נחית נמי קא דחי כחו את המים ד' אמות ואסיר? כחו בכרמלית לא גזרו,

אמר אבבי, ואיתימא רב יהודה, טיט שע"ג רגלו, מקנחו בקרקע, ואין מקנחו בכותל,

אמר רבא מ"ט בכותל לא, משום דמיחזי כבונה, הא בנין חקלאה הוא?

[בנין חקלאה" פ' בנין גרוע של כפריים, ואף על פי שגם בנין כזה אסור מדרבנן, כאן מותר מפני כמה טעמים: לפי שאינו עושה דרך בנין [והרי לא אמרו אל "מיחזי כבונה"], וגם אינו מתכוין לכך [ופסיק רישא דלא ניהא ליה באיסור דרבנן מותר. עתוס' קנ.], או מפני שהוא מלאכה שאינה צריכה לגופה, הלכך התירו לו לקנח טיט שעל רגלו משום צער, ולפי טעם זה אין להתיר אלא בטיט שעל רגלו שמצער ואלא שעל נעלו, וכן דעת הב"ח [סימן ש"ב ס"ו] ואולם הרמ"א פסק להתיר לקנח על הכותל גם בנעל. [וכן הכרעת המשנ"ב להתיר]. יוסף דעת]

אלא אמר רבא, **מקנחו** בכותל ואין מקנחו בקרקע, דילמא אתי לאשוויי גומות,

איתמר, מר בריה דרבינא אמר, אחד זה ואחד זה אסור זה משום צוה, זה משום אשוויי גומות, רב פפא אמר, אחד זה ואחד זה מותר אין דרך מתכוין צדק [דאין מתכוין צדק. גמ"י], [דלא מתכוין להכי. רר"ף], [אין דרך הצוין צדק ואינו מתכוין לכך. ד"ס], וקיימא לן כר' שמעון,

למר בריה דרבינא, במאי מקנחי ליה? מקנחי ליה בקורה עץ המוטל על הקרקע,

אמר רבא, לא ליתבי איניש אפומיה דליחייא של מצוי, לזכא הכיילא דילמא מיגדרא ליה חפץ, ואתי לאתווי,

ואמר רבא, לא ליצדד איניש כובא [חבית], דילמא אתי לאשוויי גומות,

ואמר רבא, לא ליהרוק איניש אודרא מוכין שסותמין צהן פי הפך בפומא דשישא פך, דילמא אתי לידי סחיטה,

אמר רב כהנא, טיט שע"ג בגדו, מכסכסו משפשו מבפנים דלא מוכחא מילתא לאיתמוזי [דסהוי. ד"ס] כמלכך, ומלכך ממש לא הוי, דאין נותן שם מים, ואין מכסכסו מבחוץ כסכוס דמי למכנס,

[באו"ח סימן ש"ב ס"ק ו' ובמשנ"ב שם טיט שעל בגדו משפשו מבפנים [היינו שאוחז הבגד בפנים נגד מקום הטיט ומשפשף זה בזה עד שנופל הטיט] דלא מוכחא מילתא לאתחוזי כמלכך [דאין נותן עליו מים] אבל לא בחוץ דדמי למלכך, ומגדרו בצפורן [מבחוץ דזה לא נחשב ליכון וה"ה דמותר לגרוו בגב סבין ואפשר דאפילו בחודו], ויש מפרשים דהני מילי לח אבל יבש אסור דהוי טוחן [כתב הט"ז] דוקא ביש ממשות טיט על הבגד וכשוא מגדר שם או נופלים פרוזי הטיט זה דומה לטוחן, אבל אם אין שם אלא מראה הטיט והוא מגדר שם לבטל המראה אין זה דומה לטוחן וראה שם עוד ובבאור הלכה שמחמיר בזה],

מיתיבי, טיט שע"ג מנעלו, מגדרו בגב סבין, ושעל בגדו מגדרו בצפורן, ובלבד שלא יכסכם, מאי לאו שלא יכסכם כלל?

לא שלא יכסכם מבחוץ, אלא מבפנים,

א"ר אבהו, א"ר אלעזר, אמר ר' ינאי, מגררין מנעל חדש אבל לא ישן שקולפו [שמא יקלפנו ממון שהוא ישן ואין העור חזק. ד"ס] והוי ממחק,

דף קמ"א ע"ב

במה מגררו למדש? א"ר אבהו בגב סבין,

א"ל ההוא סבא [לר' אבהו], סמי דידך מקמי הא [פ' הלכה שאמרת היא נגד ברייתא, ולכן צריך אותה לבטל את דברך], דתני רבי חייא, אין מגררין לא מנעל חדש ולא מנעל ישן, ולא יסוך את רגלו שמן והוא בתוך המנעל מפני שהמנעל נהנה ממנו וגמלא מעצמו, או בתוך הסנדל,

אבל סך את רגלו שמן, ומניח בתוך המנעל, או בתוך

אבני חן למסכת שבת

דהיינו מנעל שהאימוס נחון לחוכו,

אלא לאביי דאמר לצורך גופו מותר, לצורך מקומו אסור,
מאי איכא למימר נהי נמי דמנעל שעל האימוס לרצון כלי הוא, אימוס מיהא
מלכחמו לאיסור הוא, וזה ששומט ממנו את המנעל, אינו צריך לגופו של אימוס,
והיכי מטלטל ליה?

הכא במאי עסקינן ברפוי שהמנעל נשמט מאליו, ואין צריך לטלטל
האימוס,

דתניא, רבי יהודה אומר, אם היה רפוי, מותר,

טעמא דרפוי, הא לא רפוי לא ועל כרחך טעמא משום דאימוס אסור
לטלטל לצורך מקומו, הניחא לאביי, דאמר דבר שמלאכתו
לאיסור לצורך גופו מותר, לצורך מקומו אסור, שפיר,

אלא לרבא דאמר, בין לצורך גופו בין לצורך מקומו מותר,
מאי איריא רפוי, אפי' לא רפוי נמי?

ההיא, דרבי יהודה משום דרבי אליעזר הוא כי אמרה ליה ר'
יהודה לההוא דמפליג בין רפוי לשאינו רפוי, אליבא דר' אליעזר אמר[ה?], דאמר
מנעל שעל האימוס לאו גמר כלי הוא, כל זמן שמחוסר הוצאה [פ' הורדה מעל
האימוס],

ולענין שבת נמי, אסור לטלטלו משום דלאו כלי הוא, ואשמעינן דרפוי לאו מחוסר
הוצאה הוא, ומותר לטלטלו,
דאילו לרצון, אף על גב דאין רפוי מותר, דטעמא דשאינן רפוי אסור לר' יהודה לאו
משום אימוס הוא, אלא משום מנעל גופיה,

דתניא, ר' יהודה אומר משום רבי אליעזר, אם היה רפוי
מותר:

הסנדל, וסך כל גופו שמן ומתעגל מתגלגל [פ' מתגלגל כך בשגופו
משוחה בשמן] ע"ג קמבליא עור שלוק שעושין ממנו משטחות לשלחן ולמטה
ואינו חושש [שמעבר את העור],

אמר רב חסדא, לא שנו אלא לצחצחו לא שנו דמותר לסוך שמן
לרגלו, ונתנו בתוך המנעל, אלא שמתכוין לנחמחו למנעל, אבל לעבדו אסור,

[ובמקשה] לעבדו פשיטא, ותו, לצחצחו מי איכא מאן דשרי
במתכוין, הא איכא למיגזר אטו לעבדו?

אלא אי איתמר הכי איתמר, אמר רב חסדא, לא שנו אלא
שיעור לצחצחו שלא היה כל כך שמן הנישוק לעור מגופו, כדי לעבד לעור,
אלא לנחמחו אבל שיעור לעבדו אסור, ומיהו, איהו אפילו לנחמח לא
מתכוין,

ת"ר, לא יצא אדם קמן, במנעל גדול במנעל שהוא גדול לו, משום
דנופל מרגלו ואחי לאחיו, אבל יוצא הוא בחלוק גדול דלא נפיל מיניה,
ולמישקף ואחיו לא מיישקף, דלא קאי ערוס בשוק,

ולא תצא אשה במנעל מרופט קרוע מלמעלה, דגנאי הוא לה, וכי חייכי
עלה שלפה ומיימי לה [והולכת יחף], ולא תחלוץ בו לכתחילה, דלאו נעל
מעליה הוא, ואם חלצה חליצתה כשרה,

ואין יוצאין במנעל חדש כדמפרש ואזיל, שלא יצאה בו מצעד יוס
באיזה מנעל אמרו במנעל של אשה ובאשה קיימין, דאשה מקפדת
אם אינו מכון למדת רגלה,

תני בר קפרא, ל"ש, אלא שלא יצאה בו שעה אחת מבעוד
יום, אבל יצאה בו מע"ש אבל [אם] יצאה בו כזר, הכירה בו דמכון הוא
לה, אז [אז] דס"ה, ד"ס [אינה מקפדת ו] מותר,

תני חדא, שומטין מנעל מעל גבי אימוס פורמ"ה [form] (אימוס,
דפום שעליו שמים געלים), ותניא אידך, אין שומטין?

לא קשיא, הא ר' אליעזר הא רבנן,

דתנן, מנעל שעל גבי אימוס, רבי אליעזר מטהר חלמא לאו כלי
הוא, ובשבת נמי אסור לטלטלו, וחכמים מטמאים,

הניחא לרבא דאמר צריך כל הכלים דבר שמלאכתו לאיסור בין
לצורך גופו בין שהוא צריך להשתמש בגופו של כלי בין לצורך מקומו בין
שאינו צריך אלא למקומו מותר לטלטלו, מאחר שזכות כלי עליו שפיר איכא
לאוקומי להא דתני שומטין כרצון, דכיון דכלי הוא, ואימוס נמי כלי הוא, ואף על גב
דמלכחמו דאימוס לאיסור, לתקן מנעלין, מטלטלין להאי אימוס משום צורך מקומו,

מתני': נוטל אדם את בנו, והאבן בידו כחצר, ולא אמרינן דמטלטל
לאבן, וכלכלה [ונוטל אדם כלכלה] והאבן בתוכה [ומטלטל את האבן
אגב הכלכלה], ומטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה אגב

אבני חן למסכת שבת

הטהורה, ועם החולין ואגב חולין, אבל טמאה באפי נפשה לאו בת טלטול הוא,

חשיב ליה ההיא שעתא,

תנן, נוטל אדם את בנו, והאבן בידו מדשרי ליה בטלטול בחצר, שמע מינה לאו כמאן דנקיט לה איהו לאפן דמי, ולגבי כס היכי מחייבת ליה?

אמרי רבי רבי ינאי [לעולם גם באבן היה אסור, והטעם שהתירו], בתינוק שיש לו גיעגועין על אביו שאס לא יטלנו יחלה, ולא העמידו טלטול [דדברה.ס. ר"י"ק] שלא בידים במקום סכנה, ואף על גב דלאו סכנת נפש גמורה, אלא סכנת חולי,

אי הכי

דף קמ"ב ע"א

מאי איריא אבן, אפילו דינר נמי, אלמא אמר רבא, לא שנו אלא אבן, אבל דינר אסור?

אבן אי נפלה לה לא אתי אבוח לאיתויי, דינר אי נפיל אתי אבוח לאיתויי אתי לאתויי, וטעמא לאו משום טלטול הוא, דאפילו לאחוזו צידו והסיעו מהלך ברגליו אסר ליה רבא, דילמא נפיל ואתי לאתויי, וכיון דלאו סכנת נפש היא, לא שרו ביה טלטול,

תניא בוותיה דרבא דכי נקט לה עליון, כמאן דאפקא מחמון גופיה דמי, ומיחייב המוציא כליו מקופלים, ומונחים על כתפו, וסנדליו וטבעותיו בידו בקוממו [צידיו. דס"ה], שלא כדרך מלוש, חייב, ואם היה מלוכב בהן פטור,

המוציא אדם וכליו עליו מלוש כן וסנדליו ברגליו, וטבעותיו בידיו בלצנעמו, מדלא מנא צידו, דנקט רישא, פטור דנגדיו צטלי לגביה, ועליו הוא פטור כר' נמן, ואילו הוציאן כמות שהן שהיה אותו עליון אחוז כן ולא מלוש חייב הנושא, והיינו כרבא:

[שנינו במשנתנו, שנוטל אדם] כלכלה והאבן בתוכה: ואמאי, תיהוי כלכלה בסיס לדבר האסור והיא עצמה מיאסר?

אמר רבה בר בר חנה, אמר ר' יוחנן, הכא בכלכלה מלאה פירות עסקינן דעיקרנה. דס"ה] נעשית בקיס לפירות, הלכך אפן מיטלטלת אגב כלי ופירות, שהוא מותר,

[ומקשה שאף שבדיעבד מותר לטלטל מוקצה באופן זה, מ"מ למה התירו לעשות כן לבתחלה] ולישדינהו לפירי [פ' ישליך כל הפירות מתוך הכלכלה], ונישדי לאבן [וישליך גם האבן], ונינקטינהו בידים [ויחזיר וילקט רק הפירות ויחזירם לכלכלה] ילקט מעל הארץ צידו, ויחזירה לכלכלה, ויטלטל,

רבי יהודה אומר, אף מעלין את המדומע [המדורב] באחד ומאה סאה מרומה שנפלה למאה של חולין, דקיימא לן דעולה, מותר להעלותו לסאה [להעלות אותה סאה. ר"י"ק] מרומה מהן בשבת, ויהיו החולין מותרין, ולא אמרינן מתקן הוא, ונגמרא מפרש טעמא:

נמ' אמר רבא, הוציא תינוק חי, וכיס תלוי בצוארו, חייב משום כיס ולא משום תינוק, כדמפרש ואזיל, משום כס מיהו חייב, ולא אמרינן איהו לא מפיק ליה, אלא תינוק קא מפיק ליה, ולקמיה פריך לה מממניתין,

[אבל אם הוציא] תינוק מת, וכיס תלוי לו בצוארו, פטור לגמרי, כדמפרש ואזיל,

[דאגב מרירה מבטיל ליה לכיס, א"נ תינוק חי הוא צריך לכיס לטייל בו התינוק, אבל תינוק מת מה צריך לכיס והוי מלאכה שאינה צריכה לגופה [אי נמי אפי' צריך לו פטור שלא הוציא בדרך המוציאין. תוס'].

[כמו אמר מר] תינוק חי וכיס תלוי לו בצוארו, חייב משום כיס, וליחייב נמי משום תינוק?

רבא כרבי נתן סבירא ליה, דאמר חי נושא את עצמו,

[או"ח סימן שח סעיף מא: האשה מדרה את בנה אפי' ברה"ר, ובלבד שלא תגררהו אלא יהא מגביה רגלו אחת ויניח השניה על הארץ וישען עליה עד שיחזור ויניח רגלו שהגביה שנמצא לעולם הוא נשען על רגלו האחת: וכתב המ"א בס"ק ע' דהא אפי' תגביהנו פטור דחי נושא את עצמו, ואם נושא כפות או חולה חייב. עכ"ל,

וצ"ע אם קטן שגולד נקרא נושא את עצמו שהרי אינו דומה לכפות? ויהיה נפק"מ לענין אשה נדה אם מותרת למסור את הילד לבעלה בימי נדתה, וגם לענין קוואטער, וראה בפרי חדש על יו"ד סימן קצ"ה סק"ג, ובשו"ת ברית עולם [וילבר בני ברק] חלק ו' סימן נ"ט],

וליבטל כיס לגבי תינוק, מי לא תנן, את החי במטה פטור אף על המטה, שהמטה מפילה לו?

מטה לגבי חי מבטלי ליה להיות טפילה לו, שהרי צריך לה, כיס לגבי תינוק לא מבטלי ליה,

[ומקשה עוד על דברי רבא] תינוק מת, וכיס תלוי לו בצוארו, פטור, וליחייב משום תינוק?

רבא כר"ש ס"ל, דאמר כל מלאכה שא"צ לגופה, פטור עליה ומוציא מת לקוצרו, מלאכה שאינה צריכה לגופה היא, כדאמר בהמנניע, וכיס שהיה תלוי בצוארו לשמן בו, אגב מריה מבטל ליה לגבי תינוק שמת, ולא

אבני חן למסכת שבת

ולמה התירו אצלן לטלטל אגב כלי ופירות?

סלקא דעתך, צין שטמאה למעלה צין שטמאה למטה, ולוקמי צריך למקומו [ואז מותר לטלטל שניהם]?

אמר רבא, מתני' כוותיה דייקא, דקתני סיפא, מעות שעל חבר, מנער את חבר, והן גופלות,

ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, לא שנו אלא לצורך גופו שצריך לכר לשכב עליו שם, ולא לסלקו, לפיכך לא התירו לו לטלו עם המעות, אלא מנערו במקומו, אבל לצורך מקומו אצל צריך למקום הכר מטלטלו ועודן עליו מטלטל הכל ביחד,

ומדסיפא לצורך גופו, רישא נמי לצורך גופו הלכך, אי הוה טהורה למעלה לא היו שרי ליה לטלטולי טמאה, דקתני גבי מעות מנערו וגופלות, ומטלטל היתרא לחודיה:

[שנינו במשנתנו] רבי יהודה אומר, אף מעלין [אף מעלין את המדומע באחר ומאה] וכו'. ואמאי, הא קא מתקן שמצינא לדי הימך, ונגזר ציה אטו מיקון שעל ידי מלאכה [שחייב עליה משום מכה בפטיש]?

למה אמר ר' יהודה אף מעלה את המדומע, הא קא מתקן?
בר' אליעזר סבירא ליה, דמרמעת כתרומות ודאי, שזה שנפל למקום אחר היה זה שמונחת בצדה, אבל קשה ע"ז שמא ר"א סבר כן רק לחומרא?
בר"ש דמחור, שהראשון שנפל כאילו מונחת לעצמה, אבל קשה ע"ז דשמא בטלה לתוך חק, ונעשה ק"א?
רשב"א, נותן ענינו בצד זה ואוכל מצד אחר, ולא היו תיקון, שאינו צריך להפרישו,

רבי יהודה, בר' אליעזר סבירא ליה, דאמר תרומה הואיל וניתנה להעלות אחת שירצה, פְּעִינָא [לבריה] מחתא [מונחת] כאילו מונחת לזדה ואינה מעורבת, הלכך לא קמתקן מידי,

דתנן, סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה, ונדמעו, ונפל מן המדומע למקום אחר, רבי אליעזר אומר מדמעת זה שנפרד משם, ואוסר תשעים ותשע של חולין כתרומת כאילו היא תרומה ודאי, וחכמים אומרים, אין המדומע מדמע חולין אחרים אלא לפי חשבון התרומה שצמדומע,

כגון אם תחילתו נדמע ששים של חולין על ידי סאה תרומה, וחזרה סאה ממנו ונפלה לתוך אחרים, לא תשבינן תרומה, אלא ששים [אחד מס"א. רש"י] שצמאה זו, ומדמע עד תשעים ותשע (ש. דס"ה) כנגדו [פ' כנגד אחר משישים ואחד ממה שנפל], ואם יש חולין יותר ממאה כנגדו עולה,

[ואם תאמר גבי קטן נמי נשדייה לאבן מידו ואמאי שרי לטלטלי עם האבן? וי"ל אם ישליכו מידו יצעק התנוק ויבכה וכו'. תוס'],

[ומתריץ] כדרכי אלעי אמר רב, בפירות המיטנפין צפירות מנושלין [געצייטיגטע] [ripened] ורצין מאד, כגון תאנים ותומים וענבים, שאם ישליכס לארץ יטנפו, ה"נ בפירות המיטנפין,

וליינערינהו נעורי עד שיסתלקו הפירות מן הארץ לתוך הכלכלה לצדין, וישליך הארץ לזדה נעורמה [נניעורמה. דס"ה]?

אמר רב חייא בר אשי, אמר רבא, הכא בכלכלה פחותה שנפחית דופנה או שוליה עסקינן, דאבן גופה נעשית דופן לכלכלה [ואינו יכול להשליכה. שם]:

[שנינו במשנתנו] מטלטלין תרומה [טמאה עם הטהורה] וכו': אמר רב חסדא, לא שנו אלא שטהורה למטה וטמאה למעלה והוא צריך לטהרה, ואינו יכול לטול הטמאה בידים [מעליה. דס"ה], לפי שהיא מוקצה, לפיכך יטלטל הכל עד השלחן וישליך הכל עליו, ויטול הטהורה, אבל טהורה למעלה וטמאה למטה, שקיל ליה לטהורה, ושביק ליה לטמאה,

וכי טהורה למטה נמי, לישדינהו לארץ כולן ולינקטינהו לטהרה ציד, ויחזרה לכלכלה?

אמר רבי אלעי אמר רב, בפירות המיטנפין עסקינן [אבל בפירות רגילים צריך שישליכס ויקח רק מה שאינו מוקצה],

מיתיבי, [שנינו בברייתא] מטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה, ועם החולין, בין שטהורה למעלה, וטמאה למטה, בין שטמאה למעלה, וטהורה למטה, תיובתא דרב חסדא [על האופן שפירש את המשנה]?

אמר לך רב חסדא, מתניתין, לצורך גופו שצריך לטהרה לגופה לאוכלה, הלכך, אי לאו לטהרה למטה, לא שרו ליה לטלטולי לטמאה, אלא שקיל לטהרה וממטי לה לשלחן, ברייתא, לצורך מקומו שצריך למקום הכלי, ועל כרחק כולו הוא צריך לסלקו משם, ושני ליה רצון, לטלטל האי אטו האי # [פי'] שההיתר שלצורך מקומו לחוד, הוא רק בבלי שמלאכתו לאיסור, אבל ההיתר כאן הוא רק האי אטו האי, דאילו אם היו פירות טמאין לבד לא היה מועיל ההיתר שלצורך מקומו,

ו מאי דוחקיה דרב חסדא, לאוקמי מתניתין לצורך גופו דאיצטריך למימר לא שנו אלא שהטמאה למעלה, לשבקינה [סחם. דס"ה] דקא

אבני חן למסכת שבת

מהני? האבן שע"פ החבית, מטה חזית על צדה אם צריך לטוול מן היין, והיא והאבן גופלת ולא יעלנה בידים,

היתה בין החביות וירא שלא מפול האבן על החציות וישדרס, מוגביה לחצית כולה, ומסלקה מזין החציות ומטה על צדה ושם [במקום שפילקה לשם] מטה על גדה, והיא גופלת,

מעות שעל הכר, מנער את הכר והן גופלות,

היתה עליו לשלשת שום דבר מיאוס, כגון רוק או גואה, מקנחה בסמרטוט ולא יתן עליה מים, דקתם כר של בגד הוא, ובגד, שריטו במים הוא כצוק,

היתה לשלש ז' על כר של עור דלאו כר כיצוס הוא, גותנין עליה מים, עד שתכלה [ותלך השלש]. רע"ב [ומיהו, כיצוס ממש לא [פ' אף בעור אסור], והואיל [דהואיל. ד"ס] וסמס כרים וסמסות רכים יניחו, שייך למימר זהו כיצוס [ושייך כיצוס. ררי"ף] בעורות רכות, ומיהו, שריטתן לא זהו [אין זו. ררי"ף] כצוק, וכן מפורש בוצמים בפרק דס טעמא:

גמ': אמר רב הונא, אמר רב, לא שנו מטה על גדה דחצית, אלא בשוכח ששכח האבן עליה צין השמשות, ולא מדעת, אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור ואסור להטותה, שאף החצית מוקצה:

[שנינו במשנתיו] [היתה בין החביות] [מוגביה ומטה על צדה, והיא גופלת] [כו']: מאן תנא דמתניתין, דקמי מוגביה ומטה על גדה, דאית ליה דכל היכא דאיכא איסורא והיתרא, בהיתרא מרחינן [דמוגביה את החבית] דכי טרס מטרס בחצית דהוי הימרא באיסורא לא מרחינן ולא יטול האבן ממש דהוי איסורא, [ומוסיף עוד טעם למה יטול האבן] ואף על גב דהשתא נמי אבן מטלטל כהדי חצית?

[פ' שכיון שהאבן מונחת על פי חבית שיש בה יין שהוא צריך לו, ולא נעשית חבית בסיס לאבן, אלא דין הוא שתנטל האבן משם, היה ראוי שתעשה אבן זו כפסולת שבאוכלין שהוא עפרורית ומנופת ואף על פי כן ניטלין בפ"ע, ה"נ תנטל בעצמה כדי שיהיו המשקין שבחבית מתוקנין לאכילה, דמאי שנא אבן שעל גבה מאבן שבתוך הפירות עצמן דניטלת כפסולת שבאוכלין, אלא מפני שפסולת מרובה אין מרחינן אלא בהיתר, דהא צריך למישקלה לחבית כמפרש ואזיל. חרדשי הרמב"ן, ועדיין צריך לימוד],

אמר רבה בר בר חנה, אמר רבי יוחנן, רשב"ג היא אלינא דזית הלל [דאמר רשב"ג, שאם יש מורח להסיר הפסולת דהיינו כשהוא מרובה לא מרחינן ואסור לברור הפסולת, וצריך להסיר האוכל, אבל אם האוכל מרובה אף שהוא מירחא מותר לברור האוכל, הרי דבהיתרא מרחינן, אבל באיסורא לא מרחינן],

דתנן, הבורר קטנית ביו"ט [שאין איסור בורר ביו"ט באוכל נפש, אבל יש איסור מוקצה], ב"ש אומרים בורר אוכל ואוכל המאכל יטול,

אימר דשמעת ליה לר' אליעזר דאמר תרומה כמאן דמחמא בעינא לחומרא לדמעה כתרומה ודאי, לקולא מי שמעת ליה דלא ליהוי המעלה אותה בשבת, כמתקן, מי אמר, הא ודאי מתקן הוא?

אלא, על כרחך הוא ר' יהודה דמתניתין דאמר בר"ש דאמר לקולא נמי כמאן דמחמא בעינא דמיה,

כדתנן, סאה תרומה שנפלה למאה וראויה להעלותה, וימכשוהו המולין ולא הספיק להגביה, עד שנפלה אחרת ועשיו אין זה מולין כדי להעלותה באחד ומאה, הרי זו אסורה,

ור"ש מתיר קא סלקא דעתך, משום דסבירא ליה, קמייתא כמאן דמחמא בעינא דמיה, ונמנא אחרונה זו נפלת בתוך מאה של מולין,

וממאי, דילמא התם [כשנפלה שתי פעמים סאה] בהא קמיפלגי, דתנא קמא [דאמר אסורה] סבר, אע"ג דנפלו בזה אחר זה, כמאן דנפל בבת אחת דמי, והא לחמשיין נפלה, והא לחמשיין נפלה,

ור"ש סבר, קמייתא בטיל במאה, והא תיבטיל במאה וחד והו' לה ככולהו מולין, ומיהו, כיון דנריך להעלותה [הסאה שנפלה שניה], על כרחך המעלה [הסאה שנפלה ראשונה] מתקן,

אלא הוא [ר' יהודה] דאמר, כרבי שמעון בן אלעזר, דתניא ר' שמעון בן אלעזר אומר, גותן עיניו במדומע בצד זה להעלותו לתרומה ואוכל מצד אחר הלכך, הואיל וכלל העלאתה מתחיל ואוכל, אין מיקן כהעלאתו,

ומי סבר ליה כוותיה,

דף קמ"ב ע"ב

והא מיפליג פליג עילויה ואמר [רשב"א] כיון דאפשר ליה למיעבד [לקיים. ד"ס] עונג שבת כהאי גוונא, ליתן עיניו בצד זה, ולאכול בצד אחר, אין מעלין, דתניא רבי יהודה אומר, מעלין את המדומע באחד ומאה, רבי שמעון בן אלעזר אומר, גותן עיניו בצד זה, ואוכל מצד אחר?

דרבי יהודה עדיפא מדר"ש בן אלעזר מיקל טפי פורתא, ואמר כיון דיכול ליתן [עליו] עיניו בצד זה, ולאכול בצד זה, [מו. ד"ס] לא הוי מתקן כהעלאתו, ומעלין:

אבני חן למסכת שבת

עליו מטלטלו עם המעות למקום אחר,

וכן תני חייא בר רב, מדיפתי, לא שנו אלא לצורך גופו, אבל לצורך מקומו, מטלטלו ועודן עליו:

[שנינו במשנתנו] מעות שעל הכר מנער [את הכר והן נופלות] וכו':
א"ר אושעיא, שכח ארנקי בחצר, מניח עליה ככר או תינוק ומטלטלה,

אמר רב יצחק, שכח לבינה בחצר, מניח עליה ככר או תינוק ומטלטלה,

אמר רבי יהודה בר שילא, אמר ר' אסי, פעם אחת שכחו דסקיא [טאשק"ע] מלאה מעות בסרטיא רשות הרבים, ובאו ושאלו את ר' יוחנן, ואמר להן, הניחו עליה ככר או תינוק ליתמרי לטלטלה אגבייהו מן ארבע אמות ומטלטלוהו פחות פחות מארבע אמות, או במחילה של בני אדם, כדאמרין בעירובין (מג.):

אמר מר זוטרא, הלכתא ככל הני שמעתתא [ארנקי, לבינה, ודסקיא, שמיניה עליהם ככר או תינוק ומטלטלין ודוקא] בשוכח אצל זמני מדעת מערב (יוס) שבת, לא המירו לו לטלטלה על ידי ככר או תינוק,

רב אשי אמר, אפילו שכח נמי [לא], ולא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד משום כבוד הצריות, כשמוטל בחמה, [פ' הר' אביגדור בהן דמה שצריך ככר או תינוק למת היינו דוקא למת ערום, אבל למת בכסותו מטלטלין אותו אנב כסותו. האגור סימן תרנ"ב, ש"ס לובלין],

אביי מנח כפא [בפ, לעפעל] אכיפי מניח תרוד על העומרים לטלטלן אגז תרוד,

רבא מנח סכינא אפר יונה [בשר עוף] מי [צלל] מליט, ומטלטלה,

אמר רב יוסף, כמה חריפא שמעתתא דדרדקי [קורא לאביי ורבא "דרדקי"] סבורים הם שהם חריפים, אימר דאמור רבנן צאנקי [לבינה] ודסקיא מניח עליה ככר או תינוק בשוכח צשכחה, וצמקוס המורפה, ומשום הפסד ממון, לכתחילה [להניח כפא אכיפי, וסכינא אבר יונה] מי אמור,

אמר אביי אנה שפיר מטלטלנא כיפי, ואפילו צלל תרוד, אי לא דאדם חשוב אנא ואנא מחמיר על עצמי, שלא ילמדו ממני להקל באסורין [בעין זה לעיל גא. אדם חשוב שאני], כפא אכיפי למה לי צללא כפא נמי שרי לטלטליהו [להני עומרים שצחצח. ד"ס], הא חזו למיזגא עלייהו [לשבת עליהן. ד"ס],

והפסולת ישאר צכלי [שהרי הפסולת מוקצה], וב"ה אומרים בורר כדרכו טעל פסולת ומניח אוכל, אם ירצה [פ' שיכול לברור באיזה אופן שרוצה, ואם רוצה לברור את הפסולת יכול גם לעשות כן] בחיקו ובתמחויו [פ' אבל לא בכלי],

ותניא, אמר רשב"ג, במה דברים אמורים [שיכול לברור גם הפסולת רק ב] שהאוכל מרובה על הפסולת דאי שקיל אוכל מפס צטרמא [דבהיתירא טרחין], אבל פסולת מרובה על האוכל, דברי הכל בורר אוכל דנהימרא טרמין? [ולא צאיסורא] [וכן כאן כיון שהחבית עם היין היא יותר מהאבן, לכן מטלטל את החבית],

ופרכין [אי אמרת דמשנתנו רשב"ג, הא הוא ס"ל שאם האוכל מרובה בורר את הפסולת] והא חבא דמתמימין, דכי אוכל מרובה על הפסולת דמי לאוכל מרובה על הפסולת [שהרי החבית והיין יותר על האבן], וכי מגזיה האבן עם הצמית טרם טפי, והוה [ליה] למשקל פסולת כרען שמעון [ב"ג]?

[ומשני שלכן צריך לטלטל החבית ולא את האבן לחוד, מפני שהפסולת מרובה וצריך לטלטל את האוכל] הכא נמי, כיון דאי בעי למישקל לכולי יין מן הצמית, לא משתקיל ליה יין שצויה, עד דשקיל לה לאבן ומגזיה לה לצמית, כפסולת מרובה על האוכל דמי [ואליבא דרשב"ג באופן זה אסור לטלטל את הפסולת],

דאי צמחלתו לא מגזיה לה לצמית [מגזיה ליה לאבן. רש"ל], סוף סוף מיצעי ליה לאגזיה מו לצמית, הלכך הוה ליה מפס צטרמא [לפי גירסת הרש"ל פירוש, כיון שצריך להגביה את האבן, וגם את החבית נמצא שמרבה בטיורחא, ויותר טוב שיגביה החבית וגם האבן יחד],

הכי גרסינן לא משתקיל ליה [יין] עד דשקיל לה, ולא גרסינן עד דשקיל לה לאבן # [מה קשה ליה לרש"י בגירסא זו?]:

[שנינו במשנתנו] היתה בין החביות, מגביה [ומטה על צדה והיא נופלת]: תניא רבי יוסי אומר, היתה החבית מונחת באוצר כלומר במקום מכוס, שאורין סס חביות הרבה, ודואג שמא יטלנה [טענה. רי"ף], ותפול האבן על הצמית שאכלה, או שהיו כלי זכוכית מונחין תחתיה, מגביה למקום אחר, ומטה על צדה והיא נופלת, ונוטל הימנה מה שצריך לו, ומחזירה למקומה:

[שנינו במשנתנו] מעות שעל הכר [מנער את הכר והן נופלות]: אמר רב חייא בר אשי, אמר רב, לא שנו דמנער אלא בשוכח, אבל במניח, נעשה הכר בסיס לדבר האסור למעות, ואף הכר אסור צטלטול,

אמר רבה בר בר חנה, אמר ר' יוחנן, לא שנו דמנערה ואינו מטלטלה צעודן עליה, אלא לצורך גופו של כר, לשכב עליו, הלכך צניעור סגי, ושדי ליה צאמרייהו, אבל לצורך מקומו של כר מטלטלו ועודן

אבני חן למסכת שבת

בהמה,

[שער, ראה פירוש רש"י ולפי פירושו קאי על הנתיק שמונחין בו הקטניות, אבל לפי זה צריך להבין מדוע קורא אותה "שער", אבל ברשעסטר פירוש panicles וזה יותר מהנתיק, וכולל יותר חלקי נטיעת הקטניות, ופירש כן על פי המשנה בכלאים פ"ד משנה ט' הופך שער שתי שורות ושם הפירוש שער = ראשי הענפים, ואולי עליהם שייך יותר לשון שער?],

ספוג [sponge] **אם יש לו עור בית אחיזה** [צית אחיזה] של עור שיאחזו בו **מקנחין בו טבלא ואם לאו אין מקנחין בו** ששאומו נסמט בין אצבעותיו,

[ראה רמב"ם הלכות שבת פכ"ב הל' ט"ז בהשנות הראב"ד וז"ל הצרפתים מפרשים כן [פ' שכי' לה בית אחיזה אין בה משום סחיטה] וקשיא לי ביש לו בית אחיזה מאי הוי, הא א"א לקנח בלא סחיטה? ואני אומר כיון שיש לו בית אחיזה ה"ל כצלוחית מלאה מים שמריק ממנה מים, אבל כשאין לו בית אחיזה אסור לסוחטו. עכ"ל. ועדיין צריך עיון].

ו(חכמים אומרים) בין כך ובין כך ניטל בשבת כשהוא נגז ואינו מקבל טומאה דאין לא כלי עץ, ולא צגד ולא שק ולא מתכת:

[הוא עפקף של דג ים (כא"ח ש"כ סעי' י"ח) וכל שבים מהור (כלים פ"ז מ"ג). יכן, וראה בערוך ערך ספג שפ' ספוג הוא על ראש דג גדול אחד שבים ובשעה שמרים ראשו להסתכל בעולם יורד אותו הספוג על עינו ואינו רואה כלום, ובחכמה בראו הקב"ה יתברך ויתרומם לעד כדי שלא לאבד את עולמו שלא היתה ספינה ניצולת מפניו עיי"ש עור],
Sponges are animals of the phylum Porifera (meaning "pore bearer"). They are multicellular organisms which have bodies full of pores and channels allowing water to circulate through them, consisting of jelly-like mesohyl sandwiched between two thin layers of cells.wikipedia.

נב: **אמר רב נחמן, אנו אין לנו אין אנו סומכין על משמטנו כמות שהיא שנויה, אלא מוחלפת שיטתה** [וכן הוא בריש מסכת ביצה] **אלא ב"ש כרבי יהודה, וב"ה כרבי שמעון:**

[שנינו במשנתנו] **מעבירין מלפני השלחן פירורין:** מסייע ליה לר' יוחנן, דאמר רבי יוחנן, פירורין שאין בהן כזית, אסור לאברן ביד מדקמני מעבירין בידי, ולא זריק להו:

[שנינו במשנתנו מעבירין מלפני השלחן פירורין פחות מכזית ו] **שער של אפונין:** מני, ר"ש היא, דלית ליה מוקצה דאי ר' יהודה מאתמול לאו לזהמה קיימי, שהרי האוכל היה עמה, והיום לקח מהם,

אימא סיפא, ספוג אם יש לו בית אחיזה מקנחין בו, ואם לאו אין מקנחין בו, אתאן לר' יהודה דאמר דבר שאין מתכוין שאין ממכין לסמוע אסור?

אמר רבא, אנו אי לאו דאדם חשוב אנו, סכינא אבר יונה למה לי, הא חזי לי לאומצא לאוכלו מי בשבת, שיש צני אדם שדעמן יפה [פ' שאינם מופתקים] ואוכלים בשר מי [מלית יבש כמעט. דס"ה], וקרו לה אומצא,

טעמא דחזי לאומצא, הא לא חזי לאומצא לא ואף על גב דחזו לשונא, דאמרינן מוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים # [דכל דבר שאין דעתו עליה, אינו מוכן לאותה דבר והוי מוקצה],
[וזה לשון הגמרא שם בביצה ו: השתא מוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים דתנן מחתכין וכו', מוכן לכלבים הוי מוכן לאדם! בתמיה],

למימרא דרבא כרבי יהודה סבירא ליה צמקת צילה (ו: [דאית ליה מוקצה וגו', וכל דבר שאין דעתו עליה הוי מוקצה], **והאמר רבא לשמעיה, טווי לי בר אווזא** ציוס טוב ושרי מיעיה לשונא אלמא מטלטל להו משום שונא, ואף על גב דהאידנא לא חזי לאדם, דלאו אורס ארעא למיכלא [לאוכלן. דס"ה] ציוס טוב, ומיהו, מאתמול לאדם הוו קיימי [פ' שדרך בני אדם לאכול בני מעים בחול, וראה תוס' ביצה לג. תוס' ד"ה ושרי?]

דף קמ"ג ע"א

[ומתרינן] **התם כיון דמסרח מעייל, אי מננע ליה** [להו. דס"ה], עד אורחא דעתיה עילויה מאתמול לשונא, וצין השמשות נמי מוכן לזהמה הוי,

הכי נמי מסתברא, דרבא כר' יהודה סבירא ליה [דאית ליה מוקצה וגו'], **דדרש רבא, אשה לא תכנס לבית העצים, ליטול מהן אור** [חתיכת עץ להפוך במדורת אש] פורגין [יעה, מבשיר לטיפול באש], דסמט עניס להסקה ינתנו, ולא לטלטול כלי, **ואור שנשבר, אסור להסיקו ביום טוב, לפי שמסיקין בכלים, ואין מסיקין בשברי כלים** שנשברו היום, דהו להו נולד, **שמע מינה דכר' יהודה סבירא ליה, דאית ליה מוקצה** [ונולה. דס"ה]:

מהני: **ב"ש אומרים, מעבירין בידי מעל השלחן, עצמות קשין, שאין ראויין לכלב, וקליפין של אגוזים, דלית להו לצית שמאי מוקצה, וב"ה אומרים, מסלק את הטבלא כולה ומנערה** שיש חזרת כלי עליה, אצל לא יעלטל הקליפין בידי, כר' יהודה [ראה ריש מסכת ביצה],

מעבירין מלפני השלחן סממא היא פירורין פחות מכזית וכל שכן כזית, כדמפרש טעמא שהם מאכל בהמה,
[תוס' ד"ה פירורין ראה מנ"א אר"ח סימן ק"פ ס"ק ג' שמתרין קושית התוס' דהא דאמר כאן אסור, היינו להשליכן במקום שדורסין עליהם, אבל פירורין שיש בהן כזית אסור לאבד אפילו במקום שאין דורסין עליהם],

ושער של אפונין [peas] שרביטין של קטנית, שהקטנית גדל צה. אפונין י"ש"ש (המופת התרבותי), ושער עדשים מפני שהוא מאכל

אבני חן למסכת שבת

פרק שנים ועשרים חבית

בהא אפילו ר"ש מודה, דאביי ורבא דאמרי תרוייהו, מודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות,

דף קמ"ג ע"ב

מתני': חבית [של יין וכיוצא בזה. מבוארות] שגשברה, מצילין הימנה מזון שלש סעודות ואפילו כללים הרבה, דאילו צמד מנא אמרין צל כחצי הקדש (לעיל קכ). דכמה דבעי מניל,

ואומר לאחרים, באו והצילו לכם כל אחד מזון שלש סעודות,

ובלבד שלא יספוג שלא ישים ספוג [ישאוב הספוג. ד"ס, ישאוב בספוג. רי"ף] צמקוס היין, לחזור ולהטיוסו צכלי, גזירה שמה יסחוט [ואפילו יש לו עור בית אחיזה אסור גזירה שמה יסחוט משום הפסד ממונו. הר"י מלניל],

[ואגב דתני "ובלבד שלא יספוג" מביא עוד דיני סחיטה] אין סוחטין את הפירות דהוה ליה מפסק, [והוא. דס"ה] מולדה דדישה, להוציא מהן משקין [אבל סוחט למאכל שרי. יבין], ואם יצאו מעצמן אסורין גזירה שמה יסחוט לכמהילה,

ר' יהודה אומר, אם לאוכלין הם [היו. דס"ה, רי"ף] מכוסין אותם [ה. דס"ה] פירות, היוצא מהן מותר דלא ניחא ליה צמה שזו, וליכא למגזר צהן שמה יסחוט, ואם למשקין [היו. רי"ף, ר"ף] מכוסין היוצא מהן אסור אסורין, דניחא ליה צמאי דנפקא מינייהו, ונתקיימה מחשבתו, ואיכא למיגזר שמה יסחוט, והכי אמרין צבילה [ג.], דטעמא דמשקין שזו משום שמה יסחוט הוא,

חלות דבש שריסקן [ששחקן] מע"ש, ויצאו מעצמן מאחר שמרוסקין, הדבש זכ מאליו מתוך הסעודה, ואין דרך לסוחטו, הלכך, ר' אליעזר מתיר, ומכמים אסורין, אסורין גזירה שמה יסחוט, דילמא מרקס לה, ורבי אליעזר מתיר:

גמ': תנא, לא יספוג ביין, ולא יטפח בשמן מכנים צו כפו [פ'] מכנים כפו בשמן], והשמן נדבק צה, ומקנחו צשפת הכלי [פ'] כך הוא מציל השמן מחבית שגשברה], ואסרוה משום עוצדין דחול, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול,

ת"ר, נתפזרו לו פירות בחצר [כתב מורי הרב ז"ל בהלכותיו כגון שנתפזרו לו בחצרו אחת הגה ואחת חנה, אבל במקום אחד מלקט לתוך הסל כמו שאמרנו בגמרא לענין הא דתנן בפרק נוטל [קמב]. כלכלה והאבן בחוכה ולישרינה לפירי ולישרינה לאבן ולנקטניהו. רשב"א] מלקט על יד על יד ואוכל, אבל לא לתוך הסל, ולא לתוך הקופה, שלא יעשה

הני גרעינין דתמרי של תמרים ארמייתא והס לצהמה, ארמייתא, תמרים רעים הם, ומאכלין התמרים ענמן לצהמה [ראה לעיל כט. וברש"י שם] שרו למלטולינהו, הואיל וחזיין אגב אמן הלכך אגב אימייהו לצהמה נמי קיימי,

[פ'] כיון שערב שבת כשהיו עדיין התמרים שלמים הגרעין עם הבשר, כבר אז היו מוכנים גם לבהמה שלפעמים מאכלין תמרים כאלו לבהמה, ולכן גם עכשיו בשבת כשנאכל ממנה הבשר ע"י אדם ונשאר הגרעין, אין הגרעין שהוא מאכל בהמה נעשית מוקצה כיון שהיו ראויין מערב שבת אגב אמן, דהיינו כשהיה התמר שלם]

ודפרסייתא תמרים טונים הם, ואין מאכלין אותן לצהמה אסור,

(שרג"ם שמואל, רבה, הונא, אמימר שפ"ז ששת, פפא, זכריה סימן):

שמואל מטלטל להו [לגרעינין] אגב ריפתא, שמואל לטעמיה, דאמר שמואל עושה אדם כל צרכו משתמש צו, ואין כאן משום ציון, וממחהו צתציל בפת,

רבה מטלטל להו, אגב לקנא דמיא ספל של מים,

רב הונא בריה דרב יהושע, עביד להו כגרף של ריעי צוצקן לפניו כשאוכל התמרים, עד שנמאקות צעיו, ונוטלין אותן מפניו כגרף של ריעי, ונותנין לצהמה,

א"ל רב אשי לאמימר, וכי עושין גרף של ריעי לכתחילה,

רב ששת, זריק להו בלישניה אל עבר השלמן [כדי שלא יגע בהן מאחר שסר מאכל מהן. רבינו פרחיה],

רב פפא, זריק להו אחורי המטה שהוא מוסב עליה,

אמרו עליו על רבי זכריה בן אבקולס [שם זה נזכר גם בחורבן בית המקדש בגיטין נו. ענותנותו של ר' זכריה בן אבקולס החריבה את ביתנו ושרפה את היכלנו והגליתנו מארצנו], שהיה מחזיר פניו אחורי המטה וזורקן [כדי שלא יטנף חבית ויצטרכו למלטל. רבינו פרחיה]:

אבני חן למסכת שבת

כדרך שהוא עושה בחול:

לאוכלין או למשקין,

דתניא, זיתים שמשך מהן ז' מאליהן, כמו נהרות המושכן (לעיל קכא).
שמן, וענבים שמשך מהן יין, והכניסן מתחילתן בין לאוכל בין
למשקין, היוצא מהן אסור,

ותותים שמשך מהן מים, ורמונים שמשך מהן יין דרמונים [פי'
מיין של רמונים, וכאילו אמר ושל רמונים] קרי יין משום דלית להו קיוהא,
והכניסן לאוכלין, היוצא מהן מותר,

[ואם הכניסן מתחלה] למשקין, ולסתם [או לפתם] היוצא מהן
אסור, דברי רבי יהודה,

וחכמים אומרים, בין לאוכלין בין למשקין היוצא מהן אסור,
והא דנקט רב נחמן לשנא "דמסתברא", ולא אמר בהדיא דתותים ורמונים פליגי
משום דלית להו למימר פליגי בתותים ורמונים, והוא הדין לשאר פירות, ולהדיעך
כמו דר' יהודה נקט להו,

ואי משום דרייתא דלקמן, דשמעינן מינה דמודים חכמים לר' יהודה בשאר פירות,
לאו בהדיא שמעינן לה, דליתא למימר ר' יהודה היא, כדפרכינן עלה,

וסבר רבי יהודה [משקה היוצא] "סתם" שלא פירש לאוכל [לא לאוכל].
דס"ה] ולא למשקה, הו' המשקה הו' מהן אסור,

והתנן [מכשירין פ"ו מ"ח], חלב האשה מטמא מכשיר, לרצון [ר"ל
בחולב בכוונה. יבין] ושלא לרצון [בגמף מודיה. יבין], חלב בהמה אינו
מטמא אלא לרצון,

אמר ר' עקיבא [פ"ל שגם חלב בהמה מטמא לרצון ושלא לרצון], קל
וחומר הוא, ומה חלב האשה שאינו מיוחד אלא לקטנים,
מטמא לרצון ושלא לרצון צין שיצא ממנה לרצון, צין שיצא שלא לרצון,
שהחלב קרוי משקה שנאמר ותפתח את גלגל החלב ותשקהו (שופטים ד'),

חלב הבהמה שמייוחד בין לקטנים בין לגדולים, אינו דין
שיטמא בין לרצון ובין שלא לרצון הבהמה אינו מטמא אלא אם כן
יצא לרצון, ואי לא לא חשיב משקה, ואם נגע בו שרץ אינו מקבל טומאה, וטעמא
מפרש לקמיה,

רבנן מטמאין דם בהמה רק לרצון, ולא שלא לרצון, ר' עקיבא מטמא דם בהמה גם שלא לרצון,
ר"ע אומר שיש ק"ו מחלב אשה, שחלב בהמה שלא לרצון מטמא, חשיבו לו חכמים: חלב אשה חמור שגם מנפתה מטמא, משא"כ בהמה כיון שאין דם מנפתה מטמא גם חלבה שלא לרצון אינו מטמא

[שנינו במשנתנו] אין סוחטין את הפירות [להוציא מהן משקין, ואם יצאו
מעצמן אסורין, ר' יהודה אומר, אם לאוכלין, היוצא מהן מותר, ואם למשקין
היוצא מהן אסור]: אמר רב יהודה אמר שמואל, מודה היה רבי
יהודה לחכמים [דאסורין בכל אופן], בזיתים וענבים דאף על גב
דהכניסן לאוכלין, הוצא מהן אסור, מ"ט כיון דלסחיטה נינהו דכיון דרובן
לסחיטה קיימי, כי אמו לידי משקה, יהיב דעתיה למיהוי ניחא ליה בהכי,

ועולא אמר רב, חלוק היה ר' יהודה, אף בזיתים וענבים
הואיל והני לאוכלין נכנסו [הוכנסו. דס"ה],

ורבי יוחנן אמר, הלכה כרבי יהודה בשאר פירות [שאם הכניסן
לאוכלין מותרין], ואין הלכה כרבי יהודה בזיתים וענבים [שגם אם
הכניסן לאוכלין אסורין],

אמר רבה, אמר רב יהודה, אמר שמואל, מודה היה רבי
יהודה לחכמים, בזיתים וענבים [שאם יצאו מעצמן אסורין בכל אופן],
ומודים חכמים לרבי יהודה, בשאר פירות [לחלק בין עומדין
לאוכלין, לבין עומדין למשקין],

א"ל רבי ירמיה לרבי אבא, אלא במאי פליגי? א"ל לבי
תשכח [לשון זה יש עוד בברכות יב., ומכות מז.],

ותותים

אמר רב נחמן בר יצחק, מסתברא בתותים ורמונים, פליגי
דליתא דצעו להו למשקין, הלכך משוו להו רצנן מימיס וענבים [ואסור בכל אופן].
ור' יהודה פליג עליהו [ומחלק בין עומדין לאוכלין לעומדין למשקין], אצל שאר
פירות ליתא דצעו להו למשקין, הלכך מודו רצנן דהם [שיש לחלק אם הכניסן

אבני חן למסכת שבת

השיב ר"ע: שיש להחמיר בחלב בהמה, שהרי רואין שהגם שהמקין לרפואה טהור, החולב לרפואה טמא, ולכן יש להחמיר גם בחלב שלא לרצון
השיבו לו חכמים: שיש להקל בחלב בהמה שלא לרצון, כמו שרואין בסלי זיתים וענבים שהיוצא מהן לרצון טמאין, ושלא לרצון טהורין

ומה זיתים וענבים דבני סחיטה נינהו, שלא לרצון ולא כלום, תותים ורמונים דלאו בני סחיטה נינהו, לא כ"ש?

[וקשיא על הברייתא שאומר, שר"י סבר שבזיתים וענבים גם לאוכלין היוצא מהן אסור, ובתותים ורמונים בלמשקין, וסתם, היוצא מהן אסור, וכאן אמרין דאפילו בזיתים וענבים היוצא שלא לרצון דהיינו סתמא טהור?],

[ומתריץ] לא, לרצון [דטמאין היינו] בסתמא, שלא לרצון דגלי אדעתיה דהדיא דאמר לא ניהא לי וסוי גילוי דעתא טפי, מהכניסו לאוכלין,

ואיבעית אימא, שאני סלי זיתים וענבים, כיון דלאיבוד קיימי, מעיקרא אפקורי מפקרי להו דזווקא נקט סלין, שהמסקה הנוטף מהן נופל לארץ והולך לאיצור, הלכך סתמא לא ניהא ליה, [וי]אפקורי מפקיר להוהו משקה, אכל שאר כלים [שאין המושקה נופל לארץ], אפילו תותים ורמונים, אימא לך סתמא למשקה,

[קאי על מה דאמרין לעיל, מודה היה רבי יהודה לחכמים, בזיתים וענבים, ומודים חכמים לרבי יהודה, בשאר פירות] **אשכחן ר' יהודה דמודי לרבנן, בזיתים ובענבים** [שאמורין בכל אופן], **רבנן דמודו ליה לרבי יהודה בשאר פירות** [לחלק אם הכניסין לאוכלין או למשקין], **מגלן?**

דתניא, סוחטין [בשבת, ולכאורה קשה שכאן מוירי לסחוט לכתחלה ואנו רוצין להביא ראיה על משקה היוצא, ולקמן בגמ' מפרש לה],

דף קמ"ד ע"ב

Quince

בפגעיין [prunes פרוג"ש (שויפים) צלעו, ולהוציא מימיהן לשמות ובפרישין קוידונין] [quince (חבושים) ובעוזרדין קורמ"ש [crab apple, sorb apple] (העוזרדים), דלאו אורחיהו דהכי, ואין כאן משום דש, אבל לא ברמונים דאורחיהו דהכי ושל [פ' שהרי של] בית מנשיא בר מנחם, היו סוחטין ברמונים היו רגילין לסחוט רמונים צחול, אלמא איכא דקמית להו, הלכך צצנת אסור [פ' הרי מובאן שכל שאינו מוכניסו למשקין אין בה איסור סחיטה, ובודאי שאין המושקה היוצא מהן אסור],

אמרו לו [חכמים לר"ע], הסברא שלנו שחלב בהמה שיוצאה מעצמה טהורה הוא נכונה שהרי, **אם טמא חלב האשה שלא לרצון, שדם מגפתה של אשה, אם נגף רגלה או ידה, וכל חצורה שיגף ממנה דם טמא** כדאמר צפרק דם הגדה (גדה נה:) דם חללים, דהיינו דם הרג, קרוי משקה, שנאמר ודם חללים ישפה,

ודם מגפתו מפרש החס, דדם חללים הוי, דמה לי קטליה כוליה מה לי קטליה פלגא, וחלכ כדם מגפתו, דדם נעכר ונעשה חלב, ודם מגפתה סתמיה שלא לרצון הוא, וטמא,

יטמא חלב הבהמה,

דף קמ"ד ע"א

שלא לרצון צממיה, שהרי **שדם מגפתה טהור** דצממה לאו צכלל חלל הוא [ודם צממה לא אקרי דם חללים, דגזי אדם כמיז. רע"ב], ומיניה, דם שחיטה מכשר, משום דאיתקש למיס, דכמיז [בכיסוי הדם] (דצריס יצ) על הארץ משפכנו כמים,

אמר להן [ר"ע לחכמים], **מחמיר אני בחלב** לטמא אף שלא לרצון **מבדם** [והגם שדם מגפתה טהורה], **שהחולב לרפואה** לרפואת הצממה, שלא יזיקנה חלבה **טמא** דהא לרצון הוא, והמקין דם לצממה לרפואה, **טהור** דדם מגפתה היא [ולכן אין להביא ראיה שחלבה שלא לרצון טהורה מזה שדם מגפתה טהורה], והואיל והחולב לרפואה טמא, אף הנוטף שלא לרצון טמא,

אמרו לו [חכמים לר"ע], הרי יש ללמוד מסלי זיתים וענבים, שחלב היוצא שלא לרצון טהורא] אינו דומה שלא לרצון ליוצא לרצון, שהרי **סלי זיתים וענבים יוכיחו, שהמשקין היוצאין מהן לרצון טמאין, שלא לרצון טהורין** [עד כאן הברייתא],

מאי לאו, לרצון [שהמקשה היוצא מן סלי זיתים וענבים שטמאין מוירי] **דניהא ליה, שלא לרצון "בסתמא"** וקמתי טהורין דלא חשיב משקה, אי ר' יהודה קאמר לה קשיא, ואי רבנן קאמרי כל שכן טהורין לר' יהודה, דהא מידי דלרבנן משקה הוא, לר' יהודה לאו משקה הוא, וכל שכן מידי דלרבנן לאו משקה, והשתא ומה זיתים וענבים כו', והוא הדין [דהוה. דס"ה] מני למירמי נמי, זיתים וענבים אימים וענבים, דקמתי לעיל דמודה דהו ר' יהודה דאף לאוכלין היוצא מהן אסור ? אללא הא אלימא ליה לאקשויי, דתותים ורמונים דלאו בני סחיטה נינהו קמתי לעיל דקסם אסור, והכא קמתי דאפילו זיתים וענבים סתמא לאו למשקה,

אבני חן למסכת שבת

וממאי דרבנן היא, דילמא רבי יהודה היא,

ותהוי נמי ר' יהודה [דמיקל], אימר דשמעת ליה לר' יהודה יצאו מעצמן, סוחטין לכתחילה מי שמעת ליה,

אלא מאי אית לך למימר לר' יהודה, כיון דלאו בני סחיטה נינהו, אפילו לכתחילה,

וכי היכי דלר' יהודה שרי לכתחילה מהאי טעמא, מהשתא אפילו תימא רבנן ושרי ליה [להו. דס"ה] מהאי טעמא, כיון דלאו בני סחיטה נינהו, אפילו לכתחילה [מותר לסחטין], ש"מ רבנן היא [דאיתא גם אליבא דרבנן, דהא מודו לר' יהודה], ש"מ,

[כמו אמר מר] של בית מנשיא בר מנחם, היו סוחטין ברמונים [בחול], אמר רב נחמן [בן יעקב חי בשנת 280 למספרם, והיה דיון בנהרדעא] הלכה כשל בית מנשיא בר מנחם,

א"ל רבא [ראש מתיבתא מחווא, חי בשנת 350 למספרם], לרב נחמן, [וכי] מנשיא בן מנחם תנא הוא צממיה, וכי איהו פליג למימר דנשנת אסור, דמימא הלכתא כוותיה, והא לא הוזכר אלא לדברי התנא דהאי תנא הוא [לדאיה לדברי האי תנא והאי תנא. דס"ה] סבר כוותיה [פ' דלשון "הלכה" שייך רק אם יש מחלוקת ואומר הלכה כאחד מבני המחלוקת],

וכי תימא הא דאמר הלכה כשל בית מנשיא, הכי קאמר הלכה כי האי תנא, דסבר לה כשל מנשיא בן מנחם דאסר צרימונים, הואיל וקאי מנשיא כוותיה, דסוחטין צרימונים בחול, אלמא בני סחיטה נינהו, ומשום דסבר כמנשיא בן מנחם [שעושין משקין ברמונים], הלכה כמותו, מנשיא בן מנחם הוי רובא דעלמא דמשום איהו לחודיה, נשווי דרך רמונים לסחיטה?

איך, דתנן המקיים קוצים קרדוג"ש [לפי כמ"י יירדוג"ש] [בין קוצים] בכרם, ר"א אומר קדש את התבואה [לישנא דקרא את תבואת הכרם נקב. רש"ש] משום כלאים, דזריעה הוא, וחכ"א אינו מקדש, אלא דבר שכתבוהו מקיימין,

וא"ר חנינא, מ"ט דרבי אליעזר, שכן בערביא מקיימין קוצי שדות לגמליהם אלמא משום חד מקום דאחשבינהו, משוין להו דצר חשוכ,

מידי איריא [וכי דומה סחיטת הרמונים של מנשיא, למקיימין קוצי שדות בערביא], דערביא אתרא הוא, ומשיבות דרבים הוי משיבותא, הכא חד גזרא לחודיה הוא, נימא בטלה דעתו אצל כל אדם [פירוש, וכל כי האי גוונא אפי' לדבי מנחם גופיה לא חשיבא סחיטה. ריטב"א]?

אלא היינו טעמא דרב נחמן, דאמר הלכה אין סוחטין [את הרמונים, דאמר הלכה כשל בית מנשיא בן מנחם] כדרב חסדא [ראש מתיבתא בסורא, חי

בשנת 300 למספרם] אף על גב דלעלמא לא חשיב [סחיטת רמונים משקה], כיון דאחשבי [דאחשביה. דס"ה] איהו הוי לדידיה משקה,

והכי מפרש רב נחמן לצרייתא דלעיל, סוחטין צפנעין וצפרישין "למתק הפרי", ולא לצורך המשקה, אבל לא צרימונים ואפילו למתקן, דשל בית מנשיא הוי סוחטין בחול לצורך משקה, הלכך נשנת אסור אפילו למתק, הואיל ואיכא חד דעבד לשם משקה, ולא משום דמנשיא רוצה דעלמא, אלא חיישין, אי שרית ליה למתק, אחי למעבד לשום משקה, וכיון דאיהו מחשב ליה, הוי משקה ומיחייב, אבל צפנעין ליכא למיחש [להכי. ד"ס], דאין אדם עושה אותו למשקה,

דאמר רב חסדא, תרדין [beets] שפחטין, ונתנן במקוה, פוסלין את המקוה בשינוי מראה [ו]. דס"ה] לא בשלשם לוגין, דלא הוזכרו שלש לוגין אלא צמים שאובין, אבל שאר משקין לא פסלי, אלא אם כן נשתנה מראה המקוה על ידיהן, והא לאו בני סחיטה נינהו [ולמה נחשב מיין זה כמשקין],

אלא מאי אית לך למימר, כיון דאחשבינהו [למי תרדין], הוה להו משקה, ה"ג [ברמונים], כיון דאחשבינהו, הוה להו משקה,

רב פפא [ראש ישיבה בנרש, חי בשנת 360 למספרם] אמר, טעמא דתרדין [שנחשב כמשקה לפסול המקוה], לאו משום משיבותא דאחשבינהו הוא, ולעולם [דלעולם. דס"ה] לאו משקה נינהו, והא דמפסיל משום דהוי דבר שאין עושין ממנו מקוה לכתחילה, וכל דבר שאין עושין ממנו מקוה לכתחילה שאינו מים או שלג או צדד, פוסל את המקוה בשינוי מראה,

תנן התם [במקואות פ"ז מ"ד], נפל לתוכו של מקוה יין, או חומץ, ומוחל או מוחל, והוא כמין מים וצ [היוצא. דס"ה] מן הימים,

ושלשה מינים יש בו [דשלשה מיני משקה יש צרימם. דס"ה] 1. כשעונן מתחילה צמטין להחמסם ולהחצול מאיליהן, מוחל צד מהן, והוא כלול כמים, 2. ולאחר שעמדו ימים [זמנן. ד"ס] ודחקו [ומעכו. דס"ה] זה את זה, חוזר מוחל לזב מהן, והוא קרוב להיות כשמן, 3. ולאחר שעזרן להוציא [והוציא. דס"ה] שמן צבית הצד, ומשחהו התפוח של גפת, בעקלים שהוא אגוד צבית הצד, חוזר מוחל וצ מהן, ושינה מראיו פסול,

מאן תנא, דמוחל משקה הוא קא סלקא דעמן [גם לפי המסקנא הוא כן] דאין מקוה נפסל, אלא על ידי משקה, ואפילו בשינוי מראה?

אמר אביי, רבי יעקב היא, דתניא ר' יעקב אומר, מוחל הרי הוא כמשקה, ומה טעם אמרו מוחל היוצא בתחלה כמחילה טעינתן של זימס #1 טהור, לפי שאינו רוצה בקיומו,

ר"ש אומר, מוחל אינו כמשקה, ומה טעם אמרו מוחל היוצא מעיקול בית הבר לאחר שנתקטע שמו #3, או לפי סמיתו [ולעיל

אבני חן למסכת שבת

כסמס חלג, דלג לאוכל צעי ליה, **הבא נמי בטיפה המלוכלכת ע"פ**
הדר [היא המכשרת את שאר החלב. שט],

[מכשירין פ"ג מ"ג: טמא מת שסחט זיתים וענבים. כביצה מכון. טהור. ובלבד
שלא יגע במקום המשקה. יותר מכביצה. טמא. שכיון שיצאה טפה הראשונה.
נטמאת בכביצה. אם היה זב או זבה. אפילו גרגר יחידי. טמא. שכיון שיצאה טפה
הראשונה. נטמאת במשא. זב שחלב את העז. החלב טמא. שכיון שיצאה טפה
הראשונה. נטמאת במשא],

מתיב רבינא [על הא דאמרין דמשקה הבא לאוכל היו אוכל], **טמא מת,**
שסחט זיתים וענבים,

דף קמ"ה ע"א

כביצה מכוונת, טהור משנה היא במסכת טהרות [צפ"ג מ"ג], ומפרש זה
זהדיא [במשנה] וכלל שלג יגע [הטמא מת] במשקה, שאינו נוגע אלא באוכל,
וכיון דכביצה מכוונת הוא, לבי סחיט טיפה קמייתא חסר ליה מכביצה, ואין האוכל,
אף על פי שהוא טמא, מטמא המשקה, שאין אוכל מטמא אחרים בפחות מכביצה,
אזל אם היה נוגע [הטמא מת] במשקה, איטמי ליה משקה מטיפה ראשונה,
שהמשקה מקבל טומאה בכל שהוא,
והכי נמי מני זה זהדיא **הא יותר מכביצה טמא** ["הא יותר מכביצה
טמא" אינו מלשון הברייתא. ראה רש"י] שכיון שיצאה טיפה ראשונה נטמאה
כביצה,
וטמא מת דווקא נקט, שאינו מטמא בהיסט, והוא הדין לטמא שרץ, וכל טמאי
מגע,

וטמא מת לרבותא נקט, דהוי אז הטומאה [ואפ"ה צריך יותר מכביצה],
משום דקמיט סיפא אזל וצ שסוחט זיתים וענבים, אפילו גרגיר יחידי טמא, שכיון
שיצאה טיפה ראשונה נטמא המשקה במשא הזב,

ואי אמרת משקה הבא לאוכל, אוכל הוא, במאי איתכשר
דקא סלקא דעתך, אפילו סוחט לתוך הקדירה?

הוא [רבינא] **מותיב לה, והוא מפרק לה, בסוחט לתוך**
הקערה [פי' ואינו בא לתוך האוכל],

א"ר ירמיה, בתנאי משקה הבא לאוכל, אוכל הוא או משקה הוא,
המחליק [smoothen] **בענבים** נחמוס המחליק פני ככרומיו צענבים, שסוחט
המשקה [משקה מעט. דס"ה] על הככר, **לא הוכשר,**

רבי יהודה אומר, הוכשר האוכל, והענינים הוכשרו [שהפת בודאי כבר
הוכשר. רש"ל], **מאי לאו בהא קמיפלגי, מ"ם משקה הבא**
לאוכל לזוך אוכל, כגון [זה. דס"ה] שסחטן לשם הפת אוכל הוא, ומ"ם
לאו אוכל הוא,

בסמוך בד"ה נפל לא באר במין הג' שיש בו תרי גווני. רש"י] **טמא, לפי**
שאי אפשר לו, בלא ציחצוחי שמן,

מאי בינייהו [כלומר באיזה מוחל פליגי וכו' ולשון מאי בינייהו האמור כאן
הוא זר משאר מקומות. ריטב"א, פי' והוי כמו במאי קמיפלגי ר' יעקב ור' שמעון]
צמאי פליגי, האיל ותרוייהו מודו דמוסל היוצא צמחיל טהור, והיוצא מעקל צית
הצד טמא, צמח מוסל נחלקו, דלמר הוי משקה וטמא, ולמר לא הוי משקה
וטהור?

איכא בינייהו, דאתי בתר איצטתא לאחר שהתמחו להסמסם ודחקו זה
את זה, ונשמהה הסומר ימים #2, # [הלשון "ימים" צריך ביאור], [דלר' יעקב מה
שיצא אחר שהתחמם הרבה רוצה כבר בקיומו וטמא, ולר' שמעון טהור שזה
עדיין אין בו צחצוחי שמן],

רבא אמר [כמו שתירץ רב פפא לעיל לגבי תרדין], קמייתא דקמי מוסל פוסל
מקוה דברי הכל הוא, ו **משום דהוי דבר שאין עושין הימנו מקוה,**
ופוסל את המקוה בשינוי מראה,

אמר רב יהודה אמר שמואל, סוחט אדם אשכול של ענבים
לתוך הקדירה של מצטיל לתקנו, דמוכחא מילתא דלאו למשקה צעי ליה, אלא
לאוכל, ואין זה דרך פריקתו, והוי כמפריד אוכל מאוכל, **אבל לא לתוך**
הקערה דזמנין דלמשקה קאי, ואף על גב דצקערה לא שמי איניש, לא מוכחא
מילתא, ואיכא איסור,

אמר רב חסדא, מדברי רבינו גלמוד, חולב אדם עז לתוך
הקדירה, אבל לא לתוך הקערה,

[דפתם קדירה יש בה אוכל, נמצא שישוב החלב לאוכל, ומשקה הבא לאוכל
אוכל הוא, וסתם קערה אין בה אוכל אפילו יש בה אוכל כלי שני הוא ואין
מתערב עם האוכל היטב. הר"י מלוגיל],

אלמא קסבר מדקאמר סוחט [חולב. ד"ס] לתוך הקדירה קסבר כו' **משקה**
הבא לאוכל, אוכל הוא,

מתיב רמי בר חמא, איש זב שחולב את העז, החלב טמא
שהזב מטמא כל דבר צמשא, והרי היסט הקילות, ולא קמפליג צין לתוך הקדירה
[צין לתוך הקערה. ד"ס] צין לתוך הכוס **ואי אמרת משקה הבא**
לאוכלין אוכל הוא הא אין אוכל מקבל טומאה שלא בהכשר, והאי **במאי**
איתכשר [פי' שהגם שבמציאות הוא משקה מ"מ להלכה הוא אוכל וצריך
הכשר]?

בראמר ר' יוחנן במסכת כריתות, גבי האשה שנטף חלב מדדיה בטיפה
המלוכלכת ע"פ הדר טיפה ראשונה מלכלכת זה פי הדד בדעת [פי'
בכוונה], וטמא ליחלב [פי' וע"י טיפה זו הוא נוחה ליחלב], והיהא הוי משקה

אבני חן למסכת שבת

יחיב רב דימי, וקאמר לה להא שמעתא, א"ל אביי לרב דימי, אתון משמיה דרב מתניתון, ולא קשיא לכו, אנן משמיה דשמואל מתנינן לה, וקשיא לך,

מי אמר שמואל, דג לצירו, אפי' לתוך הקערה, והאיתמר כבשים ירק חי כגוש ציין וחומץ שסחטן, אמר רב, לגופן אס לאכול הכנשים, סוחטן ממשקה הלץ עליהן, והגבלע בהן מותר לכתמילה, דלא מפרק הוא, הואיל ולאו למשקה הוא צריך,

[אבל אם סחטן] למימיהן, פטור שאין זה מפרק, שאין המשקה הזה יוצא מן הכנשים [עצמן] שלא גדל צמחן, אבל אסור [גזירה ד"ס] אטו זמנים וענבים,

ושלקות [מים של בישול ירק], בין לגופן בין למימיהן אפילו למימיהן מותר לאו משקה נינהו אלא אוכל,

[הא דמפליג בין כבשים לשלקות, אע"ג דבעלמא קי"ל דכבוש כמבושל ? י"ל דלא לגמרי הוי כמבושל אלא לענין בליעה הוי כמבושל אבל לענין זה שיהיה נחשב אוכל זה אינו אלא בבישול ולא בכבוש. שפת אמת],

ושמואל אמר, אחד כבשים, ואחד שלקות, לגופן מותר למימיהן פטור אבל אסור והא שלקות דומיא דג לגופן [לצירו. ד"ס] הוא, ולא שרי ליה שמואל לכתמילה?

א"ל הא דנעניא למימר לך דמשמיה דרב איתמר, האלהים איוב יט כו אָשֶׁר אָנִי אֶחָדָה־לִּי וְעַיִנִּי רְאוּ וְלֹא אֶזְכֹּר קֶלֶס בְּלִיַּתִּי פָּחָקִי (כלו כליותי בחקי וגו') # אולי נמחק שאין למלים אלו שייכות להבא) מפומיה דר' ירמיה שמוע לי, ור' ירמיה מר' זירא, ור' זירא מרב חייא בר אשי, ורב חייא בר אשי מרב [ולכן לא קשה, שרב לא אמר בשלקות]:

גופא [ומביא דברי רב ושמואל, ומוסיף דברי ר' יוחנן], כבשים שסחטן, אמר רב, לגופן מותר, למימיהן פטור אבל אסור, ושלקות בין לגופן בין למימיהן מותר,

ושמואל אמר, אחד זה ואחד זה, לגופן מותר, למימיהן פטור אבל אסור,

רבי יוחנן אמר, אחד כבשים ואחד שלקות # [וצ"ע למה שמואל אומר אחד זה ואחד זה, ור' יוחנן אומר בלשון אחד כבשים ואחד שלקות ?], לגופן מותר, למימיהן חייב חטאת,

	כבשים	שלקות
רב	לגופן מותר, למימיהן פטור אבל אסור	בין לגופן בין למימיהן מותר
שמואל	לגופן מותר, למימיהן פטור אבל אסור	לגופן מותר, למימיהן פטור אבל אסור

אמר רב פפא, דכולי עלמא משקה הבא לאוכל לאו אוכל הוא אלא משקה הוא, והיינו טעמא דמאן דאמר לא הוכשר, והכא במשקה הבא לאיבוד קמיפלגי שמסתמיה נסחט אדעתא דלזיל לאיצוד, שהאור שואצו ושורפו, מר סבר משקה הוא, ומ"ם לאו משקה הוא,

ובפלוגתא דהני תנאי, דתניא המפצע [פצע פירושה split, crack or squeeze open] בזיתים צלזי"ר (לפצוע) (כדי להכין למליחה), כדי שיהיו רכין בידים מסואבות # [גם בידים טהורות הוכשרו ע"י המשקין שיוצאין מהן, אלא אם היו ידיו שניות, שכן דינם של סתם ידים, כדאמרין ב"ח דבר לעיל ד], נעשין המשקין היוצאין מהן ראשונים, והזיתים נעשין שניות. אבל ראה רש"י, הוכשר דמיא ליה במשחא דמיץ עליה, שממך כך הם מרדים טעם,

[אבל אם פוצען] לסו' פתן [לטבלם. שט] במלח שממך שהן קשין אין המלח נדבק בהן, ומפצנס לרכך נמחך מעט לא הוכשר דלא מכין למשקה ודיהו ליעקר [שיצא מהם],

[וכן אם פוצען] לידע אם הגיעו זיתיו למסוק אם לאו צריך הוא לראות אם שומנו טמא נלחם, מיהו, המשקה חזיל לאיצוד, לא הוכשר, רבי יהודה אומר הוכשר,

מאי לאו בהא קמיפלגי, דמ"ם משקה העומד לאיבוד משקה הוא, ומ"ם לאו משקה הוא?

אמר רב הונא בריה דרב יהושע, הני תנאי דמפצע, ודאי במשקה העומד לאיבוד פליגי כדאמרין,

אכל תנאי דמחליק לאו צעומד לאיצוד פליגי, דלאו לאיצוד אול, שהרי לנחמא האוכל נתנו, והרי מנחמנו, אלא והנך תנאי, במשקה העומד לצחצחו במשקה העומד לנחמנו, לאוכל קמיפלגי דאי נמי משקה הבא לאוכל משקה הוא, הני מילי היכא דקא שריף ליה [מלשון שורפה ח' בע"ז כט: ופרש"י שם גומעה]. אי נמי שטר [הוא לשון טיבול מלשון הגמ' בפרק אלו עוברין פסחים מו., ונזיר לו: וכו'. מהרש"א] [דעס. ד"ס] טוש = פ' למורה שמן על הלחם] ציה ריפתא, דתורת משקה עזי, אכל לנחמנו פליגי,

[וצ"ע אם יש מחלוקת תנאים במשקה העומד לאיבוד מה איכפת ליה לומר שגם המחלוקת של המחליק בענבים הוא במשקה העומד לאיבוד ? ואולי י"ל שר"ל שלא מוכרח לומר דפליגי במשקה העומד לאיבוד, די"ל דפליגי במשקה העומד לצחצח],

א"ר זירא, אמר רב חייא בר אשי, אמר רב, סוחט אדם [בשבת] אשכול של ענבים לתוך הקדרה, אבל לא לתוך הקערה, ודג לצירו סמיטת דג להוציא צירו, לאו משקה הוא, אלא אוכלין אפילו לתוך הקערה,

אבני חן למסכת שבת

עיוגוה, וכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, ואפקועי [ואפקעיהו. נמ"י] רבנן לקדושין [לקדושיה. נמ"י] מיניה,

ר' יוחנן	לגופן מותר, למימיהן חייב חמאת	לגופן מותר, למימיהן חייב חמאת

איבעיא להו, עד מפי עד לעדות בכור צבור [צהמה. נמ"י] ציד כהן, כשנתנו ישראל לו שלם, ואירע (לו. נמ"י) צו מוס, קיימא לן בצבורות (לה). [ד. נמ"י] נחשדו כהנים להטיל מוס בצבור, ואין [ואינו. נמ"י] נאמן לומר מוס זה נפל צו מאליהו, וצריך להביא עדים [ראיה. נמ"י], ואמרין התם דאשה כשרה לעדות זו מהו? רב אמי אסיר, ורב אסי שרי,

מיתבי, סוחטין כבשים בשבת, לצורך השבת ולא מפליג צין לגופן צין למימיהן, ושרי לכתמילה, אבל לא למוצ"ש [דאסור להבין לחול],

וזיתים וענבים לא יסחוט, ואם סחט חייב חמאת,

א"ל רב אמי לרב אסי, והא תנא דבי מנשיא, אין עד מפי עד כשר, אלא לעדות אשה בלבד?

קשיא לרב, קשיא לשמואל, קשיא לר' יוחנן וקשיא לכולהו, דליכא צהו דשרי כצין למימיהן לכתמילה?

אימא, לעדות שהאשה כשרה לה בלבד והאי [בכור] נמי כשרה לה,

רב מתרץ לטעמיה, שמואל מתרץ לטעמיה, ר' יוחנן מתרץ לטעמיה,

רב יימר אכשר עד מפי עד לבכור, קרי עליה מרימר, יימר שרי בוכרא, והלכתא עד מפי עד כשר לבכור:

רב מתרץ לטעמיה, סוחטין כבשים בשבת לצורך השבת, אבל לא למוצ"ש, בד"א לגופן [כדי לאכול את הכבשים], אבל למימיהן פטור אבל אסור, ושלקות בין לגופן בין למימיהן מותר [שמימי השלקות דינם כאוכל], וזיתים וענבים לא יסחוט, ואם סחטין חייב חמאת,

[שנינו במשנתנו] חלות דבש [שריסקן מע"ש, ויצאו מעצמן, אסורין, ורבי אליעזר מתיר]: כי אתא רב הושעיא מנהרדעא, אתא ואייתי מתניתא בידיה, זיתים וענבים שריסקן מע"ש, ויצאו מעצמן אסורין, ור"א ור"ש מתירין,

שמואל מתרץ לטעמיה, סוחטין כבשים בשבת לצורך השבת, והוא הדין לשלקות, בד"א לגופן [כדי לאכול את הכבשים והשלקות], אבל למימיהן פטור אבל אסור, וזיתים וענבים לא יסחוט, ואם סחט חייב חמאת,

אמר רב יוסף, גברא יתירא ר' שמעון, דמתניתין [רק] ר' אליעזר תנן צה אתא לאשמעינן צתמיה, כלומר מה צה ללמדנו אס לא זאת?

ר' יוחנן מתרץ לטעמיה, סוחטין כבשים לצורך השבת, אבל לא למוצ"ש, אחד כבשים, ואחד שלקות [מותר לסחוט], בד"א לגופן, אבל למימיהן לא יסחוט, ואם סחט נעשה כמי שסחט זיתים וענבים וחייב חמאת,

א"ל אביי, טובא קמ"ל, דאי ממתניתין הוה אמינא, התם [בחלות דבש] הוא [דמתיר ר"א] דמעיקרא אוכלא ולבסוף אוכלא, אבל הכא [בזיתים וענבים] דמעיקרא אוכלא ולבסוף משקה אימא לא [מתיר ר"א], קמ"ל:

מתני: כל שבא בחמין כלומר שנתבשל מערב שבת, שורין אותו בחמין כדי שיהא נמוח בשבת,

אמר רב חייא בר אשי, אמר רב, דבר תורה, אינו חייב אלא על דריסת זיתים וענבים בלבד כלומר אסרה תורה מלאכה, ודריסת זיתים וענבים הוא דהויא מלאכה, [מורה אסרה מלאכת זיתים וענבים דהוה מלאכה. נמ"י] אבל שאר דריסות לאו אורחיהו צהכי, ולא מלאכה נינהו,

וכל שלא בא בחמין מערב שבת כגון צשר יצא, שאוכלין אותו חי על ידי הדמק, מדירחין אותו בחמין בשבת ולא אמרינן זהו צישוליה [צישולו. דס"ה], אבל לא שורין,

וכן תני דבי מנשה, דבר תורה אינו חייב אלא על דריסת זיתים וענבים בלבד,

[ואומר עוד הלכה] ואין עד מפי עד כשר,

דף קמ"ה ע"ב

חזין [אלו שגם להדיח אסור] מן המליח [העריג"ג. יבין] הישן דג מליח של שנה שעברה (ודגים מלוחין קטנים), וקוליים האיספנין [מארקעל, והוא דג שעורו דק דבהדחה מועטת מתבשל. יבין] שם דג שאוכלין אותו מממת מלחו, על ידי הדמה צחמין, והנך שהדחתן זו היא גמר מלאכתן אפילו הדמה נמי לא, שזהו גמר מלאכתן והוי צשול:

אלא לעדות אשה בלבד לומר לאשה מת צעליך, דאקילו צה רבנן משום

אבני חן למסכת שבת

[דעיקר שמחה במועד לאנשים בין כדאמר' פ' ערבי פסחים, ובא"י היין מצוי להם כל השנה, משא"כ בבבל שהן עניים ואין היין מצוי להם. מהרש"א],

3. מפני מה ת"ח שבבבל מצויינין מצינין עמלן בלבושים נאים. מצינין מקושטין, לפי שאינן בני תורה כל כך לכבדם [כל כך. דס"ה] כני ארץ ישראל מחמת מורחם, מכבדים אותם מחמת לבושיהן, שגראין חסונים [א"ל לפי שהעם אינם בני תורה ולא יכבדום אם לא יהיו מצוינים שם. מהר"א הורוין ז"ל],

4. מפני מה עובדי כוכבים מזוהמי', מפני שאוכלין שקצי' ורמשי',

איתער בהו רבי יוחנן, אמר להו דרדקי צמורים שלא הגיעו לסכר [צ"ע אמאי קרא גם להשוואל "דרדקי" הלא הוא שאל כהונן. ע"פ השפת אמת], לא כך אמרתי לכם, משלי : אמור לחכמה אחותי את, אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה לך, ואמרהו, ואם לאו לא תאמרהו,

אמרו ליה, ולימא לן מר איזה מוהן [פ' שאלו לו מעט, והוא השיב להם על הכל],

1. מפני מה עופות שבבבל שמנים?

מפני שלא גלו העופות, כמו אותן של ארץ ישראל כדאמרין לקמן, שנאמר ירמיה מ"ח י"א וְשִׁאֲנָן מוֹ אֶב מְנַעְרִיו, וְשִׁקְטָהּ הוּא אֶל-שְׁמָרְיוֹ וְלֹא-יִהְיֶה מִבְּלִי אֶל-פִּי וְכִנּוֹ לָהּ לֹא הָלַךְ, סִפִּיה דקרא על-פני עמד טַעְמָא ד' צו [וְיִמְחוּ ל' אֶל נִמְכָּר. ד"ס], אלמא הגולין מפיגין טעמן ושמן [מעתה היה לעם, ישב בשלוה, והיה שוקט ומונח במקומו כיון הנח על שמרו שאינו מפיג טעמו. מצודות],

והכא [בארץ ישראל] מנלן דגלו? דתניא רבי יהודה אומר, נ"ב שנה לא עבר איש ביהודה משגלו זימי לדיקא בחרבות ירושלים, עד שנפקדו זימי כורש, ואז עלו מהם לייסד את הבית שמונה עשרה שנים קודם גמר הבנין שהיה לסוף שבעים שנה, בשנת שמים לדריש כדאמרין במגילה (יא'): [עיי"ש] ותראה שדבריו כאן שלא בדיוק. רש"י [שנאמר ירמיה ט ט על-ההרים אֶשָּׂא כְּכִי וְנָהִי וְגו'] וְעַל-נְאוֹת מְדָבָר קִנְיָה בִּי נָתַתִּי מִבְּלִי-אִישׁ עֹבֵר וְלֹא שָׁמְעוּ קוֹל מְקַנְהָ מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם וְעַד-פְּהִמָּה גִּדְּדוּ הַלְכוּ, בהמ"ה בנמטריא חמשין ותרתינן הוו [בנמטריא 3 מ 23 פעמים בש"ס],

א"ר יעקב א"ר יוחנן, כולן חזרו [ליהודה] הבהמות ועופות ואף הדגים חוץ מקוליים האיספנין [בקרא אינו מפורש דהדגים גלו כלל? ואפשר לומר דלמדר לומר בן דגלו מרלית ליה לקוליים בא"י. מהרש"א] וכולן חזרו, דהא עד בהמה כתיב, ומכלל דמכלן ואלך הדור חוץ מקוליים כדמפרש,

נב' : כגון מאי הו' צא צממין, שחזרין וסורין אותו צממין? אמר רב ספרא, כגון תרגולתא דר' אבא מצעלה, וסורה אותה ימים רבים צממין, למחות מאליה, ואוכלה לרפואה [ראה רב נסים גאון. ר' אבא היה בארץ ישראל],

ואמר רב ספרא, זימנא חדא איקלעית להתם [הגעתי לביתו של ר' אבא], ואוכלן מיניה [מן תרגולא של ר' אבא], ואי לא רבי אבא דאשקין חמרא בר תלתא טרפי צן שלש שנים [ראה לעיל קכט.]. איתנסי' הייתי נאנס, להקיא מחמת מילאוס,

רבי יוחנן רייק רוקק מכותח דבבלאי' מכותחא דצנלאי' כשזכרו, שהיה מאוס צעניו,

אמר רב יוסף, ולירוק אנן מתרגולתא דרבי אבא קשה היה צעניו שנמאסין צני צנל על צני ארץ ישראל [ראיתי מי שכתב באריכות על הביטול שהיה לבני בבל על בני ארץ ישראל עוד מימי עזרא עד היום, וכמים הפנים אל פנים], אמר אנו נמי יש לנו לרוק מתרגולתיה דר' אבא שהם אוכלים,

ועוד כותח אינו מאוס כל כך צעני שאר צני מערצא, דהא אמר רב גוא, זימנא חדא איקלעית להתם [לארץ ישראל], ועבדית כותח דבבלאי, שאילו מיניה אותו כותח כל בריחי חוליס מערבא:

[שנינו במשנתנו] כל שלא בא בחמין [מערב שבת, מדיחין אותו בחמין בשבת] וכו': הדיח קוליים מאי? אמר רב יוסף, הדיח, חייב חמאת דהו' ציטול,

אמר מר בריה דרבינא, אף אנן נמי תנינא [שנינו במשנתנו], חוץ ממלית ישן וקוליים האיספנין, שהדחתן זו היא גמור מלאכתן, שמע מינה,

יתיב רבי חייא בר אבא, ורבי אסי, קמיה דרבי יוחנן, ויתיב רבי יוחנן וקא מנמנמ, אמר ליה רבי חייא בר אבא, לרבי אסי,

1. מפני מה עופות שבבבל שמנים משל ארץ ישראל?

א"ל כלך לכה לך, אלא שקיזר הלשון למדבר עזה והיא מארץ ישראל ואראך שמנים מהן [ולמאי דמסיק טעמא משום דגלו מא"י נ"ב שנה, צ"ל דמדבר עזה גם שהיא ג"כ מא"י לא גלו העופות ממנה, שהיא מארץ פלשתים מכלל א"י. מהרש"א],

2. מפני מה מועדים שבבבל שמחים רגילים לשמוח צמועדים יותר מארץ ישראל, מפני שהן עניים וכל השנה אין להם שמחה במאכל ומשחה, ואין להם מרגוע ממלאכה, לפיכך צמועדים [המועדים. ד"ס] כל שמחמם,

אבני חן למסכת שבת

דאמר רב, הני מדרי מדרגות [בדמפרש לקמיה שהם כמו סולמות שתחת הקרקע] **דבבל שצנבל, מזהרי מיא מחזירין מים הנשפכים בהן לעין עיטם** שהוא מקום גבוה שצורך ישראל,

שאותו מעיין מביא מים לביט טבילת כהן גדול ביום הכיפורים, דממוקן [הממוקן. ד"ס] בחומת עזרה על גבי שער המים, כדאמרין בסדר יומא (לא). עין עיטם גבוה מקרקע העזרה עשרים ושלש אמות,

והיאך מחזירין ? שיש צפרת קילונות [סולמות. ד"ס] (ו) סולמות למטה מן הקרקע (היס), ודרך אותן סולמות חוזרין המים לארץ ישראל, וחוזרין ונובעין במעיינות [אשר שם. ד"ס],

והדגים חזרו [מחזירין ?] דרך אותן סולמות, שנומים להעלותן יותר מדרך פרט עזמו,

והאי קוליס האספנין כיון דלא שריר שדריה אין קשה שדריה שלו לא מצי סליק,

2. מפני מה מועדים שבבבל שמחים, מפני שלא היו באותה קללה, דכתיב הושע ב יג וְהִשְׁפַּתִּי פְּלִמְשׁוֹ שָׁה חֲגֵה הַדְּשָׁה וְשִׁפְתָּהּ וְכָל מִן עֲדָה, וכתיב ישעיה א חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי היו עלי למורה,

מאי היו עלי למורה? א"ר אלעזר, אמר הקב"ה, לא דיין לישראל שהוטאין לפני, אלא שמטריחין אותי לידע, איזו גזירה קשה אביא עליהן,

א"ר יצחק, אין לך כל רגל ורגל, שלא באתה בולשת לציפורי נולשת חיל המלך,

ואמר רבי חנינא, אין לך כל רגל ורגל, שלא בא למבריה לצו ולהטיל עליהם עול, ולא שמחכונין לצטן משמחת הרגל, אצל הקללה גרמה לך. ניפורי וטצימא מארץ ישראל,

אגמון [לשון הגמון general],

וקמטון [מלשון קו ימים attendant of magistrates, a member of the imperial cabinet קומטין לשון לעו (רש"י רומנו לצרפתית העתיקה אציל, רחון) הוא שלטון,

ובעל זמורה [the rod as an officers badge and punishing instrument] [וראה מהר"ץ חיות שכתב שהערוך והמוסף לא עמדו על הכוונה הנכונה מהו בעל זמורה, אכן ידוע בספרי הרומיים שהיה דרך השופטים עת הלכו בחוצות היו נושאים לפניהם חבל זמורה (ענפי אילן) והנושא זאת מכונה בלשון רומי ליקטאר, ובלשון הקודש בעל זמורה],
[מצאתי בעלי זמורה ליצנים לשון זמר כך הגיה מהר"ר אבהם מפראג. רש"ל]

3. מפני מה ת"ח שבבבל מצויינין? לפי שאינן בני מקומן שאינן במקומם, שמאריך ישראל גלו לשם, והגולה למקום נכרי מציין עזמו במלצושים שיהא משוג, **דאמרי אינשי במתא בעירי איני צריך להסבד, אלא שְמאי** בשמי שאני ניכר בו, **בלא מתא** במקום שאינה עירי תו **תבאי** כדודי תלוי בשמלתי, שמלתו מתרגמין תוציה (שמות כב),

ישעיה כו **הבאים** אותן של יעקב שיצאו לצבל **ישרש יעקב, יציין ופרח ישראל** ישרשו ויעשו צינין ופרחים לחורה, וסייעתא אחיא לר' יוחנן, דטעמא דמצויינין לאו לפי שאינן בני מורה כדר' אסי, אלא לפי שאינן במקומן,

תני רב יוסף, אלו תלמידי חכמים שבבבל, שעושין ציצין נממין ופרחים לתורה,

4. מפני מה עובדי כוכבים מוזהמין, שלא עמדו על הר סיני, שבשעה

דף קמ"ו ע"א

שבא נחש על חוה כשנתן לה ענף לאכול מן העץ בא עליה, דכתיב (בראשית ג) הגשם השיאני לשון נשואין, הטיל בה זוהמא, ישראל שעמדו על הר סיני, פסקה זוהמתן, עובדי כוכבי' שלא עמדו על הר סיני, לא פסקה זוהמתן,

[אמרו רז"ל היונים גזרו על בתולה הנישאת וכו' תבעל למפסר תחילה, והבנתי מן כתבי הקודש שכתבו תלמידי הרב החסיד הקדוש מהר"פ מקארעין זצוק"ל, בשם הקדוש הג"ל הוא ע"פ מה שאמרו"ל שבא נחש על חוה והטיל בה זוהמא וישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן משא"כ הנשים לא פסקה זוהמתן, והנה היונים רצו לעקור את התורה, זאת היתה עצתם להטיל זוהמא מחדש בבתולות ישראל, ועי"ז יוכיח ח"ו כח חכמת התורה, ע"כ היה הענין הזה מעין חטא אדה"ר, והנה תתבונן לפ"ז בעת הישועה כאשר התנוסס השי"ת לעזמו להורות להם התגברות חכמת התורה, הנה נעשה הנס ע"י כהן גדול הרומז בחכמה, וע"כ המצוה עליו אשה בבתוליה יקח, אפי' בעולה ישראל אסורה לו. בני יששכר מאמרי חדשי כסלו טבת מאמר ו', ב']

א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי, גִּרְיִים מאי שלא היו על הר סיני, מהיכן פסקה זוהמא [זוהמא. דס"ה]?

א"ל, אע"ג דאינהו לא הוו, מזלייהו הוו, דכתיב דברים כט יד כי אֶת־אֲשֶׁר יִשְׁנוּ פֶה עֲמָנוּ עֲמַד הִיוּ ׀ ׀ לִפְנֵי ה' אֵל הָיִינוּ וְאֵת אֲשֶׁר אֵינָנוּ פֶה עֲמָנוּ הִיוּ ׀ ׀ וְגו',
[פה עמדו היום. כלומר שלא נולד עדיין, פה עמדו היום, אעפ"י כן מולו עמדו, "פה" בנימטריא במזלו. רבינו אפרים על התורה],

[מענינן לציין שבמחזור יב למדנו דף זה ביום א' פרשת נצבים תשס"ה ויש כאן

אבני חן למסכת שבת

פסוק מפרשת השבוע,

זריך לחמך לא יטלטל סייף לשזור הצניח,
דמתניתין ר' נחמיה, דאמר אין כלי ניטל, אלא לתשמיש המיוחד לו, כדמוקי לקמן,

[ומקשה] ומפורדות לא, מיתבי, ר' שמעון בן גמליאל אומר,
מביא אדם את החבית של יין, ומתין ראשה בסייף, ומניחה
לפני האורחים בשבת, ואינו חושש ואף על גב דאין לאו למתכיה
קאי [בסבין צני. ד"ס] [וצ"ע למה לא הקשה מסיפא של המשנה דקתני אין
נוקבין וכו' וחכמים מתירין. ע"פ השפת אמת]?

ההיא רבנן דפליגי אדרי נחמיה, ואמרי כל הכלים ניטלין, לנורך ושלל לנורך,
מתני' [דאוקמה ר' אושעיא בדרוסות] רבי נחמיה היא,

ומאי דוחקיה דרבי אושעיא, לאוקמי מתניתין כרבי נחמיה
ובדרוסות, לוקמה במפורדות ורבנן?

אמר רבא מתני' קשיתיה, מאי איריא דתני גרוגרות, ליתני
פירות, אלא ש"מ בדרוסות,

תניא חדא, חותלות כלי של כפות ממרים, ועשין [ועשין] כמין סלים,
[כלים כעין סלים ועשין מכפות ממרים. רי"ף] ונמיס למוכן ממרים רעים
להמשל של גרוגרות, ושל תמרים, מתיר אס הכסוי קשור כנצל,
ומפקיע סומר שרשרות הכנצל ככלי, וחותר,

ותניא אידך, מתיר, אבל לא מפקיע, ולא חותר דאין כלי ניטל
אלא לנורך משמשו, וסבין אינו עשוי לנך?

לא קשיא, הא רבנן הא ר' נחמיה [לעיל קבר:], דתניא ר'
נחמיה אומר, אפי' תרוד [spoon on top and curved at the end],
ואפילו טלית, ואפילו סבין, אין ניטלין, אלא לצורך
תשמישן,

[ואיירי בגרוגרות (המפורדות) (המפורדות) ?] [ולכן אוסר ר' נחמיה] בדרוסות
הא קתני במתני' דשרי אפילו לרבי נחמיה,
ואע"ג דקתני הכא בברייתא נמי גרוגרות [ומתני' אוקי בדרוסות ממה דקתני
"גרוגרת, מ"מ הכא], איירי במפורדות, דהא קתני נמי הכא ושל תמרים דהיינו
שאר פירות [ותמרים אינם דרוסות], וק"ל. מהרש"א,

בעו מיניה מרב ששת, מהו למיברז למחז, פוינדור"א [לדקור] כלנו
[מקדס. רי"ף] חביתא, בבורטיא [ברזל שנוקבין בו פתח גדול. רבינו
פרחיה] ברומה, למחזו דזופיני לנקבו בשבתא [ר"ל במקום שנקב אסור אם
ברומה מותר. טור. הגהות הגר"א],

[והאיבעיא] לפיתחא קמיכוין ואסיר,

או דילמא, לעין יפה קמיכוין [כלומר להרחיב מוצא היין בנקב גדול

ופליגא הא דאמרי דלא פסקה זוהמא עד סני דר' אבא בר כהנא,
דא"ר אבא בר כהנא, עד שלשה דורות לא פסקה זוהמא
מאבותינו, אברהם הוליד את ישמעאל, יצחק הוליד את
עשו, יעקב הוליד י"ב שבטים, שלא היה בהן שום דופי:

[ידעו:]

שהלא השכר הגדול הזה שישלם ה' בעצמו בתשלום גמור אינו מגיע אלא ע"י
שחסים בצל מי שאמר והיה העולם, ומכאן תשובה לבני הגלות בדרוסותינו
דמרגלא בפומיהו הם וגשיהם וטפם על כל מאורע שאירע "פלוגי כמה הוא מזול
טוב או רע" והוא עין פלילי. משיב נפש להב"ח על רוח דף ל"ד קרוב לסופו]

מתני': שובר אדם את החבית מליאה גרוגרות, בסבין או בסייף
לאכול הימנה גרוגרות [תאנים יבשים. יבין] דאין דמקלקל שום אסור (ג).

רי"ף, ד"ס, שבת,

[וראה ר"ן שכתב ולא נהירא, דנתי דכל המקלקלין פטורין, איסור מיהא איכא,
אלא היינו טעמא, דכיון דבעלמא מקלקל פטור אבל אסור, הכא משום צורך שבת
שרי לכתחלה מיהו כי שריא דוקא בכלי קטן וכו'. ובעין זה כתב הרשב"א],
[דוקא חבית שנשברה כבר, שחזר ודיבק שבריה בופת מותר לשברה בשבת, אבל
שלימה אסור לשברה דחיים עליה, וחיישינן שיחבוין לעשות נקב יפה, כדי
לעשותה כלי. יבין]

ובלבד שלא יתכוין לעשות כלי לטקסה יפה [כדי לעשות כלי. רי"ף]
בפתח נאה,

ואין נוקבין מגופה של חבית הדבוקה צפה הצניח, לעשות (צה. נמ"י)
נקב, אלא נוטל את כולה, אצל כי נקיז לה מתקן פתחא, דברי ר' יהודה,
וחכמים מתירין [הרע"ב גורם ור' יוסי מתיר] דאין דרך פתח (ג. נמ"י,
רי"ף) צניח כך,

ולא יקבנה מצדה בגמלא מפרש לה,

ואם היתה נקובה, לא יתן עליה שעוה, מפני שהוא ממרח
יש כאן משום ממחק [שהוא אב מלאכה לעיל עג.],

אמר ר' יהודה, מעשה בא לפני רבן יוחנן בן זכאי פְּעֶרֶב
מדינה [שם מקום. נמ"י] [וכן לעיל קבא. פרש"י שם מקום], [שם מקום בגליל
העליון], ואמר חוששני לו מחטאת שמא [אס. רע"ב] מירח השעוה,
לדבוקה דזופיני הכלי, סביב הנקב:

נב': א"ר אושעיא, לא שנו דשובר הצניח ומטלטל הסייף לנך, אלא
דרוסות שהגרוגרות דרוסות צניגול, וחותכין ממנו בקורדוס או בסייף, ואיירי
דמטלטל סייף לחתוך גרוגרות, תבר זיה נמי לחצית, אבל מפורדות שאין

אבני חן למסכת שבת

ושוין שנוקבין נקב ישן לכתחילה שנסתם, דכי חוזר ופוטח לאו כעשה פתח הוא, שהרי עשו ועומד, וסמימחו לאו כלום,

ותנא קמא מאי שנא מנקב חדש דלא, דקא מתקן פיתחא, אוסופי נמי קא מתקן פיתחא שמרמינו, ויש כאן משום גמר מלאכה?

אמר רבה, דבר תורה, כל פתח שאינו עשוי להכניס ולהוציא, אינו פתח [ונקב זה של חבית] עשוי הוא להוציא, ולא להכניס משם. הרושי הר"ן, ורבנן הוא דגזור משום לול של תרנגולין, דעביד לעיולי אוירא, ולאפוקי הבלא סרמון, שלא ימיתו התרנגולין,

[ולכן, שט] ואם בא להוסיף מוסיף ולא גוריען דילמא אחי לאוסופי כלול של תרנגולין, [משום ש] אוסופי ודאי כלול של תרנגולין לא אתי לאוסופי דלא מוסיף אינש עליה,

דף קמ"ו ע"ב

משום ריחשא שלא יכנס צו שרץ, כגון נמיה וחולדה, שממיתים את התרנגולין,

ו"א, אין מוסיפים, זימנין דלא תקניה מעיקרא שיהא כדי להוציא הכל ולהכניס את האויר ואתי לארוחי ביה,

דרש רב נחמן משום רבי יוחנן, הלכה כיש אומרים:

[שנינו בברייתא] ושוין, שנוקבין נקב ישן לכתחלה: אמר רב יהודה אמר שמואל, לא שנו דנוקבין אלא במקום העשוי לשמור דסמימא זו לא נעשית אלא לשמור ריח היין שלא יצא ויתקלקל, וכיון דלאו סמימא מעלייתא עבדי לה, לאו כלום הוא, אבל לחזק שיחזק הכלי, שלא יצא יינו, הואיל וסמימא מעלייתא היא, כי הדר נקיץ לה הוי כפוטח לכתחלה אסור,

היכי דמי לשמור, היכי דמי לחזק?

א"ר חסדא, למעלה מן היין זהו לשמור, למטה מן היין זהו לחזק,

רבא אמר, למטה מן היין נמי זהו לשמור כיון דלאו כוזב היין נשען עליו, סגי ליה בסמימא כל דהו, והיכי דמי לחזק, כגון שניקבה למטה מן השמרים אצל שוליו, שכל כוזב היין נשען שם,

א"ל אביי לרבא, תניא דמסייע לך דלא פקע שם פתח מיניה אלא בסמימא מעלייתא, בית סתום, יש לו ארבע אמות קיימא לן בצבא בתרא, חצר מתחלקת לפי פתחיה, לפי פתח הבתים הפתוחין לה, אם צלו לחלק את החצר בין שנים, שהיה לה בית שפתוחין לו לחצר שני פתחים, וזה בית שפתוחין לו

להראות לפני האורחין ששמה הוא בהן, הרושי הר"ן] להכניס מוצא היין צנקז גדול, מדלא נקיץ ליה כדכך הנוקבין נקב עגול ויפה ושרי?

א"ל לפיתחא קא מכויין, ואסיר,

מיתיבי, רשב"ג אומר, מביא אדם חבית של יין, ומתיז ראשה בסייף?

התם [במתיז ראשה בסייף], ודאי לעין יפה קמיוכין שמרמיז פיה למטה ממגופתה, כדקמני מתין את ראשה, שפת פיה, הכא [במברז חביתא] אם איתא דלעין יפה קמיוכין, לפתוחי מיפתח יטול מגופתה [פי] שהנקב שהוא עושה בדופן הוא נקב קטן לגבי פתיחת פי החבית שמסיר המגופה]:

[שנינו במשנתנו] אין נוקבין מגופה [של חבית, דברי ר' יהודה, וחכמים מתירין] וכו':

אמר רב הונא, מחלוקת למעלה בראש המגופה, התם הוא דשרי רצנן, דלאו אורחא למיעבד פתחא התם, אלא נוטל כל המגופה, אבל מן הצד [מגדה של מגופה. נמ"ן] זמנין דעבדי לה משום פתחא, ואינו [שאינו?] רוצה לפותחה למעלה שלא יפול עפר או פסולת ביין [ולכן] דברי הכל אסור, והיינו דקתני [בהמשך משנתנו] לא יקבנה מצדה ואמגופה קאי, ודברי הכל,

ורב חסדא אמר, מחלוקת מן הצד התם הוא דקאסר ר' יהודה משום דאיכא דעבדי ליה פתחא, אבל על גבה דברי הכל מותר, והא דקתני לא יקבנה מצדה, התם בגופה דחבית,

	רב הונא [מחמיר]	רב חסדא [מיקל]
אין נוקבין מגופה של חבית דברי ר' יהודה, וחכמים מתירין	מחלוקת למעלה בראש המגופה התם הוא דשרי רצנן דלאו אורחא למיעבד פתחא התם אלא נוטל כל המגופה. אבל מן הצד של מגופה ד"ה אסור	ורב חסדא אמר מחלוקת מן הצד אבל על גבה ד"ה מותר.
ולא יקבנה מצדה	מגדה של מגופה, זמנין דעבדי לה משום פתחא, ואינו רוצה לפותחה למעלה שלא יפול עפר או פסולת ביין,	חיינו בגופה דחבית

תנו רבנן, אין נוקבין נקב חדש בכלי בשבת, ואם בא להוסיף [על נקב ישן] מוסיף, ויש אומרים אין מוסיפין,

אבני חן למסכת שבת

לחצר ארבעה פתחים, נוטל לכל פתח, ארבע אמות בחצר נגד פתחו, למדת רוחצ פתחו, והשאר חולקין בשוה, ולא נקטם אחד מהם, קודם חלוקת החצר, ולא פירך את פלימיו, אלא סתם בין שני הפלימין אינו מפסיד [דין] פתחו בכך,

פרץ את פצימיו ואחר כך סתמו פקע שם פתח מיניה אין לו ד' אמות,

בית סתום [ולא פרץ את פצימיו] והמת בחוכו אינו מטמא כל סביביו,

פרץ את פצימיו וסתמו, נעשה קבר ו מטמא כל סביביו ארבע אמות, כדלמך בסוטה (מד). מת חופס ארבע אמות לטומאה, וגזרה דרבנן שמה יאהיל ולא יצין,

גובתא למקוע קנה חלול בנקב המזית, שילא היין דרך הקנה [בשבת], רב אסר, ושמואל שרי,

מחתך לכתחלה רונגיי"ר [לחתוך, ליישר, לגזום], למקנה למדת הנקב, דכ"ע לא פליגי דאסור,

אהרורי [להחזיר הקנה] אם נפלה, דכ"ע לא פליגי דשרי,

כי פליגי, דחתיכה ולא מתקנא לא ניתנה בנקב לידע אם למדמו היא, מאן דאסר, גזרינן דילמא אתי למיחתך לכתחלה, ומאן דשרי לא גזרינן,

כתנאי, אין חותכין שפופרת ביו"ט, וא"צ ליומר בשבת, נפלה, (אין) מחזירין אותה בשבת [פי' אפילו נפלה בחול מחזירין אותה בשבת. חדושי הר"ן] ואין צריך ליומר ביו"ט, ור' יאשיה מיקל,

ר' יאשיה אהייא, אילימא ארישא לחומכה ולשפומה הא קמתקן מנא,

אלא אסיפא [בנפלה], [הלא] ת"ק נמי מישרא קשרי,

אלא דחתיכה ולא מתקנא איכא בינייהו, מ"ם גזרינן [אטו דלא חתכה], ומ"ם לא גזרינן,

דרש רב שישא, בריה דרב אידי, משמיה דר' יוחנן, הלכה כר' יאשיה:

[שנינו במשנתנו] ואם היתה נקובה [לא יתן עליה שעוה, מפני שהוא ממרח] וכו': מישחא שמן עד [פי' לסתום את הנקב בשמן עד מי אסר

כשעוה או לא?], רב אסר למרחו ושמואל שרי,

מאן דאסר גזרינן משום שעוה, ומאן דשרי לא גזרינן,

אמר ליה רב שמואל בר בר חנה, לרב יוסף, בפירוש אמרת לן משמיה דרב, מישחא שרי,

אמר טובות רישבא [פירש הגאון כאשר כתוב נשיא בית אב [לשמעוני ריש פרשת פנחס במדבר כ"ה י"ד] ותרנומו רב בית אבא, זה ראש בית אב. פי' שרשבא הוא ר"ת ראש בית אב]. ערוך ערך רשבא] אמר שמואל, האי טרפא דאסא למת עלה של הדס בנקב המזית, שהעלה עשוי כמחצ, והיין זב דרך שם אסור,

מ"ט? רב יימר מדפתי אמר, גזירה משום מרזב [gutter] שמה יצין מרזב [ויהא חייב עליה משום בונה],

רב אשי אמר, גזירה שמה יקטום העלה מן הענף, וכיון דקטמיה [דקשה הוא. ד"ס] הוה ליה כמתקן כלי, כדמניא במסכת ביצה (לג): למצות זו שנינו לא יקטמנו, ואם קטמו חייב חטאת,

מאי בינייהו? איכא בינייהו דקטום ומנחי [דהיינו שקטם אותם לפני שבת והם מונחים ומוזמנים אבל לא הניחם עדיין בנקב החבית, דלרב אשי באופן זה ליכא למיחש לשמא יקטום, אבל לר' יימר מדפתי גם באופן זה כיון שהוא מניחם עכשיו בנקב החבית, יש לחוש שמא יעשה מרוב. וראה ראש משביר],

בי סדיא לנדין שקורין פלטרי"ש (לבר, מלבושי לבר), ועשוין לקפלן תחתיו, במקום הכר או הכסא, רב אסר להציאו דרך מלצוה, דרך רשות הרבים, כשהוא מעוטף בו, ושמואל שרי,

ברכין שדרכן להתחמם בן, דכולי עלמא לא פליגי דשרי דמלצוה הן, בקשין דכ"ע לא פליגי דאסור, כי פליגי במיצעי, מאן דאסר מיחזי כמשוי, ומאן דשרי לא מיחזי כמשוי,

והא דרב, לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר,

דרב, איקלע לההוא אתרא, דלא הוה ליה רווחא צניח למקום מושבם של תלמידים, נפק יתיב בכרמלית, אייתו ליה בי סדיא, לא יתיב, מאן דחזא סבר משום דבי סדיא אסור,

ולא היא, דרב אכרוזי מכרזי, בי סדיא שרי, ומשום כבוד רבותינו לא ישב עליו שלא היה להן דבר לישב עליו, וישצין על גבי קרקע,

אבני חן למסכת שבת

ומאן נינהו רב כהנא ורב אסי תלמידין. סדר הדורות ערך רב אסי
מצרים היו לו [ראה ב"ב סב. ד"ה ומורה רב, וסנהדרין לו; ונזיר יט.]:

והוא דקפיד עלייהו ללוצשן עד שינערס [פי' אפילו חרתי ואוכמי לא
מיתסר אלא אם כן קפיד עלייהו שלא ללבושם עד שינערס. חרושי הר"ן],

מתני': נותנין תבשיל לתוך הבור שאין צו מים בשביל שיהא
שמור שלא יסריס מממת המוס, ואת המים היפים ברעים כלי מלא מים
יפס לתוך מקוה מים רעים, להשתמר בשביל שיצננו שזנו ולא יחמו, ואת
הצונן בחמה, בשביל שיחמו,

מי שנשרו כליו בדרך במים שנפלו למים נשמת, מהלך בהן ואינו
חושש [דמשום כבוד הבריות שיצטרך להפשיט בגדיו, לא חיישין שמה יסחט
בבאלונטית [לקמן מ"ה] מיהו לנערס אסור משום סחיטה. יבין],

הגיע לחצר החיצונה הסמוכה למבוא העיר, בתוך העיר, שהם מקום
משתמר, שוטחן בחמה ליצן, אבל לא כנגד העם שימשהו שכנסן:

גמ': פשיטא דנתנין תבשיל לתוך הבור? מהו דתימא ניגזר משום
אשוויי גומות שנקרקע הבור, שיהו שוין, להשיב הקדרה קא משמע לן:

[שנינו במשנתנו] ואת המים היפים ברעים: פשיטא? סיפא
איצטריכא ליה, ואת הצונן בחמה, הא נמי פשיטא? מהו
דתימא ניגזר דילמא אתי לאטמוני ברמיז, קמ"ל:

[שנינו במשנתנו] מי שנשרו וכו': אמר רב יהודה אמר רב, כל
מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין, אפילו בחדרי
חדרים אסור,

תנן, שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם?

תנאי היא, דתניא שוטחן בחמה, אבל לא כנגד העם, ר"א
ור"ש אוסרין,

אמר רב הונא,

דף קמ"ז ע"א

המנער טליתו מן העפר בשבת, חייב חטאת דזהו ליצונה,

ולא אמרן אלא בחדתי, אבל בעתיקי לית לן בה,

ולא אמרן אלא באוכמי [בטלית שחור] שהאנן מקלקל מראיתה, וקפיד
עליה, אבל בחיוריו וסומקין [בטלית לבן או אדום] לית לן בה,

עולא איקלע [זיך באגעגענען, פי' נתארח ובא, וענין קרוב לזה פריון שביום
איכלע לרבנן כלומר בא לידי רבנן, ועיקר זה קרוב פירושו לעיקר שקדם נכנס ובא
לאהל בעל הבית. ערוך ערך קלע] [to be thrown, to happen to come]
לפומבדיתא, חזא רבנן דקא מנפצי גלימיהו [שמנערים את
גלימיותיהם בשבת, שם'], אמר קמחללין רבנן שבתא וגלימי אוכמי הוו,

אמר להו רב יהודה [לרבנן], נפוצי ליה באפיה [תנערו לו לעולא
בפניו], אנן לא קפדינן מידי לא איכפת לן אס יש עליה אצק, הלכך לאו ליצון
הוא,

אביי הוה קאי קמיה דרב יוסף, א"ל [רב יוסף לאביי] הב לי
כומתאי כזעני, [חזא דאיכא] מלא [פי' הר' יהונתן דבר מיאום, ורש"י
ז"ל פי' טל ממש, ואיכא משום מכבם. חידושי הר"ן] עליה, הוה קמוחסם
[hesitated] [נעקוענקעלט] לשון לא תחסס [דברים כה] [כלומר היה מתירא.
חרושי הר"ן] למיתבה ליה שצריך לנער הטל מעליה,

א"ל נפוץ שדי [נער את הטל מעל הכובע, והשלך את הטל], אנן לא
קפדינן מידי,

[או"ח סימן שב סעיף א, המנער טלית חרשה שחורה מן הטל שעליה, חייב
שהניעור יפה לה כמו כיבוס והוא שמקפיד עליה שלא ללבוש בלא ניעור: הגה
וכ"ש שאסור לנער צגד שנשר במים או שירדו עליו גשמים, ודוקא צגד חדש
שמקפיד עליו (כל צו), י"א דאסור לנער צגד מן האצק שעליו אס מקפיד עליו
ועוד למוש לדבריו (רש"י וא"ו), אבל מותר להסיר הנוצות מן הבגד בשבת (א"ו)
וע"ל סימן שלי"ז:]

אמר רב יצחק בר יוסף, א"ר יוחנן, היוצא בטלית מקופלת
[איירי דאיירינן במי שנשרו כליו בדרך שאז דרך הוא לקפל טליתו נקטיה הכא.
תוס'], מונחת לו על כתיפו לאחר שנמנה על ראשו, הגזיה שיפוליה על
כתפיו בשבת, חייב חטאת שאין זה דרך מלבוש,

[ואינו יודע מנ"ל, דפשטא דסוגיא משמע דאינו מלבישו כלל אלא מקפל הבגד
ומניחו על כתיפו מדאמרינן שכן דרך מוכרי כסות לעשות ולמה יגביהו מוכרי
כסות השוליים. שפת אמת ועי"ש עור].

תנ"ה, סוחרי כסות, היוצאים בטליתות מקופלות ומונחות
על כתיפן בשבת, חייבין חטאת,

ולא סוחרי כסות בלבד אמרו, אלא כל אדם, אלא שדרכן
של מוכריין לצאת כך,

[או"ח סימן שא סעיף כט, היוצא בטלית מקופלת על כתפיו דהיינו שלאחר
שנמנה על ראשו מנביה שוליה על כתפיו חייב חטאת, אבל אם אינה מקופלת על

אבני חן למסכת שבת

שיהא מתקון ממיד, להעמיד קיפולו לעולם, אסור, אבל כל דלחתנאות לפי שעה שרי,

כי הא דרב שישא בריה דרב אידי, מתנאה בסדינו הוה אחר שנתעטף, היה מתקנו על גופו ומיישנו, ונחול קאמר, כלומר אלמא דאורחיה דהכי, והוא הדין לשבת,

[לפי רש"י מכאן ואילך מוירר לענין הוצאה] כי אתא רב דימי אמר, פעם אחת יצא רבי לשרדה, והיו שני צידי טליתו שציימו ונשמאלו ללד הקרקע מונחין על כתיפו, אמר לפניו יהושע בן זירוז בן חמיו [דער שוואגער] של רבי מאיר, [וכי] בוז לא חייב ר' מאיר חטאת בתמיה, דאין זה דרך מלבוש אלא דרך משו,

אמר ליה [השיב לו רבי], דקרק רבי מאיר עד כאן בתמיה, למייב חטאת דצד הדומה להיות מותר כזה, שאינה מקופלת ואחוריה נופלין למטה מכתפיו, אלא שצדיה היו מונחין על כתפו, [ואפ"ה] שלשל רבי טליתו הורידה למטה, שקבל דבריו,

כי אתא רבין אמר, לא יהושע בן זירוז הוה, אלא יהושע בן כפוסאי [בבבורות ל"ט איתא קפוצאי, וברוב מקומות קפוסאי. הגהות מבעל סדר הדרות] היה, חתנו [דער איידעם] של ר' עקיבא, אמר [לו לרבי וכי] בוז לא חייב ר' עקיבא חטאת, אמר לו [רבין] דקרק ר"ע עד כאן, שלשל רבי טליתו,

כי אתא רב שמואל בר רב יהודה, אמר, נשאל איתמר לא חירע מעשה זה לרבי, אלא שאלו לפניו מהו ללכת בו, ובקש להחיר, עד שאמר לפניו משום ר' מאיר חייב חטאת, דאיהו [שרבי עצמו] סבר הוילי ואינה מקופלת, שהרי אחוריה היו נופלין למטה מן כתפיו, אלא שצדיה היו מונחים על כתפיו, הוה סבר דרך מלבוש הוא:

מהני? הרוחץ במי מערה מי מקוה מקורה [שהוא בבנין שיש לה תקרה] שהוא חם, ואין חומו יולא, ודוקא חמין נקט [נקט חמין. נמ"י ר"ן], ומשום הכי קמי הרוחץ, דיעצד, ובמי טבריא, ונסתפג וקינח אפילו בעשר אלונמיות סדינין שמקנחין בהן, וסופג בהן זה אחר זה, ורבותא היא, דלא נפיש מיא בכל חד, אפילו הכי לא יביאם בידו בתוך צימו, אפילו על ידי עירוב, שמה ישכח ויחטט בצואו,

אבל עשרה בני אדם הוילי ומרוצין הן מדכרי אהדיי מסתפגין באלונמיות אחת והיינו נמי רבותא, דחלא אלונמיות לעשרה נפישא ביה מיא, אפילו הכי מצינן אותה צדיים, פניהם ידיהם ורגליהם אורחא דמילתא נקט, והוא הדין לכל גופם, ומביאין אותן בידן,

סבין שמן בשבת, וממשמשין ציד על כל הגוף להנאה, אבל לא

כתפיו אלא משולשלת ברחבה למטה מכתפיו שרי שמאחר שהוא מתעטף בטליתו ומתכסה בה כתפו וגופו אע"פ שמתקצר קצת מלמטה מותר, ועפ"י מותר להתעטף בטליתו תחת הגלימא ולהביאו לבהב"ג:]

וחנוני היוצא במעות הצרורין לו בסדינו, חייב חטאת,

ולא חנוני בלבד אמרו, אלא כל אדם, אלא שדרכו של חנוני לצאת כך,

והרמנין על שם מקום [אבל בדשעסטרו פירש מלשון רחט דהיינו רצין runners] [על שם מקומן, ובערוך מנאמי הרמנין כמו צרהטים ר"ל הרצים הנושאין מלבושיהן מקופלים על כתפיהם שלא יעכזסו לרוץ נושאין מקופלין בשבת דלורחמיהו דהכי. רר"ף. וראה תוס'], יוצאין בסודרין שעל כתיפן [אע"ג דבטלית אסור במקופל, בסודר שרי דסודר דרך לבישתו כך בחול, לקפלו על כתפיו וכל זה מוירר במקומות שדרך איוה אנשים לילך בן לפעמים. משנ"ב סי' ש"א ס"ק קכ"ז],

ולא רמנין בלבד אמרו, אלא כל אדם, אלא שדרכן של רמנין לצאת בכך,

א"ר יהודה, מעשה בהורקנוס, בנו של רבי אליעזר בן הורקנוס, שייצא בסודר שעל כתיפו בשבת, אלא שנימא כרוכה לו באצבעו שלא יפול מכתפיו, וכשבא הדבר לפני חכמים אמרו, אפילו אין נימא כרוכה לו באצבעו,

דרש רב נחמן בר רב חסדא, משמיה דרב חסדא, הלכה אע"פ שאין נימא כרוכה לו באצבעותיו,

עולא איקלע לבי אסי בר היני, בעו מיניה מהו לעשות מרוב מפרש לקמיה בשבת [יש ג' פירושים במרוב רש"י, רמב"ם הלכות שבת פרק י"ט הל' י"ח ראה שם בכסף משנה, ופירוש הערוך שמוכא בתוס'], אמר להו הכי אמר רבי אלעי, אסור לעשות מרוב בשבת,

מאי מרוב? אמר ר' זירא כיסי בבלייתא שמסלקין צגדיהם מן הארץ כשהן ארוכין, וסופלין אותו כלפי מעלה, פרוגני"ש (שולי הבגד) וממזיקין אותו על ידי חוטיין, והיינו כמין כיס, וכמו מרוב [like a large hem],

ר' ירמיה הוה יתיב קמיה דר' זירא, א"ל הכי מאי קולט [לוקט. רר"ף] חלקין [צפוני] צענין אחד, ושאלו כגון זה מרוב או לא, וחור וקולטו [ולוקטו. רר"ף] צענין אחד ושאלו? א"ל אסור משום תקוני מנא,

והכי מאי? א"ל אסור,

אמר רב פפא, נקוט האי כללא בידך, כל אדעתא דלכנופי

אבני חן למסכת שבת

מתעמלין לשפסף צכט [פי' פושטן] ומקפלין זרועותיהם לפניהם ולאחריהם, וכן רגליהן ע"ג ירכותיהן, ומתחממין ומוזיעין, והוא כמין מעשה רפואה ואסור. רח לקמן על הגמ'], **ולא מתגרדין** כגומרת שקורין אשטרייל"א (מגרדת, מסרק), דהוי עוצדא דמול,

אין יורדין לקורדימא שס הנהר, ובגמרא מפרש טעמא,

ואין עושין אפיקטויזין להקיא,

[א מישעל צו ברעכן] בלשון המקרא הוא "הקיא" ושמעתי שהוא שלשה מלות אפיק מ"פי ז'ון הוציא עורף המזון כי כך דרך האיסטומכא כשיעדיף עליה האוכל לא תקבלנו ואז תתבלבל האיסטומכא ויקיא האדם, שורו עבר ולא יגעיל [איוב כא י] תרגומו ולא יפקטיו [לפנינו תוריה מבטין ולא יפלט. א"ח] (א"ב פירוש בלשון יוני קיא אוכל הנבלע). ערך ערך אפקטפיון, וטוי כמו טפי. חרושי הר"ן לקמן ע"ב על הגמ'].

ואין מעצבין את הקטן לשון ידיך ענכני (איוב י) שממקנים ומייצגין ענכמיו וחוליות שדרתו, כמדת כלמו, ובגמרא אמר טעמא,

ואין מחזירין את השבר עס שגשגר, כל רפואה אסורה משום שמיקת סמיני,

מי שנפרקה ידו ורגלו אלושיש"ר (נקע) צלעו, שי"א העס מפרק שלו, לא יטרפם לשון ציגס טרופות נקעה (חולין סד). [שמשתקף צלעו] [נחמין. כ"ה שם על הגליון אבל לא הבנתי] על מקום השצר דמיחזי דלרפואה קעציד. רע"ב [בצונן] [להשתקף על מקום (הכאב ?) שניכר דלרפואה קא עביד, אבל רוחץ בנהר כדרכו דמימר אמר] דלהנאת עצמו קא מכוון, ואם נתרפא נתרפא. חרושי הר"ן לקמן בסוף הפרק], **אבל רוחץ הוא כדרכו, ואם נתרפא נתרפא:**

נמי: [והגמ' מדייק ג' דיוקים, ומקשה מני] **קתני מי מערה דומיא דמי טבריא, מה מי טבריא חמין, אף מי מערה חמין** [דיוק א' דמיירי במים חמין],

הרוחץ, דיעבד אין לכתחילה לא [דיוק ב' שרק בדיעבד רוחץ], מכלל

דף קמ"ז ע"ב

דלחשתמף שופקן על גופו, ללאו דרך רמיזה היא כל גופו אפי' לכתחילה שפיר דמי שרי לכתחילה, אפילו נחמין [דיוק ג' דלחשתמף בחמין מותר אפילו לכתחילה], מני?

ר"ש היא, דתניא, לא ישתמף אדם בין בחמין בין בצונן דברי ר"מ, ר"ש מתיר, ר' יהודה אומר בחמין אסור, בצונן מותר:

[שנינו במשנתנו] **ונסתפג אפילו בעשר אלונטיות:** רישא רבותא קמ"ל, **וסיפא** אצל עשרה נני אדם כו' רבותא קמ"ל, **רישא** רבותא קמ"ל, **דאפילו** הני דלא נפישו בהו מיא, כיון דחד הוא [דאדם אחד הוא לבדו], **אתי לידי סחיטה,**

וסיפא רבותא קמ"ל, **אפילו** הני דנפישו בהו מיא, כיון דרבים נינהו, **מדכרי אהרדי:**

תנו רבנן, מסתפג אדם באלונטיות, ומניחה בחלון הסמוכה למתל המרתך, **ולא ימסרנה לאוליידין** צלגס, **מפני שחשודים על אותו דבר** סמיטה,

רבי שמעון אומר, מסתפג באלונטיות אחת [רק ר"ש אומר לשון "אחת", אבל שמואל ור' יוחנן לקמן לא אמרו לשון "אחת"] **ומביאה בידו לתוך ביתו,**

אמר ליה אביי לרב יוסף, הלכתא מאי [אם מותר להביא אלונטיות מבית המרחץ, אי חיישינן משום סחיטה]? **אמר ליה הא ר' שמעון, הא רבי, הא שמואל, הא ר' יוחנן** הרי כל אלו שממירין,

1. **ר' שמעון** **הא דאמרן,**

2. **רבי, דתניא, אמר רבי, כשהיינו למדין תורה אצל ר' שמעון בתקוע** [שם מקום, וכע"ז בעירובין צא, ובמנחות עב, ובמנחות פה. תקוע אלפא לשמן], **היינו מעלין שמן ואלונטיות מחצר לגג, ומגג לקרפף** ר' שמעון לטעמיה, דאמר בעירובין (עד). אחד גגות אחד חצירות ואחד קרפיפות, כולן רשות אחת הן לטלטל מזה לזה, ואפילו של צעלים הרבה, **עד שהיינו מגיעין אצל מעין, שהיינו רוחצין בו ומסתמא לא היו מניחין אותה על המעין, במקום הפקר,**

3. **שמואל, דאמר רב יהודה אמר שמואל, מסתפג אדם באלונטיות, ומביאה בידו לתוך ביתו,**

4. **ר' יוחנן, דאמר ר' חייא בר אבא, א"ר יוחנן, הלכה מסתפג אדם באלונטיות, ומביאה בידו לתוך ביתו,**

ומי א"ר יוחנן הכי, והא"ר יוחנן, הלכה כסתם משנה [יש בדומה ללשון זה 26 פעמים בש"ס], **ותנן ונסתפג אפילו בעשר אלונטיות לא יביאם בידו? ההוא כבן חכנאי מתני לה דברי** **בן חכנאי** מקיים זה, ולאו סתמא [היא. ד"ס],

א"ר חייא בר אבא אר"י, האוליידין צלגין # [וצ"ע למה פירש בן אחר שכבר פירש בן לעיל בדה זה ?] **מביאין בלרי נשים** סדיגס שהגיס

אבני חן למסכת שבת

הנאה, ועוסקים בכך, ולא היו עוסקים במורה, ויאלו למרצות רעה,

רבי אלעזר בן ערך, איקלע להתם לפורגיתא ודיומסית אימשיך
בתרייהו אחר היין והרמיה איעקך תלמודיה נעקר תלמודו ושכחו,

כי הדר אתא [באשר חזר משם לשיבה], קם למיקרי בספרא, בעא
למיקרא שמות יב החדש הזה לכם, אמר החרש היה לכם,
בעו רבנן רחמי עליה והדר תלמודיה,

והיינו [זה ששכח תלמודו כשהיה יושב בפורגיתא ודיומסית] דתנן, ר'
נהוראי אומר, הוי גולה למקום תורה [פ'] תהא גולה למקום
שחבירך שם] אס תלמיד חכם אתה, אל תשז אלם במקום תלמיד חכם חכך,
ואל תאמר שהיא תבא אחריך תלמידים הם יצואו אלי [אלל. ד"ס] ודי
לי בכך, למא אהיה גולה, שחבירך יקיימוה בידך שמהא רגיל אללם,
וכשתשנה מסכת אחת והס אחרת, תשמענה [שתשמעו מה שלמדת כבר] ותהא
סדורה בפיך [ויהא במין חזרה], ואל תשתכח הימנה, ואל בינתך אל תשען
לומר חכם גדול אני, וחכך, וכשתחזור פרק זה או מסכת זו, לא תשפלת חזרתה
ממני,

תנא, לא ר' נהוראי שמו, אלא ר' נחמיה שמו, ואמרי לה ר'
אלעזר בן ערך שמו, ולמה נקרא שמו ר' נהוראי, שמנהיר
עיני חכמים בהלכה:

[שנינו במשנתנו] אבל לא מתגררין: ת"ר, אין גוררין במגררת
בשבת אשטריי"ל [מגררת, מפרק], ואדם מגרר זה, רשב"ג אומר, אם
היו רגליו מלוכלכות בטיט ובצואה, גורר כדרכו, ואינו
חושש,

רב שמואל בר יהודה, עבדא ליה אימיה מגררתא דכספא
לשבת [וראה במשנ"ב סימן שכו סעיף ג שאם היה כלי המיוחד לגרר בו בשבת
מותר, והיינו גם אם לא היה מלוכלך בטיט וצואה]:

[שנינו במשנתנו] אין יורדין לקורדימא וכו': מאי טעמא משום
פיקא טיט של אומי נהר מחליק [[גליטשט]] כתב הרש"ש שהוא מלשון פיק
ברבים בנחום ב' י"א ופירש שם רש"י כשלין דרכים, כמו לפוקה ולמכשול, וצגדי
האדם נשורין במים כשהוא נופל, ואמי לידי סחיטה:

[שנינו במשנתנו] ואין עושין אפיקטיוזין בשבת: אמר רבה בר בר
חנה, אמר רבי יוחנן, לא שנו אלא בסם דדמי לרפואה, וגזירה
משום שחיקת סמנין, אבל ביד להכניס יד למוך גרנו עד שיקרא מותר,

תניא רבי נחמיה אומר, אף בחול אסור, מפני הפסד אוכלין
שצמיעו, וממוך [שמוך ?] כך הוא רעב וחוזר ואוכל [פ'] דאם היה עושה בשביל

מסתפגין בהם, מותר להצילן דרך מלבוש, לבי בני לבי המרחץ, ובלבד
שיתכסה בהן ראשן ורובן,

סכניתא סודר גדול שמלוי לו צין כחפיו, וראשו עטוף צו [אמר ר' אבין
בר רב חסדא א"ר יוחנן], צריך לקשר ב' ראשית זה צוה, שלא
תפול מראשו למטה,

[ו]א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן, למטה מכתפיים [פ'] כיון שהוא
סודר גדול ותלוי עד למטה, צריך לקשרה למטה מכתפיים שישאר דרך מלבוש],

אמר להו רבא, לבני מחווא, כי מעבריתו מאני כשמציאו צגדי
העוצדי כוכבים לבני חילא צני החיל המוטלים עליכם לשמשן, ואחם מציאים
להם צצת דרך רשות הרצים, שרביבו [תורידו] בהו למטה מכתפיים
שלא יהיו שוליים מונחים צפתים, אלם משוכים למטה, שיהא נראה לצו:

[שנינו במשנתנו] סכין וממשמשין: ת"ר, סכין וממשמשין בבני
מעיים בשבת, ובלבד שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול,

היכי עביד? ר' חמא בר חנינא אומר, סך ואח"כ ממשמש
[דקסנר] כחול ממשמש ואחר כך סך, ר' יוחנן אומר, סך וממשמש
בבת אחת [והוא משמוש ביד בקלות. רח], [ובא"ח סימן שכו סעיף ב סכין
וממשמשין להתנאות ע"י שינוי דהיינו שסך וממשמש בידה ולא ימשמש בבח אלא
ברפיון ידים]:

[שנינו במשנתנו] אבל לא מתעמלין: א"ר חייא בר אבא א"ר
יוחנן, אסור לעמוד בקרקעיתה של דיומסת שס נהר שמימיו
מלחים מפני שמעמלת מחממת ומרפא שהטיט מלח,

אמר ר' יהודה אומר רב, כל ימיה ימי רפואה של דיומסת
עשרים ואחד יום, ועצרת מן המנין,

איבעיא להו, עצרת (בתחלה) להאי גיסא מחמלת הימים או בסוף
או להאי גיסא?

ת"ש, דאמר שמואל, כולהו שקייני משקין לרפואה מדיבחה ועד
עצרתא [מפסק לעצרת. ד"ס] אלמא עצרת בסוף מעלו,

דילמא התם [בשתיית משקין לרפואה] הוא, דכמה דקריר עלמא
מעלי, אבל הכא [לעמוד בקרקעיתה של דיומסת] משום הבלא הוא,
כיון דחמים עלמא טפי מעלי [ואיבעיא לא איפשיטא],

אמר רבי חלבו, חמרא [יין] דפרוגייתא שס מדינה שיינה משונת,
ומיא דדיומסת, קיפחו עשרת השבטים מישראל שהיו צעלי

אבני חן למסכת שבת

צערך הדגוף שרי, הדגוף עדיף, אבל זה שעושה בשביל שמתוך כך יהיה רעב איכא הפסד אוכלין שבמעיו. וק"ל. ראש משביר:]

א"ל ולא תנן אין מחזירין את השבר, ואמר רב חנא בגדתאה אמר שמואל, הלכה מחזירין את השבר [פ' ואף שבמשנה תנן אין מחזירין, אומר אמורא שאין ההלכה כן, דלאו דוקא תנן],

אמר ליה כולוהו בחדא מחיתא מחיתנהו [בתמיה] צאריגה אחת ארגמו, היכא דאיתמר דמתמינן לאו דוקא מנן [פ' במחזירין את השבר] איתמר, היכא דלא איתמר [במי שנפרקה ידו או רגלו וכו'] לא איתמר:

[שנינו במשנתנו] ואין מעצבין את הקמץ: אמר רבה בר בר חנה, אמר ר' יוחנן, לפופי ינוקא אונמלוטי"א (לחתל, ללפף), כמו שעושין לקטן שיתיישבו אצרו ולא יתעסק בשבת, שפיר דמי,

והאנן תנן אין מעצבין? התם בחומרי שדרה חוליות של שדרה, שנפרקה אחת מהן דמיחוי כבונה ולאחר זמן קמיייר, דאי ביום לידה אמרינן (לעיל קכט:) כל האמור צפרשת מוכחא דיחזקאל, עושין למיה בשבת:

פרק שלש ועשרים שואל

[שנינו במשנתנו] ואין מחזירין את השבר [ע"פ ששכר, כל רפואה אסורה משום שחיקת סמינן]: אמר רבי חנא בגדתאה, אמר שמואל,

דף קמ"ח ע"א

הלכה מחזירין את השבר סבירא ליה לשמואל מחזירין תנן,

מהני: שואל אדם מחבירו, כדי יין וכדי שמן, ובלבד שלא יאמר לו הלויני [דסתם שאלה ל' יום ולא יצטרך לכתוב, אבל הלואה סתמא לזמן מרובה וגזירין שישכח ויכתוב. יבין עיי"ש עוד] מפרש בגמרא,

וכן האשה מחבירתה [שואלת] ככרות [ואשמעינן דבחול שרי לחלוותן, דאע"ג דאסור ללות סאה בסאה לזמן מרובה מחשש רבית כשיתיקר, אפ"ה כבר דהו"ל דבר מועט שרי. יבין],

ואם אינו מאמינו, מניח טליתו אצלו [פ' ולא יאמר הילך משכון כבחול. יבין], ועושה עמו חשבון לאחר שבת,

רבה בר בר חנה, איקלע לפומבדיתא, לא על לפירקיה דרב יהודה, שדריה [רב יהודה] לארא דיילא מנשטר"ל (פקיד, ממונה), ממנה [שילך לרבה בר בר חנה] [השם ארא דיילא יש עוד 5 פעמים בש"ס], א"ל זיל גרביה קמ צגדו עד שיצא, אזיל גרביה, אתא רבה אשכחיה לרב יהודה כו' דקא דריש, "אין מחזירין" את השבר,

א"ל, הכי אמר רב חנא בגדתאה אמר שמואל, הלכה "מחזירין" את השבר,

א"ל, הא חנא [בגדתאה] דידן ממקומנו הוא, ולא שמענו זאת מפיו עד הנה, והא שמואל [שאמר בשם רב חנא] דידן [פ' שהיו שניהם בני בבל, ורבה בר בר חנה היה תלמידו של ר' יוחנן בא"י] ולא שמיע לי, ולאו ברינא גרבתין צממיה, שאלו לא צאת לא למדנו:

נב: א"ל רבא בר רב חנן, לאביי, מאי שנא השאילני, ומאי שנא הלויני?

אמר ליה, השאילני לא אתי למיכתב, הלויני משמע לזמן מרובה [יותר משלשים יום, ראה מו"ק כג. דלאחר ל' יום הוי זמן מרובה]. וקיימא [דקיימא?] לן במסכת מכות (ג:) סתם הלואה [אינו פחות מ] שלשים יום [וה"ל הגמ' שם המלוה את חבירו סתם אינו רשאי לתובעו פחות מל' יום] אתי למיכתב ואמי מלוה זה לכמוז על פנקסו כך וכך הלוימי, כדי שלא ישכח,

[שנינו במשנתנו] מי שנפרקה ידו [ורגלו, לא יטרפם בצונן, אבל רוחץ הוא כדרכו, ואם נתרפא נתרפא] כו': רב אויא הוה יתיב קמיה דרב יוסף, שניא ליה ידיה נשתנית ידו ממקומה, אשולשיי"ר (נקע) [sprain] צלעו, א"ל הכי מאי? אסור, והכי מאי היה עושה צענינים הרבה ושאל? א"ל אסור,

אדהכי איתפח [נתרפא] ידיה,

[ומקשה למה מותר לומר השאילני] והא כיון דבחול נמי, זימנין דבעי למימר ליה הלויני [שכוונתו לזמן מרובה], וא"ל השאילני, ולא

א"ל מאי תיבעי לך, הא תנן מי שנפרקה ידו או רגלו לא יטרפם בצונן, אבל רוחץ כדרכו, ואם נתרפא נתרפא?

אבני חן למסכת שבת

קפיד עילויה והוא הלואה, ואתי למיכתב [ברי שלא ישבח], בשבת נמי כי אמר השאילני, קצר להלואה היא # [פי' בוונתו להלואה לזמן מרובה] ואתי למיכתב ומאי היכר איכא [ולמה לשון השאילני מותר?]

א"ל (בחול דלא שנא כי א"ל הלויני ל"ש כי א"ל השאילני לא קפדינן עילויה אתי למיכתב) בשבת כיון דהשאילני הוא דשרו ליה רבנן, הלויני לא שרו ליה, מינכרא מילתא ולא אתי למיכתב,

א"ל רבא בר רב חנן לאביי, מכדי אמרו רבנן נמסקת ציפה כל מילי דיום טוב, כמה דאפשר לשנויי משנינן דאמרינן המציא כדי יין, לא יציאם נסל וצקופה כו', הני נשי דמליין חצבייהו [stone pitcher, earthen jug] מ"מ לא משנינן?

משום דלא אפשר,

היכי לעבדי, דמליין בחצבא רבא, לימלו בחצבא זוטא, הא קא מפשו בהילוכא,

דמליין בחצבא זוטא, לימלו בחצבא רבא, קא מפשו במשווי,

דף קמ"ח ע"ב

ניפרוס סודרא, אתי לידי סחיטה [מכאן מיייתי ר"ת ראייה דבין ושמן לא שייכא סחיטה. תוס'],
ודקאמר נמסקת ציפה ניפרוס סודרא עלויה כו' ? [התם] דדבר יבש קא מייירי,

נכסייה בנכתמא כסוי, כיון דמזכרת ליה כסוי, קטר ליה צדד, וזימנין דמיופק, ואתי למקטריה והיא קשר של קיימא דאסור מדאורייתא, הלכך לא אפשר,

ואמר ליה רבא בר רב חנן, לאביי, תנן לא מספקין קף אל קף משום אצל, ולא מטפחין על הלז, ולא מרקדין לשמחה ביו"ט וטעמא מפרש נמסקת ציפה, שמא יתקן כלי שיר,

וקא חזינן דעבדין, ולא אמרינן להו ולא מירי,

ולטעמין, הא דאמר רבא, לא ליתבי איניש אפומא דלחייא לפי שאין ניכר כל כך, צין מצוי לרשות הרבים, דילמא מיגדר ליה חפץ, ואתי לאיתויי [ויבא להבנים] חפץ המתגלגל [אפילו] חפץ ארבע אמות [פי' אפילו תוך ד' אמות יש איסור כיון שהוא מרה"ר לרה"י. ממו"נ],

והא קא חזינן נמי [נשי] דמותבי חצבי יתרו [שמושבינן את בדיהן], ויתבן אפומא דמבואה, ולא אמרינן להו ולא מירי,

אלא הנח [להן] לישראל, מוטב שיהו שוגגין ואל יהו מזידין,

סבור מינה, הנ"מ בדרבנן [הוא דאמרינן מוטב], אבל בדאורייתא לא,

ולא היא ל"ש בדרבנן, ול"ש בדאורייתא, דהא תוספת דיוה"כ דאורייתא היא, וקא חזינן להו דקאכלי ושתו עד שתחשך, ולא אמרי' להו ולא מירי:

[שנינו במשנתנו] וכן אשה מחבירתה ככרות: בשבת הוא דאסיר לומר הלויני משום מכתב, אבל בחול שפיר דמי ולא מיישין לרצית, ואף על גב דנלשון הלואה קאמר ליה, לימא מתני' דלא כהלל,

דתנן, וכן היה הלל אומר, לא תלוה אשה כבר לחבירתה עד שתעשינה דמים [פי' יקבע המלוה מחיר הכבר, שאם יעלה השער תשלם לפי שעת ההלואה], שמא יוקרו חמין, ונמצאו באות לידי רבית?

אפילו תימא הלל [כאן מותר ללוות כבר], הא באתרא דקיין דמיה [במקום שקבע מחיר] דככרות, לא אתי לידי רצית שאם יוקירו יתן דמיה [פי' דמיה דמעיקרא], הא באתרא דלא קיין דמיה [צריך שיעשנה דמים]:

[שנינו במשנתנו] ואם אינו מאמינו: איתמר, הלואות יו"ט, רב יוסף אמר, לא ניתנה ליתבע צניט דין, שאין ציט דין מוקין לה לעולם, ורבה אמר, ניתנה ליתבע [הלכה כרבה לגבי רב יוסף. תוס'],

רב יוסף אמר לא ניתנה ליתבע, דאי אמרת ניתנה ליתבע אתי למיכתב [אע"פ שמוכרז לו לשון שאלה. תוס'],

רבה אמר, ניתנה ליתבע דאי אמרת לא ניתנה, לא יהיב ליה, ואתי לאימונעי משמחת יו"ט,

תנן, אם אינו מאמינו מניח טליתו אצלו, אי אמרת בשלמא לא ניתנה ליתבע, משום הכי מניח טליתו אצלו, ועושה עמו חשבון לאחר שבת, אלא אי אמרת ניתנה ליתבע, אמאי מניח טליתו אצלו, ליתן ליה ולתבעיה,

[ק"ק מאי פריך והא בהדיא קאמר מתני' אם אינו מאמינו מניח טליתו אצלו וי"ל דה"ק אמאי מניח טליתו אצלו דאם שלא יכפור יתן לפני עדים, אלא ודאי אם אינו מאמינו חיינו שירא שלא ירצה לפרוע ואינו יכול לתובעו בב"ד. וק"ל. ראש משביר?]

אמר לא בעינא דליקום בדינא לא לנא לדין ודיינא ולא לנכור דין,

אבני חן למסכת שבת

ולטריח את ענמו,

רב אריא, שקיל משכונא בשעת הלואה מהלואת יום טוב,

רבה בר עולא, מערים איערומוי לאחר יום טוב לוקח ממנו שום חפץ ומעבדו:

[שנינו במשנתנו] וכן ערב פסח: א"ר יוחנן, מקדיש אדם פסחו בשבת אם חל ארבע עשרה בשבת וחגיגתו ביו"ט ציוס הקרבתה מותר להקדיש, ואף על גב דתנן אלו הן משום שבות, אין מקדישין, הני כיון דהקרבתן דומה, קדושמן דומה,

נימא מסייע ליה, [ששנינו במשנתנו] וכן ערב פסח בירושלים, שחל להיות בשבת, מניח טליתו אצלו, ונוטל את פסחו, ועושה עמו חשבון לאחר יו"ט?

[ודוחה שאין להביא ראיה משם] הכא במאי עסקינן, בממנה אחרים עבדו כדמכיס (שמות יב) במסכת נפשות על פסחו שהיה קדוש ועומד מאתמול [פי' שבעל הקרבן ממנה את זה השואל עם אחרים על פסחו, וכדי שזה הבא להמנות על הקרבן ישלם לו לוקח ממנו טליתו], דמעיקרא מיקדש וקאי,

ביצה כו.,

מתני' אין נמנין בגמרא מפרש מאי היא על הבהמה לכתחלה ביו"ט, אבל נמנין עליה מערב יום טוב שוחט הוא הטבח בלא פסוק דמים, ומחלקין אותה צנייהס, ולמחר יפסקו להם דמיה ושוחטין ומחלקין ביניהם:

גמ' מאי אין נמנין? [מאמר ט' של ריא"ש] אמר רב יהודה אמר שמואל, אין פוסקין דמים לכתחלה על הבהמה ביו"ט דמקד וממכר בשבת וציוס טוב אסור, כספר עזרא (נחמיה יג), היכי עבד דקתני שוחט הוא ומחלקין צנייהס, היכי עביד שידעו למחר כמה היטה שיה, לפסוק דמיה?

אמר רב מביא להם ציוס טוב שתי בהמות שוות, ומעמידן זו אצל זו ואומר זו כזו ויאמר ראו שזו כזו, ולמחר שמינן את הנוטרת,

תניא נמי הכי לא יאמר אדם לחברו הריני עמך נמנה על צהמה זו בסלע, הריני עמך בשתיים והיינו כשמואל, דאמר אין פוסקים לה דמים ציוס טוב, אבל אומר לו הריני עמך למחצה ולשליש ולרביע:

והא אנן תנן [ביצה כו:], אין נמנין על הבהמה בתחילה ביו"ט [ראה תוס' דלא גרס קושיא זו?]

שאני הכא, כיון דרגיל אצלו [פי' מתני' מיירי שהיה רגיל למנות עם חבורה זו כל שנה, וכיון שהוא רגיל אצלו], כמאן דאימני ביה מעיקרא דמי,

מתיב רב אידי בר אבין [מביא ראיה דהלואת יו"ט ניתנה ליתבע], השוחט את הפרה, וחילקה בראש השנה של מוצאי שביעית ללוקחים, ובהקפה, וקיימא לן שביעית משמטת בסופה, דכתיב מקץ,

אם היה חודש אלול מעובר ועשו ראש השנה שני ימים [והוא שחט את הפרה ביום ראשון של ר"ה] משמט דיוס טוב ראשון של סוף שביעית היה, וממלאת זו הלואה שביעית, ואם לאו היא לה הלואה מוצאי שביעית, ו אינו משמט,

ל"ג חי אמרת בשלמא כו' [אלא. נמ"י] ה"ג [ואס] [ואי אמרת. נמ"י] לא ניתנה ליתבע וכו' [ועיין ר"ש מס' שביעית וזבן פרש"י אמאי לא גרים אא"כ. ראש משביר],

ואי [דהלואת יו"ט] לא ניתנה ליתבע, מאי משמט הואיל ואין צית דין מוקקין לכופו שמוטה היא ועומדת היא. [נמ"י]?

שאני התם, דאיגלאי מילתא דחול הוא [ורב יוסף [דאמר לא ניתן ליתבע] לא מיירי אלא בשבת ויו"ט ודאי. תוס'] שהרי חדש מעובר, ולא הוי יום טוב עד למחר, הלכך אי לאו דשביעית הוא, הוה גבי,

ת"ש [דהלואת יו"ט ניתנה ליתבע], מסיפא, אם לאו [אם לא נתעבר החדש] אינו משמט אלמא ניתנה ליתבע, אי אמרת בשלמא [דהלואת יו"ט] ניתנה ליתבע, היינו דקתני אינו משמט [פי' ויכול לתבוע הלוואת הו"ט שכבר אינה שמיטה], אלא אי אמרת לא ניתנה ליתבע, אמאי אינו משמט [הלא בין כך ובין כך אינו יכול לתבוע את הלוואת יו"ט]?

ומשני מאי אינו משמט דאי יהיב ליה שקיל [פי' דלעולם לא ניתן ליתבע ואינו יכול לתבוע ממנו הלוואת יו"ט, אלא צריך לאשמועין שאם בא הלוח לפרוע לו, אף שאינו מחויב מצד הדין, יכול לקבל ממנו, ואח"כ מוסיף הגמ' שאינו צריך לומר לו משמט אני],

מכלל דרישא, אי יהיב ליה לא שקיל בתמיה?

רישא דהלואה שביעית היא, אי נמי יהיב ליה לזה צריך למימר ליה משמט אני, סיפא לא צריך למימר ליה משמט אני,

כדתנן, המחזיר חוב בשביעית, יאמר לו משמט אני [גרסין בירושלמי [שביעית פ"י ה"ג] בשפה רפה והוימן פשוטה לקבל. ריטב"א], ואם אמר לו אעפ"כ איני חפץ שישמטו יקבל ממנו, משום שנאמר דברים לו וזה דבר השמטה אפילו מקבל חובו, זכיר לו שמיטה בדבורו,

אבני חן למסכת שבת

מן הכתב, כדי שלא יקראם השמש,

אביי אמר, גזירה שמא יקרא בשמרי הדיוטות כל הני "שמא יקרא בשמרי הדיוטות" של מקם וממכר קאמר, [פי' דאסור לקרות בשמרי הדיוטות לפי שאין בהם תועלת וצורך יו"ט, ואינם ראויים לטלטל, אי נמי אסור שמא יכתוב תשובה לשואל ממנו דבר. חדושי הר"ן],

מאי בינייהו?

1. איכא בינייהו, דכתב מניינא [של האורחין] אכותל גדיו, ומידלי שאלו מגיע לשם למחוק, [אפילו גבוה שאינו מגיע לשם למחוק], למ"ד שמא ימחוק לא חיישינן, ולמ"ד שמא יקרא חיישינן, [ועל מ"ד שמא יקרא דחיישינן לא קשיא ליה מיד, ומקשה רק על מ"ד שמא ימחוק דאמרת לא חיישינן, שקשה ע"ז שני קושיות],

ולמ"ד שמא ימחוק [ונמצא שמותר לקרות אם כתב אכותל ומידלי], נירחש שמא יקרא [ולא מסיק אדעתיה גודא בשמרא לא מוחלק. תוס'],

ותו [למ"ד שמא ימחוק, כיון דגבוה] לשמא ימחוק לא חיישינן [בתמיה],

לעיל יב;

אמר רבה, אפילו גבוה שתי קומות [פי' קומות של איש. מוגדים חדשים עיי"ש] דליכא למיחש להטייה, דכיון דגזור לא פלוג למילתייהו, ואפי' שתי מרדעות [מוטות ארוכים המושמשים לנהוג את הבהמה. שט], ואפילו עשרה בתים [בית של עשרה קומות] זו על גב זו,

[נראה לפרש אפי' הנר עומד גבוה כמו עשרה בתים זו על זו, וכן משמעות הפוס', אבל בעשרה בתים ממש, אף שהנר מאיר לבית התחתון או בית לפנים מבית, י"ל דאין איסור, דאינו בכלל לא יקרא לאור הנר, כיון שאין הנר באותו בית. וצ"ע. שפת אמת],

והתניא, לא יקרא לאור הנר, ואמר רבה, אפי' גבוה שתי קומות, אפי' גבוה שתי מרדעות, אפי' עשרה בתים זה ע"ג זה שאינו מגיע שם להטות הנר, לא יקרא אסור, דהואיל ונמנך אסור [שמא ימחוק]. גבוה נמי אסור, שלא תחלוץ?

2. אלא איכא בינייהו, דכתב אכותל ומיתתי שנמך, ויכול להגיע שם ולמחוק [ולא ידענא אמאי נקט מתתאי כיון דס"ד דכ"ע אית להו דרבה. תוס'], למאן דאמר שמא ימחוק, חיישינן, למ"ד שמא יקרא [שמרי הדיוטות] לא חיישינן, גודא סתם בשמרא, לא מיחלק,

[וכן באן קשה לו רק על המיקל] ולמ"ד שמא יקרא היכא דליכא למיחש

והא תני רבי הושעיא, הולך אדם [בשבת] אצל רועה הרגיל אצלו, ונותן לו טלה לפסחו, ומקדישו ויוצא בו [הרי שמקדיש קרבן בשבת]?

התם נמי, כיון דרגיל אצלו אקדושי ליה מעיקרא מקדיש ליה רועה מערב שבת, שהרי יודע שזה סומך עליו,

והא מקדיש קתני? הקדש עילוי מעלה בעלמא שיקדישו בעלים מדרבנן [ולעולם כבר הוא קדוש מערב שבת],

ומי אמר ר' יוחנן הכי [דמקדיש אדם פסחו בשבת, וחזיננא ביו"ט], והא אמר ר' יוחנן, הלכה כסתם משנה, ותנן לא מקדישין, ולא מעריכין, ולא מחרמינן, ולא מנביהין תרומות ומעשרות, כל אלו ביו"ט אמרו, ק"ו בשבת?

לא קשיא, כאן בחובות שקבוע להן זמן [מותר גם להקדיש בשבת ויו"ט], כאן הא דקמי אין מקדישין בחובות שאין קבוע להן זמן קאי, שאין הקרבנות דוחה שבת:

מתני': מונה אדם את אורחיו, ואת פרפרותיו מיני מעדנים, מפיו [פי' על פה], אבל לא מן הכתב אס כחז מערב שבת קך וכן אורחים, פלוני ופלוני וזמנתי, כדי שלא ישכחם, לא יקרא צלותו כחז בשבת, ובגמרא מפרש טעמא [שמא ימחוק, או שמא יקרא בשמרי הדיוטות],

מפיהם אדם עם בניו ועם בני ביתו, על השולחן לשון פייס, מטיל פייס לחלק [ל. דס"ה] מי מגיע כל מנה ומנה, ובלבד שלא יתכוין לעשות מנה גדולה, כנגד מנה קטנה שיהו [פי' אלא יהיו] המנות שוות, ולא תהא אחת גדולה ואחת קטנה [שאם יעשה כן אז נמצא] לזכות בגדולה הזוכה על פי הגורל [שהזוכה בגדולה ע"פ הגורל יטלנה. ר"ן], והמתמיד על פי הגורל לקטנה יטלנה, ובגמרא מפרש טעמא,

ומטילין חלשין גוללות [כגון שיתנו ביניהן דברים משונים מצורות ויכדיל כל אחד דבר אחד לעצמו, ומי שיפול בחלקו יהיה לו כך וכך מנה מאותו דבר, או שיהי ראוי לעשות כך וכך. רבינו פרחיה] על הקדשים צין הכהנים ביו"ט, אבל לא על המנות [משום מקח וממכר. רבינו פרחיה] בגמרא מפרש:

דף קמ"ט ע"א

גמ': מ"ט אצל לא מן הכתב?

רב ביבי אמר, גזירה שמא ימחוק [הכתב. נמי] מן האורחין, [כשיראה שלא הכין להם כל נכס, ו. נמי] ימחור שזמן יומר מן הראוי, וימחוק

אבני חן למסכת שבת

לשמה יקרא ליחוש שמא ימחוק?

דרבה תנאי היא לאיכא דחייש, לשלא מחלוק באיסור שבת דרנן, ואיכא דמפליג,

דתנאי, מונה אדם את אורחיו, ואת פרפרותיו מפיו, אבל לא מן הכתב, ר' אחא מתיר, מכתב שעל גבי הכותל,

היכי דמי, אילימא דכתיב מתתא, ליחוש שמא ימחוק דהא ר' אחא כותל דוקא נקט, ואי ממתי מה לי כותל מה לי אגרת,

אלא לאו דכתב ומידלי, וש"מ דרבה תנאי היא, ש"מ,

והני תנאי כהני תנאי,

[פי' המחלוקת של התנאים בדינו של רבה שאומר שאין לחלק באיסור שבת, ואפילו אם הכתב גבוה בכותל אסור לקרותו, שתנא אחד סובר כוותיה ותנא האחר לא סבר כן,

כן יהיה גם מחלוקת התנאים לגבי מראה, דמסיק דמייירי במראה של מתכת והטעם שאסור שיכול לגזוז עם המראה עצמה, ואם כן אם הוא על הכותל ואינו יכול לגזוז בה היה צריך להיות מותר, אבל הת"ק סבר כרבה שבכל אופן אסור],

דתנאי, אין רואין במראה [אין א שפיגעל] בשבת מירואי"ר [mirror] (מירודוי"ר) (ראי) לפי שהראה במראה אינו כריך [לו. דס"ה] אלא לתקן שערות ראשו וקנט, הלכך חיישין שמא יראה נימין המדולדלות שאין שוות עם שאר השער, ויגלתן, רבי מאיר מתיר, במראה הקבוע בכותל,

מ"ש הקבוע בכותל, דאדהכי והכי מדכר, שאינו קבוע נמי אדהכי והכי שילך להציא מער לו מספרים מודכר שהוא שבת?

[ומתירין] הכא במראה של מתכת עסקינן שאינו צריך להציא מספרים, שהיא עצמה מגלגלת השער,

וכדרב נחמן, אמר רבה בר אבון, דא"ר נחמן אמר רבה בר אבון, מפני מה אמרו מראה של מתכת אסורה [בשבת], מפני שאדם עשוי להשיר בה נימין המדולדלין,

תנו רבנן, כתב המהלך [אין הכוונה להליכה, אלא כמו שאומרים באדיש די אויפשריפט וואס גייט אונטער די בילד, או באינגליש the text that goes under the picture] תחת הצורה, ותחת הדיוקנאות כגון בני אדם המזיירים כותל חיות משות, או דיוקנות של בני אדם של מעשים [על שם מעשיהם. דס"ה], כגון מלחמת דוד וגלית, וכותבין מחמיה זו לזאת חיה פלונית, זו דיוקנית פלוני ופלונית,

[המהלך תחת הצורה והדיוקנאות כגון בני אדם שצרים בכותל חיות או דיוקנאות ר"ל צורות של בני אדם לזכירת מעשיהם כגון מלחמות המלכים וכבושיהם

3. אלא איכא בינייהו, דחייק אמבלא צסקין צמוך העך, צטצלא שאין נוסח למחוק [במבטא של עץ וחוקקין בתוך העץ], ואפינקס כעין לוחות של סומרים [הם לוחות של עץ, וטוחין שעוה כ"ה ברש"י לעיל קד:], למ"ד שמא ימחוק לא חיישינן ואדהכי מדכר, וליכא למיחש למחוק, למ"ד שמא יקרא חיישינן,

	רב ביבי אמר גזירה שמא ימחוק	אביי אמר שמא יקרא הדיוטות	גזירה
דכתב אכותל ומידלי	לא חיישינן	חיישינן	
דכתוב אכותל ומתתי	חיישינן	לא חיישינן 1.	
דחייק אמבלא ואפינקס	לא חיישינן	חיישינן	

1. גודא בשמרא לא מיחלף,

ולמ"ד שמא ימחוק, ליחוש שמא יקרא,

וכ"ת טבלא ופינקס בשמרא לא מיחלף,

והתנאי, מונה אדם כמה מבפנים וכמה מבחוץ את מי ומי אושיז צפנים צמקוס המצוד, ואת מי ומי אושיז צחון, שאינה [שאינן. ו] כל כך ספוינן [פי' חשובין], וכמה מנות עתיד להניח לפניהם, מכתב שעל גבי הכותל, אבל לא מכתב שעל גבי טבלא ופינקס דגודא צטטרא לא מיחלף, אצל טצלא ופינקס [בשמרא] מיחלף,

היכי דמי, אילימא דכתיב מיכתב [כמצ של דין] מ"ש הכא [בכותל מותר] ומ"ש הכא [במבטא ופינקס אסור], [פירוש תרייהו יהא אסור שמא ימחוק. תוס'!],

אלא לאו דחייק, וקתני מכתב שעל גבי הכותל [מותר לקרות], אבל לא מכתב שע"ג טבלא ופינקס [הרי שטבלא ופינקס מיחלף בשמרא, והדרה קושיא לדוכתה למ"ד שמא ימחוק למה לא ניחוש לשמא יקרא בשמרי הדיוטות?]

אלא לעולם [בתירוץ # 1] דכתב אכותל ומידלי שאינו יכול למחוק, ולשמה יקרא לא חיישין, דגודא צטטרא לא מיחלף,

[דלמ"ד חיישינן שמא יקרא סבר דאפ"ה חיישינן שאם יקרא מן הכותל יבא לקרוא גם בשמרי הדיוטות, אבל למ"ד שמא ימחוק כיון דמידלי לא שייך שמא ימחוק, וגם אין לחוש שמא יקרא שכותל בשמרא לא מיחלף, ועכשיו אין להקשות עליו וניחוש שמא יקרא],

ודקא קשיא לך דאף על גז דמידלי ליחסרי כ דרבה דאמר גבי נר אפילו עשרה צמים,

אבני חן למסכת שבת

ובותבין תחתיהם ביאור אותם הענינים כלומר צורה זו של פלוני שעשה כך וכך במלחמה זו, כדי שיבינו הרואים ענין הצורות והדיוקנאות, אסור לקרותם בשבת, שאין לך שטרי הדיוטות גדול מזה, ודיוקני עצמה אסורה אף בחול להביט בה, שהם דברים המושכים לבו של אדם, ומפנים אותו לבטלה ומסירים אותו מעבודת בוראו. מאירי],

אסור לקרותו בשבת שמא יקרא בשטרי הדיוטות,

ודיוקנא [figure, image] עצמה, אף בחול אסור להסתכל בה, משום שנאמר ויקרא יט אל תפנו אל האילים [נראה דבשויה לשם עבודת גלולים אמר, אבל לנוי מותר, כדמשמע מבנין של קדושים דלא הוו מסתכלי בצורתא דווא [ע"ז ג.] מכלל דאחריו הוו מסתכלי. תוס'],

מאי תלמודא [שאסור להסתכל בצורות השייכים לע"ז]?

אמר רבי חנין, אל תפנו אֶל [כן צריך לנקד לפי רש"י בסוגי'] מדרעתכם אל אשר אתם עושים מדעת לצדכם וחלל שלכם, אליהם, לשון חללים [חלל חלב וכדומה];

[וכתב הרמב"א פריש"י ז"ל אליהם לשון חלל, והכי קאמר אל תסתכלו למה שעשו ידכם ויצא מחלל לבכם, לומר שאין ראוי להסתכל אלא במעשה השי"ת כדי להכיר נפלאותיו, וכענין כי אראה שמוך וכו' והרמב"ם ז"ל גורם אל תפנו אל מדרעתכם, ר"ל לא תתפנו להבלים ותהיו מפנים זכרון של הב"ה מדרעתכם. ע"כ],

[שגינו במשנתנו] מפים אדם עם בניו וכו': עם בניו ועם בני ביתו אין, ועם אחר לא מדלג תנא ומפנים על המנות, מאי טעמא?

כדרכי יהודה אמר שמואל, דאמר רב יהודה אמר שמואל, בני חבורה המקפידין זה על זה שאין מוחלים ומוותרין זה לזה, עוברין משום מדה [איסור מדרדה ביו"ט], ומשום משקל [איסור משקל ביו"ט], ומשום מנין [משום איסור מנין ביו"ט], ומשום לוויין ופורעין ביו"ט דגזור דזה רבנן שמא יכתוב,

דף קמ"ט ע"ב

וכדברי (בית הלל) [הילל] דחייש שמא יוקירו מימי צהלות ככיות אף משום רבית,

אי הכי בניו ובניו ביתו נמי ליחוש לרצית וכל הני? בניו ובניו ביתו היינו טעמא, כדרכי יהודה אמר רב,

דאמר רב יהודה אמר רב, מותר להלוות משלו בניו ובניו ביתו ברבית הסמוכים על שלחנו, דכיון דהכל משלו אין כאן רצית, כדי להטעימין טעם רבית שידעו כמה קשה, אלמא כיון דמשלו הוא, אין כאן איסור רצית, והלכך, גבי מדה ומשקל ומנין נמי, לאו קפידא הוא, אלא להשוותם בלא קנאה,

אי הכי מנה גדולה כנגד מנה קטנה נמי דמוקמינן טעמא לקמן משום קוציף, ואפילו צחול אסור, ו (ו ?) כיון דהכל משלו, אמאי אסור להטעימן טעמא, קוציף צעלמא הוא?

אין ה"נ, וחסורי מיחסרה והכי קתני, מפים אדם עם בניו ועם בני ביתו על השלחן, אפי' מנה גדולה כנגד מנה קטנה,

מ"ט ולא חייש לקוציף כדרכי יהודה אמר רב דלהטעימן צעלמא הוא,

עם בניו ועם בניו ביתו אין [אמרין במתני' דמותר להפנים], עם אחרים לא, מ"ט?

כדרכי יהודה אמר שמואל דכיון דמקפידין, עוברין משום מדה ומשקל ומנין,

[ומבטיח לפרש המשנה] מנה גדולה כנגד מנה קטנה, [ומפרש ש] אף בחול לאחרים אסור, מ"ט? משום קוציף דגזל הוא, דאסמכתא לא קניא, והוא [והא] אסמכתא [היא]. דס"ה] דסמין על הגורל, אס יפול גורל אמנה הגדולה אזכה זה, ולפיכך תלה עזמו אף לגורל הקטנה על הספק, ואילו יודע מתחלה שכן, לא היה מתרצה;

[שגינו במשנתנו] ממילין חלשין על [על הקדשים ביו"ט, אבל לא על המנות] וכו': מאי אבל לא על המנות?

1. א"ר יעקב בריה דבת יעקב, אבל לא על המנות של חול של קדשים של אמתול ביו"ט,

פשיטא? מהו דתימא הואיל וכתוב הושע ד ד אף איש אל-יָרֵב ואל-יוֹרֵב איש וְעַמְּךָ בְּמִרְיָבֵי בְּתֵן ככהנים אלו, שהם בעלי מריצה, אפי' מנות דחול נמי ליסתרי להו להפנים דיום טוב, כי היכי דלא לינעו, קמ"ל,

2. וא"ר יעקב בריה דבת יעקב, כל שחבירו נענש על ידו, אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה,

מגלן? אילימא משום דכתיב, מלכים א כב ב וַיֹּאמֶר ה' מִי יִפְתָּה אֶת־אֲחָאָב [מלך ישראל] וַיַּעַל וַיִּפֹּל בְּרַמֹּת גִּלְעָד [שנגזר עליו למות שם במלחמה] וַיֹּאמֶר זֶה בָּכָה אֲנִי אֶפְתּוֹ דָּבָר זֶה אֲמַר בָּכָה: כֹּא וַיֵּצֵא הָרוּחַ וַיַּעֲמֹד לִפְנֵי ה' וַיֹּאמֶר אֲנִי אֶפְתְּנֶנּוּ וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו בָּקוּה: כב וַיֹּאמֶר אֶצֶא וְהִיִּיתִי רוּחַ שָׁקֶר בְּפִי כָל־נְבִיאָיו [ר"ל אני אדבר שקר בפי כל נביאיו להבטיחו על ההצלחה] וַיֹּאמֶר [לו ה'] תִּפְתָּה וְגַם־תִּוָּכֵל צֶאֱעֹשֶׂה־כֵּן,

ואמרין מאי רוח? א"ר יוחנן זה רוחו של נבות [נבות היזרעלי

אבני חן למסכת שבת

שרצה אחאב את כרמו ולא רצה [נבות] מפני שהיה נחלת אבותיו, והרגו איובל
אשת אחאב ע"י עלילה. מלכים א' כ"א, פ' ועכשיו בא רוחו של נבות לנקום
נקמתו באחאב,

ומאי צא [שאמר ה' להרוח]? אמר רב, צא ממחיצתי [הרי שע"י
שהרוח ענש את אחאב גירשו הקב"ה ממחיצתו],

ודילמא התם היינו טעמא, דכתיב תהלים קא ז ל' אֶשְׁכֵּב אֲבָקָרְבִּי
עשה רמיה דבִּרְבִּי שְׁקָרִים ל' אֶיִּבּוֹ וְלִנְגְדִי עֵינַי [שהגם שהקב"ה נתן לו
רשות לפתות את אחאב היינו בדברי אמת. עין יוסף],

אלא מהכא, חבוק ב' זו שְׁבַעַת קָלוֹ וְ מִכְּבוֹ ד' [ר"ל יותר היית
נהנה ושבע מן הקלון הבא לו, ממה שהיית נהנה מן הכבוד של נצחון המלכות]
שְׁתֵּה גַם־אֶתְּהָ וְהֶעֱרַל [לכן שתה גם אתה כוס התרעלה ותהיה ערל
באותם הלב ובבלבול הדעת] תסו ב' עֲלֶיךָ כו' ס' וְיִמִּין ה' וְקִקְלוּ וְ עַל־כְּבוֹ דָּךְ
וגו',

שְׁבַעַת קָלוֹ וְ מִכְּבוֹ ד', זה נבוכדנצר נצטלצל ממשע, שהיה מטיל
משכב זכור על המלכים, וכשהגיע יומו של דדקיה, נמשכה ערלתו שלש מאות אמה,
והיינו שנעת קלון, שְׁתֵּה גַם־אֶתְּהָ וְהֶעֱרַל זה צדקיה [דהיינו שצדקיהו
נענש מפני שנגנש נבוכדנצר על דיו],

[ודוחה הראיה] חדא דכוליה קרא בנבוכדנצר כתיב שפיר מניח
לאוקמי כוליה נצטלצל, והכי קאמר שמה גם אמה כאומם שהיית מקלה [משקה.
רע"י] אומן, והערל, והתערל [מלשון ערלה], והמגנה,

ועוד, צדקיה צדיקא מאי הוה ליה למיעבד ליה, דא"ר
יהודה אמר רב, בשעה שבקש אותו רשע [נבוכדנצר] לעשות
"לאותו צדיק" כך [לבא עליו במשכב זכור] לקמן היא, ו. דס"ה]מדקאמר
לאותו דיק שמע מינה אנוס היה וכו'

אלא מהכא מושל' זו כו' גַּם עָנּוּ ש' לְצִדִּיק [ואם היה הכוונה על עונש
שנגעש הצדיק עצמו הול"ל עונש צדיק, ובין שכתב "לצדיק" הכוונה שאדם נענש
ע"י הצדיק. ע"פ הרי"ף על הע"י] ל' אֶמּוֹ ב' לְחַבּוֹתֵי נְדִיבִים עַל־יָשָׁר דִּיק
המעניש לא טוב,

אין לא טוב אלא רע וכיון דאנו טוב הוי סוף רע, וכתיב תהלים ה
כִּי ל' אֶל חֶפְצֵי רָשָׁע וְ אֶתְּהָ ל' אֶיִּגְרָךְ רָע חֲלָמָא אִינוּ נִכְנָס
במחיצתו צדיק אתה ה' ולא יגור במגורך רע,

מאי משמע, דהאי חלשים לישנא דפורא [דגורל] הוא?
דכתיב ישעיה יד יב אִיהָ נִפְלְתָּ מִשְׁמַיִם הִילַל בְּנִשְׁחָר [ענין אהבה.
אתה נבוכדנצר אשר היית דומה לכוכב הבוקר שמאיר ביותר. מצודות] גִּגְדַּעְתָּ
לְאָרְצָךְ חו' יֵלֶשׁ עַל־גּוֹ יִם נצטלצל כמיז וגו',

אמר רבה בר רב הונא, מלמד שהיה ממיל פור על גדולי
מלכות, לידע איזה [הוא. ד"ס] בן יומו של משכב זכור [איזה מן
המלכים יבא אצלו למשכב זכור], וכתיב ישעיה יד יח כָּל־מַלְכֵי גּוֹ יִם
כָּלָם [שְׁכָבוּ כָּכְבוּ ד' אִישׁ בְּבֵיתוֹ . ד"ס] וגו', אמר רבי יוחנן,
שנחו ממשכב זכור,

וא"ר יוחנן, כל ימיו של אותו רשע לא נמצא שחוק בפה כל
בריה, שנאמר ישעיה יד ז נָחָה שְׁקִטָּה כָּל־הָאָרֶץ פָּצְחוּ רִנָּה,
מכלל דער השתא לא הוה רנה,

ואמר ר' יצחק, אמר ר' יוחנן, אסור לעמוד בביתו של אותו
רשע, שנא' ישעיה יג ושְׁעִירִים יִרְקְדוּ שָׁם וְלֹא אֲנָשִׁים, ונצטל הצריות
מסתלקין המזיקין, ונמצא מצטל גזירת המלך [שהקב"ה גזר שיהיו שם מוזיקן ואם
עומדים שם מבטלין גזירת הקב"ה שהמוזיקן מסתלקין מפני בני אדם],
[פ' שדים הנראין בדמות שיערים. וז"ל המהרש"א עיין פרש"י, ועוד י"ל דאסור
משום דשמא זיקו השדים לעומד שם בנבולם],

1. ואמר רב יהודה אמר רב, בשעה שביקש אותו רשע
לעשות לאותו צדיק [צדקיהו] כך [משכב זכור], נמשכה ערלתו
[של נ"ג] שלש מאות אמה, והיתה מחזרת על כל המסיבה
כולה מלכים שהיו מסובין ויושנין לפניו [והיה לו מזה צער ובזיון גדול],

שנאמר שְׁבַעַת קָלוֹ וְ מִכְּבוֹ ד', שְׁתֵּה גַם־אֶתְּהָ וְהֶעֱרַל, ערל
בגימטריא שלש מאות [המספר שלש מאות בכל מקום הוא גזומא. ראה
רשב"ם פסחים קיט. ומש"כ שם] חו' בגימטריא [4 מ'23 פעמים בש"ס],

2. ואמר רב יהודה אמר רב, בשעה שירד אותו רשע
לגיהנם, רעשו כל יורדי גיהנם [אף שנידונין בגיהנם, וא"כ מה היו
מצערים ורעשו מלפניו? ו"ל דמ"מ ניהא להם יותר דין גיהנם שהוא מאתו יתברך
משיחא אותו רשע מושל עליהם כדמצינו נפלה נא ביד ה' וביד אדם אל אפולה.
עיון יעקב], אמרו שמא למשול עליהם [עלינו. ד"ס] הוא בא, או
ליחלות כמותם [כמותינו. ד"ס] הוא בא # [שאנשים שהם בצער
יחדיו נעשה ביניהם קשר של אהבה, ועל זה היו רועשים, שיהיו בחברותא עם
אותו רשע],

שנאמר ישעיה יד י' כָּלָם יַעֲנוּ וְיִאֲמְרוּ אֵלֶיהָ גַם־אֶתְּהָ חֲלִיתִי כְמוֹ נֹו
אֲלֵינוּ נְמִשְׁלָתָ לָשׁוֹן ממשלה. צורדי גיהנם כמי, דכמיז לעיל מיניה [בפסוק
ט] שָׁאוּ ל' מִפְּסָתָ רָגְזָה לָךְ לִקְנָאִתָּה צו' חָךְ וגו' [פירוש דפשוטו של מקרא הוא
שגם אתה גמשל כמותינו, אבל דורשה כאילו אמר וכי אתה בא למשול עלינו],

יצאתה ב"ק ואמרה יחזקאל לב יט מִפְּנֵי נְעֻמָּתָ [ממי אתה נעים] ספור

אבני חן למסכת שבת

12	מועד קטן יט:	קדש יהיה. יהיה בנימטריא תלתין הוו
13	מועד קטן כח.	תבוא בכלח אליקבר, בכלח בנימטריא שיתין הוו
14	בבא קמא צב.	שפ"ג חלאין יש בה, מחלה בנימטריא הכי הוו
15	סנהדרין כב.	אמר רב: בנימטריא איכתיב להון: ימת ימת
16	סנהדרין כב:	דאמר קרא, קדש יהיה בנימטריא תלתין הוו
17	סנהדרין צז:	שנא' אשרי כל חוכי לו לו בנימ' תלתין ושיתא הוו
18	סנהדרין ק.	להנחיל אהבי יש ואצרתיהם אמלא' - יש בנימטריא תלת מאה ועשרה הוי
19	מכות כג:	תורה צוה לנו משה מורשה, תורה בנימטריא שית מאה וחד כרי הוי
20	חוריות יא:	שמן משחת קדש יהיה זה לי לדורותיכם, זה בנימטריא שנים עשר לוגין הוו
21	מנחות פט.	שמן משחת קדש יהיה זה לי לדורותיכם, זה בנימטריא תריסר הויין
22	בריות ה:	שמן משחת קדש יהיה זה לי לדורותיכם, זה בנימטריא י"ב לוגין הויין
23	נדה לח:	ויתן [ה'] לה הריון, הריון בנימטריא מאתן ושבעים וחד הוו

אמה להיות צנועס מן האחרים **רְדָה** [לכן רדה אל הקבר] **וְהִשְׁכְּבָה אֶת־עַרְלֶיהָ** [ותשכב כשאר ערלי לב],

ישעיה יד ד וְנִשְׁאַתַּת הַמּוֹשֵׁל תִּהְיֶה עַל־מַלְאָךְ בָּבֶל וְאָמְרָת **אֵיךְ שָׁכַת נָגִישׁ שְׁכֻתָּהּ מִדְּהַבָּהּ** [מדרבה הוא תרגום של זהב],

3. א"ר יהודה אמר רב, שבתה אומה זו שאמרה

דף ק"נ ע"א

מְדוּרָה מַעוֹת וּדְיַנְי זֶהָ וְהַבֵּא [פ'] שגבו מסים תמיד],

ואיכא דאמרי, שאמרה מאד מאד הביא [הבא. ע"י] בלא מדה,

דניאל ד לג וְרָבּוּ [לשון גדלות] יְתִירָה הַנִּסְפָּת־לִי לְאַחַר שֶׁהִיא שָׂנֵא שְׂנִים צְהַמָּה וְחֹזֵר לְמַלְכוּתוֹ, הִיא מִשְׁתַּצֵּת כֵּן, וּמֵהוּ הַמוֹסַפֵּת,

אמר רב יהודה, אמר רב ירמיה בר אבא, מלמד שרכב [ג"נ] על ארי זכר, וקשר תנין בראשו שקשר תנין גדול, נחש גדול, בראשו של ארי כמין אפסר, [לסימן שכבש מלכות יהודה דנמשלה לאריה, וכבש מלכות מצרים דנמשל לחנין, והן הנה היו ראשי המלכות. עגף יוסף].

לְקִיּוֹם מַה שֵּׁנָא יִרְמְיָה כּו ו וְגַם אֶת־חַיֵּית הַשָּׂדֶה נִתְּתִי לוֹ לְעֹבְדוֹ:

מהני: לא ישכור אדם פועלים בשבת דכמיז (ישעיהו נח) ממנא חפץ, ולא יאמר אדם לחבירו לשכור לו פועלים בגמרא פריך פשיטא, כיון דהוא אסור מצירו נמי אסור, דהא ישראל הוא, והשולמו עוזר משום לפני עור לא תתן מכשול,

אין מחשיכין על התחום לקרב עצמו בשבת עד סוף התמוס ולהחשיך שם לשכור לו פועלים שיהא קרוב למקום הפועלים, ולהביא פירות או לפדסם להציא פירות, דכל דצר שאסור לעשותו בשבת, אסור להחשיך עליו,

אבל מחשיך הוא להיות קרוב ללאם לשמור פירותיו, וזה [דזה. דס"ה, ד"ס] דצר המותר בשבת לשמור פירותיו, אם היו בתוך תחומו, ומביא פירות בידו [בחול כשחזור לביתו. יבין] הואיל ועיקר ממעצמו לא היה [המשכמו לא הימה. רע"ב] לך,

כלל אמר אבא שאול נותן היה כלל דדצר זה, להסיף דצרים אחרים כיוצא בו, ולקמיה מפרש לאמרי מאי, כל שאני זכאי באמירתו שאני רשאי לאומרו לחצירו, או לנכרי [לגוי. דס"ה], בשבת, לעשותו. דס"ה] רשאי אני להחשיך עליו למוצאי שבת:

גמ': [שנינו במשנה לא ישכור אדם וכו' ולא יאמר לחבירו] (פשיטא) מ"ש הוא ומ"ש חבירו ופשיטא, דכיון דאמר לא ישכור, הוא הדין [ד. דס"ה] לא יאמר לחצירו, דהא ישראל הוא כמותו, ולא מצי לאוגריהו?

אמר רב פפא, חבר נכרי,

		יש 23 פעמים "בנימטריא" בש"ס
1	ברכות ח.	למות תוצאות בנימטריא הכי הוו 903
2	שבת י:	אמלטה נא שמה, ג"א בנימטריא חמשין וחד הוי
3	שבת קמח:	בהמ"ה בנימטריא חמשין ותרתיין הוו.
4	שבת קמט:	ערל בנימטריא שלש מאות הוי
5	יומא נד.	בהמה בנימטריא חמשין ושתים הוו
6	יומא עו.	שנאמר כוסי רוייה בנימטריא הכי הוי 221
7	סוכה מה:	אשרי כל חוכי לו - ל"ו בנימטריא תלתין ושיתא הוו
8	תענית יז.	אמר קרא יהיה - בנימטריא תלתין הוי
9	מגילה טו:	ורוב בניו, ורוב בנימטריא מאתן וארביסר הוו 214
10	מועד קטן יז.	חרם בנימטריא מאתים וארבעים ושמונה הוו
11	מועד קטן יז.	ברגו רחם תזכור רחם בנימטריא הכי הוו

אבני חן למסכת שבת

למחנה, אבל דורש "מחנה" דהיינו מחנה ישראל, המהרהרים תמיד בר"ת, שמקום זה יהיה קדוש,

[ומקשה הרי אין לומר שהטעם שאסור להרהר בר"ת הוא משום פסוק זה שהרי] **הבא נמי כתיב דברים כג ולא יראה בך ערות דבר** אלמא לא אסרי ליה אלא בשעת דבור?

ההוא [ולא יראה בך ערות "דבר"] מיבעי ליה לכדרב יהודה כלומר לעולם והיה ממנין קדוש משום הרהור מורה, ואפילו אין דבור, ולא יראה בך ערות דבר במילתא אחריתי מיירי, דאסור בשעת הדבור ולא בשעת הרהור, כגון להסתכל בערוה. נכרי ערוס כל שכן ישראל, כדמפרש ואזיל,

דאמר רב יהודה, עכו"ם ערום, אסור לקרות קרית שמע כנגדו,

מאי איריא עכו"ם, אפי' ישראל נמי?

לא מיבעיא קאמר, לא מיבעיא ישראל דאסור, אבל עכו"ם כיון דכתיב ביה יחזקאל כג אשר בשר חמורים בשרם, אימא שפיר דמי דכנהמה בעלמא הוא קמ"ל,

אימא הכי נמי? אמר קרא בראשית ט וערות אביהם לא ראו אלמא ערוס היא צנן נח, [הקשה לי ידידי א.ז.ל. ודלמא זה רק קודם מתן תורה, אבל אחר מ"ת רק ערות ישראל נקרא ערוה ?],

ודיבור מי אסיר [בשבת] והא אמר רב חסדא כו' וכל הני דבור הוא, והא רב חסדא ורב המנונא דאמרי תרווייהו, חשבונו של מצוה מותר לחשבן בשבת,

וא"ר אלעזר, פוסקים צדקה לעניים בשבת,

וא"ר יעקב בר אידי, אמר רבי יוחנן, מפקחין פיקוח נפש דדני שיש צו סנה, פקוח דיקומצימוג"ט (פעולת שחרור, הצלה) ופיקוח רבים כגון לרשות בשבת, והולכין לבתי כנסיות לפקח על עסקי רבים בשבת,

וא"ר שמואל בר נחמני א"ר יוחנן, הולכין לטרטאות [circuses, buildings used for chariot theatres, shows] **ות' ולקרקסאות** [races and othe entertainments] **ולבסילקאות** [basilica, a public building of ancient Rome, used as a courtroom or assembly hall] (dictionary)

[וראה ע"ז מז: ג' בסילקאות הן של מלכי עובדי כוכבים holding court, ושל מרחצאות ושל אוצרות] מרחצאות ושל אוצרות] טרטיאות וקרקסאות ונסילקאות מיני פלטין הן, ששם נאספו לצית הוועד,

מתקיף לה רב אשי, אמירה לנכרי שבות וכפר סתמה רבי למתנימין [במתני' דס"ה] [לעיל קכא.], נכרי שבת לכבוד אין אומרים לו ככה?

אלא אמר רב אשי, אפילו תימא חבירו ישראל, הא קמ"ל משנה ימירה, כהניא הוא דלא לימא ליה, אכל סתמא שרי ליה למימר [ליה. נמי'] **לא יאמר אדם לחבירו [בהדיא], שכור לי פועלים, אבל אומר אדם לחבירו [בסתמא וברמז], הנראה [בעיניך] שתעמוד [שתוכל לעמוד] עמי לערב,**

[כ"ה בשו"ע או"ח סי' ש"ז סעיף ו'. לכאורה הפירוש שהוא בלשון שאלה, תגיד לי ידידי מה אתה חושב תוכל להפגש עמי במוצש"ק בן או לא. אבל מרש"י נראה שמפרש קצת באופן אחר],

עכשיו נראה [פי' כאילו מנסה ובוחר אותו, אני רוצה לדבר אתך במוצש"ק ונראה אם תבא, ואם לא תבא נדע שאתה עצל, וכן משמע מלשון "הוא מזהירו"] אם תעמוד עמי לערב, אם תצא אלי לשתתשך, ושיניהם יודעין שעל מנת לשוכרו לפעולתו הוא מזהירו, וכיון דלא מפרש כהניא שרי, כדמפרש טעמא לקמן דבור אסור, הרהור מותר,

ומתני' מני, כרבי יהושע בן קרחה,

דתניא לא יאמר אדם לחבירו, הנראה שתעמוד עמי לערב, רבי יהושע בן קרחה אומר, אומר אדם לחבירו הנראה שתעמוד עמי לערב,

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, הלכה כרבי יהושע בן קרחה,

ואמר רבה בר בר חנה, אמר רבי יוחנן, מ"ט דרבי יהושע בן קרחה, דכתיב ישעיה נח ממצוא חפצך [פי' חפצך מלשון חפץ ורצון. מצודות ציון, מבלי מצוא בו חפצך, ר"ל שלא תעשה בו חפצך מדברים האסורים בשבת. מצודות דוד] **ודבר דבר, דיבור [לומר בהדיא] אסור, הרהור מותר,**

רמי ליה רב אחא בר רב הונא לרבא, מי אמר ר' יוחנן [לגבי דיבור של חול בשבת] דיבור אסור הרהור מותר, אלמא הרהור לאו כדיבור דמי,

והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, בכל מקום מותר להרהר דדני מורה חוץ מבית המרחץ ומבית הכסא [הרי שגם הרהור אסור]?

שאני התם דבעינן דברים כג והיה מחניך קדוש וליכא ולא כמיני ציה דבר, אלא מקום מתימך מהא נקדושה, וטעמא משום דישראל מהרהרין תמיד כדכרי מורה [פי' דפשוטו של מקרא הוא שיעשו דברים הטמאים חוץ

אבני חן למסכת שבת

קמני שעצרו אסורין, וסיפא קמני של מה צדק מותרין, דהיינו עצרו?

אלא הא [רישא דברייתא א'] **דאיכא אגרא** [שכר] **דאגירא גביה** [של פועלים המושכרים אצלו, ולכן אסור לחושבן], **הא** [סיפא] **דליכא אגרא דאגירא גביה:**

[שנינו במשנתנו] **אין מחשיכין** [על התחום לשכור לו פועלים, ולהביא פירות]; **תנו רבנן, מעשה בחסיד אחד** [לשון זה יש 7 פעמים בש"ס, ואמרין ב"ק קג; כל היכא דאמרין מעשה בחסיד אחד, או רבי יהודה בן בבא או רבי יהודה ברבי אילעאי, וכע"ז תמורה טו:]; **שנפרצה לו פרץ בתוך שדה, ונמלך עליה** [פ' עלה במחשבתו] **לגודרה, ונוכר ששבת הוא, ונמנע אותו חסיד ולא גדרה** [אף בחול אח"כ, דהיינו שקנס עצמו בן בשביל שעלה לו מחשבה זו בשבת. וכן משמע במו"ז או"ח ש"ז ס"ק י"ד, וכן במהרש"א ובמהרש"ל],

ונעשה לו נס, ועלתה בו צלף [פ' והצלף גדר את שדהו] **אילן גדול** **הוא** [וצ"ע שבמציאות אינה גדול כלל אלא נטיעה קטנה?]; **ועל ענפים הרבה, ושלשה מיני אוכל ים בפירותיו אצות קפריסין ולולצין** [ראה ברכות לו.], **וממנה היתה פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו,**

א"ר יהודה אמר שמואל, מותר לאדם לומר לחבירו, לכרך פלוני אני הולך למחר [לאו דוקא שיאמר בן בלחור, דהגדה זו לא מהניא ולא מעלה, אלא אפילו אומר לו לשם אני הולך לך עמי, מותר. רמב"ן], **שאם יש בורגנין משצעים אמה לשצעים אמה הולך אפילו בשבת, שהכל משבו כעיר אחת, וכל העיר כארצו אמות, כדאמרין בעירובין (כא).** **וכיון דהוא דבר שיש לו היתר על ידי תקנה בשבת, מותר לאומרו, אפילו במקום שאין שם היתר,** [פ' וכיון דהיה איפשר בשום צד לעשות אותו דבר בשבת, אין בו משום ודבר דבר, שלא אמרו דיבור אסור אלא בדבר שהמעשה אין לו שום היתר בשבת. ריטב"א]

תנן, אין מחשיכין על התחום, לשכור פועלים, ולהביא פירות, בשלמא לשכור פועלים, דבשבת לא מצי אגר, אלא להביא פירות, לימא שאם יש שם מחיצות מביא?

משכחת לה בפירות המחוברים שאי אפשר לקצץ בשבת על ידי שום מקנה,

והתני ר' אושעיא, אין מחשיכין על התחום, להביא תבן וקש ונבס השזולס, אשטרע"א (קש), בשלמא קש משכחת לה במחובר, אלא תבן היכי משכחת לה?

[ומתירין] **בתיבנא סריא** שאפילו יש מחיצות אצלו מביא, משום דמוקצה הוא,

[וראה ברי"ף שאמר וז"ל ואני שמואל [הגהות מהר"ר שמואל שלישישטט] אומר דהכא לא גרסינן בשבת דאפילו בחול איצטרך למושרי משום פיקוח רבים דאי לאו פיקוח אסור למיזל וכו' וכתב ע"ז השלטי גבורים וז"ל לדעתי כי לא דק שמואל המניה אלא ודאי גרסינן הכא שבת ושבת איצטריכא ליה דאילו בחול מותר ללכת לטריטאות אע"ג דבפ"ק דע"ז אמרין אשרי האיש זה שלא הלך בטרטיאות ובקרקסאות מפני שהן מושב לצים, בהנהו הוא דאסור ללכת בחול, אבל בטרטיאות דהכא שרי ללכת שהן מקומות שהן נאספין שם לוועד וליעץ יחד על עסקי צבור והמדינה],

לפקח על עסקי רבים בשבת,

ותנא דבי מנשה משדכין על התינוקות ליארם בשבת, ועל התינוק ללמוד ספר, וללמודו אומנות דהא נמי מנא היא, דכל שאינו מלמדו אומנות מלמדו לסטות, ומנא ילפינן מקרא בקדושין דהאשא ניקנית (לו): ?

אמר קרא, ממצוא חפצך ודבר דבר, חפצך אסורים, חפצי שמים מותרין,

א"ר יהודה אמר שמואל, חשבונות של [מלך] של עזה [פ' מלשון גמליבין בסנהדרין], **שאינו שלו ואין צריך צדק, כגון הוצאה לצנות בית כך וכך צריך להוציא צו, ולי נראה כמו מה לך, מה לך ולחשבונות הללו, הרי אין צורך בהן לא לך ולא לאחר, כגון ההיא דפריסית, ושל מה בכך, מותר לחשבן בשבת,**

תנ"ה, [ברייתא א', רישא] חשבונות שעברו, ושעתידין להיו' אסור לחשבן, [סיפא] של מלך

דף ק"נ ע"ב

ושל מה בכך כגון שכר היו לצורך, אלא שעצרו, כגון כך וכך הוצאתי צננין זה, חשבונות שעצרו, לקמן מוקי לה דלא עצרו לגמרי, שעדיין שכן הפועלים עליו שלא נמנו להן, ושל מה צדק שעצרו לגמרי, ואין שכן פועלים עליו מותר לחושבן,

ורמינהו [מברייתא ב'], חושבין חשבונות שאינן צריכין, ואין מחשבין חשבונות שצריכין בשבת,

כיצד, [רישא] אומר אדם לחבירו, כך וכך פועלים הוצאתי על שדה זו אלמא עצרו מותרין, כך וכך דיגרינן הוצאתי על דירה זו,

[סיפא] אבל לא יאמר לו, כך וכך הוצאתי, וכך וכך אני עתיד להוציא,

ולטעמך, קשיא לך היא גופא צרימא קמימא [ברייתא א'], רישא

אבני חן למסכת שבת

לעיל קנ, מתני': לא ישכור אדם פועלים בשבת, ולא יאמר אדם לחבירו לשכור לו פועלים. אין מחשיבין על התחום לשכור לו פועלים ולהביא פירות, אבל מחשיבין הוא לשמור, ומביא פירות בידו.

[שנינו במשנתנו] כלל אמר אבא שאול, כל שאני [זכאי באמירתו] רשאי אני להחשיך עליו [וכו']. (איבעיא להו) אבא שאול אהייא קאי, ומשוי כלל, אילימא ארישא קאי דקמי תנא קמא אין מחשיבין על התחום לשכור פועלים להביא פירות לאיסורא, וקאמי אבא שאול לשויה זה כלל,

דף קנ"א ע"א

[קשה על לשונו של אבא שאול] האי [למה אמר] כל "שאני" זכאי באמירתו, "רשאי אני" בחשיבתו, אם כן כלל לאיסורא, הוה ליה למימר דהיא כל "שאני" זכאי באמירתו כגון אלו שאני רשאי לומר לחבירו שכר לי פועלים, או הצא לי פירות למוציא שבת, "איני רשאי" בחשיבתו אינו רשאי להחשיך מיבעי ליה,

אלא אסיפא קאי דקאמר תנא קמא להיתרא אבל מחשיך הוא לשמור, ומביא פירות בידו, ואמא איהו ושוייה ציה כלל, להציא כל כיוצא בזה [וע"ז אומר כל שאני זכאי באמירתו רשאי אני להחשיך עליו], האי כל שאני זכאי בחשיבתו, רשאי אני באמירתו מיבעי ליה דהיתר דחשיכה תנא, והיתר דאמירה לא תנא, והיכי תלי תניא דללא תניא?

לעולם אסיפא קאי כדקאמר, ודקשיא לך אמירה מהיכא קאמר ליה להיתרא, דתלי זה המשכה, ואבא שאול אהא קאי, דאמר רב יהודה אמר שמואל*, מותר לאדם לומר לחבירו שמור לי פירות שבתחומך, ואני אשמור לך פירות שבתחומי אלמא זכאי אני באמירתו,

*[לא שאבא שאול קאי ממש על דברי רב יהודה אמר שמואל דהא אבא שאול הוא תנא ושמואל הוא אמורא, אלא שגם אבא שאול סובר הלכה זו. וזה כוונת רש"י שאומר ואבא שאול ותנא קמא כולהו פשיטא להו הא דשמואל],

ואבא שאול ותנא קמא כולהו פשיטא להו הא דשמואל, וקאמר אבא שאול לת"ק, מי לא מודית, דמותר אדם לומר לחבירו, שמור לי פירות שבתחומך, ואני אשמור לך פירות שבתחומי מי לא מודית בזה, שאתה ממיר להחשיך, דמותר הוא לומר כדשמואל, אלמא הואיל ומותר לומר, מותר להחשיך, הלכך, אמאי נקטת המשכה, לשמור למודא שוי כלל למילתא [למילתך. דס"ה],

ואימא, כל שאני זכאי באמירתו, רשאי אני להחשיך עליו דשמע מינה הך, ושמע מינה מת וכלה, דהא נמי זכאי באמירתו הוא, כדמפרש לקמן, והלכך, מחשיבין עליו, וסיפא דמתניתין דקמי מחשיבין על התחום לפקח על עסקי כלה אבא שאול היא,

ת"ש, מחשיבין על התחום, לפקח על עסקי כלה, ועל עסקי הבת, על עסקי כלה ומת אין דחפזי שמים הן, אצל על עסקי אחר אפילו דומיא דכלה [ומת. דס"ה] לא,

בשלמא אחר דומיא דכלה, משכחת לה דאסור להחשיך, כגון [כל דבר שאי אפשר היום לשום אדם כגון. דס"ה] לחמוך מן הממוצר למיגוזא ליה אסא דעבדו לה גנגא דאסא לכלתא,

אלא מת מאי ניהו, להביא לו ארון ותכריכין, וקתני מת אין אבל אחר לא, ואמאי לימא שאם יש שם מחיצו' מביא?

[ושאל לי ידיר א.ו.ל. דבשלמא תכריכין יש לומר שאינם מוקצה אבל הארון הוא מוקצה כמו תיבנא סריא ?]

מת נמי משכחת לה למיגוזא [לחתוך] ליה גלימא [וכן נמי לעשות לו ארון, והיינו דקתני מתני' להביא לו ארון ותכריכין כלומר לתקן ולהביא. רמב"ן] לתקן לו תכריכין, דאין היתר לדבר היום כלל:

[שנינו במשנתנו] אבל מחשיבין [אבל מחשיך הוא לשמור, ומביא פירות בידו]: ואע"ג דלא אבדיל אסיפא דמתניתין מתמה, דקמי ומציא פירות צידו [לקולל. דס"ה] מן הממוצר כלל הצדלה [כלומר היאך מביא פירות קודם שיבדיל. ריטב"א], והאמר רבי אלעזר בן אנמיגנום, משום רבי אליעזר בן יעקב, אסור לו לאדם שיעשה חפציו קודם שיבדיל,

וכי תימא דאבדיל בתפלה,

והאמר רב יהודה אמר שמואל, המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס [נראה דק"ד דתפילה בלא כוס חשיב כמו חצי הבדלה, והו"ל כמו חצי תפילה או חצי בהמ"ז דכלא חשיב. וק"ל. חדש האביב], וכי תימא דאבדיל על הכוס, כוס בשדה מי איכא?

תרגמא רבי נתן בר אמי קמיה דרבא, בין הגיתות שנו דאיכא כוס בשדה,

א"ל ר' אבא לרב אשי, במערבא אמרינן הכי, המבדיל בין קודש לחול להיכרא בעלמא, ללוות את המלך, ועבדינן צורכין ואחר כך אנו מצרכין על הכוס ברכה גמורה דהצדלה, וכל שכן דאי אבדיל בתפלה מותר לעשות צרכין, וחסר ומבדיל על הכוס,

אמר רב אשי, כי הוינא בי רב כהנא, הוה אמר המבדיל בין קודש לחול, ומסלתינן סילתי מוטצין עיני:

אבני חן למסכת שבת

דיקא מתניתין כוותיה דשמואל הכי גרסינן דיקא מתניתין כוותיה דשמואל ותניא כוותיה דרב, דקתני עשה לו ארון, וחפר לו קבר, יקבר בו ישראל דתלינן מספיקא שמה לזרז נכרי נעשה, אלמא מספיקא שרי, הכא נמי מספיקא שרי,

(ותניא) [ותנן] כוותיה דרב דספיקא אסור, דקתני מחנה על מחנה ימתין כדכי שיחמו חמין, ואם תאמר כדכי שיחמו חמין מיהא שרי, והכא תני לא יספוד בהן משמע לעולם? הכא מוכחא מילתא, אכל במרחץ לא מוכחא מילתא כולי האי, הואיל ואיכא נכרים,

עיר שישאל ונכרים דרים בה, והיתה בה מרחץ המרחצת בשבת, אם רוב נכרים, לערב רוחץ בה מיד, אם רוב ישראל, ימתין עד כדי שיחמו חמין,

[אבל אם היה העיר] מחצה על מחצה, (אסור וימתין) [ימתין] עד כדי שיחמו חמין [הרי דספיקא אסור],

ר' יהודה אומר, באמבטי קטנה שיש לתלות ולומר משמטיה הוסיפה, על ידי עצדים וקומקומין הרבה, אם יש בה רשות אדם חשוב שליט, רוחץ בה ישראל מיד דיש לומר משמטיה הוסיפה חמין לאותו נכרי,

לישנא אחרינא גרסינן, תניא כוותיה דשמואל, ולא גרסינן דיקא מתניתין כ' עד מספיקא שרי, ומיימי סיעתא לשמואל מדר' יהודה, דתלינן לקולא,

ורשא לא קשיא ליה, כיון דמחנה על מחנה, ודאי בשביל ישראל ונכרים הוסיפה, שהרי לא לאדם אחד לצדו הוסיפה, דנימא ספיקא לנכרי ספק לישראל, ולשון זה נראה לי עיקר, ורבותי נמי לא גרסי לעיל, להא דקתני עשה נכרי את הארון, עד מספיקא שרי, ומיהו לא מפרשי לה כדפרישית,

	רב	שמואל
א	עשה לו ארון וחפר בו קבר יקבר בו ישראל.	דיקא כוותיה דשמואל, דתלינן מספיקא שמה לזרז נכרי נעשה. דשמואל מפרשה דתלינן דנעשה לגוי
ב	עיר שישאל ונכרים דרים בה וכו' מחצה על מחצה ימתין עד כדי שיחמו חמין.	ולא קשיא לשמואל כיון דמחנה על מחנה ודאי בשביל ישראל ונכרים הוסיפה, שהרי לא לאדם אחד לצדו הוסיפה דנימא ספיקא לנכרי ספק לישראל.
ג	ר' יהודה אומר באמבטי קטנה אם יש בה רשות רוחץ בה מיד.	כוותיה דשמואל דיש לומר משמטיה הוסיפה חמין לאותו נכרי

[פ' דרבנן אמרי במתני' לעיל קנ. "אבל מחשיך הוא לשמור ומביא פירות בידו" ואבא שאול אומר להת"ק, שהיה לו לומר דין זה בלשון כלל, והיה נשמע גם ההלכה שמחשיבין לעסקי כלה ולעסקי המת, אבל באמת רבנן לא סברי כאבא שאול דלא סבירא ליה לכללו, ולכן הא דתנן דמחשיבין לכלה ולמת הוא רק אליבא דאבא שאול],

[וישאל על כללו של אבא שאול] כלל לאתווי מאי?

לאתווי הא דת"ר, אין מחשיבין על התחום להביא בהמה, היתה עומדת חוץ לתחום, קורא לה והיא באה,

כלל אמר אבא שאול, כל שאני זכאי באמירתו והאי נמי זכאי באמירתו [הוא. דס"ה], דקתני סיפא ואומר לו לך למקום פלוני # [פ' ד"אמירתו" אין הונוה על הקריאה אל הבהמה, אלא על דיבור לנכרי], רשאי אני להחשיך עליו,

ומחשיבין לפקח על עסקי כלה, ועל עסקי המת, להביא לו ארון ותכריכין, ואומרים לו [ואדם אומר לשלוחו] לך למקום פלוני, ואם לא מצאת במקום פלוני, הבא ממקום פלוני, לא מצאת במנה הבא במאתים, ר' יוסי ברבי יהודה אומר, ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח מנה ומאתים:

מתני': מחשיבין על התחום, לפקח על עסקי כלה, ועל עסקי המת, להביא לו ארון ותכריכין,

נכרי שהביא חליטין בשבת בשביל ישראל, לא יספוד בהן ישראל לעולם [וראה תוס' ורמב"ן דחולקין ע"ז], וקנסא הוא, משום דמוכחא מילתא דנשכילו הוצא, דאין דרך להניח חליטין אלא בשביל מת, אא"כ באו ממקום קרוב צמוח החמס,

עשו לו ארון בשביל נכרי או למכור, וחפרו לו קבר [בשבת], יקבר בו ישראל, ואם בשביל ישראל, לא יקבר בו עולמית:

גמ': מאי ממקום קרוב? רב אמר ממקום קרוב ממש כלומר שידוע לנו צירור הדבר, דממקום קרוב צאו, שראינום שהיו צביתו, ושמואל אמר, חיישינן שמא חוץ לחומה לנו אפילו הציט ממון לעיר, אנו חולין להחיר, ואומרים שמה צמוח החמס לנו ערב שבת, וסופדין בהן צמוצי שבת מיד,

וחיישינן [פ' ולשון חיישינן אינה רק להחמיר, אלא] נמי אמרינן לקולא, כדאמרינן במסכת חגיגה (טו.) גבי צמולה שעיצרה חיישינן שמה צאמצטי עיצרה, ומוסרת לכהונה,

ולשמואל הכי קאמר מתניתין, לא יספוד בהן ישראל, אלא אם כן יש לתלות שצאו ממקום קרוב, ולאפוקי צידוע דממון לחמס צאו,

אבני חן למסכת שבת

לשון ראשון: דיקא מתני' כוותיה דשמואל (א) ותניא כוותיה דרב (ב).

לישנא אחרינא: תניא כוותיה דשמואל בדברי ר"י (ג) ורישא (ב) לא קשיא לשמואל.

רבותי: לא גרסי ל (א) אבל לא מפרשי כרש"י.

קושרין את הלחי של מת, שהיה פיו הולך ונפתח, קושרין את לחיו כדי שלא יפתח פיו יותר לא שיעלה להסגר ממנה שנפתח, דהיינו מוזא אבר אלא שלא יוסיף לפתח,

וכן קורה שנשברה, סומכין אותה בספסל שהרי מורת כלי עליו, או בארוכות המטה, לא שתעלה, אלא שלא תוסיף:

נב: והאמר רב יהודה אמר שמואל, מעשה בתלמידיו של רבי מאיר, שנכנס אחריו לבית המרחץ, ביקש להדיח קרקע, אמר לו אין מדיחין,

[בקש אותו תלמיד] לסוך קרקע, אמר לו אין סכין אלמא דבר האסור לטלטל אסור לסוך?

[ומתריץ] קרקע בקרקע מחלפא כלומר ההוא לאו משום טלטול הוא, אלא משום אשוויי גומות, ואף על גב דמרחץ רפפת אגנים הוא, וליכא למישש לאשוויי גומות, מחלף מיהא בקרקע אחר, מת בקרקע לא מחלף,

כל זרכי המט לאתויי מאי דלא תני?

לאתויי הא דת"ר, מביאין כלי מוקר שמציאים קריעות, כגון זכוכית, וכלי מתכות, ומניחין על כריסו, כדי שלא תפוח, ופוקקין את נקביו, כדי שלא תיכנס בהן הרוח,

ואף שלמה אמר בחכמתו שכריסו של מת נפתח ונצקעת קהלת יב ו עד אשר ל' א ירתק חבל הפספס ותריץ גלת הנהב ותשכר פד על-המפוע ותנין הגלגל אל-הבן ר, זה חוט השדרה שהוא כמין מכל, ולכן כספף,

ותריץ [לשון רציצה] גלת הנהב, זה אמה שהוא מעין של תולדה, כמו גולו' מ [מעין] מים (יהושע טו),

ותשכר פד על-המפוע, זה הכרס [שהיא אוגרת המאכל בכד, מלשון חגמייאני נא מעט מים מכדך],

ותריץ הגלגל אל-הבן ר שטפל למוך פיו, זה פרש וגלגל לשון גלגל (יחזקאל ד),

[ולפי שמשותין מים מן האמה נקראת גולת זהב, ג"ר שמי רגלים כעין הזהב, מלשון ויתן לה כלב את גולת עיליות ואת גולת תחתיות. רבינו פרחיה] [פ'] דאמרינן בירושלמי וכן בגמ' דאחר ג' ימים כרסו נבקעת על פניו ואומר לו טול מה שגולת ונתת בי, וזהו גלגל מלשון גלל, ואל הבור היינו פניו שיש בהן פיו שהוא כבור כנ"ל. חרושי הר"ן],

וכן הוא אומר, מלאכי ב זוריתי פרש על פניכם, פרש חגיכם,

מאי רשות? אמר רב יהודה, אמר רב יצחק בריה דרב יהודה [תימא איך אמר האב משום הבן, ובפרט על פי מה שכתב הרשב"ם בב"ב דף קד: ד"ה משום ר' יהודה בר' שמעון וז"ל משום דלא היה רצו מוצהק קאמר "משום" שלא הורגל ר' יוסמן לומר דברים משמו של ר' יהודה בר' שמעון, אכל מרצו יאמר אמר ר' יוסמן אמר ר' ינאי. וכי היה האב תלמיד מובהק דבנו? וז"ל דתרי רב יהודה הוין] אם יש בה אדם חשוב, שיש לו עשרה עבדים, שמחממין לו י' קומקומין בבת אחת, באמבטי קמנה, מותר לרחוץ בה מיד:

[שנינו במשנתנו] עשו לו ארון וחפרו לו קבר וכו': אמאי, הכא נמי ימתין בכדי שיעשו נהי דלא מוכחא מילתא, מיהו יש לומר שמה נשזיל ישראל נעשה?

אמר עולא, בעומד הקצר באסרטיא שאין דרך ישראל ליקצר שם, דודאי לא נעשה נשזיל ישראל [וראה בספר מנחת יהודה שהקשה שהלא אין קוברין ישראל ברה"ר, ולמה צריך קבר זה? ומתריץ דמירי שיש שם מת מצוה שקונה מקומו],

תינח קבר, ארון מאי איכא למימר להוכיח דלא נשזיל ישראל נעשה?

א"ר אבהו, במוטל הארון על קברו של נכרי באסרטיא, דמוכח דלגס אותו קבר נעשה הארון:

מתני': עושין כל צרכי המת, סכין [בשמן אפרסמון. יבין] ומדיחין אותו במים [והוא הדין שמותר לולף עליו חומץ שלא יסריח. יבין. שאסור לטלטל המת או אבר מאבריו עא"פ שמותר ליגע בו, וכן כל מוקצה מותר בנגיעה ואסור בטלטול. רע"ב], ובלבד שלא יזיז בו אבר לא יגדיה לו יד, או רגלו, או ריסי עיניו,

שומטין את הכר מתחתיו, ומטילין אותו על החול [ר"י ע"י ששטפו הכר, ויטל על החול הקר. יבין], בשביל

דף קנ"א ע"ב

שימתינן [לא לשון המתנה רק ג"ל שהוא לשון רמיכות, [פריש בליבין] ור"ל שימילוחו מהכרים שמחממין יותר מהחול. יבין, וכן הביא התו"ם בשם הערוך] שלא יסריח, מחמת חוס הסדין והכרים,

אבני חן למסכת שבת

אמר רב הונא, ואמרי לה אמר רב חגא, אלו בני אדם שמניחין דברי תורה, ועושין כל ימיהם כחגים נמנוגים,

אמר רבי לוי, אמר רב פפי, א"ר יהושע, לאחר שלשה ימים, כריסו נבקעת, ונופלת לו על פניו, ואומרת לו טול מה שנתת בי [מה שגולת ונתת בי. חידושי הר"ן]:

אמר רב פפא, נקיטינן [ראה רש"י עירובין ה.], אריה אבי תרי [על שני בני אדם] לא נפיל להורגן, כדמיז ומורכס מרי, וכמיז על כל חית הארץ ואפילו ארי,

הא קא חזינן דנפיל?

ההוא כדרמי בר אבא דנקנסה עליו [עליהם. רש"י] מימיה, ונדמה [ונדמין. רש"י] לאריה. רש"י [כמהם, דאמר רמי בר אבא, אין חיה שולטת באדם, עד שגדמה לו כבהמה, שנאמר תהלים מט אדם ביקר בל ילין] פ' אדם לא ימות ביקרו ובעשרו ברכתיב לא במותו יקח הכל לא ירד אחריו כבודו] נמשל מי שחיה מושלם זו כבהמות נדמו נידוע שכמהמה נדמה [דורש נמשל מלשון ממשלה, שהחיה מושלת על האדם אם הוא דומה לבהמה דהיינו שסר ממנו הצלם אלקים. ע"פ המהרש"א],

אמר רבי חנינא, אסור לישן בבית יחידי, וכל הישן בבית יחידי אחזתו לילית,

ותניא רשב"א אומר, עשה נדקא עד שאתה מוצא למי לעשות, ומצוי לך ממון, ועודך בידך עודך נשמות, קודם שמתו,

ואף שלמה אמר בחכמתו, קהלת יב א וְזָכַר אֶת־בּוֹ רֵאִיךָ בְּיָמֶיךָ בְּחֹרֶתְךָ, עַד אֲשֶׁר לֹא יִבְאֹוּ יָמֶיךָ הָרַעָה, אֲלוֹ יָמֶיךָ הִזְקַנְתָּ, וְהִגִּיעוּ שָׁנִים אֲשֶׁר תֹּאמַר אֲיֵן־לִי בָהֶם חֶפְצִי, אֲלוֹ יָמֵי הַמְּשִׁיחַ, שְׁאִין בָּהֶם לֹא זָכוֹת לֹא דָנָה לְזָכוֹת זָו, שְׂכֻלָּם עֲשִׂירִים, וְלֹא חֹבֶה לֵאמֹן לֹב וְלִקְפוֹן יָד,

ופליגא דשמואל, דאמר שמואל, אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכויות בלבד, שנא' דברים טו כי לא יחדל אביון מקרב הארץ,

תניא ר' אלעזר הקפר אומר, לעולם יבקש אדם רחמים על מדה זו שלא יצא לידי עניות, דדבר המזומן הוא לזבא, או עליו או על בנו, או על בן בנו, שאם הוא לא בא, בא בנו, ואם בנו לא בא, בן בנו בא, שנאמר דברים טו כי בגלל הדבר הזה,

תנא דבי ר' ישמעאל, גלגל הוא שחוזר בעולם [פ' ביון שזה תלוי במזל, והמזלות סובבים את העולם כגלגל. ראה מהרש"א],

א"ר יוסף, נקיטינן האי צורבא מרבנן לא מיעני, והא קא חזינן דמיעני, אם איתא דמיעני, אהדורי אפתחא לא מיהדר,

מתני': אין מעצמין את המת לת עיניו [את עיניו של מת, פ' כרי שלא יזו ריסי עיניו. חידושי הר"ן] בשבת אפילו אחר יציאת הנפש, דמזין זו אכר, ולא בחול, עם יציאת נפש [לפי שהוא ממדר נפשו למות, והיו כאילו שופך דמים, דגוסם בידי שמים לכו"ע חי הוא. חידושי הר"ן], והמעצים עם יציאת הנפש, הרי זה שופך דמים כדמפרש בגמרא, שצמורה מועט מקרב מימתו:

גמ': תנו רבנן, המעצמו עם יציאת הנפש, הרי זה שופך דמים, משל לנר שכבה והולכת, אדם מניח אצבעו עליה מיד כבתה,

תניא, רשב"ג אומר, הרוצה שיתעצמו עיניו של מת, נופח לו יין בחוטמו, ונותן שמן בין ריסי עיניו [between his eyelids], ואוחז בשני גודלי רגליו [מפני שגודי עיניו מנעין על סוף רגליו, וכשאווחז עיניו מתאצמות מאליהן. רבינו פרחיה] עולין כאלכסוניו, והן מתעצמין מאליהן,

תניא, רשב"ג אומר, תינוק בן יומו חי, מחללין עליו את השבת, דוד מלך ישראל מת, אין מחללין עליו את השבת,

תינוק בן יומו חי, מחללין עליו את השבת, אמרה תורה חלל עליו שבת אחד, כדי שישמור שבתות הרבה,

דוד מלך ישראל מת, אין מחללין עליו, כיון שמת אדם בטל מן המצות,

והיינו דא"ר יוחנן, תהלים פח במתים חפשי, כיון שמת אדם, נעשה חפשי מן המצות,

ותניא ר' שמעון בן אלעזר אומר, תינוק בן יומו חי, אין צריך לשומרו מן החולדה ומן העכברים, אבל עוג מלך הבשן מת, צריך לשומרו מן החולדה ומן העכברים, שנאמר בראשית ט ומוראכם וחתכם לטון מיומכם יד'יה [דכל המילה "והחתכם" מיותרת דבמוראכם היו סני. מהרש"א], כל זמן שאדם חי אימתו מוטלת על הבריות, כיון שמת בטלה אימתו # [ולפעמים גם אם נעשה זקן או חולה בטל אימתו],

אבני חן למסכת שבת

דכמה דאלים עז מכוחלא עץ שהוא מכניס בשפופרת ונותן צעימו, וקורין לו מכחול שפי מעלי [פי' שהוא מועיל לעינים כל מה שיותר עב עץ המכחול],

ר' חנינא, שכיבא ליה בריתא [בתו], לא הוה קא כבי עלה [הגם דק"ל במו"ק כ" ע"ב ג' לבכי? י"ל דדוקא ג' ימים "רשאין" לבכות ולא יוטר, ולא שיהא חיוב בבכי. שפת אמת], אמרה ליה דביתוהו [אשתו], תרנגולתא אפיקת מביתך [וכי הוצאת תרנגולת מביתך, הרי אבדת בת ולמה אינך כוכה?],

אמור לה תרתי [פי' וכי אביא עלי עוד חסרון, שחורץ ממה שבא עלי עונש של] **תכלא** [שיכול בנים, יבאו עלי גם] **ועיורא** [עיוורון ע"י ביה] שיכול זנים ועיוורון הדמעה,

סבר לה כי הא דאמר רבי יוחנן, משום רבי יוסי בן קצרתה, שש דמעות הן, שלש יפות ושלוש רעות, של עשן, ושל בבי ממון אבל וזרה,

דף קנ"ב ע"א

וישל בית הכסא ממוך יסורין רעות,

של סם, ושל שחוק, ושל פירות כגון רים מרדל יפות,

[וממשיך לדרוש פסוק שאחריו] קהלת יב ג פִּיּוֹ ׀ ׀ שִׁיעוּ שְׁמֵרֵי הַבֵּית
וְהַתְּעוֹתָיו אֲנִשִּׁי הַחַיִּל וְכִמְלֹו הַחֲנָנוּת כִּי מַעֲטוֹ וְחֶשְׁבוֹ הִרְאוּ ׀ תְּבַאֲרֶנּוּ ׀ תְּ
וְגו'.

בְּיָוֹם שֶׁיִּזְעוּ (ירמיו. רס"י) [shiver] שֶׁמֶרִי הַבַּיִת, אֱלֹהֵי הַכְּסִלִּים
 לִפְלֹאקָאָה (המחניים) [the sides], וְהַצִּלְעוֹת [ribs] שֶׁהָן שׁוֹמְרִין צִי הַמַּעֲמִים,
 וּמוֹמִימוֹ שֶׁל אִדָּם, וְסוֹגְרִין צַדִּים, וְהַתְּעִיזוֹתַי אֲנִי הַחִיָּל [אֲחֻזָּה עֲוֹנוֹת שְׁקוּרִין
 קַרְאֻמֶּפֶף וְהַעֲוֹנוֹת אֲנִי קַרְפּוֹסִירוֹת צַלְעִי. רש"י קהלת] אֱלֹהֵי שׁוֹקִים [thighs]
 שֶׁכָּחוֹ שֶׁל אִדָּם נִסְמָךְ עֲלֵיהֶם, וּבִכְבֹּד הַפְּחִיחוּנוֹת אֱלֹהֵי שִׁינִים, וְהִשְׁכָּחוּ
 הָרָאוֹת בְּאֶרְצוֹתָם, אֱלֹהֵי עֵינַיִם,

א"ל קיסר, לר' יהושע בן חנניה, מ"ט לא אתית לבי אבידן
 [בעין זה לעיל קמו. וראה מה שכתבתי שם, וראה ר"ח באן] מקום העשוי להמוכח
 שם, נדוקים וצייטוסים [המינים והסומרים. ד"ס] עם ישראל במקראות,

א"ל [השיב לו ריב"ח לקיסר] **מור תלג** ההר נעשה שג, כלומר ראשי לצן
[הלצין. ד"ס], **סחרוני** סציומוי של הר **גלדיין** מלאו קרם, כלומר שפמי חקני
הלציו, **כלבוהי לא** נבחין קולי אינו נשמע, **טחנהוי השיים לא**

אמר לה רבי חייא לדביתהו [לאשתו], כי אתי עניא, אקדימי ליה ריפתא, כי היכי דלקדמו לבניך,

[ע"פ דכתיב כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם ונתנו וגו' והנה על תיבת ונתנו יש הטעם של קדמא ואולא, ובא לרמוז שמלת ונתנו נקראת פנים ואחור, כי גם הנותן יצטרך לפעמים שיתנו לו ח"ו, זה שרמוזה לנו התורה בקדמא ואולא אקדימו ריפאא לעניא, כי היכא דלקדמי לבנדך, לכן אתה הקדם ותן לו, וילך לפניך צדקך, במרם יסוב הלגלג על בנדך. ע"פ וזכרן ישראל בשם הנה"א]

אמרה ליה [אשתו] מילט קא לייטת להו [אתה מקלט אותי]? אמר לה קרא קא כתיב, כי בגלל הדבר הזה, ותנא רבי ר' ישמעאל, גלגל הוא שחזור בעולם.

תניא ר' גמליאל ברבי אומר, דברים יג ונתן לך רחמים ורחמך
והרחב שמרם על הצרות, כל המרחם על הבריות, מרחמין עליו
מן השמים, וכל שאינו מרחם על הבריות, אין מרחמין עליו
מן השמים,

ב [ממשך לפרש הפסוק ששתחיל לדרוש למעלה שמרבר בענין קנה] קהלת יב ב
עד אשר ל' אִיתְחַשֶׁה הַשָּׁמַשׁ וְהָאוֹר וְתִצְרֹחַ וְהָבוּ כְּבִים וְשָׁבוּ
הַקְּבִים אַחֵר הַשָּׁשִׁם, זו פדחת המגמ, שהוא חלק ומזהיר יומר מכל הפרק
והחומם שהוא מורר פני אדם,

וַיְהִי־יָרֵךְ, זו נשמה דכתיב נר אלהים נשמת אדם (משלי כ) # [אולי הדמיון הוא שהירח לית ליה מן גרמיה כלום אלא אורה בא מהשמש, וכן הנשמה הוא חלק אלקי ממעלה],

וְהָפּוּ כְּבִים, אֱלֹהֵי הַלְּסָתוֹת לַמַּיִם,

וְשָׁבוּ הָעָרִיבִים אַחֵר תַּגְשָׁם, זוּ מֵאוּר עֵינֵינוּ שֶׁל אָדָם, שֶׁהוּלָךְ
אֲחֵר הֶבְבִּי מִשְׁמַת עֵינַיִם יֵצֵא וַיִּסָּה הַמֵּאוּר, אֲחֵר שִׁירָה צִבְיָה בִּזְקֻנוֹ, מִחֲמַת
מִשׁוֹת כֶּסֶף. רַע"י, וְזֹרֶת רָבוֹת [הַצִּאֲוֹת. דַּס"ה] עֲלֶיהָ,

אמר שמואל [שהיה רופא] האי דמעתא, עד ארבעין שנין
הדרא [הדמעות חוזרין לו], מכאן ואילך לא הדרא,

ואמר רב נחמן, האי כוחלא, עד ארבעין שנין מרווח מאור [א]. דס"ה[עניינא, מכאן ואילך אפילו מליא כחלא צעינן, כמכחול [ב]מכחול. דס"ה[גדול כאביסנא דגירדאי כווד של גרדייס, אינצונז'ס (חלק העול שעליו נכר האריג) צלנן [אפילו ימלא עניו כחול ע"י עץ עץ, ולנחמא אמר בעין של כווד האריגה, במקום למולאותו במכחול דק כרגיל], אוקומי מוקים המאור מוקים של יחסיך יומה ממה שחול, ארווחי לא מרווח,

מאי קא משמע לן צהא דאמר אפילו באצטקנא דגורדאי?

אבני חן למסכת שבת

טוחנין,

דינר, ובר"ח כאן כתב ד' "כספים", ובחדושי הר"ן כתב "פשיטין", ושמו"ן ובא"ס כתב דינרין ולא ידעתי מקורו],

אמר ליה ר' יהושע עיקרא שליפא שה שנינו עקורים ומוקין, לוקמין בתמוניא בשמנה,

בי רב אמרי, אדלא אבידנא אחר מה שלא אבד ממני, בחישנא אני מפפש, מרוב זקנה אני הולך שחוט ומנענע, וגראה כמי שמבקש דינר [דבר. רע"י] הנאצל לו,

3. חזייה צדוקי לר' יהושע דלא סיים מסאניה דלא סיים מסאניה [שלא היה לבוש מנעליו, מפני שהיה תשעה באב או יוה"כ. מהרש"א], א"ל דעל סוס [מי שרוכב על סוס, הוא] מלך, דעל חמור בן חורין, ודמנעלי בריגלוהי בר איניש, דלא הא ולא הא [ומי שאינו רוכב לא על סוס ולא על חמור, וגם אין לו מנעלים להגליו], דחפיר וקביר [מי שנחפר ונקבר בקרקע] טב מיניה,

תניא, רבי יוסי בר קיסמא אומר, טבא תרי טוויס שמי הרגלים של ימי צמרות מתלת משלש של זקנה, שזריך משענת עס רגליו,

ווי לה חצל עליה, כלומר יש לו להמאון ולנעוק ווי, לחרא [בדמפרש דאחד הוא ימי הנעורים] דאזלא ולא אתיא [על. ד"ס] ההולכת ואינה חוזרת,

מאי היא? א"ר חסדא [ידע בכל אלה משום שהיה תשעים וותרתין שנין במו"ק כו. מנחת יהודה] ינקותא,

א"ל [ריב"ק לצדוקי] גוזא גוזא [סרים סרים] ! תלת אמרת לי, תלת שמעת [ועתה אתה תשמע ממנו ג' דברים], הדרת פנים [יש ל] זקן, שמחת לב [לאדם שיש לו] אשה, תחלים קבו נחלת ה' [הוא לאדם מה שיש לו] בנים, ברוך המקום שמנעך מכולם # [פ' כיון שהיה סרים לא היה לו זקן, וגם לא אשה, וגם לא בנים],

כי אתא רב דימי, אמר, ינקותא [ימי הנעורים] כלילא [נזר] דוורדא מר של וורד [roses], סבותא [ימי זקנה] כלילא [נזר] דחילפא אורטיא"ש [סרפד] [של ערבה willow] [אדם זקן נושא את זקנתו כנזר של ענפי ערבה, שאינם נאים וכבדים על הראש, ובחדושי הר"ן פ' חילפא מיני עשבים שאינם יפים, וראה מהרש"ל],

א"ל, קרחא מצויינא [בעל מחלוקת, מלשון ריב ומוצה] אמה הקרת, צמרינה אמה צאת עמדי, צממיה # [ראה זה פלא שעד שלא השיב לו ריב"ק בדברים חריפים היה הולך ומקניטו, אבל אחר שקבל מנה אפים פתאום היא איש השלום, ומתערעם על ריב"ק שאינו בעל נימוס, וכן דרכם של המקניטים],

תנא משמיה דרבי מאיר, דוק בכבי [קיי גוט מין די ציין] אכול הרצה ותשכח ותמא האכילה בניגרי צפסיעומיך, שיחוק כמך, דוק כמו אכלה מדקה [דמאל ז] לשון כוסס, שנאמר ירמיה מד ז' וְשָׁפַע־לָהֶם וְגִהָיָה מוֹ בִּים וְרָעָה לֹא רְאִינוּ,

אמר ליה ר' יהושע עיקרא שליפא [שה שנינו עקורים ומוקין. רש"י לעיל] תו' כִּיחָה אמה הסרים להקניטני, ולהמוכח עמי, צאת,

א"ל שמואל לרב יהודה, שיננא [יש לשון זה 26 פעמים בש"ס] [מוחרד בתלמוד, מלשון חץ שנון, וי"א גדול השנים. ערוך ערך שן ג'] [פשוטו בלשון ארמי ששינוי גדולות, שכל מה הוא גדול שינים קרי ל' שיננא. רב האי גאון. שטמ"ק כתובות יד, וראה עוד שם], שרי שקיך פתח פין ועייל לחמך, עד ארבעין שנין מיכלא מעלי, מכאן ואילך משתי מעלי,

א"ל רבי, לר' שמעון בן חלפתא, מפני מה לא הקבלנו פניך ברגל [על עצמו אין הלשון מתפרש שפיר, אלא דיבר בלשון דרך ארץ וכוונתו למה] לא הקבלת פני, ודך ענוה קאמר ליה, כדרך שהקבילו אבותי לאבותיך?

1. א"ל ההוא גוזאה סרים [אדם שאינו מוליד sterile person], וצדוקי היה לר' יהושע בן קרחה, מהכא לקרחינא כמה הוי כמה מהלך יש מכלן עד הקרת [פ' מקום היה ששמו קרחה. רש"ל עיי"ש שכתב שרש"י לא פירש כן]. ולהקניטו על קרתתו נמכוון, א"ל כמהכא לגוזניא כמו שמכלן עד הסרים [והרש"ל פירש שהיה מקום ששמו כן],

א"ל סלעים קטנים נעשו גבוהים [מ?]שזקמתי [וקשה עלי ללכת], קרובים נעשו נדמין לי כ רחוקים @לישנא אחרינא, קרובים נעשו רחוקים מרוב חלשות של אדם כשמוקין, כריך להרחיק רגליו זה מזה,

2. א"ל צדוקי [לר' יהושע בן קרחה], ברחא קרחא [עו, # והצדוקי התלוצץ משמו של ר' יהושע בן קרחה] בארבעה שהקרת [שה קרת. רע"י] לקות צלרע, כרחא קרחא הוא עו, על שם שאינו מלונש צלמר כרחל. קריי קרחא, # [צ"ע על איזה מוטבע מדבר, וראה ריש מסכת חגיגה לגבי מחיר קרבן חגיגה בית שמאי אומר הראיה שתי כסף והחגיגה מעה כסף וכו' ומעה כסף הוא שותת

משתיים נעשו לי שלש שזריך אני משענת,

משום שלום בבית אבך תשמיש בטל [לכן הוכרח להשאיר בבית שלא יגרום מריבה ולא יוכל לפייסה. יעב"ץ]:

קהלת יב ד וְסִגְרוּ דְּלִתִּים בְּשֹׁק בְּשֹׁפֶל קוֹ לְ הַמִּחְנֶה וְקוֹם לְקוֹ לְ הַצִּפּוֹר וְיִשְׁחָצוּ בְּלִבָּנוֹת הַיָּשִׁיר וְגו', אלו נקביו של אדם [שנעצרים],

אבני חן למסכת שבת

איוב יב כ **מִסִּיר שֶׁפָּה לְנֶאֱמָנִים** [נאמנים מלשון דיבור, שמסיר הדיבור משפתותם שלא יוכלו לומר מה בלבבם] **וְטַעַם זִקְנִים יִקַּח** [ומבעלי המדע יקח מיטב תוכן האמרים] ועל כרחק, מדקדקי קראי אהדדי, חד מתוקס נחממים ומד צוקני השוק,

[וממשיך לפרש הפסוקים בקהלת יב שהתחיל בה לעיל] קהלת יב ה **גַּם מִגִּבְהָ יֵרָאוּ וְהַתַּחְתִּים בְּדֶרֶךְ, וַיִּנְאֹץ הַשֶּׁקֶד וַיִּסְתַּבֵּל הַתֵּבָב וְהַפֶּר הָאֲבִיו נָה פִּי־הֶלֶךְ הָאָדָם אֶל־בֵּית עוֹלָמוֹ וְסִבְבּוֹ בְּשׁוֹק הַסּוֹפְרִים שֶׁאֵפִילוּ גִבְשׁוּשִׁית** [heap of stones, pile, mound] **קַמְנָה, דוֹמָה עֲלָיו כַּהֲרִי הָרִים יִרְאֵם** הם הוקנים מגבשושית שצדרכים, ואומרים גבוהים הם,

וְהַתַּחְתִּים [מלשון חת, פחד. כלשון הפסוק ומוראכם וחתכם. בראשית ט' ב'] **בְּדֶרֶךְ, בִּשְׁעָה שֶׁמַּהֲלֵךְ בְּדֶרֶךְ, נַעֲשׂוּ לוֹ [לְבוֹ] תוֹהִים פַּחַדִּים,**

וַיִּנְאֹץ הַשֶּׁקֶד אֵלֶּיךָ שֶׁל שְׂקִידִים יֵצֵק, וְהִיוּ צוֹלְטִין נָשִׁים שֶׁלֹּא זֶה קְלִיבוֹסֶת [the bottom bone of the spine] עַל שֶׁל הַנֶּקֶ"ל [מותן, ירכיבים] שְׁהִיךְ מְקוֹעַ צוֹ, צוֹלֵט וְיֹלֵא מְרֻזַּת מִשּׁוֹת כְּמוֹ,

וַיִּסְתַּבֵּל [לשון סבל ומשא] **הַתֵּבָב, אֵלֹו עֲגֻבוֹת** [מושביו של אדם] [the buttocks] דוֹמָה עֲלָיו כְּסִכָּל. רע"י משא כד,

וְהַפֶּר הָאֲבִיו נָה, זו חֲמוּדָה מְצַטֵּל הַמֵּאוֹה, מַמְדָּה מִשְׁמֵשׁ, [ח"ל רש"י על קהלת וּתְפֵר הַאֲבִיוֹנָה. מַמְדָּה מֵאוֹת נָשִׁים שֶׁאֵינוּ מִקַּק לְנָשִׁים לְמַשְׁמֵשׁ, אֲבִיוֹנָה מֵאוֹה כְּמוֹ (דְּצִרִּים א' כו) וְלֹא אֲבִימֵס (מִהֲלִים קִיטָּה קַעֲד) מִלְּחָמִי לְשׁוֹעֲתָה],

רַב כַּהֲנָא הוּא פְּסִיק סִידְרָא מַסְדֵּר פְּרָשִׁיּוֹת שֶׁל פְּסוּקִים קָמִיָּה דְּרַב, **כִּי מָמָא לֵהָאִי קָרָא** [וּתְפֵר הַאֲבִיוֹנָה], נְגִיד וְאַתְנַח [he became faint and sighed] **אָמַר רַב כַּהֲנָא**, שֶׁ"מ בְּטַל לִיָּה חֲמוּדִיהָ דְּרַב מֵאוֹה,

[רצ"ע כיון שנעשה כבר זקן ולא היה לו תאוה, למה נגיד ואתנח ? ואולי יש לפרש שעבשיו שבטלה תאוותו הוא מכיר שכל התאוה שהיה לו לפני שהזקין היה רק גזירת המלך אבל באמת אין בה ממש, וזה המשך הגמ']

אָמַר רַב כַּהֲנָא, מֵאִי דְכַתִּיב תְּהִלִּים לֹא כִי הוּא אָמַר וְיָהִי, זֶה אִשָּׁה אֵס לֹא עַל פִּי גִזְרָת הַמֶּלֶךְ, לֹא הִימָה רְאוּיָה לְהַמְלָאוֹת לָהּ, שְׁהִיא כֹּמֶת מְלָאָה מִיֹּאֶס, וְהַכֵּל רָעִים אֲמִרִים, הוּא צוּה וְיַעֲמֹד, אֵלֹו בָּנִים # [פ' דהא תלוי בהא, שה' גזר שיתאוו לאשה כדי שיוֹלְדוּ בָּנִים],

תְּנָא, אִשָּׁה חֲמַת מְלָא צוּאָה, וּפִיָּה [של מטה כמו ומחתה פיה ואמרה. מוהרש"א] **מְלָא דֵם, וְהַכֵּל רִצִּין אַחֲרֶיהָ,**

[ומפרש המשך הפסוק בקהלת יב ה] **פִּי־הֶלֶךְ הָאָדָם אֶל־בֵּית עוֹלָמוֹ** וְסִבְבּוֹ בְּשׁוֹק הַסּוֹפְרִים, א"ר יצחק, מְלָמֵד שֶׁכָּל צָדִיק

בְּשֶׁפֶל קוֹל הַפְּחִיחָה, בִּשְׂבִיל קוֹרְקֵבן [stomach] הוּא הַמֶּסֶס, שְׁקוּרִין צִנְפִּי"ל (הַקִּיבָה הַשְּׁלִישִׁית בְּמַעֲלֵי הַגִּידָה, הַמֶּסֶס) **שְׁאִינוּ מוֹחֵן שֶׁאֵין צִנְי מַעֲוִי** טוֹמִינִין אֲכִילָמוּ [פ' אלא מוֹחֵנִין לֹאֵט לֹאֵט],

וַיָּקוּם לָקוֹל הַצֶּפֶר, שֶׁאֵפִילוּ צִפּוֹר [שרגיל לשמוע קולה, ואפ"ה] **מִנְעֶרְתּוֹ מִשְׁנָתוֹ,**

וַיִּשְׁחוּ כָּל־בָּנֵי תְּהִשָּׁר כֹּל קוֹלָם שֶׁל שִׁיר הוּיִין לִיָּה שׁוֹמָה, שֶׁאֵפִילוּ (קוֹל שִׁירִים וְשִׁירוֹת) [קוֹל שְׁרִים וְשִׁירוֹת מְשׁוֹרְרִים וּמְשׁוֹרְרוֹת. מְצוּדוֹת צ' ש"ב יט לו] דוֹמָת עֲלָיו כְּשׁוֹחָה [כדיבור בעלמא. רש"ל] [like a monotone],

וְאִפְּ בְּרוּיָלִי הַגִּלְעָדִי אָמַר לְדוֹד שְׁמוּאֵל ב' יט לו **בְּנֵי־שְׁמֹנִים שְׁנָה אָנֹכִי הִיוּ אֵם הָאֲדָמָה** **בְּיָמָיו** **ב' לָרַע אֲמִי־טַעַם עֲבָדָה אֶת־אֲשֶׁר אָכַל וְאֶת־אֲשֶׁר אֲשָׁתָה אֲמִי־שָׁמַע עוֹד בָּקוֹ ל' שְׁרִים וְשִׁירוֹת וְלָמָּה תִּהְיֶה עֲבָדָה עוֹד לְמִשָּׁא אֶל־אֲדָמִי הַמֶּלֶךְ, מִכָּאֵן שְׁדַעְתִּין שֶׁל זִקְנִים מִשְׁתַּנּוֹת דְּכַמִּי הָאֲדָמָה צִין טוֹב לָרַע, וְצוֹקְנָה מְרֻזָּה קָלָמֵר [דָּאֵם לֹא כֵן הָא אֲמִרִין בְּסִמּוּךְ, תְּלִמִּידֵי חֲכָמִים כֹּל זְמַן שְׁמוֹקִינִין חֲכָמָה נְתוּסַפֶּת בָּהֶם. מִנְחַת יְהוּדָה],**

אֲמִי־טַעַם עֲבָדָה אֶת־אֲשֶׁר אָכַל, וְאֶת־אֲשֶׁר אֲשָׁתָה, מִכָּאֵן שֶׁשְׁפַתוֹתֶיהֶן שֶׁל זִקְנִים מִתְּרַפְּטוֹת מִתְּנַקְעוֹת, כְּמוֹ מִנְעַל הַמְּרוּפֶּט (שַׁנַּת קַמָּא:),

אֲמִי־שָׁמַע עוֹד בָּקוֹ ל' שְׁרִים וְשִׁירוֹת, מִכָּאֵן, שְׁאוּזִיָּהֶם שֶׁל זִקְנִים מִתְּכַבְּרוֹת כְּמוֹ וְאִזְוִי הַכֶּכֶד (יִשְׁעִיָּהוּ 1),

אָמַר רַב, בְּרוּיָלִי הַגִּלְעָדִי שְׁקָרָא הוּא [שְׁקֵרָה הִיָּה], **דִּהְיָא אֲמַתָּא דִּהְוִיא בִּי רַבִּי** [רָאָה ר"ה כו:], **בַּת תִּשְׁעִין וְתַרְתִּין 92 שָׁנִין, וְהוּתָּ מַעֲמָא קִידְרָא,**

רַבָּא אָמַר, בְּרוּיָלִי הַגִּלְעָדִי שְׁמוּפָה בּוֹמָה הוּא כְּמוֹ סוֹס שׁוֹטֵף צִמְלָמָה (יִרְמִיָּהוּ ח) לְהוֹט אֲחֵר הַדָּבָר וְדוֹדָף, וְכָל הַשְּׁמוּפָה בּוֹמָה, זִקְנָה קוֹפְצַת עֲלָיו [פ' וָאָף שְׁהִיָּה בֵּן שְׁמֹנִים שָׁנָה, אִי לֹאֹ שְׁהִיָּה שְׁמוּפָה לֹא הִיָּה בֹא לִידֵי חוֹלְשׁוֹת אֵלֹו],

[וממשיך בבריתא זו שכיון שעמי הארץ על פי רוב הם שטופים בזימה, לכן דעתם מִיִּתְפַּשּׁוֹת בָּהֶן] **תְּנִיא, רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בְּרַבִּי יוֹסִי אָמַר, תְּלִמִּידֵי חֲכָמִים, כֹּל זְמַן שְׁמוֹקִינִין** [רָאָה בְּסוֹף מַסְכַּת קִינִין וְזִמָּה שְׁכַתְּבִיתֵי שֶׁ], **חֲכָמָה נְתוּסַפֶּת בָּהֶם, שְׁנֵאֲמַר אִיּוֹב יב יב בְּיִשְׁיָשִׁים תְּכַקֵּמָה וְאַתָּה יָמִים תִּבְוֹנָה,** [וְיִתֵּר עוֹשִׂים בְּשָׁנָה אֶחָד מִשְׁנֵי הוֹקְנָה מִמָּה שְׁעוֹשִׂים בְּכָל הַשָּׁנִים הָרִאשׁוֹנִים, וְהַמַּעַם בּוֹה לְפִי שֶׁהֵם קְרוֹבִים יוֹתֵר אֶל הַמֶּלֶךְ. מִשְׁנַת רִאשׁוֹנִים בְּשֶׁם צִרּוֹר הַמּוֹר בְּרִאשִׁית ה'],

וְעַמִּי הָאָרֶץ, כֹּל זְמַן שְׁמוֹקִינִין, טַפְשׁוֹת נְתוּסַפֶּת בָּהֶן, שְׁנֵאֲמַר

אבני חן למסכת שבת

מאן דאמר עד שיתעכל הבשר, דכתיב איוב יד אך בשרו עליו יכאב, ונפשו עליו תאכל כל זמן שיש לו בשר, יש לו לנפש זד חיות להצין,

מאן דאמר עד שיסתם הגולל, דכתיב קהלת יב ויָשֶׁב הָעֶפֶר עַל־הָאָרֶץ פְּשִׁיחָהּ וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל־הָאֵל הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַנָּה, גופו קרוי עפר, ומשעבד אל הארץ כשהיה, מיד וְקָרוֹם קָשׁוּב, שאין צו רוח עוד וגו',

ת"ר, קהלת יב וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל־הָאֵל הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַנָּה קרא ימירה הוא לידרש, הוי זכיר, תנה לו כמו שנתנה לך שמשגיגה אליו כמה שנתנה לך נקיייה צלי עון, [מה הוא. ד"ם] במהרה, אף אתה במהרה,

משל למלך בשר ודם, שחלק בגדי מלכות לעבדיו, פקחין שבהן קיפלום, והניחום בקופסא [פי' לא שימשו בהם רק שימוש נקי, שלא יבואו בגדי מלכות לידי לכלוך, וכשבאו לעשות מלאכה בויה קפלום והניחום בקופסא. מהרש"א], מפשים שבהן הלכו, ועשו בהן מלאכה,

לימים, ביקש המלך את כליו, פקחין שבהן החזירום לו כשהן מגוהצין, מפשין שבהן החזירום לו, כשהן מלוכלכין,

שמוח המלך לקראת פקחין, וכעס לקראת מפשין, על פקחין אמר ינתנו כליו. [ראה ד"ם] לאוצר להצניען, אף וז חנימן חסד כסא הכבוד, והם ילכו לבתיהם לשלום,

ועל מפשין אמר, כליו. [ינתנו לכובס ללצנן, אף וז לגיהנם לצורפס [לשורפס. ד"ס] שם, והן יתחבשו בבית האסורים בחשך, בלא אורה ושליה,

אף הקב"ה, על גופן של צדיקים אומר ישעיה נז יבא שלום ינוחו על משכבותם, ועל נשמתן הוא אומר שמואל א כה והיתה נפש אדוני [קאי על דוד המלך] צרורה בצרור החיים,

על גופן של רשעים הוא אומר, ישעיה מו אין שלום אמר ה' לרשעים, ועל נשמתן הוא אומר שמואל א כה ואת נפש אויבך יקלענה בתוך כף הקלע רחצ הרצועה שנותן האבן לתוכה לקלע, עשויה כעין כף,

תניא ר' אליעזר אומר, נשמתן של צדיקים גנוזות תחת כסא הכבוד, שנאמר והיתה נפש אדני צרורה בצרור החיים וגו' - את ה' אלהיך עמו בנסאף,

ושל רשעים זוממות כמו זוממא דפרולא (שבת נא:): חכמות צדית הסוהר [restrained] והולכות [ומלאך אחד עומד בסוף העולם,

וצדיק נותנין לו מדור לפי כבודו מדלג כמיז אל בית העולם, שמע מינה כל אחד ואחד לבית המוכן לו, משל למלך שנכנס הוא ועבדיו לעיר, כשהן נכנסין כולן בשער אחד נכנסין אף כולן הכל ממיס צענין אחד, כשהן לנין כל אחד ואחד, נותנין לו מדור לפי כבודו,

ואמר רבי יצחק, מאי דכתיב קהלת יא כי הילדות והשחרות הבל, דברים שאדם עושה בילדותו רוצה תשמיש, משחירים פניו לעת זקנתו ממיס כמו,

ואמר רבי יצחק, קשה רימוה למת כמחט בבשר החי שנאמר איוב יד אך בשרו עליו יכאב,

אמר רב חסדא, נפשו של אדם מתאבלת עליו [על מיתת גופו] כל שבעה, שנא' ונפשו עליו תאכל, וכתיב [פי' ומנין לאבל שהוא שבעת ימים] בראשית ג ויעש לאביו אבל שבעת ימים # [ואולי יש לפרש דיליף גם מויעש "לאביו אבל" שנפשו של אדם מתאבלת עליו],

אמר רב יהודה, מת שאין לו מנחמין אין לו אכלים שיהו צריכין לנחמו, הולכין י' בני אדם ויושבין במקומו צמקוס שמת שם,

[ויד' סימן שעו סעיף ג מת שאין לו אכלים להתנחם, באים עשרה בני אדם כשרים, ויושבים במקומו כל ז' ימי האבלות, ושאר העם מתקבצים עליהם, ואם לא היו שם עשרה קבועים, בכל יום ויום מתקבצים עשרה משאר העם ויושבים במקומו:

הגה ולא ראיתי נוהגין כן, וכמוצ צמהרי"ל נוהגים להתפלל צערה כל ז' צמקוס שנפטר שם האדם, והיינו על אדם שלא הניח קרובים ידועים להתאבל עליו, אכל יש לו צמקוס מקום שמתאכלים עליו אין צריך (וכמו ראוי לנהוג),

ההוא דשכיב בשבכותיה דרב יהודה, לא היו לו מנחמין,

דף קנ"ב ע"ב

כל יומא שצעה ימי אצילות הוה דבר [מנהיג, פי' מביא] רב יהודה בי עשרה, ויתבי בדוכתיה, לאחר שבעה ימים, איתחזי ליה [גראה לו הנפטר] בחילמיה דרב יהודה, ואמר ליה תנוח דעתך, שהנחת את דעתי,

א"ר אבהו, כל שאומרים בפני המת יודע, עד שיסתם הגולל הוא כסיו שנותנים על ארונו,

פליגי בה רבי חייא, ור"ש ברבי, חד אמר עד שיסתם הגולל, וחד אמר עד שיתעכל הבשר,

אבני חן למסכת שבת

ומלאך אחר עומד בסוף העולם, ומקלעין נשמתן זה לזה [שנא' ואת נפש אויבך יקלענה בתוך כף הקלע,

א"ל רבה לר"נ, של בינונים מאי?

דכתיב יחזקאל לו וידעתם כי אני ה' בפתחי את קברותיכם בהעלותי, עד שיעלנו הקדוש ברוך הוא מקברותינו, אין לנו רשות לעלות,

א"ל [רב נחמן להמת] והכתיב בראשית ג כי עפר אתה ואל עפר תשוב,

א"ל, ההוא, שעה אחת קודם תחיית המתים,

א"ל אי(כא) שכיבנא, לא אמרי לכו האי מילתא [פ' אם הייתי מת לא היה מי שיענה על שאלה זו שאני היחיד שמעתי מאמר דלהלן משמואל], הכי אמר שמואל, אלו ואלו רשעים ובינונים לדומה מלאך הממונה על הרוחות נמסרין [ואבל של צדיקים צדור תחת כסא הכבוד], הללו [של בינונים] יש להן מנוח, הללו [נשמותיהן של רשעים] אין להן מנוח,

אמר (ליה) רב מרי, עתידים צדיקים דהוו עפרא אפילו צדיקים נקבצים ונעשים אפר, דכתיב קהלת יב וישב העפר על הארץ כשהיה [וגו'],

הנהו קפולאי מופרים, דהוו קפלי בארעא דרב נחמן, נחר [גער] בהו רב אחאי בר יאשיה שהיה נקבר שם, אתו ואמרו ליה לרב נחמן, נחר בן גברא,

אתא [רב נחמן] ואמר ליה [להנפטר הנקבר שם], מאן ניהו מר, אמר ליה אנא אחאי בר יאשיה, א"ל [רב נחמן] ולאו אמר רב מרי, עתידי צדיקי דהוו עפרא? א"ל [ר' אחאי בר יאשיה] ומני מרי דלא ידענא ליה ואיני חש לדבריו,

א"ל [רב נחמן], והא קרא כתיב, וישב העפר על הארץ כשהיה,

אמר ליה [הנפטר לרב נחמן] דאקרייך קהלת, לא אקרייך משלי [שמשלי יותר חשובה מקהלת שיש אומרים שקהלת אינה מטמאה את הידים [מגילה ז.]. מהרש"א],

דכתיב משלי יד ורקב עצמות קנאה, כל מי שיש לו קנאה ומחנות על זכרו בלבו עצמותיו מרקיבים ועליו נאמר וישב אל העפר, כל שאין לו קנאה בלבו, אין עצמותיו מרקיבים, [דכל מי שיש לו קנאה בלבו דהיינו "מדת רע לעצמו". מהרש"א. # ואולי פירושו שקנאה למה שיש לאדם אחר אינו מוזק אותו האדם, וגם הוא אינו מקבל מזה שום הנאה לעצמו, אלא בידים הוא מכאיב את לבו]

גששיה [he poked him] חזייה דאית ביה מששא, אמר ליה ליקום מר לגווייה דביתא יבא אדוני לבי,

אמר ליה גלית אדעתך, דאפילו נביאי לא קרית [שהוא יותר עיקר ממשלי, שאינו רק רוח הקודש. מהרש"א, # פ' שנביאים הם דברי "נבואה" אבל כתובים אינם אלא רוח הקודש],

א"ל ההוא צדוקי לר' אבהו, אמריתו נשמתן של צדיקים גנוזות תחת כסא הכבוד, אובא טמיא צעלמא אוב שמשתמש צעלמות, טמיא צלשון ארמי עצמות, וכן פירש רב האי בפירושו של טהרות בית שהוא מלא טמיא מלא עצמות, היבא אסקיה לשמואל בנגידא כן קורין למכשפות של אוב צלשון ארמי?

א"ל התם בתוך שנים עשר חדש הוה, דתניא כל י"ב חדש גופו קיים, ונשמתו עולה ויורדת, לאחר י"ב חדש, הגוף בטל

דף קנ"ג ע"א

ונשמתו עולה, ושוב אינה יורדת [אעפ"כ כשהיא רוצה היא יורדת וכו'. תוס'],

אמר רב יהודה, בריה דרב שמואל בר שילת, משמיה דרב, מהספדו של אדם ניכר, אם בן העוה"ב הוא, אם לאו שאם כשר היה, הכל בוכין עליו, ומורידין דמעוה, ומספרים שזכו,

איני, והאמר ליה רב, לרב שמואל בר שילת, אחים בהספידא צענת מיתתי האלמן צהספד שלי, שיתחממו ויכמרו רחמי העומדים ויבכו, דהתם קאימנא צענת הספד, ואשמע איך מתחמם [וכיון שהנפטר עומד שם יש היתר שלא לומר רק מקצת שבחו], אלמא אינטיריך לרצ ללאהוריה להספדה, וכיון דרצ גצרה רבה, וכן העולם הצא, למה ליה ללאהוריה, הא אמר[ת. נמ"י] מהספדו ניכר?

לא קשיא, הא דמחמו ליה להספידא ואחים, הא דמחמו ליה ולא אחים לעולם חמומי צע, שאין בני אדם נכמרים כל כך על זקן, ומיהו, לאדם חסיד כי מתחממו בהספידא מתחממי, וכו' כולוהו, ולמי שאינו חסיד כל כך, מתחממו ליה ולא מתחממו,

[דאילו אינו חסיד כלל אין להספידו, שכשם שנפרעין מן המתים כך נפרעין מן הספדנים כדאמרין בברכות סב. דההוא ספדנא דנחית קמיה דרב נחמן אמר האי צנוע באורחותיו הוה, א"ל רב נחמן את עיילת בהדיה לבית הכסא וידעת אי צנוע או לא וכו', ורב נחמן מאי נפקא ליה מינה? דתניא כשם שנפרעין מן המתים כך

אבני חן למסכת שבת

נפרעין מן הספרנים ומן העונין אחריהן. ע"פ מלא הרועים).

א"ל אביי לרבה, כגון מר, דסנו ליה כולחו פומבדיתאי משוס דמוכח להו צמילי דשמיא, וצני פומבדיתאי רמאין הן, כדאמרין בשמיטת חולין (חולין קס). פומבדיתאי לויין שני אושפין, מאן אחים הספידא,

א"ל, מיסתיא [די אם תתחממו] אַתָּה [אתה אביי] ורבה בר רב חנן:

בעא מניה רבי אלעזר מרב, איזהו בן העוה"ב? א"ל ישעיה ל כא וְאֶזְנִיהָ תִּשְׁמָעֶנָּה דְּכָר מֵאֲחֵרֶיהָ לֵאמֹר זֶה הַדֶּרֶךְ לָכֹּה בֹּי [תהינה אוניך נטויות לאחורך לשמוע דבר ה' אשר יאמר זה הדרך כלו בן] מאחרי מטמך כשתמות, תשמע [עד כאן פירש דברי הפסוק שמדבר נוכח אל האדם הישר שהוא ישמע בן לאחר שימות, ומכאן ולהלן מדבר לשאר בני אדם החיים שיהיה להם סימן אם הנפטר הוא בן עולם הבא] כשיאמרו [אם יאמרו. רי"ף, ר"ף, גמ"י ר"י מלולין] זה הדרך [גדלך. רי"ף] שהלך צה, זה [הדרך] הישר. רי"ף] לכו צה, מוצטת שהוא בן העולם הבא,

פי תאמינו וכי תשמאילו [בין כשתרצו ללכת אל הימין בין אל השמאל תהיו תאבים לשמוע דבר ה' אם נכון הדבר],

ר' חנינא אמר [זהו בן עולם הבא], כל שדעת רבותינו [רבותיו] נוחה הימנו דעתם נוחה עליהם, ממה ששומעין עליו, ורואין צו,

[וממשך לפרש הפסוק שפירש לעיל] קהלת יב ה גם מַגְבֵּה יָדָא וְחִתְחִתִּים בְּדֶרֶךְ וְנִצָּץ הַשֶּׁקֶד וְיִסְתַּבֵּל הַחֶגֶב וְתִפְרֵי הָאֲבִיזָה פִּי־הַלֶּקֶה הָאֵדָם אֶל־בֵּית עוֹלָמוֹ וְסִבְבוּ בַּשּׁוּק הַסּוֹ פְּדִים, בני גלילא אמרי, עשה דברים לפני מטמך שיאמרו לפני מטמך כהספדך, בני יהודה אמרי, עשה דברים לאחר מטמך היא היא, אלא שגלילא היו הספדנין לפני המטה, וציהודה לאחר המטה, ולא פליגי, מר כי אתריה ומר כי אתריה,

תנן התם, רבי אליעזר אומר, שוב יום אחד לפני מיתתך, [א"ר]ה שיאג מ"י לא י"רא הוא אותה ר"ת של שוב יום אחד לפני מיתתך. דעה"ד]

שאלו תלמידיו את ר"א, וכי אדם יודע איזהו יום ימות?

אמר להן, וכל שכן ישוב היום שמפני שאינו יודע איזה יום ימות [שישוב צמטונה], שמא ימות למחר וטובה משוכה יום אחד לפני מיתתו, [על ידי ק. ד"ס], ונמצא כל ימיו בתשובה יהיו,

ואף שלמה אמר בחכמתו, קהלת ט בכל עת יהיו בגדיך לבנים נשמך טהורה ונקיה ושמן על ראשך אל יחסר,

א"ר יוחנן בן זכאי, משל למלך [צ"ב מה מוסיף במשל זה וכי איזה דבר לא מובן בלא משל זה? אילת השחר], שזימן את עבדיו לסעודה, ולא קבע להם זמן, פיקחין שבהן קישטו את עצמן וישבו על פתח בית המלך, אמרו כלום חסר לבית המלך צממיה, הכל מוכן, ושמה יצהילנו לצא פתאום, ואנו נריכין ליכנס לסעודה מקושטין,

מיפשין שבהן הלכו למלאכתן, אמרו כלום יש סעודה בלא טורח עדיין ינטרכו לטרוח לזורכי סעודה של צית המלך, ויש לנו שהות הרבה להמקשת,

בפתאום ביקש המלך את עבדיו, פיקחין שבהן נכנסו לפניו כשהן מקושטין, והטיפשים נכנסו לפניו כשהן מלוכלכין, שמוח המלך לקראת פיקחים, וכעס לקראת טיפשים,

אמר, הללו שקישטו את עצמן לסעודה, ישבו ויאכלו וישתו, הללו שלא קישטו עצמן לסעודה, יעמדו ויראו ואף לעולם הבא, נדיקים יושבים ואוכלים, ורשעים עומדים ורואים,

חתנו [דער איידעם] של ר"מ, משום ר"מ אמר אין עומדין ורואין, שאם כן אף הן נראין כמשמשין היו נראים מן הקרואים (ו. גמ"י) לשמש, שכן דרך המשכמים עומדים, ואין כאן צושה,

אלא אלו ואלו יושבין, הללו אוכלין, והללו רעבין, הללו שותין והללו צמאים, שנאמר ישעיה סה יג לָכֵן כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי ה' הִנֵּה עֲבָדִי יֹאכְלוּ וְאֵתָם תִּרְעֹבוּ, הִנֵּה עֲבָדִי יִשְׁתּוּ וְאֵתָם תִּצְמָאוּ הִנֵּה עֲבָדִי יִשְׁכְּחוּ וְאֵתָם תִּכְשׁוּ: יד הִנֵּה עֲבָדִי יִרְנּוּ מְטוֹב לָב וְאֵתָם תִּצְעֲקוּ מִפָּאֵב לָב וּמִשְׁכָּר רִיחַ תִּלְלִילוֹ,

ד"א, בכל עת יהיו בגדיך לבנים, אלו ציצית שמלובן הבגד, ושמן על ראשך אל יחסר, אלו תפילין שהם שם משמן טוב [לשון הפסוק בקהלת ז א], דכתיב וראו כל עמי הארץ כי "שם" וגו' ומנא, ר' אליעזר הגדול אומר, אלו תפילין שבראש (צרכות ו.י):

פרק עשרים וארבע מי שהחשיך

מתני': מי שהחשיך בדרך, נותן כיסו לנכרי מצעוד יום [ואע"ג דשולחו של ישראל הוא לישא את כיסו בשבת, קום להו לרבנן דאין אדם מעמיד

אבני חן למסכת שבת

חמור, וחרש שומה וקטן, [הדין הוא ש] אחמור מנח ליה, לחרש שומה וקטן לא יהיב ליה, מ"ט? הני [חרש שומה וקטן] אדם ויש צמינו שמיצ צמזות, ואמי לאחלופי, האי [חמור] לאו אדם,

חרש ושומה, לשומה יהיב, דלית ליה דעת כלל, אכל חרש דעמא קלשמא אית ליה כדאמרי ציננות [קיג].

שומה וקטן, לשומה,

[ואע"ג דאנן לא תנן במתני' היתירא אלא ליתן לנכרי או להניח בחמור, קים להו לבעלי התלמוד דכי היכי דשרו איסורא דרבנן בנכרי, ומתני' היתירא לחמור, שרו ליה נמי בחש"ו, דהא ליכא בחש"ק אלא איסור דרבנן, ותנא אורחא דמילתא דשביח טפי נקט. ריטב"א].

איבעיא להו, חרש וקטן מאי, אליבא דר"א לא תיבעי לך, דתניא ר' יצחק אומר משום ר' אליעזר, תרומת חרש

דף קנ"ג ע"ב

לא תצא לחולין והוא תרומה לאסור לזרים, ויחזור וימרוס הפקם אחרת [וצריך להבין מדוע לא יאמר הפקח עוד פעם על זה שהפריש השומה שיהיה תרומה ולמה צריך להפריש עוד פעם ?] מפני שהוא ספק אי דעת לזלמא היא, אי לא, ולר' יצחק [משום ר"א] ודאי לקטן יהיב ליה, דלאו צר מנזות הוא, ולא לחרש דספק מייצ צמזות הוא,

כי תיבעי לך, אליבא דרבנן דאמרי [דחרש] לאו דעמא צילמא היא, ולענין מנזות הרי הוא כקטן,

דתנן, חמשה לא יתרומו, ואם תרמו אין תרומתן תרומה, אלו הן,

חרש, שומה, וקטן, והתורם את שאינו שלו בלא רשות, דכתיב (דברים יד) תצואת זרעך, וחרש שומה וקטן דכתיב אשר ידענו לזו שיש לו לז להפגז, דהש"ס ירושלמי, ונכרי שתרם את של ישראל אפילו ברשותו דשליחות מהיכא אמרי [בבבלין מא:] מכן תרימו גס אתם [דכתיב בבבבד יח כח], גס לרצות שלוחכם, ומה אתם בני צרים אף שלוחכם בני צרים אין תרומתו תרומה,

[ולכן השאלה הוא] מאי, לחרש יהיב ליה, דקטן אתי לכלל דעת, או דילמא לקטן יהיב ליה, דחרש אתי לאחלופי בגדול פיקח?

איכא דאמרי, לחרש יהיב ליה, איכא דאמרי לקטן יהיב ליה,

עצמו על ממונו, ואי לא שריית ליה אתי לאתויי ד' אומות ברה"ר. רע"ב], ואם אין עמו נכרי, מניחו על החמור הא יש עמו לנכרי עדיף, כדמפרש בגמרא [דחמור אתה מצווה על שביתתו, נכרי אי אתה מצווה על שביתתו. רע"ב],

[ואם הבהמה שלו שמצווה על שביתתה, יתננה להבהמה במתנה גמורה לעובד כוכבים, או ימכרנה לו, ויקנה עובד כוכבים במשיכה, ואם אפשר ליתן ג"כ פרוטה דארויפגעלד, ואם העובד כוכבים מושכר לו לכל מלאכות הבית, צריך למכור לו הבהמה והמושא שעליה, או יפקדנה אפי' בינו לבין עצמו דמהני בשעת הדחק. יבין עיי"ש עוד],

הגיע לחצר החיצונה של עיר, שהוא מקום המשממר ראשון, וצא לפרק מן החמור, נוטל בידו מעליו את הכלים הניטלין בשבת [וצריך לומר שמבקש רשות מבעל החצר להניח שם חפציו ראה אילת השחר],

ושאינן ניטלין בשבת, מתיר החבלים של אוקף, שהן קשורים בהן, והשקין גופלין מאיליהם:

נב"י: מאי טעמא, שרו ליה רבנן, למיתב כיסיה לנכרי והרי הוא שלוחו לישאלו בשבת?

קים להו לרבנן, דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו מלהניח ממונו, אי לא שרית ליה, אתי לאיתויי ד' אומות ברה"ר [צע"ג] שלא חילק בין שוי המושא, ולא חילק בין אדם הנושא שגם בצדיק גדול ובסכום קטן מאד אנו מתירין דחיישינן שיבוא לאתויי וכו'. וראה אילת השחר, וכתב שם גם שרק אם יש להמושא שוה פרוטה שיקרא "על ממונו" [א],

אמר רבא, דוקא כיסו דכיון דטרם צה, שעל ידי טורח הוא משמכר חיים עלה, ואי לא שרית ליה הא אמי לאתויי, אבל מציאה לא,

פשיטא כיסו תנן? מהו דתימא הוא הדין אפילו מציאה, והאי דקתני כיסו, אורחא דמילתא קתני, קמ"ל,

ולא אמרן דמציאה לא אלא דלא אתי לידיה קודם שמחשן, ולא הגזיזה ולא זכה צה, אבל אתי לידיה, ככיסיה דמי,

איכא דאמרי, בעי רבא מציאה הבאה לידו מהו, כיון דאתא לידיה ככיסיה דמי, או דילמא כיון דלא טרח בה לאו ככיסיה דמי, ²² תיקו:

[שגינו במשנתנו] אין עמו נכרי: טעמא דאין עמו נכרי, הא יש עמו נכרי, לנכרי יהיב ליה, מאי טעמא? חמור אתה מצווה על שביתתו, נכרי אי אתה מצווה על שביתתו,

אבני חן למסכת שבת

משל דר' יהושע [שאומר מחקו פאה], למה הדבר דומה, לעריבה מלאה דבש, נותן לתוכה רימונים ואגוזים, והיא מקיאה את הדבש שהיה זה ראשון, אף אלו, על ידי גזירתם גרמו לעבור [על דברי תורה?], דשמה לא יאמין את הנכרי, והם לא הסירו להוליכו פחות פחות מארבע [אמות?], ואדם אינו מעמיד עצמו על ממונו, ואמי לאיתיבי ארבע אמות, [ואף שבאופן זה שאינו מאמינו יהיה הדין כאין עמו נכרי, ומותר להוליכו פחות פחות מוד' אמות, אולי לא ידע דין זה],

[וחזור ושואל] אין שם לא נכרי, ולא חמור, ולא חרש, ולא שוטה, ולא קטן, מאי?

אמר רבי יצחק, עוד אחרת היתה תקנה לכס להזילו, ולא רצו חכמים לגלותה,

מאי עוד אחרת היתה, מוליכו פחות פחות מד' אמות,

אמר מר, אין עמו נכרי, מניחו על החמור, והלא מחמור מנהיג חמור טעונה, קרוי מחמור, ורחמנא אמר שמות כ' יו"ם השביעי שבת לך' אל ידך ל' איתעשה כל מלאכה אתה ובעדך ובתך עבדך ואמתך ובתך ובעדך ובעדך ובעדך, אמה וזהמך [פי' דילפינן איסור מחמור מ"אתה ובהמתך" אף שיש הפסק ביניהן], ואמרי סתם מלאכה העשויה על ידי שניהם, זו היא שהיא טעונה, והוא מחמור?

אמאי לא רצו חכמים לגלותה להעלים דברי תורה? משום משלי כה כבוד אלהים הסתר דבר מותר להסתיר דבר. [רע"י] תורה לכבוד שמים, וכבוד מלכים חקור דבר אין להסתיר, לכבוד עושר אדם ומשימות, אלא שז' ומתקרי [היינו שלא להסתיר אלא לחקור בגלוי, ורק משום כבוד ה' תסתירו. וראה רש"ל], [אף אם יש פגם לכבודו, חקרו. חרש האביב],

והכא מאי כבוד אלהים איכא? דילמא אתי לאתויי ד' אמות ברה"ר,

א"ר אדא בר אבהה, מניחו עליה כשהיא מהלכת לאחר שנעקרה ללכת, דלאו עקירה היא, כדאמר בפרק קמא [לעיל ג.] גבי הטעינו חצרו אובלין ומשקין, וכיון דאדם לא מייחב זה חטאת כי האי גוונא, כאן מותר, דהכא נמי מלאכה כתיב, והא לאו מלאכה היא,

תניא, ר"א אומר, בו ביום גרשו סאה [שגזרו במדה גרושה ומלאה, שלא יוליכנו פחות פחות מד' אמות אלא יתנה לנכרי] ציוס שעלו לעליית מנחה בן חזקיה, וגזרו שמונה עשרה דבר, וזו אחת מהן הימה, כדאמרין בפרק קמא [לעיל יז:] נותן כסו לנכרי, זו ציוס גזר, שלא יוליכנו פחות פחות מארבע אמות, אם יש שם נכרי, אותו יוס הרבו סייג למורה צמדה גדושה [מלאה על גדותיה] ויפה מדדו להרצות גדר ציפראל,

והא אי אפשר, דלא קיימא, להשתין מים ולהטיל גללים [יתכן לומר בדבבהמה דלאו בר דעת היא ליכא לפלוגי בה בין עמידה לבתך או לפוש. שפת אמת] ואיכא עקירה והנחה וקאמי למיעבד עקירה והנחה, כשחזרת ונעקרת, ללכת אחר הטלת מים או גללים?

ר' יהושע אומר, בו ביום מחקו פאה צמדה ממוקה מדדו זו ציוס, [פי' מדה חסירה, פי' שגזרו שלא יוליכנו פחות פחות מד' אמות, אלא יתנה לנכרי, וכיון שלפעמים לא יאמין לנכרי יש כאן חסרון שבא יולכנו ד' אמות ברה"ר, ונמצא שרצו לתקן ובאו ע"ז לקלקל]. [פי' כיון] שהרצו לגזור יותר מדלי [והיו כאילו גרשו את הסאה, שלא יוליכנו פחות פחות מד' אמות], ואין יכולין לעמוד בגזירתם, ומתוך כך עוצרין על דברי תורה [פי' מעבירין ד' אמות ברה"ר], נמצאת מדתם ממוקה מטפיסמה [לשון הגמ' ביומא מח. לא מחוקות ולא גרושות אלא טפופות לשון דבר קף בגובה מעט כמו על דאטפת אטפוף. אבות פ"ב מ"ו], וטוב היה להם להיות מדתם טפופה, ולא תצא לידי מחק מרוב גודשה, [פי' שהוסיפו כל כך שצריכים להסיר הכל, ואם היו מוסיפין רק מעט היה מתקיים],

[ומתירין] כשהיא מהלכת מניחו עליה, כשהיא עומדת נוטלו הימנה [אף לאחר שעמדה כיון דאין כאן עקירה. ריטב"א] ולחמור שמתחור ומעקור רגלניה לילך. ד"ס], יניחנו,

אי הכי אפילו [לא רק על חמור אלא אפילו על גבין] חבירו נמי יכול לעשות כן, כיון דלאו איסורא דאורייתא היא, גבי כוס שרי?

אמר רב פפא, כל שבגופו חייב חמאת כי עמיד ליה איהו כוליה, כגון מעביר ארבע אמות צרשות הרבים, אפילו עקרו מן הארץ דרך הליכתו חייב, דהא איכא עקירת חפץ צדיק,

ולא בעינן עמידה אלא בטעון ועומד מצעוד יוס, או כשהטעינו חצירו, דלא עקר ליה להאי חפץ, אלא הכא הא עקר ליה,

הלכך בחברו כי עמיד ליה חצריה הוי ליה שנים שעשאוה פטור אבל אסור ואסור מדרבנן, ולא שרייה גבי כוס,

תניא, משל דר"א [שאומר שגרשו פאה] למה הדבר דומה, לקופה מלאה קישואין ודילועין, אדם נותן לתוכה חרדל, והיא מחזקת את החרדל, שנופל החרדל בין הקישואין, אף כאן יפה תקנו, והוסיפו דבר המתקיים,

כל שחברו פטור אבל אסור, בחמורו מותר לתחלה,

אבני חן למסכת שבת

והבערה אליבא דר' יוסי דאמר צפרק כלל גדול (לעיל ע.) הצערה ללא ילאה,

[אבל עדיין קשה על רמי בר חמא מה דילפינן שאינו חייב חטאת רק כשעשה מעשה ומחמר לא עושה מעשה אלא דיבור?] *

דף קנ"ד ע"א

רב זביד מתני להא דרמי בר חמא הכי, אמר רמי בר חמא, המחמר אחר בהמה בשבת בשוגג, אינו חייב חטאת דילפינן מעבודה זרה, דעד דעביד מעשה גופיה, אכל במזיד, חייב סקילה מהיקשא דאפס ובהמתך דלעיל,

מתיב רבא, המחלל את השבת, בדבר שחייבין על שגגתו חטאת, חייבין על זדונו סקילה, [ומדריק] הא אין חייבין על שגגתו חטאת, אין חייבין על זדונו סקילה?

מי קתני הך דיוקא דדייקין הא אין חייבין כו', דילמא הכי קאמר המחלל [את השבת] ד דבר שחייבין על שגגתו חטאת, חייבין על זדונו סקילה הא דבר שאין חייבים על שגגתו חטאת, יש מהן שמייבין על זדונו סקילה, יש שאין חייבין [כדמפרש ואויל], ויש דבר שאין חייבין על שגגתו חטאת, וחייבין על זדונו סקילה, ומאי ניהו דמייבין [על זדונו] סקילה ואין חייבין על שגגתו חטאת מחמר,

רבא [ומפסיק להביא שני גירסאות מי היה רבא זה], אחוה דרב מרי בר רחל [רחל בת מר שמואל נשבתה לבין עכו"ם, ובא עליה עכו"ם, ונולד ממנו מרי, ואותו עכו"ם אבי מרי נתגידר אח"כ, והוא איסור גיורא],

ואמרי לה אבא דרב מרי בר רחל ואמרי לה אבא דרב מרי בר רחל לא גרסינן, דאבא דרב מרי איסור גיורא שמיא, ומאן דגרס ליה גרס דמריה הכי ללישנא בתרא לפק לישנא דמרי קשיא הא קשיא הך דרב אכשריה לרב מרי בר רחל, ומנייה בפורסיה דבבל [פ' ואם רבא הוא אביו הרי הוא ישראל בשר, ולמה צריך הכשר], והך מילתא דמסכת יבמות היא (מה:), צפורי צלעו מנשטר"ל (פקיד, במונה), הן שוטרים, ואף על גב דאמר מר כל משימות שאתה משיס לא יהו אלא מקרב אחיך, האי כיון דאמו מישרלל, מקרב אחיך קרינן ציה,

[ומתריץ שלא קשה הגירסא "אבא"] דילמא תרי מרי בר רחל הוו,

[וממשיך שרבא זה] הוה מתני לה להא שמעתיה [שמביא כאן מיד], משמיה דרבי יוחנן, לפטור, [וכן הוה מתני] אמר רבי יוחנן, המחמר אחר בהמתו בשבת פטור מכלום, [ומפרש] בשוגג לא מחייב חטאת, דהוקשה כל התורה כולה לע"ז,

א"ר אדא בר אהבה, היתה חבילתו מונחת לו על כתיפו מצדד יום, וקדש עליו היום, ריץ תחתיה וכל [דכל. ד"ס] כמה דלא עמד לפוט אין כלן עקירה לאיסור [בכיס דמתני' לא אמר עצה זו, דרק גבי חבילה הוא היכר שרץ. וראה רמב"ן] עד שמוגיע לביתו,

דוקא ריץ, אבל קלי קלי מעט מעט, כלומר נחת לא, מאי טעמא כיון דלית ליה היכירא, אתי למיעבד עקירה והנחה כלומר דזימנין דקאי ולא אדעתיה אכל רץ היכרא איכא,

סוף סוף כי מטא לביתיה, אי אפשר דלא קאי פורתא # [קשה להבין אמאי אי אפשר, ומה גם שצריך להיות עומד לפוש. חדש האביב, ואולי ע"י שרץ וצריך להפסיק ריצתו קודם שנכנס לבית יחשב כעומד לפוש, וזה סברה חדשה וצריך ביור?] וקמעייל מרשות הרבים לרה"י?

דזריק ליה כלאחר יד שלא כדרך זריקה, כגון מכחיפו ולאחוריו,

אמר רמי בר חמא, המחמר אחר בהמתו [הרבה פוסקים סוברים שהוא הדין אחר בהמת חבירו] בשבת, בשוגג, חייב חטאת, במזיד חייב סקילה,

מאי טעמא? אמר רבא, דאמר קרא לא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך, בהמתו דומיא דידיה, מה הוא בשוגג במלאכה שהוא עושה לצדו חייב חטאת, במזיד חייב סקילה, אף בהמתו גמי אף מלאכה שעושה על ידי בהמתו, דהיינו ממחר אחר חמור טעונה בשוגג חייב חטאת, במזיד חייב סקילה,

אמר רבא, שתי תשובות בדבר [על רמי בר חמא, קושיא אחת הוא איך חייב חטאת במחמר הא לא עשה מעשה אלא דיבר, וקושיא ב' הא יש ברייתא שיש חילול שבת שאין חייבין עליה חטאת וסקילה, ומסתמא הוא מחמר], חדא דכתיב במדבר טו תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה, והנפש אשר תעשה ביד רמה, הוקשה כל התורה כולה [פ' בן תפרש לשון תורה אחת] לע"ז, מה ע"ז דעביד מעשה בגופיה, ה"נ עד דעביד מעשה בגופיה כדכתיב לעושה בשגגה, והכא לא קא עביד מלאכה, אלא דבור צלמא, שמנהיג בקול, הרי דבשוגג אינו חייב קרינן,

ועוד דקאמר נמי במזיד חייב סקילה קשיא, ד תנן צסנהדרין (נג.) גבי נסקלים, המחלל את השבת נסקל, אס חללו, בדבר שחייבין על שגגתו חטאת ועל [חייבין על ד"ס, רש"י] זדונו סקילה, מכלל דאיכא מידי חילול דאין חייבין על שגגתו חטאת, ולא על זדונו סקילה, ומאי ניהו, לאו דמחמר?

לא תחזומין ואליבא דר"ע דאמר דאורייתא נינהו, והוי מחלל [חילול ד"ס], ומיהו, אין חייבין לא על שגגתו חטאת כו',

אבני חן למסכת שבת

משחצין, אלמא אסור להניח כרים וכסותות מחמין, מתיר את החבלים, והשקין נופלין, ואע"פ שמשחצין [אין היתר להניח דבר תחתיהן]?

התם בכולסא מחכות רחוקות של זכוכית שאינם כלים, ועושין מהן חלונות, וכיון דליכא פסידא בשחצין, וסופן להחמך במחכות קטנות, לא שרו להניח כרים ולהניח מחמין,

[לא הבנתי איך יכולים לומר שאין פסידא אם ישבר זכוכית גדולה, הלא אם רוצה לעשות ממנה חתיכות קטנות צריך להחמך ישר?],

דיקא נמי דקתני דומיא דטבל, מה טבל דלא חזי ליה [טבל לא חזי ליה דמוקדא הוא, ואפילו לכהניס לא חזי] אף הכא נמי לא חזי ליה,

ומאי אע"פ שמשחצין הא ליכא פסידא, מהו דתימא להפסד מועט נמי חששו ויציא כרים ויניח מחמיהם, דהא ודאי אי אפשר בלא הפסד מועט, שניצלות ניחון בשחצין שאינם ראויין לכלום, קמ"ל,

תניא ר"ש בן יוחי אומר, היתה בהמתו טעונה, שלף [sack on an animals back] של תבואה משוי של תבואה של טבל, מניח ראשו תחתיה, ומסלקו לצד אחר, והוא נופל מאליו,

חמורו של רבן גמליאל, היתה טעונה דבש, ולא רצה לפורקה עד מוצאי שבת, למוצאי שבת מיתה, והאנן תנן, נוטל כלים הניטלין ודנש ניטל בשבת, ואמאי לא רצה לפורקה?

[ובתריץ] כשהדביש החמין,

[ומקשה] הדביש למאי חזי ואמאי אייתי [לה?] רבן גמליאל?

[ובתריץ] לכתיאת דגמלי לכמית של גמלים רדוייטוד"א [פצע, חיבור],

[ומקשה] ויתיר חבלים ויפלו שקין דהכי תנן במתניתין בדבר שאינו ניטל?

ומשני מציטרו זיקי נפקעים הנודות ננפילתן לארץ,

[ומקשה] ויביא כרים וכסתות ויניח תחתיהן?

[ובתריץ] מוטנפי בדבר [נדנש?] הנשפך עליהם, וקמבטל כלי מוהיכנו דשוב אין ראויין לבו דיום לכלום,

[ומקשה] והאיכא צער בעלי חיים ולימי דאורייתא ולידמי דרבנן, ביטול כלי מוהיכנו?

[ובתריץ] קסבר רבן גמליאל צער בעלי חיים דרבנן ופולוגמא היא באלו מציאות (בבא מציעא לז:),

במזיד נמי לא מוהיכב, דתנן המחלל את השבת בדבר שהיכין על שגנתו חמאת ועל זדונו סקילה, הא אין היכין על שגנתו חמאת, אין היכין על זדונו סקילה,

בלאו נמי לא מוהיכב, דהוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד [כלומר דלא ניתן למלקות אלא להזהרה ולומר לא תעשה מלאכה שאם תעשה ב"ד יחרגוך באדם המזהיר את חבריו. חדושי הר"ן], דשאר מלאכות דשבת נמי מהאי קרא נפקא להו אזהרה, הלכך, לאזהרת מיתת בית דין ניתן, דלא עגש מיתה אלא אם כן הזהיר, הלכך עיקר אזהרתו למקום שיש בו מיתה אחת, ולא למלקות,

וכל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד, אין לוקין עליו,

דף קנ"ד ע"ב

ואפי' למ"ד ד לוקין במסכת מכות (יג, ב), הכא אפילו לאו ליכא, דאי לאזהרי אמלאכה שעל ידו ועל ידי בהמתו אחת, כגון מחמר, ליכתוב רחמנא לא תעשה כל מלאכה ובהמתך, אתה למה לי מאי אחת, משמע אחת לבדך, ובהמתך נדה, הוא ניהו דמוהיכב, בהמתו במלאכה הנעשית על ידי בהמתו לא מוהיכב לאו גמור, ללקות עליו:

[שנינו במשנתנו] הגיע לחצר החיצונה [נוטל את הכלים הניטלין בשבת, ושאין ניטלין בשבת, מתיר החבלים, והשקין נופלין מאליהם]: אמר רב הונא, היתה בהמתו טעונה כלי זכוכית [כדמפרש לקמיה שהן מוקצת] שאין ניטלין צידו להניחן לארץ, מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה, ומתיר החבלים, והשקין נופליים,

והאנן תנן, נוטל את הכלים הניטלין בשבת וכלי זכוכית ניטלין הן, ולמה לי מחיר את החבלים?

כי קאמר רב הונא, בקרני דאומנא מקח דם, שאין ראויין בשבת לכלום, לפי שמאוסים, דלא חזיא ליה,

והא קא מבטל כלי מוהיכנו כרים וכסתות, כשמניחן תחת דבר שאין ניטל, מצטלן מהיכנו, דשוב לא יטל משם, ודמי לקומר [פ'] לסותר את הכלי מוהיכנו, ולעיל מב: כתב רש"י אסור לצטל כלי מוהיכנו, להשיב כלי במקום שלא יוכל עוד ליעלו משם, דהוי קוצע לו מקום, ומחצרו צטיט, ודמי למלאכה. ונמצא בין כאן ובין לעיל הוי מענין בנין וסתירה?

בשליפי זוטרי משואות קטנים, שזומט הכר מתחתיהם, ונופלין על הכר השני, וכן עד שמגיעין לארץ [ראה ר"ן אי שייך מבטל כלי מוהיכנו אם רק מבטלו לשעה],

מיתיבי, היתה בהמתו טעונה טבל, ועששיות עששיות של זכוכית מש"ש [glass lumps] (גושים, חתיכות גדולות) בלעז, ואף על פי שהעששיות

אבני חן למסכת שבת

דופן, והכנים קנים לתוך נקבים שהיו אחד למעלה מחבירו לגובה הסוכה, ועי"ז היה דופן שלישי להסוכה).

לא דכפייה לאילן לענפיו העליונים, הטעם לאילן אחר, וכן של זה לזה וקשרן אלו עם אלו, ומשם נעשה הדופן, ואנח סיכוך עילוי, דקמשמש באילן,

א"ה אימא סיפא, שלש בידי אדם, ואחת באילן כשרה ועולין לה ביו"ט, ואי דכפייה לאילן אמאי עולין לה ביו"ט,

ואלא מאי, צדדין אסורין [ולכן אסור בב' בידי אדם, סוף סוף אמאי עולין לה ביו"ט בג' בידי אדם] סוף סוף אמאי עולין לה ביו"ט הכי הסך נשען עליו, והוא משתמש בו?

אלא התם בגוואזא פרסכנא חילן שענפים הרבה יוצאין מצדדין [מצדדין] ומתפשטין לכלן ולכאן, דאילן גופיה, דופן בעלמא הוא דשוויה ושוויה דופן בעלמא לסוכה [דממילא בלי שום מעשה היא נעשית דופן], ולא סמך הסך עליה,

ולכך נקט גוואזא פרסכנא, ולא שצקיה דקא סלקא דעמך דכפיה, וישני כגון דלא סמך הסך עליה? משום דמיון דדופן רביעי הוא שאינו צריך לסוכה, דהא בשלש כשירה, והסך נמי לא סמך עליה, לא "טרס" למעבד לו דופן [פ' לא רצה לאוקמה שיעשה מעשה שהרכין ענפי אילן לעשות מחיצה רביעית, שלא מסתבר שיטרח האדם לעשות כן כיון שהסוכה כשר בלאו הכי], [ו] להכי אוקמה בגוואזא פרסכנא, וממילא [דממילא. ד"ס] הוא, בלא טרחא,

דיקא נמי דקתני, זה הכלל, כל אילו שינטל האילן ויכולה לעמוד [הסוכה] עולין לה [לסוכה] ביו"ט [ובין דשים בידי אדם אינה יכולה לעמוד, אסור לעלות עליה], ש"מ,

לימא כתנאי, אין עולין לה ביו"ט [אין עולין בה ביו"ט] ליתא בתוספתא סוכה פ"א הל' ט', רשב"א אומר משום ר"מ, [שתים בידי אדם ואחת באילן כשרה ו. כ"ה בתוספתא שם] עולין לה ביו"ט,

מאי לא בהא קמפלגי וכגון דחק צאילן, ומוציא [ואומץ. ד"ס] קנים בצדדין, וסיך עליהן, דהוה ליה משתמש בצדדין כשמשמש על ידי סככה, דמ"ס צדדין אסורין, ומר סבר מותרין, דאי לא צהא פליגי, צמאי מוקמא פלוגמיהו, דהא כולי עלמא סברי אסור להשתמש צאילן,

אמר אביי, לא אי נמי צהאי פליגי, ליכא למימר דסבירא ליה [למנא קמא] [לר' מאיר] צדדין מותרין, דכ"ע צדדין אסורין, והכא בצדי צדדין קמפלגי דהני לאו צדדין נינהו, אלא צדי צדדים, שהקנים הנמונים צנקים צדדין, והסיכוך הנמון על גבן צדי צדדים, וצדי צדדים פליגי, מ"ס צדי צדדין

אביי אשכחיה ליה לרבה, דקא משפשף ליה לבריה, אגבא דחמורא בשבת לשעשע המינוק, א"ל קא מושמש מר בבעלי חיים ומנן (צ"ע לו). לא רוכבין על גבי בהמה, והוא הדין לכל משמש,

א"ל צדדין הן שאינו מרכיבו עליו, אלא משפשפו על כדי גבו, ואין זה דרך משמשו, וצדדין לא גזרו בהו רבנן ורענן לא גזרו בה,

מנא תימרא [וצדדין לא גזרו רבנן], דתנן, מתיר חבלים והשקין נופלין,

מאי לאו בחבר גוולקי [פ' שני שקין מחוברין זה לזה, ותלוין על שני צדי החמור] דהוה ליה צדדין, גוולקי עשקנ"ס (צ"ל טשקש) (שקים, שקים שעל גבי בהמה), חזר גוולקי שמים מחוברות יחד בצרעות, ומרכיבין על החמור זו מכאן וזו מכאן, וצריך לסלקן יחד ולקרב אלל החמור, ומשפשף עממו ונשען גופו בצדי החמור דהוה לחו צדדין, וצדדין לא גזרו בהו רבנן,

לא בחבר אנלווקי שמים שאין מחוברות יחד, אלא על ידי טבעת מתכת שצראש הרצועה ובו מסמר קטן, כעין שעושין לחצק שקורין צינגל"א (רצועה, וכאן רצועת האוקף), שאינו צריך אלא למשוך מעט והמסמר יוצא, והן מתנתקות זו מזו דלא הוו צדדין,

[ברשעסמטרו המילה גוולקא, גולקא, גולקא, וגם גו' אלקי ופירושה שק ארדך שנותנין אותה על גב חמור לשאת משאות],

אי נמי בלכתא [וכן לעיל קב. "לכתא"] כעין שעושין לדרדור יין, שיש בהן טבעות של חבל לכל אחד ואחד, ומכנים טבעת בטבעת, ונוטל עץ כפוף קטן, ומכניסו בפנימיו, ושבו אינו יוצא מחצרו, וכשצא לסלקו מושך העץ אליו, והן מתנתקין זה מזה ונופלין,

איתיביה, שתים בידי אדם, ואחת באילן גבי סוכה תנן, ששעירה בשלש דפנות, ואם עשה שמים כהלכתן, והשלישי עשה צאילן, כשרה [ד] דפנות לא איכפת לן אם מחוברות הם, ואין עולין לה ביו"ט,

והוא הדין אם כולן נקצעות צאילן, והא דנקט שמים בידי אדם רבותא אשמועינן, דאפילו הכי, אין עולין לה לאכול ולישן באותה סוכה ביום טוב, מפני שסככה קשור בדופניה, ונשען עליה, והוא משתמש על סככה ונותן כליו [במ"ש תוס' ד"ה שתים שרגילין היו לתת כליהן על הסכך], ונמצא משתמש צאילן,

כל כניסה דסוכה נקט בשלשן עליה במסכת סוכה, לפי שרובן עושין סוכותיהן צראש גגן, דצכמה דוכמת תנן בה הכי, אין מטריחין אותו לעלות, אמר להם העולם לסוכה אצל מוריד הוא את הכלים וכן הרבה,

מאי לאו, דחק ביה באילן ואומץ ציה קנים של דפנות צנקים, צצקצ הרבה בגופו של אילן, וסיך שוב על אותן דפנות, ומכל מקום אין כאן משמש אלא צדי אילן דהוו לחו צדדין, וצדדין אסורין?

[פ' שב' דפנות היו עומדות, וסוף אחד מן הדפנות היה רחוק מן האילן בשיעור

אבני חן למסכת שבת

אסורין, ומו"ם צדי צדדין מותרין,

רבא אמר, מאן דאסר בצדדין, אסר נמי בצדי צדדין, מאן דשרי בצדי צדדין, שרי נמי בצדדין,

איתיביה רב משרשיא לרבא [דמאן דאסר בצדדין אסר גם בצדי צדדין], נעץ

דף קנ"ה ע"א

יתד נגר באילן, ותלה בה כלכלה ונתן בה עירובו, והוא נמכוון לשבות למטה תחת האילן [ונמצא כלכלה זו צדי צדדין], [אם הכלכלה] למעלה מעשרה טפחים (אצל) למעלה מעשרה, וסתם כלכלה רחבה ארבעה, הו"ל לה כלכלה רשות היחיד, והוא נמכוון לשבות ברשות הרבים, ואינו יכול לטלו [מ]. נמו"ם שם ולאכלה, וכיון דאינה סעודה הראויה לו, אין עירובו עירוב אינו קונה שביעה על ידה,

למטה מ' טפחים [אצל] אם הכלכלה נמוך עשרה לארץ עירובו עירוב, דהוא ועירובו ברשות הרבים,

[ויש לדיוק מבריייתא זו] טעמא דנעץ יתד באילן דכי שקיל לעירובו משתמש בצדי צדדין, הא לא נעץ אצל לא נעץ יתד, אלא קשרה בצדי אילן, אפילו למטה מ' טפחים לא אין עירובו עירוב,

והא האי תנא דקאסר בצדדין [בדרייקין] שאם קשרה בצדי האילן אסור לטלטלה], וקשרי בצדי צדדין?

אמר רב פפא [לא תרייק שאם היה תולה הכלכלה על האילן היה אסור משום צדדין, אלא], הכא בכלכלה דחוקה עסקינן שפיה נר, וקשרה היא, ומכאן ידו למוכה בדומק, הלכך, אי ממש הוה קטר לה בצדי אילן, [ואז היה אסור לא משום צדדין, אלא משום] דבהדי דשקיל ליה לעירוב כי שקיל ליה לעירוביה, קמוניד ליה לאילן, וקמושמש באילן גופיה, הלכך, כי איכא יתד הוא דשרי, ואי לא לא,

[וצ"ע שאם כן נתת דברך לשעורין, שרק באילן רזה יניד האילן ואילו באילן גדול ועב כמעט שאי אפשר לנווד? אבל באמת תירוצו זה הוא רק לתרץ שיטת רבא והוא אוקים לה בשנויי דחוקין],

והלכתא, צדדין אסורין, צדי צדדין מותרין,

אמר רב אשי, השתא דאמרת צדדין אסורין, האי דרגא סולס שעולין צו לטוכת גוררים [נזרים. דס"ה] דמודלא [שהיא גבוה] שעושין [הסוכת נצרים] על גבי קונדיסין גבוהין, והיא סמוכה לאילן, לא לינחיה איניש ראש

הסולס אדיקלא [על האילן] לא יסמוך ראש הסולס לצד דקל [אסור לעלות על סולם הנסמך על האילן, משום] דכי סליק דהווי להו צדדין, אלא לינחיה [יסמוך הסולס] אגוואזי [על היתד], לבר מדיקלא יתקע יתד בצדי האילן ויסמוך הסולס עליו, דהוה ליה יתד נזרים, וסולס נזי נזדין,

וכי סליק, לא לינח כרעיה אגוואזי על היתד, אלא ליתנח אקנין אקניא על שלצות הסולס, או קנים היוצאים מהקונדיסין:

מתני': מתירין [אגד תבואה אין בו קשר שאסור להתיר בשבת. ראה תי"ט, אבל מה שאסור הוא משום מירחא] פקיעי עמיר קשין של שבלים (שאלות) שאוגדים [שאגדן. נמו"ם], ממירין אותם שיהו נמוין לפני בהמה לנהמה לאוכלה, ומפספסין שכן דרך שמופזים לנהמה העשבים, ויפין לה לאוכלן [פ' ע"י שמפוזין היא מריחה את ריח הקש]. שפסין דמוקין מתמממין, ואינה מריחה ריחה כל כך, וקשה בהן את הכיפין מפרש בגמרא, וכן זירין [מפרש בגמ'] אבל לא את הזירין,

אין מרסקין אין מתמכין [ריסוק היינו פספוס. אלא דלשון פספוס נופל בעמיר וריסוק בשחת. חרושי הר"ן] לא את השחת עשש של תבואה, והוא אספסתא, ומשום דטירחא דלא נריך הוא, ולא את החרובין, לפני בהמה, בין דקה ובין גסה,

רבי יהודה מתיר בחרובין [לרסקן] לדקה ששיניה דקות, וקשין לה:

גמ': אמר רב הונא, הן הן פקיעין, הן הן כיפין סולן קשין של שבלין הן, מיהו פקיעין תרי שאין קשורין אלא בשני ראשים [פ' שהעמיר קשור בשני חבלים], כיפין תלתא קשורין [צ' ?] שלשה [אגודים] [אגדים. דס"ה, נמו"ם], זירין דארוזי ענפים לחין של אלו [ראה ר"ה כג. שיש עשר מיני ארוז], שמוזקין אותם [כמו מורד שהוא ממלאכת שבת לעיל קג. ופרש"י שם זרדין לחים חדשים של שנה זו, ופעמים שהם מרובים ומכמישין את האילן וכו'], ונעודם לחין לאויין לנהמה, ורוב בני אדם מניחין אותם לעצים,

וה"ק, מתירין פקיעי עמיר לפני בהמה, ומפספסין דכיון דמעיקרא אוכלא נינהו, מותר לטרוח בהן להכשירם למאן [מלשון מתיקות שע"י שמתיר החבילות, מריחה הבהמה ריח הקש וזה מותר לה, ובר"ם יש גירסא "לתקן", # ואולי צ"ל לתקן], והוא הדין לכיפין [שקשורים בשלשה חבלים] אף הן ממירין, ומפספסין, ואף על גב דנפיש טרמייהו,

אבל לא את הזירין [חבילות של ענפי ארוז], לא לפספס, ולא להתיר דכיון דמעיקרא סתמייהו לאו אוכלא, והשתא הוא דמשוי להו אוכלא, הוי ליה אלווד, אוכלא בשבת,

אמר רב חסדא, מאי טעמא דרב הונא, קא סבר למטרח באוכלא דנדכר שמחילתו אוכל קודם מיקון זה טריחין ומכשירין לייפומן לה, לשויי אוכלא לא משויין,

אבני חן למסכת שבת

אלא אי אמרת קסבר תנא קמא מיטערט צאוכלא שרי, שווי אוכלא אסור, ואין מרסקין דקאמר צדאקושי קאמר, דשווי אוכלא הוי, מיטערט באוכלא מטרחינן, רבי יהודה דמתיר בחרובין לדקה צממיה הא כל שכן ד לגסה (ל?) מיטערט צאוכלא הוה, ושרי,

[ו?] הכי הוה ליה למיתני, ור' יהודה מתיר צמרוצין לגסה, דהוה ליה מיטערט צאוכלא,

[פ'] אליבא דרב הונא שההיתר הוא רק למטרה באוכלא, היה לו לר' יהודה להתיר רק לגסה דהוה ליה מיטערט צאוכלא אבל בדקה הוה מושווי אוכלא והיה צריך להיות אסור. וראה מהרש"א],

והא ליכא למימר דר' יהודה מפיק, דשווי אוכלא שרי, מיטערט צאוכלא אסור [פ'] דהא דאמר רב הונא דמטרח באוכלא שרי, ולשווי אוכלא אסור, זה רק אליבא דרבנן, אבל ר"י חולק וסבר להדיף, ואז יהיה מיושב אליבא דרב הונא למה התיר ר"י רק בדקה דר"י סבר שרק לשווי אוכלא מותר?]

דהא תנא קמא צדאקושי קאמר [בדמוקי לה רב הונא לעיל, ואי נימא דר"י אליבא דר"ה מתיר לשווי אוכלא], וגזי גסה נמי שווי אוכלא הוה, והוה ליה למיתני ור' יהודה מתיר סתמא, צין דקה צין גסה, ועוד, הוה ליה למישרי [פ'] כמו שאמר ר' יהודה מתיר בדקה, חול"ל נמי שרי' יהודה מתיר] נמי זירין להמיר ולפספס, דשווי אוכלא נמי הוה?

[ומתירין] מי סברת דקה דקה ממש, מאי דקה גסה, ומאי קרי לה דקה, דדייקא באוכלא [וכן לעיל קמא. דדייקא ואבלה] כוססת יפה ומדקת אוכלין צפיה,

[ומקשה] הא מודקתני רישא, בין דקה ובין גסה, מכלל שמע מינה דרבי יהודה דקה דקה ממש קאמר ור' יהודה אמר קמא קאי, קשיא,

תא שמע [ובא להקשות על רב יהודה], מחתכין

רב יהודה שווי אוכלא מושוין מטרח באוכלא לא מרחינן	רב הונא למטרח באוכלא מרחינן לשווי אוכלא לא מושוין	
חבילי קשין עם שני קשרים, מתירין דמותר לשווי אוכלא, אבל לפספס לא דאסור למרוח באוכל	חבילי קשין עם שני קשרים, מתירין ומפספסין, דמותר למרוח באוכל	מתירין עמיר פקיעי
ענפים לחים של ארז, מותר להתיר ולפספס דמותר לשווי אוכלא	חבילי קשין עם שלושה קשרים, מתירין ומפספסין, דמותר למרוח באוכל	ומפספסין הכיפין את

רב יהודה אמר, הן הן פקיעין, הן הן זירין שניהן צקשים של צבלים פקיעין תרי, זירין תלתא ומה שהמיר צוה המיר צוה, ודקמני אצל לא הוירין אפספוס קאי, כיפין דארוי,

וה"ק, מתירין פקיעי עמיר לפני בהמה דכל זמן שהוא קשור לאו אוכלא הוה, ומתירו לשווי אוכלא, ומשום דער צממיה שרי, אבל פספוס לא, דסגי ליה צממיה ואימעיניד אוכלא, ופספוסיה למענוג צעלמא הוה, ומטרח צאוכל, צדבר שהוא צבר אוכל צלא מיקון זה, לא טרחינן,

וכיפין [ענפי ארז] פספוסין נמי מפספסין ומפספסין את הכיפין דארוה, דצלאו פספוס לא הוי אוכלא, אבל לא הוירין [אלו שקשורין בג' חבילים] לפספס, אלא להתיר שלשה אונגדין צפקיעין [כפקיעין. נמ"י], דהמרת אונגדין שווי אוכלא הוה,

אמר רבא, מאי טעמא דרב יהודה, קסבר שווי אוכלא מושוין, מטרח באוכלא לא מרחינן,

תנן, אין מרסקין סיפא דמתניתין היא, ומד טעמא [פ'] דיני הרישא והסיפא משום אותה טעם] את השחת, ואת החרובין, לפני בהמה, בין דקה ובין גסה,

מאי לאו חרובין דומיא דשחת, מה שחת דרכיכי, אף חרובין דרכיכי כגון חרוצין לחין, דחאויין למאכל צמה צלא ריסוק, וריסוק ידיהו למענוג צעלמא, אלמא [לכן אין מרסקין אותן ד] לא מרחינן באוכלא, ותיובתיה דרב הונא?

אמר לך רב הונא, לא, שחת דומיא דחרובין, מה חרובין דאקושי קשין, כגון שיצשו, אף שחת דאקושי,

היכי משכחת לה? בעילי זומרי עיירס קטנים [סום או חמור צעיר], שאף השחת קשה להם, וצריכה ריסוק לשווי אוכלא,

ת"ש [בא להקשות על רב הונא ממה ששנינו במשנתנו], רבי יהודה מתיר בחרובין לדקה, לדקה אין דהוה ליה שווי אוכלא לגסה לא דהוה ליה מטרח צאוכלא,

אי אמרת בשלמא [כרב יהודה], ת"ק סבר, מיטרח באוכלא לא מרחינן, [אבל] שווי מושוין שמע ר' יהודה לתנא קמא דלמר מיטרח צאוכלין אסור, ואין מרסקין צרכי קאמר, אצל שווי אוכלא שרי, היינו דקא אמר ר' יהודה, החרובין לדקה נמי לית לן למיסק, ד שווי אוכלא הוה ואף על גב דרכיכי [פ'] ובוה פליגי ת"ק ור' יהודה],

אלא אי אמרת [כרב הונא], ת"ק סבר שווי אוכלא לא מושוין

אבני חן למסכת שבת

ונותנין מים למורסן [bran], אבל לא גובלין,

ואין נותנין מים לפני דבורים מפרש טעמא בגמרא, אי משום דאין מונומיהן עליו, שיוגלין ואוכלין בשדה, אי משום דמיא צאגמא שכיח להו, ולפני יונים שבשובך, אבל נותנין לפני אווזין, ותרנגולין, ולפני יוני הרדיסיות על שם מקומן, ויחזוין צמח דביח:

אבל לא את הזירין	ענפים לחים של ארז, לא מתירין ולא מספסין, שאסור לשוויי אוכלא	חבילי קשין עם שלשה קשרים, אסור לפספס שאסור לטרוח באוכל, אבל להתיר מותר שהוא לשוויי אוכלא, אבל חגר"א גורם ע"פ חר"ף להתיר לא,

דף קנ"ה ע"ב

את הדלועין המלושין לפני הבהמה, ואת הנבלה לפני הכלבים ולא אמרין מוקצין הן לבהמה, דמאכל אדם הן, מאי לאו דלועין דומיא דנבלה, מה נבלה דרכיכא אף דלועין דרכיכי, אלמא מרחינן באוכלא, ותיובתא דרב יהודה?

אמר לך רב יהודה לא, נבלה דומיא דדלועין, מה דלועין דאשוני קשין אף נבלה דאשונא, והיכי משכחת לה, בבשר פילי,

א"נ כלבים דקאמר, בגורייאאא זוטרי [small puppies] דכל נבלה קשה להן,

תא שמע, דתני רב חנן מנהרדעא, מפרכינן תבן ואספסתא, ומערבין התבן והאספסתא יחד, והבהמה אוכלת התבן נשזיל האספסתא, אלמא מרחינן באוכלא?

[ומתריין שאין המדובר בדברים שהם כבר אוכל, אלא דברים אלו עכשיו משווה לה אוכל] תבן, בתיבנא סריא דלא חזיא, והשתא משוי לה אוכלא, והאי סריא לאו סריא לגמרי [ממש. נמי], דההיא לטינא קיימא, ואסורה לטלטל,

אספסתא [עשש של תבואה. רש"י ע"א] בעילי זוטרי [עיינים קטנים. רש"י לעיל ע"א]:

[רמב"ם הל' שבת פכ"א הל' לה, אין מאכילין בהמה חיה ועוף בשבת כדרך שהוא מאכיל בחול שמא יבוא לידי בתישת קטניות או לידי לישת קמח וכיוצא בו],

מתני': אין אוכסין [שטאפען] מאכילין אותו הרבה על כרחו, ומוקצין לו בגרנו, ובגמרא מפרש לשון אוכסין עושין לה כמין צאוס צמח מעיה את הגמול, ולא דורסין שדורס לה צמח גרונה את השעורין, ומיהו, לא הוי כל כך כמו אוכסין, אבל מלעיטין מפרש בגמרא,

ואין מאמירין מפרש בגמרא את העגלים, אבל מלעיטין,

ומהלקטין מפרש בגמרא לתרנגולין,

אין שיאכילנה כל כך שירחיצו מעיה כצאוס, וכדאמר רב ירמיה מדיפתא, לדידי חזי לי ההוא טייעא, דאכלא [דאכלה] כורא ואמעינא כורא על גבה למזונות לדרך לצד שאר משאות:

[ודאי זה שאכלה כור שהוא לי סאה הוא מדה גדולה מאד שהוא ודאי גוזמא, אבל לומר שאכלה כמדה שהיא יכולה לשאת על גבה בפעם אחת זה קשה להאמין, וז"ל התוס' בב"מ פ' ע"ב ד"ה סתם דאין סברה שיוכל להאכיל לגמל אפילו ע"י אכיסה כדי משאו צפעס אחת ולכן מפרש רש"י שהמעינה אוכלין כשיעור שהיא יכולה לאכול אבל זה לא היה כל מה שהיא יכולה לשאת שודאי היו עליה משאות אחרים גם כן, ולפ"ז צריך להבין מה החדוש במה שהמעינה כורא?]

[שנינו במשנתנו] אין מאמירין: איזו היא המראה [וג"ל דהמראה הוא לשון מוראתו בנצתה, שהוא הופק מקום הצואה. יבין] ואיזו היא הלעטה?

אמר רב יהודה, המראה למקום שאינה יכולה להחזיר שמוצו לה לפניו מצית הצליעה, הלעטה למקום שיכולה להחזיר,

רב חסדא אמר, אידי ואידי למקום שאינה יכולה להחזיר, והמראה [שאסור למקום שאינו יכול לחזור] בכלי צמוד [spoon], הלעטה [שמותר למקום שאינו יכול לחזור] ביד,

רב חסדא	רב יהודה	
אין מאמירין את העגלים	למקום שאינו חוזר	למקום שאינו חוזר בכלי
מלעיטין את העגלים, ואת הגמלים	למקום שיכול לחזור	אף למקום שאינו חוזר ביד

מתיב רב יוסף [ששנינו בברייתא], מהלקטין לתרנגולין, ואין צריך לומר שמלקטין, ואין מלקטין ליוני שובך וליוני עלייה, ואין צריך לומר שאין מהלקטין,

מהלקטין לתרנגולים, ואצ"ל שמלקטין	דספי ליה בידים

אבני חן למסכת שבת

אלא שאני מיה דשכיחי באגמא אכל מזונות לא שכיחי להו [פי' ולעולם כל שמוזנותיו עליך מותר להאכילן],

ואין מלקטין ליוני שובך וליוני עלייה,	דשדי ליה קמיה

מאי מהלקטין ומאי מלקטין, אילימא מהלקטין דספי ליה בידים מוחזקו לתוך פיו, מלקטין דשדי ליה קמיהו, מכלל דיוני שובך ויוני עלייה, מישדא קמיהו נמי לא בתמיה, ואמאי לא, מאי טרמא איכא,

מהלקטין לתרנגולים, ואצ"ל שמלקטין	למקום שאינו יכול להחזיר
ואין מלקטין ליוני שובך וליוני עלייה,	אף למקום שיכול לחזור

אלא לאו, מהלקטין [שמחזיר לתרנגולים] למקום שאינה יכולה להחזיר ומדמהלקטין דמתנינן למקום שאינה יכולה להחזיר נמי שרי [פי' דקתני במשנתנו דמהלקטין לתרנגולים] מלקטין למקום שיכולה להחזיר,

שמע מינה # [משמע שלא מצא סברא לחלק בין תרנגולים לעגלים וגמלים], מלשיטין דעגלים וגמלים למקום שאינה יכולה להחזיר ושרי, אלא דגזי בהמה קרי ליה הלעטה, וגזי עופות קרי ליה הילקוט,

מכלל [ממה שאמרנו שמותר להלעיט גם למקום שאינה יכולה להחזיר] דהמראה [באיזה אופן יהא אסור] בכלי ועל כרחק אין מאמירין דקאסר בכלי הוא, ותיובתא דרב יהודה?

אמר לך רב יהודה, לעולם מהלקטין דספי ליה בידים ולמקום שיכולה להחזיר, מלקטין דשדי ליה קמיהו, ודקא קשיא לך יוני שובך ויוני עלייה [וכי' למישדא קמיהו נמי לא?]

הני מזונותן עליך, והני אין מזונותן עליך דשכיחי להו בדברא,

כדתניא, נותנין מזונות לפני כלב, ואין נותנין מזונות לפני חזיר, ומה הפרש בין זה לזה, זה מזונותיו עליך, וזה אין מזונותיו עליך חזיר אין מזונותן עליך, דארוך אדם שיגדל חזירים,

אמר רב אשי, מתניתין נמי דיקא דאפילו שדי קמיהו נמי לא, אין נותנין מים לפני דבורים, ולפני יונים שבשובך, אבל נותנין לפני אווזין, ולפני תרנגולין, ולפני יוני הרדסיות, מ"ט לאו משום דהני מזונותן עליך, והני אין מזונותן עליך,

וליתעמך, מאי איריא מיה, אפילו חיטי ושערי נמי לא [פי' מקשה על רב יהודה, שאמר שהטעם שאין נותנין לפניהם מים משום דאין מזונותן עליך, א"כ למה תני המשנה אין נותנין "מים" הול"ל סתם אין נותנים אוכלין?],

דרש רבי יונה, אפיתחא דבי נשיאה, מאי דכתיב משלי כט ז ידע צדיק דין דילי, יודע הקב"ה בכלב שמוזנותיו מועטין שאין אדם חס עליו לתת לו מזונות הרבה, לפיכך שוהה אכילתו במעיו ג' ימים,

כדתנן [באהלות פי"א מ"ז], כמה תשהה אכילתו במעיו, ויהא טמא, בכלב ג' ימים מעת לעת [שכך הוא עיכול של כלב שהוא מאוחר משאר ברואים. יבין] להכלב שאכל בשר מת, ומת הכלב בצית, מוך שלשה ימים מטמא בזהל, אכל בחייו לא מטמא, דטומאה בלועה בצעלי חיים לא מטמא, כדאמר בבהמה המקשה (חולין עא:),

ובעופות ובדגים [וה"ה בשאר בהמה, רק נקט עופות ודגים לרבותא וכו']. יבין עיי"ש, כרי שתפול [הטומאה שאכלו. מבוארות] לאור ותשרף,

אמר רב המנונא, שמע מינה מדקאמר שהקפיד הקדוש ברוך הוא על מזונותיו, אורח ארעא למשדא אומצא [חתיכת בשר] לכלבא, וכמה?

אמר רב מרי משח אודניה מעט כמות לחנו, וחוטרא אבתריה יסהו במקל מיד, שלא יהא מרגילו אצלו,

הני מילי בדברא [בשרה], אבל במתא [בעיר] לא ליחזי ליה מיד, אי לאו דידיה הוא דאתא למסרך בתמיה, ויפסידו,

אמר רב פפא, לית דעניא מכלבא, ולית דעתיר מחזירא שכל מאכל ראוי לו, ומוצא לאכול, ואף מאכילין לו הרבה,

תניא כוותיה דרב יהודה שהמראה למקום שאינו יכול להחזיר, איזו היא המראה, ואיזו היא הלעטה, המראה, מרביצה [משכיבה על הארץ] ופוקס את פיה נותן חכה [gag] לתוך פיה, שלא תוכל לסגור פיה, ומאכילה כרשינין ומים בבת אחת והמים מצליעין הכרשינין לתוך בית בליעמה על כרחא [פי' שהמים צריכה לבלוע כדי שלא תחנק],

הלעטה, מאכילה מעומד נותן לתוך פיה, וכל זמן שאינו מרביצה אינו יכול לתמוז כל כך, ויכול להחזירה, ומשקה מעומד, ונותנין כרשינין בפני עצמן, ומים בפני עצמן:

[שנינו במשנתנו] מהלקטין לתרנגולין [ונותנין מים למורסן, אבל לא גובלין] כו': אמר אביי, אמריתא קמיה דמר, מתניתין מני דקתני נותן מים לתוך המורסן, דנתינת מים לא זהו גיבולו?

אבני חן למסכת שבת

יד, שבאופן זה מתירין היש אומרים לעיל גם בעבה?

אמר רב יוסף, בחול נותן את החומץ, ואח"כ נותן את השתית כלומר כן דרכו בחול [דלא שייך לומר הלכה איך לעשותה בחול], בשבת נותן את השתית, ואחר כך נותן את החומץ,

לוי בריה דרב הונא בר חייא, אשכחיה לגבלא דבי נשיה שומר צהמות [של צית. ד"ס] אציו ומגבלא מאכלן, דקא גביל מורסן על ידי שינוי וספיי ליה לתוריה [כלומר גביל מורסן ע"י שינוי ומהלקט ל' למקום שאינה יכולה להחזיר. חדושי הר"ן], במש ביה [הכחו ברגלו. חדושי הר"ן] דהא לכולי עלמא אצל לא גובלין מן [לעיל קנה:],

אתא אבוה [רב הונא בר חייא] אשכחיה [בעין זה בחולין צנ.], א"ל [ללוי בנו שהיה מוחה על מה שעשה הגבל] הכי אמר אבוה דאמך [שהיה חותנו] משמיה דרב, ומנו [ומי זה חותנו] רבי ירמיה בר אבא, גובלין מורסן על ידי שינוי, כדמפרש ואיל, והוא דקא משני ולא מספין למורי, אין מאמירין אותן, ודלא לקיט בלישניה עגל קטן שעדיין לא לומד [למד ?] לאכול מהלקיטין [מלקטין. ד"ס] ליה,

וה"מ דאמרי, דמותר לגבל מורסן הוא דמשני, [ו. ד"ס] היכי משני?

אמר רב יימר בר שלמיא, משמיה דאביי, שתי וערב פעם אחת מוליך המקל שם, ופעם אחת ערב,

והא לא מערב שפיר? אמר רב יהודה, מנערו לכלי והוא מתערב מאליו,

כתיב אפינקסיה לוחות קשורות זו עם זו, כאותן של סותרים [גלמים. ד"ס] [וראה לעיל רש"י ריש קד: דזעירי,

[היה בעין מגילת סתרים שמצינו שהיו כותבין הלכות לפני עצמן ומסתירין המגילות, במש"כ רש"י לעיל ו: ד"ה מגילת סתרים. ע"פ מהר"ן חיות]

אמרית [אמרתי] קדם רבי, ומנו רבי חייא [חנינא. וכ"ה נכון דר' זעירי לא ראה את ר' חייא. ד"ס],

מהו לגבל? אמר אסור [ראה בבעל המאור בסוף המסכת ומה שהשיג עליו המלחמות],

מהו לפרק לתת מתוך כלי שלפני צהמה זו, ולתת לפני צהמה אמר מותר [אבל התוס' פירשו לפרק היינו להריק המים וגם המורסן מכלי אל כלי שיתגבל היטב וכו']],

מילתא צאפי נפשה היא אמר רב [מנשיא] חד קמי חד חדא מדא

ואמר ל' ר' יוסי בר יהודה היא, דתניא אחד נותן את הקמח, ואחד נותן לתוכו מים, האחרון חייב, דברי רבי, ר' יוסי בר יהודה אומר, אינו חייב עד שיוגבל,

דילמא עד כאן לא קאמר רבי יוסי בר יהודה התם, אלא קמח דבר גיבול הוא, אבל מורסן דלאו בר גיבול הוא, אפילו רבי יוסי בר יהודה מודה דזה גיבול?

[וירוחה] לא סלקא דעתך, דתניא, בהדיא אין נותנין מים למורסן, דברי רבי, ר' יוסי בר יהודה אומר, נותנין מים למורסן,

ת"ר, אין גובלין את הקלי קמח של מצואה שנמייצשה [צמחור ?] כשהן קליות צמחור, ואותו קמח לעולם מתוק, והוא קמחא דאצטונא, ועושין ממנו שמימא משמן ומים ומלח שמערבין זו, וי"א גובלין,

מאן י"א? א"ר חסדא,

דף קנ"ו ע"א

רבי יוסי בר' יהודה היא [דמתיר לגבל ע"י שינוי] (דלא רבי לא מהני ליה שינוי, דמנתינת מים מיחייב, אפילו צמידי דלאו צר גיבול, כדאמרינן גבי מורסן, אצל ל' יוסי צר יהודה [רש"ל מוחקה, ול"ג דאין למחקו וכן הגירסא בפירוש רש"י בהרי"ף ז"ל. הר' שמחה דעסויא ז"ל]) דאמר עד שיגבל, הכא גובלין כללית י, כדמפרש ואיל, והנ"מ הוא # [המלה "הוא" נראית מיותרת] דמשני דקא משני [ולא הוצרך התנא לפ' דבעי שינוי, דהא פשיטא דליכא למשרי בלאו הכי. ריטב"א],

[ו. ד"ס] היכי משני? א"ר חסדא על יד על יד [מעט מעט. ר"ה, וכן ברי"ף], [פ' שמנבל מעט מעט ואוכל לשעתו ולא יגבל הרבה ביחד. ריטב"א],

[פ' תשלום ברייתא הוא. ריטב"א] ושיוין שבוחשין צמחור, דהיינו גובלין את השתית [קמח של מצואה שנמייצשה [צמחור ?] כשהן קליות צמחור, ואותו קמח לעולם מתוק, והוא קמחא דאצטונא, ועושין ממנו שמימא משמן ומים ומלח שמערבין זו. רש"י לעיל ע"ב] בשבת, ושותים זיתים המצרי [שליש שערי [או קמחא], שלישי קורטמיו, ושליש מלח. לעיל קי.] דנלאו רפואה נמי משקה הוא, דמן כל המשקין שמה אדם לרפואה [לעיל קט:]),

והאמרת [בברייתא לעיל ע"ב] אין גובלין [את הקלי, ואיך אמרת כאן שבוחשין?]

ל"ק הא בעבה אין גובלין הא ברכה צומשין שאין זו לשה, והני מילי הוא דמשני, היכי משני # [דלא ס"ל להחמיר ברכה לעשות רק על יד על

אבני חן למסכת שבת

שרגילין לתת לפני צהמה מותר לתת לפני צעצת, וכן תרמי קמי תרמי האוכלות צאצוס אחד [פי' מודה אחת שרגילין לתת לפני בהמה בחול, מותר לגבל בשינוי ולתת לפני בהמה כמדרתה בחול. חדושי הר"ן], תרי קמי תרי שפיר דמי, תלתא קמי תרי הואיל וצמול לא ייציז להו כי הא, הוי ערסא דלא זריך, וכל שכן תרמי קמי חדא אסור,

רב יוסף אמר, קב ואפילו קביים,

עולא אמר כור [שלשים סאה] ואפילו כוריים [נותן לפני הבהמה ואין שיעור בדבר. ריטב"א],

כתיב אפינקסיה דלוי, אמרית [אמרת] קדם רבי ר' לוי משמע [סיפר], דהא אמר קדם רבי ומנו רבינו הקדוש, על הך אינשי דהוו גבלין שתיתא בבבל, והוה צוח רבי, ומנו רבינו הקדוש, על דהוו גבלין שתיתא, ולית דשמיע ליה, ולית חילא בידיה [ואין כח בידו] למיסר, מדרבי יוסי בר' יהודה צר פלוגמיה, דהוה שרי לעיל אף צעצה, ועל ידי שינוי, והיו נוהגין כמותו,

כתיב אפינקסיה דרבי יהושע בן לוי,

[המילה "יהי" הנוכרת כמה פעמים לקמן אינה מוכרעת, אבל כדי שהכל יתפרש באופן אחד מן הנכון לפרשה מלשון "נולד", ומכמה מהם מוכרח שהפי' מלשון נולד],

האי מאן [אדם] הנוול דבחד בשבא צאחד צעצת יהי [נולד], גבר יהא אדם שלם צמדה אחת [יהא. דס"ה], ולא חדא ביה ולא אחת צו ממדה אחרת, ולקמן מפרש לה ואיל,

מאי [ולא חדא ביה], אילימא ולא חד לטיבו [פי' שלא יהיה בו מדה טובה אחת], והאמר רב אשי, אנא בחד בשבא הואי [ובודאי היו בו הרבה מדות טובות],

אלא לאו חדא לבישו [שלא יהיה בו מדה רעה אחת], והאמר רב אשי, אנא ודימי בר קקוזתא הוויין [נולדנו] בחד בשבא, אנא מלך [ראש הישיבה. שטן], והוא הוה ריש גנבי, דמאן דצמד צעצא יהא ראש, כמו שהיוס [פי' יום ראשון] ראש למעשה צראשית, מיהו, שמע מינה דנולדים צו צדיקים ורשעים?

אלא אי כולי לטיבו, אי כולי לבישו [פי' שזה בחירתו שהוא יכול לבחור להיות כולו טוב או כולו רע. ע"פ המהרש"א] (מאי טעמא דאיברו ביה אור וחושך),

האי מאן [זה שנוול] דבתרי בשבא יהי [נולד], גבר רגון [יהא. ד"ם], מ"ט משום דאיפליגו ביה מיא כך הוא יצדל מכל אדם,

האי מאן דבתלתא בשבא יהי [נולד %], גבר עתיר, וזנאי נואף יהא, מ"ט משום דאיברו ביה עשבים דכמיז מדשא הארץ (צראשית א) והוא דצר שפרה ורצה מאד, וממהר לגדל ולגמול, דהוא ענין פריזות, אשו"א (לסור מן הדרך, לסמיות) צלעו,

[לשנא אחריתא] דלא כמיז למינהו צעצנים צזויים, (ועוד) שיוצאין צערצוציא ויונקין זו מזו,

האי מאן דבארבעה בשבא יהי [נולד], גבר חכים ונחיר [יהא. ד"ם] [זכרן. ערוך] זיומן [לכאורה כונת רש"י שיהיה לו זיו פנים, אבל ראה רש"ש שהקשה ע"ז דלקמן אומר שמי שנוול במול כמה יהיה זיוותן ומי שנוול בכוכב יהיה גבר נחיר הרי שהם שני דברים נפרדים?], מ"ט משום דאיתלו ביה מאורות וכמיז ומורה אור,

האי מאן דבחמשה בשבא יהי [נולד], גבר גומל חסדים [יהא. ד"ם], מ"ט משום דאיברו ביה דגים ועופות שאין טורמין לאוכלין [ואוכלין. ד"ם], אלא חיזונים צחסדו של הקדוש צרוך הוא,

האי מאן דבמעלי שבתא יהי [נולד], גבר חזון [יהא. ד"ם] מחזר אחר מצות,

אמר ר"נ בר יצחק, חזון במצות שכן דרך ערב צצת לחזר אחר מצות צצת,

האי מאן דבשבתא יהי [שנוול בשבת], בשבתא ימות, על דאחילו עלוהי יומא רבא דשבתא [פי' שהיללו עליו שבת כשנוול],

אמר רבא בר רב שילא, וקדישא רבא יתקרי [ויהיו קורין לו קדוש גדול] שיהא פרוש וקדוש, דכמיז (שמות כ) ויקדשהו,

אמר להו רבי חנינא לתלמידים שקראו פנקסו של ר' יהושע [לתלמידיו של ר' יהושע שקראו על פנקסו כך. ד"ם] פוקו אמרו ליה לבר ליואי, לא מוזל יום גורם, אלא מוזל שעה גורם שצעה מזלות הן, המשמשין את השעות חכ"ל שצ"ס, חמה היינו חמה ממם, והוא אחד מן המזלות, וכן לצנה, והשאר הוויין כוכבים,

האי מאן דבחמה יהי [נולד], גבר זיוותן כשמש המאיר יהי, אכיל מדיליה כשמש שאינו מסיג גבול רעהו למשול צלילה ושתי מדיליה, ורודה גליין אין לו רשות לכסות סודו ונסתרותיו, אלא כשמש הזה שהוא פומצי לכל, אם גניב לא מצלח,

אבני חן למסכת שבת

דבצמנה נהיר וחכים, מזל מעשיר, ויש מזל לישראל שאין מפלה ונדקה משנה את המזל,

רבי יוחנן אמר, אין מזל לישראל דעל ידי מפלה חסות, משמנה מזלו לטובה [ראה תוס']

ואזדא רבי יוחנן למעמיה, דא"ר יוחנן, מניין שאין מזל לישראל, שנאמר ירמיה ב פה אָמַר ה' אֶל־דָּרְךָ הֲגוּ יָם אֶל־תִּלְמָדוֹ, וּמָאתוּ תַּתְּשָׁמִים אֶל־תַּחְתּוֹ, כִּי־יַחֲתוּ הֲגוּ יָם מִחֶמְהָ, הֵם יַחֲתוּ וְלֹא יִשְׂרָאֵל,

ואף רב סבר, אין מזל לישראל, דאמר רב יהודה אמר רב, מניין שאין מזל לישראל, שנאמר בראשית טו ויוצא אותו החוצה, אמר אברהם לפני הקב"ה, רבש"ע בראשית טו בן בתי [אלעזר] יורש אותי, אמר לו לאו בראשית טו כי אם אשר יצא ממעך,

אמר לפניו רבש"ע, נסתכלתי באיצטגנינות שלי חכמת המזלות ואיני ראוי להוליד בן, אמר ליה צא מאיצטגנינות שלך היינו דכתיב ויוצא אותו החוצה חוץ מאיצטגנינותו שאין מזל לישראל, מאי דעתך

דף קנ"ו ע"ב

דקאי צדק שהוא מזל שלך במערב שהוא מקום מנוק, ואין ראוי להוליד, כך מנאמי בתלמוד רבינו הלוי, מהדרנא ומוקמינא ליה במזרח בזמורו שהוא מקום חס,

והיינו דכתיב ישעיה מא ב מי העיר מְמוֹזָרָה צֶדֶק [פ'] כאילו כתיב "למזרח", שהביא את מזל צדק למזרח, מי עשה את זה], "קְרָאָהוּ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא קְרָאוּ לְהַבִּיאוֹ לְמִזְרַח לְרַגְלֹוֹ בְּשָׁבִילוֹ,

ומדשמואל נמי אין מזל לישראל, דשמואל ואבלט שס חס, נכדי היה וחסה בזככים הוו יתבי, והוו קאזלי הנך אינשי לאגמא [פ'] הלכו לאגם ללקט קנים], א"ל אבלט לשמואל, האי גברא אזיל ולא אתי, מריק ליה חייויא [שנחש ישוך אותו] ומיית,

א"ל שמואל, אי בר ישראל הוא [שהולך לאגם], אזיל ואתי דאין מזל לישראל, ויועיל לו מפלה,

אדיתבי, אזיל ואתי [פ'] שהיה ישראל והלך לאגם וחזר], קם אבלט שדיה לטוניה [פ'] הרים ממנו המשאוי של קנים שקצץ באגמא. מ"נ] אשכח ביה חייויא [מצא בתוך המשא נחש], דפסיק [שהיה חתוך] ושדי בתרתי גובי בשמי חסיות, שקצצו עס הקנים בלא יודע,

האי מאן דב[כוכב. שש"מ] נוגה [venus] יהי [נולד %], גבר עתיר [נראה משום דעשיר נוגה לו דאין מצטרך לבריות ולהיפך בעני דעולם חשך בערו. מ"נ] וזנאי יהי, מ"ט משום דאיתילי[ד. רש"ש] ביה נורא אש חלוי בלוח מזל יצר של תשמיש צוער [צו. ד"ס] כמנור,

האי מאן דבכוכב [mercury] יהי [נולד], גבר נהיר וחכים [יהא. ד"ס] [ראה רש"ש] משום דספרא דחמה הוא מזל כוכב הוא סופר של מזל חמה, לכחוד דרך הילוכו ומקופותיו, ומנאי אללו ממיד,

האי מאן דבלבנה יהי, גבר סביל מרעין [יהא. ד"ס] כלבנה זו, שמתנונה והולכת, בנאי וסתיר כלבנה זו שגדילה ומתמעטת [שהיה גדולה ומתמעטת. ד"ס], סתיר ובנאי, אכיל דלא דיליה כלבנה המסגת גדול החמה, למשול אף ציוס, ושתי דלא דיליה, ורזוהי כסיין כלבנה זו. ד"ס] שאניה מאירה [כל זמן. ד"ס], אם גנב מצלח,

האי מאן דבשבתאי [saturn] מזל כוכב [שעה. ד"ס, וראה מהרש"ל] ששמו שבתאי יהי [נולד], גבר מחשבתיה בטלין, ואית דאמרי כל דמחשבין עליה בטלין כמו לא ישבותו [בראשית ח],

האי מאן דבצדק [Jupiter] יהי [נולד], גבר צדקן [יהא ?],

אמר ר"נ בר יצחק, וצדקן במצות נדקה לעניים, דקרי ליה מזה [בכל]. ב. דס"ה לשון אגדה,

האי מאן דבמאדים [mars] יהי, גבר אשיר דמא [שופך דם],

א"ר אשי, אי [או שיהא] אומנא מקיז דס [עיין רש"י ב"מ קט. ד"ה] אומנא דפ' שם מוהל תינוקות, ופירשו שם צ"ע מכאן דהוכיח תרומתו אומנא ומוהלא. גלויני הש"ס עיי"ש עור], אי גנבא ליסטים ההורג נפשות, אי טבחא [או שוחט], אי מוהלא,

אמר רבה, אנא במאדים הואי [נולדתי, ואני איני שופך דם],

אמר אבבי, מר נמי עניש נני אדם העוצרין על דבריו וקמיל # [זה דאי לשון גומא שלא היה הורג, אלא ר"ל שרבה היה מעניש אלו שלא קיימו הוראותיו],

איתמר רבי חנינא אומר, מזל מחכים לפי המזל היא החכמה, כדאמר

אבני חן למסכת שבת

א"ל שמואל, מאי עברת [מה מעשיך, מה עשית שנצלת מנשיכת הנחש],

א"ל כל יומא הוה מרמינן ריפתא בהדי הדדי מטילין פת [לסל] לכל המצורה כחמד, ואכלינן ואוכלין יחד, והאחד גוצה מכולן,

האידינא הוה איכא חד מינן, דלא הוה ליה ריפתא, הוה קא מיכספ, אמינא להו, אנא קאימנא וארמינא חגצה ואשים כסל כי מטאי לגביה שואי נפשאי כמאן דשקילי מיניה עשיתי עזמי כגוצה ממנו, ונתמי משלי חלקו, כי היכי דלא ליכסיף, א"ל מצוה עברת,

נפק שמואל ודרש משלי י וצדקה תציל ממות, ולא ממיתה משונה [פ' לא תפרש שמצלת ממיתה משונה] ומיחו [פ' אבל] מיתה הגונה ימות, אלא [פירוש הפסוק הוא שמצלת] ממיתה עצמה ממיתה עזמה מזלת ונותנת חיים,

ומדר"ע נמי אין מול לישראל, דר"ע הויא ליה ברתא, אמרי ליה כלדאי חזים כוכבים ההוא יומא דעיילה לבי גננא [באותו היום שתכנסם לחופה], מריק לה חייוא ומיתא [ישוך אותה נחש ותמות],

הוה דאיגא אמילתא טובא [היתה דואנת על הדבר מאד], ההוא יומא [ביום חופתה] שקלתה למכבנתא [אישפינגלי"ז (סיכה) צלעו], נשקא של זהב, שיש כמו טס צלאשה, דצתא מחצתה בגורא [בחור שבכותל. שט] [she took her pin (jewelry) and stuck it in the wall] איתרמי [נודמן] איתיב בעיניה דחייוא [שנתיישב המחט בעינו של נחש שהיה שם בחור],

לצפרא כי קא שקלה לה [בבקר כשהסירה את המחט מן הכותל], הוה קא סריך ואתי [האט זיך נאכגעשלעפט] חייוא בתרה [פ' הנחש היה מת ממה שדצה המכבנתא בעינו, וכשנמלה המכבנתא מן הכותל היה סריך הנחש המת עם המכבנתא],

אמר לה אבוב, מאי עברת [איזה דבר טוב עשית שנצלת מן הנחש], אמרה ליה, בפניא [בערב] אתא עניא קרא אבבא, והוה מרידי כולי עלמא בסעודתא, וליכא דשמעיה [ושום אחד מאנשי הבית לא שמע את בקשת העני] קאימנא [קמתי] שקלתי לריסתנאי אמנשטרייסין [מנה] דיהבית לי [לקחתי המנה שנתת לי לאכול] יהבתיה ניהליה, אמר לה מצוה עברת,

נפק ר"ע ודרש וצדקה תציל ממות, ולא ממיתה משונה, אלא ממיתה עצמה [פ' שמונה את המול],

ומדר"ג בר יצחק נמי, אין מול לישראל, דאימיה דר"ג בר יצחק, אמרי לה כלדאי [חזים בכוכבים], בריך [בנך] גנבא הוה,

לא שבקתיה גלויי רישיה [אולם בנדרים ל' ע"ב אמרינן דקמנים לעולם מגלו עיי"ש, ועיין מנ"א סימן ב' ס"ק ו' שהתעורר בזה. מהר"ן חיות] אמרה ליה כסי רישך [כל אדם צריך לכסות ראשו בסודר, אבל אמו הוסיפה וכיסה אותו גם עם גלימא להוסיף בו יראה. ע"פ המהרש"א] כי היכי דתיהוו עלך אימתא דשמיא,

[ועוד אמרה לבנה] ובעי רחמי בקש רחמים שלא ישלטו בך ילך הרע [פ' ואמו הוסיפה לו שיבקש רחמים שיה' לו יראת שמים. וראה מהרש"א],

לא הוה ידע אמאי קאמרה ליה [לא ידע ר' נחמן בר יצחק מדוע אמרה לו אמו כן], יומא חד יתיב קא גרים תותי דיקלא, נפל גלימא מעילייה רישיה, דלי עיניה, חזא לדיקלא, אלמיה יצריה [פ' כיון שנפל הגלימא מעל ראשו סר ממנו יראתו ונתגבר עליו היצה"ר של גול] סליק [עלה לאילן] פסקיה לקיבורא אשכול ממרים בשיניה והדקל לא שלו היה:

מתני': מחתכין את הדלועין המלועין לפני הבהמה ומיה, סתמן לאו למאכל צהמה קיימי אלא לאדם ואת הנבלה שנמצאה היום, וזין השמשות היטה עומדת לאדם, ואפילו הכי מתחכין לפני הכלבים,

רבי יהודה [דאית ליה מוקצה] אומר, אם לא היתה נבלה מערב שבת אסורה, לפי שאינה מן המוכן:

גמ': איתמר, (ער"ל [עולא רב ולוי ס"ל כר' יהודה] שח"ז [ושמואל ור' יוחנן וזעירי סבירי הלכה כר"ש] סימן)

אמר עולא, הלכה כרבי יהודה [דאית ליה מוקצה] (ושמואל אמר הלכה כר"ש דלית ליה מוקצה. הרש"ל מחקו, שהוא כפל לשון, שהוא גם לקמן בסוף העמוד) ואף רב סבר הלכה כרבי יהודה, מדכרכי דזוזי ממלכות העשויות לספיות לכסות פרקמטיא צתוכן, זוזי ספיות צלשון ארמי, כך מצאנו בתשובת הגאונים, דרב אסר, ושמואל שרי,

ואף לוי סבר, הלכה כרבי יהודה, כי הא דלוי כי הוה מייתי מריפתא לקמיה צהמה שגול צה ספק טרפות, וזריכה להולאת חסס ביומא טבא, לא הוה חזי לה, אלא כי יתיב אקילקליתא על האשפה, שאס יראנה טריפה ייחזה שס, דאמר דילמא לא מתכשרא, ואפילו לכלבים לא חזיא דנשחטת היום, ולא יוכלו לטעול כר' יהודה,

ושמואל אמר, הלכה כרבי שמעון,

ואף זעירי סבר הלכה כר"ש, דתנן בהמה שמתה לא זיונה ממקומה, ותרנמא זעירי צמסכת צילה בבחמת קדשים לאסורה צהאש ולא חזיא לכלבים, אבל בחולין שפיר דמי להאכילה לכלבים,

אבני חן למסכת שבת

ואף רבי יוחנן אמר הלכה כר"ש,

ומי א"ר יוחנן הכי, והא א"ר יוחנן הלכה כסתם משנה, ותנן

דף קנ"ז ע"א

אין מבקעין עצים מן הקורות סוּאָר של הקורות המוקצות וסדורות לצנין ולא מן הקורה הישנה שנשברה ביו"ט שנשברה היום, ומהשם להסקה קיימא, ואפילו הכי אסור, הוֹאִיל וצין השמשות לא אימנן להכי?

[ומתריץ שאין זה סתם משנה ד] רבי יוחנן, ההוא כרבי [ברבי. יעב"ץ, מנחת יהודה] יוסי בר יהודה מתני לה,

תא שמע [ומביא עוד סתם משנה דאית לה מוקצה], מתחילין להסיק בערימת התבן קא סלקא דעמן צמינא סריא, דסתמיה להסקה, אבל לא בעצים שבמוקצה שהניחם צמחה שאחרי צמו, והקסם לימות הסמיו, מוקצה צמחה שאחרי צמים, שהקצה אחרי צמו [שהקצהו. ד"ס] להכניס שם דצר [העומד. ד"ס] לאור?

[ומתריץ] התם בארזי ואשוחי אלו זכר ואלו נקבה, שעומדין לצנין דמוקצה מחמת חסרון כים, אפילו רבי שמעון מודה,

ת"ש, [תנן ביצה ב., לעיל מה:] אין משקין אורחא דמילתא נקט, משום סירכא דמשכא, שמה נוחה להפשיט ושוחרטין את המדבריות שרועות צאפר תמיד, ולנות צמוך תתמוס [מפני שהן מוקצות, הרי סתם משנה דאית להו מוקצה], אבל משקין ושוחרטין, את הבייתות [מלשון בית] [והרי סתם משנה דאית לה מוקצה וקשיא על ר' יוחנן]?

[ומתריץ שר' יוחנן סומך על משנה אחרת דלית לה מוקצה] ר' יוחנן סתמא אחרינא אשכח צית הלל חשיב כסתמא, ב"ש אומרים מגביהין מעל השלחן עצמות וקליפין, וב"ה אומרים מסלק את הטבלה כולה ומנערה, וא"ר נחמן, אנו אין לנו אלא ב"ש כרבי יהודה, וב"ה כר"ש [ומוחלפת השיטה של המשנה שם בביצה שב"ש אומרים תאכל וב"ה לא תאכל],

פליגי בה רב אחא ורבינא, חד אמר בכל השבת כולה [בכל מסכת שבת. יעב"ץ] הלכה כר"ש, לבר ממוקצה מחמת מיאוס, ומאי ניהו נר ישן, וחד אמר במוקצה מחמת מיאוס נמי הלכה כר"ש, לבר ממוקצה מחמת איסור, ומאי ניהו נר שהדליקו בה באותה שבת [ראה לעיל מד. במשנה],

אבל מוקצה מחמת חסרון כים [בין לרב אחא ובין לרבינא] אפילו ר"ש מודה, דתנן כל הכלים ניטלין בשבת ואפילו מלאכתן לאיסור, ור' שמעון היא, חוץ ממסר הגדול מגירה שהיא לאומנין לקון צה עזים, ומוקצה מחמת חסרון כים הוא, שלא ישמזרו חריצים [מריצה. נמ"ץ], שהוא עשוי כספין [גדול. ד"ס] מלא פגימות, ויתר של מחרישה החופר את הקרקע, קולטרא (לחב המחרשה) צלעו [ולעיל קכ"ג ע"ב כתב רש"י הוא כלי גדול העשוי כספין שזו עושין חריץ של תלם המענה]:

מתני': מפירין צעל לאשמו [וכן אב לבתו. רע"ב] נדרים בשבת [פי' נדרים שנערה אשה בינה לבין בעלה. ספר הנר],

[הסברה שיהא אסור להתיר נדר בשבת, כתב בחדושי הר"ן לקמן דמיהוי כדון ואין דנין בשבת, אבל הש"ך ביו"ד סי' רכ"ח ס"ק ז' על מש"כ המחבר שמותר להתיר נדרים בשבת "דאע"ג בכה"ג בדין אסור, נדרים לאו דין הוא", וכן בט"ז שם ס"ק ה' "לאפוקי ממה שמצינו בדין שפוסל בו מעומד וקרובים ושבת וליאה", וזה שלא כדברי הר"ן, אבל במשנ"ב סי' שמו"א ס"ק א' כתב הטעם "ולמה לן לאמרוהי בשבת בכדי" ובשערי ציון שם כתב שהתרת נדרים שלא לצורך יהיה אסור משום ממצוא חפצך]

ונשאלין למס לנדרים שהן לצורך השבת כגון שגד של לאכול [היום],

ופוקקין את המאור כרצנו, דאמרי (לעיל קס"ה:) פוקקין פקק חטלון,

ומודדין את המטלית שמה של על שלש אצבעות, כגון אם היתה טמאה וגנעה בטירות [פי' לידע אם היתה [המטלית] טמאה כשנגעה בטירות. חדש האביב],

ומודדין את המקוה צמדה, שהיא שם עמוק שלש אמות מים ורוחב אמה על אמה [ומעמא דכולהו דמודדות מצוה מותר ובלא מצוה הו"ל עוברין דחול ואסור. יבין],

ומעשה בימי אביו של רבי צדוק [נראה שלא היה מפורסם כל כך, ומתכבד ע"י בנו, ומדתי "בימו", ובימי משמע שהיו בשני זמנים, עיין הקדמת הרמב"ם לסדר זרעים, ומדלא תני ומדר נראה דבסוף לא הוצרכו למדוד. חדש האביב], ובימי אבא שאול בן בטנית, שפקקו את המאור במטיף פך של חרס [הנשצר. נמ"ץ], ומצוה צפק שצפה עשר [לעיל קס"ה:] זמורה שהיא קשורה צפית ממלאין צה צצת, וקשרו את המקידה כלי חרס, בגמי, לידע אם יש בגיגית פותח טפח צגמלא מפרש לה אם לאו,

ומדבריהם למדנו שפוקקין, ומודדין להתלמד על דצר הוראה, וקושרין קשר שאינו של קיימא, אפילו לכתמיה בשבת:

[ובשם הגר"ש אלישיב אמרו שרק למדוד מותר לדבר מצוה, ולא לשקול, ולכן למצות אכילת מצה א"א לשקול את הכוית, כדי לדעת כמה עליו לאכול, והנה עיקר הכוית נמדד לפי מידה ולא לפי משקל, אלא דקשה מאד לשער במדה

אבני חן למסכת שבת

וצריכים לשקול, וזה אסור אפי' לדבר מצוה וכו'. אילת השחר.

[שנינו במשנתנו] ונשאלים לנדרים: איבעיא להו הא דקמי נשאלין לנדרים שהן לצורך כשלא היה לו פנאי לשאל מערב שבת קאמר, או דלמא אפילו כש היה לו פנאי?

תא שמע, דאודקיקו ליה רבנן לרב זוטרא בריה דרב זירא, ושרו ליה נדריה, ואף על גב דהוה ליה פנאי [הנה הספק היה לבני הישיבה מסברא, והוכיחו מרבנן דהוּו בר סמכא להכריע בסברא. אילת השחר]:

[בגון שנדר בדבר שהוא צורך השבת שלא יאכל בשר ושלא ישתה יין והתירו לו נדרו ואע"ג דמוחזי כדין ואין דנין בשבת. הרושי הר"ן]

צריך לדעת, שאם יש טפח על טפח מן הגיגית שמאחיל על המת הוי הטומאה רצוצה ויהיה הטומאה נכנסת לתוך הבית, וצריך לאוקמה שאם לא היה בסדק פותח טפח היו מצטרפין סביבות הסדק שיהיה בה טפח על טפח שמאחיל על המת,

[שנינו במשנתנו] שפקקו את המאור במפיח, וקשרו את המקידה בגמזי: אמר רב יהודה אמר רב, הילקטי קמנה שזין קטן צין שני צמים היתה בין שני בתים [וטומאה היתה שם]

דף קנ"ז ע"ב

וגיגית סדוקה מונחת על גבן [דחוק בין שני הבתלים. וראה יבין] והמת מוטל בהילקטי מחמת הגיגית [כנגד] הסדק,

ולפני מות המת ופקקו את המאור במפיח פקקו [בשבת. נמ"י] המאור [החלון שהיה בכותל הבית מכון למטה מהגיגית] נטפית, [ולכן פקקו אותה] שמה אין בסדק הגיגית פותח טפח, וממלא המת מוטל צאהל שאין לו מקום לנאת דרך מעלה [בעין טומאה רצוצה], וטור שזין שני צמים מכניס את הטומאה לצד שני צמלא אגרוף [וגם כאן יכנס הטומאה מהשביל לתוך הבית], לפיכך סתמוהו ככלי חרס, וצב"ו כנגד ההילקט [לצד הילקוט. ד"ס] [פי' לצד השביל], וכלי חרס אינו מטמא מגבו, ומו"ק,

וקשרו את המקידה שהיא רמזה טפח [מקידה, חתיכה שבורה של כלי חרס, שתשמישה להעביר אש] [וקשרו אות על ראש קנה] בגמזי,

לידע [פי' למדוד את הגיגית שהיתה גבוה, ולא יכלו להגיע אליה עכשיו, לכן קשרו אותה על ראש קנה],

נמ"י: איבעיא להו הפרה דממיתין בין לצורך ובין שלא לצורך השבת, דגבי הפרה ציוס שמעו כתיב (במדבר ל'), ואם לא מיפר האידנא שז אינו מיפר, ושאלה לצורך אין, שלא לצורך לא דיכול לשאל למחר ומשום הכי קפלגיניהו מהרדי מפליג להו מהרדי, ולא קמי מפירין ונשאלין לנדרים שהן לצורך השבת, דלא קאי לצורך אלא אשאלה,

או דילמא הפרה נמי לצורך אין שלא לצורך לא, והא דקא פליג להו מהרדי, משום דהפרה אין צריך ב"ד [או. מדע האצבי] מכס ושאלה צריכה ב"ד?

ת"ש, דתני זוטרי דבי רב פפא, "מפירין" נדרים בשבת לצורך השבת, לצורך השבת אין שלא לצורך השבת לא,

לישנא אחרינא, איבעיא להו (במסכת נדרים עו.. רש"ל מוחקה) לצורך אתרווייהו קתני מהפרה ואשאלה, ושלא לצורך לא אצל הפרה שלא לצורך לא,

אלמא הפרת נדרים מעת לעת וזה ששמע בשבת יכול להפר משתמשך בתוך מעת לעת של שמיעה, הלכך שלא לצורך לא שרינן בשבת, [כלומר ואם לא יפר בשבת עדיין לא אבד את זכותו, שהרי יכול הוא להפר למחר עד מעת לעת, והלכך לאו לצורך שבת הוא, ואם תאמר ואם נדרה ערב שבת בין השמשות מצי איכא למימר? יש לומר דהא דבר שאינו מצוי הוא ולדבר שאינו מצוי לא חששו. רשב"א]

או דילמא כי קתני לצורך אשאלה הוא דקתני, אבל הפרת נדרים אפילו שלא לצורך, אלמא הפרת נדרים כל היום עד שתמשך ומו לא, ואפילו שמע סמוך לחשיכה, הלכך אפילו שלא לצורך, שאם לא יפר עכשיו לא יפר עוד?

תא שמע, דתני רב זוטרי דבי רב פפי, "מפירין" נדרים בשבת לצורך השבת, לצורך השבת אין שלא לצורך השבת לא, אלמא הפרת נדרים מעת לעת של שמיעה, הלכך שלא לצורך לא, מדלא שרי אלא לצורך,

א"ר אשי, והאגן תנן הפרת נדרים כל היום, ויש בדבר להקל ולהחמיר כלומר, פעמים שיש שהות גדול, ופעמים שאינו אלא מעט כיצד נדרה לילי שבת מיפר לילי שבת ויום השבת עד שתחשך, נדרה עם חשכה [סמוך למוצאי שבת אבל עדיין היה יום] מיפר עד שלא תחשך, שאם לא הפר משחשכה, אינו יכול להפר?

תנאי היא, דתניא, הפרת נדרים כל היום, ר' יוסי בר יהודה ורבי אלעזר ברבי שמעון אמרו, מעת לעת:

אבני חן למסכת שבת

ולסיים וכו' כמו שאומר בן תעזרני להתחיל וכו' ולסיים ? אלא י"ל שכשמתחילין מסכת אין היצה"ר דואג, שהוא יודע שלא יקח זמן והאדם יתירשל ויפסיק באמצע המסכת, אבל כשרואה שהאדם אכן סיים המסכת יש התגברות היצר שאף שמתחיל מסכת אחרת שלא יסיימה עוד, ולכן אומר שהמסכת שאתחיל עכשיו אוכל להתגבר נגד כל המרדות ואזכה גם לסיימה. שמעתי מר' ישכר פרענד שליט"א,

אם יש שם בניגית [נראה ד"שם" חיינו מה שגשאר מן הניגית סביב הסדק, שאם כל סביבות הנקב פותח טפח מביא את הטומאה וכו'. מהר"א הורוויץ ז"ל עיי"ש],

פותר [פ' אור] **טפח אם לאו** אם תכנס [המקידה] נסדק הניגית, [והיה קשה לרש"י אם יש כוית מן המת גם שלא כנגד הפותח טפח מה מועיל שיש גם פותח טפח] ונמסכת אלהות [פרק עשירי] שנינו דלן [ראה ד"ם] מילוק צלוצה [ארובה חיינו בתקרת הבית] שצמוך הצית, וטומאה מקלמה כנגד צלוצה ומקלמה צמוך הצית, צין יש צלוצה פומח טפח לאין צלוצה פומח טפח [פ' ביון דמיירי במת שלם כמו שכתב המהרש"א ביון שיש כוית מן המת שאינה תחת הארובה נטמא כל הבית, ולכן לא הבין רש"י מה כוונת המדרידה], ואני לא יכולתי להצין זו, ולהכי נקט גמי שלאוי למאכל צהמה, ולא מיצטל ליה להיות קשר של קיימא [שהיה קושרין ומרדין בשבת], [ועוד. רש"י] דמנתק כשיש:

[ואח"כ רצו לחזור ולהסיר המפית, להכי לקחו מקידה שרחבה טפח, וקשרוהו בחבל גמי ארוך, ועלו לגג ממעל למקום הנחת הניגית, ושלשלו המקידה למטה לתוך סדק הניגית, שהיה הסדק מכונן נגד הטומאה, ורצו לראות אם יהיה הסדק רוחב טפח, או יהיה הטומאה רק בוקעת ועולה כנגדה ולא תתפשט ע"י הניגית לתוך חלון הבית. יבין],

[שנינו במשנתנו] **ומדבריהם למדנו שפוקקין ומודדין וקושרין בשבת: עולא איקלע** [עולא היה בן ארץ ישראל והיה נוסע הרבה לבבל, ולשון "עולא איקלע" יש לערך ר"ב פעמים בש"ס] **לבי ריש גלותא,**

חזייה לרבה בר רב הונא [צריך להבין מה היה עסקו של רבה בר רב הונא בבית ריש גלותא, ולמאי נפק"מ היכן היה המעשה ?] **דיתיב באוונא** צניגית **דמיא** מלאה מים [באוונא דמיא. אמבטי של מים וכך פירש בערוך. תוס'], **וקא משח ליה** [והיה מורד את הניגית],

אמר ליה, אימר דאמרי רבנן, מדידה דמצוה, דלאו מצוה מי אמור [פ' והכא ליכא מדידה דמצוה כלל דאין מביאה בכלים. ריטב"א], [ומסתברא דאפילו מדידה דמצוה לא שרינן אלא כשהיא לצורך השבת, ואע"ג דחשבינן חשבונות של מצוה וכל הנהו דפ' שואל [לעיל קנ.]. התם דיבור והלך בעלמא הוא דשרי לעשות, מעשה משקל ומדה לית לן בה למשרי כיון דאיפשר ליה לאחר השבת. ריטב"א],

איכספ. מלה זו מוסיף רבינו פרחיה, ומפרשה ואמר ליה רבה בר רב הונא אני משובש ורעיוני נבחרים מחמת חשבונותי ולא הבנתי מה שנתעסקו ידי] **אמר ליה מתעסק בעלמא אנא** שלא לצורך, אלא לאיעסקין בעלמא. **הדן עלך מי שהחשיך,** וסליקא לה מסכת שבת:

[בסיום המסכת אומרים כשם שעזרתני לסיים מסכת זו, כן תעזרני להתחיל מסכתות וספרים אחרים ולסיימם, וקשה למה לא אמר כשם שעזרתני להתחיל

ב 2 [14]	יציאות השבת שתיים שהן ארבע
ג 19 [21]	עקירת גופו כעקירת חפץ ממקומו דמי

אבני חן למסכת שבת

כא 1 [51]	כל אלו שאמרו אין מדליקין בהן בשבת ע"ב: מאי חנוכה,
כב 17 [41]	ובלבד שלא יכסנו ברגל.
כג 32 [53]	הרואה מברך ב' ומדליק מברך ג'
כד 6 [48]	מהו להזכיר של חנוכה בברכת המזון כיון דמרבנן הוא לא מדכרינן. ע"ב: וכל שאר לילי הסול היו עסוקין במלאכתן, ונגמרו מלאכתן מתפללין ערבים צדיק, ולא היו צדיק צדיק הכנסת,
כה 7 [25]	ואמרה תורה בשעת ביעורה תהנה ממנה היכן אמרה תורה.
כו 8 [41]	ומדלת העם השאיר נבזראדן רב הטבחים לכורמים וליוגבים.
כז 24 [31]	כלאים בהדיא כתיב בה לא תלבש שעטנז
כח 5 [45]	אי מה להלן שזורין וחוטין כפול ו'
כט 26 [46]	בר פחתי כנגדו ביום טוב אסור.
ל 9 [49]	מהו לכבות בוצינא דנורא מקמי באישא בשבתא.
לא 7 [50]	שאלה גדולה שאלת .
לב 36 [39]	ועל שקורין לבית הכנסת בית עם.
לג 29 [40]	אלא כל המנבל פיו אפילו חותמין עליו גזר דין של שבעים שנה לטובה
לד 16 [45]	עשרתם ערבתם הדליקו את הנר.
לה 21 [37]	יניח חמה בראש הכרמל וירד ויטבול בים ויעלה.
לו 10 [16]	ערבה צפצפה צפצפה ערבה, למאי נ"מ ללוב .
לז 1 [53]	לעולם אימא לך להחזיר תנן

ד 5 [29]	לכי תיכול עלה כורא ד מילחא התם לא איתעבידא מחשבתו הכא איתעבידא מחשבתו.
ה 31 [52]	אלא אמר רבא, ידו של אדם, חשוב ה לו כד' על ד', הכנים ידו לתוך חצר (חבירו) וקבל מי גשמים,
ו 26 [50]	ד' רשיות לשבת רשות היחיד ורשות הרבים וכרמלית ומקום פטור.
ז 26 [39]	אבל היזמי והיגי אע"ג דלא גביהי שלשה
ח 6 [24]	זרק כוורת לרה"ר גבוה י' ואינה רחבה ו'
ט 22 [22]	גזירה משום תל ברשות הרבים
י 15 [52]	מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה.
יא 48 [54]	לא יצא החייט במחטו.
יב 16 [46]	חייב אדם למשמש בבגדו ע"ש עם חשכה. מלאכה שאינה צריכה לגופה, שצרכו לא תעשה ואינו צריך לעיקר תכליתה.
יג 10 [47]	לא יאכל זב פרוש עם זב עם הארץ שמא ירגילנו אצלו.
יד 31 [37]	שהידיים עסקניות הן.
טו 36 [45]	פ' שנה עד שלא חרב הבית גזרו טומאה על ארץ העמים ועל כלי זכוכית.
טז 7 [21]	אלא מעתה יחזרו לטומאתן ישנה
יז 30 [36]	גזירה שמא יבצרנו בקופות מזופפות. ע"ב [מכאן היה נראה לר"ת להתיר על ידי קבלנות גברי לבנות בשבת. תוס'],
יח 36 [42]	התם נמי בלחי וקוקרי
יט 39 [41]	דאי טפי אפסדיה דמתחיה.
כ 5 [43]	כל שהוא כמאכל בן דרוסאי אין בו משום בישול נכרים. משום דכהנים זריזין הם, שכולם היו בני מורה ומרדים,

אבני חן למסכת שבת

נד 42 [48]	דמחזי כמאן דאזיל לחינגא.
נה 11 [54]	לוכחינהו מר להני דבי ריש גלותא.
נו 1 [51]	כל האומר בני שמואל חטאו אינו אלא טועה.
נז 7 [40]	ולא בקטלא ולא בנזמים ולא בטבעת.
נח 11 [51]	היוצא בטלית מקופלת ומונחת לו על כתפיו בשבת חייב.
נט 17 [25]	סנדל של בהמה של מתכת טמא.
ס 17 [38]	לא יצא האיש בסנדל המסומר.
סא 29 [50]	והרוצה לסוך כל גופו סך ראשו תחילה מפני שהוא מלך על כל אבריו.
סב 22 [42]	קסבר עולא נשים עם בפני עצמן הן
סג 27 [55]	מאי קמ"ל דליגמר אינש והדר ליסבר.
סד 3 [51]	מוסף שק על הבגד אף על פי שאינו אריג טמא.
סה 5 [37]	תני רמי בר יחזקאל והוא שקשור לה בסנדלה.
סו 1 [40]	הקטע יוצא בקב שלו דברי ר"מ ור' יוסי אוסר.
סז 43 [49]	הרבה לחשים, ובדין דרבי אמורי סוקרו בסיקרא, מאי רפואה קעביד? כי היכי דליחזייה אינשי וליבעו עליה רחמי.
סח 26 [45]	אוכל למעוטי ספוחי סטיס וקוצה.
סט 35 [41]	הכל מודים בשבועת ביטוי שאין חייבין עליה קרבן עד שישגוג בלאו שבה.
ע 30 [38]	דתניא העברה ללאו יצאת דרבי ר' יוסי.

לח 1 [48]	שכח קדירה על גבי כירה ובישלה בשבת
לט 20 [33]	למ"ד גזירה שמא יטמין ברמץ.
מ 50 [50]	האי מאן דעבר אדרבנן, שרי למיקרי ליה עבריינא. משום דגדל אביי בנית רבה בר נחמני, שהיה ראש קודם לרב יוסף, ומת, היה שולח רב יוסף לך היה כוהנו טהר
מא 36 [44]	מוליאר הגרופ שותין הימנו בשבת.
מב 14 [35]	אבל באמבטי חמין לתוך הצונן ולא צונן לתוך החמין. ע"ב: והמחמור בלישנא קמא שלא ליהן מלח בקערה כל זמן שהיה מולדת בו תבא עליו ברכה. תוס'
מג 20 [32]	מיגו דאתקצאי לבין השמשמות איתקצאי לכולי יומא.
מד 8 [35]	כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר הדולק בשבת.
מה 19 [49]	הואיל והוקצה למצותו הוקצה לאיסורו.
מו 33 [37]	הוה מאיסן בי כרעיה בטינא.
מז 11 [34]	קרטין בי רבי מי חשיבי, וכי תימא חזי לעניי
מח 29 [32]	נשרו מחזירין אותן בשבת ואין צריך לומר ביום טוב.
מט 28 [48]	פשט את ידו ונמצאו כנפי יונה.
נ 26 [50]	הקש שעל גבי המטה לא ינענו.
נא 30 [45]	כל שהוא נאכל כמו שהוא חי אין בו משום בישולי נכרים.
נב 4 [54]	עז שחקק לה בין קרניה יוצאה באפסר בשבת.
נג 23 [53]	ומה התם דמשום תענוג שרי הכא דמשום צער לא כל שכן.

אבני חן למסכת שבת

פז 21 [48]	אני שכל שעה ושעה שכינה מדברת עמי ואינו קובע לי זמן על אחת כמה וכמה
פח 52 [55]	מה דכתיב כתפוח בעצי היער
פט 18 [48]	בשעה שירד משה מלפני הקב"ה בא שטן ואמר
צ 27 [52]	אף המוציא משמשי ע"ז כל שהוא
צא 35 [43]	הוציא כגרוגרת לאכילה וצמקה וחזרה ותפחה מהו
צב 16 [46]	המוציא בין בימינו בין בשמאלו
צג 1 [40]	בעיגול של דבילה והוציאו לרשות הרבים מסייע אין בו ממש 4 פעמים אף אנן נמי תנינא,
צד 6 [31]	דתניא המוציא בהמה חיה ועוף לרה"ר בין חיין ובין שחוטין חייב
צה 33 [39]	הרוצה לרבץ את ביתו בשבת מביא ערבה מלאה מים
צו 11 [27]	כלי חרס שיעורו כמוציא זיתים
צז 7 [48]	ואם לאו אתה מוציא לעז על אותו צדיק ואור"ת שהיה להם בקבלה מנין ג"ש שבכל התורה. תוס'
צח 2 [22]	הא קמ"ל רשויות מצטרפות ולא אמרינן קלוטה כמה שהונחה
צט 26 [28]	דאמר ר' יוחנן בור וחוליתה מצטרפין לעשרה
ק 33 [28]	תל המתלקט עשרה מתוך ארבע
קא 28 [31]	א"ל בקיעת דגים לא שמיה בקיעה
קב 2 [45]	קלטה כלב או שנשרפה
קג 18 [53]	המלקט עשבים אם לתקן כל שהוא אם לבהמה כמלא פי הגדי.

עא 13 [39]	הביא קרבן על האמצעי נתכפרו כולן.
עב 1 [21]	בעל חמש בעילות בשפחה חרופה אינו חייב אלא אחת.
עג 38 [49]	אבות מלאכות ארבעים חסר אחת ע"ב: סייענו כמו סי ניסו [באן סקור לפירוש הסלה "היינו"]
עד 39 [43]	ולא ידענא אי משום דסבר אוכל מתוך פסולת אסור אי משום עין יפה הוא דמכוין
עה 13 [34]	כל היודע לחשב בתקופות ומזלות ואינו חושב עליו הכתוב אומר ואת פועל ה' לא יביטו ומעשה ידיו לא ראו.
עו 10 [36]	ואין מצטרפין זה עם זה מפני שלא שוו בשיעוריהן.
עז 1 [31]	תנינא המוציא יין כדי מזיגת הכוס ותני עלה כדי מזיגת כוס יפה.
עח 41 [43]	המוציא חבל כדי לעשות אוזן לקופה.
עט 12 [41]	המלבן והמנפץ והצובע והטווה שיעורו כמלא רוחב הסיט כפול.
פ 28 [47]	אביי אמר אפילו כרמלית אבל פיסלא לא
פא 29 [48]	אמר רב יהודה אבל לא את הפאייס.
פב 1 [44]	דלא מקנח לכו בחספא
פג 18 [31]	בני ישראל מטמאין בזיבה ואין נכרים מטמאין בזיבה אבל גזרו עליהם שיהיו כזבין לכל דבריהם דמצינו הרבה בש"ס שקראו משנה לברייתא. רש"ש
פד 6 [26]	שלש תיבות הן תיבה שפתחה מצדה טמאה מדרס.
פה 18 [24]	רוחב כמלא רוחב פרסה
פו 4 [40]	מנין לפולטת שכבת זרע ביום השלישי שהיא טמאה

אבני חן למסכת שבת

קב	חשבון מה עבדתיה מהפקירא קזכו מיהו מסיד לא מיקרי, אלא אס כן מווסר משנו	[47] 29
קבא	נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה	[42] 9
קבב	אמר לו כאותן של בית אביך	[40] 1
קבג	דבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו מותר	[45] 1
קבד	אמר רבה לצורך, דבר שמלאכתו להיתר לצורך גופו	[46] 17
קכה	התם הסקו מפנים הכא הסיקו מבחוץ	[37] 33
קכו	ותניא איזהו נגר הנגרר שנועלין בו במקדש אבל לא במדינה כל שקשור ותלוי וראשו מגיע לארץ.	[21] 9
קכז	ששה דברים אדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרבן קיימת לו לעוה"ב ע"ב: רוב הדף בענין לדון חבירו לכף זכות	[52] 49
קכח	נעמיות שכיחי פילין לא שכיחי	[55] 19
קכט	א"ל חכימא דיהודאי בישא מי הוי טבא [חילול שבת לחולה, ועניני הקזת דם],	[53] 46
קל	תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים	[52] 42
קלא	אמר ר' יוסף לפי שאין קבוע להם זמן	[40] 39
קלב	אמר קרא ביום ביום אפילו בשבת דלא נימנה תורה שבעל פה, לידרש בשלש עשרה מדות	[48] 26
קלג	תינח גדול קטן מאי איכא למימר	[47] 26
קלד	מאי שנא כמון ביו"ט דחזי לקדירה	[42] 6
קלה	אבל אמו שוחה ומניקתו מפני הסכנה	[47] 22
קלו	דקים ליה בגוויה שכלו לו חדשיו	[52] 30

קד	ד"ק אם אתה עושה כן גור בדוק	[46] 40
קה	והקורע על מנת לתפור ב' תפירות	[50] 33
קו	אחת מבני חבורה שמת תדאג כל החבורה כולה אמרי לה דמת גדול ואמרי לה דמת קטן.	[20] 2
קז	כופין קערה על הנר בשביל שלא תאחוץ בקורה	[42] 25
קח	זיל תהי ליה אקנקניה אזיל אשכחיה לרב	[53] 32
קט	יד לפי טבעת תיקצץ יד לגיגית תקצץ. קט:ק. 8 בעניני נחש	[46] 1
קי	דילמא חיויא דרבנן טרקיה דלית ליה אסותא. 12 עצות לזיבה, 9 עצות לירקון	[49] 6
קיא	ר"ש אומר כל ישראל בני מלכים הם	[42] 17
קיב	השתא פטור אבל אסור קא קשיא לי חייב חטאת קאמרת לי.	[40] 20
קיג	א"ל מאי נפקא לך מינה? אמר ליה גמרא גמור זמורתא תהא	[48] 5
קיד	מנין לשנוי בגדים מן התורה.	[50] 1
קטו	אע"פ שכתובין בכל לשון טעונים גניזה	[45] 11
קטז	פרשה זו עשה לה הקב"ה סימניות מלמעלה ולמטה לומר שאין זה מקומה.	[49] 1
קיז	והא אבבי ורבא דאמרי תרוייהו מודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות? דשקיל ליה בברזי	[36] 18
קיח	קערות שאכל בהן ערבית מדיחן לאכול בהן שחרית [רב חידקא]	[43] 29
קיט	א"ל קיסר לר' יהושע בן חנניא מפני מה תבשיל של שבת ריחו נודף? אמר לו תבלין אחד יש לנו ושבת שמו שאנו מטיילין לתוכו וריחו נודף	[47] 40

אבני חן למסכת שבת

קנד ¹⁴ [23]	דרב אכשריה לרב מרי בר רחל ומנייה בפורסיה דבבל
קנה ¹⁴ [42]	וכי סליק לא לינח כרעיה אגוואזי אלא ליתנח אקנין
קנו ²⁰ [53]	כתב אפינקסיה דלוי
קנז ⁵⁵ [58]	דאזדקיקו ליה רבנן לרב זוטרא בריה דרב זירא ושרו ליה נדריה
סיום	אמר ליה אימר דאמר רבנן מדידה דמצוה, דלאו מצוה מי אמור? אמר ליה מתעסק בעלמא אנא.

קלז [48] 42	חלצתו חמה נותנין לו כל ז' להברותו
קלח [42] 5	אהלי קבע לא יעשה ואם עשה חייב חטאת
קלט [56] 29	שבר ה' מטה רשעים אלו הדיינין שנעשו מקל לחזניהם
קמ ⁷ [50]	קם ר' יוחנן בשיטתיה דר"א [ואמר חרדל]
קמא [45] 27	[מיט שע"ג רגלו] אמר רבא מקנחו בכותל ואין מקנחו בקרקע
קמב [54] 23	[מטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה] בפירות המיטנפין עסקין [קמב: מפני מה תלמידי חכמים שבבבל מצוינין? לפי שאין בני תורה]
קמג ¹² [37]	ספוג אם יש לו עור בית אחיזה מקנחין בו
קמד ¹ [15]	שדם מגפתה טהור
קמה [57] 2	ואי אמרת משקה שבא לאוכל אוכל הוא
קמו ² [57]	[מפני מה עובדי כוכבים מזוהמין] ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן
קמז ³⁰ [52]	בעו מיניה מהו לעשות מרזב בשבת
קמח ¹⁷ [34]	כולהו בחדא מחיתא מחיתנהו
קמט ² [47]	גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות
קנ ⁴ [56]	מלמד שרכב על ארי זכר וקשר תנין בראשו
קנא ²⁶ [53]	מחשיכין על התחום לפקח על עסקי כלה ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכים
קנב ⁴⁴ [51]	כי מטא להאי קרא נגיד ואתנח אמר ש"מ בטל ליה חמדיה דרב
קנג ⁷ [47]	א"ל אביי לרבה כגון מר דסנו ליה כולהו פומבדיתאי מאן אחים הספידא

דף ס:

אבני חן למסכת שבת

לר' שמעון בן אלעזר דאמר כל דיוצא מן העין אין בו משום שלש על שלש.	לתנא דבי ישמעאל דטומאת בגדים אינה אלא בבגד צמר ופשתים.	
מטמא טומאת נגעים דילפין מ"והבגד" כי יהיה בו נגע צרעת בבגד צמר או בבגד פשתים. ויקרא י"ג מ"ז	מטמא טומאת נגעים דילפין מ"והבגד" כי יהיה בו נגע צרעת בבגד צמר או בבגד פשתים. ויקרא י"ג מ"ז	בגד צמר ופשתים ג' על ג' אצבעות
מק"ו של שתי וערב	מק"ו של שתי וערב	בגד צמר ופשתים ג' על ג' טפחים
	לאביי יליף לה מ"או בגד", ולרבא גלי קרא גבי נגעים וה"ה בשרצים.	בגד צמר ופשתים שלש על שלש דטמא בשרצים
אין טומאת בגדים	אין טומאת בגדים	שאר בגדים ג' על ג' אצבעות
מתחלה אמר רבא שאין טומאת בגדים. אבל למסקנא יש טומאת בגדים.	יש טומאת בגדים, ויליף מ"או בגד" דכתיב בשרצים. ויקרא י"א ל"ב	שאר בגדים ג' על ג' טפחים, אליבא דרבא
אין טומאת בגדים. אמרו דבר אחד.	אין טומאת בגדים. אמרו דבר אחד	שאר בגדים ג' על ג' טפחים, אליבא דאביי

אבני חן על מסכת עירובין

ראה ישורון כרך ט"ו, ניסן תשס"ה דף ל"ט פירוש המהר"ל ובנו על מסכת עירובין, ודף צ"ג חרדושי הב"ח על מסכת זו שגרפס מכ"י.

ראה מהר"ל מפראג לקמן דף י"ב שכתב שלחי הוא מלשון חורעו והלחיים שאצל הפה שהוא כמו הפתח עומד הלחי, ולכך אצל פתח המכוי הוא הלחי.

ר"י רבינו יהונתן על הרי"ף.

וט' כ"י וטיקן 127#

ד"ס דקדוקי סופרים רבינובין

פ"ב פרי בעתו

א"י אספת זקנים

דברי עצמי

דף ב' ע"א

מתני': מבוי [מלשון מבוא העיר. רבינו יונתן על הרי"ף, על שם שדרך המבוי באים ונכנסים לחצרות נקרא מבוי ולשון תורה קרי ליה "מבוא" כדכתיב ויבאנו אל דרך מבוא. תוס' הרא"ש, # "מבוי במספר קטן עולה י"ג שעירובין הוא המסכת ה"ג בש"ס],

שהוא גבוה שהניחו את הקורה למעלה מעשרים אמה וקורה זו להמיר לטלטל לתוכה צאה,

דמדאורייתא אימרת הוצאת רשות הרבים בשבת, ומה היא רשות הרבים, סרטיא ופלטיא גדולה, כדאמרין בפרק יצאות השבת (שבת ו.) שדומין לדגלי מדבר, דכל מיילי דשבת ממשכן גמרינן, ועגלות של לויס צרוזב שש עשרה אמה אולי, כדאמרין בזהורק (שבת נט.).

הלכך לא הוי רשות הרבים צרי משש עשרה אמה רוחב, ומפולש משני ראשין, אצל מבוי קצר [שבוא"ל] הוא, ואינו רחב שש עשרה אמה, ואי נמי רחב הוא, אינו מפולש, אלא ראשו אחד פחות לרשות הרבים, וראשו אחד סמוך, דאי הוה מפולש לא הוי משתרי בקורה, כדאמרין בגמרא,

וכיון דלאו רשות הרבים הוא, שרי לטלטולי ציה מן התורה צלי שום מיקון, ורצנן גזור עליה, משום דאמי לאיטופי צרשות הרבים [גמורה. ררי"ף], ושצויה צתקנתא דלמי או קורה, דליהוי היכרא [ראה בתוס' רע"ק על המשניות שהקשה הא ק"ל דלחי משום מציצה, עיין בסוגיין דף טו.], דלא לימי למשירי רשות הרבים גמורה,

[שלשה דברים למעלה מעשרים אמה פסולים, מבוי סוכה וגר חנוכה, ושלשתם רמוזים בתורה, מבוי כי על כן באו בצל קרתי, "צל" בגימטריא 120 דהקורה תהיה עד "צל" טפחים, ולא יותר, דהיינו עשרים אמה, באמה בת ששה טפחים, וכן סוכה נאמר בה וסוכה תהיה ל"צל" יומם, וגר חנוכה, זאת חנכת המזבח 62 ביום 58 בגימטריא 120. פירוש רבינו חיים פלמיאל, ליקוט מעמים לאחר סדר תצוה],

ימעט ישפיל, וטעמא מפרש בגמרא,

[ולכן לא נקט "ישפיל" ? דקמ"ל דבכל גוונא שממעט גובה חלל הפתח סגי, בין ע"י שמעבה הקורה מלמטה, או אפי' ע"י שמגביה המפתח מלמטה וכו'. בעוז, וכע"ז במאירי, וראה מהר"ץ חיות, אבל בפריו בעתו מכיא מספר נחלה ליהושע דלא קאי כאן רק על התיקון שישפיל הקורה למעלה עיי"ש],

[הקשה מהר"י מאורליג"ש דהוה ליה לאשמועינן הכשר מבוי ברישא שהוא בלחי וקורה, ואם הניח למעלה מעשרים ימעט ? ותירץ דתנא ניהא ליה להתחיל בהאי לישנא, כמו שמתחלת מתניתין דסוכה, ולהכי פריך שפיר טפי בגמרא מאי שנא גבי סוכה דתני פסולה. תוס'],

ר' יהודה אומר, אינו צריך,

והרחב מעשר אמות ימעט דהו שיעור רוחב סתם פתחים, וטפי מהכי לא מיקרו פתח אלא פרצה, ואין צעין פתח, ולריך לנעון קניס למעט רוחב כיסמיה, ולהעמידה על עשר או על פחות,

ואם יש לו צורת הפתח למי מיין ולמי מיין וקורה (ס"א וקנה) על גביה, אע"פ שהוא רחב מעשר אמות, אין צריך למעט:

נמי: תנן התם [סוכה ב.], סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה, פסולה, ורבי יהודה מכשיר, מאי שנא גבי סוכה דתני פסולה, וגבי מבוי תני תקנתא דמי ימעט, ולא תנא פסול?

[ומתירין] סוכה דטעמא לידה [הטעם שאסור גבוה מעשרים אמה] דאורייתא כדאמרין התם מלמען ידעו דזרומיכס [ולכן] תני פסולה הואיל וכבר מימית משה יתנה מדה זו, ובאו חכמים לפרש לך שאם לא עשה כן פסולה, שייך למיתני צה לשון פסלות, ואף על גב דמהניא צה תקנתא, כל כמה דלא מתקן לה איקריא פסולה,

[אבל] מבוי דכל עיקריה דרבנן הוא, לא שייך למימר ציה לשון פסלות, שהרי כלן התחילו להראותן עסקי מבוי ותורותיו, ומאי פסול שייך למימר, אכתי לא הודיעוך רצנן שיעוריה צהכי, דלימתי אס לא עשה כן פסול, [ולכן] תני תקנתא,

[בפר' עושין לקמן כא: אמר רב יהודה אמר שמואל בשעה שתיקן שלמה עירובין וידים יצתה בת קול ואמרה לו בני אם חכם לך, ודע כי כל דבר שאינו כתוב בקראי ואע"פ שהוא מתקנת נביאים, דרבנן מיתקרי כי מפי השמועה שלהן קיבלנוהו, ועירובין דרבנן לפי שאינם כתובים. ספר המפתח של רב נסים גאון, אבל זה חידוש גדול לומר שדיני לחי וקורה תיקן שלמה המלך, והרמב"ם בהלכות עירובין פ"א הל' ב כתב דחקת שלמה הוא רק על עירובי חצירות ושיתופי מבואות, וראה בהערה #5 על הרבינו נסים, וראה בקול התורה חוברת ס'].

ואיבעית אימא, דאורייתא נמי צעלמא, צמילי אחריני תני

אבני חן על מסכת עירובין

תקנתא,

אלא סוכה דנפישין מיליה דקמי הסס, ושחין לה שלש דפנות, ושאינה גצוה עשרה, ושחממה מרובה מזילתה פסיק ותני פסולת דהשתא מני כיל ומני להו כולה כמדא,

דאי הוה תני תקנתא, לא הוה מני לערוצניהו ולמתניניהו, דזשאין לה שלש דפנות צעי למיתני יעשה לה דופן, וזשאניה גצוה צעי למיתני יגציה, וזשחממה מרובה מזילתה יוסיף על סככה, ואמר מר לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה (פסחים ג:),

[פ' שהיה צריך לומר ד' לשונות שונים על ארבעת הפסולים ולכן אמר בלשון קצרה בתיבה אחת "פסולת",

אבל עדיין צ"ע הלא הוי מצי למיתני תקנתא לכל ארבעת הפסולים בתיבה אחת בלבד, "יתקן", והכי הוי מצי למיתני סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמר "יתקן", ור' יהודה אומר אינו צריך, ושאינה גבוהה עשרה פסחים, ושחין לה שלש דפנות ושחממה מרובה מצלתה "יתקן" וכו'. משמר הלוי],

[אבל] מבוי דלא נפיש מיליה, תני תקנתא,

אמר רב יהודה אמר רב, חכמים לא* למדוה [שיעור גובה המבוי] אלא מפתחו של היכל [דקסבר רב טעמא דמבוי משום פתח. ריטב"א] [שהרי המדובר כאן על "קורה" שנחשב כצורת הפתח, צריך שלא יהא הקורה גבוהה משיעור שנקרא "פתח"], ורבי יהודה לא למדוה אלא מפתחו של אולם,

[הלשון "לא למדוה אלא" קשה, דהול"ל חכמים למדוה מפתחו ולמה צ"ל לא ואלא? משמר הלוי, וראה בחדושי מתניהו שטראשון בנו של הרש"ש, אבל בספר מצור דבש כתב שמצינו כן גם ביבמות מה:]

דתנן [מדות פ"ד מ"א], פתחו של היכל, גבהו עשרים אמה, ורחבו עשר אמות, ושל אולם [שהוא לפני ההיכל לצד חוץ] גבהו ארבעים אמה ורחבו עשרים אמות,

ושניהן מקרא אחד דרשו, ויקרא ג' ושחמו פתח אהל מועד הוא ההיכל, שס' היה נתון מוצח והוצג והשלטן והמנוחה, וזכולהו כמיז אהל מועד, דרבנן סברי, קדושת היכל לחוד וקדושת אולם לחוד קדושת אולם לאו כקדושת היכל, וכי כתיב פתח אהל מועד אהיכל כתיב וכל עצודות האמורות דהיכל, אי הוה עמיד להו כאלו שלפניו לא מיתכשרי, הלכך לא מיקרי אהל מועד, ולא אשכחן קרא דליקרי לפתח דיליה פתח,

ורבי יהודה סבר, היכל ואולם קדושה אחת היא, וכי כתיב פתח אהל מועד, אתרוייהו הוא דכתיב [וקאי גם על פתח האולם שגבוה ארבעים],

וקדושת היכל לחוד [ופתח אהל מועד קאי רק על פתח ההיכל], והכא היינו טעמא דרבי יהודה [שמתייר גם בקורה שהיא גבוה מעשרים], דכתיב אל פתח אולם הבית אלמא פתחא אקרי [גם פתח האולם],

[ראה תוס' שפסוק זה אינו בשום מקום, וגם ראה תוס' ב"ב ק"ג. בראש העמוד וז"ל פעמים שלא היו בקיאים בפסוקים וקאי שם על תנאים ואמוראים],

ורבנן, אי הוה כתב אל פתח אולם, כדקאמרת, השתא דכתיב אל פתח אולם הבית, הבית הפתוח לאולם והוא היכל,

והא כי כתיב האי פתח אהל מועד, במשכן כתיב צמשן שהיה צמדצר כמיז, ושס לא היה אולם, ופתח היכל עשר אמות הוא דגצוה, שהקדשם לא היו אלא עשרה אמות גובהו,

[קשיא זו רק לפי הלישנא קמא שר' יהודה ורבנן שניהם למדין גובה המבוי מהפסוק דכתיב באהל מועד,

אבל לפי האב"א לא קשה על ר' יהודה דיליף מהאולם שהיה במקדש, וגם רבנן יכולין למילף מ"פתח אולם הבית" שקאי על פתח ההיכל. וראה בחדושי הרא"מ הורוויץ ז"ל?]

[ומתיר] אשכחן משכן דאיכרי מקדש [דמקדש ראשון עמוד ת"י שנה כמנין משכן. בן יהוידע], ומקדש דאיכרי משכן [ולכן הא דכתיב במשכן פתח אהל מועד קאי גם על המקדש],

דאי לא תימא הכי, הא דאמר רב יהודה אמר שמואל, שלמים ששחטין שמיים, קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולין, שנאמר ויקרא ג' ושחמו פתח אהל מועד [ואין זה בא ללמד על "מקום" שחיטת שלמים, שנשחטין בכל מקום בעזרה, אלא בא ללמד, בזמן שפתוחין ולא בזמן שהן נעולים] [שאף אם שחטן בפנים, אם הדלתות נעולות הקרבן פסול],

[וא"ת תיפוק ליה דנשחמו קודם תמיד של שחר וכו'. תוס' עיי"ש]

[והטעם שדורש כן דוקא בשלמים, בשביל שבא דורן ואין דרך להביא דורן כשהפתח סגור. ע"פ רש"י גיזר מה:],

והא כי כתיב ההיא, במשכן כתיב וצנית עולמים מנח לך, אלא אשכחן מקדש דאיכרי משכן, ומשכן דאיכרי מקדש,

בשלמא מקדש דאיכרי משכן, דכתיב ויקרא כו ונתתי (את) משכני בתוכם [הרי שמדבר על המקדש וקורא לה משכן] וכשנאמר מקרא זה כבר הוקם המשכן, שהרי צמורת כהנים נכתב, וכל אותו הספר צאהל מועד נאמר, כדכתיב (ויקרא ה) וידבר ה' אליז מאהל מועד, ועל איזה משכן היה מצטיקן עוד, אם לא על המקדש,

אלא משכן דאיכרי מקדש מנח? אילימא מדכתיב במדבר י

אבני חן על מסכת עירובין

לשאר הקלעים, ועליהן יתוספו חמש עשרה בגובה, משני עברי הפתח, דהו להו עשרים, לשנא אחרינא, בגובהה הוא דכתיב דגובה כל קלעי החצר סביב חמש עשרה אמה, אבל לרוחב הפתח לא למדנו שיעור, ולהך לשנא גרסינן במסכתא ההוא משפת מוצח ולמעלה, שהמוצח גובהו עשר והקלעים גבוהות ממנו חמש, דהו להו חמש עשרה, כדי שלא יהא כהן עומד עליו ועבודה בידו, וכל העם רואין אותו מנחות, ושמהין שמעתי, וזה עיקר, וכן מפורש בוצחים בפרק קדשי קדשים (נט:), והמפרש לשון ראשון טועה הוא, שהיה סבור דמאן דפריך לילפו מפתח שער החצר לגובה פריך, למיפסל גובה יותר מחמש אמות, ומשום הכי אהדר לאוקומי פתח החצר בגובה עשרים,

ורבי יהודה [וכי] מפתחו של אולם גמר, והא תנן, והרחב מעשר אמות ימעט, ולא פליג ר' יהודה ואי מאלוס גמר ליכשר ברוחב עשרים?

אמר אביי פליג בברייתא, דתניא, והרחב מ' אמות ימעט, ר' יהודה אומר אינו צריך למעט [ולעולם מפתח אולם גמר ומכשיר עד רוחב כ'. תוס']

ולפילוג במתני? פליג בגובהה, וה"ה לרחבה,

ואכתי ר' יהודה מפתחו של אולם גמר [ומתיר רק בגובה ארבעים], והתניא, מבוי שהוא גבוה מכ' אמה ימעט, ורבי יהודה מכשיר, עד מ' מ' ונ' אמה [אין לחקשות השתא ג' שרי מ' מיבעיא? דאיכא למימר מ' ונ' כדאמרי אינשי, כדמשמע בפ' מפנין שבת קכו: תוס']

ותני בר קפרא צמילתיה דר' יהודה, עד מאה אמה עד מאה,

בשלמא לבר קפרא איכא למימר דר' יהודה מאולס גמר, ולא מכשר בגובה מארבעים, והא דתני בר קפרא מאה גזומא נקט, משום דאכשר ר' יהודה ביותר מעשרים ומשלשים, נראה לבר קפרא גזומא [??], ונקיט צמילתיה טפי [אבל קשה דבכ"מ לא מצינו פ' גזומא במקום דאיכא שיעור וכו']. שפת אמת, אלא לרב יהודה [דאמר מ' ונ'] מאי גזומא,

[ועוד קשה] בשלמא (לרבי יהודה) ארבעים גמר מפתחו של אולם, אלא נ' מנא ליה?

א"ר חסדא, הא מתניתא [בריייתא זו שמביא כאן] אטעיתיה לרב דאמר לעיל ר' יהודה לא למדה אלא מפסח אולם, הא מתניתא דלקמיה אטעיתיה, דתניא, מבוי שהוא גבוה מכ' אמה, יותר מפתחו של היכל ימעט, הוא סבר מדרבנן מפתחו של היכל גמרי, רבי יהודה מפתחו של אולם גמר,

כא ונפגעו [ברפוס במעות "ונשאו"] הקהתים נשאי המקדש והקימו את המושבן עד-באם,

דף ב' ע"ב

ההוא בארון כתיב שהוא משא בני קהת, ועל שם שהוא מקודש משאר המשאות קרוי מקדש?

אלא מהכא, שמות כה ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם,

[ומקשה] בין לרבנן ובין לרבי יהודה [דלא פליגי במשנה, שרוחב מבוי אינו יכול להיות יותר מעשר אמות ופרש"י שם דזהו שיעור רוחב סתם פתחים, ופתח ההיכל היה רחבה עשר אמות, והגמ' מקשה להלן למה לא אמר ר' יהודה ששיעור רוחב פתח הוא עשרים אמה דיליף כן מפתח האולם],

לילפו מפתח שער החצר לרוחב פריך, דתנן צמיתין והרחב מעשר אמות ימעט, הא אשכחן פתח חצר דהוי עשרים רוחב, ואיקרי פתח, דכתיב ואת קלעי החצר ואת מסך פתח שער החצר, צפרשת נשא (כמ"ד ?), אבל לגובה ולמיפסל בגובה יותר מחמש אמות, לא מצי פריך, דהא אשכחן פתח ההיכל דגובה עשרים, וקא קרי ליה פתח,

דכתיב שמות כו אורך החצר מאה באמה, ורחב חמשים בחמשים [חצר שצמורת הימה מרובעת חמשים על חמשים. רש"י על התורה], וקומה חמש אמות,

וכתיב שמות כו יד וְחֲמִשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה קְלָעִים לַפֶּתַח, וכתיב שמות לח טו וְלַפֶּתַח הַשְּׁנִית מִזֶּה וּמִזֶּה לְשַׁעַר הַחֲצֵר קְלָעִים חֲמִשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה [וס"ד דקאי על רוחב הקלעים],

מה להלן גובה חמש, שהרי כל קלעי החצר סביב לא היה גובהו אלא חמש, כדכתיב (שמות כז) וקומה חמש אמות חמש ברוחב עשרים [פ' כיון שרוחב החצר היה חמשים, והקלעים משני הצדדין היו חמש עשרה אמה, נשאר הפתח רוחב עשרים], אף כאן חמש ברוחב עשרים?

[ומתירן] "פתח שער החצר" איקרי, פתח סתמא לא איקרי,

ואיבעית אימא, כי כתיב קלעים חמש עשרה אמה לכתף, בגובהה הוא דכתיב שגובה הקלעים המורחיות מזה ומזה לפתח חמש עשרה אמה, יותר משאר קלעי החצר, דהו להו גובה עשרים, ולרוחב לא ניתנה מדה,

גובהה ! והא כתיב וקומה חמש אמות?

ההוא חמש אמות משפת מוצח ולמעלה [משפת קלעים ולמטה] למטה מאותן חמש עשרה שנעמדו מזה ומזה לפתח, היו עוד חמש גובה שוה

אבני חן על מסכת עירובין

מילין, וסס עפציס, וצלעו גלא"ש (בלוטני אלון) [gal-nut or acorn],
[היינו כמו קורות מצויירות ומכויירות של אילן שגדלים בו עפציס שקורין מילין
היו על גב פתח האולם וכו'. שלטי הגבורים פרק כט],
[ר"ל קורות מפותחות ומצויירות, ואמלתרא הוא נומרקין מול תרעא, ר"ל נגד
השער. יבין מדות פ"ג],
של מילת ר"ל הקורות היו של עץ, שגדלים בו עפציס, וי"א דמילת ר"ל
שצבועות כמו מילת, והוא בנגד משי אדום. שם],
[פ' אמלתרא קורות לאחיות הקיר, כגון וטור כרותות אבנים. ר"ח],
היו על גביו [של אולם], זו למעלה מזו, וזו למעלה מזו,

והאי מאי תיובתא [פ' איך אתה אותה מציאות שלמעלה מפתחה של
היכל היו אמלתראות, ואתה עושה מזה קושיא, קודם שאתה מקשה, עליך
לדע בבירור שאכן כן היה], דילמא כי תניא ההיא דאמלתראות,
באולם תניא [לשון דילמא הוא לאו דוקא דודאי גבי אולם תניא. ריטב"א],

והאי מאי קושיא, דילמא תבנית היכל, כתבנית אולם
[דמילתא דפשיטא היא, דכל מה שעשו לנוי לאולם עשו נמי בהיכל.
תוהרא"ש, לשון דילמא הוא לאו דוקא אלא הכי גמירי. ריטב"א],

[פ' והשתא דמסיק שגם בהיכל היו אמלתראות] השתא קא מסיק לפירכיה,
דאשכחן דמהניא אמלתרא אליבא דרב, ומעיקרא לא שצקיה לאסוקי למתניה עד
דקמר ליה למיזמא, אלמא אמר רבי אילעא אמר רב [והקושיא
הוא מדין השני שמביא], רחבה ד' אס היתה קורה רחבה ארבעה טפחים,
אע"פ שאינה בריאה שהיא דקה ואינה חזקה לקבל ארית, כשיה, והא
דמנן דמתנימין [לקמן יג:] צריכה כדי לקבל ארית, כשאינה רחבה ארבעה
טפחים קאמר,

[ורין שני] ואם יש לה אמלתרא תרתי מילי קאמר רב, ולקולא, אפי'
גבוהה יותר מעשרים אמה, אינו צריך למעט [פ' ומנין לנו
להתיר יותר מעשרים ע"י אמלתרא, כיון דלמדין גובה המבוי ממקדש אין
להתיר יותר מעשרים?]

[ומתריץ] אמר רב יוסף הא אמלתרא דאיתיה משמיה דרב, לא רב
אמרה, דמיקשי דרב אדרב, אלא מתניתא היא,

מאן קתני לה [פ' דלא תימר דמשבשתא היא, ולא מתניא בי מדרשא.
ריטב"א]? אמר אביי, והא [רבי. יעב"ץ] חמא בריה דרבה בר
אבוה, קתני לה,

[ומקשה] ותיהוי אמלתרא מתניתא, ותיקשי לרב דהא חזין הכא
ללא גמרי דבנן מהיכל, מדקמני דאמלתרא מהניא,
[והא דלא פרקין דרב תנא הוא ופליג? משום דלא משנינן הכי אלא היכא דלא
אפשר. ריטב"א]?]

ולא היא, ר' יהודה מפתחא דמלכין סמס פממי מלכיס גצוקין
הכנה [להכנס דגדליהן ומיילומיהן. ד"ס] גמר,
[דאיקרו פתח כדכתיב [באסתר] והמלך יושב על כסא מלכותו נוכח פתח
הבית. תוס' הרא"ש]

ורבנן אי מפתחו של היכל גמירי, ליבעו דלתות כהיכל,
אלמא תנן, הכשר מבוי ב"ש אומרים לחי קנה לו לוח נעון אצל
מתל האחד צדאשו וקורה, וב"ה אומרים, לחי או קורה?

דלתות היכל, לצניעות בעלמא הוא דעבידן [דלא יהוין חזוין
מה דבגוא. ר"ח] [ואינם משום מחיצה],

אלא מעתה [דרבנן למדין מפתחו של היכל], לא תיהני ליה צורת
הפתח להכשיר רומנו ציור מעשרה דהא היכל צורת הפתח הויא
לו, אפילו הכי עשר אמות הוא דרויח,

אלמא תנן [במשנתיו], אם יש לו צורת הפתח, אע"פ שרחב
מעשר אמות, אינו צריך למעט?

מירי הוא מעמא אלא לרב, הא מתני ליה רב יהודה
לחייא בר רב, קמיה דרב, אינו צריך למעט, וא"ל אתנייה
צריך למעט [פ' בן שנה במשנה,
ולפ"ז צריך להפוך כל הסיפא של המשנה כך: ואף אם יש לו צורת הפתח
צריך למעט. רצ"ע],

אלא מעתה [דרבנן למדין מפתחו של היכל, שפתח הוא גובה עשרים
אמה],

דף ג' ע"א

לא תיהני ליה אמלתרא לאשורי גוצהו יותר מעשרים, לקמן מפרש
מאי אמלתרא, והיכא תני דמהניא,

[לא פריך דליבעי אמלתרא, דפשיטא ליה דהוה משני דלנוי בעלמא עבידא,
דמשני דלתות לצניעותא בעלמא הוא דעביד. תוס' הרא"ש],

דהא היכל אמלתרא הויא ליה [לפי המסקנא, גמירי להו שלא רק
האולם, אלא גם ההיכל היו לה אמלתראות], ואפי' הכי עשרים אמה
הוא דגבוה,

דתנן [מדות פ"ג מ"ז פתחו של אולם. גבהו ארבעים אמה. ורחבו עשרים
אמה ו] חמש אמלתראות של מילא [oak wood] עץ שגדלין בו

אבני חן על מסכת עירובין

כגון [כמין. וט'] קיני עופות, היו בולטין ממחם [מחומת. וט'] האולם למעלה (משלשים) מן הפתח [וכנראה שהיו של עץ, שהרי לא פליגי על מה שאמר אמלחרא של מילה],

כי אתא רב דימי אמר, אמרי במערבא, פסקי דארוזא כלונסות של ארו ארוכין תמוזין בכותל [פי' beams שעליהן נסמך הגג, ואולי יצאו חוץ לכותל משני הצדדין והיה דבר תמוה שהכל מסתכלין עליה], ואידי דנפיש משכיה, [פי'] אורך דידהו, חזו להו אינשי, ואיכא היכרא,

מאן דאמר פסקי דארוזא איכא היכרא למזוי כ"ש קיני דאידי דחשיבי, ומילתא דתמיהא היא, מסתכלי זהו אינשי, וחזו לקורה, [אבל] כ"ד קיני, אבל פסקי דארוזא לא [כיון שאינה דבר תמוה לא מסתכלי בה],

ומ"ד פסקי דארוזא, מ"מ, משום דנפיש משכיה [המשכו], ארכו, לא ששמע ששמעו כן, אלא זה השערה של המקשן, וא"כ קשה], והא סוכה דנפיש משכיה, וקאמרי רבנן דלא?

אלא [למ"ד פסקי דארוזא אין הטעם משום דנפיש משכיה, אלא] כיון דקא חשיב, אית ליה קלא [ונמצא הטעם שאמלחרא מתיר קורה גבוהה, למ"ד שהוא פסקי דארוזא משום דחשיבי, ולמ"ד קיני משום דתמיהא]:

מקצת עוזי ה קורה בתוך עשרים ומקצת קורה למעלה ומקצת למעלה מעשרים, וכן עוזי סוכה של סוכה מקצת סכך בתוך עשרים, ומקצת סכך למעלה מעשרים?

אמר רבה, במבוי כשר, בסוכה פסול,

מאי שנא במבוי דכשר, דאמרי' קלו' ש' רואין כאילו ניטל אותו העוזי היוצא למעלה [מעשרים], ומהא קורה דקה, סוכה נמי לימא קלוש [נסיר את הסכך שהוא גבוה מעשרים אמה, ונחשוב כאילו ניטל]?

אי קלשת [אם תטול חלק מעובי הסכך], הוויא לה חמתה מרובה מצילתה,

הבא נמי [קורה] אי קלשת, הוויא לה קורה הניטלת ברוח שהי שיערוה חכמים צריאה [שיהיה הקורה חזקה כל כך] כדי לקבל ארית, ואי לאו הכי שדי ליה זיקא, הלכך לא חשיב,

אלא על כרחך [לכן כשר בקורה ד] נעשו כשפורדין של מתכת [פי' אף שכמו שהוא של עץ אם תטול חלק מעביה לא תקבל ארית, אנו אומרים דהוי כאילו נעשו של מתכת ומקבלת], הבא נמי [בסוכה] על כרחך נעשית צילתה מרובה מחמתה [ולמה פסל רבה בסוכה]?

אמר רבא מפרזקי, סוכה דליחיד היא לא מדרבך וחמני דמשחקיל מקצת עוזי הסכך הנכנס לתוך עשרים, וקיימא כולה למעלה מעשרים,

אמר לך רב, דל אנא מהבא הרימי מינך, כאילו שמקמי ולא אמרתי דבר זה, מתנייתא מי לא קשיין אהרדי דהא תניא לעיל בהדיא, מזוי שהוא גבוה מעשרים, "יותר מפמחו של היכל", אלמא רבנן מהתם גמרי [וביון שלמדוין דין עשרים אמה מהיכל, למה מהני אמלחרא?],

אלא מאי אית לך למימר, תנאי היא תנא דלעיל דסבירא ליה דרבנן מהיכל גמרי, ואמלחרא לא מהניא, והאי תנא דאמלחרא סבר לאו מהיכל גמרי [פליגי?], לדידי נמי תנאי היא ואנא כחנא דלעיל אמרי,

רב נחמן בר יצחק אמר, בלא רב אי לא הוה מפרש רב למתניתא קמייתא, וליף מינה, דרבנן מהיכל גמרי מתנייתא אהרדי לא קשיין,

דצין להאי מתניין וצין להא מתניין דאמלחרא לרבנן קורה טעמא מאי צנו תוך עשרים אמה, משום היכרא דליחזו אינשי, ולידעו דתקנתא עבדו, ולא לימי לאחלוסי דרשות הרבים, ומשום הכי מהניא אמלחרא, דכיון דמסתכלי זה אינשי, אפילו למעלה מעשרים אמה איכא היכרא, [לרבנן טעמא מאי, משום היכרא, ועכשיו יכולים לומר דפליגי רבנן ור"י עד כמה יהיה שיעור להיכרא]

והאי דקתני במתניתא קמייתא יתר מפתחו של היכל לאו דגמרי מהתם, אלא סימנא בעלמא שלא תחליף גירסא דעשרים ותאמר למעלה משלשים או מארבעים, יהא פתח היכל סימן צידך,

ורב נחמן בר יצחק, הניחא אי לא סבירא ליה הא דרבה [סוכה ב.] דטעמייהו דרבנן בסוכה נמי משום היכר, אלא אי סבירא ליה הא דרבה, דאמר רבה, כתיב ויקרא כג למען ידעו דורותיכם כי בסכות הושבתו, עד עשרים אמה אדם יודע שדר בסוכה, למעלה מעשרים אמה אין אדם יודע, משום דלא שלטא ביה עינא,

אלמא גבי סוכה נמי בהיכרא פליגי, איפלוגי בתרתי למה לי [למה להו] לרבנן ולר' יהודה, לפלוגי בתרתי?

צריכא דאי אשמעינן גבי סוכה, בהא קאמר ר' יהודה [דכשר למעלה מעשרים], כיון דלישיבה עבידא, שלטא ביה עינא, אבל מבוי דלחילוך עביד כלומר המהלך אינו מציע למעלה, אימא מודה להו לרבנן,

ואי אשמעינן בהא [במבוי], בהא קאמרי רבנן [דפסול למעלה מעשרים], אבל בהך [בסוכה], אימא מודו ליה לר' יהודה [שכשירה גם אם גבוהה מעשרים], צריכא,

מאי אמלחרא, רב חמא בריה דרבה בר אבוח אמר, קיני

אבני חן על מסכת עירובין

איתיביה רב שימי בר רב אשי לרב פפא, כיצד היה עושה
[פי' כיצד משפטו שיהיה מועט. ר"י], **מניח קורה משפת עשרים**
ולמטה משמע שיהא עוזי הקורה צמוך עשרים? אימא ולמעלה,

והא למטה קתני?

הא קמ"ל דשיעור שנתנו חכמים למטה מעשרה טפחים לחלל קאי, כשיעור
שאמרו בעשרים למעלה, והכי קאמר מתניתין [מתנית'. וט'] מניח את הקורה
משפת עשרים ולמעלה, וכן למטה א"ס צא לעשותו נמוך מניחה משפת עשרה
טפחים ולמעלה, דנפחות מעשרה לא היו מצוי **דלמטה כלמעלה, מה**
למעלה חללה עשרים, אף למטה חללה עשרה:

אמר אביי, משמיה דרב נחמן,

אמת סוכה, ואמת מבוי אמות שהזכרו צמצוי וצסוקה באמה בת
חמשה באמות קטנות שיערו,

אמת כלאים ואמות שהזכרו בכלאים באמה בת ששה באמות גדולות
שיערו, ולקמן מפרש הי יינה, ורב נחמן, מדקאמר הכא קטנות והכא גדולות,
שמע מינה הכא חומרא והכא חומרא, דאי לא לחומרא היכי מצי אמר הני
גדולות והני קטנות, הא לא תנן צהו שיעורא,

אמת מבוי, באמה בת חמשה, למאי הלכתא משערים אלו
צמצוי בקטנות, דמיהוי חומרא?

לגובהו הנך עשרים שהזכרו ליפסל בגובהו [לפסול גובהו. וט'], מכי איכא
עשרים אמות קטנות פסלי, אי מגבה לה טפי, **ולפירצת מבוי דקיימא לן**
צהאי פירקא פרצת מצוי צעשר אמות פסיל ליה, וקאמר רב נחמן צעשר אמות
קטנות מיפסיל,

והא איכא אמות שהזכרו, צ משך מבוי בארבע אמות וא"ס ארכו
פחות מארבע אמות, פסיל ליה אצ"י לקמן צפיקין לקמן ה.],

דאמר לקמן ה"ה פחות מעשרה טפחים [גובה הקורה מן הקרקע] וצא להשלימו
[פי' בא למעט קרקע המבוי כדי שיהיה 'טפחים מהקרקע עד הקורה, וזה ודאי
שלא די שממעט רק תחת הקורה, שהרי צריך "מבוי" שיש לה קורה גבוהה
עשרה, ולכן שואל], עד כמה חוקק צו צמשכו? רב יוסף אמר ארבעה טפחים
[בתחת הקורה לתוך משך המבוי], אצ"י אמר ארבע אמות, דמשך מצוי צעינן
ארבע אמות, וזהני אמות [של חמשה טפחים] אמר מילתיה דרב נחמן
דלקולא דמכשר ליה צארבע אמות קטנות?

[ודע שרק אם המבוי פחותה מ' טפחים צריך ארבעה טפחים או ארבע
אמות, אבל אם היא גבוהה מעשרים אמה ובא למעטו די בטפח או ד' טפחים
כמו שמבואר לקמן ה' ע"א וברש"י שם ד"ה רב יוסף?]

[ומתוך דרב נחמן סבר] **כמאן דאמר משך מצוי בארבעה טפחים**
צצירא ליה לרב נחמן, ולא הזכירו אמות בשיעור משכו, ופלוגתא דאצ"י ורב יוסף

[אבל] **מבוי דלרבים, מדכרי אהרדי שא"ס מרקצ תחתונה של קורה,**
ותעמוד כולה למעלה מעשרים אמה, מתקני לה,

רבינא אמר, סוכה דאורייתא, אחמירו בה רבנן, מבוי
דרבנן לא אחמירו ביה רבנן,

רב אדא בר מתנה מתני להא שמעתא דרבה איפכא,

אמר רבה. במבוי פסול, בסוכה כשירה,

מאי שנא סוכה דכשירה דאמרינן קלוש, במבוי נמי לימא
קלוש?

אי קלשת הוי לה קורה הניטלת ברוח, הכא נמי אי קלשת
הויא לה חמתה מרובה מצילתה,

אלא על כרחך אמאי מכשרת צסוכה, משום דעל כרחך השתא נעשית
צילתה מרובה מחמתה דהא רואין הוא דקאמרינן, ולא שקילנא מינה
מידי, הכא נמי, ע"כ נעשו כשפודין של מתכת חסוב אותה
כשפודין צצדין, דאי נמי קלישי לא שדי להו זיקא, דהא לא מידי שקלת מינה,
אלא רואין הוא דקאמר?

אמר רבא מפרזקיא, סוכה דליחיד היא, רמי אנפשיה
ומדכר, מבוי דלרבי' היא, סמכי אהרדי ולא מדכרי,
דאמרי אינשי קדרא דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא
[וכע"ז בב"ב כד:],

רבינא אמר, סוכה דאורייתא לא בעי חיזוק, מבוי דרבנן
בעי חיזוק,

מאי הוי עלה? רבה בר רב עולא אמר, זה וזה פסול, רבא
אמר זה וזה כשר,

דף ג' ע"ב

חלל סוכה תנן, חלל מבוי תנן עשרים אמות שהזכרו, צין צמצוי צין
צסוקה לחללה קיימי,

א"ל רב פפא לרבא תניא דמסייע לך, [ששנינו בברייתא] **מבוי**
שהוא גבוה מעשרים אמה, יותר מפתחו של היכל ימעט
[עד כאן הברייתא, וצריך לפרש חלל מבוי שהרי], **והיכל גופו חללו**
עשרים [פי' אבל המשקוף הוא למעלה מעשרים],

אבני חן על מסכת עירובין

היא [אם צריך לחקוק ד' טפחים או ד' אמות],

הקדמה על פני כל רוחב הכרס שאין שם גפנים, אלא משני יידי הקדמה, צעין שש עשרה רוחב הקדמה,

אין שם שיש עשרה אמות [ואם לאו] **לא יביא זרע לשם** אפילו באמה האמצעית, דארכע אמות שצד הכרס מזה, וארכע אמות שצד זה אצל הכרס, הו' עבודת הכרס, דתנן [כלאים פרק ששי משנה א'] כמה עבודת הכרס (מלא) ארכע אמות, כמלא בקר וכליו, שהיו צוברים אותה בשורים וצעגלות, וצעת המרישה חורשים אותה בשורים, הלכך ככרס דמו,

היו שם שיש עשרה אמה ואם נשארו שמה אמות צימחים, לצד אותן ארכע לכל צד, **נותן לו כדי עבודתו** [ד' אמות לכל צד], **וזורע את המותר** [כל השמונה אמות שבאמצע] **דכי שדי פלגא להכא ופלגא להכא**, איכא ארכע אמות מקום חשוב לכל חד, לא בטלי לגבי כרס, ומותר לזרען, וצירי משמנה אמות, שדי פלגא להכא ופלגא להכא, ליכא ארכע אמות מקום חשוב, וצטיל לגבי כרס, ולצית שמאי לא חשיב שדה בפחות משמנה אמות, הלכך עשרים וארכע אמות צעין, ארכע לעבודת הכרס מכאן, וכנגדן מכאן, פשו שש עשרה, שדי שמה להכא ושמה להכא איכא שדה, ולא בטלי, אי נמי סבירא להו לצית שמאי עבודת הכרס שמה אמות,

ואיזהו מחול הכרס, בין כרס לגדר דהיינו סביב כמו מחולות, **אין שם שתיים עשרה אמה, לא יביא זרע לשם, היו שם שתיים עשרה אמה, נותן לו כדי עבודתו** [ד' אמות] **וזורע את השאר,**

והא איכא רצופים גפנים רצופין, שסמוכה שורה לשורה, יותר ממה שנתנו חכמים שיעור, שאם אין בין שורה לשורה **בארבע אמות** אינו כרס, הואיל ואין לו כל צרכו להילוך עגלה, ומותר לזרוע בכולן לר' שמעון **דלקולא** ובהנך אמות אחיא מילתיה דרב נחמן לקולא, דאי איכא ארכע אמות קטנות, אמרינן אינו כרס עד דאיכא גדולות,

דתנן, כרס הנמוע על פחות מארבע אמות שאין בין שורה לשורה ארכע אמות **רבי שמעון אומר אינו כרס** ומותר לזרוע לשם [צו]. **וט'], וחכמים אומרים כרס, ורואין את האמצעיים** הנטועין בתוך ריוח הראוי להיות בין שורה לשורה, **כאילו אינם?**

[ומתריץ] **כרבנן** סבירא ליה לרב נחמן **דאמרי הוי כרס** [והוי לחומרא שגם אם יש ביניהם ד' אמות קטנות אומרים כמי שאינו],

ואיבעי' אימא, לעולם ר' שמעון, ורוב אמות קאמר,

ורבא משמיה דר"נ אמר [פליג על מה דאמר אביי לעיל משמיה דר"נ שיש אמות בת חמש ויש בת שש], **כל אמות, באמה בת ששה,**

ואיבעי' אימא, בארבע אמות, ורוב אמות המכרות צמזוי **קאמר** רב נחמן דליהוי קטנות, ולא אכל אמות מצוי קאמר [רבין דלחומרא קאמר ממילא ידענא דלא אמר] באמה בת חמשה טפחים אלא היכא דהוי חומרא. תוס' הרא"ש],

אמת סוכה באמה בת חמשה, למאי הלכתא, לגובהה שהזכרו עשרים אמות לפוסלה ולדופן **עקומה** דתנן (סוכה יז). צית שנתחת וסיקך על גבי הפחת בסקך כשר, ומקרת העלייה נותרת סביב, ומפסקת בין סך כשר לדפנות, אם יש בין סך כשר לדופן ארכע אמות פסולה, ולא אמרינן דופן עקומה,

פחות מארבע אמות כשירה, דאמרינן חזין ליה להאי סך פסול, כאלו הוא מן הדפנות שנתקמו למעלן, וצאו עד סך כשר, והרי אין כאן הפסק, וקא' אחא רב נחמן למימר דבאמות קטנות משערינן ליה, ומיפסקלא צעשרים טפחים והיינו חומרא,

והא איכא [ארכע אמות] המכרות **במשך סוכה, בארבע אמות דלקולא** דאי מכשרת ליה בקטנות איכא קולא, ורב נחמן כייל ואמר כל אמות סוכה בקטנות, ואי אמר רב נחמן כרבי הוי קולא,

דתניא רבי אומר, אומר אני כל סוכה שאין בה ד' אמות על ד' אמות פסולה?

[רב נחמן סבירא ליה] **כרבנן דאמרי, אפי' אינה מחזקת אלא ראשו ורובו ושולחנה** [הסוכה כשרה],

ואיבעי' אימא רב נחמן **לעולם רבי היא כרבי,** והאי דאמר רב נחמן אמות סוכה בקטנות, לאו באמות דמשך סוכה, אלא בשאר אמות קאמר **ורוב אמות קאמר,**

אמת כלאים באמה בת ששה, למאי הלכתא? לקרחת הכרם ולמחול הכרם דכי משערת ליה בגדולות חומרא היא,

דתנן [כלאים פ"ד מ"א], **קרחת הכרם, ב"ש אומרים, עשרים וארבע אמות** אם קרחתה עשרים וארכע אמות, מותר לזרוע שם, ואם פחות מעשרים וארכע אמות, אסור לזרוע שם, ולקמן מפרש מאי קרחת ומאי מחול, **וב"ה אומרים שיש עשרה אמות,**

ומחול הכרם, בית שמאי אומרים, שיש עשרה אמות, ובית הלל אומרים שתיים עשרה אמות,

איזו היא קרחת הכרם, כרם שחרב אמצעיתו שהרי [ו]יש שם גפנים סביב הקדמה [שהיא] שש עשרה אמה, על שש עשרה אמה, וכן אם הלכה

אבני חן על מסכת עירובין

האמור צעיר, דענין [בעירוב] מון שמי סעודות, ומן התם חזיה לביט
המונע, צפרק כילד [לקמן פ:3:],
קב= 24 ביצים (קב= 4 לוג, לוג= 6 ביצים).
כבר= 1/3 קב, 8 ביצים.
חצי כבר= 4 ביצים.

פת חיטין אין שוהה זה כפת שעורין, ולא פת שעורין, מוסב שהיה
זו בהסבה שיערוהו, ולא בנאכלת צעמידה והולך וזא, שהיא שוהה באלילמו יותר,
ואוכל בליפתן שנאכלת מהר [ראה במהר"ץ חיות ישוב מדרש קהלת על
פי גמרא זו],

2. **שעורה, דתנו, עצם כשעורה מטמא במגע ובמשא,**
ואינו מטמא באהל שום עצם בלא צער, עד שהיא שם שדרה שלימה, או
גולגולת, או רוב צנינו, שמי שוקים ויך אחת, או רוב מניינו, מאה עשרים
ומשה אצרים [שהרי יש בגוף רמ"ח איברים],

3. **גפן, כדי רביעית יין לגזיר** למיניו מלקות,

דף ד' ע"ב

4. **תאנה, כגרוגרת** היא תאנה יבשה [dried fig] **להוצאת שבת**
וכה שיערו [מכמים. וט'] כל אוכל אדם לענין הוצאת שבת, דתנו (שבת עו):
המוציא אוכלין כגרוגרת,

5. **רמון, כדתנו** [כלים פ"ז מ"א, וראה גם בשבת צו]. **כל כלי בעלי**
בתיים, שיעורן כרימונים בעל הבית חס על כליו, ואם ניקב כמוציא זית
מלניעו לאגחים, כאגוז מלניעו לרמונים, לפיכך, אם ניטמא וניקב, עדיין טמא עד
שניקב כמוציא רמון, והיינו שיעורן כרמונים, אבל כלי אומן העומד לימכר טהור
צניק קטן,

6. **ארץ זית שמן (ודבש) ארץ שכל שיעוריה כזיתים, כל**
שיעוריה ס"ד ! והאיכא הני דאמרן [שמנה עד כאן מהו' מינים]?

אלא אימא, ארץ, שרוב שיעוריה כזיתים אכילת חלב, ודם,
ונותר, ופיגול, וטמא, ונבילה, ובהמה טמאה, וכשר המת להאחיל, ומגע נבילות,

7. **דבש כל דבש האמור בתורה דבש תמרים, וכדאמר התם (צבורים פ"א**
מ"ג) אין מציאין צבורים כי אם משצעת המינין, ולא מתמרים שצורים ולא
מפירות שצעמקיס, אלמא פשיטא ליה לתנא, דתמרים משצעת המינין, דהיינו
דבש, ככותבת הגסה [להתחייב ברת על אכילתה] **ליום הכיפורים**
[הרי שהשיעורין דאורייתא, ואיך אמרת שהם הלכה למ"מ]?

[ומתירין] **ותיסברא שיעורין מיכתב כתיבי, אלא הלכתא**
נינהו, ואסמכינהו רבנן אקראי,

הג"ה [דיבור זה אינו לשון רש"י אלא תלמיד אחד כתבו] כאשר מפורש
בקונטרס [רש"י], שמע רבינו [רש"י] מר' יעקב בר יקר, ועתה חזר בו, דקשיא
ליה מה שחרגס יונתן אמה אמה וטפת, אמתא דהיא אמתא ופסק [וטפת],
ונמלא דנאמה גדולה מיירי, ועוד אם כדברי חזקן [ר' יעקב בר יקר] לא היה לו
לכתוב ותיק [בוי"ו], כי אם חיק האמה,
[פי' אם אלה מדות המזבח בא לפרש מדות של חיק אמה וגו' הול"ל חיק אמה,
אלא כיון שכתב "וחיק" משמע שזה ענין אחר ואינו המושך ממה שכתב לפני
זה],

ופירש לנו רבינו הכי [דהיינו שרש"י פירש לתלמידיו על פה שלא כמו שכתב
כאן בקונטרס] למעלה [למטה. רש"י עיי"ש] הזכיר מדות המזבח [היינו
שביחוקא' שם פרק מ"ג פסוק י"ג כתיב ואלה מדות המזבח באמות וגו' ולמטה
בפסוק ט"ז כתיב] והאריאל [היינו המזבח] שמים עשרה ארך ושאר מדותיו
[לכאורה קאי "שאר מדותיו" על המשך הפסוק "בשמים עשרה רחב רבוע אל
ארבעת רבועי"]
ועתה כך אמר הכתוב [היינו פסוק י"ג] אלה מדות המזבח [שלאומר. רש"י] לך
הכל נמדדו צ"אמה" שהיא "אמה וטפת", [וכך מפרש המושך הפסוק] "וחיק"
שהוא יסוד ["האמה"] אינו נמדד אלא צאמה שהיא אמה קטנה, ולא צאמה
שהיא אמה וטפת,

ועתה דברי יונתן בן עוזיאל קיימין, כך שמעתי, ועיקר, עד כאן הג"ה:

אמר ר' חייא בר אשי, אמר רב [וכ"ה הוא בסוכה ה:], **שיעורין**
שנתנו חכמים לכל דבר, כגון כזית דם חלב פיגול ונותר, וכזית מן המת שמטמא
באהל, ושאר שיעורין דמפרש לקמן, **הציצין** חזיה הפוסלת בטבילה,
ומחיצין הלכות מחיצה שמהא גבוהה עשרה, וכן שאר הילכותיה [הם]
הלכה למשה מסיני,

[ומקשה] **שיעורין דאורייתא הוא, דכתיב דברים ה ארץ חטה**
ושעורה וגו', ואמר רב חנן, כל הפסוק הזה לשיעורין
נאמר וכל אלו משערין צדק דברים אחרים [וכ"ה בברכות מא, וברוב הגמרות
ציין לברכות מא: והוא טעות],

1. **חטה, לכדתנו, הנכנס לביית המנוגע** [שהבית מנוגע] וכליו
על כתיפיו, וסנדליו ומבעותיו בידיו [באגרוף. ד"ס] שאין מלושצין
בו דרך מלושצ, דומיא דכליו על כתיפיו, **הוא והם טמאין מיד** שאף הן
באין אל הבית, וכמיא והבא אל הבית [ויקרא יד],

היה לבוש כליו, וסנדליו ברגליו, ומבעותיו באצבעותיו וכן
כולם דרך לבישתן, קריין גדיין, וצטלן אללו, וכמיא [ויקרא יד] והאוכל צבית
יכנס את גדיין, ודרשין בתורת כהנים מקראי. וט'], דהאי אוכל לאו אכילה
ממש הוא, אלא שישא כדי שיעור אכילה, וצבילה בלא שהיה אינו מטמא
בגדים,

הוא טמא מיד, והן טהורין עד שישא בכדי אכילת פרס
ארבע ביצים הן, מון סעודה ציננית, פרס לשון פרוסה ששיעוריה צבתי ככר

אבני חן על מסכת עירובין

שאינו מקפיד?

היא גופה גזירה משום רובו המקפיד, כדאמר, ואנן ניקום וניגזור גזירה לגזירה,

[ומקשה, איך אמרת דמחיצות הם הלל"מ] מחיצות דאורייתא נינהו, דאמר מר, ארון תשעה ארון גובהו טפחים, דכמיז (שמות כה) ואמה ומזי קומתו וכפורת טפח, הרי כאן עשרה וכמיז ודברתי אתך מעל הכפורת,

ומינא צפרק קמא דסוכה (ה). ר' יוסי אומר, לעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה, דכמיז השמים שמים לה' והארץ נתן לגני אדם, ולמטה מעשרה טפחים משיב ארץ, דכמיז ודברתי אתך מעל הכפורת, אלמא עשרה הוי מחיצה, דלמעלה מעשרה לא משיב ליה רשות מחמית, אלא רשותא אחרייתא # [אולי הסברה הוא שאין צריך ראייה שמחיצה מתחלת מהקרקע ועולה למעלה, וכיון שבעשרה טפחים מתחיל רשות אחרת אינה מן הסברה שהמחיצה יכנס גם לרשות אחרת?]

לא צריכא [הלל"מ למחיצות], לר' יהודה דאמר אמת בנין כגון אמות הקרשים והיריעות באמה בת ששה, אמת כלים כגון אמות הארון והמזבחות והשלחן באמה בת חמשה,

דהשאל לא נפקא ליה מארון מיד, דלר' יהודה לא הוי לארון זהדי כפורת אלא שמה טפחים ומחצה,

[ויקשה דסוף סוף אנו רואין שבשמונה ומחצה הוי רשות אחרת שהרי ירדה השכינה על הארון, וגלמוד מכאן ששיעור מחיצה הוא בשמונה ומחצה? וי"ל דלזה בא ההלל"מ דרך 'טפחים הוי מחיצה],

ולר"מ דאמר כל האמות היו בבינונית באמה צמ ששה, צינורית לכל אדם, יש גדולה ממנה, כדאמר בכילד זולין (פסחים פו). שמי אמות היו בששן הצירה, אחת יתירה על של משה חצי אצבע ואחת יתירה עליה חצי אצבע נמצאת יתירה על של משה אצבע מאי איכא למימר?

[ומתרג' לר' מאיר כי אתאי הילכתא, לגוד דאמרינן צכמה דוכמי גוד אחת גוד אסיק, וללבוד ופחות משלש כלבוד, ולשון לצוד כמו סניף דבר קצר שהסופו עליו והאריכוהו, ולדופן עקומה:]

היה [הקורה] גובהו מעשרים אמה, ובא למעטו לעשות צינור אצבעה, או עפר, חתם הקורה צורך, למעט גובה החלל כמה ממועט משמע כמה יצגיה הקרקע, [ומתבה] כמה ממועט ! כמה דצריך ליה עד שלא יהא החלל יותר על עשרים,

אלא רחבו של מיעוט, להרמיזו לחוך אורך המצוי בכמה? רב יוסף אמר טפח כנגד רחבה של קורה ומחמיה, אביי אמר ארבעה [טפחים],

[ומקשה עוד, איך אמרת דמחיצות הם הלל"מ, והרי] חציצין דאורייתא נינהו, דכתיב (ורחץ את כל בשרו במים) ויקרא מו מו ואיש כִּי־חָצָא מִמֶּנּוּ שִׁבְתָּֽי־זָרַע וְרָחַץ בְּמִים אֶת־כָּל־בְּשָׁרוֹ וְטָמֵא עַד־הָעֶרְבֹה, שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו למים, בְּמִים במי מקוה המכונסין משמע, ואף על גב דלאו חיים, מדלא כמיז חיים,

כָּל־בְּשָׁרוֹ משמע כל צפרו כאלה, מים שכל גופו עולה בהן [ע"פ חסידות, שע"י הטבילה האדם נתעלה. ניצוצי הש"ס], וכמה הן, אמה על אמה, ברום ג' אמות, ושיערו חכמים מי מקוה מ' סאה [הרי שחציצין דאורייתא],

[מי מקוה] במילואו שהוא 389 בגיטריא "ארבעים סאה". ניצוצי הש"ס בשם רבי מאיר ויחיאל הלוי מאוסטריצא זצ"ל? [בניצוצי הש"ס מכיז בשם הרי"ח זוננפלד זצ"ל שמכיז ראייה שרחיצה היינו טבילה מדכתיב בנעמן "ורחצת שבע פעמים בירדן" ואחרי כן כתיב וירד ויטבול בירדן שבע פעמים],

[ומתרג' כי איצטריך הילכתא, לשערו שמפסל זו חליטה,

וכדרכה בר רב הונא, דאמר רבה בר רב הונא חליטה פוסלת נשער, נימא אחת קשורה, חוצצת [פי' אם רוב הראש קשורה נימא נימא. ע"פ הריטב"א] דמזי להדוקה שפיר, ואין המים נכנסין בקשר, שלש אינן חוצצות דלא מיהדקי שפיר, ועיילי צה מים, שתיים איני יודע,

[ומקשה] שיערו נמי דאורייתא הוא, דתניא ורחץ את כל בשרו את הטפל לבשרו, וזהו שער?

כי אתאי הילכתא לרובו, ולמיעוטו, ולמקפיד, ולשאין מקפיד,

וכד' יצחק, דאמר ר' יצחק, דבר תורה הלכה למשה מסיני צמורה שצנעל פה, רובו רוב שער, שאם יש צד דבר החוץ, כגון דס יבש, ודיו, ומיט יבש, חפת יבש, או שקשור רובו אחת אחת ומקפיד עליו שמצטער על ליכולן זה שצראש חוצץ, ושאינו מקפיד עליו הוי כגופו, ואף על גב דהוי כרובו אינו חוצץ,

וגזרו על רובו שאינו מקפיד הואיל והוי רוב, דמי צמקת לחליטה דאורייתא, משום רובו המקפיד, ועל מיעוטו המקפיד הואיל דמי ליה בהקפדה, משום רובו המקפיד, וגזרו לאו הלכה למשה מסיני הוא, אלא גזירה מדרבנן, ורובו המקפיד לחודיה הוא דהוה הלכה למשה מסיני,

ולגזור נמי על מיעוטו שאינו מקפיד עליו, משום מיעוטו המקפיד, דדמו להדדי, דהאי מיעוט והאי מיעוט, אי נמי ניגזור צו משום רובו שאינו מקפיד, דמי להדדי דהאי אינו מקפיד והאי אינו מקפיד משום רובו

אבני חן על מסכת עירובין

היה פחות מעשרה טפחים, וחקק בו להשלימו לעשרה, כמה חוקק? [ומתמה] כמה חוקק! כמה דצריך ליה,

אלא משבו של חקק למוך אורך המצוי בכמה,

[ורש"י מפרש] דדבר הצולט כגון מיעוט [בשמגביה את הקרקע למעט גובה המבוי] שייך למימד רוחב, ודדבר השוקע ומקיפות אותו מחילות כגון חקק שייך לומר לשון משך?

רב יוסף אמר בר' דצבי [רב יוסף] לעיל [למעט גובה המבוי] טפח, הכא צבי ארבעה, דהתם דאיתיה לדופן, ולמעוטי קאמי, דהיכר בעלמא סגי, הכא דהשתא הוא דמשי ליה דופן, צין לרב יוסף וצין לאצבי צעינן, דליתחזי האי דופן, לשיעור הכשר אורך מצוי שלם, הלכך, לרב יוסף שיעור משך מצוי צאריבעה טפחים, אב"י אמר ואצבי סצירא ליה, שיעור משך מצוי בארבע אמות,

לימא בדרכי אמי ורבי אסי קמיפלגי, דאיתמר מבוי שנפרץ מצידו אחד מן הכתלים שצד ארכו כלפי ראשו סמוך לקורה, הימנה ולפנים,

איתמר משמיה דר' אמי ור' אסי [שניהם סוברים], אם יש שם פס ד' [טפחים] אם נשמיר מן הכותל, או עשה פס ארבעה במקום הפירצה, סמוך לקורה [פ' סמוך לפתח המבוי ראה ציור 26 בפירושו ח'י] [ברפ"ט וילנא יש במקום זה שרטוט],

מתיר בפירצה אף על גב ששמיר שם עדיין פירצה עד עשר (ד?) כיון דיש הכשר אורך מצוי מן הקורה עד הפירצה, לא בטל ליה תורת פתח מקמא(י). ד"ס, וט"י, ובמלמיה קא, וקורתו מחירתו, ופירצתה מתרת. [הגותרת. ד"ס, וט"י], כיון דלאו יותר מעשר [היא. וט"י], תורת פתח עליה, ומצוי אינו נפסל צפתחים הרבה,

[י. ד"ס, וט"י] אי נמי שצקו צני מצוי פתחא קמא, ונפקו ועיילי צההיא פירצה, משום דדך קצרה היא להם, אפילו הכי לא בטלה תורת פתח וקורה מן הראשון, משום דהוי פתח לארבעה [טפחים] הסמוכין לו, הואיל וארבעה אורך ראויין לקורה, דיש צהן הכשר מצוי,

ואם לאו דאין שם פס ארבעה, אם הפירצה פחות משלשה פחותה משלשה מתיר תיקון המצוי את המצוי, שהרי כלצוד דמי, ואין כאן פירצה, ואם הפירצה שלשה, אינו מתיר דכיון דממעטין צני מצוי צהילוכן ומקצירין את דרכן דרך אותה פירצה חיישינן דילמא שצקי פתחא רבה ועיילי ונפקי צההיא פירצה, וצטיל ליה פתחא קמא, וצטלה קורה ידיה, ואין קורה למצוי זה, והאי טעמא מפרש לקמן בפירקין,

[ומסיק הקושיא ולימא דבדבריו רב אמי ורב אסי פליגי רב יוסף ואב"י] לרב יוסף [ראמ"ר שרי בר' טפחים] אית ליה דרבי אמי, לאב"י [שצריך ד'

לימא בהא קא מיפלגי, דמאן דאמר טפח, קסבר, מותר להשתמש תחת הקורה דאמר חודו החיזון יורד וסותם, כדמשמע לקמן (ט:), והלכך כיון דשיעור עשרים אמה משום היכר הוא, הרי יש היכר לעומד על אותו טפח שנגצה [שהגביהו אותה] מתח הקורה, [וקשה שרש"י מערב הטעם של קורה משום מחיצה והטעם שקורה משום היכירה? אבל ראה מהרש"א שכתב הוי טעמא דקורה משום מחיצה וכו' מיהו צ"ל דאית להו טעמא נמי משום היכר],

דף ה' ע"א

ומ"ד ארבעה, קסבר אסור להשתמש תחת הקורה דחודה הפנימי יורד וסותם, ודומה הקורה הוי מוך לסמימה, ולמשתמשים צמצוי אין להם היכר בקורה, שהרי צנמוך הן, הלכך, לריך שימשך למוך המצוי, שמהא הקורה ניכרת להם כשישמשו צאחוט גוצה, וכיון דאפיקתיה מתחת הקורה, לריך שיהא מקום הניכר וחשוב?

לא דכולי עלמא קסברי, מותר להשתמש תחת הקורה, ובהא קא מיפלגי,

מר סבר קורה שתיקנו חכמים למצוי משום היכר בעלמא הוא, דלא לימי למישרי רשות הרבים, והרי יש כאן היכר צכניסתן כשמשמשין מתח הקורה,

ומר ומאן דאמר ארבעה, קסבר קורה המתרת צמצוי טעמא משום מחיצה דאמרינן חודה החיזון יורד וסותם, ואמרו רבנן דצטפי מעשרים לא אמרינן יורד וסותם, וכיון דלא הוי מיעוט ארבעה [פ' כיון שלא מיעוט המבוי מגבהו ארבעה טפחים], הוי מחיצה העשויה לפחות מארבעה, וקיימא לן צכל דוכתא דמחיצה שאינה ראויה לארבעה לאו מחיצה היא, דאין רשות היחיד לפחות מארבעה טפחים, ואף על פי שמוקף מחיצה של עשרה טפחים, ובגזוטראות דחנניה צן עקציה, נמי הכי אמרינן [ראה לקמן פו. ברש"י בראש העמוד], דאין מחילות אלא אם כן יש מוך החלל ארבעה, צפרק כיצד משתמפין [לקמן פו:),

ואיבעית אימא, דכולי עלמא קורה משום היכר, והכא בהיכר של מטה, ובהיכר של מעלה קא מיפלגי [אם למדין היכר שלמטה מהיכר שלמעלה], דמר [רב יוסף] סבר אמרינן היכר של מטה כהיכר של מעלה [פ' כמו שלמעלה היתר הקורה די לה במטח, כן כשבא למעט גובה המבוי למטה שיעורה במטח], ומר [ואב"י] סבר לא אמרינן היכר של מטה, כהיכר של מעלה [ולמטה צריך ד' טפחים],

ואיבעית אימא, דכולי עלמא אמרינן היכר של מטה כהיכר של מעלה, והכא בגזירה שמא יפחות קמיפלגי על ידי דריסת רגלים, יפחת המיעוט, ויעמוד על פחות מטפח, הלכך צעינן טפי, וכיון דאפיקתיה מהיכר של מעלה, אוקמיה לארבעה, דחשיצי צכל דוכתא:

אבני חן על מסכת עירובין

אמות] לית ליה דר' אמי דהא הכשר מצוי בארבע אמות קאמר, והכא נמי, אי ליכא פס ארבע אמות אין קורה זו ראויה לאותו הפס, ואין כאן קורה [ולא כד' יוסף ואב"י פליגי בדינו של אמי ורב אסי?]

אמר לך אב"י, התם [דינא של רב אמי ורב אסי במבוי שנפרץ] **סוף מבוי** כגון הא דר' אמי ור' אסי, שכבר היה מצוי ואירע צו פסול [שנפרץ], הכי נמי, דלמיהדר לשויה מצוי סגי בארבעה טפחים, **הכא** כגון גבי חקק תחלת מבוי דהשתא קאמי לשויה מצוי **אי איכא ארבע אמות אין, אי לא לא,**

אמר אב"י, מנא אמינא לה [דרך בד' אמות הוי מבוי, ולא בד' טפחים כדברי רב יוסף], **דתניא, אין מבוי נותר בלחי וקורה, עד שיהו בתים וחצרות פתוחין לתוכו** נחיס פתוחין לחצרות, וחצרות למבוי, שכן היה דרכן, שאין בתים [בתימן. ד"ס, וט'] פתוחין אלא לחצרותיהן, וכל חצר האמור בהש"ס ובמשנה, אינו אלא לפני הבית, אבל שאחורי הבית, מוקפה או חצבה קרי ליה,

ואי בד' ואי אמרת בארבעה [טפחים] הוי מצוי, היכי משכחת ליה היאך נותר באורך ארבעה, מכדי מיעוט חצרות שמים, ואין פתח פתוח מארבעה, ואין יפתח פתח רחוב ארבעה במשך המצוי, שאינו אלא ארבעה, איה מקום הפליגין, ועוד כולו פרוץ הוא,

וכי תימא דפתח לה בדופן האמצעי וכי קאמר רב יוסף הכשר מצוי באורך ארבעה, במבוי רחב מאד קאמר, ויכול [דיכול. ד"ס] לפתוח פתח החצרות בדופן שמאחוריו,

והאמר רב נחמן, נקיטינן מסורת מאבותינו, [ו. ד"ס] מנהג מרבותינו, איזהו מבוי שניתר בלחי וקורה, כל שארכו יתר על רחבו, ובתים וחצרות פתוחין לתוכו הוי מצוי, וניתר בלחי וקורה, אבל מרובע דין חצר עליו,

ואמרין לקמן חצר זריכה פס ארבעה, או פס משהו מכאן, ופס משהו מכאן, היא דפרישה [דפרושה?] צמלואה לרשות הרבים, וכיון דאמרת ארכו ארבעה כשר הרי חצו ארבעה חסר משהו, ואין שם שיעור פתח, דכילי הך מסכתא אמרינן, דאין פתח פתוח מארבעה,

[בש"ס לובלין מביא משם החזו"א בעירובין סימן ז' שהקשה שהרי במזוזה אמרינן שאף פחות מד' טפחים נחשב פתח? וחז"ל דבונת רש"י שלא נחשב כניסה וציאה מרשות זו לרשות זו, אבל פתח אכן הוא נחשב כל שנבנה עשרה ורחב שלשה. אבל ראה שם בהערה 130 שרש"י אכן סובר גם במזוזה שצריך פתח ד' וא"כ רש"י לשיטתו],

ורב יוסף [דמבוי שיעורו ד' טפחים, דוחה ראיית אב"י בדברי דוחק], **דפתח ליה בקרן זוית** טפח מן הפתח צדופן האמצעי, ושלשה טפחים צדופן המשך # [חשבון זה צריך ביאור], וכן צידדו השני מה [ברפס וילנא יש במקום זה שרטוט],

[ו. ד"ס, פ"י מביא עוד ראיה שדין מבוי הוא ד' אמות] **אמר אב"י, מנא אמינא לה** [דמשך מבוי הוי ד' אמות], **דאמר רמי בר חמא אמר רב הונא, לחי הבולט מרופנו של מבוי** לתוך רוח המצוי, ולא נעשה שם לשם לחי, אלא הוציא בניינו צפאת ציתו כדרך שעושין משום חיזוק, **פחות מארבע אמות @** צדופה המצוי **גידון משום לחי @** וסמכין עליה, ואף על גב דלאו לשם לחי איקבע, דקימא לן הלכתא כאב"י בלחי העומד מאליו, דכשר, ואינו צריך לחי אחר להתירו,

ד' אמות @ אם היה צולט לתוך רוח המצוי ארבע אמות, **גידון משום מבוי @** כלומר כיון דאורך הכשר מצוי נותר צדק בעלמא, ומיקרי מצוי, הכא נמי נפיק ממורת לחי, וצריך לחי אחר להתירו @ דלא סמכין עליה, אף על גב דאי עבדיה משום לחי הוי כשר, דמשום דריצה בסתימתו לא גרע מלחי משהו, הכא כיון דלאו להכי איקבע, אגן במחשבה, לא מצינן לאפוקיה ממורת כותל ולשויה לחי, דכיון דנפק ליה ממורת לחי, ונמצא שאין מיקון למבוי זה להמיר המצוי, אלא מדקמני דצריך מארבע אמות לא הוי מצוי לאפוקי ממורת לחי, שמע מינה הכשר מצוי בארבע אמות,

ורב יוסף [דוחה ראייתו של אב"י, דבאמת בד' טפחים הוי מבוי], **לאפוקי מתורת לחי עד דאיכא ארבע אמות, למיהוי מבוי, אפי' בארבעה טפחים נמי הוי מבוי:**

גופא, אמר רמי בר חמא אמר רב הונא, לחי הבולט מרופנו של מבוי,

דף ה' ע"ב

פחות מארבע אמות גידון משום לחי, ואין צריך לחי אחר להתירו, [אבל] ד' אמות, גידון משום מבוי, וצריך לחי אחר להתירו,

אותו לחי, היכן מעמידו, אי דמוקי ליה בהדי' אגל, צדופה המצוי אוספי הוא דקא מוסיף עליה?

אמר רב פפא, דמוקי ליה לאידך גיסא אגל כותל האמר, כנגדו,

רב הונא בריה דרב יהושע אמר, אפילו תימא דמוקי לה בהדי', דמטפי ביה גצה ממנו [שעושה אותה גבוה יותר מלחי הבולט], **או דמבצר ביה** או נמוך ממנו [או עושה הלחי שמונה יותר גבוה],

אי נמי, או עב ממנו או דק ממנו [פ"י שאם יעשה הלחי רחב יותר מרוחב הכותל או ימשך הלחי מן הכותל ולחוץ], כדי שימשך ממנו ולחוץ או הימנו ולפנים,

אבני חן על מסכת עירובין

אמר רב הונא בריה דרב יהושע, לא אמרן [שאם הלחי הבולט ד' אמות צריך להוסיף עליה לחי] אלא במבוי שמונה [שרחבה ח' אמות] שרחש שמונה אמות וכל שכן אם יותר, אבל במבוי שבעה, נותר המבוי, ואף על פי שאין זה לחי בעומד מרובה על הפרוץ הואיל וסמימת הפתח מרובה על הפרוץ,

וקל וחומר מחצר, ומה חצר מרובעת או רחבה יותר על אורכה שאינה נותרת בלחי וקורה אם נפרץ כותל שעל פני רשות הרבים על פני כולו, והעמיד בו לחי משהו אינו ממיר, אלא אם כן יש בו פס ארבעה, כדאמרינן לקמן בפרקין [לקמן יב.], פסי חצר נריכין שיהא בהן ארבעה,

[אפ"ה החצר] נותרת בעומד מרובה על הפרוץ אפילו נפרצו זה פרצות הרבה בארבע מחלומה סביב, ונשמיר שם מן העומד, עד שרבו עומדים על הפרצות, מותרות בלא שום תיקון,

מבוי פתיחת כותלו הסמוך לרשות הרבים שניתר בלחי וקורה בלחי משהו, אינו דין שניתר בעומד מרובה על הפרוץ בלא שום סימן אחר,

ומיהו, מבוי שמונה אף על גב דהאזי קל וחומר נמי מנזי למישרייה, דהא יותר מארבעה טפחים הוא הלי פס, וחצר משתרייא בפס ארבעה, כיון דלאו לשם לחי הוקבע שם, ולא לשם תיקון פס הוקבע שם, כי היכי דינא מתורת לחי ינא מתורת פס, ולא מנכר מילתא, ואמרינן זהו פתחו, ולא נעשה בו תיקון להמירו,

[ורוחה הק"ו, שחצר קל ולכן מועיל בה עומד מרובה על הפרוץ] מה לחצר שכן פרצתה בעשר חצר אין פירצת עשר אסרת זה, אלא אם כן הוא מלאו דכותל, או יותר מעשר, והכי קיימא לן במתניתין [לקמן טו.]: כל פירצה שהיא בעשר [פ' עשר מצומצמין] אמות מותרת, תאמר במבוי דלמר רב הונא שפרצתו בארבע [אמות] לקמן (ו.)?

קסבר רב הונא בריה דרב יהושע, מבוי נמי פרצתו בעשר [ואין זה קולא בחצר],

[ומקשה] למאן קאמרינן לרב הונא הא קל וחומר אליבא דמאן קאמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע, אליבא דרב הונא בריה דרב יהושע, דהא הך שמעתי דלמי הולט רב הונא אמרה, ומילמיה דרב הונא קא מפרש רב הונא בריה דרב יהושע, והא רב הונא, פרצתו בד' סבירא ל' לקמן בשמעתי [ובין דחצר קל ממבוי, אין כאן ק"ו לומר דמבוי יהיה מותר אם העומד מרובה]?]

רב הונא בריה דרב יהושע [דאמר לא אמרן אלא במבוי שמנה] טעמא דנפשיה קאמר, והכי קאמר, במבוי שמונה קא מסתברא מילמיה דרב הונא, אכל במבוי שבעה לא מסתברא כוותיה, דאיכא למישריה בקל וחומר [הגם שרב הונא סבר דמבוי פרצתו בארבע, רב הונא בריה דר"י סבר דפרצתו בעשר],

רב אשי אמר, אפילו תימא במבוי שמונה נמי לא צריך לחי, מה נפשך אי עומד נפיש אי עומד מרובה על הפרוץ שהיו ארבע אמותיו של לחי שזקוקות, ונמצא פרוץ חסר מארבעה הרי יותר בכך נותר בעומד מרובה על הפרוץ, ואי פרוץ נפיש ואי פרוץ מרובה נמצא שאין ארבעה שלימות בלחי, ו נידון [לחי הבולט מן הדופן עצמה] כזשום לחי דהא רוב בני אדם אין יכולין לנמס,

מאי אמרת לאסרו דילמא נמצא דשוו תרוייהו כי הדדי וכי הדדי מינהו, ואין כאן לחי, שהרי יש בו ארבע אמות, ולא עומד מרובה,

הוה ליה ספק דבריהן שמה נמצא ואסור, ושמה לא נמצא ומותר, דטלטול [וטלטול ?] מבוי מדרבנן הוא וספק דבריהן להקל:

אמר רב חנין בר רבא, אמר רב, מבוי שנפרץ

דף ו' ע"א

מצידו כמותל ארבע, ולא אכל ראשו, אלא שיש ארבעה עומד מן הפתח עד הפרצה [נפסל] בעשר [ביותר מעשר],

[ואם נפרץ] מראשו שהיה מבוי רחב עשרים אמה, וסמנו עשר אמות, כדתנן והרחב מעשר ימעט, ונפרצה פירצה בלתי סמימה [או נפסל] בד' [טפחים], [עשר אין פירושו כארבע, דעשר כשל מטה, וארבעה כשל מעלה. תוס.],

[ומקשה] מאי שנא מצידו בעשר [שאינו פוסל], ד(אמר. ד"ס) פתחא הוא, מראשו נמי נימא [דפירצה של עשר אמות] פתחא הוא [ולמה פסול בד' טפחים]?]

א"ר הונא בריה דרב יהושע [לעולם גם בנפרץ מראשו פוסל רק בעשר אמות, והא דאמר ד' טפחים], כגון שנפרץ בקרן זווית, דפתחא בקרן זווית לא עבדי אינשי [ולכן פסול בד' טפחים], [מיהו אם עשא' כעין פתח במוזוות ומשקוף היו שפיר פתח, כדאמר לעיל [ה.]. דפתח לי בקרן זווית. תוס.],

ורב הונא אמר [רב. וט', כ"י מינכן, ובוה תבין מש"כ רש"י בד"ה לא תפלוג עלאי לומר "דרב" מכשיר], אחד זה [בין מצדן] וא' זה [בין מראשו נפסל] בארבעה [טפחים] [דארבעה היו מקום חשוב. ריטב"א],

וכן # [על פי רוב לשון "וכן אמר" בא לומר שעוד חכם אמר כן, אבל כאן קאי על רב הונא עצמו שהוא בעל המאמר שהוא אמר כן גם לרב חנן] א"ל רב הונא, לרב חנן בר רבא [בר פלוגתיה], לא תפלוג עלאי לומר

אבני חן על מסכת עירובין

רבים [העקמומית הוא מעבר לרבים ולכן צריך תיקון אף לפירצה עשר אבל אם לא בקעי בה רבים הוי הפירצה ביותר מעשר],

מכלל דרב הונא סבר [שפירצת מבוי בארבעה טפחים], **אע"ג דלא בקעי בה רבים** אפילו צפירצה ללא צקעי רבים, כגון שפירצה למקום מטונף או למקום מקולקל צפחמים [צפחמים. רש"ש] וטיט, ואין דרך רבים מצינים לעצור צאומה פירצה אסר [אמר. ד"ס] נמי צארצעה [דאל"כ בבואי פליג על רב חנן],

[יא"כ דמסקינן דרב הונא ורב חנן פליגי בדלא בקעי בה רבים] **מ"ש מדר'** **אמי ורב אסי** דאמרינן לעיל [ה]. [בנפרץ צד המבוי, שאם יש בראשו ד' טפחים] אם יש פס ארבעה, מחיר פירצה עד עשר, אלמא פירצת מבוי מזידו נעשר?

[ומתריץ רב הונא] **התם דאיכא גידודי** שנסמיר מן הכותל ציטוד שלשה או ארבעה טפחים גוצה על כל פני הפירצה, שאינה נוחה לעצור זה **הכא** דאסרנא אנא [בד' טפחים] צ **דליכא גידודי** גידוד לשון שפה:

ת"ר, כיצד מערבין דרך רה"ר משמע # [לא הבנתי לשון "משמע" כאן ?] 1. רחצ שש עשרה אמה, 2. ועיר שמצוין זה ששים ריבוא, 3. ואין זה חומה, 4. (או) שהיה [שיאה. וט'] רשות הרבים שלה מכון משער לשער, שהיה (מפולש. ד"ס) דומה לדגלי מדבר,

[ולחלף ע"ב בד"ה ירושלים מונה רש"י שלשה מהפרטים ואינו מונה שאין בה חומה, אבל שם בד"ה באבולי דמחוזא מונה רש"י רק שני פרטים דהיינו 4. שערי העיר מכוונים זה כנגד זה 2. והיו זה ששים ריבוא ולא מנה שהיה רחב שש עשרה אמה,

וראה תוס' כאן שהקשה שתחת העגלות לא היו ששים רבוא, וגם היו יותר מששים רבוא ע"י הנשים והמף עיי"ש,

אבל צריך לדעת שזה שצריך ס' רבוא זה דעת רש"י, והרבה ראשונים חולקין עליו וז"ל המחבר או"ח סימן שמו"ה סעיף ו' איזהו רה"ר רחובות ושווקים הרחבים ט"ז אמה ואינם מקורים [דדגלי מדבר לא היו מקורים] ואין להם חומה ואפילו יש להם חומה אם הם מפולשים משער לשער (ואין דלתותיו נעולות כלילה. מור) הוי רשות הרבים, ויש אומרים שכל ששים רבוא "עוברים בו" בכל יום, ובמשנ"ב ס"ק כד כתב חפשי בכל הראשונים העומדים בשיטה זו ולא נזכר בדבריהם תנאי זה, רק שיהיו מצויין שם ששים רבוא אינו רשות הרבים.

וראה שם בביאור הלכה שמביא הרבה דיעות אי בעינן ס' רבוא בוקעין בה או לא עיי"ש],

עושה צורת הפתח מכאן נראה שם, **ולחי וקורה מכאן** נסוף העיר [אף על גב דלחי לא מהני ביותר מעשר? יעשה לחי רחב עד שיתמעט האויר מעשר. תוס'],

חנניה אומר, ב"ש אומרים, עושה דלת מכאן, ודלת

דרב מנחם פירצת עשר צליו, דהא רב דרב איקלע לדמחריא [לדמחריא. ד"ס], **ועבר עובדא כוותי** [ופסל פירצה יותר מד' טפחים],

א"ל [השיב רב חנן בר רבא לרב הונא, שאין ראיה ממעשה שהבאת ד], **רב בקעה מצא, וגדר בה גדר** [כלומר. ד"ס] עמי הארצים היו, ומזללי צמנות, והחמיר עליהן לעשות סייג להרחיקן מן העצירה, כאלם הגודר צקעה פירצה לשומרה, [נמצא דפליגי דרב חנן בר רבא בשם רב אומר שמן הצד פסול בעשר אמות ובראשו [בקרן זוית ?] בד' טפחים, ורב הונא סבר דבין מן הצד ובין בראשו נפסל בד' טפחים],

אמר רב נחמן בר יצחק, כוותיה דרב הונא מסתברא [דלרב פירצת מבוי גם מן הצד בד' טפחים],

דאיתמר, מבוי עקום ושני פתחיו לרשות הרבים [ברפוס וילנא יש כאן ציוור], **רב אמר תורתו** [דינו] **כמפולש** ומצוי המפולש לרשות הרבים, צריך לזרז פתח מכאן, ולחי או קורה מכאן כדלקמן, אף זה צריך לשני פתחיו לצד [לצדי. ד"ס] רשות הרבים, לחי לכל רוח, וצקעמומיתו צריך לזרז פתח, דפילוש שהוא מפולש לחצירה, הוי כמפולש לרשות הרבים,

ושמואל אמר, תורתו כסתום ואין צריך צקעמומיתו כלום, אלא אלו עושין לחי לפתח, ואלו עושין לחי לפתח, דלא מצרכין לזרז הפתח, אלא לפתחים המפולשין זה כנגד זה לרשות הרבים,

לשון אחר תורתו כסתום, תורת מבוי סתום [עליו. ד"ס], ולצריך [גם ?] לעשות לחי לעקמומיתו, ויהיו לחי שטחים צמבוי [נראה מבוי. ד"ס] סתום [פ' כאן עושה לחי כזו לשני ראשיה, וגם לעקמומיתו], וזה קבלתי ממורי הזקן ז"ל, [לפי פירוש הראשון אין צריך לעקמומיתו כלום, וללשון אחר צריך לחי בעקמומיתו],

במאי עסקינן, אילימא ביותר מעשר שרוב (פמיסת. ד"ס) עקמומיתו יותר מעשר **בהא לימא שמואל, תורתו כסתום** ויסקינן צלחי, אטו לחי ביותר מעשר צמבוי סתום מי מהני,

וללישנא קמא [שאין צריך לעקמומיתו כלום, קושיית הגמ' הוא], כיון דיותר מעשר [הוא ?] הוי כחד מבוי, וכי הוי גוונא לא לימא [פ' לא יאמר] שמואל דלאו מפולש הוא,

אלא לאו בעשר [פ' ואינה יותר מעשר], **וקאמר רב תורתו כמפולש, אלמא פירצת מבוי מצידו** פירצת נדדין לרב בד' [דהא פירצת נדדין הוא, שהאחד פרוץ מזידו כלפי ראשו של חצירו. ד"ס],

ורב חנן בר רבא [שאמר בראש הדרך משם רב, מבוי שנפרץ מצידו נפסל רק ביותר מעשר, ידחה את ראיית רב הונא, שלכן כאן נחשב פרוץ גם אם אין הפירצה יותר מעשר], **שאני התם** [במבוי עקום], **דקא בקעי בה**

אבני חן על מסכת עירובין

ואמר עולא, הני אבולי [שורש המילה הוא מלשון "יבול" שער שמכניסים בו את היבול, דהיינו שער העיר] דמחוזא שערי העיר מכוונים זה כנגד זה, והיו זה ששים ריבוא, אילמלא דלתותיהן ננעלות, חייבין עליהן משום רשות הרבים אלמא נעילת דלתות בעינן בכל לילה, והכא קמיני עושה דלת [ולא אמר שצריך לנעול אותן] מכאן ולמי וקורה מכאן לצית הלל?

אמר רב יהודה [אין המדובר לערב את רה"ר עצמה, אלא לערב את מבואות המפולשים] הכי קאמר, כיצד מערבין מבואות המפולשין לרשות הרבים, עושה צורת הפתח מכאן, ולחי וקורה [או קורה. ד"ס] מכאן,

איתמר, רב אמר הילכתא כתנא קמא, ושמאל אמר הלכה כחנניה,

איבעיא להו, לחנניה אליבא דבית הלל, צריך לנעול אומי דלת ימין או אין צריך לנעול [פי' שב"ש אומרים בפרוש שצריך לנעול, ולכן שואל אליבא דב"ה], [וידיה נפק"מ גם אליבא דת"ק אם עשה דלת בלא צורת הפתח. ראה שפת אמת],

ת"ש, דאמר רב יהודה אמר שמואל, אינו צריך לנעול, וכן א"ר מתנה אמר שמואל, אינו צריך לנעול,

איכא דאמרי אמר רב מתנה, בדידי הוה עובדא, ואמר לי שמואל, אין צריך לנעול,

בעו מיניה מרב ענן [אותה שאלה שכבר שאלו בבית המדרש, לחנניה אליבא דב"ה], צריך לנעול, או אין צריך לנעול,

אמר להו [ופשט להו רב ענן ממעשה רב] תא חזי, הני אבולי [דלתות השערים] דנהרדעא ראשי מבואות מפולשין לרשות הרבים הוו [ולא היה להם לחי או קורה אלא דלתות] דטימן סמומות עד פלגיהו בעפרא עד חנין צעפר, ואין אדם יכול לנועלן מפני העפר, טימן כמו טמונין פלשתי (בראשית כו) ועייל ונפיק מר [רב ענן אומר עליו "מר" כי היה רבן] שמואל, ולא אמר להו ולא מיד,

אמר רב כהנא, הני מגופות הואי [בחלקן, וביון שכן לא היה צורך לנעולן, אבל בדרך כלל דלתות צריכות להיות נעולות. שם] לא היו כולן פתוחות [לגמרי. ריב"א] אלא סגורות ופתוחות במקום [נמויות קצת, וסגורות ואינן סגורות. ריב"א], מגופות כמו [לשון. ד"ס] הגפת דלתות (ערכין יא:),

כי אתא רב נחמן [לנהרדעא] אמר פנייה לעפריהו [פנו את עפרן כדי שאפשר יהיה לנעול. שם],

מכאן, וכשהוא יוצא ונכנס נועל, ב"ה אומרים, עושה דלת מכאן, ולחי וקורה מכאן,

[ומקשה] ורה"ר מי מערבא, והתניא [ובע"ז שבת ו.]. יתר על כן לעיל מיניה איירי, צוונה עליה מצית לצית שצני צדי רשות הרבים, וכן גשרים המפולשין לרשות הרבים, דשרי ר' יהודה לטלטולי תומיה משום פי תקרה יורד וסוחם, בפרק כל גגות העיר, וקאמר בצרייתא, יתר על כן, אפילו היכא דליכא פי תקרה @ הוילי ואיכא שמי מחילות מעלייתא, מחילות הבית מכאן ומחילות בית השני מכאן סגי במקנתא פורתא, א"ר יהודה,

דף ו' ע"ב

מי שהיו לו שני בתים, משני צידי רה"ר, עושה לחי מכאן אלל פאת הבית האחד ולחי מכאן אלל פאת [הבית. ד"ס] השני לאותו בית ענמו, והוא סמימה לשני ראשי רשות הרבים, ומותר לטלטל מצית לצית או קורה מכאן וקורה מכאן, ונושא וגותן באמצע,

[וא"ת והא אמרינן לעיל דאין המבוי נותר בלחי וקורה עד שיהא בתים וחצרות פתוחים לתוכו? ו"ל דר' יהודה לית ליה הדיא שהבאתי, אי נמי אית ליה, והכא ה"ק חצרות ובתים בשני צדי רה"ר וכו'. תוס' רבינו פרץ],

אמרו לו אין מערבין רשות הרבים בכך,

[ולענין הלכה לעשות עירוב ברה"ר, ראה או"ח שם"ד סעיף ב' וז"ל רשות הרבים עצמה אינה ניתרת אלא בדלתות והוא שננעלות בלילה וכו', וכתב שם המשנה ברורה ובעיירות שלנו שמנהג העולם לחקן ע"י צורת הפתח אף שרחובותיה רחבין הרבה ומפולשין משער לשער וגם פעמים רבות הולך דרך המלך תוך העיר ומדינא הוי ר"ה גמור ע"ז וכו' ועל כרחך דסומכין על ה"א שבטימן שם"ה דר"ה לא הוי אא"כ ששים רבוא בוקעין בו וזה אין מצוי. פמ"ג. אמנם באמת הרבה ראשונים חולקין על ה"א הנ"ל כמו שכתבנו שם בסימן שמו"ה וע"כ אף דאין למחות לאחרים הנוהגים להקל ע"י צורת הפתח שכן נהגו מעולם ע"פ דעת הפוסקים המקילין בזה, מ"מ כל בעל נפש יחמיר לעצמו שלא לטלטל ע"י צורת הפתח לבד],

וכי תימא בכך [בלחי מכאן ולחי מכאן] הוא דלא מיערבא, הא בדלתות מיערבא [אבל די בעשיית דלת, ואין צריך לנעול את הדלת ממש],

והאמר רבה בר בר חנה, אמר רבי יוחנן, ירושלים [המספרים הם לפי רש"י לעיל ע"א] 4. רשות הרבים שלה מכוון משער לשער, ומפולש, 2. ויש זה דריסת ששים ריבוא, 1. ורחב שש עשרה אמה, 1. אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה שנועלן דלתותיה בכל לילה, חייבין עליה משום רה"ר חייבין עליה צבטת משום רשות הרבים, אכל נעילת דלתות משויא לה כחצר של רבים, ומערבין את כולה, וכל זמן שלא עירבו הויא כרמלית ולא מייחייב עליה, והכי נמי אמרינן בפרק במדא, [לקמן קא]. דירושלים כרמלית היא,

אבני חן על מסכת עירובין

לימא קסבר רב נחמן צריך לנעול? לא כיון דראויות לנעול, אע"פ שאין ננעלות,

ואיבעית אימא [לחרץ הסתירה שאומר הלכה כב"ה, ואח"כ הרוצה לעשות כדברי ב"ש עושה], הא והא לאחר בת קול,

דף ז' ע"א

ורבי יהושע צפק הוה צנא מניעא (נט:), היא, דלא משגח בבת קול [פ' שזה שאומר שהלכה כב"ה היינו מפני שכן אמרה הבת קול, "והרוצה לעשות" היינו דסבר לה בר' יהושע],

ואיבעית אימא, הכי קאמר הרוצה לעשות דקתני, לאו בית שמאי וצית הלל דווקא נקט, [ד. וט', ו'] על כרחיך צית הלל צעי למיעבד, אלא אפלוגמא דשאר תנאי בעלמא קאי,

כל היכא דמשכחת תרי תנאי, ותרי אמוראי, דפליגי אהדדי דפליגי בעלמא דשאר מיני בעין מחלוקת ב"ש וב"ה כגון אלו מחלוקת צית שמאי וצית הלל, כלומר כי היכי דפליגי צית שמאי וצית הלל בדברי מחלוקת # [לא הבנתי מה מועיל ולמה אמר הדמיון בעין מחלוקת ב"ש וב"ה, ובפרט שע"י לשון זה יכולים לבא לידי טעות מה כוונתו?],

לא ליעבד כי קוליה דמר, וכי קוליה דמר, ולא כחומריה דמר, וכי חומריה דמר, אלא או כי קוליה דמר וכחומריה עביד, או כקוליה דמר וכחומריה עביד [פ' וכן תפרש הברייטא לעיל, דהלכה כב"ה, אבל אם אתה בא להחמיר כב"ש, תיקל גם כב"ש במקום שהם מקליין],

מ"מ קשיא צרייתא (לא מתרצה) [איתריך. ד"ס], וקשיא לנהרדעי דעבד כתרי חומרי?

אמר ר"נ בר יצחק, כוליה כרב עבדות [דתורת מפולש עליו, והא דעביד דלתות הגם דאמר רב הלכה כת"ק, דאמר הלכה ואין מורין כן], דאמר רב הונא אמר רב, הלכה כמא קמא ואין מורין כן אלא כמנניה, דצעי דלתות,

ולרב אדא בר אהבה אמר רב, דאמר הלכה ומורין כן, מאי איכא למימר?

אמר רב שיוכי כי לא עבדינן כחומרי דבי תרי, היכא דסתרי אהרדי תרי תנאי דפליגי, מר מחמיר ומר מיקל, וטעמא דחומריה דמר דהא, הוי קולא דדוכתא אחריתי, וטעמא דקוליה דמר דהא, הוי חומרא דדוכתא אחריתי, מאן דעבד דהך תרי דוכתי לחומרא מיקרי כקיל, דהא חד טעמא הוא, דהא הוי חומרא והא הוי קולא, ואי ההוא טעמא סבירא ליה, ליעבד קוליה וכחומריה,

ההוא מבוי עקום שני פתחיו מפולשין לרשות הרבים אחת, כגון זה [בדפוס וילנא יש במקום זה שרמז, ושונה מהשרמז לעיל ע"א ששם אומר רש"י רק שהיו פתוחין לרה"ר, וכאן אומר ששני הפתחים היו פתוחים לרה"ר אחת] דהוה בנהרדעא [גם העובדא דלעיל היה בנהרדעא], רמ"י [רמו. וט'] עליה [לא פירש מי זה שהטיל עליהם דינים אלו] חומריה דרב וחומריה דשמואל [בדמפרש ואזיל דרמו עליה חומרא דרב שאומר דמבוי עקום תורתו כמפולש גמור, ואחר שדנו אותו כמפולש, הצריכוהו דלתות כדפסק שמואל עליה במבוי מפולש. ריטב"א], [פ' ויצא להם מתוך כך] ואצרכוהו דלתות צני עקמומיטו [עקמומיטו. ד"ס],

[ומדייק, שנתנו עליהם] חומריה דרב, דאמר תורתו כמפולש וכאן שני פילושין לרשות הרבים יש, והאמר רב הלכה כת"ק דלא צעי דלת אלא לורת הפתח?

כשמואל, דאמר הלכה כחנניה,

והאמר שמואל תורתו כסתום?

כרב דאמר תורתו כמפולש,

ומי עבדינן כתרי חומרי, והא תניא, לעולם הלכה כבית הלל, והרוצה לעשות כדברי בית שמאי עושה, [וכן הרוצה לעשות] כדברי בית הלל עושה,

[מי שעושה] מקולי ב"ש ומקולי ב"ה רשע,

מחומרי ב"ש ומחומרי ב"ה, עליו הכתוב אומר, קהלת ב הכסיל בחשך הולך [ואפילו כשעושה כן דרך חומרא נקרא כסיל. ריטב"א],

אלא [כך צריך לעשות] אי כב"ש כקוליהון וכחומריהון, אי כב"ה כקוליהון וכחומריהון [עד כאן הברייטא],

הא גופא קשיא, אמרת לעולם הלכה כב"ה, והדר אמרת הרוצה לעשות כדברי ב"ש עושה?

ל"ק כאן [זה שאומר הלכה כב"ה] קודם בת קול לקמן צפדיקין (יג:), שיטא צמ קול ואמרה הלכה כצית הלל, כאן לאחר ב"ק [פ' לאחר שהכריז הבת קול שהלכה כבית הלל, אין שום אדם יכול לומר אני סובר כב"ש],

אבני חן על מסכת עירובין

חשב שמא ב"ה סברי כן],

[פי' ולא היה מי שיכיר לו האמת, אבל מי שעשה חומרא דמור ודמור מפני שאינו יודע הדין, אע"פ ששורת הדין כך יש לו לעשות, מ"מ אבתי קרינא ביה שהוא בסיל הולך בחשך, שהיה לו ללמוד ולא למד. ריטב"א]

ולא ידע אי בית הלל בחד בשבט אמור, אי בחמיסר בשבט אמור, ועבד הכא לחומרא והכא לחומרא:

ייתב רב יוסף קמיה דרב הונא, ויתב [רב יוסף] וקאמר,

אמר רב יהודה אמר רב, מחלוקת דמנזלות המפולשין דתנא קמא ומנניה [לעיל סוף ו], דתניא כיצד מערבין רה"ר, עושה צורת הפתח מכאן, ולחי וקורה מכאן, חנניה אומר, ב"ש אומרים, עושה דלת מכאן, ודלת מכאן, וכשהוא יוצא ונכנס נועל, ב"ה אומרים, עושה דלת מכאן, ולחי וקורה מכאן, ופליגי במבואות המפולשים, דכן אוקמי רב יהודה לעיל ו: דלא פליגי ברשות הרבים דהא אין מערבין את ר"ה, אלא פליגי במבואות המפולשים לרשות הרבים],

בסרטיא מכאן וסרטיא מכאן, ופלטיא מכאן ופלטיא מכאן סרטיא ופלטיא שמהן רשות הרבים, כדאמרין צילאות השנת (שנת ו). אחיה רשות הרבים סרטיא ופלטיא, סרטיא דרך הילוך בני אדם, פלטיא רחוב לשווקים, [סרטיא מסילה שהולכין בה מעיר לעיר, ופלטיא גדולה רחבה של עיר, ששם מתקבצין לסחורה. כ"ה ברש"י שם], והיכא דשני ראשין מפולשין צרשות [לרשות. וט'] הרבים, הוא דפליגי מנניה, ואמר צעי דלת,

אבל סרטיא מכאן, ובקעה כרמלית היא, ואיסורא דרצון הוא מכאן, או בקעה מכאן ובקעה מכאן, [גם אליבא דחנניה] עושה צורת הפתח מכאן, ולחי וקורה מכאן,

[רב הונא מקשה קושיא זו לרב יוסף, דאל"ה למאי נפק"מ דיתב רב יוסף קמיה דרב הונא, וראה ע"ז סג: תוס' ד"ה ויתב דבבל מקום דקאמר דיתב קמ' בא לחדש איזה דבר. מנחת יהודה], השתא סרטיא מכאן ובקעה מכאן [שמבוי פתוחה לרה"ר משני צדדיה], עושה לו צורת הפתח מכאן, ולחי וקורה מכאן, בקעה מכאן, ובקעה מכאן [ששניהם כרמלית דרבנן], מיבעיא [שמועיל צורת הפתח ולחי או קורה]?

[והשיב לו רב יוסף] הכי קאמר, סרטיא מכאן ובקעה מכאן, נעשה כבקעה מכאן, ובקעה מכאן,

ומסיים בה רב יוסף משמיה דרב יהודה סתמא, ולא פירש לו רב יהודה לרב יוסף ממני קבל האי סיוס [מרב או משמואל רבותיו].

ד אם היה סוף ה מבוי הזה המפולש לרשות הרבים בלה לרחבה ודרך הרחבה היה המבוי מפולש, שנפרץ כותל הרחבה שנגדו לרשות הרבים

כגון שדרה וגולגולת של מת, דאיפליגי בה, דלצית שמאי לא היו חסרון [בשדרה] אלא צמתי חוליות, ואם חסרה חוליא אחת עדיין מטמא בזה, וגבי טריפה נמי לא היו חסרון, וכשירה, והיו טעמא דצית שמאי [קולא גבי טריפה ו] חומרא לגבי מת, ולצית הלל דאמרי חסרון הוא, היו חומרא לגבי טריפה, ומאן דעביד צטריפה כצית הלל, וכצית שמאי צמת, היו כסיל, דהא סתרין עובדי אהדדי, דהכא [בטריפה אומר ד] היו חסרון, והכא [במת באותה אופן עצמה אומר ד] לא היו חסרון,

דתנן גבי טומאת אהל צמת, השדרה והגולגולת שחסרו, וכמה חסרון בשדרה ותנא מתורת שדרה, ומידון כשאר עלם כשעורה שאינו מטמא בזה? בש"א שתי חוליות, וב"ה אומרים חוליא אחת,

ובגולגולת, בש"א כמלא מקדח [borer] וב"ה אומרים, כדי שינטל מן החי וימות, וכדי שינטל מן החי וימות מפרש להו צמורות צפרק שלישי,

ואמר רב יהודה אמר שמואל, וכן [פליגי ב"ש וב"ה] לענין טריפה,

[ועכשיו בא למסקנת התירוצין, האידך עבדי נהרדעא כתרי חומרא] אבל היכא דלא סתרי חומרי אהרדי כגון הכא, דפליגי צמתי מילי דתליין צמתי טעמא, מר מחמיר בזה עקום [דתורתו כמפולש], ומר מחמיר בזה מפולש [שצריך דלתות], ולא סתמן חומרי אהדי עבדינן,

והיכא דסתרי אהרדי לא עבדינן,

מתיב, רב משרשיא, מעשה ברבי עקיבא שליטת אתרוג כל האילן קרוי אתרוג [פי' ואין בוויתו על פרי אחד] באחד בשבט שניה יוצאה ושלישית נכנסת הוא, שנה שניה לשמיטה מעשר ראשון ושני, והשלישית מעשר ראשון ומעשר עני,

ונהג בו [והפריש מאילן אתרוג זה] ב' עישורין [פי' ובכל אחד מהם [מן המעשרות] הוציא המעשר הראוי לכל האתרוג [פי' למשל אם היה עשרה קב בכל האילן והפריש ממנה תרומה גדולה ומעשר ראשון, ונשאר 9 קב במספרים שלימים, ועוד מפריש ממנה מעשר שני 9 קב, וגם המעשר שני שמפריש אח"כ מפריש 9], ולא מן הנשאר [8.1] בלבד, שא"כ שמא זה מעשר ואינו מפרישו כראוי. ריטב"א ועיי"ש עוד],

אחד [מעשר עני] כדברי ב"ש דאמרי בזה צמט ראש השנה לאילן, וכבר נכנסת שלישי, ואחד [מעשר שני] כדברי ב"ה דאמרי עד חמשה עשר בו לא היו ראש השנה, ועדיין שניה היא?

ר' עקיבא גמריה איסתפיק ליה וכוליה כצית הלל עבד [ובכל אחד

אבני חן על מסכת עירובין

[ברפוס וילנא יש במקום זה שרמטוט],

רחצה, (היקף. ד"ס) תלך שחמורי בתים קרי רחצה, [ו. ד"ס] מוקפת ארבע מחילות [ואין דרך מנחה לשום מקום אלא לבית],

א"צ כלום [פ' עכשיו שיש פירצה במבוי לרחבה, ומרחבה לרה"ר צד זה אינו צריך כלום] לתקן אותה פתחה של צד הרחצה, אלא ראש [פ' ראשה השניה] המפולש לרשות הרבים, כריך למי או קורה כמורת מבוי סמוס, ועל כרחיק, בדנפרה נמי רחצה, כנגד פרט המבוי, כותל שכנגדו לרשות הרבים, אחת לשמועין [שאינו צריך כלום בצד זה], ואמפולשין דלעיל קאי [ששני הצדדין פתוחין לרה"ר]. דאי רחצה סתומה לגמרי [פ' שהמבוי פתוח מצד אחד לרה"ר וצד השניה כלה לרחבה סתומה] פשיטא [שאין אותה צד צריכה כלום], דהא סמימה מעלייתא היא,

והא ליכא למימר [דמיירי שלא נפצה הרחבה], דמשום צד רחצה אינעריך לשמועין, דלא אסרי אבני מבוי, ואפילו לא עירצו עמהן. דהא נמי פשיטא, דרחצה לא ציעא לערצוי, דסתם רחצה אין צד דיוורין ללא ולכא, ואין תשמישה תדיר,

כדלמרינן בפרק שני [לקמן כה.]. [ראה שם סוף כד: במתא [מהעיר] לרחבה ומרחבא למתא, פליגי בה רב אחא ורבינא חד אסר וחד שרי, מאן דשרי דהא ליכא דיוורין, ומאן דאסר זימנין דהוי בה דיוורין ואתי לטלמולין] מאן דשרי לטלמולין מן המבוי לתוכה, משום דלית בה דיוורין, והלכתא כוותיה, דקיימא לן בכל המורה # [הלשון קשה למה לא אמר בבל הש"ס?], רב אחא לחומרא ורבינא לקולא, והלכתא כרבינא לקולא דר [חזין] מאומנא, ציעי, ומזריקי [בשר שנמצא הדם בתוכה ואינו יכול ללכת. ד"ס],

[אומנא דאסמיק [פ' חמיכת בשר, וכן ציגי וזכר דאסמיק, וכן מזריקי חוטין גסין שהן וירדין של צית השמיטה. רש"י פסחים עד: ומפרש שם המחלוקת דאי חתביה ומלחיה אפילו לקדירה שרי, שפדיה בשפודא שרי מידב דייב, אחתיה אגומרי פליגי בה רב אחא ורבינא וכו']]

ורחצה לאו דוקא נקט, והוא הדין לתלך שיש צד דיוורין וערצו [ונפרץ המבוי לחצר, והחצר לרשות הרבים, אין אותה הצד צריכה כלום], אלא עוצדא רחצה היתה, כדלמרינן לקמן, עוצדא הוה דזורא דרעומא כו', כל כניסה וציאה דבמים שצ"ש"ס, דרך החצר הוא, ותלך לפני הבתים,

אמר ליה אביי לרב יוסף, הא דרב יהודה הא דסיימת משמיה דרב יהודה, ולא פירש לך ממאן גמרה, כדמפרש ברישא דמילתיה משמיה דרב, האי סיומא על כרחיך דשמואל היא משמואל רביה גמרה, [שרב יהודה] בר יוחנא [היה תלמידו של רב ושמואל],

דף ז' ע"ב

דאי דרב, קשיא דרב אדרב בתרתי,

המודבר כאן בשני מאמרים:

מאמר א' שאמר רב יוסף משם רב יהודה, שאם נפרץ המבוי ל"רחבה", אין צריך כלום,

ואנו למידין ממאמר זה, א' דאין לאסור מבוי משום "דמיוחזי כמפולש", ב' שרק משום שנפרץ לרחבה אין הרחבה אוסרת על המבוי, אבל אם היה נפרץ לחצר היו בני החצר אוסרין על המבוי,

ומאמר ב' שאומר ר' ירמיה בר אבא אמר רב, מבוי שנפרץ במלואו ל"חצר", "ונפרצה חצר כנגדו", חצר מותרת, ומבוי אסור, מכאן רואין להיפך ממאמר א', א' דאסרינן משום "דמיוחזי כמבוי מפולש" ב' דאי משום בני החצר לא אסרי על בני המבוי,

דאמר רב ירמיה בר אבא, אמר רב, מבוי שנפרץ במלואו כותל אמנעי [שנפרץ] על פני כולו **לחצר, ונפרצה חצר כנגדו** נפחות מעשר [בפירצה שהיא פחותה מעשר אמות], **חצר מותרת** לדידה לא הוי צמלואה, ונשמעו [דהא נשמעו. ד"ס] צד גיפסין מכאן ומכאן, לפיכך לגבי דידה [לגבי החצר] פתחים נינהו, ולא אסרי עלה בני מבוי, שאין מבוי אוסר על חצרות הפתוחין לו, אבל חצרות אוסרין צמזי [פ' שאם החצר אסור, אוסר היא גם על המבוי שהיא פתוחה לה], שהרי דריסת רגליהם עליו, ורשות הרבים נמי לא אסר עלה [דחצר], דחצר הפתוח לו כפתח הוא,

ומבוי אסור קא סלקא דעתך [פ' אבל לפי המסקנה המבוי אסור משום שלא עירבו] מדנקט ונפרצה תלך כנגדו, משום "דמיוחזי כמבוי מפולש" קא אסר ליה [למבוי], ולאו משום דנפרץ לחצר,

[אבל במאמר א'] ורב יהודה, מדנקט רחצה אשמועין דמשום מפולש לא מיתסר, ורחצה ליכא דיוורין דליתסרו עליה, אבל אי הוה כלה לתלך אסרי עליה, ולקמן מפרש טעמיהו [פלוגמא. ד"ס],

והיינו דקשיא דרב אלדב צמרתי, אי משום מפולש [שרב אמר במאמר ב' שאסור משום דמיוחזי כמבוי מפולש, ורב יהודה במאמר א' לא אסר משום מפולש], אי משום הנפרץ לתלך ואסרי עליה בני חצר, דנפרץ המבוי צמלואו לרשות האסורה לו [דברברי רב יהודה במאמר א' אמרינן שאם היה נפרץ לחצר היה בני החצר אוסרין עליו, ובדרכי רב במאמר ב' אנו אומרין דבני החצר לא אסרי על המבוי],

[וצריך לומר שמאמר א' אמר רב יהודה משם שמואל דאי משום רב] **ואמאי** [ואם רב הוא שאומר מאמר א', למה אוסר כאן את המבוי], **ליהוי** [הדין כאן במבוי שנפרץ במלואו לחצר וכו'] **כמבוי שכלה לרחבה?**

אמר ליה אנא לא ידענא ממאן גמרה [רב יהודה, מרב או משמואל] [פ' איני יודע כלום אלא מעשה זו דלהלן אני יודע], **אלא. ד"ס** **עובדא** הוה בדורא דרעותא כפר רועים מבוי שכלה לרחבה ורחצה נפרצה ככותל שכנגדה [לרה"ר], **ואתא לקמיה דרב יהודה, ולא** **אצרכיה ולא מדי,**

אבני חן על מסכת עירובין

ואי קשיא משמיה דרב, תיהוי משמיה דשמואל, ולא קשיא מירי,

ב' שהמבוי אסור] שלא עירבו,

דף ח' ע"א יום כיפור תשס"ו

ולמאי דסליק אדעתין מעיקרא, בין שעירבו ובין שלא עירבו פליגי דאפילו בעירבו, אסר רב [שהמבוי אסור], וטעמא משום מפולש, ודוקא נפרצה [חצר] כנגדו קאמר, הא לאו הכי לא מיחסר מבוי משום בני חצר, והא דרב יהודה [מאמר א'] דשמואל היא [ולא רב אמרה], ושרי בעירבו כגון רחצה דלא בעיא עירוב, ואף על גב דנפרצה רחצה כנגדו, ואסר בלא עירבו גבי חצר אפילו לא נפרצה, מדנקט רחצה ולא נקט חצר,

בעירבו דאסורא משום פירצה שנגדו היא במאי פליגי, בשלא עירבו במאי פליגי מאי טעמא דרב דחשיב ליה מפולש, ומאי טעמא דשמואל דלא קרי ליה מפולש?

בשלא עירבו כי לא נפרצה מאי טעמא דשמואל, דאמר בני חצר אסרי [אמרי]. ומאי טעמא דרב, דאמר לא אסרי פליגי בנראה מבחוץ ושוה מבפנים דפליגי ביה אמוראי לקמן בפירקין (ט:), איכא למאן דאמר נדון כנראה משני נדדיו, ואיכא למאן דאמר אינו נידון, והכא נמי, הך גיפופי דאית [ליה. ד"ס] לחצר, העודפים על רוח פירצת המבוי, נראין מנחון לאותן העומדים בחצר, ולא מיחזי כולל פרוץ במלואו, ויותר מעשר נמי לא הו,

הלכך, אף על גב דשוה מבפנים, שהעומדין במבוי אין רואין אותו, ונראה להם כולל פרוץ במלואו, אפילו הכי, לרב, מהני הני גיפופי לשוויה פתחא לגבי מבוי, כי היכי דמשוו ליה פתחא לגבי חצר,

והא דתנן קטנה אסורה, מוקים ליה רב [בר' יורא לקמן ט:]: כנגסין כותלי קטנה לגדולה, דליכא נראה מנחון והויא פרוצה במלואה,

אצל הכא פתחא הוא אף למבוי, ולא אסרי בני חצר למבוי,

ואף על גב דאשר חצירות הפתוחות למבוי צפתה הגון ודאי אסרות עליו, זו הואיל ואינה רגילה זו שהרי סתום היה מתחלה אינה אסרת עליו, כדאמר בפרק מי שהוציאוהו (מט.) שאינה רגילה זו, מותר,

ושמואל סבר אין נידון משום שיור למבוי [פ'] זה שבחצר יש מוציאות העורפות על הפירצה, זה לא נידון כאילו יש גם מוציאות להמבוי, ופירצה היא, ודיוירי חצר אסרין עליו אם לא עירבו,

בעירבו דאסורא משום פירצה שנגדו הוא קמיפלגי בדרב יוסף דאמר לא שנו דאין צריך כלום אלא שכלה מבוי לאמנע רחצה, דכיון דרוחצה של רחצה עודף על המבוי לכל זד נראה שהמבוי לרחצה כלה, ואינו מושך עד רשות הרבים שנגדו, ולא אמי למישרי מפולש, ורב סבר אפילו הכי, כיון דהעומד במבוי רואה לשני ראשי רשות הרבים, ונקטי רבים מרשות הרבים זו לרשות הרבים זו דרך מבוי ורחצה אסור,

דאמר רב יוסף, לא שנו אלא שכלה לאמצע רחבה [פ'] שלאחר שנפרץ המבוי נשאר בצד פנים של הרחבה שני כותלים משני הצדדין]

[אבל] השתא דאמר ליה רב ששת, לרב שמואל בר אבא, ואמרי ליה לרב יוסף בר אבא, אסברא לך [רב ששת בא לפרש דברי רב, שלא בכל ענין יהיה המבוי אסור כשנפרץ לחצר והחצר נפרץ לרה"ר] אסברא לך מילתיה דרב, דגמירנא לה מיניה [שכן למדתי מבני, כן אומר רב ששת],

כאן # [הלשון כאן אינו מדויק, והכוונה מה שאמר כאן שהמבוי אסור, תלוי באם עירבו או לא] שעירבו [בני חצר עם בני מבוי. ד"ס, ואז לא יאסור החצר על המבוי], כאן שלא עירבו [בני חצר עם בני מבוי. ד"ס, ואז יהיו בני המבוי אסורין],

כלומר האי מבוי אסור, דקאמר רב יש חילוק בדבר, שפעמים אסור ופעמים מותר,

עירבו בני החצר עם בני מבוי, בני מבוי מותרין, דהא דאסר ליה רב לאו משום מפולש קאסר ליה, כדמוקמין לקמן [דמייירי באופן שאינו מפולש ממש, דנפרץ] צוה שלא כנגד זה,

והאי נפרצה חצר כנגדו, משום רבותא דחצר נקט, דאף על גב דרבים נכנסין לה צו ויוצאין לה צו אפילו הכי שריא, הואיל ונפרצה צפחות מעשר, דחשיב כפתח חצר,

אצל אסור מבוי לאו משום [פירצה] דכותל שנגדו הוא, אלא משום דבני חצר אסרי עליה כי לא עירבו, דכיון דלדידיה [למבוי] הוי מלווא [פ'] דנפרצה כל כותל האמצעי של המבוי, פירצה הוא, ודיוירי חצר אסרין עליו, והוא אינו אסור עליה,

כדאמרין בפרק כל גגות העיר (לקמן כג.) גבי [הא דתנן, חצר גדולה שנפרצה לקטנה גדולה מותרת וקטנה אסורה, מפני שהיא כפתחה של גדולה] חצר גדולה שנפרצה לקטנה, [ואמרין התם בגמ'] יתיב רבה ורבי יורא ורבה בר רב חנן, וייתיב אביי גביהו, וייתיב וקאמרי: שמע מינה ממתניתין: דיוירי גדולה בקטנה, ואין דיוירי קטנה בגדולה [דיוירי גדולה בקטנה] מושלין בקטנה ומושכין אותה אללה. רש"י [שם] כלומר אסרין בקטנה, דדידהו הוא דצטלה לגבה [שהקטנה בטילה לגדולה], ואין דיוירי קטנה בגדולה [שאיין הקטנה מותרת בגדולה]. דלגבי גדולה פתח הוא,

ושתי חצירות שיש ביניהן פתח לא אסרין אהדדי, כדאמרין בפרק חלוץ (לקמן עו:): נפרץ הכותל עד עשר אמות, אם רצו מערבין שנים, ואם רצו מערבין אחד, מפני שהוא כפתח, ושניהם מותרין זה בזה,

[ולפי מה שחילק רב ששת משם רב, נובל לומר שגם מאמר א' הם דברי רב ו] דרב אדרב נמי לא קשיא [שיש לחלק בין רחבה שאין בה דיוירין, ובין חצר שיש בה דיוירין] כלומר מהשתא מניין למימר דרב יהודה צדורא דרעותא כרב עצדוה כדאמרין,

כאן [מאמר א' כשנפרץ לרחבה] שעירבו בני חצר עם בני מבוי ונכנסה [ד. ד"ס] ליכא דיוירין למישרי אמרי [הוי כעירבו. ד"ס], כאן [מאמר

אבני חן על מסכת עירובין

[צ"ע למה משתמש בלשון רחבה ולא בלשון "חצר"?]

[וממשך ראייתו שיש חילוק בין רחבה דרבים לרחבה דיהודי]

הש"ס הוא דמפרש מלמיה דמנא תימנא ואזיל, ומי חיישינן שמא תינמל אשפה [שרבי לא רצה להחזיר את המבוי], והתנן, אשפה ברשות הרבים גבוה י' טפחים, חלון שעל גבה זורקין לה בשבת ולא חיישינן שמא תתמעט אשפה מעשרה, ונמנא זורקין לרשות הרבים, אלמא שני בין אשפה דרבים [שבה לא חיישינן שתתמעט], לאשפה דיהודי והיה אשפה דרבי, אשפה דיהודי הואי [ולכן חייש רבי דשמא תינמל אשפה],

הבא נמי שני בין רחבה דרבים, לרחבה דיהודי,

ורבנן שהיו בדורו של רבי מאי הוה אמרי ציה צההוא מבוי?

אמר רב יוסף בר אבדימי, תנא וחכמים אוסרין,

אמר רב נחמן, הלכה כדברי חכמים [שהמבוי אסור],

איכא דאמרי, אמר רב יוסף בר אבדימי, תנא וחכמים מתירין, אמר רב נחמן, אין הלכה כדברי חכמים [אלא המבוי אסור],

מרימר, פסיק לה לסורא @מפסיק צינה לצין היס באוזלי צמחיות אחלי, [nets] הים היה סמוך לסורא מאחריה, וראשי המבואות מפולשין לים, והיה מרימר עושה רשתות ומכמורות לכל המבואות, ולא רצה לסמוך על מחיצת הים,

אמר [מרימר], חיישינן שמא יעלה הים שרמזו י' ומטלטלי נמי צמחיות כדמעיקרא,

ההוא מבוי עקום דהוה בסורא, כרוך בודיא ממלגה, אותיבו ביה בעקמומיתיה [לא שעשו ממנו כעין מחיצה אלא נתנו אותה במקום לחי. פירוש חי # 82] בני ראשו אחר [אחד. ו'] עשו למי לפתמן והמלגה לעקמומיתו, ובני ראשו אחר לא עשו לפתמן למי [ראה מהרש"א מהרש"ל],

אמר רב חסדא, הא לא כרב ולא כשמואל, לרב דאמר [לעיל ו. מבוי עקום] תורתו כמפולש, צורת הפתח בעי [כת"ק] דחנניה לעיל ו.],

לשמואל דאמר תורתו כסתום, הני מילי לחי מעליא כשי למייס משני ראשין, וללשון מורי [לעיל ו. ד"ה תורתו כסתום] צריך עקימומו למי, לצד מאותן שצני ראשיו, אבל האי כיון דנשיב ביה זיקא, ושדי ליה, לא כלום הוא,

אבל כלה לצדי רחבה [פירוש חי # 73] שכותל [פי' שאחד מכותלי] אורך המבוי, שיה לאחד מכותלי אורך הרחבה [פי' שבפנים הרחבה אין כותל רק מצד אחד], ונראה כמבוי ארוך, ומוסף עד רשות הרבים שנגדו מימיו כמפולש, ו אסור,

אמר רבה, הא דאמרת לאמצע רחבה מותר, לא אמרן אלא זה שלא כנגד זה [שפרצת המבוי ופירצת החצר אינם מכוונים], אבל זה כנגד זה פרצת חצר כנגד המבוי אסור,

והאי "כנגדו" דקאמר רב [במאמר ב], ואוקימנא טעמא דאסור מבוי, צללא עירצו, הא עירצו מותר, האי כנגדו לאו דווקא, אלא כל כותל שנגדו קרי הכי,

וצדידי רחבה, אפילו זה שלא כנגד זה אסור, משום דכותל רחבה מאריך המבוי, והוי כמבוי ארוך עד כותל [רחבה. צ"ח] שנגדו, ואסור, מידי דהוה למבוי עקום שיש יותר מעשר צעקמומיתו, דלכולי עלמא אסור, ואף על פי שאין פתחו מכווין, הכא נמי, משנכנס לרחבה הרי כל רוחב הרחבה הוי עקמומית גדולה ורחבה הרבה, ודמי כמבוי המפולש דרך עקמומית,

אמר רב משרשיא, הא דאמרת זה שלא כנגד זה מותר, לא אמרן אלא רחבה דרבים, אבל רחבה דיהודי, זימנין דמימלך עלה ובני לה בתים צרה, צרוצו העודף על המבוי, ומשוי כותלי אורכה לכותל אורך המבוי, וה"ל כמבוי שכלה לה לצדידי רחבה, ואסור,

[צ"ע דהא הוי גזירה לגזירה, דהא גם אם יבנה הבתים יהיה אסור רק מדרבנן שהרי החצר מותר ע"י שנשארו מחיצות משני הצדדים והמבוי אסור רק משום שנראה כאילו הוא מבוי מפולש? וגם צריך להבין שזה חשש רחוק?]

ומנא תימרא דשני לן, בין רחבה דרבים לרחבה דיהודי?

דאמר רבין בר רב אדא, אמר רבי יצחק, מעשה במבוי אחד, שצידו אחד כלה לים, וצידו אחד כלה לאשפה [פירוש חי # 78], [פי' שהמבוי היה ראשו לרה"ר מתוקן בלחי וקורה, והצד שכנגד ראשו היו בה פתחי החצירות, ושתי צדדיו של ימין ושל שמאל היה אחד ים, ואחד אשפה] וראשו אחד סתום כשאר מבוי, וראשו אחר לרשות הרבים מתוקן בלחי וקורה, אשפה גבוהה עשרה [ויש] שפתו גבוה עשרה,

ובא מעשה לפני רבי, ולא אמר בה לא היתר, ולא איסור,

איסור לא אמר בה, דהא קיימי מחיצות [של ים ושל אשפה], היתר לא אמר בה, חיישינן שמא תינמל אשפה, ויעלה הים שרמזו י' [sand banks] של חול ואבנים אלא שפתו, כי כן דרכו, ומתקצר רוחב הים, ונעשה קרקע כרוצת פרסה או יותר,

אבני חן על מסכת עירובין

ואי נעין ביה סיכתא [nail] קבילי"א נלעז (יתד) וחבריה, חבריה:

הא דרב [דאיסור המבוי הוא רק משום שלא עירבו, הא עירבו גם המבוי מותר] במאי מוקי לה [דרבה לא פליג עליה דרב, אלא ודאי צריך לאוקמה] בזה שלא כנגד זה, ועל כרחיך [ונפרץ החצר] כנגדו דקאמר רב, לאו דווקא [דהא אוקימנא בזה שלא כנגד זה], דהא אוקימנא טעמיה דרב בשלא עירבו, אצל עירבו אפילו מבוי מותר,

[א"כ קשה] תרתי למה לי הא תנא לה חצר שהרצים נכנסין לה ב' כו', [פ' זה שאומר רב במאמר ב', שני דינים, דחצר מותר ומבוי אסור, נוכל ללמוד משני ברייתות, ולא היה צריך רב לאומרה, והולך ומפרשה],

ומילתיה דרב למשתרייה חצר מינה [מהברייתא של חצר שהרבים נכנסין לה ב' כו'] מסתמא [משמע ד"ס] ואפילו זה כנגד זה, וכל שכן בזה שלא כנגד זה, ואיסור מבוי מאריך מתניתין דחצר קטנה שמעין?

אי מהתם מחצר שהרצים נכנסין לה כו', דקמי רשות היחיד לשבת הוה אמינא האי דקרי ליה רשות היחיד הני מילי לזרוק כלומר מדאורייתא רשות היחיד הוא, והזרק מרשות הרבים לתוכו חייב, אבל לטלטל בתוכו אימא לא משתריא, ומדרבנן דליגזור רבנן עליה קמ"ל רב, מותרת,

איתמר, מבוי העשוי כנדל [פירוש חי # 86] שכן שיש לו רגלים הרבה, כדמינא בתורת הכנים (פרשת שמיי) מרבה רגלים זה נדל, מבוי העשוי כנדל שפחותין לו [למבוי גדול] מבואות [קטנות] הרבה, ולאשיהן [של מבואות הקטנות] פחותין לרשות הרבים, וראשו [של המבוי הגדול] פחות לרשות הרבים אחר,

אמר אביי, עושה צורת הפתח לגדול נאמר משני ראשין [ראשיו. ד"ס], והנך כוללה והאחרים קטנים מישתרו בלחי וקורה משתרו בלחי וקורה נראשיהן על פני רשות הרבים, [משמע שיש למבוי הגדול זה שני ראשין פתוחין לרשות הרבים, ולפי הרימב"א ראה הציור בפירוש חי #86, תתפרש שפיר שהיה מבוי הגדול עקום (וגורם כן ברש"י לעיל) כמו דל"ת ובתוך הדל"ת היו עוד מבואות קטנות],

א"ל רבא, כמאן, כשמואל דאמר מבוי עקום מותרת כסתום, דהא כל מבואות קטנים הללו מבואות עקומות הן, נכנס בדרך זה ויוצא בדרך זה, וקאמרנא לא ציי תיקון לעקומותיו, כשמואל, דאמר תורתו כסתום, למה ליה צורת הפתח אמאי אנרכת ארת פתח לגדול, הא איהו נמי אין פילושיו מכוונין,

ועוד, הא ההוא מבוי עקום דהוה נאמריה דשמואל בנהרדעא וחשו לה לדרב כדאמר לעיל [ג.], רמו עליה חומריה דרב וחומריה דשמואל [ואצרכוהו דלתות]?

אלא אמר רבא, עושה צורת הפתח לכולהו הקטנים להאי גיסא בעקומותן לזד מבוי גדול, ואידך גיסא לרשות הרבים מישתרו

גופא, אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב, מבוי שנפרץ במלואו לחצר ונפרצה חצר כנגדו, חצר מותרת, ומבוי אסור ואוקמה בשלא עירבו, ואיסורא דמבוי, משום דאסרי עליה בני המצר הוא,

אמר ליה רבה בר עולא, לרב ביבי בר אביי, רבי ! לא מושנתנו היא זו [מה חידש לנו רב והלא משנה מפורשת היא] הימר חצר תנינא, ואיסור מבוי תנינא, חצר קטנה שנפרצה צמלואה לגדולה, גדולה מותרת ולא אסרי בני קטנה עליה, דלגבי גדולה פתח הוא, דיש לה שויר מכאן ומכאן, והווי כשתי חצרות ופתח אחד ציניהן, דלא אסרן אהדי, ולקמן מוקי לה בשאין קטנה רחבה יותר מעשר, דאי יותר מעשר לא הוי פתח גבי גדולה וקטנה אסורה, מפני שהיא כפתחה של גדולה דלדידה לאו פתח הוא [שאין הגדולה פתח לקטנה] אלא פירצה, ונעשית רשותן של בני גדולה, שהרי נמערבה [אויסגעמישט] עמהן [וא"כ מה אשמועינן רב]?

אמר ליה רב [ציני] הימר חצר אשמעינן, ואף על גב דנפרצה כמותל השני, דדקרי רבים מרשות הרבים זו לרשות הרבים זו דרך חצר ומבוי, ד אי מהתם הוה אמינא, הני מילי היכא דלא קא דרסי בה רבים, אבל היכא דקא דרסי בה רבים, אימא אפילו חצר נמי משום דלא דרסי רבים, דהא גדולה לא נפרצה כמותל השני,

והא [שאין דריסת רבים מבטלת רשות היחיד] נמי תנינא [הוא משנה פ"ו דטהרות משנה י' ולא ידעתי למה נרשם בצדו תוספתא, וגם מלשון הקושיא הא נמי תנינא משמע שהיא משנה. חרושי ר' יוסף ז"ל מו"לנא], חצר שהרבים נכנסין לה ב' כו', ויוצאין לה ב' כו', דה"ל לטומאה וספיקא טהור, דהא ספק טומאה מסוקה גמרינן, ובסוקה כבי האי חצר לאו מקום ייחוד וסמירה הוא, ורה"י לשבת?

אי מהתם הוה אמינא, הני מילי [שאין דריסת הרבים מבטלת רשות היחיד] זה שלא כנגד זה,

דף ח' ע"ב

אבל זה כנגד זה, אימא לא לא הוה לה חצר רשות היחיד לשבת, השתא אשמעינן דכנגדו [רב, כנגדו. ד"ס] אפילו הכי מותרת,

ולרבה דאמר לעיל [ע"א], אצל זה כנגד זה הוי מבוי מפולג ו אסור [המבוי] (אפילו חצר. ראה פ"ב שםסביר מה שמוחקי המהרש"ל וגם מה שהמהרש"א כן גורם אותה).

אבני חן על מסכת עירובין

בלחי וקורה או קורה [ראה הג"ה על הגליון ומש"כ הר" שלמה הכהן ז"ל
מווילנא],

הקורה, שמואל, ורבי שמעון בר רבי, ור"ש בן לקיש
אמרו, אסור להשתמש תחת הקורה,

לימא בהא קמיפלג, דמר סבר קורה משום היכר, ומר
סבר קורה משום מחיצה וחודו הפנימי יורד וסותם, הלכך אסור, דמן
המחיצה ולפנים צעי אשתמושי?

לא דכולי עלמא קורה משום היכר, והכא בהא קמיפלג
דמר סבר היכירא להך מלגיו מגוואי [שהם בפנים] צעין, ולד הפנימי
הוי להו היכר, ואסור להשתמש מן ההיכר ולחוץ ומר סבר היכירא
מלבר לצני רשות הרבים, דהיינו דד החילון,

ואיבעית אימא, דכולי עלמא משום מחיצה, והכא בהא
קמיפלג, דמר סבר חודו הפנימי יורד וסותם נמצא תחת
הקורה מן המחיצה ולחוץ ואסור, ומר סבר חודו החיצון יורד
וסותם,

אמר רב חסדא הכל מודים צמצוי שאין זו קורה, והכשירו כלמי
בבין לחיים שאסור שאסור להשתמש בין לחיים, כלומר כנגד הלחי, והאי
דנקט בין לחיים [הלא אינו צריך אלא לחי אחד, ומה לשון רבים] ? אמרנא
טובא קאי,

בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא, נעין שתי יתירות
קצילי"ש (יתירות) בשני כותלי מבוי מבחוץ, והניח קורה על
גביהן [פירוש חי # 94] נעונו כותל צעונו שלד רשות הרבים, ונמצאת
קורה שעליהן צולטת ונמשכת לחוץ יותר מן הכתלים, וחודה הפנימי דבוק
וסמוך לכותל [בדפוס וילנא יש במקום זה שרבוט], מהו?

א"ל לדברי המתיר להשתמש תחת הקורה, אלמא חילון יורד וסותם,
אסור כל המצוי הזה, עד שיצילו קורה אחרת, דאין הסמימה מחוצתם לכתלים,
יש אויר ציניהם, והכא, לאו מחיצה ממש הוא להכשיר הפסק אויר שמכאן ומכאן
על ידי לצוד,

לדברי האוסר להשתמש תחת הקורה בכל מצאות, דטעמא משום חודו
הפנימי יורד וסותם, מותר ממיר כאן להשתמש צמצוי הזה אגב הך קורה,
שאניא על גבי מצוי, דכיון דחודו הפנימי סותם, נמצאת סמימת הקורה דבוקה
לכתלים, וסמימה מעלייתא היא,

רבא אמר, לדברי האוסר נמי אסור, בעינן קורה, ע"ג מבוי
וליכא,

איתיביה, רב אדא בר מתנה, לרבא [דאמר לדברי הכל אסור,
דבעינן קורה ע"ג מבוי], היתה קורתו

אמר רב כהנא בר תחליפא, משמיה דרב כהנא בר
מניומי, משמיה דרב כהנא בר מלכיו, משמיה דרב כהנא
רביה דרב,

ואמרי לה, רב כהנא בר מלכיו, היינו רב כהנא רביה דרב,

מבוי שצידו אחד ארוך ונמשך כותלו לרשות הרבים יותר מכותל השני
בדפוס וילנא יש במקום זה שרבוט, וצידו אחד קצר, פחות מארבע
אמות עדיף זה על מצדו מניח את הקורה באלכסון ושתמש כאן
צארכה וכלן צארכה,

[אבל אם היה] ארבע אמות, אינו מניח את הקורה על ראש כותל
הארוך, אלא כנגד הקצר אלא כונס לפנים מראשו כנגד ראש כותל הקצר,
ומניחה,

רבא אמר, אחד זה ואחד זה אינו מניח את הקורה אלא
כנגד הקצר,

[וממשיך רבא] ואימא טעמא דירי, ואימא טעמא דידהו,
אימא טעמא דירי [שאינו מניח את הקורה אלא כנגד הקצר], קורה
טעמא מאי משום היכר, ובאלכסון לא הוי היכר היכירא,
שהרואה בני מבוי נמשכין ומשתמשין ברשות הרבים, חוץ מכנגד כותל הקצר,
אומר מותר להשתמש ברשות הרבים, לפי שאין אותו העורך דומה, שיהא מן
המבוי,

ואימא טעמא דידהו, קורה משום מאי, משום מחיצה,
ובאלכסון נמי הוי מחיצה,

אמר רב כהנא, הואיל ושמעתתא דכהני היא, אימא בה
מילתא [באמת אין נפק"מ כלום דהלכה כרבא דמניח הקורה נגד הקצר,
אבל אפ"ה מפרש דברי רב כהנא רבה לפי שהיה כהן. דברי פנחס בא"י],

הא דאמרת מניח הקורה באלכסון, לא אמרן אלא שאין
באלכסונו יותר מעשר שהמצוי קצר לרחצו הרבה, ואין צוחצו, וצארכה
אמות הנמשכין להעטרף, יותר מעשר, אבל יש באלכסונו יותר
מעשר נמצא פתחו רחב מעשר, שהרי כל תחת הקורה הוי פתח, דברי
הכל, אינו מניח, אלא כנגד הקצר,

איבעיא להו, מהו להשתמש תחת הקורה בכל מצאות קאי,
רב, ורבי חייא, ור' יוחנן, אמרו מותר להשתמש תחת

אבני חן על מסכת עירובין

דף ט' ע"א

מהו דתימא או לבוד לשון סניף להאריך, וזלעו אפש"ק (חיבור, תוספת) נידון ככרמלית ואסור לטלטל שם אמרינן, או חבט אמרינן, לבוד וחבט לא אמרינן, קמ"ל,

מחלוקת אביי ורבא בדברי ר' יוחנן
פוק תני לברא

תני ר' זכאי קמיה דר' יוחנן, בין לחיים, ותחת הקורה נידון ככרמלית, אמר ליה פוק תני לברא [רש"י סנהדרין סב, וראה מש"כ ר' מתתיהו שטראשון ז"ל שר' יוחנן לקח סגנון לשון זה מר' ינאי רבו שאמר לר' חנינא קרא בברכות ל' ע"ב וביבמות סוף מ' ע"א "פוק קרי קריד לברא" עיי"ש עוד],

אמר אביי, מסתברא מילתיה דר' יוחנן דאמר פוק תני לברא, [שמה שאמר ר' זכאי נידון ככרמלית, אינו נכון] אלף מותר הוא, א תחת הקורה קאמר ליה, דקסבר מודו המיזון יורד וסומס [אבל לפני מחדור החיצון דהיינו תחת הקורה מותר], אבל בין לחיים צמצוי שאין שם קורה מודה [ר' יוחנן] ד אסור,

ורבא אמר, בין לחיים נמי מותר [דכי אמר ר' יוחנן פוק וכו' בין אלחי ובין אקורה],

אמר רבא, מנא אמינא לה, דכי אתא רב דימי א"ר יוחנן, [אף אם הוא גבוה עשרה טפחים, אם הוא] מקום שאין בו ד' על ד' [ד' ד"ס] עומד בין רשות הרבים לרשות היחיד, הואיל וליכא מקום חשוב, לאו רשות צנפני נפשיה הוא, וצטיל להכא ולהכא, והיינו מקום פטור מותר לבני רה"ר ולבני רה"י לכתף עליו משאות,

ובלבד שלא יחליפו דלא לימרו [פי' דבאמת היה מותר גם להחליף דהיינו שאחד מרה"ר ישים חפץ למקום פטור זה, ואדם אחר מרה"י יטלנה משם, אבל אם יעשו כן יאמרו הבריות] דקא מעייל מרשות הרבים לרשות היחיד, ואמי למישרי הולאה בשבת, וצין לחיים נמי, אפילו משבת ליה מקום צפני עצמו, צטיל להכא ולהכא, ושרי [בתום] רבינו פרץ פי' שהגם שלא יתבטל לרשות הרבים, שהרי יש לה ג' מחיצות, מ"מ לכל הפחות יתבטל לרשות היחיד],

ואביי [דאמר דגם ר' יוחנן סבר דבין לחיים אסור] התם [דהוא מקום פטור ומותר] בגבוה ג' דמינכרא, אצל צין לחיים דלא מינכרא דוכתא, אי שריית לטלטל תס, אחי להחליף ולאפוקי לרשות הרבים,

אמר אביי מנא אמינא לה, דאמר רב חמא בר גוריא אמר רב [ומביא אביי ראיה מדברי רב לר' יוחנן אף שהיו בזמן אחד, דמסתמא לא

משוכה משמע רחוקה היא מן הכתלים, או תלויה שאין ראשיה מונחים על גבי הכתלים, אלף תלויה צאיר שקצרה משתי רוחותיה, וכגון שנעץ קנה כל שהוא צלמנע פתח המצוי [פי' שנעץ קנה שהוא כ"ש בעוביה בקרקע באמצע רוחב הפתח, והקנה עומד זקוף], ונתן על גבו את הקורה [בדפוס וילנא יש במקום זה שרמטוט], פחות מג', אין צריך להביא קורה אחרת, ג' צריך להביא קורה אחרת,

רשב"ג אומר רצן שמעון סצירא ליה ככל דוכתא פחות מארבעה כלזוד דמי, פחות מד', אין צריך להביא קורה אחרת, ד' צריך להביא קורה אחרת,

מאי לאו משוכה מבחוץ שנמשכה לתוך רשות הרבים, כגון האזני צעין דלעיל דשמי יחידות, ותלויה מבפנים שקצרה משתי רוחות, ואינה מגעת לכתלים אלף נתיים צאיר, ואמרינן כלזוד להאריך ראשיה [וקשה על רבא דאמר דאם משוכה לתוך רה"ר אפילו פחות מג' פסול]?

[ותירץ רבא] לא אידי ואידי מבפנים ומרוויחו צקורה קצרה עסקינן משוכה מרווח אחת ראשה אחד על הכותל, וראשה השני אינו מגיע לכותל שנגדו, ותלויה משתי רוחות, מהו דתימא מרווח אחת אמרינן לבוד, משתי רוחות לא אמרינן לבוד, קמ"ל, [קצת קשה לפי זה ליחני תלויה וכו' משוכה כדפריך בריש מפנין השתא חמשה פנין ד' מיבעי? וי"ל דה"א תלויה היינו מרווח אחת לכך תני משוכה ותלויה. תורת חיים],

רב אשי אמר משום שמי רוחות לא צלטריכא ליה, דכיון דמנא משוכה מרווח אחת, הוא הדין משתי רוחות, אלף חדא קמי [ואין משוכה ותלויה שני דברים, אלא], משוכה והיא תלויה [פירוש חי # 98] שקצרה היא מהגיע לכתלים, ועוד שתלויה היא למעלה מגובה כותלי המצוי,

והיכי דמי, כגון שנעץ שתי יחידות עקומות, על שני כותלי מבוי [בקצה ראש הכותל נעץ שתי יחידות, ובולמות בשיפוע, לתוך אויר המבוי, ולמעלה], ועקמימותיהן נטות זו כלפי זו, להיזמן סניף להאריך הקורה משני יחידה, כשתנתן עליהם, והם עצמם אינם ראויים להכשר קורה, שאין בהן רוחב טפס, כשיעור הכשר קורה דמתניתין [בדפוס וילנא יש במקום זה שרמטוט],

שאיין בגובתן ג' @ [פדר דברי רש"י הפוכין] ואין צגובהן של יחידות ממעל לכתלים שלשה טפחים, דאי הוה צגובהן שלשה טפחים הוה מיפסלא, דקורה על גבי כתלים צעין [בתוך ג' טפחים], אצל השמא צפחות משלשה אמרינן חצוט השפל, כאילו מונחת על הכותל, ואין בעקמומיותן ג' @ ואיכא למימר כלזוד, מראשי הקורה ולכתלים [פי' אף שאין ראשי הקורות מגיעות לכותלי המבוי, שאף אם יורדים הם קצרים],

אבני חן על מסכת עירובין

פליג ר' יוחנן בזה על רב, תוך הפתח כגון מצוי שיש פלימין רחבים לפתחו מכלן ומכלן, והן הן למי שיש, צריך לחי אחר להתירו [להתיר להשתמש בין הלחיים], [ור"ק מלשון "לחי אחר" דמירי במבוי שהוכשר ע"י לחי] צריך להעמיד למי אחר מצחוץ [פ] לצד חוץ וישתמש מחודו הפנימי ולפנים, אם ירצה להשתמש בין הפלימין,

ובי תימא דאית ביה [ברוחב הלחי] ד' [טפחים] על ד' [טפחים] צרוצ הפלימין צמח המצוי, דכל ארבע רשות צאנפי נפשיה היא [בראשון בשבת ו' ע"ב דשיעור רשות היחיד הוא ד' טפחים על ד' טפחים], וכרמלית היא ומדרבנן אסורה,

והאמר רב חנין בר רבא, אמר רב, תוך הפתח אע"פ שאין בו ד' על ד', צריך לחי אחר להתירו [דהיינו כאבני שבין הלחיים אסור],

ורבא [לעולם בין הלחיים מותר], התם [לא ישתמש בן הלחיים] דפתוח לברמלית נקעה, דשיך ומצטרף למינו שחולה לו,

[ומד"ק] אבל לרה"ר @ שלא זה מינו ולא זה מינו, ולכאן וכאן בטלה [בטל לכאן ולכאן. ד"ם] מאי שרי, יציבא אורסי בארעא, וגירורא בשמי שמיא [לשון זה יש שני פעמים ברף זה, ועוד פעם יומא מוז, בבא קמא מ"ב], [הלשון הוא על פי הפסוק בדברים כ"ח מ"ג הגר אשר בקרבך יעלה עליך מעלה מעלה ואתה תרד מטה מטה. ראיתי?]

אין, מצא מין כרמלית שצין לחיים, שלא היה בו [ד' טפחים] שיעור כרמלית, את מינו שחולה לו ונייעור נחזק על ידי מינו, ונייעור משנתו, שהיה צחלה בטל אלל שאינו מינו [שהיה בטל לרשות היחיד], ודוגמתו צרכות (כז). טומאה שצטלה וחזרה ונייערה,

א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרבא, ואת לא תסברא דבין לחיין לר' יוחנן אסור, והאמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן, מבוי שרצפו בלחיין צמח המצוי, מראשו לצד סופו, צמח ושגשג אמות פחות פחות מוד' שאין בין למי ללחי ארבעה [טפחים], אלל יש ציניהם שלשה, באנו למחלוקת רשב"ג ורבנן דאיפלגו לעיל צמח שלשה ועד ארבעה, אי אמרינן לצוד או לא, מאותו מחלוקת אנו למדין, שאף בהכשר מצוי זה, יש מחלוקת ציניהם,

ור' יוחנן לא מפרש מילתיה, והשתא קא מפרש רב הונא בריה דרב יהושע, דעל כרחיק הא דקאמר ר' יוחנן דשייכא פלוגתא דרבנן שמעון ורבנן הכא, לא משכחת לה אלל צמח צמח סגנא הלחיים,

לרשב"ג דאמר אמרינן לבוד דלרבן שמעון הווי כולהו כחד למי, מושתמש ואין משתמש צמח אלל עד חודו הפנימי של לחי הפנימי אלל משך ולחון הוי בין לחיים ואסור,

לרבנן דאמרי לא אמרינן לבוד ולרבנן לא הוי כחד למי, וצמחי המצוי משמרי מצוי, מושתמש ומותר להשתמש בכל המצוי עד חודו הפנימי של חיצון דכנגד חיצון לחויה הוי בין לחיים, אבל בין לחיין דכולי עולמא אסור,

אלמלא לר' יוחנן בין לחיים אסור, דאי בין לחיים לר' יוחנן מותר, מאי שייכא פלוגתא דרבנן דרבנן שמעון ורבנן להכא, בין הווי כולהו כחד, בין לא הווי כולהו כחד, כנגד כולם הוא משתמש,

ורבא, התם נמי דפתוח לברמלית,

אבל לרה"ר מאי שרי, יציבא בארעא, וגירורא בשמי שמיא? אין מצא מין את מינו, ונייעור,

דף ט' ע"ב

רב אשי אמר לעולם בין לחיים לר' יוחנן מותר, והאי דאמר ר' יוחנן דשייכא פלוגתא דרבנן שמעון ורבנן להכא כגון שרצפו בלחיים פחות פחות מארבעה במשך ארבע אמות דהווי משך רציפה וז ארבע אמות באורך המצוי,

לרבן שמעון בן גמליאל דאמר אמרינן לבוד יש לצוד צמח מארבע, והווי ליה חד למי, ואמרינן לעיל (ה). ארבע אמות נידון משום מצוי, ואלא מתורת למי הווי ליה מבוי [של ד' אמות], וצריך לחי אחר להתירו [להתיר. ד"ס, וט', ו'] מצוי זה שצין לחיים, אלל מלחי הפנימי ואילן [פ' אחר שכלו הלחיים במשך ד' אמות] מיהו שרי לטלטולי צמח, דלנהו [העומדים מן הלחיים ולפנים] ודאי נראה למי, ועובדי נידון להם צלח, וייתר צו מצוי, כך שמעתי, ולי נראה שאפילו מפנימי ולפנים [בדפוס ו' ליחא מילת "ולפנים"] אינו נותר, דלמי הפנימי ולפנים לר' יוחנן [פ' אליבא דרשב"ג, ואולי היה נוח יותר לגרום "לרשב"ג" אינו ממיר כלל] אינו ממיר כלל, אלל לרבנן כל חד וחד צאנפי נפשיה הוא, ומשמרי מצוי צלח קמא,

ולרבנן דאמרי לא אמרינן לבוד [ביותר מוג'], לא צריך לחי אחר להתירו,

ולרבן שמעון בן גמליאל נהי נמי דכולי חד הוא, ונידון משום מצוי אפילו הכי, היכי שמע ר' יוחנן מדרבנן שמעון דבעי למי אחר להתירו, לישתרי האי מצוי צמח מצחוץ ושוה מצפנים, דהא מסתמא כי אוקמא ללחי קמא משכו קמעא כלפי חוץ, שכן דרך כל מעמידי לחיים כדי שיראה [ברפוס וילנא יש במקום זה שרבוט] מצפנים ומצחוץ שהוקבע שם לשם למי, דאם אינו מושך קצת רוחב הלחי להלכה מכותלי המצוי מעט, אלל צמח להן ברפוס וילנא יש במקום זה שרבוט, נראה כמחסיף על רוחב עובי כותל המצוי ואינו ניכר מצחוץ שהוא למי, אלל צפנים ניכר שאינו מן הכתלים, לפי שחודו נראה צפנים, וכיון דראשון קצתו נמשך לחוץ, כי הדך השווהו מצפנים צריפת לחיים הללו ועשאו כותל מיהא

אבני חן על מסכת עירובין

לחי,

לשתרי מצוי צהיאל בליטה קמייטא הנראית מבחוץ, דהא אמרינן לקמן נראה מבחוץ וטוב מצפנים נידון משום לחי להוי כנראה מבחוץ וטוב מבפנים?

אמר רבה בר רב הונא, נראה מבחוץ וטוב מבפנים, נידון משום לחי,

אמר רבה [רבה זה הוא רבה בר רב הונא שהוא בעל השמועה והוא עצמו מקשה על עצמו. כן הוא ע"פ הד"ס] ומותבינן אשמעתין [ואנו מקשים על שמועתנו ממה ששנינו במשנה לקמן צב.], חצר קטנה שנפרצה לגדולה [פ] ובכל חצר יש דיוורין שעירבו ביניהם, אבל החצירות לא עירבו ביניהן, גדולה מותרת וקטנה אסורה, מפני שהיא כפתחה של גדולה,

ואם איתא [שנראה מבחוץ וטוב מבפנים נידון משום לחי], חצר קטנה שנפרצה לגדולה קטנה נמי תשתרי דלא ליסרו בני גדולה עליה, אלא ליהוי נמי פתחא לגבה, להיות כשני חצירות ופתח צנייהם בנראה מבחוץ וטוב מבפנים, ואף על גב דטוב מבפנים, שהעמוד צמוק רואה כל כותלי אורכה שוין, שאין סמ מכותל רחבה לפיאותיה כלום והוי מלואה, [צכ"י וט'] והאי מילואה וצריך ביאור, הכי מבחוץ צמוך הגדולה נראין לה שירין, וכותל [מכותל. צ"ס] זה מכאן ומכאן, אותו עודף שהגדולה עודפת על הקטנה, דהא גדולה צה [באורו עודף] משתריא, משום דלדידה נראית מבפנים?

אמר ר' זירא [לעולם נראה מבחוץ מהני, והא דשנינו דקטנה אסורה], בנכנסין כותלי קטנה לגדולה וצולטין למוך הגדולה צמיס ושלש אמות [והן פתוחות לגמרי], דהנך גיפופי דפשו להו מגדולה, שעומדין מאחרי פירתה הקטנה, נראין שלא מאותו כותל היה [היו. ד"ס],

וליאמא לבוד [כאילו כותלי קטנה מוחברים לגדולה, ונמצא נראין גיפופי הקטנה מבחוץ] ותשתרי [ברפוס וילנא יש במקום זה שרטוט] כלומר אי נראה מבחוץ מהני, ליהוי כאלו ראשי כניסה של כותלי קטנה סנופים לצד כותלי אורך הגדולה, [ברפוס וילנא יש במקום זה שרטוט] דהדר הוה להו (הכניסה ליה. ד"ס) גיפופי נראין מבחוץ,

דקא סלקא דעתך [ש?] אין הגדולה רחבה מן [על. ד"ס] הקטנה, אלא מעט, פחות משלש לכאן, ופחות משלש לכאן, דהשתא אין ריוח שצין הכניסות לכותלי אורכה של גדולה שלשה [ששה. ד"ס] טפחים [דאו לא היינו אומרים לבוד, אבל עכשיו נאמר], וכלצוד דמי,

וכי תימא דמפלגי כניסות מחיטות [הקטנה ?] מכותל אורך הגדולה טובא טפי משלשה, שהיתה גדולה רחבה מן הקטנה הרבה [אינו יכול לקרב את כותלי חצר הקטנה לכותלי חצר גדולה],

והא תני רב אדא בר אבימי, קמיה דר' חנינא [שנה ברייתא בפירוש המשנה של חצר קטנה וגדולה, שלא היה עודף הגדולה על הקטנה הרבה, אלא], קטנה בעשר [רחבה עשר אמות], גדולה באחת עשרה [רחבה י"א אמות] שאין גדולה עודפת על הקטנה אלא אמה אחת,

מירי הוא טעמא כלומר מי מוהצין האי מיוצמא אלא לר' יוחנן דיליף מלכוד דרצן שמעון פסולא [פסיל. וט'] להאי מצוי, הא כי אתא רבין אמר רבי יוחנן, נראה מבחוץ וטוב מבפנים אינו נידון משום לחי הלכך אי אמרינן לצוד צעי לחי אחרינא,

איתמר, נראה מבפנים וטוב מבחוץ [כ. ד"ס] שהעמיד הלמי רחבו לצד אורכו של מצוי, (ו. ד"ס) לא משך קצת רחבו קימעא כלפי חוץ, אלא השווה חודו החיצון לעובי כותלי המצוי, ודומה כמי שמוסיף על רוחב הכתלים, ואינו נראה מבחוץ כלמי, אצל חודו הפנימי נראה מבפנים, שעציו צולט למוך רוחב המצוי [ברפוס וילנא יש במקום זה שרטוט] [השרטוט ברפוס וילנא אינה נכונה, שמראה את הלחי כאילו הוא סוגר חצי המבוי, וצריך לתקנו לקצר הקו ולעשותה רק בליטה קטנה] נידון משום לחי,

נראה מבחוץ וטוב מבפנים שמשך כל הלמי למוך, וחודו הפנימי נכנס צכותלי [צעובי כותל. צ"ס] המצוי, ואינו נראה מבפנים, אלא דומה כמוסיף על אורך הכותל, אצל מבחוץ ניכר שאינו מכותל המצוי, שהרי נמשך להלאה מרוחב הכותל [פ] שאין רוחב הלחי נבלע בעובי הכותל, אלא בולט חוץ ממנו לצד חוץ [ברפוס וילנא יש במקום זה שרטוט],

[פליגי בה] רבי חייא ורבי שמעון ב"ר, חד אמר נידון משום לחי, וחד אמר אינו נידון משום לחי,

תסתיים, דר' חייא הוא דאמר נידון משום לחי, דתני רבי חייא, כותל שצידו אחד כנוס מחבירו שנגנס הצנין ומיעטו מעציו, דהשתא צולט ויולא ממנו כמין עמוד, שקורין פליי"ר (עמוד, בייחוד כזה שעשוי לתמיכת הבית) [פירוש חי # 110] בין שנראה מבחוץ וטוב מבפנים כגון ששקוע [ששוקע. וט'] הכותל מלפניו [בתחלת המבוי קרוב לראשו], שאין הכניסה נראית לעומדים צפנים, אלא לצני רשות הרבים [ברפוס וילנא יש במקום זה שרטוט] ובין שנראה מבפנים וטוב מבחוץ שניסמו נראית צפנים וטוב מבחוץ [ברפוס וילנא יש במקום זה שרטוט], ששקוע הכותל מאחוריו ונראית הפגימה צפנים נידון משום לחי, תסתיים,

ורבי יוחנן דאמר לעיל צהדיא אינו נידון [משום לחי] מי לא שמייע ליה הא ממתינא דר' חייא, אלא שמייע ליה ולא סבר לה ואפילו הכי לא סבר לה, רבי חייא נמי הכא נמי היכי מסיימת מיניה דר' חייא הוה דאמר נידון, דילמא איהו נמי שמייע ליה, ו לא סבר לה?

האי מאי, בשלמא ר' יוחנן לא סבר לה, משום הכי לא תני לה, אלא ר' חייא, אי איתא דלא סבר לה, למה ליה למיתנא [פ] ולכן ודאי יהיה מזה ראיה שר' חייא הוא שאמר נידון משום

אבני חן על מסכת עירובין

הרי שלשה טפחים לכאן ושלשה טפחים לכאן, ועוצי כניסות הכתלים ממעטין את השלשה מכל זד, דאיכא לצוד?

אמר רבינא, במופלגין מכותל זה בשנים, ומכותל זה בד' שלל היתה קטנה מכוונת כנגד אמצעייתה של גדולה, אלא משוכה שני טפחים לצד אחד, ויש מהאמה עודפת שני טפחים לכאן, וארבעה לכאן, והכניסות דקות, ונשאר מצד אחד יותר משלשה ריזות,

ו'לימא לבוד מרוח אחת והרי כאן שזר אחד נראה מצחוץ ות'שתי' ציה קטנה, דנישויה להאי פירצה פתח, דהא [רק] עשר הוא דהויא,

דף י' ע"א

רבי היא, ראמר בעינן שני פסין [פ' וכן כאן שנפרצה חצר קטנה לגדולה בעינן ג' טפחים לכל צד] שני שזירין, לחצר של עשר הנפרצת במלואה # [וקשה איך סבר הגמ' שבוה מתורץ המשנה האם נוקים המשנה כרבי איך יותר הגדולה אם אין לה שני פסין ?],

דתניא, חצר ניתרת בפס אחד אם נפרצה לרשות הרבים, ונשתייר צה מצד אחד, מותרת, ובשזין הפירצה יותר מעשר עסקין, דאי יותר מעשר, לא מהני ליה מחילה להאי חצר, **רבי אומר בשני פסין**,

[האי מאי, אי אמרת בשלמא וכו', פ' מהא 1. דתנא רב אדא בר אבימי דקטנה בעשר וגדולה באחד עשר על זה צריך לומר דנראה מבחוץ ושוה מבפנים אינה נידון משום לחי לקטנה, אלא זה צריך להתיר הגדולה, דכיון 2. דמוקמינן לה אליבא דרבי שצריך שתי לחיים, 3. ואליבא דר' יוסי שצריך לחי שלשה טפחים, ועל כרחק דרבינא שאמר שמופלגים מזה בשנים וכו' ליתא שהרי צריך ג' לכל צד, ודרבי זירא נמי ליתא דכניסה לא מהני כלום דכיון שהם פחותין מג' אמרינן לבוד, כמו שפירש רש"י],

האי מאי, אי אמרת בשלמא ממתימין [דלקמן צב. בחצר קטנה וגדולה] כדושה שמעינן לה מעיקרא, במכוונת קטנה כנגד אמצעייתה של גדולה, ומהאמה הימירה נשאר שלשה [טפחים] לכאן ושלשה לכאן, ויש לומר נראה מצחוץ ושוה מבפנים משני רוחות, ואפילו הכי קטנה אסורה, **ד נראה מבחוץ ושוה מבפנים** לא מהני **אינו נידון משום לחי** [שפיר וכדממשיך],

ורבי גשני פסין דחצר סבר לה כר' יוסי דאמר צמתימין [לקמן די:]: אין לחי פחות מרוחב שלשה, וכל שכן פסין דחצר דצעי רוחב כדצעי ר' יוסי בלתי,

ודרבי זירא [דאוקי לה לעיל ע"ב בנכנסין בותלי קטנה לגדולה] **ודרבינא** דאוקמא [גם שם לעיל ע"ב] צמופלגין מזה בשנים ומוה צארבעה **ל'רוא**, דאם קן לא הוה משתריא גדולה, דפס שני טפחים לא מהני [דהא מוקמינן לה כר' יוסי שצריך פס ג' טפחים],

וכיון דליתא לדרינא ליתא נמי לד' זירא, דאוקמא צנכנסין, דכיון דמכוונת [היא, הו. ד"ס] שלשה מכאן ושלשה מכאן, כניסה מאי מהניא [פ' דמה שתייר ר' זירא לעיל בנכנסין וכו'] זה היה מהני אם היה החצר גדול כמה אמות יותר מוקטנה, ואז זה שנכנסין מבטל ה"נראין מבחוץ", אבל עכשיו שהגדולה רק אמה יותר על הקטנה ויש לומר לבוד מה מהני הכניסה], הא כי נכנסין נמי איכא למשרייה (צנראה מצחוץ ושוה מבפנים) [צלבוד. צ"ח] משמי רוחות [פ' וכיון שהם מחוברים לכותלי הגדולה ע"י לבוד], ולא שרינן לה [פ' דהא במשנה תנן והקטנה אסורה], דמוקמינן ליה [שאנו מפרשים טעם המשנה] צנראה מצחוץ ושוה מבפנים אינו נידון משום לחי [פ' ונשארת הראיה הראשונה שהביא מדרתנן הקטנה אסורה שאינו נידון משום לחי],

משום הכי קטנה בעשר, וגדולה באחת עשרה יהיז מנא שיעור לעודפה של גדולה, שמהא ימירה על הקטנה אמה, כי היכי דניהוו לה לגדולה שלשה מכאן ושלשה מכאן, **משום דרבי** שני פסין צעי ורמזים שלשה [ד' סבר לה כר' יוסי ומשום היתר גדולה נקט לה],

אלא אי אמרת נראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי מהני, **ודרבי זירא ודרבינא איתא** וקטנה דאסירה היינו טעמא משום דליתא לד' זירא צנכנסין, ולדרינא צמופלגין, וליכא לצוד משני רוחות, ואפילו הכי גדולה משתריא בגיפופין הנשארים לה מאחורי הכניסות, ואף על פי שרוחב האחד אינו אלא שני טפחים, **ורבי לא סבר לה כר' יוסי** דלא סבר לה כר' יוסי,

גדולה באחת עשרה דיהיז מנא שיעורא לעודפה אמה **למה לי, ממה נפשך**,

אי למשרייה לגדולה דליהוי לה שזר משני צדין קאתי, **בעשר ושני טפחים סגיא** דהא רבי לא סבר לה כר' יוסי,

ואי למיסרה לקטנה קאתי כדי שיתחזקו. ד"ס] כותלי אורח הגדולה מכניסמה של קטנה ארבעה טפחים מצד האחד, דלא לימני למימר לצוד למשרייה, ולאגמוריה דאי לאו הכי הוה שרינן לה צקטנה [לקטנה. ד"ס] צנראה מצחוץ על ידי לצוד, **לאשמועינן** גדולה רחבה הרבה **דמפלגי טובא** ומיפלגי טובא, דהוי מילתא דפסיקא,

דהא [כמו שמפרש הברייתא קטנה בעשר וגדולה באחת עשרה] לאו מילתא דפסיקא היא, הואיל ומופלג [אילו מופלג. רש"י, חכמת מנות # ויותר היה מובן אם היו גורסים "אולי מופלג"] מכותל זה צלשה, ומכותל זה צלשה [פ' ובאופן זה יש למענות ולומר דמיירי שיש לבוד משני הרוחות, אבל אי היה אומר יותר מו"א אמות אין אפשרות לומר לבוד משני צדדין],

ואי הגדולה רחבה הרבה הוה מני [היה שונה בברייתא, שהיה עושה חילוק בין גדולה לקטנה באופן שאי אפשר להיות לבוד משני הצדדין], הוה גמרינן מינה טפי דמשום הפלגה מיתסרא,

והא ליכא למימר דדק מנא צשיעורין, לאשמועינן דזהכי הוא דמיתסרא, וצנצני

אבני חן על מסכת עירובין

מהכי לא, דהא בעשרה וארבעה טפחים נמי מיתסר, וכגון דמופלגת בחצי טפח מכאן ובשלושה וחצי מכאן, דמשתייר גדולה בגיפוף משהו מכאן ושלושה וחצי מכאן, וקטנה מיתסר, דליכא לצוד משני רוחות,

אלא לאו ש"מ על כרחך דוקא שלשה מכאן ושלושה מכאן למשרייה לגדולה נקט לה, ואפילו הכי קטנה אסורה, דנראה מנחוך לא מהני, שמע מינה נראה מבחוץ ושוה מבפנים, אינו נידון משום לחי, ש"מ,

א"ר יוסף, לא שמייע לי הא שמעתתא דרבה בר רב הונא, מרז הונא אצוה [לעיל ט:], דנראה מנחוך נידון משום לחי,

[על פי מה דאמרינן בגדרים מא. רב יוסף חלש איעקף ליה למוריה אהדריה אבוי קמיה היינו דבכל דוכתא אמרינן אמר רב יוסף לא שמייע לי דהא שמעתא א"ל אבוי את אמריתיה ניהלן ומהא מתניתא אמריתיה ניהלן. מובא בר"ח, וברבינו נסים],

א"ל אבוי [לרב יוסף], את אמרת ניהלן, ואהא אמרת ניהלן, דאמר רמי בר אבא, אמר רב הונא, לחי המושך עם דפנו של מבוי למוך, שנראה כמאריך את [עס. וט'] דופן המבוי שמעמיד [שהעמיד. ד"ס, וט'] חודו [של לחי] כנגד עוזי הדופן [שרחב ממנו. וט'] [המבוי, דהיינו שהלחי היה שוה לחודו הפנימי של המבוי, באופן שמי שעומד בפנים רואה רק כותל ישר בלי בליטה], דמיכסי חודו צעוצי של דופן, דשוה [ושוה ?] מצפנים ונראה מנחוך, שאין חודו של לחי מכסה כל עוזי הדופן, ש [הדופן] רחב ממנו,

[אם הלחי] פחות מר' אמות, נידון משום לחי, ומשתמש עם חודו הפנימי,

ד' אמות, נידון משום מבוי, ואסור להשתמש בכולו ככל המבוי, שהרי אין כאן לחי,

ואת [ואתה רב יוסף] אמרת לן עלה, שמע מינה תלת, שמע מינה, בין לחיין אסור מדקאמר עד חודו הפנימי [קצת חימה מנא ליה למידק דבין לחיין אסור, דלמא בעלמא מותר ושאיני הכא שהלחי נמשך כלפי חוץ לרשות הרבים, ולכך אסור להשתמש כנגדו דסתם מבוי רורך כתליו שוין כמו שכתבו החוס' לעיל. תורת חיים], **ושמע מינה, מושך מבוי בארבע** מדקאמר נידון משום מבוי, **ושמע מינה, נראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי** מדקאמר נידון משום לחי,

והלכתא, נראה מבחוץ ושוה מבפנים, נידון משום לחי,

[ומקשה] **תויבתא והלכתא** דהא אסתצייה מחזר קטנה שנפרצה לגדולה?

אין, משום דתני רבי חייא כוותיה כותל שנידו אחד כגוס כו' [לעיל ט:]:

[שנינו במשנתנו לעיל ב.]. **והרחב מעשר ימעט: אמר אבוי, תנא, והרחב מעשר ימעט, ר' יהודה אומר אינו צריך למעט,**

ועד כמה יהא רחב ולא יהא צריך למעט לר' יהודה? סבר רב אחי קמיה דרב יוסף למימר, עד שלש עשרה אמה ושליש, וקל וחומר מפסי ביראות,

ומה פסי ביראות, שהתרתה בהן פרוץ מרובה על העומד שלש עשרה אמה ושליש, דתנן בפרק שני [לקמן י:]: עושין פסין לביראות שצדשות הרצים, והן [באר הבאים] עמוקין עשרה, ואסור למלאות מהן ולהניח על שפתן, שמוציא מרשות היחיד לרשות הרצים,

והמירו חכמים לעשות ארבעה דיומדין לארבע [ה. ד"ס] פילאות, ולשוויה בין הפסין רשות היחיד, ומותר למלאות, ושרי ר' יהודה להרחיק זה מזה מלא שני רצקות של ארבעה ארבעה צק, ועוצה של פרה אמה ושני שלישי אמה [דשמונה פעם שני שלישי הוא 16 שלישי, דהיינו חמש ושליש, דהו להו שלש עשרה אמה ושליש לשמונה צק, לא התרתה בהן, יותר משלש עשרה אמה ושליש,

מבוי שלא התרתה בו פרוץ מרובה על העומד, אינו דין שלא תתיר בו יותר משלש עשרה אמה ושליש?

והיא הנותנת מדה זו שאתה מציא צה אסור ליותר משלש עשרה אמה ושליש למבוי, משום טעמא דלא התרתה צו פרוץ מרובה על העומד, היא הנותנת טעם להיתר פסי ביראות שהתרתה בהן פרוץ מרובה על העומד דהתם הוא דליכא עומד מועט משום הכי לא תתיר בהן יותר משלש עשרה אמה ושליש, אכל מבוי שלא התרתה בו פרוץ מרובה על העומד דרובו קסום, שרי ציה טפי תתיר בו יותר מי"ג אמות ושליש,

אי נמי לאידך גיסא דלא מיתי ליה מפסי ציראות, דאילו התם פסי ביראות הוא דאקילת בהו חד קולא דמכשרת ליה בפרוץ מרובה על העומד אקיל בהו נמי קולא אחרינא דלהוי חסוד פתח עד שלש עשרה אמה ושליש, מבוי כלל כלל לא טפי מעשר לא,

[מבוי כלל כלל לא, פ' אי מפסי ביראות אתינן למפשטיה ליכא למשמע לא איסור ולא היתר, דהא איכא למימר לאידך גיסא דהתם הקילו תרתי אבל הכא לא אקילו כלל, וכל שהוא רחב יתר מעשר ימעט, ואלו אנן אשכחן לר' יהודה דאמר אינו צריך למעט, דילכך ודאי ליכא למשמע מההיא דפסי ביראות מדי. ריטב"א],

[ולא איפשט עד כמה מתיר ר' יהודה ?],

תני לוי, מבוי שהוא רחב עשרים אמה, נועץ קנה באמצעיתו ודיו, הוא [לוי] תני לה והוא אמר לה, דאין הלכה כאותה משנה דאמי אורכא דהאי גיסא ודהאי גיסא, ומצטל ליה

אבני חן על מסכת עירובין

לקנה,

איכא דאמרי אמר שמואל משמיה דלוי, אין הלכה כאותה משנה,

אלא היכי עביד? אמר שמואל משמיה דלוי,

דף י' ע"ב

עושה פס גבוה עשרה, במשך ארבע אמות [פירוש חי 123#], ומעמידו לארכו של מבוי באמצע הפתח, דכיון דאיכא הכשר מבוי בארכו של פס, הוה ליה כשתי מצולות, ונעשה הפתח האחד למבוי זה, והפתח השני למבוי השני,

אי נמי כדרב יהודה, דאמר רב יהודה, מבוי שהוא רחב חמש עשרה אמה, מרחיק שתי אמות מן הכותל, ומתחיל לעשות שם פס ועושה פס שלש אמות [לרחבו של מבוי, לסתימת פתח המבוי] [פירוש חי # 128] לסתום הפתח [פתח זו. ד"ס], ונמלאו חמש אמות אלו סמומות [ונשאר פתחה של מבוי רק עשר אמות], שפרטת שתי האמות ניתנת בעומד מרובה עליהן,

והיכא דהוי רוחב עשרים, יעשה כן אף לנד השני או יעשה פס שש אמות וירחיק ארבע אמות וניתר נידו אחד בעומד מרובה על הפרוץ,

ואמאי מנכרת ליה לסתום שלש האמות כאחד, יעשה פס אמה ומחצה לפיאה אלל הכותל וירחיק שתי אמות, ויעשה פס אמה ומחצה אלל פתח [ה. וט"ג] גדול [פ' יעשה פס אמה ומחצה, וירחיק שתי אמות ומיד לאחר השתי אמות יעשה עוד פס, שמיד אחריו יהיה פתח הגדול, ונמצא סותם חמש אמות ונשאר רק עשר],

וכיון דלא שריט ליה צהכי, משום דפרוץ מרובה על העומד שמכאן, ועל העומד שמכאן, אלל אס כן תנרפס יחד, להיות שניהן רצין עליו, [וכי נאמר] שמע מינה שמעינ מינה מדלא מנרפסת להו [ד ?] עומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות צין שתי הרוחות כשתנרפס לא הוי עומד מרובה, אלל זיל לגבי כל חד וחד, ונמלא פרוץ רבה עליו ומנעלו, ונמלא פתח רחב מעשר?

לעולם אימא לך, הוי עומד (בעלמא. ד"ס), אי לא הוה קאי עומד זה צין שני פרטים, מנרפסין העומדין לנטל פרוץ היחדי, ושאיני הכא אלל הכא דאתי אוירא אתי אוירא דהאי גיסא דשתי האמות ואוירא דהאי גיסא ואוירא דפתח הגדול ומבטל ליה לפס אמה ומחצה שצייניתן, [דכולי עלמא מודי דעומד מרובה על הפרוץ הוי עומד, אבל דין זה הוא במחיצת חצר, אבל באן כל הפתח פתוח ורוצה רק לסתום מה שיותר על עשר, ואז אם אין העומד מרובה על האויר שבניו ובין הכותל אז הפרוץ מבטל את העומד],

ויעשה פס אמה, וירחיק אמה, ויעשה פס אמה, וירחיק אמה, ויעשה פס אמה, ש"מ עומד כפרוץ אסור שמע מינה פרוץ כעומד אסור, ופלוגמא דרב פפא ורב הונא צריה דרב יהושע היא בשלהי פירקין, ושמעת מהכא, דרב יהודה כרב הונא צריה ליה, ולפיכך, כל אמת פרוץ אסרת עומד שאללה, ונמלא שאין כאן סתימה,

לעולם אימא לך [עומד כפרוץ] מותר, ושאיני הכא דאתא אוירא דהאי גיסא פתח גדול, ודהאי גיסא אמה הפרוץ, ומבטל ליה לאמה העומד שאלל הפתח,

וירחיק אמה, ויעשה פס אמה ומחצה, וירחיק אמה, ויעשה פס אמה ומחצה דהשתא לא מנערף אויר אמה עם אויר הפתח, לנטל אמה ומחצה, דהא נטיל ליה אויר דזוטר מיניה, והכי הוי שפיר טפי, שלא תהא פירצה שתי אמות כאחת?

אין הכי נמי דהכי שפיר טפי, וכולי האי לא אמרחהו רבנן # [דאה"נ גם שני פסין של אמה וחצי יועיל, אלא החכמים נתנו עצת שטירהתה מועטת שיעשה לחי אחד של שלש אמות],

וליוחש, דלמא שביק פיתחא רבה, ועייל בפיתחא זוטא ונטיל תורת פתח מיניה, ונטיל לחי המתקן בו, ונמלא מבוי זה בלא תיקון?

אמר רב אדא בר מתנה, חזקה, אין אדם מניח פתח גדול, ונכנס בפתח קטן,

ומאי שנא מדרבי אמי ודרבי אסי דאמרי לעיל (ה). צמבוי שנפרץ מנידו כלפי ראשו, שלש אינו ממיר, ואף על גב דאין פירצה פחותה מעשר אמות אסרת צמבוי, קאסרי ליה אינהו, משום דלמא עיילי ונפקי צההיא פירצה שלשה, ונטיל קמא מפתח, ונטיל תיקונו?

התם איכא למיחש להכי, משום דההיא פירצה קטנה מנידו של מבוי היא, ו קא ממעט בהילוכא, אלל הכא צראש המבוי הוא, ו לא קא ממעט בהילוכא,

(תנן התם) [תניא. ליתא בשום משנה ולפיכך מלת תנן צריך תיקון, והוא בתוספתא דכ"לם בבא בתרא פ"א קרוב לסופו], עור העסלא [ראה מאורי ור"ח ופירוש חי 134] כדמפרש עור העשו לציט הכסא של שרים, וחלל שלו הנקב שבו מצטרפין להיות עומד בטפח טפח שלם, ואס יש תחמיז כזית מת וכלים, מןמאס צההל, וצפחות מטפח אין אהל, דתנן (אהלות פ"ג מ"ו) טפח על טפח צרוס טפח מציא את הטומאה,

מאי עור העסלא? אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן, עור כיסוי של בית הכסא,

אבני חן על מסכת עירובין

כל אחד מהעומדין, ואפילו הכי ליטטרפי לרבות עליו ולטעלו, **אצבע ושני שלישים מכאן, ואצבע ושני שלישים מכאן, ואצבע ושני שלישים ריוח באמצע** [לא שייך בעור העסלא שהוא כלי [הסברא ד] אתי אוריא דהאי גיסא ואוריא דעלמא ומבטל ליה, אלא במחיצות קבועות וכו', תוס'],

אכל השמא משום דפרוץ כעומד הוא בכל חד וחד **אלא אי איכא למימר דפלגין** [שאני רב דימי חולק על רבין], **בפרוץ כעומד פלגין** [דלרב דימי העומד מבטל את הפרוץ גם אם גם אם הפרוץ כעומד] דלרנן דנקט אצבע ומחצה מכאן, ואצבע ריוח באמצע, וממעט ליה לפרוץ מעומד שצד אחד, לא הוי עומד [לבטל את הפרוץ], אלא אם כן כל אחד ואחד מרובה על הפרוץ:

[שנינו במשנתנו] **אם יש לו צורת הפתח** [קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן], **אף על פי שרחב מעשר אינו צריך למעט: אשכחן צורת הפתח דמהניא ברחבו להכשיר רחב מעשר, ואמלתרא דמהניא בגבהו להכשיר גובה מעשרים,**

דף י"א ע"א

איפכא מאי [מי מהני צורת הפתח להכשיר הגובה מעשרים אמה, או אמלתרא להכשיר הרחב מעשר אמות]?

ת"ש, דתניא, מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה, ימעט, ואם יש לו צורת הפתח, אינו צריך למעט [הרי שצורת הפתח מהני גם להכשיר את הגובה מעשרים אמה],

אמלתרא ברחבו מאי?

תא שמע, דתניא, מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה ימעט, והרחב מעשר ימעט, ואם יש לו צורת הפתח [זהו קאי בין אנבחה ובין ארחבה], **אינו צריך למעט, ואם יש לו אמלתרא אינו צריך למעט,**

מאי לאו אסיפא [דהכשר אמלתרא קאי גם על והרחב מעשר, כמו שצורת הפתח קאי בין אנבחה ובין ארחבו],

לא [אין מזה ראייה, שנוכל לומר שהיתר אמלתרא לא קאי אלא] **ארישא** [רק על שהוא גבוה מעשרים אמה],

מתני ליה רב יהודה, לחייא בר רב, קמיה דרב, [ואם יש לו צורת הפתח] אינו צריך למעט, א"ל [רב לרב יהודה] אתנייה [לחייא בני] צריך למעט אפילו יש לו צורת פתח,

וכמה יהא צננך, שיהא בטל אצל העומד שסביביו [והנקב עם העומד סביביו יהיו יחד טפח שלם להביא את הטומאה],

צמנמות פרק המכלת (מא:) אמרין טפח דלורייתא ארבע צננך, חמש צננך, שית צננך?

כי אתא רב דימי אמר, אצבעיים מכאן, ואצבעיים מכאן, ואצבעיים ריוח באמצע [באופן זה הנקב הוא שווה לכל צד של העומד, ואפ"ה אין העומד מבטל],

כי אתא רבין אמר, אצבע ומחצה מכאן, ואצבע ומחצה מכאן, ואצבע ריוח באמצע [ורק באופן זה שהנקב הוא פחות מהעומד בכל צד, אמרין שאין הנקב מבטל, משמע שאם היה הנקב שווה להעומד היה הנקב מבטל את המפח],

א"ל אביי לרב דימי, מי פליגיתו [וכי אתה חולק על רבין, שאתה אומר "אצבעיים" והוא אומר "אצבע"]?

א"ל לא [אני ורבין אין אנו חולקים], **הא ברברכתא צננך** [מה שאמר רבין אצבע ומחצה מיידי באצבע אגודל שיש ד' מהם בטפח, ולכן אצבע ומחצה ואצבע ומחצה מכאן ואצבע באמצע הוי ד' אצבעות אגודל דהיינו טפח], **הא** [ומה שאני אומר אצבעיים] **בוזמרתא** צננך קטנה [באצבעות קטנות שיש מהן שש בטפח, ולכן יש ביחד ו' אצבעות שהוא טפח], **ולא פליגין** [ואיני חולק על רבין # וצ"ע דהא ודאי הוא חולק ואך נפרש מה שהוא אומר שאינו חולק],

א"ל [אביי לרב דימי] **לאיי** [באמת] **פליגיתו** [ודאי אתה חולק על רבין] **ובעומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות פליגיתו** [היינו לצרף שתי רוחות עומד, שע"י שתי הצדדין יהיה העומד מרובה על הפרוץ, שהרי האצבעיים מרוח אחד אינו יכול לבטל את האצבעיים ריוח באמצע, ורק ע"י שתי הרוחות יכול לבטלם],

לדידך [רב דימי] **הוי עומד משתי רוחות דהא אין צננך מן העומדין** **לצטל החלל, עד שיטטרפו שניהן לצטל, לרבין** דנקט החלל פחות מן אחד העומדין **מרוח אחת** [אם יש ברוח אחד כדי לבטל החלל] **הוי עומד, משתי רוחות לא הוי עומד להטטרף לצטל הפרוץ,**

דאי סלקא דעתך לא פליגיתו [ורבין סבר כמוך שעומד משתי רוחות מבטלת את החלל, ורק שרב דימי מדבר על אגודלין, ורבין מדבר על אצבעות], **לרבין** [דמיידי באגודלין] **הכי איבעי ליה למימר, אצבע ושליש מכאן ואצבע ושליש מכאן, ואצבע ושליש ריוח באמצע** [כמו שאמר רב דימי באצבעיים, שהשווה שיעורן לשלשה המקומות],

ואלא מאי פליגין [שאני סובר שעומד משתי רוחות מבטלות את החלל], **לדידי** [רב דימי] **הכי איבעי לי למימר** ולמיעקט חלל יתיר על

אבני חן על מסכת עירובין

מישור, ונהפכו האותיות בטעות, וגם בערוך נפל טעות וצ"ל בָּלָד אֶלְשִׁיָּאם במקום בלד אלשאם],

מאי פיתחי שימאי? פליגי בה רב רחומי ורב יוסף [שניהם הם מרבנן סבוראי. ניצוצי אור משם אגרת רב שרידא], **חד אמר דלית להו שקפי** [פירוש חי # 140], שנחללו אצניהם מכאן ומכאן, אכן יוצאת ואכן נכנסת, ואין זו אורת פתח, וחד אמר דלית להו תיקרה [פירוש חי # 141] שאין כלום בנין [בנין כלום. וט'] למעלה מן הפתח, אלא כל הכותל חלוק כפתח עד ראשו [ברפוס וילנא יש במקום זה שרטוט], ואורת פתח שאמר, קנה מכאן וקנה מכאן, וקנה על גביהן,

ואף ר' יוחנן סבר לה להא דרב דלא מהני אורת פתח ליותר מעשר צמיו,

דאמר רבין בר רב אדא, א"ר יצחק, מעשה באדם אחד מבקעת בית חורתן שם מקום, **שנעץ ד' קונדיסין, בארבע פינות השדה, ומתח זמורה עליהם** על גביהן מזה לזה, כעין אורת פתח [ונמצא שלא היה שם שום מחיצה רק צורת הפתח לכל הד' צדדין],

ובא מעשה לפני חכמים, והתירו לו לענין כלאים שאם יש גפנים בתוך הקונדיסין, מותר לזרוע סמוך להן חוץ למחיצה, כדמנן היה גדר ציננים זה סומך לגדר מכאן, וזה סומך לגדר מכאן,

ואמר ר"ל, בדרך שהתירו לו לענין כלאים, כך התירו לו לענין שבת לטלטל בתוכו,

[וא"ת הואיל ומהני צורת הפתח מכל ד' רוחות, א"כ גבי פסי ביראות למה הוצרכו לארבעה דימודין וכו' היה להם לעשות ד' קונדיסין וזמורה על גביהן וכו'. תוס' ע"י"ש],

ר' יוחנן אמר, לכלאים התירו לו, לענין שבת לא התירו לו,

במאי עסקינן, אילימא מן הצד שממנו הזמורה מזה לזה באלמנעיו [באלמנעיו. ד"ס], ולא על ראשיהן # [לכאורה לאו דוקא באמצע, אלא כל שלא נתן הקנה על גביהן אלא מן הצד אף שנתנה למעלה יהיה פסול, וצריך לימוד בהפוסקים], **והאמר רב חסדא** [לענין שבת], **צורת הפתח שעשאה מן הצד** [ולא למעלה על גביהן], **לא עשה ולא כלום** ולענין שבת, אמאי היתיר לו [אליבא דר"ל],

אלא על גבן, ובמאי [כמה היה רחב הפתח], **אילימא בעשר, בהא לימא ר' יוחנן בשבת לא** [הוי פתחא. ד"ס] הא בעשר לכולי עלמא פתחא הוא, **אלא לאו ביתר מעשר** [ור"ל מתיר באופן זה, ור"י אינו מתיר בשבת רק בכלאים]?

לא לעולם בעשר, ומן הצד, ובדרך חסדא קא מיפלגי יש

אמר רב יוסף, מדברי רבינו רב, דאמר אורת פתח לא מהניא [ליותר מעשר. ד"ס] **נלמד, חצר שרובה פתחים וחלונות** צארכע דפנותיה, **אינה ניתרת בצורת הפתח ואפילו פתחים** [פתחיה. ד"ס] קטנים מעשר, כי היכי דלא מהניא אורת פתח לשוויה יותר מעשר פתחא, לא מהני נמי לפרוץ מרובה על העומד, כפתחים קטנים,

מ"ט? הואיל ויותר מעשר אוסר במבוי, ופרוץ מרובה על העומד אוסר בחצר,

מה יותר מעשר האוסר במבוי דין הוא אינו ניתר בצורת הפתח שלא יועיל אורת פתח זו, שכן חמור אסורו, שלא הותר בשום מקום בשבת, ואפילו בפסי ביראות, ואליבא דר' מאיר, דאמר כפרק שני [לקמן ח':] וצניינה כמלא שמי רבקות של שלשה שלשה בקר, דהיינו עשר אמות, דכל פרה אמה ושני שלישי אמה, אף פרוץ מרובה על העומד, האוסר בחצר, אינו יותר בצורת הפתח,

מה ליותר מעשר האוסר במבוי [ואין צורת הפתח מועיל בה], **שכן לא התרת בו אצל פסי ביראות לר"מ,**

תאמר בפרוץ מרובה על העומד צפרנות של עשר או פחות האוסר בחצר, **שכן התרת אצל פסי ביראות** שהרי הותר בפסי ביראות לדברי הכל ואפילו לר' מאיר דמחמיר בהו, ואסר ביותר מעשר, מיהו פרוץ מרובה מודי דשרי, וכל שכן לר' יהודה דמכשיר בשלש עשרה אמה ושלש,

[ונמצא שאין ללמוד פרוץ מרובה על העומד בחצר לאסור, מפתח הרחבה מעשר במבוי],

לימא מסייע ליה למאן דאמר לא מהניא אורת הפתח, צעומד פחות מן הפרוץ, דפנות הללו שרובן פתחים וחלונות [דהיינו שיש שם הרבה פרוץ] מותר, **ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוץ,**

שרובן ס"ד כיון דרובן פתחים וחלונות, הוה ליה פרוץ מרובה, והיכי מצי מו למימני וצלבד שיהא עומד מרובה! **אלא אימא שריבה בהן פתחים וחלונות** שעשה בהן הרבה פתחים, וחלונות סביב סביב מותר **ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוץ** דין פתח לפתח יותר מכדי פתח, אלמא עומד מרובה על הפרוץ צעין, ואף על גב דליכא אורת פתח צולהו [ונוכל להביא ראיה מכאן שצורת הפתח לא מהני לפרוץ מרובה על העומד],

אמר רב כהנא, כי תניא ההיא בפיתחי שימאי פתחין שוממין, **לישנא אחרינא** פתחים מקולקלין שמוסקרין מיקון, כמו זקן אשמאי (חסר ממורה. ד"ס ושם יש שתי נוסחאות [שפל] [סכל]),

[פר"ח פתחי ארץ ישראל שהוא ארץ בני שם. תוס'],

[ובספר "שפת חכמים" באור מלות פרסיות וערביות הנמצאות בתלמודים ותרגומים ומדרשים, שחיבר אהרן יעללינעק שנרפס בלייפציג תר"ו וחזר ונרפס בהוצאת ציון תל אביב בשנת תש"ל כתב שצ"ל שיאם, שכל' ערבי הוא ארץ

אבני חן על מסכת עירובין

קרחא", שר' יוחנן בן גורי היה תנא בדור השלישי ור' יהושע בן קרחא היה תנא בדור הרביעי, אבל סתם ר' יהושע [בן חנניא] היה בדור השני של תנאים] אצל ר' יוחנן בן גורי ללמוד תורה, אף על פי שבקי ר' יהושע בהלכות כלאים שאל ממנו דבר זה, ומצאו שיושב בין האילנות, ומתח זמורה מאילן לאילן,

ואמר לו רבי, אי גפנים כאן [אם היו זרועין במקום האילנות כאן גפנים], מהו לזרוע כאן [לצד השני של הזמורות], אמר לו בעשר מותר, ביותר מעשר אסור,

במאי עסקינן, אילימא על גבן, [וכי] יותר מעשר אסור, והתניא, היו שם קנין הדוקרנין משופין כדק, יתד הנעץ בקרקע ועשה להן פאה [קליעת זמורה], מלמעלה, אפי' ביותר מעשר מותר [משום כלאים],

אלא לאו מן הצד, וקאמר ליה בעשר מותר, יותר מעשר אסור, שמע מינה [שבכלאים מן הצד יהיה החילוק בין עשר ליותר מעשר]:

גופא אמר רב חסדא, צורת הפתח שעשאה מן הצד, לא עשה ולא כלום [לענין שבת],

ואמר רב חסדא, צורת הפתח שאמרו, צריכה שתהא בריאה, כדי להעמיד בה דלת כל שהיא, ואפילו יכול להעמיד בה דלת של קשין דיה, קשין של שגלים,

אמר ריש לקיש משום ר' ינאי, צורת הפתח צריכה היכר ציר, מאי היכר ציר? אמר רב אויא אבקתא חור שזיר הדלת סובב בו, ואף על פי שאינה נכריכה דלת, מיהו חזיא לדלת צעינן,

אשכחינהו רב אחא בריה דרב אויא, לתלמידי דרב אשי, אמר להו, אמר מר מידי בצורת הפתח? אמרו ליה, לא אמר ולא כלום [ויש שאינם גורסים כאן לא אמר ולא כלום, אלא שתלמידי רב אשי ענו לו שבריייתא זו אמר להם רב אשי,

וז"ל הרא"ש ועוד לא אמר ולא כלום לא משמע הכי, ואדרבה נראה דה"פ אמר מר מידי בצ"ה כלומר אם בא שום חרוש אמרו ליה לא אמר שום חרוש, אמר להן אני אומר לכם דבר חרוש, תנא צ"ה וכו'],

תנא, צורת הפתח שאמרו, קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן,

צריכין ליגע קנה שעל גבן לקנים שצדדין או אין צריכין ליגע [אלא] אפילו תלויה למעלה מהן צהור?

לקים לית ליה דרב חסדא, ור' יוחנן אית ליה דרב חסדא, וקסבר כי אמר רב חסדא לשבת, אכל לכלאים אפילו מן הדד היו צורת פתח, דשבת חמור מכלאים, [אבל אם הקנה על גביהן נאמר שר' יוחנן יתיר גם ביתר מעשר],

ורמי דר' יוחנן אדר' יוחנן, ורמי דריש לקיש אדריש לקיש,

דאמר ריש לקיש, משום ר' יהודה בר' חנינא,

דף י"א ע"ב

פיאה קליעת הזמורה המתחמה מקונדס לחצירו, ודוגמתו פיאה נכרית במסכת שבת (סד:), מותרת לענין כלאים, אבל לא לשבת, ור' יוחנן אמר כמחיצות לשבת דלא, כך מחיצות לכלאים דלא,

[לעיל אמר ר' יוחנן לכלאים התירו לשבת לא התירו, וכאן אומר כמו לשבת לא כן לכלאים לא,

ור"ל אמר לעיל בדרך שהתירו לו לענין כלאים, כך התירו לו לענין שבת, וכאן אמר מותרת לענין כלאים אבל לא לשבת],

בשלמא דריש לקיש אדר' ל לא קשיא, הא [דאמר לעיל דמותר לשבת ולכלאים] ידידיה, הא [דכלאים מותר ושבת אסור] דרביה הך דמרייתא משום ר' יהודה דר' חנינא אמרה, וליה לא סבירא ליה,

אלא דרבי יוחנן אדר' יוחנן, קשיא,

אי אמרת בשלמא קמיימא על גבן, משום הכי שרי לענין כלאים, וציתת מעשר, דאי בעשר לא מצי למימר אכל לא לשבת, ועל כרחיך כרב סבירא ליה [דלא מהני צורת הפתח ליותר מעשר] שפיר התם [דכלאים מותר ושבת אסור] על גבן [וביותר מעשר], הכא [דאמר ר' יוחנן שניהם אסורין] מן הצד [ולא היו מחיצה בין לכלאים ובין לשבת], שפיר [יש ליישב סתירת דברי ר' יוחנן],

אלא אי אמרת אידי ואידי מן הצד, מאי איכא למימר [איזה חילוק יש למצוא ליישב הסתירה]?

לעולם אידי ואידי מן הצד, התם [דכלאים מותר ושבת אסור] בעשר, הכא [דשניהם אסורין] ביותר מעשר [שגם בכלאים מן הצד יהיה חילוק, בין עשר ליותר מעשר], [והשתא לא צריכי לשנויי לריש לקיש הא ידידיה הא דרביה. תוס'],

ומנא תימרא דשני לן ככלאים בין עשר ליותר מעשר מן הדד,

דאמר ליה רבי יוחנן לריש לקיש, לא כך היה המעשה, שהלך רבי יהושע [ראה יעב"ץ שמביא מדפ"י שיש גירסא ר' יהושע בן

אבני חן על מסכת עירובין

רב נחמן אמר, אין צריכין ליגע, ורב ששת אמר, צריכין ליגע,

אי נמי יש ברגליה שלשה וסמך רגליה רוחב ארבעה ואין גבוהה עשרה, ולא כלום דכל פחות מעשרה לא כלום, ולא פתח הוא,

אזל רב נחמן, ועבד עובדא בי ריש גלותא כשמעתיה שהקיף להמיר רחבה לטלטל בה, ועשה בהן פתחים הרבה, [אז. ראש משניר] יותר מעשר, ועשה להן פיאה, ולא נגעו לקניס של מטה,

א"ל רב ששת לשמעיה [ששמו היה] רב גרדא, זיל שלוף שדינהו, אזל שלף שדינהו,

אשכחוהו דבי ריש גלותא חבשוהו [דסברי מעיקרא מדעתא דנפשיה עבד, וכי שמעי דע"פ רב ששת עשה זאת שבקורו. יעב"ץ],

אזל רב ששת קם אבבא [עמד על פתח הבית שהיה חבשו שם רב גרדא], א"ל גרדא פוק תא, נפק ואתא [מפני שרב ששת חשוב היה בבי ריש גלותא הניחוהו לצאת מפני כבודו. ר' מתתיהו שטראטון ז"ל],

אשכחיה רב ששת, לרבה בר שמואל [הוא מן האמוראים שאין שמם ידוע בבירור (רבא או רבה) וברוב המקומות הוא רבה. ד"ם] אמר ליה תני מר מדי בצורת הפתח?

א"ל אין, תנינא [דתניא. ד"ם], כיפה שער העשוי ככיפה [פ' בנין שיש בפתח עשוי עגול שאנו קורין בלע"ז ארכ"י arch], ר"מ מחייב במזוזה [דחוקקין להשלים] וחכמים פוטריין מפני שלמעלה צעיגול הוא מנח, ואינו רחב ארבעה, ואין פתח פחותה מארבע רוחב,

ושוין [שגם חכמים מודים שחייב במזוזה], שאם יש ברגליה עשרה גובה, קודם שיתחיל לעגל שהיא חייבת דהא יש בה עשרה גובה צרובת ארבעה, ואפילו כל העיגול סמום, נשאר שם שיעור פתח כשר, אלמא אין צריכין ליגע, דהא הכשירה דפתח צרגליה היא, והעיגול מפסיק בין מקרה העליונה למזוזה [שחלק העליון של הצורת הפתח צריך להיות ישר. בשם הפוסקים], וקמי חייבת,

[ראה בפירו בעתו שיש ג' שיטות בפירוש דברי רש"י כאן, ויותר נראה פ' ב' שם שהוא לפי הב"י והב"ח במור יו"ד סי' רפ"ז שאפילו אין בכיפה מזוזה כלל והעיגול מתעגל כבר מן הארץ ובלבד שיהא בה גובה עשרה ברוחב ד', ומה שאמרה הברייתא אם יש ברגליה ' אין הכוונה למזוזה, ושהעיגול אינו נקרא מזוזה, אלא הכוונה לחלק התחתון של הכיפה שיהיה בו עשרה טרם שיתמעט העיגול לפחות מארבעה טפחים],

אמר אבבי לפירושי פלוגתייהו אתא, ליטנא אחרינא ואמר אבבי גרסינן, ומפירוש דאבבי ילפינן דאין צריכין ליגע [אבל מברייתא דלעיל אין ראייה ש"ל שלכן חייבת משום דאמרינן חוקקין להשלים], הכל מודים אם גבוהה עשרה, ואין ברגליה שלשה דלא כלום, דכל צדד משלשה גובה, ארבעה סמיכתא היא, ואין שם מפתח זה כלום שיהא רוחב ארבעה,

כי פלגי ביש ברגליה ג' דנסיק ממורת ארעא סמיכתא דהכשר פתח ארבעה רוחב, וגבוהה עשרה עם [פ' באמצע] העיגול, ואינה רחבה ארבעה משוגל [מהעיגול. וט"י] ולמעלה, ויש בה לחוק [ברפוס וילנא יש במקום זה שרמוט] ולסמור העיגול להשלימה לארבעה ולהרמיצו לארבעה, בלא נפילת ראש העיגול העליון, שהצנין ארוך לכאן ולכאן, ואין הצנין כלה מכאן ומכאן למדת השער,

ר' מאיר סבר, חוקקין להשלים האילן וצגובה שלשה יש הכשר רוחב פתח, רואין שצבה העליונים כאלו הן חקוקין מצפנים, ונרמזים למדת הרגלים, ורבנן סברי, אין חוקקין להשלים [ויש מכאן ראייה, שאין צריכין ליגע, וזה דלא כרב ששת],

א"ל [רב ששת לרבה בר שמואל] אי משכחת לה, לא תימא להו לבי ריש גלותא ולא מדי, מהא מתניתא דכיפה, [ירא היה [רב ששת] שלא יצערורו דבי ריש גלותא כדאיתא גיטין סו: מעשה נפלא שאירע לרב ששת עם בני דבי ריש גלותא עיי"ש, וגם כאן היה ירא שלא יצערורו על דשליף שמעיה ושידינהו לצורת הפתח דרב נחמן. מנחת יהודה].

מתני': הכשר מבוי, ב"ש אומרים לחי וקורה, וב"ה אומרים או לחי או קורה, רבי אליעזר אומר לחיין,

משום ר' ישמעאל, אמר תלמיד אחד לפני ר"ע, לא נחלקו ב"ש וב"ה על מבוי שהוא פחות מארבע רוחב פתחו שהוא נותר או בלחי או בקורה,

על מה נחלקו על רחב מארבע אמות ועד עשר, שב"ש אומרים לחי וקורה, וב"ה אומרים או לחי או קורה,

א"ר עקיבא, על זה ועל זה נחלקו:

גמ': כמאן דלא כחנניה ולא כתנא קמא דקא סלקא דעמיה דהכי קאמר הכשר מבוי מפולש, ציט שמאי אומרים כו' [ברייתא הוא לעיל ו. כיצד מערבין דרך רה"ר [ואומר הת"ק] עושה צורת הפתח מכאן ולחי וקורה מכאן, חנניה אומר ב"ש אומרים עושה דלת מכאן ודלת מכאן וכשהוא יוצא ונכנס נועל, ב"ה אומרים עושה דלת מכאן ולחי וקורה מכאן?]

אמר רב יהודה הכי קאמר, הכשר מבוי סתום כיצד, ב"ש אומרים לחי וקורה, וב"ה אומרים או לחי או קורה,

ב"ש אומרים לחי וקורה, למימרא דקא סברי ב"ש ארבע מחיצות דאורייתא הלכה למשה מסיני היא דמחיצות, דצדיר מארבע

אבני חן על מסכת עירובין

מחילות לא היו רשות היסוד, משום הכי צעי למי וקורה, דמיהוי מחילה מעלייתא?

לא, לזרוק מרשות הרבים למוכו משלש הוא דמחייב דשלש מחילות דאורייתא לשויה רשות היסוד, למלטל אצל לטלטל צמוכו גזור רבנן עד דאיכא ארבע,

ב"ה אומרים או לחי או קורה, לימא קא סברי ב"ה שלש מחיצות דאורייתא?

לא, לזרוק משתים הוא דמחייב, למלטל עד דאיכא שלש:

[פ' ולא סגי בשתי מחיצות, לא זו כנגד זו ולא כמין "גם" דעירבן, מדלא שרו בלחי או קורה אלא ברוח רביעית, דאי רוח שלישית דרבנן, ליסגי ליה בלחי או קורה, או בלחי וקורה משום היכירא, כדאמרין ברוח רביעית, ודחינן דלעולם אימא לך שתי [מחיצות דאורייתא] ומחייב בהו דזורק, אבל רבנן אסרו למלטל עד דאיכא ג' מחיצות שלימות, ולחי או קורה לרוח רביעית להיכירא, משום דלא ליחוי להו לאינשי רשות היסוד, אם אין שום היכירא אף ברוח רביעית. ריטב"א]

[שנינו במשנתנו] ר' אליעזר אומר לחיין: איבעיא להו, ר' אליעזר לחיין וקורה קאמר [פ' ור"א בא רק לחלוק על מספר הלחיים, אבל מודה שצריך גם קורה], או דילמא לחיין בלא קורה קאמר?

ת"ש, מעשה ברבי אליעזר, שהלך אצל רבי יוסי בן פרידא תלמידו

דף י"ב ע"א

לאובלין מקום, ומצאו שיושב במבוי שאין לו אלא לחי אחד [ומסתמא היו מטלטלין בו], אמר לו בני עשה לחי אחר, אמר לו וכי לסותמו אני צריך, א"ל יסתם ומה בכך,

[והברייתא ממשיכה] אמר רשב"ג, לא נחלקו ב"ש וב"ה על מבוי שהוא [שפתחו רחב] פחות מארבע אמות, שאינו צריך כלום [לקמיה מפרש דברי רשב"ג כד: שלא נחלקו ב"ש וב"ה בפחות מר' אמות שאינו צריך לחי וקורה כב"ש ולא לחיין כר' אליעזר אלא או לחי או קורה כב"ה, ולפ"ז הפירוש כאן הוא, כאילו אמר מודים ב"ש לב"ה בפחות מר' אמות שאינו צריך רק או לחי או קורה],

על מה נחלקו, על רחב מארבע אמות ועד עשר, שב"ש אומרים לחי וקורה, וב"ה אומרים או לחי או קורה [ע"כ

הברייתא],

קתני מיהת [דר' פרידא תלמידו של ר"א אומר לרבו שאמר לו עשה לחי אחר] "וכי לסותמו אני צריך", אי אמרת בשלמא לחיין וקורה, משום הכי אמר וכי לסותמו אני צריך [שבין שעושה לחיין מן הצד וקורה למעלה שיך לשון "סותם"], אלא אי אמרת לחיין בלא קורה, מאי לסותמו?

הכי קאמר, וכי לסותמו בלחיין אני צריך,

אמר מר, אמר רבן שמעון בן גמליאל, לא נחלקו ב"ש וב"ה על מבוי שפחות מארבע אמות, שאינו צריך כלום, והא אנן תנן, משום רבי ישמעאל, אמר תלמיד אחד לפני ר"ע, לא נחלקו ב"ש וב"ה, על מבוי שהוא פחות מארבע אמות, שהוא נותר או בלחי או בקורה?

אמר רב אשי, הכי קאמר, אינו צריך לחי וקורה כב"ש, ולא לחיין כר' אליעזר, אלא או לחי או קורה בבית הלל והאי כלום דקאמר, אהנך תוספת דמוספי צית שמאי, ור' אליעזר אדנית הלל קאי,

וכמיה יהא פחות רוחצו מארבע אמות, ויהא צריך תיקון [לחי או קורה]? אמר רב אחלי, ואיתימא רב יחיאל, עד ארבעה טפחים, אפילו אינו רחב אלא אמה או חמשה או ארבעה טפחים צריך לחי, אצל בפחות מארבעה אינו צריך כלום,

אמר רב ששת, אמר רב ירמיה בר אבא, אמר רב, מודים חכמים לרבי אליעזר, בפסי חצר אם נפרצה למקום האסור לה, צריכה שויר משני צידיה [כמו שלר' אליעזר צריך שני לחיין]. [וקשה דגבי מבוי נקט לשון לחי וגבי חצר נקט לשון פס בכולה שמעתא אף על גב דשניהם משהו. תוס'],

ורב נחמן אמר, הלכה כר' אליעזר בפסי חצר [שצריך שויר משני צדיה],

אמר רב נחמן בר יצחק מאן מודים דקאמר ר' ירמיה רבי [ולקמיה מייית מחלוקת רבי ורבנן],

ומאי הלכה הלכתא דקאמר רב נחמן, דמשמע מכלל דפליגי אף בפסי חצר [מאן פליג עליה] רבנן בני ממלכותא של רבי,

[ועכשיו מביא הברייתא שדיבר עליה שיש בה מחלוקת דת"ק ורבי] דתניא, חצר ניתרת בפס אחד, רבי אומר בשני פסין,

אבני חן על מסכת עירובין

אמר רבי אסי, אמר רבי יוחנן, חצר צריכה שני פסין,

אמר ליה רבי זירא לרבי אסי, מי אמר רבי יוחנן הכי, והא את הוא דאמרת משמיה דר' יוחנן, פסי חצר צריכין שיהא בהן ד',

וכי תימא ארבעה מכאן וארבעה מכאן, והתני רב אדא בר אבימי קמיה דרבי חנינא, ואמרי לה קמיה דר' חנינא בר פפי, קטנה בעשר וגדולה באחת עשרה ליהא אלא שלשה מכאן ושלשה מכאן, וקמי גדולה מותרת,

כי סליק רבי זירא מ'מי' עלה מן היס, פ'רשה, ברוח אחת בארבעה, משתי רוחות משהו לכאן ומשהו לכאן,

והדתני אדא בר אבימי [קטנה בעשר וגדולה באחת עשרה], רבי היא, וסבר לה כרבי יוסי דאמר למי רחצ שלשה טפחים צני, ור' יוחנן אליא דרצנן קאמר, דפס דקאמרי רצנן ארבעה טפחים הוא, וצני רוחות סגי צני משהוין,

אמר רב יוסף, אמר רב יהודה, אמר שמואל, חצר ניתרת בפס אחד,

אמר ליה אביי לרב יוסף, מי אמר שמואל הכי, והא אמר ליה שמואל לרב חנניה בר שילא, את לא תעביד עובדא אלא או ברוב דופן, או בשני פסין,

אמר ליה [השיב לו רב יוסף לאביי] ואנא לא ידענא, דעובדא הוה בדורה דרעותא, לשון ים הנכנס לחצר הוה ופרטו הדופן צמלולא [שחצר שהיו בתים פתוחים לתוכו, ונפרץ כותל אחד ע"י הים, ועכשיו היה צריך היתר לטלטל בה], ואתא לקמיה דרב יהודה, ולא אצרכיה אלא פס אחד כראש הכותל, ומותר למלאות מן המים לפנים ממקום המחיצה, ולא אמרינן קא ממלא מכרמלית לרשות היחיד,

אמר ליה לשון ים קאמרת, קל הוא שהקלו חכמים במים [לשון זה יש פעם אחת במסכת שבת 104 פ'עמים במס' עירובין] ולמלאות מהן על ידי תיקון כל שהוא # [פ'י' ששאבת מים הוא צורך גדול ולכן הקילו בה],

כדבעא מיניה רבי טבלא מרב, מחיצה תלויה מהו שתתיר בחורבה אלאמה ים להקל צמים [מה] שאין [קן] צמקוס אחר, להכי נקט חורבה, דדרכה להיות שם מחיצות תלויות?

אמר ליה אין מחיצה תלויה מתרת, אלא במים כגון מזוטרע שהיא למעלה מן היס, כפרק כינא משתתפין [לקמן פ"ז:], קל הוא שהקלו חכמים במים,

מכל מקום קשיא דשמואל אדשמואל קשיא [דאמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל, חצר ניתרת בפס אחד, וא"כ אמר שמואל לרב חנניה בר שילא את לא תעביד עובדא אלא או ברוב דופן או בשני פסין?]

כי אתו רב פפא, ורב הונא בריה דרב יהושע, מבי רב, פירשוהו לדשמואל, האי דקאמר צפס אחד היינו ארבעה טפחים, והאי דקאמר שני פסים צקטיס כל דהו מרווח אחת בארבעה, משתי רוחות משהו לכאן ומשהו לכאן,

יש שני דינים:

א: שיש שצריך פס ארבעה בפירצה,
ב: דברי רב אחלי ואיתימא רב יחיאל,
שפתח שהוא פחותה מוד' אינה צריכה כלום,

אמר רב פפא, אי קשיא לי הא קשיא לי, דאמר ליה שמואל לרב חנניה בר שילא, את לא תעביד עובדא [להתיר חצר שנפרצה במילואה], אלא או ברוב דופן, או בשני פסין, למה לי רוב דופן, בפס ארבעה סגי,

וכי תימא מאי ברוב דופן [הכוונה הוא על פס ארבעה], בדופן שבעה, דבארבעה הוה ליה רוב דופן [אבל בדופן גדול יהיה די בסתימת ארבעה טפחים, ולא צריך רוב דופן],
[באמת מה שאומר "וכי תימא" צריך ביאור, שהרי אומר שצריך רוב דופן, וכיון שאמורא צריך שיפרש דבריו, הול"ל באיזה אופן מדבר, ולא לומר שיתיישב באופן שיש בדופן ז'],

למה לי ארבעה [פ'י' בדופן ז' שנפרצה כולה, לא צריך פס ארבעה, שהרי מיד שאין כאן פירצה ארבעה אין צריך עוד כלום. וראה תוס' ד"ה וכו'], בשלשה ומשהו סגי דלימעיט מארבעה, ומו לא צני מדי, דהא אמר רב אחלי, ואיתימא רב יחיאל לעיל עד ארבעה דפחות מארבעה לא נריך כלום [לא לחי ולא קורה]

[ואין אופן שיהיה פס ארבעה רוב דופן, ושישאר גם ארבעה נפרץ, ולכן שואל הרי אין אופן שיהיה רוב דופן פס ארבעה, ונמצא שאם בפתח פחות מארבעה אין צריך כלום, וצריך פס ארבעה, אין אופן שיהא צריך רוב דופן?]

איבעית אימא, כאן בחצר חצר מרובע, או רחצו יותר מארבע, אף על גב דלימעיט מארבעה לא סגי צהכי [אלא צריך רוב דופן], כאן במבוי ארכי יותר על רחצו [אם די בפס ארבעה],

ואיבעית אימא, דרב אחלי גופיה [מה שאומר שפחות מארבעה לא צריך כלום] תנאי היא לקמן מפרש לה, וליכא למיקס עלה דמילתא,

אבני חן על מסכת עירובין

הילךך צעיקן רוב הדופן עומד [פ' בפחות משמנה יהיה צריך רוב הדופן עומד],

ורבא אמר אחד זה ואחד זה משום היכר,

תנו רבנן, לשון ים הנכנס לחצר דרך פירצת הכותל, וכשלא נפרק צמלואו עסקינן, מדמפליג בעשרה ליותר מעשרה, אין ממלאין הימנו בשבת, אלא אם כן עשו מחיצה לגדור פירצת כותל הסגר עד עשרה יש לו מחיצה גבוהה טפחים,

בר"א, שפירצתו ביותר מעשרה, אבל עשרה אין צריך כלום שהרי יש שור מכאן ומכאן,

ממלא הוא דלא ממלאין משום דמטלטל מכרמלית לרשות היחיד הא טלטולי ממלטלינן כהאי חצר, והא נפרצה חצר במלואה לאו דווקא, אלא כל יותר מעשרה, קרי ליה מלואה, למקום האסור לה?

דף י"ב ע"ב

הכא במאי עסקינן דאית ליה גידודי מה שנשאר מן הפרצה צגובה עשרה, אבל היס כיסו:

אמר רב יהודה מבוי שלא נשתתפו בו, הכשירו בלחי מיקנו צלחי, הזורק לתוכו מרשות הרבים חייב דקסבר לחי משום מחיצה, הכשירו בקורה, הזורק לתוכו פטור דקורה משום היכר, וקסבר ארבעה מחיצות דאורייתא, צין לקולא צין לסומרא,

מתקיף לה רב ששת, טעמא דלא נשתתפו בו, הא נשתתפו בו, אפילו הכשירו בקורה נמי חייב, וכי כבר זו עשה אותו רשות היחיד או רשות הרבים,

והתניא, חצירות של רבים שפתוחין בתים הרבה לחצר, ואסורים בני הבתים זה על זה, שאין יכולין להוציא מן הבתים לחצר בלא עירוב, מפני שהבית רשות מיוחדת לו, וחצר רשות חבירו מושל בה, ונמצא מוציא מרשות לרשות, ורבנן גזור שלא להוציא מרשות היחיד לרשות היחיד, גזירה דילמא אחי לאפוקי מרשות היחיד לרשות הרבים, אבל בחצר מותר לטלטל בה, כדאמרין במסכת שבת בפרק רבי אליעזר אומר אם לא הביא כלי כו' (קל, ב), ומבוארות שאינן מפולשין, בין עירבו ובין לא עירבו, הזורק לתוכן חייב?

אלא אי איתמר הכי איתמר, אמר רב יהודה מבוי שאינו ראוי לשיתוף מפולש הכשירו בלחי, הזורק לתוכו חייב הכשירו בקורה, הזורק לתוכו פטור, אלמא קסבר לחי משום מחיצה וקסבר שלשה מחיצות דאורייתא וקורה משום היכר,

וכן אמר רבה, לחי משום מחיצה וקורה משום היכר,

איתיביה רבי יעקב בר אבא לרבא, הזורק למבוי יש לו לחי חייב אלמא לחי משום מחיצה, אין לו לחי פטור [משמע שלחי עושה אותה רשות היחיד, וקשיא לרבא דאמר דלחי אינה אלא משום היכר?]

הכי קאמר, [אם] אינו צריך אלא לחי שאינו מפולש הזורק לתוכו חייב ואף על גב דלית ליה לחי, דשלש מחיצות דאורייתא, [ואם צריך] לחי ודבר אחר נורת הפתח כמורת מפולש הזורק לתוכו פטור ואף על גב דעבד לחי,

איתיביה, יתר על כן לעיל מינה איירי, צבונה עליה על גבי שני בתים בפרק כל גגות (לקמן נה). אמר רבי יהודה, מי שיש לו שני בתים בשני צידי רשות הרבים, עושה לחי מכאן ולחי מכאן, או קורה מכאן וקורה מכאן, ונושא ונותן באמצע, אמרו לו אין מערבין רשות הרבים בכך אלמא לחי משום מחיצה, ואפילו רבנן לא פליגי עליה אלא ברשות הרבים, אבל צבנזי מפולש לא?

[ומתריץ] היתם קסבר רבי יהודה, שתי מחיצות של שני בתים, לצד הלתיים דאורייתא [פ' מדאורייתא הם רשות היחיד] והלתיים דקא מצריך ר' יהודה משום היכר בעלמא,

אמר רב יהודה אמר רב, מבוי שארכו כרחבו [דהיינו מרובע, ואינה ארוכה], אינו נותר בלחי משהו אלא כפס ארבעה, כחצר,

אמר רב חייא בר אשי, אמר רב, מבוי שארכו כרחבו, אינו נותר בקורה טפח כשאר מבוי, ומר אמר חדא, ומר אמר חדא, ולא פליגי,

אמר רבי זירא, כמה מכוונן שמעתא דסבי לסייען הוא זא, כיון דארכו כרחבו, הוה ליה חצר, וחצר אינה ניתרת בלחי וקורה, אלא כפס ארבעה,

אמר רבי זירא, אי קשיא לי, הא קשיא לי [לשון זה יש 9 פעמים בש"ס, רב פפא פעם אחת, ור"ז 3 פעמים, ורבא 5 פעמים], ליהוי האי לחי כפס משהו, ונשתרי?

אישתמיטתיה הא דאמר ר' אסי אמר ר' יוחנן, פסי חצר צריכין שיהא בהן ארבעה,

אמר רב נחמן נקטינן, איזהו מבוי שנותר בלחי וקורה, כל שארכו יתר על רחבו, ובתים וחצירות שמי חצירות פתוחים לתוכו וצית פתוח לכל חצר, שכן היו דירומיהן לפני כל בית היה חצר,

אבני חן על מסכת עירובין

לית הלכתא כוותיה, והדר אמרת הלכה כאותו תלמיד?

אמר רב יהודה אמר שמואל, לא אמרה ר' עקיבא להאי הלכה כאותו תלמיד אלא לחדד בה התלמידים שישימו לבם למורה, ולאמרו פלפול מלכס, לפיכך שיצחו צפניהם,

ור"נ בר יצחק אמר, נראין איתמר [ר"ע אמר רק שנראין דבריו של אותו התלמיד],

א"ר יהושע בן לוי, כל מקום שאתה מוצא, משום רבי ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני ר"ע, אינו אלא ר"מ, ששימש את ר' ישמעאל ואת ר"ע,

דתניא, אמר ר"מ כשהייתי אצל ר' ישמעאל, הייתי מטיל קנקנתום [קלקנתום. כ"ה בדשעסטרין] [vitriol, also called atramentum sutorum] used as an ingredient of shoe black and of ink. Jastrow] לתוך הדיו, ולא אמר לי דבר, כשבאתי אצל רבי עקיבא [שלמד קודם לפני ר' ישמעאל ואח"כ לפני ר"ע], אסרה עלי ולקמן מפרש,

איני [והא איפכא שמענו, שלמד קודם לפני ר"ע ואח"כ לפני ר' ישמעאל, וגם שלא ר"ע אסר לו להשתמש בקנקנתום אלא ר"ג], והאמר רב יהודה אמר שמואל, משום ר' מאיר, כשהייתי לומד אצל ר' עקיבא, הייתי מטיל קנקנתום לתוך הדיו, ולא אמר לי דבר, וכשבאתי אצל ר' ישמעאל, אמר לי בני מה מלאכתך [שביניהם היה לכל אדם אפילו לגדולי ישראל איזה אומנות], אמרתי לו לבלר אני, אמר לי בני הוי זהיר במלאכתך, שמלאכתך מלאכת שמים היא, שמא אתה מחסר אות אחת וה' אלהים אמת, אם מחסר אל"ף הרי אסר מחסר אות וידבר ה' אם מוסיף אות אמת ומכחז וידבר, נמצאת מחריב את כל העולם כולו [וצ"ע למה זה גורם חורבן לכל העולם כולו? משמר הלוי סימן ה'],

אמרתי לו, דבר אחד יש לי לקמן מפרש מאי קמסדר ליה וקנקנתום שמו, שאני מטיל לתוך הדיו,

אמר לי, וכי מטילין קנקנתום לתוך הדיו, והלא אמרה תורה במדבר ה וכתב במדבר ה ומחה, כתב שיכול למחות [למחוק. רש"י] וקנקנתום ישימונו ניכר מאד,

מאי קא"ל ר' ישמעאל, ומאי קא מהדר ליה ר' מאיר, אזהר ליה על חסר וימר, ומהדר ליה קנקנתום יש לי?

הכי קא"ל, לא מביעיא בחסירות וביתירות [דלא טעינא] [שאני טועה] דבקי אנא,

ואיזו היא חצר שאינה ניתרת בלחי וקורה, אלא בפס ארבעה, כל שמרובעת, מרובעת אין עגולה לא צמחיה משום דעגולה היא משמריא בלחי משהו?

הכי קאמר, אי ארכה יתר על רחבה הוה ליה מבוי, ומבוי בלחי וקורה סגיא, ואי לא [ואם אינה ארוכה אלא מרובעת או עגולה] הוה לה חצר וצריך פס, והאי מרובעת לאו למעוטי עגולה אמת, אלא למעוטי ארכה יתר על רחבה,

וכמה יהא אורכה יותר, דנפקא לה מדין חצר ומשמריא בלחי משהו, סבר שמואל למימר עד דאיכא פי שנים ברחבה הויל וחסר היתה, לא נפקא מדינא עד דאיכא פי שנים,

אמר ליה רב, הכי אמר חביבי ר' חייא, שהוא אחי אביו ואמו של רב [כדמבאר בפסחים ריש ד.] אפילו משהו [ארכו יותר על רחבו]:

[שנינו במשנתנו לעיל יא:] משום רבי ישמעאל אמר תלמיד אחד בו',

דף י"ג ע"א

ר"ע אומר על זה ועל זה נחלקו בו' [הכשר מבוי, ב"ש אומרים לחי וקורה, וב"ה אומרים או לחי או קורה, רבי אליעזר אומר לחיין, משום ר' ישמעאל, אמר תלמיד אחד לפני ר"ע, לא נחלקו ב"ש וב"ה על מבוי שהוא פחות מארבע שהוא יותר או בלחי או בקורה, על מה נחלקו על רחב מארבע אמות ועד עשר, שב"ש אומרים לחי וקורה, וב"ה אומרים או לחי או קורה, א"ר עקיבא, על זה ועל זה נחלקו]:

[ומקשה] ר"ע היינו תנא קמא קמי הכשר מבוי צית שמאי אומרים בו', ולא מפליג בין קצר לרחב [ובן אומר ר"ע על זה ועל זה נחלקו?]

איכא בינייהו דרב אחלי, ואיתימא רב יחיאל מבוי פחות מארבעה טפחים, חד מנייהו אית ליה, דבארבעה ומארבעה ולמעלה פליגי, אצל פחות מארבעה אין צריך כלום, ולא מסיימי' הי מנייהו אית ליה דרב אחלי, והי מנייהו אית ליה לרב אחלי, והיינו דאמר לעיל דרב אחלי גופיה תנאי היא,

תניא אמר ר"ע, לא אמר ר' ישמעאל דבר זה מוחזק אני זו שהוא חסר, ומעולם לא אמר דבר זה, אלא אותו תלמיד אמר דבר זה, והלכה כאותו תלמיד,

הא גופה קשיא, אמרת לא א"ר ישמעאל דבר זה, אלמא

אבני חן על מסכת עירובין

ולית ליה לרבי אחי בר יאשיה הא דתנן, כתב [גמ'] לגרש את אשתו,

דף י"ג ע"ב

ונמלך וחזר צו מלגש אותה ומצאו בן עירו ואמר שמך כשמי ושם אשתך כשם אשתי, פסול לגרש בו אלמא וכתב לה משמע לשמה, הכי נמי כתיב ועשה לה משמע לשמה,

הכי השתא, התם וכתב לה כתיב לגבי כתיבה, בעינן כתיבה לשמה, הכא ועשה לה כתיב כתיב לה לגבי עשייה, בעינן עשייה לשמה עשייה דידה מחיקה היא עשייה היינו מחיקה,

א"ר אחא בר חנינא, גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שאין בדורו של רבי מאיר כמותו, ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו, שלא יכלו חביריו לעמוד על סוף דעתו לא יכלו להצין בחיזה דבריו נכונים, ובחיזה אין דבריו נכונים, שהיה נותן דעת [טעם. ד"ס] מיושב והגון, על אין הלכה כהלכה, שהוא אומר על טמא טהור ומראה לו פנים, על טהור טמא ומראה לו פנים,

תנא לא ר"מ שמו, אלא רבי נהוראי שמו, ולמה נקרא שמו ר"מ שהוא מאיר עיני חכמים בחלכה [עד כאן מדבר על ר' מאיר, ומכאן מתחיל לדבר על ר' אלעזר בן ערך], [וגם נרמז בכינוי זה על שבתורתו מצאו כותב והנה טוב מ'ות, כתנות א'זר, בנ' דן חושם, ומשא ר'ימי. ניצוצי אור],

ולא נהוראי שמו [וכן ר' אלעזר בן ערך נקרא ר' נהוראי. ר"ח] אלא רבי נחמיה שמו, ואמרי לה רבי אלעזר בן ערך שמו, [הוא ענין בפני עצמו ולא קאי על ר' מאיר, ור' אלעזר בן ערך תלמיד ר' יוחנן בן זכאי נקרא ר' נהוראי, ור"מ תלמיד ר' עקיבא, ור' עקיבא תלמיד ר' אליעזר [בן הורקנוס] הגדול, ותלמיד ר' יהושע בן חנניה, והם תלמידי ר' יוחנן בן זכאי [ור' יוחנן בן זכאי הוא תלמידו של הלל]. מנחת יהודה],

ולמה נקרא שמו נהוראי שמנהיר עיני חכמים בחלכה,

אמר רבי, האי דמחדדנא מחבראי, דחזיתיה לר' מאיר מאחוריה כשלמדתי לפניו ישנמי בשורה של אחריו [פי' שהייתי קטן ולא הגעתי לישב בשורה שלפניו, אלא הייתי יושב בשורה שלאחריו. ר"ח], ואילו חזיתיה מקמיה הוה מחדדנא טפי, דכתיב ישעיה ל' והיו עיניך רואות את מוריד,

[ויתן על פניו מסוה. אבל בעוד שהיה מדבר אתם היה בלי מסוה, כענין והיו עיניך רואות את מוריד, וכאמרם ו"ל ואי חזיתיה מקמיה הוינא מחדד טפי. ספורנו שמות לד לג],

אלא אפילו מיחש לזכוב נמי, דילמא אתי וייתיב אתניה דדל"ת ומחיק ליה ומשוי ליה רי"ש, דבר אחד יש לי וקנקנתום שמו, שאני ממיל לתוך הדיו,

קשיא שימוש אישימוש דקאמר לעיל קמיה ר' ישמעאל שימש תחילה, והכא מני איפכא קשיא אסרה אאסרה [מני אסר על ר"מ להשתמש בקנקנתום ר' ישמעאל או ר' עקיבא?]

בשלמא שימוש אישימוש לא קשיא, מעיקרא אתא לקמיה דר"ע, ומדלא מצי למיסק אליביה ר' עקיבא היה חריף טובה, ולא מני ר' מאיר למיסק אליביה, אתא לקמיה דרבי ישמעאל וגמר גמרא משניות שקיבל מרבותיו, והדר אתא לקמיה דר"ע שהיה חריף לפלפל ולדקדק כמה שלמה, להשיב משניות ומשניות זו על זו ולתקן וסבר סברא,

אלא אסרה אאסרה קשיא? קשיא,

תניא רבי יהודה אומר, ר"מ היה אומר לכל מטילין קנקנתום לתוך הדיו, חוץ מפרשת סוטה אפילו בספר תורה, דקסבר אס' כל למחוק לה מן התורה מוסק, ורבי יעקב אומר משמו חוץ מפרשת סוטה שבמקדש מגילה של כל סוטה וסוטה מאי בינייהו? אמר רב ירמיה למחוק לה מן התורה, איכא בינייהו,

והני תנאי כי הני תנאי, דתניא אין מגילתה כשירה להשקות בה סוטה אחרת סוטה שכתבה מגילתה, ואמרה עמאלהי ופטורה, אין מגילתה כשירה לסוטה אחרת, אלמא כתיבה לשמה צעיק, והוא הדין נמי דאין מוחקין לה מן התורה,

ר' אחי בר יאשיה אומר, מגילתה כשירה להשקות בה סוטה אחרת,

אמר רב פפא דילמא לא היא, עד כאן לא קאמר ת"ק התם, אלא כיון דאינתיק לשום רחל, תו לא הדרא מינתקא לשום לאה, אבל גבי תורה דסתמא מיכתבא הכי נמי דמחקינן,

אמר רב נחמן בר יצחק [איפכא], דילמא לא היא, עד כאן לא קאמר רבי אחי בר יאשיה התם, אלא דאיכתיב מיהת לשום סוטה בעולם, אבל גבי תורה דלהתלמד כתיבא, הכי נמי דלא מחקינן,

אבני חן על מסכת עירובין

אמרו להן בית שמאי, (אי) משם ראייה, אף הן אמרו לו, אם כך היית נוהג, לא קיימת מצות סוכה מימך,

ללמוד שכל המשפיל עצמו הקב"ה מנביהו, וכל המנביה עצמו הקב"ה משפילו,

כל המחזור על הגדולה, גדולה בורחת ממנו, וכל הבורח מן הגדולה, גדולה מחזרת אחריו,

וכל הרוחק את השעה ממיגע להעשיר ולהתגדל, ורואה שאינו מללית, ואף על פי כן חוזר והולך למרחקים, ומכניס עצמו לגבוהות שעה דוחקתו, וכל הנדחה מפני שעה, שעה עומדת לו לאסר זמן עמידה לעמוד לו שעה מללית,

ת"ר, שתי שנים ומחצה נחלקו ב"ש וב"ה, הללו אומרים, נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, והללו אומרים, נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא,

[נראה לי לומר דבהנך שלש שנים שנחלקו הללו אומרים הלכה כמותינו כדלעיל נאמרה הברייטא, דקודם כלות משך הג' שנים הג"ל השתוו בדבר אחר וכדאמר כאן נמנו וגמרו. מנחת יהודה]

נמנו וגמרו [וגמרו מלשון מוגמר גמרינן conclude, derive], נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, עכשיו שנברא יפשפש במעשיו שעשה כזה, וידוק עצמות שצדו, וימודע וישוג,

ואמרי לה, ימשמש במעשיו כגון אם בא מלוא לידו, יחשב הפסד מלוא כנגד שכרה, ולא יניח לעשותה בשביל ההפסד, שהרי שכרה עמיד לצוא, ואם בא לידו עצירה, יחשב שכרו שמשכר זה עכשיו, כנגד הפסדה העמיד ליפרע ממנו;

[שניהם אמת, מי שמתנאה שנוח לו שנברא ע"ז אומר שנוח לו שלא נברא, אבל מי שחושב שנוח לו שלא נברא שאינו חושב את עצמו חשוב, ע"ז אומר שנוח לו שנברא, וזה מרמז הפסוק אלו תולדות "נח" "נח" שהתולדה מנה האחר הוא נח השניה. ניצוצי הש"ס],

מתני': הקורה שאמרו [שיהיה נותר למלטל במבוי. יבין], רחבה כדי לקבל אריח שמהא דומה לקציעות, לצנות עליה ציץ [קציע. ר"י] [רחב כשיעור האריח כדי שלא יתלע מפני הגשמים. רבינו יהונתן], ואריח חצי לבנה של שלשה טפחים [פ' שלבנה הוא ג' על ג' כדאמרין בריש מסכת בבא בתרא, ואריח הוא חצי לבנה דהיינו ג' על טפח ומחצה] נמלא אריח טפח ומחצה רוחב,

דייה לקורה שתהא רחבה טפח, כדי לקבל אריח לרחבו כדי לקבל אריח זה צרצרו, וצגמלא פריך טפח ומחצה צעי,

א"ר אבהו א"ר יוחנן, תלמיד היה לו לר"מ וסומכוס שמו, שהיה אומר על כל דבר ודבר של טומאה, ארבעים ושמונה טעמי טומאה, ועל כל דבר ודבר של טהרה, ארבעים ושמונה טעמי טהרה,

תנא תלמיד ותיק היה ביבנה, שהיה מטהר את השרץ במאה וחמשים טעמים [תימה מאי חריפות הוא לטהר את השרץ שהתורה טמאתו בהדיא ? תוס' ע"י"ש, וראה גם בספר תורת חיים שלא הבין את דברי התוס'],

אמר רבינא אני אדון ואטהרנו, ומה נחש שממית אדם ובהמה ומרבה טומאה ומציא טומאה בעולם טהור כשמת, דהא שמונה שלשים כמידי [ונחש אינו משמנה שרצים], שרץ שאין ממית ומרבה טומאה, לא כ"ש [שיהיה טהור],

ולא היא [שאינן לתלות מיתה בנחש, שהוא אינו ממית, אלא] מעשה קוץ בעלמא קעביר,

א"ר אבא אמר שמואל, שלש שנים נחלקו ב"ש וב"ה, הללו אומרים הלכה כמותנו, והללו אומרים הלכה כמותנו, יצאה בת קול ואמרה, אלו ואלו דברי אלהים חיים הן, והלכה כב"ה,

וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלהים חיים, מפני מה זכו ב"ה לקבוע הלכה כמותן?

מפני שנוחין ועלובין סגלין היו, ושונין דבריהן ודברי ב"ש כשהיו בית שמאי מציאין ראיה לדבריהם מן התורה, ובית הלל מציאין ראיה ממקרא אחר, והיו בית הלל דורשין את המקרא של בית שמאי למה בא, ולא היה קל בעיניהם,

כאותה ששינו במסכת זרכות (י'): בית שמאי אומרים צערב כל אדם יטה ויקרא וצנקר יעמוד שנאמר צנכרן וצקומן,

ובית הלל אומרים כל אדם קורא כדרכו, שנאמר וצנכרן צדק, אם כן למה נאמר צנכרן וצקומן, צעה שדך צני אדם שוכנן וצעה שדך צני אדם עומדין,

ולא עוד, אלא שמקדימין דברי ב"ש לדבריהן דקאמרי להו מעשה שהלכו זקני בית שמאי והדר זקני בית הלל,

כאותה ששינו, מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית, בית שמאי פוסלין, וב"ה מכשירין,

אמרו ב"ה לב"ש, לא כך היה מעשה, שהלכו זקני ב"ש וזקני ב"ה לבקר את ר' יוחנן בן החורנית, ומצאוהו יושב ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית,

אבני חן על מסכת עירובין

וראיתי לאחד שכתב דבר פלא:

שלשון הפסוק הוא "וקוה" [כתיב קוה שהוא מספר 111] שלשים באמה יסוב אותו סביב" אבל הקרי הוא "וקו" שהוא מספר 106, וזה בא לרמוז על החילוק של הקו האמיתי שהוא 3.1415 בקירוב, למספר 3 שאומר הפסוק, דהיינו אם תחלק 3 ב 106 = תמצא 0.0283018. ואם תכפול מספר זה ב 111 תמצא 3.1415. ונמצא שהנביא רמז בשני הלשונות המספר של ה PI האמיתי.

ויש להוסיף על כל זה שהקב"ה עושה שיהיו דברים שלא יוכל האדם להבינם, וכן מה לפנינו ומה לאחר, ועוד, כדי שידע שהוא בעל חי מוגבל ולא יגים דעתו].

ראה סוטה כ' ע"א אפילו למיחש לזכוב דדילמא אתי וייתב אתניה דרל"ת וכו'.

דף י"ד ע"א

נב"מ: טפח [וכי די בקורה רחבה טפח לקבל אריח] ! טפח ומחצה בעי' [ברחב אריח] ? כיון דרחב לקבל טפח, איך חצי טפח מלביין ליה לקורה, [מלביין] לשון לנניס בטינא, משהו מהאי גיסא ממנה נטיט נטיט מלא אכנע מלאן, ומושהו מהאי גיסא וכנגדו מלאן, ומשהו אמה לקורה, וקיימא [ראה גאון יעקב שמביא דברי הרשב"א ומסיק שלא צריך באמת לחברם בטיט, אלא הכוונה כיון שקורה טפח יכול לקבל אריח של טפח וחצי, עיי"ש],

אמר רבה בר רב הונא, קורה שאמרו, צריכה שתהא בריאה, כדי לקבל אריח,

ומעמידי קורה אס הניסה על גבי יתדות [פי' מסמרות בולטין מן הכותל] אינן צריכין שיהיו בריאין, כדי לקבל קורה ואריח אלא לקבל קורה לבד, דהא לא ידעי אריח עלה, וצקורה [דצקורה ?] הוא דנעין קציעות, כי היכי דמיהו היכר מעליא, אכל מעמידה לא תלי היכרא דצדקה,

ורב חסדא אמר, אחד זה ואחד זה, צריכין שיהיו בריאין כדי לקבל קורה ואריח קורה נעין צריאות דאריח, ומעמידה נעין צריאות דקורה ואריח,

אמר רב ששת, הניח קורה על גבי מבוי, ופרס עליה מחצלת להיות מחילה לייפות כח המיור, והגביה [את המחצלת] מן הקרקע שלשה, קורה אין כאן, מחיצה אין כאן,

[ומפרש] קורה אין כאן דהא מיכסא, מחיצה אין כאן, דהויא לה מחיצה שהגדיים בוקעין בה הואיל וגובהה שלשה, הויל

רחבה כדי לקבל אריח, ובריאה כדי לקבל אריח, רבי יהודה אומר, רחבה אף על פי שאין בריאה,

היתה של קש ר' יהודה קאמר לה ושל קנים, רואין אותה כאילו היא של מתכת,

[אם היתה] עקומה שאין אריח יכול לעמוד עליה רואין אותה כאילו היא פשוטה,

עגולה ואין אריח יכול לעמוד עליה, אכל עצה היא, שאם תחלק יהא רחבה טפח רואין אותה כאילו היא מרובעת נפסלת או חלקה,

ואי זו היא מדת עגולה להכשיר, כל שיש בהיקפו שלשה טפחים שנריכה חוט ארוך שלשה טפחים להקיפה סביב, נידוע ש יש בו רוחב טפח אס תחלק:

[ראה בפירוש המשניות להרמב"ם, ובמשניות תפארת ישראל, ובתו"ט, ובחשק שלמה הנרפס בסוף המשניות, וחשבון זה נקרא PI בלשונות העמים. ונקרא כן על שם שהחלקים העודפים נמשכין בלי סוף וכלי שום סדר,

A circle is a shape with all points the same distance from the center. It is named by the center. If you measure the distance around a circle and divide it by the distance across the circle through the center, you will always come close to a particular value, depending upon the accuracy of your measurement. This value is approximately 3.14159265358979323846... We use the Greek letter (pronounced Pi) to represent this value. The number goes on forever. However, using computers, mathematicians have been able to calculate the value of to thousands of places.

The distance around a circle is called the **circumference**. The distance across a circle through the center is called the **diameter**. PI is the ratio of the circumference of a circle to the diameter. Thus, for any circle, if you divide the circumference by the diameter, you get a value close to

זה לשון פירוש המשניות להרמב"ם (קאפח):

צריך אתה לדעת שיחם קוטר העיגול לחקפו בלתי ידוע, ואי אפשר לדבר עליו לעולם בדיוק, ואין זה חסרון ידיעה מצדנו כמו שחושבים הסכלים, אלא שדבר זה מצד טבעו בלתי נודע ואין במוציאות שידע, אבל אפשר לשער בקירוב ואופני ההוכחה עליו, והקירוב שמשמשים בו אנשי המדע הוא יחס אחד לשלשה ושבעית [שבעית הוא 1.42857], שכל עיגול שקוטרו אמה אחת הרי יש בהיקפו שלש אמות ושבעית אמה בקירוב, וכיון שזה לא יושג לגמרי אלא בקירוב, תפשו הם בחשבון גדול, ואמרו כל שיש בהיקפו שלשה טפחים יש בו רוחב טפח, והסתפקו בזה בכל המדידות שהוצרכו להן בכל התורה. ע"כ. וראה מאירי שמצטט דברי הרמב"ם בשינוי קצת.

אבני חן על מסכת עירובין

מחילה תלוייה ואינה ממרת,

[שנינו במשנתנו] ר' יהודה אומר רחבה אע"פ שאינה בריאה: מתני ליה רב יהודה לחייא בר רב, קמיה דרב [לשון זה גם לעיל ב:, יא.], רחבה אע"פ שאינה בריאה,

א"ל [רב לרב יהודה] אתנייה רחבה ובריאה, והאמר ר' אילעאי אמר רב, רחבה ארבעה, אע"פ שאינה בריאה? רחבה ארבעה שאני [אין צריך שתהא בריאה, אבל אם היא פחות מארבעה צריך שתהיה בריאה]:

[שנינו במשנתנו] היתה של קש כו': מאי קמ"ל, דאמרין רואין, היינו דך דמנא ברישא דמנא אף על פי שאינה בריאה, ולמה לי מו היתם של קש דאינה בריאה, רואין אותה כאילו היא של ממכת?

מהו דתימא במינה שרגיל להיות בלוייה דמינה בריאה, כגון קורה של עץ, כי אינה בריאה נמי אמרינן רואין, כאילו היא בריאה, שלא במינה, אצל של קש ושל קנים דאינה בריאה במינה אימא לא אמרינן רואין, קמ"ל:

[שנינו במשנתנו] עקומה רואין אותה כאילו היא פשוטה: פשיטא דהכא נמי אמרינן רואין, דמאי שנא הא מדרישא?

קמ"ל כדרכי זירא, דאמר ר' זירא, היא בתוך המבוי, ועקמומיתה חוץ למבוי [פ' שבאמצע הקורה יוצא בליטה חוץ למבוי], היא בתוך עשרים, ועקמומיתה למעלה מעשרים, היא למעלה מעשרה, ועקמומיתה למטה מעשרה,

רואין כל שאילו ינטל עקמומיתה, ואין בין זה לזה [פ' שאם יצא כמו בעבוע באמצע הקורה, ואם ינטל כל הבליטה וישארו שני צדי הקורה הנשארים שלא יהיו רחוקין זה מזה] שלשה, אין צריך להביא קורה אחרת, ואם לאו צריך להביא קורה אחרת,

הא נמי פשיטא? היא בתוך מבוי, ועקמומיתה חוץ למבוי איצטריכא ליה, מהו דתימא, ליחוש דילמא אתי לאמשובי בתרה, קמ"ל:

[שנינו במשנתנו] עגולה רואין אותה כאילו היא מרובעת: הא תו למה לי? סיפא איצטריכא ליה, כל שיש בהיקפו ג' טפחים, יש בו רחב טפח,

מנא הני מילי [וצריך הכנה איך שייך להקשות מנא"מ על מציאות? ואולי מפני שאין החשבון מדויק כידוע, וכמ"ש לעיל לכן מקשה מנא"מ שלכה"פ לענין הלכה נקטינן שכל שיש בהיקפו שלשה יש ברחבו טפח]?

ת"ר, קורה היוצאה מכותל זה, ואינה נוגעת בכותל זה, וכן שתי קורות, אחת יוצאה מכותל זה, ואחת יוצאה מכותל זה, ואינן נוגעות זו בזו, [אם חסר] פחות משלשה, אין צריך להביא קורה אחרת, שלשה צריך להביא קורה אחרת,

רבן שמעון בן גמליאל אומר [דאית ליה לבד עד ד'], פחות מד' אין צריך להביא קורה אחרת, ארבעה [טפחים] צריך להביא קורה אחרת,

וכן ב' קורות המתאימות שהשיבין זו אצל זו כמו תלומדים [וכל קורה אינה רחבה אלא חצי טפח], לא בזו כדי לקבל אריה, ולא בזו כדי לקבל אריה,

אם מקבלות אריה לרחבו טפח [אם שוכבות זו אצל זו באופן שיכולין לקבל אריה] [בשהן סמוכות זו לזו. ד"ס], אין צריך להביא קורה אחרת, ואם לאו [שאין שניהם רחבות טפח. ד"ס] צריך להביא קורה אחרת,

רשב"ג אומר [להקל הוא צא, כלומר, אפי' אם אין בהם טפח, ואם משיבין על שניהם אריה לרחבו אינו עומד. ד"ס], אם [מרחקים זו מזו ומשיבים אריה לארצו. ד"ס] מקבלת אריה לארכו שלשה [אורך האריה שהוא שלשה טפחים], אין צריך להביא קורה אחרת [ובלגד שיהיו בריאות לקבל ארכו. ד"ס], ואם לאו [שאם אינן בריאות לקבלו. ד"ס] צריך להביא קורה אחרת,

היו [שתי הקורות שבאין לצרפם] אחת למעלה ואחת למטה וזין שמהם כדי לקבל אריה [אם היו] זו אצל זו, אלא שאחת מעמידים [שלה] גבוהים משל חצרתה, וגבוהים ממנה [על כן הוא גבוה ממנה. ר"ן],

ר' יוסי בר' יהודה אומר, רואין את העליונה כאילו היא למטה עד שיהא זו אצל זו בשוה, ואת התחתונה כאילו היא למעלה, ובלבד שלא תהא עליונה למעלה מכ' אמה מן הקרקע, דאין שם הכשר קורה, ותחתונה ולא תחתונה למטה מעשרה סמוך לקרקע,

אמר אביו, ר' יוסי בר' יהודה סבר לה כאבונה [ר' יהודה לעיל סוף יג: במשנה] בחדא, ופליג עליה בחדא, סבר לה כאבונה בחדא, דאית ליה נמי רואין כאבונה, דאמר במתניתין רואין אותה כאילו היא של ממכת, ופליג עליה בחדא, דאילו ר' יהודה [בראש המסכת] סבר [שמבוי כשירה גם אם היא] למעלה מעשרים, ור' יוסי ברבי יהודה סבר בתוך כ', אין, למעלה מכ', לא:

אבני חן על מסכת עירובין

כמה הוו לָהּ להך עשר על עשר [פי' דעכשיו ס"ד דים של שלמה היה מרובע] דרום חמש אמות, כמה גובה יש בהן גאמה על אמה צריבעו של מקוה, חמש מאה גרמידי [חמש מאות אמות מרובעות],

כיצד, חלקו לעשר רעועות, הרי לכל רעועה עשר אמות אורך, ברוחב אמה, ורום חמש,

חמש לחמיכות של אמה אמה, הרי מאה חמיכות של אמה על אמה ברום חמש אמות, שים זו על זו אמה על אמה ברום חמש, הוה חמש מאות אמות,

לחלת מאה גובה [כיון שכל מקוה יש בה אמה על אמה ברום ג' אמות אם יש שלש מאות אמות מרובעות יש באן] מאה מקואות, שלש אמות למקוה,

למאה וחמשיין [ועוד מאה וחמישים אמות מרובעות, יש בהם] חמשיין [מקואות], בארבע מאה וחמשיין סגיא [למאה וחמישים מקואות]?

[ומתריין] הני מילי בריבועא אם היה מרובע, שיהא צו אורך ורוחב לגדיין כצמנעיתו, ויהיו רעועותיו שוות בעשר עשר אמות לרעועה, כדפרישית, [אבל זה אינו אלא] ים שעשה שלמה עגל היה כדכמיז עגול סביב, ונמצא שאין אורך הרעועות עשר אמות, אלא רעועה האמצעית לצדה, דכל דבר עגול רחב צמנעיתו, וקצר לכל נדדיו, # [רצ"ע אך ס"ד שהיה מרובע, והא בפסוק בתיב עגול ?],

[ומקשה] מכרי, כמה מרובע יתר על העגול, רביע דהא כל עיגול שרחבו אמה יש צו היקף שלש אמות, כדמנן צמנעיתו, ואם היה מרובע אמה על אמה, היה לו היקף ארבע אמות, אמה לכל רוח, נמצא מרובע יתר על העגול רביע, הלכך, האי ים עגול, דשערינו חמש מאות אמות צמנעיתו, צעינן לצדדי רצנא מנייהו, אימעיט לכו [רביע דהיינו] לארבע מאה למלת מאה, דלינין מאה מקואות,

ו למאה אמת דאשמיר הוו עשרים וחמשה מקואות, ארבע אמות למקוה, דהני ארבע חלת הוא דהוו, שהרי אמות קצרות הן,

הני מאה ועשרים וחמשה הוו לָהּ [ולעיל אמרנו שים של שלמה היה מאה וחמשים מקואות]?

תני רמי בר יחזקאל, ים שעשה שלמה, שלש אמות תחתונות מרובעות ויש בהן עשר רעועות של עשר (על ד"ס, וט') עשר, שהן מאה אמה, ברום שלש, ברוחב אמה, דהיינו חלת מאה אמות צמנעיתו, גאמה על אמה, והן מאה מקואות,

ושתיים עליונות עגולות ואי הוו מרובעות הוו לכו מאתן גרמידי, השתא דלינין עגולות, כי צנרת ריבעא פשו לכו מאה וחמישים, דלינין חמישים מקואות,

[ומקשה] נהי דאיפכא לא מצית אמרת דליהיו חסמות עגולות

א"ר יוחנן, אמר קרא מלכים א ז כג וַיַּעַשׂ אֶת־הַיָּם מוֹצָק [ביציקה געשה ולא בהקשת הקורנם. מד] עֵשָׂר בָּאַמָּה מִשְׁפָּתוֹ עַד־שְׁפָתוֹ עֵגֹל סָבִיב חָלְלוּ שָׁלוֹ, לצד עוצי דופטותיו, עשר אמות, וְחָמֵשׁ בָּאַמָּה קוֹ מֵתוֹ, וכמי וְקוּהוּ [וְקוֹן] שֶׁל שִׁים בָּאַמָּה יָסַב אֹתוֹ סָבִיב אֲלֵמָה לְכָל אֲמָה רֹחַב צִיגוּלָהּ, איכא שלש אמות היקף,

והא איכא עוצי שפתי דהוה עדיף על עשר של חלל, ואפילו הכי וקו שלשים הוא דבעי, ומו לא?

אמר רב פפא, וְשְׁפָתוֹ בְּמַעֲשֵׂה שְׁפַת־כּוֹס פָּרַח שׁוֹ שֵׁן כְּתִיב בִּיה דק מאד כפרח שושן זו, דכתיב מלכים א ז כו וַעֲבִיֹן מִפֶּחַ צְשׁוֹלִי דפנטויו מלמטה, אצל מלמעלה וְשְׁפָתוֹ דק מאד בְּמַעֲשֵׂה שְׁפַת־כּוֹס פָּרַח שׁוֹ שֵׁן, אֲלָפִים בַּת יָכִיל,

והאיכא [בשפתו לכל הפחות] משהו [משמע שהחשבון מצומצם. ראה תוס']? כי קא חשיב קרא, להווא קו שלושים להיקף מגואי קא חשיב דגואי חשיב ליה, שאין עוצי שפתו מוקף צו, אלא קו שלשים הוא מקיף חלל שלשים [שלו. רש"ש],

תניא רבי חייא, ים שעשה שלמה, היה מחזיק מאה וחמשים מקוה טהרה ארבעים סאה,

[ים שעשה שלמה רש"י במלכים כתב וצדצרי הימים הוא אומר שעשאו לרחיט הכהנים לצטוב צמכו והכוונה להפסוק בדברי הימים ב' ד' ו' ויעש כוורים עשרה ויתן חמשה מימין וחמשה משמאל לרחצה בהם את מעשה העולה ידיחו בהם והים לרחצה לכהנים בו, וגם שם כתב רש"י והים לטבילה, וכתב שם הר"ק הים לטבילת הכהנים שהיו טובלין מטומאתן לתוכו, ובגמרא ירושלמית מקשה ולא כלי הוא, כלומר איך היו טובלין לתוכו והלא כלי הוא ואין טבילה בכלים, ומתריץ אמר רבי יהושע בן לוי אמת המים היתה נמשכת לו מעין עיטם והיו רגלי השורים פתוחים כרמנים כלומר מתחת הארץ והיו באים לו המים והיו נכנסים ועולים דרך רגלי השורים שהיו פתוחין מתחתיהם וחלולים. וכן כתב הרלב"ג והים לרחצה לכהנים בו, ר"ל כשהן צריכין טבילה],

מכרי מקוה כמה הוי, ארבעים סאה, כדתניא ויקרא טו ורחץ [את בשרו]

דף י"ד ע"ב

במים משמע במי מקוה מים מחוצות יחדיו [פי' בית "פתוחה" של במים שהיא במקום ה"א הידועה. פרו בעתו ע"ש],

כל בשרו, מים שכל גופו עולה בהן, וכמה הן, אמה על אמה ברום שלש אמות, ושיערו חכמים מי מקוה, ארבעים סאה,

אבני חן על מסכת עירובין

ועלינו מרובות דשפתו עגול כתיב, אלא שמים עגולות מנא לן אימא חדא דילמא חדא הוא דהוא עגולה, וכו' לך, ועפי ממאה וחמישים מקואות הוא מחזיק.

[ולא פריך אימא בולי' עגול הוא ומאה וכו' מקוה הוא? דמכתיב עגול סביב בטר משפתו עד שפתו, ולא כתיב ברישא עגול סביב דרשינן שפתו עגול סביב הוא, למטה משפתו מרובע הוא. גאון יעקב?]

לא סלקא דעתך שיהא מחזיק יותר ממאה וחמישים מקואות, דכתיב מלכים א' ו' אלפים בת [בור שלשים סאה, בת שלש סאה] יכיל [ים של שלמה],

בת כמה הויא שלש סאין, דכתיב יחזקאל מ' מעשר הבת מן הכור כור שלשים סאין, וכי הוי הבת מעשר דיליה [של הכור], אשמכח דשלשה סאין הויא, דהוה להו הך אלפים בת שיתא אלפי גרין [סאין] שש אלפים סאין, שהן מאה וחמישים מקואות, ארבעה אלפים הוי ארבעים מאות סאין, שהן מאה מקואות של ארבעים סאין, ואלפים סאין חמישים מקואות,

והא כתיב דברי הימים ב' ד מחזיק בתים שלשת אלפים ציס שעשה שלמה כתיב, צדכרי הימים? ההוא לגודשא כשמודדין צו יצא [אבל בלח כתיב אלפים בת יכיל],

אמר אביי, שמע מינה האי גודשה תלתא הוי,

ותנן גמ' [בבלי' פט"ו מ"א], שידה כמין ארגז חלוי בעגלה, למרכז נשים משונות, תיבה, ומגדל מנשט"ר (ארוך) כוורת הקש, וכוורת הקנים, ובור ספינה אלכסנדרית עושה [עושי. ד"ס] צה כעין צור, וכו' [וטמין. ד"ס] שם מים מתוקים, אע"פ שיש להן שולים, והן מחזיקות ארבעים סאה בלח, שהן כוריים [בור הוא שלשים סאה, וכוריים הוא ששים סאה] ביבש שאדם יכול לגדוש, אלמא גודשא תילתא, וכלי שגובהו כתיב ארכו ורחבו קאמר, כיס טהורין לפי שגדולים יותר מדאי, ואין תורת כלי עליהן, שהרי אינן מטולטלין מלא וריקן:

מתני': לחיין שאמרו [שיהיה מותר למלטל במבוי. יצין], גובהן עשרה טפחים, ורחבן ועוביין כל שהוא, ר' יוסי אומר, רחבן ג' טפחים:

גמ': לחיין שאמרו כו', לימא תנן סתמא כר"א, דאמר [שהן] לחיין בעינן? לא מאי לחיין, לחיין דעלמא אכל מבואות קאי,

אי הכי רישא [לעיל יג:] דקמני הקורה שאמרו כו', ליתני גמי "הקורות" שאמרו קורה גמי ניתני קורות, ומאי קורות ואימא מאי קורות קורות דעלמא?

הכי קאמר, אותן לחיין שנחלקו בהן ר' אליעזר וחכמים דלר' אליעזר תרחי, ולרבנן חדא וכו' שיעורן, כדמפרש גובהן עשרה טפחים, ורחבן ועוביין כל שהוא [פ' מלתא אנב אורחיה קמ"ל דאע"ג דפליגי רבנן ור' אליעזר במניין הלחיים, לא נחלקו בשיעורם כלל. ריטב"א],

מיהו, סתמא לא כמר דייקא ולא כמר דייקא,

וכמה כל שהוא? תני רבי חייה, אפילו כחוט הסרביל [a thick, shaggy web, cloak קו"ט (בעיל, גלימה),

תנא, עשה לחי לחצי מבוי שהנניס הלחי לפניס הרצה עד חצי אורכו של מבוי, סה, במקור מופיע באן שרבוט, אין לו אלא חצי מבוי שאסור להשתמש [מחוצה לה] אלא מן חצי ולפניס, פשיטא?

אלא אימא יש לו חצי מבוי דאין לו לא אנטריך לאשמעינן, אלא הא אמת לאשמעינן, דהיינו ולפניס מיהא מותר להשתמש, האי גמי פשיטא?

מהו דתימא ליחוש דילמא אתי לאישתמושי בכוליה, קמ"ל,

אמר רבא, עשה לחי למבוי, והגביהו מן הקרקע שלשה, או שהפליגו מן הכותל שלשה, לא עשה ולא כלום,

אפילו לרשב"ג דאמר אמרינן לבוד, הני מילי למעלה כגון קורה היוצאת מכותל זה ואינה נוגעת לכותל אחר, דאיפליגו צה רבן שמעון בן גמליאל ורבנן (לעיל ע"ה) אבל למטה, כיון דהויא מחיצה שהגדיין בוקעין בה, לא קאמר:

[שנינו במשנתנו] ר' יוסי אומר רחבן ג' טפחים: אמר רב יוסף, אמר רב יהודה אמר שמואל, אין הלכה כר' יוסי, לא בהילמי [brine for pickling] צמסמת שבת, צפרק שמה שרשים [קס:]. הילמי, שלמזייר"א (מי מלח ציר) צלעו [ור' יוסי אומר שאסור לעשות הילמי בשבת], ולא בלחיין [פ' אע"ג דבתרייהו מסתבר מעמיה. ריטב"א],

אמר ליה רב הונא בר חיננא [לרב יוסף], בהילמי אמרת לן [אמרת לנו קודם שחלי' שאין הלכה כר' יוסי, שר' יוסף חלה ושכח תלמודו כדאמרינן בנדרים מא. רב יוסף חלש איעקר ליה למוריה אהדריה אביי קמיה] בלחיין לא אמרת לן,

מאי שנא בהילמי [שאמרת שאין הלכה כר' יוסי] דפליגי רבנן עליה, לחיין גמי פליגי רבנן עליה?

אבני חן על מסכת עירובין

[בערבי נחל על הפסוק בראשית ברא אלקים מפרש: שלכאורה לא מצינו שהקב"ה ברא את המים, אלא כמו כשאדם מדבר יוצא מפיו רוח מים ואש כן מדיבורו של הקב"ה ממילא נברא ולא היה צריך לזה בריאה בפני עצמה, ולכן אומר הת"ק שעל מים מברך שהכל נהיה "ברברו", אבל ר"ט סבר שהיה גם למים בריאה לכן אומר "בורא" נפשות וכו', ולכן כששואל הלכתא מאי? משיב לו פוק חזי מאי עמא דבר, פי' שע"י דיבורו של אדם יוצא מים ולכן מברכין על מים שהכל כדלעיל. ודפח"ח],

דף ט"ו ע"א

הילכתא כוותיה דאביי ביע"ל כג"ם

י אוש שלא מדעת לא הוי יאוש (כ"מ כא: בראש העמוד) אבידה של אדם שאינו ידוע לו שנאבד, אבל אם היה ידוע היה מתייאש ממנה, אין זה שמוצאה וזכה בה בתורת ייאוש בעלים,
ע ד זומם למפרע הוא נפסל (סנהדרין כו. בראש העמוד) שאם העיד בניסן והזוהם בתשרי, כל מה שהעיד מניסן הם פסולין למפרע, וראה במחצית השקל באו"ח סימן ש"מ שרוצה לפרש העי"ן על מעמר עיי"ש.
ל חי העומד מאיליו הוי לחי (עירובין מו. בראש העמוד) שלא הוקצע שם לשם מיקון מצוי, דלא הזמינוהו לכך,
ק דושיין שלא נמסרו לביאה הוו קידושיין (קדושין נא.) קידושין שאין מסורין לביאה - קידש אחת משמי אחרות ולא פירש אחרות מהם דאין יכול לישא אחת מהן דשמא זו היא אחת אשמו,
ג לוי דעתא בגיטא לאו מילתא היא (גיטין לד.) גלוי דעת אינו מבטל את הגט, אלא צריך לבטלו בפירוש,
מ ומר אוכל נבילות להכעיס פסול לעדות (סנהדרין כו.) אביי אמר פסול, דהוה ליה רשע, ורחמנא אמר אל תשת רשע עד. ורבא אמר כשר, רשע דחמס בעינן, [אבל לתיאבון ד"ה פסול],

איתמר, לחי העומד מאיליו שלא הוקצע שם לשם מיקון מצוי, דלא הזמינוהו לכך אביי אמר, הוי לחי, רבא אמר, לא הוי לחי,

היכא דלא סמכינן עליה מאתמול שהיה שם למי אחר, ונפל בשבת כולי עלמא לא פליגי דלא הוי לחי, כי פליגי היכא דסמכינן עליה מאתמול,

אביי אמר, הוי לחי, דהא סמכינן עליה מאתמול, רבא אמר לא הוי לחי, כיון דמעיקרא לאו אדעתיה דהכי עבידי, לא הוי לחי,

קא סלקא דעתך, כי היכי דפליגי בלחי, פליגי נמי במחיצה,

א"ל שאני לחיין, משום דקאי רבי כוותיה לעיל [יב. שורה 35], והא דמתי אלא בר מניומי [אבל שם ובגמ' ט: הלשון בר "אבימי" וראה ד"ס כאן אות א'] רבי היא, וסבר לה כר' יוסף, כדאוקימנא דחזר קטנה שנפרטה לגדולה,

רב רחומי מתני הכי, אמר רב יהודה בריה דרב שמואל [בר שילת] משמיה דרב, אין הלכה כרבי יוסי, לא בהילמי ולא בלחיין,

א"ל [אמרו לו לרב רחומי. ריטב"א, # משמע שרב רחומי היה אמורא ולא מרבנן סבוראי דהא רבא מדבר אליו. וראה לעיל יא.]. אמרת [שאלו אותו אם באמת אמר כן, ומסתמא שאלו אותו כן לאחר זמן?]

אמר להו לא [פי' כפר בדבריו, משום דהוה הדר ביה, וס"ל דהלכתא כר' יוסי כדמפרש ואזיל. ריטב"א],

אמר רבא, האלהים אמרה, וגמירנא לה מיניה,

ומאי טעמא קא הדר ביה, משום דר' יוסי נימוקו עמו [לשון זה גם להלן נא. וב"ק כד.]. טעמי ראיותיו מציא לו בכל מקום [דצרי. ד"ס], דמסקת גיטין (סו.) מני שצתן של חכמים, וזהו שצחו של ר' יוסי, # [מכאן מקור לשם הספר "נימוקי יוסף", וצריך ביורור אם יש עוד ראשונים שקורין לספרן על שם מליצה],

אמר ליה רבא בר רב חנן לאביי, הילכתא מאי בלחיין? א"ל פוק חזי מאי עמא דבר מה נהגו העם, וכבר נהגו בלחי משתו,

איכא דמתני לה אהא, השותה מים לצמא [ראה בברכות סוף פ' ביצד מברכין מוה.]. לאפוקי מאן דמנקמיה לזמנא, אומר שהכל נהיה בדברו לפניו, ולאחריו לא כלום,

ר' טרפון אומר, בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שבראת ואני שמעתי דר' טרפון צא לחייב אף ברכה אחריו בורא נפשות רבות,

ולא נהירא [לי אלא דקאי ר"ט אלפניו ולא אלאחריו. ד"ס], דאמרין דמסקת גדה (נא:.) יש טעון ברכה לפניו ואין טעון ברכה לאחריו, ואמרין לאתויי מאן, והיונן זה, ולכך פפא דמברך אמיא כו' [ברכה אחרונה וכו"ה בברכות מדר:]. ולא אמרינן ולר' טרפון דמחייב אמיא, מאי איכא למימר, אלא נראה לי דר' טרפון אלפניו קאמר,

א"ל רב חנן לאביי, הלכתא מאי? א"ל פוק חזי מאי עמא דבר,

אבני חן על מסכת עירובין

סאמים כחצר המשכן, ושיעור זה נתנו חכמים לכל היקף הממוקן, ואינו ממוקן כל זרכו, כגון למחיצה שאין בה שמי וערצ בהאי פירקא (לקמן טז:), ולהיקף שלא הוקף לדירה בפרק שני עירובין (לקמן כד.) והכא נמי, אי בעומד מאליו מוקמת לה שפיר (כו' ד"ס), הואיל ולאו להכי ענדא, יבצו ביה רבנן האי שיעורא [אבל אי נטעו לכך אמאי אין מטלטלין]?

משום דהוי דירה שתשמישה לאויר לעולם, שנטעו ממחילה לכך, והיקף [והוקף. ד"ס] לדירה הוא, אצל דירה זו אינה עשויה לצורך חוכה, אלא לצורך אויר שמוצה לה, לצורך שם שומרי השדות, ועשויה להציל מן הסמא [פ'] הגם שהשומרים יושבים תחת האילן, אין להם שום צורך להיות שם, אלא בעיקר הם יושבים שם לשמור השדות],

ובל דירה שתשמישה לאויר, אין מטלטלין בה אלא [אם אינה גדולה יותר מ] בית סאמים ואין מטלטלין בדירה זו אלא בית סאמים, כדמניא בפרק שני (לקמן כג.) כלל אמר ר' שמעון בן אלעזר, כל אויר שתשמישו ל"דירה", כגון דיר וסהר ומוקצה וחרה, ואפילו עשרה כורים מותר, וכל דירה שתשמישה ל"אויר", כגון בורגנין שבשדות, בית סאמים מותר, יותר מבית סאמים אסור, דלאו דירה הוא, דעל כרחו הוא דר שם,

4. ת"ש [ומקשה עוד על רבא], שבת בתל קדש עליו היום, וקנה שם שביטמו שהוא גבוה עשרה, והוא [ושטח התל גדולה] מארבע אמות ועד בית סאמים, וכן בנקע אחד מנזקי הסלעים שהוא עמוק עשרה, והוא מארבע אמות ועד בית סאמים הואיל ושבת באויר מחיצותיו, נעשית בימו, וכולו כארבע אמותיו הוא, הלכך מהלך את כולו וחוצה לו אלפים אמה,

אצל אי היה טפי מבית סאמים, אין מחיצותיו מועילות לו, שהיקף שאינו עשוי לדירה, אינו מועיל אלא לבית סאמים, להכי נקט מארבע אמות ואילך, דאם היה פחות מארבע אמות, מאי מהלך את כולו איכא, ומחיצותיו מאי מהני, בלאו מחיצה נמי, מקום לכל אדם ארבע אמות, בפרק מי שהוציאוהו (לקמן מא:),

וקמה [וכן קמה. ד"ס] קצורה, ושיבולות מקיפות אותה שהניח גבוליה סביב מלקצור, ושגלים גבוהין עשרה עסקינן, מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה [הרי שגם אם נעשית מאליה הוי מחיצה],

וכי תימא הכא נמי שעשה מתחילה לכך, בשלמא קמה לחיי [שפיר קאמרת שנבע את החטין לעשות מחיצה], אלא תל ונקע מאי איכא למימר מימות עולם הן?

אלא במחיצות [העומדות מאליהן] כולי עלמא לא פליגי דהויא מחיצה, כי פליגי בלחי,

אביי למעמיה דאמר, לחי משום מחיצה, ומחיצה העשויה מאליה הויא מחיצה,

1. ת"ש [ובא להקשות על רבא דאמר לא הוי לחי], העושה סוכתו בין האילנות, ואילנות דפנות לה, בשירה [ודפנות אלו של הסוכה, הלא הם נעשו מאליהן, ואפ"ה כשרה, וקשיא לרבא]?

הכא במאי עסקינן, שננטען מתחילה לכך [ואינו דומה ללחי העומד מאליו],

אי הכי פשיטא [ומה החידוש שהסוכה כשירה]? מהו דתימא ליגזור דילמא אתי לאישתמושי באילן ויעלה וימלוש ביום טוב, קמ"ל,

2. ת"ש [ומקשה עוד על רבא], היה שם צפסי ציראות, תניא בפרק שני אילן או גדר, או חיצת הקנים קנים מחוברים [דאי נעוצים בקרקע נקרא גדר. פ"ב, "חיצת" [פרוש] שהיו נעוצים כקדר מחיצה, נידון משום דיומזד מפרש בפרק שני, דיו עמודין, עמוד אחד נראה כשנים, שעשאו [שעשו. ד"ס] כמחצ, ונוטה אחד ממחיצותיו לדרום ואחד למערב, דמי עצי ארבעה דיומזדין לארבע הפאות, יש לכל מחיצה שתי אמות עומד, אמה מכאן ואמה מכאן [במקור יש כאן שרטוט] [והוי מחיצה אף שעומדת מאליה]?

הכא נמי במאי עסקינן, שעשאן מתחילה לכך [פ'] ואינה עומדת מאליה],

אי הכי מאי קמ"ל?

[קמ"ל] חיצת הקנים, קנה קנה פחות משלשה טפחים,

כדבעא מיניה אביי מרבה בפרק שני עירובין (יט:). [פ'] דאביי שאל אם עשה דיומזד מקנים ויש פחות מ' טפחים ריוח ביניהם אם הוא נידון משום דיומזד? ומביא ראיה מ"חיצת הקנים" מברייתא זו שהיא כשרה, וזה קמ"ל ברייתא שלנו],

3. ת"ש [ומקשה עוד על רבא], אילן המסיד על הארץ נספו נוטה [עד. ד"ס] סמוך לארץ, ו. ד"ס] ראש הנוף בפחות משלשה לקרקע, ועיקרו צמקוס שמחוצר לאילן, גבוה עשרה, אם אין גובה מן הארץ ג' טפחים, מטלטלין תחתיו [פ'] והלא אילן זה עומד מאליו, ואמאי מטלטלין תחתיו?

הכא נמי במאי עסקינן, שננטעו מתחילה לכך,

אי הכי ליטלטל בכולו # [נטלטל תחתיה גם אם הוא גדולה מאד], אלמא אמר רב הונא בריה דרב יהושע, אין מטלטלין בו, אלא [אם לא היה גדול יותר מ] בית סאמים אס היה היקפו יותר מבית

אבני חן על מסכת עירובין

ורבא למעמיה דאמר, לחי משום היכר, אי עבידא בידים
הויא היכר, ואי לא לא הוי היכר,

אמר [רב] דמי האי מרבנן [רב הונא דומא] כמאן [בארם] דלא
פרשי [ליה] אינשי שמעתא [שלא למדו עמו שום הלכה], מי
סמכין עליה מאתמול,

[ויש לדייק מדברי רב] **טעמא דלא סמכין**, הא סמכין הוי לחי
[אף שהאילן עומד מאיליו, וקשיא לרבא] אלמא הלכה כאזני,

לימא, אביי ורבא בדלא סמכין עליה פליגי [פ' ראביי סבר
דלחי העומד מאיליו הוי לחי אף דלא סמכין עליה] ואזני דשרי, קשיא ליה האי
עודא דרז לא סמך אדיקלא, ואנן קים לן הלכתא כאזני בלחי העומד מאיליו,
הא סמכין עליה הוה לחי [לכו"ע]?

ומתוך לא ס"ד דודאי בדסמכין עליה פליגי, אבל לא סמכין דברי הכל אינו
למי, כההוא עודא דדיקלא דרז,

דההוא ברקא יליע [extension, wing of a building balcony] [חדר
שגגו משופע סביב כותלי הבית. פ"ב] [ראה ציור 211 בפירוש חין] **דהוה בי
בר חבו** והיה עמוד הסומך את היגיע, עומד בראש מזוי אחר, **דהוה פליגי
בה אביי ורבא כולי שנייהו** אביי שרי למיסמך עליה, ורבא אסר, אלמא
בדסמכין עליה פליגי [פ' דהא פליגי בה הרבה שנים],
והלכתא כאזני בזה, דזו היא אמת מיע"ל קג"ס שהלכה כאזני;

מתני': בכל [דבר] **עושין לחיין**, אפילו בדבר שיש בו רוח
חיים [דלא חיישין שתמות הבהמה ותחבוץ לפחות מכשעור, ומיירי
במתוחה הבהמה בחבלים למעלה, דאל"כ חיישין שתברח או תרביץ. יבין],
ורבי מאיר אוסר,

ומטמא [פ' וכל דבר מטמא] **משום גולל** אס עשאו גולל לקבר, מטמא
לעולם בזהל, כמת עגמו, ואפילו ניטל משס, דמניא דפרק דהמה המקשה (חולין
ע3). וכל אשר יגע על פני הסדה, לרבות גולל ודופק,

דף ט"ו ע"ב

ור' מאיר מזהר וטעמא דר' מאיר, מפרש במסכת סוכה כולהו, משום
דקסבר כל ממינה העומדת ברוח חיים אינה ממינה, וכותבין עליו גיטי
נשים, ור' יוסי הגלילי פוסל:

נמי: תניא ר' מאיר אומר, כל דבר שיש בו רוח חיים, אין
עושין אותו, לא דופן לסוכה, ולא לחי למבוי, לא פסין
לביראות, ולא גולל לקבר כלומר אס עשאו גולל, אין קס גולל חל עליו
לעמא, גולל הוא כסוי שנותנין דף על המה,

משום רבי יוסי הגלילי אמרו, אף אין כותבין עליו גיטי

5. ת"ש [ומקשה עוד על רבא וכי לחי העומד מאיליו אינו לחי], **אבני
גדר היוצאות מן הגדר** זו למעלה מזו [ו. ד"ם] **מובדלות זו מזו,
פחות משלשה** # [פ' מוזוות המבוי בפתחה לרה"ר אינם חלקים, אלא
בצד אחד במקום שהיה מעמיד לחי יוצאין בה אבנים זו למעלה מזו, ואילו היו
מחוברין לגמרי היה נעשה מזה לחי בשורה, אלא עכשיו הם רחוקים זה מזה
פחות מג' טפחים], **אין צריך לחי אחר, שלשה צריך לחי
אחר?**

הכא נמי שבנאן מתחילה לכך,

אי הכי פשיטא? מהו דתימא למיסר בניינא [שיתקשר באבנים
אלו] הוא דעבידא שאס ירעה לעשות ממיה מכותל זה לכותל שכנגדו,
יתקשר נאזנים הללו, שכן דרך הנגזף לעשות, ובענין אחר אינו יכול לדבק בנין
חדש בבנין ישן [פ' ואפילו בשבנאן מתחילה לשם לחי לא עבדא היכירא כלל
קמ"ל. ריטב"א], קמ"ל,

6. ת"ש [להקשות על רבא], דתני ר' חייא, **כותל שצידו אחד
[אחד מצדי הכותל] כנוס מחברו** # [פ' שכותלי המבוי יוצאין ונמשכין
קצת לרשות הרבים, ויש באחד מהם בליטה בראשה שיכול לידון בלחי], **בין
שנראה מבחוץ** [שהבליטה בצד החיצונה של המחיצה ואינה נראית אלא
לאילו העומדים בחוץ] **ושוה מבפנים** [שצד כותל המבוי שנראה לאלו
שעומדים בפנים אין בה שום בליטה והוא שוה מתחלתה לסופה], **ובין
שנראה מבפנים ושוה מבחוץ**, נדון משום לחי?

הכא נמי שעשאו מתחילה לכך,

אי הכי מאי קמ"ל? הא קמ"ל, נראה מבחוץ ושוה
מבפנים, נדון משום לחי,

7. תא שמע [עוד קשיא לרבא], דרב הוה יתיב בההוא
מבואה, הוה יתיב רב הונא קמיה, אמר ליה [רב] לשמעיה,
זיל אייתי לי כוזא [jug] דמיא [כד של מים], [וממשיך לספר ש] עד
דאתא [עד שחזר שמעיה עם המים] נפל לחיא [נפל הלחי שהיה מתיר
את המבוי], אחוי ליה בדידה [הראה פ' רבו רב לשמעיה שנפל הלחי],
קם אדוכתיה [ועמד השמש במקומו], [בר"ם יש גירסא אחוי ליה בידא
קום אדוכתיך, שרב רבו להשמש שיעמוד על מקומו],

אמר ליה רב הונא, לא סבר לה מר, לסמוך אדיקלא דקל
היה עומד אלל פתח המבוי,

אבני חן על מסכת עירובין

נשים,

לבינה שלא יטיל תנאי צגט, שיקשרם יחד, אלא דברי הדללה יהיו,

לכדתניא, הרי זה גיטך על מנת שלא תשתי יין, על מנת שלא תלכי לבית אביך לעולם, אין זה כריתות דהא כל ימיה קשורה בו, שמחמתו היא נמנעת מלשמות יין, ומנאי זה תלוי וסולך לעולם, ואין זה הדללה,

אכל מנאכל כל שלשים יום ועד שלשים יום, הרי זה כריתות מיד, שהרי דברי הדללה הן לסוף שלשים יום, ומוותרת מיד לאיש אחר, # [וצ"ע אם כן נתת דברך לשיעורין, ולמה אם אומר עד שלשים "שנה" לא יהיה כריתות, הרי מיד לאחר שלשים שנה הוא מותרת?],

ורבי יוסי הגלילי נפקא ליה, מכרת כריתות,

ורבנן, כרת כריתות לא דרשי:

מתני' [קאראוואנע, והיא חבורה שהולכת יחד במדבר, ואינה פחותה מג' בני אדם. יבין] שחנתה בבקעה, והקיפוח [מעורב שבת. יבין] כלי בהמה [כמרדעת ואוכפין, וקמ"ל דאף דכלים לא מבטל להו, אפ"ה הוה מחיצה. יבין], מטלטלין בתוכה,

ובלבר שיהא גדר גבוה עשרה טפחים,

ולא יהו פירצות יתרות על הבנין [פירוש פרוץ יותר על העומד] ואפילו הן פרצות קטנות פחותות מעשר [דאז אפילו נגד העומד אסור למלט]. יבין],

כל פירצה שהיא כעשר אמות, מותרת, מפני שהיא כפתוח ושיח צעומד רב עליה, יתר מכאן אסור אסורה, פרצה אחת אסרת כל הדיקף, אפילו כולו עומד, כדמפרש צציימא לקמן:

גמ' איתמר, פרוץ כעומד כל הדיקף כולו עשוי כן, רב פפא אמר מותר, רב הונא בריה דרב יהושע אמר, אסור,

רב פפא אמר מותר, הכי אגמריה רחמנא למושה דאמר צריש פירקין (לעיל ד.) ממילת והלכומיהן הלכה למשה מסיני, לא תפרוץ רובה,

רב הונא בריה דרב יהושע אמר אסור, הכי אגמריה רחמנא למושה, גרור רובה,

תנן, ולא יהו פירצות יתרות על הבנין, הא כבנין מותר [וקשיא על רב הונא בריה דרב יהושע דאמר דפרוץ כעומד אסור?]

לא תימא הא כבנין מותר, אלא אימא אם בנין יתר על

[לרבנן כותבין גיטי נשים על בעלי חיים, והא דכתיב ספר לספירת דברים בעלמא, והא דכתיב וכתב לה דורשין בספר מתגרשת ולא בכסף, ומספר כריתות ילפי שצריך להיות דבר הכורת בניו לבינה ולא אם אומר לה על מנת שלא תשתי יין וכו', ורבנן לא דרשי כרת כריתות, ולר' יוסי הגלילי אין כותבין גיטי נשים על בעלי חיים דכתיב וכתב לה ספר מה ספר שאין בו רוח חיים וכו', והא דאינה מתגרשת בכסף ילפי מדכתיב ספר כריתות דספר כורתה ולא כסף, ומכרת כריתות נפיק שאינה מתגרשת אם אומר לה על מנת שלא תשתי יין וכו'],

מאי טעמא דרבי יוסי הגלילי? דתניא דברים כד ספר וכמז לה ספר כריתות, ספר משמע קלף כדכתיב ואני כותב על הספר צדיו, והדר קרי ליה מגילה, כדכתיב (ירמיה לו) אחרי שרף [המלך] את המגילה [הרי שספר היינו מגילה דהיינו קלף], אין לי אלא ספר, מניין לרבות כל דבר שיכתוב הגט עליו?

ת"ל דברים כד וכתב לה, מכל מקום, אם כן מה ת"ל ספר? לומר לך, מה ספר דבר שאין בו רוח חיים, ואינו אוכל, אף כל דבר שאין בו רוח חיים ואינו אוכל,

ורבנן [דפליגי על ריה"ג וסברי שכותבין גט על בעלי חיים], מי כתיב בספר אי הוה כתיב וכמז לה כריתות "צ"ספר, הוה משמע מגילה, אכל השתא, ספר כתיב כתיב ספר, האי ספר לספירות דברים בעלמא הוא דאתא ספירות דברים הוא, והכי משמע, וכמז לה דברי כריתות, אכל לא קבע לו מקום לכותבו, וממילא משמע, בכל מקום שירצה יכתבו,

ורבנן, האי "וכתב לה" מאי דרשי ביה כיון דספר לאו קלף משמע, ממילא לא קבע ליה קלף, וכל דבר משמע, ולמה ליה למיכתב "וכתב" לרבות כל דבר, לכתוב ונתן לה ספר כריתות?

ההוא מבעי ליה בכתיבה מתגרשת ואינה מתגרשת בכסף אס נתן לה כסף, ואמר [לה. ד"ס] המתגרשי בו,

סלקא דעתך אמינא, הואיל ואיתקש יציאה [דכתיב ויצאה] להויה [דכתיב ויצאה] והיה לאיש אחר היינו קדושין, מה הויה בכסף דגמרינן צמסכת קידושין (3) קימה קימה משדה עפרון אף יציאה בכסף קמ"ל,

ור' יוסי הגלילי, האי סברא [שאינה מתגרשת בכסף] מנא ליה? נפקא ליה מספר כריתות מדכתיב כריתות סמוך לספר ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה,

ורבנן, האי ספר כריתות מיבעי ליה, לדבר הכורת בניו

אבני חן על מסכת עירובין

ובזה יש לפרש הלילה הזה כולנו מסובין, כשאנו יושבים באהבה ואחות אצל הסדר, כולנו מסובין ביחד, וגם אם המקום קטן אין אנו מרגישין מזה שהמקום צר.

ת"ש [להקשות על רב פפא מבריייתא ששנינו], **שיירא** [קאראואנע, והיא חבורה שהולכת יחד במדבר, ואינה פחותה מוג' בני אדם. יבין] **שחנתה בבקעה**, והקיפיה בגמלין, **באוכפות** [זאמלע"ק, saddles],

דף ט"ז ע"א

בעביטין כר שמתח אוכף הגמל, כדמרגמינן (צראשית לא) **זכר הגמל** נעצטא דגמלא, **בשליפין** משואות, **בקנים**, **בקולחות** קלמי ירקות, **מטלטלין בתוכה**,

ובלבד שלא יהא בין גמל לגמל, כמלא גמל, ובין אוכף לאוכף, כמלא אוכף, ובין עביט לעביט, כמלא עביט [ונמצא שפרין בעומד אסור, וקשיא על רב פפא דאמר מותר]?

הכא נמי כשנכנס ויוצא [והוה הפרוץ מרובה על העומד, ולכן יהיה אוסר],

תא שמע [להקשות על רב פפא דמתיר בפרוץ בעומד], **נמצאת אתה אומר** רישא נמסכת כלאים (פ"ד מ"ד) מניין לה [פ' הבריייתא דנמצאת אתה אומר] מוכס על המשנה שם] **שלוש מדות במחיצות**,

1. **כל שהוא פחות משלשה כל גדר העשוי בקנים** [מן קנים. ד"ס] עומדין פחות מרוכב שלשה [פ' שהמחיצה אינו נעשה מאבנים או מאריגה אלא ע"י קנים יחידים שאינם ג' טפחים],

צריך שלא יהא בין זה לזה שלשה, כדי שלא יודקך הגדי בבת ראש כלומר להדיא, בלא עכוז, דדקירת גדי מטביל לה ממורת לצוד, ואם אין בין זה לזה שלשה, אפילו פרוץ מרוכב על העומד, כגון קנים של שמי אצבעות, וריוח שני טפחים בין זה לזה כשר, דכל ריוח פחות משלשה אמרינן לצוד, וכולו הוה עומד,

2. **כל שהוא ג', ומוג' עד ד'** ולא ארבעה בכלל, **צריך שלא יהא בין זה לזה כמלואו** [פ' כשיעור העומד] **כדי שלא יהא פרוץ בעומד**, וכל כמה דלא הוה כמלואו, אף על גב דהוה ריוח שלשה, כיון דעומד רכב עליו, ליכא למימר אחי אורח דהאי גיסא ודהאי גיסא ומצטל ליה, והוה להו פתחים,

ואם היה פרוץ מרובה על העומד לקמן ממרץ לה, [דהא. ד"ס] אס היה פרוץ בעומד הוה ליה למימני, **אף כנגד העומד אסור** לזרוע [כלאים], דלא אליס עומד נפחות מארבעה, למישרי כנגדו, היכא דפרוץ רכב עליו,

הפירצה מותר, אבל כבנין מאי אסור, אי הכי ליתני לא יהו פירצות כבנין, קשיא [ראה ב"ב נב: ברשב"ם על החילוק שבין קשיא לתיוכתא],

ת"ש [בא להקשות על רב הונא דאמר פרוץ בעומד פסול], **המקרה סוכתו בשפודין, או בארוכות אשפוד"ש** (מוטות המטה) **המטה שפודין וארוכות המטה** פסולין לסכך בהן, לפי שכלים הן ומקבלים טומאה, ומנן (סוכה יא). כל דבר המקבל טומאה אין מסככין בו, **אם יש ריוח ביניהן כמותן לסכך שם בסכך כשירה**, אלמא פרוץ בעומד מותר, דהא הכא פסול ככשר הוא, ושרי, (וקשיא נמי הא לרב הונא. לכאורה זה מיותר. ד"ס)?

הכא במאי עסקינן, כשנכנס ויוצא שיהא שפוד יכול ליכנס וליצא צריות צנימים, דהשתא הוה ריוח טפי משיעור שפוד, ואינו [דאינו. ד"ס] מלומנס,

[ומקשה] **והא אפשר לצמצם דקא סלקא דעתך דהאי דקא ממרץ נכנס ויוצא, הכי קמתרץ, דכל כמותן נכנס ויוצא הוא, דאין דרך לנמס, לכך פריך** והא אפשר לנמס, ולכין יא לא ריוח יותר, ואין כמותן מנן, [פ' שהקשיא הוא על פירוש המלה "כמותן" שאין תפרש מלת כמותן בנכנס ויוצא כיון שאין דרך לצמצם, הלא הפירוש של "כמותן" הוא כמותן ממש כיון שאפשר לצמצם]?

[ומתרץ] **אמר רבי אמי** מתימין בלא נמס, אלא **במעדיף** ריוח יותר משיעור שפודין, ו"כמותן" דקמיני כשיעור שפודין נכנס ויוצא [פ' שכמותן אין הפירוש כמותן של השפודין, אלא כמותן של שפודין בנכנס ויוצא],

רבא אמר, אם היו שפודין נתונין ערב נותנו שתי, שתי נמויין שמי נותנו ערב נותן לסכך כשר ערב, דאפילו לא העדיף הריוח, איכא סכך כשר טפי, דכיון דנותנו ערב, אי אפשר לעמוד, אלא אם כן ראשו אחד מונח על השפוד מכאן, וראשו אחד מונח על השפוד מכאן,

[והטעם דמותר באופן זה משום ביטול ברוב # [פ' שחוצ' ממה שהסכך כשר מכסה את החצי שאין השפודין מכסין, הסכך כשר גם מונח על השפודין, ולא היה יכול לעמוד בלעדו, ונמצא שיש כאן רוב סכך כשר], דאל"כ מה מועיל שראשו אחד מונח על השפוד מכאן וראשו האחד מכאן מאחר שהשפודין מלמטה. מהר"ם],

[סנהדרין ז. הוה דהוה קאמר ואויל: כי רחימתין הוה עויזא, אפותיא דספסירא שכיב, השתא דלא עויזא רחימתין פוריא בר שיתין גרמדי לא סגי לן.

אמר רב הונא: קראי כתיבי, מעיקרא כתיב (שמות כ"ה) ונערתיו לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת, ותניא: ארון תשעה וכפורת טפח הרי כאן עשרה, וכתיב (מלכים א' ו') והבית אשר בנה המלך שלמה לה' ששים אמה ארכו ועשרים רחבו ושלושים אמה קומתו,

אבני חן על מסכת עירובין

הכי נמי מסתברא, מוקתני, ו אם היה פרוץ מרובה על העומד, אף כנגד העומד אסור הואיל והוקף בדבר שאינו חשוב, שאין צו רומז ארבעה, הא כעומד מותר, שמע מינה [בדרך פא דפרוץ כעומד מותר],

לימא תיהוי תיובתיה דר"ה בריה דרב יהושע?

אמר לך וליטעמך, אימא סיפא # 4 אם היה עומד מרובה על הפרוץ, אף כנגד הפרוץ מותר, הא כפרוץ אסור, סיפא קשיא לרב פפא, רישא קשיא לר"ה בריה דרב יהושע?

[אלא כך צריך לחרץ] סיפא לרב פפא לא קשיא, אידי דתנא רישא #2 פרוץ מרובה על העומד אסור, דלא סגי דלא קמי לה, לגלוי אמלואו דלאו מלומס קאמר, דקא משמע לן הא כעומד, מותר אף כנגד הפרוץ,

תנא סיפא עומד מרובה על הפרוץ אף על גב דלא אינטיך ליה, דהא מגופה שמעת מינה, דאפילו יש עומד כפרוץ שרי, מדתנא ליה שלא יהא פרוץ כעומד, ומרזין לה בנכנס ויוצא, הא בנכנס שרי, וכל שכן עומד מרובה על הפרוץ, אלא משום רישא תנא סיפא, ולא משום למידק מינה, הא כפרוץ אסור,

רישא לרב הונא בריה דרב יהושע לא קשיא, אידי דבעי למיתני סיפא עומד מרובה על הפרוץ מותר, דלא סגי דלא קמי לה, דקא משמע לן הא כפרוץ אסור, תנא נמי רישא פרוץ מרובה על העומד אף על גב דלא אינטיך, דהא אפילו כעומד נמי אסור,

[ומקשה] בשלמא לרב פפא דאמר פרוץ כעומד מותר, משום הכי לא עריב להו ותני להו שלשה צדדי פחות משלשה, ולמיתני, כל שהוא פחות משלשה ושלשה צריך שלא יהא צין זה לזה שלשה [פ' הקושא הוא על תחלת לשון הברייתא בבא # 2 שאומר כל שהוא "ג", זה היה צריך לומר בבא הראשונה, ואומר דאליבא דרב פפא ניהא],

דלא מצי למימר צריך שלא יהא צין זה לזה שלשה, דכיון דעומד שלשה לא איכפת לן אי פרוץ נמי שלשה, דהא פרוץ כעומד מותר, ומשום הכי אפסקיה לאתנייה גבי פחות מארבעה [פ' לא תני לה בבא #1 אלא בבא #2, למיתנא ציה כמלואו, דליהו משמע בנכנס ויוצא],

אלא לרב הונא בריה דרב יהושע דאמר פרוץ כעומד אסור, אפילו כנגד העומד ליערביניהו וליתגנהו שלשה צדדי פחות משלשה, וליתני כל שהוא פחות משלשה, ושלשה, צריך שלא יהא בין זה לזה שלשה טפחים?

[לפי המסקנא אליבא דרב פפא דפרוץ כעומד מותר, הא דאמר ובלבד שלא יהא פרוץ כעומד היינו שהפרוץ יותר כדי שיהא נכנס ויוצא, וכן משמע מה שבמשך ואם היה פרוץ מרובה על העומד שפרוץ כעומד הוא מותר, ולרב הונא בריה דר"י לא קשיא אידי דתני בסיפא דמותר בעומד מרובה, תני נמי רישא דפרוץ מרובה אסור אבל אה"נ שפרוץ כעומד אסור],

3. כל שהוא ד', ומארבעה עד עשר אמות ועשר ככלל, צריך שלא יהא בין זה לזה כמלואו, שלא יהא פרוץ כעומד, אכל יותר מעשר, כגון עומד שנים עשר או חמשה עשר, לא מצי למיתני שיעור פירצתו כמלואו [כמלואו ?], דאפילו צריך ממלואו, דאיכא פירצה יותר מעשר [אמות] מיתסר כולו, כדמי סיפא,

ואם היה פרוץ כעומד, כנגד העומד מותר [לדוע בלאים] הואיל והיקף חשוב הוא, והוא הדין אם היה פרוץ מרובה, ולקמן מתקן לה, כנגד הפרוץ אסור,

הרי כאן שלש מדות, 1. צמדה ראשונה דקנים פחותים משלשה לא קפדין אמלואו, כיון דמלואו לא הוי פירצה שלשה, ואפילו איותר ממלואו לא קפדין, עד דאיכא פירצה שלשה,

2. וצמדה שניה קפדין אמלואו, דהא איכא שיעור פירצה למיהוי קרוי אויר, ואמי אויר המרובה ומצטל לעומד, דאפילו כנגדו אינו מתיר,

3. וצמדה שלישית דאיכא עומד חשוב, אויר לא מצטל לה לגמרי, ומתיר [העומד] מיהא כנגדה,

[והברייתא ממשכת בדיני מחיצה],

4. ואם היה עומד מרובה על הפרוץ, אף כנגד הפרוץ מותר אכולה קא, ואפילו אעומד משלשה ועד ארבעה, דהא קמי צה נמי, צריך שלא יהא צין זה לזה כמלואו, הא צריך ממלואו שרי,

[לפי המסקנא אליבא דרב פפא לא קשיא מה שאומר כאן שרק בעומד מרובה מותר אבל פרוץ כעומד אסור, דהא דקתני הכא לאו דוקא, אלא אידי דתני לעיל דפרוץ מרובה אסור, תני הכא פרוץ מרובה שרי, אבל אליבא דר"ה בריה דר' יהושע אתיא בבא זו בוותיה],

5. נפרצה ביותר מעשר, אסור ואפילו כולו עומד [פ' ואפילו כנגד העומד, כמש"כ רש"י לעיל # 3, וראה תוס' הרא"ש],

6. היו שם קנים הדוקרנים משופין כדקר, נעוצין בארץ ועושה להן פיאה ועשה להן פאה קלועה מלמעלה מזה לזה, אפילו ביותר מעשר אמות מותר לדורת הפתח מהניא ככלאים, אף ליותר מעשר,

קתני מיהת רישא #2 מג' ועד ד', ובלבד שלא יהא בין זה לזה כמלואו, תיובתא דרב פפא [דמתיר בפרוץ כעומד]?

אמר לך רב פפא, מאי מלואו, נכנס ויוצא והכי משמע צרייתא כל שהוא שלשה, ומשלשה ועד ארבעה, צריך שלא יהא צין זה לזה [כ ?]מלואו, נכנס ויוצא, שלא יהא פרוץ כעומד בנכנס ויוצא, דהוה ליה פרוץ מרובה,

אבני חן על מסכת עירובין

אמר אביי, מדרישא רבנן סיפא נמי רבנן, ומורו רבנן דכל למישראל כנגדו [שיהא מותר לזרוע כנגדו], אי איכא מקום ארבעה חשיב, ואי לא לא חשיב,

רבא אמר, מדרסיפא רבן שמעון בן גמליאל רישא נמי רבן שמעון בן גמליאל [והגם שרשב"ג סבר דאמרינן לבוד עד ד',] וכי אמר רבן שמעון בן גמליאל אמרי' לבוד [עד ד'], הנ"מ למעלה כעין קורה, אבל למטה, הוה ליה כמחיצה שהגדיים בוקעין בה, לא אמרי' לבוד [לא אמרינן לבוד עד ד', אלא עד ג' טפחים כרבנן],

תא שמע, דפנות הללו שרובן פתחים וחלונות מותר, ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוץ, שרובן סלקא דעתך [הא אם יש בהם רוב פתחים וחלונות ודאי אין עומד מרובה על הפרוץ?]

אלא שריבה בהן פתחים וחלונות מותר, ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוץ, הא כפרוץ אסור, תיובתא דרב פפא תיובתא, והילכתא כוותיה דרב פפא,

תיובתא והילכתא? אין, משום דדייקא מתני' כוותיה, דתנן לא יהיו פרצות יתירות על הבנין, הא כבנין מותר:

מתני' מקיפין [ר"ל מותר להקיף. יבין] שלשה חבלים אשיירא שחמנה צבקה קאי זה למעלה מזה וזה למעלה מזה על גבי יתדות סביב, מן המחמתן לקרקע פחות משלשה, והוי כולו עומד, דלנוד דמי, וממנו לאמנעי פחות משלשה הרי ששה עומד פחות שתי משהוין צנני האוירין, ומאמנעי לעלין פחות משלשה הרי צלשה אוירין תשעה עומד, פחות שלשה משהוין,

[פ' נתונים על גבי יתדות להעמידם. ריטב"א. # ובאמת צ"ע אם יש לו חבלים ויתדות שהם גבוהין עשרה, מרוע לא יעשה צורת הפתח סביב מהיתדות וחבל אחד על גביהן? ואולי י"ל דמיידי באופן שאינו יכול לתת החבל על גבי היתדות מלמעלה],

ובלבד שלא יהו בין חבל לחבירו, שלשה טפחים,

[ועכשיו שחסר טפח וג' משהוין מן עשרה טפחים צריך שיהא] שיעור חבלים ועוביין [של כל החבלים יחד צריך שיהא] יתר על טפח שלשה משהוין, כדי שיהא [בין חבל] הכל עשרה טפחים,

מקיפין בקנים נעוים ועומדים, זו היא מחיצה של שמי, אבל של חבלים היא מחיצה של ערב, ובלבד שלא יהא בין קנה לחבירו, שלשה טפחים,

[ומתריץ] משום דלא דמי פסולא דרישא דפחות משלשה לפסולא דסיפא שלשה, פסולא דרישא דפסולא דפחות משלשה לא הוי מצי למיתלי דפרוץ מרובה על העומד, דכל כמה דלא הוי פרוץ שלשה, אף על גב דעומד טפח, ופרוץ טפחים, כשר, ומצי מטא פרוץ לשלשה, אשמעינן דזהכי מקרי פרוץ, משום כדי שלא יזדקק הגדי בבת אחת,

פסולא דסיפא היכא דעומד שלשה לא מיפסל משום דיקור גדי, דאי הוה עומד מרובה לא הוה מיישין לגדי, אלא משום מאי מיפסיל דפרוץ שלשה, משום שלא יהא פרוץ כעומד,

[פ' ואף שרינן שורה, אין טעמם שורה, ולכן לא רצה לערבם] ותנא לאגמורי מדות דמחיצה קאמי, ומצי מצי למדושי טעמיה, ומתלייה דפסולא דאחרינא, תנייה [פ' ומיד שיש טעם אחר, לא רצה לשנות כל שהוא ג' עם פחות מנ' אלא שנה לה עם מנ' ועד ד' שטעמם שורה],

[ופריך שיש מחלוקת דרבנן סברי פחות מנ' אמרינן לבוד, ורשב"ג אומר דבפחות מנ' אמרינן לבוד, ובברייתא זו רואין רישא כרבנן וסיפא כרשב"ג] פחות משלשה [פ' בבא #1] מני, רבנן היא מדקא מפליג בין פחות משלשה לשלשה, שמע מינה רבנן היא, דמפלגי נמי בין פחות משלשה לשלשה, דאמרי פחות משלשה אמרינן לבוד, שלשה לא אמרינן לבוד,

אימא סיפא [בבא #2], כל שהוא שלשה, ומשלשה ועד ארבעה [ולא ארבעה בכלל דרפרש"י לעיל] מדקא מפליג בין פחות מארבעה לארבעה, דקאמר [פ' אף שאין הלשון שם מפורש כן הבוונה] פחות מארבעה, אס פרוץ יתר עליו אף כנגד העומד אסור,

[אבל בר' גמורין אינו כן] וארבעה גופיה קמי סיפא #3 דממיר כנגדו, ואף על גב דפרוץ יתר עליו, שמע מינה רבן שמעון בן גמליאל היא, [פ' ועל ברחק תפרש בבא #2 דקאי עד ארבעה] [כלומר עד ארבעה ולא ארבעה בכלל, דהא תנא צנא אחרימי, כל שהוא ארבעה ומאדעיה עד עשר אמות],

דף ט"ז ע"ב

אתאן לרבן שמעון בן גמליאל (כלומר עד ארבעה ולא ארבעה בכלל, דהא תנא צנא אחרימי כל שהוא ארבעה ומאדעיה עד עשר אמות. שייך לעיל ע"א) אחת לרבן שמעון בן גמליאל, דקא מפליג נמי בין פחות מארבעה לארבעה, דאמר פחות מארבעה לבוד,

דאי רבנן משלשה ועד ארבעה משלשה ועד ארבעה דתמיה, היכי מפליג [פ' היכי מחלק] ארבעה משלשה, דקמי [בארבעה] עד ולא עד בכלל, דתני סיפא #3 כל שהוא ארבעה [דמשמע דהא דתני ב #2 ארבעה היינו עד ארבעה] כו', הא לרבנן שלשה וארבעה חד הוא הא לרבנן שלשה וארבעה חד הוא,

אבני חן על מסכת עירובין

אם כן מִלֵּךְ שְׁמִי רִחוּת לִנְטֵלוּ הוּהָ לִיָּה עוֹמֵד מְרֻבָּה עַל הַפְּרוֹץ
מִשְׁתִּי רוּחוֹת, [וכי נִימָא ד'] שְׁמַעְתָּ מִינָה עוֹמֵד מְרֻבָּה עַל
הַפְּרוֹץ מִשְׁתִּי רוּחוֹת הוּי עוֹמֵד [והא ודאי אין הדין כן],

אֵלָא כִּיּוֹן דְּלֹא מַשְׁכַּח לֵה, רַב הַמְנוּנָא חֲכִי קָא מִיבְעִיא לִיָּה,
כְּגוֹן דְּאִיִּיתִי מַחְצֶלֶת דְּהוּי ז' וּמִשְׁהוּ [ראה ציור 234 בפירושו חו'],
וְחֻקָּה בַּה ג' [כמין חלון, דהיינו שהניח בשני הצדדין פס שיחזיק את פס
התחתון, והשאיר פס משהו בשפתו התחתון], וְשִׁבְקָה בַּה ד' שְׁלִימִין לַמַּעֲלָה
וּמִשְׁהוּ לַמַּטָּה, וְאִוְקַמְיָה לֶסֶךְ גִּיסָא דְּמִשְׁהוּ בַּפְּחוֹת מִגו' סְמוּךְ לַקֶּרֶקֶט,
דְּהַשְׁמָא הוּהָ לִיָּה עוֹמֵד מְרֻבָּה עַל הַפְּרוֹץ מִרְחוֹת אֲחֵת, וְאִוְרָא דְּהִיא גִיסָא וְהִיא
גִּיסָא נָמִי לִיכָא לַמִּמְנָה, הוֹאִיל עוֹמֵד מְרֻבָּה עַל הַאִוִּיר דְּתוֹתֵיהָ מִינֵיהּ,

רַב אֲשִׁי אָמַר, מַחְצִיעָה תְּלוּיָה אִיבְעִיא לִיָּה מַחְצֶלֶת עֶשְׂרָה
שֶׁהִגְדִּיעָה מִן הַקֶּרֶקֶט שְׁלֹשָׁה אִו יוֹתֵר, מִיבְעִיא לִיָּה לְרַב הַמְנוּנָא אִי מַצְטֵל הָעוֹמֵד
לְפָרוֹץ שֶׁמַּחְצִי הוֹאִיל וּפְחוֹת מִמֶּנּוּ, אִו לֹא,

כְּדַבְעָא מִינֵיהּ רַבִּי טַבְלָא מְרַב, מַחְצִיעָה תְּלוּיָה מַהוּ שְׁתִּתִּיר
בְּחֻרְבָּה,

א"ל [השיב לו רב], אִין מַחְצִיעָה תְּלוּיָה מִתְרַת אֵלָא בְּמִים לְהַמִּיר
לְמַלְאָתָה, כְּגוֹן גּוֹמֶרֶט שֶׁהִיא לַמַּעֲלָה מִן הַמִּים, צִפְרָק כִּידָא מִשְׁתַּמְפִּין [לְקַמֵּן
פּו:], קָל הוּא שֶׁהִקְלָו חֲכָמִים בְּמִים:
[והאבְעִיא לֹא אִיפְשִׁיטָא בְּגִמְרָא, אֲבָל הִרְטִיב"א חֲבַב וְלִפִּי פְשׁוּטוֹ שֶׁל לְשׁוֹנוֹ שֶׁל
רַב אֲשִׁי [פ' בְּתִירוֹן חֲשׁוֹן] גִּירָא מִדְּנָקֵט "רַב הַמְנוּנָא חֲכִי קָא מִיבְעִיא לִיָּה"
דְּדוּקָא [הא] קָא מִיבְעִיא לִיָּה, אֲבָל אִידֵךְ [פ' הַאֲבָעִיא אֲלִיבָא דַּאֲבִי] פְּשִׁיטָא
דְּמַחְצִיעָה עֶרֶב שְׁמָה מַחְצִיעָה כְּמַחְצִיעָה שְׁתִּי, אִו בְּעוֹמֵד מְרֻבָּה לְרַב הוֹנָא בְּרִיָּה
דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, אִו בְּעוֹמֵד כְּפָרוֹץ לְרַב פַּאֲ דַּאי לֹא מֵאִי דוּחָקִיה [דְּרַב אֲשִׁי]
לְדוּחָקִי לִישָׁנָא דְּבָעִיא דְּלָעִיל, וְלִאֲוִקְמָה בְּמַחְצִיעָה תְּלוּיָה],

[שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנֵיתוֹ] מִקִּיפִין בְּקִנִּים [ובלכר שלא יהא בין קנה לחבירו, שלשה
טפחים, בשיירא דבר, דברי ר' יהודה, וחכמים אומרים, לא דברו בשיירא אלא
בהוות] וכו': בְּשִׁירָא אִין בִּיחִיד לֹא,

וְהַתְנִיא, ר' יְהוּדָה אָמַר [שְׁנֵם בִּיחִיד מוֹעִיל חֲקֶפֶת קָנִים וְכְדוּמָה, וְרַק
הַחֲמִירוֹ בִּיחִיד אִם הִקִּף יוֹתֵר מִבֵּית סֹאתִים], כָּל מַחְצִיעוֹת שֶׁבֶת צֶהֱקָה
מַחְצִיעוֹת רַעוּעוֹת, שֶׁהֵן דְּשִׁמִּי אִו דְּעֶרֶב קָאֵמֵר, שֶׁהִמְיֹרֹס לְרִצִּים עַל יְדֵי הַדָּמָק לֹא
הִתִּירוֹ לִיחִיד אִי הִקִּף צֶהֱקָה יוֹתֵר מִבֵּית סֹאתִים וְאִף עַל גַּב שֶׁהוֹקֵף
לְיִמִּיָּה, [וּמִפְרָשׁ שֶׁכָּל חֲקֶפֶת שִׁטָּח מִקְרִי מוֹקֵף לְדִירָה] שֶׁהִי לְדוֹר צֶהֱקָה צִלְלִי
שֶׁבֶת, הִקִּיפּוֹס מִעֶרֶב שֶׁבֶת, הִיא צִית סֹאתִים מִיָּהָ שִׁיר?

[וּמִתְרַן דַּהֲ"נ בְּשִׁאוּמֵר דְּרַק בְּשִׁירָא מוֹתֵר חִיטּוֹ גַּם יוֹתֵר מִבֵּית סֹאתִים, אֲבָל
בֵּית סֹאתִים מוֹתֵר גַּם לִיחִיד] כְּדֹאֲמֵר רַב נַחֲמָן, וְאִיתִימָא רַב בִּיבִי
בַּר אֲבִי, לֹא נִצְרַכָּא דֵּהָ דְקֹאֲמֵר ר' יְהוּדָה צְשִׁירָא דְּצִרוֹ וְלֹא לִיחִיד,
אֵלָא לִיתֵן לֶחֶן כָּל צֶרֶכְן לִיתֵן לוֹ כָּל צִרְכּוֹ [גַּם יוֹתֵר מִבֵּית סֹאתִים],

בְּשִׁירָא דְּבָרוּ הִקִּילוּ אֲלֵל, שְׁאִין צְרִיכִים אֲלֵל אִו שְׁמִי אִו עֶרֶב, שְׁמִי כְּגוֹן
קָנִים, עֶרֶב כְּגוֹן סִבְלִים, אֲבָל לִיחִיד לֹא הִקִּילוּ עַד שֶׁהָא צֶה שְׁמִי וְעֶרֶב, דְּבָרִי ר'
יְהוּדָה, וְחֲכָמִים אֹמְרִים, לֹא דְּבָרוּ בְּשִׁירָא אֵלָא בַּהוּוּהָ
[פ' וגם ביחיד מהני שתי או ערב],

כָּל מַחְצִיעָה שְׁאִינָה שֶׁל שְׁתִּי וְשֶׁל עֶרֶב [פ' שְׁנִיָּהם], אִינָה
מַחְצִיעָה, דְּבָרִי רַבִּי יוֹסִי בַּר יְהוּדָה ר' יוֹסִי פְּלִיג עֲלֵיהּ דְּלִצְוִיָּה
דְּמַתְנִיתִין [על ר' יהודה דאמר בשיירא דיברו], וְקֹאֲמֵר דְּלִפִּילוֹ לְשִׁירָא צְעִינן שְׁמִי
וְעֶרֶב, וְחֲכָמִים אֹמְרִים אֶחָד מִשְׁנֵי דְּבָרִים אִו שְׁמִי אִו עֶרֶב:

נמ: אָמַר רַב הַמְנוּנָא אָמַר רַב, הִרִי אָמַר עוֹמֵד מְרֻבָּה
עַל הַפְּרוֹץ בְּשְׁתִּי הוּי עוֹמֵד אִף עַל גַּב דְּלִיכָא פְּרִלָּת, כְּדָמֵן לְעִיל, וְלֹא
יְהוּ פְּרִלָּת יִמִּירוֹת עַל הַצִּינָן, וְסָתֵם כָּלִי צֶהֱמָה שֶׁל שְׁמִי הוּא, שְׁעוֹמֵד עַל גַּבִּי
קֶרֶקֶט,

[וּבְדִין הוּא דְּמִצִּי לְמִינָקֵט עוֹמֵד כְּפָרוֹץ כְּרַב פַּא דְּאִסְקִינָה בַּה בְּהַלְבָּתָא, אֵלָא
לְרוּחָא דְּמִלְחָא נָקֵט מַה שְׁהוּא לְדְּבָרִי הַכֵּל, וּמִשּׁוּם דְּגַבִּי מַחְצִיעָה עֶרֶב אִפִּילוֹ
עוֹמֵד מְרֻבָּה עַל הַפְּרוֹץ מִסְפָּקָא לִיָּה. רִיטְב"א ע"י"ש עוֹד],

בְּעִי רַב הַמְנוּנָא, בְּעֶרֶב מֵאִי מַחְצִיעָה דְּמַתְנִיתִין לִיכָא לְמִלְכָּה הַכְּשִׁירָה,
דְּהַסֵּם כּוּלוֹ עוֹמֵד הוּא, דְּלִצְוֹד דְּמִי?

אָמַר אֲבִי תָא שְׁמַע, שִׁיעוֹר חֲבָלִים וְעוֹבִיין יוֹתֵר עַל טַפָּח,
שִׁיְהוּ הַכֵּל עֶשְׂרָה טַפָּחִים,

וְאִי אִיתָא [שְׁנֵם בְּעֶרֶב אֲמִירִין דְּעוֹמֵד מְרֻבָּה מִתִּיר, נִימָא שְׁכָל מַה שְׁאֲמִירֵנוּ
בַּה לְבוֹד הוּי בְּעוֹמֵד גְּמוּר וְכוּ'] לְמַה לִּי יוֹתֵר עַל טַפָּח, לִיעֲבִיד אִוִּיר
הַאֲמֵד פְּחוֹת מִשְׁלֶשָׁה וְחֲבָל מִשְׁהוּ, וְכֵן שְׁנֵי פְּחוֹת מִשְׁלֶשָׁה
וְחֲבָל מִשְׁהוּ דְּהוּי לְהוּ שְׁשָׁה עוֹמֵד, וְהַאֲוִיר הַשְּׁלִישִׁי פְּחוֹת מִאֲרִבְעָה
וְחֲבָל מִשְׁהוּ וּמִתַּכְשֵׁר פִּירְלָת הַאֲרִבְעָה צְעוֹמֵד שֶׁל שְׁשָׁה [פ' דְּבִין דְּחִשְׁבִּי]
לְבוֹד כֹּאֵלוֹ הוּא סָתוּם, הִרִי יֵשׁ כֹּאֵן עוֹמֵד מְרֻבָּה עַל הַפְּרוֹץ, דְּכָל לְבוֹד כְּעוֹמֵד
גְּמוּר הוּא. רִיטְב"א],

וְתִיסְבְּרָא, הֵאִי פְּחוֹת מִאֲרִבְעָה הִיכָא מוֹקִים לִיָּה, אִי
מוֹקִים לִיָּה תִתָּאִי, הוּהָ לִיָּה כְּמַחְצִיעָה שֶׁהִגְדִּיעָה בּוֹקְעִין בַּה
וְאִפִּילוֹ לַמַּעֲלָה מִמֶּנּוּ עוֹמֵד עֶשְׂרָה טַפָּחִים שְׁלִימִין הֵא קִימָא לֵן מַחְצִיעָה תְּלוּיָה
אִינָה מַתְרָם,

אִי מוֹקִים לִיָּה עִילָאִי צְאִיר הַשְּׁלִישִׁי שְׁהוּא עֲלִיּוֹן אֲתִי אִוִּירָא דְּמִן
הַחֲזֵל וְלִרְקִיעַ דְּהֵאִי גִיסָא, וְדֵהֵאִי גִיסָא שְׁמִמְנוּ וְלִאֲמַנְעִי דְּהוּי נָמִי אִוִּיר,
כִּיּוֹן דְּהוּי יוֹתֵר מִשְׁלֶשָׁה וּמַצְטִיל לִיָּה לַחֲזֵל, וְאִין כֹּאֵן אֲלֵל שְׁשָׁה מַתְמוּנִים וּמַבְטָל
לִיָּה,

אִי מוֹקִים לִיָּה בְּמִצְעִי צְאֲמַנְעִי, אִין כֹּאֵן עוֹמֵד מְרֻבָּה עַל הַפְּרוֹץ אֲלֵל

אבני חן על מסכת עירובין

דף י"ז ע"א

[ומקשה] רישא רבי יוסי ברבי יהודה דקאמר יחיד בית סאתים, דאי
רבנן אפילו ליחיד כל זכרו יחזיקו, וסיפא רבנן [דנותנין להם כל צרכן]?

אין, משום דקאי אבוה בשיטתיה גבי יחיד קאמר ר' יהודה נמי,
דאין נותנין לו אלא בית סאתים, במחיצת שמי או ערב,

[לעיל אמרין דמותר להקיף בית סאתים לכל אדם, ועכשיו מפרש לפי
המסקנא, שכך חושבין שיעור זה, שנותנים לכל אדם כמה שצריך עד בית
סאתים, ורק אם נשאר אחר מה שצריך להם יותר מבית סאתים פנוי, או
המחיצות פסולין],

אמר רב גידל אמר רב, כלומר פעמים שלשה אנשים בחמש
אסורין אסורין אפילו בחמש סאין, ופעמים בשבע מותרין שמונתין
אפילו בשבע,

אמרו ליה, [וכי] אמר רב הכי [פי' אפשר שיאמר רב מילתא דתמיה כן
הא. ריטב"א]?

אמר להו אורייתא נביאי וכתבי שזעפה הוא, דאמר רב הכי,

אמר רב אשי, מאי קשיא דילמא הכי קאמר [שהדין תלוי כמה
שהאנשים צריכין להניח שם כל כליהן], [שלשה בני אדם ש] הוצרכו
לשש, והקיפו בשבע שמי בלא ערב אפי' בשבע [בהקיף שבע סאה]
מותרין דליכא בית סאתים פנוי [וה"ה שהיה יכול לומר שהקיפו ח' סאין
פחות משהו, דהא ליכא פנוי בית סאתים אלא שתפס רב חשבון שלם.
ריטב"א],

[אבל שלשה בני אדם שלא היה להם כלים הרבה ו] לא הוצרכו אלא
לחמש, והקיפו בשבע לשבע אפי' בחמש נמי אסורין דהשתא לא
מהני מחיצות, הוילי והוקפו לבית סאתים יותר מכדי צרכן [פי' דכל שיש שם
בית סאתים פנוי הכל אסור, ואפי' מה שצריך להם, ואין מטלטלין בו מדרבנן
אלא בד' אמות כמו בכרמלית. ריטב"א],

ואלא הא דקתני, ובלבד שלא יהא בית סאתים פנוי, מאי
לאו פנוי מאדם [שהולכין אחר מספר בני אדם, ונותנים לכל אחד בית
סאתים אף שאינו צריך אפילו לסאה] כגון שלשה שהקיפו שמונה סאין, דכי
יהצט לכל חד בית סאתים אכתי פשו להו בית סאתים פנוי בלא צעלים, אלא שצט
לא דכי יהצט בית סאתים לכל לא פש ליה אלא חד בית סאה בלא צעלים?
[תמיה לי היכי סלקא דעתיה לפרושי פנוי מאדם הא קאמרי רבנן דאחד יחיד
ואחד שיירא נותנין להם כל צרכן, ולא שייך לפרושי לדידהו פנוי מאדם? תוס'
הרא"ש],

זהנך מחיצות קאמר, אלא בית סאתים ודאי יחזיקו ליה [גם ליחיד], הוילי ולדירה
הוקפה, ובהא שיירא עדיפא דיהציקו להו כל צרכן, ה"נ, ליתן להן כל
צרכן,

היכא איתמר דרב נחמן, ואיתימא רב ביבי בר אבבי, אהא
דתנן, כל מחיצה שאינה של שתי וערב, אינה מחיצה,
דברי ר' יוסי בר' יהודה,

ומי א"ר יוסי בר' יהודה הכי, והתניא, אחד יחיד ואחד
שיירא לחבלים מותר צהיקף חבלים, אף על פי שאין כאן אלא ערב,
ומה בין יחיד לשיירא,

יחיד נותנין לו בית סאתים צמחיה זו, אלא צמחיה מעלייתא כמה
דצעי,

שנים [גם] נותנין להם [רק] בית סאתים,

ג' נעשו שיירא, ונותנין להן בית שש [פי' לכל אחד ואחד מהג'
נותנין בית סאתים, ונמצא יחד בית שש סאין], דברי ר' יוסי ברבי
יהודה,

וחכמים אומרים, אחד יחיד ואחד שיירא, נותנין להן כל
צרכן,

[אבל הכל מודים. ראה ריטב"א] ובלבד שלא יהא בית סאתים פנוי
שלא יקיפו יותר מכדי צרכן, בית סאתים [למשל אם הם צריכין לשמנה סאין לא
יקיפו יותר מפחות קצת מעשר סאין],

אמר רב נחמן, ואיתימא רב ביבי בר אבבי, לא נצרכא הא
דקאמר ר' יוסי דמנמיחין דאינה מחיצה אלא ליתן להן כל צרכן אינה
מחיצה לכל צרכן, אלא מחיצה היא לבית סאתים לאחד, ולבית שש לשיירא;

דרש רב נחמן, משום רבינו שמואל, יחיד נותנין לו בית
סאתים, ב' נותנין להן בית סאתים, ג' נעשו שיירא ונותנין
להן בית שש,

שבקת רבנן ועבדת כר' יוסי ברבי יהודה [דליחיד נותנין בית
סאתים, ולשיירא בית שש]?

הדר אוקים רב נחמן אמורא עליה, ודרש [דשיירא כל צרכן
ברבנן, אבל ליחיד אינו נותן רק בית סאתים דכן אומר גם אביו], דבריהם
שאמרת לפניהם מעות הן בדי, ברם כך אמרו, יחיד
נותנין לו בית סאתים, שנים נותנין להן בית סאתים,
שלשה נעשו שיירא ונותנין להן כל צרכן,

אבני חן על מסכת עירובין

יהודה קמפילג, דתנן, חצר שנפרצה בשבת משתי רוחותיה מפרש בפרק כל גגות (עירובין 7ד): מאי טעמא נקט משתי רוחותיה, וכן בית שנפרץ משתי רוחותיו, וכן מבוי שניטלו קורותיו או לחייו בשבת, מותרין לאותה שבת דאמרין הוילא והותרה הותרה, ואסורין לעתיד לבא, דברי רבי יהודה,

ר' יוסי אומר, אם מותרין לאותה שבת, מותרין לעתיד לבא, ואם אסורין לעתיד לבא, אסורין לאותה שבת ומפרשין בפרק כל הגגות (לקמן 7ה). דר' יוסי לאסור, והכי קאמר כסס שאסורים לעתיד לבא, כך אסורין לאותה שבת, אלמא לא אמרין הוילא והותרה הותרה כד' יתחק,

לימא רב הונא דאמר [שבת גורמת] כר' יהודה [דאמר מותרין לאותה שבת], ורבי יצחק דאמר [דירין גורמין] כר' יוסי [דאמר דאסורין אפי' לאותה שבת]?

אמר לך רב הונא [דאמר שבת גורמת], אנא דאמרי אפי' לר' יוסי [דאמר דאסורין אפי' לאותה שבת], עד כאן לא קאמר רבי יוסי התם [דלא אמרין הוילא והותרה הותרה], אלא דליתנהו למחיצות [בדקאמר שנפרצה בשתי רוחותיה], הכא [שהקיפו שלשה בני אדם, ומת אחד מהן] איתנהו למחיצות,

ור' יצחק [דאמר דירין גורמין] אמר, אנא דאמרי אפי' לר' יהודה [דאמר מותרין לאותה שבת] עד כאן לא קאמר ר' יהודה התם [בהצר שנפרצה], אלא דאיתנהו לדירין, הכא [שהקיפו שלשה בני אדם, ומת אחד מהן] ליתנהו לדירין [דהא מת]:

[שנינו במשנתנו] וחכמים אומרים אחד משני דברים [או שמי או ערב. רש"י על המשנה]: היינו ת"ק רבן קמא, דאמרי לא דברו בשיירא אלא בזהויה, ולעולם יחיד נמי מותר [או שתי או ערב]?

איכא בינייהו [בין ת"ק וחכמים] יחיד ביישוב דתנא קמא דקאמר לא דברו בשיירא אלא בזהויה, ולעולם יחיד נמי מותר, יחיד דומיא דשיירא, דדרכך ולא ביישוב, הוילא ויכול לעשות מחילה הוגנת [שהרי הוא ביישוב], ורבנן בתראי אמילתיה דר' יוסי ב' יהודה קא מהדרי, דקאמר איהו, אינה מחילה לא דדרכך ולא ביישוב, ואמרי ליה רבנן, אחד משני דברים, או שמי או ערב מחילה היא, אחד יחיד ואחד רבים, בין דדרכך בין ביישוב:

מתני': ארבעה דברים פטרו במחנה היוצאת למלחמה [חיל ישראל, אפילו במלחמת רשות. יבין], מביאין עצים מ"ו ואין חוששין לגזל, ופטורין מרחיצת ידים [שלפני סעודה, אבל לאחר הסעודה חייבין בנט"י בזמן הגב', מדהיה מצוי בזמניהן מלח סדומית, שנדבק באצבעות ומסמא את העיניים. יבין], ומדמא [ר"ל פטורים לעשר פירות דמאי, כשלגין בשדה. יבין], ומלערב עירובי מנירות, אם הקיפו אלו ואלו ומחילה מפסקת צניהם,

לא פנוי מכלים כלומר שיש בין המחיצות בית סאתים פנוי, שלא היו צריכין לו, ואף על גב דאיתנהו שלשה, אם אין צריכין אלא לבית סאתים, והקיפו ארבע סאתין, נמי בטלי מחיצות,

איתמר, שלשה [הקיפו בערב שבת לשלשה בני אדם, ומגיע לכל אחד מהם בית סאתים], ומת אחד מהן ציוס השבת [ולשני בני אדם מגיע רק בית סאתים אחת],

[כאן אומר רש"י שמת ביום השבת, ובדיבור שאח"ז לגבי ניתוסף עליהם כתב רש"י פתם "בשבת" דאולי מת אחד כליל שבת מסתמא היה גוסס בין השמשות ואז כיון דרוב גוססין למיתה, לא שייך למימר כיון שהותרה והותרה. ע"פ שם משמעון בא"ז], [לכן איבעיא ליה דקי"ל כר' יהודה דליחיד או שנים גותנין רק בית סאתים],

[ואם היה בע"ש] שנים, ונתוספו עליהן בשבת,

רב הונא ורבי יצחק, חד אמר שבת גורמת שלשה ומת אחד מהן, הוילא וגורמת שבת להמיר מותרין שנים אפילו לר' יהודה, שנים, והקיפו יותר מבית סאתים, אף על פי שניתוספו עליהן דירין, אסורין לר' יהודה, הוילא וכשנכנסה שבת גרמה לאסור,

וחד אמר דירין גורמין שלשה ומת אחד מהן, דצנרי דירין אסורין, אם הקיפו יותר מבית סאתים, שנים ונתוספו עליהן מותרין, דאיכא דירין,

תסתיים, דרב הונא הוא דאמר, שבת גורמת,

דאמר רבה, בעאי [שאלתי] מרב הונא, ובעאי [וכן שאלתי] מרב יהודה, עירב דרך הפתח, ונסתם הפתח אם היו שמי חצרות ופתח צניהם ועירבו דרך הפתח ונסתם הפתח, או אם היו שמי חצרות ופתח צניהם # [ראה בר"ם ששני גופחות חצרות, וחצרות, נתערבו כאן והוא כפל הענין],

ולי נראה שהיה כאן רק גופת אחד "חצרות" אבל המעתיקים טעו ע"י שנמחק ראש הצד"י של מלת "חצרות" ונעשה ממנה נו"ן, וראש הר"ש נפסק ונעשה ממנה ו"ו יו"ד, ומוזה נולד המלה "חצרות", והמעתיקים חשבו שיש כאן שני גירסאות], דעירבו על דעת הפתח, ועכשיו נקטם בשבת, שנפלה כנגדו מפולת,

דרך החלון ונסתם החלון, מהו מי שרי לאשתמושי דרך שאר חלונות הפתוחות מארבעה, שאין ראיות לעירוב, דאמרין בפרק חלון (עירובין עו.)?

ואמר לי, שבת, הוילא והותרה הותרה, תסתיים [הרי שרב הונא סבר דשבת גורמת],

לימא, רב הונא ורבי יצחק, בפלוגתא דרבי יוסי ורבי

אבני חן על מסכת עירובין

יש שם פתח אין כרימין לערב:

גמ': ת"ר, מחנה היוצאת למלחמת הרשות סתם מלחמת רשות, ממלחמת יהושע ואילן, שהיא היתה מלחמת מלחמה [וקשה לי להרחיב מלחמות בספר שופטים היו מלחמות מצוה כמו מלחמת עמלק וכו' והעיקר שהמלחמות שהתגרו ישראל להרחיב גבולם היא שנקראת מלחמת רשות אבל כשנלחמו להציל ישראל מרדיפת זולתם לעולם היתה מלחמת מצוה, ודברי רש"י ז"ל צע"ק, אגודת אוזב מדברי בא"ז, מותרין בגזל עצים יבשים וכל שכן למים,

ר' יהודה בן תימא אומר, אף חונין בכל מקום,

ובמקום שנהרגו שם נקברין:

[שנינו במשנתנו] מותרין בגזל עצים יבשים [הלשון במשנה הוא מביאין עצים מ"מ, אבל בברייתא הלשון מותרין בגזל עצים יבשים]: האי תקנתא דיהושע הוה [פי' יהושע תיקן שיהא כל אדם מותר בזה וא"כ מה אשמועינן חידוש במחנה? ומותרין הגמרא דמה שתיקן יהושע היינו בהזימי והיני רוק זה מותר, אבל במחנה התירו כל מיני עצים] דאמר מר, עשרה תנאים צבא קמא צפרק מרובה (פ.) התנה יהושע שיהו מרעין בחורשין שהיא כל אדם מוליד בהמותיו לרעות ציור של חזרו, ולא יקפיד בעל היער, משום דלאו לקצירה קאי, ומלקטין עצים משרותיהן?

התם בהזימי והיני, הכא בשאר עצים,

אי נמי התם [יהושע התיר] במחוברין, הכא בתלושין אף על פי שמשלשם הצעלים לזכרן להסקן, ויש בהם משום גזל אצל אחרים, מותר לאנשי מחנה,

אי נמי, התם בלחין, הכא ביבשים:

[שנינו בברייתא לעיל] ר' יהודה בן תימא אומר, אף חונין בכל מקום, ובמקום שנהרגים שם נקברים: פשיטא מת מצוה הוא ומת מצוה קונה מקומו [פי' לקברו במקום שהוא מת. ריטב"א] אחד מעשרה תנאין שהתנה יהושע הוא? לא צריכא אף על גב

דף י"ז ע"ב

דאית ליה קוברין שם לו יורשין, דתניא, איזהו מת מצוה, כל שאין לו קוברין, [אבל אם] קורא ואחרים עונין אותו, אין זה מת מצוה,

[ומקשה] ומת מצוה קנה מקומו, והתניא, המוצא מת מוטל בסרטיא דך כנושה [מסילה שהולכין בה מעיר לעיר. רש"י שבת ו.]

מפניהו לימין אסרטיא, או לשמאל אסרטיא, שדה בור ושדה ניר, מפניהו לשדה בור, שדה ניר ושדה זרע, מפניהו לשדה ניר, היו שתיהן נירות, שתיהן זרעות, שתיהן בורות, מפניהו לכל רוח שירצה ואי סלקא דעמך קנה מקומו, היכי מצי למשקליה מהמס?

אמר רב ביבי, הכא במת מוטל על המיצר עסקינן שמוטל צרכו הדך ממילך למילך [פי' שהמת מושבב על הדרך באופן שאין הכהנים יכולין לעבור בלי לאחיל עליו] מתוך שניתנה רשות לפנותו מן המיצר מפני כהנים ועושי טהרות שלא יאחילו עליו, מפניהו לכל רוח שירצה:

[שנינו במשנתנו] ופטורין מרחיצת ידים: אמר אביי, לא שנו אלא מים ראשונים, אבל מים אחרונים חובה,

אמר רב חייא בר אשי, מפני מה אמרו מים אחרונים חובה, מפני שמלח סדומית יש שמשמא את העינים ואמור רבנן (צרכות מ.) אמר כל אכילתך אכול מלח, ומשום מלח שטבל בו אצבעו, מיקנו מים אחרונים,

אמר אביי, ומשתכחא כקורטא בכורא זכור מלח, יש מעט מאותו מלח סדומית, כמין קורט קטון,

א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי, כייל מילחא מאי מדד מלח לממרים [שנושאים את המלח למבור וכדומה], דריך ליעול ידיו או לא? א"ל [הא] לא מביעיא כל שכן דדריך:

[שנינו במשנתנו] ומדמאי: דתנן, מאכילין את העניים דמאי, ואת אכסניא חיל הצא למלך ישראל, להלחם על אויביהם, וישראלים הם דמאי ספק מעושר ספק אינו מעושר, דרוז עמי הארץ מעשרין הן, וחומרלא דרבנן היא, וגבי הך אקילו רבנן,

אמר רב הונא, תנא, בית שמאי אומרים, אין מאכילין את העניים דמאי, ואת אכסניא דמאי, ובית הלל אומרים, מאכילין את העניים דמאי, ואת אכסניא דמאי:

[שנינו במשנתנו] ומלערב: אמרי דבי רבי ינאי, לא שנו אלא עירובי חצירות, אבל עירובי תחומין חייבין, דתני רבי חייא, לוקין על עירובי תחומין דבר תורה דכמיז [שמות מז כט] שבו איש תחתינו אל-גלגל אש מנקמו [בפי' ש'חשביעין] ומהכא ילפינן תחומין צפרק מי שהזליהו (לקמן נא.),

מתקף לה רבי יונתן, וכי לוקין על לאו שבאל (שג"ל) לאו

אבני חן על מסכת עירובין

אחד למוצא ויזידו אחד ללפון, והשני לפאת מערבית נפוט נטוה זידו אחד למוצא ויזידו אחד לדרום, וכשנותן ארבעתן לארבע הפיאות, נמצא לכל רוח שמי אמות דופן, אמה כנגד אמה, והריוח צינחם נראין כשמונה, דברי ר' יהודה,

[כך הוא דין תורה דכל שיש מחיצות שלימות בוויית שיעור אמה לכל צד כעין פסי ביראות שפס א' חשובה מחיצה גמורה ולא תפסל בשום פרצה בעולם, ובאו חכמים ואסרו שלא למלטל בו אלא לצורך עולי רגלים או לדבר מצוה. ריטב"א].

ר"מ אומר, [שצריך להוסיף עוד ד' פשוטין בין כל הד' דיומדין, ויהיה ביחד] **שמונה נראין כשנים עשר, ארבעה דיומדים וארבעה פשוטין** צאמצע נותן לכל רוח לוח רחבה אמה, ובגמרא מפרש צאציה צור צעי ר' מאיר פשוטין, דהא מודה ר' מאיר שיכול להניח עשר אמות ריוח צינחם, כדמפרש ואזיל,

[ולכא למימר הכא דאתי אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטלי ליה, דלגבי עולי רגלים הקילו ואוקמוה אדאורייתא. תוס'].

גובהן עשרה טפחים, ורוחבן ששה, ועוביים כל שהוא,

וביניהן [בדפוס ווילנא יש כוכב על מלת "וביניהן" אבל לא נמצא כלום על הגליון והוא טעות] **כמלא שתי רבקהן** [ת' teams] דהיינו עשר אמות, כדמפרש בגמרא, ואם פחות כל שכן שהוא יפה של שלוש בקר, דברי ר"מ,

[שני קבוצות של בהמות מצומדים, ובכל צמד יהיו ג' בהמות, וכיון שכל בהמה רחבה אמה ושני שלישי אמה נמצא שש בהמות הם שש אמות ועוד י"ב שלישי אמה שהם ארבע אמות, נמצא ביחד כך עשר אמות, ור' יהודה אומר שני צמודים של ארבעה בהמות, ונמצא לפי ר' יהודה עוד שני בהמות שהם ביחד ג' אמות ושליש, ונמצא רוחב הדיומד י"ג אמה ושליש אמה],

ר' יהודה אומר, [שתי רבקות] **של ארבע קשורות** [בצמצום] חומרא הוא, למעט מריוח שצינחם, ולא מותרות, ולא קשורות בריוח, לכאורה זה בין לר"מ ובין לר' יהודה [בגמרא פריך היינו קשורות] [ולמה כפל הלשון],

אחת נכנסת ואחת יוצאת [פ' להכי בעינן בבדי שני רבקות כדי שיהיה אחת נכנסת ואחת יוצאת. יבין, פ' שהם נכנסין ויוצאין בין הדיומדין בשעה אחת] קולא הוא [פ' שאם היינו אומרים שצריכין ליכנס יחד היה השיעור פחות אבל עכשיו הקולא] דלא צעין עשר מצומצמות אלא שזמקת,

מותר להקריב פסים לבאר ולעשות הדיקף קצר, ובלבד שתהא משפת הבאר עד צין הפסין כדי פרה ראשה ורובה בפנים ראשה ורובה של פרה ושורה אצל צינר מהכי לא, דילמא ממשיך אחר פרסו ומפיק לדוולא [ויזילא הדלי. רע"ב] חוץ למחיצה, וקא מפיק מרשות היחיד לרשות הרצים [שאם יקריבם כל כך לבור שלא יהיה בו כשיעור הזה, כשירצה להשקות בהמתו בדלי שבידו גורנין שמא יוציאנו לרה"ר. ר"י על הרי"ף],

שניתן לאזהרת מימת צית דין הוא, דסקלקא דעתך [ראל יצא פירושה] "אל יוציא" הוא, ונפקא לן הוצאה מרשות לרשות מיניה, והיה אז מלככה היא, וממיתין עליה,

[פ' שעיקר הפסוק בא ללמוד ממנה הוצאה מרשות לרשות שהוא במיתת ב"ד, ואגב למידין מינה גם תחומין, ולכן מקשה כיון שעיקר הפסוק הוא ללאו שיש בה מיתה, גם על תחומין לא ילקו שהרי פסוק זה מירי בלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד]

[דע כי ההבדל בין אל ללא הוא, כי "אל" הוא ענין בקשה כמו שמצאנו מלת נא סמוך לאל ולא מצאנו סמוך ללא כמו "אל נא" שמצוי בתנ"ך, כי "לא" הוא מורה יותר על הציווי ולכן כל הבקשות להשי"ת שאין גופל ציווי עליו בא במלת אל כמו אל תשכח עניים, אל תתן לחית נפש תורד, אל תרחק ממני, אל תסתר פניך ממני וכו'. משך חכמה פרשת בא על הפסוק אל תאכלו ממנו נא ועיי"ש עוד שהארץ מאד בוה],

מתקין רב אחא בר יעקב, אלא מעתה, דכתיב ויקרא יט אל תפנו אל האובות ואל הידעונים, ה"נ דלא לקי?

רבי יונתן הכי קשיא ליה, לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד, וכל לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין שלא יעשה כן, שמתחייב עליו מימת צית דין, אין לוקין עליו אפילו לא הסרו צו למיתה, והסרו צו למלקות, דהשתא לא מיקטיל אפילו הכי לא לקי, דלאזהרת מיתה ניתן ולא למלקות,

אמר רב אשי, מי כתיב אל יוציא [שהא משמע מלשון הוצאה מרשות לרשות שהוא אב מלאכה], שמות מזו **אל יצא כתיב** ואין כאן לשון הוצאת משוי:

פרק שני עושין פסין

מתני': עושין פסין לביראות [פ' לבירות המים] שזרשות הרצים, וציראות [לפי שהציראות. רע"ב] עזמן רשות היחיד הן, שעמוקים עשרה, ואין יכול למלאות מהן, ועושים פסין אלו להסין # [המילה "להסין" צריך ביאור. וראה רע"ב] להן הדיקף, שיהו הפסין הללו עושין את סביבות הצור רשות היחיד, ומנלא ויוצא ויניח שם, ומיכנס צהממו [כולה או ראשה ורובה. רע"ב, ר"י] ושקנה,

ארבעה דיומדין [מורכב משני מילים דיו = שני, עמודים] עמודין הנראין כשנים, שעשו כמחצו שלנו, וכשנועזו בקרקע לפאת דרומית מערבית, נטוה דופן

אבני חן על מסכת עירובין

[וגם] מותר

בתוך מחיצות אלו],

דף י"ח ע"א

באר [דמתני'] מים חיים, וציראות דמתנימין, מדלל קמני צורות, צמים חיים קאמר לחדוד [גם חנניא מודה דמועיל בה פסין],

איכא דאמרי, מדלל קמני, חנניא אומר עושין חבלין לבור ופסין לבאר, מכלל דלחנניא לא שנא בור ולא שנא באר, חבלין אין פסין לא,

לימא מתני' דלא כחנניא [דהא מתני' מתיר פסין בבאר]?

אפילו תימא חנניא [פי' דחנניא מתיר פסין בבאר ורק בבור אוסר], **למאי דקאמר ת"ק**, קא מחדר ליה [שהת"ק של הברייתא מיירי בבור ולכן אוסר חנניא, אבל בבאר גם חנניא מתיר],

לימא מתני' דלא כר"ע [פי' וה"ה דהוה יכול לומר דלא כת"ק דחנניה, אלא משום דכיון דלא ידעינן מנו, נקט ר' עקיבא, דאפשר דהיינו ת"ק דחנניה, ועוד אית לן למימר הכי כיון דבעלמא כולחו סתמי אליבא דר' עקיבא. ריטב"א], **דתנן אחד באר הרבים, ובור הרבים** אי פסקי מיא מדמי אהדדי, ולא מטלטלי הסם ובאר היחיד דלא פסקי מיא **עושין לחן פסין**,

אבל בור היחיד, עושין לו מחיצה גבוה עשרה טפחים, דברי ר"ע,

ואילו הכא קתני לביראות, לביראות אין לבורות לא ואפילו דרבי?

אפי' תימא ר"ע, באר מים חיים דפסיקא ליה, לא שנא דרבים ול"ש דיחיד קתני, בור מוכנסין דלא פסיקא ליה **לחן** דאזכא צור הרבים דמהני, ואיכא צור דיחיד דלא מהני **לא קתני**,

לימא מתני' דלא כר' יהודה בן בבא, דתנן, רבי יהודה בן בבא אומר, אין עושין פסין, אלא לבאר הרבים בלבד, ואילו הכא קתני לביראות, דמשמע תרי, חד דרביס וחד דיחיד **ל"ש דרבים, ול"ש דיחיד?**

אפי' תימא ר' יהודה בן בבא, מאי ביראות, ביראות **דעלמא** אכל ציראות קאי, ולעולם דרביס,

[פי' בהקדושיא רצה לפרש מלשון רבים דנקט, שהכוונה על ביראות דיחיד ודרבים, אבל לפי התירוץ קאי רק על באר רשות הרבים, ואף שהיה צריך לומר בלשון יחיד מ"מ השתמש בלשון רבים, שהכוונה על כל בארות רשות הרבים דעלמא, כמו שמתרין הגמ' בעין זה לעיל יד: מאי לחיין לחיין דעלמא],

להרחיק כל שהוא כל מה שזלצו [אף יותר מבית סאתים] לעשות היקף גדול, ובלבד שירבה בפסין דכל כמה דמרחיק מצור, מגדיל ריוח שצין דיומנד לדיומנד, וצריך [ולכן צריך] להרבות בפסין, עד שלא יהא צין פשוט לפשוט, וצין פשוט לדיומנד יותר מעשר אמות לר' מאיר, או משלש עשרה אמה ושלש לר' יהודה,

ר' יהודה אומר, עד בית סאתים [שלא יהיה הריוח שבתוך הדיומנד יותר מוק' על ג' אמה. יבין],

אמרו לו # [חכמים לר' יהודה, תקנת חכמים של פסי ביראות אין לה שייכות להתקנה של בית סאתים, שפסי ביראות יכול לעשות כמה גדול שהוא רוצה], **לא אמרו בית סאתים, אלא לגנה, ולקרפף** שאין היקפן לדירה, קרפף [היינו] היקף גדול חוץ לעיר, להכניס שם עזים לזאור,

אבל אם היה דיר של צהמות, שעושין צדקות, היום כלן והיום כלן כדי לזנוה [לזבל את השדות] צגללי הצהמות, **או סהר** לצהמות של עיר [ברע"ב משמע, דאי גרסינן סהר בחי"ת פירושה לבהמות בעיר, ואי גרסינן סהר בה"א פירושה בית האסורים], **או מוקצה** רחצה שאחורי הצמים, **או חצר** שלפני הצמים, דכל הני היקפין לדירה הוא, והני פסי ציראות נמי, הוילן ומימיהן ראויין לשמיית אדם, תשמיש דירה מעלייתא הוא, **אפילו בית חמשת כורין, אפילו בית עשרה כורין, מותר**,

ומותר להרחיק כל שהוא [כל כמה שרוצה], **ובלבד שירבה בפסין:**

נב': **לימא מתני' דלא כחנניא** [דמשנתינו מתיר פסין] וחנניא מתיר רק חבלים],

דתניא, עושין פסין לבור [פי' שהת"ק סבר דגם לבור מותר לעשות פסין], **וחבלין לשיירא** דמתנן צפרק קמא (לעיל טז:) מקיפין שלשה חצלים, דכולה עומד הוא, **אכל פסין לשיירא לא**, דהוי פרוץ מרובה, ולא הותר אלא לצור, משום צהמת עולי רגלים, כדמפרש לקמן,

וחנניא אומר, חבלין לבור אבל לא פסין?

אפי' תימא חנניא, [ברייתא דאוסר בה חנניא היינו ב] **בור** מים מוכנסין, ועידי דפסקי לחדוד ומשום הכי אסר חנניא [פסין], דזמנין דפסקי מיא וצטלי מחילות [ויבא לטלטל בתוך המחיצות], ולא הותרו פסי ציראות אלא מפני מימיהן של צהמת עולי רגלים [אבל לאחר שפסקו המים אסור לטלטל

אבני חן על מסכת עירובין

בשלמא למ"ד פרצוף, היינו דכתיב בראשית ב וייצר ב תרין
יודין דמשמע שמי זרות, אלא למ"ד זנב מאי וייצר?

מאי דיומדין?

כדר"ש בן פזי, דא"ר שמעון בן פזי אוי לי מוצרי שמעוני אס
אעשה רזון יוצרי, אוי לי מוצרי אס אעשה רזון יוצרי [פי' דרש] וייצר לשון
צרה, כלומר שתי צרות עשית לי. ריטב"א,

1. א"ר ירמיה בן אלעזר, דיו עמודין:

ד"יו למ"ד נודה שב"ח זוג"ית נתק"לקל במי"דה שלש"ה
סימן:

[נראה לי דצריך לומר נתקלל [במקום נתקלל] והיינו המימרא דנתקללה בבל
וכו', ולא ידעתי אמאי לא נתן סימן עוד על ב' מימרות כל בית שנשמעין בו
ד"ת וכו' ומיום שחרב ב"ה וכו' ואפשר שחסר ב' תיבות. גנוי יוסף בא"ז, ואכן
בר"ם יש סדר הסימנים כזה: דיו, [לקמן י"ב] למעודה, שבת, יונין, בית, חרוב,
נתקלל, במדרת, [ולקמן י"ט ע"א] שלשה],

בשלמא למאן דאמר פרצוף, היינו דכתיב בראשית ה זכר
ונקבה בראם משמע ממחילת צריאמו היה זכר ונקבה, זכר מזל זה ונקבה
מזל זה, אלא למאן דאמר זנב, מאי זכר ונקבה בראם?

לכדר' אבהו, דר' אבהו רמי, כתיב זכר ונקבה בראם,
וכתיב בראשית א (כי) בצלם אלהים ברא אותו משמע מד?

תנן התם, ר' יהודה אומר כל השיתין [wild figs] מיני מאנים
רעות, כדאמר במסכת נדרים (דף מ:): פטורין מן הדמאי, דכיון דרעות הן לא
חס עלייהו עס הארץ, ועשוקן, חזין מן הדיופרא שהוא משוג,

מאי דיופרא? אמר עולא, אילן העושה דיו פירות בשנה
טוענין שני פעמים בשנה,

בתחלה עלתה במחשבה לבראות שנים [ועל זה אומר זכר
ונקבה בראם, שעלו במחשבה לבראות], ולבסוף לא נברא אלא
אחד,

בשלמא למאן דאמר פרצוף, היינו דכתיב בראשית ב ויסגור
בשר תחתנה, אלא למאן דאמר זנב, מאי ויסגור בשר
תחתנה?

אמר רב זביד, ואיתימא ר' ירמיה, ואיתימא רב נחמן בר
יצחק, לא נצרכה אלא למקום התך,

2. א"ר ירמיה בן אלעזר, דיו פרצוף פנים היה לו לאדם
הראשון, שנאמר תהלים קל"ט אחר וקדם צרתני מלפני ומאחור
זרע לי זרע פנים,

כתיב בראשית ב ויבן ה' אלהים את הצלע צין לרצ צין לשמואל
לשון צדדין, כמו ולצלע המשכן השני (שמות כו) וגו', רב ושמואל, חד
אמר פרצוף חילקו לשנים, שהיה זכר מכאן ונקבה מכאן, וחד אמר זנב
היה לו לאדם הראשון, ונעלו ממנו, וברא את חוה,

בשלמא למ"ד זנב, היינו דכתיב ויבן משמע שהיתה ממוסרת צין,
אלא למ"ד פרצוף מאי ויבן צנייה ועומדת היתה?

בשלמא למ"ד פרצוף, היינו דכתיב אחר וקדם צרתני,
אלא למ"ד זנב, מאי אחר וקדם צרתני דמשמע שמי זרות?

לכדר' שמעון בן מנסיא, דדריש ר"ש בן מנסיא ויבן ה'
אלהים את הצלע, מלמד שקילעה הקב"ה לחוה קליעת שיער
והביאה לאדם הראשון, שכן בכרכי הים קורין לקלעיתא
בנייתא,

כדר' אמי, דא"ר אמי אחר למעשה בראשית, וקדם
לפורענות,

דבר אחר, ויבן ה' אלהים, אמר רב חסדא, ואמרי לה
במתניתא תנא, מלמד שבנאה הקב"ה לחוה כבניין

בשלמא אחר למעשה בראשית, דלא איברי עד מעלי
שבתא, אלא וקדם לפורענות מאי היא,

דף י"ח ע"ב

אוצר, מה אוצר זה רחב מלמטה וקצר מלמעלה ש"ס היה
רחב מלמעלה כדי לקבל את הפירות כשהוא ממלאו מכניד משאוי
הפירות על הכתלים, ומטה אותם, אף האשה רחבה מלמטה חלל ציט
הרחם שלה וקצרה מלמעלה כדי לקבל את הולד,

איתימא משום קללה, הא בתחילה נתקלל נחש, ולבסוף
נתקללה חוה, ולבסוף נתקלל אדם, אלא למבול דכתיב
בראשית ז וימח את כל היקום אשר על פני האדמה, מאדם
ועד בהמה וגו' אדם הזכר בפורענות מחילה,

[ובזה יש לפרש מה שאמרה שרה בא"ת אל-שפחתי אולי אבנה מקנה שהרי

אבני חן על מסכת עירובין

אלא אחרי דבריה ועצתה, הכא נמי [גבי מנוח] אחרי דבריה ועצתה [ולא הלך אחריה ממש, שלא היה עם הארץ],

אמר רב אשי, ולמאי דאמר רב נחמן דהאי אחרי אחרי ממש קאמר מנוח עם הארץ היה, אפילו בי רב נמי לא קרא מקרא [שקולין] מיעוקם של ציט רבן, דכתיב בראשית כד ותקם רבקה ונערוניה ותרכבנה על הגמלים, ותלכנה אחרי האיש, ולא לפני האיש,

אמר רבי יוחנן, אחרי ארי ולא אחרי אשה אש, אחרי אשה ולא (אחרי עבודת כוכבים ולא אחרי עבודת גלולים שמא ימשך אחריה, וכמיז [דכמיז. ד"ס] הרמק מעליה דרכך ואמרינן [עבודה זרה יז.] זו האפיקורסות [המנינות. ד"ס] אחורי עבודת כוכבים ולא) אחורי בית הכנסת בשעה שמתפללין שגראה כסופר, שעומד מאחריה ואינו נכנס,

[מפני שגראה כסופר ופורק עול, והרי זה מפורסם במינות יותר מוהלך אחורי ע"ז שאין בה אלא חשש שמא ימשך אחריה. מאיר], # [ויש לפרשה גם על אלו שעומדים בתוך הבימה ד"ר בשעה שהציבור מתפללים ומשיחין ואינם מתפללים],

3. ואמר ר' ירמיה בן אלעזר, כל אותן השנים שהיה אדם הראשון בנידוי שיצא מאה ושלושים שנה מוץ, מפני שגער צו הקדוש ציון הוא, דכמיז המן העץ וגו' וקללו, הוליד רוחין ושיריין ולילין, שנאמר בראשית ה ויחי אדם שלשים ומאת שנה, ויולד בדמותו כצלמו, מכלל דעד האידנא לאו כצלמו אוליד, [אלו השנים שלאחר שברא הקב"ה אדם וחווה היה מתעסק בבריאתו וכשברא רוחותיהן ולא הספיק לברוא גופותן עד שקדש היום ונשאר רוחות בלא גוף. רע"ב אבות פ"ה מ"ו],

מיתיבי, היה ר' מאיר אומר, אדם הראשון חסיד גדול היה, כיון שראה שנקנסה מיתה על ידו, ישב בתענית מאה ושלושים שנה, ופירש מן האשה מאה ושלושים שנה, והעלה זרזי תאנים סגורות, ומתרגמין זרזין [בראשית ג] על בשרו מאה ושלושים שנה?

כי קאמרינן ההוא [שהוליד רוחין ושיריין ולילין], בשכבת זרע רחוא לאונסיה נעשה שדין ורוחין ולילין מניי מוין,

4. ואמר רבי ירמיה בן אלעזר, מקצת שבחו של אדם אומרים בפניו כלומר דרך ארץ הוא, שאף על פי שאדם משבח את חברו, שלא בפניו הרבה, אין מרצה בשבחו לפניו, מפני שגראה כמחניף וכולו שלא בפניו,

אמרו שלא היתה לשרה אפילו בית ולד דהיינו רחם ולא היתה בנויה כאוצר, וע"ז אמרה אולי יעשה גם ואבנה כבנין אוצר. ע"פ תורת חיים],

ויביאה אל האדם, מלמד שעשה הקב"ה שושבינות שנמדל בחיטו, לשמחו ולהתעסק בצרכי סעודת חופה לאדם הראשון, מכאן לגדול שיעשה שושבינות לקטן, ואל ידע לו,

ולמאן דאמר פרצוף, הי מינייהו סגי מהלך ברישא? אמר רב נחמן בר יצחק, מסתברא דוכר סגי ברישא,

דתניא, לא יהלך אדם אחורי אשה בדרך, ואפי' היא אשתו שהוא גנאי לו, נזרמנה על הגשר והיא מהלכת לפניו, יסלקנה לצדדין ויעצור לפניו, וכל העובר אחורי אשה בנחר דמדלל למנא, ומסתכל בצורה, וצאצא איש קאמר * אין לו חלק לעולם הבא,

* [רש"י בא לומר שהעונש שאין לו חלק לעולם הבא הוא רק באשת איש, וראה בפירוש המשניות להרמב"ם מ"ס סנהדרין פרק שביעי שכתב ו"ל ואשה שאינה נשואה מותר לזו שאינה ערוה עליו ליהנות בהסתכלות בצורתה, ואין איסור בכך אלא בדרך הצניעות והפרישות מן המותר כדי שלא יכשל באסור, לפי שהחסידים מתעבים את זה ואף על פי שהוא מותר, מחשש שמא תהיה אותה האשה אשת איש ויתמיד כפי שהורגל מקודם]:

תנו רבנן [בעין זה ברכות סא.], המרצה מונע מעות לאשה, מידו לידה, או מידה לידו, בשביל שיסתכל בה, אפילו דומה למשה רבינו, שקיבל תורה מהר סיני, לא ינקה מדינה של גיהנם,

ועליו הכתוב אומר, משלי יא יד ליד המרצה מיד ליד, אפילו הוא כמו משה שקבל תורה מיד הקדוש ציון הוא לידו, לא ינקה רע, לא ינקה מדינה של גיהנם,

אמר רב נחמן, מנוח עם הארץ היה דלג גמר דרך ארץ דמתניתין, דקמני לעיל לא הלך אדם אפילו אחרי אשתו, שנאמר שופטים יג ויקם וילך מנוח אחרי אשתו,

מתקיף לה רב נחמן בר יצחק, אלא מעתה, גבי אלקנה נביא היה, כדמתיב בסדר עולם, ויצא איש האלהים אל עלי זה אלקנה, עשרה נביאים נקראו איש האלהים והוא אחד מהם, וליכא למימר עם הארץ היה דכתיב וילך אלקנה אחרי אשתו, הכי נמי,

וגבי אלישע דכתיב, מלכים ב ד ויקם וילך אחריה, הכי נמי?

אבני חן על מסכת עירובין

דף י"ט ע"א [הו"ר תשס"ו]

למטעני כרם ויהנו שכיניה, ושמן הוא לה שמכרת לטובה,

9. וא"ר ירמיה בן אלעזר, בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, מדת בשר ודם, מתחייב אדם הריגה למלכות, מפילין לו חכה עץ, שפומם פיו שלא יכול לדבר לתוך פיו כדי שלא יקלל את המלך,

[ר"ל שזה שנתחייב הריגה ע"י דין מלך בשר ודם, מהרהר אחר דינו שלא יפה דן אותו להריגה, גם לא ירא מלקלל כיון שאחר הריגתו לא יכול לעשות לו כלום,

אבל כמדת הקב"ה אינו מרהר בדוראי יפה חייבו, גם ירא מלקלל כיון שגם אחר הריגתו יכול עוד לעגשו בדין גיהנם, ולכך שותק מלהרהר, ואדרבה נותן תהלה להקב"ה על שפרע לו עגשו בעוה"ז כדי לזכותו בעוה"ב. מהרש"א, וראה ריטב"א],

מדת הקב"ה, אדם מתחייב הריגה למקום, שותק, שנאמר תהלים ס"ב לך דמיה תהלה אל הים ציון וְלֹךְ יִשְׁלַם גִּידְךָ הַכֹּל שֹׁמֵקִין כַּגִּידְךָ, ולא עוד אלא שמשבח שנאמר "תהלה", ולא עוד אלא שדומה לו כאילו מקריב קרבן נוסף לו יסורין שמקבל מאלהים, שנאמר וְלֹךְ יִשְׁלַם גִּידְךָ אֹתָהּ דֹמִיָּה שֶׁהוּא דֹמִיָּה צִסְרִין, דומה לו כשילוס נדר,

[ו. ד"ס] היינו דא"ר יהושע בן לוי, מאי דכתיב תהלים פ"ד: עֲבְרִי בְּעֵמֶק הַבְּכָא מִעֵין יִשְׁתוּהוּ, גַּם-בְּרָכּוֹת יַעֲטָה מִן הַר, מו"ק,

"עוברי" אלו בני אדם שעוברים על רצונו של הקב"ה [אזכר העוברים על דמך. רש"י תהלים],

"עמק" שמעמיקין להם גיהנם [משמע שלמעלה אין הגיהנם רוחתה כל כך כמו שהוא למטה בעומק וכו', והיינו הא דאיתא במדרש רבה פ' פנחס ובני קרח לא מתו, מקום גבוה נתבצר להם בגיהנם וישבו שם, דכיון דלמעלה אין הגיהנם רוחתה כל כך, כל כמה דמידלייא מתקרי וחולך, וכיון דנתבצר להם מקום גבוה שם, לכך היו יכולין לישב שם ולא מתו. תורת חיים],

"הבכא" שבוכין ומורדין דמעות כמעין של שיתין [הדמעות מגיעות עד יסודות הארץ] נקב שצננין המוצא, שניסוך היין של ספלים, יורד למוכו כל השנה, כדאמרין בלולז וערבה (סוכה מט.), [בעמק הבכא. והנס צעומקה של גיהנם צנני ויללה. רש"י תהלים] [מעין ישתיהו. צדמעות עיניהם [יעשו את המקום למעין]. רש"י תהלים],

"גם ברכות יעטמה מורה" [יעטמה לשון לבישה, מורה לשון מורה דרך

מקצת שבחו בפניו, דכתיב בראשית ז' כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה, כולו שלא בפניו, דכתיב בראשית ו' נח איש צדיק תמים היה בדורותיו בפניו כמי צדיק, שלא בפניו כמי צדיק תמים,

5. וא"ר ירמיה בן אלעזר, מאי דכתיב בראשית ח' והנה עלה זית טרף בפיה [ב. ד"ס] מאמר פיה, ציקסה שיהא זית, טרף שלה, והיינו מזון, אמרה יונה לפני הקב"ה, רבש"ע יהיו מזונותי מורין בזית, ומסורין בידך, ואל יהיו מתוקין כדבש, ותלוין ביד בשר ודם נח,

[ויטרף היינו מזון] כתיב הכא טרף, וכתיב התם משל ל' המריפני לחם חוקי,

6. וא"ר ירמיה בן אלעזר, כל בית שנשמעין בו דברי תורה בלילה, שוב אינו נחרב, שנאמר איוב לה ולא אמר איה אלוה עושי נותן זמירות בלילה לא הוצרך להמאזין ולומר איה עושי והיינו מרב, מי שנותן זמירות של תורה בלילה, ולהכי נקט לילה שהקול נשמע מרחוק [פ' והוא הדין ביום אם נשמע הקול],

7. ואמר רבי ירמיה בן אלעזר, מיום שחרב בית המקדש ופסקו הכהנים מלברך בשם המפורש, כדאמר באין דורשין שהיו מצרכין בשם המפורש, דיו לעולם שישתמש בשתי אותיות [בשם של שתי אותיות] צין לשבח לפניו, צין לצרך איש את חבירו, דכמי שנאמר תהלים קג כל הנשמה תהלל יה חללויה כלומר זה השם, שכל הנשמה כולה ראוי להשתמש בו, מכלל דשם צן ארבע אותיות ושם המפורש לא לכל הנשמה ניתן, אלא לכהנים בלבד, דכמי (דברים י') ולצרך בשמו וכמי (צמדבר ו') ושמו את שמי המיוחד לי,

8. ואמר רבי ירמיה בן אלעזר [בעי"ז ברכות נח, וסנהדרין קז:], נתקללה בבל נתקללו שכיניה מקללתה, נתקללה שומרון נתברכו שכיניה מקללתה,

נתקללה בבל נתקללו שכיניה, דכתיב ישעיה ידנ' וְשִׁמְתִּיהָ [אשים את בבל להוות] לְמוֹ רִישׁ [מלשון ירושה] קָפַד [שם עוף מברבי] ושם הולכות המיות רעות, ומזוקות מקומות הסמוכות לה, דלוי לרשע ולוי לשכינו [סוכה נו:]: וְאַנְגְמִי-מִיָּם [פ' שמה תדור הקפוד, ושם יהיו אנגמי מים כדרך המקומות החריבות],

נתקללה שומרון נתברכו שכיניה, דכתיב מיכה א' ושמתי שומרון לעי השדה

אבני חן על מסכת עירובין

שלחם, שילבישו את הקב"ה בברכות, וכתב הרש"ל שמורה קאי על הקב"ה שהרי מורה לו דרך הטוב] שמצדיקין עליהם את הדין,

[רש"י תהלים: גם ברכות יענה מורה. מצרכים ומודים לשמו ולומרים יפה דן אותנו ולמנו דינו [אולי זה פירוש אחד שאנו לובשים ברכות להקב"ה על "מורה" דהיינו דינו],

[ומפרש עוד פירוש] ונכנסת יענה לנו, המורים אותנו, ללכת בדרך הטוב ולא שמענו לו [שהקב"ה לובש אותנו בברכות, "מורה" שנלמד ממנה ללכת בדרך טוב אבל אנחנו לא שמענו בקולו]],

ואומרים לפניו, רבונו של עולם, יפה דנת, יפה זכית, יפה חייבת, ויפה תקנת גיהנם לרשעים, גן עדן לצדיקים,

איני [אך אמרת שמצדיקין עליהן את הדין], והאמר רבי שמעון בן לקיש, רשעים אפילו על פתחו של גיהנם אינם חוזרין בתשובה [שנשמותיהן אפי' לאחר מיתתן אינן חוששות לעצמן מפני שהולכות לאברון. ריטב"א],

[ובמכתב מאלהו חלק א דף 51 יש מאמר על ענין זה, ואביא קצת מדבריו וז"ל כאשר ימות האדם ונפשו שבה אל עולם האמת הן תבין הנפש את הדברים כאשר הם, וכל טעיותיה יתבררו לפניו, אבל שאיפותיה הרעות אשר היו לה בחייה, כבר נקבעו בה והיו לקנין הנפש, על כן אף שיתבררו הרעות לנפש כפי אמיתותן מ"מ השאיפות ישראו בה כשהיו, וזה אמרם אפילו על פתחו של גיהנם שכבר רואים את צרת הרעה כאשר היא, אינם חוזרים בתשובה השאיפה לרעות היתה להם לקנין ולא תפרד מהם. עכ"ל],

שנאמר ישעיה סו כד ויצאו וראו בפגרי האנשים [דמקום פגרי האנשים לאו היינו גיהנם גופיה אלא פתחה של גיהנם הוא מקרי. מחרש"א] הפשעים כי כי תו לעתם ל' א תמות ואשם ל' א תכבה והיו דראו'ן לבל-בשר עדיין וגו', שפשעו לא נאמר אלא הפושעים, שפושעים והולכין ואפילו נשעת מולעתם ואשם?

לעולם ל"ק, הא בפושעי ישראל [מצדיקין את הדין], הא בפושעי עובדי כוכבים [אפילו על פתחו של גיהנם אינם חוזרין],

הכי נמי מסתברא [שהפסוק ויצאו וראו מיירי בעכו"ם], דא"כ [דאי לא תימא הכי. ד"ס] [אלא תפרש] דהא דרש לקיש בפושעי ישראל מוקי לה להאי קרא, דכמיז ואשם לא תכבה, קשיא דידה אדדיה, קשיא דר"ל אדריש לקיש,

דאמר ריש לקיש, פושעי ישראל, אין אור גיהנם שולטת בהן, ק"ו ממזבח הזהב, מה מזבח הזהב שאין עליו אלא כעובי דינר זהב, עמד כמה שנים ולא שלטה בו האור [ולא נמס זהבו. שם], פושעי ישראל שמליאין מצות כרמון שנאמר שיר השירים ו ג בחוט השני שפתתך ומדברך נאנה פפלא [ענין ביקוע] תרמו' [תקנתך. הוא גובה הפנים שאצל העין מזה ומזה. מצ] מפער

לצמחה,

ואמר ר"ש בן לקיש, אל תיקרי רקתך אלא ריקתך, שאפי' ריקנך שבר, מליאין מצות כרמון עאכ"ו [ואם נפרש שהפסוק ויצאו וראו קאי אפושעי ישראל שאינם חוזרין בתשובה, קשה שהרי כאן אומר ר"ל שאין אור גיהנם שולטת בהן]?]

[אבל עדיין קשה אם מיירי בפושעי ישראל, למה מעמיקין להם גיהנם וכו'] אלא הא (ד.ד"ס) כתיב עובדי בעמק הבכא, ההוא דמחייבי ההיא [חדא. ע"י] שעתא בניהנם, ואתי אברהם אבינו, ומסיק להו ומקבל להו [משמע ליה דההוא קרא מיירי מיד שבוכין בו], ומצדיקין עליהם את הדין, הן עולים וכדמסיק דאברהם אבינו מסיק ומקבל להו. מחרש"א, # פ' שלמעשה אינם יורדין לגיהנם כלל אלא "מחייבי" ובוכין ומיד מעלה אותם אברהם אבינו],

בר [חזין] מישראל שבא על בת עובר כוכבים, דמשכה ערלתו, ולא מבשקר ליה אינו מכירו שהוא יהודי, דמשכה ערלתו, ודומה לו כמי שאינו נימול,

מתקיף לה רב כהנא [על מה שאמר ר"ל שאפילו על פתחו של גיהנם אינם חוזרין בתשובה], השתא דאמרת הפושעים דפשעי ואולי, אלא מעתה דכתיב המוציא והמעלה המוציא למכס מארץ מצרים [ויקרא כג] וכן המעלה למכס מארץ מצרים [ויקרא יא] דמסיק ודמפיק הוא,

אלא דאסיק ואפיק [שהעלה והוציא בלשון עבר], הכי נמי דפשעי נמייהס הוא [כבר. ד"ס],

10. ואמר רבי ירמיה (בר) [בן] אלעזר, שלשה פתחים יש לגיהנם, אחד במדבר, ואחד בים, ואחד בירושלים,

במדבר, דכתיב במדבר מז ויורדו הם וכל אשר להם חיים שאולה,

בים, דכתיב יונה ב מבטן שאול שועתי יונה בן אמתי קאמר ליה שמעת קולי [לפי ענינו מבטן וממעי הדגה קאמר שבו היה יונה מתפלל, אבל מדכתיב לשון שאול משמע ליה דבמקום פתחה של גיהנם היה. מחרש"א],

בירושלים, דכתיב ישעיה לא נאם ה' אשר אור לו בציון ותנור לו בירושלים ותנא דבי רבי ישמעאל אשר אור לו בציון זו גיהנם ותנור לו בירושלים זו פתחה של גיהנם,

אבני חן על מסכת עירובין

ותו ליכא, והאמר ר' מריון אמר ר' יהושע בן לוי, ואמרי לה תנא רבה בר מריון, בדבי רבי יוחנן בן זכאי צרייתא שנסדרה צבית מדרשו, כעין מוספתא שסידר ר' חייל ור' אשעיל, שתי תמורות יש בגי' בן הנום, ועולה עשן מביניהן [כע"ז בסוכה לב:], וזו היא ששנינו ציינו דקלס הר הברזל כשירות ללוג וזו היא פתחה של גיהנם?

דילמא היינו דירושלים [והוא אחד מהשלשה פתחים],

א"ר יהושע בן לוי, ז' שמות יש לגיהנם [כל שמות הללו על תוקף העונש הן רומזים וכו']. תורת חיים עיי"ש, ואלו הן, שאול, ואבדון, ובאר שחת, ובור שאון, ומיט היון הוא רפס לטובע בו, וכלנו פנ"ק [בין מיט], וסמס טיט היינו שראוי לנזין, וצלמות, וארץ התחתית,

1. שאול, דכתיב יונה ב מבטן שאול שועתי, שמעת קולי,
2. אבדון, דכתיב תהלים מז' היסופר בקבר חסדך אמונתך באבדון,
3. באר שחת, דכתיב תהלים קו כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת שמת וצאר שמת מילמא היא,
- 4-5. ובור שאון, ומיט היון, דכתיב תהלים מ ויעלני מבור שאון ממיט היון,
6. וצלמות דכתיב תהלים קו יושבי חשך וצלמות,
7. וארץ התחתית, גמרא הוא,

ותו ליכא והאיכא גיהנם גיא שעמוקה [בגיהנם] [בגיהנם] שהכל יורד לה על עסקי הגם עריות,

והאיכא תפתה גיהנם, דכתיב צההוא קרא מדומתה אש ועיס הרצה, דכתיב ישעיה ל כי ערוך מאתמול תפתה? ההוא שכל המתפתה ביצרו יפול שם [אבל אינה שמה של הגיהנם],

גן עדן, אמר ריש לקיש, אם בארץ ישראל הוא, בית שאן פתחו שפירמיו מתוקין מכל [פירות. ד"ס] ארץ ישראל, ואם בערביא בית גרם פתחו, ואם בין הנהרות הוא, דומסקין פתחו,

[משמע שהיה קבלה בידם שלא היה אלא פתח אחד לגן עדן, דאם לא כן לימא כולו פתחים כדאשכחן גבי גיהנם שהיה לו שלשה פתחים רחוקים זו מזו, וא"כ תימה הא מדה טובה מרובה ממדת פרוענות וכו'. רש"ל, ובתורת חיים תירץ שגן עדן הוא אחד מששים שבגיהנם כדאמרינן במי שהיה טמא עיי"ש],

[ואם] בבבלי [היכן הם פירות המתוקין שזה סימן ששם פתחו של גן עדן], אביי, משתבח בפירי דמעבר ימינא משחצת צפירות [משחצת פירות. ד"ס] של עבר הנהר פרס צדדומו [פי' ולפי אביי שם פתחה], רבא משתבח, בפירי דהרפניא:

[שנינו במשנתנו] וביניהן כמלוא שתי [רבקו' ת [teams] של שלש שלש בקר, דברי ר"מ, ר' יהודה אומר, של ארבע קשורות, ולא מותרות] וכו': פשיטא כיון דתנא ליה דקשורות הוו אנן ידעינן דלא הוו מותרות?

מהו דתימא קשורות כעין קשורות, אבל ממש לא, קמ"ל ולא מותרות:

[שנינו במשנתנו] אחת נכנסת ואחת יוצאת: תנא, רבקה נכנסת, ורבקה יוצאת ולא פרה נכנסת ופרה יוצאת, דאם כן לא הוו להו קשורות:

ת"ר, כמה ראשה ורובה של פרה שנתנו חכמים שיעור להרחקת פסין מן הצור שיהיו רחוקין כדי ראשה ורובה, כדמין צממנין, שתי אמות, וכמה עוביה של פרה, אמה ושני שלישי אמה,

דף י"ט ע"ב

שהן בעשר אמות, ששה צקר, ולקמן פריך מאי כעשר, הא עשר מכוונות הן דברי ר"מ [שאומר שלשה רבקות], ר' יהודה אומר, כשלש עשרה אמה, וכארבע עשרה אמה שמונה צקר ילאו מכלל שלש עשרה, ולכלל ארבע עשרה לא צאו, דשלש עשרה אמה ושליש הן,

[ומקשה על דברי ר"מ] כעשר, הא עשר הויין [מאי כעשר, הא עשר מכוונות הן. רש"י לעיל]?

משום דבעי למיתנא סיפא [בדברי ר' יהודה] כשלש עשרה [תני נמי "כעשר"],

[ומשקה הא גם כשלש עשרה אינו נכון, דהא] כשלש עשרה מפי הויין [ולשון כשלש עשר היה שייך רק אם היה קצת פחות מ"ג]? משום דבעי למתני כארבע עשרה,

וכארבע עשרה הא לא הויא [פי' הא חסר הרבה מארבעה עשר]?

אמר רב פפא יתירות על שלש עשרה, ואינו מגיעות לארבע עשרה [ולכן שייך לומר כ"ד, וכיון דכתב כ"ד שייך לומר כ"ג, ואנב כ"ג אמר נמי כעשר. וראה רש"ל שמפרשה היטב],

אבני חן על מסכת עירובין

[ומתריץ] תני עד שירבה פסין,

איכא דאמרי, א"ל תניתוה, ובלבד שירבה בפסין, מאי לאו דמפיש ועביד פשוטין,

לא דמאריך בדיומדין, הכי נמי מסתברא, מדרקתני ובלבד שירבה בפסין, ש"מ,

2. בעא מיניה אבבי מרבה, יותר משלש עשרה אמה ושליש לר' יהודה דלא אדכר פשוטין מהו הי עדיפא ליה, פשוטין עביד פשוטין עדיפי ליה, ומרוחקין מן הדיומדין שלש עשרה אמה, למיהוי היכירא דיני ציני, ולא סגי בהארכת דיומדין, או בדיומדין מאריך או הארכת דיומדין עדיפא, דלא לימי אורא דהאי גיסא, ודהאי גיסא, ולצטלה?

א"ל תניתוה [יש להביא ראיה דר' יהודה פבירא ליה דמוסיף פסין, ששינו], כמה הן מקורבין לצור, כדי ראשה ורובה של פרה, וכמה מרוחקין, אפי' כור וצלנד שירצה בפסין ואפי' כוריים,

ר' יהודה אומר, בית סאתים מותר, יותר מבית סאתים אסור שזה שיעור היקף שלא כתיקו,

אמרו לו לר' יהודה, אי אתה מודה בדיר מוקף לדירה, שהרעה דר שס בלילה וסחר, ומוקצה, וחצר, אפילו בת חמשת כורים, ואפי' בת עשרה כורים, שמותר,

אמר להן [ר' יהודה], זו מחיצה שלימה היא ואלו פסין הן, וצין כל אחד ואחד שלש עשרה אמות, ואין עומד אלא פס אמה צין כל שלש עשרה ושלש עשרה, אלמא לר' יהודה פשוטין עביד, דאי בדיומדין מאריך, הא מחיצה היא,

ואם איתא [שאינו עושה פסין, אלא מגדיל את הדיומדין עד שלא ישאר ביניהן י"ג ושליש, הרי זה עומד מרובה], זו מחיצה, וזו (היא) מחיצה מיבעי ליה?

הכי קאמר [שמ"מ יש חילוק בין מחיצה לדיומדין, ואין ראיה מכאן מה סבר ר' יהודה], זו תורת מחיצה עליה, ופרצותיה אוסרת בעשר ציזר מעשר, ואלו, תורת פסין עליה, ופרצותיהן בשלש עשרה אמה ושליש ויש שלש עשרה אמה צין הארכת להארכת, הילכך, ציזר מציט סאתים לא מיתכשר,

3. בעא מיניה אבבי מרבה, תל המתלקט עשרה טפחים מתוך ארבע אמות, תל משופע אצל מדרכו זקוף, [ש. ד"ס] קודם שימשך ארבע אמות, עלה ומתלקט גובהו לעשרה טפחים, וקיימא לן בהורק במסכת

א"ר פפא, בבור רחב שמונה, דכ"ע לא פליגי דלא בעינן פשוטין אפילו לר' מאיר לא בעינן פשוטין, דמי מרחיק כדי ראשה ורובה, דהיינו שמי אמות לכל רוח, נמצא החלל שצין שמי המחיצות שמים עשרה אמה, והפסין רחבן אמה לכל רוח זה כנגד זה, נמצא צין פס לפס שיעור פתח עשר אמות, ור' מאיר דהכי שרי,

בבור שתים עשרה דמי מרחיק שמי אמות מכאן וכנגדס מכאן, יש חלל המחיצה שש עשרה אמה, ומתן שמי אמות עומד, הרי צין זה לזה ארבע עשרה פרז, וכולי האי לא שרי ר' יהודה, ובעינן פשוטין לכל דל, דמכל דל ודל איכא ארבע עשרה אמות, ולקמן מפרש היכא משוי להו [היכן מושים את העמודים] דכ"ע לא פליגי דבעינן פשוטין,

כי פליגי משמונה עד שתים עשרה, לר' מאיר בעינן פשוטין, לר' יהודה לא בעינן פשוטין,

ורב פפא מאי קמ"ל, תנינא לדרב פפא צמתינן, דקתני לר' מאיר ששה צקר, ולר' יהודה שמונה צקר, וממילא שמעינן דר' מאיר שרי בהצדלת עשר, ור' יהודה שרי בהצדלת שלש עשרה אמה ושלש, וכי קבעי ר' מאיר פשוטין ציזר מעשר קאמר?

רב פפא הן ברייתא דתנא שיעורא דעוצי הפרות לא שמינע ליה וצמתינן לא פריש להו, ואחא רב פפא לפרושי לך צמתינן, דשיעורא דר' מאיר עשר אמות, ודר' יהודה שלש עשרה אמה ושלש, וקמ"ל בברייתא והסכים רב פפא מדעתו, למה ששינו צברייתא, דראשה ורובה שמי אמות, ועוצי אמה ושני שלישי אמה:

ארי"ך [האריך בדיומדין], יות"ר [יותר מ"ג ושליש לר' יהודה], בת"ל [תל המתלקט עשרה מתוך ארבע], חיצ"ת [חיצת הקנים קנה קנה פחות משלשה], חצ"ר [חצר שראשה ובנם לבין הפסין], שיבש"ה [יבשו מים בשבת מהו], סימן [כל אלו בעא מיניה אבבי מרבה 6 פעמים]:

1. בעא מיניה אבבי מרבה, האריך בדיומדין יותר מאמה לכל דל, כשיעור פשוטין עד שהעמיד ריזח שצינתיס על עשר אמות, לר"מ מהו דווקא פשוטין קאמר, דצין דהרחיקן יותר משיעור חכמים, בעינן היכר דיני ציני, ולא סגי בהארכת דיומדין, אלא מרחיק פורתא מן הפס ועומן שס פשוט, וכן לאריך גיסא, משום דליהוי היכירא, או דילמא, כיון דסוף סוף עשר ריזח הוא דאיכא, לא מיתכשר?

א"ל תניתוה, ובלבד שירבה בפסין, מאי לאו דמאריך בדיומדין, לא דמפיש ועביד פשוטין,

א"ה האי ובלבד שירבה בפסין, עד שירבה פסין מיבעי ליה?

אבני חן על מסכת עירובין

על גב דליכא למימר הכי שרי, הוהיל ומחמיו אחד הוא כדיומנד, אבל קנה פחוט משלשה לא,

איכא דאמרי גודריתא דקני קא מיבעיא ליה, גודריתא דקני מאי? א"ל תניתוה היה שם גדר, או אילן, או חיצת הקנים, נידון משום דיומנד,

מאי לאו גודריתא דקני ושמע מינה, דאף על גב דאין עובי ארבעה בגובה עשרה אמרינן רואין לא קנה קנה פחות משלשה דעשו כדיומנד ממש, וכלא רואין איכא מיקון מעליא אי הכי היינו גדר, ואלא מאי גודריתא דקני היינו אילן, אלא מאי אית לך למימר

דף כ' ע"א

תרי גוויי אילן, הכא נמי תרי גוויי גדר,

5. בעא מיניה אביי מרבה, חצר שראשה נכנס לבין הפסין, מהו לטלטל מתוכה לבין הפסין, ומבין הפסין לתוכה?

א"ל מותר דהא ליכא דיוצין בין הפסין דליכא עליהו, דליהו מוציא מרשותו לרשות חצירו,

שתיים 12 ואלא 10, ומחילה ציניהן, ושמייהן ראשן בין הפסין מאי?

אמר ליה אסור לטלטל מתוכן לבין הפסין, כדמפרש טעמא רב הונא,

אמר רב הונא, שתיים אסורין, ואפילו עירבו דרך הפתח שבמחילה שציניהן [שדרך בין הפסין ודאי אינו יכול לערב, ולכן מפרש שאפי' אם היה פתח בין שתי החצירות], דהשתא חדא נינהו ולא אסרן אהדדי אסורות [אפי' אסור. ד"ס] לטלטל מתוכן לבין הפסין,

גזירה שמא יאמרו עירוב מועיל לבין הפסין לשפף חצירות יחד, שהרואה אותן מטלטלין ממזכין לבין הפסין, לא ידע דיש פתח ציניהן, וסבר האי דלא אסרן אהדדי בדרך [מתוך. וט'] בין הפסין, [משום דהא. וט'] כשאר שמי חצירות הפתוחות למבוי אחד שאסור להוציא [מן החצירות. וט'] למבוי אלא אם כן נשתפפו,

"הכי נמי" * (משום ד. וט') נחמנו עירובין בין הפסין, לשפף כשיתוף שאר מבוי, ואחז למשרי נמי להכניס ולהוציא מבין הפסין לחצירות כי ליכא פתח ציניהן, ויהי עירוב בלחמם החצירות דרך בין הפסין, וההוא ודאי לא מהני, דכי מקינו רבנן שיחסי מבואות במבוי סמוס תקון, ואורכו יותר על רחבו, וזה מפושל לארבעה זרדין,

* [לפ"ז ביושב הלשון הכי נמי שאין לה הבנה לפי גירסת הרפוב],

שבת (ק.) דלענין שבת היו רשות היחיד, הכא מאי נידון משום דיומנד אי קאי במקום אחד מן הדיומדין, מי היו כדיומנד או לא, או אינו נידון משום דיומנד?

ולכדי נקט מתוך ארבע, שאם היה מדבריו משופע יפה [פי' ונוח ללכת עליה], ואינו מתלקט לגובה עשרה עד שימשך יותר מארבע אמות, ואפילו עלה גובהו לשפוע [בשיפוע זה. ד"ס] לעשר אמות, ארעא סמיכתא היא?

א"ל תניתוה, ר' שמעון בן אלעזר אומר, היתה שם אבן מרובעת אמה על אמה, ואינה מחוסרת אלא חלוקה שינטל עובי שציניהם ומיעשה כמרזב, דופן לכאן ודופן לכאן, רואין כל שאילו תחלק, ויש בה אמה לכאן ואמה לכאן, נידון משום דיומנד, ואם לאו אינו נידון משום דיומנד,

רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר, היתה שם אבן עגולה מחוסרת חקיקה, לחקוק וליטול צליטת עיגול, ולהשוות למעשה לפיאוריה [פי' דעיגול אמצעה בולט יותר מפיאוריה שהם עגולות, ואם מרבע מתוך העיגול נעשה אמצעה שוה לפיאוריה], ומהא מרובעת, ועדיין היא מחוסרת חלוקה רואין כל שאילו תחלק ותחלק, ויש בה אמה לכאן ואמה לכאן, נידון משום דיומנד, ואם לאו אינו נידון משום דיומנד,

במאי קא מיפלגי [רשב"א ורבי ישמעאל בנו של ריב"ב], מר [רשב"א] סבר חד רואין אמרינן, תרי רואין לא אמרינן, ומר [ר' ישמעאל בנו של ריב"ב] סבר אפי' תרי רואין נמי אמרינן לר' ישמעאל,

ותל נמי ככאן עגולה דמי, ויז' לתנא קמא לא אמרינן תרי רואין,

4. בעא מיניה אביי מרבה, חיצת הקנים שעשאה לכאן ולכאן כעין דיומנד, קנה קנה פחות משלשה, נידון משום דיומנד או לאו?

אמר ליה תניתוה, היה שם אילן, או גדר, או חיצת הקנים, נידון משום דיומנד,

מאי לאו קנה קנה פחות משלשה?

לא גודריתא דקני קניס מחוצרין הרבה בעץ אחד סמוך לארץ, ומלמעלה הן מתפרשין,

אי הכי היינו אילן, ואלא מאי קנה קנה פחות משלשה היינו גדר?

אלא מאי אית לך למימר תרי גוויי גדר, הכא נמי תרי גוויי אילן אשמעינן אילן שלם דליכא למימר יחלק ויחלק, ואשמעינן האי אף

אבני חן על מסכת עירובין

היכי משתרי ליה למלאות ולהוציא מרשות היחיד לרשות הרבים משום דומק? לא צריכא דעבר כעין פסי ביראות ברה"ר ואין שם צור וזרק לתוכה חייב,

הא נמי פשיטא, אי לאו דבעלמא מחיצה היא גבי בור היכי משתרי ליה למלטלי,

לא צריכא, אע"ג דקא בקעי בה רבים,

ומאי קמ"ל דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, הא א"ר אלעזר חדא זימנא, דתנן רבי יהודה אומר, אם היתה דרך רה"ר מפסקתן שאין שם דרך אלא בין הפסין יסלקנה לצדדין, דאמי דריסת רגלי ומבטלי מחיצות יסלקנה לצדדין, וחכ"א אינו צריך,

רבי יוחנן ור"א דאמרי תרווייהו, "כאן" הודיעך חכמים כמה גדול כחן של מחיצות, דלא מיבטלי משום בקיעת רגלי כחן של מחיצות?

אי מהתם הוה אמינא "כאן" ולא סבירא ליה, קא משמע לן כאן, וסבירא ליה,

ולימא הא ולא בעי הק? חדא מכלל חבירתה איתמר:

[שנינו במשנתנו] מותר להקריב פרישנא לה לכולה ממנימין צריש פירקין לבאר וכו': תנן התם, לא יעמוד אדם ברשות הרבים, וישתה ברשות היחיד, ברשות היחיד, וישתה ברשות הרבים, אלא אם כן מכנים הכנים ראשו ורובו למקום שהוא שותה דחיישין שמא ימשך גופו למקום רגליו, ויוציא הכלי עמו,

דף כ' ע"ב

ד"ה אובסין אותה מבפנים. על כרחה [עד צית. ד"ס] הצליעה.

ד"ה מידי גבי הדדי תני להו. דתנא דהמה [ומנא. וט'] גמל (ומאי דהמה גמל. וט').

ד"ה צוארו ארוך. בכ"י וט' כתוב דיבור זה כהוגן לפני ד"ה מידי גבי הדדי, ודיבור זה בא לפרש דברי רב ששת שאמר שאני גמל הואיל וצוארו ארוך.

שם. [ואי לאו. חכמת מנוח] דרוז גופו מצפנים פי' ולכן צריך ראשו ורובו אף דנקט לה ונקט למנא.

וכן בגת גבי אדם הא אמר דבעי ראשו ורובו גבי פרה מי

רבא אמר, עירבו מותר[י.רש"י] דכיון דעירבו דרך פתח שצניעה, ומד רשותא הוא דלא אסרן אהדדי, להך גזירה לא חיישין,

א"ל אביי לרבא, תניא דמסייע לך, חצר שראשה אחד נכנס לבין הפסין, מותר למלטל מתוכה לבין הפסין, ומבין הפסין לתוכה, אבל שתיים אסור,

בר"א שלא עירבו, אבל עירבו מותרין,

לימא תיהוי תיובתא דרב הונא? אמר לך רב הונא, התם דהדרן וערבן שנפרצה צניעה גדולה בסופה, שגלוי לכל שרשות אחת היא [בדפוס וילנא יש במקום זה שרמטו],

6. בעא מיניה אביי מרבה, יבשו מים בשבת מהו [אע"ג דהיתר פסין הוא דוקא בבאר מים חיים כדאמרינן לעיל יח.]. לטלטל בין הפסין, מי אמרינן שבת הואיל והותרה הותרה, או דילמא כיון דהיתר פסין אינו אלא משום מים, והרי יבשו ואסור, ואכל פסי ציראות קאי [פי' ולא קאי על חצר שנכנס בין הפסין דאיירי עלה לעיל],

א"ל כלום נעשית מחיצה אלא בשביל מים כלומר כלום הותרה מחיצה כזו אלא משום מים, מים אין כאן, מחיצה אין כאן,

בעי רבין, יבשו מים בשבת וחזרו ובאו בשבת ובאו גשמים צו ציוס מהו מאי, מי אמרינן חזרו פסין להיתרן הראשון, לטלטל בחוקן,

א"ל אביי, יבשו בשבת, לא תיבעי לך, דבעי מיניה דמר רבה, שהיה רבו, ופשיט לי דאסיר, באו נמי לא תיבעי לך ובאו מים בשבת לא קמצעיא לי, דהוה ליה מחיצה העשויה בשבת דמותר, דהא קיימא לן,

ותניא, כל מחיצה העשויה בשבת, בין בשונג בין במזיד בין באונס בין ברצון, שמה מחיצה,

ולאו איתמר עלה, אמר ר"ג, לא שנו אלא לזרוק, אבל למלטל לא?

כי איתמר דר"ג, אמזיד איתמר,

אמר ר"א הזורק מרשות הרבים לבין פסי הביראות של ציראות חייב חטאת, דרשות היחיד מעלייתא הוא (א"ל) פשיטא, אי לאו מחיצה מדאורייתא היא לשויה מיהא רשות היחיד לזריקה,

אבני חן על מסכת עירובין

רגלים בלבד והתניא לא הותרו פסי ביראות אלא לגבי בהמה בלבד מאי בהמה בהמת עולי רגלים אבל אדם

דף כ"א ע"א

מטפס ועולה מטפס ויורד,

איני והאמר רב יצחק, אמר רב יהודה אמר שמואל, לא הותרו פסי ביראות אלא לבאר מים חיים בלבד, ואי לבהמה מה לי חיים מה לי מכונסין?

בעינן מידי דחזי לאדם,

גופא, לא הותרו פסי ביראות, אלא לבהמה בלבד, אבל אדם מטפס ועולה מטפס ויורד, ואם היו רחבין אפילו לאדם נמי, ולא ימלא אדם מים ויתן לפני בהמתו אבל ממלא הוא ושופך לפני בהמה, ושותה מאיליה,

מתקיף לה רב ענן אם כן מה הועילו פסי ביראות, מה הועילו למלאות מהן אלא מה הועיל ראשה ורובה של פרה אמר אביי הכא במאי עסקינן באיבוס העומד ברה"ר גבוה עשרה ורוחב ארבעה וראשו נכנס לבין הפסין וכו' אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב אין בורגנין בבבל ולא פסי ביראות בחו"ל בורגנין בבבל לא דשכיחי בידקי פסי ביראות בחו"ל לא דלא שכיחי מתיבתא אבל איפכא עבדינן א"ד אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב אין בורגנין בפסי ביראות לא בבבל ולא בחו"ל, בורגנין בבבל לא דשכיחי בידקי, בחו"ל נמי לא, דשכיחי גנבי, פסי ביראות בבבל לא דשכיחי מיא, בחוץ לארץ נמי לא דלא שכיחי מתיבתא,

א"ל רב חסדא למרי בריה דרב הונא בריה דרב ירמיה בר אבא אמרי אתיתו מברגש לבי כנישתא דדניאל דהוה תלתא פרסי בשבתא אמאי סמכיתו אבורגנין הא אמר אבוב דאבוב משמיה דרב אין בורגנין בבבל נפק ואחוי ליה הנהו מתוותא דמבלען בשבעים אמה ושיריים:

אמר רב חסדא דריש מרי בר מר מאי דכתיב תהלים קיט לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד דבר זה אמרו דוד ולא פירשו אמרו איוב ולא פירשו אמרו יחזקאל ולא פירשו עד שבא זכריה בן עדו ופירשו אמרו דוד ולא פירשו דכתיב לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד אמרו איוב ולא פירשו דכתיב איוב יא ארוכה מארץ מדה ורחבה מגי ים אמרו יחזקאל ולא פירשו דכתיב יחזקאל ב

בעינן לה ראשה ורובה או לא כל היכא דקא נקיט מנא ולא נקיט לה לא תיבעי לך דבעי ראשה ורובה מלגיו כי תבעי לך היכא דנקיט מנא ונקיט לה מאי א"ל תניתוה ובלבד שתהא הפרה ראשה ורובה מבפנים ושותה מאי לאו דנקיט לה ונקיט מנא לא דנקיט מנא ולא נקיט לה וכי נקיט מנא ולא נקיט לה מי שרי והתניא לא ימלא אדם מים ויתן בשבת לפני בהמתו אבל ממלא הוא ושופך והיא שותה מאיליה הא אתמר עלה אמר אביי הכא באבוס העומד ברשות הרבים גבוה י' טפחים ורוחב ד' וראשו אחד נכנס לבין הפסין גזרה דילמא חזי ליה לאבוס דמקלקל ואתי לתקוניה ודרא ליה לדוולא בהדיה וקא מפיק מרשות היחיד לרשות הרבים וכי האי גוונא מי מיחייב והאמר רב ספרא אמר ר' אמי אמר ר' יוחנן המפנה חפציו מזוית לזוית ונמלך עליהן והוציאן פטור שלא היתה עקירה משעה ראשונה לכך אלא זמנין דמתקן ליה והדר מעייל ליה וקא מעייל מרשות הרבים לרשות היחיד איכא דאמרי גבי אדם הא קאמרינן דסגי ליה בראשו ורובו גבי פרה מי סגי לה בראשה ורובה או לא היכא דנקיט מנא ונקיט לה לא תיבעי לך דסגי לה בראשה ורובה אלא כי תיבעי לך דנקיט מנא ולא נקיט לה מאי אמר ליה תניתוה ובלבד שתהא פרה ראשה ורובה מבפנים ושותה מאי לאו דנקיט מנא ולא נקיט לה לא דנקיט מנא ונקיט לה והכי נמי מסתברא דאי נקיט מנא ולא נקיט לה מי שרי והתניא לא ימלא אדם מים ויתן לפני בהמתו אבל ממלא ושופך והיא שותה מאיליה הא איתמר עלה אמר אביי הכא באבוס העומד ברשות הרבים גבוה עשרה טפחים ורוחב ארבעה וראשו נכנס לבין הפסין דזמנין דחזי ליה לאבוס דמקלקל ואתי לתקוניה ודרי ליה לדוולא בהדיה וקא מפיק מרשות היחיד לרשות הרבים וכי האי גוונא מי מיחייב והאמר רב ספרא אמר ר' אמי אמר ר' יוחנן המפנה חפציו מזוית לזוית ונמלך עליהן והוציאן פטור שלא היתה עקירה משעה ראשונה לכך אלא זמנין דמתקן ליה והדר מעייל ליה וקא מעייל ליה מרה"ר לרשות היחיד תא שמע גמל שראשו ורובו מבפנים אובסין אותו מבפנים והא איבוס כמאן דנקיט מנא ונקיט לה דמיא וקא בעינן ראשה ורובה אמר רב אחא בר רב הונא אמר רב ששת שאני גמל הואיל וצוארו ארוך ת"ש בהמה שראשה ורובה בפנים אובסין אותה מבפנים והא אבוס כמאן דנקיט מנא ונקיט לה וקא בעינן ראשו ורובו מאי בהמה נמי דקתני גמל והתניא בהמה והתניא גמל מידי גבי הדדי תניא תנ"ה ר"א אוסר בגמל הואיל וצוארו ארוך,

א"ר יצחק בר אדא לא הותרו פסי ביראות אלא לעולי

אבני חן על מסכת עירובין

בבית האסורין והיה ר' יהושע הגרסי משרתו בכל יום ויום היו מכניסין לו מים במדה יום אחד מצאו שומר בית האסורין אמר לו היום מימך מרובין שמא לחתור בית האסורין אתה צריך שפך חציין ונתן לו חציין כשבא אצל ר"ע אמר לו יהושע אין אתה יודע שזקן אני וחיי תלוין בחיך סח לו כל אותו המאורע אמר לו תן לי מים שאטול ידי אמר לו לשתות אין מגיעין ליטול ידך מגיעין אמר לו מה אעשה שחייבים עליהן מיתה מוטב אמות מיתת עצמי ולא אעבור על דעת חברי אמרו לא טעם כלום עד שהביא לו מים ונטל ידיו כששמעו חכמים בדבר אמרו מה בוקנותו כך בילדותו על אחת כמה וכמה ומה בבית האסורין כך שלא בבית האסורין על אחת כמה וכמה אמר רב יהודה אמר שמואל בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים יצתה בת קול ואמרה משלי כג בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני ואומר משלי כו חכם בני ושמח לבי ואשיבה חרפי דבר דרש רבא מאי דכתיב שיר השירים ז לכה דודי נצא השדה נלינה בכפרים נשכימה לכרמים נראה אם פרחה הגפן פתח הסמדר הנצו הרמונים שם אתן את דודי לך לכה דודי נצא השדה אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אל תדינני כיושבי כרכים שיש בהן גול ועריות ושבועת שוא ושבועת שקר נצא השדה בא ואראך תלמידי חכמים שעוסקין בתורה מתוך הדחק נלינה בכפרים אל תקרי בכפרים אלא בכופרים בא ואראך אותם שהשפעת להן טובה והן כפרו כך נשכימה לכרמים אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות נראה אם פרחה הגפן אלו בעלי מקרא פתח הסמדר אלו בעלי משנה הנצו הרמונים אלו בעלי גמרא שם אתן את דודי לך אראך כבודי וגודלי שבח בני ובנותי אמר רב המנונא מאי דכתיב (מלכים א ד) וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף מלמד שאמר שלמה על כל דבר ודבר של תורה שלשת אלפים משל על כל דבר ודבר של סופרים חמשה ואלף טעמים דרש רבא מאי דכתיב (קוהלת יב) ויותר שהיה קהלת חכם עוד לימד דעת את העם [ו]איון וחקר תיקן משלים הרבה לימד דעת את העם דאגמריה בסימני טעמים ואסברה במאי דדמי ליה [ו]איון וחקר תיקן משלים הרבה אמר עולא אמר רבי אליעזר בתחילה היתה תורה דומה לכפיפה שאין לה אונים עד שבא שלמה ועשה לה אונים קוצותיו תלתלים אמר רב חסדא אמר מר עוקבא מלמד שיש לדרוש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות שחורות כעורב במי אתה מוצאן במי

דף כב,א גמרא שמשכים ומעריב עליהן לבית המדרש רבה אמר במי שמשחיר פניו עליהן כעורב רבא אמר במי

ויפרש אותה לפני והיא כתובה פנים ואחור וכתוב אליה קינים והנה והי קינים זו פורענותן של צדיקים בעולם הזה וכן הוא אומר יחזקאל לב קינה היא וקוננוה והנה זו מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא, וכה"א תהלים צב עלי הגיון בכנור והי זו היא פורענותן של רשעים לעתיד לבא וכן הוא אומר יחזקאל ז הנה על הנה תבוא עד שבא זכריה בן עדו ופירשו דכתיב זכריה ה ויאמר אלי מה אתה רואה ואומר אני רואה מגילה עפה ארכה עשרים באמה ורחבה עשר באמה וכי פשטת לה הוויא לה עשרין בעשרין וכתוב היא כתובה פנים ואחור וכי קלת לה כמה הוויא לה ארבעין בעשרין וכתוב ישעיה מ מי מרד בשעלו מים ושמים בזרת תכן וגו' נמצא כל העולם כולו אחד משלשת אלפים ומאתים בתורה,

ואמר רב חסדא דריש מרי בר מר, מאי דכתיב ירמיה כד והנה שני דודאי תאנים מועדים לפני היכל ה' הדוד (ה) אחד תאנים טובות מאד כתאני

דף כ"א ע"ב

הבכורות והדוד (ה) אחד תאנים רעות מאד אשר לא תאכלנה מרוע תאנים הטובות אלו צדיקים גמורים תאנים הרעות אלו רשעים גמורים,

ושמא תאמר אבד סברם ובטל סיכויים ת"ל שיר השירים ז הדודאים נתנו ריח אלו ואלו עתידין שיתנו ריח דרש רבא מאי דכתיב הדודאים נתנו ריח אלו בחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא ועל פתחינו כל מגדים אלו בנות ישראל שמגידות פתחיהן לבעליהן ל"א שאוגדות פתחיהן לבעליהן חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבנו של עולם הרבה גזירות גזרתי על עצמי יותר ממה שגזרת עלי וקיימתים א"ל רב חסדא לההוא מדרבנן דהוה קא מסדר אגדתא קמיה מי שמייע לך חדשים גם ישנים מהו אמר ליה אלו מצות קלות ואלו מצות חמורות א"ל וכי תורה פעמים פעמים ניתנה אלא הללו מדברי תורה והללו מדברי סופרים דרש רבא מאי דכתיב קהלת יב ויותר מהמה בני הזהר עשות ספרים הרבה וגו' בני הזהר בדברי סופרים יותר מדברי תורה שדברי תורה יש בהן עשה ולא תעשה ודברי סופרים כל העובר על דברי סופרים חייב מיתה שמא תאמר אם יש בהן ממש מפני מה לא נכתבו אמר קרא עשות ספרים הרבה אין קץ קהלת יב ולהג הרבה יגיעת בשר א"ר פפא בריה דרב אחא בר אדא משמיה דרב אחא בר עולא מלמד שכל המלעיג על דברי חכמים נידון בצואה רותחת מתקיף לה רבא מי כתיב לעג להג כתיב אלא כל ההוגה בהן טועם טעם בשר תנו רבנן מעשה בר"ע שהיה חבוש

אבני חן על מסכת עירובין

התם דאיכא שתי מחיצות מעלייתא הכא ליכא שתי מחיצות מעלייתא דרבנן אדרבנן [נמין] לא קשיא הכא איכא שם ארבע מחיצות התם ליכא שם ד' מחיצות א"ר יצחק בר יוסף א"ר יוחנן ארץ ישראל אין חייבין עליה משום רה"ר יתיב רב דימי וקאמר לה להא שמעתא א"ל אב"י לרב דימי מ"ט

דף כבב גמרא אילימא משום דמקיף לה סולמא דצור מהך גיסא ומחתנא דגדר מהך גיסא בבל נמי מקיף לה פרת מהך גיסא ודיגלת מהאי גיסא דכולא עלמא נמי מקיף אוקיינוס דילמא מעלות ומורדות קאמרת א"ל קרקפנא חזיתיה לרישך בי עמודי כי א"ר יוחנן להא שמעתא איתמר נמי כי אתא רבין א"ר יוחנן ואמרי לה א"ר אבהו א"ר יוחנן מעלות ומורדות שבארץ ישראל אין חייבין עליהן משום רה"ר לפי שאינן כדגלי מדבר בעא מיניה רחבה מרבא תל המתלקט עשרה מתוך ארבע ורבים בוקעין בו חייבין עליו משום רה"ר או אין חייבין עליו אליבא דרבנן לא תיבעי לך השתא ומה התם דניחא תשמישתיה אמרי רבנן לא אתו רבים ומבטלי לה מחיצתא הכא דלא ניחא תשמישתיה לא כל שכן כי תיבעי לך אליבא דר' יהודה מאי התם הוא דניחא תשמישתיה הכא הוא דלא ניחא תשמישתיה לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא או דילמא לא שניא א"ל חייבין ואפי' עולין לו בחבל א"ל אין ואפילו במעלות בית מרון א"ל אין איתביה חצר שהרבים נכנסין לה בוו ויוצאין בוו רה"ר לטומאה ורשות היחיד לשבת מני אילימא רבנן השתא ומה התם דניחא תשמישתיה אמרי רבנן לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא הכא דלא ניחא תשמישתיה לא כ"ש אלא לאו ר' יהודה היא לא לעולם רבנן ורה"ר לטומאה איצטריכא ליה ת"ש מבואות המפולשות בבורות בשיחין ובמערות רשות היחיד לשבת ורשות הרבים לטומאה בבורות סלקא דעתך אלא לבורות רשות היחיד לשבת ורשות הרבים לטומאה מני אילימא רבנן השתא ומה התם דניחא תשמישתיה אמרי לא אתו רבים ומבטלי לה הכא דלא ניחא תשמישתיה לא כ"ש אלא לאו ר' יהודה היא לא לעולם רבנן ורה"ר לטומאה איצטריכא ליה ת"ש שבילי בית גילגול וכיוצא בהן רשות היחיד לשבת ורה"ר לטומאה ואיזהו שבילי בית גילגול אמרי דבי ר' ינאי כל שאין העבר יכול ליטול סאה של חיטין וירוחן לפני סרדיוט מני אילימא רבנן השתא ומה התם דניחא תשמישתא אמרי רבנן לא אתו רבים ומבטלי לה מחיצתא הכא דלא ניחא תשמישתא לא כל שכן אלא לאו רבי יהודה היא א"ל שבילי בית גילגול קאמרת יהושע אוהב ישראל היה עמד ותיקן להם דרכים וסרטיא כל היכא דניחא תשמישתא מסרה לרבים כל היכא דלא ניחא תשמישתא מסרה ליחיד:

שמשנים עצמו אכורי על בניו ועל בני ביתו כעורב כי הא דרב אדא בר מתנא הוה קאזיל לבי רב אמרה ליה דביתהו ינוקי דידך מאי אעביד להו אמר לה מי שלימו קורמי באגמא (דברים ז') ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו א"ר יהושע בן לוי אילמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו כביכול כאדם שנושא משוי על פניו ומבקש להשליכו ממנו לא יאחר לשונאו א"ר אילא לשונאיו הוא דלא יאחר אבל יאחר לצדיקים גמורים והיינו דא"ר יהושע בן לוי מאי דכתיב (דברים ז') אשר אנכי מצוך היום לעשותם היום לעשותם ולא למחר לעשותם היום לעשותם למחר לקבל שכרם א"ר חגי ואיתימא ר' שמואל בר נחמני מאי דכתיב (שמות לד') אך אפים אך אף מבעי ליה אלא אך אפים לצדיקים אך אפים לרשעים: ר' יהודה אומר עד בית סאתים וכו': איבעיא להו בור ופסין קאמר או דילמא בור ולא פסין קאמר אדם נותן עיניו בבורו ולא גורנין דילמא אתי למלטולי יותר מבית סאתים בקרפף או דילמא אדם נותן עיניו במחיצתו וגורנין דילמא אתי לאיחלוףי יותר מבית סאתים בקרפף ת"ש כמה הן מקורבין כדי ראשה ורובה של פרה וכמה הן מרוחקין אפי' בור אפי' כוריים ר' יהודה אומר בית סאתים מותר יתר מבית סאתים אסור אמרו לרבי יהודה אי אתה מודה בדיר וסהר מוקצה וחצר אפילו בית חמשת כורים ובית עשרת כורים שמותר אמר להם זו מחיצה ואלו פסין ר"ש בן אלעזר אומר בור בית סאתים אבית סאתים מותר ולא אמרו להרחיק אלא כדי ראשה ורובה של פרה הא מדקאמר רבי שמעון בן אלעזר בור ולא פסין מכלל דרבי יהודה בור ופסין קאמר ולא היא ר' יהודה בור בלא פסין קאמר אי הכי היינו דר' שמעון בן אלעזר איכא בינייהו אריך וקמין כלל אמר רבי שמעון בן אלעזר כל אור שמשמשו לדירה כגון דיר וסהר מוקצה וחצר אפילו בית חמשת כורים ובית עשרת כורים מותר וכל דירה שתשמישה לאויר כגון בורגנין שבשדות בית סאתים מותר יתר מבית סאתים אסור:

דף כבא משנה ר' יהודה אומר אם היה דרך רשות הרבים מפסקתן יסלקנה לצדדין וחכמים אומרים אינו צריך:

דף כבא גמרא רבי יוחנן ור' אלעזר דאמרי תרווייהו כאן הודיעך כוחן של מחיצות כאן וסבירא ליה והאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן ירושלים אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים אלא כאן ולא ס"ל ורמי דר' יהודה אדר' יהודה ורמי דרבנן אדרבנן דתניא יתר על כן א"ר יהודה מי שהיו לו שני בתים משני צידי רשות הרבים עושה לו לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן ונושא ונותן באמצע אמרו לו אין מערבין רשות הרבים בכך קשיא דר' יהודה אדרבי יהודה קשיא דרבנן אדרבנן דר' יהודה אדרבי יהודה לא קשיא

אבני חן על מסכת עירובין

דף כ"ג ע"ב

דף כג, גמרא רבי עקיבא היינו תנא קמא דאמרו לו לא אמרו בית סאמים אלא לגינה ולקרפף, אצל אס היה כו', אלמא היכא דאיכא בית דירה פילו טובא, ובשלא הוקף לדירה ית סאמים, כר' עקיבא איכא בינייהו דבר מועט שבת סאמים יתר על שבעים אמה ושיריים רצועים, כדמי לקמן, לתנא קמא שרי צבית סאמים שלימים, ולר' עקיבא שבעים ושיריים על שבעים ושיריים, ומו לא, כדקא אמרין צהדיא וכמה הן סאמים כחצר המשכן דתניא ר' יהודה אומר דבר מועט לקמן מפרש לה יש על שבעים אמה ושיריים ולא נתנו חכמים בו שיעור וכמה שיעור סאמים כחצר המשכן,

מנא הני מילי דמרצעין ליה לחצר המשכן לשער צו איסור שבת אמר רב יהודה דאמר קרא שמות בו ארך החצר מאה באמה ורחב חמשים בחמשים מאי חמשים - הא רוחב חמשים וארבע מאה, דהיינו כתיבי צמדות הקלעים, וכן לפאת צפון צורך קלעים מאה אורך ורוחב החצר לפאת קדמה מורחה חמשים אמה

אלא אמרה תורה טול חמשים שארכו יתר על רחבו, וסבב חמשים הנותנים דהו להו שבעים אמות וארבעה טפחים מרובעין, כיצד עשה מהן חמש רצועות של עשר אמה רוחב, וארכן חמשים, השבב האחת למזרח והאחת למערב הרי רחבה שבעים וארכה חמשים, עוד שים אחת לצפון ואחת לדרום הרי שבעים על שבעים, אלא שהקרנות פגומין לכל קרן וקרן עשר על עשר מפני התוספת שהוספת, טול מן החמשים ארבע חסכות של עשר על עשר ושים בארבע קרנות ונתמלאו, נשארה רצועה אחת של עשר על עשר אמות שהיא ששים טפחים על ששים טפחים, ועשה אותן שלשים רצועות של שני טפחים - (הרי שלשים רצועות, אורך כל אחת ואחת עשר אמה), שכולן הן שלש מאות אמות, תן שבעים לכל רוח - הרי שבעים וארבעה טפחים על שבעים וארבעה טפחים, אלא שהקרנות פגומין טפחיים על טפחיים, נשארו צידך עשרים אמה, טול מהן שמונה טפחים ושים לקרנות ונתמלאו, ונשארו צידך שמונה עשר אמה וארבעה טפחים ברוחב טפחיים - והיינו דבר מועט, שאם צאת לחלקו ולהקיף צהן אין מגיע התוספת לרוחב שני שלשים אצבע, דהא צבית למעצד מיניה רצועה של מאהים שמונים ושלש אמות וארבעה טפחים אורך, להקיף ארבע הרוחות וסבב חמשים,

פשטיה דקרא לענין משכן במאי כתיב חמשים דקרא, מאי היא?

אמר אביי, העמד מושכן על שפת חמשים שכלין שם החמשים של חצר, משכננסים לה צפתה של מורה כדי שיהא חמשים אמה של חצר לפני המשכן ועשרים אמה לכל רוח ורוח שהמשכן ארכו שלשים, כדכתיב (שמות כו) עשרים קרשים, ורוחב הקרש אמה וחצי, ורחבו של משכן חופש עשר אמות, כדכתיב ששה קרשים שהן חשע אמות, ושני קרשים למקצועות שהן שלש אמות רוחב, והאמה מכאן והאמה מכאן לכסות עוביין של קרשים של צלע ארכו אמה וחצי אמה מכאן וחצי אמה מכאן להשלים ולמלא החלל לעשר, ובשאתה מעמידו לסוף חמשים ובאמצע רחבה של חצר נשארו מהחמשים על חמשים של חצר עשרים אמות לשלש הרוחות, אלא שעובי הקרשים ממעט מהן אמה לכל צד, והכא חללה חשיב, ועובי הכתלים בכלל העשרים של כל

מתני': אחד בור הרבים ובאר הרבים ובאר היחיד עושין להן פסין אבל לבור היחיד עושין לו מחיצה גבוהה י' טפחים דברי ר' עקיבא ר' יהודה בן בבא אומר אין עושין פסין אלא לבאר הרבים בלבד ולשאר עושין חגורה גבוהה עשרה טפחים:

דף כ"ג ע"א

נב': אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יהודה בן בבא ואמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל לא הותרו פסי ביראות אלא לבאר מים חיים בלבד וצריכא דאי אשמעינן הלכה כר' יהודה בן בבא הוה אמינא דרבים ואפילו מכונסין והאי דקתני באר הרבים לאפוקי מדר' עקיבא קא משמע לן דלא הותרו פסי ביראות אלא לבאר מים חיים ואי אשמעינן באר מים חיים הוה אמינא לא שנא דרבים ולא שנא דיחיד קא משמע לן הלכה כרבי יהודה בן בבא:

מתני': ועוד אמר ר' יהודה בן בבא הגינה והקרפף שהן שבעים אמה ושיריים על ע' אמה ושיריים המוקפות גדר גבוהה עשרה טפחים מטלטלין בתוכה ובלבד שיהא בה שומירה או בית דירה או שתהא סמוכה לעיר ר' יהודה אומר אפילו אין בה אלא בור ושיח ומערה מטלטלין בתוכה רבי עקיבא אומר אפילו אין בה אחת מכל אלו מטלטלין בתוכה ובלבד שיהא בה שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים רבי אליעזר אומר אם היתה ארכה יתר על רחבה אפי' אמה אחת אין מטלטלין בתוכה רבי יוסי אומר אפילו ארכה פי שנים ברחבה מטלטלין בתוכה אמר רבי אלעאי שמעתי מרבי אלעזר ואפילו היא כבית כור וכן שמעתי ממנו אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב ביתו אסור מלהכניס ולהוציא לו אבל להם מותר וכן שמעתי ממנו שיוצאין בערקבלין בפסח וחזרתי על כל תלמודיו ובקשתי לי חבר ולא מצאתי:

נב': מאי תנא דקתני ועוד אילימא משום דתנא ליה חדא לחומרא וקתני אחריתי משום הכי קתני ועוד והא רבי יהודה דתנא ליה חדא לחומרא וקתני אחריתי ולא קתני ועוד התם אפסקוה רבנן הכא לא אפסקוה רבנן וכל היכא דאפסקוה רבנן לא קתני ועוד והא רבי אליעזר דסוכה דאפסקוה רבנן וקתני ועוד התם במילתיה הוא דאפסקוה הכא במילתא אחריתי אפסקוה: רבי עקיבא אומר אפילו אין בה אחד מכל אלו מטלטלין בתוכה:

אבני חן על מסכת עירובין

רוח, ולפניו למזרחו לא היו קרשים, אלא מסך והיינו וילון:

[שנינו במשנתנו] ר"א אומר אם היתה ארכה כו': והתניא ר"א אומר אם היתה ארכה יתר על פי שנים ברחבה ארכה יתר משנים ברחבה כחצר המשכן הוא דשירי, ואף על גב דלא מרבעה והיינו אורך כשנים ברוחב, אכל טפי משנים ברוחב לא מיתסרי, אפי' אמה אחת אין ממלטלין בתוכה, אמר רב ביבי בר אבבי כי תנן נמי מתני' [יתר על] פי שנים ברחבה תנן,

אי הכי היינו ר' יוסי דאמר ארכה אפילו פי שנים ברחבה? איכא בינייהו ריבועא דריבועה רבנן ר' אליעזר סבר ארכה יתר משנים ברחבה אין מטלטלין, ומיהו, עיקרה ארכה פי שנים ברחבה כדכתיב, ולית ליה ריבועא ומיהו אי מרבעא לא מיתסרא דהכי כדקמי אס היה ארכה יתר משנים ברחבה אין מטלטלין, הא צריכי מפי שנים מטלטלין, ור' יוסי סבר, מרובעת עיקר, ולכתחילה אורזי מורינן הכי, ומיהו, אפילו ארכה פי שנים ברחבה שריא, ומדקאמר אפילו מכלל דמעיקרא לאו הכי הוא:

[שנינו במשנתנו] ר' יוסי אומר כו': איתמר, אמר רב יוסף, אמר רב יהודה, אמר שמואל, הלכה כר' יוסי דלא צעי מרובעת,

ורב ביבי, אמר רב יהודה, אמר שמואל, הלכה כר' עקיבא דלא צעי מוקפת לדירה,

ותרוייהו הנך שמעתתא דשמואל לקולא,

וצריכא, דאי אשמעינן הלכה כרבי יוסי, הוה אמינא דשמואל דירה צעי כר' יהודה בן צבא, ובארכה יתר על רחבה כר' יוסי סבר לה עד דאיכא שומירה או בית דירה קמ"ל, הלכה כר' עקיבא,

ואי אשמעינן הלכה כר"ע, הוה אמינא דאריך וקמין לא דהא ר' עקיבא מרובע צעי, קמ"ל הלכה כר' יוסי,

חצר ופרוצין זה לזה, שאין מחיצה צנייהן אפילו הכי לא אסרי אהדדי, הואיל ודמד גברא היא, ור' שמעון היא, דאמר רשות קרפף וחצר לא אסרי אהדדי, אפילו היא של שני צעלי בתים כמאן כרבי שמעון דתנן ר' שמעון אומר אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפפות רשות אחת הן לטלטל מזה לזה לכלים ששצמו בחוקן, ואפילו הן של צעלים הרבה, אכל לא לכלים ששצמו בחוק הבית והזיאלן לחצר אסור להזיאלן מחצר לקרפף או לגג, דצית וקרפף שתי רשויות הן, ואפילו דמד גברא לכלים ששבתו בתוכן ולא לכלים ששבתו בתוך הבית, לר"ש נמי כיון דנזרע רובו הוי ההוא מעוטא

דף כ"ד ע"א

* נזרע רובו הרי הוא כגינה ואסור, אמר רב הונא בריה דרב יהושע לא אמרן אלא שמקום הזריעה הוא יותר מב"ס וחזין מזה יש עוד שטח שהוקף לדירה [דאפילו ר"ש מודה דאין מטלטלין מחצר לקרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה. רש"י ע"א] אבל ב"ס אם מקום הזריעה היא רק ב"ס כיון שאין עליה תורת כרמלית מותר, כמאן ? כר' שמעון דמותר לטלטל מחצר לקרפף שהן רשות אחת אפילו כשהן של שני בעלי בתים.

* אלא אי איתמר הכי איתמר, הא מיעוטא שרי? אמר רב הונא בריה דרב יהושע לא אמרן אלא דלא הוי ב"ס ואז כיון דהוה מיעוט לא בטל הדירה לגבה וגם היא בעצמה אין לה דין כרמלית ולכן מותר אבל ב"ס אף שהיא מיעוט מ"מ יש עליה דין כרמלית ו אסור, כמאן ? כרבנן שאסור לטלטל מחצר לקרפף לפי שהן שתי רשויות.

* רב ירמיה מדיפתי מתני לקולא, הא מיעוטא שרי ? אמר רב הונא בריה דרב יהושע לא אמרן אלא ב"ס שמקום הזריעה הוא ב"ס וגם הוא המיעוט ולא בטל הבית לגבה, ולכן לא הוה נפרץ למקום האסור לה אבל יותר מב"ס אסור דאז הוא נפרץ למקום האסור לה כמאן ? כר' שמעון שמורה שקרפף יותר מבית סאתים אסור לטלטל בה, אבל לרבנן אף בב"ס יהא אסור לטלטל מחצר לתוכה.

בטיל ליה לגבי רובה והוי כאילו נזרע כולו וזהו ליה קרפף יותר מבית סאתים ואף על גב דהוקף לדירה משום כלל הוקף לדירה, דהא הוי כולו גינה, ובגינה לא מהני הוקף לדירה ואסור,

אלא אי איתמר הכי איתמר, הא מיעוטא שרי,

אמר רב הונא בריה דרב יהושע, לא אמרן אלא דלא הוי ההוא מיעוט דנזרע בית סאתים, דלא חשיב להבדל מן החצר ולהקרות לו שם לבדו בית סאתים אבל בית סאתים נקרא קרפף שלא הוקף לדירה, ואף על גב דאילו הוה צאנשי נפשיה צצית סאתים לא מיתסר, הכא דנפרץ לחצר

קרפף שהוא יותר מבית סאתים שהוקף לדירה נזרע רובו הרי הוא כגינה ואסור נמצא רובו הרי הוא כחצר ומותר נזרע רובו בנזרעים - ציטל דירתו, דנזרעים לא דיירי חניש, והוה ליה גינה ואסור לטלטל אף בשאינו נזרע, דציטל ליה לגבי רובא, אכל בנזרע חילנות לא ציטל דירתו, דאורחא להסתופף בכל חילנות תמיד אמר רב הונא בריה דרב יהושע לא אמרן אלא שיש צאנשו מקום זריעה יותר מבית סאתים, דנעשה כרמלית, דקרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה כרמלית היא, ושאינו נזרע הוי חצר פרוצה במלואה לכרמלית, לפיכך כולו אסור יותר מבית סאתים אבל בית סאתים מותר דכלאו דירה שרי צאנשי נפשיה הכא נמי שרי, ואף על גב דמקום זריעה הוי קרוי קרפף, ושאינו נזרע הוי

אבני חן על מסכת עירובין

וגדר אמה [ופרץ אמה וגדרה] עד שהשלימו ליותר מעשר מי אמרינן כיון דלא פרץ עשר צבת אחת ולא גדר צבת אחת לא הוה היקף צו לשם דירה, או דילמא כיון דהשתא מיהא הוה החידוש של היקף יותר מעשר חשיב היקף לשם דירה מהו א"ל לאו היינו דתנן כל כלי בעלי בתים לגבי כלי עץ תנינן לה צמסכת כלים (פרק י"ז, מ"א) שיעורן כרמונים לטהר מטומאתן, אבל פחות מכאן חייס עליה ולא מצטיל ליה, שיעורן כרמונים ניקב כמוציא רמון טהור ובעי חזקיה ניקב כמוציא זית וסתמו וחזר וניקב אלל הסמימה כמוציא זית וסתמו עד שהשלימו למוציא רמון מהו וא"ל רבי יוחנן רבי שניתה לנו סגדל שנפסקה אחת מאוניו ותיקנה הוה הדין כי לא מיקנה נמי עדיין טמא מדרס הוא, והא דנקט מיקנה לרבותא, דאי לאו הכי מו לא אינטריך למימר נפסקה השניה וכו',

ד"ה ותיקנה. והא דנקט מיקנה (לרבותא. ד"ם וכן הוא ישר) דאי לאו הכי מו לא אינטריך למימר נפסקה השניה (וכו'. ד"ם) [טהור מן המדרס. ד"ם]. וראה במשנה למלך על הרמב"ם הלכות כלים פ"ז הל' י"ב מה שהקשה שם, וכתוב על הגליון בגמ' שלי שלפי גירסת הד"ם שמוחק "לרבותא" לא יהיה קשה קושיית המשנה למלך שם.

טמא מדרס [פ' עדיין נשארט טמא מדרס אם היתה טמאה מקודם, וגם אם יבא אליה טומאה מכאן ולהבא] נפסקה שניה ותיקנה,

טהור (בה) מן המדרס דמו לא הוה כלי, ולא חזי למדרס מלטמא מו אדם וכלים אבל טמא מוגע מדרס כלי הוא דחזי למשמש אחרתא [אף שאינה ראויה לנעול עוד ולא יקבל עוד טומאת מדרס מ"מ] ועדיין טומאת "מגע מדרס" עליה, שהרי צשעת פרישמו [של הסגדל] מן האון שעדיין הוה [היה. ד"ם] מדרס [שהיה סגדל שלם] [לקבל טומאה לטמא כלים. ד"ם] קיבל טומאה מאביו [הסגדל קודם שנפסקה אונו קורא אביו, והסגדל כמו שהוא עכשיו בלא האונים קיבל "טומאה קלה" [כמו שנוגע במדרס] מאביו בשעה שנפסקה האון ממנה [וראה רש"ל]] והוי ראשון לטומאה ומטמא אוכלין ומשקין,

ואמרת עלה, מאי שנא ראשונה דהא קיימא שניה, שניה נמי הא קיימא ראשונה,

ואמרת לן עלה, פנים חדשות באו לכאן אין אונים הללו ממנו, ומשניתקנו לא דרסן הוצ, ומטומאה הראשונה טיהרו שהרי אין זה סגדל ראשון חכא נמי פנים חדשות באו לכאן,

קרי עליה לית דין בר אינש אלא מלאך,

איכא דאמרי, כגון דין בר נש אדם גדול [נראה על פי מאמרים במסכת שבת [ק"ב]: אם ראשונים כמלאכים אנו כבני אדם וכו', וכן משמע שם בשבת שסיימו במאמר הנ"ל. נחל הערבים בא"י],

וחזר נפרצה לו קיימא לן דאסור לטלטל מקרפף לחצר, דהוי רשות הנפרצה [הנפרצת. ד"ם] למקום האסור לה ואסרינן הרשויות זו לזו ואין מטלטלין לא צוה ולא צוה אסור כמאן אמרינן דשמי רשויות נינהו כרבנן דפליגי עליה דר' שמעון צפרק כל גגות [לקמן פט.]. ואמרי כל חד וחד רשות לעצמו, ואף על גב דליכא דיוורין צוה דליסרו אהדי אין מטלטלין מזה לזה,

ורב ירמיה מדיפתי מתני לקולא [פ' קולא לגבי האוקימתא שלפניה אבל לשון הראשון בודאי הוי יותר קולא והא איפרדך] דאפילו המיעוט צית סאתים [פ' בית סאתים גמורים ולא רק "דלא הוי בית סאתים" אליבא דלשון שלפני זה] דמיקרי קרפף, כיון דצאנפי נפשיה שרי השמא נמי שרי, ולא אסרי אהדי, דאילו היה מחיצה ציניה הוה שרי לטלטולי מזה לזה כר' שמעון, (ו?)השתא דנפרצו זה לזה לא נפרצו לרשות האסור לה, אבל יותר מצית סאתים נעשה כרמלית, ובהא אפילו ר' שמעון מודה דאין מטלטלין מחצר לקרפף יותר מצית סאתים שלא הוקף לדירה, והכא דנפרצו זה לזה הרי [הוי. ד"ם] כל אחד נפרץ למקום האסור לו הא מיעוטא שרי, אמר רב הונא בריה דרב יהושע לא אמרן אלא בית סאתים, אבל יותר מבית סאתים אסור כמאן כר"ש:

[שנינו במשנתנו] נטע רובו הרי הוא כחצר ומותר: אמר רב יהודה אמר אבימי, והוא שעשוין [האילנות] אצטבלאות [ראה ר"ח] נתעוין שורות שורות, וגאה לשבת שם,

ורב נחמן אמר, אע"פ שאין עשוין אצטבלאות, מר יהודה אקלע לבי רב הונא בר יהודה ויותר מצית סאתים הוה, והוקף לדירה, וניטע אחרי כן [צ"ע אם הכוונה שדוקא באופן זה יהיה מותר, או אשמועינן שגם באופן זה מותר ולא רק בשניטע ואח"כ הוקף. וראה בבבאורי הד"ף בש"ם לובלין] חזנהו להנהו דלא עבידי אצטבלאות, וקא ממלטלי בגוייהו,

אמר ליה, לא סבר לה מר להא דאבימי? אמר ליה אנא כרב נחמן סבירא לי,

אמר רב נחמן אמר שמואל קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה ואחרי כן צנה אללו דירה, ואמרינן לקמן: הוקף שלא לדירה ולצסוף פתח לו פתח דירת ציתו - לא מהני כיצד הוא עושה, פורץ בו פירצה יותר מעשר דהוי כמי שאין צו מחיצות, וגודר וסותם אותה פירצה ומעמידה על עשר, והוי כפתח ולצסוף הוקף לדירה שנפתחה לו, דלעולם צעין שיגדור [לשם דירה. ד"ם] יותר מעשר אמות, דאי פרץ עשר לצד וגדרה לא חשיב ההוא היקף לשם דירה, אלא כמי שעשה פתח, דעד עשר לעולם הוי פתח וגודרו ומעמידו על עשר ומותר איבעיא להו פרץ אמה אלל סתימה, וגדרה, ועוד פרץ אמה אלל סתימה אמה החדשה וגדרה, דלא פרץ עשר אמות כאחד ולא גדר עשר אמות צבת אחת אלא מעט היה פורץ וגודר מיד,

אבני חן על מסכת עירובין

ואוסרת כל המצוי, ואת השביל שיש לו שלש מחיצות, דהא גודא דנהרא מחיצה מעלייתא היא, שגובהה עשרה, אבל הרחבה אוסרתן - לפי שפרוצין הן במילואן לכרמלית, והא דאמרין בפרק קמא (לעיל 1.) אם היה מצוי כלה לרחבה אין צריך כלום צמקת לדירה והיו זה דיוורין קאמר, כדמפלג התם בין עירבו ללא עירבו, אבל רחבה כרמלית אסור, כדאמרין צהאיה שמעתא צקעה מכאן וצקעה מכאן כי

. היכי ניעבד - להחיר את כולם, שהיו רוצין מעכשיו להשתמש בהם בני העיר ולהיותה מוקפת לדירה, ושוב לא תהיה כרמלית, ותהא היא צבולן מותרת, ואמרין לעיל הוקף ולבסוף פתח לא מהני, וגדר של אבנים היתה רחבה זו מוקפת, וקשה להם לפרוץ פירצה יותר מעשר ולגדרה לדירה אדעתא דלישתמשו בה בני מצוי ושביל מהשתא, וליהוי כפתח ולבסוף הוקף כדשמואל **לעביד ליה מחיצה** של קנים **אגודא דנהרא** כלומר להוי שביל כמסוף על הרחבה, דניהוי רחבה ושביל חד, וניהוי הך מחיצה דעבדין צביל אדעתא דדירה דלישתמשו מהשתא בני שביל צרחה כאלו עבדין לה צרחה גופה לדירה, דהוי פתח ולבסוף הוקף **אין עושין מחיצה על גבי מחיצה** כיון דגודא גבוהה עשרה, כל מה שמוסיפין עליה הגבהת אותה מחיצה עומה הויא, שהרי אם היה מגביה כל מחיצת הרחבה לדירה לא מהני עד שיפרוץ בה פירצה האוסרתה, ויחזור ויגדור לדירה, **ולעביד ליה צורת הפתח אפומא דשביל של כרמים** דפתח לרחבה, דמגו דמהני לשביל, שלא יהא פרוץ לרחבה, שאפילו היה פתח לרשות הרבים מועיל לו ליהני נמי לרחבה, להיות לה חוספת זה היקף לדירה, **אתו גבולי הבאין לשמות מן העיר דרך מצוי לרחבה ומשם לשביל ולגדר שדיין ליה** שהיה פתח השביל צר להן, ועכשיו הוא דוחקן [מכאן ראייה שצריך לשום הלחי בתוך חלל הפתח. ש"ס לובלין בשם החזו"א],

אלא אמר אביי, ליעביד לחי הנעוץ צאצך, ועציו משהו, ואין גמלין נוגעין בו **אפיתחא דשביל של כרמים, דמגו דמהניא לשביל של כרמים מהני נמי לרחבה** להיות לה היקף לדירה, ויחרינה לטלטל בה, וצלאו מיגו לא מישתריא, דהא פתח שצין רחבה לשביל לא היה יותר מעשר, וכל כמה דסתם ליה לדירה לאו כלום היא, דהא כל פתח סמימה מעלייתא היא, וסתם ועומד הוא, **אמר ליה רבא, יאמרו לחי מועיל לשביל של כרמים דעלמא** דלא סליק לגודא דנהרא, והוי ליה כמצוי מפולש, ויאמרו שאין צריך תיקון אלא צראשו אחד, כי האי,

אלא אמר רבא עבדין ליה לחי לפיתחא דמתא, דמגו דמהני ליה לחי למתא, מהני נמי לרחבה לטלטל במצוי, כדאמרין בפרק קמא (לעיל 1.) סרטיא מכאן וצקעה מכאן עושה צורת הפתח מכאן, ולחי או קורה מכאן, והכא נמי ליעבדו צראש המצוי הפתח לרשות הרבים צורת פתח, והאי לחי דלגד הרחבה שרי ליה, **הלכך טלטולי במתא גופה שרי** דהא שריין לה צהאי לחי, ואפילו היא והרחבה אסורים זה עם זה שניהן משתמשין לעצמן כשתי חצירות ופתח צניהן, וכן צרחה גופה טלטולי ברחבה גופה, שרי,

ממתא לרחבה ומרחבה למתא, פליגי בה רב אחא ורבינא, חד אסר וחד שרי,

דף כ"ה ע"א

אמר רב כהנא רחבה שאחורי הבתים ואין פתח הבית פתוח לה - הויא מוקפת שלא לדירה, ואי יותר מצית סאתים היה - אין מטלטלין בה אלא צארצע אמות. ואם פתח לו פתח - מן הבית. פשיטא - דצפתא ולבסוף הוקף שרי, שהרי הוקף לשם פתח. לא צריכא דאית ביה צי דרי - גורן אחר הבית קודם היקף הרחבה. מהו דמימא אדעתא דצי דרי פתחיה - ולא אדעתא להקיף שם רחבה. **אין מטלטלין בו אלא בד' אמות ואמר רב נחמן אם פתח לו פתח מותר לטלטל בכולו פתח מתירו ולא אמרן אלא שפתח ולבסוף הוקף אבל הוקף ולבסוף פתח לא פתח ולבסוף הוקף פשיטא לא צריכא דאית ביה בי דרי מהו דתימא אדעתא דבי דרי עבדיה קמ"ל קרפף יותר מבית סאתים שהוקף לדירה ונתמלא מים סבור רבנן למימר כורעים דמו ואסיר אמר להו רב אבא (אבוה) [אחווה] דרב בריה דרב משרשיא הכי אמרין משמיה דרבא מים כנטעים דמו ושרי**

דף כ"ד ע"ב

אמר אמימר והוא דחויין לתשמישתא לשמיה, דאין לך דירה מעולה מזו אבל לא חויין לתשמישתא לא,

אמר רב אשי, ודחויין לתשמישתא נמי, לא אמרן אלא שאין בעומקו יותר מבית סאתים. כלומר שאין עומקו של מים נפשו צרחה יותר על בית סאתים, ועומקו של סתם מים לבטל מקומו מדין קרקע עשרה טפחים, כדאמרין צמקת צבת (ק:) ואם היה רקק מים וכו', כמה רקק מים פתוח מעשרה טפחים,

[לפי רש"י פ' "עומקו" היינו בעומק י' טפחים שער י' טפחים אין המים מבטלין מקומן, אבל הרשב"א כתב יש שפירשו דלמקומן קרי עומקו מפני שאי אפשר למים בלא שום עומק, והנכון דעומקו ממש קאמר, וסתם עומק של עשרה טפחים]

אבל אם יש בעומקו יותר מבית סאתים אסור,

ולאו מילתא היא מדי דהוה אכריא דפירי כרי של פירות, גובה עשרה ורוב צרחה צית כור לא בטלה חורת דירה משם, ומים הראוין לשמיה כפירות דמי,

לישגא אחרינא, מידי דהוה אכריא דפירי שוחה עמוקה שמצניעין שם פירות, שאף על פי שעמוקין שם הרבה נוטלים מהן צבת,

הדיא רחבה יותר מצית סאתים הוה ולא הוקפה לדירה דהוה בפומ נהרא שם מקום דחד גיסא הוה פתיח למתא למצוי שצריך שכלה לרחבה זו, וחד גיסא הוה פתיח לשביל של כרמים דיוורין היו בו, ושביל של כרמים, הוה סליק לגודא דנהרא,

אמר אביי היכי נעביד למשרינהו לכולהו, שהרי רחבה זו כרמלית היא,

אבני חן על מסכת עירובין

ד"ה לחי. [נעוץ. ד"ם] צאריך.

ד"ה לשביל של כרמים דעלמא. והוי ליה [מנזי. ד"ם] מפולש.

מאן דשרי דהא ליכא דיוורין שיאסרו על בני מנזי, הלכך רשות בני מנזי הוא, ובני שביל לא אסרי עלה דהוי כחצר קטנה שנפרצה לגדולה דגדולה מותרת וקטנה אסורה, ושביל לא מתקנין ליה גזרה שמא יאמרו לחי מועיל לשביל דעלמא ומאן דאסר, זימנין דהוי בה דיוורין, ואתי למלטולי,

רש"י ד"ה דחזו לתשמישתא. לשמיה, דאין לך דירה מעולה מזו פי' שאחד מתשמישי דירה הוא להחזיק בה אכילה ושתיה.

ד"ה כריא דפירא. כרי של פירות גזוה וכו' ראה בד"ם שלשון ראשון זה לא היה בכ"י שהיה לפניו ובכמה דפוסים, וגם מהריטב"א משמע שלא היה לו גירסא זו.

שם. לישנא אחרינא מיד דהוה אכריא דפירי שומה עמוקה וכו' ראה בריטב"א שחולק ע"ז.

שם. שאע"פ [שעמוקה. ד"ם] הרצה.

ד"ה היכי ניעביד. ואוסרת [את. ד"ם] המנזי.

שם. כדאמרינן דהוה שמעתא לעיל ז' ע"א צקעה מכאן וצקעה מכאן עושה צורת הפתח מכאן ולחי וקורה מכאן.

ד"ה היכי ניעביד. להחיר את [כולו שהרי. וט'] רוצין מעכשיו להשתמש [צה. ד"ם וכ"ה נכון, וט'] בני העיר.

שם. [וליהוית. וט'] מוקפת לדירה פי' ולהיות לה דין מוקפת לדירה ושוב לא תיהי כרמלית, ותהא היא [וכולן מותרין. ד"ם, וט'] [כדאמרן. ד"ם] לעיל.

שם. ולהוי כפתח ולצסקוף הוקף כדשמואל שאמר לעיל ע"א אמר רב נחמן אמר שמואל וכו' כיצד הוא עושה פורץ בה פירצה יותר מעשר וכו'.

ד"ה אגודא דנהרא. כלומר [דלהוי ?] שביל כמוסף על הרחצה.

ד"ה אין עושין מחיצה על גבי מחיצה. שהרי אם היה מגביה [ציותר מעשר ..ליה ולהעמיד מעל עשר. וט'] כל [מחיצות של. וט'] רחצה (לדירה. ד"ם) לא מהני.

שם. ויחזור ויגדור [ללוחה פירצה. ד"ם].

אבני חן על מסכת עירובין

קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, ובא למעטו, מיעוטו באילנות לא הוי מיעוט דרך קרפף להיות זו אילנות, ולא בטיל ליה היקף קמא. בנה זו עמוד - ואפילו באמצע, ובכך נתמעט מבית סאתים. פחות משלשה טפחים - אפילו נתמעט מבית סאתים, כמאן דליחיה דמי. דהא נפקא ליה מתורת לצוד - כלומר: דהא חשיב ליה שלשה בעלמא למיפק מתורת לצוד, הלכך הכי נמי חשיבי ולא בטיל. הרחיק מן הכותל - של קרפף ארבעה טפחים, ועשה מחיצה לדירה. הועיל - מחיצה זו להיות היקף חדש, והוי פתח ולבסוף הוקף. פחות משלשה לא הועיל - דהוי כמחיצה על גבי מחיצה, ולא בנתמעט מבית סאתים מיירי, מדלא נקט מיעוט, ואינו מיעוט, דאי נתמעט - ודאי הוי מיעוט, שאפילו הוסיף על עובי הכתלים עד שנתמעט - שפיר דמי, כדלקמן, אלא למיהוי פתח ולבסוף הוקף מיירי. מתני לקולא - להך פלוגתא דלעיל, ואמר: דבשלשה דנפק ליה מתורת לצוד - כולהו מודו דעמוד הוי מיעוט, ומחיצה היא מחיצה לדירה, ולא כמוסיף, ובפחות משלשה פליגי. טח בטיט - והוסיף על עובי הכתלים עד שנתמעט, והאי לאו רבה בר שמי קאמר לה, אלא מילתא באפסי נפשיה היא. ויכול לעמוד - הטיט צפני עזמו, שעשוי בצווי, שאפילו יטול כותל הראשון יכול זה לעמוד. הוי - מיעוט ולא הוי מיעוט - גרס הכא. הרחיק מן התל - שבקרפף, וש מן התל עד המחיצה יותר מבית סאתים הרבה, ועשה מחיצה לדירה אלל התל ברחוק ארבעה טפחים, ועדיין יש יותר מבית סאתים בין ישנה לחדשה, אבל זו - לדירה עשאה. הועיל - והכל מותר. לא הועיל - דהויא מחיצה על גבי מחיצה. וחד אמר הועיל - דקסבר: מחיצה על גבי מחיצה - מהניא להיות היקף לדירה. בנכסי הגר - שמת ואין לו יורשין, אין זו חזקה לקנות, ואם בא אחר והחזיק בהן - קנה האחרון. בשבת - כגון לענין היקף לדירה, שבתחילה היתה מחיצה הוגנת אלא שלא הוקפה לדירה. הכי גרסינן: מודה לי רב שבת שאם עשה מחיצה על התל - ולא גרסינן: על שפת, והכי פירושו: אף על גב דפליגי, ואמר דלא מישתרי קרפף בזה - היינו טעמא: שהדר בקרפף באויר מחיצות החתונות דר, אבל אם היה תל יותר מבית סאתים ועשה מחיצות סביב עליו להשתמש על גובה התל. הואיל - והדר על התל דר באויר מחיצות העליונות, ולא מהני ליה תחתונות מידי - הלכך לאו מחיצה על גבי מחיצה היא. בעי רבה - למאן דאמר אין מחיצה על גבי מחיצה, נבלעו התחתונות בקרקע, שהיה העפר רך ומיחוץ ומבט הכותל צבת אחת בשבת ולא נפל, אלא נבלע, והעליונות קיימות, מהו? אי לנכסי הגר - קא מיבעיא ליה, אי לא קדם אחר והחזיק בהן עד שנבלעו התחתונות, ונמצא שאין זו אלא מחיצות שעשה לו זה, ומעכשיו קניי לו. דשדא ליפתא אפילא - נטע לפת בגומא שמנא בקרקע הגר, ולא חפרה הוא, דאי חפרה - צמחש ראשון קנה. לא קא שבת - ולא חזקה היא, ואין: נעל גדר ופרץ כל שהוא, תנן (בבא בתרא מב, א), מידי דמהני הוי חזקה. ממילא שבת - וההיא שעתא לאו איהו מחזיק בה אלא לפת הוא דשבת ואזיל והכא נמי כיון דבשעתא דהחזיק לאו חזקה היא כי הדור הוו מחיצות ממילא הוא דהו, ולא איהו דעציד. אלא לענין שבת - אי משתרי בעליונות, שהיו בטילות עד עכשיו. לזרוק - לחומר. וקירה זו בית סאה - קירוי גג. אויר קירויי מייתרו - סאה המקורה ממשכה בזהדי אידך כאילו לא קירוי, ואכתי הוי יותר מבית סאתים. אין אויר קירויי מייתרו - דאמרין פי תקרה יורד וסותם. אכסדרה - מקורה בגג חלק פעליות שלנו, ואינו משופע, והיא קירוי שכל התלמוד. בנה בו עמוד גבוה עשרה ורחב ד' הוי מיעוט פחות מג' לא הוי מיעוט מג' ועד ד' רבה אמר הוי מיעוט ורבה אמר לא הוי מיעוט רבה אמר הוי מיעוט דהא נפיק ליה מתורת לבוד רבה אמר לא הוי מיעוט כיון דלא הוי מקום ד' לא

אבני חן על מסכת עירובין

מייתרו ההוא בוסתנא דהוה סמיך לגודא דאפדנא נפל אשיתא ברייתא דאפדנא סבר רב ביבי למימר ליסמוך אנודא גוויאתא אמר ליה רב פפי משום דאתו ממולאי אמריתו מילי מולייאתא הנך מחיצות לגואי עבידן לבראי לא עבידן ההיא אבוורנגא דהוה ליה לריש גלותא בבוסתניה א"ל לרב הונא בר חיננא ליעביד מר תקנתא דלמחר נאכול נהמא התם אול עבר קנה קנה פחות משלשה אול רבא

דף כו,א גמרא שלפינהו אול רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע נקטינהו מבתריה למחר איתיביה רבינא לרבא עיר חדשה מודדין לה מישיבתה וישנה מחומתה איזו היא חדשה ואיזו היא ישנה חדשה שהוקפה ולבסוף ישבה ישנה ולבסוף הוקפה והאי נמי כהוקפה ולבסוף ישבה דמי א"ל רב פפא לרבא והאמר רב אסי מחיצות אדרכלין לא שמה מחיצה אלמא כיון דלצניעותא עבידא לה לא הויא מחיצה ה"נ כיון דלצניעותא עבידא לא הויא מחיצה ואמר רב הונא בריה דרב יהושע לרבא והאמר רב הונא מחיצה העשויה לנחת לא שמה מחיצה דהא רבה בר אבוב מערב לה לכולה מחווא ערסייתא ערסייתא משום פירא דבי תורי והא פירא דבי תורי כמחיצה העשויה לנחת דמיא קרי עלייהו ריש גלותא (ירמיהו ד) חכמים המה להרע ולהיטיב לא ידעו: א"ר אלעאי שמעתי מר"א ואפי' בית כור: מתניתין דלא כחנניה דתניא חנניה אומר ואפילו היא ארבעים סאה כאסטרטיא של מלך א"ר יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו שנאמר (מלכים ב כ) ויהי ישעיהו לא יצא <אל> חצר התיכונה כתיב העיר וקרין חצר מכאן לאיסטרטיא של מלך שהיו כעירות בינוניות במאי קמיפלגי מר סבר עירות בינוניות הויין בית כור ומ"ס מ' סאה הויין וישעיהו מאי בעי התם אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן מלמד שחלה חזקיה והלך ישעיהו והושיב ישיבה על פתחו מכאן לת"ח שחלה שמושיבין ישיבה על פתחו ולא מילתא היא דילמא אתי לאיגרוי ביה שטן: וכן שמעתי הימנו אנשי חצר ששכח אחד ולא עירב ביתו אסור: והתנן ביתו אסור להוציא ולהכניס לו ולהן אמר רב הונא בריה דרב יהושע אמר רב ששת לא קשיא

דף כו,ב גמרא הא ר"א והא רבנן כשתימצי לומר לדברי ר' אליעזר המבטל רשות חצירו רשות ביתו ביטל לרבנן המבטל רשות חצירו רשות ביתו לא ביטל פשיטא אמר רחבה אנא ורב הונא בר חיננא תרגימנא לא נצרכא אלא לחמשה ששרוין בחצר אחד ושכח אחד מהן ולא עירב לדברי ר"א כשהוא מבטל רשותו אין צריך לבטל לכל אחד וא' לרבנן כשהוא מבטל רשותו צריך לבטל לכל אחד ואחד כמאן אולא הא דתניא חמשה ששרוין בחצר אחד ושכח אחד מהן ולא עירב כשהוא מבטל רשותו אין צריך לבטל רשות לכל אחד ואחד כמאן כר"א רב כהנא

חשיב הרחיק מן הכותל ד' ועשה מחיצה הועיל פחות מג' לא הועיל מג' ועד ד' רבה אמר הועיל רבא אמר אינו מועיל רבה אמר הועיל דהא נפיק ליה מתורת לבוד רבא אמר אינו מועיל כיון דלא הוי מקום ד' לא חשיב רב שימי מתני לקולא טח בו טיט ויכול לעמוד בפני מיעוט הוי מיעוט אינו יכול לעמוד בפני עצמו רבה אמר הוי מיעוט רבא אמר לא הוי מיעוט רבה אמר הוי מיעוט השתא מיהא קאי רבא אמר לא הוי מיעוט כיון דלא יכול למיקם בפני עצמו לא כלום הוא הרחיק מן התל ד' ועשה מחיצה הועיל פחות מג' או על שפת התל רב חסדא ורב חמנא חד אמר הועיל וחד אמר לא הועיל תסתיים דרב חסדא אמר הועיל דאתמר העושה מחיצה על גבי מחיצה אמר רב חסדא בשבת הועיל בנכסי הגר לא קנה ורב ששת אמר אף בשבת נמי לא הועיל תסתיים אמר רב חסדא ומודה לי רב ששת שאם עשה מחיצה על התל שהועיל מאי טעמא הואיל ובאוויר מחיצות העליונות הוא דר בעי רבה בר בר חנה נבלעו מחיצות התחתונות והעליונות קיימות מהו למאי אי לנכסי הגר היינו דירמיה ביראה דאמר ירמיה ביראה אמר רב יהודה האי מאן דשדא ליפתא אפילא דארעא דגר ואתא ישראל אחרינא רפק בה פורתא בתרא קני קמא לא קני מ"ט בעידנא דשדא לא קא שבת כי קא שבחא ממילא קא משבחא ואלא לענין שבת הוי מחיצה הנעשה בשבת ותניא כל מחיצה הנעשה בשבת בין בשוגג בין במזיד שמה מחיצה לאו איתמר עלה אמר רב נחמן לא שנו אלא לזרוק אבל למלטלל אסור כי איתמר דרב נחמן אמזיד איתמר ההיא איתתא דעברה מחיצה על גבי מחיצה בנכסי הגר אתא ההוא גברא רפק בה פורתא אתא לקמיה דרב נחמן אוקמה בדיה אתת איחי וקא צווחא קמיה אמר לה מאי איעביד לך דלא מחזקת כדמחזקי אינשי קרפף בית שלש וקירה בו בית סאה רבא אמר אויר קירוי מייתרו ורבי זירא אמר אין אויר קירוי מייתרו לימא רבא ורבי זירא בפלוגתא דרב ושמואל קא מיפלגי דאיתמר אכסדרה בבקעה רב אמר מותר למלטלל בכולה ושמואל אמר אין מטלטלין אלא בד' אמות רב אמר מותר למלטלל בכולה אמרינן פי תקרה יורד וסותם ושמואל אמר אין מטלטלין אלא בארבע אמות לא אמרי' פי תקרה יורד וסותם

דף כה,ב גמרא אי דעבידא כי אכסדרה הכי נמי הב"ע דעברה כי אורזילא אמר רבי זירא ומודינא בקרפף שנפרץ במלואו לחצר שאסור מ"ט הואיל ואויר חצר מייתרו מתקין לה רב יוסף וכי אויר המותר לו אוסרו א"ל אביי כמאן כרבי שמעון לרבי שמעון נמי הא איכא אויר מקום מחיצות דאמר רב חסדא קרפף שנפרץ במלואו לחצר חצר מותרת וקרפף אסור חצר מאי טעמא דאית ליה גיפופי והא זמנין דמשכחת לה איפכא אלא משום דאמרינן זה אויר מחיצות מייתרו וזה אין אויר מחיצות

אבני חן על מסכת עירובין

מתנותא מלשון מתא, דהיינו ישובים.

תכלה דבר שיש לו קץ.

וכתוב אליה כמו עליה **קינים** קינה וקנה המינה וְהִי מספד ונהי.

קינה היא וקוננה הנבואה הזאת היא קינה ולכן קננו הקינה ההיא וְאֵתָן בנות הגוים תקוננה אותה, הפסוק מדבר שם על מה שיעניש הקב"ה את מצרים.

עלי הגיון בכנור פי' שהמזמור שם מדבר על לעתיד לבא, ולכן מביא ראיה שלשון הגה שייך בשכרן של צדיקים לעתיד לבא.

הנה לשון שבר כמו עד יעבור הוות (תהלים נ"ז) **על הנה תבוא** ומביא מזה ראיה על פורענותן של רשעים לעתיד לבא.

עפה מלשון עפיפה ופריחה.

וכי קלפת לה פי' אם תקלוף שני הצדדים זה מזה.

מי מדד בשעלו פי' באגרופו.

אחד משלשת אלפים ומאתים בתורה ורמז דהתורה מתחלת בבי"ת ומסיימת בלמ"ד, דהיינו שהתורה ל"ב פעמים נגד העולם. נחל הערכים בא"ז בשם האלשיך והשל"ה.

והנה שני דודאי שם כלי כעין קדרה **תאנים מועדים לפני היכל ה'** [וגו'] **דוד אחד**.

ד"ה דשכיחי גנבי. דגנזי להו שגונבים מה שבבתים שהרי אינם משתמרים הלכך לא חשיצי להיות צמים.

ד"ה אמרי דקאתיתו כו'. מקום היה צצצל ששם היה מתפלל דניאל דכמיז וכיון כו', וכן שמעתי מפי אנשי פרס שיש גם היום אותו מקום, והולכים לשם להתפלל גם בזמננו זה. מנחת יהודה

ד"ה לכל תכלה ראיתי קץ. [לסוף. ד"ס] כל דבר יש קץ למלא סופו אצל מלכות רחצה מאד ואין קץ [למלכות. ד"ס] שלה.

מתני הכי רב טביומי מתני הכי כמאן אולא הא דתניא ה' ששרוין בחצר אחד ושכח אחד מהן ולא עירב כשהוא מבטל רשותו אינו צריך לבטל רשות לכל אחד ואחד כמאן אמר רב הונא בר יהודה אמר רב ששת כמאן כר"א א"ל רב פפא לאביי לר"א אי אמר לא מבטילנא ולרבנן אי אמר מבטילנא מאי טעמא דר"א משום דקסבר המבטל רשות חצירו רשות ביתו ביטל והאי אמר אנא לא מבטילנא או דילמא טעמא דר"א משום דבית בלא חצר לא עבידי אינשי דדיירי וכי קאמר לא מבטילנא לאו כל כמיניה אע"ג דאמר דיירנא לאו כלום קאמר ולרבנן אי אמר מבטילנא מאי טעמא דרבנן משום דקסברי המבטל רשות חצירו רשות ביתו לא ביטל והאי אמר מבטילנא או דילמא טעמא דרבנן משום דלא עבידי אינשי דמסלק נפשיה לגמרי מבית וחצר והוי כי אורח לגבייהו והאי כי אמר מבטילנא לאו כל כמיניה <קאמר> א"ל בין לרבנן בין לר"א כיון דגלי דעתיה גלי: וכן שמעתי ממנו שיוצאים בערבקבלין בפסח: מאי ערבקבלין אמר ריש לקיש אצוותא חרוזיתא:

דף כ"א ע"א

מטפס ועולה מטפס ויורד פי' לתוך הבור ושותה שם.

ואי לבהמה מה לי חיים מה לי מכונסין ראה לעיל י"ח ע"א שהטעם שצריך מים חיים הוא דחיישינן דפסקי מיא, וא"כ מה נ"מ בין אדם לבהמה?

ואי לבהמה מה לי חיים מה לי מכונסין?
בעינן מידי דחזי לאדם ראה לקמן כ"ב ע"ב בסוף העמוד ברש"י שמפרש טעמיה דר' יהודה בן בבא דמתיר רק "באר" דרבים דאית בה תרתי למעליותא, דלא פסקי מיא ומידכרי אהדדי ולפ"ז אין כאן שום קושיא? וצ"ע.
ע"פ הראש משביר

בעינן מידי דחזי לאדם דאי לא חזי לאדם לא ילכו השיירות שם רק משום הבהמות. שפת אמת

בחו"ל נמי לא דשכיחי גנבי וגרוע מנפש ועיירות חריבות דאיכא תרתי לריעותא דלא קביעי וגנבי מה דבגויה. גאון יעקב

אבני חן על מסכת עירובין

כשבא אצל ר"ע וראה ר"ע שהמים מועטין אמר לו יהושע אין אתה יודע שזקן אני וכו'.

שזקן אני בן כמה היה ר"ע באותה שעה?

מוטב אמות מיתת עצמי כו' שמעתי מפי הגאון הצדיק מו"ה יעקב מאיר ז"ל פארווא האבד"ק בריסק בשם הגאון המפורסם מו"ה ברוך ז"ל מלייפניק דהכי פירושה, דר"ע היה מצמער כל ימיו ורצה ליהרג על קדוש השם, כדאיתא בברכות ס"א ב' מתי יבוא לידי ואקיימו, וכשהיה רוצה לקלל עצמו היה אצלו הקללה הגדולה שאין למעלה הימנו שימות מיתת כל אדם ולא שיהרג על קה"ש, ולכך קאמר ליה הכא מוטב שאמות מיתת עצמי וגם זו רעה היא ולא אעבור וכו', והוא ענין נפלא ראוי למי שאמרם. מנחת יהודה

פתח הסמדר כשהפרח נופל והענבים ניכרים הוא פתוח הסמדר ולהם דימה בעלי משנה שהם קרובים ליהנות מהם בהוראת התורה. רש"י על שיר השירים

הנצו הרמונים כשהם גמורים והנץ שסביבותיהן נופל וכו', ולהם דימה בעלי תלמוד שהן בחכמה גמורה וראוין להורות. רש"י על שיר השירים

"שם אתן את דודי לך" אראך כבודי וגודלי שבח בני ובנותי פי' שפסוק זה שדורש כאן הוא בשיר ז' פסוק י"ג והפסוק שאחריו הוא פסוק י"ד דכתיב הדודאים נתנו ריח וגו' שדורש אותה לעיל על בחורי ובנות ישראל, לכן מפרש הגמ' סיפא דפסוק י"ג שם אתן את דודי לך דהיינו כמו שמפורש בפסוק שאחריו הדודאים נתנו ריח וגו'. ע"פ המהרש"א, ואולי יש לפרש הפסוק "אתן את דודי לך" על בני ובנות ישראל שהם האהובים על ישראל מוסרים עצמן לקיים מצות ה'.

דאגמריה כצ"ל ובש"ס וילנא יש טעות בסימני טעמים.

רש"י ד"ה ויותר מהמה. שנמלקן צהן חכמי [הדורות. ד"ס].

שם. שהוא עיקר [יותר מהמה] צני הזהר.

ד"ה ולהג הרבה. המלעיג עליהן זיגיעות צער נידון [והיינו לואה. ד"ס].

ד"ה וכן הוא אומר. דקיינס לשון פורענות הוא פי' שהיה קשה לרש"י שמביא פסוק זה לראיה על פורענות של צדיקים והפסוק מיייר בעונש של מצרים? לכן אומר שהראיה הוא רק על לשון "קיינס".

דף כ"א ע"ב

ושמא תאמר אבד סברס ובטל סיכויים פי' כדמסיים ירמיה שם כ"ד מ' ונתתים לזועה לרעה לכל ממלכות הארץ לחרפה ולמשל לשניניה ולקללה בכל המקמות אשר אדיחם שם וגו'. מצור דבש

הדודאים נתנו ריח שיר השירים ז' י"ד.

אלו בחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא ואילו על אלו שחטאו נאמר נרדי נתן ריחו. מהרש"א

וכי תורה פעמים פעמים ניתנה ראה מהר"ץ חיות.

כל העובר על דברי סופרים חייב מיתה ונראה דהיינו בדבר שגזרו לעשות גדר על דבר עבירה שיש בגופה חיוב מיתה, אבל גזרו בדבר שיש בו עשה ול"ת אינו דומה כעובר על גדרם שיהא חייב מיתה דלא יהא טפל חמור מן העיקר. מהרש"א

כל העובר על דברי סופרים חייב מיתה ראה שבת מ' ע"א בסוף העמוד אמר רבא האי מאן דעבר אדרבנן שרי למיקרי ליה עבריינא, וגם כאן הם דברי רבא.

שכל המלעיג על דברי חכמים וכו' כעין זה בגיטין נ"ז ע"א.

נידון בצואה רותחת ראה מהר"ץ חיות שמביא דברי הרמב"ם בהקדמת פירוש המשניות לפרש מאמר זה וז"ל, ואין לך צואה רותחת יותר מן הכסילות אשר השיאתו להלעיג. ועיי"ש עוד.

כל ההוגה בהן טועם טעם בשר המדקדק היטב בטעם של דבר מיקרי אכילת בשר וכדפירש רש"י בב"ק ע"ב ריש ע"א אהא דאמר התם דלא אכלי בשרא דתורא לא דקדמי טעמו של דבר. מהרש"א

אבני חן על מסכת עירובין

ר' שמעון בן אלעזר אומר "בור" בית סאתים אבית סאתים ולא אמרו להרחיק בתוספתא
הלשון "באר" שהוא ב"ס על ב"ס אין מותר להרחיק עליה אלא כמלא ראשה וכו'.

ת"ק: כמה הן מקורבין כדי ראשה ורובה של פרה וכמה הן מרוחקין אפי' בור אפי' כוריים.
ר' יהודה: אומר בית סאתים מותר יתר מבית סאתים אסור.
רשב"א: אומר בור ב"ס אב"ס מותר ולא אמרו להרחיק אלא כדי ראשה ורובה של פרה.

כלל אמר ר' שמעון בן אלעזר וכו' הוא ברייתא בתוספתא פ"ב ו' ומייתי לה כאן רק דרך אגב. ע"פ מנחת זכרון בא"ז

מדקאמר רשב"א בור וכו' פ' שזה ודאי שרשב"א סבר בור ופסין אלא בא ללמוד מדברי רשב"א על ר' יהודה.

רש"י ד"ה אל פניו. של הקצ"ה [שדומה. רע"י] לו כמשאוי לפניו.

ד"ה אפיס. [סָכָר. ד"ס] פניס.

ד"ה בור ופסין. רומז הצור עס חלל היקף הפסין הרחוקין שתי אמות לעיל י"ט ע"א בסוף העמוד כמה ראשה ורובה של פרה שתי אמות.

ד"ה או במחיצתו אדם נותן עיניו. אחי למישרי צעלמא יומר מצית סאתים אי שרית הכא ולכן צריך הכא להניח גם הפסין בשיעור בית סאתים.

ד"ה אריך וקטין. ולר"ש צעין מרובע שבית סאה הוא חמשים אמה על חמשים אמה ובית סאתים הוא חמשים על מאה שהוא חמשת אלפים אמות מרובעות שהוא שבעים אמה ושיריים 70.710678 על שבעים אמה ושיריים.

ד"ה כל אויר. לכניסה וליציאה (תמיד) במנחת זכרון בא"ז רוצה למחוק מלת "תמיד".

ד"ה וכל דירה. פ' אע"פ שהיא מכוסה צגג.

ד"ה כל ההוגה בהן. מולא צהן [דצרי. ד"ס] טעם.

ד"ה בילדותי. שהיה יכול [לסבול. רע"י] טורח ועוני.

ד"ה שלמה תיקן ערובי חצירות. דכתיב ואין ומקר במהלך רוחם של בני אדם, הקרובים להשוות דבר לדבר לומר: כמו שזה מותר גם זה צריך להיות מותר, מפני שאין הבדל מהותי ביניהם, ולכן תיקן משלים ר"ל שתקן את הדברים שבני אדם ממשילים אחד לשני. פ"ב

דף כ"ב ע"א

שמשכים ומעריב עליהן לבית המדרש וכו' נראה לפרש ע"פ הגמ' ביומא ל"ה ע"ב הלל מחייב את העניים ר' אליעזר בן חרסום מחייב את העשירים יוסף מחייב את הרשעים [הנאים], לזה כנגד העשיר שטרוד בעסקיו ובתחלת הלילה טרוד בחשבונותיו וכמו שאמר הכתוב ושובע לעשיר אינו מניח לו לישן ועי"ז שוכב בבוקר לזה אמר במי שמשכים ומעריב עליהם, וכנגד הנאה שהלך אחר יופיו אמר במי שמשחיר עליה כעורב ולא יסלסל בשעריו וימשמש בעיניו, וכנגד העני אמר במי שמשכים עצמו אכזרי על בניו כעורב וכעובדא דמייתי. ע"פ ראש משביר. וכעין זה ראיתי מתלמידי בעש"ט לפרש רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום שאדם חושב לעצמו שכשיבוא יום הדין יהיה לו תירוץ למה לא התנהג כרבעי וזה אומרו רבות מחשבות בלב איש אבל עצת ה' "היא" ר"ת הלל, יוסף, אליעזר בן חרסום תקום.

אכזרי על בניו ועל בניו ביתו כעורב משום דעורב שחור ובניה לבנים כשהן נולדין אינם מכירין הלכך הוא אכזרי עליהן. גאון יעקב

כביכול על הגליון מציין לחגיגה י"ג ע"ב ד"ה כביכול כמו צצער ודס שאתה יכול לומר זו מיעוט, וכן במגילה כ"א ע"א ד"ה כביכול נאמר צהקצ"ה כצאדס שיכול להאמר זו קן. וראה יומא ג' ע"ב ברש"י ד"ה כביכול. כלומר על כרחינו יאמר קן כאלו אפשר לומר קן, וכן כל כזיכול שצהקצ"ה.

ת"ש כמה הן מרוחקין וכו' זה ברייתא בתוספתא עירובין פ"א י'.

אבני חן על מסכת עירובין

דף כ"ב ע"ב

נאסקופה פי' בסף הפתח או הפירצה.

תוס' ד"ה קרקפנא. הא דהביא מהגמ' בכתובות קיא. בסופו שרבה הלך לא"י ללמוד תורה מר' יוחנן, שם לא נאמר בפירוש שהלך, אלא שביקשו ממנו שיבא,

אילימא משום דמקיף לה סולמא דצור מהך גיסא מצד צפון [והוא הנקרא בימינו ראש הנקרה. שמו"ץ] ומחפנא פי' מורד דגדר מהך גיסא.

דף כ"ג ע"א

אמר רבי אלעאי שמעתי מרבי אליעזר ואפילו היא כבית כור פי' שחולק על השיעור של בית סאתים.

דכולי עלמא נמי מקיף אוקיינוס ראה בא"ם מדוע באמת אין כל העולם רשות היחיד לפ"ז.

א"ל רב דימי לאביי קרקפנא חזיתיה לרישך ביני עמודי כלומר כוונת לדעתיה דר' יוחנן כאילו היית שם בבית מדרשו. גאון יעקב עיי"ש

וכן שמעתי ממנו שיוצאין מצות מרור בליל פסח בערקבלין.

ואפילו עולין לו בחבל פי' שהוא משופע כל כך שצריך לאחוז בחבל לעלות עליה.

ערקבלין. prickly creepers on palm trees, palm ivy. והמאירי כתב ועקרבנין בלשון ערבי אלעקרבא"ן והוא מפורסם אצלנו והם כענין צורת עקרב.

בבורות בשיחין ובמערות סלקא דעתך ?

אסור מלהכניס ולהוציא לו אבל להם מותר פי' שאר בני החצר יכולים להכניס ולהוציא לבית זה שלא עירב עמהן.

שבילי בית גלגול הם שבילים ההולכים בסבוב על הר זקוף מאד שאין יכולין להגיע לראשו ולהעביר לצדו אחר אלא דרך מסבבה על ההר סביב סביב, ולהכי קרי ליה שבילי בית גלגול. יעב"ץ

דלא אפסקה	ר' יהודה בן בבא אומר: אין עושין פסין אלא לבאר הרבים בלבד וכו' ועוד אמר ר' יהודה בן בבא הגינה והקפף וכו' ותני ועוד
התם אפסקה רבנן דאמרו לו	ר' יהודה בר אילעאי: דף י"ח ע"א בפסי ביראות עד בית סאתיים, ובדף כ"ב אם היה דרך הרבים מפסקתן יסלקנה לצדדין, ולא תני ועוד
תני ועוד ואע"ג דאפסקה רבנן במילתיה הוא דאפסקה	ר' אליעזר דסוכה: ר"א אומר י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה, וחכמים אומרים אין לדבר קצבה, ועוד אמר ר"א מי שלא אכל לילי יו"ט הראשון ישלים לילי יו"ט האחרון. ותני ועוד אע"ג דאפסקה.

ואיזהו שבילי בית הגלגול כמה שיפוע צריך שיהיה לה דין שבילי בית הגלגול כל שאין העבד יכול ליקח סאה של חיטין וירופץ לפני סרדיוט פי' שאף שהעבד ירא מהסרדיוט הדרך משופע כל כך שאינו יכול לרופץ בה.

סרדיוט Roman or Greek officer, captain

דלא ניחא תשמישתא מסרה ליחיד פי' אין ראייה מכאן שר' יהודה מודה בדלא ניחא תשמישתא שאין הרבים מבטלין מחיצתא, שכאן כיון דלא ניחא תשמישתא מעולם לא נעשה רשות הרבים, שיהושע שכבש את הארץ לא מסרה לרבים.

ואי אשמועינן באר מים חיים הוה אמינא לא שנא דרבים ולא שנא דיחיד מותר.

רש"י ד"ה שומריה. סוכת שומרינן [דלע"ג. וט'] דהוקף לדירה.

רש"י ד"ה מעלות בית מרון. זקופין מאד [מעלה. וט'] קצרה פי' מעלה קצרה שהוא זקוף מאד.

ד"ה ובלבד שתהא שבעים אמה וכו'. וזגמרל פריך תנא קמא נמי הכי קאמר פי' התנא קמא בתחלת הפרק דף י"ח ע"א.

ד"ה דלא ניחא תשמישתיה. וגידודין יט

ד"ה מאי תנא. רזי יהודה צן צנא צגינה וקרפף [לעיל. וט', ו']

אבני חן על מסכת עירובין

ד"ה דקאמר ועוד. דמשמע דאמר [זה לעיל מילתא. וט'] אחריתי.

ד"ה והא ר' אליעזר דסוכה. דמתן (סוכה כו.) ר' אליעזר אומר. וט'

דף כ"ג ע"ב

ר' עקיבא היינו ת"ק לעיל י"ח ע"א, שר' יהודה אומר בפסי ביראות עד בית סאתים ותנא דמתני [אמרין לו] משיבו שרק בגינה וקרפף יש דין בית סאתים אבל בשאר דברים כולל פסי ביראות אפילו בית חמשת כורין וכו' הרי ר"ע שאומר כאן שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים היינו ת"ק שאומר בית סאתים על בית סאתים.

דבר מועט יש על שבעים יותר משבעים אמה ושיריים פי' שני שלישים דהיינו ד' טפחים ולא נתנו חכמים בו שיעור, וכמה שיעור סאתים כחצר המשכן דברי ר' יהודה צריכין ביאור, אבל לעניינינו יש לסכם מכאן שר' עקיבא כשאומר ע' אמה ושיריים כוונתו רק על הד' טפחים ולא על השאר, ולכן לפי הת"ק השיעור שמותר לטלטל בה היא עד בית סאתים שהוא 5000 אמות מרובעות ולפי ר"ע השיעור הוא ע' אמות וד' טפחים מרובעות שהוא $70.6667 \times 4993.7824 = 70.6667$, והיינו דבר מועט שיש חילוק בין ר"ע לת"ק.

דבר מועט וכו' ואעפ"י שהותר לר' עקיבא טלטול במאה על חמשים, מכל מקום לא כונה תורה להתיר לבאים אלא על דרך רבוע זה, או שמא חכמים דרשו וגרעו שלא ליגע באיסור תורה. מאירי, ודבריו וכל הענין צריך יותר ביאור.

אך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים [מאי בחמשים ? אלא. רש"י] אמרה תורה.

[תניא. כ"ה בב"ב, וראה ד"ס] קרפף שהוא יותר מבית סאתים.

רש"י ד"ה איכא בינייהו דבר מיעוט. על שצעים אמר ושיריים רצונים פי' העשויים בריבוע.

שם. לתנא קמא שרי צצית סאתים שלמים שכן אומר הת"ק בהדיא ולר' עקיבא שצעים ושיריים על שצעים ושיריים ותו לא [כדאמר זהדיא] כמו שאומר ר"ע במשנה, וכאן סוף הדיבור. ומתחיל דיבור חדש וכמה הן סאתים כחצר המשכן. דבר מועט לקמן מפרש לה פי' שהבריייתא שאומר וכמה הם סאתים הוא להודיענו דבר מועט ואכתי לא משמע מידי לכן אומר ש"דבר מועט" מפרש לה לקמן. ע"פ ראש משביר

ד"ה מנא הני מילי. לשער זו [שיעור. ד"ס] שנת.

ד"ה אלא אמרה תורה טול חמשים. שארכו יתר על רחבו וקצצ חמשים פי' תחלק אותה ותשים אותה סביב.

שם. כ"ל עשה מהן מחמשים על חמשים עשר רצועות של עשר אמות רוחב תעשה מהן חמש רצועות שרחבן עשר אמות וארכן חמשים אמה השכנז האמת למזרח פי' כיון שהתורה אמרה טול חמשים וסבב חמשים, לכן קח רצועה אחת שארכה חמשים ורחבה עשר והשכב אותה למזרח החמשים על חמשים שאתה בא לסבב.

שם. טול מן החמשים פי' שאחר שנתת ד' רצועות של חמשים על עשר סביב החמשים על חמשים נותר רצועה אחת של חמשים על עשר, לכן טול מן חמשים אלו ד' חמיות של י' על י'.

שם. נשארה רצועה אחת של עשר על עשר אמות שהיא ששים טפחים על ששים טפחים [עשה ?] אותן ל' רצועות של שני טפחים וכל רצועה היא ס' טפחים אורך, נמצא בידך רצועה של 60 פעם 30 שהיא 1800 טפחים [300 אמות] על שני טפחים, וחוזר ומפרשה הרי ל' רצועות אורך כל אחת ואחת עשר אמה שכולן הן ג' מאות אמות.

שם. נשארו צידך עשרים אמה ברוחב שני טפחים, שמה 300 לקח 4 פעם 70 ונתנה על הד' צדדין שהוא סך 280 ונשאר בידו 20.

שם. ונשארו צידך י"ח אמה וד' טפחים ששמנה טפחים שנתת להקרנות הוא אמה ושני טפחים, ונמצא נשאר בידך מן העשרים אמה י"ח אמה וד' טפחים 18.6667 צומצם טפחים שהוא 24 שלישי אצבע, שבכל טפח יש ד' אצבעות ובב' טפחים יש שמונה אצבעות שהם 24 שלישים, ואם תחלק הי"ח אמות וד' טפחים לרצועות של

אבני חן על מסכת עירובין

שליש אצבע דהיינו 24 [24 x 18.6667] תמצא 448
וכשתחלקם לשני שלישי אצבע אתה מוצא 224 והיינו
דצר מועט שאם וכו'.

ד"ה אבל בית סאתים. ואלע"ג דמקום זריעה (הוי.
ד"ס) קרפף.

ד"ה כדתנן ר"ש אומר אחד חצירות וכו'. אכל
(לא ?) [כלים ?] ששצמו וכו'.

שם. דהא צעית למיעצד מינה רצועה של [רפצ. ד"ס]
אמות וד' טפחים פי' שהרי אחר שהספת סביב סביב יש
כאן שבעים אמה וד' טפחים ואם אתה צריך להקיפה
סביב צריך אתה ל 4 פעם 70.6667 דהיינו 282.6668.
ובידך לא נשאר רק 224 אמות כמו שכתבנו לעיל.

דף כ"ה ע"א

ד"ה ועשרים לכל רוח. ורמזו של משכן פי' חללה
כדמפרש לה מיד.

שם. שהן ג' אמות רוחצ [האמה ?] מכאן והאמה מכאן.

מאן דשרי דהא ליכא דיורין וקי"ל הילכתא כמאן
דמיקיל ושרי, ולא חייש לדיורין, וכבר פירשנוה דברחבה
דרכים [כמו שהוא כאן] הוא דלא חיישין, אבל ברחבה
דיחיד זימנן דמומליך ובני בתי ודייר בה דיורין [כדאמר
רב משרשיא לעיל ח' ע"א לגבי במבוי שכלה לרחבה].
רבינו חננאל, והריטב"א משם הראב"ד כתב לחלק דהתם
חששו למבוי הפתוח לרשות הרבים דאורייתא, אבל הכא
למבוי שהוא רשות היחיד דאורייתא לא גזרו לחוש לכך.
וראה רשב"א.

שם. של כלע [ארכן. ד"ס] אמה פי' שבמקצועות צריך
אמה וחצי לכסות הקרשים של אורך המשכן דהיינו של
צלע צפון ודרום, וחצי אמה מכאן וכו'.

שם. וכשאתה מעמידו למשכן.

קרפף יותר מבית סאתים זה התחלת ענין חדש
שרנו בה אמוראים.

שם. אלא מסך [דהיינו. ד"ס] וילון.

ד"ה איכא בינייהו ריבועא דריבועה רבנן.
ומיהו עיקרה פי' מעיקר הדין ארכה פי' שנים צרחה
כדכתיב במשכן ולית ליה רצועה פי' טול נ' וסבב נ' ומיהו
אי [מרצע לה. ד"ס] לא מיתסרא צהכי.

פחות משלשה אם היה רוחב העמוד פחות מג'
טפחים לא הוי מיעוט.

שם. ומדקאמר ר' יוסי "אפילו" מכלל [דעיקרה. ד"ס]
לאו הכי הוא.

הרחיק מן התל פי' שיש בית ולפניה יש קרפף גדול
והיא מוקפת מחיצות סביב, חוץ מהצד שכנגד הבית
שהוא פרוץ, ויש שם תל גבוה עשרה והוא עומדת שם
במקום מחיצה, והוי קרפף זה יותר מבית סאתים שלא
הוקף לדירה, שהרי תל זה היה שם קודם הבית ולא
נעשה מחיצה זו לדירה.

ד"ה הוה אמינא. דשמואל דירה צעי כר"י צן צנא
ורק וצארכה יתר על רחצה כר' יוסי סצר לה לכן אמר גם
הלכה כר"ע שהרי הוא אומר אפילו אין בה אחת מכל
אלו.

שאם עשה מחיצה על התל לכאורה היה צ"ל על
"תל" דהיינו שלא היה קרפף אלא מיירי באופן שעושה
מחיצות על תל שהוא יותר מבית סאתים.

ד"ה נזרע רובו. [דצורעיס. ד"ס] לא דיירי אינשי וכו'
אכל [נטוע צאילנות לא צטל. ד"ס] דירתו דאורחא
להסתופך צלל אילנות [תמיד. הלשון תמוה קצת ?].

כי אתמר דרב נחמן אמזיד איתמר פי' הא
דאמר רב נחמן משום קנס אסר, אבל כאן שהמחיצות
נעשות מאליהן אין סיבה לקנס והוי מחיצה מעליא
ומתיר בשבת.

ד"ה אלא. שיש צאותו מקום "זריעה" יותר מצית
סאתים חוץ ממה שיש עוד שטח שהוקף לדירה ולא
נזרע.

אתת איהי וקא צווחא קמיה כזה יש גם בסוכה

אבני חן על מסכת עירובין

ל"א ע"א שצווחה אשה על רב נחמן.

אורזילא בתוס' גרס ערסלא וראה תמונה #117
בפירוש חי.

רבא אמר על הגליון מתקן לגרום רבה, אבל ראה
במנחת יהודה שאומר שאין צריך לתקן והוא רבא בר
ירמיה. ועיי"ש מש"כ.

מיייתרו פי' עושה אותו יותר מבית סאתים.

רש"י ד"ה והכא. גג משופע פי' כעין בתים שלנו
שגבוה באמצע והגג משפיע לשני הצדדים.

רש"י ד"ה דלית בה דיורין. ושציל לא מתקנין ליה
וכו' וכתב הריטב"א לעיל כ"ד ע"ב בד"ה אלא אמר רבא
ובודאי שורת הדין דכיון שהוכשרה רחבה הוכשר גם
השביל שהרי הוא פרוץ למקום המותר לו, אבל רש"י ז"ל
סובר דאפי' הכי אוסרין את השביל שלא יתכשר בלחי
זה, שלא יאמרו לחי מועיל לשביל של כרמים.

ד"ה שנפרץ במלואו לחצר. [דגני ?] קירוי
דשרינא.

ד"ה וכי אויר המותר לו אוסרו. למקום המותר
לו נאסר (לו. ד"ם).

ד"ה מתני לקולא. דנשלשה דנפיק ליה ממורת לצד
כולהו מודו דעמוד הוי מיעוט ומחילה הוי מחילה לדירה
וכו' וז"ל הריטב"א ומורי הרב גר"ו אומר דבעמוד כולי
עלמא אית להו בלישנא קמא והכא על הרחיק מן הכותל
ועשה כותל חדש קאי.

ד"ה אלא. דמקום מחילות [מיייתרו. ד"ם] דצמח
שהוקף לדירה לא אסר וצקרקף אסר, ולא מצי למינקט
איפכא [דאי. ד"ם] הוי חצר מלואו וצקרקף גיפופי
מרוייהו משתרו [דר"ש. ד"ם].

ד"ה טח בטיט. והאי לאו "רצה צר שימי" ראה
בריטב"א שגם הוא גורם בגמ' לעיל רבה בר שימי.

שם. וייתור צקרקף נמי ליכא הואיל ואיכא גיפופי כי
אע"פ שבייתור זה נפרץ למקום האסור לו ואפי' לר"ש ?
מ"מ ע"י גפופין שלו אינו חשוב כפרוץ במלואו ונהי
דאסור להוציא מזה לזה הוא עצמו עומד בהכשרו, ושאינ
בו פרצה יותר מעשר. וק"ל. ריטב"א

ד"ה הרחיק מן התל. שצקרקף ויש מן התל עד
המחילה פי' עד צד הבית שכנגד התל ראה מש"כ על
הגמ' יותר מצית סאתים הרצה ותל זה היה שם קודם
הבית ולכן לא הוקף קרקף זה לדירה ועשה מחילה לדירה
אכל התל צמח ד' טפחים פי' שכדי לעשות שהקרקף
יהיה מוקף לדירה עושה מחיצה חדשה לפנים מן התל
קרוב יותר להבית ועדיין יש יותר מצית סאתים צין ישנה
פי' הבית למדשה להמחיצה שבנה לפני התל אכל זו
לדירה עשאה.

ד"ה ממולאי. מקוטעים מצית עלי וכו' כדאמרינן
צמסכת ר"ה שהיו מתים צעירים כדאמרינן התם משפחה
אחת היתה בירושלים שהיו מתים מתין בני י"ח שנה.
עיי"ש.

ד"ה אבוונקרי. [ולשמך. ד"ם, וט'] שם.

ד"ה עבד קנה קנה פחות משלשה טפחים.
היקף [קטן צמחילות. ד"ם] קנים ד' מחילות סביב כחדר.

שם. ולמחר [יטלטלו. וט'] ככל הפרדס.

דף כ"ו ע"א

ד"ה הכי גרסינן. אכל אס היה תל יותר מצית סאתים
וכו' פי' שרק להכשיר הקרקף לא מהני מחיצות שעל
התל, אבל להתל עצמו לא אמרינן דהוי מחיצות על גבי
מחיצות, וראה ריטב"א שכתב ורש"י ז"ל כתב דלא
גרסינן על שפת התל משמע דקשיא ליה עובדא דרחבה
דפום נהרא לעיל כ"ד ע"ב שהיו רוצין לעשות מחיצה על
שפת הגורדא וכו'.

מחיצת אדרכלין בשמואל ב' ה' פסוק י"א וחרשי
אבן קיר תרגומו ואדרכלין דאומנין בבנין כותלין.

דף כ"ה ע"ב

כל מחיצה שאינה עשויה לנחת לא שמה

אבני חן על מסכת עירובין

מחיצה פי' שאין המחיצה עשויה לגוה שם להיות קיימת שם תמיד דומיא דכלי עין העשוי לנחת דסוף מסכת חגיגה דהיינו שינוח ולא יזיז ממקומו. תורת חיים

משום פירא דבי תורא אבל אם היו פירות שראוין לאדם, היו המחיצות מעילות, כדאמרינן לעיל כ"ד ע"ב מיד דהוה אכריא דפירי. שמעתי בשם ר' מאיר אריק ז"ל.

בימים ההם חלה חזקיהו למות, ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר אליו כה אמר ה' צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה, ויסב את פניו אל הקיר ויתפלל אל ה' לאמר, אנה ה' זכר נא את אשר התהלכתי לפניך באמת ובלבב שלם והמזוב בעיניך עשיתי ויבך חזקיהו בכי גדול, ויהי ישעיהו לא יצא העיר [כתוב "חצר" קרי] התיכונה ודבר ה' היה אליו לאמר, שוב ואמרת אל חזקיהו נגיד עמי כה אמר ה' אלקי דוד אביך שמעתי את תפלתך וגו'. מלכים ב' כ' א-ה

והושיב ישיבה על פתחו היינו אחורי הבית, והקשה המהרש"א שהיה לו להושיב הישיבה לפני הבית עיי"ש, ובנחל הערכים תירץ ע"פ הגמ' במד"ק ט"ז ע"א הגור רבי שלא ישנו לתלמידים בשוק דדרש חמוקי ירכיך וכו', וראה גם נדה ט"ז ע"ב והמושיב שבת במרומי קרת.

דילמא אתי לאיגרווי ביה ולתלמיד חכם בעלמא ליכא למיעבד כמו שעשה ישעיה שהיה נביא וצדיק גמור. ריטב"א

דילמא אתי לאיגרווי ביה ראה מהרש"א, יעב"ץ, מהר"א הורוויץ.
דילמא אתי לאיגרווי ביה וראה סוכה ל"ח ע"א גירא בעינא דשמנא עיי"ש

רש"י ד"ה שלפינהו. דלא ס"ל הא תקנתא [דלא סגי ליה צהכי, כך פירש רבינו חננאל. וט"ל].

ד"ה עיר חדשה מודדין לה משיבתה. אס מוקפת חומה [ואין כולה מיושבת ?].

ד"ה משום פירא דבי תורי. גרעני תמרים [למאכל. וט"ל] השוורים.

ד"ה פירא. שומה [עמוקה. וט"ל] וכו' אינה נעשית לדירה [תדיר, וללא. ד"ס] ולצא צה.

שם. כמו פִּירָא ditch, pit, cavity דכוורי צמק' תענית ופירש רש"י שם מחילות של דגים.

ד"ה להרע. וישר צעיני מאל בספר לשון הזהב מבאר מה היה קשה לרש"י לפי לשון ראשון.

שם. קוֹבֵּה arched room, compartment

שם. להפסיק צין הדרך לצומתא ???

שם. ולאחר שגדל האילן עשו האצוורנקא סביב כמש"כ רש"י לעיל כ"ה ע"ב ד"ה אבוורנקי.

שם. וכן לנחת [להשתמר. ד"ס] להניח.

שם. ועכשיו נעשו חכמים [קרי עלייהו חכמים המה להרע היום. ד"ס] ולהיטיב לא ידעו אומול.

ד"ה שטן. דכי חזי דמיננו דהדי הדדי ראה על הגליון שמביא גירסת רש"י עין יעקב, אבל בחדושי מהר"א הורוויץ ז"ל משמע [הגם שלא כתב כן בפירוש] שגורם "דמינצו" דהיינו ע"י שת"ח שלא שימשו כל צרכן מתווכחים בד"ת מתגרה בהן השטן, וצ"ע.

ד"ה אנשי חצר ששכח אחד מהן. צשצטל להן [רשומו. ד"ס] וכו' שהצמים [רשות ?] לכל אחד ואחד.

שם. [דמומק. ד"ס] לו להוציא מפתח חצירו.

שם. דהא רשותא דחד הוא פי' כיון שעירבו בן בני החצר נמצא שכל הבתים הם רשות אחד עם החצר.

שם. והכא נמי כיון [דצטל להו דידהו הוא. וט"ל] זה שביטל חלקו לבני החצר, נעשה חלקו שלהם [מיהו ?] אבל מציתו אסור לו להוציא, ולא אמרינן כיון דצטל להו רשות ציתו [הרי. ד"ס] ציתו צמתיקן.

שם. איכא למימר אינש [מעלמא. ד"ס] הוא פי' אורח.

ד"ה והא תנן. וציתו מיוחדת [לו ואסור. ד"ס] להן להוציא מרשותו לרשות פי' וגם יהיה אסור להן להכניס מרשותן לרשותו.

אבני חן על מסכת עירובין

דף כ"ו ע"ב

ד"ה ולכהן בבית הפרס. [כהן מניחין לו עירובי מחומין] צניח הפרס [ואע"ג] דצניחין [דזכיתא דליהוי מני] למיזל. ד"ס

דף כ"ז ע"א

הא איכא גבה דאוכפא גב האוכף שקורא תפוס לקמן, והקושיא הוא למה לא אמר הברייתא כל שהוב נישא עליו מהור חוץ מן הראוי למשכב ומושב והאדם, היה לו להוסיף גם והמרכב שגם המרכב טמא? אבל צ"ע שהיה יכול לתרץ שהתפוס אין הוב יושב עליו שהוא עץ שיוצא לפני הרוכב והרוכב תופס בה?

והאיכא כמיהין ופטריות פי' שאע"פ שנאכלין כמות שהן אינם ראויין לעירוב, שהרי אין אדם סומך עליהם לא מחמת סעודה ולא מחמת לפת, ולא חשיבי אוכלא לבני אינשי, ומאן דאכיל ליה בתורת ליפתן במלה דעתו אצל לב אדם. ריטב"א

מאן דמתני לה אמעשר כ"ש אעירוב. ק"ל מאי כ"ש דהא איכא כמה מילי שניקחין בכסף מעשר ואין מערבין בהן כגון חטין ושעורין ותבלין וכל דבר שהוא נאכל כמות שהוא חי? וי"ל דכל שהגרעות שבו הוא מפני שלא נגמר בישולו או שהוא מחוסר הכשר אכילה, אבל מ"מ אוכל הוא או פרי, דין הוא שיהא ניקח בכסף מעשר ואע"פ שאין מערבין בו, דלגבי עירוב בעינן דחוי לאכלו בשעת שקונה עירוב, כי א"א לתקנו בשבת, ולגבי כסף מעשר הרי יכול לתקנו ולאכלו, אבל כל שהגרעות שלו מחמת שאינו חשוב אוכל גמור ולא פרי גמור, אבל מ"מ נאכל הוא כמות שהוא חי, אם אתה אומר שהוא ניקח בכסף מעשר מפני שאתה חושבו פרי או אוכל כ"ש שראוי לחשבו אוכל לענין עירוב דרבנן. ריטב"א

ר' יהודה בן גדיש בד"ס יש כמה גירסאות כאן גרוש, גרוש, גריש וכן ראיתי בן "גרים".

אמרו לו שמא לא שמעת אלא כשקרבי דגים מעורבין בהן עד כאן הברייתא.

[שידה = מרכבה, עגלה, תיבה = ארגו, ארון, קופסא, ומגדל = ארון גבוה לאצור בו חפצים. מלון עברי],

רש"י ד"ה לחוץ. [כגון. ררי"ף, רע"ב] צשידה מיצה

כשתמצא לומר פי' כשתמצא בעצמך לרדת לסוף טעמן, תצטרך לומר דהיינו טעמא דר' אליעזר.

או דילמא טעמא דר"א וכו' וכי קאמר לא מבטילנא לאו כל כמיניה וביטל גם ביתו, וצ"ע למה לא נאמר שכיון שבית בלא חצר לא עבידי אינשי דדיירי שכל דבריו במיילים, ומנין לנו לומר שביטל גם ביתו שמא איפכא שלא ביטל כלום?

אע"ג דאמר דזירנא פי' אני אדור בבית ולא אשתמש בחצר.

רש"י ד"ה ה"ג. [ואע"ג. ד"ס] דהאי דצטיל ליה עירב עס [מציריו. מצור דבש] פי' וכיון שביטל לאחד מהם והוא עירב עם השאר למה לא נאמר שכולם קנו על ידו?

פרק שלישי בכל מערבין

בכל מערבין ומשתתפין חוץ ממים ומלח ראה ירושלמי פ"ג הל' א' סוף דף י"ח ע"ב א"ר יסא לפי שאין הגוף ניזון מהן א"ר לוי שהן מין קללה ופירש הקרבן העדה מים ממי המצול ומלח מקדוס.

רש"י ד"ה חוץ מן המים ומן המלח. ונמצא כולן רשות אחת (וכו'. ד"ס).

שם. הלכך דבר מזון צניחין [דעל המזון אדם סומך דעמו. ד"ס].

ד"ה מערבין לנזיר. [צין] עירובי מחומין [צין עירובי חלירות]. רבינו יהונתן וראה פ"ב, וראה בד"ס שלכן לא כתב רש"י עירובי חלירות שע"ח אינה אלא בפת. וברשב"א כתב מפורש בכל מערבין פי' עירובי תחומין, אבל עירובי חצרות בפת דוקא כדאיתא לקמן בפרק הדר ושלא בדברי רש"י ז"ל שפי' עירובי חצרות.

ד"ה ביין. [דאע"ג. ד"ס] דלא חזי.

ד"ה סומכוס. וצגמרא [פריך. ד"ס] מאי טעמא.

אבני חן על מסכת עירובין

ומגדל יכנס שם מצעוד יוס צעגלות אס ירצה פי' שישים השידה תיבה ומגדל על עגלה.

שם. צשידה מיצה ומגדל ראה משניות אהלות פ"ח משנה א' דתנן התם אלו מביאין וחוצצין [את הטומאה] השידה מיצה גדולה של עץ כמין ארון. רע"ז והתיבה קטנה כעין של שולחנים. רע"ז והמגדל של עץ עשוי לאוור. רע"ז, שראנ"ק צל"א ומסודד למעלה כמגדל. יכין, שיש להם שולים והן מחזיקים ארבעים סאה בלח שהם כוריים ביבש.

שם. מצעוד יוס לכאורה הפירוש שישכנס שם כדי לקנות שביתה שם.

ד"ה מצה. אס רצה להסתפק צנצר שחייב לאכול משום ושמחת בחגך. פ"ב

ד"ה הקהל. וקורא [צאזניהס. ד"ס] מנזת [של. ד"ס] משנה תורה.

ד"ה פדיון. וקרי ציה תפדה שהאדם עצמו יהיה פדוי כל שחייב ליפדו [עצמו. ד"ס] חייב לפדות את בנו, ואשה [שאניה. ד"ס] צכלל.

ד"ה כל שנישא על גבי הזב. דכתיב [ויקרא ט"ו י'] וכל הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו [יטמא עד הערב] דהיינו ראשון לטומאה, אבל משכב ומושב כתיב שם פסוק ד' כל המשכב אשר ישכב עליו הזב יטמא וכל הכלי אשר ישב עליו יטמא, דהיינו טומאת מדרס שהוא אב הטומאה.

ד"ה אבל מים ומלח. [צעלמא] דלאו זיר (הוא) לא [קאמר]. ד"ס

דף כ"ז ע"ב

מובילנא מאניה אבתריה לבי מסותא כלומר אודה לו שהוא גדול ממני בתורה ושאני ראוי לשמש לו ולהוליך כליו אחריו לבית המרחץ. תורת חיים

בבקר מלמד שלוקחין בקר על גב עור פי' לישנא דאגב לא דייק שפיר, והכי פירושא שלוקחין הבקר עם העור, דאע"ג דעור לאו אוכל הוא ניקח בטפלה של בשר, וכן על דרך הזה קנקן אגב היין. ריטב"א

דאם כן לכתוב רחמנא בקר דממילא אייתר ליה צאן פי' אם רוצה הפסוק ללמדנו שרק עור יכול לקנות ולא גיזה לכתוב רק בקר ולא יכתוב צאן, והלשון קשה קצת.

והני תנאי דרשי כללי ופרטי שרבו ומועט לעולם מרבה יותר מכלל ופרט וכלל, ראה כל הענין שבועות ד' ע"ב.

ותניא אידך מה הפרט מפורש ולד ולדות הארץ וכו' פי' מוסיף על ברייתא הראשונה שאמר פרי מפרי וגידולי קרקע והוא צריך כל חג' צדדין, וראה לקמן כ"ח ע"א.

רש"י ד"ה לא נצרכה. ניקמין [לא אמר] אלא כשנתן למוכן שמן [כל שהוא]. ד"ס

ד"ה בבקר. למה לי למיכתב [מן] וכו' אלא [לדרשה] וכו' שלוקמין צקר [עם] עורו. ד"ס

שם. צצקר ללמדך וכו' כל המלה מיותרת לא רק הבי"ת. פ"ב

ד"ה תמד. [וכשתחמין] שנגמרה חסיסתו הוי יין, אלמא מדקמני צצקר אגב עורו (אלמא) [ש"מ] צהצלה שרי. ד"ס

שם. ואע"ג דעור צאנפי נפשיה לא (חזי. ד"ס) דמידי דמאכל צעינן.

ד"ה עור. [מחוצר. ד"ס] לצצר.

ד"ה ואי כתב [רחמנא. ד"ס] שכר הוה אמינא. דיהיב [דמי. ד"ס] מים צהצלה.

ד"ה והני תנאי דלקמן. ומרוייהו ממעטי דגיס לפי המסקנא דעופות איבא בינייהו וכ"ש זיר ואין צריך לומר מים ומלח.

ד"ה דגיס. קצצר שהדגיס ניזונין מן הקרקע וצ"ע שהרי רוב מזון הדגים הוא מה שאוכלים דגים אחרים ?

דף כ"ח ע"א

אבני חן על מסכת עירובין

(ג) שם י"א ומשום וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת לא תאכלו (ד) דברים י"ד י'. וראה ד"ם שהב"ח הגיה על פי דפוס שאלוניקו. אבל באמת צריך להבין מדוע לא מנה את הלאוין על סדר שהם כתובים בתורה?

ד"ה נמלה. [שהיא. ד"ם] שרץ הארץ לוקה ה' [הני. ד"ם] תרמי דלמנן ויקרא י"א מ"ג, ועוד לוקה על וכל הולך על גמון [וכל הולך על ארבע עד כל מרצה רגלים. ד"ם] לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום שם מ"ב הרי ג', וכל השרץ השורץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל שם מ"א הרי ד', ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ שם מ"ד הרי ה'.

ד"ה צרעה לוקה שש. מוסף עליו וכל שרץ העוף [טמא] הוא [לכס] לא [יאכלו] צמחנה תורה דברים י"ד י"ט [הרי שש, והא. ד"ם] דכתיב צקדושים תהיו ויקרא כ' כ"ה ולא תשקצו את נפשותיכם בצמחנה וצפוף וצכל אשר תרמוש [האדמה. ד"ם] לא תשיצ לה.

שם. ולא צשרצים דלא כתיב צהו "שרץ" שבפסוק זה לא כתיב לשון שרץ, [שרץ לשון ?] דבר שהוא נד.

ד"ה ואם איתא. משום שרץ הארץ [גרסינן ולא גרסינן. ד"ם] לילקי.

ד"ה ומאן דממעט עופות קסבר. כל היכא דאיכא כלל ופרט [וכלל. ד"ם] כלל קמא דוקא וכו' ואפי' מאי דמי [לפרטא. ד"ם] וכו', דמי לפרטא [טובא. ד"ם] .

שם. צכל ג' צדדין דהוי פרי מפרי וגידולי קרקע וולד ולדות הארץ פי' שברייאת השניה לעיל שלשון הגמ' הוא תניא איך מזה הפרט מפורש ולד ולדות הארץ וכו' פירושה שהוא מוסיף על ברייתא הראשונה שאמר פרי מפרי וגידולי קרקע והוא צריך כל הג' צדדין.

ד"ה חזיז. שחת של תצואה כשהוא ירק [גוזזין ?] ואוכלין אותו.

ד"ה כפניות. תמרים [שלוקטין אותן צניסן ועושין להן סל מכפות הדקל ומתצטלין שם, ועל שם כך קורין להן כפניות תמרים. ד"ם] שלא צטלו כל צרכן.

ד"ה זרען חייב. צמעשר [אם הממין ולא ליקטן ירק וזמח זרען וליקטן חייב. ד"ם] ואע"פ.

פּוּטִיתָא name of small fish or reptile.

אלא אמר רבינא לעולם דגים לא הוי גידולי קרקע, ולפי שני הבריות אינו יכול לקנות דגים בדמי מעשר.

הני עופות מן הרקק נבראו ראה חולין כ"ז ע"ב דרש עובר גלילאה בהמה שנבראת מן היבשה הכשרה בשני סימנים, דגים שנבראו מן המים הכשרין בולא כלום, עוף שנברא מן הרקק גרציל"א שיש זה מים ויבשה הכשרו בסימן אחד, אמר רב שמואל בר קפוטקאה תדע שהרי עופות יש להן קשקשת ברגליהם כדגים.

פּעפּוּעִין a kind of herb, a kind of cress

חלגולוגות purslane, a garden herb with reddish green stem and leaves and small yellow flowers, used as a salad.

גּוּדְגָנִיּוֹת a kind of clover or cherries.

מרובי בנים יאכלו אף שזה ממעט הזרע וגורם שלא יוליד. וצ"ע.

כשות parasite, hop (a climbing herb) וראה שבת ק"ז ע"ב ברש"י.

תַּלְתָּן curly plant, fenugrec

בטלה דעתו אצל כל אדם כשהמנהג משונה מאד ויוצא מדרך השכל והראוי, אפילו היכא דהוו נהיגי בה באתרא אין מנהגם מנהג אפילו לדירה. ריטב"א, וכן יש בריטב"א שבת צ"ב ע"ב.

לפיכך זרען חייב ויזקן פטור

השחליים cress

גרָגִיר the stimulating plant, garden rocket

רש"י ד"ה פוטיתא. ולוקה [עליה. ד"ם] ד' מלקיות, שרץ המים כתיב צמורת כהנים ויקרא י"א מ"ג אל תשקצו (א) את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו צהם (ב) הרי כאן שנים וכלל צהם צין שרץ הארץ צין שרץ המים פי' מדכתיב "שרץ השורץ" סתם, ומשום מצטרף לא תאכלו

אבני חן על מסכת עירובין

ממעשר שאינם ראויין לאכילה.

דף כ"ח ע"ב

מתוקים פ"י שקדים מתוקים.

קור הרי הוא כעץ לכל דבריו אלא שניקח בכסף מעשר היינו ת"ק וקצת קשה שהיה יכול ליישב דעירוב איכא בינייהו ? ראש משביר

ושמואל אמר שהכל נהיה בדברו וכו' פ"י דשמואל ס"ל כר' יהודה דאמר הרי הוא כעץ לכל דבריו ולכן מברך שהכל.

כשות בכמה פ"י בכמה יש בו שיעור שתי סעודות שהוא שיעורו של עירוב. ריטב"א

מהו לערב בפולין לחים פירוש דאלו יבשין פשיטא שאין מערבין בהם שהרי אין נאכלין כמות שהן חיין ואסיקנא דמערבין בהן כמלא היר כי כשיעור זה דרך ללפות שתי סעודות. ריטב"א

תרדין species of beet (bletum)

רש"י ד"ה כשות. אלף [מעץ ההימני. ד"ס] נמת.

ד"ה ואינו מטמא טומאת אוכלין. ואפילו חישב עליו [לאכלו. ד"ס].

ד"ה אלא שפטורות מן המעשר. לכלל מילי [פירא. ד"ס] נינהו.

ד"ה פגי. תאנים [רעות. ד"ס] שלא נתצללו.

ד"ה לא הזכרו וכו'. [ומייטין לה. ד"ס] צגמרא דפסחים צפרק מקום שנהגו דף כ"ג ע"א אוכלים בגרורות בשביעית עד שיכלו פגי בית היני תאנים של אותו מקום אמר רבי יהודה לא הזכרו פגי בית היני אלא לענין מעשר דתנן פגי בית היני ואהיני תמרים דטובינא מקום, ואותן פגים ואותן תמרים לעולם קטנים חייבין במעשר.

ד"ה אהיני. וכל שכן [דפירא. ד"ס] הוא לשאר מילי פ"י לענין עירוב.

ד"ה יכול למתקן. אע"פ שעכשיו צקטנות מרים הן מ"מ מקבלין טומאה הואיל וראוי למתקן ע"י האור, אצל

כי קאמר רב בדגנונייתא פ"י דלעולם אם שיש מקום שאוכלין דבר שאינו ראוי לאכילה במלה דעתן אצל כל אדם, וזה שאמר רב שמערבין בשחת היינו בשחת של גינה דראוי לאכילה.

בדגנונייתא פ"י מין חזין ידוע שאינו ראוי לתבואה כלל, ולא היה עולה יפה ונוהגין לזרען לאכילת ירקו כשהוא לח, אבל חזין דעלמא אין מערבין בו אפילו בבבל, דבמלה דעתם אצל כל אדם. ריטב"א

ויתב אפתחא דרב יהודה בר אמי בברכות כ"ח ע"א יש גמרא כעין זה אבל שם ישב אפתחא דבי רב נתן בר טובי, וגם ההלכה היתה בעין אחר.

*** נפק אתא ינוקא אמר ליה מה אגמרך רבך** הלא רב זירא הלך שם רק לקום לפני תלמידי חכמים שהיה חלש מלימודו, אבל מיד שכיצא אחד מן התלמידים שכח לגמרי שהוא חלש והתחיל להתווכח עמו בהלכה. ויש ללמוד מזה מוסר שלפעמים חושב אדם שאין לו כח ללמוד, אבל כל מה שצריך לעשות הוא לילך למקום תורה ואז ישכח כל דאגותיו.

קור the white heart of a palm.

ביתוני בפסחים הגירסא "בית היני".

אי הכי בהא לימא רבי יהודה פטורות מן המעשר פ"י דאוקמת הא דאמר ת"ק דכפניות נקחות בכסף מעשר ומטמאות טומאת אוכלין בדניסחני דהיינו תמרים זכרים שזה גמר בישולן ולכן נידונים כפירות גמורים, הא אמר ר' יהודה בסיפא דברייא שפניות הרי הן כפרי לכל דבריהם אלא שפטורות מן המעשר אי מיירי בדניסחני אמאי פטורות ממעשר?

פגי ביתוני ואהיני דטובינא חייבין במעשר פ"י הרי שכיון שזה גמר פרי שלהן חייבין במעשר, ולכן יהיו פרי גם לגבי לערבן עמהן, וקשיא לרב דאמר שאין מערבין בכפניות.

שקדים המרים קטנים שעדיין אינם מרים כל כך חייבין במעשר, אבל הגדולים שהם מרים הרבה פטורים

אבני חן על מסכת עירובין

לענין עירוב צענין מידי דחוי דהויא שעתא והני הא לא מתקינהו, ולענין מעשר משום דלא גמר פירא הוא דלא מיירי בדניסחני אלא בתמרים נקבות שכפניות שלהם נעשים סוף סוף תמרים.

ד"ה זה וזה לפטור. גדולים [דלאו. ד"ם] אוכלא, קטנים [דלאו גמר. ד"ם] פירא.

ד"ה וטיגנו. אינו [מטמא, לתנא קמא. ד"ם] חס שלקו וטיגנו מטמא דלא [קאמר. ד"ם] הרי הוא כעץ.

ד"ה קליא. קלח של [כרוב. ד"ם] וקשה כעץ.

דף כ"ט ע"א

התם בבשיל ולא בשיל נמצא ששני המימרות הם דבר אחד שמותר לערב בתרדין חי לגמרי, אבל בבשיל ולא בשיל אין מערבין דעל זה אמר רב חסדא שתרדין חי קטיל אדם חי.

תפוחים בכמה אם אדם מערב בתפוחים שיעורה בכמה?

אמר ליה רבא וכי מערבין בתפוחים ולמדודי ההוא מדרבנן עבד, דהא חטו מי לא הוה ידע דניקח בכסף מעשר דהוי פרי מפרי וגדולי קרקע, דאין לומר דמיירי בתפוחים של יער וכו'. תוס' לעיל ריש כ"ז ע"ב

תפוחים בקב פי' שבוה יש שיעור ללפת בהם שתי סעודות. ריטב"א, וקב הוא ד' לוגין וכל לוג הוא ו' ביצים נמצא קב הוא כ"ד ביצים, והוא ודאי יותר מה' תפוחים.

הני חשובי אפרסקין חשיבי ללפת בהן הפת, ויקח ה' אפסקין ויחלקם חלק א' לכל סעודה **והני תפוחים לא חשיבי** וצריך ליקח כדי שיאכל מהם שתי סעודות שלימות ולכן צריך קב.

רב מנשיא בר שגובלי

כדי שימכרם ויקח בהם שתי סעודות פי' ואע"פ שאין בהם עצמם מזון ראוי לשתי סעודות, ומיהו אין זה אלא לענין חלוק עניים, דאלו לענין עירוב פשיטא דבעינן מידי דאיהו גופיה חזי לאכילה ושיהא נאכל או ללפת כמות שהוא חי. ריטב"א

ש"מ כי אמר רב וכן לעירוב אהא מתני' **קאמר ליה ש"מ פי'** שכן מביא ר' יוסף ראיה לדבריו שרב אמר וכן לעירוב על משנה זו, שהרי רב אמר הלכה תמוה ששיעור עירוב הוא שני רביעיות, וזה שיעור גדול מאד, ולכן מסתבר שאמר דבריו על המשנה שגם במשנה יש שיעור זה לגבי מתנת עניים וזה יהיה קצת סמך לדבריו שמצינו גם לגבי שאר דברים שיעור זה. ע"פ תוס' רבינו פרץ מובא בש"ס וילנא.

אין אומרין ממה מת אין צריך לומר מה גרם לו שימות, שהרי הכל יודעין שאכילת הבצל גרם לו שימות.

רש"י ד"ה ועביד תוך תוך. שמצוהל [מאל. ד"ם] וכו' קול זה [שעושה. ד"ם] מוך מוך.

ד"ה לפסול את הגוויה. נפסל [גופו. ד"ם] מלאכול תרומה כדתנן בפירקין דלקמן (פב:).

ד"ה אלא משום דתני. יש [צו. ד"ם] מזון שמי סעודות.

ד"ה ר' שמעון בן אלעזר [אומר. ד"ם].

ד"ה חשיבי. אלמא לאו ממנ [שמי. ד"ם] סעודות וכו' לצא דקינות סעודה [הוי. ד"ם] שיעורו ככדי שאדם רגיל להציא [דקינות שמי. ד"ם] סעודות.

ד"ה שרי ליה מרי. ימחול [לו המקום. ד"ם] על דבר זה [לרב. ד"ם] מנשיא.

ד"ה דבילה. ושז אינו [נמכר. ד"ם] צמדה.

ד"ה חומץ כדי לטבל בו. [ירק. ד"ם], מזון צ' סעודות.

ד"ה בחמרא מבושל. קאמר דחשזו ללפת צו [פת. ד"ם] אצל חמרא בעלמא צענין להיות צו שמיית צ' סעודות [דהיינו. ד"ם] צ' רביעיות.

ד"ה ירק הנאכל [בשתי. ד"ם] סעודות. צפא.

דף כ"ט ע"ב

אבני חן על מסכת עירובין

חצי בצל וחצי נחש שבו לפי רש"י שמפרש שנחש היינו ארס, הכוונה שהארס אינה במקום אחד בהבצל, שיכול להיות שאוכל חציה ולא היה בה שום ארס, אלא הוא בתוך כל ליחות הבצל.

ובקשו עליו חביריו רחמים. פי' בשלשה, ואף על פי שכדאי היה לחוב בעצמו, שעבר על דברי חכמים. ריטב"א

ופוסל את המקוה בשלשת לוגין שג' לוגין מים שאובין שנפלו לתוך מקוה שחסר בה קורטוב מהמ' סאה נפסלה המקוה, אבל מי פירות אינה נחשבין "מים" לפסול בג' לוגין ואינם מעלין מקוה חסירה למ' סאה.

אמר רב פפא לא אמרן אלא דלא אישתי שיכרא רב פפא היה מתפרנס מעשית שכר, כדאמרין בפסחים ק"ג ע"א דאמר רב פפא אי לא דרמאי שיכרא לא איעתרי. ועוד בהרבה מקומות בש"ס.

קב = 4 לוג, לוג = 4 רביעיות, לוג = 6 ביצים
סבר רב אחר בריה דרב יוסף למימר בתרין רבעי שיכרא 2 לוג שכר
הוצאת יין בשבת - כוס של ברכה לפי פרש"י כאן [ראה תוס'] רובע רביעית היינו רביעית הלוג, שהלוג היא רביעית הקב יין חי, שצריך שיהא בו רביעית הלוג כדי שימוגנו ויעמוד על רביעית הקב.
ושאר כל המשקין שכולל שכר ברביעית רביעית הקב דהיינו לוג.

התם הוא דבציר מהכי לא חשיב פי' שם לגבי הוצאת שבת צריך לוג שלם דבלאו הכי לא חשיב אבל הכא לגבי עירוב לא, **דעבידי אינשי דשתו כסא כוס שכר, רביעית בצפרא וכסא בפניא וסמכי עילויהו פי' ודי להם בשתיה זו, לכן די בשני רביעיות שכר כמו שיעורה של יין.**

אכל גרוגרות תאנים יבשים, דהיינו שאכל תאנים יבשים ושילם תמרים שהוא מין אחר.

גריןא סאה. או שם מדה בעלמא.

אלמא תמרים עדיפא פי' ובדין הוא דלא בעי' כולי האי כשיעור גרוגרות, אלא דדיו לבא מן הדין להיות כנידון, כיון דלא ידעינן כי לא עדיפי טפי. ריטב"א

דאכל מיניה מידי דלא קפיץ עליה זבינא שהגרוגרות כיון שהם יבשים עומדים לזמן רב ויש מהם די **וקא משלם ליה מידי דקפיץ עליה זבינא** כיון שאינם יבשים אין עומדים כך זמן רב, ואינם שכיחים כל כך. וז"ל הריטב"א דאע"ג דגרוגרות עדיפא טפי, טפי קפצי זביני לתמרים דלא שכיחי כולי האי.

שרגושי זייער גרויסע לעפל.

בוני מלא אגרוף, ראה רש"י גיטין ע' ע"א בוגא דשתיתא דמלפחי. מלא אגרוף מן שתיתא, שם מאלל העשוי מקמח עדשים ומלח. וראה שבת ס"ז ע"א ד"ה ושבעה מיני כמוני. ל"א צוני כמון גרסינן, מלא אגרוף. אבל הלשון בוני דפומבדיתא צ"ע?

והתנן בגדי עניים וכו' ראה תוס' חולין פ"ז ע"ב, ותוס' קדושין מ' ע"א ומה שכתבתי בר"ה י"ט ע"א לגבי דתנן במקום דתניא.

רש"י נחש שבו. (ארס שרץ הצלל) [ליחות היוצא מן העלין קרוי נחש, ששורף כארס של נחש. ד"ס].

ד"ה רובע רביעית. רובע לוג יין חי עיין תוס' שחולק ע"ז, וראה בד"ס.

ד"ה הכי נמי. גצי עירוב צעינן ארבע פי' ארבע פעמים שכר ממה שצריך יין ואמר רב פי' וכיון שאמר רב לעיל מערבין צעני רביעית יין פי' דתנן במשנה לגבי אין פוחתין לעני וכו' וחצי לוג יין דהיינו שני רביעיות ואמר רב עלה וכן לעירוב אלמא פי' נמצא לפי החשבון צשיכרא תרי לוגי צעינן היינו ד' פעמים חצי לוג.

ד"ה א"ל אביי. מהא לא תשמע דתמרים עדיפי [לעולם ?] גרגרות עדיפי ולפי דמים משלם, ומאי [תצא עליו. ד"ס] צרכה דקפיץ עליה זבינא [לוקח קופץ עליהן. ד"ס] ולענין עירוב צעינן טפי מקב.

ד"ה שתיתא. מאלל שעושין מקמח קלי שנתייבש צתנור (ונותנין דצס לתוך התצטיל. ד"ס) וברש"י שבת קנ"ה ע"ב כתב בד"ה קלי. קמח של תצוה שנתייבשה כשהן קליות צתנור ואותו קמח לעולם מתוק וכו' ועושין ממנו שתיתא משמן ומים ומלח שמערבין בו.

אבני חן על מסכת עירובין

טובא ואיכא חד דהוי ארבעה בהא אפילו רשב"א
מודה שאותו שיש בו ארבעה טפחים מציל על כולם.
ריטב"א

סיני אמר שתיים עיין בשמים ראש סימן קפ"ג
שהקשה הא הוה זוגות ? ולא קשה מידי דסיני הוא רב
יוסף ורב יוסף לשיטתו דאמר אין מערבין אלא לדבר
מצוה, ובמצוה לא שייך זוגות, וגם בעיקר הקושיא לא
הבנתי הא עירוב צריך להיות מזון ב' סעודות אחת בלילה
ואחת ליום וא"כ לא הוה זוגות, וצ"ע. ר' יהודה בכרך
ז"ל

אמר רבה בר בר חנא ראה ב"ב ע"ג ע"א כל הסוגיא
דגוזמאות דרבב"ח **כי הוה [אזלינן]** כ"ה בברכות,
כיון דמיירי ברכים [בתריה דר' יוחנן רבו, שהיה
ישיבתו בטבריה **למיכל פירי דגינורס כי הוינן בי**
מאה הוה [מלקטין ליה כל] ע"פ מש"כ
בברכות] **חד וחד** פ"י כל אחת מן המאה תלמידים, וזה
ודאי בדרך גוזמא **עשרה עשרה וכו' וכל מאה**
מינייהו וכל מאה פירות **הוה מחזיק להו צנא סל**
בר תלתא סאי הסאה הוא 6 קבין, והקב הוא 4 לוגין,
וחלוג הוא 6 ביצים נמצא $3 \text{ סאה} = 6 \cdot 4 \cdot 3 = 72$
ביצים, ונמצא לפ"ז שכל פרי היה גודלו 43.2 ביצים וזה
אכן פרי גדולה מאד.

והוה אכיל להו לכולהו וכו' זה ודאי בדרך גוזמא.

מכל מקום קשיא לרב הונא דאמר כבר זו עלי אין
מערבין לו בה, ומהברייתא משמע שכן מערבין?

רש"י ד"ה ה"ג אבל בגדי עשירים לעניים
לא. כלומר פ"י הלשון היה קשה לרש"י דהול"ל להיפך
אבל בגדי עניים לעשירים לא פ"י שבגד ג' על ג' אצבעות
אינה מטמא לעשירים? לכן מפרש רש"י שהפירוש
להיפך "שאין צריך" כשיעור בגדי עשירים לעניים, וכן
כאן לא נצריך כדי לאכול הימנו ויהיה די כדי לאכול בו
שהרי אין אנו אוכלין בשר צלי בלא לחם.

שם. כיון דלדידהו חזי [אזלינן. ד"ס] צמרייהו.

ד"ה בהווא מרווח. או צ"י אמות וגם צשיעור זה לא
יהיה די לעוג מן הכסף לפי מה דאמרינן בברכות ג"ד ע"ב
משה כמה הוה עשר אמות שקל נרגא בר עשר אמין
שוור עשר אמין ומחיה בקרסוליה וקטליה כולן טמאין

ד"ה כבויי דרעייתא (דניסן ?). לפי ענין נקר. כבויי
הוא לשון צואת בקר שכשהבמה מטלת אותה על הארץ
הוא מצטברת [בדשעסמרו כתב שהוא מלשון כבא וצ"ע]
excrement, heap.

דף ל' ע"א

אבל בגדי עשירים לעניים לא כאן עדיין לא
איכפת ליה אי אזלינן לקולא או לחומרא העיקר הוא
דאזלינן בכל דבר לפי מה שהוא אדם, שבכעירוב נמצא
חומרא שצריך יותר בשר כדי שיהיה עירוב, ובעשירים
אזלינן לקולא שאינה מקבל טומאה רק בשלשה על
שלשה.

וכי תימא הכא לחומרא והכא לחומרא פ"י
בבגדי עניים אף שאינה ראויה לעשירים כיון דחזי להם
להעניינן אמרינן שלהם מקבל טומאה, וכן בעירוב כיון
שיש בני אדם שאוכלים בשר צלי בלא לחם גם אנו
צריכין כדי לאכול הימנו? אבל צ"ע שלפי זה דאזלינן
לחומרא הו"ל להקשות שגם עשירים יקבלו טומאה
בבגדי עניים? וראה ראש משביר, ובנחל הערבים בא"ז

ואביי ? ראה מהרש"א שמקשה על אביי מפני שהביא
הברייתא, אבל באמת לפי מסקנת הגמ' אין זה קושיא.
ע"ש. אבל באמת על ר' יוסף לא קשה שלפי המסקנה
אין כאן קולא כלל שחולה וזקן הטעם שהשיעור הוא לפי
מה שהוא אדם, וברעבתן הטעם דבטלה דעתו אצל כל
אדם, ועדיין יכול לומר שבצלי צריך כדי לאכול הימנו,
ולכן לא קשה מזה שאומר רשב"א גבי עוג מלך הבשן
לחומרא שכל דיניו הם לחומרא, אבל לאביי שלומד
בדברי רשב"א שהטעם דאזלינן לקולא קשה שבעוג אומר
רשב"א לחומרא, ולכן מקשה רק אליבא דאביי, ומתיר
שאף דרשב"א סבר לקולא מ"מ היכא דלא אפשר לא
אפשר. ע"פ מעיל שמואל בא"ז

היכי ליעביד הדומי נהדמיה ונפקיה הא ודאי
לא אפשר דהא מנוול טובא, אבל הכא גבי עירוב אפשר
לרעבתן לשער בעירוב דעלמא ולא נזיל בתר שיעוריה,
כיון שהוא משונה ובטל מנהגו אצל בני אדם. ריטב"א

ת"ש דאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן
ואף שהם אמוראים מסתמא קבלו דרבנן ס"ל הכי.

[אמר אביי] **התם דאיכא פתחים קטנים**

אבני חן על מסכת עירובין

ללא [ידעין. ד"ם] צהי מרווח וכו' דליכא מד [דחזי. ד"ם] ליה.

ד"ה ולא אותביניה חדא זימנא. ככילד מזכרין (לה:): ששם הקשה מהא דתנן הנודר מן המזון מותר במים ובמלאה.

ד"ה גינוסר. [שס מדינת. ד"ם] כינרת.

ד"ה הקדש. ולאי [אסור. ד"ם] ככל הנאות.

ד"ה מערבין לו בה. דהא הנאה דממילא היא ולא איכו עזיד הפ"ב פי' שלא עשה שום פעולה שעל ידה מוגעת לו הנאה, אלא כניסת השבת לכשעצמה גרמה, ולי נראה לפרש שקאי על "מערבין לו בה" שאחרים הניחו לו העירוב והוא לא עשה כלום.

ד"ה (ל"א) [רבי אליעזר]. דלשון ל"א שכתב רש"י אינו מובן כלל דהרי לא הוזכר ברש"י מקודם שום פירוש אחר על דברי ר"א דמחלק בין כבר זו עלי לכבר זו הקדש, ושמעתי מפי מר אבא הרב המופלג בתוי"ש מו"ה ישראל משה הכהן זללה"ה דנראה דט"ס נפל בכאן בד' רש"י וצ"ל ר"א אומר כבר זו וכו' ומה שמסיים בסופו זה עיקר טעות סופר הוא לגמרי ונמשך לשון זה מחמת שנפל טעות ברש"י שתחת תיבת ר"א כתבו ל"א ולכן כתבו בסוף זה עיקר וזה נ"ל נכון בעזרי"ת. ר' שלמה הכהן מוילנא ז"ל, אבל במחילת כבוד תורתו נראה לי לקיים הגירסא שהרי לעיל אמר רש"י כבר טעם למה כבר זו עלי מערבין בו דלא מסיק אדעתיה לאסור עליו אלא דרך הנאמה דהיינו אכילה, ועלה קאי לתת עוד טעם.

דף ל' ע"ב

כל עצמן של בית שמאי מצאתי לשון זה בשבת ראש קב"ח ע"ב על מים מגולין שמותר למלטלן מפני שהם ראויין לחתול, אמר רשב"ג "כל עצמן" אסור להשהותן מפני הסכנה.

עירב בשחורים לא יצא בלבנים. וכיון שלא הוציא בגדים אלו למקום שבייתו אינו רשאי להוציאם עכשיו, ובאמת קושיית הגמרא על זה קשה מאד וצריך עיון לישב מה היה ההוה אמינא בהקושיא.

והוצרך לצאת בשחורין פי' והיה רגיל בכך, או

שהיה יודע שצריך להם דהשתא לא קנה שביתה כיון שלא הוציא כל כלי תשמישו, דאלו כשאינו רגיל בהם אלא שנתחדש לו ענין בשדה שהוצרך להם הא ודאי אין זה מעכב עליו, כיון שכבר הוציא כל כלי תשמישו שהיה סבור שצריכין לו ושהיה רגיל בהם. ריטב"א

תרגומא אחולה וזקן הלשון קשה קצת שכוונת התירוץ הוא דמה שאומר רשב"א לא פליג אמה שאמר המשנה שהכל לפי מה שהוא אדם, שחלק הראשון של רשב"א שחולה וזקן כדי מזונו שפיר אתיא כהמשנה, אבל ברעבתן גם לפי המשנה יהיה די בסעודה בינונית, ולא אמרינן בזה הכל לפי מה שהוא אדם דבטלה דעתו אצל כל אדם.

רש"י ד"ה מיתשיל עליה. לא נתכוונתי לכך [אלא לכך. ד"ם].

ד"ה גזרו עליו בין השמשות. אי צעי הוי חזי [ליה צהוא. ד"ם] שעתא וכו' וקעצר אשדות [צעת קניית. ד"ם] עירוצ.

ד"ה מנפח אדם בית הפרס. משום עלמות היא [וענס. ד"ם] צלא צטר וכו' אס יש שס ענס גדול [הוא. ד"ם] נראה מאליו, וענס קטן [נדמה. ד"ם] צנפיה.

דף ל"א ע"א

מערבין לכהן טהור בתרומה טהורה בקבר פי' שנותן העירוב על קבר יחידי.

כיון דאחתא שהניחה, מלשון גוד אחית.

בשלא הוכשרה פי' דמיירי בפירות שלא הוכשרו במים ואינם מקבלים טומאה עדיין או שנילושה במי פירות דמיירי בפת שנאפה בלי תערובת מים.

קסברי אסור לקנות בית פי' שביתה באיסורי הנאה וז"ל המחבר באו"ח סי' ת"ט סעיף א' הנותן עירובו בבית הקברות אינו עירוב לפי שבית הקברות אסור בהנאה, ולפי שרוצה בקיום העירוב שם אחר קנייה הרי נהנה בו, וכתב שם המגן אברהם בסעיף א' צ"ל דמיירי בקבר של בנין דאלו נתנו בקרקע בית הקברות שרי דקרקע עולם אינו נאסר.

אבני חן על מסכת עירובין

רש"י ד"ה מערבין לכהן בתרומה טהורה בקבר. אפשר למיעזל תקנתא ראה רש"ש, אבל באמת אין קושיתו קשה כל כך עד שיהא צריך לתקן הגירסא.

ד"ה היכי אזיל. וכ"ש קצר יחידי שיכול לעמוד אלול, (אלול ?) מיהא תרומה מני אגתה התם [מיטמא ?] צאהילו של קבר.

ד"ה והיכי מייתי לה. לאוכלה פי' כדי לאכול העירוב.

ד"ה בפשוטי כל עץ דלא מקבלי טומאה. ואע"ג דלית זה פותח טפח דהא מיירי דמייתי ליה אחודיה כדמפרש לקמן ? הא קי"ל צי"ח דבר שכל המטלטלין פי' בלי' מציאין את הטומאה על עצמן שהן עצמן יהיו טומאין כשאהילו על המט ככל שהן בשיעור כל שהן.

ד"ה והא קא מאהיל. צעזי המרדע פי' ועובי המרדע הוא טפח.

ד"ה דמייתי ליה אחודיה. [ולאו. ד"ס] אהל הוא.

ד"ה אי הכי מאי טעמא דרבנן. [דלא. ד"ס] סבירא להו.

ד"ה אסור לקנות בית (באיסורי הנאה). נקצר [שהוא אסור בהנאה. ד"ס].

דף ל"א ע"ב

מעשר מן המעשר אמרתי לך וכו' הדרש הוא מזה דכתיב במדבר י"ח כ"ו והרמותם ממנו "תרומת ה'" וזה לשון רש"י בביצה י"ג ע"ב והרמותם ממנו תרומת ה' ופירש מהו התרומה מעשר מן המעשר.

ומה ראית ראה תוס'.

בטבול טבל דרבנן. ראה רש"ש.

נתנו לפיל והוליכו לקוף והוליכו אעפ"י שהם מגודלים אצלו (ומלמדים) (ומלומדים) ? לעשות מצות, (וכן) [וכמו] שאמרו בתלמוד המערב [לא נמצא מקומו] שאדם יכול ללמד שבעים לשון. מאירי

כאן בעירובי חצירות ראה לקמן מ"ט ראש ע"ב דרך אי ס"ל עירוב משום דירה יכול לערב עירובי חצירות.

רש"י ד"ה האי. [דנתמרת. ד"ס] נכרי.

ד"ה לא נצרכה שהקדימו בכרי. והא [תרומתו דקמני. ד"ס] תרומה גדולה. ועיי"ש עוד.

ד"ה ערובי חצירות. ואע"ג דאין מעשה [קטן. ד"ס] כלום לא איכפת לן כדמנן לקמן בעל הצית שהיה שותף עם שכניו אין צריך לערב [וגצית קטן לא גרע ממי שיש לו שותפות. ד"ס] אל עירובי תחומין.

ד"ה דילמא לא ממטי ליה. קטן עד [שיצא ליד המקצב. ררי"ף].

ד"ה אין חזקה. (כלומר. ד"ס).

ד"ה בעומד ורואהו. עד שמוליכו פי' שרואהו הולך עד שמגיע לאותו אדם, אבל מרחוק אינו רואה שהאדם מקבלו והולך לקיים שליחותו וע"ז אומר שיש חזקה ששליח עושה שליחותו.

דף ל"ב ע"א

שליח עושה שליחותו הלשון שליח כאן אין פירושה שאדם עושה את חבריו שליח, אלא "שליח" פירושה מה יש לאדם חוב לעשות איזה דבר, כמו שפירש רש"י לקמן בד"ה לא נחשדו ודאי הוה סמכינן על בעל הצית זה שהוא שליח לכך שמוטל עליו לעשר מה שהוא נותן.

הרחוקים מותרים מחצות היום לכאורה קשה איך מביא ראיה מעומר לסתם שליח הלא בעומר הבהנים מחויבים להקריב גם אם אינם שלוחי ישראל משא"כ בסתם שליח אין לו בעצמו שום חיוב בדבר זה? ותירץ הריטב"א וי"ל דאלו מדין חובת עצמן הרי זמנן בעומר כל היום, וגבי קרבן זיבה או לידה אפילו למחר וליומא אחרי, אבל מדין שליחות להשכיר לישראל שיהא מותרין בחדש בעצמו של יום, ולהכשיר האשה בקדש ובמקדש, מקריבין ומקדימין העומר עד חצות וקרבן זיבה ולידה באותו יום. וכ"ה גם ברשב"א.

אבני חן על מסכת עירובין

טעמא לפי שאין ב"ד מתעצלין, דהא דרב שמעיא מימרא
היא ומימרא לדרב ששת לית ליה. ריטב"א, רשב"א

חזקה שליו עושה שליחותו

רב נחמן: בשל סופרים [ובשל תורה רק כשיש חזקה מיוחדת].	רב ששת: אחד בשל תורה ואחד בשל סופרים	
משקרב העומר הותר החדש מיד	לפי שיודעין שאין ב"ד מתעצלין	ראיה
איכא דאמרי	ראיה שרק על ב"ד חזקה	ב"ד על פלגיה דיומא שליח כולי יומא
אשה שיש עליה לירה או יובה	אין ב"ד של כהנים עומדים משם וכו'	ראיה
הואמר לחבירו צא ולקט לך תאנים	התם חזקה על חבר שאינו מוציא וכו'.	ראיה

האי עס הארץ דקאמר ליה למאן פי' זה שאמרת
על האומר לחבירו צא ולקט שאומר זה היה עם הארץ
למי אמר ע"ה זה ללקט ?

אמר רבינא רישא וכו' האי רישא וסיפא דקאמר
רבינא קאי על דברי רבי תחלת דבריו וסוף דבריו, ולא על
מה שאמר נראין דברי וכו', ראה רש"י.

**סיפא בחבר שאמר לעס הארץ וחבר אחר
שומעו** הא דאצטריך לומר וחבר אחר שומעו? משום
דברייתא לא חלקה אלא בנותנים, משמע דמקבל דרישא
דומיא דסיפא, דמכח זה ג"כ תקשה אימא סיפא וכו' עם
הארץ מאי בעי התם פי' כיון דמקבל דרישא חבר א"כ
דסיפא נמי חבר, דאל"כ הוה ליה לפלוגי במקבל, לזה
אמר וחבר אחר שומעו דכפ"ז רישא וסיפא דצריך לעשר
[וצ"ע ומוי ציית ?] וא"צ קאי אהבר, והנכון דליכא
לאוקומה בחבר שאמר לע"ה לבר [בלא חבר אחר
שומעו], משום דע"ה לא שני ליה בין נותן חבר לנותן
ע"ה כדאמרינן מי ציית לך, ע"ה חברה מהימן ליה, ולא
מצי אם כן לפלוגי תנא בחבר שאמר לעס הארץ. ראש
משביר

רש"י ד"ה בשל סופרים. סמכין אמונת שליח
[עושה שליחותו. ד"ם] דלי נמי לא עזיב.

ד"ה הרחוקים. [דענדי. ד"ם] שליחותיהו.

התם כדקתני טעמא שאין בי"ד מתעצלין בו.
והא דלא פרקין דשאני כהנים דוריון הם? משום דלהא
מילתא שיש להם זמן יותר לעשות ליכא טעמא דלזוזו
נפשיהו אי לאו טעמא דחזקה שליו עושה שליחותו
בעלמא. ריטב"א

שאיין בית דין וכו' דהיינו ב"ד של כהנים כדאמרינן
לקמן לגבי הקניין, וראה מש"כ בר"ה כ"ב ע"א, וראיתי
שהיה בבית המקדש ב"ד של כהנים שהיו צדוקים [שרוב
הכהנים היו צדוקים בזמן בית שני] שלא היו נכנעים
להחכמים, וחזן מזה היה הב"ד הגדול בלשכת הגזיז.

ב"ד עד פלגיה דיומא פי' על ב"ד יש לסמוך שיהיה
להם די אחריות להקריב באופן שלא יבא חטא לשום
אחד **שליח כולי יומא** השליח יהיה לו אחריות
להקריב הקרבן בזמנה כפי שחייבה התורה אבל זה שלא
יבא אדם לידי חטא אין לסמוך עליהם. ועדיין צ"ע

שליח כולי יומא פי' עד השעה שיוכל המשלח לבוא
לידי תקלה אם לא עשה השליח שליחותו, כגון בעירוב
עד בין השמשות או במחוסר כיפורים עד השעה שהותר
לו לאכול בקדשים. מנחת זכרון בא"ז

מביאה מעות ונותנת בשופר ונותנת בשופר פי'
מדעתם שלה כהני משמרה, ומסיימת מעותיה שיהא
נודע של מי הם כדי שיקרבו עליה בו ביום. ריטב"א,
וראה פסחים צ' ע"ב תוס' ד"ה עד. הקשה ריב"א הא
אי אפשר שלא יהא מעורב בכל קן וקן ממעות שתי נשים
? ונראה לר"י דכל אחת היתה צוררת מעותי' ונותנת
בשופר.

שליח כולי יומא הנרצה עד השעה שיוכל המשלח
לבוא לידי תקלה אם לא עשה השליח שליחותו כגון
בעירוב עד בה"ש של ערב שבת או במחוסר כיפורים עד
השעה שהותר לו לאכול בקדשים. מנחת זכרון בא"ז

ב"ד עד פלגיה דיומא לכאורה זה רק בהקרבת
העומר כיון שיודעין שהכלל ישראל יתחילו לאכול החדש
מחצות ואילך אבל בשאר דברים אמרינן לקמן אין ב"ד
של כהנים עומדים משם וכו' דהיינו כל היום כמו כל
אדם.

התם כדרב שמעיה וכו'. ומיהו לא מצי לאותביה
לרב ששת מהא, כדאותביה לעיל בחד לישנא, מדקתני

אבני חן על מסכת עירובין

ד"ה התם כדקתני טעמא. ואזי דינא [ודלי. ד"ס] סמכין.

ד"ה שליח כולי יומא. [נטרינן. ד"ס] ומכי מטא לאורתא.

ד"ה ואוכלת בקדשים לערב. [ויקריצוס כדי שלא תאכלנה. ד"ס] הנשים קדשים צטומאס הגוף פי' מחוסר כיפורים.

ד"ה אבל אמר לו. שמא יסמוך עליו [שנתן ?] לו.

ד"ה אבל. [אס. ד"ס] היה הנותן וכו' עד שיעשרס [מעשר. ד"ס] ודלי.

ד"ה שלא נחשדו. שהוא שליח [לכך. ד"ס] שמוטל עליו.

ד"ה מתחת ידו. אצל [שליחותא. ד"ס] דקציל עליה.

דף ל"ב ע"ב

במאי קמיפלגי והדבר תמוה והלא כבר אמר בריש דבריו עד כאן לא פליגי אלא דמר סבר נחשדו ומר סבר לא נחשדו ומה חסר לו בסוף בהך אוקימתא עצמה דפליגי אם נחשדו אם לא? וי"ל דמתחלה כשרצה לפרש הטעם משום חזקת השליח היה סבור דנחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף, היינו שאינם מחזיקים דבר זה לשום איסור, דהא ודאי דבדבר שיש בו קצת איסור ודאי לא שייך למימר חזקה שליח עושה שליחותו דאדרבה חזקה של יעשה איסור, אבל להמסקנא דודאי יש בו איסור וזמא אלא דניחא ליה לחבר ליעביד איסור וזמא ודאי דגם לר"ש צריך הטעם משום חזקת חבר, [ומה שתירץ מתחלה שנחשדו פי' שסברו שאין בזה איסור, זה היה תירוץ דחוק בדלית ברירה] אבל כאשר זכינו לחזקת חברים [שבאמת יש כאן קצת איסור אבל מ"מ מפריש החבר שלא מן המוקף מפני שחזקה שאין ת"ח מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן] שוב מסיק דפליגי אם ניחא למעבד איסורא או לא. ע"פ נודע ביהודה אבן העזר מהר"ק סי' ב' ד"ה ומה שהביא

****אילימא "דנתכוון" לשבות** זה ענין תמוה שמקום שביתתו הוא במקום שהוא נתכוון לשם, ואף שנותן את הפת במקום אחר, אין הפת קובע מקום

שביתתו. וזה צריך סברה. ואולי יש לפרשה כך, שאם ישים פת באיזה מקום ולא יתכוון לשבות שם לא יועיל לו לקנות שביתה, ואם מתכוון לקנות שביתה באיזה מקום ואינו נותן שם פת גם לא יקנה שביתה, ורק הכוונה לקנות שביתה יחד עם הפת מועיל, ואם מכוון לקנות שביתה באיזה מקום צריך שיהיה שם פת אבל אינה צריכה להיות ממש על מקום שביתתו ודי אם הפת הוא קרוב לו במקום שיכול לקחת אותה.

אילימא דנתכוון לשבות למעלה, הוא ועירובו במקום אחד הוא ואם תקשה הרי אסור לעלות באילן בשבת ואם כן אינו יכול להגיע למקום עירובו? ראה תוס' ד"ה מה לי למעלה מה לי למטה.

אלא שנתכוון לשבות למטה והא קא משתמש באילן ראה בבאר משה להרב מדעברצין ז"ל שתמה שיכול להביאו ע"י גוי דלא הוי אלא שבות? ותירוץ ע"פ הריטב"א שאין להתיר עירוב ע"י שיכול להביאו ע"י אחר. עיי"ש.

כל דבר שהוא משום שבות כן נראה שצ"ל הוי"ו בחולום, לשון ציווי. יוסף דעת

כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו בה רבנן פי' ולכן אם התכוון לשבות למטה ועירובו למעלה הוא ברשות הרבים ועירובו ברשות היחיד ואינו יכול להביאו אצלו מדאורייתא, אבל אם התכוון לשבות למעלה יכול הוא לעלות למעלה ואף שאין עולין באילן זה אינה אלא איסור דרבנן.

אמרו ליה אמוראי דלעיל לרב נחמן פתירתו **בה כולי האי** כל כך טרחת למצוא פתרון למשנה זו, ומתמה הגמ' **אינהו נמי הכי קא פתרי בה** אמוראים אלו גם הם פתרו כן **אלא הכי אמרי ליה קבעיתו ליה בגמרא** פי' אדרבה כמותו היו סבורים ורק שאלו אם קבעו בגמרא, וז"ל הריטב"א פי' דהא דאמרו ליה פתירתו לאו באתמהא אמרוה אלא בניחותא כמי שהדבר טוב בעיניהם שהסכימו לדעתם? **אמר להו אין.** וראה מהר"ם.

אפילו למעלה מעשרה הרי זה עירוב דמתא כמאן דמליא דמיא דאמרינן כאלו מחיצות העיר הן דופן עקומה שמתקממות עד עיבורה של עיר. ריטב"א

אבני חן על מסכת עירובין

דמתא כמאן דמליא דמיא והביאור בזה דמי ששובת בעיר נחשב ששובת בכל מקום שבעיר שהאדם אינו עומד במקום אחד אלא כל העיר היא מקומו. קול התורה חוברת ס'

הכא באילן הנוטה חוץ לארבע אמות עסקינן פי' רבא אומר שבתוך עיבורה של עיר אמרינן דמתא כמאן דמליא דמיא, ומתני' דמחלק בין למטה מ' למעלה מ' מיירי שהניח העירוב חוץ לעיבורא של עיר וחזין לד' אמותיו.

רש"י ד"ה אי דנתכוון. לקנות שניתה על [האילן]. ד"ס].

ד"ה הוא ועירובו במקום אחד [הוא. ד"ס]. ואפילו למעלה מ' [אמאי אין. ד"ס] עירוצו עירוב.

ד"ה אלא דנתכוון לשבות למטה. תירוצא הוא כתב רש"י בן שלא נטעי דהכל מדברי השקלא וטריא הוא וקא מקשי ממ"נ אי נתכוון לשבות למעלה הוא ועירובו במקום אחד, ואי נתכוון לשבות למטה והא קא משתמש באילן, ובאמת אי אפשר לפרושי בן דהא הקושיא והא קא משתמש באילן קשה גם בן אם מיירי דנתכוון לשבות למעלה ולפי הסגנון הזה הוה משמע דאם מיירי דנתכוון לשבות למעלה לא קשה קושיא זו לכן כתב רש"י דתירוצא הוא. יד דוד בא"ז

שם. לא מני שקיל [ליה. ד"ס] וכו' [דהוי. ד"ס] למעלה מ' ידיה רשות היסוד [ולמטה. ד"ס] מ' אי אכל אם חשב לשבות למטה מ' עירוצו עירוב וכו' דכל [מג'. ד"ס] עד ט' וכו' הא [מוקמינן. ד"ס] לה.

והא [קא. ד"ס] משתמש באילן. כי שקיל ליה [ואפילו למטה מעשרה אמאי. ד"ס] עירוצו עירוב וכו' והוא הדין דמני [נמי. ד"ס] למיפריך.

ד"ה אבל באילן העומד בתוך עיבורה של עיר. כגון שהיה עיר [בסוף. ד"ס] אלפים אמה של עירו והיה רוצה לילך עוד אלפים והניח עירוצו בלחמה העיר צאילן העומד בתוך עיבורה של עיר פי' דאין לפרש בעיבורה של עיר, דא"כ מה הועיל לו העירוב והלא גם בלא עירוב יכול לילך משם אלפים אמה כדתנן לקמן הגותן עירובו בעיבורה של עיר לא עשה ולא כלום. ראש משביר

ד"ה דמתא. מתוך שהיא מוקפת יישוב [ומחילות. ד"ס] ואינה מגולה חזינא.

ד"ה כיון דאמר רבא. גזי נתגלגל [עירוצו. ד"ס] חוץ למחוס.

שם. ומני לאיתויי מחוס למחוס [למחוס ?] המחוס.

ד"ה באילן. שנופו נוטה חוץ לארבע אמות (שהוא סוף המחוס. בד"ס מחקו ע"פ כמה מקורות וכתב שבאמת אין לו הבנה, וגם אם הניח העירוב חוץ לתחום אינה עירוב דלא קנה שביתה) והניח עירוצו שנופו חוץ לד' אמות.

דף ל"ג ע"א

רש"י ד"ה והוא נתכוון לשבות בעיקרו. דמני נפיק ליה חוץ לד' אמותיו הגם שכל הסוגיא משמע שצריך העירוב להיות תוך ד' אמות, ואם יניח עירוב ברה"ר יותר מד' אמות רחוק ממקום שרוצה לקנות שביתתו שם אינה עירוב ולא נאמר שיכול להביאה אצלו פחות פחות מד' אמות, מ"מ כאן נראה דכיון שנמצא בנוף האילן שאני.

שם. לגזי קניית עירוב (להקל. ד"ס) לאו רה"י גמורה היא וכו' פי' שנאמר שע"י שנעשה רה"י לגבי עירוב יהיה גם אסור שלא יוכל להציא מחוצה להן לתוכה דהא לאו [מחילות. ד"ס] איכא וכו' לשויה צית [ללאסורא. ד"ס]

ד"ה ומאי למעלה ומאי למטה דדצר הנוטה horizontal שזה הוא כל ארכו הוא באופן אחד ואי למעלה אית ציה וכו'.

שם. ולא שייך ציה לשון מעלה ומטה אלא לשון גובה וממון פי' שבאילן עצמו יש ענפים שהם למעלה מ' ולמטה מ', אבל בענף האילן שנוטה לחוץ אף שאינה שוה ממש שייך רק לומר שהוא מונח במקום בענף שהוא גבוה י' או במקום בענף שהוא נמוך מ'.

ד"ה דהדר זקיק. כגון דנטייתו כולה למטה מ' ומתחיל זקיפתו למטה מ' ונמצא בזקיפה זו יש למטה מ' ולמעלה מ', דאי למעלה מ' לא משכחת בזקיפתו מעלה ומטה דכולה מעלה. יעב"ץ.

אבני חן על מסכת עירובין

- ד"ה והא אי בעי מייתי ליה דרך עליו.** רשות היחיד [היא. ד"ם] הרי יכול וכו' ולמעלה רה"י [ויציאנו. ד"ם] למקום שציתתו פי' נגדו למעלה באילן [דרך כרמלית שהנטיה שהוא למעלה מעשרה כרמלית הוא מליס אלו חסירים כאן] ד"ם].
- ד"ה כשרבים מכתפין.** לרה"י דרך [אור. ד"ם] רה"ר אפילו למעלה מ"י חייב וכו' הזורק פטור [והמושיט. ד"ם] חייב.
- שם.** וכי מייתי ליה למעלה מעשרה דרך אורה של נטייה עוצר צאור רשות הרצים פי' דאי אין רבים מכתפים על הענף יכול להביאה מחוץ לד' אמות על הענף שמפסיק בין רה"ר שתחת האילן להאור שעל הענף, אבל עכשיו על הענף עצמו הוא רשות הרבים ולמעלה ממנו הוא אור רשות הרבים.
- ד"ה נתנו בכלכלה כו'.** ואסור ליטלו לא גרסינן וכו' ואדרבי לא מתמה, ומשום דקיימי רבנן עליה ואמרין כל מקום שאסור ליטלו כו' לפיכך נכתב צספרים והשאר נמחק, פי' שטעו כותבי הספרים שגם רבי סבר כרבנן, ורבנן באים לפרש דברי רבי, אבל זה אינה כן דלרבי מותר ליטול העירוב בשבת לפי שאינה רחבה ד' והוי מקום פטור.
- ד"ה נימא קסבר רבנן צדדין אסורין.** אפילו צצצת [דצכללה ?] הוא דמשתמש וכו' וניהוי ההוא דשרי התם כיחיד צמקום רצים.
- ד"ה אלא ארישא.** דהוא ועירונו [צרשות אחד. ד"ם] כיון דאסור ליטלו צצצת משום אילן, אסור ליטלו [נמי. ד"ם] צין השמשות.
- ד"ה מקום פטור הוא.** וצטל אצל רה"ר ואצל רה"ר אס עומד המקום פטור ציניהן כו' [דאפילו. ד"ם] איסורא דרבנן ליכא.
- דף ל"ג ע"ב**
- [רבא. ד"ם] בר שבא.**
- רש"י ד"ה וסבר לה כר"מ.** דכלכלה משלימה "ליה" כצ"ל. ממ"נ
- שם.** רחצו ארצעה [צמוך. ד"ם] ג'.
- שם.** בסוף הדיבור דר' יוסי [צר' יהודה. ד"ם].
- ד"ה ואם לאו אין עירובו עירוב.** ולהכי מתמהינן [אשאינה. ד"ם] גצוהה עשרה.
- ד"ה אלא.** אס יש צרצצה ד' [דהוי. ד"ם] מקום חשוב.
- שם.** אפילו אינה רחצה ד' [עירונו ?] עירוב דכיון דלמטה מעשרה [הוא. ד"ם] כמאן דמנחה אארעה דמיא.
- ד"ה התם הדרן מחיצות.** נמלא קנה מוקף מחילות [שחללן. ד"ם] ארצעה.
- ד"ה הכא לא הדרן מחיצות.** דאמר טרקסל הוי רשות היחיד, ומוקמית לה פי' כן הם מפרשים דברי ר' יוסי צשאין רחצ ארצעה.
- שם.** ולאו מילתא היא, חדא דצהדיא מפורש צהזורק [דמוצצין ?] מינה אדרצ הונא.
- שם.** ועוד צכל דוכתא דאמר פחות מד' לאו רשות [היחיד. ד"ם] הוא.
- ד"ה ר' ירמיה אמר.** לעולם [מתני' דרצי. ד"ם] דלעיל.
- ד"ה ונוטלו ובא לו.** וחוזר ומוליכו צצני פי' שאינו יכול ליקה פת אחרת דהויא הכנה דקרי ליה השתא צס עירוב לשון רש"י לקמן ל"ט ע"א ד"ה שאין מערבין בתחלה בפת, ועיי"ש כל הענין בגמרא.
- שם.** דלהציאו פי' להחזירו לביתו אי אפשר.
- שם.** ומה לי [הואיל ויכול. ד"ם] להציאה. ובאמת סברה זו הוא קשה להבינה שהוא יושב בביתו עם הכבר, וקונה שבייתה אלפים אמה בסברה ש"יכול להביאה" ! וראה יוסף דעת.
- שם.** והאי דנקט לאותוצי מתניתין דיו"ט וצצת דהוי מצי לאותובי מכל נותני עירוב בערב שבת. רשב"א

דף ל"ד ע"א

אבני חן על מסכת עירובין

מנה"י לרה"י דרך אויר רה"ר ראה רש"י לעיל ל"ג ע"א ד"ה כשרבים מכתפין, וכן כאן שכיון שמקום שביתתו יש לה דין רה"י ושם יכול לעלות למעלה מעשרה ושם למעלה ילך להרשות היחיד שמונה עירובו שם, מ"מ אסור שזה אסור משום מושיט.

שם. הרי יכול לירד מראש הישובך והמגדל שקנה שביתתו שם, ואף שאינו שם במציאות, מדבר בלשון דמיון כיון שהוא כאילו שובת שם ולאכולו במקום שהוא מונח שם.

ד"ה ואמאי. ושקיל ליה מכרמלית פ"י במקום ששבת שם שהוא כרמלית ירד ויקח העירוב מרשות הרבים.

ד"ה ואם איכא כוותא ומיתנא. אם [יש. ד"ס] ארובה צראש המגדל ויש חזל צידו [יקשור המגדל. ד"ס] צעירוב ואפילו כשהוא צכרמלית למטה מי' [ויציאו. ד"ס] אללו.

ד"ה ל"א שמעתי. ויכול להציאו אללו [שלין. ד"ס] הפסק צניינה שהרי הוא ועירובו ברשות היחיד.

שם. דרחצ ד' ואינו גצוה י' ? נפק ליה מחוץ לד' אמות וכו' פ"י רש"י מפרש תירוצו של רבא דאילו תירוצו של רב ירמיה דמירי במגדל מסומר אינה צריכה ביאור. ע"פ פ"ב.

שם. [דנמלא. ד"ס] מעצירו ד' אמות צרה"ר יש להקשות והא רש"י ס"ל דלרבי יכול להוליכו פחות פחות מד' אמות כמו שפירש לעיל גבי אילן הנזטה דלמטה מי' הוי עירוב דיכול להוליכו פחות פחות וכו' וי"ל דהבא שאני דצ"ל הואיל ויכול לנשותו והואיל ויכול להוליכו פחות פחות מד' אמות וכולי האי לא אמרינן הואיל. מהר"ם

שם. אי נמי שציתמו מתרחקת מארבע אמותיו הראשונות ואין זה מקומו דהיינו כמו שפירש רש"י בפירוש הראשון.

דף ל"ד ע"ב

[דלמחר. ד"ס] ניזיל וניתב עלויהו.

התם בעוזרדין פ"י ויש כאן ג' דינים (א) אילן שאסור לעלות עליו משום שבות, (ב) עוזרדין דחיישינן שמא

נתכוון לשבות בראש הישובך	פירוש ראשון	לישנא אחרינא
או בראש המגדל	והניח העירוב לתוך המגדל	והעירוב היה בכותל
למעלה מי' מפחים עירובו עירוב	ואע"פ שאסור להביאו אצלו דהא צריך לעבור באויר רה"ר עירובו עירוב	שהוא ברשות אחד ועירובו
למטה מי' אין עירובו עירוב	שאו הוא ברה"י ואף שהעירוב בכרמלית צריך להביא העירוב אצלו דרך רה"ר	שהוא ברה"י ועירובו ברה"ר
ואמאי ! הכי נמי נימא הואיל ויכול לנשותו ולהביאו לתוך עשרה		
ויהיה מקום שביתתו	ברשות הרבים	בכרמלית
ומקום הפת	בכרמלית	ברשות הרבים
אזיל חוץ לד' אמות	נפיק ליה ראשו חוץ לד' אמות ממקום שהיה המגדל יושב שם בתחלה. וכי שקיל ליה ואמאי ליה עד ראש המגדל ואכיל ליה אישתכח דלא קאי בד' אמות שנתכוון לשבות בהן.	מרחיק ראש המגדל מן העירוב ארבע אמות ולא מצי למשקליה ולאיתויי לראש המגדל, דנמצא מעביר ד' אמות ברה"ר, אי נמי שביתתו מתרחקת מארבע אמותיו הראשונות ואין זה מקומו.

רש"י ד"ה א"ר זירא. ונפיק על עירוב [שצציתו. ד"ס] ציו"ט.

ד"ה למטה מעשרה עירובו עירוב. לא אסיר כי האי גוונא אלא משום שצות כדאמרינן בשבת קנ"ג ע"ב דילמא אתי לאתויי ד' אמות ברשות הרבים.

ד"ה למעלה מעשרה אינו עירוב. והכא ליכא למימר כמאן דמלי [דמי. ד"ס] דהא חוץ. לכאורה צריך לומר דמירי גם בחוץ לעיבורא של עיר דאל"ה הא אמרינן מתא כמאן דמליא דמיא ?

ד"ה נתכוון לשבות שביתתו בראש המגדל. והניח עירובו לתוכו פ"י למעלה באחד מהחלונות. פ"ב

ד"ה אם למעלה מעשרה הניחו. ואע"פ שאינו יכול ליטלו משם ולהציאו למקום שציתמו דהא ממטי ליה

אבני חן על מסכת עירובין

י"א נתנו במגדל נעל בפניו ואבד המפתח ה"ז עירוב, ר"א אומר אם בעיר אבד עירובו עירוב אם בשדה אבד אין עירובו עירוב.

רש"י ד"ה ה"ג. ומאי ואפילו : צור עמוק עשרה. רשות היחיד הוא :

ד"ה קונדס. ואינם מחוצרים [אלא תלושים ונעולים צארכ. ד"ס] וצגמ' פריך.

ד"ה אפילו גבוה מאה אמה. לאו רשות היחיד [הוא. ד"ס] ואע"ג דלמעלה [רחב. ד"ס] ד' דהא על כך צריך לאוקמיה בהכי דהא עירוב על גבי מקום ד' צעין.

ד"ה גזירה שמא יקטום. אלזל [קטימת. ד"ס] קנה ולאי הוא.

ד"ה פולמוסא. חיל המלך [והיה. ע"פ הריטב"א] מקום דחוק.

ד"ה כבושי כבושי באגמא. זה על זה הרצה [לעשותן. ד"ס] כמין כסאות.

ד"ה עוזרדין. שהקשה כנר הרי הן כלין צ"ל דלא דק דאז חמורין מאילן. ר' נחמיה בברך ז"ל.

ד"ה (עוזרדין. ד"ס) חטדין והיגין מיני קוליס הן. וכן משמע בגמ' שעוזרדין אינם "מין" אלא קנים שנתקשו.

ד"ה ואבד המפתח. וכגון זה גירסה נכונה שהוא מדברי רש"י ולא כגירסת הרר"ף שגורס כגון דמשמע שכן מפרש לה בגמרא.

ד"ה ואם בשדה אין עירובו עירוב. דמיסתר לא מני סתר [ליה דלית. ד"ס] ליה דר"מ.

דף ל"ה ע"א

חסורי מחסרה הברייא, פי' שהקושיא הוא אי מיירי ר"א ביו"ט למה הוא מחלק בין עיר לשדה, וע"ז מתרץ דרבנן מיירי ביו"ט אבל ר"א דברייא מיירי בשבת.

נמצא המפתח בין בעיר בין בשדה פי' והת"ק מוסיף שזה שאמר שבשבת אינה עירוב אף אם נמצא

יקטום, ובוזא איירי מתני' ומודה בה רבי, ג) קנים רבין במעשה דרב נחמן שלא גזרו בהם רבנן.

קשיא אהדדי קנים אקנים ? אלא ש"מ כאן בעוזרדין פי' שנתקשו [ואין עוזרדין שם ירק או אילן אלא קנים שנתקשו נקראו עוזרדין] דינן כאילן כאן בשאין עוזרדין שלא נתקשו ואז דינן כירק.

אָטד thorn

היגין, היגה prickly shrub or tree

קידה cassia, bark of the tree called cassia

אורבנין name of seasoning reed

פיגם the herb RUE

נתנו במגדל ואבד המפתח וכו' ראה באו"ח הלכות יו"ט סימן תקי"ח סעיף ט' בית שהוא מלא פירות מוכנים ר"ל לאפוקי אם הכניסם שם לאוצר לזמן רב דהו"ל מוקצה ונפחת נוטל ממקום הפחת וז"ל המ"ב שם ונפחת. אפילו ביו"ט ולא אמרינן דכיון שהיה בין השמשות סתום ולא היה אפשר ליטול מהם מחמת איסור סתירת בנין איתקצאי לכולי יומא, דאין זה בכלל מוקצה כיון שלא היו מוקצין מחמת איסור עצמן רק שהיו במקום שאין יכולין לילך ליטול, ולפי טעם זה אפילו היה הבית בריא מקודם שאין רגילות שיפחת מאליו ג"כ מותר ליטול הפירות וכו' ועיין בבה"ל שאין להקל בכל זה כי אם בשעת הדחק.

אם אינו יודע שהמפתח במקומו אינו עירוב אבל אם יודע בודאי שהניחו במקום המשתמר אע"פ ששכח היכן הניחו הרי זה עירוב דעביר הוא דמידכר מקומו. ריטב"א

והא אמר רב נחמן בר אדא אמר שמואל דהא דמתיר ר"מ לסתור זה דוקא באוירא דליבני ובמשנה התיר סתם דמשמע בכל אופן ? ומתרץ דעל כרחק צריך לאוקמה הכא נמי באוירא דליבנא.

והאמר רבי זירא ביו"ט אמרו אבל לא בשבת ציו"ט התייר ר"מ כיון דמדדנן הוא דאסור ומשום שמת יו"ט שרי שהרי הותר צו אוכל נפש. רש"י בביצה

אי הכי היינו דקתני עלה ז"ל הברייא פ"ב הל'

אבני חן על מסכת עירובין

בשדה אין עירובו עירוב כרבנן והו' יודע, דמאן דשרי הכא בשדה כר"ש שנותנו לחבירו וחבירו לחבירו, דוקא לענין המפתח, אבל לענין העירוב בעצמו לא שרינן מהאי טעמא, אם הניחו בבית הקברות או במקום שאינו יכול ליטלו ע"י עצמו ויכול ליטלו ע"י חבירו. ריטב"א, ובוה יתורץ מדוע בכל האופנים שאינו יכול ליטלו אבל ע"י אמירה לעכו"ם היה יכול ליטלו ורבי מתיר במקום שבות ואפ"ה אמרינן שאינו עירוב.

במנועול [קטיר. חכמת מנות] [דקטיר. ד"ם] שהמגדל היה סגור בקשר של חבל ולא במנועול של מתכת או עץ, או שהלולאות שהיה המנועול נתון לתוכן היו של חבל, והיה למנועול זה מפתח ונאבד.

רבה ורב יוסף דאמרי תרויהו וכו' פי' שקושית הגמ' בתחלה הענין היה ואמאי ! הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר? ורב ושמואל תירצו דמיירי במגדל דאורי' דליבנא ויכול לפותחו, ובא רבה ורב יוסף לתרץ תירוץ אחר דמיירי במגדל של עץ.

במגדל של עץ פי' והוא מגדל גדול שמחזיק מ' סאה, והיינו דמדמי לה לפלוגתא דגבי טומאה, דמיירי על כרחין בשידה תיבה ומגדל שהם מחזיקים מ' סאה. ריטב"א

[ואם] ספק [הוא] ר"מ ור' יהודה אומרים.
ד"ם

הרי זה חמר גמל ואינו עירוב, ובגמ' מפרש דר"מ סבר דתחומין דאורייתא וספיקא דאורייתא לחומרא, ואע"ג דמצינו דר"מ מיקל בטומאת מת? מוקי לה ר' ירמיה דבעירוב שמחמיר ר"מ מיירי שיש שני כתי עדים ואחד מעיד שהפת טמא דמוציא לה מחזקתה.

אמר ר' יוסי...אבטולמוס רבי יוסי העיד שאבטולמוס שהיה רבו של ר' יוסי אמר כך, וכן הוא ברש"י לקמן ל"ו ע"א, וכתב בספר ניצוצי אור לר' ראובן מרגליות ז"ל לכאורה איך יקרא לרבו בשמו [ע"י טו"ז יו"ד סי' רמ"ב סק"ד] אולם במחקר מיוחד ביררתי באלו מחז"ל שנקראו בשמות שהם ממקום יונית אין זה שם העצם של אותו חכם כי אם כינוי, ואבטולמוס כאחד מהם ולכן הותר לכנותו כך.

ובדרך אגב ראה בלקט הקמח הנדפס על ש"ע יו"ד סוף סימן של"ד וז"ל ובואו ונחזיק טובה לדורות הראשונים

המפתח בשבת בין בעיר ובין בשדה אינה עירוב שהרי אינה יכול להביאה דלית ליה דר"ש, וז"ל המהר"ם כאן ויש לדקדק למה היה צריך לחלק בין אבד לנמצא ולהגיה נמצא המפתח, דהא לא הוה קשיא לן אלא ואי ביו"ט איירי מה לי עיר מה לי שדה, והוה ליה למימר דחסורי מיחסרא וכו' בד"א ביו"ט אבל בשבת אין עירובו עירוב ועל זה פליג ר"א ואומר [אף בשבת] בעיר עירובו עירוב וכו' דהואיל ואישתכח יכול להביאו כדפרש"י לעיל מקמי דאוקמוה בחסורי מחסרא ? וי"ל דא"כ הו' ת"ק מחמיר טפי מר"א דלת"ק ביו"ט הו' עירוב ובשבת לא הו' עירוב בשום פנים, ולר"א בשבת בעיר הו' עירוב ורק בשדה לא הו' עירוב, ומתני' [והברייתא] משמע דר"א מחמיר מת"ק ופליג איו"ט דהא מתני' ביו"ט איירי, ולכך נצטרך לומר דאיירי בשלא נמצא דאז רבנן מקילי הואיל ויכול לפחות לכתחלה [ומוסף בד"א ביו"ט אבל בשבת אין עירובו עירוב ועי"ז מתחיל מכאן ולהבא לדבר על שבת], ור"א מחמיר [בדבר אחד גם ביו"ט] דס"ל דלא שרי לפחות, אבל בשבת בנמצא המפתח מקיל ר"א טפי משום דס"ל כר"ש דיכול להביאו דרך גגות וקרפיות וק"ל. ע"כ. וראה רש"ש.

כר' שמעון וכל מאי דאמרינן בשמעתין דנמצא בעיר שרי כר"ש מפני שיכול להביאו דרך גגות, מיירי כששבת המפתח בבין השמשות חוץ לבית, דאי לא, ס"ל לר"ש לכלים ששבתו בתוכן ולא לכלים ששבתו בתוך הבית. ריטב"א.

בעיר עירובו עירוב בשדה אין עירובו עירוב (בעיר עירובו עירוב) **כר' שמעון** (דאמר אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפיות רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכן, בשדה אין עירובו עירוב כרבנן). ד"ם, וראה מש"כ בדיבור שאחר זה.

בשדה אין עירובו עירוב כרבנן ודלא כרבי שמעון דאי רבי שמעון הא אית ליה תקנתא בנותנו לחבירו וחבירו לחבירו אפי' הם מאה כדאיתא במתני' בהמצא תפילין. המאור הקטן, ובריטב"א יש דאיתא גם כר"ש וז"ל דס"ל דאפילו ר"ש לא שרי שיהא נותנו לחבירו וחבירו לחבירו אלא בתפילין דוקא כדאיתא בפ' המוציא ומשום בזיון תפילין, אבל בעלמא ואפילו במקום מצוה כעירוב לא. וראה בהגה 825# בריטב"א. ובשני דיעות אלו תלוי אי מחקינן או מקיימין הגירסא כמו שהוא בדפוס.

אבני חן על מסכת עירובין

ד"ה הנותן את עירובו. [והואיל] והנהו ארבע אמות מיציען [צמחמו] הוה להו [מתחמו] והו כנותן את עירובו צצית [שצמח] המוס. ד"ס, והגירסא שצמח ושצקוף הוא דבר אחד, והכוונה לבית שהוא בתוך התחום אבל קרוב לסופו ונמשך רוב הבית חוץ לתחום.

דף ל"ה ע"ב

ר' יוסי מטמא וקשה שכאן בטומאה קלה הוא מיקל ובעירוב הוא מחמיר, וצ"ע מה ענין זה אצל זה? וכן לקמן ל"ו ע"א דמקשה קשיא דר' יוסי אדר' יוסי קשה וכי מפני שהוא מיקל בעירוב הוא צריך להקל גם בטומאה? וראה בש"ס לובלין שהביא מהחזון איש וז"ל וקשה מהיכי תיתי דר' מאיר מחמיר בכל ספק?

הא דאמר תחומין דאורייתא דידיה הא דאמר ר' דוסתאי בר ינאי משום ר"מ [שאמר ר"מ] "שמעתי" דרביה.

ורמי דאורייתא אדאורייתא וכו'. המהרש"א מפרש קושית הגמ' היינו מהמשנה כאן דנגע באחד בלילה וכו' דר"מ מטהר, מקשה ממשנה זו, על (1) אהך דתחומין דהוי דאורייתא אליבא דר"מ דהיינו מה שמחמיר ר"מ בספק עירובין במשנה, (2) ואהך דספק טבל דבטומאה חמורה הוי דאורייתא ספיקו טמא אפילו לר"מ פ"י דאף דמיקל בטומאה קלה מודה בטומאה חמורה דספיקו טמא. והמהרש"א שם מקשה אלו תוכן דבריו מדוע לא מקשה סתם ממה שמחמיר ר"מ בספק טבל לנגע באחד בלילה? אלא שהיה יכול לתרץ דלכן מחמיר ר"מ בטומאה חמורה דאמרינן העמד טומאה על חזקתו, אבל בעירובין דמחמיר אין לתרץ כן.

ורמי דאורייתא אדאורייתא וכו'. באמת קשה דאי תחומין דרבנן הקושיא עוד יותר גדולה? וראה בש"ס לובלין, אבל לכאורה קשה וכי בשביל שר"מ מיקל במת יהיה קשה מדוע הוא מחמיר בעירוב, מה ענין זה אצל זה?

שכל הטומאות כשעת מציאתן וטומאת מת דאורייתא ואפ"ה מטהר ר"מ.

אמר ר' ירמיה משנתינו כשהיה עליה שרץ וכו'. ר' ירמיה היה דרכו להקשות קושיות ובעיות תמיהות ועל זה הוציאו אותו מביהמ"ד ראה ב"ב כ"ג

אשר התחכמו להסתיר שמותם עלי אדמות מהגדולים לקרותם בשם בראשי תיבות ונוטריקון, כתבום בלשון החכמה, קראו בשמותם הרמב"ם הרשב"א הריב"ש הר"ן הרמב"ן רש"י בעלי תוספות ודוגמתן לכל גדולי עולם שלא להכשיל את הרבים בעון הקורא רבו בשמו שאין לו חלק לעולם הבא עיי"ש עוד.

לא שנו אלא שנתגלגל חוץ לד' אמות פ' שאם הניחו בסוף אלפים אמה יש לו ד' אמות סביב עירובו והיינו עוד שני אמות חוץ להאלפים, ואם נתגלגל חוץ לזה אינו עירוב.

רש"י ד"ה והכא ברעדה מחמת כחו. שהקיש עליהן ממש [אצל לא. ד"ס] גמקן.

ד"ה ובעי סכינא למיפסקיה. [וכיון. ד"ס] דשנות הוא.

ד"ה אלא לצורך תשמישן. דכי [משכת. ד"ס] ליה מיימי להי דרך קרפיפות ואם נשדה [אצל. ד"ס] אינו עירוב שאינו יכול להביאו [ומיפסיק ?] וגם לחתוך את ה מנעול לא מני כדרכי נחמיה.

ד"ה הרי זה חמר גמל. דמסקא לן אי קני ליה (זה. ד"ס, ררי"ף) עירוב וכו' או שמא לא קנה [עירובו. ררי"ף] וכו' ומחמת ספק זה נאסר [שאין יכול לילך כי אם. ררי"ף] אלפים אמה.

שם. נמצא זה מושכו כאן [לילך. ד"ס] וזה מושכו לכאן, כאדם המנהיג חמור וגמל שהחמור הולך לפניו וזה מנהיגו, והגמל הוא מושך, וצריך לפנות לפניו ולתאחריו. כי החמור אינו הולך אלא כשילך המחמר אותו לאחריו, והגמל אינו הולך אלא כשילך המושכו לפניו. מ"מ. וראה גם יעב"ץ. ובתפארת ישראל כתב והו"ל כנמשך מחמור וגמל שזה מושכו לפניו וזה מעכבו לאחריו, ובמבוארות כתב נמצא החמור מושכו לפניו והגמל מעכבו ומושכו לאחר. מכל אלו משמע שהדמיון הוא על הספק שיש כאן שני צדדין ואין לה הכרע, אבל בפ"י רבינו יהונתן על הרי"ף משמע שהדמיון הוא להחלכה שיוצא מספק זה, שאדם זה שיש לו ספק, וז"ל נמצא הוא כחמר גמל שהוא צריך לפנות לפניו ולאחריו ואינו יכול לזוז משם כך הוא זה שאין לו לזוז מאותן אלפים אמה שהם מהעיר ולצד (המערב) [העירוב ?] שהוא אותו רוח שעירב שם ואין לו להלך הנה והנה כלל.

אבני חן על מסכת עירובין

ע"ב, ובאן הוא מתרץ תירוץ תמוה.

ד"ה כל בין השמשות. ממחלתו ועד סופו וכו' לא היה צריך לזה דאפי' איטמי תחילת בה"ש שהוא סוף היום כמ"ש רש"י לקמן דף ל"ו ודאי דלא הוי עירוב, אלא מפני שאין האדם יכול לצמצם עתיו ורגעיו. מעיל שמואל, וראה בגליון הש"ס מה שהקשה.

ד"ה ובהא פליגי. [ור'. ד"ס] מאיר סנר.

דף ל"ו ע"א

עירבו לי בטהורה בכל מקום שהוא שכיין שהן מעורבין ואינו יודע איזה ככר טהורה, אומר עירבו לי בטהורה והגם שאינו יודע מקומה.

עד כאן לא קאמר ר"מ התם בספק דמתני' דאינו עירוב וכו' **או דלמא אפילו לר' יוסי** דמתיר ספק במתני'.

היום חול ולמחר פ' משתחשך קודש.

לגין טבול יום טומאת כלים הוא בפרשת חקת במדבר י"ט זאת התורה אדם כי ימות באהל כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים, וכל כלי פתוח אשר אין צמוד פתיל עליו טמא הוא. פסוק יד-טו.

רש"י ד"ה מהו. הואיל וצין השמשות ספק הוא [מי ?] חיישין.

ד"ה של מעשר. שלא הפריש הלוי ממנה תרומת מעשר [לכהן. ד"ס].

שם. ולגזי לגין, טבול יום צעודו טבל לא פסיל.

ד"ה. סוף היום. [של ערב שבת. ד"ס] תחלת צין השמשות.

דף ל"ו ע"ב

דמרי דמתא דאיכא מצוה דלעולם ישתדל אדם לרוץ לקראת מלכי ישראל, ולא לקראת מלכי ישראל בלבד אלא גם לפני מלכי עכו"ם וכו'. ברכות ט' ע"ב. יעב"ץ

הא במקרי שמע הריטב"א והרשב"א והתורת חיים

??? כשהיה עליה שרץ כל בין השמשות וצע"ג מדוע לא אוקים ר' ירמיה באופן שנתגלגל חוץ לתחום או שנפל עליה גל או שנשרף, שקושיית הגמ' היתה מספק עירוב במשנתו לספק טומאה דנגע באחד בלילה, ובא ר' ירמיהו לתרץ ולאוקים משנתו של ספק עירוב ומדבר רק על אופן אחד של הד' ספיקות בספק טומאה, ומדוע דוקא באופן זה ???

רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו וכו' לפרושי דברי רבי ירמיה קא אתו דהא דקאמר רבי ירמיה שהיה עליו שרץ כל בין השמשות מתחילתו ועד סופו היינו לפי דברי שתי הכיתות דכת אחת אומרת שהיה עליו מתחילתו ואחת אומרת שלא היה עליו אלא בסופו. תורת חיים

רש"י ד"ה להודיעך כחו דר' יוסי. דאע"ג דאינו מעולם [משום ספק. ד"ס] לא מיתסר.

ד"ה אבל טומאה קלה. ואיזו טומאת דברי סופרים [לטמא. ד"ס] אדם.

ד"ה ור' יוסי מטמא. ולקמן מקשינן דר' יוסי אדר' יוסי דמשנה אמר ר' יוסי דספק עירוב כשר ובאן בספק מטמא ר' יוסי.

ד"ה אם אינו יכול להבליעו. והגיע לגיא פי' עמק, או לגדר פי' חומה נפולה. יבין שם.

ד"ה בזו אמר ר' דוסתאי בר ר' ינאי. דאיכא חומרא טפי, אלא מודדו צחצחים קטנים וכו' ומשתכרין צכל ארבע אמות כשיעור חזי קומת אדם לפי החשבון אם יש עמק שהוא 100 אמות משפה אחת להשפה שכנגדה, והוא עמוקה באמצעיתה 100 אמות אם נמדוד המורד והמעלה יהיה שם סכום של 200 אמות, אבל אם נמדד רק כל ד' אמות ישר לא יהיה בה יותר מ-200 אמות שהרי אינו מודד כלום מהעומק אלא מהרוחב, ולכן אינו מבין מה "משתכר" הלא לא הוסיף כלום על המאה אמה ? ומלשון רש"י משמע שיש כעין פשרה כאן ? ואולי מדידה של ד' ד' אמות יוצא קצת יותר מנ' בבת אחת שאי אפשר לצמצם.

ד"ה שמעתי. [ולדידי. ד"ס] לא סניחא לי.

אבני חן על מסכת עירובין

בשם הערוך פירשו שבורח מן המקרי דרדקי המבקש ממנו ממון, וכולם כתבו שפירוש זה דחוק, וראה בר"ח בשם הירושלמי.

אין זה הפעם היחידה בש"ס שנוכח שם אמורא זה.

פסקא [מלה זו משתמשת בששה אופנים [חתיכה, הפסק, חלק נפסק, פסק דין, משפט בלי טעם וסברה, סעודה המפסקת], וכאן פירושה מלשון "משפט בלי טעם וסברה", [an absolute unqualified opinion or statement]

רש"י ד"ה מתנה אדם על עירובו. מניח (אדם. ד"ס) שני עירובין.

ד"ה ואומר אם באו נכרים מן המזרח. ונריך אני לזרוח מפניהם [למערכ. ד"ס].

שם. עירובו לאידך גיסא פי' הצד שכנגד של הצד שבאים הנכרים.

ד"ה ר' יהודה אומר. ולא אלל [האחר. ד"ס] דקיס לן בגווייה.

ד"ה מקרי שמע. כלומר מלמדי תינוקות (להתפלל. ד"ס) ומתניטין [ודר'. רש"י] יתחק דלאתו כי תרי מותיב פרקי ובקרי שמע חד להאי גיסא.

שם. ומתניטין אדמותיז פירקי פי' ואין באן מקרי שמע כלל.

ד"ה על שני דברים. ולומר [אם יצא. ד"ס] חכם.

ד"ה מאי שנא לכאן ולכאן. דתלה [דעת. ד"ס] ענמו.

ד"ה מזרח ומערב נמי. רחוק מן [העיר. ד"ס] ששה.

שם. ולא יהא עירוב [לא זה ולא זה. ד"ס] ולמחר שמע.

דף ל"ז ע"א

ומיחל ר"ל ומתחיל לשתות. פירוש המשניות להרמב"ם דמאי פ"ז מ"ד, וראה מש"כ כאן על הגליון בתוס'. אבל מרש"י משמע שמפרש מיחל מלשון מחלל.

רש"י ד"ה ומיחל. יפריש התרומה והמעשר [לדמרינן. ד"ס] הוצרך הדבר.

דף ל"ז ע"ב

ולמאי דסליק אדעתין מעיקרא דבעינן ראשית ששיריה ניכרין פי' דאמר רבא דטעמיה דר"ש דאין ברירה דבעינן ראשית ששיריה ניכרין, לפ"ז למה כשהקשו ר' יוסי ור"ש על ר"מ אמרו לו אי אתה מודה שמא יבקע הנוד הו"ל למימר ליה אי אתה מודה דבעינן שירים ניכרין?

רש"י ד"ה או בעשיית כהן. וקרא [קא. ד"ס] דריש רב חסדא [צמסכת. ד"ס] יומא.

ד"ה עם הארץ שאמר לחבר. מאותה שנותן לעם הארץ [ואע"פ. ד"ס] שלקח שלו ושל עם הארץ.

שם. שזו לזורכה [לקחה. ד"ס] ואין חצר זה מוכרה לו.

ד"ה וחכמים אומרים צריך לעשר. וזו לזורך חצר פי' עצמו [לקחה ?].

ד"ה ר' יוסי אומר חילל. אמרינן יש צריה [וזה] היא. ד"ס] שחילל מעשר שני עליה וכו', לא הוה דעמיה להחליף [עלה ?].

ד"ה מאן האי תנא. [דבעינן. ד"ס] למימר דלית ליה צריה.

ד"ה עירובו עירוב. [דיש. ד"ס] צריה.

ד"ה היו לפנינו שני רמונים. אם [צאת. העקוב למישור] לדרוש צרכים.

ד"ה אין בדבריו כלום. אינו ניכר איזו תרומה ואיזו [שירים. ד"ס] דהא הכא גבי יין ניכרין שיריה לאחר זמן כי הכא ברמונים וקאסר ר"ש.

ד"ה ותרומת מעשר בתוכו. אלא [לאו. ד"ס] של טבל.

דף ל"ח ע"א [שבת לך תשס"ו] missing

אבני חן על מסכת עירובין

דף ל"ח ע"ב

ד"ה דיקא נמי. דנאומה פת [דוקא. ד"ס] דקרא עליה שם.

ד"ה ולא הודו לו חכמים. או לזכרון קאי פי' מה שמזכיר ראש חודש בראש השנה, וראה בתוס' בסוף מסכת ראש השנה.

ד"ה ור' יוסי אוסר. דלמור רבנן שהיו מלפין ציוס ל' של חלוץ פי' בן היה כל שנה שמא יצאו עדים שנראים הלכנה צו ויקדשו צ"ד את החודש היום, ונוהגין פי' ולכן עשו שני הימים קודש והיו נוהגין אותו היום קודש שמא יו"ט הוא, ותניא תמיד של ר"ה שחרית קרב [כהלכת. קהלת יעקב מהסמייפלער על הגליון] תמיד של חול, ושיר של חול המתקן ליום צשיר [שהלויס אומרים צצית המקדש. ד"ס] [וצתמיד ?] של צין הערצים [אומרים. ד"ס] שיר אחר.

שם. והרמזים מצ"ד [דנוהגין. ד"ס].

דף ל"ט ע"ב

דלא קעביד מידי ביו"ט פי' שהרי הוא מניח את העירוב בערב יו"ט לשני ימים.

כיצד א"ר יהודה מתנה אדם על הכלכלה ביו"ט ראשון של ראש השנה.

אמר ליה רב ששת (והיכי איכול. פ"ב) דתני איסי פי' איני אוכל בשר צבי זה דתני איסי שהם קדושה אחת, בניחותא ואמרי לה בלשון תימה איסי תני וכן היה ר' יוסי אוסר שני ימים טובים של גליות מפני שהם קדושה אחת ואנא איכול בתמי'. כן הגירסא והפשט לפי הפריי בעתו

דילמא ה"ק וכן היה ר' יוסי אוסר בשני יו"ט של ר"ה בגולה ולא קאי על שני ימים טובים של גליות, אלא קאי על ר"ה, פי' שר' יוסי אוסר לא רק בר"ה בירושלים, אלא גם ר"ה בחוץ לירושלים ובחוץ לארץ. פי' דס"ד דבחו"ל יהיה גם ר"ה משום ספקא דיומא והיא שתי קדושות.

אשכחיה רב ששת לרבה בר שמואל אמורא בבלי בדור השני, היה אחד מן ה"תנאים" הבקאים בברייתות, כל הענין כמו כאן עד "אי משכחת להו לא

ושבת מכינה לעצמה פי' שהקושיא היה שמכין מיו"ט לשבת וע"ז מתרץ שכיון שהעירוב קונה בתחלת יום השבת אין כאן הכנה, אלא הכל נעשה בשבת, "ושבת מכינה לעצמה" הוא בלשון מליצה. וראה חיי אדם סימן קנ"ג סעיף ו'.

אלא מעתה יערבו בלגין פי' ואלו לעיל תנן שאין מערבין בו, ודוחק הוא לומר דפליגי מתני' אהרדי והיא ההיא דלגין דלא כרבנן דהכא.

לא יהלך אדם לסוף שדהו ושמעינן מינה שלא אסרו אלא ללכת לסוף שדהו, אבל ללכת לגנו שיש לו בתוך התחום מותר, דמימר אמר שהולך להתערך שם. ריטב"א

דף ל"ט ע"א

ומפרש דברי ר' יהודה שאמר עירב בפת ביום ראשון מערב בפת ביום שני אל תאמר שיכול ליקח פת חדשה וקשיא על מה שאמר שאין מערבין בתחלה בפת, לכן אמר שמואל ובאותה פת.

החליצנו חזקנו, תן לנו כח. ובפירוש רבינו יהונתן כלומר חזקנו ולאמננו.

ולמחר הוא אומר החליצנו ה' אלקינו את יום ראש החודש הזה אם היום אם אמש.

אם אמש וקשה והא צועק על שעבר. רש"ש

אמר רב ר' יוסי הוא ושנואוהו במשנה בלשון חכמים שהלכה כמותו. ריטב"א

רש"י ד"ה מוכחא מילתא. [דמאי. ד"ס] צעי צשדהו.

ד"ה חמרא אירכס ליה. ואזיל לעיוני [צתריה. ד"ס].

ד"ה שאין מערבין בתחלה בפת. מיו"ט לשבת [דסויא. ד"ס] הכנה.

אבני חן על מסכת עירובין

לתחום אסורין. לא שמעתי טעם מקוצל דדבר דאי משום מוקצה אמאי מותר לישראל אחר ואי משום צמצול שנעשה צו איסור צמצולו א"כ לישראל אחר נמי אסור וכו' ? וי"ל דגזי איסור תחומין דרצנן לא תחמור כולי האי ודיין אס אסרוהו על זה.

והא אשכחיה רב ששת לרבה בר שמואל וא"ל [וכו'] אמר מר מידי בקדושות וכו' הרי שהמדובר היה אי הוה קדושה אחת או שתי קדושות.

ההיא ליפתא פי' ירק או כל דבר הבא ללפת את הפת, אבל כאן הכוונה על ירק.

[נפק] [חזייה] רבא. ד"ס, ולפי גירסתנו הפירוש שיצא רבה לשוק וראה גוים מוכרים ירקות אלו.

שרא רבא למיזבן מיניה שמותר לקנות בשבת ויו"ט בהקפה מאכלים הצריכים לאותו היום, ראה או"ח סימן שכ"ג מותר לומר לחבירו מלא לי כלי זה אפילו הוא מיוחד למדה וכו' וכתב המ"ב שם היינו אף דמקח וממכר אסור בשבת ויו"ט ואחד המוכר בפה או במסירה ומשיכה וכן מדידה שאינה של מצוה ג"כ אסור וכו"ל בסימן ש"ו, אפ"ה מותר לומר בלשון זה שאינו אומר בלשון מכירה "מכור לי" ואינו מזכיר שם מדה רק כלי זה סתם, וראה גם בסימן תקי"ז באיזה אופן מותר ליקח ביו"ט מן החנוני מיני מאכל ביו"ט וז"ל המחבר שם לומר לחנוני לתת לו ביצים או אגוזים או שאר מיני מאכל ומשתה דינו ביו"ט כמו בשבת, ואם הוא אינו יהודי אסור ליקח ממנו דבר שבמינו במחומר או שבמינו מחוסר צידה אא"כ ניכר בהם שלא נלקטו ושלא ניצודו היום. ראה א"ס.

איתמול בלשון הקדוש הניקוד הוא בסגול"ל תחת האל"ף אבל בארמית הניקוד בחיריק תחת האל"ף ולכן הכניסו יו"ד אחר האל"ף.

רבינא זה היה חבירו של רב אשי, ותלמידו של רבא ראה ב"ב ט"ז ע"ב ז' שורות לפני סוף הדרך דרבינא ור' חמא בר בוזי יתבי קמיה דרבא.

אמאי לא הודו לו וכי יש סברה שלא להזכיר של ר"ח בראש חדש רגיל ! אלא ודאי דפליגי בלהתנות אבל להזכיר של ר"ח בר"ה כ"ע מודו דמזכיר.

תימא להו ולא מירי"ש גם לעיל י"א ע"ב, ובב"ק צ"ח ע"ב מצינו כל הענין כמו כאן אלא שרב חסדא חבירו של רב ששת היה השואל מרבה בר שמואל.

רש"י ד"ה ביצה. שנולדה ציו"ט איתסר "צכלל" גזירת וכו' פי' שהרי ביצה אינה פרי האילן שנושר אלא גזרו ביצה משום פירות הנושרין ואומר הגמ' שם שאינה גזירה לגזירה אלא כולה חדא גזירה הוא.

ד"ה וכן היה ר' יוסי אוסר בשני ימים טובים של גליות. ואף על גב דמשום ספק [אתמון. ד"ס].

ד"ה ואמרי לה איסי תני. ונלשון תימה [אתמר. ד"ס] כלומר איסי תני [וכן היה. ד"ס] כו' ואנא איכול בתמיה.

ד"ה אמר רב אסי ומאי קשיא. כדמצינא לעיל עמוד א' בתחלת הגמרא מודים חכמים לר' אליעזר.

שם. ומוטצ לתרזי [מילתיה הכי. ד"ס] ולא נוקי.

ד"ה אי משכחת להו. לרצ נחמן ורצ חסדא לעיל י"א ע"ב לשון הגמרא אי משכחת להו לא תימא להו "לבי ריש גלותא" ולא מידי, אבל כאן שחסר המלים לבי ריש גלותא לכן פירש"י שקאי על רב נחמן ורב חסדא.

ד"ה פסק. [וקצעינן. ד"ס] הלכתא כוותיה.

שם. ויליף טעמא [מדקאמר. ד"ס] רצ פפא הילכתא נכרי שהציא דורן לישראל בביצה כ"ד סוף ע"ב.

שם. [ואי ?] ציוס טוצ שני הציאו.

שם. ונתשוצות הגאון יש צידי כן [ורצינו שלמה פסק כן לצני עמו, כי הלכה כנואמו, להחיר ולערצ עזמו, ולהמתין עד החול אין טעמו, ותצין טעם ממקומו, מכל ראיות מדרש חולמו, ור' קלוגימוס מרומא הורה צפיומו, מנותחם כצוד צגן עדנימו. ד"ס].

דף מ' ע"א

הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר ראה רש"י ביצה כ"ה ע"א בראש העמוד ד"ה חוץ

אבני חן על מסכת עירובין

חול המועד.

סיכום:

בי רב הונא: **מזכיר של ראש חודש בתפלת ראש השנה** ואומר מקדש ישראל ויום הזכרון וראשי חדשים, בכל התפלות.

ראש השנה שחל להיות בשבת בתפלת מוסף פליגי דב"ה אומר שאינו אומר ברכה בפני עצמה בשביל שבת אלא אומר מקדש השבת וישראל ויום הזכרון, וב"ש סבר דמברך ברכה מיוחדת בשביל שבת, [ואם איתא דבר"ה מברך ברכה מיוחדת לר"ח י"א מיבעי ליה]. **רב זירא** מחלק בין שבת לר"ח, דב"ש ס"ל דראש חודש לעולם אינו מברך ברכה לעצמה, דבחול כ"ע מודו שאינו מברך ברכה בפני עצמה בשחרית וערבית [ואף שיש לו ברכה מיוחדת במוספין], ולכן גם כשחל ר"ח בשבת כולל את של ר"ח ומברך רק מקדש השבת וישראל וראשי חדשים, וכן בר"ה מברך רק מקדש ישראל ויום הזכרון וראשי חדשים.

אבל שבת כיון שבשבת רגיל יש לשבת ברכה מיוחדת לשחרית וערבית ס"ל לב"ש שגם בראש השנה יש לה ברכה בפני עצמה.

וכן שאר ימים טובים כיון דאי מיקלעי בחול יש להם ברכה מיוחדת שחרית וערבית גם כשחלין בשבת ס"ל לב"ש דמברך ברכה מיוחדת לשבת וברכה מיוחדת ליו"ט.

והתניא דב"ש סברי דבשבת ר"ח מברך ברכה מיוחדת בשביל ראש חדש, וברכה מיוחדת לשבת. ונשאר בקשיא.

וכלל עצמה תנאי הוא דתנאים אלו סוברים שאפילו לכלול של ר"ח או של חוה"מ אינו כולל **שבת שחל להיות בר"ח או בחולו של מועד** בג' תפלות מסיים רק מקדש השבת כמו שאנו נוהגין, ובמוסף מתפלל של שבת ומזכיר של ר"ח או של חוה"מ באמצע, ואידך ס"ל דמזכיר גם בשחרית וערבית את ר"ח או חוה"מ באמצע אבל אינה כוללת בחתימת הברכה כלל.

מהו לומר זמן בר"ה וביוה"כ לפי שאין אומרים זמן אלא על דבר שיש בו שמחה לכך קמיבעי ליה מי אמרינן דווקא ברגלים דאית בהו שמחה דכתיב ושמחת בחגך אומרים זמן אבל בר"ה וביוה"כ דיומי דדינא ניהו לא או דלמא כיון דמוזמן לזמן קאתו אמרינן, וקאמר לי אנא אפילו אקרא חדתא דפירא גרוע הוא כדאמרינן למה נקרא שמן קשואין שקשין לגוף אפילו הכי אמינא זמן כיון

למה לי לאיפלוגי בתרתי פי' דבשלמא לדידי אית לי למימר דבר"ה אפליגי להזכיר ובשאר ראשי חדשים אפליגי להתנות. ריטב"א

ואי אתמר בהא בראשי חדשים של כל השנה.

בית שמאי אומרים מתפלל בתפלת מוסף.

רש"י ד"ה אלא מחוץ לתחום [אתא]. ד"ם

ד"ה בי גננא. קושרי כילת [סתניס. ד"ם].

ד"ה מאי לאו. [האין] לא הודו [לן]. ד"ם

דף מ' ע"ב

אמר ר' זירא שאני ר"ח של ראש השנה שחל בשבת, שכיון שראש חודש אינה לה ברכה בפני עצמה לשחרית מנחה ומעריב, אף שיש לה בחול תפלת מוסף לעצמה, מ"מ בראש השנה כוללה בקדושת היום, אבל של יום טוב כיון שיש ליו"ט ברכה לעצמה גם בחול, לכן גם בראש השנה יש לה ברכה לעצמה.

קשיא פי' כיון דסברי ב"ש שבשבת ר"ח מברך ברכה מיוחדת לר"ח א"כ במוסף של ר"ה היה לו לברך י"א ברכות.

קשיא ראה רא"ש ברכות פרק ד' סימן ב' וז"ל כתב רב האי גאון אע"פ שנשאר בקושיא כיון דלא אמר תיובתא לאו משבשתא היא. וראה בסנהדרין ע"ב ע"א ברש"י ד"ה קשיא. והיינו דאיכא צין קושיא למיזתא. וראה ב"ב ג"ב ע"ב ברשב"ם סמוך לראש העמוד וז"ל כל היכא דאמר בגמ' תיזתא דפלוני תיזתא צטלו דצרי מי שהתיזתא עליו לגמרי, אצל היכא דעלתא צקשיא כי היך דשמואל לא צטלו דצרי דאמרינן לא הוה צריא להן דצטלה שמועה זו לגמרי אלא לא אשתכח פירוקא צההוא שעתא דתליא וקיימא, ואעפ"כ אין נראה צעיני דלא שגא תיזתא ולא שגא קשיא דקאי אמילתא דאמוראי חדא היא ולא הויא עיקר אלא לגבי תיזתא ממנשה או מצרייתא שייך לומר תיזתא ומפירכא דאמוראי שייך למימר קשיא. וראה בפלפולא חריפתא על הראש ב"ב פרק יש נוהלין סימן ט"ז אות ר'.

ואומר קדושת היום באמצע של ראש חדש ושל

אבני חן על מסכת עירובין

שבתא אורחא דמילתא נקט דדרך ת"ח ואנשי מעשה להתענות בכל ע"ש כדי שיאכלו בשבת לתיאבון כמ"ש בטור סי' רמ"ט ולהכי כתבו התוס' בסמוך דמשמע דאיירי בתענית הרשות. תורת חיים

רש"י ד"ה אמר ר' זירא. דמשמע דכיון דראש השנה הוא היינו ראש חדש פ' כיון שראש השנה הוא תחלת השנה הרי הוא גם תחלת חודש, ששנה היא הרכב של י"ב חדשים. פ' ולא תאמר שלכן אינו צריך להזכיר של ר"ח שהוא נכלל במה שמזכיר ר"ה.

שם. פשיטא לן דלא צעי (לכל חד. ד"ם) צרכה לעצמו.

ד"ה כולל נמי במוספין. צהי פליגי צית שמאי [ומכרי. ד"ם] להו צרכה [צפני עצמן צכל. ד"ם] מפלותיהם.

ד"ה קשיא. [וטעמא. ד"ם] משום דזכרון דראש השנה עולה לו [ש"מ. ד"ם] אפילו מכלליה.

ד"ה דאתי למיסרד. המינוק [אמר. ד"ם] המנהג.

דף מ"א ע"א missing

אמר להן ר' יוסי מלשון "להן" משמע שדיבר אל חכמים אחרים ולא לר' יהודה.

רש"י ד"ה ואם התחילו. [שקיבלו עליהם] כ' או ל' [מעניות ונכנסין] צהן. ד"ם וכתב שזה הגוססא האמיתית וגוסס הדפוס הוא נגד גמ' ערוכה בתענית י"ז ע"ב.

דף מ"א ע"ב

רש"י ד"ה הא לבתר דשמעה [מרב. ד"ם].
[ורב ?] הונא.

פרק רביעי מי שהוציאוהו

דיר גדר שסביב הצאן שיוכלו השדה במקומן **סוהר** ר"ל כמו סוהר [בית הסוהר], והיינו גדר שסביב הצאן לשמרן שלא יברחו.

דמזמן לזמן קאתי. תורת חיים, וראיתי בשם תוס' הרי"ד שהלשון "לזמן הזה" נתקן דוקא לשלש רגלים, כדמתרגמין שלש פעמים בשנה דברים ט"ז ט"ז תלת זמנין בשתא.

זמן בעולם הזה הכל צריך התחדשות כיתרון האור מן החשך ולזה מברכין ברכת שהחיינו דרך העדר מגלה על שמחת היש, ולכן שבת בא אחר ששת ימי המעשה, אבל לעולם הבא לא נצטרך לזה ויהי' יום שכולו שבת. ולכן בבית המקדש היה נר "תמיד" שבני אדם צריכין להחשך לראות יתרון האור אבל אצלו בביכול לא שייך ענין זה כמו שאמרו וכי לאורה הוא צריך, וכן אמרו לגבי תורה בכל יהיו בעיניך כחדשים שע"י שמתבוננים בקדושת התורה שהרי הוא בבחינת עולם הבא הרי הוא חדש בכל יום ואין מן הצורך להיות העדר אצלה כדי להרגיש קדושתה, וזה הפי' בברכת נשואין ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות לנו וזה השמחה שבא אחר העדר, אבל לעתיד לבא יהיה צדיקים "יושבין" וכו' ונהנין מזיו השכינה שיושבים בתמידית בלא התחדשות ואפ"ה נהנין. כנ"ל. ועד"ז ראיתי באגרת הטיוול לפרש הפסוק מה אהבתי תורתך כל היום הוא שיחתי, פ' אף שהוא בתמידות כל היום אפ"ה אהבתי אותה.

א"ל רשות לא קמבעיא לי משמע מכאן שאדם רשאי לברך שהחיינו אם הוא מרגיש כן, וראה ר"ן סוף מסכת פסחים לגבי שהחיינו בפדיון הבן ובספירת העומר, והוא ענין רחב.

שדרוה רבנן לרב ייבי סבא וכו' וצ"ע מה הראיה ממה שעשה רב ייבא כיון שהוא רשות לברך? וי"ל שכיון שהרגיש רב חסדא שבא בשביל זה מסתמא היה כוונתו להראות לו שהוא חובה. ע"פ התורת חיים עיי"ש עוד.

שדרוה רבנן לרב ייבא סבא קמיה דרב חסדא במעלי יומא דריש שתא בערב ראש השנה **אמרו ליה** לרב ייבא **זיל חזי היכי עביד עובדא** איך נוהג רב חסדא בברכת שהחיינו **תא אימא לן** ותבא ותגיד לנו **כי חזייה** רב חסדא לרב ייבא, והבין שלא בא בחנם **א"ל דלויה** המגביה **לרטיבא** לעץ רטוב **רפסא ליה** [אינו עושה כן אלא מפני] שרופס ודוחק לו **בדוכתיה** מקום העץ שצריך למקומו.

איבעי לן בר בי רב דיתבי בתעניתא במעלי

אבני חן על מסכת עירובין

מפְלַנְדְרִסִין בדשעסטרן פי' ששם העיר הוא באמת
Brundisii, a port in Calabria Italy בְּלַדְרִסִין

והפליגה ספינתם בים שהיתה גוששת בנמל וקנו
שביתה ובשבת סוערת' רוח לחוץ לתחום. יבין

פעם אחת זה מעשה אחרת שפעם אחת באו בספינה
בשבת ועד שהגיעה הספינה לנוח בשפת הים היתה כבר
חשכה.

שכבר הייתי מסתכל [בשפופרת שלי]. ד"ם

ג' דברים מעבירין וכו' ראה ספורנו פרשת ויצא אם
יהיה אלקים עמדי א' ושמרני מן העכו"ם ב' ונתן לי לחם
לאכול שלא אחיה עני ג' ושבתי בשלום היינו מחללים
והוא רוח רעה.

אי נמי דאית ליה בנים ממנה פי' שהיא אם
ילדיו, ויש בזה סימן לזכרון מקומו בדף מ"א, ש"אם" הוא
אותיות מ"א.

ג' אינן רואין פני גיהנם ראה ע"ז י"ז ע"א שהמינות
והרשות צועקות מניהום ופירש שם העיון יעקב על
שהם מצילין את בני אדם מניהום לכן מצעדין אותן
ביותר.

מהו דתימא לצדדין קתני פי' דרב נחמן אמר
שמאול אמר שמי שיצא לדעת והחזירוהו נכרים אין לו ד'
אמות, ולכן צריך רב נחמן לומר לנו דין זה שהיינו
אומרים דהא דתנן החזירוהו כאילו לא יצא היינו בכל
אופן אף שיצא לדעת, קמ"ל.

אי פקח הוא ראה לקמן מ"ד ע"ב רש"י ד"ה ר' שימי
סבר הבלעה מילתא היא.

רש"י ד"ה והפליגה. כשהיא מתרחקת משפת הים
ונכנסת [לאמצעו. ו', רע"ב] קרי ליה הפלגה [לשון פלגי
מים [מהליס א'] רע"ב].

שם. ולשון לע"ז הוא שקורין לשלילות הים כוונת מתלת
"שלילות הים" הכוונה על אמצעו של הים ששם אניות
יהלכון, וזה מה שפירש דשעסטרן pool, pond , אבל
בב"מ כ"א ע"ב שם לפי הענין פרש"י כשהוא גדול ויוצא
חוץ לגדותיו ושולל שלל ושטף הנמצא.

שם. שקורין לשלילות הים [פילג"א. ו', פילג'. ד"ם].

ד"ה והלכו את כולה. היו מהלכין [נמוך. ד"ם]
הספינה [ואע"פ. ד"ם] שהספינה [הלכה. ד"ם] נשצת
ויצאו חוץ לתחום [והיו נמי. ד"ם] כמי.

ד"ה מה אנו לירד. [כלוס. ד"ם] צאנו.

ד"ה פירות שיצאו חוץ לתחום (וחזרו). ציוס
טוב [וחזרו. ד"ם].

ד"ה בשוגג יאכלו. נמקום שהן שם ורש"י בא
להסביר אם הפירות חוץ לתחום ואינם נאכלין אלא בר'
אמותיהם מי יבא שם לאכלם? וע"ז אמר אס' יש אדם
שעירצ ללואו הדל, או שהיו צני עיר אחרת סמוכין להן
להפירות.

דף מ"ב ע"א

רב פפא: פירות שיצאו חוץ לתחום אפילו במזיד לא
הפסידו את מקומן מ"ט אנוסין נינהו.

ר' נחמיה ור' אליעזר ב"ר יעקב: לעולם אסורין
עד שיחזרו למקומן שוגגין.

תנאי היא דפליגי במזיד, ות"ק כרב פפא **דתניא:**

ת"ק: פירות שיצאו חוץ לתחום בשוגג יאכלו במזיד לא
יאכלו. [בר"א שלא במקומן אבל במקומן אפילו במזיד,
דת"ק סבר דכיון דאיכא חדא למעליותא או בשוגג שלא
במקומן או במקומן במזיד מותר].

ר' נחמיה: [אפילו] במקומן [אם חזרו בשוגג] יאכלו
שלא במקומן לא יאכלו. [ובתרת פליגי דת"ק מתיר שלא
במקומן בשוגג ובמקומן במזיד, ור' נחמיה אוסר שלא
במקומן, ובמקומן מתיר רק בשוגג].

לא במזיד וכו' ואין כאן תנא דסבר כר' פפא:

ת"ק: פירות שיצאו חוץ לתחום בשוגג יאכלו במזיד לא
יאכלו. [שם בשלא במקומן, ולא איירי בחזרה כלל].

ר' נחמיה: [פליג ואמר דשלא במקומן אסור אפילו
בשוגג, ומתי מותר בשוגג], במקומן יאכלו שלא במקומן
לא יאכלו. [ובדברי ר' נחמיה לא שינה כלום ממה שהיה
בהה"א].

והא מדקתני וכו' וממילא נשאר האוקימתא כמו
שאמר מתחלה חסורי מיחסרה ויש לרב פפא תנא דסבר
כוותיה.

אבני חן על מסכת עירובין

שבת בבקעה פי' בקעה גדולה הרבה יותר מאלפים אמה, והוא קונה אלפים לכל רוח, אבל הגוים הקיפו כל הבקעה והמחיצות שעשו רחוקים הרבה יותר מאלפים אמה.

והקיפיה נכרים מחיצה בעביטין ואוכפות ומשוואות וכיוצא בהן. ר"ח, ובש"ס לובלין בשם אוצר הגאונים שהקיפום באהלים שלהם.

והקיפיה נכרים מחיצה בשבת מהלך [בה]. ד"ס, רש"י [אלפים אמה ומטלטל בכולה ע"י זריקה פי' אינו יכול להלך ברגליו יותר מאלפים אמה אבל יכול לזרוק חפץ ממקום שיכול להלך לחוץ לאלפים אמה.

מטלטל בכולה ע"י זריקה ראה באו"ח סימן ת"ג במ"ב ס"ק ז' ודוקא בחפצים של אדם אחר שמגיע תחומו להלן מאלפים שלו, או חפצים של הפקר, דאל"ה הרי אסור להוליכם חוץ לתחומו, דהא הכלים כרגלי הבעלים כמ"ש סימן שצ"ז ס"ג.

שבת בבקעה והקיפיה נכרים מחיצה בשבת מהלך בה אלפים אמה יש כאן ניגוד בין איסור תחומין ובין איסור הוצאה:

ומטלטל	
רב נחמן אמר שמואל	בכולה: באלפים ע"י טלטול וביותר מאלפים ע"י זריקה, דמחיצה העשויה בשבת שמה מחיצה לגבי טלטול אבל לא לגבי תחומין.
רב הונא	ד' אמות, וספי מארבעה לא אפילו ע"י זריקה. דכיון דחוץ לאלפים אסור לו לטלטל גורין גם שלא לזרוק לשם, וכיון דחוץ לאלפים אסור לו הוי תוך אלפים כאילו נפרץ למקום האסור לו.
חייב בר רב	אלפים אמה בתוך ד' אמות כרב הונא.

רש"י ד"ה ואתא ר' נחמיה למימר. האי נשוגג יאכלו צמיד לא יאכלו [דקאמרת. ד"ס] וכו' [ואס. ד"ס] צמיד לא יאכלו. ונראה לי שהנוסח האמיתי הוא "ובמיד" לא יאכלו, אלא שבימיהם היה דרך הכותבים ספרים שאחד היה קורא והסופר שומע ממנו וכותב, והקורא אמר "ובמיד" והוא שמע בטעות "אם במזיד". וראה סנהדרין נ"ג ע"א ברש"י איזה "טובה" במקום איזה "תיבה".

ד"ה לא במזיד. לאו אשלא צמידן איתמר אלא [אמקומן. ד"ס].

ד"ה והא מדתני. דאי חדא קולא הוא דמיקל ת"ק ומתיר רק בשוגג שלא במקומן, אבל במזיד במקומן אינו מתיר, ונמצא קשה לרב פפא.

שם. הכי איצטריא ליה למיתני דמתנא צקמיתא פי' כמו שאמר ר' נחמיה ברישא, כן היה ר' נחמיה ור"א בן יעקב צריכין לומר בסיפא צקומן יאכלו שלא צקומן לא יאכלו.

שם. קאחא ר' נחמיה למימר [האי שוגג דקא שרית. ד"ס] צקומן הוא דשרי שלא צקומן לא, [ומדתנא. ד"ס] לעולם אסורין.

ד"ה והקיפיה נכרים מחיצות בשבת. לא משתריא לטלטולי צה (אלא ד' אמות. ד"ס).

ד"ה מהלך בה אלפים. מדע דהא רב הונא ותייא צר רב תלמידי דרצ ניהו, ואמר רב [צשמעתין לקמן. ד"ס, מעבר לדרך] הלכה כר"ג.

שם. [ולמודד. ד"ס] שאמרו.

שם. והא דצרי הכל פי' וזה שאסור להלך יותר מאלפים אמה לא פליג שום אמורה על זה, ופליגי עד כמה מטלטל.

ד"ה ומטלטל בד' אמות. דלא שני לן צין טלטול כי אורחיה לטלטול דזריקה אלא צמקום שמומר לטלטל ואסור להלך כגון מתוך התחום לחוץ [לתחום. ד"ס], פי' למושל אם כלה התחום באמצע מקום שמומר לטלטל בה כגון בחצר אבל הוא אינו רשאי להלך שם משום איסור תחומין, וכיון שהוא עצמו אינו יכול ליכנס שם, לכן אמרינן שיכול לזרוק לשם. וראה פ"ב שנתקשה בזה.

ד"ה ומקשינן לרב הונא. ונהי דאיהו לא מצי אזיל [דכיון. ד"ס] דלא שצת צאירה.

ד"ה שמא ימשך אחר חפצו. והוא [כמחיצה. ע"פ הפריו בעתן] הנפרצת צמלוואה אבל גם בלי לתקן יש לפרש שאין הכוונה על מחיצה ממשית אלא כאילו היתה שם מחיצה ונפרצה.

דף מ"ב ע"ב

אבני חן על מסכת עירובין

אמר רב הונא לא ע"י משיכה פי' דלעולם אסור
לו לטלטל מתוך אלפים חוץ לאלפים, אבל יכול הוא
למשוך מחוץ לאלפים לתוך אלפים, דבזה אין לגזור שמא
ימשוך אחר הפצו.

[הא. ד"ם] נמי פשיטא.

שנפחתו פי' נשברו.

ור' זירא מ"ט לא אמר גם כרבה כסברת רבה
הואיל ושבת באויר מחיצות, ויתיר אפילו בשעמדה. ראה
תוס'.

רש"י ד"ה היה מודד ובא. וצ"ל לילך [למדוד להלן].
ד"ם [ממקום עירונו אלפים וכלתה מדמו צחצי עיר [אחת].
ד"ם].

רש"י ד"ה ה"ג פי' דללשון ראשון בא רב הונא
לאשמועין שיכול "להלך" בחצר עד סוף אלפים ולא
גזרינן שמא יהלך את כולה, ולה"ג בא לאשמועין דיכול
לטלטל בחצי החצר.

ד"ה אימא יש לו חצי חצר. מותר לטלטל (כי
אורחיה. ד"ם וכן הוא גבון).

ד"ה הא נמי פשיטא. דהתם איכא למיסר לטלטולי
אפילו בתוך אלפים אליבא דרב הונא [ומשום. ד"ם]
טעמא דנפחיה [כדאמרינן צנקה ליכא למיסר. ד"ם].

שם. והאי חוץ אלפים לא היה לו בכניסת השבת שום
היתר.

שם. דהא מצעוד יום חדא היא [ולכל צני העיר מותרת
כולה הלכך חדא היא ונהי דאסירי ליה. ד"ם] לטלטולי.

ד"ה היה מודד ובא וכלתה מדתו בשפת
תקרה. כנגד שפת [קירי הצית, וכל הצית. ד"ם] חוץ
למדמו הוא וכגון שנפרץ כותל הצית פי' פני הבית
[ונשתייר. ד"ם].

ד"ה מותר לטלטל בכל הבית. [דהכא ?] לא
גזרינן שמא ימשוך [?] הואיל ותקרת הצית [מוצטת.
ד"ם] [?] וזה דיבור חדש. כלומר [נראת כיורדת
וסתממת. ד"ם].

שם. וסימן הוא [לו. ד"ם] ששם כלתה מדמו.

ד"ה אטו הילוך דבקעה. דהתם אין לו חלל ד'
אמות כדמנן צריש פרקין פי' במשנה זו דפליגי תנאים אלו
תנן שאם הוציאוהו חוץ לתחום דהיינו למקום פגוי
בבקעה אין לו אלא ד' אמות.

ד"ה טלטול אטו הילוך. אסור לו חוץ לאלפים
[ממקום. ד"ם] שציתמו, וטלטול דזריקה מותר [ציו"ט].
ד"ם] כלל מחילות.

ד"ה לא גזרינן. ואע"ג דצצנת צנקה והקיפיה
נכריס לא סבירה ליה לר"ג ולראב"ע כוותיה דהא לדידהו
אע"ג דלא שצת צאור מחילות שרי להלך כל הדיר והסהר
צהא מיהא.

ד"ה אבל היכא דלא שבת. שמא "חזו" וימשך
הלשון צריך עיון.

ד"ה נוטלתו מתחילת ארבע. כלומר משינא זה
חוץ לתחום לא [נקנו. ד"ם] ליה ארבע אמות, דספינה (כל
שעה היא. ד"ם) מהלכת בכל קפינה וקפינה יותר מארבע
אמות, נמצא שאין לה תורת ארבע אמות כלל, שלא עמד
פסיקה אחת בתוך ד' אמות פי' וזה שאסור לצאת חוץ
לד' אמותיו היינו משום שקונה שביתה שם. וע"פ
הריטב"א דבכל פסיעה ופסיעה שהאדם מהלך בה,
הספינה עוקרתו ומניחתו לסוף ד' אמות. הלכך לא קנו לו
ארבע אמות [כלל. ד"ם].

שם. וזה לשון דודי ר' שמעון מפי הרב ראה רש"י שבת
פ"ה ע"ב ומנאמי לי סמך ציסודו של ר' שמעון הזקן אחי
אמי מפי רבינו גרשום אבי הגולה.

שם. יש ג' פירושים ברש"י על טעמו של ר' זירא:
(א) כיון שהספינה הולכת בכל קפינה יותר מארבע אמות
לא קני מקומו של ד' על ד' כלל.
(ב) כגון שהספינה הולכת למורת והוא מהלך צמוכה
למערכ שהספינה מחזירתו כל שעה לתוך ד' אמותיו.
ונמצא שלעולם אינו יוצא מד' אמותיו.
(ג) כשעוקר את רגלו קודם שיניחנה הספינה מוסיפתו מד'
אמות שלו ונכנס לתוך ד' אמות אחרות על כרחו פי'
ולעולם אינו מגיע לילך ד' אמות, שבכל פסיעה נכנס
לתוך ד' אמות חדשות, ועל דרך זה מהלך את כולה.

אבני חן על מסכת עירובין

דף מ"ג ע"א

לא היו משתמשין בשם לילך בקפיצה שהרי אליהו הנביא הלך נבוך במדבר ארבעים יום וכן יש להוכיח עוד, ואפי' להציל עצמן ממותה לא רצו לעשות ע"י שם וכו'. יעב"ץ

פעם אחת לא נכנסו לנמל עד שחשיכה וכו'
קאי על סיום הדברים "מותרים אתם שכבר הייתי מסתכל והיינו בתוך התחום".

כי לא היינו בתוך התחום מאי הוי. פ"י דכיון שלא קנו שביתה במים כלל שהוא למעלה מעשרה, כל שהגיעו ליבשה שם קונים שביתה, וכמגיעים לתחום העיר דינם כבני העיר. ריטב"א

קמי דרב חסדא בסורא שעל החרקל [ובהדי.]
ד"ס] פניא [דשבתא. ד"ס] קמיה דרבא
בפומבדיתא שעל נהר פרת.

הני שב שמעתתא דחשיב במסכת חולין מב: ראש פרק אלו טריפות. או"ז חלק ב' סימן קמ"ז. ש"ל

מאן אמרינהו לאו אליהו שהלך המגיד למעלה מעשרה, והמשילו לאליהו על דמיון תנועת העופות וכו' ותירץ לו דרך צחות דלמא יוסף שידא, פירשו בו גדולי הרבנים שאינו משמר שבת. מאירי

הריני נזיר בים שכן דוד בא בו פ"י לא סוף דבר שבא בו ממש וכו' אלא ה"ק הריני נזיר ביום שכן דוד אפשר לבא בו, ולהכי קאמר מותר לשתות יין בשבתות וי"ט לפי שאין בן דוד אפשר לבא בהם. ריטב"א

רש"י ד"ה כי פליגי בשעמדה. ונשעת עמידה קנו להו ד' אמותיהן פ"י זה לפי פירוש הראשון ברש"י לעיל שאינו יכול לקנות מקומו, לכן אמר דכשעמדה קונה מקומו ואח"כ אינו יכול לצאת חוץ לד' אמותיו, אף אם הספינה התחילה שוב לנסוע. .

שם. וללישנא נחלא על שעת עמידה נחלקו דעד שהיא עומדת אין כאן טעם ב' ולא טעם ג' שאם יטייל בה כשהיא עומדת ויצא מד' אמותיו, הגם שאם יתחיל שוב לנסוע חוזר לטעם הראשון ואפ"ה שרי ר"ג דמהלך את כולה משום אויר מציאות ור' יהושע סבר שאין לו אלא ד' על ד'.

ד"ה הלכה כר"ג בספינה. ראה פ"ב.

להבריה מים פ"י שמחיצות הספינה אינם עשיות לפנים, אלא שלא יכנס המים לתוך הספינה. ובתוס' רבינו פרץ כתב וא"ת והא בכמה דוכתי אשמעינן דספינה אית לה דין רשות היחיד? ונראה לר"ת מקינו"ן דהכי קאמר להבריה מים עשויות ולא לדירה, ואין כאן היקף לדירה, ולא הוי ההיקף חשוב כד' אמות, ואם כן כשהם יתירות מבית סאתים אין מטלטלין בהם אלא ד' אמות לבד. ע"כ. אבל באמת עצם הדין שיהיה נפק"מ למה נעשו המחיצות צריך ביאור. וראה שבת ח' ע"א מחיצות לתוכן עשויות.

מפלנדרסין בדשעסמרו פ"י ששם העיר הוא באמת פלנדרסין Brundisii, a port in Calabria Italy

הלכתא מכלל דפליגי בתמיה ! ואף דלעיל פשיטא לן דפליגי במהלכת? זה אליבא דאמת, כמו שמסיים. וראה מהרש"א ומהרש"ל.

חנניה בן אחי ר' יהושע הוא סתם חנניה בברייתא. סדר הדורות תנאים ואמוראים, וכן הוא שם "חנניה" בה"א בסוף השם, וראה ד"ס, ולא הבנתי בדיוק למה מחקו (בן אחי ר' יהושע)?

הלכה כר"ג בספינה כן אומר ר' חנניה שאמר דודו, ולכן פסק שמואל כר"ג בספינה שדרכו בהרבה מקומות לפסוק כחנניה. ראה ניצוצי אור לעיל מ"ב ע"ב

אין נמי דקאזיל בקפיצה לולי פירש"י היה נראה לי לפרש כאותה ששינו בשבת ס"ו ע"א לוקטמין טהורה ואין יוצאין בהן ומפרש שם מאי לוקטמין חמרא דאכפא, ר"פ אמר קשורי, ופ"י הרא"ש דהן עצים גבוהים שהולכים בהם בטיט, ובעין זה פרש"י, מיבעי ליה הכא אם יצא באותן העצים דהן למעלה מעשרה ובהן ודאי אין הולכין כדרך הלך בני אדם ההולכים ברגליהם ע"ג הקרקע אלא קופצין ולר"ע דאית ליה תחומין דאורייתא אם חייב חטאת, וראיה גדולה לפירושי מדמדמי לה הגמרא לעמוד גבוה עשרה ואינו רחב ד' וקאמר א"נ דאזיל בקפיצה ש"מ דהיא היא, וראיה לדברי שבד"ס יש גירסא בקפיצה מאי "דלא ניחא תשמישתיה". ע"פ מנחת יהודה

דקאזיל בקפיצה מה הכתוב נראה שאפילו הנביאים

אבני חן על מסכת עירובין

דף מ"ג ע"ב

[משפע] ועולה [משפע]. ד"ם

נחמיה תלמידך שרוי בצער, א"ל רב נחמן לרב חסדא עשה לו מחיצה של בני אדם אין הפירוש שמצוה עליו שהוא עצמו יעשה בן אלא נתן עצה איך יכניסיהו.

רש"י ד"ה בחד בשבא לשתרי. דמיש לילמא אמא אליהו [דלחין ?] תחומין.

???ד"ה כיון דחייל עליה נזירות. פ' דקשה דמאן יימר דחל נזירות מע"ש? לכן מפרש [דמסקא ליה צע"ס ?] לילמא אחי משית היום לצ"ד הגדול. ולפ"ז הוסר קושית הפ"ב

ד"ה שפופרת. וכשהוא [קנר] אין לופין צו למרחוק וכשהוא [ארוך] לופין צו יומר. מנחת יהודה

שם. והיתה שפופרת של ר"ג מתוקנת פ"י. adjusted.

?? ד"ה כמה עומקו של גיא. ויפסא צה לעומקו ראה ענף יוסף על העין יעקב.

ד"ה וצל קומתו. ולפי מה שיראה [שרצה. ד"ם] כל קומתו על קומתו, ידע [שרצה. ד"ם] כל הדקל על הדקל.

ד"ה הרוצה שלא תשרה חיה רעה. [צנין. ד"ם] מנצח.

ד"ה נועץ קנה בד' שעות. ולאותה צד שיראה זה שכל הקנה נוטה ישפע הצנין שצד זה שעושה הצל לא יעמוד ישר אלא ישפע אותה ויעשה שיפוע ארוך וכו' דההיא שעתא אזל עד דמשכחא שהחיות אינן מבינות מה עושה הצל ולכן במקום זה שלא מצאו צל בבוקר אינן באות שם עוד, גם לאחר צהרים שיש שם צל, אלא הולכות למצוא מקומות אחרים שיש שם צל.

דף מ"ד ע"א

הלכה כרבי אליעזר לקמן ג"ב ע"ב במשנה.

א"ל את אמרת לי מהא אתה הבאת ראיה מברייטא זו שאסור לעשות מחיצה ארעי ואנא אמינא

והא לא אתא אליהו מאתמול אולי הפירוש כשתירץ שלא בא עדיין אליהו, דס"ד שאם יבא ידע כל העולם מיד ולכן ברור שלא בא עדיין, ועל זה אומר שזה לא ברור כל כך דאולי יהיה כמה ימים עד שישמע בכל העולם, ולכן זה שתירץ שלא בא עדיין אליהו לבשר אינה טענה שיכול להיות שבא כבר, ולכן קשה למה בשבת וביו"ט ודאי שלא יבא על כרחך משום שיש תחומין למעלה מעשרה? וע"ז מתרץ שהטעם שמותר לשתות יין בשבת וביו"ט כיון שמוכסח שלא יבא אליהו לבשר בערבי שבתות וערבי ימים טובים ולכן ודאי לא יבא משיח בשבת וביו"ט עצמה.

לבית דין הגדול אתא ללשכת הגזיז כי שם יגלה תחלה. ריטב"א, וראה רש"ש על מסכת סנהדרין י"ג ע"ב שמביא ראיה מכאן שיהיה ב"ד הגדול קודם ביאת אליהו.

כבר מובטח להם לישראל שאין אליהו בא לא בערבי וכו' וא"ת ליחוש דילמא כבר בא אליהו יום חמישי לבית דין הגדול ובא משיח ג"כ ערב שבת ויהא הוא אסור מעתה אפילו בשבת, י"ל דאלו בא משיח קודם נדרו גם הוא לא היה נזיר כלל משום יום שבא בן דוד קאמר פ"י קאי על העתיד הא אם כבר בא אינו נזיר כלל. רשב"א

קא סלקא דעתך מדלא אתא מדלא בא אליהו משיח נמי לא אתי לא יבא במעלי שבתא לישתרי לנזיר לשתות יין?

ספוקי מספקי ליה אי יש תחומין או אין תחומין ולחומרא פ"י מחמיר ביום ראשון לנזיר שלא ישתה בה יין דשמא אין תחומין למעלה מעשרה, וגם מחמיר לומר שיש תחומין למעלה מעשרה.

וכנגדה אלפים בים עשה המדה ביבשה ששם קל לתקן המדה וממילא השתמש בה גם לידע מדת הים, וזה לשון "כנגדה". ענף יוסף על עין יעקב

הרוצה לידע כמה עומקו של גיא זה ענין חדש ולא קאי על שפופרת של ר"ג אלא עוד דבר שיכולין למדוד ע"י שפופרת.

גובהו של דקל [ימדוד צלו. ד"ם] וצל קומתו.

אבני חן על מסכת עירובין

לא קשיא כן לדעת כיון שהעומד שם יודע שלשם מחיצה העמידוהו שם שלא יברח, הוה ליה כמחיצה קבועה ולכן אסור, ובהמה דקתני התם מיירי נמי בכהאי גוונא כגון שהוא קשורה בחבל ולא תברח, והשתא הוי אדם ובהמה דומיא דכלים דקתני להו בהדיהו דכלים כקבועים דמי. תורת חיים

לשון ראשון	לשון אחרונה

ד"ה

דף מ"ה ע"א [שב"ק פ' וירא תשס"ו]

וחכמים אומרים אין לו אלא ארבע אמות וממה ש ר' אליעזר אומר ע"ז והוא באמצען משמע דחכמים אומרים שהוא יכול לילך לאיזה רוח שירצה, ולכן מקשה הגמרא לקמן מה. ר' יהודה היינו ת"ק?

ומודה ר' יהודה לשון "מודה" צריך ביאור למי מודה? אבל ראה רש"י לקמן מ"ח ע"א וז"ל ומודה ר' יהודה לר' אליעזר שאס צירר לו שמים לכאן ושמים לכאן שאין יכול לחזור צו ולכן שייד מודה דאז יהיה בר' אליעזר דהוא באמצען, וכן אס צירר ארבעתן לרוח אחד ובוה כבר לא שייד לשון "מודה".

רש"י ד"ה הכירו בהן אויבים. שילאו חוץ לעיר אין הלשון מורדף, אלא ה"פ הכירו בהם אויבים שהניחו כלי זינים, והוקשה לרש"י והרי הם היו בתוך העיר והיאך רדפו אחריהם אויבים? לזה אמר שאח"כ יצאו חוץ לעיר. ראש משביר

ד"ה נהרדעא. שהיתה קמוכה לנכרים מלד אחד ועיירות שיושבין צהן צני גולה מלד שני ראה בספר תורת חיים שכתב על רש"י שפירושו תמונה, ומפרש הגמ' על פי מה שכתב בהגהת אשר"י כאן וז"ל כן מעתיק התורת חיים את דברי הגהת אשר"י ובזמן הזה אם באו עובדי כוכבים על עסקי ממון יוצאין עליהן בכלי זיין ומחללין עליהן את השבת [מפני שאנו דרים בין קצת ישמעאלים ששוללים

לך מהא ואני אביא לך ראייה מברייטא אחרת שכן מותר לעשות מחיצה ארעי.

כדי שלא תפול חמה על המת בא"ס מפרש דקאי על מת המוטל בסוכה, אבל צ"ע שזה פלא שיעשה אופן שמת מוטל בסוכה ואולי סיפא דברייטא לא איירי בסוכה. וצ"ע

וחכמים אומרים מוסיפין בשבת ואין צריך לומר ביו"ט ונמצא שאין שום תנא שמתיר לעשות מחיצה ארעי, וקשיין שני הברייטות אהדדי?

ר' מאיר דקא פסיל התם אלמא לאו מחיצה היא הכא ברייתא דעושה אדם את חבירו וכו' שרי דלאו מידי קא עביד, ור' יהודה דקא מכשיר התם אלמא מחיצה היא הכא ברייתא דלא יעמיד בה אדם אסור.

אלא הא והא שני הברייטות דסתרי אהדדי רבנן.

רש"י ד"ה דאמר ליה. הכי קאמר [ע"ה. ד"ס] הממילה.

ד"ה ולא יזקוף את המטה. לפנות לו מקום [לריות. ד"ס] הסוכה.

ד"ה דלאו מידי קא עביד. עד [דמסקינן. ד"ס] ליה [לטעמיה. ד"ס].

ד"ה ותו. נהי דלא מתקן לה לסוכה בעושה אדם את חבירו דופן דמוקמת לה בר"מ דשרי הואיל ואינו מתקן את הסוכה ע"ז.

ד"ה ר' מאיר. דלא הוי מיקון [מנזה צאהל. ד"ס] דלאו הכשר [מנזה. ד"ס].

ד"ה אליבא דמאן. [שרי. ד"ס] ר"מ לא (קאמר. ד"ס) כר"א.

ד"ה דקתני נפל דופנה. דמשמע דופן שהיא [ניתרת. ד"ס] צה.

דף מ"ד ע"ב

אבני חן על מסכת עירובין

דף מ"ו ע"א missing

כל שכן דהו להו נולד דמיירי ביו"ט ונולד הו אסור ביו"ט.

דף מ"ו ע"ב

ס"ד אמינא ה"מ בעירובי חצרות פי' דקילי דליכא אלא עירובי רשותא בעלמא. ריטב"א

תיקו. ראה תיו"ט סוף מסכת עדיות וז"ל וגראה לי דמחכא רגילין לומר דתיק"ו שאמרו בגמ' היא נוטריקון תשבי יתרץ קושיות ואבעיות, אע"פ שמשמעותה נ"ל תהא קאי, כנטריקון דדייתיקי, שפירש הר"ב במשנה ז' דפ"ק דב"מ, וכלומר שהקושיא קאי ובמקומה עומדת. וראה בתקדמת הפרי מגדים לשו"ע או"ח בהאגרת אות ט' שכתב כמה הסברים על מלת תיקו. וראה עוד שם דברים נפלאים. ובספר אגרת הטיול כתב באות תי"ו, תשבי, אנו אומרים על כל קושיות הנשארות בלי תירוץ "תיקו" ורצה לומר ת'שבי י'תרץ ק'ושיות ו'איבעיות, רמז לדבר הואיל משה באר את התורה דברים א' ה' "הואיל" אותיות אליהו, אמר משה מי שיש בשמו אותיות הואי"ל דהיינו אליהו הוא יבאר לכם כל ספיקי התורה.

כללים:

הלכה כר"ע מחבירו

הלכה כר' יוסי מחבריו [דר' יוסי נימוקו עמו].

הלכה כרבי מחבירו

ר' מאיר ור' יהודה הלכה כר' יהודה

ר' יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי

ר' מאיר ור' יוסי הלכה כר' יוסי

ר' יוסי ור' שמעון הלכה כר' יוסי

ר' יהודה ור' שמעון הלכה כר' יהודה

ר' מאיר ור' שמעון תיק"ו

ואמר רב חמא בר גוריא אמר רב וכו' וצ"ע וכי רוצה להקשות מרב על ר' יוחנן, הא ר' יוחנן יכול לפלוג על רב ?

דתנן עיר של יחיד וכו' ראה מהרש"א מהרש"ל ועדיין צריך ביאור.

והורגים. כן מעתיק התורת חיים לשון ההגהת אשר"י] ולא גרע מעיר הסמוכה לספר. וזה פירוש הגמ' שנהרדעא אע"פ שיושבת באמצע המדינה מ"מ דינה כעיר הסמוכה לספר, שאם לא יעמדו נגדם כשבאים על עסקי קש ותבן איכא למיחש שמא יבאו פתאום וילחמו עליה ויכבשום ויהרגום.

אבל בהגהת אשר"י לפנינו הנדפס על הפירוש הרא"ש הלשון שונה וז"ל ובזמן הזה אם באו שוללים על עסקי ממון יוצאים עליהם בכלי זיין ומחללין עליהן את השבת וכן מותר לכבות את הדליקה בזמן הזה מפני שיש שדרים בין קצת אומות [כשיש דליקה באים] ושוללים והורגים ולא גרע מעיר הסמוכה לספר. מא"ז, אבל בספר אור זרוע הלשון כן: מכאן התירו רבותינו לכבות דליקה בשבת מפני שאנו דרים בין העכו"ם וכשיש דליקה באים ושוללים והורגים ולא גרע מעיר הסמוכה לספר שמחללין עליה את השבת הילכך שרי. עכ"ל.

תורת חיים	הגהות אשר"י	אור זרוע
ובזמן הזה אם באו עובדי כוכבים על עסקי ממון יוצאין עליהן בכלי זיין ומחללין עליהן את השבת	ובזמן הזה אם באו שוללים על עסקי ממון יוצאים עליהם בכלי זיין ומחללין עליהן את השבת	
	וכן מותר לכבות את הדליקה בזמן הזה	מיכן התירו רבותינו לכבות דליקה בשבת
מפני שאנו דרים בין קצת ישמעאלים ששוללים והורגים	מפני שיש שדרים בין קצת אומות [כשיש דליקה באים] ושוללים והורגים	מפני שאנו דרים בין העכו"ם וכשיש דליקה באים ושוללים והורגים

וכנראה החליף התורת חיים המלה אומות לישמעאלים מפני הצנזורה.

ובדרך אגב אלו הפרטים על ההגהות אשר"י הוא לקט פסקים מאת ראשוני אשכנז (תוספות, הראב"ה, אור זרוע, מהרי"ח - ר' יחזקיה ממגדינבורג ועוד) המשלימים את דברי הרא"ש, מלקט "הגהות אשרי" הוא ר' ישראל מקרמז' (אוסטריה, המאה ה"ד), אבי-סבו של ר' ישראל איסרלין בעל "תרומת הדשן" במשך השנים נוספו לדפוס התלמוד הגהות נוספות ש"נבלעו" בתוך הגהות אשרי, הגהות אשרי נמצאות לפנינו על רוב המסכתות, והיתה להן השפעה רבה על הפסיקה במשך הדורות. פרוייקט השו"ת.

דף מ"ה ע"ב missing

אבני חן על מסכת עירובין

דלית ליה האי כללא.

[והמפלת. ד"ם] אחר מיתת בעלה.

דתניא לגבי דיני ע"ז הולכין וכו'.

הולכין ליריד וכו'. פרש"י ז"ל דלמעוטינהו שרי, והפ' נכון, מפני שדברים אלו הם צריכים לו לתשמיש ביתו ואינם נמצאים לו אלא ביריד והוה ליה כדבר האבד, ובכ"ה לא גזור. ריטב"א

ואם היה כהן מטמא בחוצה לארץ פי' בטומאת חו"ל שאוירה ועפרה מטמאין.

רש"י ד"ה שלש חצירות. לקמן [היא. ד"ם] צ"ל מעצמן [דקאמר. ד"ם] ר' יהודה עיר של רצים ונעשית של יחיד פי' הגם שנעשית עכשיו של יחיד כיון שהיה קודם של רבים.

שם. דלא לערצו כולה אלא מצולות מצולות דאסור לערב כולה כדי שלא תשתכח תורת רשות הרבים, לקמן נ"ט ע"א.

שם. דיו לשייר ג' חצירות של צ' צ' (צעלי. ד"ם) צמים.

ד"ה אוסר על בני [חצירו. ד"ם].

ד"ה ר' יהודה פליג עליה. ור' יוסי נמי פליג עליה וגם מר' יוסי יהיה קשה דהא ר"ש ור' יוסי הלכה כר' יוסי, אבל מר"מ לא היה פריך דהא ר"מ ור"ש נשאר בתיקו.

ד"ה אחד עשיר. קנה לו [שס. ד"ם] שציתה.

ד"ה שלא יצא. אלא המירו [לו. ד"ם] לשלום עירוב [פס. ד"ם] ע"י שלוחו.

ד"ה אחד עני ואחד עשיר. [צמילתיה. ד"ם] דר' יהודה.

ד"ה למה ליה. [לרצ. ד"ם] למיפסק הלכה כר"י.

שם. הא כיילת לעיל [דהיכא. ד"ם] דלא איתמר.

ד"ה רב לית ליה להני כללי. ומשום דרצ לית ליה

רש"י ד"ה מאן פליג עליה ר' יהודה. ל"א מאן פליג עליה דר"ש בג' חצירות רבי יהודה דהוא איירי לעיל מיניה במשנה מ"ה ע"א ר' יהודה אומר לאיזה רוח שירצה [וכו'] ועלה תני היו שנים מקצת כו' אמר ר"ש למה הדבר דומה, ואמרין דהכי קאמר להו רבי שמעון לרצון היינו לר' יהודה מכדי למה הדבר דומה כו' [ומאי. ד"ם] שנה הסם דפליגיתו [עלאי. ד"ם] אלמה הניך רצון דאיירי לעיל מינה צד' אמות דשציתה מי שישן בדרך וכו' ר' יהודה אומר לאיזה רוח שירצה ילך איפלוג נמי צמירות. ובאמת אין מזה כל כך ראיה שהתנא שחולק על ר"ש הוא ר' יהודה, וצ"ע.

דף מ"ז ע"א

המניח את ביתו יש כאן ד' מאן דאומרים.

אחד נכרי ואחד ישראל אוסר (לבני חצירות. ד"ם).

	ר"מ	ר"י	ר' יוסי	ר"ש
הלך לשבות בעיר אחרת - נכרי	אוסר	א"א	אוסר	א"א
הלך לשבות בעיר אחרת - ישראל	אוסר	א"א	א"א	א"א
שבת אצל בתו באותה עיר	אוסר	אוסר	אוסר	א"א

אחד בתולות ואחד בעולות וכו' מפרש בגמ' דהכי קאמר אחד בתולות ואחד בעולות שנתארמלו ??????????????????

ר' יהודה אומר נשואות יתארסו וארוסות ינשאו חוץ מארוסה שביהודה וכו' יש לפרש שהטעם מפני שלבו גם בה קאי גם אל נשואות יתארסו שגם זה אסור ביהודה משום שלבו גם בה ויבא עליה בעודה ארוסה. ע"פ אגודת אוזב מדברי בא"ז

דהוה קאים שהיה עומד בחוץ.

מכלל דיחידאה פליג עליה פי' דאי היה הת"ק רבים לא היה ר' יוחנן אומר דהלכה כר' יוסי נגד רבים, אבל זה צ"ע שהרי לעיל אמרנו דהלכה כר' יוסי מחבריו? אבל ראה לעיל שם בתוס' ד"ה כר' יוסי מחבריו, דכלל זה דהלכה כר' יוסי מחבריו הוא אליבא דר' יעקב ור' זריקא, אבל גמ' שלנו הולכת אליבא דר' יעקב בר אידי

אבני חן על מסכת עירובין

קאמרט פי' לכן אומר רב משרשיא "ליתנהו להני כללי" !
והא רב יומנן קאמר להו לעיל, כלשון הזה אמר א"ר
יעקב בר אידי אמר ר' יוחנן.

ד"ה היבמה לא תחלוץ. צמוך ג' מדשים למיתת
צעלה [ומפרש. ד"ס] טעמא.

שם. דילמא איכא דהוי צמלינה ולא הוי צהכרזה פי' שלא
יכריזו שהוא מותרת לכהונה ואפ"ה תנשא לכהן.

ד"ה שאר כל הנשים. שמא יצטט אשת אחיו מאמו
פי' שישברו שבן זה הוא בנו של בעל השני, ואם יהיה
לזוג זה עוד בן וימות אחד משני בנים אלו לאחר זמן,
וייבם אח הנשאר את אשת אחיו, ובאמת היה אח זה
שמת בנו של בעל הראשון ואינו רק אח מאם.

ד"ה ולא יתארסו. [דגזור. ד"ס] רבנן אירוסין אטו
נישואין.

ד"ה אחת בתולות. [הכי. ד"ס] מפרש [לה. ד"ס]
התם [אחד. ד"ס] שנסאו [להן. ד"ס] פי' שנשא בעל שני
לנשים אלו כשהיו בתולות, היינו שלא נבעלו עדיין [ואחד
?] שנסאו [להן. ד"ס] כשהן צעולות, ומפרש בתולות
ובעולות שנתאלמנה לו נמגרסה מצעלה זה פי' הראשון
צין הן האירוסין היינו בתולות צין מן הנישואין היינו
בעולות.

ד"ה יתארסו. מיד [אצל לא ינשאו עד לאחר שלשה
חדשים. ד"ס] דהא לא מיעצרא.

ד"ה חוץ מן האלמנה מפני האיבול. שאסורה
ליארס כל [שלשים יום. ד"ס] אצל גרושה תיארס מיד.

ד"ה ליריד. שוק הנקצע ליום (איד של ע"ז. ד"ס)
ולוקמין מהן.

שם. (אי נמי משום יסוד א"י) ליתא בד"ש וכן לא
מצאתי לאחר מן הפוסקים שכתב שדין זה רק בא"י הוא
אדרבא משמע מכולם שאפי' בחו"ל הדין כן, אבל כן
כתב גם הנמ"י בסוף הלכות טומאה. ד"ס

ד"ה שאינו מוצא ללמוד. [צאריך. ד"ס].

דף מ"ז ע"ב

שהלך אצל "רבו" לצידן מרלא קאמר סתמא
שהלך לצידן ללמוד תורה, משמע שהיה מוצא ללמוד
בארצו ולא הלך לצידן אלא בשביל רבו שהיה דר שם,
לפי שאין מן הכל אדם זוכה ללמוד. תורת חיים

למאן אילימא לרבנן ראה לעיל מ"ה ע"ב.

והכלים והאוצרות ששבתו בתוך התחום כלים
שבאוצרות ששבתו בתוך התחום, והם פירות שאדם
עושה עושה אותם אוצר. מאירי

מהו דתימא גזירה בעלים דנכרי אטו בעלים
דישראל קמ"ל שמואל דלא גזרי רבנן ור' חייא בר
אבין אמר ר' יוחנן חולק על שמואל דבאמת רבנן
סוברים ד חפצי נכרי וכו'.

שרו להו רבא לבני מחוזא שילכו למברכתא ויקנו
אותם ויוליכם למחוזא.

ליזדבנו לבני מברכתא אבל לא לבני מחוזא.

דכולה מברכתא לדידהו כד' אמות דמיא ראה
שו"ע או"ח סימן ת"א סעיף א' אבל חפצי האיני יהודי
קונין שביטה במקומן אף על פי שבעליהם לאו בני
שביטה נינהו גזירה חפצי איני יהודי אטו חפצי ישראל,
ואם הוציאן איני יהודי חוץ לתחומן והביאן לעיר יכולים
לטלטל בכולם שכולה כד' אמות ובלבד שתהא מוקפת
לדירה.

ועוד אופן שנחשב כל שבתוך המחיצות כד' אמות הוא
בסימן ת"ה סעיף ו' נתנוהו עובדי כוכבים חוץ לתחום או
בסתר ומערה או בעיר אחרת מוקפת חומה לדירה או
שנאנס בשאר אונס או ששגג ויצא חוץ לתחום ונכנס
לאחד מאלו ונזכר והוא בתוכו מהלך את כולו.

ועוד שם סעיף ח' וז"ל יצא לדעת והחזירוהו עובדי
כוכבים אין לו אלא ד"א, ומיהו אם החזירוהו לעירו
המוקפת ממילוא לדירה כולה כד' אמות ואפי' יצא לדעת
וחזר לדעת.

חרם שבין שני תחומי שבת פרש"י מצודות דגים,
נראה דהיינו כעין לשון של ים ושם חפירה יתקבצו בה
דגים וכשמתמלאת יתפשוט המים לכאן ולכאן והמים
שתחום זה עוברים לתחום אחר. ראש משביר, וצריך
יותר ביאור

אבני חן על מסכת עירובין

שביתה, ואיהו ר' יוסי בר' חנינא דחייך עליה **סבירא ליה כרבנן לקולא** דאינן קונין שביתה. וז"ל הרימב"א אילימא משום דסבר להלכה כר' יוחנן בן נורי, בנכסי הפקר שהם קונין שביתה ואשתכח דהלכה כר' יוחנן בכלים דהוי לחומרא, ואלו ר' יוסי בר חנינא ס"ל דלקולא בלחוד הלכה כר' יוחנן בן נורי.

ודלמא במכונסין פי' במכונסין מיירי דקנו שביתה לר' יוחנן בן נורי, והא דנקט דילמא, לא דק, דודאי בהכי מיירי, ויש כיוצא בו לעיל ג' ע"א. רימב"א, וצ"ל שגם אם המים מכונסים אם הם פתוחים למים שחוץ לתחום אמרינן שהמים מתערבין ובאים מחוץ לתחום לתוך התחום.

קל הוא שהקילו חכמים במים לפי שאיסור מלטול במים מדרבנן לכך הקילו במחיצה שאינה אלא כדי לעשות היכר. תורת חיים

לעולם באמה דידיה יהבינן ליה וכך הלכתא ונראה דלחכי כתיב שבו "איש תחתיו" ולא כתיב שבו תחתיהם דהא רישא דקרא נמי בל' רבים כתיב ראו כי ה' נתן לכם את השבת וגו' איש למה לי ? אלא אתי לאשמעינן שכל איש ואיש ישב בתחתיו שלו דבאמה ידידיה יהבינן ליה. תורת חיים

וחכמים אומרים אין לו אלא ארבע אמות וממה ש ר' אליעזר אומר ע"ז והוא באמצען משמע דחכמים אומרים שהוא יכול לילך לאיזה רוח שירצה, ולכן מקשה הגמרא ר' יהודה היינו ת"ק?

אי דייקנן כולי האי לא הוי תנינן צ"ע שהרבה פעמים מצינו בש"ס שהגמ' דייק הרבה ?

רש"י ד"ה אלא. דיבור זה קאי על שלש פעמים דקאמר הגמ' "אלא", ומקום דיבור זה הוא בראש הדף.

ד"ה דקל הוא שהקילו חכמים במים. [דמחילה. ד"ם] כל דהו.

ד"ה כדבעא מיניה רבי טבלא. מחילה [קניס. ד"ם] נמי.

ד"ה באמה דידיה. איש לפי מה שגופו ארוך פי' אם הוא ארוך יש לו ד' אמות צלמיתו הארוכה ואם הוא קצר

רש"י ד"ה אין קונין שביתה. להוליכן לכל רוח [שילנה. ד"ם].

ד"ה והכלים והאוצרות. [פירות. ד"ם] שעשאו אולר.

ד"ה יש להם אלפים לכל רוח. ואפילו הם של הפקר פי' ולא רק כשהאוצרות של עכו"ם.

ד"ה חרם. שנותן צמח המים שלא יעברו הדגים וכו' פי' שנותנו בתוך המים שלא יעברו הדגים מתחום עיר זה לתחום עיר אחרת.

שם. ומוצא אני מר ממות את האשה אשר היא מנז' דים ומרמים. קהלת ז' כ"ו

שם. וכתיב על כן יצאם לחרמו (מזקוק א, ט"ז) להע"א שלו שהוא אומר שהיא כובשת הכל לפניו. רש"י שם, ובמצודות שם פירש מלת חרמו לשון פח ורשת. אבל קשה שהיה לו לרש"י להביא פסוק שלפני זה פסוק ט"ז שם דכתיב, כל ה' בחכה העלה יגרהו בחרמו ויאספהו במכמרתו, ואולי באותה פסוק לא היה הלומד הרגיל מבין במה המדובר.

ד"ה צריך לעשות מחיצה של ברזל. שלא יעברו מים של תחום זה לתוך תחום זה שאם יתערבו מים של תחום מזורח לתוך תחום מערב יהיו שניהם אסורים, והולך ומפרש שגם אם יעברו מים מסוף תחום זה לתחת תחום זה יאסרו המים דכל מה שצמח תחום העיר אין קונה שציתה במקומו להיות לו ממקומו אלפים אמה לכל רוח אלא צמר העיר גריר ואם הוא צסוף התחום אין אין יכול לזוז משם ולמוך, ורש"י מוסיף ואין צני תחום זה יכולין למלאות מתוך תחום עמנו מפני עירוב מים של תחום האחר.

ד"ה ה"ג. אי נימא משום [דר' חייא תני. ד"ם] לה כר' יוחנן בן נורי.

דף מ"ח ע"א

משום דתני לה כר' יוחנן בן נורי לחומרא פי' ר' חייא דתני חרם וכו' צריך מחיצה של ברזל להפסיקו תני לה אליבא דר' יוחנן בן נורי דחפצי הפקר קונין

אבני חן על מסכת עירובין

יש לו אמה באמתו הקצרה. לפי פ"ב

ד"ה של קדש. לכל אדם אמות [שוות. ד"ם] של ו'.

שם. למידת אמתו של משה וצ"ע דבברכות נ"ד ע"ב משמע שמשה היה גובהו י' אמות.

ד"ה משום דאיכא ננס באיבריו. ולא סגי ליה צאמה ידיה [אלא. ד"ם] צאמה של הקדש.

ד"ה ה"ג אמאי כיון דערבי חיצונות. מה שמוחק הרש"ל בדיבור זה כתב הד"ם שאינו יודע למה מחקו.

דף מ"ח ע"ב

רש"י ד"ה חמשה שגבו עירובין. וגבו (מכל אחד) את [עירובין. ד"ם] להמיר.

ד"ה ה"ג כיון דעירבה. שליחותה דחילונה [נמי. ד"ם] עזרה.

שם. חילונה שעירבה [צראשונה. ד"ם] מיהא תשתרי.

ד"ה לרב ששת קשיא. [וגמלא. ד"ם] שלא עירבו שמים החילונות זו עם זו [נהוי. ד"ם] כחמשה.

ד"ה אם אמרו דיורין. של זו [צאו. ד"ם] ע"י העירוב.

ד"ה אבל חכמים אומרים. לא שגא נחנה אמצעית [עירובה. ו'] צו וצו.

ד"ה ואין ב' רשויות משמשות לרשות אחת. [אין. ד"ם] כח וכו' וזו מושכתה לכאן ושני [דירות. ד"ם] לא יחזיקן [ליה ?].

דף מ"ט ע"א

מדת סדום סדום יושבת על הים המלח, וים זה הוא היחיד שמקבל מים מהירדן והכנרת אבל המים נשאר בים המלח ואין המים נמשכין הלאה, וזה טבעה של סדום שמקבל לעצמו ואינו נותן. ראיתי

אלא שנקראין מאנשי ורדניא פי' אומה קפדנית היא, שאפי' האחיז והשותפין שבהן מקפדין בשותפותיהן זה עם זה, כלומר דשפיר שייך לשון עירוב אפי' כשהן מקפדין זה על זה. ריטב"א

וא"ת מפני מה אין קונין במעה? שאינה מצויה בערבי שבתות פי' שסמוך לחשיכה בזמן שרגילין לעשות עירוב רוב אנשים אין עוד בכיסם מעות.

[ואתי עירוב לקלקולי. ד"ם]

איכא בינייהו כלי אי אמרינן עירוב משום דירה אינו קונה בכלי, אבל קונה שפיר בפת פחות משהו פרוטה, וגם קמן עושה עירוב, ואי אמרינן עירוב משום קנין יהיה ההיפך בכל הג' ענינים.

[שוה פרוטה: ראה בסמ"ע על חו"מ סי' פח ס"ק ב' בומנינו דאין יכולין לקנות בפרוטה כ"א מעט מזער מן הדין הל"ל דאין קדושי אשה סגי בפרוטה ולא פדיון הבן בשני זהובים. צ"ע]

???????????? רש"י ד"ה אף זו דברי ר"ש.
אפילו להשתמש שתייהן עמה ר"ש הוא ?????????????

שם. אצל [רצנן. ד"ם] פליגי זכולה ואמרו שלשתן אסורין זו עם זו, ל"א אף זו דברי ר"ש [דרי'. ד"ם] שמעון.

שם. מאי "אף" הכי איבעי ליה למימר זו דברי ר"ש [אצל ?] אף.

שם. והיא מותרת עמהן דמתני' מתוך כך שמואל דצהיתר שימוש שצאמצעית קאמר זה שהחיצונות מותרות באמצעית קורא "היא מותר עמהן" שהם משתמשין עמו באמצע, ולא שהאמצעי מותר להשתמש בחיצונות דומיא דהוא מותר עמהן דרישא דעמהן לא קאי על שטח של שני הצדדין, שאם היה שטח זה רק שטח שלהם לא היה מותר לו להשתמש שם, שבאמת הוא אינו רשאי להשתמש רק בד' אמות שלו, ואגב שהוא משתמש בתוך שלו, וד' שלהם מובלעים בתוך ד' שלו נמצא דלמעשה משתמש בתוך שלהם, ולזה קורא המשנה "היא מותר עמהן", ולכן קורא גם מה שהם משתמשין באמצע "היא מותר עמהן", אבל באמת לא היה צריך לכתוב כן שהוא כפל למה שאומר "והם משתמשין עמו" אלא ואידי דתני רישא הוא מותר עמהן תני נמי סיפא [היא מותרת

אבני חן על מסכת עירובין

דף מ"ט ע"ב

עמנה. ד"ם.

וקטן ראה לעיל ל"א ע"ב כאן בעירובי חצירות שקטן יכול לעשות עירובי חצירות, אבל כאן משמע שזה רק אי ס"ל עירוב משום דירה.

אילן או גדר ואמר שביתתי תחתיו מה שפירשו באילן שנופו רחב כ' או ל' אמה ולכן לא אמר כלום, צריך לפרש גם כעין זה בגדר שהיה גדר ארוך ואמר שביתתי בצדו.

שביתתי תחתיו לכאורה אופן זה של קניית שביתה שייך רק בבא מן הדרך אבל ביושב בביתו אינו יכול לקנות שביתה באופן זה.

וזו היא שאמרו העני מערב ברגלו פי' באופן זה שהוא בדרך ואין לו פת רק אז יכול לערב ברגליו, וממשיך המשנה לפרש שדין זה הוא מחלוקת ר"מ ור' יהודה.

רש"י ד"ה למקום אחר. שרצו לערצ עם חצר אחרת [ונתמין. ד"ם] פי' והם באים עכשיו ליתן צמוכה בחצר אחרת עירובן זה שגזו להמיר חצירן.

ד"ה כר"ש. דהיא מותרת עמהן והן מותרות עמו פי' שההלכה כר"ש אליבא דרב לעיל, שר"ש אליבא דרב סובר כן.

ד"ה ואמר שביתתי תחתיו. [ואע"ג. ד"ם] דהשתא [מנינא. ד"ם] למיזל אלפים עד הסם דהוא מקום [שציתמי. ד"ם] פי' שיש לו זמן לילך משם ולהגיע למקום שביתתו קודם שתחשך [ומשם. ד"ם] יש [לני. ב"ח] אלפים לכאן ואלפים לכאן [ציתי ?].

ד"ה או [שאינו. ד"ם] בקי בהלכה. ואינו יודע שיעיל לו [זו. ד"ם].

ד"ה וזהו שאמרו. דהשתא עני הוא [אצל עשיר לא התירו לו חכמים. ד"ם] לערצ צרגליו צלא פת.

ד"ה לא אמר כלום כל עיקר. שהרי צמקום רגליו [כאן. ד"ם] וכו' של נוף האילן [צמוך. ד"ם] אלפים אמה.

ד"ה ושמואל אמר לא אמר כלום לביתו. דכל

שם. "ואף זו" הכי משמע, אף ר' שמעון המיקל אוסר צזו דאין אמנעית מותרת צחילונוט [ואיסור זה אף ?] ר"ש נמי אמרו כרצנן.

שם. ואלישנא קמא קשיא מאי ואזדא שמואל לטעמיה א"נ הוה אמר כרצ וכו' דללישנא קמא ע"כ ואזדא שמואל לטעמיה כרבנן אמר למילתיה דשמואל בהלכה זו אומר שאין אדם מערב לשני צדדין, וללשון ראשון סבירא ליה בין לרב ובין לשמואל דר"ש סבר דהוא מותר עמהן והם מותרין עמו, וא"כ לא קאי על דברי ר"ש אלא אדרבנן וא"כ א"נ הוה אמר כרב הוה מצי למימר נמי כרבנן. מהרש"א, וצ"ע דללשון ראשון אליבא דשמואל לא שייך ואזדא לטעמיה בין לר"ש ובין לחכמים, ורק לרב אליבא דרבנן ?

	לשון ראשון	לישנא אחרינא
רב: ר' שמעון	הוא מותר עמהן והם מותרין עמו	
רב: חכמים	רק הם מותרין עמו	
שמואל: ר' שמעון	הוא מותר עמהן והם מותרין עמו	רק הם מותרין עמו
שמואל: חכמים	שלשתן אסורות	שלשתן אסורות

ד"ה ואזדא שמואל לטעמיה. דיבור זה שייך לקמן אחר דיבור זו מביאה.

ד"ה עירבה עם שניהם אסורה עם שניהם. והיינו שמואל לטעמיה אליבא דלישנא אחרינא דאמר שמואל הלכה כדצדי המיקל צעירוצ וסיברא כר"ש דמיקל יותר מחכמים, ואי הוה שרי ר"ש צהא פי' אמצעי בחיצונות לא הוה אמר שמואל אסורה עם שניהם.

ד"ה אוסרת על שניהן. ומותר [האחר. ד"ם] לעצמו.

ד"ה מדת סדום. שלי עלי זה על פי המשנה באבות פרק ה' משנה י' ארבע מדות באדם האומר שלי שלי ושלך שלך זו מדה בינונית, ויש אומרים זו מדת סדום.

ד"ה שמניחין בו עירוב. ומתנהו צצית [החמישי. ד"ם] אין צריך חמישי זה [ליתן פת. ד"ם].

ד"ה עירוב. וכל [החצר ?] משעוצדת.

אבני חן על מסכת עירובין

ד' אמות שאמה נותן [לו. ד"ם] לשציתה פי' שאיזה ד' אמות שאתה נותן לו תחת גוף האילן.

ד"ה מודדים לו מן הדרום. ומשם מודדין לו אלפים [אמה לציתו. ד"ם] וגמלא רחוק שלשים אמה.

ד"ה ויש תשובות. ראה רש"י לקמן נ' ע"ב בסוף הדף.

שם. לפי לשון הש"ס (והילוכו. ד"ם) חדא.

לישנא אחרנא	לישנא קמא	
	דלא מסיים אתריה ולא קני ליה מידי וא"ד כל שאינו בבת אחת אינו בזה אחר זה	רב לא אמר כלום כל עיקר ואפילו עד עיקרו של אילן לא מצי אויל
שאיין לו מן האילן לצד ביתו כלום אבל לתחתיו של אילן מצי אויל.	כיון שאין אנו יודעין איזה ד' אמות קני תחת האילן לכן הוא מפסיד כשיעור תחתיו של אילן מוד' אלפים אמה שיש לו	לא אמר כלום לביתו אבל לתחתיו של אילן מצי אויל

דף נ' ע"א

האי כארבע אמות דמי פי' שאם אומר רק שרוצה לקנות שביתה בח' אמות אלו, אז הכוונה על כל הח' וכיון שיש כאן שני מקומות של ד' יש בכלל דבריו שני המקומות, וכיון שזה אי אפשר אנו מבררין לו מקום אחד, וזה נקרא אינו בזה אחר זה דאפילו בבת אחת אינו, אבל אם אומר רק ד' מתוך ח' הוא מגלה שאינו רוצה לקנות רק מקום אחד.

רש"י ד"ה מאי טעמא דרב. צלמא לשמואל ללישנא קמא פי' אבל ללישנא בתרא כבר הקשה רש"י לעיל ד"ה ויש תשובות וכו' דהוה ליה לשויליה טפי טעמא דשמואל עיי"ש.

ד"ה כל שאינו בזה אחר זה. אינו יכול לחזור [ולצרו. ד"ם] ד' דרומיות [לקנות. ד"ם] לו שציתה.

ד"ה המרבה במעשרות. אחד מחמש או אחד מח' צריך להבין שהיה די לומר "כגון אחד מחמש" ומה הדוגמא מח' ? ראה במשמר הלוי דף קב"ו מרפי הספר ושם ברף קל"א אות י"א שהשאר בצ"ע.

ד"ה פירותיו. [שכשנתן. ד"ם] קצ השמיני פי' שמעשר קבין נותן תרומה, ומעשר ראשון, ועוד מעשר או שני או עני, נמצא שמה שנותן יותר היא חלק השמיני.

ד"ה נימא כל שאינו בזה אחר זה. [השטא. ד"ם] נמי כי אפריש האי טופיינא עם [המעשר. ד"ם] לא ליחול שם מעשר אפילו על הראוי למעשר, כי היכי דלאמרת. [ד"ם] גצי שציתה.

ד"ה והרי מעשה בהמה דליתיה לחצאין. ואילו הוה ידע ציה כגון שטעה וקרא לעשירי תשיעי ר"ל ביצאו שנים בעשירי אינו יודע באמת מי הוא העשירי, אבל היכא דלא יצאו ב' כאחד רק שטעה, הוא יודע מי העשירי. מלא הרועים

שם. ואילו הוה ידע ציה וכו' פי' ואין לדמות דין זה לקרא לעשירי עשירי ולאחד עשר עשירי, שהרי שם האחד עשר אין לו שום שייכות לקדושת מעשר, וכאן הרי על שניהם יש ספק קדושה, וזה לשון רש"י בקידושין ג"א ע"א והשני שם שלמים עליו כדין אחד עשר שקרא עשירי אחר שטעה וקרא לעשירי תשיעי דק"ל שהוא שלמים כדלקמן, האי הוי נמי שלמים שהרי אחד עשר זה אף הוא אחר קריאת תשיעי נקרא עשירי. עכ"ל

שם. ומה צין שלמים למעשר כאן מפסיק לפרש החילוק בין שלמים למעשר ואח"כ חוזר לפרש הקושיא.

שם. צעי תרוייהו תנופת חזה ושוק וסמיכה ראה תוס' ד"ה עשירי.

שם. אע"ג דלא קדיש אחד עשר אס קרא לעשירי עשירי (דהוי עשירי. ד"ם) [ומזר. ד"ם] וקרא.

שם. קדיש חד מינייהו צעשירי וגם השני קדיש קדושת שלמים.

ד"ה שאני מעשר בהמה. וצפרק צתרא דצכורות ילפינן [לה. ד"ם] מקראי, הלכך כי קראן כאחד לא מעכב י"א על העשירי מלחול עליו שם [מעשר. ד"ם] גמור.

שם. והא [דרצא. ד"ם] צפרק צתרא דצכורות.

ד"ה דליתיה בטעות. כדמניא צמנחות דכתיב

אבני חן על מסכת עירובין

מד' אמות.

והמכיר אומר [תהא שביתתנו. ד"ס].

רש"י ד"ה ור' יוחנן סבר לקרבן גדול מכיון.
לכל גבי שביטה כי אמר תחמיו מאי אחריות איכא פי' לא
שייך לומר שאמר תחת כל האילן כדי שאם לא יקנו ד'
בצד אחד יקנו לו ד' מצד השני.

ד"ה אבל בי"א הרי מקצת ביתו ניכר. יש לך
לצדור [לו. ד"ס] שיעור "שביטה" פי' אף שלא נאמר
שיש לו אלפים לכל רוח מכאן, מ"מ נאמר שקנה שביטה
כאן.

שם. ואי צדהאי גיסא או צדהאי גיסא [אמר. ד"ס] הרי
חצי אמה.

ד"ה וממאי דבארבעי מציעתא כו'. כלומר מי
הצדיל לך [לארבע. ד"ס] אמנעיות מתוך השאר.

שם. ואינו יודע את אלו פי' שלא ידע כלל מדת האילן
שישאר ג' אמות באמצע לבד מד' לצפון וד' לדרום.

שם. דא"א שלא ציררה לו [דאי. ד"ס] צאמנע האילן
צחר ליה ד' אמות.

ד"ה במקום המסויים. דצניר [מד' אמות. ד"ס]
מאי מהלך את כולו איכא צלאו מחילות נמי ד' [אמות.
ד"ס] קני ליה לשביטה.

ד"ה אבל מקום שאינו מסוים. שאין [מוקף.
ד"ס] מחילות או שישנו יותר [על. ד"ס] צ' סאתים.

ד"ה אין לו. וצני לסיומי ציה פי' וצריך לציין בתוך
המקום שאינו מסוים הי' מנייהו לאיזו ד' אמות כוונתו
לקנות שם שביטה.

שם. ותוך מחילות עולה לו מן המנין פי' חוץ מד' אמות
שסיים.

ד"ה במסיים ד"א. שקצע [צו. ד"ס] שהיה לו צה
סימן חילן או אצן ואמר [צתוך ד' אלו. ד"ס] תהא
שביטתו.

ד"ה לא יזוז ממקומו. אפילו פסיעה אחת להלאה

בויקרא ז' י"ג על חלת לחם חמץ יקריב קרצנו על זבח
מלמד שאין הלחם קדוש אלא [בזביחה. ד"ס] [בשחיטת
הזבח. שם במנחות].

ד"ה יקדשו ארבעים. הא מ' קאמר וכו' ולכן לא
יהיה קשה מכאן על רבה, ועדיין אמרינן דכל שאינו בזה
אחר זה אפילו בבית אחת אינו.

דף נ' ע"ב

אמר אביי לא שנו וכו' ונראה להטעים את דברי
אביי שסבר כי כל עוד יש אפשרות לומר שיש לו מקום
מסויים תחת האילן, מניחים זאת, ולכן אם יש פחות
משתיים עשרה אמה תחת האילן, אפשר להסביר
שכוונתו לארבע אמות אמצעיות, וממילא קנה שביטה
מכל מקום, ואילו רב הונא בנו של רב יהושע אמר שיש
למצוא בדבריו של קונה השביטה לא רק אפשרות של
הגדרת מקום אלא הכרח בכך. שמו"ץ

ול' נראה להוסיף שאולי בא אביי להשמיעני שרק אם יש
ספק גמור לאיזה מקום היה כוונתו אז סבר רב שאין לו
כלום, אבל אם יש שם פחות מ"ב אמות שהספק נתמעט
שהרי עכשיו יש מקום שאיך שתאמר שהיה כוונתו,
מקום שביטתו היא נכללת במקום זה דהיינו בד' אמות
האמצעיות, אז כדי שלא תאמר שלא קנה שביטה כלל,
אמרינן דלכל הפחות קנה שביטה שם, אף דלא אמרינן
שיש לו משם אלפים לכל רוח.

והריטב"א אחר שביאר והקשה מסיק כך: ונראה כי
כוונת אביי היתה לומר, דיכין דעל כרחך מקצת מקומו
ניכר שהוא בתוך האמצעית באיזה מקום שהוא, שהיה
לנו לדון כי שם באמצע סיים את [כולם ?], ויש למדוד
משם ממש, ועל זה הקשו לו שאין זו ראייה לומר שסיים
האמצעיות.

הרי מקצת ביתו ניכר "בית" פי' מקום שביטה.

תניא כוותיה דרב וכו' ראה ברא"ש על מסכת ב"ק
פ"ד אות ד' דמאיזה טעם עשו חכמי הגמרא כלל זה
לפסוק הלכה כשמואל בדיני וכרב באיסורי בכל מקום
לפי שידעו ששמואל היה רגיל תמיד לפסוק דינין ולכך
היה מודקדק בהם ויורד לעומקן ומשכיל על כל דבר אמת,
וכן רב היה רגיל לדקדק בהוראת איסור והיתר לכך סמכו
על הוראותיו לעניני איסור והיתר.

וכן [בנקע עמוק עשרה טפחים והוא. ד"ס]

אבני חן על מסכת עירובין

מד' אמות של מקום רגליו ולא יזוז אין פירושה שאינו יכול לילך כלל, שד' אמות מיהו יש לו.

ד"ה דאי מוקמת ליה. שזעזר השני [של חילן. ד"ם] נמצא וכו' הלכך [אי. ד"ם] סיים וכו' וכי אמר שמואל [דקנה. ד"ם] שזיתה.

ד"ה מהלך לצפון כעירובו לדרום. מהלך [מזיתו. ד"ם] לצפון.

ד"ה ואם מיצעו עליו את התחום. דהשתא הוה ליה עירוב עירו צאמצע צ' תחומין פי' ב' פעמים אלפים אמה, מן [העירוב. ד"ם] לזיתו יש תחום של אלפים אמה ותחום שלם [נתכוון. ד"ם] לקנות [לו. ד"ם] מן העירוב והללח. ולפי גוסס הדפוס אין הלשון נוחה כל כך, וראה במשמר הלוי שדייק מדוע עושה משל במערב ומזרח כשלשון הגמ' הוא בדרום וצפון.

ד"ה לא יזוז ממקומו. דהא לא נתכוון לקנות שזיתה [כאן. ד"ם] אלא צמקום העירובין [ואין ידוע. ד"ם] אי זה מהן קנה.

שם. דתרויהו יחצין ליה [ומיהו צמאי דשקן ליה תרויהו, שרי ליה. ד"ם].

ד"ה לימא ליהוי תיובתיה דרב. ואיכא למימר [הכא. ד"ם] ואיכא למימר [הכא. ד"ם] וכו' דאיכא למימר [הכא. ד"ם] ואיכא למימר [הכא. ד"ם].

ד"ה וללשון ששמעתי היינו ל"א לעיל מ"ט ע"ב.

שם. וללשון ששמעתי קשיא לי וכו' פי' דבשלמא ללשון ראשון לעיל נוחא, דברייחא זו אתיא בשמואל וקשיא רק על רב, אבל לפי הל"א מה שאתה צריך לפרש שקשה על רב קשה גם על שמואל.

שם. [לא. ו'] מקום רגליו ולא תחת האילן וכו' ומוטצין לרצ מהא דקמני הכא טעה ועירב לשתי רוחות.

שם. נמי תרויהו [שליחותיה. ד"ם] עבד וצמתי שזיתות אי אפשר פי' אם אפשר מיהו חדא מינייהו קניא.

שם. וא"ת היינו תיובתיה זה קושית הגמ' מברייחא זו שרואין שקונה שזיתה לשני הצדדין אמאי לא קני התם

פי' אמאי אמר רב על המשנה לעיל שלא אמר כלום כל עיקר ואינו יכול לזוז ממקומו, אמאי לא נאמר שקונה שזיתה תחת האילן או ארבע נפונות או ארבע דרומיות וליתבי עליה חומרי תרויהו ואידך לשתרי ממה נפשך ? אם כן לשמואל נמי הויה תיובתיה דהא מפרש דההוא ליטנא היינו ללישנא אחרינא דלשמואל אין לו מן האילן והללח כלום ואמאי ממה נפשך מתחילת חילן לצד רגליו ליתבי ליה אלפים לצד ציתו. וז"ל הרש"ש לכאורה אינו מובן דהכא א"נ דמספקין דלמא קנה שזיתה בעירו כש"כ דמצי להלך משני עבריה, אבל התם אי אמרינן דלמא קנה במקום רגליו אין לו להעבר השני מהאילן כלום? ועיי"ש מה שתירץ, אבל באמת יכולים לתירץ שקושית רש"י על הל"א הוא דמנא ליה סברא זו שקונה שזיתה גם במקום רגליו, הרי אמר בפירוש שזיתתי תחתיו וגילה דעתו שכאן לא קנה כלום. ועיין בחידושי מהר"א הורוויץ ז"ל.

דף נ"א ע"א

הני אלפים אמה היכן כתיבן שאל בני הרב שלמה הלוי שליט"א למה איחרה הגמרא לשאול שאלה זו עד המשנה דילן, והלא כבר במשניות קודמות הוזכר אלפים אמה? וז"ל מפני שבמתניתין פליגי ר' חנינא בן אנטיגנוס וחכמים אם עגולות או מרובעות ומבואר דתליא פלוגתייהו איך דורשים את הפסוק דאלפים אמה אם הוא מיעוט על שבת או ריבוי על שבת, ולכן העדיפה הגמרא לקבוע כאן את המקור מהפסוק שנוגע גם לעגולות או מרובעות. משמר הלוי. ובתורת חיים תירץ מ"מ עיקרא דמלתא בהך מתני' הוא מוקדמני הכא זכה לו מקומו אלפים אמה לכל רוח, ולא קתני יש לו אלפים אמה לכל רוח, כדקתני בשאר דוכתי, לכן מפרש לה הכא.

מקום ממקום ומקום מניסה וכו' כעין זה בפסחים ז' ע"ב למודנו שבודקין את החמץ לאור הנר מציאה מציאה ומציאה מחיפוש וכו'.

דף נ"א ע"ב missing

דף נ"ב ע"א missing

דף נ"ב ע"ב

אבני חן על מסכת עירובין

ששה ששה] ששה ששה באמה. דבר שאי אפשר שהיה כל איש מהם יושב בפחות מטפה, וי"ל שהיה בנס כהנהו מקומות דהמועט מחזיק את המרובה בנס. מהרש"א

ר' עקיבא שנת 135
ר' אלעזר בן שמוע סתם ר' אלעזר שבגמ' תלמידו של ר' עקיבא.
ר' יהודה הנשיא שנת 190
ר' אושעיא רבה ברבי רבו של ר' יוחנן
ר' יוחנן שנת 245

אמר רב אשי אנן כי אצבעיתא בבירא לשכחה אפשר דנקט "בור" משום דלענין זכרון מצינו שהתנא משתמש בלשון בור וכמו שאמרו ז"ל במס' אבור "בור סיד שאינו מאבד טיפה", לכן לענין שכחה נקט נמי בור. יד בנימין

דגלו מסכתא ראה מה שכתב היעב"ץ. ויש מפרשים כשהיו דורשין ברבים מודיעים מקודם באיזה ענין ובאיזה מסכת הם דורשים וכו'. מאירי עיי"ש

רש"י ד"ה או גשרים או נפשות. [זנין. ד"ם] שעושין על הקצר.

ד"ה ועושין אותן. את התחומין מרצועין פ"ה העיר מרובע, וכן התחום סביב מרובע.

שם. וצלדדין הן מתמעטין פ"ה בפינות הריבוע.

שם. פחותה מאלפים לרמזה, לא [יהו מרצועין התחומין. ד"ם] דוקא, שיהא ארכן כרמזן.

שם. "שהרי רמזן למדת העיר היא" ז"ל הפ"ב בביאור חמשת המלים האלו של רבינו נתלבטו הרבה הבית יוסף והדרישה בטור או"ח סימן שצ"ט והרבה אחרונים, ומכולם יוצא שכוונת רבינו היתה לומר שמדת העיר אס קטנה אס גדולה אינה משפיעה על מדרותיהם של התחומין, וארכן של התחומין מגבול העיר עד סוף התחום יהיה תמיד אלפים.

ד"ה לב כל אחד ואחד. זכולן הכרתי מה [מריפותו של זה מזה. ד"ם]

פרק חמישי כיצד מעברין

רש"י ד"ה כיצד מעברין. ומפרש התם כילד יש לה עינור לא הבנתי למה מתכוון רש"י שמפורש שם ?

ד"ה [אם. ד"ם] בית נכנס וכו' המדה [כנגד היוצא. רבינו יהונתן]. אס [היה. ד"ם] מחילתה וכו' אלא [חומה מן הצמים הממוזרים והסמוכים. ר"י] וכו' ויש [זה. ד"ם] צית צולט וכו' שהיתה [העיר. ר"י] מוקפת חומה ויש מגדלים עגולים צולטין צחומה פעמים [צולטין לפנים ופעמים צולטין לחוץ. ר"י].

שם. שור חומה איגר גג ראה חגיגה ה' ע"ב רבי הוה נקיט ספר קינות וקא קרי בגייה כי מטא להאי פסוקא "השליך משמים ארץ" נפל מן ידיה, אמר מאיגרא רם לבירא עמיקתא. ולשון שור איגר הוא במגילה ה' ע"ב ופרש"י שם חומה ולא שור איגר מוקפת צמים סמוכות זו לזו וחומות חילונות של צמים נעשות חומה לעיר, והיינו שור איגר שגגותיה חומותיה, גג מתרגמינן איגר.

דף נ"ג ע"א

שכפולה בזוגות תימא אם כן מנא ליה למימר שהיתה שני בתים זה לפניו מזה? והרא"מ ז"ל גרים אלא שכפולה בזוגות והדר ביה מהא דקאמר שני בתים זה לפניו מזה, ונראה דאפילו לספרים שלנו דלא גרסינן "אלא" יש לומר דהדר ביה והא דלא קאמר אלא לפי שלא נזכר אמורא קודם לכן כמ"ש התוס' בכמה דוכתי. תורת חיים, ובגאון יעקב כתב ושני בתים גמרא גמור לה.

קרית הארבע זוגות וענין הארבע זוגות הוא כפי הדין כי מכר עפרון לאברהם מקום קברות, ואמרינן בפרק המוכר פירות דהמוכר לחבירו מקום לעשות לו קבר עושה לו מערה ופותח לתוכה ד' כוכין דהיינו ד' זוגות, והטעם בזה נראה קבר אחד לעצמו ועוד ז' קברים לו' המוטלן על האדם לקוברן שהכהן מטמא להן שאר לאמו ולאביו לבנו ולבתו ולאחיו ולאחותו. מהרש"א

מנייהו דידהו מן התלמידים גמר מיניה ידידיה מר' אושעיא לא גמר.

[ארבעה ארבעה באמה המהרש"א פירש רק על

אבני חן על מסכת עירובין

ונגבד מין	גבדו את המבלא	איש שהוא מין גבד אותך, אתה הדיין
וכד הוות	וכדן הוות, וכד היתה	וכד הוות, ועכשיו היתה

אמהתא דבי רבי וכו' שאין דרך ארץ שידברו האמהתא בהדיא לתלמידים שילכו לביתם, או שיעכבו עוד שם לשתות מחבית אחרת. מהרש"א

וכד הוה בעי דליתבון ואם היתה רוצה שישבו התלמידים ולא ילכו לביתם.

יעדי נסיר [כתר. מהרש"א] חברתה מינה פי' שהמגופה הוא כמו כתר על החבית, ופירושה נסיר מגופת חבית האחרת.

שור [משפט. ד"ם] בטור מסכן.

גבר פוס דין חי כו' לפרש"י יהיה חי כפשוטו ששאלו אם האושפיזא חי עדיין ואם הוא עומד בטוב וכו' ויש לומר לפי גירסת רש"י דעל האיש אושפיזא ועל אשתו שאל, דעל אושפיזא שאל אם הוא חי, ועליה שאל אם "זו" שהוא לשון נקיבה דהיינו אשתו בטובה יש, ולפי שהוא קצת גנאי לשאול בשלום אשה אמר כן ברמז לנשאל וק"ל. מהרש"א

ויעשו לי בהן כלומר בישרי אנימרי. יעב"ץ

היה לך למשוך ידך מן הפת, אמרה לי פי' היא המשיכה ואמרה לי.

שמא לא הנחת פיאה בראשונים פי' ולכך אתה בא לתקן עכשיו וז"ל המהרש"א אף כי ודאי היה לה שלא הניח פאה בראשונה, אמרה כן בלשון "שמא"? מדרך המוסר, ומזה הטעם שלא הגידה לו להדיא אלא ע"י שהקדיחה לו בפעם הג', א"נ דהקדיחה לו התבשיל להודיעו טעם הענין, שע"כ משיירין לשמש בקערה כדי שיאכל הוא ג"כ ממנו אחריו ממילא לא יקלקל המאכל של הבעה"ב, וצ"ל לר"י לא היה חש להא כיון דאינו אלא מהלכות דרך ארץ ואפשר מהאי טעמא דלא ידע ליה כלל.

ולא כך אמרו חכמים אין משיירין וכו' ר"ל אינך יכול להתנצל שחשבת שאני שיירתי לעצמי מן

ד"ה וחכמת כל אחד ואחד. [נמה] זה חכם [יומר] מזה [ומה] למד יותר ממנו. ד"ם

ד"ה ר"מ לא עמדו חביריו על סוף דעתו. כדאמרין בפ"ק שהיה לומר על טמא טהור [ועל טהור טמא. ד"ם] ומראה [לו. ד"ם] פנים.

ד"ה כסיכתא בגודא לגמרא. כימד [זה. ד"ם] שנועלים.

ד"ה שהקפידו על לשונם. ולא זלשון [מקולקל. ד"ם].

ד"ה דדייקי לישנא. שהיו שומעין [על פה. ד"ם] שמועה [על. ד"ם] שמועה היו נותנין בהן סימן זו אחר זו, וממון (כך ? ראה ד"ם) שהיו מדקדקין.

ד"ה דוד דגלי מסכתא. ולומר [אני למפיצוסת. ד"ם] רבי.

שם. עדינו הַעֲלֵנִי שמואל ב' כ"ג ח' מלת "עדינו" דורש שם בגמ' כשהיה יושב ועוסק בתורה היה מעדן עצמו כתולעת ופרש"י שם כופף עצמו ידיו ורגליו ביחד ויושב לארץ.

דף נ"ג ע"ב

על אותו עון [לשאל. ד"ם].

אתה ובניך עמי בשמואל א' כ"ח י"ח-י"ט כתיב כאשר לא שמעת בקול ה' ולא עשית חרון אפו בעמלק על כן הדבר הזה עשה לך ה' היום הזה, ויתן ה' גם את ישראל עמך ביד פלשתים ומחר אתה ובניך עמי ופירש במצודות צקצר.

כתרדין עלי אדמה נ"ב יכול היה שיאמר בלשון ירוק, אלא לפי שכלל כמה מיני ירוק לכן שפתיו ברור מללו לברר מקחו, רש"א, קמ"ל כה"ג לשון ארוך עדיף. יעב"ץ

	הכונה	הפעות
כירי	קירי = אדוני	כירי = עברי
תפלא הוית לי	מבלא היה לי	קורה היה לי

אבני חן על מסכת עירובין

התבשיל באלפס (שמא באמת חשב עליה כזאת) א"כ חשדתי שלא כדן שהרי כך אמרו וכו'. יעב"ץ

אמר לו "רבי" לא שדה הוא זו ואח"כ "לסטים" שכמותך כבשוה. משמר הלוי

וראיתי תינוק יושב על פרשת דרכים וכו' ראה מהר"ם שי"ף.

גלילי שוטה זה פלא שאשת ר"מ קורא כן לר' יוסי הגלילי שר"מ היה תלמידו של ר' עקיבא ור' עקיבא היה תלמידו של ר' יוסי הגלילי? וראה תוס' ע"ז מ"ה ע"א ד"ה אמר ר"ע ונראה דתלמיד חזר היה לו ר' יוסי הגלילי לר"ע וכן ממנו צענים. ע"כ. ולכן היה אשת ר"מ יכול לומר לו שוטה.

אל תרבה שיחה עם אשה ראה דרך פקודיך מל"ת לה אות ח' דברים נפלאים ואעתיק מקצתם וז"ל וצ"ל לפי"ז דבעת שהיו קרן ישראל על מכונו והיתה הפרנסה מצויה לא היה רואים שום אשה בחוץ כי לא היו עוסקים במו"מ וא"כ כאשר הודמן לאדם לראות איזה אשה היה חידוש ונפל ההרהור במחשבה ובלב, משא"כ עתה בכובד הגלות וקשוי הפרנסה הנשים עוסקות במו"מ אין כאן חידוש בראיית נשים כי הוא דבר המורגל ולא יתפעל האדם כ"כ בהרהור א"כ ה"נ בנידון דידן בענין מרבית השיחה י"ל שלא יתפעל האדם במרבית הדיבור לבא לידי הרהור מחמת ההרגל המצוי וכו'. עיי"ש עוד באות מ' והנה זה כתבתי ללמוד זכות על רוב העולם ובפרט על בעלי תורת שראיתי כמה וכמה אינן נוהגין בזה וכו',

רש"י ד"ה אכזזו תנן או עכזזו. עגזמיו בית מושבו. מאירי

ד"ה ידעי. [הס. ד"ם] יודעין.

ד"ה תא דאוכליך חלבא. ואינה מפרשת לחתוך [המציאות. ד"ם] זו מוז ולקשמיע כל [אות ואות ומלרפת. ד"ם] שתי תיבות כלחת.

שם. ולומר נמי שלכתי זכ"ף והוא מלה שאין לה מובן. מאירי

ד"ה וגנבוך מין. דמשמע שגנבו את הדיין פ"י שגנבוך היינו שגנבו את הדיין, ומין פירושה ממנו.

ד"ה וכדו הוות. ועוד שהיתה מזכרת תלויה צדין פ"י וזה לא היה טעות בלשון, אלא שהיתה להסביר לו כמה גדולה היתה.

ד"ה נקפת בכד. כזר כלה היין (נוגע צמחית המצית. ד"ם) [והעלת נוגע צמחית המצית?].

ד"ה בלשון חכמה. לכאורה היה צריך לפרש כן כבר לעיל באמהתא דרבי.

ד"ה צפון. [ממונה, לא. ד"ם] היו יודעים.

ד"ה אמרי לה אשה. ממה אשמו ראשונה יש לדקדק מנא ליה זה שמא נשא אשה על אשתו? וי"ל מושם שאמרו אין אדם מוצא קורת רוח אלא מאשתו ראשונה א"כ מ"ט עלץ בזאת ביותר דמי כדלא טעים תבשילא? אלא שמתה והיה שריו ג' חדשים בלי אשה. יעב"ץ

ד"ה עירנית. צעלת [כח. ד"ם] ומריפה כלדס ער, והנעירמו לא היה יכול לישן פ"י האשה הנעירתו בלילה ולכן הוא ישן עכשיו.

ד"ה למפיבושת. [מכס. ד"ם] גדול.

דף נ"ד ע"א

שנתחייבה בשריפה למקום שעברה עבירה שחיבין עליה שריפה. וראה יעב"ץ.

כי חיים הם למוצאיהם מוצא חכמת התורה.

אם יש לך היטב לך ראה גיטין מז. שר"ל אכל ושתה ולא הניח לעצמו כלום, וכשמת הניח קבא דמוריקא וקרא על נפשיה ועזבו לאחרים חילם, ומפרש המהרש"א דרישא דקרא הוא יחד כסיל ובער יאברו שזה מדרת כסילים.

בני האדם דומין לעשבי השדה אדלעיל קאי מי יגיד לך שיהא נשאר ביד בנך, דהללו האחרים נוצצין להרויח והללו בניו נובלין לאבד ירושתן. מהרש"א, דהיינו שלאחר פטירתך יבא אדם שהוא בבחינת נוצצין שהוא בעל מזל ויעשה עסק עם בנך והוא ירויח ובנך יאבד כל הירושה.

אבני חן על מסכת עירובין

צריכין ביאור, למה זה הולך בשני דרגות קודם הוא מתנה ואח"כ נעשה נחלה? ואיך זה נעשה נחלה? ומדוע הוא מקודם רק מתנה ואח"כ נחלה? ומה החילוק בין מתנה לנחלה?

הקב"ה משפילו שנאמר ומבמות הגיא [ולא עוד אלא ששוקעין אותו בקרקע שנאמר ונשקפה על פני הישימון. כ"ה בנדרים] ואם חוזר בו.

ואם עושה כן הקב"ה עושה לו סעודה בעצמו שנאמר תכין בטובתך לעני אלקים. אמרתי בעניי בלימוד הרבים וזה מזכיר לנו מה שאמר הגר"ז זיע"א על מי שהתפלא לפניו איך חי האדמו"ר מהר"א מבעלזא זצוק"ל בלי אכילה ושתי', ושקל 34 ק"ג, ואמר הגר"ז: אנשים כאלה מאכילים מן השמים!... והא קמן שהקב"ה עושה לו סעודה בעצמו. משמר הלוי דף קל"ד. ובשפת אמת כתב י"ל בעוה"ז גם כן שהקב"ה מזמין לו פרנסתו כדרכיב תכין בטובתך.

כענק זה עד הצואר

חיתך עדתך ישבו בה תכין בטובתך לעני אלקים במדת טובך הכנת המטר לגדל התבואה להשביע נפש העני. תהלים ס"ח י"א

נצר השומר תאנה יאכל פריה. משלי כ"ז י"ח

רש"י ד"ה הללו נוצצין. ואיך נצץ [לדאוג. ד"ס] עליהן.

ד"ה יפה. יפה ללז ורע לעינים בספר מנחת זכרון בא"ז מתמיה דהא בברכות נ"א אומרת הגמ' תנא יפה ללעט יפה דהיינו לב עין טחול.

ד"ה אימתי שמחה וכו' בזמן. אימתי שמחה לאיש אימתי אדם שמח צלמודו צומן שיש לו מענה כששאלין ממנו דבר הלכה, [ד"א שידוע לדרוש הלכות סג צג. ד"ס].

ד"ה ארשת. [שנמת?] זו דעת. וראה מהר"ץ חיות

ד"ה זכה. אם יש לו "מזל טוב" תאזת לזו נתת לו וכו' צ"ל אם יש לו מ"ט בו' והיינו מעשים טובים. מחקרים

לעשבי השדה שאין מוליד להם, הללו נוצצין והללו נובלין מעצמן לא בכח אב ואם, וכן בני אדם אף שיש להן אב ואם, כל אחד יש לו מזל לעצמו או לפי מעשיו, מעשיו ופרנסתו ומעשיו ירעיבוהו, וכדתנן שהרעותי את מעשי וקפחתי את פרנסתי. גאון יעקב

כי לִיִּית ענין חבור ודיבוק חן הם לראשך וענקים ענינו עד הצואר **לגרורותיך** לשון גרון וצואר. משלי א' ט', ובספר גאון יעקב פירש דקאי על ההולך בדרך דצריך לחן דלא לאזוקי ליה מאן דאשכחיה, כדתקינו רבנן בתפילת הדרך ותננו לחן ולחסד וכו'.

רפאות תהי לְשִׁרְךָ. הוא הטבור **ושקוי המוח** המזשקה העצמות **לעצמותיך.** משלי ג' ח'

כי נעים כי תשמרם בבטנך יפנו יחדו על שפתיך כל דברי התורה יחדו יהיו נכונים על שפתיך מבלי שגיאה ובלבול. משלי כ"ב י"ח

אימתי דברי תורה [נעימים]. ד"ס

ר' זירא אמר מהכא צ"ע איך לומר מפסוק זה שצריך להוציא ד"ת מפיו בשעה שלומד ????

לא תתיב אכרעיך וכו' לפי שהגיס דעתו שאל לו מקרה זה כדי להשפיל דעתו. רש"י נדרים נ"ה ע"א

לא תתיב אכרעיך לא תתשב אלא עמוד על רגלך, כן מפרש לה בתוס' נזיר כ"ד ע"ב ד"ה אלא, וצריך לפרש שדיבר לשון קצר שחסר מלת "אלא עמוד".

א"ל לא תיתיב על כרעך עד דאמרת לי טעמא דהאי מילתא. ורב יוסף הי' יודע מדרש הפסוקים וידע נמי שרבא ידעם, אבל לפי שנתפיים דעתו ממנו ממה שהשפיל עצמו נגדו עתה שבא ממקומו לשמשו אמר לו כן. הרי"ן בשטמ"ק. ולפי זה מה שממשיך הגמ' "א"ל כיון שעושה אדם את עצמו וכו' " הפירוש שרבא הבין כוונתו ואמר לפניו כל הדרש. אבל בד"ס יש שאין גורסין מלת א"ל, ולפי זה צריך לפרש שרבא לא ידע לאיזה דרשה כיון רב יוסף ושחק, ורב יוסף גמר את כל הדרש. העתקתי מאבני חן נדרים,

וכיון שניתנו לו במתנה נחלו אל מלים אלו

אבני חן על מסכת עירובין

בדרכי התלמוד לר' ראובן מרגליות ז"ל.

דברו כמו שיחו בכל נפלאותיו, פי' כולם שיחו ודברו תהלות ה'. שופטים ה' י' בשירת דבורה

ד"ה כי לא לעולם אריב. מדסמך ליה פי' מדסמך מלת עולם למלת נצח.

לא יחרוץ ענין שריפה רמיה צידו דרך הציד לחרוך ראשי כנפי העופות לבל יעופו ממנו אבל הרמאי לא יחרבם על כי המה נראים יפים כאשר כנפיהם שלמים ונוח לרמות אל הלוקחים ובעבור זה יאבד הכל כי יעופו להם, והוא למשל על הקופץ יד מלתת מה מהונו לצדקה כי יפסיד את כל ההון. מצודות

ד"ה שרף לצואר. אלא [רפוי. ד"ס] צריות, כך הוא נעים התלמיד חכם מתנהג בנעימות.

ד"ה שהכל דשין אותו. שאין [צו. ד"ס] גסות.

לא יחרוך רמיה צידו: פירוש הראשון: לא יחרוך = לא יחיה ולא יאריך ימים, מי שאינו חוזר על לימודו. פירוש השני: וכי לא יחרוך פי' לא יצלה לעצמו עופות הצייד הרמאי זה שחוזר על משנתו ! בתמיה.

ד"ה ממדבר מתנה. נתונה לו צממנה [מלהשכח. ד"ס].

ד"ה רב יוסף. ולא היה רואהו [והכיר. רע"י] בטעם היין וכו' [שהוא. ד"ס] צקי ליתן מים צמדה.

הון מהבל ימעט הון הבא מהבל ר"ל לא מוגיע כפים כי אם מגול וחמם ההון ההוא ימעט בכל עת ולא תתקיים **וקבץ על יד ר"ל** עם מלאכת היד **ירפה** ההון ההוא יתרבה. והגמרא כאן דורש "הבל" כמו "הבל" בחי"ת דהיינו חבילות חבילות. וראה מהר"ץ חיות

ד"ה שדורסת ואוכלת. שאינו מקפיד על [תענוגיו. רע"י] אלא אוכל דבר בלא [תצטיל ותצליל. רע"י].

ד"ה שמסרחת [ואוכלת]. רע"י. צטיט היינו [גמלי. רע"י] וכו' אס לא [נתקן. רע"י].

ואם לאו אלא לומד וחוזר אז **וקובץ על יד ירבה.**

שם. כדמצינן כל משנאי אהבו מות הכוונה על הגמ' שבת קי"ד ע"א אמר רב יוחנן כל ת"ח שנמצא רבב על בגדו חייב מיתה דכתיב כל משנאי אהבו מות. משלי ח' ל"ו

נסתלקו זקנים פי' לצד ולא שיצאו לחוץ.

ד"ה לעני. וללישנא צמרא בפי' דדורסת ואוכלת ששם ענמו כעני לחזר עליה פי' לחזור עליה כדי לזוכרה.

דף נ"ד ע"ב

	משה	אהרן	בניו	זקנים
משה				
אהרן	4			
בניו	3	1		
זקנים	2	1	1	
כל ישראל	1	1	1	1

אֵילַת נקבת האיל **אהבים** האהובה על הזכר **וַיַּעֲלֶת** חן תהיה מעלת חן בעיניך **דדיה יִרְוֶךְ** ענין שביעה **בכל עת באהבתה תִּשְׁגָּה תמיד** ר"ל אף באהבתה למשגה תחשב אם תמיד תהיה וכמ"ש רבותינו אל תרבה שיחה עם האשה באשתו אמרו. משלי ה' י"ט

וליגמרי כולהו ממשה? שאהרן ובניו והזקנים וכל ישראל יבאו לפני משה והוא ילמד עמהם כל התורה ד' פעמים.

וסדינו מוטל בשוק העליון של צפורי ראה רבינו חננאל.

וניעול אהרן ונגמור ממשה וליעיילו בניו ולגמרו מאהרן וכו' פי' שמשנה ילמד את אהרן, ובמקום שמשנה ילמד את בני אהרן ילמדם אהרן, וכן ילמדו בניו את הזקנים והזקנים את כל ישראל, וכן בחזרה עוד הפעם, אבל מה שפירש רש"י צ"ע דלפי מה שעשו

ומצא בו שרף ששמרו.

רוכבי אתונות נקבות החמורים **צחרות** לבנות **ישבי על מדין** מלשון דין **והלכי על דרך, שיחו**

אבני חן על מסכת עירובין

[להצין כלל מהרה. ד"ס] אפ"ה שמע ד' פעמים.

ד"ה להראות לו פנים. ללמדו [ולתת. ד"ס] טעם
זכריו [לכל. ד"ס] אשר יוכל.

שם. וי"ל עוד כפשוטו כדמצינו שבעת הלימוד ישב
אהרן לפניו של משה משום והיו עניך ראות את מורך.
שפת אמת

**ד"ה וליעיילו [כולה. ד"ס] ברישא ולילפו
ממשה [וישנה לכולן. ד"ס].** ד' זימנין. [וליעול
אהרן ולילף ממשה. ארבעה זימנין. ד"ס].

דף נ"ה ע"א

לא תמצא בגסי הרוח ראה עין יוסף בעין יעקב.

עגולה עושין לה זיוות ראה או"ח סימן שצ"ח סעיף
ג' כשהוא מרבעה מרבעה בריבוע העולם כדי שתהא כל
רוח ממנו משוכה כנגד רוח מרוחות העולם ומכוונת
כנגדם. והוא בגמרא לקמן ג' ע"א. ובשערי תשובה כתב
וה"ל וכתב בנודע ביהודה מהדורא תנינא סי' ג' א' לעיין
מדידת התחום לכתחלה יש לרבע לרבע העולם אבל
אם כבר ציין הרבוע שלא לרבע העולם והסכימו בני
העיר לזה, שוב בני העיר לכל השבתות מחויבים להשאר
במדה זו, ואין היחיד יכול לפרוש מהצבור לומר אחר
לי כרצוני, אם לא שהסכימו כל יושביה לציין באופן אחר.
ע"כ. אבל היוצא לנו מזה שלכן תיקנו לרבעה כדי שלא
יעשה כל אחד ריבוע לעצמו שאז אין לנו פאות, ולמידין
מן הפסוקים בערי הלויים שצריך פאות.

כמין גאם בספר המנוחה על הרמב"ם לרבינו מנחם ז"ל
בהלכות סוכה פרק ראשון אות ב' כתב וז"ל כתב הרב
(הרמב"ם הלכות סוכה פ"ד הל' ב') היו לה שתי דפנות
זו בצד זו כמין גאם כלומר ג' יונות שהיא עשויה כדל"ת
שלנו, ומה שאמרו רבותינו כמין גאם ולא אמרו כמין
דל"ת שלא רצו לתאר לאותיות הקדש שום דבר של חול
וזה מהפלגת הגדולים קדושת התורה וכבודה. עכ"ל

דף נ"ה ע"ב

וכמה הוי בית יתר לקשת פי' דלעיל דיבר רק בין
שני ראשי הקשת, אבל עכשיו מדבר על עומק הקשת.

למעשה למדו את המשנה ביחד ז' פעמים אבל באופן זה
שכל אחד לימד ד' פעמים היו לומדים ט"ז פעמים?

ארבע מאה זימני ורק אז וגמר היה לומר.

ארבע מאה זימני ראה במנחת יהודה שכתב שבדאי
הוא גוזמא לומר כן וגם לומר שחי ד' מאות שנה הוא
גוזמא גדולה, והוא מסביר איך נשתרבו טעות זה, שכל
אדם צריך ללמוד ד' פעמים, וצריך עוד ארבעים פעמים
כדי שתהא סדורה בפיו כראשכחן בש"ס תנא מיניה
ארבעין זימנין, והיה כתוב בגמ' תנא מיניה ד' ומ' זימני
ומזה נעשה טעות המעתיקים שכתבו ד' מאות. ע"כ. אבל
לי לא היה מפריע שבדאי כל מספרים כאלו הם בדרך
גוזמא כמו שהארכתי כבר בפסחים קי"ט ע"א ברשב"ם
עיי"ש.

את ודךך וכל הדור שלך.

הציבי לשון העמדה לך צינים ענין סימן ואות
שימי לך [תמרורים] נטעי לך הרבה אילני תומר
להכיר הדרך וכפל הדבר במלים שונים. ירמיה ל"א כ'

וראה עצם אדם וכו' ראה שקלים ג' ע"א.

עשה מודעים פי' סימנים.

רש"י ד"ה ורב ששת אמר. [אצל הקונץ. ד"ס] על
יד.

שם. והוא יתרוך כלומר יתקיים צידו וכו' כדמפרש כציד
הרמאי הזה שהוא מצליח להרוך ולצלחות העופות
ולאוכלם.

ד"ה אנא עבדתה. [קיימתה. ד"ס] לקצוץ על יד
ומזרתי עליה עד [שהומזקתי. ד"ס] זה.

ד"ה נכנס אהרן. וכן כולם נשעת שמועתן [לפניו היו
ישונין. ד"ס].

ד"ה אהרן לימין משה חוזר. ויש שני ליסד
[לשמאל. ד"ס] משה וכו' גדול צא ויוסד [לימין משה.
ד"ס].

ד"ה ומה אהרן ששמע ממשה. ומסמייעא מילתא

אבני חן על מסכת עירובין

התקופה בתחלה הלילה של שאר ימי השבוע. וכל כ"ח יום הוא "מחזור גדול" ונופל המחזור בתחלת ליל ד' כשעת תליית המאורות.

ועל בנותיהם הוא אומר ארור שוכב עם כל בהמה נקטת הארץ קרא מפני שאלו עושים מעשה בהמה, שנקבתו של זה נוקטת אצל אחר, וזה גורם שבניהם מזמזמים. רימב"א, וראה במהרש"א, ושפת אמת.

דף נ"ו ע"א

ימות החמה 365.25 \ 4 תקופות = 91.3125
תקופה = 13 שבועות 7.5 שעות

52 שבועות = 364 ימים, ועוד 1.25 יום (30 שעות) = שנה

mercury כוכב
moon לבנה
saturn שבתאי
jupiter צדק
mars מאדים
sun חמה
venus נוגה

תליית המאורות בתחלת ליל ד' בחודש ניסן
אליבא דרבי יהושע ר"ה י"א ע"א

ואין בין תקופה לתקופה אלא תשעים ואחד יום ושבע שעות ומחצה

ש"ק	ו	ה	ד	ג	ב	א	
מ	ל	ח	*ש*	נ	צ	כ	1
ח	ש	נ	צ	כ	מ	ל	2
נ	צ	כ	מ	ל	ח	ש	3
כ	מ	ל	ח	ש	נ	צ	4
ל	ח	ש	נ	צ	כ	מ	5
ש	נ	צ	כ	מ	ל	ח	6
צ	כ	מ	ל	ח	ש	נ	7
מ	ל	ח	ש	נ	צ	כ	8
ח	ש	נ	צ	כ	מ	ל	9
נ	צ	כ	מ	ל	ח	ש	10
כ	מ	ל	ח	ש	נ	צ	11
ל	ח	ש	נ	צ	כ	מ	12
ש	נ	צ	כ	מ	ל	ח	13
צ	כ	מ	ל	ח	ש	נ	14
מ	ל	ח	ש	נ	צ	כ	15
ח	ש	נ	צ	כ	מ	ל	16
נ	צ	כ	מ	ל	ח	ש	17
כ	מ	ל	ח	ש	נ	צ	18
ל	ח	ש	נ	צ	כ	מ	19
ש	נ	צ	כ	*מ*	ל	ח	20
צ	כ	מ	ל	ח	ש	נ	21
מ	ל	ח	ש	נ	צ	כ	22
ח	ש	נ	צ	כ	מ	ל	23

שנה	תקופת ניסן	תקופת תמוז	תקופת תשרי	תקופת טבת
א	תחלת ליל ד' בשעה 18 (בלילה)	ד' לפנות בוקר בשעה 1:30 (ז) (בלילה)	ד' בבוקר בשעה 9 (ג ביום)	אחר צהריים בשעה 16:30 (י)
ב	בחצות ליל ה' בשעה 0 (ו) (בלילה)	ה' בבוקר בשעה 7:30 (א) (ביום)	ה' אחר צהריים בשעה 15 (ט ביום)	ו' בערב בשעה 22:30 (ד בלילה)
ג	ו' בבוקר בשעה 6 (א ביום)	ו' אחר צהריים בשעה 13:30 (ז) (ביום)	ז' בערב בשעה 21 (ג בלילה)	ז' לפנות בוקר בשעה 4:30 (י)
ד	ז' בחצות היום בשעה 12 (ו ביום)	ז' ליל א' בשעה 19:30 (א) (בלילה)	א' לפנות בוקר בשעה 3:00 (ט בבוקר)	א' בבוקר בשעה 10:30 (ד)
ה	תחלת ליל ח' בשעה 18 (א) (בלילה)			

כל ד' שנים הוא "מחזור קטן" ונופל תחלת

אבני חן על מסכת עירובין

תחום, לכן עכשיו שרבעו אותה אין להוסיף עליה אלא שליש?

24	ש	ח	ל	מ	ב	צ	נ

דף נ"ו ע"ב

רש"י ד"ה עושין לה כמין טבלא מרובעת.
אורכה כרמזה, ומחומיה פי' תחומי העיר שהוא נותן לה אלפים מכל צד סביב כמין טבלא מרובעת.

שם. רמזן למדת העיר פי' שמרחיק את התחום אלפים מן העיר וגמצא שיש פס רחב אלפים בין העיר להתחום.

ד"ה מפני שמפסיד את הזויות. וכשמומת החוט אם תעשה הריבוע כזה לא תמלא צורך התחומין מן העיר והלאה לכל זד אלא חלק ומכ"ס אמה.

שם. לכל זד כנגד העיר [והלאה. ד"ס] $(5 \setminus 1428) * 2 = 1428 + 571.2 = 1999.2$ דכל אמה בריבוע אמה ותרי חומשי באלכסונה.

אמר ליה ד"מ הוא דרביע יותר עליו ומו לא בעיגולא דנפיק מוגו רבוע (כי אמרין רביע. ראש משביר) הני מילי בעלמא, כל היכא דאירי בעגול הנעשה מתוך המרובע, [או. ראש משביר] הריבוע יותר על העגול שאנו עוסקין במדת החלל [שלו. ראש משביר] כמה נשכר "כל החלל" במוספת וז בין נהיקפו בין בחללו לא נשכר אלא רביע, שהרי עיר עגולה אלפים, הקיפה שש אלפים, כדלפיין בפרק קמא עירובין (יד, א) מוקי שלשים בלמה יסוד אומו וגו' ועיר מרובעת הקיפה שמונת אלפים, וכן למדת חללה, אם באת לחלק המוספת לפי חשבון לכל העיר לא רבמה המדה על מה שבתחילה אלא רביע, דהכי קים להו לרבנן שהמרובע יותר על העגול רביע,

אבל באלכסונא בעינא טפי דאמר מר כל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשי באלכסונא כלומה, אבל כאן שאנו עוסקין לדע כמה יתוסף הילוך האלכסון בשביל רביע זה שהוספו איכא טפי מרביע, לפי שכל הריבוע הזה שהוספת נתנו לקרעוניה, ולא נשתכרו בו אמצעי העיר כלום, שמתחילה אלפים ועכשיו אלפים, והשכר הזה רוצו לחודן של קרעונו ומיעוטו לסמוך להן מכאן ומכאן, [לפיכך. ד"ס] האלכסון יותר על הריבוע.

רב אשי אמר פי' דתירוצו של רבינא דחוק קצת שרק באופן שהעיר אלפים על אלפים עולה החשבון של רביע דתחומין. כן יש ללמוד מרש"י ד"ה ל"א.

א"ל רב חביבי זה ענין חדש לברר תירוצם של רבא ואב"י לעיל.

מחוזנאה מעיר מחוזא.

תנן וחכמים אומרים לא אמרו קרפף לשון יחיד.

רש"י ד"ה רבינא אמר. ומאי רביע דקמני [דמחומין קאמר. ד"ס].

שם. נמלא מגרש דמחומין רביע דמחומין וקרנות היינו אלף אמה אורך לר' צדדי העיר בלי הקרנות, שכיוון שהעיר אלפים על אלפים אמה, יש אלפים אמה לכל צד

אמר ליה רב חנילאי מחוזנאה לרב אשי מכדי כמה מרובע יתר על העגול רביע, הני תמוני מאה צממיה דקמני לעיל נ"ו ע"ב אמרין נמצאו תחומין משתכרין ח' מאות אמות לבאן ושמונה מאות לבאן, נמצאו העיר ותחומין משתכרין אלף ומאות לבאן ואלף ומאות לבאן נמצאו תחומין משתכרין כמה שהגתו טבלא באלכסון שמונה מאות אמה, פי' לפי החשבון היה צריך העורך להיות פחות והלא אין עודף האלכסון אלא מפני הריבוע, דדבר עגול אין לו אלכסון, והמרובע יש לו אלכסון, וכמה מרובע יותר על העגול רביע, ורביעא אייתו עליה מלכר, שהוא חלק שלישי מלגו **שית מאה ושיתין ושבע נבי תילתא הוי** 666.66 דהיינו מילתא דאלפים? פי' אם לא היה מוסיפין כלום על עיר העגולה אז היה לה רק אלפים אמה

אבני חן על מסכת עירובין

מגרש. ויש שם עוד אלפים לכל צד ליתן אלפים אמה סביב העיר.

ד"ה רב אשי. ראה בספר לשון הזהב דלפי לשון ראשון של רש"י סבר רב אשי כרבינא ומוסיף עליו, דבאמת היה מגרש סביב, ומה שאומר נמצא מגרש רביע היינו בשני אופנים, מגרש דתחומין 8 רביע דתחומין וקרנות 32 כרבינא, וגם מוסיף דמגרש דקרנות 4 הוא רביע דקרנות 16, ונראה דלפ"ז קושית הגמ' הוא מדוע עושה חשבון כזה ולא אמר חשבון של מגרש סביב לפי כל התחומין.

שם. [שמשתסר. ד"ס] דקרנות הוי [ארצע מגרש. ד"ס].

ד"ה והא סביב כתיב. נקרא גבי מגרש אלף אמה סביב. במדבר ל"ה ד'.

שם. ומנא כי הטעם דקרא נקט ומנא פ' ר' אליעזר ברבי יוסי דקאי רבינא ורב אשי עליו מפרש הפסוק דכתיב אלף אמה סביב.

ד"ה ל"א. דלעולם הקרנות שיתסר ומגרש ד' ולפי פ' זה יותר ניחא לשון הגמרא "והא סביב כתיב" ואיך תאמר שנתנו מגרש רק לקרנות? וע"ז מתרץ דזה שפיר נקרא סביב כמו שרואין גם בזריקת הדם. אבל ללשון ראשון קשה שהקושיא הוא שהגם שהיה מגרש סביב מ"מ לגבי החשבון חושב רק הקרנות, ולפי זה מה תירץ הגמרא ע"ז?

ד"ה והא איכא מורשה דקרנות. למאי דאמרן לעיל כמה מרובע יותר כו' דמדדין מגרש צעיגולא דס"ד כשהעיר מרובעת חשבינן המגרש בעיגול. ראה פב"ע

שם. וקשיא ליה לרז חציצא כיון דתניא לעיל ג"ו ע"ב לענין תחומי שבת מרצע את העיר פ' דס"ד דנעשה כמו שהוא מרובעת במציאות, וכ"ש כשהוא באמת מרובעת.

ד"ה אימור דאמרין חזייה כמאן דמרבעא. שימעטו [גמ'. ד"ס] המגרש.

ד"ה הני ח' אמות. וריצעה אייתו עלה מלצר פ' לאחר שהוספנו עליה רביע 25 יש כאן 100 דהיינו שהוא חלק שלישי מלגו כשהוספנו 25 היה זה שלישי של 75.

שם. שהוא חלק שלישי מלגו קרן זה שאנו מוסיפין היה באמת צריך להיות עגול שיהיה רחוק מן העיר אלפים בכל מקום, ואנו מוסיפין לו קרן, ולפי החשבון כמה ריבוע יותר על העגול היה זה צריך להוסיף רק רביע דהיינו שלישי מהמדה של העגול, וכיון שהעגול הוא אלפים, ושליש של אלפים הוא 666.66 אין כאן רק 2666 ולא 2800. אבל צ"ע שכאן לא לקחנו עגול שלם ועשינו אותה רבוע, אלא עשינו רק קרן אחד רבוע ? ואולי זה נכלל בקושית הגמ' לקמן.

ד"ה ה"מ. ומו לא (ה"מ צעיגולא דנפיק מגו ריצוע כי אמרינן רציע. ראש משביר) ה"מ צעלמא.

שם. צעגול הנעשה מתוך המרצוע [או. ראש משביר] הריצוע יותר על העגול, שאנו עוסקין צמדת החלל [שלו. ראש משביר] כמה נשכר "כל החלל".

ד"ה אבל באלכסונה. כמה נימוסף פ' בשבת הילוך האלכסון.

שם. [לפיכך. ד"ס] האלכסון יותר על הרצוע פ' 2800 ולא 2666.

שם. יותר על הרצוע אולי צ"ל יותר מרצוע שהקושיא הוא למה לא אמרינן דהריבוע יתר על העגול רק רביע.

דף נ"ז ע"ב

ואי אשמעינן הכא בסיפא דמתני', ורש"י גרס "ואי מהא".

ע"ה אמצעי את שלשתן.

התם ליכא למימר מלי כיון שהעיר מיושבת כבר כמין קשת אין דרך למלאה עד בין אויר שברגלי הקשת כלום. ואם יבאו להוסיף לא יוסיפו שם אלא בראשי הקשת, מה שאין כן בג' כפרים כי יוכלו להוסיף בראש כל כפר וכפר עד שיגידעו כפרים זה בזה. ריטב"א

הא איכא דגלת נהר חדקל דמפסקא יתר ממאה וארבעים ואחד ושליש והא דנקט קמ"א אינה ראייה דס"ל כרב הונא, אלא קושטא דמילתא נקט דאפילו לרב הונא דמיקל ליכא שיעורא לעשות שתיהן

אבני חן על מסכת עירובין

באחת. ריטב"א

[הולך ומצליעו. ררי"ף] שלא כנגד העיר.

אטמהתא דשורא דמיבלע בדגלת בע' אמה ושיריים פי' שאקספמון וארדשיר היה פעם עיר אחת, ועכשיו החדקל הולך באמצע שני עירות אלו, וצריך לדעת שגם החדקל וגם הפרת במשך הימים שינו מקום מהלכם, ובמקום שהיה לפני זמן באמצע העיר, נעשה עכשיו הילוך הנהר, ובמקום שהיה לפני זמן נהר קצר נתרחב הנהר הרבה וכן להיפך.

שם. יאמר שמדת התחומין [ראה. ד"ס].

ד"ה ל"א. חוץ לתחומי העיר פי' מן הצד.

ד"ה בזו אמר ר' דוסתאי בר' ינאי. ועגלה ערופה [לידע איזה עיר קרובה אל החלל. ד"ס].

ד"ה מקדרינ. [כדאמרינן. ד"ס] צגמ'.

רש"י ד"ה משום דדחיקא תשמישתייהו. דהואיל דקרובות אין להן [נוי ?] [די ?] העיר צ"ב קרפיות פי' אין להם די לתשמיש העיר אם יש שם רק עד ב' קרפיות עד לאיכא טפי.

שם. חלי קומת אדם אין זה חשבון מדוקדק, וראה א"ס # 4.

ד"ה מפני שמרבה. והתורה אמרה צחצל של נ' אמה ימדוד וצריך למתחה בכל כחו כדאמרינן ברש"י ע"ב.

ד"ה מגג. [כדי ?] שיהו כל מעשה פרה צטהרה.

ד"ה כל שאילו מטייל אמצעי ביניהן. כדי להתמלאות [צאמנעי. ד"ס] [ולהעמיד ?] אויר הנשאר בין אמנעי ולחיונים מכאן ומכאן [עד ?] קמ"א.

ד"ה נצרים. הך דרצ יוסף פליג אדרב אסי פי' דאמר לעיל חבל של אפסיקמא.

ד"ה מבליעו. יומר [מאלף. רע"ב] וכו' וזה על שפתו מכאן [ויצליעו. רע"ב].

ד"ה ואם היה גיא מעוקס. וקשה לי צה לקמן ראה בתוס' מה היה קשה לרש"י.

ד"ה וחוזר למדתו. שאם היה [רחצו. ד"ס] כנגד העיר פי' אם הולכים בקו ישר מן העיר וכו' וצאמנע מראשו פי' של הגיא שלא כנגד העיר.

שם. ומשלים למדת [תחומיו. ד"ס].

דף נ"ח ע"א

ורוחב חמשים, בחמשים בחבל של חמשים אמה מדוד אותה.

הא מיבעי ליה ליטול חמשים ולסבב חמשים לשיעור בית סאתים.

שם. ואם היה גיא מעוקס "ואינו יכול להצליעו" מקדר וכו' פי' וע"י הוספה זו בתוספתא מפרש רש"י מה העיכוב כאן, וה"ק אם היה גיא מתעקס והולך וסבב את העיר וכשהוא מודד תחום מערצ אינו יכול להצליעו צחצל של נ' אמה צרום מערצית שהגיא רחבה יותר מנ' ולא נמצא מקום בכל רוח מערבית שיכול להבליעה עד שהוא מתעקס לצפון שאז הוא ממחיל להשוות לפחות מנ' ושם הוא יכול להבליעה [ואותה. ד"ס] הצלעה אינה מועלת למידת תחום מערצ על זה אומר הדין ש [מקדר. ד"ס] ועולה.

ד"ה בדניחא תשמישתייה. התם קמני מצליעו פי' חייבו אותו חכמים להבליעו.

דיקלא דחד נבךא פי' חבל של דקל, שדקל זה גדל עליו רק "נברא" אחד bark.

מגג species of reed

ד"ה הכא. דלא חזי להילוך אין [גוצהו ושיפועו. ד"ס] עולה למידת התחום ודי אם אומדו בלא מדידה מדויקת.

אין אומרים יקוב הכותל ראה תוס'.

ד"ה לא שנו. ומעכזה המדרון המדרון מעכבת את המשקולת מלירד כנגדו פי' ישר עד למטה.

רש"י ד"ה ובלבד שלא יצא חוץ לתחום. וזה

אבני חן על מסכת עירובין

שהיה בה ס' רבוא, ונעשית של יחיד אין מערבין את כולה, דכיון דבתחלה היתה של רבים אתו לאחלופי בר"ה גמורה, שלא יבינו שהותרה בשביל שריותא דעירוב, אבל כשמשיירין בה אז יהיו נזכרים דמשום שריותא דעירוב הוא ואין זה רשות הרבים. תוס' רבינו פרץ

ד"ה לחי מכאן ולחי מכאן. וזעו תקנתא מדרבנן פ' צורת הפתח ולחי או קורה דמיחלפא צרה"ר, אצל צעיר של יחיד מוכחא מילתא פ' בעיר של יחיד ונעשה של רבים, אבל אינה רה"ר גמורה כמ"ש רש"י לעיל בד"ה מערבין את כולה, ולכן מוכחא מילתא שאינה רה"ר גמורה ולא מיחלפא, ובעיר כזאת מדברת ברייתא זו.

דף נ"ט ע"ב

מרפסת הוא מקום דריסה מלשון ותרפס ברגליה יחזקאל זב, ועושין אותה לפני העליות ליכנס ולצאת בו והוה ליה לעליות כחצר שלפני הבתים, ובחצר זה היו עליות שעולין להם דרך סולם, ויש מרפסת לפני הסולם בראשו וכו'. ריטב"א

ד"ה דעבוד דקה. פתח נמוך [שהוא רחב ! ד'] צראש כל מצוי [בסומת העיר, שיכולין לצאת משם ממוך לעיר ואינם צריכים לצאת דרך פתחי העיר, דכיון דכן] גלו אדעמייהו. ריטב"א

ד"ה ולא שבק לה שיוור. שקומס אחד מפתחיה. ומה שהגיה הרש"ל הוא טעות, רש"ש ויעב"ץ.

ד"ה מרפסת. דיורי עליות סמוכות זו לזו (ופתוחות למחר) מלים אלו הם לכאורה מיותרים או שלא במקומן שאינן פתוחות לחצר אלא למרפסת ועדיין לא אמר מה זה מרפסת.

דף ס' ע"א

דקה ארבעה ראה ריטב"א לעיל ג"ט ע"ב על רש"י ד"ה דעבוד דקה שמפרש שהוא "רחב" ד' וראה שם בהערה #390 על הגליון שהוא מדין אין פתח פחות מד' טפחים כדאמרינן לעיל י"א ע"ב. אבל רש"י כאן פ' גובה ארבעה וזה צריך ביאור מה ענין של ד' טפחים לגובה, הא מפי שיך שיעור של י' טפחים בגובה?

ד"ה כנגדו. שירמיק השיפוע את המשקולת [צקרקעיתו ?] ד' אמות מכנגד שפתו העליונה.

דף נ"ח ע"ב

התם פליגי רבנן וסברי דרך עד ק' מבליעו וחכמים אומרים עד אלפים מבליעו **שאין חוט המשקולת יורד כנגדו, הכא** דאמר רב יוסף דמבליעו אפילו ביותר מאלפים **בחוט המשקולת יורד כנגדו.**

וכן תני רמי בר יחזקאל ד' פ' שאם הגיא עמוק ד' אמות ואין חוט המשקולת יורד כנגדו צריך לקדר ואינו יכול להבליעו.

הגיע להר מבליעו וחוזר למידתו

נמצא שיש ד' אופני מדידה מהחמור לקל:

(א) מדידה יפה לתוך הגיא

(ב) מקדר ועולה מקדר ויורד

(ג) מבליעו

(ד) אומדו והולך לו

כיצד מקדרין תחתון כנגד לבו עליון כנגד מרגלותיו באמת באופן זה הרבה פעמים מפסיד מומדתו, שאם אין החבל ישר, למשל אם אין ההר משפיע די שגיגה לבו של התחתון למרגלותיו של העליון, או שמשפיע הרבה נמצא החבל נמתח בשיפוע ומפסיד מהמדה.

רש"י כמה עומקו של גיא. [כשאינו. ד"ס] רחב כ'.

ד"ה התם כשאין חוט המשקולת. אולינן זיה לחומרל דמקדיר ועולה.

ד"ה במתלקט י' מתוך ד'. הצא ללקוט [כשהוא. ד"ס] מגזיה.

דף נ"ט ע"א [שב"ק תולדות תשס"ו]

עיר של רבים. פ' שהיתה גדולה והיה בה בתחלה ס' רבוא, וא"ת ואך יוכל להיות, וכי נתיישבו בה ס' רבוא בבת אחת? וי"ל דהכל תלוי בעירוב ראשון, וה"פ עיר של רבים, פ' שבעירוב ראשון שעירבו אז היתה של רבים,

אבני חן על מסכת עירובין

במעצרתא דבי רב חנינא ראה לעיל מ"ט ע"א בבי
מעצרתא דבי רב זכאי.

קקונאי

דליערב לן מאתין שיערב לנו את עירנו.

וחזי דלא מצווה' [עלך. ד"ס] בבי מדרשא פי'
שאם לא תעשה העירוב כהוגן יצעקו עליך בבית
המדרש.

מכלל דאי בעי לעירובי מצי מערבי פי' צריך
לשייר בתים כאלו דאם רצו לערב יחד עם העיר יכולים
לערב.

דהוא בי תבנא פי' בי תיבנא שהיה בו בית דירה
וס"ל כר' יצחק דאמר לקמן דאפילו חצר אחת ובית אחד
הוי שיוור, הא בי תיבנא לחודיה לא הוי שיוור, כי היכי
דחצר לחודיה לא הוי שיוור, כיון שאינו עשוי לדירה
וכאיתא לקמן.

למר בר פופיִדְתָא

איבעיא להו חדשה מהו [מאי] חדשה
[אילימא חדשה ממש] כי היכי דהויא היא
שיוור לגדולה וכו' וכן הוא בראש ז"ל להדיא ובכ"ל.
מנחת יהודה וכעין זה בד"ס.

איבעיא להו חדשה מהו וקס"ד שהאבעיא הוא אם
חדשה זו שהיתה שיוור לעיר גדולה הסמוכה לה, אם היא
יכולה לערב לעצמה, או שמא היא עצמה צריכה לשייר.

אלא כעין חדשה מהו פי' עיר של רבים שנתמעטה
ועמדה על חמשים דיוורין בעיר חדשה צריכה שיוור או
לא. רא"ש

ולביתו יתר מכאן בגמ' מפרש היכי משכחת.

רש"י ד"ה ולא עירבו. אללל אללו לללל ואללו לללל
ואפ"ה כשאין שם דקה אוסרין על בני החצר ולא אמרינן
רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה דבני
מרפסת ובני חצר טפי שייכי אהדדי מבני שתי חצרות
הפתוחות זו לזו. ריטב"א

ד"ה אם יש לפנייהם. נחמלת עלייתה פתח קמין
גובהה ד' טפחים שיכולין ליכנס ולצאת בו לרשות הרבים
ואינם צריכין לדרום בחצר. ריטב"א

ד"ה מגופפת. מוקפת מחילה סביב פי' אף שהמרפסת
היה פחותה מ' גובה, היה לה מחיצה לכל אורכה, כדרך
מרפסת שלנו שלא יפול ממנה אדם, והיתה פתוחה
פחות מ' אמות.

ד"ה דליערב מאתין. ועיר של רצים ונעשית של יחיד
הוא ראה תוס'.

ד"ה פירי דבי תורי. והיו אומן הגומות מזדילות צין
השכונות מתחת פי' לא במחיצה אלא בחפירה בקרקע
והיינו "מתחת".

שם. ולא היו מתקנין לה למינס ראה רש"י לעיל נ"ט
ע"א ד"ה לחי מכאן ולחי מכאן. וז"ל המהרש"א ר"ל
דודאי בעיר של יחיד דמערבין כולה לא בעי תיקון
למבואות דכחדא היא, משא"כ בעיר של רבים כיון דבעי
שיוור בעי תיקון לחי בההוא שיוורא דלא ליאסרו אהדדי,
מיהו הכא דכל שכונה ושכונה מערבת באנפי נפשה והוי
שיוורא לחברתה וכיון דמבדיל ביניהם הגומות, לא אסרי
שכונות אהדדי, וכל שכונה מערבת כחדא באנפי נפשה
ולא בעי תיקון לחי כלל אע"ג דהוי עיר של רבים, וז"ש
דאי לא הוה כל חדא שיוורא לחברתה ע"כ דצריך שיוור
בכל שכונה בעצמה ובעי תיקון לחי בההוא שיוורא.

שם. דאי לא הוי שיוור פי' רק כל השכונות חשובות
כאחת היכי מלו לערבי מנזאות הרצה שכל שכונה יחד
[הא ?] [כתומת. ד"ס] עיר של רצים ונעשית של יחיד כל
חד וחד כל שכונה צאנפי נפשיה צעו עירוצי לחלקה
ולעשות לה שיוור, וצעי לחי וקורה ככל עיירות של רצים.

ד"ה בית אחד בחצר אחת. חצר וצית [צמוכה.
ד"ס] סגי להיות שיוור.

ד"ה חצר אחת ס"ד. חצר כלל צית מי הוי דירה,
כלומר ואם בית לבדו אינו מועיל, מה מעלה ומוריד
החצר שאין בה דירה. ריטב"א

ד"ה ואמר לבנו. [מצעוד יוס לערצ. ד"ס] למערצ.

אבני חן על מסכת עירובין

ראשונה ?

ד"ה אמר רבא. [אנשי. ד"ם] עיר גדולה.

דף ס"א ע"א

תמצית:

אמר ר' יהושע בן לוי, (א) היה מודד ובא וכלתה מדרתו בחצי העיר אין לו אלא חצי העיר, (ב) כלתה מדרתו בסוף העיר נעשית לו העיר כולה כד' אמות ומשלימין לו את השאר.

רב אידי ורבא פליגי אי דברי ריב"ל הם דברי נביאות דהיינו דרבא גורם "ואנשי" עיר קטנה ויש מקור לדברי ריב"ל במשנה זו, ורב אידי סבר שגרסינן "אנשי" והגם שלחלק הראשון של ריב"ל שאין לו אלא חצי עיר יש לה מקור בסוף המשנה "אפילו סוף מדרתו כלה במערה", אבל חלק השני שאם כלתה מדרתו בסוף העיר וכו' לזה אין שום מקור והם דברי נבואה.

מדובר בעיר גדולה ועיר קטנה שרחוקים יותר מ 141 ושליש זה מזה שאם לא כן הם כעיר אחת, ויש לו אלפים לכל רוח מחוץ לשתי העירות.

אם יש לפניו דקה ארבעה מודדין לה משפת הנחל אולי יש לפרש שכיון שג' אמות הוי קומת אדם צריך לעשות המחיצה גבוה ד' אמות כדי שלא יראה הנחל, וכמו שאומרים העולם מה שאין רואין אינו כואב, וכיון שאינם רואין את הנחל הם יושבים שם במנוחה.

אמר ליה אביי דקה ארבע אמות אמרת לן עלה וכו' נראה לפרש דרב יוסף חלה ושכח תלמודו, ואביי מהדר ליה, ורב יוסף אמר סתמא דקה ארבעה, והזכיר לו אביי דקה ד' אמות אמרת לן עלה, ואל לו טעמא ואמר לו. מנחת יהודה

ומאי התיר התקין ולא משום תחומין נגעו בה.

כולי האי לא כייפי להו פי' כשבאים בני גדר למטה לבני חמתן אף שעבשו יד בני חמתן על העליונה שהרי הם בעירם, מ"מ לא כייפו להו בני חמתן לבני גדר כולי האי עד שיכו בהם, שעדיין בני חמתן יראים מהן.

אנשי עיר גדולה שיש תוך תחומין עיר קטנה **מהלכין את כל עיר קטנה** ואינה נחשבת רק כד' אמות מדרכל העיר קטנה מובלעת בתוך תחומן, ואין

ד"ה ואסור לעירובו. שהרי צתמוס ציתו הוה [ואע"פ ששינו צפרק מי שהולילוהו שהאומר תהא שציתתי צתמוס פלוגי והיה אותו מקום רחוק ממנו יותר מחלפים אמה אמרינן התם ה"ז. רבינו יהונתן ובעין זה ברר"ף] לא יזוז ממקומו ?

שם. אכל צעומד צציתו כלומר סמוך לביתו. יעב"ץ

שם. ועירב [למקום. ד"ם] שאינו עירוב.

דף ס' ע"ב

ר' אידי אמר ר' יהושע בן לוי ר' יהושע בן לוי היה בדור הראשון של אמוראים בארץ ישראל, ורבי אידי היה בסוף דור השלישי מתלמידי רב חסדא.

נעשית לו העיר כולה כד' אמות והקשה רבינו הגאון אאמ"ו זצוק"ל למה בתחומין כל הבית כד' אמות ובצואה בבית סגי במרחיק ד"א? ואת"ל התם בממשות האיסור תליא ולא בריחוק מקום, הרי גם ללמוד תורה לפני מת כל הבית כד"א (כש"ך יו"ד שד"מ) וגם במת יש ממשות של איסור ואפ"ה אסור בכל הבית ומ"ש מצואה ? ולבני הגאון מהו' אליעזר זצוק"ל התם נמי אינו כממשות איסור רק משום לועג לרש, עכ"ל אאמ"ו זצוק"ל. משניות תפארת ישראל כאן בועז אות א'.

אין אלו אלא דברי נביאות יש כמה פירושים בזה אבל לפי כל הפירושים אינו בא לחלוק עליו אלא הוא מתמה שאין לזה סברה.

רש"י = כמתנבא מפי הגבורה שאינו נותן טעם לדבריו וכו' ואי לאו דגמר להו מרביה לא הוה אמר.

רימב"א בשם רש"י = שהם דברים של תמה, ולא נדע להם טעם כדברי הנביא שאינו נותן טעם וראיה לדבריו, ומ"מ דבריו אמת כדברי הנביא.

תוס' = לשבח, אין חכמה כזו שמבין לחלק כל כך סברה מועטת וברוח הקודש.

וצריך לומר שאף שהסתירה בין משנה דקתני מה שגשכר הוא מפסיד, וברייטא דתנא משתכר אותה אמה ומפסיד כל העיר כולה, מתורץ רק בדברי ריב"ל, לא הסתפק ר' אידי לומר שיש מזה ראיה לדברי ריב"ל.

רש"י ד"ה היה מודד ובא. שצ"ת חוץ לעיר וכו' והוא הדין בנידן דידן נמי צנזר עירובו חוץ לעיר וקנה שציתתה. וצ"ע שהרי בנידון דידן היתה כוונתו לכך משעה

אבני חן על מסכת עירובין

עבד דקה בתחתית העיר היה אותה מחיצה מאחד את כל העיר וכיון שחלק מן העיר הוא בתוך אלפים של גדר היו כל בני חמתן מותרין לילך לגדר.

ד"ה מטטרגי להו בני גדר לחמתן. מכין [ומצטין. ד"ס] היו בני גדר [את בני. ד"ס] חמתן. והר"ח פירש מריבין עמהן ומכין אותן.

ד"ה כי הו אזלי. נמי מטטרגי להו בני [גדר. ד"ס] לבני [חמתן. ד"ס].

ד"ה עיר העשויה כקשת הואי. וכל חמתן מוצלעת צמחומה פי' שגדר היא למעלה והוא עיר רגילה עגולה או מרובעת ומורדין כל בני העיר מסוף העיר אלפים לכל רוח, ואין מקום בכל העיר חמתן שהיא רחוקה יותר מאלפים אמה מסוף גדר, אבל חמתן הוא בצורת קשת וכל אחד מורד מפתח ביתו אלפים לכל רוח, ויש הרבה שיושבין בקשת של חמתן שהאלפים אמה כלים בתחלת גדר.

שם. ובני חמתן היסודין צקשת [מודדין. ד"ס] להן מן הקשת [וכלה. ד"ס] מחומן [צראשית. מאזנים] של גדר ואין יכולין ליכנס לה.

ד"ה גדר עיר גדולה. אצל גדר עולה פי' נחשב.

ד"ה רב כהנא מתני הכי. מפרש צהדיא וכו' אבל לא מפרש מי אמר הכי ומי אמר הכי.

ד"ה מעל גבה. [דאליו ?] נתנו על גבה. וראה רע"ב.

דף ס"א ע"ב

ר' אלעזר אליבא דרבנן	ר' עקיבא	רבנן	
	אין לו אלא ממקום עירובו אלפים אמה	כל העיר כד' אמות	הניח עירובו בעיר מיושבת
	כל העיר כד' אמות	כל העיר כד' אמות	שבת בעיר חרבה שיש לה מחיצות
כל העיר כד' אמות.	אין לו אלא ממקום עירובו אלפים אמה	אין לו אלא ממקום עירובו אלפים אמה	הניח עירובו בעיר חרבה

אנשי עיר קטנה מהלכין את כל עיר גדולה בשכלה תחומן בתוך העיר. יכין, לפי גירסת רבא

טטרג molest

ור' עקיבא אומר אין לו אלא ממקום ערובו אלפים אמה דס"ל דאין נתינת העירוב בעיר עושה אותה כד' אמות מדבאמת אין דר שם. יכין

ולמודד שאמרו נותנין לו אלפים אע"ג דפליגי בנותן עירובו במערה, עכ"פ במודד תחומו וכלו לו באמצע מערה, מודד דאין לו רק אלפים. יכין

רש"י ד"ה ורבי אידי. כאילו שנת הוא [עלמו. ד"ס] שם.

ד"ה סוף העיר איצטריכא ליה. הויא [ליה. ד"ס] כל העיר כד' אמות דלא תנן לה והוה ליה בדברי נביאות.

ד"ה ומאן דתני אין אנשי. חסורי מיחסר [והכי קמני. ד"ס].

ד"ה שפת הנחל. עמוק פי' שהעיר יושבת למעלה ויש למטה הימנה נחל מים עמוק.

ד"ה אם יש לפני דקה. [מחילת. ד"ס] ארבע אמות גובה על פני העיר כולה [על שפת. רר"ף] הנחל [: רר"ף] מודד משפת הנחל. [שיהא. רר"ף] כלה שם כשאר עירות.

ד"ה ואם לאו. כיון דנעיתא תשמישתייהו שעיר היושבת על שפת הנחל בעיתא תשמיש כל העיר כי לעתים הנחל גדל ושוטף כל העיר ואין דירת העיר קבועה אלא כיושבי צריפין. רשב"א

שם. [ולא. ד"ס] הוי יסוד קצוע [הוי. ד"ס] להו כיושבי צריפין.

ד"ה לאו משום דעביד דקה. גדר וחמתן יסודין צהר [אחד. ד"ס] צשיפוע וכו' [והואיל. ד"ס] ושתיקן.

שם. כריכות שתיקן דקה צשיפולן להגן על האויב שדרכו לבא מלמטה. פב"ע

שם. והני בני חמתן לא עזוד דקה לשיפולה פי' דאי הוי

אבני חן על מסכת עירובין

ד"ה אינה ראויה לדירה. שנפלו מחילותיה וצ"ע
דהא קאי על המערה, ואולי הפירוש שהמערה חריבה
מבפנים.

ד"ה מערת צדקיהו. גדולה הימה פי' ארוכה מאד.

ד"ה אף עיר חריבה. לא הוי תני [נשצת. ד"ם]
מהלך את כולה.

ד"ה אפילו ישיבה נמי. מהלך את כולה [דמאי.
ד"ם] אריא.

ד"ה גוו ביה טפי. העמיקו [צה. ד"ם] עוד להעמיד
העירוצ עד סופו (ולהניחו שם. ד"ם).

הניח את עירובו בעיר חריבה זה רק לרבנן אבל
לר"ע הוא הדין אם נתנה בעיר מיושבת.

ר' אלעזר בן פדת [סתם ר' אלעזר בש"ס, כ"ה ברש"י
שבת י"ט ע"ב, אמורא בדור השני] **אומר** פליג
דאשמואל וס"ל דאף בעיר חריבה פליגי רבנן וס"ל דכל
העיר כלה כד' אמות ובלבד שתהא ראויה לדירה כלומר
שיהיו לה מחיצות ואע"פ שאין לה דיוורין כלל. ריטב"א

הא באין בה דיוורין מודו ליה וקשיא לר' אלעזר.

מה אין בה דיוורין אינה ראויה לדירה אבל
בעיר חריבה פליגי.

מר יהודה ראה בסיום מסכת ע"ז דמר יהודה היה
אדם כשר.

פרק ששי הדר

ר' יהודה אומר צריך להבין מי היה ר"י זה שאומר
שר"ג לא סיפר המעשה כמו שהיה? או אולי אינו משנה
המעשה אלא חולק על ההלכה?

רש"י ד"ה מעשה בצדוקי אחד. ולא דמי
[לכומיס. ד"ם] דגירי אריות הם וכו' לא שום שכירות
[וקסצר נמי ר"ג דהמצטל רשותו כיון דהחזיקו זו צני
מצוי, שז אין יכול לחזור זו, והיינו דקאמר מעשה בצדוקי
וכו'. ד"ם].

ד"ה עד שלא יצא. הוא וכליו. ד"ם] תמלה.

שם. [ואע"ג?] דמפיק.

ד"ה מהרו ועשו צרכיכם במבוי. שמה יוניא
ויאסר עליכם פי' והעצה שנתן להם אינה עצה אלא
הזהרה, שימהרו שאח"כ לא יועיל להם כלום, אבל לר"ג
נתן להם עצה שאם ישמעו לו יהא מותר להם לטלטל כל
השבת.

דף ס"ב ע"א

בשלמא ר"מ קסבר היינו ת"ק דמתני'.

רש"י ד"ה לרבנן מהלך את כולה. והוא הדין
לר"ע דע"כ לא פליג ר"ע אלא בנותן עירובו בעיר אחרת,
אבל בנותן עירובו בעיר ששובת כרבנן ממש ס"ל, דלא
אשכחן להו דפליגי בהא כלל. ריטב"א והא דנקט רבנן
משום [הניית. ד"ם] עירוצו דצעי למיתני חילוק צין מריצה
לישיצה [לומר דמודו רבנן לר"ע צעיר חרצה שאינו מהלך
זה חלל צד' אמות. ריטב"א] ולר"ע אפי' צישיצה אין לו
ממקום עירוצו חלל חלפים. ובלי להוסיף דברי הריטב"א
ברש"י אולי צ"ל דלר"ע אפי' צישיצה.

אבני חן על מסכת עירובין

אילימא בריאה בפרוטה וכו' פי' שהקושיא היה שאין זה תקנה שאם די בשכירות רעועה לא יתפעל הגוי מזה, ולכן מקשה על זה אם רעועה היינו שישכור בפחות משו"פ, הרי זה לא ישפר המצב, והגוי ידאג עדיין אם הוא מתנה עמו שימלא את כל החצר בכליו.

אלא בריאה במוהרקי ואבורגני פרש"י ז"ל שהתנה עמו למלאתו כלים וחפצים, ור"ח ז"ל פי' וכן בעל הערוך ז"ל ששכרו ממנו בשטר וחתומת אדון, ומוהרקי היינו שטר, כדאמרינן התם ב"מ עג: יבמות מו. מוהרקי דהני אטפסי' דמלכא מנת, כלומר שטר עבודתם, ואבורגני חתימת אדון כדאמר' התם ע' מו"ק יב. אבורגני ישראל.

אלא למ"ד שכירות רעועה בעינן מאי איכא למימר פי' כיון שהקנין בלי שום שטר או חתימה ובפחות משוה פרוטה אין הגוי מרגיש שום התחייבות ולא יפריע לו כלל, ולא ידאג הגוי דאתי לאחזוקי ברשותו, ושכירות כזו לא יפעול שלא ידור ישראל עם הגוי. כנ"ל, והרבינו יהונתן כתב ויאמר בלבו אני רוצה לתת לו חלקי שבחצר מתנה ואם כל זה אינו רוצה לטלטל בו עד שאשכיר לו בפחות משוה פרוטה, בודאי לכשפים הוא מתכוין ולא ישכיר לו, ומתוך כך יצא הישראל מביתו ולא ילמוד ממעשיו.

גוי חייש לכשפים. ד"ס

אפי' הכי גוי חייש לכשפים ולא מוגר פי' וצדוקי וכותי נמי אפשר דחיישי לכשפים, אי נמי כיון דכל עיקרא דמלתא משום גוי נתקנה תקנו בכלן בדרך שתקנו בגוי. ריטב"א

חשיש עכו"ם לכשפים אולי הפירוש שהגוי לא יבין למה הוא צריך לעשות קנין כזה שאין לה שום תוקף על פי חוק, ויחוש שהישראל עושה כישוף עליו.

ואם יש שם ישראל אחד אוסר ודוקא ישראל אוסר בתי הגוים עם החצר לישראל אחר הבא מן החוץ, אבל הגוי אינו אוסר ביתו של ישראל עם החצר, דכולה חד רשות חשיב ואין דירתו של הגוי בחצר כדאי לאוסרה על ביתו של ישראל. ריטב"א

רש"י ד"ה הרי הוא כדיר של בהמה. ור"מ קאמר לה לקמן צצרימא צשמעמין בדה זה.

שמא ילמוד ממעשיו הרחק משכן רע זה הוא מפורסם ביה הכל שהשוכר בית תהיה חקירתו ראשונה מי יהיה שכן לו, ואם הוא רע יתרחק ממנו שלא ילמד ממעשיו הרעים וכו'. ש"ס לובלין ממגן אבות להרשב"ץ אבות פ"א מ"ז

שמא ילמוד ממעשיו ביו"ד סימן קנ"ט בתחלת דיני רבית סעיף א' כתב המחבר דבר תורה מותר להלוות לעובד כוכבים ברבית וחכמים אסרוהו אם לא כדי חייו או לת"ח וכתב על הגליון מספר נחלת צבי קשה דבא"ח סימן שפ"ב ס"א איתא דשני ישראלים הדדים בחצר עם עובד כוכבים אוסר עליהם ומפורש בגמ' עירובין דף ס"ב ע"א דכ"ע דירת עכו"ם לא שמיה דירה אלא דגורו שמא ילמוד ממעשיו ע"ש ואמאי לא מפלגינן התם בת"ח, דבת"ח לא יאסור העכו"ם עליהם, דלא שייך בהו טעמא דגזירה, ואדרבה משמע במשנה ר"פ הדר דגם בת"ח אוסר העכו"ם עליהם גבי הא דאיתא שם אמר ר"ג מעשה בצדוקי אחד וכו', שוב ראיתי דהרמב"ם פ"ה מהלכות מלוה דין כ' כתב הטעם דבת"ח לא גזרו משום שאינו רגיל אצלו ואינו לומד ממעשיו, וא"כ ניהא בפשיטות דכיון דגר עמו הרי רגיל אצלו.

שמא ילמוד ממעשיו וקשה ליגזור דלא למידר בהדי נכרי שמא ילמד ממעשיו ? משום דזימנין דדחיקא ל' טובא ועל כורחי' הוא דייר בהדיה ובי האי גוונא לא אסרוה רבנן משום שמא ילמד, ולמיסר היכא דלא דחיקא ליה ולמישרי היכא דדחיקא ליה לא נתנו חכמים דבריהן לשיעורין, להכי תקינו רבנן דליסר נכרי עלי' בשבתא עד דאגיר מיניה רשותא ונכרי לא מוגר וכי לא דחיקא ליה כולי האי נפיק מיניה וכי דחיקא ליה טובא דייר ובדחיקא ליה הא מישרא שרי. גאון יעקב

ור' מאיר סבר זמנין דמקרי ודייר נראה דר"מ לשיטתו דחייש למיעוט בכל מקום. רש"ש

דלמא אתי לאחזוקי ברשותו שהעכו"ם מתיירא שלא ישלח הישראל ברשותו לאט לאט עד שיסלקנו.

אלא למ"ד שכירות רעועה בעינן מאי איכא למימר ובהשקפה ראשונה היינו מפרשים רעועה שאין צריך להתנות אלא שיהיה לו רשות לתשמיש כל שהוא וזה לא יפריע כל כך להגוי, אבל הגמ' הולך ומברר מה זו רעועה.

אבני חן על מסכת עירובין

דבשל סופרים עושין מעשה ואח"כ דנין, כדאמרין רפ"ד דר"ה [כ"ט ע"ב נתקע ואח"כ נדון] ולקמן ס"ז ע"ב. מהרא"מ הורו"ק זצ"ל

והא תניא ר"א אומר לא מתו בני אהרן וכו'
ותימא שלא תירץ הגמ' על קושיא זו כלום ? ופלא שלא מצאתי מי שיעיר בזה כלום.

שלא תאמר משל היה ולכן אומר בדיוק מקום
מגוריו כדי שתבין שזה מעשה שהיה באמת, אבל ההוראה היה בפני רבו.

ויען אליהוא בן פרכאל הבזי ויאמר צעיר אני
לְיָמִים ואתם ישישים על כן זַחֲלַתִּי וְאִירָא
מִחַתּוֹת מלהגיד דְעֵי אֶתְכֶם. איוב ל"ב ו', ודורש לשון זחלתי מלשון חמת זחלתי עפר דהיינו נחשים.

כאן בזמן שאין עירא היאירי קיים ודוד היה תלמידו של עירא היארי בדכתיב בשמואל ב' כ"א כ"ו וגם עירא היארי היה כהן לדוד, ולכן דורש את הפסוק הזה. וראה שם ברש"י וז"ל עירא היארי. תרגם יונתן עירא יאיראלה דמן תקוע, וכן הוא קרוי בספר הזה עירא בן עיקש התקועי, ויארץ נקרא ע"ש ששנינו זמנחות תקוע אלפא לשמן ששמן זית מלוי לשם שממנו מדליק הנרות. והרד"ק שם כתב כי היאירי הוא שם משפחתו כי אביו או זקנו היה שמו יאיר. ולשון כהן פי' הרד"ק גדולו ובעל עצתו, והמהר"י קרא פי' רב על אנשי ביתו.

ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הבאים
למלחמה זאת חקת התורה אשר צוה ה' את
משה. במדבר ל"א כ"א

כל הנותן מתנותיו לאדם אחד לפי שגזול לכהנים האחרים שאין להן ממה שיחיו שאין חשובים בעיני העשירים כמו זה הכהן. רבינו יהונתן

רש"י ד"ה דארגז. [ואמגושי היה. ד"ס] כך לאיתי. ואמגושי פירש הרש"ל מכשף, אבל ראה שבת ע"ה ע"א אמגושא רב ושמואל חד אמר חרשי מכסף וחד אמר גדופי מין האדוק צע"ז ומגדף תמיד את השם ומסית את האנשים לע"ז.

ד"ה לנפשיה. לשחוט זו הוא עצמו צהמה שלו נראה דהוא עצמו לא דוקא, אלא עיקר הדבר תלוי בבהמה

ד"ה בן נח נהרג [על הגזל אין לשון זה בגמ' שלנו]. דעכו"ס לא ממילא אפחות משנה פרוטה אולי הפירוש כשגזול מחבירו עכו"ם חייב אף על פחות משו"פ, אבל מישראל כיון שאינו מקפיד על פחות משו"פ אין העכו"ם חייב אם גזלו, אבל כאן שישראל שוכר מן הגוי יש להגוי חשיבות לפחות משו"פ והוי שכירות. וצ"ע

ד"ה חצירו של עכו"ם פי' חצר שגרים בה הרבה גוים. אע"ג שסתם חצירות פתוחין לתוכן צמים הרבה וחצר זה של גוים דרים בה הרבה גוים אין ראש עכו"ס של הגוים חלוקה להיחשב ראש כל אחד ואחד של הגוים לנצלו.

ד"ה ואם יש שם ישראל אחד. אוקר על כל ישראל הבאים מן החוץ.

דף ס"ב ע"ב

אפילו ביעתא בכותחא ראה תוס'.

רב הונא חי שנת 250 תלמידו של רב ושמואל, ראש ישיבת סורא, ומקומו בפומבדיתא.

רב חסדא גם הוא בישיבת סורא תלמיד חבר לרב הונא

רב המנונא תלמיד חבר של רב חסדא, ולמד גם אצל רב הונא

רב יוסף תלמידו של רב יהודה חי שנת 320 ראש ישיבת פומבדיתא

רב אשי חי שנת 427 במתא מחסיא
רבינא חי שנת 420 תלמיד חבר לרב אשי

רש"י ד"ה בכפרי. ושמהין [ממדינת צל. ד"ס].

דף ס"ג ע"א

ואנא נמי תלמיד חבר דמר אנא ראה נדרים ח' ע"ב דרבינא לא רצה להתיר נדר במקום רבו רב אשי.

מאי טעמא עבד מר הכי פלא שרב אשי קורא לתלמידו רבינא "מר".

א"ל כי האי גוונא מי מתחזא כאפקרותא

אבני חן על מסכת עירובין

של. רש"י

שם. [להראותה. ד"ס] לרבו.

ד"ה עגלא תלתא. ומגדלין אותן עד שיהו משולשין [שיעמדו עד שליש גדילתן. רש"י ב"מ סח.] מותר שליש צסכך [השם עגל למחנה, צסכך וצהפסד, ואמר לו מה שיצא יותר על שליש דמיו של עכשיו טול צסכך וכל השאר נחלק צסוה. רש"י ב"מ סט.].

שם. וקשה לי וכו' אבל באמת לא קשה כל כך שנוכל לפרש שנברא ע"י הספר היצירה עגל שדומה לעגל שהוא שלישי לבטן.

ד"ה דאתחילו בכבודו. מאחר שנאמר לו [לא נישחש ליה. ד"ס] לנסא.

ד"ה ולאפרושי מאיסורא. לקפוץ ולגעור [צו. ד"ס].

ד"ה אין חכמה וגו'. אין [תורה וחכמה. רע"י] וכבוד וכו' עומדת [לפני. רע"י] חילול ה'.

ד"ה בפניו אסור. להורות [:] **וחייב מיתה .]** צידי שמים, והא דרצא לאו [אלאפורשי מאיסורא. רע"י] קאי.

ד"ה בפניו הוה. [והא] דקמני רחוק ממנו, שהיה [מקומו רחוק] ממקום רבו. רע"י

דף ס"ג ע"ב

שביטל את ישראל לילה אחת מפריה ורביה והראיה שנעש בשביל זה ראה מגילה ג' ע"ב בתוס' ד"ה מלמוד דמה שנענש שלא היה לו בן זכר היה על שבטל ישראל מתשמיש מדה כנגד מדה.

שביטל את ישראל לילה אחת מפריה ורביה ואף שאין ראיה ברורה לכך מן הפסוקים הלימוד הוא כך (1) גמירי דכל זמן שארון ושכינה שרויין שלא במקומן אסורין בתשה"מ (2) בערב שהיה הזמן שהיה להם לשבות ממלחמה ולהחזיר את הארון וללמוד תורה, אבל היו אורבין על העיר וממילא היה הארון שם עמהן. וראה רי"ף על הע"י

ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא והנה איש עמד לנגדו וחרבו שלופה בידו וילך יהושע אליו ויאמר לו הלנו אתה אם לצרינו: ויאמר לא כי אני שר צבא ה' אתה באתי ויפל יהושע אל פניו ארצה וישתחו ויאמר לו מה אדני מדבר אל עבדו: יהושע ה' יג-יד וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העם: יהושע ח' ט' וילך יהושע בלילה ההוא בתוך העמק: יהושע ח' יג

אמש היום לפנות ערב בטלתם תמיד של בין הערבים לפי שהארון לא היה במקומו. תוס' מגילה ג' ע"א ד"ה אמש, ועיי"ש עוד וז"ל וא"ת והיכי משמע לישנא דקרא דבטלו התמיד ותלמוד תורה? ויש לומר דהכי פירושו מדקאמר הלנו אתה הכי קאמר בשביל תלמוד תורה באת דכתיב תורה צוה "לנו" אם לצרינו או בשביל הקרבנות שמגנים עלינו מצרינו.

אמש וכו' וז"ל רש"י שם כשהעריץ היום היה לכם להקריב תמיד העריץ וצטלתם אותו ונשתהיתם צמאריץ העיר חנם שאין זמן מלחמה צלילה משתמשך.

על "עתה" באתי וז"ל תוס' מגילה ג' ע"א ד"ה עתה פי' ריב"ן על תלמוד תורה באתי דכתיב ביה ועתה כתבו לכם את השירה הזאת.

כל הישן בקילעא שאיש ואשתו שרויין וכו' בכמה מקומות הזהירו חכמים שלא לסבב או לגרום שום ריחוק בין אדם לאשתו, אף בסוגיא זו אמרו כל הלן בקעילה שאיש ואשתו שרויין בתוכה עליו הכתוב אומר גשי עמי תגרשון מבית תענוגיה כלומר שגורם לו לפרוש ולא עוד אלא אף באשתו נדה כן שהרי מכל מקום גורם לו להתרחק ממנה. מאירי

אפילו באשתו נדה דליכא מניעת תשמיש אפילו הכי בושא האשה לשכב שם ודברי צניעות שבין איש לאשתו אינו יכול לומר [האיש לאשתו] ומצטערים שניהם, ועוד שדרך כבוד הוא לאשה ששוכבת אצל מטת בעלה. רבינו יהונתן, וברימב"א כתב דאפילו בהא אית ליה צער שכאינה ישנה עמו בבית.

מאן נטריה ודקאמר תגרשון מבית תענוגיה שבושה

אבני חן על מסכת עירובין

היא לשאול מבעלה צרכיה שצריכים לה לימי טהרתה.
ר"ף על הע"י

ההוא מבואה דהוה דייר בה לחמן בר ריסתק שעירבו החצירות אבל לא נשתתפו בשיתופי מבואות.

לחמן בר ריסתק גוי אחד ששמו כך. וראה תוס' ועוד שגורסין "המן" בר ריסתק.

מידי הוא טעמא אלא דלא שכיח דדיירי והכא הא קא קדיירי אולי הפירוש שאדם יחיד לא שכיח שידור עם גוי שמתיירא כיון שהגוי חשוד על שפיכת דמים, אבל בנידון דידן שהם למעשה הרבה ישראל ועשו את עצמן רק "דין" של בית אחד וכי נאמר שגם באופן זה סבר רבא"י שאינו צריך לשכור רשותו של הגוי?

רש"י ד"ה לא נענש יהושע. חלל שציטל [חמ] ישראל מפריה ורביה. רע"י].

ד"ה ויהי בהיות יהושע וגו'. צערצ פי' עכשיו לפני כמה שעות קודם שהחשיך ציטלתם התמיד.

ד"ה וגמירי דכל זמן שארון ושכינה. ואותו לילה [שהוכיחו. רע"י] המלאך.

ד"ה בטילו רשותיכו. ואף על גב דאינהו אסורים להוציא מחצרומיהם למצוי כדתנן לקמן סמ: נתנו לו רשותן הוא מותר והן אסורין, אהני [להו. ד"ס] מיהא לטלטל בכל המצוי כלים ששצמו צמוכו, וכלים ששצמו צצית היחיד שצטלו רשותן אצלו וכ"ת והיאך יבטלו כלם מפני הנאת היחיד? י"ל דמ"מ לשבת הבאה יבטל יחיד אחר, וכן חוזרין חלילה בכל שבת. ריטב"א דאי לאו הכי הווי אסורי לטלטולי ציה פי' כיון דעירבו החצירות ולא נשתתפו יהא אסור לטלטל במבוי.

דף ס"ד ע"א

ולינח ביה מידי והקילו כיון דמדינא מידי לא צריך דדירת גוי לא שמה דירה. רשב"א

איש אהב חכמה ישמח אביו **רועה זונות יאבד הון.** משלי כ"ט ג', רועה זונות, מפרנס הזונות. אבן עזרא,

המחבר את עצמו לזונות מאבד הון אביו בתת להן אתנן ויצער עוד את אביו. מצודות, ויאבד ממנו קנין כל הון וכל שלימות אנושי. רלב"ג, וגם ידבר על צד הנמשל אם יאהב חכמות חיצוניות שהם האשה זרה ונכריה וזונה הנאמרים בספר זה יאבד הון הנפש אשר אספה מחקי החכמה. מלבי"ם,

רועה זונות יאבד הון וענין המשל הוא שהנשים חנן חלוק לבני אדם זו נאה לזה, וזו נאה לזה, וכן השמועות אין ראוי לדחותן, אלא להתישב במעמן וכשיעייין בדבר ימצא הכל נאה ומתוקן. מאירי

הדרי בי ראה פרש"י שהוא מקבל על עצמו שלא יאמר כן עוד אבל אין זה משמעות של "הדרי בי" אלא הפי' שרב נחמן חזר ממה שאמר על דברי שמואל "לא מעליא" וחזר להודות לו בהדין שמי ששתה אל יורה. ע"פ העיון יעקב עיי"ש

רש"י ד"ה חמשה שכירים ולקיטין. [ואם. ד"ס] שכן האחד.

ד"ה הונה. כזודה אולי דורש הונה מלשון חן דה"א וחז"ל מתחלפים?

ד"ה המחזיק בנכסי הגר. מידי [דממיהא. רע"י] הוא [ומהו. רע"י] זה אינשי.

שם. ומהו זה אינשי ראה ברכות ל"א ע"ב רש"י ד"ה ולא חכם יותר מדאי שלא יהא תימה צעני הצריות ומתוך שנדבצין צו שולטת צו עין הרע.

דף ס"ד ע"ב

וידר ישראל נדר לה' ויאמר אם נתן תתן את העם הזה בידי והחרמתי את עריהם: וישמע ה' בקול ישראל ויתן את הכנעני ויחרם אתהם ואת עריהם ויקרא שם המקום חרמה: במדבר כ"א ב-ג.

מעכו לכזיב עכו הוא עיר בארץ ישראל על שפת הים, וכזיב הוא גם על שפת הים לצפון עכו.

מעיר של בורגנין ומה הן בורגנין סוכות שעושין שומרי העיר ואינו דבר קצוע. לעיל כ"א ע"א רש"י ד"ה

אבני חן על מסכת עירובין

אין בורגנין בבבל

מבגאי שמיני

שבנות ישראל פרוצות בכשפים לאו דוקא בנות ישראל אלא לא מיבעיא קאמר דבנות כותים לא מיבעיא דפרוצות בכשפים, ובדורות הראשונים בנות כותים נמי לא פרוצות בכשפים. גאון יעקב

דשקלי באגרייהו פי' דכלחמים שלימים עושין כשפים עם הלחם עצמו, אבל בפיתין משלמים להמכשפים שיעשו כישוף אבל אינם עושים הכישוף עם הפיתין עצמן.

רש"י ד"ה בעל בנכסי אשתו. דמילתא [דמסו. רע"ן] דיה אינשי.

דף ס"ה ע"א

יכול אני לפטור את כל העולם יש לפרש על פי מה דאיתא לעיל בריש פרק מי שהוציא והו' ג' דברים מעבירין את האדם על דעתו ועל דעת קונו וחד מינייהו עניות, למאי נפק"מ למיבעי רחמי, נמצא מה שאמר ראב"ע יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין שנאמר עניה ושכורת ולא מיין כוונתו היה למיפטר מכל המצות מחמת עניות, ומדין תפלה מחמת שכרות, והמקשה לא הבין כוונתו והיה סבור שכוונת ראב"ע לדייק מן שכורת ולא מיין שכל העולם פטורין מן הדין על כל המצות, ומש"ה הקשה הלא שיכור חייב בכל המצות חוץ מן התפלה? ותירץ ראב"ע מאי יכלנא לפטור דקאמר, נמי מדין תפלה, ר"ל כי באמת המה פטורין מדין כל המצות מחמת עניות, וא"ת דהוה להו למיבעי רחמי ע"ז, ע"ז מביא סוף הפסוק ושכורת ולא מיין שפטורין ג"כ מדין תפלה מחמת שכרות, נמצא פטורין מן הדין על כל המצות ונמי מדין תפלה. והבן. ממ"נ מספר אוהב ישראל מהנה"ק מאפמא ז"ל בליקוטים דף קי"ג בדפוס זיטאמיר שנת תרכ"ג.

כל המפיק מגן בשעת גאווה פרש"י ז"ל בשעת שכרות שהיין מתגאה על האדם, ומגן היינו יין, וקאמרין דמפיק לישנא דעבורי הוא, וה"ק כל המעביר את יינו בשעת שכרות שלא יתפלל עד שיסור יינו מעליו, ר' יוחנן אמר כל שאינו מפיק איתמר, ולישנא דגלווי הוא כלומר שאינו מגלה יינו בשעת שכרות, כלומר שאינו מתפלל,

ולחכי אמרינן דמאי בינייהו, דהא תרווייהו קאמרי שלא יתפלל, ואמרינן דאיכא בינייהו דרב ששת, שמסר שינתיה לשמעיה שיעורנו משנתו אחר שישן, מ"ד מפיק איתמר וצריך להעביר התפלה זמן מרובה עד שישן וגער משנתו מעצמו, כי אז סר יינו מעליו לגמרי [ליתיה לדרב ששת], ומאן דסבר שאינו מפיק איתמר אית ליה דרב ששת, והיינו דקאמר שלא יגלה יינו בשעת שכרות מיד עד שישן מעט ויעירונו אחר, דבמעט שמעביר יינו די לו, זו שיטת רש"י ונכון הוא. ריטב"א

גאווה יכול להגאות אפיקי מגניס בחזק המגן סגור חותם צר שהקשקשים סגורים בחותם צר. איוב מ"א ז'

אחי בגדו בגדו כי כמו נחל כאפיק נחלים יעבורו כזרם הנחלים שיעברו וילכו להם. איוב ו' ט"ו

איכא בינייהו דרב ששת מה שהיה מנהגו של רב ששת כששתה יין והיה צריך להתפלל.

מסר שינתיה לשמעיה שהוא ישער שיעור השינה בכמה תפיג יינו כפי מה ששתה ביותר מרביעית ולנערו אז כדי שיתפלל, ומר לית ליה דרב ששת ליתן זה בדעת השמש לשער בכמה שינה שתפיג יינו אלא עד שיעיר מאליו. מהרש"א

ביומא דרתח ביום שכעס.

קריב כותחא שאביא לפני הכותח למבל בו.

לא איברא ליליא אלא לשינתא כלומר לילי תקופת תמוז אבל משם ואילך אדרבה אמרינן אין רינה של תורה אלא בלילה, ואמרינן מכאן ואילך דמוסיף יסף. רשב"א

לא איברא ליליא אלא לשינתא ראה תוס' דקאי על ליל תמוז, ויש לרמוז שתמוז דומה לימי הנוער שיש חום השמש ואור הרבה והנערים אוהבים את הרעש שבחיים ויכולין ללמוד ביום ולישן בלילה כרגיל, אבל הזקנים שדומין לימי החורף להם מפריע הרעש וגם אין ישנים הרבה ולכן עליהם נאמר לא איברי סיהרא אלא לגירסא שילמדו בלילה כשהרעש כלה מן השוק. ע"פ מה שראיתי בספר ישן של רב אמריקאי.

לא איברי ליליא אלא לשינתא כתב הרמב"ם

אבני חן על מסכת עירובין

יעקב אבן צור זלה"ה שראה בכתבי החכם כמהר"ר יעקב עטיא ז"ל כי בעיר פאס יע"א הובא לידו ס' אחיה השילוני וכתוב בו פסוק זה וז"ל ויאמר שלמה אל כל העם שפטו איש את אחיו בצדק איש מכם בצר אל יורה ע"כ אך לא נשאר בזכרוני באיזה קאפיטולו מהספר, וזאת תהיה לעדה כי הן בעון עול הגלות ומגרש"י הערים היו בעברינו לאבד ממנו כן הון יקר ונעים תורתן של ראשונים כמלאכים ואף גם זאת דברי הנביאים פה אחד.

דף ס"ה ע"ב

אי נשפך וכו' נראה דלאו לשפוך לאיבוד קאמר דהאיכא ביזוי אוכלין ומשקין דאסור וכו' אלא לשפוך לכלי לשתיה קאמר וכו'. יעב"ץ עיי"ש

בשלשה דברים אדם ניכר # פי' כיון שבני אדם מתנהגים על פי חוקי הנימוס ויכולים למעוץ באדם, לכן נותן עצה איך להכירם.

בכיוס פרש"י בשנושא ונותן עם בני אדם אם באמונה היא עושה, אבל בר"ח פי' כשמתעשר אם דעתו זהה עליו.

ואמרי לה אף בשחקו ר"ל שיהא נזהר שלא יתראה כהדיוטות, עד שלא יתחלל בעיני הבריות ויהיה נראה שפל בעיניהם. מאירי

אף בשוחקו כששוחק מתוך שמחה שאינו ממלא פיו שחוק, כי מלבד שהוא אסור כדאמרינן בברכות ל"א ע"א, הוא סימן שטות אם שוחק יותר מדאי בפה פתוח וקול צליל. יעב"ץ

תרי גברי רברבי כרבנן שני אנשים גדולים כמותכם, כרבנן היינו שמדבר אל רב ששת ורבה ומשתמש אליהם כמו אל גוף שלישי.

למה לי ישראל בחיצונה ואה"נ שהיה יכול להקשות למה לי ישראל בפנימית.

ואמר להן מותר פי' ואין הנכרי אוסר על הישראל שדר עמו בחצר, ואם אתה רוצה לאוקומי כר' מאיר היה לו הנכרי לאסור על הישראל הדר עמו בחצר.

לעולם כר' אליעזר בן יעקב וכו' עקיבא פי' אליבא דר' עקיבא. ריטב"א

בפ"ד מהלכות דעות הל' ד' היום והלילה כ"ד שעות, די לו לאדם לישן שלישן שהוא שמונה שעות, ויהיו בסוף הלילה כדי שתהיה מתחלת שנתו עד שתעלה השמש שמונה שעות, ונמצא עומד ממדתו קודם שתעלה השמש, עכ"ל, וכן בגמ' ברכות דף ס"ב ע"ב בראש הדף מאמר שמואל שינה בעמוד השחר כאסתמא לפרזלא חומר שמצפין בה את הברזל שתהיה חזק, דשמואל סבר כרב יהודה רבו כאן דסובר לא איברי ליליא אלא לשינתא, אבל כל זה מה שטוב להנהגת הבריות להשביע גופו בצחצחות שנת בהמ"י, אבל מתנאי התורה שלא יפן אל תענוגות בני אדם, כמ"ש באבות פ"ו במ"ח דברים שהתורה נקנית בהן במיעוט שינה ובמיעוט תענוג, וכן בש"ע או"ח בתחלתה אמרינן יתגבר כארי לעמוד בבוקר שיהא הוא מעורר השחר. ע"פ ארץ יהודה על או"ח מהמלבי"ם בתחלת הספר.

אנן פועלי דיממא אנן כלומר ואין משנתנו אלא ביום כלומר ודי לו לאדם שיקבע עת כל שהוא לתורה בלילה כדרכיב והגית בו יומם ולילה. ריטב"א

הבא מן הדרך אל יתפלל שלשה ימים אמרי רבנן וז"ל שלא נאמרו דברים אלו אלא בדורות ההם שהיה לבם נכון, אבל עכשיו בין כך ובין כך אין מתכוונין ומוטב שלא תתבטל התפלה. ריטב"א

רב פפא לא מצלי בביתא דאית ביה הרסנא אבל שיכרא לא היה מזיק לו, כי הוא היה מוכר שכר ורגיל ביה. מנחת יהודה

תנו שכר לאובד [ויין למרי נפש. ד"ס].

רש"י ד"ה יכולני לפטור. שיפטרו כולן [מדינן. ד"ס] לע"ל.

ד"ה מדין תפלה. על [שאינן. ד"ס] מתפללין.

ד"ה המפיק מגן. המעציר תפלת מגן אצרהס פי' כן קורא לכל השמונה עשרה, דהיינו שאינו מתפלל כלל, ובריטב"א מפרש עוד וז"ל מגן היינו תפלה, שהוא מגן לאדם.

ד"ה בצר אל יורה ואינו צלל הכתובים ושמה צספר צן קורא הוא וראה דבר פלא בספר ראש משביר בסוף מסכת עירובין וז"ל ועיין בתוספות מ"ש, אמר הצעיר שמא"י הלוי זכורני שראיתי בכתבי הרב הגדול כמוהר"ר

אבני חן על מסכת עירובין

רש"י ד"ה אף שוכר אפילו שכירו ולקטו.
נכרי, [אס. ד"ס] נכרי הוא.

שם. משכיר רשות אדוניו לדיורי החצר פי' שאם היה שכירו ולקטו ישראל אינו צריך להשכיר ויכול לערב עמקן, אבל אם הוא נכרי יכול להשכיר רשות אדוניו.

ד"ה תהי בה ר"א. ומהי לשון מריס וכו' וצ"ע למה לא פירש רש"י כן לעיל בראש העמוד כשאמר תהו בה נהרדעי ? יוסף דעת

דף ס"ו ע"ב

אין ביטול רשות מחצר לחצר פי' ס"ל דלא תקון
רבנן ביטול אלא בחצר דשכיחי בה דיוורין, דאקילו רבנן התם משום דהוי עיקר תשמישיהו התם, ולהיות להם הרוחה לצורך תשמישי שבת. ריטב"א

אליבא דאביי סבר שמואל מתוך שאוסרין מבטלין, אבל רבא אומר דשמואל סבר שאין ביטול רשות מחצר לחצר ולכן בכל האופנים אסור, ורק באופן שיש לומר אחדא לדשא אז אמרינן דפנימית מותרת, דאז אין ההיתר כל כך משום ביטול רשות [רק אליבא דר"ע].

כיצד ? נתנו עירובין בחיצונה ושכח אחד בין מן הפנימית בין מן החיצונה ולא עירב שתיהן אסורות.	האי בר פנימית למאן נבטיל ליבטיל לבני פנימית ליתא לערוביהו נביינו ליבטיל לבני ח יצונה אין בטול רשות מחצר לחצר
	בר חיצונה למאן נבטיל לבני חיצונה איכא פנימית דאסרה עלייהו [שהוא רגל האסורה במקומה שהרי העירוב בטל] ליבטיל לבני פנימית אין ביטול רשות מחצר לחצר
נתנו עירובין בפנימית ושכח אחד מן הפנימית ולא עירב שתיהן אסורות	האי בר פנימית למאן ליבטיל ליבטיל לבני הפנימית איכא חיצונה דאסרה עלייהו ליבטיל לבני חיצונה אין ביטול רשות מחצר לחצר
שכח אחד מן החיצונה ולא עירב פנימית מותרת וחיצונה אסורה	ודאי פנימית מותרת דאחדא דשא ומשתמשא וחיצונה אסורה

רש"י ד"ה מתוך שאוסרין. [דלפילו ?] רבנן מויד.

התם טעמא משום דשכיח דדייר וכו' התם
ס"ל שיש אפשרות שידור ישראל עם גוי ולכן אמרו רבנן שהגוי אוסר וצריך לשכור ממנו מקום **אבל הכא אמינא וכו' פי' ולא שכיח שידור ישראל שם מחמת**
פחד הגוי ואין הגוי אוסר **או דילמא וכו' וכתב**
הריטב"א וכיון דמרתת גוי [שיבא ישראל הפנימי פתאום בשעה שיהרוג את הישראל שדר עמו] שכיח ישראל דדייר, וקנסין ליה דליסר גוי עליה.

אמר להן ר"ל נשכור וכו' דבשל סופרים עושין
מעשה ואח"כ דנין, כדאמרינן רפ"ד דר"ה [כ"ט ע"ב נתקע ואח"כ גרין] ולעיל ס"ג ע"א ולקמן ס"ז ע"ב. מהרא"מ הורוויץ זצ"ל

הזקן ר' חנינא בר יוסף.

רש"י ד"ה איקלעו להאי פונדק. ולאו שזמ לא היה שם אומן נכרי השוכר אלא נכרי המשכיר והוא הדין שלא היה שם שכירו ולקטו, וגם אשתו לא היתה שם, דאי לא היו שוכרים מאחד מהם, דשכירו ולקטו משכירין, וכ"ש אשתו, והמשכיר היה שם, ומ"מ לא היה לו תפיסת יד בבית זה שהשכיר שאלו כן לא גרע משכירו ולקטו. ריטב"א

ד"ה דאתא נכרי בשבת. דיוורין דישראל פי' הישראלים דהוו ציה וכו' [ואילן] עירצו מאתמול הוו [מנל. ד"ס] מטלטלי צחצר עד שיבא הנכרי, והם למעשה עירבו, אבל כי יצא נכרי פי' ואז בטל עירובם ואם יבואו עכשיו לשכור מהגוי ואח"כ לבטל רשותם זה לזה.

דף ס"ו ע"א

דאמר שמואל כל מקום (1) שאוסרין (2) ומערבין ומבטלין:
מערבין ואין אוסרין, אוסרין ואין מערבין אין מבטלין.
והולך ומפרש:

כל מקום שאוסרין ומערבין מבטלין כיצד?
כגון ב' חצירות זו לפניו מזו.
מערבין ואין אוסרין אין מבטלין כגון ב' חצירות ופתח אחד ביניהן.
אוסרין ואין מערבין אין מבטלין לאתויי מאי ? לאו לאתויי נכרי ?

אבני חן על מסכת עירובין

בחצר הפנימית, וא"כ הגם שהעירוב עם הפנימית בטל מדוע לא נאמר שהחיצונה לעצמה מותרת? ע"ז מתרין [וכיון. הרא"ם הורו"ק] דפנימית אסורה חלונה נמי אסורה מפני רגל האסורה במקומה שאסרת עליה, ועוד שאין עירוב לאללה שהחיצונה נתנה את עירובה בפנימית ועכשיו שהעירוב של החיצונה עם הפנימית בטל ונשאר העירוב בפנימית, אנשי החיצונה אינם יכולים לקחת את הפת ולכן גם הם אסורין.

דף ס"ז ע"א

דאחדא לדשא ומשתמשא שאנו כאילו סוגרין הדלת של הפנימית והוא מותרת להשתמש בחצרה, ויכולין עוד להוסיף שיש כאן משום כופין על מדת סדום, שאם אין אנו עושין כן יהיו שתייהן אסורות, ועי"ז מותרת הפנימית והחיצונה אינה מפסדת כלום.

וכי שכח אחד מן הפנימית ולא עירב באופן שהניחו את העירוב בפנימית אמאי שתייהן אסורות **לבטיל בר פנימית לבני פנימית ותיתי חיצונה** כיון שהיא נתנה עירובה בפנימית **ותשתרי בהדייהו** פ"י מעצמה, ובודאי תקשה לך דלעיל אמרין על זה "הא איכא חיצונה דאסרי עלה" ? ראה תוס' ד"ה כמאן בר' אליעזר.

כמאן פ"י רבא משיב לר' הונא בריה דר' יהושע, כמאן אתה מקשה קשיא זו **בר' אליעזר וכו'** פ"י ולכן הפנימי שלא עירב צריך לבטל רשותו בביטול אחד לכולם, ואין בזה משום ביטול מרשות לרשות **כי קאמינא לרבנן וכו'** אני רבא סובר כרבנן וצריך לבטל רשותו לכל אחד מבני הפנימית ולכל אחד מבני החיצונה וזה ודאי יקרא ביטול מרשות לרשות.

רב חסדא מרתען שיפוותיה ממתנייתא דרב ששת ראה נדרים ע"ח ע"א רב אסי בר נתן קשיא ליה הא מתניתא אתא לנהרדעא לקמיה דרב ששת ולא אשכחיה אתא אבתריה למחוזא, ונהרדעא היה על נהר פרת ומחוזא היה על נהר חדקל וזה היה מהלך רב והלך מרחק זה למצוא את רב ששת !

ורב ששת מרתען כוליה גופיה מפלפוליה דרב חסדא ראה שבת פ"ב ע"א אמר ליה רב הונא לרבה בריה מאי טעמא לא שכיחת קמיה דרב חסדא דמחדדן שמעתיה.

ד"ה מבטלין [.]. דריסת רגלם לחלונה ומותרין בני חלונה.

ד"ה נתנו את עירובן בחיצונה. כן [הדרך ?] כשמערבין שתי [רשויות. ד"ס] יחד [לוקחין. ד"ס] אותו עירוב שעירבו חצר זה לעצמה להמיר דיורין שצמחה [ומוליקין. ד"ס] [ומוליקין ?] לתוך חצירתה.

ד"ה נתנו עירובן בפנימית. בני חלונה [הולכין את עירובן. ד"ס] הממירין [צמחין. ד"ס] ונתנוהו לתוך הפנימית.

ד"ה פנימית מותרת. והרגילה עירובן העירוב לקח רגלם.

ד"ה אין ביטול רשות. הווי להו אינהו שאר בני החצר שבטלו רשותם רגל האסורה במקומה וכו' והן אסורין, ואסרו [אחלונה. ד"ס] ואע"ג דעירבו.

שם. ואע"ג דעירבו צהדה ? הא צטיל עירוביהו מכי איסתלקו להו מרשותא דפנימית פ"י שאם אינם דרים באותה חצר אינם יכולים לעשות עירוב עם חצר החיצונה, שתקנת חכמים הוא רק לערב דיורי שני חצירות הסמוכים ופתוחים זה לזה.

ד"ה איכא פנימית דאסרה עלה. שהרי צטל העירוב צטיל זה וכו' פ"י שכדי שהעירוב יתיר צריך שיהיו שתי החצירות באחד, וכיון שזה מהחיצונה ביטל רשותו רק לאנשי החיצונה, בטל עי"ז כל העירוב.

ד"ה האי בר פנימית למאן ניבטיל כו'. שהעירוב מרגילה למכה דלעיל כשהניחו העירוב בחיצונה ושכח אחת מהחיצונה ולא עירב, האיסור הוא משום שהפנימית יש לה דריסת הרגל על החיצונה, אבל כאן כשהוא להיפך הלא אין להחיצונה דריסת הרגל על הפנימית שתאסר עליה, לכן מפרש רש"י שמ"מ כיון שהניחו העירוב בפנימית נמצא שדיירי החיצונה דרין בפנימית וזה מרגילה לתוך הפנימית ואוסרת עליה.

ד"ה אין ביטול רשות מחצר לחצר. כלומר אין ציטול רשות מן חצר זה לזן חצר אחרת פ"י ולכן בטל עירובן של הפנימית עם החיצונה שזה הפנימי שלא עירב אינו יכול לבטל רשותו לבני החיצונה, ועכשיו בא רש"י לפרש שהגם שהחיצונה עירבו ביניהן והם הניחו העירוב

אבני חן על מסכת עירובין

שמדין תורה עדיין היא רשות היחיד.

מתוכו לים ומן הים לתוכו לא שכיח ולכאורה היה נראה שלא אמרו כן אלא דוקא בסמוך לים, דהא לא שכיח שיהא קרפף יותר מבית סאתים סמוך לים, וכי שכיח נמי בעיתא תשמישתיה להוציא ולהכניס מזו לזו, וכן נראה דעת הראב"ד ז"ל, אבל בתוס' בד"ה ומאי כתבו בשם ר"ת ז"ל דה"ה לכל קרפף יותר מב"ס שלא הוקף לדירה הסמוך לבקעה או לכלמליה דעלמא וכו'. ריטב"א

א"ל אביי והא לא ערבינן עירובי חצירות.

אמר אביי בעי לאותביה וכו' וזה שאמר הא לא ערבינן והא לא שתפינן הם שאלות של מציאות ולא קשיות.

רש"י ד"ה פתוח לקרפף מהו. לנכרי קאי, ואמילתיה דרז יהודה שאמר משם שמואל דנכרי שיש לו ד' על ד' פתוח לבקעה אינו אוסר, ומיבעיא ליה מה הדין בקרפף, והוא לא שמע מה שאמר רב נחמן בר אמי משמיה דאולפנא, ומה שאמרו רבה ורב יוסף, שאם היה שומע לא היה שואל.

ד"ה תוכו שכיח. וכי [שרית. ד"ס] ליה.

ד"ה מתוכו לים לא שכיח. אצל הני תרמי כחדא, (1) יתר מצית סאתים (2) ומתוכה לכרמלית לא שכיח.

דף ס"ח ע"א

מבואה דאית ביה תרי גברי רברבי כרבנן לא ליהוי ביה לא עירוב ולא שיתוף מהא שמעינן דלא מבעי ליה לצורבא מרבנן למידר במבוי וחצר שאינה מעורבין. ריטב"א, ובשו"ע סימן שס"ו סעיף י"ג כתב מצוה לחזור אחר עירובי חצרות, וכתב במ"ב כדי שלא יבואו לטלטל באיסור.

מר לאו אורחיה כלומר שרבה היה ראש ישיבה ואין מכבודו לחזור על בני מבוי לגבות את השתוף, או שיטרה במעשה עירוב ושתוף. מאירי

לא משגחי כלומר אין בהם תבונה להשגיח על ענינים אלו. מאירי

בעא מיניה רב חסדא מרב ששת הגם שעשה הקדמה שרב ששת היה הסיני והבקי ולכן שאלו שני איבעיות, מ"מ על שניהם השיב לו רב ששת מדעתו ולא ממשנה או ברייתא. ע"פ משמר הלוי

נכרי שיש לו חצר במבוי שיש שם חצירות של ישראלים, שכל החצירות יוצאין למבוי וממבוי לרשות הרבים, אבל יש לו לנכרי זה מתוך חצירו **שיש לו פתח ארבעה על ארבעה** טפחים שיכול לצאת מחצירו לבקעה, נכרי זה אין אוסר על בני מבוי וז"ל המאירי שמן הסתם נוח לו לצאת ולבא דרך הפתח הפתוח לבקעה מצד רוב האויר, ורוחב המקום, והרי הוא כאלו נסתלק רשותו ממבוי זה וכו', בודאי סתם הדברים שנוח לו לצאת באותו פתח המיוחד לו לבדו, אעפ"י שיש ביציאה דרך בה קצת עמל, יותר מפתח שיש לו בה שותפים. עיי"ש עוד.

משמיה דאולפנא ופי' דאולפנא משמיה דגמרא. ריטב"א, וכמו ביומא ל"ג ע"א אביי הוה מסדר וכו' משמיה דגמרא, ופרש"י שם דכוליה ישיבה דרצנן דצי מדרשא. וראה פב"ע

רש"י ד"ה שכח אחד מן החיצונה ולא עירב. וכי שכח בן פנימית ליכא למימר הכי דליצטל לבני פנימית ומיחוד דשא ומשמע וכו' וצ"ע מדוע לא נאמר כופין על מדת סדום ?

ד"ה מפלפוליה. מריף [וסצנן. ד"ס] היה ציומר.

ד"ה מת נכרי בשבת. הא נמי צעא מיניה רב חסדא מרב ששת.

דף ס"ז ע"ב

סלע שבים גבוה עשרה [ורחב. ש"ס מונכן] ארבעה.

סלע שבים ר"ש = גבוה עשרה ורחב ארבעה **אין מטלטלין לא מן תוכו לים ולא מן הים לתוכו** סיפא, = פחות מכאן מטלטלין.

תיובתא דר' יוחנן פי' דכאן אנו רואין דאם היא יותר מבית סאתים נעשית כרמלית גם לקולא, ור' יוחנן אמר

אבני חן על מסכת עירובין

צריכים עיון.

אמר להו רבא פנו לי מאני וכו' ראה לקמן ע"ה
ע"ב על הא דתנן נועל את ביתו ומבטל את רשותו וכו'
לעולם תרתי כיון דדש ביה אתי לטלטולי, וכן חשש רבא
כאן וצוה לפנות את כליו.

רש"י ד"ה אין משתתפין באוצר. וכי מסתפק
ממנו פ' בשאכל מן האוצר בשבת איכא למימר אזיל ליה
שימוץ שאכל הפירות שסמכו עליו לשיטוף.

ד"ה תונבא. [נזהלה מכוזד הסולל], ואוכלת ואינה
יודעת מה [אוכלת]. רבינו יהונתן

ד"ה פנו לי מאני. ולרצא היה צציתו מדרים פנימיים
שאין פתוחות לחצר והן לנזיעות והנשים יושבות שם אולי
מפני שרבא היה יושב כל היום ובאים לפניו בחורים
ואברכים לשמוע ממנו דברי תורה, לכן היו צריכות
הנשים לישוב בפנים.

דף ס"ח ע"ב

מבטלין וחוזרין ומבטלין וכן הוא באו"ח סימן
שפ"א סעיף ז' מבטלין וחוזרין ומבטלין, כלומר שמבטלים
רשותם בני חצר זו לבני חצר אחרת, או לאחד מבני חצר
עד שיוציאו מה שירצו, וחוזרין ומבטלים לאותם שביטלו
להם עד שיוציאו הם מה שירצו.

ולאו חד טעמא הוא פ' מאחר שאתה סובר שאין
מבטלין וחוזר ומבטלין, היאך אתה סובר שיש בטול
מחצר לחצר, והלא שני דברים אלו תלויים הם אחד
בחברו, שלא אמרו אין מבטלין וחוזרין ומבטלין [בשני בני
אדם הדדים בחצר אחת] אלא מפני שכשכבטל זה את
רשותו לחברו נסתלק הוא משם לגמרי, והרי הוא כבן
חצר אחרת, עד שאם יחזרו ויבטלו לו נעשה כמבטל
מחצר לחצר, ופ' הדברים, כעין חצר אחרת הסמוכה לו,
שמאחר שהיה לו בשבת זכות בחצר אין דנין אותו כנכרי
[פ' אדם זר] דעלמא שלדברי הכל אין מבטלין לו [ואז לא
יהיה מזה ראייה שאין מבטלין מחצר לחצר], אלא כבני
חצר אחרת הסמוכה. מאירי

כחוכא וטלולא כלומר עכשיו בטלנו רשותנו ונסרנו
והותרו האחרים, ועכשיו חזרו ובטלו הם רשותם ונאסרו
הם ואנו התרנו, ונמצאת מקצת היום אסורים ומקצת

ואי אקני להו פיתא בסלא אעפ"י שאינו ידוע
[איזה מן הלחמין אני מקנה בשביל העירוב] אלא אי זה
שיזדמן שאווכחו לכלם, ואין זה המטריח או המטריד מן
הגירסא. מאירי

ולא אפשר ליתבה שאב"י היה עני כדאמרינן בשבת
ל"ג ע"א ידענא ביה בנחמני דמכפין נפשיה, דאמרינן
התם שאב"י סבל ממחלת הדרוקן ואמר עליו רבא שזה
בא לו מחמת רעב.

ולא אפשר ליתבה ואם תאמר נהי דאב"י שהיה
תלמיד לא היה יכול לוותר משלו בכל שבת ושבת, אבל
רבה שהיה ראש הישיבה והיה עשיר למה לא היה
עושה? יש להשיב דכיון שהיה ראש הישיבה לא היה
פנאי אפילו לזה שכל בני הישיבה היו נצבים עליו מבקר
ועד ערב. רבינו יהונתן

אין משתתפין באוצר. פ' בדבר האצור כגון חבית
של יין או פירות מכונסין אין סומכין על מה שבתוכו,
משום דאין ברירה איזה היא של שיתוף, וכי מסתפק להו
אזל ליה השיתוף, ומשמע דאפילו לא יסתפק ממנו קודם
חשיכה מ"מ לא מהני שיתוף בכך משום דגורנין שמא
יסתפק. תוס' רבינו פרץ

או בחלון שיש בו ארבעה על ארבעה כמת שלם
צריך ארבעה על ארבעה אבל בכזית מן המת די בפותח
טפח וז"ל המשנה באהלות פרק ג' משנה ו' כזית מן המת
פתחו בטפח והמת פתחו בארבעה טפחים.

ההוא ינוקא דאישתפיך חמימיה קודם מילה או
לאחר מילה, דאע"ג דלאחר מילה סכנה היא ומחללין
עליו את השבת? כל היכא דאפשר בלא חלול עדיף טפי
אם אין שהיה בדבר. ריטב"א, ובמאירי כתב ואחר שלשה
למילתו היה שאין כאן סכנה אלא צער התינוק, או שמא
קודם מילה.

אימיה קא אכלה תמרי וכו' הקושיא כאן צריך
ביאור שהרי ההיתר לבשל בשבילה ע"י עכו"ם היא מפני
שהיא חולה, ומשמע קצת שזה שאוכלת תמרים אלו הוא
ראיה שאינה חולה, אבל לא ראיתי מי שיאמר איך זה
מוכרח?

תונבא stupor, loss of sensation וראה ר"ח ודבריו

אבני חן על מסכת עירובין

היום מותרים. מאירי

בפלוגתא דרבנן ור' אליעזר קמיפלגי ראה כל הענין לעיל כ"ו ע"ב.

רב אמר מבטלין וחוזרין ומבטלין כרבנן שסוברים רשות ביתו לא בטל, כלומר שהמבטל לא לגמרי נסתלק, ואין דינו כמחצר לחצר, ושמואל דאמר כר' אליעזר שאף רשות ביתו בטל, ומאחר שנסתלק לגמרי הוה ליה כמחצר לחצר, ונמצא ששניהם סוברים אין בטול רשות מחצר לחצר. מאירי, פ"ו ורק ר' יוחנן סבר דמבטלין רשות מחצר לחצר.

מי שנתן רשות והוציא וכו' מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר ר' מאיר דבין בשוגג ובין במזיד אוסר מבטלין וחוזרין ומבטלין שהרי לא נסתלק לגמרי הואיל ואף בשוגג חזרה לו, ולר' יהודה נסתלק לגמרי ובשוגג מיהא לא חזרה לו ומאחר שנסתלק לגמרי הרי הוא כנכרי ואין חוזרין ומבטלין לו. מאירי, פ"ו דר' יהודה סבר שנסתלק לגמרי מן החצר ואם הוציא בשוגג אינה חוזרת לו, אבל אם חזר ומחזיק בחצר במזיד ע"י שמשמש בחצר להראות שזה חצר שלו ואינו רוצה לבטלו, הרי עוקר ביטולו בידים ובוה כולי עלמא מודי, גם לפי המסקנא, שביטולו בטל כמש"כ רש"י כיון דהדר דהדר לא זנייה וכגון שלא החזיקו בני מזוי צמזוי לאחר ציטול קודם חזרה ולא משום מבטלין וחוזרין ומבטלין אלא מפני שחזר מביטולו. וראה ריטב"א

אמר ר"א בר תחליפא משמיה דרבא לא דכ"ע אין מבטלין וחוזרין ומבטלין רבא לטעמיה לעיל [בראש העמוד] דס"ל כשמואל ומוקי לה דכ"ע הכי סבירא להו. מנחת יהודה

מר סבר קנסו שוגג אטו מזיד פ"ו שגזרו שוגג אטו מזיד, שאם אתה אומר שאינו אוסר כשהוציא בשוגג יבאו לומר דאף במזיד אינו אוסר, וכלה חדא גזירה היא, ואידי דנקטי' בעלמא האי לישנא דקנסו שוגג אטו מזיד וכו' נקטוה הכא באשיגרת לישן דעלמא. ריטב"א

רבן גמליאל אומר צדוקי וביסותי אינן אוסרין הטעם שנמחק משום דליתא בברייתא, אבל מ"מ הוא אמת שר"ג סובר כן, כמו שרואין מהמשך הברייתא. והד"ס כתב בשם הרשב"א בעבודת הקודש שער ד' אבל הביסותי יש מי שהורה שאינו כישראל

ואוסר עד שישכור, ויש מי שהורה שהביסותי כצדוקי ושניהם כישראל. ע"כ. ונמצא שיש דעה שר"ג אינו חולק אלא בצדוקי אבל בביסותי מודה שהוא כגוי ולכן מחקו אותה. אבל ראה רש"י ד"ה ועשו צרכיכם בלשון ראשון, דר' יהודה סבר דרבנן גמליאל לא פליג וסבר דצדוקי כנכרי, ואולי נמחק משום דעה זו, דאי גרסינן דר"ג סבר דצדוקי אינו אוסר איך ס"ד לפרש כן בדברי ר' יהודה.

למימרא דכי מפיך אינהו והדר איהו לא אסר וכו' קשה כאן מה שהקשו בתוס' מדוע לא נוקי הא דאמר ר"מ דאוסר בשלא החזיקו, דכן הוא פשטות המשנה? והריטב"א מביא תירוץ התוס' בזה"ל דהמקשה משמע ליה דכיון דקתני מי "שנתן" רשותו ולא קתני מי "שביטל" רשותו, דהא נתינה מעלייתא משמע שנגמרה מתנתו בשקדמו והחזיקו, כמי שאומר לחבירו לך חזק וקנה והלך והחזיק דאז נגמרה מתנתו, ומשום הכי שבשה רב יוסף למתני' ואמר תני אינו אוסר.

רש"י ד"ה נתיב מר אדוכתיה. אין לך [היתר] היום צמזר זו. ד"ס] והיינו כשמואל וכו' ויחזירו לך [רשות] חזירך. ד"ס].

ד"ה דהא אמר רב מבטלין וחוזרין ומבטלין. שנים הדריס צמזר אחת וכו' אולי הפירוש שלר' יוחנן דסבר דמבטלין מחצר לחצר גם חוזרין ומבטלין מחצר לחצר. ולא ראיתי מי שעמד בזה? דלכאורה משמע מרש"י שההלכה של מבטלין וחוזרין ומבטלין נאמר רק לגבי שנים הדריס בחצר אחת ולא לגבי שתי הצירות?

ד"ה ושמואל כר' אליעזר. מאחר שציטל [רשות] חזירו רשות. ד"ס] ציתו נמי ציטל.

דף ס"ט ע"א

עד שלא נתן רשות הוציא לפי רש"י ר' מאיר בא לאשמועינן שאע"פ שהוציא לחצר שאינה מעורבת, שהרי הוא אוסר עליהן ע"י שלא השתתף בעירוב, אפ"ה יכול לבטל רשותו, ור"י סובר שזה נקרא מומר ודינו כנכרי וצריך לשכור הימנו, וראה בתוס' שהקשה ע"ז ומפרש דר"מ סבר אף שהוציא בשבת זו עדיין יכול לבטל, ור"י סבר כיון שהחזיק בחצר בשבת זו שוב אינו יכול לבטל.

עד שלא יצא היום פ"ו שתחשך.

אבני חן על מסכת עירובין

שבמשנה ובברייתא לעיל שמדובר בצדוקי סבר ר"י שלא מהני חזקה, אבל כאן בברייתא שמדובר בישראל שביטל איכא למימר אפילו לר' יהודה דמהניא חזקה, וזמנה דזכרים אמורים דזרי הכל הוא.

ד"ה בחומרתא דמדושא. [אני שמעתי. ד"ם] טעמא.

תוס' ד"ה הוציא. דמומר לא שייך אלא צאדס שרגיל למלל שצמות וז"ל הריטב"א דמשום דחלל שבת פעם אחת אין אדם נעשה משומד, דא"כ כל העושה עבירה במזיד יהיה משומד לאותו דבר, והא ליתא, שאין משומד אלא הפורק עול הדבר ההוא מעליו, ורגיל לעבור בו תמיד.

דף ס"ט ע"ב

מפני שאמרו ישראל [נותן רשות ומבטל] רשות, ובנכרי עד [שישכור]. ד"ם

מכס וכו' מכס צריך להבין איך דורש שני דרשות ממלה אחת? ובשמו"ץ כתב שדורש ממה שמלת מכס הוא דגושה.

אי לדבר אחד קשיא מציעתא

רישא = פרט למומר

מציעתא = מקבלין קרבנות מפושיעי ישראל כדי שיחזרו בתשובה

סיפא = חוץ מן המומר והמנסך יין והמחלל שבתות בפרהסיא.

אלא לאו הכי קאמר פי' אל תקרי ולנסך יין בוי"ו
אלא חוץ מן המומר לנסך יין ולחלל שבתות בפרהסיא.

נתנו לו רשותן כאן המקור של עניני ביטול, ולא ידעתי אם ביטול צריך שיהיה בפני מי שמבטל אליו, או לא? אבל ראה באו"ח סימן ש"פ שכל הלשון של ביטול הוא בלשון נוכח לך ולכם.

בית שמאי אומרים מבעוד יום צריך להבין אם היא מבעוד יום מדוע צריך ביטול הלא יכולים לזכות לו בפת ?

אב"א לא קשיא כאן במומר וכו' ואף שבמשנה ובברייתא קתני "צדוקי" גם צדוקי הוא מומר ויש בהם הרבה מדרגות.

גילוי פנים מומר הוי ! לא ידעתי מאי קשיא, אולי כוונת ברייתא גילוי פנים היינו שמגלה פנים בתורה שלא כהלכה, דחשיב ליה במשנה דאבות ובסנהדרין בפרק חלק בין אלו שאין להם חלק לעולם הבא, והרמב"ם פ"ג דהלכות תשובה חשיב ליה בכלל האפיקורסין? ואולי דלשון גילוי פנים אינו משמע מגלה פנים. מהר"ץ חיות

ההוא דנפק כו' כסייה כו' פי' וגלי דעתיה שאינו מחלל שבתות בפרהסיא. ריטב"א, נמצא לפ"ז שמי שמחלל שבת ומתבייש כשרואין אותו ומתכסה אינו מומר.

ההוא דנפק וכו' וא"ת מאי קמ"ל ש"ס בהך עובדא? וי"ל דאתי לאשמעינן דאע"ג דנפיק ביה לר"א בפרהסיא לפני כל אדם ולא כסייה אלא לפני ר' יהודה נשיאה שהיה בוש לפני הנשיא [אפ"ה ?] מבטל רשותא דכיון דכסייה מיהא לפני הנשיא מחלל שבת בצנעה קרינן ליה. ועוד נראה דאשמעינן דאע"ג דמחלל שבת בהוצאה גופא אפילו הכי אם בטל רשות מותר להוציא על ידי בטולו ולא אמרינן דהוה ליה כמי שאינו מודה באיסור הוצאה, ולא שרינן אלא כשמחלל את השבת במלתא אחריתי [פי' בצנעא, אבל בהוצאה גם בצנעא אין ביטולו ביטול]. תורת חיים

בחומרתא דמדושא ראה רבינו חננאל.

רש"י ד"ה במה דברים אמורים. ר"מ קאמר להו פי' דאל"כ אין מכאן ראייה לאב"י, דאלו ר' יהודה ללישנא דמתני' לעיל ס"א ע"ב קאמר דלא מהניא חזקה שר' יהודה אומר מהרו ועשו צרכיכם במבוי עד שלא יוציא ויאסור עליכם, הרי שר' יהודה סבר שאף לאחר שהחזיקו בני החצר יכול הוא לבטל את ביטולו וללישנא דברייתא לעיל סוף ס"ח ע"ב דקאמר ר' יהודה עד שלא תחשך [טעמיה. ד"ם] לאו משום דלא מהניא חזקה הוא אלא משום דקסצר הרי הוא כעוצד כוכבים פי' ומשם אין שום ראייה מה סבר ר' יהודה לגבי ישראל, וכוזה סיים רש"י דלר"י לא מהניא חזקה שמחזיקין בני החצר ובמה דברים אמורים לא אתיא לר"י, ועכשיו חוזר רש"י דאולי יש לפרש, [אי נמי גזי. ד"ם] ישראל שציטל פי' שאף

אבני חן על מסכת עירובין

לשאלה פשיטא, ההלכה אינה מובנת מאליה ואין בהבאתה משום כפילות משום שיש מקום לטעות, או שיש להבחין בין שני מקרים שונים האחד מן השני. מדריך לתלמוד, ולשון זה יש בש"ס הרבה מאד.

צריך לבטל לכל אחד ואחד ראה לעיל ס"ז ע"א.

	נותן רשותו	
א	אחד שלא עירב	לאחר שעירב מבטל לאחד מן המערבין ומותר, דהא צהדי מצריה עירב
ב	שנים שעירבו	לאחר שלא עירב [כתנן נתנו לו רשותן].
ג	שנים שלא עירבו	לשנים שעירבו הדריס עמקן ועירבו או לאחר שלא עירב או ליחיד שלישי הדריס עמקן ולא עירב לא הוא ולא הן
	אין נותן רשותו	
ד	אחד שעירב עם אחד	לאחר שלא עירב נותן רשות ליחיד שלישי שדר עמקן ולא עירב, דכי צטיל ליה איזו רשותיה אכתי איכא מצריה דאסר עליה.
ה	שנים שעירבו	לשנים שלא עירבו דשנים אין נוטלין רשות
ו	שנים שלא עירבו	לשנים שלא עירבו דשנים אין נוטלין רשות

ורבה הכא במאי עסקינן דהוה ומית פי'
שעבשיו וכמשבטל רשותו לאחר אין כאן אלא אדם אחד, ודקשיא לך א"כ אמאי קרית ליה עירב עם מי עירב, ע"ז מתרץ שהיה כאן עוד אחד ואינו.

ורבה הכא במאי עסקינן וכו' מלשון זה משמע שמכח ברייתא זו חולק אב"י על רבה ולא קיבל תירוצו, ורבה בא רק ליישב שיטתו, דאל"כ הול"ל א"ל רבה.

לרבה דהוה ומית [וקמ"ל דלא גזרינן. ד"ס] זימנין דאיתיה.

	לאב"י	לרבה
א	אחד שלא עירב מבטל לאחר מן המערבין, דאיתיה וקמ"ל אחד ואחר.	אחד שלא עירב מבטל לאחר שנשאר מן המערבין, דהוה ומית וקמ"ל דלא גזרינן זימנין דאיתיה.
ב	פשיטא ? מהו דתימא כיון דלא עירב נקנסיה.	פשיטא ? מהו דתימא כיון דלא עירב נקנסיה.

ובית הלל אומרים משחשיכה ראה או"ח סימן ש"פ סעיף א' ויכול לבטל אף משתחשך וכתב המ"ב דהוא רק סילוק רשותא בעלמא שמסלק עצמו מרשותו כדי שלא יאסר עליהם, ומה"ט מותר לבטל אף שמתחשך, ובביאור הלכה כתב ואע"ג דנאסר למקצת שבת מ"מ מהני ביטול כדאיתא בברייתא ס"ט ע"ב דלענין ביטול רשות לא משגחינן במה דנאסר בתחלת שבת.

ולא ביטל רשות ביתו כמו שאמרו חז"ל מנע רבים מתוך ביתך. יבין על המשנה

דהוה אורח לגבייהו ראה רבינו חננאל.

רש"י ד"ה רב אשי. וכרצנן סצירא ליה דאמרי עד דהוי מומר לעבודת כוכבים.

ד"ה ביתו אסור להכניס ולהוציא. הוה ליה (רשות. ד"ס) ציתו רשות.

ד"ה היו שנים. ואין [מוציאין. ד"ס] מרשות המיוחדת לו.

ד"ה והן אסורין. אפילו מציתו לחצר, דכיון דמשתמשי בחצר שהחמשה יוציאו מבית האחד לחצר אע"ג דלאו [מנמי. ד"ס] דידהו מפקי, הוה ליה משקל רשותא פי' שהם נוטלים רשות, ונמצא עכשיו שיש לכולם רשות בחצר והם אוסרין.

ד"ה שמע מינה מבטלין. דמשמע נתנו לו [רשותן. ד"ס] ארישא קאי דקמני דמיירי שהיחיד ביטל רשות חצירו לאנשי החצר ושלחן מותר לו ולהם.

ד"ה קמ"ל. רשותיהו (אפ"ה. ד"ס) לא הוה.

ד"ה נותן תנינא. ואי לאו דצטיל [להו. ד"ס] אמאי משתרו.

ד"ה נוטל תנינא. נתנו לו [רשותן. ד"ס] אלמא יחיד נוטל רשות.

דף ע' ע"א

לא, צריכא פי' לא, צריכה (היא ההלכה), תשובה

אבני חן על מסכת עירובין

לשון "כרעיה" שהרגלים הם המשך הגוף.

והני דבי שמואל והם חביריו, רב יהודה, רבה הונא, חייא בר רב, רב חננאל ועוד ועוד. מנחת יהודה

איתביה זה הכלל וכו' אימא חוץ מתורת ביטול רשות, איתביה אחד מבני מבוי וכו' מאי אוסר נמי דקתני עד שיבטל, עד הכא רבא בר נתן או בר ירמיה תלמיד רב נחמן הוה קא מוטיב ליה לרב נחמן, ומכאן ואילך הוא ממסדר הש"ס, ורב פפא שני ליה להא דרב נחמן ולכך קאמר בלשון ת"ש ולא בלשון איתביה כדפרך ליה רבא לר"נ לעיל, משום דמסדר הש"ס הוא דפרך ליה דשלא בפני ר"נ היה. מנחת יהודה

במגורה ראה רבינו חננאל **אחת** פי' ועירבו.

רש"י ד"ה עירב דרך הפתח. כדמנן (לקמן עו.) צלולן שצין שני מצירות פי' בן קורא לפרק שביעי לקמן, ושם שנינו שצריך שיהיה פתח בין שני הצירות, ולכן ממשך רש"י הכא באופן שנסתם הדלת שנת הויל והותרה הותרה דהכי אמרינן לעיל י"ז ע"א.

דף ע"א ע"א

מבעוד יום אע"פ שהחזיק ישראל אחר בנכסיו אוסר

* הלשון אע"פ קשה, אבל בלא מלה זו הפירוש שבין שיש כאן אדם חדש שלא עירב הוא אוסר על הדר שם. * ומקשה: מבעוד יום אע"פ שהחזיק ולא מיבעיא כי לא החזיק, אדרבה כי לא החזיק פי' אם לא החזיק שום אדם בדירה זו לא אסר, שהרי אין כאן אלא אדם אחד? * אימא אע"פ שלא החזיק, וסד"א דלא יאסר קמ"ל דאסור. וראה מש"כ הריטב"א ע"ז והעתקתיו לקמן. * והא אע"פ שהחזיק קתני.

*ה"ק [פי' הכי גרסינן] ומסורי מיחסרל ואנו גם מהפכים הלשון קצת כך: אע"פ והאי "אע"פ" אשלל החזיק קאי שלא החזיק [ישראל אחר] מבעוד יום אלא משחשיכה והאי החזיק דקתני היה לו להחזיק קאמר כיון דהוה ליה כח להחזיק מבעוד יום אם ירצה אוסר משחשיכה דנמצאת רשות זו תלויה ועומדת, ולא היה הותר למקלט שנת.

משחשיכה אע"פ שלא החזיק ישראל אחר אינו אוסר

* הלשון אע"פ קשה, אבל בלא מלה זו הפירוש שאם

ג	ב' שלא עירבו איצטריכא ליה [דמבטלין לאחר משיגים שעירבו] סד"א לגזור דלמא אתי לבטולי להו [לשנים שלא עירבו] קמ"ל.	תני סיפא לגלויי ארישא דדסה ומית עסקינן רישא דקתני לאחד שעירב, דלילו איתיה לאדך צעי לצטלי ליה כדקתני צהך סיפא.
	סד"א דהיכא דכולן לא עירבו ליקנסיהו כדי שלא תשתכח תורת עירוב קמ"ל.	סד"א דהיכא דכולן לא עירבו ליקנסיהו כדי שלא תשתכח תורת עירוב קמ"ל.
ד	תני סיפא לגלויי רישא לאשמועינן דכולה ממנימא דלאמנא למריוהו המערצין עסקינן.	אידי דתני רישא [אחד שלא עירב גותן רשותו לאחר שעירב] תני נמי סיפא [אחד שעירב לאחר שלא עירב] [וסיפא מיירי דאיתנייהו שני המערצין].
ה	דבטול ליה חד מינייהו לחבריה וכו'.	דבטול ליה חד מינייהו לחבריה וכו'.
ו	דאמרי קני על מנת להקנות	דאמרי קני על מנת להקנות

רש"י ד"ה לא צריכא. משנה יתירה [צא להשמיטנו. רבינו יהונתן] דלפילו אמרי ליה לאחר מהשנים קמאי הראשונים המבטלים לשנים אלו קנו על מנת להקנות והדר איהו וצטיל למצריה לא משמרי האי צמרא זה האחרון שכולם רצו להקנות רשותם לו.

ד"ה דהוה ומית. והקיפוס [כחלר. ד"ס] ונטו.

ד"ה תדע. [דרישא דהו. ו'] ומית.

ד"ה או לאחד שלא עירב. דהכי תנא לשנים שעירבו או לאחד שלא עירב פי' והול"ל למימר לאחר שעירב או לאחר שלא עירב.

ד"ה לאבני תנא הך סיפא. ואיהו לא אסר למצריה פי' זה השני שלא ביטל לו רשות.

דף ע' ע"ב

יורש כרעיה דאבוב כאן המקור למה שרגיל בפי אנשים "ברא כרעיה דאבוב", אבל אותו לשון לא נמצא בשום מקום.

יורש כרעיה דאבוב וצריך ביאור מדוע כאן קורא יורש "כרעיה" דאבוב ובתמורה כ"ה ע"א לגבי אם אמרינן עובר "ירך" אמו ? ולכאורה י"ל דלגבי עובר דאמרינן שגוף הולד יש לה דין כחלק מגוף אמה שייך לשון ירך, שלשון ירך לענין עיבור, אבל לענין ירושה שרוצה לומר שהבן הוא המשך מאביו ובא תחתיו, שייך

אבני חן על מסכת עירובין

החשיך עליהם ולא החזיק בה ישראל אחר אינו אוסר.

* ומקשה: על הלשון, אע"פ שלא החזיק ישראל אחר אינו אוסר ולא מיבעיא כי החזיק, אדרבה כי החזיק אסר?

*אמר רב פפא: אימא אע"פ שהחזיק, ואשמועינן דאף אם החזיק בה ישראל אחר אינו אוסר, כיון שהחזיק בה משחשיכה.

* והא אע"פ שלא החזיק קתני?

* ה"ק [פי' הכי גרסינן] אע"פ שהחזיק משחשיכה כיון דלא הוה ליה להחזיק מבעוד יום שלא היטה רשות זו תלויה צין השמשות אלא מוחזקת לגר, ואם היה זה צא להחזיק לא היה יכול, קיפרי היה צה למקטת שצת ו אינו אוסר.

לפי המסקנא ה"ג:

אע"פ שלא החזיק מבעוד יום אלא משחשיכה כיון דהוה ליה להחזיק מבעוד יום אוסר.

אע"פ שהחזיק משחשיכה כיון דלא הוה ליה להחזיק מבעוד יום אינו אוסר.

(הא גופא קשיא אמרת) מבעוד יום אע"פ. וכן הוא ישר מאד. ד"ס

אמר רב פפא אימא אע"פ שלא החזיק ובדין הוא דהוה לן למיפרך אם לא החזיק שם ישראל למה זה אסור, דהא יחיד הוא מבעוד יום, אלא דניחא ליה טפי למפרך מגופא דמתנייתא, דהא החזיק קתני, ולא אפשר דמעי תנא כולי האי דיאמר על הן לאו ועל לאו הן, דבהא ודאי דייק. ריטב"א

אמר עולא נראה דבא לדחות דברי ר' יוחנן ולומר דאף לב"ה יורש אינו מבטל דבו אין שייך לומר גילוי דעתא למפרע כיון דלא היה אז ברשותו. רש"ש

אמר אביי מת נכרי בשבת לעיל ס"ז ע"א דקיי"ל מבטלין.

וב"ה סבר אסתלוקי רשותא בעלמא הוא אביי לשיטתו דדי אם מבטל לאחד לעיל ע' ע"א מאי לב' לאחד מב'. ר' חיים הערמאן נ"י בשלמדנו יחד ב' פנחס תשנ"ח

בחצר שבין שני מבואות ראה תוס'.

הכא קתני אין צריכין לערב כלל פי' ואיך אתה רוצה לדמות ר"ש דמשנתנו לר"ש דלמה הדבר דומה, הרי שם אומר ר"ש ששתי החיצונות אסורות זה בזה, וכאן מתיר ר"ש שני מבואות החיצונות להשתמש זה בזה.

מאי אין צריכין לערב שכנים שתי המבואות בהדי בעל הבית החצר האמצעי, שהרי שניהם כבר עירבו עמו אבל שכנים בהדי הדדי אבל שני המבואות משני הצדדין ודאי צריכין לערב.

רש"י ד"ה אע"פ שהחזיק כו'. לקמן פריך מאי אע"פ (שהחזיק כו'). ד"ס

ד"ה אע"פ. פריך לקמן [:] כי לא החזיק. [.] הו' ליה. רש"ש

ד"ה [אמר רב פפא אימא אע"פ וכו'] והא אע"פ שהחזיק קתני? ה"ק [אע"פ שלא החזיק. שמה שמפרש רש"י כאן שייך באמת אחר ד"ה ה"ק.

ד"ה ה"ק. ומסורי מיחסרלא וכו' ראה רש"ש.

ד"ה ה"ק (השניה). מסורי מיחסרלא וגם צריך לסרם הדברים כך אע"פ שהחזיק משחשיכה כיון דלא הוה ליה להחזיק מבעוד יום אינו אוסר, והאי אע"פ אשהחזיק קאי, ושלל המזיק דקתני ה"ק [הואיל. ד"ס] ולא היה לו להחזיק מבעוד יום, שלא היטה רשות זו תלויה צין השמשות אלא מוחזקת לגר [ואם. ד"ס] היה זה צא להחזיק לא היה יכול, קיפרי היה צה למקטת שצת ואינו אוסר.

ד"ה ר' יוחנן אמר. הני תרמי מתניתא שייש כאן ג' קושיות על רב נחמן שאומר יורש מבטל, ברייתא המתחלת זה הכלל, ב' אחד מבני חצר שמת, ג' ישראל וגר שהיו שרויין במגורה, ואת הברייתא ראשונה תירץ רב נחמן יפה ואין משם שום קשיא, אבל שאר שני הברייתות היה צריך רב נחמן לתרץ מאי אוסר היינו עד שיבטל, וזה תירוצו דחוק קצת לכן אומר ר"י ששני ברייתות אלו אתיא כב"ש.

ד"ה כלך אצל יפות. אם יש לו יפות מהן תרומתו תרומה אבל אם אין לו אמרינן דכוונתו למחות.

אבני חן על מסכת עירובין

	מבית לחצר	מחצר לחצר דרך פתחים	מבוי
א	מותר	אסור	אסור
ב	אסור	אסור	אסור
ג	אסור	מותר	אסור
ד	אסור	מותר	מותר
ה	מותר	מותר	מותר

שם. גלי דעמיה דמעיקרא צטריותא ניחא ליה פי' שניחא לו להתיר רשותו בחצר, והמהר"ל מפראג מפרש דאיגלאי מלתא למפרע שאינו מקפיד על רשותו.

ד"ה ואפילו לזה ביין ולזה בשמן. צממיה ! הא לא חזי לעירובי הא אינו יכול לערב יין ושמן לתוך כלי אחד, ואיך יכול לערב שלשה רשויות אלו.

ד"ה למה הדבר דומה. צפרק מי שהולילוהו, ולרצנן דמתני' פי' דפליגי על ר"ש אס [נשתמפו. ד"ס] ציין.

ד"ה ור"ש לטעמיה. דאמר חצר אחת יכולה לערב צ' עירובין עם צ' מצואות פי' שאין חילוק בין שני חצירות לשני מבואות. רש"ל ועיי"ש עוד בפירוש המשך דברי רש"י, וכן במהרש"א

ד"ה שכנים בהדי הדדי. צחצר זו [זה פירשתי] פי' עד כאן הוא פירש"י דכל המשנה דמיירי בחצר שבין שני מבואות דלת"ק אם עירבו שניהם ביין כולם מותרין זה עם זה, ולר"ש החיצונת אסורין זה עם זה. ואית דמפרשי מתני מילי מילי קמני (:). ור"ש לאו אמילתיה [דלרצנן. ד"ס] קאי, דאילו רצנן צחצר שצין צ' מצואות אפי' לזה ציין ולזה ציין לא (זו פירשתי) וראשון נראה צעני.

דף ע"א ע"ב

ורב יוסף אמר פי' מוקי מתני' שעירב היין עם השמן בכלי אחד ופליגי אם זה נקרא עירוב או לא, או שמא פליגי שלא עירב למעשה אלא כיון שיכול לערבם.

ר"א בן תדאי אומר אין ברירה ראה תוס'. צת

(1)	(2)	(3)
עירוב = כל בתים בחצר אחת	עירוב = חצירות הפתוחות מזו לזו	שיתוף = כל החצירות שפתוחות למבוי

ד"ה בסומכין אשיתוף במקום עירוב קמיפלגי. ור' תדאי מודה דמצוי מותר וכוננת דבריו "אחד זה ואחד זה" הם, שבין שעירב עם זה ביין ועם זה ביין ובין שעירב עם זה בשמן ועם זה ביין יהיה המבוי עצמה מותר למלטל מן החצירות למבוי, אבל בכל אופן "צריכין לערב" צריך עדיין לערב החצירות להתיר להם להוציא דרך פתחים שביניהם.

שם. שהרי שיתוף המצוי שהן פתוחות [לו. ד"ס] ממצרן.

ד"ה הלכה כר"מ. דאין סומכין על שיתוף [תחת. ד"ס] עירוב.

ד"ה מ"ט ס"ל לרב. [כמרוייהו. ד"ס].

ד"ה ואי חד טעמא הוא. דאוקמה רב גידל אמר רב לקמן דף ע"ב ע"א.

	1	2	2,3	3	1,3 או 2,1
ר' מאיר	א	ג	ד	ב	ה
חכמים דפליגי אר"מ	א	ד	ד	ד	ה
ר' אלעזר בן תדאי		ב		ב	
רבנן דמתני'		ד		ד	

אבני חן על מסכת עירובין

ר' חייא ור' שמעון ברבי

	חד אמר	וחד אמר
מחיצות המגיעות	מחלוקת	צריך עירוב חבורה וחבורה
מחיצות מגיעות	שאינן	ר"ה עירוב אחד לכולן
	מחלוקת	מחלוקת

ד"ה הא קמ"ל. ללא עזדינן כמרי חומרי דחד תנא בעירובין ולכן מחלק את החומרות לשני תנאים.

ד"ה ומשתתפין במבוי ביין. וכ"ס צפת דחשיב טפי ראה תוס'.

דף ע"ב ע"ב

כח דהיתירא עדיף בשו"ת מנחת אלעזר ח"א סימן ס"ד הקשה מכאן על מש"כ הצ"ח בביצה ב' ע"ב דלא ארינן כחא דהיתירא עדיף אלא במידי דאורייתא, אבל באיסור דרבנן חב דאיסורא עדיף ע"ש, וכן העיר בזה בהגהות מהרש"ם כאן וע"כ בשדי חמד מער' כ' כלל פ"א. מגדים חדשים

במקבלי פרס שנו כלומר שנוטלין ארוחתם תמיד מבית אביהם ואוכלין לעצמן, ונקראת פרס על שם מחציתה בבקר ומחציתה בערב. מאירי אבות

[במקבלין פרס מאביהן שנו. כ"י מינכן, ד"ס]

בית שער אכסדרה ומפרפסת בכ"י מינכן שכח הכותב כאן וחסר עד דף ע"ה ע"ה שני שורות אחר המשנה במקומה אוסרת שלא במקומה ותמצאם בסוף סדר מועד אבל שם נחתך הדף לארכו ונחסר מכל שורה מחציתה. ראה ד"ס

מעשה בבן נפחא ראה סנהדרין צ"ו ע"א רש"י ד"ה טבא מליה דר' יצחק נפחא מדבר נפחא. ר' יוחנן דמקרי צר נפחא כולל הש"ס, כמו (צ"מ פה:) מאל עייל צר נפחא, נראה למורי דאציו של ר' יוחנן הוי נפחא ולהכי מיקרי צר נפחא, ואי דמפרשי צר נפחא על שם יופיו.

בית דירה ס"ד ר"ל דבית דירה משמע הראוי לדירה ואפילו בית התבן בכלל, והא ר"י פליג ואמר אינו אוסר, [ואם מה שר"י אומר בית דירה כולל גם בית התבן מה כוונת ר"י במה שחולק על הת"ק הרי גם הת"ק אומר שבית התבן אוסר]. ראש משביר

דף ע"ג ע"א

והבורגנין היושבים בסוכות משמר, קטנות.

ד"ה מערבין בחצירות. [חצירות. ד"ס] הפתוחות מזו לזו [ואע"פ ?] שעירצו דרך פתחיהן שבין חצר לחצר ונעשו כל החצירות רשות אחד נריכין להשתתף צמזוי להמיר המזוי, ואם לאו חצירות מותרות מזו לזו ומזוי אסור, שאין סומכין על עירוב שעירבו החצירות יחד, שיהיה צמקוס שיתוף, ולא על שיתוף צמקוס עירוב היכא דלא עירצו צני חצר לעצמן פ"י הבתים שבחצר זו עם זו שאם יסמכו על זה פ"י על שיתוף לבד בלא עירוב, או על עירוב בלא שיתוף תורת עירוב ישמכא נמצא לר"מ אם יערב רק החצירות יהיו החצירות מותרין והמבוי אסור ובוה יזכר תורת עירוב, אבל אם רק שיתף המבואות ולא עירב החצירות יהיה הכל אסור כדי שלא ישתכח תורת עירוב, אבל אם עירב הבתים ושיתף המבואות הכל מותר.

ד"ה דבחדא סגי. וצין למר וצין למר סומכין על שיתוף צמקוס עירוב דכיון דעלויי עלויי למבוי מהני אף לחצר שדינו בפת וליכא למוחש שמא תשתכח תורת עירוב, דמימר אמרי לכך טרחי להשתתף במבוי בפת כדי שיעלה להם במקום עירוב. ריטב"א

ד"ה כי פליגי ביין. כשנשתתפו ציין צמזוי, דלר"מ לא סמכין עליה [משום עירובי. ד"ס] חצירות פ"י לטלטל בחצירות דאין מערצין לחצירות ציין.

שם. ואע"ג דיין צחצר לא סגי [הכא. ד"ס] מגו דחזי למלתיה.

שם. דמודית לן פ"י דמודה ר"מ לרבנן.

דף ע"ב ע"א missing

	רב נחמן	איכא דאמרי
מסיפא	מחלוקת	מחלוקת
מחיצה י'	ר"ה עירוב לכל חבורה וחבורה	מחלוקת

אבני חן על מסכת עירובין

דף ע"ד ע"א

עד שיהיו בתים וחצירות עיקר הפי' כדפרש"י ז"ל
שיהיו שני בתים בכל אחת וכו' ושלא כדברי הראב"ד ז"ל
שפי' בשני בתים בשתי חצירות. ריטב"א

ואזדא ר' יוחנן לטעמיה ר' יוחנן שאמר אפילו
חורבה אזיל לטעמיה, ראה מה שכתבתי על התוס', אבל
צריך לפרש שרב לא רק שסובר שצריך שני חצירות ושני
בתים ואם יהיה חצר וחורבה לא יתיר בלחי וקורה, אלא
אף אם יהיו שני חצירות אם יהיה גם חורבה במבוי זו לא
יתיר מלמול בלחי וקורה, כך הבנתי ואולי טעיתי.

א"ל ר' אלעזר לרב ברונא **בר בי רב** ! אתה
תלמידו של רב ומי אמר שמואל הכי ?

דהוה דייר ביה איבות בר איהי פי' איש זה לבדו
עבד לי לחייא עשה איש זה לחי למבוי.

רש"י ד"ה בתים וחצירות. דיבור זה שייך לעמוד
הקודם.

שם. דכל היכא דלא צעי לערוצי כגון אב ובנו אי נמי צעי
לערוצי ומצי לערוצי צלא שיתוף מצוי כגון ה' חצירות
הפתוחות זו לזו. פ"ב

שם. ומצי לערוצי צלא שיתוף מצוי הוצרך לפרש כן
דאל"כ קשה דכל מבוי שנשתתף בו איך מותר בלחי
וקורה [פי' כיון שנשתתפו אין כאן חצרות שהכל אחד],
ועל כן כתב דכיון שהשיתוף הוא ע"י המבוי דוקא הוי
שפיר חצרות פתוחות לתוכו והבן. ילקוט המאירי

ד"ה אפילו חורבה. [ואין. ד"ס] חצר צלא צית פי'
ואם היה חורבה משני הצדדין אין כאן דיורין, ואין כאן מי
שצריך לערב, אלא מיירי שיש חצר שיש בתוכה בית
פתוח לחצר וגם חורבה ריקנית פתוחה לחצר. וראה ביד
בנימין שכתב שנראה לו שמלים אלו "ואין חצר בלא
בית" שייכים לסוף דיבור הקודם.

ד"ה והוא שלא עירבו. ליכא למיגזר ד אי מפקת
כלים שצמנו צמח לצרעה לאחרת אחי לאפוקי נמי
כלים שצמנו צמח שהולין [לחצר ויוליין] לצרעה. ד"ס].

תוס' ד"ה הכא נמי. תוכן דברי התוס' הם כך:

ר' יהודה בן בתירה מתיר בנשים דקסבר
שהנשים נגדרות אחר בעליהן, שמקבלות ממנו פרס שהן
כמותו כגופו, וגם נגדרות זו עם זו שלא לאסור זו על זו
שהבעל מצרפן, ולא עוד אלא שביאתה או חליצתה של
אחת מהן פוסלת צרתה, אבל עבדים לא שייכי כולי האי
בתר אדון ולא זה עם זה. ריטב"א

ר' יהודה בן בבא פי' דס"ל דעבדים ככיסו הם, מה
שאין בן בנשים, ורב מפרש טעמא דכתיב ודניאל בתרע
מלכא לומר שאע"פ שלא היה יושב כל היום בשער,
עושה אותו הכתוב כמי שיושב שם כיון שמקבל פרס
ממנו והוא משרתו ועבדו וכו' ועבדים דנקט לאו עבדים
ממש אלא כל שמשרתים אותו. ריטב"א

הכי נמי מסתברא דקתני אימתי בזמן
שמוליכין את עירובן [למקום. ד"ס] אחר אבל
אם היה [עירוב. ד"ס] בא אצלן.

רש"י מקבלות פרס. וכל אחת יש לה דירה לצדה
עמו צמח שאוכלין וישנים שם. ריטב"א

דף ע"ג ע"ב

הא לא קשיא ואם נשתתפו נמי קאמר פי'
ואע"ג דהא פשיטא ? קמ"ל דכי לא עירבו אע"ג
דנשתתפו אסורין בחצר, שאין סומכין על שתוף במקום
ערוב לרבי מאיר, ולמ"ד לעיל בפת כ"ע לא פליגי, יכול
היה לתרץ התלמוד כאן שנשתתפו בפת קאמר דמודה בה
ר' מאיר, אלא דכיון דסתם שתוף ביין הוא, ניהא ליה
לתרוצי הכי דסליק תירוצא אף למ"ד ביין כ"ע לא פליגי.
ריטב"א

והכא כיון דרובא עירבו לא משתכחא וק"ל א"כ
שכח אחד מבני מבוי ולא נשתתף נימא הכי? וי"ל שלא
אמרו כיון דרובא ערוב לא משתכח אלא לענין שכחת
יחיד, אבל לענין שכחת חצר אחת שלא נשתתפה לא
אמרי' הכי. וכן פי' השר ז"ל. ריטב"א

גופא אמר רב אין מבוי נותר בלחי וקורה
וצריך לחיים או פס ד'. ריטב"א

ד"ה כל שיתוף שאין. מכניס חלקו פי' חלקו
בהעירוב, הפת שמערבין בו דרך פתח חצירו למבוי.

אבני חן על מסכת עירובין

ואי מהכא הוה אמינא בתים לא ידענא כמה
 פ' דמהאי עובדא שפיר שמעינן דסגני בשתי חצרות,
 מדנקט צדו אחד גוי, הא תרווייהו ישראל שרי, אבל אכתי
 לא ידענא כמה בתים יש לכל חצר, קמ"ל אידך מימרא
 דאמר בתים וחצרות, סתם בתים שתיים, וסתם חצרות
 שתיים. ריטב"א

		פנימית	חיצונה
א	עירבה פנימית ולא עירבה חיצונה	מותרת	אסורה
ב	החיצונה ולא הפנימית [על כבא זו קאי רב ינאי]	אסורה	אסורה
ג	עירבה זו לעצמה וזו לעצמה	מותרת בפני עצמה, ור"ע אוסר	מותרת בפני עצמה, ור"ע אוסר
ד	שכח אחד מן החיצונה ולא עירב	מותרת	אסורה
ה	מן הפנימית ולא עירב	אסורה	אסורה
ו	נתנו עירובין בחיצונה ושכח אחד בין מן הפנימית ובין מן החיצונה ולא עירב	אסורה	אסורה
ז	מבוי של יחידים, אבל שנים אפילו בחיצונה שניהם אסורים	אין צריך לערב	אין צריך לערב

ואם היו של יחידים ר"ל שידור אחד בכל חצר
 כלומר בני בית שאוכלין על שלחן אחד שהם כאדם אחד
 כמו שביארנו. פירוש המשניות להרמב"ם (קאפח).

כי אתא רב דימי אמר ר' ינאי זו דברי וכו' פ'
 ארישא קאי דקתני עירבה החיצונה ולא הפנימית שתיהן
 אסורות, ע"ז קאמר זו דברי ר' עקיבא דאמר דאפילו רגל
 המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה, וכ"ש דאית
 ליה רגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה, אבל
 רבנן לאו ארגל המותרת לחודא פליג אלא ארגל האסורה
 גמי פליג, וס"ל דאינה אוסרת שלא במקומה. תורת חיים,
 וז"ל הריטב"א הקשו בתוס' מנ"ל לרב דימי א"ר ינאי הא
 מילתא, דהא רבנן לא איירי במתני' אלא ברגל המותרת,
 ועלה אפליגו עליה דר' עקיבא, ולקמן גמי דאסיקנא דג'
 מחולקת בדבר, מנלן זה הדעת השלישי לרבנן דסברי אף
 רגל האסורה אינה אוסרת, מסתיין דנימא כי שתי
 מחלוקות בדבר, ר' עקיבא אף רגל המותרת אוסרת,

שהגמרא אומרת שר' יוחנן שאומר שאפילו אם יש במבוי
 חורבה נותרת בלחי וקורה, אזל לטעמיה דסבר כר"ש
 אפילו כשעירבו, דלא חיישינן שמא יכנים לחורבה, וע"ז
 קשה שגם אם ר' יוחנן סבר שאם עירבו אינו רשאי
 לטלטל מגג לגג וכו' אין משם ראייה לכאן, דבכל עירוב
 לא גזרינן להוציא מבית לחצר שמא יבא לטלטל מחצר
 המעורבת לחצר אחרת שאינה מעורבת, וכן כאן לא
 גזרינן שיכנים לחורבה? ותירצו התוס' דכיון דחורבה הוא
 מקום שאין בה דירורין והוא דומה לגנות קרפיות
 וחצירות שלפי רב אליבא דר"ש בלא עירוב מותר לטלטל
 ממבוי לחורבה מזו לזו אבל אם עירבו אסור לטלטל
 דחיישינן שמא יטלטל כלים ששבתו בבית, אבל אנו רואין
 שר' יוחנן אף דמירי כשעירבו שהרי בא להתיר המבוי
 בלחי וקורה, אפ"ה אינו אוסר טלטול במבוי, זה הוי
 לשיטתו שמתיר בגנות וקרפיות וחצירות גם כשעירבו.

דף ע"ד ע"ב

**אמר איכות בר איהי איזה חוצפה הוא מבואה
 דדירנא.**

רב ענן בר רב לא נראה לפרש שהיה בנו של רב לפי
 סדר הדורות וגם דבראש העמוד נקרא סתם רב ענן ?
 ואולי הכוונה שאיכות קרא לו כן בלשון בזיון שהוא
 תלמיד קטן, ופלא שלא עמדו המפרשים ע"ז ! וראה
 ד"ם שיש גירסא (רב) ענן בר בר ?

נישדייה מן כמו מנן. יעב"ץ עיי"ש

אלמא לא קיבלה מיניה פ' דהא ודאי כיון דשדיין
 רב ענן לא היו בו בתים וחצרות ואפ"ה שריה שמואל כל
 ימיו. ריטב"א

אמר ליה אין, דאי לא אמר מאי ?

אמר רב אפילו [בחצר. כ"ה בגמ']. [שישראל ?]
 ונכרי דרין זה, ונתי ישראל [שאכל ?] ציתו של ישראל זה,
 פתוחות לרה"ר ולא [לחצר ?] וכי אמר רב בזה שאסור
 לערצ דרך חלונות להוציא כליהם דרך ציתו של זה לחצר.

רש"י ד"ה אתא רב ענן. אחר מות שמואל שבחיו
 לא היה מפילה משום כבודו של שמואל.

דף ע"ה ע"א

אבני חן על מסכת עירובין

במקום עובדי כוכבים וכן שני ישראלים או יותר הדדים בבית אחד שרי רבנן, דמלתא דלא שכיחא הוא, אבל לעשות יחיד במקום עובדי כוכבים דהיינו שהן רבים ועושין עצמן להיות יחיד במקום עובדי כוכבים ע"י העירוב שמערבין זה לזה דרך חלונות לא שרו רבנן, דאסור לעשות דבר להיות יחיד במקום עובדי כוכבים, דא"כ לא הועילו חכמים בתקנתן שתקנו לשכור מן העובדי כוכבים כדי שלא ילמוד ממעשיו דעובדי כוכבים לא מוגיר, ואי שרית לעשות יחיד במקום עובדי כוכבים ע"י עירוב, במלה תקנתא, דלעולם לא ישכור ממנו אלא יערבו בהדידי כדי להיות יחיד במקום עובדי כוכבים.

שם. ולא [ישתתפו. רבינו יהונתן] עמו.

ד"ה עובד כוכבים עובד כוכבים. השתמא ודאי מפרש למלתיה דרצ הוה פי' שהטעם ששמצוי שצידו אחד "עובד כוכבים" וצידו אחד ישראל אין מערבין אותו [וכו'. ד"ם] משום דאסור לעשות יחיד במקום "עובד כוכבים".

ד"ה אם היו של יחידים. אין לריכין לערצ זה עס זה משום דריסת הרגל פי' כיון שאין שנים בפנימית או בחיצונה שיכולין לערב הוה ס"ד שצריך לעשות "איזה תיקון" כדי שלא תאסור זה על זה.

שם. דכיון דיחיד הוא [צפנימית. ד"ם] הויא רגל המותרת.

ד"ה הא לא עירבה שתיהן אסורות. רש"י קאי על עירבה הוא לעצמה והיא לעצמה, ודייקנן מינה הא לא עירבה שתיהן אסורות משום דרגל האסורה אסורת, דהא ליכא למידק פי' אין לומר דלא סברי חכמים דרגל האסורה אסורת, אלא הלכה זו תדייק מהמשנה הא לא עירבה הפנימית חיצונה המעורבת מותרת, ושאנינה מעורבת אסורה, דהא פשיטא דשאנינה מעורבת אסורה דהא כבר תני לה לעיל מתני', ואי משום היא גופה לאשמועינן רגל המותרת אינה אסורת פי' שהמשנה אשמועינן שאם עירבו שניהם אין אחד אסור על השני, אם זה היה כוונת המשנה לאשמועינן רגל האסורה ולימני כגון עירבה חיצונה ולא פנימית חיצונה מותרת וכ"ש הא, אלא ודאי דוקא קמני.

ד"ה אין דריסת הרגל אסורת. ואמרויהו מילי דר"ע פליגי פי' דר"ע אומר שני הלכות א' עירבה חיצונה

ורבנן דסברי רגל המותרת אינם אסורת רגל האסורה אסורת? ותירצו דלישנא דמתני' אכרחן לומר כן, מדקתני וחכמים אומרים אין דריסת רגל האסורה אסורת, דהוה ליה למתני וחכמים אומרים אינה אסורת, אלא ודאי ה"ק אין דריסת הרגל אסורת כלל, ואפילו כשהיא אסורה, והיינו דאכרחיה לרב דימי, ואכרחן לדידן גמי לומר ג' מחלוקות בדבר, ר' עקיבא דאסר אף ברגל המותרת, ורבנן דפליגי עליה במתני' ושרו אף ברגל האסורה, ותנא בתרא דקתני שכתב א' מבני חצר עד סיפא דס"ל דרגל המותרת אינה אסורת ורגל האסורה אסורת.

כך רגל האסורה אינה אסורת כדאמרינן לקמן שיש ג' מחלוקת בדבר.

והא האי תנא פי' תנא זה שאמר בבא זו וכו' מני הא ?

אלא לאו רבנן הוא וקשה על ר' ינאי שאמר שת"ק סבר שגם רגל האסורה במקומה אינה אסורת.

וזו מותרת לפני עצמה [בד"א שעשתה דקה, אבל לא עשתה דקה חיצונה אסורה דברי ר"ע, שר"ע אוסר את החיצונה מפני שדריסת הרגל של הפנימית אסורת עליה, וחכ"א אין דריסת הרגל אסורת. וכל זה חסורי מיחסרא].

בד"א שעשתה דקה וכו' ולענין הלכה אי מהני דקה כתב המאירי י"ש פוסקים שאם עשו פנימית דקה לבני פתחם, שזהו גילוי הדעת שנסתלקו להם מדריסת החיצונה, וכן הוזכרה בסוגיא זו, אלא שלא ראיתי לאחד מן הפוסקים שהביא אותה, ונראה שאין דקה מועלת בכך, שהרי על כרחם צריכים הם לצאת, ואין בנין דקה לשעה.

רש"י ד"ה ה"ג. אצל צתים לא ידענא כמה לכל חצר ר"ל אי סגי בתרתי, אבל הא הוי ידענא דחדא לא, דאל"ה מאי שייטא דעירוב חלונות לבא, הל"ל דצד אחד נכרי ואחד ישראל, לא מהני לחי וקורה אלא ודאי דבעי ב' בתים לפחות. חדושי הרא"מ הורוויץ ז"ל.

ד"ה אסור לעשות. (לדור) יחיד במקום עובד כוכבים וכו' ראה תורת חיים שמתרעם על רש"י מפני שהוא גורם "לדור" יחיד, אבל אחר שמחקו הב"ח יש לפרש ברש"י פירושו של הת"ח, וז"ל דדוקא יחיד ממש הדר

אבני חן על מסכת עירובין

ריעותא כשאנינו מפרסם שהשכיר רשותו ולכן יבואו לכלל טעות ולכן אסור.

מיפּע פּעי ראה ר"ה.

ד"ה מי קאסרת. לאי [אמרה. ד"ס] חצר לחברתה תצטיל ניהוי עיוות.

ד"ה אם היו ג'. צין צ' המלירות פי' בחצר הפנימית והחיצונה יחד היה סך של ג' דיורין אסרין.

שם. לא מיצטיל שנים צפנימית ולא עירבו דהוי רגל האסורה ואוסרת על היחיד בחיצונה אלל אפילו שנים צמילונה שעירבו, ואחד בפנימית אסור החיצונה עד [שערצו. ד"ס] שניהן החיצונה והפנימי יחד גזירה משום רצים צפנימית אולי הטעם כיון דמיידי שיש באחד מן המקומות רק אחד ויחשבו אנשים שבמקום אחד לא אמרין רגל האוסרת וכו', מחמירין יותר כדי שלא יבואו לחקל.

וראה ריטב"א שמעתיק דברי רש"י וז"ל אלל אפילו אחד צפנימית ושנים צמילונה שהפנימי מותר במקומה אפ"ה "אסר על החיצונה" ואפילו להאי תנא דס"ל דרגל המותרת אינה אסרת, מ"ט גזירה שנים צמילונה אטו שנים צפנימית.

ובמאירי כתב וז"ל וזה שאמרו אם היו של יחידים אין צריכין לערב, כמו שביארנו, פרשו בגמרא תחלה שלשה אסורים, כלומר שאם היו שלשה בין שני החצרות אפי' היה יחיד בפנימית ושנים בחיצונה ועירבו בני החיצונה פנימית אוסרת [על החיצונה] ואעפ"י שמותרת במקומה מצד יחידותה, ומפני שלא יבאו לטעות בשנים בפנימית שהוא רגל האסורה במקומה, שהרי הדבר קרוב לטעות בו, הואיל ואני קורא בהם רבים בחיצונה כלומר הואיל ובין שיחיד בפנים ושנים בחיצונה בין ששנים בפנים ואחד בחיצונה, נראין הם כרבים בחיצונה שדריסת כלם בתוכה ואין אדם מרגיל [פי' מחלק] בין שנים בפנים ליחיד בפנים, ואין הלכה כן.

ובחדושי גור אריה ממהר"ל מפראג מפרש הואיל ואני קורא רבים בחיצונה פי' ואין כל אדם יודע האידך הם דרים כיון שהם רבים ויסברו כי שלשתן בחיצונה וז"ש הואיל ואני קורא רבים בחיצונה כי כל שלשתן יוצאין בפתח חיצונה והבריות יודעים שאחד לא עירב אסור כי לפעמים הם שמעים שלא עירב ואין יודעים שהוא דר בפנימית רק סברי שכולם דרים בחיצונה והרי הם מלטלים ולכך אסור.

ולא עירבה פנימית דאז שניהם אסורות רגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה, ב' עירבו שניהם החיצונה אסורה דגם רגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה.

דף ע"ה ע"ב

טוב ללמוד כאן סימן שע"ח בשו"ע או"ח

שמואל דאמר אין ביטול ור' יוחנן דאמר יש ביטול **בפלוגתא דרבנן** דאמרי אין ביטול ור"ע דאמר יש ביטול **קמיפלגי**.

ג' אסורין ראה רבינו חננאל.

ג' אסורין כל הענין כאן אתיא כרבנן דרק רגל האוסרת במקומה אוסרת שלא במקומה, וכן נפסק ההלכה בשו"ע סימן שע"ח סעיף ה' דרק רגל האסורה במקומה אוסרת. ראה רש"י לעיל ע"ה ע"א ד"ה אם היו של יחידים ומה שכתבתי שם.

ומשמיה דרבה בר אבהו אמירתה ניהלה מה שאמר רב יוסף הוא טעות ומה שאמרתי לו בדיוק הוא, "אם היה שנים בחיצונה אסור" **הואיל ואני קורא בהן פי' לכן אסור** הואיל ויש כאן **רבים** שני דיורין **בחיצונה** ואלו שבחיצונה אסורים על הפנימית.

שמואל	רב אדא בר אבהו	שמואל
שנים בחיצונה ועירבו אף שיש רק א' בפנימית	גזרינן שיאמרו שיש רבים בפנימית ולא עירבו	אין החיצונה אסורה
שנים בפנימית ולא עירבו ואחד בחיצונה	אוסרת על החיצונה	אוסרת על החיצונה
שנים ועירבו	הכל מותר	הכל מותר

מאי שנא ישראל דלא אסר דמאן דידע ידע פי' כיון דסבירא ליה לר' אלעזר כשמואל כמש"כ רש"י, ואליביה אין אנו חוששין למה שיבינו בני אדם כלל, משא"כ בנכרי הטעם שאוסר מפני שכולם ידעו שלא השכיר רשותו, וכ"ה לפי המסקנא, לכן כאן בהה"א שואל מה החילוק בין ישראל לנכרי הלא כמו שכאן בישראל ידעו גם בנכרי ידעו? וע"ז מתרץ דנכרי יש

אבני חן על מסכת עירובין

מערכין אחד. גאון יעקב

כל שיש בהיקפו שלשה טפחים יש ברחבו טפח וכו'

דף ע"ו ע"ב

כל אמתא בריבוע, אמתא ותרי חומשי באלכסונה החשבון הזה אינו מכוון וכו'. תוס' רבינו פרץ

בשיבסר נכי חומשא סגי צריך להבין איך יכולין להבין שהריבוע סביבותיו 16 טפחים והעיגול סביב הריבוע יהיה רק 16.8 ? אלא צריך לדעת שהכללים בחשבונות כאן אינם מדויקים, ולפי המציאות יהיה כך:

אלכסון של אמה על אמה הוא 1415.

אלכסון של 4×4 טפחים מרובעים = 5.66

כל שיש ברחבו טפח יש בהיקפו 3.1415

עיגול שיש ברחבו 5.66 יש בהיקפו $3.1415 \times 5.66 = 17.78$

ונמצא העיגול יותר על הריבוע 1.78 טפחים.

וכשתחלק 1.78 לד' הרוחות = 0.445 לכל רוח.

ונמצא שהוספת יותר מ 10% לכל ד' טפחים.

וכדי שתבין הפעולה שעושה 10 אחוז, קח חבל של י' אמות, ושני אנשים יאחזו בשני הקצוות וימתחו את החבל, ואח"כ יקרבו אחד לצד השני אמה אחת שעכשו יש ביניהם רק מ' אמות, תראה שהחבל יפול באמצעו לארץ רק ע"י 10%.

דף ע"ז ע"א

וחכמים עשו חיזוק לדבריהם "יותר" משל תורה יש פעמים שהגמרא אומרת סתם כשל תורה ולא יותר. וצריך בירור.

בא למעטו כדי שיוכל להשתמש להעלות ולהוריד חפצים מעל גבי הכותל.

בא למעטו דבר הממעט אינו ממעט אלא באחד משלשה דרכים, (1) שאין ניטל בשבת (2) או שיקבענו בבנין וא"א ליטלו בשבת (3) או כובדו יקבענו שמחמת כובדו לא יטלנו אע"פ שמותר ליטלו, וכדבר שאינו כלי ממש אם יחדו לכך לרבותיו דהריטב"א מהני ולהריטב"א לא מהני. גאון יעקב

וז"ל הגאון יעקב וקשיא מכדי עירבה זו לעצמה וזו לעצמה לא גזרינן עירבו אטו לא עירבו, הכא נמי הנך שנים דבחיצונה על כורחך בדעירבו אהרדי דאי לא עירבו תיפוק ליה דאסרי אהרדי, וכי אתי למישרי שנים בפנימית למר [היינו לפרש"י] בעירבה פנימית לעצמה הוא דאתי למישרי דומאי דשנים דחיצונה דעירבו אהרדי, דעירבו אטו לא עירבו הא לא גזר וכו' ונשאר בקושיא.

?? וזה ביאור דברי התוס' = ויסקרו כשיש שנים בחיצונה שיש כמו כן שנים בפנימית ולא עירבו ואוסרת על החיצונה, ולכן אסור החיצונה אף שעירבו בפנימית, אבל כשיש שנים בפנימית ועירבו לא גזרינן אטו לא עירבו שתאסר על החיצונה דעירבו אטו לא עירבו לא גזרינן, אבל כשיש אחד בפנימית ולא עירבו יסקרו שהם שנים כמו בחלונה והרי לא עירבו.

ד"ה הרי הוא כרבים. והא ליכא למימר דזיחיד בחלונה אסור דהיינו אם דר ישראל יחיד בחיצונה ונכרי בפנימית.

שם. צחצר ענמה (הא. ד"ס) קי"ל.

ד"ה דידע. שהוא שם יחידי [ידע. ד"ס].

ד"ה מיפע פעי. ומאן ללא ידע שהוא דר שם יחידי פי' וסבור שיש שם עוד דיוורין.

ד"ה י' בתים זה לפנים מזה. וכולס דריסת [רגלס. ד"ס] עליו וכו' [לערב. ד"ס] את חצרן.

דף ע"ו ע"א missing

פרק שביעי חלון

פשיטא בכמה דוכתי מלתא דאתיא מדיוקא טרח ותנא לה בהדיא, אלא הכא הואיל ותנא מתניתא מקצתו בתוך יו"ד אמרינן תנא דידן נמי להכי טרח ותנא לה, והיינו דאוקים סיפא לדיוקא דרישא מאי בתוך יו"ד אפי' מקצתו בתוך יו"ד וקתני סיפא כולה למעלה מיו"ד אין מערבין אחד לדיוקא טעמא דכולה למעלה מיו"ד הא מקצתו אם רצו לערבין אחד ולא אוקים סיפא לגופא ורישא כוליה בתוך יו"ד וקתני סיפא מקצתו למעלה מיו"ד אין מערבין אחד משום דתנא מתניתא מקצתו בתוך יו"ד אם רצו

אבני חן על מסכת עירובין

שהזיו רחבו ד' הוי מיעוט. כן הוא לפירוש רש"י.

אוגניים border of a vessel, rim

צריך זיז אחר פי' שסולם לכד לא יועיל אלא כשיש בה רוחב ארבעה, אבל כשיש בהזיו ד' והוא למטה מעשרה מועיל אף סולם פחות מארבעה. וז"ל המאירי וזה שהצרכנו להיות ראש הסולם מגיע לראש הכותל, פרשו בשאין שם שליכה רחבה ארבעה, או זיז או איצטבא רחבים ארבעה, הא כל שיש שם אחד מאלו, דיו שיהא הזיו או האיצטבא או השליכה בתוך עשרה לראש הכותל.

אמר רב הונא עמוד ברשות הרבים
וכו' צ"ע שייכות האי מימרא לכאן, ולשיטת הרמב"ם פי"ד מהלכות שבת א"ש דפי' בסגנון אחר שיש יתד בצד העמוד כו' ודומיא להני מיעוטין דלעיל, מיהו עיקר פירושו [של הרמב"ם] דוחק גדול ע"ש. שפת אמת

ונעץ בו יתד כל שהוא מיעוט פי' ונעשה מקום פטור.

מלאו כולו ביתדות פי' עד שאין תשמישן נוח לתלות בהן כלום. מאירי

מלאו כולו ביתדות איבעיא ליה לרב אשי לשיטתיה, אבל אליבא דרב אדא בר אהבה שאוסר בשלשה לא מהני שיש לה שימוש כל דהוא כיון שאין לה שימוש רגיל, ובודאי לאביי ורבא שגם בפחות משלשה בטלה מרה"י דלא משתמש כש"כ במלאו כולו ביתדות דבטלה.

צריך סולם ארבעה עשר באמת אינו מובן שמה שצריך להרחיק הסולם מן הכותל ד' טפחים אינו צריך בשביל זה סולם גבוה י"ד? וראה בפירוש רבינו חננאל ותבין. ובתוספות הרא"ש כתב וז"ל הילכך נראה לפרש דקסבר דצריך למשוך רגלי הסולם עשרה מן הכותל כדי שיהיה משופע ונוח לעלות.

רש"י ד"ה צריך שני זיזין. דאי הוה [זיז. ד"ם] גזוה עשרה לא הוה סגי ליה בסולם כל שהוא מידי דהוה אכותל פי' שאם מעמיד סולם שאין ברחבו ד' לכותל עשרה אינו ממעט, ולכן רק בזיז שאינה גבוהה מן הקרקע עשרה אמרינן דממעט.

ד"ה מלאו כולו ביתדות. מי אמרינן כיון דלא משתמש פי' שאינו יכול להשתמש צהאי רוחב, לאו רוחב

ד"ה בא למעט. לו הניח שם פספסים פיספוס פירושו מפורד לרסיסים, ולפי' פספסים יש לפרש רסיסים קטנים של עץ וכדומה שעשה מהם תל.

ד"ה וחררה ראה מגדים חדשים.

דף ע"ז ע"ב

סולם המצרי אינו ממעט וכו' הגמרא מעצמה מביאה דין זה ומפרשה.

בנה איצטבא על גבי איצטבא החילוק בין האיצטבא התחתונה והעליונה הוא, שהתחתונה היא איצטבא רגילה שאין לה רגלים אלא החומר שהאיצטבא בנוי ממנה הוא בנין מלא מעפר ואבנים וכדומה, או אפילו בנויה מעץ היא תיבה סגורה מכל צד, אבל העליונה הוא כמו שלחן קטן שיש לה דף מלמעלה ורגלים שמגביהין אותה מן הקרקע.

ששליבותיו לשון יחיד הוא "שליבה" ופירושו step, rundle

ד"ה אם יש. נחמנונה אורך ד' זהו דעת רש"י שצריך ד' רק לאורך הכותל, אבל ראה תוס' ד"ה אם וז"ל ומפרש ר"י דהכא צעין ארבעה על ארבעה שיהא רחוי לעמוד ולתעכז עליו ולעלות על הכותל.

ד"ה ששליבותיו פורחות. שליבות, חווקין לשון חווקין בב"ב נ"ט ע"א ופירש הרשב"ם שם שליבות אשקלויני"ש שקלויני"ש צלע"ש eschelons (old fr.) rung of a ladder מדרגות שלנו שקורין גרדי"ץ. אולי מן הספרדית grades דהיינו מדרגות קרי ליה נמי סולם, וסולם שאינו עשוי כעין מדרגה אלא כעין שליבות שלנו שיש חויר צין חווקיהן והיינו פורחות שפורחות זו על זו, וזקפו אלל הכותל.

דף ע"ח ע"א

זיז היוצא מן הכותל ד' על ד' פי' שהזיו גבוה יותר מוג' מהקרקע, ובלא הסולם אינו ממעט שהרי הוא עומד באויר ומיעוט באויר לא שמה מיעוט, ולכן אם מעמיד סולם וראשו נשען על הזיו, והסולם אין בין שליבותיו ג' טפחים, והוי לבוד להזיו, אף שאין הסולם רחבו ד' כיון

אבני חן על מסכת עירובין

הוא פי' אין כאן רוחב ד'.

ד"ה מצטרפת. לחייז מעל גז המוליא כלום לכאורה צריך לומר באופן שגבוה החוליא עשרה מבחוץ.

ד"ה סולם ארבעה עשר. שצריך להחזיקה ארבעה מן הכותל, תמוה מאוד כמ"ש התוס', ונראה דאין כוונת רש"י להרחיק את הסולם ד' במשך הקרקע, רק כוונתו שהארבעה שהוספנו כדי שתחזיק הסולם יותר מגבוה י' של הכותל אותן הד' של הסולם ירחיקם במשך וממילא נעשה שיפוע של י' על י' בדברי התוס' כנ"ל ברור. שפת אמת

דף ע"ח ע"ב

חקק להשלים פי' ועוד בעי רב יוסף מרבה.

חקק כלו בכותל פי' שלא היה לו סולם כלל, אלא שחקק בכתל בעין חווקים, בכמה. ריטב"א

התם מסתלק ליה פי' מסתלק לשון עולה על הסולם.

הכא לא מסתלק ליה כי מה שנשאר מן הכותל שנוגע לצדדיו מעכבו מלעלות [פי' שהסולם מגיע עד ראש הכותל אבל אין רוחב ד' אלא עד עשרה]. ריטב"א וכע"ז ברשב"א

דמותר לקנות בית פי' שבתה באיסורי הנאה בקבר שאסור בהנאה.

אילן מותר ואשירה אסור אולי הפירוש שהאיסור של אילן הוא רק משום שבות שהוא מדרבנן אבל אשירה הוא איסור דאורייתא.

כל שאיסור דבר אחר גרם לו מותר וא"ת מ"מ היכי שריא אשירה הא איסור שבת נמי גורם לו? וי"ל דאירי באשירה יבשה דלית בה משום משתמש במחובר. תוס' הרא"ש

חריץ שבין שתי חצירות וכו' וה"ה אם היה חריץ כזה מפסיק בחצר אחד על פני כל ארכו ויש בו דיוורין מכאן ומכאן דנעשה ע"י זה כשני חצרות, ופשוט הוא. ביאור הלכה סימן שע"ב סעיף ט"ז, אבל הבאר משה

להרב מדברצין ז"ל כתב להיפך שאפשר שלכן נקט הלשון שבין שני חצירות לומר שאם היה באמצע חצר אחת אינו מפסיק עיי"ש.

אין יכולין לערב יחד **אפילו מלא תבן וקש** כל זמן שלא במלו. ש"ע סימן שע"ב סעיף ט"ז וכתב ע"ז המ"ב בס"ק קכ"א כ"ז שלא ביטלו בפירוש ואמר לא שקילנא מהכא וי"א שאפילו לא אמר בפיו רק שהסכים בלבו לזה ג"כ ממילא מתבטל.

מתבן

רש"י ד"ה חקק להשלים בכותל. סולם קצר וכו' אבל הריטב"א פירש כגון שאין הסולם גדול שיספיק למעט את הכתל ובא לחוק חווקים בכתל למעלה מן הסולם עד כמה הוא צריך לחוק בגובה הכתל.

ד"ה בעשרה. עד עשרה ישלמנו לחקקו מן הצד, אבל הסולם יעלה עד ראש הכותל.

ד"ה התם. הלכך כי משוי ליה רוחז ארבעה גגוצה עשרה פתחא הוי דברי רש"י הם קשה הבנה וראה ריטב"א שהקשה על רש"י ומביא פירושו של הר"ת דבעשרה היינו שיהא החקק בתוך העשרה העליונים, שלא ישאר למעלה עשרה. וכן הוא ברשב"א.

ד"ה או דלמא. אע"ג דאסור צהנאה וכו' ראה מאירי וז"ל ואעפ"י שבעירובי חצרות מיהא אין כאן מצוה כל כך מ"מ סרך מצוה יש בה ודרך שלום וחבה כשמתערב עם חברו ונעשין כאחד, ועל דרך שאמרו בתלמוד המערב וכו' ועוד שראוי לחסידים לערב שמא ישכחו ויוציאו.

ד"ה נתן עליו נסר. כעין גשר [הוי. ד"ס] כפתח.

ד"ה שתי גזוזטראות. נסרין צולטין משפת תקרת העלייה פי' קרקע העלייה שהיא למעלה מתקרת הבית.

שם. ואם ישנן זו אלל זו צשמי עליות ראה בספר נחל הערבים בא"ז לקמן בגמרא ועוד הרבה מפרשים שנתקשו בדברי רש"י כאן.

ד"ה פחות מכאן. שאינו רחב [הנסר ד'. ד"ס].

ד"ה בית. [דכל. ד"ס] טומאה שאין לה.

אבני חן על מסכת עירובין

שני החצירות.

דף ע"ט ע"א

כיצד הוא עושה להמיר מיהת את האחד ובתורה"ש כיצד הוא עושה אחת מהם להתיר חברו **נועל את ביתו** הפתוח לאותו צד פ' שהוא א' או ג' ביתו פתוח לאותו בית דהיינו בית ב', ולכן הוא נועל דלת זה היוצא מביתו לחצר שאצלו **ומבטל את רשותו** בחצר זה שנעל הדלת עליה.

ביטלו אין לא ביטלו לא במתני' אמרינן דסתם עפר במל וכאן אמרינן דוקא אם ביטלו.

הרי הוא כסתם עפר אגב אורחיה קמ"ל דין סתם עפר ודין סתם תבן.

תבן	עפר	
במל	[במל]	אינו עתיד לפנותו
לא במל	במל	סתם
[לא במל]	לא במל	עתיד לפנותו

למיטיימיה קאי לסותמו עומד.

וזו למעלה מזו נמי [לא. ד"ס] לא אמרן.

אלא שיש בין זה לזה שלשה טפחים לפי שאין הגשר ישר אלא באלכסון עומד, ומתירא אדם לעבור בו, לפיכך לא סגי אפילו בנסר ארבעה טפחים, או זו למעלה מזו, דכיון שהגשר ראשו האחד גבוה מחברו אדם מתירא לעבור בו. רבינו יהונתן

גזוזטרא עקומה היא פ' ומערבין.

וז"ל הריטב"א נתמעט התבן מעשרה שניהם אסורין. פ' דכיון שאין כאן מחיצה עשרה הוה ליה כחצר אחת ואסורין זה על זה, דמיירי שהבית הזה אין בו מחיצות אלא תקרה ולמאן דגרים לקמן כיון דאיכא מחיצות ותקרה, מיירי שהמחיצות פרוצות ביותר מעשר דה"ל פרוץ במלואו, ויש שפירשו [המאירי] התבן רחב הרבה ואין כלו מלא תבן, אלא התבן נתון באמצעיתו כעין מחיצה מכותל לכתל בארך הבית, והבית יש בו רשות לשתי החצרות, וכשנתמעט התבן אסורין בבית מכאן ומכאן, שהן אסורין זה על זה, ואפשר שלכך פירש"י ז"ל בית שבין שתי חצרות ושני בתים משני חצרות פתוחין לו, כי הבתים פתוחין ופרוצין לבית התבן במלואם, וכשנפלה המחיצה נאסרו הבתים ההם, והיינו דקתני כיצד עושה נועל את ביתו ומבטל את רשותו, כלומר נועל בית הפתוח לבית התבן ששם נאסרין שניהם ויהי כל אחד ואחד מותר בחצירו. כנ"ל לפרש לשון רש"י ז"ל.

וז"ל המאירי וכיצד יעשה להתירה מיהא אצל האחד נועל זה את פתחו הפתוח לו לאותו בית וכו' ויש מצריכים בשניהן, ואין נראה כן, ומשנעל נעשה הוא אסור וחברו מותר, אלא שאם חזר הלה ובטלו לחברו ובנעילת דלת הרי זה מבוטל, שהרי מבטלין וחוזרין ומבטלין.

הוא אסור לטלטל בחצר א' וחבירו מותר.

ולולי דברי רש"י דמיירי שבית אמצעי זה פתוח ל"בתים" היינו יכולים לפרשה שאין כאן אלא בית אמצעי זה, כמו שצייר הפרו בעתו, וכן הריטב"א דחק את עצמו לפרש בדברי רש"י שהיה האמצעי נפרץ לשני בתים, ועדיין צ"ע.

כיצד הוא עושה בעל הבית של בית האמצעי.

רש"י ד"ה זו שלא כנגד זו. ראה נחל הערכים בא"ז, והעיקר נראה לי דמיירי באופן שכולט כל כך שאינו

בית שבין שתי חצירות ויש כאן בני חצר א' ובני חצר ב', ובאמצע בין שני החצירות יש ג' בתים הפתוחים זה לזה והיינו בית א' הימיני שפתוח לחצר א' מימינו ולבית ב' משמאלו ובית א' זה עירב עם בני חצר א', ובית ג' הפתוח לחצר ב' משמאלו ולבית ב' מימינו ובית ג' זה עירב עם בני חצר ב', והאמצעי הוא בית ב'.

לפי תוס' הרא"ש מיירי שהיו בעלי בית א' ובית ג' שותפים בבית ב' זה, ונמצא שאסור לטלטל בשני חצירות אלו הפתוחים זה לזה ע"י ג' בתים אלו.

וכדי לתקן את זה **ומילאהו וכו'** שותפים אלו עשו ערימה של תבן באמצע ביתו לחלק בין שני הבתים, והם עירבו כל אחד עם בני חצר שלהם בעל בית א' עם חצר א' ובעל בית ג' לחצר ב' **זה נותן לתוך קופתו וכו'** בית א' ובית ג' ממלאין מהתבן שבבית ב' **נתמעט התבן מי' טפחים** שעכשיו אין מחיצה שיכדיל בין

אבני חן על מסכת עירובין

יכול לחברם.

ד"ה מתבן. גדיש של תבן ומפסיק על פני [כל רומז. ררי"ף] הסלירות.

ד"ה מאכילין. [והוא. ד"ס] לה מלא רשומא.

ד"ה שלא יתן. וקא מטלטל במלך [האסורה. ד"ס].

שם. משום [דהוקלה ?] מאתמול.

ד"ה דקאים באפה. שלא תלך [למקום. ד"ס] אחר.

ד"ה בית שבין שתי חצירות. ושני צמדים משני חצירות פתוחין לו כי הבתים פתוחין ופרוצין לבית התבן במלואם [ורק התבן היה מבדיל בין שתי החצירות], וכשנפלה המחיצה [של תבן] נאסרו הבתים ההם, והיינו דקתני כיצד עושה נועל את ביתו ומבטל את רשותו, כלומר נועל ביתו הפתוח לבית התבן ששם נאסרין שניהם ויהיה כל אחד ואחד מותר בחצירו. ריטב"א

דף ע"ט ע"ב missing

דלמא דאימעט מאתמול פ' עכשיו נודע דאימעט כבר מאתמול, אבל בבין השמשות לא הבחינו בזה. וראה יד בנימין

רש"י ד"ה תבן שבעה ומשהו. ולקמן פריך פ' תיכף כאן.

דף פ' ע"א [שבת פרשת וישב תשס"ו]

כגון דאמרי הני תמרי לשיכרא דבי נצרפי
"דשתו ליה ביום חגם" צריך להבין אם המלים "דשתו ליה ביום חגם" הוא חלק מהפתגם שהרי ודאי הלשון כמו שהוא משמע שהוא פירש לדברי הגוים שהגמרא מפרש מלת נצרפי, והם רק אומרים "הני תמרי לשיכרא דבי נצרפי"?

צריך לזכות ?

	מתני'	רב	שמואל
תחומין		צריך	אינו צריך
מבואות	צריך	אין צריך	צריך

אלא לרב מאי טעמא פ' מאי טעמא סבר רב דצריך לזכות בתחומין שלא מצינו שום מושג או ברייתא שצריך לזכות בתחומין, ובמבואות חולק על המשנה ? ומתירן דרב מצא ר' חייא בברייתא שצריך לזכות בתחומין, ובמבואות הוא חולק על המשנה דרב תנא הוא ופליג.

אמר לו ר' ישמעאל ברבי יוסי בבלאי ראה רב נסים גאון.

כך אמר אבא ור' יוסי גימזוק עמו.

לקמיה דר' יהודה בר אושעיא שם זה יש רק עוד פעם בש"ס בחולין דף צ"ג ע"א.

אשתו של אדם מערבת שלא מדעתו והוא הדין לשוכרת, ושלא מדעתו לאו דוקא בשותק ואינו מוחה אלא אפילו במוחה, דהא טורוינה כבר גילה בדעתו שאינה רוצה וכמוחה דמי וכו' מיהו קשיא לי כיון דברגיל [לקמן בגמ'] אפילו בני מבוי נכנסין לתוך ביתו וגומלין שיתופו בעל כרחו ומאי שנא אשתו דאמר שמואל דמערבת שלא מדעתו אפילו אחר גמי וצ"ע. רשב"א

לא קשיא הא דאסר הא דלא אסר ראה רא"ש כאן שמבאר הענין בארוכה.

ד"ה אקיף. הרצה עלי הדרך [צשזלי. ממ"נ].

דף פ' ע"ב

וכמה הוא שיעורו ר"ל של שתוף והוא הדין לעירובי חצירות. מאירי

ולא אמרו לערב בחצירות אחר ששתפו במבוי אף ביין מה צורך לערב בחצירות בפת, אלא כדי שלא לשבח את התינוקת, שאין נותנין לב על השתוף, ודבר זה אינו אלא כעין טעם למה שהכשירו שירי עירוב בכל שהו, הואיל והשתוף קיים וכן בשיירי שיתוף כל שהעירוב קיים. מאירי

כלה שאני ומיהו קיימא לן כר' יוסי דאמר אין צריך להוסיף דסוף עירוב בכל שהוא. רשב"א

דף פ"א ע"א

אבני חן על מסכת עירובין

א"ל שמא יחזור דבר לקלוקלו וכיון שעיקרה של עירוב הוא לעשות שלום כדאמרינן לעיל גזרו גזירה לגזירה שלא יבואו לידי איבה. כנ"ל

והעושה למשתה בנו אחד מעשרים וארבעה אף שעיסתו מרובה לא פלוג רבנן, **נחתום שהוא עושה למכור בשוק וכו' אחד מארבעים ושמונה** מדרגיל ללוש עיסה גדולה גם באחד ממ"ח יש כדי נתינה. יבין

הא דלא ידיע תיפרה ראה במהר"ן חיות אי יש ללמוד מכאן לגבי פישמת אתרוג שתפרה במחט.

ואתה קח לך חטין ושערים ופול ועדשים ודחן וכסמים [ונתתה אותם בכלי אחד ועשית אותם לך ללחם]. יחזקאל ד' ט'

ועגת שערים תאכלנה והיא בגלגלי צאת האדם תעגנה מלשון עוגה, ר"ל תאפנה לעשותה עוגה **לעיניהם**. יחזקאל ד' י"ב

מאי ועוגת שעורים תאכלנה מדוע קורא לה שעורים הלא היתה מהרבה מינים? **אמר רב חסדא לשעורים** כאילו אמר אל תקרי שעורים אלא לשעורים.

רש"י ד"ה לאפוקי מדר' יהושע דאמר הכא במשנתינו לגבי עירובי "חצירות ושיתופי מבואות" **פת אין מידי אחרינא לא קמ"ל מתני'** לעיל ריש פרק "בבב" מערבין לגבי תחומין **בבב**. אפילו ציין ופירות.

שם. ואי מהיכא הוה אמינא התם הוה דעירוני תחומין עסקינן אע"ג שהלשון שם בבב מערבין ו"משתתפין"? ראה רש"י שכתב שיש לפרש דמשתתפין גם מיירי בתחומין כדתנן במשנה ראשונה של פרק ח' לקמן "כיצד משתתפין בתחומין".

שם. והתם מודה ר' יהושע דליכא למיחש משום איבה פ' התם דמיירי בעירובי תחומין מודה ר' יהושע דליכא למיחש משום איבה אם אחד מהשותפין יתן שלימה ואחד יתן פרוסה, וצריך להבין אם גם בתחומין מיירי שיש שותפין למה יש יותר איבה בחצירות ובמבואות יותר מבתחומין? ואולי יש לחלק שבתחומין מונח העירוב

[הא] תנינא חדא זימנא בכל מערבין ומשתתפין פ' דקס"ד דבבב מערבין דהכא ודהתם כולל בין עירובי תחומין בין עירובי חצרות ומשום הכי קא קשיא ליה הא תנינא חדא זימנא, ופ' רבה דלאפוקי מדר' יהושע תני ליה הכא וקס"ד השתא דר' אלעזר ור' יהושע בכולהו פליגי ובכולהו שרי ר' אליעזר בכול מידי ואפי' בעירובי חצרות ור' יהושע אסר בכולהו לכר מפת ושלם. רשב"א

תנינא חדא זימנא בכל מערבין ומשתתפין. פירוש דהא סתם משנה היא כפ' בבב מערבין, וקס"ד דההיא דהתם והא דהכא כללו בחדא גוונא מיירי, בין בעירוב תחומין בין בעירובי חצרות, וא"ת ואכתי מאי קושיא דהא סתם ואח"כ מחלוקת הוא, וטובא איכא דכוותה בתלמודא? יש שתירצו בתוס' דלאו קושיא גמורה היא אלא משום דידע בה טעמא שקיל וטרי בה בדרך קושיא ותירוצין.

איתביה אביי דמכאן אנו רואין דמלת "בבב" אין ללמוד ממנה שאין צריך פת וכשר גם ביין ופירות.

וקתני בבב פ' ועל כרחך תפרש "בבב" שבראש הברייתא כך: על חצירות תפרש "בבב" דהיינו כל מיני פת, ועל שיתופי מבואות תפרש "בבב" כמשמעו חוץ ממים ומלח, וא"כ הדרה קושיא לדוכתא הא תנינא חדא זימנא?

לאפוקי מדר' יהושע דאמר שלימה אין פרוסה לא פ' ולכן תני לה שנית דלעיל בפרק בבב מערבין מיירי בתחומין ושם ס"ל לכ"ע דיוצא "בבב" ממש, אבל כאן מיירי בחצירות דלכ"ע צריך פת ות"ק ס"ל שיוצא "בבב" גם בפרוסה. וצריך לפרש דהא דתנן בבב מערבין ומשתתפין "חוץ מן המים ומן המלח" דמילי מילי קתני בבב מערבין עירובי חצירות גם בפרוסה, ובבב משתתפין כמשמעו בתחומין חוץ מן המים ומלח. וכעין זה צריך לפרש הברייתא שהביא אביי.

משום איבה וחקרו פרוסה למה נאסרה? ותירצו בה משום איבה, שלא יקנאו המערבים בשלמות על אלו שמערבין בפרוסות, כלומר אנו משביחין בעירוב, והם פוגעין בו, ואפי' עירבו כולן בפרוסות, שמא יחזור הדבר לקלוקלו, לערב זה בפרוס וזה בשלם. מאירי

אבני חן על מסכת עירובין

מחוץ לעיר ואין רואין אותה משא"כ בחצירות ובמבואות הוא נראה לכל המשתתפין.

שם. והתם מודה ר' יהושע דליכא למימש משום איבה לא ידענא מאי איבה שייכא הכא לענין פת אין מידי אחרינא לא, דלא קאמרינן משום איבה אלא לענין שלימה ופרוסה? מהרש"א ועיי"ש מה שתירץ. אבל ברש"ש תמה על המהרש"א וכתב שלדעתו שייכא ושייכא איבה גם בשאר מינים שיאמר אני נותן בשר ואתה נותן דגים.

שם. אכל צעירוצי חצירות אימא לא פי' וגם רבנן יאמרו דחיישינן לאיבה ומערבין דוקא בפת, לכן קמ"ל דלרבנן מערבין "בכל" פי' גם ביין ופירות בין בתחומין ובין בחצרות ובמבואות.

ד"ה ולא אמרו לערב בפת. וכל מערבין דרישא הכי קאמר בכל "מיני" פת מערבין עירוצי חצירות לכאורה קאי על פת אורז ופת עדשים כדאמרינן להלן בדף זה וכדומה, דאי אשלימה ופרוסה יהיה מברייתא זו קשיא על ר' יהושע.

ד"ה דשאר מיני הוה. וכמיז לחס אנשים לא תאכל אלמא לאו לחס הוא צריך בירור אם יש שייכות מפסוק בפרק כ"ד לפסוק בפרק ד' ?

ד"ה לא זכו לו מעותיו. מפשטות דברי רש"י משמע דקאי על כוונת החנוני, אבל התוס' הקשו על רש"י ופירשו דקאי על כוונת הנותן המערב, וכתב המהרש"א שבאמת יש לפרש כן גם בדברי רש"י, וננסה לפרשה כך שהרי לא נתכוון המערב לזכות לו לעצמו צמתת חס שהחנוני יזכה לו כשאר מזכין צעירוצ, אלא לקנות (המעה) [צמעה. רא"ש] שהמערב התכוון שיקנה הכבר מהחנוני במעה ועיי"ז יזכה בעירוב, והרי אינה קנויה לו הפת דכיון דמעוה אינן קונוה ואין לו אופן לזכות אלא ע"י מתנה [ולא ?] סמכא דעמיה דהאי המערב לקנות משום מתנה, אלא משום מעותיו, ולרווחא דמלתא מוסיף רש"י שגם החנוני לא היה בדעתו להקנות לו בחנם, וזה שאומר ולא הוה דעמיה לאקנוי וגם לא היה דעתו של החנוני להקנות לו במתנת חנם ונמנא מערב לו צמעותיו שלא מדעתו פי' שהחנוני לא נתכוון לזכות לו מתנת חנם כו' אלא במעותיו. ע"כ, אבל עדיין צ"ע, וראה בפריו בעתו שהאריך כאן. וז"ל הריטב"א מה שתפס רבינו ז"ל בלשונו ואפילו עירב

החנוני לכל בני החצר ויזכה להם אינו עירוב שהרי לא נתכוון לזכות לו במתנת חנם כשאר מזכין בעירוב, לאו דוקא, שאפילו נתכוון לזכות במתנת חנם אין כוונתו של זה אלא שיערב לו במעה שלו ועליה הוא סומך, ונמצא זה מערב עליו שלא מדעתו, ומרן ז"ל לאו דוקא נקט האי לישנא, אלא קושטא דמילתא נקט, דמסתמא אף המזכה דעתו להקנות לזה במעה שלו.

וז"ל הרא"ש כאן סימן י"ג, פירש רש"י אפילו עירב חנוני זה לכל האחרים ויזכה גם לזה [ראה שם בקרבן נתנאל] אינו עירוב שהרי לא נתכוון לזכות לו [מתנת] חס כשאר מזכה צעירוצ אלא לקנות [צמעה] והרי אינה [קונה] [ראה קרבן נתנאל] דמעוה אינן קונוה לא [סמכיה] דעמיה דהאי (ולא הוה דעמיה לאקנוי) ונמנא מערב לו צמעותיו שלא מדעתו. וראה שם ברא"ש שהאריך בענין זה.

דף פ"א ע"ב

שאין מערבין לו לאדם אלא מדעתו מילתא באנפי נפשיה הוא, ולא קאי אנותן מעה לחנוני, וה"ק "ואין" מערבין לו וכו', וכהאי גוונא בפרק קמא דיו"ט שאפר כירה מוכן הוא, תדע דאי קאי אנותן מעות לחנוני הוה ליה למיתנייה קודם הך דתנא ומודים חכמים בשאר כל אדם וכו'. רא"ש, ורש"י לא פירש כן.

שזכין לו לאדם בפניו וכו' ראה רבינו חננאל.

אינו אלא לפרש דברי חכמים וקשה על רב יהודה אמר שמואל וכדי לתרץ משיב לו **ולא פליגי !** וכאילו אמר ולדידך מי ניחא.

רש"י ד"ה ואין ללוקח. שנתן לו דינר מצעוד יוס צסוה פי' בשביל דינר צסר.

דף פ"ב ע"א

ובין שיש לו אומנות שלא היא הרי זה פסול ואיך אמרת דאימתי לפרש ור' יהודה מפרש שיטת החכמים, הלא אנו רואין מברייתא זו שהחכמים אינם סוברים כר' יהודה? ומתרץ דברייתא זו שאומרת וחכמים אומרים אין זה חכמים של המשנה דתנן ואלו הן הפסולין וכו' אלא ר' מרפון אמר ר' יהודה היא, ולעולם אימא לך דאימתי לפרש ור' יהודה מפרש דברי החכמים.

אבני חן על מסכת עירובין

אפשר לו בלא חביות, או דלמא בכל מנא דבעי מנח ליה? והשיב כך ראינו שכך היו רגילין להניח שתוף מבוי בחביות דתנן וכו' ועד עכשיו כך אנו נוהגין, שאנו נותנין את העירוב בחבית כדי שישתמר מן העכברים ומן החולדה ומן המטר וכו'. בספר העתים סימן מ"ו עיי"ש.

וכל שקיבל עליו מבעוד יום לסמוך על עירוב זה. רע"ב

אמר רב אשי הודיעוהו ולא הודיעוהו קתני פ' שכן צריך לשנות המשנה [הודיעוהו] (וכל שקיבל עליו) מבעוד יום מותר [לא הודיעוהו] (משתחשך) אסור.

וכמה כבר ארבע כבר חמש [אבל בן שש כולו מודו דאין צריך לאמו ואיך אמר ר' אסי יוצא בעירוב אמו] כן הוסיף הר"ם מנוסח הכ"י אבל שם באות ז' כותב והוספת תלמיד הוא ונכתב בפנים וקרוי לזה הוא בריטב"א. אבל באמת צריך להבין איך מקשה מדבי ר' ינאי ור"ל על רב אסי שכולם היו אמוראים ?

וכמה כבר ארבע כבר חמש וצ"ע איך מקשה מדבי ר' ינאי ומר"ל [ר"ל היה בדור שני של אמוראי ארץ ישראל] על רב אסי שהיה בדור ראשון מאמוראי בבל? אבל ראה ר"ח ב"מ ז' ע"א וז"ל וקי"ל דלא מקשינן לא ממשנה ולא מברייתא ולא ממימרא אלא אם הוא הלכה.

רש"י ד"ה הודיעוהו מבעוד יום ולא הודיעוהו קתני. הודיעוהו [מומח. ד"ם] אע"פ שלא נמלטה.

ד"ה ותנן נמי גבי סוכה. ופרשין התם הי קטן [קרי ליה. ד"ם] צריך לאמו.

דף פ"ב ע"ב

כי קאמר רב אסי דלא מפרשינן בדברי רב אסי שיוצא בעירוב אמו בלי שתזכה אמו לו את העירוב, ולעולם שאמו מזכה לו, וכי תימיה מאי קמ"ל? דמיירי שגם אביו עשה לו עירוב וקמ"ל דבתר אמו אזלינן.

לימא תיהוי תיובתא דרב אסי פ' דהוה משמע ליה דעד ולא עד בכלל קאמר מכיון שסתם דבריו,

המשחק בקוביא יש לומר שהוא מלשון "קוביק" בלע"ז, דבר מרובע. ע"פ היוסף דעת ראש השנה כ"ב ע"א

קוביא פירוש מתנין ביניהן תנאי אם אנצחך תתן לי כך וכך ואם תנצחני אתן לך כך וכך כי האי גוונא אסמכתא היא ונמצאו כגולנין לפיכך פסולין [וישוב העולם כגון אומות ועבודת הארץ. לכאורה חסר כאן] (א"ב) [ר"ת אמר בנימין] פ' בלשון יון גוף מרובע בעל ששה שטחים ועליו הקודות מן אחת עד שש עשוי לצחק. ערוך ערך קבאי

רש"י ד"ה בקוביא. נעירצון כל אחד מקבל על עצמו לשלם לחבירו אם הקוביא יעלה לטובתו. וגם מי שמבטיח למלוה לשלם לו אם לא ישלם הלוח נקרא ערב שהוא מקבל על עצמו אחריות החוב.

ד"ה מפריחי יונים. אם תיקדמה יונק ליוני ראה בד"ס שהגירסא הנכונה הוא "יונק ליו" ויון היינו יונה המלומדת לעוף והוא "יון הירוע" cock pigeon.

ד"ה סוחרי שביעית. זה שמומל ממון עד כדי שהוא מוכן לעצור עצירה על הממון רשע הוא.

ד"ה בזמן שאין להם אומנות אלא הוא. לפי שאין עסוקין ציטונו של עולם. ראה בערוך ערך קבאי וז"ל וישוב העולם כגון [אומנות ?] ועבודת הארץ. עכ"ל, ולפ"ז רוב אנשים בימינו הם פסולין לעדות.

ד"ה ההיא. [נצרייתא דר' יהודה היא. ד"ם] משום ר' טרפון דאמר.

ד"ה להפלאה. ולא [נמלייה נספק. ד"ם] אי מיר.

פרק שמיני כיצד משתתפין

כיצד משתתפין בתחומין ואעפ"י שבכל מקום הוא קוראם עירובי תחומין, הוא מזכירם כאן בלשון שיתוף, על שם מה שהוא רוצה לומר בהם שאחד מערב לכלם. מאירי

מניח את החבית ונשאל גאון בהאי ענינא אם אי

אבני חן על מסכת עירובין

דתפסת מרובה לא תפסת. ריטב"א

שהגם שלילד בר ד' וה' כבר צריך עירוב, אבל אם אין אביו בעיר והוא חי עם אמו לבד, הוא יוצא בעירוב של אמו אפילו אם לא עירבו עליו.

והריטב"א כתב בשם רש"י דאם איתא דרב יהושע אית ליה האי סברא, הכי הוה משני ליה לדרב אסי בדליתיה אבוב במתא, אע"פ של זיכתה לו [אמו], ולא הוה דחיק נפשיה לתרוצה בשערבה עליו לצפון וערב עליו אביו לדרובם.

ד"ה מתכוונין להקל. ור' יהודה סבר כיון דנשצת סועד שלש סעודות וכו' וראה ר"ח שכתב מעם אחר וז"ל דכיון דאית ליה בשבת בשר ודגים לא אכל פת אלא פחות מסעודתו בחול.

ד"ה ככר הלקוח מן הנחתום בפונדיון כשנמכרין ארבע סאין בסלע. השמא ס"ד חזי קצ הוי שמי סעודות כ"לד ו' מעות לדינר מעה שמי פונדיון וכו' :

סלע = 4 דינר, 24 מעה, 48 פונדיון

דינר = 6 מעה, 12 פונדיון

מעה = 2 פונדיון

סאה = 6 קבין

4 סאה = 24 קבין

וכשנמכר 4 סאין דהיינו 24 קב בסלע דהיינו 48 פונדיון נמצא שחצי קב נמכר בפונדיון.

ד"ה ר"ש. ממעט [נשיעור. ד"ס] ואומר משע סעודות יש לקצ פי' חולק על הת"ק שיש בקב ד' סעודות ולפי ר"ש יש ט' סעודות ודי לעירוב צ"י ידות של ככר של ג' ככרות לקצ דהיינו:

ככר = שלישית הקב

שתי סעודות = שני שלישי ככר

ד"ה חציה לבית המנוגע. סתמא היא פי' הגם דפליגי בשיעור הפת שצריך לעירוב, אין מחלוקת חדשה כאן לגבי שיעור הפת בבית המנוגע, אלא כל אחד יסבור בבית המנוגע שהשיעור הוא חצי הפת ששיעור הוא לגבי עירוב, והכי קאמר שהשיעור בבית המנוגע הוא חצי ככר השלימה הוא חצי ככר כזו ששיעורו זה את העירוב [צין. ד"ס] למר לר' יוחנן בן ברוקא דאמר מכבר בפונדיון וכו' צין למר לר"ש דאמר מב' ידות לככר וכו', חצי ככר זה הוא השיעור לשהיית צין המנוגע לטמא צגדים כדמפרש לקמיה, ומתחיל לפרש דיני הנכנס לבית המנוגע הנכנס

לימא תיהוי תיובתא דרב אסי אבל ברייתא דלעיל [דקמן שצריך לאמו יוצא בעירוב אמו] לא קשיא אדרב אסי דמצי מוקי לה בבן שש.

א	רב אסי: קמן בן שש יוצא בעירוב אמו	לימא ברייתא ה' תיהוי תיובתא? עד ועד בכלל.
ב	ברייתא: קמן שצריך לאמו יוצא בעירוב אמו	רב אסי מוקי לה בבן שש
ג	דבי רבי ינאי ור"ל: כבן ככר ארבע ככר חמש	לימא ברייתא ה' תיהוי תיובתא? הא דאיתא אבוב במתא
ד	ר' יהושע בריה דרב אידי: כגון שעירב עליו אביו לצפון ואמו לדרובם.	תיובתא מברייתא ה'. והוא אינו יכול לתרץ הא דליתא אבוב במתא דלית ליה סברה זו כמו שפי' רש"י.
ה	ברייתא: קמן הצריך לאמו יוצא בעירוב אמו עד בן שש.	

אמר מר חוץ מן האשה מפני שיכולה למחות טעמא דמחי לכן עירוב בעלה אינו עירוב **הא** **סתמא נפקא בדבעלה**, **הא קתני רישא שאין** הבעל מערב לגדולים ולאשתו **אלא מדעתם** מרצונם המפורש **מאי לאו דאמרי אין?** **לא מאי אלא מדעתם דאשתיקו** דמסתמא כן רצונם, **לאפוקי היכא דאמרי לא בפירוש?** **הא וכולן שעירבו ועירב עליהן רבן יוצאין בשל רבן דסתמא הוא** שלא אמרו בפירוש כלום **וקתני חוץ מן האשה דלא נפקי הרי שאף בשתיקה אינה יוצאה?** **אמר רבא כיון שעירבו לעצמן אין לך מיחוי גדול מזה.**

סיכום:

לר' יוחנן בן ברוקא יהיה שיעור מזון שתי סעודות רובע הקב 1\4 שהוא 9\36 ולר"ש יהיה שיעור שתי סעודות 2\9 הקב שהוא 8\36

רש"י ד"ה הא דאיתא לאבוב במתא. דהא כי אומצנייה [לדרב. ד"ס] אסי לעיל, אם איתא דאית ליה לרב יהושע הא סברא, הכי הוה משני ליה לדרב אסי דלכן אומר רב אסי דגם בן שש יוצא בעירוב אמו, דמיירי "בדליתיה לאבוב במתא" [וליתא. ד"ס] דללא [עירוב. ד"ס] שרי [ולאשמעינן. ד"ס] רצומא פי' ויש כאן חידוש

אבני חן על מסכת עירובין

טומא מיד דכתיב והנא אל הצית יטמא.

הראשונים. ריטב"א [דמן נאוסא שבא מן מקום ששמו נאוסא. וראה בכלבו סימן פ"ט.

ד"ה דאי כר' יהודה קשיא לי וכו'. כלומר המעיים מתרווחין לפנות מקום לדבר הממוק וצ"ע מה ענין זה אצל שבת דוקא ?

ד"ה צא מהן שליש לחנוני. חזי קצ [אלא ששער לך. רש"ש].

דף פ"ג ע"א

... כור = 30 סאה

... כור = 10 איפה

ג = איפה = 3 סאה

ו = סאה = 6 קב [144 ביצים]

ד = קב = 4 רובע [ביכש, לוג בלח]

ו = רובע = 6 ביצים

... רביעית הלוג = 1.5 ביצים

לטמא טומאת אוכלין ראה פסחים ל"ג ע"ב רש"י ד"ה בכביצה נמי שמביא התו"כ שאוכל מקבל טומאה בכל שהוא וצריך שיעור רק לטמא טומאת אוכלין וכן כתבו התוס' שם, אבל רש"י בסוף הדיבור שם מסיק ואני שמעתי דאף לקבל טומאה צעי כביצה.

שורה 3 כמה שיעור חצי פרס:

(כולהו כר"ש דכבר הוא 8 ביצים)

ר' יהודה = ב' ביצים חסר קימעה

ר' יוסי = ב' ביצים שוחקות

רבי = ב' ביצים ועוד 1\20 בביצה

שורה 7 שיעור טומאת אוכלין:

ר' נתן ור' דוסא אמרו = כביצה שאמרו כמזה ובקליפתה.

וחכמים אומרים = כמזה בלא קליפתה.

שורה 11 שיעור חצי פרס לפסול את הגויה לר' יוחנן בן ברוקה:

חכמים אומרים ביצה ומחצה שוחקות.

כי אתא רב דימי מארץ ישראל אמר, שיגר בוניוס שלה איש ששמו בוניוס, לרבי, מודיא דקונדיס [קונדסא. רש"י] [קונטרסא, פי' מדת סאה שלהם לפי שהיו מוחזקין בה שהיתה מדויקת מימות

שורה 15 ושיער רבי מאתן ושבע עשרה ביעין שיער סאה זו ומצא בה 217 ביצים, ושואלת הגמרא הא סאה דהיכא איזו סאה היתה סאה זו

אי דמדברית קמ"ד הויא אי מירי בסאה מדבריות הרי הוא 144 ביצים ולא 217

ואי דירושלמית קע"ג הויא 173 [144 + 28.8 (20%)]

ואי דציפורית ר"ז הויין 207 [172.8 + 34.56 (20%)]

שורה 18 אייתי חלתא שדי עליהו [1\24] חלתה כמה הויין תמני 1\24 של 207 הוא 8.625 אבל לא דק כמו שכתב רש"י אכתי בצר ליה שיש לנו רק 215 ורבי אמר 217 אלא אייתי ועודות דרבי שדי עליהו

לכל 2 ביצים 1\40 בביצה

ל 80 ביצים ביצה שלימה

ל 160 ביצים 2 ביצים

ל 47 הנותרים 5875. של ביצה

וכל זה לפירוש "ויש ששונין" ברש"י, אבל רש"י ס"ל דועוד של רבי הוא 5%, ובתירוץ של הגמ' "אלא אייתי" לא אמרינן תו דמוסף החלה עליה אלא מוסף 5% על 207 ויוצא לנו 217.

שורה 25 שליש דמאן אילימא שליש דמדבריות מכדי שליש דמדבריות כמה הוי ארבעין ותמניא 3\144 = 48 ואילו עודפא שתין ותלת 207-144 = 63 ואלא שליש דירושלמית, שליש דידה כמה הוי חמשין ותמניא נכי תילתא 3\173 = 57.66 ואילו עודפא שתין ותלת, ואלא דציפורי, שליש דידה כמה הוי שבעין נכי חדא 3\207 = 69 ואילו עודפא ס"ג?

שורה 31 אלא א"ר ירמיה ה"ק נמצאת סאה של ציפורי 207 יתירה על מדברית 144 קרוב לשליש שלה דשליש של ציפורי הוא 69 וציפורי יתירה על מדבריות 63, ולזה קורא קרוב ושליש שלה קרוב למחצה דמדברית דשליש של ציפורי הוא 69 וחציה של מדבריות הוא 72.

אבני חן על מסכת עירובין

שורה 36 **בועודיות של רבי** שהרי רבי הוסיף 2.5875 ביצים על הסאה בועודות, דהיינו סאה ציפורית 207 ו81 ביצים של חלה ועודות 2.5875 ביחד יש 217 \ 3 = 72.33 **יתירה על מחצה של מדברית שליש ביצה.**

רש"י ד"ה וחצי חציה לטמא טומאת אוכלין. לרבי יוחנן בן זרוקה כדלית ליה דהיינו כזיתא חסר רביע דהיינו $3\frac{1}{4}$ ביצה, שהרי הוא שיער כזכר של רובע קצ [כדלוקימנא. ד"ם] מחצה שער לחנוני, נמצא כזר צפונדיין רובע קצ [והוא. ד"ם] ו' זינים.

לר' יוחנן בן ברוקה:

כזר בפונדיון = רובע הקב = 6 ביצים.

חצי כזר [לכית המנוגע] = 3 ביצים

חצי, חצי כזר [לפסול את הגויה] = 1.5 ביצים

חצי, חצי חצי כזר [לטומאת אוכלין] = $3\frac{1}{4}$ ביצה

לר' שמעון:

ג' ככרות לקב = קב = 24 ביצים, כזר = 8 ביצים

חצי כזר [לכית המנוגע] = 4 ביצים

חצי, חצי כזר [לפסול את הגויה] = 2 ביצים

חצי, חצי חצי כזר [לטומאת אוכלין] = 1 ביצה

ד"ה דלא שוו שעוריהו להדדי. ויש שאומרים. ד"ם] יותר.

ד"ה חסר קימעה. צינים קטנים שיערוהו בן צריך לפרש, כדי שלא תקשה ששיעור זה דומה להשיעור דביצה בלא קליפתה לקמיה בד"ה בלא קליפתה.

ד"ה שיער רבי. יותר ממ' [צינים. ד"ם] וכו' דהיינו לחצי פרס לד' ביצים אחד מעשר צינים תוספת דהיינו א' ממ' לכל ביצה 2.5% ויש שזוין א' ממ' צינים ומפרשי לז' הצינים יחד סך תוספת אחד ממ' דהיינו א' מפ' 1.25% לכל ביצה ותו לא, ומתקדק כלשון הזה א"ל להעמידו לקמן וראה לקמן שפירש זה אינה עולה יפה, ורש"י מפרש כפירוש הראשון.

שם. והתקדק כלשון הזה וכו' ראה לקמן בד"ה אי הכי טפי הוי להו, ששני הלשונות כאן אינם עולים יפה.

ד"ה כמו וכקליפתה. דלי לרבי יהודה חסר קימעה צעי מיהו וצריך להבין שמא בלא קליפתה דאמרי חכמים היינו אליבא דר' יהודה דאמר חסר קימעה? וצ"ל דחסר קימעה הוא פחות מביצה בלא קליפתה.

ד"ה מאתן ושבע הויין.

למאה עשרים תוספת 100 + 20% = 120

לע' י"ד תוספת שהן חומש של ע' 70 + 20% = 84

שניתוסף עליה חלק חמישי שמתחלה פ' חמישית מלגו

שהוא חלק ששי למדה הגדולה, דהיינו שמוס מלצר

כלומר על החמשה הציאו ששי מן החון

הרי תוספת ל"ד, תנס על קע"ג הרי ר"ו 173 + 34 =

207

ותוספת [חומשין של ג' הצינים. רש"י] לא דק

שהחשבון של החומשין שעושה רש"י הוא רק על 170

וסאה ירושלמית הוא 173 לכן אומר שהחומש של ג'

ביצים הגותרות שצריך להוסיף עוד 6. של ביצה ולא דק.

שהרי מתשזון הראשון חסר חסר חומש שאינה 173 בדיוק

אלא 172.8.

ד"ה אי הכי טפי הוי להו. וקשיא לי בגוה דלי

דייקת זה שפיר, טפי מציתה הוי, (1) שהרי בועודות של

מ"ז צינים שלא חשבת פ' שחשב רק חשבון של א' מפ' מ

160 וגשאריו 47 עד 207 יש יותר מחצי צינה פ' שאחד

מפ' הוא חלק $1.25 * 47 = 5.875$ (2) ונחלתן של ט"ו

צינים שלא חשבת ראה רש"י ד"ה כמה הויין תמני יש יותר

מחצי צינה שחלה הוא אחד מכ"ד 151 * 4.1667 =

625. (3) וגם למעלה תוספת ציפורית על ירושלמית

נשארנו צ' חומשין שלא דקדקנו בהן 172.8 + 20% 34.56

= 207.36 וכל זה עולה ליותר מביצה.

שם. אלא אייתי ועודות של רבי שדי עליהו, ודל חלתן

מהכא פ' ואין אנו מוסיפין חלתן על 207 להגיע ל217

אלא אנו מוסיפין לכל ביצה 5% ונמצא ל200 ביצים 10

ביצים ויש לנו 217.

שם. א"ה טפי להו ועודות דרבי אחד מכ' לכל צינה מז'

צינים 7 * 5% = 35. , וגם צ' חומשין שלא דקדקנו בהן

ראה לעיל ד"ה אי הכי טפי הוי להו בסופו והיינו 36.

וביחד יש 71. ומשני כיון דלא הוי צינה לא חשיב ליה.

ד"ה ושל ציפורית יתירה על ירושלמית

שתות. ירושלמית פ' ששיעור הציפורית הוא ירושלמית

דהיינו 173 וגם ושתות מלצר דהיינו חמישית של 173

שהוא 34.6 דהיינו 207.6.

דף פ"ג ע"ב

אבני חן על מסכת עירובין

עשירית האיפה:

מדבריות:

כור = 30 סאה

בת [עשירית הכור] = 3 סאה

איפה = 3 סאין, 18 קב, 72 לוגין

עשירית האיפה = 7.2 לוג [רבעים] 2. לוג = ביצה וחומש

סאה = 6 קב

קב = 4 לוג [רבעים]

לוג = 6 ביצים

ד"ם] שלא הלכו בקולס וכו' כדאמרין צכילד מערצין [צסופו. ד"ם] קולס תורת פתח עליו ותורת מחיצה והכל להקל [רלו אחד מערצין רלו שנים מערצין, מ"מ. ד"ם] שתי רשויות הן.

ד"ה בסמוכה. שנטלו [מחפירת. ד"ם] הצור.

ד"ה לזה בפתח ולזה בפתח. ז' תצירות שלא עירבו [ויש. ד"ם] רשות [אחרת. ד"ם] וכו' שהוא נוח ליכנס [צה. ד"ם].

ד"ה היינו חלון שבין ב' חצירות. ואם לא עירבו ציחד שניהם אסורים להשתמש צה אם רשות של ארבעה היא פי' אם החלון שבין שני החצירות יש בה' ד' על ד' ולא עירבו אסור להשתמש בהחלון עצמה, היינו להכניס ולהוציא מרשותם לשם אבל בתוך הרשות עצמה מותרין, אבל אם אין בהחלון ד' על ד' אינה אסורה דאין רשות פחות מד'.

ד"ה לזה בזריקה ולזה בזריקה. ולזה גזוה עשרה ואין יכולים להשתמש אלא בזריקה איני מבין איך עשרה טפחים גובה עושה, שאין יכולין להשתמש אלא בזריקה?

ד"ה היינו חריץ.

דף פ"ד ע"א missing

הכא בכותל תשעה עשר עסקינן ובאופן זה לכאורה יהיה הטפח העשירי אסור ששניהם משתמשים בו וראה רש"ש.

דף פ"ד ע"ב

שתי גזוזטראות זו למעלה מזו ומיירי שלא עירבו שני אנשים אלו, אבל עשו החור והמחיצות סביבותיהם בשותפות ואין הפסק רשות ביניהן, שהם בתוך ד' מצד לצד, ובתוך י' מלמטה למעלה, וכיון "שתשמישן שוה" הגם שהגזוזטרא הוא ברשותו של העליונה, בא התחתונה ואוסרת עליו.

דילמא כדרב פפא עיין תוס'.

אבל במופלגת ארבעה עליונה מותרת פי' שאין

ירושלמית [הוסיפו חומש]:
נעשין 6 קבין, שחומש של 6 הוא 1.2 וכשנוטלין 1.2 מ 7.2 נשאר 6.

ציפורי [הוסיפו חומש]:
נעשין 5 קבין, שחומש של 5 הוא 1, וכנוטלין 1 מ 6 נשאר 5.

האוכל כמדה זו ר"ל בשתי סעודות ולא יהיה גזוק ברוב אכילה. מאירי הרי זה בריא [בריתב"א הגירסא ברוך, וכע"ז בר"ח] ומבורך ויש לציין שאפילו לפי המדה הציפורית יש בחמש קבין 30 ביצים גדולים !!!

פחות מכאן מקולקל במעיו פירוש כמו חולה במעיו. ר"ח, ובמאירי כתב פחות מכך "ומזיק לו" הרי זה מקולקל במעיו.

רש"י ד"ה שהן ו' ירושלמית. שהרי ו' מדצירות פי' שהמדבריות הם ו' רבעים וביצה וחומש ביצה, ואנו מתחילים לחלקה ע"י תוספת חומש, ואנו לוקחים ו' מהחשבון, ועל ידי זה נעשו ה' ירושלמיות, נשאר לנו לוג מדצרי וחומשו וכו' הרי לוג וחומשו, והן נעשין לוג ירושלמי פי' שהרי יש כאן ששה חומשין מדבריות והם נעשין חמשה חומשין ירושלמיות והיינו לוג אחד.

ד"ה ומבורך. שאינו אוכל יותר מדאי, וכתיב צדיק אוכל לשובע נפשו וצטן רשעים תחסר הצדיק אינו חפץ במעדנים ורק בדבר המשיביע את הנפש, אבל הרשעים יתענגו באכילת מעדנים מתוקים וערבים, ותמיד בטנו חסרה כי רווחא לבסימא שכיחא ויוכל עוד למלאותה.

ד"ה ה"ג. הואיל וגזוה מרפסת י' [וצללד שיערצו צני מרפסת לעזמן צמרפסת דהיא רגל המותרת צמקומה.

אבני חן על מסכת עירובין

בכל חורבה א', ומכאן מתחיל להביא ראיה דרב סבר שאינו אוסר באויר וסוף והלא הוא בעל הבית א' אינו יכול להשתמש דרך חלון למרחוק אפילו בתוך חורבה א' אלא ע"י זריקה, ומצירו בית ב' שגם הוא יכול לזרוק לתוך חורבה א' אינו אוסר עליו, ואע"פ שמשמש זה צמול צזריקה פ' שהגם בשבת אסור, מכל מקום הוא במציאות שזורק דרך אויר שלו צפירנה שזורק מחלונו בבית ב' דרך הפירצה עד תוך חורבה זו חורבה א', אבל אפ"ה אינו אוסר על מצרו בית א' דרך אויר שאין לו עליו תשמיש אלא ע"י אויר פ' והא לך שאינו אוסר ע"י אויר, ועד כאן פירש לך מדוע מותר לבית א' להשתמש בחורבה א' אצל צסמוכה למצרו בית א' בחורבה ב' לא ישתמש אפילו צזריקה, הו"ל ויש למצרו בית ב' זה בחורבה ב' תשמיש נוח צשלשול סמוך לחלונו.

דף פ"ה ע"ב

והא מר הוא דאמר לזה בזריקה ולזה בשלשול שניהם אסורין פ' דס"ד דלכן האמצעית אסור דס"ל לרב שכיון ששניהם משתמשין בה אף שהוא ע"י אויר אסורין זה על זה, ולכן קשה מדוע החורבה שאצל מותר, וצריך לתרץ שעד האמצעית נוח תשמישתה בזריקה, אבל מבית אחד דרך שלשה חורבות קשה תשמישתה ולכן אינה אוסרת, וע"ז מקשה הא זה נקרא לזה בזריקה דהיינו זריקה קשה דרך ג' חורבות ולזה בשלשול דרך חלונו מיד ע"י שלשול והא את דאמרת דבאופן זה שניהם אסורין? ומתרץ דלעולם אינם אוסרים זה על זה כיון דסבר רב שדרך אויר אינו אוסר, והא דאסורה אמצעית לאו משתמשין בה באויר, אלא מיירי שהאמצעית פתוחה לשני הבתים, שעומדת חצובה, אבל שני החורבות האחרות מותרות לאלו משתמשין בהם ע"י שלשול.

מי סברת [דעבדת כי שורה. רש"י, ד"ס]

חוץ מבית שער דיחיד פ' שיש רק בית אחד בחצר ויש לחצר זה בית שער, יכולין להניח העירוב בבית שער זה, שחצר זו לעצמה אינה צריכה עירוב שהרי אין כאן רק אחד, ומיירי באופן שמערב כמה חצירות יחד, ולכן יכולים להניח העירוב גם בבית שער ונחשב כאילו נתנו העירוב בבית שבחצר, שהרי בית שער זה שייכת לגמרי להבית.

בן בונייס [כנ] אתא לקמיה דרבי, אמר להו

התחתונה אוסרת עליה כיון שהוא רחוקה, וס"ד שיש ראיה מכאן שאין אחד אוסר על חברו דרך אויר?

רש"י ד"ה שתי גזוזטראות. צין מלמעלה וצין מלמטה פ' או מלמטה, דהיינו שעשו נקב בתוך הגזוזטרא ועשו מחיצות סביבות הנקב בין למעלה מן הנקב או למטה מן הנקב.

ד"ה ב' גזוזטראות זו למעלה מזו.

דף פ"ה ע"א

דילמא כדרב פפא ראה תוס'.

רש"י ד"ה בור שבין שתי חצירות. כך השיג [מרנא ורננא ר' יצחק. ד"ס] והוא רבו של רש"י ר' יצחק הלוי וקורא לו גם לוי"ה.

ד"ה זה מוציא זיז כל שהוא. שאין דיוצין פתוחין [לו. ד"ס] וכו' דלא לייתי לטלטולי מכרמלית (אחרת. ד"ס) לרה"י ויס לגבי מילוי ס"ל דלאו כרמלית היא אלא [קרקעיתה?] אצל אויר [ומיא?] מקום פטור היא.

ד"ה ודשמואל מהיכא. מדשמואל גמר לה, [דקא. ד"ס] סלקא דעתך וכו' ולא שמעה [צדהיה. ד"ס] הא דשמואל.

ד"ה צריך סולם קבוע. ואי [לאו סולם. ד"ס] צני רה"ר אסרי עליה דרך אויר ולכן זה נקרא דרך אויר שאין גג זה ראוי לתשמישן של בני רה"ר.

ד"ה אלא בסמוכה. דשלשול וזריקה חשיב תשמיש [שוה. ד"ס] וכו' אלא תשמיש מופלג צמשך [זה פ' ד' טפחים, ואויר לאו. ד"ס] תשמיש הוא. פ' ומכאן למד דרב סבר דאויר אינו אוסר.

ד"ה זה משתמש. כזה

בית א'	חורבה א'	חורבה ב' אמצעית	חורבה ב'	בית ב'

זה בית א' משתמש צמורצה הסמוכה לו חורבה א' דרך [חלונו. ד"ס] ע"י זריקה, הו"ל ואין לו זה תשמיש גמור צמול, שאין לו (זה. ד"ס) פתח פתוח לה אלא חלון, אין פירצה הממילה שפרוץ מחורבה א' להאמצעית, ומהאמצעית לחורבה ב' אוסרת ומותר להשתמש צכולה

אבני חן על מסכת עירובין

וז"ל שם ר' יוסי אומר כל הכלים גיטלין חוץ מן המסר הגדול ויתד של מחרישה ופרש"י שם הוא כלי גדול העשוי כסכין שצו עושין חריץ של תלם המענה, דהקף קפיד עליהו ומיחד להם מקום דלא חזו למלאכה אחרת.

לא תהא מחיצה גדולה כוחה יותר מן הכותל שביניהם.

רשב"ג אומר ב"ש אומרים מלמטה וב"ה אומרים מלמעלה.

מלמעלה ב"ה	מלמטה ב"ש	
ממש בבור ממש סמוך לשפתו	ממש בבור סמוך למים ואין צריך קנים ליגע במים. (3)	רב הונא אפילו לצ"ה צריך שיהא כל מחילות עשרה מאונן הצור ולפנים.
למעלה מן המים וזהו מקילי שאין קנים צריך ליגע במים אצל למעלה ממש לא. * (4)	למטה מן המים שמהא הממילה צקקעית הצור.	רב יהודה
צריך שישקע ראשי קנים במים טפח. דב"ה בעי היכר מחיצה	צריך שיראו ראשן של קנים למעלה מן המים טפח. דב"ש בעי מחיצה המפסקת עד התהום.	

* מעלה דרז יהודה (4) הוא מטה דרז הונא (3).

הא דאמר רב יהודה לב"ש למטה למטה מן המים בקרקעית הבור מאי שנא למטה ממש ולמעלה מן המים דלא דעריבי מיא.

צריך שיראו ראשן של קנים למעלה מן המים טפח כלומר דלמ"ד למטה מן המים דחייש לערובי מיא, צריך שתהא המחיצה תחובה מקרקעיתו של בור ועלה למעלה מן המים טפח, ולא למימרא דאכתי לא עריבי מיא כלל, דהא ודאי אפילו מחיצה של ברזל אינה מצלת בכך, כדאמרינן במתני' לעיל בגי חרם שבין שני תחומי שבת, אלא דמ"מ עבדי' מאי דאפשר להדיא שיהא נראה כאלו נחלקו המים ואין אחד מהם דולה משל חבירו. ריטב"א

ורב נחמן אמר וכו' וקושיין לרב יהודה מדברי רבה בר אבוה דקשיש מיניה ולא חייש לעירובי מיא. ריטב"א

דאמר רב יהודה קורה ארבעה מתרת בחורבה לכאורה לא קשה כלום ממימרא זו על רב

לאנשי ביתו או לתלמידיו שעמדו שם פנו מקום לבן מאה מנה לעשיר זה ששונה מאה מנה **אתא אינש אחרינא** בא אדם אחר לפני רבי וכו'.

רש"י ד"ה ואמצעי אסור. דעצידא כחלוצה בשלשה רגלי הקנקן. רש"י לקמן [ושני. ד"ס] הצמים סמוכים [לה. ד"ס].

ד"ה מי סברת דעבידי כי שורה. זו אצל זו, שמהא החלונה פי' חורבה הקרובה לבית מפסקת צין הצית ולתמנעי שהאמצעי רחוק מהבית ומשתמש רק באויר, דמיסק אדעתך [דאדס. ד"ס] אסור [על חצירו. ד"ס] דרך אויר סצירא לי.

דף פ"ו ע"א

אלף ספינות בים וכו' בודאי מספרים אלו הם גוזמאות, וראה מהר"ן חיות.

אל תשגרוהו בבגדים הללו לפני פי' אם הוא רוצה שאכבד את בנו כראוי, לא יבא לפני לבוש בבגדים כאלו שאינה מראים על עוצם עשירותו, אלא ילבש בגדים שיראה כל אדם שהוא עשיר מופלג. ויכולים ללמוד מזה שעל אדם ללבוש מלבישים להראות האמת מי הוא, ולא רק שאין ללבוש מלבישים שמשקרין על מהות האדם, אלא גם אם אינם מראין את גדלות האדם בדבועי אין ללבושם שבא עי"ז להשכיל בני אדם שלא יכבדוהו כראוי.

רבי מכבד עשירים וכו' ראה בגליון הש"ס לרע"א, ובמגדים חדשים ועוד, אבל יש לפרש בפשטות ע"פ הא דאמרינן בכתובות י"ז ע"א לגבי כיצד מרקדין לפני הכלה שב"ה אומרים שצריך לומר כלה נאה וחסודה, דלעולם יהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות ופרש"י לעשות לאיש ואיש כרצונו פי' שצריך לכבד אנשים כל אחד לפי הכבוד שהוא רוצה, ולכן קיים רבי את מאמר זה וכיבד את העשירים, שעשירים חושבים ומרגישים שמגיע להם כבוד מחמת עושרן.

אימתי ישב עולם פי' מתי ובאיזה זכות יתקיים העולם לפני אלקים, חסד ואמת בזכות החסד מן המזונות שנותנים העשירים להעניים ינצרוהו ינצרו העולם.

יתד של מחרישה כלי זה מוזכר בשבת קכ"ג ע"ב

אבני חן על מסכת עירובין

יהודה, ומייתי לה רק דרך אגב עם דברי רב נחמן שגשגו ביחד. כן נראה לי.

קורה [ארבעה כצ"ל ראה רש"י וקאי ארחבה] מתרת.

רש"י ד"ה דוקא בתו. דעמיד אינש דדייר אלל חתנו וז"ל רבינו יהונתן על המשנה שאינו ירא מבעלה אפי' יבעים עמו שהאשה עיקר הבית, אבל הלך לשובות אצל בנו אסור שלא סילק דעתו משוב לביתו בשבת עצמו מפני שהיה מתיירא מתגרת אשת בנו.

ד"ה בין מתוך אוגנו. [דלמרינן צהו. ד"ס] גוד אחית.

דף פ"ו ע"ב missing

אמר רבי יהודה לא תהא מחיצה [וכו'].

רש"י ד"ה מתרת במים. צנור שצין צ' חצירות [ונותנה. ד"ס] על רחצה צלמנע הצנור למעלה.

ד"ה עריבי מיא. ורז יהודה [היכל. ד"ס] ממחיצה צעי פ' אפי' לב"ה בעי שישקעו הקנים טפח לתוך המים.

ד"ה ולא הביאו ספר תורה. לצית הכנסת, וצמלר [אחמ. ד"ס] שאינה מעורבת [הוא. ד"ס].

שם. אלל אותו [צית] לצדו שהם"ת נמצא בו, וגם פתח בית הכנסת היה פתוח לאותו חצר.

דף פ"ז ע"א [שב"ק מקץ חנוכה תשס"ו]

דף פ"ז ע"ב missing

דף פ"ח ע"א

ומניחה בחלון הסמוכה לכותל המזרחי. רש"י שבת קמ"ז ע"ב

וכן שתי דיוטאות נ"ל שהוא נוטריקון דיו תא, ר"ל חדר זוגי, דהיינו עליי, זו כנגד זו, בב' צדדי החצר שלפניהן ביניהן, ולא עירבו יחד, והחצר פחותה מוד'

אמות, מקצתן, ר"ל בני עליי' אחת. יבין

בארבע אמות אדם רוצה לזלפן לכאורה זה המשך של השיעור של סאתים שאדם צריך ליום, שאז צריך לו כל המים לזלף, אבל בפחות מוד' על ד' אינו צריך כל הסאתים, ודי במים פחותים מזה, וכיון שאדם שופך סאתים נמצא שחלק מן המים אינם צריכין להזלוף.

רש"י ד"ה בסמוכה. ולמי שמעמי שאינה גבוהה ממנה עשרה אבל פירוש זה אינו, כמו שממשיך ולא מצינו לשון הפלגה צ"ס בגובה אלל צמשך רש"י חוזר על זה כמה פעמים בדפים האחרונים כאן, ראה לעיל בסוף העמוד דף פ"ד ע"ב ולא שיערו ארבעה אלל צמשך, ובדף פ"ה ע"א בד"ה אלא בסמוכה לא מצינו לשון הפלגה צ"ס אלל צהמסכה.

שם. כדמנן צממני' דלנשי חלר ומרפסת פ' דתנן התם בד"א בסמוכה אבל במופלגת אפילו גבוה י' טפחים לחצר וכו' הרי שסמוכה ומופלגת קאי על משך ולא על גובה.

שם. ועוד מהא מתימל דוכן שתי גזוזטראות וכו' מותצין מיוצמל לשמואל צפירקין לעיל ריש פ"ד ע"ב מקשה מכאן על שמואל דאמר שלזה בשלשול ולזה בזריקה אוילגן בתר שלשול, וכאן במשנה זו אמרינן שתיהן אסורות שהתחתון אף שמשמש דרך העליונה בזריקה אפ"ה אסור עליה דזה נקרא תשמיש שוה ולי רז גופיה דקיימן צגו עשרה דהדדי לוקמה היכי מותצו לה דהא רש"י כבר פירש לעיל פ"ג ע"ב בד"ה לזה בפתח ולזה בפתח עיי"ש שאין שלשול וזריקה אם הם בתוך עשרה וא"כ אין שום ראייה לרב, דלפי האמת רב מוקי לה שיש ביניהן יותר מ' ועי"ז נקרא שימוש של התחתון זריקה ואפ"ה התחתון אסור על העליון.

ד"ה יש גזל בשבת. השמל ס"ד דהכי קאמר מותר לגזול צצצת רשויות [להשמת. ד"ס] צמורצמו וכו' [דלין. ד"ס] קנייה לו.

ד"ה יש דין גזל. נוהג [צרשויות. ד"ס] של שבת.

ד"ה מן הנקב ולמטה. שמחזיק סאתים החלל שלה פ' שמפרש "נקב" היינו פתיחת העוקה מלמעלה, אבל ראיתי מפרשים גם שנקב קאי על הנקב במחיצת החצר. וראה בפכ"ע שמפרש שיש כאן ג' לשונות עוקה, נקב,

אבני חן על מסכת עירובין

וביב עיי"ש.

דף פ"ט ע"ב missing

ד"ה

דהויא לה דקטן מחיצה נדרסת. פי' ונעשית בקרקע עולם לדרום בה, ואפילו לשמואל ליכא למימר בה גור אסיק. ריטב"א

דף פ"ח ע"ב missing

אריך וקטין איכא בינייהו אבל לפי מסקנת הגמרא הפי' דבארבע אמות מרובעין שייך לולף, אבל אם היא ארוכה וקטינא המים הולכין על המחיצות ולא על הארץ.

דף צ' ע"א missing

דף פ"ט ע"א

דף צ' ע"ב missing

פרק תשיעי כל גגות

ר' מאיר	רבנן (א) אין מטלטלין מנג לנג (ב) מטלטלין מנג לחצר	
		רב גגין השוין לר"מ וגג יחידי לרבנן מותר למלטל בכלול
		שמואל גגין השוין לר"מ וגג יחידי לרבנן מותר למלטל בכלול

על גגות וכו' ופרישו בגמ' דלר' מאיר ה"ה שהחצרות רשות אחת וכן הקרפפות, ולא מיעט ר' מאיר אלא שלא למלטל מנג לחצר או לקרפף שהן דיורין חלוקין, וכבר אפסיקא הלכתא כר' שמעון, דאפילו גג וחצר וקרפף ומבוי כלם רשות אחת הם לכלים ששבתו בתוכם מיתה. ריטב"א

בשלחן ערוך נפסק ההלכה כר' שמעון.
לר' שמעון גם מבוי רשות אחד עם גגות חצרות וקרפיפות.
לשון השו"ע שגם על גבי כותל של חצר הוא רשות אחד עם גגות חצרות וכו'.
למה לא נאמר שמה שאמר רב יוסף דיורין היינו רק אם יש דיורין אוסרין.

רש"י ד"ה כל גגות. לשני בני אדם [מכל מקום.
רע"ב, ררי"ף] הגגות.

ד"ה מאי לאו. לפני דיבור זה צריך להתחיל מה שנדרש בסוף דיבור זה, דיבור המתחיל [וקרפיפות. אם יש יותר מצית סאתים מטלטלין מזה לזה תוך ד' וכו' קרפף רשות היחיד]. ד"ס

שם. דחלירות רשות שותפות לקמן צ' ע"ב ד"ה ושמואל אליבא דרבנן פירש רש"י בלשון אחר וז"ל דקרפף חלוק מחצר דקרפף מוקצה לתשמיש שאינו תדיר אבל חצר כו'. מהרש"א

דף צ"א ע"א

עד שהיינו מגיעין אצל המעיין כלומר חמי טבריה. רבינו יהונתן, וראה או"ח סימן שכ"ו סעיף א' וז"ל והני מילי [דאסור לרחוץ בחמין בשבת] בחמי האור אבל בחמי טבריה מותר לרחוץ אפי' כל גופו יחד ואין צריך לומר בצונגין, והא דשרי בחמי טבריה דוקא בקרקע אבל בכלי לא דאתי לאיחלופי בחמי האור, וכתב המ"ב שם והוא הדין שארי מעינות חמין ולא גזרו עליהן איסור רחיצה, וכתב עוד בשם המג"א סימן שכ"ח סקמ"ט דבמקום שאין דרך לרחוץ בהם אלא לרפואה אסור לרחוץ בהן בשבת, וראה במ"ב שם בס"ק כ"א וז"ל כתבו הפוסקים דנהגו שלא לרחוץ כלל בנהר או במקוה דמצוי לבוא לידי סחיטת שער ועוד כמה טעמים עיין במ"א.

אבני חן על מסכת עירובין

צמזוי [וצקרפף. ד"ס].

ד"ה לא עירבו חצירות בהדדי. והאי "כל זמן שהן של רבים" דקאמר וכו' פי' כאילו אמר "אע"ג שהן של רבים ועירבו החצירות עם הבתים ולא עירבו החצירות בהדי הדדי אפ"ה רשות אחת הן", אבל הלשון "כל זמן" קשה.

שם. [דלע"ג. ד"ס] ללא עירצו וכו' ומפקי מאני דנמיס [למזרן. ד"ס].

ד"ה מאי לא עירבו. דלא ליכפת ליה דהו [דזין ?] עירצה כל אחת לעצמה [וזין ?] לא עירצו.

דף צ"ב ע"א

ובלבד שלא יהא זה עומד במקומו ואוכל וכו'. פי' כל אחד עומד ואוכל למטה מן הכותל.

וכי רבי לא שנאה ראה רבינו חננאל.

וכי רבי לא שנאה כו' מדלא קאמר מתניתא דר' חייא לאו פרושי קא מפרש למתניתין [ולא אמר] דסתם מתני' למטה לבתים ומתניתא דר' חייא רבנן היא ובעירבו דגזור [כיון שלא אמר כן], מכלל דידע דר' חייא לפרושי מתני' קאתי, ואי קשיא ר' יוחנן למיפלג אמתניתא דר' חייא מנא ליה הא סתמא דמתני' איכא לפרושי כר' חייא? אבע"א ר' יוחנן הכי גמיר ואשכחן אמוראי דפליגי אדר' חייא, [ולא קשה אדר' יוחנן דכי] מותבין מתניתא הנך דאקבעי בי מדרשא דר' חייא ור' אושעיא [הוא] דמותבין וכו'. גאון יעקב עיי"ש עור.

רש"י ד"ה ובלבד שלא יורידו למטה. אי אמרת בשלמא [עירוצ. ד"ס] אסור וכו' צמאי [אוקמת. ד"ס].

ד"ה שלא יהא זה עומד במקומו. ל"א שיהא זה עומד צמקומו פי' דלא גרסינן "שלא" אלא "שיהא" דהיינו שצריך כל אחד משני החצירות לאכול למעלה ולא להוריד כלל.

ד"ה ר' חייא. שסידר וספסם את [הצריחות. ד"ס] ומלמידו היה.

ד"ה וחורבה אחת ביניהם. דהא [אוקימנא. ד"ס]

אמר רבי יהודה מעשה בשעת הסכנה וכו' צריך להבין מה בא ר' יהודה ללמדנו וכי לא ידע הוא עצמו שאין שעת הסכנה ראייה ? וכן הלשון "בשעת הסכנה" צריך בירור מדוע לא נתן יותר פרטים היכן היה המעשה ומפרט רק ענין שסותר ראיתו?

אין שעת הסכנה ראייה פי' שהאיסור לטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד הוא רק מדרבנן, ובדאי הקילו בשעת הדחק.

ושמואל אמר בין עירבו בין שלא עירבו וכן נפסק להלכה באו"ח סימן שע"ב סעיף א'.

מי לחשך ברש"י כתב דלא גרסינן לה וכן הביא בר"ס, וראיתי שיש גירסא "הלכה כר"ש" במקום המילים "מי לחשך". ופי' המילים מי לחשך הוא, מי הגיד לך או מי הטעה אותך לומר שיש לחלק אליבא דר"ש בין עירבו ובין שלא עירבו. וראה לשון זה בברכות ז' ע"ב ואם לחשך אדם לומר הא כתיב אל תתחר במרעים וגו', וכן בעוד כמה מקומות.

יאמרו שני כלים בחצר אחת זה מותר וזה אסור פי' והיה לו לאסור להכניס ולהוציא מחצר לחצר שמא יחליפו.

מתיב רב ששת להקשות על רב.

רש"י ד"ה והוא שלא עירבו. שלא עירצו [לה נמי. ד"ס] כלי הבית.

ד"ה מי לחשך. [לא שמעתי ולא גרסינן ליה. ד"ס].

דף צ"א ע"ב

רש"י ד"ה אנשי מרפסת. והכא אמרינן תורת מחילה עליו [רזו אחד מערבין רזו שנים מערבין. ד"ס].

ד"ה בד"א. [דמחוקלין או דמחלקינן. ד"ס].

ד"ה רבנן היא. דגזרי דילמא אחי לאפוקי מאני דנמיס דחילוניה שצאמנעית פי' כלים שהוציאו מחצר החיצונה לאמצעית.

ד"ה אסור להוציא מן החצר למבוי. דאסרי

אבני חן על מסכת עירובין

כ"ש.

חובתן ויכול לבתחלה להתפלל דהוי כאילו עומד אצל הצבור. תוס' הרא"ש

רש"י ד"ה אינה מתגרשת. לאשה (צ"ע. ד"ם) למקני גיטא.

דף צ"ג ע"א

לגבי גדר כיון דלא מזדרען אפקורי מפקר להו פ' ואין המחיצה עצמה אוסרת כלום, אלא כיון שאין זורעין שם צריך מקום חשוב בינה ובין ד' אמות של עבודת הכרם.

רש"י סיכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין. שמי דפנות [יש. ד"ם] כהלכמה.

ד"ה ואילו השוה פצימיה. ונמלאו [פצימין. ד"ם] עומדין צין שמי הממילות פ' דמיירי שהיו ד' עמודים בד' קרנות הסוכה, ובשתי צדי הסוכה למשל דרום וצפון נתן מחיצה שלימה מבחוץ, ונמצא שיש לסוכה זו שתי דפנות שלימות מבחוץ, ובתוך הסוכה נראין ד' עמודים בהוויות, והסוכה כשירה ע"י ד' פצימין אלו, ועבשו א"מ עושה לצפון ולדרום עוד מחיצה שלימה מבפנים לצד הפנימי של הפצימין, שעל ידיהם מכוסין הפצימין ואינם נראין, מפני שהם עומדים בין שתי המחיצות.

ד"ה לדידי כשירה. דאפילו אין לה שום מחיצה [א"מ לן. ד"ם] פי תקרה יורד וסותם, דתסם אכסדרה [תוסצין. ד"ם] קורות למעלה מעמוד לעמוד שעליהן נותנין את התקרה, והנך קורות יש להם פה דהיינו [קורה. ד"ם] שאינה עגולה אלא מרובעת.

ד"ה סילוק מחיצות. ואין כאן [פה. ד"ם] מזדיל.

ד"ה אין שם שש עשרה אמה. ואם נשאלו מ' אמות פ' חוץ מהד' אמות לכל צד נשאלו שם עוד ח' אמות, דהיינו ביחד ט"ז אמות.

ד"ה קטנים בקטנה מותר לזרוע את הגדולה. דקנצוס ולוף אסרה תורה מנחות ט"ו ע"א-ע"ב וז"ל רש"י שם אסרה תורה זכרם, [ש] אין זרעם כלה שיש להם שרש, ל"א קנצוס ולוף אסרה תורה דכתיב "כרמך כלאים" זרעים הדומין לזרעם וזהו תולין אשכולות כעין ענבים אבל ראה שם בשמ"ק שיש ראשונים

ד"ה וחייא בר רב אמר אף לשעירבה. אני שמעתי מאבא אף לשעירבה נותנין אותה דהיינו בסתם לשון ולא פירש דבריו.

שם. ומדעתי אני מפרש דהאי דאמר אבא אף לשעירבה אין הפירוש שגם שעירבה מותר אלא אף לשעירבה לאסור את שתיקן קאמר פ' דפירוש דברי רב הוא שגם שעירבה אסור כמו שלא עירבה.

ד"ה וא"ת. [דמה. ד"ם] ששמעתי "אף לשעירבה" [להיתר. ד"ם] קאמר אבא, דשתיקן מותרות, קשיא לי [דמילתיה. ד"ם] דאבא דאמר לעיל הלכה כר"ש דחצירות וכו' רשות אחת הן והוא שלא עירצו הבתים בחצירות, אבל עירצו לא, ועל זה קשיא לי מפני מה אין נותנים לשון "נותנים" קשה קצת, והכוונה ליתן רשות להכניס ולהוציא חצר שלא עירצה לחצר שעירצה פ' מדוע לא ניתן רשות שימוש בחצר שלא עירבה לחצר שעירבה [שאפילו זו שעירצה. ד"ם] תכניס כליה לתוך חצירתה שלא עירבה ותוילא, הא לא גזר רב דחורצה פ' דהשתא קיימינן דכוונת רב לומר דשתיקן מותרות, כלומר נהי נמי דתשני לי דהא דאמר רב לעיל אבל [עירצו. ד"ם] לא, מודה הוא דאומה שלא עירצה מכנסת ומוילא כליה לתוך שעירצה, דהא לא שכיחי זה בשלא עירצה מאני דתמים, ואע"ג דזהא פ' בשעירבה שכיחי כלי הבתים שלהם בחצר, לא חיישינן, דסתמא כי משתמש איניש במאני ידידיה משתמש ולא [דדחצריה. ד"ם], מיהו קשה לי אמאי אסר אבא כשעירצה להכניס לשלא עירצה, הא לפי מה דסבירא לן עבשו לא גזר לגבי חורצה.

ד"ה איכא דאמרי. [שמעית מינה. ד"ם] מיהא.

ד"ה הגדול מותר. דלכולי עלמא חצירות רשות אחת הן ראה רש"י לעיל צ"א ע"א ד"ה לדברי חכמים.

ד"ה ולשמואל. אף גג [נמי הא. ד"ם] דקמני.

ד"ה אסור לזרוע את הקטנה. דכמאן דהוא קטנה כולה צמח גדולה דמי פ' והוי כזורע בתוך הכרם.

דף צ"ב ע"ב missing

צבור בגדולה ושליח צבור בקטנה יוצאין ידי

אבני חן על מסכת עירובין

שחולקין על פירוש זה.

דף צ"ג ע"ב missing

דף צ"ד ע"א

דף צ"ד ע"ב

דף צ"ה ע"א

פקע, והא ליכא למימר דלכולי עלמא תכשיט הם, דאם כן לתנא קמא אמאי אסור, לא ליכוין ולא ליחסר, וליכא למימר נמי דלתנא קמא לא הוה תכשיט ולרבנן גמליאל הוה תכשיט, דאם כן לוקי פלוגתייהו דהכי, ועוד היינו פלוגתא דלעיל דזמן ולאו זמן ??? , ונראה לי דהכי גרסינן תנא קמא סבר מנזות אין נריכות כוונה, ולכולי עלמא תכשיט הן, הלכך כיון דלענין מיפק ידי חובתיה נפיק בלא כונה, לענין כל תוסף נמי אף על גב דלא מכיון להו למנזה איכא כל תוסף כיון דזמן תפילין הוא, ור"ג סבר נריכות כוונה לנאח ידי חובתו, הלכך בכל תוסף נמי לא עבר עד דמיכוין למנזה.

סיכום:

לב"ע שבת זמן תפילין:

רבן גמליאל שנים שנים	ת"ק זוג אחד	
		ללשון ראשון:
צריכות כוונה	צריכות כוונה	אין צריכות כוונה
תכשיט	אינו תכשיט	אינו תכשיט
זוג אחד	אינו עובר כל תוסף	אינו עובר כל תוסף
שני זוגות	עובר כל תוסף	אינו עובר כל תוסף, כיון שאינו מתכוון
		ללשון שני:
צריכות כוונה	אין צריכות כוונה	צריכות כוונה
תכשיט	תכשיט הוא	תכשיט הוא
זוג אחד	אינו עובר כל תוסף	אינו עובר כל תוסף
שני זוגות	אף שאינו מיכוין יש כל תוסף	אין כל תוסף עד שיכוין, ואף שאינו מיכוין אינו חייב משום שבת שהרי הוא תכשיט.

א"ל מההוא אין וכו' וצ"ע כיון שכן הוא האמת דר"י סבר דשני מחיצות דאורייתא מה הענין לומר שמכאן אין ראיה ? וראה בגאון יעקב.

אמר רב אשי מתניתין נמי דייקא וכו' לא הבנתי מדוע צריך רב אשי להביא ראיה ממלת "ועוד", הלא כיון דאמר ר' יהודה דמערבין למבוי המפולש, ובמבוי אין פי תקרה על כרחך הטעם משום דשתי מחיצות דאורייתא ? וראה בבעל המאור שכתב וז"ל ובמסקנא אסיקנא דטעמיה דר"י משום דקסבר שתי מחיצות דאורייתא, ואפילו בלא פי תקרה אלא בלחי מכאן ולחי מכאן וקורה מכאן וקורה מכאן סגיא, ודייקא מתני' כוותיה דקתני ועוד אמר ר' יהודה, אי אמרת בשלמא שתי מחיצות דאורייתא, היינו דקתני ועוד אמר ר' יהודה וכו' עיי"ש. וראה בגאון יעקב, ועדיין צ"ע.

פרק עשירי המוצא תפילין

רש"י ד"ה המוצא תפילין. נשדה במקום [שיאצדו. ד"ס].

ד"ה בישנות. שניכר הקשר העשוי כמין שדי ראה תוס' הרא"ש.

דף צ"ה ע"ב

רש"י ד"ה ורבן גמליאל סבר מצות אין צריכות כוונה. הלכך מנזה איכא בשלובש שני זוגי תפילין בלא כוונת מצוה כל תוסף ליכא, דאין עובר על כל תוסף אלא נכתוין למנזה, ולכי מגמגם לומר דכיון דלאו תכשיט נינהו, נהי דכל תוסף ליכא איסור שבת מיהא לא

דף צ"ו ע"א

ואי בעית אימא אי [סבירא] לן. ד"ס עיי"ש עוד.

אי הכי לרבי מאיר זוג אחד נמי לא פי' ת"ק דמתני' דמוקמינן לה דאתיא כר"מ וכיון דס"ל דעובר גם שלא בומנו בלא כוונה.

ואשתו של יונה היתה עולה לרגל ולא מיחו בה חכמים ראה מהר"ץ חיות.

רש"י ד"ה ואב"א אי סבירא לן. שלא בזמנו נמי

אבני חן על מסכת עירובין

גלל [כוונת מלוא. ד"ס] מלוא היא בפב"ע פי' שהוא כמו אינו מצוה ועושה [ומוספתה. ד"ס] פי' איסור כל תוסף עמה.

דף צ"ז ע"א

אמר רב חסדא זאת אומרת עניבה פסולה בתפילין ואסור לטלטלה, דכיון שאינה כהלכתה אינה תכשיט. וראה תוס'.

ד"ה ועוד הישן בשמיני בסוכה ילקה. ולן מימז יתנין סוכה מ"ו ע"ב.

שם. ולהכי [שרי לן. ד"ס] דאי שמיני הוא.

ד"ה מחוורתא כדשנינן מעיקרא. נשנת זמן ולאן זמן תפילין הוא [ד] קא מיפלגי יש בגמ' ד' אוקימתות על המחלוקת:

(א) בשבת זמן תפילין

(ב) במצות צריכות כוונה

(ג) אי בעי כוונה לעבור כל תוסף

(ד) לעבור כל תוסף שלא בזמנו

משמע שגם תירוצ' ב' וג' קשה לו וחוזר לתירוצ' א', אבל ראה רש"י שכתב ולא ידעתי מה הכריחו לפרש דלאפוקי גם ב' שינויי האמצעים קאתי, דהלא גם עליהו ליכא פירכא, אבל ראה ריטב"א וז"ל אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא כלומר דפליגי בחד מאידך אוקמתי.

וראה שם עוד בריטב"א שכתב לחלק בין שני זוגי תפילין שיש אופן שעובר על כל תוסף, ובין ד' מינין שאינו עובר אם לוקח יותר הדסים וכו' וז"ל ויש מתרצים מרבתי דכל שמוסף בהדס וערבה לגוי הוא וכל שהוא נותן לגוי אין בו משום כל תוסף, ואין צריך לכל זה, דהתם קים להו כי שיעורין שנתנה תורה בד' מינין אינם אלא למטה, אבל למעלה אין לו שיעור, וגבי תפילין קים לן שהתורה נתנה שיעור בין למעלה בין למטה, ולא עוד אלא שנראה כשתי רשויות, וזה ברור. כנ"ל.

דף צ"ו ע"ב

אדעתא דגלימא [שדינהו. ד"ס]? בשזורים.

אדעתא דשיפתא דגלימא עייפינהו נ"ב כפול תרגום אונקלוס ע"פ, והשזורה היא כפילת החוטין לעשותן עבים. יעב"ץ

אבל בחדשות פטור וקשיא אדר' אלעזר א"ר זירא לאהבה בריה פוק תני לה.

אבל בחדשות פטור פי' הרי דמרח? אלא אמר רבא.

לאפוקי מחזקיה פי' להוציא את "רבי" מחזקתו, שבכל מקום סובר דבתרי הוי חזקה, לכן אומר עד שלשה לאשמועינן שכאן אין ענין חזקה, שהלא לוקח מהרבה סופרים, והוא הדין ארבע וחמש.

רש"י ר' יהודה לטעמיה. [דלמר ?] נפרק אלו קשרים.

ד"ה וכן בצבת השני. אם [היו ?] לו.

דף צ"ז ע"ב

בשילדתו אמו בשדה ואויר השדה קשה לו. ריטב"א

ומאי לא תהלך זו שאמרו חכמים לא יהלך מה שבזו פי' המים.

השתא בקדרה אמר ר' יהודה פי' הגמ' ממשיך לפרש הקושיא.

רש"י ד"ה ה"ג. וכסוי דמ"ק עדיף ולפ"ז יהיה הגירסא חסורי מיחסרא בד"א בסכנת לסמים אבל בסכנת עו"ג וכו'.

שם. לשון אחר ועיקר [שלל. ד"ס] לשנש הספרים ממני' נסכנת עו"ג שגזרו [שמד. ד"ס].

שם. או ישמע למלכות יהרג ולפ"ז גם בחול יהיה כן.

שם. ומניחן שם והולך וע"ז אומר ר"ש מוסרן לחבירו וכו'.

שם. מד' אמות (וכו'. ד"ס) ולא יניחם שם שלא [יטלוס. ד"ס] הליסטים (נחס. ד"ס).

שם. כדגרסינן נסיפא לקמן בדף זה.

אבני חן על מסכת עירובין

ד"ה פוטר במים. כרגלי שתיקן פי' אין העיסה.

וכן בכרמלית אסור. פמ"ג

ד"ה בשיירא. שרי להו רצנן דמיצטיל פי' חבית למים.

מתני ליה רב חיננא בר שלמיא וכו' פי' כן שנה משנתנו "לא יעמוד" במקום עומד אדם.

ד"ה הופכו על הכתב. שלא יהא מוטל כל כך צדיון פי' שלא תאמר שלאחר שהופכו גוללו אצלו.

רש"י ד"ה תוך שלשה לרבנן. ממשנה זו אנו לומדים דלרבנן דפליגי אדר' עקיבא, לא רק למטה מעשרה לה הוי הנחה אלא אפילו זרק למטה משלשה [נמי. ד"ס] לא מיחייב, אס' עד שלא הגיע לארץ נשרף או בלעו כלל, אלא אס' כן נח על גבי משהו.

ד"ה משום שבות. שהרי [אוחזו. ד"ס] בראשו אסד.

שם. כל איסור דרצנן [קרי. ד"ס] שבות. כעין זה לעיל ל"ג ע"א ד"ה ואסור לטלטלו.

דף צ"ח ע"א

רבה אמר הכא באסקופה הנדרסת עסקינן ואתיא אפילו לר' יהודה.

ד"ה נימא כתנאי אמרה לשמעתי. פי' כיון דלפי אוקימתת הגמרא פליגי תנאי במשנתנו, דת"ק סבר דלמטה משלשה אינו רשאי לגוללו אצלו הופכו ור' יהודה סבר שאפילו אינה גבוהה אלא כמלא חוט גוללו אצלו, ונמצא שדברי רבא שאינו מחייב למטה מג' בלא הנחה הם רק אליבא דר' יהודה במשנתנו דהא תנא קמא אפילו כי לא נמי גזר למטה מג' אף בשאגדו בידו, משום דילמא זמנין דאין אגדו צידו הרי דלת"ק מיקרי הנחה למטה מג' אף דלא נח, ולרצא [כשאין. ד"ס] אגדו צידו נמי כי האי גוונא דלא נח לא מיחייב אס' קלטו והחזירו קודם שנה.

איתיביה אביי דתנא בברייתא תוך ד' אמות וכו'.

וסתם כתבי הקודש עינוי מעיין בהו ומנח להו ועושה הנחה בכרמלית.

ד"ה ובלבד שלא יוציאנו מארבע אמותיו. ממקום שהיה מונח זו ואפילו מגביהו למעלה מ' טפחים ואשמועינן מתניתין דלא גזרינן שמא יכניסנו אליו ואפילו הם כלים נאים. עבודת הקודש

חסורי מיחסרא והכי קתני במה דברים אמורים דבעשרה טפחים הופכו בכותל משופע, אבל וכו' יהיה השיעור ג' טפחים, ור"י אומר דבכותל שאינו משופע השיעור כמלא חוט.

ד"ה ועבדת כר"מ. שמא יכניס [מפתח. ד"ס] אללו.

רש"י ד"ה הנדרסת. וצמקוס [דריסת ?] רגלי בני אדם עומדין פי' כתבי הקודש.

דף צ"ט ע"א [החתונה של בני אברהם שלמה נ"י ליל ד' ויחי תשס"ו]

ד"ה תוך ארבע אמות. ולא ידענא היכא היא ברייתא זו.

הוא סבר רב חיננא מדסיפא ר"מ רישא נמי ר"מ וכן תנא במשנתנו "לא" יעמוד.

ד"ה חייב חטאת. הכא [אע"פ ?] לאוגדו צידו.

ולא היא סיפא ר"מ ורישא רבנן ראה ריטב"א.

ד"ה וכי תימא וכו' דרך עליו. אלא א"כ עמד [עליה. ד"ס] לפוש.

דילמא אם הוציא פטור אבל אסור וקשה הא המשנה לא פירש למעלה מ' ?

דף צ"ח ע"ב

זרק ונח בפי הכלב שחשב להאכילה לכלב או בפי הכבשן שחשב לשורפה. ריטב"א וראה תוס'

ובעליון פי' בזוי העליון.

ובלבד שלא יוציא חוץ מארבע אמות פי' ברה"ר.

אבני חן על מסכת עירובין

אמר ר' יוחנן מוחלפת השיטה ראה תורת חיים.

רש"י ד"ה הא הוציא. אע"ג דהוא עומד בגזירה וכו' דהא מיירי גם באופן זה.

ד"ה מחשבתו. שהוא נרץ לכך וכו' ראה ריטב"א.

ד"ה ואע"ג דלא היפך. ואפילו [לא ?] היפך זה.

ד"ה אלא למשניאי. [שמשיאין דעמי. ד"ס] צאנינו ובר"ם מביא כמה גירסאות: למשנאי דעמי, למשנה דעמי, למושקין דעמי ומסיק שצ"ל שמשיאין. וז"ל המאירי אל תקרי למשנאי אלא למשניאי, והם המחללים את כבוד התורה בגנות מדותיהם. וז"ל רש"י בשבת קי"ד ע"א ד"ה משניאי. שממאסין עולמן צעני הצניות, והצניות אומרים אוי להם ללומדי התורה שהם מאוסין ומגונים נמלא זה משניא את התורה.

ד"ה רישא רבנן. צמחני' גבי מפתח [דלל ?] גזרינן שמא יכניס.

שם. דהא צרשות שהוא שותה זה פיו עומד וצפיו הס נחין מיד וצ"ע מאי שנא מפי אמה ברשות היחיד דאיבעיא ליה לעיל ברף זה ?

ד"ה בחפיצין הצריכין לו. אפילו רצון מודו [דגזרינן. עו"ה].

דף צ"ט ע"ב

מזחילה ולהכי נקרא מזחלה שכל דבר המהלך ורוחש ע"ג הכותל או ע"ג קרקע נקרא זוחל כדרך אומרו בדברים ל"ב זוחלי עפר. רע"ב

צנור מזחילה נקרא הצנור המונח לאורך הגג, וצנור נקרא כשהוא עומד בצד אחד מן הגג וסתמו בולט להלן הרבה, כדי שלא יפלו המים על הכותל. מ"ב סימן שנ"א ס"ק ו'.

קולט אדם מן המזחילה למטה מי' טפחים ר"ל העומד ברה"ר מותר לקלוט בכלי מים שזוחלין מהמזחילה, אף שאין פיה בולט מהגג ג' טפחים, דכשמקבל מאויר אין אומרים בזה לבד.

ומן הצנור מ"מ שותה כתב הר"ב כלומר בין קולט בין מצרף משום צניור לעולם בולט הוא כו', כלומר ג' טפחים דלא הוי כלבוד לגג, ומשום דסתם צניור כן הוא הלכך נקט תנא דמתניתין דך שריותא בצניור אבל ה"ה למזחילה הבולטת ג"ט דדינא הכי. תיו"ט, אבל ראה רש"י לקמן שיש גירסא "ו"מ"מ שותה, שגם בצניור אינו מצרף.

אבל קולט הוא ושותה ומן הצניור ומ"מ שותה. כ"י א"פ

אבל קולט הוא מן הצניור מ"מ ושותה. דפוס שלוניקי, ספר העתים

אבל קולט הוא ושותה מן הצניור ומ"מ שותה, ואם יש. כ"י רי"ף

כן הביא הד"ס, ולפי כולן חדא ברייתא היא. וראה רש"י.

שרשיו גבוהין מן הארץ יוצאין מן הקרקע ונראין כמו האילנות הזקנים. רבינו יהונתן

רש"י קולט אדם מן המזחילה. למטה מהם דף [לזורך. ד"ס] הכותל.

ד"ה ומן הצניור מ"מ. דצניור לעולם ארוך [הוא]. ד"ס] ויוצא לרה"ר פי' בולט מן הגג יותר מג' טפחים וליכא למימר לצד פי' לגג.

שם. ומשום הכי נקט מתני' גבי [קולט] למטה מי' פי' דהא קולט מותר אף למעלה מי' שכיון שקולט מאויר הרי הוא מקום פטור ? משום דצניקן למתני ומן הצניור מ"מ לכן נקט למטה מי'.

שם. ואי למעלה מי' לא משתרי צירוף הצניור וכו' גזירה אטו צניור שפיו ארבעה דקא מפיק מרה"י לרשות הרצים ראה ביאור הלכה סימן שנ"א ד"ה אפילו, ולכאורה קשה לדברי הש"ע אמאי לא גזרינן בכל מקום בעמוד שאין בו ד' על ד' העומד ברה"ה לאסור הטלטול ממנו לרה"ה משום גזירה דיש בו ד' על ד'? ואפשר לומר דבזה חיישינן טפי משום דלמטה אין בו מחיצות ויבואו להקל בזה.

ד"ה מצרף. פיו או חצית למזחילה [דהוי ?] כשואב ממנה.

ד"ה וקולט. מן האויר מים שזורדים מגגו של חצירו

אבני חן על מסכת עירובין

מה שמציין על הגליון לרש"י שעל הרי"ף הוא טעות. וראה בעו"ה.

פי' אפילו בשלא עירבו אצל לא יצרף בשלא עירבו, וראה תוס', וממשיך שגם במשנתנו אסור לצרף גם בצינור.

שם. שאין הענפים נמוכין פי' שאין שורש הענפים למטה מעשרה אלא צראשן [והולכין. ד"ם] ומגזיהין ללד חיצורן.

שם. וצמתני' נמי שמעתי דהכי גרסינן [ומן ?] הצינור ומ"מ דהיינו שגם במזחילה וגם בצינור רק קולט מאיזה מקום שיכול אבל לא יצרף.

ד"ה מ"ט. כל היקף [שהוא מוקף. ד"ם] לדירה.

שם. כלומר מכל מקום המקלח קולט פי' מכל מקום היינו פון יעדען פלאץ.

דף ק' ע"א

הבאים מלמעלה משלשה לתוך שלשה פי' שרשים שהגביהו עצמן למעלה משלשה, ובדרך גידולן הם הולכין ונכפפים למטה משלשה.

שם. ומלמתי צמוקפתא דלירוף מותר בצינור למטה מי' ? וקשה על מה שפירש דצירוף אסור גם בצינור.

שם. אהיכא קאי [אי אקליטה. ד"ם] מאי מרשות לרשות.

ורב ששת אוסר כיון שאותו ענף עצמו נאסר מתחלה אך יבוא לו היתר כשגדל יותר, הרי הוא בא מבח איסורא ודין ולכן דין הוא שיאסר. רבינו יהונתן

שם. ואי אצירוף וכו' פי' בשלמא אי אמרינן דבצינור מותר לצרף בא הבריייתא לומר שאם יש בה ד' אסור, אבל עכשיו דאמרת דגם בצינור אסור לצרף מתני' נמי אסר אפי' כשאין זו ארבעה.

אין נתלין פי' נתלין כשאדם נסמך על צדו, ונסמך כשהוא סומך שם על גביו או על כרסו. ריטב"א

שם. ואני שמעתי דאתירוצא דמתני' שתירץ רב נחמן הכא במזחילה פחות מג' סמוך לגג עסקינן נמי [לא הבנתי בעת לשון "נמי" כאן ?] קאי דאוקימנא בפחות מג' לגג הא לאו הכי מנטרפין ומוסיף הבריייתא שגם אם אינה סמוכה להגג אם היא רחבה ד' אסור.

רש"י ד"ה מלמעלה מג' לתוך ג'. דלחמך שהגזיהו שלשה חזרו [ונכפפו. ד"ם].

ד"ה דדמו כי משוניתא. [והגדולים. ד"ם] הולכין ומגזיהין.

שם. אלא ה"ג וכו' וכן נפסק בשו"ע או"ח סימן שנ"א סעיף א' שבצינור מותר לצרף כשאין בו ד' על ד' והם למטה מעשרה.

ד"ה דסלקי לעילא. הגדילים [משוהגזהו. ד"ם] למעלה מג'. וז"ל הגנזי יוסף ר"ל הקמנים הגדילים מן הגדולים משהגביה הגדולה למעלה מג', ומייר בעודם למעלה מג' דכשנכפפו לתוך ג' היינו לצדדין.

ד"ה למה לי חוליא עשרה. צור גופיה רה"י [דעמוקה. ד"ם] עשרה.

ד"ה דנחתי לתתאי. הגדילין לראשו של נד האילן שהשרשים יוצאין מן האילן למטה, וקורא להם גדולים כל [זמן. ד"ם] שלא [גצה. ב"י סימן של"ו] ג', וכן קטנים היונאים מן [הגדולים. ד"ם] צשיפולו פי' בין השרשין הגדולין עצמן שיוצאין מן האילן למטה, ובין שרשין קטנים היוצאין משרשין הגדולים שיוצאין מן האילן למטה.

ד"ה וטעמא דאיכא חוליא עשרה. ללא מטי דלי לרשות הרזים פי' כיון שהחוליא גבוה עשרה מקרקע רה"ר, באופן זה לעולם אין הדלי בתוך אויר רה"ר למטה מעשרה.

ד"ה הא קמ"ל. מקרקעית הצור, רה"י [היא ?] וממלאין ממנה לחלון.

ד"ה לצדדין. מתוך [גוצהן. ד"ם] של גדולים וכו' [ולרצה ?] שרי.

ד"ה דרבים. צאשפה דרזים [דלא ממלכי. ד"ם].

ד"ה מטלטלין תחתיו. והרי יש כאן מחילה עשרה

אבני חן על מסכת עירובין

והא קא נתרי קינסי פי' עצים יבשים דקים, שנפרכין ברגל או ביד, כשעולין או כשיורדין מן האילן. ר"ח

כאן בימות החמה פירש"י על זה הוא להלן קצת.

עצבונך זה צער גידול בנים והרונך וכו' שינה הכתוב סדרן דצער גידול בנים בתר הריון ולידה הוא? נראה דאשמועינן שבעוד שיש לה עדיין צער גידול בנים הראשונים שעדיין קטנים הן וצריכין גידול, יהיה לה צער הריון, נמצא שיש לה שני צרות בבת אחת. תורת חיים

לבתר הכי אמר לה כאילו אומר אל תפחדי שלא אקיים הבטחתי, שאני מקלל את עצמי ש [שונרא. ד"ם] **לישמטתיה לכרבלתיה דההוא תרנגולתא** על עצמו אומר **אי אית ליה ולא זביננא ליך** אם יש לי ממון ולא אקח לך הבגר הנאה שהבטחתי לך. ויש לפרש למה דוקא מקלל את עצמו בהשמטת הכרבלתא ע"פ מה שאמר ר' יוחנן בשבת ק"י ע"ב הרוצה שיסרם תרנגול יטול כרבלתו ומסתרם מאליו ומפרש רש"י שם דמשניטל הודו הוא מתאצל ואינו משמש. ע"פ מגדים חדשים.

כרבלתא helmet, crest of a cock

רש"י ד"ה לחים. אסור דהוי תולש [אצל. ד"ם] יבשין כתלושין דמי.

ד"ה לא סיים מסאני. אסור [שהעשצים נכנסין. ד"ם] בקשרי אכזעומיו ונתלשין.

ד"ה עוקצא. אשפי"א כפוף מתחתיו פי' המנעל יש לה כפיפה תחתיה.

ד"ה גם בלא דעת. רישא דהאי קרא [דאך. ד"ם] צרגלים הוא.

ד"ה צער עיבור. [סתם. ד"ם] עוצרות חולות הן.

ד"ה עטופה כאבל. נושה ללאט [צראש. ד"ם] פרוע.

ד"ה שבח הוא לה. יושבת ומשמנת [לניעות הוא. ד"ם].

ד"ה וכן אניגרא. לרצה (דמודד הגידולים. ד"ם) שרו.

ד"ה וכן קרן זוית. אילן העולה צמקנוע שני כותלים של חצר פי' תחוב לתוך הזוית באופן וראה תורת חיים וג' לדדיו נכנסין צמך המקנוע שצכותלים ראה פירוש חי #35 ואין נראה אלא נדו שמצמח, והולך ועולה עד למעלה לכותל פסות מג' פי' שאין האילן עולה ג' טפחים למעלה מראש הכותל.

שם. דמעולם לא [גצה. ד"ם] שלשה.

ד"ה דהדרי כיפי. ללא ישן על [הכפיפה. ד"ם].

ד"ה דצדו אחד שוה לארץ. שהקרקע גבוה צלדו האחד לכאורה הפירוש שלצד האילן הקרקע גבוה והשורש מכוסה, ולהלן מן האילן הקרקע משפיע למטה ונמצא השורש למעלה משלשה מודה רצה היכא דשלשת לדדיו גבוהין מן הארץ פי' כיון שצד אחד אינה גבוה ג' קורא לשאר השורש ג' צדדין דאסורה נד השוה לארץ. וז"ל השו"ע או"ח סימן של"ו סעיף ב' שרשי אילן הגבוהים מן הארץ ג' טפחים אסור להשתמש בהם פחות מכאן מותר להשתמש בהם וכו' היו גבוהין ג' וחלל תחתיהם אע"פ שמצד אחד אין חלל תחתיהם והרי הן שוים לארץ אסור לישב אפילו על צד השוה לארץ וראה משנ"ב שם. והציור בפירוש חי אינה מובנת לי, שמפרש באופן שאינו מצוי כל כך.

שם. דאסורה נד השוה לארץ וצ"ע מדוע כשמשפיע מלמעלה מג' לתוך ג' מותר להשתמש על תוך ג', ואם שוה לארץ מצד אחד וגבוה מצד אחר אסור גם על השוה לארץ???

ד"ה ה"נ יורד. שהוא יושב [שם הרי. ד"ם] זה תשמיש.

שם. תשמיש אחר יותר ויותר ראה ד"ם.

דף ק' ע"ב

הא נתרי פירי על הגליון מציין לתום שבת ק"ג ע"ב וז"ל שם והא דפריך צפרק המוציא תפילין אילין יבש הא קא נתרי פירי, משמש שיש ציבש איסור תלישה ? אומר רבי דמייירי התם ציבשו הן ולא עוקציהן.

אבני חן על מסכת עירובין

שם. טורמו מרובה משלה פי' דבזה יש בה מידת צניעות וכניעות, ועוד שהוא כורע לה. יעב"ץ

שם. ומגדלת שער הוי בכלל עטופה כאבל. מהרש"א, שגידול שער נוי הוא לה כמ"ש בברכות כ"ד ע"א שער באשה ערוה. יעב"ץ.

ד"ה מבהמות ארץ. שנתן זהם חכמה להורות לנו [דקן ארץ. ד"ס].

ד"ה שמפייס. הולך [סניע לה. ד"ס] ופושט כנפיו [ללך. ד"ס] והוא פיוס.

דף ק"א ע"א

וחדקים רבוי חדק והם הקוצים, קושרין קוצים עם קנים, ועושין מהן כעין לוח [ו]סותמין בו פרצות שבגנות. פירוש המשניות להרמב"ם (קאפח), וחדקין שבפירצה הם הקוצין שבהן סותמין את הפרצה שלא יכנס בה גנב או חיה רעה. רי"ף

שם. בפירוש המשניות להרמב"ם שבדפוס כתב כמו כמשוכת חדק (משלי טו) וכן העתיק התיו"ט, אבל קאפח כתב שאין זה בדברי הרמב"ם.

אלא אם כן גבוהים מן הארץ משהו, שאינן מונחין על הארץ, דאז ניכר דעשוין להפתח, ולא מיוחד כבונה מחדש. יבין

ורמינהו ומשמע מברייתא זו דאינן צריכין להיות גבוהין מן הארץ כלום, דמה שכתב "תלוין" אין הכוונה שגבוהין מן הארץ אלא שהם תלוין מן הפתח. ראה ריטב"א

ציר כדכתיב (משלי כו, יד) הדלת תסוב על צירה [ועצל על מטתו, ופי' במצודות ציון, צירה, רגל הדלת הנתון בחור המפתח]. רי"ף

בשיש להן ציר פירוש הא דקתני בברייתא שדי כשהם תלוין ולא צריך שיהיו גבוהין מן הארץ מיירי שיש להן ציר, וז"ל הריטב"א עיקר פי' שיש להם ציר בפתח מתוקן לדלת דמוכחא מילתא דפתחים קבועים הם וכשהוא פותח ונועל אינו נראה כבונה אלא כפותח ונועל שאר דלתות הבית, ולא למימרא שיהא מותר להחזיר הדלת על צירה, דהא תניא לקמן בפרקין קב, שאם החזיר

חייב חטאת, אלא לומר דכי איתא בפתח ציר לא מחזי כבונה וכדפרישנא, ושרי' אפילו כשאין בגופה של דלת שום היכר ציר, דהא דומיא דמחצלת וקנקן קתני שאין להם ציר, ורש"י ז"ל פירש בפנים אחרים שאינם מחוורים עב"ל, והכוונה על ד"ה כשיש להן ציר שכתב רש"י דמוכחא מילתא דלגמא גמורה היא דמשמע שיש ציר בדלת ולא קאי על הפתח, וכן הוא לשון השו"ע סימן שי"ג סעיף ג' אם יש להם ציר [ומפרש שם בסוגרים (פי' ציר, נוקבין הדלת וקובעים בו עץ חד כדי להכניסו בארץ לחזור לכאן ולכאן)], אבל הריטב"א מביא ראיה לפירוש דמיירי שיש ציר בהפתח שהרי לקמיה מוקי הברייתא כשיש להם ציר וע"כ צריך לפרש דהיינו ציר עשוי בפתח, דאלו בגופן, קנקן ומחצלת כלום יש להם ציר.

בזמן שקשורין ותלוין [ויש להם ציר. ד"ס כצ"ל] וגבוהים מן הארץ וכו' וקס"ד דתרתני בעי שיהא להם ציר ושגבוהין מן הארץ, והיינו דקשיא בין לאביי בין לרבא דאמרי דכל שיש להם ציר או שהיה להם ציר לא בעינן גבוהין מן הארץ. ריטב"א

אביי מתרץ לטעמיה [כשיש. רש"ש] להן ציר.

ת"ר סוכי קוצים וכו' והכא דלא קתני הנגררין ודאי קשורין ותלוין דקתני היינו שגבוהין מן הארץ. ריטב"א, פי' מביא ברייתא זו דמיירי בסוכי קוצים וחבילין שודאי אין להם ציר ודי בזה שהם גבוהין מן הארץ.

main branch **סוכי**

דלית ליה גשמה כלומר שאין לה בריחים מבחוץ אלא מחוברת במסמרים בלבד. ריטב"א, וראה ר"ח, וז"ל המאירי דלית לה גישמי, ר"ל משקוף למעלה ואסקופה למטה להיות הדלת חובטת בו, וכל כיוצא בזה אין שם דלת עליה וכו'.

א"ל ההוא צדוקי לרבי יהושע בן חנניה "חדקאה" thorny person.

טוֹבָם פְּחָדֶק יִשְׂרָמְסוּכָה הטוב שבהם הוא כקוץ מכאיב, והישר שבהם הוא קשה הן המסוכה הוא גדר העשוי ע"פ רוב מן הקוצים. מצודות. מיכה ז' ד'

כך טובים שבנו מגינים עלינו כשרים שבדור וחכמים ראוי להם להוכיח בני דורם כדי לשמרם מן

אבני חן על מסכת עירובין

רש"י ד"ה הדלת שבמוקצה. אלא [זוקפה. ד"ם] כנגד הפתח.

שם. ויש שטליות פ' בחבל על מזוזות הפתח. פב"ע, וראה פירוש חי #43.

ד"ה אין נועלין בה. משום דענין זנין וכו' מחזי כזונה פ' אם אינה קשורה כלל הוא בנין גמור, אבל אם היא קשורה אבל נגררת על הארץ אז הוי רק מחזי כזונה.

ד"ה קנקן. הוא כלי שאומזין צו וכו' כלי זה נזכר במשנה ב"מ דף פ' ע"א ולפי פרש"י שם יש לפרש כך: שיש חלק במחרישה למטה בקרקע הנקרא יתד והוא של עץ, ובתוך אותה יתד יש כמו סכין של מתכת המחתך את הקרקע כשהבהמה מושכת את המחרישה, ונערים אוחזין במחרישה ומכבידים עליה כדי שיכנס היתד עמוק בקרקע ותחתך הקרקע וסכין זה נקרא coltor בלע"ז והוא הקנקן, ורש"י בפירוש הגמ' כאן צ"ל שקורא "קנקן" להיתד והסכין יחד, ו"מחרישה" קורא כל בנין הכלים השייכים להחרישה, והפירוש חי בציוור #48 לא ידעתי כוונתו.

שם. [ויש. ד"ם] שנועלין.

ד"ה כשיש להן ציר. והרי היא פ' וכיון שהיא קשורה ותלויה [הלכך לא. ד"ם] מחזי כזונה.

ד"ה כשהיה להם ציר. ל"א טעמא דמתני' משום דמופר צלחן פ' הא דאמר במתני' דתנא אלא אם כן גבוהים מן הארץ טעמיה כדי שלא יחפור בארץ כשנועל הדלת, וקשיא לי צגוס דל"א מה תרלמיה דרצא פ' דבשלמא לאביי דמיירי שיש לה ציר, כיון שמגביה הדלת להכניסו לתוך הציר אינו עושה חריץ. וראה מהרש"א שקשה לו שהיה יכול להקשות גם מדלת אלמנה.

שם. ועוד דל"א כ' יהודה צעי לאוקמה ?????????

ד"ה דלת אלמנה. דלת שהיא אלמנה ויש לפרש כפשוטו דלת של אשה אלמנה, כי אין מדרך אשה לפקח ולהשגיח כ"כ בבדקי ביתה לתקנם כיאות. רש"ש

ד"ה דחד שיפא. [ונותן. ד"ם] קרש זכומל.

ד"ה שרי. דאין זה [דרך. ד"ם] זנין אהלס.

העבירות, וכשהם מנהיגים אותם על דרך זה, נאמר עליהם שהם מגינים עליהם מן הפורעניות וכו'. מאירי

קומי ודושי מלשון רישה בת ציון כי קרנך אשים ברזל לנגח בהם, ופרסותיך הם כעין מנעלים שברגלי הבהמות **אשים נחושה** נחושת [נדקוה תשחקם דק דק עמים רבים. מיכה ד' י"ג]

אא"כ עשה מחיצה גבוה עשרה טפחים ברשות הרבים סביב מקום המפתח והפתיחה, כל שהמפתח ברשות הרבים, או סביב מקום עמידתו, כשהמפתח ברשות היחיד. יכין, וכן הוא לשון הרבינו יהונתן ובין ארישא ובין אסיפא קאי שאם יעשה מחיצה סמוך לפתח מבחוץ מרה"ל לרה"י קא מטלטל, אבל לפי רש"י מועיל מחיצה רק אם עומד ברה"ר והדלת והמפתח ברה"י.

שהיה בירושלים ותמוה היאך לא עירבו בה? וג"ל משום דהרבה צדוקים וכייסותים היו בה שאסרו על השאר, וכמעשה דר"ג פ"ו, ולפעמים גם המלך היה בעצמו צדוקי היה כקדושין סו. וברכות כט. ולא רצו לבטל רשותן אל הפרושים. יכין

ומניחין את המפתח בחלון שעל גבי הפתח צריך ביאור אם החביאו המפתח שם, שהרי מקומות אלו הם נגלים לכל על האיסקופה, על המנעול וגם על החלון? וכן לקמן ע"ב שמניחו במנעול איזה שמירה הוא ????

שוק של צמרים [היה. כ"ה במשניות] וג"ל דקמ"ל אף דהכניסה ויציאה לשם אינה לצורך שבת כל כך, ככניסת חנות הפטמין, שהיו מוכרים ג"כ בשר מבושל [ככלים פ"ה מ"ו] אפ"ה לא גזרינן. יכין

אמר רב פפא כאן וכו' פ' ר' יוחנן מיירי על ירושלים בזמן מוקדם שעדיין לא נפרצו בה פירצות [הגם שר' יוחנן היה הרבה זמן אחר רבנן דמתני', מיירי ר' יוחנן מזמן מוקדם ללימוד בדין דלתות עיר. לשון הזהב עיי"ש], ורבנן מיירי לאחר שנפרצו בה פירצות, ולכן מקשי רבנן דמתני' על ר' מאיר.

רבא אמר סיפא אתאן וכו' פ' והוא כעין חסורי מיחסרא.

אבני חן על מסכת עירובין

מבחוץ.

בזמן שהמנעול למטה מעשרה שהוא כרמלית מביא מפתח מערב שבת ומניחו באיסקופה שהוא כרמלית למחר פותח ונועל ומחזירו לאיסקופה,
ובזמן שהמנעול למעלה מעשרה שהוא רשות היחיד מביא מפתח מערב שבת ומניחו במנעול בפירוש חי מביא ראיה מרש"י ד"ה למקומו דבמנעול הפירוש על המנעול למחר פותח ונועל ומחזירו למקומו על המנעול.

ויש בו לחוק ראה פירוש חי #71

ש"מ [לר' מאיר. ריטב"א] חוקקין להשלים.

נגר קורה שתולין אותה על הדלתות לסגרן בה וכו' מפני ששמיין אותה לרוחב הדלת מכותל לכותל. פירוש המשניות להרמב"ם (קאפח). וזה שלא בפירוש רש"י והריטב"א.

ר' אליעזר אוסר לנעול בו אם אינו קשור ותלוי בדלת ככל נגר דעלמא, ובעבור הגלוסמרא לא חשיב ליה כלי, וכיון דבן מיחזי כבונה. ריטב"א

ור' יוסי מתיר לנעול בו, דס"ל דגלוסמרא משוי ליה כלי, ובכלים לא מחזי כבונה, שאין אדם מבטל כליו, וידוע הוא שלא הניחו שם אלא לפי שעה ועתיד ליטלו להשתמש בו, ומשמע שאף רבי אליעזר מודה בכל שהוא כלי גמור, אבל בזה שהוא משמש לשני תשמישין הוא חולק. ריטב"א

בניטל באגדו וכו' וצריך להבין הלא במשנה אינו נזכר שהוא קשור כלל, ומניין להגמרא לחלק בזה ? ראה לשון הזהב

רש"י ד"ה שערי גינה. סמס מנעוליהן גזוהין עשרה ורחצים ארצעה ורשות היחיד הן ראה פירוש חי #68.

ד"ה בית שער. ופמס הגינה [פמסמה לו. ררי"ף].

ד"ה פותח ונועל מבפנים. וכן כשהוא מצמוץ ראה הציורים בפירוש חי

ד"ה שפיל לסיפיה דקרא. [ותראה. ד"ם] שלשנא הוא.

ד"ה מלמטה למעלה אסור. כעין צנין אהל (וגגו אסור. ד"ם).

ד"ה וכן ביעתא. ומצרו פי' איש אחר.

ד"ה וכן פוריא. ושל פרקיס היא [ומסדרין אותה. ד"ם].

שם. שטוח מלמעלה [ואחרים. ד"ם] יציאו.

ד"ה חייבין עליה. שאוכלסין הרבה צאין לה ראה ריטב"א לעיל ג"מ ע"א ד"ה עיר של יחיד.

ד"ה מתניתין. פרלות [היה. ד"ם].

ד"ה סיפא אתאן. [ורצן אשערי גינה אחי לאפלוגי, שערי גינה שהיא. ד"ם] כרמלית.

ד"ה לא יעמוד ברה"י. כגון צחצחו ויושיט ידו [לגינה. מ"ג] דרך חור.

שם. [דמחמיר. ד"ם] ר"מ.

דף ק"א ע"ב

אמרו לו מעשה בשוק רבנן פליגי גם ברשות הרבים. ראה לשון הזהב.

בזמן שיש להן בית שער מבפנים פותח ונועל מבפנים פי' דהגינה כרמלית היא, וסתם מקום מנעול הוא גבוה עשרה ורחבה ארבעה, דהוי רה"י, וכשעומד בגינה אסור לו לפתוח ולנעול דהוי כעומד בכרמלית ופותח ברה"י דגזר ר"מ שמא יביאנו אצלו, אבל כשיש להן בית שער מבפנים דהוי נמי רה"י ועומד שם שפיר יכול לפתוח ולנעול דהוי כעומד ברה"י ופותח ברה"י, וכן כשהבית שער מבחוץ פותח ונועל מבחוץ דהוי נמי עומד ברה"י ופותח ונועל ברה"י. יד בנימין, וצריך לפרש הלשון פותח ונועל מבפנים דהיינו רק כשעומד בפנים הבית שער, אבל לאחר שנכנס לגינה אסור לו לסגור הדלת בעדו, כיון שעכשיו עומד בגינה, וכדומה כשיש בית שער

אבני חן על מסכת עירובין

ומטלטל ברה"י משם הוי שפיר ראייה.

ד"ה נגר. ולשחוק צו פלפלין [ואע"ג. ררי"ף] דמורת כלי עליו.

ד"ה בניטל באגדו. [שראוי. ד"ס] לטלטלו וכו' ואינו נפסק [צידים. ד"ס].

דף ק"ב ע"א

אמר רבא והוא שקשור בדלת פ"י שאף ר' יהודה לא התיר אלא בקשור בדלת עצמה, דהשתא מוכחא מילתא דלנעילה קאי. ריטב"א

ההוא ניטל באיגדו הוה אם אינו קשור בדלת והוא קשור בבריה יפה יפה שהוא ניטל עם הבריה ואינו מפני האגד אע"פ שנוטלין הבריה והאגד ומניחין אותם בזוית מותר לנעול בו, שדין זה כדין בריח ואין בו לא משום מוקצה ולא משום בונה, אבל אם אינו נאגד יפה אלא פעמים שגשמיין זה מזה אין נועלין בו משום מוקצה או משום בונה. השגות הראב"ד על הרמב"ם הלכות שבת פכ"ו הל' י'.

נטרוק מלשון טרוק גלי ברכות כ"ח ע"א.

דהוה מדלו לה בי עשרה גוזמא בעלמא הוא וכו' דאלו היה עשרה צריכין לה אסור. ריטב"א

ושדו לה אדשא לשמירת הבית, שכובד הקורה יחזיק את הדלת שלא יפתח בנקל.

אסיתא מכתשת או מדוכה.

וילון מותר לנטותו וכו' ז"ל המחבר סימן שט"ו סעיף א' אסור לעשות אהל בשבת ויו"ט אפילו הוא ארעי ודוקא גג אבל מחיצות מותר וכו' הג"ה אבל מחיצה הנעשית לצניעות בעלמא שרי, ולכן מותר לתלות וילון לפני הפתח אע"פ שקבוע שם.

רש"י ד"ה כשאין ניטל באיגדו. משם [ולטלטלו. ד"ס] וכו' [ומשום. ד"ס] גלוסטרל לא שרי.

ד"ה והמונת. גזרו [על השבות. ד"ס].

ד"ה לא לכאן ולא לכאן. ויטול מפתח [שעל. ד"ס] רשות היחיד.

ד"ה וכן חניות. כרמלית [כי גינה. ד"ס] קאמר פ"י ששערי חניות רחבים ד' ואינם גבוהים עשרה, ודינם ככרמלית.

שם. שערי חניות פעמים שמונעליהם גצוהין וכו' פ"י דלעיל בפתחי שערי גינה לעולם הם למעלה מעשרה ולכן אינו מחלק בהם בין למעלה מ' ולמטה מ'.

ד"ה למחר פותח ומניחו על האיסקופה. דיבור זה נמחק מפני שהוא ממדורה ראשונה של רש"י דמייירי גם הרישא כשעומד ברה"ר ומטלטל בכרמלית ולא חייש ר"מ שמא יביאנו אצלו, ומזה ראייה שחזר בו ר"מ, אבל רש"י חזר מזה ומפרש שהראיה הוא מהסיפא. ראה תוס' ד"ה מביא.

ד"ה ומחזירו למקומו. כן הגירסא בכ"י ראה ד"ס, וע"ז צריך רש"י לפרש מקומו היינו האיסקופה, אבל בדפוס שלנו הגירסא ומחזירו לאיסקופה.

ד"ה למקומו. למנעול על גציו, כגון מנעולין הללו של עץ שעושין עניים צפתמיהן ורלשיהן רחצין לא הבנתי מדוע צריך רש"י לפרש כן הרי כבר אמר לעיל שמנעולין שלהם היו ד' על ד' ?

ד"ה וחכמים אומרים. לקמן מפרש טעמא דלא משוו ליה להאי מנעול רשות היחיד פ"י דמייירי דלית ביה ד' ולא סבירא להו דחוקקין להשלים.

ד"ה שמוציא מרשות לרשות. וצלצל שלא יחליפו וכיון שהניחו מקודם על האיסקופה ואח"כ הניחו במנעול שהוא מקום פטור, אם עכשיו מניחו בחלון שהוא ד' נמצא שהוא מחליפו מכרמלית לר"י.

ד"ה הדר ביה ר"מ משערי גינה. גם בדיבור זה נתערב בו שני לשונות של רש"י, שללשון הראשון הראיה שחזר בו ר"מ הוא מבבא ראשונה של חניות כשהמנעול למטה מעשרה דמייירי שעומד ברשות הרבים ומטלטל בכרמלית, אבל ללשון השני אין שום ראייה משם שהרי מייירי שעומד על האיסקופה והכל כרמלית, אבל מסיפא כשהמנעול למעלה מ' והוא עומד בכרמלית

אבני חן על מסכת עירובין

ר' יהודה	גם במדינה מחזירין, דם"ל דאין בנין בכלים.	במקדש אבל לא במדינה דאסור משום שבות, ואין שבות במקדש.
ברייטא	במקדש מחזירין ובמדינה דוחקין, אבל לא מחזירין גזרה שמא יתקע.	כאן וכאן לא יחזיר דהוי בונה ממש

ת"ר ציר דלת פ' התחתון.

ר' יהודה אומר וכו' דם"ל דאין בנין בכלים, וליכא אלא שבות ובמקדש לא גזרו על שבות. רבינו יהונתן

לא שנו אלא שפירשה על גבי כלי וכו' וז"ל המחבר סימן שכ"ח סעיף כ"ה רמיה שנפלה מעל גבי המכה על גבי קרקע לא יחזירנה נפלה על גבי כלי יחזירנה וכתב המג"ב שם על קרקע לא יחזירנה שמא ימרח על גבה להחליק הגומות שיש בה ומירוח רמיה מלאכה דאורייתא היא משום שהוא בכלל ממחק, אבל על גבי כלי יחזירנה דכתחולק הרמיה ממקומה דמי, דבדוראי מותר להחזירה על מקומה.

	במתני' קושרה	בברייטא לא היה קושרה אלא עונבה
א	הא ר"א דסבר מכשירי מצוה דוחין את השבת	הא רבנן דסברי מכשירי מצוה אינם דוחין את השבת
ב	ר' יהודה דגם עניבה הוא אב מלאכה, ומכשירי מצוה דוחין את השבת	לרבנן דעניבא אינה מלאכה וכיון דאפשר בעניבה לא מחללינן את השבת.
ג	אליבא דרבנן, ומכשירי מצוה דוחין את השבת בשאי אפשר אבל לכתחילה אסור.	אליבא דר"ש דברייטא
ד	סברי מכשירי מצוה שאי אפשר לעשותן מבעו"י דוחין את השבת, כשנפסקה באמצעותה שאם אינה קושרה לא תשמע קולה.	סברי מכשירי מצוה שאי אפשר לעשותן מבעו"י דוחין את השבת, כשנפסקה בראשיה שאין צריכה שם חזוק כל כך.
ה	הא והא באמצע, הא דקושרה רבנן ואע"ג דמן הצד אסור לקושרה שהרי יכול לעונבה, לא גזרו באצמזע אטו מן הצד.	הא דעונבא ר' שמעון, ואף שהיה מותר לקושרה דמכשירי מצוה שאי אפשר לעשותן מע"ש דוחין, מ"מ גזר באצמזע אטו מן הצד.

רש"י ד"ה בשיפועה. כרצנן דפליגי עליה דר"א זמנסכת סוכה דתנן התם העושה סוכתו כמין צריך או שסמכה לכותל ר' אליעזר פוסל מפני שאין לה גג וחכמים מכשירין, דפליגי בשיפועי אהלים אי כאהלים

ד"ה הלכה כר' יהודה בנגרר. כשאר [עלים. ד"ם] שנועלים זכותלים.

ד"ה דין לא נטרק. [בזה לא ינעלו. ד"ם] שאינו קשר [שקשר גמי אינו קשר וכמאן. ד"ם] דליתיה [לגמרי. ד"ם] דמי.

ד"ה נקמז מהו. ללד הקרקע ונועץ בקרקע [ומשום למחזי כזונה כשהוא בקרקע. ריטב"א] ועד השמא.

ד"ה נשמט. והרי הוא [נשמט ומונח. ד"ם] בקרן זוית [כשפותחין. ד"ם] אותו פ' כיון שהחבל נפסק על כרחך צריך להניח הגר בקרן זוית.

ד"ה עשה לו בית יד. ודומה למקצת mallet כמין פטיש של עץ.

שם. ודאי מוכחא מילתא (הוא. ד"ם) דכלי הוא.

ד"ה בוכנא קאמרת. זוכנא מקצת [שכותשין. ד"ם] זו.

ד"ה אדריבא. [כלי מחזיק. ד"ם] ט"ו סאין.

ד"ה כיפי דארבא. ראשו אחד [נועץ. ד"ם] צדופן זה של ספינה וראשו שני צדופן זה והוא כפוף כמו אולם (ועומד כמו כיפה. ד"ם) ומרחיק כחצי אמה [או יותר. ד"ם] ונועץ אחר.

ד"ה כרוך בודיא. [כשתסלק. ו'] המחללת מעליהן לפנות [ערב של. ד"ם] ערב שבת.

ד"ה מותר לנטותו. ללאו אהל [קא עמיד. ד"ם] ללא קביעא.

ד"ה שאין בפחות משלשה סמוך לגג טפח. שנמונה באלכסון קצר [כל כך. ד"ם] שכשאתה מודד.

דף ק"ב ע"ב

ת"ק דמתני'	ציר התחתון	ציר העליון
במקדש אבל לא במדינה, אין כאן בנין אבל במדינה גזרו	כאן וכאן אסור, דיש בנין בכלים	יש

אבני חן על מסכת עירובין

דמו או לא.

והא והא ר"ש, דלא מסתבר למימר דרבנן מתירין אף מן הצד כיון דסגיו שם בעניבה. מהרש"א, פי' דשנינו בברייתא דרבנן ס"ל שיכול לקושרה ור"ש סבר שרק עונבה, ומתירין עכשיו שבאמת שני הברייתות ס"ל כרבנן שלעולם קושרה

חותכין [נפולת]. ד"ס, וכן ברש"י ע"פ כתב יד].

ורמינהו וכו' פי' הקושיא הוא שגם משנתנו וגם הא דפסחים מיירי במקדש, וכאן אמרינן דבמקדש מותר ושם אמרי רבנן אין דוחין. ולכסוף מתירין הגמ' שאינו דומה שבות של קרבנות במקדש ושבות של קרבן פסח.

הא והא ביד הא בלחה והא ביבישה וטעמא דאסור בלחה אע"ג דביד ליכא אלא איסור דרבנן דגורנין ליה אמו כלי ואין שבות במקדש? י"ל משום דשבות גדול הוא כמ"כ התוספות גבי איסור יבש בכלי.

חד אמר הא והא בלחה ולא קשיא כאן במשנתנו ביד וכאן בפסחים בכלי	וחד אמר הא והא ביד הא דפסחים בלחה והא דמשנתנו ביבישה
דיבישה בכלי נמי שרי מ"ט איפרוכי איפרכא ובמשנתנו הא אמר דבכלי אסור.	למה צריך לומר בפסחים דבכלי אסור הא כבר אמר כן כאן במשנתנו
הא דקתני בפסחים דכלי אסור דרצה לאשמוענן דר"א שרי	צריך לאוקים האי דפסחים ביד דהתם מיירי באיסור דרבנן ואי בכלי הוי מלאכה דאורייתא.
בפסחים מיירי באיסור תורה שעושה בכלי דומיא דהרכבתו ומחוץ לתחום שהוא מן התורה	

רש"י ד"ה אלא הא ר"ש והא רבנן. דמכשירי מלוה דוחין (וכו'. ד"ס) [כגון. ד"ס].

שם. ופליגי עליה [נחדא. ד"ס] נשאפשר.

שם. ללא שמעינן [ליה. ד"ס] צהדיא וכו' וכל כמה דלא [אשכחן. ד"ס] תגא דלמנר הכי צהדיא וכו' אבל רבנן ור"ש מצא ברייתא מפורשת.

ד"ה אף היא. הא עדיפא פי' שלשול הנימא מחדש.

ד"ה משלשל מלמטה וכורך מלמעלה. שהרי יש יתדות [למעלה. ד"ס] ולמטה [צנינור. ד"ס].

שם. וכשהוא רוצה בשנקרע החוט מגלגל היתד ראה

שם. וי"ל שהמטה רחבה וכו' ראה תוס' ד"ה לא אמרן לעיל ע"א, וז"ל הריטב"א ויש מרבתינו הצרפתיים ז"ל שפירשו דמשכחת לה אפילו בכילה אחת ובמטה א' שהיא רחבה, וה"ק והוא שאין בשפועה שלמעלה מעשרה טפחים טפח אחד, ואע"ג דלמטה מעשרה טפחים מתרחב השפוע ליותר מטפח, אין בכך כלום, לפי שאין חשיב אוהל בפחות מגובה עשרה.

ד"ה מחזירין ציר התחתון. של דלת [חלון. ד"ס, ררי"ף] אבל ראה בתיו"ט שכתב וז"ל ואל תטעה בלשון רש"י שכתב ציר התחתון של דלת חלון שידה תיבה כו' [פי' אל תטעה שהכוונה על ציר של דלת, או של חלון, או של שידה] דהכי פירושו חלון של שידה וכו' לפי שאין פתח לשידה וכו' דפתח שם הונח לפתיחה המושמשת לכניסה ויציאה להכי אסברה וקרי לה חלון.

ד"ה של בור ושל דות. צור נחפירה דות צננין [על גבי קרקע. ד"ס].

ד"ה מחזירין רטיה. שלא תהא חולצת [צין. ד"ס] יד.

ד"ה ר' יהודה אומר. אם נפלה [כולה. ד"ס] אין מחזירין.

ד"ה קושרין נימא. ואע"ג דקשר אצ מלאכה הוא נמסכת שבת [קסצר עיקר שירה ככלי. ד"ס]. וראה בתיו"ט

ד"ה פלוגתא. לחטוב עצים [לעשות. ד"ס] פחמין.

ד"ה לר' יהודה. דלמנר [אף. ד"ס] עניצה אצ מלאכה.

שם. מכשירי מלוה דוחין [את השבת. ד"ס] והא דתניא [עניצה אין קשירה לא. ד"ס] רצנן [היא. ד"ס] דלמנר [קשירה אצ מלאכה הוא ולא עניצה. ד"ס] וכיון דאפשר צעניצה לא מחללינן שבת [למעצד קשירה. ד"ס].

דף ק"ג ע"א

ואי בעית אימא הא והא רבנן וכו' ופליגי באמצע, ולא ניהא ליה לתלמודא למימר דפליגי מן הצד

אבני חן על מסכת עירובין

זכלי, וה"נ קאמר תא דמתני' פי' כאן בסיפא דמשנתנו ואם בכלי כאן וכאן אסור ור' אליעזר אפילו זכלי שרי דס"ל מכשירי מנזה דוחין שבת [גם זמלאכה ? ראה ד"ם] שאפשר לעשותה [מאתמוול. ד"ם] [כגון. ד"ם, ולפ"ז צריך להכניס נקודת הפסק לפני מלת בקור] נקור המוס וכו'.

ד"ה מתני' ביבישה. לפנינו הגירסא הא ביבישה.

ד"ה אמר לך בכלי. הא כבר [סתמינן. ד"ם] לה.

ד"ה ואידך. להכי לא [מוקיס לה. ד"ם] להאיא דפסחים וכו' והתם [צשצות. ד"ם] הוא דליירי.

ד"ה בני חבורה. זריזין ומכמים [הן. ד"ם].

ד"ה רבא אמר. הא והא זיד [דאמרן. ד"ם] דזכלי ליכא לאוקמי לפסחים משום מלאכה דאזו הוי מלאכה גמורה וכבר הבאנו ראייה דשם מיירי באיסור שבות.

שם. ולא מחללינן שבתא ראה לקמן ע"ב מה שכתבתי על הגמ' הכא מה לי הוא מה לי חבריו.

דף ק"ג ע"ב

כיון דאמרי רבנן בעלמא דחתיכת יבלת אסורה בשבת משום שבות הכא מה לי הוא ומה לי חבריו ראה לעיל ע"א בשורה האחרונה של רש"י דמה דאמרינן אליבא דר"א דכמה דאפשר לשנויי משניין פירושה שאפשר לשנויי כדי שלא יהיה איסור דאורייתא רק איסור שבות, אבל אם שינה כבר שאינו עובר על שבות אין צריך לשנות יותר.

כגון שעלתה לו (נשיכה. ד"ם) בגבו ובאצילי ידיו on his elbow ולשון זה גם בשבועות מ"ו ע"ב.

אמר [רבי] יהודה בריה דר' חייא ראה בהגהות הבעל מחבר ספר הדורות שנדפס בסוף הגמ' שצ"ל סתם יהודה בריה דר' חייא בלא רב, שלא נסמך.

* רב יהודה בריה דרבי חייא: לא שנו אלא גמי אבל צלצול קמן הוי רבוי בגדים.
* ר' יוחנן אומר לא אמרו יתור בגדים אלא במקום בגדים אבל שלא במקום בגדים לא הוי יתור בגדים [וחולק על רב יהודה בריה דרבי חייא].

פירוש חי #101 שעל היתר למטה על הבית יד של הכנור כרוך הרבה חוט ואם נקרע החוט באמצע מגלגל היתר והנימא נארכת כעין [שקושרין. ד"ם] למיני כלי זמר [הרפא או רישא ומאריך. ד"ם] עד שיגיע וכו' פי' ויוצא חוט חדש שקושרו למעלה על היתר ולאחר שקושרו למעלה [ומגלגל. ד"ם] היתר עד שמתפשטת כהלכתה ומשמעת קולה וכדי שיצא קול יפה צריך להדק החוט, ולכן הוא מהדקה ע"י שמגלגל היתר, כן סובר רשב"א, אבל ולרצון עדיפא למשרי קשירה, דהא משלשל נמי אצ מלאכה הוא דמתקן כלי כהלכתה ולכן לא שרו רבנן לשלשל וכיון דשרי לכתולה דאי הוי הרבנן מתירין לשלשל מחליף ואתו נמי [להטיל. ד"ם] נימין צנור חדש לכתולה, הלכך קשירה עדיפא.

ד"ה הא והא רבנן. [כדאמרן. ד"ם] דמכשירין שא"א [לעשות. ד"ם] מצעוד יוס וכו' כשנפסקה [צאמנעיתה] שאלו עונזה לא תשמיע קול. ד"ם].

שם. שאילמלי עונזה פי' שאם היה עונבה. פי' אלמלי ראה תוס' מגילה כ"א ע"א.

ד"ה ואב"א הא והא באמצע. הא הבריייתא דעונבה ר"ש והא הבריייתא דקושרה רצון, וזרייתא דקמני לא היה קושרה מדאורייתא שרי דס"ל לר"ש [נמי. ד"ם] מכשירין דמנזה דוחין היכא דלא אפשר להו מאתמוול.

ד"ה יבלת. [יצולת. ד"ם] והוא מוס לתמיד (שדומה את השבת. ד"ם שבאמת אין כאן מקומו) כדכתיב או תרוץ או יצלת, יצלת דקרא קרינן יצלת שאין שם דבר לומר שיש לבהמה זו מכה ששמה יבלת אלא כמו חגרת כמו שאומרים בהמה זו חגרת כן אומרים בהמה זו יבלת, דומיא דשבור ולא כמו שצ"ל, וענרת נמי לא כתיב ענרו, אצל יצלת [יצולת. ד"ם] דמתני' הוא שם דבר של המוס.

ד"ה חותכין יבלת. זיד קאמר (אם בכלי כאן וכאן אסור. מ"נ) [דהא אמר אס בכלי כאן וכאן אסור. מ"נ] ואע"ג דכי עזיד וכו' שאין [כן. ד"ם] דרך.

ד"ה הרכבתו. צפסח הצא צשצת קאמר [להרכיבו. ד"ם] על כתיפו.

ד"ה הא [וכו'] ? דהא קאי על כאן בכלי. דפסחים דאמר ת"ק שם שחתיכת יבלת אינה דוחה את השבת

אבני חן על מסכת עירובין

ד"ה כאן וכאן אסור. ואז מלאכה לא משתרי לגביהו פ' במקדש, שלא התירו רק שבות.

ד"ה צלצול קטן. אזור קטן (נאה. פב"ע) כמו היא חגרה צלצול [נאה צמכת סוטה. ד"ס].

ד"ה הוי יתור בגדים. וליף לה התם [מקרא. ד"ס] בני אהרן.

ד"ה ותיפוק ליה. על ידו ולא ע"י [דצר אחר. ד"ס].

ד"ה ג' על ג' חוצצות. והאי דנקט [לה. ד"ס] צלשון חליטה וכו' דלא מצי למתנייה [משום. ד"ס] יתור בגדים.

ד"ה צלצול קטן חוצץ. והיינו נמי כלישנא קמא פ' ואע"ג שאומר חציצה במקום יתור בגדים.

דף ק"ד ע"א

מביא תבן ומרדה כמו ידדה דלי"ת שניה מובלעת. יעב"ץ

בהולכת עצים למערכה צריך לומר ששטחו המלא רק בזמן שהולכו העצים ואח"כ הגביהו אותה כדי שלא יהא חציצה לאלו שמוליכין האברים, וזה קצת דוחק.

כשהוא מרדה אינו מרדה לא בסל וכו' ו"ל המחבר בשו"ע סימן שי"ג סעיף י' חצר שנתלקלה במימי גשמים יכול לזרות בה תבן ולא חשיב כמוסיף על הבנין, ובלבד שישנה שלא יורה [פ' שלא יפור את התבן] לא בסל ולא בקופה אלא בשולי הקופה שיהפכנה ויביא תבן על שוליה דהינו על ידי שינוי, אבל ביד אסור. ע"כ.

עולא איקלע לבי רב מנשה בשבת.

קלא דזמזומי, צלצול. as the sound of tingling.

שמא ימלא לגינתו ולחורבתו שמא יאמרו ממלא לגינתו ולחורבתו הוא או שמא יוסיף יותר ממה שצריך לו לשטות וישקה מהמותר לגינתו ולזרעיו הנזרעים בחורבתו. רבינו יהונתן

רש"י ד"ה לימא פליגא. אצל ר' יוחנן פליג עליה דהא עלה קאי ופליג ונמצא המחלוקת לפי הלישנא

* רבא אמר רב חסדא במקום בגדים אפילו גימא אחת חוצצת שלא במקום בגדים שלש על שלש חוצצת [וחולק על ר' יוחנן] פחות משלש על שלש אינה חוצצת [ובצלצול קטן מודה כיון דחשיבי, שאינו חולק על ריב"ח].

רש"י ד"ה בשיניו אין. ואפילו בשיניו חצירו אין [איהו. ד"ס] לא וכו' ופליגי ר"א ורבנן צוטל צפרניו וכו' והוא הדין דפליגי לגבי חתיכת יבלת.

ד"ה אילימא רבנן. וכגון שעלתה לו צצת ראה מהרש"א שהקשה בזה"ל לא ידענא מי הכריחו לכך עיי"ש.

ד"ה כיון דאמרי רבנן. לגבי דצר הרשות פ' שלא במקדש.

ד"ה אלא לאו ר' אליעזר היא. כמה דאפשר לשנויי משניין פ' שמשנה כדי שלא לעבור אדאורייתא רק אשבות.

ד"ה לעולם רבנן. דאי [ר'. ד"ס] אליעזר לא צעי שינוי ואפילו לעצמו ואפילו בכלי שרי דר"א מתיר אפילו מלאכה דאורייתא במקדש, ולית לן דרבא דאמר לר"א דכל היכי דאפשר לשנויי משניין ודקשיא [לך. ד"ס] לרבנן.

ד"ה ה"ג. ועוד שמעינן מינה מדשרי ליה ציד ולא צכל [דהכי. ד"ס] הוא כדר"א.

ד"ה וליטעמיך לר"א נמי. נהי דטעמא [דשינוי. ד"ס] משום.

ד"ה אי אמרת בשלמא ר"א. וטעמא משום [דכמה. ד"ס] דאפשר.

ד"ה אלא אי [אמרת. ד"ס] רבנן. וטעמיהו משום דאז מלאכה לא מידחי וכיון דרבנן אינם מתירין אב מלאכה אין לגזור כל כך כמו ר"ע, למה להו לאהדורי אשצות כל דהו שנוטלו חבירו בשינוי, הא די אם נוטלו חבירו ביד. וראה תוס' ד"ה אא"ב.

ד"ה כרוך עליה גמי. [ומכסה. ד"ס] אותה בגמי.

אבני חן על מסכת עירובין

לא כל הבורות הקרות התירו תימא דמאי
איצטריך למיתני לא כל הבורות הקרות התירו פשיטא
דעד כאן לא התירו אותו באר שחנו עליה אלא מפני
דוחקן ומהיכא תיתי למימר שהתירו נמי שאר כל באר
מים חיים ? וי"ל דאותו באר שחנו עליה לא מפני דוחקן
התירוהו אלא מפני שהיה באר מים חיים ראויין לשתיית
אדם דכיון דראויין לשתיית אדם ליכא למיחש כולי האי
שמא ימלא מהן לגינתו ולחורבתו שאין רגילות למלאות
לגינה מבאר מים חיים, מיהו מהאי טעמא לחוד לא
התירוהו אי לאו משום דוחקן. תורת חיים ועיי"ש עוד

פְּתִיקָד עֵינִין נְבִיעָה והוא מלשון מקור פְּיָד כמו באר
מימיה כן הִקְרָה רעתה כמו הבאר שמימיו נובעים
והולכים כן רעתם נובעת ואינה פוסקת. מצודות

ולא נביאים שביניהן התירו ר"ל דנביאים שביניהם
התירו להם אז שהיו בדוחק וצריכין אליו, אבל לא התירו
להם היתר גמור לדורות, אלא מנהג אבותיהם בידיהם
כיון שהתירו להם הנביאים נשאר המנהג, אבל לא
העתיקו המנהג לדורות אחרים. ראש משביר, וז"ל
היעב"ץ כלומר ולא תימא נביאים ממש, אלא שאם אינם
נביאים בני נביאים הם, וכדאמר הלל בפרק אלו דברים
בפסחים ס"ו ע"א, הרי מנהג אבותם מנהג נביאים הוא.

פְּתִיקָדוֹ

ר' שמעון אומר וכו' ר"ש פליג את"ק דלעיל [קב]:
דאמר קושרים נימא במקדש, וסבר שאין קושרין נימא
כנור שנפסקה אלא בעניבה שהיא אסורה משום שבות
בלבד וא"א שיבא בה לידי חיובא דאורייתא, ואמרי ליה
ר"ש לת"ק אל תתמה עלי שאני מחמיר כאן וגבי תחומין
אני מיקל מפי, ואומר שאפילו יצא חוץ לתחום ט"ו אמה
יכנס? דגבי תחומין משלך נתנו לך, משום דידעינן
שאותם ט"ו אמה אינם חוץ לתחום, שמודדי התחומין
הקובעין סימנין בסוף התחום, קים לן בגווייהו שאין קובעין
התחום בסוף אלפים ממש אלא כונסין לתוך התחום
מפני הטועין שאין מכירין הסימן ופעמים יוצאים להלן
ממנו מעט וחוזרין, ומשום הכי אני מיקל בתחומים, אבל
לקשור נימא במקדש שלא התירו במקדש אלא איסור
שבות ולא חיובא דאורייתא, אני מחמיר ואומר דדוקא
עניבה שיש בה איסור שבות התירו, אבל לקשור קשר
ממש שפעמים יש בו חיובא דאורייתא לא, ואין הלכה
כר"ש. רע"ב

אחרינא כך:

* רב יהודה בריה דרבי חייא: לא שנו אלא גמי אבל
צלצול קטן חוצץ.

* ר' יוחנן אומר לא אמרו חציצה בפחות משלש על שלש
אלא במקום בגדים [כרבא דאמר אפילו נימא אחת
חוצצת] אבל שלא במקום בגדים שלש על שלש חוצצות
פחות משלש אין חוצצות [ופליג על ריב"ח וסבר דצלצול
קטן שרי שאין בה ג' על ג' וצ"ל כן דהא לפי לשון זה
בהדיא פליג על ריב"ח].

ד"ה דגמי מסי. [ומשום. ד"ס] שצת.

ד"ה בוזקין מלח. [מכתמין ומפזרין. ררי"ף, כותמים
ומפזרים. רע"ב] מלח.

שם. בוזקין לשון כימות הוא מביא ראיה מיומא דחרסית
נקרא בזק מלשון כיתות, ומביא ראיה מלשון בזק שהאש
כתית לכמה גוונים.

שם. ממאי דהאי ויפקדס צדוק פי' שמנו את ישראל ע"י
שכל אחד נתן חרסית ד מידי דמיצוק הוא [ודילמא שמא
דמתא הוא].

ד"ה קא מוסיף אבנין. ואית דנקטי ליה משום שצת
וכו' נראה מדבריו שלא היה בנוסחת הגמ' שלפניו דכתיב
הכל בכתב וכו' אלא הועתקה בגמרא מדברי רש"י. ראש
משביר

ד"ה דקא מחיל שבת. דקסבר [עולא. ד"ס] כל
חולדי קלא אסיר.

ד"ה מעלין בדיופי. ומניח פי' מדבק [שני ראשיהן.
ד"ס] זה כנגד זה ונותן אחד מן הקנים צחצית [המלא.
ד"ס] ומונח צפיו צראש הקנה [האחת עד שמוסף. ד"ס]
מעט מן היין אליו [ומסתלק. ד"ס] משם.

ד"ה ומטיפין מיארק לחולה. [וממלאו. ד"ס]
מיס.

שם. ונותן כלי מתכת [שקורין צאסי"ן. ד"ס] וכופהו
תחתיו פי' כדי שהטיפין יכו על שולי הכלי וישמיעו קול.

דף ק"ד ע"ב

אבני חן על מסכת עירובין

דף ק"ה ע"א

אמר ר' יוחנן כו' רש"י אוקמה בטומאת ע"ז, ולא מסתבר חדא דטומאת ע"ז דרבנן, ועוד דכהנים לא אזהרי אלא מטומאת מת, ומסתברא דהכא כלים דאיטמו במת נמי הוו. גאון יעקב

ויבאו הכהנים לפנימה הוא ההיכל ולתוספת ביאור אמר בית ה' בית ה' לטהר, ויוציאו את כל הטומאה העכו"ם אשר מצאו בהיכל ה' לחצר בית ה' [שהוציאו מפנימה לעזרה], ויקבלו הלויים בתחצר קבלו מיד הכהנים כי לא היו רשאים ליכנס להוציא לנחל קדרון חוצה שהוא מחוץ לעיר. דברי הימים ב' כ"ט ט"ז

ולהוציא את הטומאה, ומצוה בכהנים אינה מוכרחת שיטמאו הכהנים ע"ז דהא אפשר בצבת, אבל גם אם יטמאו מותר. וצריך לברר אם הוא כך ?

רב כהנא שהיה כהן מסייע כהני היה מסייע לכהנים, ע"י שדיבר על שבחם. ורש"י חולין מ"ה ע"א ד"ה ישמעאל כהנא. כתב תמיד הוא עוזרן ומיקל להם.

יכול לא יהו כהנים בעלי מומין נכנסין (בין האולם ולמזבח) לעשות ריקועי פחים בת"כ מביא הך ברייתא דרב כהנא ואינו גורס בה בין האולם ולמזבח, אלא יכול לא יהיו בעלי מומין נכנסים לעשות ריקוע פחים, וגם הרמב"ן הביא לת"כ כך, ואפשר כך היה גירסתו בגמרא, ומוקי לה דוקא בקדשי קדשים, ואפילו הוה גרים בגמרא בין האולם ולמזבח, אפ"ה יש לפרשו בקדשי קדשים ובא למעוטי אם נכנס דרך גגין ועליות דשם קיי"ל דפטור וכו'. ממ"נ עיי"ש.

רש"י אמר רבי יוחנן. לענין עיולי [דכולי. ד"ם] עלמא.

ד"ה טומאה בעזרה ליתא. כלומר פ' שודאי לא ס"ד שאין שום טומאה שייכא בעזרה, אלא בא לומר היכא דליתא התם לא תמירא כולי האי.

ד"ה תו לא מטמאין לכהנים. אצל לשהוי עד אורתא לא פ' שהגם שסבר דלא מטמאין כהנים להוציא טומאה מעזרה דאפשר בלויים, אבל בשרץ שנמצא צריך להוציאו מיד ולא להשהותו שם עד שימצא צבת של עץ.

מזכר עד נקבה תשלחו אל מחוץ למחנה תשלחום ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שכן בתוכם. במדבר ה' ג'

רש"י ד"ה כהן מוציאו בהמיינו. נשצת ולא חייש לטלטול, דאין שצות נמקדש : [בהיימנו. והוא דיבור חדש פריו בעתו] נצצנטו, ואע"ג.

שם. דאין שצות נמקדש פ' דכשמוציאו חוץ לעזרה עדיין לא הוציאו לרשות הרבים ואין כאן אלא איסור דרבנן.

שם. וכיוצא בהן [שהן. ד"ם] אצ הטומאה.

ד"ה ושאר כל המקומות. ראה בפריו בעתו ובישראל ישמח שם שהארץ כאן.

ד"ה לא. וטעמא דכלי חרס משום שאינו ראוי למדרס שהוא נשבר ולהיות אצ הטומאה משא"כ שרץ הוא אב הטומאה.

שם. דבעינן דומיא דזכר ונקבה [דפעמים ?] שהוא אצ הטומאה כגון זכ וזבה [ונדה. ד"ם] וטמא מת.

שם. או מגע המט ורש"י הולך ומפרש דהיינו מי שנוגע בכלי שנוגע במת, ולא בנוגע במת עצמו.

שם. וכל אשר יגע זו הטמא יטמא והנפש הנוגעת טמא עד הערצ בסוף הפרשה, במדבר י"ט כ"ב.

שם. (פי') נפש הנוגעת ראה ד"ם שאין דרכו של רש"י לכתוב "פירוש". אבל באמת יפה עשה מי שהוסיפו.

שם. וע"י מגע [המט. ד"ם] נמי לא הוי אצ הטומאה דכתיב לעיל מההוא קרא וחטאו דיום [השציעי. ד"ם] וגו'.

שם. דכתיב לעיל מההוא קרא פסוק י"ט והוא לעיל מפסוק כ"ב שהביא רש"י לעיל וחטאו דיום השציעי וכו' ואח"כ כתיב בפסוק כ"ב וכל אשר יגע זו הטמא.

[כתב הריטב"א ז"ל בסוף עירובין [קד: אמנם בריטב"א לפנינו ליתא] לימא כהני תנאי דתניא מדיכין מוציאין אותו, וכתב ר"ח ז"ל ועמדה כתנאי, וקשה לי לשון לימא ולשון מאי לאו, כי לעולם לא בא לשון זה בגמ' אלא בדבר שנדרח לבסוף עכ"ל. כללי הגמרא דף כד אות ח']

אבני חן על מסכת עירובין

ד"ה אך חלק. [כל. ד"ם] אכין ורקין.

ד"ה טמא ובעל מום. [ואי. ד"ם] אפשר.

ד"ה דהא אישתרי בעבודת ציבור. דכמיז במדבר כ"ח ב' את קרבני לחמי תשמרו להקריב לי צמועדו ודרשינן ואפילו צטומאה, אצל צעל מום לא הותר דמינא צמורת כהנים על הא דכתיב בויקרא כ"א כ"א כל אשר בו מום מוזרע אהרן לא יגש להקריב את אשי ה' מום צו את לחם אלהיו לא יגש להקריב, אין לי אלא תמידין שהן קרויין לחם, כענין שנאמר את קרבני לחמי, שאר קרבנות צבור מניין ? ת"ל שוב "לחם" קרא אחרינא [דכמיז ?] צמריה פסוק כ"ב לחם אלקיו מקדשי הקדשים ומן הקדשים יאכל וסמיך ליה אקרא קמא דנשמתה הכי לא יגש להקריב וזה סוף פסוק כ"א, וסמיך ליה פסוק כ"ב לחם אלקיו פי' דפסוק כ"ב דכתיב ביה קדשי קדשים דממנה נלמוד דבעל מום אסור להקריב שאר קרבנות ציבור לא איירי כלל באיסור, אלא בהיתר דכתיב לחם אלקיו מקדשי הקדשים ומן הקדשים יאכל, לכן צריך לחברו לפסוק הקודם דכתיב לא יגש להקריב לחם אלקיו. ראה רש"ש, ומה שכתב הממ"נ לא הבנתי.

ד"ה מפני טועי המדה. ל"א מפני הטועין שזוכיין ויוצאין וחוזרין ונכנסין לפיכך מקצתין [ומודדין. ד"ם] את התחום [ומצידין את הסימנין. ד"ם] צמוך התחום שאם יצא לא עזיד איסורא.

אבני חן על מסכת עירובין

ב 1 [41]	מבוי שהוא גבוה למעלה מעשרים אמה
ג 4 [52]	חמש אמלתראות של מילה היו על גביו
ד 23 [33]	שיעורין דאורייתא הוא ?
ה 29 [40]	איזהו מבוי שניתר בלחי וקורה כל שארכו יתר על רחבו.
ו 1 [24]	מצידו בעשר מראשו בד'.
ז 12 [40]	אמר רב שיזבי כי לא עבדין כחומרי דבי תרי היכא דסתרי אהדדי
ח 23 [34]	חיישינן שמא יעלה הים שְׁרָטוֹן.
ט 13 [41]	מהו דתימא או לבוד אמרינן או חבוט אמרינן לבוד וחבוט לא אמרינן קמ"ל. יציבא בארעא וגירא בשמי שמיא
י 1 [34]	רבי היא דאמר בעינן שני פסין.
יא 25 [43]	כי תניא ההיא בפיתחי שימאי.
יב 1 [52]	מעשה בר"א שהלך אצל ר' יוסי בן פרידא תלמידו לאובלין ומצאו שיושב במבוי שאין לו אלא לחי אחד.
יג 32 [48]	אלא אפילו מיחש לזבוב נמי דילמא אתי ויתבי אתגליה דדל"ת
יד 52 [52]	ים שעשה שלמה היה מחזיק מאה וחמשים מקוה טהרה, מכדי מקוה כמה הוי
טו 25 [46]	לחי העומד מאליו אב"י ורבא, ומוקשה 7 קשיות על רבא, וכל דירה שתשמישה לאויר אין מטלטלין בה אלא בית סאתים.
טז 7 [38]	כל שהוא פחות משלשה צריך שלא יהא בין זה לזה שלשה כדי שלא יזדקר הגדי בבת ראש. [בבת אחת].
יז 46 [51]	התם בהיזמי והיגי.
יח 2 [41]	באר מים חיים דפסיקא ליה לייש דרבים ולייש דיחיד
יט 37 [46]	מדת בשר ודם מתחייב אדם הריגה למלכות מטילין לו חכה לתוך פיו כדי שלא יקלל את המלך.
כ 6 [46]	אלא אם כן מכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה.
כא 20 [53]	נמצא כל העולם כולו אחד משלשת אלפים ומאתים בתורה.
כב 1 [34]	כביכול כאדם שנושא משוי על פניו.
כג 16 [21]	ועוד אמר ר' יהודה בן בבא הגינה והקרפף שהן שבעים אמה ושיריים
כד 27 [43]	קרי עליה לית דין בר אינש איכא דאמרי כגון דין בר נש
כה 5 [42]	הרחיק מן הכותל ד' ועשה מחיצה הועיל
כו 33 [52]	חכמים המה להרע ולהיטיב לא ידעו
כז 29 [41]	כל מצות עשה שהזמן גרמא אנשים חייבים ונשים פטורות.
כח 52 [53]	כלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט הני אין מידי אחרינא לא
כט 1 [31]	תרדין יפה ללב וטוב לעינים וכל שכן לבני מעים.
ל 33 [52]	והוה אכיל להו לכולהון ואמר שבועתא דלא טעים לי זיונא.
לא 6 [26]	דאמר רב יוסף אין מערבין אלא לדבר מצוה.
לב 37 [39]	בשל סופרים חזקה שליח עושה שליחותו
לג 10 [51]	עמוד תשעה ברה"ר ורבים מכתפין עליו וזרק ונח על גביו חייב.
לד 5 [50]	נתכוון לשבות בראש השוּבך או בראש המגדל
לה 6 [32]	נתגלגל חוץ לתחום נפל עליו גל או נשרף תרומה ונטמאת

אבני חן על מסכת עירובין

ל 20 [34]	בין לר' יוסי ובין לר' מאיר בעינן סעודה הראויה מבעוד יום ול יכא.
לז 1 [58]	עולא זוזי זוזי קתני דברי ר' מאיר ור' יהודה
לח 8 [40]	מערב אדם שני עירובין ואומר עירובי בראשון למזרח
לט 27 [35]	לא יטיל אדם על פתח מדינה כדי שיכנס למרחץ מיד.
מ 43 [49]	הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר
מא 48 [54]	חל להיות תשעה באב בערב שבת מביאין לו כביצה ואוכל כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה .
מב 12 [37]	מהלך אלפים פסיעות בינוניות וזו היא תחום שבת
מג 2 [28]	או אין תחומין למעלה מעשרה, עמוד גבוה עשרה ורחב ארבעה לא תיבעי לך
מד 31 [31]	או דילמא בדלא מלו גברי עסקינן
מה 7 [35]	ובעיר הסמוכה לספר אפילו לא באו על עסקי נפשות אלא על עסקי תבן וקש יוצאים עליהן בכלי זיינן ומחללין עליהן את השבת.
מו 12 [24]	נהרות ה מושכין ומעיינות הנובעין הרי הן כרגלי כל אדם
מז 5 [25]	הלכה כר' מאיר בגזירותיו
מח 17 [49]	חרם שבין תחומי שבת צריך מחיצה של ברזל להפסיקו מחייך עלייה ר' יוסי בר' חנינא
מט 40 [45]	איכא בינייהו כלי, ופחות משוה פרוטה וקטן
נ 48 [49]	כל שאיננו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו.
נא 45 [48]	ולא היא לא תנא ליה כר' יוסי אלא כי היכי דליקבל לה מיניה משום דר' יוסי נימוקו עמו.
נב 14 [41]	מי שיצא לילך לעיר שמערבין לה והחזירו חבריו הוא מותר לילך וכל בני העיר אסורין.
נג 22 [48]	בני גליל שלא הקפידו על לשונם לא נתקיימה תורתם בידם.
נד 7 [39]	ואם תאמר א ניח לבני חוק בשאול מי יגיד לך
נה 17 [49]	חומת העיר ש נפרצה במאה וארבעים ואחת ושליש
נו 36 [53]	אין תקופת ניסן נופלת אלא בארבעה רבעי היום
נז 1 [36]	מאי סביב סביב דק רנות דאי לא תימא הכי גבי עולה דכתיב ו זרקו את הדם על המזבח סביב
נח 5 [25]	לא שנו אלא שאין חוט המשקולת יורד כנגדו
נט 44 [46]	ריבה אחד ומיע ט אחד שומעין לזה שריבה.
ס 15 [43]	כותל שרצפה ב סולמות אפילו ביתר מעשר תורת מחיצה עליו.
סא 36 [40]	אפילו סוף מדתו כלה במערה
סב 27 [39]	בשלמא ר"מ ק סבר דירת עכו"ם שמה דירה
סג 32 [34]	רב המנונא אורי בחרתא דא רגז בשני דרב ח סדא
סד 23 [42]	המחזיק בנכ סי הגר מה יעשה ויתקיימו בידו ? יקח בהן ספר תורה
סה 6 [27]	הלכתא בעי צילותא כיומא דאי סתנא , לא איברי סיהרא אלא לגירסא
סו 30 [30]	והאמר ר' יוחנן שוכר כמערב דמי.
סז 14 [26]	רב חסדא מרתתן שיפוותיה ממתנייתא דרב ששת, רב ששת מרתע כוליה גופיה מפלפולא דרב חסדא.
סח 45 [45]	מר לאו אורחיה אנא טרידנא בגיר סאי אינהו לא משג חי .

אבני חן על מסכת עירובין

ס 25 [31]	איזהו ישראל מומר זה המחלל שבתות בפרה ס יא
ע 4 [34]	בע א מיניה רבא מרב נחמן יורש מהו שיבטל רשות
עא 29 [40]	בעל הבית שהיה שותף לשכניו לזה ביין ולזה ביין א ינן צריכין ל ערב
עב 17 [17]	חד אמר מחלוקת ב מחיצות המגיעות לתקרה
עג 8 [47]	שמע מינה מקום לינה ל ורם
עד 35 [37]	עד שיהיו בתים וחצירות פתוחין לתוכו
עה 7 [50]	שני חצירות זו לפנים מזו, ע ירבה הפנימית ולא עירבה החיצונה.
עו 10 [40]	אמר ר' יוחנן חלון עגול צריך שיהא בהיקפו ע שרים וארבעה טפחים
עז 2 [2]	ורבנן ע שו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה
עח 13 [26]	זיז היוצא מן הכותל ד' על ד' והניח ע ליו סולם כל שהוא מיעטו.
עט 32 [33]	נתמעט התבן מעשרה טפחים מערבין אחד ואין מערבין שנים.
פ 8 [44]	כל שמשרתי עו"ג שומרין אותה ואין טועמין מ פירותיה.
פא 35 [36]	ו פרוסה מ אי טעמא לא? אמר ר' יוסי בן שאול אמר רבי משום איבה
פב 27 [37]	כיצד משתתפין ב תחומין
פג 15 [40]	ואלא דציפורי שליש דידה כמה הוי שבעין נכי חדא ואילו עוד פ ה ס"ג?
פד 17 [49]	כדאמר רב הונא לאותן ה ז רים במר פ סת
פה 54 [55]	לא שנו אלא בסמוכה אבל במו פ לגת עליונה מותרת ותחתונה אסורה
פו 6 [56]	פ נו מקום לבן מאתים מנה.
פז 14 [34]	מעשה באמה של אבל שהיו ממלאין ממנה על פ י זקנים בשבת.
פח 39 [54]	ח צר שהיא פ חותה מארבע אמות אין שופכין בתוכה מים בשבת.
פט 20 [37]	כשתימצי לומר לדברי ר"מ גגין רשות לעצמן חצירות רשות לעצמן קר פ יפות רשות לעצמן מאי לאו דשרי ל טלטולי דרך כותל.
צ 1 [36]	לנטורי תרבי צ א הוא דעבידא.
צא 48 [49]	לדברי חכמים גגין וח צ ירות רשות א חת
צב 18 [54]	כותל שבין שתי ח צ ירות גבוה עשרה ורוחב ארבעה מערבין שנים ואין מערבין אחד.
צג 17 [45]	סיכך על גבי אכסדרה שיש לה פ צ ימין
צד 11 [57]	זה מטלטל ע ד עיקר מח צ ה
צה 17 [49]	ה מוצא תפילין מכניסן זוג זוג.
צו 26 [29]	אלמא קסברי מ צ ות עשה שלא הזמן גרמא היא.
צז 38 [44]	צ בתים ז ווי ז ווי, כריכות דכריכן טובא
צח 17 [49]	אפילו אין מסולק מן האר ץ אלא מלא החוט גוללו אצלו
צט 17 [49]	ובלבד שלא יוציא חוץ. הא הוציא חייב חט א ת

אבני חן על מסכת עירובין

ק 17 [18]	דסלקין לעילא אסורין דנחתין לתתאי שרו.
קא 29 [41]	אמרו לו מעשה בשוק של פטמים שהיה בירושלים שהיו נועלין ומניחין את המפתח בחלון.
קב 36 [50]	חזיה לכההוא גברא דהוה קא קטיר בגמי
קג 25 [41]	היה קורא בספר על האסקופה ונתגלגל הספר מידו גוללו אצלו.
קד 12 [39]	כיון דקא חזי דקא תרי בה כיתנא אסר להו
קה 45 [52]	התם קאי דקאמר ת"ק קושרה
סיום	

אבני חן למסכת פסחים

ובית הלל אומרים שתי שורות החיצונות שהן העליונות כלומר השורה העליונה שלצד הפתח, הסמוכה לקורה, והשורה שלמטה ממנה לצד הפתח. יבין

מאי אור פי' כיון שרוצה לומר הזמן שבו בודקין חמץ ומדבר על תאריך של י"ד בניסן איך שייך לומר בו הלשון אור שאינה תואר של זמן ? ועל זה פליגי רב הונא אמר שהכוונה לאור היום דהיינו בקר של י"ד, ורב יהודה אמר שמלת אור כוונתה כלשון "תחלה" דהיינו אחר שעבר יום י"ג ומתחלת ליל י"ד.

[אבל ראה איוב ל"ז י"א יפיץ ענן אורו ותרגומו מבדר ענן מטריה, ונמצא שאור פירושו מטר, גשם, וכן הוא בתענית ח' ע"א],

מאי אור פי' השאלה היא אם אור הוא שם הזמן כמו "יום" ואז אי אפשר לומר עוד שאור הוא שם לילה, שזה יהיה סתירה לקרוא זמן הלילה בשמה של זמן היום, או שאור דכתיב בקרא קאי על זריחת השמש ואז נוכל לומר שגם זמן הלילה נראה "אור" כלשון נקיה. וכן מצינו הרבה שמלה משמשת לדבר והפיכו בלשונות עמים.

מאי אור בש"ס לובלין מביא בשם הכתב והקבלה שהמחלוקת הוא שרב הונא סבר שחשך אינה בריאה אלא הסרת האור ולכן אומר שאור פירושה נגהי שנגהי הוא גם לשון הסרה, אבל רב יהודה סבר שחשך הוא בריאה בפני עצמה ולכן קורא לה לילי.

רב יהודה אמר לילי ואור פירושה כמו "אורתא" שהוא תחלת הלילה, וקורא לה בלשון אור שלא רצה לומר בתחלת הלילה של ארבעה עשר משום לשון נקיה. ובאמת זה פלא שהמשנה משנה הלשון עד כדי שיכולין לבא לידי טעות.

קא סלקא דעתך דמאן דאמר נגהי נגהי ממש פי' ואין כוונתו על לילה ובלשון נקיה לקרותה נגהי.

ראיות מהפסוקים	קא סלקא דעתך	
הבקר אור והאנשים שולחו.	ולבקר "דהיינו" אור וקשיא על רב יהודה וזה גם ראיה לרב הונא	מי כתיב האור צקר דלשמתע ולאור דהיינו צקר וכו' האי אור לאו שם דצר הוא אלא הצקר האיר
ובאור בקר יורח שמשו.	ובאור זה "דהיינו" צקר	מי כתיב אור צקר דהיינו שם דצר וכו' נוגה מרימת השמש של עכשיו

הערתקתי מחגיגה ה' ע"א:

אמר רבא היינו דאמרי אינשי וזוא לעללא לקנות המצוה, דמתרגס ועללת ארעא (ויקרא כה) לא שכיחא, לתליתא שכיח להפסד ולאיצוד, כך שמעתי, ולי נראה [שהוא לשון תליה] לקנות בשעת הדחק מוון [שעה. ד"ס] שהוא מולה נסלו, כדלמר מר (פסחים ק"א, ז) תלא סילתא תלא מווי, תלא צימא קשה לעניוסא, וז"ל הגמ' שם ברפוס: תלאי בביתא [המולה פמו צאיר צמוך סל אחד. רש"י שם] קשי לעניוסא, כדאמרי אינשי תלא סילתא [נסלו ופת צמוכו. רש"י שם] תלא מווינה. ולא אמרן אלא ריפתא, אבל בישראל וכוורי לית לן בה, אורחיה היא.

[וז"ל העריך ערך סליתא פי' מי שתולה בקורה או ביתר או בכותל מחרוזות של ככרות קשה לעניוסא, אי נמי תולה סל או קופה ביתר בכותל או בקורה ומצניע בהן פיתו ממופתי עניות הוא צא וראה כי כך בני אדם אומרים התולה סלו מוונתיו תלויים],

[ואולי הפירוש הוא שכשיש די לחם מניח הלחם על השלחן, אבל כשיש עניות מצניע הלחם שלא יאכלו אותו, ולכן לתלות לחם הוא סימן עניות, וזה שמפרש רש"י לשון תליה בגמ' דהיינו לקנות מעט לחם בדוחק שהוא ענין של עניות],

ביעור היינו נמי בדיקה. רש"י לקמן דף ז' ריש ע"ב

דף ב' ע"א

אור לי"ד בגימ' רנא כמנין גר עם הכולל.

כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך בדיקה ראיתי מפרשים בדרך מוסר שהאדם יבדוק רק את מעשיו אבל מה שעושה חבירו אין זה עסק שלו לבדוק.

[ולמה. גמ"י] **אמרו שתי שורות במרתף הרי אין מכניסין חמץ לשם ? מקום שמכניסין בו חמץ תירוצא הוא.** גמ"י, וכמש"כ ברש"י

בית שמאי אומרים שתי שורות על פני כל המרתף שבמרתף מונחים חביות שורות שורות בכל רצפת המרתף, ושוב מסדרין עליהן שורות, וכן מסדר וחוזר ומסדר עד הקורה, וקאמר ב"ש שבודק כל החביות שלצד הפתח על פני כולה לאורכה ולרחבה כל השורות שבאותה דופן עד הקורה, וכמו כן כל החביות העליונות הרואות הקורה. יבין

אבני חן למסכת פסחים

ויקרא אלקים לאור יום.	לשם דבר של אור קרא ה' יום	קרייה רחמנא ופקדיה אמצותא דיממא	לנהורא
הללוהו כל כוכבי אור.	כוכבים שמאירים בלילה	כוכבים המאירים, ואשמועינן דאור כוכבים נמי אור הוא	
לאור יקום רוצח יקטל עני ואביון ובלילה יהיה כגנב.	מדקאמר ובלילה יהי כגנב מכלל דאור דרישיה דקרא יממא הוא	אס צרור לך הדבר כאור שהוא צא על עסקי נפשות	
יחשכו כוכבי נשפו יקו לאור ואין בעפעפי שחר.	יקו לאור יפסה ליום	יהא רעוא דליצפיה הך גברא לנהורא ולא לישכחיה	
ואומר אך חשך ישופני ולילה אור בעדני	הלילה נעשה לי יום	אף צעולם הזה שהייתי שריו צו בחשך וצמרפה האיר בעדי	

ד"ה הבוקר אור כתיב. שהמתינו עד [שהאיר המזרח. ד"ס].

ד"ה בכי טוב. היוצא לדרך יכנס ערצית לצית [מלונן. ד"ס] צעוד החמה זורחת וכו' שהאור טוב [הוא. ד"ס] שנאמר את [את האור. ד"ס] כי טוב.

ד"ה וכאור בקר. [מי כמיצ אור צקר דליהוי משמע שם דצר כדהוי משמע ליה השתא דהכי. רע"י] קאמר דוד וכאור זה דהיינו צקר כן יזרח שמש ללדיקים [לעמיד לצא. רע"י] שיצאו מאפלתן לעולם הצא.

ד"ה מי כתיב אור בקר. דהיינו שם דצר [דנימא אור שהוא צקר, הא וכאור צקר כתיב. רע"י].

ד"ה וכאור בקר כתיב. יזרח שמש [כלומר. ד"ס] כשמתחיל [אור. רע"י] הצקר להאיר צעולם הזה [שהוא. ד"ס] חשך ואפל צעלות השחר, [יהיה. רע"י] נגה מזריחת השמש של עכשיו תהיה אותה שעה ללדיקים לעמיד לצא לפי [שיהיה. רע"י] אור החמה גדול מאד.

דף ב' ע"ב

דליצפיה הך גברא לנהורא פ' איוב אומר על עצמו בלשון קללה שיצפה למזל טוב ולא יבא לו.

יחשכו כוכבי נשפו בתחלת הלילה ובסופו יקו לאור ואין ואל יראה בעפעפי הוא אישון העין והושאל לבקיעת אור השחר והוא האור הנוצץ בפאת המזרח טרם יגלה השמש שהוא נראה כפתיחת העין ששחר אף הכוכבים הגדולים הנראים בתחלת הלילה ובסופו גם חמה יהיו חשוכים בהלילה ההוא, אם כי אורם רב עד שלא ימנע הראותם בעבור קצת האורה אשר הוא בתחלת הלילה ובסופו, הלילה ההוא יקוה שיבוא אחריו אור השמש, ולא יהיה כי לא תזרח השמש ביום שלאחריו ואפילו בבקיעת השחר וזוהר לא יראה הלילה ההוא כי לא יאיר אחריו אור השחר. מצודות איוב ג' ח'

ואומר אך חשך ישופני ענין חשך ולילה אור בעדני ואם אומר אך חשכת הלילה יחשך בעדי ובו אסתר, אבל הלילה האיר בעדני ותראני בלילה כמו ביום. מצודות תהלים קל"ט י"א

תירוצי הגמרא הוא שלשון "אור" אינו מוכרע כלל שאין שום ראיה שאור הוא יום או שהוא לילה, פ' לא רק שאין מהפסוקים קושיא על רב יהודה [חוץ מפסוק ד' שמשם קשה על רב הונא] כך אין שום ראיה מפסוקים אלו לרב הונא. ולכן מאריך כל כך בהתירוצים.

מי כתיב האור בוקר הבוקר אור כתיב פ' ואין כוונת הפסוק אלא לומר שהגיע שעה טובה שבאותה שעה הוא זמן מוכשר לצאת לדרך, שבפרשת בראשית כתיב וירא אלקים את האור כי טוב, ומזה רואין שאור נקרא "כי טוב", ולכן יצא בכי טוב, ולכן אין מכאן שום ראיה.

ויקרא אלקים לאור יום וכו' צריך לדעת למה לא מביא פסוק זה תחלה שהוא מיד בתחלת התורה ? והמפרשים מדברים ע"ז.

לאור יקום רוצח יקטל עני ואביון ובלילה יהי כגנב בעבור אור היום המונע חפציו יקום הרוצח השכם עד לא יאיר ויקטל עני ואביון אשר ישכימו לצאת למלאכתן, ובלילה בעצם הלילה יהיה גנב לגנוב בחשכת הלילה. מצודות איוב כ"ד י"ד

רש"י ד"ה בודקין. שלא יעצור עליו צל יראה וצנל ימנע אבל בתום כתבו המעם שמא יבא לאוכלה.

ד"ה ה"ג. כשאיר השחר וכו' פ' דודאי כשאמר רב הונא נגהי אין פירושו באמצע היום דשרגא במיהרא מאי אהני חולין ס' ע"ב, וכע"ז שבת ס' ע"א.

ד"ה הבוקר אור. [והאנשים ?] שולמו.

אבני חן למסכת פסחים

שמונה עשרה ג' ראשונות וג' אחרונות כתיקן ואומר
הצינו צאמנע שיש זה מעין שלש עשרה צרכות והיא
תפלה קצרה שתיקנו לעוצרי דרכים, ולמנאלי יוה"כ המירו
לנאט זה מפני הטורח. יומא פ"ז ע"ב בסוף העמוד

רב פפא אמר תשע שנאמר וכו' רצ"ע מדוע לא
הביא ר' יהושע בן לוי פסוק זה שיש בה יותר אותיות,
והביא פסוק שיש לה רק ח' אותיות ?

ותבחר לשון ערומים ראה רש"י שהגמ' דורש
הפסוק בלשון צווי שתבחר לדבר בלשון שהחכמים
מדברים בהם, דהיינו בלשון נקיה, אבל לפי פשוטו
הפירוש אבל בחרת לשון ערמה להסתיר הדבר במתק
אמרי המליצה. איוב ט"ו ה'.

ודעת שפתי ברור מללו כמו ודעת ברור שפתי מללו
ר"ל שפתי יאמרו דעת ברור ונקי. איוב ל"ג ג'.

שהרי בוב קראו מרכב ובאשה קראו מושב, וכו' דכתיב ודעת שפתי ברור מללו
הוא ר"ת מושב. פריו בעתו על מס' זבחים סוף ח"ב דף של,

רש"י ד"ה המפלת אור לשמונים ואחד.
זכריות ט' ע"ב קמא דקיימא לן זאת תורת היולדת כל
היבא דכתיב תורת משמע רבים. רש"י שם. תלמוד לומר
זאת לידה אחת. רש"י שם.

ד"ה אם שיוה לו לטומאה. ותשובת צית שמאי וכו'
ראה שם בכריתות ז' ע"ב במשנה שיש שם עוד שקו"ט
בין ב"ש וב"ה.

ד"ה אור לשלישי. ה"נ גרסינן אור "ל"שלישי כמו
אור "ל"ארבעה עשר, וראה ד"ס לעיל ב' ע"ב אות כ'.

ד"ה ברור מללו. [לשון] נקי ומצורר פי' ידבר בלשון
נקי ומבורר.

דף ג' ע"ב

מובטח אני בזה שמורה הוראה בישראל ראה
כתנות אור פרשת שמיני.

מובטח אני בזה וכו' שאמר אין מוסקין בטוהרה,
ואע"ג דאידיך דאמר ומוסקין בטומאה נקט לשון קצרה? אפ"ה
לא מתרץ לישניה דאמר ומוסקין בטומאה ומשמע דלא
סגי בלאו הכי, הלכך לישנא דהאי דאמר ואין מוסקין

**מיתבי ר' יהודה אומר בודקים אור לארבעה
עשר וכו'** לאחר שהוכיחה הגמ' שאין להביא ראיה מן
הפסוקים מביא הגמרא ראיה שבלשון המשנה ודאי
פירושה של "אור ל" הוא לילה.

אלמא אור אורתא הוא ש"מ זה פלא בגמרא זו
שלאחר שאומר כאן ש"מ ממשיכה הגמרא להקשות
ולתרץ ומביאה עוד חמש ראיות שאור אורתא הוא ?
[ואולי לא נאמר כל הראיות במקום אחד ובפעם אחת ?]

משעת האור וס"ד דאסור מתחלת הלילה.

בשלמא לדידי אשכחנא וכו' יש לציין שראב"י
מביא ראיה ממה שהוא עצמו אמר.

אמינא לך אנא מלאכה דרבנן איסור עשית
מלאכה בערב פסח שאתה אומר שאסור מגן החמה,
שלא מצינו איסור דרבנן שחלק מהיום דהיינו מעלות
השחר עד הנץ מותר ולהלן מהנץ אסור.

רש"י ד"ה מדקאמר ובליילה יהיה כגנב. נעשה
[גנב. רע"י] לחמור צמים.

ד"ה הכי קאמר. זה עומד עליו [להורגו. רע"י] רוצח
הוא.

ד"ה לנהורא. ולא שיהיה שם היום אור [דלא. רע"י].

ד"ה ואומר אך חשך ישופני. [והחשך. רע"י]
שהייתי שריו צו.

ד"ה [הכי קאמר דוד. רע"י] אני אמרתי. מפני
[החטא שעשיתי. רע"י] שאף מן העולם הצא אטורד,
ועכשיו שמחל לי על [העון. רע"י] אף [צעולם. רע"י] הזה.

ד"ה מדקאמר ובי"ד שחרית. וטעמא דר' יהודה
מפרש לקמן בפירקין שדורש בן מפסוקים.

ד"ה לאו עיבורו. להודיע שהיום נתקדש, [יום] שלשים
קרי עזרו על שם. ד"ס

דף ג' ע"א

בערבית מתפלל [שבע. כ"ה שם ביומא] מעין

אבני חן למסכת פסחים

זה של זריזין קובע הלכה הלכות וזמנים לכל קהל ישראל?
ועוד ק"ל דאם זמן מצות תשבתו הוי לאחר חצות היאך
יקדימו מצותו מטעם זריזין מקדימין אין זה אלא כאוכל
מצה בערב פסח וכתוקע שופר בערב ראש השנה
וכדומה? הרב יוסף דב הלוי סלוביצקי זצ"ל

בשעה שבני אדם מצויין בבתייהם מפני שאין
איש מצוי בביתו ודרך בני אדם לקרות אותם לחוץ ושמא
יניח הבדיקה באמצעיתה ושוב לא יזכור לגמרי או ישכח
איזה מהן בדק. רבנו יהונתן

דלמא על השוכר לבדוק דאיסורא ברשותיה
קאי ראה ר"ן גדרים מ"ה ע"ב ששוכר אין לו רק קנין
שיעבוד.

רש"י ד"ה רב בר אחוה דר' חייא הוה.

	ר' אחא מכפרי (א)		אמו של רב אחא (ב)	
חנא, שילא, מרתא (ד)	איבו (ה)		רבי אחא (ג)	אימא (ו)
			רב (ז)	

(ג) רבי אחא נולד מא' וב'

(ד) ו (ה) הם בנים שנולדו לר' אחא מכפרי (א) מאשה
אחרת.

(ו) ו (ג) נולדו ל (ב) משני גברים שונים.

(ז) רב נולד מ (ה) ו (ו).

שם. כולנו צני דרז אחא מכפרי ובאמת בפ"ק דסנהדרין
[ה.] איתא שהם בני אבא בר אחא בר סלא מכפרי.
הגהות מבעמ"ס סדר הדורות.

ד"ה אייבו קיים. וקשה צעני לומר שזילא רז דרז
שקר מפיו ראה כתובות י"ז ע"א מדבר שקר ובריט"א
שם.

דף ד' ע"ב

דף ה' ע"א

למג"ש: כל אחד יקח חומש לרף זה.

שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון
תשבתו שאור מבתיכם וגו'. שמות י"ב ט"ו
וביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי

בטהרה דייק טפי, כלומר אין מקפידין למוסקו בטהרה.
ר"ן

מי קא ספו לך מאליה ראה מהרש"ל שריב"ב אמר
לחגוי כך: מעולם לא רמית את היהודים כי בודאי הכירוך
שאתה גוי ואפ"ה לא השגיתו כך כי לא אסרה תורה לבן
ערל שלא יאכל בו אלא מן המוכחר כגון האליה והדומה
לו ומוזה לא נתנו לך וכו' עיי"ש.

וקטלוהו על הסיבה למה הרגו אותו יש הרבה
בספרים, ובספר יד אלעזר סימן נ"א כתב וז"ל ובאמת
בשקפה ראשונה עלה בדעתי לומר דלא קטלוהו כלל ע"פ
הוראת ב"ד כי אם המון כאשר ראו שהתל במ הארמאה
חרה אפם היטב והלקוהו מכות רבות עדי יצאה נפשו וכו'
ואף שאומר שם שנראה לו טעם אחר, טעם זה מתיישב
יפה.

רש"י ד"ה מי קא ספו לך. ונמכוון להטעמות
[ששילן. ד"ס] עוד.

דף ד' ע"א

אייבו קיים וזה לשון המרדכי בסוף מסכת מו"ק מי
שמת לו מת ולא נודע לו אין חובה שיאמרו לו, ואפילו
באביו ואמו, מדקאמרינן פרק קמא דפסחים רב בר אחוה
דר' חייא דהוא בר אחתיה דר' חייא כי סליק התם א"ל
אבא קיים א"ל אבא קיים הכי גרים רבינו חננאל והכי
פירושו א"ל ר' חייא לרב וכי אבי קיים, העורנו חי? א"ל
רב אבא קיים כלומר אבי שלי חי, אבל מאביו של ר' חייא
לא השיב, וממילא הרגיש שנפטר מדלא השיב לו על
אביו, וכן יש לפרש גבי אימא קיימת וכו', אלמא שלא
היה רוצה לומר לו כלום אילו לא היה שואלו, ואפילו
ככשואלו לא השיב לו אלא ברמזו בעלמא ועל זה נאמר
מוציא דבה הוא כסיל [מ"מ נהגו להודיע הזכרים כדי
שיתפללו כי אית ליה למת נחת רוח אבל לבנות אין מנהג.
מהר"י ווייל] מיהו אם שואל עליו אין לו לשקר ולומר חי
הוא שנאמר מדבר שקר תרחק וכדמשמע ממילתיה דרב
שלא רצה לשקר ולומר חי הוא.

ההוא דאמר דונו דיני מביא עובדא זו כאן לפי
שמדבר על זהירות הדיבור.

וכי תימא זריזין מקדימין למצות תמוה למה
יתקנו חז"ל זמן מוקדם מטעם זריזין מקדימין הלא אין ענין

אבני חן למסכת פסחים

מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה בהם וגו'. שמות י"ב ט"ז
בראשון בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצות וגו'. שמות י"ב ח
שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם כי כל אוכל מחמצת ונכרתה וגו'. שמות י"ב ט
כל מחמצת לא תאכלו בכל מושבותיכם תאכלו מצות. שמות י"ב כ'

ותו התם דכתיב ביום הראשון מקרא קדש וכו' דכתיב בפסח.

אלא הני שלשה ראשון מיבעי ליה מכאן רואין שגם אם פסוק אינה צריכה אלא לדרשה של אגדה שייד לומר שאינה מופנת. וצריך בירור.

כסא כבוד מרום כמו כסא ותחסר כ"ף השימוש, פי' כמו השמים הרמים שהם כסא כבודו **מראשון** ההוכן לך מקדם, כמו השמים כן הוא **מקום מקדשינו** כי כמו שהשכינה היא בשמים כן היא בבית המקדש. ירמיה י"ז י"ב

ראשון לציון הנה הנס כאומר אבל אני אגיד עתידות אשר הראשון שיבוא לציון מהגלות יבשר ויאמר הנה בא הגאולה ומיד הנה הם יבואו ולא יהיה תוחלת ממושכה. ישעיה מ"א כ"ז

רש"י ד"ה אך חלק. אית דמפרשי מצינו שאותיות אך במקום ח"ץ בחילוף אלף בחית וכף בצדי שמצינו אותם סמוכות באותיות באלפא ביתא דר' חייא, דאחם במע גוף רכין, נמצא אל"ף סמוכה לחי"ת וכ"ף לצד"י ובענין זה פתר דניאל לבלשצר כתב שראה חקוק בקיר ולא היו יכולים כל חכמי בבל לקרותו כלומר שהיה כתוב וכו'. רבינו יהונתן עיי"ש

א	ח	ס
ב	ט	ע
ג	י	פ
ד	כ	צ

דף ה' ע"ב

ת"ר שבעת ימים וכו' זה ששגור בפי כל בל יראה ובל ימצא המקור הוא כאן.

שבעת ימים שאור (א) לא ימצא (ב) בבתיכם, כי כל אוכל ממחמצת ונכרתה וגו'. שמות י"ב י"ט, והמהר"ם כתב לתקן בגמ' כן.

מצות יאכל את שבעת הימים, (ג) ולא יראה לך חמץ ולא (ד) יראה (ה) לך שאור (ו) בכל גבולך. שמות י"ג ז'

חמץ משש שעות ולמעלה אסור מנלן ?

אביי	אך ביום הראשון תשבתו שאור מבתיכם ואימא לרבות ליל ט"ו לביעור ? ואימא לרבות ליל י"ד לביעור ? ואימא מצפרא ?
דבי ר' ישמעאל	אך ביום הראשון וגו' ומצינו י"ד שנקרא ראשון בראשון בארבעה עשר יום לחדש
ר' נחמן בר יצחק	אך ביום הראשון וגו' ראשון דמעיקרא משמע אלא מעתה ולקחת לכם ביום הראשון ? *
רבא	לא תשחט על חמץ דם זבחי ואימא כל חד וחד כי שחית ? זמן שחיטה אמר רחמנא
ר' עקיבא	אך ביום הראשון תשבתו וכתוב כל מלאכה לא יעשה בהם [וכיין שיש ספק מהו ראשון, זה מטה את הכף].
ר' יוסי	אך ביום הראשון וגו' וכתוב "אך" חלק וזה אי אפשר ביו"ט שהרי איתקש השבתת שאור לאכילת מצה.

* רנב"י: אך ביום הראשון וגו' ראשון דמעיקרא משמע קשיא: אלא מעתה ולקחת לכם ביום הראשון [דכתיב בלולב] ? רנב"י: שאני התם דכתיב ושמתם וגו' שבעת ימים מה שביעי וגו' אף ראשון ראשון לחג.
 קשיא: הכא נמי כתיב אך ביום וגו' שבעת ימים מצות תאכלו ? רנב"י: א"כ נכתוב ראשון "הראשון" למה לי.
 קשיא: התם נמי הראשון למ"ל ? ותו הא דכתיב בשמחת הרגל ביום הראשון שבתון אימר ראשון דמעיקרא ? רנב"י: מתרץ רק קושיא השניה, שאני התם [בשמחת הרגל] דאמר קרא וביום השמיני שבתון מה שמיני שמיני דחג וכו'.
 קשיא: הראשון [דכתיב בשביתת הרגל] למה לי ? למעוטי חולו של מועד. למעוטי חולו של מועד מראשון ושמיני נפקא ? סד"א וי"ו דוביום השמיני מוסיף על ענין ראשון. ולא לכתוב לא וי"ו ולא ה"א ? ותו בפסח דכתיב נמי הראשון נימא דמעיקרא משמע ? רנב"י: דהראשון דכתיב אך ביום הראשון תשבתו דרשינן שפיר דמעיקרא משמע, אבל הנך ג' הראשון דלולב ומקרא קדש דפסח וסוכות אתי לדרשא אחרנא.

הכא נמי כתיב אך ביום הראשון תשבתו ורישא דקרא דפסוק ט"ו שבעת ימים מצות תאכלו ופלא שאף אחד לה הגיה כאן לכל הפחות מלת "וגו" !

אבני חן למסכת פסחים

ולא יראה (ז) לך שאור בכל גבולך. דברים ט"ז ד'

שכיבשתו שנעשה עבד לישראל.

(א) שאור "לא ימצא" בבתיכם [דמלא יראה (ד) לך (ה) היינו למידין שיטמין שאו אינה נראה, ויקבל פקדונות שאו אינן שלך] לכן בא הפסוק "לא ימצא" לומר: שלא יטמין, ולא יקבל פקדונות מן הנכרי. לפי המסקנה כשקיבל עליו אחריות.

(ב) שאור לא ימצא "בבתיכם" והלא כבר נאמר ולא יראה לך שאור בכל גבולך הרי צמים צמסמע: אלא אנו דורשים מיתור הפסוק, שלא יקבל פקדונות גם מנכרי שלא כיבשתו ואינו שרוי עמך בחצר.

(ג) שאור וחמץ מילך צריכי.

(ה) ולא "יראה לך" שאור: היינו למידין שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים של נכרי ושל גבוה הקדש. אבל לפי המסקנא בצירוף הפסוק (ז) למידין אתה רואה משל אחרים ומשל גבוה כשלא קיבל אחריות.

(ו) ולא יראה לך שאור "בכל גבולך": לא רק בבתיכם אלא אפילו בבורות שיחין ומערות. (א), (ה) שאור שאור לגזירה שוה.

סיכום בדרשות הפסוקים:

חמץ טמון עובר עליה (א)

חמץ של הקדש מותר (ה) ראה אליבא דהלכתא במתיבתא

חמץ בבורות שיחין ומערות עובר עליה (ו)

לאביי: חמצו של גוי בין כבוש תחתיד ובין שאין כבוש תחתיד עובר עליהן (ב)

לרבא: חמצו של גוי בין כבוש תחתיד ובין שאין כבוש תחתיד מותר. (א) (ז)

חמץ של אחרים שקבל עליו אחריות עובר עליה (ה)

חמץ של אחרים שלא קיבל עליו אחריות מותר (א).

בבורות בשיחין ובמערות שהן בשדות מגין שאסור. רבנו יהונתן

ועדיין אני אומר בבתיים עובר משום "בל יראה" צ"ע שהרי בבתיים כתיב רק לא "ימצא" ?

רש"י ד"ה ש"מ. ויחלילנו לכלים ראה רש"ש שהקשה ע"ז.

ד"ה וש"מ. הצערה ללאו ילאת [דצרי ר' יוסי. ד"ם] שהיתה צכלל.

ד"ה לפי שנאמר ולא יראה לך. אצל אמה רואה [צגנולך. ד"ם] של.

ד"ה יכול. שיטמין את שלו [צכלים. ד"ם] שלא יראנו.

ד"ה ת"ל לא ימצא. ואסר לך של אחרים דהכא לא כתיב לך כאן משמע שהפסוק "לא ימצא" מבטל לגמרי את הפסוק ולא יראה לך ואוסר חמץ של אחרים בכל אופן, אבל לפי המסקנא מחלק בין קבל אחריות ובין לא קבל אחריות.

ד"ה ופרכינן. ונסיצ לה (למילתיה קרא. ד"ם) לאיסורא.

ד"ה דבני חילא. ומטילין [טורח תיקון. ד"ם] מונוטיתן.

דף ו' ע"א

ארנונא מקור המלה הוא בלטינית שמשמעה (גם) מסים שנוטלת המלכות לא בתשלום כספי אלא בעין מבעלי חיים וממוזונות, תשלומים אלה היו לעתים זמניים ובלתי קבועים, והיו בגדר הפקעה זמנית או קבועה של הנכס לצורך שימושם של השלטונות או אנשי הצבא, ולעתים יכלו להמיר את הארנונה בתשלום סכום כסף קמץ פחות משווי של החפץ. שמו"ץ

ארנונא ארנונא הוא לשון שיתוף דכתיב כי ארנון גבול מואב [בין מואב ובין האמורי. במדבר כ"א י"ג] לפיכך קורא לכל דבר המשותף ארנונא, ואם בהמה זו חציה של

והלא כבר נאמר באמת פסוק זה הוא להלן בפרק י"ג ולא נאמרה עדיין וי"ל דאין מוקדם ומאוחר כדאמרינן לקמן ו' ע"ב, וראה בב"ב ק"ג ע"א בראש הדף בתוס' שפעמים לא היו בקיאים בפסוקים.

לא יראה לך שאור (ולא יראה לך חמץ). ראה ד"ם ורש"ש.

של גבוה כגון מי שהקדיש ככרות חמץ לבדק הבית. רבנו יהונתן

נכרי שלא כיבשתו שאינו אלא שכיר נכרי

אבני חן למסכת פסחים

לבדוק. בית יוסף סימן תל"ו עיי"ש

ר"י רב	אמר	אבני	רבא
תוך שלשים ודעתו לחזור	זקוק לבער	זקוק לבער	זקוק לבער
תוך שלשים ואין דעתו לחזור	זקוק לבער	אין לבער אין לבער	זקוק לבער
קודם שלשים ואין דעתו לחזור	אין לבער זקוק	אין לבער זקוק	זקוק לבער
קודם שלשים ודעתו לחזור	אין לבער זקוק	אין לבער זקוק	אפילו מראש השנה זקוק לבער

שואלין ודורשין בהלכות הפסח וכו'. כלומר דחשבינן ליה שואל כענין דקי"ל בעלמא בשני תלמידים ששואלים אחד שואל כענין ואחד שואל שלא כענין נזקקין לשואל כענין.

רש"י ד"ה חייבת בבכורה. שגאמר [הקדשמי. ד"ס] לי כל צכור "צסרלל" אצל לא צאחרים.

ד"ה אין זקוק לבער. להוילא את [של נכרי. ד"ס] מן הצית. אבל הר"ן מעתיק את הלשון "להוציא את הנכרי".

ד"ה שאינו מצוי בידך. שהרי אותה זוית [שאלה. ד"ס] לנכרי.

ד"ה אפילו מראש השנה נמי. דכי הדך (ציה. ררי"ף) וכו' [וכשרואהו. ררי"ף] עוצר [עליו. ררי"ף].

ד"ה תוך שלשים זקוק לבער. דלכחלה [אין זה. ררי"ף] ציעורו.

ד"ה קודם שלשים. וכי מטוי ההוא שעתא לא [ממייצ. ררי"ף] כדאמנן.

דף ו' ע"ב

שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני וכו'. שכן הוא סדר הפסוקים במדבר ט' דכתיב שם בפסוק א' וידבר ה' אל משה במדבר סיני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים בחדש הראשון לאמר: ובפסוק ב' ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו:

גוי וחציה של ישראל, פטור מן הבכורה דכתיב תחת כל בכור בבהמת בני ישראל ואע"ג דמצי ישראל לסלוקי הגוי מן הבהמה כשירצה בדמים שיתן לו, אעפ"כ כל זמן דלא סליק מיניה פטורה. רבינו יהונתן, וכעיי"ז בר"ח. וז"ל הר"ן על נדרים ס"ב ע"ב ארנונא, סעודת המלך כשהולך ממוקום למקום, ארנונא בלשון יון סעודה, לשון אחר שותפות שיש לו למלך בבהמות דארנונא לשון שותפות מדכתיב כי ארנון גבול מואב בין מואב ובין האמורי.

עיסה לית לה קלא ואף אם יפריש חלה אינו בא עיי"ז לשום מכשול.

עיסה לית לה קלא ועיסה חייבת אע"ג דלא מצי מסלק ליה בזווי, ומעמא דבהמת ארנונא אית לה קול ויבוא גזבר המלך ויטול חלקו, אבל עיסה אין לה קול ומסתמא מברחה מן הארנונא. ריטב"א

שאני הכא דאפקיה רחמנא בלשון לא ימצא אבל בע"ז אמרינן בע"ז כ"א ע"א שהטעם מהפסוק לא תביא תועבה אל ביתך. דברים ז' כ"ו

עושה לו מחיצה עשרה טפחים [אמר רבא. ד"ס] ואם של הקדש הוא.

קודם ל' יום אינו זקוק לבער וכשיגיע פסח יבטלנו. או"ח סימן תל"ו סעיף ב', והמ"ב שם מפרש פי' כשלא בא לביתו קודם הפסח.

קודם ל' יום אינו זקוק לבער מדאמר לישנא דאין זקוק לבער ולא אמר אין זקוק לבדוק משמע דקודם ל' יום אפי' יש שם חמץ ידוע אין זקוק לבערו לפי שעשאו כחמץ שנפלה עליו מפולת דסגי ליה בביטול בעלמא. ר"ן

זקוק לבדוק. וכתוב באו"ח סימן תל"ו סעיף א' ולא יברך אז על ביעור, וכתב המ"ב שם אות ד' וז"ל דכשבודק בליל י"ד תקנו לברך על ביעור חמץ לפי שמה שהוא מוצא בבדיקתו הוא מצניעו כדי לבערו למחר נמצא דהבדיקה הוא התחלת הביעור, משע"כ כאן שלא יבערנו מן העולם וישתמש בו כשאר הימים אלא שהוא מפנהו מבית זה.

מראש השנה נ"ל מר"ה פירושו מתחלת השנה כלומר אם בא לפרש לים ולצאת בשיירא תיכף שעבר הפסח אם דעתו לחזור אע"פ שיש שנה אחת עד שיגיע הפסח צריך

אבני חן למסכת פסחים

הלכך חשיבי ע"ז מקשה ושימור דלאו אדעתא.

ד"ה קשואין ודלועין. ומדלעות קרי כל [האילן]. ד"ס].

ד"ה ודעתו עליה. אכל משצטלה אינו עובר דלא כתב אלא תשציתו ?????????.

ד"ה בור ברשות הרבים. הפותח חייב [צמקין]. ד"ס].

דף ז' ע"א

כדאורייתא דמיא ולא ברשותיה קיימא פי' שהחכמים החמירו שהחמץ לא יהיה ברשותו לבטלה משעה ששית בדומה להדין שהתורה אסרה אותה לאחר חצות. וראה ש"ס לובלין שהביא מהקובץ שיעורים ומאחיעזר לומדות ע"ז.

היה יושב [בבית. ד"ס] המדרש.

אמר רבה בר רב הונא אמר רב הפת שעייפשה כיון שרבתה מצה מותרת. לפי מסקנת הגמ' פירושה כיון שרבו ימי מצה עליה דהיינו שעומדים כבר לסוף ימי הפסח אע"פ שעייפשה מרובה ויש סברא לומר שהוא לחם חמץ מ"מ אמרינן שהוא מצה ונתעפשה משנכנס הפסח.

ובהר הבית לעולם חולין. פי' לפי שאין מוכרין שם בהמות, וא"ת וזווי התם מניין והא תנן לא יכנוס אדם במקלו ובתרמילו ובמעות הצרורות לו בסדינו? אפשר לומר דהני מילי צרורות בסדינו דרך פרהסיא אבל בצנעה שפיר דמי. מהר"ם חלאוה

שרבו ימי מצה עילויה פי' ימי הפסח, שמעשה זה אירע לסוף ימי הפסח.

מאי מברך ? ראה רא"ש בארוכה.

לבער חמץ צריך לדעת למה לא תיקנו ברכה מיוחדת "על בדיקת חמץ" ? וז"ל המהר"ם חלאוה היינו טעמא דתיקנו ברכה על הבדיקה ולא על הבטול ? משום דבדיקה דאורייתא ובטול דרבנן, ומאי דמברך בלשון ביעור לאו לשון שריפה הוא דהא לא שריף ליה אלא

ובפסוק ג' בארבעה עשר יום בחדש הזה וגו': ושם בפסוק ט': וידבר ה' אל משה לאמר: ובפסוק י' דבר אל בני ישראל לאמר איש איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה וגו'.

עומד בראש החדש ומזהיר על הפסח וצ"ע שהרי הפסוק ממשיך בעשר לחדש הזה וא"כ הוא עומד רק עשר ימים מקודם ?

ונכתוב ברישא דחדש ראשון וכו' פי' כיון שמביא הפסוק הראשון של חומש במדבר ופסוק ההוא נאמרה באחד לחדש השני, מקשה הגמ' למה נאמרה אותה פסוק בתחלת במדבר, ופרשת פסח ראשון-שני שנאמרה שלשים יום לפני זה באחד לחדש ניסן נאמרה בפרשת בהעלותך.

אין מוקדם ומאוחר בתורה ובטעם הדבר שאין מוקדם ומאוחר בתורה הביאו בשם ר' יחיאל שאם היתה התורה מסודרת כראוי לה היה ביד האדם להשתמש בה ולברוא דברים ככל שירצה על כן עירבב הקב"ה סדר הפרשיות. שמו"ץ בשם רבינו פרץ

דאי לא תימא הכי כלל ופרט וכו' זה צ"ע שהרי הכללים נאמרו לפי מה שכתוב בתורה ? אבל ראה רש"י חולין ק' ע"ב ד"ה אמרו לו. וכמז וסידר משה את התורה.

כיון [דמנטר. רש"י] להו אגב ביתיה. פי' עושה מעשה שמירה כמו שפירש רש"י.

שמא ימצא גלוסקא יפה לאו דוקא אלא כל שיצא מכלל פירורין. ר"ן

רש"י ד"ה שהרי משה רבינו עומד בפסח. זהלכות פסח [שני. ררי"ף].

ד"ה ונכתוב ברישא כו'. [ופרש. ד"ס] פקודים.

ד"ה אין מוקדם ומאוחר בתורה. [הקדימה. חכמת מנחם] המאוחרת לה.

ד"ה נעשה כלל מוסיף על הפרט. שלא תאמר שאין כאן אלא [הפרט ?].

ד"ה וכי תימא כיון דמנטר להו אגב ביתיה.

אבני חן למסכת פסחים

ויעבר את הכושי. שמואל ב' י"ח כ"ג, ששניהם אחימעץ והכושי רצו לבשר לדוד המלך שנהרג אבשלום, ואחימעץ הגיע קודם להכושי אבל לא רצה לומר לדוד בפירוש ואח"כ הגיע הכושי ואמר יהיו כנער [אבשלום] איבי אדני המלך וגו'.

ויעבר מלכם לפניכם וה' בראשם בשוכם יעבור לפניכם מלכם הוא מלך המשיח וה' יעבור בראש כולם, כי אז יחזור גם הוא שכינתו לציון. מיכה ב' י"ג.

מנא הני מילי פ"י זה כבר נתברר שבדקין חמץ בליל י"ד ואנו יודעין כבר שאין בודקין לאור היום, אבל אין מוכרח מזה שבדקין לאור הנר דוקא. [וצ"ע שכבר אמר לעיל ד' ע"א דלכן בודקין חמץ בלילה שהוא בשעה שבני אדם מצויין בבתיהם ואור הנר יפה לבדיקה].

כתיב הכא שבעת ימים שאור לא ימצא **מבתיכם** אין זה דרש גמור שהרי הפסוק אינו מצוה למצוא את החמץ, ודורש רק באסמכתא בעלמא.

ויחפש בגדול החל ובקטן כלה וימצא ראה מהרש"א מדוע מיייתי פסוק זה ולא פסוק דכתיב בפרשת ויצא בלבן "ויחפש ולא מצא" ? וראה בש"ס לובלין כמה תירוצים.

אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר ראה הבונה בע"י שמפסוקים שמביא יש רמז למה שכתוב בספרים שחמץ רומזת ל"צה"ר שהרי כל הג' פסוקים מדברים על ענין עון.

דעון רבה משתכח ועון זוטא לא משתכח פ"י ונמצא שיש לימוד מפסוק זה שאבוקה עדיפא וזה היפך ממה שרוצה להוכיח שצריך לבדוק רק בנר שאור הנר יפה לבדיקה.

תא שמע נר ה' נשמת אדם [וגו'].

ולא לאור החמה מקשינן בירושלמי וכי יש חמה בלילה? ומשני תפתר בשלא בדק כדתנן לא בדק אור י"ד בודק י"ד שחרית הדא אמרה אפילו ביום צריך בדיקה לאור הנר.

רש"י ד"ה נימא למול. נתמיה, משמע [דלמא הרופא. ד"ס] המל את כל בני העיר [לזוה. ד"ס] למול.

לשון בדיקה הוא בלשון בערתי הקודש מן הבית. וכתב שם עוד ורבינו האי ז"ל כתב ירושה היה מאבותינו שלא יסיה עד שיגמור כדי שלא יסיה דעתו כי כשהוא נמנע מן השיחה לבו מוכן למעשה ומי שלא עשה כן לא יצא ידי חובתו, וכן עמא דבר. ע"כ.

וז"ל הבית הבחירה ומאחר שהבדיקה על דעת ביעור היא נעשית, הרי היא תחלת מצות הביעור, ומתוך כך מברכין על הביעור ולא הבטול וכן לא על הבדיקה, שהבדיקה עצמה צורך ביעור הוא, ועל העיקר מברכין.

רש"י ד"ה בחיטי קורדנייתא. [הגדלין. ד"ס] זהו אררט [וקשין. ד"ס] הם מאל, ואפילו הכי אין מוששין [לקידושו. ד"ס].

ד"ה עיסה מגולגלת. ומפני אימת [רצו וכדודו אינו. ררי"ף] יכול.

ד"ה רוב אוכלי בשר. לפי שלא היו מספיקין פ"י עולי הרגל.

ד"ה בהר הבית לעולם חולין. שעל גזי רגליו [אינו. ד"ס] עשוי להסתכד.

דף ז' ע"ב

מר סבר מעיקרא משמע זה שאומר שמברך על ביעור סבר דלבער משמע מעיקרא ולכן אינו יכול לברך בך.

וצונו על המילה ולפי זה בבדיקת חמץ מברך על ביעור חמץ, וקשיא למ"ד דמברך לבער.

ומשום דקבעי למיתני סיפא לישב בסוכה פ"י "נכנס לישב בה". אבל צ"ע שכמו שמברך עובר לעשייתן קודם שנכנס לסוכה "לישב בסוכה" כן יכול לומר ליטול לולב קודם שמגביהה ? וראה תוס' סוכה ל"ט ע"א ד"ה עובר וז"ל ומיהו לא מסתבר כלל דהיאך יברך עליו והוא מונח בכלי הא אמר בהקומץ רבה תפילין מאימתי מברך עליהן משעת הנחה עד שעת קשירה וכל שעה שאין המצוה מזומנת בידו לעשות לא מסתבר כלל לברך עליו. עכ"ל וראה שם בתוס' שהאריך בענין זה.

ויהי מה יהיה מה שיהיה **ארוץ אף אם לא אקבל שכר?** ויאמר לו **רוץ וירץ אחימעץ דרך הככר**

אבני חן למסכת פסחים

אכסדרה לאורה נבדקת למה לא תהא נבדקת בלילה לאור הנר משום הטעם שהוא שעה שבני אדם מצויין בבתיהם כדאמרין לעיל ד' ע"א ?

ונגה ענין הארה וזריחה **פאור תהיה** פי' הנוגה של עמוד האש שהולך לפני ישראל היתה מאירה כאור היום.

קָרְנִים הושאל על המשלה והתחזקות על שם שבעלי חיים בעלי הקרן יתחזקו בהם **מידו לו** פי' ומיד ה' בא לישראל קרן ממשלה והתגברות.

ושם חביון מלשון חבוי וגנוז **עוזו** ענין חזק ועל הארון יאמר שהוא חזקו של ישראל, פי' ושם במחנה ישראל הלך חביון עזו הם הלוחות שהיו מאז חבויים וגנויים במרום הגתונים בארון הנקרא עז. חבוק ג' ד'

למה צדיקים דומין בפני השכינה כנר בפני אבוקה ואפ"ה הקב"ה גזור גזירה והצדיק מבטלה. עיין יעקב

יציע wing of a building.

מגדל ארון כלים וגנו משופע, וראה רש"י שעל הרי"ף, וז"ל המחבר בשו"ע סימן תל"ג סעיף ה' גג היציע והמגדל שגגיהם משופעים ומפני כך אין גגיהם ראויין לשום תשמיש א"צ בדיקה אפילו הם בתוך הבית. וכתב המ"ב באות כ"ב והמגדל שקורין אלמער"ר או שאפ"ע ודרכן היה לעשות גגיהן משופעין, אבל כגון שלנו שגגיהן שוה והדרך להשתמש שם צריך בדיקה.

קשיא חורין אחורין פי' דהוה ס"ד דהא דאמר העליונים אין הפירוש שהם גבוהים מאד, וכן התחתונים אין הפירוש שצריך לברוע על ברכיו, אלא עליונים היינו מחציו ולמעלה ותחתונים הם מחציו ולמטה. ע"פ הראש משביר

הא ברברבי דגים גדולים יוכל לשער כמה צריך לסעודה **הא בזוטרי** טועה בשעורן כסבור שיספיק מה שלקח למזון סעודה ונמצא שאינו כן. יעב"ץ

בי מילחי פי' הכלי והמקום שנתון שם, ומינה דכלים נמי צריכין בדיקה. מהר"ם חלאוה

הכא כשהכלב יכול לחפש אחריו ולפ"ז לא די

ד"ה וכי לא סגי דלא איהו מהיל. [וכי ?] עליו המנוה מוטלת וכו' אצל [מנזות ציעור ?] על צעל החמץ מוטלת.

ד"ה פסח וקדשים. הצעלים נצטוו דכתיב [ושחטו. ד"ס]. והוא הפסוק ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל. שמות י"ב ו'.

ד"ה והלכתא על ביעור. [דעל ?] מילה נמי כלמול דמי.

שם. וגזי מילה נמי לא שנה אזי הצן וכו' וכן שוחט פסחו וקדשיו [מברך] על השחיטה, ואף הלולב זה משברכין בו בעל לאו משום דאגבהיה נפק ביה, אלא שכך הוא הדין. בית הבחירה

ד"ה עובר. קודם [: **ויעבר את הכושי.** ד"ס] קדמו וכמוז זה כמוז צמימת אצלסוס.

ד"ה ויעבר מלכס לפניהם. [הקדים ?] לילך צראש. ראה מש"כ על הגמ'.

ד"ה זכר לדבר. והשתא מפרש קראי משמע שלגירסת רש"י לא הביא הפסוקים לעיל.

שם. ורציה ממס ליתא אלא אסמכתא צעלמא דדצרי תורה מדצרי קצלה נינהו באמת צ"ע הא יכול לומר שזה אסמכתא שמה שאמר הכתוב "לא ימצא" אין הכוונה שיחפש ?

דף ח' ע"א

מפני שאור הנר יפה לבדיקה וכן הוא לעיל ד' ע"א ופלא שלא ציינו במסורת הש"ס לא כאן ולא שם.

האמר רבא חצר אינה צריכה בדיקה אמצעי של חצר אבל חורין צריכין בדיקה וכן דעת הר"ם במז"ל בפ' שני מהלכות חמץ ומצה, ובתי מדרשות ובתי כנסיות צריכין בדיקה והכי איתא בירושלמי, ומש"ה צריכה להם בדיקה שכן נכנסין בו בעבוריות ובראשי חדשים פי' סעודות שהיו עושין למנין קידוש החודש ולמנין עבור שנה, ולדידן נמי משום תינוקות שנכנסין שם ופתן בידן. ר"ן

אבני חן למסכת פסחים

במראית העין אלא צריך לבדוק עד ג' טפחים, ורק מפני הסכנה אמרין שאינו צריך.

והאמר ר' אלעזר שלוחי מצוה אינן ניזוקין? וקשה למה לא תירץ היכא דשכיח היזיקא שאני כמו שתירץ לקמן ע"ב? ואולי אין זה נקרא שכיח היזיקא.

רש"י ד"ה האי משיך נהוריה. ואינו [דולג. ד"ס] זקפילות.

ד"ה מיקטף איקטופי. הקוטפים ענין תלישה כמו וקטפת מלילות מלוח שם עשב. איוב ל' ד'

ד"ה ומתבן. דמה דרכו של חמץ [לשם. ררי"ף].

ד"ה ומפסקת. פ' אע"פ שיש חויר צין שוליה לעלים שאם אין אויר בודאי פטור.

ד"ה במסתפק. לריך צדיקה [לפי שפעמים השמש. ררי"ף] נכנס.

ד"ה דנפל. [דמתחלה ?] כשהיה הכותל קיים.

דף ח' ע"ב

כי אישתמיש היכי אישתמיש ? התם וכו'.

עגלת בקר תקח בידך פ' ה' יעץ אותו לעשות תחבולה זו שלא יהא סכנה.

מלמד שתהא פרתך רועה באפר ראה תוס'.

מה אלו שדרכן לזוק פ' כשאין להם שמירה מגיע להם נזק.

אין לי אלא בהליכה בחזרה מנין [וצריך להבין הרי התורה אמרה שתעלה לרגל ולא תדאג שיבוא לך היזק, ובודאי הכוונה הוא מבואו ועד צאתו, ואיך ס"ד שההבטחה הוא רק בהליכה ? וראה במשמר הלוי בתחלת מסכת חגיגה שנשאר בזה בצ"ע, # ולכאורה י"ל שדייק מלשון הפסוק ולא יחמוד איש את ארצך "בעלתך" ויש גם סברה שבהליכתו הרי הוא עוסק במצוה והמצוה מזגינה עליו]

לכדרכי אמי דודאי קרא לגופיה לא איצטריך ולא נכתב אלא משום דבר שנתחדש בו. עץ יוסף בע"י

ושאין לו קרקע אין עולה לרגל ראה לעיל ג' ע"ב תוס' ד"ה מאליה.

מפני מה אין פירות גינוסר בירושלים וכו'
מפני אין חמי טבריה בירושלים הטעם לשאלות אלו יבואר ע"פ דאיתא בעירובין י"ט ע"א שהפירות המתוקין הן מפתחו של ג"ע, ובשבת ל"ט ע"א אמרין שחמי טבריה באים מפתחו של גיהנום, וכיון שבירושלים יש פתחו של גן עדן ע"פ המדרש, וגם פתחה של גיהנום ע"פ עירובין י"ט שם, לכן שואל כאן שאלות אלו. ע"פ מרגליות הש"ס עיי"ש

נמצאת עליה שלא לשמה וצריך להבין מדוע זה גרוע מסלע זו לצדקה ?

תניא כוותיה דר' יוחנן [ב"ש אומרים. ד"ס] שתי שורות.

כמין גאם בספר המנוחה על הרמב"ם לרבינו מנוח ז"ל בהלכות סוכה פרק ראשון אות ב' כתב וז"ל כתב הרב (הרמב"ם הלכות סוכה פ"ד הל' ב') היו לה שתי דפנות זו בצד זו כמין גאם כלומר ג' יוגית שהיא עשויה כדלי"ת שלנו, ומה שאמרו רבותינו כמין גאם ולא אמרו כמין דל"ת שלא רצו לתאר לאותיות הקדש שום דבר של חול וזה מהפלגת הגדולים קדושת התורה וכבודה. עכ"ל

אמר רב עליונה ושלמטה הימנה (ושמואל וכו'. ד"ס) מאי טעמא דרב.

והא [חיצונות. ד"ס] קתני.

והלכתא כוותיה דשמואל ואע"ג דקיימא לן הילכתא כרב באיסורי וזו איסור הוא? כאן דכולהו תנאי תנו כשמואל הלכתא כוותיה. ר"ת, וראה רא"ש בתחלת פרק ד' דבבא קמא וז"ל וכן דעתי נומה דמאזיה טעם עשו חכמי הגמרא כלל זה לפסוק הלכה כשמואל בדיני וכרב באיסורי בכל מקום? לפי שידעו ששמואל היה רגיל תמיד לפסוק דינין ולכך היה מדקדק בהן ויורד לעומקן ומשכיל על כל דבר אמת, וכן רב היה רגיל לדקדק בהוראת איסור והיתר לכך סמכו על הוראתיו לעניני איסור והיתר.

אבני חן למסכת פסחים

דלפעמים היו באים בערב.

ד"ה כלפי שאמרה תורה. וכן שכן גופו שאין דרכו
[ליזוק. ד"ם] דלדס אית ליה מזלל כדאמרינן ב"ק ב' ע"ב.

ד"ה מרתף מאן דכר שמיה. תנא (קמא. ד"ם)
ואמר.

ד"ה הכי קאמר. ואמרינן לעיל ע"א וכו' וצמח אמרו
פי' דכיון דאוצרות יין אינם צריכין בדיקה איך פליגי ב"ש
וב"ה לקמן במקום האוצר הצריך בדיקה.

ד"ה שתי שורות שאמרו. כשורות תחתונות [קך
עליונות. ד"ם] עד הקורה.

ד"ה גאם. ושורה (עליונה. ד"ם) נשכיזה.

ד"ה עליונה ושלמפנים הימנה. לפי הד"ם
[שאינו גורם דברי שמואל עד הסוף] שייך דיבור זה לקמן
קודם דיבור ושמואל דייק עליונות.

דף ט' ע"א

אין חוששין שמא גיררה חולדה עד שיצטרך
להניח שומרים במקומות הברוקים עד שיברוק כל הבית.
בית הבחירה, וראה מהרש"א

חולדה בל' תורה חלד, כדכתיב בשמנה שרצים בויקרא
י"א כ"ט החלד והעכבר והצב למינהו. ראה תיו"ט
weasel

מבית לבית אולי הכוונה מחדר לחדר, וכן משמע
מהנמ"י שכתב וז"ל אם כן אם באת לחוש לכך הרי גם
מוחצר לחצר יש לומר כן, אם אני בדקתי קודם לחברי,
ולאחר בדיקתי הביאה חולדה חמץ מוחצר חבירי לחצרי,
אין לדבר סוף, ולא חצר ממש קאמר, אלא כל בתי החצר
קרוי חצר.

דאם כן נ"ב תיבת דאם הוא ל' ארמית והוא דבר זר
במשנה. גליון הש"ס לר"י ענגעל ז"ל

[ואין. ד"ם] לדבר סוף.

מדורות העכו"ם גם בא"י טמאים ותרומה

אמר ר' יהודה שתי שורות שאמרו ב"ש ב'
שורות על פני כל המרתף מן הארץ עד שמי קורה.

ר' יוחנן אמר מה שאמרו ב"ש ב' שורות על פני כל
המרתף שורה אחת כמין גאם

אמר רב מה שאומר ב"ה שתי שורות החיצונות שהן
העליונות, היינו את העליונה ולמטה הימנה

למעוטי תתאי דתתייתא

ושמואל אמר מה שאומר ב"ה שתי שורות החיצונות
שהן העליונות, היינו עליונה ושלפנים הימנה

למעוטי גוייאתא דגוייאתא

רש"י ד"ה הרי זה צדיק גמור. נדבר זה [אם היה
רגיל לעשות כך אלמא דנשציל עולם זה ונשציל עולם הבא
מלוא הוי. רע"י] ולא אמרינן וכו' להנחת עמנו [בעולם
הזה שיחיו בניו ובעולם הבא. רע"י].

שם. [ואף שמתכוון ?] להנחת עמנו.

ד"ה מהו למיתי קודמא וחשוכא. ומשתמשך פי'

אבני חן למסכת פסחים

שנממאת במדור זה תולין לא אוכלין ולא שורפין. בית הבחירה

[זרה ומירס. רש"ש].

מגורה מליאה פירות ראה רש"ש שמביא כמה ראיות שתבואה נקראת פירות.

שם. [ואל. רש"ש] תימא נהי.

בשפחתו של מציק ראה מה שפרש"י, וז"ל התוספות רשב"א בתוספתא דאהלות בפרק התלויות גרם מסיק בסמ"ך וכו' ונראה שמוסק זיתים היה.

ד"ה כדי שתהא בהמתו אוכלת. ואפילו קנע בא לפרש דבודאי המדובר באכילת קבע, דאי באכילת ארעי מותר אף למאכל אדם.

שהטילה נפל פי' נפל שלה או של אשה אחרת.

שם. דכל זמן שאין שם [גורן ?] של טבל עליו אינו [אסור ?] באכילת ארעי.

רש"י ד"ה אין חוששין שמא גיררה חולדה. וצ"ל לצדוק [זוית. רע"ב] ז.

ד"ה מציק. איניש אלמא פי' גבר אליהם

דף ט' ע"ב

ד"ה שאם כן. יש [לחוש לכן. ד"ס] אני דקמתי.

ברדלס marten = a weaselike carnivorous mammal

שם. ואין לדבר סוף פי' שאי אפשר לכל ישראל לבדוק חמץ באחת. ר"ן

(נהי דשיורי משיירא מיגרר מיהת ודאי גרוס בההיא שעתא, לישנא אחרינא. ד"ס) נהי דודאי אכלוס לא אמרינן ודאי גרוהו לחורייהו אמרינן. וראה ראש משביר, ובאמת בשני הלשונות רק כופל הדברים במילים שונים.

שם. ולאו חזר ממנש קאמר כוונתו דלא תקשה מדלעיל ח' ע"א דקתני חצר אין צריך בדיקה. רש"ש

הא בשלשה עשר לכאורה הכוונה על ליל י"ד.

ד"ה מי לא תנן. צמגע וצמשא מודה הוא ראה רש"ש.

וכי חולדה נביאה היא ראה בילקוט ביאורים בעזר"ה שהוא ענין צחות לשון על חולדה הנביאה, ששמה נזכרה במלכים ב' כ"ב י"ד.

ד"ה ואע"פ שאין עמו אשה. לפי שמסוד הוא על הזנות ובבית הבחירה כתב ודבר זה אף במדור שאין בו אשה מגורת מדור שיש בו אשה.

יניח עשר וימצא תשע פי' יניח לצורך סעודת לילה ושחרית, ויש בזה גם רמז ל' פרויין שמצניעין.

ד"ה הא. דלא [משירא. ד"ס].

יניח עשר וימצא תשע ובזה יש יותר חשש מסתם שנחוש שמא גררה ולא ראינו, שהרי רגלים לדבר שהיה כאן עשר ועכשיו אין רק תשע, ולכן בסתמא לא חיישינן, אבל אם נשאר לו חמץ בתוך הבית יניחנו במקום צנוע שאם ינוח י' וימצא ט' יהיה חייב לבדוק עוד פעם.

ד"ה האי מאי. דמשיירא צנישרא [לית ?] לן למיחש.

שם. אצל הכא גזי חמץ דקשיא לך היכא דחזינן דגררה, נמי נימא ואתה רוצה שגם נאמר אכלתיה, ודאי הוה הרי בענין שלנו מדבר שודאי בא חמץ לכאן : מי יימר דאכלתיה. הוי ספק ציעור שלא ראינו שהחולדה אכלה את הכבר [וודאי ?] חמץ היה כאן.

תשעה ציבורין של מצה וכו' יש הלכות פסוקות בזה שלא הזכירם הרי"ף ז"ל לפי שהם דברים שאין מצויין, ומ"מ טוב הוא לברר אותם, והם תשעה דברים. נמ"י ועיי"ש שמונה ומפרש את כולם.

ד"ה ודאי טבילי. קודם [שיואלנה. ראש משביר] מתחת ידו.

ואינו יודע מאיזה מהן לקח ספיקו אסור ראה

ד"ה ואי בעית אימא ספק וספק הוא. ואמר כן

אבני חן למסכת פסחים

ד"ה בימות הגשמים. וקי"ל (ספק. ד"ס) טומאה צרה"י.

ד"ה נמצא בה קבר. ואין ידוע [אס. ד"ס] זה קצר.

ד"ה הכל חולין. שהמנה [ניטל. ד"ס].

דף י' ע"ב

אמר רבא עכבר נכנס וכו' ז"ל המחבר סימן תל"ח סעיף א' עכבר שנכנס לבית בדוק וכבר בפיו נכנס אחריו ומצא פירורין אפילו כדי כל הכבר צריך לחזור לבדוק הבית אחר הכבר שהכנים לפי שאין דרכו של עכבר לפרר והני פירורין מעלמא אתו ולא מאותו כבר. וכתב המ"ב ואפילו אם היה הכבר קטן שיוכל עכבר לאכלו ואפילו ביטל החמץ אפ"ה לא תלין לקולא מטעם ספיקא דרבנן משום דכיון דידעינן בודאי שהעכבר גרר החמץ לפנינו אין ספק מוציא מידי חזקת ודאי איסור.

או דלמא משום בעיתותא (הוא. ד"ס) נפל.

רש"י ד"ה ונכנס אחריו ומצא פירורין צריך בדיקה. ואין תולין "הכבר זו" הכוונה הוא דלא אמרינן שאלו הפירורין נשארו מהכבר ואין צריך עוד לחפש אחריו, אבל אולי הלשון קשה קצת ?

ד"ה ארמוייה. מאן מרמי ליה מידי ראה ד"ס, ובמסכת חגיגה.

ד"ה ככר ועכבר בפי חולדה. ומולדה יונלדה "כשנכנס זו לצדוק" מה רוצה רש"י במילים אלו ?

ד"ה בממוניה. דיבור זה שייך לפני הדיבור לא אמרחוהו. ממ"נ

ד"ה משקרב העומר. וקודם יו"ט נקטף ראה לקמן פירושה של "נקטף".

דף י"א ע"א

קוצרים בית השלחין ושבעמקים שבתבואתן רעה ואין מביאין עומר משם, ותניא כתוב אחד אומר וקצרתם את קצירה והבאתם את העומר, דמשמע דיכול לקצור קודם הבאת העומר, וכתוב אחר אומר ראשית קצירכם

בבית הבחירה שיש ראשונים שסוברים שבחמץ יהא צריך בדיקה, אבל יש אומרים שדי בביטול.

רש"י ד"ה לידע אם זכר אם נקבה. וכהן קרוז או מצני הצית היה ושלחוהו שם וכו' ראה רש"י גדה ט"ו ע"ב וז"ל כהן חכם ומורה הוראות ומתכוין להורות לה ימי טומאה וטהרה, אי נמי שגורה אללו צצית ונוגעת צטרומתו ורונה להזהר ממנה כל ימי טומאתה ועיי"ש עוד, וראה ש"ס לובלין כמה פירושים למה טימא את עצמו כהן זה, ועדיין צריך עיון.

שם. וכהן קרוז היה וכו' צ"ע איך היתה שפחה קרובה של כהן? וראה תוס' ע"א ד"ה בשפחתו, ובתוספות הרשב"א כאן. וז"ל המהר"ם חלאוה פירש"י ז"ל במסכת גדה דכהן קרוב היה ומשו"ה היה מטמא לו, וא"כ הגבירה הפילה וכבר כתבנו דלא אפשר, ועוד דאפילו קרוב אינו מטמא אלא לבן קיימא כדאיתא בת"כ, ועוד דאפי' לגדול אינו מטמא אלא לקברו אבל לא לחנם לידע אם זכר אם נקבה, אלא ודאי הא כהן שומה היה.

שם. או מצני הצית

ד"ה ודאי גררוהו. דנהי דודאי אכלה לא [אמרינן ?] אכל [ודאי. ד"ס] גררוהו לחור שלהם [אמרינן. ד"ס].

ד"ה בשלשה עשר. וסיפא צהדיא תנן צה לקמן י' ע"ב "צ"ד" שיינחנו בצנעה שלא יהא צריך בדיקה אחריו [דכיון ?] דלא חזיא.

ד"ה ולקח מאחת "מהנה". הוא גרירת לשון הפסוק ועשה מאחת מהנה וקרא ד' ב' אבל ודאי הגירסא הנכונה הוא "מהן".

שם. צפרק ט' דסנהדרין דף ע"ט ע"א.

דף י' ע"א

אם נשאלו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו טהורין ראיתי בשם תוס' שאנץ שיש לצרף לטהר אנשים אלו גם הצד שאנשים אלו יש להם חזקת טהרה.

רש"י ד"ה ר' יהודה מדמי להו לזה אחר זה. אס צאו לשאול [זה צפני עממו. ד"ס] זה צפני עממו.

אבני חן למסכת פסחים

					אדם מועה שלש שעות
			עדות		עד האומר בשלש *
			עדות		עד האומר חמש

* אבל עוד שעה לפנות בוקר לא נותנים לו, שבין יום ללילה לא טעו אינשי.

** וברין הוא דניתב לקמיה טפי אלא שבה' חמה במזרח ובו' חמה במערב.

רש"י המשך מדרך הקודם וצריך להסיר נקודת ההפסק אחר מלת שלש.

דף י"ב ע"ב

ר' יהודה אובלין כל ארבע	ר' מאיר אובלין כל חמש	
		אבי:
	ניכול כולה שית? חמין לכל מסור	ר' מאיר אין אדם מועה ולא כלום
ניכול עד פלגא דשית? חמין לכל מסור		ר' יהודה אדם מועה חצי שעה
		איבא דאמרי אמר אבי:
	ניכול עד סוף שית? חמין לכל מסור	ר' מאיר אדם מועה משהו
ניכול עד סוף ה'? חמין לכל מסור		ר' יהודה אדם מועה שעה ומשהו.
		רבא:
	מתחלת ה' לא ניכול? ה' חמה במזרח וכו' שיש יומא בקרנא	ר' מאיר אדם מועה שתי שעות חסר משהו.
מתחלת ר' לא ניכול? ה' חמה במזרח ואין לחוש אלא ליום המעונן, ובר' זמן סעודה לכל הוא.		ר' יהודה אדם מועה שלש שעות חסר משהו.

ורבא אמר לאו היינו טעמא דר"י אבי בעל מחלקותו דרבא י"שב טעמיה דר"י אליבא דרבא, ורבא לא קיבלה.

לודים חומה שקורין קוליי"ש ואוכלי אדם הן, והם

דמשמע שתהא ראשית לכל הקצירות, הא כיצד? ממקום שאתה יכול להביא העומר, אי אתה קוצר קודם לעומר, ממקום שאי אתה מביא כגון בית השלחים ובית העמקים שאין מביאין עומר מהן לפי שהן רעות, אתה קוצר מהן קודם לעומר, אבל לא גודשין לעשותן גדיש דכמה דאפשר לשנויי משנינן. רע"ב. מנחות פרק י' משנה ח'. וביכין שם אות ס"ד כתב ר"ל אבל אסור לעשותן גדיש דדוקא קצירה התירו, שכשלא יקצרוה מיד אפשר שתפסד, משא"כ להגדיש ליכא פסידא כשימתין.

מתיב רב יוסף וכו' שוב אינו בודק פי' אע"פ שאמר הלשון בשלשה פרקים הללו שמשמע קצת שצריך לבדוק בכל אחת מהן אבל כיון שסיים "שוב אינו בודק" זה מוכיח שמדובר על ג' זמנים שנותנים לו שאם שכח באחת מהן יכול לתקן בהשניה וכו' ואם שכח בשלשתן "שוב אינו בודק", ומר זוטרא מתני בפירוש "באחד" משלשה פרקים הללו ולשון זה מבורר יותר.

רש"י ד"ה

דף י"א ע"ב

שתי חלות של תודה להכי לקחו לחמי תודה שנפסלו דמצויין אז בעזרה, כמבואר בגמרא שהיו שם הרבה לחמין שהקריבו בי"ג.

דף י"ב ע"א

אלא אמר רבא וכו' פי' שאבי מפרש לר"מ שאין אדם מועה ולא כלום וכן להאיבא דאמרי סבר ר"מ שאדם מועה משהו ואנו אומרים שהעד כוונתו על הזמן האמיתי אלא שאינו מבטא אותה כהוגן, אבל לרבא העד מועה ואינו זוכר בדיוק זמן האמיתי ולכן אין העדים מוכחשים אם שני הזמנים שהם מעידים הם רחוקים זה מזה בתוך השיעור שנוכל לומר שטעו.

	1	2	3	4	5	6
אדם מועה שתי שעות						
עד האומר שתיים *		עדות				
עד האומר שלש			עדות			

אבני חן למסכת פסחים

ואליבא דרבא דה' חמה במזרח וכו' ראה לעיל.

שם. א"נ כי [קשיא. ד"ם] לך.

שם. א"נ משום יוס המעונן פי' כתיורצו של רבא.

דף י"ג ע"א

למג"ש:

*צריך ללמוד המשנה ראשונה של פרק כל שעה.

בגילויא הוה קאי במקום מגולה היה עומד וזהרורי בעלמא הוא רחוא וזהרורים בלבד הוא שראה ונדמה לו שכבר נצה החמה. שמו"ץ, אבל ביעב"ץ ציין לתענית ג' ע"ב ושם הלשון גילהי דלילה ופרש"י שם אישלשטר"א צלע"ז צגילהי הוה קאי צמסכת פסחים, ורוצ גילהי צלילה שמים ובתום' שם פירשו זריחת הלילה שקורין ליגשו"ר בלע"ז ובשמו"ץ שם תיקן הבלע"ז בתום' לקרוא לונישו"ן, ומתפרש כך: לוני =luni=ירח, שון =shine=זריחה, דהיינו זריחת הירח.

ר"ג לאו מכריע הוא ור"ג נמי לאו מכריע הוא דהא ר"ג קדים טובא ואין ראשון מכריע לדברי אחרון. ר"ח

[טעמא. ד"ם] דנפשיה קאמר.

ומשיירין מן הטהורות מזון שתי סעודות נקט שתי משום דמדינא אינו מחוייב לבערו עד סמוך לשבת וא"כ אינו מניח בשעת הביעור רק שתי סעודות לצורך השבת, אבל לפי מנהגינו כס"ב דמבער הכל קודם חצות כמו בשאר השנים יכול להניח יותר משתי סעודות אם רוצה לאכול עוד קודם הלילה. ביאור הלכה או"ח סימן תמ"ד סעיף א'.

שתי סעודות יש מביאין ראייה מכאן שאין אוכלין שלש סעודות בע"פ שחל להיות בשבת, וגם אין חולקין הסעודה, ויש חולקין ומפרשים שכשמחלק הסעודה אינה נקראת סעודה נוספת, וצריך לחלק הסעודה ולאכול סעודה שלישית.

שתי סעודות צ"ע למה לא הזכיר שמניח למזון הבהמות, וראה רש"י בד"ה טהרות לא ישרפו שכתב ואם לא ימנע יאכלם למחר לכלצי כהנים ? וצ"ע.

רעצתנין. רש"י שבת י' ע"א, ויש מפרשים שהיו wrestlers וראה שמו"ץ כאן.

חמישית מאכל כל אדם ששית מאכל תלמידי חכמים כן הוא בשבת וכן הוא נכון. רש"י ש

אבן לחמת כגון חמת יין שהוא חסר וזורק לתוכו אבן שיתמלא וזה לא מעלה ולא מוריד וטוב היה שימלאהו יין. מגן אברהם או"ח סימן קנ"ז ס"ק ג'.

רש"י ד"ה אלא בין יממא ללילה לא טעו אינשי. ה"מ לאכולניהו להציל העדות שלא יהיו זוממין ולמפטרניהו מקטלא, אלל מ"מ משעה [שהחם ?] אחד מהם אחד מן העדות שאמר ג' היום על ג' וד'.

ד"ה בי קרנתא. ראה הציור במהרש"ל, ודיבור זה צריך ביאור.

ד"ה עדות מסורה לזריזין. [ומיהו. ד"ם] כולי האי.

ד"ה שלא בשעת ביעורו. וטורח זה למה, אם אין לו ענין יממין וכו' ראה רש"י, ובספר המכתם הביא המעתיק לפרש כך: שלא בשעת ביעורו היינו לאחר שש לפי שרוב העולם מבערין בשעה ששית בתיקון הו"ל, וכיון דלבתר איסורה הוא אין ביעורו אלא בשריפה דילפינן מנותר, אבל בשעת ביעורו דהיינו שעה ששית כיון דמקמי איסוריה הוא. עד כאן. וצריך לסיים בה יכול לבערה בכל דבר, ולפי"ז מתיישב שפיר קושית הגמ' למה צריך עצים הרי אנו עומדין עדיין קודם שעה שביעית ויכול לכלותה בכל דבר.

ד"ה זמן סעודה לכל הוא. [והלל. ד"ם ואולי צ"ל והלבבות] צקלאין זה.

ד"ה כמחלוקת. וצין לר' מאיר וצין לר' יהודה [הא ?] ללא מרחקי כולי טעמא פי' אם כדברי רבא דלר' מאיר אדם טועה שתי שעות חסר משהו ולר' יהודה אדם טועה ג' שעות חסר משהו היו צריכין לומר כן גם לענין אכילת חמץ בערב פסח, כיון שאיסור חמץ מתחלת בסוף שעה ששית, יהא אסור לאכול חמץ מתחלת שעה חמישית לר"מ ומתחלת שעה רביעית לר"י.

ד"ה משום שנוייה דשנינן. אלל משום דחמץ לכל מקור הוא זה אליבא דאביי וכן תירץ אביי אליבא דרבא,

אבני חן למסכת פסחים

ה"ג ואי בעית אימא. דקצעו הלכה כמומו פי' ולכן לא אמר רב הלכה כר"ג? שקבעו הלכה נגדו, שהוא אומר שתרומה מותר בחמש, וקבעו הלכה שגם תרומה אינו אוכל אלא עד ארבע שעות.

ד"ה מזון שתי סעודות. ומנחה וערב פסח אסור לאכול מן המנחה ולמעלה ראה ר"ש מסכת שבת פרק כל כתבי אות ה', וז"ל הר"י מלוגילי ובערב פסח אסור לאכול מן המנחה ולמעלה, ואע"פ שיש מנהגים שונים, שיש שאוכלים שתי סעודות של יום שבת בשחרית עצמו ומפסיקין אותן בברכת המזון וכו'.

ד"ה לא לישראל. והכי קאמר ליה אי [שהיה מן ד"ס] ה"ל שעתא.

ד"ה פורטין. פרוטות של נחשת שגבו ללדקה [כשמשהין?] אותם מחלדות [ולריך?] לפורטין כסף.

דף י"ג ע"ב

סטיו כפול ז"ל המאירי ר"ל עשויה מדרגות של אבנים זו למעלה מזו בכל סביבות הבית עד סמוך לשמי קורת העזרה והיו יושבין שם עולי רגלים, והיה על כולם גג מכסה את הכל מפני הגשמים והיה הגג גבוה עד שהיה נראה לכל.

מתוך שהיו מרובות וכו' שמעתי בשם האברבנאל שלכן תודה נאכלת ליום ולילה ושונה משאר שלמים שנאכל לשני ימים ולילה אחד? וכן למה מביא ארבעים לחמות? שרצה הקב"ה שאדם שאירע לו נס יפרסם ניסו לקרוביו ואוהביו, ולכן כיון שמביא מ' לחמים וצריך לאוכלם בזמן קצר הוא הולך לכל מכיריו ונותן להם מהלחם והם שואלים למה הביא קרבן תודה ועי"ז נתפרסם הנס. ואם אמצא הדברים במקומם בספר אעתיק הלשון אי"ה.

משום ר' ינאי אמרו כשרות היו פי' ר' ינאי לא ניחא ליה בהאי אוקימתא דגוה, משום דכיון דטעון שריפה מיד לא משחינן ליה דדילמא אתי בה לידי תקלה. מהר"ם חלאוה

כדובה דאמר [רב אבא זו תודה וזו לחמה. כ"ה שם במנחות סוף דף פ' ע"א] **אבד הלחם.**

רבי אלעזר בן יהודה איש ברתנא איתא בגמ' תענית כ"ד ע"א אלעזר איש ברתנא [והוא אותו ר' אלעזר שנזכר כאן] כד הוו חזו ליה גבאי צדקה הוו טשו היו מתמצאין מיניה דכל מאי דהוה גביה יהיב להו, יומא חד הוה סליק לשוקא למיזבן נדוניא לברתיה חזוהו גבאי צדקה טשו מיניה אול ורהט בתרייהו אמר להו אשבעתיכו אני משביע אתכם שתגידו לי במאי עסקיתו, אמרו ליה ביתום ויתומה לזוג זה לזו, אמר להן העבודה שצוה שהן קודמין לבתי, שקל כל דהוה בהדיה ויהב להו, פש ליה נשאר לו חד זוזא זבן ליה חיטי ואסיק שדייה באכלבא אולר של טעיס אתאי דביתהו אמרה לה לברתיה ושאלה את בתה מאי אייתי אבוק? אמרה לה כל מה דאייתי באכלבא שדיתיה, אתאי למיפתח בבא דאכלבא חזת אכלבא דמליא חיטי וקא נפקא בצינורא דדשא ולא מיפתח בבא מחיטי, אזלא בריתה לבי מדרשא לאביה שהיה יושב שם אמרה ליה בא וראה מה עשה לך אוהבך הקצ"ה אמר לה העבודה הרי הן הקדש עליך שלא תהנה מהם ואין לך בהן אלא כאחד מועניי ישראל משום דמעשה ניסים הוא, ואסור לאדם ליהנות ממעשה ניסים, כדאמר לעיל ואם עושין לו נס מנכין לו מזכיותיו.

ונקבזה עכברים והיה חמץ מבצבץ ויוצא נראה דהא קמ"ל דאע"ג דנקבזה עכברים והיה מתחסר אפ"ה לא הותר לו למכרו עד שעה חמישית דפסיד לגמרי דכל שלא הגיע עדיין לכדי חסרון לא יגע בהן. מהר"ם חלאוה

אי לישראל נישקליה לנפשיה דהול"ל אם אינך צריך לעצמך צא ומכרם. יעב"ץ

אי לישראל נישקליה לנפשיה תימא הא דלא שקליה לנפשיה משום שהיה חמץ מרובה שאין לו אוכלין מרובין שיאכלוהו קודם הפסח? וי"ל דדייק מדקאמר ליה צא ומכרו בשוק, דל"ל למימר "בשוק" אלא למיעוטא לומר (אי) דלא תשקליה את לנפשך. ראש משביר

רש"י ד"ה ונימא הלכה כר"מ. אינו אוכל [אינו?] מאכל.

ד"ה משום דקשיא מותר. [דמותר?] משמע.

ד"ה לאו מכריע הוא. [כדפרשין. ד"ס] לקמן בפירקין.

אבני חן למסכת פסחים

ראשון: אדם וכלים אוכלין ומשקין שנוגעים באב הטומאה משקין שנגעו בראשון או שני כיון שמקבלין טומאה שלא בהכשר גזרו עליהן רבנן שיהיו ראשון.
שני: חולין תרומה או קדשים שנוגעין בראשון
שלישי: תרומה או קדשים שנוגעים בשני
רביעי: קדשים שנוגעים בשלישי

ראה לקמן י"ט ע"א רש"י ד"ה א"ל דאי ס"ל שאין משקין מטמאין אוכל מדאורייתא, שלא תמצא רביעי בקודש מן התורה. ועיי"ש עוד.

סגן הכהנים פי' סגנו של הכהן גדול.

מלשרוף את הבשר שבשר קודש צריך לשומרה שלא יטמא אותה וילפינן לה בזבחים ל"ג ע"ב דפליגי ר"י ור"ל, דר"ל יליף מהפסוק דכתיב בכל קדש לא תגע ויקרא י"ב ה' שטמא שנגע בקודש לוקה מדאפקיה קרא בלשון נגיעה, ור' יוחנן סבר דאינו לוקה. והלכה כר' יוחנן שהיא איסור אבל אינו לוקה.

מלשרוף את הבשר היינו בשר קודש, שצריך לזוהר על קדש שלא יטמא.

מלהדליק את השמן של תרומה, דבבכורות ל"ד ע"א פליגי בפסוק דכתיב בבמדבר י"ח ח' וידבר ה' אל אהרן ואני הנני נתתי לך את משמרת תרומותי וגו' דר' אליעזר סבר שגם תרומה תלויה צריכה שימור דתרומתי משמע שתי תרומות טהורה ותלויה, ור' יהושע סבר שרק תרומה טהורה צריכה שימור שקורא בא תרומתי.

אמר [לו] ר' יוסי אינה [מן] המדה. ד"ס ועיי"ש עוד.

ומודים רבי אליעזר ור' יהושע ר"ל ואפילו ר"א ור"י שנחלקו לקמן במתני', בהא מודו. יבין

ומודים רבי אליעזר ור' יהושע ששורפין זו לעצמה וזו לעצמה פי' תרומת חמץ טהורה אם טמאה אסור לשורפם יחד אלא זו לעצמה וזו לעצמה.

והא אין אוכל מטמא אוכל דכולי עלמא מודו אין אוכל מטמא אוכל ואין משקה מטמא משקה, דכתיב גבי אוכל טמא "הוא" משמע הוא טמא וכו' וילפינן משקה מאוכל לקמן וכו' [אבל אוכל מטמא משקה ומשקה

שנתקבל הדם בכוס ונשפך ובירושלמי כאן מסביר, רבי אומר פסולות היו מפני שהן ממהרין להביא תודותיהן מפני חמץ שבתורה ואי אפשר שלא ישפך דמה של אחד מהן והיא נפסלת.

תנא משום ר' אלעזר אמרו כשרות היו מודלא קאמר וכן א"ר אלעזר משמע דלאו אדר' ינאי קאי אלא כשרות לגמרי ומותרות באכילה. מהר"ם חלאוה

רש"י ד"ה גג האיצטבא. מפני [החמה והגשמים. ד"ס].

ד"ה כשירות היו. כגון שלא נשחט עליהן הזבח [דיש ?] להן.

שם. ואם נטמאו פי' בטומאה גמורה.

ד"ה אלא לעולם שנשחט עליהן הזבח. דשז אין להן [פדיון. ד"ס].

ד"ה וכגון שנשפך הדם. [דנריכות ?] לעבר לזרמין.

ד"ה ואינו קדוש. אלא [שס. ו'] שלמי נדבה עליהן.

דף י"ד ע"א

ענין הטומאה דבר נמאס ונאלח וגוף אדם המת פירשו חז"ל שהוא אבי אבות הטומאה כלומר שיש לו טומאה חזקה עד מאוד למעלה מכל טומאה, והענין הוא כי בהפרד מעליו צורת השכל החיה והטובה וישאר הוא לבדו בשגם הוא בשר פחות וגרוע ומשתוקק אל הרעות וגם ברעתו רבה החמאי הנפש היקרה בעודה שוכבת אצלו ע"כ ראוי שיטמא כל סביביו בהתפשט מעליו כל הודו שזהו נפשו ולא נשאר בו רק החומר הרע וראוי באמת לכל משרתי השי"ת להתרחק ממנו וכו'. חינוך מצוה רס"ג.

אבל באמת כל הענין של טומאה וטהרה אינו מובן ולא תמצא בה סברה, וכולה גזירת הכתוב בלא טעם.

אבי אבות הטומאה: מת, חרב כחלל
אב הטומאה: אדם וכלים שנוגעים במת, שרץ ונבילה, זב וזבה. חרב כחלל בטומאת מת.

אבני חן למסכת פסחים

ד"ה דתנן כל הפוסל את התרומה. חוץ מטבול יוס שגם הוא שני, אבל הוא שני דאורייתא ואינו מטבול משקין להיות תחלה.

שם. משום דמשקין עלולים לקבל טומאה הם יותר קרובים לקבל טומאה מאוכלין.

ד"ה נימא קסבר ר"מ. מדיליף "מדבריהם", נימא קסבר ר"מ, מתני' דר' חנינא [דהיינו ?] צטר שנטמא צאצ הטומאה, צאצ הטומאה דאורייתא, דכל אצ הטומאה דאורייתא הוא ומה שאמר רש"י עד כאן אינה בגדר נימא שהוא מציאות, אבל ראה תוס' לקמן בראש דף ט"ו ע"א שיש אב הטומאה שאינה דאורייתא, אצל צטר שנטמא צוולד הטומאה דקתני לא נמנעו מלשרוף את הבשר שנטמא בוולד הטומאה כגון שנטמא צוולד הטומאה דרצנן.

שם. והכלי הוא וולד וולד דרצנן, ומדאורייתא טהור הוא שאינו מקבל טומאה כלל. לא הבנתי למה מצייר טומאה דרבנן באופן שנטמאה בכלי שנטמאה במשקה, הא גם אוכל שנטמא באוכל אינה אלא טומאה דרבנן.

שם. ואשמעינן ר' חנינא דכיון דאיכא עלה שיש עליה כבר טומאה דרבנן, מטמאין לה צראשון דאורייתא ואף שיש חיוב לשמור על קודש שלא יטמא, כיון שזה נטמא כבר מדרבנן אין חיוב לשמרה עוד.

דף ט"ו ע"א

מי דמי התם גרמא בעלמא היה יכול להקשות כיון שהראיה של ר"מ אינה אלא מדברי ר' יהושע קשה הלשון "מדבריהם" והול"ל מדבריו? אלא זה היה יכול לתרץ כמו שמתרצה לקמן.

רש"י ד"ה מדברי ר' חנינא. מטמינן נמי תרומה טהורה דאסירא מדרצנן משום חמץ בשעה ששית צטומאה דתרומה טמאה דאורייתא.

ד"ה יניחנה במקום התורפה. והא נמי תרומת חמץ בערב פסח אפילו טהורה צת ציעור היא ומטמאין אותה ששורפה עם הטמאה.

****ד"ה ואם לאו.** כיון דסופה לאיצוד שרי לטמוייה ציד עפ"ז התירו כמה גדולי ישראל בזמן השואה לאבד ספרי

מטמא אוכל] והכי מוכחא כולה סוגיא דלקמן וטעמא דמלתא דכיון דאיכא תרי קראי חד מרבה וחד ממעט "הוא" מממעט "ויטמא" מרבה וכו' אף אנו נאמר דמיעט לאין אוכל מטמא אוכל ורבי לאוכל מטמא משקה. מהר"ם חלאוה, וכיון דילפינן משקה מאוכל כדאמר לעיל, יש להוסיף שכן לגבי משקה אין משקה מטמא משקה אלא מקשה מטמא אוכל.

רש"י ד"ה בנר שנטמא בטמא מת. אלמא טמא מת מטמא אדם, [שעשאו ?] הכתוב לאדם הנטמא במת אצ הטומאה כשרץ ונבילה שנטמאין אדם שאדם שנוגע במת מטמא אדם הנוגע בו, ולא כנוגע צהן פי' ולא כמו שנוגע בשרץ ונבילה שאין מטמא אלא אוכלין ומשקין.

ד"ה מקרא מלא. ומשקה אוכל [ומשקין מטמאין זה את זה, ולקמן. ד"ם] צפירקין.

דף י"ד ע"ב

בחלל חרב ראה על הגליון בשם הערוך, וראה מש"כ הרש"ש.

חרב הרי הוא כחלל ראה ב"ק ב' ע"ב בתוס' בראש העמוד דאף דכלי מתכת הרי הוא כחלל מ"מ אינו עושה כלי מתכת אחר שנוגע בו כיוצא בו.

נוקמה בנר של חרס פי' כיון דרוב הנרות הם של חרס. ראה מלא הרועים.

טומאת משקין לטמא אחרים מדאורייתא ולא כאוכל שיש אומרים שאינו מטמא אוכל בעמוד א'.

נימא קסבר ר"מ מתניתין באב הטומאה דאורייתא ודאי הוא כן שאין אב הטומאה אלא מדאורייתא, אלא החידוש הוא במה שממשיך וולד הטומאה דרבנן.

רש"י ד"ה נוקמה בנר של חרס. דאינו אלא ראשון [כשנגע. ד"ם].

ד"ה אי. אי נמי פי' אפילו אי הוי אשמועינן.

שם. כי ההוא פי' כמו שמן שנוגע באב הטומאה שגם זה שנוגע בראשון ושני שנעשה ראשון מדרצנן וכו'.

אבני חן למסכת פסחים

לשרפה בערב פסח.

ד"ה נימא קסבר ר"י. ודוקא נקט [רבי יוחנן שש
וטעמא דר' מאיר משום ?] דלית עליה איסור דרבנן הוא.

רש"י ד"ה ור' יוסי לטעמיה. דלילו משקין שנגע
בהן, תחלה פ' ראשון היו מדרבנן, דהא נגע צראשון ואפי'
ע"י שני הן נעשין תחלה.

שם. ואשמעינן ר' חנינא דשני דרבנן דבשר זה שנממא
במשקה שנגע בראשון נעשה בשר זה שני דרבנן עצדינן
ליה שני דאורייתא כיון דאוכל מטמא אוכל ואוכל שנגע
באב הטומאה הוא ראשון דאורייתא ועושה הבשר שהיה
רק שני דרבנן שני דאורייתא, וכיון דר' מאיר סבר אין
משקין מטמאין מדאורייתא ור' יוסי סבר משקין מטמאין
מדאורייתא נמצא דפליגי כך ולר' מאיר שמעין מינה
דשני דרבנן דהוא טהור מעליל דאורייתא מותר לעשותו
שני דאורייתא והוא הדין לתרומה טהורה שנסרפת עם
הטמאה, ולר' יוסי אשמעינן דשני דרבנן דהוא שלישי
דאורייתא עצדינן שני דאורייתא הלכך אינה היא מן המדה.

סיכום שני דפים הראשונים של הסוגיא:
ר' חנינא ששורפין וולד וולד עם ראשון ונעשה משלישי
שני.

ר' עקיבא מיירי במנורה של מתכת וחרב הרי הוא כחלל
והוי לה אב הטומאה ומטמא שמן שלישי להיות ראשון.
משקין לטמא אחרים מדאורייתא.

ר' מאיר מדבריהם למדנו:

רשב"ל אומר באב הטומאה דאורייתא ובולד הטומאה
דאורייתא ומדברי ר' אליעזר ור' יהושע דחבית. אבל ע"ז
קשה דתניא ברייתא דר' יוסי מקשה לר' מאיר מדברי ר'
חנינא? ומתרץ.

ר' יוחנן מפרש: מדברי ר' חנינא ור' עקיבא דהם מדברים
בטומאה דרבנן ומטמאין אותן לשורפה בטומאה
דאורייתא. ור' ירמיה מפרש טעמא דר' מאיר דסבר
דמשקה מטמא אוכל רק מדרבנן ובוזה איירי ר' חנינא,
ולכן לומד שפיר מדברי ר' חנינא ששורפין תרומה טהורה
שאסור באכילה מדרבנן עם הטמאה. והחידוש בר' חנינא
שעושים בשר שהוא שני דרבנן להיות שני דאורייתא
[כמ"ד אוכל מטמא אוכל דאורייתא].

ר' יוסי אינה מן המדה
אליבא דרשב"ל אינה מן המדה דגבי תרומה וחולין יש
הפסד חולין משא"כ בחמץ הפסד עצים הוא הפסד
מועט.

תורה ביד כדי שלא יבואו הרשעים ויבזו אותם באופן
יותר גרוע וכן שמעתי עוד שאלות דומין.

ד"ה אמר ר' יוסי. אינו דומה [לרבייה. ד"ם] לדברים
שאתה מציא רביה [עליו מהן. ד"ם] שתוכל ללמוד מהן.

דף ט"ו ע"ב

בית שמאי אומרים אין נשרפין כאחת למ"ד
שאין אוכל מטמא אוכל אפילו בקדשים אולי מיירי שיש
כאן אוכלים ומשקין שמטמאים זה את זה דבר תורה.
צל"ח

ר' יוסי לאו אדעתיה ר' יוסי לא הבין דברי ר"מ,
שבאמת כוונת ר"מ באמרו "לדבריהם" קאי על ר' אליעזר
ור' יהושע דהוא סבר אבל ר' יוסי הבין **ר"מ מדברי**
חנינא סגן הכהנים קאמר ליה שכוונת ר' מאיר
הוא על דברי ר' חנינא סגן הכהנים [ור' עקיבא] **ואמר**
ליה ר' מאיר לר' יוסי טעית במה שאתה סובר שכוונתי
היה על ר' חנינא **אנא מדר' יהושע קאמינא**
וא"ל ר' יוסי לר' מאיר אפילו לר' יהושע אינה
היא המדה דהא מודה ר"א ור' יהושע וכו'
דבחמץ אסור לשרוף תרומה טהורה וטמאה יחד.

להפסד מועט לא חששו פ' וזה הפירוש שאינה מן
המדה.

רש"י ד"ה הפגול. לא נריך הכא אלל מסיים הצרייתא
וצ"ע דלקמן ברף זה מפרש שיש גם ראייה מב"ה שמתיר
לשרוף דבר שאסור מן התורה עם טומאה דאורייתא ?
וז"ל המהר"ם חלאוה הפיגול והנותר והטמא אע"ג
דאסורין דאורייתא אמרי ב"ש דאין נשרפין כאחד אפילו
ב"ה לא שרו אלא משום דאיסורין דאורייתא אבל הכא
דאסורין דרבנן לא, אלמא דלאו מדר' יהושע יליף.

ד"ה והטמא. משום חשדי כהונה קאי אפיגול שגזרו
חכמים טומאה שלא יפגלוהו ברצון להפסיד את הבעלים
ויאמרו שוגגין היינו ועללי כהונה קאי אגוזה, שלא יתעצלו
באכילתן ויבא לידי נותר.

שם. כדמפרשין התם [ואע"ג ?] דלית עליהו טומאה
דרבנן.

שם. וכל שכן צתרומה טהורה וטמאה בנידון דידן

אבני חן למסכת פסחים

מטבחים דאפוי טומאה בעזרה לא מפשינן. מהר"ם חלאוה

ד"ה שנשפך כמים. ולריך [מתנות. ד"ם] למזמח.

דף ט"ז ע"ב

דס שאינו נשפך כמים אינו מכשיר פי' הגם שרק חלק מהדם נתקבל להיות נזרק על המזבח אבל כיון שכל דם הנפש ראוי לזריקה, כולה נקרא אינו נשפך כמים.

והרי דס התמצית שנשפך כמים ואינו מוכשר בספר מרגליות הש"ס מביא מהרה"ק מצ'עשינוב כשהגיע לגמ' זו בכה ופירש הרי דס ישראל שהם תמצית ועיקרה של עולם ולכן הוא שואל וכי אין הזמן מוכשר עדיין שיבוא משיח !

קיבלה מינה וממשיך הגמרא בלשון נחותא שרב שמואל קיבל המעם מר' זירא.

רש"י ד"ה דס התמצית. אינו ראוי לזריקה פי' ורק דם הנפש שיוצא מיד לאחר שחיטת הבחמה ראוי, אבל מה שנתמצה לבסוף אינה ראויה לכמיצ כי נפש הבשר בדם הוא ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר על נפשתיכם כי הדם הוא נפש יכפר. ויקרא י"ז י"א

שם. אלמא נשפך כמים [ואינו. רש"י] מכשיר כר' יוסי צר חנינא שהגמרא רצה להביא ראיה שמשקין מקבלין טומאה מפסוק, ומתריך שהפסוק בא ללמד שמים מכשירין, ופסוק אחד בא למחוברין ופסוק אחד בא לתלושין, ומקשה מריב"ח שאומר שמשקין בית מטבחים אינן מכשירין הרי שתלושין אינן מכשירין? ומתריך דריב"ח קאי על דם שחיטה שאינו נשפך כמים ולכן אינם מכשירין, וע"ז מקשה עוד הא דס התמצית אינו נשפך והוא גם בכלל משקה בית מטבחים שאומר עליה ריב"ח שאינו מכשיר?

ד"ה בין ביחיד. ולא [מנא. ד"ם] רצנן לטהר.

ד"ה איזה עון הוא נושא. גרסינן צמורת כהנים זה"ל בתו"כ פרשת ויקרא פרשתא ג' קרוב לסופו הלכה מ' כשהוא אומר ונשא אהרן את עון הקדשים וגו' איזה עון הוא נושא אם תאמר עון פיגול כבר נאמר פיגול הוא

אליבא דר' יוחנן למה אינה מן המדה כיון דר' יוסי מודה בשבע הרי שאיסור אכילה יש לדמותה לטומאה? ומתריך ר' ירמיה דר' יוסי סבר דמשקה מטמא אוכל מדאורייתא ולכן אין להביא ראיה מר' חנינא לגבי איסור חמץ בשעה ששית שהוא איסור דרבנן, דבקדש גם הולד טמא בשלישי דאורייתא. והחידוש בדברי ר' חנינא הוא דשני דרבנן שהוא שלישי דאורייתא עבדינן ליה שני דאורייתא [כמ"ד אוכל מטמא אוכל דאורייתא].

אוכל מטמא אוכל: בתרומה וקדשים, בקדשים, מקרא מלא דיבר הכתוב.

ר' אסי אמר ר' יוחנן: מחלוקת בשש אבל בשבע דברי הכל שורפין.

דף ט"ז ע"א

על איל קמצא דכן איל של ארבה, והוא מין ממיני הארבה דומה לאיל, ותרגום חגבים קומצין, העיד שהוא ממיני הארבה הטהור ומותר לאכלו, ותרגום טהור דכן, וטהורים דכן ועל משקי בית מטבחים דכן הוא בית המטבחים, והוא בית ידוע בעזרה ששוחטין בו את הקדשים וכו' וכוונתו במשקה בית מטבחים, הדם והמים שמתעסקין בהן שם, העיד שאותן המשקין טהורין ואינן מקבלין שום טומאה מן הטומאות כלל. פירוש המשניות להרמב"ם (קאפח) עדיות פ"ח משנה ד'.

כי עיילת לקמיה דרב פפא למה לבסוף לא תירין רב פפא על זה רק ר' שישא בריה דרב אידי ?

מאי יטמא הכשיר פי' והוא במשמעות הפסוק דאי לאו הכי הוה ליה למימר טמא אלא ודאי יטמא מכאן ולהבא כיון שהוכשר.

מאי יטמא הכשיר שפרי אינו מקבל טומאה אם לא הוכשר מקודם ע"י משקין, ותנן במכשירין פ"ו מ"ד שבעה משקין הן הטל, והמים, היין, והשמן, והדם, והחלב, ודבש דבורים.

ת"ש אך מעין ובור וכו' וצ"ע למה הפסיק בקושיא זו קודם שמקשה ותלושין מי מכשירין ? וראה בפני יהושע

רש"י ועל משקה בית מטבחים דכן. וזהני לא גזר משום הפסד קדשים דמשקין לר' אליעזר אין להם טומאה כלל אלא מדרבנן ואתו רבנן ולא גזרי בבי

אבני חן למסכת פסחים

מיירי בקדשים ולא קשיא ליה, אבל השתא דאישתביש ע"כ מיירי בקדשים דאישתביש מרביעי ובתרומה ליכא רביעי. לוי. תוס' חכמי אנגליה ש"ל.

אבל משקי בית מדבחיא מטמא והלחם והנוזל הם חולין אבל היין והשמן הם מאלו שמקריבין על המזבח, שהרי אין יין ושמן בבית מטבחיא.

הפסוקים בחגי ב' יא-יד:

כה אמר ה' צבאות, שאל נא את הכהנים תורה לאמר: הן ישא איש בשר קדש בכנף בגדו ונגע בכנפו אל הלחם ואל הנוזל ואל היין ואל שמן ואל כל מאכל היקדש? ויענו הכהנים ויאמרו לא: ויאמר חגי אם יגע טמא נפש בכל אלה היטמא? ויענו הכהנים ויאמרו יטמא: ויען חגי ויאמר בן העם הוזה כמו שאתם רואים שאינם יודעים את התורה וכן חגי הוזה ככל הדבר במלים שונים לפני נאם ה' וכן כל מעשה ידיהם ואשר יקריבו שם טמא הוא:

גופא רב תני משקי בית מטבחיא וכו' לעיל לא תני דברי לוי רק דברי רב, ותמוה שאומר ע"ז גופא. ואולי לפי רש"י גירסת הגמרא הוא רב תני משקי בית מטבחיא, ומקשה הגמ' "וללוי דתני משקי בית מדבחיא (ללוי) הניחא וכו'".

הא דכתיב אם יגע טמא נפש בכל אלה היטמא? ויענו הכהנים ויאמרו טמא, היכי משכחת?	רב דבן ממש	שמואל דבן מלטמא אחרים
רב תני ביוסף בן יועזר משקי בית מטבחיא דבן אבל מדבחיא טמאין	הפסוק במשקי בית מדבחיא	מיירי
לוי תני ביוסף בן יועזר משקי בית מדבחיא דבן אבל מדבחיא טמאין	לא משכחת לה	משכחת לה דנגעו בראשון כולחו

אפילו שני [שלישי. ד"ם] נמי עבדי.

יש כאן ג' מחלוקת:

- (א) רב תני משקי בית מטבחיא דבן אבל מדבחיא טמאין, לוי תני בית מדבחיא דבן.
- (ב) רב אמר דבן ממש, שמואל אמר דבן מלטמא אחרים.
- (ג) רב אמר אישתבש כהני, שמואל אמר לא אישתבש כהני.

תניא כוותיה דלוי ואמרינן דלוי סבר כשמואל שזה

לא יחשב אם עון נותר כבר נאמר לא ירצה ואיזה עון הוא נושא עון טומאה שהותר מכלל טומאה לצבור.

שם. והכי [פירושו] אם עון פיגול והוא מחשבת חוץ למקומו שנקראה "פיגול" כדכתיב בקדושים תהיו ויקרא י"ט ז' ואם האכל יאכל ציום השלישי פיגול הוא לא ירצה.

שם. ואם עון "נותר" דהיינו מחשבת נותר ששחטו על מנת להותיר ולאכלו חוץ חוץ לזמנו הרי כבר נאמר לא יחשב, ואם האכל יאכל מצטרף זבח שלמיו ציום השלישי לא ירצה המקריב אתו לא יחשב לו, פגול יהיה וגו' ויקרא ז' י"ח.

שם. כדאמרינן בתורת כהנים או אינו אלא צאכל מוצחו ציום השלישי הכתוב מדבר, וכי אפשר לומר כן, מאחר שהוכשר חוזר ויפסל ז"ל הגמ' זבחים כ"ט ע"א ת"ר ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו אמר ר' אליעזר כוף אונך לשמוע במחשב לאכול מוצחו ביום השלישי הכתוב מדבר, או אינו אלא באוכל מוצחו ביום השלישי? אמרת אחר שהוא כשר יחזור ויפסל! וממשיך רש"י לפרש ואם רצית לפרש שבאמת מיירי בנותר ומאי לא ירצה לא יתכפר מדוע צריך הפסוק לומר בן ומה חידש וכי [אין]. ד"ם, רש"י [ש] כפרה למיצי כריתות! פי' הא ודאי שייך בהם כפרה ולמה סתם הפסוק "לא ירצה".

שם. משום דת"כ מדרש הוא [נקט. ד"ם] לישנא דקרא.

ד"ה שהותרה מכללה בצבור. וכיון דהיקלמה אכלה לך, היקלמה [לכך שאף. ד"ם] ציחיד שלא הותרה אכלו לכחמלה צלא ניץ, ירצה ניץ עליה.

ד"ה מאי עון טומאה. [מאי לאו. ד"ם] טומאת דם.

ד"ה בשר קדש. שרץ, לשון וגם קדש היה צורך לשון ניאוף. מלכים א' י"ד כ"ד

ד"ה ונגע בכנפו. צלותו כנף שהשרץ צו, כלומר השרץ ענמו יגע וכו' או אל כל מאכל פי' ואל כל מאכל אינו מרבה אוכל חמישי, וראה תוס' י"ז ע"א ד"ה רביעי.

דף י"ז ע"א

ואמר רב אישתבש כהני דאי לא אישתבש הייתי אומר דמיירי בתרומה דהיין טמא דאיכא שלישי, ורב

אבני חן למסכת פסחים

שאמר יוסף בן יעזר דכן היינו מלמא אחרים.

דף י"ז ע"ב

אמר מר לעיל ט"ז ע"א ר' יהודה אומר.

והא ר"ש דאמר טומאת משקין דאורייתא ממה שאמר שגם ספק משקין מטמאין אוכלין, וא"כ למה הוא מחלק אם המים מונחין בכלים או בקרקע.

מה לי כלים מה לי קרקע קשיא ראה ר"ח שכתב ולא מצא רב פפא תשובה ולא דחינן לה דהא לא עלתה בתיובתא עכ"ל, ובר"ח שנדפס מחדש כתב על הגליון שהר"ח לא היה לו הגירסא קשיא ולזה כיון רש"י במש"כ "קשיא גרסין", וצינו להרשב"ם בב"ב נ"ב ע"ב בד"ה ופסק ר"ח דהלכתא כשמואל וכו' נקטין מרבתי ז"ל כל היכא דאמר בגמ' תיובתא דפלוני תיובתא בטלו דברי מו' שהתיובתא עליו לגמרי, אבל היכא דעלתה בקושיא כי הך דשמואל לא בטלו דבריו דאמרינן לא הוה ברירא להן דבטלה שמועה זו לגמרי אלא לא אשכח פירוקא בההוא שעתא דתליא וקיימא, ואעפ"כ אין נראה בעיני דלא שגא תיובתא ולא שגא קשיא דקאי אמילתא דאמוראי חדא הוא ולא הויא עיקר, אלא לגבי תיובתא ממשנה או מבריייתא שייד לומר תיובתא, ומפירכא דאמוראי שייד למימר קשיא.

בשרה טמא [מעת לעת] אם שחטה בתוך מעת לעת של שתייה, אבל שהתה טפי מהכי נתעכלו במעיה. רע"ב

ד"ה אי הכי. [אדמני. ד"ס] וכו' לישמעלין אפילו [במשקין. ד"ס].

ד"ה כר"מ. דאמר לא [מטמא. רש"ש].

דף י"ח ע"א [שבת בא תשס"ו]

[אמר מר. ד"ס] ר' יוסי ור' שמעון אומרים.

דף י"ח ע"ב

	אוכל	משקה	כלי
אוכל	אינו מטמא (1)	מטמא (א1)	אינו מטמא (ב1)

איני והאמר רבי יהושע בן לוי משקי בי מדבחיא לא אמרו דכן אלא במקומן, מאי לאו מה דאמר ריב"ל "אלא במקומן" למעוטי נטמא בפנים והוציאן לחוץ מאי לאו שאם הוציאן חל עליהן למפרע שיטמאו אחרים? לא הא דאמר ריב"ל "לא אמרו דכן אלא במקומן" למעוטי נטמא בחוץ והכניסן בפנים שאם נטמאו בחוץ שחל עליהן גם לטמא אחרים וס"ד שאם הכניסן אח"כ לפנים שירד מהן הטומאה לטמא אחרים קמ"ל דלא, והא במקומן קאמר דמשמע שכן הוא שאם נטמאו בפנים שאז לא נטמאו לטמא אחרים שאם יצאו אח"כ שחל עליהן טומאה למפרע לטמא אחרים? הכי קאמר לא אמרו דכן אלא "שנטמאו" במקומן פי' שריב"ל קאי על אופן שנטמא בפנים והכניסו כסיפא דבריייתא, שאז אינו נטהר מלטמא אחרים שהרי לא נטמא במקומן, אבל אם נטמאו בפנים והוציאן אין חל עליהן עוד טומאה לטמא אחרים.

נטמאו בחוץ והכניסן בפנים טמאין אם נטמאו בחוץ קודם שיחול עליהם שם משקה בית מטבחיא הרי הם טמאים ואפילו הכניסם בפנים לא פקעה טומאתם, ודבר זה אתה מפרשו במים שהדם היאך היה בחוץ. מאיר

רש"י ד"ה אישתבש כהני. אלמא יין ושמן דמשקי צית [מדבחיא. ד"ס] נינהו.

ד"ה מידי הוא טעמא אלא לרב. [דלעולם?] חגי דדרצנן דדיק להו.

ד"ה מי כתיב ונגע בכנפו. מה שנגע בכנפו פי' הבגד שנגע בשרץ שבכנפו.

ד"ה וללוי. אי סגר ליה צהא [מיהת. ד"ס] כשמואל.

ד"ה משקי בי מדבחיא. כלומר כל אלו [אס. ד"ס] של קדש [הן. ד"ס] נקראין על שם מוצא.

ד"ה לא למעוטי נטמא בחוץ והכניסן לפנים. והא במקומן קאמר דמשמע כל זמן שהן במקומן טהורים ומו' לא דמשמע שאם נטמאו בפנים והוציאן שנטמאין למפרע לטמא אחרים.

אבני חן למסכת פסחים

שנה נגעו בשרץ לא שנה נטמאו מן הכלי לא נטמאו כלי שעל זה לא שייך עוד להקשות.

ד"ה חד. אע"ג דלא כתיבי דהאי קרא משקין פ"י דהא מיירי בזרע שהוא אוכל ? ולא תאמר כיון שנתן עליה משקין להבשירה מיירי שעדיין המים טופח עליה ולכן יש ללמוד דטמא "הוא" קאי גם על משקין, אין לומר כן, דכי יותן מים על זרע וגו' [משמע אע"פ ?] שנגע בהן שרץ "לאחר" שניגזו, וא"כ מנין שאפילו משקה אינה מטמא משקה ? ע"ז מתרץ מיהו גלי צאוכל והא הדין למשקה.

ד"ה והא אמר רבא לא ר' יוסי. [ולא. ד"ס] משכח רחיה חלא מ'טמא דדריש י'טמא.

שם. על כרחך אית ליה שני עושה שלישי וכו' פ"י זה הקושיא שרבא אמר דר' יוסי לא סבר כר"ע, אבל לפי דבריו על כרחך צ"ל שסבר כר"ע.

ד"ה בשיטת ר"ע רבו אמרה. [ומיעני. ו'] ליה למידרש יטמא יטמא.

ד"ה דתניא אמר ר' יוסי. ואחר יאכל מן הקדשים היינו תרומה, שהוא פסוק בויקרא כ"ב פסוק ז', והענין מתחיל שם פסוק ד' איש איש מזרע אהרן וגו' ומוקי כל הפרשה בתרומה וז"ל הגמ' שם ביבמות ע"ד סוף ע"א אי זהו דבר ששוה בזרעו של אהרן הוי אומר זו תרומה.

ד"ה שלישי שפסול בתרומה. ומה טבול יוס דמותר בחולין אסור בתרומה שני שפסול בחולין אינו דין אינו דין שיעשה שלישי בתרומה במסכת סוטה צפרק כסם שהמים צודקים (דף כט.). וז"ל רש"י שם ודיו ליכא למימר דאם כן צטל ליה ק"י דהא שני בתרומה מקרא משתמע כי חולין, וקיימא לן דהיכא דמופרך ק"י לא אמרינן דיו.

העתקתי מחגיגה כ"ד ע"א.
קל וחומר:

	מעשר	לתרומה	לקודש
	מעשר	תרומה	קודש
טבול יום	מותר	אסור	אסור
ומה טבול יום	שמותר במעשר	אסור בתרומה	
שני	שפסול במעשר	אינו דין שיעשה שלישי בתרומה *	

מקשה (2)	מטמא (א2)	אינו מטמא (1)	אינו מטמא (ב2)
כלי (3)	אינו מטמא	אינו מטמא	אינו מטמא

- (1) שאינו מטמא כיוצא בו.
(א1) אוכל חמור ממשקה שמטמא משקה, ומשקה אינה מטמאה משקה.
(ב1) ק"ו ומה משקה שמטמא אוכל אינו מטמא כלי, אוכל שאין מטמא אוכל אינו דין שלא יטמא כלי, וכדי שלא תאמר דמ"מ אוכל חמור שמטמא משקה משא"כ משקה שאינו מטמא משקה, ע"ז מתרץ דלעולם משקה חמור והא דאוכל מטמא משקה אינה מחומרתו של אוכל אלא מחומרתו של משקה.
(2) משקין הבאין מכלי כתיבי, ומשקין הבאין משרץ אתיא מק"ו, ואמרינן דיו דלא מטמאי כלים.
(א2) משקה חמור מאוכל שמטמא אוכל, ואוכל אינה מטמאה אוכל, אבל האמת הוא שמשקה חמור שאינה צריכה הכשר.
(ב2) ילפינן מכלי עצמה דמה כלי שטימא את המשקה אינה מטמא כלי, מקשה שנמא מחמת הכלי אינו דין שלא יטמא.
(3) דכתיב בכלי חרס מכל האוכל וגו' וכל משקה, אוכלין ומשקין מיטמאין מאויר כלי חרס, ואין כלים מיטמאין מאויר כלי חרס.

וכ"ת אוכל חמור דמטמא משקין ניטמייה לכלי וכו' פ"י דלגבי משקה שאינה מטמא כלי ילפינן מכלי עצמה ולא מחומרת אוכל או משקה, אבל עכשיו שרוצה לעשות לימוד שאוכל אינו מטמא כלי ע"י ק"ו ממשקה ולומר דמה משקה החמור אינו מטמא כלי כ"ש אוכל הקל, קשה, שהרי כמו שמשקה חמור כן י"ל אוכל חמור? ולכן אומר דמ"מ מה שאוכל מטמא משקה אינה חומרתו של אוכל אלא של משקה.

חד למשקין הבאין מחמת שרץ וחד למשקין הבאין מחמת כלי וצ"ע שהרי משקין הבאין מחמת שרץ אתיא בק"ו ממשקין הבאין מחמת כלי כדאמרן בראש העמוד כאן וא"כ למה צריך פסוק מיוחד לשרץ ולכלי ? וראה ילקוט ביאורים אות ל"ב.

שמותר בתרומה [אסור. רש"י] בקודש.

רש"י ד"ה משקה שמטמא אוכל. והוא הדין דמצי למימר נמי קל וחומר מיניה וציה פ"י מכלי עצמה, כדאמרן לעיל ע"א גצי משקין, דנימא הכי מה כלי שמטמא את האוכל הזה אינו מטמא כלי, אוכל שצא מחמת כלי כו' אינו דין שלא יטמא את הכלים ? חלא משום דהדר מנריך ליה למימר דלעיל ואימא הני מילי אוכל הצא מחמת כלי וכו' פ"י שאז היה חוזר ושואל בדלעיל, ולכן ניחא ליה למילף ממשקה לעשות הק"ו ממשקה ולא מכלי דאוקימנא דהו כבר בירר הגמ' לעיל בסוף ע"א לעיל דלא

אבני חן למסכת פסחים

רש"י ד"ה בכל טמא. דהא שני נקרא טמא [דכתבי ?] כל אשר בתוכו יטמא.

ד"ה א"ל. חלל ודאי לית ליה לר"ע ק"ו דר' יוסי משום פירכא דדור אחרון, כדאמר במסכת סוטה כ"ז ע"ב במשנה אמר ר' יהושע מי יגלה עפר מעיניך ר' יוחנן בן זכאי שהיית אומר עמיד דור אחרון לטהר את השלישי בתרומה שאנו מטמאין אותו צקל וחומר מצול יוס כדאמרן והלשון שם עתיד דור אחר לטהר כבר שלישי שאין לו מקרא מן התורה שהוא טמא, והלא ר"ע תלמידך מביא לו מקרא מן התורה שהוא טמא שנאמר כל אשר בתוכו יטמא, דור אחרון פריך מה לצול יוס שכן אצ הטומאה לשון הגמ' שם סוטה כ"ט ע"א הוא כך: ומאחר דאין לו למה טמא? אמר רב יהודה אמר רב מן התורה אין לו מדין קל וחומר יש לו, ומה טבול יום שמותר בחולין [פסול] בתרומה כבר שני שפסול בחולין אינו דין שיעשה שלישי בתרומה, איכא למיפך מה לטבול יום שכן אב הטומאה [פי' שטבול יום זה טבל מטומאת אב הטומאה ולכן אסור בתרומה, אבל כבר שני זה בא מכח ראשון, ומקשה הגמרא] וכו' יש שם עוד הרבה שקלא וטריא בין ר"ע לדור אחרון.

שם. ומשכחת לה דאמי קודש לידי רביעי הכי, שרץ טימא כלי וה"ל ראשון וכו' זה יסוד שצריך לזכור בשלומדים ענינים אלו.

שם. וחמישי בקודש לא מייתי צק"ו ממחוסר כפורים דאיכא למיפך מה למחוסר כפורים שכן אצ הטומאה כמו שמקשה הגמ' לגבי טבול יום בסוטה כ"ט ע"א.

שם. ומיבעיא לן באן מתחיל קושיא.

שם. ולר' יוסי נמי דאוקימנא דליה לא ס"ל כדאמרינן רבי יוסי בשיטת ר"ע רבו אמרה וליה לא ס"ל.

שם. שרץ כלי כשהשרץ נוגע בבלי הוא הכלי ראשון.

שם. ותדע דקמני לה גזי מעלות דחומר בקודש חגיגה ב' ע"ב במשנה ראשונה דפרק חומר בקודש מונה שם י"א חומרות והחומרא השמינית שהוא מחמש האחרונות הוא הרביעי בקודש פסול והשלישי בתרומה.

שם. ובמסכת סוטה דף כ"ז ע"ב נמי סוגיא דשמעתא דרבי יוסי יש שם ברייתא שמתחלת תניא אמר ר' יוסי

מחוסר כיפורים	מותר	מותר ואחר יאכל מן הקדשים	אסור וכפר עליה הכהן וטהרה
ומה מחו"ב	שמותר בתרומה	פסול בקודש	
שלישי	שפסול בתרומה	אינו דין שיעשה רביעי לקודש.	

* ודיו ליכא למימר דאם כן צטל ליה ק"ו דהא שני בתרומה מקרא משתמע כי חולין, וקיימא לן דאיכא דמופך ק"ו לא אמרינן דיו.

הלימודים לטומאות.

	מעשר	לתרומה	לקודש
שני	כל אשר בתוכו יטמא	כל אשר בתוכו יטמא	כל אשר בתוכו יטמא
שלישי	-----	מק"ו	והבשר (שלמים) אשר יגע בכל טמא (אף בשני) לא יאכל. *
רביעי	-----	-----	מק"ו

הפסוק צריך כדי שלא נאמר דיו שגם קודש לא יעשה אלא שלישי בתרומה.

דף י"ט ע"א

ניתני נמי רביעי בתרומה וחמישי בקודש.

	מעשר	תרומה	קודש
טבול יום	מותר	אסור	אסור
ומה טבול יום	שמותר בחולין	אסור בתרומה	
שלישי	שפסול בחולין	אינו דין שיעשה רביעי בתרומה *	
מחוסר כיפורים	מותר	מותר דכתיב ואחר יאכל מן הקדשים	אסור דכתיב עליה הכהן וטהרה
ומה מחו"ב		שמותר בתרומה	פסול בקודש
רביעי		שפסול בתרומה	אינו דין שיעשה חמישי לקודש.

* ודיו ליכא למימר דאם כן צטל ליה ק"ו דהא שלישי בתרומה מקרא משתמע כי חולין, וקיימא לן דאיכא דמופך ק"ו לא אמרינן דיו.

נמצאת בפרש שבתוך המעים.

כף אחת עשרה וכו' שמעתי בדרך צחות שמי שכופף עצמו לעשרה דהיינו ליו"ד לישראל זה שוה זהב.

אבני חן למסכת פסחים

מנין לרביעי בקדש שהוא פסול וכו' מדרבנן אולא.

שם. ואוכל שלישי [בקודש ?] לר' יוסי דקאמר לעיל בתחלת דף זה ולמדנו שלישי מן התורה מהיכן קיצלה הואיל ואין משקה מטמא אוכל ? על כרחך מאוכל קיצלה וס"ל טומאה עושה כיוצא בה בקדשים.

שם. ואוכל דמטמא משקה כיון דלא דרשי יטמא יטמא לא ידענא מהיכא נפקא להו ? אי לאו וכו' ביון ביון דמסקינן שאין משקה מטמא אוכל ביון דלא דרשינן יטמא יטמא, שואל עבשיו אם בן איד ילפינן שאוכל מטמא משקה ?

שם. וכי תימא טמא הוא הרי הוא טמא ואינו מטמא אחרים פי' לגמרי, וגמצא שאין מכאן ראיה שמשקין מטמאין א"כ לשתוק קרא מיניה ולכתוב טמא ומהיכא תיתי לן טומאה לאחרים.

שם. ואי קשיא הואיל ומשקין לא מטמאי אחרים לרבי יוסי תו לא מיתוקמא מתני' כתרנא דתריץ ר' ירמיה לעיל סוף ט"ו ע"ב וכו' ?

ד"ה אלמא קסבר צירוף דרבנן. [כעדותו ?] של ר"ע דמדרבנן הוא.

דף י"ט ע"ב

ונימא שאין טומאת ידים "וכלים" במקדש פי' דהא במשנה אמרינן יחד "סכין וידים" ור"ע מדרבנן רק על ידים?

הנח לטומאת סכין דאפילו בחולין נמי לא מטמא ומפרש האי סכין דנגע במאי.

חד אמר לא גזרו על ספק הרוקין בירושלים וחד אמר לא גזרו על ספק הכלים שבירושלים צריך להבין אם פליגי ואיזה מהן חמור יותר ?

פרה חסומה פי' פיה היתה חסומה, מלשון לא תחסום שור בדישו.

גְּזֵיטָא cuts (of the road), paths, narrow passages

עזרה רשות הרבים היא נמצא שדיני רשות הרבים לגבי טומאה אינם שווים לרשות הרבים לענין שבת.

רש"י מדף הקודם ד"ה זכינו. [ואפילו ?] סתמן.

ד"ה אלא אמר רבא. דהאי סכין [צמאי נגע ?] שיטמאווהו לא צשר ולא מחט (אין ?) יכולין לטמאו.

ד"ה על ספק הרוקין. [ורוקן. רש"ש] אצ הטומאה הן.

ד"ה של שוק העליון. שם היו מתקצצין [הטמאין. ד"ס] שלא.

ד"ה ואע"ג דאיתחזק זב. דכולי האי לא שמענו מממתי' פי' מהמשנה לא היינו שומעין להקל כל כך לבן תנו לא גזרו על ספק הרוקין בירושלים.

ד"ה דרך עליה טהורין. [שכנר הטבילן. ד"ס].

ד"ה ולטעמך אימא סיפא. דרישא דוקא, דקמני צדך ירידה הוא [דטמאין. ד"ס] הא דכל העיר [טהורין. ד"ס].

שם. שהיו סמוך לדרך [הירידה והעליה שפעמים. ד"ס] שהיו יורדין.

ד"ה ופרכינן הא רה"י הוי ספיקו טמא. יש בה דעת לשאול פי' לשאול את האשה אם נטמאה.

דף כ' ע"א

צריד של לבונה השאלה היא כיון שלא הוכשר ע"י משקה שלא נגע בה השמן, ודומה לעניינינו כאן שקיבל טומאה ע"י חבת הקודש, מהוא לעשות ראשון ושני.

תני תנא	גזו משקין דרישא	גזו משקין דסיפא
שרץ - משקין	שרץ - בלי	שרץ - משקין
משקין - בלי	בלי - אוכל	משקין - בלי
בלי - אוכלין	אוכל - משקה	בלי - אוכל
אוכלין - משקין		

אבני חן למסכת פסחים

אוכל, שאוכל זה יהיה מטמא עוד משקה.

שם. וכדי שלא תאמר שהתנא מדבר על שני ענינים (נפרדים א) שרץ מטמא את המשקין ומשקין מטמאין את הכלי ב) וכלי מטמא את האוכלין והאוכלין את הכלי ? ע"ז מתרץ ותנא תני למדנו שלש טומאות זשרץ דמשמע דטומאה הולכת מזה לזה ומזה לזה.

שם. ומהכא הוי מני למיפרכיה פי' איך כלי שנמטא ממשקה מטמא אוכל, שאוכל זה יהיה מטמא עוד משקה.

ד"ה ואוכלין מטמאין את המשקין. יטמא לטמא אוכלין [את ?] המשקין.

ד"ה אדרבה גוז משקין דסיפא. דרו' ש ציה להאי יטמא דכלי יטמא פי' הא דכתיב וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא דרשינן ליה בתרי אנפין, חדא שמשקה מטמא את הכלי, ועוד שכלי זה שנמטא ממשקה חוזר ומטמא משקה, כמו"ש כבר רש"י לעיל בדף זה בד"ה שרץ מטמא את המשקין.

ד"ה שרץ שנמצא בתנור. ואינס מטמאין חולין לרצנן דסברי אין שני עושה שלישי בחולין.

ד"ה וליחזייה להאי תנור כמאן דמלי טומאה. אייר כלי חרס [מייטמא. מו"נ] מן השרץ.

דף כ' ע"ב

מי אמר ר' יהושע שתיהן כאחת לעיל י"ד ע"א בסוף המשנה, הסתירה הוא דלעיל אמר ר' יוסי ומודיים וכו' שמביא שיטת ר' אליעזר ור' יהושע ושר' יהושע אומר שם דתלויה עם טמאה שתיהן כאחת, וכאן אומר ר' יוסי עצמו ואיך נשרוף התלויה עם הטמאה.

הכי קאמר ר' יוסי לר' מאיר לדידי אפי' תלויה עם הטמאה אין שורפין אלא אפי' לר' שמעון אליבא דר' יהושע דמיקל לא מיקל אלא בתלויה וטמאה אבל טהורה וטמאה לא שרפינן. ר"ח

גרמא אין בידיים לא ומשני הא ר' שמעון אליבא דר' יהושע צריך לפרש כמו לעיל דה"ק ר' יוסי לר"מ אפילו לר"ש ואליבא דר"י דמיקל וכו'.

יכול יהו כל הכלים [מייטמאין. מו"נ] מאויר כלי חרס.

רש"י ד"ה נשאלין עליה. לשון אחר פי' הכי גרסינן נשאלין לז"ד מה תהא עליה.

שם. נשאלין לז"ד פירוש זה צ"ע שלפי זכרוני לא נמצא בש"ס לשון זה על ספק שהוא צריך שאלת חכם !

ד"ה ואפילו הוא כלי מונח על גבי קרקע. פי' שבאופן זה היה צריך שיהיה טהור לגמרי ומסביר רש"י כלומר מע"ג דכלי טהור זה מעלה א' שנולד צו הספק אין צו דעת לשאול מעלה ב' וצו לא היה אדם עוסק שיהא מוליכו ומציאו צידו מעלה ג' וס"ד אמינא דמטעם זה יהא טהור לגמרי, אצל כיון דעסקינן שהיה אדם עסוק בטומאה שהיה נושא שרץ צידו ועי"ז נולד לנו הספק ספק נגע ככלי ספק לא נגע אם רש"י הוא ספיקו טמא כיון שהספק בא ע"י אדם, וכ"ש כאן שהאדם היה מטלטל הבשר שהמחמט הטמא בתוכה וחותכה בסכין.

ד"ה האי בשר דאיתכשר במאי. ה"נ מני צעי אקרא דכתיב והצטר אשר יגע בכל טמא ויקרא ז' י"ט צמאי איתכשר ? ומתרץ ואיכא למימר וכו'.

שם. [מהיכן ?] קבל.

ד"ה נמי. מדקמני טמא [דמשמע דמטמא ?] אחרים.

ד"ה צריך של מנחות. "יצט" של מנחות מלת יבש כאן ברש"י משמעה שם דבר "יבש" של מנחות.

ד"ה שרץ מטמא את הכלי. מקל וחומר מכלי דלעיל י"ח ע"ב ומשקין שצאו מחמת שרץ מטמאין כלי כדיליף מכל האכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא וכל משקה אשר ישתה מכל כלי יטמא ויקרא י"א ל"ד, ראה לעיל ט"ז ע"א רש"י ד"ה לכל טמא וז"ל דקסדר משקין מטמאין כלים מן התורה, ויליף טעמא מאשר ישתה בכל כלי יטמא, ודריש יטמא יטמא, ומדסמיה לכלי משמע יטמא את הכלי והכי דרשינן ליה צמורת כהנים.

שם. ומיהו לא מיתרנא היא פי' ברייתא זו דתני תנא קמיה דרב ששת אינה ברייתא שתוכל לתרצה ולהושיבה שיש להקשות עליה איך כלי שנמטא ממשקה מטמא

אבני חן למסכת פסחים

פרק שני כל שעה

יין נמי ראוי לזילוף משמע כמו ששמן של תרומה
טמאה אמרה תורה בשעת ביעורו תהנה ממנו [שבת כ"ה
ע"א] כן הוא לגבי כל תרומה טמאה, ולכן מותר לזלף יין
של תרומה טמאה.

שמן נמי אתי בה לידי תקלה פי' כיון שבור מלא
שמן יקח זמן רב עד שידליק כל השמן, מדוע לא ניהוש
דביני וביני יאכל ממנה בטעות ?

איכא דאמרי הכרעת ר' ישמעאל ברבי יוסי היה כך:

רש"י ד"ה ת"ל [דסמך. ד"ם] ליה מכל
האוכל. וכלי שטף [מיטמא. ממ"נ] מגבו כו' מחמת כלי
הוא [דמיטמא. ממ"נ].

שם. ואין אולגין ומסקין מטמאין כלי כדילף לעיל י"ח
ע"א בסוף העמוד מק"ו.

שם. ולא כתיב כזוס כגדים [אלא. ד"ם] גזי נושא
[דגזירת. ד"ם] הכתוב היא.

ד"ה לאו מילתא היא. לא חשיב והרי הפסידו פי'
ע"י שמערב תרומה, בין חולין טמאה, הרי הפסיד היין
שאינה ראוי מעבשיו לכלום. וראה יעב"ץ.

ד"ה שותין מלוג. נוח לקנות וכו' פי' כיון שלזילוף
צריך יין שריחו ערב, וגם צריך רק מעט מעט ולכן נוח
שיקנה גם ביוקר ולא יפסיד ע"ז, אבל לשתייה כיון שצריך
הרבה לא יקנה ביוקר אם אינו אדם עשיר. וראה מש"כ
הר"ח.

דף כ"א ע"א

רש"י ד"ה מחלוקת. וחזו צימי טומאה כדמעיקרא
לזר שאף אדם שאוכל חולין בטהרה יכול לאכול מאכלים
אלו כשהוא טמא, שבלאו הכי הוא מטמא המאכלים
שהוא אוכל. אבל לא הבנתי מדוע דוקא זר וכי כהן טמא
אינו יכול לאכלם ?

ד"ה בכלי שתוכו טהור וגבו טמא. [ושמענין.
ד"ם] ליה לר' אליעזר וכו' אחריו טמאין [תוכו אוגנו אזנו
וידיו. ד"ם] טהורין.

כל שעה המילה "שעה" לא נמצא בתנ"ך רק בספר
דניאל, שהוא מילה ארמית ואינה לשון הקודש.

כל שעה למה לא נקט כל "זמן" ראה צ"ח. ושמעתי
לפרש שקאי על השעה החמישית.

מוכר לנכרי שמעתי שלכן מותר "מכירת חמץ" שלנו
אף שנראה כערמה? לפי שאנו מבטלים את החמץ, ואין
כאן איסור כל יראה ובל ימצא דאורייתא.

אין ביעור חמץ אלא שריפה יש ד' אופני ביעור
שריפה = אש, מפרר וזורר לרוח = רוח, מטיל לים = מים,
ביטול בלב כעפרא דארעא = עפר. ע"פ הח"ס

מפרר פתיתין דקים מן הדקים ויפורם לרוח. נמ"י

דף כ"א ע"ב

ר' יהודה (בן בתירה. רש"ש) אומר.

כותח הבבלי ראה לקמן מ"ב ע"א בגמ' שיש בכותח
נסיובי דחלבא [ראה שבת צ"ה ע"א ד"ה המחבץ וז"ל ומי
חלב שכן נסיוני] ומילחא, וקומניא דאומא [והוא עיפושא
של פת שמתעפש לאחר זמן בתוך הכותח].

לא צריכא שחרכו קודם זמנו וכו' פי' ואז אם
חרכו קודם זמנו יהיה מותר בהנאה לאחר זמנו, ומותר
בהנאה קאי אלאחר זמנו, אבל אם חרכו לאחר זמנו שוב
אינו מועיל והוא אסור בהנאה. וצריך ביאור מה החילוק?

עבר זמנו אסור בהנאתו, פשיטא? רש"י כתב
דלא גרסינן "פשיטא", אבל המדפיסים השאירו אותה
בפנים, ובאמת קשה אם אינה פשיטא מדוע הולך הגמ'
ומתירן מה אתא לאשמועינן ? ואגב רש"י עצמו אומר
לכסוף כתב פשיטא שאין מקדשין באיסורי הנאה, וצ"ע,
וראה תוס'.

שחרכו באש מאד ונשתנה טעמו ומראיתו. נמ"י

אבני חן למסכת פסחים

לחזקיה לא קשה מידי, דהוא סבר ד"לא תאכלו" לא משמע איסור הנאה, ובבבליה אין התורה משמיענו שמותר בהנאה, והמחלוקת בין ר"מ ור"י אי הפסוק בא להקדים נתינה לגר או בא לדברים ככתבן, אבל לר' אבהו קשה מנ"ל דלא תאכלו היינו דאסור בהנאה ?

דף כ"ב ע"א

למג"ש: היום לומדים ענינים:

מריפה
חולין שנשחטו בעזרה
גיד הנשה
דם
דם קדשים אינו מכשיר
אבר מן החי
דם מן החי
שור הנסקל
דורש כל אתין שבתורה
ערלה

ואידך ר' יהודה מנין לו הא דיליף לר' מאיר דחולין שנשחטו בנשחטו בעזרה אסורין בהנאה **חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא**.

הוא וחלבה וגידה [הותרו. ד"ס].

יש בגידין בנותן טעם רש"י פירש טעם בשר, ואף שיש להוכיח ע"י טעימת כפילא ארמאה מ"מ פליגי אם טעם זה הוא טעם אסור.

נחל קדרון הוא נחל מים שעוברת למטה ממקום המקדש, ומתערב בו גם מים ממעין השילוח. ע"פ שמו"ק, אבל רש"י פירש שהוא עמק שמתאספין שם והמים נבלע בקרקע ונשאר הדם מלמעלה ?

במים רוב מים כלומר פתח הכ"ף קדריש דמורה על הידוע. יעב"ץ

רש"י ד"ה ור"מ. צלמא פרט היתר דטריפה לגופיה איצטריך וכו' פ' כיון שכבר למד ר"מ מנבילה שכל מקום שנאמר לא תאכלו משמע גם איסור הנאה לכן צריך אליביה פסוק להתיר מריפה בהנאה, אבל לעיל ברש"י ד"ה אותו אי אמרינן דלמצותיה איצטריך לא צריך פסוק להתיר מריפה בהנאה אליבא דר"י כיון שעדיין לא למדנו

אמר ר' חייא בר יוסף אמר [רב. ד"ס] המקדש.

אין חוששין לקידושין ראה רש"י לעיל ז' ע"א דהקדושין בטילין דאפקוה רבנן לקדושין מיניה.

טעמא דכתב רחמנא וכו' מה רוצה הגמ' לומר כאן ???

סברא הוא בתום ע"ז כ' ע"א ד"ה ורבי מאיר הקשו וא"ת וכי אם יש לו לאדם חפץ למכור יתננו לגר קודם שימכרנו לעובד כוכבים והלא אפילו לישראל אינו מצוה על כך ? ותירצו וי"ל דדוקא נבילה שאינו אלא דבר מועט לישראל שלא היו עובדי כוכבים מצויים ביניהם ולגר היא שוה הרבה כשאר בשר, ע"כ, וי"ל שאין אנו הולכין בתר מה שמפסיד הישראל, כיון שמגיע ריוח גדול לגר ודאי שיתננה לו ממה שימכור אותה לנכרי. וראה חת"ס

נפקא ליה מ ואנשי קודש תהיון לי ובשר בשדה מריפה לא תאכלו **לכלב תשלכון אתו**. שמות כ"ב ל'

רש"י ד"ה פשיטא. דהא אמרת מאכיל ומוכר [והיינו. ררי"ף] הנאה.

ד"ה לא צריכא וכו'. והאי מותר אלאחר [זמנו. ררי"ף] קאי.

ד"ה עבר זמנו. ראה מש"כ בגמרא.

ד"ה לשעות דרבנן. כלומר האי [עצר ?] זמנו אכילתו משמע פ' אכילת בהמה חיה ועוף, [ואכילת בהנים אליבא דר"ג] בשעה חמישית.

ד"ה חוטי קורדנייתא. ואפ"ה אס צאו "למשש" חמץ וכו' וצריך להבין אם הוא רק "חשש" חמץ מדוע אינה מקודשת מספק? ראה דבר שמואל, ובמז"ץ כתב כיון שיש עלי' חשש חמץ אינה שוה כלום.

ד"ה דברים ככתבן. כך מנחה לא יתננה לנכרי פ' שאין ליתן להם מתנת חנם כדאמרינן בע"ז ז' ע"א.

ד"ה בשלמא. לר' אצטו אליבא דר"מ פ' דאילו

אבני חן למסכת פסחים

שיש איסור.

דרשה, עד שבא ר"ע ואמר וכי אתם חושבין שר' שמעון לא היה יכול לדרוש גם את זה, אלא לא רצה להתייחר, ומזה תראו גדלות הצדיקים ואיך צריך לירא מהם. כנ"ל.

שם. ומשני [לאסור צהנאה. ד"ס] חולין שנשחטו.

והרי ערלה מקשה על חזקיה ור' אבהו.

ערלים לא יאכל ראה במדרש תנחומא על הפסוק וערלתם ערלתו את פריו וז"ל מדבר בתינוק שלש שנים יהיה לכם ערלים, שאין יכול לא להשיח ולא לדבר ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קודש, שאביו מקדישו לתורה, הילולים לה' [מהו הילולים] משעה שמהלל להקב"ה ובשנה החמישית תאכלו את פריו, משעה שהוא מתחיל לקרות בתורה להוסיף לכם תבואתו. וראה יו"ד סימן שמ"ה בביאור הגר"א ס"ק י"ט.

ושאני התם דכתיב לכם (ואצטריך) סלקא דעתך וכו'. הרב מ. קרנפלד

לרבות את הנטוע לרבים פי' שגם אילנות כאלו אסורין משום ערלה.

רש"י ד"ה לבלתי אכול הדם. סיפא דקרא לא תאכל הדם עם הבשר דהיינו אבר מן החי שאיתקש לדם.

ד"ה ואיזה זה. כדלמרינן צרכינות צמחה שומת וכו' וז"ל רש"י בכריתות כ"ב ע"א דם הקזה בתחלה שחור ואח"כ יוצא אדום ושתיהן בשתייה בלא קילוח ברחוק, ואח"כ מקלה וזוף כשהדם מתמעט שותת ויורד בסמוך, וראה תוס' חולין ל"ו ע"א. ע"פ הרש"ש כאן

ד"ה והשתא דכתיבי הני קראי. [למיסרי. ד"ס].

דף כ"ג ע"א

שאני הכא דאמר קרא יהו בהוייתן יהו ישארו ברחוקם ובשקוצם. שמו"ץ

תמה על עצמך ראה מצפה איתן.

והרי חמץ וכו' לכאורה הקושיא על שניהם חזקיה ואבהו אבל זה צריך בירור ???

רש"י ד"ה לרבים. כגון [צאס. ד"ס] הדרך.

ד"ה [ואידך ?] חולין שנשחטו בעזרה. דאסרי צהנאה לאו דאורייתא לכו"ע אסור לשחוט חולין בעזרה דילפינן לה מכי ירחק ממך המקום, ופליגי באיסור הנאה, וצריך לדעת מנין להם איסור אכילה ???

ד"ה אלא למ"ד אין בגידין. ולא אשמרי צכלל נצילה [דעך ?] הו"א.

ד"ה ור"ש פוטר. ולר"ש (הכי נמי) [היינו טעמא ?] לאסור גיד דטהורה אפילו צהנאה שכן מסיים הברייתא ור' שמעון אוסר, ומפרש הטעם אלמא לא תאכלו איסור הנאה משמע [לא הבנתי הלשון כאן שהרי אינו רוצה להוכיח עכשיו כלום רק לתרץ למ"ד אין בגידין בנותן טעם ?] [וכשהותרה] [דכשהותרה ?] נצילה צהנאה היא לא הותרה לר"ש דלאו צכלל נצילה היא.

דף כ"ב ע"ב

לכדר' חייא בר אבא וכו' ואין להקשות ואידך מנ"ל הא דרשא? דכיון דהוקש דם למים יכולין להקישו לב' דברים, א' שכמו שמים מותרין בהנאה אף דם מותר בהנאה, ב' שדם מכשיר רק אם נשפך לארץ כמים.

ובעל השור נקי להנאת עורו ופי' הברייתא הוא כך אין לי אלא באכילה דהיינו בשר שאסור באכילה שאסור גם בהנאה, אבל בהנאה דברים שאין בהם אכילה כגון עור מנין שאסורין בהנאה. ראה מתיבתא י'

כל אתין שדרשת מה תהא עליהן רואין מזה כמה גדול כחו של צדיק זה שויתר על כל עמלו למען האמת.

עד שבא ר"ע וכו' צ"ע וכי ר' שמעון לא ידע דרש זה? ויש ליישב ע"פ מה שאומרים על צדיקים ואנשי מעשה שהיו מתענים כל היום ולפנות ערב טעמו משהו כדי שלא יתיהרו שהתענו, וכן יש לומר על ר' שמעון שאחר שדרש כל האתין שבתורה ונשאר לו רק את ה' אלקיך תירא, והתחיל להתבונן שכדי להגיע ליראת השם צריך הרבה ענוה, כמאמר הכתוב עקב ענוה יראת ה', משלי כ"ב ד', לכן החליט לוותר על האת האחרון ולא

אבני חן למסכת פסחים

9	נזיר: מחרצנים ועד זג לא יאכל	מותר בהנאה דלא כתיב יאכל	מותר בהנאה דכתיב "נזיר"
10	חדש: ולחם וקלי וברמל לא תאכלו עד עצם היום הזה.	מותר בהנאה דלא כתיב יאכל	מותר בהנאה דכתיב "קצירכם"
11	שרצים: שקץ הוא לא יאכל	מותר בהנאה דכתיב "לכם"	מותר בהנאה דכתיב "לכם"

* לר"מ יליף לה מנבלה, ולר' יהודה יליף לה מאותו דכתיב בטורפה ילפינן אותו אתה משלך לכלב ואי אתה משלך לכלב כל איסורין שבתורה.

חזקיה נפק ליה מלא יאכל הול"ל נפק ליה משרצים כמו שאומר על ר' אבהו דנפק ליה מנבילה ?

כל חטאת אשר יובא מדמה [אל אהל מועד לכפר בקודש לא תאכל באש תשרף]. ויקרא ו' כ"ג

דף כ"ד ע"א

אמר קרא בקדש באש תשרף נ"ב פי' הכי כתיב קרא וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל באש תשרף ודורש המקרא כאלו כתיב וכל בקדש באש תשרף. רש"ל

ומקשה ר' שמואל בר נחמני **והאי בקדש באש תשרף להכי הוא דאתא.**

ואם יותר מבשר המלואים ומן הלחם עד הבקר [ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קדש הוא]. שמות כ"ט ל"ד

אמר קרא (ושרפת את. ד"ס) הנותר נותר בשריפה.

והאי לא יאכל להכי הוא דאתא וכו'. ראה מהרש"א על תוס' ד"ה היקישא הוא וז"ל מיהו בהאי קרא דנותר בלאו הכי קשה דבלאו הא דאר"א לא יאכל כי קדש הם כל שבקודש כו' איכא לאקשוויי דאימא לגופיה בנותר ללאו לאיסור אכילה אתי? אלא דניחא ליה למפרך מהאמת. עכ"ל [וצ"ע בדבריו שם] ובספר קובץ על יד על המהרש"א [בספר מהרש"א הארוך] מביא מספר בית הלוי דבנותר מוכח דלא אתי לגופיה דאל"כ הוי ליה למכתב ברישא לא יאכל ואח"כ ושרפת כמו בחטאת דאי שרפה מה יאכל ואין הלשון נופל בגופיה אלא ודאי אתי

ד"ה ולחזקיה למה לי למכתב לא יאכל. והדר כמיז [צבו. ד"ס] הימר הנאה.

ד"ה טעמא זידי. דאמינא לא יאכל משמע הנאה [מהכא הוא דנפקא. ד"ס] לי.

ד"ה תלתא לך כתיבי. לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור צכל גבולך בפרשת בא שמות י"ג ז' ועוד קרא אחרינא ולא יראה לך שאור צכל גבולך שזעת ימים בפרשת ראה דברים ט"ז ד'.

ד"ה ר"ע אומר. כלומר לה הוהך הכמוצ להמיר, דלא הוה [סליק אדעתין לאסור. ד"ס] ולא צא חלל לטהרו.

שם. חלא מותר [להשתמש. ד"ס] טהרות וכו' להשתמש [צו. ד"ס] חולין.

דף כ"ג ע"ב

	חזקיה לא יאכל, יליף משרצים	אבהו לא יאכל לא תאכלו * אכיל
1 אסור	לא יאכל חמץ אסור בהנאה דכתיב לא יאכל	אסור בהנאה נפיק מנבילה
2	לא תאכלו כל נבלה	מותר בהנאה דלא כתיב יאכל שהתורה הותרה
3	על כל לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה	מותר בהנאה דלא כתיב יאכל כשהותרה נבלה הוא וחלבה וגידה הותרו
4	כל נפש מכם לא תאכל דם	מותר בהנאה דלא כתיב יאכל דאיתקש למים
5	אבר מן החי: לא תאכל הנפש עם הבשר	מותר בהנאה דלא כתיב יאכל דאיתקש לדם
6 אסור	שור הנסקל: ולא יאכל את בשרו	אסור בהנאה דכתיב לא יאכל נפיק מנבילה
7	ערלים לא יאכל	מותר בהנאה דכתיב "לכם"
8	תרומה: וכל זר לא יאכל קדש	מותר בהנאה דלא כתיב יאכל "תרומתכם"

אבני חן למסכת פסחים

לשאר איסורין עב"ד.

ואסור בהנאה הרי שמה שהיה לו שעת הכושר אינו מועיל שלא תאסר בהנאה, **מה לחמץ בפסח שכן ענוש כרת** ולכן הוא גם אסור בהנאה ואין ללמוד ממנו לבשר וחלב שאינו ענוש כרת.

מה תלמוד לומר [והבשר אשר יגע בכל טמא] לא יאכל. ויקרא ז' י"ט

אטו בבשר בחלב אכילה כתיב ביה זה לשון פירוש המשניות להרמב"ם [קאפח] מסכת כריתות פרק שלישי משנה ד' ויש בדברינו אלה "נקודה נפלאה" נעיר עליה וכו', והיא, מן הידוע שבשר בחלב אסור בהנאה, והחלב דרך משל מותר בהנאה, ואם בשל החלב בחלב מה טעם לא יחול אסור בשר בחלב על איסור חלב, והוא הדין בנבילה, בהיותו איסור מוסף כמו שאמרנו כאן בחלב הקדשים וחייבנו על אכילתו מעילה מחמת שנוסף בו אסור הנאה? והתשובה לכך שבשר בחלב לא נאסר בהנאה אלא מחמת שאסר הכתוב אכילתו, לפי הכלל שבארנו שכל שנאסר באכילה נאסר ליהנות בו עד שיפרוט לך הכתוב, ואין בו פסוק האוסר אכילתו ופסוק האוסר ליהנות בו, אלא שני הדברים יחד הם אסור בשר בחלב, וכיון שאמרנו אין אסור חל על אסור, ולפיכך לא יחול אסור בשר וחלב על איסור נבילה, הרי לא יהא אסור בהנאה אלא יהא מותר בהנאה והאוכלו לוקה משום נבילה, ויירד אסור בשר בחלב לגמרי לפי שלא חל וכו'. והנקודה הנפלאה מובא ביו"ד הלכות בשר וחלב סי' פ"ז בפתחי תשובה ס"ק ו' ועוד שם.

ואידך דקא מותיב לה לכן פשיטא ליה דאסור רק בדרך הנאתו **להכי קא גמר מנבילה** פי' דהא סוף סוף הגם שלא כתב אכילה בבשר וחלב הלא למד איסור אכילה מטריפה והוי כאילו כתב אכילה בבשר וחלב בפירוש. וראה בר"ח.

זאת אומרת פי' כיון שלא הקשה בברייתא שכלאי הכרם לא היתה לה שעת הכושר, הרי לך שיש לה שעת הכושר, והיכן הוא? על כרחך צ"ל **כלאי הכרם עיקרן [נאסר. ד"ס] והיתה לה שעת הכושר.**

אם הוסיף מאתים ראה במאירי איך אפשר למדוד שיעור זה.

ויש אדם שממונו חביב עליו מגופו וקשה דא"כ בני אדם שומים הם שחסים על ממונם יותר מגופם ודברה התורה נגד השומים? ויראה דכך אמר יש לך אדם שחביב עליו ממונו מגופו והיינו שהממון מחיה גופו ובוה הוא עדיף מגופו שעל ידי הממון יש קיום בגופו והוה

אמר קרא הנותר, הנותר בשריפה וכו' פי' דהנותר הוא מיעוט, שאף אם יש לנו לימוד לאיסור הנאה לא תלמוד לחייבו בשריפה.

רש"י ד"ה ואם אינו ענין. צגופייהו כתיב [: ד"ס] זו מדה צמורה.

שם. תניהו (ענין. ד"ס) לענין אחר ותלמוד (דצד. ד"ס) לדבר אחר.

ד"ה ושרפת. אלמא לאו צד אכילה הוא וצ"ע מ"מ אי לא כתיב לא יאכל האידך ילקח על אכילתה, וראה מש"כ על הגמ' והאי לא יאכל להכי הוא דאתא.

ד"ה אמר קרא [הנותר. ד"ס].

ד"ה מקרא קמא. אלמא מלא תאכל [דהוה ליה ?] ליכח.

ד"ה לוקה ארבעה. חד לאו צערך המיס ויקרא י"א י"א צמורה כהניס דהוא ספר ויקרא, וחד צמשה תורה וכו' לא תשקלו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהן שם פסוק מ"ג.

ד"ה לוקה חמש. וחד וכל השרץ השורץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל ויקרא י"א מ"א וחד לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלוס כי שקץ הם י"א מ"ב וחד ולא תטמאו את נפשותיכם וגו' שם פסוק מ"ד.

דף כ"ד ע"ב

כלאי הכרם.

רש"י ד"ה בשר בחלב שנעבדה בו עבירה. על לאו [דלאו. ד"ס] תצטל.

דף כ"ה ע"א

חמץ בפסח יוכיח שהיה לו שעת הכושר

אבני חן למסכת פסחים

שם. דללישנא דמרא פ' להיש מפרשים הכי הוה לי למימר פ' כיון דס"ד דנאסרין משעת זריעה זאת אומרת כללי הכרס דהשרשה נאסרו שאין האיסור מתחלת משעת זריעה אלא משעת השרשה, אבל לפי פרש"י היה הה"א שהאיסור אינה אלא על הגידולין וע"ז מתרץ שיש איסור גם על "עיקרן" דהיינו הזרע משעת השרשה.

ד"ה המעביר עציץ נקוב בכרס. וזרעים נמוכו שצבר נמחו : הוסיף. הנמח נכרס מאתים : אולי צ"ל כן

שם. פחות כל שהוא ראה רש"ש.

שם. ונספרי יליף ליה ראה לקמן דף מ"ח ע"א שהבאתי את דברי הספרי.

שם. שכלל את [איסורן. ד"ס].

ד"ה זרוע מעיקרו. כדכתיב "הזרע" [דמשמע ?] שאף.

דף כ"ה ע"ב

ושפיכת דמים גופיה מנ"ל ? סברא הוא הרי שכן הסברה הוא עד איבוד נפש.

מרי דוראי מושל מקום דירתו. נמ"י

מאי חזית מי יודע שהדם שלך הוא צלול ורך מדם של חברך, כלומר שתחיה יותר ממנו [פירוש שאריכות ימים תלויה באדמימות הדם שכל שדמו אדום יותר יחיה יותר וממילא יקיים מצוות יותר] שמא הוא יחיה יותר ממך ויעשה מצוות יותר ממך. נמ"י

לא אפשר רש"י פ' לא אפשר לו ליבדל, ותוס' פירש לא אפשר כדרכו אלא בטורח גדול, ולקמן יש כמה אופני לא אפשר וזה מה שפירש רש"י שם:

- (א) לא אפשר מלדרוש לרבים הלכות החג.
- (ב) בבית קדשי קדשים לא אפשר שלא ירדו לתקן.
- (ג) בפרה אדומה לא אפשר שלא יכניסנה שתינק.
- (ד) באבידה אי אפשר שלא ישטחנה לצורכה.

אמינא כיון דיש לו דבר כזה דמחיה גופו מגופו עדיף כך יראה. מהר"ל מפראג, ולי הקמן נראה שהמהר"ל מרוב קדושתו לא השיג שבעוה"ר יש אנשים שממונם חביב עליהם מגופם ממש, אף שאין לזה שום הגיון.

רש"י ד"ה ערלה לא היתה לה שעת הכושר. קודם שניתן צמלצ וצריך להבין למה לא אמר קודם "שנתערב" בחלב ? ואולי קאי על לשון הפסוק לא תבשל גדי בחלב אמו.

ד"ה כלאי הכרס. שכן לא היתה [לו ?] שעת הכושר.

ד"ה ואם איתא. ליפרוך האי פ' לפרוך קשיא זו, מה לכלאי הכרס שכן לוקין עליהן אפילו שלא בדרך הנאתן.

ד"ה ואביי. בסוף הדיבור כדרך [הנאמו. ד"ס].

ד"ה מנבילה. רש"י מביא היש מפרשים דלכן קורא לה נבילה כיון דפסוק דבשר בשדה מריפה מוקמינן לה בחולין ע"ג ע"ב בסוף העמוד לאבר שלם או בשר המדולדל בה מחיים פ' האבר או הבשר נקרעו מהבהמה ואינה יכולה להתרפאות עוד, ושחטה אין האבר והבשר זה ניתן בשחיטת הבהמה, ורוצים הי"מ לומר דלכן קורא לה נבילה מפני שדיניה דומין לנבילה, וע"ז אומר רש"י ואין נראה לי דטריפה נמי לא מישתריא דשחיטה ואין זה סיבה לקרותה נבילה ואי משום דלא מיטמיא פ' דטריפה שנשחטה אינה מטמא ולכן קורא לה נבילה הך נמי לא מיטמא ולמה קורא לה נבילה, וראה רש"ש.

ד"ה וליפרוך. [ולכן. ד"ס] לא היתה.

ד"ה זאת אומרת. י"מ דהאי מקשה שסובר בפשיטות שלא היתה לה שעת הכושר נמי ידע שאף הזריעה עתמה נאסרת, אבל סבור שמשעת זריעה מיד בלי שעת הכושר נאסרת וכן שמעתי.

שם. תאמר צנצר וחלצ שהיתה לו שעת הכושר משעה שצא לכלל זה דאם שורכו כל היום צמלצ לקמן מ"ד ע"ב וכו' כן הוא לשון זה בר"ח.

שם. וכן כלאים כ"ז שלא נשרשו הרי הן כמונחין כדלא פ' אבל לפי הי"מ אתה צריך לפרש דמשעה שזרעו אין עוד שעת הכושר והם אסורין גם אם מסירן מהקרקע.

רבא	אביי	
לכ"ע אסור	לכ"ע אסור	אפשר ומכיון

אבני חן למסכת פסחים

עומדת לדישה לא היה כוונתו שתדוש עם אמה.

רש"י ד"ה שכן עליה עוף. אפילו עליה צעלמא אפ"ה צהא עליה כשרה והפסיק באמצע הענין להסביר ואי משום דכתיב עול הא מרזינן ציה שאר עצודות צמסכת סוטה.

ד"ה לצורכה. כדי שלא יאכלנה. ד"ם] עש.

ד"ה ישן. שאופה צו [את הפת. ררי"ף].

ד"ה אפה בו פת. צהיסק זה [ולקמן ?] סוף כ"ז ע"א מוקי לה כשאצוקה [של ערלה דולקת כנגדו, שכל שעה שהיה הפת נאפה. ררי"ף] צתנור היה דולק האור [צפי התנור. ררי"ף] ואופהו.

ד"ה וחכמים אומרים הפת מותרת. [דקסצרי. ררי"ף] אין שצח עזיס צפת ממש.

ד"ה אימור דשמעת ליה לרבי דיש שבח עצים בפת. [אצל גצי ?] תנור חדש נהי דיש שצח עזיס צו בתנור מיהו הוא עצמו אינו נאכל, אלא להיסק אחר עומד [שיאפו. ררי"ף] צו.

דף כ"ז ע"א

אמר אביי אם תמצא לומר [קסבר רבי. ד"ם] זה וזה גורם אסור (רבי. ד"ם) היינו ר' אליעזר נמצא דרישא דברייתא דלעיל אתיא כרבי, ורבי ס"ל כר' אליעזר.

אם תמצא לומר הלשון אינו לשון קושיא אלא בניחותא, וכע"ז תמצא בעירובין פ"ט ע"א כשתמצא לומר לר' מאיר גגין רשות לעצמן וכו'.

ואפר הקדש לעולם אסור הרי אף אם שרף עצי הקדש למעול בהם לא יצאו לחולין ????

רש"י ד"ה לא שנו. אלא שקידם את האיסור וסילקו (מכיון שנפל צו היתר מיד ?) דהואיל וסילקו ועדיין לא חסמינן.

שם. ואינו יכול ליצטל דבאופן שסילק את האיסור אף שעשה קצת פעולה כיון שנחמץ אח"כ ע"י היתר בטל האיסור, אבל אם שניהם החמיצו יחד אינו יכול לבטל.

שאני הכי דכתיב אשר לו עובד וכו' פי' ואין בהלכה זו ענין של אפשר וקא מכיון כלל, ואין דומה לה כלל הא לא דמיא אלא להא.

רש"י ד"ה ורבא אמר לך עד כאן. ומשני שאין מיכיון צמתכוין לחומרלא לאסור, אצל דלא חשיבא ליה כוונה דנאמר לר' יהודה דער כדי כך אינו מחלק בין מכיון לשאינו מכיון [דנישוי. ד"ם] מכיון כשאין מתכוין לקולא, כגון דנאמר דכמו שאומר ר"י [צדלל. ד"ם] אפשר [דשאין. ד"ם] מתכוין שרי, הכי נמי נאמר בדלא אפשר ומתכוין וישרי נמי ר' יהודה צמתכוין דלא חשיב [ליה. ד"ם] כוונה כלל, הא לא שמעת ליה.

ד"ה העומדים בפנים. לשמש דלא אפשר (מלעמוד שס. ד"ם) ואסור (להו. ד"ם) להיות מתכוונים.

ד"ה הכניסה לרבקה. שקושרין [צ'. ד"ם] פרות ציחד.

דף כ"ו ע"ב

אמר רב פפא אי כתיב עבד פי' דכתיב עבד ונקוד עבד שנקרא כמו עובד.

חדש יותץ דרך התנור לגמור מלאכתו בהיסק ראשון ומשום הכי יותץ ולית ליה תקנתא בציונו. ר"ן

חדש יותץ צ"ע בלשון יותץ דהו"ל למיתני אסור לאפות בו ? ודוחק לומר דע"י נתיצה מותר לחזור ולתקנו דהוי כמו פנים חדשות, דמ"מ מה שנתלבן העפר ע"י היסק ראשון ונתחזק זה נשאר ואי מחזירו לעפר ממש פשיטא דשרי? ואפשר לומר דהכוונה הוא דאסור להשהותו בעין שמא יאפו בו וצריכין לנותצו. שפת אמת

רבי	רבנן	
יש שבח עצים בפת	אין שבח עצים בפת	
חדש יותץ ישן יוצן	בין חדש ובין ישן יוצן	תנור שהסיקו בקליפי ערלה
הפת אסורה	הפת מותרת	אפה בו את הפת [כשאבוקה כנגדו]
מותר	מותר	בישלה על גבי גחלים איצטריכא ליה דלא תימא אכתי איסורא צעיניה

אבני חן למסכת פסחים

ילפינן.

אשם תלוי וכו' ראה בתמורה ל"ג ע"ב ברש"י ד"ה חולין שנשחטו בעזרה ישרפו וקיימא לן צפסמים צפ"צ (כד.) נקדש צאש תשרף לימד על כל הפסולין שנקדש שהם צפסמים וזה צריך בירור שלא נמצא לעיל כ"ד מאמר זה.

שתק ר' יהודה ונלע"ד ראב"י חולק על רב יוסף משום שאין הקפ מו"ק להאומן אלא החרדל מו"ק, א"כ אין לומר דמעשי ידיו בעצמן גורמין לו רע כי הלא רק החרדל שורף את לשונו והוא לא עשה את החרדל רק את הקפ, לכן אמר הוא, סדנא בסדני יתיב מדויל ידיה משתלים, וכזה שפיר הסד שעשה בעצמו גורם לו רע וזה שפרש"י כאן מהרמ"ז ידו "וממלאכתו" משתלים שכרו כשנמצא גנב, אמנם רבא לא ניחא ליה כלל במשלים אלו, דמה ענין קפ וחרדל, וסד של גנבים לפלפול דר"י ורבנן, והיאך נוכל לדמות דברי תורה לענינים אלו, לכך אמר הוא, גיראה (עושה חצים) בגיריה מיקטיל מדויל ידיה משתלים, כי זה הדמיון עולה יפה ושייך שפיר לדברי תורה וכו' וזה שאמר רבא גיראה היינו הת"ח השנון ומחודד ועושה חצים שנונים יפלו בלב אויביו החולקים עליו, בגיריה מיקטיל מדויל ידיה משתלים, חצי עצמו אל חיקו ישובו, וכמו שהיה הענין ברבי יהודה דדחו רבנן דבריו מדברי עצמו וא"ש. ילקוט הגרשוני

אמר רבה וכו' והלכתא כרבה דאמר חמץ בעי פירור. ר"ח, וז"ל בעל המאור כיון דפליגי עלה רבה ורב יוסף ולא איפסיקא הלכתא כחד מינייהו נקיטינן הכא והכא לחומרא וכתרתין ברייתא, ובע"ז שחוק ומטיל לים ובחמץ מפרר ומטיל לים בין בים המלח בין בשאר נהרות בין בחיטי בין בנהמא וכן כתב ה"ר אפרים ז"ל.

שחיקה קשיא לרבה דאמר כיון שהולך לים המלח לא בעי שחיקה וכאן תנא ברייתא שוחק ומטיל לים שצריך שחיקה? ומתרץ הא דלא בעי שחיקה מיירי לים המלח, הא דבעי שחיקה מיירי בשאר נהרות.

חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה והוא הדין באכילה כדמפרש, ובירושלמי מוקים לה במקום שנהגו שלא לאכול פת של גוים ולכך אמרו מותר בהנאה ולא אמר באכילה. ספר המכתם

מני מתני' וכו' והגמ' הולך ומפרש מחלוקת דר'

ד"ה יוליך הנאה לים המלח. צין אחדש יומץ (צין) אישן יולץ. ד"ס) צין אכיסור פת.

דף כ"ז ע"ב

יהא יושב בטל פ' לא יבער את חמצו, אבל הלשון תמוה.

חזר ר' יהודה ודנו דין אחר לא הדר ביה מסבריה אלא דבעי לאשכוחי ק"ו ג"ש לדבריהם דרבנן, ולבסוף נמי כי שתיק לדבריהם הוא דשתיק, אבל לדידיה אע"ג דתחלתו להחמיר וסופו להקל דין הוא. מהר"ם חלאווה

א) אמר להן "הפרש" פ' אינו דומה, יש כאן הפרש וחילוק בין חמץ ונותר שאסור גם בהנאה לנבילה שאינה אסורה בהנאה.

ב) אמר להן "הפרש" פ' אינו דומה, יש כאן הפרש וחילוק בין חמץ ונותר שחייב עליהן גם כרת לשור הנסקל שאין בה כרת.

ד"ה שאם לא מצא עצים ישב ויבטל. גזי פלוגמיהו דפליגי שם ר"מ ור"א אי אוכלין כל ארבע או כל חמש מיהא קולא היא צמי שהא רוצה ללכת צשיירא (א). ד"ס) צמץ שלשים דאמרינן זקוק לצער, וכשאינן [ל. ד"ס] ענים לשרפו יהא יושב וצטל ולא יצערנו.

ד"ה ודנו דין אחר. שאינו קל ומומר אלא גזרה שזה לאו דוקא גז"ש אלא במה מצינו. ראה רש"ש

דף כ"ח ע"א

חזר ר' יהודה ודנו דין אחר נותר ישנו בבל תותירו. ה"ה דהוה מצי למימר אמר להן ר' יהודה הפרש נותר אסור באכילה ובהנאה וענוש כרת וישנו בבל תותירו, והכי איתא בתוספתא? אלא דהא קמ"ל דאפילו בחומר אחד סגי דהיינו בל תותירו, ואי הוה מייתי כולוהו חומרי נמי הוה מקשה חלב של אשם תלוי יוכיח כדקא עביד נמי בתוספתא. מהר"ם חלאווה, וראה תוס' ד"ה חזר

אמרו לו אשם תלוי וכו' ראה תוס' ד"ה אמרו לו והמהר"ם חלאווה תירץ דרבנן סברי חולין מקדשים לא

אבני חן למסכת פסחים

לאחר זמנו	לאו לא יאכל חמץ.	בלא כלום
לא יאכל חמץ	לאחר זמנו ופסח מצרים יליף מדרמך ליה היום, או לא דריש סמוכין כלל	פסח מצרים אין חימוצו אלא יום אחד
כל מחמצת לא תאכלו	תוך זמנו מלשון מחמצת יליף מתחמץ מחמת דבר אחר	מתחמץ מחמת דבר אחר
לא תאכל עליו חמץ	לפני זמנו	לתוך זמנו

אתאן לת"ק וכו' הגמ' מפסיקה באמצע הברייתא לבאר. וז"ל בעל המאור פי' דאי לר"ש, לא היה צריך לומר אלא תוך זמנו עובר עליו בלאו וברת ואסור בהנאה, ומדאיצטריך ליה למיתנא ומשעה שאסור באכילה לא בא אלא לרבות לפני זמנו ואתאן לת"ק שהוא ר' יהודה.

תלתא קראי כתיבי לאחר זמנו **לא יאכל חמץ** שמות י"ג ג' תוך זמנו **וכל מחמצת לא תאכלו** שמות י"ב י"ג לפני זמנו **לא תאכל עליו חמץ** דברים ט"ז ג'. מהר"ם חלאווה

מנין לפסח מצרים שאין חימוצו נוהג אלא יום אחד וכו'

נפקא ליה מבערב תאכלו [מצות, ואידך ? ד"ס] מיבעי ליה.

כתיב בהאי וכתיב בהאי ראה יעב"ץ.

רש"י ד"ה כתיב בהאי. כתיב ערל וכן נכר, וכתיב נמי טמא ושהיה צורך רחוקה דליכול מנו"ת דלמידין מבערב תאכל מצות, ואף על גב דמצי יליף טמא ושהיה בדרך רחוקה מנייה ממה דכתיב ערל וכן נכר הילכך איצטריך היקישא לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לקוצעו חוצה.

שם. ומקראי אחרני טוצא כגון שצעת ימים מנזות תאכלו שמות י"ב ט"ו וכגון מנזות יאכל את שצעת הימים שמות י"ג ז' לא נפקא ליה קציעת חוצה ? וכו' ותדע דהא זכולה כתיב (את. ד"ס) שצעת [ימים. ד"ס].

שם. אצל מההוא קרא מסיפא של אותו פסוק עצמו

יהודה ור' שמעון ור' יוסי הגלילי וזה נמשך עד סוף ע"ב ששם מסיים הקושיא.

רש"י ד"ה אשם תלוי. ראה תמורה ל"ד ע"א ברש"י בראש העמוד.

שם. פליגי [זה. ד"ס] ר' יהודה ורצנן צשילי פרק צמרא לתמורה לר' יהודה צקצורה [ולרצנן. ד"ס] צשריפה.

ד"ה כפא דחטא נגרא. רש"י מפרש מלת "כפא" שהוא קף, ומפרש כפא דחטא נגרא "צוך" שחקק האומן, וצריך עיון למה חשב רש"י שמלת בוך יותר מובן מלשון כף? ובתמיד פ"ה מ"ד פי' הרע"ב והיכין על בוך שהוא כף קמן.

שם. לישנא אחרינא ישרוף פי' לגמוע.

ד"ה סדנא. קד לשום צו רגלי האקורים stock .

ד"ה בחיטי. שהחמיצו צעי פירור, [כמו פיזור כלומר שלא. ד"ס] יתנס צשק וכו' שלא יוכל אס ללקטן (מעל פני המים. ד"ס). פי' דזה שהם מפורזין מאד ויכול ללקט רק חטה חטה לבד זה נקרא ביעור.

ד"ה לאחר זמנו. עוצר עליו צלאו [אס אכלו, ואינו. ד"ס] ענוש כרת.

חשבתי: שהטעם שצריך ב"ד של כ"ג להעניש ולא די בג' כמו בדיני ממונות במשקל ראשון יש לומר שכדי להעניש אדם צריך יותר דיעות כדי שיצא הדין לאמיתה, אבל יש לומר באופן אחר, דהיינו שאם יש רק ג' בני אדם והם מאשימים את האדם על עבירה שעשה, והלא אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, ואיך הם יכולים לעמוד כמו צבועים ולומר על אדם אחר שהוא חוטא ולהעניש אותו, אבל ב"ד של כ"ג שיערו חכמים שאין כאן רגש של אדם נגד אדם והם כבר ציבור שמדברים מכח הדין.

דף כ"ח ע"ב

	ר' יהודה	ר' שמעון
לפני זמנו	לאו לא תאכל עליו חמץ.	בלא כלום
תוך זמנו	לאו וברת וכל מחמצת לא תאכלו.	בכרת ובלאו

אבני חן למסכת פסחים

דף כ"ט ע"ב

האוכל חמץ של הקדש במועד

מעל	ויש אומרים לא מעל	
ר' יוחנן אמר ר' נחמיה בן הקנה היא שרק בחיוב מיתה פטור מתשלומין ולא כחיוב כרת.	כיון שחייב כרת על אכילת חמץ ופטור מקרן, ובמקום שאין קרן אין חומש ואין מעילה.	
ר' יוסף אמר בפודין את הקדשים להאכילן לכלבים ואלבא דר' יוסי הגלילי	פודין ובר דמים הוא	אין פודין
ר' אחא בר רבא משמיה דרב יוסף, בדבר הגורם לממון כממון דמי, ואלבא דר' שמעון	כממון	לאו כממון
ר' אחא בר יעקב אמר	כר' שמעון דחמץ לאחר הפסח מותר וזהו ליה דבר הגורם לממון	כר' יהודה דחמץ אסור בהנאה גם אחר הפסח, ואין פודין קדשים להאכילן לכלבים
רב אשי	כר' יוסי והוא מותר בהנאה בפסח.	כרבנן ואסור בהנאה

אלא הדר ביה ר' אחא בר יעקב מההוא
לכאורה קשה דילמא מהך דמעילה הדר ביה. ראה שפת אמת

בין במינו כגון שנפל לתבשיל של מצה פת חמץ בקדירה בין שלא במינו כגון ירקות ובשר אסור. הר"י מלוניל

במינו אסור שלא במינו מותר הר"ן בנדרים ג"ב ע"א מפרש למה יהיה בטל שלא במינו יותר מבמינו וז"ל דכל דבר שהוא דומה לחבירו אינו מחלישו ומבטלו אלא מעמידו ומחזקו וכו' שהחילוק בין המינין סיבת הביטול, והשווי נותן שלא יהו במילין.

בנותן טעם היינו ששים, כדאיתא בע"ז ס"ו ע"א ברש"י בראש העמוד וז"ל וכל היכא דאיתמר נותן טעם ואין טעמו ניכר הוה שיעורא צששים.

דכתיב שבעת ימים תאכל עליו מצות נפקא לן חוצה לילה הראשון שיש חיוב אכילת מצה בלילה ראשונה הגם דכתיב שבעת ימים, והולך ומפרש, [מדכתיב. ו'] להיקשא גזי פסח, [כדכתיב. ו'] תאכל "עליו" מלות פי' שהפסוק הקיש אכילת מצה לקרבן פסח, ולמידין מזה שאכילת מצה מצותה [כפסח. ד"ס] בלילה הראשון מפני שאנו מקישים מצה לפסח שחיוב אכילתו הוא בלילה ראשון, ועוד למידין שאף היקשא [לשלא ?] צומן פסח לאכילת מצה בזמן הזה שאין לנו קרבן פסח, הוא גם לילה [הראשונה. ד"ס] שחיוב אכילת מצה הוא לילה ראשונה, ואהני היקשא לקוצעו חוצה צומן הזה, ואהני "עליו" למימרא דקציעת חוצה דהיקשא לאו לכל שצעה אלא ללילה הראשון. ונמצא שר' יהודה דורש הפסוק כך: לא תאכלו עליו [על הקרבנות הקרבן] חמץ, שבעת ימים תאכלו עליו [על אכילת הפסח בלילה ראשונה] מצות.

דף כ"ט ע"א

ובדין הוא וכו' דתנן חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה ושל ישראל אסור בהנאה. הדין הוא דשל ישראל אסור גם בהנאה וגם לאחר הפסח, ושל נכרי מותר אף באכילה וגם בתוך הפסח.
מותר בהנאה = ה"ה באכילה, אלא אידי דצריך לאשמועינן דשל ישראל אסור בהנאה.
שעבר עליו הפסח מותר = ה"ה בתוך הפסח אלא אידי דצריך לאשמועינן דשל ישראל לאחר זמנו אסור.

והדר ביה ר' אחא בר יעקב מההיא כדמסיק בע"ב.

רש"י ד"ה דישראל נמי מישראל שרי. דלחמרי זמנו [אסור. ד"ס] קרא צשאור דישראל.

ד"ה ויליף שאור דאכילה. כלומר חמץ דגזי לא יאכל פי' שהיה קשה לרש"י הלא שאור עצמה אינה ראויה לאכילה.

שם. ומותר חמץ של נכרי אף באכילה ואפי' צפסח מן התורה ראה תוס'.

ד"ה מעל. מוצין ליה גיזר לישראל [ואכיל. ד"ס] ליה.

[רב. ד"ס] יוסף אמר. אי הוה סגירא [להו. ד"ס] להקך תנאי

אבני חן למסכת פסחים

בשר ואם לש כל הפת אסור אפילו לאכלה לבדה, ואם היה דבר מועט כדי אכילה בבת אחת או ששינה צורת הפת שתהא ניכרת שלא יאכל בה בשר מותר, כיוצא בו אין אופין פת בתנור שטחו באליה ואם אפאו דינו כעיסה שנילושה בחלב. יו"ד סימן צ"ז סעיף א'.

רש"י ד"ה הלכתא. [דל"ה. ד"ס] שנו לן וכו' שמעינן מינה ילנז שגפל לקדרה [צמינו. רש"ל עיי"ש] אוקר צמשהו. וראה במצפה איתן

ד"ה אבל ע"י תערובות לא. [שהיה. ו'] צעיניה פי' שעבר עליו הפסח בעיניה ואח"כ נתערב.

ד"ה ואזדא רבא. [דלי ?] ר' יהודה.

ד"ה בני חילא. [שאפלוהו. ד"ס] יוס זה.

דף ל' ע"ב

זה הסיקן מבפנים וזה הסיקן מבחוץ לשון זה גם בשבת קכ"ה ע"א.

הני סכיני דפיסחא ראה בשו"ע או"ח סימן תנ"א סעיף ג' במ"ב שמי שאפשר לו מצוה מן המוכרח שיקנה סכינים חדשים לפסח. וראה שם במ"ז ס"ק ה'.

חזינו להו דמידייתי המאירי מפרש שהוא מלשון דיו שצד החיצון של הכלי נשחר מהמאכל שבתוך הכלי, וראה בדפוס החדש של ר"ח וז"ל דמדייתי, כשמשמשין בהן געשים כשחורין, משחל שחלי. ע"כ, ופירשו שם על הגליון כלומר כיון שהם געשים שחורין סימן ששואבין מבפנים לחוץ, ראה יומא ע"ח ע"א דמישחל שחיל ובפי' הר"ח שם דשחלי פירוש שואבין חמים ומקיאין אותן בחוץ, וע"ש ברש"י משחל שחיל פולט מים שבולע וכו'.

בית חרוסת שמעתי מידידי ר' אליהו בן חיים מאיר הכהן וידענבוים ז"ל שהיום יום י"ט שבט הוא יום היאצ"ט שלו [נפטר בשנת תש"ס] שהוא היה רב המכשיר במסעדות, שיש לפרש בית החרוסת ע"פ מה שנהוג בזמנינו לעשות בדומה לזה דהיינו: A liquid in which meat fish or vegetables have been simmered that is used as a basis for soup, gravy or sauce (spiced very heavily) is called "stock". למה שפירש רש"י כאן, ואולי לכן קורין למה שמטבילין בו בליל הסדר חרוסת שגם הוא תערובות של פירות ותבלין.

ושלא בזמנו לאחר הפסח מותר כר' שמעון דמן הדין הוא מותר, אלא משום קנסא קא אסר, וכי קנים בדאיתיה בעיניה, אבל על ידי תערובת כי הכא דנפל לתוך תבשיל ואינו ניכר, לא קנים, אע"ג דעבר עליה. הר"י מלוגיל.

רש"י ד"ה [מאן. ד"ס] דאמר לא מעל. ולנכרי לא מוזדנ אין פודין [קדשים. ד"ס] להאכילן.

ד"ה שלא במינו. רצ גזר צחמן צמנו הויל וצכרת הו"ל וכו' אכל צחמן לא צדלי מיניה הויל וואוכלו כל השנה וראה רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פט"ו הל"ט חמין בפסח אף על פי שהוא מאיסורי תורה אינו בכללות אלו לפי שאין התערובת אסורה לעולם שהרי לאחר הפסח תהיה כל התערובת מותרת, ושמעתי שיש מי שאומר הטעם דכתיב בשמות ל"ד י"ז-י"ח אלהי מסכה לא תעשה לך: את חג המצות תשמור וגו' הרי דאיתקיש חמין לע"ז מה ע"ז במשהו כן חמין.

ד"ה שלא בזמנו במינו אסור כר' יהודה. [תערובות. ד"ס] אסור.

ד"ה שלא במינו מותר. כי היכי דלא גזר צצצר צחלז וצצצר איסורין פי' שלא אסר שלא במינו במשהו.

דף ל' ע"א

אמר רבא הלכתא וכו' במאורות הדף היומי דן איך מותר לשתות ממי הכנרת בפסח ומציין לספר שדי חמד מערכת חמין ומצה סי' ד' ס"ק ט"ו וז"ל דבנהר אינו אסור משהו בפסח משום דלא גזרו לאסור במשהו אלא היכא דאפשר לבא לידי נותן טעם לא כן בנהר דקמא קמא אזלי ואי אפשר לבא לידי נותן טעם לא אסרו גם במשהו, ושוב מצא בספר יהושע בפסקים סי' תקנ"ו שכתב סברא זו כמסתפק אבל באמת היא סברא אמיתית. עיי"ש עוד.

חמץ בזמנו פי' משש שעות ולמעלה עד לאחר הפסח, דאי קורא ערב פסח שלא בזמנו הרי גם ר' שמעון מודה שיש איסור חמין בערב פסח. ראה ר"ן

שבעה יומי דפסחא פי' מוצאי פסח ולשון שבעה יומי הוא לאו דוקא. ראה רש"ש

אין לשין את העיסה בחלב שמא יבא לאוכלה עם

אבני חן למסכת פסחים

מנה ודינר, אבל אם היה המשכון שוה יותר ממאה או אינו צריך להוסיף כלום, שכיון שאינו מקבל כל שווי של המשכון לא יאמרו שהקדש יוצא בלא פדיון.

ד"ה באחריות. [שאס. ד"ס] יטלנה צעל חוז דראובן לוי שראובן לזה ממנו ממון קודם שמכר הוא ראובן שדה זו לשמעון, שאם יבא לוי לגבות השדה משמעון צעזיל חוז ששיעצד לו פי' ששדה זו היה משעובדת ללוי בשביל שהלואה ממון ל ראובן, שישלם לו ראובן זה מעותיו לשמעון, ולא היו לו לראובן נכסים עוד חוץ משדה זו לומר שישתעבדו על דבר אחריות זה.

ד"ה וזקפן עליו במלוה. ושיעצד [לו נכסיו. ד"ס] עליהן.

ד"ה ומת ראובן. המוכר, וצא צעל חוז לוי [וטרפה ?] משמעון, ועדיין לא נתן שמעון המעות.

ד"ה דינא הוא. ולא היה לך ליתן לצעל חוז ללוי, ולא לעכצן ??? צעזיל אחריות מכירתך ???

שם. וכשהן צעין אין כאן לזה פי' עכשיו כשבא לוי לגבות משמעון כבר מת ראובן ומעות אלו שייכים ליתומים.

ד"ה אי פקח. [שמעון זה. ד"ס] יטעון ויאמר להם ליתומים.

שם. ונחמה להם [צחצחו. ד"ס] וכו' דלאו מטלטלי [שציק. ד"ס] גציה.

ד"ה שאני התם. שהייתי מלוה של אציקם [והמשועצד לכס. ד"ס].

שם. הלכך אע"פ שלא היתה קנויה קרקע זו.

ד"ה לאשר אשם לו. לאשר הלוי (לו. ד"ס) לא נאמר וכו' [דצצצא ?] קמא אמרינן.

בית החרוסת ומשמע שמים קצת יש בו דהא קיימא לן דמי פירות אין מחמיצין. ר"י מלוניל

בית שאור ואפילו ישתמש בו מים בצונן יטעמו המים מטעם השאור, וכן בבית החרוסת מחמת הקיוהא הכלי קולט טעם החמץ ופולטין הטעם במים שישתמשו בו. ע"פ הר"י מלוניל

רש"י ד"ה ירוקי. עשוין מקרקע שחופרין ממנו צריף אלו"ס צלע"ז (והוא עז. ררי"ף) וצולע לעולם בספר המכתם כתב וז"ל פי' שבקוניא ירוק דרכן לשוע אותו תחלה בצריף שקורין אלו"ם ודרכו לבלוע הרבה, וברש"י ע"ז ל"ג ע"ב ד"ה ירוקא אסור, משום דמנציק שיש בו קרקע מחפורת של צריף וצלעי טפי.

ד"ה ה"ג ירוקי לא תיבעי לך דודאי אסירי דמצרפי ובלעי פי' שרש"י מוסיף שני מלים אלו בגמ' "דמצרפי ובלעי"

שם. דמצרפי. צריף.

ד"ה בית השאור. כלי שהאשה שורה [וממחה צו. ררי"ף, וממחה. ר"י מלוניל] את השאור וכו' שוהה שם [כל הלילה. ררי"ף].

ד"ה בעל חוב. המלוה את חצירו פי' שלוחה ממון מחבירו.

ד"ה או זבין לזה. [מכרן לאחר. ד"ס].

דף ל"א ע"א

מנין לנושה בחבירו מנה וכו' כל הענין בחו"מ סימן פ"ו וראה שם סעיף א' ראובן שנושה מאה מנה בשמעון [פ' ששמעון חייב לראובן ק' מנה] ושמעון בלוי מוצאין מלוי ונותנין לראובן וכו' ושם בסעיף ב' בד"א כשאין לשמעון נכסים ליפרע ממנו שסידרו לו ב"ד והשביעוהו ולא מצאו לו אלא חוב זה, אבל אם יש לו במדינה זו נכסים אין ב"ד נזקקים להוציא מזה ולתת לזה.

כשהרהינו נתן בעירבון משכון.

רש"י ד"ה ואתי מלוה ופריק. כדמקן צערכין צפרק שום היתומים הקדיש צתשעים מנה והיה חוצו מאה מנה שהמשכון לא היה שוה כפי החוב, לכן נותן המלוה דינר להקדיש ופודה את המשכון, ונמצא שהפסיד עשר

דף ל"א ע"ב

פת "פורני" (furnus in latin)

אבני חן למסכת פסחים

תוס' ד"ה ואם אמר הגעתיך עובר. הגמרא הולך לפי שיטת רבא דמכאן ולהבא הוא גובה, אבל לאצ"י רישא דאינו עובר מיירי כשפדלו ששילם הגוי את חובו ונטל המשכון בחזרה ולכן אינו עובר וסיפא כי אמר הגעתיך היינו שאינו רוצה לפדותו והמשכון נשאר אצל הישראל.

דף ל"ב ע"א

וחומשא דחומשא ראה רש"י, והחידוש הוא שאף שתשלומין אלו לא נעשו תרומה ע"י שהפרישם מטבל אלא היו חולין רגילין, וכיון ששילם חומש זה לכהן בשביל תרומה שאכל בשוגג נעשו תרומה, ס"ד שאין להם דין תרומה גמורה עד כדי שישלם עליהם חומש, קמ"ל.

לפי מדה משלם או לפי דמים משלם ראה בהגהות מהרב המגיה הגאון הו"ה מרדכי מארדוש ז"ל מפריצק הנדפס בסוף הגמ'.

גרינא a quantity carried at at time to and from the handmill גרב = סאה.

אכל גרוגרת תאנים יבשים dried figs **ושילם לו תמרים** dates. אף שתאנים מוקדם בפסוק עיין שבחן של תמרים כתובות י' ע"ב. יעב"ץ. אבל ראה ברכות מ"א ע"ב על תמרים "זה שני לארץ" דאף שתאנים מוקדם בפסוק דברים ח' ה', לענין חשיבות הולכין אחר מי שסמוך יותר לארץ ותמר הוא דבש ששני לארץ השניה.

דקפיץ עליה זביניה בזמננו לא היה בשוק אלא הפירות בזמן לקיטתן, ותאנים היה בשפע יותר מתמרים ולכן אם הביא משהו תמרים למכור היו חוטפין.

וממשיך ר"ע **הא למה זה דומה וכו'.**

מריצה לפני כלבו וכו' פי' דס"ל כר' יוסי הגלילי.

רש"י ד"ה איבעיא להו. ונתן לכהן את הקודש לכן איבעיא להו לפי מדה משלם.

שם. איבעיא לן [דכיון. ד"ם] דלא קפיד רחמנא אתשלומין דידהו דאמר [מר. ד"ם] ישיז וכו' הואיל והקפידה [תורה. ד"ם] לשלם פירות.

ד"ה כל היכא דמעיקרא. מיהו ממוגל דכהן [דאכל.

ואם אמר לו [הגיע עתך. ד"ם] עובר פי' אם לזה ישראל מעות לנכרי והנכרי נתן פת גדול למשכון, אם לא נתן הישראל זמן פרעון להנכרי אז לא קנה הישראל את הפת אינו עובר, אבל אם קבע לו זמן ואמר לו אם לא תשלם לי עד זמן פלוני אז יוחלט לי פת זה אז עובר, וע"ז מקשה הגמ' מאי שנא רישא ומ"ש סיפא הרי הרהינו אצלו ואמאי בהגעתיך עובר ? אלא לאו ש"מ דהגעתיך היינו שאמר לו מעכשיו.

כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו ואיכא סכנת עקרב אע"ג דהכלב יכול לחפש אחריו אין צריך בדיקה, והיכא דאיכא ודאי חמץ לא מפטרי משום סכנת עקרב. הגהות אשר"י

זה לשון הרא"ש פרק שני סימן י' הך נכרי שהלוה את ישראל על חמצו אוקימנא אליבא דרבא כשהרהינו אצלו ובדאמר ליה קני מעכשיו אם לא אפרע לך עד זמן פלוני והגיע זמן ולא פרעו נמצא שלמפרע היה של נכרי, אבל אי לא אמר ליה מעכשיו לא קני לה נכרי וקם ליה ברשותיה דישאל ואסור, וכן גמי אם לא הרהינו אצלו אע"ג דאמר ליה מעכשיו לא גרע מחמצו של נכרי ברשות ישראל והאחריות על ישראל [ועיי"ש שזמן הפרעון יכול להיות גם אחר הפסח].

רש"י ד"ה הגעתיך. מעכשיו קאמר [לכאורה זה לפי המסקנה וצ"ע למה פירש רש"י כן בהקושיא?] אם לא אפרע לך עד יום פלוני עובר [מה הסברה?] ואע"פ שלא הגיע הזמן שמא כשיגיע לא יפרע ונמצא עובר למפרע צדל יראה וצ"ע שנמצא שאינו עובר עדיין אלא הוא גזרה שמא לא יפרע וא"כ איך שייך ע"ז הלשון "עובר" ?

ד"ה בשוגג. [אפילו. רע"ב] הו"ד צחמץ.

שם. מכאן על הלכך הוא ענין אחד מיהו שוגג דתרומה דכתיב ציה ויקרא כ"ב י"ד [ויסף חמשימו. כ"ה בפסוק] עליו ונתן לכהן את הקודש, דבר הראוי להיות קודש שאינו יכול לשלם לו המעות אלא הפירות והתשלומין נעשין תרומה כדלקמן תשלומין אלו לאו לפי דמים משלם אלא לפי מדה משלם, הלכך לאו צתר דמים אזלינן.

ד"ה ומדמי עצים. ואפי להסק לא (הוי. ד"ם) חזי (ליה. ד"ם) ולאו מידי אפסדיה.

אבני חן למסכת פסחים

ד"ס] הוא.

אין כאן ניהותא שבאמת לא הינחתי דעתך דרבה ורב ששת שדו בה נרגי קצצה נגרזן כלומר השיז משונה נחמית. רש"י סוכה י"ב ע"א מאן שמעית וכו'.

רש"י ד"ה אמרוה רבנן קמיה דרב פפא. [תלמידי רב פפא. ד"ס] דקדקו מלצן ואמרו לפניו דהא [מתניתא. ד"ס] דקפדי אכזית.

ד"ה לענין מעילה. מכלל [דלפני. ד"ס] שאל.

שם. הכי הוה להו למימר פי' לרבנן דפליגי עליה.

ד"ה וא"ל. נכולוהו גרסינן ואמר ליה פי' בוי"ו וכן ומתקיף [לה. ד"ס] רב פפא.

דף ל"ג ע"א

ר' נחמן בר יצחק הוא זה שהקשה לעיל לרב חייא בר אבין.

אמר מר בד"א וכו' לעיל ל"ב ע"א בסוף הברייתא.

ודלא היתה לה שעת הכושר היכי דמי ? כגון דאחמיץ במחובר וז"ל שו"ת הרשב"א חלק ז' סימן כ' היאך המחובר בא לידי חמוץ שהרי אין לך תבואה שלא נפלו עליה מים במחובר? תשובה ההיא שנתבשל לגמרי במחובר, ואינה צריכה כלל ליניקה וכל שנתבשל לגמרי במחובר כמאן דמנחא בכדא דמיא ומקבלת חמוץ אם ירדו עליה גשמים. ע"כ. ונפסק באו"ח סימן תס"ז סעיף ה' דגן המחובר שנתייבש לגמרי וא"צ ליניקה כמאן דמנח בכדא דמי ומקבל חמוץ אם ירדו עליו גשמים, וכתב שם בשערי תשובה משם שו"ת מעיל צדקה סי' ס"ט וז"ל בשנת תע"ב היו גשמים בימי הקציר וראינו שהחטים שקצרונו יום או יומיים אחריו למצת מצוה היו נגמרים ויבשים כל צרכה, ונסתפקנו אולי היו כן נגמרים ויבשים בעת שהיה הגשם על הארץ, שפסק הרשב"א שמקבל חמוץ אף במחובר לקרקע, והעלה שאין לחוש לזה אפי' נתייבשו לגמרי והם בקליפתן אם לא שנתרבו הגשמים יום ולילה גשם חזק שמפיל הקשים והשבלים לארץ, והגשמים מזלפין עליהם בחוזק וכמאן דמנחי כבושים בכלי מלא מים דמי, אבל בגשם שאינו חזק כל כך ואינו אורך זמן גדול אין להחמיר אם לא שאנו רואים אותם בקועים, ותדע שלא הצריכו שימור רק משעת קצירה ולא משעה שנגמרו במחובר, ועוד דהרי טל לא מיעצר ונופל

שם. ולא גרע משאר ממונא דחולין וכו' וצ"ע לפ"ו אם משלם לו ד' פעמים יותר ממה שגזל אם הותרת נעשה תרומה ?

ד"ה כרבי נחוניא בן הקנה. ויליף טעמא מאסון אסון ראה מראה כהן.

שם. צמוד דתרומה [צעלמא. ד"ס].

שם. דחמץ צר דמים הוא פי' דהא אוקמה כר' יוסי הגלילי.

שם. [דשוגג ?] דרישא דשגג צסתיהן דלי שגג צחמץ והיזיד בתרומה מאי חומש איכא פי' דחומש אינה אלא בשוגג, והא דלא אמר הרי פטור מן התשלומין שצמוד בתרומה חייב מיתה בידי שמים? ראה מהרש"א דאיכא למ"ד בפרק אלו נעורות דר' נחוניא נמי דפוסר מתשלומין היינו דוקא משום כרת ולא משום מיתה. פי' ולכן לא היה קשה כל כך.

שם. מאי חומש איכא והא דלא אמר אמאי משלם ראה מהרש"א.

שם. שוגג חייב [לשלם. ד"ס] ומזיד פטור משום כרת ולכל אשמועינן בהיזיד בתרומה ושגג בחמץ דכיון שחייב מיתה בידי שמים משום תרומה פטור מתשלומין.

ד"ה כתנאי. [אי. ד"ס] לפי מדה.

דף ל"ב ע"ב

ואם איתא "כיון" שיש בו כזית מיבעי ליה פי' ואם כדברי רב פפא שאבא שאול צריך גם כזית וגם שוה פרוטה, ורבנן חולקין עליו שאינו צריך רק כזית היה להם לומר למה אתה צריך שוה פרוטה הרי "כיון" שיש בו כזית לבד חייב.

ואמר ליה רב חייא בר אבין הכי קאמר לא אמרת בשאר מצות שכן לא חייב בהן מיתה ומוסיף שני מלים "בפחות מכזית".

ואמר לו רב חייא בר אבין לרבנן מאי ניהותא פי'

אבני חן למסכת פסחים

עליהם בכל יום ולא נזכר בשום פוסק דבר כו'.

ד"ה שאם נתכוין להגביה את התלוש.
כמתעסק למתוך תלוש ומתוך מחוזר [שחייב. ד"ס].

ד"ה תתן לו. נתרומה כמיז ראשית דגן תירשך ויצהרך וראשית גז צאנך תתן לו. דברים י"ח ד'

ד"ה שהיתה לו שעת הכושר. שגלית כזר לתרומה [מדלדגן. ד"ס] קודם שנטמא.

שם. והעמדת כרי דבריו צ"ע דא"כ אפילו לאחר שנתלשו קודם העמדת כרי נמי. רש"ש

ד"ה עירין. אמרי צצית המדרש כמותי [פי' אחר שהן יושבין צצית המדרש צלילות ואין ישנין על כן נקרא שם עירין. ס"ה. ד"ס]

דף ל"ג ע"ב

אמר קרא ראשית ששיריה ניכרין מאד אני תמה לפי זה אין לנו עסק אם התרומה חמץ רק אם השירים הם חמץ אפי' התרומה היא מצה הרי אין שיריה ניכרין ואינה תרומה, ואם השירים הם מצה אף שהתרומה היא חמץ תהיה תרומתו תרומה שהרי שירי' ניכרין, ואינו רק כמו תורם מן הרעה על היפה שתורמתו תרומה? צ"ח, וראה רש"ש, ובשפת כתב פי' הקפידא הוא על התרומה שיהיה ממין שזה ששיריה ניכרין, ואם הפריש מצה אף שהשירים היו חמץ מ"מ כיון דהתרומה היא מין היתר ואי הוי משייר מינה משהו היה נותר ע"י התרומה נקרא שירי' ניכרים, וכן להפוך אם הפריש חמץ אף שהשירים מצה מ"מ כיון דבזה המין אי היה משייר מינה היה אסור לאו שיריה ניכרים הוא כנ"ל, ובספר הצל"ח והג' רעק"א נתחבטו בזה בחנם.

יצאה זו שאין שיריה ניכרין פי' ולכן המפריש תרומה מחמץ בפסח לא חל שם תרומה עלה הואיל שאין שיריה ניכרין, אבל המפריש תרומה טמאה על חולין מהורין הרי שיריה ניכרין ולכן בדיעבד תרומתו תרומה.

יתבי רב אחא בר רב עויא וכו' מביא ענין זה לכאן שמקשה עלה מהברייתא לעיל הא למה זה דומה וכו'.

רש"י ד"ה דאמר קרא ראשית. מה [היכר. ד"ס] יש צשיריה וכו' שמהא ראשיתן עושה [אותן. ד"ס] שירים וכו' השתא נמי שרי צהנאה ראה תוס' ע"א ד"ה תתן

בגזירת עירין פתגמא הדבר נגזר בגזירות המלאכים המחריבים העושים דין המקום וימאמר קדישין שאלתא ענין גזירה על שם כי נעשה בשאלת פי ה', הגזירה ההיא עשויה במאמר המלאכים הקדושים, והיא היא וכפל הדבר במלים שונים.

(כי אתא. רש"ש בשם הצ"ח) רב הונא בריה דרב יהושע וכו' והוא לא ס"ל לחלק בין היתה לה שעת הכושר ללא היתה לה שעת הכושר דבכל אופן אם אין שיריה ניכרין לא יהיה תרומה, ובשיריה ניכרין יהיה תרומה.

רש"י ד"ה הזיד. הנאת [הקדש. ד"ס] מאכילת תרומה.

ד"ה וחכמים אומרים באזהרה. רצנן נמי אית להו גז"ש דרבי דהא עיקר [מילי. ד"ס] דמעילה.

שם. מיהו מיתה פי' הגם שרבי יליף מיתה במעילה מתרומה מ"מ רבנן לא גמרי שיתחייב מיתה במעילה.

ד"ה ומינה. וליכא למימר דתנא הכי [קאמר. ד"ס] תאמר צמעילה שחייב זה מיתה צפחות מכזית.

ד"ה שאם נתכוון לחתוך את התלוש. שהוא מתכוין לדבר המותר ומתוך אט המחובר [שאללו. ד"ס] צצצת פטור, דמלאכת מחשבת צעינן שיתכוין לחתוכת מחוזר פי' שצריך שידע שהוא עושה מלאכה, רק השוגג יהיה ומיהו שגג צצצת וכו'.

ד"ה תאמר במעילה שאם נתכוין כו' שמעל. וחייב צמעילה פי' באופן זה שחתך בלי כוונה דוטטאה צצגגה כל דהו כמיז, ולא כתב זה מיעוטא, כדכתיב צצצת מלאכת מחשבת, וכתיב וגם לא כתב בה מיעוטא כדכתיב צצאר מלות אשר חטא זה פרט למתעסק וכו'.

ד"ה ר' נחמן בר יצחק אמר. [אע"ג ?] דאין מתכוין לזו וכו' צצאר מלות שכן לא חייב צצין "שאלין מתעסק צצצר היתר ושגג צאיקור כיונא צו" יש לצעות במשפט זה, אבל פירושו שאין מתעסק כלל כמתעסק צצצר היתר ועלה צידו איקור [כיונא צו. ד"ס].

אבני חן למסכת פסחים

ורש"י לעיל ל"ב ע"א ד"ה אבל מפריש תרומת חמין.

ד"ה ויין כשר לנסכים. דלנו [טמא. ד"ס].

ד"ה קסבר משקין מיפקד פקיד. כמי [שנתונין ?] ככלי.

ד"ה הטבל גידוליו מותרין. מותר [לכול. ד"ס] ארעי עד שימרח זכרי.

ד"ה פסול הגוף הוי. ואפילו יצא אליהו וכו' דכח אליהו אינו רק לברר ספק במציאות להודיע אותנו מעמד ומצב הדבר אבל לא להגיד דעתו בספיקא דדינא, ראה מהר"ן חיות חולין ה' ע"א על תוס' ד"ה ע"פ הדיבור.

ד"ה ששם זורקין פסולי חטאת העוף. לפי שהיא נעשית זקקן מערבית דרומית למטה פי' למטה מחוט הסיקרא כדאיתא בזבחים בפרק קדשי קדשים. רש"ל

ד"ה ותעובר צורתה. ועל כרחק מדענין העצרת נורה לאו פי' לא מיידי כשפיגל זה וכו'.

שם. [ונמלא. ד"ס] ששרפנו קדשים.

דף ל"ד ע"ב

האי תנא ר' ישמעאל בנו של ריב"ב דלול קמן וכו' בעי עיבור צורה גם בפסול הגוף.

נטמא הבשר ע"י שנגע בטומאה או שנפסל הבשר ומפרשה לקמיה הבשר.

ר' ירמיה נולד בבבל ועלה לא"י ולמד תורה מר' זירא ור' אבהו תלמידי ר' יוחנן ונעשה אחד מגדולי חכמי א"י והיה חריף מאד ומזה יצא שהיה קורא לחכמי בבל לפעמים בבלי טפשי. שמו"ץ עיי"ש

לא שמיע [ליה. ד"ס] פי' לרב ששת.

אמר ליה אביי פי' שאל לו אביי.

אמר [ליה. ד"ס] רב יוסף.

רש"י ד"ה כל שפסולו בגופו. פסול ודאי [נצטר.

שם. ואע"פ שמסקה מקבל טומאה בכל שהוא ראה רש"י לקמן ד"ה וכביצה נמי דלא היה שם משקה עליו מעולם [ואומר טעם אחר שאפילו תאמר דשם משקה עליו, מ"מ לא נטמא. רש"י] דצריך כביצה אוכל ואין בגרגיר אחד כשיעור וגם ואין [הוי"ו של "ואין" הוא וי"ו מחלקת כמו או והוא ב' טעמים. הג"מ יהודה בכרך זצ"ל] צירוף מציריו עמו, דהא זג זה לא נגע במקשין שצמצירו. וראה עוד במנחם משיב נפש בארוכה.

דף ל"ד ע"א

שתולי תרומה כרוב cabbage שהולכין ומרחיבין העלין הראשונים, וכרישין leek גידולי תרומה בדבר שזרעו כלה כגון חיטין או צלעות שומין, בדבר שאין זרעו כלה כגון בצלים דקים, גידולי גידולין כגון כששותל כרוב הבדים החדשים העולין בקלח הוו גידולי גידולים.

אמרו ליה אביי בר אבין ורב חנניא בר אבין לרבא בר מתנה מידי שמיע לך בהא.

הניחא למ"ד היסח הדעת פוסל וכו' ונדרחו גם דבריו וחזרנו לברר מחלוקת ר' יוחנן ור"ל. ר"ת. פי' שהקושיא נשארת למה אסורים הגידולים אם נטהרו מטומאתן.

פסולי חטאת העוף [כדי שתעובר. ד"ס] צורתן [ויצאו. ד"ס] לבית השריפה.

רש"י ד"ה ללוש בהן עיסה בטהרה. דילמא נגעו הני חטים טמאים צעיסה וצ"ע למה לא פירש דילמא אתי למיכל מיניה, וראה מ"נ.

ד"ה טהרו מלטמא. [צטלן. ד"ס] מתורת אוכל.

ד"ה וכי תימא. וכששותלן [אותן. ד"ס] אחת אחת לצדה, הן "נוספות" פי' ניתוספות עליהן עוד בצלים דקים

אבני חן למסכת פסחים

ד"ם] עלמנו.

ד"ה ה"ג. הא אמרן דעצוד מעלה גבי הקדישן ואח"כ דרכן.

ד"ה ובבעלים. הואיל ואינו [בצער ?] עלמנו.

ד"ה הכא דנגעו. [דענזים ?] שנעשו.

ד"ה אפילו פיגול. והכא לא מצי לשנויי כדמשני לקמיה מאי פסולי איזה פסול אירע לה חטאת העוף שנפסלו בטבול יוס פי' שהפסול היה שנגע בהם טבול יום דהיינו טומאה, ולורה למה לי וכאן מחפש סיבה למה בעי עיבור צורה.

ד"ה אי אמרת בשלמא. דאפילו נטמא ודאי [אע"ג ?] לטומאה.

שם. ויולא אע"ג דלא מהני ליה ניין הוראה דזיעצד ראה מהרש"א.

שם. דאע"ג דרצי יהושע צעי תרתי דס וצער, מיהו הואיל והצער צעין ופסול מחמת שהוא יולא, פסול מחמת דצר אחר (הוא. ד"ם) חשצין ליה פסול חסרון מחילות צפרק קמא דמנחות י"ב ע"א צסופו [ואיכא ?] למימר דזיעצד הוראה.

ד"ה ה"ג אלא אי אמרת. ולא גרסינן וכו' וה"ה דמצי לדחויי גירסא זו פסול הגוף מי קא מרצי ציין דהא טומאה נמי פסול הגוף הוא ומרצה ציין. ממו"נ

ד"ה מי החג. כגון של ניסוך המים דשצת הר"מ בחבורו לא זכר שבת, אלא סתמא כפירושו דבחול הכי לפי שטורח גדול לחזור ולמלאות מן השילוח ובעסק גדול היו ממלאין אותן כמ"ש בהחליל הלכך בכל גוונא אית בהו קפידא ומשיקן.

שם. שצמך החג [שהיו. ד"ם] ממלאין אותן.

ד"ה הקדישן בכלי שרת קאמרת. דכיון [דקדיש להו. ד"ם] קדושת הגוף.

ד"ה טמאות. דאין כלי שרת [מקדש. ד"ם] אלא דצר וכו' [מתוך. ד"ם] שנאמר כל הנוגע צמוצח יקדש.

ד"ה דרכן ואפילו טובא. דאי יותר הא איטמו משקין כצניפה, [משילאח. ד"ם] טיפה ראשונה [טימאה. ד"ם] האוכל שהרי יש צה בהאוכל כשיעור.

דף ל"ה ע"א

ראה תיו"ט נדרים פ"ז מ"ב וז"ל ר"ל שאע"פ שבתורה לא נמצא דגן אלא חטים ושעורים הני נמי מינייהו נינהו [פי' כדאמרינן להלן שכיסמין הוא מין חטה, ושכולת שועל ושיפון הוא מין שעורים],

אלו דברים שאדם יוצא וכו' ראה סימן תנ"ג סעיף א' שמביא בשם המהרי"ל שהמנהג ליקח לכתחלה חטים, ובמשנ"ב שם כתב הטעם משום שהוא חביב לאדם ביותר ואיכא משום הידור מצוה ואם אין לו חטים יקח למצות מאחד מהד' מינים החשוב לו ביותר כדי שיאכל לתיאבון. ובספר חשוקי חמד מביא בשם החתם סופר הטעם שמצוה מן המובחר בחיטין על פי הנאמר בשבת דף ק"מ ע"ב דפת חיטין טוב לזיכרון ומיניה דשעורים קשה לזכרון ומכיון דנאמר למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים לכן המצות מחיטין.

שיפון במלא הרועים כתב מה שקורין בל"א קארין.

אבל לא בטבל הלש עיסה ביום טוב יכול להפריש ממנה חלה ולהוליכה לכהן או"ח סימן תק"ו סעיף ג' וכתב ע"ז המשנ"ב אע"ג דאין מגביהין תרומות וכו' ביו"ט ביצה ל"ו ע"ב משום דנראה כמתקן או כמקדיש? בלש ביו"ט לא גזרו ואפילו באין לפניו כהן או במקום שהחלה נשרפת דכיון דמותר ללוש לכתחלה ביו"ט משום דפת חמה עדיף טפי התירו לו ג"כ לתקן כיסתו ולהוציאה מידי טבל.

אבל לא בטבל וכו' המשנה בא ללמדנו שמצה אינה צריכה להיות דוקא מחטה שגם משאר מיני דגן כשר למצה הגם שהחיצוניות של המצה שונה, אבל אם יש פסול בפנימיות המצה אז המצה פסולה. כנ"ל

טבל נוטריקון טב לא.

חלות התודה שלשים חלות שהיו מצה ורק עשר היו חמץ כדכתיב בויקרא ז' י"ב-י"ג חלות מצות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן וסלת מרבכת חלת בלולות

אבני חן למסכת פסחים

בשמן: על חלות לחם חמץ וגו'. והיה מביא עשרה מכל מין.

המאירי.

ד"ה עשאו לעצמו. [לחמי. ד"ס] תודה ומיר. ובריי"ף הגירסא לתודתו ולמירותו.

ד"ה אין יוצא בהן. ואפילו לא [נשטט. ד"ס] הזנח עליהן ולא קרא [עליהן שם. ד"ס, ררי"ף] אלא שעשאו לדעת כן.

ד"ה למכור בשוק. לזרכי (לחמי. ד"ס) תודה ומירות.

ד"ה מין חיטין. לענין תרומה וכו' וראה ר"ן דמוכח דמירי לענין חלה.

שם. ותורמין [מחיתין. ררי"ף] על [הכיסמין. ררי"ף].

ד"ה דישראל. שיגל"א *seigle* in french rye

ד"ה גולבי. איספילט"א *spelt*

ד"ה שבילי תעלא. אציני"א *avoine* in french oats

ד"ה אורז ודוחן. אין [נעשין. ד"ס] חמץ.

ד"ה אוסר באורז (ודוחן. ד"ס). לאכול הימנו תציל צפסא וכו' ופשיטא [דאורז. ד"ס, רש"ש] לא ומאן פליג עליה דרבי יוחנן [צן נורי. ד"ס] ומי מתיר.

ד"ה שקרוב [להחמיץ. ד"ס].

ד"ה כלניתא. [מ"ק] צלע"ז.

חלות התודה יש מקומות שמפריזין על מדותיהם לומר שאין יוצאין במצה שאפוי' קודם שש שעות דכתיב לא תשחט על חמץ דם זבחי ואתקש מצה לפסח ויש לסתור דבריהם מסוגיא זו שהרי חלות תודה מקודם י"ד נעשו שהרי אמרו אין מביאין תודה בי"ד. מאירי עיי"ש.

עשאו לעצמו אין יוצא בהן וטעמא משום דכתיב ושמרתם את המצות דבעינן שימור לשם מצה יצא זה שמשמרתם לשם זבח. ררי"ף ע"פ הגמ' לקמן ל"ח ע"ב.

עשאו לשוק יצא דכל לשוק אמלוכי אימלוך שאם לא יקנהו ממנו שיצא לשם מצה. ררי"ף ע"פ הגמ' לקמן ל"ח ע"ב.

איתביה וכו' המחיה וגמעו וכו' לכאורה אין זה דומה לעיסה שנילושה בין ושמך ודבש ששם החסרון בהלחם עצמו שאין יוצאין בו, משא"כ כאן החסרון רק באופן האכילה? וראה מלא הרועים, ומצפה איתן

והא הכא דאין אדם יוצא ידי חובתו וכו' וקשיא לי הא התם המין שיוצאין בו הוא אלא דלא אכל דרך אכילה ורחמנא אמר בערב תאכלו מצות והן במניעה או בצווי בעינן דרך אכילה, וא"כ מה ראייה לנילושה בין ודבש דמין מים בעינן וצ"ע. שטמ"ק בשם ראש יוסף

דרדקי צמורים שלא הגיעו לסכר. רש"י שבת קמ"ה ע"ב.

רש"י ד"ה תנינא. דעצוד [רחמנא. ד"ס] מעלה.

ד"ה והבשר. והצטרף אשר יגע צלל טמא לא יאכל והצטרף [וגו' ?].

ד"ה אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו. ידי. ררי"ף מוצת.

ד"ה והכהנים בחלה ובתרומה. מי שאינו מזהר על חימוצו "אלא" משום חמץ צ"ע שהרי תירוצו זה מקשה עליה לקמן ריש ל"ו ע"א ? וראה מה שכתבתי שם בשם

מהני: אלו דברים, שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח משום מוצת מזה, צללה ראשונה שהוא מחוייב לאכול מזה, כדכתיב (שמות יב) צערב תאכלו מזות, בחטים [wheat], בשעורים [barley], בכוסמין [spelt], ובשיפון שיגל"א [rye], ובשיבולת שועל אציני"א [oats], שיבולת שלה עשוי כונן שועל,

[בירושלמי] [ריש מסכת חלה] מופק להו מקרא דכתיב בישעיה [כח פסוק כה-כו] ושם [מלשון שימה] חטה שו' ירה ושעורה נקמן וכסמת גבולתו: ויפרו' [ענין הכאה וחבטה] למשפט [כמו במשפט] אלהיו יורנו [ענין לימוד], חטה זו חטים, שורה זו שובלת שועל ולמה נקרא שמה שורה שנעשית כשורה, ושעורה אלו שעורים, נסמן זה שיפון, כוסמת אלו הכוסמן, גבולתו עד כאן גבולתו של

אבני חן למסכת פסחים

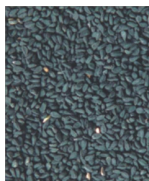
פליג עליה דר' יוחנן דהא, ומי ממיר מפני שקרוב להחמיץ אלמא דא
לידי חימוץ, ולדידיה יוצאין דו משום מזה,

איבעיא להו, שקרוב להחמיץ דקדים ומחמיץ, או דילמא
קרוב להחמיץ הוי, חמיץ גמור לא הוי ופקא מינה דאין ענוש כרת,
ואם אכלו בשוגג, אין מביא קרבן,

תא שמע, דתניא, אמר רבי יוחנן בן גורי, אורז מין דגן
הוא, וחייבין על חימוצו כרת, ואדם יוצא בו ידי חובתו
בפסח,

וכן היה רבי יוחנן בן גורי אומר, קרמית [cow wheat
melampyron, of which a coarse bread is made]
דגן הוי, ואף על גב דחלת לחם כתיב דה, וגמר לחם לחם מלחם עוני, דמנחות
בפרק ר' ישמעאל (ע:) אורז נמי לחם הוא,

מאי קרמית מפרש לקמיה?

קצח- nigella seeds

אמר אביי, שיצניתא קלס שקורין ניל"א (קצח הגינה) דלעו [nigella
seeds], עגול הוא כעין דוחן, ושחור,
ליסנא אחרינא שמעמי אשדרינל"א (הוון המשכר), ונמלאת דשיפון,

מאי שיצניתא? אמר רב פפא, שיצניתא דמשתכחא ביני
כלניתא [כולניתא] מ"ק (צמח הפרג) דלעו [poppy seeds],
[שצנית = שווינדעל האבער, צניתא דמשתכחא ביני כולניתא, פירש שיצניתא
מין סורק"ו, כולניתא פאפאב"ר עשב הוא עגול וברוך ובחוכו ורע,
פירוש אחר שיצניתא חטה דקה, כולנית מוקלי [א"ב פירש בל"י ורומי וורן.
ערוך ערך שצנית],

אמר רבה בר בר חנה, אמר ריש לקיש, עיסה שנילושה
ביין ושמן דלא נתן דה מיס ודבש, אין חייבין על חימוצה כרת
דמי פירות אין מחמיץין, כללוקמן,

ייתב רב פפא, ורב הונא בריה דרב יהושע קמיה דרב אידי
בר אבין, וייתב רב אידי בר אבין וקא מנמנב,

א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא, מאי טעמא
דריש לקיש א"ל דאמר קרא לא תאכל עליו חמץ [וגו']
דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו במצה חייבין על

לחם, ולמדנו [חמשת מינין אלו] מן הקבלה א"ר סימון דכתיב ויסור למשפט
אלהיו יורנו כמו שהוא דבר תורה. ספר המכתב, וכע"ז במהר"ם חלאווה],

ויוצאין בדמאי תבואה הנלקחת מעם הארץ, והיא נקראת דמאי, ספק
עשרה ספק לא עשרה, וחיבו חכמים להפריש מעשרותיה מספק, ואם אכל מזה
ממנה, ולא הפריש מעשר ממנה יצא ובמעשר ראשון של לויים שנמלה
תרומתו תרומת מעשר לכהן, ומכאן ואילך המעשר מותר לזרים ובמעשר
שני והקדש שנפדו והכהנים בחלה ובתרומה אכל ישראל
בתרומה לא, כדיליף לקמן לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות מי
שאני מזהר על חימוצו אלא משום חמץ אמה יוצא בו ידי חובת מזה, יצא זה
שאסור מחמת אסור אחר אבל לא במבבל ולא במעשר ראשון
שלא נמלה תרומתו ולא במעשר שני חוץ לירושלים והקדש
שלא נפדו חלות התורה וריקני נזיר עשאו לעצמו לחם מזה
וזיר אין יוצא בהן ואפילו לא שחט הזבח עליהן, ולא קרא שם עליהן, אלא
שעשאו לדעת קו, וטעמא מפרש בגמרא עשאו למכור בשוק לאזכרי לחמי
מזה וטירות יוצא בהן אם לא מכר להן, וטעמא מפרש בגמרא יוצאין בהן:

נב"ז: תנא כוסמין מין חיטין לענין תרומה, דאין תורמין ממין על שאני
מינו, ותורמין חיטין על כוסמין, שיבולת שועל, ושיפון, מין
שעורין, כוסמין, גולבא אספילנט"א (חטת הכוסמת) דלעו, שיפון
דישרא שגלא (שיפון), שיבולת שועל שבילי תעלא דציינ"א תעלא
תרגום של שועל [שיבולים שדומין לשועל, היינו זנב שועל כדפירש"י לעיל
במשנה],

הני אין, אורז ודוחן [מה בדיוק אורז ודוחן אינו ברור, ופליגי בה
הראשונים וגם החוקרים שבזמננו, ולענין ברכתם ראה ברכות ל"ז ע"א], לא,
מנהני מילי?

שיצניתא weed וראה יעב"ץ.

אמר רבי שמעון בן לקיש, וכן תנא דבי רבי ישמעאל, וכן
תנא דבי ר' אליעזר בן יעקב, אמר קרא דברים זו לא תאכל
עליו חמץ, שבעת ימים תאכל עליו מצות, דברים הבאים
לידי חימוץ [כשאדם מניחו הרבה מלאפות אותו. ר"י מלוניל], אדם
יוצא בהן משום מזה, אם עשאן מזה ידי חובתו במצה, יצאו אלו
שאין באין לידי חימוץ אלא לידי סירחון [שנפסלין לאכול לגמרי.
ר"י מלוניל],

מתניתין דלא כרבי יוחנן בן גורי דאמר אורז. אורז ודוחן - אין
עושין חמץ, ואם מחמיץין אותן - מסריחין מין דגן הוא וחייבין על
חימוצו כרת,

דתניא, רבי יוחנן בן גורי אוסר באורז ודוחן לאכול הימנו תבשיל
בפסח, יש מפרשים למנחות, משום דכל המנחות בלות מזה, ושיבוש הוא, דאין
מנחה בזה אלא חטים דכתיב (שמות כט) סולת חטים תעשה אותם, חוץ ממנחת
העומר, שאינה בזה אלא שעורין [וכן] מנחת סוטה, ופשיטא דדוחן לא, ומאן

אבני חן למסכת פסחים

לאחר אכילת מצה שלא הפריש חלה מהמצות שפשוט שחייב לאכול שנית רק יש להסתפק אם צריך לברך ברכת על אכילת מצה שנית כיון דחלה בזמן הזה דרבנן עיי"ש.

דרחמנא אמר ונתן הכסף וקם לו אין הפסוק בן אלא [ואם גאל גאל את השדה המקדיש אותו] ויסף חמישית כסף ערכך עליו וקם לו וקרא ב"ז י"ט ודרך הש"ס לקצר ולומר בלשון אחר קצר. תוס' שבת קכ"ח ע"א ד"ה ונתן הכסף.

מהו דתימא מצה שוה לכל אדם בעינן # צ"ע למה ס"ד בן? ואולי דרשין בן מלשון הפסוק, בערב תאכלו מצות, שכתב בלשון רבים, קמ"ל מצות מצות פי' דכתיב בקרא הרכה פעמים לשון מצות.

תלמוד לומר לא תאכל עליו חמץ וכתיב בתריה שבעת ימים תאכל עליו מצות דברים ט"ז ג' שתלוי זה בזה.

רש"י ד"ה טבול מדרבנן. ואפ"ה מלוא הצאה צעזערה (היא ?) חשיז לה, ולא דמי לדמאי שגם התם יש קצת עבירה ואמרינן דיוצא בה מצות מצה וכדלמנן לעיל בגמרא דהתם אשכחן ציה היתירא לכתחלה בעניינם ובאכסניא הגם שהם ישראלים הלכך הכא במצות מצה דדיעבד נפיק.

דף ל"ו ע"א

אלא מחוורתא כדרב ששת וצ"ע למאן דפליג ואמר דאיסור חל על איסור מנא ליה שאם אכל מצות טבל שלא יצא ? וראה מאירי שכתב וז"ל ואעפ"י שאמרו אלא מחוורתא כרב ששת לישוב סוגיא לבד נשתבחו הדברים לא לענין פסק, הא לענין פסק חלכה כרבינא מפני שפירש הטעם מפני שכל שאיסור אחר מעורב בו אין יוצאין משום מצה עיי"ש עוד.

יכול יוצא אדם ידי חובתו פי' חובת מצות מצה במעשר שני בירושלים

ר"ע אומר מצות מצות ריבה שיכול לצאת מצות מצה גם במעשר שני. וצריך עיון שכבר למד לעיל בדף הקודם ממצות מצות שבהנים יוצאין במצת חלה ותרומה? אבל באמת אין ר"ע צריך לרבות כיון דלדידיה אין מיעוט, והוא רק עונה בן לר"י הגלילי.

מצות מעשר שני בירושלים:

חימוצו כרת והא הואיל ואין אדם יוצא בה ידי חובתו דהויא ליה מצה עשירה ורחמנא אמר לחם עוני אין חייבין על חימוצה כרת,

איתיביה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא המחיה דיסטנפרי"ר (המים) בלעו, שהמחה נמים אם חמץ הוא ענוש כרת ואם מצה הוא אין אדם יוצא ידי חובתו דלאו דרך אכילה קאכיל ליה וגמעו אשוס לחם דמין דגן קאי, ואשמעינן דגמיעה כאכילה לחייבו בפסח והא הכא דאין אדם יוצא ידי חובתו במצה וחייבין על חימוצו כרת איתער בהו רב אידי בר אבין אמר להו דרדקי היינו טעמא דריש לקיש משום דהוו להו מי פירות,

דף ל"ה ע"ב

כיון דאי בעי מפקר לנכסיה וא"ת למה לי מפקר לנכסיה לימא מפקר ליה לדמאי דהא קי"ל הפקר פטור מן המעשר? הא ליתא דהני מילי בשתפקירו מתחלתו שלא בא לכלל חיוב אבל הא כיון דאחייב אחייב. מהר"ם חלאווה

ואמר רב הונא תנא שנינו בברייתא ב"ש **אומרים וכו'** וז"ל התוס' בברכות מ"ז ע"א ד"ה ואמר רב הונא, וא"ת רב הונא טעמא דב"ש אתא לאשמועינן דהכי פריך בכמה דוכתין? וי"ל דקמ"ל דאי משכחת תנא דאמר אין מאכילין, ב"ש היא, ולא תיחוש לאותה משנה או ברייתא.

מעשר מן המעשר אמרתי לך וכו' הדרש הוא מזה דכתיב במדבר י"ח כ"ו והרמותם ממנו "תרומת ה'" וזה לשון רש"י בביצה י"ג ע"ב והרמותם ממנו תרומת ה' ופירש מהו התרומה מעשר מן המעשר.

וקמ"ל דאין חומש מעכב ולא הוי מצוה הבאה בעבירה. ר"י מלוגיל

והכהנים בחלה ובתרומה דנאכלין בכל מושבותיהן, ואע"ג דאין נאכלין בבית הקברות מ"מ הא נאכלין בכל דירות. מהר"ם חלאווה

מצות מצות ריבה נראה דה"פ דבכל מקום כתיב מצות לשון רבים ולא מצה לשון יחיד ש"מ דבא לרבות כל מיני מצות. מ"מ, פי' דכתיב עשרות פעמים בתורה הלשון מצות ולא בלשון יחיד מצה.

בטבל טבול מדרבנן ראה בחשוקי חמד שדן אם נזכר

אבני חן למסכת פסחים

ד"ה ומאי שנא ממנחות. ואפילו הכי נילושט
צפוסרין [:] ומשמרן שלא יחמלו גרסינן [:] כהנים זריזין
הן: חלופי גרסאות בסוף הגמרא

ד"ה לישא. שאופין [אותן. ד"ס] תמלה וכו' והכל היה
נעשה במקום זריזין, ראה תוס'.

ד"ה לימד על יציקה ובלילה. לכאורה שייך דיבור
זה לפני ד"ה לישא.

ד"ה ציבור שאני. חדא דמסקפתא קמני לה ולא קמני
ולוצרין צ"ע מה כוונת רש"י ואולי ר"ל שיש כאן טעות
וצריך לומר בוררין במקום צוברין.

שם. ועוד אי איכא תקנתא בצצור חטים של מנחות נמי
וכו' וקשה שהגמ' אומרת כיון שאינו נעשה במקום זריזין
לכן לא סמכינן על הלוחותין?

דף ל"ו ע"ב

וישא משאת פי' מנות מאת פניו אֵלֵיהֶם ותרב
משאת בנימין ממשאת כלם חמש ידות וישתו וישכרו
עמו. בראשית מ"ג ל"ד.

ור' יוסי הגלילי תיפוק ליה שאין יוצאין במצה של
בכורים.

חלוט שנחלט ברותחין לאחר אפיה.

בפת הדראה מצה העשויה מקמח גם כדי שתהיה
לחם עוני כדבעי.

והיה ארון ה' בא עיר דוד ומיכל בת שאול נשקפה בעד
החלון ותרא את המלך דוד מפוז ומכרכר לפני ה' ותבז לו
בלבה, ויבאו את ארון ה' ויציו אתו במקומו בתוך האהל
אשר נטה לו דוד ויעל דוד עלות לפני ה' ושלמים, ויכל
דוד מהעלות העולה והשלמים יברך את העם בשם ה'
צבאות, **וַיַּחַלֵּק לְכָל הָעָם וְגו'** ואשישה אָחַת וילך
כל העם איש לביתו. שמואל ב' ו' ט"ז-י"ט

אשפר מנה יפה של בשר, והוא מלשון הנותן אמרי
שפר.

ר' יוסי הגלילי לא יוצא	ר' עקיבא יוצא	
לחם עוני	שנאכל "אוני" באינות	מי כתיב לחם עוני שדרוש אוני, עני כתיב
לחם עני	מי קרינן עני עוני קרינן	פרט לעיסה שנילושה ביין ושמן ודבש
		הא דקרינן ביה עוני לחם שעונין עליו דברים הרבה
מצות מצות		ריבא אפילו מע"ש

אמר ר' עקיבא שפתי היתה אצל ר' אליעזר
ור' יהושע הרי כאן ג' תנאים יחד בחג הפסח, בדומה
למה שאומרים בההגדה מעשה בר' אליעזר, ור' יהושע,
ור' אלעזר בן עזריה, ור' עקיבא, ור' טרפון שהיו מסבין
בבני ברק.

ואע"פ שאין לשין מקטפין בו, אתאן לתנא
קמא פי' לרבן גמליאל שאוסר ללוש ביין ושמן ודבש,
ואומר לנו שאם לש במים אז מותר לקטף ביין ושמן
ודבש.

אתאן לת"ק לשון זה לעיל כ"ח ע"ב.

וחכ"א את שלשין וכו' אם חכמים אלו הם חכמים
הלעיל בברייתא זו שאומרים שמותר אף ללוש צריך
לפרש שהם חולקין אל מי שמתיר לפי ר"ג לקטף ואומר
לו לדידן אף ללוש מותר אבל לפי ר"ג אם אסור ללוש
אסור אף לכתף.

לא תלושו לי בחלבא בחלב דהיינו במי פירות.

כעין תורא מעט כעינו של שור.

רש"י ד"ה שעונין עליו דברים. שגומרין עליו את
ההלל וכו' בפניי הדף בהוצאת ושננתם הביא משם רי"ח
זונגפלד זצ"ל שבלחם רגיל מצויים כל הארבעה יסודות
אש רוח מים עפר, התנור הוא אש, הקמח הוא עפר,
שהקמח בא מן העפר, מים שניתנים בעיסה, ורוח שהוא
תפיחת הלחם, ואילו במצה אין בחינת הרוח, כיון שאינה
תופחת, ובכדי להשלים את יסוד הרוח, עונין עליו דברים
הרבה דהיינו דיבורים ברוח ממללא.

ד"ה כעין תורא. דלינשי שישבחו.

אבני חן למסכת פסחים

נחתומין לשאר כל אדם, לפי שנראה לו לומר מעשה רב.
רא"ש

[פטורין. ממ"נ] מן החלה.

רש"י ד"ה בפת עמילה. כל המנחות טעוין שלש
מאות שיפה וכו' פי' שיפה ביד בעיטה באגרוף שף אחד
ובועט שתיים שף שתיים ובוטט שלש. מלא הרועים

ד"ה בעצים יבשים. שהיו מצידין אומן [צימות.
ד"ס] החמה.

ד"ה פת מרובה. דיבור זה צריך לומר אחר ד"ה
ביחוד.

ד"ה ביחוד. צינו לציני.

ד"ה אפשר יעשה. הלורה דפוס ויקצענה צסרוק פי'
סרוק היינו הלחם, ויעשה צורה ויקבענה על הלחם ובוזה
לא ישהה הלחם.

ד"ה מעשה אילפס הן. כדכתיב בויקרא כ"ו כ"ו
[ואפ"ו. ד"ס] [עשר נשים. כ"ה בפסוק] לחמכם צמור
אחד.

ד"ה ריש לקיש אכולהו קאי ולאו לאפלוגי שאר'
יהושע בן לוי אמר פי' אלא בא לפרש אמאי פטורין כל
מינים אלו מחלה.

ד"ה וכן לענין לחמי תודה. והמודה כשירה
(דהוליל. ד"ס) וקרמו פניה.

דף ל"ז ע"ב

עניני הדף:
המעיסה החליטה
שחזר ואפאו בתנור
מעמיה דר' יהודה דכתיב ואפו עשר נשים
אמר ליה רבה לר' זירא בעי מיניה מעולא

ואמרי לה זה וזה לחיוב נראה דאין זה מלשון הברייתא רק
הגמ' קאמר דאמרי לה וכו'. הג"מ יהודה בברך זצ"ל עיי"ש

תברא בתוס' כתובות ע"ה ע"ב ד"ה תברא כתב וז"ל פירש ר"ח
שבועה. וראה בערוך.

אשישא אחד בששה באיפה ולפ"ז היה תרי גווי
לחם.

איפה עשירית הכור, ג' סאין. א בששה באיפה הוא חצי
סאה, דהיינו תרקב שהוא שני קבין, שסאה יש בה ד'
קבין.

[ויואמר ה' אלי עוד לך אהב אשה אהבת רע ומנאפת וגו']
ואוהבי אשישי כוסות ענבים ר"ל יין ענבים. הושע
ג' א'

רש"י ד"ה אף מעשר שני. כדאמרינן צמסכת מכות
וכו' ראה מלא הרועים, וממ"נ.

ד"ה מאן שמעת ליה וכו'. לעיל צצרייתא לעיל ע"א
בראש העמוד יכול יוצא אדם ידי חובתו וכו'.

ד"ה הדראה. שניטל כל הדרה כמו סגי נהור. ספר
המכתב, וראה רא"ש סימן ט"ו ובקרבן נתנאל שם אות ז'

ד"ה גרבא דחמרא. איפה של יין ובממ"נ כתב שצ"ל
נאור של יין או כוס של יין.

תוס' ד"ה מאן שמעת ליה. אע"ג דכמה תנאי
דרשי מסורת וכאן ידרשו עני שהוא המסורת ולא עוני
שהוא המקרא? וכו' מ"מ אי אפשר ללא דרשי המקרא
לשום דרשה פי' והם יכולים גם לדרוש "אוני".

דף ל"ז ע"א

עניני הדף:
פת מרובה
סריקין המצויירין
מעשה אילפס
מצה הינא

ובסריקין המצויירין syrian cakes

שוהה עליה ומחמץתה.

ואיכא דאמרי הכי קאמר ליה לא של
נחתומין אמרו אלא של כל אדם אמרו והני
דברי ר"ג בשל נחתומין הם. וז"ל הרא"ש ופסק הר"ף
כהאיכא דאמרי, והא דלא פסק כחכמים דלא מיפלגי בין

אבני חן למסכת פסחים

תיובתא דר' יוחנן מסקנת הגמ' לעיל ע"א הוא דר' יוחנן סבר דבכל אופן יהא פטור מחלה אם נעשה באלפס בין הרתיח ולבסוף הדביק ובין הדביק ולבסוף הרתיח, אבל ר"ל מוקי לה בחסורי מחסרא בר"א דחייב בחלה שהרתיח ולבסוף הדביק אבל הדביק ולבסוף הרתיח יהא פטור, ולכן הקושיא הוא לר"י דבכל אופן פטור מהא דאמרינן הכא דמעשה אילפס פטור, אבל ר"ל מוקי לה בהרתיח ולבסוף הדביק.

לא דכולי עלמא וכו' פי' שהקושיא היה על ר' יוחנן ומתרץ ר"ל לעולם מעשה אלפס

דכתיב ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד האפוי בתנור אחד קרוי לחם, לכאורה קשה דמהיכן מוכח לדרוש כן דהא תיבת "אחד" אין מיותר כלל דאי הוי כתיב סתם ואפו עשר נשים לחמכם בתנור מה קללה הוא דעיקר הקללה הוא שיאפו בתנור אחד מחסרון עצים כדאי' בתו"כ שם, או כפי' הרשב"ם שם דאשה אחת לא תוכל למלא התנור פת? וצ"ל דתיבת לחמכם מיותר לדרוש דדוקא זה קרוי לחם. שפת אמת ועיי"ש עוד.

מאי אימא ליה איך אשאל את עולא דבר זה **דאי אמינא ליה** שאם אשאל כן **אמר לי** יענה לי **הי ניהו** זהו מעשה אילפס.

רש"י ד"ה המעיסה החליטה. כצ"ל פי' שרש"י כאן מוגיה שני מלים אלו בגירסתן הנכונה והנקודה ביניהן מיותרת. ראה ד"ם

ד"ה כמחלוקת בזו. ורישא דמפיך פלוגמיהו פי' שמהפך המחלוקת של ב"ש וב"ה במעיסה וחליטה לאו חדא תנא אמרינן וואו נמצא דקשיין וקשיין אהדדי אלא מי ומי ששנה זו לא שנה זו, האי תנא פי' תנא השני.

ד"ה תנא קמא סבר מעשר אילפס חייבין. אצל מעשה אילפס שלא נאפו חלה על האור פי' שלא נתבשלו מקודם.

שם. ומייז אפילו הדזיק ולבסוף הרתיח בר' יוחנן דבעינן לאוקמה הברייתא כוותיה.

ד"ה שחזר ואפאן בתנור. והוא הדין למעשה אילפס נמי שהדזיק ולבסוף הרתיח פי' כיון דעכשיו מוקמינן לה בר"ל והכי סבירא ליה.

ד"ה הי ניהו. שנחלקו זו (חכמים. ד"ם) ר' יוחנן ור"ל.

ד"ה רוב עניים עושין. רוב מעשה אילפס כן ראה שפת אמת.

דף ל"ח ע"א

וכתיב התם בחלה בבמדבר ט"ו י"ט-כ' **והיה באכלכם מלחם הארץ** תרימו תרומה לה': ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה וגו'.

לימא מדפליגי בעיסה בהנך באתרוג ומצה **נמי פליגי.**

מהו שיצא אדם ידי חובתו פי' חובת מצה **בחלה של מעשר שני וכו' השתא בחולין לא נפיק** פי' סתם מעשר שני.

כי תיבעי לך חלה הלקוח בכסף מעשר שני כלומר קנה חטים מכסף מעשר שני ועשה מהן עיסה והוציא חלה. ר"ח

רש"י ד"ה תרי זימני. אצל התם גבי אתרוג לכס למעוטי שאל וגזול, אצל אתרוג של מעשר שני [הואיל. רש"ש] דלמיהיז ליה לאכילה נפיק ציה ואפילו לר"מ.

ד"ה בחולין. לאחר שנטלה חלתו לא נפיק בחולין ידידה
?????

ד"ה או דילמא הואיל. ואמרינן הואיל, ונפיק פי' ויוצא מצות מצה.

דף ל"ח ע"ב

רש"י ד"ה רביעית היא. חצי לוג שמן שמצא לתודה ורביעית היינו רביעית הלוג ונמצא חצי לוג הוא שני רביעיות.

שם. שנעשו משצע עשרונות פחות שליש עשרון דאמרינן התם במנחות ע"ו ע"ב-ע"ז ע"א שלחמי התורה היו באים שתי איפות, ובכל איפה היו עשרה עשרונים, והיה מביא עשרה עשרונים לחמץ ועשרה למצה לג' מינין [חלות, רכוכה ורכוכה] נמצא שלכל אחד משלש מיני מצה היה

אבני חן למסכת פסחים

תמכא horseradish

אצותא דדיקלא palm ivy, a hairlike creeper on palm trees.

חרחלין a prickly plant, thistle

חזרין hill lettuce

הכי קאמר אף עולשי שדה כעולשי גינה וחזרת וצ"ע למה מנה חזרת הלא המדובר הוא על עולשין? וי"ל דרב יהודה אמר לקמן אף חזרת יולין וחזרת גלין דכמו שיוצא בחזרת כן יוצא באלו שאף שיש להם שם לווי, ולכן כשמדבר על עולשין מזכיר חזרת לדמות עולשין לחזרת. ע"פ הממ"ג משם הצ"ח.

עסוס וטורא name of bitter herbs.

מר ירואר bitter herb, ferula

חרגינין garden ivy

הדרופנין wall ivy

חזרת יולין thistle same as חרחלין

חזרת גלין hill lettuce same as חזרין

אף ערקבלים מרש"י בעירובין משמע שזה כמין חרבינא ולפ"ז לא חידש ר"א רק הוסיף, וראה המתרגם מה שפירש על אצותא דדיקלא.

שפניו מכסיפין בלאם גרין. ממ"ג, וראה נמ"י לקמן מ"ח ע"ב שפירש על שהכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו, מחמת פחד ורתת, שפניו נשתנין ונשחתין.

דהוה מהדר אמריתא עשב מר מאד. ר"ן

הירדוף a shrub or tree with bitter and stinging leaves, supposed to be rhododaphne, oleander

הרזיפו name of bitter herb not generally used as food.

ואימא מרורים תרי שיש רק שני מינים שיוצא בהם מצות מרור.

ג' עשרונים ושליש, ונמצא לחלות ורכיבין יחד שהם ב' פעמים ג' ושליש הוא שש ושני שלישים. וחשבון של עשירית האיפה הוא [איפה=ג' סאין, סאה=ו' קבין, קב=ד' לוגין. נמצא איפה ע"ב לוגין, ועשירית האיפה הוא 7.2 לוגין] ונמצא ששה עשרונים ושני שלישי עשרון הוא [7.2*6.66=47.95 לוגין שהוא] בערך ב' סאה, ונמצא שרביעית הלוג שמן הוא חלק 192 משני סאין קמה.

ד"ה זאת אומרת. אצל חזנות שאין להם זמן קצוע כגון תודה וניזר.

שם. ועל אותן [שאומרים. ד"ם] שקרצו צנוצ וגצעון [נדרים ונדנות. ד"ם] ובכללם גם תודה וניזר הולך להציא רליה וכו' שאם עשאן חלות תודה וניזר למכור שאינו יוצא בהן מצות מצה, והוצרך לפסוקים אלו כיון שלא נתמעטו ממושבותיכם.

שם. עד שלא הוקם המשכן רש"י מתחיל לעשות ברוגולוגיא של זמן היתר הבמות:

שנה	עד שלא הוקם המשכן	הבמות
	הוקם המשכן	מותרות
2449	עברו הירדן ו' שכשו וז' שחלקו	אסורות
2489	באו לשילה	מותרות
2503	חרבה שילה ובאו לנוב	אסורות
2871	חרבה נוב ובאו לגבעון	מותרות
2884	נבנה בית המקדש	אסורות
2928		

שם. אצל ארון לא היה שם משמע שהיתר הבמות היה תלוי אם היה הארון במקום המזבח.

דף ל"ט ע"א [שב"ק פרשת משפטים תשס"ו]

ומצטרפין לכזית וכן במצה. ר"ן מהר"ם חלאוה, אבל ראיתי בשם ר' אלחנן וואסרמאן ז"ל דכיון דאמרין בלע מצה יצא ובלע מרור לא יצא, היינו שבמצה אינו צריך להרגיש טעם המצה ולכן לא צריך לאשמועין שמצטרפין זה עם זה, אבל מרור שצריך להרגיש הטעם ס"ד דאין מצטרפין לכן צריך לאשמועין דמצטרפין.

חזרת חסא lettuce, romaine lettuce

עולשין endives

אבני חן למסכת פסחים

כרישין leek

ד"ה טיף להדי טיף. [שנוטף. ררי"ף] טיפה.

קוסבס coriander

ד"ה לא לימחי איניש קדרה. שנתיבשה וינקלית
צמנור כשהיא למה פי' מיד לאחר קצירה קודם שנתיבשה
[ועושין. ב"ח על ררי"ף] אותה קלי צמנור.

דלעת המצרי egyptian gourd

רמוצה bitter gourd

ד"ה דילמא לא בשיל שפיר. ומחממת צמנול
[דכטורפה. ב"ח על הררי"ף] צקערה הוא מחממת שאל
דרך [למטה. ררי"ף] לתוך צמנול רומת.

רש"י ד"ה מכסיפין. אינו [ירוק. כך ציין חמי' ר' אשר זעליג
גאלבערגער זצ"ל על גליון הגמ' שלחן מאד.

ד"ה מאי חסא. חלמא להכי [קדמה. ר"ן] פי' לכן הוא
קודמת לשאר המינים.

דף מ' ע"א

ד"ה [חזרת. ד"ס] סופו קשה.

ת"ר אין לותתין שעורין
אמר רבה בעל נפש לא ילתות
א"ל רב נחמן מאן ציית לך וכו' דהיינו מותר ללתות
רבא אמר אסור ללתות
הדר אמר רבא מותר ללתות
הדר אמר רבא מצוה ללתות

ד"ה והרמוצה. מפרש קרא קרקוזאי דלועין של אותו
מקום שאינן מתבשלין לעולם יפה. רש"י שם.

דף ל"ט ע"ב

לא ליחרוך איניש אשר שאלת על קליות שנתיבשו
בתנור אי מותרים בפסח הא קי"ל כרבא דאמר מי פירות
אין מחמיצין ופליג אדאביי דאמר לא ליחרוך איניש תרתי
שבולי בהדי הדדי וכו' ואפילו אביי מודה בקליות
שנתיבשו בתנור ולא אסר אלא למיחרך באש דממהר
להחמיץ, תדע דשרי התם אבישונא דהיינו קליות וכו'.
הגהות מיימוניות הל' חו"מ פרק ה' אות ד' משם הר"מ
מרוטנבורג

מהו דתימא ה"מ בזרעין אבל בירקות לא
קמ"ל והא דאיתא לעיל ע"א אף מרור מין זרעים הוא
לאו דוקא אלא מין ירקות הן וקרי להו גמי מין זרעים
כמו"כ רש"י שלש שורות לפני דיבור שלנו בד"ה כל מיני זרעים.
מזמ"ג

לא שנו אלא בקלח שמתוך עביו אינו מתייבש כל כך
שיפסיד טעמו. ש"מ בשם המנוח

שורין את המורסן קליפת החיטין. bran.

אין לותתין שורין צמים מעט לכותשן צמכתשת להסיר
מורסן כדי שמהא סולתן נקיה. ררי"ף. ובעי"ז ברש"י לעיל
ל"ו ע"א ד"ה לתיתה, ובר"ן פירש דרכן היה לרחצן היטב
מפני העפר והאבק שעליהן. והריטב"א כתב פי' לתיתה
הוא, שמזלפין עליהם מים כדי לכתשן ולהסיר קליפתן,
וישאר הקמח סולת נקייה, ואסרוהו בפסח שמה לא יזהרו
בדבר כל הצורך ויבא לידי חימין.

אמר רב פפא האפוי שבישלו לכאורה הכוונה
שלא תאמר שהם שני דברים האפוי והמבושל אלא הם
דבר אחד האפוי שבישלו.

לא לימחי איניש קדרא בקמחא דאבישנא
וכו' ראה במנחת יהודה כאן שמאריך בענין אכילת
קניידלעך.

דורא פי' כפר. מלא הרועים

א"ל רב נחמן מאן [ציית. ד"ס] לי' לאבא
[למיכל. ד"ס] נהמא עיפושא פי' לפי גירסא זו יהיה
הפירוש בלשון תמיה, דהיינו שרב נחמן חולק על רבה
וסבר שמותר ללתות, וכן משמע מרש"י שגורס מאן
דציית ליה לאבא יאכל לחם עיפושא והיינו גם דס"ל

רש"י ד"ה חזרת איצטריכא ליה. עם חרצפה
זרעונין פי' ירקות אחרים.

ד"ה מכלל דרישא בעלין. קא [עסיק. ד"ס] ותנא
צחו.

אבני חן למסכת פסחים

לרב נחמן דמותר ללחות, וצריך לפרש כן גם לפי גירסת הגמרא.

דהא בי רב הונא וכו' לפי סדר הדורות צ"ע אם יכול להיות שרב נחמן הביא ראיה מביתו של רב הונא, שרב נחמן היה דור לפני רב הונא?

ורבא אמר אסור ללחות פי' אפילו חמים.

תרגומא אקמחא הא דקתני של כפרים טהורין אקמחין בלבד. רבינו חננאל

דאמר רבי זירא אמר [רבה בר. רש"ש] ירמיה.

חיטין של מנחות אין לותתין אותם וקא קרי להו סולת ראה מהרש"א.

אי שימור דלישה שישמרנה מלישה ואילך.

בצקות של גוים וכו' פי' שלשן הגוי לעצמו בביתו ואדם ממלא כריסו מהן שמכיר בהן שלא החמיצו שאין שיאור וסידוק. רימב"א

מ"ט משום דלא עבד בהו שימור [ואי ס"ד שימור דלישה שמה שימור ניבעי לה שימור בלישה. ד"ס] עיי"ש וכגירסא זו משמע נמי בר"ח ופירושו שלמה לא נשמור להנכרים משעת לישא ונצא במצות אלו, אבל ע"ז צ"ע מה הקושיא הרי באו לפנינו בצקות ומה דהוה הוה? אבל רש"י מפרש לפי גירסת הגמ' דאי ס"ד דאין צריך שמירה מתחלת נתינת המים נעשה שמירה משעת אפייה ואילך.

אלא לאו שמע מינה שימור מעיקרא בעינן פי' ושימור מתחלת לישא או מאפיה אינה נקראת שימור אי לא עביד שימור מעיקרא, ולכן על כרחך קאי על שעת לתיתת החיטין.

וממאי דילמא שאני התם וכו' לעולם בעי שימור משעה שנותן מים לתוך הקמח ולכן בבצקות של נכרים בעי שימור משעת לישא וכיון שלא היה שם אין בצקות הללו בכלל שמורים ואינו יוצא בהם מצות מצה אף שאינם חמין, ובאמת בעי שימור משעת לישא, ולזה כיוון התורה באומרה ושמרתם את המצות, ונמצא שאין מכאן ראיה דבעי לתיתה.

כי מהפכיתו וכו' ומיבעי ליה לאיניש לנטורי קימחא דפיסחא מעידן קצירה דאמר קרא ושמרתם את המצות ואמר להו רבא להנהו דהמפכי כיפי כי מהפכיתו הפיכו לשום מצוה כלומר הזהירו בהן שלא יבא עליהם מים, פירוש "כיפי" עמרים. הרי"ף, וכתב הר"ן ומיהו ה"מ במצה דמצוה אבל שאר הלחם שאדם אוכל בפסח לא בעי שימור לשם מצה כלל אלא שיהא ידוע בודאי שלא בא לידי חמוץ.

רש"י ד"ה תרתי חיטי. גרעיני חיטין, אלף יחליט ברותחין חדל חדל מיטתא.

ד"ה ציריא. סדק כמו טיילא חריפא דמנרי זיקא יין חזק שמבקע נודות מחזקו.

ד"ה זקיפא. [שהוא. ד"ס] [זקוף ?] כדרכו אסור.

שם. ושרקי עם גליטשט זיך אראפ.

ד"ה נתבקעו. [שתפחו. ד"ס] מנמת המים.

ד"ה והדראה. קיצר ראה רש"י לעיל ל"ו ע"ב ד"ה הדראה שניטל כל הדרה דהיינו פת קיצר.

ד"ה אמר. מדוע לא מזכרתי להשיב לו פי' להקשות לו.

ד"ה בצקות של נכרים. שמכיר צהן שלא הסמינו וכו' ראה רא"ש שכתב וז"ל יש תמחים על פרש"י דלא מסתבר להקל כולי האי וכו' הלכך נראה לי לפרש כפרש"י דכיון שאין אנו רואין בו לא שיאור ולא סידוק מותר.

ד"ה מאפייה ואילך. (משמע. ד"ס) משמתקנה לאפייה כגון עריכתה.

ד"ה וממאי דילמא. לעולם שימור דלישה שימור הוא (ואע"ג. ד"ס) דלא אינטריך.

ד"ה מהפכי כיפי. [המעמרין. ד"ס] וקושרין את העמרים.

דף מ' ע"ב

אבני חן למסכת פסחים

אמר רבא אכלו נא לוקה הגירסא הנכונה אמר אביי אכלו נא לוקה כו' רבא אמר אין לוקין

ד"ה יכול שיהא מותר. והוי' לאו שזכרנו ראה רש"י ע"ב ד"ה לאו שבכללות הוא. דכולל כל מיני זישולים שאינן זלזוה לאסור.

דף מ"א ע"ב

רבא (אביי)	אביי (רבא)	
לוקה שתיים: *אל תאכלו ממנו נא *כי אם צלי אש	לוקה אחד: אל תאכלו ממנו נא	האוכל נא
לוקה שתיים: *אל תאכל ממנו מבושל *כי אם צלי אש.	לוקה אחד: אל תאכלו ממנו מבושל	האוכל מבושל
לוקה שלש: *אל תאכלו ממנו נא *אל תאכל ממנו מבושל *כי אם צלי אש.	לוקה שתיים: *אל תאכלו ממנו נא *אל תאכל ממנו מבושל	האוכל נא ומבושל
	א"ד: לוקה אף שהוא לאו שבכללות, וא"ד אינו לוקה כיון שהוא לאו שבכללות	המבושל בחמי טבריה

דלא מייחד לאוי כלאו דחסימה פ' דכתיב בדברים כ"ה ב'ג' והיה אם בין הכות הרשע והפילו השופט והכהו לפניו כדי רשעתו במספר, ארבעים יכנו לא יסיף וגו' ושם בפסוק ד' כתיב לא תחסום שור בדישו.

כל ימי נזרו "כל אשר יעשה" מגפן היין מחרצנים ועד זג לא יאכל. במדבר ו' ד'

תניא אידך וכו' יש כאן שתי הוה אמינא, ושתייהן תמוהין: א) הוה אמינא שיש לאסור נא גם מבעוד יום מק"ו ב) שאיסור נא אינו אלא ביום בשעה שאסור בצלי.

או לא בשעה שאינו בקום אכול צלי ישנו בבל תאכל נא פ' דהא דכתיב אל תאכלו ממנו נא קאי מבעוד יום, אבל בשעה שישנו בקום אכול צלי אינו בבל תאכל נא.

רש"י ד"ה איכא דאמרי תרתי הוא דלא לקי. כיון שהו' לוקה משום [מזו'ל. ד"ס] או [משום נא ומזו'ל. ד"ס] תו לא.

מר בריה דרבינא מנקטא ליה אמיה וכו' חומרא בעלמא הוא דאיהו לבד היה מחמיר ולא שאר חכמים לא נהגו כן וכו' ונהגו באשכנז וצרפת לשומרן [לצורך מצה של מצוה הגה' מיי' פ"ה. הגה'ה] משעת טחינה לפי שאז מקריבין אותן אל המים שטוחנן ברחים של מים. הרא"ש
וכתב שם עוד ובעלי מעשה וחסידים והתמימים מחמירין על עצמן כגאונים המחמירין ולשין ואופין בעצמן כההיא דאמרינן מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה.

ארבי עריבה, ארבא ספינה.

כי [שמענין ?] ליה לר' יוסי וראה ד"ס.

אמר רבא בלשון תמוה איכא דשרי כי האי מילתא. ראה רבינו חננאל.

אין נותנין קמח לתוך החרוסת מיירי שיש מעט מים מעורב בהן אבל בלא מים מי פירות אין מחמיצין. רא"ש

רש"י ד"ה הרי זה לא ימכרנו לנכרי. ואין כללם שלו [ניכר. ד"ס].

ד"ה אבל עושה אותה תכריכין למת. והני מיטי [נמי. ד"ס].

דף מ"א ע"א

או אחרדל קאמר מר (א"ל. ד"ס) למאי נפקא מינה.

יוצאין ברקיק השרוי ובמבושל שלא נימוח שלא נימוח קאי על שניהם על שרוי ועל מבושל.

שאני הכא בקרבן פסח שחייב אף לר' מאיר אף אם בשלו לאחר שצלאו דאמר קרא שיש פסוק מיותר ובשל מבושל מ"מ וראה רש"י.

פסח שבשלו בחמי טבריה תימה גדולה האך משכחת לה חך דינא דפסח שבשלו בחמי טבריה דהא הפסח אינו נאכל רק בירושלים ואם הביאוהו לטבריא כבר נפסל משום יוצא ובלאו הכי לקי משום לא דיוצא וכו'. מראה בהן עיי"ש

אבני חן למסכת פסחים

ד"ה תרתי לא לקי. והכי [קאמר. ד"ס] צמסכת מזר.

ד"ה לא פסל את עצמו מבני חבורה. ואין האוכל אוכל שני מקומות ראה לקמן דלר' יהודה נאכל בשתי חבורות ואין האוכל אוכל בב' מקומות ולר' שמעון נאכל בב' חבורות והאוכל אוכל בב' מקומות. מלא הרועים.

ד"ה בשעה שאינו בקום אכול צלי. דאין לו היתר אכילה ללי דיליף איסור לקמן מפסוק ויאכלו את הבשר בלילה הזה.

ד"ה שאין ת"ל כי אם צלי אש. [ד"י. ד"ס] הוה ליה צקריאם צל.

דף מ"ב ע"א

ש"ד

אמר לו רבי לבר קפרא מא משמע? אמר ליה דכתיב לאמר ל'א נ'אמר בדברים נוטריקון לאמר, **בי רב אמרי לאמר לאו אמור** אמור להם שיש איסור לאו דצרכים. ובירחון "סיני" סיון תמוז תש"מ עמ' קצ"א כתב וז"ל לפי הניקוד שלנו שאנו מנקדים לאמר, פירושו של בר קפרא הוא קשה, ופירוש בית מדרשו של רב הוא רחוק מאוד מן הפשט, לפי הכלל שלנו, שלא נמצא דבר בגמרא שאין לו פירוש פשוט, בדקנו את הניקוד הקדום של התורה, בספרים שברשותנו לא מצאנו "לאמר" בניקוד ארץ ישראל ראה להלן מה שהבאתי ממחזור ויטרי אבל מצאנו קטע ירמיה כ"א א בניקוד בבלי, ושם ל'אמר והוא לאמר בניקוד של מבריה. אפשר להניח, שבבבלי ה"שוא" היה תנועה קצרה מאוד, והמבטא העממי של המלה היה בהבלעת שוא ל'אמר, במבטא הירושלמי של אותו הזמן תנועות הנוגעות זו בזו נבלעות, על בסיס הניקוד הבבלי אפשר להניח, שגם רבי יהודה וגם רב, תלמידם של רבי ורבי חייא בא"י, היו מבטאים ל'אמר = ל'א או ימר. ע"כ בירחון סיני.

במחזור ויטרי בתחלת פירושו לפרקי אבות [נרפס במשניות יבין ובעוז] פרק א' בעמוד הראשון שמפרש שם את דברי הגמ' בנדרים ל"ז ע"ב כתב שדורש הפסוק בנחמיה ח' ויקראו בספר תורת אלקים וז"ל נפקא מינה לפיכך טעמים ש"טעמי הנגינות" מה שאנו קורין מראשן הם שנאמרו למשה מי תולש פי' תלישה קטנה או גדולה, ומי זוקף, ומי יושב ומי עומד, ומי העולה ומי היורד ומי המונה, אבל סימני הנגינות פי' הנקודות שבאים להבהרת המלה, סופרים הוא

שתקנום, ולפיכך אין ניקוד מברייני דומה לניקוד שלנו, ולא שניהם דומים לניקוד ארץ ישראל, ומפני שהטעמים והנגינות משתכחין הוא שתקנום, וסמכו על מה שאמר הכתוב עת לעשות לה' הפרו תורתך תהלים ק"ט , ולפיכך לא ניתן ספר תורה לינקד, שאע"פ שניתנו פסוקי הטעמים ונגינות הקרייה מסיני במסורת, דכתיב ושם שכל נחמיה ח' על פה נאמרו, ולא בסימני נקודה בספר.

וצריכה ב' כלים אפשר שלא חייבו חכמים שתצנן את ידיה, אלא לומר שאם מקטפת במים שלא תקטף באותן מים שמצננת בהן את ידיה, מפני שהן מתחממין ומחממים את העיסה, אבל כל שאינה מקטפת במים לא הצריכה לדקדק אם ידיה חמין או צוננין שאין חשש חמוץ בכך וכן נהגו. ר"ן

אטו כולו חדא מחיתא מחיתניהו ראה לשון זה בשבת קמ"ח וסימנך "מח"תא "מח"תינהו

רש"י ד"ה האשבורן. לשון [שצריס שהקרקע משתבר ויש צו. ררי"ף] צקעים.

ד"ה שלנו. לפיכך כל העולם לזון ומעיינות [רותמים. ררי"ף].

ד"ה ואל תגביה ידה מן התנור. ראה ר"ן שלא נהירא ליה פירוש רש"י. והוא מפרש כלומר שאינה רשאי לעסוק בדברים אחרים אלא בעסקן של תנור.

ד"ה שמצננת בו ידיה. מחממת העיסה מחוס ידיה. ררי"ף

ד"ה היכא דאתמר. ולא דמי לצניקות של נכרים ר"ל דודאי לשון בחמין ואפ"ה אם מכיר בהן שלא החמיצו מותר, ה"נ הואיל ואנו רואין שלא החמיץ יהא מותר. ממ"נ

פרק שלישי אלו עוברין

ואלו עוברין לרש"י בבל יראה ובבל ימצא, ולתוס'

אבני חן למסכת פסחים

כל מילי כל עניי רפואות הרגילות אצלנו דמעלי להאי קשה להאי וכו'.

דרמו ביה מי שערי ושכר של שעורין ושל חמין
שעורין באשכנו ובצרפת היה אומר רבינו תם דאסור להשהותו בפסח דדוקא בשכר המדי הוא דשרי דעיקרו עשוי מתמרים או מדברים אחרים ולא היו נותנין בו אלא מעט שעורין להחמיצו כדמשמע בגמרא דרמו ב' שערי אבל שכר שלנו שעקרו משעורין לא. רא"ש. וראה קרבן נתנאל אות ט'. וראה לקמן מ"ד ע"א שלא היה בו כזית חמין בכדי אכילת פרס ולכן פליגי רבנן שאינו עובר בכל יראה.

בן אדם יען אשר אמרה צר על ירושלים הָאֵחָ לְשׁוֹן שְׂמִיחָה נִשְׁבְּרָה דְּלִתּוֹת הָעַמִּים הַדְּלִתּוֹת שְׁהוּ כָּל הָאוֹמוֹת נִכְנָסִים בָּהֶן לִסְחֻרָה הִנֵּה עֵתָה נִשְׁבְּרָה נִסְבָּה אֵלַי כָּל הַמִּסְחָר שְׁהִיָּה בָּה נִהְנֶה עֵתָה תִּשׁוּב אֵלַי וְאֶצְלִי יִבְּאוּ כָּל סוֹחְרֵי הָאוֹמוֹת אֶמְלֶאֱהָ הַתְּרָבָה ר"ל אֵתִיהָ מִמּוֹלָא בְּמִסְחָר רַב מִסַּבַּת הַחֻרְבָּה כִּי כָּל הַסְחֻרָה שֶׁהִבִּיאוּ לָהּ הִנֵּה בַּחֻרְבָּנָה יִבְּאוּ אֵלַי. יחזקאל כ"ו ב'

הלוקח חומץ מעם הארץ אין צריך לעשר מפני שחזקה וכו' עכשיו ס"ד שתמד פטור ממעשר, אבל לבסוף מתרץ לה הכי קאמר לא נחשדו וכו'.

מידבחה עד עצרתא ראה שבת ק"י ע"א ושם קמ"ז ע"ב, שנותן זמן זה, וצריך להבין למה אינו מועיל רק בזמן זה.

מיא דחיןרי. bran water.

רש"י ד"ה בתחלה. וזכוכת הנסקים היה שני דברים היה טעם צינע ועוד דבר ואינו צל לידי חימוץ וכו'.

ד"ה אמלאה החרבה. ולור מאדוס הוא ג"כ לבסוף נתתישבו בה אדומים אבל תחלת ישיבתה מפלשתים. יעב"ץ

ד"ה תמד. צופי"ט פ' מים על שמרי יין, והיו עושין חומץ מתמד שלא היו רוצין להפסיד את היין לתת לתוכו שעורים. וראה ממו"נ.

ד"ה ועכשיו. יש שני דברים לגריעותא צטל טעם היין, וממנה להחמין.

עוברין מעל השלחן דלאו בני מיכל נינהו. ובנמוקי יוסף כתב מתבערין בפסח מפני שיש בהם חמין.

כותח הבבלי, שכר המדי, חומץ האדומי, זיתום המצרי קרא להו בגמרא ארבעה מיני מדינה וארבעתן חמין גמור על ידי תערובת לפי שבכולן מערבין מין דגן ונאכל אותו חמין מעורב עם דברים אחרים. ר"ן

זומן של צבעין, עמילן של טבחים, קולן של סופרים קרוי בגמרא שלשת מיני אומניות, ושלשתן נוקשה בעיניה כלומר חמין שאינו ראוי לאכילה והוא אינו מעורב בדברים אחרים. ר"ן

זומן של צבעים מי סובין מעורבין בצבע. גמ"י

ר' אלעזר אומר אף תכשיטי נשים פירוש ר' אלעזר מוסיף ארת"ק אפילו "נוקשה ע"י תערובות" דלת"ק אינו אסור אלא או ד' הראשונים שהם תערובות או ג' האחרונים שהם חמין נוקשה. ע"פ הר"ן

זה הכלל וכו' הפסיק בזה הכלל ואח"כ מסיים ההלכה של אלו שעוברין עליהן כל יראה וכל ימצא שאם אכלם כיון שהם חמין ע"י תערובות הרי אלו באזהרת לאו ללמלקות ואין בהן חיוב כרת.

הרי אלו באזהרה דרך באכל החמין בעינא חייב כרת, אבל בתערובות אם יש כזית בכדי אכילת פרס לוקה, אבל בכל יראה עובר אפילו אין כזית בכדי אכילת פרס, כל שאין ששים נגד החמין וכו'. יבין

ומסמא את העינים משום מילחא ראה יעב"ץ.

ושכר חדש וירק [שלשה. ד"ס] דברים ממעטין.

רש"י ד"ה מין דגן. [חמשת המינין. ררי"ף] סיטין.

ד"ה קומניתא דאומא. עיפושא [של. ר"ן ררי"ף] פת.

דף מ"ב ע"ב

צפירתא נקבת הצפיר [צפיר העיזים]. יעב"ץ

אבני חן למסכת פסחים

ד"ה פטור. דחומיה [וטעמיה. ד"ס].

ד"ה קורטמי. מוריק"א קרו"ג פי' זאפרין. וראה מלא הרועים

ד"ה דצבעו בהו לבא. קרכ"א פי' עור אדום. שמו"ץ

ד"ה פירורא דאושכפי. גלו"ד פי' דבק. שמו"ץ

ד"ה טיפולן של בנות עשירים. ועמילן של [טבחין. ז"ס] [[: נייר. עשוי מעשבים: ממו"נ]

דף מ"ג ע"א

שלא הביא שלישי והגמרא חוזר לפרש למה סבין את מפולי נשים ולמה **סבין אותו וכו'** ואין זה המשך הברייתא.

דהוא בר מערבא איקלע לבבל הוה בישראל בהדיה אם הביא הבשר מארץ ישראל צריך לומר שהיה להם איזה דרך שלא יתעפש הבשר.

ר' מאיר הוא במחלוקת של שיאור הוה ר' מאיר המחמיר. וסימנך מ"ם מאיר מחמיר.

מאן שמעת ליה דאמר על עירובו בלאו ר"א הוא פי' דר"מ אומר על שיאור שהוא נוקשה והאוכלו בארבעים אבל אינו מדבר על תערובות ורב יהודה עושה רק ק"ו לתערובות.

הפסוקים:

שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם¹ כי כל אכל חמץ ונכרתה גו'. שמות י"ב ט"ו שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם,² כי³ כל אכל מחמץ ונכרתה וגו'. שם פסוק י"ט⁵ כל⁴ מחמץ לא תאכלו בכל מושבתיכם תאכלו מצות. שם פסוק כ'.

1,2 ראה תוס' ד"ה ההוא.

3 לרבות את הנשים

4 לימוד לעירובו בלאו לר' אליעזר

5 נתחמץ מחמת דבר אחר.

רש"י ד"ה מאן תנא. ושכר המדי [דהוי. ד"ס] חמץ דגן גמור.

שם. ותכשיטי נשים צעיניה הוה אצל נוקשה הוה הא דמפרש נוקשה על תכשיטי נשים דהוה אליבא דר' אלעזר ולא מפרש על זומן ועמילן וקולן דנוקשה הוה כמו שפירש"י לקמן בד"ה כותח עיין צל"ח. ממו"נ

ד"ה שיאור. שיאור פליגי [צה. ד"ס] צממני'.

שם. וסיפא דקמני ונותנו לפני כלצו וכו' ראה תוס' ד"ה ונותנו לפני כלצו.

שם. דאינו ראוי לאכילה הוהיל והחמץ קצת ולא גמר, ולהחמץ עיסות אחרות כשאור נמי לא חזי צריך להבין ומה אם גמר חימוצו או יהיה חייב ברת, הרי אינה ראוי לאכילה?

שם. דקסבר רב יהודה אמר רב [חמץ. ד"ס] ע"י תערובת חמיר מנוקשה צעין.

דף מ"ג ע"ב

ומפקת עירובו פי' מכרת.

אמר ר' אבהו אמר ר' יוחנן וכו' ראה נזיר ל"ה ע"ב ששם יש כל הגמרא בעין כאן, ויש ללמוד משם הרבה להסוגיא כאן.

כמאן כר"א דדריש כל ושמא תאמר לזעירי ולר' אליעזר הרי כל איסורין שבתורה נאמר בהם כל כגון כל שרץ, כל דם, כל נבלה, כל שרץ העוף, כל אשר אין לו סנפיר וקשקשת, ודרך כלל לא תאכלו כל תועבה? תירצו שכולם צריכים לגוף הענין מפני שיש בו הרבה מינין אבל כל האמור בחמץ אינו צריך לכלול מינים אחרים וכו'. מאירי

אי הכי לענין חמץ בפסח נמי. משום דאיירי ביה לעיל אמר הכי, והוא הדין לשאר איסורין שבתורה דכתיב בהו כל. מהר"ם חלאוה

רש"י ד"ה קמ"ל. ואע"ג דזמן גרמא כר' [אלעזר. רש"ש] פי' ר' אלעזר לקמיה בגמרא.

שם. דנפקא לן מכל אוכל חמץ כפי הנראה היה צ"ל מכל מחמץ. ראה ממו"נ מש"כ.

אבני חן למסכת פסחים

דף מ"ד ע"א

והשום והשמן של חולין והשום והשמן מעורב
היטב לתוך המקפה ואינו עומד לעצמו. אבל ראה
בחרושי הר"ן.

הנח לתרומה בזמן הזה דרבנן [העתקתי מריש
מסכת ברכות] מאימתי קורין את שמע בערבין משעה
שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן שמעתי דלכאורה קשה
שמשנתנו מיירי בזמן הזה דתרומה דרבנן וכיון שכן יכול
לאכול תרומה גם בין השמשות דהא הוה ספיקא דרבנן,
ובגמ' [שם] משמע דשיעור שהכהנים נכנסין הוא לאחר
צאת הכוכבים? אלא יש לתרץ דהא דאמרינן תרומה
דרבנן היינו החיוב להפריש, אבל לאחר שהפרישה הוה
דאורייתא ולכן אין לאכלה עד צאת הכוכבים, אבל תירוצן
זה מוקשה מגמ' בפסחים מ"ד ע"א דאמרינן התם הנח
לתרומה בזמן הזה דרבנן ושם מיירי בתרומה מופרשת.

רש"י ד"ה אפילו חמץ נמי. דהא אמרינן על
עירובו צלאו והיינו נמי הימר מנערך לאיסור דכיון דר"א
לעיל מ"ג ע"א מונה כותח הבבלי שהוא היתר מצטרף
לאיסור שהלחם הוא בעין ושכר המדי שהשעורין מעורב
בהשכר ואין לו לר' אליעזר אלא פסוק ד"כל" הרי שהוא
מרבח שניהם מפסוק אחד. כן הבנתי מדברי הפנ"י, אבל
עדיין קשה דבשאר איתא בברייתא שצריך "כי כל"
לרבות שניהן?

ד"ה ואמר רבה בר בר חנא. דימוע [דאורייתא].
ד"ס] הוא זר לוקה עליו כזית משום [דשם. ד"ס] תרומה
עלה.

ד"ה ומשני מאי לוקה. פי' שאוכל פרס בזמן של
אכילת פרס ויש בפרס זה כזית איסור.

ד"ה הנח לכותח הבבלי. דלא אכל כזית מן החמץ
[צשיעור ?] שהיית וכו' [צשיעור ?] אכילת.

ד"ה פרס. שהוא ככר שלם הוא מזון שמי קטנות.

דף מ"ד ע"ב

מי לא אמרי רבנן בראש הדף.

רש"י ד"ה מפת ומיין חייב. ואילו פשט [טעם.
ד"ס] היין.

הקדמה להדף:

תערוכות חמץ [כגון שכר המדי. פנ"י]

היתר מצטרף לאיסור [כגון כותח. פנ"י]

תרומה נפסל ע"י טבול יום [שני] ונעשה שלישי [פסול].

כדי אכילת פרס = חצי ככר של 8 ביצים דהיינו ככר של 4
ביצים.

כותח הבבלי לית ביה כזית בכדי אכילת פרס.

טעם כעיקר לעשות טעם של איסור כעיקרו וממשו

גיעולי נכרים = מה שקדירה של נכרי פולט

נותן טעם לפגם = גמרינן מנבילה דדוקא אם ראוייה לגר
קרויה נבילה.

שיעור נותן טעם לפגם = לר"ע אחר לינת לילה, ולרבנן
טעם הקדירה.

תוכן הדף:

אביי מקשה לרב דימי על ר' יוחנן דאמר דבכל איסורים
אין היתר מצטרף לאיסור שהרי רואין בתרומה שהיתר
מצטרף לאיסור? ומתרץ לו רב דימי ששם בתרומה מיירי
שיש בה כזית בכדי אכילת פרס.

הגמ' מקשה משני ברייתות דשם משמע שאכילת פרס
הוא מדאורייתא? ועל הראשונה מתרץ הנח לתרומת
תבלין דרבנן, ועל השנייה אלא הנח לתרומה בזמן הזה
דרבנן.

והגמ' מקשה על ר' יוחנן דאמר דילפינן היתר מצטרף
לאיסור ממשרת הא האי משרת מבעי ליה לברייתא
לטעם כעיקר? ברייתא זו הוא לרבנן דלא סברי המצול"א
אבל ר"ע כן סבר המצול"א ור' יוחנן סבר כר"ע. הי ר"ע?
אלא ר"ע דברייתא.

ור"ע מנא ליה דטעם כעיקר? יליף מסברא דבשר בחלב,
ורבנן לא למדו מבחו"ה דחידוש הוא וגם ר"ע מודה שהוא
חידוש, אלא ר"ע יליף מגיעולי נכרים ורבנן אמרי דגם
גיעולי נכרים הוא חידוש.

לר"ע אין למידין ממשרת לכל התורה כולה שהיתר
מצטרף לאיסור דהוה שני כתובים הבאין כאחד.

היתר מצטרף לאיסור ראה נזיר ל"ז ע"א בריש
העמוד בשלמא לדידי דאמינא משום דהיתר מצטרף
לאיסור כגון דנפיש חולין ופרש"י שם ואנן לא אמרינן
דהיתר מנערך לאיסור אלא היכא דנפיש מידי דאיסורא
וקא משלים ליה היתירא.

המקפה מרק סמיך stiff mass of grist, oil and onions

אבני חן למסכת פסחים

הוא וילף ר"ע מגיעולי נכרים לכל התורה דטעם בעיקר [ולא] מנריך קרא לטעם בעיקר.

שם. והא ליכא למימר וכו' הקושיא הוא על ר' יוחנן שלומד דר"ע סובר דטעם בעיקר למידין מגיעולי נכרים ועי"ז הוי נזיר וחטאת שני כתובין, דילמא למידין טעם בעיקר מחטאת, שר"ע סובר שגיעולי נכרים הוי חידוש ואין למידין הימנה וגמצא ששני הכתובים צריכין ואין כאן שני כתובין?

שם. מגיעולי נכרים לא גמרינן דהוי חידוש מקדשים נמי לא גמרינן דחולין מקדשים לא גמרינן ואנו יודעין דר"ע סבר בכל התורה כולה דטעם בעיקר.

שם. ורצנן דפליגי עליה דר"א זכותא הצלי לעיל מ"ג ע"א ואמרי על עירובו ולא כלום.

ר' עקיבא	רבנן דפליגי עליה דר' עקיבא	רבנן דפליגי עליה דר' אליעזר
משרת	היתר מצטרף לאיסור	היתר מצטרף לאיסור
גיעולי נכרים	טעם בעיקר	הוי חידוש
חטאת	שני כתובין	היתר מצטרף בקדשים

ד"ה ה"ג ל"ש. שאין עשוי לחזק [המים. ד"ס] אצל.

ד"ה מכלל דפחות מכזית כו'. וקמני ממני' [פחות. ד"ס] מיכן בטל.

ד"ה בית ועלייה. ופתמים [הרצה לאכסדרה. ד"ס] מכל זד.

דף מ"ה ע"ב

בצק שבסידקי עריבה במקום העשוי לחזק אינו חוצץ ואינו עובר במקום שאין עשוי לחזק חוצץ ועובר, בד"א

לישנא קמא (קל)	לישנא בתרא (חמור)
בכזית	בפחות מכזית
אינו עובר	עובר
בכזית	בפחות מכזית
אינו עובר	עובר

ד"ה טעם בעיקר. היכא דליכא (מידי ?) עיקר.

ד"ה חידוש הוא. שאינו מנזי [כגונו. ד"ס] נשאר איסורין.

ד"ה לאו אמרי רבנן כו'. [נתימיה. ד"ס] וקא.

דף מ"ה ע"א

תוכן הדף:

1. [המשך מדר' הקודם] לכן סובר ר"ע בכל התורה שאין היתר מצטרף לאיסור דהוי נזיר וחטאת שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדן שהיה יכול ללמוד חטאת מנזיר. ורבנן סברי דמחטאת למידין דבקדשים אמרינן היתר מצטרף לאיסור, וממשרת למידין טעם בעיקר לכל התורה כולה.

1א. לכן צריך לר"ע הפסוק מחצנים ועד זג וגו' ללמד באיסור שחייב בזה אחר זה.

2. בצק שבסידקי עריבה וכו' שני ברייתות ואוקימתא אליבא דרשב"א.

ע"ב 3. שני חצאי זיתים בעריבה, בבית.

3א. בעיא בית ועליה, בית ואכסדרה שני בתים ? תיקו.

4. הפת שעופשה ונפסלה מאכילת אדם והכלב יכול לאוכלה.

5. עריבת העבדנים מחלוקת ת"ק ור' נתן.

ור"ע פי' שאינו לומד מנזיר לכל התורה כולה סבר מאי צריכי פי' דלא צריכי בנזיר ובחטאת והוי שני כתובים הבאין כאחד.

ואם לאו בטל במיעוטו ואינו צריך לבערו.

רש"י ד"ה כל אשר יגע בבשרה. לאסור נאכלה (אלא ?) כחמור שזה. וראה בדפוס ו'

ד"ה תאכל. שהרי יש זה צ' מניין אחד חמור חטאת ואחד קל חולין.

ד"ה ה"ג ורצנן [לפי. ד"ס] מנריך נריכי וכו' [דלי] נמי לא איצילע זכולה [או. ד"ס] אכל חלי זית וכו' דצקדשים [מיחייב. ד"ס] וכו' לאיסור [נמזיר אתא. ד"ס].

ד"ה ור' עקיבא. אית ליה גיעולי נכרים לאו חידוש

אבני חן למסכת פסחים

שמתיישב יפה? משום יגדיל תורה ויאדיר.

רש"י ד"ה אינו חוצץ. מכאן עד ד"ה קילתא שייך לע"א.

ד"ה אלא הא והא רשב"א. [מתניתא ?] קמיימא וכו' מקום שאינו עשוי לחזק "מים" כגון דפנות דמקום לישה הוא ולא מקום מים חוץ ועובר פי' בכזית וכו' ותנא בתרא הכי קאמר מקום שהעשוי לחזק "עיסה".

ד"ה מי דמי. נשיעורא [דכזית. ד"ס] ופחות.

דף מ"ו ע"א

חוץ מעור האדם שאפילו עברו לגמרי העמדנוהו על טומאתו כדי שלא יהא אדם רגיל בכך. מאירי

רש"י ד"ה לענין צירוף טומאה. תליא מילתא [נשיעורא. ד"ס].

ד"ה דאיכא פחות מכביצה אוכלין דנגעו בהאי בצק. ונגעה זמן טומאה פי' בשעה שצירף פחות מכביצה להעיסה שבסידקי העריבה ועכשיו יש כאן ביחד כביצה, נגעה טומאה בהן.

ד"ה בפסח. ופחות מכזית כי אינו מקפיד עליו לא ר"ל ובפחות מכביצה בקפידא תליא תליא מילתא אם אינו מקפיד עליו לא חוצץ ואם מקפיד עליו חוצץ, וכל זה איירי בדפנות כמ"ש רש"י לעיל בד"ה וכן להעלות, דשם יש חילוק בין כזית לפחות מכזית וכן בשוליים דאפילו בכזית אינו עובר ג"כ בקפידא תליא מילתא כבשאר ימות השנה. ממ"נ

ד"ה לגבל. וכלי צעל הצית פי' כלי הגיבול.

שם. הולך ומתפלל שם ולן שם וז"ל המחבר סימן צ' סעיף י"ז יש מי שאומר משכ"ש שלא ישכים אדם לילך מעיר שמתפללים בה ב' אם יכול לבוא למחוז חפצו בעוד היום גדול ושלא יהא צריך ללכת יחידי אחר התפלה. וז"ל המ"א וא"ת הא אמרינן בגמ' ברכות דף ו' אם לדבר הרשות הלך אין נוגה לו דה"ל לבטוח בשם ה' ויש לומר דהתם כשהלך בעירו לאיזה עסקים אבל יוצא בדרך לא הטריחוהו כל כך, וכתב ע"ז הממ"נ וגם הא דצריך לילך ד' מילין ממקום שרוצה ללון שם היינו דוקא ג"כ אם יכול

כזית במקום שאין עשוי לחזק	עובר	עובר
פחות מכזית במקום שאין עשוי לחזק	אינו עובר	עובר
האוקימתא * :		
שוליים מקום לישה אף בכזית אינו עובר	מקום העשוי לחזק "מים"	לא איירי בה
דפנות עובר בכזית אבל לא בפחות מכזית	מקום שאין עשוי לחזק "מים" אבל הוא מקום לישה	מקום העשוי לחזק "עיסה"
שפה העליונה עובר אף בפחות מכזית	מקום שאין עשוי לחזק כלל ועובר אף בפחות מכזית	מקום שאין עשוי לחזק עיסה ועובר אף בפחות מכזית

*רשב"א סבר דגם כזית בטל, כגון קופת שאור שיחדה לשיבה, ושני הלשונות סברי כרשב"א.

הא במקום לישה שוליים הא שלא במקום לישה בדפנות.

אשיפתא דאגנא פי' על שפת העריבה.

זימנין דאטיף ומטי להתם שלפעמים גדל העיסה ועולה עד השפה ונאמר שגם שם נקרא מקום לישה. אטיף מלשון "צף" וטי"ת וצד"י מתחלפים ?

אין הלכה כרשב"א דע"י יחוד לחוד בטל אלא צריך לטוח פניה בטיט.

זימנין דכניש להו ונפלי אהדדי והא דאמרינן לעיל ו' ע"ב אהא דהבודק צריך שיבטל אי נימא משום פירורין, פירורין ממילא בטלי והלא יש לחוש זימנין דמכנשי? שם מיירי בפירורי פת שנאפה כבר אבל הכא מיירי בפירורי בצק וז"ל המ"א בשם המהרי"ל בסימן ת"ם סק"ב פירורי בצק מתכבדין יחד ונדבקין וחשיבי משא"כ פירורי לחם דלא חשיבי. וראה שפת אמת

בית ועליה מהוא ואת"ל לא חיישינן בית ואכסדרה מהו ואת"ל חיישינן שני בתים זה לפניו מזה מהו כן הוא לפי רש"י שהגמ' סידרה כך דבבית ועליה מסתבר דלא חיישינן ובבית ואכסדרה מסתבר דחיישינן ונשאר רק השאלה בשני בתים.

אמר רב יהודה ולעין הטומאה אינו כן יש כאן ג' תירוצים שאינם מתיישבים על הלשון וצריך לומר שלכן מביא אותם ולא תירץ מיד תירוצי האחרון הרביעי

אבני חן למסכת פסחים

לבא למחוז חפצו בעוד היום גדול ושלא יהא צריך ללכת יחיד בני"ל.

מנוח).

ד"ה לוקה. משום לא תעשה כל מלאכה. ראה רש"ש שאין פסוק כזה ביו"ט ואולי הכוונה ללא תעשה מלאכה דכתיב בפסח בדברים ט"ז ח'.

ד"ה אלא לפניו. (דלילו גבל ילך עד ד' מילין דמה יש לו להפסיד. ד"ס, חכמת מנוח).

ד"ה מדאורייתא צורכי שבת נעשין ביו"ט. ושנת ויו"ט מלא קדושה היא ראה שער הלכות הנדפס בסוף הגמ' שמציין לעירובין ל"ח ע"א ששם פליגי ר"א ורבנן אם שבת הסמוך ליו"ט הוא אחת לגבי עירובי תחומין או יכול לערב בשבת לצד אחד וביו"ט לצד אחר. וז"ל הפנ"י ולכאורה יש קצת ראיה לסברא זו מהא דקי"ל ס"פ אלו קשרים ק"ד ע"א דחלבי שבת קריבין ביו"ט אע"ג דחלבי חול אין קריבין ביו"ט אלמא דאשכחן לענין גבוה דצרכי שבת נעשין ביו"ט א"כ אפשר דה"ה לענין צורך הדיוט.

ד"ה כיצד מפרישין חלה בטומאה. שאין שורפין קדשים [טמאין. ד"ס] ציו"ט.

דף מ"ו ע"ב

ר' אליעזר סבר טובת הנאה ממון ולכן אומר במשנה שלא תקרא לה שם עד שתאפה, שטובת הנאה שיש לו בעיסה זו משוויה לה ממוניה, אבל צ"ע שהרי עיסה זו שהוא טמאה אין חלתה ניתנת לכהן דהוי חלה טמאה ואין בה שום טובת הנאה?

דף מ"ז ע"א

שלח ליה רב חסדא מסורא לרבה בפומבדיתא.

רש"י ד"ה חל יו"ט בערב שבת. דהיינו [לעשרה. ד"ס].

הסברא של טובת הנאה, והואיל הוא "יחס" [relative], דהיינו כיון שיש לו איזה זכות בעיסה זו ובקדשים אחרים אין לו שום זכות, לכן היה סברא לומר שיש לו איזה בעלות בעיסה זו, וכן כשאומר "הואיל" ואי בעי איתשיל עלה, נמצא שעיסה זו ביחס לשאר קדשים יש לו בה צד בעלות,

ד"ה שני ימים של ר"ה. כגון שזאלו עדים מן המנחה ולמעלה ואם קדם מנחה באו עדים לא עבדינן אלא חד יומא ומחרתו דהוא ערב שבת חול אע"פ שכבר אפו לחם הפנים מעיו"ט חוזרין ועושין אחרים לקיים לחם חום כמו שנוכל יותר. מנחות ק' ע"ב תוס' ד"ה שני.

רבה אמר אינו לוקה אמרינן הואיל וסמיך רבה שיש ה"א בשמו אית ליה "ה"ואיל.

ד"ה ביו"ט מיבעיא. אי נמי לא חזו השתא עד שישחטו עליהן הכבשים כמו שסיים רש"י אח"כ והיינו שני כבשי עצרת. ממ"ג

הואיל ומיקלעי ליה אורחים חזי ליה ודקדק בצל"ח דוחל"ל אי מקלעי ל' אורחים חזי "להו" ומה "ליה"? ונ"ל עפ"י"ש בבוציא דנהורא בפסוק צדיק אוכל לשובע נפשו ובמין רשעים תחסר דהצדיק כשמומין אורח על שולחנו הגם שהוא שבע בכ"ז אוכל כדי שגם האורח יאכל ולא יתבייש, וזה אוכל לשובע נפשו גם כשהוא שבע אבל הרשע להיפוך כשיש לו אורח אף שהוא רעב בכ"ז אינו אוכל כדי שגם האורח לא יאכל ע"כ, וזה כוונת הגמ' הואיל ואי מקלעי ל' אורחים חזי ל' ר"ל לעצמו אף שהוא שבע כן, דצדיק אוכל לשובע נפשו. פנינים יקרים ר' שמואל בצלאל גיימאן לקוטי הש"ס

דף מ"ז ע"ב

12 קשיות על רבה שאומר "הואיל" ותירוצים:

הואיל וחזי לכסוי דם ציפור?

באבנים מקורזלות.

ראיות לכותשן?

כתישה ביו"ט מי שרי.

כלאחר יד?

[ומתרץ לפי רבה] בצונמא [אדמת מרשים].

צונמא בר זריעה?

רש"י ד"ה לא זהו חמץ. ולא של מציקן ר"ל שיעבור חבירו עליו. ממ"ג

שם. הכי שפיר טפי (שתאפה וכו') למיעזר. חכמת

אבני חן למסכת פסחים

צונמא מלמעלה ועפר תיחוח מלמטה.

ותיפוק ליה משום עפר תיחוח [דחזי לכסות בה]?
במינא.

ומינא בר זריעה?

במתונתא [swampy] ומתורץ לפי רבה למה אינה ראויה
לכסוי הדרם].

במתונא משמע ליה מינה דאין מכסין אלא בעפר
תיחוח דהכי כתיב קרא וכסהו בעפר ועפר יבש בעי'
שאינו נדבק כדפסלינן הכא מתונא. מהר"ם חלאוה.

איתביה אביי לרבה דאית ליה הואיל המבשל גיד
הנשה וכו'.

	בברייתא	עייל גיד הנשה	עייל עצי מוקצה	עייל עצי אשירה
אכילתו (2):				
אוכל גיד	*	*	*	*
אוכל בשר וחלב	*	*	*	*
גיד הנשה		*		
בישולו (3):				
מבשל גיד ביו"ט	*	*	*	*
מבשל בשר וח'	*	*	*	*
העברה	*			
עצי מוקצה			*	
עצי אשירה				*

והיה ביום הששי וגו' לא תעשה כל מלאכה
הגם ששני פסוקים אלו כתיב בשבת דריש לה גם ליו"ט.

אמר ליה אביי לרבה דתירץ אפיק העברה ועייל עצי
מוקצה דמוקצה דאורייתא **והא אתה הוא דאמרת.**

הביא שה מאפר והא דאמרינן דקרנן טעון ביקור ד'
ימים אינה אלא לכתחלה. ש"ל בשם טורי אבן

זאת התרומה אשר תרימו ששית האיפה מחמר החטים
וששיתם האיפה מחמר השעורים: וחק השמן הבת השמן
מעשר הבת מן הכר עשרת הבתים חמר כי עשרת הבתים
חמר: **ושה אחת מן הצאן מן המאתים**
ממקשה ישראל למנחה ולעולה ולשלמים לכפר
עליהם נאם אדני ה'. יחזקא' מ"ה י"ג-ט"ו

שה ולא הבכור אסמכתא בעלמא היא דבפ"ק דחגיגה
ובפ"ק דחולין נפקא לן מקראי דכל דבר שבחובה אינו בא
אלא מן החולין. מהר"ם חלאוה

הפלגס ובתוס' חכמי אנגליה ביארו ששמו פלגס מלשון
"פלג גיסא" שהוא פלג להאי גיסא ופלג להאי גיסא, חציו
לצד כבש וחציו לצד איל. ש"ל

רש"י ד"ה והכינו. צמומן, שמומן כל [לרכי. ד"ס]
היום פי' יום השבת וילמך דבר זה לזורך היום.

שם. דמשום טורח מלאכת שבת לא נריך פי' אין לפרש
"והכינו" שיטרח להכין כל הדברים הצריכין לשבת דהא
זה כתיב מפורש בפסוק דהכתיב את אשר תאפו אפו ואת
אשר תצלו צלו אלא ודאי בא הפסוק לומר שצריך
להכין כל דבר לשבת ואם לא הכין עובר בלאו וכיון דלאו
מוזמן הוא עצי מוקצה אלו.

ד"ה תמיד. [עולת תמיד. ד"ס] של ניצור.

ד"ה שה ולא הבכור. ממשקה ישראל [למנחה ולעולה
ולשלמים. מראה כהן עיי"ש].

דף מ"ח ע"א

תוכן הדף:

1. רבה אפיק הבערה ועייל עצי מוקצה וקאמר דמוקצה
דאורייתא, והקשה אביי מברייתא דקתני שאין מוקצה
דאורייתא, ועוד הא אין חילוק מלאכות ליו"ט? ומתירן
עייל עצי אשירה ומקשה ע"ז א"כ הרי יש ב' לאוין בע"ז?
לכן מתירן עייל עצי הקדש.

2. רמי בר חמא אומר שהמחלוקת במשנה לגבי עיסה
טמאה הוא אי אמרינן הואיל, ומקשה רב פפא ודילמא עד
כאן לא קאמר וכו'.

2א. אמרוה רבנן לדברי רמי בר חמא קמיה דר' ירמיה ור'
זירא ר' ירמיה קיבלה ור' זירא לא קיבלה.

3. רבי אומר הלכה כר"א ור' יצחק אומר הלכה כבן
בתירא.

4. כמה שיעור עיסה שיכול לשומרה מן החימוץ.

4א. אמר רב יוסף הני נשי דידן נהוג למיפא קפיזא קפיזא
לפיסחא ומצרפם בסל.

5. מתני': שלש נשים לשות כאחת וחכמים אומרים שלש
נשים עוסקות בבצק כיחד.

6. מתני': ג' מיני חמץ הכסיפו פניו, קרני חגבים, שנבערבו

אבני חן למסכת פסחים

הסדקין זה בזה.

יכול לא יביא מן המוקצה פי' לא יביא קרבן למזבח בשבת ויו"ט אם הבחמה מוקצה.

ואי אמרת איסור מוקצה דאורייתא וכו' זה מסקנת הקושיא שמתחלת לעיל א"ל והא את הוא דאמרת וכו' דאביי מקשה לרבה שני קושיות על שני ענינים (שאמר, א) דאפיק העברה ועייל עצי מוקצה (ב) ומוקצה דאורייתא, על הראשון מביא רביה מברייטא דמוקצה אינה דאורייתא, וגם קשה על רבה לפי מה דאוקים בהברייטא דהמבשל גיד הנשה וכו' שלא החמישי הוא שהשתמש בעצי מוקצה, וכיון שיש כבר לאו של מבשל גיד ביו"ט נמצא שהוא מחייבו שני מלקיות על שני איסורי יו"ט, הא את הוא דאמר במכות כ"א ע"ב לפי הגהות הב"ח גרסין שם רבה דחילוק מלאכות לשבת וכו'.

מה לי איסור דבר אחר הלא בכל ענין אינו מן המותר לישראל. ובאמת צריך להבין שהרי יש איסורים לישראל שמותרין על המזבח למשל חלב ודם וגם ביוה"כ הגם שלישראל אסור לאכול הוא מקריב קרבנות על המזבח? וראה בהגהות מהרא"מ הורוויץ ז"ל קושיא אחרת. ובמפרשים יש בענין זה.

ונילקי נמי משום ולא תביא תועבה אל ביתך פי' אי מוקמית לה בעצי אשירה הרי בע"ז יש עוד לאו?

מחלוקת רבי אליעזר ור' יהושע הוא פי' דפליגי במתני' לגבי עיסה שנטמאת איך מפרישין ממנה חלה.

בחיטין [קביין. ר"ח].

בחסיכתא לשון חסר, היינו בחיטין ושעורין גרועות.

רש"י ד"ה מכאן לערלה שבטלה במאתים. אמאי מנריך [כו. ד"ס] מאתים, וזעלמא צספרי נפקא לן וכו' דכתיב בפרשת תרומת מעשר שהוא מעשר מן המעשר דהיינו א' ממאה, מכל מתנתכם תרימו את כל תרומת ה' מכל חלבו את מקדשו ממנו בנמדבר י"ח כ"ט, וז"ל הספרי בפרק ס"ח מכל חלבו את מקדשו ממנו שאם נפל לתוכו הוא מקדשו מכאן אמרו תרומה עולה באחד ומאה, [פי' שתרימו ממנו את השעור שהוא מקדש אותו כשנופל לתוכו והוא א' ממאה כי יותר מזה אינו מקדש בנפילתו. מלכ"ם] אין לי אלא תרומה שהוא עולה ערלה

וכלאי הכרם מנין? נאמר כאן מלאה ונאמר להלן מלאה מה כאן עולה אף להלן עולה, אי מה כאן במאה ואחד אף להלן במאה ואחד? אמרת מקום שכפל את האיסור [פי' דתרומה אינה אסורה אלא בהנאה של כילוי פסחים ל"ד ע"א בתוס' אבל בערלה וכלאי הכרם יש איסור אכילה ואיסור הנאה לגמרי] כפל את ההעלאה, מכאן אמרו תרומה עולה באחד ומאה ערלה וכלאי הכרם באחד ומאתים עכ"ל הספרי, וראה ערלה פ"ב מ"א ברע"ב ותיו"ט ורש"ש, ושם בירושלמי, וראה לעיל כ"ה ע"א ומוכא בחולין צ"ט ע"א רש"י ד"ה שנתבשל.

שם. והאי "מכאן" לאו דוקא.

ד"ה ור' יהושע סבר לא אמרין הואיל. ואהואיל ואי צעי מיתשיל עלה דלעיל דף מ"ו ע"ב לא קאי רמי דר ממא דשם כבר אמר הגמרא דר' יהושע סבר לא אמרין הואיל.

ד"ה דלא חזיא לא לדידיה ולא לאורחים. שאין דרך לצנוע מכל אחת תימא יבצע מאחת ויצרף ע"י סל ויפריש על ידי כולן ואין צריך לשום הואיל? וצ"ל מאחר דמצוה להפריש חלה שלימה שחלה לשון עוגה הוא וכן כתב במהרי"ל וא"כ כשאינו רוצה לעשות המצוה כהלכתה ולהפריש מכל אחת בלא צירוף סל אזי מפרישין עוגה שלימה ודו"ק, רש"ל.

ד"ה אבל הכא. אפילו לסומרא שהחמץ יהא ברשותו ויהא חייב לשורפו וכל שכן הואיל לקולא פי' ואיך ס"ד דאית ליה לר' יהושע הואיל.

שם. לא דמי דהשתא מיהא לאו ידידיה הוא פי' לכן אין סברה לומר הואיל בחלה, שהרי החלה חייב ליתן לכהן ואינה שלו.

ד"ה אהדר ליה במכילתא אחריתא. ואיכא למימר דצטרייהו פליגי:

ר' אליעזר לא תקרא עליה שם עד שתאפה.	ר' יהושע לא זהו חמץ שמוזהרין עליו.	
דבר הגורם לממון	כממון דמי אי לא אמרין הואיל הרי עובר על לא תעשה כל מלאכה	לאו כממון דמי

אבני חן למסכת פסחים

סיום דברי חכמים אלא הם דברי ר"מ שמה שקוראין חכמים [ר' יהודה] שיאור [קרני חגבים] וסידוק על שניהם חייב כרת.

הואיל	אמרין הואיל	לא אמרין הואיל וגם אינו ממונו ואינו עובר בכל יראה

דף מ"ח ע"ב

חמשת רבעים לוגין שהם רביעית הקב **קמח ועוד** ראה תוס' למה צריך ועוד **חייבין בחלה** וס"ד דקבא מלוגנאה היינו קב של ד' לוגין, וקשה מהמשנה דקתני שהשיעור הוא חמש לוגין? ומתריץ שהגם שקורא לה "קב" אין הפירוש שהוא קב של ד' לוגין אלא קבא מלוגנאה הוא מדה של חמש לוגין ועוד.

קפיזא שם מדה קמנה, ורש"י פי' שהוא בת ג' לוגין. וז"ל הנמ"י קפיזא הוא מחות מקב, כדאמרין בשבת ק"ג ע"א חקק קפיזא בקבא.

הרודה ונותן בסל משמע תיכף כשיוצא מן התנור נותן בסל. נמ"י, וכן כתב המאירי וז"ל יש מפרשים דוקא ברודה ונותן לאלתר בסל ואף הלשון מוכיח כן ר"ל הרודה ונותן לסל, ונראה מדבריהם שאם לא נצטרפו תכף לרדיה כבר הופקעה תורת חלה מהם ואין עוד בהם צירוף, ולא עוד אלא שהם גורסין כאן הסל מצרפן דכתיב והיה באכלכם מלחם הארץ ופי' הדברים כלומר שעיקר החיוב הוא משנעשה לחם והיא שעת הרדיה. וראה מש"כ בריטב"א, ובמהר"ם חלאוה.

כעכין ז"ל הנמ"י כעכין. הכ"ף הוא מן השם ולא כ"ף השימוש, הם דקין ורקיקין ואין מתבדקין זו בזו.

או בתנור צונן (אמר לי. ד"ס) [הא. ודברי ר"ע הם ונוסחא ישרה הוא מאד. ד"ס] **אין לך אלא מה שמנו חכמים.**

רבן גמליאל אומר שלש נשים כך הורה שעד ג' נשים אין ההמתנה מביא לידי חימוץ.

שהכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו ראה מש"כ לעיל ל"ט ע"א.

והאנן תנן שיאור ישרף והאוכלו פטור דברי רבי יהודה פי' וחכמים דברייתא שהם כמו ר' יהודה דמתני' אומרים ששיאור וסידוק חייב עליהם כרת? ומתריץ דהא דתני בבביתא זה וזה חייבין עליהן כרת אינה

	הכסיפו פניו	קרני חגבים	שנערכו סדקין זה בזה.
ר' יהודה דמתני'		שיאור ישרף והאוכלו פטור	סידוק ישרף והאוכלו חייב כרת
חכמים דמתני'	שיאור ישרף והאוכלו פטור	סידוק ישרף והאוכלו חייב כרת	סידוק ישרף והאוכלו חייב כרת
ר' מאיר דברייתא	שיאור ישרף והאוכלו פטור	סידוק ישרף והאוכלו חייב כרת	סידוק ישרף והאוכלו חייב כרת
חכמים דברייתא		שיאור ישרף והאוכלו פטור	סידוק ישרף והאוכלו חייב כרת

רש"י ד"ה חמש רבעים.

ג' איפה = 3 סאין

ו' סאה = 6 קב

ד' קב = 4 לוג

ו' לוג = 6 ביצים

עשירית האיפה מדבריות:

איפה = 432 ביצים (3*6*4*6)

עשירית האיפה: 43.2 ביצים = 7 לוג 1.2 ביצים.

ששה לוגין ירושלמיות (הוסיפו שתות):

$432 \div 6 = 72$

$432 - 72 = 360$ ביצים

עשירית האיפה: 36 ביצים שהוא 6 רבעים (לוגין)

חמש לוגין ציפוריות (הוסיפו שתות):

$360 \div 6 = 60$

$360 - 60 = 300$

עשירית האיפה: 30 ביצים שהוא 5 רבעים (לוגין).

ד"ה כעכין. קויל"ז וכן באירופה היו קורין לחלה של שבת כן, ורואין ששם זה עוד היה בימי רש"י.

דף מ"ט ע"א

תוכן הדף:

א. מתי מבערין החמץ כשחל ערב פסח בשבת.

ב. מתני': אם הולך למצוה חוצר לבער רק אם יש שהות

אבני חן למסכת פסחים

מיירי שבא בשבת.

והלכתי אחר אבא וביעורנו את החמץ לכאורה מה ראה מכאן דהא לכו"ע איכא ג"כ ביעור בזמנו ממה שמשיר מאכילתו בשבת, והיה נראה להביא ראייה מכאן דלעת הפוסקים שהביא הר"ן שם דמאי דמבערין לפני השבת בלא שירור הוא, ואפשר דלשון הגיע עת לבער משמע דעיקר הביעור הוא בשבת. שפת אמת

לשחוט את פסחו ולמול את בנו שנינו בירושלמי כאן א"ר יוסה ב"ר ר' בון בוא וראה מה גדול הוא השלום סעודת אירוסין צצית חמיו וקסצר דלכילת סעודת אירוסין צצית חמיו אינו אלא משום אירוסין דעמיה דלרוס ואירוסתו וקרוציה, א"נ לכך אינו חוזר שלא יקנוף עליו חמיו. קרנן העדה שהוקש לשני דברים שחייבין עליהן כרת מילת בנו ושחיטת פסחו.

ולאכול סעודת אירוסין בבית חמיו פי' חתן שהולך לסעודת חתונה שלו. וראה אור"ח סימן תמ"ד במ"ב ס"ק כ"ה וז"ל ויש שמקילין ג"כ באחר אם קרוי לסעודת אירוסין.

סעודת אירוסין וה"ה סעודה שעושין בשעה שהכלה מקבלת סבלונות וכתבו האחרונים דה"ה בזמנינו כשעושין סעודה בשעת כתיבת התנאים ג"כ מיקרי סעודת מצוה. משנ"ב סימן תמ"ד ס"ק כ"ד.

עם הארץ ז"ל הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשניות ועל כן קראו חכמים ע"ה מי שאין לו חכמה "עם הארץ" כלומר לא נמצא אלא לישב הארץ לפיכך הם מיהסים שמם לארץ.

כגון בת כהן לישראל פי' אפילו הכהן אביה היא עם הארץ. ע"פ היעב"ץ, וז"ל העיון יעקב עיין ברמב"ם פ"ה מהלכות דעות ובכסף משנה שם דאם הם שוים שהם עמי הארצים הוי גם כן סעודת מצוה, וכהן לישראלית אין איסור דמכל מקום בניו כהנים, ובן כהן אם הוא תלמיד חכם אסור לישא בת עם הארץ כדבסמוך ואם הוא עם הארץ אף שהוא בן תלמיד חכם מכל מקום הוי ליה ענבי הסנה בענבי הסנה כי אין יחוס כיחוס עצמו.

הרוצה שיתעשר ידבק בזרעו של אהרן וכו'
כל שכן שתורה תורתו של הבעל, דבתורה כתיב ובשמאלה עושר וכבוד וכהונה של אשתו מעשרתו

ואם לא מבטלו בלבן, אם הולך להצלה אפילו כשיש שעות מבטל בלבן, אבל לדבר רשות חוזר. וכן בבשר קודש. והשיעור לחזור מחלוקת ר"מ ר"י וחכמים.
ג. סעודת אירוסין וסעודת סבלונות רשות או מצוה.
ד. אין ת"ח רשאי ליהנות בסעודה שאינה של מצוה כגון ישראל ע"ה לבת כהן ובת ת"ח לע"ה.
ה. ד' חכמים שנשאו בת כהן.
ו. הנהגה מסעודת הרשות, ות"ח המרבה סעודתו הכל מקום.

ז. לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת"ח.
ע"ב ח. ע"ה אסור לאכול בשר, ע"ה מותר לנוחרו ביוה"כ, ע"ה אסור להתלוות עמו, ע"ה מותר לקורעו כדג, אמר ר"ע כשהייתי ע"ה אמרתי מי יתן לי ת"ח ואנשכנו וכו', כל המשיא את בתו לע"ה כאילו כפתה וכו'.
ט. אלמלי אנו צריכין להם וכו'.
י. שנה ופירש יותר מכולן.
יא. ששה דברים נאמרו בעמי הארץ.
יב. מחלוקת דר"מ ור"י בחזרה לבער חמץ ולשרוף קדשים ומחלקותם לגבי ברכת המזון.

י"ד שחל להיות בשבת מבערים את הכל מלפני השבת דברי ר"מ פירוש רבי מאיר לטעמיה דאמר ושרפין בתחלת שש משום דסבר לה כר' יהודה דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה וכו'. בעל המאור עיי"ש. אבל הראב"ד משיג עליו דר"מ לא סבר דאין ביעור חמץ אלא שריפה אלא "מצותו" בשריפה. עיי"ש. וראה בפנ"י.

וכתב שם בהמאור עוד וחכמים אומרים [שמבערין את החמץ] בזמן רבנן למעמיהו דסבירא להו בביעור חמץ מפרר וזורה לרוח ומטיל לים ואין בזה אב מלאכה שידחה שבת וכו'. עיי"ש.

וכתב שם בהמאור עוד וזו הוא ששינוי מבערין את הכל מלפני השבת בין תרומה בין חולין ואפשר לו לסעוד בשבת מן המצה ואע"ג דגרסינן בירושלמי האוכל מצה בערב הפסח כבועל אריסתו בבית חמיו, ה"מ משש שעות ולמעלה אבל עד שש שעות מותר. וראה במלחמות שכל היום אסור לאכול מצה.

וחכמים אומרים בזמנו ע"י זריקה או הפקרה. שמו"ץ

ובא זונין ממונה של ר"ג כנראה שזונין זה היה מנהל המשק והעסקים של בית הנשיא. שמו"ץ, ולכאורה

אבני חן למסכת פסחים

עשירות של הכהנים בא מהקטורת. ע"פ המהרש"א עיי"ש

אמר לא נחא ליה לאהרן דאידבק בזרעיה דהוה ליה חתנא כי אנא [ואיתסי. ע"י].

תרי בני סמיכי [סמיכי ס"ד! אלא אימא דחזו לסמיכה כתב בספר יוחסין דף ע"ט וז"ל ואולי דאז כבר נתבטל הסמיכה או שהיהו בבבל. עיון יעקב ומאן אינון] רב ששת וכו'.

כל הנהנה מסעודת רשות לסוף גולה הוא פירוש על מה שאמר לעיל אי לא נסיכי כהנתא לא גלאי דכל סעודה שאינה מצוה קאמר לעיל דהיא בת כהן לישראל וכל הנהנה מסעודת הרשות גולה ולכך ע"י נסיכתו כהנת ונהנה מסעודת הרשות לכך גלה. מלא הרועים.

ואוכלים כרים כבשים שמנים מצאן ועגלים מתוך מרבק הוא הדיר שמפממים שם העגלים: עמוס ו' ד' וכתוב [ברתיה. ד"ס] בפסוק ז' לכן עתה יגלו בראש גלים.

ת"ר (כל. ד"ס, ר"ח) ת"ח המרבה סעודתו.

בר מיחס תנורי

לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וכו' על דרך מה שאמרו יומא ע"ב א"א אם רואה אדם שתורה פוסקת מזרעו ישא בת ת"ח שנאמר מריח מים יפריח. ר' יצחק אייזיק חבר וצ"ל.

משל לענבי הגפן בענבי הגפן שהפירות היוצאין מן הגפן הם חשובים יותר מבשאר פירות, שבשאר הפירות המשקה היוצא מהן ברכתו שהכל ובגפן היין יש לו ברכה לעצמו.

רש"י ד"ה לשבות שביתת הרשות. שיהיה לו משם ולהלן אלפים, לילך למחר שם, לדבר הרשות.

ד"ה זה וזה. חמץ דאמרן לעיל "ומזכר שיש לו חמץ צנימו".

ד"ה אין זיווג עולה יפה. צמול [יפה וטוב. רע"י].

ד"ה או קוברה [או קוברתו. ר"ן].

ד"ה תלמיד חכם. הוא [שצח להן. רע"י] אצל עם הארץ ואינו כהן גלאי הוא לו [לצני אהרן. רע"י] ונענשין.

ד"ה לא גלאי. רצ כהנא גלה מצבל לא"י כדאמר צהגוזל ומאכיל על שהרג מסור.

ד"ה לא גלאי כדגלי אינשי. [ששאר תלמידי חכמים גולין ויוצאין. רע"י] מדעתן

ד"ה ומאלמן את אשתו. והרי אשתו [כאלמנות. רע"י] חיות.

ד"ה גוזליו. יתומיו. ר"ן

ד"ה ותלמודו משתכח. שאינו [עוסק. רע"י] לחזור עליו.

ד"ה קרי ליה. [לצני. רע"י].

ד"ה מרקיד בי כובי. [צנו של מרקד צין החניות כדרך שהלננים עושים. רע"י] שמשחקין.

ד"ה מלחיד פינכי. [לוחך. ד"ס] קערות.

ד"ה מד רבע. אלא מקפל לצושו תחתיו וישן והוא מהדברים הגורמים שכחה בסוף מסכת הוריות. עיון יעקב

ד"ה מד. כמו אמרי אינשי במיפתח בבי מטרא פי' אם יורדין גשם בבוקר כשפותחין הפתחים צר חמלא מוך שקין וגני החמר המוכר תבואה יקפל את בגדו ליכנס לישן מפני שהשנה מתברכת. ע"פ רש"י שם

דף מ"ט ע"ב

ולא ישא בת עם הארץ ולא בכל ע"ה קאמר אלא במי שהוא חשוד לעבור להכעים. מור אה"ע סימן ב', וראה ברי"ף כאן וברא"ש, ועל דברי הטור כתב הבית יוסף ואין דבריו נוחים לי, אלא אפילו אינו עובר להכעים אלא לתיאבון או שאינו בקי בדקדוקי מצות הם שקץ ונשותיהם שרץ וכו' קרינן ביה, וכך הם דברי רש"י שכתב נשותיהן שרץ שאינן זהירות במצות עב"ל, וראה דרישה שמחלק בין שני אופני עם הארץ, כדי שלא לעשות

אבני חן למסכת פסחים

פלוגתא בין טור לרש"י.

ואין מקבלין ממנו עדות שמא יוסף על מה שראה או על מה ששמע, שיאמר כדדמי ליה.

ואין מגלין להם סוד שום דבר סתר לפי שהוא הולך רכיל ומגלה סוד.

ואין ממנין אותן אפוטרופוס על היתומין לפי שנחשד על הגזל.

ואין ממנין אותן אפוטרופוס על קופה של צדקה מפני הגזל או מפני החילוק שמרבה לאחד וממעט לאחר.

ואין מתלוין עמהן בדרך לפי שחשוד על שפיכות דמים.

****ששה דברים נאמרו בעם הארץ נ"ל לפרש דלכאורה קשה להבין מי הוא העם הארץ שאנו אומרים דמותר לנחרו ביוה"כ ולקרעו כגו' וכו' לכן אומר שהוא אדם כזה שחשוד על רציחה וגזילה ושקר והוא אדם מבולבל, ונשאלת שאלה האם אתם מכירים אדם כזה? ועל כרחך צריך לפרש שהוא רק ענין של מוסר לגנות את מי שאינו לומד תורה. וכמש"כ לעיל משם הריטב"א.**

אמר ר' יוחנן מוחלפת השיטה

רש"י עם כל בהמה. שדומות לבהמה שאין להן "לצ להצין" פי' כיון שאביה עם הארץ אין לה לב להבין, פי' שהגם שיש להם שכל לכל דברים היום יומיים מ"מ אין להם לב להבין. ויש להאריך בזה.

ד"ה כי הוא חייך ואורך ימיו. [המורה שזה אורך ימים ומי יאריך ימים. רע"ן].

ד"ה שנה ופירש. שנה [מ"ח. רע"ן] יומר מכולם [מעט הארץ ונשומיה. רע"ן].

דף נ' ע"א

תוכן הדף:

(א) יקרות וקפאון: (א) אור (ב) נגעים ואהלות (ג) בני אדם שיקרין הן בעולם הזה וקפויין הן לעולם הבא.

(ב) על מצילות הסוס: (א) להוסיף על ירושלים (ב) כל מצילות שתולין לסוס בין עיניו יהיה קודש לה' (ג) כל ביוה שבוזין ישראל עד שעה שהסוס רץ ומיצל.

(ג) ולא יהיה כנעני בשלמא למעם דביוה מובן אלא לשני המעמים האחרים מה פירושו? אין כאן עני.

(ד) והיה ה' למלך וגו' ושמו אחד.

(ה) מתני': מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים וכו'.

הן שקץ ונשותיהן שרץ המהרש"א מפרש הן שקץ על טומאת ע"ז ונשותיהן שרץ על טומאת גדה עיי"ש.

עם הארץ אסור לאכול בשר פי' מתוך עמיתו אינו יודע לשחוט ולמלוח כראוי. ריטב"א

אמר רבי אלעזר עם הארץ מותר לנוחרו וכו' והנכון שדיברו חכמים לשון הבאי וגזמא וזהו שאמרו ביום הכיפורים שחל להיות בשבת, אבל ודאי ההורגו שלא כדין נהרג עליו, ונראין דברים בכל אלו הגזמות בעם הארץ שאינו אפילו במצות ודרך ארץ, או אפילו במי שלא קרא ושנה בלבר אעפ"י שעוסק במצות כי לא עם הארץ חסיד, ובדאי לזרז בני אדם לתורה, מגומזין על עם הארץ בכל זאת. ריטב"א, וראה מאירי.

עם הארץ מותר לנוחרו פי' לביישו. מהרש"א

אילמלא על פי' התוס' מגילה כ"א ע"א אילמא באל"ף בסופו הפירוש אילו לא, וביו"ד הפירוש אילו היה, וגוסס הדפוס מתפרש אם לא שהם צריכין אותנו. ובחכמת מנוח פי' אי לאו שיש להם צורך למשא ומתן שלנו עמהם וכו' עיי"ש עוד. ובא"ס פי' שע"ה אינן יודעין חכמת החשבון והיו צריכין הת"ח לניהול חשבונות.

כאילו בועל ארוסתו המשל הוא לאדם שהיה לו ארוסה וגרשה, ואח"כ נשא אותה אדם מעולה, שודאי ארום ראשון מצטער כשרואה את בעלה, וכן הוא בעם הארץ שמאם בלימוד התורה וכשרואה תלמיד חכם עוסק בתורה מצטער. שמו"ץ בשם פתח עינים

בועל ארוסתו של העם הארץ.

נשותיהן יותר מהן ומעם הדבר מפני שהן יושבות ואינן עוסקות במשא ומתן ואינן מכירות במיב בני אדם, ופגישתן היחידה עם תלמידי חכמים היא תוך כדי ההרחקות שהרחיקו חכמים את משפחות עמי הארץ, לפיכך שנאתן מרובה. שמו"ץ

ששה דברים נאמרו נאמרו בעמי הארץ:

ע"פ פירוש הר"י מלוניל

אין מוסרין להם עדות, אין מזמינין אותו לשמוע דבר להעיד עליו לפי שאין לו דעת להבין במה שצריך לעדות.

אבני חן למסכת פסחים

(ו) מאי אריא ערבי פסחים אפילו ערבי שבתות וערבי ימים טובים נמי.

(ז) יש זרין ונשכר וכו'.

(ח) כי גדול עד שמים וכתוב כי גדול מעל שמים חסדך.

(ט) המצפה לשכר אשתו וריחיים אינו רואה סימן ברכה וכו'.

(י) ד' פרוטות אין בהן סימן ברכה לעולם.

(יא) בני ביישן נהוג דלא הוו אזלין מצור לצידון במעלי שבתא.

והיה ביום ההוא במלחמת גוג ומגוג לא יהיה אור יקרות אור בהיר וקפאון ר"ל חשך בדבר הנקפה והוא דבר צלול הנהפך להיות עב, ר"ל ישראל יהיו אז נבוכים בדעתם ולא יכירו אם היה הכנה לתשועה או לכליון. זכריה י"ד ו'

זה אור שיקר בעולם הזה ר"ל אור החמה דאמרינן בהרואה מיום שחרב בהמ"ק לא נראה רקיע במהרתה. יעב"ץ

[לכאן בגימ' מאה ואחד, וזה רמז להגמ' בחגיגה ט' ע"ב אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד. בשם הגר"א] **ותלמודו בידו ראה רבינו חננאל.**

ביום ההוא יהיה על מצלות כן יקרא הזוגים שבצוארי הסוסים על כי מקשקשים ומשמיעים קול והוא מלשון בצלצלי שמע **הסוס קדש לה', והיה הסיירות בבית ה' כמזרקים לפני המזבח** כי מזהב הזוגים יעשו סירות לבשל ויהיו אם כן מזהב כמו המזרקים שלפני המזבח שהמה מזהב. זכריה י"ד כ'.

עתיד הקב"ה להוסיף על ירושלים וכו' הן בהך קרא לא רמיזא הך דעתיד הקב"ה להוסיף על ירושלים וכו' אמנם נראה דסמך הכא על אידך קרא דירמיה ל"א ל"ז-ל"ט דכתיב בהדיא שם הנה ימים באים ונבנתה העיר לה' ממגדל חננאל עד שער הפנה: ויצא עוד קו המדה נגדו על גבעת גרב ונסב געתה: וכל העמק הפגרים והדשן וכל השדמות עד נחל נקרון עד פנת שער הסוסים מזרחה קדש לה' וגו' ועל זה סמך כאן לפרש ג"כ בקרא דעל מצילות הסוס קדש לה'. מראה כהן

עד שהסוף רץ [ומיצל. ד"ס].

עד שהסוס רץ פירוש דדרש "על" כמו "עד" בחלוף המוצא. רש"ש

אין כאן עני פי' ואין זה פועל יוצא ממצולת הסוס אלא ענין בפני עצמו שלא יהיו עוד עניים.

אשר סוחריה שרים פי' סוחריה המה שרים ומכובדים **פְּנֵעֲנִיָּה ענין תגר וסוחר נכבדי ארץ.** ישעיה כ"ג ח'

אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו "לכאן" בגימטריא 101 ע"פ הגמ' בחגיגה ט: אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד. שמעתי מרב חיים מאיר לאו שליט"א בסיום הש"ס י"ג אב תשע"ב בשם המנחת יצחק.

רש"י ד"ה אור שיקר בעולם הזה. ואורה [הולך וגדול. רע"י] אומה אור.

שם. לפ על [פני. רע"י] המים.

ד"ה איתנגיד. גוע ופרחה [נשממו. רע"י].

ד"ה עליונים למטה. אומן [שראיתי. רע"י] כאן משוים ראיתי [שם. רע"י] קלים.

ד"ה הרוגי לוד. שהודו על עזמן [שהרגו צמ קיסר. רע"י] שהיו מטילין.

ד"ה עד שעה שהסוס רץ [ומיצל. ע"י, ד"ס].

שם. כשיעור מרובת הסוס [שהוא. רע"י] עד חצי היום, ולשון [מיצל. רע"י, ד"ס] הוא.

שם. כשתמה צמורח כל [החמה. רע"י] למערב.

שם. צפירוש רבינו מכיר זל"ל [מנאמיה. רע"י, ד"ס].

ד"ה כל מצילות. וראה מהרש"א שפירש מלשון צל שיהיה לצל בין עיניו שלא יהיה נבעת מזריחת השמש וכן עושין לסוסים המוכנים למלחמה.

ד"ה כל ביזה שיבזו ישראל. [מגוג ומגוג. רע"י] ציוס אחד.

ד"ה מאי והיה הסיירות כמזרקים. ליכא הקדש פי' לאוצר הקדש [שיהא שם עושר. רע"י] כולי האי.

אבני חן למסכת פסחים

ד"ה כנעני. לעשות סמורה תימה מי לא תנן התם אין משתכרין בשל הקדש? ונל"ל שלא יהיו צריכין לקנות כלי הקודש מן הסוחרים המביאים סחורות הצריכים למקדש למכרם שם היינו דכתיב ולא יהיה כנעני וגו'.

ד"ה כולו הטוב והמטיב. שאין שם [שמועה. רע"י] רעה.

ד"ה למידרשיה בפירקא. דלרצו אומיות [דרשה וטעמים. ד"ס] [דרשה וטעמיה של תורה תלויין בה. רע"י].

[מותר לכבס בגדים במכונת כביסה ערב פסח לאחר חצות כיון שאין בה מירחא, ובחזו"מ האיסור רק שלא יכנס לרגל כשהוא מנובל. וראה בקובץ בית אהרן וישראל אב-אלול תשנ"ד מה מאמר ארוך על זה],

דף נ' ע"ב

לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות ואפילו שלא לשמה ואף על גב דאמרינן התם העוסק בתורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא? יש לומר דהתם מיירי אחר שלמד, ועדיין לא הרגיש שראוי לעשות לשמה, זה ודאי נוח לו שלא נברא, שהיה לו לבחון האמת מעצמו. ספר המכתם

וקוצצי אילנות טובות ראה ב"ק צ"א ע"ב.

בני חוזאי נהגו דמפרשי חלה וכו' בענין מנהג מבטל דין ראה בהלכות מגילה סימן תר"צ במג"א סקב"ב וז"ל כתב רמ"א בתשו' סי' כ"א בשם מהרי"ק שורש קמ"ד דאם נמצא המנהג באיזה פוסק אין לבטלו אפי' בשעת הדחק אין לשנות מנהג כדאמרינן בבב"ש ביישן ואפי' יש במנהג קצת איסור אין לבטלו כמ"ש מהרי"ק ש"ט, ואפילו במנהג מקום א' אמרינן שמבטל הלכה מיהו אם נשתנה הענין מאשר היה בזמן הראשונים רשאים לשנות המנהג לפי הזמן עכ"ל, ומהרא"ש בביאורי סמ"ג כתב הא דאמרינן מנהג עוקר הלכה היינו אפי' רוב דיעות ס"ל אסור והתלמוד מסייע להו, והמנהג הבנוי ע"פ הפסיקתא או ספרי' חיצונים אמרינן מנהג עוקר הלכה דודאי כך קבלו אבותינו איש מפי איש עכ"ל, עיין מהרי"ק ש"ט ושנ"ד וס' ב"ש, ודוקא מנהג שנתיסד ע"פ ותיקין כמ"ש המרדכי אבל מנהג שאין לו ראיה מן התורה אינו אלא כטועה בשיקול הדעת. מסכת סופרים פי"ד [הלכה י"ח]. ועיי"ש עוד.

ניכלה זר באפייהו יאכל זר את החלה בפניהם.

רש"י ד"ה מאי אריא ערבי פסחים. דקמני [לעשות. ררי"ף] עד חלות [מכלל דעד חלות תלוי. ררי"ף] זמנהגא [ומחלות. ררי"ף] ולהלן אסור.

שם. ולמה לי למיתני חלות לאשמעינן הך דיוקא בשפת אמת פירש בכל הבבא הראשונה "מקום שנהגו לעשות מלאכה וכו' עושין" מיותרת לגמרי.

ד"ה במוצאי שבתות. דיבור זה שייך לעיל לפני דיבור נידנוד עבירה.

ד"ה שפל ונשכר. שלל לשמה מיהא [היא], ואמרינן. ד"ס].

ד"ה ומגדלי בהמה דקה. הכל נזוהרין עליהן משמע שגם צעקת בני אדם גורם שלא יראה סימן ברכה אף שאין בה משום עין הרע. ושמעתי מהרב העניך וואלף זצ"ל חותנו של ר' אריה רינגעל נ"י לפרש המשנה באבות פ"ד ר' שמעון אומר שלשה כתרים הן כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות וכתר שם טוב עולה על גביהן מה פי' "שם טוב"? אם הכוונה למעשים טובים היה צ"ל כתר מעשים טובים? רק הפי' דמה שבני אדם אומרים על האדם זה נקרא שם טוב, ולכן כיון שאדם מתנהג באופן שגורם שבנ"א ישבחו אותו וגורם שיהודי אחד ידבר טוב על יהודי אחר זה עולה על גביהן, ובוה פירשתי בהשבע ברכות של בני בנציון נ"י (ה' וירא תשנ"ט לפ"ק) לפרש מדוע צעקת בני אדם גורם שאינו רואה סימן ברכה.

ד"ה וקוצצי אילנות טובות. ולעקת בני אדם פי' שבוה יש גם עין הרע וגם צעקת בני אדם.

דף נ"א ע"א

קורדקוסין מנעל שאין לו עקב. רבינו חננאל, נעלים רחבים כמו נעלי בית. שמו"ץ

ונתנום לעבדיהן יתכן דמשום דאינו כי אם משום מראית עין נגד מנהגם לא חששו משום שכיתת עבד. יפה עינים

שווינכו ככותאי נ"ל לפרש דה"ק שווינכו ככותאי כלומר כמו שאסור להקל בפני הכותי שלא יקל יותר כך הוא מתיירא להקל בפניהם שמא תקבלו ותבאו להקל עוד

אבני חן למסכת פסחים

יותר באיסור חלב מרוב חריפותכם ופולחכם. רש"ל

אבל זה שהוא מארץ ישראל לבבל אין לחוש שבני בבל יחלקו עליו שיורעין הן ומכירין חשיבות בני ארץ ישראל עליהם ולא יחלקו על מי שבא מאתם מא"י או צ"ל מהתם אם יעשה כמותם. ספר המכתם

עבדינו כוותיהו וקשה ד"לא" עבדינו כוותיהו הוה ליה למימר? ראה תוס'.

ופליגא דידה אדידיה צ"ע למאי דמסקינן דספחי כרוב גם לרבנן דפליגי עלי' דר"ש אינם אוסרין אלא מדרבנן א"כ יש לחלק דבחלב דהוא איסור דאורייתא אסור לסמוך עליו ולאכול אפי' בפניו אבל בדרבנן אין להחמיר כל כך? שפת אמת. וז"ל הרמב"ן בשבת ס"ה ע"ב וכיוצא בזה בפסחים ופליגי דידה אדידיה גבי ספחי שביעית דטעמי פליגי אבל עיקר דינא אפשר לומר דרבי שמעון בן יוחאי ראוי לסמוך עליו בפניו דרבה בב"ח קמן ממנו היה ולא חשש לכבוד עצמו להסמך אחרים עליו אפילו בפניו.

כדי הוא ר' יוחנן "כדי" הוא מלשון "די" שפירושה מספיק, ובמקומות אחרים משתמש על כוונה זו בלשון "כדיא".

סח לי ר' יוחנן בן אלעזר אולי הוא סתם ר' יוחנן המוכא בכל הש"ס והוא בן אלעזר אשר עד עתה לא מצאתי בעניתי שם אביו בש"ס. מנחת יהודה, ובאמת מסתבר כדבריו שהרי בכל הש"ס מדבר רבה בר בר חנה בשם ר' יוחנן.

רש"י ד"ה רוחצין שני אחים כאחד. ראה מהרש"ל.

ד"ה ספסלי נכרים. ולא מיישנין למשדא פי' שיאמרו שהישראל מוכר סחורה בשבת.

ד"ה מאביו וחמיו. וכן צנעל אחותו משמע שבימיהם היה אחבה עזה בין אח ואחות.

דף נ"א ע"ב

ספיחי הלשון ספח הוא מלשון הפסוק בויקרא כ"ה ה' את ספח קצירך לא תקצור, ופרש"י שם אפילו לא זרעמה

והיא למטה מן הזרע שנפל זה צעת הקציר הוא קרוי ספח. והוא מלשון ספח דהיינו להוסיף.

ואמר לי בני בפני אכול ז"ל המאירי ואם על כל פנים רוצה שינהגו בני ביתו או הנמשכים אחריו כמותו, ראוי לו מכל מקום שיזהירם שלא לנהוג היתר בה אחריו פי' אחר פטירתו מן העולם, והוא שאמרו אמר רבה בר בר חנא סח לי וכו' ואמר לי בפני אכול ר"ל בעודני חי. אבל בפנ"י משמע שמפרש ממש בפניו שלא רצה שיקבעו הלכה לדורות כמותו, ואם יעשו רק בפניו ממש לא יקבע הלכה בן.

כדי הוא ר"ש וכו' והגמ' נשאר בזה דפליגא דידה אדידיה, וראה מש"כ לעיל על ופליגא דידה אדידיה בשם הרמב"ן והשפת אמת.

רש"י ד"ה בפני אכול. והכא קאמר רבב"ח משמיה דר' יוחנן בן אלעזר דאע"ג דלאו זר סמכא הוא.

ד"ה שאין כיוצא בהן בירק השדה. [דכל ?] שאר ספיחין.

שם. וגמגום נראה דר"ל דלהאי פירוש הלשון מגומגום דהל"ל חוץ מספיחי כרוב שאינו כלה לחיה מן השדה, אבל אפי' מפרש רש"י בן לקמן בד"ה גזרינן ספיחי כרוב. ע"פ הממ"נ עיי"ש עוד.

ד"ה גזרינן ספיחי כרוב אטו ספיחין דעלמא. דלא [תימא. ד"ס] טעמא משום.

דף נ"ב ע"א

תוכן הדף:

- (א) עוגש של מחלל יו"ט שני של גליות.
- (ב) חמשה פירושים בצא והבא לך אף אתה.
- (ג) שלש ארצות לביעור.
- (ד) אם צריך להחזיר פירות שביעית לא"י לבערם.
- (ה) ר' אילעאי קץ כפנייתא, היכי עביד הכי?

מימנו אנגידא שכל מי שהיה חייב מלקות לא היו מלקין אותו עד שהיו מתקבצים אצל הרב ונסכמים כל בני הישיבה להלקותו, אבל מי שהיה חייב נדוי הואיל ואין נדוי אלא לעבירה חמורה אין חולקין כבוד לרב ומשמתין אותו מיד. מאירי, ורש"י פירש באופן אחר.

אבני חן למסכת פסחים

למקום שלא כלו וכו' [ור' ?] יהודה אומר.

ד"ה אף על האחרון. והכי [קא משמע מילתיה. ד"ס] ממקום.

דף נ"ב ע"ב

דאמר רחבה אמר [רבי. ממ"נ] יהודה וכו' וכיון שנסתפק לו בעל השמועה מי הוא, אם רבי יהודה אמרה אם רב יהודה, היה גורסה בשם שניהם דאמר רחבה אמר "ראבי" יהודה. רבינו חננאל.

היכי עביד הכי לאכלה אמר רחמנא וא"ת תיפוק ליה דאסור משום בל תשחית? וי"ל דאינו טעון קבא, דבכי האי גוונא אמרינן בפרק החובל דאינו עובר משום בל תשחית, א"נ י"ל דר"ל דרוצה לעשות קורות ובנינים גדולים והוי מחשיבו בדמים, כלומר דיותר יועיל לעשות בנינים מכמו שהיה רוצה למכור האילן דליכא לאו דבל תשחית אי לאו משום איסור שביעית. תוס' רבינו פרץ.

דנחית הגיע הגידול לכלל לפרי

רש"י ד"ה אוכלין על של בין הכיפין. ושארין צלותן כיפין פי' בהכפות תמרים, פי' בענפי התמר.

שם. ומתניתין הכי קאמר וכו' וצ"ע איך יכולין להכניס פירוש זה בלשון המשנה

ד"ה שאין חיה שביהודה. מתרמקת וכו' ותמוה דמ"מ החיה שהיא בסוף גליל הסמוכה לתחלת יהודה למה לא תכנוס? ויותר נראה שהיא דבר טבע שאותה חיה' הרגילה בפירות מקום זה אינה ניזונית מפירות שבמקום אחר כיהודה וגליל. שפת אמת,

תוס' ד"ה רב ספרא. ותירץ דהתם מיירי לאכילה ורב ספרא אפיק לסחורה, דיש סחורה שמותרת עכ"ל. מכאן סמכו להוציא אתרוגים לחו"ל בשמיטה, וזה"ל בספר "גנוזות ושו"ת חזון איש" לשלוח אתרוג בלתי מורכב [בלתי משומר] לקיום המצוה במקום שיש להסתפק שיבוטל המצוה בעדר המשלוח הדעת נוטה להתיר ולא לקחת מן העושה סחורה וכו', וראה שם שהיה להחזון איש גירסא אחרת בתוס' שהובא בחזון איש סי' יג סק"ד, ואין הספר תחת ידי,

דף נ"ג ע"א

שמתא כתב הרי"ף וגרסינן בפרק ואלו מגלחין מאי שמתא? אמר רב שם מיתה, ופי' הר"ן שסופה להמית.

צא והבא לך אף אתה:

א = ממקום שבא, ב = מקום שהלך שם.

ר' יהודה צא והבא לך אף אתה.	רבנן	
ממקום ב' והא לא כלו כאן, ואינו חייב לבער	חייב לבער	שמע שכלו בא'
ממקום א' והא כלו, וחייב לבער יש כאן זלוזל מקומו	אינו חייב לבער שכהניחאס עדיין לא נאסרו	שמע שכלו בא'
ממקום ב' והא כלו להו.	אינו חייב לבער	אביי: ממקום * שלא
כל שכלה מינו מן השרה יבער מינו מן החבית	על אוכלין האחרון	ר' אשי: רב הכובש שלשה בבשין
ממקום הראוי ליטול ולא תמלא, ולתומלא אמרה ר' יהודה.	אינו חייב לבער	רבינא: אם נשארו בהיצין

*ממקום שלא כלו למקום שכלו והחזירן למקומם ועדיין לא כלו

מילתא אחרייתי קאמר (ר' יהודה. ממו"נ) וה"ק.

וה"ק כיוצא בו המוליך פירות שביעית ממקום שכלו למקום שלא כלו או ממקום שלא כלו וכו' ובשני האופנים אומרים חכמים שחייב לבער כיון שכלו במקומו הראשון, ור' יהודה אומר כיון שעכשיו הוא במקום שלא כלו אינו חייב לבער.

מהיכא דאייתינהו פי' מהיכן שהבאתים, ממקום שהבאתי לשם פירות מקומכם, אבל בד"ס כתב שבכל הדפוסים הישנים כתוב מהיכא [דאייתינהו] ממקום שעדיין נמצאין בשדה שלא כלו עדיין.

רש"י ד"ה ולית ליה לר' יהודה. ולית ליה לר' יהודה דאסור משום חומרי מקום שהלך לשם פי' ר' יהודה מתיר לזה שיש לו פירות ממקום שלא כלו לאכלם כאן במקום שכלו לפי שאין כאן מחלוקת, שיכול לומר לאנשי העיר כאן שיביאו גם הם מעירו, ולית ליה לר' יהודה שאף שאין כאן מחלוקת יש כאן איסור משום חומרי המקום שהלך לשם, אלא ר' יהודה מתיר.

ד"ה אלא איפוך. ואימא (או. ד"ס) ממקום שלא כלו

אבני חן למסכת פסחים

בדניסחני קץ ראה עירובין כ"ח ע"ב.

דף נ"ג ע"ב

מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן על קה"ש וכו' ר"ל באיזה צד כבשו ליצרם ומסרו עצמם על קה"ש כמצוה עליהם, וכדמסיימי למילתייהו אנו שמצווין על קה"ש וקאמר שנשאו ק"ו מצפרדעים. מנחת יהודה

כל המטיל מלאי לכיסן של תלמידי חכמים ר"ל שמתעסק בסחורה על ידם להיות הם משתכרין בה. מאירי

מדליקין בבתי כנסיות וכו' דלא שייך בהו איסורא. נמ"י

מקולס מעוטר, לפי שהיו בני מעיו נתונים עליו והיו דומין כמין כובע, וכובע נחושת שמואל א' י"ז מתורגם וקולסא דנחשא, שצלאו כולו כאחת, ראשו מחובר עם גופו וכרעיו בלא שום חסרון אבר, והיה צלי אש ולא שלוק ולא מבושל. נמ"י

כי בצל החכמה בצל הכסף פי' לפי שהושיבם בצל הכסף וזכים לישב בצל החכמה שהיא ישיבה של מעלה. ספר המכתם

אמר רב יהושע [בריה דרב הונא. יעב"ן] דרש רבא ובר"ם מוחק כל הלשון "אמר רב יהושע" ומתחיל רק "דרש רבא".

אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת ורבב"ח אמר י"שר מקודם אמר שאין מברכין בורא מאורי האש במוצאי יוה"כ אלא במוצאי שבת, ולאחר ששמע מעולא שינה ואמר שאין מדליקין נרות שבת כשחל יוה"כ בשבת.

אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת הואיל ותחלת ברייתו הוא ודאי שברכת האור אינה ברכת הנהנין דאם כן כל שעה שנהנה ממנו היה לו לברך עליו וכו', ועוד דהא מסיקנא בפרק אלו דברים ברכות נ"ג ע"ב דלא בעינן כל שיאותו ממש אלא כל שיכולין ליהנות ממנו, ועוד שלא מצינו ברכת הנהנין בדבר שהוא חוץ לגופו אלא בדבר שגופו נהנה ממנו, כגון אכילה שתייה וריח, אלא שודאי זו ברכת השבת, ולפיכך

עד שיכלה האחרון של גוש חלב גוש חלב הוא כפר בגליל לא רחוק מתקוע, לכאורה גם ר"א מודה שאם נשאר בתקוע לאחר שכלה בגוש חלב אוכלין עליהן רק הוא סבר שעל פי רוב בגוש חלב כלה לאחר תקוע.

כדי שיהא עני יוצא וכו' מצד אחד נראה שזה המשך דברי ר"א שהת"ק לית ליה שיעור רובע [הקב] אבל גם יש לפרש שזה לדברי הכל. ראה בא"ס.

מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים זכר לקרבן הפסח שהיה צלי אש אוכלין מקום שנהגו שלא לאכול שלא יהא נראה כקרבן פסח אין אוכלין. נמוקי יוסף, וראה בספר המכתם כעין זה. וז"ל המאירי מקום שנהגו לאכול צלי בלילי הפסח ר"ל אחר שאינו מקולס, עושין, ואין חוששין שמא הרואה סבור שמקולס עשאו ונמצאו אוכלים פסחים בחוצה לארץ, ומקום שנהגו לחוש בכך אין אוכלין, ומכל מקום מקולס בכל מקום אסור, ואינו תלוי במנהג, וכן הלכה.

שנהגו שלא לאכול מדקאמר נהגו שלא לאכול ולא קאמר שלא נהגו לאכול מכלל דדוקא קאמר שקבעו מנהג איסור שלא לאכול וכו'. ספר המכתם עיי"ש.

רש"י ד"ה תקוע. תקועה חלפא לשמן נ"ב פי' ראשונה להביא ממנה שמן למנחות כמו אלפא שהוא ראשונה לאותיות של יון. רש"ל בשם הערוך

ד"ה סימן להרים מילין. דלא מיייתין צכורים מייניהו צ"ע דהא לא תנן אלא שאין מביאין מדקלים שבהרים אבל משאר אילנות שבהם משמע דמביאין [וכן ממה שאומר ולא מפירות שבעמקים משמע הא מפירות שבהרים שפיר דמי], והכי הוה ליה לפרש דאם גדילין בו מילין סימן שהוא הר ואין מביאין בכורים מדקלים שבו. רש"ש, וראה ממ"נ

ד"ה בן בתירא מתיר בסוס. ונקוני ידיה ליכא למיגזר דהן פי' דמחמר לא שייך אלא גבי משוי.

ד"ה מקולסין. ר' עקיבא על הגליון מצוין שצ"ל ר' מרפון וכתב המנחת יהודה שהמדפיסים החליפו המ"ת של ר"ט בעי"ן של ר"ע.

אבני חן למסכת פסחים

- (ה) מתי נברא פרד.
(ו) שבעה דברים מכוסין מבני אדם.
(ז) ג' דברים עלו במחשבה.
(ח) מנהג עשיית מלאכה בת"ב.
(ט) בין השמשות של ת"ב אסור או מותר.
(י) רחיצת פניו ידיו ורגליו בת"ב.

ואמר ר' יוחנן הלכה כר' יהודה הרי שאין מברכין על הנר אלא במוצאי שבת.

באור ששבת דעל שם האור שנברא במוצ"ש אנו מברכין אבל ביוה"כ ליתא להאי טעמא אלא משום דעד עכשיו היינו אסורין ועכשיו אנו מותרין הלכך אין לברך על מה שלא היה בעולם שלא היה בו איסור והיתר. ריטב"א ברכות נ"ג ע"א, אבל במוצאי יוה"כ מה שמברכין על האור הוא להורות שיום זה היה קדוש משאר ימים טובים ונאסר להעביר בו אש ועתה הותר והוי האש דבר חידוש ומברכין עליו וזה לא שייך אלא באור ששבת ר"ל שהיה בעולם ביוה"כ בשעת שביתה ופסקה הנאתה ממנו בו ביום ועכשיו הותר לו משא"כ באור זה שלא היה מעולם ביוה"כ. משנה ברורה סי' תרכ"ד ס"ק ז'.

אעפ"י שרבי מפזרן חוזר וסודרן על הכוס נראה לי שאין ברכת הבשמים בחזרה זו, דההיא ברכת הנהנין הוא וכבר יצא, ולא דמי לברכת היין של קידוש דהתם קידוש גורר אותה לעשותה חובה וכו' אבל מה אעשה שכבר נהגו העולם לחזור ולסדר ברכת עצי בשמים להוציא בניו ובני ביתו וכו'. ריטב"א עיי"ש

להוציא בניו ובני ביתו שמעינן דנשים חייבות בהבדלה ואפי' תימא הבדלה מצות עשה שהזמן גרמא חייבות בו, דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקן ובודאי אשתו בכלל בני ביתו בכל מקום. ריטב"א, וראיתי שיש חולקין על זה.

רבי נחמיה אומר משום אביו אף האור פי' האש והפרד.

אפשר יעשנה בדפוס ויקבענה כיון כלשון זה לעיל ל"ז ע"א.

[אמרו ליה חכמים, בדפוס ו' גרפס בר"ת א"ל ופתרו אותו בטעות] הא לאי בריה בידי אדם הוא דצבת ודאי בריה בידי אדם הוא, קתני מיהת משם ר' נחמיה

לא תיקנו אותה אלא במוצאי שבת דאיכא תרתי חדא שהוא דבר המתחדש שהרי בשבת נפסקה הנאתו מעט שאפי' כשהדליקו בע"ש אי אפשר להשתמש בו כדרכו בחול, ועוד שהוא תחילת ברייתו והוי כרואה חמה בתקופתה. ריטב"א ועיי"ש עוד.

אמר ליה רבי אבא לעולא וכו' ראה בר"ח לקמן על וחכמים אוסרים שכתב ודיקינ' מינה מאחר שאין מודליקין ביוה"כ לא ימצא אור ששבת ממלאכת עבודה, שמעינן מינה כי אין מברכין על האור במוצאי יוה"כ. ע"כ, ועל זה אמר ליה עולא לרבב"ח עדא תהא בוו אני מודה שאמרה ר' יוחנן אבל לא דייקנן מינה שאין מברכין על האור במוצאי יוה"כ דהא לכולי עלמא מודליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ונמצא אור ששבת לברך. ממ"נ עיי"ש

רש"י ד"ה ומשני. ולא [הזכיר. ד"ס] עליו את השם.

ד"ה ר"ש פוטר. אף נגמר דצריז אדם נתפס ונדצק הלשון "נתפס ונדבק" צריך ביאור, וראה לקמן נ"ט ע"ב רש"י ד"ה בעבודה אחת תנן שכתב נתפס דצוק ומשמע שר"ל שדבוק הוא פירושה של נתפס שהאדם תופס דבוק גם בסוף דבריו.

ד"ה בין שאמרו להדליק. להפריש [עגמנ. ד"ס] ממשכני אשה.

ד"ה יישר. ולא גרסינן [וכן אמר ר' יוסמן. מלא הרועים] יישר.

ד"ה הדר עולא חזא ביה. צפנים [זעומות. ד"ס] כלומר.

ד"ה זה עולא. [שמא ציה צרצה צר צר חנא צישות. ד"ס] וקמס דצריז שלא אמר לו כלום.

דף נ"ד ע"א

תוכן הדף:

- (א) במוצאי יוה"כ אין מברכין אלא על נר ששבת.
(ב) עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות.
(ג) שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם.
(ד) חללה של גיהנום נברא קודם שנברא העולם, ואור ידיה בשני, ואור דידן במחשבה בע"ש ולמעשה במוצ"ש.

אבני חן למסכת פסחים

שאותיות לשון הקודש לא נבראו רק שיהיו חרותים על הלוחות, אלא רש"י עושה משל מכתב של לוחות.

דאור נברא בערב שבת, וקשיא על מה שאמר לעיל דאש נברא במוצ"ש?

שם. זו פ' התורה היתה כתובה ממחילה וכו'.

כי ערוך מאתמול תפתה

ד"ה מרום מראשון. "מרום" הוא צערנות פ' כסא הכבוד בשמים "מראשון" מקודס העולם.

כי ערוך מאתמול יוס שני לצריאת עולם יוס שיש לו תמול ואין לו שלשום. רש"י ישעיה ל' ל"ג

ד"ה וטחנן. טח וטחנן וכו' מפרש"י נראה דגרס וטחנן שאין בו נו"ן שרשית, ור"ל טח פניהן של אבנים ע"י הכאתן זו בזו, וכן נראה, כי ע"י טחינה אין אור יוצא מאבק ועפר אלא ע"י הקשה בסלע קשה. יעב"ץ

כסא כבוד מרום כמו כסא ותחסר כ"ף השימוש, פ' כמו השמים הרמים שהם כסא כבודו **מראשון** ההוכן לך מקדם, כמו השמים כן הוא **מקום מקדשינו** כי כמו שהשכינה היא בשמים כן היא בבית המקדש. ירמיה י"ז י"ב, פסוק זה מובא גם לעיל ה' ע"א.

ד"ה אלא בני שעיר וגו'. והלכתם כוונתה צדיני וכו' וכן דעתי נוטה דמאזיה טעם עשו חכמי הגמרא כלל זה לפסוק הלכה כשמואל בדיני וזכר באסורי בכל מקום, לפי שידעו ששמואל היה רגיל תמיד לפסוק דינין ולכך היה מדקדק בהן ויורד לעומקן ומשכיל על כל דבר אמת וכן רב היה רגיל לדקדק בהוראת איסור והיתר לכך סמכו על הוראותיו לעניני איסור והיתר. רא"ש פ"ד דב"ק אות ד'.

שמו של משיח דכתיב יהי שמו לעולם יזכר שמו לעולם לפני שמש ינון לשון שררה שמו לעולם כל ימי עמידת השמש יהיה נקרא שמו בשם שררה. תהלים ע"ב י"ז

תוס' ד"ה אלא בני שעיר החורי. ראה מהרש"ל ותהנה.

נתן הקב"ה דיעה מעצמו מעין דוגמא של מעלה פ' ולכן קורא את זה בריאה, שלא היה דבר שחשב עליה מעצמו.

פְּרָד. mule.

דף נ"ד ע"ב

ואין אדם יודע מה בלבו של חברו ג"כ בעניניו, אבל בעניניו עם חברו כמים הפנים לפנים. יעב"ץ.

אלא בני שעיר החורי [החרי ירשבי הארץ לוטין ושובל וצבעון וענה]. בראשית ל"ו כ'

ומלכות בית דוד מתי תחזור ראה רש"ל שבמקום ומלכות בית דוד וכו' שלפי המדרש יש גירסה ואין יודע מה בעבורה של אשה, שמפרש יום הנחמה לעתיד שבן דוד בא עי"ש.

ואלה בני צבעון ואיה וענה? אלא מלמד שבא צבעון על אמו וכו' וצ"ל דהא דמנה ענה בבני שעיר הכוונה על אשתו של שעיר.

ועל המטבע שיצא החידוש הוא שהמטבע על פי רוב אינה שוה הכסף או זהב שלה כהסכום שהוא שוה בשוק, וכ"ש מטבע של נייר. ע"פ בניהו עי"ש.

דשבור מלכא לא אמרה פ' שגם אדם גדול כמוהו לא אמר הסבר יפה כזה.

ומנו שמואל ראה מנחת יהודה.

אין תענית ציבור בבבל אלא תשעה באב בלבד ראה מסכת ר"ה דף י"ח ע"ב.

רש"י ד"ה באור ששבת. ומ"מ ממלאכת עזירה שצטת פ' כגון בישול של איסור וכדומה, ולכן מברכין רק על נר כזה שהיה דולק ביום כיפור ושבת ממנה, ועכשיו למוצאי יוה"כ ניתרת לו, לכן שייך לברך בורא מאורי האש.

למימרא דסבר שמואל פ' דקס"ד דתענית ציבור בין השמשות שלו אסור, אבל מסיק דסבר שמואל דבין השמשות שלו מותר, והא דתנן אוכלין ושותין בא למעט

ד"ה ראשית דרכו. והא דאמרן לעיל הכתב צערצ שצטת נברא צתתנן של לוחות לכאורה זה לאו דוקא

אבני חן למסכת פסחים

רק משחשיבה, וע"ז מקשה גימא מסייע ליה וכו'.

למעוטי משחשיבה פי' ולא כמו שאנו צמין היום בתענית ציבור רק מעלות השחר.

ובין השמשות שלו אסור פי' ופליגי אדשמואל.

השמשות" צריך בדיקה] אלא כאלונו דתנן דהו שם בתענית י"ב ע"ב אולכין ושותין רק מצעוד יוס.

ד"ה הא לכל דבריהם זה זה שוין. מילתא צלפתי נפשה היל פי' שאין זה פועל יוצא מהתירין שאמר לא לקביעא דירחא, אלא הוא חוזר להברייתא.

דף נ"ה ע"א

תנא קולי קולי קתני פי' שמדבר רק על הקולות ולא על החומרות.

מוחלפת השיטה כ"ה בבית ג' ע"א וש"נ. והמסורת הש"ס כאן חיסר מלציין.

מתני': וחכמים אומרים ביהודה היו עושין וכו' אמתני' דריש פירקין קאי דתנן מקום שנהגו וכו' וחכ"א דעשיית מלאכה בע"פ לאו במנהגא תליא מילתא אלא ביהודה היו מתירים ובגליל אוסרין ולא מכח מנהג כדמפרש בגמ' מ"נ

הלילה ב"ש אוסרים וכו' אפשר לומר דבזה פליגי דבירושלמי ריש מס' יליף מקרא דושמרתם כו' דבדוקים בליל י"ד החמין יע"ש א"כ י"ל ב"ש ס"ל דבדיקת ליל י"ד מן התורה ומש"ה אסור בעשיית מלאכה כדי שלא ישכח ענין הבדיקה וב"ה סבירא ליה דהבדיקה בליל י"ד אינו אלא דרבנן. אור חדש

מכלל דר' יהודה איסורא קאמר ומתני' דריש פירקין רבי מאיר ומתני' דהכא ר' יהודה ופלוגתא דב"ש וב"ה בלילה ובגליל ואליבא דר' יהודה, ולר' מאיר לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה דליכא איסורא אלא מנהגא ובמנהגא לא שייך פלוגתא דליחזי היכי נהוג כ"ה גם בתוס' ד"ה אמר ר' מאיר, ואע"ג דר' מאיר ור' יהודה הלכה כר"י, יראה דהלכה כר' מאיר בהא, דסתם משנה דריש פרקין עדיף מדברי חכמים. רא"ש כאן.

מקצת היום ככולו ראה לעיל ד' ע"א.

מתני': ר' מאיר אומר כל מלאכה שהתחיל בה וכו' מפרש"י בגמ' נראה דמפרש דפלוגתא דר"מ וחכמים במקום שנהגו שלא לעשות איירי ואפ"ה מתיר ר"מ לגמור, וחכמים אפילו להתחיל בג' מלאכות כיון שהן לצורך המועד, ולמאי דס"ד מעיקרא בגמרא דאפילו שלא

רש"י ד"ה ועומק הדין. הרוז טועין זו וכתב הבן יהוידע כי הרוב דנין על פי המענות של בעל דין ועדות העדים ואינם מעמיקים בדבר להיות להם לב משכיל לידע שמא עדות העדים היא שקר ושמא התובע רמאי וטוען טענות במרמה וכיון דאין מעמיקים בדבר אין נקרא זה דין אמת לאמיתו. ובבניהו כתב עומק הדין, שנעלם מהם אם היסורין הבאין על האדם הם בעבור מעשים של זה הגוף עצמו, או אם בשביל גלגול שעבר כמו שהיה באיוב או אם בשביל להגין על הדור.

ד"ה מלכות חייבת. רומי, שכתוב זה במלאכי א' ד' כי תאמר אדום רשענו מלשון רש ועני ונשוב ונבנה חרבות כה אמר ה' צבאות המה יבנו ואני אהרום וקראו להם גזול רשעה.

ד"ה אין תענית ציבור בבבל. לאכול מצעוד יוס פי' להפסיק מלאכול מתחלת הלילה ולא מעלות השחר.

ד"ה בין השמשות שלו אסור. וצמלאכה המעם מבואר ברע"ב על המשנה "כדי שלא יסיחו דעתם מאבילות", ועל הגליון מצוין להמג"א בסיומן תקנ"ד ס"ק כ"ג עיי"ש.

ד"ה לתפלת נעילה. ד' פעמים ציוס שחרית מוסף מנחה נעילה במסכת תענית כ"ו ע"ב מוקים לה בחסורי מיחסרא ראה שם שרק ביוה"כ יש מוסף אבל בתענית ובמעמדות אין מוסף ונושאין כפיהן רק ג' פעמים שחרית מנחה נעילה.

ד"ה רב פפא אמר. ולא תקשי לר' יוחנן קמיימא פי' הא דאמר ר' יוחנן במאמר השני אינו בתענית ציבור לא קשה על ר' יוחנן הראשון דאמרו בשמו דבין השמשות של תענית ציבור אסור דהאי דקאמר אינו כמענית ליצור לחומרל קאמר דלשון "אינו" לא בא להקל אלא להחמיר והכי קאמר אינו כשלש ראשונות שמותר צין השמשות שלהן כתנן דהו צמענית דף י' ע"א אולכין ושותין משחשיבה שאינו מתענה מבערב רק מעלות השחר [ולשון "בין

אבני חן למסכת פסחים

לצורך אף לגמור אסור, לזה פושט הסיפא דברייתא דקתני דווקא מקום שנהגו עושין וע"כ לדיוקא בא דמקום שלא נהגו אסור, ובאיזה אופן? הרי לצורך המועד מותר גם להתחיל, אלא צ"ל דקאי אשלא לצורך שאסור אף לגמור, הא זה כבר אשמוענין מרישא? אלא ודאי בא הסיפא לומר שאסור להתחיל אף לצורך המועד. ע"פ האור חדש, וראה מ"נ.

מקום שנהגו אין וכו' ראה רש"ל.

סיפא אתאן לחולו של מועד פי' דבי"ד האיסור הוא רק משום מנהג ובכל אופן חוה"מ חמור הרבה יותר ובודאי אין מושיבין לכתחלה אבל להחזיר מותר.

רב הונא אמר לא שנו אלא תוך שלשה וכו' שצריך שניהם תוך שלשה למרדה ותוך שלשה לישיבתה.

ומר סבר להפסד מועט נמי חששו פי' רבי אמי שהיה בן ארץ ישראל והיו עניים חושש גם להפסד מועט. בדרך אולי.

כאן בי"ד שברפת ושבחצר מוציאין אותו לאשפה כאן בחולו של מועד בחצר מסלק אותו לצדדין, וקשה לפ"ז למה לא אמר מה עושין עם רפת בחוה"מ?

כאן בשאינו מאמינו ומתיירא שמא יגנבו ולכן מותר להוליכין לביתו.

גמזיות ראה מה שפירש רש"י, אבל המפרשים פירשו פירושים אחרים ראה יבין וז"ל גמזיות, ענפים יבשין שכורתין לעצים,

רש"י ד"ה שברחה. ל"א הכי כתיב צקדר משנה מושיצין שזכין "ו"תרנגולת פי' יונים ותרנגולים ולא שובכין לתרנגולים בלמ"ד.

דף נ"ו ע"א

גירר עצמות אביו אין הפירוש שגררם על הארץ אלא משתמש בלשון בזיון שבמקום לומר שנשא את אביו אומר שגירר אותו.

כיתת נחש הנחושת וגזי ספר רפואות עיין ברמב"ם בפירוש המשנה שפירש דהיינו רפואות ע"י

לצורך המועד אפ"ה שרי ר"מ כיון שהתחיל בה קודם המועד, והרמב"ם שיטה אחרת יש לו ועיין בפנ"י. מ"נ

	לצורך המועד *	שלא לצורך המועד
איבעיא א'	תנן שגומר מה שהתחיל ב"ג אבל אינו מתחיל	מיגמר נמי לא
איבעיא ב'	אתחולי מתחלינן	תנן שגומר מה שהתחיל ב"ג אבל אינו מתחיל
איבעיא ג'	מיגמר אין אתחולי לא	מיגמר אין אתחולי לא
תירוצין א'	גומר מה שהתחיל ב"ג אבל אינו מתחיל ואפילו צלצול קמן דס"ד דהתחלתן זהו גמר מלאכתן קמ"ל דלא.	מיגמר אין אתחולי לא
ת"ש ר' מאיר אומר	גומר בי"ד מה שהתחיל כבר מקודם אבל לא יתחיל אפילו צלצול קמן	לצורך המועד אין שלא לצורך המועד לא
תירוצין ב'	מיגמר אין אתחולי לא	מיגמר אין אתחולי לא
תירוצין ג'	גומר אבל אינו מתחיל	מיגמר נמי לא

* גומרה אפילו במקום שלא נהגו לעשות מלאכה.

רש"י ד"ה ליטול את השם. [צמר. ראש משביר] פרישות.

ד"ה המנכש. [העוקר עשנין רעים. מ"נ] מצין.

ד"ה ונעקרה בידו. נעקרה (צידו. ד"ס) שורשה.

ד"ה מנכש בשלשה עשר. ולא [נקט. ד"ס] ארבעה עשר אי משום דלא.

ד"ה ה"ג רבינא. [צהרשה. ד"ס] חד מקלטה.

דף נ"ה ע"ב

ת"ש ר"מ אומר כל מלאכה וכו' ועושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות במקום שנהגו וצ"ע על משפטם האחרון זה שאפילו הם מדברי הברייטא למה הביאה כאן ולמאי נפק"מ הלא הגמ' רוצה רק להוכיח שלא לצורך המועד אסור אף לגמור ומה ענין המנהגים לכאן? וי"ל דרוצה להוכיח שני דברים א' שאסור לגמור שלא לצורך המועד וזה מוכיח מרישא, אבל עדיין היינו אומרים דלצורך המועד מותר אף להתחיל והא דקתני רק לגמור דרצה לאשמוענין דשלא

אבני חן למסכת פסחים

כך להקב"ה שאנו קרוצי חומר מברכין שם כבוד מלכותו, אבל מ"מ הקב"ה ברוב חסדו רוצה שנאמרה לכן אומרים אותה בחשאי.

ציקי קדירה רבינו יונה פירש בברכות כלומר הדברים שמתקנן ומבשמים את הקדירה. רש"ל

ששה דברים:

משנה:	ר' מאיר	ר' יהודה	
לא מיחו:			
מרכיבין דקלים כל	...	מרכיבין דקלים כל היום	
בורכין את שמע	...	בורכין את שמע	
קוצרין וגודשין לפני העומר	קוצרין וגודשין לפני העומר	לפני קוצרין וגודשין לפני העומר	
מיחו:			
גמזיות של הקדש	שמויות של הקדש של חרוב של שקמה		
ואוכלין הנשרים	מתחת	גודשין לפני העומר	
ונותנן פאה לירק	פורצין פרצות להאכיל נשר לעניים		

רש"י ד"ה ומיחו בידן. דסבורין שהיא פיהא גמורה וכו' משום דהפקר ניהו ובאמת צ"ע שהרי סוף סוף הפקירה והפקר פטור מן המעשר? ראה לקמן ג"ז ע"א תוס' ד"ה אלא.

ד"ה וגזי ספר רפואות. שלא היה לצם נכנע על [חוליים. מו"נ] אלא מתרפאין מיד.

ד"ה סתם מי גיחון. כדכתיב [למה. ד"ם] יצאו.

ד"ה ולא הודו לו. שהיה לו לצטות דהקצ"ה שאמר וגומי וכו' הן מסדר הכתובים במלכים ובר"ה משמע דהבטחת ה' היתה אחר השתדלותו. רש"ש

ד"ה עיבר ניסן בניסן. ראה רש"ל.

ד"ה ושיכרא דדפנא. וגדילין צו בהעץ פרי שקורין

צורות להביט לצורה שיפה לחולי זה עיי"ש דבריו באריכות ונ"ל שמטעות זה נפל להם וחשבו שגם התורה צוה כן והביט אל הנחש וחי מזה נפל להם טעות זה ולהכי קתני הני תרתי גבי הדדי כתת נחש הנחושת וגזי ספר רפואות דהו אהכל כוונה אחת. עיון יעקב

קיצץ דלתות של היכל וכו' על פי הפסוק במלכים ב' י"ח ט"ז "בעת ההיא קצץ חזקיה את דלתות היכל ה' ואת האומנות האפסופות אשר צפה חזקיה מלך יהודה ויתנם למלך אשור" ופירש הרד"ק קצץ חזקיהו את דלתות ההיכל קלף הזהב מעליהם כי הדלתות היו מצופות זהב וזהב הוא שלקח וכתרגום יונתן קלף.

סתם מי גיחון העליון ראה בן יהוידע פלאי פלאים.

היכי עבדי איזה חסרון עשו במה שכורכין את שמע? ומפרש א) שלא האריכו באחד, ב) שאמרו היום על לבך ביהר, ג) שלא אמרו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, וברש"י יש גירסא שאמרו בשכמל"ו בקול.

ובנהרדעא דליכא מינין וכו' ראה רש"ש.

לא אמרו משה רבינו וכו' דענין בשכמל"ו הוא שתהי' התגלות כבוד ה' כאילו רואה בעיניו, ויעקב לשבעים נפש ה' בכחו להכניס זה בלבם, אבל משה לששים רבוא לא ה' ביכולתו להכניס זה בלבם ע"כ אמרו יעקב ולא אמרו משה. מרגליות הש"ס בשם שם משמואל (סוכמשוב) ויגש תרע"ה ע' ר"צ.

התקינו שיהיו אומרים אותו בחשאי ראה רמב"ם הלכות ק"ש פ"א הל' ובכסף משנה שם שכתב ורבינו לא נתן טעם למה אומרים אותו בלחש דברור הוא הטעם להבדיל בינו ולמה שכתוב בתורה ולא בא אלא לתת טעם למה אומרים אותו, ואין לדקדק מכאן שקורין ק"ש בקול רם וכו' עיי"ש, ובהגהות מיימוניות כתב ומה שנחגו ביוה"כ לומר בקול רם איתא בפרקי ר' אליעזר ביום הכפורים שהם נקיים כמלאכים אומרים אותו בפרהסיא, לשון המור סי' ס"א וצריך להפסיק מעט בין לעולם ועד לואהבת עיי"ש. ע"כ מהגהות מיימוניות.

משל לבת מלך וכו' לכאורה כוונת המשל הוא שכמו כן אנו רוצין לומר בשכמל"ו אבל לא יאות לאומרה מפני שלא אמרה משה לכן אומרים אותה בחשאי, וראה בגאון יעקב על הע"י שמפרש שבאמת בשכמל"ו אינו שבח כל

אבני חן למסכת פסחים

צ"ש והשכר נעשה מפרי זה.

העומר ממנו.

ד"ה רב אחא בריה דרבא אמר. ללשון ראשון קורא לה זכר מפני שמכניסו להסדק, וללשון שני פירושה שנוטלה מדקל זכר שעושה פירות.

שם. ואיסורא דרצנן נמי ליתא [דדילמא ?] אחי למיכל מיניה לא גזרו, דהא חדש וכו' ראה מלא הרועים.

שם. כולי שטא (שאינו נוהג אותו כל השנה. ד"ס) ראה רש"י לעיל י"א ע"א ד"ה חדש מבדל בדילי מיניה. שהרי לא הרוגלו לאוכלו כל השנה ואין למודין לפשוט יד להושיט לפיהם.

דף נ"ו ע"ב

מאן שמעת ליה דאמר מיחו וכו' דהא לר"מ החילוק ברצון ושלא ברצון חכמים.

שם. מפני שדקל נקיצה אינה עושה פירות והזכרים עושין פירות באמת קשה ממה דאמרינן לעיל ג"ג ע"א ברש"י ד"ה בדניסחני קין תמרים של דקל זכר ואין מתצטלין זו עולמית וצ"ע, וראה בממ"נ. ובראש משביר כתב ק"ק דאיפכא הוא דהזכר אינו עושה פירות אלא בעין גרעינין ולוקחין מהן ואוגרין על ענף של דקל נקבה כדי שתצליח ואם אין מרכיבין אותה אינה מצלחת וכו"כ הערוך ערך גסן ע"ש.

ואנו נתיר גמזיות של הקדש וכו' בניחותא.

ד"ה ולא היו מפסיקין. צין אחד לואהבת פי' שלא האריכו באחד, וקורא למה שמאריכין באחד הפסק דלריך להאריך צאחד ולהפסיק צין קצלת מלכות שמים לדברים אחרים דהיינו הפסוקים של ואהבת על ובשעריך, ומפרש ששמע הוא מה שכל אחד מקבל עליו עול מלכות שמים שכל אחד מקבל עליו ואומר אחד הוא אלהינו צפסוק ראשון, ופסוק שני דהיינו ואהבת לשון לוואה הוא.

turnip heads = **לפת**

cabbage = **כרוב**

leek with a head, porret (scallion, a leek = **קפלוט** or small onion).

ד"ה וכורכין. כלומר שהיו מדקקין כל הקרייה כמות שהיא ולא היו מוסיפין פי' קאי על כל הג' לשונות שלא האריכו באחד, שאמרו היום על לבבך, שלא אמרו בשבמל"ו.

דף נ"ז ע"א

עמדו בעלים ראה רש"י שפירש שעמדו כל המשמורות יחד, אבל המאירי פירש שעמדו בעלים ברשות הכהנים.

שם. ואית דגרסי שהיו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו פי' שהיו אומרים אותו בקול רם ולגירסא זו ר"ל וכורכין את שמע שהיו כורכין וקורין ברוך שם בקרייה אחת עם שמע שהיו קורין ברוך שם בקול רם כמו שמע שקורין בקול רם. ממ"ג

לא היו ימים מועטים צ"ע דהול"ל "מרוכים"?

ד"ה מפני תערומת המינין. ומאן דגרסי שהיו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו [לעיל. ד"ס] מפרש פי' דלפיהם קשה הרי צריך לאומרה בקול מפני תערומת המינים, לכן הם מפרשים שהיו אומרים אותו בקול רם כשאר הקרייה והחסרון היה וציניהן לא היו מינין והיה להם לאומרה בלחש ואפ"ה לא מיחו בהם חכמים.

****לא היו ימים מועטים וכו' איתא בשפת אמת** שלאחר שחיפו את ההיכל וכו' לא הקדישו עוד את העורות, וההסבר הוא לכאורה, שהכהנים הבעלי זרועות וגם גדולי כהונה שנטלו העורות לעצמן עשו את זה בהוראת היתר שאין מדובר בדבר גדול והעורות רק בדבר שמה בכך שאין לדבר עליה, אבל לאחר שהקדישום הבעלים לשמים וראו הכל בפרהסיא שמדובר בסכום גדול מאד לא היו יכולים עוד לטעון טענות שוא והוצרכו להתחלק ביושר, וגם אולי הכהנים שלא היו בעלי זרוע השתדלו שיגיע להם חלקם. כנ"ל

ד"ה קוצרין לפני העומר ברצון חכמים. (כלומר לא הקפידו חכמים. ד"ס) דאיסורא דאורייתא ליכא דמקום אי אתה מציא הוא פי' יריחו היה בעמק ופסול להביא

ולרגל היו מקפלין אותן מסירין את הטסין ממקומן ומניחין אותן על גב מעלה בהר הבית.

אבני חן למסכת פסחים

עמדו בעלים והקדישום לכאורה המדובר שהקדישו הגמזיות שמדובר עליהם במשנתנו.

ועל כיוצא בהם של בעלי זרוע אלו אמר אבא שאול וכו'.

בית בייסות אוי לי מאלתן הכו במקל

בית חנין אוי לי מלחישתן

בית קתרום אוי לי מקולמוסן כותבי איגרות

בית ישמעאל בן פיאכי אוי לי מאגרופן שהכו בדיהם

קולמוסן בלשונינו פאשקווילי"ס.

ישמעאל בן פיאכי היה אחד מהכהנים שמינה אגריפס השני סמוך לחורבן בית שני. שמו"ץ.

ארבע צווחות וכו' שנים שיצאו בני עלי ויששכר איש כפר בקראי, ושנים שיכנסו ישמעאל בן פיאכי, יוחנן בן נרבאי.

ג' מאות עגלים וכו' ראה רשב"ם לקמן ק"ט ע"א שכל מספר שלש מאות בש"ס הוא גוזמא.

רש"י ד"ה הכי גרסינן נימא תלתא תנאי הו
? לא תרי תנאי הוו. ורש"י מפרש למה אינם אלא תרי תנאי, ואח"כ חוזר ומפרש השקו"ט מתחלה.

ד"ה עורות קדשים. [עורות. ד"ס] עולה.

ד"ה אמרכלים. אמר [כולא. ו'].

דף נ"ז ע"ב

רש"י ד"ה אם כבש יביא [קרבנו] לחטאת
דקודם כתיב שם בויקרא ד' ל"ב, ולעיל מיניה בפסוק כ"ח כתיב והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה על חטאתו אשר חטא.

פרק חמישי תמיד נשחט

דף נ"ח ע"א

מתני': תמיד נשחט [תמיד של בין הערבים בכל השנה הוא נשחט. הר"י מלוצ'ל] בשמונה ומחצה וקרב בתשעה ומחצה,

בערבי פסחים [פי' נקט לשון רבים שגם בפסח שני נשחט כן. ע"פ הצ"ח]
נשחט בשבע ומחצה וקרב בשמונה ומחצה בין בחול בין בשבת,

חל ערב פסח להיות בערב שבת, נשחט בשש ומחצה וקרב בשבע ומחצה והפסח אחריו [בשפת אמת מביא קשיא למה אמר רק כאן והפסח אחריו ולא אמר כן בשאר ימים? עיי"ש מה שתירץ].

גמ': מנא הני מילי, אמר ר' יהושע בן לוי דאמר קרא במדבר כח את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים, חלקהו לבין שני ערבים ב' שעות ומחצה לכאן, שתי שעות ומחצה לכאן, ושעה אחת לעשייתו [דתחלת שעה שביעית הוא בין שני הערבים בין ערב דאתמול לערב דהאידנא, שכל הלילה נקרא ערב שנאמר ויהי ערב ויהי בקר, ונמצאת מצות התמיד מתחלת שביעית. רבינו חננאל],

מתיב רבא, בערבי פסחים נשחט בשבע ומחצה וקרב בשמונה ומחצה בין בחול בין בשבת ואי סלקא דעתך בשמונה ומחצה דאורייתא היכי מקדמינן ליה אלא אמר רבא מצותו דתמיד משינוטו צללי ערב מאי טעמא דאמר קרא בין הערבי' מעידנא דמתחיל שמשא למערב הלכך בשאר ימות השנה דאיכא נדרים ונדרות דרחמנא אמר ויקראו עליה חלבי השלמים,

ואמר מר (עליה חלבי השלמים) עליה השלם כל הקרבנות כולם מאחרינן ליה תרתי שעו ועבדינן ליה בשמונה ומחצה בערבי פסחים דאיכא פסח אחריו קדמינן ליה שעה אחת ועבדינן ליה בשבע ומחצה חל ערב פסח להיות ערב שבת דאיכא נמי צלייתו דלא דחי שבת מוקמינן ליה אדיניה בשש ומחצה [ואנו רוצין לשחוט את הפסח באופן שיהיה זמן לכל ישראל לצלותו מבעוד יום],

ת"ר כסידורו בחול כך סידורו בשבת דברי ר' ישמעאל רבי עקיבא אומר כסידורו בערב פסח,

מאי קאמר? אמר אבוי הכי קאמר, כסידורו בחול בערב הפסח כך סידורו בשבת בערב הפסח דברי רבי ישמעאל, רבי עקיבא אומר כסידורו בערב הפסח שחל להיות בערב שבת כך סידורו בשבת, ומתני' דקתני בין בחול בין בשבת רבי ישמעאל היא,

[הא דלא מפרשי אבוי ורבא כסדרו בחול דעלמא כפשטא דברייתא, וכדמפרש

אבני חן למסכת פסחים

ברייטא ב'	חל להיות ע"פ בשבת כסידרו כל השנה כולה 2:30 ואביי מתרין כסידרו כל השנים דהיינו 1:30	חל להיות ע"פ בשבת כסידרו בע"פ 1:30 ואביי מתרין כסידרו כל ע"פ שחל להיות בערב שבת 12:30

שבת בשש ומחצה כיון שאין נדרים ונדרות
בחול בשמונה ומחצה ליתן זמן לנדרים ונדרות
בערב פסח בשבע ומחצה ליתן זמן להקרב וצליית הפסחים
בערב פסח שחל בע"ש נשחט בשש ומחצה
במוספין כתיב ביום
בבויכין כתיב ביום וביום זה למד שמוספין קודמין, אבל מאן דסבר בויכין
קודמין סבר הג"ש דחוקה חוקה.
אי מוספין קודמין לבויכין אין לעשות התמיד בשש ומחצה

ר"י סבר חיישי' למכמר בשרא

רש"י ד"ה וקרב בתשעה ומחצה. ונגמלא מפרש
טעמא לא קאי על טעם שהיית שעה אלא על טעם
הזמנים.

ד"ה בין הערבים. משש שעות ולמעלה וצריך להבין
דלקמן מסביר רש"י שמשש שעות "ומחצה" ולמעלה
נקרא בין הערבים וכאן אומר שמשש שעות ולמעלה?
וי"ל דבאמת רגע אחר שש מתחלת הערב וכן צ"ל לפי
הגמ' שאומרת חלקהו וכו' שהחשבון מתחלת משעה
ששית, אלא כיון שאז אין הערב נראה לעינים חיישינן
שלא יטעו ולכן לא שוחטין עד שש ומחצה, וראה יומא
כ"ה ע"ב שכן גם משמע שם שרק אברהם אבינו שהיה
איצטגנינות בלבו לכן היה יכול להתפלל בשעה ששית,
וז"ל רש"י לקמן דף צ"ג ע"ב ד"ה חמשה עשר מילין
דשעת שחיטה מחלות היום ואילך, דצין הערבים כתיב ציה
כתמיד, ותמיד אע"פ שנשחט צשש ומחצה זמנו מן התורה
מתחלת שצע ואילך שמתחלת החמה להתעקס כלפי מערב
וכו' עיי"ש.

שם. קרינן [ציה ערצ. עו"ה בשם דבש תמר] והוא ליה
למכת צערצ.

ד"ה אלא אמר רבא. דמדאורייתא "כל שש שעות
אחרונות" כשירות דהיינו מכי ינטו לללי ערצ פי' כמו
שכתבתי למעלה שמרגע אחר שש מתחיל השמש
לנמות. וז"ל הצל"ח דברי רש"י סותרים לדבריו בסוף
הדבור שסיים מכי ינטו צללי ערב דהיינו מחצי שבע וכו'
וחצי שש וחצי שבע היא עומדת באמצע הרקיע.

לה רבא בר עולא? י"ל משום דמסתבר דבין לר"י בין לרע"ק סברא הוא דגור?
שבת אמו חול, ועוד דאשכחן בסמוך בהריא דפלוגתייהו דר"י ור"ק הוא בע"פ
וק"ל. ראש משביר.

במאי קא מיפלגי? במוספין קודמין לבויכין קמיפלגי, רבי
ישמעאל סבר מוספין קודמין לבויכין עבר להו למוספין
בשש [שמוספין לא כתיב בין הערבים, ומשום דכתיב ביה ביום די בשש]
ובויכין בשבע, ועביד ליה לתמיד בשבע ומחצה,

רבי עקיבא סבר, בויכין קודמין למוספין, בויכין בחמש
ומוספין בשש, ועביד ליה לתמיד בשש ומחצה # [וצ"ע
דמשמע שגם המוספין וגם הבויכין זמנם חצי שעה ורש"י בד"ה בויכין אומר
שלבוין צריך שעה? ואולי אין הכוונה לשעה גמורה],

מתקיף לה רבא, מידי רבי עקיבא כסידרו בערב הפסח
שחל להיות בערב שבת קתני, כסידרו בערב הפסח
סתמא קתני?

אלא אמר רבא הכי קאמר, כסידרו בחול דעלמא כך
סידרו בשבת בערב הפסח, דברי רבי ישמעאל, רבי
עקיבא אומר כסידרו בערב הפסח, ומתני' דקתני בין בחול
בין בשבת, רבי עקיבא היא,

במאי קא מיפלגי במכמר בשרא קמיפלגי רבי ישמעאל
סבר חיישינן למכמר בשרא [ק"ק מ"מ ישחטו התמיד בשש ומחצה
כדינו ויאהרו שחיטת הפסח משום מכמר בשרא? עכ"ל המהרש"א ע"ש, ולא
קשה מידי דהא זמן התמיד הנהוג הוא בח' ומחצה אלא משום פסחים מקדימין
ליה, וכיון דבשבת חיישי' למכמר בשרא ומאחרין לפסחים א"כ למה נקדים
התמיד, לכן נשאר התמיד ככל השנה וכן הוא. ראש משביר], ורבי
עקיבא סבר לא חיישינן למכמר בשרא,

כסידרו בחול כך סידרו בשבת דברי ר' ישמעאל	ר"ע אומר כסידרו בערב פסח	
אביי מה קודם בויכין או מוספין	כסידרו בחול בע"פ כל סידרו בשבת בע"פ 1:30	כסידרו בע"פ שחל לחיות בע"ש כך סידרו בשבת 12:30
רבא במכמר בישראל	כסידרו בחול בעלמא כך סידרו בשבת בע"פ 2:30	כסידרו בע"פ כך סידרו בשבת בע"פ 1:30
רבה בר עולא בגורת נדרים ונדרות	כסידרו בחול דעלמא כך סידרו בשבת דעלמא 2:30	כסידרו בע"פ דעלמא כך סידרו בשבת דעלמא 1:30
ברייטא א'	חל להיות ע"פ בשבת כחל להיות בשני בשבת 1:30 ורבא מתרין בשני דחול דהיינו 2:30	חל להיות ע"פ בשבת כחל להיות ע"פ בע"ש 12:30

אבני חן למסכת פסחים

שם. דהיינו מחלי שצנע ואילך וכו' דברי רש"י כאן צריכין ביאור, ועל כרחק צריך לומר שרש"י בא לומר שמ"מ אין שוחטין עד שש ומחצה כדי שיהא נראה לעין כל שכבר התחיל השמש להעריב, כמ"ש למעלה.

ד"ה ובזיכין בשבע. ומהכא ילפינן טעמא [דמאן. ד"ס] דאמר.

שם. והוא הדין דמלי למיעצדיה צתחלת ח' אולי הפירוש כיון שכל אחד אינו שוהה רק חצי שעה יכול לעשות המוספין בשש והבזיכין בשש ומחצה והתמיד בשבע ולזה קורא תחלה שעה השמינית ? אלא מדא דשמא אין חילוק לחס הפנים כלה צסוף שצעה פ' כיון שאינד נותן אלא חצי שעה למוספין וחצי שעה לבזיכין וצריך גם לחלק הלחם שמא לא יגמור אותה עד סוף שעה שביעית. וראה דבר שמואל מה שהביא מהספר מקדש דוד.

שם. אלא כל אדם תחמיו וראה בתיו"ט שזה דבר שהחיש מכחישו בכל אלו הארצות ואף בארץ ישראל לפי שאין צל כל אדם תחתיו אף באמצע היום אלא לשוכנים בין עגול סרטן לעגול גדי וכו' אבל לשוכנים חוצה לעגולים האמורים לעולם השמש דרומית או צפונית להם ועושה צל בהכרח הנוטה לצפון או לדרום אפי' בצהרים, והנה ארץ ישראל ידענו כי היא כמו שמנה מעלות לצפון עגול סרטן, ולשון הרמב"ם משיאריך הצל ויראה לכל שהאריך.

דף נ"ח ע"ב

מידי כסידורו בחול [בעלמא. ד"ס] כך סידרו

לא תימא "כחל" בשני בשבת כערב פסח שחל בשני בשבת שנשחט ב 1:30 **אלא אימא כשני בשבת דעלמא 2:30.**

עליה השלמים פ' על תמיד של שחר דהא פסוק זה הוא בראש פרשת צו ויקרא ו' ה' דמיירי בה, ואומר שעליה הקרב והשלם כל הקרבנות כולם, ודורש ה"א של השלמים מלשון השלם.

רש"י ד"ה בשני בשבת. שהרי ע"פ ראייה היו מקדשין ראה מרגליות הים סנהדרין י"ג ע"א.

ד"ה העולה עולה ראשונה. והיינו עולת תמיד דקרצן תמיד כמיז צרישא [דפרשת קרצנות. רש"ש ממ"נ].

דף נ"ט ע"א

הסדר:

קרבן תמיד, כתיב ביה רק בין הערבים
קרבן פסח, כתיב ביה בערב ובין הערבים
קטרת, כתיב ביה בין הערבים
נרות, כתיב ביה בין הערבים

יאוחז דבר שנאמר בו בערב ובין הערבים ראה בשפת אמת שהקשה דעיקר הראיה הוא מוכתיב בערב שמשמע יותר איחור מבין הערבים ולמה מוסיף הגמ' בין

ד"ה בזיכין. היא לצונה לבונה הוא שם עין הנקרא frankincence ולכאורה שמין בבזיכין שרף העץ. והצווי שצריך ליתן לבונה על השלחן כתיב בויקרא כ"ד ז' ונתת על המערכת לבונה זכה וגו' ומובא ברמב"ם הלכות תמידין ומוספין פ"ה הל' ב' וז"ל ונותנין בצד כל מערכה כלי שיש בו קומץ לבונה וכו', ובספר החינוך מצוה צ"ז כתב שבכל אחת מן המערכות היו נותנין כלי שיש בו קמץ לבונה שנאמר ונתת על המערכת כלומר על כל אחת מהן לבונה זכה וכלי זה נקרא בוך. ובמסכת סנהדרין מ"ג ע"א היוצא ליהרג משקין אותו קורט של לבונה בכוס של יין כדי שתטרף דעתו וראה שם בשמ"ץ שכתב הלבונה הוא שרף המופק מעצי לבונה וכו' כאשר עושים חתכים בגזעו של העץ נוטף שרף לבן צמיג [דבק] וריחנה, שרף זה משמש כמרכיב חשוב בהכנתה של קטורת. ובדרך אגב אציין שהחינוך שם מביא משם הרמב"ם שכתב וז"ל אבל השלחן והיות הלחם עליו תמיד לא ידעתי לו סבה ואיני יודע לאיזה דבר איחס אותו עד היום.

שם. ומולקין הלחם מיד פ' שמיד לאחר שהקטירו את הלבונה היו מחלקין את הלחם לכהנים.

שם. ולריך שעה אחת להמעסק צכך ראה מש"כ על הגמרא ששעה לאו דוקא דהא אמרינן לקמיה שנותן חצי שעה לבזיכין.

ד"ה ר' ישמאל סבר בזיכין קודמין. דכמיז דנר יוס ציומו בויקרא כ"ג ל"ז אלא מועדי ה' אשר תקראו אתם מקראי מקראי קדש להקריב אשה לה' עלה ומנחה זבח ונסכים דבר יום ביומו וקאי על כל מוספי החגים.

אבני חן למסכת פסחים

הערכים? עיי"ש.

לאוכליו דיכול לקיים שניהם דשחט לשם שניהם ואין כאן חזרה כלל אבל בלשמו ושלא לשמו שאי אפשר לקיים שניהם אמרינן שלא לשמו מפיק מידי לשמו. מלא הרועים.

אלא הכא סתמיה לאוכליו קאי בתמיה !

אותו מערב עד בוקר פי' כן דורש הפסוק יערוך אותו אהרן ובניו מערב עד בקר דלאחר שהעריך אהרן ובניו "אותו" מאז ולהלן אין שום קרבן אחר אלא "אותו" בכל הזמן מערב עד בקר.

ותניא כי קושיין שתניא בברייתא שמונה סדר הקרבנות וכו' כמו שם"ד בהקושיא שפסח יבא אחר כולם כיון דכתיב ביה בערב וגם בין הערבים.

עשה דפסח שיש בו כרת כדכתיב בבמדבר ט' י"ג והאיש אשר הוא טהור וברך לא הי' וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההוא מעמי' כי קרבן ה' לא הקריב חטאו ישא האיש ההוא.

זה בנה אב ראה תוס' דהוי לעיכובא רק במצורע דכתיב ביה תהיה דמשמע עיכובא.

רש"י ד"ה מערב עד בוקר. אם זה דיבור המתחיל הוא שייך לקמן אחר ד"ה תן לה מדרתה.

ד"ה הכא. ואין זה הקטרה אלא זריקת הדם.

דף נ"ט ע"ב

הכא בארבעה עשר שחל להיות בשבת עסקינן דחלבי שבת קריבין ביו"ט אבל בחול צריך להקריבם מבעוד יום.

ד"ה כשנתותרו. דכיון דנראה להקריבה קודם לכן פי' דעליה השלם מלמד רק שיהיה ראוי להקריבה קודם תמיד של בין הערבים. וצ"ע.

פסח ששחטו בשאר ימות השנה בשינוי בעלים מהו וכו' יש להסביר שאלת הגמרא כך דס"ד שפסח שהקריבו בשאר ימות השנה לשלמים אין הפירוש שמשנתנה באמת להיות קרבן שלמים, דא"כ איך ס"ד דבמחשבת שינוי בעלים דהיינו שלא למנויו יהיה כמו מחשבת שלמים, הלא במחשבת שלמים משנתנה הפסח להיות שלמים [הגם שבאמת אכן אמרינן שהפסח נעשה שלמים הוא דרשת רב נחמן משם רבה בר אבוב לקמן ע' ע"ב שהיו אמוראים והגמ' כאן לא סבר כן], אלא ודאי הפירוש שהעצה לקרבן פסח שנשתייר אחר הפסח הוא לפסול אותו מקרבן פסח ואם חושב עליה לשלמים אין הפירוש שעכשיו יש עליה כל דיני שלמים אלא שהוא פסח פסולה והדין הוא שעיי"ז יכול להקריבה, ולכן ס"ד שגם אם כוונתו לשינוי בעלים נעשית פסח פסולה ולכן יהיה יכול להקריבה, אבל רבא אמר לו ששינוי קודש הוא דבר חמור ורק בפסול כזה יכול להקריבה, אבל כשמקריבה לשם פסח ורק מיכוין לשינוי בעלים אין זה פסול חמור די, שעל ידה יכול להקריבה. וראה בקובץ שיעורים ובצל"ח.

ד"ה וישנו בארבע עבודות. מוזנח פסח [הוא] כמו"ש רש"י לעיל ג"ט ע"ב על המושגה ד"ה פסול.

שם. משמור את חדש האביב ועשית פסח. דברים ט"ז ע"א.

דף ס"א ע"א

שינוי קודש	שינוי בעלים
פסולו בגופו [לאו דוקא שגם הוא פסול מחשבה].	אין פסולו בגופו ממש דדבר אחר ה' וא' [דוהו פסול מחשבה].
בד' עבודות	אינו בד' עבודות
לאחר מיתה	אינו לאחר מיתה דאין שם צעליו עליו מנאחר שמת [לאו דוקא דר' פנחס וכו' סבר שיש שני בעלים לאחר מיתה]

דף ס' ע"א

ד"ה מקצת אוכלין. (כגון הכא דנימנו צו) ראויין לאכול וכו' ולקמן ס"ב ע"ב מפרש מאי שנא דלשמו ושלא לשמו וכו'.

דף ס' ע"ב

דילמא שאני היכא דאמר מהיכא דלא אמר וכו' קשה מאי האי דהתם שלא לאוכליו לא מפיק מידי

אבני חן למסכת פסחים

דא דאמרינן דשינוי בעלים אינו בד' עבודות גם בזריקה לא יהיה.

בקרוב ציבור בבקרוב יחיד	לא שייך בציבור שצריך שיטתו אותו לאחר שמחויב כפרה כמותו דילף מלכפר עליו.

שינוי בעלים בפסחים דאית לאכילה: בשחיטה

שינוי בעלים בשאר זכחים אתי לכפרה: אינה אלא בזריקה או בשאר עבודות כשמחשב על זריקה. אבל אם מחשב רק על השחיטה כשר. שינוי קודש לשם קרבן אחר: שחט שלא לשמו פסול

שם. ואי אפשר לומר כן דמחשבת שלא לאוכלו מנויין עליו הס' פי' מיירי בחולה או זקן המנוי אבל אינו יכול לאכול ובהם כיון שהם מנויין אינו פוסל אם חושב עליהם בזריקה, אבל שלא למנויו שהם בעלים אחרים ודאי שפוסל.

ד"ה ואם נזרק. דאע"ג דאמרינן יאומר דזר שנאמר זו צערצ וצין הערצים וגו' לא מיפסל זהכי פי' מדלא שינה עליה הכתוב. מ"מ נ"ע ע"י ש

ד"ה סורסי. חרמי, חכמי האומות קורן לו ללשון סורסי לינג"א שוריי"א די סירישע שפראכע. המתרגם.

ד"ה כוס. שחוט, למימרא דצשעת שחיטה נריך וכו' דהיינו כיון שיש שני כוונות במילה זו שחיטה ומנין. וראה תוס' ד"ה רבי.

[לא הבנתי למה צריך לומר "כאדם האומר לחבירו" היה יכול לומר ששחיטה בלשון סורסי הוא כוס ?]

דף ס"א ע"ב

תוכן הסוגיא:
שחטו על מנת שיתכפרו בו ערלים?
רב חסדא אמר פסול יש מחשבת ערלים בזריקה
רבה אמר כשר אין מחשבת ערלים בזריקה.
רבה לומד מברייטא דאבעי אם פוסל ערל את חבריו המולין, ורוצה ללמוד מטומאה שמקצת טמאין ומקצת טהורין אינו פוסל, או ללמוד מפסול מחשבת חוץ לזמנו שאף אם חישוב על כזית פוסל את הקרבן וכן אם יש רק מקצת ערלים יהיה פסול, נראה למי דומה, ערלה דומה לטומאה ששניהם אינם נוהגין בכל הזבחים, אבל ערלה דומה לזמן שלא הותר מכללו משא"כ טומאה? והברייטא פותר מהפסוק דכתיב בפסח "זאת" חוקת הפסח, דמכל ערל יליף שרק בכולם ערלים פסול ומזאת יליף שרק בשחיטה פוסל אבל לא בזריקה, ולמה זריקה קיל? שאין מחשבת אוכלין בזריקה.

ורב חסדא מפרש הברייטא כך שרק בכולם ערלים פסול בשחיטה אבל בזריקה אף במקצת ערלים פסול ולכן זריקה חמור דלא מיקבע פיגול אלא בזריקה.

נעשה כמי שאין לו בעלים בזמנו ופסול ראה תוס', וכתב הצ"ח לקמן ס"ב ע"ב וז"ל ובה אפשר ליתן טעם מדוע שלא לשם בעליו פסול שלא בזמנו? משום דבשינוי בעלים לא כתיב בתורה להיתר, ולכן אמרינן הואיל ובזמנו פסול ה"ה שלא בזמנו, אלא דזה ניהא לרב חסדא אבל לרבא לא אמרינן הואיל. וראה בצ"ח כאן.

לערלים כתב במלאכת שלמה על המשניות וז"ל נסתפקתי אי ערל שמתו אחיו מחמת מילה פוסל גם את אביו כדקיימא לן מילת זכריו ועבדיו מעכבתו מלאכול פסח אי לא.

לאוכלו אומר מתחלה הכשר כדי להתחיל בדבר טוב ואח"כ **ושלא לאוכלו** הפסול, וכן **למנויו שלא למנויו** הכשר והפסול, אבל בסוף אומר הפסולים ואח"כ הכשר כדי לסיים בדבר טוב **למולים ולערלים לטמאים ולטהורים כשר**. שמעתי

איתקש אוכלין למנויין שגם מחשבת שלא לאוכלו פוסל כמו מחשבת שלא למנויו.

רש"י ד"ה וישנו לאחר מיתה. ונריך להציא אחר [:] וישנו צקרבן ליצור צקרבן ימיד. וזה דיבור אחר.

ד"ה אבל בשינוי בעלים. אלא לכפרה [ולא ?] שייך.

שם. לא מרבינן אלא שחט להמכפר אחר צוריקת דמו פי' שרק בזריקה פוסל שינוי בעלים ומרבינן שגם אם בג' עבודות האחרות התכוון שיזרוק לשם בעלים אחרים פסול.

שם. שחטו למולין על מנת שיתכפרו זו ערלים [בזריקה. כ"ה בגמרא].

ד"ה ואינו בציבור. לקמן נשמעתי ס"ב ע"א בראש הדף.

ד"ה כמי שאין לו בעלים. ואני שמעתי וכו' פי'

אבני חן למסכת פסחים

שחטו למולין ע"מ שיתכפרו בו ערלים פי'
איבעיא ליה בשחטו לקרבן פסח וחישב בשעת שחיטה שיזרוק לערלים, שאם כיון למולין ולערלים בשעת שחיטה כבר אמר לעיל דכשר, וכן אם לא חישב בשעת שחיטה על הזריקה, רק חישב בשעת זריקה עצמה שכולה לערלים הקרבן כשר [כ"ה בתוס' רי"ד], דקי"ל אין מחשבת אוכלין בזריקה.

ע"מ שיתכפרו אין הכוונה על כפרה כמו בשאר קרבנות שהרי בפסח עיקרו בא לאכילה אלא הפירוש שיזרוק בכוונה שיאכלו אותה ערלים.

דתניא יכול יפסול וכו' ראה כל הענין בתוספתא פסחים פ"ד.

יכול יפסול בני חבורה הבאין עמו האיבעיא הוא אי מקצת ערלים פוסלין, ולכאורה מיירי אף בשחיטה, ובאמת תנן במשנה דמקצת ערלים לא פסלי, אבל ברייתא זו לכאורה דנה מנין לנו זאת שמקצת ערלים אינם פוסלין, או שהברייתא היא המקור לפסק המשנה.

ויאמר ה' אל משה ואהרן **זאת** חוקת הפסח כל בן נכר לא יאכל בו. שמות י"ב מ"ג, ושם בסוף פסוק מ"ח וכל ערל לא יאכל בו.

ממאי דהאי וכל ערל כולה משמע וכו' שרק אם מיכוין רק לערלים יהיה פסול אבל למולין ולערלים יהא כשר, דילמא פירושה של וכל הוא שכל דהו ערלה שגם אם מיכוין רק לחלק מהאוכלין ערלים והשאר הם מולין ג"כ פסול ולכן צריך זאת ללמד שרק בכולה ערלה פסול.

רש"י ד"ה שחטו. ערלים שהם או ערלים מנויין או ערלים שאינן מנויין.

ד"ה בני חבורה הבאים עמו. וערל שמתו אחיו מחמת מילה ויל"ע למה לא פירש כן במשנה וכו' וי"ל דלעיל היה אפשר לומר דאיירי גם במי שלא מל עצמו במזיד, אבל כאן בברייתא דקאמר דערל אינו נוהג בכל הזבחים ופירש הגמ' לקמן ס"ב ע"א שכן ערל וטמא משלחין קרבנותיהן ובלא מתו אחיו מחמת מילה הו"ל מומר לכל התורה שאינו בר הבאת קרבן. ע"פ הדבר שמואל

ד"ה מאי זאת. על מנת לזרוק [דמו. רש"ש] לערלים.

ד"ה וכי תימא מאי חומרא דזריקה. ללא [מיקצע. ד"ס] פיגול אלא דזריקה.

שם. כך הרגלית [פסול. ד"ס] מה הרגלית.

ד"ה מתקיף לה רב אשי. למר לחומרא ולמר לקולא ותלמוד לומר זאת דקמני תנא מילתא אחריתי קאמר ר"ל דקאי בשחיטה וזאת בא לומר שרק בשחיטה הוא כן ולא בזריקה דילמא זאת דקמני תנא אמילתיה קאי ר"ל דקאי וכל ערל בין אשחיטה ובין אזריקה וזאת אתרווייהו קאי ומינה יליף וכו'. ע"פ ממו"נ

דף ס"ב ע"א

תוכן הדף:

רב אשי אומר דרב חסדא ורבה פליגי אם מחשב על ערלים שאינם מנויין על הפסח פוסל אותו, דרבה סבר שכדי שיפסל שלא למנויו צריך להיות בר חיובא, ורב חסדא סבר שעל ד"הואיל" דאי בעי מתקן נפשיה גם הוא נחשב בר כפרה.

והגמרא מקשה דלעיל אמרינן דרבה אית ליה הואיל ורב חסדא אין לוי? על רבה לא קשיא הכא מחוסר מעשה התם לא מחוסר מעשה, ורב חסדא יתרין דהתם לא אמרינן הואיל דשם לקולא שפוטרו ממלקות, אבל הכא אמרינן הואיל לחומרא לפסול הקרבן.

חוזר להברייתא דלעיל ס"א ע"ב דאמר הואיל וערלה פוסלת וטומאה פוסלת וכו' ומקשה אי מיירי בטומאת גברי מאי שנא טומאה דפסוקה ליה דלא פסלה במקצת, ומאי שנא ערלה דמספקא ליה? אלא בטומאת בשר ומקצת בשר היינו שנמא אבר אחד.

אימא סיפא דברייתא דנין דבר שאינו נוהג בכל הזבחים מדבר שאינו נוהג בכל הזבחים וכו' איזה טומאה אינו נוהג בכל הזבחים צ"ל טומאת גברי דבפסח אין טמא משלח קרבנותיו, וקשה דלעיל אמרנו דטומאה היינו טומאת בשר? ומתרץ שם טומאה קא פריך.

ואי בעית אימא סיפא נמי מיירי בטומאת בשר וטומאה בפסח שאני משאר זבחים שצריך שיהיה בשר ראוי לאכילה ואי לאו אינו זורק את הדם.

ומקשה עוד מהברייתא דאמר שטומאה הותר מכללו גבי פסח, וצריך לומר דמיירי בטומאת גברי שפסח הותרה כשהציבור טמאים? ומתרץ שם טומאה קא פריך.

ואי בעית אימא שגם בשר פסח הותר מכללו שאם מקריבה בטומאה נאכל הפסח.

אבני חן למסכת פסחים

בכל הזבחים, אף שהמדובר כאן הוא על טומאת בשר.

רש"י ד"ה בהאי קרא פליגי. חזל צמנוין עליו ושחטו למוליס שהן נמי צמנוין לזרוק דמו למנויין ערלים שזהם לצדס דהויא כולה זריקה לערלים מנויין דכולי עלמא פסול לכאורה יש כאן אריכות הלשון שהיה די לומר כך: ואם היו צמנוין עליו מולין וערלים, ושחטו למולין לזרוק דמו רק להערלים, לכולי עלמא פסול.

שם. וזהאי קרא [פליגי. מראה כהן] [צטלל?] למנויין צזריקה, ואומר עוד מהכא נפיק בזבחים ד' ע"ב צכל הקרצנות וכו'.

ד"ה הואיל ואי. ואע"ג דהיהו השתא [הא. ד"ה] סעד ליה.

ד"ה לחומרא. לפסול [צפסקא. ד"ה].

ד"ה ואיבעית אימא. חס אין צשר אין דס ומפרש מה פירושה של בשר שבין חס צשר קיים לאכילת חס או חלצ קיים לאכילת מזבח זורק חס חס.

דף ס"ב ע"ב

אין שם טומאה קפריץ ואח"כ מתרין ואב"א דפסח נאכל בטומאה וקשה ע"ז וכי לא ידע משנה ערוכה דפסח הבא בטומאה נאכל בטומאה ולמה צריך לדחוק דשם טומאה קפריץ וצ"ע. ע"פ דבר שמואל

שלא בא מתחלתו אלא לאכילה פי' דבשאר קרבנות אם עושין אותה בטומאה אין אוכלין את הבשר, אבל בפסח הבא בטומאה אף אוכלין את הבשר, דאי אין בשר למה מביאין אותה הלא עיקר הקרבן הוא לאכילה.

נימא הואיל ובזמנו פוסל שלא בזמנו נמי פוסל פי' שמה שפוסל ר"א שלמים לשם פסח בזמנו יליף מק"ו כמש"כ רש"י, ואם בא לעשות שלמים לשם פסח בשאר ימות השנה כשר, ולכן קשה אליבא דרב חסדא שאומר הואיל לחומרא כמש"כ רש"י מדוע לא נאמר כאן הואיל כיון שאין כאן אלא חסרון זמן? ומתרין כיון שמפורש בתורה שבאופן זה קשה אין אנו יכולין להחמיר כמ"ש הט"ז בכמה מקומות. ע"פ דבר שמואל

נימא הואיל ובזמנו וכו' מדוע לא הקשה מדוע

ומקשה על על רבה שאמר הואיל, הא דאמרין בפסח שעברה שנתו או אחרים ששחטן בשאר ימות השנה לכ"ע כשר, מדוע לא נאמר גם כאן אליבא דר"א הואיל ובזמנו פוסל שלא בזמנו נמי פוסל? ומתרין רב פפא דילפינן מקרא דכשר שלא בזמנו.

אלא אמר רב אשי רב חסדא ורבה בהאי קרא קמיפלגי וכו' יש להעיר שכפי הנראה מפשטות הדברים רב אשי מפרש מחלוקתם של רבה ורב חסדא בטעם שונה ממה שפירשו בעל הפלוגתא עצמם שהרי רבה הוכיח מהברייתא הדורשת מכל ערל ולא מונרצה לו? אלא כן מצינו כמה דוגמאות שאמוראים מאוחרים השתדלו להעמיד דברי קודמיהם שלא כפי שהם עצמם פירשו דבריהם. יוסף דעת ע"פ נפש חיה להר"ר מרגליות דף ר"ט א'

האי ערל נמי כיון דבר חיובא הוא בר כפרה הוא הואיל דאי בעי מתקן נפשיה. ואף אי מיירי דמתו אחיו מחמת מילה, זה רק פטור או זהירות שלא יביא עצמו לידי סכנה, אבל במציאות הרי ביבולתו לתקן את עצמו אם רוצה, כלשון הגמ' "דאי בעי", ולכן ס"ל לרב חסדא דאין מחשבת ערלים פוסלת את הקרבן.

הואיל דאי בעי מתקן נפשיה זה דוקא בערל ולא בחולה וזקן. דבר שמואל

אלא דרב חסדא אדרב חסדא קשיא וצ"ע ד"ל דהתם אינו בידו אבל הכא הוא בידו למול עצמו? וצ"ל דהתם נמי חשוב בידו להזמין אורחים דאורחים שכיחי. מלא הרועים

דתנו למולין ולערלים כשר פי' אם אתה מכנים להשקו"ט מה שידוע לנו להלכה הרי אין כאן שום איבעיא דהא היא משנה מפורשת דמקצת טמאין ומקצת ערלים לא פסלי, וזה שמסיים מאי שנא טומאה דפשימא ליה וכו'.

אלא בטומאת בשר וכו' פי' ולכן לא מספקא ליה בטומאה דלא מיירי בטומאת גברי אלא בטומאת בשר, אבל אה"נ דכמו דמספקא ליה ערלה מספקא ליה טומאת גברי.

שם טומאה קא פריך פי' כיון שפסח חלוק משאר זבחים בטומאת גברי, שייך לומר על טומאה שאינו נוהג

אבני חן למסכת פסחים

על הקרבן ובקרבת אי אפשר לברר איזה חלק מהבהמה הוא לשמו ואיזו שלא לשמו, משא"כ בלאוכליו ושלא לאוכליו הם שני גופים. וראה לעיל ריש ס"א ע"א דתרתני לאו דוקא וזה אחד מהם.

אמר רמי בר רב [יוד. ד"ס].

טעינו ד' מאה גמלי דדרשא היו טוענים דרשות אלו על ד' מאות גמלים. וראה בן יהוידע שרוצה לפרש שהכוונה של "גמלי" הוא לוחות של עץ, שלא היה להם נייר באותן הימים והיו כותבין על לוחות. ע"כ, ובאמת היו כותבין אז על לוחות של שעווה וראה רש"י שבת ריש ק"ד ע"ב. ובניצוצי אור כתב ר"ל ארבע מאות דרשות גדולות כל דבר גדול יכונה "גמל" וראה שם על מסכת חולין צ"ה ע"ב שהאריך בזה.

מיום שנגנז ספר יוחסין תשש כוחן של חכמים במלחמתה של תורה שזכות אבות מסייעה לזה, וכשנותרו המיוחסים נתדלדלו זרועות התורה ו**ככה מאור עיניהם** היינו רוח הקודש המאיר את העינים, כמו שאמרו בקידושין ע' ע"ב אין השכינה שורה אלא על משפחות המיוחסות. יוסף דעת עפ"י אור זרוע לצדיק עמ' 27, רפיסי לילה עמ' 179.

תניא אחרים אומרים הקדים מולים לערלים בשחיטת פסח מיידי דשחטו סימן ראשון למולים סימן שני לערלים. רש"י מנחות ט"ז ע"ב

רש"י ד"ה שמתחלתו לא בא. לא נאמרה [עיקר הצאת. ד"ס] פסח.

ד"ה ר' אליעזר פוסל. אינו דין [שפסול. ד"ס].

ד"ה ר' יהושע מכשיר. ומה שלא צמנו שאינו כשר לשמו אחרים כשרים לשמו וז"ל רש"י זבחים ז' ע"א דר' אליעזר מודה זו דלא פליג אלא צמנו אצל כל ימות השנה אין שם שחיטת פסח חל על קרבן אחר.

ד"ה שלא בזמנו. הכא, הכי נמי ליפסיל, כדאמר לעיל ע"א גבי ערל הואיל ואי הוה מל פסיל השתא נמי פסיל פי' שלא תאמר דהואיל ובזמנו פסול אינה הואיל שהרי עב"פ עכשיו אינה זמנו, ולכן מביא ראיה שרב חסדא אומר הואיל ואי הוה מל הגם שעכשיו אינו נימול אמרינן הואיל על מחוסר מעשה וגם זמן.

פסח שלא בזמנו שלא לשמו כשר נימא הואיל ובזמנו פסול שלא לשמו נאמר שגם שלא בזמנו פסול? וי"ל שיש לימוד מפסוק שפסח שלא בזמנו כשר שלא לשמו ולכן לא אמרינן הואיל. ע"פ הצ"ח, ומוסיף עוד שבוזה אפשר ליתן טעם מדוע שלא לשם בעליו פסול שלא בזמנו? משום דבשינוי בעלים לא כתיב בתורה להיתר אמרינן הואיל ובזמנו פסול ה"ה שלא בזמנו, אלא דזה ניחא לרב חסדא אבל לרבא לא אמרינן הואיל.

הוא בהויתו לא הוא לשם אחרים וכו' פי' דדרשינן מ"הוא" שפסח בזמנה אין לשנותה בשום אופן לא שיקריב פסח לשם שלמים ולא שיקריב שלמים לשם פסח, וכיון שבערב פסח נאסר הוא לשם אחרים ואחרים לשמו הוקשו להדדי ולומדים שגם שלא בזמנו הם שוין דכמו שפסח לשם אחרים כשר כך אחרים לשמו כשר.

והיכן מותבך בנהרדעא השפת אמת מקשה הלא אין גידונין ללודים ומה נפק"מ?

כפייה ר' שלמאי לר' יוחנן וארצי ונתרצה א"ל ר' שמלאי לר"י **ניתנייה בג' ירחי** תלמדנו הכל בג' חדשים [שדא. רבינו חננאל] ר' יוחנן **קלא פתק ביה** נטל אבן זרק עליו, כלומר גער בו.

דתניא תלת מאה שמעתתא ביומא משלש מאה רבוותא שלמדה שלש מאות הלכות בכל יום משלש מאות חכמים לא יכלה ללמוד את כל הלכות יוחסין בשלש שנים ואתה רוצה ללמוד ממנו לברר כל הענין בג' חדשים.

משלש מאות ראה לקמן דף קי"ט ע"א ברשב"ם שכל ג' מאות שבש"ס הוא גזומא.

לשמו ושלא לשמו.

לעיל ס' ע"ב	כאן
פסולו בגופו	פסולו בגופו
	אי אפשר לברר איסורו
ישנו בד' עבודות	ישנו בד' עבודות
לאחר מיתה	
בקרבן ציבור כבקרבן יחיד	בקרבן ציבור כבקרבן יחיד

דמה טעם אמר פסולו בגופו משום דאי אפשר לברר איסורו דכיון דלשמו ושלא לשמו הוא

אבני חן למסכת פסחים

ברור מדברי רש"י האם כאשר יש חמץ לזורק גם השוחט עובר עליו, ובמאירי כתב כן ואולם בירושלמי מפורש ההפך, כן הוא בצ"ח במשנה, וכן נקט בדבר פשוט המנחת חינוך פ"ט, ב'. יוסף דעת

רש"י ד"ה עדיין הוא מחלוקת. ואיצט"ל להו אמר חזיה עולה וחזיה שלמים וכו' זה לשון רש"י בזבחים ל' ע"א מאי אמרינן הא דפליג ר' מאיר ואמר תפוס לשון ראשון משום דאמר תמורת תמורת תרי זימני והוה ליה כנמלק, אבל הכא דאמר תמורת עולה ושלמים חד דיצורא הוא ומרזייהו חיילי, או דלמא תפוס לשון ראשון לעולם ופשטה קדושת עולה וכו' לא אתו שלמים וחיילי: לחצות מהו. את"ל פשטה קדושת עולה וכו', אמר הרי צהמה זו לחצות לעולה ושלמים מאי, האי ודאי חד דיצורא הוא ואין זה חל בלא זה, או דלמא כיון דפשטה בפלגא פשטה בכולה ולא אתו שלמים וחיילי.

שם. ואותציה רצא לאציי וכו' זה לשון הגמרא שם אמר ליה רבא לאביי לדידך דאמרת בהא ודאי מודה ר"מ הרי שחיטה דלבי לחצות דמי דלאו מיהדר אימלוכי שהרי כמה זיתים יש צה וחד דיצורא הוא ופליגי וקא"ר יהודה תפוס לשון ראשון.

שם. דקא פליג ר' יהודה אדרצנן ואמר כר' מאיר כן הוא שם בזבחים ל' ע"א כי אתא רב דימי אמר, ר' מאיר בשמיטת ר' יהודה אמרה פי' זה שפוסל ר' יהודה בין בעבודה אחת בין בשתי עבודות הוא שכיון שחישב מחשבת חוץ לזמנו נעשה פיגול והמחשבה שחושב אח"כ אינה חל עוד.

שם. כל שמתעצת זמן פי' מחשבת חוץ לזמנו הוא פגול שחייבין עליה כרת, אבל מחשבת חוץ למקומו הוא פסול ואין בו כרת, וכשחושב חוץ לזמנו צריך שלא יהא בה מחשבת פסול אחרת, כדאמרינן בהרצאת כשר כך הרצאת פסול.

שם. לא שנה צעזועה אחת סבר ר' יהודה שאם קדם מחשבת זמן אף שחשב אח"כ גם מחשבת חוץ למקומו פוסל ולא שנה צמתי עבודות ומפרש שלא תחשוב שחישב מחשבה אחת בשתי עבודות אלא שמישצ צעזועה שניה מתעצת פסול דהיינו מחשבת חוץ למקומו צמר שחישב בעבודה הראשונה מתעצת פיגול חוץ לזמנו לא מפקע ליה מיד פיגול דלא אמרינן שע"ז נפסל הקרבן ושוב אינו חייב כרת על הפיגול דתפוס לשון ראשון.

ד"ה שלא בזמנו שהוא כשר לשם אחרים. ואף קודם הפסח נפקא לן צפ"ק דזמנים אבוה דשמואל שהוא אמורא, שם ח' ע"ב מקרא אחריתא.

ד"ה שקל קלא. מוט"א גוש עפר. המתרגם

ד"ה אי אפשר לברר [איסורו.] מה. ד"ס] חלק.

שם. חולה וזקן [ללד. ד"ס] אחר.

ד"ה נגנז. נשכח ר"ל בזה, דלא שייך לומר נגנז ממש דרש"י לשטתו בב"מ דף ל"ג ע"א דאף דרבינו הקדוש סידר המשניות אפ"ה לא ניתנו לכתוב בימיו רק לשנותם על פה על הסדר עיין שם בד"ה ואינה מדה שכתב כן בפירוש, וא"כ איך שייך נגנז בדבר ששונין רק בעל פה, לכן כתב רש"י נגנז היינו נשתכח. צ"ח בממ"נ, ואפשר לומר בפשיטות דא"א לומר נגנז ממש דמפני מה נגזוהו אם כ"כ טעמי תורה היו בו ואי משום סכנה כמ"ש מהרש"א לא יבדקו אחר משפחות. ממ"נ, וראה מהרש"א שכתב

דף ס"ג ע"א [שבת כי תשא תשס"ו]

לימא קסברי אחרים וכו' ראה רש"ל.

הלכך הקדים מולין לערלים וכו' אין להקשות הכא מאי איריאי הקדים הא אפי' הקדים ערלים כשר כגון שהוציא מפיו ערלים קודם גמר שחיטה ובסוף שחיטה אמר למולים? די"ל אורחא דמילתא נקט כיון דאין מחשבה פוסלת בסוף שחיטה ודאי לא יחשוב רק בסופה ואז תלוי בקדימה, וק"ל. ראש משביר

ורבנן לעיל במשנה ס"א ע"א סברי בעינן פיו ולבו שוים.

ר' יהודה אומר אף התמיד לכאורה הפירוש מי ששוחט או זורק הדם או מקטיר האימורים אם יש להם חמץ ברשותם עוברים בלא תעשה. ולא מצאתי מי שידבר על זה ואולי הוא פשוט.

עד שיהא החמץ לשוחט או לזורק או לאחד מבני החבורה מרש"י ד"ה עד משמע דאם יש לאחד מהם כולם עוברים, וכן משמע מספר יראים רצ"ב. ואין

אבני חן למסכת פסחים

ד"ה חוץ מן החטאת ששחטה שלא לשמה.
משום דכתיב [נשמטתה. ד"ס] חטאת "היא"

שם. לא מפקע ליה מיד פיגול ראה מלא הרועים.

דף ס"ג ע"ב

שם. דהנראה כתיב ציה כדאמרינן ברש"י לעיל ס"א ע"ב
ד"ה וכו'.

ד"ה ממלקות. דלא תשא צ"ע מגמ' שבועות כ' ע"ב
כי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן אוכל ולא אוכל שקר
ואזהרתיה מהבא ולא תשבכו בשמי לשקר אכלתי ולא
אכלתי שוא וכו'. ניצוצי אור

שם. אלמא מאן דאית ליה תפוס לשון ראשון אפילו
לחנאין אית ליה וזה סיום הקושיא על אב"י דאמר
דבלחצאין מודה ר"מ דלא אמרינן תפוס לשון ראשון, הרי
כאן בשחיטה שיש בה הרבה כויתים יש מקום לומר
שכוונתו שכזית ראשון יאכל חוץ לזמנו וכזית שני יאכל
חוץ למקומו, ואפ"ה אמר ר' מאיר גם בזה תפוס לשון
ראשון קשה על אב"י?

ד"ה המקטיר את החלב. של פסח על החמץ שיש
לו נשעת הקטרה אי לא היה לא' מצני חבורה וכו' לשון
זה הוא מגומגם ונראה להגיה נשעת הקטרה אי [גמין] לא
היה וכו' פי' בין יש לשאר בני החבורה ובין אין חמץ אלא
להמקטיר. ע"פ הראש משביר

שם. ואמר ליה אב"י פי' שהגם שבאמת אם היה חושב
על עבודה אחת שני מחשבות יחד היה מודה ר"מ
ששניהם חלין ולא אמרינן תפוס לשון ראשון, אבל כאן מי
סברת אינה לשחיטה אלא לצקוף ומדל משענה היא פי'
שהטעם של ר' יהודה הוא שתפוס לשון ראשון, לא,
המחלוקת כאן הוא בענין אחר לגמרי ישנה וכו' וכגון
דלמר וכו' פי' ופליגי אי מפגלין בסימן אחד.

דף ס"ד ע"א

זבח המיוחד לי פי' כדכתיב את קרבני לחמי לאשי.

שם. מפגלין צסימן אחד אף שלא חישב אלא בסימן
אחד.

משום דכתיב זבחי זבחי תרי זימני ראה רבינו
חננאל.

שם. מכלל דרצא דלומציה מהא וכו' פי' ממה שאמר ליה
אב"י לרבא "מי סברת אין לשחיטה אלא לבסוף" אנו
רואין ששמע מרבא שסבר אליבא דר"מ שאין לשחיטה
אלא לבסוף.

זבחי זבחי פסוק אחד הוא בשמות כ"ג י"ח לא תזבח
על חמץ דם זבחי, ועוד בשמות ל"ד פסוק כ"ה לא תשחט
על חמץ דם זבחי.

נזרקה מפי החבורה לשון זה גם בשבת ג' ע"א.

****** וזה סיכום הראיה, דהאיבעיא היה אי אמר הרי בהמה
זו לחצות לעולה ושלמים מאי, האי ודאי חד דיבורא הוא
ואין זה חל בלא זה, או דלמא כיון דפשטה בפלגא פשטה
בכולה ולא אתו שלמים וחילי, ועל זה אמר אב"י דבזה
מודה ר"מ שאין זה חל בלא זה ורבא אמר שעדיין הוא
מחלוקת דכיון שאמר הראשון פשטה בכולה ותו לא
חילי, ומקשה רבא לאב"י משחיטה דכלחצות דמי ואנו
רואין דגם שם פליגי ר"מ-ר"י ורבנן הרי דעדיין הוא
מחלוקת, ומדקרא רבא לשחיטה "לחצות" הרי דסבר
רבא לר"מ דאין לשחיטה אלא לבסוף.

כגון שהיו בעלים טמאי מת וכו' נ"ב לא ידעתי
למה נקיט טמאי מתים דהא אפילו זבין ומצורעים נדחין
לפסח שני. מלא הרועים

נכנסה כת ראשונה נתמלאה העזרה כלומר
שכשהיו הצבור במלואם היו נכנסים בה עד שנתמלא
העזרה וננעלו דלתות העזרה ר"ל שהיו נועלים אותם כדי
שלא ידחקו ליכנס, ותוקעין ומריעין ותוקעין ומתחילין
לשחוט את פסחיהם. מאירי

לא היו מעורבין השורות, וגם הכוסות עצמן לא היו
מעורבות מכסף וזהב. שפת אמת

ד"ה ושאר כל הזבחים. צין לשמן [צין שלא. ד"ס]
לשמן.

בזיכין אלו הם כלים עגולים בצורת קערות ולא היו
שוליהם שמוחים אלא עגולים. מאירי

אבני חן למסכת פסחים

ד"ה אלא שהכהנים מדיחין העזרה. והולכין על [כל ד"ס] גדומיה.

ד"ה בעמודין. וקורא של אלו פי' התיבות מרובעות של עץ ארז היו מונחין על גבי העמודים.

שם. וג' סדרים [לכל אחד ואחד. מ"נ] שזמן תולין ומפשיטין יש מפרשים שהיו הסדרים זה למעלה מזה כדי לתלות בנמוכים את הכבשים ובאמצעים את האילים ובעליונים את הפרים, ויש מפרשים ששלה הסדרים היינו שהיו האנקלויות בשלשת הצדדין של הרביע שעל גבי העמוד בצפון בדרום ובמזרח אבל במערב לא היו כדי שלא יעמוד המפשיט ואחריו להיכל. משניות המבוארות תמיד.

דף ס"ד ע"ב

והשלישית במקומה עומדת שכיון שהיו בעזרה אין ישיבה שם אלא למלכי בית דוד בלבד ראה אור זרוע פסחים סימן רכ"ז בענין ישיבה בעזרה שהביא כן מהירושלמי,

וכתב המאירי שאעפ"י שהרבה דברים שבפסח דוחים את השבת, מ"מ הולכתו ברשות הרבים לביתם לא היה דוחה שבת, ואעפ"י שירושלים דלתותיה נעולות בלילה והו"ל כרמלית ואין שבות במקדש, כל שיוצא מן העזרה מיהא יש בו משום שבות. ע"כ,

ובעירובין וי, וקא, דאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים,

ובאו"ח סימן שמ"ה סעיף ז איזהו רה"ר, רחובות ושווקים הרחבים ט"ז אמה ואינם מקורים ואין להם חומה, ואפילו יש להם חומה אם הם מפולשים משער לשער (ואין דלמומי נעולות צלילה) (טור) הוי רשות הרבים, וי"א שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום אינו רה"ר,

וה"ל האבר היטב אך דעת רוב הפוסקים להקל [כדעת הי"א שצריך ס' רבוא], וכן פסק בש"ע סי' ש"ג ס"ח וכ"כ הרמ"א בס' שמו"ו ס"ג [שכל רשויות שלנו כרמלית הם משמע כדעה אחרונה, ובפי העולם מורגל עכשיו שאין לנו ר"ה והיא כדעת הי"א והם רבים, וע"כ המחמיר יחמיר לעצמו ואין בידו למחות למה שנהגין עכשיו כאותן הרבים שמקילין ט"ז מ"א,

וזה לשון האו"ח סימן ש"ג סעיף י"ח, והשתא דלית לן רה"ר גמור הוה ליה כל רה"ר שלנו כרמלית ודינו כחצר שאינה מעורבת ומותר,

ובענין ברמב"ם הל' שבת פ"ד הל"א: איזו היא רה"ר מדברות ויערים [מדברות ויערים. ודברי רבינו צ"ע. מגיד משנה, וראה גם

ולא היו לבזיכין שוליים ראה רש"י שחיישינן שישכחו הכהנים, אבל צ"ע שהרי כהנים זריזין הן? אבל במאירי כתב שיפשעו.

קראו הלוי את ההלל. תוס', מאירי וכתב שם שיש מפרשים שעל כל קריאה היו תוקעין סימן אחד, ולכאורה הפירוש שכל פעם שהתחילו הלל תקעו והריעו ותקעו.

אע"פ שלא שלשו מימיהם שלא הצטרכו לשלש כתות אע"פ שהיו ישראל רבים כחול הים לפי שהיו שם כהנים מרובין וזריזין במלאכתן. הר"י מלוניל

מימיהם של כת שלישית לא הגיעו לאהבתי וכו'. אפילו פעם ראשון שעמה מועטין, שכל כך היו ישראל זריזין במצות שהיו דוחקין את עצמן שיהיו מן הקודמין במצות. הר"י מלוניל

[נשאלתי אם אמרו ברכה על הלל זו? והיה נ"ל לומר שהלל זו שרו הלויים וז"ל התפארת ישראל הלויים שרוו ההלל בשעת הקרבת הפסח של כל כת, והקהל עונין ראשי פרקים, ולא מסתבר שהלויים יאמרו ברכה על השיר שלהם,

ובתיו"ט שכתב הטעם שאמרו הלל, הוא על פי הגמ' דלהלן קיז שגביאים

שביניהם תקנו להן לישראל שיהיו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה

וצרה שלא תבא עליהן [לישנא מעליא נקט] ולכשנגאליים אומרים אותו על

גאולתן [כלומר לכשנגאליים]]

כיצד תולין ומפשיטין כלומר כל כך פסחים רבים שהיו להם להפשיט לא היה מספיק קרקע העזרה (לאחד מאלף) שיפשטו אותן בקרקע כמנהג רוב העולם. הר"י מלוניל,

רש"י ד"ה קשיא מליקה אמליקה. דנעצר על מליקה [שהוא משא. ד"ס] קרצנות, ועוד דקא חשיב ליה כשמיטה פי' דנקט מליקה לאשמועינן דמחייב בה דומיא דשחיטה. מהרש"א.

ד"ה הפסח נשחט בשלש כיתות. צין שהליצור [מרוצין וצין שהליצור. רע"ב] מועטין.

אבני חן למסכת פסחים

מביא בשם שו"ת הרשב"ש שהכוונה לומר שכיון שיש בו חכמה ויראת חטא לא היה מספר בגנותו של תלמיד חכמים דהיינו שמעיה ואבטליון ולכן לא התנדה.

אבני מתרץ לטעמיה וכו' שנעלה ע"י נס ורבא מתרץ לטעמיה שנועלין אותה בני אדם.

אגריפס המלך ראה סוטה מ"א ע"א במשנה אגריפס המלך מלך ישראל היה מזרעו של הורדוס והוא שנחנך בהמ"ק צימיו עמד וקבל וקרא עומד, ושבוהו חכמים, וכשהגיע ללא תוכל לתת עליך איש נכרי זלגו עיניו דמעות שהמקרא הזה פוסלו מן המלכות אמרו לו אל תתירא אגריפס אחינו אתה אחינו אתה שאנו משראלי.

דלמא שקלי זדהבא ומעיילי דכספא ראה בש"ל שהביא משם השיירי קרבן שיש חשש שיגנבו את הזהב ויביאו במקומו של כסף [וכן בירושלמי מסיק שהטעם הוא מפני הרמאין] וע"ז מקשה הגמ' שגם במין אחד יש חשש שיגנבו.

דילמא [דנייד. ד"ס] פורטא שצריך האחרון שהוא קרוב למזבח שילך שתי פסיעות או שלש עד המזבח וכלי שרת בידו כדי לקיים מצות הולכה, שהולכה שלא ברגל אלא מיד לא מקריא הולכה. הר"י מלוניל

לימד על בכור ומעשר ופסח שאין לומר שבא לרבות שאר קרבנות שהרי בכולם יש לימוד איך זורקין הדם, אבל מעשר בהמה ופסח הם קרבנות היחידות שאין מפורש בתורה דין זריקת דמם וכיון שכאן כתיב בלשון רבים לרבות על כרחך בא הרבוי על הקרבנות שאין מפורש דינם בתורה.

רש"י ד"ה שחל להיות בשבת. ואינו יכול לתקן המקלות ודבריו תמוהים דאי משום הא למה לא התקינו מאתמול שיהיו מתוקנים וחלקין ואני תמה על רש"י למה לא אמר משום איסור טלטול המקלות. צ"ח עיי"ש, ובאמת גם רש"י בשבת ריש קכ"ד ע"א פירש שבשבת מניח ידו דלף מטלטלי מקלות. וכן כתב בראש משביר שצ"ל "לטלטל" המקלות. ובדבר שמואל הקשה דאי הטעם משום מוקצה למה לא יחדום מבעוד יום?

ד"ה בחיל. [לפניס מן. ד"ס] הסורג כדתנן במסכת מדות סורג מחיצה של קנים מסורגת כעין סריגי המטות משום גוי וכעין דלתות שעושין לפני אוצרי יין שקורין

בכסף משנה] ושווקים ודרכים המפולשין להן, ובלבד שיהיה רוחב הדרך ט"ז אמה ולא יהיה עליו תקרה,

והתוי"ט כאן ציין לעירובין פ"י מ"ט, שכתב שם וז"ל פי הר"ב בירושלים כרמלית היא כיון שדלתותיה נעולות בלילה לא מקריא רה"ר דעיר של רבים היא שאוכלוסין הרבה באין לה, אבל עכשיו דלתותיה נעולות לאו רה"ר שאינה כדגלי מדבר שהוא דרך פתוח כל שעה, והאי כרמלית לאו דוקא כרמלית אלא כדין כרמלית שאסור לטלטל ממנו לרה"י ומרה"י לה וכו',

ורש"י שפירש שמערבין כולה אלא שלא עירבו היינו לפי פירושו בפ"ה דמפרש עיר של רבים דרבים בוקעים בה, ואם דלתותיה נעולות מערבין כולה, ודוחק לומר שאם היתה ירושלים יכולה לערב כולה שלא עירבו כולה. עיי"ש עוד.

והרש"ש בעירובין כתב שלא קשה למה לא עירבו בירושלים כשעשו הקרבן פסח, דההיא איכא לאוקמי לאחר שנפרצו בה פרצות,

והרש"ש מציין לתוס' פסחים סו. ד"ה תוחב וז"ל שם, ותירץ ר"י דהכא לאחר שנפרצו בה פרצות, וכי האי גוונא משני בפרק בתרא דעירובין [קא]. אמילתא אחרית,

[ואחר כל הדברים הסיבה שלא עשו עירוב בירושלים, מפני שבאו שם כל הכלל ישראל, והיה רשות הרבים גמורה, ואין להתיר רשות הרבים בצורת הפתח].

[חשכה. שינויי נסחאות במשניות] יצאו וצלו את פסחיהן.

הלכך בחמשין נמי סגיא ראה פרש"י באור זרוע הלכות פסחים סימן רכ"ו הביא פרש"י ואומר עליה וק"ק לפירושו דפירש דשלשים הראשונים שוחטין פסחיהם א"כ [בכת שניה] לא יהיה כי אם עשרה חדשים הנכנסים לאחר מיכן שהרי אותם העשרים כבר שחטו פתחיהן, ויש מפרשים עיילי שלשים ושחטו י' מאותן ל' פסחיהם והעשרים אינם שוחטים, וכת של ל' מיהא איכא בעזרה דלא קפיד רחמנא אלא שיהיו ל' עומדים בעזרה במקום שחיטה משום ברוך עם הדרת מלך, ונפקי הנך דשחטי ועיילי אחריני עשרה אותם דלא שחטו דהשתא איכא ל' בכל כת וכת דלא שחטו אבל היכא שכבר שחטו אע"ג דעומדים בעזרה בשעת שחיטה אין זה הדרת מלך הואיל ולא מחייבי.

שאין עזרה ננעלת וכו' רצונו לומר שעקביה בן מהללאל היה איש חשוב מאד, ואומר שבין כל ישראל שהיו במקדש בערבי פסחים לא היה חשוב כמותו. ובש"ל

אבני חן למסכת פסחים

פדורני"ש. רש"ל

שם. אשווי גומות וחייב משום בונה.

ד"ה ורודה. הוא המשך דיבור הקודם, ואין זה ד"ה חדש.

שם. ויטבול אותה ציערת הדגש בשבת צ"ה ע"א אמרינן מ"ט דר' אליעזר? דכתיב ויטבול אותה ביערת הדבש, וכי מה ענין יער אצל דבש אלא לומר לך מה יער התולש ממנו בשבת חייב חטאת אף חלות דבש הרודה ממנו בשבת חייב חטאת.

ד"ה רב אשי אמר. לעולם רצנן דאמרי צעלמא הלשון קשה קצת?

ד"ה ומנא ידע. שמא לא נתקבל ראה תוס' ד"ה שמא.

ד"ה כהנים זריזין הן. פריך ליה צקיפא [מנא ידעי. היכן נשפכו: זריזין הן. וחזקין וידעין] ולאשון עיקר: [אי בזריזין. משנת להו אמאי חיישת לשמא נשפך אחר שלא מזק הימנו כלום, הא זריזין הם]. ד"ם

ד"ה והלא דם התמצית. ואי נשפך דם של אחד וכו' פי' בין הדרם התמצית של כל הקרבנות אפילו אם נשפך כל דם הנפש של קרבן אחד הראוי לזריקה הא בטיל ליה.

דף ס"ה ע"ב

שבח הוא לבני אהרן שילכו עד ארכובותיהם
up to their knees. artscroll ודם זה היה מעורב עם המים שהיה עובר בעזרה שאל"כ היה נקשר ואז ודאי היה חוצץ. כנ"ל, ובדשעסטרו פירוש על ארכובה the leg from under the hip bone to the ankle, the knee and its surrounding parts.

בהולכת עצים למערכה ונמצא שמה שאומר שבח הוא לבני אהרן וכו' היינו בהולכת עצים למערכה.

רש"י ד"ה לדבריהם למה פוקקין. את נקצ חומת העזרה שהדמים המתערבין בלמה יולאין צו לחוץ באמת יכולים לפרש שפירוש זה הוא לדברי ר' יהודה שסובר שהיו סותמין את דרך "הדם" שלא יצא כדי למלאות כוס ממנו ולזרקה על המזבח, דאל"כ קשה שרש"י אומר לעיל ס"ד ע"א בד"ה אלא שהכהנים מדיחין

ד"ה חס ושלום. דומין לה היו וכו' נ"ב פי' שמעיה ואבטליון היו גרים כמותה ועל כן השקוה והוציא לעז על שמעיה ואבטליון ומשום הכי נדוהו. רש"ל

ד"ה חוץ מבזיכי לבונה. ויפרסו דופנותיו הן דופנותיו היו בשפתי רוחב השלחן והבזיכין היו בין המערכות אצל שולי הלחמים לאבא שאול בפי' שתי הלחם. רש"ש

שם. כמין תיבה פרולה כן הוא במנחות צ"ד ע"ב.

ד"ה אבל איפכא. צעי [לקבליה. ד"ם] דאין מעבירין על [המלות. ד"ם].

דף ס"ה ע"א

בורסי מעבד עורות, וחוץ מריח רע של העורות היה שמים לתוכה צואה וזה מוסיף על הריח.

הזיד ביו"ט לוקה את הארבעים דבשבת דרך הגמרא לומר העונש בשוגג, חייב חטאת, שהלשון יותר יפה מלומר חייב סקילה, אבל ביו"ט אין שום עונש בשוגג וצריך לומר החיוב במזיד.

והלא לא נתקבל בכלי משמע שיודעים בודאי שלא נתקבל דם זה בכלי, וע"ז שואל מנא ידעי הלא מדברים על ספק ומניין יודעים רבנן שלא נתקבלו **אלא הכי קאמרי ליה "שמא" לא נתקבל בכלי.**

והלא דם התמצית מעורב בו שקילוח היוצא ראשון הוא דם הנפש וכל הדרם שיוצא לאחר כן נקרא דם התמצית.

רש"י ד"ה אחד זה ואחד זה. מכזד ומרנץ ורודה (אצל מאידך לא קאמרי דתולדות אצ מלאכה נינהו כדאמרין צפרק המלניע. ו') [ור'. ו'] אליעזר משום הכי מחייב, [ומולץ. ו'] משום מפרק מגנן משום צונה מחצץ משום צורר (צהמלניע. לפי גירסת רש"י שלנו זה מיותר).

שם. אצל [אלידך ?] לא קאמרי.

שם. מחצץ משום צורר פי' שמפריד המים מהחלב.

אבני חן למסכת פסחים

למחר מי שפסחו טלה ראה מראה כהן שמביא מירושלמי שמעשה זו היה בשבת, והלשון שם הוא "מיד" מי שפסחו וכו'.

למחר מי שפסחו טלה וכו' משמע דהשאלה דשכח ולא הביא סבין היתה מערב שבת, ותימא דלא הכריזו אז שכולם יביאו סביניהם מערב שבת למקדש? וצריך לומר דבאמת הכריזו אך דמכל מקום היו קצת ששכחו ועליהם אמר מי שפסחו טלה וכו'. רש"ש, וראה בממ"נ שכתב ע"ז ואין כאן תימה כלל חדא אולי היה השאלה בליל שבת וכו' עיי"ש עוד.

ותמיד גופיה מנלן לכאורה מפשטא דקרא מדכתיב תמיד משמע ג"כ דדחי שבת? וראה שפת אמת

איכא למיפריך וכו' פי' הגמ' מביא הק"ו שאמר לעיל ומקשה עליה והלא ק"ו זו יש לה פירכא? ומתרץ שהסדר היה להיפך שקודם אמר להם ק"ו והם הקשו עליה פירכא זו שכן תדיר וכליל ואח"כ אמר להם הג"ש.

אלא לדידהו קאמר להו מדקאמר אלא משמע דלא קאי בשנוי קמא. חכמת מנוח, פי' שעכשיו חוזר הגמ' ממה שאמר שהלל אמר הק"ו מתחלה, אלא אמר להם הג"ש תחלה, ואח"כ הוסיף שאם לא למדתם הג"ש מרבתיכם וכו'.

רש"י ד"ה אמר לו ר' עקיבא או חילוף. דהזאה [לא דחיא. ד"ס] וילפינן צקל וחומר מינה לשחיטה [שאינה דומה. ד"ס].

ד"ה מקנטרן. לשון [קטטה. רע"ן] ועצזון.

ד"ה שמעתי ושכחתי. לקמן מפרש טעמא ז"ל הד"ס דיבור זה ליתא בכ"י וכן ליתא ברש"י שבע"י וכ"ה ישר. ע"כ. ואולי יש לפרש שלקמן ע"כ מפרש ששכח לפי שהתייחד.

ד"ה פסח נמי כתיב ביה במועדו. מדעית [למילפיה. ד"ס] מתמיד [מועדו. ד"ס] לא משתמע להו.

דף ס"ו ע"ב

חדלו פרוזון בישראל ערי הפרזי שאין להם חומה חדלו מהיות יסודים זהם מפני האויזים ונספו אל ערי

העזרה "שאמת המים מהלכת בעזרה וכשהן רוצין להדיח העזרה פוקקין את נקב יציאתה וכו'" ולא מיירי כלל על האמה שמולך הדם חוץ לעזרה. וראה מהרש"ל שהאריך בזה. ול"נ דאולי יש לומר שהחכמים אמרו לדבריו של ר' יהודה.

ד"ה בהולכת איברים דלאו עבודה [היא. ד"ס]. מלי.

פרק ששי אלו דברים

מתני': וזריקת דמו באמת לא צריך למיתני שהרי אינה מלאכה ותנא לה אגב שחיטתו שהוא אב מלאכה. ראה תוס'.

ומיחוי קרביו קנוח קרביו מהצואה, והוא שבות דדמי לדש פסולת ממאכל, ואפ"ה דוחה שבת, שלא יסריחו המעים. יבין

ועליה על הזאה אני דן.

רש"י ד"ה י"ט יוכיח שהתירו בו. שחיטה וזישול [שהן. ד"ס] אז מלאכה ומותרין להדיט, [ואסורין. ד"ס] זו להציא.

דף ס"ו ע"א

בני בתירא שמם היה ר' יהודה ור' יהושע ור' שמעון. ראה בסדר הדורות סדר תנו"א על ר' יהודה ב"ב ור' יהושע ב"ב ור' שמעון ב"ב. וראה מה שציינתי בתענית ג' ע"א.

ולא ידעו אם פסח דוחה את השבת נראה דלא מספקא להו דמן התורה לא יעשו לפסח בשבת, דלא אשכחן כהאי גוונא מצוה הכתובה בתורה סתם שתבטל בשנה אחת וכו' אלא באפשר בגוונא דליכא מלאכה מן התורה כגון שישחוט בשמאל או שנים למאי דקי"ל דכשר, אך לדין דאסירי מדרבנן קמיבעיא להו. רא"מ תורוין.

אבני חן למסכת פסחים

המזכיר גדלו עד שקמתי דבורה שקמתי אם
בישראל שעל ידי יבא ישועה שלימה ויחרדו הגוים מה'
ולא יחדלו ישראל מללכת אורח ומלשבת בערי הפרזי.
שופטים ה' ז'

עורי עורי דבורה עורי עורי דברי שיר. שם
פסוק י"ב

מכלל דמשה איעלם מיניה שמושה רבינו שכח מה
שדבר אליו ה' ואלעזר היה צריך לאמרה.

ויאמר אלישע חי ה' צבאות אשר עמדתני לפניו כי לולי
פני יהושפט מלך יהודה אני נשא אם אביט
אליך ואם אראך שיהורם מלך ישראל ויהושפט באו
אל אלישע שאין מים לשתות ואמר אלישע שאם לא
בשביל יהושפט לא היה מסתכל בפניו של יהורם שהיה
רשע. מלכים ב' ג' י"ד

אליאב בן ישי היה אחיו הגדול של דוד. שמואל א' י"ז
כ"ח.

אל תביט אל מראהו וגו' שמואל א' ט"ז ז', דכתיב
שם בפסוק א' שה' שלח את שמואל "אל ישי בית הלחמי
כי ראיתי בבניו לי מלך", ושמואל לא ידע על איזה בן
היה כוונת ה' וכשראה את אליאב חשב שבודאי עליה
היה הכוונה אבל ה' אמר לו אל תבט אל מראהו וגו'.

רש"י ד"ה לא מעל. צין הקדישה [לשמיטתה. ד"ס].

ד"ה דתנו לא מקדישין. ואיך הקדישו [אלו. ד"ס]
פסמיהן אלו בשבת.

ד"ה לא בחר. מיהו לא מנל זה דופי אלא זה דכיון
שהיה רגזן מסתמא היה בן גם מקודם מעשה זו. וראה
רש"ש ומהרש"א

דף ס"ז ע"א שב"ק פרשת ויקהל-פקודי תשס"ו

אמר אביי פי' מקשה על ר"ל.

ואם אכלו פטורין הלימוד לזה הוא לקמן עמוד ב' ר'
אליעזר אומר יכול דחקו.

הטמא מת פי' היחיד הוא דנדחה לפסח שני.

וכי עבדי ציבור בטומאה בטמא מת אבל טומאת
שרץ אינה אלא טומאת ערב ויכולים לטבול ולאכול
הפסח בערב.

את עצמות יוסף עמו עמו במחיצתו פי' במחנה
לויה, אבל אין הפירוש ממש עמו בביתו שא"כ נמצא
שהיה משה רבינו טמא מת ואיך דיבר השכינה אליו וכו',
וראיה לזה מגמרא סוכה כ"ה ע"א שהגמרא שואל על
הפסוק ויהי האנשים אשר היו טמאים לנפש אדם אותם
אנשים מי היו? ומתרג' נושאי ארונו של יוסף היו משמע
שהיו אנשים מיוחדים לכך.

רש"י ד"ה [אלא. ממ"נ] יש לך שעה.

דף ס"ז ע"ב

דף ס"ח ע"א

בועל נדה צריך לפרש שלא גמר ביאתו ואינו בעל קרי, דאל"ה
הרי הוא משתלח גם ממחנה לויה.

מאי "יצא" לאו יצא מכלל זב וכו' פי' שאע"פ שבעל קרי
דומה לזב, יצא בע"ק מדיון זב שאינו נידון לגבי מחנות כזב אלא
כטמא מת, שכן הוא הסברה שכיון שטמא מת חמור ממנו ואפ"ה
טמא מת מותר לבא למחנה לויה כ"ש שזב מותר לבא למחנה לויה.

תני תנא קמיה דרב יצחק בר אבדימי פי' דער כאן היינו
אומרים שב"ק משתלח ממחנה לויה משום דנפקא לן מהפסוק וכל
זב, אבל תנא זה מכא פסוק מפורש לדרש זה.

[כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה]
ויצא אל מחוץ למחנה זו מחנה שכינה לא יבא אל
תוך המחנה זו מחנה לויה [בד"ס יש גירסא זו מחנה
כהונה], דברים כ"ג י"א, יש כאן שני לשונות "ויצא" ו"לא יבא"
ומתחלה מפרש הפסוק ויצא ממחנה כהונה ולא יבא למחנה לויה,
דהיינו שעומד במחנה שכינה ואומרים לו שיצא ממחנה שכינה ולא
יכנס למחנה לויה, ועל זה קשה שהרי אי אפשר לצאת ממחנה
שכינה אלא דרך מחנה לויה,

וזה קושיית הגמרא אכתי לא אעילתיה אפיקתיה פי'
הקושיא הוא שהפסוקים הם סתירה מיניה וביה, שהרי עדיין הוא
במחנה שכינה ואתה אומר לו לצאת משם "ויצא אל מחוץ למחנה"
והמקום היחידי לצאת הוא למחנה לויה ואח"כ אתה אומר לו שלא
יבא אל תוך מחנה לויה,

וללשון השני הקושיא הוא על סדר הפסוק פי' שעל פי
השקל היה צריך לומר מקודם שלא יכנס למחנה לויה
ואח"כ שאם הוא בתוכה שיצא ממנה, ולמה כותב הסדר

אבני חן למסכת פסחים

הפוך, והגירסא הוא **אכתי לא אפיקתיה** עדיין לא אמרת לא יבא אל תוך המחנה **אעילתיה** ואתה מצוה כבר ויצא אל מחוץ למחנה,

ולכן מהפך הדרשה ויצא ממחנה לוויה ולא יבא למחנה כהונה דהיינו דמיידי שעומד במחנה לוויה ואומרים לו שיצא למחנה ישראל ולא יבא לתוך מחנה כהונה.

אלא אימא מחוץ למחנה זו מחנה לוויה פי' דמיידי שעומד במחנה לוויה ולא כמו שהיינו חושבים עד עכשיו שעומד במחנה שכינה. וראה רש"י

אם כן לימא קרא ויצא אל מחוץ למחנה ולא יבא, אל תוך המחנה למה לי. ראה רבינו חננאל, אבל רש"י כתב שיאמר ולא יבא אל תוך, המחנה למה לי.

ורעו כבשים הצדיקים הנמשלים לעדר הרחלים כדברים כמנהגם. הצדיקים ירעו בנחת והשקט כמנהגם מאז ולא יהיו נכללים עם הרשעים ו**חרבות** בתי החרבות של **מְחִים** הכבשים השמנים, הרשעים השמנים בעלי המוח **גְרִים יאכלו** יאכלו הצדיקים שהמה עתה כגרים מול רשעים. ישעיה ה' י"ן

יואל הראש ושפם המשנה **ויעני ושפט בבשן.** דברי הימים א' ה' י"ב

ואיש משענתו מרוב ימים וכל אחד יהיה בידו משענתו להשען בה מרוב הימים שיחיו וכדרך הזקנים, ועכ"ז לא ישיגם החולשה לשבת בית. זכריה ח' ד'

כאן במחנה שכינה לא יהיה בעולם אלא זיו זוהר ומראה שכינה **כאן במחנה צדיקים.**

רש"י ד"ה אמר ליה אכתי לא אעילתיה אפיקתיה. א) עדיין לא הכנסתו עדיין לא דיבר על בניסתו למחנה לוויה וכבר הוצאתו ממנה, דמדקאמרת לא יבא למוכה מכלל דעומד מוזה לה וקאמר לא יכנס פי' כיון שאתה אומר לו שלא יכנס למחנה לוויה הרי שעומד במחנה שכינה ואיך שייך לומר לו שיצא ממחנה שכינה אם אינו יכול ליכנס למחנה לוויה,

ב) והא אכתי לא אישטעי צוה שְׁיָא ממחנה שכינה ועומד במחנה לוויה לשלחו ממנה וקא מוזהר ליה שלא יכנס כאילו כבר יצא בשלמא אם יצא כבר למחנה לוויה שייך לומר לו שלא יכנס למחנה לוויה והיינו שיצא למחנה ישראל, אבל כיון שעומד במחנה שכינה איך אומרים לו שלא יכנס למחנה לוויה,

ג) אכתי לא אעילתיה כלומר עדיין לא דיבר על כניסתו למחנה לוויה מה תהא עליה, אפיקתיה ודיבר עליו כאילו יצא. וראה מו"נ.

ד"ה אם כן. נימא [ויצא אל מחוץ למחנה. מו"נ] ולא

יצא.

ד"ה שירקא דמעיא. דדומק [הסכין. ד"ס] וצלע"ז לימון.

ד"ה מאי כמדובר בס. יאכלו לדיקים [שהיו. ד"ס] עד הנה.

ד"ה אלא. צאליהו ואלישע שהמיו את הממס באליהו כתיב בבן האלמנה שמת במלכים י"ז כ"ב וישמע ה' בקול אליהו ותשב נפש הילד על קרבו ויחי, ובאלישע במלכים ב' ד' ל"ד כתיב ויעל וישכב על הילד וישם פיו על פיו ועיניו על עיניו וכפיו אל כפיו ויגהר עליו ענין השתטחות הגוף ויחם בשר הילד.

ד"ה יהיה שבעתים כאור שבעת ימים. ארבעים ותשע [שצעה שצעות. ד"ס] וכתיב כאור שצעת הימים דהיינו שיהיה 49 פעמים כשבעה פעמים של עכשיו דהיינו $49 \times 7 = 343$.

דף ס"ח ע"ב

ר' אלעזר סתם ר' אלעזר בתלמוד הוא האמורא ר' אלעזר בן פדת תלמידו של ר' יוחנן ור' יוסי בר חנינא.

וחציו לביהמ"ד שמעתי מר' יעקב הורוויץ שליט"א בסיום מסכת כתובות תשנ"ב בביהמ"ד 43 שמי שכולו לה' יכול ללמוד באיזה מקום שירצה אבל מי שרק חציו צריך להיות בביהמ"ד.

ר' אליעזר אומר אין לו לאדם וכו' לא נפקא שמחת יו"ט מכלל מצוה לגמרי אלא שיש לה חליפין ותמורה ביושב ושונה לפיכך הוא קורא אותה רשות, ובכמה דוכתי אמרינן ואתי לאמנועי משמחת יו"ט ולית מאן דפליג וכו'. המאור הקטן

ר' אליעזר סבר או כולו לה' או כולו לכם ראה רבינו חננאל.

כולה שתא הוה יתיב בתעניתא בר וכו' ובשבת נמי הכל מודים [שצריך לאכול דוקא] כדרכא כדכתיב וקראת לשבת עונג. המאור הקטן, וראה שם שמאריך מאד בענייני תענית לגבי ר"ח וחור"מ ועוד.

ותלי וקאי בעברא דדשא כעין זה גיטין ל"ב ע"ב.

אבני חן למסכת פסחים

צריך להיות במכשירי שחיטה
השיב ר"א ועליה אני דן שהזאה ידחה את השבת
השיב לו ר' עקיבא או חלוף שנלמוד שכמו שהזאה
אסורה בן יהיה הדין בשחיטה
והכי פירושו ר' אליעזר כשאמר עליה אני דן היה כוונתו
להתיר הזאה לקרבן פסח שלוח יש סברה, אבל ר"ע הבין
שרוצה להתיר הזאה לאכילת תרומה ולכן הקשה לו או
חלוף כדי שיזכור שהזאת תרומה אסורה בשבת, אבל
ר"א קצף עליו ואמר לו בשחיטה השבתני וכו' שר"א סבר
שמביא ראיה מהזאת פסח אסורה וזה לא אמר ר"א
מעולם.

ונימא ליה [בהדיא. ממ"נ]? סבר.

סבר לאו אורח ארעא פי' שלא רצה לבייש את ר"א,
ויש כאן לימוד נורא שר"ע גרם לעצמו שימות ביסורים
של סריקת בשרו רק כדי שלא לבייש את רבו.

אמר רבה גזירה שמא יטלנה ויעבירה ד'
אמות ברשות הרבים לעיל במשנה פרש"י שהטעם
שהזאה אסורה הוא משום דמיוחזי כמתקן גברא וצ"ע
למה לא אמר הטעם שאומר הגמ' כאן? וראה ממ"נ

איתביה אביי על מה שאמר רבה דלכן אין מזין על
טמא מת דגברא גופיה לא חזי.

אמר רבה וכו' נמצא שמה שאמרנו לעיל שכיון דגברי
לא חזי לא רמי חיובא עליה מופרכת ולכן צריך להסביר
למה אין ר"א מתיר להזות עליו כדי לאכול הפסח וגם
צריך לחלק בין הזאה שאמרנו שאין מזין עליו אף שהוא
צריך לאכול הפסח ובין ערל שאנו אומרים שאם אינו מל
את עצמו חייב כרת.

קסבר ר' אליעזר דאסור להזות בשבת **אין**
שוחטין וזורקין וכו' פי' נקט טמא שרץ לאשמועינן
שגם טומאה קלה כזו אין שוחטין עליה ואין צ"ל על טמא
מת, וחולך ומפרש סברת ר"א למה אין מזין עליו, דכיון
דטמא מת יחיד נדחה נמצא שציבור עושין בטומאה
ואינם צריכין להזות על עצמן להטעה, וכיון שאין חיוב על
הציבור גם היחיד אינו מחויב לעשות כן.

אין שוחטין את הפסח **וזורקין** ואין זורקין את דמה **על**
טמא שרץ, שטמא שרץ יהיה טהור לערב כשהיה לו הערב
שמש.

רב ששת על תלתין יומין מהדר ליה
תלמודיה וזה תואם עם מה דאיתא בעירובין ס"ז ע"א
דרב חסדא מרתען שיפוטיה ממתנייתא דרב ששת.

ולמאי דקאמר ר' אליעזר נמי י"ט רשות וכו'
שגם לפי זה שפיר מהדר ליה ר' יהושע, פי' כיון שאנו
רואין שהתורה מתרת מלאכות דאורייתא ביו"ט אע"ג
דשמחת יו"ט הוא רשות הרי דיו"ט קל ואפ"ה לא התיר
שבות שלה, כ"ש שבת דחמירי שלא התירה בה תורה
אלא דבר מצוה כ"ש שלא נתיר בה שבות.

רש"י ד"ה כשרין כל הלילה. ואעפ"כ אין
ממתינין להם עד שתחשך חלף מחללין שבת עליהן כדכתיב
עולת שבת בשבתו על עולת התמיד וז"ל רש"י במנחות
ע"ב ע"א בסוף העמוד ולא היה ממתינן לאחר תמיד
ומוספין לשבת עד שתחשך, אלמא דחינן שבת משום חציצה
מלוא שעתה.

ד"ה הא. והא גזי שבות מני לה דקמני הכא במשנתנו
בדברי ר"א והלא דין הוא וכו' אלו שמשום שבות לא
[ידחו. ד"ס] כו' אלמא לאו בכלי קאי.

ד"ה ור' יהושע. [דמייטי. ד"ס] שמחת יו"ט ראייה
לפסח דמביא ראיה מיו"ט שאינו דוחה שבות.

ד"ה אית ליה פירכא. למילתיה היינו טענה
הראשונה של ר"א במתני'.

דף ס"ט ע"א

בשחיטה השבתני בשחיטה תהא מיתתו ואכן
כן היה כדאיתא בברכות ס"א ע"ב שסרקו את בשרו
במספרות של ברזל עד שצתה נשמתו [הגם שלא נהרג
ע"י שחיטה רגילה בצואר] שקללת חכם אפילו בחנם הוא
באה כדאיתא בברכות נ"ו ע"א, ובמכות י"א ע"א הלשון
אפילו על תנאי הוא באה.

אל תכפירנו בשעת הדין כלומר אל תחשדני בכופר
על מה שלמדתי, אתה למדתני הזאה שבות ואינה דוחה
שבת. רבינו חננאל

[ור"ע. ד"ס] **נמי כי אותביה** פי' בן סדר המשנה:
ר"ע מקשה על ר"א הלא הזאה אינה דוחה את השבת וכן

אבני חן למסכת פסחים

כלל זה כולל אלא ערלה דאיתא בציבור והזאה דליתא בצבור.

תנא הרכבתו והבאתו דלא דחי שבת פי' כיון דתנן במשנה הראשונה על עניני פסח שאינה דוחין את השבת וקתני פי' ולכן קתני נמי חגיגה דלא דחיא.

[ואימתי. ד"ס] מביאין עמו חגיגה.

רש"י ד"ה וכל שביחיד נדחה. ואע"ג דלא חזי? [משום ?] דלא דמיא.

שם. על כרחיך ליצור עושין בטומאה חס ירצו דכל שביחיד נדחה וכו' ראה מהרש"א.

שם. דכל שביחיד נדחה ליצור עושין בטומאה ואף דאמרינן לעיל ס"ז ע"א וכי עבדי ציבור בטומאה בטמא מת ולא אמר בטמא שרץ היינו משום דסבר שחוטין וזורקין ולכן לעולם אינם נידחין, אבל לר"א דאמרינן עכשיו שאין שוחטין וזורקין נמצא שגם בטמא שרץ יש אופן שנדחה לפסח שני.

שם. והזאה דליצור [דלח] אמרינן להו קומו אזו (: יחיד נמי (: לא רמיא חובה עליה להזות. והוא דיבור אחד. רש"ש

ד"ה בזמן שבא בחול ובטהרה. חגיגה לא דחיא שבת [וטומאה. ד"ס].

ד"ה ובמועט. ומתחשך להן אכילה ג' מילים אלו צריכין הבנה וראה תי"ט.

ד"ה עמו. עס הפסח צארכעה עשר צניקן פי' רש"י בא לדייק שאינו בא ממש עם הפסח אחד התמיד כיון דחגיגת י"ד אינה אלא מדרבנן לא דחי העשה דעליה השלם, אלא מביאין אותה לפני התמיד ולכן דייק לומר בארבעה עשר בניסן. ע"פ הצ"ח

דף ע' ע"א

ובמינוט מיהו מאי טעמא אתיא פי' מה ענין חגיגה לפסח שאם יש הרבה פסח אינה באה ואם יש מיעוט פסח זה גורם שיבא חגיגה, מה ענין זה לזה?

אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ פי' אם לא טבל וטמא מת שלא הזו עליו. כן משמע לקמן צ' ע"א-ע"ב

רש"י ד"ה אל תכפירני. חלל כדי שמשם חתה ר' אליעזר חל לכן אחרי שצא זה אני ר' עקיבא ומדבר על עצמו בעל אדם שלישי לדון שחיטה מהזאה, מכלל דזהזאה פשיטא ליה לי ר"ע דלא דחיא מתוך כך תזכור מה שלמידתני דלא דחיא ותחזור כך ממנה שחתה ר' אליעזר אומר ועליה חזי דן להתיר הזאה.

ד"ה אלא ודאי הזאת פסח אגמריה. שאינה דוחה ומאי גזירת שבות איכא דהזאה גזירה שמה יעצורנו צידו.

שם. שכן דבר זה [מתלמודו. ד"ס] וכו' גמריה [איכר. ד"ס] ליה.

ד"ה דוחין את השבת. אפילו [צמלכסה. ד"ס] גמורה.

ד"ה קטן חולה. יראה [למול. ד"ס].

ד"ה הכל אצל מילה חולין הן. ואפילו לר' אליעזר דאמר מכשירי מצוה דוחין שבת. ממ"ג

ד"ה ענוש כרת. רמיא [חיוצא. ד"ס] עליה.

שם. הא חוקמינן להסיא שצריך הזאה צערל נכרי.

דף ס"ט ע"ב

וכל שאילו ביחיד נדחה וכו' וכיון שיחיד נדחה מפני שאין שוחטין וכו' ציבור עושין בטומאה ואינם מזין על עצמן, וזה הטעם שאין מחייבין את היחיד להזות, שכל חיוב שמחייבין את היחיד צריך לחול על כל ישראל וכיון שהציבור לעולם אינם באים לידי הזאה גם היחיד אין לחייבו בהזאה.

וכל שאילו ביחיד נדחה, בציבור פי' אילו היו רובם טמאי שרץ.

וכל מילתא דאיתא בצבור איתא ביחיד וכל מילתא דליתא בציבור ליתא ביחיד לכאורה אין

אבני חן למסכת פסחים

ד"ה יוצא בה משום שמחה. ושלמי שמחה חוצה
הן [וקי"ל. ד"ס] לקמן וכו' שהוא חוצה [אינו ?] צא אלל
מן המולין.

שם. ושמחת [צמגך. ד"ס] לרצות כל מיני [שמחות
לשמחה. ד"ס]

ד"ה לאו בשבת עסקינן. דל"כ קשיא רישא לסיפא
פי' דברישא אומר שכחל י"ד בשבת ומצא בה קופיץ
שונה ומטביל ובסיפא אומר שוחט בה מיד ואפ"ה קאמר
דל"ן צו משום שצירט ע"ס פי' אם מצא קופיץ בחול חוזר
ומטבילו שלא הטבילו אותה בעלים שאינה צריכה להם.

דף ע' ע"ב

סוף סוף מנא ידעי שאין לאוקמה שהיו כל ישראל
טמאין ממלחמות וכדומה דאם כן מסתמא גם המוצא
טמא ולמה מטביל הקופיץ אלא על כרחך צריך לאוקמה
שכך אירע שהיה רוב ישראל טמאין כל אחד מסיבותיו
וזה לא היו יודעין מקודם עד שבא ערב פסח.

יהודה בן דוריתאי זה הפעם היחידה שמוכא שם זה
בתלמוד, ורואין שהגם שהיה אדם גדול וירא שמים
שהיה לו המסירת נפש לישב לעצמו במקום רחוק ואף
שוה קשור בצער של חוסר חברותא וכו', מ"מ כיון
שפירש לא נשאר שום מאמר ממנו בחז"ל.

יהודה בן דוריתאי פירש והשוה דעתו עם המינים.
ש"ל בשם הריב"ן, אבל בדבר שמואל הביא בשם החזון
איש וז"ל אע"ג דבטל מצות ראייה ומצות שמחה נראה
דלמיגדר מילתא עבד הכי כדי להעמיד הדין על תלה.

רש"י ד"ה שבא בטומאה. וזה המולאה טהור
ומש"ה שונה ומטביל. מו"נ

ד"ה מנא ידעי. סיהיו רוצ לזכור טמאין פי' טמאין
בי"ד ולא יבא חגיגה ולכן אמרת שלא הטבילו את
הקופיץ, פי' שרק אם ידעו בבירור שיהיה רוב הציבור
טמא היו נמנעין מלטבול.

ד"ה דמית נשיא. ומנהו לכל ישראל להתעסק צו
ראיתי בשם רב האי גאון שחולק על רש"י ואומר שהטעם
הוא שאם מת נשיא כל ישראל חייבין באנינות.

ואינה נאכלת אלא ליום ולילה עד חצות פי' בא
להוציא שאינה נאכלת כשלמים לשני ימים ולילה אחת,
אבל אין מזה ראייה שהוא נאכלת גם ביום י"ד, הגם
שראיתי שיש סוברים שנאכלת גם ביום י"ד.

וחגיגת ארבעה עשר יוצא בה משום שמחה
ואין יוצא בה משום חגיגה פי' שחייב על כל אחד
מישראל להביא עולת ראייה ושלמי חגיגה, וחגיגת י"ד
הוא רשות כדי שיאכל הפסח על השוכע, ואינו יוצא בה
מצות חגיגה אלא מצות שמחה.

הלילה הזה כולו צלי פי' גם החגיגה צריך להיות
צלי, וראה באו"ח סימן תע"ג סעיף ד' לענין סידור
הקערה שכתב והביצה תהא מבושלת וכתב ע"ז הרמ"א
והוא הדין צליה וכן נוהגין בעיריגו, ושמעתי שאולי
המטעם שצולין הביצה הוא לצאת גם שיטת בן תימא.

אע"ג [דאקשיה. ד"ס] רחמנא לפסח.

סכין שנמצאת בארבעה עשר וכו' ראה שקלים
כ"א ע"א פרק שמיני הל' א' ובספר חידושים והערות
מהריצ"א הנדפס בסוף הגמרא "שקלי יוסף".

כגון שבא בשבת כגון שבא י"ד בשבת והוא מצא את
הקופיץ בי"ד דהיינו בשבת שלא יהיה קרבן חגיגה לערב
שאין יכולין להקריבו היום בשבת לכן אינו צריך את
הקופיץ לערב ולא הטבילו, אבל צ"ע שהרי הוא צריך את
הקופיץ ליו"ט שהוא מביא קרבנות בט"ו וצריך להם
קופיץ? ואולי היה יכול להקשות גם כך אלא בלאו הכי
פריך שפיר דקשיא מרישא לסיפא. וכעין זה מצאתי
בראש משביר.

בי"ג שונה ומטביל פי' רש"י משום דשמא כבר
הטביל נקט שונה, ולכאורה הי' נראה לפרש כפשטא
שונה על הזאה דטומאת מת דצריך ב' הזיות ג' ושביעי,
ובנמצא בי"ד ודאי כבר היה הזאת ז' אתמול כדי שיהיה
מוכן היום לפסח אבל בי"ג צריך הזיה וגם טבילה, שוב
ראיתי שהרמב"ם במשנה דשקלים פי' כן. שפת אמת

רש"י ד"ה (ונאכלת לשני ימים. ד"ס) חגיגת
חמשה עשר, דנפקא לן צמסכת חגיגה מוחגותם אותם פי'
לפינן מפסוק זה של "וחגותם" שביא קרבן חגיגה, ולכן
שפיר מחק הד"ס המלים ונאכל לשני ימים דלא שייך כאן.

אבני חן למסכת פסחים

שעיכב ושחטה פי' הקדישה לחגיגת י"ד אבל נתעכבה ושחטה בט"ו.

הא פסלה לה בלינה שאם שחטה בי"ד ליל ראשון אין בה חיוב שמחה, ואם אוכלה ביום ט"ו הרי הוא כבר ביום השני.

דשעירי הרגלים חי נאכלין כתיב ואכלו אותם אשר כופר בהם מלמד שהכהנים אוכלין ובעלין מתכפרין וכיון דאין כפרה אלא באכילת כהנים בשר חטאת אוכלין אותו חי פי' בשר נא בשול ולא בשול דאי לאו הכי לא הוי אכילה ושמחה בבשר חי ליכא וכו' שעיר של יום הכיפורים נאכל במוצאי יום הכיפורים. רבינו חננאל

דשעירי הרגלים חי נאכלין וזה לשון המשנה מנחות צ"ט ע"ב חל להיות [יוה"כ] בערב שבת שעיר של יוה"כ נאכל לערב, והבבליים כהנים אוכלין אותו כשהוא חי מפני שדעתן יפה. ובגמרא שם ק' ע"א לא בבליים הם אלא אלכסדריים הם ומתוך ששונאים חכמי ישראל את הבבליים קורין אותם האלכסנדריים שעושין מנהג רעצנות על שם בבליים.

וסמיך ליה ראשית בשמות כ"ג י"ח כתיב לא תזבח על חמץ דם זבחי ולא ילין חלב חגי עד בקר: ופסוק י"ט כתיב ראשית בכורי אדמתך וגו' ודרשינן עד בקר ראשון.

אמר רבא רב יוסף הכי קא קשיא ליה קשה לי הא אסור לקרות רבו בשמו אפילו שלא בפניו אפילו במותו כדאיתא ביו"ד סימן רמ"ב. יעב"ץ

רש"י ד"ה והיית אך שמח. דכתיב לעיל מיניה בדברים ט"ז י"ג חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים באספק מגרנך ומיקבך: וסמיך ליה ושמחת צחקך והדר כתיב בפסוק ט"ו שבעת ימים תחוג וגו' והיית אך שמח.

ד"ה לרבות ליל יום טוב האחרון [לשמחה. ד"ס].

ד"ה או אינו אלא לרבות ליל יום טוב הראשון. מערכ יום טוב [ולשמות. ד"ס] ליל יום טוב.

ד"ה דבשר איפסיל ליה מאורתא. [דמאי ?] צקר צקר שני צקר של שבעה עשר ולפ"ז לא צריך להפוך בגירסת הב"ח.

ד"ה סכין למה ליה לאטבוליה. וזה המולאה חס טהור הוא למה ממזיקה צטורה למה אנו מחזיקין להסכין שהוא טהור, הא מסתמא לא הטבילו אותה בעליה.

ד"ה בן דורתאי פירש. שאין חגיגת ארבעה עשר דומה שבת ראה תוס' שפירשו שקאי על חגיגת חמשה עשר.

ד"ה ואנן טעמא דפרושים וכו'. טעמי [הדלילין. ד"ס] מן המכמים.

דף ע"א ע"א

שלמים ששחטן מערב יו"ט וכו' וכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין ראה ר"ח שפירש וז"ל שלמים ששחטן מערב יום טוב אין יוצא בהן משום חגיגה דאפילו בט"ו היה שוחטן לא היה יוצא בהן ידי חובתו דחגיגה חובה היא וכל חובה אינה באה אלא מן החולין ואלו השלמים קדשים הן לפיכך אין עולין לו משום חגיגה וגם אין יוצא בהן ידי שמחה שהשמחה אינה אלא בשמנת ימי החג ויום י"ד אינה חשובה מימי השמחה וכתיב וזבחת ושמחת בעינין וזבחת בעידן שמחה.

וכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין ראה מנחות פ"ב ע"א דילפינן מפסח מצרים שאז עדיין לא היו מעשרות.

לימא מסייע ליה דבעינן זביחה בשעת שמחה.

אך חלק פי' שאך בא למעט ליל יו"ט הראשון שאינו חייב לשמוח בו.

מה ראית לרבות לילי יום טוב האחרון ראה תוס'.

ומוציא אני לילי יום טוב הראשון שאין שמחה לפניו שכן הוא גם בדרך הטבע שיש ענין של inertia שכל דבר שעומד יש עיכוב קצת להתחיל לזוז אותו, אבל דבר שהולך יותר קל להניעו מיד.

חגיגת ארבעה עשר יוצא בה משום שמחה כשאוכלה בט"ו.

אבני חן למסכת פסחים

גדר"א אי"ד [וצ"ע אם היינו יכולין לאוקים הפסוק דלא ילין במו"ו ואם גדר ב"ד?] בוודאי הדין כן, רק אפילו נימא דקאי אמו"ו לא תוכל לאוקים הקרא דביום הראשון לבקר בשתי חגיגות, ממילא נמצא דבין חגיגת י"ד ובין חגיגת ט"ו שניהם נאכלין לב' ימים ולילה.

שם. שמעת [מינה. ד"ס] מיהא דחגיגת י"ד נאכלת לשני ימים וציוס הראשון לבקר דמשמע בקר שני.

שם. אלא תזנח צערצ פ"י חגיגת י"ד.

ד"ה האי לחגיגת חמשה עשר. [גדר. ד"ס] אס נדר.

ד"ה והאיך כולו. ציוס הראשון [לבקר. ד"ס] כדפרישית.

ד"ה אם אינן ראויין. או כסצור מותר לשחוט אחרים לשם פסח צצנת בתום רע"ק על המשניות הקשה למה לא מפרש כפשוטו שהוא שוגג דמעה וסבר דפסח הוא.

ד"ה ור' יהושע פוטר. [דכל. ד"ס] הזנחים שזנחו שלא לשמן וכו' לשם פסח [מכשיר להו ר' יהושע. רע"ב] צפרק תמיד נשחט.

ד"ה אימורי ציבור. קרצנות האמורין צליצור פ"י אין הכוונה על הקטרת האימורין אלא על שחיטת הקרבן.

ד"ה שיש להן קצבה. עסוקין [צשחטמה. ד"ס] וכיון שנשחט התמיד וכו' צדצר [זה. ד"ס].

ד"ה תאמר בפסח שאין לו קצבה. והרי הוא רואה [את. רע"ב] אחרים הרצה וכו' וטרוד [הוא. ד"ס] להתעסק.

ד"ה שלא לאוכליו. דלא ניתנה [שצנת לידחות. ד"ס] אכל.

ד"ה או שמתו או שנטמאו. לא ניתנה [שצנת לידחות אכלס. ד"ס].

ד"ה פטור. דלא היה יודע [שקך הוא. ד"ס] ולא היה לו לצדוק על כך.

ד"ה אשר תזבח בערב. דנשחטת עם הפסח צערצ פ"י אחר התמיד בערב פסח דהא ליכא למימר (צערצ של ?) יוס טוצ הראשון ענמו קאמר קרל פ"י דקאי על חגיגת ט"ו שנשחטת ביום ט"ו דאס כן מאי צערצ וכו' שרק ב"ד נשחט אחר התמיד.

ד"ה שנאכלת לשני ימים. צוקרו של ששה עשר קאמר (קרל. ד"ס).

דף ע"א ע"ב

לימד על חגיגת י"ד וכו' פ"י מדכתיב ביום הראשון וגם לבקר.

מדכתיב ביום הראשון וכתוב אחריו גם לבקר.

לשני ימים ולילה אחד [מנדר. ד"ס] אם נדר.

אלא האי פ"י אם גדר לחגיגת ט"ו והאיך ביום הראשון לבקר כוליה קרא.

אלא האי אם גדר לחגיגת ט"ו והאיך כוליה קרא ביום הראשון לבקר לחגיגת י"ד.

רש"י ד"ה או אינו אלא בקר ראשון. למימר [הכ. ד"ס] הא אמרת.

ד"ה הדר אמר. תנא, ומה אני מקיים חגיגה הנאכלת לשני ימים חוץ מזה פ"י דבקושיית הגמ' היינו מפרשים (הברייתא א) קושיא: או אינו אלא בקר ראשון, (ב) ביאור: ומה אני מקיים חגיגה הנאכלת וכו' (ג) תירוצ: חוץ מזה. (ד) תירוצ על קושיא א': כשהוא אומר וכו', אבל לפי התירוצ מפרש הברייתא כך (א) או אינו אלא בקר ראשון פ"י זו לבוקרה וזו לבוקרה (ב) תירוצ על קושיא א': שאין לפרש כן שהרי מצינו שחגיגה נאכלת לשני ימים ולילה אחת ואי כדברך במה נוקמת, ובלשון הברייתא צריך לפרש שמו"מה אני מקיים" מתחיל התירוצ (ג) וע"ז בא המושך התירוצ לימד על חגיגת י"ד וכו'.

שם. אס נדר הרי [מנא. ד"ס] שיש.

שם. לימד על חגיגת י"ד כו' פ"י שהדין הוא כן ממה נפשך והאיך לימד דעל כרחיך פ"י לא מבעי אם נוקי "ואם

אבני חן למסכת פסחים

דף ע"ב ע"א

מצוה ולא עשה מצוה חייב ור' יוחנן אמר אשתו נדה בעל דגם זה טעה בדבר מצוה שבאשתו יש מצות עונה ולא עשה מצוה דמיירי שלא היה שעת עונתה חייב, יבמתו שבא עליה בביאה ראשונה שהיא מצוה נדה בעל פטור דמעה בדבר מצוה ועשה מצוה.

איכא דאמרי דר' יוחנן דמחייב באשתו נדה אע"ג דמ"מ שמח את אשתו כ"ש בהיהא בשפוד שאין שום מצוה דמחייב דלא עשה מצוה באכילת נותר.

כ"ש בהיהא דמחייב דלא עשה מצוה משמע שבאשתו נדה הגם שהיא איסור כרת מ"מ הוא מקיים מצוה שמשמח את אשתו, וכן ביבמה מקיים מצוה שכונס את יבמתו. וראה בש"ל.

אית דאמרי בהאי דשפוד פטור מאי טעמא התם באשתו נדה הוא דה"ל לשילול לשאול את אשתו אם היא טהורה ולכן חייב הכא בשפוד דלא ה"ל לשילול לא אינו חייב, ונמצא לפי לשון זה שטעה בדבר מצוה אף שלא עשה מצוה פטור. וכן כתב תוס' בד"ה באשתו.

אשתו נמי קא עביד מצוה? וז"ל המאירי בא על אשתו והיא נדה חייב חטאת, ולא סוף דבר בשאין צד מצוה בביאתו כגון שהיא מעוברת ואינו צריך לה לקיום מצות פריה ורביה, וכן שאינו בעונתו עד שיצטרך לה לקיום מצות עונה הקבועה לו לפי מה שהוא אדם, וכן שאינה בעונת וסתה ואינו צריך בה לקיום מה שאמרו שחייב לשמחה ולפקדה לפי מה שהוא מכיר מענינה, אלא אף בשיש בה צד מצוה מאלו שהזכרנו שמכל מקום היה לו לשאלה אם היא סמוכה לוסתה שהרי אינו מתבייש ממנה שלא ישאל [ולכן חייב], אבל הבא על יבמתו לקנותה ונמצאת נדה פטור שהרי קיים מצות יבום והוא בוש ממנה לשאלה אם היא בעונת הוסת אם לאו.

באשתו מעוברת וכו' סמוך לווסתה וז"ל המג"א באו"ח ריש סימן ר"מ צריך לקיים העונה אף בימי העיבור וניקה, ולענין ימי החורף שאלו להאר"י אם יפטור מן העונה להיות זמן הקור (פי' צריך למבול לקריו) וגם בהיות בימי עיבור וניקה, והשיב אם האשה מוחלת פטור מ"מ טוב לקיימה.

סמוך לווסתה פי' שבא עליה סמוך לווסתה שאז אין חיוב עונה ואח"כ נודע לו שהיתה נדה.

ואם איתא הא לא דמי דרישא בעוקר וסיפא בטועה פי' ואם איתא נימא לא דמי דרישא בעוקר ולפיכך חייב אי הוה רישא נמי טועה כסיפא לא הוה מחייב מידי. רבינו חננאל

הכא במאי עסקינן כגון שקדם ומל את של ערב שבת בשבת אבל בקדם ומל את של שבת בערב שבת מודה ר' יהושע דחייב. ממ"נ

מאבל ערב הלשון תמוה ויש בד"ס על זה, וראיתי באוצר הגאונים שמביא גירסא אחרת [אינו זוכר בדיוק] ואומר שלכן מזכיר שם זה שהוא סימן לזכור דברי ר' מאיר דמיירי בערב שבת.

רש"י ד"ה ור' יהושע פוטר. והכא נמי בשוחט קרבנות ציבור לשמן.

ד"ה על מה נחלקו. דהא לא טעי צהכי שהרי של א' בשבת עדיין לא הגיע זמנו.

ד"ה אמרי דבי ר' ינאי. ואפילו לא עשה מצוה לר' מאיר (פטור. ד"ס) וכו' אלל [אימורי. ד"ס] ליצור וכו' וע"י שטרוד צוזם זה צימס שעצרו פי' שבהמה זו עומדת בדיר הקדש והיה מיוחד לקרבנות ציבור.

דף ע"ב ע"ב

שלא נתנה שבת לדחות ראה יבמות ל"ד ע"א תוס' ד"ה טעה בדבר מצוה ומה שכתבתי שם.

שלא נתנה שבת לדחות [גבי אימורי ציבור הרי נתנה שבת לדחות. ד"ס] א"ל רב אשי.

נתנה שבת לדחות אצל קרבן ציבור ואף שכבר הקריבו כל קרבנות ציבור של חובת היום, וטועה שסבור שעדיין לא הקריבו. דבר שמואל

ר' שמעון היא דתניא אחד הזבחים הראויין שאר כל הזבחים הראויין לקרבן פסח ושחטן לשם פסח.

אמר ר' שמעון בן לקיש נתחלף לו שפוד של נותר בשפוד של צלי ואכלו חייב דמעה בדבר

אבני חן למסכת פסחים

למה עושין גזירה לזה הרי כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן
כשרין בריש זבחים?

רש"י ד"ה מקלקל בחבורה. העושה חצורה נצטת
[וקלקלה. ד"ם] שאינו מתקן.

ד"ה ואליבא דר"ע. [דנמסכת ?] זכאים.

ד"ה אשם שניתק לרעיה. אין [להם תקנה. ד"ם]
וכו' וזאשם גמירי [לה דכל. ד"ם] שצחטאת ממה זאשם
רועה ואם ניתקו [צעליו. ד"ם] והשליכו ללפפר.

ד"ה גזירה לאחר כפרה אטו קודם שנתכפר.
דסתמיה לאשם פי' ויעשו אותה לעולה.

ד"ה בדמיו אין. אכל איהו גופיה לא [אמרין. ד"ם]
דיקרב עולה קודם שיפול בו מום ואף על פי שמקריבו
לעלמנו ואינו עוקר ממנו שם שלמים אלא ממילא הוא
נעקר ואם כן למה צריך שיסתאב אלא ודאי המעם
דגורין לאחר כפרה אטו קודם כפרה. וראה ממ"נ.

דף ע"ג ע"ב

מושגי קדשים בדף זה:
עיבור צורה = פסול לינה.
עקירה

פסולו בגופו = פיגול נותר טמא ויוצא
פסולו מחמת דבר אחר

**אלא לא תימא בדברי רב הונא שחטו סתם כשר
לשם עולה.**

מידי הוא טעמא אלא לרב דרב הונא אומר משם
רב.

ואי ר' אליעזר היא וכו' פי' אי דהוה להו כי האי
גוונא השוחט בשבת כרת הוא דמחייב דהא לית ליה לר'
אליעזר טעה בדבר מצוה פטור ולא הוה ליה למשחט עד
דבריר ליה דהאידנא דקא שחיט בעלים אינון חיים. רבינו
חננאל

אם יש שהות ביום וכו' חייב פי' חייב חטאת
שהיה לו לברר וכיון שלא בירר הוא שוגג ולא טועה.

יבמתו ביזי מיניה ראה יבמות קי"ב ע"א ושם מ"ב
ע"א תוס' ד"ה לאחר.

יבמתו ביזי מיניה וכו' פי' ואינו יכול לשאול אותה
ולכן הוא טועה גמור, משא"כ באשתו גדה יש לחייב
אותו שהיה לו לשואלה.

ור' יוחנן דפטור ביבמתו דהוה טועה בדבר מצוה
כמאן ובש"ל מביא מתוס' רי"ד וז"ל פי' אע"ג דעבד
מצוה [מכל מקום] לא מריד מפני שאין זמנה קבוע, ואנא
מצא תנא שיאמר כמותו.

ור' יוחנן כמאן לכאורה לא מצא חגמ' תנא שייסבור
כמותו.

דילמא שאני התם כלולב דזמנו בהול אבל יבמה
הי' לו לברר מקודם שהוא טהורה.

בן גרושה וחלוצה פסול לתרומה כזר אלא שמכל
מקום אם היה בחזקת כהן והיה אוכל בתרומה ונודע לו
שהוא בן גרושה וחלוצה אם היתה התרומה עדיין לתוך
פיו יפלוט. מאירי

ר' יהושע פוסר דהוי טעה בדבר מצוה אף דלא עשה
מצוה.

בתרומה של חמץ בערב פסח דזמנה בהול.

רש"י ד"ה חייב. דכתיב בויקרא י"ט ח' ואוכליו עונו
ישל וסיפיה דקרא כי את קדש ה' חלל ונכרתה ההיא
מעמיה.

ד"ה דזמנה בהול. וטרוז [דאש. ד"ם] לא עכשיו
אימתי [והולך. ד"ם] אכל צקי ללמדו.

ד"ה זמנו. למחר [שלל. ד"ם] יעצור [הזמן. ד"ם].

דף ע"ג ע"א

הא דתנן לעיל ע"א ע"ב שחטו שלא לאוכליו חייב
מה תיקון? וכן הולך ושואל על שאר המשנה.

גזירה לאחר כפרה אטו לפני כפרה צריך להבין

אבני חן למסכת פסחים

ששלקו במחובר פי' היה צולוהו ושפת הקדרה בצדו ונתן ירך הגדי כמו שהוא בלא חתיכה בתוך הקדירה ונתבשלה אין זה גדי מקולם ומותר בזמן הזה. רבינו חננאל

קצת דיני דם ומליחה:

דיני דם ומליחה הם ביו"ד מסימן ס"ה עד סימן ע"ח. ז"ל המחבר ריש סימן ס"ז בדם בהמה וחיה נמי אין איסור כרת אלא בדם הנפש שהנשמה יוצאת בו אבל דם האיברים אינו אלא בלא תעשה, והני מילי כשפירש מן האבר ויצא לחוץ או שנצטרך בחתיכה או שפירש ממקומו ונתעורר לצאת ונבלע במקום אחר אבל אם לא פירש ולא נצטרך מותר, וממשיך בסעיף ב', לפיכך מותר לאכול בשר חי בהרחה בלא מליחה ובלבד שלא יהא בו מהחוטין שדם בהם, שהדם שבחוטין הוא ככנס ועומד בכלי. [ולפ"ז נמצא שכל הטעם שמולחין בשר הוא שרוצין לבשלה ואם לא ימלחו אותה יפירוש הדם בשעת הבישול ויחזור להיות נבלע לתוך הבשר].

וז"ל הב"י ריש סימן ע"ו הצלי אינו צריך מליחה לפי שהאור שואב הדם וכו' וכתבו התוס' והרא"ש דאין לאסור משום שנכנס בו הדם מצד זה לצד זה וחשיב כדם האיברים שפירש, דלא מיבעיא אם נצלה יפה דאז נפלט הדם לחוץ אלא אפילו לא נצלה יפה ולא נפלט כל הדם לחוץ שרי כי מה שיוצא לחוץ נורא [פי' האש] מישב שייב ליה ומישרק שריק ומה שנשאר בתוכו הוי דם האיברים שלא פירש ולא חשיב כפירש מה שהדם הולך בתוכו מצד זה לצד זה.

כבולעו כד פולטו לכאורה הפירוש שאף שהדבר סגור ואין דרך להדם לצאת אמרינן שהאש מוציאה את הדם לחוץ.

רש"י ד"ה נשלק מיבעיא. [דמשעה ?] שחמכו.

ד"ה האי מולייתא. כמו שאנו ממלאין הטלאים פי' ממלאין אותם עם בשר אחר שמביאין.

ד"ה שריא. ואפילו מלחו כמליחת ללי משמע מדבריו דצלי בעי מליחה קצת ולא כולי האי כמו לקדירה, ודבר תימה הוא דמה מהניא מליחה קצת דאין הבשר יוצא מידי דמו עד שימלחנו יפה יפה. לשון הב"י יו"ד ריש סימן ע"ו.

שם. דאי [נמליחת קדירה. ד"ס] פשיטא.

רש"י ד"ה תעובר צורתו. עד שתעובר ממנו לורת צער ???????

ד"ה מאי איכא למימר. דקמני [עלה ?] ישרף מיד. וכן הוא לקמן בד"ה אלא אמר רב פפא.

ד"ה ואי ר' אליעזר. אמאי תנן מתני' שחטו ונודע שמשכו בעלים את ידם פטור, הוה ליה ליחייז נמי חטאת משום שזת.

ד"ה ותעובר צורתו. אם הוא חול פי' אם אירע בן בע"פ שחל בחול.

דף ע"ד ע"א

פרק שביעי כיצד צולין

"מביאין" שפוד של רימון הלשון מביאין בא לומר שבשאר ימות השנה לא היו משתמשים בשל רימון שהרי הוא מז' המינים ואם כל אחד יחתוך ממנה שפודין יחרכו כל האילנות, כדאמרינן במסכת תמיד לגבי עצי גפן וזית, אבל בפסח כיון שאי אפשר ליקח שפוד של מתכת מפני שצריך ליצלות ע"י אש ולא ע"י חום המתכת, וגם לא שאר עצים שמוציאין ליחה בשעת הצליה, לכן רק כאן היו "מביאין" להוציא שאר קרבנות ושאר ימות השנה. והלשון יחיד "ותוחבו" ולא ותוחבין, שהיה המנהג למסור הצליה לאיש אחד שהיה בקי במעשה הצליה כדי שתעשה כדיון. ע"פ הדרום חוברת כג ניסן תשכ"ו דף 29.

ונותן את כרעיו ז"ל המאירי ואין בהסרת הכרעים משום שבירת עצם? שהרי אין כאן אלא פירוק וחיתוך הגידין, והמחתך בגידים אין בו משום שבירת עצם כמו שיתבאר לקמן פ"ד ע"ב.

אֶסְפָּלָא lattice-work of a fire place, grating, grille

שיבי grooves

שיעי they are smooth.

ואב"א בנגבא בר שתא כו' וקשה דא"כ אכתי ניתי של אלון וחרוב ושקמה בת שנתה? ואשר דבהנך גם כבר שתא אית בהו קימרי. שפת אמת

אבני חן למסכת פסחים

דף ע"ד ע"ב

האי אומצא דאסמיק חליה פי' המוחל שיוצא ממנו כשחותכין אותו או אם שורין אותו בחומץ, מוחל זה אסור לשותתו אע"ג שהבשר עם המוחל בתוכו מותר

האי אומצא דאסמיק חליה ז"ל המחבר ביו"ד סימן ס"ז סעיף ה' בשר שלא נמלח ונתנוהו בחומץ כדי להצמית דמו בתוכו אם נתאדם הבשר זהו סימן שנעקר דם ממקומו והחומץ אסור וגם הבשר אסור לאכלו חי ואין לו היתר אלא בצלי וכו' ואם לא נתאדם הבשר החומץ מותר וגם הבשר מותר לאכול חי.

דיני חלטה בחומץ וברותחין:
ביו"ד סימן ע"ג סעיף ב' ואם חלטו בחומץ או ברותחין וכו' מן הדין מותר לבשלו אלא שהגאונים אסרו לעשות כן ובדיעבד מותר. ובבאר היטב מביא שהרמ"א אוסר אף בדיעבד.

וכתב הב"ח דמש"כ בשם הגאונים שאין אנו בקיאים בחליטה נראה דאין בקיאים ברותחין שמא לא יהיו רותחין יפה יפה א"נ אין בקיאים בשיעור מים רותחין אם הרבה מים אם מעט מים, וכמה שיעור זמן הרתיחה, או יניחוהו ברותחין או ישפכו עליהם רותחין, וכן בחליטה בחומץ אינן בקיאים כמה שיעור החומץ אם הרבה אם מעט ושיעור הזמן שיניחוהו בחומץ ואם יהיה החומץ חם ע"י האש או קר וכיוצא בזה מן הספקות.

רש"י ד"ה בסמידא. ואינה נדקקת כל כך [ונסקקת. ד"ס] מאליה.

ד"ה דזיג. מראה [מוחל. ד"ס] הנשר.

ד"ה בין אסמיק. ואודס זה ודאי לא דמות דס הוא וכתב הטור ביו"ד סימן ע"ח ואין ארמומית זה אלא מראה דם וכתב עליו הב"י פי' אינו דם אלא מראה אדום בעלמא.

ד"ה אומצי ביצי ומיזרק. [ממיל. ד"ס] נשר וכו' [של צית. ד"ס] השמיטה.

ד"ה חלייה. [מוחל. ד"ס] היוכל ממנו.

דף ע"ה ע"א

וגרפו ואפה בו את הפת לדברי האוסר וכו' פי'
לדברי רבי שאוסר שם שסובר שיש שבת עצים בפת, איך

הלב מתוך שיש בו דם כגוס שמתקבץ בתוכו בשעת שחיטה מצד שהבהמה מתאנחת והלב מושך מן הדם שחוצה לו ומתמלא הימנו אין דם זה הכגוס בתוכו יוצא במליחה. מאירי

הלב ושמעתי מאדוני אבי הרא"ש ז"ל שהיה מקובל שאין עוף שלא יהיה בו ששים כנגד לבו. טור יו"ד סוף סימן ע"ב, וראה שם בדרישה שמביא מתשובת מהר"י מינץ דמיידי אפילו בעוף בלי הראש והרגלים והגרירת והכנפים. וכתב הדרישה שם עוד "דלא צמצמו רז"ל כולי האי". והרמ"א בשו"ע כתב ואין לך בהמה שהוא ס' כנגד לבת, והש"ך מסביר מפני שמסירין ממנה החלב והגיד הנשה והעור, וראה בסימן ע"ג סעיף ו' ברמ"א שכתב ואין לך עוף שהוא ס' כנגד הכבד.

שיע. smooth. ובר"ח פי' הלב סתום הוא ואינו פולט דם שבתוכו.

טפליה כיסה בשר חי שלא נמלח ולא נצלה עם בצק ואח"כ צלאו.

טפליה והוא אמינא שהבשר כאילו סגור בתוך העיסה.

דמפריר ופולט בשעה שצולהו.

כי לא זיג נמי וקשה כי לא זיג מוכח דנשאר בו עוד דם ולא פלט ומשו"ה אסור? וכו' לכן יש לפרש כי לא זיג לאו דוקא והכוונה כי ליתא לראיה דזיג כגון שאינו יכול לבדקו או שנתלכלך באדמימות דהיתר וכדומה, אבל אה"נ דאי חזינן דלא זיג אסור אפי' למ"ד כבלעו כך פלטו. שפת אמת, אבל לא הבנתי דבריו שמראה אדום אינה כלום כמו שכתב רש"י בד"ה בין אסמיק?

והילכתא דסמידא וכו' ז"ל המחבר ביו"ד סימן ע"ח סעיף א' הטופל בצק בעוף שלא נמלח אע"ג דבגמרא מפליג בין סמידא לשאר קימחי ובין אסמיק ללא אסמיק אנן השתא לא בקיאינן במלתא ובכל גוונא יש לאסור.

האי אומצא דאסמיק שאם אין הבשר אדום מדם מותר לאכלו בלא מליחה כך חי. ראה יו"ד סימן ס"ז סעיף א-ב העתקתי אותה למעלה בע"א.

אבני חן למסכת פסחים

סבר רבי אם גרף התנור שעכשיו אין כאן עצים?

רש"י ד"ה מנוקבת. ונתן את השפוד של רמון.
תו"ט לרומנו.

ד"ה תשרף. מדלל כתיב צלש ונשתוק לכאורה צריך
לומר שכוונתו כמש"כ תוס' דהוה מצי למיכתב באש
תמות. ראה מו"נ

ד"ה אלא באש למה לי. כיון [דסופינו. מו"נ]
לרצות.

דף ע"ה ע"ב

רבינא אמר וכו' צ"ע למה המתין הגמ' בתירוצו של
רבינא עד כאן? וראה מצור דבש

ורמינהו גחלי דכתיב בהקטרת הקטרת ביוה"כ
בתחלת פרשת אחרי.

[הא. ד"ס] גופא.

אוממות או עוממות במילים אחרים אמרינן מאן
דתנא הכי לא מתשבש ומאן דתני הכי לא משתבש ראה
עירובין ס"א ע"א, ביצה ל"ה ע"ב, סוכה נ' ע"ב, יבמות י"ז
ע"א, ב"ק ס' ע"א, ב"ק קמ"ז ע"ב, ע"ז ב' ע"א

ארזים לא עממוהו בגן אלהים לא היו ארזים בגן
אלהים שיסתירו ויכסו את הארז הזה כי הוא העולה על
כולם ויותר נגלה ונראה מהם. מצודות. יחזקאל ל"א ח'

לא יעשנו דמים על בני החבורה פי' אלא יאכלו
חנם והוא נפסד.

רש"י ד"ה על שפך הדשן ישרף. דכתיב [ציה.
רש"ש] צלש הוא.

ד"ה אע"פ שהוצת האור ברובו. יתעסקו זו עד
שתגמר [שריפתו. ד"ס].

ד"ה ת"ל. ואין שלהבת [צמשמע. ד"ס] גחלי אש.

ד"ה ארזים לא עממוהו. ועל מירס מלך נור נאמר
ראה רש"ש.

מכות אש בויקרא י"ג כ"ד או בשר כי יהיה בעורו מכות
אש והיתה מחית המכוה בהרת לבנה אדמדמת או לבנה.
פי' שכשתרפא המכוה נשאר במקומה כתם אדום או
לבנה.

plastering material, gypsum **גִּפְסִיס**

אתיא שריפה שריפה מבני אהרן גבי בת כהן
כתיב בתחלת פרשת אמור ויקרא כ"א ט' ובת איש כהן כי
תחל לזנות את אביה היא מחללת באש תשרף, ובבני
אהרן כתיב בפרשת שמיני ויקרא י' פסוק י' ויקחו בני
אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו ויתנו בהן אש וישימו
עליה קטרת וגו' ופסוק ב' ותצא אש מלפני ה' ותאכל
אותם וימתו לפני ה', ובפסוק ו' שם וכל בני ישראל יכבו
את השריפה אשר שרף ה'.

ברור לו מיתה יפה ראה סנהדרין מ"ה ע"א בתוס'
ד"ה ברור לו וז"ל משום דלרעך כמוך לא שייך מחיים
דחייך קודמין וכתב בספר תורת חיים וז"ל ועוד נראה דאי
מחיים הא מילתא דלא אפשר הוא שיאהב את חבירו כמו
שאוהב את גופו דגופו של אדם חביב לו מכל העולם
כולו ואמאי צוה הכתוב מלתא דלא אפשר להתקיים.

לאפוקי אבר מעיקרו נמצא באש אתי למעט אבר
מעיקרו, תשרף לרבות כל שרפות הבאות מן האש כגון
גחלים של מתכת, ורב נחמן לאפוקי זמורות ורותחין.

והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה אל מקום טהור אל
שפך הדשן ושרף אותנו על עצים באש על שפך
הדשן ישרף. ויקרא ד' י"ב

לבסוף אש וכו' ויהיה הסברא כמו כלל ופרט אין
בכלל אלא מה שבפרט.

שאין פודין מעשר שני בירושלים שהטעם
שאוכלין מע"ש בירושלים הוא "למען תלמד ליראה"
כדאמרינן בב"ב כ"א ע"א תוס' ד"ה כי מציון תצא תורה
וז"ל לפי שהיה רואה קדושה גדולה וכהנים עוסקים
צעזודה היה מכוון לזו יותר ליראת שמים וללמוד תורה
עיי"ש שמביא עוד לשון הספרי, וכשמוכרה והולך לביתו
תיכף אינו בא לכלל זה. מרגליות הש"ס משם הרב
מפאפא וצ"ל

אבני חן למסכת פסחים

ד"ה [ואם צלי הוא. ד"ם]. צעי קליפה.

הרא"ש ז"ל היה רגיל לרחוץ ידיו בין בשר לדג והיה שורה פת ביין ואוכלו בנתיים כדי לרחוץ פיו.

דף ע"ו ע"א

דהדר הודרניה פי' הסולת שפביב סביב למקום הרוטב.

וראה בב"י ביו"ד סימן פ"ז שכתב דגים וחגבים מותר לאוכלן בחלב וכו' ומ"מ אין לאכול בחלב מפני הסכנה כמו שנתבאר בספר א"ח סי' קע"ג וכתב ע"ז הדרכי משה ולא ראיתי מימינו נוהגין בזה וגם בא"ח סימן קע"ג אינו אלא שלא לאכול בבשר משום בכנה אבל בחלב שרי, ועי"ל סימן קי"ו, ולכן נראה שנתערב להרב בשר בחלב.

ריחא ריח הפה.

כדאמר ר' ירמיה אמר שמואל וכו' והא דקאמר לעיל קס"ד בתנור צוננת כן צריך לאוקמה גם לפי המסקנא אליבא דרב, דאי בתנור רותחת אי אמרינן עילאה גבר הרוטב מקררת את התנור.

רש"י ד"ה ושמואל תתאה גבר. [אכל לונן. ד"ם] לתוך חס.

ד"ה צונן הוא. שנללה וינש [אי ?] אפשר.

ד"ה שאין נאכל מחמת מלחו. עד [שהקדית. ד"ם] טעמו וכו' אלא חס כן (היה. ד"ם) מדימו.

ביומא ו' ע"ב איתא: איתמר טומאת המת רב נחמן אמר הותרה הוא בציבור דכתיב איש כי יהיה טמא לנפש יעשה פסח שני איש נדחה לפסח שני ואין צבור נדחין ורב ששת אמר דחוייה היא בציבור צקושי הותרה ולא היתר גמור וכל מה דמנינו להדורי מהדרינן שיעשה צטהרה, היכא דאיכא טמאין וטהורין בההוא בית אב כולי עלמא לא פליגי דטהורין עבדי טמאין לא עבדי, כי פליגי לאהדורי ולאחיי טהורין מבית אב אחרינא, רב נחמן אמר היתר הוא בציבור ולא מהדרינן, ורב ששת אמר דחוייה הוא בציבור ומהדרינן, איכא דאמרי אפילו היכא דאיכא טהורין וטמאין בההוא בית אב פליגי רב נחמן ואמר עבדי גמי טמאין [ז' ע"א] דכל טומאת מת בציבור רחמנא שרייה.

העומר היה מתיר חדש במדינה ושתי הלחם היה מתיר חדש במקדש. ראה מנחות ס"ח ע"ב

ד"ה ואי מיתבל. וזכר גזולת הוס כדמפרש דברי רש"י אלו כמו שהם כתובים לפנינו אין לו שום ביאור דמאי הוצרך לכתוב זה וכו' ונ"ל דט"ם גפ"ל ברש"י ודבור זה שייך למעלה וצ"ל ההוא בר גזולא. לונן הוס כדמפרש. והוא ציון על הא דאמר בגמ' ההוא בר גזולא ורש"י ז"ל מפרש דחי היינו צונן. חשק שלמה, וראה ממו"נ שהאריך באן.

דף ע"ו ע"ב

לא מפני תערובת גופין ראה רש"י, אבל ר"ח פירש גזירה גדי וטלה אטו טלה וטלה.

כיון דאית לה תשלומין כל שבעה ראה תוס'.

רש"י ד"ה מאי לאו תערובת טעמים. [דמיפטמי. ד"ם] מהדלי.

ד"ה אלא לרב מי לימא תנאי היא. גזי צת תיהא פרש"י על בת תיהא נקצ נוקצין צמגופת מצית להריח את היין לצודקו חס יכול להתקיים. והמחלוקת שם היא אם מותר לישראל לשאוף בריח יין של עכו"ם.

לימא תהוי תיובתיה דרב פי' כיון שהברייתא אומרת אפילו גדי וטלה משמע שלא ס"ל ריחא מילתא, דאי ס"ל הוה ליה למיסר משום ריחא.

ד"ה שמתחילתו לא בא אלא לאכילה. כשנלטה [עיקר מלות ? ראה ד"ם] פסח.

והא נמי פי' באופן שאוסר רב בראש הדף משום ריחא מילתא בבשר שחיטה שצלאה עם בשר נבילה כפת חמה וחבית פתוחה.

דף ע"ז ע"א

תמוז דהאי שתא מלויי מליוה וז"ל תוס' תענית

אפילו במילחא נמי אסורה ראה טור יו"ד סימן קמ"ז וז"ל וצריך לזהר שלא לאכול בשר ודג ביחד שקשה לצרעת ויש מחמירין בדבר לייחד לדגים כלים לבד וא"א

אבני חן למסכת פסחים

בשר ושום אימורין, וראה בתום' דהיינו שנאבדו או נשרפו.

והתנן נטמאו שיריה [נשרפו שיריה. ד"ס] אבדו שיריה.

ומנו האי תנא וכו' פי' והא לא נמצא תנא כזה.

אמר ר' יוסי רואה אני וכו' להלן דף ע"ח ע"א מקשה הגמ' ור' יוסי שטרא מוכי לבי תרי הוא פי' איך נראה לו דברי שניהם שזה היפך זה.

חדא קשיא אחת היא דפסולה דיעבד משמע הא דקתני בנטמאו שיריה וכו' פסולה.

רש"י ד"ה אימורים דכי ליתנהו לא מעכבי. [כגון. ד"ס] נטמאו.

ד"ה דם דכי ליתיה מעכב. [דאס. ד"ס] אין דם אין צמר וכו' וכיון דכפרה [ליתא. ד"ס] איסורא להיכא אזיל.

ד"ה הציץ מרצה על העולין. [ומודי. מו"נ] ר' יהושע.

ד"ה עומר ושתי הלחם דליכא עולין. ושתי הלחם [דכולה אכילה. ד"ס] אפילו חדא נמי ליכא.

ד"ה כמדת ר' אליעזר. שהיה אומר צזמים נראה כוונתו בקרבנות הנזבחים, והמציין השתבש בזה. רש"ש

ד"ה אלא קסבר ר' יהושע. הוה ליה כמעיקרא פי' קודם שנמטא ומתירין את החדש צמקדש.

ד"ה אי הכי נטמאו שיריה. כיון [דמרלי לין. ד"ס] לר' יהושע אמאי פסולין.

דף ע"ח ע"א

כאן שאמר ר' יהושע במנחות נטמאו שיריה פסולה **ביחיד** ופסולה היינו לכתחלה ובדיעבד בקרבן יחיד אם זרק תורצה **כאן** הא דתנן במתני' דחמשה דברים באים בטומאה **בציבור** באין בטומאה לכתחלה.

כ"ט ע"א ד"ה אמר אביי תמוז דהאי שתא מלויי מליות. ועשו אותם משלשים ימים, כדי שיכלו המ' ימים צמשה צאצ, שלשים יום תמוז ואחד דסיון דצכ"ט שלם המרגלים, ותשעה צאצ הרי ארבעים ימים, וציוס תשעה צאצ שזו המרגלים מתור הארץ.

מלויי מליות לכאורה הפירוש שההשגחה סיבבה שתהיה מלאה, שאין לפרש שעשו הב"ד כן בכוונה.

קרא עלי מועד לשבור בחורי שהוסיפו עוד יום מועד דהיינו עיבור החודש, כדי "לשבור בחורי" שחורבן הבית המקדש יפול ביום ששבו המרגלים.

וידבר משה את מועדי ה' בפרשת אמור מדברים הפסוקים על כל מצות החגים וגם על הקרבת העומר ושתי הלחם, ובפרשת פנחס מדבר על קרבנות של כל החגים.

סברוה פי' שהגם שאנו רואין כאן רק מחלוקת של ר' יהודה ור' שמעון סברו שכולי עלמא סבר כר"ש ורק ר' יהודה הוא היחיד שסובר שטומאה הותרה, וכן במחלוקת של ר"א ור' יוסי.

ודכולי עלמא וכו' פי' וגם סברו דכ"ע אין הציץ מרצה וכו'.

ועשית עלתיך הבשר והדם על מזבח ה' אלהיך **ודם זבחין ישפך** על מזבח ה' אלהיך והבשר תאכל. דברים י"ב כ"ז, ופרש"י שם וז"ל אס עולות הן תן הצמר והדם על גבי המזבח ואם זמתי שלמים הם דם זבחין ישפך על המזבח תחלה ואח"כ והצמר תאכל.

רש"י ד"ה קרא עלי מועד. ויום "עיצור המדש" קרי מועד באמת היה די לומר שראש חודש הוא מועד וכיון שהוסיפו עוד יום שייך לומר קרא עלי מועד?

ד"ה במועדו. משמע לא יעצור [זמנו. ד"ס] ואפילו הם טמאין ואפילו הוא שצט תימא דלעיל ס"ו ע"א אמר דמועדו לא משמע ליה?

דף ע"ז ע"ב

אלא קסבר ר' יהושע הציץ מרצה על העולין והא דאמר ר' יהושע אם אין בשר אין דם היינו שאין שום

אבני חן למסכת פסחים

ומשוי ליה כטהור והוי כקדשים שיש בהם שעת התר לכהנים שהרי זריקה התירתי אלא דאריא רביע עלה דלא מצו אכלי ליה משום טומאה הילכך לאו קדשי ה' נינהו ואיתפקעו מיד מעילה. ריב"ן

אלא שתי הלחם מאי איכא למימר היאך קרב בטומאה אפילו חדא ליכא, וקס"ד טומאה דחוייה הוא בציבור. ריב"ן

אלא קסבר ר' יוסי טומאה הותרה בציבור פי' הא דקשה לך כיון דסבר ר' יוסי שאין הציץ מרצה על אכילות איך בא שתי הלחם בטומאה הא אין כאן עולין שירצה עליהן הציץ? ע"ז מתרץ דלא סבר ר' יוסי טומאה דחוייה שיהא צריך ציץ לרצות אלא טומאה הותרה וראה יומא ו' ע"ב המחלוקת רב נחמן ורב ששת שהוא היתר גמור, והציץ שמרצה על העולין לר' יוסי היינו בקרבנות יחיד.

אלא מחוורתא מתני' דלא כר' יוסי וקשיא לי אמאי לא מיתוקמא כר' יוסי ולישני הכי, הא דפרכת הזאה למה לי, לאו משום דקרבן ציבור בעי לה, דטומאה הותרה בציבור אלא משום פרו, ואילו שהוא קרבן יחיד בעי הזאה ומתני' ר' יוסי? ריב"ן

חדא דשמעת ליה לר' יוסי דאמר טומאה דחוייה היא בציבור שמעינן ליה לעיל מודבעי הזאה שלישי ושביעי. ריב"ן

רש"י ד"ה ביחיד. לכתחלה פסולה והא דאמר בהקושיא ד"פסולה" בדיעבד משמע אינה מוכרחת.

שם. ואם זרק הורגה [ונצנזר. ד"ס] צאין לכתחלה דטומאה הותרה היא נצנזר. ד"ס].

ד"ה לימא מתני' דלא כר' יוסי. ואשמעינן [דהיכא. ריב"ן] דניטמא צער.

ד"ה למאי מיבעי לן ריצוי ציץ דידהו. לאפוקי צעלים [ידי חובתן. ריב"ן].

ד"ה וכי תימא. [דצאות. ריב"ן] צפני עצמן וכו' אלא [דצאות. ריב"ן] עם הכזשים וכו' דצאות בטומאה [דאפילו ניטמא נמי כזשים ציץ מרצה עליהו דעולין דידהו ואיכא חדא לאכשורי לחם. ריב"ן].

ד"ה הותרה בציבור. ולא צעי ציץ לכאורה נראה ממסקנת הגמרא דלר' יהושע אין הציץ מרצה לא על האכילות ולא על העולין, וכן כתב הריב"ן לקמן ע"ב בניטמא. אבל ראה תוס' לקמן ע"ב ד"ה כי מודה דר' יהושע סבר שהציץ מרצה.

ד"ה מכל חטאות. שאפר פרה של משה לא כלתה [ולא הכי קאמר משום אותה של משה. ריב"ן].

ד"ה כל שבעה. צפ"ק דיומא מפרש [שצעה לצד מרדכי. ריב"ן] צראשון לפרישתו שמה היום שלישי לטומאתו (שמה היום ג' ימים. ריב"ן) שניטמא צמת [וטמא מת צעי הזאה שלישי ושביעי. ריב"ן] וכו' שמה שלישי [דשמה שעה קודם לפרישתו ניטמא, ורביעי ליכא לספוקיה צשלישי דהא נפרש מכל טמאות זה ד' ימים, וצשעי נמי לא מספקין ליה דאי צשעי הוא הוה ליה שלישי ידידי ציום שקודם פרישה והיה לו לעשות צו הזאה ונמא מוזין שמונה, אצל חמישי וששי ושביעי מספקין ליה צשעי ומזין עליו. ריב"ן] וראה מאירי.

שם. ומששא צעלמא הוא ומעלה כלומר מעלה עשו בעבודות הללו להחמיר בהם יותר מהשאר, ומעלה לשון שבח ועלוי. חכמת מנוח

דף ע"ח ע"ב

אלא רואה אני את דברי ר' אליעזר בדיעבד **ודברי ר' יהושע לכתחלה** פי' הא דאמר ר' יוסי דנראין דברי ר' אליעזר שדם אע"פ שאין בשר היינו בדיעבד ור' יוסי נראין דברי ר' אליעזר אפילו באבוד ושרוף שאם זרק חורצה בדיעבד אבל ר' יהושע מודה לר"א רק בנטמא, והא דאמר ר' יוסי נראין דברי ר' יהושע דבעי דם ובשר היינו לכתחלה.

שאם זרק חורצה [הני מילי בנטמא אבל באבוד ושרוף לא. ד"ס] כי קאמר ר' יוסי.

מתני': נטמא הבשר של קרבן פסח.

חלב נשאלתי איך נקרו את הקרבן פסח מחלב הא היו צולין אותה שלם?

חלב מהקרבן פסח מקטירין האימורין כמו משלמים רגילה דכתיב בויקרא ג' פסוק ג'-ד' והקריב מזבח

אבני חן למסכת פסחים

ושתי כליות מנא לן? ושואלת הגמ' **היכא אמרינן דזרקין** שזורקין הדם אם נשארו שתי הכליות?

שניטמא סכין בטמא מת ואי אפשר לשחוט בסכין דחולין אלא בסכין מקודש לשחיטת הזבחים דכתיב זאת התורה לעולה ולמנחה וגו' מה עולה טעונה סכין אף כל טעונין סכין, ועולה גופה מנא לן דכתיב וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת והתם עולה הואי דכתיב ויעלהו לעולה תחת בנו. ריב"ן עיי"ש עוד. וז"ל המאירי יראה מסוגיא זו שהסכין הוא מכלי שרת עיי"ש. וצ"ע ממה שאמרו לעיל ס"ו ע"א במעשה דבני בתירא והלל הזקן שכל אחד הביא הסכין בשבת משמע שהיו סכינים שלהם? אבל לפי מה שכתבו התוס' בסוף העמוד דמיירי שאין פנאי להביא סכינים אחרים מובן, דמיירי שנטמאו כל הסכינים שהיו שם במקדש, ומה שקורא להם כלי שרת לאו דוקא דגם אם היו סכינים שלהם אתי שפיר.

דמעיקרא כי מיתעביד בטומאת הגוף זכרת קא מיתעביד לכאורה לא נטמאו רק השוחטין את הפסח, אבל כיון שנטמאו כל הסכינים גם זה גורם שיכא הפסח בטומאה אף שלא נטמאו עיי"ז רוב ישראל.

אבל נטמא הסכין בטומאת שרץ שהוא אב הטומאה ונעשה הסכין ראשון [שהלימוד שחרב הרי הוא כחלל הוא דוקא בחלל היינו בטומאת מת], ואז רק הבשר מקבל טומאה ליעשות שני אבל אדם אינו נעשה שני.

מוטב אין זה כלשון מוטב בכל מקום שאחד תלוי בהשני אלא הכוונה הוא אנו מסכימים ש **יאכל בטומאת בשר** שהוא בלאו והטהורין יאכלו פסח ראשון ואל אבל אין אנו מסכימים ש **יאכל בשר בטומאת הגוף שהוא בכרת** והטמאים לא יאכלו מפסח זה ויעשו פסח שני. ובר"ם הגירסא טהורין [עבדי] טמאין לא [עבדי] [יאכלו] וכו' ואל [יאכלו] בטומאת הגוף וכו' ומלת "מוטב" ליתא.

כל היכא ד[לא] קרינן ביה והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל [לא] קרינן ביה והבשר כל טהור יאכל בשר אבל היכא דהותרה טומאת בשר לא בעינן לדקדק על טומאת הגוף. רבינו חננאל

רש"י ד"ה יעשו בטומאה. דיבור זה שייד לקמן

השלמים אשר על הקרב: ואת שתי הכלית ואת החלב אשר עלהן אשר על הכסלים ואת היתרת על הכבד על הכליות יסירנה.

ואיתקש אוכלין למנוין דתרווייהו כתיבי בפסוק אחד בשמות י"ב ד' ואם ימעט הבית מהיות משה ולקח הוא ושכנו הקרב אל ביתו במכסת נפשת איש לפי אכלו תכסו על השנה.

(רב) [אמר רבא] מתניתא קישיתיה ראה ירחון "סיני" אב-אלול תשל"ד דף רפ"ה שזו הגירסא הנכונה וכן יש עוד י"ג פעמים בש"ס שכתוב "אמר רבא מתני' קישיתיה".

מאן תנא להא דתנו רבנן בכתבו של ר' שרירא מצאתי כל תנו רבנן דגמרא ממניא דר' חייא ור' אושיעיא נינהו וכל תניא לאו ממתניתא דידהו אלא משאר תנאי. ריב"ן

חלים פי' ברי דכתיב בחזקיה ישעיה ל"ח ט"ז והחלימני והחייני. ריב"ן

גזירה וכו' שמא לשנה אחרת יטמאו רוב ציבור אחר זריקה. ריב"ן

רש"י ד"ה אלא. והא דקמני לעיל ע"ז ע"ב אס זרק הורלה.

ד"ה אוכלין. [לאפוקי. חכמת מנוח] מולה זקן.

ד"ה דאי מימשכי הני. מה שיש צהן יומר מכיזת לכל אחד שיש "בהן" פירוש בהמנוין על הקרבן פסח, שיש יותר מנווין מסכום הכזיתים שיש בהקרבן.

ד"ה גברא דחזי לאכילה בעי'. לא איכפת לן אי לא חזי פי' אם נטמא הבשר.

ד"ה ור' נתן היא. ומתניתא קמיימא הרי שהיה חולה.

דף ע"ט ע"א

וזרק הכהן את הדם על המזבח והקטיר החלב לריח ניחח לה'. ויקרא י"ז ו'

אבני חן למסכת פסחים

בגמרא על מש"כ וכהנים טמאין כו'. ר' יצחק אייזיק חבר זצ"ל

טומאתו בשוגג הורצה במזיד אם טימא הבשר במזיד לא הורצה.

אי בנזיר מי מהני ביה פי' וכי מועיל טומאת שרץ לסתור מנינו?

[ראה זבחים כג. שמביא שם המשנה כאן והבעיא של רמי בר חמא ועוד].

רש"י ד"ה ואין הציץ מרצה על טומאת הגוף.
ומהו קרנן טומאה וכו' ראה הפסוקים במדבר ו' ט' וכי ימות מת עליו בפתע פתאום וגו' ובפסוק י' וביום השמיני יבא שתי תרים או שני בני יונה וגו' ובפסוק י"ב והביא כבש בן שנתו לאשם.

שם. נמוספתא [דפסחים. ד"ס] פ"ו ה"ה.

ד"ה בקרבנותיהן. [דקרבן ?] יחיד אינו דומה.

ד"ה כי גמירי. דטומאת המהוס [הותרה. ד"ס] להס.

ד"ה וכי ימות עליו כתיב. פתע זה שוגג פתאום זה מזיד לא הבנתי מה כוונת רש"י בזה ???

ד"ה ולעולם בבעלים. ודקשא לך הא לא מהני ציה טומאה אחריתי פי' למה אמרו לא אמרו טומאת התהום אלא למת בלבד.

דף פ"א ע"א

דף פ"א ע"ב

מעצי המערכה פי' דלב כ"ד מתנה על העצים בשעת הקדישן.

הציקנין וכו' פי' אף שהטעם ששורפין אותה לפני הבירה הוא כדי לבייש אותם, הציקנין לא איכפת להו הכושה בעיקר שיכולין להשתמש.

דף פ"ב ע"א

הפסח שיצא ביום י"ד חוץ לחומת ירושלים, ואי אפשר לאוקמי מתני' שיצא בליל ט"ו מהבית שנאכל שם, דהרי גם בזה נפסל הפסח, ליתא, דהרי קתני שנשרף מיד,

ד"ה טהורין עושין הראשון. וכל שכן כי עבדי צטורה שפיר דמי פי' שמחויבין לעשות הפסח בראשון ובטהרה ואינן נדחין לשני, אבל אין הפירוש שיכולין לעשות בטומאה אלא שבטהרה שפיר טפי, שהרי מחצה אינו כרוב ונמצא שאין כאן רוב טמאין וא"כ [אין. מצור דבש] יכולין לעשות בטומאה. רש"ל

דף ע"ט ע"ב

לרב וללישנא בתרא דרב כהנא הא דתנא וכו' פי' שכל אחד מהג' שימות מביא ברייתא כדבריו ועכשיו שואל איך יפרש כל אחד, הברייתות שהן נגד דבריו.

רש"י ד"ה תנאי הוא. האי תנא שחולק עליו ותנא דלעיל דקאי כוונתה

דף פ' ע"א

במת נמי אפשר דעביד חגיגתו בשביעי.

רש"י ד"ה רב הונא סבר טומאה דחוויה היא בציבור. לא משוינן להו [כטהורים ?].

דף פ' ע"ב

אותן טמאי מתים וכו' ה"ה זבין לא עבדי לא בראשון דאין זבין עושין בטומאה ולא בשני דנצטרפו עם הטמאי מתים והו"ל רובא, והא דנקט אותן טמאי מתים משום דזבין ליכא חידוש במה שאין עושין את הראשון, דבכל דוכתא לא עבדו זבין בטומאה אבל בטמאי מתים איכא חידוש דממנ"פ אי רובא נינהו ליעבדו בטומאה ואי מיעוטא לידחי לפסח שני קמ"ל דאעפ"כ לא עבדו לא ראשון ולא שני. מלא הרועים, וז"ל המאירי ויש מפרשים שאף הזבים אין עושין את השני כמעט טמאי מת אלא שבטמאי מתים הוצרך לפרש הטעם מפני מה אינו עושה את הראשון אבל בזבים אינו צריך ולא יראה כן.

בראשון לא עבדי מפני שהגדילו שניתוספו זבין על הטהורין ששניהם אינם עושין בראשון "בטומאה" הטהורין שהרי אינם טמאין ואם יעשו הלא עושין בטהרה, והזבין מפני שאינם נידחין.

אבני חן למסכת פסחים

ואי בלילה, הרי אין שורפין קדשים ביו"מ. יבין

וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר
בקדש לא תאכל באש תשרף. ויקרא ו' כ"ג

הן לא הובא את דמה אל הקדש לקדשי קדשים
פנימה או חוץ לעזרה אכל תאכלו אותה בקדש
כאשר צויתני. ויקרא י' י"ח

לימד על חטאת ששריפתה בקודש חטאת
פסולה ששריפתה בקודש נעורה, דמהנה שורף לא הוה
שמעין מקום שריפתה היכן. רש"י לעיל כ"ד ע"א

קדשים קלים מנלן פי' דהא אמרינן במתני' דפסח
שיצא חוץ לחומת ירושלים טעון שריפה, לכן שואל מנא
לן דקדשים קלים שיצאו חוץ לחומת ירושלים טעונין
שריפה.

אין לי אלא זו אלא חטאת בלבד שאר קדשי
קדשים מנחה ועולה ואשם ואימורי קדשים
קלים מניין?

ותו הקושיא הוא מסוף הענין שמקשה אשכחן קדשי
קדשים קדשים קלים מנלן.

ת"ל [וכל] [וגו']? בקדש באש וכו' בש"ס ווילנא
תיבת וכל מוקף ואיני יודע למה, דגם רש"י בחומש שם
כתב וכל לרבות שאר קדשים. מ"מ. ואולי בא הטעות לפי
שאין זה לשון הפסוק וצריך להוסיף מלת "וגו" אחר
וכל.

(הא דתניא) כן הוא בר"ח ובד"ס, שהרי ודאי אין זה
לשון ברייתא. ואי גרסינן לה פירושה הא דתניא בכל
הש"ס.

אשכחן קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים
קדשים קלים פי' פסולי קדשים קלים עצמן [בשרן].
ר"ח מנלן?

לן דמה ראה תוס' ד"ה בשלמא (א) וז"ל וא"ת ואמאי
צריך קרא בפסול הדם דכיון דצריך עיבור צורה פשיטא
דישרף משום נותר? אבל צ"ע למה לא אמר דלן דמה
היינו עיבור צורה?

אלא כל [פסולי דקדש. ד"ס] בשריפה.

לן דמה ראה בלקט הארות שהביא מהספר מקדש דוד
שלגבי הדם הוי שקיעת החמה עיבור צורה, אבל לגבי
בשר צריך לינת לילה.

רש"י ד"ה וכן יצא דמה. דמהאי פנימה דלעיל
נפקא דמיפסיל אף הדם צליאה והקשה הרש"ש תימא
דא"כ תיפוק ליה נמי דבשריפה מהתם? ותירץ במ"מ
שעיקר קושית הגמ' הוא על קדשים קלים, פי' דכמו שאנו
רואין בקדשי קדשים שנפסל ביוצא כן הסברא בקדשים
קלים ומקשה מנא לן.

דף פ"ב ע"ב

ד"ה פסולי שאר קדשים. מומת העזרה [מחילתן].
ד"ס].

דקיימא לן בשריפה ודאי צריך עיבור צורה דהא
אמרינן לקמן בדף זה דכל שהפסול בדם ובבעלים תעובר
צורתו, ואם כן קשה הרי הוא נותר וצריך שריפה משום
נותר? וראה תוס' לעיל ע"א ד"ה בשלמא (א).

ד"ה לכך נאמר כאלה. ומקראנה אותי כאלה שאני
אונן והאיך הייתי אוכל בקדשים פי' שמושה שאל את אהרן
למה לא אכל את חטאת ר"ח? והוא השיב כיון שהיה
אונן לכן לא היה יכול לאכול. וזה כוונת הפסוק בויקרא י'
פסוק י"ט וידבר אהרן אל משה הן היום הקריבו את
חטאתם ואת עולתם לפני ה' ותקראנה אותי כאלה
ואכלתי פי' ואם אוכל חטאת היום הייטב בעיני ה'.

דקיימא לן בשריפה אולי הפירוש שהבשר בשריפה
וגם הדם אם הוא נמצא לפנינו.

דקיימא לן בשריפה מנלן פי' מנין שאם נפסלה
בפסול אחר שאינה של טומאה [לן, נשפך, יצא] שדינה
בשריפה.

שם. [ומשה. ד"ס] נטוה.

נפקא לן מדר"ש כאילו אמר ונפקא לן מדר"ש בוי"ו,
שהולך ובונה הקושיא קדשים קלים מנלן בשורה 7.

שם. נטוית [נאותה. ד"ס] מנחה.

אבני חן למסכת פסחים

שם. והאי כאלה דריש ליה (אמאי. ד"ם) דקאמר משה.

דף פ"ו ע"א א' פסח תשס"ו

שם. אלמלי קראני כאלה וכאלה "אלמלי" פירוש אם היה ע"פ תוס' מגילה כ"א ע"א, וזה לשון הגמרא בזבחים ותקראנה אותי כאלה ואפילו אלה וכאלה לא הייתי מבזה כבוד שמים. וראה ד"ם

דף פ"ו ע"ב

דף פ"ז ע"א ב' פסח תשס"ו

דף פ"ז ע"ב

ד"ה ה"ג והא אנינות כלאחר זריקה היא. דחטאת לא דמיא לפסח דעיקרו לאכילה הוא (דאילו חטאת לא חיישין לאוכלין) [ולא חיישין לאכילה] דידה דלכפרה חתיף ואכל ישראל (שהיו ראויין) [וישראל מיהו ראויין הוין]. ד"ם

אמר רבי אושעיא, מאי דכתיב שופטים ה' צדקות פרזונו בישראל, צדקה עשה הקדוש ברוך הוא בישראל שפזרן לבין האומות שלא היו יכולין לנלותם יחד [ושמעתי ממגיד חב"ד שאמר מאמר ארוך על ענין זה, שכמו שהוא כן בגשמיות, כן הוא ברוחניות, שיש מדינות שקשה להם קיום איזה מצות, וכל מדינה שיש שם יכולת לעשות מצות אלו, ע"י ששם מקיימין המצוה כראוי, משפיעים על המקומות שיש להם קושי באלו הענינים, שיושעו שיקל להם קיום אלו המצות],

שם. אל' אהרן (הן היום. ד"ם) וכי הם (היום. ד"ם) הקריבו.

שם. שאין מי שיאכלנו כי פי' כמו חטאת דאהרן [שלא. ד"ם] היה לה פסול.

דף פ"ח ע"א שבת חוה"מ פסח

דף פ"ג ע"א

בלילא צערוהו פי' בשלשול, ראה לקמן ק"ז ע"א
ברשב"ם ד"ה צעריה צלשול, דתמריס משלשלין.

מכלל זה סיום דברי ריה"ג **דאי נפיק איהי פי' שאם יוצא חטאת חוץ לעזרה א"נ עייל דמה להיכל בשרפה.**

דף פ"ח ע"ב

רש"י ד"ה כל הענין כולו. ראה הוריות ו' ע"א רש"י בראש הדף.

דף פ"ט ע"א ב' דחוה"מ תשס"ו

דאילו פסח ליום ולילה ראה שפת אמת שהקשה דפסח אינו נאכל אלא בלילה.

שם. וכל חטאת אשר יוצא מדמה בויקרא ו' כ"ג.

וניתי מותר הפסח פי' ויקרבו בערב פסח.

שם. ולא חוץ לג' מחנות כמלותה כמצותה בטהורה כשרה.

דאי עבד לכתחלה נמי ראה רבינו חננאל.

דף פ"ג ע"ב

מהוייתה דשה ראה רבינו חננאל.

דף פ"ד ע"א בדיקת חמץ תשס"ו

דף פ"ט ע"ב

דף פ"ד ע"ב

אינש [נוכראה. ממ"נ], בו' הנוסח נוכרא וכן ראיתי בדפוס ישן, ובש"ס מינכן חסר, ובד"ס אינו מגיה אבל מביא שני הנוסחאות בתוך הדברים.

דף פ"ה ע"א ערב פסח תשס"ו

דף פ"ה ע"ב

אם פקח הוא ממלא כריסו הימנו פי' שלאחר

אבני חן למסכת פסחים

דף צ"א ע"א ד' דחיה"מ פסח תשס"ו

דף צ"א ע"ב

דף צ"ב ע"א שביעי של פסח תשס"ו

דף צ"ב ע"ב

דף צ"ג ע"א אחרון של פסח תשס"ו

דף צ"ג ע"ב

דף צ"ד ע"א עש"ק פ' שמיני

הקדמה לסוגיא זו:

ז"ל הרבינו חננאל כאן ואע"פ שהחזו"ם בכוכבים שבזמן הזה מדברים דברים המכחישים לא משגחינן להו אלא אנו מזהרים דברי רבותינו כתקנם ולא לחוש לדברי זולתם.

ראה תיו"ט מסכת כלאים פ"ה משנה ה' ז"ל ואם הוקשה לו משנתינו לא מפני כן יכחיש מה שנראה לעינים ואפי' דברי חכמי המדות לא הוה ליה להכחיש כי כל דבריהם בנויים על מופתים חזקים אשר א"א לסותרם בשום פנים שאין מופתיהם כמופתי הפילוסופים המבעי"ם וכו' אבל הם ראו שדברי חכמי המדות אמתיים שא"א לדחותם בשום פנים עי"ש.

אמר רבא שיתא אלפא פרסא הוה עלמא כו'
יש להשוות הא דאמרינן בר"ה ל"א ע"א דאמר רב קטינא שיתא אלפי שני הוה עלמא וחד חרוב וכו'.

שיתא אלפא פרסא הוה עלמא כו' הסוגיא הזאת ופירושה ענין ארוך ואין ראוי להאריך בה כאן רק לרמוז מקום מאמרים אלו, ועוד אמרו עגלה בצפון ועקרב בדרום וכו' עוד שם ת"ר חכמי ישראל אומרים גלגל קבוע ומזלות חוזרים וחכמי אומות העולם חולקים וכו' עוד מחלוקת אחרת בענין מהלך החמה ביום ובלילה וכל משניות הברייתות הללו צריכין עיון גדול במקומותם כמו בסוגיות הכתבים במסכת ראש השנה על ענין חדוש הלבנה וגם בערובין ענין תקופות ובמקומות אחרים וריש מילין כתבתי כאן זה המעט בקצרה להעיר לתלמיד ישית אל לבו להבנת ענינים הללו גודל המחלוקת בין החכמים עליהן וזאת הברייתא דקאמרה מצרים אחד מששים

שיקחו בני החבורה את הבשר לחדר אחר לאכול שם, לא יוכל השמש לאכול עוד, שאסור לו לאכול הפסח בשני מקומות.

ואמאי נימא להו הא קבילתון פי' ויכריחם לבא אצל התנור כדי שיוכל לאכול.

דנטרחד קמן שאתה תמריח לשמש אותנו.

סיבולת picnic

רשאין לחלק או אינן רשאין לחלק נ"ב לכאורה משמע לחלק מדעת כולם כשרוצים כולם לחלק, וכן משמע מלשון רש"י, וקשה מאי פשוט מידיו יפות דלמא בידיו יפות אפילו שלא מדעתם אבל בלא ידיו יפות אינן רשאין לחלק כי אם מדעת כולם. מלא הרועים

א"ל פלג לי פי' חלק לי את הסעודה כדי שאוכל לאכול את חלקי.

פלג ליה רב פפא נתן לרב הונא בריה דרב יהושע את חלקו **אזל עריב וכו'** והלך רב הונא בריה דר' יהושע וערב סעודתו עם רבינא.

מאה פפי ולא חדא דרבינא ראה החשבון בממ"נ.

ד"ה לאו משום דהו"ל כו'. שיהו עמו אוכלין ר"ל שהאחרים שהמנה עמו על חלקו יהיו אוכלין עמו ונמצא יהא נאכל על חלקו הרבה. ממ"נ

ד"ה סיבולת. מערצת סעודה של כל ימות השנה פי' שנתחברו אנשים יחד לאכול סעודה וכל אחד מהחבורה משלם חלק הסעודה, ונמצא ידיו של אחד מהם יפה.

ד"ה דלצוותא. משום נאותא [קצלו. ד"ס].

ד"ה או אין רשאין לחלק. ונותנין המנות לפניהם כשאר סעודות פי' נותנים לפניהם כל הבשר וכל אחד לוקח ואוכל כמה שרוצה.

דף צ' ע"א ג' דחיה"מ פסח תשס"ו

דף צ' ע"ב

אבני חן למסכת פסחים

רש"י ז"ל הד"ס לעיל ע"א מכאן ועד סוף הסוגיא הוא פירוש אחר לגמרי [בהכ"י שהוא מעתיק ממנה] והוא משובש בכתיבה [ולא הייתי מעתיקה רק בשביל מה שיש ללמוד ממנה. נ"ז] ואני מעתיקו כן כולו כאחד וגם ברש"י שבע"י העתיק מזה הנוסח:

[ד"ה מן הארץ ועד לרקיע מהלך ת"ק [שנה]. ואנן ילפינן מקרא זמס' חגיגה [י"ב ע"א שורה 13 מראש הדף אי הכי קשי קראי הדדי? אידי ואידי חד שיעורא הוא] ואורכה [דלורכה ?] ופומיל וגוזה חד חד שיעורא היא: גלגל קבוע. הוא צרקיט ואינו זו ממקומו ומזלות י"צ סוצצין זו ומולכין הסמה [כ ?] עגלה המוטל לארץ וחיות הולכין גלגלו סצצ סצצ כאלו הנקצ האמצעי עץ תחוצ זו [ו] האופן חוזר סצצותיו והמזלות קצועין זו והוא מגלגל: [לא מצינו עגלה בדרום [כו]. ואס גלגל מגלגלין והס קצועין פעמים שהצפונים צאין לדרום והדרומים צאין לצפון אבל לדצרינו שאר המזלות סוצצין חוץ מאלו השנים: [דילמא כבוצינא דריחיא. כחול התחוצ צנקצ [הריחיס המתחונים שנקראת שכצ והנקצ רחצ והוא מתגלגל צתוכה ואס צאתה לגלג התחתונה הוא אינו זו ממקומו: [א"נ כי צינורא דרשא. [חור מפתן שהצור סוצצ זו, כך יש לומר ארוצה גדולה ועגולה ורחצה מאד יש צאמצע הגלגל וסני המזלות האלו עומדין צתוכה זו לצפונה וזו לדרומה והגלגל מתגלגל סצצותיהן: [ומעיינות צונגין. [שהס צאין מאוקיינוס שהוא צשפתו של עולם: את השלגים. שנפלו צימי הסורף. כדי לייבש את הנהרות. שלא יתגצרו יותר מדאי:].

ד"ה דילמא [כבוצינא דריחיא. רע"י]. כחול התחוצ צנקצ [הרכצ. רע"י על הגליון].

דף צ"ה ע"א שב"ק פ' שמיני תשס"ו

דף צ"ה ע"ב

דף צ"ו ע"א א' תז"מ תשס"ו

ונאכל בחפזון בלילה אחד וכו' מתניתין חסורי מחסרא והכי קתני ונאכל בחפזון בלילה אחד וחמוצו כל היום, ופסח דורות חמוצו נוהג כל שבעה. רע"ב וראה להלן בגמ'.

כל בן נכר לא יאכל בו אונלוס תרגם כפי המדרש כל בר ישראל דאשתמד, משום שהפשט לא יתכן דעל מי

בכוש וכו' סלקא בתיובתא למאמר דרבא שיתא אלפי פרסי הוה עלמא ורש"י בסוף פירושה וז"ל הרי העולם יותר מכ"ג אלף פרסי בין ברוחב ובין באורך תיובתא דרבא דאמר שית אלפי פרסי תיובתא. הכותב בע"י

סיכום העניינים בסוגיא זו:

- (א) שית אלפי פרסי הוה עלמא
- (ב) רבב"ח אמר ר' יוחנן מהלך אדם בינוני ביום י' פרסאות
- (ג) ר' יהודה אומר עביו של רקיע אחד מעשרה ביום וכו' מעלות השחר עד הגץ החמה ארבעת מילין
- (ד) ר' חנינא לדידי חזי לי ההוא אתרא והוי ה' מילין.
- (ה) מצרים ת' פרסה על ת' פרסה [פרסה = 8000 אמה, $8000 \times 400 = 3,200,000$ אמה] מצרים אחד מס' בכוש $192,000,000$ וכוש א' מס' בעולם $11,520,000,000$ ועולם א' מס' בגן $691,200,000,000$ וגן א' מס' בעדן $41,472,000,000,000$ ועדן א' מס' בגיהנם $2,488,320,000,000,000$.
- (ו) כל הישוב כולו תחת כוכב אחד הוא עומד.
- (ז) עגלה בצפון ועקרב בדרום וכל הישוב כולו אינו יושב אלא בין עגלה לעקרב וכו'.
- (ח) מה תשובה השיבתו בת קול לאותו רשע [נבוכדנצר] וכו' מן הארץ עד לרקיע מהלך חמש מאות שנה וכו'.
- (ט) חכמי ישראל אומרים גלגל קבוע ומזלות חוזרים וחכמי אוה"ע אומרים גלגל חוזר ומזלות קבועים וכו' ודילמא כבוצינא דריחיא א"נ כצינורא דרשא.
- (י) חכמי ישראל אומרים ביום חמה מהלכת למטה מן הרקיע ובלילה למעלה מן הרקיע וחכמי אומות העולם אומרים ביום חמה מהלכת למטה מן הרקיע ובלילה למטה מן הקרקע.
- (יא) תניא ר' נתן אומר בימות החמה חמה מהלכת בגובה של רקיע לפיכך כל העולם כולו רותח וכו'.
- (יב) ת"ר בארבעה שבילין חמה מהלכת.

נמצא כל העולם ככיסוי קדרה לגיהנם לכאורה יש קצת ראיה דאם הקדרה מלא שיש ס' נגד כיסוי קדרה אם הוא מכוון עליו, אך לדינא ליכא למילף מהא דאין למדין הלכה מדברי אגדה אף גם מן הראוי לשער באומד היכא דאפשר. עיון יעקב

דף צ"ד ע"ב

ביום חמה מהלכת למטה מן הרקיע לכאורה זה מיותר שזה רואים בחוש.

אבני חן למסכת פסחים

רש"י ד"ה שמע מינה בעלי חיים נדחין. אלא רועה, [מדקאמר. ד"ם] תרעה ולא קרצה שלמים.

שם. ומרישא משנה לעיל צ"ו ע"ב.

ד"ה וש"מ יש דחוי בדמים. ש"מ קדושת דמים [מדתה. ד"ם] וכו' דחוי [הוא. ד"ם] ליקרצ לגופו בתחלת הקדישו [ואינו ?] קרצ עוד לעולם.

שם. ולא תימא אין דחוי בקדשים אלא [הקדוש. ד"ם] לגופו ונדמה.

שם. כגון הכא דחור ולקח תניה פי' והקדישה תקרצ.

שם. ותמיהא לי וכו' ראה מהרש"א שהתמיהא אינה לפי פירוש רש"י מתשובותיו אלא אליבא דפרש"י שמביא המהרש"א דיש דחוי בדמים היינו שאפילו הדמים נדחין מדלא קתני ויביא בדמיהן "פסח".

שם. כדאמרין זהאשה (לעיל דף פ"ט ע"א) ונטרחו.

ד"ה אי נימא דמית קודם חצות. להציאו צפני [עלמנו ?].

שם. ולא חיישינן שמא יציאוהו לבית הפסול פי' שיטמא לאביו ואח"כ יגע בקרבן פסח.

שם. לא מצי לאוקמא [דסתמא ?] דמילתא זו זיוס היו מפרישין פסחיהן שלא ימעלו בה [חכמת מנוח] כדאמרין לעיל ס"ו ע"ב בראש הדף שהלל היה מקדיש קרבנו בעזרה.

דף צ"ח ע"ב

דף צ"ט ע"א

פרק עשירי ערבי פסחים

קאי האיסור אם על ישראל המאכיל לבן נכר כמוש"כ הרמב"ם הוה ליה למיכתב לא יאכיל לבן נכר, ואם על בן נכר עצמו הלא אינו תחת הדת שתהא האזהרה עליו, שהדת מדבר אל ישראל [פי' שהתורה לא יצוה איסור אל הגוי], ופשוט. משך חכמה על שמות י"ב מ"ג

דף צ"ו ע"ב

דף צ"ז ע"א

רבא אמר באיכא דמתני לה ארישא דלא שנו דבנמצאת קודם שחיטת הפסח ירעה, אלא שגם המיר בה קודם שחיטת הפסח אבל המיר אחר שחיטת הפסח יקרב התמורה שלמים, איתביה אב"י לרבא דתניא בברייתא על מה דכתיב אם כבש לרבות תמורת הפסח אחר הפסח שקריבה שלמים יכול אף לפני הפסח כן ת"ל פסח הוא לה' [שמות י"ב כ"ז] שרק הפסח קרב אבל התמורה אינה קריבה, ומסביר אב"י במאי אריא הפסוק אי שנמצא קודם שחיטה והמיר קודם שחיטה בודאי שאינה קריבה, אלא ודאי מיירי שנמצא קודם שחיטה והמיר בה אחר שחיטה ואפ"ה אינה קריבה ותיוכתא לרבא תיובתא.

רש"י ד"ה יכול אף לפני הפסח כן. תמורת הפסח שנמלא לפני [שחיטת שני. ד"ם] תהא קריצה שלמים.

דף צ"ז ע"ב

ויפלו דמיו לנדבה "לשלמים" ???

ד"ה ירעה עד שישתאב ויביא בדמיו שלמים. דקצעתיה הפרשה [ואע"פ ?].

דף צ"ח ע"א

המפריש פסחו ומת ולא היו עליו מנויים אחרים. משניות מבוארות

אמר רב הונא בריה דרב יהושע שמע מינה מרישא דמתני'.

אבני חן למסכת פסחים

השועב [פי' אבילה גסה], ומיוצא דמנח לילה הראשון חוצה, דכמיב (שמות יב)
בערב תאכלו מנח,

see hebrewbooks.org for text of rashbam

דף צ"ט ע"ב

[בתחלת פירוש הרשב"ם על פרק זה נדפס: פירוש רבינו שמואל תלמיד [ונכד?] רש"י ז"ל],
[בפרק זה מציין הר"ם גם על התוס'],

מהני: ערב. [ראה רש"י ותוס'] פסחים סמוך למנחה מנחה קטנה, קודם למנחה מעט, חצי שעה, בתחלת שעה עשירית [3:00 pm], דתנן (לעיל דף נח). תמיד נשחט, בשמנה ומחלה, וקרצ בתשעה ומחלה, נמנחת מנחה קטנה בט' ומחלה, וסמוך ליה היינו חצי שעה קודם, בסוף שעה תשיעית ותחלת שעה עשירית, לא יאכל אדם עד שתחשך כדי שיאכל מנה של מנחה למיאצון, [והוא ?] משום הידור מנחה [ראה רש"י ש],

רב פפא אמר, אפילו תימא רבי יהודה במילתיה דר יהודה קמי מן המנחה ולמעלה, ובמתניתין מן סמוך למנחה, התם בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה הוא דאסיר, סמוך למנחה שרי, אבל בערב הפסח אפילו סמוך למנחה נמי אסור,

ובערב שבת סמוך למנחה שרי, והתניא לא יאכל אדם בערב שבת וימים טובים מתשע שעות ולמעלה היינו חצי שעה סמוך למנחה, כדי שיכנס לשבת כשהוא תאווה, דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך?

אמר מר זוטרא, מאן לימא לן דמתרצתא היא

דף ק' ע"א

דילמא משבשתא היא דה"ל למיתני מט' שעות ומחלה ולמעלה א"ר מן המנחה ולמעלה כדמנחא כהיא קמיימא?

א"ל מרימר ואיתימא רב יימר [למר זוטרא] לאו משבשתא היא, אנא איקלעי לפירקיה דרב פנחס בריה דרב אמי, וקם תנא ותני קמיה, וקיבלה מיניה,

אי הכי קשיא הך ברייתא דתרייתא דקמי מט' ולמעלה אלמא סמוך למנחה נמי קאסר רבי יהודה בערבי שבתות ויו"ט וליכא לאוקומי השתא מתניתין כרבי יהודה דמאי? שנה ערבי פסחים דנקטו בזה סמוך למנחה טפי משבשתות ויו"ט? אלא מחוורתא כדרב הונא דלרבי יוסי אינטריך ומן המנחה דקמי הך ברייתא סמוך למנחה קאמר,

ולרב הונא מי ניהא, והאמר רבי ירמיה, א"ר יוחנן ואיתימא א"ר אבהו א"ר יוסי בר רבי חנינא, הלכה כר' יהודה בערב הפסח, והלכה כר' יוסי בע"ש,

הלכה כר' יהודה בערב הפסח, מכלל דפליג רבי יוסי בתרוייהו אפי' בערב הפסח והיכי מוקי למתני' כר' יוסי?

לא, הלכה מכלל דפליגי בהפסקה הא דא"ר ירמיה הלכה כרבי יהודה בערב הפסח דמשמע דפליג נמי רבי יוסי בע"פ להפסקה הוא דפליגי דאי התחיל לאכול אף בע"פ אינו מפסיק אבל להתחיל מודי ר' יוסי דאסור ומתני' בהתחלה ולר' יוסי אינטריך דקמ"ל דמודי ר' יוסי בערב הפסח דאין מתחילין,

דתניא דבהפסקה נמי פליגי מפסיקין לשבתות אס התחיל סעודתו בהיתר קודם המנחה והיה אוכל והולך עד שתחשך (אפי' לר' יהודה מפסיק סעודתו מיד כשתחשך ומקדש היום, דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר

אפילו עני שבישראל לא יאכל בערבי פסחים עד שיסב כדרך בני חורין כמטה # [הגם שאנו מסיבין גם אם בזמנינו אין יש לברר אם בזמנינו יש אופן של הסיבה שיהיה בה ענין חירות], ועל השלמן זכר למירות,
[והוצאתי 518 והצאתי 541 וגאלתי 450 ולקחתי 554 = 2063 ביגמטריא זה 12 עני 130 בישראל 543 לא 31 יפחתו 504 לו 36 מארבע 313 כוסות 492 (של יין) = 2061. בעה"ט שמות ו 1],

ולא יפחתו לו, מארבע כוסות של יין גבאי נדקה המפרנסין את העניים [לא יפחתו לו] כדמנן [פאה פח מזו] אין פוחמין לעני העוזר ממקום כו', אלמא לישנא דלא יפחתו אגבאי נדקה קאי, והוא הדין נמי אם לא יתנו לו, שזריך שיחזר בכל כחו אחריו, אלא אורחא דמילתא נקט, שרגילין ליתן לו ארבע כוסות, וסדרן מפורש לפנינו [פי' להלן בפרק זה],
ומצינו בצ"ר (פ' פח) רב הונא בשם רבי אבה אמר [ארבעה כוסות הן], כנגד ארבע לשוני גאולה האמורין בגלות מזרים, והוצאתי וגאלתי ולקחתי והצאתי צפ' וארא,

ואפילו הוא מתפרנס מן התמחוי מתמחויו של נדקה, דהיינו עני שבעניים דתנן במסכת פאה (פ"ח מ"ז) מי שיש לו מזון שמי סעודות לא יטול מן התמחוי אפילו הכי אם לא נתנו לו גבאי נדקה, ימכור את מלבושו או ילוה או ישכר את עבדו בשביל יין לארבע כוסות:

נמ': מאי איריא ערבי פסחים, אפי' ערבי שבתות אליבא דרבי יהודה כדי שיהא קידוש וסעודת שבת חציב עליו וימים טובים נמי,

דתניא, לא יאכל אדם בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה, כדי שיכנס לשבת כשהוא תאווה, דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך?

אמר רב הונא לא צריכא אלא לר' יוסי דאמר אוכל והולך עד שתחשך, הני מילי בערבי שבתות וימים טובים, אבל בערב הפסח משום חיובא דמצה מודה שלא תהא נאכלת על

אבני חן למסכת פסחים

אין מפסיקין, ומעשה ברשב"ג [ורבי יהודה] ורבי יוסי שהיו מסובין בעכו, וקדש עליהם היום שהמשיך,

דף ק"ב ע"א

דף ק"ב ע"ב

א"ל רשב"ג ה"ג בתוספתא דברכות, אמר לו רבן גמליאל לרבי יוסי ברבי כן קראו רשב"ג לר' יוסי צר חלפתא, כלומר גדול הדור ! רצונך נפסיק וניחוש לדברי יהודה חבירנו,

אמר לו בכל יום ויום אתה מחבב דבריי לפני רבי יהודה, ועכשיו אתה מחבב דברי רבי יהודה בפני, אסתר : הגם לכבוש את המלכה עמי בבית כלומר בפני אסתר מזיזיני,

א"ל א"כ לא נפסיק, שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות, אמרו לא זזו משם עד שקבעו הלכה כר' יוסי:

המסע	הסדר	
1 2 3	י ק נ ה	רב
1 3 4	י נ ה ק	שמואל
1 4 5	י ה נ ק	רבה [לוי רשב"ם]
2 6 7	ק נ י ה	לוי [רבה רשב"ם]
2 3 7	ק י נ ה	רבנן
2 7 8	נ ק י ה	מר בריה דרבינא
1 4 6 8	נ י ה ק	מרתא משמיה דר"ה
4 6 7 8	נ ה י ק	שלח רבי

- 1) יין קודם מפני שהוא תריר, או משום שהיין גורם שתיאמר הקידוש.
- 2) קדושת היום עדיפא מהבדלה, קידוש קודם הבדלה שלא תראה השבת עליו כמשאוי.
- 3) נר לפני הבדלה כמו בכל מוצאי שבת.
- 4) הבדלה קודם קידוש כדי ללות המלך ולקבל השר.
- 5) נר להפריד בין קידוש והבדלה שהרי מבחישים זה את זה.
- 6) נר לפני יין כי אינו שייך ליין ואומרו גם בלא כוס.
- 7) יין בין קידוש להבדלה להראות ששייך לשניהם.
- 8) נר קודם ליין כי מנר נהנין מתחלה מרגע הדלקתו.

דף ק"ג ע"א

דף ק"ג ע"ב

הב לו וניברידך ראה שו"ע סימן קצ"ב סעיף ב' ובמג"א ובערוך השלחן.....

אמר ליה לא סבר ליה מר אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר וצריך עיון שלא אמר לו האמת מיד וראה במרדכי כאן בשם רבינו יעקב מקורביל שמתחלה לא הבין שאלתו עיי"ש.

הפוחת לא יפחות מג' והמוסיף לא יוסיף על ז' וצריך להבין שלפי זה מה הקושיא על שאמר ד' הלא הוא יותר מג' ופחות מז' ? ותירץ המהר"ם חלאוה לקמן שארבע לא יאמר ממה נפשך, אם רוצה לצאת ידי חובתו בתלת סגי, ואם להרבות בשבח קא בעי היה לו לומר שבע. ובאמת זה כוונת הרשב"ם ריש ק"ד ע"א.

שמעין מהבא דצערני פסחים אסור לאכול מסוף ט' שעות ולמעלה, כחם מתני', אבל צערני שצמות וי"ט מותר לאכול מן המנחה ולמעלה, דהא סתם לן תנא דמתני' כרבי יוסי, מדנקט ערבי פסחים מכלל דצער י"ט שרי, וק"ל נמי (עירובין מו:) הלכה כר' יוסי מצדיו, דר' יוסי אפי' להתחיל ולאכול אחר ט' שרי צדיק לקמן צשמעתין, דאמר אלא הא דמניא ושיון שמתחילין אימת, אי צע"ש הא פליג ר' יהודה,

ומיהו לענין הפסקה, אין הלכה כר' יוסי צערני פסחים, אלא כר' יהודה שאם התחיל לאכול קודם ט' ונמשך אכילתו עד חשיכה, צריך לעקור את השולחן מיד כשיחשיך, ולהחזירו לשם פסח, וצמצמות וצ"ט לא יפסיק אלא פורס מפה ומקדש ואח"כ גומר סעודתו,

אמר רב יהודה אמר שמואל אין הלכה לא כר' יהודה דאמר מפסיקין דמשמע עקירת שולחן ולא כרבי יוסי דאמר א"י להפסיק כלל אלא יגמור סעודתו אפי' משחשיכה ויצרכו צהמ"ז, ואח"כ מציא לו כוס שני לקידוש היום, כדמניא לקמן צשמעתין אלא פורס מפה על המאכל, כדין כל שצמות השנה, [כז]הציאו לחם על השולחן קודם קידוש, כדמני' לקמן, א"י משום סילוק פתורא, ואח"כ אומר קידוש היום על הכוס, וחוזר ואוכל וגומר סעודתו,

ונראה צעני דסצירא ליה לשמואל דהלכה כרבי יוסי כדקתני צצריימא, שקצצו הלכה כמותו, אלא שצא להחמיר על עצמו קצת שלא יגמור סעודתו ויקדש אח"כ, אלא יקדש תחלה ואח"כ יגמור סעודתו, דאלת"ה שמואל דאמר כמאן, דהא צריית' דקתני פורס מפה ומקדש לא קאי אהפסקת אכיל' כלל, אלא צצא לקדש עתה, ולאכול צצצת לכתחלה מיירי, אלא פורס מפה ומקדש,

דף ק' ע"ב

דף ק"א ע"א

דף ק"א ע"ב

אבני חן למסכת פסחים

דף ק"ד ע"א

דף ק"ט ע"א

קליות ואגוזין (בערב פסח. ד"ס), [וראה בב"י סוף סימן רעב וגם התניוקות טוב ליתן לכל אחד כוסו לפניו # [אולי הכוונה גם אם לא ישתו] בן כתב שם הרא"ש והמרדכי, וכתב הרא"ש בתשובה דהיינו בתניוקות שהגיעו לחניך] כדי שלא ישנו וישאלו אמרו עליו על רבי עקיבא שהיה מחלק קליות ואגוזין לתניוקות בערב פסח כדי שלא ישנו וישאלו

דלא אסתכל בצורתא דזוזא באלבא דהלכתא הביא משם האגרות משה חלק יו"ד סימן ס"ט להתיר השימוש ומסחר בבולים שיש בהם צורות כמרים ושתי וערב, שלא נעשה לשם ע"ז.

דלא אסתכל בצורתא דזוזא ראה ביו"ד סימן קמ"ב.....

דף ק"ד ע"ב

דף ק"ט ע"ב

שם. לשון קצר ששמע רבינו היינו רש"י מר' יעקב בן יקר רבו ז"ל, איפה שלשה סאין ג', סאה ששה קצין ו', קצ ארבע לוגין ד', לוג ששה זיגים ו' דהיינו ארבע רביעיות פי' דרביעית הוא ביצה ומחצה [וסימנך גוד"ו] ונמצא שרביעית הוא חלק 3840 מארבעים סאה.

שם. פירוש דקצא [מנלן. ד"ס] לא גרסין כלל עד אמר רב אשי בדפוסים שלנו מחקו כבר גירסא שהיה כאן, וראה הגירסא באריכות בד"ס, ופירוש הו"ל היינו הגירסא "פירושא דקבא" אינה מהגמרא אלא מהלכות גדולות של ר' יהודאי.

שם. ועכשיו ממשיך אם הלשון קצר של רבי יעקב בן יקר אמה על אמה יש זה שלשים וששה טפחים נטפח על טפח, שהאמה ו' טפחים וכו' פי' שאמה על אמה יש בה ל"ו טפחים מרובעות,

ויש באמה על אמה [6 טפחים שהם 24 אצבעות שהם 120 חומשי אצבע על 120 חומשי אצבע =] סך 14,400 חומשי אצבע.

ולפי חשבון זה בגובה ג' ברוחב אמה יש 43200 חומשי אצבע. [14400 * 3].

נמצא שיש באמה על אמה ברום ג' אמות 5,184,000 חומשי אצבע מרובעין. [120 * 43200].

באצבעים על אצבעים יש 100 חומשים, ובגובה אצבעים הוא 1000 חומשים [10*10*10], ועוד חצי אצבע בגובה הוא עוד [2.5 * 1000 =] 250 חומשים, ועוד חומש [100 חומשים] היינו סך הכל 1350 חומשים מרובעים.

ונמצא אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע הוא חלק 3840 מאמה על אמה ברום ג' אמות [5,184,000 \ 1350 = 3840] כמו שרביעית הוא חלק 3840 מארבעים סאה.

לא אזל שדר ליה לאבני וקיים עי"ז מצות כיבוד אב. ויש ללמוד מכאן דין זה. וביוסף דעת הביא שמכאן ראה שרק בדבר שיש להאב הנאה חייב לציית לו.....

כל הברכות כולן וכו' ראה רמב"ם פ"א דהלכות תפלה הלכה ד' כיון שגלו ישראל בימי נבוכדנצר הרשע נתערבו בפרס ויון ושאר האומות ונולדו להם בנים בארצות הגוים ואותן הבנים נתבלבלו שפתם וכו' ומפני זה כשהיה אחד מהן מתפלל תקצר לשונו לשאול חפציו או להגיד שבה הקדוש ברוך הוא בלשון הקדש עד שיערבו עמה לשונות אחרות וכיון שראה עזרא ובית דינו כך עמדו ותקנו להם שמנה עשרה ברכות על הסדר וכו' ומפני ענין זה תקנו כל הברכות והתפללות מסודרות בפי כל ישראל כדי שיהא ענין כל ברכה ערוך בפי העלוי.

דף ק"ה ע"א

דף ק"ה ע"ב

דף ק"ו ע"א

דף ק"ו ע"ב

דף ק"ז ע"א

דף ק"ז ע"ב

דף ק"ח ע"א

דף ק"ח ע"ב

אבני חן למסכת פסחים

דף ק"י ע"א

מבדיל והולך כל "היום" כולו היינו יום ראשון שהוא יומו של מוצאי שבת.

דף ק"י ע"ב

דף קי"א ע"א

דף קי"א ע"ב

דף קי"ב ע"א

דף קי"ב ע"ב

דף קי"ג ע"א

והמונע מנעלים מרגליו ראה שבת קנ"ב ע"א.

דף קי"ג ע"ב

אמר רבה בר בר חנה, אמר רבי שמואל בר מרתא, אמר רב, משום רבי יוסי איש הוצל, מניין שאין שואלין בכלדיים, שנאמר דברים יח תמים תהיה עם ה' אלהיך, ומניין היודע בחבירו שהוא גדול ממנו אפילו בדבר אחד שחייב לנהוג בו כבוד [וצ"ע, דהא שנינו באבות ו ג הלמוד מחברו פרק אחד, או הלכה אחת, או פסוק אחד, או דבור אחד, או אפילו אות אחת. צריך לנהוג בו כבוד, משמע שצריך ללמוד ממנו וכאן אמרין דאם "יודע" רק חייב לנהוג בו כבוד ? נור התורה תמוז תשעא דף שצו עיי"ש] שנאמר דניאל ו כל קבל די רוח יתירא ביה [ומלכא עשית להקמותיה על כל מלכותא]

דף קי"ד ע"א

דף קי"ד ע"ב

דף קט"ו ע"א

דף קט"ו ע"ב

דף קט"ז ע"א

דף קט"ז ע"ב

ד"ה תגרי חרץ. חנונים היושבים אלל חנויותיהן בזה הבנתי פירושה של יושבי קרנות בברכות כ"ח ע"ב שפירש רש"י על יושבי קרנות חנונים או עמי הארץ שעוסקים בדבר שיחה וכן בב"ק דף פ"ג ע"א.

כאן הוא מקור המחלוקת בשיעור כזית ורביעית וז"ל הצ"ח כאן והואיל וחביבא מצוה בשעתה ובלילה זו צרכין לאכול כזית מצה וכן מרור ולשתות מן ארבע כוסות רביעית של תורה צריך אני לברר שיעור הכזית ושיעור הרביעית מה שעולה לדעתי שנתברר לי במופת שהוא שלא כדברי הש"ע כי באמת מבואר בש"ע סי' תפ"ו ששיעור כזית הוא חצי ביצה, ואמנם לפי שנתברר לי עפ"י מדידה שהביצית המצויות עתה בימינו הנה הביצה שלימה שבזמנינו הוא רק חצי ביצה מבצים שבהם דיברה התורה וכו' עיי"ש. וראה ביוסף דעת בסוף המסכת שיש לו מאמר ארוך על ענין זה. וראה בקובץ בדד #16 תמוז תשס"ה שמביא ראיות מארכיאולוגיא שלא נתקמנו הזיתים.

קסברי רבנן מצה בזמן הזה דרבנן פי' דסיפור יציאת מצרים דאורייתא הוא בזמן שיש מצה ומרור מונחין לפניך וכיון שמצות מצה הוא על מצות ומרורים עם הקרבן פסח, כיון שאין פסח אין מצות מצה מדאורייתא וממילא גם אין סיפור יציאת מצרים מדאורייתא, ולכן יכולין ר' יוסף ור' ששת שהיו גטולי ראייה להוציא את הרבים ידי חובתן מדרבנן.

אי לאו בעבור זה מה לכתוב פי' אין מלת "זה" מופנה ללמד ג"ש, שהוא צריך לענינו אלא בעבור מצה ומרור הוא דאתא פי' שבעבור שהוציא הקב"ה אותנו ממצרים אנו אוכלין מצה ומרור. ולשון הגמ' קשה קצת וראה ד"ס שיש כמה נוסחאות אחרים.

לפיכך אנחנו חייבין בד"ס נחקקו שלשה מילים אלו, ואי גרסינן לה צריך להוסיף אחריהם " וכו' " וקאי על הללויה שבסוף.

דף קי"ז ע"א

אמר ר' יהודה אמר שמואל וכו' והלל זה מי אמרו ? [משה וישראל אמרוהו ונביאים. ד"ס]

אבני חן למסכת פסחים

שביניהן.

פסלו של מיכה עומד בבכי וישראל אומרים הלל ראה רש"י ורשב"ם וראה בספר עיונים בדברי חז"ל ובלשונם דף מ"ה.

דף קי"ז ע"ב

דף קי"ח ע"א

דף קי"ח ע"ב

דף קי"ט ע"א

חזקיה נטלו מסנתריב	מלך 3199	כשבא המלאך והכה המחנה מ"ב י"ט ל"ה
והיה מונח עד צדקיה	מלך 3327	
כשריים נטלוהו מצדקיה		וירדפו חיל כשרים אחר המלך וישגו אתו בערבות ירחו וגו' מ"ב כ"ה ה' ראה שם עוד.
פרסיים נטלוהו מכשריים		פריסת לכותך ויהיבת למדי ופרם. דניאל ה'
יוונים נטלוהו מפרסיים		ספר יוסיפון
רומיים נטלוהו מיוונים		ספר יוסיפון ובע"ז ח ע"ב
ועדיין מונח ברומי		

עושר שמור לבעליו לרעתו ראה דעת וקנים לבעלי תוס' בפרשת ממות על ומקנה רב היה וגו'.

אקלידי מפתחות וקליפי והמנעולים דגלדא מרצפות של עור, פי' אלו היו רק המפתחות והמנעולים של השקין של עור שהיו בהם האוצרות, שאילו נטלו כל המפתחות והמנעולים מן השקין היה משקלם משא של ג' מאות חמורים בלי משקל האוצרות עצמן.

דיאש וכו' סימן ראה מו"נ.

דף קי"ט ע"ב

"Afikoman" clearly comes from Greek, which lent a large vocabulary to the Hebrew that was spoken and written in Palestine in the early centuries C.E. The two words it is generally considered to come from are *epi komios*, "for a festal procession." (A *komos* — a word related to Greek *komedia* and English "comedy" — was a band of revelers singing and dancing in the streets.)

The explanation given for this is that, in the ancient Mediterranean world, it was common practice after a banquet for the participants to go reveling to other houses for a few more desserts. When the Haggadah says, therefore, "*eyn maftirin ah.ar ha-pesah. afikoman*," this is to be translated loosely as, "One does not send off [one's guests] at the end of the Passover meal to go reveling." Eventually, however, as Mediterranean culture became Christianized or Islamized, the custom of the *komos* vanished and Jews forgot all about it. Medieval Jewish commentators generally took "*afikoman*" to refer to dessert itself, and interpreted the Haggadah to be saying, "One does not eat dessert," or "One does not eat anything else," after

סדר הדורות	ת	
יוסף ליקט כל כסף וזהב שבועלם	2236	וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא. בראשית מ"ז י"ד
בשאר ארצות מנין		וכל הארץ באו מצרימה לשבור את יוסף. בראשית מ"א נ"ז
ישראל העלו אותו עמהן	2448	וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאלום וינצלו את מצרים. שמות י"ב ל"ו
והיה מונח עד רחבעם	2964	
שישק מלך מצרים נטלו מרחבעם	2969	ויהי בשנה החמישית למלך רחבעם וגו' ויקח את אוצרות בית ה'. מ"א י"ד כ"ה
זרח מלך כוש נטלו משישק		גמרא
אסא מלך יהודה נטלו מזרח	2983	מלך כשעלה בעשא מלך ישראל על אסא ורצה אסא שהדרימון מלך ארם יפר בריתו עם בעשא ולא יעוררוהו
ושיגרו להדרימון בן טבריון מלך ארם		מלכים א' ט"ו י"ח
בני עמון נטלו מהדרימון		גמרא
יהושפט בן אסא מלך יהודה נטלו מבני עמון	3024	מלך דה"ב כ' כ"ה
והיה מונח עד אחז	3183	מלך
סנתריב נטלו [שאחו שלח לו] מאחו כשנלחם עמו	3209	מלך שתגלת פלאסר שהוא סנתריב כדאמרין בסנהדרין צ"ד ע"א, וכתוב במ"ב ט"ז ז"ח שאחו שלח לפלאסר את הכסף ואת הזהב הנצמא בית ה' ראה שם.

אבני חן למסכת פסחים

finishing the Seder. And in time, "afikoman" lost the meaning of "dessert," too, and came to designate the matzo that is the final item on the Passover menu, after which nothing more is to be eaten.

תניא כוותיה דר' יוחנן לכאורה כוונת הגמ' לומר כר' יוחנן שפירשו של אפיקומן היינו דברים הנאכלים אחרי הסעודה, ויהיה מזה גם ראיה לשמואל, אבל כיון שהברייתא מזכיר דברים שנהג ר' יוחנן לאכול לא היה יכול לומר תניא כוותיה דשמואל.

ד"ה מהו דתימא אפקיה. רחמנא לחוצת מנה צלילה הראשון מהיקשה פ' הוציאה מההיקש, דאקשיה רחמנא כפסח זהאי קרא דעל מנות ומרורים יאכלוהו שמתחלה הקישה בעל מצות ומרורים, אבל אח"כ הוציאה ואפקיה רחמנא זהאי קרא ששת ימים תאכל מנות וכו'.

דף ק"כ ע"א

דף ק"כ ע"ב

דף קכ"א ע"א

דף קכ"א ע"ב

ראה רא"ש מסכת בכורות דף מט בפירוש גמ' זו דר' שמלאי,

ב	אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר
ג	לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו
ד	המשכיר בית לחבירו בארבעה עשר על מי לבדוק.
ה	רב נחמן בר יצחק אמר ראשון דמעיקרא משמע דאמר קרא ה' ראשון אדם תולד
ו	נכרי שנכנס לחצירו של ישראל ובציקו בידו
ז	הכא בתלמיד יושב לפני רבו עסקין ונזכר שיש עיסה מגולגלת בתוך ביתו.
ח	ואמר רבא אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר.
ט	מעשה בשפחתו של מציק אחד ברימון שהטילה נפל לבור.
י	הניח ט' ומצא י' פלוגתא דרבי ורבנן
יא	ולא קא גזר ר' יהודה דילמא אתי למיכל מיניה ?
יב	ומה אילו דייקין בהני סהדי דהאי דקאמר בשלש בתחילת שלש.
יג	דתניא גבאי צדקה שאין להם עניים לחלק פורטין לאחרים ואין פורטין לעצמן
יד	מימיהם של כהנים לא נמנעו מלהדליק את השמן שנפסל בטבול יום בנר שנטמא בטמא מת.
טו	אבל היאך נשרף התלויה עם הטמאה שמא יבא אליהו ויטהרנה.
טז	וכי גזור רבנן במשקין דעלמא במשקין בית מטבחיא לא גזור
יז	בשלמא לרב היינו דכתיב ארבעה, לחם ונזיד ויין ושמן
יח	משום דהוה ליה משקה סרוח.
יט	ופליגא דרבי חנני דאמר צירוף דאורייתא שנאמר כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת
כ	ואלא דאיתכשר בחיבת הקודש

קכ"א

אבני חן למסכת פסחים

כא	כל שעה שמותר לאכול מאכיל לבהמה לחיה ולעופות,
כב	אותו אתה משליך לכלב ואי אתה משליך לכלב כל איסורין שבתורה.
כג	והרי נזיר דרחמנא אמר מחרצנים ועד זג לא יאכל ותנן מערבין לנזיר בין.
כד	אם אינו ענין לגופיה דהא כתיב ושרפת את הנותר באש.
כה	אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך.
כו	ורבא אמר לך עד כאן לא קאמר ר' יהודה שאין מתכוין כמתכוין אלא לחומרא אבל מתכוין כשאין מתכוין לקולא לא.
כז	ואמר אביי לא שנו אלא שקדם וסילק את האיסור אבל לא קדם וסילק את האיסור אסור, אלמא זה וזה גורם אסור.
כח	היינו דאמרי אינשי כפא דחטא נגרא בגווה נשרוף חרדלא.
כט	ור' שמעון קנסא קניס הואיל ועבר עליה בבל יראה ובל ימצא. טעם של איסור חמץ אחר הפסח.
ל	אמר רבא הלכתא חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור במשהו כרב.
לא	מלוה, אביי אמר למפרע הוא גובה
לב	איבעיא להו כשהוא משלם לפי מדה משלם או לפי דמים משלם.
לג	שאם נתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר
לד	אמאי ניחוש דילמא אתי בהו לידי תקלה
לה	אלו דברים שאדם יוצא בהם ידי חובתו בפסח בחטים בשעורים בכוסמין spelt ובשיפון rye ובשיבולת שועל oats
לו	לעולם בחלבא כדאמר רבינא כעין תורא שרי הכא נמי כעין תורא ורעיו אפרים בר אפרים הגיעור. מוס'
לז	וכמה פת עבה? א"ר הונא טפח שכן מצינו בלחם הפנים טפח, מתקיף לה רב יוסף אם אמרו בזריזין יאמרו בשאינן זריזין
לח	מהו שיצא אדם ידי חובתו בחלה של מעשר שני בירושלים.
לט	ומצטרפין לכזית ויוצאין בקלח שלהן
מ	אלא אמר רבא מי פירות נינהו ומי פירות אינן מחמיצין.
מא	מאי בנייהו? איכא בנייהו צלי קדר
מב	אמר לו רבי לבר קפרא מאי משמע? אמר לו דכתיב לאמר לא נאמר בדברים
מג	וכי מאחר ששנינו "כל שהוא מין דגן הרי זה עובר בפסח" למה מנו חכמים את אלו
מד	אי הכי לענין חמץ בפסח נמי [היתר מצטרף לאיסור]? אה"נ ולאפוקי מדאביי
מה	בצק שבסידקי עריבה אם יש כזית במקום אחד חייב לבער.
מו	כיצד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט.
מז	יש חורש תלם אחד וחייבין עליה משום שמונה לאוין
מח	הא דרב חסדא ורבה [דהואיל] מחלוקת דר' אליעזר ור' יהושע היא.
מט	לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת"ח שאם מת או גולה מובטח לו שבניו תלמידי חכמים.
נ	עולם הפוך ראיתי עליונים למטה ותחתונים למעלה
נא	והתניא רוחצין שני אחין כאחד
נב	דבמערבא מימנו אנגידא דבר בי רב ולא מימנו אשמתא.
נג	שלחו לו אלמלא תודוס אתה גזרנו עליך נדוי. סוף
נד	אע"פ שרבי מפזרן חוזר וסודרן על הכוס כדי להוציא בניו ובני ביתו
נה	למימרא דרשב"ג סבר לא חיישין ליוהרא ורבנן סברי חיישין ליוהרא
נו	ונותנן פאה לירק ומיחו בידם חכמים
נז	והיו בעלי זרועות נוטלין אותן בזרוע
נח	תמיד נשחט בשמונה ומחצה וקרב בתשעה ומחצה

אבני חן למסכת פסחים

נ	אי הכי קטרת ונרות נמי נקדמו לפסח
ס	והא קי"ל מקצת אוכלין לא פסלא.
סא	רבי אומר לשון סורסי הוא כאדם שאומר לחבירו כוס לי טלה זה.
סב	רבה סבר חבירו דומיא ידידה מה הוא דבר כפרה אף חבירו דבר כפרה.
סג	ולא הספיק לומר למולין עד שנגמרה שחיטה בערלים.
סד	כהן הקרוב אצל המזבח זורקו זריקה אחת כנגד היסוד
סה	אפי"ה איבעי להו לזרוזי נפשייהו כדתני רבי אומר אי אפשר לעולם בלא בסם ובלא בורסי.
סו	כלום יש אדם שיודע אם פסח דוחה את השבת.
סז	אלא יש לך שעה שזבין ומצורעין משתלחין ואין טמאי מתים משתלחין ואיזה זה פסח הבא בטומאה.
סח	מה מכה ורפואה באחד אף מיתה וחיים באחד מכאן תשובה לאומרים אין תחיית המתים מן התורה.
סט	תניא אמר לו ר' אליעזר עקיבא בשחיטה השבתני בשחיטה תהא מיתתו.
ע	דתניא בן תימא אומר חגיגה הבאה עם הפסח הרי הוא כפסח.
עא	בעינן זביחה בשעת שמחה וליכא
עב	תנא מיניה ארבעין זימנין ודמי ליה כמאן דמנחא בכיסיה.
עג	עבודת מתנה אתן את כהונתכם והזר הקרב יומת במדבר י"ח ז' עשו אכילת תרומה בגבולין כעבודת ביהמ"ק.
עד	כיצד צולין את הפסח מביאין שפוד של רמון ותוחבו לתוך פיו עד בית נקובתו
עה	ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה
עו	רב אמר עילאה גבר ושמואל אמר תתאה עבר
עז	ור' יהושע נמי הא כתיב ודם זבחך ישפך? אמר לך הא כתיב גביה והבשר תאכל.
עח	כי היכי דפליג במנחות פליג נמי בזבחים והא עיקר קראי בזבחים הוא דכתיבי?
עט	נטמא קהל או רובו או שהיו הכהנים טמאים והקהל טהורים עשו בטומאה
פ	ר' יהודה סבר שבט אחד איקרי קהל והו' להו פלגא ופלגא ואין קרבן ציבור חלוק ועבדי כולוהו בטומאה
פא	אלא לר' יוסי זבה גמורה היכי משכחת לה? בשופעת, אבי"א כגון שראתה כל שני בין השמשות.
פב	חוזר ושורפו לפני הבירה מעצי המערכה
פג	העצמות והגידין והנותר ישרפו בששה עשר
פד	כל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך וראשי כנפים והסחוסים.
פה	אלא ביוצא בפסח לא מיבעיא לן דלא גזרו רבנן טומאה מאי טעמא בני חבורה זריזין הן ומזהר זהירי ביה.
פו	כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא מאי לאו דאכלי באיגרא.
פז	אמר הקב"ה מה אעשה לזקן זה אומר לו לך וקח אשה זונה והוליד לך בנים זנונים ואחר כך אומר לו שלחה מעל פניך
פח	פתיא אולמא מיני ומינך תסתיים שמעתתא
פט	האומר לבניו הריני שוחט את הפסח על מי שיעלה מכס ראשון לירושלים
צ	בעצים לצלייתו כולי עלמא לא פליגי דכיון דתקנתא דפסח הוא כגופא דפסח דמי. [ומותר לקנות עצים מדמי פסח].
צא	על כולם [חולה זקן וכו'] אין שוחטין עליהן בפני עצמן שמא יביאו את הפסח לידי פסול. [צא: אין עושין חבורה שכולה גרים].
צב	והמלקט לו עצמות טובל ואוכל בקדשים
צג	רבי סבר שני רגל בפני עצמו הוא.

אבני חן למסכת פסחים

קיא	ת"ר שלשה אין ממצעין ולא מתמצעין ואלו הן הכלב והדקל והאשה.
קיב	אם בקשת ליחנק היתלה באילן גדול
קיג	א"ל רב לרב כהנה פשוט נבילתא בשוקא ושקיל אגרא ולא תימא כהנא אנא גברא רבה אנא וסניא בי מילתא.
קיד	פחות ממיכלך וממשתיד ותוסיף על דירתך
קטו	אבל דאורייתא ודרבנן אתי דרבנן ומבטיל ליה לדאורייתא.
קטז	מאי מצוה? ר' לוי אומר זכר לתפוח, ור' יוחנן אומר זכר לטיט.
קיז	דאמר ריב"ל בעשרה לשונות של שבח נאמר ספר תהלים בניצוח בנגון במשכיל במזמור בשיר באשרי בתהלה בתפלה בהודאה בהללויה גדול מכולן הללויה שכולל שם ושבח בבת אחת.
קיח	מאי ברכת השיר? ר' יהודה אומר יהללוך ה' אלקינו ור' יוחנן אמר נשמת כל חי
קיט	זה המגלה דברים שכיסה עתיק יומין מאי נינהו טעמי תורה.
קכ	ת"ל בערב תאכלו מצות הכתוב קבעו חובה
קכא	לא שפיכה בכלל זריקה ולא זריקה בכלל שפיכה.
	והילכתא אבי הבן מברך שתים.

צד	עגלה בצפון ועקרב בדרום.
צה	מה בין פסח הראשון לשני הראשון אסור בבל יראה ובל ימצא והשני חמץ ומצה עמו בבית.
צו	מה בין פסח מצרים לפסח דורות
צז	אם כבש לרבות את הפסח שעברה שנתו ושלמים הבאין מחמת פסח לכל מצות הפסח שטעונים סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק
צח	לעולם דמית לאחר חצות ור"ש הוא דאמר אין בעלי חיים נדחין.
צט	מכאן אמרו חכמים יפה שתיקה לחכמים קל וחומר לטפשים.
ק	מפסיקין לשבתות דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אין מפסיקין.
קא	אלא לרב למה ליה לקדושי בביתיה? כדי להוציא בניו ובני ביתו.
קב	חברים שהיו מסובין ועקרו רגליהם לילך לבית הכנסת או לבית המדרש.
קג	ורבא אמר יקנה"ז והלכתא כרבא, נהגו העם כב"ה ואלביא דר"י [בשמים נר].
ע"ב	כיון דאמריתו הב לן ונברך איתסרא לכו למישתי. בריך על כל כסא וכסא. אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר. הפוחת לא יפחות מג' והמוסיף לא יוסף על ז'.
קד	כל החותם מקדש ישראל והמבדיל בין קדש לחול מאריכין לו ימיו ושנותיו.
קה	דאמר רב כשם שהשבת קובעת למעשר כך שבת קובעת לקידוש.
קו	וש"מ אומר ב' קדושות על כוס אחד.
קז	זימנא חדא איקלע אמימר לאתרין ולא הוה לן חמרא אייתינא לי שיכרא ולא אבדיל ובת טוות.
קח	ואם אשה חשובה היא צריכה הסיבה
קט	חוטפין מצות בליל פסחים בשביל תינוקות שלא ישנו.
קי	ואביי כי שתי חד כסא מנקיט ליה אימיה ראה רשב"ם תרי כסי בתרי ידיה.